ספר
אוצר ההלכה

חידושים וביאורים מגדולי האחרונים

על טור, בית יוסף, שלחן ערוך ונושאי כליו

הלכות שבת ח"ז

סימנים ש"ח - שי"ב

כשמו כן הוא: אוצר כל כלי חמדה, ליקוט עצום ונפלא עבודת עבודה, מתוך כחמש מאות ספרים זיוה והודה, מבית גנזי גדולי האחרונים ארזי הלבנון איש על העדה, אשר עמלו בעומק ההלכה וחידודה, ורובם עד כה עין לא שזפתם ותורתם לא נלמדה, אם מפאת היותם נדירים - תורה גנוזה חמודה, או מפני שכתבו על סימנים בודדים ואינם מצויים בידי הוגי תעודה. ועתה סודרו דבריהם מלאכת מחשבת על סדר השלחן ערוך בלשונם המלא תיבה לא נפקדה, לתועלת בעלי תריסין ושוחרי הלכה בעיון ובשקידה.

נערך בעזרת ה' יתברך, בעמל רב ברוב פאר והדר. עם רבבות ציונים ומראי מקומות חדשים אחד מהם לא נעדר. מוגה ומתוקן ע"י צוות תלמידי חכמים מופלגים, באותיות יפות ומאירות עינים, ובכן מה נהדר.

מכון חרב מצליח

יו"ל פה עיה"ק בני ברק ת"ו
ע"י מכון "הרב מצליח" בני ברק
שנת: ויצבר יוסף בר כחול הים (תשפ"ה לפ"ק)

הפצה ראשית

בני ברק:
ישיבת "כסא רחמים"
רח' הרב עוזיאל 26
טל: 03-6714821 | פלא': 050-4158565

נתיבות:
הרב יהודה חדאד, רח' האר"י 4\190.
טל: 052-7679513

ירושלים:
"ספרי מאור ישראל"
רח' יואל 16. טל: 050-6660676

במרכז:
הרב אמיר כהן. טל:050-4128940

בכל הארץ:
מר מצליח עסיס. פלאפון: 050-5304426

באימייל: kise821@gmail.com

באתר הישיבה: www.ykr.org.il

יוצא לאור בסיוע:
משרד התרבות והספורט

©
כל הזכויות שמורות
ל"מכון הרב מצליח"

שע"י
מוסדות ישיבת "כסא רחמים" ספרדית
ת.ד. 2750 בני ברק מיקוד 51127
טלפון: 03-6767163

הראל עיצוב גרפי . סדר ועימוד
rl8858@gmail.com | 050-2738858

נדפס ונכרך בכרכיית "ליין"
02-5909990

מפעל אוצר ההלכה

שעל ידי "מכון הרב מצליח"

נשיאות המכון:
גאון עוזנו **מרן ראש הישיבה** זצ"ל

יו"ר המערכת:
הגאון הרב **רחמים מאזוז** שליט"א

עורך ראשי:
הרב **ברק רייבי** הי"ו

ביקורת:
הרב **נסים שבתאי** שליט"א
הרב **אריה מאזוז** הי"ו

בכרך זה השתתפו:

הרב **שלום נעים** הי"ו
הרב **אתיאל נדב** הי"ו
הרב **אוריאל דניאל** הי"ו
הרב **זרח כהן** הי"ו

וד־יר־תד־ נפש אד־וני

צרורה בצרור החיים

מוגש מוקטר לזכרו של אבינו רועינו, מופת הדור והדרו, עטרת תפארת ישראל, אשר במשך ששים ושלש שנים העמיד תלמידים לאלפים ולרבבות מתוך יסורים ומסירות נפש

מורנו ורבנו ועטרת ראשנו

מרן ראש הישיבה

גאון ישראל

רבי מאיר נסים מאזוז

בן כמסאנה ומרן רבי מצליח

זכר צדיק לברכה

שנלב"ע סמוך להוצאת הספר
ברעוא דרעוין בשבת שביעי של פסח, א"ך ניסן התשפ"ה

דאתפטר מן עלמא הדין כרעות אלהא מארי שמיא וארעא, מלך מלכי המלכים ברחמיו ירחם עליו, ויחוס ויחמול עליו, ויסתירהו בצל כנפיו ובסתר אהלו, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ולקץ הימים יעמידהו, ומנחל עדניו ישקהו, ויצרור בצרור החיים נשמתו, וישים כבוד מנוחתו, ה' הוא נחלתו. וילוה אליו השלום, ועל משכבו יהיה שלום. כדכתיב: יבוא שלום ינוחו על משכבותם, הולך נכוחו, הוא וכל בני ישראל השוכבים עמו, בכלל הרחמים והסליחות. וכן יהי רצון ונאמר אמן.

אוצר ההלכה - שבת חלק ז'

תוכן העניינים

מבוא האוצר 7

סימן שח

דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת

סעיף א' ..... א
סעיף ב' ..... כ
סעיף ג' ..... כא
סעיף ד' ..... לד
סעיף ה' ..... מח
סעיף ו' ..... נא
סעיף ז' ..... נח
סעיף ח' ..... סו
סעיף ט' ..... סט
סעיף י' ..... עב
סעיף י"א ..... עד
סעיף י"ב ..... פ
סעיף י"ג ..... פ
סעיף י"ד ..... פא
סעיף ט"ו ..... פב
סעיף ט"ז ..... פו
סעיף י"ז ..... פח
סעיף י"ח ..... פח
סעיף י"ט ..... צג
סעיף כ' ..... צה
סעיף כ"א ..... צח
סעיף כ"ב ..... קו
סעיף כ"ג ..... קיא
סעיף כ"ד ..... קיב
סעיף כ"ה ..... קיד
סעיף כ"ו ..... קטז
סעיף כ"ז ..... קיז
סעיף כ"ח ..... קכד
סעיף כ"ט ..... קכד
סעיף ל' ..... קכח
סעיף ל"א ..... קלב
סעיף ל"ב ..... קמד
סעיף ל"ג ..... קמד
סעיף ל"ד ..... קמו
סעיף ל"ה ..... קמט
סעיף ל"ו ..... קנב
סעיף ל"ז ..... קנג
סעיף ל"ח ..... קנד
סעיף ל"ט ..... קנו
סעיף מ' ..... קסב
סעיף מ"א ..... קסז
סעיף מ"ב ..... קעד
סעיף מ"ג ..... קעד
סעיף מ"ד ..... קעד
סעיף מ"ה ..... קעד
סעיף מ"ו ..... קעז
סעיף מ"ז ..... קעז
סעיף מ"ח ..... קעח
סעיף מ"ט ..... קעט
סעיף נ' ..... קעט
סעיף נ"א ..... קפ
סעיף נ"ב ..... קצ

סימן שט

טלטול על ידי דבר אחר אם מותר בשבת

סעיף א' ..... קצו
סעיף ב' ..... קצט
סעיף ג' ..... קצט
סעיף ד' ..... רד
סעיף ה' ..... רכה

סימן שי

דיני מוקצה בשבת

סעיף א' ..... רכט
סעיף ב' ..... רלא
סעיף ג' ..... רמא
סעיף ד' ..... רנד
סעיף ה' ..... רנד
סעיף ו' ..... רנו
סעיף ז' ..... רסב
סעיף ח' ..... רעג
סעיף ט' ..... רפה

סימן שיא

דיני מת בשבת [ושאר טלטול מן הצד]

סעיף א' ..... רפז
סעיף ב' ..... רצט
סעיף ג' ..... שכה
סעיף ד' ..... שכה
סעיף ה' ..... שלב
סעיף ו' ..... שלג
סעיף ז' ..... שלז
סעיף ח' ..... שמו
סעיף ט' ..... שנו

סימן שיב

הנצרך לנקביו במה מקנח בשבת

סעיף א' ..... שנט
סעיף ב' ..... שסט
סעיף ג' ..... שע
סעיף ד' ..... שעג
סעיף ה' ..... שעו
סעיף ו' ..... שפ
סעיף ז' ..... שפב
סעיף ח' ..... שפה
סעיף ט' ..... שפז
סעיף י' ..... שפח

מפתח נושאים וכללים **391**
מפתח החידושים **416**
רשימת הספרים ומחבריהם **431**

לידיעת הלומד

"כל מקום שבו מוזכר ציון לגמרא או למפרשיה בלי ציון המסכת, בד"כ הכוונה למסכת שבת, אלא אם כן מובן מתוך דברי המחבר שכוונתו למסכת אחרת. וכן כאשר מצויין לרמב"ם בסתם הכוונה להלכות שבת"

מבוא האוצר

י"ב אבני החושן המבהיקות באוצר

הכללים ללומד במהדורתינו

אָדָם

שלחן ערוך

א. מוגה מהשיבושים והטעויות הרבות שהיו בכל ספרי השלחן ערוך, וסמכנו על הנוסח של **דפוס ראשון**. **ב.** הלשון מפוסקת, שתהא נוחה לקריאה. **ג. המקורות בהגהות הרמ"א** – טעויות רבות נפלו בהם במהדורות קודמות, במהדורתנו, הושלמו ותוקנו כל ציוני המקורות שבהגהותיו, על פי שלחן ערוך השלם הוצאת "מכון ירושלים", להאיר עיני הלומדים. **ד. באר הגולה – פנים חדשות באו לכאן.** כל החיבור מוגה, מתוקן ומושלם על פי "באר הגולה" שנדפס בש"ע השלם הוצאת "מכון ירושלים", אשר נתנו את הסכמתם לכך.

פִּטְדָה

כחמש מאות ספרים באכסנייה אחת

א. מפרשי בית יוסף. רוב החיבורים של המפרשים בדורות הסמוכים למרן, עד לפני כמאתיים וחמשים שנה, עיקר חידושיהם הם על חיבורו הגדול של מרן – "בית יוסף", וספרים אלו המה לנו לעיניים ויסוד מוסד להלכה ולמעשה. ספרים רבים בסגנון זה נכנסו לאוצרנו, וכגון: כנסת הגדולה, יד אהרן, תפארת שמואל, בני חיי, ידיו של משה, ועוד רבים.

ב. מפרשי שלחן ערוך. פרשנים ומחברים שעמדו בעיקר על דברי מרן והרמ"א בשלחן ערוך, באופן שכל דבריהם לענין הלכה, מהי דעת מרן והרמ"א למעשה, וכיצד יש לנהוג לדינא.

ג. מפרשי נושאי הכלים. מחברים רבים התמקדו בעיקר על דברי גדולי האחרונים, נושאי כלי המלך אשר סביב השלחן הטהור, כגון: הטורי זהב ומגן אברהם, ומאריכים בביאור דבריהם וכוונתם.

ד. חידושי הלכה ומנהגים. בספרים רבים, רוב חידושיהם והערותיהם לא קשורים ממש לדברי השלחן ערוך, אלא עיקר מטרתם לגלות חידושי הלכות שהעלו בחכתם מתוך עיונם בדברי הראשונים ובסוגיות הגמרא. ופעמים רבות שמעוררים על מנהגים שנהגו בעריהם ובארצותם, שלא כדעת מרן, ומכריעים לדינא מתי לסמוך על המנהגים ומתי לא. וכן על זה הדרך.

ה. הערות קצרות. בחיבורים שונים אין כל כך משא ומתן, אלא רובם הערות במילים ספורות ממש על דברי הש"ע ונושאי כליו.

ו. פרד"ס. רבים מן המחברים, שילבו את פרד"ס התורה גם בשלחן ערוך. ובין חידושיהם ההלכתיים, ניתן למצוא גם ביאורים להלכות בדרך דרוש, רמז וסוד.

ז. ספרי שו"ת, גם הבאנו אל האוצר **חדושים מספרי שו"ת,** שחלק מסימני הספר לא היו שו"ת אלא חידושים או משא ומתן בדברי הטור והבית יוסף או בשלחן ערוך ונושאי כליו.

מבוא האוצר

ח. קבצים תורניים. קיבצנו **חדושים מתוך הקבצים התורניים** המפורסמים: "המאסף", "תורה מציון", שיצאו לאור בירושלים לפני כמאה שנה, וכן מהקבצים שנדפסו בג'רבא: "קרן דוד", "מקבציאל", "הירח", "השושנה", "כתר תורה". וציינו שם הרב הכותב בסוף כל חידוש.

ט. תמצית פסקי תשובות מגדולי הפוסקים בדורות האחרונים, ואלו הספרים שציינו אליהם: **שו"ת "רב פעלים"** למרן הגאון רבנו יוסף חיים זצ"ל. **שו"ת "שואל ונשאל"** למרן הגאון רבנו משה כלפון הכהן זצ"ל, ראב"ד ג'רבא. **שו"ת "שמחת כהן"** למרן הגאון רבנו רחמים חי חויתה הכהן זצ"ל, ראב"ד ג'רבא. **שו"ת "איש מצליח"** למרן הגאון מייסד הישיבה רבנו מצליח מאזוז זצ"ל, ולהבדיל בין החיים, **שו"ת "יביע אומר"** למרן הגאון הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצ"ל.

י. חדושיו של **מרן מלכא הראשון לציון זצ"ל**, מלבד הנ"ל, השתדלנו בס"ד להתאים את חדושיו של מרן שליט"א לסגנון הספר, הבאנו קטעים נבחרים מתוך תשובותיו שבספרי שו"ת "יביע אומר" על עשרת חלקיו, עם עיקרי ראיותיו, וכלשונו ממש, בלי שום שינוי. וכן הבאנו הרבה מהערותיו בספרי "הליכות עולם" – שבהרבה מקומות בקטע קצר מתמצת את עיקרי תשובתו שנדפסה כבר בשו"ת יביע אומר. **זאת** ועוד, במקומות שמצאנו שמרן זצ"ל נשא ונתן או העיר על דברי האחרונים על השלחן ערוך בדרך חידוש (ואפילו לא לענין הלכה), הבאנוהו לבית האוצר בצורת חידוש, או ציינו בהערה שמרן זצ"ל העיר על דברי הרב המחבר.

יא. שיבצנו הרבה מחידושיו המאירים של **מרן הגאון ראש הישיבה שליט"א**, בעיקר הערותיו שנדפסו בסוף ספר "בן איש חי" (הנדפס מחדש בס"ד ע"י המכון), והערותיו שבסוף ספר "משנה ברורה עם הערות **איש מצליח**" (בהוצאת המכון), וכן מתוך מאמריו הפזורים בירחון התורני המפורסם "אור תורה" ועוד מקומות, זאת מלבד כמה הערות הפזורות במדור "הערות וציונים" שכתב לבקשתנו להאיר את עינינו.

בְּרָכָה

הגהה מדוקדקת

רוב החיבורים והספרים שבאוצרנו, זוהי להם פעם ראשונה שהם נדפסים במהדורה חדשה מאז צאתם לאור עולם לפני מאות בשנים. רבים מהם לא נדפסו שוב מעולם אחר הדפסתם הראשונה, ויש רבים שזכו לתפוצה חדשה בדור האחרון ע"י "מהדורת צילום" בלבד.

צוות תלמידי חכמים מחברי "מכון הרב מצליח", עמלו ויגעו בלימוד ועיון כל דברי המחברים שהובאו בית האוצר, וכל דיבור ודיבור שבספר עבר תחת שבט הגהתם וביקורתם. ובמהלך עבודתם סיקלו אין ספור טעויות ושיבושים המהפכות את הכוונה ומפריעות ללומד בהבנת דברי המחבר, וכפי היכולת שבידם השוו גם בין דפוסים שונים וקדמונים, ואחר ההכרעה ובירור הנוסח הנכון קבעוהו בספר.

מאחר ש"כל האדם כוזב", לכן אף כשהיה נראה ברור שיש ט"ס, לא מחקו לגמרי את הנוסח הקיים, אלא השאירוהו בסוגריים עגולות, ואת התיקון בסוגריים מרובעות, ובידי המעיין לשקול במאזני שכלו את הדברים. למעט טעויות פשוטות מאד, או שבדפוסים ראשונים וכ"ש בכתבי יד רואים בבירור נוסח מתוקן, אזי פעמים שלא השאירו עקבות לשיבוש המדפיסים, ופעמים לפי הענין עמדו על כך במדור "הערות וציונים".

בכמה ספרים ישנם **"השמטות"** או **"תקונים"**, פעמים בסוף אותו ספר, ופעמים בספר אחר של אותו מחבר. ב"אוצר ההלכה" כל השמטה נדפסה במקומה, עם ציון מהיכן הובאה. ולדוגמא נציין את ספר **"יפה ללב"** להגאון **רבי יצחק נסים רחמים פלאג'י** זצ"ל, אשר

מבוא האוצר

מלבד כי ספרו זה מכיל **תשעה חלקים**, וכמעט בכל חלק ישנם חדושים על כל חלקי השלחן ערוך (ויצויין עוד, כי בכל חלק יש 'השמטות', ולאחר מכן 'תקונים' להשמטות, ובסוף יש גם 'קונטרס אחרון' המכיל הוספות ל'תקונים', ובהם עוד הוספות וחדושים שלמים, ולאו כל מוהא סביל דא), עם כל זה חדושיו פזורים על פני למעלה **מארבעה עשר** כרכים (ספר "**יפה ללב**" מכיל **עשרה** כרכים, ויש עוד מחידושיו בסוף ספרו "**חלק יפה**" שנדפס בסוף ספר "פני חיים" לאביו הגר"ח, ובשו"ת "**לב חיים**" לאביו הגר"ח, ובספר "**פדה את אברהם**" על התורה לאחיו הגר"א, ובספר "**ויקרא יצחק**" על התורה להרב המחבר)! ולולא סייעתא דשמיא שמלוה וחופפת אותנו לא היה אפשר לגלות את כולם.

מן הענייין לציין עוד, כי ספר יפה ללב "חלק הששי" שתמיד ידענו שלא כתב שם רק על הלכות פסח וחלק אבן העזר, מקרוב ממש נודע לנו שחלק זה מחולק לשני כרכים קטנים (שלא בקודמיו), ואחד מוכר ומצוי, והאחד איננו, גם לא ברוב הספריות הגדולות. ובחסדי ה' זכינו להשיג צילום ממנו והבאנו מחדושיו בחלקים אלו, (יצויין, כי גם מרן הראש"ל שליט"א מזכירו מספר פעמים בשו"ת יביע אומר, וכנראה שמצוי הוא בבית גנזיו). ובלי ספק שיש בזה נחת רוח גדולה לגאון המחבר. ומלבד ספר יפה ללב יש עוד ספרים שנדפסו באופן כזה וכדומה, כמו ספר "מאורי אור" (על שבעת חלקיו) וספר "פתח הדביר" ועוד, וכאמור, על ידי אוצרנו יוכלו המעיינים לרוות ולשתות בצמא את דבריהם בלי לייגע את מוחם אחר חיפוש מייגע ומפרך.

ג. גם אספנו אל האוצר **חדושים מכמה ספרי שו"ת**, שחלק מסימני הספר לא היו שו"ת אלא חידושים או פלפולים בדברי הטור והבית יוסף או בשלחן ערוך ונושאי כליו, ואף שידענו גם ידענו שהמלאכה בזה היא רבה, כי אלפי ספרי שו"ת ישנם, ולא עברנו לעת עתה רק על מקצתם, מכל מקום ליקטנו לפי מה שהשיגה ידינו לבינתיים, ועוד היד נטויה בעזרת ה'. וראה עוד באורך במבוא לחלק א' ב"עמודי האוצר" פירוט על סוגי ספרים השונים שנלקטו מהם חידושים, אף שעיקר הספר אינו חידושי שלחן ערוך. **מלאכה יש כאן, חכמה יש כאן!**

נִסָּךְ

פיענוח ראשי תיבות

רוב ככל ראשי התיבות וקיצורי המלים שהיו בספרים שהובאו "בית האוצר", פוענחו ונפתחו. וזאת באשר ראינו מהנסיון, שדבר זה מוסיף **נופך** רב בלימוד. **ודע שלא חסכנו עמל וטורח לברר מפי סופרים ומפי ספרים, מאות ר"ת שהיו קשים להבנה, וחקדשנו לכך זמן זמנים טובא**, ביודענו שבכך מונעים אנו בזבוז זמן יקר מחובשי בית המדרש, וביטול תורה גדול בכמות ובאיכות. ומכל מקום במעט מאד מקומות שנסתפקנו בביאור כוונת המחבר בר"ת שכתב, השארנו את המלה כצורתה, ופענחנו את הר"ת בסוגריים מרובעות, והמעיין יבחר ויקרב.

סַפִּיר

ציוני מקורות

בכל אלפי החידושים שהובאו אל בית האוצר, ברבבות המקומות שציינו לספרים וחיבורים אחרים, תרנו וביקשנו לידע איה מקום כבודם, לראות שהמקורות אינם שגויים, **ונוספו בדברי המחברים אלפי מקורות שלא היו כתובים, ותוקנו אלפי מקורות שנדפסו בשיבוש.**

מבוא האוצר

וכמו כן, במאות מקומות כתבו המחברים ציונים לדפוסים ישנים שאינם מצויים כיום, וביררנו את המקור לפי הדפוסים החדשים והנפוצים, וציינו למקור החדש בסוגריים מרובעות, והשארנו את המקור הישן בסוגריים עגולות. **ומלאכה זו היתה אחת מהעבודות הקשות ש"במקדש"**, כי פעמים רבות היה קשה למצוא את המקור הנכון והמדויק שעליו נתכוונו המחברים, אם מפני טעויות הדפוס, או משום הציונים הישנים, או מחמת שהספר שציינו אליו לא מצוי. **ובזכות זה נפתרו תמיהות רבות שהיו בדברי המחברים** לפום ריהטא, אשר בהגלות נגלות מקור ויסוד דבריהם, נתבארה כוונתם. וע"פ רוב עמדנו על כך במדור "הערות וציונים".

וכאן המקום לציין, כי ספרים אשר יש להם כמה מהדורות, השתדלנו לציין לפי הנושא בספר (כגון: הלכות ..., דיבור המתחיל ... או פרקים וכיוצא בהם) **ולא לפי דפי (או עמודי) הספר, כדי שיהא אפשר למוצאם בכל מהדורא. ובספרים אשר לא היתה אפשרות זו ציינו לפי המהדורא הנפוצה יותר.**

כמו כן לא נמנענו מלציין ציונים לספרים שרק במהדורא חדשה סדרו אותם לפי אותיות, לדוגמא: "בית יוסף", במהדורא החדשה (הוצאת "שירת דבורה") צויינו סעיפי השלחן ערוך בתוך הטור והבית יוסף להקל על המעיין למצא כל סעיף בבית יוסף, וגם אנחנו מטעם זה השתמשנו בסעיפים אלו במקום שציינו המחברים לבית יוסף בעיקר בסימן אחר. וכן האותיות בספר "בית חדש" השתדלנו לציין אליהם ברוב המקומות, למרות שבדפוסים הישנים האחרונים השמיטו אותם (וב"שירת דבורה" החזירו עטרה ליושנה). וכן ציינו בספר "לבושי שרד" סעיפים קטנים, שנעשו לראשונה בשלחן ערוך החדש הוצאת "מכון ירושלים".

יַהֲלֹם

חלוקת קטעים

מחברים רבים מהמובאים באוצרנו, בהרבה מקומות השפיעו עלינו גשמי נדבה, ויתהלכו ברחב'ה, כיד ה' הטובה, וכתבו פלפולים עצומים באורך רב, ברצף אחד ובנשימה אחת. במקרים אלו, חילקנו את הדיבורים לקטעים קצרים, להקל על הלומד שיוכל להתבונן בין קושיא לחבירתה, ובין ענין לענין. לעומת זה, היו פעמים, שנתקלנו בקטעים שהיו נפרדים, ואחר העיון ניכר בעליל שאך שגגת המדפיסים היא, ויש לחבר את האהל להיות אחד, וכן עשינו.

לֶשֶׁם

סדר החידושים

ננקטה דרך מיוחדת בעריכת החידושים. והיא, שכל דברי המחברים על כל סעיף וסעיף, באו ברצף, אחד אחר רעהו, באופן שהלומד המחפש לראות דברי המפרשים בעניין מסויים, לא צריך עוד לחפש הרבה, אלא בסקירה אחת עובר על פני כל המפרשים שדיברו באותו ענין, ומשביע את רצונו. הסדר שננקט בדברי המחברים עצמם, הוא כדלהלן:

א. לפי קביעות החידוש. לדוגמא: בסעיף שיש בו חמשה משפטים, על כל משפט ומשפט דיברו כמה חכמים (וכפי שמצוי הרבה), הרי שכל אלו שדיברו על המלים הראשונות בסעיף, הוקדמו, וכן הלאה.

ב. סדר הדורות. מובן מאליו, שמחברים רבים קבעו על אותם מלים שבאותו סעיף. ובמקרים אלו, סידרנו דבריהם לפי סדר זמן פטירתם, והשתדלנו לברר עד כמה שידינו מגעת את שנת פטירת המחברים.

מבוא האוצר

שִׁבּוֹ

קביעות בראש החידוש

כפי שכתבנו באבן "פטדה", ספרים רבים מתוך חדרי האוצר, הם חיבורים המיוסדים אך ורק על הטור ובית יוסף. וממילא בדבריהם קבעו רק על הבית יוסף, בלא שום ציון לשלחן ערוך. וכן בחידושים מספרי "מערכות", ברוב הפעמים אין ציון וקביעות אל קטע מסויים בש"ע שעליו מוסבים דבריהם, במקרים אלו, **השתדלנו עד כמה שאפשר לשבץ דבריהם הקדושים במקום שנראה הכי מתאים וקשור לתוכן חידושיהם, והוספנו בראש דבריהם "קביעות" מלשון השלחן ערוך.**

וכן במקומות שהיה ראוי לשנות את מקום החידושים **לסעיף** אחר, ובלי ספק דהוה ניחא ליה להמחבר בכך, וכגון, שפוסקים רבים דנו בנושא מסויים, וקבעו דבריהם בסוף הסימן, ויש שדיברו באותו ענין מיד עם תחילת הסימן, והיה ראוי לצרף את כולם יחד שלא ייעלמו דבריו מעיני הלומדים. וכן חידושים על סימנים מסויימים שנדפסו שלא במקומם באשמת המדפיסים וכיו"ב, שיבצנו הדברים במקומם, וציינו בסוף החידוש מהיכן לוקח. ועם כל זאת השתדלנו כמה שיותר שלא לשנות קביעות המחבר.

וזאת למודע'י: כי אין לדייק בכוונת המחבר על פי הקביעות שהביא מלשון השלחן ערוך, כי במספר מקומות קצרנו או הארכנו את ה'קביעות', ולפעמים אף שינינו את ה'קביעות' לפי הצורך, ובחרנו ב'קביעות' היותר מתאימה וקשורה לדברי המחבר, וזאת עשינו מכמה סיבות, ובפרט שבספרים רבים לא היתה בהם קביעות, או שלא הקפידו על הקביעות.

אַחְלָמָה

אבני ה"מילואים"

במספר מקומות, המחברים הקדושים העלו ארוכ'ה ומרב'ה בפלפול עצום ומסוקף, מערכה לקראת מערכה, **ודא עקא, שללומד המחפש לראות כאחד את דברי האחרונים על הדין המבוקש עמו, לא נוכל לקטוע את רצף החידושים בפלפול גדול של כמה דפים.** ומאידך, לא יעלה על לב להשמיט חידושים נפלאים אלו, אשר טובה מרובה צפונה בהם, **אשר על כן הקדשנו מדור מיוחד בסוף הספר לכל עניינים אלו.** באופן שבגוף הספר הובאו תחילת דברי המחבר הנוגעים לענין, וצויין ב"הערות וציונים" שיש המשך הנמצא בסוף הספר, והחפץ לחזות בנועם דבריהם יפנה לשם וירווה צמאונו.

תַּרְשִׁישׁ

הערות וציונים

א. ציונים לחדרי האוצר. במסגרת עבודתנו ב"אוצר ההלכה" נוכחנו כי כמעט בכל סימן, המצא יִמָּצֵא עשרות מקומות, שחכם אחד מציין לדברי חבירו שקדמו, ונושא ונותן בדבריו, ואף אותו מחבר שציינו אליו שוכן כבוד באוצרנו. כתבנו בהערה את מקורו ומקום כבודו ב"אוצר ההלכה", ובזה יעלה לו ארוכה, כי שם צוה ה' את הברכה. וכמו כן במקומות שקושיית חכם אחד מיושבת על פי דברי חברו (ולא הזכירו, או שלא ראה דבריו וכדומה), השתדלנו בהרבה מקומות לציין, ועוד הרבה הערות בסגנון זה.

ב. ציונים אל ספרי מרן ה"יביע אומר" שליט"א. מאחר שנפגשנו ב"אוצר ההלכה" בעשרות מקומות שפוסקים מסויימים העלו חידושים הלכתיים, שלא ידוע כ"כ מה דעת שאר פוסקים בזה, והמעיין משתוקק לידע היכן ימצא דברי חפץ, ומה יעשה ישראל. לכן בכל מקום

מבוא האוצר

ונושא שמצאנו שגם מרן הראש"ל שליט"א דן בו באחד מחיבוריו הגדולים: **שו"ת יביע אומר, שו"ת יחוה דעת, הליכות עולם ועוד**. ציינו לדברי קדשו שם, ומשם בא'רת, כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים.

ג. הערות קצרות. במקומות שהתעוררו תוך כדי עריכה הערות הנוגעות לגוף דברי המחבר, ומסירים אבני נגף העומדים בפני הלומדים. כגון: ביאורים קצרים בלשונות סתומים, מקורות שלא נמצאו או שאינם מדוייקים, שינויי גירסאות וכדומה, באנו בזה בקצירת הא'ומר ב"הערות וציונים", לתועלת שוחרי התורה.

שֹׁהַם

אוצר המפתחות

א. מפתח העניינים. בעמל רב נערך על כל הספר, מפתחות מפורטים לפי הנושאים, וכן מפתח **לכללים** שנדונו בתוך דברי המפרשים (כללי ההוראה, כללי הפוסקים ועוד כללים במספר נושאים מגוונים שדנו בהם המפרשים באורך, וכן ידיעות מסוימות בסדר הדורות וכיוצא).

ב. מפתח לכל החידושים שנדפסו באוצר, על מנת לדעת איה מקום כבודם, לדוגמא: אם ירצה הלומד למצוא ספר "יפה ללב" חלק ז' סימן כ"ה אות א', היכן נדפס באוצר ההלכה? יחפש בספר "המפתח" לפי סדר א – ב ספר "יפה ללב", וימצא מבוקשו בנקל!

ג. מפתח שמות הספרים ומחבריהם. הרשימה נכתבה בקיצור, ומכילה רק את הפרטים הנצרכים: שם המחבר, שנת פטירתו, מקום מגוריו, שנת ומקום הדפסת הספר.

יָשְׁפֵה

כתב מהודר ויפה

השתדלנו וטרחנו בכל עוז, שכל החיבור יהא ערוך מתחילתו עד סופו, בטוב טעם ודעת, באותיות גדולות ומאירות עיניים, בסדר יפה, ועריכה משובחת. גבי דידנו, כלפי עשרות ספרים מהמובאים כאן, אם לא היה בהם אלא את "ישפה", דיינו! חלק נכבד מהספרים שבאו אל האוצר, היו עד כה בדפוס ישן ועתיק מלפני מאות שנים, באותיות רש"י קטנות ושבורות, צפופות ושדופות, בלא סדר ומשטר, עיר פרוצה אין חומה. מה שגרם למיעוט הלומדים, אשר יעמיקו חקר בדברי קדשם כיאה וכיאות.

מבוא האוצר

מהדורות הספרים שציינו על פיהם ב"אוצר ההלכה"

אבודרהם השלם – ירושלים תשכ"ג

הגהות רש"ל על סמ"ג – עמודי שלמה – ירושלים תשכ"א.

הלכות גדולות – מהדורת מכון ירושלים – ירושלים תשנ"ב.

זוהר – וילנא תרנ"ה.

זוהר חדש – מהדורת מוסד הרב קוק – ירושלים תשי"ג.

חמדת ימים – ונציה תקכ"ג.

כל בו – לבוב תר"ך.

מכילתא – מהדורת הרב הורוויץ.

נגיד ומצוה – ירושלים תשכ"ה.

סדר היום – ירושלים תשל"ח.

סדר רב עמרם גאון – מהדורת מוסד הרב קוק.

סמ"ג – ונציה ש"ז.

סמ"ק עמודי גולה – מהדורת הרפנס.

ספר האשכול – מהדורת נחל אשכול – הלברשטט תרכ"ח.

ספר היראה עם ביאור מקור היראה – ירושלים תשי"ט.

ספר העיטור – מהדורת הרב מאיר יונה – תרל"ד–תרמ"ה.

ספר יוחסין השלם – ירושלים תשכ"ג.

ספר יראים השלם – מהדורת תועפות ראם – וילנא תרנ"ב–תרס"ב.

ספר מהרי"ל מנהגים – מהדורת מכון ירושלים – ירושלים תשמ"ט.

ראשונים על הש"ס – רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, מאירי – מהדורת זכרון יעקב.

ראב"ן (עם ביאור אבן שלמה) – ירושלים תשל"ה

שבלי הלקט השלם – דפוס וילנא תרמ"ז

שו"ת מהרי"ל – מהדורת מכון ירושלים – ירושלים תש"מ.

של"ה – הוצאת מכון "יד רמה" מפעל השל"ה השלם.

שער הכוונות – ירושלים תרס"ב.

תולדות אדם וחוה (רבנו ירוחם) – ונציה שי"ג.

תורת האדם – מהדורת הרב שעוועל – ירושלים תשכ"ד.

תשב"ץ קטן – מהדורת מכון ירושלים ע"פ דפו"ר דפוס קרימונה.

תשובות הרמב"ם – מהדורת בלאו (ד"ח).

אוצר ההלכה

אוצר מפרשים
על שלחן ערוך אורח חיים
— הלכות שבת —

סימנים ש"ח - שי"ב

חלק ז'

מכון חרב מצליח

סימן שח סעיף א

שח דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת. ובו נ"ב סעיפים:

א [א]**כל הכלים נטלים בשבת חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס,** [ב]**כגון סכין של שחיטה** [ג]**או של מילה, ואיזמל של ספרים, וסכין של סופרים שמתקנים בה הקולמוסים,** [ג*]**כיון שמקפידים שלא לעשות בהם תשמיש אחר, אסור לטלטלו בשבת,** [ד]**ואפילו לצורך מקומו או לצורך גופו:** הגה. ואפילו מתופים נגדן עם שאר סכינים מסור לטלטולי (מהרי"ל [הלכות שבת עמוד רכ"ח]): [ד*]**והוא הדין לקורנס של בשמים, שמקפידים עליו** [ד**]**שלא יתלכלך:** הגה. והוא הדין כליס המיוחדים לסמורס ומקפיד עליהס (בית יוסף בשם מיימוני פרק כ"ה [מהלכות שבת] והמגיד [משנה] פרק כ"ו [שם הלכה י"ד]):

באר הגולה

א. שבת קכ"ג [ע"ב] שם במשנה וגמרא [שם קנז.]: **ב**. לפירוש תוספות שם [קכג: ד"ה וסכינא]: **ג**. הרא"ש שם [פרק י"ז סימן ד']: **ג*.** שם, רש"י שם ד"ה ויתד:

ד. [תוספות שם], הרא"ש בתשובה [כלל כ"ב סימן ח' ד"ה אלו] וכן נראה מדברי הטור ורמב"ם בפרק כ"ה [מהלכות שבת הלכה ט']: **ד*.** גמרא שם ע"א אליבא דרבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, רי"ף שם מז:, רא"ש שם פרק י"ז סימן א', וכן נראה מדברי הרמב"ם שם: **ד**.** רש"י שם ד"ה קפיד:

אוצר ההלכה

סעיף א

א) סעיף א' כל הכלים וכו'. כתב הבית יוסף (דף ר"א ע"ג שיטה נ"ב), בסימן זה והבאים אחריו עד סוף סימן שי"ב נתבארו דיני המוקצה וכו'. נ"ב: ובתשובות הרא"ש ז"ל (כלל כ"ב סימן ח') ובספר הזכרונות ([פרק ט'] דף נ"ו [ע"ב] ונ"ז [ע"א]). (כנסת הגדולה – הגב"י)

ב) שם כל הכלים וכו'. [1]ואגב אביא בקיצור כללי המוקצה. חמשה מיני מוקצה הם: **א'**. מוקצה מחמת חסרון כיס. **ב'**. מוקצה מחמת איסור. **ג'**. מוקצה מחמת מיאוס. **ד'**. דבר שאינו כלי ולא אוכל. **ה'**. נולד.

א' מוקצה מחמת חסרון כיס. פירוש, סכין של שחיטה או של מילה, ואזמל של ספרים, סכין של סופרים שמתקנין בו הקולמוס, כיון שמקפידים עליהם שלא לעשות בהם תשמיש אחר, אסור לטלטלן בשבת אפילו לצורך גופו ולצורך מקומו. והוא הדין לקורנס של בשמים שמקפידים עליו שלא יתלכלך. וכלים המיוחדים לסחורה ומקפיד עליהם. (שלחן ערוך והג"ה סימן ש"ח).

ב' מוקצה מחמת איסור. פירוש, כלי שמיוחד לדבר שאסור לעשות בשבת, מותר לטלטלו לצורך גופו או לצורך מקומו, אבל לא מחמה לצל. לצורך גופו, היינו כגון קורנס של זהבים או של נפחים לפצוע בו אגוזים, קורדום לחתוך בו דבילה. לצורך מקומו, דהיינו שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם. ומותר ליטלו משם ולהניחו באיזה מקום שירצה. מחמה לצל, היינו שאינו צריך לטלטלו אלא מפני שירא שישבר או יגנב. (שם, שם). ובכלל זה אם נשתמש לאיסור בבין השמשות, פירוש שהיה מונח עליו דבר האסור, נעשה בסיס לדבר האיסור, כגון נר שהיה דלוק בין השמשות, מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכוליה יומא, ואפילו אם כבה אסור לטלטלו. והט"ז ז"ל חילק, אם הוא מניחו במקום שאין בדעתו בודאי להסירו משם אחר הכיבוי, אסור לטלטלו אחר שכבה. אבל אם הוא מכוין שלא יהא הנר על השלחן רק בלילה ותו לא, ומקפידים ע"ז, לא נעשה בסיס לדבר האיסור, נמצא הוה דינו כשוכח, ולא איתקצאי לכוליה יומא, ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו אחר שכבה. סימן רע"ט (סק"ב). אבל בסימן ש"ט (בסק"א) כתב וז"ל: אלא שאי אפשר לנו להקל בזה, כיון שהבית יוסף והשלחן ערוך [סימן רע"ט סעיף ב'] פוסקים לאסור בנר שהדליקו בשבת וכו', וא"כ יש לנו להחמיר וכו', והיאך מצאנו ידינו ורגלינו בבית המדרש לאסור בנר שהדליקו בשבת אפילו לצורך גופו ומקומו, ולהתיר במפה שהנרות עומדים עליה בין השמשות, דהא איתקצאי לבין השמשות כדין בסיס לאיסור, ואתקצאי לכוליה שבת, וצ"ע. עכ"ל. משמע דכוונתו לאסור אפילו אם הוא מכוין שלא יהיה הנר על השלחן רק בלילה. ובסימן שי"א (סק"י) כתב וז"ל: וכדאי הם ((ר"נ) [רצונו לומר], רבנו תם [נא. תוד"ה או] והרא"ש [כלל כ"ב סימן ח' הדרך הא'] ובעל התרומות [ספר התרומה סימן רנ"ד ד"ה פרק נוטל] והסמ"ג [לאוין ס"ה דף כ' ע"ד]) לסמוך עליהם במקום הצורך לטלטל לכל הפחות דרך טלטול מן הצד המנורה שהדליקו בה בשבת כשיש צורך למקומו ואין שם נכרי. עכ"ל. משמע כמטיל פשרה, שאין (מטילין) [מטלטלין] אלא בעת הצורך ובדרך טלטול מן הצד. גם הרב מג"א בסימן ש"ט (סק"ז) כתב וז"ל: ובמקום פסידא יש לסמוך על זה. עכ"ל. א"כ הכי נקיטינן.

כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו, ואפילו אינו אלא לצורך [ה]כלי שלא ישבר או יגנב, אבל שלא לצורך [ה]כלי אסור לטלטלו. כתבי הקודש ואוכלין מותר לטלטלן אפילו שלא לצורך כלל. ותפלין אין לטלטלן כי אם לצורך, רצוני לומר לצורך עצמם כדי שלא ישרפו ויגנבו, דהוי ככלי שמלאכתו להיתר. וכן משמע מדברי המג"א (סקי"א). ושופר אסור לטלטלו כי אם לצורך גופו או לצורך מקומו, דהוי ככלי שמלאכתו לאסור. אין להקל לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור ואפילו מחמה לצל על ידי ככר ותינוק. (ט"ז סק"ד)[2].

ג' מוקצה מחמת מיאוס, כגון עץ שתולין בו דגים, אף על פי שהוא מאוס מותר לטלטלו, דקיימא לן במוקצה מחמת מיאוס כרבי שמעון דשרי. (ש"ע סימן ש"י סעיף ח').

הערות וציונים

1. תחילת הדיבור נדפס לקמן אות ל"ג. **2.** ובחזון עובדיה (שבת ח"ג עמוד נ"ד) פסק להקל בזה במקום צורך שלא יגנב או יאבד.

אוצר ההלכה

ד' דבר שאינו כלי ואוכל אסור לטלטלו, ואפילו לצורך גופו וכל שכן לצורך מקומו. (הג"ה סימן ש"ח סעיף ו'). ומזה הטעם מחט שניטל חודה או חור שלה אסור לטלטלה דלאו מנא הוא. (ש"ע שם סעיף י"א). וכן שיירי מטלניות שבלו, אם אין בהם שלש אצבעות על שלש אצבעות אסור לטלטלם. ואפילו למאן דמתיר, דוקא דחזי לקנח בו מידי, אבל אם הם שיירי טליתות של מצוה אסור לטלטלם, לפי שאדם בודל מהם מלהשתמש בהם בתשמיש מגונה. (ש"ע שם סעיף י"ג ומג"א ס"ק כ"ו וט"ז סקי"ב). שיירי מחצלות מותר לטלטלן דחזי לכסות בהן טינופת, ואם זרקן לאשפה מבעוד יום אסור לטלטלן. (ש"ע שם סעיף י"ב).

ה' נולד. פירוש, היינו שברי כלים שנשברו בשבת ואינם ראויים לשום מלאכה אסור לטלטלם משום נולד. (ש"ע שם סעיף ו'). ואם נשברו במקום שיכולים להזיק, כגון כלי זכוכית שנשברו על השלחן או במקום שהולכין, מותר לטלטל השברים כדי לפנותן שלא יזוקו בהן. (הג"ה שם). אבל אם הוא של חרס, אסור לפנותו. ואף על פי שדורס עליהם ברגלים ומשברן, מכל מקום דבר שאין מתכוין הוא. ודוקא בהאי גוונא דהוי ממילא אבל לשבר כלי בידים אסור. (מג"א סקי"ו). חתיכת חרס שנשברה בין בחול בין בשבת וראויה לכסות בה כלי, מותר לטלטלה אפילו במקום שאין כלים מצויים שם לכסות בה. ואם זרקה לאשפה מבעוד יום אסור לטלטלה כיון שבטלה מהיות עוד כלי. (ש"ע סעיף ז'). אבל אם נשברה בשבת וזרקה לאשפה שרי לטלטלה. (מג"א סקי"ז).

(זרע אברהם – לשונות הש"ע יו"ד סימן רס"ה)

ג) שם כל הכלים וכו'. הנה הבאתי דברי הרב בית יוסף והלבוש כדי לבאר בקצרה מה שנאמר אח"כ בארוכה, ומתוכו ילמוד אדם שיעשה כן בכל חלקי התורה, לקיים "קשרם על אצבעתיך כתבם על לוח לבך" [משלי ז', ג']. זה לשון הרמב"ם (בסוף פרק כ"ד): אסרו חז"ל לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול, ומפני מה נגעו באיסור זה? אמרו ומה אם (הוזהרו) [הזהירו] הנביאים שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול, ולא שיחת השבת כשיחת החול, שנאמר "ודבר דבר" [ישעיה נ"ח, י"ג], ק"ו שלא יהיו טלטול של שבת כטלטול של חול, כדי שלא יהיה כיום החול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפינה לפינה או מבית לבית או להסיע אבנים וכיוצא בהם, שהרי הוא יושב ובטל בביתו ויבקש דבר שיעסוק בו, ונמצא שלא שבת, ובטל הטעם שנאמר בתורה "למען ינוח" [שמות כ"ג, י"ב]. ועוד כי כלים שמלאכתן לאיסור אפשר שיתעסק בהם מעט ויבוא לידי מלאכה גמורה. ועוד שמקצת העם אינם בעלי אומנות אלא בטילים כל ימיהם, כגון הטיילים ויושבי קרנות שכל ימיהם (היה) [הן] שובתים ממלאכה, ואם יהיה מותר להלך ולדבר וטלטול כשאר הימים נמצא שלא שבת שביתה הניכרת, לפיכך שביתה בדברים אלו היא שביתה השוה בכל אדם. ומפני דברים אלו נגעו באיסור הטלטול ואסרו שלא יטלטל האדם בשבת אלא הכלי הצריך להם כמו שיתבאר. עכ"ל. והראב"ד [שם הלכה י"ג] כתב הטעם מפני גדר הוצאה נגעו בה. ולא נפקא מינה לדינא בין טעמים אלו.

והנה בסימנים אלו יתבארו דיני מוקצה, [והם] מונים ששה: הראשון, מחמת חסרון כיס. והשני, כלי שמלאכתו לאיסור. השלישי, כל דבר שאינו כלי ואינו מאכל אדם ולא מאכל בהמה, כגון אבנים ומעות וקנים ועצים וקורות ועפר וחול ומת ובעלי חיים, וגרוגרות וצמוקים שהם מונחים במקום שמייבשים אותם, וכל כיוצא בדברים אלו דלא [חזו], הוי מוקצה מחמת גופן. הרביעי, כלי שמלאכתו להיתר ומונח עליו אחד מן הדברים שמוקצה מחמת גופו, ואפילו הוסרו אחרי כן, כיון שהיו עליו בין השמשות, מיגו דאיתקצי לבין השמשות איתקצי לכולא יומא. החמישי, דבר שהיה מחובר או מחוסר צידה. השישי הוא מוקצה מחמת מצותו כגון עצי סוכה. ומוקצה מחמת מיאוס פסקינן להיתרא לכך לא חשיב.

וכתב הרב בית יוסף מאלו ששה מוקצה, מוקצה ה' יתבאר בהלכות יו"ט [סימן תקט"ו] ומוקצה ו' בהלכות סוכה [סימן תרל"ח]. נשארו ארבעה. [מוקצה] א', אין בו צד היתר לטלטלו. מוקצה ב', מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו ולא נאסר אלא מחמה לצל. מוקצה ג' יש בו י"ג דרכי היתר: [הא'] יש דברים שמותר לטלטל על ידי מחשבה כגון חריות של דקל. הב' שצריכין הכנסה ויחוד מקום כגון ממלא אדם קופתו עפר והוא מייחד לו מקום. הג' שצריכין שפשוף כגון נדבך של אבנים. הד' כיסוי בור ודות שיש להם בית אחיזה. הה' התירו אבנים מקורזלות לבית הכסא. ו' התירו לטלטל גרף של רעי על ידי מים שבו. הז' התירו לטלטל מת מפני הדליקה. הח' התירו לטלטל מת מפני החמה על ידי ככר או תינוק. הט' התירו לטלטל הקוץ ברשות הרבים שלא יזוקו. היו"ד התירו לטלטל הריעי עצמה. הי"א התירו לטלטל קליפי אגוזים ע"י הטבלה. הי"ב התירו לטלטל שברי כלים בלבד שיהיו עושין מעין מלאכה. הי"ג התירו לטלטל האיסור בגופו שלא בנענוע ידיו כדתנן [שבת קמא.] הקש שעל גבי המטה מנענע בגופו אבל לא בידו, אבל אם ע"י ידיו מנענע האיסור אף על פי שאין נוגע בו מיקרי טלטול מן הצד ואסור כל שהוא לצורך דבר האיסור. מוקצה הד', יש לו ה' דרכי היתר: הא' אם לא הונחו עליו מדעת אלא שכחו שם מותר לנער. הב' ואם אי אפשר לנער כגון שהיה חבית בין חביות או אם כלי זכוכית תחתיו מגביהן כמו שהן ומניחם במקום אחר. הג' אם יש ביד בנו אבן ויש לבנו געגועין עליו ועל האבן מותר לטלו והאבן בידו. הד' האבן שבקרויה אם היא מהודקת מטלטלים ע"י הקירויה. הה' כלי שמלאכתו להיתר שנעשה בסיס לדבר איסור ולדבר המותר, מותר לטלטלו אם הדבר המותר חשוב מן הדבר האסור. ואחר (שהוצאתי) [שהצעתי] לפניך כללי הדברים, אבוא בעזרת ה' לבאר פרטי הדברים, ואז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא. (בגדי ישע)

ד) שם כל הכלים וכו'. טרם בואי לבאר פרטי דיני סימן זה וסימן שאחריו עד סימן שי"ב, אקדים כללי דיני מוקצה עם מה שיש לי דברים מתוקים מדבש בביאור לשונות הסוגיות אחת באחת יגשו לשונות הבבלי והירושלמי כל אחד על מקומו. גרסינן בש"ס דשבת (דף מ"ד ע"א) מטלטלין נר חדש אבל לא ישן, דהוי מוקצה מחמת מיאוס. (ר"י) [רבי מאיר] מתיר במוקצה מחמת מיאוס, ולכן

אוצר ההלכה

קאמר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר שהדליקו בו באותו שבת, ואף על גב שכבתה כעת, דהואיל ואיתקצי לבין השמשות איתקצי לכל היום. ורבי שמעון לית ליה מוקצה מחמת איסור, על כן קאמר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר בשעה שהוא דולק, כבתה מותר לטלטל. וקאמר הש״ס [מו:] בשעה שהוא דולק מאי טעמא? (דליכא למימר משום חשש כיבוי בעת הטלטול, דהרי רבי שמעון סובר דבר שאינו מתכוין מותר [שבת מו:]) ומשני משום שנעשית בסיס לדבר האיסור, פירש רש״י [מז. ד״ה לדבר] לשלהבת. והשמן הוא גם כן בסיס, דאי נימא דהשמן מותר א״כ הנר נעשה בסיס לדבר האיסור ולדבר המותר, עיין בש״ס דף מ״ז וברש״י שם ובתוס׳ ד״ה (ה״ח) [הנח]. ע״ש היטב.

ואמנם בש״ס (דף מ״ה ע״א) קאמר אין מוקצה לרבי שמעון אלא שמן שבנר בשעה שהוא דולק, הואיל והוקצה למצותו הוקצה לאיסורו. משמע דמטעם מוקצה דמצוה קאתינן עלה. וכבר הרגישו התוס׳ [שם ד״ה אלא] בשינוי הסוגיות. ונראה לי ליישב שתי הסוגיות כדת של תורה, דבאמת מבואר מלשון הש״ס דאף לרבי שמעון בנר שכבה ביום השבת חשוב מוקצה, אלא דסבירא ליה דאדם יושב ומצפה אימת תכבה נרו, ולכך מודה רבי שמעון בקערה וכוס דאסור, עיין בש״ס שם [מד.]. ועל כרחך מטעם מוקצה מחמת איסור, כיון דבעת שהיה הנר דולק היה אסור, לכך אף אחר שכבה אסור לרבי שמעון, זולת היכא דשייך לומר אדם יושב ומצפה. ועל כן צריך לומר דאף בין השמשות אסור לטלטל נר הדולק, ועל כרחך צריך לומר הטעם לרבי שמעון (דבשלמא לרבי יהודה דסבירא ליה דבר שאינו מתכוין אסור, נוכל לומר בטעם איסור טלטול בעת שהוא דולק משום דקרוב הדבר שיכבה בעת טלטול, אבל לרבי שמעון דסבירא ליה דבר שאינו מתכוין מותר, א״כ אף אם יכבה ליכא איסורא) משום דבעת שהוא דולק נעשה בסיס לדבר האיסור. וקשה הא עיקר ענין בסיס היינו משום מוקצה, דאינו רק מדרבנן, והרי לא גזרו על שבות בין השמשות, וכיון דבין השמשות היה מותר לטלטל הנר אף בשעה שהוא דולק, א״כ בשעה שכבר כבה מותר לטלטל אף ביום השבת, כיון דלא איתקצי לבין השמשות. וביותר קשה לשיטת רש״י במסכת ביצה (דף ל״ב) [לא: ד״ה נוטל] גבי בית שהוא מלא פירות ונפחת, דלא אמרינן מוקצה מחמת איסור דרבנן. והתוס׳ שם [ד״ה ונפחת] כתבו גם כן דאם האיסור כבר נסתלק אלא שהיה אסור מחמת איסור דרבנן לא חשוב מוקצה, ומהאי טעמא טבל שתיקנו ביום השבת אינו אסור אף דאיתקצי מחמת איסור הפרשת תרומות ומעשרות, כיון דאין איסורו רק מדרבנן אינו אסור. ואם כן הוא הדין בזה אמאי יהיה אסור לרבי שמעון אחר שכבה, כיון דגם בשעה שהוא דלק אינו אסור רק מדרבנן, וכבר נסתלק איסור זה, נימא דמותר על כל פנים לאחר שכבה. ואמנם לטעם שהוקצה למצותו אסור, דמכל מקום איתקצאי יהיה מחמת מצוה של תורה או דרבנן, וכמו שכתבו התוספות במסכת ביצה דף ד׳ [ע״א ד״ה נימא] דאף דמוקצה מחמת יום שעבר לא אמרינן, במוקצה למצוה אף מחמת יום שעבר אמרינן. עיין שם היטב, ועיין בר״ן [ב. ד״ה נולדה].

ואמנם בהך טעמא דמוקצה למצוה גם כן לא סגי, דבאמת לא איתקצי למצוה רק השמן שצריך לצורך סעודת הלילה, אבל מה שיש בשמן יותר לא איתקצי כלל לצורך מצוה. ומהאי טעמא מותר השמן שבנר מותר ועצי סוכה אסורים אף אחר שנפלה, משום דשמן זה לא איתקצי רק כדי צורך להדליק בכניסת הלילה משום כבוד שבת ושלום בית ולא יותר. וא״כ עדיין קשה אמאי נאסור לטלטל הנר בשעה שהוא דולק ביום השבת, דהשמן הנותר אינו מוקצה למצוה כלל. ואמנם עדיין אתי שפיר, דבאמת אף דמוקצה מחמת איסור דרבנן לא אמרינן, מכל מקום כיון דבין השמשות היה מוקצה למצוה ונעשה הנר בסיס לדבר שהוא מוקצה למצותו, ואף אחר שעבר זמן מצותו, הרי הנר בסיס לשלהבת והוי מוקצה מחמת איסור. ומעתה אחר שכבה אסור משום מוקצה, דהיינו בין השמשות היה מוקצה מחמת מצוה, כיון דהוא זמן הכנסת שבת והדלקת הנר חובה. ואחרי עבור זמן מצותו, אז יום השבת הגיע ואיתקצאי מחמת איסור, דאף אי נימא דמוקצה מחמת איסור דרבנן לא אמרינן, אבל אינו יוצא לכלל היתר, ונשאר באיסורו. ובפרט לפי מה שאבאר לקמן דלשיטת התוס׳ עיקר הטעם דלא אמרינן מוקצה מחמת איסור דרבנן, משום דמותר בין השמשות דלא גזרו על שבות, וזה לא שייך הכא דבין השמשות אסור משום מוקצה דמצוה. ודו״ק היטב.

כבר כתבתי לעיל דבהך דתנינן במסכת ביצה (דף ל״ב) [לא:] בית שהוא מלא פירות ונפחת, נוטל ממקום הפחת, הקשה רש״י ז״ל [ד״ה נוטל] דהא הוי מוקצה כיון דאסור לפחות לכתחלה. ותירץ דכיון דאין אסור רק מדרבנן, לא אמרינן מוקצה מחמת איסור דרבנן. והתוס׳ [ד״ה ונפחת] הקשו על זה מהך דסל לפני אפרוחים [שבת מג.] וכדומה, ותירצו לחלק בין היכא שהמוקצה נסתלק כבר ובין היכא שעדיין לא נסתלק. ולכאורה עלה על לבי לומר, דטעם החילוק שבין אם הוא מוקצה מחמת איסור דרבנן או מחמת איסור תורה, דלכאורה כיון שאינו מוכן, יהיה מאיזה טעם שיהיה חשוב מוקצה. ואמנם הטעם לחלק בזה, הוא משום דעיקר מוקצה הוא בין השמשות, ומגו דאיתקצי לבין השמשות איתקצי לכל היום. אבל אם חזי בין השמשות, אף דלא חזי אח״כ אין מוקצה לחצי שבת. ואם אין איסורו רק מחמת איסור דרבנן, הרי קיימא לן דלא גזרו על שבות בין השמשות [סימן ש״ז סעיף כ״ב], וא״כ היה ראוי בין השמשות, ולא שייך בזה מוקצה כלל. וזה ברור.

ובזה יישבתי על נכון מה דקשה בדברי התוס׳ מסכת ביצה (דף ד׳ ע״א) בהא דקאמר הש״ס שם, שבת ויום טוב, רב אמר נולדה בזה אסורה בזה, ורבי יוחנן אמר נולדה בזה מותרת בזה, וקאמר הש״ס שם דפליגי בהכנה דרבה. והקשו התוס׳ [ד״ה נימא] דילמא לכך נולדה בזה אסורה בזה, כיון דבין השמשות אסורה, דשמא עדיין יום השבת וביצה שנולדה בשבת אסורה, ממילא אסורה גם ביום טוב, כיון דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכל היום. ותירצו דמוקצה שאסורה בין השמשות מחמת שמא עדיין יום שעבר הוא, לא אמרינן לאסור יום הבא, וכאן אילו היה [ד]ידענו שבין השמשות הוא (תחלה) [תחלת] יו״ט היה מותר, דנולדה בזה

סימן שח סעיף א

אוצר ההלכה

מותרת בזה, ועיקר האיסור שמא עדיין יום שעבר הוא דהיינו יום השבת, לכך לא שייך בזה מוקצה. עכת"ד. ולכאורה לא הוצרכו לזה לפי מה שכתבו בעצמם, דמוקצה מחמת איסור דרבנן לא אמרינן. וכיון דעיקר האיסור בביצה שנולדה הוא משום מוקצה או גזירת פירות הנושרין ומשקין שזבו, או גזירה אטו שבת שאחר יו"ט, שכל זה אינו רק איסור דרבנן, ומוקצה מחמת איסור דרבנן לא אמרינן. ובזה אתי שפיר, כיון שביארנו דעיקר הטעם דלא אמרינן מוקצה מחמת איסור דרבנן, משום דבין השמשות לא נאסר, דלא גזרו על שבות בין השמשות. ואמנם הרב במגן אברהם נסתפק (בסימן שמ"ב) בהא דלא גזרו על שבות בין השמשות, אי אף בין השמשות דאפוקי יומא לא גזרו עליו, או דוקא בין השמשות דעיולי יומא. ואני הסכמתי לקמן [שם] דבין השמשות דאפוקי יומא אסור בין השמשות, והבאתי ראיות לזה. ומעתה לפי מסקנת התוס' דמוקצה מחמת יום שעבר לא אמרינן, א"כ לא משכחת מוקצה מחמת איסור דרבנן, כיון דלא גזרו על שבות לא שייך מגו דאיתקצי לבין השמשות איתקצי לכל היום, ובבין השמשות דאפוקי יומא דגזרו עליו לא משכחת דהוי מוקצה מחמת יום שעבר. אבל לפי סלקא דעתין של התוספות דאמרינן מוקצה מחמת יום שעבר, א"כ אף מוקצה מחמת איסור דרבנן אמרינן, כיון דאיתקצי לבין השמשות של מוצאי יום השבת. ודו"ק.

ובזה אמרתי בחידושי למסכת ביצה טעם הדבר דלא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר, וגם מה דקשיא על דברי התוס' שסותרים דבריהם, דכאן כתבו דמוקצה מחמת יום שעבר לא אמרינן ובהך סוגיא (דף ז') [ו.] באפרוח שנולד ביום טוב, בהא דקאמר ומאי שנא מעגל שנולד מן הטריפה, והקשו התוס' [ד"ה וכי] הא יכולים להושיט ידו למעי בהמה ולשחוט עובר שבמעיה, דקיימא לן [חולין עה.] ארבעה סימנים אכשר ביה רחמנא. ותירצו דאירי בלא כלו לו חדשיו עד היום דאיתקצי לבין השמשות שמא עדיין לא כלו חדשיו. וקשה הא הוי מוקצה מחמת יום שעבר. ובזה יבוא על נכון, דבאמת טעם הדבר דלא אמרינן מוקצה כזה, משום דעיקר הא דאמרינן הואיל ואיתקצי לבין השמשות הוא כיון שבעת כניסת יום טוב או שבת לא היה מוכן אסור לכל היום, אבל כאן ממה נפשך, אם היה בין השמשות בתחלה יום טוב הרי היה מותר, ועל כרחך דהיה עדיין יום השבת, א"כ לא איתקצי בתחלת יו"ט. ואמנם עדיין קשה, נימא דבין השמשות היה באמת תחלת יו"ט, ומכל מקום חשוב מוקצה דכיון דהיה מסופק שמא יום השבת היה אסור, ומוקצה תלוי בדעת האדם. ובזה אתי שפיר דבאמת כיון שאין איסורו רק מדרבנן היה לנו להקל בין השמשות מספיקא, אלא דכיון דאפוקי יומא הוא גזרו עליו בין השמשות, וכתבתי הטעם משום דמוקמינן אחזקתו שעדיין יום הוא, והיכא דאיכא חזקה אף בדרבנן אזלינן להחמיר. וכמו דחזקה זו מועלת לומר שעדיין יום הוא לאסור מספיקא אף מילתא דרבנן, וחשבינן ליה כודאי, הוא הדין דמועיל חזקה זו לחשבו ודאי יום לענין שלא יאסר ביו"ט, כיון דלא איתקצי בתחלת יו"ט. ולכך לא אמרינן מוקצה מיום שעבר. אבל בשאר דברים אמרינן מוקצה כזו. והדבר נחמד מאד כפתור ופרח.

ואמנם מדברי רש"י ז"ל לא נראה כן, דהרי רש"י ז"ל [שבת לד. ד"ה ספק] כתב דהך מתניתין דשבת (דף ל"ד) דאין מעשרין את הודאי בספק חשכה, אתיא כרבנן דפליגי על רבי [עירובין לב:] וסברי דגזרו על שבות בין השמשות (ולא סבירא ליה לחלק בין צורך מצוה), א"כ איך יתכן דהך סתמא דבית שנפחת אתיא כרבי. וגם קשה מזה למאן דאמר יש מוקצה לחצי שבת. על כן נראה דשיטת רש"י דאף אי גזרו ואסרו שבות בין השמשות, מכל מקום לא חשוב מוקצה רק כשאסור מחמת איסור תורה דרביע עלה ולא מחמת איסור דרבנן. והנה בש"ס לקמן [שבת מד:] בהך דמטה שהיה עליה מעות בין השמשות אסור לטלטלה דמגו דאיתקצי לבין השמשות איתקצי לכל היום. וקשה לשיטת רש"י ז"ל, דהרי בין השמשות בעצמו בעת שהיה עליה המעות אינו אסור רק מדרבנן ומוקצה מחמת איסור דרבנן אינו אסור. וכבר הרגישו בזה התוס' [ביצה לא: ד"ה ונפחת] והרמב"ן שם [במלחמות ביצה יט:].

ונראה לפע"ד מילתא חדתא, דבאמת היכא דהוא יודע דיהיה באיסור אח"כ ליטול המעות מן המטה, והוא מניח המעות כאן, מיחד למטה זו מקום זה שלא יטלנה אח"כ, ומה בכך שהוא רק איסור דרבנן, מ"מ כיון דדחי לה בידים מלטלטלה אסור. דהרי אף למאן דלית ליה מוקצה אוסר היכי דדחי לה. אמנם עיקר קביעות מקום וביטול דעתו מלטלטלה הוא בין השמשות, וכשאפשר ליטול בין השמשות המעות ואינו נוטל ומניחו על המטה, הוי כדחיה בידים. אבל כשאי אפשר לו ליטול המעות לבטל ענין המוקצה בבין השמשות מחמת איסורו, א"כ אינו מוכח שדעתו לקבוע מקום לזה, דהרי בלאו הכי אי אפשר לטלו בין השמשות מחמת איסורו, והדר הוי ליה מוקצה מחמת איסור דרבנן דלא אמרינן לשיטת רש"י. ומעתה בהך דמטה אתיא כרבי דס"ל דלא גזרו על שבות בין השמשות, א"כ היה בידו ליטול המעות מן המטה, ומדלא עשה כן על כרחך שביטל טלטול המטה וקבע לו מקום, ועל כן אסור כל יום השבת דהוי כדחיה בידים. ואתי שפיר.

ובזה ישבתי לנכון קושית התוס' [שבת מד: ד"ה יש] שכתבו בהא דקאמר הש"ס והוא שהיה עליה כל בין השמשות, דנפשוט מהכא דאין מוקצה לחצי שבת, דאל"כ אף בלא היה עליה המעות בין השמשות רק אחרי כן יהיה אסור משום דאיתקצי למקצת יום השבת. ובזה אתי שפיר, דאף דיש מוקצה לחצי שבת לא עדיף מהך דמוקצה לבין השמשות, דלא אמרינן מוקצה מחמת איסור דרבנן, וגם לא קבע לה מקום דבין השמשות לא היה עליה מעות כלל, וביום השבת עצמו לא היה בידו ליטול המעות מחמת איסור שבות, ואין לנו ראיה דקבע לה ודחיה מידו, דהרי לא היה אפשר באופן אחר. ולא נשאר רק מוקצה מחמת איסורו, ומוקצה מחמת איסור דרבנן לא אמרינן. ודו"ק היטב.

והנה בהך דבית שהוא מלא פירות ונפחת דכתבו התוס' ורש"י דמוקצה מחמת איסור דרבנן לא אמרינן, וכתבתי לעיל דלשיטת התוס' הטעם בזה משום דעיקר מוקצה בין השמשות, ולא גזרו על שבות. אמרתי דדברי רש"י יותר נכונים בזה, וכמו שאבאר, דהנה הריטב"א במסכת עירובין [לד: ד"ה באוירא] הקשה בהא

סימן שח סעיף א

אוצר ההלכה

דקאמר רבי מאיר אף פותח לכתחלה, איך יפחות לכתחלה, הא הלבנים והעפר מוקצה הן כמו דקאמר הש"ס שרגינהו ואקצינהו. ותירץ כיון דמותר לפחות לכתחלה, אין בזה חשש מוקצה מחמת חסרון כיס, דידע בעצמו דבכל עת שירצה יפחות אותו. ובש"ס דביצה (דף ל"ב) [לא:] אהא דקאמר הש"ס שרגינהו ודאי אקצינהו, [והקשו] מהא דתני פותח לכתחלה ונוטל, ומשני כאן בשבת כאן ביו"ט. ונראה דבאמת אף לרבנן קשה איך נוטל ממקום הפחת, הא הוי ליה מוקצה כיון דשרגינהו ואקצינהו, ולרבנן כיון דאסור לפחות לכתחלה א"כ לא סמך על זה דיפחות, וחשוב מוקצה. ואמנם בין השמשות דיו"ט באיסור סתירת אהל, כתב הטור [סוף סימן תקיח, ע"ש] דאף חכמים מודים דמותר ובין השמשות דשבת אסור לחכמים, וראייתו כמו דלרבי מאיר מחלקינן בין יו"ט לשבת בעצם היום כמו כן לרבנן יש חילוק בין בין השמשות דשבת לבין השמשות דיו"ט. וא"כ אתי שפיר דברי הריטב"א, דהש"ס לא מצי למימר דלכך לא אקצינהו משום דאפשר לפחות, דאם כן יקשה מדברי רבנן, ועל כרחך מחלק בין שבת ליו"ט, והביא ראיה מדברי רבי מאיר עצמו דמחלק בין שבת ליו"ט ביום עצמו, הוא הדין דמחלקין לרבנן בבין השמשות בין שבת ליום טוב. זה נראה לי בישוב דברי הריטב"א הנ"ל. ואמנם באמת בלאו הכי אתי שפיר, דטלטול מוקצה בעת שהוא צריך ליטול הפירות מותר דהוי לצורך אוכל נפש, ובין השמשות אף דאסור מכל מקום לא גזרו על שבות בין השמשות. ולפי זה הדרא קושית רש"י ז"ל (לדוכוותי) [לדוכתא], נימא דאיתקצאי בין השמשות משום איסור סתירת אהל ומשום איסור מוקצה, ואף דלא גזרו על שבות בין השמשות מכל מקום כאן יש שני שבותים, דבעת שפותח ונוטל מטלטל דבר המוקצה וסותר אהל. וכבר כתבתי לעיל סימן ש"ז [סק"ז][3] בשם הרע"ב [עירובין פ"ג מ"ג ד"ה ואבד המפתח] דעל שני שבותים גזרו בין השמשות. אלא ודאי דמוקצה מחמת איסור דרבנן לא אמרינן אף היכי דאסור בין השמשות, ומזה ראיה לדעת רש"י ז"ל דמוקצה מחמת איסור דרבנן לא אמרינן. ובזה נראה לפע"ד ליישב מה דקשה על הכלל שכתבתי, דאף דמוקצה מחמת איסור דרבנן לא אמרינן, מכל מקום היכא דאפשר לטלטלו בין השמשות ולא טלטלו חשוב מוקצה, א"כ אף בזה הרי באוירי דליבני אינו רק שבות. ובזה אתי שפיר, דבאמת בין השמשות היה אסור לפחות משום דיש שני שבותים, שבות דסתירת אהל ושבות דטלטול מוקצה, ועל כרחך לא חשוב דחיה, וקובע לו מקום, כיון דלא היה אפשר ליטלו מקודם בין השמשות. ודוק היטב. ובחידושי הארכתי בזה בפלפול רב ועצום ואין כאן מקום. והנה לכאורה קשה בהא דקיימא לן דנר שכבה בשבת אסור משום דאיתקצי לבין השמשות איתקצי לכל היום, הא כיון דקיימא לן דמלאכה שאינה צריכה לגופה אינו אסור רק מדרבנן, ומוקצה מחמת איסור דרבנן לא אמרינן. והנראה בזה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חמור יותר משאר איסור שבות דרבנן[4], ויבואר לקמן.

במעם איסור מוקצה כתב הרמב"ם ז"ל [פרק כ"ד הלכה י"ב] דכיון דאנו למדין שלא יהיה דיבור של שבת כדיבור של חול כל שכן שלא יעשה הענינים כדרך שעושה ביום החול ויבוא לבטל מעונג שבת. והראב"ד [שם הלכה י"ג] השיג על זה, דבש"ס [קכד:] אמרו אטו טלטול לאו משום הוצאה הוא. ובאמת דשני הטעמים צריכים וכמו שאבאר, דכלים שאסרו חכמים לטלטל לצורך מקומו או מחמה לצל ומתירין לטלטל לצורך גופו, בזה לא שייך לומר דאסור משום גזירה דהוצאה, דהרי איסור הוצאה כשאינו מוציא משום שצריך לגופו הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור עליה, ולא שייך לגזור בזה אטו הוצאה. ואמנם כשגזרו חז"ל לטלטל אף לצורך גופו, בזה שפיר נוכל לומר דמשום גזירת הוצאה אסרו. והגם דבשיטת הרמב"ם אין מקום לזה, דהוא פסק [פ"א ה"ז] דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, אבל לפי הרבה פוסקים דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה יש מקום לדברינו. עוד נראה לחלק בדבר, דלכאורה ביום טוב לא שייך הך טעמא דהוצאה, דהרי הוצאה עצמה מותר ביו"ט כשהוא לצורך אוכל נפש, ואף רק לצורך קצת אמרינן מתוך, אבל אם אנו אוסרין לטלטל מחמה לצל, זה אינו צורך היום כלל, ולטעם רבינו אף ביו"ט אסור דבר שאינו מוכן. עוד נראה לי הך דינא שכתב בספר אגודה [ביצה סימן ה'], והובא בהגהת מוהרמא"י [מור"ם בסימן רס"ו סעיף י"ב], דאם המוקצה כבר בידו דרך היתר מותר לטלטלו יותר ויבואר לקמן [סק"ט][5] באריכות, זה הדין הוא נכון לפי שיטת רבינו ז"ל דעיקר איסור מוקצה הוא משום דמיחזי כעובדא דחול, והיינו כדי שלא יבוא להתעסק כל היום בדברים שאינו צריך להם, וזה לא שייך כשכבר הוא בידו רק בתחלת הטלטול. אבל לטעם גזירה משום הוצאה מה בכך שהוא כבר תחת ידו, מ"מ שייך חשש זה שאם נתיר לו לטלטל יבוא להוציא מרשות לרשות. הרי אף בדבר שאינו מוקצה היה שייך חשש זה, אלא שחז"ל לא רצו למנוע הטלטול לגמרי בדבר הצריך לו, ולא העמידו דבריהם מאחר שצריך, אבל כשאינו צריך מה בכך שבא לידו בהיתר, כיון שהוא מוקצה אסור משום הוצאה. והנה כבר כתבתי דדבר שאנו מתירין לצורך גופו, רק לצורך מקומו אסור לטלטל והוא הדין מחמה לצל, בזה לא שייך טעם הוצאה דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, וכשאסרו חז"ל על כרחנו משום עובדא דחול, וכשהוא כבר בא לידו מותר לטלטלו כשיטת האגודה. וזה ברור.

ובזה אמרתי בחידושי ליישב הא דקאמר הש"ס במסכת שבת [לה:] שמעתי שאם בא (לעשות) [להדליק] אחר שש תקיעות עושה, שהרי חזן הכנסת התירו לו לטלטל השופר למקומו. ואקשינן עלה דהא (תנן) [תניא] דאף בשבת מטלטלין את השופר. והקשו התוס' [ד"ה והתניא] דילמא הא דמטלטלין היינו לצורך גופו, והש"ס דייק מהא דחזן הכנסת מטלטל השופר שלא לצורך גופו. ובזה אתי שפיר, דאי נימא דלטלטל לצורך גופו מותר בשופר, אם כן אף מה

הערות וציונים

3. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו' בסימן ש"ז אות תק"י. **4.** עיין מה שכתבו בזה בשו"ת איש מצליח (חלק ב' כרך ג' סימן ט"ז דף נ"ה ע"א) ובשו"ת יביע אומר (חלק א' סימן י"ט אות י"ג, וחלק ד' סימן ל"ו אות ג', וחלק ח' סימן ל"ט אות ה') **5.** נדפס לקמן אות פ"ה.

סימן שח סעיף א

אוצר ההלכה

דאסרינן לצורך מקומו או מחמה לצל לאו משום חשש הוצאה קאתינן עלה, דהרי עיקר הוצאה אינו אסור מן התורה רק לצורך גופו דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, אלא על כרחנו מטעמו של רבינו אסרינן לה שלא יטלטל כל היום וישכח ענין שבת. וכבר כתבתי דלשיטתו כשהוא כבר בידו מותר לטלטלו יותר, ואם כן חזן הכנסת שהשופר בידו מכבר, למה לא יטלטלו יותר. אלא ודאי דמטעם הוצאה אסור, והיינו לצורך גופו, וממילא אסרי אף לצורך מקומו או מחמה לצל. והדבר ברור כשמש. ודו"ק היטב.
(ישועות יעקב – סק"א)

ה) שם כל הכלים וכו'. כתב הבית יוסף (ד"ה ודע וכו'), וכלי שמלאכתו להיתר שמונח עליו אחד מהדברים המוקצים מחמת גופם וכו', הג', אם יש ביד בנו שיש לו גיעגועין עליו וכו', ודוקא אבן אבל דינר לא. וע"ש. והנה לעיל (בד"ה בסימן זה) כשמנה מדרגה הד', כתב הבית יוסף וז"ל: הד', כלי שמלאכתו להיתר ומונח עליו אחד מהדברים המוקצים וכו', כיון שהיו עליהם בין השמשות, מגו דאיתקצו לבין השמשות איתקצו לכולי יומא. עכ"ל. משמע דהא דתינוק אינו שייך לבסיס, דהא לא היו בידו בין השמשות. וצריך לומר דטעמא דמגו דאיתקצאי צריך להיכא דהוסרו, אבל היכא דעדיין מונחין על הבסיס, אפילו באמצע השבת נמי שייכא הא. ודו"ק. (אמת ליעקב)

ו) שם כל הכלים נטלים. אי שרי לטלטל מעות להצניען מפני הלסטים, עיין זכור ליצחק (סימן ק"ג), ועיין מש"ל [מה שאכתוב לקמן (סימן של"ד ס"ק כ"ג)] בזה. ועיין להרשב"א (ח"ד סימן ע"ד וסימן ק"ב וסימן רע"ז), ואהלי יעקב (סימן ק"ג וק"ד), ויוסף אומץ סימן ט"ז (אות (כ') [ח']) על סימן זה. [ועיין בספר בני יוסף בתשובה [ממהר"י לומברוזו] סימן ה' (דף ס"א ע"ב), ועיין סימן של"ד (אות כ"ג)][6]. (רוח חיים – סק"ד)

ז) שם כל הכלים נטלים וכו'. כתב הרב עולת שבת [סק"ב] וזה לשונו: פירוש שניטלים לצורך איזה ענין, או משום הכלי שלא ישבר או יגנב, או משום שצריך לכלי להשתמש בו, או שצריך למקום הכלי, אבל לטלטל שלא לצורך בחנם אסור בכל הכלים, אפילו מה שמלאכתו מיוחד להיתר, וכן משמע מדברי הש"ס פרק כל הכלים. ע"כ. ומה שכתב הרב הנזכר בפירוש דברי מרן, לא זכר ש"ר שכבר קדמו בזה הרב הלבוש [סעיף א'] שכתב, כל הכלים שצריכים להשתמש בהם, אין אדם מקצה דעתו מהם, ומותרין לטלטל בשבת. ע"כ. וגם מה שכתב: אבל לטלטל שלא לצורך בחנם אסור בכל הכלים וכן משמע מדברי הש"ס, כנראה דלא זכר ש"ר באותו רגע דהכי פסק מרן בפירוש (בסעיף ד') דאפילו כלי שמלאכתו להיתר לא הותר לטלטל אלא לצורך אבל שלא לצורך אסור. שו"ר להרב עולת שבת עצמו שם (בס"ק יו"ד) דרמז למה שכתב בריש הסימן, דכנראה שוב זכר ותיקן דבריו.

ובפירוש דברי הר"י בעל הטורים, כתב הב"ח [אות א'] דפירוש כל הכלים ניטלים בשבת וכו', מפרש בגמ' [קכג:] כל הכלים ניטלים בשבת ואפילו בשתי ידים ואפילו בשני בני אדם וכו'. ע"ש. וגם זה לא זכר הרב עולת שבת. (אמר המגיה: גם בספר דברי מנחם נר"ו [הגה"ט סק"א][7] ציין להפוסקים שעמדו בחילוף הגירסא שיש בין כל הכלים הנטלים ובין כל הכלים ניטלים. יע"ש). (יוקח נא – סק"ב)

ח) שם כל הכלים נטלים בשבת וכו'. כתב הבית יוסף (דף ר"א ע"ג שיטה נ"ג), ובטעם איסור טלטול וכו'. נ"ב: עיין בב"ח [אות א']. (שיירי כנסת הגדולה – הגב"י סק"א)

ט) שם כל הכלים נטלים בשבת וכו'. כתב הבית יוסף (שיטה נ"ג), ובטעם איסור טלטול דברים המוקצים: נ"ב עיין מה שכתב הב"ח לעיל סימן ש"א [אות ב']. (יד אהרן – הגב"י, סוף סימן ש"ז)

י) שם כל הכלים נטלים בשבת וכו'. כתב הבית יוסף (דף ר"א ע"ג שיטה נ"ג), ובטעם איסור טלטול דברים המוקצים וכו'. נ"ב: (כהונת עולם) [בתי כהונה] (ח"ב חלק בית אבות דף י"ט ע"א).
(יד אהרן מהדורא בתרא – הגב"י סק"א)

יא) שם כל הכלים נטלים בשבת וכו'. כתב הבית יוסף, והראב"ד שם [פרק כ"ד הלכה י"ג] כתב טעם מוקצה כמו שאמרו בפרק [כל] הכלים [קכד:] אטו טלטול לאו צורך הוצאה וכו'. עיין שם בדברי (מרן) [הרב המגיד] מה שיישב לדעת הרמב"ם ז"ל. ולי נראה ליישב, דסובר הרמב"ם דזה הטעם לא אמרו שם בגמרא אלא כדי שלא לחלק ביום טוב בין הוצאה לטלטול, דכמו שגזרינן בהוצאת יו"ט אטו שבת, הוא הדין לענין טלטול כיון דטלטול צורך הוצאה, אבל זה הטעם אינו מספיק להמציא עיקר האיסור של טלטול, עיין שם ברש"י ז"ל [ד"ה טלטול]. (ידיו של משה)

יב) שם כל הכלים נטלים בשבת וכו'. עיין בבית יוסף שכתב בשם הראב"ד [פרק כ"ד הלכה י"ג] הטעם דמוקצה אסור, הוא משום גדר הוצאה. ע"ש. ולכאורה קשה, הא ביום טוב ליכא איסור הוצאה, דאין עירוב והוצאה ליום טוב. אך מכל מקום בענין צורך קצת, עיין סימן תקי"ח [סעיף א']. ולהפוסקים כרש"י [ביצה יב. ד"ה אלא מדלא] דלא בענין צורך קצת, יש לומר כמו שאמרו בביצה [יז:] דאין מטבילין כלים בשבת שמא יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים, וגזרינן יום טוב אטו שבת. וכתבו התוס' שם [יח. ד"ה גזרה] דכולא חדא גזירה היא, ולא הוי גזירה לגזירה. ולפי זה במוקצה נמי ניחא, דבשבת אסור משום גדר הוצאה ויו"ט ושבת חדא הוא, ואסור אטו שבת. אבל אי אמרינן דבשבת מותר מוקצה [וביום טוב אסור מוקצה], עיין (ריש ביצה) [שבת] [קנו:] דפריך והא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, (והאר"י) [ותנן] אין מבקעין עצים ביו"ט. והקשו המפרשים דילמא שאני ליה לרבי יוחנן בין שבת ליו"ט כמו

הערות וציונים

6. תוספת זו מההשמטות לספר. **7.** נדפס לקמן אות רע"א.

אוצר ההלכה

דבאמת סבירא להו להפוסקים לחלק בזה, אם כן לפי זה לא שייך טעם הנ״ל ביום טוב. וצריך לומר הטעם דבעינן צורך קצת כנ״ל.

ולפי זה אתי שפיר, דהא רבי יוחנן [ביצה יב.] סבירא ליה (במתני׳) [כמתניתא] גבי המבשל גיד ביו״ט לוקה חמש. והקשו התוס׳ בפסחים [מז: ד״ה ולוקה, ועיין עוד ביצה יב: תוד״ה הכא נמי], במבשל גיד מאי צורך איכא. וכתב השיטה מקובצת שם [ביצה יב. ד״ה וכן דעת הרשב״א] דמזה יש ראיה לשיטת רש״י, דאין צריך צורך כלל. ע״ש. אם כן סבירא ליה לרבי יוחנן דאין צריך צורך קצת. ועל כרחך סבירא ליה הטעם דמוקצה הוא מגדר הוצאה ומשום שבת, ואם כן בשבת נמי אסור מוקצה. ופריך הש״ס שפיר. רק הפוסקים דמחלקים בין שבת ליום טוב, סבירא להו דבעינן צורך קצת, או כטעם הרמב״ם כדי שיכירו איסור שבת, ואתי שפיר. ודו״ק.

(עצי לבונה – מעין גנים)

יג) שם כל הכלים נטלים בשבת וכו׳. טרם נבאר ענינים האלו, נבאר דברי רבינו פרק כ״ד משבת (הלכה י״ב י״ג) שכתב שיהיה ניכר שביתת שבת, ועוד טעמים. והראב״ד [שם] השיג עליו מהא דאמרו בשבת (דף קכ״ד ע״ב) אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא. והמגיד נדחק בזה. והנה זה ימים רבים אשר תמהתי גם כן על רבינו מהא דאמרו בביצה (דף י״ב ע״א) אלא מעתה לפלגו באבנים. ועיין שם ברש״י [ד״ה ליפלגו] ותוס׳ [ד״ה ה״ג] דפירשו דטעם דאסרו בטלטול הוא משום הוצאה. הרי מבואר טעם הראב״ד. ולפירוש התוס׳ דגרסו אלא מעתה הוציא אבנים יש ליישב, אבל רבינו פוסק פרק א׳ מיו״ט [הלכה ד׳ והלכה י״ז] כרש״י ואם כן יקשה. אמנם כעת נתיישבתי בדבר, ונראה ליישב דברי רבינו, דהנה באמת צריך להבין גוף דברי הש״ס בשבת שם דאמר אטו טלטול לאו צורך הוצאה, ופירש רש״י [ד״ה טלטול] דאי תזלזל בטלטול יבא לזלזל גם בהוצאה. דלכאורה צריך ביאור דמה״ת [דמהיכא תיתי] לחוש שיוציא, והוא איסור תורה, ומאי שייטיה דהוא היתר ובביתו דניחוש שעל ידי זה יתיר הוצאה איסור תורה. אמנם נראה דבאמת בשבת דאסור כל הוצאות, פשיטא דלא גזרו בטלטול אטו הוצאה, דמה״ת [דמהיכא תיתי] דניחוש לזה. אך ביו״ט דמותר להוציא לצורך אוכל נפש, רק שלא לצורך הוא דפליגי [ביצה שם], ולדעת רש״י [ד״ה אלא מדלא] אינו רק מדרבנן, ולדעת התוס׳ [שם] ודעימייהו הוא מן התורה, בזה שפיר חיישינן דמתוך שיטלטל ויתעסק בהם ויבא להוציא, וישכח דהוא שלא לצורך, ויחשוב שהוא לצורך ויטלטל כיון דלא בדיל מיניה. מה שאין כן בשבת דאסור בכל הוצאות ובדיל מיניה, לא גזרינן טלטול אטו הוצאה. וכהאי גוונא מבואר בסימן תרי״ב (סעיף י׳ בהג״ה) לענין נגיעת אוכלין ביום הכפורים, דלא דמי לנגיעת חמץ דלא בדיל. עיין שם במג״א (סק״ו). ומעתה שפיר פריך בביצה שם דלפלגו באבנים, דביו״ט שפיר יש לומר דהטלטול אסור משום ההוצאה, וגם שם בשבת קאי לענין דנגזור ביו״ט טלטול אטו הוצאה, שפיר קאמר דהוא משום הוצאה. אבל רבינו דקאי בשבת, שפיר הוצרך לתת טעם אחר. וזה ברור.

איברא דאכתי קשה, דעל כל פנים לטעם של רבינו אין מקום לקושית הש״ס בביצה שם דלפלגו באבנים, דאיך אפשר למפלג באבנים, והא אסור בטלטול אבנים משום טעמו של רבינו דשייך גם ביו״ט. אמנם באמת הדבר נכון דבאמת טעמו של רבינו שייך דוקא לשבת ולא ליו״ט, דמשום שלא יהיה טלטולו שוה ליום חול לא שייך ביו״ט, דהרי לבית הלל [ביצה שם] והכי קיימא לן דהוצאה מותר אף שלא לצורך כלל [ש״ע סימן תקי״ח סעיף א׳], ולשיטת התוס׳ (שם) גם כן להסלקא דעתין היה מותר גם כן אף שלא לצורך והוה כשל חול, ואיך אפשר דטלטול יהיה נאסר והוצאה מותר, יציבא בארעא וכו׳ [עירובין ט.]. ומכל שכן להטעם שמא יבא לעשות מלאכה, הא בהוצאה לא חשו לזה. וגם מטעם שביתה הניכרת לא שייך ביו״ט, כמו דלא חשו בהוצאה וכל מלאכות דהותר שלא לצורך. וזה ברור מאד ודו״ק. ועיין בביצה (דף ל״ו) [לז.] דאמר גם כן אטו טלטול לאו צורך הוצאה היא, ומשם קשה גם כן, ולפי מה שכתבנו אתי שפיר. ודו״ק.

(דברי שאול – עדות ביוסף)

יד) שם כל הכלים נטלים בשבת וכו׳. הבית יוסף (בריש סימן זה) הביא מחלוקת הרמב״ם והראב״ד בטעם איסור הטלטול בסוף פרק כ״ד [הלכה י״ב-י״ג]. עיין דבריו. וכנראה דלא זכר ש״ר דגם רבינו הטור (בריש סימן ש״א) כתב ממש כדברי הרמב״ם, ולא זו אף זו דמרן הבית יוסף לשם לא ציין לשם לדברי הרמב״ם והראב״ד. וראיתי להב״ח (בריש סימן זה) יצא לישע הרמב״ם להצילו מהשגת הראב״ד ותירץ מה שתירץ. ע״ש. וגם הרב הנזכר לא עלה בזכור׳ו דמה שכתב הוא ז״ל הוא ממש כעין מה שכתב הרב מגיד משנה שם בתירוץ בתרא. ע״ש. וגם לא זכר הרב ז״ל הנזכר בדברי עצמו ממה שכתב הוא עצמו בריש סימן ש״א [אות ב׳]. וע״ש[8].

ומה שכתב הרב פרי מגדים בחלק משבצות זהב [בהקדמת הסימן]:

ומה שאמרו בש״ס (דף (קכ״ג) [קכ״ד] ע״ב) אטו טלטול לאו צורך הוצאה, לבית שמאי קאמר [ביצה יב.], ברם לבית הלל איסור טלטול הוי מטעמא שכתב הרמב״ם. עיין דבריו. לדעתי זה דחיק ואתי מרחיק, דמלבד דדברי רש״י בפרק משילין ([ביצה] דף ז״ל ע״א [ד״ה אטו]) נראה דהויין תיובתיה, עוד בה דמי זה אמר דידחוק הרמב״ם בפירוש הש״ס בהכי, בהיות דפשט הש״ס לא מורה בהכי כלל, דודאי בטעם זה אפילו בית הלל מודו, דמאי נפקא להו לבית הלל לחלוק בהכי כל עוד דלא נפקא מינה לדינא כלל בין הטעמים הנזכרים, וכמו שכתב הרב עולת שבת (בריש סימן זה). ומה שכתב הרב פרי מגדים דיש חילוק בין הטעמים נראה דוחק כמ״ש, ועוד דלא זכר ש״ר דהרב עולת שבת כתב דלא נפקא מינה לדינא כלל בין הטעמים הנזכרים. שו״ר להרב מרכבת המשנה אשכנזי (שם בסוף פרק כ״ד) דאיהו נמי כתב דהש״ס קאי אליבא

הערות וציונים

8. בב״ח כאן לפנינו הראה מקום למה שכתב בסימן ש״א, ושם גם ציין לדברי הרב המגיד.

סימן שח סעיף א

אוצר ההלכה

דבית שמאי, וחילק נמי בין הטעמים. ע״ש. וזה נמי הוי דלא כמו שכתב העולת שבת וכאמור. ולדידי אי צייתי לי רבנן, נלע״ד לומר דלא כשני צנתרות הזהב הנזכרים, דלא נפקא מינה בין הטעמים וכמו שכתב הרב עולת שבת, והתירוץ נראה עיקר כמו שכתב הרב מגיד משנה שם.

ויותר נראה לומר דהרמב״ם [ראה] איזה מכילתא או תנחומא דדרש בהכי בטעם איסור המוקצה בשבת לטלטל, והעתיקו בספרו שהוא לשון ברור למלאכת ספרו, אשר מצינו ראינו בכמה דוכתי דפרשי המגיד משנה והכסף משנה דברי הרמב״ם בהכי, ואנחנו לא נדע איה איפה מקומם[9]. ועיין להרב הלבוש [סעיף א׳] מה שכתב בטעם איסור המוקצה, ומה שהאריך הרחיב בפרטי וחלקי דיני המוקצה. ע״ש. (אמר המגיה: ועיין מה שכתב הרב מעשה רקח [הלכות שבת פרק כ״ד הלכה י״ב-י״ג], ובספר ידיו של משה בסימן זה[10]. יע״ש). גם מהר״ח פלאג׳י ז״ל בספר רוח חיים ציין עוד הפוסקים שכתבו על ענין זה, יעויין שם סוף סימן ש״ז [סק״ו][11]. (יוקח נא – סק״א)

טו) שם כל הכלים נטלים בשבת וכו׳. כתב הבית יוסף, והראב״ד [פרק כ״ד הלכה י״ג] כתב שם טעם אחר וכו׳. נ״ב: עיין שם במה שכתב הרב המגיד בדברי הרמב״ם, ועיין מה שכתב הב״ח (בסעיף א׳), ועיין מה שכתב שם הרב מעשה רקח, והרב ידיו של משה בסימן זה[12]. (דברי מנחם – הגב״י סק״א)

טז) שם כל הכלים נטלים בשבת וכו׳. בבית יוסף כתב טעם הרמב״ם פרק כ״ד מהלכות שבת [הלכה י״ב-י״ג], שעל כן אסרו טלטול מוקצה שלא יבטל הכתוב ״למען ינוח״ [שמות כ״ג, י״ב] ועוד טעמים, והראב״ד [שם] השיג וכתב דהטעם דגזרו על טלטול מוקצה הוא משום גדר הוצאה, וכן הוא בש״ס שבת (דף קכ״ד ע״ב) וביצה (דף ל״ז ע״א). ונראה לי דסבירא ליה להרמב״ם דהש״ס לא קאמר כן אלא לדעת בית שמאי [ביצה יב.], שסבירא להו דגם ביו״ט שייך הוצאה בחפצים שהם שלא לצורך ולא אמרינן מתוך, א״כ יש לומר דגזרו על טלטול משום הוצאה. אבל לבית הלל דסבירא להו דביו״ט מותר הוצאה לגמרי מן התורה, א״כ שוב לא שייך לגזור משום הוצאה. ועל כרחך צריך לומר כן, דאם נימא דעיקר טעם איסור טלטול הוא משום הוצאה, אם כן קשה הא בריש ביצה [ב:] אמרינן דביו״ט דקיל אסרו מוקצה ושבת דחמור התירו מוקצה, ואי הטעם משום הוצאה אם כן איפכא מבעי להו, דביו״ט דקיל הוצאה לא שייך לאסור טלטול, ובשבת דאסור הוצאה יש לגזור ולאסור טלטול. ועל כן סבירא ליה להרמב״ם דהש״ס לא קאמר כן אלא לבית שמאי, דלבית שמאי איירינן שם, דחמירי להו יו״ט כשבת ואסרו באמת גם ביו״ט טלטול משום הוצאה. אמנם לדידן דסבירא לן דביו״ט מותר הוצאה, צריך לומר דעל כרחך דיש עוד טעמים אחרים במוקצה דשייכים לאסור ביו״ט טפי מבשבת. ואף על גב דאלו הטעמים שהזכיר הרמב״ם לכאורה גם בשבת שייכים, מכל מקום לזה שפיר יש לומר כדאמרינן בריש ביצה, דכיון דעיקר הטעם לאסור מוקצה הוא שלא יהיה שבת כמו יום חול ויהיה ניכר השביתה, א״כ לטעם זה שפיר יש לומר דטפי צריך להחמיר במוקצה ביו״ט מבשבת, דכיון דביו״ט בלאו הכי מקילין בכמה דברים, דהא מותר בו אוכל נפש, על כן טפי אתו לזלזולי ביו״ט מבשבת, דאילו בשבת חמיר טפי ואסרו בו כל מלאכה, על כן הקילו במקצת בכמה עניני מוקצה בשבת טפי מביו״ט. ומכל מקום עיקר ענין מוקצה נוהג גם בשבת, דהא על כל פנים שייכים בו יתר הטעמים שכתב הרמב״ם, כמו בכלי שמלאכתו לאיסור שע״י שיטלטלנו יבא לידי מלאכה, וגם משום הטיילים. ועיין רמב״ם (פ״א מהלכות יו״ט הי״ז) שפסק כמאן דאמר בריש ביצה דביו״ט דקיל ואתו לזלזולי החמירו בו לענין מוקצה טפי מבשבת, ועל כן הוצרך הרמב״ם ליתן טעמים אלו למוקצה.
(חדושי מהר״י שטייף)

יז) שם חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס וכו׳. התוספת שבת (בפתיחה לסימן זה) העתיק תשובת הרא״ש ז״ל (כלל כ״ב סימן ח׳), וזה לשונו: מוקצה אחרת מוקצה מחמת מלאכתו ״של איסור״, והוי כמוקצה מחמת גופו והיינו מוקצה מחמת חסרון כיס. ע״כ. ולפנינו בתשובת הרא״ש ז״ל ליתא להני שתי תיבות ״של איסור״. ולכאורה היה אפשר לחלק, דבכלים היקרים ביותר, אם הם כלים שמלאכתם להיתר, כיון שמותר לטלטלם לצורך תשמישן, מותר לטלטלם אף מחמה לצל, מכל שכן לצורך גופן ומקומן. אבל כלים המיוחדים לסחורה ומקפיד עליהם, אף אם הם כלים שמלאכתם להיתר, כיון שמקפיד עליהם, אסור לטלטלם אפילו לצורך תשמישן, מכל שכן לצורך גופן ומקומן. וזה נראה דעת הרב ז״ל [ש״ע הגר״ז ס״ד].

ועיין במשבצות זהב (בתחילת הסימן) שכתב: כלי היתר ומונח עליו כלי שמלאכתו לאיסור, צ״ע אי הוי בסיס, דלצורך גופו ומקומו שרי לטלטל מלאכתו לאיסור, יש לומר לאו בסיס הוא. ע״כ. ועיין מה שכתבתי בסימן רס״ו (סק״ז)[13], דמשמע להדיא מדברי הרז״ה [במאור, שבת סו:] והרמב״ן [שם קנד: ד״ה כי קאמר][14] והרשב״א ז״ל [שם ד״ה כי קאמר] דמיקרי בסיס, ואסור לטלטל הכלי היתר מחמה לצל בעוד שהכלי שמלאכתו לאיסור מונח עליו. ולא עוד אלא דיש סברא דבשבת אסור להניח כלי שמלאכתו להיתר שיפול עליה כלי שמלאכתו לאיסור, משום בטול כלי מהיכנו. ע״ש.
(תהלה לדוד – סק״א)

יח) שם חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס כגון סכין של שחיטה. משמע מלשונו דנקט סכין של שחיטה ודכוותה, אבל

הערות וציונים

9. עיין להרב מראה הפנים על הירושלמי (שבת פרק י״ז ד״ה כיון) שדייק מהירושלמי שם כדעת הרמב״ם. **10.** נדפס לעיל אות י״א. **11.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו׳ בסימן ש״ז אות תקכ״ז. **12.** נדפס לעיל אות י״א. **13.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ג׳ בסימן רס״ו אות קפ״ד. **14.** בחידושי הרמב״ן מהדורת זכרון יעקב נדפס בסוף המסכת בשם תלמיד הרמב״ן.

אוצר ההלכה

סכין של בית המקולין שהקצבים מקצבין בו בשר שרי. כך משמע מדברי התוס׳ בפרק כל הכלים [קכג: ד״ה וסכינא].
(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

יט) שם חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס כגון סכין של שחיטה ומילה וכו׳ כיון שמקפידים שלא לעשות בהם תשמיש אחר. זהו מוקצה מחמת חסרון כיס, דמחמת חשיבותו קובע לו מקום, ומקצה דעתו שלא יעשה בו השתמשות אחר. ואם הוא אינו מקפיד עליו, יש לעיין אי חשוב מוקצה. ונראה דעיקר תלוי בדעת האדם, וכך כתב הלבוש [סעיף א׳]. (ישועות יעקב – סק״ב)

כ) שם חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס וכו׳ כיון שמקפידים וכו׳ אסור לטלטלו בשבת. דהיינו שנמלך להשתמש איזה תשמיש בגוף כלי זה, והוא שנמלך משחשיכה, אבל אם נמלך מבעוד יום מותר לטלטל, דמחשבה מועיל למוקצה. תניא [ש״ע הגר״ז ס״ג].

ובהגהת רבי עקיבא איגר [סק״א] כתב, אם היה מחשבתו שאינו רוצה להחזיקה לסכין של מילה רק כשאר סכינים, יש לומר דלא מהני, כמו בכיס של מעות (סימן ש״י סעיף ז׳ בהגה), דאין מחשבה מוציא מיד מעשה. וצ״ע לדינא. עכ״ל. ולע״ד נראה דדוקא גבי כיס, שעשה מעשה ונתן לתוכו מעות והוא (מייחד) [מיוחד] לדבר מוקצה, מה שאין כן כאן שייחד הסכין למילה, מחמת זה לא נאסר מלטלטל לצורך גופו ומקומו, רק מחמת שמקפיד מלהשתמש תשמיש אחר, אם כן לענין זה אין כאן רק מחשבה, ושפיר מועיל מחשבה להוציא מיד מחשבה. ולפי זה אין להתיר רק לטלטל לצורך גופו ומקומו אבל להוציא לגמרי מיד מוקצה לא מהני. ואפשר דגם רבי עקיבא איגר לא כתב שאינו מועיל רק לענין שיהא עליו דין שאר סכינין, אבל אין הכי נמי מודה דלצורך גופו ומקומו מהני מחשבה. עיין באשל אברהם (סק״ג) בשם מג״א (סקמ״ח), דנתן לאוצר בעינן ייחד בפה אבל לא מהני מחשבה. ועיין באשל אברהם סימן רנ״ט [סק״ב וסק״ד] דייחד היינו שאומר בפיו.

לטלטל מן הצד שרי. תוספת שבת (סק״ג). ובמשבצות זהב [בהקדמת הסימן ד״ה הד׳] כתב דגם טלטול מן הצד אסור.
(באר יעקב – קרויזר – סק״א)

כא) שם חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס וכו׳ כיון שמקפידים וכו׳ אסור לטלטלו בשבת. בחידושי הגאון רבי עקיבא איגר [סק״א] כתב דאפילו רוצה כעת לבטלו שלא יהיה מיוחד עוד לאותו תשמיש שיש בו חסרון כיס לא מהני. והנה מה שהוכיח [בסימן רע״ט סק״ו] מדברי הר״ן [ביצה טו: ד״ה ומכאן] גבי שפוד שצלו בו ביו״ט, שכתב דאם היה בידו שיכול לבטלו להאיסור, שמכל מקום לא היה אסור אף קודם הביטול לצורך מקומו. ע״ש. הנה המעיין בר״ן שם יראה שאין זה כלל בתוך דברי הר״ן, דהר״ן אינו אלא מוכיח דהשפוד שם שצלו בו ביו״ט והיה מוכן בבין השמשות, אם היה מותר אליבא דרבי שמעון דלית ליה מוקצה מחמת מיאוס היה מותר גם לרבי יהודה, דרבי יהודה לא נחלק עליו אלא באיתקצאי בין השמשות, אבל כל שהיה ראוי בין השמשות, אם שרי לרבי שמעון גם לרבי יהודה שרי, ועל כרחך דהאי שפוד אינו ראוי כלל, ואפילו רוצה להשתמש בטלה דעתו, וזה אסור אף לרבי שמעון. ע״ש. וגם עיקר הסברא אינו מתקבל לענ״ד כלל בכאן, כיון דכל המוקצה שבכאן אינו רק משום דדעת האדם מקפיד על זה, ואם כן מאי שייך להקל משום שיכול לבטל את ההקצאה, כיון דאמרינן דדעתו להקצות. ודו״ק.

גם מה שהביא [כאן] מדברי התוס׳ ריש ביצה [ב: ד״ה אין] דלבקע מן הקורה, גם לרבי שמעון אסור משום מוקצה מחמת חסרון כיס, אף שהוא רוצה עתה לבוקעה. ע״ש. לכאורה פשוט דכוונת התוס׳ דהקורה גופא גם עכשיו תהיה לדבר המקפיד, אלא דנחוץ לו עתה לבקוע ממנה בקעת. אבל מה שמסיק מדברי הרב בסימן ש״י [סעיף ז׳] דאף חישב מערב שבת לא מהני בלא מעשה, זה ודאי נכון. ומכל מקום נראה ברואה שאינה טובה עכשיו לתשמיש זה, בזה ודאי יש להתיר, דמעתה ודאי לא קיימי להכי. ומגו דאתקצאי בין השמשות, לא קיימא לן לדידן דסבירא לן כרבי שמעון. ועוד דהא הוה כמוקצה שיבש [שם סעיף ד׳]. וכן מסיק בעצמו [סק״ט] בחידושיו למג״א (סק״ט) גבי נשברו. ע״ש.
(חבל יוסף – גנזי חיים)

כב) שם חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס וכו׳ כיון שמקפידים וכו׳ אסור לטלטלו בשבת. בחידושי הגהות רבי עקיבא איגר [סק״א] רצה לומר, דאם בשבת רצונו שלא יחזיק עוד הסכין לשחיטה ולמילה, נסתלק הקצאתו, לפי מה דקיימא לן כרבי שמעון דלא אמרינן מיגו דאיתקצאי בין השמשות, דכן משמע מתוס׳ סוף שבת (דף קנ״ו ע״ב ד״ה והא), וסיים בצ״ע. ובספר מנורה הטהורה לקמן סעיף ו׳ [סק״ב] ראיתי בשם העולת שבת [סקי״ד] בכלים שנשברו, כתב דבמוקצה מחמת חסרון כיס אף דאין בשברים חסרון כיס, מכל מקום אסורים בטלטול, וכן כלי שמלאכתו לאיסור, אף דעכשיו שנשברו עומדין למלאכת היתר, אסור לטלטלן רק לצורך גופו ומקומו, משום דאיתקצאי בין השמשות. ודייק כן מדברי הרמב״ם (פרק כ״ה הי״ב) שכתב בדין השברים, כל כלים הניטלין, ולהכי כתב הניטלין לאפוקי אותן שאין ניטלין מחמת חסרון כיס או מלאכתן לאיסור אסורין שבריהן. ע״כ. והנה ודאי דאין ראייתו מוכרעת, דהרי במשנה (דף קכ״ד ע״ב) גם כן תנן לשון זה, שכל הכלים הניטלין שבריהם ניטלין עמהם, ובלשון ראשון רצה הש״ס לפרש דאירי בנשברו בערב שבת, ואם כן אף כלים שאין ניטלין לא איתקצאי בין השמשות, ולמה קתני הניטלין. ועל כרחך דאין זה דיוק, ורק לומר דאף דניטלין מכל מקום צריך ששבריהם יהיו עושין מעין מלאכה.

ואף לדינא נראה, דודאי אותן המוקצין מחמת חסרון כיס, בודאי במה שמחשב בשבת לייחד אותן למלאכת היתר ודאי לא מהני, דהרי מבואר לעיל סימן רנ״ט [סעיף א׳], דמוכין שהטמין בהם דהוי מוקצה, אלא אם כן ייחדן לכך, משמע דבעי ייחדן מערב שבת. וכן כתב הב״ח [שם אות א׳] דבהטמין שני פעמים הוי כייחדן, דודאי דעתו להטמין בהם לעולם. ע״ש במחצית השקל [סק״ב] דהביאו. ולמה צריך שני פעמים, הרי באותו שבת עצמו יחשב

אוצר ההלכה

להטמין בהם ויהיה יכול לטלטלן (וי״א) [ויהיה אז] מותר ליקח החמין אף באינו מגולה. אם כן משמע בודאי דכיון דעמדו לסחורה, לא מהני מחשבה לסלק הקצאתן במה שיחשוב שלא להקפיד עליהן מכאן ולהבא. ואף בנשברו נראה כהעולת שבת במוקצה מחמת חסרון כיס, דהרי קורה שנשברה דמותר לרבי שמעון, הוא רק ביושב ומצפה [עיין ביצה ל: ושם ב: בתוד״ה אין]. ועיין ט״ז לקמן סימן ש״י [סק״ג]. ובכלים שמוקצין מחמת איסור, נראה דלא הוקצה כלל, ופשוט לפענ״ד דאף שבריהם ניטלין, כיון דאף הכלי עצמו יכול לטלטל, ולא גרע זה ממוקצה מחמת איסור שחיטה, דמבואר לקמן סימן שי״ח [סעיף ב׳] דבנשחט בשבת דמותר. ואם ירצה ה׳ אדבר עוד מזה בסמוך [סק״ה וסק״ז][15] בדברי המג״א (סקי״ז וסקי״ט). שוב ראיתי בפרי מגדים במשבצות (סקט״ז) הביא דברי האליה רבה [סקי״ד] שכתב כהעולת שבת, והוא כתב כמ״ש להתיר בכלי שמלאכתו לאיסור. ע״ש. (גנזי חיים – סק״א)

כג) שם חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס וכו׳ אסור לטלטלו בשבת ואפילו לצורך מקומו או לצורך גופו. וכתב הבית יוסף דכלים המוקצים מחמת חסרון [כיס] אף לצורך גופו ומקומו אסור, והכריחו כן מדברי התוס׳ [קכג: ד״ה וסכינא] והטור והרמב״ם [פרק כ״ה הלכה ט׳]. ויש להקשות דהא תלמוד ערוך הוא דאסור בפרק כל הכלים (דף קכ״ג ע״ב), דלאביי חזרו והתירו דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולא לצורך מקומו, וקתני במתני׳ כל הכלים [ניטלין] חוץ מן המסר הגדול, דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס דאפילו לצורך גופו אסור. ולרבא דחזרו והתירו בין לצורך גופו ומקומו, המסר הגדול אינו נוטל כלל, דלרבא צורך גופו ומקומו דא ודא אחת היא. ועוד ראיה מדאמרינן לעיל מינה [קכג.], דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו מותר, איתיביה ושוין שאם קצב עליו בשר וכו׳, ותירץ דהוה ליה כסיכי זיירי דקפיד עלייהו. הרי דבמוקצה מחמת חסרון כיס אפילו לצורך גופו אסור. ויותר יש להקשות על המרדכי [סימן שט״ו] דסבירא ליה דלצורך גופו מותר. (יד המלך)

כד) שם חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס וכו׳ אסור לטלטלו בשבת ואפילו לצורך מקומו או לצורך גופו. וכתבו התוס׳ [קכג: ד״ה וסכינא] דכלי המוקצה מחמת חסרון כיס יש ליזהר שלא לטלטלו אפילו לצורך גופו וכו׳. עיין במרדכי סוף פרק כירה [סימן שט״ו] שכתב וז״ל: חוץ מן המסר הגדול, מיהו לצורך גופו או מקומו שרי כדאיתא פרק כל הכלים וכו׳. ע״ש. ולכאורה הם דברים מתמיהים, שהרי שם פרק כל הכלים מוכח בהדיא דמוקצה מחמת חסרון כיס אפילו לצורך גופו ולצורך מקומו אסור, דאמרינן התם על האי מתניתין התירו וחזרו והתירו וחזרו והתירו עד שאמרו כל הכלים ניטלים בשבת חוץ מן המסר הגדול וכו׳. ובין לפירוש אביי התם ובין לפירוש דרבא, החילוק שיש בין שאר כלים למסר הגדול הוי לענין צורך גופו משום דקפיד עלייהו, וכן משמע שם עוד בגמרא. ואפשר לדחוק בדברי המרדכי שכך הוא פירוש דבריו, מיהו לצורך גופו או מקומו וכו׳, כלומר נהי דאסרינן לעשות שאר מלאכות בזה הכלי, משום דמקצה דעתו ממנו לעשות שאר המלאכות בזה הכלי משום חסרון כיס, מיהו לצורך גופו למלאכתו של כלי או לצורך מקומו שרי. ונהי דאסור לעשות מלאכתו, לא הוי משום לתא דמוקצה, אלא משום דהמלאכה הוי של איסור. וכן שאר מלאכות נמי היה מותר, אי לא משום דקפיד עלייהו. ונפקא מינה דלצורך מקומו מותר, דבהא ודאי לא קפיד עליה להוציאו משם אי צריך למקומו. ורוצה המרדכי להתיר מוקצה מחמת חסרון כיס לצורך מקומו. ומאי דמייתי מפרק כל הכלים, היינו לומר דמצד הכלי לצורך גופו ולמקומו שרי, כדברי רבא דקיימא לן כוותיה, ואינו אסור אלא משום הקפדה, ובדבר שאין מקפיד שרי. ומאי דקתני מתניתין חוץ מן המסר וכו׳, היינו לענין צורך גופו למלאכת היתר, משום דקפיד עליה. ודוק וצ״ע. (ידיו של משה)

כה) שם חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס וכו׳ אסור לטלטלו בשבת ואפילו לצורך מקומו או לצורך גופו. כתב הרב מאמר מרדכי ז״ל (סק״א): כן כתב רבינו בית יוסף בשם הרבה פוסקים דמוקצה מחמת חסרון כיס אסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו ולא הביא חולק בדבר. אבל מצאתי במרדכי [סימן שט״ו] ואגודה [סימן ס״ו] סוף פרק כירה עלה דתנן חוץ מן המסר הגדול [שבת קכג:] שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס, שכתבו דמותר לצורך גופו ומקומו וכו׳, ותימה שלא מצאנו מי שהעיר בזה. ע״כ. ואחר המחילה רבה אני תמיה עליו, דאשתמיט מיניה דברי מור״ם בדרכי משה [אות ב׳] שכתב: דלא כמרדכי סוף פרק כירה שמתירים[16]. ע״כ. ומלשון שמתירים משמע דבעי למימר דלא כמרדכי ואגודה סוף פרק כירה. ואין כל חדש.

וגם מה שהקשה עוד (בסק״ב) על מרן ז״ל בבית יוסף במה שהקשה על הרמב״ם ז״ל [פכ״ה ה״ט], דסיים: וגם בזה לא מצאתי הערה בדברי האחרונים ז״ל. ע״ש. אשתמיט מיניה לפי שעה דברי הרב אליה רבה ז״ל בסימן זה (סק״ד). ועיין להרב משחא דרבותא ז״ל (ח״א סימן זה)[17] שגם הוא כתב כדברי הרב אליה רבה והרב מאמר מרדכי ז״ל. (פתח הדביר ח״ד – סק״א)

כו) שם חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס וכו׳ אסור לטלטלו בשבת ואפילו לצורך מקומו או לצורך גופו. הרב דרישה [אות א׳] נרגש על הבית יוסף במה שכתב בבית יוסף בדין זה דכן נראה מדברי הר״י בעל הטורים וכו׳, והלא גמרא ערוכה היא בשבת (דף קכ״ג ע״א). ועיין שם מה שתירץ. ולע״ד נראה דאפשר דמאי דגרם להבית יוסף לדייק בהכי, הוא דכיון דמצינו לאביי דמקשי לרבא שם (בדף קכ״ג ע״ב) מההיא דמדוכה ועלי שקצב עליו בשר, ומתרץ תירוץ אחרינא דאיירי מחמה לצל, ולא קמתרץ מאי דתירץ רבה (שם ע״א) דאיירי במוקצה מחמת חסרון כיס דקפיד בהו ודייחד להו מקום וכו׳, שמע מינה מזה דסבר רבא דבמוקצה מחמת חסרון כיס שרי לטלטולי לצורך גופו ומקומו. ולכך הוצרך

הערות וציונים

15. נדפסו לקמן אותיות רמ״ד, ער״ה. **16.** לפנינו הגירסא בדרכי משה: דמתיר. **17.** נדפס לקמן אות מ״ו.

אוצר ההלכה

מרן בבית יוסף לדיוקי מדברי הרמב"ם [פרק כ"ה הלכה ט'] ותשובת הרא"ש [כלל כ"ב סימן ח'] והר"י בעל הטורים, דכולם נראה דסבירא להו דאסור לטלטולי מוקצה מחמת חסרון כיס בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו. זה אפשר להליץ בעד הבית יוסף, דאולי לזה כיון הרב ז"ל כשהוציא דין זה מדיוקים, דחלילה למרן ז"ל לחשוד אותו דלא זכר גמרא ערוכה, בהיות דגם מרן שוב אחרי זה כשהגיע לדברי הר"י בעל הטורים שדייק בתחילה קודם לזה, הראה לגמרא הלזו. אלא ודאי דאפשר להליץ בעדו כמו שכתבתי. אלא דלע"ד דגם מה שכתב הרב דרישה ליישב בזה הוא גם כן אמת בכוונת הבית יוסף. (אמר המגיה: ועיין בספר יצחק ירנן דף ס"ד [ע"א], ובספר ידיו של משה[18], ובספר דברי מנחם דף ז' ע"ג [הגב"י סק"ד][19] פוסקים שציין שעמדו על ענין זה. יע"ש). ואולם דין גרמ"א להמרדכי [סימן שט"ו] והאגודה [סימן ס"ו] בפרק כירה, הביא דבריהם הרב מאמר מרדכי ז"ל [סק"א], שכתבו שם דמוקצה מחמת חסרון כיס הותר לטלטל בין לצורך גופו בין לצורך מקומו, ותמה עליהם הרב מאמר מרדכי, איך סתמו דבריהם נגד כל הפוסקים וכו'. ע"ש. ולפי מה שכתבתי ניחא, דאולי דנרגשו הרבנים הנזכרים כמו שכתבתי, דלמה לא תירץ רבא לאביי כמאי דתירץ רבה לאביי, באומרו דמוקצה מחמת חסרון כיס נאסר אפילו לצורך גופו ומקומו. אלא רבא לא תריץ הכי, אלא ניחא ליה לתרץ דוקא דאיירי לטלטל מחמה לצל, שמע מינה דסבירא ליה לרבא דמוקצה מחמת חסרון כיס נמי שרי לטלטל לצורך גופו ומקומו. ואפשר דזה דקדקו המרדכי והאגודה ופסקו להתיר בזה, דסבירא להו דהלכתא כרבא דהוא בתרא. אבל מרן הבית יוסף כבר כתבתי למעלה דלא ניחא ליה בהכי, והוא דקדק מדברי התוס' ותשובת הרא"ש והר"י בעל הטורים והרמב"ם, דכולם סבירא להו לאסור מוקצה מחמת חסרון כיס בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו. ומוכרח דטע[מ]ם הוא, דהוא הדין דהיה משיב רבא לאביי כמאי דהשיב רבה לאביי, אלא כוונת רבא היה לתרץ לאביי כפי מאי דסלקא דעתיה לאביי דמוקצה מחמת חסרון כיס שוה למוקצה מחמת איסור, או דסלקא דעתיה דעלי ומדוכה לא הוי מחמת חסרון כיס, ודלא כמאי דתריץ ליה רבה קודם לכן. לכך תריץ ליה רבא, דאפילו לפי סברתך אין כאן קושיא, משום דיש לומר דאיירי לטלטל מחמה לצל. אבל לעולם האמת הוא דגם רבא סבירא ליה לאסור לטלטל מוקצה מחמת חסרון כיס [בין לצורך גופו] בין לצורך מקומו וכאמור. זה נלע"ד להליץ במה שדקדק מרן בבית יוסף בעד הפוסקים, דכפי דבריו חולקים הנך פוסקים עם המרדכי והאגודה, וכבר כתבתי אנן בעניותין מאי דאיכא בינייהו בס"ד.

אלא דעדיין קצת קשה על הבית יוסף במה שכתב בזה, וז"ל: וכתבו התוס' דכלי המוקצה מחמת חסרון כיס יש ליזהר שלא לטלטלו אפילו לצורך גופו, וכן כתב הרא"ש בשו"ת, וכיון דלצורך גופו אסור כל שכן לצורך מקומו, כדמשמע בגמרא וכו', וכן נראה מדברי רבינו וכו'. ע"ש. וזוהי שקשה עליו, דמה הוצרך למשמעות הש"ס לפרש בדעת התוס' דאף לצורך מקומו אסרי, דכולי עלמא בש"ס [סבירא להו] דלצורך גופו עדיף מלצורך מקומו. ולא היה צריך לזה, שהרי כבר מפורש יוצא מפה התוס' בשבת (דף מ"ד ע"א ד"ה מטה) שכתבו בסוף דבריהם ז"ל: ולרבי שמעון לא אסר שום מוקצה לצורך גופו ומקומו אלא מוקצה מחמת חסרון כיס. ע"כ. וכבר נודע דהלכה כרבי שמעון בשבת לענין מוקצה, בין מוקצה מחמת מיאוס ומחמת חסרון כיס ומחמת איסור, בכל קיימא לן כרבי שמעון, חוץ ממוקצה מחמת איסור כגון נר שהדליקו בה באותה שבת, דבזה דוקא לא קיימא לן כרבי שמעון, אלא לדידן ס"ל דמיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכוליה יומא, כמ"ש ומפורש לקמן בסימן ש"י [סעיף ב'] בדברי הר"י בעל הטורים והבית יוסף, א"כ נמצא דמאי דהוצרך הבית יוסף לדייק מסוגיית הש"ס כדי לפרש בדעת התוס', כבר יצא כן מפורש בדברי התוס' עצמם במקום אחר, והבית יוסף לא זכר מדבריהם, ודין גרמ"א דהטריח קולמוסו להוציאו מדיוקים. ולפי האמור תורה יוצאה, דלא נאסר לטלטל מוקצה מחמת איסור בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו, אלא דוקא משום דקפיד בהו ומייחד להו מקום, כמפורש בש"ס שבת וברש"י שם. ברם אם ידע בעצמו דאם מלכלך הכלי לא קפיד ביה, אזי ודאי נסתלק מהכלי שם מוקצה מחמת חסרון כיס, וחל עליה שם מוקצה מחמת איסור, דלמלאכת איסור הך כלי קאי. ואזי דינו הוא דשרי דוקא לטלטלו לצורך גופו ומקומו, אבל מחמה לצל שלא ישבר ושלא יגנב ויאבד, אסור לטלטלו, כמו שכתב השלחן ערוך לקמן (ס"ב) [סעיף ג']. ואם כנים אנחנו בזה, לא זכיתי להבין דברי הדרישה [אות ב'] במה שהצ"ע אם יש היתר טפי בקורנס של נפחים שלהם, דבקל מדיחים אותו אף אם יתלכלך, כי שמע בשם מורו ורבו שהתיר לפצוע בו האגוזים. ע"כ. ולפי האמור אין צורך לעיין בזה, דכיון שאין מקפידים עליו, דאף אם יתלכלך הוי בנקל להדיחו, הלכך ודאי דשרי לטלטלו לצורך גופו, דהיינו לפצוע בו אגוזים, וגם לצורך מקומו שרי בזה, וכאמור. ועיין להרב אליה רבה (בסק"ד). (יוקח נא – סק"ד)

כז) שם חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס וכו' אסור לטלטלו בשבת ואפילו לצורך מקומו או לצורך גופו. כתב הבית יוסף, וכתבו התוס' [קכג: ד"ה וסכינא] דכלי המוקצה מחמת חסרון כיס וכו'. עיין במאמר מרדכי (בסק"א) שהקשה למה שכתוב במרדכי [סימן שט"ו] ואגודה [סימן ס"ו] סוף פרק כירה על מאי דאמרו [קכג:] חוץ מן המסר הגדול וכו' שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס, דמותר לצורך גופו ומקומו וכו', ושלא מצא מי שהעיר בזה. ע"ש. עיין בספר יצחק ירנן (דף ס"ד ע"א [הלכות שבת פרק כ"ה ה"ט]) שתמה כן, והצריכו עיון. ואולם עיין בספר ידיו של משה (דף פ' ע"א)[20] מה שרצה לישב בדברי המרדכי. ועיין מה שכתבתי לעיל בסימן רע"ט בהגב"י [סק"א][21], ועיין מה שכתב הרב כסף משנה (בפרק כ"ה

הערות וציונים

18. נדפס לעיל אות כ"ד. **19.** נדפס באות הבאה. **20.** נדפס לעיל אות כ"ד. **21.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד' בסימן רע"ט אות ס"ב.

אוצר ההלכה

מהלכות שבת דין יו״ד), ומה שכתב שם הרב קהלת יעקב אלבעלי (דף ז״ל ע״א). (דברי מנחם – הגב״י סק״ד)

כח) שם חוץ ממוקצה מחמת חפרון כיס וכו׳ אסור לטלטלו בשבת ואפילו לצורך מקומו או לצורך גופו. עיין בספר נזירות שמשון שכתב, וז״ל: ולי נראה להתיר על כל פנים לצורך מקומו, ומה שכתב הבית יוסף דכל שכן מצורך גופו, זה אינו, דלרבא הם שוים במשקל, עיין בגמ׳ [קכג:]. ועוד זיל בתר טעמא דמקפיד עליו לעשות בו מלאכה אחרת, אבל לטלטל ממקומו אינו מקפיד, וכיון שהוא כלי מותר לטלטלו לצורך מקומו. ולכן דייקו תוספות [שם ד״ה וסכינא] בלשונם שיש ליזהר לטלטלו לצורך גופו. ולא דמי לנר שהדליקו, דשם היה מוקצה בין השמשות לכל, כמו שכתב הבית יוסף בסימן רע״ט, מה שאין כן כאן. גם מה שכתב הבית יוסף מדלא כתב הרמב״ם [פרק כ״ה ה״ט] ההיתר רק בכלי שמלאכתו לאיסור, אינו ראיה, דדרכו לילך בדרך הש״ס, וכיון דבגמרא הזכירו שם גם הוא כתבו שם.

[**הערת מהרש״ם:** בפרי מגדים (במשבצות זהב ריש סימן זה) הביא מרמב״ם [פכ״ד הי״ב-י״ג] וראב״ד אם איסור טלטול הוא גדר הוצאה, ועיין בפני יהושע שבת (דף ל״ו ע״א) ובמראה הפנים על הירושלמי (ריש פרק י״ז) משבת, ובכסא דהרסנא שבשו״ת בשמים ראש (סימן מ״ח) מה שכתבו בזה].

(ארחות חיים – ספינקא – סק״א)

כט) שם או של מילה. כתב הבית יוסף (דף ר״ב ע״א שיטה מ״ה), וכתב הרא״ש ז״ל [פי״ז סימן ד׳] וכן סכין של מילה וכו׳. נ״ב: כשאינו צריך לו למול מיירי, אבל כשהוא מטלטלו לצורך המילה אינו מוקצה. ובעוד שהוא בידו יכול לרוחצו, ומיהו איסורא איכא [משום שאינו צורך שבת]. הר״מ מטראני ([מבי״ט] חלק ג׳ סימן פ״ד ופ״ט). ועיין בתשובות רש״ל ז״ל (סימן מ׳).

(בנסת הגדולה – הגב״י)

ל) שם או של מילה. כתב הבית יוסף (דף (ר״א) [ר״ב] ע״א שיטה מ״ה), וכן נמי סכין של (מלאכה) [מילה] וכו׳. נ״ב: יש שרוצין לומר שהאיזמל שמלין בשבת או ביו״ט, דאסור לטלטלו כי אם למול בו אפילו עומד למול בשבת, ואין נראה לי. ועיין בתשובה שכתבתי על זה אי שרי לטלטלו או להצניעו מיד אחר המילה, כי נמצא כתוב בדרשות מהרי״ל [מנהגים, הלכות מילה עמוד תפ״ו אות כ״א] שנהג בו איסור, וכן שמעתי בשם מהר״א מפראג. (ב״ח) [רש״ל] [ים של שלמה ביצה פ״ג סימן ט״ז, ובתשובה סימן מ׳]. (שיירי כנסת הגדולה – הגב״י סק״ה)

לא) שם או של מילה. עיין ביו״ד סימן רס״ו [סעיף ב׳ בהגה] בשבת מילה שרי [לטלטל הסכין] כדי להצניעו, והט״ז [שם סק״א] חולק, והש״ך בנקודות הכסף מסכים לרמ״א.

(מאורי אור חלק שני – דף ל״ד ע״ב)

לב) שם או של מילה. סכין [מילה] בשבת (מילה) התיר הרמ״א [סעיף ב׳], והט״ז [סק״א] חולק, ביו״ד סימן רס״ו. ונראה להשוות בהא דביצה (דף י״א ע״א) ושוין שאם קצב בשר שאסור לטלטלו. ונראה לי דעת הרמ״א דהתם בלא הכין מבעוד יום, אבל מילה יודע מאתמול. ולפי זה אם נאבד או נתקלקל אזמל שהכין ושואל אחר גם הרמ״א מודה. אכן דבריו בסתם נראה דשרי בכל ענין. ולא קרב זה אל זה, התם מלאכתו לאיסור כפירוש רש״י [שם ד״ה עלי] וכן בשלחן ערוך סימן תצ״ט [סעיף ה׳], אבל אזמל סתם מיוחד למילה הוי מלאכתו להיתר, דהא מילה בזמנה שרי בשבת. ואף דאסור בכל שבת משום דקפיד ומייחד מקום, על כל פנים בשבת מילה שהותר אינו מוקצה. ותלמיד מהרי״ל [מנהגים, הלכות מילה עמוד תפ״ו אות כ״א] לאו בר סמכא כמו שכתבתי לעיל בדוכתי טובא[22].

(מאורי אור חלק עוד למועד – דף קס״ט ע״ב)

לג) שם או של מילה. [עיין ביו״ד] סימן רס״ו (סעיף ב׳) הגה: ומותר לטלטל האזמל אחר המילה להצניעו בחצר המעורב אף על גב (דאצטריך) [דאינו צריך] לו עוד באותו שבת, דהא לא הוקצה בין השמשות מאחר דהיה צריך לו באותו שבת, כן נראה לי. עכ״ל. וכתב הט״ז ז״ל [סק״א] וזה לשונו: להצניעו בחצר וכו׳, כן כתב בית יוסף בשם רבינו ירוחם [נתיב א׳ ח״ב דף י״ד ע״א]. ובמהרי״ל [מנהגים, הלכות מילה עמוד תפ״ו אות כ״א] כתב שצוה מהר״י סג״ל שתכף אחר המילה יסירו מידם כל צרכי המילה, דחשובים מוקצה להלאה (רצונו לומר, מכאן ואילך), וגם המוהל לא יחזור ליטול האזמל מן החול שהטיל שם הערלה בהיותו בהול על הפריעה. עכ״ל. ורש״ל בתשובה [סימן מ׳] כתב גם כן להתיר כמו שכתב כאן רמ״א, מטעם שכיון שהיה ראוי בין השמשות הותר לכל היום, דאין מוקצה לחצי שבת [ביצה כו:]. ואיני כדאי להכריע ביניהם, אבל נראה לי מבורר לאיסור, וראיה מבוררת בתלמוד ערוך (פ״ה) [פרק קמא] דביצה [יא.], תנא ושוין שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו וכו׳, התם וכו׳, ועל זה אמר דאחר שעשה בו צורך יו״ט אסור לטלטלו. עכ״ל הט״ז ז״ל. ואחר המחילה ואחר נשיקת כפות רגליו אין זו דחיה להיתר רבינו ירוחם ורש״ל ז״ל, דשאני עלי [ד]לא הותר ביו״ט מלאכתו המיוחדת לו שהיא הכתישה כלל ועיקר, והרי הוקצה בין השמשות למלאכתו, ומי יתירה, ולכך כשהתירו לטלטלו לצורך יו״ט שהוא לקצב עליו בשר, כשנגמר צורך יו״ט אסור לטלטלו, שהרי מעולם לא הוכן, והרי הוא באיסורו קאי. מה שאין כן באזמל, הרי הותר מלאכתו המיוחדת לו שהיא מלאכת איסור, ואפילו הכי הותרה היא גופא ביו״ט ולא הוקצה בין השמשות, וכיון שהיה ראוי ומוכן בין השמשות הותר לכל היום, ואפילו אחר המילה, דמנין נכנס לו האיסור.

עוד כתב וז״ל: ועוד ראיה מפרק אין צדין [שם כח:], שפוד שצלו בו בשר אסור לטלטלו ביו״ט לפי שנמאס ומוקצה, וכבר נעשה צורך יו״ט. והאי אזמל ממש כותייהו דהנך, דאחר שנעשה

הערות וציונים

22. ראה לדוגמא לקמן סימן שט״ו אות קפ״ה, ובמאורי אור חלק בן נון סימן שי״ט (במג״א סקי״ז), דף קנ״ה ע״ב מדפי הספר. ועיין עוד מה שכתב הרב המחבר בענין סכין של מילה לקמן אות קנ״ח בהערה.

אוצר ההלכה

בו המצוה חזר לאיסור מוקצה. עכ״ל. גם זו אינה ראיה לדחות דברי הגדולים אחר המחילה, דשאני שפוד, הרי הוא עצמו הזכיר הטעם מפני שנמאס ומוקצה וכבר נעשה צורך יו״ט, והם דברי רש״י שם. ואילו אתרמי בשר אחרינא באותו יום לא הוה מצי עביד ביה מחמת מאיסותא עד שיתקנו, ואין מתקנין כלי ביו״ט. תאמר באזמל דלא נמאס מחמת המילה, ואלו אתרמי מילה אחריתי בההוא יומא הדר עביד ביה, ולא בא לכלל מוקצה כלל, ומה ענין זה לזה.

וכן מה שכתב וז״ל: ומה שכתב רש״ל דאין מוקצה לחצי שבת אינו ענין לזה, דהך דין מוקצה לחצי שבת הוא בפרק אין צדין [שם כו:] בענין (שיהא) [שהיה] ראוי, וביום השבת אדחי וחזר ונעשה ראוי, דאין איסור מוקצה בזה. עכ״ל. גם זה אינו אחר המחילה, וכי לאו קל וחומר הוא, ומה התם דנדחה בפועל, כגון גרוגרות וצמוקים דהוו יבישים בבין השמשות והיו ראויים לאכילה ולא הוקצו, ואח״כ ירדו עליהם גשמים בשבת ותפחו והוקצו מאכילה, ושזפתן השמש ויבשו וחזרו ונראו לאכילה, ואפילו הכי אמרינן אין מוקצה לחצי שבת הואיל ובין השמשות היו ראויים. וכן כל הנך דמייתי התם, בכור ופולים ועדשים, דחייתם היה בפועל, ואפילו הכי אמרינן אין מוקצה לחצי שבת הואיל ובין השמשות היו ראויים, כל שכן האזמל דלא הודחה בפועל אלא בשב ואל תעשה, דהיינו דלא אתרמי מילה אחריתי כדי למול וכו׳, והיה ראוי בין השמשות, דהרי הוכן לאותו יום מחמת המילה, בודאי אין בו מוקצה כלל, ולא שייך בו ואדחי, דאימת נדחי.

ומה שסיים וז״ל: מה שאין כן כאן שמתחילה לא היה עליו שם ראוי אלא לעשות צורך יו״ט. עכ״ל. לא הבנתי דבריו, דכולה מילתא תליא בבין השמשות, כי מי שאינו ראוי בין השמשות הוי מוקצה ומי שהוא ראוי בין השמשות הרי הוא מוכן לכל השבת. וא״כ הכא כיון שהיה ראוי בין השמשות לעשות צורך יו״ט, אין (נן) [לך] ראוי ומוכן גדול מזה. ודו״ק[23].

(זרע אברהם – לשונות הש״ע יו״ד סימן רס״ה)

לד) שם או של מילה. עיין למרן החבי״ב בכנסת הגדולה [הגב״י][24] וז״ל: בשאינו צריך לו למול מיירי, אבל כשהוא מטלטלו לצורך המילה אינו מוקצה. ובעוד שהוא בידו יכול לרוחצו, ומיהו איסורא איכא. מבי״ט (ח״ג סימן פ״ד ופ״ט). ועיין בתשובת מהרש״ל (סימן מ׳). ע״כ. ולענין טלטול איזמל לאחר שמל בו בשבת, יש מחלוקת בין הפוסקים, דהט״ז בסימן ש״י (סק״ג) מסיק לאסור, דאף על פי שנראה למול ביה בשבת, חזר ונדחה, הלכך אסור לטלטלו זולת לצורך המילה, ואח״כ יצניעו באותו חדר שהוא מל שם. וכן כתב במהרי״ל [מנהגים, הלכות מילה עמוד תפ״ו אות כ״א], ועיין בדברינו ביו״ד סימן רס״ו [סק״א]. ע״כ. והכי מסיק נמי המג״א בסימן של״א (סק״ה) דיש להחמיר שלא יניחנו מידו עד שיוליכנו לביתו להצניעו. ע״ש. וגם הט״ז פשיטא דגם הוא ז״ל אזיל ומודה בהכי להמג״א, דכל עוד שלא הניחו מידו יכול להוליכו עד ביתו, דזיל בתר טעמא, דכיון שהתירו לו לטלטלו לצורכו, ודאי דמתירין לו להוליכו בכל מקום שירצה, וכמו שכתב מרן לקמן (בסימן זה סעיף ג׳), דבזה ודאי דלא פליג הט״ז. ומה שכתב הט״ז דמצניעו באותו חדר, לאו דוקא, אלא משום דהט״ז איירי בשכבר הניח מידו האיזמל, ושוב אחר הפריעה בא ליטלו מן החול שהטיל שם הערלה בהיותו בהול על הפריעה, לזה קאמר הט״ז, דכיון דשוב נחשב נטילתו כנטילת איסור, דאינו נוטלו שוב אלא כדי שלא יאבד, הלכך דינא הוי דאינו נוטלו משם אלא להצניעו באותו חדר, וישלים רצונו שלא יאבד. אבל אם מתחילה לא הניחו מידו כלל, אלא הניחו בתוך כיסו ותוך חיקו, או תכף נתנו לאדם אחר[25], אזי ודאי גם הט״ז מודה דרשאים שניהם להוליכו בכל מקום שירצה, וכפסק הש״ע לקמן (סעיף ג׳). אמנם מדברי המג״א שם (בסימן של״א) משמע דאפילו הניחו מידו על החול, יכול שוב ליטלו ולהוליכו באיזה מקום שירצה בעודו בידו דוקא. וכן נראה שהבין בדעתם הרב אליה רבה בסימן של״א (סק״ה) דבזה דוקא הם חולקים המג״א עם הט״ז ז״ל.

ונלע״ד דעיקר פלוגתייהו הוא תלוי באם שכח מוקצה ונטלו בידו, דלהמג״א בסימן זה (סק״ז) דעתו הוי דרשאי לטלטלו יותר עד מקום שירצה להוליכו, ולכך שם בסימן של״א לטעמיה אזיל, דאפילו דשוב בנטילת האיזמל נחשב נטילתו כנטילת איסור, דהא כבר נעשה מצותו, מכל מקום לא גרע נטילתו משכח מוקצה ונטלו, דבעודו בידו רשאי להוליכו בכל מקום שירצה. ברם הט״ז סובר דבשכח אינו רשאי לטלטלו לאיזה מקום שירצה, אלא ישליכנו מידו, ולכך לקמן בסימן ש״י וביו״ד סימן רס״ו אסר להוליך האיזמל שוב אחר המילה לאיזה מקום שירצה, דזה הוה ליה כשכח, אלא דמכל מקום התיר עד כדי להצניעו באותו חדר, דאם ח״ו יאבד יהיה מתרעם על המצוה, הלכך זה דוקא התירו סופו משום תחילתו. אלא דראה ראיתי להרב פרי מגדים (בחלק אשל אברהם בסימן זה סק״ז ובסימן של״א סק״ז) דלחלק יצא, ולומר דהגם דהט״ז יסבור דבשכח אינו רשאי לטלטלו יותר ודלא כהמג״א, זה דוקא במוקצה מחמת חסרון כיס, כגון איזמל דמילה דאיסורו חמור דאפילו לצורך גופו ומקומו אסור לטלטלו כמו שכתב בסימן זה, אבל במוקצה מחמת איסור וכיוצא, שהיתר לגביה לטלטלו לצורך גופו או מקומו, אזי גם הט״ז מודה דבשכח רשאי לטלטלו בכל מקום שירצה, וכמו שכתב המג״א. זה תורף דבריו. ואנכי ההדיוט כעת נלע״ד כמו שכתבתי, דנראה דדעת הט״ז הוא לאסור בשכח בכל מין מוקצה, והוא במכל שכן ממה שאסר גבי איזמל, אף על גב דאיכא צד מצוה וכמו שכתבתי לעיל, הלכך הוא הדין דאוסר בשאר מיני מוקצה בשכח בדליכא צד מצוה, כיון דסוף סוף נטלו באיסור בשכחה הן כהיום, מה לי אם בעלמא הותר לצורך גופו או מקומו. וזהו דאמרי דאתי זה במכל שכן מהא דאסר הט״ז באיזמל,

הערות וציונים

23. המשך הדיבור נדפס לעיל אות ב׳. **24.** נדפס לעיל אות כ״ח. **25.** כן כתב הרב אליה רבה בסימן של״א (סק״ה), והסכים עמו הרב מנוחת אהבה (ח״א סימן י״ב הערה 49, ובספרו שו״ת תפלה למשה ח״ב סימן מ״ה אות ה׳), שאם לא הניחו מידו מותר לו ליתנו לחבירו.

אוצר ההלכה

הגם דבתחילה יש צד היתר בדבר. והגם דידענא בי דעדיין יד הדוחה נטויה לדחות מה שכתבתי כשיעיין בדברי הפרי מגדים, מכל מקום כעת נלע״ד דמה שכתבתי בדעת הט״ז דבזה הוא תלוי פלוגתייהו, הוא עיקר.

איך שיהיה, נמצינו למדין דדעת הט״ז והמג״א הוא שוה בענין זה, דאזמל אחר המילה הוי מוקצה ואין לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו, כיון דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס. ברם מהרש״ל, הביאו דבריו הט״ז והמג״א שם, סבר דאין מוקצה לחצי שבת [ביצה כו:], ושרי לטלטלו שוב כל היום אחר המילה. וכן מסיק שם ביו״ד סימן רס״ו בעל ש״ך בספר נקודות הכסף. אלא דכתב לבסוף דלא התירו אלא כדי להצניעו בחצר המעורב, אבל לטלטלו בחנם לא. ע״כ. ומדברי[ו] אלו האחרונים משמע שדעת הרב נקודות הכסף כמו שכתב המג״א שם בסימן של״א, דדוקא שרי לטלטולי לאצנועי בביתו שוב אחר המילה, ופ׳ [ופירש] כן המג״א שם בדברי הרמ״א ביו״ד (שם בסימן רס״ו סעיף ב׳), דלא כמו שכתב הט״ז דדוקא מאי דשרי הוא לאצנועי באותו חדר שנעשה ביה המילה, דליתא. וגם לא כמו שכתב מהרש״ל דשוב אחר המילה לית ביה דין מוקצה כלל, ולמקום שירצה יוליכנו. אלא דוקא יוליכנו לביתו להצניעו. נמצא לפי זה דדברי המג״א דסימן של״א הם ממש כדברי[ו] האחרונים של הרב נקודות הכסף.

ברם אחר ההשקפה נראה דזה אינו, דהמדקדק בדברי הט״ז והרב נקודות הכסף ביו״ד שם, ראה יראה דמהרי״ל לא סבירא ליה כרמ״א שם כלל, דהרי מהרי״ל סבירא ליה דאין ליטול האיזמל מן החול שהטילו שם הערלה, ואילו רמ״א סבירא ליה דרשאי לטלטלו להצניעו. עש״ב. ואילו המג״א (שם בסימן של״א) עירב סברת רמ״א והרמב״ן [מובא ברבנו ירוחם נתיב א׳ ח״ב דף י״ד ע״א] ומהרי״ל בחדא מחתא, וכוותייהו פסק באחרונה. והוא תימה, דהגם דנימא דמהרי״ל אמת דסבירא ליה כמו שכתב המג״א שם, דרשאי לטלטלו כל זמן שעודו בידו כדי להצניעו, היינו דוקא כשלא הסירו כלל מידו אחר המילה, אבל בלאו הכי אלא שהטילו בחול עם הערלה, אזי אסיר לטלטולי כלל לדעת מהרי״ל, כמבואר שכן דעתו בדברי הט״ז ז״ל והרב נקודות הכסף ז״ל שם דפליג עם רמ״א שם בזה. ואיך עריב ותני להו בחדא מחתא המג״א ז״ל להני סברת רבוותא בהדדי, ולפי המבואר רב המרחק ביניהם, דאילו רבינו ירוחם בשם הרמב״ן הנזכר שם ביו״ד, סבירא ליה כמו שכתב רמ״א שם דיכולים לטלטל את האיזמל אף אחר שהניחו בחול עם הערלה כדי להצניעו, ואילו מהרי״ל כפי המפורש שם בט״ז ונקודות הכסף וברמ״א בדרכי משה שם, הוא דסבירא ליה דתכף אחר המילה יש להשליך האיזמל מידו. ואם כן (איפה) [איפוא] זה דבר פלא על המג״א איך השוה אותם יחד, והנם רחוקים מאד מן הקצה אל הקצה.

הלכך מוכרחים אנו לומר דהמג״א רוח אחרת אתו, ומחמיר הוא יותר אף מהט״ז, דאילו הט״ז סבירא ליה בדעת הרמב״ן ורמ״א דהם מתירין לטלטל האיזמל אף אחר שהניחו על החול עם הערלה כדי להצניעו, ואילו המג״א סבירא ליה בדעתם, דהא דשרו לטלטל הוא דוקא בשלא הניחו מידו כלל, ודין גרמ״א ליה להמג״א דהשוה סברת הני רבוותא יחד. שוב ראיתי להרב אליה רבה (שם בסימן של״א), דנראה שהבין כמו שכתבתי בדעת המג״א, ותמה עליו דמדברי רמ״א שם משמע דבכל ענין מותר לטלטל אף אחר שהניחו. ע״ש. אלא דמדברי הרב אליה רבה שם, מוכח דהבין בדעת רמ״א דהוא סובר בכל כדעת מהרש״ל, ואילו מדברי הרב נקודות הכסף שם נראה שסבר בדעת רמ״א שאינו סובר בכל כדעת מהרש״ל, אלא דוקא מאי דשרי לטלטולי הוא דוקא כדי להצניעו. אלא דעדיין קשה טובא על המג״א מלבד מאי דתמה עליו הרב אליה רבה, והוא דאיך השוה דעת מהרי״ל עם דעת הרמב״ן ורמ״א, ולכולי עלמא הנם רחוקים, דהא מפורש יוצא מלשון מהרי״ל שהביאו רמ״א בדרכי משה והט״ז ביו״ד שם, דתכף אחר המילה ישליכו מידם את האיזמל, ואילו לפי דעת המג״א נמי שהבין בדעת רמ״א והרמב״ן הוא דיכולים לטלטל בעוד האיזמל בידם כדי להצניעו, הרי דאפילו לדעת המג״א מהרי״ל פליג עם הרמב״ן ורמ״א, וזה תימה איך לא עלה על דעת המג״א זה בהשוותו סברת הני רבוותא בחדא מחתא. ומשתכל הוית למימר דח״ו דטעה בזה המג״א, דמי לא ידע בכל אלה דכוונת מהרי״ל היא לומר דשוב אחר המילה אין לטלטל האיזמל כלל דיש להשליכו תכף מידו ודלא כדעת הרמב״ן ורמ״א. ומה שהשוה אותם יחד, היינו לענין דכולהו סבירא להו דיש מוקצה באיזמל שוב אחר המילה, אלא דזה מיקל דיכול לטלטלו שוב כדי לה[צ]ניעו, וזה מחמיר דאפילו הכי לא יטלטלנו. והמג״א לא נחית להכי, אלא כל כוונתו היתה להורות דהני שלשת הרועים, כולם סבירא להו דיש איסור מוקצה באיזמל אפילו אחר המילה, ולאפוקי מסברת מהרש״ל דסבר דאין מוקצה לחצי לשבת, הלכך סבירא ליה דאין שם מוקצה על האיזמל כלל לאחר המילה וכו׳, דליתא. זה נלע״ד להליץ בעד המג״א.

אלא דאעיקרא דברי מהרי״ל קשים להולמם, שהרי לפי המבואר בש״ע בסימן זה (סעיף ג׳), והוא דברי התוס׳ [ד״ה אבל] והר״ן [ב. מדפי הרי״ף ד״ה ומינה] בביצה (דף ג׳ ע״ב), והרב מגיד משנה (בפרק כ״ה משבת דין ה׳) בשם המפרשים, הוא דאם התירו לטלטל מוקצה בשביל שום צורך יכול לטלטלו לאיזה מקום שירצה אפילו כשגמר צרכו, ודוקא בעודן בידו, וטעמא הוי משום דהתירו סופו משום תחילתו. ולכך סבירא להו דכיון דברשות נטל המוקצה מתחילה, יוליכנו שוב למקום שירצה. ואם כן (איפה) [איפוא] זוהי שקשה על מהרי״ל, איך החליט הדבר באומרו דישליכנו תכף מידו, וכל הני רבוותא הם נגדו. וכבר עלה בדעתי להליץ בעד מהרי״ל ולומר, דשמא סבר מהרי״ל דלא קאמרי כן הנך רבוותא אלא גבי מוקצה מחמת איסור וכיוצא, דאיסורו קיל דשרי לטלטל לצורך גופו ומקומו, ברם במוקצה מחמת חסרון כיס דאיסורו חמור דהא אסיר בהני, דגם הני רבוותא מודו דישליכנו מידו תכף אחר המילה, כיון דהאיזמל הוי מוקצה מחמת חסרון כיס דאיסורו חמור כמו שכתבתי. אבל לע״ד זה דוחק, דכיון דסוף סוף התירו לו לטלטל בשביל צורך המילה, ודאי דהתירו לו סופו משום תחילתו, וכמו שכתבו הני רבוותא, דהא מתחילה בהתר בא לידו. הלכך יישוב זה דאמרי לחלק בזה בדיני המוקצה, הוא דוחק לע״ד, וכמו שכתבתי

אוצר ההלכה

לעיל לגבי דברי הפרי מגדים. הלכך דברי מהרי״ל כעת נלע״ד דצריך ישוב.

שוב אשוב למה שכתבתי לעיל דהמג״א רוח אחרת אתו והוא מחמיר יותר אף מהט״ז, דהוא סבירא ליה לאסור לטלטל שוב אחר שהניחה בחול עם הערלה כלל, ברם הט״ז סבירא ליה דיכול שוב לטלטלו כדי להצניעו כמו שכתבתי לעיל. אלא דמדברי הרב זכור לאברהם (ח״א מערכת שי״ן אות מ״ם [דף ק״כ ע״ב]) משמע קצת מדבריו שהבין דהט״ז מחמיר יותר מהמג״א. ע״ש. ואי לזה כיון הרב הנזכר, כבר מבואר דזה תימה כמו שכתבתי לעיל, אלא ודאי דכוונת המג״א ברור ומוכרח כמו שכתבתי.

נמצא לפי זה דיש סברות בענין זה מן הקצה אל הקצה, דמהרי״ל ס״ל דלא יעמיד האיזמל בידו שוב אחר המילה, אלא יש לו להשליכו תכף אחר המילה, והמג״א סובר דכל עוד שהאיזמל בידו יכול לטלטלו עד מקום שירצה כדי להצניעו. ברם המג״א מודה למהרי״ל דאם הניחו מידו תכף אחר המילה, דאזי אינו יכול לטלטלו כלל. והט״ז סובר דאפילו הניחו מידו על החול עם הערלה תכף אחר המילה יכול לטלטלו כדי להצניעו, ודוקא באותו בית. ורבנו ירוחם על שם הרמב״ן, ורמ״א (כפי מה שהבינו בדעתו הפוסקים ז״ל, וכן הוא האמת, ודלא כמו שכתב בדעתו המג״א וכמו שכתבתי לעיל) והרב נקודות הכסף, כולם כאחד סוברים דאפילו הניחו מידו אחר המילה בחול עם הערלה, יכול לטלטלו לאיזה מקום שירצה כדי להצניעו דוקא. והכי משמע דסבירא ליה למרן הבית יוסף שם ביו״ד ריש סימן רס״ו. ע״ש. ומהרש״ל סבירא ליה דהאיזמל אחר המילה אין עליו שם מוקצה כלל. והרב אליה רבה (שם בסימן של״א) כתב, דהטוב והנכון שיתן האיזמל אחר המילה לאדם אחר כדי שיוליכנו לביתו כדי להצניעו. אף על גב דהרואה יראה שם בדברי הרב אליה רבה, דדעתו נוטה להתיר כסברת רמ״א הנז״ל, מכל מקום עם כל זה כתב שיעשו תיקון זה, משום דבזה יוצא מידי סברת המג״א נמי. אלא דמה שכתב עוד שם הרב אליה רבה דנראה לו להקל כשיש חשש שיאבד, ואז כיון שחזר ונטל בידו מתירין לו אפילו לשאת לביתו, כדלעיל בסימן ש״ח (ס״ב) [סעיף ג׳] בשאר מוקצה. ע״כ. בזה מספקא לע״ד, אם בזה יוצא אף ידי סברת המג״א. וכעת נלע״ד דלדעת המג״א בכהאי גוונא אסיר, דהמג״א סובר דכיון שהניחו מידו אחר המילה, חזר עליו איסור המוקצה שהיה לו מאז ומקדם, ובמוקצה מחמת איסור קיימא לן בסימן זה (ס״ב) [סעיף ג׳] דאפילו אם יש חשש שמא יגנב ויאבד אסור לטלטלו. וכל שכן בזה שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס, דאפילו לצורך גופו ומקומו אסור לטלטלו, אף על גב דבזה יש היתר גבי מוקצה מחמת איסור. הלכך ודאי דלדעת המג״א, דינא הוי דאם הניחו מידו אחר המילה דאסור לטלטלו משום חשש שמא יגנב.

ברם עדיין נוכל לדחוק ולומר דאף המג״א מודה בזה, וסבר להתיר לטלטלו משום חשש שמא יגנב. הגם דמשהניחו מידו חזר עליו שם מוקצה, מכל מקום עם כל זה סבר להתיר בזה, משום דבכגון דא דיש חשש שמא יבטל המצוה, דלא יטלטלנו מתחילה מחשש שמא יניחנו מידו ויגנב, הלכך ודאי דאם יש חשש שמא יגנב, גם המג״א מודה דיטלטלנו אף אחר שהניחו מידו, דבכגון דא התירו סופו משום תחילתו. ואף על פי דמלשון המג״א נראה דבשום אופן אין לטלטלו אחר שהניחו מידו, מכל מקום יש לדחוק ולומר דלא איירי המג״א אלא באופן דאין שם חשש שמא יגנב, אבל אם יש חשש שמא יגנב, אפשר דגם המג״א יודה דיש להתיר מן הטעם האמור, ושוב אח״כ כיון שהוא בידו יכול להוליכו לביתו כדי להצניעו, וכמו שכתב הרב אליה רבה.

ולענין הלכה, אם מחמיר האדם בזה דתכף אחר המילה יניח האיזמל בחיקו כדי להוליכו לביתו כדי להצניעו, הוא יבורך, דבזה הוא יוצא לרובא דרובא דרבוותא. לא מיבעיא דיוצא בזה לדעת המג״א כמו שכתבתי לעיל, אלא אף לדעת הט״ז יוצא בזה, דהא דקאמר הט״ז דאינו מצניעו אלא דוקא בבית שנעשה המילה, היינו דוקא כשהניחו מידו אחר המילה ושוב נוטלו כדי להצניעו, אבל אם לאחר המילה לא הניחו מידו אלא הניחו בתוך חיקו, אזי ודאי דגם הט״ז יודה דבעודו מונח בחיקו יכול להוליכו לביתו כדי להצניעו, כמו שכתבתי לעיל לדעתו. (אלא דוקא) [ו]לא מצינו מאן דאוסר בזה אלא דוקא מהרי״ל, וכבר כתבתי למעלה דכעת נראה דסברתו היא (דוחייא) [דחויה] וצ״ע לישב דבריו. ועוד דאפשר דגם הט״ז מודה דהגם דהניחו מידו יכול לטלטלו ולהוליכו לביתו כדי להצניעו, אם יש חשש שאם יצניענו בביתו של המילה יגנב או יאבד, דבזה ודאי אפשר דגם הט״ז מודה דיש להתיר להוליכו לביתו כדי להצניעו מן הטעם האמור למעלה. ודברי הט״ז שאסר לטלטלו אחר שהניחו עם הערלה כדי להצניעו בביתו, אינן אמורים אלא בדאין חשש שמא יגנב או יאבד אם יצניענו בבית המילה. הלכך מאן דמחמיר בזה להניח האיזמל בחיקו, או נותנו לאדם אחר כדי להצניעו בביתו, הוא תיקון ברור וכשר, והוא יבורך, כמו שכתבתי לעיל. אלא אף מאן דמיקל ומטלטל האיזמל אף אחר שהניחו אחר המילה בחול עם הערלה כדי להוליכו לביתו כדי להצניעו, אין להזניחו על מאי דעבד, דלפי כל האמור בזה נמי יש לו אילנים גדולים לסמוך עליהם דשרו בזה. וכל שכן דאם יש איזה חשש שמא יגנב או יאבד אם יצניענו בבית המילה, דודאי שרי בזה לטלטלו שוב אחר המילה כדי להוליכו לביתו כדי להצניעו, דלפי כל האמור הוא דאפשר דבזה מודו גם הט״ז והמג״א שהם מחמירין. לא נשאר בזה זולת סברת מהרי״ל, דהוא מחמיר יותר מכולם, דהוא סובר דיש להשליך תכף אחר המילה האיזמל מידו, וכבר כתבתי למעלה דדעתו צ״ע לישבו. וזה מן התימה על הט״ז, דכתב בסימן ש״י (סוף סק״ג) מסקנתו, שוב כתב וכן כתב מהרי״ל. ע״כ. דלפי כל האמור למעלה, תורה יוצאה דמהרי״ל עם הט״ז סברתם רחוקות כרחוק מזרח ממערב, וגם בדברי הט״ז ביו״ד סימן רס״ו, מפורש יוצא ההפרש דאיכא בין הט״ז לסברת מהרי״ל. ע״ש וכמו שכתבתי לעיל.

איך שיהיה נלע״ד דהעיקר כמו שכתבתי, דאם יש חשש שמא יגנב ויאבד אם יצניענו בבית המילה, דאזי יש להתיר בשופי להוליכו לביתו כדי להצניעו. והיתר זה הוא אף אחר שהניח

אוצר ההלכה

האיזמל בחול עם הערלה, דבכגון דא פשיטא דהתירו סופו משום תחילתו, וזה עדיף טפי מאותן שלשה דברים שאמר עולא בפרק קמא דיו"ט ([ביצה] דף י"א ע"ב) דהתירו סופן משום תחילתן. והא דלא חשביה נמי להא, הוא משום דפשוט הוא, והני דחשיב שם הוא משום דיש בהן צד חידוש, וכמו שכתב הט"ז ביו"ד שם. הלכך ודאי דיש להתיר בכגון דא אליבא דכולי עלמא, ודלא כמהרי"ל. ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא דאף מהרי"ל לא קאסר אלא בדליכא חששא דשמא יגנב ויאבד, אבל אם איכא שום חשש דשמא יגנב ויאבד, גם הוא ז"ל אפשר דאזיל ומודה דשרי לטלטל האיזמל להוליכו לביתו כדי להצניעו, וכאמור. ועיין בענינים אלו להרב נהר שלום לקמן בסימן ש"י (סק"ב)[26], ולהרב עיקרי הד"ט (סימן י"ד אות ב"ן) משם הרב פחד יצחק [אות ש' ערך שבת]. ע"ש. ולהרב שיירי כנסת הגדולה (בסימן זה בהגב"י [סק"ה])[27], ולהרב יד אהרן (לקמן בסימן ש"י [הגה"ט])[28]. (יוקח נא – סק"ג)

לה) שם או של מילה. סכין של מילה אחר המילה, אי מותר לטלטל ובאיזה אופן מותר לטלטל, עיין בדברינו לקמן (סימן של"א סעיף וא"ו). (ארחות חיים – ספינקא – סק"ח)

לו) שם או של מילה. כתב רבינו בית יוסף ז"ל (ביו"ד סימן רס"ו) וזה לשונו: כתב רבינו ירוחם [נתיב א' ח"ב דף י"ד ע"א] בשם הרמב"ן, מותר לטלטל הכלי להחזירו אחר המילה, דמאחר שמטלטל הכלי בהיתר, מחזירו לאיזה מקום שירצה, אף על פי שאין לו תינוק אחר למול. עכ"ל. וכתב בדרכי משה [אות א'], דמהרי"ל [מנהגים, הלכות מילה עמוד תפ"ו אות כ"א] מחמיר דמיד אחר המילה יזרוק האזמל מידו משום מוקצה. ולי נראה דברי רבינו ירוחם, דמאחר שלא הוקצה בין השמשות, יכול לטלטלו לאיזה מקום שירצה. ע"ש. הנה הטעם הזה דקאמר רמ"א בדרכי משה, לא משמע כן מדברי רבינו ירוחם, ורמ"א נקיט טעם זה מסברא דנפשיה, וכן כתב בשלחן ערוך בהגה"ה [שם סעיף ב']. ורש"ל בתשובה [סימן מ'] כתב כמו טעם רמ"א משום דאין מוקצה לחצי שבת, אך הט"ז [סק"א] דחה טעם זה, וכתב הטעם משום דהתירו סופן משום תחלתן. והמג"א בסימן של"א [סק"ה] כתב, דוקא בעודו בידו מותר לטלטלו לאיזה מקום שירצה, אבל אם הניחו מידו אסור לטלטלו. ע"ש. ועיין מה שכתב תוספת שבת [סקי"א] בזה, ועיין ביאור הגאון מהר"א וילנא על יו"ד [שם סק"ג], ועיין באבן העוזר או"ח סימן רס"ו [סעיף י"ב בהגה]. ולדידי נראה לומר בס"ד דטעמא דרבינו ירוחם הוא מדין הואיל ואשתרי אשתרי [יבמות ז:], וכן מורה לשונו שכתב מאחר שמטלטל הכלי בהיתר.

ולכאורה נראה מגמרא דפסחים (דף צ"ה ע"ב) דלא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי ממקום למקום, דהתם בעי רב יוסף, דחקו טמאי מתים ונכנסו להיכל בפסח הבא בטומאה מהו, מדאשתרי עזרה אשתרי נמי טומאת היכל, או דילמא מאי דאשתרי אשתרי מאי דלא אשתרי לא אשתרי. ופשיט ליה, אמר רבא אמר קרא "וישלחו מן המחנה" "אל מחוץ למחנה תשלחום" [במדבר ה', ב'-ג'], כל היכא דקרינן ביה "מחוץ למחנה תשלחום" קרינן ביה "וישלחו מן המחנה", ולהאי לישנא קא פשיט רבא לקולא דאין חייבין על ביאת היכל. ע"ש. וא"כ השתא ללישנא קמא דפשיט דחייבין על טומאת היכל, נמצא לא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי ממקום למקום. וגם ללישנא בתרא דפשיט לקולא גם כן יש להוכיח כן מדאצטריך היקש לקולא, משמע דבלא"ה לא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי, משום דהוי ממקום למקום.

מיהו באמת אחר הישוב נראה דזה אינו וליכא הוכחה מהאי כלל, והיינו לפי דברי התוספות ז"ל (בד"ה כל היכא) שכתבו דעשה מיהא איכא בהיכל טפי מעזרה, ולא אשתרי מהקישא אלא כרת. ע"ש. ולפי זה לעולם אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי ממקום למקום, אך היינו דוקא בשום באיסורייהו, אבל אי איכא תוספת איסור במקום השני טפי, לא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי, ולהכי ללישנא קמא מחייבי על היכל, משום דבהיכל איכא תוספת עשה, ולהכי לא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי, וללישנא בתרא נמי יש לומר להכי אצטריך הקישא, משום דבלאו הכי לא הוה אמרינן הואיל, כיון דבמקום היכל איכא תוספת איסור עשה.

אמנם נראה להוכיח לנדון דידן של האזמל, דאמרינן בכהאי גוונא הואיל ואשתרי אשתרי, מגמרא דביצה (דף י"ח ע"ב), ומי (לית) [אית] ליה לרבא הואיל, והתנן החושש בשיניו וכו', ואם איתא נימא הואיל וקודם טיבול שרי לאחר טיבול נמי שרי. ומשני הדר ביה רבא מההיא דחומץ, ולעולם סבירא ליה לרבא דאמרינן הואיל. ע"ש. נמצא לפי המסקנא, גם לרבא אמרינן הואיל וקודם טיבול שרי לאחר טיבול נמי שרי, ואם כן הוא הדין בנדון דידן דאשתרי לטלטל האזמל לצורך, אשתרי לטלטלו גם לאחר שגמר המצוה להוליכו למקום שירצה כל זמן היותו בידו, ונראה דהוי כל שכן מההיא.

ובהשקפה הראשונה היה נראה להוכיח בס"ד לדין דרבינו ירוחם הנזכר ממה שאמרו בירושלמי (בסוף מסכת עירובין) גבי שרץ שנמצא במקדש, דתנן כהן מוציאו בהמיינו בשבת, ולא חייש לטלטול מוקצה, ואמר רבי עקיבא מקום שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת משם מוציאין אותו, אבל בשאר מקומות כופין עליו פסכתר. וקאמר הגמרא התם, פשיטא לן שאם הוציאו ממקום שחייבין עליו כרת ונפל למקום שאין חייבין עליו כרת, שיוכל לחזור ליטלו להוציאו גם משם, משום דכבר נראה מתחלה להוציאו. אך מבעיא לן אם אחר שנפל מצא שרץ אחר מונח בצידו, אי אמרינן דמותר להוציא גם שרץ האחר ביחד, הואיל והותר לטלטל זה השרץ שנפל להוציאו הותר גם לזה שהוא בצידו, או דילמא אינו מטלטל ומוציא כי אם רק זה שנפל דוקא, מפני שזה הותר בתחלה להוציאו. ולא אפשיטה בעיא זו. ע"ש. וראיתי להגאון משנה למלך ז"ל בפ"ג מהלכות ביאת מקדש (סוף הלכה י"ט)

הערות וציונים

26. נדפס לקמן בסימן ש"י אות ס"ה. **27.** נדפס לעיל אות ל'. **28.** נדפס לקמן בסימן ש"י אות ס"ד.

אוצר ההלכה

[הלכה כ׳], שנסתפק כשמוציאין אותו ממקום שחייבין עליו כרת, אם יכול להוציאו גם ממקום שאין חייבין עליו כרת, או דילמא יניחנו שם באותו מקום שאין חייבין עליו כרת ולא יוליכנו עוד. ודייק מדברי הירושלמי הנזכר דיכול להוליכו עוד ולהוציאו גם משם לחוץ, ונתקשה שם אמאי לא זכר הרמב״ם דין זה דמוכח מן הירושלמי שיוכל להוציאו לחוץ ממש, והאריך בזה. ע״ש. ועיין להרב זרע אמת (בחדושיו לעירובין סימן י״ז) שהאריך גם כן בזה, וגם אנא עבדא כתבתי בדברי הירושלמי הנזכר בתשובה אחרת בס״ד [ח״א סימן כ״ד][29].

ואיך שיהיה, הנה מן הירושלמי הנזכר משמע דאחר שהוציאו ממקום שחייבין עליו כרת, שיוכל להוליכו יותר להוציאו גם ממקום שאין חייבין עליו כרת עד חוץ, משום כיון דאשתרי אשתרי. ומזה יש להוכיח לדין האזמל דרבינו ירוחם, דשרי לטלטלו להוליכו למקום שירצה. ומה גם עוד דאשכחן בהך דירושלמי הנזכר דגם בנפל הותר לטלטלו להוציאו, ומזה גם כן יש ללמוד לדין האזמל נמי, דגם אם נפל האזמל מידו נמי שרי ליקח אותו מן הארץ ולהוליכו למקום שירצה.

מיהו, אחר הישוב בס״ד נראה דאין ראיה מהתם, יען דהתם אף על גב דאם היה מעיקרא במקום שאין חייבין עליו כרת לא הותר להוציאו משם אלא כופה עליו פסכתר, מכל מקום הנה זה הוא טומאה והמקום מקודש, ובודאי ראוי והגון הוא שלא תהיה טומאה במקום מקודש, ואיכא מצוה לפנות הטומאה אף על פי שאין מקום זה מקודש ביותר שיהיה שם חיוב כרת על טומאה, וקילא קדושתו מקדושת מקום שחייבין עליו כרת, מכל מקום אדמת קודש הוא, ולכן אף על גב דלכתחילה אם נמצא שם שרץ אין להוציאו, עם כל זה אם נזדמן שהוא מוציא שרץ ממקום שחייבין עליו כרת, יוציא גם זה עמו לפנות הטומאה ממקום שיש בו קדושה, ואף על פי שאין בו קדושה חמורה, דאיכא מצוה בזה, ולא עוד אלא אפילו אם נפל נמי יוכל לטלטלו ולהוציאו לגמרי ממקום קדוש מהאי טעמא דכיון דאשתרי אשתרי, משום דאיכא סרך מצוה בזה, ורק אם היה מעיקרו שם לא מקילינן להוציאו משם. מה שאין כן גבי אזמל, דאחר שגמר מצותו תו לא נשאר סרך מצוה בטלטולו להניחו במקום שירצה, ולכן יש לומר כל כהא לא שרינן להקל להוליכו יותר משום האי טעמא דכיון דאשתרי אשתרי, ועל כן אין הוכחה לדין האזמל מדין הירושלמי דעביד מצוה בטלטולו.

אמנם מהך דפסחים (דף צ״ה ע״ב הנזכר לעיל) ומהך דביצה (דף י״ח ע״ב הנזכר לעיל), נראה דשפיר איכא הוכחה לדין האזמל להתיר לטלטלו למקום שירצה מהאי טעמא דהואיל ואשתרי לטלטלו בעשיית המצוה, אשתרי לטלטלו למקום שירצה גם אחר גמר המצוה. והשם יתברך יאר עינינו באור תורתו, אכי״ר[30].

(שו״ת רב פעלים ח״ג – סימן י״ח)

לז) שם ואפילו לצורך מקומו או לצורך גופו. מיהו ודאי על ידי טלטול מן הצד שרי, כמו שכתוב סימן רנ״ט מג״א (סק״א). (בגדי ישע)

לח) שם ואפילו לצורך מקומו או לצורך גופו. וכתב עוד המשבצות זהב [בהקדמת הסימן ד״ה הד׳]: דמוקצה מחמת חסרון כיס אסור בטלטול מן הצד או טלטול בגופו. ע״כ. ועיין מה שכתבתי בסימן ש״ב (סק״ז)[31] דאינו נראה כלל. והא דמדייק המשבצות זהב מדברי הבית יוסף שכתב דמוקצה מחמת חסרון כיס אין צד היתר לטלטלו, באמת דברי הבית יוסף צע״ג, דהא חשב תיכף בהיתרים שיש למוקצה מחמת גופו, א׳ יש דברים שמותר לטלטלם על ידי מחשבה וכו׳. ע״כ. וקשה הא גם במוקצה מחמת חסרון כיס יש דברים שמותר לטלטלם על ידי מחשבה כגון נסרים של אומן, וכמו שחשב הבית יוסף בעצמו, וכגיזי צמר שנתנם לאוצר ויחדן לטמון בהם בסימן רנ״ט [סעיף א׳]. וכן מה שכתב שם הבית יוסף: הה׳ התירו לטלטל אבנים מקורזלות לבית הכסא. ע״כ. ולכאורה גם מוקצה מחמת חסרון כיס מותר. ובשלטי הגבורים פרק המוציא [לד. אות ב׳] מבואר דמותר לקנח בנייר חלק אף אם לא יחדו כשיעור בוכנא, ואם יחדו אפילו הרבה. ע״ש. ולדעת המג״א (בסק״י) נייר חלק הוי מוקצה מחמת חסרון כיס. ולכן לכאורה אין להוציא דין חדש מדברי הבית יוסף האלו. וצ״ע.

(תהלה לדוד – סק״ב)

לט) שם הגה ואפילו תחובים בנדן וכו׳. כתב הטור (דף ר״ב ע״א שיטה א׳), חוץ מכלים וכו׳. נ״ב: אפילו תחובים בנדן עם שאר סכינים אסור לטלטלו. ספר המפה.

(שיירי כנסת הגדולה – הגה״ט סק״א)

מ) שם הגה ואפילו תחובים וכו׳ אסור לטלטלו. כתב המג״א (סק״א), אבל הנדן עם הסכין שרי לטלטל דהא נעשה בסיס וכו׳. דהיינו באם הסכינים (לחבירו) [שנתחברו יחד בנדן] חשיבין יותר מסכין של סופרים, אבל באם סכין של סופרים חשיב טפי בשלו ושאר סכינים אצלו [אסור][32]. וק״ל. (מתוק מדבש)

מא) שם הגה ואפילו תחובים וכו׳ אסור לטלטלו. והתוספת שבת [סק״ד] מפרש יותר, אם יוכל לנער צריך לנער, ואם סכין האיסור חשוב יותר מסכינים דהיתירא אפילו אינו יכול לנער אסור לטלטל כדין כל הבסיס הנעשה לדבר איסור ומותר [סימן ש״י סעיף ח׳]. (בגדי ישע)

הערות וציונים

29. נדפסה לקמן אות ע״ב. **30.** עיין למרן הראשון לציון זצ״ל בספר הליכות עולם (ח״ג עמוד ר״ג) מה שדן בדברי רבנו, ולמעשה פסק גם כן להתיר לטלטל את סכין המילה לאחר המילה וכדברי רבנו ירוחם בשם הרמב״ן. ע״ש. **31.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ששי בסימן ש״ב אות קמ״ג. **32.** כך נראה דצריך לומר, וכוונתו למה שכתב מרן בסימן ש״י סעיף ח׳, וכמו שציין המג״א.

אוצר ההלכה

מב) שם הגה ואפילו תחובים וכו' אסור לטלטלו'. כתב המג"א [סק"א] פירוש אותו הסכין, דהוה אמינא וכו'. איני יודע מה דחקו לפירוש כזה, דמהיכא תיתי יהא הוה אמינא דבשביל שתחבו בנדן עם שאר סכינים שוב לא מקפיד עליו. ופירושו פשוט איפכא, דאף כשתחב עם שאר סכינים, מפני שעל זה מקפיד ועל האחרינא אינו מקפיד, מסתמא הוא חשוב יותר מדבר המותר, ולכן אסור לטלטלו אף עם הנדן, כדאיתא סוף סימן ש"י. וק"ל.
(בית מאיר)

מג) שם הגה ואפילו תחובים וכו' אסור לטלטלו'. כתב המג"א (סק"א), אסור וכו' נעשה בסיס וכו'. פירש מחצית השקל, דהיינו אם ההיתר חשוב יותר. ע"ש. ולפענ"ד אפשר דהכא אפילו אם שאר סכינים חשובים יותר מסכין של סופרים אסור, דמוקצה מחמת חסרון כיס כיון דמקפיד עליה להיות תחוב בנדן שלא יתקלקל, ועל שאר סכינים אף על גב שחשובים יותר אין מקפיד עליהם כל כך שתחובים בנדן, ולהכי הוי הנדן בסיס לדבר האסור[33]. (דברי צבי)

מד) שם והוא הדין לקורנס של בשמים. כתב הבית יוסף: [וכן נראה מדברי הרמב"ם בפרק כ"ה (הלכה ט'), אלא שבמקום זהבים ובשמים כתב] קורנס של נפחים, [וזה תימה, דהא ליכא מאן דאסר בשל נפחים. עכ"ל]. נוסחא מוטעית נזדמנה להרב, ובספרי [הרמב"ם עם פירוש] הכסף משנה שלנו [פרק כ"ה] דין ז' כתב בסתם נוטל אדם קורנס לפצע בו אגוזים וכו', ואח"כ בדין (ח') [ט'] כתב במוקצה מחמת חסרון כיס וקורנס של בשמים וכו'. מבואר דכל קורנס שרי אפילו של זהבים חוץ מקורנס בשמים, וכן כתב הרב מגיד משנה שם דדעת רבינו (בהלכות) [כהלכות] [ריי"ף שבת מז:], כרב[י] חייא [שבת קכג.] וכו'. וזה פשוט, ודלא כנוסחת ספרי מיימוני הגדולים והקטנים בלי פירוש. שוב מצאתי להדיא בשלטי הגבורים דף קמ"ב ע"ב [שם אות א']. ע"ש.
(תפארת שמואל)

מה) שם והוא הדין לקורנס של בשמים. כתב הבית יוסף (דף ר"ב ע"ג שיטה י"ג), ולא קיימא לן [כוותיה] וצ"ע. נ"ב: ולא מצאתי בספר הרמב"ם שבידינו [פרק כ"ה ה"ט] שכתוב כן אלא קורנס של בשמים. אלא שבספרי הרמב"ם שנדפסו עם מגדל עוז כתוב קורנס של נפחים וכמו שכתב מרן, ובודאי שנפל ט"ס, וכמו שנראה מדברי הרב המגיד שם, וכן כתב הרב בשלטי הגבורים [מז:], וכן מצאתי כתוב למהר"ם מטיוולי ז"ל, וכן כתב הרב בעל תפארת שמואל בחידושיו על רבינו[34]. ע"ש. (יד אהרן – הגב"י)

מו) שם והוא הדין לקורנס של בשמים. כתב הבית יוסף שהרמב"ם כתב[ו] בפרק כ"ה [הלכה ט'] [אלא] שבמקום זהבים ובשמים כתב קורנס של נפחים, וזה תימה דהא ליכא מאן דאסר בשל נפחים אלא רב יהודה וכו'. וצ"ע. עכ"ל. אבל ראיתי גרסאות שגורסים של בשמים, ואין כאן מקום לתמיהא. אלא שגירסא מוטעית נזדמנה לרבינו בית יוסף כמו שראיתי בדפוס ישן. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

מז) שם והוא הדין לקורנס של בשמים. הרב בית יוסף מקשה על הרמב"ם שלא כתב קורנס של בשמים רק קורנס של נפחים. ע"ש. לפנינו ברמב"ם (פרק כ"ה הלכה ט') איתא קורנס של בשמים. ע"ש.

וצ"ע בשבת (דף קכ"ב ע"ב) דאמר רב יהודה קורנס של אגוזין לפצוע בו אגוזין. ע"ש. דקשה מאי איצטריך מתניתין לאשמועינן דכלי שמלאכתו להיתר דמותר לצורך גופו, דהא אשמעינן זה ממתניתין (דף קכ"ד ע"א) דכל הכלים ניטלין לצורך, ואפילו לרבה שם מותר כלי אפילו מלאכתו לאיסור לצורך גופו, מכל שכן דמלאכתו להיתר. (דברי צבי)

מח) שם לקורנס של בשמים. כתב בספר פרישה [אות ג'] דאסור לשתות במדוכה. עוד כתב [דרישה אות ב'] דמדוכות שלנו שהם של נחשת או נחשת קלל ונקל להדיחו אף אם יתלכלך, בזה שמע בשם מהרש"ל שנהג היתר לפצוע בו אגוזים. ונייר חלק שעומד לכתיבה, הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, דקפיד עליה. ובלאו הכי חשיב כלי, דראוי לצור על פי צלוחית הוה כלי. ועיין בספר אליה רבה [סק"ד]. (ישועות יעקב – סק"ג)

מט) שם לקורנס של בשמים. כתב הפרישה (סק"ג), קורנס של בשמים וכו', ונראה דהוא הדין דאסור לשתות במדוכה מהאי טעמא. ע"כ. הביאו האליה רבה (סק"ד). ואם כוונתם לסתם מדוכות צ"ע. ואמת דבדף (קכ"ח) [קכ"ג] ע"א אמרינן, הני נמי כיון דקפיד עלייהו מייחד להו מקום. ופירש רש"י ז"ל, הני נמי, עלי ומדוכה. ע"כ. וכן פירשו התוס' בביצה (דף י"א ע"א [ד"ה אין]) בעלי. אבל לדעת הרי"ף ז"ל שם [ה:] לא קיימא לן כהך אוקימתא ומותר לצורך גופו ומקומו, וכן פסק הרמ"א ז"ל (בסוף סימן תצ"ט) בעלי והוא הדין במדוכה. וכפי הנראה כוונת הפרישה והאליה רבה למדוכה של בשמים. ובדף פ"א ע"א גרסת רש"י ז"ל מדוכה קטנה של בשמים אם יש עליו עד מותר. ופירש מדוכה קטנה, מלאכתה לאיסור ואסור לטלטל. ואם יש עליו עד, קינוח המעיד שעשויה לכך, מותר לטלטלה לקינוח. ועיין בר"ן ז"ל [לד. ד"ה אמר] שהקשה הא כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו. ע"ש. ולכאורה כוונת רש"י ז"ל דמדוכה קטנה של בשמים הוי מוקצה מחמת חסרון כיס. ומה שכתב דהוי כלי שמלאכתו לאיסור, היינו משום דגם בכלים היקרים ביותר לא הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, אלא במיוחדים למלאכת איסור וכמו שכתבתי (בסק"א)[35]. וגם הר"ן ז"ל שהקשה על פירוש רש"י ז"ל, היינו דלא משמע ליה דבחסרון כיס בעי שיהיו מיוחדים למלאכת איסור. אבל על כל פנים מדוכה של בשמים נראה דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס, ואיך אפשר לומר דעל מדוכה של בשמים לא קפיד, ועל קורנס של בשמים קפיד. (ועיין בהגהות רבי עקיבא איגר שם [גליון הש"ס] שהניח בצ"ע הא

הערות וציונים

33. עיין בהליכות עולם (ח"ג עמוד ר"ב) מה שכתב בזה. **34.** נדפס באות הקודמת. **35.** נדפס לעיל אות י"ז.

אוצר ההלכה

דכתב רש"י ז"ל הכא דמדוכה הוי מלאכתו לאיסור, והא (בדקכ"ח) [בדף קכ"ג ע"א] אמרינן כיון דקפיד עליה מייחד להו מקום. ולמה שכתבתי אתי שפיר, דגם היכי דקפיד בעי מלאכתו לאיסור). והנה לפי מה שפירשתי בכוונת רש"י ז"ל, מבואר דמוקצה מחמת חסרון כיס אסור להכניס לבית הכסא, מדבעי יש עליו עד, אבל הפוסקים לא פירשו כרש"י ז"ל. ועיין סעיף קטן שלפני זה[36].

(תהלה לדוד – סק"ג)

ג) שם לקורנס של בשמים. מדוכה אסור לשתות בה. אליה רבה [סק"ד] בשם פרישה [סק"ג]. ומדוכות שלנו של נחושת שנקל להדיחו אם נתלכלך מותר לפצוע בו אגוזים. ישועות יעקב [סק"ג][37].

(באר יעקב – קרויזר – סק"ב)

נא) שם שמקפידים עליו. אפילו אותו מקום מקפידים, אם אותו אדם אין מקפיד גם כן מותר. מחצית השקל [סק"ב].

(באר יעקב – קרויזר – סק"ג)

נב) שם שמקפידים עליו. כתב הרב משנה ברורה (סק"ו), ואם הוא אינו מקפיד לא הוי לדידיה מוקצה מחמת חסרון כיס. (מג"א [סק"ב]). ע"כ. עיין במגן אברהם ומחצית השקל. ונראה דכוונת המג"א לפרש מה שכתב מרן שמקפידים וכו', תנאי ולא סיבה. אבל בסכין של שחיטה ומילה וכו' מודה דאפילו הוא אינו מקפיד בטלה דעתו אצל כל אדם.

(מרן ראש הישיבה שליט"א – הערות איש מצליח שעל המשנה ברורה)

נג) שם הגה והוא הדין כלים המיוחדים לסחורה וכו'. אפילו כלי סעודה, כגון קערות וכלי זכוכית וסכינים שניתן לסחורה, כיון שאין דרך חנוני להשאיל הוי מוקצה. חיי אדם (כלל ס"ה [אות ג' פן ז']). ודוקא אם רוצה להשתמש תשמיש אחר שאין מיוחד לו, הא תשמיש המיוחד לו, כגון שלאפמיצעל [כובע שינה] ומנעלים, מותר ליקח מחנות, כמבואר ברמ"א (סימן רנ"ב סעיף ד'). כלכלת שבת [כללי מוקצה אות א']. ולי נראה דאין משם ראיה, דשם מיירי בחנוני נכרי, דלא שייך מוקצה בנכרי. עיין שם במג"א (סקט"ו). מכל מקום לדינא נראה לי דיכול ליקח מנעלים מהחנות וכן קערות וכוסות, לפי מה שכתב בתניא [ש"ע הגר"ז סעיף ד'] דמהני מחשבה בנמלך עליהם [מבעוד יום]. אבל מכל מקום אסור לטלטלם רק לצורך גופם ומקומם, אבל אין מחשבה מועלת להוציא אותו לגמרי מדין מוקצה כמו שכתבתי לעיל [סק"א][38]. וכלי זכוכית נראה לי דאין מוקצה כלל, דאין החנונים מקפידים כלל, וכמה פעמים משאילין על שמחת נשואין. (באר יעקב – קרויזר – סק"ד)

נד) שם הגה והוא הדין כלים המיוחדים לסחורה ומקפיד עליהם. כתב הבית יוסף, וצריך לומר דהא דכתב הרמב"ם ז"ל [פרק כ"ה הלכה ט'] וכו' היינו דוקא כשמקפיד עליהם שמא יפסדו, ומשום הכי אף על פי וכו', דשמקפיד עליהם שמא יפסדו דקתני קאי לכלים המוקצים וכו'. דברי הרב מגומגמים אצלי, שהרי בהדיא כתב הרמב"ם ז"ל בתחילת לשונו, כל כלי שמקפיד עליו כגון כלים המוקצים לסחורה וכו', והוה ליה למרן לחלק בלבד בין מקפיד לאינו מקפיד. ואפשר לומר דכוונת הרב ז"ל לומר, דמפשט דברי הרמב"ם משמע דבכלים המוקצים לסחורה קפידתו הוי משום שמא יפחתו דמיו שאינו כל כך חדש, כיון שנשתמש בו ונפחתים דמיו, ומשום הכי אינו משתמש בו כלל, ובכלים יקרים נקט הרמב"ם שמא יפסדו, דהיינו דאינו מקפיד זה פן יתיישן ויפחת דמיו, שהרי אינו עומד לימכר אלא להשתמש בו, אלא שמקפיד פן יפסדו ויאבדו לגמרי, אבל בכלים המוקצים לסחורה קפיד שלא יתיישן ויפחתו דמיו. וכפי זה אין לחלק בדברי הרמב"ם בין מקפיד לאינו מקפיד, כיון דסתמא דמילתא בכל הכלים העומדים לסחורה איכא האי טעמא דמקפיד עליהם שלא יפחתו. לזה פירש הרב דמה שכתב הרב דמקפיד עליהם שמא יפסדו קאי נמי לכלים המוקצים וכו', ועיקר הקפידה הוי משום שנפסדים. וכיון שכן יש לחלק ביניהם, כיון דאיכא כלים דאינם נפסדים בתשמישן. אלא דבכלים המוקצים לסחורה, אף אם אינם יקרים, כיון שנפסדים קפיד עליהם, מה שאין כן באינם עומדים לסחורה, דדוקא על היקרים קפיד, אבל אינם יקרים לא קפיד אף על פי שנפסדים. מה שאין כן במוקצים וכו', שכל שיש חשש שיפסדו מקפיד עליהם, אבל באינם נפסדים אף בכלים המוקצים לא קפיד עליהם.

אי נמי אפשר לפרש דברי מרן ז"ל, שפשט דברי הרמב"ם ז"ל משמע מדכתב כל כלי שמקפיד עליו וכו', כגון כלים המוקצים לסחורה, משמע דבא לומר דכלים המוקצים מסתמא מקפיד עליהם. דאי מיירי דראינו בהדיא דקפיד עליהם, מאי איריא שפירש הרמב"ם כגון כלים וכו', אפילו שאר כלים נמי, כל שראינו שמקפיד עליהם הרי הקצה דעתו. אלא ודאי שבא לומר הרמב"ם דמסתמא מקפיד עליהם. וא"כ קשה על הרב המגיד [פרק כ"ו הלכה י"ד], היכי כתב סתמא להתיר בכלים המוכנים לסחורה, כיון דסתמא הוי מקפיד עליהם. לכך נדחק הרב לפרש דמה שכתב הרמב"ם וכלים היקרים שמקפיד וכו', קאי נמי לכלים המוקצים לסחורה דבעינן דוקא בראינו בו שמקפיד, דאי לאו הכי, למה חזר ופירש הרמב"ם שמקפיד וכו', אלא ודאי גילה דעתו הרמב"ם דבעינן דידעינן ביה (דהקפיד) [דמקפיד] אפילו בכלים המוקצים וכו'. ומה שנקט אלו הכלים, הוא הדין שאר הכלים כל שראינו בו שמקפיד, אלא שדיברו בהווה. וא"כ שפיר מתיישבים דברי הרב המגיד, דמיירי בלא ראינו בו שמקפיד, מה שאין כן אי לא הוה קאי שמקפיד וכו' דכתב הרמב"ם לכלים המוקצים וכו', הוה משמע פשט הלשון של הרמב"ם דמסתמא מקפיד עליהם. זה אפשר לפרש דברי מרן ז"ל, אבל הם דחוקים הרבה בדברי הרמב"ם ז"ל.

גם מה שכתב וז"ל: היינו דוקא כשמקפיד וכו', ומשום הכי אף על פי שאינם יקרים וכו'. דבריו מגומגמים, כיון שראינו בו שמקפיד, מאי איריא יקרים או אינם יקרים. ולע"ד נראה לי ליישב דברי הרב המגיד ז"ל, דכל זה דאסר הרמב"ם ז"ל, היינו דוקא

הערות וציונים

36. נדפס לעיל אות ל"ח. **37.** נדפס לעיל אות מ"ח. **38.** נדפס לעיל אות כ'.

באר הגולה **ב** [ה]כל כלי, אפילו הוא גדול וכבד הרבה, לא נתבטל שם כלי ממנו לא מפני גדלו ולא מפני כבדו:

ה. עירובין ק״ב [ע״א, רי״ף שבת מט:, רא״ש שם פרק י״ז סימן י׳, רמב״ם הלכות שבת פרק כ״ה הלכה ו׳, מגיד משנה שם]:

אוצר ההלכה

ברוצה להשתמש בו תשמיש בעלמא ואח״כ למוכרו, כל כי האי ודאי אסור, דאדם מקצה דעתו מאלו הכלים כל שעשויים למכור לסחורה. ודברי הרב המגיד לקמן, מירי ברוצה ליטול כלי אחד משם לעצמו להשתמש בו כל ימי עולם, ולא לחזרו לשם למוכרו, דומיא דפירות דמירי שם הרמב״ם דהיינו שרוצן לעצמו, וכל כי האי לא מקצה אדם דעתו שאם יצטרך לכלי אחד לעצמו שייקחנו מאחר ולא ליקח מסחורתו, אלא דעתו של אדם הוי שאם יצטרך שום כלי אחד מאלו יקחהו משם. אבל תשמיש אחד לבד, אדם מקצה דעתו מהם. ודוק. (ידיו של משה)

נה) שם בהגה ומקפיד עליהם. נ״ב: דוקא כלים. עיין אבן העוזר סימן רנ״ט. (חדושי מוהרמ״ז)

נו) שם בהגה ומקפיד עליהם. במג״א (סק״ג) כתב, ועיין סימן רנ״ט [סעיף א׳, ומג״א סק״ד]. ודברים הללו אינם ענין כלל להכא, שם איירי מדברים מוקצים מצד שאין תורת כלי עליהם, והכא מיירי מכלים המוקצים מחמת חסרון כיס. וכבר קדמני נמי בספר אבן העוזר להשיגו שם במה שהקפיד התם על מקפיד כהכא. ע״ש. (בית מאיר)

נז) שם בהגה ומקפיד עליהם. כתב במג״א (סק״ג), אבל אם אינו מקפיד עליו שרי. מדדייק ״עליו״ ולא כתב ״עליהם״, נראה דקמשמע לן כשיש בתוך הכלים כלי שלא מקפיד עליו, אותו כלי שרי והשאר אסור, ומכל שכן כשלא מקפיד על כולם ופשוט. ועיין מחצית השקל, והבן. (מגיני חיים)

נח) שם בהגה ומקפיד עליהם. כתב המג״א (סק״ג), אבל אם אינו מקפיד עליו שרי. נראה דמיירי אף בכלים שמלאכתן להיתר, כגון כפות וסכינין שבחנותו, וכיון שמקפיד עליהן לשמש בהן שלא יהיו נראין כישנים ויוזלו בעיני הלוקח, חשוב מוקצה אף לרבי שמעון. ואף על גב דלפעמים נשבר סכינו בשבת, וחפצו ליקח לתשמיש ביתו מסכיני חנותו, מכל מקום חשיב מוקצה כיון דלא שכיח כלל, וחשיב כגרוגרות וצמוקים [שבת מה.], ולא דמי לתמרי דעיסקא [שם יט:], דהתם שכיח שיאכל מהן. אבל מדעם [דבר] דלא מקפיד עליה חשיב כתמרי דעיסקא, אף על גב דלא שכיח שייחדו לתשמישו, מכל מקום לא גרע מכלי שמלאכתו לאיסור דמותר לצורך גופו. והכא עדיף, כיון דמשמש בו עיקר תשמישו, ואפשר אף לרבי יהודה שרי, כמו עור דחזא למזגא דשרי אף לרבי יהודה, כדאמר שבת (דף מ״ט ע״א), וכיפי דחזא למזגא שם (דף קמ״ב ע״ב), והלכך אף ביו״ט שרי אף לדעת המחבר בסימן תצ״ה [סעיף ד׳]. אבל אין לומר דנשבר סכינו שרי ליטול סכין חדש מחנותו כדין תמרי דעיסקא, אלא לצורך שעה אסור כיון דמקפיד עליו, דכיון דחשבת ליה מוקצה ואסרת ליה לטלטולי קדם שנשבר סכינו, לא יותר אחר שנשבר סכינו, כאבן שנמלך עליה בשבת ויחדה לתשמישו דאסור אף לרבי שמעון, וכמו שכתבתי סימן מ״ד (סק״ד). ונלמד מכאן דמטפחות שבחנות, אם אינו מקפיד עליהן ללובשן לפעמים, שרי לטלטלינהו וללובשן בין בשבת בין ביו״ט, ומיהו דוקא מטפחת וכיוצא בהם דאיכא עליה תורת כלי, אבל בגד העומד לחתיכה ולתפירה לא חשיב תורת כלי, ולא מהני מה שאינו מקפיד עליו, וכדין עצים אף על גב דחזיין למסמך בהו הדלת חשיבי מוקצה, וכדאמר שבת (דף קכ״ד ע״א). וזה דלא כהמג״א (סימן רנ״ט סק״ד), אלא כדעת האבן העוזר שם שחלק על המג״א שם.

ומה שכתב המג״א [כאן סק״ג] דבדבר שדמיו יקרים אסור, ודבר שאין דמיו יקרים אם נתנן לאוצר אסור, ועיין במג״א (סקמ״ח). הנה המג״א למד מהא דסימן רנ״ט דמוכין שטמן בהן אין מטלטלין אותן, וגיזי צמר של הפתק שטמן בהן אין מטלטלין אותן, וסתם גיזי צמר שטמן בהן מטלטלין אותן. ולמד בזה דין עור בהמה דקה, דאימתי מהני מחשבה בהו, כשלא נתנן לאוצר, אבל נתנן לאוצר בעינן יחוד לעולם, כמו דלא מהני טמן בשל הפתק, משום שאין זה הזמנה אלא לשבת אחת. ומיהו נראה דאין זה ראיה, דגיזי צמר אין דרך ליחדן להטמנה והלכך לא מהני להו יחוד לשבת אחת, וכמו שכתב הר״ן פרק במה טומנין [כג. ד״ה ונשאל] ובשלחן ערוך סימן זה (סעיף כ״ב). והא דמהני טמן בהו, דאמרינן דבסתמא יחדן להטמנה, דאין דרך להטמין בגיזי צמר כשדעתו לטוותן, אבל בשל הפתק אמרינן דלא יחדו להטמנה וסופו ליטלו ולהחזירו. אבל הכא בעור דמהני מחשבה לישב עליהן, ומשמע אפילו לשבת אחת, ועל כרחך דמקרי דבר שדרך ליחדו, וא״כ מהני יחוד לשבת אחת, אף בנתנו לאוצר.

ומה שכתב המג״א דבדבר שדמיו יקרים או נתנן לאוצר אסור, וכוונתו על כרחך בדבר שאינו עומד לתשמיש, ואם כן על כרחך כוונתו ביחדן לשבת אחת, וכמו שכתב (ס״ק מ״ח), ולא ידעתי למה סתם דבריו ז״ל. ולמה שכתבתי לעיל ליתנהו לכל הני כללי שכלל מרן הגאון ז״ל בזה. (חזון איש – סימן מ״ב סקט״ז)

סעיף ב

נט) סעיף ב׳ כל כלי אפילו הוא גדול וכבד הרבה. כדאיתא בעירובין [קב.], האי שריתא דהוי בי רבי פדת, דהוי מדלי ביה עשרה בני אדם ושדיא אדשא, ואמר האי איכא תורת כלי עליה. ופליג ארבה ורב יוסף דסוף פרק במה מדליקין [לה.], והלכה (כמ״פ) [כרבי פדת], והוא הדין אבן גדולה אם יש תורת כלי עליה. (בגדי ישע)

ס) שם כל כלי אפילו הוא גדול וכבד הרבה. אפילו אין דרכו כלל לטלטל בחול כהאי גוונא, ועיין במגיד משנה [פרק

סימן שח סעיף ג

ג [ו]**כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו** (ופסק נמשמע לאיסור בניו המשמעות כגון שהולק, עיין לעיל סימן רע"ט [סעיף ג']) **בין לצורך גופו, כגון** [ז]**קורנס של זהבים או נפחים לפצוע בו אגוזים, קורדום לחתוך בו דבילה, בין לצורך מקומו, דהיינו שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם,** [ח]**ומותר לו ליטלו משם ולהניחו באיזה מקום שירצה.** [ט]**אבל מחמה לצל, דהיינו שאינו צריך לטלטלו אלא מפני שירא שישבר או יגנב שם, אסור:** הגה. כל מוקצה מיני איסור אלא שנטלטלו, אבל בנגיעה בעלמא שמינו מנדנדו, שרי. ולכן מותר ליגע בתנורה שבנתה שנרות דולקות עליה, או בתנור שדולק בו אש. וכן מותר ליקח דבר היתר המונח על דבר מוקצה (מרדכי פרק כל (הכלים) [כתבי] [סימן תי"ג] וריש ביצה [סימן תרמ"ה] ורבינו ירוחם [נתיב י"ג] חלק י"ג [דף פ"ג ע"ד] והמגיד [משנה] פרק כ"ה [מהלכות שבת הלכה כ"ג] ותרומת הדשן סימן ס"ו וכל בו סוף דיני שבת [סימן ל"ו דף ל"ד ע"ג]). וכן מותר לטלטל דבר מוקצה על ידי נפות, אלא הוי טלטול אלא כלאחר יד, ולא מקרי טלטול (תשובת מהרי"ל [סימן ר']):

[ותוספות ביצה ג: ד"ה אבל, ר"ן שם ב. ד"ה ומינה]: **ט.** שבת קכ"ד [ע"א]:

באר הגולה

ז. שבת קכ"ד [ע"א] במשנה כדמפרש לה רבא: **ז.** שם [דף קכ"ב ע"ב] במשנה כדמפרש לה רבי חייא [בר אבא] אמר רבי יוחנן בדף (קנ"ג) [קכ"ג ע"א]: **ח.** הרב המגיד בפרק כ"ה [מהלכות שבת הלכה ה'] בשם המפרשים

אוצר ההלכה

כ"ה הלכה ו']. וכתב הרמב"ם הוא הדין אבן או קורה גדולה אם יש תורת כלי עליה אין איסור לטלטלה. (ישועות יעקב – סק"ד)

סא) שם אפילו הוא גדול וכבד הרבה. ותניא בתוספתא [שבת] פרק ט"ו [הלכה ב'], אין נוטלין במוט בשבת. ואף דביו"ט מבואר (ביצה דף ל' ע"א) דמותר, אפשר דבשבת שאני. ולכאורה תליא בשני הגרסות שכתבו התוס' בשבת דף קמ"ח [ע"א ד"ה אתקין]. (תוספת ירושלים)

סב) שם אפילו הוא גדול וכבד הרבה וכו'. דבר נפלא בזה בב"ח [אות ג'] שכתב דלא קיימא לן כרבה [לה.] דלא התיר אלא בת שלוש כור, דהא שמואל [עירובין קב.] התיר אפילו מחזקת לתך שהוא ט"ו כורין. והוא כשגגה, דלתך אינו אלא ט"ו סאין, חצי כור, כדאיתא בבבא מציעא (דף פ' ע"א) ובכמה דוכתי.
(חבל יוסף – גנזי חיים)

סג) שם אפילו הוא גדול וכבד הרבה וכו'. כתב הב"ח [אות ג'] וז"ל: ולפי זה משמע דלא קיימא לן כרבה ורב יוסף בפרק במה מדליקין [לה.], דחלתא, פירוש כוורת, אפילו אינה אלא בת ארבעה כורין אסורה, דהא הכא מתיר אפילו ט"ו כורין. וע"ש. ולפום חורפא פלטה קולמסו ט"ו כורין, דלתך אינו אלא ט"ו סאין, שהוא חצי כור. ואולי מפרק האומנין ([בבא מציעא] דף פ' ע"ב), דמוכחא התם מדאדריב לעריבה, דעריבה הויא ט"ו כורין, נזדקרה לו הטעות. ודו"ק. (אמת ליעקב)

סד) שם גדול וכבד הרבה. תיבה הבאה במדה[39] גם כן אינה מוקצה. שיעור לשון "הבאה במדה", שכבדה כל כך עד שמדברין ממדתה, וכמו אנשי מדות [במדבר י"ג, ל"ב][40]. (ויבמות) [ועיין תענית] [כט.] יבא בעל החוטם, והיינו שהיה חוטמו גדול. ושיננא [ברכות לו.] פירש בערוך [ערך שן ב'] שהיו לו שיניים גדולות. וגבן דמומי הבכור [בכורות פ"ז מ"ב], גביני עיניו ארוכות ואיש שעיר. (רכוש הים)

סה) שם וכבד הרבה. כתב המג"א (סק"ד), והוא הדין אבן גדולה וכו'. נ"ב: עיין סעיף י"ט. (חדושי מוהרמ"ז)

סעיף ג

סו) סעיף ג' כלי שמלאכתו לאיסור. בבית יוסף כל הכלים וכו', ואפליגו אביי ורבא בפירושא דמתניתין [שבת קכד.] ואסיק רבא. כצ"ל. (שמן המאור)

סז) שם כלי שמלאכתו לאיסור וכו'. אפילו איסור דרבנן. משבצות זהב [בהקדמת הסימן ד"ה הב']. ואפילו חדשה שלא נשתמש בה, אף על גב דהזמנה לאו מלתא הוא, מכל מקום אינו עומדת רק לאיסור. אשל אברהם [סק"ה]. וכן כתב בסימן רע"ט [אשל אברהם סקי"ד דין ב'] דנר קרויזי"ל אינו נאסר בהזמנה, אבל נר שלנו העשוי לנר קנדילא, שאין עשוי כי אם לזה, אפילו חדש הוי מלאכתו לאיסור. עכ"ל.

קדירה שמבשלים בה, אם היא ריקנית, אסור לטלטלה מחמה לצל, אף על גב דכמה פעמים נותנים בה פירות וכדומה, הואיל ורובא מבשלין בה, הוי כלי שמלאכתו לאיסור, וכל שכן כלי שמבשלים טה"ע או קאפפ"ע [תה או קפה] שאין מיוחד רק לבישול. משבצות זהב [שם], דרך החיים [סימן ס"א אות ג']. אמנם בשעה שהמאכל בתוכה מותר לטלטל אגב המאכל. דרך החיים [שם]. וכן כתב בתניא [ש"ע הגר"ז סעיף כ"ב], דמדוכה אם יש בה שום מותר לטלטלה, שבטלה להשום כמו שהקדירה בטלה להתבשיל. אבל אם מונח שאר דברים המותרים בטלטול שאין המדוכה טפלה להם, אסור לטלטלה על ידי כן לצורך עצמו. ויש אומרים דכלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך הכלי ע"י ככר ותינוק. והעיקר כסברא

הערות וציונים

39. פירוש, תיבה המחזקת ארבעים סאה ומפני כובדה וגודלה אינה מטלטלת. ולשון זו "תיבה הבאה במידה" לקוחה מהמשנה במסכת כלים (פרק כ"ד משנה ג'), והובאה בגמרא שבת (פד.). **40.** ורש"י (שם פד.) ד"ה טהורה מכלום (השני) כתב, ולא איתפרש מה לשון באה במדה ולי נראה על שם אנשי מדות, כלומר: שצריכה למוד ארכה ורחבה.

אוצר ההלכה

הראשונה, מכל מקום במקום הפסד מרובה יש לסמוך על סברא אחרונה. עכ"ד. ועיין (באו"ר) [באשל אברהם] סימן רע"ט [סקי"ד אות ב'] שכתב, קדירה מיוחד לבישול כמו כלי נחושת שמבשלים בה דגים וטה"ע, אסור לטלטל ריקן. ע"כ. משמע דוקא הני דמקפידין שלא להשתמש בהם דבר אחר, אבל שאר כלי בישול לא הוי מוקצה. וצ"ע. וכן כתב בחיי אדם (כלל (ס"ה) [ס"ו סעיף ג']) דקדירה מותר לטלטל שלא ישבר, דדרך להשתמש בהם בלא בישול.

(באר יעקב – קרויזר – סק"ה)

סח) שם כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו וכו'. כתב הטור (דף (ר"ה) [ר"ב] ע"א שיטה ו'), כלי שמלאכתו לאיסור יכול לטלטלו וכו'. נ"ב: אפילו מוקצה מחמת מיאוס, יכול לטלטלו לצורך גופו ולצורך מקומו. הרשב"א ז"ל בתשובה (סימן (תנ"ו) [תר"ן]). ועיין בשלטי הגבורים פרק אלו קשרים [מא: לשון ריא"ז אות ב'] ופרק כל הכלים [מח. אות א'].

כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר, מותר לטלטלו אפילו מחמה לצל. שלטי הגבורים פרק כל הכלים [שם אות ב'].

(כנסת הגדולה – הגה"ט)

סט) שם כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו וכו'. כתב הטור (דף ר"ב ע"א שיטה ו'), וכלי שמלאכתו לאיסור יכול לטלטלו וכו'. נ"ב: קסת הסופר, והוא כלי שיש בו בית קבול דיו, ובית קבול נייר ולכתבים, יש מי שרצה לומר שהוא כלי שמלאכתו לאיסור. והרדב"ז ז"ל בתשובות החדשות (ח"ב סימן תרע"ד) כתב שאין זה כלי שמלאכתו לאיסור, כי אם כלי שנעשה בסיס להיתר ולאיסור. וכפי זה פסק בצבור שנתקבצו לפקח על עסקי רבים, והיו כתבים שהיו צריכים לקרא בהם, והיו מונחים בקסת הסופר, שמותר לטלטל הכלי ולהביאו לפניו ולהוציא הכתבים. ע"ש.

(יד אהרן מהדורא בתרא – הגה"ט סק"א)

ע) שם כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו וכו'. זה ימים רבים נסתפקתי בהא דקיימא לן [סימן ש"י סעיף ו'] אם הניח דבר איסור על דבר היתר, שהיתר נעשה בסיס לדבר האיסור, ואסור לטלטלו, אם הוא דוקא כשהאיסור הוא מוקצה שאינו ראוי לטלטלו כלל אף לצורך גופו ומקומו, אז התחתון שהוא בסיס לו אסור גם כן. אבל אם האיסור הוא מוקצה שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, כגון שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, בזה אפשר לומר דהיתר שמונח תחתיו אין לו דין בסיס לדבר האיסור, כיון שאינו אסור לכל דבר אין שם איסור עליה. או אפשר כיון דגוף הדבר שמונח אינו רשאי לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו, גם ההיתר שתחתיו שנעשה בסיס, אינו רשאי לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו.

ועלה על לבי לפשוט זה הספק, דהנה הרב בית יוסף [סעיף ד'] הביא בשם ספר אחד נקרא מקדש, שכתב דתפלין אסורים בטלטול. והקשיתי בחידושי, דאם כן קשה הא דקאמר הש"ס במסכת שבת (דף קי"ז ע"א) גבי הך דמצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפלין עם התפלין, וקאמר הש"ס אם מצילין תיק הספר עם הספר לא נטלטל עור אגב בשר, וקאמר הש"ס מי דמי התם נעשה בסיס לדבר האסור, הכא נעשה בסיס לדבר היתר. פירוש דספר תורה עצמו מותר לטלטל. וקשה עדיין יש ראיה מהא דמצילין תיק התפלין עם התפלין, דתפלין אסורים בטלטול, ואם כן נעשה התיק בסיס לדבר האיסור, והנחתי הדבר בצ"ע. וכעת נתתי אל לבי דהך דתפלין אסורים בטלטול, היינו כמו כלי שמלאכתו לאיסור, דמכל מקום לצורך גופו ומקומו מותר. אלא דעדיין קשה האיך נתיר לטלטלו שלא ישרף, דהוי כמו מחמה לצל, ועל כרחנו יש ראיה מכאן דכיון דגוף האיסור מותר לצורך גופו ומקומו, ההיתר שתחתיו לא נעשה בסיס לדבר האיסור, ומותר לטלטלו אף מחמה לצל. וזהו ראיה נפלאה לכאורה.

ואמנם אחר העיון יש לדחות, דבאמת לכאורה קשה בלאו הכי, דלקמן סימן של"ד [סעיף ב'] דעת הרבה פוסקים דמתירין טלטול מוקצה משום פסידא כמו בדליקה. ואם כן קשה, מה בכך דנעשה בסיס לדבר האיסור, הרי המוקצה בעצמו מותר לטלטלו היכא דאיכא פסידא, וכל שכן בסיס לדבר המוקצה. וגם עוד קשה הא דדייק הש"ס אם התירו לטלטל תיק הספר, נהי נמי דהיה סלקא דעתין דהוי בסיס לדבר איסור, הרי לא מיקרי בסיס רק במניח לדעת, אבל לא בשוכח. ואם כן דלמא מתניתין איירי בשוכח. וגם הא דקאמר הש"ס נישדינהו, כיון דנעשה בסיס אף אם יזרוק המעות מתוכו אסור. [ב]גלל כן נראה לפע"ד דבאמת מבואר במתניתין [קכ.] דהך דמצילין מן הדליקה מצילין אותו לחצר שאינה מעורבת, והיינו משום בזיון ספר ותפלין התירו להצילם לחצר שאינה מעורבת. ואמנם התיק שלהם, לא היה לנו להציל לחצר שאינה מעורבת משום חשש הוצאה, אלא דהיכי דבטל לגבי גוף הדבר שמוציא ליכא חשש איסור, כמו מוציא מת במטה או תינוק מת ותלוי [כיס] בצווארו [קמא:]. וא"כ תיק הספר והתפלין, אם נימא דמיחדו להיות שייך לתפלין ליכא חשש הוצאה על התיק גם כן, אלא דאם מיחדו להיות שם עולמית הדר הוי ליה בסיס לדבר המוקצה, דהיכי דמיחדו לעולם להיות בכיס הזה הדבר שמונח בתוכו, אף בזה נעשה בסיס לדבר האיסור. ועל זה קאמר דלעולם דיחדו למה שבתוכו, באופן דאין בזה חשש משום דמוציא הכיס לחצר שאינה מעורבת, דבטל לגבי הספר דספר הוא דבר היתר. וקאמר דכשיש בתוכו מעות, על כרחך לא בטל התיק למה שבתוכו, דאז יהיה בסיס לדבר האיסור, ועל כרחנו דלא יחדו למה שבתוכו. וקאמר דגם זה אינו ראיה, דלעולם דיחדו לכל מה שבתוכו, אלא דמכל מקום יהיה מותר לטלטלו משום דהוי בסיס לדבר האיסור ולדבר היתר. והנה היכא דיש לו היתר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, שפיר נוכל לומר דבטלו למה שבתוכו. ואין ראיה דעל כרחנו לא בטלו ויחדו לזה, דאם לא כן הוי בסיס לדבר, דכיון דמכל מקום מותר לטלטלו לכל דבר הצריך לו, כגון לצורך גופו או מקומו, ואינו אסור רק מחמה לצל, לזה אינו חושש, דמהאי טעמא התירו לצורך גופו ומקומו ואסרו מחמה לצל, דאז אין בו צורך כל כך. וגם האדם בעת היחוד, אינו חושש אם ע"י יחוד זה יהיה אסור מחמה לצל. וכיון דמיחדו להיות שם, אין בזה חשש הוצאה לחצר שאינה מעורבת, דהתיק בטל למה שבתוכו, וכמו מוציא המת במטה, והא דשרי בטלטול משום פסידא התירו. ודו"ק היטב.

אוצר ההלכה

ואמנם לפי הבנת הפוסקים בהך סוגיא, מבואר להדיא דתפלין כיון דמותר לטלטל אותם לצורך גופן ומקומן לא נעשה בסיס כלל, ומותר לטלטל הדבר שמונח למטה והחפץ האסור מונח עליו אף מחמה לצל. וגם מבואר מזה דלכל היותר אין להחמיר בטלטול התפלין יותר משאר כלי שמלאכתו לאיסור, דעל כל פנים לצורך גופו ומקומו מותר. כן נראה לי. (ישועות יעקב – סק״ה)

עא) שם כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו וכו׳. הוה עובדא בתכריך גדול של נייר הנקרא אוזבי המוכן לדפוס, שהיה מונח על הדף בשבת, מקום דלף טורד ביום סגריר, והני נשי דחזו כי השמים התקדרו עבים והתחילו הגשמים לירד על הארץ, כחס על הנייר שאם יזלפו גשמים עליו ילך לאיבוד דלא חזי תו למידי, לקחו בשבת התכריך ההוא ממקומו והצניעוהו במקום בטוח, דסברין מימר דהגם דנייר חלק הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, כמו שכתב הרב מג״א סימן זה (סק״י) משם הרב שלטי הגבורים ז״ל [לד. אות ב׳], היינו דוקא נייר אחד דלא חזי לתשמיש דהיתר, אבל תכריך גדול כי האי, שהוא קשור מכל צדדיו, אפשר דלא חשיב מוקצה, כיון דחזי למזגא עלייהו. כי כן פניתי אני לראות אי עבוד איסור טלטול מוקצה. דנראה דלאו שפיר עבוד, דטעמא דחזי למזגא עלייהו לא אתמר לקמן (בסעיף י״ז) אלא בלבנים שנשארו מהבנין, דכיון דהשתא לא קיימי לבנין, לא חשיבי מוקצה ומותר לטלטלן, ולהכי שרו מהאי טעמא. אבל תכריך נייר הלז, דלמלתיה קאי שהוקצה להדפיס עליו, שהוא מלאכת איסור, נראה דלא מהני טעמא דחזי למזגא, כיון דאכתי למלתיה קאי, והוו מוקצה. ודמי לסידרן זה על זה, שהקצן לבנין, דאסורין בטלטול. וכיון דהני נשי פניוה מהתם, דחיישי לקלקולא דאזלי לאיבוד, דמי לסוף הדין דפסק מרן (שם) דמחמה לצל אסור. וטעמא שאינו צריך לטלטלו אלא מפני שירא שישבר או יגנב משם אסור. ע״ש והוא הדין הכא. והרי כתב הרא״ש בתשובה (כלל ע״ד) [כלל כ״ב סימן ח׳, ד״ה הדרך הי״] דכדי להתיר דחזי למזגא עלייהו צריך מחשבה שיחשוב עליהן מבעוד יום, וכדכתב הרב תוספת שבת (סקנ״ז), דכיון דיחדן מתחילה לצורך בנין, לכך צריך מחשבה אחרת להוציא מדי מחשבה הראשונה. ע״ש. והוא הדין הכא, דתכריך של נייר זה ייחדו לדפוס, שהוא מלאכה דאיסור, וכדי להוציאו מהיחוד הראשון, צריך מחשבה אחרת, וכל שלא חשב, באיסוריה קאי, הגם דחזו למזגא עלייהו.

והיה נראה ללמד קצת זכות עליהן מדינא דקמן, דהגם שמלאכתו לאיסור, מותר לצורך גופו ומקומו, והא דידן נמי חשיב טלטול לצורך מקומו, שאם ינטפו מי גשמים על המקום ההוא, ולא היה שם התכריך הנזכר, היה צריך להניח שם כלי לקבל מי הגשמים שלא יטנף הבית, (וא״כ) [ואי אפשר] להניח הכלי ההוא על גבי התכריך. אלא דגם זה אינו, דלא הותר לטלטל לצורך גופו ומקומו אלא כלי, אפילו שמלאכתו לאיסור. אבל תכריך זה אין לו תורת כלי, ואפילו לצורך מקומו אסור לטלטלו, דדמי ללבנים שסידרן לבנין, דכתב הרב הפרישה ז״ל [אות י״ז], דזה שאסור לטלטלן היינו אפילו לצורך גופו, כגון לכסות בו הפך וכו׳, וכל שכן דאסור לצורך מקומו. ע״ש. ועיין להרב אליה רבה ז״ל [סקמ״ג]. ואם כן לא יפה עשו, והיה להם להניח על גבי התכריך פיילי [כוס או ספל, סוטה טו:] גדולה של נחשת ופיה למעלה, שהיתה מקבלת מי הגשמים ומצלת את התכריך.

(פתח הדביר ח״ד – השמטות)

עב) שם כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו וכו׳. כתב מרן ז״ל בשלחנו הטהור (סימן ש״ח סעיף ג׳), כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך מקומו, דהיינו שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם, ומותר לו לטלו משם ולהניחו באיזה מקום שירצה, אבל מחמה לצל, דהיינו שאינו צריך לטלטלו אלא רק מפני שירא שישבר או יגנב, אסור. וחקרתי בזה בס״ד, דאם היה לו כלי גדול שמלאכתו לאיסור מונח במקום אחד, והיה צריך למקומו, דקיימא לן דמותר לטלטלו ולהניחו במקום שירצה, והיה מונח אצל הכלי הזה כלי קטן, כגון סכין של הקזה וכיוצא, שגם זה הוא כלי שמלאכתו לאיסור, אך אין צריך לא לגופו ולא למקומו, כי הוא מונח בזוית הכותל, ורק רוצה לטלטלו שמא יגנב, אם מותר ליטלו עם זה הכלי הגדול שצריך למקומו בבת אחת ביחד, מאחר שזה הקטן הוא מונח אצל כלי הגדול ממש דנוגעין זה בזה, דיש לומר כיון דשרי ליה ליטול זה הכלי הגדול לצורך מקומו יטול גם זה עמו ביחד, דשניהם איסור מוקצה הם. או דילמא אסור להוסיף על איסור המוקצה דכלי הגדול, דאף על גב שהם זה אצל זה, ואחיזה אחת אוחז בשתיהם, עם כל זה תרי גופי נינהו, ואם התירו לזה לא התירו לזה.

ונראה לי בס״ד, דספק זה דומה לבעיא דלא איפשיטא בתלמוד ירושלמי סוף עירובין, גבי שרץ מת שנמצא במקדש, דמותר לכהן להוציאו בשבת ממקום שחייבין עליו כרת, באופן שלא יטמא הכהן, ולא חיישינן לטלטול דמוקצה, דהותר שבות במקדש. ואמרו בירושלמי פשיטא לן אם הוציאו ממקום שחייבין עליו כרת, ונפל למקום שאין חייבין עליו כרת, דמותר לחזור ולטלטלו להוציאו משם, יען שכבר נראה זה מתחלה להוציאו לחוץ, להכי אף על גב דנפל במקום שלא הותר להוציאו משם אם היה שם מתחלה, אפילו הכי שרי עתה להוציאו משם. אלא דהא קא מבעיא לן, אם אחר שנפל למקום שאין חייבין עליו כרת, מצא עוד שרץ אחר מת בצדו אם מוציא הוא את שתיהן, דאמרינן כיון שהותר לזה הותר גם לזה, או דילמא אינו מוציא אלא רק שרץ שנפל שנראה לצאת בתחלה והתחיל בה בהיתר, אבל שרץ השני שנמצא שם אסור להוציאו, ולא איפשיטא בעיא זו. והנך רואה דספק החקירה דידן הוא דומה לספק הירושלמי שלא נפשט.

ודרך אגב ראיתי להגאון משנה למלך ז״ל שנסתפק בהלכות ביאת מקדש פרק ג׳ (סוף הלכה י״ט) [הלכה כ׳], כשמוציאין אותו ממקום שחייבין כרת אם יוכל להוציאו גם ממקום שאין חייבין עליו כרת לחוץ לגמרי למקום חול, או דילמא יניחנו במקום שאין חייבין עליו כרת ולא ישאנו עוד. ודייק מדברי הירושלמי דיוכל להוציאו לחוץ ממש. אך הקשה אם יוציאנו חוץ להר הבית הרי מוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים. ועוד נתקשה אמאי לא זכר

אוצר ההלכה

הרמב״ם דין זה שיוכל להוציאו לחוץ ממש, כדמוכח מן הירושלמי. ע״ש. וראיתי להרב זרע אמת ח״א (בחידושיו לעירובין סימן י״ז) שהאריך בזה, והעלה בסוף דבריו דירושלים אין לה דין רשות הרבים אלא דין כרמלית. ע״ש. וראיתי בספר מתא דירושלים חיבור על ירושלמי, שכתב, אפילו אי נימא ירושלים יש לה דין רשות הרבים אין בהוצאה זו איסור תורה, דהכהן מוציאו בהמיינו הוה ליה הוצאה כלאחר יד, כנזכר במתניתין דפרק המצניע [צב.] באפונדתו ופיה למטה, ואפילו אם מוציאו בצבת של עץ יש לומר דיוציאוהו שנים, וכיון דזה יכול וזה יכול פטורין מן התורה, והוי רק שבות. ומה שהקשה משנה למלך אמאי לא זכר הרמב״ם דין זה דמוציאו לחוץ, יש לומר דסמך על מה שכתב הך דינא דפרק מי שהוציאו, דאי פקח הוא עייל לתחומי[ה], וכיון דעל על, והוא הדין כאן הואיל ואשתרי אשתרי [זבחים לב:]. עכ״ד. ואחר המחילה הן אמת האי דינא הביאו הרמב״ם בהלכות שבת פרק כ״ז [הלכה ט״ו], ובשלחן ערוך סימן ת״ו, ומקורו בעירובין (דף מ״א ע״ב), אך לא דמי הא להא, דהתם לאו משום דהואיל ואשתרי להאי אשתרי להאי או אשתרי יותר, אלא הטעם כיון דעייל לתחומא בהיתר, הוה ליה כדין החזירוהו נכרים, דדינו הוי כאלו לא יצא, וא״כ איך שייך לומר דהרמב״ם סמך על זה.

מיהו נראה באמת הך דינא דמי ממש לדין הנזכר שכתב מרן בשלחנו הטהור (סימן ש״ח סעיף ג׳) בכלי שמלאכתו לאיסור שטלטלו לצורך מקומו, דמותר לטלטלו ולהניחו במקום שירצה, וכתב מרן בבית יוסף מקור דין זה הוא בתוספות (ביצה דף ג׳ [ע״ב ד״ה אבל]) ובהר״ן [שם ב. ד״ה ומינה] ובהרב המגיד [הלכות שבת פרק כ״ה הלכה ה׳]. ע״ש. ובאמת התוספות והר״ן דייקי לה ממה שהקשו בגמרא [שבת מג.] על רבי יצחק דסבירא ליה אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל וכו׳. והרב המגיד כתב שיש ראיות לזה ולא פירש אותם. והנה באמת הרואה יראה שיש ראיה גמורה לדין הנזכר מירושלמי דסוף עירובין הנזכר, דמוכח כיון שהותר להוציא השרץ ממקום שיש חיוב כרת, הותר להוציאו לחוץ לגמרי גם ממקום שאין חייבין עליו כרת, ואם כן הוא הדין בכלי שמלאכתו לאיסור דהותר לטלטלו לצורך מקומו, דיכול להניחו במקום שירצה. והרואה יראה שהדברים קל וחומר, דדין הירושלמי הוא בשרץ מת, שהוא דברים המוקצים מחמת מיאוס, והוי כל שכן לענין כלי שמלאכתו לאיסור[41].

ודע דלכאורה נתקשיתי בדברי הירושלמי הנזכר דמתיר לחזור ולטלטל השרץ אחר שנפל מידו, ממה שאמרו בירושלמי (סוף פרק ג׳ דסוכה) גבי לולב הניחו בארץ אסור לטלטלו, ואיך כאן קאמר דשרי לחזור ולטלטלו אחר שנפל בארץ. אמנם אחר הישוב ראיתי דאין זו קושיא, דהתם גבי לולב איירי שהניחו בכוונה בארץ, ולהכי אסור לטלטלו, דאמרינן כיון דהניחו בארץ אסח דעתיה מניה, וגילה דעתו שאין לו חפץ בו עוד לעשות בו מצות טלטול. כי באמת אף על פי שכבר יצא ידי חובה, עם כל זה אם ישאר בידו יש קצת מצוה בנטילתו בידו, ואפילו אם ישאר בידו כל היום לית לן בה, מאחר שיש קצת מצוה בזה. אך כל זה הוא אם נשאר בידו אחר טלטול ראשון שיצא בו י״ח, דאז חשיב הנטילה הזאת של כל היום גמר מצוה, אבל אם הניחו מידו אסור לטלטלו עוד, דהוי מעשה חדש אחר שגמר המצוה העקרית של נטילת החובה, שכבר נסתלקה כשהניחו על הארץ, ואם יחזור ויטלו לא תהיה נטילה זו טפילה לנטילה הראשונה שטלטלו קודם שיצא י״ח. ומאחר שנטילה זו שנוטלו אחר שהניחו על הארץ היא מעשה חדש, אסור לטלטלו יען שכבר יצא י״ח, ואין עתה מצוה כדי שנתיר לו לטלטלו, כיון דהוא מוקצה בו ביום. ואיכא הוכחה לדברי אלו, דאמר קודם זה לשאת כפיו ולקרות בתורה נותנו לחבירו, והיינו כיון דנותנו לחבירו מוכח דלא אסח דעתיה מניה, אלא בדעתו ליקחנו מחבירו וליטלו בידו עוד, ואז נטילתו הוי גמר מצוה כאילו עודנו בידו. מה שאין כן בהניחו בארץ, נראה דאסח דעתיה מניה, שגמר בדעתו שלא יטלנו, ואז אם חזר ונטלו הוי טלטול חדש, ואין מתירין לו בזה, כיון שכבר יצא י״ח ואין עושה בזה מצוה גמורה. ועל כן גבי שרץ שנפל מידו מאליו ולא הניחו מדעתו, לא פסק בזה טלטול הראשון וחשיב כאלו עודנו בידו, ולכך יכול ליטלו ולהניחו במקום שהיה בדעתו תחלה להניחו.

ודוגמה לזו הסברא שהסברתי בחילוק זה, בדין מילה בשבת, דאם לא פירש חוזר גם על ציצין שאין מעכבין את המילה [שבת קלג: ולקמן סימן של״א סעיף ב׳]. ודמי נמי לציצית דאם פושטו לפי שעה וכוונתו לחזור ללובשו, דאין צריך לברך עליו מחדש כיון דלא אסח דעתיה מניה [עיין בן איש חי, שנה ראשונה פרשת בראשית אות י׳]. ודוק היטב.

ודע באמת האי ברייתא שהביא הירושלמי, הובאה בבבלי (דף מ״א ע״ב) בנוסחא אחרת, דקתני קורא בתורה ונושא כפיו מניחו על גבי קרקע. ולפי זה סבירא ליה גם בהניחו על גבי קרקע אמרינן לא אסח דעתיה, אלא הניחו כדי לקרות בתורה. וכפי נסחת הירושלמי משמע הניחו על גבי קרקע חשיב בזה אסח דעתיה, ורק אם נותנו לחבירו אמרינן לא אסח דעתיה, וחשיב גמר טלטול הראשון, ומותר.

ובזה שכתבתי ניחא לן דברי התוספתא סוף (פ״ג) [פרק ב׳] דסוכה, שהובא שם כפי נוסחת הבבלי, וחזינן שם [הלכה י״ג] נמי קא תני רבי יוסי אומר יו״ט הראשון של חג כיון שיצא בו אסור לטלטלו. ולכאורה נראה סותר זה את זה. ובזה שכתבתי ניחא, דמה שאמרו כיון דיצא בו ידי חובה אסור לטלטלו, היינו היכא דהניחו מדעתו על הארץ, דמוכח בזה אסח דעתיה, ואם יחזור לטלטלו הוה ליה טלטול חדש, ואין להתיר בטלטול חדש אחר שכבר יצא י״ח. אבל הברייתא איירי במניחו על גבי קרקע כדי לקרות בתורה, ולאו מוכח דאסח דעתיה, אלא אדרבה דעתו לחזור וליטלו, והוה ליה

הערות וציונים

41. עיין חזון עובדיה שבת (ח״ג עמוד ס״ג) שדחה, דשאני ההיא דירושלמי שיש מצוה רבה לסלק את השרץ משום קדושת המקום ואין שבות במקדש, וגם הרב רב פעלים עצמו (ח״ג סימן י״ח, נדפס לעיל אות ל״ו) נחית לחילוק זה, שאין לדמות סתם מוקצה לשרץ הנמצא במקום הקודש. ע״ש.

כאלו לא פירש ממנו, ודמי לדינא דמילה ולדינא דציצית הנזכרים לעיל.

ונחזור לענין ספק דידן, דנראה שהוא דומה לספק הירושלמי גבי שרץ מת דלא אפשיט, ולכן גם בספק דידן צריך לאסור. והדברים קל וחומר, דהתם איכא על כל פנים מצוה כשנוטלו משם, אף על פי שהוא מקום שאין חייבין עליו כרת, דמכל מקום מקדש הוא, ועם כל זה מסתפק בירושלמי, וכל שכן בנדון דידן. ועיין [בחידושי הר"ן המיוחסים] להריטב"א ז"ל בשיטתו למסכת שבת (על דף מ"ג ע"ב בד"ה אי רבי יהודה), דמוכח מדבריו דכל דהוי מלתא באפי נפשה לא שרינן בכהאי גוונא מהאי טעמא דהואיל והוא עושה זאת יעשה זאת. ע"ש. ועיין בספר שבת של מי שיטה על שבת [שם ד"ה גמ' הא] שהביא כן בשם הר"ן בשיטה כתיבת יד ע"ש, והמחבר שם לא ירד לסוף דעתו של הר"ן ז"ל בזה, ופשוט.

ודע דלכאורה עדיין צריך לנו לבאר דבר אחד בדברי הירושלמי הנזכר לעיל, דמסתפק בנפל השרץ ונמצא שרץ אחר בצידו, אבל אם לא נפל פשיטא ליה דאסור, ולכאורה יש להעיר מדין שפסק מרן ז"ל בשלחנו הטהור (סימן רמ"ז סעיף ה'), אם הכותי הולך מעצמו למקום אחר, וישראל נותן לו אגרת, מותר בכל גוונא. ודין זה הביאו בבית יוסף בשם מהר"י אבוהב. וכתב מג"א (סק"ח), צ"ע דהא מכל מקום עושה מלאכה בעדו, שמוציא הכתב מרשות לרשות ומעביר ארבע אמות ברשות הרבים. והרב הלכה ברורה [שם] תמה על המג"א, דהגוי בלא"ה נושא כתבים, ומה לי כתב אחד או כתבים הבאים כאחד. וכן כתב בספר נהר שלום [שם סק"ב][42] ומאמר מרדכי [שם סק"ה]. והנה בודאי גם מרן לא התיר אלא דוקא בענין טלטול והעברה והוצאה, שבזה י"ל כיון דבלא"ה הגוי נושא משלו, מה לי אחד מה לי עשרה, אך דבר שהוא עשיית מלאכה בידים בגוף הדבר, דהיינו שהגוי מחמם או מבשל או מדליק לעצמו, כולי עלמא יודו דאסור לישראל לומר לו לחמם ולבשל בשבילו, אף על גב דהגוי עושה מלאכת ישראל עם מלאכתו ביחד, כיון דתרי גופי נינהו בעשיית המלאכה הנעשית בשביל זה ובשביל זה, דאיכא רבוי שיעורא בגוף המלאכה. וזה ברור. וא"כ עתה קשיא לי, כיון דנידון הירושלמי איירי בטלטול, אמאי פשיטא ליה אם לא נפל השרץ מידו, דאסור ליטול שרץ אחר שמצאו שם. ונ"ל בס"ד הך דסימן רמ"ז שאני, דהמעשה של האיסור אינו עושה אותה הישראל אלא הגוי, והישראל רק אומר לגוי שיטלטלנה, והנתינה שנותן האגרת ביד הגוי אין בזה איסור, דאם יתן לגוי ולא ילך הגוי, מה איסור עשה הישראל בנתינה, ולהכי אמרינן כיון דהגוי בלא"ה הולך ומטלטל כתבים אחרים לית לן בה. מה שאין כן בנידון הירושלמי, גוף האיסור שהוא הטלטול עושהו ישראל, ולכן פשיטא ליה בהיכא שהישראל נוטל השרץ ומטלטלו, אף על גב דיש שרץ בידו אין זה נוגע לזה, דתרי גופי נינהו, ורק נסתפק אם נוטל מן הקרקע שרץ המותר עם שרץ האחר שבצדו, דאף על גב דהם תרי גופי, כיון דנוטלם מן הקרקע בבת אחת אולי חשיב כמו גוף אחד. ואין פנאי להאריך יותר בענין זה, והשם יתברך ברחמיו יאיר עינינו באור תורתו. אכי"ר. (שו"ת רב פעלים – ח"א סימן כ"ד)

עג) שם שמלאכתו לאיסור. כתב המג"א (סק"ה), כלי שמלאכתו לאיסור, כלומר שמיוחדת לדבר שאסור לעשות בשבת. עכ"ל. יש לדקדק מה רצה לפרש בזה הכלומר. ורציתי לאמר דלכאורה אפשר לפרש כלי שמלאכתו לאיסור, היינו לדבר שאסור לעשות אף בחול, כמו תער להשחית הפאות, על כן פירש המג"א שמיוחד לדבר שאסור לעשות בשבת. ואדוני אבי מורי ורבי נ"י פירש, דרצה המג"א לאפוקי אם הוא מיוחד לאיסור ולהיתר, דזה מותר לטלטל בשבת. (כתבי רבנו יצחק דוב הלוי במברגר)

עד) שם הגה ואם נשתמש לאיסור וכו'. כתב במג"א (סק"ו), פירוש שהיה מונח עליו דבר האסור דנעשה בסיס. ואם מונח גם היתר יש לומר דלא נעשה בסיס לדבר אסור. ועיין לקמן במג"א (סק"ט), ובסימן רע"ט ובמג"א שם (סק"ה). וק"ל. (מגיני חיים)

עה) שם בין לצורך גופו. כתב הרב משנה ברורה (סקי"ב), ומיירי שאין לו כלי היתר לתשמיש זה, דאי לאו הכי אין לו להשתמש בכלי זה. ע"כ. וכן פסק הרב כף החיים (אות כ"ב). וכן משמע מפירוש רש"י (שבת דף קכ"ב ע"ב) גבי מחט של סקאים לפתוח בו את הדלת, שפירש "מי שאבד מפתחו". וכן נראה לפי הטעם שכתב הרמב"ם (סוף פרק כ"ד מהלכות שבת) שמא כשיבקר כלים שמלאכתן לאיסור יתעסק בהם מעט ויבוא לידי מלאכה. ע"ש. ואם נתיר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו אף כשיש כלי היתר לפניו, חזר החשש למקומו. ועוד דאיכא נמי משום עובדין דחול (כדלעיל סימן רנ"ד סעיף ז'). ומכל מקום אם יש טורח להשתמש בכלי היתר, כגון מפתח לפצוע בו אגוזים, נראה דלכולי עלמא מותר להשתמש בקורנס. ועיין בקצות השלחן (סימן ק"ח בדי השלחן אות י"ד), ובשו"ת תפלה למשה (ח"א סימן י"ז), [ובמה שכתבתי בשו"ת בית נאמן (ח"ב סימן ח"י עמוד קמ"ה), ובאור תורה (טבת תשס"ט סימן מ"ב)]. ואין כאן מקום להאריך. (מרן ראש הישיבה שליט"א – הערות איש מצליח שעל המשנה ברורה)

עו) שם כגון קורנס של זהבים או נפחים. הטור כתב איפכא של נפחים או של זהבים, וכן הוא לשון הרא"ש [פרק י"ז סימן א']. וכן בדין, דשל זהבים חשוב יותר מוקצה משל נפחים. (ישועות יעקב – סק"ו)

עז) שם כגון קורנס של זהבים או נפחים. כתב הרב תוספת שבת ז"ל (סק"י) וז"ל: של זהבים או של נפחים, הלשון אינו מדוקדק, דהוי זו ואין צריך לומר זו, דהא של זהבים חשיב טפי משל נפחים, ושייך ביה מוקצה טפי. ובטור כתב איפכא, וכן הוא לשון הרא"ש [פי"ז סימן א'], בין של נפחים ובין של זהבים. ואף דבבין בין דרך למנקט מה שאינו פשוט ברישא כנודע, הרא"ש

הערות וציונים

42. נדפס לעיל באוצר ההלכה שבת חלק א' בסימן רמ"ז אות צ'.

אוצר ההלכה

נמשך אחר לשון הגמרא [קכב:], דמעיקרא מוקי למתני' בשל נפחים ואחר כך בשל זהבים, והכי קיימא לן. עכ"ל. ועיין להרב עולת שבת ז"ל (סק"ז). הנה מה שכתב דבבין בין דרך למנקט מה שאינו פשוט ברישא, בלשון מרן שלפנינו חזינן איפכא, דבדין דגופו ומקומו דנקט לשון בין בין, נקט גופו ברישא, דהוי הפשוט יותר להיתר, ואחר כך מקומו דאינו פשוט כל כך, וכמבואר בגמ' [קכג:] דלצורך גופו פשוט להיתרא יותר מצורך מקומו. וכן כתב מרן ז"ל בבית יוסף ריש סימן זה וז"ל: וכיון דלצורך גופו אסור, כל שכן לצורך מקומו, כדמשמע בגמ' דלצורך גופו עדיף מלצורך מקומו. ע"ש. וזה דלא כמו שכתב הרב דהדרך הוא למנקט מה שאינו פשוט ברישא, ומסתמיות דבריו משמע שדרך כל הפוסקים הוי הכי, ומרן ז"ל מכללם. וכן ראיתי להגאון הרב פרי מגדים ז"ל (או"ח בתחילת הספר בסדר הנהגות הנשאל עם השואל [בכללים בסוף] דף ז"ך ע"ג אות טו"ב) שכתב וז"ל: המחבר בשלחן ערוך נזהר במלת בין בין, הפשוט באחרונה, זו ואין צריך לומר זו, עיין סמ"ע ח"מ סימן ע"ב (אות ז'), ובאו"ח סימן מ' (סעיף א') אסור לתלות בין בבתים בין ברצועות וכו'. ע"ש. וכן ראית[י] להרב פרי מגדים ז"ל גופיה (בחלק משבצות זהב בסימן זה סק"ח) על דברי הרב ט"ז ז"ל שם על מה שכתב מרן ז"ל [סעיף ח'] בין נתפרקו בחול בין נתפרקו בשבת, שציין דבריו שבכללים הנזכרים משם סמ"ע, דלפירוש הרב ט"ז ז"ל נקיט מרן שאינו פשוט ברישא. ע"ש. וזה כדברי הרב תוספת שבת ז"ל, וקאמר הכי בפרטות על מרן ז"ל שנזהר בזה. ואילו הכא לא נזהר בכלל זה, ונקט הפשוט ברישא, והוא תימה עליו איך לא נתעורר בזה דאתי דלא כמו שכתב (בסק"ח). אבל בקושטא דדברי הרב פרי מגדים ז"ל קשים אחר המחילה רבה, דמייתי משם הרב הסמ"ע דמרן נזהר למנקט הפשוט (תחילה) [באחרונה], והרב הסמ"ע ז"ל שם, הגם דבסעיף קטן ז' כתב שכן דרכו של מרן ז"ל, מכל מקום בסעיף קטן ח' ביאר דבריו דברוב המקומות נקט הכי מרן ז"ל, ע"ש, וכמו שתמהתי עליו בזה לעיל (סימן ס"ה אות א') בס"ד, ובקונטרס האותיות (מערכת הבי"ת אות כ"ג), וא"כ גם זו שלפנינו הוא מן המיעוט, דנקיט הפשוט תחילה. (פתח הדביר ח"ד – סק"ב)

עח) שם קורנס של זהבים או נפחים וכו'. ועיין להרב מאמר מרדכי (סק"ב), דתמ"ה תמ"ה יקרא על מה שהצריך עיון הבית יוסף על מה שכתב הרמב"ם [פרק כ"ה הלכה ט'] דקורנס של נפחים אסור וכו', ועל זה תמה הרב הנזכר דבספרי הרמב"ם שבידינו איתא קורנס של בשמים, ושכן מבואר בדברי המגיד משנה שם. וצריך לומר שכאן בבית יוסף נזדמנה בידו נוסחא מוטעית, ולא מצאתי הער"ה בזה בדברי האחרונים. ע"כ. וכבר קדמו בזה הרב יד אהרן ז"ל [הגב"י][43], וכתב שבספרי הרמב"ם שנדפסו עם מגדל עוז כתב קורנס של נפחים, וכמו שכתב מרן. ובודאי דנפל ט"ס, וכמו שנראה מדברי המגיד משנה שם. וכן כתב הרב שלטי הגבורים [מז:], וכן מצאתי כתוב למהר"ם מטיוולי, וכן כתב הרב בעל תפארת שמואל[44] בחידושיו. ע"כ. הרי שכבר עמדו בזה הפוסקים, אלא דלא היו נמצאים ביד הרב מאמר מרדכי. ומה שהרבה לתמוה הרב מאמר מרדכי מדברי המגיד משנה, אפשר לומר דאין מזה קושיא על הבית יוסף, שהרי גם הבית יוסף כתב דנראה מדברי הרמב"ם שפוסק כהרי"ף [שם], שפסק כמאן דאמר דשל זהבים שנינו לא של בשמים, והרי דבריו אלו הם ממש כדברי המגיד משנה, אלא דעם כל זה תמה הבית יוסף על מה שמצא כתוב בהרמב"ם דקורנס של נפחים אסיר לטלטולי לצורך גופו, דזה אינו, דלא נאסר לטלטולי לצורך גופו ומקומו אלא במוקצה מחמת חסרון כיס, אבל במוקצה מחמת איסור, כגון קורנס של נפחים וכיוצא, שרי לטלטלו בין לצורך גופו בין לצורך מקומו, וכמו שפסק כאן בשלחן ערוך בסעיף זה. ועיין להרב אליה רבה (סק"ד) שגם הוא ז"ל יישב תמיהת הבית יוסף וכתב שצריך לומר בשמים במקום נפחים. וזה היה בהעלם דבר מהרב מאמר מרדכי.
(יוקח נא – סק"ה)

עט) שם ומותר לו ליטלו משם ולהניחו באיזה מקום שירצה. ואפילו במקום רחוק ומבית לבית. כן כתב רשב"א בספר עבודת הקדש שער ה' [סימן ב' אות כ"ז]. (גור אריה הלוי – סק"א)

פ) שם ומותר לו ליטלו משם ולהניחו באיזה מקום שירצה. ואין אומרים כיון שסלקו מאותו מקום שצריך לו שומטו מיד ומניחו במקומו, אלא כיון שמטלטלו לצורך מקומו מניחו באיזה מקום שירצה. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

פא) שם ומותר לו ליטלו משם ולהניחו באיזה מקום שירצה. ואיתא בירושלמי עירובין (פ"י ה"ד) גבי שרץ שנמצא במקדש מוציאו וכו', הוציאו ממקום שחייבין עליו כרת, ונפל למקום שאין חייבין עליו כרת, כבר נראית לצאת ומותר להוציא משם. ופירש שם בשיירי קרבן [ד"ה כבר] על פי מה שכתוב כאן, דכיון שהוא כבר בידו לטלטלו מותר. ולכאורה משמע מזה דאף אם נפל מידו מותר לחזור וליטלו[45].

עוד בעי שם, אם מצא עוד שרץ אחר בצידו, אי מוציא את שניהם, או אינו מוציא אלא הראשון שנראה לצאת. ולכאורה משמע דבעי בכל המוקצה, אם תופס אחד בידו, אי מותר לטלטל עוד אחר עמו. אולם יש לחלק, דשאני התם דאף שאין חייבין כרת מכל מקום איסור יש, מה שאין כן בעלמא. אולם בעיקר הדבר קשה מהירושלמי דפסחים (פ"ג ה"ג), גבי חלה טמאה ביו"ט, דלא יקרא לה שם עד שתאפה, דקאמר על זה דיניחנה בתנור ותשרף מאליה, דאסורה לטלטל. ופריך וירדנה ויקרא לה שם ויוליך עמה אחרת, דמטלטלה אגב אחרת. ע"ש. והקשה שם השיירי קרבן, כיון שהוא בידו בלאו הכי מותר לטלטל. ע"ש. ולפי מה שכתבתי בחיבורי אשי ישראל [שבת לה: ד"ה בגמרא לפי שאין מטלטלין] לחלק בין שכבר היא מוקצה מותר לטלטל, דמה לי אי מטלטל שעה אחת או שתי שעות, אבל אי נעשה מוקצה בידו אסור לטלטל, ע"ש, אתי שפיר גם הכא. אולם מהירושלמי דמאי (פ"ז [הלכה ב']) גבי מה שאני עתיד

---

43. נדפס לעיל אות מ"ה. **44.** נדפס לעיל אות מ"ד. **45.** עיין להגרי"ח בשו"ת רב פעלים (ח"א סימן כ"ד, נדפס לעיל אות ע"ב) מה שכתב בזה בד"ה ודע.

אוצר ההלכה

לשייר מחר הרי הוא תרומה, דפריך ולא נמצא מטלטל תרומה טמאה בשבת, מוכח דאפילו נעשה מוקצה בידו אסור, כמו שכתב שם בתוספות רבי עקיבא. ע"ש. (תוספת ירושלים)

פב) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה. כתב הרב מג"א [סק"ז], ונראה לי דאפילו שכח ונטלו בידו, רשאי לטלטלו יותר, עיין מה שכתבתי סימן רס"ו סעיף י"ב [סקי"ט]. ע"כ. ויש לחלק לע"ד, דהתם דוקא בשכח כיסו אמרינן שיכול לילך לחדרו כשנזכר, משום שעל ידי שכחתו נשאר עליו מערב שבת, והכא שאני דעשה בה מעשה היום ונטלו. ובזה יש לתרץ מה שהקשה המג"א [סימן רס"ו שם], למה הצריכו להמתין לקבל שבת עד שיצניע התוקע השופר. ובמה שכתבתי ניחא, דלא שרינן אלא היכא שקידש היום והוא לא ידע, אבל לכתחילה בעינן שיסירנו מידו מקמי דתקדוש היום. גם לשון המגיד משנה [פרק כ"ה הלכה ה'] שכתב כיון שמטלטלו לצורך מקומו מניחו וכו', משמע דוקא משום הא התירו הא לאו הכי לא. גם לישנא דגמרא גופא (דף מ"ג ע"א) דמשני בצריך למקומו, עיין שם בפירוש רש"י. ולא משני אי נמי בשכח ונטלו, משמע דדוקא בכי הא גוונא, ולא זולת. (נהר שלום – סק"א)

פג) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה. וכתב המג"א (בסק"ז) וז"ל: דכיון שהוא בידו, רשאי לטלטלו יותר, ונראה לי דאפילו שכח ונטלו בידו, רשאי לטלטלו יותר. עכ"ל. ולכאורה קשה מהא דאיתא בפרק קמא דביצה (דף ט"ו [ע"א]) גבי סנדל המסומר, אמר אביי אסור לנעלו משום מעשה שהיה, ומותר לטלטלו מדקתני אין משלחין, דאי סלקא דעתך אסור לטלטלו, השתא לטלטולי אסור, משלחין מיבעיא. ותו איתא התם, רב ששת שרא להו לרבנן לשדורי תפלין ביומא טבא. אמר ליה אביי, והא אנן תנן כל שנאותין בו ביום טוב משלחין אותו. הכי קאמר, כל שנאותין בו בחול משלחין אותו ביו"ט. וכתבו התוספות [ד"ה הכי] וז"ל: ואתי לאתויי תפלין דמשלחין אותן, דהא אפילו אי מניח אותן ליכא אסורא. אבל לא תני לאתויי סנדל המסומר, דודאי אסור לשלחו, דאי שרית לשלחו אתי לנעלו, דאיכא איסור בדבר הזה. עכ"ל. ולפי זה הא דאמר אביי לעיל השתא לטלטולי אסור משלחין מיבעיא, לאו בתורת קל וחומר קאמר, ולא מחמת שאסור בטלטול למי שנשתלחו, רק כיון דאסור בטלטול להמשלח והשליח היכי מצי לשלחו, לזה קאמר השתא לטלטולי אסור משלחין מיבעיא, ולמה ליה למיתני דאין משלחין, אלא על כרחך דמותר לטלטלו. ולפי מה שכתב המחבר כאן דכיון שהוא בידו רשאי לטלטלו יותר ולהניחו באיזה מקום שירצה, א"כ שפיר יש לומר גבי סנדל המסומר דאסור לטלטלו, וא"כ הוצרך המתני' למיתני הא דאין משלחין, דהיינו בכהאי גוונא היכא דהשליח צריך למקומו ושרי לנטלו, וכיון שהוא בידו רשאי לטלטלו יותר, אף על פי כן אין משלחין. ונראה דאביי לטעמיה אזיל דבפרק כל הכלים (דף כ"ד [קכג:]) משמע דאביי לית ליה האי היתר טלטול לצורך (גופו או)[46] מקומו כלל, דהא אביי מותיב לרבא דאמר כך. וכן משמע בבית יוסף דאביי לית ליה הא דמותר לטלטל לצורך מקומו. וגם אין סברא לומר דהמתני' אתי לאשמועינן דאין משלחין היכא דשכח השליח ונטלו דאז נמי רשאי לטלטלו יותר, דסתמא (דמתני) [דמתני'] לא מיירי בשכח ועביד איסורא.

אבל הא קשיא לי, דבריש הסימן [סעיף ד' ד"ה ודע] כתב הבית יוסף [סעיף ד'] בשם ספר אחד [הנקרא מקדש] דאסור לטלטל תפלין בשבת וכו', עד ומיהו קשה לי מדאמרינן בסוף פרק קמא דיו"ט דשרי לשדורי תפלין ביו"ט. ויש לומר שלא התירו אלא מטעם שהוא נהנה בשלוחו. ומעתה דשבת דלית בהו דין משלחין אסור לטלטלן. והאריך עוד בזה. ובסוף דבריו כתב, ומיהו נראה לי דלצורך גופו ולצורך מקומו מותר. עכ"ל. וקשה, כיון דהוא עצמו מסיק דלצורך מקומו מותר לטלטלו, א"כ מאי קא קשיא ליה מהא דשרי לשדורי תפלין ביו"ט, והיינו כיון דאסור לטלטלו היכא מצי משדר להו, הא שפיר משכחת לה בכהאי גוונא דהשליח הוצרך למקומן וכדפרישית. (אותות השמים – דרישת ארי – סק"א)

פד) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה. כתב המג"א [סק"ז], ועיין מה שכתבתי סימן רס"ו סעיף י"ב [סקי"ט]. רצונו לומר דשם כתב: וצ"ע בשבת דף ל"ה [ע"ב] וכו'. והתוספת שבת [סקי"א] והאבן העוזר [סימן רס"ו סעיף י"ב בהגה] שניהם לדבר אחד נתכוונו, לחלק בין מוקצה דמותר לצורך גופו ומקומו, לבין מוקצה דכולו אסור. וזה אינו כדאיתא במג"א סימן של"א (סק"ד) [סק"ה] בשם רמב"ן [מובא ברבנו ירוחם נתיב א' ח"ב דף י"ד ע"א], דאפילו בסכין דמילה שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס, נמי כתב דמאחר שמטלטל הכלי בהיתר מחזירו לאיזה מקום שירצה. לכן נראה לענ"ד דמעיקרא לא קשה מידי, שהרי דקדק הרמב"ן, דמאחר שטלטל הכלי בהיתר וכו'. מבואר מיניה הא טלטול באיסור לא אמרינן הואיל וכבר היא בידו שוב רשאי להוליכו למקום שחפץ בו, אלא ודאי מוכרח לזרקו מידו. אם כן הוא הדין שופר זה, מה בכך שהוא בידו, מ"מ מדקבלת שבת בדידיה תלוי, שוב במה שמקבל השבת עליו עביד האיסור במה שמחזיק המוקצה ומקבל השבת עליו, ובודאי היה ההכרח שיזרקנו מידו. לולא או דנתנו לו חכמים שעור, ובאמת אינו מקבל עליו שבת, או כדמסיק שהיה לו שם מיד מקום להצניעו. וק"ל. (בית מאיר)

פה) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה. זה הוא דעת האגודה [ביצה סימן ה'], דאם המוקצה כבר בידו מותר לטלטלו יותר עד המקום שצריך, ולמד דבר זה מהא דמבואר בש"ס דשבת (דף מ"ג ע"א) לענין הא דסבירא ליה לרבי יצחק דאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, דאם התחיל כבר לטלטל לצורך מקום הכלי יוכל לטלטלו לכל מקום שירצה. והרב בספר מגן אברהם לעיל סימן רס"ו [סקי"ט] הקשה על דבריו מהא דקאמר הש"ס במסכת שבת [לה:], שמעתי שאם בא להדליק אחר תקיעה אחרונה מדליק, שהרי נתנו רשות לחזן הכנסת להוליך שופרו, ומה ראיה, הרי כיון

הערות וציונים

46. נראה שתיבות אלו ט"ס, כיון שמבואר בגמ' שם שלדעת אביי מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו. ע"ש.

אוצר ההלכה

שהיה השופר בידו מותר לטלטלו לכל מקום שירצה. וכבר כתבתי בזה לעיל[47]. ונראה לי ליישב, דבאמת כשמטלטל דבר המוקצה כבר רשאי לטלטלו יותר, כמו כן כשהוא הולך ודבר המוקצה בידו, רשאי לילך יותר. מה שאין כן כשיושב במקומו בעת שהגיע יום השבת, או אם ביום השבת עצמו יושב, אינו רשאי לילך ממקומו עם דבר המוקצה שבידו, דהרי בעת שיושב או עומד במקומו לא חשוב טלטול, וכשמתחיל לילך ממקומו הוי התחלת טלטול דבר המוקצה. ובזה כתבתי בתשובה ליישב שלא יסתרו דברי האגודה לדברי הרמ״ך (הובא בכסף משנה פרק ו׳ מהלכות שבת [הלכה כ״ב]), שכתב גבי מי שהחשיך לו בדרך, דיותר טוב להניחו על החמור כשיש לו דבר המוקצה מלהוליכן פחות פחות מארבע אמות, דבזה קעבר על שני שבותים, שבות טלטול מוקצה ושבות דמוליכו פחות פחות מארבע אמות שיש בזה גזירת חז״ל שמא יבוא להוליכו ארבע אמות. ומבואר מזה דאף שהמוקצה כבר בידו אינו רשאי לטלטלו יותר, וזה דלא כדעת אגודה. ואמנם לפי מה שכתבתי הנה נכון הדבר ואין כאן סתירה, דידוע דעת רבינו ירוחם [נתיב י״ב ח״ו דף ע״ה ע״ג] דבמקום שהתירו להוציא פחות פחות מארבע אמות צריך בכל פעם שהלך [פחות מ]ארבע אמות לישב ולחזור ולעמוד ולילך לדרכו. ואף הפוסקים החולקים מודים (אבל) [ד]צריך לעמוד זמן מועט. אם כן בעת שישב אינו מטלטל דבר המוקצה, וכשמתחיל לילך הוי טלטול מחדש ואסור. זהו כוונת הרמ״ך ואין סתירה מדבריו לדברי האגודה.

ובזה יתיישב בטוב קושית המגן אברהם, דהנה באמת בלאו הכי קשה, כיון דבירושלים היו תוקעין, ומבואר בש״ס דמסכת עירובין (דף ק״א ע״א) דירושלים על כל פנים דין כרמלית עלה, איך יטלטל השופר ארבע אמות בכרמלית או ברשות הרבים. בשלמא הא דמוציא מראש הגג לרשות הרבים או דמכניס מרשות הרבים לתוך ביתו, אפשר לומר דמקום שתוקע באמצע הרחוב היה עליו דין כרמלית, כגון שאינו גבוה יו״ד ורחב ארבעה. וכן הא דמכניס לביתו, אפשר לומר דמקום יש בביתו אסקופה כרמלית כמבואר בש״ס דעירובין, אבל איך יטלטל ארבע אמות בכרמלית, והדבר רחוק שלא היה בירושלים מאמצע הרחוב עד ביתו רק ארבע אמות או פחות. על כן נראה דמזה לא היה ראיה, דנוכל לומר דהיה מוציאו בכל פעם פחות פחות מארבע אמות, דאף ברשות הרבים אין כאן רק איסור דרבנן, ובכרמלית אין כאן רק שבות דשבות. וכיון שכן שפיר דייק מהא דמטלטלין אותו, ואין לומר מחמת שהוא בידו, דהרי צריך לישב בין כל [פחות מ]ארבע אמות, והוי כטלטול חדש. ובחידושי למסכת שבת הארכתי בזה מאד. ודו״ק היטב. (ישועות יעקב – סק״ט)

פו) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה. כבר כתבתי לעיל [סק״ט][48] שזהו דעת האגודה [ביצה סימן ה׳], דאם המוקצה בידו יכול לטלטלה ולהוליכה לאיזה מקום שירצה. ויש לי קושיא אחת, וגדולה היא אלי, דבש״ס דשבת (דף קי״ז ע״א) אם מצילין תיק ספר עם הספר לא נטלטל עור אגב בשר. וקאמר הש״ס מי דמי, התם נעשה בסיס לדבר המותר והכא נעשה בסיס לדבר האיסור. ואחרי זה קאמר אם מביאין מעלמא תיק שיש בו מעות להניח ספר תורה לתוכו לא נטלטל עור אגב בשר. וקאמר הש״ס והוא גופא מנלן דמביאין תיק שיש בו מעות, אי נימא מדהיכא דאית ביה מעות לא שדי להו, אתויי נמי מייתינן, מי דמי, התם אדהכי והכי נפלה דליקה, הכא אדמייתי ליה נישדינהו. פירוש דרך הילוכו. וקשה כיון שעל כרחך צריך לקבל לידו התיק עם המעות, שאם ירצה למישדינהו קודם חיישינן פן יתעכב איזה זמן וביני ביני תפול דליקה ותשרף הספר, ועל כרחך שדרך הילוכו ישדנהו, ולמה צריך לזה, הא כיון שבא לידו בהיתר, מותר לטלטלו עד מקום שצריך לו, ולמה צריך לזרוק המעות מן הכיס. (ישועות יעקב – סק״י)

פז) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה. וכן כתב האגודה [ביצה סימן ה׳], הובא בש״ע סימן רס״ו [סעיף י״ב בהגה], דמי ששכח כיסו בשבת מותר לטלטל בכל מקום שירצה. והמג״א שם [סק״ט] הקשה מהא דאמרו בשבת (דף ל״ה ע״ב) שהרי נתנו חכמים שיעור לחזן הכנסת להוליך שופרו לביתו, ואמאי צריך שיעור, והא כיון דמוקצה בידו, מותר לטלטלו. ותירץ דעל כל פנים עדיף שלא יבא לידי כך. והנה לכאורה דבריו תמוהים, דאכתי יקשה היאך מדייק הש״ס שאם בא להדליק מדליק, ודלמא באמת אסור להדליק, והא דמוליך שופרו הוא משום שמותר לטלטל שהמוקצה כבר בידו. אמנם באמת נראה דלא קשה משם, דשם שפיר דייק, דנהי דבאמת מותר לטלטל כל זמן שהוא בידו, אבל לתקן לכתחלה שיתקעו עד זמן האיסור, ויהיה מוכרח לטלטל ע״י היתר זה, זה ודאי לא תקנו. וטפי היה להם לתקן שיקדים השיעור כדי שיוכל לטלטל לביתו בהכשר, וע״כ דאם בא להדליק מדליק. ואפשר להעמיס כן בדברי המג״א. אמנם לפענ״ד נראה דבלא״ה לא קשיא, דעד כאן לא התירו לטלטל רק היכא שכבר שכח אם בהיתר או אף באיסור, כמ״ש המג״א כאן (סק״ז), דכל שהוא כבר בידו רשאי לטלטל יותר, אבל שם דנודע מתחלה שיצטרך לטלטל אח״כ, פשיטא שלא התירו לכתחלה, דזה הוה כנוטל מתחלה בידו המוקצה לטלטל בכל מקום, דזה ודאי אסור. ובזה ממילא מיושב מה שהקשה דודי זקני הגאון בישועות יעקב [סק״י][49] בהא דאמרו בשבת (דף קי״ז ע״א), הכא אדהכי והכי לשדינן, והרי אינו צריך להשליך קודם שיטלו דאולי יפול דליקה, רק בדרך הלוכו, והרי כבר נטלה בידו. ולפי מה שכתבתי אתי שפיר, דכיון דשם נוטלו אדעתא דהכי, ואי נימא דא״צ להשליכו, א״כ נוטלו מתחלה אדעתא דהכי שלא יצטרך לשדותם, וזה אסור. ובלא״ה לפי מה שכתב הרב בעל אבן העוזר בחידושיו [סימן רס״ו סעיף י״ב בהגה] לחלק בין דבר שמלאכתו לאיסור ובין דבר המוקצה מחמת גופו, א״כ כיון שמעות הוה מוקצה מחמת גופו כמו שכתבו הרמב״ם (פרק כ״ה [הלכה ו׳]) ובבית יוסף (כאן), א״כ פשיטא שלא קשה משם, דשם במעות בודאי אסור אף לדעת האגודה. אלא שלא זכיתי להבין, דא״כ היאך התיר

הערות וציונים

47. נדפס לעיל אות ד׳. **48.** נדפס באות הקודמת. **49.** נדפס באות הקודמת.

אוצר ההלכה

אגודה בשכח כיסו, והא שם הוה מעות. ובאמת שהאבן העוזר חולק באמת על האגודה. אמנם לפענ״ד נראה דבאמת האגודה לא הזכיר שהיה מעות בתוך הכיס, ורק שהכיס מצד עצמו הוא מוקצה כיון דהוא מיוחד להמעות. וכיון שלצורך גופו או מקומו מותר לטלטל, כמ״ש הרמ״א סימן ש״י (סעיף ז׳ בהג״ה), וא״כ הוה ככלי שמלאכתו לאיסור, דמותר כל שמותר לטלטל לצורך גופו או מקומו. וזה ברור ודו״ק. ולפמ״ש בתחלה לחלק דאם יודע מתחלה שיצטרך לטלטל אח״כ לא התיר האגודה, מיושב קושית התוספת שבת בשם בנו הרב מוהר״מ. עיין שם בסימן שי״א (סק״י) שהאריך בזה. ולפי מה שכתבתי אתי שפיר. ודו״ק.

(דברי שאול – עדות ביוסף)

פח) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה. כתב המג״א (סק״ז), ולהניחו וכו׳ דאפילו שכח וכו׳. מקור דין זה מתוס׳ ביצה (דף ג׳ ע״ב ד״ה אבל וכו׳). עיין שם שמיירי שניטל בהיתר לצורך גופו. ומג״א כתב מסברא דאפילו בשכח מותר. ומסופק אני בשכח ונטל צרורות או אבנים או כלי שמוקצה מחמת חסרון כיס, דאסור לטלטל אפילו לצורך גופו ומקומו, אם שכח ונטל בידו אי מותר לטלטל להניח לאיזה מקום שירצה. ובסימן של״א (בסק״ה) כתב מג״א, דמותר לטלטל הסכין של מילה לאחר המילה להחזירו, וכתב לפי שטלטל בהיתר מותר להחזירו למקום שירצה. ע״ש.

(דברי צבי)

פט) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה. הבית יוסף (דף ק״מ ע״א) כתב בשם הרב המגיד [פרק כ״ה ה״ה] דכשמטלטל דבר מוקצה לצורך גופו ומקומו מותר להניחו באיזה מקום שירצה. עכ״ל. ועל זה הביא אדוני אבי מורי ורבי הרה״ג נ״י מה שכתב המג״א (סימן רס״ו סקי״ט) על הא דאיתא בשבת (דף ל״ה ע״ב), דאחר תקיעה שלישית ממתינין מלקבל שבת עד שיצניע החזן שופרו, והקשה המג״א, הא אם המוקצה בידו מותר להניחו באיזה מקום שירצה, וא״כ לאיזה צורך יש להמתין עד שהצניע שופרו. ואמ״ו נ״י תירץ, דהרב המגיד כאן מיירי רק מדיעבד אם נטל בידו בשבת דבר מוקצה, אבל כאן הוא כעין לכתחלה כיון דיש בידו בשעת קבלת שבת. ולזה הביא אמ״ו נ״י ראיה מפלוגתת הר״ן [לה: ד״ה ודאמרינן שרא] והרשב״א [צד: ד״ה מי קאמינא] בההוא שכבא דדרוקרת, דחד סובר דיש להוציאו ע״י ככר או תינוק, וחד דיש להוציאו סתם, דמה דמרויח במוקצה מפסיד בהוצאה. ואי היה מותר להניח מוקצה בכל מקום שהוא שייך גם בלכתחלה, מאי מפלפל הרשב״א והר״ן, יתן עליו ככר או תינוק ברשות היחיד, וקודם שיבואו לרשות הרבים יסלק לו משם, ואפילו הכי מותר להוציאו משום שיש בידו כבר. ומפני שלא אמרו כן, יש לכאורה ראיה לדברי אדוני אבי מורי ורבי הגאב״ד נ״י הנ״ל. (וע״ע להלן על סימן (של״ה מג״א סק״ד) [של״א מג״א סק״ה]).

כתב הרב אבן העוזר [סימן רס״ו סעיף י״ב בהגה], דהרב המגיד אמר דינו הנ״ל רק בדבר שיש תורת כלי עליו, אבל בדבר שאינו כלי לא, וצריך לשומטו מיד. והביא אדוני אבי מורי ורבי נ״י ראיה נגד זה, מהא דהביא הבית יוסף בסימן ש״ט[50] דאם שכח בידו חגור של כיסו מותר להניחו בכל מקום שירצה, והוא גם כן אינו כלי.

(כתבי רבנו יצחק דוב הלוי במברגר)

צ) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה. כתב הבית יוסף, וכתב הרב המגיד [פרק כ״ה ה״ה] וכו׳, כשהוא מטלטל כלי וכו׳. נ״ב: עיין מה שכתב הרב שיירי כנסת הגדולה (בהגב״י סקי״ד)[51] מכאן מתירים לאדם ששכח כיסו עליו (במ״ש) [בערב שבת] וכו׳. ע״ש. הן הן דברי מור״ם בסימן רס״ו (סעיף י״ב). ע״ש. ועיין מה שכתב הרב מג״א לפנים (בסק״ז) ולהניחו וכו׳, ונ״ל דאפילו שכח ונטלה בידו רשאי לטלטלו יותר וכו׳. ר״ל לא מיבעיא בצורך מקומו, דהטלטול היה בהיתר, אלא אפילו ע״י שכחה התחיל לטלטלו באיסור, מותר להניחו בכל מקום שירצה. וראיתי במחצית השקל שכתב דהרב תוספת שבת [סקי״א] פקפק בזה. ואפשר דפקפוקו[52] היינו מה כתב הרב נהר שלום (בסק״א)[53] דיש לחלק מההיא להתם, דהתם דוקא בשכח כיסו וכו׳ שע״י שכחתו נשאר עליו (מ״ש) [מערב שבת], והכא שאני דעשה בה מעשה היום ונטל. ובזה תריץ יתיב מה שהקשה הרב מג״א בסימן רס״ו (סקי״ט), דלמה הצריכו להמתין לקבל שבת וכו׳. ושגם מלשון הרב [המגיד] שכתב, כיון שמטלטלו לצורך מקומו מניחו וכו׳, משמע דוקא משום הא התירו וכו׳. ע״ש. ועיין מה שכתב הרב מג״א בסימן של״א (סק״ד) [סק״ה].

וכתב כאן הרב מג״א, דאיתא בשבת (דף קכ״ז ע״א) שמותר לטלטל מוקצה ברגליו דרך הילוכו וכו׳. וראיתי בחידושי רז״ה בסימן זה[54] דהקשה עליו ממה שכתוב בסימן שי״א (סעיף א׳) דטלטול מן הצד שמיה טלטול, וכן מבואר בסימן תמ״ו (סעיף ג׳) שאסור לדחוף מוקצה בקנה, ומשמע שם דאף ברגליו אסור כיון שאין לו תקנה אלא בכפיית כלי. וצע״ג. ואפשר לומר דדוקא דרך הילוכו מותר, שאינו נראה שמכוין לטלטל, אבל אם נראה דמכוין לטלטל אסור. ע״כ. עיין בספר בגדי ישע ז״ל[55] שהביא מתוספת שבת [סקי״א] דלדברי הר״ן [כ: ד״ה וקשיא לן] טלטול בגופו הוי כעין טלטול מן הצד, אבל לדברי הרא״ש [פ״ג סימן י״ט] דטלטול בגופו קיל מטלטול (בידו) [מן הצד], א״כ ברגליו אפילו לצורך דבר המוקצה מותר. ע״כ. ועיין מה שכתב הרב מג״א כאן (סקט״ז), ועיין מה שכתבתי בהגהות הטור [סק״ד][56] ד״ה מנער את הטבלא וכו׳.

(דברי מנחם – הגב״י סק״ה)

צא) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה. והטעם מפורש במג״א (סק״ז), דכיון שהוא בידו רשאי לטלטלו יותר. ונתקשה בזה טובא אדם קשה כברזל, ה״ה הרב בעל ישועות יעקב [סק״י][57]

הערות וציונים

50. דברי הבית יוסף שם הם דברי האגודה, מקור דברי הרמ״א בסימן רס״ו שם, שעליהם דן הרב אבן העוזר. ע״ש. **51.** נדפס לקמן אות תרמ״ו. **52.** עיין להרב תוספת שבת בסימן רס״ו (סקכ״ט) שנראה שחולק על דין האגודה. ע״ש. **53.** נדפס לעיל אות פ״ב. **54.** נדפס לקמן אות צ״ח. **55.** נדפס לקמן אות צ״ט. **56.** נדפס לקמן אות תק״מ. **57.** נדפס לעיל אות פ״ו.

אוצר ההלכה

מבלי מצוא מענה, מסוגיא דשבת (דף קי״ז ע״א), דמקשה התם מי דמי, התם אדהכי והכי נפלה דליקה, הכא אדמייתו ליה נישדינהו. דלמה צריך לזה, הא כיון שבא לידו בהיתר מותר לטלטלו עד מקום שצריך לו, ולמה צריך לזרוק המעות מן הכיס. ע״כ. ולפע״ד קושיא זו מעיקרא ליתא, דהנה לכאורה בלא״ה הו״ל להקשות בפשיטות, מי דמי התם נעשה בסיס לדבר האסור ולדבר המותר, הכא כולו נעשה בסיס לדבר האסור. ואיך יעשה מערכה מדרוש. אלא ע״כ דהכי פריך, דבלאו טעמא דטלטול מוקצה דשייך בזה יותר ומטעם האמור, נמי לא דמי כלל להא דמצילין תיק הספר וכו׳, ואף על פי שיש בתוכן מעות, למבוי וגם לחצר אחרת שבאותו מבוי אף על פי שלא עירבו. כמו שפירש הרע״ב ע״ש ובתיו״ט הטעם משום כתבי הקודש, אף על פי דלא שרינן להציל מידי אחריני בכהאי גוונא גם בשאינו מוקצה, דהתם אדהכי והכי נפלה דליקה, ומהאי טעמא שרינן לטלטל המעות לחצר אחרת גם בשלא עירבו ולא נשתתפו, אף דלא שרינן בכהאי גוונא במידי אחרינא. מה שאין כן כאן, אדהכי והכי לישדינן, ולמה נתיר לטלטל המעות לחצר אחרת בשלא עירבו ונשתתפו חנם, גם בזולת טעם מוקצה. ולפ״ז אתי שפיר הכל. ולא קשה מידי. (דברי חכמים – ערך השלחן)

צב) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה. עיין במשבצות זהב (סוף סימן של״ט), דמכל מקום מחויב להוציאו מידו ולהניחו כל שאפשר לסלק, וכן משמע במג״א (סימן רס״ו סק״ט). ועיין בשיירי קרבן על הירושלמי (פ״י דעירובין הלכה י״ד [ד״ה כבר]), מה שכתב על דברי משנה למלך (פרק (ב׳) [ג׳] מביאת מקדש [הלכה כ׳]), ומוכח שם דגם אם נפל מידו שרי לחזור וליטלו. אבל בירושלמי פרק ג׳ דפסחים (הלכה ג׳) ופרק ז׳ דדמאי [הלכה ב׳] מוכח דבכל גווני אסור. ועיין בתוספת ירושלים[58], ועיין במשבצות זהב (סימן תמ״ו ובפתיחה להלכות פסח הנהגת השואל אות ג׳), ועיין בבית יוסף סוף סימן תנ״ז בשם הגהות מיימוניות [הלכות יו״ט פ״ג אות ו׳]. ודו״ק. ועיין באבן העוזר סימן רס״ו [סעיף י״ב בהגה], ועיין עוד במג״א לקמן (ס״ק ס׳) ואשל אברהם שם, וסימן (ש״ל) [של״א] (סק״ה), וסימן של״ו (סקי״ג). [הערת מהרש״ם].

(ארחות חיים – ספינקא – סק״ב)

צג) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה. כתב הרב באר היטב (סק״ו), דכיון שהוא בידו וכו׳. כתב בחכמת שלמה מהגאון מהר״ש קלוגר, דמותר ליתן גם כן לחבירו, והביא ראיה מירושלמי [סוכה פ״ג הי״א]. ודוקא אם לקחו דרך היתר או שוגג, אבל אם לקח במזיד, אם נמלך אח״כ צריך להניח לארץ. ובספר תוספת שבת [סימן רס״ו סקט״ז] אוסר ליתן לחבירו. ולי נראה להכריע כמו שכתבתי[59], גם יש לומר דהתוספת שבת מיירי בנוטלו במזיד. עכ״ד. וצ״ע איך מותר ליתן לחבירו, הא אצל חבירו הוי טלטול חדש.

ועיין בישועות יעקב [סק״ט][60] דדוקא אם עדיין לא עמד, אבל אם עמד אסור לטלטל אח״כ כשרוצה לילך, דהוי טלטול חדש. ועיין במגן אברהם (סימן רס״ו סקי״ט) שהקשה משבת (דף ל״ה ע״א), ולדברי הישועות יעקב מה קושיא, דהא מסתמא עמד התוקע ושוב אסור לטלטל[61]. וספר ישועות יעקב אין כעת תחת ידי.

אם מתחילה נטל המוקצה בשני ידיו, צ״ע אם מותר אח״כ להסיר ידו אחת. ואם מתחלה נטל בידו אחת, אסור להניח לידו השניה. תוספת שבת [הקדמת הסימן ד״ה ואגב ראיתי]. ועיין שם [ד״ה גם כתבתי] דלהשתמש במוקצה שבידו ודאי אסור, דזה הוי טלטול חדש. ואם יכול לטלטל בידו אחת וטלטל בשני ידיו, כתב שם [ד״ה ואם יכול לטלטל] דהוי טלטול מן הצד, וכל שכן כשמטלטלים שני בני אדם, ויכול לטלטל זה לבדו וזה לבדו. תוספת שבת.

ועיין במג״א (סימן רס״ו ס״ק י״ט), במעות ששכח, ומשמע הוא הדין אבנים ושכח מותר לילך למקום שירצה. ואפשר הוא הדין מוקצה מחמת חסרון כיס, וכן מבואר במג״א (סימן של״א סק״ה). אמנם ביו״ד סימן רס״ו בט״ז (סק״א) חולק, וסבירא ליה דדוקא באותו חדר התירו סופן משום תחלתן. ואף דכאן מותר להניח במקום שירצה, אבנים וכל שכן מוקצה מחמת חסרון כיס חמור. אשל אברהם [כאן סק״ז]. ועיין בשערי תשובה [סק״ו] בשם אבן העוזר [סימן רס״ו סעיף י״ב בהגה], דמוקצה צריך להניח מיד. ועיין בתניא [ש״ע הגר״ז סעיף י״ג] דראוי לחוש לדבריו, אלא אם כן במקום הפסד. עכ״ל. (באר יעקב – קרויזר – סק״ו)

צד) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה. כתב הרב באר היטב (סק״ו), ונראה לי דאפילו שכח וכו׳. ובתוספת שבת [סק״א] פקפק על זה, אמנם הפרי מגדים [אשל אברהם סק״ז] והתניא [ש״ע הגר״ז סעיף י״ג] פסקו כמג״א [סק״ז].

(באר יעקב – קרויזר – סק״ז)

צה) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה. ועיין מגן אברהם [סק״ז], דמוקצה שהוא בידו מותר לטלטלו יותר. ע״ש. וצ״ע מש״ס שבת (דף כ״ח ע״ב), הכא בשלש על שלש מצומצמות עסקינן, וביו״ט שחל להיות ערב שבת וכו׳. וברש״י שם ד״ה ודכולי עלמא אית להו וכו׳, צריך המדליק להדליק בידים קודם סילוק ידיו רוב היוצא מהפתילה חוץ לנר, הילכך על כרחך צריך לעסוק בו אחר שנפחת משלש וכו׳, דאס(ו)ר קסבר קיפול אינו מועיל, והוה ליה כלי שנשבר ביו״ט, וכי מדליק פורתא, כיון דמצומצמות הו״ל שברי כלי, דפחות משלש לאו כלי הוא וכו׳. עכ״ל. ומאי בכך, כיון דכבר הוא בידו רשאי להניחו בידו למה שכתב השלחן ערוך כאן. ויש ליישב על פי מה שכתבתי בתשובה לעיל בסימן ש״ז [סעיף כ״ב][62], דבנולד אסור גם שבות דשבות במקום פסידא, דחמור ממוקצה. וי״ל דגם לזה הדין לא קאמר הש״ע רק במוקצה שהוא בידו, ולא

הערות וציונים

58. נדפס לעיל אות פ״א. **59.** וכן פסק מרן הראש״ל זיע״א לאסור ליתן לחבירו, עיין בשו״ת יביע אומר (ח״ט סימן ל״א אות ב׳) ובחזון עובדיה שבת (ח״ג עמוד נ״ט). **60.** נדפס לעיל אות פ״ה. **61.** אפריין נמטייה, דהן הן דברי הרב ישועות יעקב גופיה, ולא סיימוה קמיה וכמו שכתב בסמוך. **62.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו׳ בסימן ש״ז אות תקמ״ט (אות ג׳).

אוצר ההלכה

בנולד, והתם דהוי נולד, וכמ״ש רש״י לעיל ד״ה אין מסיקין בשברי כלי שנשבר ביו״ט, דהו״ל נולד, ע״ש, ומשום הכי אסור גם כשהוא בידו. ועיין תוס׳ רעק״א (פ״ז דדמאי מ״ב), תמה שם ע״ד הירושלמי, דלמה צריך לשייר כל שהוא חולין, והרי אם המוקצה בידו מותר לטלטלו יותר. ע״ש. ולהנ״ל אתי שפיר, דהו״ל נולד ואסור. ועיין אבן העוזר סימן רס״ו [סעיף י״ב בהגה], כתב לחלק, דהש״ע לא קאמר דיכול לטלטל יותר רק בכלי שמלאכתו לאיסור, אבל במוקצה גמור אסור לטלטל יותר. וגם לדבריו לא יתורץ הא דירושלמי דמאי שהקשה הגאון רעק״א, ולפי מה שכתבתי מיושב. ועיין שבת (דף קנ״ו ע״א) לוי יתיב אקילקליתא במתא ביומא טבא, דלמא להוי טרפה. ועיין פרי מגדים יו״ד (סימן צ״ט שפתי דעת סקי״א), ומבואר שם דאסור לטלטל הטרפות יותר אחר שנטרפה בידו. ע״ש. ולפי מה שכתבתי דבנולד אסור אתי שפיר, וגם לפי מה שכתב אבן העוזר גם כן מיושב. ועיין שיירי קרבן על הירושלמי עירובין (פ״י הלכה י״ד [ד״ה כבר]) תמה על דברי המשנה למלך (פרק (ב׳) [ג׳] מביאת מקדש [הלכה כ׳]) גם כן מהשלחן ערוך הנ״ל, ולהנ״ל גם כן אתי שפיר. ועיין ירושלמי (פסחים פ״ג ה״ג) וירדנה (ויקחו) [ויקרא] לה שם ויוליך עמה אחרת וכו׳, ובשיירי קרבן שם תמה דהרי מותר לטלטלו כשבא לידו בהיתר. ע״ש. ולפי מה שכתב האבן העוזר אתי שפיר מאוד, והוא ראיה לדברי האבן העוזר הנ״ל. ועיין תוס׳ עירובין (דף מ״ו ע״א ד״ה [כל]) כתבו לחלק בנולד גופיה, דאף על גב דרבי שמעון לית ליה מוקצה ונולד, מכל מקום בנולד דבר חדש, דהיינו שלא היה בעולם כלל, גם רבי שמעון איתי ליה. ע״ש. ועיין תוס׳ ביצה (דף ב׳ ע״א ד״ה קס״ד) ומהרש״א שם גם כתב כן. ע״ש.

אבל מכל מקום בגוף ההערה שכתבתי לעיל מהש״ס שבת (דף כ״ח ע״ב), על הא דסבירא ליה להשלחן ערוך דמוקצה שהוא בידו מותר שוב לטלטלו, ואמאי אמרינן שם דאסור, כתבתי במקום אחר בתשובה, דזה יהיה תלוי בשני טעמים שאסור לטלטל מוקצה, דלטעם הרמב״ם [פרק כ״ד הי״ג] שהובא בבית יוסף כאן (ריש סימן ש״ח), ובט״ז כאן (סק״א), משום היכר שבת, דאם יטלטל המוקצה לא יהיה היכר לשבת, וא״כ יש לומר דזה שייך רק לטלטל לכתחלה המוקצה, אבל אם הוא כבר בידו מערב שבת בהיתר, לא שייך לומר כן ואפילו כשבא שבת, כיון דבעצמותו מותר, ורק דגזרינן משום היכר שבת. אבל לטעם הראב״ד דחולק על הרמב״ם, וסבירא ליה דמוקצה היא משום לתא דהוצאה, והביא מש״ס שבת (דף קכ״ד ע״ב) וטלטול לאו [צורך] הוצאה הוא. ע״ש. א״כ גם כשהוא כבר בידו אין נפקא מינה בזה, דהרי הוצאה בכל רגע ורגע שמטלטל באיסור והוציאו בזה מחוץ למקומו אסור, כמו בהוצאה גופא, דבכל עת שנזכר או כשבא שבת בא האיסור. מה שאין כן מטעם הרמב״ם דמשום היכר שבת הוא, די לנו אם נאסר ליטול המוקצה, ולא כשכבר בידו. וכה״ג כתב המג״א סימן תל״ג [סק״כ], דאם הבדיקה הוא רק משום היכר, די אם בודק רק חדר אחד, אבל אם הבדיקה הוא מדינא, צריך לבדוק כל החדרים. ע״ש. והנה נראה לי דגוף מחלוקת הרמב״ם וראב״ד בטעם איסור טלטול מוקצה, תלוי בפלוגתא דרבה ורב יוסף בש״ס ביצה (דף י״ב ע״א), דמתקיף לה רבה, ממאי דבית שמאי ובית הלל בהא פליגי, דלמא ביש עירוב והוצאה לשבת ואין עירוב והוצאה ביו״ט פליגי וכו׳. מתקיף לה רב יוסף, אלא מעתה ליפלגו באבנים וכו׳, וברש״י שם (ד״ה ליפלגו באבנים), אי אין איסור הוצאה אין איסור טלטול, שלא נאסר טלטול אלא משום הוצאה. ומה שלא גזרו על כל טלטולים, אפילו על אוכלים וכלים, משום דאין גוזרין גזירה על הציבור, אלא אם כן רוב הציבור יכולין לעמוד בה וכו׳. עכ״ל. ומבואר דרב יוסף סבירא ליה דטלטול מוקצה דאבנים הוא משום הוצאה, וכשיטת הראב״ד. אבל רבה דהקשה שם ממאי דבהא פליגי, דלמא ביש עירוב והוצאה פליגי וכו׳, ולא חש לקושית רב יוסף, בע״כ דס״ל דמוקצה משום היכר שבת, ומשום הכי לא חש לקושית רב יוסף, וכשיטת הרמב״ם. ופליאה לי על נושאי כליו של הרמב״ם, שלא העירו בזה. ומעתה הש״ע כאן שפיר כתב דכשהמוקצה בידו מותר לטלטל, וכשיטת הרמב״ם, אבל בשבת (דף כ״ח) הנ״ל, דאזיל אליבא דרב יוסף, דהוא אמר שם היינו דתנינא שלש על שלש מצומצמות וכו׳, ולשיטתו אסור לטלטל אח״כ, ואתי שפיר.

ומצאתי בפרי מגדים (או״ח סימן תמ״ו משבצות זהב סק״ב), חקר בהאי דינא דכשהמוקצה בידו יכול להוליכו בכל מקום שירצה, אם יכול ליתנו מידו האחת לידו האחרת. ע״ש. ועיין תוס׳ עירובין (דף כ׳ ע״א ד״ה לא וכו׳), שהקשו בהא דאמרינן בשבת (ד׳ [ג׳:] דמשחשיכה אתי לידי חיוב חטאת, דהרי יכול ליתנו לידו האחרת ובידו האחרת הוי מקום פטור. ע״ש. מוכח דמחולקים הידים זו מזו, וא״כ הכא אסור ליתנו ליד האחר. ויש לחלק. אבל נראה דתלוי בפלוגתא דירושלמי שבת (פ״א ה״א) אי ימין ושמאלו של האדם נחשבת כשני בני אדם או כאדם אחד. ע״ש. וצ״ע.

(חדושי מהרי״ו)

צו) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה. מוקצה שהוא בידו דמותר לטלטלו, ועיין מג״א [סק״ז] בזה. והנה במג״א סוף סימן רס״ו [סקי״ט] הקשה מש״ס שבת (דף ל״ה ע״ב) דהצריכו להמתין מלקבל שבת עד שיוליך החזן השופר לביתו. ועיין מחצית השקל. ובאמת כי התם אמרינן דא״כ נתת דבריך לשיעורין, ומסיק שם דמקום צנוע היה לחזן הכנסת בראש גגו ושם היה מניחו ול״ה [ולא התירו] לטלטל לביתו. וא״כ הרי מבואר להיפוך, דלא היו ממתינין מלקבל שבת עד שיוליך השופר לביתו. אבל קושית המג״א היא, דלמה היה צריך להצניע השופר בראש גגו כדי שיקבל שבת, ומוכרח היה להצניע בראש גגו במקום שהיה תוקע, משום דאסור לטלטל השופר אחר קבלת שבת, והרי גם אח״כ היה יכול לטלטל משום שהשופר הוא כבר בידו. וליישב דברי רמ״א [שם סעיף י״ב] מקושית המג״א, נראה לי דהנה בש״ס גיטין (דף ס׳ ע״ב), גבי שפורא דאסור לשנות משום דרכי שלום, ופירש רש״י שם [ד״ה והא], שופר של ערב שבת. ועל זה הקשה הש״ס שם, דהרי אסור לשנותו משום דרכי שלום. והתוס׳ שם [ד״ה שיפורא] הקשו עליו, דהרי השופר של ערב שבת היה מונח בראש גגו, ולא היה בבית הראש ישיבה, ומזה דחו פירש״י שם. והדבר קצת תמוה, דהא דהיה מניח בראש גגו, הרי היא רק משום דמקבל שבת ואסור לטלטל, וע״כ היה מניחו שם עד אחר שבת. וא״כ כל השבוע היה מונח

אוצר ההלכה

במקומו בעיר. ונראה מזה דדעת התוס׳, דהיה באמת מקומו שם לכל השבוע. וממילא לפי זה לא קשה על הרמ״א, דכיון דנעשה שם בראש גגו מקומו הקבוע לכל השבוע, למה יטלטלו אחר קבלת שבת למקום אחר מטעם שהוא כבר בידו. אבל בשאר מוקצה, דלא שייך לעשות מקום לזה כמו בשופר, וצריך להוליכו לביתו, שפיר קאמר הרמ״א דמותר משום שהוא בידו יכול לטלטלו יותר. אבל שיטת רש״י שם בעל כרחנו נראה דסבירא ליה דגם בשופר לא היה מקומו הקבוע בראש גגו, ורק מחמת כניסת שבת היה מניחו שם באקראי, ואחר שבת היה נוטלו לביתו למקום הראש ישיבה (ולא קשה קושיית תוס׳ עליו). ולשיטת רש״י שפיר הקשה המג״א. ודו״ק. ועיין תוס׳ שבת (דף ק״ל ע״א [ד״ה רבין]) הקשו דיותר עדיף שיטלטל התינוק אל הסכין דחי נושא את עצמו, ותירצו דאחר המילה התינוק חולה והוי ככפות. ע״ש. וצריך עיון קצת דמכל מקום עדיפא לטלטל התינוק פעם אחת בחזרה, מהסכין שמטלטלין שתי פעמים להמילה ובחזרה. ולהנ״ל יש לומר דגם בחזרה ליכא איסור בסכין, כיון שהוא בידו להמילה, יכול לטלטלו לביתו, וכמו שכתב הרמ״א. (חדושי מהרי״ו – הערת הר״ר נחום ווידנפלד)

צז) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה. כתב הרב משנה ברורה בשער הציון (סקי״ד), וכמו שכתב בסימן של״א לענין איזמל מילה. עכ״ל. עיין שם במג״א (סק״ה) דלא איירי כלל לענין שכח. ונראה דפשיטא להו להרב פרי מגדים והרב משנה ברורה דדין שכח ונטלה בהיתר שוים להמג״א, ומייתי ראיה מסימן של״א דגם במוקצה מחמת חסרון כיס דחמיר דינא הכי.
(מרן ראש הישיבה שליט״א – הערות איש מצליח שעל המשנה ברורה)

צח) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה וכו׳. במג״א (סק״ד) וז״ל: איתא בשבת (דף קכ״ז ע״א) שמותר לטלטל מוקצה ברגליו דרך הילוכו, וכן כתב במלחמות שם [נ.]. עכ״ל. נ״ב: קשה, הא מבואר לקמן סימן שי״א (סעיף א׳) דטלטול מן הצד שמיה טלטול. וכן מבואר לקמן סימן תמ״ו (סעיף ג׳), שאסור לדחוק מוקצה בקנה. ומשמע שם דאף ברגליו אסור, כיון שאין לו תקנה אלא בכפיית כלי. ע״ש וצע״ג. ואפשר לומר דדוקא דרך הילוכו מותר, שאינו נראה שמתכוון לטלטל, אבל אם נראה כמתכוון לטלטל אסור.
(חדושי הרז״ה)

צט) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה וכו׳. כתב המג״א (סק״ד), איתא בשבת [קכז.] וכו׳. וכתב התוספת שבת [סקי״א] היינו לדעת הר״ן [כ: ד״ה וקשיא לן] דטלטול בגופו הוי כמו טלטול מן הצד, אבל לדעת הרא״ש [פ״ג סימן י״ט] דטלטול בגופו קיל מטלטול [מן הצד], א״כ ברגליו אפילו לצורך דבר המוקצה מותר.
(בגדי ישע)

ק) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה וכו׳. כתב המג״א (סק״ד), איתא בשבת (דף קכ״ז ע״א) שמותר לטלטל מוקצה ברגליו, וכ״כ במלחמות שם [נ.]. עכ״ל. ולכאורה דבריו צריכין פירוש, דמה צורך למלחמות אם בגמרא איתא כן. ואדוני אבי מורי ורבי נ״י אמר ליישב דבריו על פי דברי המלחמות דשם, דאפשר לפרש דברי הש״ס בענין אחר. עיין שם היטב.
(כתבי רבנו יצחק דוב הלוי במברגר)

קא) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה וכו׳. כתב המג״א (סק״ד), מותר לטלטל מוקצה ברגליו, כן כתב במלחמות [נ.]. פירוש, דאינו אפילו כטלטול מן הצד וכלאחר יד דלא שרי אלא לצורך דבר המותר, אבל זה שרי אפילו לצורך המוקצה. ועל זה מסיק ועיין מה שכתבתי בסימן ש״ה [סק״ט], פירוש דשם הביא דהר״ן [כ: ד״ה וקשיא] חולק בזה, וכמו שכתב הבית יוסף בסימן שי״א גבי קש שע״ג המטה, דהרא״ש [פ״ג סימן י״ט] בשם ה״ר יונה כתב דמנענע בגופו קיל טפי מטלטול מן הצד. והר״ן כתב שם, דהתם נמי משום צורך המטה שהוא דבר המותר. וכן מוכח שם המג״א מדברי הר״ן גבי מכניס ראשו תחת החבילה, דאין ההיתר אלא משום צער בעלי חיים. ע״ש. ונראה דכן דעת הרב (סעיף ג׳ בהג״ה) גבי טלטול ע״י נפיחה, דכתב דהוה טלטול כלאחר יד, ובודאי לא חמיר זה מטלטול בגופו. וכל זה דלא כהגאון רע״א [סק״ג]. ובמקום שאין צורך כל כך, ודאי אין להקל.
(חבל יוסף – גנזי חיים)

קב) שם ולהניחו באיזה מקום שירצה וכו׳. כתב במג״א (סק״ד), איתא בשבת (דף קכ״ז ע״א), מותר לטלטל מוקצה ברגליו דרך הילוכו, (וכ״מ) [וכן כתב] במלחמות שם [נ.]. עכ״ל. וכתב חידושי רז״ה[63]: קשה הא מבואר לקמן סימן שי״א (סעיף א׳), דטלטול מן הצד שמיה טלטול. וכן משמע לקמן סימן תמ״ו (סעיף ג׳), שאסור לדחוק מוקצה בקנה, ומשמע שם דאף ברגליו אסור, כיון שאין לו תקנה אלא בכפיית כלי. ע״ש וצע״ג. ואפשר לומר, דדוקא דרך הילוכו מותר, שאינו נראה שמתכוין לטלטל, אבל אם נראה כמתכוין לטלטל אסור. עכ״ל. (ילקוט הגרשוני – סק״א)

קג) שם אבל מחמה לצל וכו׳. כתב המג״א (סק״ח), כשמחשב עליו להיתר וכו׳. והיינו דאיתא שם [קכד:], רב כהנא איקלע לבי רב, ואמר אייתי שותא לכהנא למיתב, ואסיק דמחמה לצל הוי, ולכך (פירוש) [פירש] ואמר ליתב עליו, שלא יחשבו שמתיר מחמה לצל. (בגדי ישע)

קד) שם אבל מחמה לצל וכו׳. וכתב המג״א (סק״ח), ואיתא בירושלמי פרק ה׳ דביצה [הלכה א׳], כשמחשב עליו לתשמיש מותר לטלטלו אפילו עיקר כונתו מחמה לצל. ע״כ. ולפי מה שפירשו הפני משה והקרבן העדה שם אין משם ראיה. ובגמרא דילן (דף קכ״ד ע״ב) אמרינן, רב כהנא איקלע לבי רב, ואמר אייתי ליה שותא לכהנא ליתוב עליו. לאו למימרא דדבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו אין לצורך מקומו לא. ומתרצינן, התם מחמה לצל הוי. ע״כ. ולדעת המג״א אתי שפיר בפשיטות, דכיון דהוי מחמה לצל, היה צריך לומר שמחשב עליו לתשמיש. ועיין שם

הערות וציונים

63. נדפס לעיל אות צ״ח.

אוצר ההלכה

בבעל המאור [מז:] (כמבואר) [דמבואר] להדיא כן, אבל עיין שם בפירוש רש"י ז"ל [ד"ה מחמה] מפרש באופן אחר, ומשמע משם דלא כהמג"א. וכפי הנראה זה שרמז המג"א לעיין בשם.

ולכאורה אם צריך הכלי בשבת להשתמש בו, מותר לטלטלו מקודם מחמה לצל כדי שלא תשבר או כדי שלא תיגנב. דגם זה מיקרי לצורך גופו, כיון שרוצה להשתמש בה היום. וכן משמע לכאורה התם בגמרא בהא דאמרינן חזי לאורחים. ע"ש. ועיין במג"א (סימן שכ"א סק"ג), ואם ירצה ה' יתבאר שם. וזה נראה ברור דאם רוצה להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור ואינה נקיה, מותר להדיחה. ועיין במשבצות זהב (סימן (רס"ו) [רס"ה] סק"א), כתב לענין ליתן כלי שמלאכתו לאיסור תחת הנר לקבל בו את השמן, וז"ל: ומיהו לצורך גופו יש לומר היינו מה שצריך לו בשבת, מה שאין כן שמן לאחר השבת ודאי אסור בכלי שמלאכתו לאיסור. ע"כ. משמע דכל שצריך לו בשבת מיקרי לצורך גופו. ואם כן הוא הדין שצריך להכלי בשבת, מותר לטלטלו כדי שלא תשבר או כדי שלא תיגנב. ואם מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך המת, יתבאר אם ירצה ה' בסימן שי"א (סק"ג) [סק"ד][64]. ולצורך בהמה, עיין מה שכתבתי בסימן ש"ה (סק"ז)[65]. (תהלה לדוד – סק"ה)

קה) שם אבל מחמה לצל וכו'. כתב הרב באר היטב (סק"ז), לצל, ואם חישב עליו וכו'. וע"י עכו"ם שרי הואיל אי בעי ישראל מטלטל בעצמו לצורך גופו ומקומו. אשל אברהם [סימן ש"ז סקכ"ט]. ועיין לעיל סימן רע"ט, דרבי עקיבא איגר [סק"ה] חולק, וסבירא ליה דאסור ע"י עכו"ם, הואיל שהישראל אינו יכול לטלטל לאותו דבר, היינו מחמה לצל. ע"ש. ונראה דהפמ"ג ס"ל דכיון דיכול לטלטל מחמה ע"י הערמה שיכוין לאיזה תשמיש, א"כ שפיר יש להתיר ע"י עכו"ם[66]. (באר יעקב – קרויזר – סק"ח)

קו) שם אבל מחמה לצל וכו'. כתב הרב באר היטב (סק"ז), ואם חישב עליו לתשמיש. הוא הדין בצריך למקומו, משמע ברש"י [קכד: ד"ה מחמה] דשרי. אשל אברהם [סק"ח].
(באר יעקב – קרויזר – סק"ט)

קז) שם אבל מחמה לצל וכו'. עיין מגן אברהם (סק"ח), דבירושלמי [ביצה פ"ה ה"א] איתא דכשמחשב עליו לתשמיש מותר לטלטלו אף שעיקר כוונתו מחמה לצל. לענ"ד מש"ס דילן (שבת דף קכ"ד ע"א) מהא דקאמר שם בההיא פורתא לא מיעפש, וברשב"א שם [ד"ה אמר], מוכח דהא דשרי לטלטל לצורך גופו, היינו כשאי אפשר בלאו הכי, אבל כל שאפשר לו וא"צ כל כך לתשמיש אסור. וכ"כ בהגהות (הרא"י) [הרא"ם] הורוויץ שם. וזה דלא כירושלמי. ואולי לזה כוונת מג"א במה שרמז לשבת קכ"ד, דלא כמחצית השקל. (מנחת פתים)

קח) שם אבל מחמה לצל וכו'. עיין מג"א (סק"ח), דאיתא בירושלמי פ"ה דביצה [הלכה א'], כשמחשב עליו לתשמיש מותר אפילו עיקר כוונתו מחמה לצל. ובעל קרבן העדה שגה שם [ד"ה ואמר], וכתב דאם מחשב עליהם מערב שבת, והוא טעות, ופשוט. ועיין מחצית השקל שפירש כונת המג"א דהיינו דרך הערמה, ופירש דמה שכתב המג"א: ועיין שבת דף קכ"ד ע"ב, כוונתו לעובדא דרב מרי ורבא, ופירש הסוגיא דרך פלפול דהתיר לו רבא להערים. ובודאי אין כוונת המג"א לזה, גם פשטות הסוגיא שם, דרבא סבר בתחילה ששואל אותו כיון דאינו לצורך כלל אסור לטלטלו, כבסעיף ד' כאן, והשיב לו כיון דאפשר דמקלעי אורחים לא הוי שלא לצורך. או דבאמת איהו שאל איזה ענין מיקרי לצורך, והשיב לו דחזי לאורחים, לכן מותר, אף אי ס"ל כרבה דאוסר מחמה לצל, וכשאמר לו דאית ליה, אמר לו דאסור. ובלא"ה אין ראיה מכלי שמלאכתו להיתר אי מותר להערים, דלכן מותר אף במלאכתו לאיסור. אכן כל כוונת המג"א לא משמע כלל דקאי בענין הערמה, גם בירושלמי לא משמע דאיירי בהערמה, וכוונת המג"א היא כפשוטו, דאף אם עיקר כונתו מחמה לצל, מכל מקום אם צריך גם כן לתשמישו מותר. ומה שציין לשבת דף קכ"ד, רצונו לומר דאמר התם אייתי שותא לכהנא, ומסיק דהיה מחמה לצל, ומכל מקום כיון דישב עליה גם כן מותר, וכן כתב הפמ"ג.

אך בעיקר הדין אי שרי להערים, נראה קצת דיש לפשוט מדף מ"ג ע"ב, דרבי יצחק סבר דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל, ואמר שם כבר תרגמא רב הונא לשמעתך דאין עושין מחיצה למת בשביל מת, רק בשביל החי, [מת המוטל בחמה] באין שני בני אדם ויושבין [בצידו] כדי שיהא חם להם, ואח"כ זוקף מיטתו ונשמט והולך לו, משמע דהוא רק להערמה עושין. ונראה דזה דמי לכאן, דמה לי טלטול אליבא דרב הונא בשביל דבר שאינו ניטל, או לדידן בשביל המוקצה עצמו. וגם משמע שם דאין לומר דדוקא במת התירו, דמשמע דדמי לגמרי לדרבי יצחק. ואך לפי זה בחנם הוצרך המג"א להך דירושלמי כיון דאפילו הערמה מותר וצ"ע.
(גנזי חיים – סק"ב)

קט) שם בהגה אבל בנגיעה בעלמא וכו'. חוץ מביצה שמגעו זהו טלטולו, ועיין סעיף מ"ב ולקמן סימן תקי"ג (סעיף א') וסימן ש"י (סעיף ו'). וחוץ מנר דולק כשהוא תלוי כדלעיל סימן רס"ה [סעיף ג' בהגה]. (גור אריה הלוי – סק"ב)

קי) שם בהגה אבל בנגיעה בעלמא וכו'. הרב אזיל לשיטתו דסבירא ליה (בריש סימן תקי"ג) דמוקצה אינו אסור בנגיעה אפילו כשהנגיעה לצורך דבר המוקצה. אבל לדעת המחבר בסימן ש"י (ס"ד) [סעיף ו'] לא שרי אלא דוקא כשהנגיעה היא לצורך דבר המותר. (בגדי ישע)

קיא) שם בהגה אבל בנגיעה בעלמא וכו'. עיין במג"א סימן תקי"ג (סק"ב). הגהת רבי עקיבא איגר [סק"ד]. ועיין

הערות וציונים

64. נדפס לקמן בסימן שי"א אות קכ"ו. **65.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו' בסימן ש"ה אות מ"ט. **66.** וכן פסק להקל מרן הראש"ל בספר חזון עובדיה שבת (ח"ג עמוד נ"ג).

ד [ג]כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו אפילו אינו אלא לצורך הכלי שלא ישבר או יגנב, [ב]אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלו. [ל]וכתבי הקדש ואוכלים, מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל: הגה. ומפילין מין לטלטלם כי מס לצורך (תרומת הדשן [סימן ע] ועיין בנימ יוסף). ושופר מסור לטלטלו כי מס לצורך גופו מו מקומו (הגהות מהר"י סוף פרק במה מדליקין [פ"ב סימן כ"ד]):

באר הגולה

י. שם: כ. הרב המגיד לדעת הרמב"ם ובשם הרשב"א [שבת מג: ד"ה כבר] בפרק כ"ה [מהלכות שבת הלכה ג', ר"ן שם מח. ד"ה ואיכא]: ל. הר"ן פרק כל הכלים [שם ד"ה ומיהו]:

אוצר ההלכה

מג"א סימן רס"ה (סק"ד) דדוקא כשאינו מנדנד, וכן כתב בתניא כאן [ש"ע הגר"ז סעיף י"ד], ועיין מה שכתבתי שם [סק"ד][67].

(באר יעקב – קרויזר – סק"י)

קיב) שם בהגה במנורה שבבית הכנסת. ואם המנורה תלויה, אסור לדעת רמ"א בריש סימן תקי"ג, דשמא יתנדנד מחמת נגיעתו ונמצא מטלטלו. אבל לדעת הרב בית יוסף [סימן ש"י סעיף ו'] אפשר דלא חיישינן להכי. מיהו אם איזה דבר היתר מונח עליו בודאי מותר ליטלו, משום דגם אם יתנדנד קצת הוא טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, אבל אם הוא נר שמן דולק אסור דשמא יטה. תוספת שבת [סק"ד]. (בגדי ישע)

קיג) שם בהגה מותר ליקח דבר היתר. אפילו היכא דמנדנד מותר, דהוי טלטול כלאחר יד, וכן כתב באשל אברהם כאן [סק"ח], ובסימן רס"ה (סק"ד). ועיין שם דבנר של שמן בשעה שהוא דולק אסור משום שמא יטה ויבעיר. ע"ש. וכן מותר להניח על גביו ולישב עליו אף אם הוא מתנענע תחתיו, שטלטול כלאחר יד הוא, ובלבד שלא יגע בידו. תניא [ש"ע הגר"ז סעיף י"ד]. ועיין באשל אברהם (סוף סימן זה), באחד שתלה מאנטיל [מעיל] בבית הכנסת במנורה תלויה, כיון שתלה במזיד ומנענע המנורה, ראוי לקנוס שילך כך לביתו, ולא נתיר לו משום כבוד הבריות. וסיים דיש לומר טלטול מן הצד הוא. עכ"ל. רצונו לומר לפי זה לא עשה איסור, כמו שכתב בתניא [שם] דמותר אפילו לכתחלה לעשות כן, ועיין שם בסימן שי"א (סעיף ח') דמנענע הקש בגופו ודומה ממש לשם.

פמוט שהניח עליו כלי היתר שלא יכרע לצד אחר, עיין במשבצות זהב (ריש סימן זה [ד"ה הד']) דזה מיקרי בסיס לדבר איסור, דלאו דוקא דמונח עליו, אלא כל שמשמש לאיסור הרי הוא כאיסור. ועיין במשבצות זהב (ס"ק י"ד) שחולק על הב"ח [אות י'] דלא מיקרי בסיס רק כשהאיסור מונח על ההיתר. ועיין בהגהות מהרש"ם [סקי"ב][68] שכתב, דבבית יוסף סימן ש"י [סעיף ו'] בכפיית כלי על הביצה בשם הרב המגיד [פרק כ"ה הלכה כ"ג] מוכח כהב"ח, דאם לא כן הא הכלי נעשית בסיס לביצה. ע"כ. ולי נראה דאין משם ראיה, דדוקא אם משמש לאיסור, מה שאין כן בביצה דאינו אלא שומר. ועיין מה שכתבתי לקמן [סימן ש"י סק"ח][69].

(באר יעקב – קרויזר – סקי"א)

קיד) שם בהגה וכן מותר לטלטל דבר מוקצה על ידי נפוח וכו'.

עיין בשו"ת שבסוף ספר מנחת יעקב (סימן י"ג).

(מחזיק ברכה – סק"א)

קטו) שם בהגה וכן מותר לטלטל דבר מוקצה על ידי נפוח וכו'. כתב באשל אברהם מהגאון הקדוש מבוטשאטש, דהפרחת נוצה בהבל פיו, נראה דלכולי עלמא אין בזה משום מוקצה, כי גרע מטלטול דכלאחר יד, ואינו טלטול כלל.

(ארחות חיים – ספינקא – סק"ג)

קטז) שם בהגה וכן מותר לטלטל דבר מוקצה על ידי נפוח וכו'. עיין שבת (דף קכ"ח ע"ב) ונופח לו בחוטמו וכו'. ע"ש. מוכח שם דגם בנפיחה הוי קצת טלטול. ע"ש. ועיין עוד ר"ן (עבודה זרה פרק ה' [לב. ד"ה בת]) לענין נפיחת העכו"ם ביין, כתב שם דכמו דאמרינן בבבא קמא פרק ב' [יח:] דעל ידי צרורות לא הוי רק גרמא, ועל ידי פיו לא הוי גם כן רק כמו גורם והוי רק כמו כחו. ע"ש עוד בזה. (חדושי מהרי"ו)

קיז) שם בהגה דלא הוי טלטול אלא כלאחר יד. לפי זה אינו מותר רק לצורך גופו ומקומו. וקשה לי הא בסימן שי"א [סעיף ח'] מבואר דטלטול בגופו אפילו לצורך דבר אסור מותר, ורמ"א לא פליג שם, אם כן הכא נמי נימא דלא הוי טלטול כלל ואפילו לצורך דבר האסור לישתרי. ובמקור הדין במהרי"ל [שו"ת סימן ר'] מדמי ליה לקש. הגהת רבי עקיבא איגר [סק"ו]. וכן פסק התניא [ש"ע הגר"ז סעיף ט"ו], דטלטול ברגליו דרך הילוכו, וכן טלטול על ידי נפוח, מותר אפילו לצורך דבר האסור כדי להצניע.

(באר יעקב – קרויזר – סקי"ב)

סעיף ד

קיח) סעיף די כלי שמלאכתו להיתר וכו'. כתב המג"א (סק"ט) והוא הדין כשמלאכתו וכו'. נ"ב: עיין סימן שי"ג (סק"ד). (חדושי מוהרמ"ז)

קיט) שם כלי שמלאכתו להיתר וכו'. כתב הרב באר היטב (סק"ח), והוא הדין כשמלאכתו לאיסור ולהיתר. ואם רוב מלאכתו לאיסור אסור, דכל הכלים הולכין אחר רוב תשמישן [סימן תנ"א סעיף ו']. וקצת ראיה (מתה"ד) [מחדושי הרשב"א] [קכג.

הערות וציונים

67. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ג' בסימן רס"ה אות פ"ד. **68.** נדפס לקמן אות שע"ב. **69.** נדפס לקמן בסימן ש"י אות קס"ב.

אוצר ההלכה

ד״ה הא דתנן], דקדירה שמבשלין בה אף על פי שנותנין בתוכה פירות הוי מלאכתו לאיסור. אשל אברהם [סק״ט].
(באר יעקב – קרויזר – סקי״ד)

קכ) שם כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו אפילו אינו אלא לצורך הכלי. מטעם זה התיר בתשובת בית יהודה (סימן נ״ז) להכניס בשבת מים הנשאבים ללישות המצות. אשל אברהם [אופנהיים] שעל גיליון הש״ע. (באר יעקב – קרויזר – סקי״ג)

קכא) שם כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו וכו׳ אבל שלא לצורך כלל אסור וכו׳. מדלא הגיה מור״ם ז״ל על זה כלום, שמע מינה הכי סבירא ליה. וקשה עליו ממה שכתב לקמן סימן תקי״ח (סעיף א׳). הרב משנת רבי עקיבא ז״ל בחידושיו לביצה (דף י״ב ע״א מהש״ס). (פתח הדביר ח״ד – סק״ג)

קכב) שם כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו וכו׳ אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלו. בשבת (דף קכ״ד ע״א) אמר רבה דמתני׳ דסידור קנים ונטילתן אינו דוחה את השבת, אחר התרת כלים נשנית. אלא דקנים טעמא מאי, משום עפושי, בהאי פורתא לא מיעפש. ע״כ. ולכאורה מוכח מכאן דשלא לצורך כלל אסור. וכן כתב בחידושי הריטב״א ז״ל [קכג: ד״ה וחזרו]. (וראיתי באיזה קובץ חדש מחידושי הריטב״א ז״ל, שהכריח דחידושי הריטב״א ז״ל הנדפסים על מסכת שבת הם חידושי הר״ן ז״ל, וחידושי הר״ן ז״ל הנדפסים אינם להר״ן ז״ל, והנאני מאוד שכן כיונתי לזה בתהלה לדוד סוף ס״ק ד׳[70]). ובאמת הרשב״א ז״ל [קכד. ד״ה אמר] הקשה וז״ל: ואכתי לישתרי דהא כלי שמלאכתו להיתר אפילו מחמה לצל שרי. ע״כ. ומבואר דסבירא ליה דמחמה לצל לאו דוקא אלא אפילו שלא לצורך כלל שרי. והרשב״א ז״ל תירץ (וכך כתב הריטב״א ז״ל לדחות הוכחה הנ״ל), דסבירא ליה לרבה דאף כלי שמלאכתו להיתר אסור מחמה לצל. ולפי זה לדידן דכלי שמלאכתו להיתר מותר מחמה לצל, על כרחנו מתני׳ דסדור הקנים ונטילתן אינו דוחה את השבת, קודם התרת כלים נשנית (ודלא כרבה), אבל לדידן שרי. וכיון שהרמב״ם ז״ל (בהלכות תמידין ומוספין פ״ה הי״א) פסקה למתני׳ דסדור הקנים ונטילתן אינו דוחה את השבת, על כרחך דסבירא ליה דשלא לצורך כלל אסור, כמו שכתב הרב המגיד לדעתו [הלכות שבת פכ״ה ה״ג].

ובתוס׳ סוכה (דף מ״ב ע״ב ד״ה טלטול) כתבו, אף על גב דחזי למצוה שייך ביה איסור מוקצה לטלטל, מאחר שאינו עשוי כלי, כדאשכחן גבי קנים דלחם הפנים אף על גב דכתיבי, כדתניא [מנחות צז.] ״ומנקיותיו״ [שמות כ״ה, כ״ט] אלו קנים. ותנן התם [צו.], לא סידור הקנים ולא נטילתן דוחה את השבת. אלא חשוב להו מוקצה אף על גב דחזי ללחם. ע״כ. ולא זכיתי להבין קדושת דבריהם. דאי כרבי אלעזר דקנים קודם התרת כלים נשנית, הא ס״ל דאף כלי שמלאכתו להיתר אסור אפילו לצורך גופו, כמ״ש רש״י ז״ל (דף קכ״ג סוף ע״ב סוף ד״ה דוחה). ואי כרבה הא מפורש טעמא דבהאי פורתא לא מיעפש. וצ״ע.
(תהלה לדוד ח״ג – סימן ס״א)

קכג) שם אבל שלא לצורך כלל וכו׳. כתב הט״ז (סק״ב), דהא בסעיף א׳ אוסר סכין של סופרים אפילו תחובים בנדן. באמת משום הא לא איריא, דהרי המג״א פירש שם בפירוש דהיינו לטלטלו לבדו. אלא דהרי זה פשוט דבסיס להיתר ולאסור אם יכול לנער צריך לנער, אבל לענ״ד סגי כאן להתיר שלא יצטרך טורח הניעור. וצ״ע. (חבל יוסף – גנזי חיים)

קכד) שם אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלו. וכתב שלטי הגבורים ריש פרק כל הכלים [מח. אות א׳], דכוסות וקערות וצלוחיות וסכיני שולחן מותר לטלטלם שלא לצורך כלל[71]. (גור אריה הלוי – סק״ג)

קכה) שם אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלו. כן כתב הר״ן [מח. ד״ה ואיכא], משום מתחילה נאסר הכל ולא התירו רק שלשה כלים, סכין (וצלוחתו) [ומקצוע של דבילה וזוהמא ליסטרן], כדמפורש בגמ׳ [קכג:] התירו וחזרו והתירו וחזרו והתירו, ומפרש בגמרא חד היתר כלי שמלאכתו להיתר לצורך גופו ומקומו, וחזרו והתירו מחמה לצל, וחזרו והתירו כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו, וא״כ שלא לצורך כלל נשאר באיסורו מאחר שלא התירו. וכתב השל״ה [ח״ב מסכת שבת פרק נר מצוה אות ס״ז] להזהיר על כך כי גם הלומדים אינם נזהרים בזה. אבל סכין וצלוחית ושאר כלי קבלה, לפי מה שכתבו התוס׳ שם [קכג: ד״ה מקצוע] לא היה בכלל איסור, א״כ לא צריכים להתיר, וא״כ מותר לטלטל אפילו שלא לצורך כלל. ואוכלין המוקצים כגון טבל ומחובר, אפילו לצורך גופו ומקומו אסור. (בגדי ישע)

קכו) שם אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלו. עיין באליה רבה [סק״י] בשם שלטי גבורים [מח. אות א׳] דכוסות וקערות וסכין שעל השלחן וכדומה מותר לטלטל אפילו שלא לצורך כלל. אבל בפירוש המשניות להרמב״ם פרק כל הכלים [פי״ז מ״ד] וכל בו [סימן ל״א דף ל״ב ע״ב] לא משמע כן. ומהתוספות שבת דף קכ״ג ע״ב ד״ה מקצוע, ושם קכ״ד ע״א [ד״ה הרי][72], נראה כהשלטי גבורים. [הערת מהרש״ם]. (ארחות חיים – ספינקא – סק״ד)

קכז) שם אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלו. ועיין תוספת שבת (סקי״ח) בשם כנסת הגדולה, דכוסות וקערות וצלוחות וסכין קטן שע״ג השלחן מותר לטלטלן שלא לצורך. ע״כ. וכן העתיק הרב באר היטב (סק״י). ובכנסת הגדולה ליתא, אבל הוא בשלטי גבורים [מח. אות א׳] הביאו האליה רבה (סק״י). והוא על פי דברי התוס׳ (דף קכ״ג ע״ב ד״ה מקצוע). והאליה רבה כתב דמפירוש המשנה להרמב״ם ז״ל [פי״ז מ״ד] משמע דכוסות וקערות אסור.

---

70. נדפס לקמן אות קכ״ז. **71.** עיין למרן הראש״ל זיע״א בספר חזון עובדיה שבת (ח״ג עמוד א׳), שהעלה לאסור בזה. ע״ש. **72.** לפנינו נדפס בטעות בדף קכ״ג ע״ב.

ע״ש. ובפירוש המשנה חשב גם סכינים. ולכאורה יותר מבואר מדברי הרמב״ם ז״ל בחבורו פרק כ״ה, שבהלכה א׳ חשב כלים שמלאכתן להיתר כגון כוס וקערה וסכין לחתוך בו בשר ופת, ובהלכה ג׳ כתב כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו בשבת בין בשביל עצמו של כלי וכו׳. וע״ז כתב הרב המגיד שמדברי רבינו נראה שאין לטלטל שום כלי שלא לצורך כלל. ע״כ. ועל כרחך צריך לומר דלא סבירא ליה כהתוס׳ בכוסות וקערות, ובראשונה גם הם היו אסורים. אלא דאכתי קשה הא איכא הנך שלשה כלים דבראשונה היו מותרים, מקצוע וזוהמא וסכין קטן שעל גבי השלחן כדאמרינן התם בגמרא. ולמה לא הוציאן הרמב״ם ז״ל מכלל כלי שמלאכתו להיתר להודיענו שהם מותרים בטלטול אפילו שלא לצורך כלל. ובפרט שכתב סכין לחתוך בו בשר ופת, וזה סכין קטן שעל גבי השלחן לפי רש״י ז״ל [שם ד״ה וסכין] שכתב שחותכין בו לחם ובשר. ועל כרחך דגם בראשונה שהתירו שלשה כלים לא התירו רק מחמה לצל ולא שלא לצורך כלל. ורק כתבי הקודש ואוכלין שאינם בכלל גזירת כלים דלאו כלים נינהו. וזה נראה דעת הרב ז״ל [ש״ע הגר״ז סעיף י״ד] דאף כוס וקערה וסכין אסור ולא התיר סכין שע״ג שלחן.

ואפשר היה לומר מדלא הוציא הרמב״ם ז״ל הנך שלשה כלים, שמע מינה דכולהו שוין ומותרין אף שלא לצורך. ומה שכתב הרב המגיד שמדברי רבינו נראה שאין לטלטל שום כלי שלא לצורך, לא זכיתי לדעת, דהא לא כתב אלא כלשון הגמ׳ דמחמה לצל היינו בשביל עצמו של כלי. וכי היכי דיש לפרש בגמרא דאפילו שלא לצורך כלל, הכי נמי אפשר לפרש ברמב״ם ז״ל.

ומה שכתב הרב המגיד, ואף הרשב״א ז״ל כן העלה בפרק כירה שיש להחמיר שלא לטול כלי שלא לצורך. ע״כ. הנה הרשב״א ז״ל בדף מ״ג ע״ב [ד״ה והרב אלפסי] הקשה לדעת הרי״ף ז״ל [כ:] דפסק דכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל, א״כ הא תני שילא מרי עושין מחיצה למת בשביל חי ואין עושין מחיצה למת בשביל מת (ועיין בבית יוסף סימן שי״א, ויתבאר אם ירצה ה׳ שם [סק״ז][73]), וכתב, ואפשר דשמעתין תופס דלכולי עלמא אין כלי ניטל שלא לצורך, דהא לרבה [מב:] לא התירו לטלטל הצלה שאינה מצויה ואפילו בדברים הניטלים, ולרבי יצחק נמי דוקא בצריך למקומו, הא בלאו (היכן) [הכין] לא, ולא מצאנו מי שהתיר הצלה שאינה מצויה ואפילו בדברים הניטלים. ע״כ. ודברים אלו אם אינם ט״ס לא זכיתי להבינם. דהא לרב יוסף טעמא דביצה משום בטול כלי מהיכנו, אבל טלטול להצלה שאינה מצויה מותר. וכ״כ הרמב״ן ז״ל במלחמות פרק מי שהחשיך [סו:]. ועל כל פנים נראה דאין כוונת הרשב״א ז״ל לתרץ בזה מה שהקשה על הרי״ף ז״ל למה אין עושין מחיצה למת בשביל מת, דהיינו דזה הוי טלטול שלא לצורך, דבשביל מת הוי כשלא לצורך. דזה אינו נראה כלל, דאי הכי יקשה איך אמרינן בגמ׳ התם כבר תרגמא רב הונא לשמעתתיך בבבל. והא לא דמי, התם שלא לצורך כלל אבל הכא הוא לצורך הצלה. ולכן נראה דמה שכתב הרשב״א ז״ל ואפשר דשמעתין תופס דלכולי עלמא אין כלי ניטל שלא לצורך, היא מלתא באנפי נפשיה, דמשמע ליה הכי משמעתין דלא איפלגו אלא בהצלה, אבל שלא לצורך לכולי עלמא אסור. אבל דברי הרי״ף ז״ל עדיין לא נתישבו דבשביל מת הוי לצורך. וכן משמע בסימן שי״א (סעיף ג׳), עיין שם במג״א (סקט״ו).

וזה לשון הרמב״ן ז״ל שם: אבל לדברי רב יוסף שהוא מתיר כל הצלה בין מצויה בין שאינה מצויה, הטעם ברור שאין כלי ניטל אלא או לצורך גופו ולצורך מקומו, או משום הפסד מחמה לצל, ולהצלה דאחר ושלא יגנב. אבל לענין שמעתין הכל שוין בנטילת כלים לדבר שאין צריך שאסור. ע״כ. ואף על פי כן הקשה בסוף דבריו מהא דאין עושין מחיצה למת בשביל מת. ע״ש. והיינו דלצורך המת לא הוי שלא לצורך, ומרי דהך דינא דסימן שי״א (סעיף ג׳) הוא הרמב״ן ז״ל [תורת האדם ענין מי שמתו ד״ה בפרק המצניע]. וכבר כתבתי בסימן רס״ו (סק״ט)[74] דעיקר ראית הרמב״ן ז״ל היא מהא דאמרינן בפרק משילין ([ביצה] דף ל״ו ע״א), כדי יין וכדי שמן איצטריך ליה, סלקא דעתך אמינא להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו קמ״ל, אלמא משום הפסד הוא שמכסין פירות הראוין בכלים ראוין. וכתבתי שם שהמנורה הטהורה [סימן רס״ה סק״ב] הכריע כדבריו, וכתב שראייתו מוכרחת. ובאמת י״ל דהא דאמרינן התם היינו דוקא לרבי יצחק, דקשיא ליה למאי איצטריך כדי יין וכדי שמן דהא כבר תני פירות. אבל לעולא דקיימא לן כוותיה דכדי יין וכדי שמן היינו בטיבלא, וא״כ לא קשה למאי איצטריך. ובאמת הרמב״ן ז״ל כתב כל זה לשיטת הרי״ף ז״ל, אבל כפי הנראה מחידושיו [מב:] מסתפקא ליה בהא, ואדרבא איכא למימר דשלא לצורך לכולי עלמא מותר, ודוקא בהצלה פליגי בדברים הנטלים דאיכא למימר אי לא שרית ליה אתי לאתויי (ואף ביו״ט אסור דהוי כעובדין דחול). וכן סיים הרשב״א ז״ל דיש בדבר לדון ולהקל, אלא שסיים והמחמיר תבא עליו ברכה. וכן בר״ן ז״ל [מח. ד״ה ואיכא] משמע דמסתפקא ליה. (ומה שכתב: ועוד יש בזה הוכחה אחרת בגמ׳ וכתבתי בחידושי. ע״כ. הנה בחידושי הר״ן ז״ל על שבת שהדפיסו מקרוב, אין בזה שום זכר, ואדרבא בדף קכ״ג (ע״א) [ע״ב ד״ה מה] על הא דמחמה לצל פירש בכדי. ע״כ. ובסוף פרק כל הכלים [קכו: ד״ה כי] כתב: הא דשרי כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל הוא הדין אפילו בכדי, אלא דאורחא דמלתא נקיט וכו׳, וכן כתב הרא״ה ז״ל. וכפי הנראה אינו מהר״ן ז״ל)[75]. ועל כל פנים כיון דדבר זה אינו אלא מחומרא לדעת הרשב״א ז״ל, אין לתמוה

הערות וציונים

73. נדפס לקמן סימן שי״א אות קס״ג. **74.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ג׳ בסימן רס״ו אות קצ״ח. **75.** וכן כתב הרב המחבר בספרו תהלה לדוד חלק ג׳ (סימן ס״א, נדפס לעיל אות קכ״ב), דחידושי הר״ן הנדפסים בזמנו [ורשה - תרכ״ב, ירושלים - תשכ״א, ובהוצאת הר״ן פרנקל - תשנ״ה] אינם להר״ן, וציין לדבריו כאן. ולפנינו הדברים נמצאים בחידושי הר״ן שבהוצאת מוסד הרב קוק (דף קכ״ג ע״ב) ד״ה וחזרו. ולפנים (לבוב - תרכ״א ובעוד מהדורות) נדפסו חידושים אלו בשם הריטב״א. ובהוצאת בלום (תשל״ז) נדפסו בשם ״חידושי הר״ן המיוחס לריטב״א״, ובהוצאת פרנקל - תשנ״ה נדפסו בשם ״ריטב״א המיוחס לר״ן״.

אוצר ההלכה

על מה שנוהגין לטלטל כוס וקערה וסכין אף שלא לצורך, כיון דלפי דעת השלטי גבורים אף להמחמירים מותר כמו שנתבאר. (תהלה לדוד – סק״ד)

קכח) שם אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלו. כתב הרב באר היטב (סק״י), וכוסות וקערות וצלוחיות וכו׳ אפילו שלא לצורך כלל. וכן כתב בשלטי גבורים ריש פרק (כ״כ) [כל הכלים] [מח. אות א׳]. ועיין בט״ז [סק״ב] שכתב, שנושאים סכינים והולכין עמהם לבית הכנסת או במקומות שלא יצטרך להם, כיון דאפשר שיצטרך להם היום ונושאן אצלו שיהא מוכנים שרי. לפי זה אחר מנחה שאין דרך שוב לאכול אסור, וכמו שכתוב בסימן שכ״ג (סעיף ו׳) לענין הדחת כלים, אולם אם נושאים אצלם שלא יגנבו בלאו הכי שרי. מחצית השקל [סוף סק״ח]. ולפי דברי (שכה״ג) [שלטי הגבורים] [שם] צריך לומר דהט״ז מיירי בסכין גדול שאין משתמשין בו על השלחן. אמרי דוד [לרבי דוד מאיר פעדער, סק״ג]. אמנם בתניא [ש״ע הגר״ז סעיף י״ח] כתב דהט״ז ס״ל דגם זה הוי בכלל הגזירה ואסורים לטלטל שלא לצורך כלל. ע״ש.

בשמים שמריח בהם, אף שאינם מונחים על השלחן, יש לומר מותר לטלטל אף שאינו צורך כלל, וכן זכוכית של עינים. אשל אברהם מהדורא תנינא מהגאון מבוטשאטש. (באר יעקב – קרויזר – סקט״ז)

קכט) שם וכתבי הקדש. כתב המג״א (סק״י) וכתבי הקדש, פירוש, ספרים שמותר לקרות בהם, דלא כעולת שבת [סק״א] עיין סימן של״ד סעיף י״ג. [ע״כ]. כתב העולת שבת, כן כתב הר״ן בפרק כל הכלים [מח. ד״ה ומיהו], והטעם מבואר שם דהספרים לא נאסרו מעולם, וא״כ לא צריכים התירא וכנ״ל. (ולא) [ולי] תימא מהא דאמרינן בהניזקין [גיטין ס.] דספרא דאפטרתא, דאי לאו דשרי למקרי ביה הוי אסור לטלטל. וצ״ע. עכ״ל. ושפיר השיג עליו המג״א בסימן של״ד, דשם טעמא אחרינא איכא משום שבאותו הזמן עדיין לא ניתן לכתוב, אבל בזמנינו דניתן לכתוב משום ״עת לעשות לה״ [תהלים קי״ט, קכ״ו] והוי הדין דניתן לכתוב, לכך שרי לטלטלו ככל כתבי קודש שלא היה בהגזירה. וק״ל. (בגדי ישע)

קל) שם וכתבי הקדש. אמר כבוד מורנו הר״ר אברהם אבואר־דיל שהנייר אינו מוקצה בשבת. קונטריס חידושי דינים מרבנים קדמונים כתיבת יד. אמנם האחרונים אסרו בנייר חלק דעומד לכתיבה דקפיד עליה. ע״ש. (מחזיק ברכה – סק״ב)

קלא) שם וכתבי הקדש. עיין במג״א [סק״י] דנייר חלק הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, ובתוספתא פרק י״ד [הלכה ט״ו], מטלטלין את הקרקש ואת הפנקס לתינוק.

עוד שם, מטלטלין הפינקס והמראה לכסות בהן את הכלי. ואולי יש לחלק בין פינקס לנייר חלק. ובירושלמי (פרק ו׳ הלכה א׳) צריך לי עיון, דמעיקרא חשיב מטלטלין את השופר ואת הפינקס וכו׳ ובתר הכי גבי דמוקים לה בשיש עליהן תואר כלי לא חשיב שם פינקס, משמע דפינקס לא נקרא תואר כלי. והנה בקרבן העדה [ד״ה ומשני] חידש שם דהיינו מלאכתו להיתר. ולפי זה יש לומר דפינקס מלאכתו לאיסור לכתיבה. אבל קשה הא שופר גם כן מלאכתו לאיסור, כמו שכתבו התוס׳ שבת (דף ל״ו [ע״א ד״ה הא רבי יהודה]) ע״ש, ובסמוך [הרמ״א] בהגה״ה.

עוד איתא בתוספתא (פרק ט״ו הלכה ז׳), חבלים של טבחים וטומוס של שטרות, אם התקינן (לתשמיש) מטלטלין אותן, ואם לאו אין מטלטלין. משמע דטומוס של שטרות לא נקרא תואר כלי כלל. (תוספת ירושלים)

קלב) שם וכתבי הקדש. יען שרוב העולם אינו נזהרים בזה מחסרון ידיעה, נכון לפרסם שאסור לטלטל כל מיני פאפיער [נייר], שרייבפאפיר [נייר כתיבה] בריעפפאפיר [נייר מכתבים] פאסטקארטליך [גלויה], קאווערטען [מעטפות], משום מוקצה מחמת חסרון כיס, דכיון דעומד לכתיבה קפיד עלייהו, עיין מגן אברהם כאן (סק״י)[76]. (ילקוט הגרשוני – סק״ב)

קלג) שם וכתבי הקדש וכו׳. אם מותר לטלטל הגט בשבת. כתב רבנו המחבר מחלוקת בבית יוסף אבן העזר סימן קל״ו [סעיף ז׳] דלדעת רשב״ם [מובא ברא״ש גיטין פ״ח סימן ב׳] מותר לטלטלו, ולדעת שאר הפוסקים [אסור]. ושם הביא [את] המרדכי [גיטין סימן תל״ו] וסמ״ג [עשין נ׳ דף קל״ב ע״א] וההגהות [מיימוניות, הלכות גירושין פ״ה אות ד׳], דבזמן הזה דניתנה תורה שבעל פה לכתוב [גיטין ס.] לכולי עלמא מותר לטלטל הגט, מפני שיכול ללמוד הימנו כמה דיני הגט. וכן כתב בפסקי ריקנאטי (סימן צ״ה) ושלטי הגבורים [שם לט: אות ב׳] בשם סמ״ג. ומיהו לענין הלכה, הרב ז״ל בספר הקצר סימן הנזכר [שם] ורש״ל ([ים של שלמה ביצה] בפרק ה׳ סימן ז׳) פסקו דאסור לטלטל את הגט. ובספר המפה [שם] הגיה [דמותר על פי] דברי המרדכי. ועל האמת יש לתמוה על רבנו המחבר ורש״ל ז״ל למה פסקו לאיסור, כיון דהנך רבוותא כתבו דבזמן הזה מותר, ורשב״ם ז״ל מתיר אעיקרא דדינא. עוד יש לתמוה על רבנו המחבר, למה לא הזכיר מכל זה כלום כאן בהלכות שבת. ומה שיש לעמוד על דברי רבנו המחבר שם באבן העזר סימן הנזכר, עמדתי עליהם בתשובה (חלק א״ח סימן רס״ח), ואכתבנו בס״ד בספר כנה״ג חלק אבן העזר בהגהת בית יוסף[77]. (שיירי כנסת הגדולה – הגב״י סק״ג)

הערות וציונים

76. ובחזון עובדיה שבת (ח״ג עמוד צ״ז) כתב להקל בנייר חלק בזמנינו שהנייר מצוי מאד, וראוי להשתמש בו לסימן באיזה ספר. **77.** לא מצאנו תשובה זו, וגם מה שציין רבנו לספרו כנסת הגדולה אה״ע סימן קל״ו בהגב״י, לא מצאנו שם שדיבר בזה, רק ציין שם (בסקי״ב) לתשובתו בא״ח סימן רס״ח הנזכרת. ועיין למרן החיד״א בספר שם הגדולים חלק א׳ בערכו (ערך מהר״ר חיים בנבנשת, בסופו), שכתב דספר שו״ת של הכנה״ג על חלק או״ח חסר וגם חלק מתשובותיו באה״ע.

אוצר ההלכה

קלד) **שם וכתבי הקדש וכו׳**. אמר המאסף: בתשובה הנזכרת [בהגב״י סק״ג][78] חקרתי אם מותר לטלטל המגילה בשבת, דמתפלין ליכא למידק, דאף לדידן דקיימא לן דמותר לטלטל תפלין בשבת, כמו שכתב רבינו המחבר בסימן זה [בבית יוסף בראש הסימן ד״ה ודע שבספר], שאני התם מפני שאם ירצה להניחן בשבת אין איסור בדבר כלל, כי מה שאמרו [מנחות לו:] יצאו שבתות וימים טובים שהם עצמם אות, כלומר שאין צורך להניח תפלין, אבל אם הניחם אין איסור בדבר, כמו שכתבו התוס׳ בפרק קמא דיום טוב [ביצה טו. ד״ה הכי]. אבל קריאת המגילה שאינה בשבת, שאם חל פורים בשבת אין קורין את המגילה, אפשר שיהיה אסור לטלטלה. והיה נראה לי דאפילו למאן דאמר דהגט אסור, במגילה יודו דמותר, מפני שיכול ללמוד הימנה כמה דיני מגילה. ומיהו אף על פי שאנו מדמין לא נעשה מעשה, שהרשב״א ז״ל כתב בחדושי גיטין [עז: ד״ה וא״ת] בתירוץ ראשון, דהטעם דאסור לטלטל את הגט, אף על פי שבשאר שטרות מותר, מפני שהגט קודם נתינה אינו ראוי לצור ע״פ צלוחיתו, דלגירושין קאי. וטעם זה שייך במגילה, ולכן איני מחליט הדבר לומר בה לא איסור ולא מותר. ואין ולאו ורפיא בידי[79].

(שיירי כנסת הגדולה – הגב״י סק״ד)

קלה) **שם וכתבי הקדש וכו׳**. על מה שכתב הרב שיירי כנסת הגדולה (בהגב״י סק״ד)[80] אם מותר לטלטל המגילה בשבת וכו׳, עיין מה שכתבתי לקמן בס״ד בסימן תרפ״ח בהגהות הטור [סק״ה]. (דברי מנחם – הגב״י סק״ג)

קלו) **שם וכתבי הקדש וכו׳**. עיין בשערי תשובה (סק״ט) לענין היתר טלטול המגילה. ועיין בדברינו לקמן סימן תרצ״ג סעיף א׳. (ארחות חיים – ספינקא – סק״ה)

קלז) **שם וכתבי הקדש וכו׳**. ומגילה כתב (א״ר) [עולת שבת] [סק״ג], דבשיירי כנה״ג [הגב״י סק״ד][81] נסתפק אי מותר לטלטל, ואליה רבה [סק״י] מתיר, ופרי חדש הלכות פורים [סימן תרפ״ח סק״ו] אוסר, כיון שבפורים שחל בשבת אסור לקרות בה הוי כספר הפטורה קודם שהותר לכתבן [גיטין ס.]. ויש לפקפק על ראיה זו, דהא מכל מקום מותר ללמוד מתוכם. מכל מקום אם חל פורים ביום ראשון אין להביא המגילה לבית הכנסת מבעוד יום, דהוה ליה שבת מכין לחול, אלא אם כן לומד מתוכה. מחצית השקל [סק״י]. וכן פסק בתניא[82] דמגילה מותר לטלטל.

ומצת מצוה בערב פסח שחל בשבת אין עליו דין אוכלין. שכר בצלוחית מעורב בשמרים אין ראוין כלל לשבת בעודו כך, ואין לו דין אוכלין ואסור לטלטל רק מחמה לצל. משבצות זהב (סוף סימן זה). והוא הדין אוכלי בהמה אין לו דין אוכלין. אשל אברהם [שם]. וכן כתב באשל אברהם סימן תמ״ד [סק״א], דמצות מצוה בשבת ערב פסח אסור לטלטלן, ושאר המצות יכול ליתנם לעופות, מכל מקום צ״ע אם דינו כאוכלין שמותר לטלטלן לצורך עצמן, כיון דאין ראוין רק לעופות לא הוי אוכל אדם, ומלח אין דינו כאוכלין. עכ״ל. (באר יעקב – קרויזר – סקט״ו)

קלח) **שם וכתבי הקדש ואוכלים מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך וכו׳**. והוא הדין מלבושים, כן נראה מדברי הרב שלטי הגבורים בריש פרק כל הכלים [מח. אות א׳] כמו שיעויין שם.

ודע, דהא דאוכלים מותר לטלטלם, היינו דוקא כשהם מותרים באכילה, אבל אוכלים האסורים באכילה ובהנאה, אסור לטלטלם בשבת. כן כתב הריב״ש ז״ל (בסימן ת״א). יע״ש. (כסא אליהו – סק״א)

קלט) **שם ואוכלים**. כתב הרב פרי מגדים ז״ל בחלק אשל אברהם (סק״י), דמצת מצוה בערב פסח בשבת אין לו דין אוכלין וכו׳, ובן[סימן] תמ״ד אם ירצה ה׳ יבואר עוד. ע״כ. ושם בתמ״ד (סק״א) כתב כן וז״ל: יראה דמצת מצוה אסור לטלטל בשבת ערב פסח, דאסור באכילה מדרבנן בערב פסח הוי מוקצה. ושאר מצות יכול ליתן לעופות או לגוי, מה שאין כן זו אין רוצה וכו׳. ע״ש. ולקמן בסימן תמ״ד[83] כתבתי שכן ראיתי אני הדל בחידושי אנשי שם [סימן תקמ״ג אות א׳] על דברי המרדכי ז״ל פרק קמא דפסחים משם הגאון מוהר״ר ליוא מפראג ז״ל דמצות מוקצות הן, דהא לצורך שבת לא חזו, ודילמא מטלטל אותן, והוי כמכין בטלטול זה לצורך יו״ט. ע״ש. וכתבתי עוד, דלפי זה לא יפה הם עושין המשלחין בשבת זה שמורות שעושין לצורך אחרים לסדר הלילה, דמטלטלין מוקצה בשבת. ע״ש. והשתא דייקנא דמסתמיות דברי המרדכי ז״ל משמע דלאו דוקא מצות מצוה, אלא גם שאר מצות הוו מוקצה, כיון דלא חזו למיכל לאותו שבת, ואילו מדברי הרב פרי מגדים ז״ל משמע דכיון דחזו לעופות ולגוי לא הוו מוקצות. ועיין לעטרת ראשנו מורינו הרב נר״ו בספרו הבהיר חיים לראש בחידושי דינים שבתחילת הספר (דף טו״ב ע״א אות ג׳), ולהרב מטה אהרן ז״ל [ח״א כללי הטי״ת ערך טלטול מצה וכו׳ דף קמ״ג ע״ב] הביא דבריו הרב שם חדש ז״ל (ח״א דף ע״ט ע״ד), דשקיל וטרי בהא טובא, ומסיק דכיון דהוא דבר הצריך לו ואינו נותנו לאחרים כולי עלמא מודו דאסור בטלטול. והרב שם חדש ז״ל מייתי ראיה לזה מדברי רש״י ז״ל בשבת (דף קי״ז ע״א ד״ה הכא) שהבשר אסור לטלטלו דלא חזי לאכילה עד אורתא, דפסח אינו נאכל אלא בלילה. ו]הביא דהתוס׳ שם [ד״ה הכא] פליגי עליה. ע״ש. ואם ירצה ה׳ אשובה אשנה פרק זה בלי נדר. (פתח הדביר ח״ד – סק״ד)

קמ) **שם ואוכלים**. לענין טלטול מצת מצוה בערב פסח שחל בשבת, עיין בדברינו לקמן סימן תע״א סעיף א׳. (ארחות חיים – ספינקא – סק״ו)

הערות וציונים

78. נדפס באות הקודמת. **79.** עיין למרן הראש״ל בספר הליכות עולם (ח״ג עמוד קצ״ה ואילך) וחזון עובדיה שבת (ח״ג עמוד ט׳), שפסק להתיר לטלטל את המגילה בכל שבתות השנה חוץ מיום ט״ו באדר שחל בשבת. **80.** נדפס באות הקודמת. **81.** נדפס לעיל אות קל״ד. **82.** לא מצאנו בש״ע הגר״ז שדיבר בזה, ונראה שצריך לומר אשל אברהם שם. **83.** לפנינו לא נדפס פתח הדביר מסימן שמ״ה ואילך.

אוצר ההלכה

קמא) שם ואוכלים. כתב החתם סופר ז"ל בחידושי ביצה דף י"ב [ד"ה ליפליגו] וז"ל: כבר ביארנו במקום אחר דמוקצה לאכילה אסור כעין תורה, ואסמכוה אקרא "והכינו את אשר יביאו" [שמות ט"ז, ה'], וממילא יש לאסור טלטול אותן האוכלין משום דלמא אתי למיכל מיניה. ועיין מה שכתב בזה פני יהושע במסכת שבת (דף מ"ד ע"א במשנה מטלטלין נר חדש וכו'). ואותן המוקצאות לע"ד אסורין בנגיעה בלא טלטול, דכל דגזרינן דלמא אתי למיכל מיניה אסור גם בנגיעה, כמו חמץ בפסח בש"ע א"ח סימן תמ"ו [סעיף ג'] ומג"א (סק"ה), ועיין סימן תרי"ב (סק"ו). אמנם אבנים וכדומה עיקר הקצאתן מגזרת נחמיה בן חכליה [שבת קכג:] משום הוצאה מרשות לרשות, ולזה מותר ליגע בהם רק שלא לטלטל ולנגוע, עיין סימן ש"ח (בהג"ה סעיף ג') ובמג"א סימן תקי"ג (סק"ב). ולפי הנ"ל יש ליישב הפוסקים. עכ"ל הטהור.

(ילקוט הגרשוני – קונטרס אחרון אות נ"ז)

קמב) שם הגה ותפלין אין לטלטלם וכו'. (עיין למופת הדור הרב כמהר"י אזולאי נר"ו בספר ברכי יוסף סימן כ"ה [סק"ג][84] ובספר פתח עינים במסכת מנחות דף ס"ד ע"ב [ד"ה מאי], לענין טלית של שבת שמונח בכיס שנותן בו טלית של חול. יע"ש[85]. ועיין מה שכתב מר זקני הרב המחבר ז"ל בסימן צ' [סעיף י"א] משם הרב כמהר"י אלבעלי ז"ל). (בתי כנסיות)

קמג) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. כתב הבית יוסף (ע"ד שיטה מ"א), וכן כתב בתרומת הדשן וכו'. נ"ב: סימן ע'. (כנסת הגדולה – הגב"י)

קמד) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. כתב הבית יוסף (ע"ד שיטה מ"א), וכן כתב בעל תרומת הדשן [סימן ע'] דהיתר גמור הוא וכו'. נ"ב: וכן כתב הרשב"ץ ז"ל בתשובה כתיבת יד, והביא ראיה מהא דתנן מצילין תיק התפלין עם התפלין [שבת קטז:][86]. (שיירי כנסת הגדולה – סימן ש"ז הגב"י סקי"ד)

קמה) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. כתב הבית יוסף (ע"ד שיטה ל"ו), שאין בתפלין דין מוקצה כלל וכו'. נ"ב: וכן כתב רש"ל ז"ל (רפ"ק) [סוף פרק קמא] דיום טוב סימן (ז') [נ"א]. (שיירי כנסת הגדולה – הגב"י סק"ב)

קמו) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. כתב הבית יוסף (ע"ד שיטה ל"ח), שאם ירצה אדם להניח תפלין בשבת אין איסור בדבר כלל וכו'. נ"ב: וכן כתב בספר המפה דתפלין מותר לטלטלן. עיין בט"ז ז"ל (סק"ג) ומג"א ז"ל [סקי"א]. ועיין מה שכתבתי לעיל סימן כ"ט בהגהת בית יוסף[87].

(יד אהרן – הגב"י)[88]

קמז) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. כתב הבית יוסף (ע"ד שיטה ל"ז), והתוס' כתבו בסוף פרק קמא דיו"ט [ביצה טו. ד"ה הכי] שאם ירצה (ל)אדם [להניח] תפלין בשבת אין איסור וכו'. נ"ב: עיין סימן ל"א [סעיף א'] שפסק שבשבת אסור להניח תפלין, ועיין בספר מגן אברהם (ס"ק י"א), ובספר לשון למודים (דף י"ב ע"א [סימן י"ג])[89].

(יד אהרן מהדורא בתרא – הגב"י סק"ב)

קמח) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. כתב הבית יוסף (שיטה מ"א), וכן כתב בתרומת הדשן [סימן ע'] דהיתר גמור הוא לטלטל תפלין אם יש שום צורך בדבר. נ"ב: וכן פסק בספר המפה. ועיין בספר בית יאודה (ח"א חאו"ח סימן ל"ד).

(יד אהרן מהדורא בתרא – הגב"י סק"ג)

קמט) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. כתב הלבוש הטעם, כיון שקצת הוקצו למצותן ושבת אינה צריכה אות. עכ"ל. ועיין להרב בית יוסף מה שכתב על אלו שאומרים טעם זה, שהוא שיבוש גמור, שהמחבר עצמו לא הזכיר כן, אדרבה הזכיר המצוה לסבת היתר הטלטול, ושהתוספות [ביצה טו. ד"ה הכי] כתבו וכו'. וכן כתב בתרומת הדשן [סימן ע'] דהיתר גמור הוא לטלטל תפלין אם יש שום צורך בדבר. עכ"ל. הרי לך שהטעם של הלבוש אינו טעם של עיקר, אלא הטעם הוא דתפלין דמיא לכלי שמלאכתו להיתר, דלא שרי אלא לצורך, אבל שלא לצורך כלל לא, ולא דמי תפלין לאוכלין וכתבי הקדש. איברא כפי מה שכתב הבית יוסף בשם הזוהר [זהר חדש מדרש הנעלם שיר השירים דפוס מונקאטש דף ח' ע"א] בסימן ל"א, דאסיר לעמא קדישא לדחיה חותמא דמלכא עילאה דשרא עלן בגין דיוקנא דאנן עבדין האי במועד ובחולו של מועד וכל שכן בשבת. נראה מזה דאסור לטלטלם, כיון דאסור להניחם בחולו של מועד ומכל שכן בשבת.

(משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

קנ) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. כתב הבית יוסף, ודע שבספר הנקרא מקדש כתוב שאסור לטלטל תפלין בשבת, והביא ראיה מדאמרינן בפרק הנזקין [גיטין ס.] וכו', והרב לוי בן חביב ז"ל העתיק לשון הספר וכו' (מ"ד) גם הרא"ש בתשובה [כלל כ"ב סימן ח'] הזכיר כל דיני המוקצה והאריך בהם, ולא הזכיר דבר מזה, ובודאי נראה מלשונו שאין בתפלין דין מוקצה. עכ"ל. ותימה טובא על הספר מקדש, וגם על מרן בית יוסף שלא מצא סתירה לדבריו אלא מדקדוק לשון הרא"ש, דמתני' היא בפרק כל כתבי (דף קי"ו ע"ב), מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפלין עם התפלין. ובגמרא תנו רבנן, ארבעה עשר שחל להיות בשבת מפשיטין הפסח עד החזה דברי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, וחכמים אומרים מפשיטין כולו וכו'. מאי אהדרו

הערות וציונים

84. נדפס באוצר ההלכה הלכות תפלין חלק ב' בסימן כ"ה אות קי"ב. **85.** ר"ל שהטלית של שבת מונח על טלית של חול, וביום חול רוצה להתעטף, והנדון הוא אם יקח טלית של חול אם יש בזה משום אין מעבירין על המצוות. ע"ש. **86.** ובחזון עובדיה שבת (ח"ג עמוד ס"ח) פסק שראוי להחמיר שלא לטלטל תפלין בשבת, מפני שאסור להניחם בשבת, ומיהו לצורך התפלין עצמם, שלא יבואו לידי בזיון או לצורך מקומם מותר לטלטלם. **87.** נדפס באוצר ההלכה הלכות תפלין חלק ב' בסימן כ"ט אות מ"ג. **88.** במקור נדפס בטעות בסוף סימן ש"ז. **89.** נדפס באוצר ההלכה הלכות תפלין חלק ב' בסימן כ"ט אות ל"ד.

אוצר ההלכה

ליה חבריא לרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, הכי קאמרו ליה, אם מצילין תיק הספר עם הספר לא נפשיט את הפסח מעורו. מי דמי התם טלטול הכא מלאכה. אמר רב אסי בתרתי פליגי, פליגי בטלטול ופליגי במלאכה, והכי קאמרו ליה, אם מצילין תיק הספר עם הספר לא נטלטל עור אגב בשר. מי דמי התם נעשה בסיס לדבר המותר, הכא נעשה בסיס לדבר האסור. ופירש רש"י מי דמי, תיק הספר נעשה בסיס לדבר המותר לטלטלו בלא שום דליקה דספר בר טלטול הוא. עכ"ל. וא"כ הוא הדין לתפלין שהם מותרין לטלטל בלא שום דליקה כספר, דאי לאו הכי אכתי תיקשי ליה ותיק התפלין עם התפלין קאמר מתני'. אלא ודאי הא דקאמר התם נעשה בסיס לדבר המותר אתרוייהו קאמר, דספר ותפלין בני טלטול הן. ורש"י ז"ל חדא מנייהו נקט, ומודה דתפלין לאו מוקצה נינהו. וק"ל. ודוחק לומר דהתם פריך למאן דאמר דשבת זמן תפלין הוא, עיין בתוס' סוף פרק שביעי דמסכת סנהדרין [סח.] בד"ה לחלוץ,

ועיין בתוספות יו"ט מסכת שבת (פרק שישי משנה ב').

(זכור לאברהם – סימן ל"ג)

קנא) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. כתב הט"ז (סק"ג), ותפלין וכו', ותימה לי וכו', וצ"ע. נראה לי ליישב דהאי לצורך היינו שלא יאבדו, ואף דשאר מוקצה כגון כלי שמלאכתו לאיסור אסור מחמה לצל, שאני תפלין דמחמת קדושתן חסו על איבודן אף למאן דאמר שבת לאו זמן תפלין. וזה לשון רש"י פרק המוצא תפלין [עירובין צה.], מכניסין זוג זוג, פירש רש"י [ד"ה המוצא] בשדה במקום שנאבדין. ואף (רשב"ג) [רבן גמליאל] דאית ליה התם לאו זמן תפלין, שרי משום הצלה. ואף דכתב בשדה, יראה דבעיר פשיטא דשרי, דאפשר דלא שייך (ב"ה) [ביה] רק טלטול לחודיה ולא איסור מרשות לרשות, וכתב בשדה שדיבר בהווה ששם דרכן להיות אבודין. ועיין שם בתוס' (ד"ה המוציא תפלין). ואפשר דמה שכתב הרמב"ם [הלכות שבת פי"ט הכ"ג] המוצא תפלין ברשות הרבים, ולא כתב המוצא תפלין סתם כלשון המשנה, לומר דאיירי במקום שאינו משומר לא מגנבי ולא מכלבי, אבל אי משומר מכלבי אף על גב דלא סגי שמירה זו לגנבי אין מכניסין. ודע מה שכתבו התוס' [שם ד"ה מכניסן] דלא מינטרי מכלבי, ר"ל אפילו מכלבי. (ברכת דוד)

קנב) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. כתב המג"א (סק"א), ותימה דבסימן ל"א [סעיף א'] פסק כזוהר [זהר חדש מדרש הנעלם שיר השירים דפוס מונקאטש דף ח' ע"א] וכו' וכל שכן בשבת. ואמר אדוננו מורנו ורבנו [רבי יהונתן אייבשיץ] דלא קושיא, והוא דהמחבר פסק כמאן דאמר דסבירא ליה בעירובין (דף צ"ה) [צו.] מצוה לעבור צריכה כוונה. ע"ש. ולכך פסק (היכא) [הכא] דמותר לטלטל אף שלא בזמנו גופא וכו', דהוי תכשיט גמור, דיכול להניחן ולא יעבור על בל תוסיף. והא דפסק לעיל חייב מיתה, היינו כשנתכוין לשם מצוה דקעבר בבל תוסיף, דשבת לאו זמן הוא.

שם [במג"א], וגם בתוס' בשבת [ס. ד"ה לא] משמע דאסור להניח [וכו'], דאם לא כן לדידיה למה אין מניחין תפלין בשבת ויו"ט. [עכ"ל. רצונו לומר], והוי תכשיט, אלא ודאי דסבירא ליה דתוס' שם מקשו דעל המקשן בגמ' [ביצה טו.] על סנדל המסומר, והתנן כל שנאותין בה [בחול משלחין] ושלחי תפלין, משום דהנאה היא והוי צורכי יו"ט. וא"כ אי לא סבירא להו לתוס' דאסור להניח תפלין הוה להו למימר הטעם משום דיכול להניחן בשבת ויו"ט, אלא ודאי דס"ל דאסור להניח תפלין. וקשה אדרבה בביצה משמע [דלא] כדברי'. וק"ל. (מתוק מדבש)

קנג) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. כתב המג"א (סקי"א), ותפלין וכו' ולא שרי רק לצורך גופו ומקומו. וכתב התוספת שבת [סקכ"א], לכאורה קשה דלפ"ד היה ראוי לאסור אפילו לצורך גופו ומקומו, דהא ודאי פשיטא דקפיד עלייהו ומייחד להו מקום, וליהוי דינם כמוקצה מחמת חסרון כיס. וצריך לומר כיון [דדמי] קצת [ל]ספרים וכתבי קדש, א"כ כמו שספרים עדיפי משאר כלי שמלאכתו להיתר שאסורים לטלטל שלא לצורך כלל, והן מותרים. (ו)אם כן הוא הדין תפלין נמי עדיפא משאר מוקצה מחמת חסרון כיס שאסורים אפילו לצורך גופו ומקומו והם מותרים. עכ"ל. ולפי דבריו אלו נימא שאין בדברים אלו כדאי לחלוק על הש"ע, מאחר שהתפלין לא היה בכלל הגזירה, א"כ מותר אפילו שלא לצורך כלל. ואי משום קושיא שאין יכול להניחן, היינו לשם מצוה, אבל לשמרן שרי להניחן, והוי דרך מלבוש, ומאחר שלא היה בכלל הגזירה שרי בכל ענין. וק"ל. ולפי דברינו אלה אין לו ראיה נמי ממה שכתב וכן מוכח בתוס' שבת (דף מ"ו [ע"ב ד"ה ואמר]). דהיינו שרוצה לדמות לחומרא דאמדושא דאין יוצאין בו לרה"ר, והוי הדין ככלי שמלאכתו לאיסור דאינו מותר אלא לצורך גופו ומקומו, והתפלין נמי אין יוצא בו לרה"ר. וזה אינו, תפלין לא הוי בכלל הגזירה, והוי הדין כמו כתבי קדש שמותרים בכל ענין. ועל זה מסיים עיין סימן ש"ג סעיף י"ח דלית לנו רשות הרבים, א"כ קל הדין אצלנו יותר שמותרין לטלטל, ועוד דלא גרע מקמיעא שאינו מומחה דמתיר לקמן [סעיף ל"ג] לטלטל ואינו מחלק כלל שיהיה לצורך גופו, מכל שכן תפלין.

(בגדי ישע)

קנד) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. גליון מג"א (סקי"א), ושופר, תימה דבסימן ל"א וכו' וכל שכן בשבת. עכ"ל. עיין מה שתמה מורי הגאון נ"ע בספרו דגול מרבבה,

ועיין מה שכתבתי בשו"ת תשובה מאהבה (חלק א' סימן ר"ו).

(תשובה מאהבה ח"ב – סימן רמ"ג)

קנה) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. במג"א (סקי"א), ושופר וכו', תימה דבסימן ל"א [סעיף א'] פסק כהזוהר [זוהר חדש שיר השירים דפוס מונקאטש דף ח' ע"א] וכו'. עיין בסימן כ"ט בבאר היטב (סק"ב) שכתב, דלפי מה שכתב המג"א בסימן כ"ט דכשמניחם שלא לשם מצוה אין איסור בהנחתם, לא הקשה כאן מידי, והוה ליה לתרץ הכא גם כן כהאי חלוקא.

(שמן המאור)

קנו) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. במג"א (סקי"א), אבל תפלין אסור. כצ"ל. (חדושי מוהרמ"ז)

אוצר ההלכה

קנז) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. בנר ישראל ([מגן אברהם] סקי״א), ותימה וכו׳. מיישב [תמיהתו הרב] באר היטב לעיל סימן כ״ט [סק״ב].

(ובסקמ״ה) [**ומה** שתמה במגן אברהם (סקמ״ו)], תירצתי בחלק שני[90]. (מאורי אור חלק באר שבע – דף קי״ט ע״א)

קנח) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. והמחברים [מג״א סקי״א, ט״ז סק״ג] חולקים דוקא לגופו ומקומו, ועיין לקמן [חידושי] ראש השנה [דף ל״ג, דף ק״ע ע״א מדפי הספר][91], ופשטות הרמ״א, דאין מניחין תפלין ואסור (לשממש) [להשתמש] לדבר אחר, אין צריך לפרש, פשיטא כוונתו לצורך מקומו, רק בשופר מפרש.

ומה שתמהו על הבית יוסף, אדרבה אף שפלפל לדינא השמיט בשלחן ערוך לגמרי תפלין ושופר, דבשופר סמך שבכלל שאר כלי שמלאכתו לאיסור דסעיף ג׳, ותפלין לא נקט איסור משום פוסקים המתירין להניח, ולא היתר משום האוסרין, ולצורך מקומו פשוט דלא גרע ממלאכתו לאיסור. ואולי דייק הרמ״א בשינוי לשון תפלין משופר ונקט סתם לצורך, להורות אף מחמה לצל ושלא יגנב ויאבד, דיש סמיכה על כל פנים לענין טלטול על הפוסקים המתירין. (מאורי אור חלק בן נון – דף קנ״ה סוף ע״א)

קנט) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. כתב דאסור לטלטל תפלין בשבת כי אם לצורך, משום דחש לדברי הזהר (שיר השירים [זוהר חדש מדרש הנעלם דפוס מונקאטש דף ח׳ ע״א] שהעתיק הבית יוסף לעיל סימן ל״א) מאן דמנח תפלין בחול המועד חייב מיתה, כל שכן בשבת ויום טוב. ולפי זה יהיו התפלין אסורין לטלטלם משום דלא חזי ליה, כמאמר מר בר רב אשי (גיטין דף ס׳ ע״א), האי ספר אפטרתא לטלטולי נמי אסור דהא לא חזי וכו׳. ואף שבגוף דין זה לא הסכים הרמ״א לעיל סימן ל״א [סעיף ב׳] לפסוק כמו שכתב הזוהר, מכל מקום חייש לדבריו, ועיין מה שכתבתי בהערות השלחן ערוך לקמן (מענה קל״ב)[92].
(בן יוחאי – מענה ק״ל)

קם) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. ואף שכתב בזוהר שיר השירים ([זוהר חדש מדרש הנעלם דפוס מונקאטש דף ח׳ ע״א] הועתק בבית יוסף סימן ל״א) המניח תפלין בשבת ויו״ט חייב מיתה, ולפי זה ודאי דאסורין לטלטל משום דלא חזי ליה, כמאמר מר בר רב אשי (גיטין דף ס׳ ע״א) האי ספר אפטרתא לטלטולי נמי אסור דהא לא חזי וכו׳, התיר הבית יוסף בסימן זה לטלטלם, כמבואר בדבריו באריכות, לפי שהוציאו הפוסקים ממשמעות הגמ׳ אם ירצה יניחם. ואף על פי שאמרו (מנחות דף ל״ו ע״ב) שבת ויו״ט לאו זמן תפלין היא, מכל מקום אין איסור בדבר כמו שכתבו תוס׳ ביצה (דף ט״ו ע״א בד״ה (הי׳) [הכי]), וכן כתבו תוס׳ נדה (דף נ״א ע״ב סוף ד״ה ולבני מערבא), וכן הוכיח הבית יוסף מדברי רש״י [ביצה טו. ד״ה זוג] ור״ן שם [ח. ד״ה ורב]. עיין בו. ועיין ים של שלמה (ביצה פ״א סימן נ״א). והמג״א (סקי״א) הקשה, דאם הבית יוסף פסק כמו שכתב הזוהר דמאן דמנח תפלין בשבת ויו״ט חייב מיתה (כמו שהביא לעיל ריש סימן ל״א), ודאי יהא אסור לטלטלן, וא״כ איך שייך להבית יוסף להביא ראיה מדברי התוס׳ ור״ן כנ״ל שסברו ההפך. ובלתי הזוהר לא קשיא מידי על הבית יוסף מהא דפסק לעיל שאסור להניח תפלין בשבת ויו״ט ע״פ דברי הגמ׳ במנחות כנ״ל כמו שהקשה רבינו הגדול בספר דגול מרבבה סימן זה על המג״א, שהרי הבית יוסף בעצמו כתב התשובה בצדו כנ״ל, דמכל מקום אם הניחם אין איסור בדבר, ואם ירצה יניחם וכו׳. אמנם על פי הזוהר חייב מיתה, שפיר הקשה המג״א, ואין מקום לקושית רבינו הגדול הנ״ל.

ואין לומר דקושית רבינו היא ממשמעות לשון המחבר (סימן ל״א [סעיף א׳]) אסור להניח תפלין בשבת ויו״ט, גם זה הלשון אסור לא כתב רק על פי הזוהר, שכתב המניח תפלין בהן חייב מיתה. ומטעם זה לא כתבו הרמב״ם [הלכות תפלין פ״ד ה״י] והטור הלשון אסור וכו׳, ולא כתבו רק שבת ויו״ט לאו זמן תפלין, כמו שהוא מדינא דגמרא דאין איסור בדבר ואם ירצה יניח, וכמו שהאריך בזה גם כן בשו״ת הרדב״ז (ח״ג סימן תק״ן) [ח״ה סימן אלף תרצ״ג], ועיין שו״ת שאגת אריה (סימן מ״ה). ואין לדקדק ממה שמסיים המחבר שם דאסור להניחם משום זלזול, גם את זאת אשים על לבי, ונראה לפרש הטעם לפי שכתב רבינו יונה (ריי״ף רפ״ק דברכות [ב. ד״ה וכל]) על מאמרם [שם ד:] לא יאמר אדם אוכל קימעא וכו׳ ואח״כ אקרא ק״ש וכו׳ וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה, וז״ל: יש לתמוה למה אמרו בזה חייב מיתה יותר משאר מקומות שאסרו חכמים כמה דברים, וי״ל מפני שבזה אפילו חכמים מודים דמן הדין זמנה כל הלילה, אלא שעשו סייג להרחיק מן העבירה, ואולי יאמר בלבו לזלזל ביה, וכיון שאינו אלא סייג בעלמא לא אחוש לדבר, משום הכי הצריכו בכאן להזהיר יותר, ולהודיע שהעובר על דבריהם אפילו בדבר שמותר מן הדין, חייב מיתה, כיון שגזרו הם, והוא פורץ גדר וישכנו נחש. עכ״ל. ועיין תוס׳ עבודה זרה (דף כ״ז ע״ב בד״ה חויא דרבנן). וכן נראה לפרש הך מאן דמנח תפלין בשבת ויו״ט, דליכא אסור מדינא, וחייב מיתה על פי גזירת רז״ל בזוהר. ועל פי דברי הזוהר האלה כתב בש״ע הלשון דאסור להניחן בהן משום זלזול, ולא מדינא דגמרא בשום אופן. וזה שלא הגיה הרמ״א כלום לעיל על מה שכתב המחבר אסור להניח תפלין בשבת ויו״ט משום זלזול, הרי לדידן אין איסור ואין זלזול, דהא בחול המועד מצוה להניח תפלין כמו שכתב הרמ״א (שם סעיף ב׳), ובשבת ויום טוב אם ירצה יניח כמ״ש, מה זלזול המועדות שייך בזה. נראה טעמו לפי שכתב הריטב״א בשם רבו (סוכה דף ל״ח ע״א בד״ה הכא), וז״ל: ומה שאין אנו אומרים בחול

הערות וציונים

90. נדפס לקמן אות תצ״ח. **91.** זה לשונו שם: מה שתמה [הט״ז] שם לדידן דקיימא לן אסור להניח בשבת הם מוקצה, וגם הרב נר ישראל תמה, ושכח דברי עצמו בסימן כ״ט דוקא במניח לשם מצוה אסור להניחם, וגם [מה שכתב] הרב באר היטב שם [סימן כ״ט סק״ב] בשם הרב נר ישראל [דאם הניחם בשבת לשם מצוה עובר] משום בל תוסיף, לא היו דברים מעולם. ע״ש. וגם במהדורא בתרא לעיל יישבתי, ומחוורתא כדהכא. עכ״ל. **92.** נדפס באות הבאה.

אוצר ההלכה

המועד בתפלה את יו״ט מקרא קודש הזה (אמר המחבר, המנהג לומר כך דוקא ביו״ט ולאו בחול המועד מצאתי כתוב במסכת סופרים פרק י״ט הלכה ג׳. ואנן אין נוהגין לומר מקרא קודש כלל כמו שכתב הרמ״א לקמן סימן ת״ץ (ס׳) סעיף ג׳, והגאון בעל תשובת פנים מאירות (ח״ב סימן קנ״ג) מיישר מנהג זה על פי הגמרא עיין בו), לפי שעושין בו מלאכה בדבר האבד, ושלא לזלזל ביו״ט ממש, שיהיו סבורין שהם שוין בקדושה מכיון ששוין בשמותם. עכ״ל. וכן הכא נמי אתי שפיר לדידן הלשון משום זלזול.

והנה מדינא דגמ׳ ברור דאין איסור בהנחתם בשבת ויו״ט כמו שכתבתי לעיל, ויש ליישב בזה הקושיא עצומה שהקשה התוס׳ יו״ט [עירובין פ״י מ״א], ונעתקת במג״א לעיל (סימן ש״א ס״ק נ״ד) ע״ש, ובאמת קושיא זו כבר הקשה הטור (שם) וז״ל: וצ״ע דהא קיימא לן שבת לאו זמן תפלין וכו׳. ע״ש. ולפי דברינו מתורץ שפיר. והנה קושית המג״א הנ״ל אשר בה החלנו, היא על המחבר רק לפי דברי הזהר שהבית יוסף פסק כוותיה לעיל וכמ״ש, ויפה הקשה, ולפי דרכנו למדנו שגם קושייתו זאת בתקפה וגבורתה לא קשיא מידי, כאשר נבאר היטב בסוף מענה זאת. ע״ש. ועיין בספר תשובה מאהבה (סימן ר״ו) מה שכתב על דברי המג״א ודברי רבינו הנ״ל. ודע דבכל זה לא התיר הבית יוסף לטלטלם כי אם לצורך, משום דמכל מקום יש ליזהר בדברי הזוהר, וכן כתב המג״א (ס״ק ד׳) [י״א]) על פיו. ע״ש. ויש מביאים ראיה מדהקשו [הגהות אשרי סוף פ״ק דביצה] והא לצורך קתני במתניתין (ספ״ק דביצה) ותפלין לאו צורך מועד נינהו, ותירץ האור זרוע דהכי קאמר דכיון שניאותין בו בחול המועד משלחין אותן. ומכאן ראיה שחייבין בתפלין בחול המועד. והנוהגים כמו שכתוב בזוהר תירצו דאיצטרכו במועד לנטורי נפשיה[93]. ומהרש״ל בים של שלמה (ביצה פ״א סימן נ״א) הוסיף להביא ראיה מירושלמי [מו״ק פ״ג ה״ד], ועשה סמך בקרא [דברים כ״ח, י׳] דמניחין. עיין בו. (בן יוחאי – מענה קל״ב)

קסא) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. כן כתב הרב בית יוסף בשם ספר אחד נקרא מקדש דתפלין המה מוקצה. וכבר כתבתי [סק״ה][94] שיש לי קושיא אחת וגדולה היא אלי, דבש״ס דשבת (דף קי״ז) [קטז:] אמרינן מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפלין עם התפלין. ושם בש״ס בהא דפליגי [רבי ישמעאל בנו של] רבי יוחנן בן ברוקה ורבנן אי מפשיטין הפסח עד החזה או כולו, ואי מטלטלין העור אגב בשר, וקאמר הש״ס אם מצילין תיק הספר עם הספר לא נטלטל עור אגב בשר, ודחי הש״ס אם מצילין תיק הספר עם הספר שכן נעשה בסיס לדבר המותר אבל עור אגב בשר לא נטלטל שכן הוא בסיס לדבר האסור. וע״ש היטב. וקשה אמאי לא מייתי הש״ס ראיה מהא דמצילין תיק התפלין עם התפלין אף דנעשה בסיס לדבר האסור, דתפלין אסורים בטלטול. ונראה לי ליישב דכבר כתבתי [שם] בביאור דברי ספר התרומות [ספר התרומה סימן רכ״ו] שכתב דהתירו לטלטל מוקצה בדליקה משום פסידא דממון וכמו שהתירו למי שהחשיך בדרך, וא״כ קשה הך מילתא דאסרינן כאן לטלטל תיק שיש בתוכו מעות משום שנעשה בסיס, והרי המעות עצמן התירו לטלטל. וכבר הרגיש בזה בסה״ת עצמו. ונראה דבאמת כבר כתבתי [סוף סק״א][95] דבטעם איסור מוקצה, לדעת הרבה פוסקים דהטעם שלא יהא טלטול של שבת כטלטול של חול, ושלא ימנע מעונג שבת, ובש״ס [שם קכד:] אמרו טלטול משום הוצאה הוא. וכבר השיג הראב״ד [הלכות שבת פכ״ד הי״ג] על הרמב״ם בזה. וכבר כתבתי לעיל [שם] דבדברים דלא אסרו חז״ל רק לצורך מקומו או מחמה לצל, והתירו לצורך גופו, אי אפשר לומר מטעם הוצאה, דהרי כל הוצאה שאינה צריכה לגופה מותר מן התורה, ולצורך גופה שרינן לה, כי לא רצו חז״ל לעמוד דבריהם לאסור אף לצורך גופו מאחר שצריך לו, וא״כ למה יגזרו משום חשש הוצאה אם אינו אסור רק שלא לצורך גופו, דגוף ההוצאה אינו רק מדרבנן. וע״כ הוצרכנו לטעמים אחרים שהובאו בדברי הפוסקים. אבל דבר שאסרו חז״ל לטלטל אף לצורך גופו, כגון דבר שאינו כלי, בזה שייך לומר משום חשש הוצאה לצורך גופו. והנה טלטול מוקצה שאנו מתירין משום פסידא, היינו במקום דלא שייך חשש הוצאה רק מניעת עונג ושמחת שבת, או משום חפציך שהזכירו הפוסקים, בזה אפשר לומר דבמקום פסידא לא העמידו חז״ל, דגם הפסד ממון מבטל העונג ושמחת שבת, וגם משום שלא יהא טלטול של שבת כיון דאירע לו פסידא וכו׳, דזמנין אינו בכלל עשיות חפצו אלא מניעת ההפסד. אבל היכי דשייך משום חשש הוצאה, לא התירו חז״ל משום הפסד ממון, ואדרבה חששו יותר שלא יבא לכלל הוצאה. ומעתה לענין טלטול מעות ביום השבת, דבזה אף לצורך גופו אסור, כיון שאין שם כלי עלה, שייך חשש הוצאה לצורך גופו. מה שאין כן מה שנעשה התיק בסיס, הוי לענין צורך גופו בסיס לדבר היתר גם כן, דתפלין מותר לטלטלן לצורך גופן, כמו שאר כלי שמלאכתו לאיסור, ואם כן אין איסור רק במקום דלא שייך חשש הוצאה דאורייתא, ולמה גזרו בזה. וע״כ משום שאר טעמים קאתינן עלה, וזה מותר משום הפסד ממון. ודו״ק היטב. (ישועות יעקב – סק״ז)

קסב) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. במג״א (סק״א) השיג על הרב בית יוסף, (שכתב) [וכתב] ותימה דבסימן ל״א פסק כהזוהר [זהר חדש מדרש הנעלם שיר השירים דפוס מונקאטש דף ח׳ ע״א] דהמניח תפלין בחול המועד חייב מיתה וכל שכן בשבת. עכ״ל. ובספר דגול מרבבה כתב על זה, ודבריו תמוהים, דלמה הצריך למילף שבת בקל וחומר דחול המועד, והלא הש״ע פסק לעיל סימן ל״א [סעיף א׳] בהדיא שאסור להניח תפלין בשבת משום שהוא זלזול לאותו שבת. וכן מה שכתב המג״א דאל״כ לדידיה וכו׳, הוא מחוסר הבנה. עכ״ל. ובאמת אין הפירוש במג״א במה שכתב ״וכל שכן בשבת״, דמקל וחומר יליף לה מחול המועד, אלא הוא עצמו לשון הזוהר שבבית יוסף סימן ל״א, וז״ל: ובגין כך אסור לעמא קדישא וכו׳, במועד ובחולו של מועד, וכל שכן בשבת, דכולא שרי עלן. יע״ש. והבית יוסף פסק שם כוותיה.

הערות וציונים

93. עיין ברכות דף כ״ג סוף ע״א. **94.** נדפס לעיל אות ע׳. **95.** נדפס לעיל אות ד׳.

אוצר ההלכה

וקושית המג״א הוא מדברי הבית יוסף דסימן ל״א אמה שכתב כאן, ולהכי לא הקשה מדברי הש״ע דסימן ל״א, משום שמהבית יוסף יוגדל הקושיא, דמבואר שם דחייב אפילו מיתה, כדברי ספר הזוהר, מה שאין כן בש״ע לא נזכר רק דהוה זלזול, והוא מהתוס׳ דמנחות [לו: ד״ה יצאו].

ומה שכתב המג״א אח״כ דאל״כ לדידיה, הוא גם כן ראיה למה שכתב בבית יוסף סימן ל״א דיש איסור בדבר, דאל״כ לדידיה למה אין מניחין, ר״ל דלא חזינן מעולם שום אדם שיהיו מניחין בשבת, דנהי דאינו חייב, מ״מ המניחין יקבל שכר כמי שאינו מצווה ועושה. אלא על כרחך דיש איסור בדבר, ולהזוהר חייב אפילו מיתה, וכן פירש במחצית. יע״ש. (בני משה – ברומר)

קסג) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. עיין להרב חיי עולם ז״ל אשכנזי לעיל סימן ל״א (סעיף א׳)[96] מה שכתב בדין זה. ועיין להרב תשובות גבריאל ז״ל (סוף סימן ה׳) על קושיית הרב מג״א ז״ל (ס״ק י״א). (פתח הדביר ח״ד – סק״ה)

קסד) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. דעת המקדש הביאו הבית יוסף דאסור לטלטל תפלין. והנה בישועות יעקב [סק״ה, סק״ז][97] הקשה מהא דאמרו בשבת (דף קי״ז ע״א) מי דמי התם נעשה בסיס לדבר המותר, ופירש רש״י דתיק הספר נעשה בסיס לדבר המותר, ואכתי תקשה מתיק תפלין דנעשה בסיס לדבר האסור לדעת המקדש. ולפענ״ד נראה לפי מה שכתב המג״א לקמן בסימן (ש״מ) [ש״ח] (ס״ק נ׳) דבעינן שיהיה בסיס ערב שבת בין השמשות, הא בשבת לא נעשה בסיס. ולפי זה בערב שבת בין השמשות דמספק היה יכול להניח תפלין, ואדרבא ספק מצוה עליו ואתחזק חיובא, וא״כ לא נעשה בסיס לדבר האסור בע״ש רק בשבת, וא״כ לא נעשה בסיס לדבר האסור בשבת. ובזה יש ליישב קושית התוס׳ (שם ד״ה מי דמי) שהקשו דאמאי לא קאמר דהתם נעשה בסיס לדבר המותר ולאיסור, והכא נעשה בסיס לאיסור בלבד. ולפמ״ש אתי שפיר, דא״כ יקשה מתפלין, דעל כל פנים לא נעשה בסיס להיתר, דניהו דגם לאיסור מחמת התפלין לא נעשה בסיס וכמ״ש, אבל להיתר גם כן לא מקרי. ואף דבין השמשות היה מותר להניח תפלין מחמת ספק, פשיטא דמחמת ספק היתר לא מקרי בסיס להיתר, דמה חזית ליזל בתר ההיתר, ניזיל בתר האיסור של כל השבת, ולכך נעשה בסיס לאיסור של המעות, והוה דומיא דעור אגב בשר. ודו״ק.

ומה שהקשה הב״ח [אות א׳] מהא דמבואר בשבת (דף ס״א ע״א) ולא יצא בתפלין לרשות הרבים, דמשמע דוקא לרשות הרבים, אבל בביתו מותר. לפענ״ד אין ראיה, דמשכחת לה שהיה מלובש בהם מערב שבת, ובכהאי גוונא כשהמוקצה כבר בידו מותר לטלטלם בכל מקום. ואף האבן העוזר [סימן רס״ו סעיף י״ב בהגה] שחולק על האגודה [ביצה סימן ה׳] מודה בזה, כיון דתפלין אינו רק ככלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו על כל פנים, כמו שכתב המקדש בעצמו. ובלא״ה יש לומר דאם נימא דלילה זמן תפלין, א״כ אף דבשבת אסור דלאו זמן תפלין היא, מכל מקום בין השמשות היה מצוה להניח, ועיין מנחות (דף ל״ו ע״ב), ועיין בחבורי מגן גבורים סימן ל״א [שלטי הגבורים סק״ב] ובמפרשי הים[98] בשו״ת להגאון מפוזנא ז״ל. א״כ כיון דלא אתקצי בין השמשות, שוב לא אתקצי כלל, ומותר לטלטל תפלין. אבל אם אסור להניח תפלין בלילה, שוב בספק חשיכה לא חולץ ולא מניח. ועיין מנחות שם. ודו״ק. (דברי שאול – עדות ביוסף)

קסה) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. כתב המג״א (סקי״א), ושופר וכו׳, התוס׳ בשבת [ס.] וכו׳. צריך עיון בדברי תוס׳ (שם ד״ה [לא] סנדל) שכתבו, דהא דקתני (ביצה דף י״ד ע״ב) זה הכלל, לא קאי אלא אמנעל שאינו תפור. ע״ש. וצ״ע דבמתניתין בביצה שם קתני בהדיא דאין משלחין מנעל שאינו תפור, וזה הכלל קאמר בגמ׳ שם [טו.] דאתי לאתויי תפלין. וכן פסק הרמב״ם בפרק ה׳ מהלכות יו״ט [הלכה ו׳] ובשלחן ערוך (סימן (תק״א) [תקט״ז סעיף ג׳]). (דברי צבי)

קסו) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. כתב הבית יוסף, ודע שבספר מקדש כתוב שאסור לטלטל תפלין בשבת וכו׳. עיין בספר זכור לאברהם אביגדור (חאו״ח סימן ל״ג)[99] דמקשה ממתני׳ דפרק כל כתבי [קטז:] מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפלין עם התפלין, ועיין שם בגמ׳ ובדברי רש״י [קיז. ד״ה מי דמי], והוא הדין לתפלין שהם מותרין לטלטל בלי שום דליקה כספר וכו׳. ע״ש. ועל מה שכתב הב״ח (בסעיף א׳), עיין מה שכתב על דבריו הרב מג״א (בסקי״א), ומה שכתב על דבריו הרב בגדי ישע (בסקי״א)[100]. (דברי מנחם – הגב״י סק״ב)

קסז) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. ועיין בישועות יעקב [סק״ה, סק״ז][101] דהקשה מסוגיא דש״ס שבת [קיז.] הנזכרת לעיל במה דדחי הש״ס, אם מצילין תיק הספר עם הספר, שכן נעשה בסיס לדבר המותר וכו׳. ולמה שכתב הרב בית יוסף דתפלין הם מוקצה, אמאי לא מייתי הש״ס ראיה מהא דמצילין תיק התפלין עם התפלין, אף דנעשה בסיס לדבר האסור, דתפלין אסורין בטלטול. ע״כ. והנה לכאורה יש לומר דהיה לפניו גירסת המשנה כמו שהיא בראש [פרק ט״ז סימן א׳] דגרס מצילין תיק הספר לבד, ואין לגירסא תיק התפלין עם התפלין זכר כלל. אכן שינויא דחיקא לא משנינא, והאמת יורה דרכו דלכולי עלמא גרסינן במתניתין תיק התפלין גם כן, כנראה מדברי המחבר (סימן של״ד סעיף ט״ו), וההשמטה שבראש״ש ט״ס הוא, דלדעת הש״ס ודאי דלא שייך לתא דמוקצה בתפלין כלל. וכמו שכתב המג״א (בסקי״א), דתפלין אפילו שלא לצורך גופם כלל שרי לטלטלם, משום דשבת אין צריך אות, אבל אם ירצה להניח אין איסור בדבר. אלא שכאן כתב המחבר

הערות וציונים

96. נדפס באוצר ההלכה הלכות תפלין חלק ב׳ בסימן ל״א אות ב׳. **97.** נדפסו לעיל אות ע׳ ואות קס״א. **98.** נדפס בסוף ספר ים התלמוד. **99.** נדפס לעיל אות ק״נ. **100.** נדפס לעיל אות קנ״ג. **101.** נדפסו לעיל אות ע׳ ואות קס״א.

אוצר ההלכה

אליבא דדעת הזוהר הקדוש [זהר חדש מדרש הנעלם שיר השירים דפוס מונקאטש דף ח' ע"א] דפסק דהמניח תפלין בחול המועד חייב מיתה כל שכן בשבת, ופסק הרב בית יוסף כוותיה בסימן ל"א [סעיף א'], ע"ש, וכמו שכתב המג"א בסימן כ"ט (סק"א) בשם מדרש הנעלם, וא"כ אין מסוגיית הש"ס שום קושיא כלל.

(דברי חכמים – ערך השלחן)

קסח) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. עיין מג"א (סקי"א). עיין דגול מרבבה, ותמה עליו בתשובה מאהבה (ח"א תשובה ר"ו) דדגול מרבבה סבר דהנך "וכל שכן בשבת", הוא מדברי המג"א, ובאמת הוא לשון מדרש הנעלם בשיר השירים [זוהר חדש דפוס מונקאטש דף ח' ע"א], וזה לשון הזוהר: האי במועד ובחול המועד, וכל שכן בשבת, דכלא שרא עלן. עכ"ל.

(לקוטי שלמה)

קסט) שם הגה ותפלין אין לטלטלן כי אם לצורך. ותמה הט"ז [סק"ג], דכיון דהיתר הטלטול תלוי במה שאין איסור בהנחתן, וכמבואר בבית יוסף, ואם כן הא כבר כתב הבית יוסף וש"ע סימן ל"א [סעיף א'] שיש איסור בהנחתן, והניח בצ"ע. וכן הקשה המג"א [סקי"א]. והוסיף עוד להקשות דהא הוי כלי שמלאכתו לאיסור מצד דחיישינן שמא יצא לרשות הרבים, כיון דשבת לאו זמן תפלין מסח דעתיה. ע"ש היטב במג"א.

ונראה בדעת זקני הרמ"א ז"ל, דהא לכאורה קשה איך פסק הבית יוסף בשלחן ערוך בסימן ל"א דאסור להניח תפלין בשבת, הא הוא עצמו לעיל סימן כ"ט עלה ונסתפק דלרבי עקיבא בעירובין (דף צ"ו ע"א) אי האי קרא ד"והיה לך לאות" [שמות י"ג, ט'] אתא לאסור או רק מחיובא ממעט לה. ע"ש. ובמאי הכריע בשלחן ערוך לאסור. אך האמת יורה דרכו דמקור דברי הש"ע בסימן ל"א נמשכים אחר מה שכתב בבית יוסף שם על פי הזוהר [זהר חדש מדרש הנעלם שיר השירים דפוס מונקאטש דף ח' ע"א] דאסר להניח תפלין בחול המועד וכל שכן בשבת. ע"ש. [ועיין במג"א לעיל סימן כ"ט, וראיתי [דבריו] אחר כתבי דברים שכתבתי פה]. וא"כ לא קשה מזה על זקני הרמ"א ז"ל, דלענין הלכה כבר בירר השאגת אריה (בסימן מ"א) בראיות ברורות, דלרבי עקיבא ליכא איסורא דאורייתא. ע"ש היטב. ולא נשאר לאסור רק על פי הזוהר, אך בזה לשיטתו אזיל דבסימן ל"א [סעיף ב'] פסק להניח תפלין בחול המועד ולא חשש לדברי הזוהר, ויש לומר דהוא הדין לשבת על כל פנים ליכא איסורא, ואפשר משום דרשב"י יסבור כרבי יוסי הגלילי [עירובין שם], דלדידיה יש איסורא כמו שכתב השאגת אריה שם, אבל למאי דקיימא לן כרבי עקיבא ליכא איסורא כנ"ל. [איברא כי לפי זה צ"ע שיטת הבית יוסף, דכאן כתב להדיא דליכא איסורא. ע"ש. ותיקשי קושית הט"ז. ואפשר דכאן כתב על פי דין, ופשט ליה להיתר כמ"ש השאגת אריה, ובסימן ל"א כתב על פי הזוהר. ואולי משום זה השמיט כאן דינא דתפלין לענין טלטול. וצ"ע]. וזה ברור ופשוט לענ"ד.

ועל קושית המג"א הנ"ל, נראה גם כן לומר בפשיטות, דהא בדין זה דקיימא לן כרב [שבת סד:] דכל מה שאסרו חכמים לצאת לרשות הרבים אסרו לצאת לחצר, יש מחלוקת הפוסקים, דהרמב"ם ז"ל [פרק י"ט ה"ח] סובר דהיינו דוקא בחצר שאינה מעורבת אבל לא במעורבת, והרמב"ן [שם ד"ה אמר רב] והרשב"א ז"ל [עבודת הקדש בית נתיבות שער ג' סימן ב'] חולקים. והובאו דיעות אלו לעיל סימן ש"ג (סעיף י"ח). והנה שם כתב בשלחן ערוך (בריש הסעיף) בסתם כדעת הרמב"ם הנ"ל, ואח"כ כתב ויש אומרים - דעת הרמב"ן והרשב"א הנ"ל, ע"ש, וא"כ לפי מה שהשריש זקני הש"ך ז"ל ביו"ד סימן רמ"ב [קיצור הנהגות איסור והיתר אות ה'], דכל מקום שהביא בש"ע דיעה אחת בסתם ואח"כ כתב וי"א, הלכה כדיעה הראשונה דהביא בסתם. וא"כ הכא יש לפסוק כהרמב"ם. הגם כי הפמ"ג כתב בהקדמה ליו"ד [אות א'] דאם בדיעה הראשונה אין מפורש ההיפוך רק בסתם, אינו כן, והוא הדין הכא, הא בזה לאסור שאינה מעורבת הכל מודים, ורק דמוכח מדיוקא דהא מעורבת מותר, ולא פירש להדיא, ע"ש, אך הא הפמ"ג עצמו הביא דהש"ך לא סבירא ליה כן (ביו"ד סימן פ"ד), ועיין שם היטב (בסעיף ד' ס"ק י"ב) ותראה כי שם הוא ממש כמו הכא. ואם כן דעת המחבר להתיר במעורבת. [ועיין לקמן סימן שמ"ה סעיף ז', ובסימן ש"ג סעיף י"ח. וצ"ע]. וא"כ שוב ליכא בתפלין חשש שמא יצא לרשות הרבים, כיון דהכא איירי בבית, והלא כיס [של תפלין] על כרחך לא מיקרי כלי שמלאכתו לאיסור, [ועיין שם בש"ך בשם התורת חטאת [כלל מ"ר דין ה'] ו[צ]ל"ע לפי מה שכתבתי, ויבואר שם אם ירצה ה']. ועיין במג"א שסיים לעיין בסימן ש"ג שם. ואולי כוונתו למה שכתבתי, אך במחצית השקל לא ביאר כן. ע"ש. כך נראה לענ"ד בדעתו ז"ל.

אמנם אי קשיא הא קשיא, דאיך יפרנס הסוגיא דסנהדרין (דף ס"ח ע"א), גבי כשחלה רבי אליעזר נכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפלין, וגער בו אביו משום היאך מניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שבות. ע"ש. הרי דעל כל פנים יש איסור שבות, ואם כן למה התיר הטלטול. ועיין שם בפירוש רש"י ז"ל [ד"ה איסור] דפירש דהוי שבות שמא יצא בהן לרשות הרבים. והיינו כשיטת הרמב"ן והרשב"א הנ"ל. אבל להרמב"ם שהוא שיטת זקני הרמ"א גם כן כנ"ל, אי אפשר לפרש כן. וכן הקשה השאגת אריה (סימן מ"ב) לדעת הרמב"ם הנ"ל. ועיין במג"א כאן שכתב לעיין בסוגיא דסנהדרין. ואולי כוונתו להקשות כן. אך במחצית השקל ביאר דכוונתו ליישב בזה פירוש רש"י שם. ע"ש. וכן נראה מסידור דברי המג"א. ע"ש. איך שיהיה, על כל פנים קשה מזה קושיא גדולה על זקני הרמ"א ז"ל.

אך נראה ליישב בהקדם דברי השאגת אריה (שם ובסימן מ"ג), עיין שם שהאריך בדברים ברורים להוכיח דלרבי עקיבא דקיימא לן כוותיה, דשבת לאו זמן תפלין מקרא ד"והיה לך לאות", ממילא רק מחיובא ממעטינהו, ולא מאיסורא, ורק מחשש שמא יצא לרשות הרבים, וכמו שהבאתי לעיל. ושוב כתב דלרבי יוסי הגלילי דסבירא ליה דעובר על אזהרת "ושמרת" [שמות י"ג, י] אפילו הכי אם כיון לשמרו שרי, וראיה דהא לסלקא דעתיה דרב הונא [בריה דרב יהושע] אליבא דאביי [ביצה טו.], כל הני מתני' ומתניתא דסבירא להו דלא יצא בתפלין, כרבי יוסי הגלילי סבירא להו,

אוצר ההלכה

ואפילו הכי המוצא תפלין מכניסן משום שמירתן, ואי הוא איסור תורה אפילו לשמרן משום בזיון דתפלין, אי אפשר למשרי איסור תורה. ע״ש שהאריך, וזהו תוכן דבריו. וא״כ ניחא, דיש לומר דזקני הרמ״א לא יפרש כפירוש רש״י הנ״ל, דבאמת ליכא חשש שמא יצא לרשות הרבים, דהא היה [בבית] ולא גרע מחצר המעורבת, ורק דרבי אליעזר יסבור כרבי יוסי הגלילי דיש איסור דאורייתא בהנחת תפלין בשבת, והא דנקט שבות היינו משום דהא לשמרן ליכא איסור כנ״ל, וא״כ אף אם לא יחלוץ תפלין קודם שבת ויכוין בשבת לשמרן ליכא איסור כנ״ל. ולזה אמר כיון דמכל מקום אסור להניח תפלין בשבת לשם מצוה, א״כ הוי התפלין כלי שמלאכתו לאיסור, ואף דמותר לשמרן, מכל מקום ודאי אסור להיות לבוש בתפלין לשמרן, וכמו שגזרינן שמא יצא לרשות הרבים לשיטת הרמב״ן והרשב״א הנ״ל, כן ראוי לגזור דילמא בקל יבוא לידי איסור, שישכח שהוא שבת ויכוין לשם תפלין, ורק משום בזיון תפלין התירו כמו במוצא תפלין. ולזה אמר רבי אליעזר דאם לא יחלוץ התפלין ויצטרך לחלוץ בשבת יהיה איסור שבות מצד טלטול התפלין, כיון דהוי כלי שמלאכתו לאיסור כנ״ל. וכל זה לרבי יוסי הגלילי, אבל למאי דקיימא לן (כר״א) [כרבי עקיבא] ליכא איסורא דאורייתא כנ״ל, שפיר פוסק זקני הרמ״א דמותר לטלטל לצורך. כן נראה לענ״ד נכון בעזר ה׳ יתברך. [שוב ראיתי במג״א לעיל סימן כ״ט מה שכתב שם, ויש לעיין בזה. ועיין בצל״ח סוף פרק קמא דביצה, ובפירוש המשניות להרמב״ם בביצה שם ובעירובין [ריש] פרק י׳. וצ״ע ואין כאן מקום להאריך].

(מוליך לימין משה – אות ל״ה)

קע) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. עיין תשובת מהר״י מברונא (סימן מ׳) שהביא ראיה משבת דף קי״ז ע״א, ופסק דכיון דאיכא למילף מינייהו כמה דינים שרי לטלטלן. ועיין מגן אברהם (סימן ש״ז סקכ״ד) לענין גט, ובמשבצות זהב כאן (סק״ב). ועיין עוד בברכי יוסף לעיל סימן ל״א [סק״א][102] שכתב דלהנוהגים שלא להניחם בחול המועד אסור לטלטלן בשבת ויו״ט.

עיין במגן אברהם (סקי״א), ובדגול מרבבה תמה עליו, ועיין שו״ת תשובה מאהבה (ח״א סימן ר״ו) שקיים דברי מג״א שכן הוא במדרש הנעלם [זוהר חדש שיר השירים דפוס מונקאטש דף ח׳ ע״א] שבבית יוסף סימן ל״א. עיין שם ותבין דברי המג״א. [הערת מהרש״ם]. (ארחות חיים – ספינקא – סק״ז)

קעא) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. עיין להרב כפות תמרים בסוכה (דף מ״ב ע״ב) בתוד״ה טלטול, מה שכתב סעד להתיר טלטול התפלין. ע״ש. (זרע דוד)

קעב) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. עיין סימן כ״ט [סק״א][103] מה שכתבתי בשם השאגת אריה [סימן מ״א] דאין איסור כלל להניח תפלין בשבת ויום טוב באינו מתכוין לשם מצוה, דשלא בזמנה אליבא דכולי עלמא בעי כוונה. ורק שבשבת אסור לצאת בהם שמא יצטרך להסירם כשירצה לכנוס לבית הכסא, כמו שכתבו הטוש״ע סימן ש״א [סעיף ז׳], ולפי זה ביום טוב שרי. ולענין טלטול למאן דסבירא ליה דכל מה שאסור לצאת אף בבית אסור כמבואר בסימן ש״ג (סעיף י״ח), הוי כלי שמלאכתו לאיסור לדעת המהרש״א ז״ל ([שבת] בדף ס״ד ע״ב ד״ה רב עניי). ועיין שם בפני יהושע [ד״ה בא״ד ורב עניי] שנחלק עליו. ועל כל פנים למאי דקיימא לן דלצורך מותר לצאת בהם בבית, עיין מה שכתבתי סימן ש״א (ס״ק כ״ד)[104] לכאורה נראה דהוי כלי שמלאכתו להיתר וביו״ט פשיטא דמותר. אבל הרב ז״ל [ש״ע הגר״ז סעיף י״ט] כתב כיון שהם מיוחדים ללבשן לשם מצוה, ובשבת ויו״ט אסור ללבשן לשם מצוה משום בל תוסיף, הוי כלי שמלאכתו לאיסור. ואפילו ביו״ט אסור לטלטלם, ואף על פי כן איכא למימר דמותר לצאת בהם ביו״ט אף שאסור לטלטלם, דכיון דדרך מלבוש עבידא הוי לצורך גופו. ובהכי יתיישב מה שנדחק במשבצות זהב (סק״ג) על הא דתנן [שבת סא.] לא יצא בתפלין, הא אפילו לטלטלן אסור. ולזה אתי שפיר דללבשן עדיף דהוי לצורך גופו. ועיין מה שכתבתי בסימן ש״א (ס״ק ל״ט)[105] דהא דאסור לטלטל תפלין שלא יגנבו, היינו ברוב גנבי ישראל, אבל ברוב גנבי עכו״ם מותר לטלטלן אף לחצר שאינה מעורבת[106]. (תהלה לדוד – סק״ו)

קעג) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. כתב הרב באר היטב (סקי״א), ואין לטלטלם כי אם לצורך גופו ומקומו. אבל בשביל שלא יגנבו, אם הגנבים המצויים שם הם ישראלים שלא יבואו התפלין לידי בזיון בידים אסור לטלטלם. ובמשבצות זהב [סק״ג] כתב, עיין בסימן ש״א (סעיף מ״ב) דבמקום שאין משתמרין מכניסן זוג זוג, אלמא במניח תפלין בשבת ליכא איסור תורה, והתירו משום בזיון תפלין, הוא הדין כאן שלא יגנבו הוי כבזיון ושרי. עכ״ל. משמע דסבירא ליה דאפילו בגנבי ישראל, מכל מקום גוף הגניבה הוי כבזיון.

עיין במגן אברהם סימן ש״ז [סקכ״ד] שכתב, גט מותר לטלטל שלומד ממנו דיני גט, ואפילו נכתב בלע״ז. וכל זה בגט כשר, אבל בגט פסול או שכבר גירש בו, בלאו הכי מותר לטלטל שאין מקפיד עליו לצור על פי צלוחיתו. תניא [ש״ע הגר״ז סעיף כ״ח].

(באר יעקב – קרויזר – סקי״ז)

קעד) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. עיין ט״ז (סק״ג). נ״ב: ועיין מה שכתב המג״א (סקי״א). ולע״ד אפשר לומר דנהי שפסק השלחן ערוך בסימן ל״א [סעיף א׳] כדברי הזוהר [זהר חדש מדרש הנעלם שיר השירים דף ח׳ ע״א] שיש איסור בהנחתן, מכל מקום אי איתא שיש בו איסור מוקצה, אם כן הוה

הערות וציונים

102. נדפס באוצר ההלכה הלכות תפלין חלק ב׳ בסימן ל״א אות ט׳. **103.** נדפס באוצר ההלכה שם אות י״ז. **104.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו׳ בסימן ש״א אות תק״ה. **105.** נדפס באוצר ההלכה שם סוף אות תרמ״ג. **106.** המשך הדיבור נדפס לקמן אות קפ״ח.

אוצר ההלכה

ליה לזוהר לאסרו בטלטול, ומינה הוה שמעינן דכל שכן הוא שאסור להניחם. ומה גם כיון דאיכא מאן דאמר שאם רצה מניחן, על כן השלחן ערוך לא זכר מדין טלטולם. ומור״ם עשה פשר דבר, ולא התיר לטלטלם כי אם לצורך. (מגן בעדי)

קעה) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. עיין מג״א (סקי״א). נ״ב: עיין מה שכתבתי בס״ד לעיל סימן ש״א על דברי המג״א (סקי״ב)[107]. (מגן בעדי)

קעו) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. בט״ז [סק״ג] ומג״א [סקי״א] הקשו, כיון דפסק דאסור להניח בשבת הוה מלאכתו לאיסור, ואין היתר אלא לצורך גופו ומקומו ולא לצורך התפלין. ולכאורה פשוט דהתם לא החמיר אלא מספק, אבל כאן לצורך התפלין יש לפסוק אדרבה דהוה היתר, כדי להחמיר בקדושת תפלין. ועיין מה שכתבתי לקמן[108] גבי קמיע שאינו מומחה. (חבל יוסף – גנזי חיים)

קעז) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. הישועות יעקב [סק״ה וסק״ז][109] הקשה בזה קושיא עצומה, דבשבת (סוף דף קט״ז ע״ב), דפליגי שם רבי ישמעאל ורבנן בהא דמותר לטלטל הפסח בשבת מחמה לצל משום בזיון קדשים, דסבר רבי ישמעאל דאסור לטלטל העור אגב הבשר, ואמרו רבנן אם מותר לטלטל תיק הספר עם הספר, לא נטלטל העור עם הבשר. ופריך מי דמי, התם נעשה בסיס לדבר המותר, שהספר גופיה דבר המותר הוא, אבל הכא נעשה בסיס לדבר האסור, שהבשר דבר האסור הוא. ע״כ. וקאמר התם דרבנן מתיק של מעות קאמרי. ומה הוצרך לזה, הא במתני׳ איתא נמי ותיק של תפלין עם התפלין, ולהסובר דתפלין הוי מוקצה א״כ נעשה התיק בסיס לדבר האסור. והוא קושיא גדולה.

ונראה דהנה בלאו הכי דברי הגמרא אינם מובנים כלל, דהרי התיק לאו מוקצה כלל, ומאי סלקא דעתיה דש״ס לדמויי עור לתיק. ועוד דקאמר דהוי בסיס, היה לו לומר התיק אינו מוקצה והעור מוקצה. ורש״י [קיז. ד״ה הכא] דחק עצמו שם לומר דאף אם העור יהיה כלי, אכתי בסיס הוא, וכל שכן דהוא עצמו מוקצה. ע״כ. וזה היה ניחא אי הוי צריך בתיק לטעם בסיס, אבל הרי בתיק לאו מטעם בסיס מותר, רק דאין עליו איסור כלל, וא״כ מאי שייך בסיס לכאן. ועוד אף אי נימא דסלקא דעתיה דהספר מוקצה, מכל מקום כיון דמטלטלין הספר ממילא אין איסור על התיק, דהא לא היה עליו איסור רק מחמת הספר, וכיון דלהציל הספר מותר, מצילין התיק, דלא גרע מאיסור הספר עצמו, אבל העור הוא מוקצה בפני עצמו. ובחידושי אמרתי דרש״י לא גרס זה כלל, ובתחילה מיד מקשה מתיק ובתוכו מעות, ופריך מי דמי, דהתיק בסיס לאיסור והיתר, ובחנם מחק שם הגהות הב״ח דברי רש״י. ע״ש. אך לפי גירסא שלנו קשה כל מה שהקשיתי. ולכן נראה דבתחילה לא ס״ד דרבנן מטעם מוקצה של התיק הביאו ראיה לעור, ואך לפי דאסור להציל מפני הדליקה שמא יבא לכבות, כמבואר שם, ורק כתבי הקודש התירו להציל, וא״כ היה מהדין שלא להציל את התיק, ומכל מקום מצילין אותו אגב הספר, ומזה הביאו דאם מצילין התיק הכי נמי מטלטלין העור אגב הבשר, דאין נפקא מינה בין איסור טלטול מוקצה לאיסור טלטול מפני הדליקה, ועל זה אמר מי דמי, התם התיק בסיס לדבר המותר והוא צורך הספר, אבל העור הוא אסור, או משום עצמו או משום בסיס כפירוש רש״י, וכן הרי אף מה שמצילין סעודות, יכול גם כן ליטול עם כלי, ואינו דומה כלל לעור, ולפי זה אף בתפלין הוא כמו ספר, דאין איסור על התיק רק מכח התפלין, וכשמציל את התפלין מטלטל עמו התיק שהוא לצורך התפלין. ולא קשיא מידי וזה ברור. (גנזי חיים – סק״ג)

קעח) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. במגן אברהם (סקי״א) תמה על הבית יוסף, דבסימן ל״א פסק כהזוהר [זהר חדש מדרש הנעלם שיר השירים דף ח׳ ע״א] דהמניח תפלין בחול המועד חייב מיתה וכל שכן בשבת. ועיין בהגהות דגול מרבבה שכתב שדברי מגן אברהם תמוהים. ונהפוך הוא, שדברי דגול מרבבה תמוהים, דהמג״א נקיט לשון הזוהר (הובא ביתה יוסף סוף סימן ל״א), האי במועד ובחולו של מועד ״וכל שכן בשבת״, דכלא שרא עלן. ע״ש. ולא קשיא מידי. וכן כתב בספר כרם שלמה [האאס, במג״א סקי״א]. (ובספר לקוטי שלמה[110] כתב זאת בשם ספר תשובה מאהבה (ח״א תשובה ר״ו). ע״ש).

ומה שכתב המג״א אח״כ: דאם לא כן לדידיה למה אין מניחין תפלין בשבת. כתב גם כן בדגול מרבבה שהוא מחוסר הבנה. ועיין ביד אפרים שהגיה בדברי מגן אברהם. ועיין גם בכרם שלמה בשם אוהל דוד שבועות (דף כ״ה ע״ב) שהגיה דצריך לומר: דאם לא כן לדידיה למה משלחין תפלין ביו״ט. ודו״ק.

ובגוף קושית המגן אברהם על המחבר, עיין מה שכתב בספר שבילי דוד (אות א׳). ובאמת כבר קדמו הפמ״ג כאן במשבצות (סק״ג). ע״ש. (ילקוט הגרשוני – סק״ג)

קעט) שם הגה ותפלין אין לטלטלם כי אם לצורך. כתב הט״ז (סק״ג) בשם מהר״ל חביב דאין איסור להניח תפלין בשבת, רק שאינו חיוב. ועיין שבת (דף קל״ב ע״א), אלא מעתה תפלין דכתיב ביה אות לידחי שבת כמו מילה. ושיעור מלת לידחי שיהא מותר להניחן בשבת. ויש לומר דלרבי אליעזר [שם] פריך דגם מכשירי מילה דוחים שבת, לישתרי מכשירי תפלין גם כן בשבת. (רכוש הים)

קפ) שם בהגה ושופר אסור לטלטלו וכו׳. כתב הבית יוסף (שיטה ל״ו), וגרסינן בסוף פרק קמא דביצה ירושלמי [הלכה י״ב]

הערות וציונים

107. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו׳ בסימן ש״א אות קכ״ז. **108.** נדפס לקמן אות תרמ״ד. **109.** נדפסו לעיל אותיות ע׳ וקס״א. **110.** נדפס לעיל אות קס״ח.

אוצר ההלכה

תני מטלטלין את השופר וכו׳. נ״ב: בתשובות רש״ל ז״ל (סימן מ׳)[111]. (כנסת הגדולה – הגב״י)

קפא) שם בהגה ושופר אסור לטלטלו וכו׳. כתב הבית יוסף (שיטה ל״ז), תני מטלטלין את השופר וכו׳. נ״ב: אסור לטלטל את הלולב בשבת דהוי כאבן. הר״ן ז״ל סוף פרק לולב הגזול [סוכה כ: ד״ה מתני׳], הרב המגיד (פ״ד) [פרק ז׳] מהלכות לולב [הלכה כ״ה], וכלבו [סימן ע״ב, דף מ׳ ע״ב]. אבל האתרוג מותר לטלטלו דראוי להריח בו (מהרי״ל)[112]. והביא דבריהם בספר המפה סימן תרנ״ח סעיף ב׳. (שיירי כנסת הגדולה – הגב״י סקכ״ג)

קפב) שם בהגה ושופר אסור לטלטלו וכו׳. כיון דאסור לתקוע בו בשבת, משום גזירה שמא יוליכנו ארבע אמות ברשות הרבים אצל בקי ללמוד [ראש השנה כט:].
(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

קפג) שם בהגה ושופר אסור לטלטלו וכו׳. הטעם דאסור לטלטל שופר, כתב הרב החסיד מוהר״ם אלפאסי ז״ל בספר משחא דרבותא[113], לפי שאסור לתקוע בו בשבת, משום גזירה דרבה [ראש השנה כט:] שמא יעבירנו ארבע אמות. ע״ש. ועיין להרב מועדי ה׳ ז״ל בהשמטות דף קל״ב ע״א [ד״ה וראיתי], שהקשה עליו בזה, וכתב דטעם האיסור משום שבות דכלי שיר. וע״ש עוד.
(פתח הדביר ח״ד – סק״ז)

קפד) שם בהגה ושופר אסור לטלטלו וכו׳. וביו״ט אף לגופו אסור, דהוקצה למצותו. אבל בשבת אף על גב שלמחר יצטרך, לא מקצי ליה בשבת. ולולב אף בשבת הוקצה למצותה. ולטעם התוספת שבת [סקכ״ב] אסור מחמת דהוי חסרון כיס. והט״ז [סימן תרנ״ח סק״ג] אפשר סובר דהוי רק כמלאכתו לאיסור ושרי לגופו ומקומו. אשל אברהם [סקי״ב]. ולי נראה דעכשיו שאנו רואים שמקפידין על הלולב שלא ישתמש בו שלא יסדק, פשיטא דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס. (באר יעקב – קרויזר – סקי״ח)

קפה) שם בהגה אסור לטלטלו. כתב המג״א (סקי״ב), אסור לטלטלו וכו׳ ולי נראה דזוהי לרבי יהודה וכו׳. פירוש דבגמרא [שבת לה:] מקשה ג׳ ברייתות אהדדי, דבחדא תני לפי שאין מטלטלין לא את השופר ולא את חצוצרות, ובריייתא חדא קתני שופר מטלטל לא את החצוצרות, ובריייתא חדא קתני כשם שמטלטל את השופר כך מטלטל את החצוצרות. ותירץ הא רבי יהודה הא רבי שמעון הא רבי נחמיה, קמייתא רבי נחמיה, מציעתא רבי יהודה, אחרונה רבי שמעון. ומפרשי התם התוס׳ [ד״ה הא ר״ש] אליבא דרבי שמעון מותר לטלטל החצוצרות לצורך גופו ומקומו, שאינה מוקצה לפי שיש תורת כלי עליו, והוי ככלי שמלאכתו לאיסור. לרבי יהודה סבירא ליה שאין תורת כלי עליו, דוקא שופר דראוי לגמע בו מים הוי תורת כלי עליו אבל לא חצוצרות שאין ראוין אלא לתקוע. וזה מסיים דליכא למימר דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס, דבהא אפילו רבי שמעון מודה, והאיך מוקי הגמ׳ הברייתא דמטלטלין כרבי שמעון, אלא ודאי דלא הוי מוקצה מחמת חסרון כיס. ולא ידעתי מאי צריך להאי סיומא, מאחר שהגמרא מתירו להדיא אליבא דרבי שמעון. אבל התוספת שבת [סקכ״ב] כתב הטעם משום דראוי לגמע בו מים, ולא עיין בגמ׳, וטעה בזה, דדוקא שופר ראוי לגמע בו מים, אבל חצוצרות אין ראוי לגמע בו מים, ומשום האי טעמא חילק רבי יהודה בין שופר לחצוצרות. ותימה גדולה שלא עיין בגמרא ובפירוש רש״י שם. ולולב דמיא לחצוצרות, אין ראוי למידי, אלא אפילו הכי אסור לטלטל לצורך גופו ומקומו, משום שמקפיד עליו, ודלא כט״ז בהלכות לולב [סימן תרנ״ח סק״ג]. וק״ל. (בגדי ישע)

קפו) שם בהגה אסור לטלטלו. והוא הדין חצוצרות למאי דקיימא לן כרבי שמעון, כמו שכתב הרב מגן אברהם [סקי״ב]. ע״ש. ועיין ברוקח (סימן קט״ו). אבל ארחות חיים דף נ״ו [הלכות שבת סימן שס״ח] כתב, שופר מטלטלו הואיל וראוי לגמע בו מים, אבל חצוצרות אין נטלות אלא לצורך גופו ומקומו. ונראה דסבירא ליה דשופר הוי מלאכתו להיתר, ומטלטלו אפילו מחמה לצל. כמו שכתבו התוס׳ [לה:] בד״ה והתניא וכו׳. ע״ש.
(ערך השלחן – סק״א)

קפז) שם בהגה אסור לטלטלו. כתב הרב תוספת שבת (סקכ״ב) וז״ל: והוא הדין חצוצרות נמי דמיא לשופר, לדידן דקיימא לן כרבי שמעון דסבירא ליה דכיון דחצוצרות ראוי לגמע בו מים לתינוק, לכך דינו כשופר. אבל לרבי יהודה חצוצרות אסור אף לצורך גופו ומקומו, דאינו ראוי כל כך לגמע בו מים וכו׳. ע״כ. והרב בגדי ישע ז״ל (סקי״ב)[114] כתב עליו, וז״ל: התוספת שבת כתב הטעם משום דראוי לגמע בו מים, ולא עיין בגמ׳ [לה:], וטעה בזה, דדוקא שופר ראוי לגמע בו מים אבל חצוצרות אין ראוי לגמע בו מים, ומשום האי טעמא חילק רבי יהודה בין שופר לחצוצרות, ותימה גדולה שלא עיין בגמ׳ ובפירוש רש״י שם. עכ״ל. ולפקפ״ד אחר המחילה רבה אמינא ליה, דהרב תוספת שבת ז״ל מלבד דלא טעה ולא אשתמיט מיניה הגמ׳ ופירוש רש״י ז״ל, עוד זאת דהוסיף להביט גם דברי התוס׳ ז״ל שם [לו.] ד״ה הא רבי יהודה, שכתבו בתוך הדיבור וז״ל: אבל בחצוצרות אסר, משום דכיון דלא חזי למלאכת היתר אלא מעט, מקצי ליה לגמרי ממלאכת היתר וכו׳. ע״ש. ועיין להרב שבת של מי ז״ל [שם ד״ה בא״ד אבל] שכתב דגם רש״י ז״ל הכי סבירא ליה כמו שהוכיחו התוס׳ בטוב טעם ודעת.

הערות וציונים

111. שם תמה למה אסור לטלטל השופר אפילו בשבת, מאחר דקיימא לן כרבי שמעון (שבת מד.) דמוקצה מחמת איסור שרי אפילו באיסור דאורייתא חוץ מנר שהדליקו בו באותו שבת דדחייה בידים, כל שכן במוקצה מחמת איסור דרבנן דשרי. ע״ש. **112.** עיין למור״ם שם שהביא את דברי מהרי״ל (הלכות אתרוג סימן ט״ו עמוד שצ״ח) לענין איסור הולדת ריח בבגד על ידי האתרוג ביו״ט, ולא לענין טלטול האתרוג והלולב בשבת. ע״ש. **113.** נדפס באות הקודמת. **114.** נדפס לעיל אות קפ״ה.

באר הגולה ה מיש מתירים לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אפילו מחמה לצל על ידי ככר או תינוק:

מ. הרא״ש בתשובה
[כלל כ״ב סימן ח׳ ד״ה המין הרביעי] ושכן נראה לראב״ן:

אוצר ההלכה

וכן כתב הרב פרי מגדים ז״ל (בחלק אשל אברהם סקי״ב) דחצוצרות ראוי לגמוע מים בדוחק לתינוק. ע״ש. מבואר דכ סברי דחצוצרות חזי למלאכת היתר מעט, והכוונה דשופר מתוך שהוא עקום וכפוף, ממילא מתעכבים המים בתוכו, וחזי בשופי לגמע בו את התינוק. אבל חצוצרות מתוך שהוא פשוט לא חזי למלאכת היתר אלא מעט. וכלומר דהגם דחצוצרות הוא פשוט, ואין בו מקום לעכב המים שמכניס בזו ומוציא בזו, ומכל מקום אם ירצה לגמע בו התינוק סותם צד הקצר שבו באצבעו ומשקה בו לתינוק, אלא שצריך בו טירחא דסתימה באצבע, מה שאין צריך בשופר. והשתא בהא פליגי, דלרבי יהודה אסור לטלטל חצוצרות אף לצורך גופו ומקומו, דכיון שאין ראוי לגמע בו בשופי בלי הנחת האצבע לא חשיב מלאכתו להיתר, וכדכתבו התוס׳ לרבי יהודה, דכיון דלא חזי להיתר אלא מעט כנזכר, מקצה ליה לגמרי ממלאכת היתר, דאותו מעט כמאן דליתיה דמי וחשיב כלא חזי לגמע כלל, מה שאין כן שופר דחזי בשופי בלי שום טורח. ורבי שמעון דמתיר לטלטל גם חצוצרות, היינו משום דסבר דכיון דהא מיהא חזי לגמע מעט על ידי סתימת הנקב באצבע, לא אסח דעתיה איניש מיניה, ודמי לשופר בהיתר הטלטול. ופשוט. ועיין להרב ערך השלחן (סק״א)[115]. (פתח הדביר ח״ד – סק״ו)

קפח) שם בהגה אסור לטלטלו. [116]עיין מגן אברהם (סקי״ב) לענין חצוצרות, ועיין באשל אברהם, ועיין מה שכתבתי על זה בסימן רס״ו (סוף סק״ח)[117]. ועיין מה שכתבתי שם על הא דקנה של תרנגולין. עתה ראיתי בפני יהושע [שבת מה: בפירש״י ד״ה אלא] שהרגיש מעין זה. ע״ש. (תהלה לדוד – סק״ו)

סעיף ה

קפט) שם יש מתירים וכו׳. ואף על גב דלא אמרו ככר או תינוק אלא למת [קמב:], התם במוקצה מחמת גופו כאבנים וכיוצא בהן, דהוו דומיא דמת, אי נמי בארנקי מליאה מעות, דבטל לגבי מעות דהוו כמו אבנים, אבל דבר שהוא כלי, כיון שיש עליו תורת כלי שרי לטלטולה אגב אוכלין שעליה.
(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

קצ) שם יש מתירים וכו׳. כתב הרב בית יוסף, ואף על גב דקיימא לן [קמב:] דלא התירו ככר ותינוק אלא למת בלבד, לא אתא למעוטי אלא הנך דברים הדומים למת שהם מוקצה מחמת גופם, כגון מעות ואבנים והדומין להם, אבל כלים כיון שיש להם בלאו הכי היתר טלטול לצורך גופו ומקומו, לכך מהני בהו ככר ותינוק להתיר גם מחמת לצל. ומטעם זה לא מהני גבי מנורה ככר ותינוק, כמו שכתוב סימן רע״ט [סעיף ג׳]. וראייתם מהא דאיתא בש״ס [קכג.] גבי מדוכה אם יש בה שום מטלטלין אותה משום דבכלי מהני ככר ותינוק והוא הדין שאר מיני מאכל. אבל בעל המאור [מז:] חולק על זה וסבירא ליה דגם גבי כלי לא מהני היתר זה, ומדוכה שאני דהוי כקדירה שיש בה תבשיל. עכ״ל. והר״ן [ס. דיבור ראשון] הביא עוד סברת הפוסקים דלא אמרינן דלא מהני ככר ותינוק אלא למת, היינו שמטלטל המוקצה על ידי ככר ותינוק, אבל כשמטלטל היתר ועל גביו מונח המוקצה, אם כן בדהתירא קטרח, מהני בכל המוקצה ככר ותינוק. ע״ש. (בגדי ישע)

קצא) שם יש מתירים וכו׳. עיין מה שכתבתי סימן רע״ט סעיף ג׳ [סק״ד][118]. (ערך השלחן – סק״ב)

קצב) שם יש מתירים וכו׳. עיין מגן אברהם (סקס״א). ועיין שבת (דף מ״ז ע״א) אמר רבי זירא וכו׳ עד סוף הסוגיא בגלילא שנו. ועיין שם בפירוש רש״י ותוס׳, ותראה קושי הסוגיא ורוב הקושיות שנפלו בה. ונראה לי לפרש דהא דאמר רבא וכו׳ הוי מטלטלינן כנונא וכו׳, האי כנונא הוי מלאכתו לאיסור, כמו שפירש רש״י [שם ד״ה כנונא] שהרי מביאין בו אור, וטלטלוהו אגב היתר דהיינו קיטמא דהוי דעתיה עלויה מאתמול, ומה שאמר ואף על גב דאיכא וכו׳, הוא רבותא אחרת, דאף שמלבד שמלאכת הכלי לאיסור, עוד יש עליו שברי עצים, ואפילו הכי שרי. וממילא רווחא שמעתא, ויתיישב בזה קושיית התוס׳ ד״ה הוה, וקושית התוס׳ בד״ה אף על גב, ואדמקשי וכו׳ ליסייעיה, דלא דמי, דהתם כלכלה מלאכתה להיתר. כן נראה לי נכון, לולי דברי רבותינו הקדמונים ז״ל. ואף על פי שלא אמרו ככר וכו׳ אלא למת וכו׳, כלי שאני כמו שכתב המג״א הנ״ל. ועוד אפשר, דהכנונא בטל לגבי קיטמא, ועיין מג״א (סקנ״א). ואף שבט״ז [סק״ד] השיג על זה, עיין מה שכתב הגאון ר״א ז״ל בסימן ש״ח [ביאור הגר״א סקכ״ד], דבדבר שהוא משתמש לו תדיר שרי, כגון קדירה עם התבשיל, ומדוכה עם שום, והכא נמי לא שנא. ויש לחלק. ותו דבמחתה על כל פנים לצורך גופו ומקומו שרי. ובהא גם הט״ז מודה, כמו שכתב סימן שי״א (סק״ה). ע״ש. (עצי לבונה – מעין גנים)

קצג) שם יש מתירים וכו׳. יש כאן מקום עיון דבאמת אמרו בש״ס דשבת [קמב:] לא אמרו ככר ותינוק אלא למת בלבד, מבואר דבשאר מוקצה לא מהני ככר ותינוק. אלא דהני פוסקים מחלקים, דדבר שאינו כלי כלל דאסור לכל דבר ואפילו לצורך גופו ומקומו, בזה לא מהני להתיר על ידי שמניח עליו דבר היתר, אבל

הערות וציונים

115. נדפס באות הקודמת. **116.** תחלת הדיבור נדפס לעיל אות קע״ב. **117.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ג׳ בסימן רס״ו אות קפ״ד. **118.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד׳ בסימן רע״ט אות פ״ג.

אוצר ההלכה

דבר שהוא כלי אלא שמלאכתו לאיסור, דמותר על כל פנים לצורך גופו ומקומו, אם כן אף מחמה לצל דאסור מהני אם מניח עליו ככר או תינוק. והנה אין כוונת הפוסקים לחלק בין יש עליו תורת כלי או לא, אלא דעיקר הכוונה היכא דאף בלא דבר המותר שמונח עליו יש צד היתר לעשותו, כגון לצורך גופו או לצורך מקומו, אבל היכא שאין היתר כלל לעשותו בלי דבר המונח עליו, לא מהני להניח עליו דבר היתר. דהרי במנורה מבואר לעיל סימן רע"ט [סעיף ג'] דאסור לטלטלה על ידי דבר אחר המונח עליו, אף שיש עליו תורת כלי, רק כיון שאסור לטלטלה אף לצורך גופה ומקומה, לא מהני מה שמונח עליו דבר היתר. וזה ברור.

והנה לכאורה קשה בזה, בהא דקאמר הש"ס שם [קכג.] דכלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו, אקשינן עלה מברייתא דתניא מדוכה אם יש עליו שום מותר לטלטלה ואם לאו אסור, ומשמע ליה דאף לצורך גופה אסור. ומשני הש"ס, הא מני רבי נחמיה הוא דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו, דהיינו תשמיש המיוחד לו, ומעתה כלי שמלאכתו לאיסור, דאי אפשר לטלטלו לצורך תשמישו, דהרי מלאכתו לאיסור, לכך אסור. וקשה בין לפי דעת המקשה ובין לפי מה דמוקי לה כרבי נחמיה, על כל פנים אין צד היתר לטלטלו אף לצורך גופו, וא"כ דומה ממש למנורה דאין היתר אף אם מניח עליו דבר היתר, וא"כ קשיא הך דמדוכה דקתני אם יש עליו שום מותר לטלטלה. והנה לפי המסקנא דמוקי לה כרבי נחמיה היה מקום ליישב קושיא זו, ולהביא מכאן ראיה לשיטת רש"י ז"ל דסבירא ליה כיון דכלי שמלאכתו לאיסור היה בדין דמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, אלא דעיקר הטעם דאי אפשר לעשות כן כיון דאף כלי שמלאכתו להיתר אין לטלטלו רק לצורך תשמיש המיוחד לו, ובכלי שמלאכתו לאיסור אי אפשר לטלטלו לתשמישו, אבל לצורך מקומו, אם הוא הדבר הצריך למקומו ודרך לטלטלו לדבר זה, מותר לצורך מקומו. עיין ברש"י שבת דף ל"ו [ע"א ד"ה הא (השלישי)] גבי שופר וחצוצרות, עיין שם היטב, ובתוס' (ד"ה הא רבי נחמיה) שרבנו תם כתב זה ליישב דברי רש"י ז"ל שם. ואם כן הוא הדין בזה, אף דאתיא כרבי נחמיה, מכל מקום מותר לטלטל המדוכה לצורך מקומה כמו דמטלטלין קערות. עיין שם היטב בתוס'. ומעתה הוא הדין בזה, כיון דיש לה היתר לטלטלה לצורך מקומה, לכך אף במקום שאסור לטלטלה, ביש עליה שום מותר לטלטלה. ואמנם לשיטת החולקים וסבירא להו דאף לצורך מקומה אסור, הדרא קושיא לדוכתא. ומזה יש ראיה לשיטת רש"י ז"ל.

אך אחר העיון עדיין קשה, דהרי רבה סובר דאף לדידן דלא קיימא לן כרבי נחמיה, מכל מקום כלי שמלאכתו לאיסור אסור לטלטל לצורך מקומו, ואינו מותר רק לצורך גופו. ואם כן לרבי נחמיה דאסור לטלטל לצורך גופו, דהוא סובר אף כלי שמלאכתו להיתר אסור לצורך תשמיש אחר, א"כ ממילא לצורך גופו ולצורך מקומו אסור, דפשיטא דלצורך מקומו לא יהיה מותר לרבי נחמיה יותר מן מה דמותר לדידן, וכי יחלקו רבי נחמיה ורבנן בסברות הפוכות, וכיון דאין היתר לרבי נחמיה בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו, א"כ אף אם יש עליו שום אסור לטלטלה. גלל כן נראה לפע"ד דהך סברא דסובר כאן דמותר ע"י ככר ותינוק, הוא הדין במנורה מתירין, אף דאי אפשר בשום אופן להיות לה היתר ואף לצורך גופה ומקומה, מכל מקום כיון דתורת כלי עליה מותר לטלטלה ע"י דבר היתר המונח עליה.

ובזה אמרתי בחידושי למסכת שבת ליישב קושית הרשב"א ז"ל שם בסוגיא [קכג. ד"ה הא דאותביה], אהא דהקשה אביי לרבה מהך דמדוכה, הא אף לאביי על כרחך צריך לאוקמי כרבי נחמיה, דהרי הוא בעצמו סבירא ליה להתיר בכלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו (ומקומו), ואיך יפרש הוא בעצמו הך דמדוכה, והוא תימה גדולה באמת. ואמנם לפי מה שכתבתי הדבר נכון מאד, דהש"ס ידע דנוכל לאוקמי כרבי נחמיה, אמנם הוה קשיא ליה, דאי נימא דאף לצורך גופו ולצורך מקומו אסור, א"כ אף ביש עליו שום יהיה אסור בטלטול. אלא ודאי דלא אתיא כרבי נחמיה, והא דאסור לטלטלו היינו משום דאין דרכו של אדם להשתמש במדוכה לצורך דבר אחר, וכמו שכתבו התוס' שם [קכג: ד"ה איתיביה], אבל כשיש עליה שום, אגב השום דרכו להשתמש כך, ולכך מותר בטלטול. אבל לרבה דסבירא ליה דמותר אף באין דרכו להשתמש לצורך גופו, שפיר קשה אמאי אסור כאן. ולאוקמי כרבי נחמיה אי אפשר, דא"כ כיון דאין לו היתר טלטול בשום אופן, א"כ אף ביש עליה שום יהיה אסור בטלטול. ואמנם היה אפשר לומר דמותר לטלטל לצורך מקומו אף לרבי נחמיה וכמו שכתבתי לעיל בשם רש"י ז"ל, דאף רבי נחמיה מודה בכלי שמלאכתו להיתר דמותר לצורך מקומו. אמנם לרבה דסבירא ליה בכלי שמלאכתו לאיסור אף לדידן אסור לצורך מקומו, ואינו מותר אלא לצורך גופו, א"כ לרבי נחמיה דס"ל דאף כלי שמלאכתו להיתר אסור להשתמש בו רק לצורך תשמישו, א"כ כלי שמלאכתו לאיסור אסור בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו. וכיון דאין לו היתר כלל בשום אופן, א"כ לא מהני אף אם מניח עליה דבר היתר כגון ככר ותינוק, והוא הדין דראוי לאסור מדוכה אף אם יש עליה שום. ועל כן מוקי לה בש"ס [קכג:] מחמה לצל, וכאן בריש כל הכלים מוקי לה כרבי נחמיה, ובאמת סבירא ליה דאף היכא דליכא היתר כלל מותר לטלטלו אם יש עליה דבר היתר. אבל (לאביי) [לרבא] דסבירא ליה כלי שמלאכתו לאיסור מותר לצורך מקומו [שם ע"ב], א"כ נוכל לומר דאף לרבי נחמיה אסור אף בכלי שמלאכתו להיתר רק לצורך תשמיש המיוחד, מכל מקום לצורך מקומו מותר כמו כלי שמלאכתו לאיסור לדידן, ואך בצורך גופו מחמיר רבי נחמיה, וכשיטת רש"י ז"ל שהבאתי לעיל. וכיון דיש היתר לצורך מקומו אף לרבי נחמיה, אם כן ביש עליו דבר היתר מותר לטלטלו לגמרי. ואם כן (לאביי) [לרבא] לא קשיא מידי, אך לרבה שפיר הקשה. ודו"ק היטב בכל מה שכתבתי בזה, כי הוא נחמד מאד בביאור לשון הסוגיא. (ישועות יעקב – סק"ח)

קצד) שם יש מתירים וכו'. פירוש, הואיל דיש לו היתר לצורך גופו ומקומו, אבל לא אבנים וכיוצא בהם. ובתשובות רבי עקיבא איגר (סימן כ"ב) נסתפק בסכין של מילה אחר המילה, אי מותר על ידי ככר ותינוק. אי דינו כמו אבנים דאין לו היתר

אוצר ההלכה

כלל, כמו שכתוב לעיל (סעיף א׳) דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס, או אפשר דשרי דיש לו היתר לצורך מילה. וכל זה לטלטל האזמל ע״י דבר שמותר לטלטל, אבל לשומו בתיק המיוחד לסכין ולטלטלו ע״י התיק, זה לא נראה לי, דהא גם התיק עצמו מוקצה, דהוי בסיס לדבר האסור. ואף להפוסקים דאם אינו מניח על דעת שישאר שם כל השבת לא מקרי בסיס, י״ל דוקא כשאינו מניח לכל השבת רק לזמן מה, אבל בזה דדעתו לחזור אחר המילה לשומו בתיק, מקרי מניח לכל השבת. ע״ש. (פתחי תשובה)

קצה) שם יש מתירים וכו׳. עיין לקמן במגן אברהם (סקס״א). (מגיני חיים)

קצו) שם יש מתירים לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור וכו׳ על ידי ככר או תינוק. ובמוקצה מחמת חסרון כיס, מסופק במשבצות זהב [סק״ד] אם מותר על ידי ככר או תינוק, דאפשר לא אסרו כי אם באבן, הא כל שיש שם כלי עליו לא אסרו. ובהגהת רבי עקיבא איגר [סק״ז] כתב, דגם בכלי שאסור מחמת חסרון כיס מותר על ידי ככר או תינוק, וכתב דלפי זה נר שהדליקו בו באותו שבת, מותר על ידי ככר ותינוק. וכן הביא המאור [מז:] בשם חכם אחד, ועיין לעיל סימן רע״ט (סעיף ג׳) ובט״ז סימן שי״א (סק״ה). עכ״ד. רצונו לומר דשם כתב הט״ז, דבנר שהדליקו בו באותו שבת אסור על ידי ככר ותינוק. גם במשבצות זהב הראה לשם. ועמש״ש[119] דגם לט״ז, מכל מקום בסכין של מילה כיון דיש לו היתר לצורך מילה, מותר לטלטל ע״י ככר ותינוק. ע״ש. ועיין במשבצות זהב ריש סימן זה [ד״ה הד׳] דמוקצה מחמת חסרון כיס גם טלטול מן הצד אסור. ועיין בנזר ישראל [סימן ל״ח ליקוטי רימ״א סק״ב] בשם תוספת שבת [סק״ג] דמותר טלטול מן הצד.

(באר יעקב – קרויזר – סק״ב)

קצז) שם יש מתירים לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור וכו׳ על ידי ככר או תינוק. כתב הרב באר היטב (סקי״ב), והט״ז [סק״ד] כתב דאין להקל. דדוקא מדוכה עם שום דהוא תשמיש המיוחד לה, לפי זה הוא הדין קדירה המיוחד לבישול, אם אין בה כי אם ככר או פירות אסורה, דהוי כלי שמלאכתו לאיסור, ובעינן דוקא תשמיש המיוחד לה, וליש מי שמתיר מותר. משבצות זהב. והעיקר כט״ז דאוסר, ומכל מקום בהפסד מרובה יש לסמוך על יש מתירים. תניא [ש״ע הגר״ז סעיף כ״ב]. ועיין בספר החיים [למהר״ש קלוגר] (סימן רע״ט) דמתיר במנורה שהדליקו בו בשבת אם הוא שעת הדחק על ידי ככר ותינוק. ע״ש. והיינו כרבי עקיבא איגר [סק״ז] דסבירא ליה דגם בנר שהדליקו בו בשבת מותר ע״י ככר ותינוק. (באר יעקב – קרויזר – סקכ״א)

קצח) שם יש מתירים לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור וכו׳ על ידי ככר או תינוק. בפרי מגדים [משבצות זהב סק״ד] מסתפק בכלי שמוקצה מחמת חסרון כיס דאסור טפי אם יש להתיר בזה. ובחידושי הגאון רבי עקיבא איגר [סק״ז] כתב ראיה, דהא מקור המתירין הוא מהך [קכג.] דמדוכה שיש בה שום מותר לטלטלה, ועל כרחנו דבכלי מתירין בשביל השום. והא רבי אלעזר מוקי לה בפרק כל הכלים [קכג:] דקודם התרת כלים נישנית, והוה כולן כדין מוקצה מחמת חסרון כיס, ואפילו הכי שרי בשביל השום. ע״ש. אבל לענ״ד אין ראיה, דהא הרשב״א [קכג. ד״ה הא דתנן] דוחה ראיה זו היטב, דמדוכה שקביעותה לתשמיש שחיקת השום ודאי אין לאסור, כמו קדירה שמבשלין שודאי מטלטלין אותה ע״י התבשיל. ונראה דהרא״ש [כלל כ״ב סימן ח׳ ד״ה המין הרביעי] לא סבירא ליה זה הדיחוי, דהא רבא דקיימא לן כוותיה, מוקי הא דאם לאו אין מטלטלין אותה היינו מחמה לצל, וא״כ הא דאם יש בה מטלטלין היינו גם כן מחמה לצל, ואינו בשביל השום כלל. אבל רבי אלעזר דמוקי לה קודם התרת כלים, על כרחך דדחיקא ליה לאוקי מחמה לצל, וסבירא ליה דמשמעות הברייתא לאסור לצורך גופו ומקומו, וא״כ הא דיש בה מטלטלין, נמי אין ראיה אלא לצורך גופה, ובזה בודאי דהרי היא כקדירה. ואין משם שום ראיה. (חבל יוסף – גנזי חיים)

קצט) שם יש מתירים לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור וכו׳ על ידי ככר או תינוק. זהו מדברי הרא״ש [כלל כ״ב סימן ח׳ ד״ה המין הרביעי] ונלמד מהא דמדוכה שיש בה שום (דף קכ״ג ע״א), ומבואר דשרי אפילו לכתחלה. ועדיף כלי לדידן מארנקי מלאה מעות לאמוראי דשרי (דף קמ״ב ע״ב), דלא שרי אלא בשכח. ונראה דלדעת זו שרינן אפילו בסכינא דאשכבתא על ידי ככר, דהא רש״י פירש (דף קכ״ג ע״א [ד״ה הני]) דמדוכה כסיכי זיירי, ואפילו הכי ביש בה שום מטלטלין אותה. מיהו אין כן דעת שאר מפרשים. אבל נר ודאי אסור ע״י ככר אף לדעת זו, כדמוכח לעיל (דף מ״ה ע״א) דמניחין נר על גבי דקל בשבת ואי שרי על ידי ככר בדין הוא לאסור, וכן שם בנר חנוכה לא אמרו לטלטלו על ידי ככר. ודעת הרז״ה [במאור, מז:] דהא דמדוכה שיש בה שום שאני, דלא חשיבא מלאכתו לאיסור כל זמן שהשום בתוכה, דכן הוא מלאכתה לשמש בה כל זמן שהשום בתוכה, אלא לאחר שהסיר השום הוי מלאכתה לאיסור, שאין דרך לשמש בה אלא לדיכה, ולא דמי לקדירה ביו״ט לאחר שאין דעתו לבשל בה היום, שכתבנו (בסימן מ״ג) דלא חשיב מוקצה, דהתם ראויה למלאכתה, אבל הכא מתחלה מיוחדת לדיכה ואין ראויה למלאכתה היום, וכן קדירה בשבת, כל זמן שהתבשיל בתוכה שרי לטלטלה אפילו מחמה לצל לצורך הקדירה שאינו לצורך התבשיל, ולאחר שנתרוקנה, הוי ככלי שמלאכתו לאיסור.

הערות וציונים

119. כן כתב הגאון רבי עקיבא איגר בשו״ת (קמא סימן כ״ב), שגם האוסרים לטלטל מוקצה מחמת חסרון כיס ומנורה על ידי ככר או תינוק, יודו להתיר לטלטל סכין של מילה. והביאו את דברי הגרע״א, הרב המחבר לקמן (בסימן של״א סק״ז), והרב כף החיים (כאן אות נ״ה).

ו כל הכלים שנשברו, [נ*]אפילו בשבת, מותר לטלטל שבריהם, ובלבד שיהו ראויים לשום מלאכה, כגון שברי עריבה לכסות בה החבית ושברי זכוכית לכסות בה פי הפך, אבל אם אינם ראויים לשום מלאכה לא: הגה. ומ"מ נשברו במקום שיכולין להזיק, כגון [כלי] זכוכית שנשברו על הסלמן או במקום שהולכין, מותר לטלטל השברים כדי לפנותן שלא יזקו בהם (כל בו [סימן נ"ו דף נ"ג ע"ב] והגהות מרדכי [שבת סימן תנ"ו דף ע"ט ע"ד] ופיע יוסף בשם תרומת הדשן [הלכות שבת סימן שמ"ו]):

באר הגולה

נ. שבת קכ"ד [ע"ב] במשנה וכתנא קמא [רי"ף שם מח. רא"ש שם פרק י"ז סימן ה', רמב"ם הלכות שבת פרק כ"ה הלכה י"ב]:

נ*. גמרא שם אליבא דרב יהודה אמר שמואל:

אוצר ההלכה

וכן הדין במיחם סאמאווא"ר שלנו, כל זמן שיש שם מים שרי, וריקן מחמה לצל אסור[120]. (חזון איש – סימן מ"ז סקי"א)

ר) שם מחמה לצל. אבל שלא לצורך כלל, אסור על ידי ככר. משבצות זהב (סימן שי"א סק"ה).
(באר יעקב – קרויזר – סקי"ט)

רא) שם ככר. כתב המג"א (סקי"ג) ככר, והוא הדין אם נותן בה דבר אחר המותר לטלטל. אמר אדוני אבי מורי ורבי נ"י להביא ראיה משבת [דף קמ"ב ע"ב] גבי רבא דמנח סכינא אבר יונה וטלטל. ע"ש. (כתבי רבנו יצחק דוב הלוי במברגר)

רב) שם ככר. כתב המג"א (סקי"ג), ככר, והוא הדין אם נתן בה דבר אחר המותר לטלטל. נראה אף אם נפל הך דבר המותר לטלטלו בשעת שלקחו ככר בידו מותר לטלטל, וכעין שכתב המג"א לעיל (סק"ז). ומיהו כשרוצה להגביה נפל אסור ליקח. ופשוט. (מגיני חיים)

סעיף ו

רג) סעיף ו: כל הכלים שנשברו וכו'. ובתוספתא פרק ט"ו [הלכה ב'] מטה שנשברה היא ושבריה ניטלין בשבת. והגר"א [אות ז'] הגיה דלת, ולא ידעתי מהו. (תוספת ירושלים)

רד) שם כל הכלים שנשברו אפילו בשבת וכו'. דבשבת קיימא לן כרבי שמעון דלית ליה נולד, אבל ביו"ט אסורים, כדלקמן סימן תק"א (ס"ד) [סעיף ו'] דקיימא לן ביו"ט כרבי יהודה. (גור אריה הלוי – סק"ד)

רה) שם כל הכלים שנשברו אפילו בשבת וכו'. בט"ז (סק"ה) וק"ל וכו'. כל דבריו לא ידעתי למה האריך בזה, כי ודאי שרבי יהודה ורבי שמעון פליגי במוקצה ונולד בין בשבת ובין ביו"ט, רבי יהודה אוסר הכל ורבי שמעון מתיר הכל. ולדינא יש מחלוקת בין הפוסקים, יש מהם שסבירא להו כרבי שמעון בשניהם בשבת ויש אוסרים בנולד כרבי יהודה. ואף להמתירין בשבת בשניהם, יש מהם שאפילו הכי אוסרים ביו"ט בשניהם. ויש מתירין מוקצה אף ביו"ט ואוסרים נולד. ועיין בבית יוסף סימן תצ"ה. ואין להאריך בזה כי לדינא אין ללמוד ולדמות שבת ליו"ט. ורבא באמת סבירא ליה כרבי יהודה אף במוקצה וכל שכן בנולד, כמו שכתבו התוס' פרק כל הכלים (דף (קכ"ב) [קכ"ד] ע"ב) ד"ה ורבא. מיהו לא קיימא לן כוותיה. ועיין במג"א [סקי"ז]. (חמד משה – סק"א)

רו) שם כל הכלים שנשברו אפילו בשבת וכו'. כתב הטור (דף ר"ב ע"ב שיטה ה'), ובלבד שיהיו ראויין לשום מלאכה וכו'. נ"ב: וכן פסק הרמב"ם בפרק כ"ה [הלכה י"ב]. והיינו כתנא קמא דרבי יהודה. ודע דמה שכתוב בהרמב"ם "מעין מלאכתן"[121], ט"ס הוא, וצריך להיות "מעין מלאכה". ויש לתמוה דמשמע בגמ' [קכד:] כי מוקי פלוגתייהו בשבת, אתי ההיא דאין מסיקין בשברי כלים כרבי יאודה, ולתנא קמא שרי בשברי כלים. ואם כן יש לתמוה, דהכא פסקו רבינו והרמב"ם כתנא קמא דאם היו ראויים לשום מלאכה מותר, וכפי זה בשברי כלים היה להם לפסוק דמותר להסיק, ואילו רבינו בסימן תק"א והרמב"ם (בפ"ג) [בפרק ב'] מהלכות יום טוב [הלכה י"ב] פסקו דאסור להסיק בשברי כלים. וכן הקשה הרב בעל ט"ז (בסק"ה). והוא ז"ל תירץ דסבירא להו דלאו הא בהא תליא ע"ש, ומה שכתב רבינו בסימן תק"א אליבא דרבי יהודה, היינו דלרבי יהודה על כל פנים אסור אבל לתנא קמא אינו מוכרח, אבל אפשר לומר דגם הוא סבירא ליה כן. ע"כ. והם דברים תמוהים, דמה שכתב רבינו בסימן (תקי"א) [תק"א] לרבי יהודה, לאו לאפוקי דעת תנא קמא דהכא, אלא לאפוקי דעת (רש"י) [רבי שמעון] דמתיר בנולד, ולית הלכתא כוותיה בנולד אלא כרבי יהודה. וזה פשוט לע"ד, וכן כתב מרן ז"ל שם, וזו אינה צריכה לפנים. וצ"ע.

ולעיקר הקושיא נראה לי לומר במה שיש להקשות על הרב המגיד שכתב (בפ"ב מהלכות יו"ט), ודע ששבר כלי העושה מעין מלאכתו הראשונה הרי הוא כלי גמור ושלם ומסיקין. עכ"ל. ומדלא כתב ולא כן דעת רבינו, משמע דסבירא ליה דדעת הרמב"ם לפסוק כרבי יהודה. ואילו הרמב"ם בפרק כ"ה פסק כתנא קמא וכמו שכתבתי לעיל. אלא ודאי דיש חילוק בין שבת ליום טוב, דבשבת מותר, אבל ביום טוב כל שאינו עושה מעין מלאכתו הראשונה, יצא מתורת כלי ואסור משום נולד. וכן כתב הרב בעל פרי חדש בסימן תק"א [סעיף ו']. ואם כן מעתה מתורצת שפיר

הערות וציונים

120. עיין למרן הראש"ל בספר חזון עובדיה - שבת (ח"ג עמוד נ"ד), שפסק להתיר טלטול כלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל על ידי ככר או כלי שמלאכתו להיתר. ע"ש. ועיין עוד שם (בעמוד נ"ח) שכתב שמכל מקום בכלי המוקצה מחמת חסרון כיס העיקר להחמיר. **121.** בדפוסים שלפנינו הגירסא: מעין מלאכה.

אוצר ההלכה

קושיתו, דאין הכי נמי דהא בהא תליא, אלא דבשבת כל שעושה מעין מלאכה מותר לטלטלו, אבל ביו״ט (ד)קיימא לן אם עושה מעין מלאכתו הראשונה מותר וכשאינו עושה מעין מלאכתו הראשונה אסור. ועיין כפי זה במה שהקשה מר זוטרא בגמרא [שם] ללשון ראשון מההיא ברייתא בשברי כלים. (יד אהרן – הגה״ט)

רז) שם כל הכלים שנשברו אפילו בשבת וכו׳. בט״ז (סק״ה) ד״ה אפילו בשבת ע״ש. דברי ט״ז תמוהים מאוד, דהא ביום טוב פסקו הרי״ף [ביצה יח.] והרמב״ם [הלכות יו״ט פ״ב הלכה י״ב] כרבי יהודה, ובשבת כרבי שמעון [רי״ף שבת מח. רמב״ם הלכות שבת פרק כ״ה הלכה י״ב]. וגם מה שהקשה איך פסקו דלא כרבא [שבת קמג.], הא בלאו הכי רבא דלא כהלכתא, דסבר אפילו במוקצה גרידא כרבי יהודה, וכדמוכח בסוף פרק נוטל [קמב:] עיין שם ובפרק המביא [ביצה לג.]. ואפילו בשבת סבר כרבי יהודה. (והוא) [והא] דצריך לעשות מעין מלאכה, היינו משום דבלאו הכי הוה ליה כצרורות ואבנים דמודה רבי שמעון דאסור כדמוכח בשבת (דף מ״ו ע״א) משום דאין תורת כלי עליו. ועיין במג״א סימן תק״ב (סקי״א). ומה שהקשה מסוגיא דביצה שם, לא קשיא מידי דלהרמב״ם סתמא דש״ס סבירא ליה כרב נחמן דריש מכילתין [ביצה ב.], דמאן דאית ליה מוקצה אית ליה נולד. ועיין ברא״ש סוף ביצה. ודו״ק. (שיורי לקט)

רח) שם כל הכלים שנשברו אפילו בשבת וכו׳. כתב הט״ז (סק״ה), אפילו בשבת [וכו׳], הרמב״ם מפרש דמרישא [ביצה לג.] דייק כן. [ע״ש]. ראיתי בבית יוסף סימן תק״א [סעיף ו׳ ד״ה ואף על גב] שכתב דדייק מסיפא, וטעמא דסיפא משום דהוי נולד, רק דסבירא ליה למקשה מאן דסבר כרבי יהודה בנולד סבר נמי כוותיה במוקצה. זהו (תופס) [תורף] דבריו. ויראה דעתו דלפירוש הט״ז תקשה קושית תוס׳ בהמביא [שם] ד״ה דרש רבא, דלפירוש רש״י [שם ד״ה דרש] קיימא דלא כהלכתא, אלא דטעמא הוא משום תיקון מנא. ע״ש. ועוד קצת ראיה מהא דאמרו (שבת דף קמ״ג ע״א) הכי נמי מסתברא דרבא כרבי יהודה סבירא ליה, דדרש רבא אשה לא תכנוס לבית העצים ליטול מהם אוד, ואוד שנשבר אסור להסיקו ביו״ט, לפי שמסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים שמע מינה. ולפירוש הט״ז הך סיפא מיותרת, אלא דמרישא ליכא למידק דיש לומר שהוא משום תיקון מנא.

ומה שכתב, והטור דנקט, היינו [ד]לרבי יהודה על כל פנים אסור ולתנא קמא אינו מוכרח. לא ידעתי מי דחקו לזה, דהדבר ברור דהטור כתב כן לאפוקי מרבי שמעון דפליג עם רבי יהודה בפירוש גבי הסקה, אבל הך פלוגתא דטלטול [שבת קכד:] האי תנא קמא הוא רבי מאיר, כמבואר ברי״ף [שם מח:] ורא״ש [שם פרק י״ז סימן ה׳]. (ברכת דוד)

רט) שם כל הכלים שנשברו אפילו בשבת וכו׳. וכתב הט״ז (בסק״ה), וז״ל: וקשה לי דמשמע כי מוקי [קכד:] פלוגתייהו בשבת, הוי ההיא דאין מסיקין בשברי כלים כרבי יהודה, ולתנא קמא שרי בשברי כלים, וכן כתב הטור בהדיא בסימן תק״א, דלרבי יהודה אסור באוד שנשבר ביו״ט. וא״כ קשה, דהא רבא אמר בהדיא בפרק נוטל [קמג.] דאין מסיקין בשברי כלים, וממילא כאן בעינן מעין מלאכתן גם כן, דהא בהא תליא, ואיך פסקינן כאן כתנא קמא נגד דברי רבא. וכן קשה על הרמב״ם [פרק כ״ה הלכה י״ב] שפסק כתנא קמא ובשברי כלים פסק [הלכות יו״ט פ״ב הלכה י״ב] כרבי יהודה. ונראה לי דאלו הפוסקים סבירא להו דלאו הא בהא תליא, דדוקא לפי מה שאמר תחלה הואיל ומוכן אגב אביהן, וזה שייך גם בשברי כלים להסקה, אז פריך שפיר מהסקת שברי כלים, דהוה דלא כמאן. אבל למאי דאוקמיה שנשברה בשבת, ולא הוה טעמא משום אגב אביהן, אלא שהן עצמם מוכנים הם, שהם עצמן ראוים למלאכה אף על פי שאינו מלאכתו ראשונה, ולא מיקרי נולד, אבל רבי יהודה סבירא ליה דכיון דעכשיו הם ראוים למלאכה אחרת ולא ראשונה, הוי ליה נולד ואסור. וא״כ ההיא דהסקה בשברי כלים הוה ליה לכולי עלמא נולד, דעכשיו הוא רוצה להסיק בו, והשבר אינו כלי כלל. עכ״ל. נראה מדבריו דבשברי כלים הראוים למלאכה אחרת מסיקין ביו״ט, כיון דפסקינן כתנא קמא. אבל אישתמיט מהט״ז דברי הרב המגיד (בפרק ב׳ מהלכות יו״ט דין י״ב), אהא דכתב הרמב״ם וכן כלים שנשברו ביו״ט וכו׳, וז״ל: בפרק במה מדליקין [כט.] אמר רב מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים דברי רבי יהודה, ורבי שמעון מתיר. וקיימא לן כרבי יהודה במוקצה ביו״ט. עכ״ל. ולפי זה אין כאן מקום לקושיית הט״ז, הא דפסקינן כאן כתנא קמא היינו לענין שבת, אבל ביו״ט פסקינן כרבי יהודה, ומשום הכי פסקינן דאין מסיקין בשברי כלים. ולפי זה יש לומר דאף להמסקנא טעמו של התנא קמא דסבירא ליה נולד מותר, אבל בזה מודה לרבי יהודה דהוה נולד, כיון דאינו ראוי למלאכתו ראשונה. וכ״כ המג״א (בס״ק ט״ו). א״כ אין מסיקין בשברי כלים ביו״ט אפילו הן ראוים למלאכה אחרת. ומדברי הט״ז נראה שלא ראה דברי הרב המגיד הנ״ל, ואלו ראה אותן היה מודה לדבריו, על כן אין להקל בזה. וזה מה שרצינו לבאר.
(אותות השמים – דרישת ארי – סק״ב)

רי) שם כל הכלים שנשברו אפילו בשבת וכו׳. וכתב מג״א (סקי״ד), עיין סימן תצ״ה [סעיף ד׳ בהגה] דיש אומרים דנולד אסור בשבת. ע״כ. ותמיהא לי דהא כל הפוסקים פסקו דהלכה כתנא קמא דפרק (נוטל) [כל הכלים] [קכד:] דלא כרבי יהודה דסבר דכשנשבר בשבת אסור משום נולד כדכתבו התוס׳ שם [ד״ה ורבא], וא״כ צ״ע אמאי לא השיגו מגן אברהם למאן דאסר משום נולד בשבת, שהרי משנה שלימה שנינו [שם] ובלבד שיהיו עושין מעין מלאכה. וצ״ע. (שו״ת פעולת צדיק ח״ג – סימן ק״ד)

ריא) שם כל הכלים שנשברו אפילו בשבת וכו׳. כתב המג״א [סקט״ו], דלמאן דאמר בסימן תצ״ה [סעיף ד׳ בהגה] דנולד אסור בשבת, אם כן גם כאן בעינן שיהא ראוי למלאכתו ראשונה. וכל הבאים אחריו תפסו עליו, שהרי קים לן דמוכן הוא ולא הוי נולד. ואולם ממה שכתב נמי (סקי״ז): אך מה שכתב הב״ח [אות ד׳] בפירוש התוס׳ [קכד: ד״ה ורבא] צריך עיון, דדברי תוס׳ הם כפשטן עיין שם, דרבא סבירא ליה דנולד אסור ואליביה פירשו

אוצר ההלכה

התוס׳ כן. [עכ״ל]. מזה נראה בעליל דלומד הפירוש בהסוגיא דמר סבר מוכן הוא ומר סבר נולד הוא, היינו דמאן דאמר מוכן הוא רצונו לומר מדתורת כלי עליו שראוי לכסות דבר, אינו מוקצה כמו עפר דלא חזי למידי, ואי משום דלההוא מלאכה לא עמד והוי נולד, מאן דאמר זה לית ליה נולד. ומר סבר נולד הוא, ונולד סבירא ליה. ואמת שאם כדברי האליה רבה [סקט״ו] שבתר דבריו שכתב ולענ״ד אזלו לטעמייהו וכו׳, מסיים: וכן מצאתי מבואר בספר עבודת הקודש להרשב״א [בית מועד שער ה׳ אות כ׳], אם כן על כרחנו דנמי מפרש הכי. אך דברי האליה רבה תמוהים, דלפי זה למה משיג ראשית על הדברים על דברי המג״א דאינו נכון, לכן מסופק אני בדברי הרב עבודת הקודש שאינו בידי. ואולם המעיין ברי״ף [מח.] ורא״ש [פרק י״ד סימן ה׳] יראה להדיא דעל כרחנו אינם מפרשים הכי, (אך בדעת התוס׳ [שם] יפה פירש, וכן הוא להדיא בתוס׳ חולין (דף נ״ה ע״א) ד״ה שיעורן, הוכיחו וכתבו דלרבי מאיר ליה נולד, מדשרי שברי כלים העושין מעין מלאכה) דאילו כן מה הוצרכו לטרוח אחר טעם דלא ליפסק בהא כרבי יהודה, הא בפשוט מדקים להו כרבי שמעון דנולד שרי בשבת, להכי לא בעינן אלא מעין מלאכה. אלא ודאי הברור מפני שבעל הלכות בשם רב צמח גאון [מובא בריי״ף ובראי״ש שם], שכתב בזה דהלכה כרבי יהודה, סבר בנולד אף בשבת לאיסור, הוצרכו לבא עליו דאף לשיטתו דנולד בשבת אסור, מכל מקום הלכה כסתם משנה, ואליבא דרבי מאיר דברייתא שם [קכה.], דנמי סבירא ליה נולד בשבת, דהא סבירא ליה אפילו מוקצה מחמת איסור, ומכל מקום סגי ליה במעין מלאכה, משום דמוכן הוא ולא הוי כלל נולד. (ויראה לענ״ד הסברא, משום דאף כשהיה שלם נמי עמד פעם למלאכה זו לכסות בו כלי אחר).

והכי נמי הבין הבית יוסף, ומקשה באמת להכי על הטור.

והנה הט״ז [סק״ה] מתרץ קושייתו דהכא פסקינן שברי כלים מוכנים (והם) [והתם] בהלכות יו״ט (סימן תק״א) פסקינן דאין מסיקין בהם, וכתב בלשון זה: אבל למאי דאוקמה שנשברה בשבת, ולא הוי טעמא משום אגב אביהן, אלא שהן עצמם מוכנים הם, שהם ראוים עצמם למלאכה אף על פי שאינו מלאכתו ראשונה, ולא מקרי נולד. אבל רבי יהודה סבירא ליה וכו׳, הוי נולד ואסור. ואם כן ההוא דהסקה בשברי כלים, הוה ליה לכולי עלמא נולד, דעכשיו הוא רוצה להסיק בו, והשבר אינו כלל כלי. דדוקא במתני׳ שהשבר עומד למלאכה אחרת, ובשבילה כלי הוא, אז מותר לטלטל וכו׳. ע״ש. ולא ירדתי לסוף דעתו להבין דבריו כל עיקר, אחרי דעיקר הטעם דמסיקין בכלים ולא בשברי כלים כדפירש רש״י [קכד: ד״ה מסיקין] וכ״ה [וכל הפוסקים], דדוקא בכלים שהרי ראוין לטלטלם ויטלטלם ויתנם לתוך האור, ואין מסיקין בשברי כלים דהוי להו מוקצה ולא חזי לטלטל, א״כ שברים העושים מעין מלאכה דשרי בטלטול, מה בכך שרוצה להסיקו, ומה בינו לבין כלי שלם שרוצה להסיקו, ולא מקרי משום הכי נולד.

לכן יראה לענ״ד, נהי דהברייתא דנשנית ואין מסיקין בשברי כלים מוקמינן כרבי יהודה, ולדידיה ודאי איירי אפילו בעושין מעין מלאכה, מכל מקום לדידן לשיטת הרי״ף דפסקינן כרבי מאיר דבעושין מעין מלאכה מוכנים הם, באמת לא פסקינן ביו״ט כסתם ברייתא זו, אלא כדדרש רבא [קמג.] אוד שנשבר ביו״ט אין מסיקין בו. ובודאי צריך דקדוק מה חידש בזה, הא בעצמו מביא הברייתא. ואם הוא רוצה לדרוש הברייתא, היה לו לדרוש לשון הברייתא, כי מה החידוש בהאוד. אלא ודאי משום דבאמת לדידן אין הלכה כסתם ברייתא זו, דאם עושין מעין מלאכה דהיינו דחזי לכסוי נמי מסיקין, אלא אוד שהוא רק מקל, דמכיון שנשבר לא חזי למידי, דרש שיהיו נזהרים בו, ומסיים לפי שאין מסיקין בשברי כלים כאלו דלא חזי למידי. וזה מדויק נמי בהרי״ף וטור סימן הנ״ל, דאין מביאין כלל הסתם ברייתא דאין מסיקין בשברי כלים (וכן בקיצורי הטור פרק המביא [ביצה פ״ד רמז י״ב] שינה בזה לשון הרא״ש דנקיט אין מסיקין בשברי כלים, ואיהו כתב אוד שנשבר. ע״ש) רק דרשה דרבא הוא שפסקו, דזה באמת לאחר שנשבר אף מעין מלאכה אינו עושה. והכי מבואר להדיא בהירושלמי פרק המביא [פ״ד ה״ג], הביאו הבית יוסף סימן הנ״ל, ואין מסיקין בשברי כלים בשאין להם תואר כלי, אבל ביש עליהן תואר כלי אפילו נשברו ביו״ט מותר. ופירש הקרבן עדה [ד״ה אבל], יש עליהם תואר כלי, וראוין עדיין לתשמיש אפילו נשברו ביו״ט מותרים, דהא בני טלטול נינהו. ודלא כמגן אברהם שם (ס״ק (א׳) [ב׳]) שכתב, ומיירי שעושין עדיין כעין מלאכתן ראשונה וכו׳. אך לפי זה צ״ע לשון השלחן ערוך שם [סעיף ו׳] שהוא לשון הרמב״ם [הלכות יו״ט פ״ב הי״ב], שדקדק לכתוב אבל בכלים שלמים מסיקין, דמשמע בשברי כלים אפילו עושין מעין מלאכה לא. אמנם יראה לענ״ד, הרי מבואר בהרב המגיד מדלא כתב הרמב״ם מסקנת הסוגיא, כדאיתא בהגהות רמ״א שם, דעל כרחך או שהיה לו גירסא אחרת או פירוש אחר בהסוגיא.

והנה כבר הקשה לי חתן חתני החריף מוה״ר ליפמאן, הרי מסקינן הכא בהסוגיא דכל שעושין מעין מלאכתן הראשונה, לכולי עלמא אפילו לרבי יהודה מוכן הוא ולא נולד, ומותר בטלטול. אם כן מה מקשה (שבת דף כ״ט ע״א), וכי מדליק בהו פורתא הוי להו שברי כלים, ומה כולי האי שנשרף מקצת, הא מכל מקום עדיין ראוין למלאכתן ראשונה. והוכרחתי לידחק, או דסבירא ליה להש״ס דמה שנחסר ע״י אור במקצת גרע מנשבר מקצתן, ובודאי אינו ראוי למלאכתו הראשונה, או דמשמע להש״ס מסיקין בכלים סתמא קאמר אפילו בכלים קטנים, דאם נחסרו במקצת שוב אינם ראוים למלאכתן ראשונה. ושפיר. [אי נמי הא בלא זה צ״ל מה דנאמר בהברייתא לרבי יהודה ואין מסיקין בשברי כלים, וקשה הא בשברי כלים העושין מעין מלאכתן, למה אסור, הא לכ״ע שרי בטלטול. וע״כ כשעושין מעין מלאכתן הם בכלל מסיקין בכלים, וא״כ באלו שכבר הם שברים אלא שעושין עדיין מעין מלאכתן, מ״מ כשמדליק בהם פורתא שוב ודאי אין עושין מעין מלאכתן. ושפיר]. אך דעם כל זה אינה קושיא, אלא כדהקשה לרבי יהודה דסבירא ליה דבעינן מעין מלאכתן ראשונה, מה שאין כן לדידן באמת לא צרכינן לבא לתירוץ הגמרא, כיון דכי מסיק בשלמים אף כי נדלק פורתא מהן, לא ימלט דנשאר מעין מלאכה, דהיינו תואר כלי ובהתירא קמטלטל, ולהכי אינו מביא הך אוקמתא. וזה ניחא כשמסיק בכלים שלמים, מה שאין כן כשמסיק בשברי כלים שמתחילה אינם עושים

אוצר ההלכה

אלא מעין מלאכה, שוב יש לחוש כשנדלק מהם פורתא אף למעין מלאכה לא חזיין ואסור. ואפשר הרמב"ם מפרש הברייתא דסתמא ואין מסיקין בשברי כלים, דמשמע אפילו בעושין מעין מלאכה, אליבא דהלכתא כרבי מאיר, ומטעם קושית הגמרא דכי מדליק ביה פורתא כנ"ל, ופסקה כסדר והקפיד על שלמים. ודו"ק. [אבל עדיין צ"ע, שהרי הרמב"ם כתב הטעם על השברי כלים מפני שהם נולד. לכן מחוורתא דהרמב"ם ודאי בשטת פירוש תוס' קאי, ומחלק בין שבת ויו"ט כדכתב האליה רבה [סקט"ו] בשם העבודת הקודש [בית מועד שער ה' אות כ']. ודו"ק]. (בית מאיר)

ריב) שם כל הכלים שנשברו אפילו בשבת וכו'. כתב בט"ז (סוף סק"ה), ואין להקשות הא אמרינן פרק המביא כדי יין [ביצה לג.] דרש רבא וכו', הרמב"ם [הלכות שבת פרק כ"ה הלכה י"ב, הלכות יו"ט פ"ב הלכה י"ב] מפרש דמרישא דייק כן וכו'. צריך עיון דהרי [מרן ה]מחבר כתב לקמן סימן תק"ז [סעיף ג'] דהטעם הוא משום מתקן מנא, כמו שפירשו התוס' שם [ד"ה דרש]. (אומץ יוסף)

ריג) שם כל הכלים שנשברו אפילו בשבת וכו'. כתב הט"ז (סק"ה), הוה ההיא וכו' כרבי יהודה וכו'. נ"ב: לא זכיתי להבין דבר זה, כיון דעל כל פנים אוקמי הש"ס [קכד:] ההיא דאין מסיקין בשברי כלים כרבי יהודה, וההיא דכשם שמסיקין בכלים כך מסיקין בשברי כלים כרבי שמעון, וההיא דאין מסיקין לא בכלים ולא בשברי כלים כרבי נחמיה. ואחר האמת הפוסקים ז"ל ביו"ט פסקו כרבי יהודה ובשבת כרבי שמעון, כמו שכתב הרמב"ם (בפרק כ"ה מהלכות שבת הלכה י"ב, ובפרק ב' מהלכות יו"ט הלכה י"ב). והרי"ף בסוף מסכת ביצה [כב.] כתב דבשבת נקטינן כרבי שמעון וביו"ט נקטינן כרבי יהודה. והרא"ש כתב שם [פ"ה סימן י"ד] דבה"ג [הלכות יו"ט עמוד רי"א] פסק כרבי שמעון במוקצה ביו"ט אבל בנולד פסק כרבי יהודה, והביא ראיה מדדרש רבא [שם לג.] אשה לא תיכנס לדיר וכו', ואינה ראיה, דרבא לטעמיה דאפילו בשאר מוקצה דלאו נולד סבירא ליה כרבי יהודה, אבל אנן דקיימא לן כרבי שמעון במוקצה הוא הדין בנולד. עכ"ל. הרי שלא השגיח לדברי רבא. ואם כן הרי"ף והרמב"ם נמי בשבת לא פסקו כרבא ומאי קושיא.

ומה שכתב מהסקת שברי כלים דהוה דלא כמאן וכו'. נ"ב: לא ידעתי למה, דמר זוטרא לא פריך דלא כמאן אלא דלא כרבי יהודה דוקא, והקשה אי בשבת לכולי עלמא מותר, אם כן ההיא דאין מסיקין בשברי כלים, דמוכרח שנשברו ביו"ט, ואפילו הכי לרבי יהודה אין מסיקין, דההיא ברייתא כוותיה כאמור, ואם כן תיקשי מיניה וביה. ואין הכי נמי דלרבי שמעון דמסיקינן בכלים ושברי כלים, לא מקשה מר זוטרא. ועוד אם איתא שכוונת מר זוטרא להקשות דהוה דלא כמאן, למה לא הקשה בפשיטות מההיא ברייתא שאין מסיקין לא בכלים ולא בשברי כלים, דודאי דלא אתי שפיר אפילו לרבי שמעון. ונהי דלאוקמתיה דרב זוטרא נמי לא ניחא, מכל מקום אנן נקום ונקשי ליה. אלא צריך לומר דלפי שידע מר זוטרא דההיא לא אתיא אלא כרבי נחמיה דוקא, ואיהו לא מקשה אלא מרבי יהודה לרבי יהודה ופשוט.

ומה שכתב ואם כן ההיא דהסקה בשברי כלים הוה ליה לכולי עלמא וכו'. נ"ב: לפי מה שמבואר בש"ס לא הוי ככולי עלמא, דלרבי שמעון מסיקין בכלים ובשברי כלים כאמור.

ומה שכתב מאי קאמר המקשן מוקצה וכו'. נ"ב: כבר תיקן זה הרב בית יוסף ז"ל בסימן תק"א בד"ה אוד. יע"ש. ובסימן תצ"ה האריך ואסיק דנקטינן כדברי הרי"ף והרמב"ם. ותו לא מידי. (מגן בעדי)

ריד) שם כל הכלים שנשברו אפילו בשבת מותר לטלטל שבריהם ובלבד שיהו ראויים לשום מלאכה. מסקנא דגמ' בשבת (דף קכ"ד ע"ב) אמאי דפליגי במתני' דלתנא קמא סגי מעין מלאכה ולרבי יאודה בעי מלאכתן הראשונה, אמר רב יהודה אמר שמואל מחלוקת שנשברו בערב שבת אבל נשברו בשבת דברי הכל מותרין, הואיל ומוכנין על גבי אביהן מותר. ומשום דמותיב רב זוטראי אהא ממתניתא דאין מסיקין בשברי כלים, הדר תלמודא ואמר אלא אי אתמר הכי אתמר, אמר רב יהודה אמר שמואל מחלוקת שנשברו בשבת דמר סבר מוכן הוא ומר סבר נולד הוא, אבל מערב שבת דברי הכל מותרים הואיל והוכנו למלאכה מבעוד יום. ע"כ. וכן כתב מרן ז"ל בבית יוסף כאן. והיינו דכתב אפילו בשבת, דפסק כתנא קמא, וכלומר לא מבעיא בערב שבת דגם רבי יהודה מודה דמותר לטלטל השברים, דכיון שכבר היו שבורים מערב שבת כבר הוכנו למלאכה מבעוד יום, אלא אפילו נשברו בשבת, הגם דפליג רבי יהודה בהא ואסר לטלטלן, דמר סבר נולד הוא, אפילו הכי אנן קיימא לן כתנא קמא, דסבירא ליה מוכן הוא, ושרי. ופשוט. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל (פרק כ"ה מהלכות שבת הלכה י"ב) וז"ל: וכן כל הכלים הניטלין בשבת שנשברו, בין קודם השבת בין בשבת, שבריהן ניטלין, והוא שיהיו עושין מעין מלאכה, כיצד וכו'. כי מזה תמהני על הרב מעשה רקח ז"ל שם, שכתב וז"ל: כל הכלים, משנה דף קכ"ד כלשון רבינו וכתנא קמא. ובגמרא נתבאר בנשברו מערב שבת פליגי, אבל נשברו בשבת כולי עלמא מודו דמוכנין אגב אביהן וכו'. ע"כ. ואחר המחילה רבה אגב טירדיה העתיק אוקימתא קמייתא דש"ס, ולפום ההיא אוקימתא יש חילוק בין נשברו מערב שבת לנשברו בשבת, דבשבת דברי הכל מותרין ומחלוקת בנשברו בערב שבת. אך לפי המסקנא הוי איפכא, דבערב שבת דברי הכל מותרין ומחלוקתן בשבת. ולכך דייק הרמב"ם וכתב, אפילו בשבת מותר, דפסק כתנא קמא וכדברי מרן ז"ל. ואחרי כותבי ראיתי להרב מאמר מרדכי ז"ל (סק"ז), שהבין בדברי רבינו הטור ומרן ז"ל בפשיטות כמו שכתבנו בעניותין. והביא דברי הרב הדרישה ז"ל [אות ד'] דפירש האי אפילו בשבת לריבותא אחריתי, דלא נימא דאין מוקצה לחצי שבת. והוא ז"ל הקשה עליו מגוף הסוגיא, וכתב עוד דהן אמת דבש"ס הוה מאן דסבירא ליה דיותר סברא להתיר בנשבר בשבת טפי מבחול, אך כבר איתותב ההוא מאן דאמר, ועלתה המסקנא כנזכר לעיל. וכתב על הרב הדרישה ז"ל, דלא העמיק כל הצורך במסקנא דתלמודא. עש"ב. וכל זה מסכים לדברינו.

(פתח הדביר ח"ד – סק"ח הראשון)

אוצר ההלכה

רטו) שם ובלבד שיהו ראויים לשום מלאכה. ואפילו אינה מעין מלאכתן הראשונה שרי.

(משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

רטז) שם ובלבד שיהו ראויים לשום מלאכה. היא סברת תנא קמא דמתני' (דף קכ"ד ע"ב) דלא בעי מעין מלאכתן, ורבי יאודה פליג וסובר דבעינן מעין מלאכתן. ואמרינן בגמ' דמר סבר מוכן הוא ומר סבר נולד הוא, משמע דתנא קמא סבירא ליה דכיון שעושים מעין מלאכה לא הוי נולד. ואם כן תנא קמא לאו רבי שמעון הוא, דאילו רבי שמעון לית ליה נולד כדאיתא שם בסמוך בגמ' ובפירוש רש"י [שם ד"ה רבי שמעון]. וכן משמע בבית יוסף שכתב, דכיון דחזי לכסות כלי אפילו נשבר בשבת נמי לאו נולד הוא לתנא קמא דרבי יהודה וכו', סיים הבית יוסף: ומה שכתב רבינו שנשברה בחול, נראה שהוא ממה שכתבו התוס' שם [ד"ה ורבא] ורבא אמר אפילו ברשות הרבים ובהנך דנשברו בערב שבת קאמר, דאי בנשברו בשבת הא אמר בפרק נוטל [קמב:] דרבא אית ליה מוקצה, וכל שכן נולד. ע"כ. אך תימה דכיון דחזי לכסות כלי, אפילו נשבר בשבת נמי לאו נולד הוא לתנא קמא דרבי יהודה, וכיון דרבינו פסק כתנא קמא, איך פסק כאן דבנשברה בחול שרי, דמשמע הא בשבת אסור. ושמא יש לומר דהתם בכלים שנשברו, והכא בכלי שנשברה ממנו חתיכה, וכדדייק לישנא דרבינו וכו', והוי נולד. עכ"ל. דבשלמא להתוס' לא קשה, דמדאמר רבא בפרק נוטל דאסור להסיק ביו"ט בשברי כלים, שמע מינה דכרבי יהודה דהכא סבירא ליה, דחשיב להא דשברי כלים נולד, ואם כן בהכרח לומר דאיירי בנשברו מערב שבת, אבל להטור קשה, דכיון דפסק כתנא קמא, מי דחקו לפרש להא דרבא דוקא בערב שבת, אפילו בשבת נמי אין זה נולד.

וראיתי להרב ט"ז [סק"ה] שהאריך בזה, עמוד על דבריו כי לא רציתי להאריך בהעתקות. ולא זכיתי לירד לעומק דעתו. דהתם (דף (קפ"ד) [קכ"ד ע"ב] ודף כ"ט ע"א) איתא בהדיא דהא דאין מסיקין בשברי כלים פלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון. אם כן היינו דקאמר הטור (סימן תק"א) דשברי כלים אסור לרבי יהודה, רצונו לומר לאפוקי רבי שמעון דשרי. ועוד דלתנא קמא דסבר הכא דכל דחזי מעין מלאכה לא הוי נולד, ראוי שיסבור דמסיקין בשברי כלים, דכיון דחזו להסקה והיא מלאכה המותרת ביו"ט, הו"ל עושין מעין מלאכה. והוא ז"ל חילק דהתם לכולי עלמא הוי נולד, ולא ידענא טעמא דמלתא. ועוד דברי התוס' הוי תיובתיה, דאם איתא מאי קשיא להו דבנשברו בשבת האמר בפרק נוטל דרבא אית ליה מוקצה וכל שכן נולד, מה בכך, התם אפילו ת"ק מודה והכא לת"ק מותר אף בשבת, ורבא עבד כת"ק. ובדבור שאחרי זה [סק"ו] נדחק הרב מאד בזה, וכתב דהתוס' סבירא להו דקיימא לן כרבי יהודה מכח ההיא דרבא. וכל כי הא פשיטא דהוה ליה לפרש. ועוד אעיקרא דמילתא דלא חשיב ליה תנא קמא נולד קשה לי, דאם כן הוה ליה להרמב"ם לדחות הך מתני' מההלכה, דהא מתבאר מדבריו פ"א דהלכות שביתת יו"ט [הלכה י"ז-י"ח] דביו"ט דוקא אסור מוקצה ונולד, ולא בשבת, וא"כ אפילו לא חזי למלאכה שרי.

האמנם לע"ד נראה דתנא קמא רבי שמעון הוא דשרי נולד ומוקצה, ואי לאו דחזי למלאכה מודה דאסיר, מידי דהוה אאבנים דאסורים בטלטול. והיינו דקאמר מוכן הוא, דאף על גב דהוה ליה נולד, סבירא ליה דמותר. והוא הדין דמסיקין בשברי כלים מהך טעמא גופא, כדאיתא בהדיא בגמ' דלרבי שמעון מסיקין בכלים. ורבא סבירא ליה כרבי יהודה, והיינו דהתוס' הקשו לרבא, כיון דאיהו סובר כרבי יהודה דאית ליה נולד, וא"כ מוכרח דבנשברו מערב שבת קאמר. ומה שפסק הרמב"ם [פרק כ"ה הלכה י"ב] הכא כתנא קמא, משום דבשבת לית ליה נולד, וההיא דאין מסיקין בשברי כלים פסק בהלכות יו"ט [פ"ב הלכה י"ב], דס"ל ביו"ט כרבי יהודה במוקצה ונולד, וכמו שכתב ריש הלכות יו"ט. והמג"א (ס"ק ט"ו) כתב, דלמאן דאמר נולד אסור בעינן מעין מלאכתן. הרי דמאן דאמר מעין מלאכה סבירא ליה דנולד שרי. ולפי זה נראה דלא מתיישב תירוץ שכתב הרב בית יוסף בעד הטור, דאפילו איירי בנשבר ממנו חתיכה, והכלי עדיין ראוי למלאכה, מכל מקום נולד הוא ולתנא קמא נולד שרי. והמג"א (סק"ז) הקשה עליו, דקשה לבדות חילוקים שלא נמצאו בגמ'. אמנם לפי האמור נראה, דאפילו מקום ליכא לחלק כן.[122] והמג"א כתב בשם הב"ח [אות ד'] והרב דרכי משה [אות ד'] דנקט בחול משום סיפא דזורקה לאשפה מבעוד יום. וזה דוחק רב, דאפילו בדברי תנא אין לשנות טעות משום איידי. ועוד מה יענו רבנן בלשון הטור ברמזים [שבת פי"ז רמז ה'] שכתב כלשון הזה, והתם לא מסיים עלה הא דזורקה לאשפה מבעוד יום.

עוד כתב הט"ז [סק"ן], דלא התיר ת"ק אלא לטלטל לצורך מלאכה שהיא ראויה לו וכו'. ע"ש כל דבריו. ולשיטתיה אזיל דלת"ק אין זה נולד. אבל לפי האמור דת"ק לית ליה נולד, אכתי תקשי. ומה שכתב דאי מטלטל שלא לצורך אסור, לא הבנתי דבריו, דודאי אי מטלטל שלא לצורך כלל פשיטא דאסור, אבל לצורך גופו אף על פי שאין דרך תשמישו שרי, דלית הלכתא כרבי נחמיה [קכד.]. וכיון דסבירא ליה לרבא דבחצר שם כלי הוא, ולא פקע שם כלי מיניה אפי[לו] ברשות הרבים, דאי איתרמי התם לכסות איזה כלי שרי אפילו נשברו בשבת, כיון שנקרא כלי בחצר בשביל זה, אלמא מהני הך סברא ברשות הרבים אף על גב דלא שכיחי שם כלים, אם כן למה לא יהנה גם כן אי בעי לכפורי ביה מנא, אף על גב שאין זה תשמישו הרגיל, ולמה יקרא נולד המשתמש ברשות הרבים לכפורי ביה מנא טפי מהמשתמש לכסויי ביה מנא. ולע"ד אפשר דדעת הטור דלא אמרינן כיון דבחצר חזי השתא נמי חזי אלא בנשבר בחול, דמאתמול בחצר הוא כלי גמור, ולא פקע אפילו ברשות הרבים. אבל בנשבר בשבת דהיה ראוי דליפקע שם כלי מיניה, אלא דמשום דרגילות הוא דמשתמש בו לתשמיש אחר שרי לטלטלם, הילכך דוקא במקום שהוא רגילות דהיינו בחצר הוי כלי,

הערות וציונים

122. ובחזון עובדיה (ח"ג עמוד ק"ל) כתב שאנו אין לנו אלא דברי מרן, ושכן פסק הרב בן איש חי (פרשת מקץ סעיף י').

אוצר ההלכה

אבל ברשות הרבים דאין שם רגילות, אין ראוי שיהיה כלי מטעם דבחצר חזי, כיון דעכשיו פקע שם כלי. (נהר שלום – סק"ב)

ריז) שם ובלבד שיהו ראויים לשום מלאכה וכו'. כתב הבית יוסף (ע"ג שיטה ל"ב), ופסקו הרי"ף [מח.] והרא"ש ז"ל [פרק י"ז סימן ה'] כתנא קמא וכו'. נ"ב: ובה"ג [דפוס ירושלים עמ' 195][123] בשם רב צמח גאון פסק כרבי יהודה, והקשו עליו הרי"ף והרא"ש ז"ל. ועיין מה שהקשה בעל שלטי הגבורים [מח. אות ג'] על רב צמח גאון ורבינו בעל הטורים ז"ל.
(כנסת הגדולה – הגב"י)

ריח) שם ובלבד שיהו ראויים לשום מלאכה וכו'. כתב הבית יוסף (שיטה ל"ב), ופסקו הרי"ף [מח.] והרא"ש [פרק י"ז סימן ה'] כתנא קמא וכו'. נ"ב: והרי"ף והרא"ש הביאו דברי הלכות גדולות [דפוס ירושלים עמ' 195][124] משם הרב צמח גאון דפסק כרבי יאודה [קכד:], מטעם דרבי יהודה ורבי מאיר הלכה (כר"מ) [כרבי יהודה] [עירובין מו:], ודחו דבריו. ע"ש. וחוץ ממה שדחו הם דבריו הקשה עליו הרב בשלטי הגבורים שם [מח. אות ג'] וז"ל: וגם לי קשה דאם כן שלא יהיה מותר לטלטלן (וא"כ) [אלא אם כן] ראויין הם למלאכתן הראשונה, אתי לפסוק כמאן דאסר נולד, ואנן קיימא לן דמאן דלית ליה מוקצה לית ליה נולד, ואיך אפשר שיפסוק דלא כרבי שמעון דקיימא לן כוותיה במוקצה. עכ"ל. ועיין מה שכתבתי לעיל [בהגה"ט][125] משם הרב בעל ט"ז [סק"ה]. ואחר המחילה נראה דאשתמיט מיניה מה שכתב הסמ"ג (בהלכות יו"ט לאוין ע' [דף כ"ה ע"א]) וז"ל: ואף על גב דבמוקצה הלכה כרבי שמעון דשרי, בנולד אסור. והא דפריך בסוף כירה [מה:] על רבי יוחנן מדרב נחמן דאמר מאן דלית ליה מוקצה לית ליה נולד, לא קיימא לן הכי. עכ"ל. הרי דסבירא ליה לסמ"ג דההיא דלית ליה מוקצה לית ליה נולד, אינה הלכה, ומשום הכי פסקי כרבי שמעון דמותר במוקצה, ובנולד פסקי לאיסורא. ורב צמח גאון ז"ל יסבור כסברא זו. (יד אהרן – הגב"י)

ריט) שם ובלבד שיהו ראויים לשום מלאכה וכו'. כן פסקו הרי"ף [מח.] והרמב"ם [פרק כ"ה הי"ב] והרוקח (סימן קט"ו) והרא"ש [פי"ז סימן ה'] וארחות חיים [הלכות שבת סימן שס"א] והכלבו [סימן ל"א דף ל"ב ע"ב], דלא כרב צמח גאון [מובא ברי"ף וברא"ש שם] דפסק כרבי יהודה, דצריך שיהיו עושים מעין מלאכתן הראשונה. ע"ש. והרב שלטי הגבורים [אות ג'] הקשה, דאם כן אסר נולד, ואנן קיימא לן דמאן דלית ליה מוקצה לית ליה נולד, וקיימא לן כרבי שמעון במוקצה. ע"ש. ולא קשיא מידי דבה"ג [הלכות יו"ט עמוד רי"א] ורבנו חננאל [ביצה מ:] ובעל העיטור [ח"ב דף קל"ז], פסקו במוקצה כרבי שמעון ביום טוב, ובנולד כרבי יהודה. ורבינו תם פסק כן אף בשבת, כמו שכתב הטור (סימן תצ"ה). והכי סבירא ליה לרב צמח גאון דאף בשבת יש לחלק בין מוקצה לנולד. ונראה טעמא כמו שכתב הרשב"א בחידושיו ריש פרק אלו קשרים [קיב. ד"ה התם] בשם הראב"ד, דרב יוסף ורבי יוחנן סבירא להו כרבי יהודה, דבעי מעין מלאכתן הראשונה וכן כתב המגיד משנה (בפ"י [הלכה ד']). ע"ש. ולמאי דקיימא לן נולד מותר, צריך לומר כתירוץ שני דהראב"ד, דדוקא בסנדל קיימא לן כרבי יהודה, משום דלא מבטל ליה ממלאכתו לכסויי ביה מנא או לסמוך כרעי המטה, אלא דעתו לתקנו ולאהדורי למלאכתו. ע"ש. ושוב ראיתי להרב יד אהרן [הגב"י][126] שתמה על הרב שלטי הגבורים, דלא ראה הסמ"ג (לאוין ע' [דף כ"ה ע"א]) דפסק במוקצה כרבי שמעון ובנולד כרבי יהודה.

ולא זכר דברי הטור סימן תצ"ה, עיין מה שכתב שם.

ומכל מקום מוכח בהדיא מדברי הראב"ד והרשב"א והשלטי הגבורים, דלמאן דאמר נולד אסור בשבת אין לטלטל שברי כלים אלא אם כן עושים מעין מלאכתן הראשונה כרבי יהודה. וכן מוכח בתוס' [קכד:] בד"ה ורבא וכו'. ע"ש. וכן כתבו בהדיא בחולין (דף נ"ה [ע"א] בד"ה שיעורן) דתנא קמא סבירא ליה דנולד מותר. ע"ש. ודלא כהרב אליה רבה [סקט"ו]. ע"ש. ואל תטעה מדברי הבית יוסף (סימן תצ"ה) דבה"ג סבירא ליה דנולד אסור בשבת כרבינו תם. שהרי פסק כתנא קמא הכא דאין צריך מעין מלאכה ראשונה, אלא דלא אסר נולד אלא ביום טוב דוקא, כדמשמע מלשון הרא"ש שם [ביצה פ"ה סימן י"ד], וכן נראה מדבריו דף ל"ה. ע"ש. והכי נמי דביום טוב בעינן מעין מלאכתו (אחת) [הראשונה]. עיין מה שכתבתי סימן תק"א [סק"ג]. (ערך השלחן – סק"ג)

רכ) שם ובלבד שיהו ראויים לשום מלאכה וכו'. המג"א (סקט"ו) כתב, דהסובר דנולד אסור בשבת, הכי נמי כאן בעינן דוקא מעין מלאכתן. והוא תמוה דהא מבואר בש"ס (שבת דף קכ"ד ע"ב), תנא קמא סבר מוכן הוא ורבי יהודה דסבר מעין מלאכתן סבר נולד הוא, ומסתמא קיימא לן כתנא קמא. שוב ראיתי במחצית השקל שכבר תמהו האליה רבה [סקט"ו] ותוספת שבת [סקכ"ו] על המג"א. והמחצית השקל כתב לתרץ, דהמג"א מפרש דמאי דאמר הש"ס מר סבר מוכן הוא היינו תנא קמא, הוא רבי שמעון דסובר דנולד מותר והוי כמוכן. והנה חוץ מהדוחק, הא מסיק התם דמתניתין רבי מאיר היא, ואזדא רבי מאיר לטעמיה גבי תנור, עיין שם (דף קכ"ה ע"א). ובכל הש"ס (ד)אמר רבי שמעון לית ליה מוקצה [שבת מג: קמג. ביצה לא.], ולא מצינו דישתמט פעם אחד לומר דרבי מאיר לית ליה מוקצה ונולד. ועוד דרבי מאיר אית ליה מוקצה מחמת איסור, ומסתמא לא עדיף נולד ממוקצה מחמת איסור, עיין חולין (דף ט"ו), ודברי המג"א ודאי צ"ע. ומה שדייק מקושיית הט"ז [סק"ה], ודאי תירוץ הט"ז הוא פשוט ונכון, דבתחילה דאמר נשברו בשבת מוכנים אגב אביהן, הקשה משברי כלים, אבל למסקנא הוא מוכן. שוב ראיתי בספר מנורה הטהורה [סק"ג] שהאריך לדחות דברי המג"א, ומכל מקום הראה דאיזהו קדמונים סוברים כהמג"א. (גנזי חיים – סק"ד)

רכא) שם לכמות בה החבית. כתב המג"א (סקט"ו) וז"ל: והוא הדין אם נכרי עושה כלי בשבת אסור לטלטלו לדעת זה. עכ"ל. נ"ב: ולעיל סימן רנ"ב כתב המג"א (בסקט"ו) וז"ל: זה לשון הרב בית יוסף: כתוב בהגהות אשירי פרק ג' דיום טוב [ביצה

הערות וציונים

123. ובספר בה"ג מהדורת "מכון ירושלים" לא נמצא. **124.** ובספר בה"ג מהדורת "מכון ירושלים" לא נמצא. **125.** נדפס לעיל אות ר"ו. **126.** נדפס באות הקודמת.

אוצר ההלכה

סימן ז'], נכרי שעשה מנעלים ביו"ט בסתם למכור לכל מי שירצה ובא יהודי ולקחם מהחנות ואסרם הר"ר יו"ט משום מוקצה, והר"ר אליהו התירם הואיל וגמרו בידי אדם ויכול לגמרו ביום טוב לית ביה משום מוקצה. עכ"ל. וצ"ע. (חדושי הרז"ה)

רכב) שם לכסות בה החבית. המג"א כתב (בסימן ש"ח סעיף [קטן] ט"ו), דאם נכרי עושה כלי בשבת אסור לטלטלו לדעת המחמירין בנולד. ע"כ. וצריך לומר דמיירי בעשה כלי בבקעת ישראל, דבבקעת שלו לא הוי נולד, כיון שגמרו בידי אדם, כמ"ש המג"א בעצמו לקמן סימן תקפ"ו [סקכ"ה] לענין שופר בעשה כותי מקרן שלו. ובגמ' שבת (דף כ"ט ע"א) בהא דאמר רב אדא בר אהבה כותי שחקק קב בבקעת ישראל מסיקה ביו"ט, ופריך והא נולד הוא, צריך לומר לפי זה דתיבת ישראל קאי אבקעת ולא על מסיקה, דאם לא כן מאי פריך והא נולד הוא, הא אפשר לומר דרב אדא בר אהבה מיירי שחקק בבקעת שלו דלא הוי נולד, ומשום הכי ישראל מסיקה ביו"ט. אלא ודאי פשיטא להו דהכי קאמר רב אדא בר אהבה, כותי שחקק קב בבקעת של ישראל מסיקה ביו"ט, ולפי זה שפיר פריך והא נולד הוא. וזהו כוונת המג"א בסימן תקפ"ו שכתב, ובגמ' מיירי בבקעת ישראל. וכן מצאתי בחידושי רש"ל שבת (דף כ"ט [ד"ה גמרא נכרין]) שמפרש בגמ' כן. (ברית אברהם – אות נ"ג)

רכג) שם לכסות בה החבית. כתב הטור, לכסות בה החבית. נ"ב: עיין מה שכתב הרב מגן אברהם (בסקט"ו) ולמאן דאמר (עלה) [נולד] אסור, הוא הדין אם הגוי עושה כלי בשבת אסור לטלטלו וכו'. והיינו דנולד גם בשל גוי אסור, כמו שכתב הרב מגן אברהם בסימן תק"ה (סק"ג). עיין בחידושי רז"ה[127] בסימן זה דמקשה להרב מגן אברהם ז"ל ממה שכתב הוא עצמו בסימן רנ"ב (סקט"ו). ע"ש. והצריכו עיון. (דברי מנחם – הגה"ט סק"ב)

רכד) שם לכסות בה החבית. כתב במגן אברהם (סקט"ו), והוא הדין אם עכו"ם עושה כלי בשבת אסור לטלטלו לדעת זה. עכ"ל. עיין בספר חידושי רז"ה[128] ובספר תוספת שבת [סקכ"ו]. ודו"ק. (ילקוט הגרשוני – סק"ד)

רכה) שם אבל אם אינם ראויים לישום מלאכה לא. עיין פרישה [אות ו'] שכתב, נראה דהיינו דוקא לטלטלם שלא יגנבו, אבל לצורך גופו ומקומו מותר הואיל דאתי מתורת כלי, כמו שכתב הרא"ש ז"ל בקליפי אגוזים שמותר לצורך מקומו. ע"כ. ובגוף הדין עיין (א"א) [משבצות זהב] (סק"ה וסקי"ב) הוכיח בראיות דאף לצורך גופו ומקומו אסור. וכן משמע דעת הרב [הגר"ז] ז"ל (סעיף כ"ו), דכתב הרי הם מוקצה גמור. אבל גוף דברי הפרישה מה שכתב בשם הרא"ש ז"ל, לא זכיתי לדעת כוונתו, ולא ידעתי היכן כתב הרא"ש ז"ל כן.

וכלי שמלאכתו לאיסור ונשבר בשבת ושבריו ראוין למלאכת היתר, דעת העולת שבת [סקי"ד] והאליה רבה (סקי"ד) דשייך בזה מיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולא יומא. והנה מהא דאמרינן בגמרא (דף קכ"ה ע"א) שברי תנור ישן הרי הן ככל הכלים הנטלין בחצר, ולכאורה משמע דדינם ככלים שמלאכתם להיתר, אבל זה אינו, דלמאי דמוקי לה התם בעושה מעשה טפקא, על כרחך הוי ככלי שמלאכתו לאיסור, דהא גם עתה אין השברים ראוין אלא למלאכת איסור. ומדברי הרמב"ם ז"ל (פרק כ"ו הלכה ו') שכתב בשברי תנור דהרי היא ככלי שמלאכתו להיתר, אפשר דמיירי בנשבר בערב שבת. ולכאורה קשה, אי נימא דבזה שייך מיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצי לכולא יומא, אם כן איך פסקינן דבשוכח לא נעשה בסיס, וכן בבסיס לאיסור ולהיתר, ומשמע להדיא דכשנטל האיסור מותר לטלטלו מחמה לצל, ולא אמרינן הואיל ואתקצי לבין השמשות, שבעוד האיסור עליה לא הוי שרי רק לצורך גופו ומקומו. ולכאורה יש לומר דלדידן דקיימא לן [סימן ש"י סעיף ב'] כרבי שמעון, ולא אמרינן מיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולא יומא אלא היכא דדחיה בידים, אם כן כלי שמלאכתו לאיסור שפיר מיקרי דחיה בידים, כיון שיחדה למלאכת איסור. אבל בשכח פשיטא דלא מיקרי דחיה בידים, כיון שהדבר נעשה שלא מדעתו. וכן בבסיס לאיסור ולהיתר נראה גם כן דלא מיקרי דחיה בידים, כיון שגם ההיתר מונח עליו.

ועל כל פנים בכלי מוקצה מחמת חסרון כיס, ונשבר בשבת, והשברים אינם מוקצה מחמת חסרון כיס, נראה ברור דמיקרי דחיה בידים ואמרינן בהא הואיל ואתקצאי וכו'. וכן הוא דעת העולת שבת והאליה רבה (שם), וכן נראה דעת המג"א (סקי"ט) ודעת הרב ז"ל (סעיף כ"ז). ועיין במנורה הטהורה (סק"ב) ובקני מנורה (סקי"א) דסבירא ליה לדבר פשוט דאף מוקצה מחמת חסרון כיס לא מיקרי דחיה בידים, ודבריו צ"ע. גם מה שכתב שם דהיכא דאינו יושב ומצפה אפילו בלא דחיה בידים אמרינן הואיל ואתקצאי וכו'. עיין מה שכתבתי בסימן רע"ט (סק"ח)[129] דמדברי הרא"ש ז"ל [חולין פ"א סימן כ'] והטוש"ע בסימן שי"ח (סעיף ב'), משמע להדיא דאף באינו יושב ומצפה בלא דחיה בידים מותר. וכן כתב הוא עצמו שם ([מנורה הטהורה] סק"ב). (תהלה לדוד – סק"ז)

רכו) שם אבל אם אינם ראויים לישום מלאכה לא. אסור מחמה לצל. ולצורך גופו ומקומו כתב הפרישה [אות ו'] הואיל ואתי מכלי מותר, וכן נראה מלבוש [סעיף ו']. ומרמ"א שכתב דמותר לטלטל כדי שלא יוזקו, משמע דלצורך גופו ומקומו אסור. משבצות זהב [סק"ה]. ואם השברים ראויים רק למלאכת איסור, הוי ככלי שמלאכתו לאיסור. אשל אברהם [סקי"ט]. וכלים המוקצים שנשברו בשבת אף על גב דעכשיו אין מוקצים אסורין. מגן אברהם (סקי"ט). היינו שהיה מוקצה מחמת חסרון כיס, וכשנשבר שוב אינו מקפיד, אם כן עכשיו אינו מוקצה. לבושי שרד [סקכ"ט]. וכן כתב באשל אברהם, דכוונת המג"א שהיו מוקצים מחמת חסרון כיס או מלאכתו לאיסור ושבריהן אינם מוקצה. ע"כ. נראה דרצונו לומר דשבריהם ראוין למלאכת היתר. וכן כתב בתניא [ש"ע הגר"ז סעיף כ"ז] דכלים המוקצים מחמת חסרון כיס ונשברו, אף על פי

הערות וציונים

127. נדפס לעיל אות רכ"א. **128.** נדפס לעיל אות רכ"א. **129.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק רביעי בסימן רע"ט אות קמ"א.

ז [ס]**חתיכת חרס שנשברה** [ע]**בחול מכלי וראויה לכסות בה כלי, מותר לטלטלה** [פ]**אפילו במקום שאין כלים מצויים שם לכסותם בה.** [צ]**ואם זרקה לאשפה מבעוד יום, אסור לטלטלה כיון שבטלה מהיות עוד כלי:** הגה. ומפילו מזי לעני, הומיל והקלוהו הנעלים שלו לף על פי שהם עשירים, דמוקמה לעשיר הוי מוקמה לעני כמו שיתבאר סוף הסימן (ר"ן פרק (נמה מפה) [כירה], [דף כ"ח ע"ח ד"ה ומהח]). **ודוקא חתיכת חרס משום דאתיא משברי כלים,** [ק]**אבל דבר שאין בו שייכות כלי, כגון צרורות או אבנים, אף על פי שראויים לכסות בהם כלי אסור לטלטלם:** הגה. לכל דבר שמינו כלי כלל, מסור לטלטלו מפילו לצורך גופו, כל שכן לצורך מקומו (מרדכי פרק קמה דיוס טוב [ביצה סימן תרמ"ה]):

באר הגולה

ס. שם: ע. שם בתוספות [ד"ה ורבא]: פ. שם וכרבא: צ. שם [קכה.]: ק. רמב"ם בפרק כ"ה [מהלכות שבת הלכה ו'] ומרדכי בפרק קמא דיו"ט [ביצה סימן תרמ"ה] ושכן נראה מדברי הטור [וכן משמע בגמרא שם מו. וקכד.]:

אוצר ההלכה

שהשברים אינם מוקצים מחמת חסרון כיס, אסורים כיון שהוקצו בין השמשות הוקצו לכל היום. ועיין במשבצות זהב (סקט"ז) שכתב, דאפשר דוקא במוקצה מחמת חסרון כיס, אבל כלי שמלאכתו לאיסור שנשברו בשבת, והשברים מלאכתם להיתר, נראה לי דמותר לטלטל השברים גם מחמה לצל, כיון דבין השמשות לא הוי מוקצים ממש, שהיו ראויים לטלטל לצורך גופו ומקומו, ובאליה רבה [סק"ד] מפרש דגם השברים מכלים שמלאכתם לאיסור אין מטלטלין רק לצורך גופו ומקומו. ולי צ"ע. משבצות זהב. ובהגהת מקור חיים סבירא ליה כאליה רבה. ע"ש.

(באר יעקב – קרויזר – סקכ"ב)

רכז) שם בהגה מותר לטלטל השברים וכו'. ובסימן תקי"ח [סעיף ג'] כתב המחבר, אלא שומטן וכו' כדי שלא יזוקו. ומשמע דוקא טלטול מן הצד מותר כדי שלא יזוקו. ועיין שם בט"ז [סק"ג]. ועיין שם [סק"ב] מה שכתבתי על דבריו.

(חמד משה – סק"ב)

רכח) שם בהגה שלא יזוקו בהם. כתב המג"א (סקט"ז), ומיהו בסימן של"ו וכו'. נ"ב: צריך לומר של"ז, ועיין סימן ש"מ סעיף י"ג. (חדושי מוהרמ"ז)

רכט) שם בהגה שלא יזוקו בהם. כתב המג"א (סקט"ז), שלא וכו' ומיהו בסימן של"ז [סעיף ב']. ואפשר לחלק דהתם אין איסור אם לא יכבד הבגדים, אבל הכא אם מפנה החרסים עושה איסור טלטול, ולהכי אסור לפנות אף אם ישבר דרך הלוכו. ועיין במה שכתבתי בסימן של"ז בט"ז (סק"ג), דשם אסור באינו מתכוין, משום דבמתכוין לקטום קיסם לחצוץ שיניו חייב, כמו שכתב מג"א סימן שכ"ב (סק"ד). (דברי צבי)

רל) שם בהגה שלא יזוקו בהם. כתב המגן אברהם (סקט"ז), ועוד דליכא איסור בשבירתן [וכו'], בסימן של"ז [סוף סעיף ב'] משמע דאסור וכו'. ועיין בסימן שי"ד (סעיף א' במחבר שם), דיש חילוק בין כלי שלם לכלי שבור. וצ"ע. (דעת ומזימה)

רלא) שם בהגה שלא יזוקו בהם. וכתב המגן אברהם (סקט"ז), אבל של חרס אסור, ואף על פי שדורס עליהם ברגלים ומשברן, מכל מקום דבר שאינו מתכוין הוא. ועוד דליכא איסורא בשבירתן עיין סעיף מ"ד וסימן שי"ח סעיף י"ב [סקל"ו]. ומיהו בסימן של"ז (סוף סעיף ב') משמע דאסיר ע"ש, ואפשר דשאני התם דשובר כלי בידים, אבל הכא הוי ממילא. ע"כ. ודבריו צריכים ביאור דמתחילה הביא מסעיף מ"ד דכלי שנתרועעה לא יטול ממנה חרס לכסות בו או לסמוך בו. ע"כ. ומבואר דשלא לכסות וכו' מותר, ועל כרחך דליכא איסורא בשבירתן, והטעם אף דכלי שלימה אסור לשברה כמבואר בסימן שי"ד (סעיף א'), ועל כרחך צריך לומר דכלי שנתרועעה שוב ליכא איסור בשבירתה. וכן הכא פשיטא כיון שכבר נשבר הכלי, אין איסור בשבירת השברים. וא"כ מאי הקשה שוב מסימן של"ז, דהתם בכלי שלימה. גם מה שתירץ דשאני התם דשובר כלי בידים אבל הכא הוי ממילא, איך יתרץ בזה הא דסעיף מ"ד דגם כן הוי בידים. גם מה שהראה לסימן שי"ח (סעיף י"ב) אין לו ענין לכאן[130] ולהא דסעיף מ"ד. ובאמת לא ידענא מעיקרא מאי קשיא ליה להמג"א, דהא קיימא לן (בסימן שי"ד שם) דחבית שנשברה ודיבק שבריה בזפת מותר לשברה לכתחילה, ואם כן לכאורה כל שכן הכא דמותר לשבור השברים. ואתי שפיר הא דסימן של"ז דהתם הוי כלי שלימה. ואפשר דסבירא ליה להמג"א דהא דמותר לשבור את החבית היינו במקום שהוא דבוק בזפת, אבל במקום שהוא שלם אסור לשבור, וכן משמע בלבוש סימן שי"ד [סעיף א'], עיין במשבצות זהב שם (סק"א). וצ"ע.

(תהלה לדוד – סק"ח)

רלב) שם בהגה שלא יזוקו בהם. כתב הרב באר היטב (סקי"ד), ושל חרס וכו'. ובאליה רבה [סקי"ז] כתב דיש אומרים אף שברי חרס שרי, דלפעמים נתקל בה. אשל אברהם [סקט"ז].

(באר יעקב – קרויזר – סקכ"ג)

רלג) שם בהגה שלא יזוקו בהם. כתב המגן אברהם (סקט"ז), דליכא איסורא בשבירתן וכו'. עיין בסימן שי"ד (סעיף ד') לחלק בין שלימה לשבורה. (נפש חיה – מרגליות)

סעיף ז

רלד) סעיף ז' חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי וכו'. כתב הבית יוסף (דף ר"ב ע"ג שיטה מ"ט), הוי נולד וכו'. נ"ב:

הערות וציונים

130. עיין מחצית השקל מה שביאר.

אוצר ההלכה

ודוקא בנשברו בשבת ברשות הרבים, אבל בנשברו בחצר מותר לטלטלה. ב"ח [אות ד']. (שיירי כנסת הגדולה – הגב"י סק"ו)

רלה) שם חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי וכו'. כתב הבית יוסף, נולד הוא לתנא קמא. בודאי היא קושיא עצומה על רבינו, אבל על התוספות [קכד: ד"ה ורבא] לא קשיא מידי, שהם כתבו כן אליבא דרבא דסבירא ליה כרבי יודא [קמב:], אבל רבינו פסק כתנא קמא. גם השלטי גבורים שם דף קמ"ט ע"א [מח. אות ג'] הקשה כן. ועיין שם עוד בזה. ודברי הב"ח [אות ד'] הן דחוקים. (תפארת שמואל)

רלו) שם חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי וכו'. כתב בט"ז (סק"ו), וצריך לומר דהתוס' סבירא להו וכו'. לא הבנתי מאי קשיא ליה ומאי תירץ, דהתוס' כתבו כן לרבא דמתיר בחרס אפילו ברשות הרבים, והוא עצמו פסק כרבי יהודה [קמב:], ולא כיוונו כלל לכתוב כן להלכה. (עיין שם דף קכ"ד ע"ב ד"ה ורבא). ומה שכתב עוד, ונראה לי דגם הטור וכו'. כל זה דברי תימה, דודאי אין חילוק כלל, דלמאן דאוסר בנולד, כל דלא חזי למלאכתו ראשונה אסור לטלטלו אפילו למלאכה אחרת שראוי עתה, ולתנא קמא דמתיר בשאינו ראוי למלאכתו ראשונה וראוי למלאכה אחרת, מתיר בכל ענין, ודינו ככלי שלא נשברה כלל, דמותר לטלטלה לאיזה צורך שיהיה ואפילו מחמה לצל, כמו שכתב המחבר (סעיף ד'), וכל שכן לצורך גופה אפילו לא למלאכתו המיוחדת לו. ואם רצה לומר שהטור פסק כרבא, היינו כרבי יהודה ולא כתנא קמא, דרבא ודאי כרבי יהודה סבירא ליה כדאמרינן סוף פרק נוטל [שם], ולמה לי זה האריכות, אלא שודאי הטור פסק כתנא קמא. והט"ז רוצה להשוות דברי תנא קמא וכרבא, וזה דבר שאי אפשר בשום אופן. ע"ש בגמ'. (חמד משה – סק"ג)

רלז) שם חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי וכו'. כתב הבית יוסף (שיטה מ"א), אך תימה כיון דחזי לכסות כלי וכו'. והב"ח ז"ל [אות ד'] תירץ, דרבינו שכתב בחול, לאו לאפוקי דדוקא בחול הא בשבת לא, אלא כאן כתב בחול לחלק בין זרקו לאשפה מבעוד יום ללא זרקו מבעוד יום. והא דכתב רבינו שנשברה מכלי, כוונתו להורות דדוקא כשהיה כלי ונשבר, לאפוקי אם לא היה כלי אלא צרורות או אבנים, דאסור לטלטלן אפילו ראוי לכסות בה כלי. עכ"ל. וזה לשון מהר"ם מטיוולי: אמר משה, אין זה חילוק אמת, דאם כן הוה ליה לתנא דמתני' [קכד:] לפלוגי הכי, כל הכלים הניטלין בשבת שבריהן מותרים, במה דברים אמורים בכלי שנשבר כולו לשברים, אבל חתיכה שנשברה מן הכלי בשבת אינה ניטלת בשבת. ועוד דאין סברא לחלק בין שברי כלים בין חתיכה אחת לחתיכות הרבה. וקושיא מעיקרא ליתא, דנקט רבינו חתיכה אחת שנשברה בחול, לאו משום דתשמע מיניה דאם נשברה בשבת אסור לטלטלה, כמו שחישב הרב המחבר, דודאי אפילו נשברה בשבת מותר לטלטלה כמו שכתב רבינו למעלה. אלא משום דבעי למתני סיפא, זרקה לאשפה מבעוד יום אסור לטלטלה כיון שבטלה מהיות עוד כלי, נקט הכי. עכ"ל. ולא הבינותי כוונת דבריהם, דאפילו הכי לא הוה ליה למנקט בחול, אלא סתמא הוה ליה לומר חתיכת חרס שנשברה מכלי, דמשמע בין בחול בין בשבת, ואח"כ שיאמר זרקה לאשפה מבעוד יום. ועוד דברמזים [פרק י"ז רמז ה'] כתב רבינו כלשונו שכתב כאן, ושם לא חילק הא דזרקה לאשפה מבעוד יום, ושם מה יענו הם ז"ל דאמאי נקט בחול. ועוד דאפילו לפי שיטתם, הוה ליה למנקט סתמא בתחלה, חתיכת חרס שנשברה, ואח"כ היה לו לומר ואם נשברה בחול וזרקה לאשפה מבעוד יום. ועוד דמי הכריחו לרבינו לכתוב דין זה דזרקה לאשפה מבעוד יום כאן (בין) [בדין] חתיכת חרס, היה לו להביאו בשיירי מחצלאות [סעיף י"ב] או בדין אחר, ועיין בשלטי הגבורים בפרק כל הכלים [מט:].

גם מה שכתב הב"ח דנקט כלי למעוטי צרורות, גם בזה לא הבנתי כוונתו, דמאחר דכבר כתב לקמן (בסעיף יו"ד) דצרורות אפילו שהם ראויות לכסות כלי דאסור לטלטלן, למה הוצרך עוד לרמז הרומז כאן בדין חתיכת חרס. ועוד דלא הוה ליה לרבינו להביא דין חתיכת חרס בדין בפני עצמו, אלא הכי הוה ליה לומר, כל הכלים שנשברו, שבריהם מותר לטלטלן, ובלבד שיהיו ראויין לשום מלאכה, ומותר לטלטלן אפילו במקום שאין כלים מצויין שם. ומדהביא דין זה בבבא אחרת, משמע דלאורויי לן קא אתי דדוקא חתיכת חרס שנשברה מכלי, והכלי עדיין משתמש בתשמישו הראשון, ועכשיו שנשברה היא ראויה לתשמיש בפני עצמה, הוי נולד, וכמו שכתב מרן. וכן עיקר. (יד אהרן – הגב"י)

רלח) שם חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי וכו'. משנה בפרק כל הכלים [קכד:], כל הכלים הניטלין בשבת שבריהם ניטלין עמהם ובלבד שיהיו עושין מעין מלאכה. ובגמ' אמר רב יהודה אמר שמואל מחלוקת שנשברו מערב שבת דמר סבר מעין מלאכתן (הן) [אין], מעין מלאכה אחרת לא, ומר סבר אפילו מעין מלאכה אחרת, אבל נשברו בשבת דברי הכל מותרין הואיל ומוכנין על גבי אביהן מותר. מתיב רב זוטרא מסיקין בכלים וכו', אלא אי איתמר הכי איתמר וכו', ורבא אמר אפילו ברשות הרבים, ואזדא רבא לטעמיה וכו'. וכתבו התוס', ורבא אמר אפילו ברשות הרבים ובהני דנשברו מערב שבת קאמר, דאי בנשברו בשבת האמר בפרק היה נוטל [קמב:] דרבא אית ליה מוקצה וכל שכן נולד. עכ"ל. וכוונתם לומר דרבא סבירא ליה במוקצה כרבי יהודה בפרק נוטל וכל שכן בנולד, וכיון שכן איך התיר החרס שנשבר (ביו"ט) [בשבת] כיון דקיימא לן כרבי יהודה. ותירצו דמיירי בערב שבת, דאמרינן דכולי עלמא מודו דשרי.

והבית יוסף כתב על מה שכתב הטור חתיכת חרס שנשברה בחול, נראה שהוא ממה שכתבו התוס'. אך תימה דכיון דחזי לכסות כלי, אפילו נשבר בשבת נמי לאו נולד הוא לתנא קמא דרבי יהודה וכו', ושמא יש לומר דהתם בכלים שנשברו וכו' ועכשיו שנשברה היא ראויה לשמש בפני עצמה הוי נולד. עכ"ל. וצריכים אנו לומר דכוונת הבית יוסף במה שתירץ ושמא יש לומר, רצונו לומר דהשתא מה שכתב הטור חתיכה שנשברה בחול מכלי, לא יצא לו זה מדברי התוס' אלא מדנפשיה חילק חילוק זה, דאי לא תימא הכי אלא שאף כפי 'ושמא יש לומר', עדיין אנו אומרים שמה שכתב הוא מדברי התוס', אם כן אמאי איצטריכו התוס' לתרץ

אוצר ההלכה

בנשבר מערב שבת, והיה להם לתרץ דבנשבר בשבת איירי וכתנא קמא דסבירא ליה דלא הוי בכלי זה שעושה מעין מלאכה מוקצה, ומדלא תירצו כך, משמע דאין אנו יכולים לומר זה, משום דבפרק נוטל אמרו בהדיא דסבירא ליה לרבא כרבי יהודה, ובמתני׳ אמר רבי יהודה דזה יקרא מוקצה, כיון שאינו עושה מעין מלאכתו הראשונה, דבחרס קטנה מסתמא אין בה שיעור שתהא עושה מעין מלאכה ראשונה, וכיון שכן לכך הוצרכו לתרץ דבנשבר בערב שבת איירי. ואם איתא דחילוק זה יש להם לתוס׳, אמאי איצטריכו לתרץ דבנשבר מערב שבת איירי, היה להם לתרץ דבשבת איירי, ומיירי דנשבר הכלי כולו. ולזה יש לומר דאפילו מיירי בשנשבר הכלי כולו אפילו הכי לרבי יהודה אסיר דבעינן שיהא עושה מעין מלאכתו הראשונה, ובחרס קטנה אין עושה מעין מלאכתו הראשונה. אלא דאכתי קשה, דתירוץ זה אינו אלא לרבא דסבירא ליה כרבי יהודה, ולכך הוצרכנו לתרץ דבנשבר בערב שבת איירי, אבל לדידן דקיימא לן כתנא קמא, אם כן אפילו נשבר בשבת ואינו עושה מעין מלאכה ראשונה שרי, כיון שהוא עושה שום מלאכה. ואפילו רבא עצמו דסבר כרבי יהודה, היינו משום דהיה אדם חשוב ומחמיר על עצמו כרבי יהודה, כמו שכתב הר״ן ז״ל בפרק נוטל [נט: ד״ה פרסייתא], לא משום דסבירא ליה לרבא דהלכתא כותיה דרבי יהודה, דאם כן היה לנו לפסוק כרבי יהודה כיון דרבא פסק כך. ועם היות שבפסקי תוספות [סימן תט״ז] כתבו שברי כלי חרס מטלטלין, וכשנשברו מערב שבת, ולא בעינן שיעשו מעין מלאכה ראשונה, לאו משום דסבירא להו דדבר זה הוא לתנא קמא, דליתא, דלתנא קמא שרי אפילו נשבר בשבת, אלא משום דפסקו כרבי יהודה, וכמו שפסקו קצת מהגאונים כמו שכתב הרא״ש ז״ל [פרק י״ז סימן ה׳] בשמם.

ומכל מקום לא ידעתי מי הכריחו לטור לחלק חילוק זה [בין] היכא דנשבר הכלי כולו להיכא דנשבר חתיכה ממנו, והרא״ש אביו ז״ל לא הזכיר זה, וכל הפוסקים לבד התוס׳ דתירצו בנשבר מערב שבת, וטעמם כמו שכתבתי למעלה.

ודע לך דלמדנו ממה שהשוו בגמ׳ דין ההסקה בשברי כלים ביו״ט (להסקה) לטלטולם בשבת, דהקשו אמאי דאמרינן דאם נשברו בשבת דברי הכל מותרין, מדתניא מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים, דביו״ט אם נשבר הכלי והוא עושה מעין מלאכתו הראשונה דשרי, ואף על גב דבשבת לא בעינן אלא שעושה שום מלאכה, היינו משום דבמוקצה ביו״ט הלכה כרבי יהודה, ורבי יהודה בעי עושה מעין מלאכתו. דומיא דנבילה דבשבת שרי לטלטלה ולחתכה לכלבים אפילו היתה בריאה מערב שבת דקיימא לן כרבי שמעון, וביו״ט דוקא אם היתה מסוכנת מערב יו״ט (וברי׳) [וכרבי יהודה]. ושוב מצאתי להרב המגיד שכן כתב בפ״ב מהלכות יו״ט [הלכה י״ב]. ומה שאמרנו בפרק במה מדליקין [כט.] אמר ליה רב שמואל בר בר חנה לרב יוסף, לרבי יהודה דאמר מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים, כיון דאדליק בהו פורתא הוו להו שברי כלים, וכי קא מהפך באיסורא קא מהפך, לאו למימרא פורתא מקצת מן הכלי, דהא עדיין ראוי לעשות מעין מלאכתו הראשונה, אלא בכדי שאינו עושה מעין מלאכתו. וזה דוחק, דלשון פורתא משמע דבר מועט, אלא העיקר הוא כיון דאדליק ממנו אותו כלי, היאך יכול להפך בו, ר״ל אף על פי שלא שלט בו האש אלא דבר מועט, אפילו הכי אסיר דהוה ליה שבר כלי.

שוב ראיתי בלבוש, שכתב על דברי הטור שכתבתי לעיל, דאילולי דברי הבית יוסף ז״ל היינו אומרים דמה שכתב נשברה בחול משום סיפא דאם זרקה לאשפה מבעוד יום, דאפילו נשברה בחול אסור, אי נמי דוקא זרקה לאשפה מבעוד יום אסור לטלטלה, דהא הקצה דעתו ממנה קודם שבת, אבל אם זרקה לאשפה בשבת לא נאסר וכו׳. ע״ש. איברא דהחילוק השני שכתב, כך אמרו בגמרא [קכד:] בהדיא, דאם לא זרקה עד שחשיכה, מאחר דכשקדש היום היה מוכן, לא פקע מיניה תו שם כלי. אלא דהניחא זה יתיישב במה שכתב כאן סיפא דאם זרקן לאשפה, אבל בקיצור פסקי הרא״ש [שם] שלא כתב סיפא דאם זרקן, מאי איכא למימר. ולחילוק הראשון שכתב אין לו הבנה, דאם כוונתו לומר דאם זרקן לאשפה, לא מיבעיא אם זרקו בשבת דאסור דהא נשבר בשבת, אלא אפילו נשבר בחול וזרקו בחול אפילו הכי אסיר, ליתא מדברי הגמ׳ שכתבתי בסמוך. ואם רצונו לומר לא מיבעיא נשבר בשבת וזרקו מבעוד יום דאסיר, היאך יתכן זה נשבר בשבת וזרקו מבעוד יום. ואם רצונו לומר נשבר בשבת שעבר וזרקו בחול, מאי עדיפותא אית ביה אם נשבר בשבת. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

רלט) שם חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי וכו׳. כתב הט״ז (סק״ו), שנשברה בחול [וכו׳], וקשה [וכו׳], וצריך לומר דהתוס׳ [קכד: ד״ה ורבא] סבירא להו דלא קיימא לן כתנא קמא. נעלם ממנו פסקי תוס׳ ז״ל [אות תט״ז], שברי כלי חרס מטלטלין, וכשנשברו מערב שבת, ולא בעינן שיעשו מעין מלאכה הראשונה. ומבואר דסבירא להו לתוס׳ כתנא קמא. ובאמת מה שנרשם שם ד״ה ורבא הוא תמוה, דליכא שם רמיזה מזה בתוס׳. אמנם בגמ׳ משמע הכי, דקאמר רבא אילו בחצר הוי מי לא הוי חזיא לכסויי ביה מנא. וזהו הוי מעין מלאכה.

ומה שכתב והבית יוסף תירץ [וכו׳] וקשה על זה [וכו׳]. אף המג״א [סק״ז] הפליא על הבית יוסף בזה. ויראה דיצא להרב בית יוסף ממה שאמרו שם [קכד:] תניא מגופה שנכתתה היא ושבריה מותר לטלטל בשבת. פירש רש״י, מגופה, של חביות. שנכתתה, החבית. היא, המגופה. ושבריה, של חבית, ניטלין בשבת, דחזי לכיסוי מנא. ע״כ. ופירוש זה היה נראה דחוק להרב בית יוסף, חדא דחבית לא נזכר בברייתא, ועוד דלשון שנכתתה לא יצדק על חבית, כי אם על המגופה, ואמרו חבית שנשברה [קמג:], שובר אדם חבית [קמו.]. ועוד דפשיטא דשרי לטלטל המגופה שהיא שלמה, שהיא עדיין ראויה למלאכתה הראשונה. וע״כ היה נראה להרב בית יוסף דהכי פירושו, מגופה שנכתתה, ר״ל המגופה עצמה נכתת ממנה. ומדקאמר היא, משמע דעדיין שמה עליה, רק שנכתתו חתיכות חרס ממנה והיא עצמה ראויה להגף, דהוי מעין מלאכה ראשונה, והוי כמו כלי שנשברה ממנו חתיכה. וקאמר היא ר״ל המגופה, אף על גב דכתותי מכתת שיעורא, מכל מקום הא עדיין חזיא למלאכה הראשונה, ושבריה של המגופה שהם הוי נולד כמו

אוצר ההלכה

שכתב הבית יוסף, מותרין לטלטל. ומדחזינן דסיפא דמילתא איירי בחול, דקאמר ואם זרקה לאשפה אסורה, וכדמסיק שם בגמ׳, וא״כ רישא נמי איירי בחול. ואין ספק בעיני שהטור הוציא דין זה של חרס שנשבר מכלי מההיא דמגופה, וראיה ברורה מדסמך על דין זה וכתב ואם זרקו לאשפה אסורה, דבגמ׳ לא אמרו דין זה רק אמגופה. וצדקו דברי הבית יוסף.

ומה שכתב ונראה לי דלא התירו. רואה אני שאסר לן יונה, דלדבריו אף כלי שלמה אין לטלטל אלא למלאכה הראויה לו, וזהו ליתא. והבית יוסף הביא מחלוקת הפוסקים אי רשאי לטלטל כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל, אבל לצורך דבר הראוי לו ודאי לא בעינן.

גם מה שכתב דאי מטלטל שלא לצורך היה איסור וכו׳. נראה דקינוח מנעליו לא מקרי שלא לצורך. (ברכת דוד)

רמ) שם חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי וכו׳. משמע מדברי המחבר דאם נשברה בשבת אסור לטלטלו, וכן כתבו התוס׳ שם [קכד: ד״ה ורבא], וז״ל על דאמר רבא דאפילו ברשות הרבים דלא שכיחי כלים מותרים לטלטל, דמיירי דנשברה מערב שבת, דאי נשברה בשבת הא אמר בפרק נוטל [קמב:] דרבא אית ליה מוקצה וכל שכן נולד. עכ״ל. ועל פי דברים האלו כתב המחבר דנשברו בחול. ובאמת כשתעיין היטב אין הדברים האלו ברורים, דהתוס׳ כתבו כן לפי סברתם דסברי הלכה כרבי יהודה, דסבר דבעינן דוקא שיהיו עושין מעין מלאכתן הראשונה, ואי לאו הכי נולד הוא ואסור, וכדמסיק התם כאשר הביא הסוגיא הט״ז (בסק״ה). וכיון דהם פסקו הלכה כרבי יהודה, כמו שכתב הרא״ש [פרק י״ז סימן ה׳] בשם בה״ג [דפוס ירושלים עמוד 195][131], ומשום הכי מפרשים הם דברי רבא כן, כדי שלא יחלוק רבא על רבי יהודה דהלכתא כוותיה, ועוד רבא בלאו הכי פסק מוקצה ונולד בכמה דוכתא. אבל לפי דברי המחבר שכתב בסעיף שלפני זה דאם ראוין לשום מלאכה מטלטלין, אלמא סבירא ליה דהלכה כתנא קמא דרבי יהודה דלאו נולד, או דסבירא ליה דנולד שרי, וא״כ למה כתב כאן שנשברה בחול, תיקשי ליה דאפילו נשברה בשבת שרי. וקושיא זו הקשה הרב בית יוסף בעצמו על הטור, דקושיא זו קשה גם כן על הטור. ותירץ הרב בית יוסף, ושמא יש לומר דהתם בכלים שנשברו והכא בכלי שנשברה ממנו חתיכה, וכדדייק לישנא דרבינו, דכיון שהכלי עדיין מש(ת)מש תשמישו הראשון, וחתיכה זו שנשברה ממנו לא היתה ראויה לשמש בפני עצמה קודם שנשברה, ועכשיו שנשברה ראויה להשתמש בפני עצמה, הוי נולד. עכ״ל. והדרכי משה [אות ב׳] תירץ כמו שכתב המג״א, דנקט משום סיפא דזרקה לאשפה. ע״ש. ובזה תבין דברי המג״א שכתב (בסקי״ד) דלא כהרב בית יוסף. גם התוספת שבת [סקכ״ח] הקשה קושיא עצומה על דברי הרב בית יוסף, דבגמ׳ [קכה.] איפלגו עוד פלוגתא בשברי תנור בעושה מעשה טפקא, אי זה מיקרי מלאכתו ראשונה, והביאו הרי״ף [מח:] והרא״ש [פי״ז סימן ז׳], וכתבו עליו, וכבר נתבאר שהלכה כרבי מאיר, דמשמע שאין נפקא מינה בהאי פלוגתא כיון דבלאו הכי קיימא לן כרבי מאיר. ולהרב בית יוסף איכא נפקא מינה טובא, לענין חתיכה שנשברה מהתנור, והתנור עומד עדיין למלאכתו הראשונה.

ומה שכתב המג״א, אך מה שכתב הב״ח [אות ד׳] בפירוש התוס׳, פירוש דהב״ח כתב דהא דכתבו התוס׳ דהך חתיכה חרס מיירי שנשברה בחול וכו׳, משום דבש״ס איירי דהוא ברשות הרבים שאין ראוי לכסות בו כלי שאין מצויין שם, ולכך לא שרי אלא דוקא כשנשברה בחול, אבל כשנשברה בשבת הוה ליה נולד. אבל כשהוא בחצר ודאי שרי גם כשנשברה בשבת, כמו שכתוב (סעיף ו׳). והמג״א השיג עליו, וכתב דבחנם נדחק בזה וכו׳, והדין עם המג״א, דקשה להמציא חילוקים שלא שערום ראשונים, ובפרט לשון הגמ׳ מוכיח דלא כהב״ח, דקאמר רבא (מסתייע) [לא מסתייה] דלא גמירי, מגמרי נמי לאינשי אחרינא, אילו הוי בחצר מי לא שרי, (אלא) דחזי לכסוי בי[ה] מנא, הכא נמי חזי לדידי. שמע מינה שאין לחלק כלל בין בחצר בין ברשות הרבים. ועוד למה גער בהו רבא, ועבדי אותן רבנן טעו בדבר משנה דלא גמירי, דלמא סברי רבנן שנשבר בשבת או חששו לכך, והוי הדין שפיר משום דהוא ברשות הרבים לא שרי, והוה ליה לרבא לנקוט בלשונו מאחר שנשבר מערב שבת אין חילוק. ואפילו הוי פשיטא להו, לא הוה ליה להגמ׳ לנקוט סתמא שאין חילוק, אלא מאחר שנשבר מערב שבת. אלא ודאי האי חילוקא ליתא כלל. וזה ברור הוא. וק״ל. (בגדי ישע)

רמא) שם חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי וכו׳. כתב המג״א (סקי״ז), שנשברה וכו׳, דלא כהרב בית יוסף וכו׳. עיין מחצית השקל, דהרב בית יוסף סובר בנשבר מקצת צריך מעין מלאכה ראשונה. וצריך עיון קצת, דתוס׳ (שבת דף קכ״ד ע״ב ד״ה ו[רבא), [כתבו] דאי בשנשבר בשבת האמר בפרק נוטל [קמב:] דרבא אית ליה מוקצה. ע״ש. ואי כדברי הרב בית יוסף דאפילו בשנשברו בשבת, כההיא דסעיף ו׳, אפילו הכי בנשבר מקצת אסור, אם כן לא צריכים תוס׳ לומר דרבא אית ליה מוקצה, דהא אפילו לית ליה מוקצה נמי אסור, דדילמא החרס הנמצא הוא מהכלי שעדיין קיים ונשבר מקצת. (דברי צבי)

רמב) שם חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי וכו׳. כתב הרב באר היטב (סקט״ו), הוא הדין בשבת וכו׳. ולמאן דאמר נולד אסור בעינן מעין מלאכתן הראשונה. אשל אברהם (סקי״ז). (באר יעקב – קרויזר – סקכ״ד)

רמג) שם חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי וכו׳. עיין מגן אברהם (סקי״ז). נ״ב: ולע״ד אפשר ליישב, שהרב בית יוסף ז״ל ימאן בפירוש הדרכי משה [אות ב׳], דנהי דסיפא זרקה לאשפה דמוכרח מערב שבת, מכל מקום רישא שאינו מוכרח בחול אלא דהוא הדין בשבת, אם כן סתם הוה ליה לכתוב כלישנא דגמ׳ [קכד:]. ועוד דלישנא דמכלי דנקט הטור הביאו להרב בית יוסף

הערות וציונים

131. ובבה״ג מהדורת ״מכון ירושלים״ לא נמצא.

אוצר ההלכה

לפירוש זה. ואין זה בדותא שדרך הפוסקים לכתוב איזה חלוק שלא נזכר בגמ׳ כדי לתרץ ולפרש דברי רז״ל. (מגן בעדי)

רמד) שם חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי וכו׳. הכל תמהו על הטור למה כתב שנשברה בחול. וחוץ מזה צ״ע מה שקשה לבדות חילוקים, כמו שהקשה המג״א (סקי״ז), והוא תימה, דמהטור לא משמע דסבירא ליה דנולד אסור בשבת, ועל כרחנו כמו שכתב המג״א (סקי״ז) בשם הדרכי משה [אות ב׳], וכן כתב הב״ח [אות ד׳] בתחילה דלאו דוקא, רק משום סיפא נקט בחול. ובדברי התוס׳ (דף קכ״ד ע״ב ד״ה ורבא אמר), דכתבו דעל כרחך בערב שבת איירי, דרבא אית ליה מוקצה כל שכן נולד, הולך המג״א לשיטתו, דכאן נולד הוא. וכבר כתבתי (בס״ק הקודם)[132] דתמהו עליו. ואך נראה דהנה התוס׳ (דף קכ״ג ע״א) ד״ה מדלענין טומאה לאו מנא הוא לענין שבת נמי לאו מנא הוא, הקשו, והא תנן [קכד:] שבריהם ניטלין, אף על גב דלענין טומאה לאו מנא הוא. ותירצו דמכל מקום מנא הוא על ידי יחוד, הביא דבריהם המג״א (סקכ״ד). ולכאורה תימה, דהא חתיכת חרס שאינו ראויה אף לגיסטרא, שוב אף יחוד לא מהני. וצ״ע. ונראה דהר״ן [מז: ד״ה אבל], הביאו שם המהרש״א [ד״ה מדלענין], הקשה, הא נגר ובראשו גלוסטרא ניטל בשבת[133], אף דלטומאה אף יחוד לא מהני. ותירץ הר״ן, דדוקא בשבר כלי דמי שבת לטומאה, דאם נתבטל מטומאה נתבטל לענין שבת, אבל בכלי מעיקרא, לא דמי שבת לטומאה. ולפי זה נראה דגם כאן צריך לומר דדוקא היכא דרוצים שתהא כלי כדמעיקרא, נתבטל אם אינו כלי לטומאה, אבל חתיכת חרס לאו מדין כלי דמעיקרא אייתינן עלה, רק סתם חתיכת חרס הבאה מכלי עשוי לכסות בו, והוי כמנא מעיקרא, אף דלא הוי מנא לטומאה. ולפי זה שפיר כתבו התוס׳ דהוי נולד, דאין לומר דמוכן הוא כמו שהיה מקודם, דכיון דבטל תורת כלי ממנה לטומאה הוא הדין לשבת, מה תאמר דזה הוי כלי מעיקרו ולא בעי שיקבל טומאה, אם כן הוי נולד. כן נראה לפענ״ד. ואך לפי זה אולי יש לומר דהטור גם כן אוסר נולד כי האי, וגרע משאר נולד, כיון דלטומאה לאו מנא. ועיין בסמוך [סק״ח][134]. (גנזי חיים – סק״ה)

רמה) שם חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי וכו׳. כתב הטור, חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי, וראויה לכסות בה כלי, מותר לטלטלה אפילו במקום שאין כלים מצויים שם לכסות בה. ע״כ. הקשה הבית יוסף, דכיון דחזי לכסות כלי, אפילו נשבר בשבת נמי לאו נולד הוא לתנא קמא דרבי יהודה [קכד:], כמו שנתבאר בסמוך. וכיון דרבינו כתב בסמוך דאפילו נשברו בשבת שרי לטלטלן כיון שראויים לכסות כלים וכדברי תנא קמא, היאך כתב כאן דבנשברה בחול שרי לטלטלה, דמשמע הא אם נשברה בשבת אסור. ותירץ, ושמא יש לומר דהתם בכלים שנשברו, והכא בכלי שנשברה ממנו חתיכה. וכדדייק לישנא דרבינו, דכיון שהכלי עדיין משמש תשמישו הראשון, וחתיכה זו שנשברה ממנו לא היתה ראויה לשמש בפני עצמה קודם שנשברה, ועכשיו שנשברה היא ראויה לשמש בפני עצמה, הוי נולד. ע״כ.

הב״ח [אות ד׳] כתב עליו, דאין רמז לחילוק זה בתלמוד, ולא מסתברא נמי לחלק בכך. והעלה לפי דברי התוספות [שם ד״ה ורבא], דאם נשבר בערב שבת, אף אם היה ברשות הרבים מתיר רבא לטלטלו. ואם נשבר בשבת, דוקא אם נשבר בחצר מותר לטלטלו, דראוי לשום מלאכה, ואם היה ברשות הרבים הוה ליה נולד, כיון (דראוי) [דאין ראוי] לשום מלאכה. ולפי דבריו אין חילוק בדברי הטור שכתב תחילה כל הכלים שנשברו אפילו בשבת מותר לטלטלם, היינו בחצר, אבל ברשות הרבים אסור כההיא דחתיכת חרס שנשברה וכו׳.

ויש להקשות, דלפי דברי הב״ח למה חילק הטור דין זה לשתי לשונות, דתחילה כתב כל הכלים שנשברו אפילו בשבת שבריהם מותר לטלטלם, ובלבד שיהו ראויים לשום מלאכה כגון וכו׳, אבל אם אינם ראויים לשום מלאכה לא. ואח״כ כתב, חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי וראויה לכסות בה כלי, מותר לטלטלה אפילו במקום שאין כלים מצויים שם לכסות בה וכו׳. ע״כ. ואם דינם שוה, דבנשבר בחול זה וזה מותר לטלטל ברשות הרבים, ובנשבר בשבת מותר לטלטל בחצר ולא ברשות הרבים, היה לו לקצר ולכוללם לדין אחד ולכתוב כלים שנשברו אפילו בשבת מותר לטלטלם בחצר ולא ברשות הרבים, דאין ראויים שם לשום מלאכה והוו להו נולד, ובנשברו בחול מותר לטלטל אף ברשות הרבים, דהוה עליהם שם כלי מבעוד יום, וראויה לכסות בה.

ומחילוק לשון בדינם נראה דלא דמו, דכלים שנשברו ואין עוד כלי, והשברים ראויים לתשמיש כאשר היו מתחילה כלים, אפילו נשברו בשבת מותר לטלטלן אפילו ברשות הרבים, כיון שראויים לשום מלאכה הרי הם מוכן ולא הוי נולד וכסברת תנא קמא דרבי יהודה. וחתיכת חרס שנשברה מכלי שעדיין הכלי קיים ועומד לתשמישו, וחתיכה זו קודם שנשברה לא היתה ראויה לשום תשמיש, שהיא טפילה לכלי, ועכשיו שנשברה נעשית ראויה לשמש, דהיינו לכסות בה כלי, דתשמיש זה נולד בה אחר שבירתה, כי מקודם לא היתה ראויה לשום תשמיש, לכן אם נשברה בחול מותר לטלטלה אפילו ברשות הרבים, כיון דמהחול נעשית ראויה לתשמיש, הויא מוכן. אבל אם נשברה בשבת, הויא נולד, כי קודם שנשברה לא היתה ראויה לתשמיש, ועכשיו כשנשברה נעשית ראויה לכסות בה כלי, הרי שימוש זה נולד בה בשבת, לכן אסור לטלטל אף בחצר גם לסברת תנא קמא דרבי יהודה, דלא התיר אלא במוכן ולא בנולד.

גם מדברי התוספות כן נראה, שכתבו וז״ל: ורבא אמר אפילו ברשות הרבים, ובהנך דנשברו בערב שבת קאמר, דאי בנשברו בשבת, הא אמרינן בפרק נוטל (דף קמ״ג ע״א) דרבא אית ליה מוקצה וכל שכן נולד. עכ״ל. דדבריהם על חתיכת חרס שנשברה מכלי,

הערות וציונים

132. נדפס לעיל אות רכ״ג. **133.** נראה דהרב המחבר לא דק, כי הר״ן הקשה מדין קנה של זיתים שאין בראשו קשר. ע״ש. וכ״ה במהרש״א. **134.** נדפס לקמן אות של״ה.

אוצר ההלכה

דקודם שבירה לא היתה ראויה לתשמיש וכשנשברה הוי תשמיש נולד בה, ורבא אית ליה מוקצה דאסור וכל שכן נולד. ואין דבריהם מורה על כלים שנשברו, דכלים שנשברו לא הוי בהו נולד, דהא תנא קמא דרבי יהודה סבר מוכן הוא, ומותר לטלטל. ואי אפשר לומר דמוכן לחצר דוקא ולרשות הרבים נולד ואסור, דאין גילוי זה בגמרא. אלא רבא קאי אחרס קטנה, דהיינו חתיכת חרס שנשברה מכלי, דהתיר רבא אפילו ברשות הרבים, ובאו התוס׳ להודיענו, דוקא אם נשבר מערב שבת קאמר רבא, דלא הוי עוד נולד, דאי בנשברה בשבת הויא נולד, ולרבא אית ליה מוקצה, וכל שכן נולד. כן מוכח מסוגייא דגמרא ולשון התוספות כפירוש הבית יוסף בדברי הטור. (זרח יעקב)

רמו) שם חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי וכו׳. מה שכתב הט״ז סימן ש״ח (סק״ו) לפרש דברי התוס׳ (דף קכ״ד ע״ב ד״ה ורבא), תמוה מאד, ודברי תוס׳ פשוטין, דרבא אית ליה מוקצה, ואנן לית לן מוקצה, והתוס׳ סבירא להו דרבי יהודה ורבנן בנולד פליגי וכמו שכתבתי לעיל, ודברי הטור כבר פרשום אחרונים ז״ל. והלכך למאן דמפרש דלתנא קמא מעין מלאכה לאו נולד הוא, ושרי אף ביו״ט, ואף למאן דאסר נולד שרי נשבר בשבת אפילו ברשות הרבים, כיון שעושה מעין מלאכה.

והא דשרי רבא לטלטולי משום דחזי לכפורי, נראה דלאו דחשיב ליה מעין מלאכה במה שראוי לכפורי בו, דלא מצינו אלא מלאכת כיסוי דדרך בני אדם לקיימן להכי, אבל לכפורי לאו מלאכה היא ואין משמרין החרס בשביל כך, אלא דחשיב ליה צורך בו כמו שופר לגמע בו מים, ורחת ומלגז לתת עליו לקטן. אבל הראב״ד [מובא בר״ן מח: ד״ה מגופת] כתב, דשיירי פרוזמיות דוקא של טלית מצוה, אבל שיירי בגדים אף שאין בהן שלש ראוין לקינוח, ולמדה מחרס, ומשמע דהכא נמי חשיב מלאכה לכפורי בו. ומיהו שיירי בגדים משמרין אותן לקינוח ועדיפי מחרס קטנה. (חזון איש – סימן מ״ג סקט״ז)

רמז) שם שנשברה בחול מכלי. ועיין במג״א (סקי״ז), דאם זרקה בשבת שרי לטלטלה, כיון שבין השמשות היה תורת כלי עליה כמו שאמרו (המ״מ) [בגמ׳]. ע״כ. והיא גמרא מפורשת בריש דף קכ״ה. וצריך לדעת דהא שברי כלים שנשברו בשבת ואין עושים מעין מלאכה, אסורים בטלטול אף שבין השמשות היה תורת כלי עליהם. וצריך לומר דדוקא דבר שנשתנה גופו והשתא לא חזי הוי מוקצה, ודומיא דגרוגרות וצמוקים, שהיו ראוין בין השמשות ואח״כ נתקלקלו, דהוי מוקצה. ודוקא בהדר אחזי מותר, עיין ביצה (דף כ״ו ע״ב), ועיין מה שכתבתי בסימן רע״ט (סק״י)[135]. אבל היכא דלא תלוי רק בדעתו, כיון שהיה דעתו עליה בין השמשות מותר לטלטלה אף שבאמצע שבת הסיח דעתו ממנו. ועל פי זה נראה דכלי שנעשה בשבת מוקצה מחמת חסרון כיס, כגון שבשבת חישב עליו שיהיה עומד לסחורה, לא הוי מוקצה, כיון שבין השמשות לא הוי מוקצה. ובאמת הסברא פשיטא אם רוצה להשתמש בה איזה תשמיש, היינו הדר אחזי, כיון שחזר בו מדעתו. ועיין בקני מנורה (סקי״ד). ועיין מג״א סימן של״א (סק״ה), שדבריו בשם צריכים ביאור לפי זה, והשם יתברך יעזרני לדבר מזה בשם [סק״ז].

ודע דזרקהו לאשפה מבעוד יום, אפילו בעושים מעין מלאכתן ממש אסור. וכן משמע מהא דשיורי מחצלאות בסעיף י״ב, דהוי עושין מעין מלאכתן, כמו שכתבו התוס׳ (דף קכ״ה ע״א ד״ה מחצלת), ואפילו הכי אם זרקן לאשפה מבעוד יום אסור לטלטלן, כמו שכתב הרמב״ן ז״ל [קכד: ד״ה הא] וכן פסק בשלחן ערוך שם. (תהלה לדוד – סק״ט)

רמח) שם שנשברה בחול מכלי. ובתהלה לדוד (סק״ט)[136] כתבתי לענין כלי שחשב עליו בשבת שיהיה עומד לסחורה, אם רוצה אח״כ להשתמש בו, נראה כיון דלא אתקצאי בין השמשות אין מוקצה לחצי שבת. ואף דבעינן הדר אחזי, כיון שרוצה להשתמש בו היינו הדר אחזי. ע״ש. וזה דומה למה שכתב הר״ן ז״ל בפרק אין צדין [ביצה טו: ד״ה ומכאן] גבי שפוד, הביאותיו לעיל (סימן נ״א)[137]. והבאתי שם דעת רבי עקיבא איגר ז״ל [בתוספותיו, שבת פ״ג אות ס״א וס״ג] דדוקא לצורך גופו מותר, אבל לא לצורך מקומו. אבל מדברי הרז״ה [שבת סו:] והרמב״ן [במלחמות, ביצה א:] והרשב״א ז״ל [עבודת הקודש בית מועד שער ב׳ דין ט׳], מבואר דאף לצורך מקומו מותר. ומדברי הרשב״א ז״ל משמע דאף מחמה לצל. ועיין מה שכתבתי בתהלה לדוד סימן של״א (סק״ז). (תהלה לדוד ח״ג – סימן ס״ד)

רמט) שם שנשברה בחול מכלי. כתב הרב משנה ברורה (סקל״ב), דאם זרקה בשבת שרי לטלטלה, כיון שבין השמשות היה עדיין על השבר תורת כלי. נ״ב: כן הוא בגמ׳ שבת (דף קכ״ד סע״ב) והרב מגיד משנה (פכ״ו מהלכות שבת ה״ג). ע״ש. ועיין לקמן סימן ש״י (סעיף ג׳) דמשמע דדוקא אי הדר איחזי, וכן כתב הרב משמרות כהונה בביצה (דף כ״ו סע״ב). ע״ש. ויש ליישב דכיון שמטלטלה עכשיו לצורך מה, חשיב הדר איחזי. ואין לומר דכל שהיה כלי בין השמשות לא בטל שם כלי ממנו אף אם זרקו לאשפה דדמי לזרק גלימיה (עיין בגמ׳ שבת שם), דהא ודאי אפילו זרק גלימיה מבעוד יום לא בטל שם כלי מן הגלימא, אבל הכא דמיירי בחתיכת חרס, אם זרקה מבעוד יום בטל שם כלי ממנה, וכשזרקה בשבת אין מוקצה לחצי שבת ומותרת בטלטול, ועל כרחך דמיירי לצורך מה דהוי כהדר ואיחזי. ודו״ק. ואין להקשות דא״כ מאי מדמי רב פפא חתיכת חרס לגלימא, דכוונתו שחתיכת חרס שהיתה ראויה בין השמשות הויא כלי גמור ולא גרע מגלימא. ומכל מקום אם זרקה מבעוד יום וביטלה מתורת כלי ודאי דגרע וגרע מגלימא, דאטו עשיר שזרק גלימתו הישנה

הערות וציונים

135. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד׳ בסימן רע״ט אות קנ״ו. **136.** נדפס באות הקודמת. **137.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד׳ בסימן רע״ט אות קס״ו.

אוצר ההלכה

מבעוד יום ומצאה עני בשבת אסור להתכסות בה, הא ודאי דמישרא שרי.

(מרן ראש הישיבה שליט"א – הערות איש מצליח שעל המשנ"ב)

רנ) שם ואם זרקה לאשפה מבעוד יום אסור לטלטלה וכו'. ואם אינו יודע מתי נזרקה, יש לומר דאוקי אחזקה והיום נשברה. מכל מקום צריך עיון אם בדבר שיש לו מתירין מהני חזקה. ואם מצא במקום שאסור לטלטל ורוב העיר ישראלים ודאי נשבר מערב שבת, וצ"ע לדינא. הגהת רבי עקיבא איגר [סק"ח]. ולפי מה שכתב בצל"ח [פסחים ט: ד"ה תשע, ביצה כד: ד"ה והרי"ף] דבהיתר טלטול לא שייך דבר שיש לו מתירין, דצריך לטלטל גם היום, אם כן שפיר אוקמינן אחזקה. (באר יעקב – קרויזר – סקכ"ד)

רנא) שם ואם זרקה לאשפה מבעוד יום אסור לטלטלה וכו'. ובספק לי אם נזרקה מבעוד יום, ראיתי מי שהוכיח מהא דשמעיה דרבא [קכד:] דשקל חספא לכפורי מסאני דרבא, משמע דמסתמא מותר. ואולם אשתמיט ליה דברי התוס' [שם ד"ה ורבא] דהא רבא סבר כרבי יהודה דנולד אסור, ועל כן אין להתיר אלא בנשברה מערב שבת דוקא, [ע"ש], וזה ודאי אין להתיר מספק, דקיימא בחזקת קיימא, ועל כרחך דהיה ידוע לו זה, ועל כל פנים אין ראיה משם. (חבל יוסף – גנזי חיים)

רנב) שם הגה ואפילו חזי לעני וכו'. כתב הטור (ע"ב שיטה י'), אסור לטלטלה וכו'. נ"ב: אפילו חזי לעניים, דמוקצה לעשירים מוקצה לעניים. ספר המפה. ועיין במה שכתבתי בהגהת בית יוסף (אות (ך') [כ"ב])[138] בשם ב"ח [אות ח'].

(שיירי כנסת הגדולה – הגה"ט סק"ב)

רנג) שם שאין בו שיכות כלי וכו'. עיין מגן אברהם [סקי"ח] בשם בנו של הרשב"ץ [שו"ת יכין ובועז ח"ב סימן ו'][139] [על מקום שנוהגין שפעם ראשונה שמכניס אדם בנו לבית הכנסת מביא נר שעוה בידו אפילו בשבת אין בו איסור טלטול, כיון שמערב שבת חשבו להביאו, דמחשבה מתרת לטלטל המוקצה כמו שכתוב סעיף כ'. ע"כ. [וכתב הבית יוסף], ולי נראה דאין הנדון דומה לראיה, דהתם ראויה להשתמש בהן בשבת מה שאין כן בנר של שעוה. עכ"ל [הבית יוסף]. ולי נראה טעם המקומות כגון שהקטן נוטלו בידו ליכא איסורא ומיהו יש להחמיר עיין ריש סימן ש"ט וסימן שמ"ג. עכ"ל המג"א]. ובתשובות אדרת אליהו קובו (סימן א') גם כן כתב על המנהג דאין בדבר איסור לא מצד טלטול השעוה ולא מצד המקדיש בשבת ויו"ט, הביאו העיקרי דינים [סימן י"ד אות כ"ד][140]. ועיין מה שכתבתי עוד בסמוך (סעיף כ')[141].

(פתחי תשובה)

רנד) שם שאין בו שיכות כלי וכו'. עיין במגן אברהם [סקי"ח] בשם בנו של הרשב"ץ [יכין ובועז ח"ב סימן ו'], ועיין בעיקרי הד"ט [סימן י"ד אות כ"ד] שהביא משו"ת אדרת אליהו קובו (סימן א'), שכתב גם כן על המנהג דאין בדבר איסור לא מצד טלטול השעוה ולא מצד המקדיש בשבת ויו"ט. מובא בפתחי תשובה[142].

ועיין עוד מה שכתב בסמוך (סעיף כ')[143].

(ארחות חיים – ספינקא – סק"ט)

רנה) שם שאין בו שיכות כלי וכו'. כתב המג"א (סקי"ח), מותר לטלטל פתילה שלימה לצורך גופו ולצורך מקומו. ונראה לי דמכאן מרגלא בפומי דאנשי דמותר לטלטל נר שלם של חלב או של שעוה. ע"כ. והנה נר של חלב בשבת אינו ראוי לשום דבר לצורך גופו. ולמה שכתבתי לעיל בסימן רס"ו (סק"ח)[144] לדעת בעל המאור [סו:], אסור לטלטלו אף לצורך מקומו. והרשב"א ז"ל [קנד: ד"ה והא מבטל] חולק על זה. עתה ראיתי בקני מנורה (סקט"ו) דפשיטא ליה דכלי שמלאכתו לאיסור שאינו ראוי להשתמש בו כלל בשבת, אסור לטלטלו אף לצורך מקומו. ולא זכר כלל מדברי הבעל המאור והרשב"א ז"ל. ועיין שם מה שכתב לענין תפלין דלא משכחת לה לצורך גופן, ועיין בהרב [הגר"ז] ז"ל (סעיף כ"ט) שכתב כגון בשביל שישמרוהו.

ועיין שם במג"א שכתב טעם להמקומות שנוהגין שפעם ראשונה שאדם מכניס בנו לבית הכנסת מביא נר בידו בשבת [כמו שכתב נכדו של התשב"ץ] [שו"ת יכין ובועז ח"ב סימן ו'], דכיון שהקטן נוטלו בידו ליכא איסורא, ומיהו יש להחמיר, עיין ריש סימן ש"ט. ע"כ. ועיין במחצית השקל שכתב דיש לחוש שמא יפול מיד התינוק והאב יגביהנו ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים. ע"כ. ואינו מדוקדק, דהכא בעיר המעורבת עסקינן, דאם לא כן למה חש [נכדו של] התשב"ץ לאיסור טלטול ולא חש לאיסור הוצאה, וגם באביו חיישינן לטלטול מוקצה שמא יגביהנו. ועיין סימן ש"ט (סק"ב)[145]. [ועיין מור וקציעה [במג"א שם] שכתב גם כן לאיסור][146].

(תהלה לדוד – סק"י)

רנו) שם שאין בו שיכות כלי וכו'. וכתב המג"א (סקי"ח), בשם התוס' [מז. ד"ה הנח], דפתילה שלימה מקרי כלי ושברי פתילה מקרי צרורות. ע"כ. עיין מה שכתבתי בתהלה לדוד (סק"י)[147]. וכעת ראיתי דגם בתוספות רבי עקיבא איגר ([על המשניות סוף פרק ג' דשבת] אות ס"ה) לא הביא שדין זה הוא מחלוקת בין הרז"ה [במאור, סו:] והרשב"א ז"ל [קנד: ד"ה והא מבטל].

ובגוף הדבר אי פתילה מקרי כלי, צריך עיון מהא דשבת (דף כ"ח ע"ב) דרבי עקיבא סבר קיפול מועיל ואין תורת כלי עליו, ואף רבי אליעזר דסבר קיפול אינו מועיל, בהבהבה מודה, וקיימא

הערות וציונים

138. נדפס לקמן אות תתנ"ח. **139.** מחבר החלק השני בשו"ת יכין ובועז, הוא רבי שמעון בנו של הרשב"ש, ונכדו של הרשב"ץ. **140.** לא נזכר דין זה בשו"ת אדרת אליהו קובו. והרב עיקרי הד"ט כתב שמקור דבריו: "שם ח"ב סימן ו'". וכוונתו לשו"ת יכין ובועז. **141.** נדפס לקמן אות תל"ד. **142.** נדפס באות הקודמת. **143.** נדפס לקמן אות תל"ד. **144.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ג' בסימן רס"ו אות קפ"ד. **145.** נדפס לקמן סימן ש"ט אות י"א. **146.** תוספת זו מההשמטות לספר. **147.** נדפס באות הקודמת.

אוצר ההלכה

לן כרבי עקיבא כמבואר בסימן רס"ד (סעיף ט'). ומצאתי בתרומת הדשן (סימן פ"א) שהעיר בזה. אלא שצריך להבין כיון דבהבהבה מודה רבי אליעזר, אם כן למה מוקמינן דוקא בשלש על שלש מצומצמות, הא אף ביותר משלש על שלש מצומצמות, כיון דאדליק ביה פורתא, לכאורה עדיף מהבהבה ונעשה שבר כלי. וכיון דהמדליק צריך שידליק ברוב היוצא, כי קא מדליק בשבר כלי קמדליק. ועל כרחך צריך לומר דאף דהבהוב מערב יום טוב מועיל לענין דלא מקרי כלי שנשברה ביו"ט, כיון דמערב יו"ט הבהבה ונתבטלה מתורת כלי, מכל מקום אם הבהבה ביו"ט לא מקרי כלי שנשברה ביו"ט. ולפי זה יש לומר גם לרבי עקיבא דסבירא ליה דקיפול מועיל, היינו לענין קיפול מערב יו"ט, דהוי ככלי שנשברה מערב יו"ט, אבל לא מקרי שברי כלי אף בהדליק בה. ועיין מגן אברהם סימן תק"א (סק"ב). ודו"ק. ואפשר לומר דהא דבהבהבה מודה רבי אליעזר, היינו דעל ידי הבהוב נעשה פחות משלש על שלש. ועיין רש"י ז"ל (שם ד"ה הבהבה), דהבהוב אינו אלא על השלהבת. אבל בבית יוסף [סימן רס"ד] בשם המרדכי [שבת סימן רפ"ט] דהבהוב שנחלקו בו רבי עקיבא ורבי אליעזר היינו הבהוב גמור להדליק ולכבות. וצ"ע. (תהלה לדוד ח"ג – סימן ס"ב)

רנז) שם שאין שייכות כלי וכו'. כתב הרב באר היטב (סקט"ז), ופתילה שלימה מיקרי כלי וכו'. לאו דוקא, אלא אפילו כבר דולקה ממנה מעט, אם נשאר כל כך שעדיין ראוי לפתילה, דכל זמן שראוי להדלקה קרי לה פתילה שלימה, וכן כתבו בתוספת שבת [סקכ"ט], מחצית השקל [סקי"ח], וכן כתב בתניא [ש"ע הגר"ז סעיף ל"ג], דאפילו נדלקה בשבת שעברה, נקראת כלי שמלאכתו לאיסור, שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו להשתמש בו תשמיש המותר בשבת. אבל אם דלקה בין השמשות בשבת זו הוקצה לכל היום, כמו שנתבאר בסימן רע"ט [סעיף א']. עכ"ל.

(באר יעקב – קרויזר – סקכ"ז)

רנח) שם שאין בו שייכות כלי וכו'. כתב הרב באר היטב (סקט"ז), מותר לטלטל נר שלם של חלב או של שעוה לצורך גופו ולצורך מקומו. ולהמתירין טלטול בגופו אפילו לצורך המוקצה, אם נר חלב מונח על הארץ מותר לדחפו ברגליו דזה הוי טלטול בגופו כשאין מטלטל בידו. חיי אדם כלל ס"ז [סעיף י"ד].

(באר יעקב – קרויזר – סקכ"ח)

רנט) שם שאין בו שייכות כלי וכו'. כתב המג"א (סקי"ח), שפעם ראשון שמכניס בנו לבית הכנסת מביא נר שעוה בידו אפילו בשבת וכו'. ולי נראה על פי מה שהסכים בעצמו (בסקי"א), דתפלין הוה כלי שמלאכתו לאיסור, אלא שהתירו לשולחו ביו"ט משום שמחת יו"ט, אם כן מחמת מצוה זו ושמחתו של בנו, יש גם כן להתיר הך טלטול (ו)הנר, שהוא כלי שמלאכתו לאיסור כמו שכתב מקודם. (חבל יוסף – גנזי חיים)

רס) שם שאין בו שייכות כלי וכו'. המג"א (סקי"ח) כתב דפתילה שלימה מיקרי כלי, ושברי פתילה מיקרי צרורות. ועיין מחצית השקל דאי ראויה להדלקה, אף שברי פתילה הוי כלי. ולא ביאר יפה, דבשבת (דף מ"ז ע"א) מבואר דהיינו אם היא חשובה, אבל אם היא שברי פתילה, דאין מדקדקין בהם ודרך להשליכם אף דראויה להדלקה, לאו כלי הוא. והמג"א כאן כתב דנר של חלב שלם הוי כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לצורך גופו ומקומו. ובזה נראה דאף אם אינו שלם, כמו שכתב המחצית השקל, אך כל נר צריך עיון, עיין שערי תשובה [סקט"ז]. (גנזי חיים – סק"ו)

רסא) שם שאין בו שייכות כלי וכו'. כתב במג"א (סקי"ח), ולי נראה דאין הנדון דומה לראיה. עיין תשובת שואל ומשיב ((מהדו"ג) [מהדורא רביעאה] ח"ג סימן י"ט) מה שכתב בזה. (מגיני חיים)

רסב) שם שאין בו שייכות כלי וכו'. כתב המג"א (סקי"ח), מרגלא בפומיהו דאינשי דמותר לטלטל נר שלם של חלב או של שעוה. ונראה לי [הטעם דרגילי אינשי לטלטלו], דהנה בקידושין (דף כ"ח ע"ב) איתא ברש"י (ד"ה בשר שור) ובתוס' שם (ד"ה הכי), דבשר שור, וכל שכן שור חי, מקרי כלי הואיל שמשתמשין בו והוי חזי למלאכה. משמע דאז מיקרי כלי. אבל לפי מה שכתבו תוס' שם [כח.] בד"ה [שמע מינה, בשם] ר"י, דמטבע מיקרי כלי שראוי לשקול בו משקולת. לפי זה יש לומר דהוא הדין בנר, ובפרט במקום שמוכרים אותם במשקל ליטרא, שראוי לשקול בו דבר. ונראה לענ"ד דמדברי תוס' במסכת שבת (דף מ"ז ע"א ד"ה הנח), שכתבו שפתילה הוי כלי, אין ראיה לנר של חלב או של שעוה דמיקרי כלי, דהתם מיירי בפתילות בשמן, דיכול ליטול ממנה הפתילה ולעשות כמה דברים כל מה שירצה, אבל אם הפתילה בנר של חלב, אינו יכול ליטלה ובטל הוא לגבי החלב, ולכן לא מיקרי כלי. אבל לפי דברי הר"י דלעיל, שייך בו הטעם כמו במטבע שראוי לשקול בו. ולפי זה אתי שפיר מנהג העולם, דדוקא נר שלם שיכולין לשקול בו לפי ערך המשקל שרי, אבל אם אינו שלם ואינם יודעים ערך המשקל אין יכולין לשקול בו ולא מיקרי כלי. ויעוין במחצית השקל (סעיף קטן זה). (התעוררות תשובה)

רסג) שם שאין בו שייכות כלי וכו'. כתב הרב שערי תשובה (סקט"ז) גבי טלטול נר שלם, ובמור וקציעה [ד"ה במג"א סקי"ח] כתב דהמג"א (סקי"ח) כתב לפי טעותם, אבל לדינא כיון דלא חזי למאכל ולתשמיש הוה ליה כאבנים וצרורות, ואפילו לצורך גופו ומקומו אסור. נ"ב: תמוה דנר הוי כלי שמלאכתו לאיסור ושרי לצורך גופו ומקומו, ואף על גב דלא חזי להדלקה בשבת, מאי הוי? ועיין בשו"ת תפלה למשה ח"א (סימן ט"ז אות ז'). ע"ש. ואולי היעב"ץ מיירי בגוש של שעוה שבשעה שרוצים להשתמש בו מכניסין פתילה ומדליקין אותו כמו ששמעתי שכך היו עושים, ולפי זה אינו כלי כלל והוי מוקצה מחמת גופו. ועיין להרב משנה ברורה (סקל"ד). [ועיין למרן בבית יוסף (סה:) גבי דיני יחוד אבנים וכיוצא, שכתב בשם בנו של הרשב"ץ שהתיר לטלטל נר שעוה שנוהגים להביאו לבית הכנסת בפעם הראשונה שמכניס אדם בנו לבית הכנסת, כיון שמערב שבת חשבו להביא השעוה ההיא וכו'. עכ"ל.

באר הגולה ח [ר]כל הכלים הנטלים בשבת, דלתותיהן שנתפרקו מהם נטלים, בין נתפרקו בחול בין נתפרקו בשבת:

ר. שבת קכ״ב [ע״ב] במשנה ובגמרא:

אוצר ההלכה

פתח בנר שעוה וסיים בשעוה סתם, לומר לך דנר שעוה היינו שעוה שייחדוה להדלקה. הערת הגאון רבי אהרן מאזוז שליט״א].
(מרן ראש הישיבה שליט״א – הערות איש מצליח שעל המשנה ברורה)

רסד) שם כגון צרורות או אבנים וכו׳. כתב הטור (שיטה י״ז), כל דבר שאינו כלי וכו׳. נ״ב: אפילו לצורך גופו, כל שכן לצורך מקומו. ספר המפה וב״ח [אות י׳]. וע״ש.
(שיירי כנסת הגדולה – הגה״ט סק״ה)

רסה) שם כגון צרורות או אבנים וכו׳. כתב הבית יוסף בשם שבולי הלקט [סימן נ״ז ד״ה כתב], אבנים שסדרו על גבי הקדרה מערב שבת או שנעלו בו את הדלת מותר לטלטלם בשבת. ועיין לעיל סימן (רנ״ה) [רנ״ט] סעיף ב׳. (גור אריה הלוי – סק״ה)

רסו) שם כגון צרורות או אבנים וכו׳. כתב הבית יוסף, וכי תימא שבת גופיה תשתרי. כצ״ל. (שמן המאור)

רסז) שם כגון צרורות או אבנים וכו׳. נראה לי דמה שקורין בלשון אשכנז טאבאקפפייפע [מקטרת טבק] גם כן אסור לטלטלו. והוא פשוט, נראה לי. והיינו דוקא ישנה אבל לא חדשה שלא נשתמש בה מעולם. [צ״ע לכאורה, דהא טאבאקפפייפע הוא כלי שמלאכתו לאיסור, ולענין כלי שמלאכתו לאיסור, כתב המג״א כאן (סק״ה) כלומר שמיוחדת לדבר שאסור לעשות בשבת. וכתב פרי מגדים (שם), ואם לא עשה עדיין בה מלאכה, כי אם חדשה והזמינה ועומדת לכך, [כגון] מדוכה חדשה, אף על גב דהזמנה לאו מלתא [סנהדרין מז:], מכל מקום אין עומדת כי אם למלאכת איסור. ע״ש. ומנא ליה להרב דחדשה מותר לטלטל. ונראה דעת הרב כמו שכתב האליה רבה (סימן רע״ט סק״ג) בנר חדש, והפרי מגדים (שם אשל אברהם (סק״ב) [סקי״ד אות ב׳]) מביאו ומניח קצת בצ״ע. ע״ש. הערת המוציא לאור הגאון רבי יצחק במברגר]. (זכרון אברהם)

רסח) שם צרורות או אבנים. בט״ז (סק״ז) ד״ה צרורות או באבנים ע״ש, אבל על ידי נכרי שרי בכל איסור טלטול. עכ״ל. ועיין לעיל במג״א סימן ש״ז (סקל״ב), דכתב דאסור דהוה ליה שבות דשבות. ועיין בספר אליה רבה [שם סקמ״ט] מה שכתב לחלק בזה. מיהו היכא דלא אסור לכולי עלמא בו ביום, יש להתיר על ידי נכרי לכולי עלמא, וכמו שכתב במג״א סימן תקט״ו (סקי״ז). ע״ש וק״ל.
(שיורי לקט)

רסט) שם צרורות או אבנים. כתב הרב באר היטב (סקט״ז) אבל על ידי עכו״ם וכו׳. עיין מגן אברהם סימן רע״ו (סקי״א) ורע״ט (סק״ט), דאמירה לעכו״ם אסור במוקצה. ושם התירו לצורך עכו״ם או טלטול מן הצד, אם כן הוא הדין כאן. משבצות זהב [סק״ז]. ועיין מה שכתבתי שם [סימן רע״ו סק״י, סימן רע״ט סק״ו][148].
(באר יעקב – קרויזר – סקכ״ו)

ער) שם הגה דכל דבר שאינו כלי כלל אסור לטלטלו אפילו לצורך גופו כל שכן לצורך מקומו. לכאורה אין ביאור למה שכתב הרמ״א בדלי״ת - דכל, דמשמע דהוא נתינת טעם למה שכתב המחבר, ולכאורה אין זה טעם. ובאמת מצאתי בספרי משנה ברורה שהוא גורס בוא״ו - וכל, וזה דין בפני עצמו. ודו״ק. אבל בכל הדפוסים שראיתי כתוב בדלי״ת.

ובדוחק אולי יש ליישב לפי מה שכתב הט״ז כאן (בסק״ו), לחלק בין הא דסעיף ו׳ דאפילו בשבת נמי מותר לטלטל שבריהם, וכתב משום דהתם מירי בחצר דראוי הוא השבר לכסות בו כלים, שהרי מצויים הם בחצר, מה שאין כן ברשות הרבים שאין שם כלים, ולפיכך הוה ליה נולד. והיינו דהיכא דהוא חזי להשתמשות, אין זה נולד מכיון שהוא ראוי למלאכה שצריכה כלי, מה שאין כן אם הוא רוצה לקנח מנעלו בשבר זה, אינו [נקרא] משום תשמיש זה בשם כלי, אלא דכיון שהוא כלי יכול להשתמש בו גם תשמיש זה, והיינו דוקא כשהוא בחול שיכול הוא להביאו לחצר ולכסות בו כלי, לפיכך לא אזל ממנו שם כלי, וכיון שהוא כלי אינו נולד, מה שאין כן אם יכול הוא לקנח בו מנעלו, אין תשמיש זה עושהו כלי, אלא מכיון שכלי הוא יכול הוא לקנח בו מנעלו, ואין זה אלא תשמיש לצורך גופו. אבל כשהוא צרור בעלמא מטעם תשמיש לצורך גופו אינו נעשה כלי. ודו״ק. אבל אין לשונו של הרמ״א מדוקדק לפי זה. וצ״ע. (אמת ליעקב)

סעיף ח

רעא) סעיף ח׳ כל הכלים הנטלים בשבת וכו׳. כתב הטור, כל הכלים הניטלין בשבת וכו׳. הכי גרסינן [״הניטלין״], עיין בתוס׳ בשבת (דף (קכ״ג) [קכ״ב] ע״ב) ד״ה כל הכלים, לאפוקי גירסת רש״י כל הכלים ״ניטלין״. וכן כתב הרמב״ם (בפרק כ״ה מהלכות שבת דין י״ב). ועל מה שכתב רבינו דלתותיהן שנתפרקו מהן ניטלין, משמע אפילו בלא הכלים וכו׳, שם הרמב״ם מתיר לטלטל אותם דלתות. ע״ש. (דברי מנחם – הגה״ט סק״א)

ערב) שם דלתותיהן שנתפרקו מהם וכו׳. כתב במג״א (סקי״ט) וצ״ע וכו׳. אגב שיטפיה לא עלה על זכרונו גמרא ריש פרק כל הכלים [קכב:], דלענין זה עדיף כשנתפרקו בשבת, עיין שם ובתוס׳ [ד״ה אדרבה], וכן כתב הט״ז (סק״ח). (חמד משה – סק״ד)

הערות וציונים

148. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד׳ בסימן רע״ו אות ק״מ ובסימן רע״ט אות קמ״ט.

אוצר ההלכה

רעג) שם דלתותיהן שנתפרקו מהם וכו׳. כתב הרב מג״א [סקי״ט], כתב הרמב״ם בפרק כ״ה [הלכה ו׳] (וכן כתב גם כן בפירוש המשנה [ריש פרק י״ז] והרע״ב שם), דלתות הבית אף על פי שהם כלים לא הוכנו לטלטל, לפיכך אם נתפרקו אפילו בשבת, אין מטלטלים אותם. וצ״ע מאי אפילו דקאמר, אדרבה אם נתפרקו בחול הוכנו למלאכה אחרת מבעוד יום, וכמו שכתוב סעיף ו׳, וכן הוא בגמ׳. וצריך לומר דכיון דבין השמשות מטלטלו כשפותח ונועל, הוה אמינא גם עתה לישתרי, קמשמע לן. ע״כ. כוונתו פשוטה, דלענין כלים הנשברים איתא בגמ׳ [קכד:] דהוי רבותא טפי להתיר כשנשברו בשבת, ולגבי כיסויי הכלים שנתפרקו אמרינן [קכב:] דהוי רבותא טפי להתיר כשנתפרקו בערב שבת, ובתוס׳ [שם ד״ה אדרבה] כתבו הטעם דבכיסוי אכתי כלי הוא, אבל בכלים שנשתברו לא חשיב כלי אלא מחמת שעומד למלאכה אחרת, הילכך כשנשבר בשבת אסור דהוי נולד. עכ״ל. א״כ בשלמא כיסויי כלי[ם] שנתפרקו, יש יותר טעם להתיר בנתפרקו בשבת, אבל דלתות הבית דלא חשיב כלי אלא מפני שעומד למלאכה אחרת, דמעיקרא לאו כלי, בנתפרקו בשבת ראוי לאסור יותר, דהוה ליה נולד. וזהו שציין מסעיף ו׳, דהיינו ההיא דכלים הנשברים. ועל זה משני שפיר דהיה ראוי להתיר בנתפרקו בשבת, כיון דבין השמשות מטלטלו כשפותח ונועל. והרב מעשה רוקח על הרמב״ם נתקשה על דיבור זה של הרב מג״א, וכתב: ודבר זה לא מצאתיו בגמ׳ אדרבא וכו׳. ע״ש. ולא הבין כוונת המג״א.

ובזה ניחא מה שכתב הקדוש בעל הון עשיר על המשנה [פרק י״ז משנה א׳], דברישא נקט לשון אף על פי שנתפרקו בשבת (עם כי הפירוש הוא אף על פי שנתפרקו בחול מטלטל בשבת), לרבותא דסיפא דאיסור דלתות הבית. ע״כ. ורצונו לומר דגבי דלתות הוה ליה רבותא מה שנתפרקו בשבת, כמו שכתב הרמב״ם, ונקט לשון זה ברישא אף על גב דלא דייקא, משום סיפא. והרב עטרת ראשי מורי ורבי בספרו שושנים לדוד [שם] כתב עליו דלא ידע מאי קאמר. ולע״ד נראה כמו שכתבתי. (נהר שלום – סק״ג)

רעד) שם דלתותיהן שנתפרקו מהם וכו׳. כתב המג״א (סקי״ט), דלתותיהן וכו׳, וצ״ע מאי אפילו וכו׳. קיצר בדבר ולא פירש היטב הדברים. קושיא זו מקשו התוס׳ [קכב: ד״ה אדרבה] ותירצו וז״ל: לא דמיא, דהכא אכתי כלי הוא שעדיין עומד למלאכה ראשונה וראוי להתחבר, אבל לקמן [קכד:] לא חשיב כלי אלא מחמת שעומד למלאכה אחרת, הלכך כשנשבר בשבת אסור טפי, דהוה ליה נולד. ואם כן כאן לא הוכן למלאכה אחרת, אם כן בין נתפרקו בחול בין נתפרקו בשבת אסירי לטלטלן, והא דכתב אפילו, משום שהיה מטלטל אותן בין השמשות כמו שכתב המג״א, אלא שקיצר במובן. ומה שסיים מזה יש ללמוד וכו׳, הטעם מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא. (בגדי ישע)

ערה) שם דלתותיהן שנתפרקו מהם וכו׳. המג״א (סקי״ט) הביא דברי הרמב״ם פרק כ״ה [הלכה ו׳], דדלתות הבית אם נתפרקו אפילו בשבת אין מטלטלין אותן. וכתב המג״א דמזה יש ללמוד דהוא הדין כלים המוקצים שנשברו בשבת, אף על גב דעכשיו אין מוקצים, אסורים. ובעניי לא אבין, דהרי שם אף בנשברו ערב שבת אסורים, ועל כרחך דעדיין הם מוקצים, ומנא ליה דאם עכשיו אין מוקצים אסורים. ודלתות הבית דאסורים, כתב רש״י ריש פרק כל הכלים (דף קכ״ב ע״ב) דדלתות לאו כלי הוא. ואף דהרמב״ם כתב אף על פי שהם כלים, רצונו לומר, דעכשיו ראויים לתשמיש אחר, מכל מקום ודאי דעתו לחברם, או דמסתמא כן הוא כל זמן שלא יחדם למלאכה אחרת. ובזה נראה [ליישב] מה שהקשה המג״א, דמה קאמר אפילו בשבת, אדרבה בחול הוכן למלאכה אחרת. ולפי מה שכתבתי יפה כתב, דלא מיבעיא בנתפרקו בערב שבת, אם כן הא דחאם בידים, כיון דלא הכינם ודעתו לחברם, אך אף בנתפרקו בשבת, אם כן לא דחאם, מכל מקום אסורים. גם יש לפרש דאף אם בשבת דעתו שישתמש בהם בתורת כלי, מכל מקום כיון דנתפרקו בשבת לא הוכן, כל שכן בערב שבת בלא הוכן. ויהיה מזה ראיה להמג״א, דאף דאין עכשיו מוקצה אסורים. אך זה דוחק לפרש דבשבת איירי אם דעתו להשתמש, ובערב שבת איירי באין דעתו להשתמש, דמסתמא איירי בחדא גוונא. ואך אם נפרש דדעתו להשתמש בהם, יהיה מזה ראיה למה שכתבתי (בסק״ה)[149] דנולד כי האי אסור. ובעיקר הדין שכתב המג״א, עיין מה שכתבתי [לעיל] (סק״א)[150]. (גנזי חיים – סק״ז)

רעו) שם דלתותיהן שנתפרקו מהם נטלים וכו׳. כתב המג״א (סקי״ט) וכו׳, ומזה יש ללמוד דהוא הדין כלים המוקצים שנשברו בשבת, אף על גב דעכשיו אין מוקצים אסורים. עכ״ל. יש לפרש דמיירי בכלים שמלאכתם לאיסור, דאינו מותר אלא לצורך גופו ומקומו, והשתא דנשתברו ואינו ראוי אלא רק למלאכת היתר. וסלקא דעתין דמותרים עתה אפילו מחמה לצל כמו כלי שמלאכתו להיתר, דלא שייך בזה מגו דאיתקצי לבין השמשות, [ד]הא בבין השמשות נמי מותרים לטלטל לצורך גופו ומקומו, והמג״א לשיטתו דסבירא ליה (בס״ק י״ד (וט׳) [וט״ו]) דתנא קמא סבירא ליה דנולד גמור מותר, קמשמע לן דאף במקצת מוקצה נמי אמרינן מגו דאיתקצאי, וזה מוכח מדעת רמב״ם [פרק כ״ה הלכה ו׳] בדלת. ודו״ק. (אומץ יוסף)

רעז) שם דלתותיהן שנתפרקו מהם נטלים וכו׳. כתב הרמב״ם ז״ל בפרק כ״ה (ה״ה) [הלכה ו׳], דלתות הבית אף על פי שהן כלים לא הוכנו לטלטל, לפיכך אם נתפרקו אפילו בשבת אין מטלטלים אותם. ע״כ. ועיין מג״א (סקי״ט) שלמד מזה לכלים המוקצים שנשברו בשבת, אף על גב דעכשיו אינם מוקצה אסורים. עיין מה שכתבתי [לעיל] (סק״ז)[151]. ולכאורה בדלתות הבית גופא בנתפרקו מערב שבת צריך לדעת טעמא, דבשלמא בנתפרקו בשבת

הערות וציונים

149. נדפס לעיל אות רמ״ד. **150.** נדפס לעיל אות כ״ב. **151.** נדפס לעיל אות רכ״ה.

אוצר ההלכה

אתי שפיר, דבין השמשות לא היה שם כלי עליהם כיון שהיו מחוברים לבית, אבל בנתפרקו מערב שבת מאי איכא למימר, ועל כרחך הטעם גם כן הואיל שראוי להחזירו להבית, לא הוכנו למלאכה אחרת ולא הוכנו לטלטל. וכן כתב הרב [הגר״ז] ז״ל בסעיף ל״ה. ולפי זה איכא למימר דגם בנתפרקו בשבת אסור מטעם זה, דכיון שראוי להחזירו להבית לא הוכנו לטלטל. וא״כ צ״ע איך למד המג״א מזה לכלים המוקצים שנשברו בשבת, ועל כרחך מדלא למד המג״א מזה אף לנשברו מערב שבת, היינו דהתם איכא למימר דהטעם הוא הואיל שראוי להחזירו להבית, ואם כן הא איכא למימר אף בנשברו בשבת היינו טעמא. וצ״ע. ועל כל פנים היה נראה לכאורה בכלים המוקצים שנשבר מהם שבר שראוי להחזירו ולתקנו עם הכלי, אפילו נשבר בערב שבת ועושה מעין מלאכה אסור לטלטלו, דומיא דדלתות הבית שנתפרקו מערב שבת. אם לא נחלק בין נתפרק לנשבר, עיין סעיף קטן שלפני זה [סקי״א][152].
(תהלה לדוד – סקי״ב)

רעח) שם דלתותיהן שנתפרקו מהם נטלים וכו׳. כתב במג״א (סקי״ט), כלים המוקצין שנשברו בשבת, אף על גב דעכשיו אין מוקצין אסורין. ע״כ. וכפי הנראה דמוקצה מחמת חסרון כיס מקרי דחיה בידים, ולכן אמרינן בהו הואיל ואתקצאי וכו׳ אף היכא דיושב ומצפה, דומיא דנר שהדליקו בו באותו שבת, כדאמרינן (בדף מ״ו ע״ב) דאדם יושב ומצפה. ועיין בתהלה לדוד (סק״ז)[153]. שוב ראיתי שדבר זה צריך עוד בירור.

ובביצה (דף ל״א ע״א), אמרינן אין מבקעין עצים לא מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביו״ט. ע״כ. והא דאין מבקעין, מוקי לה בגמ׳ בסואר של קורות דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס, דאפילו רבי שמעון מודה. וסיפא דולא מן הקורה שנשברה ביו״ט, מוקי לה בגמ׳ (דף ב׳ ע״ב) כרבי יהודה. וכתבו התוס׳ שם (ד״ה אין) דלרבי שמעון שרי. ואף דרבי שמעון בעי יושב ומצפה, הואיל ונשתברה היום מסתמא היתה רעועה מאתמול, והוי כיושב ומצפה. ע״כ. ועל פי זה כתב הטור (בסימן תק״א), דבקורה שנשברה והיתה רעועה מאתמול לרבי שמעון מותר. ולכאורה הא דקורה שנשברה, היינו מסואר של קורות דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס. ואי נימא דמחמת חסרון כיס מקרי דחיה בידים, לדידן לא מהני רעועה מאתמול, דהא בדחיה בידים אפילו היכא דיושב ומצפה אמרינן לדידן הואיל ואתקצאי וכו׳, והיינו דינא דנר שהדליקו בו באותו שבת, דלא קיימא לן כרבי שמעון. ואם כן למאי הילכתא כתב הטור דלרבי שמעון שרי ברעועה מאתמול, הא אפילו בשבת לא קיימא לן כרבי שמעון בהא. והמג״א בסימן תקי״ח (סקי״ג) תמה על הטור למאי הלכתא כתב דסוכה רעועה שנפלה שרי לרבי שמעון, דהא אפילו בשבת לא קיימא לן כרבי שמעון במוקצה מחמת איסור, וכל שכן ביו״ט. ע״כ. ולמה לא הקשה בכאן. ועוד לכאורה אין שום ביאור למה שהקשה המג״א (בסימן תק״א סק״ב) מבהמה בריאה שמתה דמותר לרבי שמעון, על הא דקורה בריאה. ומה זו קושיא, הא בהמה בריאה לא מיקרי דחיה בידים, כדאמרינן בחולין (דף ט״ו ע״א), וקורה בריאה דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס מיקרי דחיה בידים.

ולכאורה על כרחנו לומר דהמג״א סבירא ליה דמוקצה מחמת חסרון כיס לא מיקרי דחיה בידים, ולכן לא הקשה בסימן תק״א על הטור, דבלא דחיה בידים קיימא לן כרבי שמעון בשבת, ורק בסימן תקי״ח בסוכה שפיר הקשה, דמיקרי דחיה בידים, כמו שכתבתי בסימן רע״ט (סק״ח)[154]. וכן שפיר הקשה מבהמה בריאה לכאן, דגם בקורה לא מיקרי דחיה בידים. ועל כרחך דמוקצה מחמת חסרון כיס לא מיקרי דחיה בידים. ולפי מה שתירץ המג״א דבקורה אינו יושב ומצפה, ובבהמה יושב ומצפה שמא ישחטנה חרש שוטה וקטן. מבואר דאף בלא דחיה בידים בעינן יושב ומצפה. ולפי זה מה שכתב המג״א [כאן], דכלים המוקצין שנשברו בשבת, אף על גב דעכשיו אינם מוקצין אסורין. ע״כ. היינו טעמא דאינו יושב ומצפה. אם כן לכאורה הוא סותר לדבריו בסימן תק״א שם, שכתב דבכלי אף היה שלם מאתמול ונשבר ביום טוב שרי לרבי שמעון, דכלי עשוי להשבר מה שאין כן בקורה. ע״כ. ומבואר דבכלי לא בעינן יושב ומצפה.

והבית יוסף שם (בסימן תק״א) כתב, דהטור למד בקורה דבעינן רעועה מסוכה. ולדעת המג״א איך אפשר ללמוד מסוכה דהא סוכה מיקרי דחיה בידים, וקורה לא. גם מה שכתב המג״א להוכיח דאף למאן דאמר חלוק היה רבי שמעון אף בבעלי חיים שמתו שמותרין, היינו מטעם יושב ומצפה, ולכן בקורה בריאה מודה, מדלא קאמרינן בגמ׳ ([ביצה] דף ל׳ ע״ב) הניחא למאן דאמר חלוק היה רבי שמעון אף בבעלי חיים שמתו. ע״כ. לכאורה אין זה הוכחה כלל, דבסוכה דהוי דחיה בידים, פשיטא דבעינן לכולי עלמא יושב ומצפה, כדקאמר סתמא דתלמודא התם. והפלוגתא דבעלי חיים שמתו היינו בלא דחיה בידים אי בעינן יושב ומצפה. ולמאן דאמר מותרין איכא למימר דלא בעינן יושב ומצפה וגם בקורה בריאה שרי.

וגוף דברי המג״א שחילק בין שברי כלים דלא בעינן יושב ומצפה לקורה בריאה שנשברה, לא הבינותי מה ענין שברי כלים שהיו מותרין בטלטול קודם שנשברו ודעתו עליהן, לקורה בריאה שנשברה שהיתה מוקצה מחמת חסרון כיס, דע״כ לא שייך ולא בעינן יושב ומצפה, אלא בדבר האסור עתה בטלטול והוא יושב ומצפה שיהיה מותר, אבל בכלים המותרין בטלטול קודם שנשברו, ואין אסורין אלא משום נולד, כמבואר בשבת (דף קכ״ד ע״ב), ולרבי שמעון דלית ליה נולד שרי אף באינו יושב ומצפה. (דלמאן דאית ליה נולד, אף ברעועה ויושב ומצפה אסור כמו שכתב המג״א שם). ושאני קורה דאסורה בטלטול בין השמשות, וכיון שאינו יושב

הערות וציונים

152. נדפס לקמן אות ר״פ. **153.** נדפס לעיל אות רכ״ה. **154.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד׳ בסימן רע״ט אות קמ״א.

ט ש**דלת של שידה תיבה ומגדל, יכולים ליטלה מהם, ואסור להחזירה גזירה שמא יתקע. ושל לול של תרנגולים אסור בין ליטול בין להחזיר, דכיון דמחובר לקרקע אית ביה בנין וסתירה:**

באר הגולה

ש. שם בגמרא [רי״ף שם מז. וכפירוש הר״ן ד״ה של לול]:

אוצר ההלכה

ומצפה, אתקצאי לכולא יומא, אבל לא בכלים המותרין בטלטול בין השמשות.

ורציתי לומר דהא דולא מן הקורה שנשברה ביו״ט, לא קאי אריש בקורה שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס, אלא בסתם קורה, והוי אפשר לפרש דברי המג״א על אופן זה, וסבירא ליה דאף דלא אתקצאי בין השמשות, מכל מקום אף להמתירין בנולד על כל פנים בעינן יושב ומצפה. (ועיין בדברי הרב ז״ל [ש״ע הגר״ז] בריש סימן תק״א. שדבריו נוטין לכאן ולכאן). ועל פי זה אתי שפיר דברי המג״א, דכאן בכלים האסורין בטלטול שנשברו, אף למה שכתב המג״א (בסימן תק״א) דכלי עשוי לישבר והוי כיושב ומצפה, מכל מקום אסור דהוי דחיה בידים, דומיא דנר שהדליקו בו באותו שבת. אבל בכלים המותרין בטלטול, דאין האיסור אלא משום נולד, מהני יושב ומצפה. ועל כל פנים לא יצאתי ידי חובתי בזה. וצ״ע. (תהלה לדוד ח״ג – סימן ס״ג)

רעט) שם בין נתפרקו בחול בין נתפרקו בשבת. כתב הרב ט״ז ז״ל [סק״ח], פירוש, ולא מבעיא נתפרקו בשבת דמותר וכו׳. עיין להרב פרי מגדים ז״ל (בחלק משבצות זהב סק״ח), ומה שכתבתי אני הדל ס״ט בסימן זה לעיל (אות ב׳)[155] בס״ד.
(פתח הדביר ח״ד – סק״ח השני)

רפ) שם בין נתפרקו בחול בין נתפרקו בשבת. והיינו אף על פי שאין ראויין כלל למלאכה אחרת. עיין משבצות זהב (סק״ח). וטעמא דאכתי כלי היא, שראוי להתחבר עם הכלי. ולכאורה כן הדין בכל שבר כלי שראוי להחזירו לתקנו עם הכלי, אף שאין עושה מלאכה כלל מותר לטלטלו. ואף שאינו יכול לתקנו בשבת, הא גם דלתות הכלים אסור להחזירן בשבת (עיין סעיף ט׳). ואפשר יש חילוק בין נתפרק דאין צריך אלא להחזיר, לנשבר דצריך תיקון. וצ״ע. (תהלה לדוד – סקי״א)

רפא) שם בין נתפרקו בחול בין נתפרקו בשבת. אף על פי שאין ראויין כלל למלאכה אחרת מותרים מחמת חסרון כיס, דעדיין שם כלי עליהם שראוין להתחבר עם הכלי. משבצות זהב [סק״ח]. ועיין בספר מנחת שבת (סימן פ״ח [סק״ב]), שכתב דלפי זה יש לומר קרס או קנעפיל [כפתור], בין שנפסק בשבת בין מערב שבת מותר לטלטלו, כיון שבעת שהיה מחובר היו עליו שם כלי, שוב לא נפקע ממנו שם כלי, הואיל וראוי להתחבר אל הבגד. ע״כ. וזה אינו, דדוקא דלתות שרשאין לחברו בשבת, מה שאין כן הקנעפיל. והוא פשוט. (באר יעקב – קרויזר – סקכ״ט)

רפב) שם בין נתפרקו בחול בין נתפרקו בשבת. כתב הרב באר היטב (סקי״ז), ודלתות של בית וכו׳. בין נתפרקו בחול בין בשבת, אפילו ראוין למלאכה אסורין. ושל כלים (אפילו) מותרים [אפילו] אינם ראויים למלאכה. משבצות זהב [סק״ח].
(באר יעקב – קרויזר – סק״ל)

רפג) שם בין נתפרקו בחול בין נתפרקו בשבת. ועל אודות כפתור שנפל מן המעיל בשבת, אם מותר לטלטלו ואין בו משום מוקצה. הנה בשלחן ערוך (סימן ש״ח ס״ח) איתא: כל הכלים הניטלים בשבת דלתותיהם שנתפרקו מהם ניטלים בשבת, בין שנתפרקו בחול בין שנתפרקו בשבת. וכתב בספר תהלה לדוד (שם סקי״א)[156], דהיינו אפילו אין ראויים כלל למלאכה אחרת, וכמו שכתב הפרי מגדים (במשבצות זהב סק״ח), והטעם לזה משום דאכתי כלי הוא שראוי להתחבר עם הכלי. ולכאורה הוא הדין בכל שבר כלי שראוי להחזירו ולתקנו עם הכלי אף על פי שאינו עושה מלאכה כלל מותר לטלטלו, ואף על פי שאינו יכול לתקנו בשבת, הרי גם דלתות הכלים שנתפרקו אסור להחזירם בשבת, עיין להלן סעיף ט׳, [ובמשנה ברורה שם [סקל״ז] בשם הר״ן [מז. ד״ה ת״ר]]. ומיהו אפשר שיש חילוק בין נתפרק שאינו צריך אלא להחזיר, לבין נשבר שצריך תיקון. וצ״ע. ע״כ. ומבואר שאף לפי מסקנתו, כל שנתפרק שאינו חסר אלא החזרתו, אף שאסור בשבת להחזירו, אף על פי כן תורת כלי עליו, ומותר לטלטלו. ואם כן אף כפתור תורת כלי עליו, ואף על פי שצריך תפירה מחדש לחברו עם המעיל, אף על פי כן מותר לטלטלו. וכן כתב במנחת שבת (סימן פ״ח סק״ב). ע״ש. וכן פסק בספר ברית עולם (בהלכות מוקצה מחמת גופו סעיף כ״ג). וכן בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק ט״ו אות ס״ח, עמוד קע״ח), ובהערה (שם אות רכ״א) הביא בשם הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך להשוות דין הכפתור לדלתות שנתפרקו, שכל שהכפתור חשוב ומקפידים להחזירו מותר לטלטלו. ע״ש. ואמנם בספר שלמי יהודה (עמוד ס״ד) הביא בשם הגרי״ש אלישיב להחמיר, כיון שצריך תפירה חדשה למעיל. ע״ש. וגם בספר קצות השבת (עמוד ע׳-ע״א) הביא כן בשם הגרי״ש אלישיב, ושאף הרב ברית עולם שהתיר חזר בו והחמיר. ע״ש. לפע״ד העיקר להתיר, והמחמיר תבא עליו ברכה.
(שו״ת יביע אומר ח״ז – חאו״ח סימן ל״ז אות ה׳)

סעיף ט

רפד) סעיף ט׳ דלת של שידה תיבה ומגדל יכולים ליטלה מהם ואסור להחזירה גזירה שמא יתקע. הטעם משום

---

155. נדפס לעיל אות ע״ז. **156.** נדפס לעיל אות ר״פ.

אוצר ההלכה

דאין בנין וסתירה בכלים, ואסור להחזירה שמא יתקע. עיין להרב עולת שבת ז"ל (סקכ"א), שהביא פירוש רש"י [קכב: ד"ה גזירה] דפירש שמא יתקע בסכין ובמסמרות, והוה ליה גמר מלאכה, וחייב משום מכה בפטיש. אבל הרמב"ם ז"ל [פרק כ"ב הלכה כ"ה] כתב דתוקע חייב משום בונה, ומפרש הא דאמר בפרק כל הכלים [שם] אמר רבא אין בנין וסתירה בכלים וגזירה שמא יתקע, דקאי אלול של תרנגולים דמחבר בארעא וכו'. ע"ש. ועיין לקמן סימן שי"ד (סעיף א') ודברי הרב מגן אברהם ז"ל (סק"ג), ומה שכתבתי אני הדל שם [סק"ג][157] על דברי הרב טל אורות ז"ל בס"ד.

(פתח הדביר ח"ד – סק"ט)

רפה) שם גזירה שמא יתקע. פירוש בחזקה בסכין ויתידות, והוה ליה גמר מלאכה, וחייב משום מכה בפטיש.

(משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

רפו) שם גזירה שמא יתקע. כתב המג"א [סקכ"א], ואפילו בכלים שמיה בנין גמור. ע"כ. דהא דאמרינן אין בנין בכלים, היינו כגון להחזיר מנורה של חוליות, אבל התוקע בחזקה ביתדות וכדומה, הוה ליה בנין. מיהו רש"י (דף קכ"ב [ע"ב ד"ה גזירה]) פירש דתוקע בכלים חייב משום מכה בפטיש. (נהר שלום – סק"ד)

רפז) שם גזירה שמא יתקע. כתב המג"א (סקכ"א) ואפילו בכלי (שאין) [שמיה] בנין, דלא כעולת שבת [סקכ"א], דרוצה לפרש דאין בנין כלל בכלים. וחולק עליו המג"א בדברים ברורים, דכמה פעמים כתבו התוס' [עד: ד"ה חביתא, קב: ד"ה האי מאן] דבנין גמור שייך גם כן בכלים. (בגדי ישע)

רפח) שם ושל לול של תרנגולים וכו'. כתב הבית יוסף (ע"ד שיטה ל"ב), כיון דמחבר בארעא וכו'. נ"ב: עיין בב"ח [אות ו'].

מה שנוהגים בסעודות גדולות כדי להכניס האויר, נוטלין בשבת על ידי גוי העששית מן החלון נראה דאסור, כיון דאיכא בנין וסתירה כיון דמחבר בארעא. ב"ח [שם].

(שיירי כנסת הגדולה – הגב"י סק"ז–ח')

רפט) שם ושל לול של תרנגולים וכו'. כתב הבית יוסף (ע"ד שיטה כ"ח), ולענין מה שתמה הרב המגיד [פרק כ"ב הלכה כ"ה] יש לומר עד וכי אסיקנא [קכב:] גזרה שמא יתקע תו לא צריכין לטעמא וכו'. נ"ב: ולא הבינו[תי] זה, דאיך אפשר לומר דבלול של תרנגולים הוא דוקא משום שמא יתקע, דאי הכי אמאי אין נוטלים, אלא מוכרח דבלול של תרנגולין טעמא הוי משום דיש בנין בקרקע ויש סתירה בקרקע, ושייך נמי טעמא דרב[א] בלול של תרנגולים דהיינו שמא יתקע בחלוקת דאין מחזירין. וזהו כוונת הרב המגיד דאמאי נקט טעמא דשמא יתקע דלא שייך אלא בחלוקת דאין מחזירין, הוה ליה למנקט טעמא דמחובר בקרקע דשייך לכל מילי, דהא מוכרחים אנו לומר דהא דיש סתירה בקרקע תורה היא ולא בדרך סלקא דעתין וכמו שכתב [הבית יוסף]. ועיין בב"ח [אות ו'] מה שתירץ, ועיין בלחם משנה מה שהקשה להרמב"ם ז"ל.

(יד אהרן – הגב"י)

רצ) שם ושל לול של תרנגולים וכו'. כתב הרמב"ם (פכ"ה דין כ"ב [פרק כ"ב הלכה כ"ה]), כל דלתות המחוברות לקרקע לא נוטלין אותם ולא מחזירין גזרה שמא יתקע. וכתב המגיד משנה וז"ל: תמה אני למה הוצרכו לגזרה שמא יתקע במה שמחובר לקרקע, שהרי בלא תקיעה חייב משום בונה כמבואר בפרק עשירי [הלכה י"ד]. ע"כ. ותירץ על זה בבית יוסף, דסבירא ליה להרמב"ם דכי אסיקנא גזירה שמא יתקע, תו לא צריכין לטעמא דכיון דמחבר לארעא. עכ"ל. ומכל מקום אכתי קשה, דבפרק י' (דין י"ד) כתב דחיובא איכא משום בונה, והכא קאמר דאינו אלא אסור גזירה שמא יתקע. והרב ט"ז [סק"ט] כתב על דברי המגיד משנה והבית יוסף, וז"ל: לע"ד תמוה, דהא בגמ' בעירובין [קב:] איתא דבשל בור ודות חייב אפילו בלא תקע. ולא ידענא מה חידש, כי היינו קושית המגיד משנה מההיא דפרק עשירי, שהוא מהסוגיא דעירובין. ולתירוץ הקושיא כתב הרב ט"ז, דלול עשוי כלי ואח"כ חברו. ע"כ. ורש"י בגמ' (דף קכ"ב ע"ב [ד"ה לול]) פירש וז"ל: בנין העשוי לתרנגולים. משמע שהוא בנין גמור כבור ודות. ואפשר דהרמב"ם פליג עליה דרש"י. מכל מקום מדלא הזכיר לול, אלא כתב סתם, כל דלתות המחוברות לקרקע לא נוטלין ולא מחזירין שמא יתקע, דחוק לפרש כן בדבריו. (נהר שלום – סק"ה)

רצא) שם ושל לול של תרנגולים וכו'. כתב הט"ז (ח') [סק"ט] דלת של שידה [וכו'], והבית יוסף דחק [וכו'], ולענ"ד תמוה. זה לשון הבית יוסף: ולענין שתמה הרב המגיד [פרק כ"ב הלכה כ"ה], יש לומר כיון דכלים הם, אף על גב דמחוברים הם לקרקע, לא פסיקא לן מילתא למימר דמשום דמחברי בארעא אית בהו בנין וסתירה. ע"כ. ואם כן הן הן דברי הט"ז שכתב וצריך לומר דלול וכו'. (ברכת דוד)

רצב) שם ושל לול של תרנגולים וכו'. והרמב"ם (בפרק כ"ב מהלכות שבת [הלכה כ"ה]) כתב, כל הדלתות המחוברות לקרקע לא נוטלין אותן ולא מחזירין גזירה שמא יתקע. וכתב הרב המגיד, ותמה אני למה הוצרכו לגזירה שמא יתקע במה שמחובר לקרקע, שהרי בלא תקיעה חייב משום בונה. והבית יוסף בסימן זה כתב וז"ל: ולענין מה שתמה הרב המגיד, יש לומר כיון דכלים הם, אף על גב דמחוברים לקרקע הם לא פסיקא לן מלתא למימר משום דמחברי בארעא אית בהו בנין וסתירה, ומכל מקום אפשר למימר הכי, והיינו דאמרינן קסבר כיון דמחברי בארעא וכו', כלומר אפשר למימר דסבר הכי, וכי אסיקנא גזירה שמא יתקע תו לא צרכינן לטעמא כיון דמחובר בארעא. עכ"ל. ולכאורה דבריו תמוהין מאד, דהא דלת של שידה תיבה ומגדל נמי לא מחזירין משום האי גזירה שמא יתקע ואפילו הכי ניטלין, ומאי שנא דלת של לול תרנגולין

הערות וציונים

157. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ח' סימן שי"ד אות ט"ל.

אוצר ההלכה

דלא ניטלין ולא מחזירין משום האי גזירה שמא יתקע. ונראה לפרש, דהא בהסוגיא שם [קכב:] איתא, אמר אביי לעולם קסבר יש בנין בכלים ויש סתירה בכלים, ושניטלו קאמר, אמר רבא שתי תשובות בדבר וכו'. ופירש רש"י, ושניטלו קאמר, והכי קאמר דלת של שידה תיבה ומגדל שניטלו אין מחזירין. עכ"ל. ותוספות (בד"ה לעולם) כתבו וז"ל: וכשניטלו מטלטלין קאמר, והכי פירוש הברייתא דלת של שידה תיבה ומגדל ניטלין, פירוש מטלטלין כשניטלין, ולא כפירוש הקונטרס דמפרש שניטלין דקאמר היינו שניטלו, כלומר כשניטלו אין מחזירין אותו, דלא יתכן לפרש כן ניטלין דסיפא, אלא לשון טלטול הוא כדפרישית. עכ"ל. ולפי זה לפירושם של התוספות להתירוץ של אביי, הא דקתני בסיפא לא נוטלין היינו דאסורין בטלטול, ועל כרחך צריך לומר טעם לחלק ביניהם. והיינו טעמא (הדלת) [דדלת] של שידה תיבה ומגדל מותר לטלטלן, משום דמוכן הם על גבי אביהן, מה שאין כן דלת של לול תרנגולין, דלול תרנגולין לאו בר טלטול, דהא מחובר לארעא הוא. א"כ לפי זה הא דאמר רבא שתי תשובות בדבר, היינו דאין הלשון של הברייתא משמע כן, אבל הדין דין אמת, דדלת של שידה תיבה ומגדל שניטלו מותר לטלטלן, ודלת של תרנגולין שניטלו אסור לטלטלן. אם כן אתי שפיר, דאף אי אמרינן לפי המסקנא דלא שייך בנין וסתירה אף בלול של תרנגולין, כמו שכתב הבית יוסף, מכל מקום אסור לנוטלן משום דאסור בטלטול, ואי אפשר לנוטלן שלא יהא בידו אחר הנטילה, ואין צריך טעם לזה. אבל להא דלא מחזירין, צריך להטעם דגזירה שמא יתקע, דאי היה מותר להחזירן, בודאי היה מותר לטלטלן גם כן כיון דראויין למלאכתן. ובזה דברי הבית יוסף נכונים. ועיין במהרש"א מה שכתב שם בתוספות הנ"ל, משמע מדבריו דאף אי אמרינן דאסור לטלטלן אפשר לנוטלן. אבל הנראה לפענ"ד כתבתי.

(אותות השמים – דרישת ארי – סק"ג)

רצג) שם ושל לול של תרנגולים וכו'. עיין ט"ז (סק"ח) [סק"ט].

נ"ב: ולע"ד אפשר לומר שאדרבה, מההיא דפרק המוצא תפלין [עירובין קב:], משמע דשל בור ודות אינו כמו לול, שאם כן לערבינהו וליתני בברייתא ובשל בור ודות ולול. וליכא למימר דתנא ושייר, דמאי שייר דהאי שייר. (מגן בעדי)

רצד) שם ושל לול של תרנגולים וכו'. כתב הט"ז (סק"ט), וצריך לומר דלול הוא עשוי כלי ואחרי כן חברו. כוונתו דבבבא קמא (דף ס"ז ע"א) גבי צנור שחקקו ולבסוף קבעו, מסקינן דבהיה עליו תורת כלי בתלוש, תו הוה כלי. ויותר פשוט דדות הוא בתוך הקרקע כדמשמע בכמה דוכתי [בבא בתרא סד.] דבור בחפירה ודות בבנין. והרי"ף [שבת מז.] והרמב"ם [הלכות שבת פרק כ"ב הלכה כ"ה] לשיטתם (כעין דמחלקינן בסעיף י' גבי כיסוי) דדוקא בקבורים בארץ. והכא נמי גם כאן, דוקא בקבורים בארץ כמו דות, אבל לול לא חשיב כבנין בקרקע. (חבל יוסף – גנזי חיים)

רצה) שם ושל לול של תרנגולים וכו'. בבית יוסף (ד"ה דלת בסופו) כתב, דמכל מקום לא פסיקא לן מילתא למימר דמשום דמחברי בארעא אית בהו בנין וסתירה. ונראה לי דאולי תליא הא בפלוגתת רבי אליעזר ורבנן, במסכת בבא בתרא (דף (ס"ז) [ס"ה ע"ב]) אי אמרינן כל המחובר לקרקע כקרקע או לא. וע"ש. ובהלכות מקוואות[158] ובהלכות נטילת ידים בט"ז סימן קנ"ט [סק"ח], דלענין דרבנן אמרינן כל המחובר לקרקע כקרקע אבל לא לענין דאורייתא. ואם כן אולי גם כן לענין שבת יש ספק אי מחובר לקרקע כקרקע לענין סתירה, ועל כן כתב הבית יוסף דלאו מילתא דפסיקא הוא בכלי המחובר לקרקע אי שייך ביה סתירה, ולא דמי לכותל בנין, דזה ודאי דשייך ביה סתירה אף על גב דהוי תלוש ולבסוף חיברו. ולענין כמה דברים הוי כתלוש, כגון לענין סוכה, עיין ריש הלכות סוכה במחצית השקל [סימן תרכ"ו סק"א], ועיין הסוגיא בחולין [טז.]. מכל מקום אין זה ענין לשבת, דמלאכת מחשבת אסרה התורה ונאמרה כך הלכה למשה מסיני מלאכת הסותר בבנין. אבל בכלי המחובר לקרקע, יש לומר דתליא אי יש בו סתירה בפלוגתת רבי אליעזר ורבנן. ולכאורה יש ראיה דכלים המחוברין בקרקע לאו כקרקע חשיבי לענין שבת, מגמרא שבת (דף קכ"ו ע"ב) מהא דכיסוי בור ודות דאסור לטלטלו אם אין לו בית אחיזה, ופירש שם רש"י ז"ל [ד"ה בכיסוי] הטעם דהוי כבונה, אי לאו דמוכחא בית אחיזה דילה דלמשקיל ואהדורי עביד. ע"כ. ופליגי שם תנא קמא ורבי יוסי בכלים דחברינהו בארעא אי צריך בית אחיזה, ותנא קמא דהצריך בית אחיזה, היינו טעמא משום דגזרינן אטו כיסוי בור ודות. ומשמע דאי לא משום גזירה, לא שייך ביה בנין, אף על גב דמחובר לקרקע. אם כן נפשוט מינה דכלי מחובר לקרקע לא הוי כמחובר לענין בנין וסתירה בשבת. ועיין בית יוסף בסמוך [סעיף י"] שהביא הסוגיא, ועיין בתוס' שבת דף קכ"ה [ע"א ד"ה כמאן].

(חדושי מהר"י שטייף)

רצו) שם ושל לול של תרנגולים אסור בין ליטול בין להחזיר. לכאורה צ"ע, דמה איריא להחזיר, אפילו לטלטל אסור, דומיא דדלתות הבית שנתפרקו. ואקוה לדבר מזה אם ירצה ה' בסימן שי"ג (סקי"ב)[159]. (תהלה לדוד – סקי"ג)

רצז) שם דכיון דמחובר לקרקע וכו'. [כתב] במג"א (סקכ"ב) דגם החלונות אסור ליטול, וכן הוא בט"ז סימן שי"ג (סק"ה). ועיין שו"ת גור אריה יהודא (חאו"ח סימן קל"ה)[160], שהאריך להוכיח דליכא בזה חיוב חטאת, אלא דאיכא משום שמא יתקע אם אינו רגיל בכך בכל יום, אבל ברגיל בכך בכל יום גם איסור דרבנן ליכא, ויש להקל במקום צורך גדול, ובפרט על ידי עכו"ם. ועיין בספר החיים [סימן שי"ג] בדין התריסין שקורין לאדען, דיש להתיר להסירן ולהחזירן. אבל בכתבי הדע"ק [הדעת קדושים] השיג עליו. ומכל מקום אם עשה כן כמה פעמים קודם שבת, יש להקל, וכן בנטילת החלונות והחזרתן. [הערת מהרש"ם]. (אמר המחבר: עיין בדברינו

הערות וציונים

158. עיין בפתחי תשובה יו"ד סימן ר"א סק"ז. **159.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ח' סימן שי"ג אות ס"ו. **160.** נדפס שם אות פ'.

באר הגולה

ת. שם קכ״ו [ע״ב] במשנה ובגמרא וכתנא קמא לפירוש הר״ן [שם מח: ד״ה והקשה] לדעת הרי״ף [שם מט:], והרמב״ם בפרק כ״ה [מהלכות שבת הלכה י״ג] והרב המגיד שם בשם הרשב״א [שם קכה. ד״ה אמר]: **ת***. שם בגמרא וכפירוש תוספות שם ד״ה וכי, וכן נראה דעת המגיד משנה שם, שו״ת הרא״ש כלל כ״ב סימן ח׳ דרך י׳: **ת****. ר״ן שם מט: ד״ה ומסתברא:

י [ת]**כיסוי בור ודות אין ניטלים אלא אם כן יש להם בית אחיזה, דאז מוכח שהוא כלי. ושל כלים, אפילו הם מחוברים בטיט, יכולים ליטלם אפילו אין להם בית אחיזה,** [ת*]**והוא שתקנן ועשה בהם מעשה והכינם לכך,** [ת**]**או שנשתמש בהם מבעוד יום. וכיסוי חביות הקבורות בקרקע לגמרי צריכים בית אחיזה:**

אוצר ההלכה

לקמן סימן שי״ג סעיף א׳ [סק״א][161] ובסעיף ה׳ [סק״ג][162] מה שציינתי בזה). (ארחות חיים – ספינקא – סק״י)

רחצ) שם דכיון דמחובר לקרקע וכו׳. כתב הרב באר היטב (סקי״ח) בשם המג״א (סקכ״ב), ואם כן גם החלונות אסור ליטול או להחזיר. עיין בט״ז (סימן שי״ג סק״ה) שאוסר גם על ידי נכרי. ועיין בספר החיים [סימן שי״ג] דדוקא חלונות הבאים לסתום מקום חלול ממש, אבל דלתות של עץ לשמירה מגנבים, שכבר יש שם חלונות של זכוכית, לא הוי כמחיצה, דדומה לפרוכת שלא הוי מחיצה כיון דיש דלת לפניו, הכי נמי כן. וחשש שמא יתקע ליכא בבנין חומה, דאין קבועין בצירים במסמרות, רק בתחילת הבנין נעשה זאת שאחרי כן אי אפשר לקבוע במסמרות, על כן מותר לסותמן בלילה וליטלם ביום, ובנין של עץ שיש לחוש שמא יתקע יש להתיר על ידי נכרי. ועיין בשו״ת גור אריה יהודא (סימן קל״ה)[163], דאותן בתים שיש להם חלונות הנפתחים לחוץ, וכשרוצה להסגיר בלילה בדלתות של עץ בחוץ, צריכין ליקח הקווטירין[164] [רביעיות חלונות] מן הצירים התלויים בהם ובבוקר שפותח הפקק מחזיר הקווטירן על הצירים, מותר ליקח הקווטירן ולהחזיר בשבת, כיון שדרכו לעשות כן בכל ערב ובוקר, אין בזה משום בנין וסתירה, וגם לא משום שמא יתקע, ויש לסמוך בזה לצורך שלא יהיה החלון פתוח בשבת, וכל שכן על ידי עכו״ם מותר בפשיטות. ע״כ.

ברזל שקורין קלאמקי״א [ידית הדלת], שלפעמים נופל מהדלת, מותר להחזירה, וטוב שיחזיר הקטן את הברזל להחור אפילו כל דהו, ואז יכול הגדול לגמור. אשל אברהם מהגאון מבוטשאטש [סוף סימן שי״ג]. (באר יעקב – קרויזר – סקל״א)

סעיף י

רצט) סעיף י׳ כיסוי בור ודות וכו׳. במתני׳ [קכו:] כל כיסוי הכלים שיש להם בית אחיזה ניטלים בשבת, אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בכיסוי קרקעות אבל בכיסוי כלים בין כך ובין כך ניטלין בשבת. ובגמרא, והוא שיש תורת כלי עליהן. דכולי עלמא כיסוי קרקעות אם יש להן בית אחיזה אין ואי לא לא, כיסוי כלים אף על גב שאין להם בית אחיזה, כי פליגי בכלים דחברינהו בארעא. ופסק הכא [הרי״ף, מט:] כתנא קמא, ולעיל [מח:] פסק כרבי אליעזר בן יעקב דמטלטלין כיסוי תנורי דמתא מחסיא. ותירוצו לחלק בין כלים העומדים על הקרקעות וחברינהו בארעא, או שהם (קבועות) [קבורות] בקרקע לגמרי, שאין מגולה אלא פיה, דאיכא למיחלף בכיסוי בור. ובזה דברי השלחן ערוך מבוארים. (בגדי ישע)

ש) שם כיסוי בור ודות אין ניטלים וכו׳. וכתב הלבוש [סעיף י׳], בור ודות הם עצמם טמונים בקרקע. ע״כ. וכתב על זה במשבצות זהב (סק״י) דלשונו צריך עיון, דמשמע דות למעלה קצת מהקרקע, ומכל מקום בנין מחובר הוא, מה שאין כן תנור כלי ממש וחברנוהו, אז במקצת גלוי לא גזרו. ע״כ. ולא ידעתי אם נעלם ממנו הא דאמרינן בבבא בתרא (דף ס״ד ע״א) אחד הבור ואחד הדות בקרקע אלא שהבור בחפירה והדות בבנין. ע״ש. וגם מה דמשמע מדבריו דאילו היה דות כולו למעלה מן הקרקע היה דינו ככסוי כלים המחוברים בטיט, וזה אינו לכאורה, דכיון שדות בבנין דינו ככיסוי קרקעות. וכן כתב הרב [הגר״ז] ז״ל (בסי׳) ([בסעיף] ל״ז), דתנורים שלנו הבנוים על גבי קרקע, דין כסוים ככסוי הדות שצריך בית אחיזה. אבל מה שצריך לדעת דלכאורה כסוי בור ודות דרכן לפתחן ולכסותם תדיר, וא״כ הוי כפקק החלון (בריש סימן שי״ג). אלא דהתם הוי תוספת אוהל עראי דשרי, ובכסוי בור ודות כל הגג פתוח. ולפי זה בתנורים שלנו שפתחן מן הצד, אם יש להם מן הצד או מלמעלה מחיצה טפח אין צריך בית אחיזה. וכפי הנראה רובן הכי הוא. ועיין באשל אברהם סימן שט״ו (סקי״ז) [סק״ז] ויתבאר אם ירצה ה׳ שם (סק״ו [וסק״ז])[165].

וכתב עוד המשבצות זהב שם, משמע דוקא לטול הכסוי אסור באין בית אחיזה, אבל אם מונחים במקום אחר שרי לטלטל דלא מוקצין הן. ע״כ. ובמג״א (סקכ״ג) מבואר דאף לטלטל אסור. ועיין שם באשל אברהם. ומשמע להדיא דאף לצורך גופו ומקומו אסור. וכן נראה כפי מה שכתב המג״א (סקל״ח) דסולם של עליה אסור לטלטלו, דדמי לדלתות הבית. ונראה בכוונתו כיון דמיוחד למלאכת מחובר לא הוכנו לטלטל. ואם כן גם בכסוי בור ודות דינא הכי, ויתבאר אם ירצה ה׳ בסימן שי״ג (סקי״ב)[166]. (תהלה לדוד – סקי״ד–ט״ו)

הערות וציונים

161. נדפס שם אות י׳. **162.** נדפס שם אות פ״א. **163.** נדפס שם אות פ׳. **164.** נראה שהכוונה לתריסין. ובש״ע הגר״ז (סי״ז) כתב: צריך להזהיר לרבים שנוטלין רביעיות החלונות (שקורין קוואטירן) מן החלונות. וכנראה החלונות בזמנם היו מחולקים לארבעה חלקים. **165.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ח׳ סימן שט״ו אות קי״ח. **166.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ח׳ סימן שי״ג אות ס״ו.

אוצר ההלכה

שא) שם כיסוי בור ודות אין ניטלים וכו'. עיין מה שכתבתי בתהלה לדוד (סקי"ד)[167] להשיג על המשבצות זהב (סק"י). שוב ראיתי מה שכתב התוספות יום טוב בבא בתרא (פ"ד מ"ב) ד"ה הדות. וצ"ע. (תהלה לדוד ח"ג – סימן ס"ה)

שב) שם אין ניטלים. פירוש אסור לטלטלם אפילו אינם מונחים על הבור [ו]הדות, כיון שהם מוקצים. וביש להם בית אחיזה, מותר לטלטל, בין מונח על הבור והדות או לא. ואפילו יש להם בית אחיזה, דוקא אם תקנם לכך מבעוד יום, דמה שכתב המחבר שתקנום קאי נמי אבור ודות שיש להם בית אחיזה. מג"א (סקכ"ג) כפי פירוש הלבושי שרד [סקל"ה].
(באר יעקב – קרויזר – סקל"ב)

שג) שם אין ניטלים. במשנה ברורה בבאור הלכה [ד"ה אין ניטלים] באר פלוגתת רש"י [קכב: ד"ה ואף על פי] והרמב"ם [פרק כ"ה הלכה ו'] לענין טלטול, וכתב דלדעת רש"י אף דלתות הבית שיש עליהן תורת כלי מותרין. והדברים רחוקים, אינם מובנים, דודאי משנתנו ששנינו בדלתות הבית שנתפרקו שאינן מן המוכן, בדלתות משופין ומתוקנים נמי איירי, ואפילו הכי לא חשיב מחובר תורת כלי. והלכך כשנתפרקו, אפילו אם משמש בהן מעין מלאכתן לזקפה כנגד הפתח, כל שלא הכינה לכך אסורה, ולא דמי לשבר כלי שעושה מעין מלאכה דניטל בשבת, דשבר כלי משום דאתי מכלי חשיבא, וכמו שכתב הרז"ה [במאור, מט.] והר"ן [מח: ד"ה ומקשו], וכל שכן כשאין דרך לשמש בדלת המפורקת דאסורה. ובפשוטו לשון רש"י והרמב"ם חד הוא, דמה שכתב רש"י שאינה כלי, היינו משום תשמיש מחובר לא חשיב כלי, ומה שכתב הרמב"ם אף על פי שהן כלי, שלא הוכנו לטלטל, גם כן כוונתו דכלי מחובר לא חשיב מוכן, [וכוונת המגיד משנה עלומה מאתנו].

וכיסוי בור שאין לה בית אחיזה לענין טלטול, אי חשיב כלי בתשמיש כיסוי, הוי כלי שמלאכתו לאיסור, והלכך אי דרך להשתמש בה לפעמים לצורך גופה הוי שרי. אבל העיקר כמו שכתב המשנה ברורה דתשמיש מחובר כשאין לה בית אחיזה לא חשיב כלי כלל, וכן משמע בתוס' (דף קכ"ו ע"א ד"ה והמונח). ואם הכיסוי כלי למלאכה אחרת של היתר, יש להסתפק אי בטל תורת כלי מיניה כיון שיחדה לכיסוי, ועיין עירובין (דף ק"ב ע"א) בוכנא קאמרת, ושבת (דף קכ"ו ע"ב) בפירוש רש"י [ד"ה א"ר] בתורת כלי, ובתוס' שם [ד"ה וכן]. וצ"ע. ונראה דמחמה לצל ודאי אסור, דתשמישה לאיסור, אבל לצורך גופה, יש לומר דשרי ולא חשיב כעצים לנעול בהו הדלת. (חזון איש – סימן מ"ו סק"ד)

דש) שם ושל כלים אפילו הם מחוברים בטיט וכו'. הרב בית יוסף מביא מה שכתב הרא"ש [פרק י"ז סימן י"א] על הרי"ף [מט:] שפסק כתנא קמא בשבת (דף קכ"ו ע"ב). וכתב הרא"ש שצריך לומר ברי"ף ולית הילכתא כתנא קמא. והר"ן [מח: ד"ה והקשה] פירש דעת הרי"ף שפסק כתנא קמא היינו בחביות הקבורים לגמרי בקרקע, אבל בכלים המגולים, אף על גב שמחוברין לקרקע, לכולי עלמא אין צריך בית אחיזה. וכן פסק הרמב"ם בפרק כ"ה מהלכות שבת [הלכה י"ג]. עכ"ל הרב בית יוסף. וצ"ע על הרב רבי עובדיה מברטנורא [סוף פרק י"ז] שפסק כתנא קמא מטעם דכל המחובר לקרקע. וכן בפירוש המשנה להרמב"ם כתב, והלכה כחכמים, והוא העיקר, כי כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. משמע אפילו בכלים שאין קבורים לגמרי בקרקע, רק שמחוברים לקרקע, צריך בית אחיזה. (דברי צבי)

שה) שם ושל כלים אפילו הם מחוברים בטיט וכו'. כתב הבית יוסף, אבל הר"ן [מח: ד"ה והקשה] כתב שאפשר לתרץ וכו'. נ"ב: מה שלא ניחא ליה להרא"ש [פרק י"ז סימן י"א] בהא, עיין מה שכתב הרב קרבן נתנאל בסוף פרק כל הכלים [אות כ'].
(דברי מנחם – הגב"י סק"ו)

שו) שם והוא שתקנן ועשה בהם מעשה וכו'. כתב הבית יוסף, ולא ידעתי למה השמיטו רבינו. אפשר דסבירא ליה כהשלטי גבורים, שכתב שם סוף פרק כל הכלים [מט: אות ב'] בשם (הרמ"ה) [הריא"ז בשם מר זקנו הרב], דלא מצריך תורת כלי אלא בקרקעות וכשאין להם בית אחיזה, הא כשיש להם בית אחיזה, או בכיסוי מטלטלים אף דאין להם בית אחיזה, לא בעי תורת כלי.
ודו"ק נראה לי. ומכל מקום הוא יחיד בדבר זה.
(תפארת שמואל)

שז) שם והוא שתקנן ועשה בהם מעשה וכו'. כתב הבית יוסף (שיטה נ"א), ולא ידעתי למה השמיטו רבינו. נ"ב: והרב בעל תפארת שמואל בחידושיו[168] כתב, דאפשר דסבירא ליה לרבנו (בשה"ג) [כשלטי הגבורים] [מט: אות ב'] שכתב משם (הרמ"ה) [הריא"ז בשם מר זקנו הרב], דלא מצריך תורת כלי אלא בקרקעות וכשאין להם בית אחיזה, הא כשיש להם בית אחיזה או בכיסוי מטלטלי אף דאין להם בית אחיזה לא בעי תורת כלי. עכ"ל. ולא נהירא, דעדיין קושית מרן ז"ל במקומה עומדת, דהא כשכתב רבינו ושל כלים אפילו הם מחוברים, כגון תנור שחיברו בטיט, יכולין ליטול אפילו אין לו בית אחיזה, כאן היה לו לומר והוא שיש תורת כלי עליו. דהא בקרקעות וכשאין להם בית אחיזה מיירי, וכאן היה לו לרבינו ז"ל לחלוק. (יד אהרן – הגב"י)

שח) שם והוא שתקנן ועשה בהם מעשה והכינם לכך. ואם לא תקנם אסור לטלטלם בין מונח על הכלים או לא משום מוקצה. לבושי שרד [סקל"ה]. (באר יעקב – קרויזר – סקל"ג)

שט) שם או שנשתמש בהם מבעוד יום. כן כתב הר"ן [מט: ד"ה ומסתברא]. ומה שתמה האליה רבה [סקכ"ה] דאם כן אפילו חישב נמי, יש ליישב. ועיין בתוס' (דף קכ"ו ע"ב בד"ה ואזדו וכו'), ועיין להרב עצמו (בסקמ"ט). ומה שהקשה עוד שם, עיין במהרש"ל, אך מדברי התוס' (שם) משמע דחולקין על סברא זו.

הערות וציונים

167. נדפס באות הקודמת. **168.** נדפס באות הקודמת.

באר הגולה **יא** [א]מחט שלמה מותר לטלטלה ליטול בה את הקוץ. [ב]ניטל חודה או חור שלה, אסור. [ג]וחדשה שלא ניקבה עדיין, מותר:

א. שם במשנה קכ״ב [ע״ב]: **ב.** שם קכ״ג [ע״א] וכרבא [רי״ף שם מז:, רא״ש שם פרק י״ז סימן ב׳]: **ג.** [גמרא] שם:

אוצר ההלכה

ומה שחילק הר״ן [כג. ד״ה ונשאל] בשם הרשב״א [ח״א סימן תשנ״ז] בין יחדה לעולם וכו׳, מדברי הרמב״ן במלחמות [מט.], נראה דלא סבירא ליה חילוק זה, אלא כיון שאין דרך ליחדה כך לעולם, אפילו הוא יחדה וכסה בה לא מהני. (מעיני ישועה)

שי) שם או שנשתמש בהם מבעוד יום. ועיין אליה רבה (סקכ״ה) הקשה בכסוי כלים יהיו סגי במחשבה. והתוספת שבת (בסקל״ו) פשיטא ליה דסגי במחשבה. ולכאורה כן הוא לדעת התוס׳ [ד״ה ורב] והרא״ש [פ״ד סימן ח׳] והר״ן ז״ל (בדף נ׳ ע״א [כג. דיבור ראשון]), דרב אסי מוסיף אדשמואל וחשב עדיף מישב, וכמו שפסק המחבר (בסעיף כ׳). וכיון דהכא מהני נשתמש בהם מבעוד יום, כל שכן דחשב מהני. אבל דין זה צע״ג, דזה סותר גמרא מפורשת (בדף קכ״ו ע״ב), דמקשינן ומי בעי רשב״ג תורת כלי עליה, והא תניא חריות של דקל שגזרן לעצים ונמלך עליהם לישיבה, רשב״ג אומר אין צריך לקשר. ע״כ. ומאי קושיא, הא גם רשב״ג בעי תורת כלי דהיינו חשב. גם דברי הרא״ש ז״ל והבית יוסף צריכין עיון עצום בדין זה שלא יסתרו דברי הגמרא. וכבר תמהתי בענין זה. עתה ראיתי במנורה הטהורה [סק״ה] שהאריך בענין זה ומסקנתו לחלוק על השלחן ערוך דנשתמש לא מהני. וצ״ע.

(תהלה לדוד – סקט״ז)

שיא) שם או שנשתמש בהם מבעוד יום. דוקא בדבר שדרכו לעשות כיסוי כגון חתיכות נסרים וכיוצא, אבל דבר שאין דרכו לכסות כגון אבן יתבאר בסעיף כ״ב. תניא [ש״ע הגר״ז סעיף ל״ו]. (באר יעקב – קרויזר – סקל״ד)

שיב) שם או שנשתמש בהם מבעוד יום. דין זה למד הר״ן [מט: ד״ה ומסתברא] מהא דמהני ישב [שבת נ.], ולא מצריכין תורת כלי. אבל למה שפסק המחבר (סעיף כ׳) דחשב מהני בחריות, אין מקור בש״ס לדין זה, מכל מקום אין גם סתירה לדין זה. אבל צ״ע דלקמן סימן שי״ג (סעיף א׳) בקנה הצריך מעשה דוקא, ובגמ׳ [קכו.] מדמינן קנה וכיסוי כלים, ולדעת הרא״ש [סוף פרק י״ז] דכיסוי כלים במחובר איירי, שמעינן מיהא דבמחובר לא סגי נשתמש בהם מבעוד יום. ואולי כיון לזה הגר״א [סקמ״ב], אלא שקשה לעמוד על כוונת הגר״א ז״ל כאן. (חזון איש – סימן מ״ב סק״ז)

שיג) שם וכיסוי חביות הקבורות בקרקע. אבל שאינם קבורים, אף על פי שהוא מחובר כעין תנורים שבימיהם שהיה כקדירה ומחובר למטה, אין כיסויים צריך בית אחיזה. אבל תנורים שלנו הבנויים על גבי קרקע, דין כיסויים כדין כיסוי דות שצריך בית אחיזה. תניא [ש״ע הגר״ז סעיף ל״ז].

(באר יעקב – קרויזר – סקל״ה)

שיד) שם וכיסוי חביות הקבורות בקרקע. בשלחן ערוך הרב (סעיף ל״ז) כתב דכיסוי תנורים דידן הבנויים על גבי קרקע דין הכיסוי ככיסוי (ביד) [בור] ודות שצריך בית אחיזה לכולי עלמא. יעו״ש. ונראה דהיינו הדף שסותמין בו התנורים. וצ״ע שאין המנהג כן. ואפשר לומר דלא הצריכו בית אחיזה רק בכיסוי בור ודות וכיסוי התנור מלמעלה ורק תנורים שלהם היו פיהם למעלה. וכן משמע קצת מלשון רש״י (שבת דף קכ״ה ע״א) ד״ה כיסוי דתנורי, תנור מפני שפיו למעלה יש לו כיסוי. יעו״ש. אבל תנורים דידן שפתחן מן הצד אין זה צריך בית אחיזה דזה לא מיקרי כיסוי. וקצת ראיה מדלקמן סימן שי״ג [סעיף א׳], מפקק החלון שסותמין בו בשבת אם חישב עליו בערב שבת, ולא מצרכי שם בית אחיזה כלל. ואף שכתב רשב״א (שבת דף קכ״ו ע״ב ד״ה הא דאמר רבי יוחנן) בשם הראב״ד וז״ל: לא הצריכו חכמים תורת כלי ובית אחיזה אלא לכלים דחברינהו בארעא, אי נמי לכל מידי דהוי תוספות ושומר למחובר, כגון נגר הנגרר או פקק החלון. יעו״ש. נראה כוונתו בפקק החלון לרבי אליעזר דבעי קשור והיינו כמו בית אחיזה, אבל לרבנן דקיימא לן כוותייהו לא בעינן בפקק החלון רק התקינו לכך. ועל כרחך דזה לא מיקרי כיסוי דהוא מן הצד. אמנם במג״א (ריש סימן שי״ג) כתב, דגם ארובה שבגג מותר לסתום, ומשמע דלא בעי בית אחיזה. ובזה קשה לכאורה דמאי שנא מכיסוי בור ודות. ויש לומר דכיסוי (ביד) [בור] היינו שמכסה כל החלל למעלה, והכא הא הבית סתום למעלה בגג, רק שיש כעין פתח וחלון בארובה, ושפיר מותר לטלטל כיסוי זה שהוא רק תוספת כיסוי, ולא בעינן בית אחיזה. ועל פי זה שוב אין הכרח לחלק בין מלמעלה למן הצד, אלא דכיסוי לא מיקרי אלא כשמכסה כל האויר של הכלי הקבוע בקרקע. ואם כן יש לומר דתנורים דידן שפתחן מן הצד, כיון שמכסה כל (האור) [האויר] מיקרי כיסוי. אבל מצד הסברא נראה דגם זה אמת דפתחו מן הצד אינו בכלל כיסוי. (מנחת פתים)

סעיף יא

שטו) סעיף י״א מחט שלמה מותר לטלטלה ליטול בה את הקוץ. מתני׳ היא בפרק כל הכלים (דף קכ״ב ע״ב) ובגמרא (דף קכ״ג ע״א) יליף ממתני׳ דאפילו ניטל חררה שרי לטלטלה, דמה איכפת ליה לקוץ בין נקובה לאינה נקובה. ואיתיביה מדיני טומאה דתנן בפרק י״ג דכלים [משנה ה׳] מחט שניטל חררה או עוקצה טהורה. ואמר אביי טומאה לשבת קא רמית, טומאה כלי מעשה בעינן, לענין שבת מידי דחזיין בעינן. אמר רבא מאן דמותיב שפיר קמותיב, מדלענין טומאה לאו מנא הוא, לענין שבת נמי לאו מנא הוא. ועיין שם בגמ׳ ובדברי מרן ז״ל בבית יוסף. זו אחת מן ההלכות שהביא הרב החסיד מוה״ר רבי יעקב אלגאזי ז״ל בספר

אוצר ההלכה

קהלת יעקב בתוספת דרבנן (מערכת האלף אות ך) לתמוה אההיא כללא דאמרינן בפרק מצות חליצה (יבמות) דף ק״ג ע״ב), דאיסור מטומאה לא גמרינן דטומאה חידוש הוא. דהא בכמה סוגיי ילפינן כמה דינין דאיסור מטומאה, ואתייא מכללא הך סוגיא דפרק כל הכלים, דיש לתמוה דלא חיישי לא אביי ולא רבא לומר דאיסור מטומאה לא ילפינן דהלכות טומאה חידוש הוא. עש״ב. ואני הדל בפתח הדביר (ח״ב סימן ר״מ [סק״ח] דף קל״ז ע״ב וג׳) עמדתי על דברי הרב ז״ל הללו, וכתבתי דגם הרב שער אפרים ז״ל דרמי עליה הרב ז״ל על מה שכתב בסימן א׳ וסימן קי״ט, דאמאי גמיר איסור מטומאה, הלא הוא ז״ל בסימן ע׳ שגם שם למד איסור מטומאה כמעט נרגש מזה, וכתב, אמנם זה אינו, שהרי בפרק עושין פסין [עירובין כד.] וכו׳ אף דאמרינן בפרק כל הכלים וכו׳. ע״ש. וטעמא דמלתא כתבתי משם הרב משאת משה ז״ל (חיו״ד סימן ב׳ דף כ״ו ע״ב) שכתב, דההיא דפרק מצות חליצה דאמר איסור מטומאה לא ילפינן, לא דקיימא ההוא תירוץ, דהא לענין דינא לא קיימא לן כהך לישנא דרב פפא דפוסל דיעבד נמי, אלא כאידך דמכשיר, ועל כרחך טעמא הוי דגמרי לה מטומאה, דאיסור וטומאה גמרי מהדדי. ע״ש. ואני עני הבאתי שם דכן מוכח מהירושלמי פרק חזקת [בבא בתרא פ״ג סוף ה״י]. גם הבאתי משני בני הנאהבים והנעימים הי״ו ראיה לזה. עש״ב.

ועתה בא לידי דברי הגאון ראב״ן ז״ל בתשובה שבתחילת הספר (סימן יו״ד דף ט׳ ע״ב) שעמד שם בחטה הנמצאת בתרנגולת מבושלת בפסח, שהורה חבר אחד, דאם הוא ברור שהתרנגולת בלעה מחיים, כגון שנמצאת בזפק, הוי כמעוכל, ואין בה חימוץ, כדתנן באהלות [פרק י״א משנה ז׳] לענין עוף שבלע בשר המת, ובדגים ובעופות כדי שתפול לאור ותשרף (ו)דהוי כמעוכל, לענין חמץ נמי חטה הנמצאת חשיבא כמעוכלת. וחבר אחר כתב שהיה נראה להביא ראיה זו אם לא מפני שספק לנו אם למדין איסור מטומאה. וכתב על זה הגאון ראב״ן ז״ל וז״ל: ונתתי לבי לדרוש ולתור בדבריהם, ונראה לי כי מה שכתב החבר ספק הוא אם למדין וכו׳, איברא למדין, כדתניא (ע״ז דף ע״ה ע״א) הרי שהיו גתיו ובית בדיו טמאין וכו׳, וכדרך שאמרו בטהרות כך אמרו ביין נסך. אלמא כדרך שבטל טומאה הבלועה, בטל איסור הבלוע. ושיעור ביטול של איסור כשיעור ביטול של טומאה, ויליף איסור מטומאה, הכי נמי לענין בליעת עוף כשיעורו לטומאה שיעורו לאיסור. ותו מדכתיב ״לא תאכלו כל נבלה לגר״ [דברים י״ד, כ״א]. ואמרינן (ע״ז דף ס״ז ע״ב), הראויה לגר קרויה נבלה ושאינה ראויה לגר אינה קרויה נבלה, בין לענין חיוב איסור אכילה בין לענין טומאה, אלמא טומאה ואיסור כי הדדי נינהו. ותו מדפסק רבא הלכתא ביבמות פרק מצות חליצה [קג:], אחד סנדל המוסגר ואחד סנדל המוחלט לא תחלוץ בו, ואם חלצה חליצתה כשרה, אלמא יליף רבא איסור מטומאה, דכי היכי דלא מיכתת שיעוריה לענין טומאה דכתיב ״ונתץ את הבית״ [ויקרא י״ד, מ״ה] ״ושרף את הבגד״ [שם י״ג, נ״ב], דאפילו בשעת שריפה קרוי בגד ולא מיכתת, הכי נמי לענין חליצה שהיא איסור לא אמרינן מיכתת, ובדיעבד שרי, דכיון שהוא בעין לא אמרינן כמיכתת דמי, וכל שכן בחטה שהיא בעין, דלא אמרינן כמעוכלת דמיא. מיהו לכתחילה אין מקילין באיסור, ולא חלצה ביה. ואמר בשמעתא קמייתא דמסכת יו״ט [ביצה ז.] רבי יעקב אומר אם היו הביצים מעורות בגידין אסור לאכול בחלב. ואמר מאן תנא להא דתנו רבנן האוכל מנבלת עוף טהור מן השלל של בצים טהורה, אמר רב יוסף דלא כרבי יעקב וכו׳. אמר אביי ודילמא לא היא, עד כאן לא אמר רבי יעקב התם אלא לענין איסור אבל לענין טומאה לא. אלמא מחמרי באיסור טפי מטומאה. והא דלא מחמרינן בביטול יין נסך טפי מבטומאה, משום דלאו בעין הוא האיסור כי נפיק, דשאני בין איסור שהוא בעין לאיסור שאינו בעין וכו׳. ע״ש.

הנלמד מדברי הגאון ראב״ן ז״ל הללו, דאף על גב דבדיעבד ילפינן איסור מטומאה אפילו להקל, מכל מקום לכתחילה יש להחמיר באיסור טפי מבטומאה, אלא דהיינו דוקא כשהאיסור בעין, אבל אם אינו בעין, אפילו לכתחילה ילפינן איסור מטומאה אפילו להקל. ולהחמיר ודאי גמרינן איסור מטומאה, כההיא דחטה שנמצאת בתרנגולת כנזכר, דשפיר ילפינן איסור מטומאה להחמיר אבל לא להקל, וכנלמד מדברי אביי דמסכת יו״ט. ונראה ראיה ממה שכתב בעבודה זרה (דף ס׳ ע״א), דיליף רב פפא כל דלהדי ברזא חמרא אסיר, ואידך שרי. ומייתי כתנאי מתני׳ דטבול יום [פ״ב מ״ז] חבית שניקבה וכו׳ טמאה וכו׳. וכתבו שם התוס׳ (דף נ״ט ע״ב ד״ה אמר רב פפא), דלשיטת רש״י [שם ס. ד״ה עד] מה שאוסר עד הברזא היינו דשאני יין נסך דאחמור ביה רבנן. ע״ש. הרי דילפינן מטומאה להחמיר ביין נסך כשהוא בעין. וגם שם (בע״ב) אמר רב אשי כל שבזב טמא בגוי עושה יין נסך. ועיין שם (בדף ס״א ע״א) בתוס׳ (ד״ה התם) דכתבו וז״ל: ומכל מקום שלא מחמתו אסור, אף על פי שזריקה בזב טהור, כיון שהוא סמוך החמירו ביין דילמא נגע, וכן (פסק) [פירש] רשב״ם בשם רש״י. ע״כ. ובפרק כיסוי הדם (דכ״ו ע״ב) [חולין פו:] אמר בש״ס, אם אמרו ספק טומאה לטהר יאמרו ספק איסור להתיר. הרי להדיא דמחמרינן באיסור טפי מטומאה. וזה גם כן מסכים לדברי הגאון ראב״ן ז״ל הנזכר.

ומכאן ראיה למה שכתב מוה״ר הגדול כמוה״ר חיים שלמה בן עזרא ז״ל בספר בתי כנסיות בקונטרס בית אבטינס (דף (מ״ה) [מ״א] ע״ד) ליישב קושייתו על הרא״ש [כלל כ׳ סימן כ״ו] והריב״ש ז״ל [סימן רנ״ה] דגמרי איסור מטומאה, היפך סוגיית יבמות ותוס׳ בכמה דוכתי. ותירץ ואפשר דלהקל לא גמרינן אבל להחמיר גמרינן דומיא דהואיל וכו׳. ע״ש. והגם דמסוגיית יבמות למסקנא לא קשיא כנזכר, מכל מקום עיקר חילוקו אמת וכיוון לדעת גדול ראב״ן ז״ל.

איך שיהיה, ענין הרואות דהגאון ראב״ן ז״ל הבין בפשיטות בסוגיא דפרק מצות חליצה דלא קיימא לן כרב פפא, ואדרבא מינה מייתי סייעתא לסברא דידיה, דכתב דילפינן איסורא מטומאה כנזכר לעיל, וכסברת הרב משאת משה ז״ל הנזכר דכן שפט בצדק מדעתו, ודלא כסברת הרב בנו של הרב שער אפרים ז״ל בהגהתו לסימן נ״א [ד״ה ואין], כמו שהקשה עליו הרב משאת משה ז״ל, דמההיא דפרק מצות חליצה לא תברא. ע״ש. והשתא אשתכח דגם ראב״ן ז״ל הבין כן בסוגיא דפרק מצות חליצה. אלא דכפי סוף

אוצר ההלכה

דברי ראב״ן ז״ל הנזכר ליכא למילף איסור מטומאה אלא לאחמורי אאיסור כבטומאה, אבל למילף איסור בעין מטומאה לכתחלה להקל לא ילפינן, וכן הוכחנו בעניותין מדוכתי הנזכרים. וכן נראה מדברי התוס׳ במנחות (דף ס״ט ע״א ד״ה דבלע) שכתבו משם רב האיי לתרץ מה שהקשו דהכא מסקינן דבשר דרכיך הוי עיכול, ובפרק קמא דבכורות [ז:] תנן דג טהור שבלע דג טמא אסור באכילה ולא הוי עיכול, ותירצו דשאני טומאה דאפושי טומאה לא מפשינן. ע״ש. והוא מכוון לדברי ראב״ן דאין ללמוד מטומאה להקל. ואילו הרב משאת משה ז״ל שם רצה ללמוד מדין שני שבילין דטהרות להקל לענין איסור טרפיות, ולפי החילוק הנזכר, הגם דגמרינן איסור מטומאה, בכגון זו לא גמרינן. ובהכי אפשר ליישב תמיהת הרב קהלת יעקב ז״ל הנזכר בהך דינא דמחט, דבין אביי ובין רבא לא מחלקי בין איסור לטומאה כנזכר. דעל פי חילוק זה ניחא, דהכא הויא הילפותא מקילה דטומאה כדי להחמיר באיסור, דכי היכי דלענין טומאה כשניטל חררה לא הוי כלי וטהור, הכא נמי לענין שבת לאו מנא הוא וראוי להחמיר ולאסור הטלטול משום מוקצה. ובכהאי גוונא איסור מטומאה ילפינן, ולהכי לא אכפת להו למילף שבת מטומאה, ולא פליגי אביי ורבא אלא בסברא בעלמא.

ותבט עיני בספר שערי דורא (דיני ביטול סימן נ״ה) שכתב וז״ל:

וכבר אירע מעשה במגנצא בקדרה מלאה בשר שהיתה שפותה אצל האור ורותחת, ונשבר כד של חלב וניתז מהחלב על דופן הקדרה של בשר, ושאלו לראב״ן ז״ל, והשיב, אם יש בקדרה בלא התבשיל ששים לבטל טעם החלב הנבלע בה, לא נעשית נבלה, מידי דהוה אטיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר שאם יש ששים בחתיכה לבטל הטיפה אז מותרת ונתבטל החלב, ולא אמרינן שהחלב חוזר ונבלע ואוסר הרוטב וכו׳, אלא בטל בששים ברוטב, כיון דהטעם לא היה בעין, והביא ראיה וכו׳. ועוד הביא ראיה לדבריו, כי היכי דטומאה בלועה לא מטמאה טהרה בלועה, הכא נמי לא אסר איסור בלוע היתר בלוע, והכי איתא בפרק בהמה המקשה [חולין עא.] כשם שטומאה בלועה וכו׳, אלא מאי אית לך למימר, דילמא פליט הקדרה את החלב לתבשיל, כי נמי פלטה מבטל לה התבשיל. ועוד האריך ראב״ן. עכ״ל. עיניך הרואות דהכא יליף ראב״ן ז״ל איסור מטומאה להקל, דכמו דטומאה בלועה אינה מטמאה, כמו כן איסור בלוע אינו אוסר. ואין זה היפך מה שכתב בתשובה הנזכרת דלהקל לא גמרינן איסור מטומאה, דאיסור חמור כנזכר. דהאמת דדבריו צדקו יחדיו עם דבריו בתשובה הנזכרת, דהרי שם כתב דבאיסור שהוא בעין כמו חטה שבתרנגולת, לא ילפינן מטומאה להקל, דראוי להחמיר באיסור טפי מבטומאה, ברם גבי ביטול יין נסך ילפינן מטומאה להקל, כיון שאין האיסור בעין כנזכר. והכא נמי לשיטתיה אזיל, דכיון דטיפות החלב נבלעו בדופן הקדירה ואין האיסור בעין, יליף לה מטומאה בלועה להקל.

מיהו ראיתי להרב מבוא שערים ז״ל שם סביב השערי דורא (דף (מ״ה) [נ״ד] ע״א אות ז׳ ד״ה לא קאי), שהקשה על ראב״ן ז״ל וזה לשונו: ראב״ן סברא דנפשיה קאמר, ומעצמו הוא מדמי איסור לטומאה, למימר דכי היכי דטומאה בלועה לא מטמאה טהרה בלועה כדאיתא בפרק המקשה, הכי נמי לא אסר איסור בלוע היתר בלוע וכו׳. ואם תשאל ותאמר כיון דהתם לא קאי על שום איסור, אם כן מהיכן למד ראב״ן לדמות איסור לטומאה, הלא איסור מטומאה לא ילפינן, הנה עיניך תחזינה מישרים דלקמן (בהלכות בשר (וגידין) [ודגים] סימן ז״ן בהגהה המתחלת וכן הדין בקערות) תירץ קושיא אחרת הדומה לזו בטוב טעם, ומתוכה יתיישב גם קושייתנו זאת. ע״ש. והוא דשם (דף (מ״ו) [נ״ה] ע״ג) כתב בהגהות וז״ל: שאלתי את מהר״ש, לפעמים מוצאין קערה אחת של איסור או של חולבת או של בשר בין קערות אחרות, ואין אנו יודעין אם הודחו יחד או לא, איך לעשות. והשיב דזה יש להתיר, מטעם דאמרינן במסכת נדה פרק קמא [ד.] אין מחזיקין טומאה ממקום למקום, כלומר לא אמרינן כמו שאנו רואין שהוא עתה ביחד, כך יש לחוש שמא הודחו ביחד, אלא אמרינן עתה באת בין הקערות ומותר. והקשיתי לו והלא איסור מטומאה לא ילפינן. והשיב לי דדוקא טומאה דילפינן מסוטה, כגון ברשות היחיד טמא ולא אמרינן העמד דבר על חזקתו, מזה לא ילפינן איסור לומר כמו כן ברשות היחיד אסור. אבל שאר טומאה דלא ילפינן מסוטה, אלא שהוא תלוי בסברא מבחוץ, כגון דאמרינן השתא הוא דנפל השרץ בתוך הכלי בזוית זה, ולא אמרינן כמו שהוא עכשיו בצד זה גם היה מקודם בצד זוית אחרת, כהאי גוונא בשני כלים מכלי אל כלי דמותר מטעם דלא מחזיקים טומאה ממקום למקום, מזה ילפינן שפיר איסור, כיון דאינו בא מכח לימוד דסוטה. ע״כ.

ועיין לעטרת ראשנו מורינו הרב הגדול בספר פאת ים (מערכת האל״ף אות כ״א) שהבין בכוונת ההגהות דזה מיקרי גילוי מלתא בעלמא ולאו מילף הוא, ובכהאי גוונא גמרינן איסור מטומאה. ע״ש. ויש להקשות על דבריו אחר המחילה רבה, דלא היו צריכין לזה לפי מה שנתבאר בדברי ראב״ן ז״ל בתשובה הנזכרת, דבדבר שאינו בעין ילפינן איסור מטומאה אפילו להקל לכתחילה. ואף זו דטיפות חלב שבדופן (וקדירה) [הקדירה] הוי כיוצא בו כנזכר. ותו קשיא לי לדעת הרב מבוא שערים ז״ל, דמייחס סברא זו בדעת ראב״ן ז״ל, דמהא משמע דילפותא גמורה לא ילפינן איסור מטומאה, והא שמעינן ליה לראב״ן ז״ל גופיה בתשובה (סימן יו״ד) הנזכרת, שכתב להדיא איברא ילפינן איסור מטומאה וכו׳, והביא כמה סוגיות להוכיח כן, ומאי קמקשי עליה איסור מטומאה לא ילפינן, ומיישב על פי חילוק מוהר״ש ז״ל, כיון דראב״ן ז״ל לא נכנס בחילוקים, וסבירא ליה בפשיטות דאיסור מטומאה גמרי להחמיר, אי נמי להקל בדבר שהוא בעין בדיעבד דוקא, ובדבר שאינו בעין אפילו לכתחילה ולהקל ככל האמור. ובלאו תירוצו נמי דברי הגאון ראב״ן ז״ל נכונים בטעמם, וגם לא קשו אהדדי כנזכר.

באופן דמבואר להדיא דעת הגאון ראב״ן ז״ל (בסימן יו״ד), דילפינן איסור מטומאה להחמיר באיסור ולא להקל לכתחילה באיסור שהוא בעין כמדובר, כי מזה צריכין אנו להבין אמרי בינה דברי הרב ב״ח ז״ל א״ח סימן תס״ז (ס״ט), ששם הביא רבינו הטור ז״ל פסק אחר של ראב״ן ז״ל, וזה לשונו: מעשה שמלגו תרנגולת

אוצר ההלכה

במים חמין, ומצאו אחר כך במים גרעין של חטה, ואסר ראב״ן ז״ל התרנגולת דשמא היתה החטה במים קודם רתיחה והחמיצה ובלעה התרנגולת מן המים. ע״ש. ופסק זה הנו נצב בספר ראב״ן ז״ל שלפנינו (בתשובה שבתחילת הספר סימן ט׳). ע״ש. והרב ב״ח ז״ל שם הביא משם רש״ל ז״ל [בבאורו לטור סוף ד״ה קודם] דכתב, דכיון דחזינן דראב״ן אוסר במליגת התרנגולת, אף על גב דאיכא תרי ספיקי, שמא נתעכל ושמא השתא נפל במים, אם כן צריך לומר לדעתו שאוסר כאן משום דסבירא ליה דלא ילפינן איסור מטומאה, ואין כאן ספק לומר שמא נתעכל. ע״כ. וכתב על זה הרב ב״ח ז״ל, דגם בעל אותה תשובה שהובא במרדכי ז״ל פרק כל שעה [פסחים סימן תקס״א] שהתיר בנמצא אצל התרנגולת סובר כן דלא ילפינן איסור מטומאה, אלא סבירא ליה דדוקא בחטין ושעורין שלמים שנמצאו בזפק, דכל דבר שהוא שלם ניכר בשלמותו שלא נתעכל ולא נלעס, התם דוקא קאמר אף על גב דגבי טומאה חשיב כמעוכלת, לענין איסור לא חשיב כמעוכלת ומחמצת, ובכהאי גוונא דוקא קפסיק ראב״ן ז״ל לאסור הכל, דהיינו בחטה שלימה וניכר בשלימותו שלא נתעכל. אבל אם אינו שלם, פשיטא דיש כאן ספק שמא נתעכל כל כך שאין עליה תורת אוכל אף לענין איסור. ואין להקשות אפילו ליכא אלא חד ספק במעשה דראב״ן נתיר, ונימא כאן נמצא וכאן היה וכו׳, ועוד דליכא למימר כאן העמד תרנגולת על חזקתה שלא היה בה גרגיר, אדרבא דרך התרנגולים להמצא בם גרגרים בזפק, הלכך אינו יוצא מידי ספק איסור, ולכך פסק ראב״ן להחמיר. כל זה לדעת רוב המפרשים דלא ילפינן איסור מטומאה, אבל בסמ״ק בשם רבנו שמשון בהלכות חמץ[169] כתב דאין חילוק בין לענין טומאה ובין לענין איסור, דכל דבר שהוא שלם שהוא ניכר בשלימותו שלא נתעכל ולא נלעס, כגון חטין שלמין שבגללי בקר דאינו עיכול. ואותם החטים שנמצאו במעי תרנגולת בפסח, ראוי להחמיר ולאסור, ולא דמי להיא דאהלות [פי״א מ״ז] גבי בשר המת כמה ישהא במעיו ויהא עיכול, בעופות ובדגים כדי שתפול לאור ותשרף. ששם מדבר בבשר המת שנלעס ולא (נלעס) [נכנס] שלם בגוף. ע״כ. הנה מבואר בדבריו דדוקא חטה שלימה אוסרת משום חמץ, אבל כשאינו שלם אינו אוסר, דחשיב כמעוכל כמו לגבי טומאה וכו׳. ועוד קרוב לומר דראב״ן שאסר התרנגולת וכל הכלים, היינו משום דלא ילפינן איסור מטומאה כל עיקר, דאף על גב דלענין טומאה חשיב עיכול אפילו שלמה, לענין איסור לא חשיב עיכול ואפילו היא שבורה. מפני שעינינו הרואות שהחטה עדין יש בה אוכל ובלי ספק נותנת טעם משהו בתבשיל, הלכך אין להקל להתיר באכילה אפילו בספק ספקא, אבל בחד ספק אסור אפילו להשהות. ע״כ [דברי הב״ח].

ואני עני ואביון תמהני על הגאון רש״ל והרב ב״ח ז״ל, דרש״ל החליט המאמר בדעת ראב״ן ז״ל דאיסור מטומאה לא ילפינן, מדלא התיר בספק ספיקא שמא נתעכל, והרב ב״ח ז״ל מצדד בדעתו ותחילה כתב דלא אסר אלא בשלמים, דאף על גב דגבי טומאה חשיבי כמעוכלים לגבי איסור לא, ושוב כתב דראב״ן סבירא ליה דלא ילפינן איסור מטומאה כל עיקר. ואחרי נשיקת עפרות רגלי קדשם נראה דאשתמיט מינייהו תשובת ראב״ן הלזו (בסימן יו״ד) דמבואר בה להדיא דמר סבר דגמרינן איסור מטומאה, וכל דבר דחשיב מעוכל גבי טומאה חשיב נמי גבי איסור, אלא דלגבי חטה נטתה דעתו דעת עליון לאסור כדעת החבר ז״ל, וכמו שכתב שם וז״ל: ואפילו הכי חטה הנמצאת בתרנגולת אסורה אפילו נמצאת בזפק, דמאן יימר דבלעה כשיעור עיכול קודם שחיטה, דילמא סמוך לשחיטה בלעה כאשר הקשה החבר, ואין עיכול אלא מחיים וכו׳. כיעויין שם. דמהא שמעינן גם לתשובה דלעיל מינה, דמה שאסר התרנגולת וכל הכלים, לאו משום דסבירא ליה דאיסור מטומאה לא גמרינן וכמו שכתב רש״ל, ולאו נמי משום דבשבורין גמרינן מטומאה ולא בשלמים כמו שכתב הרב ב״ח ז״ל בצד השני. אלא דהגם דסבירא ליה בעלמא דילפינן איסור מטומאה, הכא לא שייך למילף להתיר, דשמא סמוך לשחיטה בלע החטה שאין כאן שיעור עיכול. ואין הכי נמי שאם יתברר שעוף זה לא אכל חטים ושעורים מזה זמן רב אלא דוחן וכיוצא שאינן מחמיצין, דבכהאי גוונא בהמצא חטה בזפק וכיוצא אפשר דסבירא ליה דאמרינן נתעכל, וילפינן מטומאה להתיר מספק ספיקא, ומה שאסר בנדונו היינו משום שאותו העוף לא פסק מלאכול חטים או שעורים עד שעת שחיטה, וחטה זו הנמצאת מספקינן בה דסמוך לשחיטה אכלה לה, ואין כאן שיעור עיכול, ולכך אסר את התרנגולת ואת כל כליה. ואיך כתבו בדעתו דסבירא ליה דלא גמרינן איסור מטומאה, היפך המבואר בדבריו. וצ״ע. ותמהני על הרב ערו(ו)ך השלחן ז״ל דתמיד מייתי דברי ראב״ן ז״ל, ואילו בסימן תס״ז (אות י״ד) בדין מליגה, מקשה על הרב ב״ח ז״ל במה שכתב על דברי ראב״ן דהוה ליה להתיר מכח ספק ספיקא, ולא נרגש על הרב ב״ח ז״ל כדכתיבנא. ועיין להרב ט״ז ז״ל שם בסימן תס״ז (סקי״ד), שכתב על תשובת ראב״ן ז״ל דמה שלא התיר מטעם דכאן נמצא וכאן היה, משום דיליף איסור מטומאה, וכל הטומאות כשעת מציאתן. ע״ש. וזה מסכים למאי דכתיבנא, דכך היא שיטת ראב״ן ז״ל בתשובה הנזכרת דיליף איסור מטומאה להחמיר. ועיין מה שציינתי אני הדל ס״ט לקמן בסימן תס״ז על דברי רבינו הטור ז״ל [בסוף הסימן], שכתב שם ויש אומרים שאין ללמוד איסור מטומאה וכו׳. ע״ש.

ועיין למעלת הרב מר גיסי ז״ל בספר נחמד למראה (ח״א פ״ג דכלאים דף ע״ח ע״ג) שלמד מדברי הירושלמי שם דגמרינן איסור מטומאה, ואתי כילפותא דידי מדברי הירושלמי דבתרא [פ״ג סוף הלכה י׳] כמו שכתבתי בנדפס [פתח הדביר ח״ב סימן ר״מ סק״ח]. ושם ראיתי שהביא דברי הרב משאת משה ז״ל [חיו״ד סימן ב׳ דף כ״ו ע״ב] דכתב דמסוגית יבמות משמע דאיסור מטומאה ילפינן, ומזה הקשה על מורינו הרב לב שלמה ז״ל [בליקוטי מהר״ב הלוי ברכות נ: דף קנ״ג ע״ד] שהקשה הסוגיות אהדדי, במונח דמסקנת

הערות וציונים

169. לא נמצא לפנינו בסמ״ק, ונראה דצ״ל סמ״ג (לאוין ע״ז - ע״ח דף ל׳ ע״ג ד״ה כתב רבנו שמשון). והסמ״ג כתב: כתב רבנו שמשון בתוספתא דמנחות וכו׳. ונראה שיש בדברי הסמ״ג ט״ס, וצריך לומר ״בתוספות״ במנחות, בדף ס״ט ע״א סוף ד״ה שבלע (ולפנינו התוס׳ לא הזכירו את הר״ש).

אוצר ההלכה

סוגיית יבמות דאיסור מטומאה לא ילפינן. ע״ש. ולא ידעתי אמאי לא הקשה כן על הרב החסיד בספר קהלת יעקב ז״ל כנזכר. והאריך הרבה ואין הפנאי מסכים לעמוד על דבריו. ומה שהקשה שם על רבינו הטור ז״ל מאורח חיים [שם] ליורה דעה [סוף סימן פ״ג] והאריך בקושייתו, כבר קדמו בקושיא זו הרב לחם חמודות ז״ל בפרק קמא דבכורות (אות י״ט). ע״ש. ועיין בספר הבהיר אות היא לעולם ח״ב לרבין חסידא מורינו הרב הפרד״ס [רבי פנחס רפאל די סיגורא] ז״ל (במערכת הקו״ף אות צ״ה) בדברי מר בריה דרבינא הרב המגיה רחימא דנפשין נר״ו דיש לעמוד בדבריו מכל מאי דכתיבנא הכא בס״ד. ועיין בירושלמי ([שבת] פרק הבונה הלכה א׳), תני תקועים חיבור לטומאה, ומה שכתב מעלת הרב מר גיסי ז״ל בספר נחמד למראה (ח״ב דף ג׳׳ל ע״ב [ירושלמי שם ד״ה תני]). (פתח הדביר ח״ד – סק״ז)

שטז) שם מחט שלמה מותר לטלטלה ליטול בה את הקוץ ניטל חודה או חור שלה אסור וחדשה שלא ניקבה עדיין מותר. פשטא דמתניתין דמחט נקובה הוי כלי שמלאכתו לאיסור, דחשב להו בריש פרק כל הכלים [קכב:] בהנך כלים שמלאכתם לאיסור. וכן כתב בספר התרומה (סימן רנ״ד), מחט נקובה מותרת לצורך גופה, כדתנן מחט של יד ליטול בה את הקוץ. ע״כ. ואף שיכול גם כן ליטול בה את הקוץ, מכל מקום לא מיחדה להכי ורוב תשמישה היא מלאכת איסור, עיין אשל אברהם (סק״ט). וכשאר כלים דתני התם במתניתין, אף דחזי לאותן התשמישים דקתני התם, מכל מקום מיקרי כלים שמלאכתם לאיסור. ובניטל חודה או חור שלה, כתבו התוס׳ [קכג: ד״ה מדלענין] דלא דמי לשאר שברי כלים דאם הם ראויים לשום מלאכה מותר לטלטלם כמו שנתבאר בסעיף ו׳, דהתם רגילים להשתמש בהם תשמיש אחר, מה שאין כן במחט דרגילים לזרקה בין הגרוטאות. ועל כל פנים לכאורה פשיטא דאף בנשברה בשבת אסור לטלטלה דומיא דכלים שנשברו בשבת ואינם ראויים לשום מלאכה. אלא דיש להסתפק בזה לפי מה שנתבאר (בסק״ט)[170] דטעם כלים שנשברו בשבת ואינם ראויים לשום מלאכה אסור לטלטלם, היינו דוקא כיון שאין הדבר תלוי בדעתו, אבל במה שמקצה מדעתו בשבת לא הוי מוקצה הואיל והוכן בין השמשות. ולפי זה יש לומר דהכא כיון שהדבר תלוי בדעתו דאדם זורקה לבין הגרוטאות, אם כן בנשבר בשבת לא איכפת לן. אלא דנראה יותר דהיינו דוקא במה שאחד מקצה מדעתו, אבל לא דבר שכל אדם מקצה מדעתו וזורקה לבין הגרוטאות. ודברי חידושי רשב״א ז״ל (בדף קכ״ד ע״ב) [קכה. ד״ה הא] צריכים עיון עצום. ודברי הקני המנורה [סק״כ] בענין זה אינם מובנים לי. (תהלה לדוד – סק״ז)

שיז) שם ליטול בה את הקוץ. ובלבד שיזהר שלא יוציא דם בודאי. אבל אם נתהפך הקוץ בנטילתו ואי אפשר להוציאו מבלי הוצאת דם, אסור להוציאו. מג״א סימן שכ״ח [סקל״ב]. תניא [ש״ע הגר״ז סל״ח]. (באר יעקב – קרויזר – סקל״ו)

שיח) שם ניטל חודה או חור שלה אסור. ואף על גב דחזי ביה ליטול את הקוץ, אפילו הכי לא דמי למה שכתב השלחן ערוך (בסעיף ו׳) כל הכלים שנשברו וכו׳ דמותר ליטול שבריהם, דהתם שאני, כיון דהוי מנא לענין טומאה על ידי ייחוד, איכא למימר דהוי מנא לענין שבת אפילו בלא ייחוד, כיון דיכול להיות כלי לענין טומאה. וכן בחדשה שלא ניקבה עדיין, אף על גב דטהור הוא, דאכתי לא מימליך עלה, כיון שראוי ליחדה להיות כלי, מיקרי כלי לענין שבת אף בלא ייחוד. אבל במחט שניטל (חודה) [חורה] או עוקצה, לאו מנא הוא אף על ידי ייחוד לענין טומאה, לענין שבת נמי לאו מנא הוא. וחילוק זה למדתי מדברי התוס׳ (ד״ה [מדלענין] טומאה (מדלענין) וכו׳ דף קכ״ג ע״א). אבל אין לומר דשאני התם דמיירי בכלי שמלאכתו להיתר, כדקתני מתניתין [קכד:] כל הכלים הניטלין בשבת. אבל מחט הוא כלי שמלאכתו לאיסור לתפירה. דהא כיון דשרי לטלטלו לצורך גופו, דהיינו ליטול בו את הקוץ, הרי הוא בכלל כלים הניטלין בשבת. וזהו טעמם של התוס׳ דלא תירצו זה לקושייתם שהקשו.

(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

שיט) שם ניטל חודה או חור שלה אסור. כתב הרב מגן אברהם [סקכ״ד], כי מתוס׳ דשבת [מט: ד״ה לא] משמע דהיכא דמהני יחוד לטומאה מטלטלים בשבת, והיכא דלא מהני יחוד אין מטלטלים. ובמחט שניטל חורה לא מהני יחוד, אלא דוקא תיקון. ומתוס׳ דזבחים [צד. דיבור ראשון] משמע דהיכא דלא בעי יחוד מטלטלים, והיכא דבעי יחוד אין מטלטלים, ובמחט שניטל חורה מהני יחוד. וסיים על זה: וכן נראה לע״ד עיקר, דפשטא דמתני׳ משמע דאם התקינה למיתוח טמאה בלא שום תיקון, וכן פסק הרמב״ם פרק י״א מכלים [הלכה י״ד]. עכ״ל. כלומר דכל היכא דקתני סתם שתקנה רצונו לומר יחדה. וכן כתב רש״י בפרק כל הכלים [שם קכו.] והוא שמתוקן, מוכן מאתמול לכך. ע״ש. קנה שהתקינו, פירש רש״י שהזמינו. ומה שכתב וכן כתב הרמב״ם, לא מצאתי שם שפירש דבריו יותר מהמשנה עצמה.

והטי״ז [סקי״א] כתב, נראה אם יחדה מבעוד יום לאיזה תשמיש דהוי כלי. ע״כ. ולא ידענא מה חידש, שכן הוא מבואר לעיל סימן ש״ג (סעיף י״ט). (נהר שלום – סק״ו)

שכ) שם ניטל חודה או חור שלה אסור. כתב המג״א (סקכ״ד), או חור שלה וכו׳ ובזבחים [תוס׳ צד. דיבור ראשון] וכו׳. פירוש לענין שבת אין נפקא מינה, שהרי מפורש הדין בגמ׳ [קכג.] בחדשה (זימון) [זימנין] ממליך עלייהו משוי [להו] מנא, ובישנה אדם זורקה לבין גרוטאות. אלא הנפקא מינה לענין טומאה, דלפי מה שכתבו בשבת [מט: ד״ה לא] בישנה אפילו ממליך עלייהו ומייחד להו למיתוח לא מהני, דאינה מקבלת טומאה, אלא אם כן עשה בה שינוי מעשה לכך, דאי מהני יחוד לענין טומאה, לענין שבת א״צ יחוד, אלא ודאי צריך שינוי מעשה לכך. אבל בזבחים

הערות וציונים

170. נדפס לעיל אות רמ״ח.

אוצר ההלכה

משמע דגם לענין טומאה מהני יחוד בעלמא, אפילו הכי לא מהני שיהיה מטלטל משום הכי, משום דאין דרך לייחד המחט לכך, אלא זורקה לבין גרוטאות, לכך אסירה לטלטל. וק״ל.

ומה שכתב (בסקכ״ה) ודברי עולת שבת תמוהים, היינו שכתב עולת שבת [סקכ״ח] הטעם דדרך בני אדם ליחד המחט לנטילת הקוץ, דזה ליתא, דהטעם דמחט משום שהוא כלי למלאכה אחרת, והוי כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטל לצורך גופו, מה שאין כן בניטל חורה שאינו כלי כלל כנ״ל. (בגדי ישע)

שכא) שם ניטל חודה או חור שלה אסור. כתב בט״ז [סקי״א] יחוד מהני. והאליה רבה [סקכ״ז] חולק עליו ועל הנר ישראל [מג״א סקכ״ד], רק כתוס׳ שבת [מט: ד״ה לא] דצריך תקון ושנוי, ודלא כתוס׳ זבחים [צד. דיבור ראשון]. ע״ש. ותמהני נמי על תוס׳ שבת, דהוה מצי לאוכוחי ממתני׳ בסמוך [קכג:] בין כך ובין כך ניטל בשבת, אף שאין קשר בראשו שאינו לקבל וטהור, מכל מקום לטלטול שבת הוי מנא. וצריך לומר כיון שעשוי תחלה בלא קשר קיבול ונתקן להיפך בזיתים, מהני לשבת, אבל לטומאה הוי פשוטי עץ. (מאורי אור חלק קן טהור – דף קס״ו ע״א)

שכב) שם ניטל חודה או חור שלה אסור. עיין מה שכתבתי לעיל סימן ש״ג (סק״ו)[171] דנראה דמחט שניטל חודה במחשבה לחוד סגי. והיינו ביחוד לשבת אחת, דביחוד לעולם פשיטא דלכולי עלמא מהני, ולדעת הרב ז״ל ([ש״ע הגר״ז] בסעיף נ״ג) ירד עליהם תורת כלי בזה, וכפי הנראה דמותר לטלטלם אף מחמה לצל, עיין לקמן (סקכ״ט)[172]. אבל לדברי הסוברים דבעי מעשה אינו מותר לטלטלם אלא לצורך דבר שהוכנו לכך לדעת הרב ז״ל שם, עיין מה שכתבתי סימן רנ״ט (סק״א)[173]. ולשון הרב ז״ל [סעיף ל״ט] שכתב, ומותר לטלטלה כדין כלי שמלאכתו לאיסור[174] אם יחדה לתשמיש המותר בשבת. ע״כ. לא זכיתי להבין. (תהלה לדוד – סקי״ט)

שכג) שם ניטל חודה או חור שלה אסור. כתב הרב באר היטב (סקכ״ב), ואם ייחדה מבעוד יום. [ע״כ]. שרי אפילו מחמה לצל, כדין כלי שמלאכתו להיתר. משבצות זהב [סקי״א]. וכן כתב בתניא ([ש״ע הגר״ז] סוף סימן ש״ג), דמחט נקובה שניטל חודה וחורה מערב שבת ויחדה מבעוד יום לשום בצעיף, מותר לשום אותה בצעיף. וכן הדין במחט שאינה נקובה שניטל חודה ועוקצה ויחדה מערב שבת. ע״כ. (באר יעקב – קרויזר – סקל״ז)

שכד) שם אסור. הרשב״א בחידושיו (דף קכ״ד) [קכה. ד״ה הא] כתב, דוקא ניטל מערב שבת, אבל ניטל בשבת שרי, הואיל דהוכנו אגב אביהם, וחזו למלאכה ראשונה, דהא בחול נמי נוטלים בהם את הקוץ. ע״ש. (ערך השלחן – סק״ד)

שכה) שם וחדשה שלא ניקבה עדיין מותר. ואם תאמר אכתי נימא מדלענין טומאה לאו מנא הוא לענין שבת נמי לאו מנא. יש לומר דאין הכי נמי דשבת וטומאה שוו, מיהו מיד שהוא מחשב עליו ליטלו כדי להשתמש בו, הוה ליה כלי ומותר לטלטלו, והכא נמי לאחר מכאן הוה ליה כלי לענין טומאה. אבל כלי שלא חשב עליו, ונגע בו טומאה, טהור. ולפי זה הא דמותר לטלטלה בשבת, דוקא לצורך גופו, משום דההיא מחשבה משוי ליה מנא, אבל לצורך מקומו לא, אלא אם כן חשב עליו בתחלה. עכ״ל הר״ן בחידושיו כתיבת יד[175]. אבל התוס׳ בשבת [מט: ד״ה לא] ובחולין (דף נ״ה [ע״א ד״ה שיעורן]) כתבו דאי הוי כלי לענין טומאה על ידי יחוד, הוי כלי לענין שבת אפילו בלא יחוד. והא דתנן בפרק י״ג דכלים [משנה ה׳] ואם התקינה למתוח טמאה, מיירי כשעשה שום שינוי. ע״ש. מיהו בזבחים (דף צ״ד [ע״א דיבור ראשון]) כתבו דאסור לטלטל דבר שמקבל טומאה במחשבה כיון דלא ייחדו. ע״ש. ואפשר דסבירא להו כתירוץ הר״ן דשבת וטומאה שוו, ומיד שמחשב עליו להשתמש בו הוי כלי ומותר לטלטלו, והכא נמי הוי כלי אח״כ לטומאה. ועיין מה שכתב הרב משנה למלך פרק י״א דכלים [הלכה י״ד]. וכן נראה לי להחמיר דבמחשבה הוי כלי לענין טומאה, ואין לטלטלו בשבת לצורך מקומו אלא אם כן חשב עליו בתחלה, ודלא כהרב אליה רבה [סקכ״ז]. (ערך השלחן – סק״ה)

שכו) שם וחדשה שלא ניקבה עדיין מותר. לכאורה נראה דדינה ככלי שמלאכתו לאיסור, דכן משמע בגמרא (דף קכ״ג ע״א) דאמרינן מחט בין נקובה בין שאינה נקובה מותר לטלטלה בשבת, ומוקי לה בחדשה שלא נקבה עדיין, וכיון דמחט נקובה דינה ככלי שמלאכתו לאיסור כמו שכתבתי, הכי נמי אינה נקובה. וכן משמע מדברי הרב ז״ל ([ש״ע הגר״ז] סעיף ל״ט). אבל טעמא לא ידענא. ולכאורה כיון דהא דאמרינן זמנין דממליך עליה ומשוי לה מנא, פירש רש״י ז״ל [ד״ה ומשוי] כמות שהיא לנטילת קוץ, ונטילת הקוץ כדרכו בחול שאינו נזהר שלא יוציא דם אסור, כמו שכתב המג״א בסימן שכ״ח (סקל״ב), וכן כתב הרב ז״ל בכאן (סעיף ל״ח), ואם כן הוי כלי שמלאכתו לאיסור. אבל באמת דברי המג״א בשם צריכים עיון גדול, ואקוה אם ירצה ה׳ לדבר מזה שם [סקמ״ז], דמדברי התוס׳ [קז. ד״ה וממאי] וספר התרומה [סימן רנ״ד] משמע להדיא דאף היכא דודאי חביל ומוציא דם מותר[176]. ואי נימא כמו שכתב המחצית השקל שם דאינו אלא זהירות לכתחילה, אינו נראה דנימא דמהאי טעמא הוי כלי שמלאכתו לאיסור. ונראה דאף דזמנין

הערות וציונים

171. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו׳ בסימן ש״ג אות קצ״ח. **172.** נדפס לקמן אות תע״א. **173.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ב׳ בסימן רנ״ט אות נ׳. **174.** בדפוס ראשון של ש״ע הגר״ז הנוסח: כדין כלי שמלאכתו להיתר. ולפי זה ניחא תמיהת הרב המחבר. **175.** כן הוא בחידושי הר״ן בהוצאת מוסד הרב קוק (קכג. ד״ה תרגמא), ולפנים (לבוב תרכ״א ורושה תר״מ ובעוד מהדורות) נדפסו חידושים אלו בשם הריטב״א. ובהוצאת בלום (תשל״ז) נדפסו בשם ״חידושי הר״ן המיוחס לריטב״א״, ובהוצאת פרנקל תשנ״ה נדפסו בשם ״ריטב״א המיוחס לר״ן״. **176.** וכן פסק בחזון עובדיה (ח״ג עמוד ע״ג) שמותר אף על פי שהוא פסיק רישיה, ומכל מקום לכתחלה יזהר שלא יוציא דם, ואם נזהר ולא עלתה בידו אין בכך כלום. וכן נראה מסקנת הביאור הלכה כאן להתיר.

באר הגולה

ד. שם (קכ״ח) [קכה.]: ה. הרב המגיד בפרק כ״ו [מהלכות שבת הלכה ו׳] בשם הרמב״ן [שבת קכד: ד״ה הא]: ו. שם בגמרא ולפירוש הרמב״ם בפרק כ״ו [מהלכות שבת הלכה ו׳]: ז. הרב המגיד שם בשם הראב״ד וקצת מפרשים, והר״ן [שבת דף מ״ח ע״ב ד״ה מגופת] בשם הראב״ד:

יב [ד]שירי מחצלאות מותר לטלטלם, דחזי לכסויי בהו טינופא. [ה]ואם זרקן לאשפה מבעוד יום אסור לטלטלם:

יג [ו]שירי מטלניות שבלו, אם יש בהם שלש אצבעות על שלש אצבעות מותר לטלטלן, ואם לאו אסור. [ז]ויש מתירין אפילו אין בהם שלש על שלש, והוא שלא יהו טליתות של מצוה:

אוצר ההלכה

דממליך ומשוי ליה מנא כמות שהוא, מכל מקום עיקרה קאי לנקב, ולכן דינה ככלי שמלאכתו לאיסור.

ודע דאי נימא דנטילת הקוץ חשוב מלאכת היתר, אם כן למאי דהוי סבירא ליה לרב יוסף דהא דמחט בין נקובה בין שאינה נקובה היינו ניטל (חודה) [חורה], אם כן לכאורה מבואר דכלי שמלאכתו לאיסור ונשבר והשברים ראויין למלאכת היתר דינם ככלי שמלאכתו לאיסור, ועל כרחך צריך לומר דהכא מיירי שנשברה בשבת, (ונפשוט מה שנסתפקתי בסעיף קטן שלפני זה[177]), ובנשברה מערב שבת לרב יוסף פשיטא דהוי כלי שמלאכתו להיתר. אבל למאי דסבירא ליה להמנורה הטהורה [סק״ב] דדינם ככלי שמלאכתו להיתר (עיין מה שכתבתי סק״ז)[178] על כרחך צריך לומר דהא דמחט בין נקובה בין שאינה נקובה מותר לטלטלה, אף דשוין, היינו לענין לצורך גופו ומקומו, אבל אינו נקובה עדיף, דדינה ככלי שמלאכתו להיתר לרב יוסף. וכן נראה אף לדידן בחדשה שלא נקבה מעולם. דמה שרציתי לומר כיון דעיקרה עומד לנקב הוי ככלי שמלאכתו לאיסור, אינו נראה כלל, דאפילו מחט נקובה כל זמן שלא תפר בה לכאורה מיקרי כלי שמלאכתו להיתר. ועיין באליה רבה סימן רע״ט (סקי״ב) [סקי״ג] שכתב, נר חדש נראה דהוי ככלי שמלאכתו להיתר דמותר מחמה לצל, דהזמנה לאו מלתא. ע״כ. ואף דמבואר מדברי המג״א (סקי״ח) דנר שלם של חלב או של שעוה מיקרי כלי שמלאכתו לאיסור, וכן כתב האליה רבה גופא שם אחרי זה (בסוף הס״ק), על כרחך צריך לומר לכאורה דנר שלם לאו דוקא, אלא שכבר נדלק ואף על פי כן מיקרי כלי אלא שמלאכתו לאיסור, ובזה טועין אותן שמטלטלין אותו. אבל אם לא נדלק עדיין אין שום טעות, ודלא כמו שכתב התוספת שבת (בסקכ״ט). וכן מחט שלא תפר בה עדיין לא מיקרי כלי שמלאכתו לאיסור. ואפשר [ד]יש לומר דבנר של חלב ושל שעוה כיון שאינו ראוי לשום תשמיש אחר (עיין מה שכתבתי סק״ו)[179] לכן אף לא נדלק עדיין מיקרי כלי שמלאכתו לאיסור. ועל כל פנים מחט שלא תפר בה עדיין נראה לכאורה דלא מיקרי כלי שמלאכתו לאיסור. [ואם מותר להוציא בה את הקוץ היכא דודאי חביל, עיין סימן שכ״ח (ס״ק מ״ז). ואם היכא דיש זהירות מקרי שמלאכתו לאיסור, עיין לבוש (סעיף מ״ט) ומגן אברהם (ס״ק ע״ה)][180].

(תהלה לדוד – סקי״ח)

סעיף יב

שכז) סעיף י״ב שירי מחצלאות. אף שאין בו שלש על שלש, וכן כתב אליה רבה [סקכ״ח] דמותר לטלטלן אף מחמה לצל. (באר יעקב – קרויזר – סקל״ח)

שכח) שם ואם זרקן לאשפה מבעוד יום וכו׳. ובחידושי הרשב״א [קכה. ד״ה הא] כתב דוקא בשנשברה בשבת הא בחול לא, ולכך בעינן מלאכה ראשונה, מה שאין כן בשברי כלים. ע״ש. (ערך השלחן – סק״ו)

שכט) שם ואם זרקן לאשפה מבעוד יום וכו׳. הגאון רבי עקיבא איגר [סק״י] הביא דהרשב״א [קכה. ד״ה הא] כתב בזה דדוקא בנעשה השיריים בשבת גופא, אבל בלאו הכי, כיון דדרכה לזורקה אסורה, ודלא כהמחבר. אבל הרשב״א כתב זה ליישב הא דהוצרך שם לומר מחצלת גופה למאי חזיא לכסויי בה וכו׳, דהא לדידן לא בעינן מלאכתו הראשונה. ע״ש. אבל התוס׳ שם [ד״ה מחצלת] דנדחקו לומר דלרווחא דמילתא הוא דקאמר, על כרחך לא סבירא להו הך דהרשב״א, והמחבר סמך עליהם להקל.

(חבל יוסף – גנזי חיים)

סעיף יג

של) סעיף י״ג שירי מטלניות שבלו אם יש בהם שלש אצבעות על שלש אצבעות מותר לטלטלן ואם לאו אסור ויש מתירין. והרב ז״ל ([ש״ע הגר״ז] בסעיף מ״א) פסק כסברא הראשונה, דכן משמעות השלחן ערוך (מדכתב דעה ראשונה בסתם). וכתב הטעם דמה שראוי לקינוח אין עליו תורת כלי בשביל כך, אלא אם כן ראויים לכסוי כלי. ע״ש. ולכאורה זה כדעת הבית יוסף גבי סנדל שהביא המג״א (סקכ״ח). אבל המג״א שם הקשה עליו, דמי בעי שיהיה דוקא ראוי לכסות בו כלי, הא אפילו חזי לתשמיש אחר שרי, ועיין מה שכתבתי סעיף י״א [סקכ״ד] בשם התוס׳ [מט: ד״ה לא]. ע״כ. וכוונתו נראה דאי בעינן דוקא שיהיה ראוי לכסות בו כלי, אם כן מאי הקשו התוס׳ על מחט שניטל חודה משברי כלים. הא מעיקרא לא קשיא מידי, דמחט אין ראוי לכסוי כלי. והרב ז״ל גם גבי סנדל (בסעיף מ״ג) כתב כדעת הבית יוסף, ולכן לא זכיתי להבין מה שכתב (בסעיף ל״ט) גבי מחט

הערות וציונים

177. נדפס לעיל אות שט״ז. **178.** נדפס לעיל אות רכ״ה. **179.** נדפס לעיל אות קע״ב. **180.** תוספת זו מההשמטות לספר.

יד [ח]**מנעל חדש מותר לשמטו מעל הדפוס אף על פי שמלאכתו לאיסור, כיון דשם כלי עליו** [ט]**מותר לטלטלו לצורך מקומו:**

באר הגולה

ח. שבת קמ"א [ע"ב] וכרבנן:
ט. שם בגמרא:

אוצר ההלכה

קושית התוס' ותירוצם, דלסברת הבית יוסף מעיקרא לא קשיא מידי. (תהלה לדוד – סק"ב)

שלא) שם אם יש בהם שלש אצבעות. והן של עני מותרין עניים לטלטל, אלא אם כן זרקום הבעלים לאשפה מבעוד יום. אבל עשירים אסורים לטלטל אף על פי שהם של עני, אלא אם כן יש בהם שלשה טפחים על שלשה טפחים. ועשיר שדר בביתו של עני שהמטלניות שלו, הרי הוא נגרר אחר בעל הבית, ומותר לטלטלם, הואיל והם ראויות בבית זה שהוא דר. אבל מטלניות של עשירים שהם פחותים משלשה טפחים על שלשה טפחים, אסורות לטלטל אף לכל עניים שבעולם. תניא [ש"ע הגר"ז סעיף מ"א]. (באר יעקב – קרויזר – סקל"ט)

שלב) שם ואם לאו אסור. משום דלא חזיין לא לעניים ולא לעשירים. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

שלג) שם ויש מתירין וכו'. כתב הבית יוסף (דף ר"ג ע"א שיטה ל"ה), ושאין כן דעת הרמב"ם [פרק כ"ו הלכה ו'] וכו'. נ"ב: ודעת רבינו בעל הטורים ז"ל. ועיין בב"ח [אות ח']. (שיירי כנסת הגדולה – הגב"י סק"ט)

שלד) שם ויש מתירין וכו'. והעיקר כדיעה ראשונה, שאף שהם ראויות לקינוח אין תורת כלי עליהם, אלא אם כן יחדן לכך. תניא [ש"ע הגר"ז סעיף מ"א]. (באר יעקב – קרויזר – סק"מ)

שלה) שם ויש מתירין אפילו אין בהם שלש על שלש. בספר מנורה הטהורה [קני המנורה סקכ"ג] הקשה, הא לענין טומאה לאו מנא הוא אפילו על ידי יחוד. ונראה דמזה יהיה ראיה למה שכתבתי (בסק"ה)[181] דדוקא אי תשמישו לשם כלי בעינן דלהוי כלי לטומאה, אבל כאן באין בהם שלש, דהטעם דמיחדו לקנח בו, אין צריך כלי. וכן יליף לה הראב"ד [מובא במגיד משנה פכ"ו הלכה ו'] משברי חרס, ודיעה הראשונה סוברת שאין מיחדן כלל רק דרך לזורקן. (גנזי חיים – סק"ח)

שלו) שם והוא שלא יהו טליתות של מצוה. מפני שאדם בודל עצמו מהם ואינו רוצה להשתמש בהם תשמיש מגונה. אבל שיירי שאר בגדים מותר לטלטלן, דחזו לקינוח דלא גרעי מחרס קטנה. והוא הדין נמי בכאן דאם זרקן לאשפה מבעוד יום, דבטל תורת כלי מעליהן וכמו שכתב בסעיף י"ב. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

שלז) שם והוא שלא יהו טליתות של מצוה. הטעם מפני שטליתות של מצוה אדם בודל מהם ואינו רוצה לעשות בהם תשמיש מגונה מה שאין כן שאר מטלניות. (בגדי ישע)

שלח) שם והוא שלא יהו טליתות של מצוה. ולדידהו צריך לומר דהגמ' [קכה.] מיירי בטליתות מצוה. ונראה שדקדקו דרב נקט פרוזמאות ולא סתם מטלניות כמו דמפרש אביי, משום דסתם בגד עליון חשוב בארבע כנפות עשו להם ציצית. ומסתברא דהוא בסתם, אבל המייחד מטלית פחות משלש לקנוח הכלי מאכל לכולי עלמא שרי. (מאורי אור חלק בן נון – דף קנ"ה ע"א)

שלט) שם והוא שלא יהו טליתות של מצוה. כתב הט"ז (סק"ב) ד"ה טליתות של מצוה, לפי שאדם בודל מהם וכו'. עיין ט"ז יורה דעה (סימן רפ"ג סק"ג) וש"ך שם (סק"ט) [סק"ו] בשם תשובת הרמב"ם [פאר הדור סימן ז']. ע"ש ותבין. (חדושי מהרי"ו)

סעיף יד

שמ) סעיף י"ד מנעל וכו'. ובסמוך בסעיף שאחרי זה כתב סנדל וכו'. ההפרש שבין זה לזה נראה ממה שכתוב בספר הכלבו (דף ל' ע"א) [סימן ל"א דף כ"ט ע"ב], כי מנעל הוא שאינו נשמט מן הרגל, כגון מה שקורין ג'אפין ג'יזמי פוטין וכיוצא שהוא דבוק ברגל. וסנדל הוא מה שרפוי ברגל, שקורין סאפאטו בלשוננו ללועזות בלעז, דאיכא חשש שישמט מן הרגל. ועיין עוד במה שכתבתי לקמן סימן תרי"ד (על סעיף ב'). (יפה ללב ח"ב – סק"א)

שמא) שם מנעל חדש וכו'. כתב הטור (דף ר"ג ע"א שיטה ד'), מנעל חדש וכו'. לאו דוקא חדש אלא הוא הדין ישן, ולאו דוקא לשמטו מעל הדפוס, אלא אפילו ליקח הדפוס מתוכו מותר. ב"ח [אות ט']. (שיירי כנסת הגדולה – הגה"ט סק"ג)

שמב) שם מנעל חדש מותר וכו'. פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן, ופריך בגמ' [קמא:] נהי דהוי מנעל וכו' ותירצו ברפוי. ויש להקשות מכאן למה שכתבו התוס' בביצה [כא: ד"ה כנונא], בהיא דאמרינן דאסור להזמין לגוי אף בשבת משום שיורי כוסות, ופריך וליטלטלינהו אגב וכו'. והקשו התוס' מאי קושיא, דסלקא דעתייהו דהתוס' דכנונא הוי דבר שמלאכתו להיתר וא"כ מאי ראיה וכו', ותירצו דכנונא הוא כלי שמלאכתו לאיסור, ומדמה כי היכי דמטלטלינן הכנונא אף על גב דהוי מלאכתו לאיסור משום קטמא, אף הכא נמי מטלטלינן השיורין אגב כסא, ואחר כך דחו התוס'

הערות וציונים

181. נדפס לעיל אות רמ"ד.

באר הגולה

א. שם קי״ב [ע״א] בברייתא וכרבי יהודה: ב. שם:

ג. שם וכרב יוסף, הרי״ף [שם מא:] והרא״ש [שם פרק ט״ו סימן א׳]:

טו [א]**סנדל שנפסקה רצועה הפנימית, עדיין תורת כלי עליו ומותר לטלטלו. נפסקה החיצונה, בטל מתורת כלי ואסור לטלטלו.** [ב]**ואם הוא בכרמלית, מותר לכרוך עליו גמי לח, שהוא מאכל בהמה, לתקנו שלא יפול מרגלו.** [ג]**ובחצר שהוא נשמר שם אסור:**

אוצר ההלכה

דלפום ריהטא משמע דהא דשרינן הכנונא היינו משום דלצורך גופו ומקומו מותר וכו׳. והיה להם להכריע דבריהם מהך דהכא, שאם תאמר שאפילו שיהא אסור לטלטלו לצורך גופו, עם כל זה מפני הקטמא היה מותר לטלטלו, אם כן מאי פריך בגמ׳ הכא דלמאן דאמר דלצורך גופו וכו׳, אם כן היכי מטלטלינן האימוס, מאי קושיא מפני המנעל אנו מטלטלין האימוס. (יד המלך)

שמג) שם מנעל חדש מותר לשמטו וכו׳. עיין בט״ז (סקי״ג) שדקדק למה נקטו מנעל חדש ודחק עצמו לתרץ. ולא הבנתי דבריו ז״ל, שהרי הוצרכו למינקט חדש לאפוקי דרבי אליעזר [קמא:] דסבר דכל שמחוסר יציאה לא הוי כלי, דבודאי בישן שכבר חל עליו שם כלי כבר לא פליג רבי אליעזר. ודוק. (ידיו של משה)

שדמ) שם מנעל חדש מותר לשמטו וכו׳. כתב הטור, מנעל חדש וכו׳. נ״ב: הט״ז (בסקי״ג) דקדק למה נקטו מנעל חדש, ועיין שם מה שתירץ. ועיין מה שכתב על דבריו הרב ידיו של משה בסימן זה[182]. ועל מה שתירצו בגמ׳ [קמא:] ברפוי וכו׳, עיין מה שכתב הרב יד המלך בסימן זה[183]. (דברי מנחם – הגה״ט סק״ג)

שמה) שם מותר לשמטו. הוא הדין לשמוט הדפוס מן המנעל.

תניא [ש״ע הגר״ז סעיף מ״ב].

(באר יעקב – קרויזר – סקמ״א)

שמו) שם דשם כלי עליו. והיינו כרבנן [קמא:] דסבירא להו דמנעל שעל האימוס מיקרי כלי, ולא כרבי אליעזר דסבירא ליה כיון דמחוסר הוצאה לא מיקרי המנעל כלי כלל, ולכך מותר לשמוט המנעל מעל הדפוס. ואף על גב דלא סגי בלא טלטול הדפוס, מכל מקום שרי כיון שהדפוס מיקרי כלי שמלאכתו לאיסור, שרי לטלטלו לצורך מקומו, דהיינו המנעל. והא דנקט חדש, לרבותא, אף על גב דמהודק טובא ומחוסר הוצאה אפילו הכי מיקרי כלי לדידן [ד]קיימא לן כרבנן, וכל שכן כשהוא רפוי. (בגדי ישע)

שמז) שם לצורך מקומו. דהיינו חללו של מנעל שהדפוס בתוכו.

תניא [ש״ע הגר״ז סעיף מ״ב], לבושי שרד [סקל״ט].

(באר יעקב – קרויזר – סקמ״ב)

סעיף טו

שמח) סעיף ט״ו נפסקה החיצונה בטל מתורת כלי וכו׳. ואם לא נפסקה רק נשמטה הרצועה מהסנדל אי הוי תורת כלי עליו, נראה לחלק בין הדיוט יכול להחזירה או צריך אומן. עיין שבת (דף פ״ג ע״ב) דבכהאי גוונא בדרבנן אזלינן לקולא. ע״ש. ועיין עוד זבחים (דף כ״ד ע״א) גם כן כהאי גוונא. ע״ש. (חדושי מהרי״ו)

שמט) שם נפסקה החיצונה בטל מתורת כלי וכו׳. כתב הבית יוסף, ונראה שטעמו מדאמר ליה אביי לרב יוסף [שבת קיב.] וכו׳. יש להקשות דמה בא להוסיף מרן על דברי הרב המגיד ז״ל [פרק י׳ הלכה ד׳]. ונראה לי דבא להכריע ז״ל היפך הבנת הרמ״ך שהביא הרב ז״ל בכסף משנה (פרק י׳ מהלכות שבת [שם]), דהא דאסרינן במינטר משום חשש [שמא] יבוא לעשות קשר של קיימא, והחילוק בין מינטר לאינו מינטר נראה לי לפי פירושו דהוי כפירוש רש״י ז״ל [שם ד״ה שקול ד״ה התם] דבמקום פסידא לא גזרו. ולפי זה הפירוש הוה ליה להרמב״ם לאשמועינן (הוי) [האי] דינא דבחצר אסור, עיין בלחם משנה שם. אלא דהרמב״ם סבירא ליה דטעמא דמינטר אסור הוי מטעם איסור טלטול, או כפירוש הראב״ד ז״ל שמביא הר״ן ז״ל [מא: ד״ה רבי] או מטעם רש״י ז״ל דזה התיקון של גמי אינו תיקון כל כך לשוויי כלי גמור, ומשום הכי דוקא היכא דלא מינטר התירו. ולדידן דקיימא לן דלא בעינן מעין מלאכה ראשונה [לעיל סעיף ו׳] לא איכפת לן מזה כלום, דאף אם אינו מנעל תיפוק ליה דחזי לדבר אחר. ולזה בא מרן ז״ל לומר שהכרח הרמב״ם ז״ל לפרש כן ולא כפירוש הרמ״ך, מדאמר ליה אביי לרב יוסף והא מנא הוא דאי וכו׳, משמע דמאי דאסר רב יוסף הוה מטעמא דלאו מנא הוא. ועוד דהרמ״ך מוקי לה התם בחצר שאינה מעורבת, ואם איתא מאי קאמר ליה אביי והא מנא הוא וכו׳, נהי דמנא הוי מיהו לא מצי להכניסו לבית כיון דאינה מעורבת, אלא ודאי דטעם האיסור הוה משום מוקצה, עיין במג״א (ס״ק כ״ט). ועיין בדברי הרב לחם משנה שם שדקדק על הרב המגיד ז״ל, דמדנקט הרמב״ם בלשונו כרמלית, מוכרח דהוי החילוק של הגמ׳ בין מינטר לאינו מינטר. ע״ש. ולי נראה דאין כל כך הכרח, דאימא דיבר הרמב״ם בהוה, דאי הוה מקום הראוי לטלטול לא היה צריך זה התיקון של גמי, אלא היה מכניסו בידו לבית, ולעולם שאם רוצה לקשור בגמי אף בחצר מותר מדלא אסר בהדיא. ודוק. (ידיו של משה)

שנ) שם בטל מתורת כלי ואסור לטלטלו וכו׳. עיין מגן אברהם [סקכ״ח], ועיין בהרב קהלת יעקב למורנו הרב כמוהר״י אלבעלי בפרק י׳ דשבת (הלכה ד׳, דף י״ג ע״ג). (בתי כנסיות)

שנא) שם בטל מתורת כלי ואסור לטלטלו וכו׳. כתב במג״א (סקכ״ח), והקשה המגיד משנה וכו׳. הרב המגיד לא

הערות וציונים

182. נדפס באות הקודמת. **183.** נדפס לעיל אות שמ״ב.

אוצר ההלכה

הקשה זה, אלא שהרמב"ם (פרק י' הלכה ד') הביא ההיא דרבי ירמיה (דף ק"ב ע"א) ולא הביא הא דאביי (שם), וכתב הרב המגיד אולי דעתו כדעת קצת מפרשים שסוברים הא דרב יוסף אתיא דלא כהלכתא, שסובר שכלי שנשבר אינו ראוי לטלטלו אלא אם כן עושין מעין מלאכתן הראשונה, וכרבי יהודה [קכד:], ואין הלכה כן. עכ"ל. וכתב הרב בית יוסף, ונראה לי שיש לדחות, דסנדל שאני דלא חזי לכסות בו כלי כדחזו שאר שברי כלים, משום דמאיס, ומשום הכי כל היכא שאינו ראוי לנעול לאו כלי הוא כלל, ואפילו לתנא קמא דרבי יהודה. עכ"ל. ועל זה כתב מג"א מה שכתב. ומדבריו אין קושיא כל כך, דאיכא לחלק בין סנדל המסומר דשל עץ הוא ולא ממאיס לשל עור דממאיס, ועיין במגן אברהם (סוף ס"ק ע"ג) ויש לומר דמאיס וכו', והרב בית יוסף כתב כן בשם שבלי הלקט [סימן קכ"א] והאגור [סימן תקכ"א]. והנראה דמשם לקח הרב בית יוסף לחלק בזה. אבל היה נראה דכוונת הרב המגיד בפשיטות טפי הם, שהרי יש לומר דשפיר הקשה אביי לרב יוסף והא מנא הוא וכו', ולא תירץ כלום על דבריו. אכן התירוץ מובן מאליו, דרב יוסף לשיטתו אזיל דסבירא ליה כל דלא חזי למלאכתו ראשונה לאו מנא הוא לענין שבת, והכא נמי אף דאי בעי מהפך ליה מימין לשמאל, מכל מקום למלאכתו ראשונה לא חזי שוב דהיינו לנעול בימין, ואי מהפיך ליה הוה מלאכה אחרת, ולכן לא נחשב שוב לכלי בין לענין טומאה ובין לענין שבת. זהו הנראה בכוונת הרב המגיד לדעת קצת מפרשים, ולפי זה דחיית הרב בית יוסף לאו דחיה הוא כלל. (חמד משה – סק"ה)

שנב) שם בטל מתורת כלי ואסור לטלטלו וכו'. כתב הרב מג"א [סקכ"ח], הקשה המגיד משנה [פ"י ה"ד] מאי שנא מכל שברי כלים דשרי. והבית יוסף תירץ דלא חזי לכסות בו כלים משום דממאיס. וצריך עיון דאמרינן [ס:] וכו'. עיין עליו כל לשונו. ולע"ד נראה דבשלמא מה שהוא כלי גמור אלא שמלאכתו לאיסור כמו סנדל המסומר, אף על גב דלא חזי לכסות בו את הכלי דממאיס, מכל מקום כל דאיהו בעי ליה להכי הוה ליה כשאר כלי שמלאכתו לאיסור, ומטלטל ליה לצורך גופו דשרי, עיין בתוס' (דף ס' ע"א ד"ה לא וכו'). אבל כל שנפסק, דתו לא חזי למלאכתו, אינו כלי אלא משום דאכתי ראוי לקיימו למלאכה אחרת, וסנדל ודאי לא יקיים ליה לכסות בו את הכלי כיון דממאיס. ומה שכתב דמי בעינן שיהיה ראוי דוקא לכסות כלי. אמת הוא דכל דחזי לשום תשמיש כלי הוא, מכל מקום בעינן שיהיה דרכו לקיים השבר ההוא לצורך אותו תשמיש, אבל כל שאין הדרך לקיים השבר ההוא בשביל אותו תשמיש, אף על גב דחזי ליה בטל ליה מתורת כלי. תדע דבההיא דחרס הנשבר בפרק כל הכלים [קכד:] דאיצטריך ליה לרבא לכפורי ביה מאניה ברשות הרבים, קאמר הואיל דבחצר הוי כלי דחזי לכסויי ביה מנא, השתא נמי כלי הוא. ולמה הוצרך לזה, תיפוק לי דחזי לתשמיש דהיתר בין ברשות הרבים בין בחצר היינו לכפורי מאניה, אלא ודאי כהאי גוונא לאו כלי הוא, דלאו אורחייהו דאינשי ליחודי שבר כלי חרס לכפורי מאניה, ולכך הוצרך לומר דהוי כלי משום דחזי לכסויי ביה מנא, ומשום דברשות הרבים לא שכיח מנא, הוצרך לומר דכיון דבחצר תורת כלי עליה, ולא פקע. ובסנדל כל דלא חזי לנעול מסתמא בטל ליה מתורת כלי, דתו לא חזי לתשמיש אחר. (נהר שלום – סק"ז)

שנג) שם בטל מתורת כלי ואסור לטלטלו וכו'. כתב המג"א (כ"ז [סקכ"ח] בטל מתורת כלי וכו', וצ"ע וכו'. נראה דלא קשיא מידי, דשאני סנדל המסומר דאין יוצאין בו בשבת ולא מטניף ולכך לא ממאיס, מה שאין כן סנדל של היתר שנפסקה ממנו הרצועה בשעת הליכתו בשבת דאז הוי מאיס. ולענין לסמוך בו כרעי המטה נמי יש לומר דלא קשיא מידי, דסנדל המסומר הוא של עץ שייכא סברא זו, אבל סנדל של עור לא חזי לסמוך בו כרעי המטה. ועיין רש"י ביצה (דף ג' ע"ב ד"ה לסמוך בה) זוקפה כנגד חודה וסומך בה. ודברים אלו המה קצת ראיה לדברי. ועוד אפשר מאחר דממאיס לא חזי לשום תשמיש, והבית יוסף דנקט לכסות את הכלי תפס לשון הגמרא [ס:, קכד:]. (ברכת דוד)

שנד) שם בטל מתורת כלי ואסור לטלטלו וכו'. עיין מגן אברהם [סקכ"ח] כתב, וצריך עיון דאמרינן [ס:] סנדל המסומר שרי לטלטלו לכסות בו כלי. אי משום הכי איני יודע מה קשה, כי מנעל שסתמא מאוס ואינו עומד לכסות, נמצא בטל מתורת כלי, דלנעילה לא חזי, ולכסות נמי לא, ושפיר דאסור אף לצורך גופו אם רוצה לכסות בו. מה שאין כן סנדל המסומר שאינו אלא כלי שמלאכתו לאיסור דשרי לצורך גופו, ואם הוא חפץ לכסות בו ואינו מאוס עליו מי ממחה בידו. אך הא קשיא, דדברי הרב המגיד [פ"י ה"ד] פשוטים, דבמה דחזי להפוכי מקרי מעין מלאכה ולא מעין מלאכתן הראשונה, ולרבי יהודה [קכד:] לשיטתיה דבעי מעין מלאכתן הוא דקאמר רב יוסף [קיב.] וכן לשבת, אבל לדידן בפשוט שרי. עיין בבית יוסף. וק"ל. (בית מאיר)

שנה) שם בטל מתורת כלי ואסור לטלטלו וכו'. כבר כתבתי לעיל [סק"ג][184] בשם הראב"ד [מובא ברשב"א קיב. ד"ה התם] דבזה קיימא לן כרבי יהודה [קכד:], משום דלא מבטלו ממלאכתו לכסות כלי ולסמוך בו כרעי המטה אלא דעתו לתקנו, ועיין מה שכתבו הבית יוסף והרב מג"א [סקכ"ח]. אבל הרב מגיד משנה בפרק י' [הלכה ד'] כתב דהרמב"ם סבירא ליה דרב יוסף [קיב.] סבירא ליה כרבי יהודה דכלי שנשבר אין ראוי לטלטלו אלא אם כן עושה מעין מלאכתו (אחת) [ראשונה], ואין הלכה כן. וכבר דחה זה הרשב"א בחידושיו [שם]. ע"ש. (ערך השלחן – סק"ז)

שנו) שם בטל מתורת כלי ואסור לטלטלו וכו'. הקשה המגן אברהם [סקכ"ח] על (המ"מ) [הבית יוסף] מסנדל המסומר [ס:]. ונראה דעתו דהתם עץ ושלם אינו מאוס, אבל עור

---

184. נדפס לעיל אות ר"ט.

אוצר ההלכה

ודרכו למשוח בשמן, מאיס לכל תשמישים, כדתנן פרק כ״ח דכלים, וחדא נקט כסוי כמו בשברים דמתניתין [קכד:]. וק״ל.
(מאורי אור חלק שני – דף ל״ד ע״ב)

שנז) שם בטל מתורת כלי ואסור לטלטל וכו׳. עיין מגן אברהם (סקכ״ח). נ״ב: שמא יש לומר דשאני סנדל המסומר שהוא של עץ, עיין פירוש רש״י [ס. ד״ה סנדל], וגם על ידי המסמרים שבו לא יתמאס, מה שאין כן סנדל של עור שלא יצלח לכל מלאכה מחמת מאיסותו. ולסמיכת כרעי המטה נמי לא חזי כיון שאינו קשה כסנדל המסומר. ותו לא מידי. (מגן בעדי)

שנח) שם בטל מתורת כלי ואסור לטלטלו וכו׳. כתב המג״א (סקכ״ח), וצ״ע דהא סנדל המסומר שרי לטלטלו דראוי לכסות בו כלי, ועוד דמי בעינן דוקא שיהיה ראוי לכסות וכו׳. ונראה ליישב על פי מה שכתבו התוס׳ (בדף קכ״ז [ע״ב] ד״ה כיון וכו׳), דבדמאי אמרינן מגו דאי בעי מפקיר נכסיו, ובגדי עניים לעשירים לא, ולא אמרינן מגו דאי בעי מפקיר וכו׳, דדוקא הכא דהם אוכלים ראויים אלא דאיסורא רביע עלה, אבל התם אינו ראוי באמת, אין להקל בשביל זה. ואם כן הכא נמי דוקא סנדל המסומר דבאמת הוא כלי ראוי אלא דאיסורא דרבנן רביע עליו, וכן בשברים שדרכן להחזיק בהם לתשמיש זה. אבל הסנדל הנפסק דאין דרך לייחדו לכסות בו כלי [ד]דרך לזורקו, לא מהני מה שראוי לכסות. ונראה דזה גם המחלוקת (בסעיף מ״ז) גבי בגד שעטנז אי שרי בטלטול, משום דהתם נמי ראוי לכסות בו כלי אלא שאינו עומד לכך, וסבירא להו להמתירים כיון דכלי ראוי הוא אלא דאיסורא הוא דרביע עליה, שרי בשביל זה התשמיש אף שאינו עומד לכך.

והאוסרים יש לומר דסבירא להו דהתם גרע טפי. וצ״ע.
(חבל יוסף – גנזי חיים)

שנט) שם בטל מתורת כלי ואסור לטלטלו וכו׳. המג״א (סקכ״ח) הביא דברי הבית יוסף, שתירץ על מה שהקשו דמאי שנא מכל שברי כלים, ותירץ דלא חזי לכסות בו כלים משום דמאיס. והמג״א הקשה עליו דמאי שנא מסנדל המסומר [ס:] דשרי לטלטלו לכסות בו כלי ולסמוך בו כרעי המטה. ועוד דכי בעינן דוקא לכסות כלי, הוא הדין אם ראוי לתשמיש אחר. והנה מסנדל המסומר ודאי לא קשה, דהתם כלי הוא, רק הוי כמלאכתו לאיסור, ואם כן אם רוצה לכסות כלי שוב הוי צריך לגופו, אבל בנפסק לאו כלי, ורק מטעם דראוי, וזה לאו ראוי הוא. וקושייתו השניה פשיטא דלא קשיא מידי, לפי מה שכתב המג״א עצמו (בסקכ״ד), דשברי כלים דוקא אם רגילין להשתמש בהם תשמיש אחר, וזה אין רגילין כלל. ומה שכתב הבית יוסף דאין ראוי לכסות בו משום מיאוס, נקט ענין דאירי ביה עד עכשיו, והוא הדין דאין רגילין להשתמש עמו בשום תשמיש. שוב ראיתי דהלבושי שרד [סקמ״ב] כתב דזוהי כונת המג״א שציין לסעיף י״א. (גנזי חיים – סק״ט)

שם) שם ואם הוא בכרמלית מותר לכרוך עליו גמי לח וכו׳. כתב הרב משנה ברורה (ס״ק ס׳), כדי שלא יאבד. נ״ב: קצת קשה שהרי כתב לעיל (ס״ק נ״ח) שאם נפסקה החיצונה דרך לזורקו לאשפה. ע״ש. ואין לומר דאיירי בנפסקה הפנימית, כדמוכח בגמ׳ ובפרישה (אות י״ג). ע״ש. ואם רצונו לומר כדי שיכנס בה העירה לביתו, לא משמע כן בגמרא (שבת דף קי״ב ע״א) דקאמר הכא מינטר. וצריך לומר דהעניים שומרים אותו ומתקנים אותו אף על פי שאינו הגון כל כך לתקנו.

[**אולם** לכאורה אינו מספיק, דאי איירי בעני אם כן יש להתיר לו לטלטלו אף בחצר, שהרי הוא אינו זורקו, ובמוקצה אזלינן בתר בעל הבית (עיין משנה ברורה לעיל ס״ק נ״ב, ולקמן ס״ק ק״ע). ואי איירי בעשיר, אין טעם להתיר לו בכרמלית שהרי זורקו. אמנם לענ״ד עיקר הטעם דלא חשיב כלי היינו משום שעד עכשיו נעל זו היתה משמשת לרגל שניה, ולא משום שדרך לזורקה לאשפה. ואינו דומה לשבר כלי שכל שראוי למלאכה מותר לטלטלו, שכאן אין הנעל ראויה עד שיקשרנה, ואין להתיר אלא משום ששמו הראשון עליו, ואינו שייך כאן, שרגל שניה הוא דבר אחר, ופנים חדשות באו לכאן.

אמנם עדיין יש להבין, דאף אם נקרעה רצועה חיצונה ובטל שם כלי הראשון ממנה מכל מקום הרי עכשיו ראוי סנדל זה לכסויי ביה מנא. ובאמת מחמת קושיא זו הוצרך הרב לבושי שרד [סקמ״ב] לבאר שדרך לזרוק סנדל זה לאשפה. אולם לפי האמור זה אינו. ועל כרחנו ליישב כדברי מרן בבית יוסף דסנדל מאיס ולא חזי לכסויי ביה מנא. ומה שהקשה המג״א (ס״ק כ״ח) מסנדל המסומר דתני ביה מותר לטלטלו לכסות בו את הכלי, נראה לי שהגאון רבנו זלמן (בסעיף מ״ג) נתכוון ליישב זה שסנדל אין דרך לכסות בו כלים מפני מאיסותו, כלומר אף שראוי הוא לכך כגון אם ישגיח שלא יגע באוכלין שבכלי, מכל מקום אין דרך העולם בכך, ולא סגי בהכי לשוויה מנא. וכעין מה שכתבו הפוסקים לענין מחט שנשבר חורה או עוקצה. עיין בש״ע הגר״ז (סעיף ל״ט)][185].
(מרן ראש הישיבה שליט״א – הערות איש מצליח שעל המשנה ברורה)

שסא) שם מותר לכרוך עליו גמי לח וכו׳. כתב במג״א (סקכ״ט) ונראה לי וכו׳, וכן משמע מלשון הרמב״ם שם [פ״י ה״ד] וכו׳. לכאורה מדברי הרמב״ם אין הכרע לזה, ואדרבה קצת לא משמע כן, דזה לשונו: כל שראוי למאכל בהמה מותר לקשור אותו בשבת, לפיכך אם נפסקה וכו׳ נוטל גמי לח וכו׳. עכ״ל. ומשמע הא כל שאינו ראוי למאכל בהמה, אסור לקשור אותו. ואי הטעם משום דאינו מבטלו, איזה חילוק יש בין הראוי למאכל בהמה או שאינו ראוי. והנראה שדעת הרמב״ם דכל שראוי למאכל בהמה אפילו אי מבטל ליה ליה ביה איסורא, והענין הוא כמו שכתב (פרק י״א (ה״ז) [הלכה ח׳]) וזה לשונו: כל דבר שראוי למאכל בהמה כגון תבן ועשבים לחים והוצין וכיוצא בהם, מותר לקטום אותם בשבת, מפני שאין בהם תיקון כלי. עכ״ל. והנראה שהמכוון

הערות וציונים

185. שני הקטעים האחרונים במוסגר, מאת הגאון הרב אהרן מאזוז שליט״א, עורך הערות איש מצליח על משנה ברורה חלק ג׳.

אוצר ההלכה

גם כאן הכי הוא, שאף שעושה קשר של קיימא, לא נקרא קשר בכל שראוי למאכל בהמה. וא״כ לאו דוקא חוט או משיחה, אלא אף בכל דבר הדין כן, שאסור לקשור בו שמא יבטלנו ויהיה קשר של קיימא. או איכא למימר שמיירי באמת שמבטל ליה, ואפילו הכי בגמי לח מותר הואיל וראוי למאכל בהמה. ומה שכתב מג״א כי צריך עיון בגמ׳ [קיב.] ליישבם, אפשר כוונתו למה שכתב הכסף משנה [שם] בשם הרמ״ך, דבחצר אסור דלמא מבטל ליה והוה קשר של קיימא. עכ״ל. וכתב זה לתרץ למה אסר רב יוסף [קיב.] לאביי לקשור משום דמינטרא, ומה בכך דמינטרא, מכל מקום למה לא יהיה מותר לקשור בגמי לח, ואיזה איסור יש בדבר. ובאמת דברי רמ״ך תמוהים, דלמה חיישינן בחצר טפי דלמא מבטל ליה, ולא ברשות הרבים או בכרמלית. אכן בדברי הר״ן [מא: ד״ה רבי] מתורץ זה, וזה לשונו: התם בכרמלית ולא מינטר, וכתב הראב״ד ז״ל, דהיינו טעמא דשרי משום דבכרמלית דלא מינטר לא מקצי ליה איניש, אלא דעתיה עילויה לטלטוליה על ידי גמי לח, אבל בחצר דמינטר מקצי ליה איניש מדעתיה עד דמתקן ליה, ולא משום הפסד ממון נגעו ביה. עכ״ל. (חמד משה – סק״ו)

שסב) שם מותר לכרוך עליו גמי לח וכו׳. כתב הטור (דף ר״ג ע״א שיטה יו״ד), מותר לכרוך עליו גמי לח וכו׳. נ״ב: ונראה לי דבחוט או במשיחה אסור דלמא מבטיל ליה (והוא) [והוה] קשר של קיימא. מגן אברהם (ס״ק כ״ט). (יד אהרן – הגה״ט)

שסג) שם מותר לכרוך עליו גמי לח וכו׳. כתב הרב מג״א [סקכ״ט], נראה לי דבחוט או במשיחה אסור דילמא מיבטיל ליה, והוי קשר של קיימא, וכן משמע מלשון הרמב״ם שם [פ״י ה״ד], ועיין בכסף משנה בשם הרמ״ך, ודוק כי צריך עיון בגמ׳ [קיב.] לישבם. ע״כ. וצריך לומר דהרמ״ך מפרש מה שאמרו בגמ׳ אעובדא דרב יוסף דאמר ליה לאביי בחצר שבקיה, ומה שהקשו מדרבי ירמיה דאמר ליה רבי אבהו שקול גמי לח וכו׳, התם לא מנטר הכא מנטר. דהכי קאמר דבכרמלית כיון דלא מנטר, שרינן ליה לקשור גמי, ולא חששו בו דלמא מיבטיל ליה, והכא בחצר דמינטר, לא שרו ליה, משום דבגמי נמי חששו דלמא מבטל ליה. ומזה הטעם עצמו דמינטר לא שרו ליה לטלטלו ולהכניסו לבית, כיון דהתם מינטר והיתה חצר שאינה מעורבת.
(נהר שלום – סק״ח)

שסד) שם מותר לכרוך עליו גמי לח וכו׳. כתב המג״א [סקכ״ט], נראה לי דבחוט או משיחה אסור דלמא מבטל ליה. ועיין כסף משנה [פ״י ה״ד] בשם הרמ״ך, ודו״ק כי צריך עיון בגמרא [קיב.] לישבם. ע״כ. וזה לשון הרמ״ך: אבל בחצר אסור דלמא מבטל ליה והוי קשר של קיימא. ע״כ. ועיין אשל אברהם שפירש, דבחצר ליכא גמי והיה רוצה חוט או משיחה, ואמר אסור דלמא מבטל ליה. ומה שכתב המג״א דצ״ע בגמרא מדמקשינן בגמרא והא מנא הוא, משמע הטעם האיסור משום מוקצה. ע״כ. וכל דבריו מרפסין איגרא, דהא בגמרא (דף קי״ב (ע״ב) [ע״א]) אמרינן החילוק שבין כרמלית לחצר דהתם לא מנטר הכא מנטר. ולדבריו הוה ליה למימר התם גמי הכא חוט או משיחה. וכן משמע בטור וש״ע דבחצר שהוא (ושמר) [נשמר] שם אסור, מבואר דאף גמי אסור בחצר שמא ימלך ויבטלנו כמו שכתב הרמ״ך. ומה שכתב המג״א וצ״ע בגמרא לישבם, היינו דהכסף משנה בשם הרמ״ך כתב שם, ואם תאמר יטלטלנו דהא עושה מעין מלאכה, ושמא מיירי בחצר שאינו מעורבת ומנטר ליה. וזה צ״ע בגמרא לישבם, דהא קאמרינן מדקמתרץ רבי יוחנן אליבא דרבי יהודה, שמע מינה כרבי יהודה סבירא ליה דלאו מנא הוא, והוי מוקצה.

ועיין מה שכתבתי לקמן סימן שי״ז (סק״ג)[186].
(תהלה לדוד – סקכ״א)

שסה) שם מותר לכרוך עליו גמי לח וכו׳. כתב הרב באר היטב (סקכ״ד) בשם המג״א [סקכ״ט], וחוט או משיחה אסור וכו׳ והוי קשר של קיימא. ובעניבה מותר, אשל אברהם [סקכ״ט].
(באר יעקב – קרויזר – סקמ״ג)

שסו) שם מותר לכרוך עליו גמי לח וכו׳. המג״א (סקכ״ט) כתב, ועיין בכסף משנה [פ״י ה״ד] בשם הרמ״ך, ודו״ק, וצ״ע בגמרא ליישבו. היינו דהכסף משנה כתב אבל בחצר אסור דילמא מבטל ליה והוי קשר של קיימא. ועל זה קשה דאם בגמי נמי הוי קשר של קיימא, למה בכרמלית מותר. ועוד דהא בגמרא שבת (דף קי״ב ע״א) אמר בחצר משום דמינטר, ולפי פשוטו רצונו לומר דדוקא בכרמלית התירו, אבל בחצר דמינטר לא התירו. ונראה קצת כונת הרמ״ך דקשיא ליה, דאם בגמי לא שייך קשר של קיימא למה אסרו בחצר. ובאמת קשה לי לפי הסוברין דמוקצה כל זמן שהוא בידו יכול לטלטלו, למה גרע באם הוא על רגלו. לכן מחלק דבכרמלית דאין קושר רק משום דלא מינטר ואין יכול להניחו שם, ודאי בגמי לא חיישינן דילמא יבטל ליה ויהיה קשר של קיימא, אבל בחצר דמינטר, ואינו קושר רק לתקנו שיוכל לילך בו, חיישינן דילמא מבטל ליה. (גנזי חיים – סק״י)

שסז) שם ובחצר שהוא נשמר שם אסור. כתב הטור (שיטה י״א), ובחצר שהוא נשמר שם. נ״ב: ונראה לי דאם רבים שם וגנאי לו ללך בלא מנעל שרי. מגן אברהם (סק״ל).
(יד אהרן – הגה״ט)

שסח) שם ובחצר שהוא נשמר שם אסור. בפרי מגדים (באשל אברהם סק״ל) נסתפק בדין כבוד הבריות שדוחה לא תעשה דרבנן, אם דוחה עשה ולא תעשה. ופשיט לה מכאן וסימן י״ג [סעיף ג׳]. אבל במהר״מ לובלין לשבת דף קל״ב [ע״ב בתוס׳ ד״ה האי] מבואר דסבירא ליה דבשבת ליכא עשה דשבתון. אבל בפירוש המשניות להרמב״ם (פרק י״ט דשבת משנה ה׳) ותוספות שבת (דף ס״ט ע״א ד״ה דידע) ותוספות יבמות (דף ו׳ ע״א ד״ה ניגמר וכו׳) ור״ן סוף

הערות וציונים

186. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ח׳ סימן שי״ז אות ס׳.

באר הגולה

מ. שבת ק״מ [ע״א-ב׳]: נ. שם קל״ח [ע״ב] וכרב:

טז [מ]**חלוק שכבסו אותו ותחבו בו קנה לתלות בו לייבשו, יכול לשמטו מעל הקנה, אבל ליקח הקנה מתוכו אסור לפי שאינו כלי. ואם תחבו בו כלי, מותר ליטלו מתוכו אפילו הוא מלאכתו לאיסור: [נ]כירה שנשמטה אפילו אחת מירכותיה אסור לטלטלה:** הגה. וכן ספסל מרוץ שנשמט אחד מרגליו, כל זמן שניס, דאסור לטלטלו ולהניחו על ספסל אחר ולישב עליו אפילו נשבר מבעוד יום (תרומת הדשן סימן ע״ח), אלא אם כן ישב עליו כך פעם אחת קודם השבת (דעת עצמו). וגם אסור להכניס הרגל לשם משום גניבה (בית יוסף סוף סימן שי״ג):

אוצר ההלכה

פרק קמא דקידושין [יד: ד״ה ואי] מבואר כדעת הפרי מגדים. ודברי מהר״מ לובלין צע״ג. [הערת מהרש״ם].

(ארחות חיים – ספינקא – סקי״א)

שסט) שם ובחצר שהוא נשמר שם אסור. כתב הרב באר היטב (סקכ״ה), בשם הרב מגן אברהם [סק״ל] דאם רבים שם וגנאי לו לילך בלא מנעל שרי משום כבוד הבריות. מכאן מוכח שגדול כבוד הבריות שדוחה עשה ולא תעשה דרבנן, דהא שבת עשה ולא תעשה דרבנן הוא. אשל אברהם. ועיין שם ([באשל אברהם] בסק״ל) בשם חדושי הרשב״א [קיב. ד״ה התם] ור״ן [מא: ד״ה רבי] דהא דהותר בכרמלית, דבכרמלית לא מקצה דעתו עד שבא לביתו. אם כן לפי זה במקום שיש רבים דגנאי לו לילך בלא מנעל, יש לומר גם כן דלא מקצה דעתו, ואם כן אין צריך לטעם משום כבוד הבריות. (באר יעקב – קרויזר – סקמ״ד)

סעיף טז

שע) סעיף ט״ז חלוק שכבסו וכו׳. כתב הטור (דף (נ״ג) [ר״ג] ע״א שיטה י״א), חלוק שכבסו אותו ותחבו בו קנה לתלות וכו׳. נ״ב: נראה בעיני שאין הלכה כן, אלא הואיל ונתן בו קנה מבחול הרי הוא מוכן ומותר לטלטלו. ריא״ז, הובאו דבריו בשלטי הגבורים פרק תולין [נח. אות ג׳].

גרסינן שם בפרק תולין [קמ:], אמר רבא ואם כלי קיואי מותר. ופירשו הרי״ף [נח.] והרא״ש ז״ל [פ״כ סימן ט׳], כלי אורג. ויש לחקור למה השמיטו רבינו בעל הטורים ז״ל.

(כנסת הגדולה – הגה״ט)

שעא) שם חלוק שכבסו וכו׳. כתב הטור (שיטה י״א), חלוק שכבסו וכו׳. נ״ב: עיין בב״ח [אות י׳].

(שיירי כנסת הגדולה – הגה״ט סק״ד)

שעב) שם חלוק שכבסו וכו׳. במשבצות זהב (סקי״ג) [סקי״ד] הביא בשם הב״ח [אות י׳] דבסיס לא הוי אלא כשהאיסור מונח על ההיתר ולא להיפוך. והוא פקפק עליו. ועיין בבית יוסף סימן ש״י [סעיף ו׳] בדין כפיית כלי על גבי הביצה בשם הרב המגיד [פרק כ״ה הכ״ג] דמוכח כהב״ח, דאם לא כן הרי נעשה הכלי בסיס להביצה. עיין שם ותבין[187]. [הערת מהרש״ם].

(ארחות חיים – ספינקא – סקי״ב)

שעג) שם ותחבו בו קנה לתלות בו לייבשו וכו׳. כצ״ל, [ולא כנדפס בשלחן ערוך עם משנה ברורה: ותחבו בו קנה לייבשו]. וכן כתוב בשלחן ערוך הישן משנת שכ״ז. (ארץ חיים)

שעד) שם יכול לשמטו מעל הקנה וכו׳. אף על גב דבעל כרחו מטלטל גם הקנה, הוי טלטול מן הצד דשרי לצורך דבר המותר, כמבואר בסימן שי״א (בסעיף ח׳). כן כתב בתוספת שבת [סק״נ]. וקשה דבסעיף י״ד היה אסור אי לאו דדפוס הוי כלי, ועל כרחך דזה הוי טלטול מעליא, על כן צריך לומר כמו שכתב אליה רבה [סקל״ז] דהכא מירי שיכול לשמוט בלי טלטול הקנה. לבושי שרד [סקמ״ג]. (באר יעקב – קרויזר – סקמ״ה)

שעה) שם יכול לשמטו מעל הקנה וכו׳. כתב הרב משנה ברורה (סקס״ד), לכאורה הלא מטלטל על ידי זה גם הקנה וכו׳. לע״ד לא קשיא מידי דאינו נוגע בקנה, וטלטול מן הצד לצורך דבר המותר שרי, כמבואר לעיל ([במשנה ברורה] ס״ק י״ט) ולקמן (ס״ק קט״ו, ובסימן שי״א סעיף ח׳). והך דסעיף י״ד שאני, שכדי לשמוט המנעל מן הדפוס צריך להחזיק בידו אחת במנעל ובידו השניה בדפוס, ולכן היה אסור אי לאו משום דהוי כלי שמלאכתו לאיסור ומותר לצורך גופו ומקומו. ושפיר מיקרי שומטו גם בכהאי גוונא, כמו ביבמות (דף ק״ב סע״א) עד שתתיר היא ותשמוט היא, והרי צריכה לתפוס הרגל בשעת החליצה ולחלוץ ממנו הנעל כמבואר בש״ע אה״ע (סימן קס״ט סעיף ל׳). ע״ש. וכן בסוכה (דף מ״ג סע״ב) ושמטום מתחת האבנים, ובודאי שהרימו קצת את האבנים דאם לא כן יפסלו הערבות ויקטם ראשן, ועיין רש״י שם בד״ה עמי הארץ. ודו״ק. וכן הוא להדיא במשנה ברורה לעיל (ס״ק נ״ו). ע״ש.

(מרן ראש הישיבה שליט״א – הערות איש מצליח שעל המשנה ברורה)

שעו) שם אבל ליקח הקנה מתוכו אסור. כתב הטור (שיטה י״ג), ואסור ליקח הקנה מתוכו וכו׳. נ״ב: ואם תאמר כיון שנשתמש בו מבעוד יום לשתרי, ויש לומר דאינהו לא הוי אורחייהו ליחודי קנים לכתונת. הר״ן ז״ל [נח. ד״ה משלפא]. ואם כן בקנים שלנו המיוחדין לתלות עליו שרי. מגן אברהם (ס״ק ל״א).

(יד אהרן – הגה״ט)

שעז) שם כירה שנשמטה וכו׳. כתב הטור (שיטה ט״ו), כירה שנשמטה וכו׳. נ״ב: ומכאן למד התרומת הדשן (סימן ע״א) ופסקו מור״ם, דספסל שנשמט אחד מרגליו דאסור לטלטלו ולהניחו על ספסל אחר. וכתב הט״ז (ס״ק י״ד), דדוקא נשמט אבל

הערות וציונים

187. עיין להרב באר יעקב - קרויזר (סקי״א, נדפס לעיל אות קי״ג) מה שהעיר על דברי רבנו.

אוצר ההלכה

נשבר מותר. ועוד דאפילו אם נשמט הרגל כבר ואין כאן אותו רגל כלל אין איסור לסמוך אותו על ספסל אחר. ע"ש.
(יד אהרן – הגה"ט)

שעח) שם כירה שנשמטה אחת מירכותיה אסור לטלטלה.
ועיין בהרב ז"ל ([ש"ע הגר"ז] סעיף מ"ז) שכתב לצורך גופה. משמע לצורך מקומה מותר. דדוקא לצורך גופה שרוצה להשתמש בה אסור דחיישינן שמא יתקע. ולא דמי למנורה של פרקים (בסימן רע"ט ס"ז) דגם כן הגזירה שמא יתקע, והתם כתב הרב ז"ל [סעיף ח'] דאף לצורך מקומה אסור. דהתם חיישינן שמא על ידי הטלטול תתפרק, ומה לי כשמטלטלה לצורך גופה או כשמטלטלה לצורך מקומה. אבל בערוך [ערך כר השני] הובא בהגהות רי"פ [קלח:] כתב דאף לצורך מקומה אסור. ועיין מה שכתבתי סימן רע"ט (סקט"ו)[188] דנראה דהך איסור טלטול מגזירה שמא יתקע לא עדיף ממוקצה, ושרי כלאחר יד. ועיין שם (סקט"ז)[189] לענין אם שני בני אדם מותרים לטלטל. (תהלה לדוד – סקכ"ב)

שעט) שם הגה וכן ספסל ארוך שנשמט וכו'. עיין באר היטב (ס"ק כ"ז) מה שכתב בשם הט"ז (ס"ק י"ד). ועיין באשל אברהם מהגאון הקדוש מבוטשאטש שכתב דלכאורה ספסל שחסר ממנו שני רגלים אולי יודה הט"ז דאסור, כי אולי הרי זה כמתקן מנא במה שמניחו על ספסל אחר, כיון שלא יעמוד בפני עצמו בשום אופן. אך מהש"ס שם [קלח:] גבי כירה ובתרומת הדשן שם [סימן ע"א] מבואר דגם בחסר שני רגלים לא שייך בזה מתקן מנא, ורק החשש מצד שמא יתקע, ואם כן שייך כל מה שכתב הט"ז בזה להקל בכל אופן. (ארחות חיים – ספינקא – סקי"ג)

שפ) שם הגה וכן ספסל ארוך שנשמט אחד מרגליו וכו' דאסור לטלטלו. פירוש גזרה שמא יתקע, כשיחבר לו הרגל יתקענו בחוזק והוי בונה. וקשיא לי דהכא אמרינן גזירה שמא יתקע דיש בו משום בונה, ולעיל אמרינן (בסעיף ט') גבי דלת של שידה תיבה גזירה שמא יתקע, ופירש רש"י [קכב: ד"ה גזירה] והוה ליה גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש. ורש"י עצמו ז"ל פירש בכאן [קלח: ד"ה שמא יתקע] דאית ביה משום בונה. ואין לומר דלעיל לא אמרינן משום בונה משום דאין בנין בכלים, דא"כ הכא נמי אין בנין בכלים, דכירה נמי כלי היא. שוב ראיתי להר"ן ז"ל בפרק כל הכלים [מז. ד"ה ת"ר] גבי דלת של שידה תיבה ומגדל, שכתב, ולא מחזירין, לאו משום דיש בנין בכלים אלא משום גזירה שמא יתקע מסמר או יתד בחזקה וחייב משום מכה בפטיש, אי נמי משום בונה, דכי אמרינן אין בנין בכלים הני מילי בכלי שנתפרק ואין צריך אומן להחזירו, אבל עושה כלי מתחלתו אי נמי כלי שנתפרק וצריך אומן בחזרתו כל שהחזירו לא מיקרי בנין בכלי, אלא עושה כלי מיקרי, ומחייב משום בונה, ומשום הכי חיישינן לשמא יתקע, דכל כהאי גוונא מלאכת אומן הוא. עכ"ל. למדתי מזה דאין הכי נמי כפי פירוש רש"י שפירש בכאן בכירה משום בונה, אין הכי נמי דגבי שידה תיבה ומגדל אית ביה משום בונה, ולעיל פירש באופן אחר וחזר בו בכאן, או מספקא ליה כמו שכתב הר"ן ז"ל. והרמב"ם ז"ל [פ"י הלכה י"ג] כתב בפירוש, התוקע עץ בעץ, בין שתקע במסמר בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד הרי זה תולדת בונה וחייב. אלמא דסבירא ליה להרב ז"ל דכל גזירת שמא יתקע אית ביה משום בונה. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

שפא) שם בהגה אלא אם כן ישב עליו כך פעם אחת קודם השבת. תמיה לי על הגה זאת, דכיון דהאיסור הוא משום גזירה שמא יתקע מה לי ישב עליו קודם השבת או לא ישב עליו. ושמא יש לומר דכיון דישב עליו מבעוד יום ולא תקע גלי אדעתיה דסגי ליה בהכי בלא תקיעה. זה נראה ליישב דברי ההגה. אבל בתרומת הדשן [סימן ע"א] שהוא בעל דין זה לא זכר מזה כלום ולא חילק כלל, והובאו דבריו בבית יוסף (סוף סימן שי"ג).

גם אסור להכניס הרגל לשם משום בנין. כלומר גזירה שמא יתקע, שאף על פי שהוא רפוי כיון דדרך רגלי הספסלים להיות תקועין, גזרינן ביה דשמא יתקע. בית יוסף (סוף סימן שי"ג).
(משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

שפב) שם בהגה אלא אם כן ישב עליו כך פעם אחת קודם השבת. כתב בספר מלבושי יו"ט [סקי"ב] על הלבוש [סעיף ט"ז] דזה התנאי אלא אם כן ישב וכו', ליתא בתרומת הדשן [סימן ע"א], ואיני יודע מנא ליה, דלא דמי לכל הני דלקמן (מסעיף כ' ולהלן) דהתם מועיל ישיבה ליחדן ולהוציא אותן ממה שהיו מוקצים, אבל הכא דטעמא דגזירה שמא יתקע, למה תועיל הישיבה שמבעוד יום לענין זה. ולכן נראה לי לאסור אף בישב עליו מבעוד יום. עכ"ל. (ארחות חיים – ספינקא – סקי"ד)

שפג) שם בהגה אלא אם כן ישב עליו כך פעם אחת קודם השבת. ובמלבושי יו"ט [סקי"ב] אוסר אפילו ישב עליו מבעוד יום. (באר יעקב – קרויזר – סקמ"ו)

שפד) שם בהגה אלא אם כן ישב עליו כך פעם אחת קודם השבת. עיין מגן אברהם (סקל"ג). נ"ב: לא זכיתי להבין דבריו, יען דהכא מיירי שמניחו על ספסל אחר, ובהכי לא גזרו שמא יתקע, כמבואר בדברי הרב תרומת הדשן [סימן ע"א] שהביא הרב בית יוסף ז"ל (בסוף סימן שי"ג), ולא אסר על ספסל אחר אלא משום חומרא[190]. והכי מסתברא, דלא אפשר שיתקע ספסל זה בספסל אחר, עיין מה שכתב הט"ז הכא [סקי"ד] והרב דרכי משה בסוף סימן שי"ג [אות ב'] שסתם וסמך על פירושו וביאורו דהכא [אות ו']. (מגן בעדי)

הערות וציונים

188. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד' בסימן רע"ט אות קפ"א. **189.** נדפס באוצר ההלכה שם. **190.** נראה שלמד כן מסיום דברי תרומת הדשן: וכן ראוי להחמיר. עכ"ל. אבל הרמ"א כאן כתב "אסור", וכן כתב כאן בדרכי משה (אות ו') בשם תרומת הדשן "דאסור לטלטלה", ומשמע שאינו חומרא אלא אסור מדינא. וכך הבינו כל הפוסקים שאסור מדינא.

באר הגולה

ס. שם קכ״ד [ע״ב] וביצה (ל״ב) [לא:]:
ע. שבת מ״ב [ע״א]:
(*) ודין גחלת ברשות הרבים בסימן (של״ח) [של״ד סעיף כ״ז]:

יז ס**לבנים שנשארו מהבנין מותר לטלטלם, דמעתה לא קיימו לבנין אלא למזגא** (פירוש, להסמך ולשבת עליהן. רש״י שבת דף קכ״ה ע״ב ד״ה צאו) **עלייהו. ואם סדרם זה על זה, גלי אדעתיה שמקצן לבנין ואסור לטלטלם:**

יח ע**קוץ המונח ברשות הרבים, מותר לטלטלו פחות פחות מארבע אמות, ובכרמלית מותר לטלטלו להדיא, משום דחיישינן שמא יזוקו בו רבים, ובמקום הזיקא דרבים לא גזור רבנן שבות**(*)**:**

אוצר ההלכה

סעיף יז

שפה) סעיף י״ז לבנים שנשארו מהבנין מותר לטלטלם. אפילו מחמה לצל דתורת כלי עליהם. אשל אברהם [סקל״ו]. (באר יעקב – קרויזר – סקמ״ז)

שפו) שם ואם סדרם זה על זה וכו׳ ואסור לטלטלם. אפילו לצורך גופו ומקומו דבטל מתורת כלי. אשל אברהם [סקל״ו]. (באר יעקב – קרויזר – סקמ״ח)

סעיף יח

שפז) סעיף י״ח קוץ המונח וכו׳. כתב המג״א (סקל״ז), דלא התירו וכו׳ דלא הוה ליה לסלקו מאתמול. כצ״ל. (שמוש חכמים)

שפח) שם קוץ המונח וכו׳. כתב במג״א (סקל״ז), [כתב הריב״ש (סימן ת״א) ודוקא קוץ שאינו נראה וכו׳ אבל גחלת של עץ כל זמן שיהיה בה כח לשרוף תהיה אדומה ויכירו בה, כן כתב בה״ג [הלכות שבת פרק כ״ד עמוד קל״ט] וכו׳] וצ״ע דאמרינן בגמרא [ביצה כח:] [שפוד של עץ שרי לטלטלה שלא יזוקו בו] וכו׳. אין כאן צריך עיון כלל לע״ד, דודאי השפוד אף שלא בערה בו אש כלל יהיה חם מחמת שנתחמם בעת הצליה כמו הבשר, וכל דבר אשר יבא באש ויתחמם יכווה הנוגע בו, אבל גחלת זו שמונחת ברשות הרבים כל כך עד דאזיל סומקא מינה, כבר נצטננה ואין בה כח לשרוף. ועוד יש לומר דאין הכי נמי, דאף אחרי כן יש בה כח לפעמים לשרוף, אלא דהא קמשמע לן אף דמותר לכבות מפני כדי שלא יזוקו, כל זמן שהאש בוער בה והיא אדומה אסור לכבות, דניכרת היא ולא יזוקו ולמה יכבנה בחנם.

אבן צ״ע על הריב״ש שהביא דברי בה״ג אלו, שבה״ג כתב כן בדברי שמואל פרק כירה (דף מ״ב ריש ע״א) אמר שמואל מכבין וכו׳, והוא סבירא ליה דאפילו מלאכה דאורייתא מותר לעשות מפני היזיקא דרבים, ולהכי מותר לכבות גחלת של מתכת, ואף לרבי יהודה דסבירא ליה מלאכה שאין צריך לגופה חייב, וזה מלאכה הוא דמצרף. אבל בשל עץ אסור משום דמינכר, כמו שכתב הריב״ש. והיינו דוקא לרבי יהודה, וכיון דמלאכה דאורייתא היא ואין היזיקה מצוי כל כך דנראה האש בוער בה לכן אסור. אבל לרבי שמעון אפילו הכי מותר, דכיון דאין זה רק איסור דרבנן, דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, אף שאין היזיקה מצוי כל כך, אפילו הכי משום חשש היזיקא דרבים שרי. ומזה הוכיחו שם דשמואל במלאכה שאינה צריכה לגופה כרבי יהודה סבירא ליה, דאי כרבי שמעון אפילו של עץ שרי, עיין בר״ן פרק כירה [יט: ד״ה ומהא] בההיא דשמואל שביאר כל זה. וכיון שאנן כרבי שמעון קיימא לן במלאכה שאינה צריכה לגופה, אף של עץ והיא בוערת מותר לכבותה. ואולי כתב כן להפוסקים כרבי יהודה במלאכה שאינה צריכה לגופה, והרמב״ם [פ״א ה״ז] מכללם. וזהו דעת המחבר בסוף סימן של״ד, דסתם להתיר בשל עץ דלא כהרמב״ם [פי״ב ה״ב], וכן כתב מגן אברהם [שם סקל״ה].

ומה שכתב המג״א מכל מקום צריך עיון וכו׳, יש ליישב שהושלך האבן שם בשבת. (חמד משה – סק״ז)

שפט) שם קוץ המונח וכו׳. כתב הרב מג״א [סקל״ז], כתב הריב״ש (סימן ת״א), ודוקא קוץ שאינו נראה וכן גחלת של מתכת וכו׳, וצ״ע וכו׳. עיין לשונו בספרו. ואפשר לומר דהיינו טעמא דלא שרי התם טלטול גמור אלא דשומטו ומניחו בקרן זוית כמו שכתב שם הטור [סימן תקי״ח]. עיין שם בבית יוסף. ועוד דהתם כיון דמעיקרא בהיתר טלטלו ליטול מעליו הבשר, היינו טעמא דשרינן ליה שלא ישליכנו באמצע הבית ויזוקו בו בני הבית, אלא מניחו בקרן זוית. עוד אפשר דאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים, כדאמרינן בבבא קמא [כז:], הילכך כל מידי דמזיק דאיכא ברשות הרבים שרי לטלטוליה שלא יוזקו רבים, אבל גחלת [של עץ] דוקא הוא דלא חיישינן דיוזקו, דאיידי דהוי סומקא שלטא ביה עינא, וגחלת של מתכת כיון דלאו סומקא איהו הוה ליה כשאר דברים דחיישינן שמא יוזקו. ודברי ההלכות גדולות שכתב ריב״ש הוא פרק כ״ד [מהלכות שבת עמוד קל״ט], ומסיק דרבי יהודה מחייב על מלאכה שאינה צריכה לגופה בין בגחלת של מתכת בין בשל עץ, ושמואל כרבי יהודא, אלא דבגחלת של מתכת דאית ביה היזקא לרבים פליג עליה, ורבי יהודה לית ליה היזק לרבים. יע״ש. וקשה לי דכיון דשמואל כרבי יהודה סבירא ליה במלאכה שאינה צריכה לגופה דחייב עליה מדאורייתא, איך יתיר לעשותה לכתחלה במקום היזקא דרבים. וצריך לומר דמשום סכנה נגע בה שאפשר שיבא לידי סכנה. (נהר שלום – סק״ט)

אוצר ההלכה

שצ) שם קוץ המונח וכו'. כתב המג"א (סקל"ז), וצ"ע דאמרינן בגמרא [ביצה כח:] שפוד של עץ שרי לטלטלה וכו'. ודבריו אינם מובנים, דהגמרא איירי בשפוד של עץ שלא נשרף העץ, רק השפוד היה מונח בתנור שיש בה אש, וא"כ אפשר דהעץ חם הרבה ולא ניכר החום, בהא ודאי חיישינן. מה שאין כן גבי גחלת שהם (שכרין) [ניכרין] החמימות מחמת האש ולא חיישינן. וק"ל. (מתוק מדבש)

שצא) שם קוץ המונח וכו'. יש מי שכתב דדוקא קוץ שאינו נראה וכן גחלת של מתכת שאין מכיר בה, אבל בשאר דברים לא, שהרי יש לאדם עינים לראות. זה החילוק בין דברים הנראים לשאינן נראין אינו נכון לאסור שבות במקום היזק, דהא אמרינן פרק המניח [בבא קמא כז:] שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים ומוציאין ממון, כל שכן שנדחה שבות. הרשב"ץ בתשובותיו (ח"א סימן קל"ז). והחולק הוא הריב"ש [סימן ת"א], ועיין באחרונים.
(ברכי יוסף – סק"א)

שצב) שם קוץ המונח וכו'. כתב המג"א (סקל"ז), צ"ע אם יש להתיר באבן ונראה דלא. כצ"ל. (חדושי מוהרמ"ז)

שצג) שם קוץ המונח וכו'. הרב מגן אברהם [סקל"ז] תמה על הריב"ש (סימן ת"א) דאסר גחלת של עץ ואבן, מסימן של"ד [סעיף כ"ז] וסימן תקי"ח [סעיף ג'] אפילו של עץ דנראה לכל, שרי. ע"ש. וכתב הרב אליה רבה [סקמ"ד] דאישתמיטתיה מה שכתב הר"ן בפרק כירה [יט: ד"ה ומהא] דהיינו דוקא לרבי יהודה [צג.], אבל לרבי שמעון דמלאכה שאינה צריכה לגופה דרבנן, אפילו של עץ מותר. ע"ש. ולא ראה גוף תשובת הריב"ש דאסר בהדיא אפילו שבות דרבנן. ע"ש. והרשב"ץ (ח"א סימן קל"ז) חלק עליו והתיר שבות דרבנן. ע"ש בחידושי הרשב"א [מב.] מוכח בהדיא כהריב"ש דאפילו שבות דרבנן אסור. ע"ש. ועיין מה שכתבתי סימן של"ד [סק"ח]. (ערך השלחן – סק"ח)

שצד) שם קוץ המונח וכו'. כתב הרב מג"א (סקל"ז) על מה שכתב הריב"ש בתשובה [סימן ת"א] דדוקא גחלת של מתכת שאין חומה ניכר וכו', אבל גחלת של עץ כל זמן שיהא בה כח לשרוף תהא אדומה ויכירו בה. וצ"ע דהא אמרינן בגמרא [ביצה כח:] שפוד של עץ שרי לטלטלה שלא יזוקו בה וכו'. יע"ש. וראיתי להרב חמד משה ז"ל [סק"ז][191] דתירץ לקושיא הלזו, וזה לשונו: אין כאן צ"ע, דודאי השפוד אף שלא בערה בו אש כלל יהא חם מחמת שנתחמם בעת הצלייה כמו הבשר, וכל דבר אשר יבא באש ויתחמם יכוה הנוגע בו. אבל גחלת זו שמונחת ברשות הרבים כל כך עד דאזיל סומקא מינא, כבר נצטננה ואין בה כח לשרוף. אלו דבריו ז"ל. ולע"ד לא זכיתי להבין דבריו, דהרי בש"ס דפסחים (דף ע"ד ע"א) פריך, וניתי של מתכת, איידי דחם מקצתו חם כולו, מתני' דלא כרבי יאודה, דתניא רבי יאודה אומר כשם ששפוד של עץ אינו נשרף כך שפוד של מתכת אינו מרתיח. אמרו לו זה חם מקצתו חם כלו, וזה חם מקצתו אינו חם כולו. מבואר מסוגיא זו דשפוד של עץ אינו מתחמם השפוד כלו אלא מקצתו המגולה לבד, ומסתמא כיון שאינו חם כולו, אחר שהוציאו הבשר ממנו אין בו כח כדי שישאר בו החמימות, כיון דאיקרא בשעה שהבשר עליו לצלותה על גבי האש לא נתחמם כולו, וא"כ ודאי דכשהסירו הבשר ממנו והשליכו אותו לארץ אזדא ליה החמימות. ואיך קאמר הרב חמד משה דיש לחוש דאחר שהוציאו הבשר ממנו יהא נכוה הדורס עליו, הפך משמעות הש"ס הנזכר. וצריך ישוב אצלי.
(חלקו של יוסף)

שצה) שם קוץ המונח וכו'. כתב המג"א (סקל"ז) קוץ וכו', [כתב הריב"ש (סימן ת"א) ודוקא קוץ שאינו נראה וכן גחלת של מתכת אין חומה ניכר שאף בתר דאזיל סומקא יש בה כח לשרוף, אבל גחלת של עץ כל זמן שיהיה בה כח לשרוף תהיה אדומה ויכירו בה], כן כתב בה"ג [הלכות שבת פכ"ד עמוד קל"ט]. עיין מחצית השקל, דלבה"ג גם במתכות איסור תורה. ע"ש. ולא זכיתי להבין, דבשבת (דף מ"ב ע"א) פריך, ואי סלקא דעתך סבר כרבי שמעון, אפילו של עץ נמי, ומשני במלאכה שאינה צריכה לגופה סבר שמואל כרבי יהודה. ע"ש. ואי אמרת כדעת בה"ג דלהכי בשל עץ אסור דאין מזיק [ד]כשהיא אדומה יכירו בה, מאי פריך אפילו של עץ נמי, דכיון דליכא היזק שפיר דאסור, דמלאכה שאינה צריכה לגופה אסור אפילו לרבי שמעון לכתחילה, כדאיתא בסימן רע"ו (רע"ז), ועיין בט"ז סימן רע"ח, ובסוף סימן של"ד. גם קשה מאי משני דשל עץ אסור דסבר כרבי יהודה, הא בשל מתכות נמי איסור דאורייתא, ואפילו הכי מותר לכבות משום היזק, והוה ליה לגמ' לשנות דבשל עץ ליכא היזק. ועיין בהר"ן שם [יט: ד"ה ומהא]. ועיין מה שכתבתי בסימן תקי"ח (בט"ז סק"ג). ע"ש.
(דברי צבי)

שצו) שם קוץ המונח וכו'. עיין מגן אברהם [סקל"ז] בשם בה"ג [הלכות שבת פכ"ד עמוד קל"ט] וריב"ש [סימן ת"א]. ועיין תשובת תשב"ץ (ח"א סימן קל"ז) שהביא גם כן מדברי רמב"ן [מב. ד"ה אבל] בשם בה"ג כן. אבל בבה"ג שלנו איתא להיפוך, דבמתכות יש בו סומקא דחזו לה אינשי מה שאין כן בשל עץ. והוא הקשה על זה מש"ס דבבא קמא ריש פרק שלישי [כז:] וחושן משפט סימן (ת"ב) [תי"ב] שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים, ודחה החילוקים הנ"ל. ע"ש. ועיין בתוספת שבת [סקנ"ט] שהביא בשם גדול אחד שהקשה מש"ס דבבא קמא, ונדחק ליישבו. ולא ראו דברי התשב"ץ. [הערת מהרש"ם]. (ארחות חיים – ספינקא – סקט"ו)

הערות וציונים

191. נדפס לעיל אות שפ"ח.

אוצר ההלכה

שצז) שם קוץ המונח וכו'. כתב המג"א (סקל"ז), צ"ע אם יש להתיר באבן, כי נראה דלא התירו אלא בדבר שלא היה מונח שם מערב שבת, עיין סימן שכ"ב סוף סעיף ד' [במג"א סק"ד]. ע"כ. והאליה רבה (ס"ק (ל"ז) [מ"ה]) חולק על זה. והרב ז"ל [ש"ע הגר"ז סעיף מ"ט] השמיט דבר זה. ומה שכתב המג"א מהא דסימן שכ"ב (סוף סעיף ד'), זה לענין כבוד הבריות, ועיין מג"א סימן י"ג (סק"ח). אבל לא היכא דמותר משום היזק רבים.
(תהלה לדוד – סקכ"ד)

שצח) שם קוץ המונח וכו'. כתב הרב באר היטב (סקכ"ט) בשם המג"א (סקל"ז), דוקא קוץ שאינו נראה וכו'. דוקא היזקא דרבים, אבל של יחיד לא התירו. וזכוכית דסעיף ו' טלטול מוקצה התירו גם בשל יחיד, מה שאין כן טלטול ארבע אמות בכרמלית, דשבות חמור הוא. אשל אברהם [סקל"ז].
(באר יעקב – קרויזר – סקמ"ט)

שצט) שם קוץ המונח וכו'. עיין מג"א (סקל"ז). נ"ב: לא ידעתי מאי קושיא, דאיכא למימר שהריב"ש [סימן ת"א] והבה"ג [הלכות שבת פכ"ד עמוד קל"ט] משמע להו דההיא דשפוד של עץ דסימן תקי"ח [סעיף ג'] מיירי בשפוד קטן שאינו נראה, דאטו בסומין עסקינן שאינם רואין אפילו לשפוד גדול. וההיא דסוף סימן של"ד נמי לא קשיא, דאיכא למימר דקים להו כסברת הרמב"ם [פי"ב ה"ב] דהתם. ונהי שהרמב"ם לאו מטעמייהו אסר לה, עיין מה שכתבו הרב בית יוסף והט"ז שם [סקכ"א], מכל מקום סבירא ליה כוותיה ולא מטעמיה, דלדידהו אפילו לרבי שמעון דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, מכל מקום בשל עץ אסור כיון שהיא אדומה ויכירו בה. וההיא דסימן שכ"ב סעיף ד' [במג"א סק"ד] לע"ד שאני, כיון שהקיסם אינו מזיק לרבים, על כרחנו לא התירו ליטלו, אבל אבן קטן שאינו נראה ורבים נזוקין בו, איכא למימר דמותר ליטלו, דמה שלא סלקו מאתמול מי לא עסקינן ששכח, עיין סימן ש"ט (סעיף ד') ומה שכתב שם המג"א (סק"ו), או שנפל ביום השבת מן הכותל, או שהעכו"ם זרקו אותה ביום השבת. ותו לא מידי.
(מגן בעדי)

ת) שם קוץ המונח וכו'. כתב המג"א (סקל"ז), כתב הריב"ש [סימן ת"א] דוקא קוץ שאינו נראה וכן גחלת של מתכת וכו', אבל של עץ כל זמן שהיא שורפת היא אדומה וכו', כן כתב בה"ג [הלכות שבת פכ"ד עמוד קל"ט]. וכן אבן גדולה הנראה וכו'. והקשה עליו דהא מבואר לקמן [סוף סימן של"ד] דאפילו של עץ מותר. אבל הרי כתב זה בשם בה"ג, והא כתב שם אליבא דמאן דאמר [מלאכה שאינה צריכה לגופה] דאורייתא. ע"ש. וגם הריב"ש מקשה שם עליו, אלא שכתב זה לראיה, דכמו דהבה"ג חילק למאן דאמר דאורייתא בגחלת של עץ וכו', הכא נמי כאן באבן גדולה. אלא לדידן קיימא לן דגם בגחלת אדומה יש חשש, אבל באבן גדולה לכולי עלמא יש לומר דאין להקל. גם מה שהקשה משפוד שצלו בו בשר, פשוט דאין לדמות היזק בית דשכיחי תינוקות וגם אין (עושין) [עשויין] ליזהר כמו ברשות הרבים. ודברי הריב"ש ברורין.
(חבל יוסף – גנזי חיים)

תא) שם קוץ המונח וכו'. עיין מגן אברהם (סקל"ז), ועיין מחצית השקל, ורוב דבריו יוצאים מאליה רבה [סקמ"ד], ואבאר קצת. הנה הבה"ג [הלכות שבת פכ"ד עמוד קל"ט] נראה דהיתה לפניו גירסא בסוף פרק האורג (דף ק"ז ע"א). והיינו דבדף מ"ב ע"א הקשה הש"ס, אי שמואל סבירא ליה כרבי שמעון, למה אוסר גחלת של עץ המונח ברשות הרבים לכבותה, ומסיק דשמואל סבירא ליה כרבי יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב. והקשה בפרק האורג למה התיר שמואל צידת נחש, ומתרץ דבמקום היזק לא סבירא ליה כרבי יהודה. וצריך לומר דסבירא ליה דזה הוי סכנה. ואח"כ הקשה אם כן למה מחלק שמואל בין גחלת של עץ למתכות, ועל זה משני דגחלת של מתכות היזק שכיחא [אפילו לבתר דאזיל סומקא] אבל של עץ [כל זמן שיהיה בה כח לשרוף] אדומה. וצריך לומר דאי סבירא ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור. אף של עץ דאין היזק מצוי כל כך מכל מקום מותר, כיון דאין כאן רק איסור דרבנן, וזה מבואר באליה רבה. ומכל מקום לא אדע במה מתרץ קושיית המג"א מעל הריב"ש, דמשמע מדברי הריב"ש דאבן אסור לטלטל, אף דאין כאן רק איסור מוקצה, והרי אין כאן רק איסור דרבנן, והרי בשפוד שצלו עליו מותר איסור מוקצה. ונראה שהוא באמת קשה, זולת אם נאמר דשפוד אין כל כך ניכר, אבל בניכר לא הותר איסור מוקצה, דחמיר ממלאכה שאינה צריכה לגופה. ואך זה קשה על המחבר, אם יסבור דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, למה אסור לטלטל ברשות הרבים רק פחות פחות מארבע אמות, הא זה גם כן הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה. ורבינא אולי סובר כשמואל במלאכה שאינה צריכה לגופה. והישועות יעקב [סקי"א][192] מתרץ בדברים נעימים על דרך הפלפול, ומכל מקום קצת יש ליישב כדבריו בפשוט גם כן, דבכרמלית איסור הוצאה במלאכה שאינה צריכה לגופה עדיף לטלטל כאחת, משיעבור הרבה פעמים איסור מוקצה, אבל ברשות הרבים עדיף למעט בהוצאה. ודו"ק. (גנזי חיים – סקי"א)

תב) שם קוץ המונח ברשות הרבים וכו'. עיין מה שכתבתי לעיל סימן רע"ט סעיף ד'[193] בס"ד. (בתי בנסיות)

תג) שם קוץ המונח ברשות הרבים מותר לטלטלו פחות פחות מארבע אמות וכו'. צריך עיון קצת בשבת (דף מ"ב ע"א) מכבין גחלת וכו', אמר רבינא הלכך קוץ ברשות הרבים מוליכו פחות מארבע אמות. וצ"ע (דבדף קנ"ג ע"ב) דמתירין שבות במי שהחשיך בדרך, ואמרינן שם שלא רצו לגלות דמותר להוליכו פחות מארבע אמות, א"כ מוכח דשבות הולכה פחות מארבע אמות חמור,

הערות וציונים

192. נדפס לקמן אות ת"ד. **193.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד' בסימן רע"ט אות קי"א.

אוצר ההלכה

א״כ היכי יכול רבינא למילף הולכה פחות מארבע אמות משבות דמכבין. (דברי צבי)

תד) שם קוץ המונח ברשות הרבים מותר לטלטלו פחות פחות מארבע אמות, ובכרמלית מותר לטלטלו להדיא. בש״ס דשבת (דף מ״ב ע״א) מבואר דברשות הרבים מטלטל פחות פחות מארבע אמות ובכרמלית אפילו טובא נמי. מבואר מזה דאיסור דרבנן שרי משום היזק רבים, אף דאפשר שיטלטל בכרמלית גם כן פחות פחות מארבע אמות דאז יהיה איסור יותר קל. ומכל מקום כיון דאינו רק איסור דרבנן, לא בעינן שיוציא פחות מארבע אמות, ויוכל להוציא ולטלטל אף ארבע אמות ביחד. אם כן הוא הדין לדידן דקיימא לן דמלאכה שאינה צריכה לגופה אינו רק איסור דרבנן, אם כן אף ברשות הרבים מותר לטלטל ארבע אמות ביחד, והך סוגיא לרבי יהודה דסבירא ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, אבל להפוסקים דסבירא להו דמלאכה שאינה צריכה לגופה רק מדרבנן קשה. וכבר נשאלתי בזה מגדול אחד מחכמי דורנו[194]. וזאת הנראה לי, דבאמת לכאורה טעמא בעי אמאי לא נימא גם בכרמלית שיטלטל פחות פחות מארבע אמות, דפשיטא דכל מה דאפשר לעשות באופן היותר היתר נעשה.

אמנם הדבר נכון על פי מה שכתבתי לעיל [סק״א][195] מה שכתב הרע״ב [עירובין פ״ג סוף מ״ג], דאף דלא גזרו על שבות בין השמשות, היינו שבות אחד, אבל שני שבותים חמירי כשל תורה וגזרו עליהן בין השמשות. ולפי זה קשה מנא ליה להש״ס מהך דמותר לכבות של מתכת ברשות הרבים, משום דאין כאן רק איסור דרבנן והתירו משום היזק רבים, דהתירו לטלטל הקוץ בכרמלית או ברשות הרבים פחות מארבע אמות, הרי כאן יש שני שבותים, האחד הוצאה וטלטול ברשות הרבים בפחות מארבע אמות הוצאה גמורה בכרמלית וגם טלטול מוקצה. אמנם לשיטת הראב״ד [הלכות שבת סוף פכ״ד] דטלטול גזירה משום הוצאה הוא, אם כן הוי כאן שבות אחד דהוצאה בכרמלית או פחות מארבע אמות גזירה אטו הוצאה גמורה הוא, וגם מוקצה אסרו אף בביתו משום גזירה אטו הוצאה, אם כן אתי שפיר. ולשיטת רבינו דמוקצה גזירת חכמים לעצמה הוא ולא משום גזירה אטו הוצאה, אם כן יש כאן שני שבותים ומנא ליה להתיר.

אמנם הדבר נכון על פי מה שכתבתי לעיל סימן (ש״ז) [ש״ז סק״ז][196], הא דגזרו על שני שבותים בין השמשות היינו כשבאים כאחד, אבל אם כל אחד מהשבותים בא בפני עצמו, א״כ מיקרי בכל פעם רק שבות אחד. א״כ בזה בעת שמטלטל רק פחות מארבע אמות אין כאן איסור טלטול ברשות הרבים, דהרי פחות מארבע אמות מותר לטלטל אף לכתחלה כמו שיבואר לקמן. וכשמטלטל עוד עד יותר מארבע אמות כבר המוקצה בידו, והיכי שהוא בידו מותר לטלטל יותר כמבואר לעיל [סימן רס״ו סעיף י״ב בהגה] בשם האגודה [ביצה סימן ה׳] שכתב כן, וכבר הארכתי בזה לעיל [סק״ט][197], ואין כאן רק שבות דהוצאה. ואמנם במטלטל יותר מארבע אמות, והיינו בפחות פחות מארבע אמות, כבר כתבתי לעיל שצריך לישב אחר שיגיע סמוך לארבע אמות, ואחרי זה יעמוד ויטלטל עוד. זהו לדעת רבנו ירוחם [נתיב י״ב ח״ו דף ע״ה ע״ג], וא״כ איך יטלטל פחות פחות מארבע אמות, הרי כיון שישב בינתיים ואחרי זה הולך לדרכו עד ארבע אמות או יותר הוי טלטול מחדש ואסור משום מוקצה, וא״כ בא בבת אחת איסור מוקצה ואיסור טלטול בפחות פחות מארבע אמות, דבשלמא טלטול הראשון לא היה בדעתו רק על פחות מארבע אמות, אבל טלטול השני לטלטל עד יותר מארבע אמות הוי שבות וגם טלטול מוקצה. וצריך לומר דאף שני שבותין התירו משום היזק רבים, והרי לדעת הרבה פוסקים היכא דאי אפשר בענין אחר, אף איסור תורה מתירין, דהוי כמו סכנה, ואף לדידן מתירין שני שבותין כיון דאי אפשר בענין אחר, אבל בכרמלית יותר טוב שיטלטל כאחד ולא יפסיק בינתיים, דאז כיון דהמוקצה בידו מותר לטלטל יותר, אבל כשיטלטל פחות פחות מארבע אמות, הרי בכל פעם טלטול חדש ושייך איסור מוקצה. וזה ברור מאד. והנה [כל זה] לשיטת הרמב״ם [שם] דמוקצה מטעם אחר קאסרינן, אבל לדידן דמטעם הוצאה, הוי שבות אחד כמו שכתבתי לעיל, וא״כ היה לן להתיר פחות פחות מארבע אמות, ולאסור טלטול ארבע אמות כאחד, כיון דליכא כאן שני שבותים. וצריך לומר דכיון דחז״ל אסרו כרמלית מטעם דהוי כמו רשות הרבים, וטלטול מוקצה הוא ענין אחר שגזרו אטו שמא יוציא, הרי הם חלוקים בענינם, והוי כמו שני שבותים. אבל ברשות הרבים ממה נפשך, אי חשבינן מלאכה שאינה צריכה לגופה כמלאכה גמורה הרי מטלטל ארבע אמות ברשות הרבים, ויותר טוב שיטלטל פחות פחות מארבע אמות, דאף דאיכא איסור מוקצה, מכל מקום אין כאן חשש איסור תורה. ואי אמרת דעיקר איסור במלאכה שאינה צריכה לגופה שמא יוציא לצורך גופו וגזרו במלאכה שאינה צריכה לגופה אטו מלאכה הצריכה לגופה, דהיינו שבפעם אחרת יוציא לצורך גוף הענין, א״כ הדר הוי ליה כמו איסור מוקצה, שגזרו אטו הוצאה לצורך, והרי זה שבות אחד. ודו״ק היטב. (ישועות יעקב – סק״א)

תה) שם קוץ המונח ברשות הרבים מותר לטלטלו פחות פחות מארבע אמות, ובכרמלית מותר לטלטלו להדיא. כן אמרו בשבת (דף מ״ב ע״א), אמר רבינא הלכך קוץ ברשות הרבים וכו׳. והרב בעל תוספת שבת [סקנ״ט] הקשה דמאי ראיה, דבשלמא גחלים של מתכות ברשות הרבים דליכא רק חד שבות דכיבוי הוא דהתירו משום היזיקא, אבל כאן דאיכא תרי שבותין, שבות דטלטול ושבות דפחות פחות מארבע אמות אפשר דלא התירו. וכעין זה חלקו לענין בין השמשות דשני שבותין גזרו בין השמשות, כמו שכתב הרע״ב פרק שלישי דעירובין [משנה ג׳], והוא הדין בזה. והנה דבר גדול דיבר בזה. ולפענ״ד נראה דלא קשיא, דלא מיבעיא

---

194. וכן הקשה הרב תוספת שבת (סקנ״ט). **195.** נדפס לעיל אות ד׳. **196.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו׳ בסימן ש״ז אות תק״י. **197.** נדפס לעיל אות פ״ה.

אוצר ההלכה

לשיטת רב האי גאון ודעימייהו דבשל מתכות התירו אף איסור דאורייתא, ומטעם דהוא היזיקא דרבים וכמו שכתבו הרשב״א [שם ד״ה אבל] והר״ן [יט: ד״ה ומהא] דשייך משום מצרף, ואם כן פשיטא דאם הותר איסור תורה מכל שכן שני שבותין. אלא אף לדעת החולקים, על כל פנים איכא כאן משום מצרף, רק שהרשב״א כתב [שם ד״ה גחלת] דאינו רק דרבנן דכל צירוף אינו רק דרבנן. עיין שם בחידושיו. על כל פנים יש כאן שני שבותין צירוף וכיבוי. וזה ברור. ובלאו הכי יש לומר דכיון דהעברת הקוץ הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה כמו שכתב הרמב״ם פרק ראשון משבת [הלכה ז׳], וא״כ לכך התירו אף שני שבותין. אך זה אינו דגם שם מלאכה שאינה צריכה לגופה. מיהו לפי מה שכתבתי דיש איסור משום מצרף, וצירוף הוה מלאכה הצריכה לגופה. איברא לפי מה שכתב הרב המגיד (פי״ב משבת ה״ב) דכשאינו מתכוין ליכא איסור צירוף, אם כן כאן שאינו מתכוין ליכא צירוף. אמנם כבר כתבתי במקום אחר דבאמת דברי הרב המגיד תמוהין, וכמו שהאריך הלחם משנה. ועיין סימן שי״ח (סעיף י״א) ובדגול מרבבה [על המג״א שם סקל״ז]. וכתבתי דעל כרחנו לא כתב זאת רק לדידן דדבר שאינו מתכוין מותר, לכך בצירוף מותר, דלא שייך לגזור אטו מתכוין, וכמו שכתב הרב המגיד דכל שאינו מתכוין אינו עושה מלאכה כלל ולא שייך לגזור אטו מתכוין. אבל לרבי יהודה אסור אף בלא מתכוין, ושייך צירוף דסוף סוף המלאכה נעשתה, ואם כן ממילא שפיר למד רבינא משם, דהרי שם לרבי יהודה איכא איסור תורה בצירוף או על כל פנים איסור דרבנן, ואם כן איכא שני שבותין, ואפילו הכי מותר במקום היזק, והוא הדין בזה. ובזה מיושב היטב קושיית התוספת שבת הנ״ל, דלשיטת הטור דגחלת של עץ נמי שרי ומשום דקיימא לן כרבי שמעון דמלאכה שאינה צריכה לגופה מותר, ואם כן מהראוי דגם להוליך הקוץ ארבע אמות ברשות הרבים נמי לשתרי. ולפי מה שכתבתי אתי שפיר, דלרבי שמעון שוב אין ראיה דהתירו שני איסורים, דהא לא שייך צירוף לדידיה, ולכך לא התיר רק פחות פחות מארבע אמות, ואם כן מלבד המלאכה שאינה צריכה לגופה איכא שני שבותין והתיר, וכמו שכתבתי לעיל.

והנה התוספת שבת תירץ דבאמת מהראוי להתיר אף ארבע אמות, רק דכל מה דנוכל לעשות בהיתר יותר נעשה. ע״ש. ובזה ממילא יש ליישב קושיתי דכאן איכא שני איסורים איסור טלטול ואיסור הוצאה. ולפי מה שכתב התוספת שבת אתי שפיר, דהרי כל איסור הטלטול כתב הראב״ד בפרק כ״ד משבת [הלכה י״ג] דהוא משום שלא יבא להוציא. ע״ש. ולפי זה כאן כיון דמחמת היזיקא דרבים התירו להוציא אף ארבע אמות לרבי שמעון דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, רק דכל כמה דנוכל לעשות בהיתר טפי עבדינן, וא״כ שוב לא שייך טלטול, דאף אם יוציא ארבע אמות ליכא איסורא, דהרי חז״ל התירו איסור זה דהוצאה, וכל שהתירו האיסור הלז לא שייך גזירה דהוצאה. וזה ברור. (שוב ראיתי שבמה שכתבתי לעיל דדוקא לרבי יהודה שייך משום צירוף מה שאין כן לרבי שמעון, יש ליישב קושיית התוס׳ שם (ד״ה אפילו), שהקשו דמה סלקא דעתיה דמקשה). (דברי שאול – עדות ביוסף)

תו) שם קוץ המונח ברשות הרבים מותר לטלטלו פחות פחות מארבע אמות, ובכרמלית מותר לטלטלו להדיא. והקשה בתוספת שבת [סקנ״ט], להטור דסבירא ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, קוץ נמי יהא מותר לטלטלו להדיא, דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, כמו שכתב בסימן של״ד [סעיף כ״ז] דגחלת של עץ מותר לכבותו ברשות הרבים, דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה. והנראה לע״ד דיש להבין למה מותר בכרמלית להדיא, הא אפשר לטלטלו פחות מארבע אמות דאינו חמור כל כך. ונראה לי דידוע דעת אגודה [ביצה סימן ה׳], דמוקצה שהוא בידו אין צריך להניחו מיד, וכתב בישועות יעקב בסימן זה [סק״ט][198] דמכל מקום אם עמד או ישב ומוקצה בידו אסור לילך בו, דזה חשוב טלטול חדש. אם כן יש לומר מהאי טעמא אין צריך בכרמלית לטלטל פחות פחות מארבע אמות, דנהי דקיל איסורו לענין הוצאה, חמור איסורו לענין טלטול, דכל פעם שיעמוד ויחזור לילך הוי טלטול חדש למוקצה. ולפי זה מה דהקילו לענין הוצאה, משום הטלטול. וא״כ ברשות הרבים ממש, על כרחנו צריך לטלטל דוקא פחות פחות מארבע אמות, דמבואר בסוף פרק כירה [מג:] דהתירו טלטול מת כדי דלא ליתי לכבויי הדליקה ויבא לאיסור דאורייתא. וכתב הר״ן שם [כ: ד״ה לימא] אף דכיבוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, מכל מקום עיקר איסורו מן התורה אם צריך לפחמין. ע״ש. הרי התירו טלטול מוקצה כדי שלא יעשה מלאכה שאינה צריכה לגופה, אם כן הכי נמי מוטב יטלטל פחות פחות מארבע אמות, אף דמוסיף באיסור טלטול מוקצה, ולא יטלטל להדיא ארבע אמות ויעשה מלאכה שאינה צריכה לגופה. שוב ראיתי קצת מזה בישועות יעקב [סקי״א][199]. ומה שכתבתי נכון יותר בס״ד.

עוד הקשה בתוספת שבת [שם] איך אמר רבינא הלכך קוץ ברשות הרבים וכו׳, הא בקוץ יש שני שבותין, מה שאין כן בגחלת של מתכת ליכא רק שבות אחד. ע״ש. ונלע״ד דיש לדקדק, מה פריך הגמרא שם על מה דאמר שמואל מכבין גחלת של מתכת ברשות הרבים, ואי סלקא דעתך דסבירא ליה כרבי שמעון, גם של עץ הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה. ע״ש. דמאי קושיא, דמלאכה שאינה צריכה לגופה עיקר איסורו דאורייתא וכמו שכתב הר״ן הנ״ל. וצריך לומר דש״ס סבירא ליה גם כיבוי מתכת עיקר איסורו דאורייתא, דהא בנתכוין לצרף הוי דאורייתא, רק באינו מיכוין הוי רק דרבנן, כמבואר ברמב״ם (פי״ב ה״ב), אם כן כל הפטור מצד חסרון כוונתו במתכת דאינו מיכוין לצרף ובעץ דאינו מיכוין לפחמין. והנה בטור סימן של״ד מבואר דמותר לטלטל מוקצה להצניעו מפני הדליקה כדי דלא ליתי לכבויי, ואסור לטלטלו להצניע מפני ליסטים אף דיש לחוש שיוציאו לכרמלית כיון דלא יעשה מכל מקום איסור דאורייתא. ומבואר בבית יוסף שם, דסבירא ליה לטור דלא התירו חד איסור דרבנן טלטול מוקצה מפני חשש

הערות וציונים

198. נדפס לעיל אות פ״ה. **199.** נדפס לעיל אות ת״ד.

יט [ס]**סולם של עליה** [פ*]**שהוא גדול ועשוי להטיח בו גגו אסור לטלטלו, אבל של שובך** [צ]**מותר לנטותו ממקום למקום, אבל לא יוליכנו משובך לשובך, כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבוא לצוד:**

באר הגולה

פ. ביצה ט׳ [ע״א] במשנה ובגמרא [שם ע״ב לדעת הרא״ש שם פ״א סימן י״ד בשם ר״ת, רמב״ם הלכות שבת פרק כ״ו הלכה ז׳]: **פ*.** רא״ש שם בשם ר״ת: **צ.** כבית שמאי שם לענין יום טוב והרמב״ם בפרק כ״ו [שם] וטור:

אוצר ההלכה

שאם לא נתיר לו יעשה שני איסורי דרבנן, טלטול מוקצה והוצאה לכרמלית. ע״ש. והא חשש כיבוי גם כן הוי רק מלאכה שאינה צריכה לגופה, דסבירא ליה לטור (בסימן שי״ו) דפטור. וצריך לומר כמו שכתב הר״ן, דעיקר איסורו מן התורה, רק מכח דאינו צריך לגופה הוי דרבנן, וזה חמור משני איסורי דרבנן. ואם כן דון מינה כיון דמתירין לכבות גחלים של מתכת ברשות הרבים וכן גחלים של עץ למאן דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, כל שכן דמותר לטלטל קוץ פחות פחות מארבע אמות, דעיקר איסורו רק דרבנן אף דיש בו שני שבותין, דמכל מקום המעשה אינו רק עיקרו דרבנן, מה שאין כן בכיבוי עיקר המעשה מן התורה, רק מצד מחשבתו דאינו מיכוין לעשות פחמין או לצרף הוי מדרבנן. ומדויק בזה מה דאמר רבינא שם הלכך וכו׳ אחר הפלפול דש״ס, ולא אמר אחר דברי שמואל לבד, אלא דבלאו הכי הוה אמינא כיבוי גחלת רק שבות אחד ועיקרו דרבנן, וכדעת הרשב״א [מב. ד״ה גחלת] וראב״ד בהשגות (פי״ב מהלכות שבת ה״ב) דצירוף רק איסור דרבנן, וא״כ בקוץ דיש שני שבותים יש לומר דלא התירו. אבל מדפריך אי סלקא דעתך שמואל כרבי שמעון סבירא ליה, גם עץ יתיר, אף דמלאכה שאינה צריכה לגופה עיקרו מן התורה, צריך לומר דגם כיבוי מתכת כשמכוין לצרף מן התורה, וכרמב״ם. ועל כל פנים מדמסיק אם הוי סבירא ליה לשמואל כרבי שמעון, הוי מתיר בשל עץ גם כן, אם כן גם קוץ מותר אף דהוה שני שבותין. ודו״ק מאד. (ערך שי)

תז) שם קוץ המונח ברשות הרבים מותר לטלטלו פחות פחות מארבע אמות ובכרמלית מותר לטלטלו להדיא. ועיין תוספת שבת (ס״ק (נ״ח) [נ״ט]) שהקשה לדעת הטור דסבירא ליה דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, ומכבין (גחלי) [גחלת] של עץ כמו שכתב סוף סימן של״ד, אם כן קוץ ברשות הרבים הא נמי הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, אם כן יטלטלנו אפילו טובא. ותירץ כיון דאפשר בפחות פחות מארבע אמות לא התירו יותר. ע״ש. ובאמת כן משמע בבעל המאור סוף פרק במה מדליקין [יג.] שכתב, דהא מלתא כיון דאפשר בפחות פחות מארבע אמות, לא שרינן לכתחילה להוליכו ארבע אמות. ע״כ. אלא שקשה דאם כן אפילו כרמלית נמי. עתה ראיתי בקני מנורה (סקכ״ט) שכתב כן. ועיין בפרישה [אות י״ח] שכתב דאם יש עכו״ם עדיף לטלטלו ע״י עכו״ם. וכוונתו צריכה ביאור, דהא חזינן דבכרמלית לא הטריחוהו לטלטל פחות פחות מארבע אמות, ולמה יטריחוהו לטלטל ע״י עכו״ם. וכפי הנראה כוונתו כיון דעל ידי עכו״ם יהיה מותר לטלטלו להדיא, ומסתמא אין בזה טורח יותר מלטלטל פחות פחות מארבע אמות, ואם כן אמירה לעכו״ם דהוי שבות דלית ביה מעשה, פשיטא דקיל משבות דפחות פחות מארבע אמות, וכמבואר במי שהחשיך [קנג.] דדוקא אם אין עכו״ם מטלטלו פחות פחות מארבע אמות וכמו שכתוב בסימן רס״ו (סעיף ז׳). (תהלה לדוד – סקכ״ג)

תח) שם ובכרמלית מותר. להדיא[200] משמע מכאן דאין צריך לדקדק בדבריו לעשות הקל הקל. ויש לעיין מיומא (דף פ״ג ע״ב), ועיין לעיל סימן ש״ה ([מג״א] סקי״א), וסימן של״ד [ס״ב, סי״ז], וסימן שי״א (סעיף ב׳), וסימן שי״ב [ס״א], שנחלקו אם הותרו שני שבותים משום כבוד הבריות, וכבר נודעים דברי המעיל צדקה [סימן ט׳] והרע״ב [עירובין פ״ג מ״ג] דשני שבותים לא הותרו (במקדש) בבין השמשות. ובמקום אחר כתבנו בס״ד סברא זו גם לענין שבות במקדש, וכמדומני שכן כתב בשו״ת שואל ומשיב [קמא ח״א סימן קי״א ד״ה והנה ראיתי בצל״ח]. (עובר אורח)

סעיף יט

תט) סעיף י״ט סולם וכו׳. סולם שהיה מחובר לקרקע במקוה, ובשבת קודש נפרד החיבור, נראה דהוה ליה מוקצה. ואודות טלטול סולם, יש חילוקים ביום טוב מלבד מוקצה, ומכל מקום כשכבר הוא בידו בשוגג, כיון שהוא כלי קיל. כן כתב באשל אברהם מהגאון הקדוש מבוטשאטש. יעו״ש.
(ארחות חיים – ספינקא – סקט״ז)

תי) שם סולם של עליה וכו׳. עיין בטור ובית יוסף מה שכתב בזה, והארכתי בדבריהם סימן תקי״ח [סק״ד]. ע״ש.
(חמד משה – סק״ח)

תיא) שם סולם של עליה וכו׳. כן הוא דעת הרמב״ם [פרק כ״ו ה״ז] שאין מחלק בין יום טוב לשבת, ובגמרא [ביצה ט.] אמרינן דסולם של עליה לכולי עלמא אסור. אבל דעת הרא״ש [שם פ״א סימן י״ד] לחלק בין שבת ליום טוב, על כן כתב דסולם של עליה שרי בשבת, דביום טוב מותר להוציא, וכשיוציא יאמרו להטיח גגו הוא צריך, ואם כן אפילו בחדרי חדרים אסור, מה שאין כן בשבת שאי אפשר להוציא, שרי בחצר. מכל מקום קשה לי על הרמב״ם שמפרש הטעם שאין עליו תורת כלי, משמע כמו שכתב המג״א [סקל״ח], ולמה לא קאמר הטעם הנאמר בגמ׳, שהרואה יאמר להטיח גגו הוא צריך.

הערות וציונים

200 כן הוא במקור, אבל יתכן שהמלה ״להדיא״ שייכת לקביעות, דהיינו שקביעות הרב המחבר היא: ״ובכרמלית מותר לטלטלו להדיא״. משמע מכאן וכו׳.

אוצר ההלכה

ומה שכתוב בשלחן ערוך אבל לא יוליכנו משובך לשובך, אף על גב דבית הלל מתירים משובך לשובך, כתב הרב בית יוסף דזה דוקא ביום טוב משום שמחת יום טוב מה שאין כן בשבת. ועוד תירץ שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבוא לצוד. אף על גב דאם כן גבי יום טוב גם כן [יש] לאסור מהאי טעמא. וצריך לומר [ד]ליכא איסור דאורייתא רק מדרבנן, מה שאין כן בשבת. (בגדי ישע)

תיב) שם סולם של עליה וכו'. בדברי מרן [הבית יוסף]: אבל בשבת דליכא האי טעמא וכו', דאילו ממקום למקום אפילו בשל עליה שרי וכו'. יש להקשות דמשמע דברי הרב כאן היפך דבריו דלעיל בסמוך, דכתב דדברי הטור כאן הם כתירוצא דהרב אברהם [מובא בתוס' ביצה ט: ד"ה מאי, ובראי"ש שם פ"א סימן י"ד] דמחלק בין יום טוב לשבת. ועוד לדברי הרב כאן, איך יתיישבו דברי הטור שכתב אבל של שובך וכו', משמע דשל שובך חמיר משל עלייה. וצ"ע. (ידיו של משה)

תיג) שם סולם של עליה וכו'. דע דהטור פסק דבחצר מותר ואינו אסור רק ברשות הרבים דהרואה אומר להטיח גגו הוא צריך. ע"ש. ומרן תפס לשון הרמב"ם [פרק כ"ו ה"ז], ועיין בש"ס ביצה (דף ט' ע"א) ומה שכתבו התוס' שם [ד"ה ורב], ועיין בספר מאמר מרדכי [סקי"ג] באורך. (פני משה)

תיד) שם סולם של עליה וכו' אסור לטלטלו. לפי שאין עליו תורת כלי.

אבל של שובך מותר לנטותו ממקום למקום וכו'. אף על גב דלשון זה הוא לשון הרמב"ם [פרק כ"ו ה"ז], ובהלכות יום טוב פרק ה' [הלכה ד'] כתב דאסור לטלטל הסולם משובך לשובך ברשות הרבים שמא יאמרו לתקן גגו הוא מוליכו, אבל ברשות היחיד מוליכו, אף על פי שכל מקום שאסרו חז"ל מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור [שבת סד.], כאן התירו מפני שמחת יום טוב. אם כן מפני מה לא כתב גם כן בכאן הטעם שמא יאמרו לתקן גגו הוא צריך. ובשלמא סולם של עלייה, דלא נתן הטעם אלא משום שאינו כלי, אמרינן דעדיף טעם זה שאינו כלי משום דאינו אלא משום גזירה, אלא בסולם של שובך מה טעם בהלכות שבת כתב טעם שמא יבוא לצוד, ובהלכות יום טוב כתב שמא יאמרו לתקן גגו הוא צריך? ועוד מפני מה לא כתב הטעם בסולם של שובך כדי שלא יאמרו לצוד הוא צריך? ויש לומר דביום טוב לא חיישינן שמא יאמרו לצוד הוא צריך, כיון דמותר ליטול יונים מהשובך, לא חיישינן שיאמרו שהוא צד אמותם שאסור. אבל בשבת תיפוק ליה דחיישינן שמא יבוא לצוד, דעדיף מטעם דגזירה ומטעם דשמא יאמרו לתקן גגו, דזה לא חיישינן אלא ברשות הרבים, דבבית אינו אסור אלא משום דכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור, ולזה הוצרך לטעם שמא יבוא לצוד. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

תטו) שם סולם של עליה וכו' אסור לטלטלו. וכתב המג"א (ס"ק ל"ח) שאין עליו תורת כלי. רמב"ם [פרק כ"ו הלכה ז'].
ונראה לי דטעמו דהוי כאחד מדלתות הבית. ע"כ. ועיין בבית יוסף דמבואר דסולם של בית מותר לטלטלו בשבת אליבא דכולי עלמא, וכמבואר להדיא בעירובין (דף ע"ז ע"ב) ובטוש"ע סימן שע"ב (סעיף ח'), דסולם הוי דבר הניטל בשבת. ולפי הטעם שכתב המג"א צ"ע לחלק בין סולם בית לסולם עליה. ונראה דסולם של עליה לא הוכן לטלטל, שכל תשמישו הוא בלי שום טלטול, אבל סולם של בית דרך לטלטל מזוית לזוית, כמו שכתבו התוס' שם (ד"ה אי הכי) בשם רבינו תם, ואקוה לדבר מזה בסימן שי"ג (סקי"ב)[201].
(תהלה לדוד – סקכ"ה)

תטז) שם סולם של עליה וכו' אסור לטלטלו. המג"א (סקל"ח) בשם הרמב"ם [פרק כ"ו ה"ז] כתב דאין עליו תורת כלי, ופירש המג"א דהוי כאחד מדלתי הבית. וציין: ועיין סעיף ב'. ופירשו כוונתו דרצונו לומר דשם מבואר דכובדו אין עושהו מוקצה. ואכן נראה דהחילוק פשוט, דודאי דבר העשוי לטלטל תמיד אין כובדו מבטלו מתורת כלי, ואף סולם אין דרכו לטלטל. ויש דוגמא לזה בעירובין [עז:] ומובא לקמן סימן שע"ב [סעיף ח'], דסולם תורת פתח יש לו, ומבואר שם דכובדו קובעו. ונראה דזוהי כוונת המג"א גם כן דכתב דהוי כדלתי הבית, ולזה ציין לסעיף ב', ורצונו לומר דלא תימא מפני כובדו לחוד, רק דהוי כדלת שאין מטלטלין אותו. (גנזי חיים – סקי"ב)

תיז) שם אסור לטלטלו. אפילו לצורך גופו ומקומו. אשל אברהם, מחצית השקל [סקל"ח]. ושל שובך לצורך גופו מותר. אשל אברהם [שם]. (באר יעקב – קרויזר – סק"נ)

תיח) שם אבל של שובך וכו'. כתב הבית יוסף (דף ר"ג ע"ג שיטה כ"א), ומשם למדו רבינו. נ"ב: מצאתי כתוב למהר"ם מטיוולי ז"ל: אמר משה, קיצור לשונו של רבינו [הטור] גרם לו להרב המחבר שחשב דמה שכתב של שובך מותר שהוא דברי רבינו, אבל האמת אינו כן, שזה הלשון הוא סיום דברי הרמב"ם [פרק כ"ו ה"ז], וכן שיעורו: והרמב"ם ז"ל אסרו, שכתב סולם של עליה אסור לטלטלו שאין עליו תורת כלי, אבל של שובך מותר לנטותו ממקום למקום אבל להוליכה משובך לשובך לא. עכ"ל. ואני אומר שאין זה קיצור לשון, שהעיקר חסר. ועוד דלמאי הלכתא היה צריך רבינו לכתוב לשון הרמב"ם, ולא היה לו לומר אלא והרמב"ם אסרו ותו לא מידי, וכמו שדרכו בכל חיבורו. ועוד דאפילו לפי דעתו דיש קיצור בלשון רבינו, אמאי הוצרך להביא לשון הרמב"ם בשלימות אבל שובך מותר לנטותו. ועיין בלשון הרמב"ם, ותראה שזהו לשון רבינו, שיש קצת שינוי מלשון רבנו ללשון הרמב"ם. אלא ודאי דלא קיצר רבינו, ובמקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר. (יד אהרן – הגב"י)

---

201. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ח' סימן שי"ג אות ס"ו.

כ [ק]**חריות** (פירוש, ענפים. ערוך ערך חריות) **של דקל שקצצן לשריפה מוקצים הם ואסור לטלטלם, ישב עליהם מעט מבעוד יום מותר לישב עליהם בשבת, וכל שכן אם קשרם לישב עליהם, או אם** [ר]**חשב עליהם מבעוד יום לישב עליהם** [ר*]**אפילו בחול:**

באר הגולה

ק. שבת נ' [ע"א] בברייתא כרבן שמעון בן גמליאל וכרב אסי, הרי"ף [שם כג.] והרא"ש [שם פ"ד סימן ח'] ורמב"ם בפרק כ"ה [מהלכות שבת הלכה כ"א, תוספות שם ד"ה ורב]: ר. שם וכשמואל, ר"ן שם [דבור ראשון] ובשם רבינו האי ורבינו יונה וכן כתב הרא"ש [שם] והרמב"ם בפרק כ"ה [שם]: **ר*.** רא"ש שם:

אוצר ההלכה

תיט) שם אבל של שובך וכו' ויבא לצוד. זה לשון הרמב"ם (פרק כ"ו מהלכות שבת ה"ז). וכתב הרב המגיד, זה למד רבינו מיום טוב [ביצה ט.], וסולם של שובך מותר שם להוליכו מחלון לחלון בחצר אבל לא ברשות הרבים, ומשם למד דבשבת גם בחצר אסור, דשם לא התירו אלא משום שמחת יום טוב כמו שכתב שם, ובשבת אינו יכול לצוד ולפיכך אסור. עכ"ל. ובעיני יפלא, אם מיום טוב למד ובשבת לא שייך שמחת יום טוב, אם כן למה לו טעמא דיבא לצוד, יאמר מחשש דיאמרו להטיח גגו צריך, כמו שכתב הטעם ביום טוב ברשות הרבים [הלכות יו"ט פ"ה ה"ד], ומנא ליה לבדות טעם חדש. ונלע"ד דסבירא ליה לרמב"ם סברת (הר"מ) [ה"ר אברהם] מבורגל בביצה (דף ט' ע"ב) בתוס' (שם ד"ה מאי), דבשבת לא שייך לאסור ברשות הרבים משום חשד, דבלאו הכי אסור להוציאו, על כן ברשות היחיד מותר, דליכא מראית עין, וליכא למימר כל מקום שאסרו חכמים משום מראית העין גם בחדרי חדרים אסור, מה שאין כן ביום טוב. ומכל מקום לא סבירא ליה לרמב"ם דינו, דאם כן גם ביום טוב לישתרי כמו שהקשה הצל"ח שם [ד"ה בא"ד והר"א] דמי איכא מידי דבשבת שרי וביום טוב אסור. ע"ש. והרז"ה (ריש ביצה) נדחק הרבה לתרץ לענין ביצה למה ביו"ט אסור ובשבת שרי, ותירוצו לא שייך כאן. ע"ש. ואם כן קשה למה לבית שמאי אסור ביו"ט גם ברשות היחיד וגם לבית הלל לא צריך לטעם דשמחת יו"ט. ועל כרחך צריך לומר דבשבת נהי דלא שייך טעם דמראית עין, יש חשש אחר, ועל כרחך צריך לומר שלא יצוד. וטעם זה לא שייך ביו"ט, דמלאכת אוכל נפש מותר מן התורה אף קצירה וטחינה לדעת הרמב"ם פ"א מהלכות יו"ט [הלכה ה-ז], אלא דביום טוב יש חשש דמראית עין. ותו לא שייך מי איכא מידי דבשבת שרי וביו"ט אסור, דבשבת בלאו הכי אסור, ולבית הלל דהתירו ברשות היחיד על כרחך משום שמחת יום טוב. ואתי שפיר. (ערך שי)

סעיף כ

תכ) סעיף כ' חריות וכו'. איתא בתוספתא [פי"ד הט"ז], כיפה בין חקוק ובין שאינו חקוק מטלטלין אותו בשבת, ולא אמרו חקוק אלא לענין טומאה. ופירש המנחת בכורים, כיפה שם כלי שיש לה בית קיבול. ולע"ד נראה שהוא פשיטי כמין קורא שעשוי לישיבה, וכחכמים דכלים (פרק כ"ב [משנה ט']) (כופח) [כיפת] וכו' וחכמים מטהרין עד שיחוק בו. ע"ש. (תוספת ירושלים)

תכא) שם חריות של דקל וכו'. בגמרא פרק במה טומנין [נ.], חריות של דקל שגדרן לעצים ונמלך עליהם לישיבה צריך לקשר, רשב"ג אומר אין צריך לקשר. אתמר, רב אמר קושר, ושמואל אמר חושב, ורב אסי אמר ישב אף על פי שלא קישר ואף על פי שלא חישב. וכתבו התוס' [ד"ה ורב] שרבנו תם פסק כרב ורבנו שמשון פסק כרב אסי. וכן פסק הרי"ף [כג.] והרמב"ם [פרק כ"ה הלכה כ"א]. וכתב הר"ן [כג. דיבור ראשון], מדקאמר רב אסי אף על פי שלא חשב, משמע דהוא מיקל יותר, דטפי עדיף חשב מישב, הלכך כיון דקיימא לן מהני ישב מכל שכן חישב. ובפרק (כ"כ) [כל הכלים] [קכה:] גרסינן בשם רב חנינא, פעם אחת הלך רבי למקום אחד ומצאו נדבך של אבנים, ואמר לתלמידיו צא[ו] וחשבו כדי שנישב עליהן למחר ולא הצריכן רבי למעשה. (ור"א) [ורבי יוחנן] אמר הצריכן רבי למעשה, מאי מעשה, רב אמי אמר צאו ולמדום כלומר סדרום, ורב אסי אמר צאו ושפשפו. ופסק(ו) הרמב"ם [שם] כרב אמי אליבא דרבי יוחנן. וכתב שם הרב המגיד שבהלכות השמיט הא דנדבך משום [דמ]ההיא דחריות שכתבתי בסמוך אשמועינן שאין צריך מעשה ובמחשבה לחוד סגי, ותמה על הרמב"ם שכתב האי דנדבך, וכתב שנראה לו לדעת הרמב"ם שאני חריות דאיכא דקיימי לישיבה ואיכא דקיימי לעצים, וכאן לא נאסרו אלא מפני מחשבתו שגדרן לעצים, ומפני כך מחשבת הישיבה מוציא מידי מחשבה לעצים. אבל נדבך של אבנים ליכא דקאי לישיבה, לפיכך צריך מעשה להוכיח שהן לישיבה. עכ"ל. והרב בית יוסף דחק דאף על גב דהשמיטו רב אלפס, אפילו הכי דעתו לפסוק כהרמב"ם, וסמך אההוא דפרק הנוטל [ברי"ף נט:] דאבן על פי חבית במניח נעשה בסיס לדבר האסור, שמע מינה דלא סגי באבן במחשבה. ובדרכי משה [אות ח'] כתב שכן דעת הרי"ף והרא"ש [פי"ז סימן ח'] כהרמב"ם. אבל במרדכי [סימן שכ"ד] פסק בהדיא דאין חלוק בין אבנים לחריות, ואדרבא כתב דיש אומרים דוקא בחריות של דקל פליגי משום דמזיזן כשישוב עליהן, אבל אבנים שרי דאין מזיזן. ותמהני שלא הביא הרב בית יוסף דברי המרדכי. וקצת משמע כן בהר"ן פרק כל כתבי [מו: ד"ה עשה] דמתיר לישב על האבנים בשבת. עכ"ל. ובזה דברי השלחן ערוך מבוארים, וכמו שכתב המג"א (בסקמ"א), כי כן משמע בדרכי משה. אבל מכל מקום קשה על הרמ"א, דהאיך נקט דדין אבנים כדין חריות, דמשמע דמהני בהו מחשבה כמו חריות, ובאמת אין הכוונה כך, ומשמע פשוטו דהאי דיעה הוא דעת הרב אלפס, והשמיט האי דנדבך וכמו שכתב הרב המגיד, ואם כן יש מקום לטעות. אבל האמת הוא כמו שכתב המג"א, כי כן מבואר בדרכי משה.

ומה שכתב המג"א (בסק"מ): מה שהקשה העולת שבת [סקמ"ד] מסימן ש"ט סעיף ד', לא הבין וכו'. פירוש, כי העולת שבת מקשה דברי המחבר, צ"ע דכאן פסק דאבנים לא סגי במחשבה,

אוצר ההלכה

ובסימן ש"ט סעיף ד' פסק דמהני מחשבה לאבן, לכך כותב עליו שלא הבין וכו'. והדין עם המג"א שלא הבין. וק"ל. (בגדי ישע)

תכב) שם חריות של דקל שקצצן לשריפה וכו'. כתב המג"א (סקל"ט), אף על פי שחישב. נ"ב: והר"ן [מט. דיבור ראשון] כתב אף על פי שתיקנה מבעוד יום ויש עליה תורת כלי, אסור למלאות אלא אם כן קשרה מבעוד יום. (עזרת ישראל)

תכג) שם חריות של דקל שקצצן לשריפה וכו'. כתב המג"א (סקל"ט ד"ה שקצצן וכו'), ומשמע שם בגמרא [קכה:] דבמחובר לקרקע אפילו למטה משלשה אסור וכו'. עיין ריטב"א עירובין (דף ל"ד ע"ב [ד"ה אמר]) מבואר כן, דבמחובר לא מהני לכולי עלמא מחשבה וצריך מעשה. ע"ש. (חדושי מהרי"ו)

תכד) שם חריות של דקל שקצצן לשריפה מוקצים הם. המג"א (סקל"ט) כתב, דמשמע דמסתמא לא אסורים, ורצונו לומר רק אם קוצצן לשריפה. ואנכי לא אדע, דאי סתמא לא אסורים, אף בקוצצן לשריפה למה יהיו אסורים, והרי בשבת קיימא לן כרבי שמעון דמוקצה מותר, והיינו דלא מקצי איניש מידי דחזי ליה, ואך אדרבה לפי גירסא שלנו בשלחן ערוך שקוצצים[202], ושינה מלשון הטור שכתב שקצצן. אמת שבמג"א ציין גם כן שקצצן, אבל לשון השלחן ערוך שקוצצים, משמע דדרך לכך שקוצצים אותן, ולא כהטור דמשמע דהוא קצצן לשריפה, ועל זה שינה דדוקא אם הדרך לכך, לכן הוי כעצים ואבנים דאסורין אף לרבי שמעון. ואף דלשון המגיד משנה שהביא המג"א (בס"ק שאחרי זה), שכתב דלא נאסרו אלא מפני מחשבתו שקצצן לעצים, מכל מקום מלשונו תחילה איכא דקיימי לישיבה וכו', משמע דקצת מקצצן לעצים וקצת ליישב, אבל בסתמא לא איירי. ואף אם תאמר שדעת המגיד משנה הוא כן, הוא מפני שגם הרמב"ם (פרק כ"ה מהלכות שבת הכ"א) כתב בלשונו שגדרן לעצים, מכל מקום יש לומר דרוב מקצצו לעצים או הוא על כל פנים שוה בשוה, לכן אסורים. ודו"ק.
(גנזי חיים – סקי"ג)

תכה) שם חריות של דקל וכו' או אם חשב עליהם מבעוד יום וכו'. עיין בעירובין (דף ל"ד ע"ב). וזה לשון הריטב"א בחידושיו לשם [ד"ה אמר]: ואף על גב דסבירא ליה דמותר לישב עליהם ואין בהם משום משתמש באילן, אין ראוי לתקן בהם ישיבה בשבת לכתחלה, ובעו הכנה במעשה מבעוד יום, ולא סגי להו במחשבה, כיון שהם מחוברים. (מעיני ישועה)

תכו) שם ישב עליהם מעט מבעוד יום. ואף על פי שלא חישב עליהם לישב עליהן למחר, גלי דעתיה דלישיבה קיימי.

אפילו בחול מהניא הך מחשבה ולא בעינן מחשבה לצורך השבת. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

תכז) שם ישב עליהם מעט מבעוד יום וכו' או אם חשב עליהם מבעוד יום וכו'. בגמרא (דף ן' ע"א) איתא הכי, תני רבה בר בר חנה קמי דרב, חריות של דקל שגדרן לעצים ונמלך עליהם לישיבה צריך לקשר, רשב"ג אומר אין צריך לקשר. ובתר הכי איתא רב אומר קושר, ושמואל אמר חושב, ורב אסי אמר יושב אף על פי שלא קשר ואף על פי שלא חשב. בשלמא לרב הוא דאמר כתנא קמא, שמואל נמי הוא דאמר כרשב"ג, אלא רב אסי דאמר כמאן. הוא דאמר כי האי תנא וכו'. וכתב הרב בית יוסף בשם הר"ן [כג. דיבור ראשון] דמדקאמר רב אסי אף על פי שלא חשב, משמע דמוסיף הוא על דברי שמואל, דטפי עדיף חשב מישב, הילכך קיימא לן דבין חשב ובין ישב מותר. אבל הרמב"ן [נ. ד"ה ורב] כתב דלרב אסי דוקא ישב אבל חשב לא מהני, ולא נראה לי דבריו. עכ"ל. ואין ספק דהרמב"ן לא גריס בדרב אסי אף על פי שלא חשב[203]. ומכל מקום קשיא לי דלגירסא דידן ניחא מה שאמרו שמואל כרשב"ג, היינו מדקאמר אין צריך לקשר, דשמע מינה הא לחשב צריך. אלא רב אסי כמאן, אי כרשב"ג הוה ליה למימר אין צריך אפילו לחשב. אבל להרמב"ן קשה, מאי קאמר רב אסי כמאן, דכיון דלרב אסי בעי ישב ולא מהני חושב, אתיא ליה כרשב"ג, דמדתני אין צריך לקשר שמע מינה הא לישב צריך. ונראה לע"ד דכיון דתני ונמלך עליהם לישיבה, היינו חושב דאמר שמואל (עיין להרא"ש [פ"ד סימן ח'] דסגי אם חשב בחול וכמו שכתב השלחן ערוך). וזה שאמרו בשלמא שמואל כרשב"ג, שלא הוצרך לומר דבעינן חשב, דאחשב קאי, אלא לרב אסי דבעי ישב קשה, דאם איתא הוה ליה לרשב"ג לפרש, ומדלא פירש שמע מינה דבחשב סגי. ואפשר לענ"ד להביא ראיה להרמב"ן, מדאיתא בגמ' רב אסי דאמר כי האי תנא, דתניא יוצאין בפקורין ובציפה בזמן שצבען בשמן, לא צבען אין יוצאים בהם, ואם יצא בהם שעה אחת מבעוד יום מותר. והקשו הר"ר יונה [מובא בר"ן שם] והרא"ש [שם] דהיכי אמרי דבחריות מהני חשב, והא הכא בעינן דוקא שצבען (לשמן) [בשמן], וחשב לא מהני, ונדחקו בזה. ע"ש. ולהרמב"ן ניחא, דאין הכי נמי חשב לרב אסי לא מהני אלא דוקא ישב.
(נהר שלום – סק"י)

תכח) שם ישב עליהם מעט מבעוד יום וכו' או אם חשב עליהם מבעוד יום וכו'. שם בדברי מרן [הבית יוסף, כתב וזה לשונו]: אבל הרמב"ן [נ. ד"ה ורב] כתב דלרב אסי דוקא ישב אבל חשב לא מהני וכו'. יש להקשות לפי דברי הרמב"ן ז"ל, לרשב"ג דאמר דאפילו חשב מהני כל שכן ישב, אם כן מאי פריך הגמ' אלא רב אסי דאמר כמאן, נימא דסבירא ליה כרשב"ג בחדא ופליג עליה בחדא. וצריך לדחוק לדבריו דאין הכי נמי ועדיפא מינה קאמר הגמ', וצריך לומר דמייתי ראיה מהברייתא מדלא נקט כי אם תיקון דיצא בהן וכו', משמע דמחשבה לא מהני, דאם איתא לישמועינן רבותא טפי. וכל זה דוחק בפירוש הגמרא. ועוד יש

הערות וציונים

202. כך היא הגירסא בשלחן ערוך דפוס וילנא, אבל כאן הדפסנו "שקצצן", על פי הגירסא בשלחן ערוך הוצאת מכון ירושלים, והוא על פי דפוס ראשון ושאר דפוסים ישנים. **203.** ברמב"ן שלפנינו גרס כן, ומפרש שישיבה לחוד מועילה ואין צריכה מחשבה. וכן כתב הרז"ה (במאור, שבת מט.).

אוצר ההלכה

להקשות לפי דבריו ז״ל, מאי מייתי הגמ׳ מרבי חנינא בן עקיבא דאמר קשר אין לא קשר לא, דסבירא ליה כתנא דפליג עליה דרשב״ג דלא מהני כי אם קשר, דילמא בעלמא סבירא ליה דישב נמי מהני כסברת רב אסי, אבל חשב לא התיר כי אם בבית המשתה או האבל. וצריך לומר דאם איתא, למה לא אמר להם לישב, דגבי ישיבה אין כאן טירדא, והיה עושה הדבר בהיתר, מדהתיר להם מחשבה, מוכרח דישיבה נמי לא מהני בעלמא וחדא מינייהו נקט. ודוק. (ידיו של משה)

תכט) שם ישב עליהם מעט מבעוד יום וכו׳ או אם חשב עליהם מבעוד יום וכו׳. כן הוא דעת רבינו האיי [מובא בר״ן כג. דיבור ראשון], והרמב״ם בפרק כ״ה [הלכה כ״א], וה״ר יונה [מובא בר״ן שם], והרא״ש [פ״ד סימן ח׳], והר״ן ז״ל [שם]. אבל דעת הרמב״ן [נ. ד״ה ורב] לרב אסי דוקא ישב אבל חשב לא. וכן היא דעת הרז״ה בפרק כל הכלים [במאור, מט.] וזה לשונו: והוי יודע שלא אמר רב אסי שתועיל מחשבה בלא ישיבה כרשב״ג, אלא שהישיבה גדולה מן המחשבה, ואין (מן) [צריך עם] הישיבה לא מחשבה ולא קשור וכו׳. ע״ש. וקשה דאם כן מאי קאמר מאן תנא דפליג עליה דרשב״ג, רבי חנינא בן עקיבא וכו׳, דוקא בית האבל ובית המשתה דטרידי, אבל הכא קשר אין לא קשר לא. ומנא ליה, דילמא סבירא ליה כאידך תנא, וכרב אסי דלא מהני מחשבה, אבל מכל מקום לא בעי קשר אלא ישב סגי. ואפשר דסבירא ליה דהך מחשבה היינו מחשבת חול, כגון שחשב לישב עליהם כמ״ש כדעת הרא״ש [שם], ובהא פליג רב אסי, וסבירא ליה דלא מהני מחשבה, וישב עדיף טפי. אבל בהך דרבי חנינא בן עקיבא דקאמר צאו וחשבו כדי שנשב למחר, איכא למימר דהך מחשבה עדיפא מישב, וכיון דלא שרי ליה אלא משום בית האבל, אם כן משמע ודאי דסבירא ליה כתנא קמא דבעי קשר, דכיון דלא מהני מחשבת שבת כל שכן ישב. (אבני צדק)

תל) שם ישב עליהם מעט מבעוד יום וכו׳ או אם חשב עליהם מבעוד יום לישב עליהם אפילו בחול. זה דעת התוס׳ (דף נ׳ ע״א ד״ה ואם) דחשב עדיף מישב, ורב אסי ישב וכל שכן חשב קאמר. וכן דעת הרא״ש [פ״ד סימן ח׳] והר״ן ז״ל [כג. דיבור ראשון]. ולכאורה לדעת התוס׳ דסבירא להו דבעי מחשבה לצורך השבת אתי שפיר, דזה עדיף מישב עליהם בחול ולא חשב לצורך השבת. אבל לדעת הרא״ש ז״ל דכותיה פסק בש״ע דאפילו חשב לישב עליהם בחול מהני, איך אפשר לומר דחשב לישב בחול עדיף מישב עליהם בפועל. ואפשר לומר דישב פעם אחת דרך מקרה וכמתעסק בעלמא שלא לשום כונה לישיבה, ומישיבה (כי) [כזו] חשב עדיף. ולכאורה אפשר לומר דאף לדעת הרא״ש ז״ל והשלחן ערוך דחשב על ישיבת חול מהני, היינו שיחדן לישב עליהם בכל עת שירצה עד שיצטרך לפנותם. אבל מה שחשב לישב עליהם פעם אחת בחול לא מהני. וכן משמע מלישנא דונמלך עליהם לישיבה. ואף לדעת הר״ן ז״ל [כג. ד״ה ונשאל] דביחוד לשבת אחת סגי כמו שכתב המחבר (בסעיף כ״ב), היינו דוקא ביחוד לשבת אבל לא ביחוד לחול. וכן משמע דעת הרב ז״ל ([ש״ע הגר״ז] ריש סעיף נ׳). וא״כ אתי שפיר דמחשבה כזו לישב עליהם עד שיצטרך לפנותם, פשיטא דעדיף מישב עליהם פעם אחת בחול. אלא דלכאורה מדברי הרא״ש ז״ל בפרק במה טומנין (סימן ח׳) משמע להיפך. שכתב וז״ל: ולפי דברי ר״י ז״ל משמע דבעי מחשבה לצורך שבת, והך צביעה דצובעין כדי לצאת בהם מבעוד יום גריע ממחשבה לצורך שבת, ולא משמע הכי לעיל, דנמלך עליהם לישיבה דקתני גבי חריות של דקל, משמע אפילו בחול מהני הך מחשבה. עכ״ל. ואי נימא דבחשב לישב עליהם בחול פעם אחת לא מהני, מאי קשיא ליה, אימא דקמשמע לן דצביעה שצובעין כדי לצאת בהם פעם אחת בחול מהני, אף דמחשבה כזו לא מהני. ואפשר לומר דצובעין בשמן מסתמא יחדם עד שיצטרך. והנה אף אי נימא שזה דוחק, מכל מקום מדברי המחבר שכתב כאן דחשב לישב עליהם ואפילו בחול מהני. ובסעיף כ״ב הביא דעת הר״ן ז״ל, דבמידי דאורחא בהכי כגון לפצוע בה אגוזים ביחוד לשבת אחת סגי. ע״כ. והר״ן ז״ל מוכח לה להא מהך דינא דחריות, ומשמע דבעינן שחשב עליהם לצורך שבת. אלא על כרחך דמה שכתב המחבר כאן, דחשב לישב עליהם אפילו בחול מהני, היינו שיחדם לישב עליהם בחול עד שיצטרך לפנותם. (תהלה לדוד – סקכ״ו)

תלא) שם מותר לישב וכו׳. אפילו לא יחדם לישיבה הואיל שחשב לישב עליהם למחר בשבת, ולמוצאי שבת ישתמש בהם לשריפה, מותר לטלטלם לסדרם לישב עליהם בשבת זו, והוא הדין לצורך מקומה או לצורך עצמה, כדין כלי שמלאכתו להיתר, כיון שדרכן של חריות לישב עליהם. וכן כשישב עליהם הוכנו על ידי זה ונעשה עליהם תורת כלי. תניא [ש״ע הגר״ז סעיפים נ-נ״א]. (באר יעקב – קרויזר – סקנ״א)

תלב) שם או אם חשב עליהם מבעוד יום וכו׳. חריות דקל מותר לישב עליהם בשבת ביחוד בעלמא בערב שבת אף בלא קשרן. ועיין שבת (דף נ׳ ע״א) תוס׳ ד״ה ולא ידענא אי בית האבל הוי, פירוש, ומשום הכי התיר רבי (יוחנן) [חנינא בן עקיבא] בלא מעשה דקשרן. ועיין בבא בתרא (דף פ״ג ע״א) תוס׳ ד״ה אפילו הכי מעשה רב עדיף, הקשו דלמא ביותר משמונה אמות בין אילן לאילן נמי היה מתיר ללוקח אילנות דקנה קרקע שביניהם, ורק מעשה שהיה כך היה. ותירץ דחכמינו ז״ל השתדלו לעשות מעשה רב, ולא במקרה באו המעשי רב, ואם כן השתדלו להראות כל כחא דהתירא שהיו יכולין להראות. עכ״ל. והוא מתאים לדבריהם הנ״ל בשבת. ובעירובין (דף ט״ז ע״ב) פלוגתא בזה רבי יהודה אומר דוקא בשיירא התירו היקף חבלים שתי בלא ערב, וחכמים אומרים לא דברו אלא בהוה. ויבמות (דף קט״ז ע״ב) גם כן פלוגתא בזה, לא התירו האשה שאמרה מת בעלי תנשא אלא בבאה מן הקציר וכמעשה שהיה דברי בית הלל, בית שמאי אומרים בכל ענין התירו, ומעשה שהיה כך היה. וצ״ע בכל הנ״ל לתרץ ולחלק ולומר דלא בכל ענינים יכלו חז״ל להשתדל לעשות מעשה. והבן. (רכוש הים)

תלג) שם אם חשב עליהם מבעוד יום לישב עליהם. מדין זה הביא ראיה הרב יכין ובועז ז״ל (ח״ב סימן כ״ד) להתיר טלטול המטבע אם הכינו מערב שבת, דומיא דחריות. ע״ש. ועיין

באר הגולה

ש. הרמב"ם שם מעובדא דרבי וכרבי אמי שבת קכ"ה [ע"ב]:

כא ש**אבל נדבך של אבנים, אף על פי שחשב עליו מבעוד יום, אסור לישב [עליהם], אלא אם כן למדום** (פירוש, סדרום. רש"י שבת דף קכ"ה ע"ב ד"ה צאו): הגה. ויש **וכן עיקר** (מרדכי פרק במה טומנין [שבת סימן שכ"ד] והמגיד [משנה] פרק כ"ה [מהלכות שבת הלכה כ"ח] נמוק הרי"ף וכן יש לפרש הרא"ש [שם פ"ד סימן מ']):

אוצר ההלכה

בתשובה הנדפסת בספר הבהיר צפיחת בדבש (סימן ז"ך דף ס"ה ע"ג וד') מתורתו של הרב כמהר"ר יאודה דאנון ז"ל, מה שהקשה על תשובת הרב יכין ובועז ז"ל הנזכר בזה באורך, ומה שכתבתי אני הדל ס"ט שם (בסימן כ"ח מדף ס"ח ע"ב ואילך), ושם עמדתי על דברי הרב אליה רבה ז"ל בדין זה (סקמ"ח) ובשאר דברי הפוסקים ז"ל. ע"ש בס"ד. (פתח הדביר ח"ד – סקי"א)

תלד) שם אם חשב עליהם מבעוד יום לישב עליהם. בתשובות יכין ובועז ח"ב (סימן כ"ד) למד מזה במטבע שחשב עליו מערב שבת מותר לטלטלו. ע"ש. ואזיל לשיטתו שם (סימן ו'), שמתיר גם כן בנר של שעוה שחשב עליו בערב שבת, כמו שכתב המג"א בשמו (ס"ק י"ח). ע"ש שהשיג עליו. וגם במטבע מפורש לעיל (סימן ש"ג [סעיף כ"ב]) גבי פורפת, דמטבע גרע מאבן, דלא מהני מחשבה אפילו בדבר הראוי עד שיעשה מעשה. ע"ש.
(פתחי תשובה)

תלה) שם אם חשב עליהם מבעוד יום לישב עליהם. כתב בפתחי תשובה[204] דבתשובות יכין ובועז (ח"ב סימן כ"ד) למד מזה במטבע שחשב עליו מערב שבת מותר לטלטלו. ע"ש. ואזיל לשיטתו שם (סימן ו'), שמתיר גם כן בנר של שעוה שחשב עליו בערב שבת, כמו שכתב המג"א בשמו (ס"ק י"ח), ע"ש שהשיג עליו. וגם במטבע מפורש לעיל (סימן ש"ג [סעיף כ"ב]) גבי פורפת דמטבע גרע מאבן, דלא מהני מחשבה אפילו בדבר הראוי עד שיעשה מעשה. ע"ש. (ארחות חיים – ספינקא – סקי"ז)

סעיף כא

תלו) סעיף כ"א אבל נדבך של אבנים וכו'. כתב הבית יוסף (דף ר"ג ע"ג שיטה מ"ח), וכתב שנראה לו שדעת הרמב"ם ז"ל [פרק כ"ה הכ"א] וכו'. נ"ב: עיין בשלטי הגבורים פרק במה טומנין [כב: אות ב'] ובפרק במה אשה [ל. אות א'].
(כנסת הגדולה – הגב"י)

תלז) שם אבל נדבך של אבנים וכו'. בבית יוסף, דהא רב אסי וכו'. והתוס' [קכה: ד"ה ואזדו] כתבו דהתם גרסינן רב אשי, ולבסוף כתבו אי נמי ראויין הן לישיבה טפי מאבנים. עכ"ל. ותירוצם כדעת הבית יוסף. וק"ל. (תפארת שמואל)

תלח) שם אבל נדבך של אבנים וכו'. כתב הבית יוסף (שיטה נ"ב), ולי נראה שאפילו שהשמיט הרי"ף עד דהא רב אסי גופיה וכו'. נ"ב: ונראה דאין זה הכרע, דהרי כתבו התוס' ז"ל [שבת קכה: ד"ה ואזדו] דגרסינן התם [נ.] רב אשי, ואם כן רב אשי פליג ארב אסי דהכא, וסבירא ליה דבאבנים נמי במחשבה לחוד מהני או בישיבה מבעוד יום. והרי"ף ז"ל לא כתב דין הנדבך מפני שפסק כרב אשי דבפרק במה טומנין שהוא בתרא. ומצאתי כתוב למהר"ם מטיוולי ז"ל וזה לשונו: (א"נ) [א"מ - אמר משה]: רב אשי גרסינן כמו שכתבו התוס', והנה לפי תירוץ זה של התוס' משמע דלרב אשי אין חילוק כלל בין ההיא דנדבך (לאחריות) [לחריות] של דקל, וסבירא ליה דלא הצריך (רבינו) [רבי] למעשה, וכוותיה קיימא לן דבתרא הוא ומריה דתלמודא, הלכך אין לחלוק כלל בין ההיא דנדבך לחריות של דקל. ולפיכך השמיטה הרי"ף. עכ"ל.

ותמהני על התוס', דאיך אפשר לומר דהתם גרסינן רב אשי, דהא אמרינן התם אמר רב אשי אף אנן נמי תנינן, הקש שעל גבי המטה, ומוכרח דרב אשי גרסי התם, דאי רב אסי עצמו הוא דאמר הכי, אם כן מאי בעי בגמ' בשלמא רב דאמר כתנא קמא אלא רב אסי כמאן, ואם איתא דרב אסי גופיה הוא דאמר דמה שאמר יושב הוא מההיא מתני', מאי בעי רב אסי דאמר כמאן. ועוד דאין דרך לומר לבעל הדבר אף אנן נמי תנינן.

וכן כתב רש"י ז"ל אף אנן תנינן, כרב אסי. אלא ודאי דרב אשי גרסינן התם. וכן כתבו התוס' [שם ד"ה ורב] דרבנו שמשון פסק כרב אסי מפני שרב אשי שהוא בתרא פסק כותיה. אלא שראיתי להרב המגיד ז"ל (בפרק (כ"ו) [כ"ה הלכה כ"ב]) שנראה קצת מדבריו שרב אשי עצמו הוא אמר אף אנן נמי תנינא, שכתב ונסתייע רב אשי מהאי מתני', ומלשון נסתייע משמע שהוא עצמו נסתייע. ואין זה הכרע. ואם כן איך אפשר לומר דרב אשי גרסינן התם. לכן נראה לי דט"ס נפל בדברי התוס', וכצ"ל דהתם רב (אשי) [אסי] גרסינן ולא רבי אסי, וכמו שכתב בחידושי הלכות [מהרש"א שם]. אבל לדעת מהר"ם מטיוולי והרב בעל תפארת שמואל ז"ל[205], דסבירא להו דכוונת התוס' ז"ל היינו דגרסינן רב אשי, איני יודע מה יענו לזה. וצ"ע. (יד אהרן – הגב"י)

תלט) שם אבל נדבך של אבנים וכו'. והרי"ף השמיט דין זה. והבית יוסף בסימן זה כתב טעמו של הרי"ף וז"ל: ולא השמיט הרי"ף להא דנדבך, אלא לפי שסמך לו על מה שכתב בפרק נוטל [נט: מדפי הרי"ף], אמתני' [קמב:] דאבן שעל פי חבית מטה על צדה והיא נופלת, ואמר רב הונא לא שנו אלא בשכח, אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור. והלכתא כותיה דקאי רבי אמי בשם רבי יוחנן כוותיה בפרק כל הכלים [קכה:]. כלומר דמייתי התם מתני'

הערות וציונים

204. נדפס באות הקודמת. **205.** נדפס באות הקודמת.

אוצר ההלכה

דאבן שעל פי חבית, ואמר רבי אמי אמר רבי יוחנן לא שנו אלא בשוכח, אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור. ומזה נלמוד דלא סגי באבן בחשב, דסתם אסור במניח. ומשמע דאפילו מניח על דעת ליטלה בשבת אסור, וכדמשמע מפירוש רש״י [נא. ד״ה הרי זה], ודלא כדברי בעל התרומות [סימן רנ״ד] שכתב רבינו בסימן ש״ט [סעיף ד׳], ולפיכך השמיט גם הוא להא דנדבך של אבנים. עכ״ל. ודבריו צריכין ביאור, דלכאורה קשה מה ענין זה הא דהרי״ף אוסר בסתם, דמשמע דאפילו מניח על דעת ליטלה בשבת אסור, לומר דמזה מוכח דלא סגי לאבן בחשב. ובכסף משנה (בפרק כ״ה מהלכות שבת דין כ״א) לא כתב הוכחה זו כלל, רק כתב דמזה נלמוד דלא סגי לאבן בחשב דסתם אסור, משמע אפילו בחשב. ע״ש. ונראה לי דהכי פירושו, דהא צריכין אנו למודעי לדעת בעל התרומות שהביא הטור בסימן שאחרי זה, דלא מיקרי מניח אלא כשהניח על דעת שישארו שם כל אותה השבת, אי אמרינן דצריך שיהא כן במחשבתו שישארו שם כל אותה השבת, אבל בסתמא לא מיקרי מניח, או נאמר דכל זמן שלא היו במחשבתו ליטלה בשבת מיקרי מניח אפילו בסתמא. ונראה דבסתמא נמי מיקרי מניח, דהא כיון דאסור ליטלה להאבן עצמה בשבת א״כ מסתמא היתה מחשבתו שישארו שם. וכן נראה מלשון הטור שכתב, אבל אם הניחה במזיד כדי שיטלה בשבת מותר. מדכתב הניחה במזיד משמע דוקא לזה צריך מחשבה שיטלה בשבת, כיון דאסור לנוטלה, לזה כתב במזיד, אבל מסתמא הוי שישארו שם כל אותה השבת. ובסעיף הקודם מבואר דפסקינן כרב אסי דאמר בפרק במה טומנין [נ.] ישב אף על פי שלא קשר ואף על פי שלא חשב, משמע דחשב עדיף מישב ולא חשב. ומבואר שם גם כן דחשב אין צריך להיות לישב עליהם בשבת אלא אפילו חשב לישב עליהם מבעוד יום נמי מהני. ולפי זה מוכח דאיכא מעשה בלא מחשבה דהיינו שישב בלא מחשבה רק באקראי בעלמא. ולפי זה הכי פירושו של דברי הבית יוסף, מדכתב הרי״ף להא דאמר רב הונא לא שנו אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור, נלמוד דלא סגי לאבן בחשב, דמשמע דאפילו מניח על דעת ליטלה בשבת אסור. אם כן כיון דדעתו היתה ליטלה בשבת על כרחך לא היתה הנחה באקראי רק במחשבה. וזו מה שרצינו לבאר.

(אותות השמים – דרישת ארי – סק״ד)

תמ) שם אבל נדבך של אבנים וכו׳. כן כתב הרמב״ם [פרק כ״ה הלכה כ״א]. וכתב הרב המגיד, דאף דבחריות של דקל פסק [כ]רשב״ג מבעוד יום מותר דסגי במחשבה לחוד, היינו משום דגבי חריות של דקל אינו עומד דוקא להסקה, רק שחשב עליהן להסקה, [ב]גלל כן מהני מחשבה שחשב לישיבה לעקור מחשבה ראשונה, דמחשבה מוציא מידי מחשבה, מה שאין כן באבנים מסתמא אינו עומד לישיבה וצריך הזמנה, ולזה לא מהני מחשבה. עכת״ד. ואמנם מהיכן יצא לרבינו כן, יגעתי ומצאתי, דשם בש״ס דשבת (דף נ׳ ע״א) אהך פלוגתא דרשב״ג ורבנן אי מהני מחשבה, וקאמר הש״ס כמאן כי האי תנא דתניא יוצאין בפקורין, במה דברים אמורים בזמן שצבען בשמן (לצרכן) [וכרכן] במשיחה וכו׳, ואם יצא בהן מבעוד יום אף על פי שלא צבען. עכ״ל הש״ס. ולכאורה קשה לדעת הרמב״ם כיון דישב עליהן מבעוד יום גרע ממחשבה, אם כן אף לדעת הסוברין דמחשבה מועיל בחריות של דקל, מפקורין, ובזה אין צריך מחשבה לחשבו מוקצה כנודע. ואם כן פשיטא דאין מחשבה מועלת להוציא מחשש מוקצה, ואם כן קשה אמאי מועיל מה שיצא בהן מבעוד יום דגרע טפי ממחשבה כמבואר בלשון הש״ס.

אמנם אחר העיון היטב לא קשיא מידי, דחילוק ענינים יש בזה, דהא דלא מהני מה שישב עליהן מבעוד יום, כיון דלא חישב עליהן. אם כן מעשה שעשה לישב עליהן מבעוד יום אינו מוציא מן הדבר שמיחד להסקה כיון דבאקראי ישב עליהן, ולענין זה גרע טפי מן חשב, דשם על כל פנים המחשבה הוא מיחד אותם לישיבה תמיד, וכאן המעשה שעשה לישב עליהן אינו מורה על יחוד תמיד. [ב]גלל כן היה הדעת נותן שלא יהיה מועיל. אבל לענין זה דנימא דאין מחשבתו מוציאן מה שבלאו הכי היא מוקצה אף זולת מחשבתו להקצאות הענין, על זה שפיר מועיל המעשה שעשה לישב עליהן או לצאת בהן לרשות הרבים כל אחד לפי ענינם. ובזה אתי שפיר דלענין מה שנעשה מוקצה על ידי מחשבה, בזה מהני יותר יחוד על ידי מחשבה מן מה שישב עליהן, דמחשבה מוציא מידי מחשבה, ומה שישב עליהן באקראי אינו מבטל מחשבתו. אבל לענין דבר שהוא מוקצה מצד עצמו, בזה פשיטא דלא מהני מחשבתו, ומה שישב עליה מבעוד יום או הוציא לרשות הרבים מועיל. ובזה מיושב מה שהקשו התוס׳ [שם ד״ה ואם] והרשב״א בחידושיו [שם ד״ה ומורין] מהא דקאמר דבעינן שצבען בשמן ולמה לא מהני מחשבה, עיין ברשב״א שחילק בין הוצאה לטלטול. ולפי מה שכתבתי אתי שפיר, דבזה דהוא מוקצה מחמת עצמו לא מהני מחשבה. ויש ראיה ברורה לדינו של (הרשב״א) [הרב המגיד]. והבן כי הוא ברור כשמש. (ישועות יעקב – סקי״ב)

תמא) שם אבל נדבך של אבנים וכו׳. כתב הבית יוסף (דף ס״ה ע״א), כתב הרמב״ם בפרק כ״ה [הלכה כ״א], נדבך של אבנים שחשב עליו מבעוד יום אם למדום וכו׳, לפי שאין הזמנה אפילו במעשה חשוב תועיל לאבן לעשותה כלי וכו׳. על זה כתב אדוני אבי מורי ורבי נ״י על הגליון וזה לשונו: אפשר דראיה יש לתירוץ זה מירושלמי דמסכת ביצה [פ״א ה״ז], אבנים שישבנו עליהם בילדותנו עשו מלחמה עמנו בזקנותנו. ועיין בבית יוסף לקמן בסמוך. עכ״ל[206]. (כתבי רבנו יצחק דוב הלוי במברגר)

תמב) שם אבל נדבך של אבנים וכו׳. בגמרא [קכה:] צאו ולמדום, פירש רש״י, ולא נצטרך ליגע בהן, ומבואר דלמדום לא מחשב מעשה להתיר, ולשון הצריכום רבי מעשה, משמע להתיר טלטול. וכן משמע מהא דאמר אבל גשוש של ספינה

הערות וציונים

206. עיין להרמב״ן במלחמות (מט.) שהביא ירושלמי זה ללמוד ממנו שאין דרך לייחד אבנים לישיבה. ע״ש.

אוצר ההלכה

לא, ומשמע דלא מהני למדום, ולפירוש רש״י אין כאן טלטול כלל. ומדברי הרמב״ם (פרק כ״ה הלכה כ״א) מבואר דמפרש דלמדום חשיב מעשה להתיר טלטול, וכן מבואר בלשון המגיד משנה שם, וכן משמע לשון רבנו ירוחם [חלק י״ג נתיב י״ב דף פ״ב ע״ד] שהביא בית יוסף סימן ש״ח שכתב, הפוסקים כרבי יוחנן אין צריך מעשה גדול אלא כל דהו כגון לשפשף האבנים לא לסדרם. עכ״ל. והמג״א (סימן ש״ח ס״ק מ״א) נתקשה דישיבה על גבי מוקצה בלאו הכי מותר. ונראה דאין הכי נמי, והכא למדום הוא להתיר טלטול בידים, שאי אפשר להזהר מטלטול, או לפעמים מתקלקל וצריך לתקנם. והמג״א כתב לפרש דברי הרמב״ם כפירוש רש״י, ואי אפשר לפרש כן לשון הרמב״ם, והמג״א עצמו תברא לגזיזיה, שכתב (בס״ק מ״ב) דדבר שאין דרך לשמש בהן מהני יחוד לשבת אחת במעשה, ואין מקור לזה לפירוש רש״י בהא דלמדום אלא לפירוש הרמב״ם. ומיהו יש ללמדו מהא דפורפת על המטבע (לעיל דף ס״ה ע״א, ע״ב), ובשו״ע סימן ש״ג (סעיף כ״ב). [ובמקום אחר [סימן מ״ז סקי״ב] כתבנו דאסור לישב על גבי מוקצה, וניחא טפי]. (חזון איש – סימן מ״ב סקי״ב)

תמג) שם אבל נדבך של אבנים וכו׳ אסור לישב עליהם וכו׳. עיין ש״ס שבת (דף נ׳ ע״א) דהיכי דטרידי ולא היה להם שהות מבעוד יום כגון בית האבל או בית המשתה, מותר במחשבה לבד לרבנן. ואם כן לדידן מותר גם באבנים בכהאי גוונא, ולא חמירי מחריות, עיין ש״ס שבת (דף (קכ״ו) [קכ״ה] ע״ב). ומותר אפילו לשיטת הרמב״ם [פרק כ״ה הלכה כ״א] כאן. ודו״ק.
(חדושי מהרי״ו)

תמד) שם אבל נדבך של אבנים וכו׳ אלא אם כן למדום. עיין להרב יכין ובועז ז״ל (ח״ב סימן ו׳), ומה שכתבתי אני הדל ס״ט בתשובה הנדפסת בספר הנזכר ([שו״ת צפיחת בדבש] סימן כ״ח מדף ס״ח ע״ד ואילך) בס״ד. ועיין לרב נהוראי המלך שלמה נר״ו בספרו הבהיר חינא וחסדא הנדפס מקרוב (ח״א מדף ס״ה ע״ג ואילך), וכנראה שלא ראה דברינו שבספר צפיחת בדבש הנזכר.
(פתח הדביר ח״ד – סקי״ב)

תמה) שם אף על פי שחשב עליהם. אף על פי שישב פעמים רבות בחול, וגם חשב עליהם, לא ירד עליהם תורת כלי כל שלא ייחדם לכך לעולם, אלא אם כן עשה בהם מעשה רב להכינם לישיבה, דהיינו שסדרם מבעוד יום כדי שיהיו מוכנים לישב עליהם למחר, אז מותר לטלטל לצורך ישיבה. אבל שלא לצורך ישיבה אלא לצורך מקומם או לצורך אחר אסור, שאין מעשה הנ״ל מועיל אלא לטלטל לצורך ישיבה שבשביל כך סדרם. וכל זה לענין לטלטל, אבל לישב עליהם בלי שיגע בהם לסדרם מותר, אף על פי שלא ישב עליהם ולא חשב ולא עשה שום מעשה, ואף שמתנענעים תחתיו בישיבתו, אין זה נקרא טלטול, שטלטול כלאחר יד הוא. תניא [ש״ע הגר״ז סעיף נ״ב]. עיין במג״א (סימן רנ״ט סק״ז) שכתב דאבנים המונחים על גבי כירה שרי לטלטל דמיוחדין לתשמיש. וכתב שם באשל אברהם דמכל מקום צריך עיון אם מותרין ליקח ולפצוע בהם אגוזים, דלזה לא קיימו. ע״כ. והיינו כמו שכתב כאן בתניא דלא הותר לטלטל רק לצורך ישיבה. כתב באשל אברהם [כאן סקמ״א] אם הם אבני גזית יש לומר דדינם כלבינים שנשארו מבנין. (באר יעקב – קרויזר – סקנ״ב)

תמו) שם אסור לישב וכו׳. כתב המג״א (סק״מ), ולפיכך צריך מעשה להוכיח. כצ״ל. (שמוש חכמים)

תמז) שם אסור לישב וכו׳. כתב המג״א (סק״מ), דבשלמא חריות איכא דקיימו לישיבה ואיכא דקיימו לעצים, וכאן לא נאסרו אלא מפני מחשבתו שקצץ לשריפה, ומפני כך מחשבת ישיבה מוציאה מידי מחשבת שריפה, אבל נדבך של אבנים ליכא דקאי לישיבה, לפיכך צריך מעשה להוכיח שהן לישיבה [מגיד משנה פכ״ה הכ״א]. ע״כ. ועיין בנתיב חיים שפירש כוונת המגיד משנה, דחריות סתמן לא אסורין כמו שכתב המג״א (סקל״ט), אבל נדבך סתמא אסור. ולכן כתב דזה אינו עולה לדעת השלחן ערוך, שכתב בסימן שי״א (סעיף ח׳) דקש שעל המיטה סתמא להסקה, ואף על פי כן מהני אם הניח עליה מבעוד יום כר או כסת (וכן אם חשב עליה כמו שכתב רמ״א ז״ל שם). ועל המגיד משנה לא קשה מהא דקש, דלא סבירא ליה דסתם קש להסקה. זה תורף דברי הנתיב חיים. ולפי זה לדעת המגיד משנה צריך לחלק בין קש לחבילי קש, דבחבילי קש מבואר במגיד משנה (פכ״ו הי״ח) דסתמא להסקה, וכן צריך לומר הא דאמרינן התם בחבילי קש התקינן למאכל בהמה מטלטלין אותם, ההוא התקינן לאו היינו הזמינן כמו שפירש רש״י ז״ל בדף קכ״ח ע״א [ד״ה התקינן], דהזמנה לחוד לא מהני אלא בעי מעשה כמו בנדבך. וכל זה דוחק. ועל כל פנים לדידן ולמה שכתב המחבר (בסימן שי״א סעיף ח׳) דקש סתמא להסקה צ״ע. ועיין תוספת שבת (סקס״ב). ועל כרחנו צריך לומר דבנדבך ליכא דקאי לישיבה וכמו שכתב המגיד משנה בסוף דבריו, והיינו לכאורה שאין דרך ליחדו לישיבה, וכמו שכתב הרמב״ן ז״ל במלחמות פרק כל הכלים [מט.] והביאו הרשב״א ז״ל [קכו: ד״ה אבל], אבל קש אף דסתמא להסקה לפעמים מיחדין אותו לישיבה. וזה פירוש דברי התוס׳ (דף קכ״ה ע״ב ד״ה ואזדו) שכתבו דחריות ראויין הן לישיבה טפי מאבנים, (ובנתיב חיים ט״ס מה שכתב דבנדבך), והיינו שדרך ליחדם לישיבה שהם ראוין לכך. אלא דלכאורה היינו לגמרי כדעת הר״ן ז״ל בפרק במה טומנין [כג. ד״ה ונשאל] שהביא המחבר (בסעיף כ״ב) דאף באבן שסתמא מוקצה, במידי דאורחא בהכי סגי ביחוד לשבת אחת, ומוכח לה מהא דחריות והיינו חשב. עיין מה שכתבתי בסעיף קטן שלפני זה[207]. ולדידיה גם ישב מהני באבן במידי דאורחא בהכי, כמו שאמרו בפרק נוטל בסוגיא דאבן שעל פי החבית [נט: ד״ה גמ׳ לא שנו]. (תהלה לדוד – סקכ״ז)

תמח) שם אסור לישב וכו׳. כתב המג״א (סק״מ ד״ה אסור וכו׳), איכא דקיימי לישיבה ואיכא דקיימי לעצים וכו׳. עיין

הערות וציונים

207. נדפס לעיל אות ת״ל.

סימן שח סעיף כא

אוצר ההלכה

סוטה (דף מ״ג ע״ב) התם אי מימלך עלה לאו בת מיהדר הוא הכא אי מימלך עלה בת מיהדר הוא מידי דהוה אעלו מאליהן וכו׳. ועיין ברש״י שם [ד״ה התם]. וראיה לסברת המג״א כאן. ע״ש.

(חדושי מהרי״ו)

תמט) שם אלא אם כן למדום. הרב המגיד [פרק כ״ה הלכה כ״א] כתב, לא דמי לחריות של דקל [נ.] דסגי במחשבה, דשאני חריות דאיכא דקיימי לישיבה ואיכא דקיימי לעצים, וכאן לא נאסרו [אלא] מפני שמחשבתו שגדרן לעצים, ומפני כך מחשבת ישיבה מוציאה מידי מחשבה לעצים, אבל נדבך של אבנים ליכא דקאי לישיבה, ולפיכך צריך מעשה להוכיח שהן לישיבה. ובית יוסף כתב טעמא דנדבך (כדפירשית) [כדפירש רש״י] [קכה: ד״ה צאו ולמדום], דאין הזמנה אפילו במעשה חשוב תועיל לאבן לעשותה כלי. וקשה לי דמאי שנא מחריות של דקל (וכו׳) [208][דגם הם אינם כלי ואמאי לא אמרינן בהו נמי דאין הזמנה מועלת להם לעשותן כלי, אבל אבנים קשה לעשות מהם כלי, ולכך הקילו בנדבך דבישב לחוד מהני לעשותן כלי, דהא בעפר שהוא קל ממנו לעשות כלי לא התירו להשתמש בו בשבת אלא אם כן הכניסו מבעוד יום לכך והכנסתו היינו יחודו, ואמאי לא התירו אפילו במחשבה לחוד בלא הכנסה. שוב ראיתי] לרבנו ירוחם שכתב בחלק י״ג [נתיב י״ב דף פ״ד ע״ג], ולא דמי לחריות של דקל דמותר לישב עליהן ואין צריך לקשור, דאבן שאני דצריך מעשה הניכר מערב שבת. עכ״ל. ולא פירש במאי שאני באבן. ונראה לי דכוונת הבית יוסף ז״ל לומר דשאני האבן שאין עשויה לישב עליה, ומשום הכי אין הזמנה אפילו במעשה חשוב תועיל לאבן לעשותה כלי, אבל חריות של דקל דאורחייהו לישיבה אפילו בישב מהני לעשותן כלי. ונפקא מינה בין טעם הרב המגיד לבין טעם הבית יוסף, דלדברי הרב המגיד ז״ל כשעושה מעשה דהיינו שמסדרם או משפשפם, בהאי מעשה איכא הוכחה שהן לישיבה ומותר לטלטלן, ולדברי הבית יוסף ז״ל, אפילו כשעושה מעשה חשוב אינו מועיל לעשותה כלי. וכדברי הרב המגיד משמע מרבנו ירוחם [שם ע״ד] דשרי לטלטל האבן כשעושה מעשה וז״ל: אבנים שרוצה לישב עליהן למחר צריך לסדרם מערב שבת, דהאבנים צריכים מעשה גדול לטלטלן בשבת. ולאותם שפסקו כרבי יוחנן כמו שכתבתי למעלה אין צריך מעשה גדול אלא מעשה כל דהו כגון לשפשף האבנים לא לסדרם. עכ״ל.

ומה שכתב הבית יוסף ז״ל, ולי נראה שאף על פי שהשמיט הרי״ף דין נדבך וכו׳, דהא רב אסי גופיה וכו׳. לא קשה להרב המגיד, דסובר הרב המגיד דמה שאמר רב אסי בנדבך צריך שפשוף, לדבריו דרבי קאמר, וליה לא סבירא ליה, דאיהו סבר כתנא דפקורין. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

תנ) שם הגה ויש אומרים וכו׳. כתב במג״א (סקמ״א) וצ״ע דהאיך אפשר וכו׳ עד סוף הסעיף. אכן דברי המרדכי [סימן שכ״ד] לפי כוונה זו צ״ע, דאין הנדון דומה לראיה, דהלא פלוגתייהו הוא בחריות לענין היתר טלטול, וכמו שכתב רש״י [נ. ד״ה צריך] ומשמע דלישב עליהן בלי זה מותר אף אם הם מוקצים, וכגון שלא חשב ולא ישב עליהן ולא קשר אותן, ואף שמזיז אותם מכל מקום הוה טלטול כלאחר יד, וכמו הקש שמותר לנענע בגופו. ואם כן מה זה שכתב המרדכי יש אומרים דוקא בחריות פליגי אבל באבנים שרי דאין מזיזן, דנהי דמזיזן שרי דהוה טלטול כלאחר יד, כמו בקש כדאמרינן בגמ׳ (דף קמ״א ע״א). וזה נמי שרי בחריות לכולי עלמא, ובטלטול הוא דפליגי, וזה באבנים נמי אסור להאוסר בחריות. ועל כרחך צריך לומר דסבירא ליה להמרדכי לפי יש אומרים אלו, דהאוסרים אוסרים בחריות אפילו לישב עליהן כל שהן מוקצין, מפני שמזיזן, ופלוגתייהו גם לענין היתר ישיבה, ולכן הביא יש אומרים אלו דבאבנים שאין מזיזן לא פליגי.

והנה דברי המחבר שהם כלשון הטור ממש סתומים ונראין כסותרים זה את זה, שכתב (בסעיף כ׳) חריות של דקל שקצצן לשריפה מוקצין הם ואסור לטלטלן. ומשמע דלישב עליהם שרי. ואח״כ כתב ישב עליהן מעט מבעוד יום מותר לישב עליהן, ומשמע דאם לא ישב עליהן מבעוד יום אף לישב עליהן אסור. תו משמע מרישא דאם ישב עליהן מבעוד יום מותרים בטלטול, ובסיפא כתב רק מותר לישב עליהן, ומשמע בטלטול מכל מקום אסור. וצ״ע, דלדידיה נמי אין חילוק בין ישיבה לטלטול. והנראה דחילוק גדול יש ביניהם, דישיבה הוה טלטול כלאחר יד, וטלטול היינו טלטול גמור בידים ממש. ומהפשטות דרב אשי שפשיט ליה ממתניתין דקש אין הכרע, דאיכא למימר דפשיט ליה דאף טלטול מותר ע״י שהיה עליו כר וכו׳, אם כן הוא הדין בישב עליהן מבעוד יום, וכל שכן ישיבה לבד. אבל צ״ע אי סבירא ליה לאסור אף ישיבה אמאי אסור כיון דהוה טלטול כלאחר יד, ומאי שנא מקש דמנענעו בגופו. אבל הרמב״ם ז״ל [פרק כ״ה הלכה כ״א] כתב, חריות וכו׳ ונמלך עליהם מערב שבת לישיבה מותר לטלטלן, וכן אם ישב וכו׳ מותר לטלטלן. הרי לא הזכיר היתר ישיבה כלל, משמע דישיבה בכל ענין שרי. ובריש כתב נדבך של אבנים שחשב עליו מבעוד יום, אם למדום מותר לישב עליהן למחר ואם לאו אסור. עכ״ל. ומג״א כתב לכן נראה לי וכו׳ כדעת רש״י [קכה: ד״ה צאו ולמדום] וכו׳. אכן לשון הרמב״ם אינו מתוקן כלל לכוונה זו, דבגמ׳ (דף קכ״ה ע״ב) גבי מעשה דרבי, שם שייך לפרש כמו שפירש רש״י, דלהכי אמר רבי צאו ולמדום, דאם לא כן לא יהיו ראויים לישב עליהן, ובשבת לא יהיו רשאים לתקנן לישיבה מפני איסור טלטול, לכן ציוה לתקנן קודם שבת שיהיו ראויין לישיבה. אבל הרמב״ם דכתב לשון אסור ומותר, אי אפשר לפרש על זה הדרך, דודאי אם יכול לישב עליהן בלתי לימוד, מותר לישב עליהן ואף שמזיזן, כיון דהוה טלטול כלאחר יד, כמו שכתב המג״א דדמי לקש שמנענע בגופו. ולא היה לו לכתוב אלא אף שחשב עליהן ולמדום אסורים בטלטול, דזהו עיקר האיסור. ומלשונו ודאי משמע דהלימוד גורם היתר הישיבה, הא לאו הכי אף שיכול לישב עליהן בלא לימוד אסור לישב עליהן.

הערות וציונים

208. תוספת זו מההשמטות לספר (דפוס ישן דף רי״ב ע״א).

אוצר ההלכה

ולכן היה נראה, דכל שהן מוקצין, בין חריות ובין אבנים שאפשר להזיזן על ידי ישיבה, אסור לישב עליהן. ולא דמי לקש שמותר לנענע בגופו וכל טלטול מן הצד שמותר, דליכא למיחש שמא יטלטלם טלטול גמור, כיון דלטלטול עומדים וצריכים לו, ואפילו הכי לא שרינן ליה לטלטל כי אם כלאחר יד, לא אתא לטלטל טלטול גמור. אבל בהני אי שרינן ליה לישב עליהן והם אינם מתוקנים היטב לישיבה, אתא לטלטלם נמי טלטול גמור לתקנם לישיבה בידים. ולכן היתר הישיבה הוא עצמו היתר הטלטול בהם, דמתוך שישב עליהם, והם יהיו מתנענעים אילך ואילך על ידי שמזיזין עצמם ממקומם, בלתי ספק שיתקנם בידים, דאי אפשר לתקנם היטב על ידי ישיבה גופה. מה שאין כן בקש, שמיד שישכב עליו ויהיה בלתי אפשרי לשכב בלא תיקון, ינענע מיד בגופו עד שיתקן לשכיבה. ולפי זה נראה לי דלהכי כתב הרמב"ם בדין הנדבך אם למדום מותר לישב עליהם וכו', דסבירא ליה דאפילו הכי אסורים בטלטול גמור, וכמו שכתבו הפוסקים לדעת הרי"ף ועיין במלחמות [מט.] שהאריך בזה. ועיין בבית יוסף מה שכתב בטעמו של הרי"ף. ומכל מקום אם למדום ומסודרים היטב לישיבה שאינו מזיזן עצמן ממקומם, מותר לישב עליהן, דלא אתא לטלטל. אבל בלאו הכי אף לישב עליהן אסור. ולכן נמי לא הוצרך לכתוב איסור הישיבה על גבי חריות מוקצין, דכל שכן הוא מאבנים, דיותר ראוין לישיבה בלא תיקון מחריות, ואפילו הכי אסור, אלא כתב בהם רק היתר הטלטול. ודברי הטור והמחבר גבי חריות צ"ע ליישבם. ודברי המרדכי יבאו על הכוונה שכתבתי בדברי הרמב"ם. כן נראה לי. (חמד משה – סק"ט)

תנא) שם הגה ויש אומרים וכו'. כתב המג"א (סקמ"א), ויש אומרים וכו', ומיהו צ"ע וכו', לכן נראה לי וכו' מותר לישב עליהן בלא סידור. הנה מה שכתב לדעת הרמב"ם דמותר לישב עליהן בלא סידור, נראה דליתא, דזה לשון הרמב"ם פרק כ"ה [הלכה כ"א]: נדבך של אבנים שחשב עליו מבעוד יום, אם למדום מותר לישב עליהן למחר, ואם לאו אסור. חריות של דקל שגדרן לעצים ונמלך עליהן מערב שבת לישיבה מותר לטלטלן. ע"כ. אם כן מבואר להדיא דאסור לישב עליהן אלא אם כן למדום. ולענין הקושיא אפשר ליישב דרש"י ז"ל נשמר מזה, והוא דזה לשון הגמרא [קכה:]: אמר רבי חנינא, פעם אחת הלך רבי למקום אחד ומצא נדבך של אבנים, ואמר לתלמידיו צאו וחשבו כדי שנשב עליהן למחר, ולא הצריכם רבי למעשה. ורבי יוחנן אמר הצריכן רבי למעשה. מאי אמר להו, רבי אמי אמר צאו ולמדום אמר להן, רב אסי אמר צאו ושפשפום אמר להן. פירש רש"י, נדבך של אבנים, סדורות ומוקצים לבנין. צאו ולמדום, סדרו אותם והושיבום כדי שלא נצטרך ליגע בהן למחר, לפי שאין הזמנה במעשה כל דהו מועלת לאבן לעשותו כלי, ורבי אמי לטעמיה דאמר אין אבן נעשה כלי בהנחה. ושפשפום, מן הטיט שיהו נאות לישב, ולמחר תלמדום, דבמעשה כל דהו נעשה כלי. ויש לדקדק מה שכתב רש"י: צאו ולמדום סדרו אותן, הא כבר הם סדורות בנדבך. ועוד מה שכתב: כדי שלא נצטרך ליגע בהן למחר, הא כיון דאפשר לישב עליהן בלא נגיעה, לא שייך לומר "נצטרך ליגע". ועוד מה שכתב: שאין הזמנה במעשה כל דהו מועלת לעשותו כלי, היכן מצינו דליבעי שם כלי לענין היתר ישיבה. ועוד מה שכתב: ושפשפום וכו' ולמחר תלמדום, מי הכריחו לפרש כן שהזהירם רבי שילמדום למחר. מכל זה נראה דנדבך שסדרו לבנין, אי אפשר לישב על אותו סדר, מפני שאין מסודרים בשטח השוה אלא שהם כעין גל של אבנים, ואם ישב עליו מתגלגלין האבנים מתחתיו ולא סגי בלאו הכי שיתקן אותם מיד ביד אחר שישב, והחוש מעיד על זה. ולפי זה יתורצו כל הדקדוקים, דהא אי אפשר לישב עליהם כראוי עד שיתקן אותן ויסדרם מחדש, וצריך לטלטלם בידו, וצריך שיהא שם כלי עליו שיהא מותר לטלטל לתקנו. ואם כן עיקר האיסור הוא שאי אפשר לישב עליהן בלתי שיטלטל ויתקן מקום מושבו, ונסתלקה קושית המג"א. ומאי שמביא ראיה מעירובין [לד:] אינו ענין לכאן, דשם לא איירי מאיסור מוקצה אלא לענין שבות דמשתמש באילן, ובזה אין חילוק בין מנענע בגופו או בידו. ועוד אדרבא משם ראיה דבעי מעשה, דאמר כבושי כבשי באגמא. (ברכת דוד)

תנב) שם הגה ויש אומרים וכו'. כתב המג"א (סוף סקמ"א), וכן משמע בעירובין דף ל"ז, צריך להיות: ל"ד [ע"ב]. עיין שם בריטב"א [ד"ה אמר]. ועיין לקמן בט"ז סימן של"ו (סק"ד בסוף דבריו). (אומץ יוסף)

תנג) שם הגה ויש אומרים וכו'. עיין במג"א (סקמ"א) שהניח בצ"ע, והיטיב אשר דיבר בזה בנתיב חיים. ע"ש. ותנוח דעתנו בזה. (מוליך לימין משה – אות ל"ה)

תנד) שם הגה ויש אומרים וכו'. כתב המג"א (סקמ"א), לכן נראה לי דודאי היכא דאין מזיזן שרי לישב עליהן לכולי עלמא, דמוקצה אינו אסור בנגיעה וכו'. ולענ"ד אינו ודאי, לפי מה שכתב מהרש"א בביצה דף ל"ג [ע"א ד"ה גמרא אין סומכין] דהשתמשות ליהנות בטלטול המוקצה הוא כאכילתה, וחמיר מטלטול לבד. ואפילו למאן דמתיר לטלטל מוקצה, מודה בהשתמשות. ע"ש. ואם כן אין ראיה מנגיעה דאינו משתמש ליהנות לישיבה דמשתמש ליהנות. ובמרדכי [סימן שכ"ד] מבואר שם דאסור לישב על חריות דמזיזן, יש לומר דגם כן טעמו משום השתמשות, רק סבירא ליה דאינו אסור השתמשות רק בצירוף טלטול וכן משמע לשון מהרש"א שם. ולפי זה לא קשה קושיות המג"א מסימן שי"א [סעיף ח'] דמנענע בגופו, דשם הוי רק טלטול ולא השתמשות ומותר בגופו, אבל כשאיסור הטלטול מחמת השתמשות והנאה אסור גם כשהטלטול בגופו. והמג"א לשיטתו דכתב בסימן שי"א (סקכ"ה) מנענע בגופו כדי לשכב עליו, אבל אינו מוכרח רק למחבר שם, ויש לומר כהר"ן [נח: ד"ה מתני'] דמנענע כדי לעשות מקום במטה. ע"ש. וכן מוכח לענ"ד דעת הרמב"ם [פרק כ"ה הכ"א] והמחבר, דהישיבה גופה יש בה איסור, כדמשמע להדיא מלשון אסור לישב. ויש לומר דסבירא להו גם בלא טלטול אסור מצד השתמשות במוקצה, וכן כתב הרשב"א בפרק שני דשבת (דף כ"ט ע"א) בד"ה כי אדליק בה, הובא בקונטרס אחרון בשלחן ערוך הגאון מהר"ז (סימן תק"ט סק"ג), ועיין מג"א סימן תק"א (סקי"ב)

אוצר ההלכה

וסימן תק״ט (סקט״ו), ובתוספות יום טוב פרק ג׳ דביצה (משנה ב׳ בא״ד ובכבש). ע״ש.

עוד אפשר לומר הא דאסרו הרמב״ם והמחבר ישיבה, הטעם כמו דקיימא לן לעיל סימן רס״ה [סעיף ג׳] ורס״ו [סעיף ט׳] דאסור לבטל כלי מהיכנו דהוי כסותר כלי, כן להיפך אם משתמש בדבר המוקצה ועושה בה מעשה כלי, אסור דהוי כבונה כלי. ועיין במלחמות סוף פרק כל הכלים [מט.], דלרב אסי דסגי בישב עליהן, כיון שישב עליהן כבר תקנן לישיבה ומקומו ניכר הוא ותואר ישיבה עליהן, הלכך בישיבה יוצא ידי שתיהן, ידי הכנה וידי תורת כלי. ע״ש. וכיון דאם ישב בחול הוי להן תורת כלי ומותר לישב עליהן בשבת, ממילא כשלא ישב עליהן בחול אסור הישיבה, דהוי כמתקן מנא ועושה עתה כלי מדבר שאינו כלי. ולפי זה אין ראיה מפירוש רש״י שהביא המג״א, דקאי למאן דאמר צריך לקשר, דלא סגי אם ישב בחול להיותו ככלי, ממילא כשלא קשר אין לאסור לישב עליהן בשבת, דלא מחזי כלל כעושה כלי בישיבה, על כן פירש רש״י [נ. ד״ה צריך לקשר] דאם לא קשר אסור לטלטלן. וכן מה שפירש [קכה: ד״ה צאו ולמדום] סדרו אבנים כדי שלא נצטרך ליגע בהן למחר לפי שאין הזמנה מועיל לאבן לעשות כלי, היינו גם כן דלישב לבד מותר להך מאן דאמר דלא נעשה כלי אפילו בהזמנה ומעשה שסידרן, וכל שכן כשישב לבד בחול דלא נעשה כלי בהכי, אם כן אין טעם לאסור לישב בשבת.

אמנם הרמב״ם דאוסר גם באבנים לישב עליהן, אף דסבירא ליה דבאבנים לא מהני כשישב עליהן מבחול, יש לומר דסבירא ליה דעל ידי ישיבה לא נעשה כלי להתירו למחר, דלא נקבע להן שם כלי בישיבה, אבל מכל מקום בשעת הישיבה הוי ככלי לשעתה. וכיון דהרמב״ם [פכ״א ה״י] סבירא ליה דאסור לבטל כלי מהיכנו אפילו לפי שעה, כמו שכתב המג״א (סימן רס״ה סק״ב ורס״ו סק״ד) ומשום דהוי כסותר, הכי נמי להיפך אין לעשות כלי לפי שעה מדבר שאינו עומד ומוכן לכך. וזה נראה לי בטעם הא דמבואר בפרק במה טומנין (דף נו״ן ע״א) דאמר צאו וחשבו כדי שנשב עליהן למחר, ולא ידענא אם בית המשתה או בית האבל היה, טעמא דבית המשתה או בית האבל דטרידי, אבל אי לאו הכי אסור כיון שלא קשר. ע״ש. דקשה כיון דסבירא ליה בלא קשר הוי מוקצה, איך הותר [בלא] הקשר בבית המשתה וכדומה, ולא מצינו מוקצה מותר כהאי גוונא, וכמבואר ריש פרק מפנין [קכו:]. אמנם לפי מה שכתבתי יש לומר דישיבה אינו טלטול מוקצה, רק דחשוב כעושה כלי לשעה דאסור כמבטל כלי לשעה, ומבואר במג״א לעיל סימן רס״ו (סק״ד) [סקי״ד] דבהפסד מרובה מותר לבטל כלי מהיכנו לשעה מדינא דגמרא [קנד:], והכא נמי יש לומר לצורך אורחים וכדומה דחשוב כהפסד מרובה לענין איסור והיתר, והכי נמי לישב אף דמחזי כעושה כלי לשעה מותר לצורך אורחים וכדומה.

ויש לומר דמה שכתב המרדכי [סימן שכ״ד] הטעם דמזיזן כשיושב עליהן, גם כן לאו מטעם טלטול, כיון דהוי על ידי גופו, אלא כיון דמזיזן כשיושב עליהן, מקומו ניכר ותואר ישיבה עליהן על ידי ישיבתו, וכמו שכתב במלחמות, הוי כעושה כלי לשעה. מה שאין כן כשאינו מזיז כלל, תוארן לאחר ישיבה כלפניהן, ואין מקומו ניכר, ולא מחזי כעושה כלי כלל. והרמב״ם ומחבר יש לומר דסבירא להו גם כשאין מזיזן אסור מטעם דהוי כעושה כלי לשעה, או דמיירי גם כן כשמזיזן כמו שכתב המג״א. אמנם כל זה בדברים דשייך בהם תיקון מנא, אבל בקש דראוי למאכל בהמה, דמותר לקטום קש לחצות שיניו כמבואר בסימן שכ״ב [סעיף ד׳] ותקי״ט [סעיף ד׳] ובביצה (דף ל״ג ע״ב), ומוכח שם דגם בסתם קש אף דסתמיה להסקה, מכל מקום כיון דרך וראוי למאכל בהמה לית בו משום תיקון מנא כלל. וכן משמע מדלא אישתמיט שום אחד מהפוסקים לכתוב דקש העומד להסקה דאסור לקטום ביום טוב לחצות שיניו. וזה ברור. ואם כן ממילא אין לאסור מה שמנענע בגופו לשכב עליו, דלא שייך בו תיקון מנא כלל. ומיושב הכל בס״ד.

ועיין [בחידושי הר״ן המיוחסים ל]ריטב״א בפרק במה טומנין (דף נו״ן ע״א [ד״ה ורב]) דהוכיח דטפי עדיף חשב מישב, דהא במטה שיחדה למעות שקלינן וטרינן אי אסור לטלטלה, ובמניח עליה בלחוד פשיטא דשרי לטלטולה, אלמא לבטולי מתורת כלי טפי עדיף יחוד ממעשה דישיבה, הכא נמי לשווי מנא טפי עדיף יחוד ממעשה דישיבה. ע״ש. והכי נמי אנן בדידן יש ללמוד, כמו דאסור לעשות מעשה המבטל כלי מהיכנו דהוי כסותר כלי, כן אסור לעשות מעשה לשוויי מנא מדבר שאינו מוכן, דמחזי כעושה כלי אף בלאו איסור טלטול. ואם תאמר לפי מה שכתבנו דלפיכך בבית המשתה לא הצריך לקשור כמו דביטול כלי מהיכנו לפי שעה מותר בהפסד מרובה, דאם כן למה אמר צאו וחשבו כדי שנשב עליהן למחר, הא מותר לישב גם בלא מחשבה. לא קשיא מידי, דהא מה דלא הצריך לקשור משום דטרידי היו כמבואר שם, ואם כן מחשבה דהיה להם אפשר לעשות הצריך אותם כדי לעשותם כלי על כל פנים על ידי יחוד מבעוד יום, דאהני גם כן קצת לענין דלא ליתחזי כאשווי מנא בשבת, דלתנא קמא מהני לגמרי. ודו״ק. ואם כי מלתא חדתא הוא, הוא נכון בעזרת ה׳ יתברך. ואין צריך להוציא דברי רמב״ם וש״ע מפשוטן, דמבואר להדיא דישיבה נמי אסור, וגם דברי המרדכי אתי שפיר.

ולפי זה יש ליישב מה שכתב המרדכי דדוקא בחריות פליגי משום דמזיז כשיושב עליהן אבל אבנים שרי, דתמה המגן אברהם דהא פליגי גם באבנים בפרק כל הכלים [קכה:]. ולפי מה שכתבתי יש לומר דהא יש לפרש דהפלוגתא בחריות ואבנים רק לענין לטלטלן כפירוש רש״י, אלא דלמאן דאמר בישב עליהן נעשו כלי, ממילא בלא ישב מבעוד יום אסור לישב בשבת, דמחזי כאשווי מנא (וכן מוכח מאמר בבית המשתה צאו וחשבו כדי שנשב עליהן למחר, דזה לא מהני לענין טלטול רק לענין ישיבה וכמו שכתבתי). ולמאן דאמר ישב לא מהני, אינו אסור רק בטלטול לא לישב כפירוש רש״י. אמנם רב אסי גופא דסבירא ליה בחריות מהני ישב, סבירא ליה באבנים דצריך לשפשפם, אם כן מודה דמותר לישב בלא טלטול, וליכא למאן דאמר באבנים לאסור ישיבה לבד, ועל כרחנו הטעם דחריות מזיז כשיושב ומקום ישיבתו ניכר ונעשה להם תורת כלי בישיבתו, מה שאין כן אבנים. או יש לומר בכוונת המרדכי על דרך זו, דסבירא ליה דפלוגתא בחריות על כרחך לענין טלטול, והיינו טעמא דהא מבואר בריש פרק מפנין [קכח.] דרב

אוצר ההלכה

באכילה סבירא ליה כרבי יהודה, ולענין טלטול כרבי שמעון, ושמואל סבירא ליה לגמרי כרבי שמעון בפרק קמא דשבת (דף י״ט ע״ב), ועיין שם בתוס׳ (בד״ה הני כרכי דזוזי), דבמוקצה שמקצה אדם מדעתו פליגי. ואם כן בחריות דסתמן אינן מוקצה דחזיין לישיבה, רק מפני שגידען לעצים הקצן מדעתו, וכמו שהוכיח הרב המגיד [פרק כ״ה הלכה כ״א] מדקאמר שגידען לעצים, ואם כן למה אמר רב בפרק במה טומנין (דף נ״ן) בחריות דצריך לקשור ושמואל אמר חושב. ולא דמי לגרעינין דכתב הרמב״ן בסוף פרק נוטל [במלחמות, נט:] דגם לרבי שמעון אסור לטלטלן משום דסתמן להסקה, ובשבת לא חזיין למידי, דהא חריות אינן סתמן להסקה רק משום דגידען לעצים הקצן מדעתו. ועל כרחך סבירא ליה למרדכי דפליגי לענין ישיבה ומשום דאסור לאשוויי מנא לשעה, כמו דאסור לבטל כלי מהיכנו לשעה וכמו שכתבתי. אבל באבנים סבירא ליה דעד כאן לא פליגי לענין ישיבה, דהא רבי אמי סבירא ליה צאו ולמדום, ואזיל לשיטתו דסבירא ליה אבן לא נעשה כלי על ידי הנחה וכפירוש רש״י שם, והוי מוקצה אף שעשה בהן מעשה, על כרחך סבירא ליה לרבי אמי דסדרם מערב שבת ולא יצטרך לטלטלם למחר רק לישב עליהם כפירוש רש״י שם. ואם איתא דפליגי לענין ישיבה, עדיין מה הועיל לרבי אמי במה שסדרם מערב שבת לישב עליהם בשבת, ועל כרחך דלא פליגי בישיבה רק לענין לטלטלם לסדרם אי שרי בשבת, אבל ישיבה לבד שרי. וזה שכתב המרדכי דדוקא בחריות פליגי לענין ישיבה, משום דמזיז כשיושב עליהן ועושה כלי, דמקום ישיבתו ניכר על ידי שמזיזן כשיושב ותואר ישיבה עליהן, כמו שכתבתי לעיל. אבל באבנים שרי ישיבה דאין מזיזן, ופלוגתא דאבנים אינו בישיבה רק לענין טלטול.

אמנם לשון הש״ס בפרק כל הכלים (דף קכ״ה ע״ב) אמר רבי חנינא וכו׳ צאו וחשבו כדי שנישב עליהן למחר, משמע כדעת הרמב״ם ומחבר, דבלא זה גם הישיבה אסור. ולשון הירושלמי [פי״ח ה״א] בררו לכם חלוקי אבנים ואתם מותרין לטלטלם למחר, משמע משום איסור טלטול הוצרך לזה וכמרדכי והמג״א, דאם גם הישיבה אסור, הוה ליה למימר על כל פנים גם כן ולישב עליהם למחר, דנדע דזולת זה גם ישיבה אסור. ובזה יש לפרש לשון הירושלמי בפרק מפנין ([פרק י״ח] סוף הלכה א׳), אמר רבי זעירא לא אתיא אלא כרבי חנינא דאמר עולין היינו עם רבי לחמת גדר, והיה אומר לנו בררו לכם חלוקי אבנים, ואתם מותרין לטלטלם למחר. אמר רבי יוסה שניא היא הכא שהוא ככסא. ובקרבן העדה ופני משה נדחקו בפירושו. והקרבן העדה פירש דשמע מינה מדרבי חנינא דמותר לטלטל מוקצה לצורך בית המדרש, כמו במשנה דמותר לפנות. הוא תמוה, דאדרבה מוקצה אסרה המשנה לפנות, וגם רבי לא התיר רק על ידי [י]חוד דלא הוי מוקצה. והפני משה [שם ריש הלכה ב׳ בגמ׳] שיבש הגרסא הרבה, וגם פירושו שפירש דמייתי סייעתא ממתניתין דאסור לטלטל אבנים בלא יחוד כמו בחבילי קש, הוא תמוה, דמי לא ידע דאבנים מוקצין הן, ומשנה מפורשת כ״פ [כמה פעמים] בפרק נוטל. אבל לפי מה שכתבתי יש לומר דקאי על הך ברייתא דמייתי שם מלפני זה, ושוין שלא יגע באוצר אבל עושה הוא שביל ונכנס ויוצא, דמזה מבואר דבדרך הילוכו מה שמזיז המוקצה אינו אסור, וזה כרבי חנינא דאמר דרבי אמר ואתם מותרין לטלטלם למחר, דמשום הטלטול הוצרך לזה ולא משום הישיבה, אף דהאבנים ניזזין בישיבתם, וחלוקי אבנים משמע גם כן אבנים קטנים. ועל כל פנים מוכח דמותר לישב על המוקצה, כמו דמותר לילך על המוקצה. ודחי רבי יוסה אין ראיה מהך דעושה שביל ברגליו להך דרבי חנינא, דשניא הוא שהוא ככסא, ואסור גם ישיבה מטעם שכתבתי לעיל, דמשתמש במוקצה חמיר משאר טלטול, או מטעם השני דבישיבתו עושה אותו כלי לפי שעה, והיינו שהוא ככסא. אם כן למסקנא סבירא ליה לירושלמי כבבלי, דרבי אמר כדי שנשב עליהן דמשום איסור ישיבה הוצרך להזהירן ליחדם. ובשמואל א׳ (י״ז, [פסוק מ׳]) חלוקי אבנים, פירש רש״י, אבנים דקות וחלקות. ועיין לקמן סימן תק״ז (סעיף ג׳), דאסור ליקח עץ מבין העצים לחתות בו האש בתנור דהוה ליה מתקן מנא. ובט״ז שם (סק״ד) כתב דמטעם זה אסור נמי ליקח עץ לעשות ממנו בריח להבריח הדלת, דהוה ליה גם כן מתקן מנא. ע״כ. הרי אף דאינו עושה שום השתנות (ותופין) [ותיקון], ורק בזה דמשתמש בו לשעה ועושה מעשה כלי, חשוב מתקן מנא. וכן כתב הרב ים של שלמה (בפ״ד דביצה הלכה י״ז) גם בדעת הרמב״ם [הלכות יו״ט פ״ד הי״א], כיון שלא נתנו עצים אלא להסקה, והוא מייחד לתשמיש אחר שאינו ראוי לו הוי כמו מתקן כלי מחדש. עכ״ל. (ערך שי)

תנה) שם הגה ויש אומרים וכו׳. עיין מג״א (סקמ״א) דתמה על הדרכי משה [אות ח׳]. והנה אמת כי הוא תימה, וכשלמדתי בטור תמהתי גם כן במה שכתב הבית יוסף דהלכה כהרמב״ם (הלכות שבת פכ״ה הכ״א) דפסק כמאן דאמר למדום, היינו שצריך לסדרם בערב שבת, ועל זה כתב הדרכי משה, אבל במרדכי [סימן שכ״ד] כתב וכו׳, ויש אומרים דדוקא בחריות פליגי דמזיזן, אבל אבנים שרי דאין מזיזן. ע״ש כי קצרתי בלשונו. ותמהתי דאדרבה המרדכי מחמיר, דמשמע דבאבנים אף למדום לא מהני, רק דמותר כשאין מזיזן, והיינו כמו שכתב רש״י (שבת דף קכ״ה ע״ב ד״ה צאו ולמדום), דלמדום היינו שלא יצטרך ליגע בהם, משמע דאף אם למדום אסורים בנגיעה. אבל הרמב״ם הרי כתב בהדיא אבנים שחשב עליהן אם למדום מותר לישב עליהן ואם לאו אסור, משמע בהדיא מלשונו דלא כרש״י, רק דאם למדום מותר בנגיעה. וגם על הבית יוסף יש לעיין, דהביא פירוש רש״י שם והאריך, ולא כתב דיש פלוגתא בינו לבין הרמב״ם. ולפי זה גם דברי המג״א תמוהים, שבסוף הסעיף קטן כתב דלכן נראה לי דגם לדעת הרמב״ם שצריך לסדרם כדי שלא יצטרך ליגע בהן, והרי בלשונו מבואר דבלמדום מותר ליגע בהם. ואך בזה ודאי הנכון כדברי המג״א, דאף בלא למדום מותר לישב עליהן בלא נגיעה, אף דמזיזן, כי הרמב״ם לא כתב כלשון השלחן ערוך אף על פי שחשב עליהן, דדברי השלחן ערוך שפיר יש לפרש דקמשמע לן דלא מהני מחשבה ורק למדום, אבל הרמב״ם דכתב אבנים שחשב עליהם אם למדום מותר, ולמה כתב שחשב עליהם, למה לי הך מחשבה, אלא על כרחנו רצה לומר אבנים שרוצה וחושב לטלטל מחר וסדרם יוכל לטלטלם. וזה ברור. (גנזי חיים – סקי״ד)

תנו) שם הגה ויש אומרים וכו׳. כתב המג״א (סקמ״א), שרי לישב עליהן, דמוקצה אינו אסור בנגיעה. לכאורה צ״ע דהן אף

אוצר ההלכה

על פי כן אסור להשתמש במוקצה, עיין להלן סימן תצ"ז (סעיף ב'), ויעוין מה שכתבתי בהגהותי סימן תק"א (סעיף ו').

(נפש חיה – מרגליות)

תנז) שם הגה ויש אומרים דדין אבנים כדין חריות וכו'. הם דברי הרב המגיד פרק כ"ה [הלכה כ"א] בעד הרי"ף שהשמיט דין נדבך, דלא סבר לחלק כהרמב"ם. אבל מרן בכסף משנה ובבית יוסף הוכיח מהש"ס ומדברי הרי"ף היפך דעת זו, דהא רב אסי [נ.] דאמר גבי חריות ישב אף על פי שלא קשר ולא חשב, מר ניהו אמר (פרק כל הכלים [קכה:]) באו ושפשפום, אלמא רב אסי מארא דשמעתתא דחריות החמיר בנדבך. והרי"ף כתב ריש פרק נוטל [נט:] דהלכתא כותיה דרב דקאי רבי אמי משמיה דרבי יוחנן כותיה (פרק כל הכלים), דהיינו שמעתא דנדבך, ועל זה סמך הרי"ף שהשמיט דין נדבך. ע"ש באורך. ודבריו ברורים. והגם שיש להרגיש על הרי"ף שהשמיט פלוגתא דנדבך אי למדום או שפשפום, צריך לידחק. ואעיקרא קשה על הרב המגיד שכתב בעד הרי"ף שאינו מחלק, ולא נרגש מהש"ס ודברי הרי"ף הנזכרים.

ומורי"ם בדרכי משה [אות ח'] כתב על דברי מרן וז"ל: אבל במרדכי פרק במה טומנין [סימן שכ"ד] פסק בהדיא דאין חילוק בין אבנים לחריות, ואדרבא כתב דיש אומרים דדוקא בחריות של דקל פליגי משום דמזיזן כשיושב עליהן, אבל אבנים [שרי] דאין מזיזן וכו'. ותמהני שלא הביא בית יוסף דברי המרדכי וכו', וגם הרב המגיד (פרק כ"ה) כתב דדעת הרי"ף שאין לחלק ביניהם, וכן יש לפרש דעת הרא"ש [פ"ד סימן ח'] דלא חילק ביניהם. אלא שבית יוסף דחק עצמו לפרש דעת הרא"ש והרי"ף כהרמב"ם. עכ"ל. וקצת קשה עליו, דהמרדכי משוה אותם לאיסורא, דבעצים בעי קשור ובאבנים בעי סיתות, ומה ראיה מביא שהם שוים להיתרא, שהיא שיטת הרב המגיד בעד הרי"ף. והרי הרי"ף [כג.] והרא"ש [שם] פסקו כרב אסי דחריות ישב אף על פי שלא קשר ולא חשב. ובודאי כוונתו כיון דמצינו במרדכי שמשוה אותם לאיסורא, ממנו נקח להשוותם להיתרא, אבל אינה ראיה כמבואר. ולכל הדברות יש להרגיש על הרי"ף והרא"ש דהשמיטו דין נדבך, דגם אם נאמר כשיטת הרב המגיד, כיון דבש"ס מוכח בהדיא דחלוקים, דרב אסי דאמר גבי חריות לקולא אמר לחומרא בנדבך, הוה ליה לפרש דאינה הלכה ונדבך כחריות. ואדרבא יותר מתישבת קצת שיטת מרן בעד הרי"ף והרא"ש. ותו קצת קשה על מור"ם בדרכי משה שלא יישב ההוכחות מהש"ס והרי"ף שהוכיח מרן, וגם תשובת הרא"ש [כלל כ"ב סימן ח' דרך י"] שהביא מרן. ועיין באחרונים. ומתוך מה שכתבתי אתה תחזה דיש לדקדק על דברי הרב תוספת שבת (ס"ק ס"ה) שכתב על דברי מור"ם הוא דעת המרדכי וכו'. ע"ש. והמרדכי לאיסורא היפך דעת הרי"ף בהלכות לשיטת הרב המגיד. ודוק היטב כי קצרתי.

(מחזיק ברכה – קונטרס אחרון סק"א)

תנח) שם הגה ויש אומרים שדין אבנים כדין חריות וכו'. וזה לשון רבנו ישעיה הראשון בפרק כל הכלים [קכה:]: ואף על גב דרבה ורב יוסף פליגי, וקיימא לן כרבה בכל מקום [עיין ב"ב קיד: וב"ק נו: בתוד"ה בההיא], לאו פלוגתייהו היא, אלא פלוגתא דרבי אמי ורבי אסי, דרבה קאמר משמיה דרבי אמי ורב יוסף אמר משמיה דרבי אסי. ותרוייהו קושטא קאמרי, וליכא פלוגתא בינייהו, אלא רבי אמי ורבי אסי פליגי אליבא דרבי יוחנן, דרבי אמי אמר דהכי אמר רבי יוחנן דבעינן מעשה גמור, ורבי אסי אמר הכי אמר רבי יוחנן דמעשה כל דהו. והא דאמר רבי אסי דבעינן מעשה כל דהו, לפרש מילתיה דרבי יוחנן, אבל הוא לא סבירא ליה כוותיה, דהא רבי יוחנן לא סבירא ליה כרשב"ג דאמר במחשבה סגי. ורבי אסי סבירא ליה דאפילו מחשבה לא בעי, כדאמר בפרק במה טומנין [נ.] גבי חריות. וכיון דרב אשי התם סייעיה לרבי אסי מסתם מתני' [קמא.], הכי קיימא לן, דאפילו מחשבה לא בעינן, אלא אם ישב עליהם בחול נעשו כלים, והכי נמי בנדבך של אבנים, והכי נמי גבי אבן לא מיבעיא אם הניחה שתעמוד עליה בשבת דהויא כלי, אלא אפילו כסה בה את החבית פעם אחת בחול הויא כלי, וכל שכן אם הניחה על החבית מבעוד יום שתעמוד עליה בשבת. והרי"ף בפרק נוטל [נט:] פסק כרב משום דקאי רבי אמי הכא כוותיה, וקשה דהוא גופיה פסק בפרק במה טומנין [כג.] הלכה כרבי אסי. עכ"ל. וכן כתב הרז"ה שם [במאור, מח:] שדין אבנים כדין חריות, אלא דסבירא ליה דמחשבה לא מהני לרבי אסי דישיבה גדולה מן המחשבה דהוי מעשה כל דהו. והא דאמר ישב אף על פי שלא חשב, רצונו לומר אין צריך מחשבה עם הישיבה. ע"ש.

והבית יוסף פירש דאף על פי שהרי"ף השמיט דין נדבך, אין ספק שהוא מחלק בין חריות לאבנים, דהא רבי אסי גופיה דאמר גבי חריות ישב אף על פי שלא חשב, אמר גבי נדבך צאו ושפשפום, אם כן על כרחך לחלק בין חריות לאבנים. ע"ש. וכבר תמהו עליו האחרונים, שהרי התוס' [קכה: ד"ה ואזדו] תירצו דהתם רב אסי גרסינן. ע"ש במהרש"א. ולפי מה שכתבתי בשם רבנו ישעיה בלאו הכי הא לא מכרעא, דרבי אסי אמר כן גבי נדבך אליבא דרבי יוחנן, אבל הוא ס"ל דאין צריך אפילו מחשבה. אי נמי כמו שכתב הרז"ה דרבי אסי בעי מעשה כל דהו, ואפשר דהכי ס"ל להרי"ף, ופסק גבי חריות כרבי אסי והוא הדין לאבנים. מיהו מדפסק הרי"ף בפרק נוטל כרב ורבי אמי גבי אבן, על כרחך לחלק בין חריות לאבנים, דחריות עבידי לישיבה אבל אבן לא עבידא כסוי לחבית כמו שכתב הר"ן שם [נט: ד"ה גמ' לא], והוא הדין לנדבך דהא מדמינן להו. וכן כתב הרמב"ן במלחמות פרק כל הכלים [מט.], והרשב"א בחידושיו [קכו: ד"ה אבל] הסכים עמו. עש"ב. ודלא כרמ"א, עיין בדרכי משה [אות ח']. ומה שהקשה הרב אליה רבה [סקנ"א] על התוס', כבר קדמו רש"ל (דף קכ"ו [ע"ב ד"ה גמ' וכ"ת]). וע"ש במהרש"א.

וראיתי בשלטי הגבורים פרק כירה [כא. אות ג'] שהקשה מאי שנא במטה דלכולי עלמא ביחוד לא נאסרה בטלטול עד שיעשה מעשה שיניח עליה מעות, ובחריות של דקל סגי במחשבה. ותירץ דלעיולי היתרא, מחשבה מועלת בלא שום מעשה, ואם כן אבן לפצוע בה אגוזים או לטלטלה סגי לה ביחוד, אבל לעיולי איסור, צריך מעשה. ע"ש. ותמהני עליו דלא ראה הני רבוותא דסבירא להו דאין חילוק בין עיולי איסור לעיולי היתר, דהא בנדבך של אבנים פסקו (בצריך) [דצריך] מעשה להתיר, אלא החילוק הוא

כב [ת]**לכסות פי חבית באבן או בקעת, או לסגור בהן את הדלת, או להכות בהן בברזא** (פירוש, הקנה שמשימין לחבית להוציא היין ממנו), **אף על פי שחשב עליה מבעוד יום אסור, אלא אם כן ייחדה לכך לעולם, אבל ייחדה לשבת זו בלבד לא.** [ת*]**והני מילי בדבר שאין דרכה לייחדה לכך כגון הני דאמרן, אבל בכל מידי דאורחיה בהכי, כגון לפצוע בה אגוזים, בייחוד לשבת אחת סגי.** [א]**ויש מי שאומר דלא שנא.** [ב]**ויש אומרים שצריך שיעשה בה שום מעשה של תיקון מבעוד יום:** [הגה]. ועיין לעיל סימן רנ"ט דכיוון סגי:

באר הגולה

ת. כרשב"א בתשובה [ח"א סימן תשנ"ז] והביאו הר"ן בפרק (י"ד) [ד'] דשבת [כג. ד"ה ונשאל, וכן פירש רש"י שם נ. ד"ה ואע"פ]:

ת*. ר"ן שם: **א.** שבלי הלקט [סימן נ"ז] בשם רבינו ישעיה [פסקי הרי"ד שבת קכו: ד"ה ומי בעי, רשב"א שם]: **ב.** מרדכי סוף פרק (ט"ז) [י"ז] דשבת [סימן תט"ז] ורבינו ירוחם [נתיב י"ב חלק י"ג דף פ"ד ע"ג]:

אוצר ההלכה

דחריות עבידי לישיבה אבל אבן לא עבידא לישיבה, והכי נמי מטה לא עבידא להניח עליה מעות. עיין בבית יוסף סימן ש"י [סעיף ז'].

ואם כן לטלטול האבן בשבת ודאי דלא סגי ביחוד. והרמב"ן והרשב"א כתבו דלכולי עלמא להתיר אבן בטלטול בעי מעשה גמור. עש"ב. אבל לפצוע בו אגוזים קיימא לן דסגי ביחוד מהאי טעמא דדרכו בכך. והבית יוסף [סעיף כ"ב] הביא ראיה מדתנן [סה:] פורפת על האבן וכו', וכתב בשם שבלי הלקט [סימן נ"ז] דרבנו ישעיה [פסקי רי"ד נ.] דקדק מראיה זו להתיר לטלטל בשבת אבנים שסדרו בהם הקדרה. ע"ש. ועיין מה שכתבתי סימן ש"ג [סק"ה][209] דרבינו ישעיה [סה:] והרשב"א [ד"ה סיפא] פירשו סיפא קאי אמטבע שהוא מוקצה והוא הדין אאבן, דלא כרש"י [סה: ד"ה אתאן]. ע"ש. והא דהתיר לטלטל בשבת אבנים שסדרו בהם הקדרה, לא מראיה זו דקדק, אלא הוא אזיל לטעמיה דסבירא ליה שדין אבן כדין חריות, וקיימא לן כרבי אסי דאפילו מחשבה לא בעינן אלא אפילו ישב עליהם בחול נעשו [כלים] והכי נמי אבן. וכן כתב בהדיא בפרק במה טומנין [נ.]. אבל אנן קיימא לן דצריך מעשה לאבן.

אמנם מה שכתב דאם הניח כלי תחת הנר לקבל שמן הנוטף, לא אסרו במחשבה אלא אם כן נטף בו שמן מבעוד יום. ע"ש. נראה ראיה ברורה מדין נר של חרס, דאי לא הדליק בו שרי אף על גב דמיוחד לכך, כדאמר בגמ' [מד:] ומה נר דלהכי עבידא וכו' ע"ש בתוס' [ד"ה ומה] ובחידושי הרשב"א [ד"ה ומה]. לכך נראה לי דלענין דהוי בסיס לדבר האיסור, כגון מטה ונר, לא סגי ביחוד אלא עד שיניח עליו דבר האוסרו, אבל החריות דמצד עצמם הם מוקצה סגי ביחוד, ואבן לא סגי לה ביחוד משום דלאו להכי עבידא כמו שכתבו הפוסקים. ע"ש. (ערך השלחן – סק"ט)

תנט) שם הגה ויש אומרים דדין אבנים כדין חריות וכו'. עיין מה שכתבתי לפנים בסימן זה [סק"ט][210] ובסימן תקי"ח (אות י"א). (ערך השלחן – תקוני ערך השלחן סק"א)

תס) שם הגה ויש אומרים דדין אבנים כדין חריות וכו'. וכן משמע להדיא בירושלמי שבת (פ"ד ה"ב) כמו שכתב שם הגליון הש"ס. ע"ש. (תוספת ירושלים)

תסא) שם הגה ויש אומרים דדין אבנים כדין חריות וכו'. בירושלמי סוף פרק במה טומנין [פ"ד ה"ב] מייתי פלוגתא בחריות שגידען לשכיבה אם צריך לקשר, ואח"כ מייתי פלוגתא באבנים אם צריך מעשה, ומסיק מאן דמחמיר באבנים אזיל בחדא שיטה עם מאן דמחמיר בחריות ומאן דמיקל בחריות אזיל בשיטת המיקל באבנים. וכתב בגליון הירושלמי שם, דמוכח כיש אומרים הללו. ולענ"ד לא קשה על דברי המחבר ורמב"ם [פרק כ"ה הלכה כ"א], דהא סברתם כמבואר בהרב המגיד מדנקט הש"ס [נ.] חריות שקצען לעצים, משמע הא סתמא לא הוי מוקצה וכמו שכתב המג"א (בסקל"ט ובסק"מ). ובירושלמי הא נקט חריות שגידען לשכיבה, משמע הא סתמא לכולי עלמא הוי מוקצה, ואם כן לירושלמי חריות סתמא לא חזיא לישיבה כאבנים, ושפיר אמר דדמי לאבנים. מה שאין כן לש"ס דילן דנקיט שקיצען לעצים, וסתמא לכולי עלמא מותרין, אם כן הקצאתן רק מצד מחשבתו, על כן מהני מחשבתו לישיבה להוציא ממחשבה לשרפה, ולא דמי לאבנים וכבבלי נקטינן. אמנם לענ"ד יש לומר דלא פליגי ירושלמי ובבלי, דבלאו הכי קשה, דבבבלי מבואר רב אמר צריך לקשר ורבה בר בר חנה סבירא ליה דאין צריך לקשר. ובירושלמי שם להיפך, חריות שגידען לשכיבה רב אמר אין צריך לקשר ורבה בר בר חנה סבירא ליה דצריך לקשר, ובשלמא לרב יש לומר דבירושלמי דמתחלה גידען לשכיבה עדיף, אבל לרבה בר בר חנה צריך ישוב. לכן נראה לי דלישיבה עדיפי חריות מאבנים מה שאין כן לשכיבה, גם חריות סתמן אינן עומדין לשכיבה דעינינו רואות דלשכיבה צריך דבר רך יותר, ולכן לשכיבה חריות דינן כאבנים לישיבה. ועיין בתוספות בשבת (דף קכ"ה ע"ב בסוף ד"ה ואזדו) דכתבו דחריות ראוין טפי לישיבה מאבנים. ועיין בקרבן נתנאל (בפכ"ט [בפרק במה טומנין, פ"ד אות נ']). ודו"ק. (ערך שי)

סעיף כב

תסב) סעיף כ"ב לכסות וכו'. עיין במה שכתבתי בסמוך[211]. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

הערות וציונים

209. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו' בסימן ש"ג אות ר"ח. **210.** נדפס באות הקודמת. **211.** נדפס לעיל אות תמ"ט.

אוצר ההלכה

תסג) שם לכסות פי חבית באבן וכו'. וזה לשון הרב בית יוסף:
והא דאין הזמנה מועיל לאבן לעשות[ה] כלי, היינו כשאין מייחדה לכך, אבל כל שייחדה לכסות בה כלי וכיוצא, מותר לטלטל, דלא גרע ממכניס קופת עפר שעושה בה כל צרכו [שבת נ.] . והוא שיחדה לכך לעולם, אבל יחדה לשבת זו בלבד, לא מהני, וראיה מההוא דמניח אבן על פי החבית דנעשה החבית בסיס לדבר האסור, ולא אמרינן דאבן נעשה כלי בהנחה זו, אלא לפי שלא יחדה לכך לעולם. וכתב הר"ן [כג. ד"ה ונשאל], דוקא אבן שעל פי החבית שאין דרכו ליחדה לכסויי, אבל בכל מידי דאורחיה בהכי, סגי ביחוד לשבת אחת. וראיה מפורפת על האבן שמותר (לפרפרו) [לפרפה] לכתחלה. ופירש רש"י [סה:] סיפא, דקתני לא (ירפרף אתוון) [תפרוף, אתאן] למטבע דלאו בר טלטול הוא, אבל אבן שהוקצה לכך ראויה לטלטלה. הרי בהקצה לכך סגי אפילו לא עשה בה שום מעשה. אבל דעת הרשב"א [ח"א סימן תשנ"ז] שאינו מחלק בכך, משמע דבעינן בכל ענין יחוד לעולם. ובזה דברי השלחן ערוך מבוארים, דיעה הראשונה היא דעת הר"ן דמחלק אם אורחא בהכי סגי ביחוד לשבת אחד, ואי לאו אורחא בהכי בעי יחוד לעולם. והיש מי שאומר הוא דעת הרשב"א, דבעינן לעולם יחוד לעולם. ויש אומרים הוא דעת המרדכי [סימן תט"ז] דסבירא ליה דבאבן הכיסוי בעינן דוקא מעשה. ופלוגתייהו נמי בנדבך אבנים דלעיל [סעיף כ"א], דלדעת הר"ן והרשב"א מהני בהו יחוד לעולם, והא דכתב לעיל מעשה לפי שאין דרך ליחדה לכך לעולם. ומה שסיים רמ"א: ועיין לעיל סימן רנ"ט שבייחד סגי, כלומר לעיל בסעיף א' כתב המחבר לענין גיזי צמר ואבנים שטמן בהם סגי ביחוד לבד. וכוונת הרמ"א דאף על פי דמביא כאן שלש דיעות, הכריע לעיל כדעת המקילין ביחוד. (בגדי ישע)

תסד) שם לכסות פי חבית באבן וכו'. בענין טלטול אבנים וקנים, בבית יוסף [מבואר] דלא מהני הזמנה, ויש חולקין. וציינתי בחלק ראשון (שבת דף פ"א ע"ב), דמשמע בתוס' סוכה [מב: ד"ה טלטול] לאיסור. וכן משמע פירוש רש"י שבת (דף קכ"ד [ע"א ד"ה ידו]) משום טלטול מקלות, מוכח דלא מהני הזמנה. אכן בתוס' דף קכ"ג [ע"ב ד"ה לא] מקלות דפסח משום חלול שבת שיבואו לתקן. וביארתי בחלק שני (לעיל [דף] קכ"ה [ע"ב, דף כ"ז ע"ד מדפי הספר]) סתירת פירוש רש"י בפסחים [סד: ד"ה שחל] נמי משום תקון, ובמנחות [צז. ד"ה אמאי] פירש דמחזי כבונה וסותר סידור קנים. ע"ש. ויש להעמיס לשונו דלא מטלטלי מקלות שחשו לטלטלן שלא יבאו לתקון.

ומקל דידן העשוי למשען, הוי כלי ממש ואין מלאכתו לאיסור, ואין כלי מוקצה רק בדחי בידים, ואינו דומה לאבנים. ואף באבנים מהני יחוד, כמו שכתב הבית יוסף מדתנן [סה.] פורפת על האבן, וגם דאיכא מאן דאמר קנים ומקלות קודם התרת כלים נשנו. וכן משמע פירוש רש"י דף ק"מ ע"ב [ד"ה משלפא], קניא ממנה אסור דלהסקה קאי, משמע בלא זה שרי בטלטול. וכן בסימן ש"י מה דלא דחי בידים שרי. ובתוס' סוכה ריש פ"ד [שם] דהני קנים אין עשוין לכלי, משמע בדידן דעשוין למשען שרי. ולא תקשי שם בפסח דאין שבות במקדש, דכמה שבותים גזרו, כמו שכתבו תוס' [שבת קכג: ד"ה לא] וגם איכא תנאי בעירובין (דף ק"ג [ע"א]) דפליגי, ובפירוש [רש"י] פרק קמא דתמיד [כז: ד"ה שמא] כתב, שבות שאינו צורך עבודה לא התירו. ואין לדקדק מסוף פרק שני דראש השנה [כה.], גוזרני שתבא במקלך ומעותך, דנקט אורחא דעובר אורח, דאם לא כן במעות סגי לכולי עלמא מוקצה. ועוד מה אריא מוקצה, תיפוק לי משום הוצאה, הוה מצי למימר בלחמך וספרך, וגם חוץ תחום בפקיעין, דחיקא מלתא קביעות ישיבתו תוך תחום הנשיא, דמשמע בסנהדרין (דף ל"ב [ע"ב]) שתפס מקום קבוע בית דינו לרבים שם. וגם דחיקא מלתא שיסבור אין הוצאה ליום הכפורים, דהא רפרם [כריתות יד.] בדותא ונדחה מהלכה, כמו שכתב הבית יוסף סימן תרי"א. ולפי זה אותם תפוחי חקוקי אבן ומשכיות תבנית אדם ובהמה בעל נפש ירחיק שאין יחוד שלהם לשום צורך, רק לשחוק וכמשחקים בכדור שאסור בבית יוסף משום טלטול. אף שהאגור [סימן תקכ"א] כתב טעם כדור משום דמטנפי משום שעשוי מבגד, כפירוש רש"י [שבת עח: ד"ה כדור] פלוט"א, והוי ראוי אי לאו דמטנפי. והבית יוסף הביא בסוף סימן ש"ח [סעיף מ"ה] מן הירושלמי פ"ד דתענית [הלכה ה'] טור שמעון נחרב משום ששחקו בכדור. והאליה רבה [סקפ"ז] הביא גרסת המדרש [איכה רבה פרשה ב' פסקא ד'] בשבת. ע"ש.
(מאורי אור חלק באר שבע – דף ק"י ע"ב)

תסה) שם אף על פי שחשב עליה וכו'. וגם כבר נשתמש בהם תשמיש זה פעמים רבות, לא מהני, אלא אם כן יחדם לעולם. אבל יחדם לשבת זו לא מהני, אלא אם כן עשה בהם שום מעשה של תיקון המוכיח שהם מוכנים ועומדים לכך, שאז מותר לטלטל לצורך אותו דבר שהוכנו, אבל לא לצורך אחר. תניא [ש"ע הגר"ז סעיף נ"ג]. (באר יעקב – קרויזר – סקנ"ג)

תסו) שם אלא אם כן ייחדה לכך לעולם וכו'. הטעם כתב הר"ן ז"ל [כג. ד"ה ונשאל] דאף דלא מהני יחוד ובעינן מעשה, היינו אם יחדו רק לשבת זה, אבל יחוד לעולם מהני אף לרבנן דרשב"ג. ולכאורה קשה לי על זה, דבש"ס דשבת (דף נ' ע"א) אהא דקאמר רב יהודה מכניס אדם מלא קופתו עפר ועושה בו כל צרכו, והוא שייחד לו קרן זוית. וקאמר כמאן כרשב"ג, דאי רבנן הא בעינן מעשה. ולשיטת הר"ן דילמא איירי בייחד לעולם. וצריך לומר כיון דהש"ס קאמר והוא שייחד לו קרן זוית סתם, משמע דלא בעינן יחוד לעולם. או דדברי הר"ן אמרינן לפי המסקנא, דבמידי דלאו בר מיעבד מעשה לא בעינן מעשה, אם כן אף יחוד לעולם מהני, דהרי אין המעשה מורה על יחוד לעולם. ואם כן לענין יחוד לעולם לאו בר מיעבד מעשה חשוב, אבל לפי ההוה אמינא דאף בדבר דלאו בר מיעבד מעשה בעינן מעשה, אם כן פשיטא דאף ביחוד לעולם לא מהני עד דעביד מעשה. וזה ברור מאד.

ואמנם אי קשיא לי הא קשיא, דבש"ס דשבת (דף קכ"ו ע"א) גבי נגר הנגרר, דקאמר הש"ס דבעינן קשור ותלוי. ומבואר בסוגיא שם הטעם, משום דכל זמן שלא יחדו לדלת אין עליו תורת כלי, ותלוי בפלוגתא דרשב"ג ורבנן אי בעינן מעשה או די ביחוד.

אוצר ההלכה

ואם איתא, כיון דיחדו לדלת לעולם, אמאי לא נימא דאף רבנן מודים דתורת כלי עליו. ואין לומר דשם מירי גם כן ביחדו רק לשבת זה, [ד]עדיין קשה מנא ליה להש"ס דרב יהודה איירי בהכי. ועיין שם היטב בסוגיא דשבת (דף קכ"ו) ובמסכת עירובין [קב.]. וכאשר התבוננתי בזה, ראיתי שדברי הר"ן מוכרחים בסוגיא דשם, דבהך דפקק החלון קאמר הש"ס [שם קכה:] דטעם פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן, אי שרי להוסיף על אהל ארעי. ובסוגיא מבואר דרבי אליעזר ורבנן פליגי אי בעינן מעשה או די במחשבה גבי הך דנגר הנגרר, דמדמה לה הש"ס להך דפקק החלון. ונלע"ד דבש"ס דעירובין (דף ק"ד ע"א) בוזקין מלח במקדש בשביל שלא יחליקו, ובמדינה לא, והתניא חצר שנתקלקל ממי גשמים מביא תבן (ומזרד) [ומרדה] בה, שאני תבן דלא מבטל ליה. הרי דדבר שאין דרכו לבטל שם, לא חשוב מוסיף על הבנין. והנה הא דפקק החלון דאין דרכו לעשותו ולבטל לגבי החלון לא חשוב כבנין, אבל אם יחדו להיות פקק לחלון לעולם, דעל כרחנו מבטל ליה, חשוב כמוסיף על הבנין. והנה יש לפנינו שני דרכים בזה, או דנימא דהיכא דמבטלו לעולם אף רבנן מודים דחשוב מוסיף על הבנין, ורבי אליעזר ורבנן פליגי רק בענין [דלא] מבטלו, או דנימא לרבנן אף במבטלו ומיחדו לפקק בו את החלון שרי, ורבי אליעזר מודה באינו מיחדו רק לשבת זה דלא חשוב מוסיף על הבנין. והנה בהא דקאמרו רבנן בין כך ובין כך פוקקין בו, ואמר רבי אבא אמר רב (הונא) [כהנא] בין קשור ובין אינו קשור והוא כשמתוקן, ואקשינן עלה ולימא בין תלוי ובין אינו תלוי והוא שקשור. ולי נראה דלענין בנין קאי, כמו שפירש רש"י שם [קכו. ד"ה לימא]. והנה אם לא יחדו לעולם, פשיטא דלא גרע מתבן (שמזרד) [שמרדה] בשדה, וכיון דלא יחדו לעולם [לא] חשוב כמו בנין. אבל אי נימא דאיירי ביחדו לעולם, יש חילוק בין הוא קשור ותלוי. ע"ש בלשון הש"ס. ואמנם כשאינו מיחדו לעולם, לא חשוב כלי במחשבה גרידא, ועל כן כשמיחדו לעולם, (ו)הדר הוי ליה כמוסיף על הבנין. אבל לרשב"ג דס"ל דיחוד במחשבה לבד סגי, והיינו אף יחוד לשבת אחד, אם כן יוכל ליחדו לשבת אחד, ואין לו חשש בונה, ולענין לחשב כלי מהני אף יחוד לשבת אחת. ואין כאן שני דברים הסותרין זה את זה, והבן היטב. ובחידושי הארכתי בזה מאד ואין כאן מקום.

(ישועות יעקב – סקי"ג)

תסז) שם והני מילי בדבר שאין דרכה לייחדה לכך וכו'. אבל[212] המחבר (בסעיף כ"ב) אחר שהביא דעת הר"ן ז"ל [כג. ד"ה ונשאל] דיש חילוק בין מידי דאורחיה ללאו אורחיה. כתב (וי"א) [ויש מי שאומר] דלא שנא, והיינו דעת הרשב"א ז"ל [ח"א סימן תשנ"ו-תשנ"ז] דגם במידי (דלאו) [ד]אורחיה בעינן יחוד לעולם. וכפי הנראה גם בחריות בעינן יחוד לעולם (ולשיטתו אתי שפיר בפשיטות דחשב דהיינו יחוד לעולם עדיף מישב, עיין מה שכתבתי סקכ"ו[213]). אם כן לשיטתו אין בין חריות לנדבך שום חילוק לענין יחוד. וראיתי (להק"מ) [להמנורה הטהורה] (בסק"ז) שכתב, דגם הרשב"א ז"ל סבירא ליה דבחריות לא בעינן יחוד לעולם. ולא ידעתי איך אפשר לומר כן, כיון דלדעת הרשב"א ז"ל הא דמכניס אדם מלא קופתו עפר [נ.] היינו יחוד לעולם, וכמו שכתב בשו"ת (סימן תשנ"ז), אם כן מאי מקשינן כמאן כרשב"ג, אי נימא דבחריות לא מיירי אלא ביחוד לשבת אחת. אלא על כרחך דגם בחריות בעי יחוד לעולם, ויחוד לעולם לכאורה מהני גם בנדבך. ואף שכתב הרמב"ן ז"ל במלחמות פרק כל הכלים [מט.] והביאו הרשב"א ז"ל (בדף [ק]כ"ו ע"ב [ד"ה אבל]) דנדבך אין אדם מיחדם לישיבה או משום דדמיהן יקרים או משום דישיבתן קשה. ע"ש. מכל מקום אם יחדן, אף דלאו היינו אורחייהו מהני. וכן משמע מדברי המחבר שכתב דלא שנא. משמע דגם דלדעת הרשב"א ז"ל יחוד לעולם מהני אף במידי דלאו היינו אורחיה.

אלא דנראה דגם לדעת הרשב"א ז"ל יש חילוק בין מידי דאורחיה בין מידי דלאו היינו אורחיה לענין ישב. וזה לשון הרשב"א ז"ל שם: דדוקא כשיחדה להיות עומדת לכך, אבל לא שיחדה לאותה שבת לבד, וכדאמרינן [מט:] טמן בגיזי צמר אין מטלטלין אותן. אלמא אף על פי שטמן בהם, אין זה יחוד המתיר עד שייחדנה לשבתות ולא לשבת זו בלבד. וכקופת עפר שמיחד לה מקום להיות מוכנת לצרכיו. וכמניח אבן על פי החבית דנעשית בסיס אף במניחה לשעתה לכסותה, מדפליג עליה רב יוסף [קכה:] ואמר דבמניח נעשה אבן כיסוי להחבית, ולא קיימא לן כרב יוסף עד שייחדנה לכיסוי לעולם ולא לשבת אחת. ע"כ. ומכל זה מבואר דישב לא מהני. ואילו בסימן שקודם לזה כתב, הלכך בין ישב בין חשב מהני. ועל כרחך דלענין ישב גם לדעת הרשב"א ז"ל יש חילוק בין מידי דאורחיה למידי דלאו היינו אורחיה. וא"כ צ"ע איך הוכיח הרשב"א ז"ל מגיזי צמר ומאבן שעל פי החבית דבעינן יחוד לעולם, הא איכא למימר דהתם דוקא משום דלאו אורחיה בהכי, אבל במידי דאורחיה בהכי, כי היכי דישב מהני, הכי נמי ביחוד לשבת אחת מהני. ורציתי לחלק דעד כאן לא מהני ישב לדעת הרשב"א ז"ל, אלא דעשה השימוש בחול ונסתלק שימושו שעמד מעליהם בחול, ומותר לישב עליהם בשבת. אבל היכי דהתחיל השימוש בחול, ולא נסתלק שימושו, כגונא דגיזי צמר ואבן שעל פי החבית, לא מהני. ולא כדסבירא ליה להר"ן ז"ל בפרק נוטל. אבל מלשון הרשב"א ז"ל שכתב בסופו עד שייחדנה לכיסוי לעולם, משמע דאופן אחר לא מהני. גם קשה בהאי דנדבך למה לא אמר צאו ושבו כדי שנשב עליהם למחר. וצ"ע. והרב ז"ל [ש"ע הגר"ז] השמיט לגמרי דעת הרשב"א ז"ל כמו שכתבתי בסימן ש"ג (סק"ח)[214], ועיין (לעיל) [לקמן] סימן שי"ב מה שכתבתי שם בסעיף ו' [סק"ה][215].

(תהלה לדוד – סקכ"ח)

הערות וציונים

212. הרב המחבר כאן ממשיך דבריו מהס"ק הקודם (נדפס לעיל אות תמז). ש"ג אות רט"ו. **213.** נדפס לעיל אות ת"ל. **214.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ששי סימן **215.** נדפס לקמן בסימן שי"ב אות ק"א.

אוצר ההלכה

תפח) שם אבל בכל מידי דאורחיה בהכי וכו'. כתב הבית יוסף (שיטה מ"ז), אבל לפצוע אגוזים דאורחא בהכי מהני וכו'. נ"ב: וכן כתב בשלטי הגבורים פרק כירה [כא. אות ג'].
(כנסת הגדולה – הגב"י)

תפט) שם ביחוד לשבת אחת סגי. ואז מותר לטלטל גם לכל צרכיו, לפי שהיא ראויה להתייחד לכך לעולם ודרכה בכך, לפיכך די לה בהכנה קלה שהכינה לשבת זו בלבד, או נשתמש בה תשמיש זה מבעוד יום אפילו פעם אחת, אף על פי שלא חשב עליה, הוכנה לכך. תניא [ש"ע הגר"ז סעיף נ"ג].

ייחד היינו שיאמר בפיו לא במחשבה לחוד. אשל אברהם (סימן רנ"ט סק"ב). ובחיי אדם כלל ס"ו [סעיף ז'] כתב דסגי במחשבה. המייחד נייר חלק לקנח בו, אם הוא מיוחד לכתיבה צריך לייחד לעולם ומהני לכולי עלמא, כיון שאינו בר מעשה, ובנייר גסה סגי ייחד לשבת זו. מג"א (סימן שי"ב סק"ב). הגהות רבי עקיבא איגר [סקי"ג]. מה שכתב דלאו בר מעשה צ"ע, דהא נייר העומד לקנוח דרכו לקרוע לחתיכות קטנות. גם מה שכתב דבעינן ייחד לעולם צ"ע, דכיון שמייחד לקנוח ממילא הוא לעולם, דאם מקנח שוב לא יהא ראוי עוד לשום דבר. ואפשר דרצונו לומר לאפוקי אם מייחד רק אם יצטרך לשבת זה. (באר יעקב – קרויזר – סקנ"ד)

תע) שם ויש מי שאומר דלא שנא. כתב הבית יוסף (עמוד ד' שיטה כ"ט), כך השיב הרשב"א ז"ל וכו'. נ"ב: סימן תשנ"ו ותשנ"ז. (כנסת הגדולה – הגב"י)

תעא) שם ויש אומרים שצריך שיעשה בה שום מעשה של תיקון מבעוד יום. והוא דעת המרדכי [סימן תט"ז]. ועיין מה שכתבתי בסימן ש"ג (סק"ח)[216] דנראה דבמידי דאורחיה בהכי גם המרדכי מודה דסגי ביחוד לשבת אחת, או יצא בהן שעה אחת מבעוד יום אף במידי דבר מיעבד ביה מעשה הוא. וכתבתי שם דמדברי הרשב"א ז"ל בחידושיו [סה: ד"ה סיפא] משמע דלא סבירא ליה כהמרדכי, ואף במידי דבר מיעבד ביה מעשה הוא סגי ביחוד לעולם (אלא דלפי מה שכתבתי בסעיף קטן הקודם[217] דלענין ישב יש חילוק לדעת הרשב"א ז"ל [ח"א סימנים תשנ"ו, תשנ"ז] בין מידי דאורחיה למידי דלאו אורחיה, אכתי צ"ע דברי הרשב"א ז"ל דשם, דהתם מיירי לענין יצא בהם שעה אחת מבעוד יום דהיינו ישב). וזה לשון תשובת הרשב"א ז"ל (סימן תשנ"ו): הלכה כרשב"ג וכו', והלכך בין ישב בין חשב מהני, ועלה מייתי בגמרא [נ.] הא דקופת עפר, ובעי לוקמי כרשב"ג. ודחה רב פפא אפילו תימא רבנן, עד כאן לא קאמרי רבנן אלא בחריות דבר מיעבד ביה מעשה הוא, אבל בעפר דלאו בר מיעבד מעשה הוא אפילו ביחוד סגי לו. וא"כ אבן שיחדו לפצוע בו אגוזים, משמע דסגי ליה בהכי כיון דלאו בר מיעבד [מעשה] הוא. ע"כ. ומזה תפס התוספת שבת (ס"ק ס"ו) דבמידי דבר מיעבד גם הרשב"א ז"ל סבירא ליה דבעינן מעשה, ועל פי זה הקשה על מה שכתב הרשב"א ז"ל (בסוף סימן תשנ"ז) דגם באבן לכיסוי מהני לעולם, ואמאי הא אבן לכיסוי בר מיעבד הוא כמו שכתב המרדכי. ע"ש. אבל באמת הדברים סתומין, דהא הרשב"א ז"ל כתב בתחילת דבריו דהלכה כרשב"ג. ועיין מנורה הטהורה (סק"ח).

אבל נראה דכל זה גרם להם קיצור הלשון שבשו"ת הרשב"א ז"ל, ואין זה לשון הרשב"א ז"ל ממש, וכמו שכתב בתחילת התשובה עוד נשאל והשיב. ובשו"ת חלק ה' (סימן רכ"ה) הלשון מתוקן, וזה לשונו: ודחה אפילו תימא רבנן וכו', אלמא לרשב"ג בין מידי דלא בר מיעבד ביה מעשה כעפר בין מידי דבר מיעבד ביה מעשה כחריות, אפילו ביחוד סגי להו. וא"כ אפילו שיחדו לפצוע בו אגוזים משמע דסגי ליה בהכי. ע"כ. מבואר להדיא דלדעת הרשב"א ז"ל אף במידי דבר מיעבד ביה מעשה הוא מותר ביחוד. אלא שאחר כך כתב הרשב"א ז"ל, ואף על גב דבפיקורין וציפה בעינן שיצא בהם שעה אחת מבעוד יום, אבל יחוד לא מהני להו, כתב מורי ז"ל[218] דהתם משום דלא מוכח דמיחדו למכתו, ומחזי כמוציא בשבת, ואפשר דלגבי אבן בעינן שישתמש בה בערב שבת לפצוע בה אגוזים כי היכי דלהוי הכירא. ע"כ. וכפי הנראה מה שכתב הרשב"א ז"ל ואפשר דלגבי אבן וכו', דחשש לסברת הרמב"ן ז"ל [נ. ד"ה ורב] דסבירא ליה דלרב אסי ישב דוקא, אבל חשב לא מהני, ודלא כרשב"ג, והכי קיימא לן. ואי נימא הכי, הא דאמרינן התם על הא דמכניס אדם מלא קופתו עפר ועושה בה כל צרכו, והוא שייחד לה קרן זוית, כמאן כרשב"ג. גם לרב אסי קשה. וצריכין לתרץ דבמידי דלאו בר מיעבד ביה מעשה הוא גם רב אסי מודה דסגי ביחוד לעולם, אבל במידי דבר מיעבד ביה מעשה הוא לרב אסי לא מהני יחוד לעולם. אבל זה אינו עולה לפסק השו"ע [סעיף כ"א] דחשב עדיף מישב, ורב אסי ישב וכל שכן חשב קאמר. ועל כל פנים הרב ז"ל [ש"ע הגר"ז סעיף נ"ג] לא הביא כלל דעת המרדכי דבעינן מעשה. ועיין במנורה הטהורה שדעתו להחמיר, ולא ידעתי שום הכרח בדבריו, ובפרט להחמיר בדרבנן במקום שהרמ"א ז"ל הכריע להקל.

ולכאורה ביחוד לשבת אחת במידי דאורחיה, וכן ביחוד לעולם במידי דלאו אורחיה, ירד עליו תורת כלי, ומותר לטלטלו לכל דבר אפילו מחמה לצל כיון שיחדה לדבר המותר בשבת. וכן משמע להדיא מדברי הרב ז"ל ([ש"ע הגר"ז] סעיף נ' וסעיף נ"ג). וכן משמע מדברי המשבצות זהב (ס"ק (א') [י"א]), ועיין מה שכתבתי בסימן רנ"ט (סק"א)[219]. אבל הדבר צריך ביאור, דבביצה (דף ח' ע"ב) סבירא ליה לרבא דאפר כירה דעתו לודאי ואין דעתו לספק, ואזדא רבא לטעמו דאמר רבא הכניס (אפר) [עפר] לכסות בו צואה מותר לכסות בו דם ציפור, דם ציפור אסור לכסות בו צואה. ע"כ. ואף על גב דמסקינן דטעמא דכוי גזרה משום התרת חלבו, מכל מקום כתב הים של שלמה שם ([פ"א] סימן כ"ג) דדינו של רבא

הערות וציונים

216. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ששי בסימן ש"ג אות רט"ו. **217.** נדפס לעיל אות תס"ז. **218.** הוא ה"ר יונה, וכן הובאו הדברים בשמו בר"ן (כג. דיבור ראשון). **219.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק שני בסימן רנ"ט אות נ'.

אוצר ההלכה

אמת. וכן כתב בשיורי כנסת הגדולה סימן תצ״ח [הגה״ט סק״ח], ועיין שם במגן אברהם (סקל״ג). ומבואר לכאורה דאם הוכן איזה דבר לדבר שבודאי יצטרך אליו בשבת, הוא מוכן לכל הודאות שיצטרך אליהם בשבת, אף שלא נתכוין אליהם, אבל אינו מוכן לספק, דלא רמי אנפשיה לאזמני למידי דספק כמ״ש רש״י ז״ל [שם ד״ה אסור לכסות]. ועל כן אי נימא דגם מחמה לצל מותר, היינו דוקא בידע בערב שבת בשעה שיחדה שיצטרך לכך בשבת. והדבר צ״ע.

והנה עפר לדעת הרשב״א ז״ל בעי יחוד לעולם, כמבואר בשו״ת סימן תשנ״ז. אבל לדעת הר״ן ז״ל, על כרחך דסגי ביחוד לשבת אחת, מדאמרינן עלה [שבת נ.] כמאן כרשב״ג, דאי כרבנן הא אמרי בעינן מעשה. ולדעת הר״ן ז״ל [שם כג. ד״ה ונשאל] דבחריות סגי ביחוד לשבת אחת. על כרחך דגם בעפר סגי ביחוד לשבת אחת. וכפי הנראה גם באפר כן, ואם כן אפשר יש לחלק דביחוד לעולם מה שמוכן לודאי מוכן לספק. (תהלה לדוד – סקכ״ט)

תעב) שם ויש אומרים שצריך שיעשה בה שום מעשה של תיקון מבעוד יום. ואם עשה מעשה של תיקון במידי דלאו היינו אורחיה, כגון סידר באבנים לדעת הרמב״ם ז״ל כמו שפסק המחבר, כתב הרב ז״ל [ש״ע הגר״ז סעיף נ״ג] שאין מעשה הסידור מועיל אלא לטלטול שלצורך אותה דבר שתיקנה, אבל לא לצורך אחר. וחיליה דידיה נראה שהוא מדברי הרמב״ם ז״ל (בפ״כ ה״א) [פרק כ״ה הכ״א] גבי נדבך, שכתב אם למדום מותר לישב עליהם למחר. ע״כ. ועל כרחנו פירושו דטלטול שלצורך ישיבה מותר, דלישב בלבד שאינו מזיזן בידו אף שלא חשב עליהם מותר, כמו שכתב המג״א (ס״ק מ״א), ומבואר דטלטול שלא לצורך ישיבה אסור. וגבי חריות של דקל תיכף אחרי זה כתב מותר לטלטלן כמבואר דאף שלא לצורך ישיבה מותר. ועיין במלחמות פרק כל הכלים [מט.] מעין זה. אלא שאין פירושו של הרמב״ן ז״ל [נ. ד״ה ורב] עולה לפסק הרמב״ם ז״ל דכוותיה כתב המחבר, ועיקר מה שהוצרך הרמב״ן ז״ל לכך היא רק מכח הקושיא, דלרב אסי [קכה:] דסבירא ליה במניח אבן נעשה אבן כסוי לחבית, והא הוא גופא קאמר משמיה דרבי יוחנן [קכו:] דכסוי כלים בעי תורת כלי, וכמו שהקשו התוס׳ (דף קכ״ה ע״ב ד״ה ואזדי), ולכן חילק בין לצורך אותו דבר שהתחיל להשתמש בו מערב שבת בין לצורך דבר אחר. ועיין חידושי הרשב״א ז״ל שם [קכו: ד״ה אבל]. וא״כ לפי מה שכתב המחבר (בסעיף י׳) דגם בכסוי כלים בנשתמש בהם פעם אחת מבעוד יום היינו תורת כלי, וכהר״ן ז״ל [מט: ד״ה ומסתברא], א״כ מעיקרא לא קשה לרב אסי, ואדרבא לרבי אמי תקשה איך קאמר דמניח נעשה אבן בסיס לחבית, וצריכין לחלק בין אבן לשאר כסויים, כמו שכתב הר״ן ז״ל פרק נוטל [שם נט: דיבור ראשון]. ועל כל פנים אין מדברי הרמב״ן ז״ל ראיה להלכה לענין זה.

(תהלה לדוד – סק״ל)

תעג) שם ויש אומרים שצריך שיעשה בה שום מעשה של תיקון מבעוד יום. ונראה דאף לדעת המרדכי [סימן תט״ז] דבמידי דלאו אורחא ובר מיעבד ביה מעשה הוא לא מהני יחוד לעולם ובעי מעשה, מכל מקום אם עשה שום מעשה ויחוד לעולם, מהני היחוד לטלטלו אף שלא לצורך אותו דבר שהתחיל להשתמש בה ומותר לטלטלו ככל הכלים. דעיקר דבעי מעשה, כיון דבר מיעבד ביה מעשה הוא, אין הדבר ניכר שיחדה עד שיעשה בה מעשה, וכיון שעשה בה מעשה שוב מהני היחוד.

(תהלה לדוד – סקל״א)

תעד) שם שיעשה בה שום מעשה של תיקון מבעוד יום. משמע שיתקן בגוף הכלי. וכן הבין הגר״א [סקס״ב], והוא דעת המרדכי בפרק ט״ז [סימן תט״ז] שהוזכר קצת בבית יוסף. אבל בבית יוסף משמע דמסקינן כדעת רבנו ישעיה [נ.] בשבלי הלקט [סימן נ״ז] דצריך שיתחיל להשתמש מערב שבת. ואולי גם כאן לאו דוקא, והוא הדין התחיל להשתמש, וכמו בכיסוי כלים (בסעיף י׳) שכתב שתקנו או שנשתמש בהן מבעוד יום (והיש אומרים הראשון הוא דעת הרשב״א דלא כהבאר הגולה, וכן כתב הגר״א [סקס״א], ע״ש). ונראה שזה כוונת הרב בהגה דכתב ועיין לעיל סימן רנ״ט [סעיף א׳], כוונתו דגם דעת המחבר כאן הוא כן וכמו שכתבתי. (חבל יוסף – גנזי חיים)

תעה) שם הגה ועיין לעיל סימן רנ״ט דביחוד סגי. ובתהלה לדוד (סקכ״ט)[220] כתבתי לענין אם מוכן לודאי מוכן לספק. ע״ש. ובמסכת בכורים (פ״ב מ״ט) בפירוש המשניות להרמב״ם ז״ל והר״ש והרא״ש והרע״ב ז״ל הביאו להא דרבא [ביצה ח:], דמוכן לודאי לא הוי מוכן לספק.

(תהלה לדוד ח״ג – סימן ס״ו)

תעו) שם הגה ועיין לעיל סימן רנ״ט דביחוד סגי. כתב המג״א (סקמ״ד), בדבר דלא שייך בו מעשה כמו קופת עפר, לא צריך תקנת מעשה וסגי ביחוד גרידא. ופסחים (דף ל״ד ע״ב) דוקא קידשה בכלי שרת עבוד רבנן מעלה דלא מהני השקה לטהרה ולא בקדושת פה, ובתרומה דלא שייך ביה כלי לא צריך. ויו״ד סימן צ״א (ש״ך סק״ט וט״ז סק״ז) פלוגתת ר״י [רבנו יצחק, מובא בטור שם] וריב״א [פסחים עו. תוד״ה תניא] בלח דלא שייך קליפה אי צריך ששים לבטל הקליפה או דילמא כיון דלא שייך לא צריך. וסימן נ״ה (סעיף ח׳) דיש אומרים בארכובה דלא שייך סתימת בשר, בנשבר העצם סגי בחיפוי עור. אמנם ענין אחר הוא, דמסתם בראם הקב״ה באופן שיהא לטובתם, וכשבת (ל״ב) [לא.] תרמודיים פרסותיהם רחבות, שארצם טיט מצולה ולא ישקעו. ותרנגולים [שבת עז:] ריסי עינם התחתון בולטים, על שתמיד הם בגובה (קירות) [קורות], ולא יסתמאו מעשנים. וסנהדרין (דף י״ח ע״א) אי לאו דגלי קרא סלקא דעתך אמינא מאן דלית ליה תקנתא דמיתת כהן גדול לא לגלי, דהיינו כהן גדול עצמו שהרג הנפש. וסוכה (דף ל״ב ע״א)

הערות וציונים

220. נדפס לעיל אות תע״א.

כג [ג]**מותר לחתוך ענף מן הדקל מבעוד יום, ומותר להניף בו על השלחן בשבת להבריח הזבובים, כיון דלצורך חתכו עשאו כלי גמור:**

באר הגולה
ג. שם בשבלי הלקט [סימן ק"כ]:

אוצר ההלכה

ואימא אופתא, "כפות" [ויקרא כ"ג, מ'] מכלל דאיכא פירוד, ובאופתא לא שייך פירוד שאין לו עלין. וצ"ע נימא היכא דלא שייך לא צריך. ויש לומר דהוי גילוי מלתא שהמין שייך בו פירוד. וכלאים (פ"ח מ"ה) רבי יוסי אומר ידעוני אדם הוא ומטמא באוהל. וצ"ע על כל פנים ישראל בודאי אינו, וגוי לא מטמא באוהל, וי"ל דדוקא באדם ממש שהוא בר דעת ושייך בו לקבל דת ישראל והוא גוי לא מטמא באוהל, מה שאין כן אדני השדה רק מין אדם, ובלא שייך לא צריך. ויו"ד (י"ג) בש"ך ז"ל[221] בעובר דלא שייך שחיטה בלא חלדה, לא צריך שחיטה פרועה. ובקידושין (נ"ח) [נז.] פריך ציפורי מצורע לעגלה ערופה, מה התם מחיים לא מתסרי עד ירידתה לנחל איתן וכו', וכיון דלא שייך בציפורי מצורע ירידה לנחל איתן תשתרי עד שחיטה, ומשני היא הנותנת כיון דלא שייך לא צריך רק אסור משעת לקיחה. ובבא קמא (דף ק"ו ע"ב) נתנו לשומר חנם קטן והגדיל, פטור השומר חנם מכפל ואמאי, הא לא גרע מאבידה דאית ביה נמי תביעה בלא נתינה. ולמאמרינו שאני אבידה דלא שייך ביה נתינה לא צריך. ועיין סנהדרין (דף ל"ג ע"א) בלא נשא ונתן הדיין ביד רק אמר בפיו חייב אתה וטעה בדין פטור מלשלם, ופריך זיכה את החייב גם כן פטור, ושם לא שייך מעשה, ומשני כיון דאמר ליה פטור אתה, כמאן דנשא ונתן ביד דמי, והשורש דלאו בר מיעבד מעשה, וכקופת עפר ותרומה דלעיל.
(רכוש הים)

סעיף כג

תעז) סעיף כ"ג מותר לחתוך וכו'. במקום שנוהגים שבפעם ראשונה שאדם מביא בנו לבית הכנסת, מביא נר שעוה בידו בשבת או ביום טוב, אין איסור טלטול בדבר. כן כתב בית יוסף בשם בנו של רשב"ץ [שו"ת יכין ובועז ח"ב סימן ו'], וליה לא סבירא ליה. (גור אריה הלוי – סק"ו)

תעח) שם מותר לחתוך וכו'. כתב מרן בבית יוסף משם בנו של הרב רבנו שמעון בר צמח על מקום שנוהגין שפעם ראשונה שמכניס אדם בנו לבית הכנסת מביא נר וכו'. ע"ש. ואינו בנו של הרשב"ץ אלא נכדו, והוא בתשובות יכין ובועז (ח"ב סימן ו'), והבאתיו לפנים סימן של"ט [סקי"ב].
(מחזיק ברכה – קונטרס אחרון סק"ג)

תעט) שם מותר לחתוך וכו'. ראיתי בבית יוסף (סימן ש"ח) שהביא תשובת יכין ובעז (ח"ב סימן ו'), שהתיר הנר שעוה שמביאין בשבת עם הילד לבית הכנסת שאין בו מוקצה, ודחה ראייתו ואסר. וגם במחזיק ברכה סימן ש"ח [סק"ו][222] הביא משם הרב מר וקציעה שאסור בטלטול לגמרי. (צוף דבש – סימן נ"ג)

תפ) שם מותר לחתוך ענף מן הדקל מבעוד יום וכו'. ביאור לשון השלחן ערוך (סימן ש"ח) מותר לחתוך ענף מן הדקל מבעוד יום, ומותר להניף בו בשבת. מעיר עדן.

מה שהוקשה לך (בסימן ש"ח) מותר לחתוך ענף מן הדקל מבעוד יום ומותר להניף בו בשבת וכו', [דזה פשיטא], אפשר לומר דכדי נסבה. ודומה למה שכתב מר"ן בסימן (קנ"ב) [קנ"ח] [סעיף ד'] לענין משקים שצריכים נטילה דסימן "יד" וסימן "שחט דם" שאחד מהם דם, שכתב המג"א שם [סק"ח] על זה כדי נסבה, דאסור לאכול דם. אי נמי הודיענו דאין איסור לחתוך ענף מטעם "ואותו לא תכרות" [דברים כ', י"ט], דמה איסור לחתוך ענף, דאין אסור לכרות מהאילן אלא העושה פרי, כדכתב הרמב"ם פ"ו מהלכות מלכים [ה"ח-ט'], ובענף אחד לא מקרי השחתה ולא כריתה.
(שו"ת פעולת צדיק ח"ג – סימן רס"ח)

תפא) שם מותר לחתוך ענף מן הדקל מבעוד יום וכו'. לא ידעתי מה בא להשמיענו דמותר לעשות מלאכה בחול. והכי הוה ליה למימר, החותך ענף וכו' להניף בו וכו' מותר, כיון דלצורך וכו'. ודו"ק. (שרש ישי)

תפב) שם מותר לחתוך ענף מן הדקל מבעוד יום וכו'. וקשה דמה סלקא דעתין היה שיהיה אסור לחתוך כיון שהוא מבעוד יום. והיה נראה לומר דהוצרך ללמדנו דליכא משום איסור בל תשחית. והנכון דעיקר דינו בא לאשמועינן דלית בו בענף זה משום איסור מוקצה, כיון דלצורך זה חתכו הוי ככלי גמור, כאשר באר דבריו מרן ז"ל. וכן הראני בני **אברהם** הי"ו דכבר נתקשה בזה הרב שרש ישי דף ק"ד [ע"ד][223]. יע"ש. (רוח חיים – סק"א)

תפג) שם מותר לחתוך ענף מן הדקל מבעוד יום וכו'. עיין מה שכתב בספר שורש ישי שיטה לחד מרבני תוניס (דף ק"ד ע"ד)[224]. (יפה ללב ח"ב – קונטרס אחרון)

תפד) שם להבריח הזבובים וכו'. כתב הרב באר היטב (סקל"ב), הזבובים וכו'. ואף שקצצן לשריפה וייחדן אח"כ לזבובים מהני הואיל וראוי לכך מהני ביחוד לשבת אחת, (ולי"א) [וליש מי שאומר] [סעיף כ"ב] לעולם. אשל אברהם [סקמ"ה]. וכתב בתניא [ש"ע הגר"ז סעיף נ"ה] וז"ל: אבל אסור לתלוש ענף מן המכבדת שמכבדים בה הבית, מפני שעל ידי תלישה זו מתקנו להשתמש בו מה שהוא חפץ להשתמש בו, דהיינו הכאת התינוקות, וכל דבר שמתקנו להשתמש בו איזה תשמיש, יש בו איסור משום תיקון כלי, כמו שיתבאר בסימן ש"מ [סעיף י"ז]. ואפילו על ידי נכרי אסור לתולשו, דהיינו לנתקו ולהוציאו מתחת הכרך שעל המכבדת. ואין צריך לומר שאסור לשבור ענף מן המכבדת, שיש בשבירה זו

הערות וציונים

221. אולי צ"ל יו"ד סימן י"ד בש"ך סקי"ד. **222.** נדפס לקמן אות תת"מ. **223.** נדפס באות הקודמת. **224.** נדפס לעיל אות תפ"א.

כד [ד]**פשתן סרוק וצמר מנופץ שנותנין על המכה,** [ה]**אם חשב עליהם מבעוד יום לתתם על המכה, או** [ו]**שישב בהם שעה אחת מבעוד יום, או שצבען בשמן** [ז]**דגלי דעתיה דלמכה קיימי, או שכרכן במשיחה, מותר ליתנם על המכה בשבת, דתו לית בהו משום מוקצה,** [ז*]**ומשום רפואה נמי ליכא שאינו אלא כמו מלבוש שלא יסרטו בגדיו**[(*)] **[במכה],** [ח]**ויש אומרים דלא סגי במחשבה לחוד:**

באר הגולה

ד. שבת נ׳ [ע״א] בברייתא: ה. כשמואל שם [רא״ש שם פ״ד סימן ח׳]: ו. שם איתא יצא, אבל הבית יוסף כתב דהוא הדין ישב: ז. רש״י שם [ד״ה בזמן]: ז*. רש״י שם: **(*)** וכן הוא בטור: ח. ר״ן [שם כג. דבור ראשון] ורבינו יונה שם:

אוצר ההלכה

עוד איסור אחר משום שבירת כלי, כמו שיתבאר בסימן של״ז [סעיף ג׳]. אבל כשמוציא ענף שלם אין בזה משום סתירת כלי, שהרי זה דומה לכלי של פרקים, שאין בפריקתן משום סותר, אלא אם כן תקועים בחוזק ואומנות, כמו שיתבאר בסימן שי״ג [סעיף י״ט, סעיף כ״א]. ע״כ. ועיין בספר זכרו תורת משה [דיני מוקצה אות ז׳], דמכבדות של ענפי אילן שקורין בעזע״ם, הוא מוקצה ואסור לטלטלו. נראה דטעמו כיון שכתב המג״א סימן של״ז [סק״ה], דגם במרוצף אסור לכבד משום שמשבר קסמים, א״כ הוי כלי שמלאכתו לאיסור, וכן כתב בתניא סוף סימן זה [סעיף פ״ז], דלדברי האוסרים במרוצף אסור לטלטל. מיהו באשל אברהם שם כתב דאליה רבה [סק״ג] ולבוש [סימן ש״ח סעיף מ״ט] מתירין לטלטל, כיון דאינו אלא חומרא במרוצף, לא הוי ככלי שמלאכתו לאיסור. ונראה דדוקא בענפי תמרי שאינו אסור במרוצף אלא אטו שאינו מרוצף, בזה סבירא להו דכיון דאינו אלא חומרא מותר לטלטלו. אבל של ענפי אילן שהאיסור משום שמשבר קיסמין, גם לאליה רבה ו]הלבוש אסור לטלטל. כנ״ל. (באר יעקב – קרויזר – סקנ״ה)

תפה) שם דלצורך חתכו וכו׳. כתב המג״א (סקמ״ה ד״ה דלצורך וכו׳), והיינו כיון דיחדו לכך וכו׳. עיין ירושלמי (סוכה סוף פ״ג [הלכה י״א]), מוכח דלא צריך יחדו לזה, ודלא כהמג״א. ועיין שיירי קרבן שם [ד״ה זאת]. (חדושי מהרי״ו)

סעיף כד

תפו) סעיף כ״ד פשתן סרוק וכו׳. כתב הטור (דף ר״ד ע״א שיטה א׳), וכן פשתן סרוק וצמר מנופץ וכו׳. נ״ב: עיין בשלטי הגבורים פרק במה טומנין [כג. אות א׳]. (כנסת הגדולה – הגה״ט)

תפז) שם פשתן סרוק וכו׳. כתב הבית יוסף, וכן פשתן סרוק וכו׳ דשמעינן מינה דכל שכן חשב. כצ״ל. (שמן המאור)

תפח) שם פשתן סרוק וכו׳. ובדברי הרב תוספת שבת ז״ל (סקס״ט) על תמיהת רבינו יונה ז״ל [מובא בר״ן כג. דיבור ראשון] על ההיא דפקורין, עיין להרב מר יאודאי דאנון ז״ל בתשובה הנזכרת [שו״ת צפיחת בדבש סימן כ״ז] דף ס״ה ע״ד. (פתח הדביר ח״ד – סקי״ג)

תפט) שם פשתן סרוק וצמר מנופץ שנותנין על המכה וכו׳. מותר לטלטל ולהוציא קורי עכביש מן הכותל בשבת, לתת על המכה כדי לכסות בה כל הדם וכל החבורה. אורחות חיים (דף מ״ח ע״א אות צ״ו) משם ספר יראים. יע״ש. (כסא אליהו – סק״ב)

תצ) שם אם חשב עליהם מבעוד יום. משמע אפילו בחול מהניא הך מחשבה כהרא״ש ז״ל [פ״ד סימן ח׳], ודלא כר״י [נ. תוד״ה ואם] שכתב דבעיא מחשבה לצורך השבת. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

תצא) שם או שישב עליהן[225]**.** תיבת עליהן אינה מובנת, וצריך לומר בהם, וכן הוא בבית יוסף. ובגמרא [נ.] איתא יצא בהם, וכתב הוא הדין ישב בהם, ורצונו לומר דלבשן בערב שבת. (גנזי חיים – סקט״ו)

תצב) שם או שישב בהם שעה אחת מבעוד יום. אף על פי שלא חישב עליהן לישב למחר דומיא דחריות דלעיל [סעיף כ׳].

ויש אומרים דלא סגי במחשבה לחוד. היא סברת רבנו יונה ז״ל [מובא בר״ן כג. דיבור ראשון] שכתב דהפקורין לא מוכחא מילתא דמייחדי למכתו ומיחזי כמוציא בשבת, אבל יצא בהן מבעוד יום מוכחא מילתא, ולא דמי לחריות. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

תצג) שם שכרכן במשיחה מותר ליתנם על המכה בשבת דתו לית בהו וכו׳. כצ״ל. וכן כתוב בשלחן ערוך הנזכר לעיל [שנת שכ״ז]. (ארץ חיים)

תצד) שם ויש אומרים דלא סגי במחשבה לחוד. כתב הבית יוסף (דף ר״ד ע״א שיטה ל״ז), ותירץ ה״ר יונה [מובא בר״ן כג. דיבור ראשון]. נ״ב: מדברים אלו משמע דמה שכתב הרב רבנו יונה היינו לענין הוצאה דלא מוכחא מלתא, אבל לענין טלטול אין הכי נמי דמודה הרב רבנו יונה דמותר דומיא דחריות. ומעתה תימה למרן ז״ל שפסק בספר הקצר כדברי רבינו דמותר בטלטול, ואחר כך כתב ויש אומרים דלא סגי במחשבה. וזה תימה, דהרב רבנו יונה ז״ל לא כתב אלא לענין הוצאה אבל לענין טלטול מודה. והוא ז״ל פתח בטלטול וסיים בהוצאה. כן הקשה המג״א [סקמ״ן]. ונראה לי דהדבר פשוט דכשכתב ה״ר יונה דלא מוכחא מלתא, היינו אף

הערות וציונים

225. לפנינו הגירסא ״בהם״.

אוצר ההלכה

לענין טלטול, דכולא חדא מלתא היא, כיון דאמרינן דלא מוכחא מלתא דיחדה למכתו לענין הוצאה, הוא הדין נמי לא מוכחא מלתא דיחדה למכתו לענין טלטול, וכמו שכתב רבינו המחבר ז״ל משם התוס׳ [נ. ד״ה אבל], דבהוצאה לאו דוקא אלא הוא הדין טלטול. והרב רבנו יונה תפס לשון הברייתא, אבל לעולם דהוא הדין לענין טלטול, כן נראה לי. (יד אהרן – הגב״י)

תצה) שם ויש אומרים דלא סגי במחשבה לחוד. כתב המג״א (סקמ״ו), צ״ע דהא הר״ן [כג. דיבור ראשון] בשם (האר״י) [ה״ר יונה] וכו׳. ואפשר לומר דלאו קושיא, דהר״ן כתב זה לשיטתו, דאפשר דסבירא ליה כר״א[226] לעיל בסעיף כ״א הנ״ל דדין אבנים כדין חריות, ואם כן בכל מילתא סגי במחשבה והוא הדין כאן סגי במחשבה. אבל הרב בית יוסף סבירא ליה כמו שפסק לעיל דיש חילוק בין חריות לנדבך של אבנים, ואם כן מאן לימא דפשתן סרוק דמי לחריות, דלמא דמי לנדבך של אבנים. וק״ל.

(מתוק מדבש)

תצו) שם ויש אומרים דלא סגי במחשבה לחוד. כתב במג״א (סקמ״ה) [סקמ״ו], צ״ע וכו׳, עד דבריו צריכים עיון ליישבם. לע״ד הא לא קשיא, דאין כוונת המחבר מה שכתב ויש אומרים וכו׳ על דעת הר״ן [כג. דיבור ראשון] בשם רבנו יונה, אלא על התוס׳ שם (דף נ׳ ע״א ד״ה אבל) הביאו הרב בית יוסף, ועיין שם (בדבור שאחרי זה המתחיל ואם יצא). ולדבריהם מחשבה לא מהני כי אם אם חשב לצאת בו בשבת, אבל אם חשב לצאת בחול לא מהני לשבת, אבל צביעה וכריכה מהני אף שצבעו לחול ונמלך אחרי כן. ועיין בראי״ש שם ([פ״ד] רמז ח׳) שהשיג עליהם, ופסק דמהני אף מחשבה לבדה אם חשב לצאת אף בחול, וזהו שכתב המחבר בתחילה דמהני מחשבה והיינו אף מחשבה לחול. ואחר כך כתב ויש אומרים, שהוא דעת התוס׳ דמחשבה בזה לחול לא מהני אבל מחשבה לשבת מהני ודאי. ולעיל סימן ש״א (סעיף נ׳) לענין הוצאה לא כתב כלל שחשב, והוא מדברי הרמב״ם [פי״ט הט״ז] שגם כן לא כתב שם (מ)חשב, ומזה נראה דסבירא ליה כהר״ן בשם רבנו יונה. אבל הא ודאי קשיא, דכיון דסבירא להו להתוס׳ שמחשבה לחול לא מהני בנדון זה, הוא הדין דלא מהני בחריות מחשבה לחול לבד, וכמו שכתב הרא״ש דהא בהא תליא, ואם כן למה סתם המחבר לעיל (סעיף כ׳) בחריות כהרא״ש והטור דאף מחשבה לחול מהני, ולא הביא דעת התוס׳ ליש אומרים כלל, וכאן הביא דעת החולקים. ויש לומר לפי שהתם בחריות לא כתב כן בפירוש, רק מהכא נשמע להתם לפי דברי הרא״ש, לכן לא כתב שם גם המחבר דעת החולקים כי אם כאן שפירשו דבריהם. וצ״ע על המחבר שכתב שם סימן ש״א (סעיף נ׳) שצבעו וכרכן, והוא מלשון הרמב״ם, דמשמע תרתי בעינן, ולא כתב נמי בשמן, וכמו שכתב בבית יוסף שם דמשמע ליה להרמב״ם שאין הגירסא בשמן, וכאן כתב שצבעו בשמן או כרכן. ואם שיש חילוקי פירושים בפירוש פקורין וציפה דאתמר בגמ׳ בין הרמב״ם להטור, ופסק המחבר שניהם לדינא דאינם סותרים זה את זה, ואפשר דלדינא לא פליגי. אבל במשמעות של וצבעו וכרכן, ודאי דפליגי ביה הרמב״ם והטור, ולא היה ליה לזכות שטרי לבי תרי ולכתוב שינוי משמעות התם מהכא. וצ״ע בזה. (חמד משה – סק״י)

תצז) שם ויש אומרים דלא סגי במחשבה לחוד. כתב המג״א (סקמ״ה) [סקמ״ו] ויש אומרים וכו׳, צ״ע וכו׳, והרב בית יוסף שפתח בטלטול וכו׳. ונראה דהאי ויש אומרים הם דברי הרשב״א [ח״א סימן תשנ״ו], הביאם הר״ן [כג. ד״ה ונשאל] והבית יוסף, שכתב על מי שמייחד אבן לפצוע אגוזים, דבעינן שישתמש בה פעם אחד מבעוד יום כפיקורין וציפה [נ.]. ע״כ. מבואר דעתו דפקורין שהוא פשתן סרוק וציפה שהוא צמר מנופץ לא סגי במחשבה. ומדלא מצינו דעתו בזה לענין חריות, איכא למימר דשאני חריות דעומדים להסקה [ולישיבה], משום הכי מהני בהו מחשבה, מה שאין כן פשתן סרוק וצמר מנופץ, דסתמא לא קיימי למכה ולא מהני בהו מחשבה. וכיוצא בזה כתב הרב המגיד [פרק כ״ה הלכה כ״א] לחלק בין חריות לנדבך. (ברכת דוד)

תצח) שם ויש אומרים דלא סגי במחשבה לחוד. מג״א (בסקמ״ה) [סקמ״ו] הקשה על השלחן ערוך מאי שנא מחריות. נראה דעתו בחריות אינו מפסידן בישיבה, מה שאין כן הכא ליתן על המכה, מימלך עלה כיון שנמאס ונפסד לא סגי מחשבה.

(מאורי אור חלק שני – דף ל״ד ע״ב)

תצט) שם ויש אומרים דלא סגי במחשבה לחוד. כתב במג״א (סקמ״ו, ד״ה צ״ע), דהא הר״ן [כג. דיבור ראשון] וכו׳. נראה דהוא דעת ר״י בתוספות ([שבת נ.] ד״ה ואם יצא), שכתב הרא״ש [פ״ד סימן ח׳] דלדבריו בעי מחשבה לצורך שבת. והמחבר לעיל (סעיף כ׳) תפס דעת הרא״ש דאם חשב עליהם, וכתב אפילו בחול. ועל זה כתב כאן (מ״א) [ויש אומרים] וקאי גם על דחישב לחוד וכ׳ [וכוונתו] דהיינו בחול.

(שו״ת חמדת שאול סימן כ״ח – אות כ״ח)

תק) שם ויש אומרים דלא סגי במחשבה לחוד. כלומר הא דאמרן שאינו אלא כמו מלבוש, ואם כן גם משום הוצאה ליכא, יש אומרים דלא סגי במחשבה לחוד, דאפילו חשב כל שלא צבעו בשמן אכתי לא מוכחא מילתא דלהוי כמו מלבוש, ומחזי כמוציא בשבת. כן נראה ליישב דבריו ולתרץ קושית המג״א [סקמ״ו]. ע״ש. (נהר שלום – סקי״א)

תקא) שם ויש אומרים דלא סגי במחשבה לחוד. עיין מה שכתבתי סימן ש״א (ס״ק מ״ז ומ״ח)[227]. ועיין אליה רבה (סי׳ קמ״ט) [סקמ״ט] דהמחבר שכתב דלא סגי במחשבה לחוד בפשתן סרוק, נתכוין לדעת הרשב״א ז״ל בשו״ת ([ח״א] סימן תשנ״ו). ע״ש.

הערות וציונים

226. נראה שכוונת רבנו לרי״ף (ר״א - רב אלפס) דסבירא ליה דדין אבנים כדין חריות וכמו שכתב הרב המגיד בפרק כ״ה הלכה כ״א. **227.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ששי בסימן ש״א אותיות תשפ״ג, תשפ״ט.

באר הגולה

כה [ט]**עורות יבשים בין של אומן בין של בעל הבית מותר לטלטלן:** הגה. ויש אומרים דוקא עורות בהמה גסה, למזו ליצב עליהם, אבל מבהמה דקה אסור אלא אם כן תצב ליצב עליהם מבעוד יום (רש"י פרק (במה טומנין) [כל כתבי] [דף קט"ז ע"ב ד"ה נמרמין]):

ט. שם במשנה דף מ"ט [ע"א] לפירוש ר"ת [שם תוד"ה טומנין, ר"ן שם כב: ד"ה ומאן]: י. כרבי יוסי שם:

אוצר ההלכה

ולפי מה שכתבתי (בס"ק כ"ט)[228] דהרשב"א ז"ל התם נסתפק דאפשר דחשב [לא] עדיף מישב ורב אסי [נ.] ישב דוקא קאמר. אם כן קשה למה סתם המחבר בסעיף כ' דחשב מהני. וראיתי להתוספת שבת (ס"ק (נ"ט) [ס"ט]) שהרגיש בזה. אבל מה שרצה לומר גם הוא דהרשב"א ז"ל בתר דשמע ליה מרבו [ה"ר יונה] דחשב עדיף סברה וקיבלה. גם זה גרם לו שלא ראה דברי הרשב"א ז"ל (בחלק ה' סימן רכ"ה) דאחר שהביא דברי מורי ז"ל דהתם משום דלא מוכחא מילתא וכו', סיים: ואפשר דלגבי אבן בעינן שישתמש בה מערב שבת כפקורין וציפה. ע"כ. (עיין ס"ק כ"ט). הרי שכתב זאת בתר דשמיע ליה מרבו. ומה שכתב התוספת שבת לתרץ דעת המחבר דכוונתו לדעת הרמב"ן [סד: ד"ה אמר רב] והרשב"א ז"ל [עבודת הקדש בית נתיבות שער ג' פ"ב אות ט'] בסימן ש"ג (סעיף י"ח), דכיון שאסור לצאת בהם לרשות הרבים אסור לצאת בהם בבית. הנה חוץ דזה דוחק עצום, דהא אנן בדיני מוקצה קיימינן, והיינו לטלטל בידו דמותר אף להרמב"ן והרשב"א ז"ל כמו שכתב המחבר שם (סעיף י"ז). ואף אי נימא דסבירא ליה דהוי כלי שמלאכתו לאיסור, וכדעת המהרש"א ז"ל (דף ס"ד ע"ב ד"ה רב עניי), אכתי לצורך גופו ומקומו מותר והכא במוקצה גמור אמרינן. גם גוף הדין צ"ע, דהיכי דהאיסור רק משום דמחזי כמוציא נראה דמותר לצאת בבית אף להרמב"ן והרשב"א ז"ל. עיין מה שכתבתי סימן ש"א (סקי"א) וסימן ש"ג (סק"ד)[229]. (תהלה לדוד – סקל"ב)

תקב) שם ויש אומרים דלא סגי במחשבה לחוד. עיין מג"א [סקמ"ו], דהיינו דוקא לענין לצאת לרשות הרבים, וכן כתב הגר"א [סקס"ז]. והטעם דמיחזי כמיכוין להוציא לרשות הרבים, ובזה ודאי יצא עדיף מחשב, ודוקא יצא, אף דבטלטול מוכח בהדיא דעדיף חשב מיצא. והא דמהני צבען בשמן גם לשיטה זו וכמבואר בסימן ש"א (סעיף נ'), צריך לומר כמו שכתבו התוס' (דף ס"ד ע"ב ד"ה ובלבד), על הא דפורפת על האגוז, דמוכחא מילתא, והכי נמי בצבען. ומכל מקום צריך להבין דשם אמרינן דאם נפל לא תחזיר, והכא משמע דמהני יצא שעה אחת אפילו לצאת לכתחילה בשבת, ויש לחלק. ובדברי הנתיב חיים מדברי התוס' [נ. ד"ה אבל] אין לו טעם, דדברי התוס' אינו אלא כשלא חשב כלל, אבל חשב ודאי עדיף להתיר לענין טלטול כמבואר בדבריהם שם בהדיא. (חבל יוסף – גנזי חיים)

תקג) שם ויש אומרים דלא סגי במחשבה לחוד. כתב במג"א (סקמ"ו), צ"ע דהא הר"ן [כג. דיבור ראשון] בשם ה"ר יונה לא אסר וכו', אבל לטלטלן לכולי עלמא סגי במחשבה. עיין באליה רבה [סקמ"ט] בשם הרשב"א בתשובה ([ח"א] סימן תשנ"ו) דאף לטלטלן אסור. אולם מחידושי הרשב"א שבת (דף (צ') [נ'] ע"א [ד"ה ומורי]) הביא בשם רבינו יונה דמשום הכי בפיקורין ובציפא לא מהני מחשבה, משום דלא מוכחא מילתא דייחדו למכתו ומחזי כמוציא בשבת. עכ"ל. משמע דסבירא ליה דלטלטלן מותר. ומתשובה הנ"ל יש לומר דמסתפק. ועיין בתשובות חתם סופר (סימן ה') דיש לומר (להתם) [דהתם] להשתמש קאמר לא לטלטלן. (מגיני חיים)

סעיף כה

תקד) סעיף כ"ה עורות יבשים וכו'. בין עבודין בין שאינן עבודין. תניא [ש"ע הגר"ז סעיף נ"ח].
(באר יעקב – קרויזר – סקנ"ו)

תקה) שם עורות יבשים בין של אומן בין של בעל הבית מותר לטלטלן. מטלטלין העורות וכו'. ובגמ' [מט.] איבעיא להו עורות של בעל הבית תנן אבל של אומן וכו', אמר להו רבי חנינא [בר חמא] כך אמר רבי וכו' ואמר הביאו שלחין ונשב עליהן. ופירש רש"י ואמר, בחול. ומה שהכריחו לרש"י לפרש כן, משום דאי בשבת הוה, הוה ליה לומר אבא שלחא הוה, והתיר לטלטלן עורות שלו. ומה שלא הביא ממה דשרי לקמן, הוא משום דרצה להראות להם שמה שאתם אומרים דאומן קפיד אינו, שהרי אבא שלחא הוה ולא הקפיד, ועיין בהרי"ף [כב:]. גם מה שהקשה הרשב"א ז"ל [מט: ד"ה הביאו] דדילמא משום כבוד האורחים, איני יודע מאי קושיא, דאם כן מה בא רבי ישמעאל להעיד שאביו לא קפיד, דילמא משום אורחין קאמר, אלא ודאי שרבי ישמעאל ידע בבירור שלא היו אורחין, ובשבילו ואנשי ביתו אמר ונשב עליהן. ומזה ידע דאף אומן לא קפיד. וכתבו בתוס' [מט. ד"ה טומנין] והא דאמרינן בפרק קמא דביצה [יא.] נותנין העור לפני הדורסן וכו', אבל עור דמערב יום טוב משמע התם דאסור לטלטל. והוא ממה שאמרו שם (ע"ב) מהו דתימא טעמייהו דבית הלל משום דחזי למזגא ואפילו מערב יו"ט נמי, קמשמע לן התירו סופן משום תחלתן, דיום טוב אין דערב יום טוב לא. ע"כ. אלא שמשם בפירוש איתמר דערב יום טוב לא. אלא שקשה לזה, שהרי אמרו לעיל מזה התם לא מוכחא מילתא משום דחזי למזגא עלייהו, הכא אתי למימר וכו'. אלא שיש ליישב. (יד המלך)

תקו) שם עורות יבשים וכו' הגה ויש אומרים דוקא עורות בהמה גסה וכו'. דבפרק במה טומנין [מט.] איתא

הערות וציונים

228. נדפס לעיל אות תע"א. **229.** נדפסו באוצר ההלכה שבת חלק ששי בסימן ש"א אות שכ"ט, ובסימן ש"ג אות קנ"ג.

אוצר ההלכה

טומנין בשלחין ומטלטלין אותן. ובמסכת ביצה [יא:] אמרינן דעורות אסורים לטלטלן מדינא, אלא שהתירו סופן משום תחילתן. ותירץ רש״י [שבת קטז: ד״ה בתרתי] דבמסכת שבת מיירי מעורות בהמה גסה דחזי למזגא עלייהו, ובמסכתא ביצה מיירי מעורות בהמה דקה. והא דקתני בפרק כל כתבי [קכ.] פורסין עור של גדי על גבי שידה בשביל שלא יאחז בהן (עור) [האור], מיירי ביחדה לישיבה. ור״ת מחלק דבשבת מיירי מעורות יבשים ובביצה מעורות לחים. ובזה דברי הש״ע מבוארים. דעת המחבר הוא תירוץ ר״ת ודעת הרמ״א הוא תירוץ רש״י. וכתב הב״ח [אות י״ב] שיש להחמיר כדברי שניהם. (בגדי ישע)

תקז) שם עורות יבשים וכו׳ הגה ויש אומרים דוקא עורות בהמה גסה וכו׳. בש״ס דשבת (דף מ״ט ע״א) טומנין בשלחין ומטלטלין אותם. והקשה התוס׳ [ד״ה טומנין] מהא דקאמר הש״ס במסכת ביצה [יא.] דפליגי בית שמאי ובית הלל, דבית שמאי סבירא להו אין נותנין עור לפני הדורסן, ולא יגביהנו אלא אם כן יש בו כזית בשר, ובית הלל מתירין. קאמר הש״ס שם טעמייהו דבית הלל דמתירין משום דהתירו סופן משום תחילתן, דאי לא שרית ליה ממנע משמחת יום טוב, אבל באם נשחטה מערב יו״ט אסור בטלטול. וכן הביאו ראיה מהך דפרק כל כתבי (דף קי״ז ע״א) דהתיר לטלטל עור אגב בשר, משמע דעור לחודא אסור בטלטול. [ב]גלל כן חלקו התוס׳ בין עורות לחים ליבשים, דלחים אסורים בטלטול ויבשים מותרים, או בין עור בהמה דקה ובין עור גסה. ולולי דמסתפינא אמינא דאין דבריהם מוכרחים, דהנה באמת קתני שם במשנה דבית שמאי סבירא להו דאין נותנין עור לפני הדורסן משום דמחזי כמעבד, ולא יגביהנו משום איסור טלטול. ובית הלל מתירין בשניהם, והטעם משום שלא ימנע מלשחוט. ובאמת בהא דקאמר הש״ס דמערב יום טוב, קאי על איסור דעור לפני הדורסן. ואמנם ראיות התוס׳ מהך דבית שמאי דסובר דלא יגביהנו אלא אם כן יש עליו כזית בשר. ואף דבית הלל מתירין, היינו גם כן משום שהתירו סופן משום תחילתן, אבל בלאו הכי אסור, דאפושי פלוגתא לא מפשינן. כן צריך לפרש קושית התוס׳. ואמנם לדעתי אין ראיה מזה ואדרבה בנשחט מערב יו״ט העור מותר בטלטול, אבל בנשחט ביום טוב העור הוא נולד גמור, דבין השמשות היה העור דבוק לבשר ושומר לבשר, ועכשיו שנשחט ונפשט העור הוי נולד גמור, וכמו שכתבו התוס׳ בשבת (דף ק״ט) [כט. ד״ה אכלן] לחלק בין הא דמתירין ליתן הבני מעים לשונרא והגרעין של פירות אסור, דבני מעים בעוף שנשחט מערב יום טוב אין הבני מעים צריכים לעוף, וכיון דמאתמול דעתו עלה חשיבא הכנה מעליא, אבל הגרעין צריך לאוכל וחשוב נולד גמור. עיין שם היטב בתוס׳. והוא הדין בעור בנשחט הבהמה ביום טוב, דאתמול קודם שחיטה העור צריך לבשר, ועכשיו שנשחטה הבהמה הוי העור נולד גמור, ועל כן אסרי בית שמאי, ובית הלל מתירין משום תחילתן, אבל בנשחט מערב יו״ט פשיטא דמותר, כיון דלאו נולד גמור הוא, ועור עצמו מותר בטלטול. וכן כתב הרב בספר מגן אברהם לקמן (סימן תצ״ט סק״ט). ע״ש היטב. ומעתה דראיות התוס׳ נדחה, נראה לי ראיה דגם לחין מותר לטלטל, דהרי קתני שלש בבא במתני׳, ברישא [מז.] אוסר אף ביבשין להטמין, ובמוכין טומנין כשהן יבשין ולא כשהן לחין, וכשמיחדן להטמין בשלחין היינו אף בלחין, דיבשין אף במוכין מותר להטמין, וחזינא דאף לחין מותר בטלטול. וזה ברור.
(ישועות יעקב – סקי״ד)

תקח) שם עורות יבשים וכו׳ הגה ויש אומרים דוקא עורות בהמה גסה וכו׳. רש״י [קטז: ד״ה בתרתי] ותוס׳ שבת (דף מ״ט ע״א ד״ה טומנין) דייקו כן, מדאמרינן בביצה (דף י״א ע״א) בית שמאי אומרים ולא יגביה[נ]ו אלא אם כן יש עליו כזית בשר. והישועות יעקב [סקי״ד][230] ביירר דרך לעצמו, דאין חילוק בין יבשים או לא, ורק בביצה דאיירי בנשחטה ביו״ט, דהוי נולד, אסרו בית שמאי. ולא נהירא, דמה יעשה לרב נחמן (ריש ביצה דף ב׳ ע״א) דאמר בית שמאי לית להו מוקצה ונולד, ועל כרחך דעור לא חזי כלל, ועל כרחנו דהתם בלחין או מבהמה דקה. (גנזי חיים – סקט״ז)

תקט) שם עורות יבשים וכו׳ הגה ויש אומרים דוקא עורות בהמה גסה וכו׳. עיין תוס׳ שבת (דף ק״ז ע״א ד״ה אמר וכו׳), כתבו דעור של עגל הרך ושל (דג) [עוף] הוא כבשר לענין טומאה, משום דרכיכי וחזי למיכל. ע״ש. וא״כ יש לומר בעורות הנ״ל מותר לטלטלם, כמו בשר טפל לקמן (סעיף ל״א). וצ״ע.
(חדושי מהרי״ו)

תקי) שם בין של אומן. לא שנא של בהמה גסה ולא שנא של בהמה דקה. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

תקיא) שם הגה ויש אומרים דוקא עורות בהמה גסה. רצונו לומר דלדעת זו אינו מחלק אלא בין בהמה גסה לדקה, דאם הוא של בהמה גסה אפילו היה לח, ואם הוא של בהמה דקה אסור אפילו היו יבשין. והוכחה לזה מדכתב רש״י ז״ל בפרק כל כתבי (דף קי״ו ע״ב) גבי אם מפשיטין את הפסח עד החזה או כולו, דרבי ישמעאל סבר עד החזה. ואמרו בגמ׳ מאי אהדרו ליה חברייא לרבי ישמעאל, ואמרו הכי (קא) קאמרי ליה, אם מצילין תיק הספר עם הספר לא נטלטל עור אגב בשר. ופירש רש״י [שם ד״ה בתרתי], ולא דמי לשלחין דאמרינן בבמה טומנין [מט.] שמטלטלין אותן, דהתם עור בהמה גסה דחזי למישטחיה ולמיזגא עליה. עכ״ל. והא הכא בפסח מיירי שהוא לח, ואפילו הכי לא אסיר אלא לפי שהוא של בהמה דקה, הא אם היה של בהמה גסה הוה שרי, והיינו ההיא דטומנין בשלחין. ואם הוא של בהמה דקה אסיר אפילו ביבש, דהא התוס׳ [מט. ד״ה טומנין] כתבו דלדברי רש״י שכתבתי בסמוך, ההיא דפורסין גדי על גבי תיבה שידה (ופירש רש״י עור גדי לח), צריך לומר דמיירי כשמייחדו לישיבה. עכ״ל. ואם איתא דמתיר רש״י בעור בהמה דקה כשהוא יבש, למה להו לתרוצי כשייחדו לישיבה, היה להם לתרץ דמיירי כשהוא יבש. והוכרחו

הערות וציונים

230. נדפס באות הקודמת.

באר הגולה

כ. שם [ע"ב] ברייתא:

כו כ[כ]נסרים של בעל הבית מותר לטלטלן, ושל אומן אסור, אלא אם כן חשב עליהם מבעוד יום ליתן עליהם פת לאורחים או תשמיש אחר:

אוצר ההלכה

לומר כן מדשרי בבהמה גסה בלח. ואם עור בהמה דקה כשהוא לח לא חזי למיזגא עליה, אם כן גם בבהמה גסה לא חזי למיזגא עליה, אלא ודאי חזי למיזגא עליה כשהוא לח דיכול להפכו ולישב על השיער, אלא דבבהמה דקה לא חזי למיזגא עליה כולי האי.

והלבוש [סעיף כ"ה] כתב דטעמא דשרי של אומן אפילו הוא מקפיד עליו, משום שאין הקפדתו מבטלן מהיות כלי, דסתמן עומדין להכי וכו'. עכ"ל. וליתא, דלאו מטעם זה מותר, דהא בגמ' [מט.] איפשיטו מדאמר רבי ישמעאל ברבי יוסי, אבא שלחא הוה ואמר הביאו שלחין ונשב עליהן, ופירש רש"י, הביאו שלחין ונשב עלייהו, אלמא לא קפיד. עכ"ל. משמע האי דקא מיבעיא לן בגמ' שלחין של בעל הבית תנן אבל של אומן כיון דקפיד עלייהו לא מטלטלינן להו, רצונו לומר אי אמרינן דאומן מקפיד או לא, ופשטינן דאין אומן מקפיד. וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ו [הלכה י"ב] השלחין מותר לטלטלן בין של בעל הבית בין של אומן מפני שאינו מקפיד עליהם. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

תקיב) שם הגה ויש אומרים דוקא עורות בהמה גסה וכו'. כתב במג"א (סקמ"ז), לדידהו אפילו לחין שרי. עכ"ל. והיינו דוקא של גסה אבל של דקה לדידהו אפילו יבשין אסור. עיין בתוס' (דף מ"ט ע"א ד"ה טומנין). ואפשר בכיון הביא רמ"א רק החומרא לפירוש רש"י [קטז: ד"ה בתרתי] דהיינו דדוקא בשל גסה, והיינו שרוצה להחמיר כשני החומרות של תוס' ושל רש"י דלא שרי רק ביבשין ובשל גסה דוקא.

ועיין ביצה (דף י"א ע"ב) מהו דתימא טעמייהו דבית הלל וכו', ויש להקשות לפירוש רש"י דשל בהמה דקה לא חזי למיזגא עלייהו, אם כן לימא התם מהו דתימא וכו' ושל גסה אין של דקה לא, קמשמע לן דהתירו סופן משום תחילתן ואפילו של דקה. אבל לפירוש תוס' לא קשיא מידי, דאינו יכול לומר דהוה אמינא דוקא יבשין דהתם בלחין מיירי. ויש לומר דודאי מתניתין התם דקתני סתמא נותנין עור לפני הדורסן, מיירי אף בשל דקה, ואף דלא חזי למיזגא עליהן, מכל מקום ודאי דשרי משום התירו סופן וכו', אלא דהכי קאמר מהו דתימא הוה אמינא מתניתין בתרתי טעמא התירו, בשל דקה משום דהתירו סופן וכו' ושל גסה בלא זה מותר משום דחזי למיזגא עלייהו, ואם כן בשל ערב יום טוב נמי שרי. קמשמע לן דאינו כן, ולא התירו רק בשל יו"ט ומשום תחילתן. אכן זה אי אפשר לומר שהרי אף של ערב יו"ט על כרחך שרי בטלטול, כדקתני בשבת [מט.] טומנין בשלחין. מיהו י"ל נהי דשרי בטלטול, מכל מקום אסור ליתנו לפני הדורסן משום מעבד, רק בשל יום טוב משום תחילתן. כן נראה לי לפרש הסוגיא לפי פירוש רש"י. ולפי זה הא דכתבו התוס' בשבת הנ"ל לפי פירוש רש"י גם בביצה מיירי בעור בהמה דקה, אינו מוכרח, דשל גסה נמי מערב יו"ט אף דמותרת בטלטול ולמיזגא עליה, אסור ליתנה לפני הדורסן. ע"ש. (חמד משה – סקי"א)

תקיג) שם הגה ויש אומרים דוקא עורות בהמה גסה וכו'. ולדידהו מותר אף בלחים של בהמה גסה, ושל בהמה דקה אסור אפילו יבשים, מפני שאין ראויין לסמוך ולשבת עליהם מחמת קטנן. והעיקר כסברא ראשונה. תניא [ש"ע הגר"ז סעיף נ"ח]. (באר יעקב – קרויזר – סקנ"ז)

תקיד) שם בהגה אלא אם כן חשב וכו'. כתב במג"א (סקמ"ח), ואם נתנן לאוצר וכו'. תמיה לי על דבריו, דכי גרע או עדיפא משל אומן, ואפילו הכי מותר לטלטלן. והרב דימה זה לגיזי צמר דכתב המחבר ריש סימן רנ"ט דאם הם לסחורה אין מטלטלין אותן. אבל זה יותר תמוה שהרי תנן [מט.] טומנין בשלחין ומטלטלין אותן, בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן, ולפי אוקימתא דרבא התם [נ.] דמתניתין בשל הפתק מיירי, דהיינו גיזין העומדין לסחורה להכי אסור לטלטלן, אבל אם אינם עומדין לסחורה מותר לטלטלן אם טמן בהם, וכמ"ש המחבר סימן רנ"ט. ולפי זה על כרחך הא דתנן טומנין בשלחין ומטלטלין אותן אפילו עומדין לסחורה, דאם לא כן איזה חילוק יש בין שלחין לגיזין. ע"ש. ודברי המג"א צ"ע. (חמד משה – סקי"ב)

סעיף כו

תקטו) סעיף כ"ו ושל אומן אסור. דקפיד עלייהו שמא יתקלקלו. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

תקטז) שם ושל אומן אסור. דמקפיד שלא יתקלקל. ובלבוש [סעיף כ"ו] כתב הטעם משום דהקצום למלאכה. ואם כן נסרים של סוחרים שנתנן לאוצר, צ"ע אם מותר לטלטל, דקפיד עליהם שלא יתקלקלו ויתעקמו כמו אומן אף על גב שלא החליקן ברהיטנא. אשל אברהם [סקמ"ח]. ואיני יודע מה מספקא ליה, דהא מבואר בסעיף א' דכלים הניתנין לסחורה אם מקפיד עליהם אסור לטלטל דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס. (באר יעקב – קרויזר – סקנ"ח)

תקיז) שם אלא אם כן חשב עליהם. ולא דמי לחריות של דקל דאמרינן (בסעיף כ') דישב עליהן מהני אפילו לא חישב, ובכאן משמע דלא שרי אלא אם כן חשב דעדיף מישב, דשאני הכא דהם של אומן ולא סגי אלא בחשב. והרי"ף והרמב"ם השמיטו דין זה דנסרים, וצריך טעם למה. ונראה לי דמאי דאיצטריכו בגמ' [מט:] לתרוצי ההיא ברייתא דנסרים דאסרה בשל אומן, דשאני נסרים דקפיד עלייהו, היינו מקמי דידע שזה מחלוקת התנאים, אבל בתר

סימן שח סעיף כז

כז [ל]**עצמות** [מ]**שראויים לכלבים, וקליפים שראויים למאכל בהמה, ופירורים שאין בהם כזית, מותר להעבירם מעל השלחן.** [מ*]**אבל אם אין הקליפים ראויים למאכל בהמה אסור לטלטלם, אלא מנער את הטבלא והם נופלים.** [נ]**ואם יש פת על השלחן מותר להגביה הטבלא ולטלטלה עם הקליפים שאינם מאכל בהמה, שהם בטלים אגב הפת.** [ס]**ואם היה צריך למקום השלחן, אפילו אין עליה אלא דברים שאינם ראוים למאכל בהמה מותר להגביה ולטלטלה:**

באר הגולה

ל. שם במשנה דף קמ"ג [ע"א] וכרב נחמן שם בגמרא: מ. לפירוש התוספות שם [ד"ה עצמות, רי"ף שם

נט:, רא"ש שם פרק כ"א סימן ב', ר"ן שם ד"ה מתני', רמב"ם הלכות שבת פרק כ"ו הלכה ט"ז]: **מ*.** טור: **נ.** הרא"ש בתשובה [כלל כ"ב סימן ח'] לפירוש הבית יוסף: **ס.** בית יוסף ומבואר בסימן ש"ט:

אוצר ההלכה

דאמר כתנאי דיש מי שאוסר בשלחין בשל אומן, לא צריכנא לאותו תירוץ דשאני נסרים דקפיד עלייהו, אלא אנו אומרים דאתיא כמאן דאסר בשלחין של אומן. אבל רא"ש ז"ל הביאה בפסקיו [פ"ד סימן ו'] ואחריו נמשך הטור בנו, ופסקה השלחן ערוך, דסבירא ליה להרא"ש ז"ל דיותר טוב לומר דברייתא דנסרים אתיא ככולי עלמא. כך נראה לי. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

סעיף כז

תקיח) סעיף כ"ז עצמות שראויים לכלבים וקליפים שראויים וכו'. מאי דשייך בדין זה, וכל הקרב הקרב עד סעיף ל"א בענין דינא ובשקלא וטריא, אנא זעירא קבעתי לו מקום בשו"ת בספר מעט מים (סימן ב"ך). יעויין שם באורך, קחנו משם. ודע דראיתי בזה להרב פרישה [אות כ"ה] דבר מתמיה, שכתב וז"ל: והן נופלים, [הני מילי] שאין על השלחן פת, אבל כשיש על המטפחת גם כן פת מותר לטלטלן אפילו קליפי אגוזים, שבטלין אגב הפת. וכן אם צריך למקומו אפילו אם אין שם פת מותר להגביה מעל השלחן. כן כתב הרא"ש בתשובה. ע"כ. ואנא זעירא חפשתי בתשובת הרא"ש שהביא הבית יוסף, שהיא בכלל ב"ך (סימן ח'), ולא מצאתי שכתב בדין זה אלא דוקא שבטלין העצמות והקליפים אגב הפת, אבל לא כתב בזה הא דאם צריך למקומו דשרי להגביה מעל השלחן אפילו אם אין שם פת. וגם מדברי הבית יוסף משמע דלא היה כתוב בתשובת הרא"ש שלפניו הנך דברים דאם צריך למקומו וכו', שהרי כשכתב אחר דברי תשובת הרא"ש דאין נראה כן מדברי הסמ"ג [לאוין ס"ה דף כ' ע"ד] שכתב וכו', כתב שוב מדידיה, ומיהו אם הוא צריך למקום השלחן לכולי עלמא מותר להגביה כמות שהיא, דבמעות שעל הכר נמי שרי כהאי גוונא וכו'. משמע מזה דכשאין פת על השלחן דשרי להגביה כמו שכתב, לא היה כתוב בתשובת הרא"ש, מדהוצרך להביאו מדידיה ולא הזכיר להרא"ש. וק"ל. (ועיין בספר פתח הדביר סימן רס"ב אות א'[231]). (אמר המגיה: בני מעיים מליאות בשר שקורין סארגיגה מותר לטלטלם בשבת. כן כתב בספר פתח הדביר (דף קצ"ב ע"ד [סקט"ז])[232]. והרב המחבר נר"ו בתשובת שארית הפליטה סימן א' דף א'. יעש"ב). (יוקח נא – סק"ו)

תקיט) שם עצמות שראויים לכלבים וקליפים שראויים למאכל בהמה. בית שמאי אומרים מעבירין מעל השולחן עצמות [שבת קמג.], וכתבו בתוס' [ד"ה עצמות], לא כפירוש הקונטרס [שם ד"ה עצמות] דאפילו קשין, [ד]האי תנא אמרינן בגמ' דכרבי שמעון סבירא ליה וכו'. ויש לישב לפירוש רש"י, שלא כתב כן אלא להקסלקא דעתין דבית הלל סבירא להו מסלק את הטבלה כולה ומנערה, אם כן היכי קתני בתר הכי מעבירין מלפני השולחן פרורין פחות מכזית וכו' מפני שהוא מאכל בהמה, דהא בית הלל לא סבירא להו הכי, והיה לו למתני הך בבא עם דברי בית שמאי. אבל אי אמרינן דאיירי בקשין ניחא, דברישא דלא חזי לבהמה פליגי, אבל בסיפא דחזי למאכל בהמה לא פליגי. אבל למסקנא דבית הלל סבירא להו מעבירין מעל השולחן, אם כן הכל הוא דברי בית הלל, מעבירין מעל השולחן עצמות וקליפין, מעבירין פירורין פחות מכזית מפני שהוא מאכל בהמה, וקאי לכולהו. (יד המלך)

תקכ) שם וקליפים שראויים למאכל בהמה. ואין הלכה כרב יוסף בפרק ב' דיום טוב (דף כ"א ע"ב) כיון דקיימא לן כרבי שמעון בשבת דמוקצה ונולד שרי, כמו שכתב הרמב"ן במלחמות שם [יא. מדפי הרי"ף], (דא"צ) [ואין צריך] למה שכתב הרב לחם משנה פרק א' דיום טוב [הלכה י"ד]. ע"ש.
(ערך השלחן – סק"י)

תקכא) שם ופירורים שאין בהם כזית. רצונו לומר, אף על גב דלא חזו למאכל אדם ושרי לאבדן ביד, אפילו הכי שרי כיון שהם ראויין למאכל בהמה.

מותר להעבירן, פירוש מותר להסיר ולהעביר בידים מעל השלחן.

מנער את הטבלא, שיש תורת כלי עליה אבל לא יטלטל הקליפין בידים. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

תקכב) שם מותר להעבירם מעל השלחן. כתב במג"א (סקמ"ט), היינו למאן דאמר נולד שרי. עכ"ל. וכן כתב גם כן בסימן תצ"ה (סק"ז). ולא ידעתי למה נתן להם שם נולד ואינם אלא מוקצה. ולא מצאתי מקור לדבריו. ואפשר שדימה אותם לגרעינין הנזכרים בסעיף ל', ובגרעינין כתבו התוס' (דף כ"ט ע"א ד"ה אכלן) דהוו נולד. אבל לפי הטעם שכתבו התוספות התם דהגרעינין צריכים לאוכל וחשיבי כאוכל עצמו עד שיאכל התמרים, לא שייך

הערות וציונים

231. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק שני סימן רס"ב אות כ"ד. **232.** נדפס לקמן אות תרט"ז.

אוצר ההלכה

זה הטעם לנדון זה דאין העצמות והבשר צריכים זה לזה, למה יקראו נולד. ורש"י פירש בסוף נוטל [קמג. ד"ה וקליפין] ובריש ביצה [ד"ה מגביהין] דהוו מוקצה. ואף בקליפין נראה דהוו רק מוקצה ואף דאסורים ודאי לרבי יהודה היינו משום מוקצה. ועיין בתוס' (דף כ"ט ע"א ד"ה והא דרב) מה שכתב שם. וצ"ע. (חמד משה – סקי"ג)

תקכג) שם מותר להעבירם מעל השלחן. כתב המג"א (סקמ"ט), למאן דאמר נולד שרי. עיין חמד משה [סקי"ג][233], [דמקשה האיך נולד קרי ליה, הא הוה ליה מוקצה. ולענ"ד יש לומר דאפשר כאן מיירי המג"א מנתפרקו בשבת וכדומה, ובזה הוי נולד, וכמו שכתב הדגול מרבבה (מג"א סקנ"ד). הערת המוציא לאור הגאון רבי יצחק במברגר]. (זכרון אברהם)

תקכד) שם מותר להעבירם מעל השלחן. כתב במג"א (סקמ"ט), היינו למאן דאמר נולד שרי, עיין סוף סימן תצ"ה. אולם המעיין ברש"י שבת (דף קמ"ג ע"א [ד"ה וקליפין]) ובריש ביצה [ד"ה מגביהין] יראה דסובר דהוי מוקצה לא נולד. וכבר עמד על זה בספר חמד משה [סקי"ג][234] ואין דומה להא דלקמן (סעיף ל') בגרעיני תמרים. ע"ש. (מגיני חיים)

תקכה) שם אבל אם אין הקליפים ראויים וכו'. עיין מה שכתבתי אני הדל ס"ט לעיל סימן רס"ב (אות א')[235] בס"ד. (פתח הדביר ח"ד – סקי"ד)

תקכו) שם אבל אם אין הקליפים ראויים וכו'. עיין מג"א סימן של"ז (סק"ד) בשם בית יוסף במה שכתב דהוו כגרף של רעי. [הערת מהרש"ם]. (ארחות חיים – ספינקא – סקי"ח)

תקכז) שם אבל אם אין הקליפים ראויים למאכל בהמה וכו'. כתב הטור (דף ר"ד ע"א שיטה י'), אבל דבר שאין מאכל בהמה וכו'. נ"ב: מכאן נראה שאסור לטלטל קליפות הביצה שאוכלין ביום השבת דלא חזו למאכל בהמה. ונראה שמכאן נתפשט המנהג לרוב בני אדם לשבר הביצים תוך הכלי ונופלין שם קליפתן. (שיירי כנסת הגדולה – הגה"ט סק"ו)

תקכח) שם אבל אם אין הקליפים ראויים למאכל בהמה וכו'. ונראה שמכאן נתפשט המנהג לרוב בני אדם לשבר הביצים תוך הכלי, ונופלין שם קליפתן. שיירי כנסת הגדולה (בהגהת הטור אות ו')[236]. (בתי כנסיות)

תקכט) שם אבל אם אין הקליפים ראויים למאכל בהמה אסור לטלטלם וכו'. כתב הטור (שיטה י'), אבל כל דבר שאינו מאכל בהמה וכו'. נ"ב: ומנהג העולם לטלטל טלטול גמור קליפי אגוזים ושקדים ובטנים וקשים שאינם ראויים לאכילה כלל לא לאדם ולא לבהמה. ונראה דלא פליגי רש"י [קמג. ד"ה עצמות] והתוספות [שם ד"ה עצמות] בגרעינין, ולא פליגי אלא בקליפין ועצמות. ומה נשתנו אלו מאלו [לא ידעתי]. שלטי הגבורים פרק נוטל [ס. דיבור ראשון]. (כנסת הגדולה – הגה"ט)

תקל) שם אבל אם אין הקליפים ראויים למאכל בהמה אסור לטלטלם וכו'. כתב הבית יוסף (דף (כ"ד) [ר"ד] ע"ב שיטה ל"ט), אבל דברים שאינן ראויין למאכל בהמה וכו'. נ"ב: עיין בחדושי אגודה למסכת שבת [ד"ה במה בהמה]. הובאו בסוף תשובות מהר"י וייל ז"ל. (כנסת הגדולה – הגב"י)

תקלא) שם אבל אם אין הקליפים ראויים למאכל בהמה אסור לטלטלם וכו'. כן כתב רמב"ם (פרק (כ"ד) [כ"ו] מהלכות שבת [הט"ז]). אבל לרש"י [קמג. ד"ה עצמות] בכל ענין מותר לטלטלן, וכן נהגו. ועיין שלטי הגבורים פרק נוטל דף קס"א ע"ב [ס. דיבור ראשון]. (גור אריה הלוי – סק"ז)

תקלב) שם אבל אם אין הקליפין ראויים למאכל בהמה אסור לטלטלם וכו'. ובחידושי אגודה [שבת ד"ה במה בהמה] וזה לשונו: ונראה לי דקליפי אגוזים יבשים לאחר שאכלו הגרעינים אסור לטלטלן דלא חזו. [האליה רבה (סק"ו) [סקס"א] כתב וז"ל: והשלטי גבורים [ס. דיבור ראשון] כתב דנוהגין האידנא לטלטל קליפי אגוזים ושקדים ובטנים קשים, דסומכין על רש"י [קמג. ד"ה עצמות]. ע"כ. מיהו הב"ח [אות י"ג] כתב דגם רש"י מודה למסקנא דאסור[237]. עכ"ל. הערת המוציא לאור הגאון רבי יצחק במברגר]. (זכרון אברהם)

תקלג) שם אבל אם אין הקליפים ראויים למאכל בהמה אסור לטלטלם וכו'. מבואר מזה דכשיש על השולחן דברים שאינן ראויים למאכל בהמה לבד, לא שרי לנערה רק במקומה לבד והם נופלים שם, אבל להגביה הטבלא למקום אחר ולנערה שם אסור.

וראיתי להרב שלטי גבורים בסוף פרק נוטל [ס. דיבור ראשון] שכתב, שהעולם נוהגים לטלטל קליפים ועצמות שאין ראויין למאכל בהמה להדיא, שסומכין על רש"י [קמג. ד"ה עצמות] שמתיר. גם הרב גור אריה סימן זה [סק"ז][238] העיד שכן נוהגים העולם כרש"י. ובספר כנסת הגדולה [הגה"ט][239] העתיק דברי שלטי גבורים אלו. גם בספר אליה זוטא [סקי"ד] הביא משמו ז"ל דנוהגין האידנא כרש"י. וראיתי להרמב"ן ז"ל בספר המלחמות [נט:] כתב וז"ל: כתוב בספר המאור, והא דמטלטל שמואל גרעיני דתמרי פרסיאתא אגב רפתא, לא היה צריך לכך. דהא שמואל כרבי שמעון ס"ל דלית ליה מוקצה. ובפרק במה מדליקין [כט.] מפורש דלא אסר כהאי גוונא אלא מאן דסבירא ליה כרבי יהודה דאמר מסיקין וכו'. אלא ודאי מדה יתירה היה נוהג להחמיר בעצמו. עכ"ל.

הערות וציונים

233. נדפס באות הקודמת. **234.** נדפס לעיל אות תקכ"ב. **235.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק שני סימן רס"ב אות כ"ד. **236.** נדפס באות הקודמת. **237.** וכן כתב בשו"ת תפלה למשה (ח"א סימן כ' אות א') שגם לרש"י אסור לטלטל קליפין שאינן ראויין למאכל בהמה, וא"כ ברור שאסור לטלטלן בידים. וכן פסק בחזון עובדיה (ח"ג עמוד כב) שאין להשגיח במנהג שהביא השלטי הגבורים, שכמעט כל הפוסקים והש"ע סוברים לאסור, וכן הוא מנהג ארץ ישראל וסביבותיה. **238.** נדפס לעיל אות תקל"א. **239.** נדפס לעיל אות תק"ל.

אוצר ההלכה

שוב ראיתי בשיירי כנסת הגדולה [הגה״ט סק״ו][240] שכתב, שנוהגים לשבר הביצים תוך כלי. יע״ש. וצ״ע דמאי אתא לאשמעינן, דאם לשברן ולהניח קליפיהן לתוך הכלי מעיקרא, למאי נפקא מינה אם יהיו תוך הכלי או על גבי קרקע הבית, סוף סוף לדעת מר״ן אסור לטלטלם דלא חזו למאכל בהמה וכמו שכתב הוא ז״ל. ואם לטלטל הכלי עם הקליפין, גם כן לדעת מר״ן לא שרי לטלטל הכלי למקום אחר רק לנערן במקומן. ולכן נלע״ד דאפשר לומר דנטה לסברת הרמב״ן דטלטול הכלי עם הקליפין הכי עדיף טפי, דהוי מילתא מציעתא בין סברת מר״ן לסברת רש״י. ואף שלא העתיק סברת הרמב״ן לא במהדורא קמא ולא במהדורא בתרא, מכל מקום לא נעלם מעיני חכמתו סברת הרמב״ן. או אפשר דהכריע מסברת עצמו ז״ל בהא דמלתא מציעתא היא.

וכיוצא בזה ראיתי להרב הון עשיר (בספר אדרת אליהו בפרק נוטל), שדקדק מלשון המשנה כך, על מה ששנינו במשנה (פרק כ״א), ובית הלל אומרים נוטל את הטבלא כולה ומנערה. כתב וז״ל: כולה. בלשון זה היתר רמז לנו, דיותר טוב לטרוח טרחא יתירא ולהגביה כל הטבלא מעל השלחן ולהביאו למקום אחר לנערה, מלטלטל המוקצה בידים. ואי לא הוה קתני כולה, הוה אמינא דהאי נטילה לא הוי אלא הגבהה מעל השלחן מצד אחד כדי שיתקבצו העצמות והקליפין בה למקום אחד ושמשם ינער אותם ויפילם במה שמצדד הטבלא על השלחן עצמו על צדה ושזו היא נטילתה, אבל לא שיסלקנה מכל וכל מעל השלחן להביאה למקום אחר. עכ״ל. (שו״ת פעולת צדיק ח״ג – סימן קפ״ד)

תקלד) שם אלא מנער את הטבלא. כתב המג״א (סק״נ), כיון דהוי שם אוכלין הוי וכו׳. פירוש ואפילו אחר כך ניטלו האוכלים, הוה ליה כשכח, כיון דבשעת מעשה היה מותר.

שם וכן הוא בהדיא בגמ׳ [מד:] וכו׳. נ״ב: ובסימן ש״י (ס״ב) [סעיף ג׳]. (חדושי מוהרמ״ז)

תקלה) שם אלא מנער את הטבלא. וכתב המג״א (סק״נ) בשם התוס׳ (ביצה דף ב׳ ע״א ד״ה וב״ה), תימה והלא הוא בסיס לדבר האסור, ויש לומר דלא הוי דעתו להניחם שם כל היום, אי נמי כיון דהוי שם אוכלין הוי בסיס לאיסור ולהיתר, ועוד דאין זה מניח בכוונה דאינו חושש היכן יפלו. עכ״ל התוס׳. וכתב על זה המג״א, ולפי מה שכתב[תי] סימן רס״ו סעיף ט׳ לא הוי בסיס אלא אם כן היו עליו בין השמשות. ע״כ. וכפי הנראה כוונתו למה שכתב שם (ס״ק י״ד) בשם המאור [סו:] בתירוץ הראשון, ולא נאסרו מטעם בסיס כיון שלא היו עליהם בין השמשות. ע״כ. אבל הר״ן ז״ל [שם ד״ה דאי] לא כתב שם אלא תירוץ השני שלא נתנן תחתיהן אלא על דעת לשומטן, וזה קרוב לדברי התוס׳ בתירוץ הראשון, דבמניח בשבת לא נעשה בסיס אלא בדעתו להניח שם כל היום. וכן נראה לכאורה שהיא דעת הרמב״ן [במלחמות, נט:] והרשב״א [קמג. ד״ה הא] והר״ן ז״ל [ס. דיבור ראשון], שהקשו על הא דאמרינן (בדף קמ״ג ע״א) בגרעינין פרסייתא שמואל מטלטל להו אגב ריפתא, הא לא אמרו ככר או תינוק וכו׳. ותירצו דהא דאסור לשאר מילי בככר היינו כשמטלטל להאיסור ממש, אבל כשמטלטל ההיתר והאיסור מונח עליו מטלטלו עמו. ע״כ. הובא במג״א (ס״ק נ״א). והתוספת שבת (ס״ק ע״ז) הקשה דהא בעינן ניעור כמבואר בסימן ש״ט (סעיף ג׳ וסעיף ד׳). ועיין במחצית השקל שנדחק בזה. ושניהם לא ראו דברי המלחמות סוף פרק נוטל [שם] שסיים, ודמיא למתניתין במעות שעל הכר שמטלטלה לצורך מקומה ועודן עליו, ותנן נמי מסלק את הטבלא כולה ומנערה. כלומר שמטלטל לה עם הקליפים שעליה עד מקום התנור ומנערה שם. ע״כ. ומבואר דעת הרמב״ן ז״ל דחשיב ליה לצורך מקומו ומותר לטלטל הטבלא עם הקליפים אף שאין עליהם פת. וכן היא פשטא דלישנא דמתניתין מסלק את הטבלא כולה, שמסלקה למקום אחר ומנערה. והטור וש״ע שכתבו מנער את הטבלא ולא כתבו שמסלקה, באמת לשונם צ״ע, דלכאורה הדבר פשוט דטלטול הקליפים היינו לצורך מקומן דאינו רוצה שיהיו בכאן, וכיון שלא יספיק לו הניעור שינערם בכאן יכול לטלטל הטבלא או השלחן, וכמו שכתוב בסוף סימן ש״ט. ובאמת לא זכיתי להבין כוונת הבית יוסף, שכתב אם הוא צריך למקום השלחן לכולי עלמא מותר להגביה כמו שהוא. ע״כ. וכמו שכתב בשלחן ערוך. והא על כרחנו הוא צריך למקום הקליפים. וכנראה כוונת הבית יוסף דאם לא איכפת ליה שיהיו הקליפים תחת השלחן, אסור לטלטל השלחן וצריך לנער הקליפים תחת השלחן. ואתי שפיר שלא יסתרו דברי הבית יוסף לדברי הרמב״ן ז״ל. ועיין מגן אברהם סימן (רע״ח) [רע״ז] (סק״ח) ובאחרונים שם.

ועל כל פנים דעת הרמב״ן ז״ל מבואר דחשיב הכא צריך למקומו. ואם כן מה הוצרכו לתרץ דלא הוי בסיס, כיון (שכן) [שכל] עצמו אינו עושה אלא לזרקן כמו שכתב בחידושי הרמב״ן והרשב״א והר״ן ז״ל וכמו שהביא המג״א. הא במניח בשבת לא נעשה בסיס ומותר לנער, ובצריך למקומו אין צריך לנער. אלא על כרחך דסבירא ליה דבמניח בשבת נעשה בסיס. והא דהקשה הרמב״ן ז״ל בחידושיו [קמג. ד״ה והא] ממטה שיש עליה מעות אסיר לטלטלה, ותירץ דהתם בלא ניעור. היינו דמשמע ליה דמיירי בשוכח דלא נעשה בסיס. וכמו שסיים דהיינו מתניתא דמעות שעל הכר דבשוכח מיירי. והרשב״א ז״ל הקשה גם כן ממטה שיש עליה מעות אסור לטלטלה, ותירץ וז״ל: דההוא כשהיה עליה מעות בין השמשות, ואי נמי במניח לדעת באמצע שבת על ידי עכו״ם או תינוק ולא היתה דעתו לנער ממנה בשבת. אבל כל שהניחן באמצע שבת על דעת לנערן שרי. אי נמי דהתם במטלטל לצורך גופה בלא ניעור ובשאינו צריך למקומה. עכ״ל. והנה מה שכתב תחילה דההיא כשהיו עליה מעות בין השמשות. לא זכיתי להבין כלל אם אינו ט״ס, דבהיו עליה בין השמשות אפילו אין עליה מעות אסור לטלטלה, וכמו שכתבו התוס׳ (דף מ״ד ע״ב ד״ה יש). ועל כל פנים מבואר דעת הרשב״א ז״ל להדיא כהתוס׳ דבמניח בשבת ולא היתה

הערות וציונים

240. נדפס לעיל אות תקכ״ז.

אוצר ההלכה

דעתו לנער ממנה בשבת אסור לנער. והרב ז"ל [ש"ע הגר"ז] בסימן ש"י (סעיף י"א) החליט דבמניח בשבת לא נעשה בסיס. ובשו"ע החדשים נרשם במראה מקום כמו שהאריך המג"א בראיות מהש"ס בסימן רס"ה (סק"ב) ורס"ו (ס"ק י"ד). ע"כ. ולא ידעתי שום ראיה, ודוקא בהניחן על דעת לשומטן מבואר בש"ס דמותר, ועיין מה שכתבתי סימן רס"ה (סק"א)[241] וסימן רס"ו (סק"ט)[242]. ועיין בקונטרס אחרון שם (ס"ק י"א), כפי הנראה הכריח דין זה מלשון הרי"ף [סה.] והרמב"ם ז"ל [פרק כ"ה הלכה כ"ה] והובא בטוש"ע (סימן ש"ג סעיף ז'), דקורה שנשברה מותר לסמכה בארוכות המטה כשהם רפויים שיכול לטלם כשירצה. ע"כ. ומשמע דביכול לשמטה, אף שלא היתה דעתו לשמטה מותר. וע"ש. ולדעת הפוסקים הנ"ל שמבואר להדיא מדבריהם דשייך בסיס במניח בשבת, נראה דהתם לאו מטעם בסיס קאתינן עלה, דהוי בסיס למחובר דלא שייך ביה טלטול כלל. אלא דאם מהודקים שם אסור דהוי ביטול כלי מהיכנו כיון שאינו יכול לטלם.

ולכאורה לפי מה שמבואר בתוס' (דף מ"ד ע"ב ד"ה יש) דטעמא דמניח בשבת לא נעשה בסיס הוא מטעם דאין מוקצה לחצי שבת, וכן כתב הרשב"א ז"ל [ח"ג סימן רס"ח], עיין מה שכתבתי סימן רע"ט (סק"ט)[243]. ובעודן עליה דאסור לטלטל היינו דעדיין לא הדר אחזי, עיין מה שכתבתי שם (סק"י)[244]. ואם כן גם לנער יהיה אסור דעדיין לא הדר אחזיה. ואפשר יש לומר כיון דעל ידי הניעור יהיה מותר לטלטלו אח"כ כבר מיקרי הדר איחזי לענין היתר הניעור. ולפי זה היה נראה דאף בצריך למקומו או במקום דאי אפשר בניעור, מודה המג"א דבמניח בשבת אסור לטלטלו דעדיין לא הדר איחזי. ואי נימא הכי יתיישב מה שנתקשיתי לדעת המג"א בסימן רע"ט (סק"ט). אלא שהרב ז"ל בסימן ש"י (סוף סעיף י"א) כתב דכשצריך למקומו מותר לטלטלו, וכן נראה לדעתו באי אפשר בניעור. וצ"ע.

[245]**ותירוץ** השני שכתבו התוס' כאן [ביצה ב. ד"ה וב"ה], דהוי שם אוכלין הוי בסיס לאיסור והיתר. וסיימו שם כדמוכח בפרק נוטל [קמב.]. ע"כ. מבואר להדיא דאף במניח בשבת איסור והיתר בעי ניעור, דבפרק נוטל לא איירי אלא בדיני ניעור. ודוקא ביש פת על השלחן התיר המחבר לטלטל בלא ניעור שהם בטלים לגבי הפת. אבל שאר אוכלין לא מהני (אף שהן חשובין, דבלאו הכי לא הוי כתבו התוס' דהוי בסיס לאיסור והיתר עיין סימן ש"י סעיף ח'). וכן משמע להדיא מדברי המג"א (ס"ק נ"א). והכי מסתברא. דכיון דבסיס לאיסור והיתר לא הוי בסיס ואף על פי כן בעי ניעור. אם כן מה יושיענו מה שלא היו עליו בין השמשות. ועיין מה שכתבתי סימן רס"ה (סק"ג)[246] דכן מוכח מהמג"א [שם סק"ב] בשם הגהות אשירי [פ"ג סימן י"ח]. ועל פי זה צ"ע דברי הט"ז בסוף סימן ש"י (סק"ח), שכתב דבמניח בשבת מותר להניח עליו דברים של היתר חשובים מן האיסור, ומטלטלין. ע"כ. ואי כוונתו בלא ניעור הדבר צ"ע כמו שכתבתי. ולכן היה נראה דגם הט"ז סבירא ליה דבמניח בשבת הוי בסיס ואסור לנער, אלא דסבירא ליה דמותר להניח אצלו דבר של היתר ויהיה בסיס לאיסור והיתר ויהיה מותר לנער. ועיין אשל אברהם (סקנ"א), ולפי מה שכתבתי אין דבריו מדוקדקים כלל. (תהלה לדוד – ס"ק ל"ג–ל"ד)

תקלז) שם אלא מנער את הטבלא וכו'. במגן אברהם (סק"נ בסופו), כתב וז"ל: וכתב הרמב"ם [פרק כ"ו הלכה ט"ז] אם רצה זורקן בלשונו לאחוריו. עכ"ל. לכאורה כוונתו דאין איסור מוקצה אלא ביד, ולא באבר אחר. וכמו שאין מוקצה ברגל, וקש שעל המטה מנענעו בגופו. אמנם לעיל (בסעיף קטן (ה') [ז']) התנה רק דרך הילוכו ולא להדיא. ועיין סימן ש"ה (סק"ט) הביא פלוגתא בזה אי בראשו שייך מוקצה. ואם כן תימה על המגן אברהם, למה הביא כאן בפשיטות דבלשונו שרי, בעוד שיש פלוגתא בזה. ועיין בהא דלא ישב על גבי אבנים, דהעיר התם המגן אברהם [סקמ"א] בזה.

אמנם חפשתי ברמב"ם ואין זכר לדברים אלו, רק בפרק (כ"ה [כ"ו]) דהלכות שבת [שם] כתב, דאוכל פירות וזורק הקליפה לאחוריו. והמגיד משנה הביא שם הא דרב ששת [קמג.] זורקו בלשונו לאחוריו. והיינו לחומרא כדי שלא יעשה גרף של רעי לכתחלה. וא"כ אינו ענין כלל להקל בלשונו, רק שבשעת אכילה זורק הקליפה לאחוריו. ותיבות "אם רצה" אינם שם. אבל אחר דהקליפה כבר מונחת על השלחן, לדחאו בלשונו אינו במשמע. וזה תמוה רבתא על המגן אברהם דדייק ותני ולא הרגיש בזה. וצ"ע. (נמוקי חיים)

תקלז) שם אלא מנער את הטבלא וכו'. כתב במג"א (סק"נ בסוף דבריו) וז"ל: וכתב הרמב"ם אם רצה זורקן בלשונו לאחוריו. נ"ב: רצונו לומר, אבל לא לפניו שאין עושין גרף של רעי לכתחלה, עיין במגיד משנה (פרק כ"ו מהלכות שבת הלכה ט"ז) שמפרש כן את דברי הרמב"ם שם על פי הגמ' בפרק נוטל (דף קמ"ג ע"א). ע"ש. וכוונת המג"א בזה נראה לי כי ברמב"ם איתא וזורקן לאחוריו ואסור לטלטלן, משמע מלשונו דלגמרי אסור להניחו על השלחן, וקשה דמשלחן ערוך כאן נראה דמותר להניחו על השלחן, על כן כתב המג"א דכוונת הרמב"ם הוא רק דאם רצה זורקן בלשונו, אבל אם רצה מניחו גם על השלחן. (אמרי המזג)

הערות וציונים

241. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ג' בסימן רס"ה אות מ"ד. **242.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ג' בסימן רס"ו אות קצ"ח. **243.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד' בסימן רע"ט אות קנ"ג. **244.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד' בסימן רע"ט אות קנ"ו. **245.** מכאן מתחיל סעיף קטן ל"ד. **246.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ג' בסימן רס"ה אות מ"ו.

אוצר ההלכה

תקלח) שם מנער את הטבלא וכו'. כתב הטור (דף ר"ד ע"א שיטה י"א), אלא מנער את הטבלא וכו'. נ"ב: והוא הדין אם מעבירם על ידי דבר אחר כגון שהוא מגרר אותם על ידי סכין מן המפה. ט"ז (ס"ק ח"י). ועיין לקמן בסימן (ש"י) [שי"א] (סק"ב) שכתב נראה דאסור לדחוף על ידי קנה דבר שהוא מוקצה. ע"ש והבן.
(יד אהרן – הגה"ט)

תקלט) שם מנער את הטבלא וכו'. כתב הרב ט"ז [סקי"ח], נראה דהוא הדין אם מעבירם על ידי דבר אחר וכו', דהוה ליה טלטול מן הצד דמותר כמו שכתוב סימן ש"י. עכ"ל. ולא מצאתי שם כי אם מה שכתב (סק"ה) בשם הרב תרומת הדשן [סימן ס"ז], דאם נתכוון לדבר שאינו מוקצה אלא שעל ידי זה נוגע במוקצה מותר. ואין זה ענין לנדון שלנו, דהתם בנגיעה בלי טלטול קאמר דשרי היכא שנתכוון לדבר שאינו מוקצה, שאם הוא לצורך המוקצה עצמו אפילו נגיעה בלא טלטול אסור. ועוד כי נימא נמי דהא הוי טלטול מן הצד, לא הותר אלא לצורך דבר המותר כמו שכתוב סימן שי"א (סעיף ח'), אבל לצורך דבר האסור אסור וכמו שכתוב שם סוף סעיף א'. והרי אפילו ליטול בנו שהאבן בידו לא התירו אלא ביש לו געגועין שאם לא יטלנו יחלה, כמו שכתוב ריש סימן שאחרי זה. על כן היה נראה לי שלא התירו אלא ניעור דוקא שנופל המוקצה, ולא שידחוף המוקצה עצמו על ידי דבר אחר. ובסימן שי"א (סק"ב) כתב הט"ז עצמו, דאסור לדחוף על ידי קנה דבר שהוא מוקצה, וראיה מסימן תמ"ו (סעיף ג'). ע"כ.
(נהר שלום – סקי"ג)

תקמ) שם מנער את הטבלא וכו'. כתב הטור, מנער את הטבלה והן נופלין וכו'. נ"ב: כתב הט"ז (בס"ק ח"י), דהוא הדין אם מעבירם על ידי דבר אחר שהוא מגרר אותם על ידי סכין מן המפה דמותר וכו'. עיין מה שכתב על דבריו הרב יד המלך (בדף ק"ג ע"א)[247], ועיין בנהר שלום (סעיף [קטן] י"ג)[248] מה שכתב על דבריו. ועיין מה שכתב הוא הקדוש [הט"ז] בסימן שי"א (סק"ב), דאסור לדחוף על ידי קנה דבר שהוא מוקצה וכו'. וכבר ראה וכן תמה הרב באר היטב לפנים (בס"ק ל"ד). ועיין במאמר מרדכי (בס"ק א"ך) מה שהליץ בעד הט"ז. ע"ש. (דברי מנחם – הגה"ט סק"ד)

תקמא) שם מנער את הטבלא וכו'. כתב הרב באר היטב (סקל"ד), וקשה דבסימן שי"א (סק"ב) אוסר הט"ז וכו'. וכן פסק בתניא [ש"ע הגר"ז סעיף ס'] כמו שכתב הט"ז בסימן שי"א דאסור. ועיין במשבצות זהב כאן ושם, דנראה דמפרש דהט"ז כאן מיירי בצריך למקומו משום הכי מותר לטלטל והתם מיירי מחמה לצל. ע"ש. וכן פירש בזכור לאברהם (ח"ג אות ש' [דף ל"ד ע"א]).
(באר יעקב – קרויזר – סקנ"ט)

תקמב) שם מנער את הטבלא וכו'. עיין ט"ז (סקי"ח). נ"ב: עיין מה שהקשה הרב באר היטב (סקל"ד) ובסימן תמ"ו (סק"ה). ואחר המחילה רבה דלא קשיא מידי כלל, דהט"ז הכא מיירי בטלטול מן הצד לצורך דבר המותר, דהיינו המפה דמותר לטלטלה, כמבואר בסימן שי"א (סעיף ח'). וההיא דסימן שי"א (סק"ב) שאני דהטלטול לצורך דבר המוקצה דהיינו המת וכיוצא, וכן ההיא דסימן תמ"ו [ס"ג] שהטלטול לצורך החמץ ולא לצורך מקומו, על כן אסר הט"ז [סק"ו] לדחוף אותו על ידי קנה אלא כופה עליו כלי משום בל יראה. (מגן בעדי)

תקמג) שם מנער את הטבלא וכו'. וכתב הט"ז [סקי"ח] וז"ל: נראה דהוא הדין אם מעבירם על ידי דבר אחר כגון שהוא מגרר אותם על ידי סכין מן המפה דמותר, כיון דלא נגע בהם הוה ליה טלטול מן הצד ומותר כמו שכתב בסימן ש"י [סעיף ח']. ע"כ. והקשה הרב באר היטב ז"ל [סקל"ד] מסימן שי"א (סעיף א'), דפסק מרן ז"ל מת המוטל בחמה מטלטלו מחמה לצל באותו רשות על ידי ככר או תינוק, ואם אין לו ככר או תינוק לא יטלטלנו כלל אפילו להפכו ממטה למטה דטלטול מן הצד שמיה טלטול. וכתב הט"ז וז"ל: נראה דאסור לדחוף על ידי קנה דבר שהוא מוקצה, וראיה ממה שכתוב בסימן תמ"ו סעיף ג' [בהגה]. ע"כ. ואיך התיר כאן להעבירם על ידי דבר אחר. כך הבין הרב באר היטב ז"ל.

ואני בער ולא אבין (דמה שכתב הט"ז דמותר להעבירם מן המפה על ידי סכין היינו) דשאני הכא משום דהוי לצורך דבר המותר דהיינו המפה, לכך התיר הט"ז להעבירם על ידי דבר אחר מן המפה דטלטול מן הצד שרי בכהאי גוונא, כמו שכתב מרן ז"ל (בסימן שי"א סעיף ח') וז"ל: טלטול מן הצד לצורך דבר המותר מותר כגון וכו'. מה שאין כן התם בסימן שי"א דהטלטול הוי לצורך דבר המוקצה דהיינו המת, ולכך טלטול מן הצד שמיה טלטול, וכן ההיא דסימן תמ"ו [ס"ג] גבי חמץ, התם נמי לצורך החמץ, ולכך בשבת ויו"ט אסור לדחוף אותו על ידי קנה אלא כופה עליו כלי, וכענין הזה הוא דכתב הט"ז דאסור לדחוף על ידי קנה דבר שהוא מוקצה דהיינו לצורך דבר המוקצה. ותו לא מידי. (ושוב ראיתי להרב לבושי שרד [סקס"א] בסימן ש"ח הנזכר ובסימן שי"א כדברי. יע"ש. ועיין בשו"ע סימן ש"ט) ועיין להרב לבושי שרד מה שכתב בזה. ודו"ק. (הדר זקנים)

תקמד) שם מנער את הטבלא וכו'. עיין ט"ז (סקי"ח) דהוא הדין אם מעבירם על ידי דבר אחר כגון שמגררם בסכין. ובבאר היטב [סקל"ד] הקשה עליו, דהא בסימן שי"א (סק"ב) אוסר הט"ז לדחוף מוקצה על ידי קנה. ונראה דלא קשיא מידי, דשם איירי בשביל המוקצה עצמו, וכאן דמעבירם רק שלא יהיו על השלחן, דטלטול מן הצד בשביל דבר המותר מותר, שוב ראיתי בפרי מגדים שכן [פירש] דברי הט"ז. (גנזי חיים – סקי"ז)

הערות וציונים

247. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ב' בסימן רנ"ט אות ל"א. **248.** נדפס באות הקודמת.

אוצר ההלכה

תקמה) שם מנער את הטבלא וכו'. כתב הט"ז ז"ל [סקי"ח], והוא הדין שמותר לגררם על ידי סכין, דהוה ליה טלטול מן הצד. והקשה עליו הרב באר היטב ז"ל [סקל"ד] ממה שכתב בסימן שי"א (ס"ב) [סק"ב] דאוסר לדחוף דבר שהוא מוקצה על ידי קנה, וכן בסימן תמ"ו [סק"ה] הקשה קושיא זאת והניח בצ"ע. ולענ"ד דברי הט"ז ז"ל ברורים, ולא סתרי אהדדי, והוא במה שכתב מרן ז"ל בסימן שי"א (סעיף ח') דטלטול מן הצד לצורך דבר המותר מותר, והכא נמי מגרר הקליפין לצורך המפה שהיא דבר המותר, וכמו שכן כתב הרב לבושי שרד ז"ל [סקס"א] בטעם דמותר לנער את הטבלא. ע"ש. לא כן ההיא דקנה, וכן בסימן תמ"ו [סעיף ג' בהגה] בענין החמץ שמטלטל המוקצה מן הצד שלא לצורך דבר המותר, ועל כן כתב שם שאסור. וזה פשוט ודוק.

(אהל יצחק – חסון)

תקמו) שם מנער את הטבלא וכו'. כתב הט"ז (סקי"ח ד"ה מנער וכו'), נראה דהוא הדין אם מעבירם על ידי דבר אחר וכו', כיון דלא נגע בהם הוי טלטול מן הצד ומותר וכו'. עיין באר היטב (סקל"ד) הקשה מלקמן סימן שי"א דאוסר הט"ז (סק"ב) לדחוף דבר שהוא מוקצה על ידי קנה. ע"ש. והניח בקושיא. ובאמת לא קשה מידי, דהט"ז לא קאמר הכא רק דעל ידי דבר אחר הוה ליה טלטול מן הצד, והרי גם טלטול מן הצד לא שרי רק לדבר המותר, והכא הוי לצורך הטבלא דהוי דבר המותר. וכן כתב להדיא בהגהות לבושי שרד כאן [סקס"א]. אבל שם כתב הט"ז, דאסור לדחוף דבר המוקצה גם על ידי קנה דלצורך המוקצה גם טלטול מן הצד אסור. וזה ברור ופשוט. ועיין בחידושי הר"ן ביצה (דף כ"ב ע"ב [יב. מדפי הרי"ף]) במשנה שם מבואר כהט"ז, דעל ידי דבר אחר הוי טלטול מן הצד. ע"ש. ועיין בית יוסף סימן של"ז בזה, ועיין מה שכתבתי שם לקמן בט"ז סימן שי"א בזה[249]. (חדושי מהרי"ו)

תקמז) שם מנער את הטבלא וכו'. בבאר היטב (ס"ק ל"ד) הקשה דברי הט"ז [סקי"ח] אהדדי, דכאן מתיר הט"ז גם לגררם על ידי סכין מן המפה, כיון דלא נגע בהם בידו הוי ליה טלטול מן הצד, ובסימן שי"א (סק"ב) אוסר הט"ז לדחוף דבר שהוא מוקצה על ידי קנה. ע"ש. אמנם בפרי מגדים במשבצות זהב מיישב קושיית הרב באר היטב, דבאמת אין חילוק בין מנער את הטבלא ובין אם דוחף על ידי קנה או סכין את דבר המוקצה, דכל זה הוא רק טלטול מן הצד, אלא דבסימן שי"א (סעיף א') מיירי שהטלטול הוא לצורך דבר האסור, ומשום הכי אמרינן שם דטלטול מן הצד שמיה טלטול, לכן כתב שם הט"ז דמטעם זה אסור גם לדחוף על ידי קנה דבר שהוא מוקצה. אבל כאן דמיירי שהטלטול הוא לצורך דבר המותר, דהיינו שצריך להשתמש על השלחן במקום שמונחים עליו העצמות וקילופין, על כן כתב הט"ז דהוא הדין דמותר להעבירם על ידי סכין וכדומה, כדין טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, דמבואר בסימן שי"א (סעיף ח') דמותר. ע"ש. אך דעת שלחן ערוך התניא ([ש"ע הגר"ז] בסעיף ס') דלגרר אותם על ידי דבר אחר לא נקרא טלטול מן הצד, אלא הוא כיד ארוכה ואסור אפילו לצורך דבר המותר, והט"ז סבירא ליה דכל שאינו נוגע בידיו ממש נקרא טלטול מן הצד, ומותר לצורך דבר המותר. ועל תירוץ זה רמז בשער הציון (אות צ"ה). ע"ש. וכתב עוד בשלחן ערוך הר"ב (סעיף ס"א), דלהגביה המפה עם הקליפות לטלטלה למקום אחר, זהו טלטול גמור על ידי דבר אחר, וזה אסור אם אפשר לנערו מיד, דהניעור אינו טלטול גמור על ידי דבר אחר דכלאחר יד הוא. ע"ש. משמע מדבריו דכשאי אפשר לנערו מיד מותר להגביהו עם המפה למקום אחר. (אמרי המזג)

תקמח) שם מנער את הטבלא והם נופלים. [כתב הט"ז (סקי"ח) נראה דהוא הדין אם מעבירם על ידי דבר אחר וכו' כיון דלא נגע בהם] הוה ליה טלטול מן הצד ומותר. עיין תוס' שבת (דף קכ"ג ע"א) ד"ה הא[י] שניעור קיל מטלטול מן הצד, אם כן כל שאפשר בניעור אסור בטלטול מן הצד. (נפש חיה – מרגליות)

תקמט) שם מנער את הטבלא והם נופלים וכו'. כתב הרב משנה ברורה (ס"ק קט"ו), ואם נתקבצו הרבה יחד ומאוס עליו להניחן כך על השלחן, מותר להעבירן בידים דהוו ליה לדידיה כגרף של רעי. נ"ב: ודוקא במאוס ממש כגון גרעיני תמרים שפולטן מתוך הפה, אבל קליפות אגוזים ופסטוקים וכיוצא לא מיקרו גרף של רעי, וראיה מדין אפר של מחתה (בשבת דף מ"ז ע"א). ע"ש.

[**אבל** לכאורה מדברי הר"ן [לו. ד"ה האידנא] שהביא מרן בבית יוסף לקמן סימן של"ז, יש ללמוד שגם קליפות אגוזים ורימונים שאין מוציאים אותם מן הפה חשיב גרף של רעי, שכתב שם בשם הראב"ד שמה שהתירו לכבד הבית דוקא בבית שנתכבד מערב שבת, ולא נפל בו בשבת לא קליפי אגוזים ולא קליפי רימונים וכו'. וסיים הר"ן בשם הרשב"א, דאפילו היכא שיש בו דברים האסורים שרי לכבד, מידי דהוה אגרף של רעי. עכ"ל. והוא מדברי הרשב"א בעבודת הקודש בית מועד (ש"ג סוף פ"ה). ושם כתב מפני שהם לו כגרף של רעי. ע"ש. ומשמע שקליפות האסורים היינו של רימונים ואגוזים, ואינהו גופייהו הם לו כגרף של רעי, ומותר לטלטלם מטעם זה. וכן משמע מדברי מרן בבית יוסף לקמן [סעיף ל"ז] בדין גרף של רעי, שמבואר מדבריו שצבע שנשפך חשיב גרף של רעי אף שצבע אינו מאוס יותר מאפר. ומכל זה נלע"ד שמה שאמרו דאפר לא חשיב גרף של רעי כיון שאינו מאוס אינו אלא באופן שנמצא בתוך מחתה ואינו מפוזר בבית, דכיון שמצד עצמו אינו מאוס אין להתיר לטלטלו, אבל כשמפוזר בבית באופן שמלכלך את הבית, כל דבר חשיב גרף של רעי שאדם קץ לישב בבית מלוכלך][250].

(מרן ראש הישיבה שליט"א – הערות איש מצליח שעל המשנה ברורה)

הערות וציונים

249. נדפס לקמן בסימן שי"א אות נ"ו. **250.** תוספת זו שבמוסגר, מאת הגאון הרב אהרן מאזוז שליט"א, עורך הערות איש מצליח על משנה ברורה חלק ג'.

אוצר ההלכה

תקנ) שם ואם יש פת על השלחן וכו'. מבואר דבפת על השלחן שרי לטלטל אף באפשר לנער במקומו, ואין לזה מקור בגמ'. ובתשובת הרא"ש בכללי מוקצה [כלל כ"ב סימן ח'] משמע דמפרש דהא דשמואל מטלטל להו אגב רפתא אף על גב דלא התירו ככר או תינוק אלא למת בלבד, משום דגרעינין לא חשיבי ובטלין אגב פת, ומכל מקום זה לא דמי לטבלא שהפת והגרעינין עליה. וגם בהא דשמואל דעת הרמב"ן במלחמות שבת (דף קמ"ג ע"א [נט: מדפי הרי"ף]) ובביצה (דף כ"א ע"ב [יא. מדפי הרי"ף]) דמירי דהגרעינין מונחין על הפת, וכן כתב הר"ן שם [שבת ס: דיבור ראשון] וכן כתב הרא"ש בביצה שם [פ"ב סימן ט"ו] בשם ריב"א, וכן משמע בגמ' דאמר עלה עושה אדם כל צרכו בפת, ולא מצינו בככר המונח למעלה שיצטרך להא דשמואל דעושה אדם כל צרכו בפת, והלכך קשה להקל בזה. מיהו על הרוב אי אפשר לנער במקומו שיהיו נדרסין תחת רגליו, והלכך מותר לטלטל הטבלא למקום האשפה או לאבוס ולנערם שם, וזהו בכלל צריך למקומו המבואר בשלחן ערוך.

ולשון המג"א (ס"ק נ"א) אינו מובן, שהביא דברי הרמב"ן והר"ן בהא דשמואל מטלטל להו אגב רפתא, ואינם ענין לכאן, דהתם באי אפשר לנער במקומן איירי, דצריך שיהיה קרקע הבית מקום נקי לתשמיש ולהילוך, וכיון דלא נעשה בסיס מטלטלו ועודן עליו כדין צריך למקומו, וכן הוא בהדיא במלחמות בשבת שם, אבל הכא באפשר לנער במקומו קיימינן. גם מה שדן אי מותר להניח לכתחלה ככר, ואייתי עלה דברי הרא"ש בביצה [שם], צ"ע דדברי הרא"ש הוא כדברי הרמב"ן והר"ן, ודברי הרא"ש בתשובה הוא פירוש אחר, דמשום ביטול הגרעינין לפת אתינן עלה. וראיתי בספר מחצית השקל [שם] הביא בשם ספר תוספת שבת [סקע"ז] לתמוה על הרמב"ן והר"ן מהא דקיימא לן [סימן ש"ט ס"ג וס"ד] דאם אפשר לנער צריך לנער אף היכי דלא נעשה בסיס, ולמה שכתבתי לא קשיא מידי דהכא בצריך למקומו איירי, וכמבואר בהדיא במלחמות. (חזון איש – סימן מ"ח סק"ג)

תקנא) שם שהם בטלים אגב הפת וכו'. כתב במג"א (סקנ"א), ודברי הרב בית יוסף צ"ע. אפשר שמצא כן בתשובת הרא"ש [כלל כ"ב סימן ח'] כלשונו ממש שכתב לעיל מיניה. אבל מלשון תשובת הרא"ש שהביא הרב בית יוסף נראה שלא היה כתוב כן, לכן הוצרך לכתוב מה שכתב שם. ע"ש.

ומה שכתב וצ"ע מתשובת הרא"ש. שהביא הרב בית יוסף גבי גרעינין בשם ר"ת. (חמד משה – סקט"ו)

תקנב) שם שהם בטלים אגב הפת וכו'. כתב המג"א (סק"נ) [סקנ"א] שהם בטלים [וכו'], ודברי הרב בית יוסף צ"ע. עיין הגהות הרי"ף שביאר דברי הרב בית יוסף. (ברכת דוד)

תקנג) שם שהם בטלים אגב הפת וכו'. כתב המג"א (סקנ"א) שהם בטילים וכו', ודברי הרב בית יוסף צ"ע בתשובת הרא"ש [כלל כ"ב סימן ח'], וכתב התוספת שבת [סקע"ז] שהוא ט"ס, וצריך לומר וצריך עיון לדבריהם, משום לדבריהם בין לתירוץ הרמב"ן [במלחמות, נט:] שהביא, ובין למה שכתב לפני זה בשם תשובת הרא"ש [כלל כ"ב סימן ח'] [ו]בפסקיו [ביצה פ"ב סימן ט"ו], יקשה מהא דאיתא בסימן ש"ט (סעיף ג' וד'), והוא ש"ס ערוך [דף קמ"ב ע"א וע"ב]. ע"ש. (בגדי ישע)

תקנד) שם שהם בטלים אגב הפת וכו'. כתב המג"א (סקנ"א בסופו) והסל בסיס לדבר אסור ולתסרי וכו'. נ"ב: עיין סימן ש"ט (סק"ו) ושי"א (סעיף ח' בהג"ה). (חדושי מוהרמ"ז)

תקנה) שם שהם בטלים אגב הפת וכו'. כתב המג"א (סקנ"א), שהם וכו', ומשמע מזה וכו'. פירש מחצית השקל דאם לא כן מאי קשיא ממת, לימא דבמת מותר לכתחילה מה שאין כן הכא. ע"ש. וצ"ע דהא הרא"ש [כלל כ"ב סימן ח'] מחזק הקושיא דלא אמרו ככר וכו' ובעלמא צריך לנער, ומתרץ דלענין אין צריך לנער הכא מותר דבטיל לגבי פת, אבל לענין לכתחילה שפיר אמרינן דאסור, דלא הותר לכתחילה רק לגבי מת, והכא מותר רק במונח ואין צריך לנער. (דברי צבי)

תקנו) שם שהם בטלים אגב הפת וכו'. מה שכתב המג"א [סקנ"א], דמשמע מתשובת הרא"ש [כלל כ"ב סימן ח'] דמותר להניח אצלם ככר או תינוק דומיא דמת, אינו נראה, דהתם שאני שהאיסור מונח על הככר ובטיל לגביה ואינו מטלטל אלא החשוב, וכן נמי גבי שלחן אינו מטלטל האיסור והוא בטיל. ובפרק ב' דיו"ט [סימן ט"ו] דאוקמא דזורקם לתוך הסל, הוי נמי כמו שלחן, ולא משמע ליה דמיירי שהניחם על הפת. (מעיני ישועה)

תקנז) שם שהם בטלים אגב הפת וכו'. כתב המג"א (סקנ"א) וכו', אבל בפסקיו פרק ב' דביצה [סימן ט"ו] כתב, דוקא לזורקו לתוך הסל שהלחם בו וכו', דלא אמרו ככר או תינוק אלא למת וכו'. פשוט דהא דהוצרך דוקא שהלחם תחילה אינו בשביל תירוץ על הקושיא דלא אמרו ככר או תינוק אלא למת, דהא דכל מילי ודאי לא מהני אפילו הפת תחילה כמו בכל מקום שיש היתר ואיסור צריך לנער את האיסור אם יכול, ועל כרחך כמו שכתב בתשובה [כלל כ"ב סימן ח'], דשאני הני דבטילי לגבי פת. אלא דכתב כיון דמן הדין קיימא לן בכמה דוכתי דלא מהני ככר או תינוק אלא לגבי מת, אם כן אף דמצינו דהקילו כאן אגב רפתא, מכל מקום אין ראיה אלא להתיר כשהוא בתחלה עם הפת, והרי מצינו בהדיא (בדף קי"ז ע"א), דהש"ס מחלק מי דמי הכא נעשה בסיס לאיסור והיתר הכא נעשה בסיס לאיסור לחוד. ועיין שם תוס' (ד"ה הכא). (וכל זה דלא כהלבושי שרד [סקס"ו]). ואם כן דיוק המג"א בתשובה אינו אלא מדומיא דככר או תינוק, ואינו מוכרח כל כך לחל[ו]ק על הבית יוסף ולעשות מחלוקת בין התשובה לפסקיו, דהרי בפסקיו גם כן הוזכר לשון זה, וכתב דדוקא כשהפת תחילה. וצ"ע.

(חבל יוסף – גנזי חיים)

כח [ע]**חבילי עצים וקש שהתקינן למאכל בהמה, אפילו הם** [פ]**גדולים הרבה, מותר לטלטלן:**
כט [צ]**כל שהוא ראוי למאכל חיה ועוף המצויים מטלטלים אותו, ואם אינו ראוי אלא למאכל חיה ועוף שאינן מצויים,** [ק]**אם יש לו מאותו מין חיה או עוף מותר לטלטל מאכל הראוי לאותו המין, ואם לאו אסור:** הגה. ולפי זה מותר לטלטל עלמות שנמפרקו מן הכשר מערב שבת אס לאויס לכלביס, דהא כלביס מצויס (בית יוסף בלא כהר"ן [שבת דף נ"ט ע"ב ד"ה גמ']):

באר הגולה

ע. שם במשנה דף קכ"ו [ע"ב]: פ. שם בברייתא קכ"ח [ע"א, וכתנא קמא]: צ. שם במשנה לפירוש רמב"ם בפרק כ"ו [מהלכות שבת הלכה ט"ז-י"ז, רי"ף שם נ:] כמו שכתב הר"ן שם [ד"ה ומסקנא, מגיד משנה שם]: ק. שם פשוט בגמרא בדף (קכ"ה) [קכ"ח ע"א]:

אוצר ההלכה

סעיף כח

תקנח) סעיף כ"ח חבילי עצים וכו'. כתב הבית יוסף (ע"ד שיטה ל'), שאי אפשר וכו'. נ"ב: כן הוא האמת, והכי נקטינן כדברי רבנו בעל הטורים ז"ל. ב"ח [אות י"ז].
(שיירי כנסת הגדולה – הגב"י סקי"א)

תקנט) שם חבילי עצים וכו'. כתב הבית יוסף (ע"ד שיטה מ"ד), דהא אחבילי זרדים נמי תנן [קכו:] וכו'. נ"ב: ומהר"ם מטיוולי ז"ל כתב דסבירא ליה לרבינו [הטור] דמתני' דקתני ואם התקינם לצדדין קתני, ועיין בב"ח ז"ל [אות י"ז].
(יד אהרן – הגב"י)

תקם) שם חבילי עצים וכו'. כתב הב"ח (סקי"ז), עיין פרק מפנין במשנה [קכו:] חבילי קש וחבילי עצים וכו'. ובגמ' [קכח.] תנו רבנן חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים שהתקינן וכו'. וזה לשון הטור: חבילי עצים וקש שהתקינן למאכל בהמה אפילו הם גדולים מותר לטלטלן. ואחר כך כתב, חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין הראויין למאכל בהמה אפילו גדולים מטלטלין אותן. והקשה הבית יוסף דלמה כפל דבריו, דאין לומר מאחר דתחלה לא הזכיר זרדין, משמע דהם קשים ואין ראויים למאכל בהמה אלא על ידי הדחק לכך כתב והתקינן, וכאן איירי בזרדין אפילו לא התקינן. דהא במתני' קאמר גם אחבילי זרדין ואם התקינן. וכתב הב"ח, דמאי דאמר במשנה והתקינן, אין ר"ל והזמינן, אלא דמחזיק אותן למאכל בהמה. ובגמ' אינו גורס זרדין, ולכך פירש רש"י בברייתא והתקינן, והזמינן. ובמשנה לא פירש כלום.

ונראה דהבית יוסף לא נחית לשבש הספרים. ובפרט שהרי"ף [נא.] והרא"ש [פי"ח סימן ב'] וברמזים הביאו הגמ' כצורתה. ועוד המעיין בגמ' (דף קכ"ו ע"א) מה שאמרו כי האי תנא, וברש"י [ד"ה כי] שכתב מתוקן בהזמנה בעלמא, משמע דהזמינו גרע מהתקינו. וכן משמע דף מ"ט ע"ב תוס' (ד"ה לא אמרו) מה שכתבו על שם ר"י. עיין עליהם. ולפי זה דהזמנה גרע אפשר דלכך פירש רש"י כן בגמ', לומר אף על פי שהן גדולים סגי בהזמנה בעלמא.
(ברכת דוד)

תקסא) שם חבילי עצים וכו'. כתב הטור, חבילי קש וכו'. כתב מרן [בבית יוסף] וז"ל: כבר כתבו רבינו בסמוך, ואיני יודע למה שנאו וכו'. ואפשר ליישב דברי הטור ז"ל דאתא לאשמועינן דאף אדם חשוב אין צריך ליזהר, וחדא מינייהו נקט.
(ידיו של משה)

תקסב) שם חבילי עצים וכו'. עיין בית יוסף (סוף סו. ד"ה חבילי קש). הבית יוסף מקשה דברי הטור אהדדי, למה צריך להביא שני פעמים ההוא דחבילי קש, וכתב דאין לומר דההוא מיירי באותן שנאכלים על ידי הדחק וכאן מיירי מרכים. ע"ש וכו'. מזה נראה דהבית יוסף פוסק דאכילה על ידי הדחק שמה אכילה. והקשה אדוני אבי מורי ורבי הגאב"ד נ"י דהרמב"ם [פכ"ו ה"ח] פסק כמו כן, ובבבא קמא (דף ק"י ע"א) פסק הרמב"ם [פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הי"א] דאכילה על ידי הדחק לא שמה אכילה. ותירץ אדוני אבי מו"ר נ"י לחלק בין אדם ובהמה. ועיין תוספות יו"ט פיאה (פ"ג מ"ד) גבי אמהות של בצלים. (כתבי רבנו יצחק דוב הלוי במברגר)

תקסג) שם חבילי עצים וקש שהתקינן וכו'. איני יודע למה שביק המחבר חבילי זרדים כנאמר בגמ' [קכו:]. והמחבר כתב כלשון הטור שגם כן כתב כן בראשונה, אבל אחר דין הגרעינין חזר וכתב שלשתן. ואף שלא כתב שם והתקינן, עיין בבית יוסף שכתב שדין הזרדין כדין חבילי עצים וקש. (חמד משה – סקט"ז)

תקסד) שם שהתקינן וכו'. משום דסתמא להסקה. ואף על פי דחזו למאכל בהמה, בסתמא לא קיימי להכי. הרב המגיד [פכ"ו הי"ח]. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

תקסה) שם שהתקינן וכו'. פירוש בהזמנה בעלמא, כן כתב הרב המאירי [קכו:]. ועיין להב"ח [אות י"ז].
(מעיני ישועה)

סעיף כט

תקסו) סעיף כ"ט כל שהוא ראוי וכו'. כתב הבית יוסף (עמוד ג' שיטה ג'), כך נראה שהוא דעת רבינו וכו'. נ"ב: ובעל שלטי הגבורים בפרק מפנין [נ:] האריך ליישב דברי רבינו בעל הטורים בפנים אחרות. (כנסת הגדולה – הגב"י)

תקסז) שם כל שהוא ראוי וכו'. כתב הטור (שיטה י"ב), הלוף וכו'. נ"ב: רש"י ז"ל [קכו: ד"ה לוף] פירש לוף מין קטנית הוא, שאינו ראוי חי אפילו לבהמה. עכ"ל. וכתב הב"ח [אות ט"ו] דנראה לו דט"ס הוא, וכך צריך לומר: תורמוס היבש מין קטנית הוא, ובא לפרש הא דתנן והתורמוס היבש מותר לטלטל אבל חי

אוצר ההלכה

לא, וקאמר דהיינו טעמא שאינו ראוי חי אפילו לבהמה כיון דמריר לא אכיל. עכ"ל. ואני אומר דאמת הוא שכן כתוב ברש"י שבאלפסי [נ. ד"ה תורמוס], אבל עדיין קשה דאי אתורמוס קאי אמאי כתב דאינו ראוי חי אפילו לבהמה, דלמאי הלכתא כתב כן, לא הוה ליה לומר אלא ואינו ראוי לח אפילו לבהמה, היינו מה שאמרו בגמ' כיון דמריר לא אכיל, דהא השלילה דיבש אינו חי כי אם לח. ויש ליישב. (יד אהרן – הגה"ט)

תקפח) שם כל שהוא ראוי למאכל חיה וכו'. ובתוספתא (פרק ט"ו [הלכה ח']) דמטלטלין את החדש. והיינו אפילו של ישראל שאסור לכל עד אחר הפסח, משום דראוי לבהמה. ונראה דהיינו דוקא בדבר שדרך להאכיל לבהמה, אבל בעומד לאדם אסור לטלטל כמו שכתב המג"א (ס"ק נ"ו). ע"ש. (תוספת ירושלים)

תקפט) שם כל שהוא ראוי למאכל חיה וכו'. ואם נטרפה חתיכה בשבת, כגון שנטף מחלב הנר עליה, מותרת בטלטול דחזי לכלבים כנבילה. עיין מג"א (ס"ק נ"ו). אבל אם נטרפה מאיסור הנאה כבבשר וחלב, אסור לטלטלה. (נפש חיה – מרגליות)

תקע) שם כל שהוא ראוי למאכל חיה ועוף המצויים וכו'. כתב הבית יוסף (דף ר"ד ע"ג שיטה י"ו), וכל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו [כתובות עז.] וכו'. נ"ב: ועיין בספר פרי עץ חיים (דף י"א ע"ג ובדף (ז') [ל"א ע"ב]). ועיין במה שכתבתי לעיל סימן ל"ב (בהגהות בית יוסף דף כ"ט ע"ד שיטה מ"ט)[251], ובספר משאת משה (ח"א חאו"ח סימן [ז']). (יד אהרן מהדורא בתרא – הגב"י סק"ד)

תקעא) שם כל שהוא ראוי למאכל חיה ועוף המצויים וכו'. חרדל אסור לטלטלו. משנה בפרק מפנין [קכו:]. ועיין שם בגמרא [קכח.] ובהרא"ש ז"ל [פרק י"ח סימן ב']. ומזה יש ללמוד דמיני בשמים שאינם ראויים לאכילה אלא לרפואה, דאסור לטלטלם בשבת. (כסא אליהו – סק"ג)

תקעב) שם כל שהוא ראוי למאכל חיה ועוף המצויים וכו'. אין מטלטלין הלוף וכו'. וכתב הרב המגיד [פכ"ו הט"ז] דטעמא דמתני' [קכו:] דקתני ולא את הלוף וחרדל הוא משום דרוב חרדל למאכל אדם קאי וכו'. ויש להקשות דהא רישא דמתני' דמפנין אוקימנא לה [קכז.] לחד אוקמתא כרבי שמעון, ולהך סברא אף מידי דחזי ליה לאדם לא מקצה לבהמה, ואם כן יש לדקדק מדאמרינן לקמן [קכח.] בשר תפל לרבי שמעון שרי לטלטולי. ועיין בפרק כירה (דף מ"ה ע"ב) בתוס' ד"ה הכא במאי עסקינן. (יד המלך)

תקעג) שם כל שהוא ראוי למאכל חיה ועוף המצויים וכו'. בבית יוסף מבואר מחלוקת הפוסקים. ונראה דבלוף כולי עלמא מודו, דהש"ס [קכח.] מוקי רשב"ג כשיטה. ומה שכתב מור"ם בדרכי משה [אות י'] וז"ל: אבל הרמב"ם פסק דמטלטלין הלוף והחצב אף על פי שאין לו עורבים וצביים. עכ"ל. מדעתי כי קשים, שהרי הרמב"ם פרק כ"ו קרי בחיל (דין י"ח) דאין מטלטלין הלוף אף על פי שהוא מאכל עורבים. ע"ש. ואיך הרב ז"ל כתב להיפך משם הרמב"ם.

ודע דבשיטה מקובצת ליום טוב ([ביצה] ריש דף כ"ה מהש"ס), כתב בפשיטות דמותר לטלטל לוף מפני שראוי לעורבים. וכבר לפנים סימן תקי"א [סק"ב ד"ה וראיתי בשטה מקובצת] ותקט"ו [סק"ג] הוינן בה. ויש ליישב קצת כאשר יראה המעיין. ודוק היטב. (מחזיק ברכה – קונטרס אחרון סק"ב)

תקעד) שם חיה ועוף המצויים. רצונו לומר באותו מקום, דאזלינן בזה אחר המקומות דשכיחי או לא שכיחי. כך משמע מדברי הפוסקים. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

תקעה) שם ואם אינו ראוי אלא למאכל חיה ועוף שאינן מצויים אם יש לו מאותו מין חיה או עוף מותר לטלטל מאכל הראוי לאותו המין ואם לאו אסור. ולכאורה נראה דאף באין לו מאותו מין שאסור לטלטל מאכל הראוי להם, מכל מקום מותר להאכילם דבר הראוי לאדם ולחיה ועוף המצויים. ואקוה לדבר מזה אם ירצה ה' בסימן שכ"ד סעיף י"א [סקי"ד]. ואין להקשות אם כן למה אסור לטלטל דבר שאינו ראוי אלא להם. יש לומר כיון שאין לו מאותו מין והוא דבר שאינו מצוי אקצייה מדעתו. וצריך לדקדק כיון דקיימא לן בסוף סימן זה דמוקצה לעשירים הוי מוקצה, ומשמע להדיא אף שעניים מצויים, וסתמא הכי הוא. ואפשר אף שיש עניים בביתו. ואמאי מי גרע מחיה ועוף המצויים דמותר לטלטל דבר הראוי להם. וצריך לחלק דדוקא במוקצה לעשירים מחמת שאינו חשוב להם והדבר גרוע בעיניהם. אבל הכא אין הדבר גרוע בעיניהם רק שאינו ראוי להם. (תהלה לדוד – סקל"ה)

תקעו) שם אם יש לו מאותו מין וכו'. בירושלמי פרק מפנין ([פרק י"ח] ה"א) מה אנן קיימין וכו', אם בשאין לו אותו המין ואין אותו המין מצוי בשוק דברי הכל אסור, אלא כינן קיימין כשיש לו מאותו המין, ואין אותו המין מצוי בשוק. רבנן אמרי כיון שאין אותו המין מצוי בשוק כמי שאין לו מאותו המין. ורשב"ג אמר מכיון שיש לו מאותו המין כמי שאותו המין מצוי בשוק. אמר רבי זעירא לא אתיא אלא כרבי חנינא דאמר עולין היינו עם רבי לחמת גרר, והיה אומר לנו בררו לכם חלוקי אבנים ואתם מותרין לטלטלם למחר. אמר רבי יוסא שניא הוא הכא שהוא ככסא. עכ"ל. ובגליון שם כתב שזה דלא כמו שכתב הבית יוסף ושלחן ערוך כאן, דהא לרבנן לא מהני אם יש לו, (והראיה) [והרואה] בש"ס ריש פרק מפנין [קכח.] יראה דעל כרחך לא סבירא ליה כירושלמי בזה. וכבר הרגיש הגליון בעצמו שם.

הערות וציונים

251. נדפס באוצר ההלכה הלכות תפלין חלק ג' סימן ל"ב סעיף ל"ז אות ל"ב.

אוצר ההלכה

והנה כבר כתבתי לעיל [סעיף כ״א][252] דנדחקו בפירוש דברי רבי זעירא, וכבר כתבתי מה שנראה לי. ועוד יש לומר דקאי אדסמיך לו ממש, דרשב״ג סבירא ליה כיון שיש לו מאותו המין מהני אף דאינו מצוי בשוק, דאזיל בתר דעת בעל הבית דראוי לו ואינו מקצהו ואף דלכולי עלמא לא חזי כלל. ועל כן אמר רבי זעירא דאתיא כרבי חנינא דסבירא ליה דאבנים גם כן אינו ראוי לשום אדם לישיבה, כמו שכתב הרב המגיד [פרק כ״ה הכ״א] הובא במג״א לעיל (סק״מ), אבנים ליכא דקאי לישיבה, ואם כן זה לבדו שמיחדן לישיבה ואצלו ראוי הוא, ומכל מקום מותר לטלטלם ולא אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם. ודחי רבי יוסא שהוא ככסא, כיון שהוא ככסא הוי כמתקן כלי מחדש, ולא מהני יחוד רק צריך ללמדם כרבי יוחנן [קכה:] לעשות להם תואר כלי מערב שבת לישב. ולפי זה צריך לומר דירושלמי לא סבירא ליה טעם דרשב״ג דכל ישראל בני מלכים, דאם כן הוה ליה למימר שניא הא דרשב״ג דכל ישראל בני מלכים, על כרחך לא בטלה דעתו דכולן ראויין לזה. אבל אבנים שהוא עושה מעשה עניות, דאינו מצוי שיעשו כן אחרים, לא אזלינן בתר דעתו. וא״כ הא מה דלא פסקינן בזה כרשב״ג אף דכל מקום ששנה רשב״ג הלכה כמותו, משום דחשבינן לו בשיטה עם הנך דסבירא להו בני מלכים הם, ולא קיימא לן כן כמו שכתבו הבית יוסף ופוסקים. ולירושלמי דלא פליגי בהכי, יש לומר הלכה כרשב״ג, ואם כן ממילא ביש לו מאותו המין סגי. ואתי שפיר פסק השלחן ערוך גם לירושלמי. ועוד דבשלמא הירושלמי דלא סבירא ליה דטעם דרשב״ג משום דכל ישראל בני מלכים, על כרחנו צריכים לומר דפליגי ביש לו מאותו המין, דאם לא כן מאי טעמא דרשב״ג. אבל בבבלי דקאמר דסבירא ליה לרשב״ג כל ישראל בני מלכים, פליג שפיר כשאין לו מאותו המין, ומשום דראוי להיות לו, וכמבואר בש״ס ריש פרק מפנין, אם כן למה נרבה מחלוקת גם ביש לו מאותו המין. ומכל מקום לשון הרמב״ם [פכ״ו הט״ז-הי״ז] מורה כרבנן בירושלמי. ונראה לי טעמייהו על פי מה שכתב רש״י בביצה (דף י״ב [ע״א ד״ה ליפלגו]) מה שלא גזרו על כל הטלטולים אפילו אוכלים וכלים, לפי שאין גוזרין גזרה על הציבור בדבר שאין רוב הציבור יכולין לעמוד, והכא רוב הציבור יכולין לעמוד. (ערך שי)

תקעז) שם הגה ולפי זה מותר לטלטל עצמות שנתפרקו מן הבשר מערב שבת וכו׳. כתב הבית יוסף (דף ר״ד ע״ב שיטה ל״א), ואפשר דיש להגיה וכו׳. נ״ב: כן הוא האמת. ב״ח [אות י״ג]. (שיירי כנסת הגדולה – הגב״י סק״י)

תקעח) שם הגה ולפי זה מותר לטלטל עצמות שנתפרקו מן הבשר מערב שבת וכו׳. כתב הרי״ף [נט:], וכי קשרי רבי שמעון לטלטולי, כגון עצמות דחזיין לכלבים וקליפי וכו׳. וכתב הר״ן [שם ד״ה גמ׳ אנו] ואף על פי שנתפרקו בשבת העצמות מן הבשר והקליפין מן הפירות. אבל אם נתפרקו מערב שבת אפילו רבי שמעון מודה. עכ״ל. וכתב הרב בית יוסף, איני יודע מה בין זה לנבלה שנתנבלה מערב שבת, דאפילו רבי יהודה מודה. ועוד מדכתב ואף על פי וכו׳, משמע דפשיטא אם נתפרקו מערב שבת דשרי, וכלפי לייא הוא. ואפשר דיש להגיה רבי יהודה במקום רבי שמעון וכו׳. עכ״ל. ודקדוק זה מה שכתב ״ואף על פי״ אינו דקדוק כל כך, דאיכא למימר שאין כוונתו להפליג החידוש במה שנתפרק בשבת, ואם כן כל שכן אם נתפרקו מערב שבת, אלא דבא להפליג ולומר אף שנתפרקו וכל שכן אם לא נתפרקו, אבל לעולם בשבת דוקא קאמר. והא דהקשה מנבלה שנתנבלה מערב שבת, איכא למימר דהכא בעצמות חיין שלא נתבשלו מיירי, ועדיין עומדת להתבשל לאדם, ואם נתפרקו מערב שבת הרי היא עומדת לאדם ואינו מוכן לכלבים, אבל אם לא נתפרקו מערב שבת אף אם נתפרק בשבת לא היו מוקצים, שדעתו היתה על הבשר שהוא העיקר, והעצמות בטלים לגבי בשר. עיין בתוס׳ (דף קמ״ב ע״ב ד״ה (שאוכלי׳) [שאוכל]). אכן מכל מקום הגהת הרב בית יוסף נראה צודקת. וכתב הר״ן כן על פי דברי תוס׳ פרק מפנין (דף קכ״ח [ע״א ד״ה מטלטלין]) דקתני התם מטלטלין את העצמות מפני שהוא מאכל לכלבים, וכתבו התוס׳, לרבי יהודה דאית ליה מוקצה מיירי (ו)כגון שלא היה עליהם בשר מאתמול. עכ״ל. (חמד משה – סקי״ד)

תקעט) שם הגה ולפי זה מותר לטלטל עצמות שנתפרקו מן הבשר מערב שבת וכו׳. כתב הבית יוסף (ע״ב שיטה ל״א), ואפשר שיש להגיה וכו׳. נ״ב: והב״ח ז״ל [אות י״ג] כתב דזו אינה צריכה לפנים ובודאי דנפל ט״ס. וכן הגיה הרב בעל תומת ישרים בהגהותיו. (יד אהרן – הגב״י)

תקפ) שם הגה ולפי זה מותר לטלטל עצמות שנתפרקו מן הבשר מערב שבת וכו׳. כתב הר״ן [נט: ד״ה גמ׳ אנו] דכי שרי רבי שמעון לטלטל עצמות וקליפין דחזיין לכלבים ולמאכל בהמה, אף על פי שנתפרקו העצמות מהבשר והקליפין מהפירות בשבת, אבל אם נתפרקו מערב שבת, אפילו רבי שמעון מודה. עכ״ל. וכתב הרב בית יוסף, ואיני יודע מה בין זה לנבלה שנתנבלה מערב שבת, דאפילו רבי יהודה שרי בפרק מי שהחשיך [קנו:]. ועוד מדכתב אף על פי שנתפרקו בשבת, משמע כל שכן אם נתפרקו מערב שבת, וכלפי לייא. ואפשר שיש להגיה רבי יהודה במקום רבי שמעון וכו׳. ע״כ. והשיב הדרכי משה [אות י׳], דודאי אין מטלטלים עצמות שנתפרקו מערב שבת אם לא שיש לו כלבים, ולכן דברי הר״ן נכונים, דדוקא נתפרקו בשבת מותר להעבירם מעל השלחן הואיל ועדיין ראוי לכלבים אף על פי שאין לו כלבים, אבל שאר עצמות אסור לטלטל. ואף על פי דקאמר, לאו אשבת קאי אלא אנתפרקו, כלומר אף על פי שנתפרקו מן הבשר, וכל שכן אם לא נתפרקו לגמרי. ע״כ. ולא ידענא איך נחה דעת הרב בזה, כיון דהר״ן [נ: ד״ה ומסקנא] סבירא ליה דמה שראוי לבהמה חיה ועוף המצויים כולי עלמא מטלטלים כמו שכתב הבית יוסף אחרי זה, והרב דרכי משה השיב על זה ובית יוסף לטעמיה וכו׳, אבל רבים חולקים בזה. ע״כ. אבל איני רואה תשובה, דמידי הוא טעמא אלא

הערות וציונים

252. נדפס לעיל אות תנ״ד.

אוצר ההלכה

להר״ן, ואחר שהר״ן סבירא ליה כן, איך נפרש דברי הר״ן להפך מסברתו. ובגמ׳ (דף קכ״ח ע״א ד״ה מטלטלים) כתבו התוס׳ בהדיא כדברי הבית יוסף, דכשלא היה עליהם בשר מאתמול מטלטלים אפילו לרבי יהודה, ומפרשי ברייתא דמטלטלים עצמות מפני שהוא מאכל לכלבים כרבי יהודה, ובעצמות שלא היה להם בשר מאתמול, גם בגמרא (דף קמ״ג ע״א) משמע דרבי יהודה לא אסר מידי דחזי לבהמה אלא היכא דמאתמול לאו להכי קיימא. וזה לשון רש״י שם [ד״ה דלית]: דאי ר״י מאתמול לאו לבהמה קיימי שהרי האוכל היה עמהם והיום לוקח מהם. ע״כ. ואיככה נאמר דכשנתפרקו מערב שבת יאסר טפי מנתפרקו בשבת.

ועוד דלשון הר״ן מוכח דבנתפרקו בשבת שרי לטלטל אפילו אינם לפניו על השלחן, דחשיב ליה אוכל מאי דחזי לבהמה, ובנתפרקו מערב שבת משמע דלא שרי ליה אפילו הם לפניו על השלחן, דכל החילוק אינו אלא בין נתפרקו מערב שבת לנתפרקו בשבת. וזה שלא כהבנת הרמ״א ז״ל. ובסוף סעיף כ״ט הביא הרמ״א עצמו דברי הבית יוסף דאפילו נתפרקו מערב שבת שפיר דמי כל שכלבים מצויים. והמג״א [סקנ״ד] כתב שם וז״ל: בדרכי משה כתב דהר״ן סבירא ליה דכשנתפרקו מערב שבת אסור, אלא אם כן יש לו כלבים, ולכן כתב כאן דשרי. ע״כ. ולא הבנתי כוונתו. [ו]אפשר דצריך לומר ולמה כתב כאן דשרי. (נהר שלום – סקי״ב)

תקפא) שם הגה ולפי זה מותר לטלטל עצמות שנתפרקו מן הבשר מערב שבת וכו׳. פירש הנר ישראל [מג״א סקנ״ד] על פי הדרכי משה [אות י׳] דבשבת ודאי שרי. והבית יוסף פקפק בלשון הר״ן [נט: ד״ה גמ׳ אנו] אף על פי שנתפרקו בשבת. ע״ש. ויהיה איך שיהיה נראה בעלי השלחן ערוך לשיטתם, הבית יוסף בשלחן ערוך לקמן סימן תצ״ה [סעיף ד׳] מוקצה אסור ביו״ט ונולד שרי גם בשבת, ועצמות דשבת נולד מותר, והרמ״א הביא המתירין מוקצה ביו״ט ונולד אסור בשבת. לכך פסק נתפרקו מערב שבת דוקא. ובשעת חבור המפה דייק לחוש למחמירים לקמן.
(מאורי אור חלק בן נון – דף קנ״ה ע״א)

תקפב) שם הגה ולפי זה מותר לטלטל עצמות שנתפרקו מן הבשר מערב שבת וכו׳. כתב המג״א (סקנ״ד) בדרכי משה [אות י׳] כתוב וכו׳. עיין חמד משה [סקי״ד[253]], ועיין דגול מרבבה. הערת המוציא לאור]. (זכרון אברהם)

תקפג) שם הגה ולפי זה מותר לטלטל עצמות שנתפרקו מן הבשר מערב שבת וכו׳. נ״ב: לולי דברי רבינו הרמ״א ז״ל, היה נראה לענ״ד דאפילו הרמב״ם [פרק כ״ו הלכה ט״ז-י״ז] והרי״ף [נ:] מודו להר״ן [נט: ד״ה גמ׳ אנו], דדוקא בלוף שהוא מאכל חשוב לאדם אלא דבשבת מחוסר תיקון, לכך כיון דחזי לעורבין אף שאין לו עורבים לא הוי מוקצה, ודומה לתרומה ביד ישראל כיון דחזי לכהנים אף שאין ראוי לישראל מחמת איסורו לא הוי מוקצה, והכא נמי הא דאינו ראוי לבעל הבית אינו אלא משום איסורו שמחוסר תיקון. אבל עצמות וקליפין שאינן ראויין לאדם כלל, ואין אדם מצניען כלל, אם כן הוי כמוקצה לעשירים מחמת גריעות דהוי מוקצה אף לעניים, כמבואר בסימן ש״ח [סעיף נ״ב]. והכא נמי כיון שאין לו כלבים, אם כן מקצה אותם מדעתו לגמרי. [הג״ה. אמר המגיה, דברי רבינו המחבר זצ״ל באו כאן קצרים מאוד, דלכאורה יקשה עליו מלשון הרמב״ם (פכ״ו מהלכות שבת הט״ז) כל שהוא ראוי למאכל וכו׳, דכללינהו כולם בחד בבא את התורמוס ואת החצב והחרדל עם עצמות. והרי כאן מחלק ביניהם, היינו בין המינים שראויין למאכל אדם ובין העצמות. לזה עיין מה שכתב רבינו המחבר זצ״ל בחידושי שבת (לדף קכ״ו) לפרש דברי הרמב״ם, ושם [בדף ל״ד ע״א מדפי הספר] פירש פירוש אחר בדברי הר״ן, דלא כדגול מרבבה כאן, ובכאן באו דבריו קצרים שהם רק על הגליון. ועיין לעיל בסוף סימן רס״ד[254]].
(עזרת ישראל)

תקפד) שם הגה ולפי זה מותר לטלטל עצמות שנתפרקו מן הבשר מערב שבת וכו׳. עיין בזה בספר מלבושי יו״ט [סקי״ז] על הלבוש מה שכתב בזה. יעויין שם.
(ארחות חיים – ספינקא – סקי״ט).

תקפה) שם הגה ולפי זה מותר לטלטל עצמות שנתפרקו מן הבשר מערב שבת וכו׳. בסעיף קטן נ״ד במגן אברהם דכשנתפרקו מערב שבת שרי, דהא ראוי הוא לכלבים וכלבים מצויין[255]. ותמה אני דהלא בש״ס שבת (דף קנ״ה ע״ב) מפורש יוצא הני מילי בדברא אבל במתא לא דאתי למיסרך. ואם כן דוקא בשיש לו כלבים. ודו״ק וצ״ע. (נמוקי חיים)

תקפו) שם הגה ולפי זה מותר לטלטל עצמות שנתפרקו מן הבשר מערב שבת וכו׳. עיין מג״א (סקנ״ד), כל שכן בנתפרקו בשבת דשרי, אם יש לו כלבים. ועיין בדגול מרבבה דהוקשה לו, דאדרבה בנתפרקו בשבת הוי נולד. ודחק עצמו בזה. ולא קשיא מידי, דהרי זו היא העובדא גופיה דש״ס שבת (דף קמ״ב ע״ב) ברבא דאמר לשמעיה שדא בני מעיה לשונרא. והכא נמי ראויין אגב אבוהון כיון דכבר נשחט מערב שבת ודעתו עליהן ליתנן לכלבים, והוי אוכלא דאפרת ביש לו כלבים.
(גנזי חיים – סקי״ח)

תקפז) שם הגה ולפי זה מותר לטלטל עצמות שנתפרקו מן הבשר מערב שבת וכו׳. כתב המג״א (סקנ״ד), אבל כשנתפרק בשבת פשיטא דשרי וכו׳. יעוין לקמן סימן תצ״ה מג״א (סק״ז) שאין לטלטל עצמות שנתפרקו ביו״ט. וצ״ע.
(נפש חיה – מרגליות)

תקפח) שם הגה ולפי זה מותר לטלטל עצמות שנתפרקו מן הבשר מערב שבת וכו׳ דהא כלבים מצויים.

הערות וציונים

253. נדפס לעיל אות תקע״ח. **254.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ג׳ סימן רס״ד אות קפ״ב. **255.** זו לשון הרמ״א בהגה, ואילו המג״א כתב דאיירי ביש לו דוקא.

באר הגולה ל [ר]גרעיני תמרה, במקום שמאכילים אותם לבהמה מותר לטלטלן, [ר*]ואדם חשוב צריך להחמיר על עצמו שלא לטלטלן אלא דרך שינוי:

ר. שם קמ"ג [ע"א]:
ר*. שו"ת הרא"ש
כלל כ"ב סימן ח', תוספות שם ד"ה שמואל, ר"ן שם נט: ד"ה פרסייתא, בשם רבינו יונה והרא"ה:

אוצר ההלכה

בביאור הגר"א [סקע"ו] כתב דהעיקר כהבית יוסף. ולולי שאיני כדאי גם עיקר הדין דהצריך כלבים מצויים אינו מוכרח כלל, ודוקא בשאר חיות שאינו ראוי אלא לאותו המין צריך מצויין. אבל מה שראוי לכלב זה הוה עיקר מאכל בהמה, כדקיימא לן בכמה דוכתי דאכילת בהמה קרי בש"ס אכילת כלב. כמו בעבודה זרה [סז:][256] גבי נבלה ראויה לגר ולאידך לכלב והיינו לבהמה, וכן גבי נטילת ידים כתבו התוס' בחולין [קו. ד"ה מים] ובסוכה [יט: ד"ה טיט] דפרה שוחה ושותה זה שיעור דראוי לכלב. ולכאורה פשוט דאוכלי בהמה אינו מוקצה כמו אוכלי אדם אף על פי שאין לו אוכלים, מכל מקום אוכל הוא. הכי נמי מאכל בהמה אוכל הוא אף על פי שאין לו בהמה. (חבל יוסף – גנזי חיים)

תקפט) שם בהגה עצמות שנתפרקו מן הבשר מערב שבת וכו'. בבית יוסף, נסרים של בעל הבית וכו', משמע דכל שכן אם נתפרקו מערב שבת. כצ"ל. (שמן המאור)

סעיף ל

תקצ) סעיף ל' גרעיני תמרה וכו'. כל הקליפין והגרעינין שאינם ראויים לבהמה, לא יזרקם בידיו וגם לא לפניו שיהיו מאוס[ים] בעיניו ויהיה מותר להוציאם, לפי שאין עושין גרף של רעי לכתחילה, לכן יזרקם לאחוריו. תניא [ש"ע הגר"ז סעיף ס"ז]. גרעיני קאפפ"ע [קפה] יש להחמיר שלא לטלטל, דלא חזי למידי. כרם שלמה [דיני מוקצה פ"ב]. ולי נראה דחזי לכוסטו דהרבה בני אדם כוססין אותו. וכן כתב בזכל"א[257] שראה הרבה בני אדם אוכלים הגרעיני קאפפ"ע. (באר יעקב – קרויזר – סק"ס)

תקצא) שם במקום שמאכילים אותם לבהמה. אבל במקום שאין מאכילין אותם לבהמה, אף על גב דחזו למאכל בהמה והבהמות שכיחי אסיר, ודלא כהרא"ש ז"ל שכתב בתשובה [כלל כ"ב סימן ח'] דשרי אפילו במקום שאין מאכילין אותם לבהמות כיון דחזו לבהמות, אלא דאדם חשוב צריך לטלטלן דרך שינוי. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

תקצב) שם ואדם חשוב צריך להחמיר וכו'. כתב הבית יוסף (שיטה מ"ח), וכן שמואל סבירא ליה כרבי שמעון בפרק בתרא [קנו:] וכו'. נ"ב: אמר המאסף, קשה דנהי דשמואל סבירא ליה כרבי שמעון והוה מחמיר אנפשיה, ומשום הכי הביא הא דשמואל בהלכות [ריי"ף, נט:]. אבל דרבא למה הביאה, דהא אשכחן בהדיא דסבר כרבי יהודה, כדדרש רבא [קמג.] אשה לא תכנס בבית העצים ליטול אוד וכו'. ושמא מיני דטלטול קמשמע לן, דאי ליכא ריפתא יטלטל להו אגב לקנא. (כנסת הגדולה – הגב"י)

תקצג) שם ואדם חשוב צריך להחמיר וכו'. כתב הבית יוסף (ע"ב שיטה מ"ה), וכן שמואל סבירא ליה כרבי שמעון וכו'. נ"ב: הרב החביב ז"ל בכנסת הגדולה [הגב"י][258] הקשה דהניחא שהביא הריי"ף [נט:] הא דשמואל, אבל למאי הלכתא הביא הא דרבא דמטלטל להו אגב לקנא דמיא, הא רבא סבירא ליה כרבי יאודה. (וכמ"ש) [ובמה שכתב] הרמב"ן [קמג. ד"ה הא] אתי שפיר. אלא דכוונתו היינו לדעת הרא"ש [פכ"א סימן ב'] שכתב דמה שהביא (הרא"ש) [הריי"ף] ז"ל הא דשמואל היינו משום אדם חשוב שאני, אלא הא דרבא לאו משום דאדם חשוב אלא משום דסבירא ליה כרבי יאודה. ואיני יודע מאי קא קשיא ליה, דהא הקשו התוספות [קמג. ד"ה רבא] דאפילו רבא דסבירא ליה [כרבי יהודה] היכי שרי לכתחלה על ידי לקנא דמיא. ותירצו דשאני בין היכא דאפשר למעבד האי טלטול מאתמול להיכא דלא אפשר, דכיפין ובר יונה היו מאתמול בידו והיה יכול לטלטלם, אבל הני גרעינין דתמרה לא אפשר, ואפילו לרבי יאודה שרי אף לאדם חשוב, והביאו ראיה מההיא דביצה [כא:]. אם כן זה אפשר לתרץ לדעת הריי"ף ז"ל, דבהני גרעיני דתמרה אפילו לרבי יאודה שרי. (יד אהרן – הגב"י)

תקצד) שם ואדם חשוב צריך להחמיר על עצמו וכו'. כתב במג"א (סקנ"ה), נראה לי דוקא גרעינין וכו'. הרב בית יוסף הביא תשובת הרא"ש [כלל כ"ב סימן ח'] בשם ר"ת שכתב שמחמיר היה שמואל על עצמו וכו'. ע"ש עד ואף על גב דחזו למאכל בהמה, באתריה דשמואל לא היו הבהמות אוכלים אותו, שאם היו אוכלין אותו לא הוה צריך לכך, דשמואל כרבי שמעון סבירא ליה. עכ"ל. וצ"ע דכיון דבאתריה דשמואל לא היו אוכלין אותו אם כן מדינא היה אסור ולא מצד החומרא לבד, כמו שכתב הריי"ף [נט:] ומסתברא וכו'. ע"ש בבית יוסף לעיל מיניה. וקצת צ"ע על התוס' [קמג. ד"ה שמואל] והרא"ש [סוף פכ"א] וסייעתייהו שכתבו

הערות וציונים

256. ועיין עוד בבכורות דף כ"ג ע"ב. **257.** אולי כוונתו למה שכתב בזכור לאברהם חלק א' (אות ב' מערכת ברכות ערך קפה דף י"ט ע"ב) שעל גרעיני קפה אחר שקולין אותן יברך בורא פרי האדמה, ובחלק ג' (מערכת ב' אות י"ט דף ג' ע"א) כתב בשם שו"ת אדמת קודש (א"ח סימן ב') שכשאוכל הקפה בלא בישול כי אם קלוי באש בפני עצמו במעט סוכר, מברך בורא פרי העץ והסוכר בטל ברוב. ע"ש. ועיין מור וקציעה (סימן תצ"ה) שכתב שכמה בני אדם כוססין קפה חי לאחר קלייתו ונהנים ממנו. ע"ש. וכ"כ מהר"י פראג'י (בשו"ת גינת ורדים או"ח כלל ג' סימן ג'), שהקפה ראוי גם אחר כתישה, והמוחש לא יוכחש דהא טעמה ערב ומתהנה ממנה האוכל. והביאו הרב חתם סופר (ח"א סימן ע"ד). וע"ע בשו"ת יחוה דעת (ח"ד סימן מ"ב בהערה). **258.** נדפס באות הקודמת.

אוצר ההלכה

שזה דומה להא דאביי ורבא (דף קמ״ב סוף ע״ב). ע״ש. ולא כתבו זה הטעם שכתב המג״א. ע״ש בבית יוסף. (חמד משה – סקי״ז)

תקצה) שם ואדם חשוב צריך להחמיר על עצמו וכו׳. עיין מה שכתבו האחרונים בנתינת טעם דמאי שנא בדין זה דצריך להחמיר האדם חשוב ולא בדינין הקודמים שפסקו הפוסקים להתיר בדיני מוקצה כרבי שמעון ודלא כרבי יהודה. עיין דבריהם. והרב מאמר מרדכי [סקכ״ה] דחה דבריהם, באומרו דממה שכתב הבית יוסף על שם הרא״ש בפסקיו [פכ״א סימן ב׳] ותשובתו [כלל כ״ב סימן ח׳], נראה דהוא הדין בכל דברים התלויין במחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון, ואינן מותרין אלא משום דקיימא לן כרבי שמעון, דיש לאדם חשוב להחמיר. ואחר זמן מצא הדבר מבואר ברבנו ירוחם (נתיב י״ב חלק י״ג [דף פ״ד ע״ד]) וכו׳, ושאין ספק דאשתמיטו דבריו מעיני האחרונים, וגם תימה על מרן שלא הזכיר מדברי רבנו ירוחם. זהו תוכן דבריו. ואני הדל בשו״ת ([מעט מים] סימן ב״ך) הנזכר לעיל באות הקודם[259] כתב[תי] על דברי הרב הנזכר, דמה שכתב דנראה מדברי הרא״ש בפסקים ותשובה נגד האחרונים, ליתא, דהרואה יראה דיד הדוחה נטויה לדחות ולפרש דברי הרא״ש כמו שכתבו האחרונים. ולא הוצרכתי שם להאריך בזה, כיון דגם הרב ז״ל הנזכר אמרו בלשון נראה. ועיין מה שכתב הרב הנזכר דמצא הדבר מבואר ברי״ו, ושאין ספק דאשתמיט דבריו מעיני האחרונים וכו׳, הארכתי שם בראיות, והכרחתי דאין שום הכרח מדברי רבנו ירוחם שם שיסבור נגד האחרונים. לך נא ראה שם אם טוב בעיניך.

ועתה ראיתי בתוספות שבת (דף י״ט ע״ב ד״ה ושמואל שרי) דהקשו על מה שהתיר שמואל שם כרכי דזוזי משום דסבר כרבי שמעון, דהוא עצמו הוה מטלטל גרעיני פרסייתא אגב ריפתא. ותירצו משם ר״ת דשמואל מחמיר על עצמו היה לפי שהיה אדם חשוב. עיין דבריהם. ומדברי התוס׳ הנזכרים הרואה יראה דמשמע דלא כהאחרונים, דאי אמרת בשלמא כמו שכתב הרב מאמר מרדכי, דבכל מקום דפליגי רבי יהודה ורבי שמעון וקיימא לן להתיר משום דקיימא לן כרבי שמעון, צריך האדם חשוב להחמיר, שפיר הקשו התוס׳ שם, דלפי מה שכתבו שם סתיר דידיה אדידיה. ותירצו גם כן שפיר, דלא קאמר שם שמואל דשרי כרכי דזוזי כרבי שמעון אלא מדינא, אבל אין הכי נמי דהוא היה מחמיר על עצמו אף בהני כרכי דזוזי, משום דהיה אדם חשוב. אבל אי נימא כמו שכתבו האחרונים וכסתמות דברי השלחן ערוך, דדוקא בגרעינין הוא דצריך האדם חשוב להחמיר על עצמו, יהיה מן הטעם שיהיה, מאי הקשו התוס׳ לשמואל דהתיר לטלטל כרכי דזוזי דסתיר דידיה אדידיה, ומאי תירצו דשמואל התם מחמיר על עצמו והכא דינא קאמר וכו׳, והלא התירוץ ברור הוא, דדוקא התם קאמר שמואל להחמיר, אבל בשאר מילי דפליגי רבי יהודה ורבי שמעון, וכגון ההיא דכרכי דזוזי, מודה שמואל דאף משום חומרא אין להחמיר. ומדלא תירצו התוס׳ הכי, שמע מינה דסבירא להו להתוס׳ כמו שכתב הרב מאמר מרדכי, דבכל מקום דפליגי רבי יהודה ורבי שמעון וקיימא לן כרבי שמעון דמתיר, שמואל היה מחמיר על עצמו, משום דהיה אדם חשוב. ומהתימה על האחרונים דלא זכרו מדברי התוס׳ הנזכרים.

ומעתה כיון דכעת נראה דמצינו תנא דמסייע ליה להרב מאמר מרדכי, צריך אני לפרש שיחותי גם במה שדחיתי אני עני בשו״ת הנזכר לעיל דברי הרב מאמר מרדכי, שכתב שנראה מדברי הרא״ש בפסקים ותשובה נגד האחרונים, במילות קצרות באומרי דלא קשיא מידי דיד הדוחה נטויה לדחות. והוא כי כוונתי היא לומר דהגם דמתשובת הרא״ש שהביא הבית יוסף לפי פירושו השני שהביא משם ר״ת, דשמואל היה מחמיר על עצמו הגם דהגרעינין אוכלין אותם הבהמות, ומזה נראה דסבר הרא״ש כמו שכתב הרב מאמר מרדכי. וכן נראה נמי מסתמות דברי הרא״ש בפסקים שהביא הבית יוסף, דכתב בסתמא דהגם דקיימא לן כרבי שמעון אפילו הכי שמואל הוה מחמיר אנפשיה. מכל מקום יש לומר דשאני התם דהגרעינין הגם דאוכלים אותם הבהמות הוא על ידי הדחק, וכמו שכתב הלבוש [סעיף ל׳] וכן כתב הרא״ש עצמו (בפ״ב דביצה דף כ״א ע״ב [סימן ט״ן]) הביא דבריו הבית יוסף, וממילא דין גרמ׳א דהיה מחמיר על עצמו שמואל הגם דקיימא לן כרבי שמעון, ולרבי שמעון אפילו הכי שרי לטלטולינהו. וכן לפי מה שכתב הב״ח [אות ט״ז] דשאני התם דגרעינין ראויין להסקה לכך היה מחמיר שמואל הגם דלרבי שמעון שרי. אי נמי כמו שכתב המג״א [סקנ״ה] דשאני התם דגרעינין אין אוכלים אותם הבהמות בכל המקומות לכך הוא דהחמיר שמואל על עצמו הגם דקיימא לן כרבי שמעון דמתיר. ועיין להרב אליה רבה (אות ס״ז). נמצא דאין שום הכרח בדברי הרא״ש לומר שסובר נגד רבותינו האחרונים, משום דיש לפרש דבריו באחד משני פנים ושלשה הנזכרים.

אלא דכבר כתבתי למעלה דמדברי התוס׳ שבת (דף י״ט ע״ב) משמע דלא כהאחרונים. ומהתימה שלא זכרו דבריו. אלא דבדוחק יש להשוות דברי התוס׳ עם דברי האחרונים, והוא דהא דהקשו מתחילה דסתיר שמואל דידיה אדידיה, הוא לסלקא דעתין שהבינו דשמואל בדין גרעינין מדינא קאמר. אבל במאי דתירצו דשמואל בדין דגרעינין היה מחמיר על עצמו, וממילא הוי מאחד מהני טעמי הנזכרים לעיל, דעל חינם לא היה מחמיר על עצמו, ולא הוצרכו התוס׳ להזכיר טעם לפי שהיה פשוט בעיניהם. הלכך ממילא יוצא דבההיא דכרכי דזוזי לא היה מחמיר אפילו לעצמו. אי נמי דסמכו התוס׳ שם למה שכתבו בדבור שלאחריו, דפירשו כרכי דזוזי הוא מוקצה מחמת מיאוס דחמור, וממילא שוה לגרעיני תמרה דהחמיר שמואל. וממילא יוצא דזאת היתה כוונת התוס׳ שפירשו בתירוצם דבההיא דגרעיני תמרה מחמיר היה שמואל על עצמו וכו׳, כלומר דהוא הדין דמחמיר על עצמו נמי בהא דכרכי דזוזי דחמיר, אלא דהא דהתיר הכא הוא לעלמא, דדינא הכי הוי משום דקיימא לן כרבי שמעון, (אלא דזה הוא דוחק יותר לפרש

הערות וציונים

259. נדפס לעיל אות תקי״ח.

אוצר ההלכה

דברי התוס׳ בהכי, דכפי זה יוצא דבמוקצה [מחמת] מיאוס נמי צריך אדם חשוב להחמיר על עצמו דשוה כדין דגרעינין. וזה תימה דהטור והש״ע לקמן ריש סימן ש״י דהתירו מוקצה מחמת מיאוס, לא זכרו הא דאדם חשוב צריך להחמיר. ועיין מה שכתבתי אני הדל בשו״ת הנזכר לעיל בענין זה דאדם חשוב. וק״ל). והגם דידענא בי דכל זה הוא דחוק לפרש בדברי התוס׳ הנזכרים, מכל מקום זה נראה לע״ד כעת להליץ בעד האחרונים כדי להשוות דבריהן עם דעת התוס׳.

אבל אין לומר דהאחרונים לא אמרו דבריהן אלא לפרש דעת הטור והש״ע, והם סוברים דהטור והש״ע פליגי על דבריהם הנזכרים דהתוס׳, דזה לא יתכן כלל. חדא דמרן בביתה יוסף היה לו לפרש דהתוס׳ פליגי על דברי הרא״ש וה״ר יעקב בעל הטורים בנו, דהתוס׳ סוברים דבכל דבר דפליגי רבי יהודה ורבי שמעון וקיימא לן כרבי שמעון צריך אדם חשוב להחמיר על עצמו. ועוד דהמעיין בדברי הרא״ש בפסקים ותשובה שהביא הבית יוסף, ישר יחזו עינימו דמקורו נובע מדברי התוס׳ דסוף פרק נוטל [קמג. ד״ה ושמואל], וגם מדברי התוס׳ דשבת (דף י״ט ע״ב) הנזכרים לעיל. אלא ודאי דמוכרחים אנו לומר בעד האחרונים כמו שכתבתי לעיל. זה נראה לע״ד להליץ כעת.

ושוב חזרתי על המקרא וראיתי דכל מה שכתבתי לעיל על שם התוס׳, דשמואל התיר בכרכי דזוזי והיה מחמיר על עצמו וכו׳, אגב ריהטא נכתב בטעות. דהתוס׳ כתבו זה אמה שכתבו קודם לכן בש״ס בשמן של בדדין דהתיר שמואל הגם דהוי נולד דסבירא ליה כרבי שמעון. אלא דעם כל זה חזרה הקושיא הנזכרת לעיל למקומה, דמשמע מהתוס׳ דלאו דוקא בדין דנדון דידן היה מחמיר, אלא גם בכל דינין דסבירא ליה כרבי שמעון, וככל האמור.
(יוקח נא – סק״ז)

תקצו) שם ואדם חשוב צריך להחמיר על עצמו וכו׳. עיין מגן אברהם [סקנ״ה] דדוקא גרעינין שיש מקומות שאין מאכילין לבהמה. ע״ש. ויותר פשוט כמו שכתבו התוס׳ בפירוש הסוגיא דביצה [כא: ד״ה הני] משום שצריכין שחיקה ותיקון. ע״ש.
(חבל יוסף – גנזי חיים)

תקצז) שם ואדם חשוב צריך להחמיר על עצמו וכו׳. זהו על פי פירוש ר״ת (שבת דף קמ״ג ע״א [תוד״ה שמואל]) דשמואל מחמיר על עצמו היה, ועיין בסעיף קטן א׳ דאפילו נתפרקו מערב שבת אסורין לרבי יהודה דאסר מוקצה, אם אין ראויין כמו שהן בלא תיקון אלא על ידי הדחק. ואפשר דאם אינן ראויין אלא על ידי הדחק דחשיב להו בביצה (דף כ״א ע״ב) מוקצה, הוא אף לרבי שמעון, והא דשמואל מטלטל להו אגב רפתא ברכין ובנתפרקו בשבת ומשום נולד. ומשמע להו כן דסוגיא דשבת (דף קמ״ג) כולה איירי בנולד, והלכך פירושה התוס׳ ברכין ובנתפרקו בשבת. וכן משמע קצת בתוס׳ שבת (דף י״ט ע״ב), וכן פירש הרא״ש שלהי ביצה.

ולענין הא דאדם חשוב צריך להחמיר, לא נתבאר אי צריך להחמיר בכל מוקצה כרבי יהודה, או דוקא באלו, ומה שכתב המג״א [סקנ״ה] בזה אין לו מקור לא בגמ׳ ולא בפוסקים. עוד קשה למה הצריך להחמיר לאדם חשוב, משום דמצינו לשמואל שהחמיר, ולא הצריך להחמיר (בסעיף ל״א) בבשר חי דמצינו לרבא שהחמיר. ועוד דבשבת (דף מ״ו ע״א) מצינו להרבה אמוראים דטלטלו שרגא כרבי שמעון דשרי בנר שכבה, ונהי דסבירא להו כרבי שמעון מכל מקום למה לא החמירו לעצמם, ונר שכבה הוא החמור שבמוקצה, דבזה קיימא לן כרבי יהודה דאסר. ולפיכך נראה דהא דאביי ורבא ושמואל ליכא למילף מינייהו, דידעו כפי צורך עבודתם הקדושה לכלכל את מעשיהם וחסידותם, או היה צורך שעה שלא ילמדו מהם להקל. וצ״ע למה סתמו בשלחן ערוך להחמיר.
(חזון איש – סימן מ״ח סק״ד)

תקצח) שם ואדם חשוב צריך להחמיר על עצמו וכו׳. אדם חשוב שאני. הכי איתא בכמה דוכתי דצריך להחמיר על עצמו בכמה דברים. וכתב השלחן ערוך (בא״ח סימן ש״ח סעיף ל׳), גרעיני תמרים במקום שמאכילין אותם לבהמה מותר לטלטלן, ואדם חשוב צריך להחמיר וכו׳. וכתב המג״א (סקנ״ה), דמדלא כתב הטור והמחבר כן בשאר נולד, נראה דדוקא בגרעינים משום שיש מקומות שאין מאכילין אותם לבהמות. ע״ש. משמע מדבריו דגם במקומות שמאכילין אותם לבהמות אדם חשוב צריך להחמיר. והכי מבואר גם מדברי השלחן ערוך, דקאי במקום שמאכילין, וצריך להחמיר משום שיש מקומות שאין מאכילין וכו׳. וקצת קשה דבבית יוסף הביא מה שכתב הרא״ש בפסקיו [פכ״א סימן ב׳] ובתשובה [כלל כ״ב סימן ח׳] דלדידן דקיימא לן כרבי שמעון אין איסור בטלטול הגרעינים, ושמואל מחמיר על עצמו היה [שלא היה מטלטלן אלא על ידי ככר], ואף על גב דלא אמרו ככר או תינוק אלא למת, התם במוקצה מחמת גופו וכו׳, אבל הני גרעינים דחזו לבהמה בטלין אגב הפת. ובאתריה דשמואל לא היו הבהמות אוכלות אותם, דאם היו אוכלות אותם לא היה צריך לכך, דהא שמואל כרבי שמעון סבירא ליה. וסיים שכן כתבו התוס׳ [קמג. ד״ה שמואל] דשמואל מחמיר על עצמו. וכן כתב הר״ן [נט: ד״ה פרסייתא] בשם ה״ר יונה והרא״ה. אבל הרמב״ן [קמג. ד״ה הא] כתב דהני גרעינים עומדים רק להסקה, ובשבת אסורים אף על גב דחזו קצת למאכל בהמה. ע״ש. ומזה מבואר דלדעת הרא״ש דוקא במקום שאין אוכלין אותם, הגם דמותרים לטלטל, מחמיר היה שמואל על עצמו. אבל במקום שמאכילין אין להחמיר משום דיש מקומות שאין מאכילין. ודעת הטור שכתב סתם גרעיני תמרה מותר לטלטלן (ולא כתב כלשון הש״ע במקום שמאכילין אותם לבהמה) משמע דבכל מקום מותר לטלטלן. ואם כן לדידהו (הטוש״ע) תקשה למה אדם חשוב צריך להחמיר כאן יותר משאר מוקצה ונולד. ולא יתכן תירוץ המג״א, דהרי גם במקום שאין מאכילין אותם מותרים. ובשלמא בדברי הרא״ש הרי כתב בהדיא דשמואל לא החמיר אלא משום דבמקומו לא היו מאכילין אותם, משמע דבאתרא דמאכילין לא היה מחמיר. אבל לשון הטור אם נימא דסתמות דבריו משמע דקאי בכל מקום

אוצר ההלכה

בין מאכילין בין לא מאכילין אם כן למה מחמיר במקום שמאכילין. דבמקום שאין מאכילין יש לומר דהחמיר כדברי הרא״ש. אבל במקום שמאכילין למה. וכן קשה על דברי השלחן ערוך דאיירי במקום שמאכילין, למה אדם חשוב צריך להחמיר, דזה שלא כדברי הרא״ש שהביא הבית יוסף.

ועוד קשה לי על דברי השלחן ערוך שלא התיר לטלטל רק במקום שמאכילין, כמאן פסק, אי כהרא״ש הרי הוא התיר גם במקום שאין מאכילין, ודוקא אדם חשוב מחמיר. ואי כהרמב״ן, הרי הרמב״ן אסר לגמרי משום דעומדים להסקה, ולדידיה אין חילוק בין אדם חשוב לשאר אינשי, ושמואל לא מטעם חומרא עביד. ע״ש. ועוד קשיא טובא דאיך כתב הרא״ש דשמואל מחמיר משום דבמקומו לא היו הבהמות אוכלות אותם, דהרי כתב הרי״ף [נט:] ומסתברא דהני מילי במקום שמאכילין התמרים לבהמות, כגון בבל ויריחו, אבל במקום שאין מאכילין וכו׳ אלו ואלו אסור לטלטלן וכו׳. הרי דמדינא אסור לטלטלן. וכבר ראיתי להרב חמד משה ז״ל [סקי״ז][260] שהקשה קושיא זו האחרונה. ואולם לע״ד נראה דזה לא קשה, דכבר כתב הרא״ש והביא דבריו הבית יוסף בתחילה אחר דברי הרי״ף, דהך סוגיא כרבי יהודה דאית ליה מוקצה ואנן קיימא לן כרבי שמעון ושרי לטלטולינהו. ומה שכתבה הרי״ף הוא רק לאשמעינן דאדם חשוב מבעי ליה לאחמורי אנפשיה כאביי ורבא וכו׳. הרי דלדידן דקיימא לן כרבי שמעון שרי לטלטל גם במקום שאין מאכילין.

שוב ראיתי בתשובת הרא״ש גופיה (בכלל כ״ב אות ח׳) שאחרי שכתב דהא דשמואל באתריה לא היו הבהמות אוכלות אותם, כתב, אבל יש לתמוה אם אינם ראויים אפילו אגב ריפתא, היכי מטלטלין אותם. ורבינו יעקב אומר דמחמיר על עצמו כהך דלעיל אי לאו דאדם חשוב אנא כפא אכיפי למה לי וכו׳, דעל כרחך הני גרעיני חזו לבהמה ואכלי להו, דאי לא חזו כאבן חשיבי וכי מטלטלין אבן אגב ריפתא וכו׳. ע״ש. הרי דבסוף דבריו מסיק בשם ה״ר יעקב דבחזו מיירי, ומחמיר על עצמו היה. ומלשון מרן הבית יוסף משמע דגם בדלא אכלי שרי, רק שהוא מחמיר. ואפשר דתלתא סוגי הוו, אם אין הבהמות אוכלות אותם, אין בהם צד להתיר והוו כאבן. אבל אם אוכלות אותם, באתרא דמאכילין אותם ואכלי להו שרי לגמרי גם בלא ריפתא. ואם אין מאכילין אותם, אף על גב דראויות לבהמה, לשאר אינשי שרי, ולשמואל דאדם חשוב מחמיר על עצמו. ובתחילת דברי הרא״ש שכתב דבאתריה דשמואל לא היו אוכלות אותם, היה סובר דרצונו לומר שאינם ראויים. וזהו שכתב אבל יש לתמוה אם אינם ראויים וכו׳. ומסיק בשם ה״ר יעקב דראויין וחזו למאכל בהמה, דאי לא חזו הוו כאבן, אבל אין הכי נמי דמיירי שאין מאכילין אותם. ותירץ ה״ר יעקב ליישב דבריו דמעיקרא ולא לחזור מהם. וכן נראה מדברי הבית יוסף, דבתחילת דבריו הזכיר דברי ר״ת [שהוא רבנו יעקב תם כנודע שהזכיר הרא״ש בסוף דבריו], ואח״כ דברי הרא״ש הראשונים, משמע דהכל אחד, ודברי ר״ת באחרונה ליישב מה שכתב בתחילה. ואחר זמן ראיתי להרב מאמר מרדכי (סקכ״ד) שהעיר על דברי מרן הבית יוסף דבתשובת הרא״ש משמע דשני תירוצים הם, וציין להדרישה [סקי״ב] שהעיר עליו גם כן בזה, ונדחק ליישב. וראיתי בהדרישה שכתב כמו שכתבתי לעיל בדעת הבית יוסף, דסבירא ליה דגם לתירוץ ה״ר יעקב אית ליה כדמעיקרא וחזו ולא חזו, אך כתב דלא נראה לו כן בכוונת הרא״ש. ע״ש. ועיין להרב אליה רבה (בסקס״ו) שכתב, עיין בבית יוסף מה שכתב בשם תשובת הרא״ש, ועיינתי בתשובה גופה (כלל כ״ב) וליתא כן, וצ״ע וכו׳. עכ״ל. ונראה דכוונתו להנזכר.

וראיתי להרב פרי מגדים באשל אברהם שכתב על דברי המג״א, דבלבוש [סעיף ל׳] כתב דאדם חשוב משום שאין נאכלין אלא על ידי הדחק. ובתשובת הרא״ש בבית יוסף באתריה דשמואל לא היו הבהמות אוכלות אותן לכך היה מחמיר על עצמו. ובב״ח [אות ט״ז] דרגילין להשתמש להסקה, וכן נראה דעת המחבר כאן דבמקום שמאכילין, הא במקום שאין מאכילין לא, ולא כתשובת הרא״ש וכו׳. וציין לתוס׳ שבת (דף קמ״ג [ע״א] ד״ה שמואל וכו׳). ע״ש. ותוכן דבריו נראה דבא לומר דבקושית המג״א יש ארבעה תירוצים. א׳ תירוץ המג״א. ב׳ תירוץ הלבוש דהכא גם הבהמות אין אוכלות אותן רק על ידי הדחק ואין ההיתר מרווח. ג׳ דברי תשובת הרא״ש דבמקום שמואל אין אוכלות אותו איירי. ד׳ תירוץ הב״ח דאין רגילין להשתמש בהם רק להסקה גם בראויים לבהמה. והכריע הרב פרי מגדים בדעת השלחן ערוך כדברי הב״ח, דלא התיר אלא במקום שמאכילין אותם, ולא כתשובת הרא״ש. והוא כקושיא לעיל דדברי השלחן ערוך לא כהרא״ש ולא כהרמב״ן. ותירוצו קצת קשה לע״ד, דלא נזכר מזה בבית יוסף רק דברי הרא״ש והרמב״ן. וצריך לומר דסברא מציעתא נקט והוא דוחק. גם עיין להבית יוסף שכתב ורבינו סתם דבריו כדעת הרא״ש, ולפי זה הוה ליה להטור לבאר דאדם חשוב רק במקום שאין מאכילין לבהמות כדברי הרא״ש, וסתם דבריו משמע דגם במקום שמאכילין יש להחמיר. והב״ח כתב דהרא״ש סבירא ליה דטעם דהסקה אינו גורם אלא לאדם חשוב. וגם על זה קצת קשה, דאם כן אמאי הרא״ש כתב דשמואל שהחמיר משום דבמקומו לא היו מאכילין, הרי לטעם דהסקה גם במקום שמאכילין יש להחמיר, כיון דסתמן להסקה קאי. ואם נאמר דבמקום שמאכילין לא הוי סתמן להסקה, אם כן לא יתכן בדברי הטור דסתמו משמע דבכל מקום אדם חשוב יש להחמיר.

וכתב עוד הרב פרי מגדים להקשות לדעת הלבוש, מבן יונה ובשר תפל, דלא הזכיר המחבר בסעיף ל״א דאדם חשוב צריך להחמיר, הגם שאינו נאכל רק על ידי הדחק (הלשון שם מגומגם וקצר קצת, אך נראה דהכי כוונתו). וסיים ולכאורה צדק המג״א בזה דדוקא גרעינים, וצ״ע דהא לא למדה אלא מדאביי ורבא [קמב:], ויש לומר משמואל למדה לחוד, וצ״ע. עכ״ל. ודבריו צריכים ביאור דמה בכך דמדשמואל למדה לחוד, הרי אביי ורבא

הערות וציונים

260. נדפס לעיל אות תקצ״ד.

באר הגולה **לא** ש**בשר חי, אפילו תפל שאינו מלוח כלל, מותר לטלטלו משום דחזי לאומצא,** ת**וכן אם הוא תפוח** (פירוש, מסריח. רש״י שבת דף קכ״ח ע״ב ד״ה בשר תפוח) **מותר לטלטלו משום דראוי לכלבים:**

ש. שם קכ״ח [ע״א]: ת. שם:

אוצר ההלכה

מחמירים בבן יונה כאדם חשוב, ומנא ליה דשמואל פליג. ובעיקר קושייתו אפשר לומר דרבא ואביי משום דסבירא להו כרבי יהודה כמו שאמר הש״ס שם, וטעם ההיתר לדידהו רק משום דחזי לאומצא, ולכך לא שרי לאדם חשוב. אבל לרבי שמעון דלית ליה מוקצה גם לאדם חשוב אין להחמיר. אבל שמואל דסבירא ליה כרבי שמעון, והחמיר באדם חשוב, לזה כתב המג״א דבגרעינים דוקא יש להחמיר אבל בשאר נולד אין להחמיר. ואפשר שנתכוון גם הפמ״ג לזה.

וראיתי להרב מאמר מרדכי [סקכ״ה] שכתב, דמדברי הרא״ש בתשובה ובפסקיו נראה דלאו דוקא בגרעינים יש להחמיר אדם חשוב, אלא בכל מילי דקיימא לן כרבי שמעון דלית בהו מוקצה, יש להחמיר. ושוב כתב דכן מצא להדיא בדברי רבנו ירוחם (נתיב י״ב חלק י״ג [דף פ״ד ע״ד]), שאחר שכתב כמה דיני מוקצה כתב, כל הדברים שכתבתי אדם חשוב צריך להחמיר על עצמו וכו׳. ע״ש. (שו״ת מגיד תשובה ח״א – סימן ה׳)

תקצט) שם אלא דרך שינוי. כתב הבית יוסף (ע״ד שיטה י״ז), רב ששת זריק להו בלישניה וכו׳. נ״ב: פירש רש״י ז״ל [קמג. ד״ה זריק] מעבר לשולחן. וכתב מהר״י וייל ז״ל [דינין והלכות סימן ט׳], מכאן נראה דשרי לזרוק בשבת מעבר לשולחן, ודלא כהללו שאומרים דאסור משום דזורקים המלאך.

(כנסת הגדולה – הגב״י)

סעיף לא

תר) סעיף לי״א בשר חי. עיין מה שכתבתי לקמן סימן ש״י[261].

(ערך שי)

תרא) שם בשר חי וכו׳. בגמ׳ שבת (דף נ׳ ע״ב) מהו לפצוע זיתים בשבת. הרב בעל אליהו זוטא סימן ש״ח (ס״ק י״ו [י״ז]) כתב, נשאלתי על בשר שנזכר בשבת ששהא שלשה ימים בלי מליחה והדחה, אם מותר להדיחו בשבת. והשבתי הלא בא״ח סימן ש״ח בשר חי מותר לטלטל, ובסימן שכ״א (סי״ב) [סעיף י״א] מותר להשקות את התלוש כדי שלא יכמוש כדרך שמותר לטלטלן. ע״כ. אם כן הוא הדין דמותר בזה להדיח וכו׳. עכ״ל. וקשה דהא בזה איכא משום שוויי אוכלא ותקוני אוכלא, דהא אי לא ידיחנו אסור לאוכלו לסברת הגאון [מובא בטור יו״ד סימן ס״ט], כיון ששהה שלשה ימים, ובהדחה זו מותר. ומאי שנא מהא דאמרינן הכא מהו לפצוע זיתים בשבת, ופירשו שם דמבעיא ליה אי אסיר משום שוויי אוכלא ותקוני אוכלא, וקא מסיק דאסור. וצ״ע כעת[262].

(אור יקרות – לקוטים דף נ״ח ע״ד)

תרב) שם בשר חי וכו׳. אסור להדיח בשר שחל יום שלישי להיות בשבת כדי שלא יאסור לבישול, ואפילו על ידי גוי אסור. מגן אברהם לקמן בסימן שכ״א (סק״ז). והרב בעל באר היטב ([כאן] בס״ק ל״ז) כתב משם אליה זוטא [סק״ז] בשם זקנו הגאון ז״ל, דהורה להתיר בשעת הדחק אפילו על ידי ישראל, ועיין בספר עדות ביעקב (סימן א׳). (יד אהרן – הגה״ט)

תרג) שם בשר חי וכו׳. בשר שחל יום שלישי להיות בשבת כדי שלא יאסר לבישול מותר להדיח, עיין בספר אליהו זוטא (ס״ק (י״ו) [י״ז]). ועיין בספר אור יקרות (דף נ״ח ע״ד)[263] שהקשה עליו דהוי שוויי אוכלא ותקוני אוכלא, ועיין בספר מג״א לקמן בסימן שכ״א (סק״ז) שאסר אפילו על ידי גוי. והרב באר היטב (ס״ק ל״ז) כתב בשם זקנו [של הרב אליה רבה] הגאון, דבשעת הדחק מותר אפילו על ידי ישראל. ומהר״י די בוטון ז״ל בספר עדות ביעקב (סימן א׳) התירם. (יד אהרן מהדורא בתרא – הגה״ט סק״ג)

תרד) שם בשר חי וכו׳. בשר שחל יום שלישי בשבת אסור להדיח הבשר כדי שלא יהיה אסור בבישול אפילו על ידי עכו״ם. מגן אברהם סימן שכ״א [סק״ז]. והגאון הרא״ש[264] אב״ד דפראג הורה להתיר בשעת הדחקא על ידי ישראל. ועיין בספר עדות ביעקב (סימן א׳), ובספר דבר משה (ח״א א״ח סימן כ״ה) ובספר אור יקרות למהר״ם יצחקי (דף נ״ח ע״ד)[265]. (ברכי יוסף – סק״ב)

תרה) שם בשר חי וכו׳. נ״ב: עיין במגן אברהם (סימן שכ״א סק״ז) שכתב לאסור להדיח הבשר שחל יום שלישי להיות בשבת, כדי שלא יאסר לבישול. עיין דבריו. אך עיין בשו״ת דבר משה (חא״ח סימן כ״ה ס״ז) דמתיר, ובפרט על ידי שינוי כגון לרחוץ ידיו על הבשר, דהיא מודחת מאליה. וכתב כן בשם הרב עדות ביעקב (סימן א׳). ע״ש. ושוב ראיתי דבריו דכתב הרבה טעמים דכדאי לסמוך עליהם אף בלא הערמה הנ״ל. ובאליה זוטא [סק״ז], הובאו דבריו בבאר היטב סימן זה (ס״ק ל״ז) התיר בשם הגאון זקנו דוקא על ידי הדחק. ע״ש. (זרע אמת ח״ג – לקוטי אורח חיים)

תרו) שם בשר חי וכו׳. כתב הטור, בשר חי וכו׳. עיין מה שכתב הרב ברכי יוסף (בסק״ב)[266] בבשר שחל יום שלישי בשבת וכו׳, ושהרא״ש ז״ל [אב״ד דפראג] הורה להתיר להדיח

הערות וציונים

261. נדפס לקמן בסימן ש״י אות ל״ג. **262.** עיין בחזון עובדיה שבת (ח״ד עמוד כ״ג) מה שכתב ליישב קושייתו, ולמעשה העלה שאם אין שם נכרי יש להקל אפילו על ידי ישראל, והיכא דאפשר טוב שיערים ויטול ידיו על גבי הבשר. ע״ש. **263.** נדפס לעיל אות תר״א. **264** רבי אהרן שמעון שפירא. (ונכדו הוא בעל האליה רבה). **265.** נדפס לעיל אות תר״א. **266.** נדפס לעיל אות תר״ד.

אוצר ההלכה

הבשר כדי שלא יהא אסור בבשול וכו׳. ועיין מה שכתב עוד הרב יד אהרן במהדורא בתרא (בהגה״ט סק״ג)[267], ועיין מה שכתבתי לקמן בס״ד בסימן שכ״א [הגב״י סק״ה]. (דברי מנחם – הגה״ט סק״ד)

תרז) שם בשר חי וכו׳. כתב הרב באר היטב (סקל״ז), ואסור להדיח בשר שחל יום שלישי להיות בשבת כדי שלא יאסר לבישול, אפילו על ידי עכו״ם. מג״א בסימן שכ״א (סק״ז). ועיין מה שכתבתי שם [סק״ח]. (באר יעקב – קרויזר – סקס״ב)

תרח) שם בשר חי אפילו וכו׳. בשר עוף חם שנפל עליו חלב ונבלע בו, ולא נודע כמה היה לשערו, בשו״ת בשמים ראש (סימן (קע״ד) [קמ״ד]) כתב דאם היה אסור בהנאה אסור בטלטול, אף על גב דספק הוה, דספק מוקצה אסור בטלטול. אך כיון דבשר עוף בחלב אנו רגילים לפסוק כהרמב״ם [הלכות מאכלות אסורות פ״ט ה״ד] דכל בשר בחלב דרבנן מותר בהנאה, ותמה על השואל שנראה שחשב דבשר עוף בחלב אסור מדאורייתא, דאי מדרבנן ספק מותר לגמרי. ע״ש. וכבר כתבתי בספר ערך השלחן (חיו״ד סימן פ״ז [סקי״ב]) שהתוס׳ [חולין קד: ד״ה עוף] וה״ר אליעזר ממיץ [ספר יראים סימן שי״ב, ובדפוס ישן סימן קמ״ח] וספר התרומה [סימן כ״ט][268] והסמ״ג [לאוין קל״ב דף מ״ד ע״ד] והמרדכי [חולין סימן תרפ״ו], סבירא להו דבשר עוף בחלב אסור מדאורייתא כדעת השואל, וגם בבשר בחלב דאסור מדרבנן כגון אי כבוש, דעת ה״ר אליעזר ממיץ [שם] והר״ן [שם לו: ד״ה כל] והריטב״א [שם קג: ד״ה מתני׳] ומהרי״ל [עמוד תקס״ט דיני היתר התערובות] דאסור נמי בבישול ובהנאה, ואין להקל נגד הני רבוותא בבשר עוף בחלב דאסור בהנאה. וכן פסקו רש״ל [ים של שלמה חולין פ״ח סימן ו׳] והב״ח [שם אות ב׳]. ע״ש. ואם כן הכי נמי דאסור לטלטלו בשבת, אבל בספק יש להקל. (ערך השלחן – שיירי ערך השלחן)

תרט) שם בשר חי אפילו תפל. כתב הטור (ע״ב שיטה ד׳), בשר חי אפילו תפל שאינו מלוח כלל ותפוח מותר לטלטלו וכו׳. נ״ב: ואפילו שחטה הנכרי בשבת. שלטי הגבורים פרק מפנין [נא. אות ב׳]. (כנסת הגדולה – הגה״ט)

תרי) שם בשר חי אפילו תפל. כתב המג״א (סימן ש״ח ס״ק נ״ו) דבהמת אינו יהודי שנשחטה בשבת [היינו שחטה אינו יהודי], אין בה משום מוקצה. ולכאורה להאוסרין פת שאפה אינו יהודי דחשיב כגרוגרות וצימוקים, הוא הדין הכא אסור. ומיהו כיון דמתה מאליה שרי, אפשר דהכא נמי חשיב כמתה מאליה. ומיהו להני פוסקים דאסרי בריאה שמתה, יש לומר דהכי נמי אסור להני דאסרי פת, ואם שחטה ביום טוב [אסור] להני דאסרי מוקצה ביו״ט. ואם בהמת ישראל נתנבלה אסורה וכן שחטה אינו יהודי אסורה, צריך עיון בבהמת אינו יהודי להני דאסרי פת.
(חזון איש – סימן מ״ד סק״י)

תריא) שם בשר חי אפילו תפל וכו׳. כתב הבית יוסף (שיטה ל״ח), וטעמא וכו׳. נ״ב: עיין בב״ח [אות י״ח].
(שיירי כנסת הגדולה – הגב״י סקי״ב)

תריב) שם בשר חי אפילו תפל וכו׳. כתב הטור (ע״ב שיטה ד׳), בשר חי אפילו תפל וכו׳. נ״ב: התוס׳ כתבו [קכח.] בד״ה דג תפל וכו׳), אי נמי כרבי יאודה אתיא, ודג תפל אף על פי שראוי לכלבים וכו׳, בשר תפל מותר לטלטלו לרבי יאודה מפני שהוא מאכל לחיה. עכ״ל. ויש לתמוה דאי הכי מאי בעי בגמ׳ לרב הונא ו[הא] רב הונא תלמיד דרב הוה ורב סבירא ליה כרבי יאודה, והא רבי יאודה נמי סבירא ליה דבשר תפל מותר. ואחר ראיתי להרב בעל חידושי הלכות [מהרש״א שם] שהורגש מזה, וכתב דהתוס׳ כתבו כן לפי שיטתם שכתבו להדיא [קכח:] בד״ה בשר תפוח, דההיא ברייתא דבשר תפוח אתיא כרבי יאודה וסבירא ליה דכל ישראל בני מלכים הם, ודוחק לומר דרב הונא יסבור דלא כהלכתא, דהא אוקמוה בשיטה. ע״ש.

וזה ודאי דוחק הוא לע״ד, דאי הכי אדמקשו התוס׳ מרב חסדא דלא שרי בשר תפל מהאי טעמא לית ליה כל ישראל בני מלכים הם, היה להם להקשות עדיפא מיניה לרב הונא, דאמאי לא תירצו כן בגמ׳ לעיל כשהקשו לרב הונא מרב, היה להם לתרץ דדוחק לומר דרב הונא דהוא אמורא סבירא ליה כרבי יאודה, דאוקמוה בשיטה ולית הלכתא כשיטה. ועוד מדכתבו התוס׳ דרב חסדא דאסר הוא משום דלית ליה כל ישראל בני מלכים הם, מינה דרב הונא דשרי סבירא ליה (דבני) [דכל] ישראל וכו׳.

אלא דמוכרחים אנו לומר דרב הונא לא סבירא ליה הכי, דאי טעמא דשרי רב הונא היינו מטעם דכל ישראל וכו׳, ורב חסדא לא סבירא ליה הכי, נמצא דפליגי במחלוקת תנאים. וזה דוחק. ומשום הכי הוכרחו לתרץ דבטלטול סבירא ליה (כרש״י) [כרבי שמעון]. וראיתי שכתב שם הרב הנזכר, דכפי זה שכתבו התוס׳, אין הכרח למה שכתבו הרי״ף [נא.] והרא״ש [פי״ח סימן ג׳] שהביאו ראיה דהלכה כרב הונא מהאי ברייתא דבשר תפוח מותר לטלטל, דהא כפי דעת התוס׳ ההיא ברייתא אתיא כמאן דסבר דכל ישראל וכו׳, ואנן לא פסקינן כשיטה, ואם כן אין ראיה. ונראה דהכרע הרי״ף והרא״ש היינו דלא אפשר דההיא ברייתא אתיא (כההיא ברייתא) כרבי יהודה וסבירא ליה דכל ישראל וכו׳, אי הכי אמאי לא הביאו לעיל לרבי יהודה בהדי רשב״ג ורבי שמעון ורבי עקיבא ורבי ישמעאל, והוה ליה לומר ורבי יהודה ולאתויי האי ברייתא דהכא דמוכח מינה דאתיא כרבי יהודה, ומטעם דכל ישראל וכו׳. אלא ודאי דליתא. ורבי יאודה לא סבירא ליה כהני תנאי דקיימי בשיטה, ומשום הכי הביאו ראיה מוכרחת מהאי ברייתא. ולדעת התוס׳ איני יודע מה יענו לזה, וצ״ע. אלא הא קשיא לי, דאמאי לא הקשו בגמ׳ לרב חסדא מהאי ברייתא דבשר תפוח מותר לטלטלה, או לומר תניא כוותיה דרב הונא. אלא ודאי דמהאי ברייתא ליכא למשמע מינה כלל, דאפשר דההיא ברייתא רבי יאודה

הערות וציונים

267. נדפס לעיל אות תר״ג. **268.** כך ציין בערך השלחן שם, וכן הוא במהדורת מכון ירושלים. ובמהדורת ירושלים תשמ״ג הוא בסימן כ״ז.

אוצר ההלכה

היא ומטעם דכל ישראל וכו׳. ואם כן אין קושיא לרב חסדא מהאי ברייתא, ואם כן מאי ראיה מייתי הרי״ף והרא״ש דהלכה כרב הונא מדתניא כוותיה. ויש ליישב. (יד אהרן – הגה״ט)

תריג) שם בשר חי אפילו תפל וכו׳. כתב הטור (דף ר״ד ע״ב שיטה ד׳), בשר חי אפילו תפל וכו׳. נ״ב: עיין בהרמב״ם פרק כ״ו [הלכה ט״ז] ובספר ב״ח [אות י״ח], ובספר ט״ז (סק״ד), ובספר לחם יאודה (ח״ב דף ט״ו ע״ב).
(יד אהרן מהדורא בתרא – הגה״ט סק״ב)

תריד) שם בשר חי אפילו תפל שאינו מלוח וכו׳. בדין בשר חי אפילו תפל וכו׳, כדי לברר הדברים היטב צריך אני להאריך קצת בדברים פשוטים.
תפל המבואר באורח חיים (סימן ש״ח סעיף ל״א) בשר

הנה זה לשון רש״י בשבת (דף קכ״ח ע״א): בשר תפל, שאינו מלוח, ואית דגרסי תפוח, והיא היא. עכ״ל. ולכאורה רש״י סותר עצמו, דשם (בריש ע״ב) מפרש בברייתא דתני תפוח היינו סרוח. ולפום ריהטא היה נראה דכוונת רש״י לתרץ בזה דלא תקשי מברייתא דלקמן על רב חסדא, ולכן מפרש דרב חסדא מיירי באינו סרוח דלא מקצי לחיה, ובברייתא מיירי בסרוח דמקצי לחיה. אך אי משום הא לא הוי צריך רש״י לחלק עלינו את השוים, דהא בלאו הכי לא קשיא מידי מהאי ברייתא על רב חסדא. חדא דיש ליישב על פי מה שכתב הר״ן [קכח. ד״ה איתמר] דהברייתא אתי כרבי שמעון, ורב חסדא סובר כרבי יהודה ולכן אף דראוי לחיה חשיב מוקצה. ועיין שם ובספר מגיני שלמה. (ומיהו בזה יש לומר דהוי משמע לרש״י דבעל כרחך הברייתא כרבי יהודה מדהוצרך לטעמא שהוא מאכל חיה וכמו שכתבו התוס׳ [קכח: ד״ה בשר]). ועוד דהנה באמת לפירוש רש״י דלקמן בברייתא דמפרש תפוח סרוח, תקפה עלינו קושית התוס׳ אמאי תני שהן ראויים לחיה ולא תני שהן ראויים לכלבים כלישנא דמתניתין, ועוד דמן הסתם כלבים מצויים ביותר וכמו שכתב הרשב״א [קכח. ד״ה וגירסת].

ובעל כרחנו צריך לומר לשיטת רש״י גם כן כעין הדרך שכתבו בתוס׳, והוא דהנה ודאי במקום שאין הכלבים מצויים דאסור, ועיין במג״א (בס״ק נ״ד). והנה נראה לי דאם אין כלבים מצויים, אף דנימא דכל ישראל בני מלכים הם, אין להתיר מטעם זה בדבר שאינו ראוי רק לכלבים, כי אין דרך בני ישראל לגדל כלבים. אבל אהני לן האי טעמא דכל ישראל בני מלכים הם להתיר מטעם דחזי לחיה. ואם כן יש לומר דתנא דברייתא סובר דכל ישראל בני מלכים הם, וקמשמע לן רבותא דמטלטלין משום האי היתרא דראוי לחיה. ונ״ל [ונראה לו] היכא דאין הכלבים מצויים דמטלטלים משום דהוא מאכל חיה וכל ישראל בני מלכים הם. והכי פירושא דהאי ברייתא, מטלטלים את העצמות מפני שהן מאכל כלבים, כלומר דבעצמות אין היתר בטלטול רק מפני שהוא מאכל כלבים, ואם אין כלבים מצויים אין מטלטלין, אבל בשר תפוח מטלטלין מטעם אחר מפני שהוא מאכל חיה. וכיון דבעל כרחך גם לפירוש רש״י אתיא האי ברייתא דלא כהלכתא, אם כן מי הכריח לרש״י לפרש בברייתא תפוח סרוח, הוה ליה לפרש גם כן שאינו מלוח וכפירוש התוס׳, וגם כן לא קשה על רב חסדא, דלית ליה כל ישראל בני מלכים הם.

ונראה בכוונת רש״י, דהנה הרשב״א [שם ד״ה הכי] כתב על מה דגרס רש״י בשר תפל שאינו מלוח, וז״ל: ואין גירסתו נכונה בעיני, דלא מצינו בשום מקום בשר חי נגד בשר תפל. עכ״ד. והנה בגירסת הרשב״א היה ברישא דגמרא דרב הונא ורב חסדא בשר חי, אבל הברור דהיה בגירסת ספרי רש״י כגירסא שלפנינו בשר מלוח, וא״כ שפיר גרס בשר תפל דהוא היפך מן מלוח. ולפי זה יש לומר דבאמת לרש״י היה משמע בפשיטות דתפוח היינו סרוח, ולכן פירש כן בברייתא, אלא דבהאי מימרא ברב הונא ורב חסדא, אי גרסינן תפוח, בעל כרחך הכוונה שאינו מלוח, דהוא דבר והיפוכו, דברישא תני דין מלוח דמודים ביה, ובסיפא תני שאינו מלוח דנחלקו בו. וכן נראה שהיה בגירסת התוס׳ ברישא בשר מלוח ובסיפא בשר תפל, כמבואר בדבריהם (בד״ה בשר תפוח).

ואמנם הרי״ף [נא.] והרא״ש [פי״ח סימן ג׳] גרסו ברישא בשר חי ובסיפא בשר תפוח, ופשוט דהם ז״ל אינם מפרשים האי תפוח שאינו מלוח, דאם כן אין זה דבר והיפוכו וכמו שכתבתי בשם הרשב״א. וגם בעל כרחך אינם מפרשים תפוח סרוח, דהא אינהו סוברים דהאי תפוח דברייתא היינו האי תפוח דנחלקו ביה רב הונא ורב חסדא, והביאו הך ברייתא להלכה. ואם כן תקשי עליהם קושית התוס׳ והרשב״א, למה כתבו הטעם מפני שהוא מאכל חיה ולא משום שראוי לכלבים. ולשיטתם לא שייך התירוץ שכתבתי לעיל בדעת רש״י, דהא לדינא לא קיימא לן האי דכל ישראל בני מלכים הם. ולכן נראה דאינהו מפרשי כמו שכתב הרשב״א [ד״ה ועל] תפוח מחמת ארס קאמר, שאינו ראוי לבהמה וראוי לחיה, ומיירי דהחיות מצויות וכמו שכתבו ז״ל.

וגם הרמב״ם (בפכ״ו מהלכות שבת הט״ז) שכתב וז״ל: מטלטלין בשר תפוח מפני שהוא מאכל לחיה, ומטלטלין בשר חי בין תפל ובין מלוח מפני שראוי לאדם, בעל כרחנו מפרש כהרשב״א תפוח מחמת ארס, ולכן כתב מפני שהוא מאכל לחיה. ובזה נתיישב מה שהקשו ז״ל על הרמב״ם והבית יוסף דכתבו בבשר תפל הטעם מפני שראוי לאומצא, דהא בש״ס משמע דוקא בר אווזא ראוי לאומצא. ובדברינו אלה אתי שפיר, דיש לומר דודאי אינהו סוברים בפשיטות דגם בשר בהמה שאינו מלוח חזי באומצא. ועיין חולין (דף קי״ג ע״א) בגירסת הרי״ף [מב:] והרא״ש שם [פ״ח סימן נ׳]. אלא דאינהו דגרסי במימרא דרב הונא בשר תפוח, אם כן יש לומר דודאי המקשן דלא ידע מסברא דחזי לאומצא סבר דאף האי דבר אווזא לא היה תפוח (ובפרטות לפי מה שכתבנו בדעתנו תפוח היינו מחמת ארס ובהאי דבר אווזא בודאי לא היה ארס, דהא אמר רב חסדא חסרון כיס קא חזינא, וגם בעל כרחך לא היה סרוח דהא לכן טלטלו אותה מחמה לצל שלא תסריח), אפילו הכי שפיר מקשה, דהוא סבר דהא דנקיט במחלוקת דרב הונא ורב חסדא בשר תפוח הוא לרבותא לרב הונא, אבל לרב חסדא אף שאינו סרוח אסור, כיון דעל כל פנים לא חזי למידי. והמתרץ השיג שאני בר אווזא דחזי לאומצא, כלומר שאני האי מעשה דבר אווזא דלא היה

אוצר ההלכה

תפוח רק שאינו מלוח, ולכן חזי לאומצא, ומה שאין כן לעיל דנחלקו בתפוח דלא חזי לאומצא. ואין כוונת (רש״י) [הש״ס] לחלק בין בר אווזא לבשר בהמה, אלא הכוונה לחלק בין האי מעשה דבר אווזא ובין בשר תפוח דאיירי ביה רב הונא ורב חסדא.

והנה בארנו דלדעת הרי״ף והרמב״ם והרא״ש והרשב״א, תפוח פירושו תפוח מחמת ארס. ולכן יש לתמוה על הטור וש״ע שכתבו (ברש״י) [בבשר] תפוח הטעם מפני שחזי לכלבים, ובעל כרחך לא מיירי בתפוח מחמת ארס דהאי לא חזי לכלבים. ואם אמנם דאפשר דבזמניהם לא היו החיות מצויות, ולכן לא סבירא להו להתיר בתפוח מחמת ארס מטעם דחזי לחיה, על כל פנים כיון דלכל הנך רבוותא אין סרוח בכלל תפוח, וגם להתוס׳ אין הכוונה כן, לא הוה להו להטור והש״ע לכתוב האי לישנא, והוה להו למכתב בשר סרוח. ומאוד אני תמיה על הט״ז [סק״כ] שכתב וז״ל: ובתוס׳ [קכח. ד״ה דג] כתבו הטעם דבשר תפל לרבי יהודה שהוא מאכל חיה, והיינו מטעמא שכתבו אחר כך [קכח: ד״ה בשר] שכל ישראל בני מלכים הם, ואנן לא קיימא לן כן, יקשה אם כן אמאי מותר, וגם קשה וכו׳. ולא ירדתי לסוף דעתו בקושייתו הראשונה, אם כוונתו להקשות על הברייתא, והרי הברייתא סוברת כל ישראל בני מלכים הם. ואם כוונתו להקשות על הפוסקים, הרי אף דנימא דהפוסקים סוברים כהתוס׳, הרי התוס׳ לא כתבו כן כי אם לפירושם דתפוח אינו סרוח אלא שאינו מלוח, וליכא טעמא רק שראוי לחיה, ובעל כרחך דהברייתא דלא כהלכתא. אבל האי תפוח דמיירי ביה הטור ומחבר היינו סרוח, וכמו שכתב הט״ז בעצמו, ובלאו הכי מותר כיון דחזי לכלבים, דכיון דהוא סרוח ולא חזי לאינשי מקצי ליה לכלבים. ואם כוונת קושייתו על בשר תפל, הא באמת כתב הבית יוסף הטעם משום דחזי לאומצא. וגם דפשוט דהטור ומחבר לא פירשו תפוח כפירוש התוס׳, דהא אינהו כתבו דין תפוח ודאינו מלוח. ומה שהקשה עוד הט״ז דבשר בהמה לא חזי לאומצא, כבר נתבאר בדברינו דלעיל בעזרת ה׳ יתברך. אך צ״ע בדברי הרא״ש בפ״ק דחולין [סימן י״ט], ויש ליישב בדוחק. ועיין בספר קרבן נתנאל [שבת פי״ח אות ז׳] מה שהשיג על הט״ז ומג״א [סקנ״ו].

(שו״ת שמן רוקח – ח״ג סימן ו׳)

תרטו) שם בשר חי אפילו תפל וכו׳ משום דחזי לאומצא וכו׳. עיין ברוקח (סימן ת״י) ובירושלמי פרק ג׳ דעירובין (הלכה א׳), וציון ירושלים שם, ובלבו אריה (חולין דף (י״ד) [ט״ו] ע״ב בתוס׳ ד״ה כגון שקצץ), ועיין תוס׳ פסחים (דף כ״ד ע״ב ד״ה פרט וכו׳), שכתבו גם כן לחלק בין בשר עוף דרכיך בין בשר בהמה. ועיין תשובת מהרי״א אסאד (חיו״ד סימן ק״כ קכ״ז). ועיין יומא (דף פ׳ ע״ב) אכל אומצא ומילחא מצטרף וכו׳. אבל לפי מה שכתב השאגת אריה (סימן ע״ו) דביום הכפורים חייב גם בשלא כדרך אכילה, אין ראיה משם. ועיין ישועות יעקב (סימן תרי״ב [סק״א]) מה שכתב בזה. ועיין בבית יוסף (סימן שכ״ה) בדין עיסה ובצק אם הוי מוקצה. ובמג״א (סימן תקי״ז סק״ב) בדין חטים ודגן ושעורים חיים. ועיין סימן שפ״ו (סעיף ה׳) ומגן אברהם סימן שי״ח (סקכ״ב). [הערת מהרש״ם]. (ארחות חיים – ספינקא – סק״ב)

תרטז) שם בשר חי אפילו תפל שאינו מלוח כלל וכו׳ משום דחזי לאומצא וכו׳. בני מעים מליאות בשר שקורין סארסיג״ה נראה שמותר לטלטלה בשבת לכולי עלמא. לא מיבעיא סברת רבינו הטור ומרן ז״ל דבשר תפל אפילו שאינו מלוח כלל מותר לטלטלו, משום דחזי לאומצא, והיינו אפילו בשאר בשר דלאו בר אווזא הוא כמו שכתבו הפוסקים ז״ל, דודאי הך סארסיג״ה נמי מותר לטלטלה דחזיא לאומצא. אלא אפילו לשיטת הרשב״א [עבודת הקדש בית נתיבות שער רביעי אות קל״ו] והריטב״א [עירובין כט: ד״ה בשר] ודעימייהו ז״ל, דבשר חי בלא מליחה כלל אינה ראויה למאכל כל אדם אלא אם כן מלוחה, וכן כתב הרב לחם שמים ז״ל (פרק י״א דמנחות [משנה ז׳]) דבשר חי בלא מליחה ובלא חליטה אינו נאכל אלא לחייתו יער. כיע״ש. ועיין להגאון רש״ל ז״ל ([ים של שלמה] פ״ק דחולין סימן ל׳). הנה הסארסיג״ה הלזו הרי הבשר מלוח ומתובל ומתוקן, ואם כן כולי עלמא מודו דחזי לאומצא ושרי לטלטלה, הגם דרוב אכילתן אינה אלא על ידי צליה ובישול, מכל מקום גם בשר תפל אין רוב אכילתו בכך, ואפילו הכי מישרא שרי. ועיין להרב ט״ז ז״ל [סק״כ] דכל שהוא ראוי אף על פי שלא החזיקו לכך שרי. גם הרב ערך השלחן ז״ל (אות י״א)[269], הגם דהביא מהראשונים ז״ל דכל מידי דלא חזי לאכילה חי אסור לטלטלו משום דראוי לאכילה לאדם אחרי כן ולא חזי לכלבים וזה אפילו לרבי שמעון. מכל מקום כתב עוד שם משמם דכל בשר בהמה חזי לאומצא כבר אווזא, ודלא כהרב מג״א ז״ל (סקנ״ו). ולגירסת רש״י [קכח. ד״ה בשר] והתוס׳ [שם ד״ה דג] מוכח דאפילו אינו ראוי לאדם מותר לטלטלו כיון דחזי לכלבים, וכן כתבו התוס׳ (דף מ״ה [ע״ב] ד״ה הכא). ע״ש. כל שכן במולייתא דבשרא הלזו דכמה בני אדם אוכלים אותה בלי צלייה ובישול ומלפתין בה את הפת, דודאי שרי לטלטלה בשבת. ועיין להמג״א ז״ל סימן שכ״א (סק״ח) [סק״ז], ולהרב דגול מרבבה והרב שערי תשובה ז״ל [סק״ט] שם. ועיין להרב קרית מלך רב ז״ל ח״א (פ״ו מהלכות שבת דף כ״ב ע״ד).

הן אמת דמצד אחד לא דמי הסארסיג״ה הלזו לבשר תפל דהתירו הפוסקים ז״ל, דהתם חזי לאכילה כמו שהוא שהבשר בעין, מה שאין כן הכא דלא חזי לאומצא כמו שהיא כי אם אחר שיסיר עור הדקין שעל הבשר וצריך לשבור העור ולנתקו מעל הבשר. ואף על גב דפסק מרן ז״ל לקמן (סימן שי״ד סעיף ו׳) מותר להתיז ראש החבית בסייף וכו׳, ולפי מה שכתב הרב הפרישה ז״ל שם [אות ה׳] היינו דאפילו בחבית בריאה ולאו במוסתקי מותר להתיז ראשה בסייף כדי ליקח המאכל שבתוכו, עיין להרב אליה רבה ז״ל שם (סק״ז), ולהרב מטה יאודה [סק״א][270] ולהרב מחזיק ברכה ז״ל שם [סק״ה][271]. וכן פסק עוד שם מרן ז״ל בשלחן ערוך (שם סעיף ח׳) חותלות של תמרים וגרוגרות, אם הכיסוי קשור בחבל מתיר וסותר שרשרות החבל וחותך אפילו בסכין ואפילו גופן של חותלות, שכל

הערות וציונים

269. נדפס לקמן אות תרכ״ב. **270.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ח׳ סימן שי״ד אות קמ״ח. **271.** נדפס באוצר ההלכה שם אות קנ״א.

אוצר ההלכה

זה כמו ששובר אגוזים או שקדים כדי ליטול האוכל שבהן. ע״כ. והכא נמי נימא דשרי לשבור העור ולחתכו כדי לאכול הבשר, ושפיר חזי לאכילה בשבת ומותר לטלטלו.

מיהו יש לדחות, דאימא דלא שרינן כהאי גוונא אלא כשהמאכל שבתוכו הוא מאכל גמור כגרוגרות ותמרים ואגוזים ויין שבחבית וכיוצא שהם מאכל כל אדם, ומשום מאכל כזה התירו לשבור את ראש החבית והחותלות והקליפין. אבל בכגון זו דבשר הסארסיג׳ה בלי צליה ובלי בישול הגם דחזי לאומצא, מכל מקום אינו שוה לכל נפש, אימא דאינו כדאי להתיר שבירת העור כדי לאכול מאכל כזה. וכפי זה שכל זמן שהעור דבוק בה אינו ראוי לאכילה, אימא דלא שרי נמי לטלטלה, ולא התירו טלטול בשר תפל ומלוח משום דחזי לכוס אלא כשהבשר לעצמה בעין, ולא כשהיא מחופה בעור וטעונה הפשט.

ומהאי טעמא נמי אין לדמות נדון דידן למאי דתני בתוספתא פרק י״ג דשבת [הלכה ט״ז], הדגים והגבינין המסודרין על גבי קנים ועל גבי עלים מפרק ואוכל ובלבד שלא יחזיר. ע״כ. ופירש הרב הגדול מהר״ד פארדו ז״ל בספר חסדי דוד דהכי פירושה, מחרוזות של דגים קטנים יבשין שמסודרין על גבי קנים או על גבי עלין וכיוצא, דאורחא דמלתא שעושין בהם נקב ומחרזין אותם בקנה וכיוצא ותולין לייבש, יכול לפרק מהן בשבת לאכול, שדרך לאכלן חיים. ע״כ. דשמע מינה דהגם דמסתמא אלו הדגים תחובין בקנה והוא שובר מקום התחיבה, וגם מחופין הם בקשקשותיהן וכדי לאוכלן צריך להפשיטן מכל הקשקשת, אפילו הכי שרי, ודמי לבשר הסארסיג׳ה המחופה בעור. מכל מקום הרי כתב שדרך לאכלן חיים, והיינו ודאי דגים מלוחים, דאי לאו דהוו מלוחים עבידי דמסרחי, והשתא דהוו מלוחים הוי מאכל כל אדם, ולהכי אישתרי דהוי דומייא דחותלות של תמרים ופטילייא של גרוגרות דתני בסיפא דהוי מאכל כל אדם. אבל כשאינו דבר השוה לכל נפש כי הא דבשר חי דבסארסיג׳ה דרובא דעלמא לא אכלי לה אלא בצליה ובישול, בכי הא מנא לן להתיר. ועדיין צריך לימוד בלי נדר.

ועיין בתוספתא פרק י״ז [הלכה ט׳] דתני קורע אדם את העור שעל פי החבית של יין ושל מורייס, ובלבד שלא יתכוין לעשות זינוק. ע״כ. ופירש הרב חסדי דוד ז״ל דהכא שרי לכולי עלמא, משום דהעור מחמת גריעותא לא חייסי עליה ולא חיישינן מסתמא וכו׳. ע״ש. והיה נראה דהוא הדין הכא דשרי במכל שכן, דעור זה של הסארסיג׳ה ליכא מאן דחייס עליה כלל, דכשבאים לאכול בשר הסארסיג׳ה קורעין אותו חתיכות חתיכות ומשליכין אותן לאיבוד כנודע. ומיהו הדחיה הנזכרת במקומה עומדת, דאפשר דלא התירו בתוספתא לקרוע העור אלא לשתות יין או מורייס שהוא דבר השוה לכל נפש, לא כן בנדון דידן דאין כל אדם אוכלין אותו בשר כמות שהוא. (פתח הדביר ח״ד – סקט״ז)

תריז) שם בשר חי אפילו תפל שאינו מלוח כלל מותר לטלטלו משום דחזי לאומצא. ואם שברו מפרקת הבהמה או העוף קודם שתצא נפשם, אסור לטלטלם, כיון דלא חזי לאומצא, כבטור יו״ד (סימן ס״ז). ואף על גב דחזי לכלבים מכל מקום לאו אדעתא דכלבא אקצייה, וכמו שכתבו רש״י [קכח. ד״ה דג] והר״ן פרק מפנין [נא. ד״ה איתמר] גבי דג תפל. ודוקא בששברו המפרקת, אבל חתכוה לא, כנראה בסימן ס״ז הנ״ל. ועיין עוד שם דעת רמב״ם [הלכות מאכלות אסורות פ״ו הי״ב]. (גור אריה הלוי – סק״ח)

תריח) שם בשר חי אפילו תפל שאינו מלוח כלל מותר לטלטלו משום דחזי לאומצא וכו׳. בגמ׳ [קכח.] איתמר בשר מליח מותר לטלטלו. בשר תפל, רב הונא אמר מותר רב חסדא אמר אסור. רב הונא אמר מותר, והא רב הונא תלמיד דרב הוה, ורב סבירא ליה כרבי יהודה דאית ליה מוקצה. באכילה סבירא ליה כרבי יהודה בטלטול סבירא ליה כרבי שמעון. רב חסדא אמר אסור, והא רב חסדא התיר לטלטל בר אווזא. שאני בר אווזא דחזי לאומצא. תנו רבנן דג מליח מותר לטלטלו, דג תפל אסור לטלטלו, בשר בין מליח בין תפל מותר לטלטלו. וכתבו התוס׳, דג תפל אסור, תימה מדשרי בשר תפל, אלמא כרבי שמעון אתיא (ובגמ׳ שלפני הגירסא בהדיא: וסתמא כרבי שמעון), אם כן דג תפל נמי נישרי. ויש לומר דדג תפל אינו ראוי לכלבים. אי נמי כרבי יהודה אתיא, ואף על פי שראוי לכלבים אסור לטלטלו, דכל מידי דחזי לאיניש לא מקצי לכלבים. בשר תפל מותר לטלטלו לרבי יהודה מפני שהוא מאכל לחיה. ע״כ. וכתבו בדיבור שאחרי זה [קכח: ד״ה בשר] דטעמיה דרבי יהודה משום דכל ישראל בני מלכים הם. ולדבריהם צריך לומר דכי פריך והא רב הונא תלמיד דרב הוא וכו׳, אין הכי נמי דהוה מצי לשנויי דלעולם אית ליה מוקצה, וטעמא דשרי משום שהוא מאכל לחיה דכל ישראל וכו׳, אלא דלא ניחא ליה לאוקומה הכי, כיון דאוקמוה בשיטה להא דכל ישראל וכו׳. ואחר כתבי מצאתי כן למהרש״א בחדושי הלכות [על התוס׳ שם].

ואהדיא דתניא מטלטלין בשר תפוח מפני שהוא מאכל לחיה, פירש רש״י [קכח:] מסריח. והקשו התוס׳ [שם] לימא שהוא מאכל לכלבים. ולענ״ד רש״י מפרש דמסריח כל כך שאף הכלבים לא יאכלו אותו, ואפילו הכי מטלטלים דכל ישראל וכו׳ וראויים להיות להם חיות. מיהו יש לדקדק על מה שכתב רש״י אברייתא דדג תפל אסור, וזה לשונו: דאינו ראוי לכלום, ולכלבים לאו דעתיה למישדייה וכו׳. דמשמע דסבירא ליה דלכלבים חזי, ואם כן כמאן מוקי לה, אי כרבי שמעון כי היכי דשרי בשר תפל משום דחזי לכלבים היה לנו להתיר גם דג, ואי כרבי יהודה וכתירוץ בתרא דהתוס׳ (ונימא דאיהו נמי לא הוה גריס וסתמא כרבי שמעון), מכל מקום קשה דהיה לו לפרש ולא לסתום, כיון דעד השתא שמעינן דמאן דשרי בבשר תפל משום דסבר כרבי שמעון דלית ליה מוקצה. תו קשיא לי דבחולין (דף ט״ו ע״ב) אמר רב אחא בר אדא אמר רב, השוחט לחולה בשבת אסור לבריא (משום מוקצה), המבשל לחולה בשבת מותר לבריא. מאי טעמא האי ראוי הוא לכוס והאי אינו ראוי לכוס. אמר רב פפא פעמים שמבשל אסור כגון שקצץ לו דלעת (ופירש רש״י מן המחובר וכו׳, עיין עליו, ובתוס׳ שם [ד״ה כגון]). ובתר הכי אמר אבדימי מנהרדעא, הלכה השוחט לחולה בשבת (ופירש רש״י [ד״ה הלכתא]

אוצר ההלכה

לחולה מבעוד יום, ועיין בהרא"ש [שם פ"א סימן כ'] מותר לבריא באומצא. ופירש רש"י, לכוס. הרי דכל מידי בר מדלעת חזי לכוס. ותמן לרבי יהודה קיימינן, והיכי אמרינן הכא דדוקא בר אווזא חזי לאומצא. וצריך לחלק דכל מין בשר חזי לכוס והוי אכילה שלא כדרכה כמו שכתב רש"י שם [טו. ד"ה אבל]. והיכא דבעי לאוכלה כך באומצא שפיר דמי אפילו לרבי יהודה, דהא לדידיה חזי ליה והוה ליה אוכל. אמנם כי לא בעי ליה לאוכלה ובא לטלטלה מחמה לצל אסור, כיון דהשתא מיהא לא בעי לה ולא חשיבא אוכל. ודבר אווזא שרי משום דאיכא טובא דאכלי ליה הכי, והוה ליה אכילה כדרכה, והוה ליה כבשר מליח. וזהו שכתב רש"י אההיא דשבת [ד"ה באומצא] דחזי לאומצא, כשהוא חי אוכלים אותו (במלח) [בלא מלח]. ע"כ. רצונו לומר, שרבים אוכלים כך וחשיב אכילה. וטעמא דרבי שמעון דשרי גם שאר בשר תפל חוץ מאווזא אף על גב דלא חזי לאדם לפי מה שכתבו התוס' דתירוץ ראשון, היינו טעמא משום דחזי לכלבים (וכן כתבו התוס' דף קמ"ג ע"א ד"ה עצמות וכו' דרבי שמעון בעי לכל הפחות ראויות למאכל בהמה) דדוקא לרבי יהודה כתבו התוס' בתירוץ שני ושם בחולין סוף ד"ה כגון וכו', דאית ליה דדבר העומד לאדם ואינו ראוי לאדם הוי מוקצה אף על גב דחזי לבהמה, אבל לרבי שמעון אף על גב דלא חזי לאדם כל דחזי לבהמה לא הוה ליה מוקצה. ועיין בתוס' [שבת] דף מ"ה (ע"א) [ע"ב] ד"ה הכא במאי עסקינן וכו'), שכתבו דאפילו למאן דאמר דלרבי שמעון בעלי חיים שמתו בשבת אסור ליתנם לפני בהמתו, מכל מקום מודה בבשר תפל שמותר לרבי שמעון, דאינו מוקצה לכלבים כמו בעלי חיים. יע"ש. הרי דלרבי שמעון אף על גב שהוא מאכל אדם ולא חזי ליה לא הוי מוקצה משום כלבים, ודג תפל לא חזי אפילו לבהמה.

והרא"ש ז"ל [פי"ח סימן ג'] גריס בפלוגתא דרב חסדא ורב הונא בשר תפוח. וסיים דברייתא דמטלטלין העצמות בשבת מפני שהם מאכל לכלבים בשר תפוח מפני שהוא מאכל לחיה מסייע ליה לרב הונא. ואיכא למידק, דאי מפרש דבשר תפוח היינו תפל כמו שכתב רש"י [קכח. ד"ה בשר] אפלוגתא דרב הונא דהיא היא, אם כן מדמסייע ליה לרב הונא מברייתא דבשר תפוח וכו', שמע מינה דמפרש גם בשר תפוח דברייתא דהיינו בשר תפל, דלא כמו שפירש רש"י [קכח: ד"ה בשר] אברייתא דהיינו מסריח, וא"כ היינו בשר תפוח היינו בשר תפל שנשנה באידך ברייתא שהביא אח"כ הרא"ש, ולא כתבה אלא מפני שנתחדש בה דין הדג. ולא משמע כן מלשון בנו ז"ל בטור וברמזים שכתב תפל ותפוח. ואי מפרש דתפוח דפלוגתא דרב הונא ורב חסדא היינו מסריח, קשה מאי פריך אדרב חסדא מההוא בר אווזא, והא התם ודאי לא היה מסריח מדקאמר חסרון כיס חזינא הכא. ועוד דשם בחולין כתב הרא"ש [פ"א סימן י"ט] ואמרינן בפרק מפנין דבשר תפל אסור וכו'.

ונלע"ד דהרא"ש סבירא ליה כהתוס', דלרבי יהודה כיון שעומד לאדם הוי מוקצה אף על גב דחזי לבהמה, ולרבי שמעון שרי, וסבירא ליה דבתרווייהו פליגי, בבשר תפוח ותפל. דלרב חסדא תרווייהו אסור דכיון דבין השמשות היה עומד לאדם ולא היה ראוי לאדם לא מהני מאי דחזי ליה לבהמה (דהא ודאי אם נסרח מאתמול הוה ליה מוכן לכלבים מאתמול ושרי אפילו לרבי יהודה), ולרב הונא תרוייהו שרי כיון דבין תפל ובין סרוח חזי לכלבים. ובזה ניחא דפריך ארב חסדא מההיא דבר אווזא, וניחא נמי מה שכתב בטור וז"ל: בשר חי אפילו תפל ותפוח מותר לטלטלו שראוי לכלבים, דג שאינו מלוח אסור שאינו ראוי אפילו לכלבים. הרי כמו שכתבתי דסבירא ליה דטעמא דשריותא בין דבשר תפל בין דתפוח משום דחזי לכלבים. ובברייתא דנקט משום דהוא מאכל לחיה היינו נמי לכלבים, דלדידהו נמי חזי, דכל דחזי לכלבים שפיר דמי לרבי שמעון, אפילו בין השמשות היה עומד לאכילת אדם ולא הוה חזי לאדם.

והרמב"ם (פ"ט) [פרק כ"ו הלכה ט"ז] כתב וז"ל: מטלטלים בשר תפוח מפני שהוא מאכל לחיה, ומטלטלים בשר חי בין תפל בין מליח מפני שהוא ראוי לאדם, וכן דג מליח, אבל התפל אסור לטלטלו. ובעצמות כתב דמטלטלים מפני שהוא מאכל לכלבים. עין כל יראה דרוח אחרת אתו. ודעתו ז"ל לע"ד דאפילו לרבי שמעון מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים, אלא כי בעי ליה לכלבים, וכל דלא בעי ליה אלא לאדם לא שרי טלטול אי לא חזי כלל לאדם אף על גב דחזי לכלבים. ובהא פליגי רב הונא ורב חסדא, דרב חסדא משום דחזי ליה לכוס לא חשיב ליה ראוי לאדם אלא דוקא כבר אווזא, דהוי אכילה כי אורחה. ולרב הונא חשיב ליה ראוי לאדם משום דחזי לכוס, ודגים לא חזו לכוס כלל אפילו אכילה דלאו אורחה, הילכך לא שרינן ליה משום דחזי לכלבים. וזה שאמרו דבשר תפל חזי לאדם, והיינו כל בשר אפילו של שור. ותפוח שרי, שהוא מאכל לחיה. ואף על גב דהרמב"ם סובר דבעינן שיהא מאכל לבהמות דשכיחי, בשר תפוח נמי הוי מאכל לחיות דשכיחי.

מעתה דברי רש"י הנ"ל אפשר לפרשם על פי שיטה זו, ודהכי קאמר דג תפל אסור לטלטלו דאינו ראוי לכלום כלומר אפילו לכוס. ומשום דתקשי מה בכך מוכן לאדם הוי מוכן לכלבים, לזה אמר ולכלבים לאו דעתיה למישדייה, כלומר דאי הוה בעי ליה לכלבים אין הכי נמי שרי, אבל איהו בעי ליה לאדם, ולדידיה לא חזי כלל, ואיך נתיר הטלטול משום דחזי לכלבים. ובגמ' (סוף דף קמ"ב ע"ב) איתא הכי, אמר רבא אי לאו דאדם חשוב אנא סכינא אבר יונה למה לי הא חזי ליה לאומצא, טעמא דחזי לאומצא הא לאו הכי לא, למימרא דרבא כרבי יהודה סבירא ליה, והא אמר רבא לשמעיה טוי לי בר אווזא ושדי מעוי לשונרא. ע"כ. ולהרמב"ם שכתבתי מוכרח לומר דהכי פריך, הא לא חזי לאומצא, דלא הוה בר יונה אלא בהמה אחרת שאין דרכה בכך לא הוה שרי, וזה כרבי יהודה דלא חשיב לה ראוי לאדם אלא אם כן ראוי לאכילה כי אורחה, והאמר רבא לשמעיה טווי וכו', וזה דלא כרבי יהודה, דלרבי יהודה כל מלתא דמאתמול קיימא לאדם אסור ליתנה לפני בהמתו, ואם כן הכא נמי היה ראוי שיתיר הטלטול כל דחזי לכוס. ורש"י ז"ל שם כתב הא לא חזי לאומצא לא, ואף על גב דחזי לשונרא וכו'. מוכח בהדיא דסבירא ליה דלרבי שמעון אף על גב

אוצר ההלכה

דלא חזי לאדם כל דחזי לבהמה שרי בטלטול, וזה כשיטת התוס׳ והרא״ש והטור. ואם כן מוכרח למשכוני נפשין לפרש דבריו בדבור הנזכר באופן אחר. וזה במה שנדקדק דבתירוץ ראשון של תוס׳ כתבו דדגים לא חזי לכלבים, ובתירוץ שני כתבו דחזי, ופליגי במציאות. מוכרח דכלבים לא אכלי להו אלא על ידי הדוחק, ובתירוץ ראשון לא חשיב ראוי, ובתירוץ שני חשיב ראוי. אם כן כי קאמר רש״י דדג תפל אינו ראוי לכלום, היינו שאינו ראוי לאכילת כלבים, ושוב קאמר ולכלבים וכו׳, לומר דאף על גב שאינו ראוי לאכילת כלבים מכל מקום אי מאתמול הוה דעתיה למישדייה לכלבים הוה שרי ליה, כדאמרינן (דף קמ״ג ע״א) כיון דמסרח דעתיה עילויה מאתמול, אבל כיון שלא חשב עליו לכך אסור לטלטלו משום דחזי לכלבים, כיון שאינו ראוי לכלבים כמו בשר תפל.

וראיתי להט״ז [סק״כ] שכתב על דברי הרמב״ם (דלרב ששת) [דלרבי שמעון] כיון דחזי לכוס הוה ליה ראוי לאדם. וזה כמו שכתבתי אני בעניי. אך אמנה מה שכתב עוד, דבבית יוסף נמשך אחרי זה, טעמיה דמרן לא ידענא, שהטור נמשך אחר דברי אביו ז״ל דסבירא ליה דתרוייהו בין בשר תפל ובין תפוח טעמא משום דחזי לכלבים, ולמה הביא על דברי הטור דטעמא דבשר תפל משום דחזי לאומצא, שהוא שיטת הרמב״ם. גם מה שכתב דדג תפל אסור משום דלא חזי אפילו לכלבים, עמו הסליחה רבה, זה הטעם הוא להטור, אבל להרמב״ם אפילו חזי לכלבים אסור כדאמרן. עוד כתב בכוונת דברי רש״י דלעיל דדעתו לפרש ברייתא כרבי יהודה וכשיטת התוס׳ בתירוץ שני. ולע״ד נראה כמו שכתבתי.

והרב מג״א [סקנ״ו] כתב וז״ל: כתב בספר יראים [סימן מ״ח דף ה׳ ע״ב] דמיירי במין דרכיך וחזי לכוס. וכן כתב המאור [נט: ד״ה טעמא] וכו׳, וכן כתב הרא״ש פרק קמא דחולין, והרמב״ם, וכן כתב ים של שלמה [חולין פ״א סימן ל׳]. אם כן בשר דלא חזי לאכול חי אסור לטלטל. ע״כ. ואיברא כן הוא דדעת הרמב״ם כמו שכתב המאור, אבל מכל מקום היינו דוקא במידי דלא חזי כלל לאדם, כגון דג, אבל כל מין בשר שרי, כדמוכח מהגמ׳ ומלשון הרמב״ם דדוקא רבי יהודה מחלק בין רכיך או לא, אבל לרבי שמעון לא. ומה שכתב שכן כתב הרא״ש פרק קמא דחולין, אם כיון למה שכתב הרא״ש שם [סימן י״ט], ואמרינן נמי בפרק מפנין דבשר תפל אסור לטלטלו, אבל בר אווזא שרי דחזי לאומצא. ע״כ. משם נראה דאין ראיה, דהתם לא בא הרא״ש אלא להוכיח דדם האיברים שלא פירש (אסור) [מותר], ומביא לשון הסוגיא. אבל מכל מקום מדכתב בפרק מפנין [פרק י״ח סימן ג׳] דקיימא לן כרב הונא, מוכח דלא מחלקים כלל בין בר אווזא לשאר בשר. והיינו מהטעם שביארנו דחזי לבהמה, ואף על גב דבהגהות [אשרי] שם [חולין סימן כ׳] איתא דמלתא דקיימא לאדם ולא חזי לאדם אף על גב דחזי לבהמה הוי מוקצה, מכל מקום הרא״ש לא סבירא ליה הכי, ולדידיה לרבי שמעון דקיימא לן כוותיה לא הוי מוקצה בכהאי גוונא.

(נהר שלום – סקי״ד)

תריט) שם בשר חי אפילו תפל שאינו מלוח כלל מותר לטלטלו משום דחזי לאומצא וכו׳. הכי איתא בשבת (דף קכ״ח ע״א). והתוס׳ ז״ל (שם ד״ה דחזי לאומצא) כתבו וז״ל: מכאן ראיה דדם האברים שלא פירש מותר, דקאמר דחזי לאומצא אף על גב דלא מליח. ע״כ. וכן כתבו התוס׳ ז״ל בחולין (דף י״ד ע״א ד״ה ונסבין חברייא וכו׳) דאף על גב דאסור למלוח בשבת שריא באומצא, דכל זמן שלא פירש דם האברים מותר, והאריכו בזה והביאו ראיה מהך דפרק מפנין. ע״ש. והטור ומרן ז״ל ביורה דעה (סימן ס״ז [סעיפים א׳ - ב׳]) פסקו כן להדיא, דדם האברים שלא פירש מותר. ע״ש. ולפי זה לשיטתייהו אזלי דפסקו הכא דאפילו בשר תפל שאינו מלוח כלל מותר לטלטלו דחזי לאומצא, והיינו שמותר לאוכלו כך בלא מליחה וליכא איסור דם, וכדהוכיחו התוס׳ ז״ל. ומיהו הרמב״ם ז״ל (פרק ו׳ מהלכות מאכלות אסורות [הי״ב]), סבירא ליה דדם האברים שלא פירש אסור, וצריך למולחו יפה יפה או צומתו בחומץ, וכמו שכתב שם מרן כסף משנה ז״ל [הלכה י״ב], וכן כתב מרן בבית יוסף ביורה דעה (שם). ומסתכל הוית להרב קרית מלך רב ז״ל (חלק א׳ פ״ב מהלכות שבת [ה״ט ד״ה ואין] דף ח׳ ע״ג) שכתב וז״ל: ועיין מה שכתב רבינו (פרק כ״ו דין (טו״ב) [ט״ז מהלכות שבת]), וזה לשונו: ומטלטלין בשר חי בין תפל בין מליח מפני שראוי לאדם. ע״כ. וקשה דבשר תפל לדברי רבינו שאין מותר לאדם בלא מליחה איך שרי משום שראוי לאדם, והלא אינו ראוי דמחוסר מליחה וכו׳ וצ״ע. עכ״ל. ולכאורה קושיא אלימתא היא, דכיון דהר״מ במז״ל סבירא ליה דשאינו מלוח אסור משום דם האברים, היכי קאמר הכא דתפל דהיינו שאינו מלוח חזי לאומצא ושרי לטלטלו.

איברא דיש הפרש בין לשון הרמב״ם ז״ל גבי שבת ללשון רבינו הטור ומרן ז״ל, דהם ז״ל כתבו להדיא בשר תפל שאינו מלוח כלל. ואילו הרמב״ם ז״ל לא כתב שאינו מלוח כלל, רק כתב סתם בשר תפל, ויש מקום לומר דתפל לאו למימר שלא נמלח כלל, אלא שנמלח והפיץ המלח מעליו, וכמו שכן ראיתי להרב עטרת זקנים ז״ל [סק״א] בדין שלפנינו, כתב דהרב ב״ח [אות י״ח] נראה שמפרש דתפל דקאמר הכא היינו שנמלח תחילה להכשיר אלא שעתה אינו מלוח. ע״ש. ואף שבדברי הטור ומרן ז״ל לא יתכן לפרש כן, שהרי כתבו שאינו מלוח כלל, מכל מקום אינהו אזלי לשיטתם דמשום דם האברים שלא פירש לא בעי מליחה כלל. אבל הרמב״ם דסבירא ליה דבעי מליחה להכשיר, וגם ראינו שנזהר בכאן ולא הזכיר שאינו מלוח, יש לומר דתפל דקאמר היינו שעתה הוא תפל מבלי מלח, אבל כבר נמלח תחילה להכשיר ושוב הדיחו והסיר המלח ונשאר הבשר תפל. ובשר מליח דקאמר בתר הכי היינו שאחר שהודח ממליחת ההכשר כדינו, חזרו ומלחוהו לקיום. ולהכי פלגינהו לתרי בבי, בשר תפל ובשר מליח, ואידי ואידי אחר הכשרו במליחה משום דם האברים.

והכי חזינא להרב המאירי ז״ל בפרק מפנין שם [קכח.] שפירש לפי דרכו דבשר תפל היינו שנמלח מעט. ע״ש. הרי דשפיר מתפרש לשון תפל גם על הבשר שנמלח. גם לענין עירוב איתא בעירובין (דף כ״ט [ע״ב] ול׳ [ע״א]) דבשר חי מערבין בו, ואיתא בירושלמי (פ״ג) דפאה [פ״ח ה״ד], ופרק בכל מערבין ([עירובין פ״ג] הלכה א׳), בשר מליח מערבין בו, בשר חי מערבין בו, דתנינן [מנחות

אוצר ההלכה

פרק י״א משנה ז׳] הבבליין אוכלין אותו כשהוא חי וכו׳. וכתב הגאון ראב״ן ז״ל בתשובה (סימן כ״ד דף י״ד ע״א) וז״ל: והא דאמרת הבבלין אוכלין אותו כשהוא חי בלא מליחה, אף על פי שהיתר הוא, מאי דוחקיך למימר בלא מליחה, אימא לך במליחה, ומשום עיבוד ליכא וכו׳. וראיה דאייתית בירושלמי לאו ראיה היא, ובשר מליח הוי לאחר שלשה ימים שעיבדו המלח וניגב, וחי סמוך למליחה שלא עיבדו המלח דהוי לח, כדמוכח בבן סורר ומורה [סנהדרין ע.], ואידי ואידי מליח בלא בישול, וכל דבר שהוא מאכל לשום אדם אף על פי שאינו מאכל לזה מערבין בו, כדתנן [עירובין כו:] מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה. ודג מליח ובשר מליח מערבין בו שיש בני אדם שאוכלין אותו מחמת מלחו נגוב אף על פי שאין כל אדם אוכלין אותו אלא הבבליין שדעתם יפה ואף על פי כן מערבין בו וכו׳. ע״כ. עיניך תחזינה דמפרש הגאון ז״ל דחי ומליח תרוייהו מלוחים הם אלא דמליח נקרא אחר שלושה ימים שהוא נגוב, וחי מיקרי כשהוא סמוך למליחתו. ואף על פי שראב״ן ז״ל פתח דברו יאיר דהיתר הוא בלי מליחה כלל, דסבירא ליה דדם האברים שלא פירש מותר וחזי לאומצא, וכשיטת התוס׳ והרא״ש [ח״א סימן י״ט] והטור. ועיין לראב״ן ז״ל עצמו דף נ״ב ע״א וע״ג [סימן רע״א ורע״ז]. ועם כל זה כתב להרב שכנגדו דמאי דוחקיה לאוקומי בשר חי שאינו מלוח כלל, אימא במליחה כנזכר. אם כן יש ללמוד במכל שכן לדעת הרמב״ם ז״ל דסבירא ליה דבלא מליחה אסור לאכול בשר חי, דדם האברים שלא פירש אסור, דודאי יש לנו לפרש דמה שכתב כאן בהלכות שבת דבשר חי בין תפל בין מליח מותר לטלטלו דחזי לאומצא, דאידי ואידי מלוח הוי, אלא דמליח קרי אחר שלשה ימים ותפל קודם שלשה ימים, ואידי ואידי חי מיקרי כיון שאינו מבושל.

ואגב אומר דבלשון ראב״ן ז״ל הנזכר נראה דיש חיסור לשון, ובמה שכתב ובשר מלוח מערבין בו שיש בני אדם שאוכלין אותו מחמת מלחו אף על פי שאין כל אדם אוכלין אותו אלא הבבליים וכו׳, דריהוט הלשון משמע דעל בשר מליח קאמר שאינו מאכל כל אדם אלא הבבליים. ואין הדבר כן, דמתניתין דמנחות (פ״ט) [פי״א מ״ז] היא גבי שעיר של יום הכפורים שנאכל לערב, דכשחל בערב שבת הבבליין אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה, והתם בבשר חי איירי, דאפילו אי הוי מלוח קצת אינו מליח דשלשה ימים. ועיין להרב תוספות יום טוב שם [ד״ה אוכלין]. ועל כרחך לומר דחיסור לשון יש בראב״ן ז״ל, וכך צריך לומר ובשר מליח מערבין בו, וכן בשר חי מערבין בו, אף על פי וכו׳. וזה נראה ברור. איך שיהיה, הא חזינן דגם ראב״ן מפרש בשר חי דהיינו נמי מלוח וכנזכר. וכן ראיתי להרשב״א ז״ל בספר עבודת הקדש ([בית נתיבות שער רביעי אות קל״ו] דף כ״ו סע״ב) גבי עירוב כתב וז״ל: ולפיכך בשר חי שאינו בא ללפתן, אינו מתיר עד שיהא בו כדי לאכול ממנו מזון שתי סעודות וכו׳, ויראה לי שאין הדברים אמורים אלא בחי ומליח, אבל בחי בלא מליח אין רוב בני אדם אוכלין אותו ואין סומכין עליו. ע״כ. וכן כתב הריטב״א ז״ל בחידושיו לעירובין על דף כ״ט [ע״ב ד״ה בשר], דבשר חי היינו חי ומלוח. ע״ש. ואם כן גם דברי הרמב״ם ז״ל מתיישבים בדרך זה וצדקו דבריו לפי שיטתו בהלכות מאכלות אסורות כנזכר. והגם דהטור ומרן ז״ל נקטו שאינו מלוח כלל, נראה דאינהו מפרשי דתפל היינו שאינו מלוח כלל דחזי לאומצא, דלא כהרשב״א והריטב״א וראב״ן ז״ל הנזכרים, והיא סברת הגאון הרוקח ז״ל (סימן ת״י) שכתב דחי לאו מליח הוא. ע״ש. ועיין להרב טל אורות ז״ל (במלאכת המעבד דף ס״ו ע״ג).

אי נמי אפשר ליישב שיטת הרמב״ם ז״ל באופן אחר כמו שצידד הרב קרית מלך רב ז״ל עצמו שם לעיל מזה, והוא שנאמר דמה שהתיר כאן הרמב״ם ז״ל לטלטל בשר חי אפילו תפל משום דחזי לאומצא, היינו על ידי חליטה בחומץ, שכבר ביאר הרמב״ם ז״ל שם בהלכות מאכלות אסורות [פ״ו הלכה י״ב] דחליטה בחומץ הוי כמו מליחה להכשיר בשר חי באכילה בלא מליחה. ומה שדחה לזה הרב קרית מלך רב ז״ל דכיון דהחליטה מכשירו חשיב מתקן, ולמד כן מדברי הר״ן ז״ל [חולין ד. ד״ה גמ׳ השוחט]. ע״ש. ועיין להרב שער המלך ז״ל (פ״ג מהלכות יו״ט הלכה י׳) דמוכח מדבריו דבמידי דאסור לכל העולם ועושה מעשה בגופו של דבר בשבת להתירו חשיב מתקן. ע״ש. אפשר לתרץ לזה באחד משני פנים, או שנחלט מערב שבת בחומץ ונשאר בשבת הבשר חלוט חי, ושרי לטלטלו כיון דחזי לאכילה, או אפילו תימא דחולטו בשבת עצמו נראה דלא הוי מתקן כיון שיכול לאכול הבשר והחומץ, כמו שכתב הרמב״ם ז״ל בהלכות מאכלות אסורות שם דהבשר מותר והחומץ מותר, אם כן יכול בשבת לטבול הבשר בחומץ ולאוכלו ולא חשיב מתקן. וכן כתב להדיא הרב מגן אברהם ז״ל לקמן סימן שכ״א (סק״ו) [סק״ז] דמותר לתת הבשר לתוך החומץ כדי לאוכלו, כמו שכתוב ביו״ד סימן ס״ז [סעיף ה׳]. ע״ש.

וכן ראיתי להרב שער המלך ז״ל (בפ״ו מהלכות מאכלות אסורות [הלכה י״ב]) שהקשה לסברת הרמב״ם ז״ל דדם האברים שלא פירש אסור, מדתנן בביצה (דף כ״ה ע״א) רבי עקיבא אומר אפילו כזית חי מבית טביחתה, דמשמע דמותר בלא מליחה. ותירץ דמפרש לה הרמב״ם ז״ל דמצי לאוכלה בלי מליחה על ידי חליטה בחומץ, וכתב דבהכי ניחא לדעת הרמב״ם דלא תיקשי ההיא דפרק קמא דחולין ודפרק מפנין, שהביאו התוס׳ ראיה מדאמרינן דבשר חי חזי לאומצא בשבת אף על גב דאינו יכול למולחו, דיש לומר דההיא חזי לאומצא על ידי חליטה בחומץ קאמר, דחליטה בחומץ שרי בשבת, כמו שכתב הרב מגן אברהם ז״ל סימן שכ״א (סק״ו) [סק״ז] ועיין בהרב תוספות יום טוב (פי״א דמנחות מ״ז), שכפי מה שכתבנו, אין צריכים למה שכתב הוא ז״ל. עכ״ל. הרי דהרב ז״ל נרגש מהך דפרק מפנין לדעת הרמב״ם ז״ל, ומתרץ לה בדחלט לה בחומץ דשרי בשבת. והיינו קושיית הרב קרית מלך רב ז״ל ממש, אלא שהרב שער המלך ז״ל הקשה על הרמב״ם ז״ל מהסוגיא עצמה, והרב קרית מלך רב ז״ל מקשי על הרמב״ם מדידיה אדידיה. ומה שנראה לו דוחק להרב קרית מלך רב ז״ל, יישבו בפשיטות הרב שער המלך ז״ל, ומייתי ראיה מדברי הרב מג״א ז״ל דכתב בפשיטות דשרי לתת בשר בחומץ בשבת כדי להכשיר. וכן ראיתי להגאון הרב יעב״ץ ז״ל בספר לחם שמים (בפרק י״א דמנחות מ״ז),

אוצר ההלכה

שכתב בפשיטות דההיא דתנן הבבליים אוכלין אותו כשהוא חי, היינו על ידי חליטה בחומץ לדעת הרמב"ם ז"ל דדם האברים שלא פירש אסור. ע"ש. הרי דגם הוא ז"ל פשיטא ליה דשריא חליטה בחומץ בשבת להכשיר. ונראה דלא חשיב מתקן, כיון דהבשר והחומץ מותרין, כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות מאכלות אסורות שם, אם כן יכול להטביל הבשר בחומץ ואוכל שניהם כבורר ואוכל לאלתר וכיוצא.

ואגב ראיתי לעמוד בדברי הריטב"א דעירובין הנזכר לעיל [כט: ד"ה בשר], שכתב וז"ל: יש שפירשו בשר חי ממש, וכגון שהוא מלוח שאינו נאכל מחמת מלחו, דאי לא אין דרך לסעוד בו. וכן פירש בירושלמי. ויש שפירשו בשר חי, צלי ולא צלי. ע"כ. דהנה זה שכתב דכן פירש בירושלמי לכאורה אינו מובן, דלפי דבריו הא דאמר התם בשר חי מערבין בו דתנינן הבבליים וכו', היינו שאינו נאכל מחמת מלחו אלא לבבליים, וקשה דההיא מתני' דבבליים איירי בשעיר יום הכפורים שחל להיות בערב שבת שנאכל לערב, ואי אפשר לצלותו ולא לבשלו לא ביום הכפורים ולא בשבת, ומוכרח לאוכלו בליל שבת שלא יבא לידי נותר. וכיון דבשבת קיימינן היכי שרי מליחה. והגם דהרב תוספות יום טוב ז"ל שם במנחות כתב דגבי קדשים שריא מליחה בשבת, ורמזנו דבריו לעיל, מכל מקום לפי מה שמפרש הריטב"א דהך בשר חי היינו שהוא מלוח כל כך שאינו נאכל מחמת מלחו, מה הפרש יש בין בשר חי לבשר מלוח, דתני תרוייהו בירושלמי הנזכר גבי עירוב דבשר מלוח צריך שיהיה יותר מלוח מזה, והא לא שבקת שיעורא טפי למליח, והרי מדברי רש"י ז"ל פרק כל הבשר ([חולין] דף קי"ב ע"א ד"ה [ד]אינו נאכל) מתבאר דמליח היינו כהאי גוונא דאינו נוח ליאכל מרוב מלח עד ששורין ומדיחין אותו במים כעין מליחת בשר להצניע. כיעויין שם. ועיין שם בתוס' ז"ל [ד"ה הני]. ולפי זה איך יתכן דיפרש הריטב"א בחלוקת בשר חי פירוש בשר מליח.

וכבר ראיתי להרב עצי אלמוגים ז"ל (דף קצ"ח ע"ב [סימן שפ"ו סעיף י"ג]), דנראה שנרגש מזה, שכתב דהריטב"א ז"ל מפרש הירושלמי דחדא קתני דבשר מליח היינו בשר חי דלא בשיל. ע"ש. ואחר המחילה רבה כמה דחוקים דבריו, מאחר דהירושלמי פלגינהו לתרי בבי, בשר חי מערבין בו, בשר מליח מערבין בו. ואיך יתכן לפרש דהיא היא. ונראה דיש לגרוס בדבריו גבי חי שנאכל מחמת מלחו, והוא היה מתכוין לאותה סוגיא דפרק כל הבשר דאייתינא בסמוך, דאמר התם כי אמר שמואל הרי הוא כרותח הני מילי היכא דאינו נאכל מחמת מלחו, אבל האי כותחא הרי נאכל מחמת מלחו. ע"כ. ופירש רש"י דכותח נאכל במלחו. והשתא הריטב"א ז"ל מפרש בשר חי שהוא מלוח שיעור שנאכל מחמת מלחו דזה אינו כרותח, וממילא בשר מליח דאידך חלוקה הוי טפי מהאי, כסתם מליח דהוא כרותח שאינו נאכל מחמת מלחו, והיינו מליח דבעי לאורחא ולהצניע, שלעת האוכל אינו נאכל אלא על ידי הדחה ושריה במים, וכדברי רש"י הנזכר. אי נמי יש לומר דהריטב"א ז"ל קאי בשיטת ר"ת שהביאו התוס' בהקומץ רבה ([מנחות] דף כ"א [ע"א] ד"ה דם שבישלו) שכתבו וז"ל: ובסמוך אמרינן וכן לקדירה, לפיכך מדקדק ר"ת מכאן דמליחה לקדרה באין נאכל מחמת מלחו סגי, ולא כמו שמפרשים כמו שאדם מולח להצניע ומליח לצורך עיבוד או כדבעי ליה לאורחא. ע"כ. הרי דר"ת קאי דלא כרש"י ז"ל דסבירא ליה דאינו נאכל מחמת מלחו ובעי ליה לאורחא חד שיעורא נינהו, ור"ת סבירא ליה דאינו נאכל מחמת מלחו הוי בציר משיעורא דלאורחא. ואם כן גם דברי הריטב"א ז"ל יפורשו כן, ואין צריך להגיה, ומפרש דחי היינו אינו נאכל מחמת מלחו, ומלוח הוא שיעורא טפי דבעי ליה לאורחא, כשיטת ר"ת ז"ל. ועיין לרבינו הטור ז"ל לקמן סימן שי"ח (סעיף ב') ולהרב מגן אברהם ז"ל שם (סק"ה) ובסימן שכ"א (סק"ז) ולהרב מחצית השקל ז"ל שם.

(פתח הדביר ח"ד – סקט"ו)

תרכ) שם בשר חי אפילו תפל שאינו מלוח כלל מותר לטלטלו משום דחזי לאומצא וכו'. ועיין תוספות ישנים שבת (דף כ"ט ע"א) הקשו על רש"י שבת (דף קמ"ב [ע"ב ד"ה ושדין]) שכתב דמשום הכי הוי בני מעים מוקצה משום דאין דרך לאכול מהם ביו"ט. ועל זה הקשו הנ"ל דהרי גם בשר חי אין דרך לאכול ביום טוב, ומכל מקום לא הוי מוקצה. ע"ש. ויש ליישב לפי מה דמוכח מרש"י נזיר (דף נ"ט סוף ע"ב [ד"ה לדקיה]) דבני מעים מסריחין בזמן קצר. ע"ש. אם כן יש לומר דמשום הכי לא דמו לבשר חי, ומשום הכי אין דרך לאכול מהם ביו"ט והוי מוקצה. וזה פשוט.

(חדושי מהרי"ו)

תרכא) שם מותר לטלטלו משום דחזי לאומצא. כשהוא חי אוכלין אותו בלא מלח, דדם האיברים שלא פירש שרי. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

תרכב) שם דחזי לאומצא. הרב מג"א [סקנ"ו] הוכיח מכמה פוסקים דלא חזי לאכול חי אסור לטלטלו משום דראוי לאכילה לאדם אחרי כן ולא קאי לכלבים, כמו שכתב (הרא"ה) [הרז"ה] ריש פרק כ"א [שבת נט: ד"ה טעמא]. ע"ש. וכן כתבו הרשב"א [קכח. ד"ה הכי, קמב: ד"ה טעמא], והר"ן בפרק מפנין [נא. ד"ה איתמר] ובפרק נוטל [נט: ד"ה פרסייתא], דאם אינו ראוי אסור גם לרבי שמעון. אלא שהוכיחו דכל בשר בהמה חזי לאומצא כבר אווזא. ע"ש. אבל לגירסת רש"י [קכח. ד"ה בשר] והתוספות [שם ד"ה דג] מוכח דאפילו אינו ראוי לאדם מותר לטלטלו כיון דחזי לכלבים. וכן כתבו התוס' (דף מ"ה ע"ב בד"ה הכא). ע"ש.

(ערך השלחן – סקי"א)

תרכג) שם דחזי לאומצא. כתב המג"א (סקנ"ו וכו'), ואם כן בשר דלא חזי לאכול חי אסור לטלטל, והוא הדין שאר דברים כגון שומן צונן דלא כהב"ח [אות י"ח]. ע"כ. עיין רשב"א מסכת שבת (דף קכ"ז ע"ב) דדוקא משום ד[אי] בעי מפקיר נכסיה, אבל משום דחזי לעניים לא מהני משום דאינו עומד לעניים, ומתוס' [שם ד"ה דאי] מוכח להיפך, ועיין בהגהות במקור חיים, דהביא דברי מג"א מסימן (תמ"ז) [תמ"ו] [סק"ג] דבליכא נכרי אף טריפה אסור בטלטול. ולא ידעתי למה, הא בשכיח חיה ועוף אין

אוצר ההלכה

צריך להיות שם, כמו דאיתא להדיא בפרק מפנין [קכח.]. ע״ש וצ״ע. (אומץ יוסף)

תרכד) שם דחזי לאומצא. וכתב המג״א (בסקנ״ו) בשם בעל המאור [נט: ד״ה טעמא], דאם לא חזי לאומצא אסור לטלטלו, משום דכל מידי דבר אכילה הוא אלא דלא חזי למיכל עד מוצאי שבת, לכלבים נמי לא קאי. ע״כ. והאליה רבה (סקס״ט) חולק על זה (ועיין מה שכתבתי בסימן רנ״ד סק״ח[272]). ובראייתו מהא דפסק הרמב״ם ז״ל (בפכ״ו הט״ז) מטלטלין את החרדל מפני שהוא מאכל ליונים, אף על גב דרוב חרדל למאכל אדם קאי אלא דהשתא לא חזי ליה, כמו שכתב המגיד משנה שם בשם הרשב״א ז״ל [קכח. ד״ה מתני׳]. ע״כ. והנה באמת הרשב״א ז״ל [שם] פסק כתנא דמתניתין דאין מטלטלין את החרדל. ומהאי טעמא גופא דכל מידי דחזי לאדם אלא דהשתא לא חזי ליה לא מקציה ליה ליונים. והרמב״ם ז״ל דפסק כתנא דברייתא, נראה דסבירא ליה דחרדל כי היכי דקאי לאדם קאי נמי ליונים. וכמו שכתב הרשב״א ז״ל תנא דברייתא סבר הואיל והוא מאכל ליונים, כלומר שהוא [מאכל] ידוע ליונים. ע״כ. ע״ש. (תהלה לדוד – סקל״ו)

תרכה) שם דחזי לאומצא. כתב הרב באר היטב (סקל״ז), ואם הוא בשר דלא חזי לאכול חי אסור לטלטל. ע״כ. ולכלבים נמי לא קאי. מג״א [סקנ״ו]. ומכל מקום מותר להשליכו עתה לכלבים, דמהשתא נעשה מוכן לכלבים, ומותר למאי דקיימא לן כרבי שמעון. ולטלטלם אסור, דכל זמן שאין מייחדו לכלבים לא חזי לכלבים. וזה כוונת הרב רבנו עובדיה ברטנורה שבת (פכ״ד מ״ד ד״ה מחתכין), ואין צריך למה שכתב התוספות יום טוב [שם] בשם תוספות [חולין יד. ד״ה מחתכין]. הגהת רבי עקיבא איגר.

ואם אין ראוי לשום אדם כי אם לכלבים, אם דעתו למשדיה להם שרי בטלטול ואם לאו אסור. משבצות זהב [סקכ״ה]. עיין שם שהראה לאות כ׳, ושם כתב דבדבר הראוי לאדם ועכשיו אין ראוי כי אם לכלבים, אם אין דעתו למשדיה לכלבים סבירא ליה להלבוש [סעיף ל״ב] דהוי כאבן. ע״ש.

ואם הוא שרי לעכו״ם, דינו כמו לחיה, אם דעתו ליתן לו שרי ואם לאו אסור. ועיין במגן אברהם סימן (תמ״ז) [תמ״ו] סק״ג. (א״א) [משבצות זהב סקכ״ה].

ועיין במשבצות זהב (סימן ש״י סק״ד), איסור שנפל להיתר לח ולא היה ששים, ונתוסף אחר כך [קודם שבת] על ידי חרש שוטה וקטן, ובלח לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה בהפסד מרובה [יו״ד סימן צ״ב ס״ד בהגה], או שנתוסף נגד כל ההיתר [ולא ידעו בעלים], יש לומר הואיל דלא שייך עומד ומצפה אסור. ובלבוש [שם סעיף ד׳] כתב מוקצה בטעות לא הוי מוקצה, משמע אף בכהאי גוונא. וצ״ע עכ״ל. נראה דמיירי שלא היתה דעתו למשדיה לכלבים, דאם כן לא הוי מוקצה קודם שנתוסף. ועיין שו״ת בשמים ראש (סימן רכ״ט) במאכל שנפל שם שומן, וסברו שהוא חלב, והניחו ליתנו לעכו״ם, ובשבת נודע להם שהוא שומן. השיב מהר״ח פלטיאל להתיר, דמוקצה מחמת טעות לא הוי מוקצה. ומה שהביא חכם אחד ראיה לאיסור משבת (דף מ״ו ע״ב) מי יימר דמזדקק ליה חכם, דמוכח משם דמוקצה מחמת טעות הוי מוקצה, אין ראיה, דרמי בר חמא על כרחך סובר דיש מוקצה לחצי שבת, ולדידיה שפיר אמרינן דמוקצה מחמת טעות הוי מוקצה, וצריך שיהא ראוי לאכילה כל השבת, וכיון שבזמן מה לא הוי ראוי לאכילה איתקצאי. מה שאין כן לדידן דאין מוקצה לחצי שבת לא הוי מוקצה מחמת טעות. ועיין שם בסימן ר״ל השיב לו רבי מאיר הכהן לחזק ראייתו משבת דמוקצה מחמת טעות הוי מוקצה. ובסימן רל״א כתב שבא הדבר לפני רבינו אשר, ואמר דאין כאן שום מוקצה, כיון שהוא מוכן לכלבים, ואפילו [חשב ש]היה איסורי הנאה נמי לא מוקצה מחמת טעות דהא דשבת [מו:] שאני. ע״ש החילוק.

ועיין בהגהת מקור חיים (על מג״א סקנ״ו) וז״ל: יש ללמוד מכאן דטריפות ושאר דברים האסורים לאכילה ואין מחזיקין אותו רק למכרן או ליתנם לעכו״ם, מותרין לטלטל כמו מאכל הראוי לחיה ועוף, דעכו״ם נמי מזונותיו עליך, כמבואר בסימן שכ״ה (במג״א סק״א). ועיין במגן אברהם (סימן תמ״ו סק״ג) דדוקא איסור שאין ראוי ליתן לעכו״ם כמו טבל, וכן כשליכא עכו״ם אסור בטלטול. וכן דבר שאינו עומד לעכו״ם כגון בשר כשר חי, אף דחזי לעכו״ם דעכו״ם יכול לבשלו, מכל מקום כיון שאינו עומד לעכו״ם אסור בטלטול. אבל של עכו״ם מותר אפילו חי דאין מוקצה בשל עכו״ם. ועוד מוכח ממג״א סימן תמ״ו [שם] שכתב אם דבר איסור של עכו״ם מופקד אצל ישראל והעכו״ם המפקיד אין כאן ולעכו״ם אחר אי אפשר ליתן הוי מוקצה. ע״כ. ובסידור דרך החיים שלו [כללי דיני מוקצה אות ט׳] כתב דאם הוא דבר שראוי לכבד בו עכו״ם כמו שהוא, כגון בשר טריפה מבושל, מותר לטלטלו בשבת. אבל אם אינו עומד לכבד כמות שהוא, כגון בשר טריפה חי, וכן בדליכא עכו״ם, וכן בשר טריפה של עכו״ם המופקד ביד ישראל, והמפקיד אין כאן, דאי אפשר לכבד בו אחרים, אסור בטלטול. עכ״ל. לפי זה נראה לי דמה שכתב בהגהותיו כגון בשר כשר חי הוא ט״ס, וצריך לומר כגון בשר חי, דגם בשר טריפה חי אסור כמו שכתב בדרך החיים. וגם בהגהת[ו] כתב אח״כ דשל עכו״ם מותר אפילו חי, דאין מוקצה בשל עכו״ם. מבואר להדיא דאם הבשר טריפה של ישראל אסור לטלטלו. ועוד דהא כתב הטעם דעכו״ם מזונותיו עליך. ועיין בסימן ש״ז (במג״א סקכ״ט) דאסור ליתן לו בשר שיבשל לעצמו, ועל כרחך צריך לומר דטעות סופר. שוב מצאתי במקור חיים (סימן תמ״ו סק״ב) שכתב וז״ל: מזה ראיה למה שכתוב בהגהות, דמידי דחזי לכבד לעכו״ם כגון בשר טריפה מבושל מותר בטלטול. וכן מסיק שם לבסוף דדוקא בשר טריפה מבושל. ע״ש. וכן כתב בכלכלת שבת [כללי המוקצה אות ג׳ סעיף ד׳] דבהמה שנחרו בשבת, שכתב המג״א [שם] דשרי לטלטלו, מיירי שבישל העכו״ם, דאם לא כן אסור לטלטלו, דכיון דלא חזי ואינו עומד ליתנה לכלבים. ע״כ.

הערות וציונים

272. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ב׳ בסימן רנ״ד אות קפ״ה.

אוצר ההלכה

אך מה שכתב שם דגם בבהמות נכרי כן דדוקא כשבישל עכו"ם, אין כן דעת מקור חיים, דסבירא ליה דבהמות נכרי גם בלא נתבשל מותר לטלטלו דאין מוקצה בשל עכו"ם.
(באר יעקב – קרויזר – סקס"א)

תרכו) שם דחזי לאומצא. כתב המג"א (סקנ"ו) דמיירי במין דרכיך. עיין נתיב חיים (ס"י) שמשיג על זה. ועיין בקרבן נתנאל פרק מפנין [פרק י"ח אות ז'], ובירושלמי עירובין (פ"ג ה"א), ובים של שלמה שם. (מנחת פתים)

תרכז) שם דחזי לאומצא. במגן אברהם [סקנ"ו] כתב בשם יראים [סימן מ"ח דף ה' ע"ב] דמיירי במין דרכיך. ובמחצית השקל ולבושי שרד [סקע"א] הבינו ממג"א דרק עוף מותר לטלטל, אבל לקמן (סימן שפ"ו [ס"ח]) מבואר סתמא דמערבין בבשר חי, ומשמע דאפילו בשר בהמה. ובשלחן ערוך הרב (סעיף ס"ח) נראה שהבין מדברי מג"א דלאו דוקא עוף רק כל בשר שהוא רכיך ובני אדם אוכלין אותו כשדעתן יפה, אבל בשר קשה אינו ראוי לכוס כלל. יעו"ש. ומיושב בזה קושית נתיב חיים על מג"א. ועל כל פנים בשר קשה חי אסור לערב בו. (מנחת פתים)

תרכח) שם דחזי לאומצא וכו'. כתב הט"ז (סק"כ), ונראה לי לתרץ דלענין וכו'. לא מצאתי מקור לחילוק זה בין איסור אכילת מוקצה ובין איסור טלטול, אלא לרב הונא (דף קכ"ח סוף ע"א) אמרינן דסבירא ליה במוקצה לאכילה כרבי יהודה ובמוקצה לטלטל כרבי שמעון. אבל אנן קיימא לן כרבי שמעון בין לענין אכילה ובין לענין טלטול, ואין חילוק, דכל דשרי לטלטל שרי באכילה, וכל דאסור באכילה אסור לטלטל. ולא ידעתי למאי הוצרך הרב לחלק בהכי, דלרבי יהודה עצמו ודאי שאין חילוק, דאם כן קשה לישני דרב הונא כולה כרבי יהודה סבירא ליה, ולרב חסדא הרי אוסר אף לטלטל בשר תפל, ובקיצור הוה ליה לתרץ דלרב חסדא דסבירא ליה כרבי יהודה בעי דוקא מה שמחזיקו לכך, ולא מה שהוא ראוי לכך, מה שאין כן לרבי שמעון אין חילוק וכל שהוא ראוי אינו מוקצה. וכל זה דוחק הוא, דאם הטעם משום דבר אווזא מוחזק לכך ולא שאר בשר תפל חי, אם כן מכל מקום יש חילוק גם כן בבר אווזא, שאם אינו מחזיקו לכך הוה מוקצה, וכן בשר חי תפל אם בודאי מחזיקו לכך לא הוה מוקצה. וסוגית הש"ס לא משמע לחלק בהכי.

אבל לקושטא דמלתא אני רואה חילופי גירסאות בכאן, דלפי גירסת הספרים דרב הונא ורב חסדא פליגי בבשר תפל ובזה מחלק בינו ובין בשר אווזא לרב חסדא, על כרחך דסבירא להו דבשר תפל חי אינו ראוי לאדם כלל, ובר אווזא אפילו חי תפל חזי לאומצא, ולרבי שמעון אפילו הכי מותר לטלטל בשר חי תפל דחזי לכלבים מה שאין כן דג תפל, וכמו שכתבו התוס' (ד"ה דג תפל) בתירוץ הראשון, ולא סבירא להו הך סברא דכל דחזי לאינש לא מקצי ליה לכלבים. ולאידך תירוצא אתיא אפילו כרבי יהודה, וסבירא ליה האי סברא. כל זה לגירסת הספרים. והכי נראה גירסת רש"י [ד"ה בשר] ותוס'. אבל מדברי הרי"ף [נא.] נראה דהיה לו גירסא אחרת, דלא פליגי רב הונא ורב חסדא בבשר חי כלל בין מליח ובין שאינו מליח כסתמא דברייתא, וסבירא ליה דהכל חזי לאדם, אלא דפליגי בבשר תפוח דאתמר בברייתא. עיין שם ובר"ן דפירש תפוח סרוח. והכי הוא שיטת הרמב"ם [פכ"ו הט"ז] דכתב וז"ל: בשר תפוח מטלטלין מפני שהוא מאכל חיה. ולא סבירא ליה כשיטת התוס' [קכח: ד"ה בשר] דכתבו דברייתא כרבי יהודה אתיא, וסבירא ליה כל ישראל בני מלכים הם, ואם כן הך ברייתא דלא כהלכתא, דאנן לא סבירא לן כרבי שמעון בהא דאמר כל ישראל בני מלכים הם, אלא מיירי כשיש לו חיה בביתו. ועיין שם בסוגיא זו (דף קכ"ח ע"א). ואתיא ברייתא זו אליבא דהלכתא וכרב הונא ודלא כרב חסדא. וכן כתב הרי"ף בהדיא. אבל בשר חי אפילו תפל ראוי הוא לאדם לאומצא, וכפשטות הש"ס בחולין [יד. טו:], ואין חילוק בין בשר לבר אווזא, והוא נמי שיטת המחבר. ומה שהקשו התוס' בבשר תפוח שפירש רש"י [קכח: ד"ה בשר] סרוח, דאם כן לימא דחזי לכלבים, תירץ הר"ן במיתוק לשונו וז"ל: בשר תפוח, סרוח, ורב חסדא אוסר דאית ליה מוקצה, והאי כיון דאפילו לכלבים לא חזי אלא לחיה, מקצה ליה אינש מדעתיה. עכ"ל. ובהא דפשט להו בפירוש תפוח סרוח, צ"ע מסוכה (דף ל"ו ע"א) שנסתפקו שם בגמ' בזה. ע"ש. (חמד משה – סקי"ח)

תרכט) שם דחזי לאומצא וכו'. כתב הט"ז (סקי"ט) [סק"כ], דחזי לאומצא וכו', ואם כן קשה מאי טעמא מותר וכו'. דע דהב"ח [אות י"ח] כתב דהטעם הוא משום דמוכן לאדם הוי מוכן לכלבים. והבית יוסף דכתב משום דחזי לאומצא, משמע גם כן דסבירא ליה כסברת הט"ז, דלא שייך כן אלא דרוצה לחתכו לכלבים. ולשון הגמ' [קנו:] משמע כן שאמרו מחתכין את הנבלה. ולענין קושייתו דמשמע דבשר תפל לא חזי לאומצא, הדבר ברור כמו שכתב הוא ז"ל דאין זה אלא לרב חסדא. אך מאחר דהרי"ף [נא.] ורא"ש [פי"ח סימן ג'] כתבו דהלכה כרב הונא, ולכאורה משמע דרב הונא לית ליה הך סברא דחזי לאומצא אלא טעמא הוא דלענין טלטול סבר כרבי שמעון. אמנם גם לרבי שמעון בעינן שיהא ראוי על כל פנים, וצריך לומר דחזי לאומצא. ואם כן דברי הט"ז לפירוש הבית יוסף הם אליבא דהלכתא, ועם זה לא היה להט"ז לומר אבל לרבי שמעון דקיימא לן כוותיה וכו', אלא הכי הוה ליה למימר אבל לרב הונא דקיימא לן כוותיה דהוא בר פלוגתא דרב חסדא. ואין להקשות כיון דעל כרחך גם רב הונא סבירא ליה דחזי לאומצא, למה הוצרך לחלק בין אכילה לטלטול הוה ליה לשנות שאני הכא דחזי לאומצא, דהא לרב הונא אין חילוק בין בר אווזא לשאר בשר כדברי הטור. דבשלמא הא דלא משני דשאני הכא משום דהוי מאכל לחיה, איכא למימר משום דהוה דלא כהלכתא וכמו שכתב המהרש"א [קכח. ד"ה בא"ד ובשר]. אבל אומצא קשיא. אמנם נראה דלא קשיא מידי, למאי דאיתא בגמ' [ביצה כו:] דמוקצה דחזי ולא חזי דאיכא אינשי דלא אכלי, אזמניה נפיק מתורת מוקצה, אי לא לא. ואומצא נמי איכא אינשי דאכלי, ואיכא אינשי דלא אכלי. וזה לשון רש"י ז"ל (דף קמ"ב ע"ב ד"ה דחזי לאומצא): שיש בני אדם שדעתן יפה ואוכלים בשר חי וקרו לה אומצא. ומבואר

אוצר ההלכה

דלאו כולם אוכלים אותו, ואם כן יש עליו שם מוקצה, אלא דראוי לאכול למי שדעתו יפה ואסור לרבי יהודה. ולכך הוצרך לשנות דלענין טלטול סבירא ליה כרבי שמעון. ואין להקשות דאם כן האיך משני לרב חסדא אליבא דרבי יהודה דחזי לאומצא, הא הוי חזי ולא חזי. יש לומר דבר אווזא שאני לענין זה דהיא חזי לכל. ועם זה יובן מה שכתב רש"י בסוגיא זו, לאומצא, כשהוא חי אוכלין אותו בלא מלח. ולא מחלק בין מי שדעתו יפה או לא, משום דאיירי בבר אווזא. ובדף קמ"ב כתב רש"י שיש בני אדם אוכלין וכו', משמע דוקא מי שדעתו יפה הוא משום דשם איירי משאר בשר. ועיין חולין (דף י"ד ע"א) בגמ' הא דאמר רב הונא אמר רב אסורה באכילה ליומא, ובתוס' (שם ד"ה ונסבין). ומשמע דרב הונא סבירא ליה דבשר חזי לאומצא. (ברכת דוד)

תרל) שם דחזי לאומצא וכו'. מה שהקשו הב"ח [אות י"ח] והט"ז [סק"כ] דמגמרא [קכח.] מוכח אף על גב דלא חזי לאומצא [רק בשר תפוח]. נמי יש לומר (דליכ') [דליתא] [ד]היתה הגירסא כמו שכתב הרא"ש [פי"ח סימן ג'] בשר תפוח בהא פליגי רב הונא ורב חסדא, דודאי בחי תרוייהו מודים משום דחזי לאומצא, רק בשר תפוח פליגי משום דחזיא לכלבים, ופסקינן כרב הונא. ועל זה פריך [לרב חסדא] מהאי בר אווזא, ותירץ דחזיא לאומצא, אבל בשר תפוח לא חזיא, (ומ"א) [ומכל מקום] סבר רב הונא דמותר משום דחזיא לכלבים, אבל בשר חי ודאי כשר לשניהם, ומהאי טעמא דחזי לאומצא. וזהו דעת המג"א [סקנ"ן] דכתב שלא כב"ח. וק"ל. (מתוק מדבש)

תרלא) שם דחזי לאומצא וכו'. כתב הבית יוסף, בשר חי וכו', וטעמא דבשר תפל מותר לטלטלו משום דחזי לאומצא וכו'. עיין בדברי הרב ט"ז (סק"כ) שכתב וז"ל: ותו קשה על בית יוסף ושלחן ערוך שזכרו בשר חי דחזי לאומצא דהוא מאכל אדם וכו', ועיין מה שנדחק הוא ז"ל. ולי נראה לתרץ שהם ז"ל גרסי בגמרא [קכח.] בשר תפוח שהוא סרוח, ובברייתא דוקא גרסי בשר חי, וסובר ז"ל דדוקא בסרוח חילקו בגמ' בין בר אווזא לבשר בהמה, דבר אווזא אף בסרוח חזי לאדם. וכן משמע מדברי הרי"ף [נא.] והר"ן ז"ל [שם ד"ה איתמר]. ועיין בדברי הר"ן שם שכתב וז"ל: ורב חסדא אמר אסור לטלטלו בשבת, דאית ליה מוקצה, והאי כיון דאפילו לכלבים לא חזי אלא לחיה מקצה ליה איניש מדעתיה. ע"כ. ויש לעיין בדבריו ז"ל כיון דלא חזי לכלבים וחזי לחיה, נכנס במחלוקת אי כל ישראל בני מלכים אם לאו, ומה שייך למחלוקת רבי שמעון ורבי יהודה בענין מוקצה. ואפשר דאף רבי שמעון מודה בזה כיון דלא חזי לכלבים. או אפשר דאף רבי יהודה מודה בזה כיון דמאתמול עומד לחיה. ועיין שם בדברי התוס' ז"ל [קכח. ד"ה דג, קכח: ד"ה בשר], ודוקא דמאתמול קאי לאדם ועכשיו נמלך לכלבים או לחיה, הוי מחלוקת (רש"י) [רבי שמעון] ורבי יהודה. ודו"ק. (ידיו של משה)

תרלב) שם דחזי לאומצא וכו'. עיין בט"ז ז"ל [סק"כ] שכתב לחלק למאן דאית ליה מוקצה בעינן שיחזיק (לו) [אותו לזה] וכו'. ע"ש. ולדבריו צריך לומר דרב הונא [קכח.] סבירא ליה דבשר תפל אסור לרבי יהודה, והא דקאמר בשר חי מותר הוא במליח. וזהו שכתב הרי"ף ז"ל [נא.] בשר חי בין מליח בין אינו מליח, והך ברייתא דתני בשר תפל ומליח מותר לטלטלו אתיא כרבי שמעון, ודג תפל אסור דאינו ראוי לבהמה, ודלא כהרב קרבן נתנאל ז"ל [פי"ח סימן ג' אות ז'] שהשיג עליו. גם מה שכתב [הרב קרבן נתנאל] בתירוץ ראשון דרב חסדא דסבירא ליה תפוח אסור משום דסבירא ליה כרבי יהודה דמוכן לאדם לא הוי מוכן לבהמה. ע"ש. הוא תמוה, כיון דסרוח לא הוה מוכן לאדם כלל. ואולי כוונתו דנסרח בשבת, והויא דומיא ממש דנבלה דאיירי ביה רבי יהודה. גם מה שכתב לדעת רש"י דבשר לא חזי לאומצא, ואזיל לשיטתיה דפירש [חולין קיג. ד"ה הא] הך דנשברה מפרקת לקדרה, אינו רוצה לומר להכחיש הדין משום דלא חזי לאומצא אלא דפירש לפי גרסתו בגמ'. ואני תמיה איך רש"י ז"ל יכחיש, שהרי בפרק קמא דחולין (דף י"ד ע"א) גבי הא דאמרינן דאסור לאוכלה ליומא, פירש רש"י ז"ל לאוכלו חי. גם (בדף ט"ו ע"ב) שם קאמר בהדיא דשרי לאוכלו באומצא. גם משנה מפורשת בפרק ג' דביצה [משנה ג'] גבי בהמה מסוכנת, קאמר רבי עקיבא אף לאכול כזית בשר חי מבית טביחתה. ע"ש. דעד כאן לא פליגי רבנן עליה אלא משום דלא הוי שמחת יו"ט בהכי.

אמנם מדברי התוס' ז"ל דביצה (דף ל"ג [ע"א] בד"ה [ושדי] וכו'), משמע דאין לחלק בהכי, שהקשו לפירוש רש"י [ד"ה ושדי] מהא דאמרינן בשר חי וכו', והתם מיירי במליח הנאכל מחמת מלחו, אבל תפל דלא חזי אלא לאומצא שפיר סבירא ליה לרבא דאסור לטלטלו וכאמור אבל בני מעיים אין נאכל אף במליח ביום טוב. (אברהם יגל)

תרלג) שם דחזי לאומצא וכו'. [בענין מה שכתב מרן] סעיף ל"א ול"ה ול"ו, עיין להרב אברהם יגל (דף ס"ד ע"א וב')[273].
(רוח חיים – סק"ב)

תרלד) שם דחזי לאומצא וכו'. כתב הטור, בשר חי אפילו תפל וכו'. נ"ב: והיינו טעמא דמותר לטלטלו משום דחזי לאומצא. עיין בבית יוסף, ועיין מה שכתב הט"ז (בסק"ך), ומה שכתב על דבריו הרב ידיו של משה בסימן זה[274].
(דברי מנחם – הגה"ט סק"ו)

תרלה) שם דחזי לאומצא וכו'. כתב הט"ז (סק"כ), משמע דבשר תפל לא חזי לאומצא. נ"ב: לא ידעתי מאי קושיא, כיון שמבואר ביו"ד (סימן ס"ז סעיף ב') מותר לאכול בשר חי בהדחה בלא מליחה. ושם (סעיף ג') השובר מפרקתה של בהמה אסור לאכול מבשרה חי וכו', [ועיין בהרי"ף [חולין מב:] והרא"ש ז"ל בפרק כל הבשר [שם פ"ח סימן נ']]. הרי משמע בהדיא דבשר תפל של בהמה

הערות וציונים

273. נדפס באות הקודמת. **274.** נדפס לעיל אות תרל"א.

סימן שח סעיף לב-לג

באר הגולה

לב [א]דג מלוח מותר לטלטלו, ושאינו מלוח אסור מפני שאינו ראוי:

לג [ב]קמיע שאינו מומחה, אף על פי שאין יוצאים בו, מטלטלין אותו:

א. שם: **ב.** טור בשם הרמב"ם בפרק כ"ו [מהלכות שבת הלכה י"ד] וכתב הרב המגיד שהוא תוספתא [שבת] בפרק (ט"ו) [ה' הלכה ט']:

אוצר ההלכה

נמי חזי לאומצא. אלא צריך לומר כיון שהפוסקים לא פסקו כרב חסדא [קכח.], לא השגיחו בשינוייא דמשני עליה הש"ס שאני בר אווזא דרכיך וכו', אלא פסקו שאפילו בשר חי של בהמה נמי חזי לאומצא. ועיין סימן שי"ח (סעיף ב') מותר הבריא לאכול ממנו חי בשבת וכו', בבית יוסף שם. ודוק.

ומה שכתב המג"א [סקנ"ו] נמי בזה בשם ספר יראים [השלם סימן מ"ח דף ה' ע"ב] במין דרכיך וחזי לכוס וכו', משמע מדבריו דלאו כל בשר חזי לאומצא. ואין זה כוונת השלחן ערוך, שאם כן כך הוה ליה למימר בשר חי דחזי לאומצא וכו' מותר לטלטלו. אלא צריך לומר דספר יראים סבירא ליה כפירוש רש"י דפרק כל הבשר [שם קיג. ד"ה או דילמא]. וכיון שהפוסקים לא פסקו כן כאמור, אם כן דברי הבית יוסף והשלחן ערוך בזה בדקדוק נמרץ. ותו לא מידי. (מגן בעדי)

תרלו) שם דחזי לאומצא וכו'. הט"ז (סק"כ) תמה דבש"ס שבת (דף קכ"ח ע"א) מבואר דרק בשר אווזא דרכיך, ועיין ברא"ש [פי"ח סימן ג'] דלא גרס כלל בשר חי. והיה נראה לפי גירסא זו ליישב, וכתבתי בחידושי. ואך ראיתי כעת כי המג"א (סקנ"ו) הביא דהרא"ש בחולין [פ"א סימן י"ט] כתב גם כן במין דרכיך. (גנזי חיים – סקי"ט)

תרלז) שם וכן אם הוא תפוח וכו'. כתב רבינו ישעיה [פסקי רי"ד קכח. ד"ה בשר] כגון שהסריח בשבת דלא הוה חזי לבהמה בין השמשות, וקיימא לן כרב הונא דמתיר דקאי כרבי שמעון. וכן כתב הרשב"א בחידושיו [שם ד"ה וראיתי] דפליגי בתפח בשבת דהוה ליה נולד. ע"ש. ואם כן למאי דקיימא לן כרבי יהודה ביום טוב [סימן תצ"ה ס"ד], בשר שתפח אסור לטלטלו, ועמ"ש סימן תצ"ט[275]. (ערך השלחן – סקי"ב)

תרלח) שם וכן אם הוא תפוח מותר לטלטלו משום דראוי לכלבים. עיין בתשובת שמן רוקח (מהדורא תליתאה חאו"ח סימן ו')[276] מה שכתב ביאור דהאי דינא. (מגיני חיים)

סעיף לב

תרלט) סעיף ל"ב דג מלוח מותר לטלטלו. עיין ט"ז (סק"כ) באריכות. ולענ"ד נראה דעיקר לפירוש רש"י [קכח. ד"ה דג] דאם בדעתו ליתן לכלב שרי, ואם לא, כיון דקאי לאדם, ואינו ראוי לו היום הוה מוקצה. ופירש הברייתא דבשר תפל הוה בדעתו ליתן לכלב, וזה שרי דסבירא ליה כרבי שמעון, ודג איירי באין דעתו. וכן היה דרכן ליתן לכלב בשר, כדאמרינן בכמה דוכתי זרוק אומצא לכלבא [שבת קנה:]. וכן נראה נכון לדינא. (חבל יוסף – גנזי חיים)

תרמ) שם ושאינו מלוח אסור מפני שאינו ראוי. כתב הטור (שיטה ו'), שאינו ראוי אפילו לכלבים. נ"ב: כלומר שמתוך חשיבות לאו דעתיה למשדיה לכלבים, וכמו שכתב רש"י ז"ל [קכח. ד"ה דג]. עדות ביעקב (סימן א'). (יד אהרן – הגה"ט)

תרמא) שם ושאינו מלוח אסור מפני שאינו ראוי. ולכלבים לאו דעתיה למשדי, דכל מידי דחזי לאיניש לא מקצי לכלבים. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

סעיף לג

תרמב) סעיף ל"ג קמיע. כתב הטור (שיטה ז'), ואבטיח שנשבר [אף על פי שאינם ראויין לאכילה נוטלן ומניחן במקום המוצנע, כיוצא בו קמיע שאינו מומחה] וכו'. נ"ב: ט"ס הוא, וצריך לומר [ואבטיח] שנקרא[277]. כן הוא בתוספתא בפרק ט"ו [הלכה ט'], וכן כתב הרב המגיד [פרק כ"ו הלכה י"ד]. (יד אהרן – הגה"ט)

תרמג) שם קמיע. כתב הטור, כתב הרמב"ם [פרק כ"ו הלכה י"ד], חבית שנתגלית ואבטיח שנשבר, אף על פי שאינם ראויין לאכילה נוטלן ומניחן במקום המוצנע, כיוצא בו קמיע שאינה מומחה וכו'. עכ"ל הטור. ועל זה לכאורה קשה, היאך מותר לטלטל האבטיח והחבית שאינם ראויין לאכילה. ואם תאמר שראויין הן למאכל בהמה, לא היה להטור לומר נוטלן ומניחן במקום המוקצה, אלא נותנו למאכל בהמה. ואמר אדוני אבי מורי ורבי נ"י דסברת הרמב"ם היא על פי מה שהביא הבית יוסף לעיל בסימן זה [סעיף ו'] בשם הארחות חיים [הלכות שבת סימן שס"א]. (כתבי רבנו יצחק דוב הלוי במברגר)

תרמד) שם קמיע. לשון הרמב"ם [פרק כ"ו הלכה י"ד] הובא בטור, חבית שנתגלתה ואבטיח שנשברה, אף על פי שאין ראויין מטלטלין אותן, כיוצא בזה קמיע וכו'. וכתב הרב המגיד שהוא תוספתא (פרק ט"ו)[278]. ועיינתי בתוספתא ולא מצאתי אלא

הערות וציונים

275. בספר ערך השלחן שלפנינו אין כלל סימן תצ"ט, [וגם מרן הש"ע שם לא דיבר בזה]. ונראה כוונתו למה שכתב סימן תק"ז סק"ה (גבי הסוגיא בביצה לג.), דבני מעיים הוה להו נולד כיון שמבעוד יום עדיין לא הסריחו. ע"ש. וע"ע מה שכתב בסימן תק"א סק"ב, וסימן תק"ה סק"א, גבי בהמה שמתה ביו"ט. **276.** נדפס לעיל אות תרי"ד. **277.** לפנינו הגירסא "שניקר", ורצונו לומר שניקר בו נחש. **278.** בתוספתא שלפנינו שבש"ס וילנא נמצא בהלכה ט'. ובהלכה י' מים שנתגלו וכו'. [וכן הוא בתוספתא (דפוס ונציה רפ"א) בפרק ט"ו].

אוצר ההלכה

[בהלכה י׳] מים שנתגלו מטלטלין אותן שראויין לבהמה. והא איתא גם בש״ס דילן (דף קכ״ח ע״ב) ותניא שראויין לחתול. ועל כרחך צריך לומר כן גם בתוספתא, דלבהמה היינו חתול, ולבהמה אחרת אסורין, כדאיתא בעבודה זרה (דף ל׳ ע״ב). ע״ש. וקמיע לית שם כלל, וגם אין מובן כלל מאי ״כיוצא בזה״ שייך בזה, ועל כרחנו צריך לומר דהיה לו גירסא אחרת.

ולכאורה נראה דהך דש״ס דילן היינו בשתה מהן נחש בודאי, ואין ההיתר אלא שראויין לחתול, ועל כרחך דשכיחי חתול לפום מאי דקיימא לן לדידן. אבל בתוספתא שנוסחא שלה כמו ברמב״ם, איירי בספק, וההיתר הוא דאף על גב דאסור לשתותן מפני ספק נפשות דהחמירו בספק סכנתא, אבל לענין טלטול דהוה איסורא דרבנן הקילו בספיקא, ותלינן דלא שתה מהן ומותר לטלטל. ועל זה מסיק כיוצא בזה קמיע וכו׳, דאף על גב דלענין לצאת לרשות הרבים דהוה ספיקא דאורייתא החמירו עד שתהיה מומחה, אבל לענין טלטול אף על גב דקיימא לן דשאר מילי כל שאסור לצאת בו אסור לטלטלו אם לא דאיכא עליו תורת כלי, אבל הכא כיון דיש בו ספק שמא הוא מומחה ורשאי גם לצאת לא החמירו בטלטול בספק. וכיוצא בזה מצינו בספק מוכן לרב אליבא דרבן גמליאל, דאסור לאכול ומותר בטלטול. עיין ריש פרק ג׳ דביצה [כד:]. וצ״ע. ועיין מג״א [סקנ״ז]. (חבל יוסף – גנזי חיים)

תרמה) שם קמיע וכו׳. כתב הבית יוסף (שיטה מ״א), וכתב הרב המגיד ז״ל [פרק כ״ו הלכה י״ד] וכו׳. נ״ב: עיין בהרב המגיד ריש פרק כ״ה [הלכה ה׳], ומביאו רבנו המחבר בראש הסימן. (שיירי כנסת הגדולה – הגב״י סקי״ג)

תרמו) שם קמיע וכו׳. מכאן מתירים לאדם ששכח כיסו עליו בערב שבת והוא בביתו, יכול להלך בחדרו במקום המוצנע ויתירנו שם עם חגורו. אבל אם הוא בשוק או ברחוב שאין שם עירוב, לא יביאנו לביתו אך יתיר חגורו במקום שנזכר שם. ואם הם בשפת חלוקו יתירם ויניחם ליפול, ויכול לומר לנכרי לשמרם שם, ואם יביאם לא יחוש. אגודה [ביצה סימן ה׳], ב״ח [אות י״ט]. (שיירי כנסת הגדולה – הגב״י סקי״ד)

תרמז) שם קמיע שאינו מומחה וכו׳ מטלטלין אותו. כתב הרב מג״א [סקנ״ז], משמע דלצאת בו לכרמלית אסור, וכן משמע לשון רש״י [ס. ד״ה שאינו] וכו׳. עיין דבריו במקורן. מה שכתב: ועיין סימן ש״ה סעיף י״ז, היינו שנתבאר שם דבהמה גם כן אסורה באינו מומחה, ואם איתא דבאדם ליכא אלא שבות במוציא קמיע שאינו מומחה לרשות הרבים, היה ראוי שנתיר לבהמה לכתחלה, דלא גזרו בבהמה שבות כמו שכתב המג״א (סימן ש״ה סקט״ו). ומה שכתב עוד, שאינו חייב חטאת שמא היא מרפאת, אבל אסור דאורייתא כיון דאינו תכשיט דהוה ליה משוי. הרמב״ם ז״ל לא קאי כוותיה, דבפרק י״ט (דין י״ד) כתב דטעם הפטור בקמיע שאינו מן המומחה, משום שהוציאו דרך מלבוש, ובגמ׳ (דף ס״א ע״א) אתפלין איתמר דטעמא משום דדרך מלבוש עבידא, ובמשנה [ס.] נשנו יחד ולא בתפלין ולא בקמיע וכו׳, משמע דפטורא דתרוייהו מטעם אחד, והיינו נמי פטורא דשריון ואינך, וכמו שכתוב שם בראש הפרק. אם כן אין איסורו אלא מדבריהם, דמן התורה לא נאסר משוי אלא כשאינו דרך מלבוש, וחכמים אסרו כל שאינו תכשיט אלא משוי אפילו דרך מלבוש. ובגמ׳ (דף ס״ד ע״ב) איתמר רבי ענני בר ששון משמיה דרבי ישמעאל, כל שאסרו חכמים לצאת בו לרשות הרבים מותר לצאת בו לחצר, וכתבו התוס׳ [ד״ה רבי ענני] דהלכה כוותיה והיינו אפילו בחצר שאינה מעורבת. וסיימו וז״ל: ואנו שאין לנו רשות הרבים גמורה, דכל רשות הרבים שלנו כרמלית היא, הרי הוא כחצר שאינה מעורבת. ע״ש. אם כן ממילא גם ההוצאה בקמיע שאינו מן המומחה דחכמים אסרוהו מותר כפי זה אפילו בכרמלית. וסברא זו הזכירה השלחן ערוך (סימן ש״ג סוף סעיף י״ח). וזהו דעת מהרש״ל [בתשובה סימן מ״ז] לע״ד.

ומה שכתב דגם באינו מומחה הוי תכשיט, אין הכוונה דהוי תכשיט גמור, דאם איתא אפילו ברשות הרבים לשתרי, אלא רצונו לומר דאינו משוי כיון שמוציאו דרך מלבוש. ובגמ׳ (דף ס״א ע״ב) הוה בעי למימר דכיון דמסי אף על גב דנקיט ליה בידיה שפיר דמי. ופריך מברייתא דתניא ובלבד שלא יאחזנו בידו ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים, ופירש רש״י [סב. ד״ה שלא], דלא הוי תכשיט שלו אלא דרך מלבוש (ועיין בתוס׳ שם [ד״ה והתניא] דביאחזנו בידו אסור מדאורייתא). עכ״ל. אלמא אף על גב דודאי מרפא כי נקיט ליה בידיה נמי, אפילו הכי אי נקיט בידיה חייב חטאת, דתו לא הוי תכשיט. הרי שאין חיוב חטאת תלוי באם מרפא ודאי או לא. ומה שהקשה דבהמה לישתרי כיון דאפילו באדם ליכא אלא איסורא מדבריהם. לע״ד נראה דבאדם דוקא אפילו אינו מומחה שרי מדאורייתא, דשייך דרך מלבוש, אבל בבהמה ליכא מלבוש, דכל מה שעליה כשאינו לשמירה או לנוי הרגיל בחול הוי משוי ואסיר דאורייתא. (נהר שלום – סקט״ו)

תרמח) שם קמיע שאינו מומחה וכו׳ מטלטלין אותו. כתב המג״א (סקנ״ז), מטלטלין אותו וכו׳, ודלא כמהרש״ל [בתשובה סימן מ״ז] דסבירא ליה דשרי לצאת בו לכרמלית דמיקרי תכשיט. וראיה מהא דאיתא במשנה [ס.] שאינו חייב עליה חטאת, דליכא למימר דהטעם שאינו חייב משום דהוי ספיקא שמא מרפאת, דאם כן הכי הוה ליה למימר ופטור מחטאת, אבל לישנא דאינו חייב משמע דלית ביה דררא דחיובא כלל. עכ״ל מהרש״ל. אבל המג״א חולק עליה, וכתב דבאמת עיקר הטעם הוא משום ספיקא שמא הוא מרפא. והנה מה שכתב המהרש״ל אין ראיה ברורה, מה לי פטור או אינו חייב חטאת. ועוד בהאי בבא קתני תפלין ואפילו בבית אסור, וכן סנדל המסומר שאפילו בבית אסור לטלטלו. ומה יאמר האי גאון מהרש״ל בזה. ולפע״ד דדברי מרש״ל ודברי מג״א לדינא לא פליגי, דסברת המג״א עם סברת המרש״ל הכל הולך אל מקום אחד, בקמיעא מומחית ודאי מותר אפילו ברשות הרבים, והקמיעא שודאי אינה מומחית על זה ליכא מאן דפליג דאסור לכרמלית ואינו תכשיט כלל רק משא. והקמיעא שהיא ספק אם מומחה, מותרת לכרמלית ונקרא עליה שם תכשיט, ואפילו הכי ברשות הרבים אסורה לצאת דלמא אינה תכשיט, ופטורה דלמא

באר הגולה

ג. לשון רמב"ם שם [הלכה י"ג ובמגיד משנה שם] ממשנה וגמרא דשבת דף קכ"א [ע"א-ב'] כפי גרסת הרי"ף [שם דף מ"ה ע"ב, רא"ש שם פרק ט"ז סימן י"א, ר"ן שם ד"ה גמ' אוקימנא]:

לד [ג]כל דבר מטונף, כגון רעי וקיא וצואה, בין של אדם בין של תרנגולים וכיוצא בהם, אם היו בחצר שיושבים בה מותר להוציאם לאשפה או לבית הכסא, ואפילו בלא כלי, ואם היו בחצר שאינו דר שם אסור להוציאם, ואם ירא מפני התינוק שלא יתלכלך בה, מותר לכפות עליה כלי:

אוצר ההלכה

סעיף לד

תרנב) סעיף לד כל דבר מטונף וכו'. עיין בביצה (דף ל"ו ע"ב), דמותר לאחוז עכבר בזנבו להוציאו לחוץ. ונראה דודאי הוא הדין כל מיני שרצים. זכור לאברהם (הלכות שבת אות ט' [דף קי"ט ע"ב]). (באר יעקב – קרויזר – סקס"ד)

תרנג) שם כל דבר מטונף וכו'. עיין בגמ' ריש פרק משילין [ביצה לו:] בעובדא דרב אשי, מוכח דשרץ מת שנמצא בחצר הוי כגרף של רעי, ומותר להוציאו. וכן משמע מדברי (המנ"ל) [המשנה למלך] (פ"ג מהלכות ביאת מקדש ה"כ). ומדבריו יש ללמוד דדוקא בחצר דהוי דירה לענין מזוזה, אבל כשנמצא בבית הכנסת דלאו דירה הוא, אסור להוציאו כיון דלאו דירה מיקרי. יעו"ש. (מנחת פתים)

תרנד) שם כל דבר מטונף וכו'. עיין ש"ס שבת (דף מ"ז ע"א) דדוקא אם הוא מגולה, אבל אם הוא מכוסה לא הוי גרף של רעי. ע"ש. ועיין ירושלמי (סוף עירובין) בהא דנמצא שרץ במקדש, דאם נמצא במקום שחייב כרת מותר להוציאו בשבת, ואם הוא במקום שאינו חייב כרת אסור להוציאו בשבת. ומבעיא ליה שם אם נמצא שרץ במקום שחייבין עליו כרת, דהדין דמוציאו לחוץ, ובדרך הילוכו מצא עוד שרץ במקום שאינו חייב כרת, דיש לומר דכיון דהותר להוציא השרץ הראשון, מותר לו ליטול גם השרץ השני להוציאו, ולא איפשיטא. ולפירוש הפני משה [ד"ה ואמר רבי חנינא] איפשיטא דיכול ליטלו משם. ע"ש. ולפי זה יש לדון דאם בשעה שהוציא הגרף של רעי לחוץ, מצא בדרך הילוכו גם דבר מוקצה שאסור לטלטלו לצורך גופו ומקומו, כגון מוקצה מחמת חסרון כיס וכהאי גוונא, מכל מקום כיון דמוציא הגרף של רעי יכול ליטול גם המוקצה הנ"ל. וצ"ע. (חדושי מהרי"ו)

תרנה) שם וצואה בין של אדם בין של תרנגולים וכו'. כתב הבית יוסף (שיטה נ"ז), ולפי דבריהם אין חילוק [בין צואת קטן לצואת תרנגולין] וכו'. נ"ב: והכי נקטינן לחומרא. ב"ח [אות כ']. (שיירי כנסת הגדולה – הגב"י סקט"ו)

תרנו) שם וצואה בין של אדם בין של תרנגולים וכו'. כתב הטור וז"ל: צואה של תרנגולים המונחת בחצר מותר להוציאה, שהוא כגרף של רעי וכו', ואם הוא בחצר אחרת שאינו דר שם אסור להוציאו וכו'. יע"ש. וכתב מרן בית יוסף ז"ל, וז"ל:

מרפא והוי תכשיט, וכשהיא תכשיט היא דרך מלבוש. ומסולקים כל הקושיות על ידי זה. וק"ל. (בגדי ישע)

תרמט) שם קמיע שאינו מומחה וכו' מטלטלין אותו. כתב המג"א (סקנ"ז), ואין בהם חותם וכו'. נ"ב: עיין סימן ש"ג סעיף י"ח. (חדושי מוהרמ"ז)

תרנ) שם קמיע שאינו מומחה וכו' מטלטלין אותו. עיין במג"א (סקנ"ז). ועיין באליה רבה סימן ש"א (סקמ"ד) שהשיג עליו, דמבואר ברמב"ם ז"ל [פרק י"ט הלכה י"ד] דטעמא דקמיע שאינו מומחה שאינו חייב חטאת הוא משום דהוי דרך מלבוש, ואף על פי כן התיר האליה רבה לדידן שאין לנו רשות הרבים, ודלא כדעת הרב ז"ל [ש"ע הגר"ז] בסימן ש"ג (סעיף כ"ג), עיין מה שכתבתי שם (סק"ב)[279]. וצריך לדקדק דהא דעת הרמב"ם ז"ל [פרק י"ט הלכה ח'] דכל מה שאסור לצאת בו לרשות הרבים מותר לצאת בו בחצר המעורבת ובבית. ועיין מה שכתבתי בסימן רנ"ב (סקט"ז)[280] שאף במה שיש בו חיוב חטאת לדעתו מותר בחצר המעורבת ובבית. ואם כן הוי כלי שמלאכתו להיתר, כמו שכתב המהרש"א ז"ל (דף ס"ד ע"ב ד"ה רבי עננ). ואם כן מאי הוצרך הרמב"ם ז"ל לאשמעינן גבי קמיע שאינו מומחה דמותר בטלטול, הא אף היכי שיש חיוב חטאת דינא הכי. ואפשר דאתי לאשמעינן דקמיע אף דליכא תורת כלי עלה, וטעמא דהשירים והנזמים אמרינן (בדף מ"ו ע"ב) הואיל ואיכא תורת כלי עלה, ואם כן קמיע ליתסר, קמשמע לן דמותר. ולאותן הסוברין בסימן ש"ג (סעיף י"ח) דאסור אף בבית, ואם כן הוי דינא ככלים שמלאכתם לאיסור כמו שכתב המהרש"א ז"ל שם. על כרחך צריך לומר הא דקמיע מותר לטלטלו היינו לצורך גופו ומקומו. וצ"ע. (תהלה לדוד – סקל"ז)

תרנא) שם קמיע שאינו מומחה וכו' מטלטלין אותו. אליה רבה [סימן ש"א סקמ"ד] ולבוש [סעיף ל"ג] הסכימו לרש"ל [בתשובה סימן מ"ז], דמותר לצאת לכרמלית בקמיע שאינו מומחה. ובשלחן עצי שטים [סימן ד' סעיף ג'][281] כתב דמותר בלא בדק, אבל באינו מומחה ודאי אין יוצאין אף בכרמלית. ובשואל ומשיב (מהדורא תניינא חלק ג' סימן פ"ו) מסיק דאסור לצאת בקמיע שאינו מומחה. נזר ישראל [סימן ט"ז ליקוטי רימ"א אות כ"ט]. (באר יעקב – קרויזר – סקס"ג)

הערות וציונים

279. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו' בסימן ש"ג אות נ'. **280.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ב' בסימן רנ"ב אות של"ו. **281.** וע"ע בזר זהב שם ס"ק קכ"ח.

אוצר ההלכה

צואה של תרנגולין וכו׳, בפרק כל כתבי (דף קכ״א ע״א) תנן כופין קערה וכו׳, ועל צואה של קטן וכו׳, ושקלי וטרו עלה בגמרא. יע״ש. וכתבו הרי״ף [מה:] והרא״ש ז״ל [פרק ט״ז סימן י״א], אוקימנא בצואה של תרנגולין בשביל קטן שלא יוזק בה ובחצר אחרת, אבל צואה של תרנגולין ושל בני אדם ובאותה חצר מותר לכבדה ולהוציאה לבית הכסא, דגרף של רעי מטלטלין ומפקינן ליה. ופירש הר״ן ז״ל [שם ד״ה גמ׳] אוקימנא וכו׳, כלומר דכיון שדרכה להיות בחצר אחרת שאדם מקצה להם מקום, לא שרי לטלטלה משום גרף של רעי, אלא מיהו בשביל שלא יתלכלך בה הקטן שהולך שם לפעמים כופה עליה את הכלי, אבל צואה של בני אדם שדרכה להיות בחצר שדרין בה כגון צואה של קטנים, אין צריך לכפות עליה את הכלי אלא מותר לכבדה ולהוליכה לבית הכסא. עכ״ל. וכך הם דברי הרמב״ם ז״ל בפרק כ״ו [הלכה י״ג]. יע״ש. וכתב הרב המגיד ז״ל שכן מבואר בפרק כל כתבי, וכפי גירסת ההלכות שם עיקר. עכ״ל. וכתב עוד הבית יוסף ז״ל, ולפי דבריהם אין חילוק בין צואת קטן לצואת תרנגולין, אבל לפי גירסא שלנו בגמרא, צואה של קטן אפילו היא בחצר אחרת מותר לטלטלה ולפנותה מפני שראויה להאכילה לכלבים. וכן כתב רבנו ירוחם ז״ל בחלק י״ג [נתיב י״ב דף פ״ד ע״ב] וכתב דהוא הדין לצואת גדול. ורבינו העתיק לשון הרי״ף והרא״ש, וצריך לפרשו כעין שפירש הר״ן ז״ל, והכי פירושו צואה של תרנגולין המונחת בחצר, כלומר בחצר שבני אדם דרים בה, מותר להוציאה מפני שהוא כגרף של רעי דשרי, והוא הדין לצואה של קטן. ואם הוא בחצר אחרת שאינו דר שם, כלומר ואפילו אם הוא בחצר שדר בה אלא שהיא בחלק המוקצה מהחצר לאשפה או לתרנגולים, ודרך כלל שהיא במקום שאין דירתו אצלה, לא שרינן להוציאה מדין גרף וכו׳, ואם ירא מפני התינוק וכו׳ מותר לכפות עליה כלי. עכ״ל. והוצרך מר״ן ז״ל לבאר שהוא בחלק המוקצה וכו׳, לפי שבגמרא לא חלקו בין החצירות אלא תירצו באשפה שבחצר וכו׳. יע״ש. ולכך פירש מרן דהיינו בחלק המוקצה וכו׳. ולפי זה מה שכתב הטור ז״ל בחצר אחרת, אורחא דעלמא נקט, משום דאין דרך האשפה להיות בבית שקובע שם דירתו.

וכפי זה מה שכתוב בגמרא שם [קכא:], רב חנן בר רבא [אשכחיה לרבי אבין] מתני ליה לבריה (דר׳ אבין) ועל צואה של קטן מפני קטן, אמר ליה אבין שטיא מתני שטותא לבריה, והלא היא עצמה מוכנת לכלבים וכו׳. ואלא היכי אתנייה, אימא על צואה של תרנגולין מפני קטן וכו׳. יע״ש. קצת קשה מאחר שאין הפרש בין צואת קטן לשל תרנגולים, דבחצר שיש בה דירה מותר להוציאה ובחצר שאין בה דירה אפילו בצואה של קטן אינו יכול לטלטלה אלא דכופה עליה כלי, אם כן אמאי אמר ליה מתני שטותא, ולוקמה בחצר אחרת, ואפילו בצואה של קטן. נהי דאבין סבירא ליה אפילו באותה חצר אסור לטלטלה אלא כופה עליה כלי, מכל מקום רב חנן היה לו להשיב מה שאמרו בצואה של קטן כופה היינו בחצר אחרת, דבהכי ניחא הגירסא כמות שהיתה בראשונה, ואינו צריך להפך הגירסא וכו׳, מכיון שאין ביניהם הפרש. ובכן צריך לומר דבדין דינם שוה, ואיצטריך לאוקומה בצואה של תרנגולין, מכיון שדרכם להיות בחצר אחרת שאדם מקצה להם מקום לא שרי לטלטלה משום גרף של רעי, אלא בשביל הקטן שלא יתלכלך כופה עליה כלי, אבל צואה של קטן דרכה להיות בחצר שדרין בה, ולכך אין צריך לכפות עליה כלי אלא מותר לטלטלה ולהוציא לבית הכסא. ואחרי סמוך ראיתי להר״ן ז״ל שכתב חילוק זה. יע״ש.

אמנם משמעות דברי הגמרא לא משמע כן, אלא יש חילוק בין צואה של קטן שראויה לכלבים, לשל תרנגולים שאין ראויה לכלבים. ואם כן אתי שפיר דהיפך לו הגירסא, דבשל קטן אפילו בחצר אחרת מותר לטלטלה. ולדברי מרן בית יוסף ז״ל צריך לומר דמשמע ליה לרב חנן מדברי אבין דמיירי אפילו באותה חצר שדר בה, מדלא פירש בחצר אחרת אלא סתמא קאמר כופין וכו׳. ועוד מדנקט מילתא דאורחא להיות בחצר שדר בה, משמע דליכא חילוק בין אותה חצר לחצר אחרת. נמצא שמדברי הגמרא משמע טפי לחלק בין של תרנגולין לשל קטן, וכן ראיתי כתוב בפסקי הרא״ש ז״ל שסידר אותה הטור ז״ל [פרק ט״ז רמז י״א] וז״ל: כופין וכו׳ ועל צואת התרנגולין שהוא בחצר אחרת, אבל צואת תרנגולין שבאותה חצר ושל תינוק אפילו בחצר אחרת מותר להוציאן. עכ״ל. ואם כן מדמצאנו ראינו שכתב בפסקיו כך, צריך לומר שט״ס נפל במה שכתב בדברי הרא״ש ז״ל שם בפרק כל כתבי, וכך צריך לומר: אבל צואה של תרנגולין באותה חצר ושל בני אדם אפילו בחצר אחרת מותר וכו׳. ואפילו דלא פירש הרא״ש הטעם של צואת בני אדם משום דחזיא לכלבים, נמי יש ליישב דנקט טעם אחד דשייך לשניהם, ולעולם האי כדיניה והאי כדיניה. וכן גם כן מדברי הטור ז״ל דלא הזכיר דין צואה של קטן בהדי של תרנגולין, משמע דסבירא ליה דצואה של קטן דין אחר יש לה, כמו שכתב בפסקי הרא״ש אביו ז״ל.

ומכל מקום נראה לע״ד דלטלטלו אגב כלי אחר מותר לכולי עלמא. מדאמרינן בגמ׳ גרף של רעי אגב מנא אין וכו׳. משמע דבמנא שפיר דמי. ואין לדחות דדילמא גרף של רעי שאני מאחר שרואה דבר מאוס התירו לו לטלטלו אגב מנא, אבל בצואה שבחצר אחרת דליכא אלא משום שמא יתלכלך הקטן אסור לטלטלו אפילו אגב מנא. דליתא לסברא זו ממאי דקאמר תלמודא דידן במלתא דאמרינן וכופין וכו׳, וכי תימא מה שהתירו במקום אחר בטלטול היינו אגב מנא, יורה יורה אפילו היכא דאמרינן כופין וכו׳ מותר לטלטלו אגב מנא. וזה נראה לע״ד פשוט. ועיין במה שכתב הב״ח ז״ל [אות כ׳]. ובמקום אחר הארכתי בדין זה. ודוק.
(מטה יהודה – סק״א)

תרנז) שם וצואה בין של אדם בין של תרנגולים וכו׳. כתב הבית יוסף ז״ל, שכוונת הטור באומרו צואה של תרנגולים המונחת בחצר מותר להוציאה שהוא כגרף של רעי שמותר להוציאו וכו׳, אלא שהיא (החלק) [בחלק] המוקצה מהחצר לאשפה או לתרנגולים, ודרך כלל שהיא במקום שאין דירתו אצלה, לא שרינן להוציאה מדין גרף של רעי. ואם ירא מפני התינוק וכו׳. עכ״ל הבית יוסף ז״ל. והוצרך בית יוסף לבאר שהיא בחלק המוקצה, ומה שכתב הטור נמי בחצר אחרת משום דמסתמא אין דרך האשפה להיות בבית שקובע שם דירתו. וכפי זה צריכים אנו

אוצר ההלכה

לומר מה שאמרו בגמ׳ [קכא:] אמר ליה אבין שטיא מתני שטותא לבניה, והלא היא עצמה מוכנת לכלבים. ואמר ליה היכי אתנייה, אימא על צואה של תרנגולים מפני קטן. דקשה מאחר שאין הפרש בין צואת קטן לתרנגולים, דבחצר שיש בה דירה מותר להוציאן, ובחצר שאין בה דירה אפילו בצואה של קטן אינו יכול לטלטלה אלא כופה עליה כלי, אם כן אמאי אמר ליה מתני שטותא לבריה, ולוקמא בחצר אחרת ואפילו צואה של קטן. נהי שרבי אבין סבר אפילו באותה חצר אסור לטלטלה אלא כופה עליה כלי, מכל מקום לרבי חנן היה לו להשיב לו מה שאמרו ובצואה של קטן כופה, היינו בחצר אחרת, ואמאי הוצרך להפך לו הגירסא אימא על צואה של תרנגול כיון שאין ביניהם הפרש. לכך צריכים אנו לומר דבדין דינם שוה, אלא איצטריך לאוקומה בצואה של תרנגול, דכיון דדרכה להיות בחצר אחרת שאדם הקצה להם מקום, לא שרי לטלטלה משום גרף של רעי, אלא בשביל שלא יתלכלך הקטן כופה עליה כלי, אבל צואה [של קטן] דרכה להיות בחצר שדרין בה, הילכך אין צריך לכפות עליה כלי אלא מותר לכבדה ולהוליכה לבית הכסא. וכן ראיתי שכתב הר״ן [מה: ד״ה גמ׳] חילוק זה.

אבל ממשמעות הגמ׳ לא משמע הכי, אלא יש חילוק בין צואה של קטן שראויה לכלבים, לתרנגולים שאינה ראויה לכלבים. ובזה מתיישב שפיר מה שהקשיתי לעיל דלכך היפך לו הגירסא, דבשל קטן אפילו בחצר אחרת מותר לטלטלה. ולדברי הבית יוסף צריכים אנו לומר דמשמע ליה לרבי חנן מדברי רבי אבין דמיירי אפילו באותה חצר שדר בה, מדלא פירש בחצר אחרת אלא סתמא קאמר כופין. ועוד מדנקט מילתא דאורחא להיות בחצר שדר בה, משמע דליכא חילוק בין אותה חצר לחצר אחרת, נמצא שמדברי הגמ׳ משמע טפי לחלק בין תרנגול לשל קטן. וכן ראיתי כתוב בפסקי הרא״ש ז״ל [פרק ט״ז רמז י״א] שסידר אותם הטור כתוב בלשון הזה, ועל צואת התרנגולים שהיא בחצר, אבל צואת התרנגולים שבאותה חצר ושל תינוק אפילו בחצר אחרת מותר להוציאן. ואם כן מדמצאנו ראינו שכתוב בפסקיו כך, צריכים אנו לומר שטעות נפל בדפוס מה שכתוב בדברי הרא״ש דצואה של תרנגול ושל קטן דין אחד להם, וכן גם כן כאן מדלא הזכיר צואה של קטן משמע דצואה של קטן דין אחר יש לה. וכן משמע קצת מדברי הרמב״ם בפירוש המשנה [פרק ט״ז מ״ז] שכתב, אבל כל מה שכתוב בכאן בצואה של תרנגול, כשתהיה בבית הבישול והמלאכה יש לכוף עליה כלי במקומה וכו׳. מדלא נקט אלא צואת התרנגולים משמע כמו שכתבתי. אבל זה אינה ראיה כל כך, אחד שאפשר ליישב ולומר מאי דנקט של תרנגול לרבותא אפילו צואת התרנגולים דלא חזיא לכלבים מותר לטלטל כלי ולכופו עליה. ואפילו אם תאמר שכוונתו דוקא של תרנגול הרי חזר בו בחיבורו הגדול [פרק כ״ו הלכה י״ג].

ונלע״ד לטלטלו אגב כלי מותר לכולי עלמא, מדאמרו בגמ׳ [קכא:] וכי תימא גרף של רעי אגב מנא וכו׳, משמע דבמנא שפיר דמי. יש לדחות דדילמא גרף של רעי שאני מאחר שרואה דבר מאוס התירו לו לטלטל אגב מנא אבל בצואה שבחצר אחרת דליכא אלא משום שמא יתלכלך הקטן, לא יטלטל אפילו אגב מנא. ונראה מדקאמר תלמודא במילתא דאמרינן כופין, וכי תימא מה שהתיר במקום אחר בטלטול היינו אגב מנא, משמע דאפילו היכא דאמרינן כופין בטלטול אגב מנא שרי. כנלע״ד.

(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

תרנח) שם וצואה בין של אדם בין של תרנגולים וכו׳. כתב הב״ח (באו״ח סימן ש״ח סעיף כ׳) בדין צואה של תרנגולין וכו׳, אבל הרי״ף [מה:] והרא״ש [פרק ט״ז סימן י״א] כתבו ועל צואה של קטן וכו׳, וכן פירש הר״ן [שם ד״ה גמ׳ אוקימנא], ויש להקשות וכו׳. ע״ש.

ואני בעניי לא הבנתי קושיא דמר, דהא כבר מיתרצא קושיא דידיה בדברי הר״ן [בחידושיו קכא: ד״ה צואה], שכתב וז״ל: אוקימנא בצואה של תרנגולין, כלומר דכיון שדרכן להיות בחצר אחרת שאדם מקצה להם מקום, לא שרי לטלטלה משום גרף של רעי, אלא מיהו בשביל שלא יתלכלך בה הקטן שהולך שם לפעמים כופה עליה כלי וכו׳. אם כן מפורש יוצא מדבריו דכיון דזו היא דרך של תרנגולין להיות מנקרין באשפה שבחצר אחרת, ואורחייהו בהכי, ואדם מקצה להם מקום משום הכי אוקמוה למתני׳ בצואה של תרנגולין ובחצר אחרת, דאורחא דמילתא הכי הוא, של תרנגולין להיות בחצר אחרת ואדם מקצה להם מקום, ולא שרי לטלטלה אלא כופין עליה כלי. אבל קטן לאו אורחיה בהכי, ואף לענין דינא גם צואה של קטן לא שרינן לטלטלה בחצר אחרת כדין צואה של תרנגולין, מכל מקום תני תנא אורחא דמילתא.

(בגדי ישע – עטיה)

תרנט) שם וצואה בין של אדם בין של תרנגולים וכו׳. כן דעת הרי״ף [מה:] והרמב״ם [פרק כ״ו הלכה י״ג] והסמ״ג (סוף לאוין ס״ה [דף כ״ג ע״א]), דאין חילוק בין צואת תרנגולים לצואת קטן. וזה לשון הר״ן בחידושיו כתיבת יד [חידושי הר״ן המיוחס לריטב״א קכא: ד״ה צואה]: אבל הגאונים והרי״ף הכי גרסי, צואה של קטן גרף של רעי הוא. ולא קשיא לן אמאי לא מטלטל לה משום דעבידא דאתיא כי היכי דשרי נהרות המושכים ומעיינות הנובעים, דלא דמי, דהתם ודאי אתו, וצואת קטן לאו ודאי אתיא בשבת. אלא הכי מקשינן, הא חזי לטלטלה משום דגרף של רעי הוא, ואוקימנן בצואת תרנגולים ובחצר אחרת. ואי קשיא לך אמאי אמר ליה דמתני שטותא לבריה, כי היכי [ד]למאי דמתני צואת תרנגולים צריכים לאוקמא בחצר אחרת, הכי נמי צואה של קטן נוקמא בחצר אחרת. לא קשיא דתנא ודאי אורחא דמילתא קתני, וצואה של קטן בחצר [דידיה הוא דשכיחא] וכו׳. עכ״ל. ועיין בהר״ן בהלכות [מה: ד״ה גמ׳]. וכן כתב הרשב״א בחידושיו [שם ד״ה אלא] גירסא זו. ע״ש. והרא״ש [פרק ט״ז סימן י״א] העתיק לשון הרי״ף, נראה שכן דעתו. וברמזים שם נפל ט״ס. ע״ש. ודלא כהרב מטה יהודה [סק״א][282]. ע״ש. ומה שכתב דלכולי עלמא מותר לטלטלו אגב כלי אפילו

הערות וציונים

282. נדפס לעיל אות תרנ״ו.

סימן שח סעיף לה

לה [ד]אף על פי שמותר להוציא גרף של רעי ועביט של מימי רגלים, אסור להחזירם אלא אם כן נתן לתוכם מים:

באר הגולה

ד. טור מהא דביצה ל״ו [ע״ב]:

אוצר ההלכה

בחצר מדאמרינן גרף של רעי אגב מנא אין וכו׳. ע״ש. ליתא, דהתם קאי למאי דסלקא דעתין דמיירי באותה חצר דהוי כגרף של רעי, וכן משמע בהדיא בפרק משילין [ביצה לו:] דגרף של רעי לא שרי אלא אם היה בבית דירה. ע״ש.
(ערך השלחן – תקוני ערך השלחן סק״ב)

תרם) שם וצואה בין של אדם בין של תרנגולים וכו׳. כתב הבית יוסף, צואה של תרנגולין וכו׳. נ״ב: עיין מה שכתב הרב מטה יאודה בסימן זה [סק״א][283], ועל מה שכתב שכתב הב״ח [אות כ׳], עיין בספר בגדי ישע למהר״י עטיה (בדף ט״ז ע״א)[284] מה שכתב על דבריו. (דברי מנחם – הגב״י סק״ט)

תרמא) שם שאינו דר שם וכו׳. עיין באר היטב (סקל״ח). ועיין בשו״ת לב חיים (ח״ג סימן פ״א) שפסק, דאם היה שרץ מת בתוך גינתו שבחצר והוא סרוח, והריח רע מגיע למקום שיושב בתוך הבית, דשרי לטלטלו בשבת ולהשליכו לאשפה או לבית הכסא. יעו״ש.

ועיין עוד שם (סימן ק״ה), על דבר מי שיש לו ריח רע מבית הכסא שלו בשבת, ורוצה להטיל בו מים הרבה כדי לבטל הריח הרע, דאם אין לו חדר אחר בלתו שרי. יעו״ש. ועיין באשל אברהם מהגאון הקדוש מבוטשאטש, שמצדד להקל לסלק ברגל כלאחר יד צואה בבית הכסא שהיה חשש שיודבק במנעלים לאיש אחד מבני בית המדרש שיכנס שם, ואין זה כחטא בשביל שיזכה חבירך [שבת ד.], כי גם זכות עצמו בזה דשמא ידבק קצת צואה במנעלו במקום מגולה, ואז גם על כל בני בית המדרש יהיה עון חס ושלום. יעו״ש. (ארחות חיים – ספינקא – סקכ״א)

תרסב) שם שאינו דר שם וכו׳. כתב הרב באר היטב (סקל״ח), ואם מונח במבוי במקום דריסת הרגל וכו׳. כתב באשל אברהם מהגאון מבוטשאטש, סלקתי ברגל כלאחר יד צואה בבית הכסא שהיה חשש שידבק במנעלים של אחד מבני בית המדרש, והרי זה לכולי עלמא היתר גמור. ואין זה כחטא בשביל שיזכה חבירו [שבת ד.], כי גם זכות עצמו בזה, שאם יהיה הצואה במנעל במקום מגולה יהיה העון על כל בני בית המדרש. ומכל שכן דהוי כגרף של רעי. ע״ש. (באר יעקב – קרויזר – סקס״ה)

תרסג) שם אסור להוציאם וכו׳. כתב הטור (דף ר״ה ע״א שיטה ב׳), בחצר אחר שאינו דר שם אסור להוציאו. נ״ב: נראה לי דאם הוא מלא ואי אפשר לפנות עליו מותר להוציאו. מגן אברהם ז״ל (ס״ק נ״ט). (יד אהרן – הגה״ט)

תרסד) שם אסור להוציאם וכו׳. במגן אברהם (סקנ״ט) אסור להוציאם וכו׳. פירוש, דתנן [קכא.] כופין קערה וכו׳ ועל צואה של קטן, שקלי וטרי בהגמ׳. וכתבו הרי״ף [מה:] והרא״ש [פרק ט״ז סימן י״א] אוקימנא בצואה [של] תרנגולים בשביל קטן שלא יוזק בה ובחצר אחרת, אבל בצואה של תרנגולים ושל אדם באותו חצר מותר לכבדה, ומותר לטלטל אותה. אם כן כל החילוקים הוא בין אותה חצר לחצר אחרת. אבל גרסתינו הוא בגמרא לחלק בין צואת אדם לצואת תרנגולים, צואת אדם מותר לטלטל להדיא משום שמוכן לכלבים, והא דתנן כופין קערה אבל להוציא אסור מיירי בצואת תרנגולים. וק״ל. (בגדי ישע)

תרסה) שם אסור להוציאם וכו׳. וכתב המג״א (סקנ״ט), נראה לי דאם הוא מלא ואי אפשר לפנות עליו מותר להוציאו ולהחזירו. ע״כ. ופשיטא דמותר להביאו לכתחילה, כיון דאפילו להוציאו ממקום שאינו דר שם מותר, כל שכן להביאו לכתחילה. ולכאורה משמע דהתיר אפילו בלי נתינת מים לתוכו, אלא דבסעיף קטן ס״א משמע להדיא דאף כדי לפנות עליו בעי נתינת מים, ועל כרחך גם כאן כוונתו על ידי נתינת מים, וכן משמע דברי הרב ז״ל [ש״ע הגר״ז סעיף ע״ב-ע״ג]. ועיין בנתיב חיים.
(תהלה לדוד – סקל״ח)

תרסו) שם אסור להוציאם וכו׳. וכתב המג״א (סימן ש״ח ס״ק נ״ט), דאם הוא בחצר אחרת מותר להוציאו לאשפה לצורך לפנות. והנה זהו עיקר דין חזרה, אלא שהמג״א הוצרך לבאר דשרי לטלטלו מחצר לאשפה, אף על גב דאין כאן משום היתר גרף כיון שעומד במקום שאינו דר שם, וגם יש כאן טלטול מוקצה שמטלטלו מלא, ואפילו הכי שרי. ובגליון יד אפרים פירש דברי המג״א באין לו מים, וזה אינו, דאם כן אין כאן היתר משום דצואת אדם ראוי לכלבים. (חזון איש – סימן מ״ח סק״י)

תרסז) שם ואם ירא מפני התינוק שלא יתלכלך בה מותר לכפות עליה כלי. וקשה פשיטא, הלא פסקינן [סימן ש״י ס״ר] דלא כרבי יצחק [מג.], וכלי ניטל אף לדבר שאינו ניטל בשבת כבר נישנת בכמה דוכתא. ואמר אדוננו מורנו ורבנו [רבי יהונתן אייבשיץ] דקמשמע לן ד[אף] על גב דהכלי נמאס בזה שיכפה על הצואה, והוה אמינא דאסיר משום דלא חזי עוד להשתמש בו והוי מבטל כלי מהיכנו אסור, קמשמע לן. וק״ל.
(מתוק מדבש)

סעיף לה

תרסח) סעיף לה אף על פי וכו׳ אלא אם כן נתן לתוכם מים. כתב הבית יוסף (שיטה ל״ח), והשיב דחזו

הערות וציונים

283. נדפס לעיל אות תרנ״ו. **284.** נדפס לעיל אות תרנ״ח.

אוצר ההלכה

לבהמות וכו׳. נ״ב: ולפי זה היכא דנמאס הכלי כל כך עד שלא יהיו ראויין לבהמה אסור להחזירן. רש״ל ([ים של שלמה] פרק ה׳ דיו״ט סימן ד׳). (שיירי כנסת הגדולה – הגב״י סקי״ז)

תרסט) שם אף על פי שמותר להוציא וכו׳ אסור להחזירם אלא אם כן נתן לתוכם מים. כתב הבית יוסף (דף ר״ה ע״א שיטה י״ט), וכשהוא מחזירו נותן בו מים ומחזירו וכו׳. נ״ב: והרמב״ם [פכ״ה הכ״ד] לא הזכיר כלל לא בפרק ההוא [פרק כ״ה] ולא בפרק שלאחריו האי דנתינת מים, ואולי כהרא״ש ז״ל [ביצה פ״ה סימן א׳] סבירא ליה, וכתירוץ הגאון מהר״י אבוהב ז״ל [בביאורו לטור סימן תקי״ח ד״ה מותר, ומובא בבית יוסף כאן], דסבר דלעולם בשלא לצורך עסקינן, ואפילו הכי התירו לו להחזירו על ידי מים, שאם לא כן לא היה מוציאו לאשפה כדי שלא יפסיד את כליו ויניחנו שמה. ואם כן מצינו לומר שכל שהוא בבית ובמקום המשתמר יש לו דין ממש (מכלי) [ככלי] שמלאכתו לאיסור, וכדאמרינן. ומכל מקום הדברים סתומים, וצ״ע למה השמיט הרמב״ם ז״ל דין דנתינת מים, ולמה לא פירש החילוק אם ישנו בין בית לאשפה. ספר הזכרונות ([זכרון תשיעי פ״א] דף נ״ז [ע״א]). (כנסת הגדולה – הגב״י)

תרע) שם אף על פי שמותר להוציא וכו׳ אסור להחזירם אלא אם כן נתן לתוכם מים. כתב הבית יוסף (דף ר״ה ע״א שיטה ל״א), ונראה שיש להשיב וכו׳. נ״ב: ולא נהירא אלא העיקר כדברי הרשב״א [ביצה לו: ד״ה וכשהוא] ורבנו ירוחם ז״ל [נתיב ד׳ ח״א דף כ״ט ע״ד]. רש״ל ([ים של שלמה] פרק ה׳ דיו״ט סימן (ג׳) [ד׳]). (שיירי כנסת הגדולה – הגב״י סקט״ז)

תרעא) שם אף על פי שמותר להוציא וכו׳ אסור להחזירם אלא אם כן נתן לתוכם מים. ואפילו שלא לצורך, כי כשאמרו ככר או תינוק הוא לטלטל דבר שלא התירו לו הוצאה או הכנסה, כגון גבי מת שהרי היה אסור לטלטלו אלא על ידי ככר או תינוק, אבל בכאן כבר התירו משום גרף של רעי שהיה כאן להוציאו לאשפה, ואם לא יתירו לו החזרה על ידי נתינת המים לא יוציאנו כדי שלא יפסיד את כליו כשיוציאם לאשפה ויניחם שם. והקשה הרשב״א [ביצה לו: ד״ה וכשהוא] מה הועיל בנתינת מים לתוכו, והלא כשנותן אותן המים כגרף הם ואינם ראויים לכלום, והיאך יטלטל הכלי המאוס מחמתן, והמים חזרו להיות כעביט, והשיב דחזו לבהמות. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

תרעב) שם אף על פי שמותר להוציא וכו׳ אסור להחזירם אלא אם כן נתן לתוכם מים. ובגמ׳ [ביצה לו:] הכי איתמר, גרף של רעי מותר להוציאו לאשפה, וכשהוא מחזירו נותן לתוכו מים ומחזירו. מה שלא אמר ובחזרה נותן לתוכו מים, או ונותן לתוכו מים ומחזירו, לאשמועינן מה שכתב רבנו ירוחם [נתיב ד׳ ח״א דף כ״ט ע״ד] הובא בבית יוסף, וכתב הרב מג״א [ס״ק ס״א] שכן פסק בים של שלמה [ביצה פ״ה סימן ד׳], דדוקא לצורך כדי להוציא בו צואה מותר, אבל בלאו הכי אסור. וזה שאמר כשהוא מחזירו, רצונו לומר כשיצטרך להחזירו. אי נמי לאשמועינן דדוקא כשאינו מחזירו מיד הוא שצריך נתינת מים, אבל אם מחזירו מיד אין צריך, כמו שכתב המג״א [סק״ס]. (נהר שלום – סקט״ז)

תרעג) שם אף על פי שמותר להוציא וכו׳ אסור להחזירם אלא אם כן נתן לתוכם מים. כתב הבית יוסף, ונראה שיש להשיב כי כשאמרו ככר או תינוק וכו׳, ואם לא יתירו לו החזרה וכו׳. עיין בדברי הרב מג״א (סימן ש״ח סק״ז). ודוק. (ידיו של משה)

תרעד) שם אף על פי שמותר להוציא וכו׳ אסור להחזירם אלא אם כן נתן לתוכם מים. ועיין בבית יוסף שכתב בשם רבנו ירוחם ז״ל [נתיב ד׳ ח״א דף כ״ט ע״ד] דהיינו כשמחזירו לצורך להוציא בו מי רגלים, דאם לא כן אסור לטלטלו אפילו יש בתוכו מים, דלא אמרו ככר וכו׳. ע״כ. וכן כתב הגאון מהר״י אבוהב [בביאורו לטור סימן תקי״ח ד״ה מותר] בשם הרשב״א ז״ל [ביצה לו: ד״ה וכשהוא]. אלא שהרא״ש ז״ל שם [פ״ה סימן א׳] לא חילק בזה. ונראה שיש ליישב, דהא דלא אמרו ככר וכו׳, הוא לטלטל דבר שלא התירו לו טלטול, אבל בכאן כבר התירו להוציאו לאשפה, ואם לא יתירו לו החזרה על ידי נתינת מים לא יוציאנה. עכ״ל הבית יוסף. והנה לדעת מהר״י אבוהב ז״ל מבואר דלא התירו אלא חזרה. ועיין בקרבן נתנאל בריש פרק משילין [שם אות ד׳] כתב טעם אחר לדברי הרא״ש ז״ל, דכשיש בו מים לא מאיס, וכלי הוא ליתן בו מים לבהמתו. ודבריו אינם מובנים לי, דאם היה ריקן בין השמשות ולא היה בו מים לבהמתו, נימא מיגו דאתקצאי לבין השמשות וכו׳, דומיא דכלים המוקצים שנשברו, במג״א (סקי״ט, עיין מה שכתבתי סק״ז)[285]. (ואפשר דהוי כגמרו בידי אדם). ובלי זה קשה לדעת הרב קרבן נתנאל, דאפילו אין בו מים, נימא הואיל וחזי ליתן בו מים. ולדעת הבית יוסף שהביא המג״א (ס״ק כ״ח) דבשברי כלים בעינן דוקא לכסויי ביה מנא (עיין מה שכתבתי סק״כ)[286], אם כן פשיטא דגם במוקצה מחמת מיאוס בעינן דוקא חזי לכסויי ביה מנא, כמבואר מפשטא דגמ׳ ([שבת] דף מ״ו ע״א). ולדעת המג״א שם, על כרחך לומר דגרף ועביט לאו להכי קיימא ליתן בהם מים לבהמתו, רק שהמים שבהן עדיין ראויין לבהמה, כמו שכתב הרשב״א ז״ל, והיינו להשקותן בכלי אחר. ועל כל פנים אין בזה כדאי לדחות דברי הרשב״א ומהר״י אבוהב ז״ל ובית יוסף וים של שלמה [ביצה פ״ה סימן ד׳] והמג״א [ס״ק ס״א]. והטעם לדעת הרא״ש ז״ל משום דהתירו סופן משום תחילתן כמו שכתב מהר״י אבוהב ז״ל ולא התירו אלא חזרה, או להוציא המי רגלים כמו שכתב הרב רבנו ירוחם ז״ל. ולכאורה הרב רבנו ירוחם ומהר״י אבוהב ז״ל בתרתי פליגי, דהרב רבנו ירוחם ז״ל לא סבירא ליה לחלק בין חזרה בין להביא לכתחילה, וסבירא ליה דלהוציא בו מי רגלים שרי אף להביא לכתחלה, ושלא לצורך אסור אף חזרה. ומהר״י אבוהב ז״ל סבירא ליה דחזרה מותר אף שלא לצורך, ולכתחילה אסור אף

הערות וציונים

285. נדפס לעיל אות רכ״ה. **286.** נדפס לעיל אות ש״ל.

אוצר ההלכה

להוציא בו מי רגלים. והמג״א שהתיר (בס״ק נ״ט) להביא לכתחילה כדי לפנות עליו, עיין מה שכתבתי בסעיף קטן שלפני זה[287] לכאורה היינו כרבנו ירוחם ז״ל לגמרי ואף לקולא. ואם כן שלא לצורך אסור אף חזרה. אלא דנראה דאזיל לשטתו (בס״ק ס״א), דאף אי נימא דהרא״ש ז״ל התיר שלא לצורך, לאו היינו מטעם מהר״י אבוהב ז״ל דהתירו סופן משום תחילתן ולא התירו אלא חזרה, אלא הטעם הוא דהא דלא אמרו ככר וכו׳ לא שייך בכלי. ולפי זה אפילו להביא לכתחילה שלא לצורך שרי על ידי נתינת מים.

(תהלה לדוד – סקל״ט)

תרעה) שם אף על פי שמותר להוציא וכו׳ אסור להחזירם אלא אם כן נתן לתוכם מים. שראויים לשתיית בהמה כשהם בגרף. ודוקא כשצריך לפנות הקילו משום כבוד הבריות, והוא הדין אם צריך לחזור ולהוציא בה צואה היום. ויש מתירין להחזיר לבית בכל ענין על ידי נתינת מים לתוכן, אף על פי שאין צריך לחזור ולפנות ולא להוציא בהם צואה, ויש להחמיר. מכל מקום במקום הפסד שאם יניחנו באשפה יגנב יש לסמוך ולהתיר בכל ענין. ובעודו בידו מותר להחזירו לדברי הכל בכל ענין אף בלי נתינת מים, כדין מוקצה כל זמן שהוא בידו מותר לטלטל לכל מקום שירצה, כמו שנתבאר לעיל [בסעיף י״ג], ולפי מה שנתבאר שם שטוב להחמיר, הוא הדין כאן טוב ליתן לתוכו מים אף בעודו בידו. תניא [ש״ע הגר״ז סעיף ע״ד].

(באר יעקב – קרויזר – סקס״ו)

תרעו) שם אסור להחזירם אלא אם כן נתן לתוכם מים. עיין חלוקי סברות בבית יוסף. מיהו צריך עיון דהא קיימא לן [סימן ש״י סעיף א׳] כרבי שמעון דלית ליה אפילו מוקצה מחמת מיאוס. ויש לומר דמשום הכי (בעים מינ׳) [בעינן מים], דהא אפילו כלים שמלאכתן להיתר שלא לצורך כלל אסור לטלטלן, כדלעיל סעיף ד׳. (גור אריה הלוי – סק״ט)

תרעז) שם אסור להחזירם אלא אם כן נתן לתוכם מים. עיין מגן אברהם [סק״ס] מביא בשם הב״ח [סוף אות כ׳] הטעם, משום דמאיס כל כך דלא חזי אפילו לכסוי מנא, ולהכי אף דקיימא לן [סימן ש״י סעיף א׳] במוקצה מחמת מיאוס כרבי שמעון, היינו במנורה דנפט דעדיין ראוי ולא בטל שם כלי מיניה, מה שאין כן זה בטל שם כלי מיניה. ואם כן, איני יודע מה קאמר (בס״ק ס״א): ולי נראה דלא קשיא מידי דכלי שרי, כמו (שכתבתי) [שכתוב] לעיל סעיף ה׳. [ע״כ]. ולא היא, שם איירי בכלי שמלאכתו לאיסור דשרי לצורך גופו ומקומו, ומהני הככר או תינוק לאפילו מחמה לצל. מה שאין כן זה שבטל שם כלי מיניה, מדלא חזי אפילו לכסויי בו, והוי כאבנים גופייהו, פשיטא דקשיא מה מהני המים. ולשיטת הרא״ש [ביצה פ״ה סימן א׳] על כרחנו לבא לתירוץ מהר״י אבוהב [בביאורו לטור סימן תקי״ח ד״ה מותר], שהתירו סופו משום תחילתו, עיין בבית יוסף. (בית מאיר)

תרעח) שם אלא אם כן נתן לתוכם מים. כתב המג״א (ס״ק ס״א), ולי נראה דלא קשיא מידי דכלי שרי וכו׳. דהמקשה סבירא ליה ד[לא] הוי כמו כלי שמלאכתו לאיסור, דניטל לצורך גופו ומקומו ולכך מותר גם כן על ידי ככר או תינוק, כמו שכתוב לעיל (סעיף ה׳) דהוי כלי. אבל א״א [אני אומר] דלא שרינן לטלטל לצורך גופו ומקומו דהוי כמו אבן, ואם כן אסור לטלטל על ידי כיכר או תינוק. (מתוק מדבש)

תרעט) שם אלא אם כן נתן לתוכם מים. כתב המג״א (ס״ק ס״א), לתוכם מים וכו׳, ולי נראה דלא קשיא מידי דכלי שרי וכמו שכתוב לעיל סעיף ה׳. [ע״כ]. וכתב התוספת שבת [סקצ״ב] עליו, ולא הועיל כלום בתקנתא, דהא הרא״ש עצמו [פרק כ״א סימן ב׳] מסיק וכתב אהא דאמרינן לא אמרינן ככר ותינוק אלא למת בלבד [קמב:], לא יפה עושין הנוהגין לטלטל המנורה על ידי ככר ותינוק. עכ״ל. והא הוי נמי כלי, ואפילו הכי לא מהני. אלא על כרחך דעיקר הטעם הוא, דלא אמרו ככר ותינוק אלא [ב]דברים המוקצים בגופם כמו מת, על זה אמרו דלא אמרינן היתר זה אלא גבי מת, אבל כלי שמלאכתו לאיסור שיש לו היתר לצורך גופו ומקומו, מותר גם כן על ידי ככר ותינוק אפילו מחמה לצל. וגרף של רעי מיקרי גם כן מוקצה מחמת עצמו, ודאי דלא מהני ככר ותינוק כמו גבי מנורה. וזה תימה על המג״א האיך טעה בזה.

ולא ידעתי למה דחה דברי האי גאון ז״ל בדברים בעלמא, אלא הטעם הוא מה שיש לו היתר לטלטל מקילינן השתא לטלטל מחמה לצל על ידי ככר ותינוק, מה שאין כן מנורה שאין לו שום היתר לטלטל, לא מהני ככר ותינוק. בפרט דאנן פסקינן [סימן ש״י סעיף א׳] במוקצה מחמת מיאוס כרבי שמעון, אלא שזה מאוס ביותר, די שנתיר על ידי ככר ותינוק, אבל מכל מקום צריך להצטרף סברת המג״א לזה מפני שהוא כלי, דאם לא כן וכי עדיף האי שהוא מאוס מאבנים וצרורות שאינן מאוס[ים]. וק״ל. (בגדי ישע)

תרפ) שם אלא אם כן נתן לתוכם מים. והקשה הבית יוסף ז״ל הא לא אמרו ככר ותינוק אלא למת בלבד [קמב:]. תירץ המג״א ז״ל [ס״ק ס״א] לכלי מותר. ואינו נראה, דוקא התם תורת כלי עליו, אבל הכא דנמאס אין עליו תורת כלי. ונראה לי דוקא ככר ותינוק דלא שייך לאותו דבר הוי הערמה, אבל מים לא הוי הערמה כיון דשייך לכלי. (אברהם יגל)

תרפא) שם אלא אם כן נתן לתוכם מים. כתב המג״א (ס״ק ס״א), ועיין שם [בב״י] בשם מהר״י אבוהב [בביאורו לטור סימן תקי״ח ד״ה מותר] שהקשה הלא לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד כמו שכתוב סימן שי״א [ס״ה], ועיין שם שנדחק. [ע״כ]. עיין בבית יוסף שכתב, דמשום הכי מהני בגרף של רעי נתן מים אף על גב דלא אמרו ככר או תינוק אלא למת, שאני הכא שבתחילה היה מותר להוציאו. ולא ידעתי למה כתב שהוא דוחק, הלא סברא זו גופא כתבו התוס׳ בסוף פרק נוטל [קמג. ד״ה רבא] גבי תמרי

הערות וציונים

287. נדפס לעיל אות תרס״ה.

באר הגולה **לו** [ח]**אין עושים גרף של רעי לכתחלה, דהיינו להביא לפניו דבר שעתיד לימאס כדי להוציאו לכשימאס,** [ו]**ואם עבר ועשאו מותר להוציאו:**

ח. [ביצה] שם ובדף כ"א [ע"ב, רמב"ם הלכות שבת פרק כ"ה הלכה כ"ד ופרק כ"ו הלכה י"ג, רי"ף ביצה כ., רא"ש שם פ"ה סימן א']: ו. הרמב"ם בפרק כ"ה [שם ושם]:

אוצר ההלכה

דפרסייתא, דמשום הכי מהני התם אגב רפתא, לפי שאיסורן נעשה בשבת ולא היה אפשר לטלטלן תחילה. ע"ש. והכא נמי כיון דההוצאה היה בהיתר ועכשיו נעשה האיסור להחזיר, שפיר מהני אגב המים. והיא סברא נכונה וברורה. (חבל יוסף – גנזי חיים)

תרפב) שם אלא אם כן נתן לתוכם מים. המג"א (ס"ק ס"א), הביא דברי הבית יוסף שהקשה בשם מהר"י אבוהב [בביאורו לטור סימן תקי"ח ד"ה מותר], הלא לא אמרו ככר או תינוק רק למת בלבד [קמב:]. ותירץ הבית יוסף [בשם מהר"י אבוהב] כיון דהתירו להוציאו, אם לא יחזירו לא יוציאו, דירא שמא יגנב. והמג"א כתב דהוא דוחק. ולי בלאו הכי צ"ע, דאם כן התירו סופן משום תחילתן, ולמה לא חשבו בביצה (דף י"א ע"ב) גבי דברים שהתירו סופן משום תחילתן. ואף שיש לתרץ זה כמו שכתבתי ריש סימן ש"א [סק"ד][288], אך הרי המג"א (סק"ס) כתב, דבעודו בידו ודאי מותר להחזירו, ואם כן לא שייך להתיר משום דאם כן לא יוציאו, דהרי אפשר שלא יניחו מידו. ואך העיקר תימה דמה לנו במה שלא יוציאו. וצ"ע.

והמגיא הביא בשם הים של שלמה [ביצה פ"ה סימן ד'] דכשצריך לפנות עליו שרי להחזירו. ועיין בלבושי שרד [סק"פ] דדוקא עם מים, כיון דאפשר על ידי מים. ובעניי לא אבין, דהרי הוא כלי לפנות עליו, ולמה יהיה מוקצה, ואין שייך לומר מוקצה מחמת מיאוס רק היכא דעל ידי מאיסתו אין משתמש בו, אבל כאן דמלאכתו לדבר מיאוס, למה לא יוכל להחזירו אף בלא מים. ובבית יוסף ראיתי בשם רבנו ירוחם [נתיב ד' ח"א דף כ"ט ע"ד] שכתב וז"ל: וכשהוא מחזירו, פירוש כשמחזירו להוציא בו צואה, דאם לא כן אסור לטלטלו. והיה נראה לפרש דגם מה שאמרו בגמרא [ביצה לו:] דאסור להחזירו בלא מים, לא איירי בכלי שמפנה עליו, רק בגרף העשוי להוציא בו צואה, דזה לא מיקרי כלי להיתר, דהרי אף הצואה אינו מותר להוציא רק מטעם מיאוס, אבל מוקצה הוא, הוא הדין הכלי שמוציא בו הצואה, אבל הכלי שמפנה עליו למה לא יוכל להחזירו, ואף באין צריך לפנות עכשיו הרי אפשר שיצטרך לפנות עליו. ואך מלשון הפוסקים לא משמע כן, ואולי בש"ס יש גם כן לפרש דאירי שודאי לא יצטרך היום אל הכלי. ואולי יש ליישב בזה דברי המג"א דמתרץ קושיית הבית יוסף, דאף דלא התירו ככר או תינוק רק למת [קמב:], כלי שרי, כמבואר סעיף ה', והקשו עליו התם בכלי שמלאכתו לאיסור דיש היתר לכלי עצמו לטלטל, לכן הותר בככר ותינוק, אבל כאן אין שום היתר לטלטל והוי מוקצה מחמת גופו, בזה לא אמרו דמהני ככר וכו', כמו שכתב הט"ז [סימן ש"א סק"ה]. ולפי מה שכתבתי ודאי ניחא דהרי אם יצטרך הכלי, ודאי מותר לטלטל אותו, אם כן לא גרע מכלי שמלאכתו לאיסור. אכן לא ראיתי מי שיעורר בזה וצ"ע, שוב ראיתי בנתיב חיים כמו שכתבתי. (גנזי חיים – סק"ב)

סעיף לו

תרפג) סעיף ל"ו שם אין עושים גרף של רעי וכו'. עיין בבית יוסף, שבסעיף זה נקט המחבר חומרא דהרא"ש [ביצה פ"ה סימן א'] ובסעיף שאחר זה נקט חומרא דתוס' [שם לו: ד"ה תיתי]. (גור אריה הלוי – סק"י)

תרפד) שם אין עושים גרף של רעי לכתחלה וכו'. עיין בשלחן ערוך לקמן סוף סימן של"ח בזה, ולהרב ברכי יוסף שם [סק"ג] ומה שיש לעמוד בענין זה. ובדברי הרב ברכי יוסף דלשם, קבעתי אני עני מקום בחידושי על הש"ס [ספר סעדו לבכם] (ביצה דף ל"ו ע"ב) בעובדא דבי רחיא דאביי וכו' [ד"ה וחזה הויית], לך נא ראה ותרוה צמאונך אם תאוה נפשך לידע.

(אמר המגיה: אם מותר לטלטל מעות להצניען מפני הלסטים, עיין בספר זכור ליצחק (סימן ק"ג) ומהר"ח פלאג'י בספר רוח חיים (אות ד')[289]. יעויין שם פוסקים המצויינין בז"ה, יעויין שם ובספר בני יוסף ([בסוף הספר, בתשובה ממהר"י לומברוזו בעל זרע יצחק] סימן ה'). יע"ש). (יוקח נא – סק"ח)

תרפה) שם אין עושים גרף של רעי לכתחלה וכו' ואם עבר ועשאו מותר להוציאו. וכתב בספר שבילי דוד, עיין בית יוסף הוכיח כן מדאמר אין עושין לכתחלה, צ"ע באין מבטלין איסור לכתחלה אסור דיעבד. עכ"ל. והמעיין בבית יוסף יראה דאין הוכחתו מתיבת "לכתחלה", רק דאם נימא דאסור להוציאו, מה הפסד בעשייתו, וכוונתו דהא עיקר האיסור דאין עושין גרף של רעי לכתחלה הוא משום דאסור לגרום לכתחלה שיטלטל ויוציא דבר המאוס, אבל אם נימא דאסור להוציא, אם כן לא עביד שום איסור, ומה הפסד אם יעשה גרף של רעי. ודו"ק.
(ילקוט הגרשוני – סק"ה)

תרפו) שם גרף של רעי וכו'. אמרינן בריש פרק משילין [ביצה לה:] ונותנין כלי תחת הדלף. והקשה בגמ' [שם לו.] לרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל, אמאי נותנין, ותירץ בדלף הראוי. ויש לתמוה דהוה ליה למימר וליטעמיך דכלי ניטל אף לדבר שאינו ניטל הא קא מבטל כלי מהיכנו, דכהאי גוונא פריך התם בשבת [מג.] ושני ליה בדלף הראוי, והך דמבטל כלי

הערות וציונים

288. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ששי בסימן ש"א אות צ"ח. **289.** נדפס לעיל אות ו'.

לז במקום דאיכא פסידא מותר להכניס מטתו אצל גרף של רעי ולקבוע ישיבתו שם כדי להוציאו:

באר הגולה

ז. שם [ביצה לו:] בעובדא דאביי

וכרבה וכפירוש התוספות [שם ד"ה תיתי] והרב המגיד בפרק כ"ה [שם, בשם המפרשים]:

אוצר ההלכה

מהיכנו הוא מוסכם אליבא דכולי עלמא, כמו שכתבו התוס' [שם ד"ה בעודן עליו הראשון]. ועוד הקשה הרב כסף משנה בפרק כ"ה [הלכה כ"ד] כיון דאם נתן מותר לטלטלו אינו מבטל כלי מהיכנו.

ויש ליישב לקושיות אלו, דהש"ס התם סלקא דעתיה דיש מוקצה לחצי שבת, שכן תירץ לו קסבר מותר לטלטלו, מכלל דמעיקרא סלקא דעתיה דאסור לטלטלו משום דיש מוקצה לחצי שבת, וכן כתבו התוס' (שם). ואם כן מתחילה כשנפלו המים שאינם ראויים שעדיין לא נעשה גרף של רעי כבר הוקצה, ואף שאחר כך נעשה גרף של רעי, ומשום הכי תירץ לו בדלף הראוי. ובהכי אתי שפיר מה שהקשה הטור (סימן של"ח) על הרמב"ם [שם] שכתב דמיירי בדלף הראוי, והקשה עליו שהרי בפרק כירה הקשה למאן דאמר מבטל כלי מהיכנו, ותירץ בדלף הראוי. ולמה שכתבתי אתי שפיר, שמה שהקשה התם הוא בחושבו שיש מוקצה לחצי שבת ותירץ לו לפי דבריו. וסבירא ליה להטור כסברת הראשונים שהביא הר"ן ז"ל [שבת סו: ד"ה דאי] דלפי שעה לא מיקרי מבטל כלי. (יד המלך)

תרפז) שם כדי להוציאו לכשימאס. כתב במג"א (ס"ק ס"ב), הלשון אינו מדוקדק וכו'. לע"ד בדקדוק היטב כתב כן, ולפי דברי המגיד משנה שהביא בבית יוסף וז"ל: כתב הרמב"ם [פרק כ"ו הלכה י"ג] אף על פי שאין עושין גרף של רעי לכתחילה, אם עבר ועשאו מותר להוציאו. עכ"ל. וכתב הרב המגיד [פרק כ"ה הכ"ד] דדייק הכי מדאמרינן אין עושין וכו', ואם לא היה מותר להוציאו מה הפסד יש בעשייתו. עכ"ל. הרי דאסור לעשות לכתחלה משום דאחרי כן יהיה מותר להוציאו ואם כן דברי המחבר מדוקדקים היטב. (חמד משה – סקי"ט)

תרפח) שם כדי להוציאו לכשימאס. והט"ז [סקכ"א] ומג"א ז"ל [ס"ק ס"ב] כתבו כגון מזמן גוי בשבת. יע"ש. ותמוהים דבריהם, דהא פסק לקמן [סימן שכ"ה סעיף א'] דמותר לזמן גוי בשבת. ועוד דמלת כדי אינה מובנת. ונראה לי דמקור דין זה הוא סוף פרק נוטל [קמג.] גבי גרעיני ארמייתא דקאמר רב הונא עביד להו גרף של רעי, ופירש רש"י עושה אותם צוברן כדי שיהיו גרף ויוציא אותם. והך מזמן לגוי לא הוי גרף של רעי, משום דאפשר דליכא שיורי כוסות כלל, ולא מיקרי עושה לכתחלה, ועוד דאיהו לא עשה כלום ונעשה ממילא. (אברהם יגל)

תרפט) שם כדי להוציאו לכשימאס. וכתב הט"ז (סקכ"א), ולשון כדי להוציאו פירוש שסומך על זה שלבסוף יוציאנו. ע"כ. וכוונתו דאף שאין עיקר העשיה בשביל שיוציאנו, אם רק סומך על זה שלבסוף יוציאנו אסור. וזה נראה גם כן כוונת המג"א (ס"ק ס"ב) שכתב, דאפילו לא עשה כדי להוציאו אסור, והיינו שסומך על זה שיוציאנו. אבל אם אין דעתו כלל להוציאו גם לדעת המג"א מותר. ואפשר דהיינו טעמא דלא חיישינן לשיורי כוסות כמו שכתב המג"א, כיון שאין דעתו להוציאו, ועיין לבושי שרד [סקפ"א]. וטעם שאין עושין גרף לכתחלה, כתב המגיד משנה [פרק כ"ה הלכה כ"ד] כיון דאם עשאו מותר להוציאו, לכן לא יעשה שלא יבוא לידי כך. ובאין דעתו להוציאו כיון שבהיתר עשאו פשיטא דמותר אחר כך להוציא. וכן כתב הרב ז"ל ([ש"ע הגר"ז] סוף סעיף ע"ה).

ולכאורה משמע דכל היכא דמותר להוציא גרף, היינו אף אם אפשר להוציאו מן הצד או כלאחר יד, לא הטריחוהו ויכול להוציאו כדרכו. ועל פי זה יש להסתפק בגרעינין שאינן ראויין לבהמה, שפירש הרמב"ם ז"ל (בפרק כ"ו הלכה ט"ז) זורקן בלשונו לאחריו אבל לא לפניו, שאין עושין גרף לכתחילה. דלכאורה אם יש לפניו טבלא או מפה מותר לזורקן לפניו דהא יהיה יכול לנערם אחרי כן שזה היתר גמור, ואחר כך יהיה מותר להוציאו כדרכו כיון שבהיתר עשאו. אלא דאי הכי נימא בכל גרף דאם דעתו להוציאו מן הצד או כלאחר יד מותר לעשות לכתחלה, ואחר כך יכול להוציאו כדרכו. וצ"ע [ועיין אליה רבה ס"ק ס"ב][290]. (תהלה לדוד – סק"מ)

תרצ) שם כדי להוציאו לכשימאס. לאו דוקא, אפילו לא עשה כדי להוציאו אסור. מג"א [ס"ק ס"ב]. ועיין (בא"א) [במשבצות זהב] [סקכ"א] דגם דעת המחבר כן, ומה שכתב כדי להוציאו, הוא משום סיפא דאפילו הכי אם עבר ועשה מותר. ובתניא [ש"ע הגר"ז סעיף ע"ה] פסק דאם אין דעתו מתחלה שיוציאנו מותר לעשות כן לכתחלה. (באר יעקב – קרויזר – סקס"ז)

סעיף לז

תרצא) סעיף ל"ז במקום דאיכא פסידא. אבל אי ליכא פסידא אסיר, אפילו כשהגרף נעשה מאליו דומיא דעובדא דריחיא [ביצה לו:], או (לאותו) [כאותו] מעשה שכתב הבית יוסף, אדם אחד שרתחה חבית של צבע שלו והיה יוצא כל הצבע ונשפך לארץ. אבל הרא"ש ז"ל [ביצה פ"ה סימן א'] כתב דהיכא שהגרף נעשה מאליו שרי, משמע דלא שאני בין היכא דאיכא פסידא לליכא פסידא. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

תרצב) שם במקום דאיכא פסידא מותר להכניס מטתו וכו'. הרמב"ם השמיט דין זה, ותמה עליו הרב המגיד פרק

הערות וציונים

290. תוספת זו מההשמטות לספר.

באר הגולה

ח. שבת נ' [ע"א]: ט. שם ברש"י [ד"ה מכניס]: ט*. רש"י שם ד"ה והוא שייחד:

לח [ח]מכניס אדם מבעוד יום מלא קופתו עפר ומייחד לו קרן זוית, ועושה בו כל צרכיו בשבת, כגון ליטול ממנו [ט]לכסות צואה או רוק וכיוצא בזה, אבל אם לא יחד לו קרן זוית [ט*]בטל אגב עפר הבית ואסור לטלטלו: הגה. ולכן מותר ליקח פירות הטמונים בחול, כי אין מומו עפר מוקצה (בית יוסף סוף סימן שי"ח בשם שבלי הלקט [סימן ק"כ]):

אוצר ההלכה

כ"ה [הלכה כ"ד], ועיין מה שכתב מרן [בבית יוסף ובכסף משנה שם], ובמה שכתבתי לקמן סימן של"ח [סק"ג] בס"ד.
(ברכי יוסף – סק"ג)

תרצג) שם מותר להכניס מטתו. כתב הבית יוסף (דף ר"ה ע"ב שיטה ל"ו), (דאלו במקום שאדם) [אם הוא במקום שאין אדם] מקפיד מותר להכניס מיטתו וכו'. נ"ב: מצאתי כתוב למהר"ם מטיוולי: אמר משה, משמע מדבריו שרוצה להוכיח מזה שאפילו היה הגרף בחצר שהוא במקום שאין אדם מקפיד, שרי להוציאו על ידי שיכניס שם מטתו. וזה מבואר בביטול, דדוקא בבית הוא דשרי להוציאו משם אף על פי שאינו דר שם עכשיו על ידי שיקבע שם דירתו, דלא מוכחא הערמתו, אבל חצר שאינו מקום דירה לא עלה בלב שום אדם מעולם להתיר, דמנכרא הערמתו. והא לך לשון הראב"ד בהשגות [פרק כ"ה הלכה כ"ד], ואם הוא בבית שאינו דר שם ואם יעשה בו לכלוך אין קפידא, אם יש לו לחוש להפסד יכניס שם מטתו כדי שיהיה לו הלכלוך גרף של רעי ויהא מותר לשפוך לחוץ כמעשה דבי ריחייא דאביי [ביצה לו:]. ועל זה כתב הרב המגיד שדברים ברורים הם. עכ"ל. (יד אהרן – הגב"י)

תרצד) שם מותר להכניס מטתו וכו'. כתב הבית יוסף (ע"ב שיטה מ"א), וכתב הרב המגיד ז"ל [פרק כ"ה הכ"ד] [שהם דברים ברורים] וכו'. נ"ב: ומכל מקום נראה שאם מכניס שם שלחנו, צריך לאכול שם או לשכב על מטתו, אבל אינו רשאי להכניס שם מטתו או שלחנו כדי להוציא הגרף, שהרי נעשה מקום שראוי להקפיד עליו, ואחר כך מיד יחזור ויוציא מטתו ושלחנו, דאין זה מן הראוי, דאין לך הערמה גדולה מזו. רש"ל שם ([ים של שלמה ביצה פ"ה] סימן ה'). (שיירי כנסת הגדולה – הגב"י סקי"ח)

תרצה) שם מותר להכניס מטתו וכו'. היינו כשאין שם דירה, שאילו היה שם דירה אפילו לא היה שם הפסד שרי, ועוד אין צריך לשים מטתו שם הא בלאו הכי הוא מקום שמקפידים עליו. בית יוסף.

ולקבוע ישיבתו. כגון מטה לשכב או שלחן לאכול, אבל ישיבה גרידא לא חשיבא להוציא הגרף על ידי כך, דאמרינן ליה קום פוק, כיון דמעיקרא לא היה יושב שם ועכשיו נכנס דרך עראי. בית יוסף. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

תרצו) שם מותר להכניס מטתו וכו'. לשכב עליו או להכניס שלחנו לאכול שם. מג"א [סקס"ד]. והוא הדין שאר כלי תשמיש כגון ספריו ללמוד בהם. תניא [ש"ע הגר"ז סעיף ע"ן].

אם היה שרץ מת בגינה ומגיע ריח רע לבית מותר לטלטלו ולהשליכו. מנחת שבת [סימן פ"ח סק"פ] בשם תשובת לב חיים [ח"ג סימן פ"א]. (באר יעקב – קרויזר – סקס"ח)

סעיף לח

תרצז) סעיף ל"ח מכניס אדם וכו'. עיין סימן תצ"ח (סעיף י"ז) מבואר יותר. (חמד משה – סק"ב)

תרצח) שם מכניס אדם מבעוד יום מלא קופתו עפר. בהבית יוסף פה איתא, כתב בתשובת הרשב"א [ח"ה סימן רט"ז] וששאלת אם מותר לקנח בעפר בשבת למי שאין לו מים לתפילה. ודאי מותר לקנח בעפר תיחוח. (ודאמרינן) [מדאמרינן] (דף צ"ה ע"א) דאסור לכבד הבית משום שמא ישוה גומות ולא נקט טעמא משום טלטול. ע"כ. וכתב הבית יוסף, ומיהו התוס' [שם ד"ה והאידנא] והרא"ש ז"ל [פ"י סימן ג'] כתבו בהמצניע דכיבוד אסור מפני שמזיז עפר ממקומו, ואם כן אסור לטלטל עפר אלא אם כן יחד לו קרן זוית, כדאמרינן מכניס אדם מלא קופתו עפר וכו'.

ובודאי למשמעות פירוש רש"י שם (דף נ' ע"א) שכתב והוא שיחד לו קרן זוית, דהוי כמוכן ועומד לכך, אבל נתנו באמצע ביתו למדרס רגלים, הרי הוא בטל לגבי קרקעית הבית ומוקצה ואסור. תמוהים הדברים, ואיני יודע איך מיישב הרשב"א מימרא זו, אם לא בדוחק גדול מאוד דדוקא מה שמכניס עפר מן החוץ, כל שלא יחד לו קרן זוית אלא זרקו בידים במקום מדרס הרגלים הוא דבטל לקרקע הבית והוא מוקצה, מה שאין כן העפר שבבית ממילא בלא הכנסה הוכיח דסתמא עומד לכסות בו צואה ואינה מוקצה, כמו קיטמא שמבואר סימן (שי"א) [ש"י] [סעיף ח'] דסתמא עומדת לכסות. אבל תימה לי הוכחתו, מדנקט טעם איסור כיבוד משום גזירה דאשווי גומות ולא מטעם איסור טלטול מוקצה. הא אין זה אלא טלטול מן הצד דשרי, כדאיתא סימן שי"א (סעיף ח') וכדמבואר בבית יוסף (ריש סימן ש"ח) בלשון זה, ואפילו אם אינו נוגע בו זה נקרא טלטול מן הצד ואסור כל שהוא צריך לדבר האסור. [שוב ראיתי דלשון הבית יוסף שתולה טלטול מן הצד בנגיעה בגוף המוקצה. ומשום הכי היה פשוט לו דכיבוד עפר אינו אלא טלטול מן הצד. אבל אינו עיקר, שהרי זה לשון תוספות (שבת (קי"ג) [קכג.] תוך ד"ה האי פוגלא): ואי בשכח, מאי טעמא דמאן דאסר, אפילו טלטול גמור שרי וכו' בצריך למקומו במעות שעל הכר וכו' ומכל שכן טלטול מן הצד. הרי בהדיא דאף בלי נגיעה בדבר המוקצה קרי להו טלטול גמור. ואם כן אף בכיבוד הוי טלטול גמור, ומן הצד אינו אלא כשנעשה ממילא או שלא כדרך טלטול],

אוצר ההלכה

אבל בכיבוד הבית הא אין צריך להעפר (שמכבר) [שמכבד] אלא להמקום שיהיה נקי, ולמה ליתסר הטלטול דמן הצד. מה שאין כן לקנח בהעפר שהוא טלטול להדיא, פשיטא דיש לומר שאסור.

ובזה נמי תמוה לי הבית יוסף שכתב, ומיהו התוס׳ והרא״ש כתבו בהמצניע דכיבוד אסור מפני שמזיז עפר ממקומו, ואם כן אסור לטלטל עפר. כנראה סובר מה שכתבו מפני שמזיז עפר ממקומו משום הטלטול הוא. וזה אינו למאי דקיימא לן טלטול מן הצד לא שמיה טלטול לצורך דבר המותר, זולת במת מפני שהוא לצורך דבר האסור, כדאיתא בתוס׳ דף מ״ג ע״ב [ד״ה דכולי עלמא], וכדכתבו בעצמם דף ל״ט [ע״א] ד״ה מפני שמזיז עפר, לפירוש ר״ת, וסבר רב יוסף דטלטול מן הצד שמיה טלטול. אבל הברור שהתוס׳ והרא״ש בפרק המצניע כוונו לפירוש רש״י בפרק כירה [שם ד״ה שמא] שבהזזת עפר פעם הוי חופר גומא ופעם אשווי גומא כדנאמר שם בגמרא. אבל הטלטול עפר משום מוקצה, מודו דלדידן שרי בכיבוד מפני שאינו אלא מן הצד. וצ״ע. (בית מאיר)

תרצט) שם מכנים אדם מבעוד יום מלא קופתו עפר וכו׳. ודוקא בהכניס בכוונה, אבל אם הכניס סתם אסור, כמו שכתב לקמן סימן תצ״ח [סעיף י״ז]. עוד איתא בירושלמי ביצה (פ״א ה״ג) דאפר כירה אין מוכן אלא למצות כיסוי דם אבל לא לדבר אחר. ועיין בבלי ביצה (דף ח׳ ע״ב). וצ״ע בזה. (תוספת ירושלים)

תש) שם ומייחד לו קרן זוית. דהוי כמוכן ועומד לכך. אבל נתנו באמצע ביתו למדרס רגלים, הרי הוא בטל לגבי קרקעית הבית ומוקצה ואסור. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

תשא) שם ומייחד לו קרן זוית וכו׳. וביחוד לשבת אחת סגי, דאי אפשר בענין אחר, שהרי אם כיסה פעם אחת אין ראוי לכסות עוד פעם אחרת. (בגדי ישע)

תשב) שם ומייחד לו קרן זוית וכו׳. עיין מה שכתבתי (בס״ק כ״ט)[291] דלהרשב״א ז״ל [ח״א סימן תשנ״ז] בעי יחוד לעולם, ולהר״ן ז״ל [כג. ד״ה ונשאל] סגי ביחוד לשבת אחת. ועיין תוספת שבת (ס״ק צ״ו) שכתב דגבי עפר לא שייך יחוד לעולם כיון שאינו אלא לכסות בו רוק או צואה, ואם כסה בו פעם אחת תו לא חזי כלל לכסות בו פעם אחרת אלא בעפר אחר, ואם כן כל מועט ומועט שבו אינו חזי אלא לשבת אחת בלבד. ע״כ. וזה אינו נראה, דמה יעשה לדעת הרשב״א ז״ל דבכל מידי בעי יחוד לעולם. וזה לשון הרשב״א ז״ל (בסימן תשנ״ז): אין זה יחוד המתיר עד שייחדנו לשבתות ולא לשבת זו בלבד, וכקופת עפר שמיחד לה מקום להיות מוכנת לצרכו. ע״כ. מבואר דגם בעפר שייך ובעי יחוד לעולם. אלא דנראה דלהר״ן ז״ל על כרחך צריך לומר כמו שכתב התוספת שבת, דאם לא כן מאי מקשינן כמאן כרשב״ג, אימא דמיירי ביחוד לעולם. (עיין מה שכתבתי ס״ק כ״ט). (תהלה לדוד – סקמ״א)

תשג) שם כגון ליטול ממנו. כתב הרב משנה ברורה (ס״ק קמ״ג), ובענין שאין בו משום עשיית גומא, דהיינו שיטול בשוה וכו׳. נ״ב: ולע״ד קשה שיטול בשוה מכל העפר לכיסוי טיפת רוק. וגם לומר דאיירי בעפר תיחוח דוקא שיחזור מאליו, לא משמע כן לקמן סימן תצ״ח (סעיף י״ז). ע״ש. ולכאורה נראה דכיון שהעפר מונח בבית בקרן זוית והוא גבוה שם כעין הר לא שייך ביה לא חפירה ולא אשוויי גומות. ושוב ראיתי סברא זו בבאר היטב לקמן סימן תצ״ח (ס״ק י״ח) בשם העט״ז. ע״ש. והוא ט״ס וצריך לומר: הט״ז (שם ס״ק י״ח). ע״ש.

[**אבל** לכאורה מדברי הר״ן בהלכות (דף י״ח ע״א מדפי הרי״ף [ד״ה מיהו]) שכתב שבקמח ובפירות אין משום גומא, משמע דבעפר גם כשנמצא בתיבה וכיוצא יש בו משום חופר גומא. ואמנם הירושלמי [שבת פ״ג ה״ג] דמייתי הר״ן מיניה איירי לענין קמח, מכל מקום אין לומר דנקט קמח משום הירושלמי והוא הדין בעפר, שהרי נקט בדבריו גם פירות אף שלא הוזכרו בירושלמי. וצ״ע. הערת הגאון רבי אהרן מאזוז שליט״א].

[**ואולי** כוונת הרב משנה ברורה שכתב שיטול בשוה, רצונו לומר שיטול את הבולט מלמעלה וישווה פני העפר, וכן כוונתו לקמן (סימן תצ״ח ס״ק פ״ט) וכדברי הט״ז שם (ס״ק י״ח). ע״ש. ועם כי לשונו דחוק מוטב לסבול דוחק הלשון מדוחק הענין. ובזה ניחא קושית ידידנו הרב הכותב [הרב אהרן מאזוז] עליון למעלה נר״ו בסמוך, דהר״ן מיירי שאין עשוי כמין הר אלא שטוח בתיבה, ואם היה עפר שייך ביה גומא. הערת הגאון רבי דקל כהן שליט״א].
(מרן ראש הישיבה שליט״א – הערות איש מצליח שעל המשנה ברורה)

תשד) שם בטל אגב עפר הבית וכו׳. כתב בספר נזירות שמשון, דאם יש לו רצפה של אבנים או נסרים שרי. וק״ל.
(ארחות חיים – ספינקא – סקכ״ב)

תשה) שם בטל אגב עפר הבית וכו׳. אם יש רצפת אבנים או נסרים שרי. רבי עקיבא איגר [סקט״ז] בשם נזירות שמשון. (באר יעקב – קרויזר – סקס״ט)

תשו) שם הגה ולכן מותר ליקח וכו׳. עיין בברכי יוסף [סימן שי״א סק״ה][292] שאין לסמוך על זה, דהשבלי הלקט [סוף סימן ק״כ] עצמו כתב דאם אינו רוצה לסמוך על היתר זה תוחב סכין. ע״ש. (באר יעקב – קרויזר – סק״ע)

תשז) שם בהגה פירות הטמונים בחול. הוא הדין אותן פלעשער [בקבוקים] עם שכר שטומנים בחול, מותר להוציאן אפילו טמונים בחול. שו״ת אבן [ה]שוהם (סימן (כ״ג) [נ״ג]). ובלבד שיהא העפר תיחוח כל כך בענין שאין בו משום עשיית גומא. תניא [ש״ע הגר״ז סעיף ע״ז]. (באר יעקב – קרויזר – סקע״א)

---

291. נדפס לעיל אות תע״א. **292.** נדפס לקמן בסימן שי״א אות רנ״ג.

באר הגולה

לט [א]אסור לטלטל בהמה וחיה ועוף, ואף על פי כן [ב]מותר לכפות את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו בו, [ג]ובעודם עליו אסור לטלטלו:

א. הרב המגיד בפרק כ"ה [מהלכות שבת הלכה כ"ה] מהא דשבת קכ"ח [ע"ב] בברייתא: ב. שם במשנה: ג. שם בגמרא דף מ"ג [ע"א]:

אוצר ההלכה

סעיף לט

תשח) סעיף ל"ט אסור לטלטל בהמה וכו'. כתב ריא"ז סביב הרי"ף סוף פרק מפנין [נא. אות ג'] גבי בהמה שנפלה לבאר, שאם אי אפשר להביא לה כרים וכסתות שרי להעלותה בידים, משום דצער בעלי חיים דאורייתא ואין לחוש לשבות דרבנן. (שו"ת בית דוד – סימן קט"ז)

תשט) שם אסור לטלטל בהמה וחיה וכו'. מכאן נראה איסור באותם הכלבים הקטנים שהנשים משתעשעים בהם, אם לא שנאמר שכיון שהם מיוחדים לכך להשתעשע ולהתחמם בהם בימות החורף דלא הוו מוקצים, דומיא דהכדור ואיסקאק"י כדלקמן בסימן זה [סקי"ב][293]. וכן נראה מדברי רבנו שמשון הביאם המרדכי פרק כירה [סימן שט"ז]. מכל מקום המרדכי דחה שם דבריו, והכי מסתבר, דלא יהא אלא משתמש בבעלי חיים דאסור כדלעיל סימן ש"ה (סעיף י"ח). (גור אריה הלוי – סקי"א)

תשי) שם אסור לטלטל בהמה וחיה ועוף. ובתשובת חתם סופר (סימן ק'), מי שפגע בקן ואם יושבת על הבנים ביום שבת קדש, מוטב שלא ליטול הבנים ולא ישלח האם. ע"ש. (פתחי תשובה)

תשיא) שם אסור לטלטל בהמה חיה ועוף. עיין בשו"ת חתם סופר (חאו"ח סימן פ"ב), שכתב דחכמים העמידו דבריהם אפילו במקום השבת אבידה שהוא מצות עשה, דהיכא דלדידיה אסור, גם לאחר אסור.

ועיין שם (בסימן ק'), במי שפגע קן ציפור והאם יושבת על הבנים בשבת קדש דהוא מוקצה, דאסור לשלוח האם כדי לקיים המצוה. וכתב שם, דהמתחסד בזה אין רוח חכמים נוחה הימנו. יעו"ש. ועיין בשו"ת מור ואהלות (באוהל ברכות והודאות אות כ'), מה שהעיר בדברי החתם סופר הנ"ל ממהרי"ט קדושין (דף כ"ט סוף ע"ב), ומדרש רבה קהלת ז' [פסקא י"ח]. יעו"ש. ועיין בספר מנחת פתים (דף ס"ז ע"ב [או"ח סימן תרנ"ה]) שכתב דלדברי שער המלך (פ"ב מהלכות יו"ט הלכה י"ח) היה מקום להתיר, כיון דמקיים המצוה תיכף בשעת שילוח. ועיין בשו"ת ספר יהושע (חאו"ח סימן (י"ט) [י"ח]) שכתב גם כן דטלטול מוקצה לצורך מצוה מותר כל שהטלטול במצוה גופא. יעו"ש[294]. (ארחות חיים – ספינקא – סקכ"ג)

תשיב) שם אסור לטלטל בהמה וחיה ועוף וכו'. כתב הבית יוסף (שיטה נ"ד), דאפרוחים ושום בהמה וחיה ועוף וכו'. נ"ב: התרנגולין שבביתו מותר בשבת לצוד אחריהן וליטלן. רש"ל בתשובה (סימן יו"ד). והוא היפך ממה שכתב הרב המגיד [פכ"ה הכ"ה]. ועיין ט"ז (ס"ק כ"ב) ובספר הלכות קטנות (ח"א סימן (ר"ע [מ"ה]). (יד אהרן – הגב"י)

תשיג) שם אסור לטלטל בהמה וחיה ועוף וכו'. לפי שאינם ראויים לשום דבר. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

תשיד) שם אסור לטלטל בהמה וחיה ועוף וכו'. אפילו לצורך גופו ומקומו, דלא אתמר הך כללא אלא במידי דהוי כלי, אבל מידי דלא הוי כלי לא שרינן ליה. הרב מהר"ם בן חביב בעל גט פשוט בתשובותיו (כתיבת יד סימן י"). (ברכי יוסף – סק"ד)

תשטו) שם אסור לטלטל בהמה וחיה ועוף וכו'. עיין להרב ברכי יוסף [סק"ד][295] שהביא משם מהר"ם בן חביב בכתיבת יד [סימן י'] דאסור לטלטל אפילו לצורך גופו ומקומו, דלא אתמר הך כללא אלא במידי דהוי כלי, אבל במידי דלא הוי כלי לא שרינן. ע"כ. והוא פשוט לע"ד, לפי מה שכתב רמ"א (לעיל סעיף ז') דכל דבר שאינו כלי אסור לטלטל אפילו לצורך גופו כל שכן לצורך מקומו. ומטעם זה לא אשכח המג"א שם [סקי"ח] היתר למה שמטלטלין נר של חלב, אלא דסוברים דהפתילה נחשב כלי, ומותר לטלטל לצורך גופו ומקומו. אלא דעם כל זה שדא עליהם נרגא, וכתב דטועים הם, דאף על פי כן אינו מותר אלא כשצריך לדבר היתר וכו'. יע"ש. וגם מהר"ח אזולאי כתב במחזיק ברכה [סק"ו][296] לאסור משם הרב מר וקציעה ז"ל. ויעויין להרב זכור לאברהם (ח"ג דף מ"ט ע"א וע"ב [סוף אות השי"ן ערך שבת]). שוב ראיתי להרב חקרי לב (סימן נ"ט), דעמד בחקירה זאת של מהר"ם בן חביב (כתיבת יד, שהביא הרב ברכי יוסף), והביא ראיה מדברי התוס' בבא מציעא (דף מ"ו ע"ב בד"ה ופירי נמי) שכתבו, דשור ופרה חיים נחשבו כלי לפי שמשתמש לטעון משוי ולחרוש. ושוב מצא להלכות קטנות (ח"א סימן מ"ה) דהביא ראיה זאת גם כן להתיר בהמה חיה ועוף לצורך גופו ומקומו, כיון דהוי כלי. יע"ש. ומעתה ממילא יובן מה שהביא מהר"ח אזולאי לאסור בזה משם מהר"ם בן חביב, דאיהו סבר דליכא ראיה מדברי התוס' (אלא) [אלה], דלא כתבו כן דהוי כלי אלא לגבי שור וחמור וגמל וסוס דראויין למלאכה, אבל שאר בהמות וחיה ועוף דלא הוי כלי ודאי דאסור וכמו שכתב הרב חקרי לב שם אחרי זה לדחות דברי הלכות קטנות. אלא דהדרי בי, דהרי מלשון מהר"ם בן חביב שהביא הרב ברכי יוסף על לשון מרן מוכח דמהר"ח אזולאי ראה בגוף התשובה (כתיבת יד) דמהר"ם דעתו היה לאסור אף בשאר בהמות כשור וכיוצא, וכסתמיות לשון השלחן ערוך דאיירי בכל דבר. הלכך מוכרחים אנו לומר דמהר"ם סובר

הערות וציונים

293. נדפס לקמן אות תשצ"ח. **294.** וכן פסק בחזון עובדיה שבת (ח"ג עמוד קכ"ה). **295.** נדפס באות הקודמת. **296.** נדפס לקמן אות תת"מ.

אוצר ההלכה

דאין ראיה מדברי התוס׳ הנזכרים לעיל, דדוקא גבי קנין כתבו התוס׳ דנחשב הבהמה לכלי אבל לא לענין שבת, וכמו שכתב הרב חקרי לב שם אחרי זה, ודלא כהלכות קטנות. יע״ש.

אמנם מה שדחה שם הרב חקרי לב קודם לזה דברי הלכות קטנות ז״ל, מטעם דלדברי כולם לא חשיבי כלי כי אם שור וחמור וגמל וסוס שראויין למלאכה מה שאין כן שאר בהמה חיה ועוף, היפך דברי הלכות קטנות וכו׳. נלע״ד דאין זה קושיא, דאיירי הלכות קטנות שם במטלטל בהמה חיה ועוף לתינוק לצחק בו בשבת, ומבואר שם דעתו דקרי ליה כלי בשביל שלוקח לצחק בו התינוק, דכבר נראה שנרגש שם בתשובה דלא חשיב כלי אלא שור וחמור וכדומה, דראויין למלאכה, אלא דחשיב למה שנשאל עליו כלי בשביל מה שלוקחו לצחק בו התינוק. יעויין שם בגוף תשובת הלכות קטנות ותראה דדעתו היה כמו שכתבתי. ואם דעת הרב חקרי לב שם היא לומר דזה לא חשיב כלי במה שהוא צורך לצחק בו התינוק, לא היה לו לדחות דברי הלכות קטנות בלשון הזה דמדברי כולם יוצא דלא חשיב כלי וכו׳, דזה לא קשיא להלכות קטנות וכאמור.

ואם תאמר דעדיין קשה על הלכות קטנות, כיון דכבר מודה הוא ז״ל דבלא זה דבעי לתינוק לצחוק בו לא חשיב כלי העוף, אם כן (איפוא) [איפוא] איך חשיב ליה כלי במה שנצרך עתה בשבת לצחוק בו, והלא מדברי הש״ע ורמ״א בסימן זה לעיל (סעיף כ״א וסעיף כ״ב) מבואר דדבר שאינו כלי ובעי ליה בשבת לאיזה דבר, אף על פי שחשב עליה מבעוד יום אסור, אלא אם כן ייחדה לכך לעולם למאן דאמר, או שיעשה שום מעשה של תיקון בה מבעוד יום למאן דאמר. גם זה לא קשיא על הלכות קטנות, דאולי יסבור דחיה ועוף הוי מידי דאורחיה לצחק בם התינוק, וכהאי גוונא כבר כתב השלחן ערוך שם דביחוד לשבת אחת סגי. ואף על גב דשוב הביא השלחן ערוך ז״ל מחלוקת בזה, אולי דסובר הלכות קטנות להלכה כסברא ראשונה שהביא בסתם להתיר היכא דאורחיה בהכי, כגון אבנים לפצוע בם אגוזים, דביחוד לשבת אחת סגי. ועוד דכבר הרב זכור לאברהם (ח״א אות השי״ן מערכת ב׳ [דף קט״ו ע״א]) הביא דברי תשובת הלכות קטנות בזה הלשון: ועיין עוד בסימן ש״ח (סעיף ט״ל) דאסור לטלטל בהמה חיה ועוף, ועיין הלכות קטנות (ח״א סימן מ״ה) דאם מיוחד לצחק בו התינוק שרי לטלטלן. יע״ש. ע״כ. הא קמן דהלכות קטנות איירי במיוחד מאז ומקדם לצחוק בו התינוק. וכן נראה מבואר בגוף תשובת הלכות קטנות שם דבהכי איירי, ולכך הוא דחשיב ליה הלכות קטנות שם לכלי. וממילא נוכל לומר דבכגון דא דנדון הלכות קטנות גם מהר״ם בן חביב הנזכר לעיל יודה דשרי לטלטל. נמצא דלא זכיתי להבין מה היתה כוונת הרב חקרי לב שם במה שדחה דברי הלכות קטנות, וכמדובר. ועיין להמרדכי סוף פרק כירה [סימן שט״ז], ובהגהות מרדכי שם [סימן תנ״ו], ובהגהות אשרי שם [פ״ג סימן כ״א].

ולמאי דלא מצא הכרע שם הרב חקרי לב לומר דבהמה לא מקרי כלי לענין שבת, אנא זעירא מצאתי קצת ראיה לומר דלא חשיב כלי מהא דפסקו הר״י בעל הטורים והשלחן ערוך (לעיל סימן ש״ה סעיף י״ט), גבי בהמה שנפלה לאמת המים, דמביא כרים וכסתות ונותן תחתיה משום צער בעלי חיים, אף על פי שמבטל כלי מהיכנו. ופסק שם המג״א [סקי״א], דאין לעלותה בידים, אף על פי דאפשר שימות ואיכא צער בעלי חיים דהוא דאורייתא, דאין לנו לדמות גזירות רז״ל זו לזו. והרב אליה רבה שם [סקי״ח] התיר בכהאי גוונא דאפשר שימות. והרב ערך השלחן שם [סק״ו][297] מסיק לאסור כדעת המג״א. ומעתה מה כל החרדה הזאת בין האחרונים, וגם מה כל החרדה דהר״י בעל הטורים והשלחן ערוך להתיר לבטל כלי מהיכנו שהוא אסור, כמו שכתב בטור וש״ע (לקמן סימן ש״י סעיף ו׳). והלא אם הבהמה חשיב כלי אלא דהוי כלי שמלאכתו לאיסור דשרי לטלטל לצורך גופו ומקומו כמו שכתוב לעיל (סעיף ג׳), יש למצוא היתר בפשיטות להוציא את הבהמה מתוך אמת המים, והוא שיניח עליה ככר או תינוק או שום דבר שמותר לטלטל, ושוב יעלנה, כמו שכתבו השלחן ערוך והמג״א לעיל (סעיף ה׳), והיא תשובת הרא״ש [כלל כ״ב סימן ח׳ ד״ה המין הרביעי], הביא דבריו הבית יוסף שם, דכלי שמלאכתו לאיסור שרי לטלטל בכהאי גוונא אפילו מחמה לצל. ואפשר דגם החולקים שהביא שם הבית יוסף, דסברי לאסור היפך דעת הרא״ש, יודו בהך דינא דבהמה שנפלה לאמת המים דשרי למיעבד בה כהך תיקון ולא לעבור על איסור ביטול כלי מהיכנו וכיוצא. ויעויין להט״ז [סק״ד] ולהרב אליה רבה [סקי״ג] לעיל שם (סעיף ה׳). אלא ודאי דמכאן יש ראיה דכל הפוסקים סוברים דבהמה לא חשיב כלי ואפילו שור וחמור וכיוצא, מדלא חילקו בהכי בדין בהמה שנפלה לאמת המים, והרי הוא כמבואר.

ועיין להט״ז ז״ל [סקכ״ב] שתמה על מה שכתב בתשובת רש״ל (סימן יו״ד), דהתרנגולים שבביתו מותר בשבת לצוד אחריהם וליטלן, דעל מה סמך להתיר טלטול המוקצה, אף על גב דשרי לדעתיה הצידה היינו למקום שמשתמרין וכו׳, ואילולי נאמר דט״ס הוא מה שכתוב וליטלן, לא ידעתי ליישבו, ועל כן אין לסמוך בהיתר טלטול בזה, ולענין צידה עיין סוף סימן שט״ז. ע״כ. גם לשם סוף סימן שט״ז כתב בקיצור מ״ש בתשובת רש״ל וחלק עליו. יע״ש. ותימה על הט״ז דלא מצא ישוב ליישב דברי מהרש״ל אם לא בהניח ט״ס בדבריו, והלא כבר מצינו לו חבר למהרש״ל במקצת, הוא השלטי גבורים אשר סביב הגהות מרדכי [סימן תס״א], הביא דבריו רמ״א ז״ל בדרכי משה לקמן (סוף סימן שט״ז) זה לשונו: ובהגה״ה אלפסי אסר ליקח אווזים ותרנגולים וחיות שיש לאדם בתוך ביתו, כגון צביים שמגדל בביתו, אבל בהמות מותר, כגון פרות ורחלים ושאר בהמות מותר, וחתול אסור ליקח בשבת, וכן הוא בתוספתא [פרק י״ג הלכה ה׳]. עין רואה דלא אסר אלא משום צידה, אבל משום איסור טלטול לא איכפת ליה. והוא תנא דמסייע

הערות וציונים

297. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו׳ בסימן ש״ה אות ק״פ.

אוצר ההלכה

ליה למהרש"ל. שוב מצאתי להרב מאמר מרדכי שם בסוף סימן שט"ז (סקי"ג) דנרגש כזה על לשון רמ"א ז"ל דלשם, דקאמר דאסור לתופסם משום צידה, דבלאו הכי תיפוק ליה משום דמוקצים הם כמ"ש הכא, ונדחק לומר דלאו דוקא רצונו לומר לתופסם, אלא רצונו לומר לצודן להכניסם במקום צר, ועוד יש לומר דהאי לתופסם רצונו לומר (לרדותם) [לדדותם] בצווארם ובצדדיהן שלא בהגבהה מן הארץ, דשרינן ליה לעיל סימן ש"ח [סעיף מ']. יע"ש וק"ל. ומהתימה על המג"א שם (סוף סימן שט"ז) דהביא תשובת מהרש"ל הלזו, ולא נרגש מכל זה. וגם תימה רבתי על הרב זרע אמת (בראשון סימן ל"ח בהגה) דעשה עצמו כאילו לא ידע מדברי הט"ז שבסימן זה וסוף סימן שט"ז, וגם לא מדברי המג"א ז"ל דלשם. יע"ש. וק"ל. ועיין מה שכתב הרב בית דוד (סימן קט"ו)[298]. (יוקח נא – סק"ט)

תשטז) שם אסור לטלטל בהמה וחיה ועוף וכו'. עיין בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן פ"ב)[299], דאפילו עופות המצפצפים בקול נאה בכלוב ועומדים לכך אפילו הכי אסור לטלטלם. יעו"ש. (ארחות חיים – ספינקא – סקכ"ד)

תשיז) שם אסור לטלטל בהמה וחיה ועוף וכו'. ועיין בית יוסף שכתב מקורו מהא דאמרינן (דף מ"ג ע"א) דבעוד האפרוחים על הסל אסור לטלטלו וכמבואר במחבר אחרי זה. וכן כתבו התוס' (בדף מ"ה ע"ב [ד"ה הכא]) דאף אפרוח שראוי לשחק בו תינוק מוקצין הם כגרוגרות וצימוקים. ע"כ. (ומכאן הוציא הרב ז"ל [ש"ע הגר"ז] מה שכתב בריש סעיף ע"ח). ומה שכתבו התוס' כגרוגרות וצימוקים, היינו למאן דאמר התם מודה רבי שמעון בבעלי חיים שמתו שאסורין, (ולשיטתם דהיכא דאינו יושב ומצפה אף בלא דחיה בידים אסור לרבי שמעון. עיין מה שכתבתי סימן רע"ט סק"ח[300]), אבל למה דפסקינן דאף בעלי חיים שמתו מותרין, ומחתכין נבלה לפני הכלבים אפילו (ברואה) [בריאה], וכן השוחט לחולה מותר לבריא אפילו בחלה בשבת, כמו שכתוב בסימן שי"ח, עיין שם במג"א (סק"ד), על כרחנו דלא דמי לגרוגרות וצימוקים, דהתם דחייה בידים ואמרינן בהו הואיל ואתקצאי וכו', אבל בבעלי חיים לא אמרינן הכי. והנה בבהמה חיה ועוף הטהורין אין בהם אלא משום מוקצה מחמת איסור שחיטה ובשול. ועיין תוס' (דף י"ט ע"ב ד"ה (הנו) [הני]). אבל בבהמה חיה ועוף הטמאין, לכאורה נראה דהוי מוקצה מחמת גופו שאינו ראוי לכלום, ואין עליו לא תורת כלי ולא תורת מאכל אדם. ועיין בבית יוסף (בריש הסימן) שכלל בכלל השלישי בעלי חיים עם אבנים ועצים וקורות ועפר וחול ומת, ואפשר שכוונתו לבעלי חיים הטמאין כמו שכתבתי. ונפקא מינה בכל זה דלכאורה במוקצה שאינו ראוי כגון אבנים ועפר אמרינן מיגו דאתקצאי וכו', אפילו היכא דלא דחייה בידים (ועיין מה שכתבתי לקמן סימן ש"י סק"ב[301]), ולפי זה בעלי חיים טמאין שמתו אין מחתכין אותם לפני הכלבים. אבל לכאורה גם בטמאין דחזי לתשמיש אדם, רק דבשבת אסור להשתמש בבהמה הוי רק מוקצה מחמת איסור. וצ"ע. (תהלה לדוד – סקמ"ב)

תשיח) שם אסור לטלטל בהמה וחיה ועוף וכו'. הא דבהמה חיה ועוף הטהורין הוו מוקצה. נראה דהוו מוקצה מחמת איסור אינו זבוח. וכן כתב רש"י ז"ל בחולין (דף י"ד סוף ע"ב ד"ה אבל), ועיין תהלה לדוד (סקמ"ב)[302]. (תהלה לדוד ח"ג – סימן ס"ז)

תשיט) שם אסור לטלטל בהמה וחיה ועוף וכו'. עיין שו"ת ר"ח אור זרוע (סימן פ"ב), דאפילו עופות המצפצפים בקול נאה בכלוב ועומדים לכך, אפילו הכי אסור לטלטלם. יעו"ש. ועיין תוס' שבת (דף מ"ה ע"ב ד"ה הכא). יעויין שם היטב. (מנחת פתים)

תשכ) שם אסור לטלטל בהמה וחיה ועוף וכו'. אפילו עוף שראוי לשחוק בו תינוק הבוכה אסור לטלטלו. תוס' שבת (דף מ"ה [ע"ב ד"ה הכא]), הגהת רבי עקיבא איגר [סקי"ז], תניא [ש"ע הגר"ז סעיף ע"ח]. עיין בברכי יוסף [סק"ד][303] בשם מהר"ם בן חביב דאפילו לצורך גופו ומקומו אסור, דלא התירו רק בכלי, וזה אינו כלי. ובהלכות קטנות ([ח"א] סימן מ"ה) מתיר לטלטל לשחק בו תינוק, דמתוספות בבא מציעא (דף מ"ו ע"ב ד"ה פירי) נראה דקרי לשור כלי, דכל שעושין בו איזה דבר ומייחדין אותו לכך מיקרי כלי, והא דמדדין עגלים ולא מגביהין משום שהוא שלא לצורך גופו ומקומו, אלא לצורך עצמו של איסור, אבל לשחק התינוק מותר. עכ"ד. ועיין בנזר ישראל [סימן י' ליקוטי רימ"א אות י"א], דמהר"ח אור זרוע (סימן פ"א) מתיר לטלטל עופות המצפצפים בקול נאה בכלובן, כיון שבני אדם נהנים בקולם לאו מוקצה הם. ע"כ. והמנחת פתים[304] כתב בשם ר"ח אור זרוע (סימן פ"ב) דאפילו עופות המצפצפים אסור לטלטלו[305]. עיין בחתם סופר (סימן פ"ב) דגם משום השבת אבידה אסור. (באר יעקב – קרויזר – סקע"ב)

תשכא) שם אסור לטלטל בהמה וחיה ועוף וכו'. ולענין הלכה אם מותר לטלטל עופות המצפצפים בקול ערב או לא, שהדבר שנוי במחלוקת בין המהר"ח אור זרוע שמתיר, ובין הרא"ש שאוסר, נראה ודאי דנקטינן כדברי הרא"ש לאסור לטלטלן, הואיל והרא"ש פוסק מפורסם אחד המיוחד מעמודי ההוראה, והוא רב מובהק בהוראה. וכעין מה שכתב מרן הבית יוסף (א"ח סימן ס"ו בד"ה כתב בעל המנהיג), בענין המחלוקת שבין המנהיג [מובא בטור שם] נגד הרשב"א [ח"א סימן קפ"ה] אם הכהן הקורא קריאת שמע רשאי להפסיק לעלות לספר תורה, שאנו אין לנו אלא דברי הרשב"א (שפסק לאסור) שרב מובהק הוא. ע"ש. וכן יש לומר במחלוקת של המהר"ח אור זרוע נגד הרא"ש. וכמו שכתב גם כן

הערות וציונים

298. נדפס לעיל אות תש"ח. **299.** והתשובה שם היא מדברי הרא"ש. **300.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד' בסימן רע"ט אות קמ"א. **301.** נדפס לקמן בסימן ש"י אות ע"ח. **302.** נדפס באות הקודמת. **303.** נדפס לעיל אות תשי"ד. **304.** נדפס באות הקודמת. **305.** התשובה בשו"ת מהר"ח אור זרוע בסימן פ"א, היא מדברי מהר"ח אור זרוע, ושם כתב שנראה לו להתיר, ובסימן פ"ב הובאה תשובת הרא"ש שדעתו לאסור, דלא פלוג רבנן בבעלי חיים. ע"ש. ולענין הלכה, עיין בשו"ת יביע אומר (ח"ה סימן כ"ו אות ג') שהאריך בזה, וכן כתב בספרו הבהיר חזון עובדיה - שבת ג', ונדפס כאן בסמוך אות תשכ"א.

אוצר ההלכה

מרן החבי״ב בספר דינא דחיי (עשין מ״ט דף ס״ג ע״ג) לענין מחלוקת הרא״ש נגד דברי הריא״ז (רבינו ישעיה אחרון ז״ל [מובא בשלטי הגבורים יבמות כא. אות ה׳]), דנקטינן כהרא״ש, כיון שהוא פוסק מפורסם יותר, וממימיו שותים כל בני ספרד. ע״ש. וכיוצא בזה כתב בשו״ת חוט השני (סימן י״ב ד״ה ומיו), שהלכה כהרא״ש [כלל ל״ב סימן ג׳] נגד הריב״ש [ח״א סימן רמ״ב], אף על פי שהריב״ש אחרון, כיון שרבינו הרא״ש הוא עמוד ההוראה יותר מהריב״ש. ע״ש. ושוב ראיתי בשו״ת אבני נזר (חאה״ע סימן נ״ו אות י׳) שכתב גם כן שיש לפסוק כדעת הרא״ש, שהוא מרא דתלמודא טפי ממהר״ח אור זרוע. ע״ש. וגם מסתבר טעמיה דהרא״ש בנדון דידן שיש להחמיר במוקצה של בעלי חיים דחמיר משאר מוקצה, כמו שכתבו התוס׳ ריש ביצה (ב. בד״ה דילמא). ע״ש. ואפשר שגם מהר״ח אור זרוע חזר בו, אחר שקיבל תשובת הרא״ש אליו. ועיין בשבת (מה:) דפרכינן אהא דאמר רבי יוחנן אין מוקצה לרבי שמעון אלא שמן שבנר הדולק, ומי אמר רבי יוחנן הכי, והא בעו מיניה דרבי יוחנן קינה של תרנגולת מהו לטלטל בשבת, אמר להו כלום עשוי אלא לתרנגולים. (הילכך הוה ליה כלי שמלאכתו לאיסור ואסור, אלמא אית ליה מוקצה. רש״י). ומשני, הכא במאי עסקינן דאית ביה אפרוח מת (שמת בשבת ולא הוה דעתיה מאתמול ליתנו לכלבים. רש״י). וכתבו התוס׳ שם, הכא במאי עסקינן דאית ביה אפרוח מת, פירש ה״ר יוסף דלא נקט אפרוח חי משום דחי חזי לשחק בו תינוק כשבוכה. ואין נראה, דהא לעיל (מג.) בההיא דכופין את הסל לפני האפרוחין שיעלו וירדו, משמע שאסור לטלטל וכו׳, אלא ודאי דבעלי חיים מוקצין הן כגרוגרות וצימוקין ומקצה אותן לגמרי גם מן הכלבים וכו׳. ע״ש. וכן כתב בתוס׳ הרא״ש שם. ועיין בתוס׳ ישנים שם, שהוסיפו, והא דלא קאמר באפרוח חי משום דאפשר להפריחו. ע״כ. וכן כתב בחידושי הריטב״א שם. וכן הוא במרדכי (סוף פרק כירה סימן שט״ז) וז״ל: כופין את הסל לפני האפרוחין, פירוש לצורך מקומו. משמע דאפרוחין מוקצין הן, והיינו טעמא משום דבעלי חיים מוקצין כגרוגרות וצימוקים. ורבינו שמשון פירש דדוקא בנולדו בו ביום, דאם לא כן הוו חזי לשחק בהן תינוק הבוכה. ודבריו אינם עיקר. ובתוס׳ הארכתי. עכ״ל. וכן מוכח בחידושי הר״ן (שבת מה:). ע״ש. ומכל זה מוכח לדינא דלא כהלכות קטנות (חלק א׳ סימן מ״ה) שמתיר לטלטל עוף לצורך תינוק שישחק בו בשבת, אלא העיקר כהגאון רבנו זלמן (סימן ש״ח סעיף ע״ח) והרב ברכי יוסף (סק״ד)[306] שפסקו לאסור. (ועיין עוד בהגהות אשרי שבת מה:). וכן מצאתי בשו״ת חקרי לב (חלק או״ח סימן נ״ט) שהעלה להחמיר בזה, וכתב לדחות דברי הלכות קטנות הנ״ל, שכתב דבעלי חיים שאינם ראויים למלאכה לא חשיבי כלי, וכדמוכח בבית יוסף חו״מ (סימן קצ״ה). ועוד שאם אמרו לגבי קנין דהוי כלי, אין ראיה מזה לענין מוקצה שיחשב כלי. ע״ש. וכן ראיתי להגאון רעק״א בהגהותיו לאו״ח (סימן ש״ח סעיף מ׳), שהשיג על הלכות קטנות, דאשתמיט מיניה דברי התוס׳ (שבת מה.) שאסרו לתת אפרוח חי לתינוק הבוכה. ע״ש. וכן כתב הגאון רבי אלישע דנגור בספר גדולות אלישע (סימן ש״ח ס״ק מ״ז). ומיהו אין להוכיח מזה נגד המהר״ח אור זרוע שמתיר לטלטל עופות המצפצפים, כי לדעתו ז״ל יש לחלק בין שאר עופות לעופות הללו שעומדים לשורר בקול ערב, ובני אדם מחזיקים אותם בכלובן להשתעשע בקולם. ומכל מקום כבר כתבנו שהעיקר בזה כדעת הרא״ש שחולק על המהר״ח אור זרוע ואוסר גם בעופות המצפצפים. וראיתי בספר נזר ישראל (בליקוטי רימ״א סימן י׳ חלק ג׳ אות י״א) שהביא דברי מהר״ח אור זרוע (סימן פ״א) שמתיר לטלטל עופות המצפצפים בקול נאה בכלובן. ואחר זה הביא מה שכתב בספר פחד יצחק (ערך בהמה), שכלבים קטנים שהנשים משתעשעות בהן אסור לטלטלן בשבת, אם לא שנאמר שכיון שהם מיוחדים להשתעשע בהם ולהתחמם בהם בימות החורף דלא הוו מוקצה. וכן נראה מדברי הר״ש שהובא במרדכי (סוף פרק כירה), ומכל מקום המרדכי שם דחה דבריו, והכי מסתברא, דלא יהא אלא כמשתמש בבעלי חיים שאסור. עכ״ד. וכן כתב לאסור בשו״ת באר משה (ח״ב סימן כ״ח). ולפי האמור יש לדחות ראיית הפחד יצחק מהמרדכי, דשאני הני דקיימי להכי כמו שאמרו בכתובות (סא:) דמיטללא בגורייתא קטנייתא. ועיין בפירוש רש״י שם. ומכל מקום לענין דינא צדק הפחד יצחק לאסור. ותמיהני על הנזר ישראל, דלא סיימוה קמיה, שבשו״ת מהר״ח אור זרוע (סימן פ״ב) הובאה תשובת הרא״ש לאסור. וכוותיה נקטינן להלכה. וכאמור לעיל. ובספר ארחות חיים החדש (סימן ש״ח ס״ק כ״ד)[307] הביא בקצרה ממה שכתב בספר מהר״ח אור זרוע לאסור.

ומעתה הוא הדין שיש לאסור לטלטל דגי זהב שבתוך צנצנת זכוכית מלאה מים, דהכא נמי הוו להו מוקצה דבעלי חיים שאסור לכולי עלמא. והנה ראיתי לידיד נפשי הרב הגאון מהר״ר אברהם חיים נאה ז״ל בספר קצות השלחן (בבדי השלחן סימן קכ״א אות ד׳) שכתב, והמגדלים דגים קטנים בתוך כלי זכוכית עם מים לנוי ולתכשיט, מסתברא שמותר לטלטל את כלי הזכוכית עם הדגים שבתוכו, שכיון שעשויים לנוי ולקישוט הבית הוה ליה דבר שמלאכתו להיתר. ע״כ. ועמו הסליחה, שאין זה עיקר לדינא, וכנראה שנעלם מעינו הבדולח מחלוקת המהר״ח אור זרוע עם הרא״ש בדין עופות המצפצפים בקול נאה אם מותר לטלטלן, ולדעת הרא״ש שהלכה כמותו שסובר לאסור, הוא הדין והוא הטעם לנדון דידן, ועוד שבדגים הללו יש לחוש יותר פן יוציאום מן המים, ויתחייבו משום נטילת נשמה. (וגם ביום טוב יש להחמיר בטלטולם כיון שעומדים לנוי ולא לאכילה, ומחוסרים הכנה, ולכן צריך להתנות עליהם מבעוד יום שרוצה לאכלם. הא לאו הכי אסור). וכן כתב בשו״ת באר משה (ח״ב סימן כ״ח אות ד׳). וכן מצאתי עוד בשו״ת אגרות משה (חאו״ח ח״ד סוף סימן ט״ז) וז״ל: לטלטל בשבת ויום טוב הכלי שיש בו דגים קטנים שנעשו לנוי ולקישוט, נראה שאסור משום דבעלי חיים מוקצים, וכמו שכתבו התוספות (שבת מה. ד״ה הכא במאי עסקינן), שמסקנתם דלא כדעת מהר״ר יוסף, והכא נמי גם הכלי אסור. ע״כ. וכן העלה בשו״ת בצל החכמה (ח״ה

הערות וציונים

306. נדפס לעיל אות תשי״ד. **307.** נדפס לעיל אות תשט״ז.

אוצר ההלכה

סימן ל״ג ול״ד), בדין צפורים הסגורים בכלוב, ומשמיעים קול נגינה בנעימות, שאין לנטות ממה שכתוב בתשובת הרא״ש למהר״ח אור זרוע לאסור אותם בטלטול, ובפרט שגם המהרש״ם בדעת תורה העתיק דבריו להלכה. ע״ש. וכן הובא בשו״ת רבבות אפרים (ח״א סימן רל״ט). וכן העלה בשו״ת באר משה (חלק ח׳ סוף סימן ס״ט). וכן עיקר. ובספר שמירת שבת כהלכתה (עמוד שמ״ג) כתב גם כן להחמיר, (אך בהערה צ״ו הביא דברי הגאון רבי שלמה זלמן שצידד להקל. ועיין עוד בספרו שלחן שלמה (סימן ש״ח ס״ק ע״ד אות ב׳-ד׳). וליתא). גם הלום ראיתי בספר אז נדברו (חלק ח׳ סימן ל״ו אות ב׳) שהסתמך על הרב נזר ישראל שהתיר, ובשולי המכתב הביא מה שכתבתי בשו״ת יביע אומר (ח״ה חאו״ח סימן כ״ו) לאסור, ועשה סניגורין לדבריו. ואין דבריו נכונים אלא העיקר לאסור. ופשוט שהוא הדין לתוכי שמונח בכלוב שאסור לטלטלו בשבת ויום טוב כדין עופות המצפצפים הנ״ל. וכן כתב בספר מנוחת אהבה (ח״א עמוד רפ״ח) והלאה. וכן ראיתי לבני יקירי הרה״ג ר׳ יצחק בילקוט יוסף (עמוד שפ״א), שאחר שהביא בקיצור מה שכתבנו בזה בשו״ת יביע אומר (ח״ה חאו״ח סימן כ״ו), כתב להשיג על מה שכתב הג״ר חיים פנחס שיינברג, להעיר על דברינו, שיש לומר שמין זה של דגי זהב הוו מין מיוחד שעשויים רק ליופי ולנוי ולשמש אותנו כשאר תשמישי היתר, והשיג עליו, שהרי המהר״ח אור זרוע התיר בעופות המיוחדים ועשויים לנוי ולשעשוע בקולם הנאה, ואף על פי כן פסק הרא״ש להחמיר. ואנו אין לנו לנטות מדברי הרא״ש. עכת״ד. ובספר שמירת שבת כהלכתה (עמוד שמ״ג), הביא מה שכתב הרב קצות השלחן (סימן קכ״א אות ד׳) להתיר לטלטל את האקווריום, דחשיב כלי שמלאכתו להיתר, כיון שעשוי לנוי ולקישוט הבית, ותמה על זה, שהרי הכלי נעשה בסיס לדבר האסור, ואף המים שבו הוו מוקצה. ע״ש. וכן כתב להחמיר בשו״ת באר משה (ח״ב סימן כ״ח אות ד׳). וכן עיקר. ועיין בספר מגילת ספר הלכות שבת (סימן נ״א סוף אות א׳). ודו״ק.

(חזון עובדיה שבת ח״ג – דיני מוקצה מחמת גופו הערה י״א)

תשכב) שם מותר לכפות. אף על גב דאין מבטלין כלי מהיכנו אפילו לפי שעה, שאני הכא דבידו להפריחם.

(בגדי ישע)

תשכג) שם מותר לכפות את הסל לפני האפרוחים וכו׳. צריך עיון קצת ברש״י שבת (דף קכ״ח ע״ב) במתניתין דפירש על כופין את הסל, דאשמעינן דכלי ניטל לדבר שאינו ניטל. ע״ש. ובדף מ״ג ע״א משמע דלמאן דאמר כלי ניטל, אשמעינן מתניתין דבכהאי גוונא לא הוי מבטל כלי מהיכנו, כמו שכתבו תוס׳ (ד״ה בעודן).

(דברי צבי)

תשכד) שם מותר לכפות את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו. כתב הרב משיח״א [מורי שיחיה אמן, מהר״ד פאדו בספר שושנים לדוד שבת פרק י״ח מ״ב] בשם הרמ״ז [שם], דמדקתני כדי שיעלו וירדו, מוכח שאסור לכפות הסל אחר מנחת שבת בזמן שדרך התרנגולים (לטפס) [לטפח] ולעלות למקום גבוה ללון שם, דכדי שיעלו וירדו היינו בעוד היום גדול, לאפוקי קרוב לזמן עלייתם להשאר שם, דאז מבטל כלי מהיכנו. והוא נר״ו חלק עליו. עיין עליו. והרב מגן אברהם (בסימן רס״ו ס״ק י״ד) כתב בשם הר״ן [סו: ד״ה ואחרים] דאפילו לבטל כלי מהיכנו לפי שעה אסור, וכתב שכן הוא דעת הרמב״ם [פרק כ״א הלכה י׳], וסיים: ואפשר שאף דעת הרי״ף [שם] והרא״ש [פרק כ״ד סימן א׳] והטור והשלחן ערוך [שם סעיף ט׳] כהרמב״ם. וכתב עוד וז״ל: ואם תאמר למה כופין הסל לפני האפרוחים, יש לומר דשאני אפרוחים שעשוים לפרוח משם מיד, וליכא בטול כלל. בית יוסף (סימן ש״י). עכ״ל. מזה מוכרח דכל שעשויה להשאר שם ודאי אסור.

(נהר שלום – סקי״ז)

תשכה) שם מותר לכפות את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו. דין זה משנה ערוכה (פרק ח״י דשבת משנה ב׳). ודייק מינה הרב קול הרמז ז״ל שם, דאסור לכפות הסל אחר מנחת שבת בזמן שדרך התרנגולים ליטפס ולעלות למקום גבוה ללון שם, דלהכי תנן שיעלו וירדו, דהיינו בעוד היום גדול, לאפוקי קרוב לזמן עלייתו להשאר שם, דאז מבטל כלי מהיכנו. ע״כ. והרב הגדול מהר״ד פאדו ז״ל בספר שושנים לדוד שם כתב עליו, ואין איסור זה ברור, כיון דבידו להפריחם מעליו, והוי כמו גמרו בידי אדם וכמו שכתבו התוס׳ ז״ל פרק אין צדין (דף ז״ך ע״א ד״ה אלא). ע״ש. הנה זה שהביא הרב ז״ל מדברי התוס׳ דפרק אין צדין, אחר המחילה רבה נראה דאשתמיטו מיניה דברי הגאון מהרש״א ז״ל, שהקשה על דברי התוס׳ הללו, וז״ל: דבריהם תמוהים, דאי הוה ההיא דאפרוחים כמו גמרו בידי אדם, אם כן לישתרי אפילו היו האפרוחים עליו בין השמשות כדשרינן קדירות בשמעתין, ובפרק כירה [מג.] תניא בהדיא דאסורין בעודן עליו בין השמשות מגו דאתקצאי. גם התוס׳ שם [ד״ה בעודן עליו כל בה״ש] הוכיחו מזה דלא מיקרי גמרו בידי אדם וכו׳. וראיתי בתוס׳ ישנים דכך צריך לומר: ואין לומר דשאני התם דהוי כמו גמרו בידי אדם שבידו להפריחם מעליו, דהא שרינן קדרות אף על גב דבין השמשות רותחות הם, ובפרק כירה קאמר אם היו עליו בין השמשות אסור לטלטל, ואם כן [לא] הוי כבידי אדם, ויש לומר וכו׳. ע״כ. והוא התירוץ השני שכתוב בתוס׳. הרי דלפי גירסא זו דחו התוס׳ הך תירוצא קמא, ולא הוי טעמא דכופין את הסל משום דגמרו בידי אדם. וכן הוכיח הרב מאמר מרדכי ז״ל (סימן ש״ט סק״ה).

איברא דמדברי התוס׳ דפרק כירה מוכח דשאני לן בין איסור מוקצה לאיסור מבטל כלי מהיכנו. ודוקא לענין אתקצאי בין השמשות שהיו האפרוחים עליו בין השמשות שעה אחת, אמרינן מגו דאתקצאי בין השמשות אתקצאי לכולי יומא, ולא מהני לן מה שבידו להפריחם. אמנם אם כפה הכלי בשבת עצמו כדי שיעלו, מהני לן טעמא דבידו להפריחן והוי גמרו בידי אדם, ולא חשיב ביטול כלי מהיכנו, ומותר לטלטלו אחר שירדו מעליו. ע״ש. ודברי התוס׳ דפרק אין צדין איירי לענין מוקצה, ולהכי דחו דלא חשיב גמרו בידי אדם כנזכר. והכי פשיטא ליה להרב קרבן נתנאל ז״ל בפרק מפנין (אות ך׳) [פרק י״ח סימן ג׳ אות ל׳], (ובלבושי שרד) [ובנתיב חיים] שלו על דברי הרב מג״א ז״ל (ס״ק ס״ו) שכתב דסברא

אוצר ההלכה

זו דבידו להפריחם אינו אלא דלא הוי מבטל כלי מהיכנו, אבל מכל מקום יש איסור מוקצה בעודן עליו. וכן כתב הרב פרי מגדים ז״ל (בחלק אשל אברהם ס״ק ס״ו). וכפי זה מאי דמייתי הרב שושנים לדוד דברי התוס׳ דאין צדין על דברי הרמ״ז ז״ל, נראה דמהתם לא איריא, דהתם איירי לענין מוקצה ולא חשיב גמרו בידי אדם. והרב קול הרמז איירי לענין ביטול כלי מהיכנו. ומשמע לכאורה דמדברי התוס׳ דפרק כירה שייך לאתויי להוכיח דלא כהרב קול הרמ״ז, דכיון דלענין ביטול כלי מהני טעמא דגמרו בידי אדם, אם כן גם אי ליכא שהות ביום כדי שירדו שרי לכפות הסל, כיון דהוי גמרו בידי אדם, וכדברי הרב שושנים לדוד ז״ל.

מיהו לפ״ד גם הגאון הרמ״ז ז״ל ראה וידע את כל דברי התוס׳ הללו, דכל שבידו להפריחם לא אסח דעתיה ולא חשיב מבטל כלי מהיכנו. מכל מקום משמע ליה דלא כתבו כן התוס׳ אלא בעוד היום גדול, דאין קצבה לביטול הכלי, ועדיין יש לדון בדעת הכופה שאין רצונו שיהיו עליו אלא עד שירצה להפריחם מעליו ותו לא, וכיון דבידו להפריחם תכף לעלייתן אין כאן ביטול כלי. אבל כשכופה הכלי קרוב לזמן עלייתם ללינת הלילה, הרי גלי דעתיה בכפייתו שרצונו שיהיו האפרוחים עליו מאותה שעה ואילך וכל הלילה עד הבקר, ובכי הא לא מהני טעמא דבידו להפריחם, שאם מפריחם קודם הלילה סותר מחשבתו הראשונה להדיא, ולא מצינו דאהני טעמא דבידו להפריחם אלא כשמעשיו סתומים בכפיית הסל, דאם מפריחם לא יסתור רצונו דמעיקרא. וזה מתבאר מדברי התוס׳ ז״ל בשבת פרק כירה (דף מ״ג ע״א ד״ה בעודן עליו כל בין השמשות) שהקשו דכיון דבידו להפריחם למטה הוי גמרו בידי אדם, ולית לן למימר מגו דאתקצאי, כדמוכח בפרק אין צדין וכו׳, ולטעמיך תקשי לך קדירות דעלמא, דהא קדירות דשבתא בין השמשות רותחות הן, ולאורתא קאכלינן מינייהו, אלא גמרו בידי אדם לא קא מיבעיא לן. ותירצו דשאני קדרות אי הוה צריך להו בין השמשות היה מקררן, וכן פולין ועדשים רצונו שיתבשלו בלא שום דיחוי, אבל הכא רצונו היה שיעלו האפרוחים על הסל שלכך כפאו, והרי שעה אחת הקצה אותו לצרכן, ומגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא. ע״כ. הנה הגם דהתוס׳ איירי בבין השמשות דכניסת יו״ט, היינו כדי לאסור בשביל אותה שעה שעלו על הסל גם כולי יומא אחר שירדו מעל הסל. אבל לאסור מיהא בעודן עליו, נראה דכיון דגמר בדעתו ורצונו שיהיו עליו מאותה שעה וגם כל ליל מוצאי שבת, דודאי אסור, ולא מהני טעמא דבידו להפריחן וגמרו בידי אדם, כיון שרצונו שיעלו ויתעכבו שם עד זמן ירידת כל העופות ממקום שלנו, הרי הקצהו לכל אותו זמן שלכך כפאו. ואפילו יחזור בו ממחשבתו הראשונה, לאו כל כמיניה להתיר המוקצה בעודן עליו בתוך הזמן שהקצהו בגילוי דעתו בפירוש. ומאי דמהני טעמא דבידו להפריחן, אינו אלא בכופהו בעוד היום גדול, דליכא גילוי קביעות זמן למה שהקצהו, וכשיפריחם אפילו תכף לעלייתן אינו סותר כלל רצונו דמעיקרא, דיש לומר דלזמן קצר זה דוקא הוא דהקצהו ולא יותר. כן נראה לע״ד.

ואחרי כתבי חפשתי בספרים, וארא בשער עזרתי להרב נהר שלום ז״ל [סקי״ז][308] דאייתי דברי מר רבו הרב הגדול מוהר״ד פארדו ז״ל על דברי הרמ״ז ז״ל, ועל זה כתב ז״ל דהרב מג״א ז״ל (סימן רס״ו סקי״ד) כתב בשם הר״ן [סו: ד״ה ואחרים] דאפילו לבטל כלי מהיכנו לפי שעה אסור, וכתב שכן הוא דעת הרמב״ם [פרק כ״א הלכה י׳], וסיים דאפשר דגם דעת הרי״ף [שם] והרא״ש [פכ״ד סימן א׳] והטור שלחן ערוך [שם סעיף ט׳] כהרמב״ם. ועוד כתב [מג״א שם] וז״ל: ואם תאמר למה כופין הסל לפני האפרוחים, יש לומר דשאני אפרוחים שהן עשויים לפרוח משם מיד, וליכא ביטול כלי. בית יוסף (סימן ש״י). עכ״ל. ועל זה סיים [הרב נהר שלום] דמזה מוכרח דכל שעשויים להשאר שם ודאי אסור. עכ״ל. הרי לך דפליג ארביה ז״ל, ומסיק כסברת הרמ״ז ז״ל דטעמא דבידו להפריחם לא שייך בכהאי גוונא שעולין להשאר שם בקבע כל הלילה, וכדכתיבנא בעניותין. שש אנכי[309]. (פתח הדביר ח״ד – סקי״ז)

תשכו) שם מותר לכפות את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו וכו׳. כתב הרב בן איש חי (שנה שניה פרשת ויגש אות ז׳) שאם היו האפרוחים יושבים על הסל ״כל משך בין השמשות״, אסור לטלטלו בשבת אף לאחר שירדו, שהסל נעשה בסיס לדבר האסור, ונעשה מוקצה לכל היום כולו. ע״כ. נראה שאם לא היו על הסל אלא חלק מזמן בין השמשות, יש להקל, לפי שאמרו בשבת (לד:): ״תנו רבנן בין השמשות ספק מן היום ספק מן הלילה (כלומר, ספק יש בו משניהם. רש״י), ספק כולו מן היום ספק כולו מן הלילה״. ואם כן יש לומר שמא אותה שעה מן היום היתה, והוה ליה ספקא דרבנן ולקולא. וכן כתב גם במשנה ברורה (סימן ש״ט ס״ק י״ט), דמיירי שהיו שם כל משך בין השמשות. ומיהו אם היו בחלק האחרון של בין השמשות, כיון שיש שני צדדים להחמיר, שמא חלק האחרון של בין השמשות לילה, ושמא בין השמשות לילה. יש להחמיר. ומכל מקום לפי מה שאמרו (בשבת לה.) דלרבי יוסי כל משך בין השמשות דרבי יהודה יום הוא, יש להקל כסברת רבי יוסי, אלא אם כן היו עליו גם בזמן בין השמשות דרבי יוסי. (הליכות עולם ח״ג – עמוד רי״ג)

תשכז) שם כדי שיעלו וירדו. הוא לאו דוקא, דלשון התוספתא (פרק (ט׳) [ט״ו הלכה ד׳]) כלכלה לישב עליה תרנגולת. ועיין תוס׳ שבת (דף מ״ג ע״א) ד״ה בעודן. ועוד תניא שם בתוספתא (פרק ט״ו) מטלטלין את המשליא (שלשלת, ויש מפרשים מזלג) להעלות בה דלי. (תוספת ירושלים)

תשכח) שם כדי שיעלו וירדו בו. דכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

הערות וציונים

308. נדפס באות הקודמת. **309.** וכן פסק מרן הראש״ל בספר חזון עובדיה (ח״ג סימן קי״ד), ושכן נראה ממה שכתב בעל המאור (שבת סו:) שלא התירו אלא משום שדעתו לשומטן.

באר הגולה

מ. שם קכ״ח [ע״ב] במשנה ובגמרא: **מ*.** ר״ן שם נא: ד״ה ומיהו: **מ**.** רש״י שם ד״ה אין עוקרין: **נ.** כאביי שם וכפירוש רש״י [ד״ה דמקפיא]: **ס.** שם במשנה:

מ [מ]כל בהמה חיה ועוף מדדים אותם בחצר, דהיינו שאוחז בצוארן ובצדדין ומוליכן, [מ*]אם צריכין הבעלי חיים לכך, ובלבד שלא יגביהם בענין שיעקרו רגליהם מן הארץ, [מ**]דמוקצין הם ואסור לטלטלן, חוץ מתרנגולת שאין מדדין אותה, [נ]מפני שמגבהת עצמה מן הארץ ונמצא זה מטלטל, [ס]אבל דוחים אותה מאחוריה בידים כדי שתכנס:

אוצר ההלכה

תשכט) שם ובעודם עליו אסור לטלטלו. כתב הרב באר היטב (סקמ״ג), ואם היה עליו בין השמשות אסור. אפילו ירדו. מגן אברהם [ס״ק ס״ו]. (באר יעקב – קרויזר – סקע״ג)

תשל) שם ובעודם עליו אסור לטלטלו. במג״א (ס״ק ס״ו), ואסור לטלטלו, ואם היה עליו בין השמשות בכל ענין אסור, משום מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומי. כצ״ל. (בגדי ישע)

סעיף מ

תשלא) סעיף מ׳ מדדים אותם בחצר. דוקא בחצר אבל לא ברשות הרבים, ואפילו בכרמלית, שמא יגביהם מן הארץ ונמצא נושאן, דקיימא לן כרבנן דרבי נתן בהמצניע [צד.] המוציא חיה ועוף בין חיין בין שחוטין חייב. רש״י [קכח: ד״ה דמקפיא]. ורצונו לומר דאי שרית ליה לדדות ברשות הרבים, חיישינן שמא יוציאם. ותמה הבית יוסף ז״ל, דכיון דברשות הרבים לא מיתסרא אלא משום גזירה, אמאי אסרינן בכרמלית הא קיימא לן [עירובין צט.] דלא גזרינן כרמלית אטו רשות הרבים במידי דלא מיתסר ברשות הרבים אלא משום גזירה. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

תשלב) שם מדדים אותם בחצר. אבל לא ברשות הרבים, וכתב הטור [דאסור אף] בכרמלית. וכן משמע [בברייתא] [קכח:] דאינו מתיר אלא בחצר. ולא הוי גזירה לגזירה דאין לדמות גזירות חכמים זה לזה. (בגדי ישע)

תשלג) שם מדדים אותם בחצר. כתב הטור, תרנגולת שברחה וכו׳. הקשה הבית יוסף דהא קיימא לן כרבא [עירובין צט:], דלא גזרינן כרמלית אטו רשות הרבים. ע״כ. ומגופא דשמעתין [שבת קכח:] לא היה יכול להקשות, דאמרינן דבחצר מותר וברשות הרבים אסור, ואמאי גזרינן ברשות הרבים ולא גזרינן בחצר, ודאי דטעמא הוא דבחצר אף שמגביה אותם אינו אלא טלטול בעלמא דהוי דרבנן, אלמא דלא גזרינן גזירה לגזירה. זה אינה קושיא, שהרי כתבו התוס׳ ז״ל בפרק קמא [שם יא: ד״ה אמר] גבי לא יצא החייט וכו׳, דאביי דגזר כרמלית אטו רשות הרבים, היינו במילי דהוצאה דוקא, דבשאר מילי לא גזר גזירה לגזירה. ואם כן הכא בחצר דהוה איסור טלטול לא גזר, ומשום הכי הקשה מההיא דעירובין. ויש לומר דהכא בכרמלית דהוו תרי איסורי, חדא דמעביר (ב׳) ארבע אמות בכרמלית, ואידך איסור טלטול, גזרו כרמלית אטו רשות הרבים. (יד המלך)

תשלד) שם מדדים אותם בחצר. כתב רבנו הטור, (דה״ה בכרמלית) [אבל לא בכרמלית]. ו[הקשה] מרן הבית יוסף דהוי גזירה לגזירה, ועיין להרב תוספת שבת ז״ל (ס״ק ק״א) מה שישב לזה. ועיין לו לקמן סימן שי״ד (סקי״ג) כיוצא בזה. ועיין מה שכתבתי אני הדל ס״ט בתשובה הנדפסת בספר צפיחת בדבש (סימן כ״ח דף ע״ג ואילך). (פתח הדביר ח״ד – סקי״ח)

תשלה) שם מדדים אותם בחצר. כתב הבית יוסף, ותמיהא לי כיון דברשות הרבים לא מתסר וכו׳. נ״ב: עיין מה שכתב בזה הרב יד המלך בסימן זה[310].
(דברי מנחם – הגב״י סק״ח)

תשלו) שם מדדים אותם בחצר. כתב המג״א (ס״ק ס״ז) בחצר וכו׳, דגבי בהמה וכו׳. וצ״ע דבשבת (דף צ״ד ע״א) אמרינן דרבי נתן ורבנן פליגי גבי בהמה, ובאדם רבנן מודים דחי נושא עצמו. ובתוס׳ (שם ד״ה שהחי וכו׳) למה פטור, דאפילו במשא קל חייב. ואומר ר״י דממשכן גמרינן שלא היו נושאים דבר חי וכו׳. ע״ש. אם כן קשה אמאי מחייבי רבנן בנושא בהמה, דהא לא היו נושאים בהמה כמו שלא היו נושאים אנשים. ורש״י פירש שם דבהמה משרבטי, מכבידים עצמן. ולתוס׳ קשה דהא אין הפרש בין משא קל למשא כבד. ונראה לתרץ דאף על גב דגמרינן מלאכת שבת ממשכן, אין צריך להיות דומה ממש, כמו (בדף ע״ג ע״א) במשנה האופה, ובמשכן לא היה אופה רק בישול, כמו שכתבו רש״י והרב רבנו עובדיה מברטנורא ובגמ׳ (דף ע״ד ע״ב). וכן המוציא אוכלים חייב בשבת, ובמשכן לא היה דבר מאכל. אם כן הוא הדין המוציא דבר חי שאינו נושא עצמו חייב, אף על גב ד[ב]משכן לא היו נושאים דבר חי כמו שכתבו תוס׳ שם, אפילו הכי חייב, אבל אם הוציא דבר שנושא עצמו פטור, שלא היה במשכן כלל הוצאה בדבר שנושא עצמו. (דברי צבי)

תשלז) שם מדדים אותם בחצר. וכתב המג״א (ס״ק ס״ז), אבל ברשות הרבים אסור דגזרינן שמא יגביהם. ע״כ. ועיין בטור דאפילו בכרמלית אסור. ועיין בב״ח [אות כ״ג] שדבריו סתומין. ומצאתי באליה רבה (ס״ק פ״ג) תמה עליו.

ועל כל פנים הב״ח חילק בין הא דבהמה שנפלה לאמת המים, דלדעת השלטי גבורים [נא. אות ג׳] מותר להעלותה בידים (עיין

הערות וציונים

310. נדפס לעיל אות תשל״ג.

אוצר ההלכה

סעיף קטן שלפני זה[311]) דשאני התם דעיקר צער בעלי חיים דאורייתא. אבל משום הפסד ממון גרידא היכא דליכא צער בעלי חיים אסור. ע״כ. וכפי הנראה סבירא ליה דהטור לא סבירא ליה כהר״ן ז״ל [נא: ד״ה ומיהו] דמה שהתירו הכא הוא משום צער בעלי חיים. ועיין מה שכתבתי סימן ש״ה (סקט״ו)[312]. (תהלה לדוד – סקמ״ד)

תשלח) שם מדדים אותם בחצר. והר״ן [נא. ד״ה דוחין] הובא בבית יוסף, חילק [ברשות הרבים] בין גדולים לקטנים. דבקטנים שהם קשין להנהיגם גזרינן, אבל לא בגדולים. יע״ש. וכן כתב המאור בריש פרק נוטל [נט.], והמאירי [קכח:]. יע״ש. אבל מרן בבית יוסף כתב, דמהרמב״ם [פרק כ״ה הלכה כ״ו] והטור דסתמו דבריהם, משמע דאין לחלק. יע״ש. ולכאורא יש להוכיח מהתוס׳ שם דלא כהר״ן, דכתבו (בד״ה אין עוקרין) וז״ל: לספרים דגרסי רשות הרבים, פליגא הך ברייתא אקמייתא בתרתי וכו׳. יע״ש. ואי כהר״ן, מאי קשיא להו, נימא הא דקתני דמדדין אפילו ברשות הרבים, מיירי בגדולים. אלא על כרחך דסבירא להו כהרמב״ם. ויש לדחות, משום דלהאי גירסא דגרסי ברשות הרבים, על כרחך דסבירא לה להגמ׳ דליכא לחלק כן, משום דאם לא כן מאי פריך רישא לסיפא, נימא הא דקתני אין עוקרין אבל מדדין מיירי בגדולים, והא דקתני דוחין אבל אין מדדין מיירי בקטנים. אלא על כרחך ליכא חילוק. אבל לפי גירסתנו דגרסינן בחצר, שפיר יש לומר דיש חילוק, והא דלא משני בקושיית רישא לסיפא כן, משום דאם כן אפילו ברשות הרבים שרי, ואמאי קתני חצר. אבל אכתי קשיא לי, דלפי מה שכתב מרן דדוקא אם צריכין הבעלי חיים לכך אבל אם אין צריכים אסור לדדות, והיא דעת הר״ן [נא: ד״ה ומיהו]. יע״ש. אם כן מאי פריך דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא, נימא הא דקתני אין עוקרין, בשצריכין. והא דקתני דוחין, מיירי בשאין צריכין. וליכא למימר דאי בשאין צריכים אפילו דוחין לא. דמדברי הר״ן לא משמע כן, מדלא כתב דבריו אלישא דמתניתין דקתני דוחין אותה עד שתכנס, אלא קבע דבריו גבי מדדין. משמע דסבירא ליה דדוחין לא חשיב אפילו טלטול מקצת. וכן משמע מדברי הרב עולת שבת [סקס״ט]. יע״ש. ושוב ראיתי להרב פרי מגדים [אשל אברהם סקס״ט] שנתקשה בזה, והניח בצ״ע. יע״ש. (שלמי תודה)

תשלט) שם מדדים אותם בחצר. כתב המשנה ברורה (סימן ש״ח ס״ק קמ״ט), בין גדולים בין קטנים, ובסעיף קטן ק״ן הקיל בכרמלית בגדולים. והנה הבית יוסף הביא רק דעת הר״ן [נא. ד״ה דוחין] בזה. והר״ן סתם דבריו ז״ל, ונראין כדוחק לחלק בדבר הסתום. אבל דברי הר״ן נראה דנובעין מדברי הרז״ה בספר המאור פרק נוטל [נט.], שפירש דמתני׳ נקטה עגלים וסיחים שהן בהמה גסה ואפילו קטנים שבהם נוח לדדותן, ושרי אפילו ברשות הרבים, ולא גזרינן דלמא עקר להו. וברייתא בהמה חיה ועוף דקתני בבהמה דקה וחיה דקה דקשה לדדותן וגזרינן בהו. ולפי זה דברי המשנה ברורה אינם מדוקדקים, שכתב דבעגלים גדולים מותר לדדות בכרמלית, ולפי האמור גם עגלים קטנים מקרו גדולים לענין זה, וכדעת הרז״ה והר״ן, הוא גם כן דעת ריא״ז בשם זקנו הובא בשלטי הגבורים [נא. אות ד׳]. ואפשר דיש לסמוך עליהו אפילו ברשות הרבים, כיון דהוא איסורא דרבנן, ומדברי הרי״ף אין הכרח גמור להיפוך. (חזון איש – סימן מ״ה סק״א)

תשמ) שם אם צריכין הבעלי חיים לכך. כתב הבית יוסף (דף ר״ה ע״ג שיטה י״ט), ומיהו קשה לי היאך מדדים חיה ועוף כלל וכו׳. נ״ב: הוקשה לי בדעת הר״ן [נא: ד״ה ומיהו] שכתב דלא קתני מדדין בהמה חיה ועוף אלא דוקא כשצריכין לכך, דאית בהו צער בעלי חיים, אבל בלאו הכי לא שרינן לדדדן. ומפשטא דמתניתין [קכח:] דקתני תרנגולת שברחה דוחין אותה אבל לא מדדין משום דמקפיא נפשה כדאמרו בגמרא, הא לאו הכי הוה שרינן גם לדדות תרנגולת שברחה, ואם כן לאו משום דצער בעלי חיים שרינן ליה לדדד שאר עופות כגון אווזין ועגלים וסייחין, אלא אם ברחו לו עגלין וסייחין או שאר עופות חוץ מתרנגולת דשרינן ליה לדדדן, וסיפא דמתניתין דקתני מדדין מיירי בברחו כדקתני רישא תרנגולת שברחה.

ולקושיית הר״ן ז״ל נראה לי לתרץ, דנהי דכל מידי דלא חזי לטלטול, כשם שאין מטלטלין כולו כך אין מטלטלין מקצתו, וכדמוכח בפרק שואל [קנא.] דתנן גבי מת ובלבד שלא יזיזו בו אבר אחד מאיבריו, הכא בעגלין וסייחין שברחו לא גזרו בה איסור מוקצה, והתירו לו לדדדן משום דאית ביה חסרון כיס. וכן נראה דעת הרמב״ם [פרק כ״ה הלכה כ״ו] והטור ז״ל ושאר הפוסקים, שכתבו סתם כלישנא דמתניתין לחלק בין תרנגולת שברחה לעגלין וסייחין, משמע דטעמא דשרינן ליה לדדד משום חסרון כיס ולא משום צער בעלי חיים, דאי הכי היה להם לפרש.

הכלל העולה, דחיה ועוף שברשותו לא שרינן לטלטלן לצורך גופו או לצורך מקומו, דלא אתמר [הך] כללא אלא במידי דהוי כלי, אבל מידי דלא הוי כלי לא שרינן ליה, כתרנגולת שברחה דוחין אותה אבל לא מדדין, ושאר עופות ועגלין וסייחין שברחו מדדין אותם בלבד, אבל אין עוקרין רגליהם לגמרי מן הארץ [ד]מוקצים נינהו לטלטלן. ולדעת הר״ן ז״ל אפילו מדדין לא שרינן אלא דוקא כשצריכין לכך ומשום צער בעלי חיים, אבל כשאין צריכין לא. ע״כ. תשובת הר״מ בן חביב ז״ל מכתיבת יד [חאו״ח סימן מ״ב]. (יד אהרן מהדורא בתרא – הגב״י סק״ה)

תשמא) שם אם צריכין הבעלי חיים לכך. דמשום צער בעלי חיים התירו, דכל מידי דלא חזי לטלטול, כשם שאין מטלטלין כולו כך אין מטלטלין מקצתו.
(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

תשמב) שם אם צריכין הבעלי חיים לכך. כתב המג״א (ס״ק ס״ח), אם וכו׳ לטלטל מקצתו וכו׳. קצת קשה, דהא להגביהם אסור אפילו בצריכין, ולדדות מותר בצריכים, אם כן שמע מינה שטלטול מקצתו קיל מטלטול כולה. (דברי צבי)

---

311. נדפס לקמן אות תשמ״ג. **312.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו׳ בסימן ש״ה אות קפ״ג.

אוצר ההלכה

תשמג) שם אם צריכין הבעלי חיים לכך. וכתב המג"א (ס"ק ס"ח) בשם הר"ן ז"ל [נא: ד"ה ומיהו], משום צער בעלי חיים, דאם לא כן כשם שאסור לטלטל כולה כך אסור לטלטל מקצתה. ע"כ. וצריך לדקדק לדעת השלטי גבורים [נא. אות ג'] שהבאתי בסימן ש"ה (סקט"ו)[313] דטלטול מוקצה מותר משום צער בעלי חיים, אם כן למה לא התירו אלא לדדות. וליכא למימר כיון דאפשר בטלטול מקצתה לא רצו להתיר טלטול כולה, דאכתי למה אסרו בתרנגולת לדדות מפני שמגבהת עצמה ונמצא מטלטלה כמו שכתב המחבר אחרי זה, ואין לומר גם התם כיון שאפשר לדחות לא רצו להתיר לדדות, עיין תוספת שבת (סקל"ד) [ס"ק ק"ד], דאם כן למה התירו בבהמה חיה ועוף לדדות, ועל כרחך באי אפשר לדחות, ובכהאי גוונא אסרו בתרנגולת לדדות. וקשה הא איכא צער בעלי חיים. ולכאורה נראה דגם לדחות הוי טלטול מקצתה וכיון שהתירו טלטול מקצתה משום צער בעלי חיים, אין חילוק בבהמה חיה ועוף בין לדדות בין לדחות, ואף דאפשר לדחות מותר לדדות, דתרוייהו טלטול מקצתה נינהו, ולא גזרו בטלטול מוקצה שמא יגביהנה אף באפשר לדחות. ורק בתרנגולת מפני שמגבהת עצמה והוי טלטול כולה אסור לדדות כשאפשר לדחות. ולפי זה הא דדוחין הוא גם כן דוקא אם הבעלי חיים צריכין לכך דאם לא כן הוי טלטול מקצתה. אבל צריך לדקדק למה הוי דוחין טלטול מקצתה, דבשלמא מדדין הוא כמו שפירש רש"י ז"ל (בדף קכ"ח ע"ב) מנענע לו ברגלו, אבל דוחין מה טלטול מקצתה איכא, דמה שהולך פשיטא דלא מיקרי טלטול, דאם לא כן להוי כטלטול כולה, עיין מה שכתבתי סימן ש"ה (סק"ח)[314] בשם התוס' [נג. ד"ה מהו]. ונראה לדעת הר"ן ז"ל דהכא ליכא אלא קצת צער. וכן משמע מלשונו שכתב משום צער בעלי חיים נגעו בה. ע"כ. משמע דליכא צער בעלי חיים גמור. (תהלה לדוד – סקמ"ג)

תשמד) שם אם צריכין הבעלי חיים לכך. וכתב המג"א (ס"ק ס"ח) בשם הר"ן ז"ל [נא: ד"ה ומיהו] משום צער בעלי חיים, דאם לא כן כשם שאסור לטלטל כולו כך אסור לטלטל מקצתו. ע"כ. ולדעת השלטי גבורים [נא. אות ג'] שהביא האליה רבה בסימן ש"ה (סקי"ח) דטלטול מוקצה מותר משום צער בעלי חיים (עיין מה שכתבתי [בתהלה לדוד חלק ג'] בסימן ס'[315]). הא דלא התירו טלטול כולו, היינו כיון דאפשר בטלטול מקצתו. ואכתי קשה הא אפשר לדחות, דבדחיה נראה דלא הוי אפילו טלטול מקצתו, כיון שהיא הולכת מאליה. (ועיין בתהלה לדוד ס"ק מ"ג[316]). שוב ראיתי להרב תוספות יום טוב (שבת פרק כ"ג משנה ה' ד"ה בלבד) שהעתיק קושיית הר"ן ז"ל מטלטול מקצתו על הא דדוחין. ע"ש. ובאמת הר"ן ז"ל לא הקשה אלא על מדדין.
(תהלה לדוד ח"ג – סימן ס"ח)

תשמה) שם אם צריכין הבעלי חיים לכך. משום צער בעלי חיים, דאם לא כן כשם שאסור לטלטל כולו כך אסור לטלטל מקצתו. מג"א [ס"ק ס"ח]. ומהאי טעמא התיר בשו"ת בית שלמה (חיו"ד ח"ב סימן י"ב) לאחוז בקרני הפרה בשעת החליבה אם אין יכולין לחלוב רק כשאוחזין בקרניה, דהא היתר החליבה הוא גם כן משום צער בעלי חיים, אם כן מותר לאחוז גם כן משום צער בעלי חיים, רק שיחזיק אותה אדם בריא שלא יסמוך עליה. עכ"ד.
(באר יעקב – קרויזר – סקע"ד)

תשמו) שם אם צריכין הבעלי חיים לכך. כתב במג"א (סוף ס"ק ס"ח), סימן ש"ה ס"ק י"ח. נ"ב: צריך לומר ס"ק י"א. וכוונת המג"א לתרץ דלא תקשה כיון דגם בטלטל מקצתו יש איסור מוקצה. ומכל מקום הותר משום צער בעלי חיים, (ומי) [ומה] לי כולה או מקצתו, אידי ואידי רק איסור שבות. ועל זה ציין המג"א לסימן ש"ה, שם מצינו כיוצא בזה גבי בהמה שנפלה לאמת המים, דעל ידי כרים וכסתות מותר להעלותה אף על גב דקא עביד שבות מבטל כלי מהיכנו, משום צער בעלי חיים. ומכל מקום כשאי אפשר על ידי כרים וכסתות אסור להעלותה בידים, אף על גב דהוי גם כן רק איסור דרבנן, מכל מקום לא התירו משום צער בעלי חיים, דאין לדמות גזירות חז"ל זה לזה, כמו שכתב המג"א שם. וזה למד המג"א מלשון הזהב של הרמב"ם (סוף פרק כ"ה מהלכות שבת), אחר שכתב דין בהמה שנפלה דאין היתר להעלותה בידים אף על גב דאי אפשר בענין אחר, כדמוכח להדיא מלשונו שם, וכתב אח"כ "וכן" חיה ועוף שבחצר. דהיינו הדין שבמחבר. וכוונת הרמב"ם במלת "וכן", דבהא דמי אהדדי, כמו ששם בבהמה לא התירו משום צער בעלי חיים טלטול גמור, כמו כן בתרנגולת לא התירו טלטול גמור, אף על גב שהתירו טלטול מקצתו. וכל זה דלא כשיטת הריא"ז שבשלטי גבורים שם [נא. אות ג'] והובא (כאן) [בסימן ש"ה] באשל אברהם ובאליה רבה [סקי"ח]. וגם בספר ארחות חיים החדש [שם סק"ה][317] מביאו בשם ספר מלבושי יום טוב על הלבוש שהתיר גם כן טלטול גמור. דמרמב"ם וממגן אברהם וט"ז [סימן ש"ה סקי"א] כאן ושם מוכח דלא סבירא להו כריא"ז. ולשיטת ריא"ז צ"ע לחלק בתרנגולת מדוע אסרו כשמגבהת עצמה, אם לא שנימא דריא"ז סובר דבאמת בדאיכא צער בעלי חיים גם בתרנגולת מותר, ובשאר חיה ועוף מותר גם בלא צער בעלי חיים, ודלא כר"ן [נא: ד"ה ומיהו]. והדברים צריכים אצלי תלמוד. ואולי יש לחלק בין צער מועט לצער מרובה. ודו"ק. (יגל יעקב)

תשמז) שם אם צריכין הבעלי חיים לכך וכו' אבל דוחים אותה וכו'. משמע דדחיית התרנגולת שרי אפילו בלא צורך דצער בעלי חיים. והכי נמי משמע מהר"ן [נא: ד"ה ומיהו] שלא הקשה קושייתו דטלטול מקצת הוי כטלטול כולו, אלא על היתר מדדין. וצ"ע מאי שנא. ואין לומר דדחיית תרנגולת לא חשוב ליה אלא דחיה בגופו דשרי בכל מוקצה כדאיתא סימן שי"א (סעיף ח'), דזה ניחא להשלחן ערוך שם שפוסק בזה כהרא"ש [פ"ג סימן י"ט] דטלטול בגופו לא חשוב אפילו טלטול מן הצד, ולהכי אפילו

הערות וציונים

313. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו' בסימן ש"ה אות קפ"ג. **314.** נדפס באוצר ההלכה שם אות ע'. **315.** נדפס באוצר ההלכה שם אות קפ"ד. **316.** נדפס באות הקודמת. **317.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו' בסימן ש"ה אות קפ"ב.

אוצר ההלכה

לצורך דבר האיסור שרי. אבל הר״ן [כ: ד״ה וקשיא לן] הרי מביא שם הבית יוסף בשמו דקש שעל גבי המטה נמי דוקא מפני שאין צריך להקש אלא לדבר המותר דהיינו המטה, שמע מינה דאינו מחלק כחילוק הרא״ש. וכן הרשב״א [קנד: ד״ה מכניס, ועיין עוד שם בדף מ״ג סוף ע״ב], ועיין מגן אברהם (סימן ש״ה סק״ט). ואם כן צ״ע למה לא הקשה נמי על דוחין אותו.

ואולי יש לומר משום דבלי זה גמגמתי על דמיון הר״ן הכא להזזת אבר דמת, דבשלמא הזזת אבר אף דאינו אלא מקצת הגוף, מכל מקום אותו מקצת הוא המזיז כולו ומטלטלו, וכהאי גוונא קושית הרשב״א שם בדינא דסימן ש״ה [סעיף י״ח] שפיר, כל הטלטול על ידו בא. מה שאין כן הכא הא עיקר הטלטול והנענוע החיה והעופות עושים ברגליהם, והאדם אינו אלא מסייע, ומסייע אין בו ממש אפילו במלאכה דאורייתא, ומכל שכן בטלטול דרבנן. ויש לומר דלהכי באמת ניחא לו בדחיית התרנגולים דהוי זה יכול וזה אינו יכול, מה שאין כן מדדין שפירש רש״י וגוררין, דהיינו מוליכין שכתב השלחן ערוך, וחשוב ליה זה יכול וזה יכול. ועיין ברש״י מסכת ביצה דף כ״ב [ע״א ד״ה מסייע]. ולהכי הוא דרק קשיא ליה על מדדין. וק״ל. (בית מאיר)

תשמח) שם מפני שמגבהת עצמה מן הארץ. כתב במג״א (ס״ק ס״ט), וצ״ע ליישב דעת הרמב״ם [פרק כ״ה הלכה כ״ו] וכו׳. אין זה קושיא כל כך, דכיון שדרכה להשמט הוה פסיק רישא. ואי משום דמכל מקום הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, הרמב״ם כתב כן לשיטתו, דסבירא ליה מלאכה שאין צריך לגופה חייב כרבי יהודה. אבל הראב״ד בפרק א׳ [הלכה ז׳] השיג עליו, ופסק כרבי שמעון במלאכה שאין צריך לגופה דפטור, ולכן השיג נמי כאן. ויש להביא סייעתא לדברי הרמב״ם מדסמך אביי לומר האי דינא הכא מאן דשחיט תרנגולא וכו׳. על כרחך דהתם נמי הטעם משום דנשמטת. ואף דהתם גבי שבת קאמר תרנגולת ואביי אמר תרנגולא, אין חילוק ביניהם, שאינו רחוקים זה מזה. עיין שם (דף (קכ״ד) [קכ״ח] ע״ב). ועיין ביצה ריש אין צדין [כד.] דאמרינן כולהו נמי עבידו לרבויי, משמע דיש לחוש לשמיטת הנוצות, אלא דבשאר עופות אין זה פסיק רישא מלבד בתרנגולת.

(חמד משה – סקכ״א)

תשמט) שם מפני שמגבהת עצמה מן הארץ. כתב הבית יוסף (ע״ג שיטה י״ב), מפני שהיא נשמטת מן היד ונמצאו אגפיה נתלשין. נ״ב: ובהשגות [פרק כ״ה הלכה כ״ו], אמר אברהם, אין הטעם כן, אלא מפני שהיא מקפיא נפשה והיא ניטלת ביד. וכתב עליו הרב המגיד, ואיני רואה שום קושיא על רבינו בזה. ונראה דמה שהשיג הראב״ד על הרמב״ם היינו דלשון מקפיא נפשה הוא היפך מפירוש הרמב״ם, דהרמב״ם פירש דנשמטת מן היד, ולשון מקפיא נפשה משמע שמגביה[ה] נפשה, וכמו שפירש רש״י ז״ל [קכח: ד״ה דמקפיא], שהוא לשון אקפו ידייכו דחגיגה [טז:], והיינו לשון הגבהה, והוא היפך מנשמטה מן היד. ולהרמב״ם יש לפרש דמקפיא את עצמה, היינו שמתוך שמגביה[ה] את עצמה כובדת עצמה, ומתוך כובדה נשמטת מן היד ונמצא אגפיה נתלשין. ואפשר שזהו כוונת הרב המגיד שכתב ואיני רואה שום קושיא לרבינו, כלומר דגם הרמב״ם נמי יפרש כפירוש רש״י, והיינו כמו שכתבתי.

והרב בעל מגן אברהם ז״ל [ס״ק ס״ט] כתב דטעמו של הראב״ד הינו מפני שהוא דבר שאינו מתכוין ומותר. ואין זה כמשמעות לשון הראב״ד. ועוד דאי כוונת[ו] להשיג על הרמב״ם כן, אינה השגה כפי עניות דעתי, דזה מקרי פסיק רישיה, דהרמב״ם סובר דודאי אגפיה נתלשין. וזהו שלא כתב הרמב״ם ואפשר שיהיו אגפיה נתלשין, דמשמע דיש ספק אם נתלשין אם לאו, ואז מקרי דבר שאינו מתכוין, אבל כשודאי נתלשין מקרי פסיק רישיה.

(יד אהרן – הגב״י)

תשנ) שם מפני שמגבהת עצמה מן הארץ. והרמב״ם בפרק כ״ה [הלכה כ״ו] כתב טעם אחר, שאין מדדין תרנגולת מפני שהיא נשמטת מן היד ונמצאו אגפיה נתלשין.

ובבית יוסף (בד״ה ומ״ש) ודוקא בחצר הוא וכו׳, אבל הר״ן [נא. ד״ה דוחין] כתב וכו׳ דמתוך שהן קשין להנהיגם ברגליהם גזרינן ומתני׳ בגדולים. כצ״ל.

(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

תשנא) שם מפני שמגבהת עצמה מן הארץ. הרמב״ם [פרק כ״ה הלכה כ״ו] כתב שהיא נשמטת מן היד ונמצאת אגפיה נתלשים. וכתב הראב״ד זה הטעם אינו. וכתב הרב מגן אברהם [ס״ק ס״ט], כוונתו דהוי דבר שאין מתכוין, דהא כתב סימן תצ״ח (סעיף י״ב) דמותר למשוך הצמר אילך ואילך. ע״ש ובגמ׳ [בכורות כד:]. גם מותר לחוף ולפספס ביד, כמו שכתוב סוף סימן ש״ג. וצ״ע ליישב דעת הרמב״ם. עכ״ל. ויש ליישב דהתם במשוך הצמר לא הוי פסיק רישיה, והכא קאמר ונמצאו אגפיה נתלשין, אלמא הוי פסיק רישיה, ואף על גב דלא ניחא ליה, הרמב״ם פרק א׳ [הלכה ו׳] כשכתב דין פסיק רישיה לא הזכיר חילוק זה כלל. ובתלישת הצמר שרי להרמב״ם אף לכתחלה, דלאו מלאכה היא. אבל מריטת האגפיים מלאכה גמורה היא, כמו שכתב פרק י״א (דין ו׳) מהלכות שבת, ופרק ג׳ מהלכות יום טוב [הלכה ג׳]. (נהר שלום – סקי״ח)

תשנב) שם מפני שמגבהת עצמה מן הארץ. כתב המג״א (ס״ק ס״ט), וצ״ע ליישב דעת הרמב״ם. ואפשר דסבירא ליה דהוי פסיק רישא (דהי׳) [דאי] אפשר בלאו הכי בלא יציאת גדפיה. וק״ל. (מתוק מדבש)

תשנג) שם מפני שמגבהת עצמה מן הארץ. כתב המג״א (ס״ק ס״ט), מפני וכו׳, וצ״ע ליישב דעת הרמב״ם [פרק כ״ה הלכה כ״ו]. והתוספת שבת [ס״ק ק״ג] תירץ משום דהוי פסיק רישיה, משום דנשמטת ממנו בכח, מה שאין כן בסימן תצ״ח [סעיף י״ב] שמושך בנחת. ומכל מקום צ״ע למה להרמב״ם להמציא טעם חדש, דגמרא מפרש הטעם משום מוקצה. והתוספת שבת רוצה לתרץ משום דסבירא ליה דמשום איסור טלטול מוקצה לא שייך למגזר. זה טעות, דזה אין גזירה אלא ודאי מקפיא נפשה, וכן דרך טבעה. (בגדי ישע)

אוצר ההלכה

תשנד) שם מפני שמגבהת עצמה מן הארץ. וכתב המג״א (בס״ק (מ״ט) [ס״ט]) וזה לשונו: והרמב״ם [פרק כ״ה הלכה כ״ו] כתב שהיא נשמטת מן היד ונמצאת אגפיה נתלשין. וכתב הראב״ד דזה הטעם אינו וכו׳. נראה לי שכוונתו דהוי דבר שאינו מתכוין. עכ״ל. ולכאורה קשה אלא מאי לטעם הראב״ד דמטלטל בידים, נמי דבר שאינו מתכוין, בפרט לפי מה שכתב הראב״ד [פרק כ״ד הלכה י״ג] והובא בבית יוסף בריש הסימן, דאיסור טלטול הוא משום הוצאה. על כן לא חמיר מהוצאה דבאינו מתכוין פטור. ואין לומר דפסיק רישיה הוא, הא לטעם הרמב״ם נמי יש לומר דפסיק רישיה הוא.

ונראה לפרש לפי מה שכתב המג״א (בס״ק הקודם בד״ה אם צריכים), וז״ל: מפני צער בעל חיים, דאם לא כן כשם שאסור כולו כך אסור לטלטלו מקצתו. עכ״ל. אם כן לפי זה כיון דהשתא נמי איכא טלטול, רק דהתירו משום צער בעלי חיים, תו לא שייך לומר בזה דהוי דבר שאינו מתכוין, כיון דעל כל פנים הוא מתכוין למלאכת טלטול הוי שפיר מלאכת מחשבת. וזו מה שרצינו לבאר. (אותות השמים – דרישת ארי – סק״ה)

תשנה) שם מפני שמגבהת עצמה מן הארץ. מגן אברהם (סי׳ קס״ח) [ס״ק ס״ט] מחזיק תימה על הרמב״ם [פרק כ״ה הלכה כ״ו]. ונראה דעתו דחופף ומפספס בקל, ואצבעותיו עוברים תוך השערות ואינו פסיק רישיה, וגם מושך צמר מקום מועט לשחיטה, יכול ליזהר. אבל תרנגולת מכבדת בכל כחה להשמט מידו, הוי פסיק רישיה. ובר מן דין מה צורך להוליך קושית הראב״ד מהאי טעמא, רק כפשוטו דהוא פירש כפירוש רש״י מקפיא נפשה, מגבהת לשון צף ומשום טלטול, ולא ניחא ליה בפירוש הרמב״ם לשון כבידות כמו שכתב במגדל עוז, וגם המגיד משנה כתב שאינו רואה קושיא בזה אלא כלשון הראב״ד זה הטעם אינו. ואם ביקש להמציא נפקותא, אפשר נפקא מינה אחרת במדדה בענין שאוחזה בידיו בבשרה שבצדדיה שלא תשמט, להרמב״ם שרי. וק״ל. (מאורי אור חלק שני – דף ל״ד ע״ב)

תשנו) שם מפני שמגבהת עצמה מן הארץ. כתב המג״א (ס״ק ס״ט), מפני וכו׳ דמותר למשוך וכו׳. וצ״ע דבסימן תצ״ח (ס״ק כ״ג) במג״א, שהרמב״ם [הלכות יו״ט פ״ג ה״ג] מתיר לתלוש הצמר דעוקר לאחר יד, ולתלוש הנוצות אסור, כמו שכתב ט״ז (ס״ק י״א) ומג״א (בס״ק כ״ד) ובמחצית השקל שם. אם כן הכא שפיר אסר הרמב״ם באגפיה נתלשין, דנוצות אורחייהו בתלישה, אבל צמר לאו אורחיה בתלישה. (דברי צבי)

תשנז) שם מפני שמגבהת עצמה מן הארץ. נ״ב: לפי זה ביום טוב מותר בתרנגולת העומדת לשחיטה. אבל לפי טעם הרמב״ם [פרק כ״ה הלכה כ״ו] שהביא המג״א (ס״ק ס״ט) גם ביום טוב אסור. אכן לפי מה שפירשנו (בע״ב)[318] כוונת הרמב״ם, גם לדידיה מותר ביו״ט, לפי פסק הרמ״א (בסימן רמ״ו סעיף ג׳). אבל לפי מה שהכריע המג״א שם [סקי״ב] אסור. (עזרת ישראל)

תשנח) שם מפני שמגבהת עצמה מן הארץ. כתב המג״א (סקס״ט), וצ״ע ליישב דעת הרמב״ם [פרק כ״ה הלכה כ״ו]. נ״ב: יש ליישב כוונת הרמב״ם שהתרנגולת שומטת עצמה ומתכוונת לברוח ותולשת הנוצה ועובר משום שביתת בהמתו, ולפי זה בתרנגולת של עכו״ם מותר. ואולי יש לומר דהוי כמו מחמר דאפילו בשל עכו״ם אסור. (עזרת ישראל)

תשנט) שם מפני שמגבהת עצמה מן הארץ. הרמב״ם ז״ל [פרק כ״ה הלכה כ״ו] כתב דאסור לדדות תרנגולת בשבת מפני שהיא נשמטת מן היד ונמצאת אגפיה נתלשים. וכתב עליו הראב״ד ז״ל, זה הטעם אינו וכו׳. וביאר המג״א [סקס״ט] כוונת הראב״ד דהוי דבר שאין מתכוון ושרי, דהא כתב בסימן תצ״ח (סעיף י״ב) דמותר למשוך הצמר אילך ואילך לפנות מקום לסכין לשחוט, וגם מותר לחוף ולפספס ביד משום דהוי דבר שאינו מתכוין. ונשאר בצ״ע. ולענ״ד נראה ליישב דעת הרמב״ם בסברא נכונה, דלא דמי להא בסימן תצ״ח, וגם להא דחופף ומפספס, דהתם לא הוי פסיק רישיה. וכן פירש רש״י (שבת דף נ׳ ע״ב) ד״ה ומפספס, מנפץ שערו, דכיון דאינו מתכוין מותר ולא דמי לפסיק רישיה. הא חזינן דבפספוס לא הוי פסיק רישיה. וכן בהא דמותר לפנות הצמר בידו גם שם לא הוי פסיק רישיה, מדכתב שם המג״א (סעיף [קטן] כ״ג) במה שכתב רמ״א בידו, דכוונתו דבמסרק אסור דפסיק רישיה הוא, משמע דביד או אפילו באיזה כלי לא הוי פסיק רישיה, משום הכי שרי דהוי דבר שאינו מתכוין. אבל הכא הסברא נותנת כיון דהיא נשמטת מן היד והוא אוחז בה, אי אפשר שלא יהיו נתלשין הנוצות והוי פסיק רישיה, ובפסיק רישיה אסור גם לרבי שמעון.

אמנם מהא דסימן תצ״ח בלאו הכי לא קשיא מידי, דהא מבואר בסימן הנ״ל (סעיף י״ג), והוא דעת הרמב״ם [הלכות יו״ט פ״ג ה״ג], השוחט את העוף לא ימרוט את הנוצה כדי לעשות מקום לסכין. ובצמר (דסעיף י״ב הנ״ל) מתיר הרמב״ם [שם] לתלוש לכתחילה, והוא כמו שכתב שם הט״ז [סקי״א] דבנוצה אורחיה בכך והוה גוזז, מה שאין כן בצמר דלאו אורחיה בכך והוי עוקר מגידולו כלאחר יד, משום הכי מתיר אף לתלוש במתכוין. והכא מיירי באגפיו של עוף שהן נוצות, משום הכי קאסר אף שלא במתכוין, כיון דבמתכוין חייב משום גוזז. אף על גב דהרמב״ם פסק כרבי שמעון בדבר שאינו מתכוין דשרי, מכל מקום לפי מה שפירשתי דהכא היה פסיק רישיה, שפיר פסק הרמב״ם לאסור באין מתכוין. ולפי זה לא קשה מהא דצמר גם אם נאמר דהתם הוי פסיק רישיה, דשאני התם דלהרמב״ם מותר אף לכתחילה לתלוש, משום דעוקר כלאחר יד הוא, ומשום הכי לפנותו שרי גם לדידן כיון דלהרמב״ם שרי לכתחילה, לפי זה אין מקום לקושית הראב״ד ז״ל, ועולה שפיר פסק הרמב״ם ז״ל. (ברית אברהם – אות נ״ה)

---

318. נדפס באות הבאה.

סימן שח סעיף מא

מא [ע]האשה מדדה את בנה [פ]אפילו ברשות הרבים, [צ]ובלבד שלא תגררהו, אלא יהא מגביה רגלו אחת ויניח השניה על הארץ וישען עליה עד שיחזור ויניח רגלו שהגביה, שנמצא לעולם הוא נשען על רגלו האחת:

באר הגולה

ע. שם במשנה:
פ. שם בברייתא:
צ. ר"ן שם [נא: דבור ראשון] ורבינו ירוחם בנתיב א' חלק א' [דף י"ג ע"ג]:

אוצר ההלכה

תשם) שם מפני שמגבהת עצמה מן הארץ. המג"א (סקס"ט) הביא דהרמב"ם [פרק כ"ה הלכה כ"ו] כתב הטעם דאגפיה נתלשין, וכתב הראב"ד דזה הטעם אינו, ופירש המג"א דהוי דבר שאין מתכוין. והקשה על הרמב"ם דהא בסימן תצ"ח [סעיף י"ב] מבואר דמותר לפנות השער לעשות מקום לסכין משום דהוי אינו מתכוין. ע"כ. ותימה בעיני על קושייתו, דודאי הרמב"ם מפרש דמקפה נפשה ונתלשין הנוצות בודאי, והוי פסיק רישא. שוב ראיתי כן באליה רבה [סק"פ]. וגם בלי זה שם הרמב"ם [הלכות יו"ט פ"ג ה"ג] מתיר לתלוש הצמר משום עוקר כלאחר יד דמותר משום שמחת יו"ט. ויש לפרש לשיטתו, דהא דבעי בבכורות (דף כ"ד ע"ב) כנגדו ביום טוב מאי, אם הוי (קודם) [תולש] ואסור או משום דאינו מתכוין, ומאי בעי הא דבר שאינו מתכוין מותר, ועל כרחך דגם שם אינו ברור דאינו פסיק רישא. ואם כן אמת השלחן ערוך מתיר משום אינו מתכוין, אבל הרמב"ם יש לומר כיון דאית ליה טעם אחר, חשוב ליה גם התם פסיק רישא. ודו"ק.

ואכן יש לי עיון גם בדברי הראב"ד, דיש לפרש פירוש אחר, דאף דאגפיה נתלשין מכל מקום זה רק התרנגולת עצמה נשמטת, ועל ידי כן אגפיה נתלשין, ואם כן הוא לא עביד מידי, ואולי זוהי כוונת הראב"ד, ויש לעיין בזה. (גנזי חיים – סקכ"א)

תשמא) שם מפני שמגבהת עצמה מן הארץ. כתב במג"א (סקס"ט), ונראה לי שכוונתו דהוי דבר שאינו מתכוין. עיין בחידושי חתם סופר לשבת (דף קכ"ח ע"ב בד"ה [משום]) מה שכתב בזה, ואם ירצה ה' יבואר. (מגיני חיים)

תשמב) שם אבל דוחים אותה מאחוריה בידים כדי שתכנס. הרב אליה רבה [סקפ"א] כתב על שם הב"ח [אות כ"ג], דהא דמותר לדחות דוקא בחצר ורשות הרבים משום פסידא, אבל בבית אסור אם לא שברחה מביצים, וכן משמע בספר לחם משנה [ליפשיץ] פרק מפנין [פרק י"ח מ"ב]. ע"כ. ותימה דמדברי הפוסקים לקמן סוף סימן שט"ז, ובפרט מדברי האגודה [שבת סימן ק"כ] שהביא המג"א שם [סקכ"ו], משמע קצת דאף בבית שרי לדחותה בכל גוונא, ולאו דוקא משום ביצים לבד. יע"ש.
(יוקח נא – סק"י)

סעיף מא

תשמג) סעיף מ"א האשה מדדה את בנה אפילו ברשות הרבים וכו'. משמע דלשאת לגמרי אסור. וכן ערערו האחרונים על מנהג הנשים שנושאות הקטנים אפילו הולכים יפה, מכל מקום איסורא דרבנן איכא אפילו בכהאי גוונא. ונראה ללמוד זכות, דמסתמא הוה יש להן געגועים, ואם כן לפי מה שכתב הטור בסימן ש"א דמי שהרבים צריכים לו שרי להוציאו בכסא לרשות הרבים בשבת. וכבר בארו הבית יוסף [שם סעיף י"ט] והב"ח [שם אות ט'], דכיון דהוא איסורא דרבנן התירו למי שהרבים צריכים לו, ועיין שם בב"ח דאין ראיה כלל שחולקים בזה הפוסקים. ואם כן יש לומר דהכי נמי מתירין בתינוק שיש לו געגועים, כמו שהתירו (ריש סימן הסמוך) באבן בידו, (וכמו שפירש הרז"ה [במאור, נט.] לשיטתו דסבירא ליה דאפילו בקטן שנוטל אחת ומניח אחת חייב הנושאו, אפילו הכי לא גזרו בקטן שלא לדדות כמו שגזרו בבהמה עיין ש"ס [קכח:] משום צערא דינוקא). וכל שכן בקטן שהולך יפה לשאת, כיון שמתירין גם ברבים צריכים, כל שכן שמתירין בתינוק שיש לו געגועים. מיהו בלא געגועים ודאי אין להתיר, אלא כפשטא דמתני' לדדותו, וכן כשאינו הולך יפה אלא נוטל אחת וכו', יש לחוש לשיטת הרז"ה דסבירא ליה דהוה איסור דאורייתא לשאת אותו. אבל כשהולך בטוב ובגעגועים יש לומר להקל. (חבל יוסף – גנזי חיים)

תשמד) שם האשה מדדה את בנה אפילו ברשות הרבים ובלבד שלא תגררהו. כתב הבית יוסף (ע"ג שיטה מ"ח), אבל אסור כל זמן שיגרור אותו וכו'. נ"ב: ואפילו בכרמלית, כדמוכח מדברי רש"י [קמא: ד"ה נוטל], בההיא שאמרו נוטל אדם את בנו, והרב המגיד ז"ל בפרק כ"ה מהלכות שבת [הלכה ט"ז]. מהר"ם די בוטון ז"ל (סימן כ"ח).
(שיירי כנסת הגדולה – הגב"י סקי"ט)

תשמה) שם האשה מדדה את בנה אפילו ברשות הרבים ובלבד שלא תגררהו. איתא בספר פרי תבואה (סימן ז'), שנשאל אם יש היתר לשאת תינוק בשבת בעיר שאין בו עירוב, והאריך וכתב שמדינא היה דעתו נוטה להתיר, מפני שהאידנא לית לן רשות הרבים וגם קיימא לן [צד.] דאדם חי נושא את עצמו, ומדקיימא לן כרבא [שבת יא:] דבכרמלית לא גזרינן גזירה לגזירה, הוא הדין בזה דשרי. וכתב ראיה לזה ממה שהקשה הכא הבית יוסף עליה דהטור במה שמחמיר בכרמלית לדדות חיה ועוף. וכן מהעבודת הגרשוני [סימן ק"ד] שזה עוקר וזה מניח, שאיסורו משום שמא יגמור, מתיר בכרמלית. אלא שלבסוף כתב ברם סוגיא אחרת עומדת לנגדי לכאורה, דמשמע משם לאסור, דברייתא מפורשת בשבת (דף קכ"ד) [קכח:], האשה מדדה את בנה ברשות הרבים ואין צריך לומר בחצר, דמשמע אפילו בחצר מדדה אין אבל לשאת לא, ואם כן מפורש בגמרא לאסור אף בכרמלית וכו'. ע"ש. (ואם) [ועם] כל זה מאחר שגם בברייתא זו לאו בפירוש אתמר לאסור, אלא

אוצר ההלכה

מדיוקא, וקליש איסוריה דהוי גזירה לגזירה, ושעת הדחק, נראה לי דאין להחמיר אלא לעצמו ולא לאחרים. עכ"ל.

ואני אומר אילו לא באנו לאסור אלא מדיוק זה, ודאי דמוכח דדיוק זה ליתא, שהרי חצר זה שהברייתא איירי בו לא איירי כלל מחצר שאינו מעורב דוקא, אלא אף מחצר דיחיד או דמעורב, תדע שהרי רש"י [שם ד"ה אין עוקרין] והר"ן [נא. ד"ה דוחין] והש"ע נקטו טעם האיסור בעלי חיים כשעקרו רגליהם רק משום מוקצה שאסור לטלטל, ולא משום איסור טלטול בחצר שאינו מעורב. ואפשר משום דהוי [כ]כלים ששבתו בחצר. על כל פנים להטעם במוקצה על כרחך דאיירי אפילו בחצר מוקף במחיצות ודיחיד, ואם כן איך אפשר לדייק זה בתינוק דוקא לדדות הוא דשרי, אבל לנושא[ו] אסור בחצר זה, אטו תינוק מוקצה הוא. אלא ודאי ההוא דיוקא ליתא, ונקיט מדדה ברשות הרבים וכל שכן בחצר, דאפילו לנושאו שרי. ואם כן אי משום הכי אין שום ראיה לאיסור.

אמנם בעיקר הדין לענ"ד הברור שאסור, על פי סוגיא דגמרא פרק המצניע [צד:] שמקשה אימר דפוטר רבי שמעון מחיוב חטאת איסורא דרבנן מיהו איכא. והוקשה להר"ן [לה: ד"ה ודאמרינן אימר] תיפוק ליה איסורא דרבנן בכרמלית לא גזרינן, ומוכרח תירוצו שהוא בלשון זה: ויש לומר דכי [אמרינן] הכי הני מילי בדבר שאין בו סרך מלאכה, כי האי דלא ישתה דלא מיתסר אלא משום חששא דשמא ימשך הכלי אצלו, אבל מידי דדמי למלאכה דאורייתא אלא שפטור עליה משום שאינה צריכה לגופה, בכיוצא בזה כרמלית ורשות הרבים שוים. הרי לך בהדיא שכתב כיוצא בזה כרמלית ורשות הרבים שוים, ואין לך כיוצא בזה יותר מהוצאת בעלי חיים, דודאי אף לרבי נתן גופיה אינו אלא פטור אבל אסור, ומה גזירה שייך אליביה, הא בכל בעלי חיים סובר דנושא את עצמו, אלא ודאי איסורו אינו משום גזירה אלא משום דדומה למלאכה, כדבאמת נתקשו תוס' שם [צד. ד"ה שהחי] בגוף סברא זו דחי וכו', ופשיטא דבזה כרמלית ורשות הרבים שוים. ואני תמה איך טחו עיני שכלו מראות, הלא בעצמו מביא שם דברי הר"ן אלו, ולא פשט מיניה אלא התירא ולא איסורא.

תו כתב שם בהחלט על פי תוס' [שם ד"ה אבל], דלרבנן כל התינוקות בגדר נושא את עצמו זולת תוך ח' ימים, שבזה איירי בפרק נוטל [קמא:]. ואף דשפיר הוכיח הכי בדעת תוס' מקושייתם ריש פרק רבי אליעזר דמילה [קל. ד"ה רבי], מכל מקום רואה אני במחילת כבוד בעלי התוס', דברי הר"ן [נא: דיבור ראשון] נוחים יותר, שנתן זה לטעם רבי יהודה שאוסר תינוק שגורר שני רגליו, משום דכיון שהוא קטן כל כך שאינו אלא גורר, לא מודו רבנן [לרבי נתן]. הרי לשיטתו באמת מעיקרא לא קשה קושית תוס' פרק רבי אליעזר דמילה, והסוגיא דפרק נוטל [קמא:] שמוקים לרבא דוקא כרבי נתן מרווח, משום דסתמא דתינוק משמע אפילו בגורר שתי רגליו. מה שאין כן לפירוש רש"ל בדעת תוס' [שם], דדוקא תוך ח' ימים הוא דלא מודו, ודאי דחוק מאוד לומר דסתם תינוק עם כיס דרבא איירי אפילו תוך ח' ימים, עד דלהכי דחק למוקים רבא דלא כהלכתא.

ודע נמי שדברי המג"א (ס"ק ע"א) מגומגמים, שכתב: מפני שנושאת, ר"ן. (וזה אינו אלא דברי רבנו ירוחם [נתיב א' ח"א דף י"ג ע"ג]), משמע דסבירא ליה דהוי כמי שנושאו, ואם כן אפילו כרמלית אסורה, עיין סוף סימן שמ"ח [סק"ד]. וכתב עוד דקטן כל כך שצריך לגוררו אם נשאו חייב חטאת. [עכ"ל]. ודברים אלו הם הן דברי הר"ן [נא. ד"ה מתני']. וחילוק גדול יש ביניהם (אף שהבית יוסף גם כן כתב בתר דברי הר"ן וכן כתב רבנו ירוחם, היינו שבגוף הדין הם שוים). דאילו להר"ן כשגורר שני הרגלים, מכל מקום לא יצא מכלל מדדה לכלל נושא, אלא משום שבתינוק כזה לא מודו רבנן, ואיכא למיגזר גביה מדדה אטו נושא, כדגזרינן לגבי בהמה וחיה, ואם כן איכא למימר דבכרמלית לא גזרינן, וכדהקשה בפרק המצניע והבית יוסף פה על הטור. מה שאין כן לדברי רבנו ירוחם, שבגורר שני הרגלים הוא יוצא מכלל מדדה לכלל נושא, והרי זה לשון רבנו ירוחם: ואותן שאומרים שמותר לישא תינוק כשגורר שני רגליו, דחי נושא את עצמו, טעות הוא בידם, דלא אמרו אלא לפוטרו מחטאת אבל אסור. הרי דסבירא ליה כמשמעות שיטת תוס', דאף תינוק כזה הוא בכלל חי נושא את עצמו, אלא שפטור אבל אסור. אם כן ודאי אף בכרמלית אסור לדידיה, שהרי זה נושא גמור, ואין איסור משום גזירה אלא משום סרך מלאכה, ואין הבדל בין כרמלית לרשות הרבים.

הכלל, לישא תינוק בעיר בלא עירוב, לדעתי ודאי אסור, ואפילו לדדות יש להחמיר כל שאינו (גורר) [נוטל] אחד ומניח אחד, כסברת רבנו ירוחם שזה נושא הוא. כי אף לדברי הר"ן אין מוכרח, ויש לומר דבגזירה זו דאטו נושא אף רבא מודה דגזרינן בכרמלית. ועיין סוף סימן שמ"ט אפילו בכרמלית גמור, ומכל שכן בעיר בלא עירוב שהרבה פוסקים דלא כרש"י [עירובין ו: ד"ה ירושלים] ותוס' [שבת ו: ד"ה כאן], אלא דיש לנו רשות הרבים, ועיין סימן שמ"ה [סעיף ז']. אף דהמחבר הנ"ל תוקע עצמו בדברי תוס' שכרמלית שלנו קיל, היינו לשטת התוס' שברור להם שאין לנו רשות הרבים, מה שאין כן אנו שרואין הגאונים פוסקים מפורסמים חולקים, ועיין בדבריו[319] סימן שס"ד. ובענויותינו אין לנו הכרעה ברורה, ודאי דיש לנו להחמיר בו מכרמלית גמור לדין הש"ס. ודו"ק. (בית מאיר)

תשסו) שם האשה מדדה את בנה אפילו ברשות הרבים ובלבד שלא תגררהו. עיין מג"א [סקע"א] דאפילו בכרמלית אסור. ובתשובות רבי עקיבא איגר (סימן כ"ח), הביא מדברי הפרי תבואה [סימן ז'] שדחה להמג"א, כיון דברשות הרבים פטור אבל אסור, ממילא בכרמלית הוי גזירה לגזירה. והעלה [רבי עקיבא איגר] בדרך הכרעה, דבגדול יש לדון להקל אף בנושא ממש בכרמלית, דחי נושא את עצמו, אבל בתינוק זוטר שלא הגיע לנוטל

הערות וציונים

319. נראה דצ"ל "בדברינו", דהיינו במה שהביא הרב המחבר בסימן שס"ד סעיף ב' ד"ה והנה מחלוקת הראשונים, וסיים דנהי שאין להוורות איסור, כל בעל נפש יחמיר לעצמו וכו'. ע"ש.

אוצר ההלכה

אחת ומניח אחת, לא אמרינן דנושא את עצמו ואסור בכרמלית. אבל לאשר בכלל מוטב שיהיו שוגגים כאשר בודאי לא ישמעו לנו בזה, שתיקתינו יפה, אבל להצנועים השומעים ובאים לשאול ראוי להורות להם דאסור. וכל זה בעלמא, אבל למול הקטן פשיטא דאסור, כיון דמחזירין התינוק לאמו הוי ככפות ממש, בודאי גם בכרמלית אסור. ע"ש. ובתשובת בנין ציון (סימן כ'), אוסר לשאת התינוק לכרמלית רק מוטב שיהיו שוגגין. ע"ש.

ונראה דאפילו לפי הכרעת רבי עקיבא איגר, אין להקל אלא בכרמלית ממש, אבל ברשות הרבים רחב ט"ז אמה, דרוב הפוסקים סבירא להו דלא בעינן ששים רבוא בוקעין בו והוי רשות הרבים גם לדידן אין להקל. גם מה שמחלק בין הגיע לנוטל אחת וכו', לא מצינו זה אלא לענין גרירה, דבהגיע לנוטל אחת וכו' נקרא מהלך ברגליו, ובלא הגיע נקרא אמו גוררתו. אבל לענין נושא את עצמו מנין לנו לחלק.

ובעיקרי דינים [סימן ט"ו אות ט"ז] בשם יצחק ירנן [הלכות עירובין פ"ה הלכה י"ג, דף ס"ה ע"ג] שנשרף הפת של עירוב שמותר להביא התינוק למול על ידי אינו יהודי וחתר חתירה להתיר גם על ידי ישראל. (פתחי תשובה)

תשסז) שם האשה מדדה את בנה אפילו ברשות הרבים ובלבד שלא תגררהו. עיין במג"א [סקע"א] דאפילו בכרמלית אסור. ועיין בשו"ת רבי עקיבא איגר [סימן כ"ח] שהביא מדברי הפרי תבואה [סימן ז'] שדחה להמג"א, כיון דברשות הרבים פטור אבל אסור ממילא בכרמלית הוי גזירה לגזירה. והעלה [רבי עקיבא איגר] בדרך הכרעה, דבגדול יש לדון להקל אף בנושא ממש בכרמלית, דחי נושא את עצמו, אבל בתינוק זוטר שלא הגיע לנוטל אחת ומניח אחת, לא אמרינן דנושא את עצמו ואסור בכרמלית. אבל לאשר בכלל מוטב שיהיו שוגגים כאשר בודאי לא ישמעו לנו, בזה שתיקתינו יפה, אבל להצנועים השומעים ובאים לשאול, ראוי להורות להם דאסור. וכל זה בעלמא, אבל למול קטן פשיטא דאסור, כיון דמחזירין התינוק לאמו הוי ככפות ממש, בודאי גם בכרמלית אסור. ע"ש. ועיין בשו"ת בנין ציון (סימן כ') שאוסר לשאת התינוק לכרמלית רק מוטב שיהיו שוגגין. ע"ש. ועיין בזה בפתחי תשובה[320]. ועיין בדברינו לקמן (סימן של"א סעיף ו').

[**במג"א** (סק"ע) שכתב דפטור דחי נושא את עצמו, והדבר פשוט דמכל מקום אסור מדרבנן, כמו שכתב במג"א (בס"ק ע"א), וכן הוא בתוספות יום טוב (פ"א דמגילה מ"ג [ד"ה והקהל]), דגם ביכול התינוק לילך פטור אבל אסור. ועיין במראה פנים על הירושלמי (ריש פרק י"ט דשבת) שהאריך להשיג על דברי המג"א, והוא כעין דברי הפרי תבואה שהביא בתשובת רבי עקיבא איגר. ועיין בבית מאיר[321] מה שכתב בזה. ועיין תשובת רלב"ח (סימן ס'), ועיין בחידושי רשב"א לשבת (דף קמ"א סוף ע"ב [ד"ה גמ']) ועיין תוס' בבא מציעא (דף ע"ט ע"ב ד"ה השתא וכו'), שכתבו בפשיטות דגם מניקה את בנה, חי נושא את עצמו. הערת מהרש"ם].

(ארחות חיים – ספינקא – סקכ"ה)

תשסח) שם האשה מדדה את בנה אפילו ברשות הרבים ובלבד שלא תגררהו. וכתב המג"א (ס"ק ע"א), שלא תגררהו, מפני שנושאת (ר"ן [נא. ד"ה מתני']), משמע דסבירא ליה דהוי כמי שנושא, ואם כן אפילו בכרמלית אסור. ע"כ. ומה שכתב כן בשם ר"ן לא ידעתי. שהוא לשון רש"י ז"ל [קכח: ד"ה אבל]. ומה שכתב ואם כן אפילו בכרמלית אסור. ע"כ. ולכאורה אף אם נימא דהאיסור בגרירה משום גזירה דמשוי, גם כן אסור בכרמלית, כמו שכתב הטור בדידויי בהמה חיה ועוף, (כמו שכתבתי בס"ק מ"ד)[322]. אלא דיש לומר דהכא כיון דהוי תרי דרבנן, דהא מיירי ביכול ליטול אחת ולהניח אחת, וחי נושא את עצמו, כמו שכתב רש"י ז"ל. וגם כרמלית, אי גרירה הוי רק גזירה, לא הוי גזרינן בכרמלית. ועיין בהגהת מהרל"ח [אות ח']. ולפי דבריו יש לפרש דברי המג"א באופן אחר. ולכאורה ביכול לטול אחת ולהניח אחת וכל שכן בקטן יכול לילך ברגליו לישא אותו בכרמלית לא הוי אלא שבות דשבות. ולפי דברי המגיד משנה [פ"ו ה"ט] שנתבאר לעיל (סימן ש"ז סק"ה)[323] דאמירה לעכו"ם בשבות מותר בקצת צער, ולכאורה הוא הדין שבות דשבות על ידי ישראל. ואם כן כל שכן משום צערא דתינוק. ועיין באשל אברהם (סימן ש"ז ס"ק ז' וח') נסתפק אי שבות דשבות על ידי ישראל דמי לאמירה לעכו"ם בשבות ויהיה מותר לדבר מצוה. והרב ז"ל ([ש"ע הגר"ז] בסימן ש"מ סוף סעיף ב') כתב דאסור אפילו לדבר מצוה, ואם כן נראה דהוא הדין בקצת צער. ויתבאר אם ירצה ה' בסימן ש"ט (סק"ב)[324] ועיין לקמן (סקמ"ז)[325].

(תהלה לדוד – סקמ"ה)

תשסט) שם האשה מדדה את בנה אפילו ברשות הרבים ובלבד שלא תגררהו. כתב הרב באר היטב (סקמ"ה), וקטן כל כך שצריך לגוררו אם נשאו חייב מפני שנושאת, ר"ן [נא. ד"ה מתני'], ואם כן אפילו בכרמלית אסור. מג"א [סקע"א]. תניא [ש"ע הגר"ז סעיף פ"א]. ועיין בשו"ת פרי תבואה (סימן ז') דברשות הרבים שלנו שהוא ככרמלית, מותר לישא אפילו לכתחלה את התינוק, שחי נושא את עצמו, וגם בקטן בן ח' ימים אמרינן בו נושא את עצמו. ובשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן כ"ח) חולק עליו, וסיים, דאף אם נידון להקל בגדול, בקטן כזה קודם שהגיע לנוטל אחת ומניח אחת אסור בכרמלית, אבל מוטב שיהיו שוגגין, אבל למול קטן פשיטא דאסור, כמו שכתבו התוספות (ס"פ) [ריש פרק] רבי אליעזר [קל. ד"ה רבי] דהוי ככפות, בודאי גם בכרמלית אסור. ע"כ. וכן כתב באשל אברהם (ס"ק ע"א), דרוב הפוסקים סבירא להו דכל שאינו יכול ליטול אחת ולהניח אחת אסור, וכן כתב בישועות יעקב (סימן שמ"ט) דגם בכרמלית ובחצר שאין מעורבת אסור. גם בבית מאיר[326] חולק על פרי תבואה, ומסיק דאסור לישא תינוק

הערות וציונים

320. נדפס באות הקודמת. **321.** נדפס לעיל אות תשס"ה. **322.** נדפס לעיל אות תשל"ז. **323.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו' בסימן ש"ז אות קפ"ג. **324.** נדפס לקמן בסימן ש"ט אות י"א. **325.** נדפס לקמן אות תש"פ. **326.** נדפס לעיל אות תשס"ה.

אוצר ההלכה

בעיר בלא עירוב, ואפילו לדדות יש להחמיר כל שאין נוטל אחת ומניח אחת. ועיין בהגהת מהרש"ם שנדפס בספר ארחות חיים[327], דהמפרש בירושלמי ([מראה פנים] ריש פרק י"ט דשבת) האריך להשיג על המג"א, [ועוד] דבתוספות בבא מציעא (דף ע"ט ע"ב ד"ה השתא) כתבו בפשיטות דגם מניקה בנה חי נושא את עצמו. ע"כ. ועיין בנהר שלום [סקי"ט][328] דמסיק דדעת רש"י [קכח: ד"ה אבל] כרמב"ם [פי"ח הכ"ח] ותוספות [שם צד. ד"ה אבל] ורבנו ירוחם [נתיב א' ח"א דף י"ג ע"ג], דאפילו קטן בן ח' אמרינן חי נושא את עצמו.

ולישא קטן שאינו יכול לילך ברגליו לומר קדיש, כיון דהוצאה זו לומר קדיש הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, ולרוב הפוסקים הוי דרבנן, אם כן בכרמלית הוי שבות דשבות דמותר במקום מצוה. חכמת שלמה מהגאון מהר"ש קלוגר. והיינו הפוסקים דאם אינו פושע אמרינן חטא בשביל שיזכה חבירך.

(באר יעקב – קרויזר – סקע"ד)

תשסט*) שם האשה מדדה את בנה אפילו ברשות הרבים ובלבד שלא תגררהו. בנידון אם מותר לישא קטן שיכול לילך על רגליו בשבת בזמן הזה שאין לנו רשות הרבים רק כרמלית [סימן ש"ג סעיף י"ח], עיין באריכות בשו"ת בנין ציון (סימן כ'), וסיים וז"ל: לכן להלכה נראה לע"ד אחר שכבר הורגל בפי העולם שתינוק שיכול לילך מותר לנושאו, והדבר מסור לנשים שדעתן קלות, ובדבר דרבנן אמרינן מוטב שיהיו שוגגין וכו' [עיין סימן תר"ח סעיף ב'], לכן אין למחות ביד הנושאות תינוק בכרמלית בשבת אבל לכתחילה אין להורות היתר בדבר, וכל שכן שאין להקל לעצמו. ע"ש. [ועיין בספר בית מאיר כאן[329] במה שהשיג על תשובת פרי תבואה (סימן ז') בזה]. (ילקוט הגרשוני סק"ו)

תשע) שם האשה מדדה את בנה אפילו ברשות הרבים ובלבד שלא תגררהו. כתב במג"א (סקע"א), משמע דסבירא ליה דהוה כמי שנשאו, ואם כן אפילו בכרמלית אסור. עיין ביאור דברי המג"א בתשובת רבי עקיבא איגר (סימן כ"ח). וכתב שם, דלא כתשובת פרי תבואה [סימן ז'] דלא הבין דבריו. (מגיני חיים)

תשעא) שם האשה מדדה וכו' ובלבד שלא תגררהו וכו'. כתב הטור (דף ר"ה ע"ב שיטה ה'), והאשה מדדה את בנה וכו'. נ"ב: עיין בדברי הרמב"ם ז"ל [פי"ח הט"ז], ובמה שנתעורר הרלנ"ח ז"ל (בסימן ס') במשנה [קכח:] ובדברי הרמב"ם ז"ל.

(כנסת הגדולה – הגה"ט)

תשעב) שם האשה מדדה וכו' ובלבד שלא תגררהו וכו'. כתב הטור, והאשה מדדה את בנה [וכו'] ובלבד שלא תגררהו. וראיתי להר"ן [נא: דיבור ראשון] שכתב דכן הלכה, דכיון שהוא קטן כל כך וכו' לא מודו רבנן לרבי נתן [צד.]. ובודאי שקושיית הר"ן היא דאי אמרינן דהחי נושא את עצמו אפילו בכהאי גוונא שגורר, למה יהיה אסור. לזה כתב דכיון שהוא קטן וכו'. ולא ידעתי מאי קושיא, דאף דנימא דאף בכהאי גוונא דהחי נושא את עצמו, עם כל זה אסור, משום דהא דאמרינן דהחי נושא את עצמו אינו אלא שהוא פטור מחטאת, אבל אסור מדרבנן, ומשום הכי אסור, דמה לי הגביהו לתינוק מה לי גוררו, הרי גרירה והגבהה כולה חדא מילתא היא, כמו שכתב הרמב"ם (פי"ג מהלכות שבת הי"א) וז"ל: ואם משך החפץ וגררו על הארץ מתחילת ארבע לסוף ארבע חייב, שהמגלגל עוקר הוא. והוא מדאמרינן [צא:] היה מגרר ויוצא. ודוחק לומר דגרירת תינוק לא דמי שמסייע קצת. ועיין תשובת הרלנ"ח (סימן (נ"ט) [ס']).

(יד המלך)

תשעג) שם האשה מדדה וכו' ובלבד שלא תגררהו וכו'. במשנה ברורה [ס"ק קנ"ד ובביאור הלכה] באר פלוגתת הראשונים ז"ל בגורר, דרש"י [קכח: ד"ה אבל] פירש דאסור מפני שנושאתו, והר"ן [נא: דיבור ראשון] פירש דבגורר לא אמרינן חי נושא את עצמו. ונראה דאם אמו גוררתו ורגליו נוגעות בארץ, היינו הוצאה, כמבואר בתוס' (שבת דף ח' ע"ב ד"ה לא), ובהא לא אצטריך לאשמועינן, אלא בגורר רגליו מעט מעט קאמר, ומן הדין לא מקרי הוצאה ואסור מדרבנן. ומפני שנושאתו שכתב רש"י היינו מדרבנן, דגזרו לאסרו כמו שנושאתו, ושפיר הוסיף הר"ן דלכך אסרוהו, דבתינוק הגורר איכא איסורא דאורייתא. מיהו אפשר דאף לרבי נתן גורר אסור, והר"ן קושטא דמלתא קאמר, וכדמוכח סוגיא דפרק נוטל [קמא:], דרבנן פליגי ארבי נתן בתינוק, וכן במדדה, והשתא גורר אסור אלא דלא שכיחא, ומתני' לא איירי בהכי.

(חזון איש – סימן מ"ה סק"ד)

תשעד) שם אפילו ברשות הרבים. דלית כאן חשש איסור דאורייתא, דאי נמי מגבהה ליה חי נושא את עצמו.

ובלבד שלא תגררהו. מפני שנושאתו. ומאי דאמרינן [צד.] דהחי נושא את עצמו, אינו אלא לפוטרו מחטאת, אבל אסור כל זמן שיגרור אותו אלא כשמגביה רגלו אחת וכו'.

(משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

תשעה) שם אפילו ברשות הרבים וכו'. כתב המג"א (סק"ע), ואם נושא כפות או חולה חייב וכו'. יעוין [במגיד משנה] הלכות שבת (פי"ח הט"ז) דחולה נלמד מהני פרסאי [צד.] דכמאן דכפיתו דמי וכו'. ובאמת זהו מפורש בגמ' יומא (דף ס"ו ע"ב), אפילו תימא רבי נתן חולה שאני וכו'. ע"ש.

(נפש חיה – מרגליות)

תשעו) שם ובלבד שלא תגררהו וכו'. כתב הרב מג"א [סקע"א] מפני שנושאו, הר"ן [נא. ד"ה מתני'] וכתב עוד [הר"ן, נא: דיבור ראשון] דקטן כל כך שצריך לגררו, אם נשאו חייב חטאת. ע"ש. וכן כתבו התוס' דף צ"ד [ע"א ד"ה אבל]. והמאור [נט. ד"ה רבא] כתב דאפילו בתינוק שנוטל אחת ומניח אחת, אם נשאו חייב, ומכל מקום משום צערא דתינוק לא גזרו שמא תגביהנו. עכ"ל [המג"א]. וממה שכתב מפני שנושאו, משמע דהוה ליה כנושאו. וקשה דאם

הערות וציונים

327. נדפס לעיל אות תשס"ז. **328.** נדפס לקמן אות תשע"ו. **329.** נדפס לקמן אות תשס"ה.

אוצר ההלכה

כן הוה ליה למימר ואם היה גורר חייב (והמאור אפשר דגורר לאו היינו נושא, אלא דבגורר איכא למגזר טפי שיבוא לנשאו). ואפשר דהכי קאמר מפני שאפשר שיבוא לנשאו. אחר כך ראיתי שהרב תוספות יום טוב [פרק י״ח מ״ב ד״ה אבל], אחר שכתב דברי הר״ן, כתב, והאי אסור אפשר דאסור וחייב קאמר. ולע״ד נראה דדעת הרמב״ם שלא כדברי זה ולא כדברי זה, אלא דבכל קטן אמרינן חי נושא את עצמו. והכי דייקא מתני׳ [צג:] דקתני את החי במטה, ואפילו תינוק בן יומו חי איקרי. והיינו טעמא דבפרק י״ח [הלכה כ״ח] לא הוציא מן הכלל אלא כפות ולא חילק בין קטן לקטן. והכי דייק לשון רש״י, דאמתני׳ [קכח: ד״ה אבל גורר] דאם היה גורר אסור, כתב מפני שנושאתו. ואם איתא דסבירא ליה דקטן הגורר, הנושאו חייב, ודוקא בנוטל אחת ומניח אחת פטור הנושאו כמו שפירש בגמ׳ [ד״ה דמקפיא], ממה נפשך קשה, אי סבירא ליה דנושא חייב וגורר נמי חייב, היה לו לפרש דאסור דתנן הוי אסור וחייב. ואי סבירא ליה דנושא חייב ואסרו גורר משום נושא, לא היה לו לומר מפני שנושאתו. אלא ודאי נושא נמי פטור.

והרב בית יוסף אחר שהביא דעת הר״ן שכתב דבקטן הגורר לא מודו רבנן דליהוי חי נושא את עצמו, סיים וכן כתב רבנו ירוחם [נתיב א׳ ח״א דף י״ג ע״ג] וכו׳. ע״ע. ולע״ד לא למדתי מתוך דברי רבנו ירוחם שיסבור להא דהר״ן, שכתב דבגורר שתי רגליו אסור מפני שנושאתו, ורצונו לומר דהוה ליה כאילו נושאו, והנושא את החי פטור, אבל המדדה מותר לכתחלה, דלאו היינו נושאו. והן הם דברי רש״י. גם התוס׳ דף צ״ד [ע״א ד״ה אבל], אחר שכתבו בשם הרשב״א דקטן כבהמה דלא אמרינן חי נושא את עצמו, הקשו מההיא דאשה מדדה את בנה, והניחוהו חלק.

ומברת הרשב״א והר״ן היא מסוגיא דפרק נוטל [קמא:], דאמר רבא הוציא תינוק חי וכיס תלוי לו בצוארו חייב משום כיס. ותפוק לי[ה] משום תינוק. רבא (כר״ג) [כרבי נתן] סבירא ליה דאמר חי נושא את עצמו. משמע דרבנן פליגי עליה. מיהו אפשר לומר משום דסתם קטן מלופף והיינו כפות, וזה כרבנן לא מתוקמא, דלרבנן כל שהוא כפות לא אמרינן נושא את עצמו, להכי קאמר דמכל מקום חייב, דרבא סבירא ליה כרבי נתן דחי נושא את עצמו. ואף על גב דרבי יוחנן אמר בפרק המצניע [צד.] דמודה רבי נתן בכפות, אפשר דרבא סבירא ליה דבכפות נמי פליגי, דלרבי נתן אפילו בהמה חיה ועוף כפותין נושא את עצמו, ולרבנן כל דכפות אפילו אדם אינו נושא את עצמו. והיינו דרבי נתן מפליג בין חיין לשחוטין, והוה ליה לפלוגי בחיים בין כפותין לאינן כפותין, אלא ודאי חיים פטור על כל פנים. ומסתייעא קצת הך מלתא מדאיתא התם בגמ׳ אמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא, והא דתנן [עבודה זרה יד:] בן בתירא מתיר בסוס (למכרו לגוי משום דליכא למיחש אטו שאלה, כיון דאף בשאלה ליכא איסור דאורייתא דסוס אינו אלא לרכיבה וחי נושא את עצמו), ואמר רבי יוחנן, בן בתירא ורבי נתן אמרו דבר אחד. ואי אמרת דלא פליגי רבנן עליה דרבי נתן אלא בבהמה, מאי איריא בן בתירא ורבי נתן, אפילו רבנן מודו. ומשני כי אמר רבי יוחנן בסוס המיוחד לעופות. ורש״י [שם ד״ה דבי] והתוס׳ [שם ד״ה סוסא] מכח מאי דאיתא בתר הכי דמודה רבי נתן בכפות, הוצרכו לפרש שמניחים עליהם עופות שצדין בהם עופות אחרים, דאילו עופות הנצודין כפותין נינהו, ואפילו לרבי נתן אינו נושא את עצמו. ואם נאמר דרבא סבירא ליה דבכפותין פליגי אפשר לפרש דבנצודין קאמר.

והרמב״ם פרק י״ח [הלכה י״ז] פסק להא דחייב משום כיס, דאילו משום קטן פטור דחי נושא את עצמו כל שאינו כפות. אח״כ ראיתי בתוס׳ ריש פרק י״ט [קל. ד״ה רבי] שכתבו אמתני׳ דאם לא הביא כלי וז״ל: ואם תאמר ויביאו התינוק אצל כלי, דהשתא ליכא איסור שבת כלל, דחי נושא את עצמו. ויש לומר דקטן צריך לאמו הוא, ואחר המילה היה צריך לאמו, ואז הוי כפות לפי שהוא חולה, כדאמרינן ביומא [סו:] אפילו תימא רבי נתן חולה שאני (וכן פסק הרמב״ם שם [הלכה ט״ז] דבחולה לא אמרינן חי נושא את עצמו, והיינו מהך סוגיא דיומא. והרב מגיד משנה עמו הסליחה רבה, אישתמיטתיה סוגיא הנזכרת, וכתב דלמד זה מדין פרסאי דככפותין דמו. יע״ש). עכ״ל. הרי דאפילו בקטן בן ח׳ כתבו בהדיא דנושא את עצמו. נמצא שזו היא דעת רש״י והרמב״ם ותוס׳ ורבנו ירוחם. (נהר שלום – סקי״ט)

תשעז) שם ובלבד שלא תגררהו וכו׳. כתב הרב מגן אברהם [סקע״א], (דלכ״ע) [וכתב עוד] [הר״ן נא: דיבור ראשון] קטן כל כך שצריך לגררו אם נשאו חייב, וכן כתבו התוס׳ דף צ״ד [ע״א ד״ה אבל]. ע״ש. ומהרלנ״ח (סימן ס׳) דקדק כן מלשון הרמב״ם [פי״ח הט״ז]. והא דמוקמינן [קמא:] לרבא כרבי נתן, משום דמיירי בסתם תינוק בין גדול בין קטן. עש״ב. וקשה, כיון דרבא כרבי נתן סבירא ליה, הוה ליה לפסוק כן. ונראה לי שכן דעת התוס׳, שהרי כתבו (בס״פ) [בריש פרק] רבי אליעזר [קל. ד״ה רבי] דחי נושא עצמו אפילו בקטן בן ח׳. ע״ש. וכן פסק רבנו ישעיה [פסקי רי״ד קכח: ד״ה תניא], משום דסתם מתני׳ דמדדין עגלים אתיא כרבי נתן. אבל הפוסקים סבירא להו כמו שכתב הרז״ה ריש פרק (כ״א) [רבי אליעזר] [נט. ד״ה רבא] דלא גזרו בעגלים וסייחין. ע״ש. והא דאוקים לרבא כרבי נתן לאו למעט רבנן, אלא משום דאשכחן סברא זו בהדיא לרבי נתן. וכן כתב רבינו ישעיה [קמא: ד״ה אמר] ומהרלנ״ח. ע״ש. והרז״ה כתב דאפילו תינוק נוטל אחת ומניח אחת חייב, אלא משום צער דתינוק לא גזרו שמא תגביהנו, והוא נעלם ממהרש״א (בתוס׳ דף צ״ד). ע״ש. אבל הרשב״א [קל. ד״ה מביאו, קמא: ד״ה גמ׳] והר״ן בחידושיו ריש פרק נוטל [קמא: ד״ה רבא] וריש פרק (כ״א) [רבי אליעזר] [קל. ד״ה מביאו], כתבו דנוטל אחת ומניח אחת לכולי עלמא פטור, ובגורר פליגי רבי נתן ורבנן, וקטן כל כך כגון בן ח׳ או חדש לכולי עלמא חייב דהוי ככפות. וכן דעת הרז״ה דגורר הוי ככפות. ע״ש. (ערך השלחן – סקי״ג)

תשעח) שם ובלבד שלא תגררהו וכו׳. עיין להרב מגן אברהם ז״ל (סקע״א), שכתב משם הר״ן ז״ל [נא: דיבור ראשון], דקטן כל כך שצריך לגוררו אם נשאו חייב חטאת וכו׳. ע״ש. ועיין להרב אליה רבה ז״ל [סקפ״ד וסקפ״ה], ולעטרת ראשנו מורנו הרב [דוד אמאדו] ז״ל בספרו הבהיר עיני דוד הנדפס מקרוב (דף י״ג ע״ב). (פתח הדביר ח״ד – סקי״ט)

אוצר ההלכה

תשעט) שם ובלבד שלא תגררהו וכו'. כתב המג"א (סקע"א), שלא תגררהו מפני שנושאת. ר"ן [נא. ד"ה מתני'].

תמהני הלא גם רש"י [קכח: ד"ה אבל] כתב כן. עוד כתב המג"א, משמע דסבירא ליה וכו'. לא הבנתי וכי עדיין לא שמענו דמגרר חשוב כנושא, הא שנינו בברייתא פרק שלישי דכתובות [לא.] גבי הגונב כיס בשבת, אם היה מגרר ויוצא פטור, משום דקים ליה בדרבה מיניה. הרי מפורש דמגרר חשוב נושא לענין מרשות היחיד לרשות הרבים, וממילא כן הוא לענין מעביר ארבע אמות ברשות הרבים. ובאמת לשון המחבר שלא תגררהו, וכן הוא בטור, לכאורה אין צריך לומר, דכיון דפשיטא דמגרר כנושא כמו שכתבתי, וכמו שכתב המג"א להדיא סוף סימן שמ"ח [סק"ד], אם כן פשיטא דאסורה לגרר בנה, דאפילו נימא חי נושא את עצמו, על כל פנים מדרבנן אסור. אלא דבמשנה [קכח:] אמר רבי יהודה אבל אם היה גורר [אסור], ועל זה פירשו רש"י והר"ן מפני שנושאת, והתם אין הכוונה שהיא מגררת אותו, אלא שהיא מדדה והתינוק מגרר, ואפילו הכי אסור. ובזה קמשמע לן רבותא, דאפילו הכי הוי נושאתו. ותמהני מדוע שינו הטוש"ע לשון המשנה. ויתר הדברים כתבתי בחידושי לשבת [שם]. (תנובת יהודה)

תשפ) שם ובלבד שלא תגררהו וכו'. והנה מה שכתב המג"א [סקע"א] בשם הר"ן ז"ל [נא: דיבור ראשון], כן כתב הרמב"ן [קמא: ד"ה ולחייב] והרשב"א ז"ל [שם ד"ה גמ'] בריש פרק נוטל, דבקטן שאינו נוטל אחת ומניח אחת לא אמרינן חי נושא את עצמו. ומבואר שם בחידושי רמב"ן ז"ל דזה אף לדדות אסור. ועל כרחך דאף שאינו נוטל אחת ומניח אחת מעצמו אפשר לדדותו שמנענע את רגלי התינוק, כמו שכתב רש"י ז"ל [קכח: ד"ה מדדין] בדידויי בהמה. אבל דעת בעל המאור שם [נט. ד"ה רבא] דאף בנוטל אחת ומניח אחת לא אמרינן חי נושא את עצמו, ואף על פי כן מותר לדדות, דמשום צערא דתינוק לא גזרו שמא תגביהנו.

ולכאורה לדעתו בכרמלית מותר לנשאו בידים. אבל דין זה צ"ע, דאף אי נימא דסתם צרכי קטן כחולה שאין בו סכנה דמי שכתב הרמ"א ז"ל בסימן שכ"ח (סעיף י"ז), היינו כסכנת אבר, עיין מה שכתבתי סימן רנ"ה[330], ומותר שבות על ידי ישראל בלי שינוי לסברא השלישית שבסימן שכ"ח שם. מכל מקום נראה דדוקא להאכילו מה שצריך לאכול דינו כחולה שאין בו סכנה אבל לא שאר צרכיו. ודינו לשאר צרכיו כגדול, ובמצטער קצת מותר אמירה לעכו"ם בשבות, ובמצטער הרבה מותר שבות על ידי שינוי.

ויתבאר אם ירצה ה' בריש סימן שאחרי זה [סק"א][331].

(תהלה לדוד – סקמ"ז)

תשפא) שם ובלבד שלא תגררהו וכו'. הנה מדברי התוס' בפרק המצניע [צד. ד"ה אבל] משמע דאפילו קטן שנוטל אחד ומניח אחד, אם נשאו חייב, דאם לא כן לא מקשו מידי על פירוש רש"י דפרק מפנין [קכח: ד"ה דמקפיא]. והא דלא תירצו כן דההיא דפרק נוטל בקטן כל כך שאינו נוטל אחד, משום דסבירא להו כמו שכתב המאור בריש פרק נוטל [נט. ד"ה רבא], דקטן כל כך שאינו נוטל אחד וכו', הוה ליה ככפות, ואפילו רבי נתן מודה. יע"ש. והרב אליה רבה [סקפ"ד] הקשה כן על התוס', ונעלם ממנו המאור. יע"ש. אבל אכתי יש להקשות לפי גירסת מהרש"ל שם [בתוס'] שכתבו, ושמא דהתם איירי בתינוק בן יומו. יע"ש. דאמאי הוצרכו לדחוק ולומר בתינוק בן יומו, הא יש לחלק בין נוטל אחד ומניח אחד, וכן כתבו הרשב"א [קמא: ד"ה גמ'] והריטב"א [שם ד"ה ויש מתרצין], אבל בתינוק בן חדש כתבו דהוי ככפות ואפילו רבי נתן מודה. יע"ש. וכן כתב מהרלנ"ח בתשובה סימן [ס']. יע"ש. (שלמי תודה)

תשפב) שם ובלבד שלא תגררהו וכו'. לשון הרב מגן אברהם (בסימן ש"ח ס"ק ע"א) וז"ל: הקטן כל כך שצריך לגוררו, אם נשאו חייב חטאת. ע"כ ע"ש. וכן כתבו התוספות בשבת דף צ"ד (ע"ב) [ע"א]. [עכ"ל המג"א]. הרואה יראה בתוספות שבדף צ"ד (ד"ה אבל אדם חי נושא את עצמו), כתבו במסקנתם[332] דדוקא בתינוק בן יומו הוא דלא אמרינן ביה אדם חי נושא את עצמו, ולא כמו שכתב מג"א ז"ל כל שצריך לגוררו. וכן מוכח מדבריהם שם בשבת דף ק"ל ע"א (ד"ה רבי אליעזר אומר), שהקשו וז"ל: ואם תאמר ויביאו התינוק אצל כלי, דהשתא ליכא איסור שבת כלל, דהחי נושא את עצמו וכו'. ע"ש. הרי בהדיא בתינוק בן שמונה ימים כתבו חי נושא את עצמו, וכמו שמשמע מדבריהם שבדף צ"ד, דדוקא אם הוא בן יומו הוא דלא אמרינן ביה חי נושא את עצמו. ואפשר לומר דכוונת הרב מג"א במה שכתב וכן כתבו התוספות דף צ"ד, כוונתו למה שכתבו משם רשב"א שם באותו דיבור, וז"ל: ואומר רשב"א דתינוק כבהמה הוא דמשרביט נפשיה, ולא כמו שכתבו הם ז"ל דסברי שלא כדעת רשב"א, דכל מה שכתבו אחר כך, וכן הא דדף ק"ל, הוא לדעת עצמם ולא לדעת רשב"א, ומשום הכי דקדק וכתב וכן כתבו התוספות צ"ד, רצונו לומר מה שכתבו בדף צ"ד בשם רשב"א, ולא כמו שכתבו בדף ק"ל שכתבו היפך מזה. כך נראה לי ודוק. ועיין בחידושי הרשב"א ז"ל בפרק היה נוטל (דף קמ"א ע"ב [ד"ה גמ']).

(שו"ת קרית חנה דוד ח"א – סימן נ"ב אות א')

תשפג) שם ובלבד שלא תגררהו וכו'. ובדין קטן שאינו יכול ללך בעצמו, כתב במשנה ברורה [ס"ק קנ"ד] דעת רוב הפוסקים דהוא דאורייתא. ובאמת כן מוכח בהדיא בגמ' (דף קמ"א ע"ב), דאמר רבא כרבי נתן סבירא ליה. וכן כתבו תוס' שבת (דף צ"ד ע"א [ד"ה אבל]), מחמת ראיה זו. ומה שכתבו בן יומו לאו דוקא, אלא כוונתם כל זמן שאינו נוטל אחת ומניח אחת. ומה שכתב במשנה ברורה שם בביאור הלכה דאין כן דעת תוס' שבת (דף ק"ל ע"א [ד"ה רבי]) אינו הכרח, דיש לומר דכוונתם ליישב דברי רבי נתן שלא יהא פליג על רבי אליעזר דקדם מיניה טובא. איברא

הערות וציונים

330. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ב' בסימן רנ"ה אות ט'. **331.** נדפס לקמן בסימן ש"ט אות ה'. **332.** זה לפי הגהת מהרש"ל בתוס' שם, אך המג"א כתב דבריו לפי פשט דברי התוס' שם, כפי שהקשו מרש"י גבי האשה מדדה את בנה. וכן כתב הרב תוספת שבת (ס"ק ק"ה) שהמגן אברהם לא עיין במהרש"ל.

אוצר ההלכה

דלא מצינו דעת הפוסקים דאין הלכה כרבי נתן, אחרי דרבא כרבי נתן סבירא ליה, ולא מצינו אמוראי דפליגי עליה, יש לן למנקט כוותיה. וכן אמרו (ע"ז דף ט"ז ע"א) דהלכה כבן בתירא שהוא כרבי נתן, כדאמר שבת (דף צ"ד ע"א), והתוס' יום טוב בפסחים פ"ד [מ"ג ד"ה בן בתירא], כתב דעל כרחך הרמב"ם לא גרס לה, דהא פסק [פ"כ ה"ד] דלא כבן בתירא, והגרי"ב בגליון הוסיף דפסק בפרק י"ח מהלכות שבת [הלכה ט"ז] דלא כרבי נתן. ולפי זה מבואר דלגירסתנו, שזה גירסת הרי"ף [עבודה זרה ה.] והרא"ש [שם פ"א סימן י"ז] והר"ן [שם ה. ד"ה תניא] והמגיד משנה [הלכות שבת פ"כ ה"ד] והגהות מיימוניות [שם אות ג'], הלכה כרבי נתן. ואם כן אף קטן בן יומו אין אסור אלא מדרבנן לדעת כל הראשונים ז"ל, זולת דעת הרז"ה [שבת נט. ד"ה רבא] דסבירא ליה דמודה רבי נתן בקטן שאינו מדדה. אמנם אינו נראה שהרמב"ם לא גרס בעבודה זרה הלכה כבן בתירא, אחרי שגירסא זו שנויה בפי כל הראשונים ז"ל. וצריך לומר דהרמב"ם מפרש הלכה כבן בתירא, היינו דלא כרבי בעבודה זרה שם, ודוקא בסוס המיוחד לרכיבה קאמר, אף דבן בתירא גופיה גם במיוחד לעופות התיר, ובהכי אייתי מתני'. ולפי זה אין הכרע דעת שאר פוסקים בזה. ומשנתנו לפירוש רש"י [קכח: ד"ה דמקפיא] דמאן דאסר לדדות ברשות הרבים דלא כרבי נתן, כוותיה דרבי נתן דייקא, כמו שכתב הר"ן [נא. ד"ה דוחין] דמשמעות המשנה דמדדין עגלים היינו אפילו ברשות הרבים, אם לא נחלק בין גסה לדקה. וצ"ע. ומיהו דעת הר"ן בסוגין דאין הלכה כרבי נתן, אף על גב דגרס בעבודה זרה הלכה כבן בתירא, ועל כרחך לומר כמו שכתבתי לעיל. (חזון איש – סימן מ"ה סק"ג)

תשפד) שם ובלבד שלא תגררהו וכו'. כתב במג"א (סקע"א), מפני שנושאת (ר"ן [נא. ד"ה מתני']) וכו'. בפרק מפנין כתב הר"ן [נא: דיבור ראשון] דבאם מגרר שתי רגליו, לא אמרינן החי נושא עצמו. ע"ש. ועיין שלחן ערוך התניא [הגר"ז סעיף פ"א] פסק גם כן כר"ן, (ובגדי) [ובגדול] ההולך פטור אבל אסור מדרבנן. (אהל ברוך)

תשפה) שם שלא תגררהו. וכתב עוד המג"א [סקע"א] בשם הר"ן ז"ל [נא: דיבור ראשון] דקטן כל כך שצריך לגרר אם נשאו חייב חטאת. ע"כ. וז"ל הר"ן ז"ל: אבל אם היה גורר אסור, וכן הלכתא, דכיון שהוא קטן כל כך שאינו אלא גורר, לא מודו ליה רבנן לרבי נתן [צד.]. ע"כ. משמע להדיא דמפרש מאי דאמרינן במתניתין [קכח:], אבל אם היה גורר אסור, היינו שאינו יכול אלא לגרור. אבל אם יכול לטול אחת ולהניח אחת מותר אף לגרור. ואף דהגורר הוי כמי שנושא, וכמו שכתב רש"י [שם ד"ה אבל] והר"ן ז"ל [נא. ד"ה מתני']. (וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל (פרק י"ג הלכה י"א) שהמגלגל והמגרר עוקר הוא, וכתב המגיד משנה שכן הסכימו הרמב"ן [ח: ד"ה האי] והרשב"א ז"ל [שם] וכן כתבו התוס' (דף ח' ע"ב ד"ה לא) וכן כתב המג"א בסימן שמ"ח (סוף ס"ק (ד') [ד']) היינו בהוצאה גמורה דאיכא חיוב חטאת. אבל באדם דחי נושא את עצמו, לא אסרו בגורר, ואין איסור בגורר אלא באינו יכול לטול אחת ולהניח אחת, ואז חייב חטאת, והא דתנן אסור היינו חייב, כמו שכתב התוספות יום טוב [פי"ח מ"ב ד"ה אבל]. ע"ש. אבל מדברי הטור והש"ע מבואר להדיא דאף אם יכול לטול אחת ולהניח אחת אסור לגררו, דכי היכי דבחיוב חטאת אמרינן המגרר עוקר הוא, הכי נמי בחי נושא את עצמו דאסור מדרבנן. ולהלכה מסתמא כדברי הטוש"ע. וכן משמע להדיא לשון הרב רבנו ירוחם ז"ל [נתיב א' ח"א דף י"ג ע"ג] שהביא הבית יוסף, וז"ל: ואותן שאומרים שמותר לישא תינוק כשגורר שתי רגליו דחי נושא את עצמו טעות הוא בידם, דלא אמרו חי נושא את עצמו אלא לפטור מחיוב חטאת אבל אסור כל זמן שיגרר אותו. ע"כ. ועל כרחנו אף דמשנה שלימה שנינו אבל אם היה גורר אסור, סבירא להו להטועים דפירושו הוא שאינו יכול אלא לגרור ואיכא חיוב חטאת, ובזה אמרינן שהמגרר עוקר הוא. אבל ביכול לטול אחת ולהניח אחת מותר לגרור. ולא אמרינן בהא שהמגרר עוקר הוא. ודחה דבריהם דגם בחי נושא את עצמו איכא איסור אף בגורר. ועיין אליה רבה (ס"ק פ"ד פ"ה), ויש שם ט"ס ומה שכתבתי נראה לע"ד ברור.

וראיתי תשובה אחת בספר דברי נחמיה [בהגהה במפתחות סימן כ"ה] דפשיטא ליה דגורר אינו כנושא גם היכא דאיכא חיוב חטאת, והשיג על התוספות יום טוב, ופירש דברי הר"ן ז"ל בדרך רחוק. וזה היפך דברי הרמב"ם ז"ל והתוס' והרמב"ן והרשב"א ז"ל שכתבו שהגורר כמשוי, וכמו שכתב המג"א כאן ובסימן שמ"ח. גם ראיתי מי שהביא ראיה שהמגלגל לאו עוקר הוא ממה שכתב המג"א (בסימן רס"ו סק"ז), ובעגלה ליכא משום שביתת בהמתו כיון שאינו עושה עקירה שהיא מתגלגלת. ע"כ. והעלים עין ממה שסיים המג"א וכמו שכתוב בסעיף ב'. ע"כ. וכוונתו דמניח עליה בשעה שהיא מתגלגלת, ודומיא דמניח עליה כשהיא מהלכת בסעיף ב' שם. וזה ברור. [333][שוב ראיתי שהוא גמרא ערוכה בכתובות (דף ל"א ע"ב) דאמרינן במגרר דברבי אורחיה הוא ובזוטרא לאו אורחיה הוא, ובשבת פטור. וצ"ע על הפוסקים שלא הביאו חילוק זה. וגם בהך דינא דהגונב כיס בשבת לא הביאו חילוק זה. ועל כל פנים אף שפירש רש"י ז"ל שם [ד"ה אי] דרברבי היינו שיש בו משוי להגביהו, על כרחך צריך לומר דגם תינוק לדעת הר"ן ז"ל, וכן נראה דעת רש"י ז"ל, אורחיה בגרירה]. (תהלה לדוד – סקמ"ו)

תשפו) שם שלא תגררהו. עיין תהלה לדוד (סקמ"ו ובהשמטות אות תע"ג)[334] לענין אי מגרר חשיב כעוקר. ובר"ן ז"ל פרק ראשון דשבת [ג. ד"ה א"ר] גבי זירזא דקני, כתב בשם ריב"א ז"ל דגורר ומגלגל בכלל עוקר. ומה שכתבתי בהשמטות שם שצ"ע על הפוסקים שלא הביאו החילוק בין רברבי לזוטרי, ראיתי בשער המלך הלכות גניבה [פ"ג ה"ב] הרגיש בזה. (תהלה לדוד ח"ג – סימן ס"ט)

תשפז) שם שלא תגררהו וכו'. כתב הרב משנה ברורה (ס"ק קנ"ד), אבל המוציא גדול המלובש בכליו פטור. לא ידעתי

הערות וציונים

333. תוספת זו מההשמטות לספר. **334.** נדפס באות הקודמת.

באר הגולה

ק. הר״ן בסוף פרק כל כתבי [שם מו: ד״ה עשה] בשם (הרמב״ם) [הרמב״ן] [שם קכב. ד״ה מתני׳, מרדכי ביצה סימן תרמ״ה, מרדכי שבת סימן ת׳, רבינו ירוחם נתיב י״ב חלק י״ג דף פ״ה ע״א, מגיד משנה הלכות שבת פרק כ״ה הלכה כ״ג, תרומת הדשן סימן ס״ז, כל בו סימן ל״א דף ל״ד ע״ב]: **ק***. ר״ן שבת דף נ״א ע״ב ד״ה ומיהו: **ר**. מהרי״ל בתשובה [סימן ר׳]: **ש**. רמב״ם בפרק כ״ר [מהלכות שבת הלכה ג׳ ובמגיד משנה שם] מהא דמגופת החבית שבת קכ״ד [ע״ב לפירוש הרי״ף שם דף מ״ח ע״ב]: **ת**. אגור [סימן תקכ״א] בשם שבלי הלקט [סימן קכ״א]:

מב ק**דבר שהוא מוקצה מותר ליגע בו, ובלבד שלא יהא מנענע** ק***אפילו מקצתו**: [הגה]. וכבר נתבאר:

מג ר**מותר לטלטל מוקצה על ידי נפיחה**: [הגה]. וכבר נתבאר ריש סימן זה [סעיף ג׳ בהגה]:

מד ש**כלי שנתרועע לא יתלוש ממנו חרס לכסות בו או לסמוך בו**:

מה ת**אסור לשחוק בשבת ויום טוב בכדור**: הגה. ויש מתירין, ונהגו להקל (תוספות פרק קמא דביצה [דף י״ג ע״ב ד״ה ה״ג]):

אוצר ההלכה

סעיף מב

תשפח) סעיף מ״ב דבר שהוא מוקצה מותר ליגע בו וכו׳. כתב הבית יוסף (ע״ד שיטה א׳), כתב המרדכי [ביצה סימן תרמ״ה] וכו׳, אבל ליגע בו מותר וכו׳. נ״ב: וכן פסק הרדב״ז ז״ל בתשובות החדשות (ח״א סימן רי״ג).
(יד אהרן מהדורא בתרא – הגב״י סק״ו)

תשפט) שם דבר שהוא מוקצה מותר ליגע בו וכו׳. עיין חילוקי דינין בזה, בדברי הרב מגיד משנה (פרק כ״ה מהלכות שבת דין כ״ג) ובהרב תרומת הדשן (סימן ס״ז), ומה שכתב הבית יוסף בסימן זה ולקמן סימן ש״י (סעיף ו׳), ומה שכתב הט״ז [סק״ה] והמג״א שם [סק״ג]. (יוקח נא – סקי״א)

תשצ) שם מותר ליגע בו וכו׳. הבית יוסף כתב בשם הר״ן [מו: ד״ה עשה] דהעצים שתלש הגוי מערב שבת לצרכו מותר לישראל לטלטלם בשבת, לפי שאין הכן לגוי, כלומר אין הגוי מקצה כלום ודעתו על הכל. והכלבו [סימן ל״א דף ל״ב ע״ד] כתב שיש מפרשים אין הכן לגוי, אין צריך שיכין לישראל, אף על פי שלא העלה בדעתו שיאכל הישראל מפירותיו, מוכנים הם לישראל, ומיהו פירות דכולי עלמא מקצי דעתייהו מנייהו, כגון גרוגרות וצמוקים, צריכים הכנה ואפילו הם ביד גוי. ולענין הלכה כדברי הר״ן נקטינן שהוא רב מובהק. עכ״ל. ונראה דאיכא בין הני תרי פירושי דהר״ן והכלבו, דהר״ן דהתיר בעצים התלושים מערב שבת, הכי נמי בגרוגרות וצמוקים דהגוי דעתו על הכל ואינו מקצה שום דבר מדעתו, ולדברי הכלבו אין צריך הכן, היינו אין צריך שיכין לישראל וכו׳, גרוגרות וצמוקים דכולי עלמא מקצי דעתייהו מנייהו אסיר. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

תשצא) שם מותר ליגע בו וכו׳. כתב הבית יוסף, כתב הר״ן בסוף פרק כל כתבי [מו: ד״ה עשה] וכו׳, אבל בתלש עצים וכו׳. עיין בדברי הרמב״ן במלחמות פרק אין צדין [ביצה יג.] ההיא דגוי שהביא דורון לישראל אם יש במינו במחובר וכו׳, ודוק. (ידיו של משה)

סעיף מג

תשצב) סעיף מ״ג מותר לטלטל מוקצה על ידי נפיחה. כתב הבית יוסף (ע״ד שיטה ך׳), כתוב בתשובת מהרי״ל לטלטל מוקצה על ידי נפיחה וכו׳. נ״ב: סימן רכ״ז [ר׳ אות א׳]. (כנסת הגדולה – הגב״י)

תשצג) שם מותר לטלטל מוקצה על ידי נפיחה. כתב אדוני אבי מורי ורבי נ״י על הגליון: צ״ע קצת מתוספתא [פי״ז ה״י] הביאו הבית יוסף סימן של״ז [סעיף ג׳] אין נופחין וכו׳. ותלמיד אחד השיב, דשם משום אשוויי גומות נגעו בו, ויפה אמר, כנראה בבית יוסף שם ובשם הרב המגיד [פכ״א ה״ג]. עכ״ל.
(כתבי רבנו יצחק דוב הלוי במברגר)

תשצד) שם על ידי נפיחה. אף על גב דכחו כגופו דמי, שאני הכא דתלי באורחיה לטלטל כהאי גוונא, וטלטול מן הצד ועל ידי שינוי כלאחר יד שרי, ואין לך כלאחר יד גדול מזה.
(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

סעיף מד

תשצה) סעיף מ״ד כלי שנתרועע לא יתלוש ממנו חרס וכו׳. דהוי תיקון.
(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

תשצו) שם כלי שנתרועע לא יתלוש ממנו חרס וכו׳. משום דמתקן אותו לכלי וחייב משום מכה בפטיש. לבוש [סעיף מ״ד]. (בגדי ישע)

תשצז) שם לא יתלוש ממנו חרס לכסות בו. זה נראה היפך ממה שכתוב לעיל סעיף ו׳, דאם ראוי לכסות בו דבר מותר. (יפה ללב ח״ט – סק״א)

סעיף מה

תשצח) סעיף מ״ה אסור לשחוק בשבת וכו׳. ודין לצחוק בשבת בסקאק״י [שחמט] של עץ או של כסף, עיין שלטי הגבורים פרק זה בורר [סנהדרין ה. דיבור ראשון].
(גור אריה הלוי – סקי״ב)

תשצט) שם אסור לשחוק בשבת ויום טוב בכדור. שאינם ראויים לצור על פי צלוחית, דממאסי שמטנפי על

אוצר ההלכה

ידי טיט ועפר. וכתב הבית יוסף: ומיהו בירושלמי פרק בתרא דתעניות [הלכה ה׳] מצאתי טור שמעון למה חרב, יש אומרים מפני הזנות ויש אומרים שהיו משחקין בכדור.
(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

תת) שם אסור לשחוק בשבת ויום טוב בכדור. עיין במדרש איכה [פ״ב פסקא ד׳] על פסוק ״בלע ה׳״ וכו׳ [איכה ב׳, ב׳], שאמרו דטור שמעון נחרב בעון שהיו משחקין בכדור בשבת. ובירושלמי מסכת תענית פרק ד׳ (ה״ח) [הלכה ה׳], אמר סתם שמשחק בכדור, ולא קאמר בשבת. ועיין להרב משחא דרבותא (דף ח׳ ע״ד)[335]. (רוח חיים – סק״ג)

תתא) שם אסור לשחוק בשבת ויום טוב בכדור. כתב הרב אליה רבה ז״ל (סקפ״ז) וזה לשונו: ורש״ל ז״ל וכו׳, וזה לשון ספר תניא [סוף סימן י״ט]: מצינו במדרש איכה [פ״ב פסקא ד׳] טור שמעון אמאי חרב, אין תימר משום זנות, והלא נערה אחת היתה שם והוציאוה. אמר רב הונא על ידי שהיו משחקין בכדור בשבת. ע״כ. ועיין בית יוסף דאשתמיט ליה זה. עכ״ל. ואני הדל לא ידענא מה ענין שמיטה, שהרי מרן ז״ל בבית יוסף אחר שהביא דברי האגור [סימן תקכ״א] בשם שבלי הלקט ז״ל [סימן קכ״א] שהתיר לשחוק בכדור שקורין פילוטא, כתב וז״ל: מיהו בירושלמי פרק בתרא דתענית [הלכה ה׳] מצאתי, טור שמעון למה חרב, יש אומרים מפני הזנות ויש אומרים שהיו משחקין בכדור. ע״כ. הרי דהגם דלא מייתי דברי ספר תניא בשם מדרש איכה, הא מייתי הך עובדא דטור שמעון גופיה משם הירושלמי. ואי משום ההפרש שביניהם, דבמדרש איכה החליטו לומר שלא נחרב אלא בעון שחוק הכדור, ובירושלמי מייתי לה בשם יש אומרים. לא נפקא מינה מידי, דעל כל פנים הוזכר בירושלמי דעון שחוק הכדור קשה, וכדאי הוא להחריב טור שמעון כעין זנות. (פתח הדביר ח״ד – סק״ב)

תתב) שם אסור לשחוק בשבת ויום טוב בכדור. נ״ב: איתא במדרש איכה (פרק ב׳ [פסקא ד׳] בדפוס ווילנא דף כ״א ע״ג), שני ארזים היו בהר המשחה, ותחת אחד מהן היו ארבע חניות של מוכרי טהרות ומן האחד היו מוציאין ארבעים סאה גוזלות לכל חודש ומהן היו ישראל מספיקין לקנים. טור שמעון הוה מפיק תלת מאה גרבין. ולמה חרבו וכו׳, אמר רב הונא משום שהיו משחקין בכדור בשבת. ע״ש. וצ״ע מדוע לא זכרו הפוסקים מזה. אחר כך ראיתי כי הבית יוסף מביא כן בשם הירושלמי [תענית פ״ד ה״ה]. ע״ש וצ״ע. (חדושי הגהות)

תתג) שם אסור לשחוק בשבת ויום טוב בכדור. יעויין מדרש רבה איכה [פ״ב פסקא ד׳] פרק איכה יעיב, פסוק ״בלע ה׳״ וגו׳ [איכה ב׳, ב׳], משום שהיו משחקים בכדור בשבת וכו׳. ע״ש. (נפש חיה – מרגליות)

תתד) שם אסור לשחוק בשבת ויום טוב בכדור וכו׳. ואסור לטלטל הכדור, דבמחשבתו לא משוי ליה מנא. מג״א [סקע״ב]. ואם שחק בערב שבת יש לומר דמהני וצ״ע. אשל אברהם. (באר יעקב – קרויזר – סקע״ו)

תתה) שם אסור לשחוק בשבת ויום טוב בכדור הגה ויש מתירין. אגב ראיתי שיש להעיר במה שמבואר (באו״ח סימן ש״ח סעיף מ״ה) לדעת המחבר שאסור לשחוק בשבת ויו״ט בכדור, וביאר המג״א [ס״ק ע״ב - ע״ג] שמה מפני שאין תורת כלי עליו, ודעתו נוטה לאסור דלא כדעת היש מתירין. ותמוה שהרי מבואר בכלים (פרק כ״ג [משנה א׳]), וכן בסנהדרין (דף ס״ח ע״א) הכדור והאמום וכו׳ שנקרעו, הנוגע בהן טמא. ופליגי שמה רבי אליעזר ורבנן אם נקרא כלי קיבול כיון שעומד למלאות, אבל זה פשוט דכלי נקראת לכולי עלמא. וכן מבואר ברמב״ם [הלכות כלים פ״ט הט״ז] דכדור של מתכות גם כן טמא, וכדור הוא עשוי רק לשחוק. הרי חזינן דנקראת כלי מחמת זה. ויעוין בסוף עירובין בשלטי הגיבורים [לה: אות ג׳] דמותר לשחוק בשחוק האישקאקי (והוא שחוק השאך [שחמט]), ואין לאסור משום דמוקצה מחמת איסור הוא, דאי אמרינן דמותר לשחוק בשבת הרי אין בזה איסור מוקצה. יעו״ש. **מרדכי ליב שוואריץ**, חונה פה ק״ק פארטשסטער. תמוז תרע״א.
(ירחון המאסף – שנה ט״ז, כרך ב׳ חוברת ד׳ סימן מ״ג)

תתו) שם אסור לשחוק בשבת ויום טוב בכדור. הגה, ויש מתירין. נראה לי דטעם אוסרין (והמחמירין) [והמתירין] תלוי בפלוגתת רבי דוסא בן הרכינס וחכמים (בפ״ג דעדיות מ״ה), דהאוסרים סבירא להו כרבי דוסא דתשמיש הקלע אין עושה אותה כלי, הכא נמי תשמיש השחוק אין עושה אותה כלי. והמתירין סבירא להו כחכמים דתשמיש הקלע עושה אותה כלי, הכא נמי תשמיש השחוק עושה אותה כלי. ע״ש. והרמב״ם פרק כ״ב מהלכות כלים [הלכה ג׳] פסק (כהרמב״ם) [כחכמים] דהוי כלי. ע״ש. ועל כן נהגו להקל.

והא דמביא הבית יוסף בשם הירושלמי [תענית פ״ד ה״ה] דעיר אחת חרב מפני שהיו משחקין בכדור בשבת, אין לומר בכוונת הירושלמי מפני שעברו בזה על איסור טלטול מוקצה, דאם כן תקשה על המתירין מהירושלמי דאוסר. אלא על כרחך כוונת הירושלמי מפני שהיו מבלין בקביעות את השבתות בשחוק ומבטלין מדברי תורה, כמו שמביא הבית יוסף בסימן רפ״ח מהירושלמי [שבת פט״ו ה״ג], דלא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהם בדברי תורה. ע״ש. והמתירין מיירי באקראי בעלמא למי שמתענג בשחוק הזה, דאין בו משום איסור טלטול מוקצה. כן נראה לע״ד. ולפי זה גם בכדור שמשחקין בו גוים, מותר על כל פנים בטלטול, דכיון שהוא מוכן לאיש אחד מוכן לכל, כמו שכתב המג״א לקמן (סימן ש״י סק״ב). ע״ש. ועיין בפרי מגדים ([אשל אברהם] ס״ק ע״ב) דאם גדול שחק בו בערב שבת מבעוד יום, יש לומר דהוכן

הערות וציונים

335. נדפס באות הקודמת.

אוצר ההלכה

לכך כלעיל סעיף כ״ב. ע״ש. נראה מדבריו דאם גדולים משחקין בו בתמידות גם בחול, אז אין עליו שם מוקצה כלל ואין צריך ייחוד לשבת. (אמרי המזג)

תתז) שם אסור לשחוק בשבת וכו׳ בכדור הגה ויש מתירין.

הנה בשבלי הלקט (סימן קכ״א) כתב בשם רבינו יהודה, שהכדור שלנו לא חשיב כלי, ואף במחשבת המשחק שחישבו לשחק בו אין עליו תורת כלי, ואפילו יש עליו תורת כלי אסור לשחק בו ולטלטלו בין בשבת בין ביום טוב, שאפילו לכסות בו פי צלוחיתו אינו ראוי, מפני שהוא נמאס בטינוף של עפר וטיט. וכן מצינו במדרש איכה, טור שמעון למה חרב, אמר רב הונא מפני שהיו משחקים בכדור בשבת. וכתב בספר תורת שבת (סימן ש״ח אות ס״א), שלפי הסכמת האחרונים שאסור לשחק בכדור בשבת, אסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו, שהרי אינו ראוי לשום תשמיש אחר, והוי כאבן וצרורות. ע״ש. והתוספות ביצה (דף י״ב סע״א [ד״ה ה״ג]) כתבו, שמותר להוציא ביום טוב תינוק לטיול, שהרי מצינו שמשחקים בכדור ביו״ט ברשות הרבים. ומרן הבית יוסף הביא תחלה דברי השבלי הלקט והתוספות, וסיים, אבל מצאתי בירושלמי (פרק בתרא דתענית הלכה ה׳), טור שמעון למה חרב, מפני שהיו משחקים בכדור [בשבת]. וכן כתב בשבלי הלקט. וכן מפורש במדרש איכה [פ״ב פסקא ד׳] בפסוק ״בלע ה׳ ולא חמל״ [איכה ב׳, ב׳], בזו הלשון: טור שמעון למה חרב, אם משום הזנות, הלא לא היתה אלא נערה אחת והוציאוה משם, אמר רב הונא משום ששחקו בכדור בשבת. וכן כתב בספר התניא (סימן י״ט בד״ה נר). ולכן פסק מרן בשלחן ערוך (סעיף מ״ה) שאסור לשחק בכדור בשבת וביום טוב. והרמ״א בהגה כתב על זה, ויש מתירים, ונהגו להקל.

אולם הדבר פשוט שבשבת לכל הדעות אסור לשחק בכדור ברשות הרבים או בכרמלית, כי בנקל הוא נופל חוץ מארבע אמות, ואתי לאתויי. ולא התירו התוס׳ לשחק בכדור אלא ביום טוב. וכן כתב הרמ״א בדרכי משה (אות י״א). ומהרש״ל בספר ים של שלמה (פ״ק דביצה סימן ל״ד) כתב, ודבר תימה הוא להתיר ביו״ט לשחק בכדור שאין בו צורך היום כלל, שאינו אלא שחוק הילדים שלא הגיעו לכלל חיוב, אבל לגדולים מנהג רע הוא בעיני, כי זה לא נחשב טיול אלא שחוק וקלות ראש, ואף במה שכתב רבינו ירוחם [נתיב ד׳ ח״א, דף כ״ט ע״א] להקל, לא ניחא לי, כי אפשר שגם הוא לא בא אלא ליישב המנהג שנהגו כן, ואי איישר חילי אבטליניה. ע״כ. והמג״א (ס״ק ע״ג) כתב בשם מהרש״ל [שם], שאף התוס׳ [שם] סבירא להו דמדינא אסור, אלא שנהגו להקל. והמחצית השקל הביא דברי מהרש״ל הנ״ל, שרצונו לומר, שהעולם שנהגו להקל ביום טוב טועים הם, שחושבים שהמשחק בכדור הוי דרך טיול דחשיב צורך קצת, ומותר משום מתוך, אבל אין האמת כן. ע״ש. והלבושי שרד [סקפ״ט] כתב, שהכדור אין שם כלי עליו ודינו כאבן שהוא מוקצה מחמת גופו, ואין לו דין כלי מחמת שראוי למשחק, ואסור אפילו לטלטלו לצורך איזה תשמיש כל שהוא שמחשבתו לא משוי ליה לכלי. ע״כ. ובשו״ת מהריט״ץ החדשות כרך ב׳ (סימן ר״ב) כתב להחמיר מאד על המשחק בכדור בקללות נמרצות. ע״ש. ועיין עוד בשו״ת מהר״ם פרובינצאל (סימן נ״ג ובהגהה שם). ובספר קצות השלחן (בדי השלחן סימן ק״י אות ט״ז) האריך להחמיר בזה, ושאין לך זלזול בכבוד השבת גדול מזה וכו׳. ובשביל הזלזול הזה חרב טור שמעון. וכבר אמרו חז״ל במדרש איכה שם שאף על פי שהיו מוציאים הרבה לצדקה לא הועילה להם מצות הצדקה וחרבה עירם וכו׳. ע״ש. וכנראה שדברי המהרש״ל נעלמו מהרב מטה משה (אות תע״ז) שהתיר לשחק בכדור בשבת וביום טוב, והביא דברי הירושלמי סוף תענית שטור שמעון חרב לפי שהיו משחקים בכדור ובטלים מן התורה, ונראה שהעתיק כן מספר הרוקח (סוף סימן נ״ה). ולא ראה דברי המדרש איכה שהוא משום שהיו משחקים בכדור בשבת.

ואנכי הרואה בשו״ת שבט הלוי (ח״ט סימן ע״ח) שכתב, כדורים בזמן הזה שנעשו לשם משחק, תורת כלי עליהם, ואין עליהם תורת מוקצה, על כל פנים בתוך הבית. וכן כתב בספר שאלי ציון (סימן י״א עמוד ק׳). והיינו טעמא מפני שבזמנם לא היו משחקים בכדור אלא ילדים קטנים, אבל עתה שגם גדולים משחקים בכדור, והוא מיוחד לכך, אין עליו תורת מוקצה אפילו לדעת מרן השלחן ערוך. ע״כ. וכן כתב בספר שלמי יהודה (עמוד צ״א), ששמע מהגרי״ש אלישיב, שכדורים שלנו שמייצרים אותם למשחק, לכולי עלמא אינם מוקצים, מפני שיכול לשחק בהם על קרקע מרוצפת בבית, ושמרן המחבר מיירי בכדורי אבן או סמרטוט, שהכינם למשחק במעשה כל שהוא. וכן התיר לשחק בכדור פינג פונג. וכן כתב בספר אשרי האיש (עמוד רי״ג). ומכל מקום סיים בשלמי יהודה, בשם הגרב״י זילבר, שזהו רק לאשכנזים, אבל הספרדים עליהם לנהוג לאסור כדעת מרן. אבל בשו״ת באר משה (ח״ב סימן כ״ז) אסר מדינא המשחק בכדור פינג פונג, מפני שיש לכדור הזה קול גדול כשהוא קופץ ממקום למקום, ואוושא מילתא טובא, ואיכא זילותא דשבת, כמו שפסק הרמ״א (בסימן רנ״ב ס״ה). וגם יש בזה משום עובדין דחול. ודלא כמו שכתב להתיר בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק ט״ז סעיף ו׳), שישתקע הדבר ולא יאמר, שהעיקר לאסור אפילו בבית. ע״ש. ולפע״ד לא נהירא, שהרי כתב בשבלי הלקט שאפילו אם יש עליו תורת כלי, אסור לשחק בו ״ולטלטלו״ בשבת או ביום טוב, כיון שאין צורך בטלטולו. ע״ש. ובשו״ת חמדת צבי (ח״א סימן כ״ב) אסר לשחק בכדור מכמה טעמים, ומהם: משום שהמשחק כרוך עם ״ריצה״, והריצה אסורה בשבת, משום התעמלות שאסורה בשבת, וגם משום שלא יהיה הילוכך של שבת כהילוכך בחול, ומשום שהכדור מוקצה ולא מהני ביה הכנה, ועוד שהכדורים עשויים מגומי אויר שעשויים להתקלקל במהרה, וחיישינן שמא יבא לתקנם. ועוד. ע״ש. (ובדבר האיסור משום התעמלות, עיין בשו״ת מלמד להועיל סימן נ״ג). וכן בשו״ת באר משה (ח״ב סימן ל״ג) אסר לשחק בכדור, משום מוקצה. ע״ש.

ובני יקירי הרה״ג רבי יצחק נר״ו בספר ילקוט יוסף (עמוד ש״צ) כתב, שאף שהיה מקום לומר שמאחר שהכדורים מיוצרים לכתחלה לשם משחק, נחשבים לכלי, מכל מקום אין להקל בזה, ואפילו אם ייחדו למשחק. [וכיוצא בזה כתב הארחות חיים (הלכות

סימן שח סעיף מו-מז

מו [א]**אסור לשאת תחת אציליו זרע התולעים שעושין המשי, מפני שאסור בטלטול ועוד שהוא מוליד בחומו:**

מז [ב]**יש אוסרים לטלטל בגד שעטנז,** [ג]**ויש מתירים:**

באר הגולה

א. תשובת הרשב"א [ח"ד סימן ע"ד]: **ב**. רבינו ירוחם [נתיב י"ב] בחלק י"ג [דף פ"ד ע"ב] והמרדכי [ביצה סימן תרס"ו] בשם אור זרוע [ח"ב הלכות שבת סימן נ"ג]: **ג**. שם:

אוצר ההלכה

יו"ט אות י"ט), שדברים שאינם ראויים והזמינם, אין מועיל בהם הזמנה. והובא בבית יוסף (סימן ש"י אות ה'). ע"ש. ועיין בשו"ת מהר"א ששון (סימן ק"פ). ודו"ק]. ושוב הביא בשם תולדות שמואל (מצוה ל"ב סימן צ"ט) שכתב, שאף המתיר לא התיר אלא בכדור קטן שעשוי לשחוק של ילדים קטנים. אבל הכדור שעושים בזמננו מגומי או שאר מינים, בין שמשחקים בהם ברגל, בין שמשחקים בהם ביד, לדברי הכל אסורים בטלטול, שכל עיקרם נמשך ממקור מושחת אשר בדו בני בליעל, שפרקו מעליהם עול מלכות שמים וכו'. ע"ש. גם הגרי"ח זוננפלד בשו"ת שלמת חיים (סימן קע"ט) כתב, שהשחוק בכדור לא היה אצל יהודים, אלא רק אצל עכו"ם, ולכן חשבוהו למוקצה, ועל כל פנים לא יאות לעשות כן משום דאתריה דמרן הוא. ומסקנא דדינא דלדידן שקבלנו הוראות מרן יש לאסור לשחק בכדור, זולת לילדים קטנים שלא הגיעו לחינוך. ועיין בשו"ת שאלי ציון (סימן י"א), שהאריך מאד בזה, והעלה שאין בזה משום מוקצה, וגם משום אשוויי גומות אין לחוש, אלא שמסביב למשחק הכדור רגל בשבת נעשה חילול שבת נורא בנסיעת כלי רכב וטמטום מוחות הנוער בדברי הבל, ואין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים. ע"ש. וכן כתב בשו"ת ארח משפט (סימן קנ"ב), שיפה עושים גדולי הרבנים הלוחמים בכל כחם על משחק הכדור רגל, מפני שיחד עמו באים כל מיני חילולי שבת, והאריך עוז בזה. ע"ש. ועיין בספר אז נדברו (ח"ב סימן ד' אות ב'), ובשו"ת שרגא המאיר (חלק ח' סוף סימן י"ב), ובשו"ת ברית אברהם דניאל (סימן ה'). ע"ש. (חזון עובדיה שבת ח"ג – דיני מוקצה מחמת גופו הערה ב')

תתח) שם הגה ויש מתירין. כתב במג"א (סקע"ג), ולי נראה דלא אמרינן מתוך וכו'. ואני אומר דהש"ך לא משתבש, ויפה כתב דהתוס' שם בביצה (דף י"ב [ע"א ד"ה ה"ג]) לא פליגי על רש"י [ד"ה ליפלגו] בעיקר הדבר, דכל עיקר הטלטול לא נאסר במוקצה רק משום הוצאה, ואם כן אף לפי פירושם שם בגמ' דכל הוצאה שיש בה צורך יום טוב קצת הותרה במתוך, ודאי שלא יהא נמי טלטול המוקצה שיש בו צורך קצת חמור מיניה ויהיה אסור, דאי אמרינן בגוף הוצאה מתוך, למה לא יאמרו מתוך באיסור טלטול המוקצה שקיל ממנו, והוא תולדה דהוצאה גופיה, וכל שיש בו שמחת יו"ט אמרו שם בתוס' שהוה לצורך קצת. ולפי זה ודאי שאין ראיה לענין זה מיו"ט לשבת. וראיה גמורה לדברי הש"ך, שהרי כתבו התוס' שם (דף ח' ע"א ד"ה אר"י): ואומר ר"י דמוקצה אינו אסור בטלטול ביו"ט בשביל אוכל נפש ושמחת יו"ט. עכ"ל. וזו ראיה שאין עליה תשובה לע"ד. (חמד משה – סקכ"ב)

תתט) שם הגה ויש מתירין. כתב המג"א (סקע"ג), ויש מפרשים וכו' באיסור טלטול וכו'. ולפי ענ"ד לדעת רש"י ביצה (דף י"ב ע"א [ד"ה ליפלגו]), דלא נאסר טלטול רק משום הוצאה, ובזה אין תוס' [ד"ה ה"ג] חולקין עם רש"י. ע"ש. והרב בית יוסף (בהקדמה לסימן זה), כתב דהראב"ד [פכ"ד ה"ג] נמי סובר כן. והרב המגיד (בפכ"ד מהלכות שבת הלכה י"ב) כתב, שהרמב"ם סובר שבתחלה אסרו טלטול מפני הוצאה. אם כן צדקו דברי הש"ך, דביום טוב דמותר להוציא הכדור גם הטלטול מותר. אבל בשבת דאסור להוציא הכדור גם הטלטול אסור. (דברי צבי)

תתי) שם הגה ויש מתירין. המג"א (סקע"ג) הביא דהש"ך כתב דהתוס' ביצה (דף י"ב ע"א ד"ה ה"ג) לא התירו רק ביום טוב משום מתוך, ולא בשבת. והמג"א חולק עליו, דלענין מוקצה אין לחלק בין שבת ליו"ט. והתוס' באיסור הוצאה איירי. ובמנורה הטהורה [סק"ט] קיהה קצת בדברי המג"א, דאף בטלטול מוקצה שייך מתוך. ולא אדע, דדברי המג"א פשוטים, דהתוס' לא כתבו כלל דמותר משום מתוך לשחוק, רק כתבו דטיול מותר ביו"ט דהא משחקין בכדור, וכיון דטיול מותר ממילא מותר הוצאה צורך טיול, אבל מה ענין טיול למתוך, דאם טיול מותר אין כאן שום איסור טלטול ואינו מוקצה. (גנזי חיים – סקכ"ב)

תתיא) שם הגה ויש מתירין. כתב המג"א (סקע"ג), ולי נראה דלא אמרינן מתוך אלא וכו'. יעוין לקמן סימן תק"ט מגן אברהם (ס"ק ט"ו) ובפרי מגדים שם. (נפש חיה – מרגליות)

סעיף מו

תתיב) סעיף מ"ו אסור לשאת תחת אציליו וכו'. צ"ע הן זה הוי טלטול שבגופו דקיל מטלטול שלאחר יד, עיין להלן סימן שי"א סעיף ח'. (נפש חיה – מרגליות)

תתיג) שם ועוד שהוא מוליד בחומו. כתב הרב משנה ברורה (ס"ק קנ"ט), ואף על גב דאין מכוין לזה, מכל מקום פסיק רישא הוא ומלאכת מחשבת הוא. נ"ב: תמוה דודאי מכוין לזה, וכדמסיים דמלאכת מחשבת הוא. וכן הוא בשו"ת הרשב"א (ח"ד סימן ע"ד). ע"ש. ועיין רש"י כתובות (דף ס"ו ע"א) בד"ה שתים שלש וארבע.

(מרן ראש הישיבה שליט"א – הערות איש מצליח שעל המשנה ברורה)

סעיף מז

תתיד) סעיף מ"ז יש אוסרים לטלטל וכו'. כתב הבית יוסף (שיטה מ"ה), כתב רבינו ירוחם בחלק י"ג [נתיב י"ב דף פ"ד ע"ב] בשם רבינו מאיר [תשב"ץ קטן סימן מ"ו] דמלבוש כלאים

באר הגולה

ד. כל בו [סימן ל״א דף ל״ד ע״ב]:

מח ⁷מותר לטלטל מניפה בשבת להבריח הזבובים:

אוצר ההלכה

אסור לטלטלו בשבת וכו׳. נ״ב: וכן כתוב בתשובה להרמב״ם ז״ל (סימן רי״א). וידמה שתשובה זו מתורתו של מהר״ם היא.
(בנסת הגדולה – הגב״י)

תתטו) שם יש אוסרים לטלטל וכו׳. כתב הבית יוסף (ע״ד שיטה מ״ה), דמלבוש כלאים (מותר) [אסור] לטלטלו בשבת וכו׳. נ״ב: גם מהרי״ל בלקוטיו שאחר דרשותיו [עמוד תרל״ב] כתב בשם ספר אגודה [ביצה פ״א סימן י״ח], דמפות של כלאים של שבת אין לתת אותם על השלחן כיון דלא חזו לטלטל.
(שיירי כנסת הגדולה – הגב״י סק״ב)

תתטז) שם יש אוסרים לטלטל בגד שעטנז. שאינו ראוי ללבוש.

ויש מתירין. דתורת כלי עליו מידי דהוה אסנדל המסומר [שבת ס:], דאסור לנועלו ומותר לטלטלו. [בית יוסף].
(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

תתיז) שם יש אוסרים לטלטל בגד שעטנז. כתב הרב באר היטב (סקמ״ז), אפילו לצורך גופו או מקומו. וכן עיקר. תניא [ש״ע הגר״ז סעיף פ״ה]. עיין בכלכלת שבת [כללי מוקצה סימן ב׳], שהקשה מאי שנא מבשר טריפה (במגן אברהם ס״ק נ״ו). ותירץ דהתם לא חזי לישראל, מה שאין כן הכא דראוי להוציא האיסור ודמי לבשר כשר חי דאסור לטלטלו. ולפי זה היכא דמעורב שאי אפשר להוציא, מותר לטלטלו דמוכן לבהמה. עכ״ל. ומסתימת הפוסקים לא משמע כן, על כן נראה לי דבשלמא התם ראוי לכבד העכו״ם, כמו שכתבתי לעיל [ס״ק ס״א][336] דגם העכו״ם מזונותן עליך, מה שאין כן בנדון דידן הא אסור ליתן במתנה בשבת אפילו לישראל, אם לא לצורך שבת. (באר יעקב – קרויזר – סקע״ז)

תתיח) שם יש אוסרים לטלטל בגד שעטנז. הקשה בתפארת ישראל למשניות (ריש מועד בכללי מוקצה [סימן ב׳]) הרי חזי לכסות לבהמה ולעובד כוכבים, ומאי שנא מבשר טריפה (במג״א ס״ק נ״ו). ותירץ דהתם מדלא חזי לתקנו לישראל, עומד לבהמה או לעובד כוכבים, מה שאין כן הכא מדחזי לישראל כשיוציא ממנו האיסור, דמי לבשר כשר חי דאסור לטלטלו, מדאינו נותנו לכלב, וגם כמות שהוא לא חזי לישראל. ולפי זה בכולו ארוג ומעורב בשעטנז שאי אפשר להוציא החוט האסור, מותר לטלטלו מדמוכן לבהמה. ע״ש. (ילקוט הגרשוני – סק״ז)

תתיט) שם לטלטל בגד שעטנז. לכאורה קשה לי, דבש״ס במסכת עירובין (דף ק״ד ע״ב), שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמיינו שלא להשהות הטומאה (ור״ש) [ורבי יהודה] אומר בצבת של עץ, וקאמר הש״ס דפליגי בזה אי להשהות טומאה גרע או לרבות בטומאה גרע. וקשה מנא להו זה, דילמא היינו טעמא דבאמת בגדי כהונה היוצא מהם חוץ למקדש קעביד איסורא, וכל שכן האבנט שהוא כלאים חוץ למקדש לוקה, ואם כן כיון שנטמא האבנט בנגיעתו בשרץ אינו ראוי ללבוש בו, דבמקדש אסור משום בגד שנטמא, וחוץ למקדש אסור משום איסור כלאים וכדומה. וכיון דאינו ראוי היום ההוא, אם כן אסור בטלטול, כמו בגד כלאים שאינו מבגדי כהונה ואסור לטלטלו, ואיך יוציא השרץ חוץ לעזרה ומקדש על ידי האבנט, הא אסור בטלטול, ועל כן יותר טוב להוציאו בצבת של עץ. ואף דאין שבות במקדש, כיון דאפשר באופן אחר גזרו על שבות מקדש. ואין לומר דבלאו הכי יש איסור טלטול השרץ, דהרי גרף של רעי מותר לטלטלו, ועיין בספר משנה למלך [הלכות ביאת מקדש פ״ג ה״כ].

ונראה לי דמכאן ראיה לסברת האגודה [ביצה סימן ה׳], דכשהמוקצה בא לידו והתחיל לטלטלו בהיתר יכול לטלטלו יותר עד מקום שירצה, והוא הדין בזה, כיון דהתחיל לטלטל האבנט כדי לקבל השרץ, מותר להוציאו יותר אף אחר שנעשה מוקצה על ידי שנטמא, דמוקצה שבידו מותר לטלטלו יותר. ועיין מה שכתבתי לעיל [סק״א ד״ה והנה, סק״ט, סק״י][337].
(ישועות יעקב – סקט״ו)

תתכ) שם בגד שעטנז. כתב המג״א (סקע״ד), בגד וכו׳ דיש כלאים וכו׳. פירש מחצית השקל, לעשות אוהל ובענין דליכא איסור עשיית אוהל. ולפי ענ״ד מירי בבגדים קשים, דמותר לישן עליהם (ביו״ד סימן ש״א סעיף א׳), או בכלאים דאיתא שם בסעיפים י״א י״ג י״ד שמותרים. ע״ש. (דברי צבי)

תתכא) שם ויש מתירים. היינו לצורך גופו ומקומו, מידי דהוי אסנדל המסומר, עיין שבת (דף ס׳ ע״ב)[338].
(נפש חיה – מרגליות)

סעיף מח

תתכב) סעיף מ״ח מותר לטלטל מניפה בשבת להבריח הזבובים. דכלי הוא, ובלבד שלא יהרוג הזבובים. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

תתכג) שם מותר לטלטל מניפה בשבת להבריח הזבובים. נ״ב: דכלי הוא, ובלבד שיהא זהיר שלא להרוג הזבובים. כן כתב בספר הכלבו (דף (ל״ה) [ל״ד] רע״ב), ובספר ארחות חיים (דף נ״ז ע״ב אות שצ״ב). ומור״ם בספר דרכי משה [אות ח**] בדין שכתב לעיל בסעיף כ״ג משם שבלי הלקט [סימן ק״כ], זכר עשה

הערות וציונים

336. נדפס לעיל אות תרכ״ה. **337.** נדפסו לעיל אות ד׳, אות פ״ה ואות פ״ו. **338.** וכן פסק בחזון עובדיה (ח״ג עמוד ל״ד), דנחשב ככלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו. ע״ש.

סימן שח סעיף מט-נ

מט [ה]**מכבדות שמכבדים בהם הקרקע, מותר לטלטלם:**

נ [ו]**הרשב"א מתיר לטלטל** [*]**האצטורל"ב בשבת, וכן ספרי החכמות,** [ז]**ולדעת הרמב"ם יש להסתפק בדבר:**

באר הגולה

ה. רמב"ם שם [הלכות שבת פרק כ"ו הלכה ב']: ו. כן כתב בתשובה [ח"א סימן תשע"ב, ח"ד סימן ק"ב; וכן כתב האגור סימן תק"ז בשמו]: **(*)** פירוש, כלי העשוי להבין מתוכו חכמת התכונה: ז. ציינתיו בסימן ש"ז [סעיף י"ז אות ל']:

אוצר ההלכה

שכן כתב הכלבו, ושכתב ובלבד שיזהר שלא יהרוג הזבובים כשמבריח. ע"כ. ולא ידעתי למה השמיט זה מהשלחן ערוך להיות פור"ש מפ"ה כאן או בסעיף הקודם, לכתוב ובלבד וכו', כדרכ'ו דר"ך הקודש פי צדיק יהג"ה בכמה מקומות.

(יפה ללב ח"ב – סק"ב)

תתכד) שם מותר לטלטל מניפה בשבת להבריח הזבובים. כתב הרב משנה ברורה (ס"ק קס"ב), ככל כלי שמלאכתו לאיסור. נ"ב: תמוה דודאי מלאכתו להיתר להניף בקיץ מפני החום, ונזכר במשנה (פרק ט"ז משנה ז' דכלים), עיין שם ברבנו עובדיה ברטנורה, וכן מנהג פשוט בחוץ לארץ להניף במניפה בחול ובשבת, ולטלטלה בשבת אף שלא לצורך גופה ומקומה. ואם הוקשה לו פשיטא דשרי ומאי קמשמע לן, באמת מרן בבית יוסף כתב על דברי הכלבו ופשוט הוא. ע"ש. ופשט דברי הכלבו דקמשמע לן דכלי הוא, שלא תאמר דומיא דכדור וכיוצא בזה שעשוי לשעשוע ונחת רוח בעלמא ואסור בטלטול בשבת, קמשמע לן שעשוי להבריח הזבובים וכלי גמור הוי. אי נמי נקט להבריח הזבובים משום סיפא שכתב ובלבד שיהא זהיר שלא להרוג הזבובים. ע"ש. ועיין מה שכתבתי באור תורה שבט התשמ"ח (סימן ע"ה אות ד'). ושוב הראוני שכן העירו על הרב משנה ברורה בספר בני ציון ליכטמן (ס"ק ע"א), ובשו"ת שבט הלוי (חלק ג' סוף סימן ל"ד). ודלא כהרב אז נדברו (חלק ט' סימן כ"ב). ע"ש. וקרוב לודאי שלא הכיר הרב משנה ברורה מניפה זו בארצות רוסיא הקרות, כי לא הוצרכו לה כלל רק להניף על התנור ללבות הגחלים, ולכן כתב שמלאכתו לאיסור. אבל הרב בני ציון ליכטמן שחי בביירות (לבנון) וכן הרב שבט הלוי (נר"ו) שחי בארץ ישראל הכירוה יפה, ולא קשיא מידי.

(מרן ראש הישיבה שליט"א – הערות איש מצליח שעל המשנה ברורה)

סעיף מט

תתכה) סעיף מ"ט מכבדות שמכבדים בהם הקרקע וכו'. כתב הרב באר היטב (סקמ"ח), ולמאן דאמר אסור לכבד וכו'. עיין מה שכתבתי לעיל [סקנ"ה][339] [על באר היטב] ס"ק ל"ב.

(באר יעקב – קרויזר – סקע"ח)

תתכו) שם מכבדות שמכבדים בהם הקרקע מותר לטלטלם. וכתב המג"א (סקע"ה), ולמאן דאמר [סימן של"ז סעיף ב'] אסור לכבד הבית הוי כלי שמלאכתו לאיסור. ע"כ. ודין זה הוא לשון הרמב"ם ז"ל (פרק כ"ו הלכה ב'). וכתב המגיד משנה, ואף על פי שבפרק כ"א (הלכה ג') כתב שאסור לכבד את הבית אלא אם כן הוי רצוף באבנים, מכל מקום כיון שברצוף מותר, הם מלאכתם להיתר. ע"כ. ובשלטי גבורים פרק כל הכלים [מח. אות ב'] למד מזה דכלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר מותר לטלטלו כמו שכתב המג"א (בסק"ט).

וצריך לומר אם קרקע שלו אינו מרוצף, וכיון דלדידיה הוי כלי שמלאכתו לאיסור, הוי מוקצה לכל, דומיא דמוקצה לעשירים הוי מוקצה אפילו לעניים, כמו שכתב המחבר בסעיף נ"ב. אלא דלפי מה שכתב המג"א (בסקע"ט) בשם התוס' [קכז: ד"ה כיון], דהיכא שהדבר ראוי לכולי עלמא, אלא דאיסורא הוא דרביע עליה, מותר לכל לטלטלה. ולכן בנדרה הנאה מככר, אפילו היא עצמה שריא לטלטלה. הכי נמי יש לומר בכלי שמלאכתו לאיסור לדידיה, אפילו הוא מותר לטלטלה.

ומקל של חיגר (בסימן ש"א סעיף י"ז) כיון דלדידיה הוי מלאכתו להיתר שריא לכל לטלטלו. אבל מקל של שאר אנשים, לכאורה לשאר אנשים פשיטא דהוי מוקצה, ולא אמרינן הואיל ולחיגר הוי מלאכתו להיתר שריא לכל, דומיא דתרומה ביד ישראל דחזיא לכהן כמו שכתבו התוס' שהביא המג"א. דכיון שחיגר הוא מלתא דלא שכיחי, לא אמרינן הואיל, דומיא דמה שכתבו התוס' בפסחים (דף מ"ו ע"ב ד"ה רבה), וכיון דהוי מוקצה לבעלים הוי מוקצה גם לחיגר.

(תהלה לדוד – סקמ"ח)

תתכז) שם מותר לטלטלם. דהרי הן ככלי שמלאכתו להיתר מאחר שמותר לכבד בהם הקרקע המרוצף, כמו שכתב השלחן ערוך בסימן של"ז [סעיף ב'].

(משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

סעיף נ

תתכח) סעיף נ' הרשב"א מתיר לטלטל האצטורל"ב וכו'. כתב הבית יוסף (דף ר"ו ע"א שיטה א'), כתב הרשב"א ז"ל בתשובה שמותר לטלטל האצטרולב וכו'. נ"ב: סימן תשע"ב.

(כנסת הגדולה – הגב"י)

תתכט) שם שם לטלטל האצטורל"ב בשבת. קנה שיש בו זכוכית שצופין בו למרחוק, אף על פי שאינו כלי גמור מכל מקום קיימא לן כרבי שמעון דשרי, ודוקא שאינו כלי

הערות וציונים

339. נדפס לעיל אות תפ"ד. ועיין עוד מה שכתב הרב המחבר בסימן של"ז סק"ג.

באר הגולה

ח. תשובות מהרי״ל [סימן ר׳ אות ב׳] בשם מהר״ר פייבש:

נא [ח]מה שמורה על השעות שקורין רילו״ג, בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר, יש להסתפק אם מותר לטלטלו: [הגה]. וכבר פשט המנהג לאסור [מפוזמת מהרי״ל, סימן ר׳ סוף ג׳]:

אוצר ההלכה

כלל הוא דאסור, דמודה ביה רבי שמעון וכדאיתא בהג״ה בסימן ש״ח (בס״ה) [בסעיף ד׳] גבי שופר, ובמג״א [סק״ב] גבי חצוצרות. ע״ש. ובסעיף ז׳ גבי צרורות אבנים, יעויין שם במג״א (בס״ק י״ב). ומיהו פשיטא דבעינן צורך גופו או צורך מקומו כדאיתא שם גבי שופר, ולא דמי לשאר כלים, דהתם מעיקרא הוו כלי גמור והשתא נמי חזו לכסות על פי צלוחיתו, מה שאין כן באלו. ויש להסתפק אם מותר לראות, דשמא לא התירו לצורך גופו אלא לצורך שבת, כההיא דקורנס לפצע בו אגוזים. ומהאצטרולב שהתיר בסימן ש״ז (סעיף י״ז) להפכה ולטלטלה אין ראיה, ועיין סימן ש״ח (סעיף נ״א) גבי (רוזי לח) [רילוז״ו - שעון], דאפשר דיש עליה תורת כלי ממש ולכך אפילו שלא לצורך שבת שרי, ולא בעי צורך גופו, ומשום מוקצה מחמת חסרון כיס ודאי דליכא, דאפשר דאין מקפיד עליה, דאי לאו הכי ליתסר אפילו צורך גופו ומקומו. וכל זה טעות, דטעמא דשופר משום דמלאכתו לאיסור, אבל דבר שאין מלאכתו לאיסור, כל שיש בו שייכות כלי שרי אפילו שלא לצורך גופו ומקומו, ואצטרולב נמי היינו צורך מקומו. ומיהו יש להקשות (במ״ש) [דמאי שנא] מצרורות [לעיל סעיף ז׳], דאף על גב דחזו לכסות [אסורים] כיון שלא באו מכלי. והשופר לא תיקשי, דאפשר בתחילה היה עליו תורת כלי, אי נמי השתא נמי ראוי לקבל דבר מה. ולפי זה חצוצרות שאינם ראויים לקבל, וכן האצטרולב, אם אינם ראויים לקבל ליתסרו. וצריך עיון. (מעין גנים – די אבילה)

תתל) שם האצטרל״ב. פירש רבי משה רבקש [באר הגולה], כלי העשוי להבין מתוכו חכמת התכונה.
(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

סעיף נא

תתלא) סעיף נ״א מה שמורה על השעות וכו׳. כתב הבית יוסף (שיטה ד׳), כתוב בתשובות מהרי״ל ז״ל, טלטול השעות וכו׳. נ״ב: סימן רכ״ח [ר׳ אות ב׳].
(כנסת הגדולה – הגב״י)

תתלב) שם מה שמורה על השעות וכו׳. כתב הבית יוסף (דף ר״ו ע״א שיטה ו׳), לא מצאו איסור ברור וכו׳. נ״ב: ונהגו לאסור. ספר המפה. (שיירי כנסת הגדולה – הגב״י סקכ״א)

תתלג) שם מה שמורה על השעות וכו׳. כתב הבית יוסף (דף ר״ו ע״א שיטה ו׳), לא מצאו איסור ברור וכו׳. נ״ב: ונהגו לאסור. ספר המפה. וכן כתב בדבר שמואל (סימן של״ד). ועיין שם שכתב שגזרו בו משום כלי הרילוש של מתכת המקשקש השעות, שאסור לערכו בשבת משום השמעת קול. (יד אהרן – הגב״י)

תתלד) שם מה שמורה על השעות וכו׳ בין שהוא של חול וכו׳.

שאלה. כלי המורה על השעות בשתי עששיות זו על גבי זו, כל אחד מי״ב שעות, העששיות האחת מלאה חול כשעור י״ב שעות, והחול יורד מעששית אחת לחברתה בי״ב שעות כל החול כולו בלילה אחד, וביום מהפכים העששית שנתמלאה חול למעלה, והוא יורד וכלה מן העליונה בי״ב שעות, וכן חוזר חלילה. אם יכולים להפכה בשבת בתחלת הלילה, כדי לידע אם הגיע חצות לילה, כדי לקרא התקון חצות, שאי אפשר קודם חצות, כי לדבר זה הוא קבוע לכל הלילות כדי לקרא התקון.

תשובה. נראה דאין יכולין להפכו בשבת, כמו שכתב הרב בית יוסף (סוף סימן ש״ח) בשם מהרי״ל [סימן ר׳ אות ב׳], דהוי כלי שמלאכתו לאיסור, דלמדידה נעשה, ואף על גב דלמצוה שרי מדידה, מאן לימא לן דהא חשיב מדידה של מצוה, דאי משום שלומד על ידו, אם כן יתלה למודו משום איסור ויהא שרי וחלילה. ע״כ. הרי דאסור לטלטלו אפילו לצורך למוד, ואף על פי שבשלחן ערוך כתב בדין זה יש להסתפק, מכל מקום מלשון מהרי״ל הנ״ל נראה שיש לאסור. ואף על פי שכתב מהריק״ש ז״ל [ערך לחם] שם, דמי שיש לו בהם זמן קבוע מותר, דהויה מדידה של מצוה, ואין החול מוקצה, כיון שייחדו לכך. ע״כ. אין נראה כן מלשון מהרי״ל, שהרי כתב דאי משום שלומד על ידו וכו׳, דמשמע שכבר הוא קבוע לכך. ועוד דכל זה הוא לטלטל דוקא, אבל להפכו יראה דלכולי עלמא אסור, שהרי ההפיכה הוא מלאכה, שהוא מתקנו בכך שיעשה הכלי מלאכתו. [ועיין בדבר שמואל [סימן של״ד] שכתב שגזרו בו משום כלי הרילו״ש של מתכת המקשקש השעות שאסור לערכו בשבת משום השמעת קול וכו׳].

מעשה באחד שנעור משנתו בתוך ליל שבת, וראה נרו דולק, ועמד מן המטה כחס על השמן, וכבה אותו בחושבו שהוא חול. ולשאול הגיע אם יתענה ביום ההוא בשבת על שגגתו אשר שגג, כמו שהתירו על חולם חלום רע [סימן רפ״ח סעיף ד׳]. ונראה דלא דמי, דהתם החלום מוכח שצריך להקדים ול[ה]תענות עד שלא יחתם גזר דינו, שאם יעבור היום ההוא בלא תענית ותשובה יחתם גזר דינו, ושוב לא יועיל, וזה שאמרו [שבת יא.] יפה תענית לחלום כאש לנעורת, ולכך התירו לו שזה עונג לו, לפי שהוא כנרדף [שם סעיף י׳], דאם לא כן איך היה מותר לו לחטוא מעונג שבת, שמוסיף על חטאתו פשע. אבל הכא שהיה בשוגג, אין צריך תשובה, כדאמר בסוף מנחות [קט:], אי בשוגג שב ועומד הוא וכו׳, ומהיכא תיתי להתיר לו שיחטא במזיד לכפר על השוגג, דפשיטא שאין עליו גזרה, שאינו חייב אלא קרבן חטאת על שגגתו, ובקריאתו תורת חטאת כאלו הקריבה, כדאיתא שם בסוף מנחות [קי.]. ובשבת [יב:], אמר רבי נתן קרא והטה, וכתב על פנקסו לכשיבנה בית המקדש אקריב חטאת שמנה. ואם איתא לימא נמי

אוצר ההלכה

שהתענה, אלא ודאי אסור להתענות בשבת בשביל זה, ויתענה אחר כך בחול, וגם הוא יחשב לו לקרבן, לא בשבת שאסור להקריב. ואם רבי (נתן) [ישמעאל בן אלישע] שהיה קצת מזיד, שלא היה לו לקרות לאור הנר בשבת, עם כל זה לא הותר לו להתענות, כל שכן זה שהיה שוגג גמור. כל זה אמרתי. עד כאן.

(שו"ת בית דוד – סימן קכ"ג)

תתלה) שם מה שמורה על השעות וכו' בין שהוא של חול וכו'. באשל אברהם ([אופנהיים] סק"א), כלי שמלא אותו חול וכו' אסור להפכה וכו' לעשות התיקון. פלא מה חידוש הלא בכל ענין אסור שמכין משבת לחול, וצע"ג, אף שהוא לדבר מצוה. (אהל ברוך)

תתלו) שם מה שמורה על השעות וכו' בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו.

כתב הבית יוסף (דף ר"ו ע"א שיטה ו'), ולא מצאו איסור ברור וכו'. ע"כ. ומהריק"ש ז"ל [ערך לחם] כתב, דמי שיש לו זמן קבוע מותר, דהוי מדידה של מצוה, ואין החול מוקצה כיון שיחדו לכך. ע"כ. אין נראה מדברי מהרי"ל ז"ל [סימן ר' אות ב'] כן. ועוד דכל זה הוא לטלטל דוקא, אבל להפכו יראה דלכולי עלמא אסור. הרב מהר"י דוד ז"ל בספר בית דוד (חאו"ח סימן קכ"ג)[340]. ועיין בספר דבר משה (חאו"ח סימן כ"ה אות ז'). והרב בעל פנים מאירות ז"ל (ח"ב סימן (קכ"ב) [קכ"ג]) התיר בפה מלא לטלטלו, ו[שכן] העידו שהרב מהר"ר צבי ז"ל [חכם צבי] והרב נפתלי כ"ץ וגאון אחר היו נושאין אצלן כלי השעות. [עכ"ד]. וכן ראיתי להרב המובהק מהרח"א [מהר"ח אבולעפיא] ז"ל שהיה מטלטל כלי השעות. ועיין שם בספר פנים מאירות שכתב, שלדעתו היתר גמור (להופכו) [למשכו] על ידי הגלגלים אף בשבת. וזה נראה לי קולא יתירה. ועיין בספר פרי האדמה (ח"ד דף ד' ע"ג וע"ד) שהביא שם תשובת מהריק"ש ז"ל כתיבת יד [אהלי יעקב סימן ק"ד] להתיר, ושכן כתב הר"ב חמדת ימים ([פרק ט"ו] דף קל"ט ע"א)], וכתב הוא דהמיקל לטלטל כלי השעה יש לו על מה לסמוך. ועיין בספר דבר שמואל (סימן של"ד) ובספר מים רבים (חלק או"ח סימן ל"א).

(יד אהרן מהדורא בתרא – הגב"י סק"ז)

תתלז) שם מה שמורה על השעות וכו' בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו.

שאלת על כלי השעות שעשייתו כעין תיבה קטנה של מתכות, ועל פניה של מעלה יש כעין מחט של ברזל הסובב, ובדרך הסיבוב מורה השעות, ותנועת המחט הזה נמשכת מצדה התחתון, אשר מלמטה קבוע בה גלגל אחד הערוך במשקולת, וחוזר על ידי מנגנון מעשה ידי אומן, וחוט אחד של נחשת או ברזל סובב סובב הולך ונכרך על האופן, ועל ידי כריכת אותו החוט הסובב, מתנועע המחט אשר בצד העליון מלמעלה ומורה השעות. וכשנגמרה כריכת כל החוט ההוא, אז נפסקה ובטלה תנועת המחט, ואז שובת מכל מלאכתו אשר בה מראה השעות. וכדי לתקנו ולערכו, יש שם כעין בית יד או מין יתד העשוי כעין מפתח (וכו') [ובו] מרתיעים את הגלגל ומחזירין אותו לאחור עד אשר ישתלשלו החוט הנכרך, ו"עד אשר ירתק חבל הכסף"[341], ובהיות החוט משולשל חוזר לסיבובו כבראשונה עד כלה, וחוזר חלילה. אם מותר לערכו בשבת, ואם ערכו בערב שבת אם מותר לטלטלו בשבת או לא.

תשובה הנה הרב בית יוסף ז"ל (בסוף סימן ש"ח) כתב בשם מוהרי"ל [סימן ר' אות ב'] דאסור לטלטלו משום דהוי כלי שמלאכתו לאיסור וכו', ומה ששמעתי על של חול וכו', ואפשר דגרע טפי דמודד הצל ממש. עכ"ל. ומשמע דאינו אסור אלא בשעה של חול שדומה למדידה, אף על פי שאינה מדידה גמורה, או של חוליות שהיא מדידה ממש הוא דאסור, אבל השעה שכתבנו צורתה, דלא יש בה מדידה, שרי. ובספר ערך לחם כתוב, ולקרות בהן מי שיש לו זמן קבוע וכו', ואין החול מוקצה וכו'. עכ"ל. הרי דהוא מתיר אף בשעה של חול. אבל ראיתי בספר מים רבים [סימן ל"א] שהפליג בעריכת השעה הנזכרת בשאלה, וחייב על עריכתה בשבת משום מכה בפטיש, ואסר בטלטולה גזירה שמא יערכנה בשבת, אפילו ערכה בערב שבת. ועוד אסר בטלטולה מטעם מוקצה מחמת חסרון כיס. והביא ראיה מהא דאמרינן בעירובין (דף ק"ב ע"ב) קושרין נימא במקדש אבל לא במדינה וכו'. ע"ש בש"ס. וכתב וז"ל: שמעינן מהא דכנור שנפסקה נימא אחת שלה ואינה עושה עוד מלאכתה וכו', ולא יקשור נימא לכתחלה אפילו במקדש. עכ"ל. הרי לך בבירור שהתירו קשירה ולא התירו שלשול הנימא, ואף על פי שזה אב מלאכה וזה אב מלאכה, אפילו הכי קשירה עדיפא משום דשלשול הנימא דמי לכתחלה, ושמעינן מיהא דשלשול נימת הכנור לא הותרה בשבת במקדש משום דהויא אב מלאכה, ואף על פי שלא עשה בו שום מעשה אחר רק גלילת היתר לשלשל נימא אחת, והתיקון ההוא אינו ממקום אחר, שהרי לא מייתי מעלמא נימא אחרת לתקנה, אלא מינה ובה הוי התיקון, שזאת הנימא המשולשלת התם הוה קאי מעיקרא גלולה וכרוכה ביתד עצמה, וגם כן בשלשול הזה אינו מוסיף ואינו מעדיף שווי וערך דמי הכנור ההוא יותר מכשאינה משולשלת, ואפילו הכי חשבינן ליה משום מלאכה דאורייתא, כיון דכל עוד שלא היתה משולשלת לא הוה חזי ההוא כנור לנגן בו ולעשות מלאכתו. ולפיכך כשמתקנים משלשל הנימה הוה ליה מתקן מנא וגמר מלאכה וחייב.

אוף הכי בנדון דידן, דכשהחבל הפוכה וגלולה אינו עושה הרילוגיו מלאכתו, ובהיותו מחזיר ומרתיע הגלגל לאחוריו על ידי המפתח משלשל החבל, על ידי זה חוזר שוב למלאכתו להורות השעות, ודאי דהוה ליה מתקן מנא וחייב משום גמר מלאכה דהוי אב מלאכה דאורייתא וכו'. ובנדון דידן תרוייהו איתנהו ביה. אי משום גזרה ואי משום מוקצה, דהרי משום גזרה יש לאסור להוליכו עמו ולטלטלו כדי שלא יבא לערכו בשבת ולהכשל באיסור דאורייתא, דומיא דשאר מלאכות דאורייתא שעשו

הערות וציונים

340. נדפס לעיל אות תתל"ד. **341.** מליצה על פי קהלת י"ב, ו'.

אוצר ההלכה

להן רבנן גזירות הרחקות וסייגות, דלא גרעא דא משארא, וכשם דגזרו רבנן [סימן רע״ה סעיף א׳] אין קורין ואין פולין לאור הנר שמא ישכח ויטה, ולא פלוג וכו׳. עוד אסר טלטולו בשבת משום מוקצה מחמת חסרון כיס, והביא ראיה ממה שכתב השלחן ערוך בסימן זה [סעיף א׳], כל הכלים ניטלין בשבת חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס וכו׳, וממה שכתב הרמב״ם ז״ל בפרק כ״ה [הלכה ט׳] וז״ל: כל כלי שמקפיד עליו וכו׳, וכיון שכן אסור לטלטלם בשבת אפילו לצורך מקומו או לצורך גופו. עכ״ל.

ונלע״ד דאין בעריכת כלי השעה דנדון דידן משום מכה בפטיש, דלא דמי לשלשול הכנור, דשלשול הכנור דבר חדש שלא היה מעולם, שמתחלה היה כרוך על העץ ועכשיו שלשלו, מה שאין כן בכלי השעה שנכרך ונשתלשל מקודם כמה פעמים. הא למה זה דומה, למאי דכתב הש״ע (סימן ש״מ סעיף ח׳) מוכין שנפלו מן הכסת מותר להחזירם, אבל אסור ליתנם בתחילה בכסת, דהשתא עביד ליה מנא וכו׳. עכ״ל. והכא נמי דכוותה. וכן משמע ממה שאסרו כלי השעה של חול משום מדידה ולא אסרו משום שמעריכה, שכן הוא דרך כלי השעה של חול שאחר שכלה הצלוחית העליונה מן החול ושבתה ממלאכתה, חוזר ומהפך הצלוחית העליונה להחזירה תחתונה, ולמה לא אסרו משום עריכה שמעריך אותה בכל שעה. וכן משמע מדברי מהר״ש אבוהב ז״ל [דבר שמואל סימן של״ד] שלא אסר הרילוג״ו המקשקש לעורכו בשבת רק משום השמעת קול, משמע הא אם אינו מקשקש מותר לעורכו בשבת.

ומה שכתב הרב בעל מים רבים וז״ל: תמהני שפה קדוש יאמר דברים אשר לכאורה הן מבלי השקפה. ובודאי ידעתי כי הרב ז״ל לא נחית לאורויי האיסור וכו׳ עד דשייכו אף בשאינו מקשקש וכדהוכחתי. עכ״ל. זה הדבר רחוק לאומרו, ואפילו אם היה כדבריו שבעריכתו יש בו משום מכה בפטיש, לא היה גוזר אם נערך מערב שבת דאסור לטלטלו בשבת גזירה שמא יערכנו בשבת, דהא כתב הש״ע (סימן של״ח סעיף ג׳) וז״ל: זוג המקשקש לשעות עשוי על ידי משקולת מותר לערכו ולהכינו מבעוד יום כדי שילך ויקשקש כל השבת. עכ״ל. הרי לך שלא גזר לאסור לערכו בערב שבת משום גזירה שמא יערכנו בשבת. ולא דמי לאין קורין לאור הנר אפילו גבוה כמה קומות, דשאני נר שבשעה שיכלה השמן מטה את הנר שכך הוא דרכו בחול. אבל בנדון דידן דבר רחוק הוא לומר אם אנו מתירין לערכו בערב שבת אתי לערכו בשבת, שלא גזרו חכמים גזירותם אלא בדבר דשכיח ומצוי שישכח האדם, או דבר שטועים בו בני אדם כמו ההיא דהטיית הנר. ומצינו במקום אחר שלא גזרו, כגון ההיא דמפיס מורסא בשבת [סימן שכ״ח סעיף כ״ח], דאם לעשות לה פה חייב, ואם להוציא ממנה ליחה פטור ומותר, ולא גזרו בהוצאת ליחה דאסור גזירה שמא יעשה לה פה, משום דנראה להם לחכמים דאין אדם טועה להתיר עשיית פה, הכא נמי דכוותה לא גזרינן אם ערכה מערב שבת דאתי לעורכה בשבת, דאין בני אדם טועים בכך. ומה שאסר משום מוקצה מחמת חסרון כיס, לא היא, דנהי דהוא מוקצה לתשמיש אחר, אינו מוקצה לתשמישו. דלא דמי לסכין של שחיטה ומסר הגדול, דמוקצה לתשמיש אחר שמקפיד עליו שלא יפגם, ולתשמישו הנהוג אינו יכול לעשותו בשבת, מה שאין כן בכלי השעה ראוי להשתמש בו כתשמישו בחול ואינו מקצה דעתו ממנו לתשמיש הנהוג בו. הא למה זה דומה, מי שיש לו בגד [ש]קבועים בו אבנים טובות ומרגליות, ובלי ספק שהוא מקפיד על האבנים שלא יפגמו ושלא ישתנה מראיהן, היעלה על הדעת לומר שאסור ללובשו בשבת, הכא נמי דכוותה.

סוף דבר לענין עריכה, אף על פי שכתבתי שמותר לערכו בשבת, יש להחמיר כדברי מהר״ש אבוהב, דשמא יבא לערוך כלי השעות המקשקש. אבל לענין טלטול בשבת, אם ערכו מבעוד יום מותר לטלטלו, ואין בו משום גזירה דשמא יבא לערכו בשבת ולא משום מוקצה מחמת חסרון כיס, כן נראה לי.

(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

תתלח) שם מה שמורה על השעות וכו׳ בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו. שמעתי באומרים לי, שהרב פנים מאירות ז״ל בתשובה בחלק ב׳ [סימן קכ״ג], התיר לטלטל הרילוג וגם להפך החבל שקורין קורדיאר. ואין הספר מצוי אצלי. וכן שמעתי, שמהריק״ש בתשובה כתב יד התיר הדבר. ותשובת מהריק״ש ז״ל הביאה הרב (פני) [פרי] האדמה, ואיני זוכר כעת באיזה מקום [פרי האדמה ח״ד, הלכות שבת פרק כ״ה הלכה ב׳, דף ד׳ ע״ג].

אמר הבן: תשובת מהריק״ש היא לו נדפסה בשו״ת אהלי יעקב (בסימן ק״ד). יע״ש. (בסא אליהו – סק״ד)

תתלט) שם מה שמורה על השעות וכו׳ בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו. הרב פנים מאירות (ח״ב סימן (קכ״ב) [קכ״ג]) התיר לטלטל הרילו״ג, וכתב דכמה גאוני עולם המפורסמים בתורה וחסידות ביומא דשבתא שעתא קיימא להו בידיהו[342]. גם הרב מהריק״ש בתשובותיו כתיבת יד ([שו״ת אהלי יעקב] סימן ק״ד), התיר טלטול רילו״ג, וכתב דנתפשט ההיתר במקומו. ועיין בשו״ת שאלת יעבץ (סימן מ״א [ד״ה וגדולה מזו]), ובספר בית דוד (סימן קכ״ג)[343]. ע״ש. ובספר מים רבים ([חלק א׳] סימן ל״א) האריך להוכיח איסור טלטולו ועריכתו, אך המעיין יראה דיש לדחות כל ראיותיו. ומיהו בערי איטלייא רבים נהגו שלא לטלטלו, ונהרא נהרא ופשטיה.

(ברכי יוסף – סק״ה)

תתמ) שם מה שמורה על השעות וכו׳ בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו. בלישבונה עיר גדולה לאלהים היו מניחין בשבת כלי שמשערין השעה בחול לפני הדרשן בתיבה, כך הגידו אנשי אמונה. קונטריס ישן נושן כתיבת יד חידושי דינים מרבנים קדמונים נ״ן [נוח נשמתם]. ועיין מה שכתבנו בעניותנו בספרי הקטן ברכי יוסף [סק״ה][344]. ועיין

הערות וציונים

342. מליצה ממסכת תענית דף כ״א ע״א, ורצונו לומר שהשעון היה מונח על ידיהם בשבת **343.** נדפס לעיל אות תתל״ד. **344.** נדפס באות הקודמת.

אוצר ההלכה

בתשובות מהריק״ש הנדפסות חדשות מעתה ([שו״ת אהלי יעקב] סימן ק״ד), וכבר רמזתיה לתשובה הנזכרת שם. ועיין מה שכתב הגאון מהר״ר יעב״ץ בשו״ת שאלת יעב״ץ (ח״ב סימן ס״ג) על רילוגי״ו ריפיטיסייון. ע״ש. ועיין בספרו מר וקציעה.

כלי מדה של אמה גופה שמודדין בו, מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו. הרב מר וקציעה.

כלי השעות הגדולות העומדות בתיבות על הקרקע, יש להחמיר בטלטול אם לא לצורך מקומן. שם.

נר חלב ושעוה אסור בטלטול לגמרי. שם.
(מחזיק ברכה – ס״ק ג׳, ד׳, ה׳, ו׳)

תתמא) שם מה שמורה על השעות וכו׳ בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו. עיין בתשובת הרשב״א ז״ל חלק ד׳ שנדפס מחדש (סימן ק״ב). וכדמותה בצלמה היא בספר הבתים (כי) [כתיבת יד] להרשב״א[345].

והרב שבות יעקב (בח״ג סימן כ״ו), אסר טלטול מורה השעות הנקרא רילו׳ג, עיין בדברי קדשו שהוא רוצה לגזור גזירות מדעתו. וכבר כתב הרא״ש ((בסוף) שבת [פ״ב סימן ט״ו]) שעתה אין לנו לגזור גזירות מדעתנו, וכן כתב הרב המגיד פרק ה׳ דחמץ [הלכה כ׳]. ואפילו למה שנראה מדעת הראב״ד, לא דמי להכא.

ומשום השמעת קול ומוקצה מחמת חסרון כיס שכתב הרב ז״ל, הדבר ברור דאין לאסור מטעמים אלו, וכבר התירו גדולי עולם כמו שכתב בתשובת הרב פנים מאירות [ח״ב סימן קכ״ג], ובזמנינו פשטא ההוראה להקל. (שיורי ברכה המלוקט)

תתמב) שם מה שמורה על השעות וכו׳ בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו. עיין שו״ת פנים מאירות (חלק ב׳ סימן (קכ״ב) [קכ״ג]), מתיר לטלטל כלי שעות שקורין אוה״ר, וגם להעמיד ולמשוך השלשלת בשבת, כמו מטה רפויה דמותר להדקה וכוס של פרקים. ולכאורה נעלם מעיניו דברי הרמ״א בא״ח (סימן רנ״ב סוף סעיף ה׳), ומותר להעמיד כלי משקולות שקורין זייגר מערב שבת אף על פי שמשמיע קול להודיע השעות בשבת וכו׳. וכן נראה מדברי המחבר שם (סימן של״ח סעיף ג׳), משמע דוקא לערוך ולהכין מבעוד יום, אבל בשבת אסור דומיא דרחיים, ואפילו אם ערוך מאתמול אוסר המהרי״ל[346], כמבואר בט״ז (סימן של״ח סק״ב). ואפשר שיש לחלק בין אוהרי״ן שמשמיעים מספר השעות, זה אסור בשבת כי נראה שעושה מעשה בשבת להשמיע קול, אבל אותן אוהרי״ן שמראים השעות ואינם להשמיע מספר השעות יש להקל. וכעת הגיע לידי ספר פרי מגדים (חלק מג״א), וראיתי שהשיג עליו כמו שכתבתי, ולא חילק בין אותן אוהר״ן שמשמיעים מספר השעות, לבין אותן שמראין השעות לבד ולא נשמע קולם בבואם אל מספר השעות. וסיים וכתב וז״ל: אפשר דלא דמי למטה רפויה וכדומה, שזה אין כלי כלל בלא המשכה, והוה כמכה בפטיש, או מדרבנן אסור דהוה כמודד בשבת, ועל ידי נכרי אפשר להקל. גם לחולה הצריך לכך אפשר להתיר על ידי ישראל. ולענין טלטול יש לומר דעתה תכשיט הוא לכל אדם, ואפשר להתיר. עכ״ל. הנה מה שכתב שזה אין כלי בלי המשכה והוה כמכה בפטיש. אני בעניי לא ראיתי ולא שמעתי מכה בפטיש כזה, הנה כל מידי דאית ביה גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש, כמבואר במסכת שבת (דף ע״ה ע״ב). ועיין בהרמב״ם (פרק יו״ד הלכה ט״ז מהלכות שבת), שמונה והולך כמה עניני מכה [ב]פטיש, אבל מכה בפטיש כזה שחוזר לאחוריו, דהיום עם ההמשכה נגמרת המלאכה, ומחר תשוב השלשלת לאחוריה ולא נגמרה המלאכה עד שחוזר ומושך השלשלת, אין זה בכלל מכה בפטיש. וכי נאמר אומן שתיקן כלי שיר כנור ונבל וכדומה בכל פעם שמנגן בו הוא גמר מלאכתו, אם כן המנגן בשבת עובר על מלאכה דאורייתא. לא כן הוא אלא בפעם הראשון שבוחן האומן אם קולו ערב ונעים זהו גמר מלאכתו. הכי נמי הכא כאשר רואה האומן בפעם הראשון בהמשכת הגלגלים סובבים והולכים כמשפט, אז הוא גמר מלאכתו והוא מכה בפטיש, ולא זה מה שמושך והולך יום יום. ואפשר שמדרבנן אסור כמו שגזרו שמא יתקן כלי שיר, הכי נמי הכא שמא יתקן בו דבר. וגזרה זו היא שלא לבוא לידי מכה בפטיש, ועיין בהרמב״ם (פכ״ג מהלכות שבת הלכה ד׳).

ומה שכתב בעל פרי מגדים עוד לאסור דהוה כמודד בשבת, כבר הרגיש בזה בעל פנים מאירות שם, וכתב, אוהרי״ן שלנו אין לנו לחוש למה שחשש מהרי״ל [סימן ר׳ אות ב׳], דאין להם מדידת חול ולא מדידת הצל אלא משער במחשבתו הזמן. ע״ש. לכן על ידי נכרי יש להקל, ולצורך החולה לשער לו הזמן שאמדו הרופאים ודנו דינו למזור בשעות ידועות לשתות ולאכול וכיוצא בזה, אפשר אפילו על ידי ישראל שרי במקום שאין נכרי מצוי. (ואחר זמן הגיע לידי ספר פרי מגדים (חלק ט״ז), וראיתי בסימן של״ח (סק״ב) אוסר למשוך אוהרי״ן שמשמיעים קול בשבת. ע״כ. גם הוא סביר וקיבל לחלק בין אותן שמשמיעים מספר השעות לבין אותן שמראין ולא משמיעים). אבל שלא לצורך חולה אין להקל על ידי ישראל.
(שו״ת תשובה מאהבה ח״ב – סימן רמ״ג)

תתמג) שם מה שמורה על השעות וכו׳ בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו. דין זה מתשובת הגאון מהרי״ל ז״ל (סימן קכ״ח [ר׳ אות ב׳]) הובאה בבית יוסף וז״ל: טלטול השעות. שמעתי כבר שנשאו ונתנו בדבר לפני מהר״ר פייבש ז״ל, ולא מצאו בו איסור ברור, ואפילו הכי היתר ברור לא אמרו בה לפי שנתפשט האיסור, ויש לומר דהוי כלי שמלאכתו לאיסור דלמדידה נעשה. ואף על גב דלמצוה שרי מדידה, מאן לימא לן דהא חשיב מדידה של מצוה, דאי משום

הערות וציונים

345. עד כאן מלוקט מספר מראית העין בליקוטים (סימן ז׳ אות ו׳, דף ע״ח ע״ד), ושני הקטעים הבאים מלוקטים משו״ת יוסף אומץ (סימן ט״ז סק״ח). ועיין להרב פתח הדביר (סוף סקכ״א, נדפס לקמן אות תתמ״ג) מה שהעיר על רבנו בציון דברי הרשב״א. **346.** הט״ז הביא כן בשם מהר״י וייל (סימן ק״ל).

אוצר ההלכה

שלומד על ידו, אם כן יתלה לימודו בשום איסור, ויהא שרי חלילה וכו׳. ע״כ. ועיין להרב מג״א ז״ל [סקע״ח].

ומכל מקום נראה לפק״ד דאפילו לדעת האוסרים ז״ל, אינו אלא משום דלא חשיב מדידה של מצוה מה שלומד על ידו, כיון דאינו מוכרח לתלות הלימוד במדידת השעה, מינה דדבר שהוא קשור ותלוי עם מדידת השעה, כגון תקופה הנופלת בשעה פלונית ולאכילת חמץ בערב פסח שחל להיות בשבת וביטול החמץ שמכריזין בשעה פלונית, והוא מוכרח לידע השעה אי משום סכנתא דשתיית מים בשעת התקופה, ואי משום איסורא, בכי הא מודו דשרי כלי השעות בטלטול, כיון דתלו בידיעת השעה ולא סגי בלאו הכי, ולא דמי ללימוד, דאין הדבר מוכרח לתלותו במדידת השעה כדאמרן. כן נראה לע״ד.

וכיוצא לזה ראיתי להרב עולת שבת ז״ל (ס״ק ע״ז) שכתב, דאם הוא לצורך החולה כמו שמשערין הרופאים על פי משך זמן השעות אפשר להתיר, מאחר שאינו מדידה ממש. ע״כ. הרי דהתיר בכגון דא דהוי מידי דתלי בהשערת השעה והשעה צריכה לכך, לפי ציווי הרופא שאם חלצתו חמה בשעה פלונית תתנו לו רפואה פלונית, ואחר משך כך וכך שעות תתנו לו רפואה פלונית, דאם יקדים או יאחר חליף שעתא ולא יועיל לו הרפואה, והיינו קרוב למאי דאמרן. אלא דלא ידעתי אמאי הוצרך לתת טעם מאחר שאינו מדידה ממש, דאפילו הויא מדידה גמורה הותר, כיון דאיכא קפידא בכיוון השעה לקבל הרפואה לא יחסר ולא יעדיף, דאין לך מדידה של מצוה גדולה מזו שבשבילה הותר אפילו מדידה גמורה, וכדתנן בשלהי שבת [קנז.], ומדבריהם למדנו שפוקקין ומודדין וכו׳, והיינו מדידה ממש למדוד המטלית, ואמאי הוצרך לטעם דלאו מדידה ממש. ולפחות הוה ליה למימר זה לטעם שני. וכבר ראיתי להרב אליה רבה ז״ל [סקצ״ג], שהעתיק דינו של הרב עולת שבת הנזכר, והשמיט טעם זה, כנראה שנרגש כדכתיבנא.

ומה גם דהרב הגדול מהריק״ש ז״ל בתשובת אהלי יעקב (סימן ק״ד) חלק על מהרי״ל ז״ל בזה, והקשה עליו מדין מדידת המטלית, וממה שהתירו למדוד האזור וללחוש עליו בשבת, דכתב רבינו הטור [סימן ש״ו סעיף ז׳] דמהר״ם מרוטנבורק ז״ל [דפוס פראג סימן תקי״ב] מדמי ליה למדידה של מצוה, הגם דהוי מדידה גמורה. ואי אמרינן הכא שאפשר ללמוד בלא מדידה, גם שם אפשר בלחשים אחרים שאינם במדידה או ברפואות טבעיות לכאב הראש. גם מדידת המקוה אפשר למודדו לערב. ותו דהכא איכא מצוה בתלית הלימוד במדידה, וגם דלאו מדידה גמורה היא, ותו דאיסור מדידה שמא יכתוב, וכל שלא מצינו שגזרו על אותו דרך, אין לנו לגזור מדעתינו. עש״ב. דלפי כל הטעמים הללו להיתרא פשיטא דיש להתיר בשופי בהני נדונות דכתיבנא.

ומיהו לדידן לא צריכינן לכל זה, דבלאו הכי כבר פשט ההיתר בינינו לטלטל כלי השעות בשבת בלי שום סרך מצוה, פוק חזי מאי עמא דבר. וכן כתב הרב הגדול חיד״א ז״ל בברכי יוסף סימן זה [סק״ה][347], ובספר מראית העין בליקוטים (דף ע״ח ע״ד), ובספר יוסף אומץ ([סימן ט״ז אות ח׳] דף טו״ב ע״ב)[348], ותמה על הרב שבות יעקב ז״ל (ח״ג סימן כ״ו) שאסר טלטול המורה שעות, והוא רוצה לגזור גזירות מדעתו, וכבר כתב הרא״ש ז״ל ((בסוף) שבת [פ״ב סימן ט״ו]), והרב המגיד ז״ל (פ״ה דחמץ ומצה [הלכה כ׳]), דעכשיו אין לנו לגזור גזירות מדעתינו. והעיד על המנהג שהתירו טלטולו גדולי עולם וחסידי עליון [ד]שעתא קיימא להו בידייהו, ובזמנינו פשטה ההוראה להקל. ע״ש. וכן הביא הרב יד אהרן ז״ל (במהדורא בתרא א״ח [הגב״י סק״ז][349]) שבסוף ספר מטה אפרים משם כמה מהאחרונים ז״ל שהתירוהו בטלטול בפה מלא, ושכן ראו מעשה לכמה גדולים ז״ל. ע״ש. ועיין להרב עיקרי הדט ז״ל (א״ח סימן י״ד אות ב׳). וכן כתב הרב מחצית השקל ז״ל (סימן זה סקע״ח), ועיין להרב שם חדש ז״ל (עמוד זמנים דף ע״ג ע״א).

ודע דבספר מראית העין בליקוטים (דף ע״ח ע״ד), על דין מרן שלפנינו מה שמורה השעות וכו׳, ציין תשובת הרשב״א ז״ל (ח״ד סימן ק״ב). וכל העובר בתשובה הנזכרת יראה שכל דבריו שם אינם בדין זה, אלא בהיתר האיצטרולב דסעיף ן׳ שקודם זה, דמרן הביאו מהרשב״א, ובטעות הועתק בסעיף נ״א.

(פתח הדביר ח״ד – סקכ״א)

תתמד) שם מה שמורה על השעות וכו׳ בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו. עמדתי מתמיה על כל הגדולים ז״ל הללו[350] שהתירו טלטול המורה שעות בשבת, והרב הגדול חיד״א ז״ל [ברכי יוסף סק״ה][351] וכל קדושים עמו ז״ל מעידין בגדלן שכבר פשטה ההוראה בזמנינו להתיר טלטולו, והלא כיון דמרן הקדוש ז״ל שקבלנו הוראותיו באיסור והיתר כבר ראה צדדי ההיתר, ושבתשובת מהרי״ל ז״ל [סימן ר׳ אות ב׳] כתב שנשאו ונתנו בדבר ולא ראו בו איסור ברור, ומה שלא התירוהו היינו מפני שכבר פשט המנהג לאסור, והעתיק תשובה זו בבית יוסף, ואפילו הכי לא ערב את לבו לפסוק בו היתר בשלחן ערוך בהחלט, אלא כתב יש להסתפק במורה שעות בין של חול בין של מין אחר אם מותר לטלטלו. ואם כן היכי אתו רבנן סבוראי ז״ל שאחר זמן מרן, להחליט ההיתר בפשיטות נגד מרן ז״ל, והיכי שבקי לפשוט ההוראה להתיר ולהנהיג מנהג ההיתר, בדבר שמרן ז״ל אינו מוסכם בהתירו. וכבר ראיתי להרב מחצית השקל ז״ל (סימן זה ס״ק ע״ח) שהביא תשובת הרב פנים מאירות ז״ל [ח״ב סימן קכ״ג] שהתיר לטלטל ולשאת כלי השעות שקורין אוה״ר, ושהגאון מוה״ר שמואל חיים ז״ל כתב תשובה ארוכה על זה להתיר, ושוב תמה וכתב וז״ל: אבל לא ידעתי

הערות וציונים

347. נדפס לעיל אות תתל״ט. **348.** נדפסו בשיורי ברכה המלוקט, נדפס לעיל אות תתמ״א. **349.** נדפס לעיל אות תתל״ו. **350.** הובאו באות הקודמת. **351.** נדפס לעיל אות תתל״ט.

אוצר ההלכה

סברא לחלק בינו ובין כלי המורה על השעות דנסתפק בשלחן ערוך, כי טעם האיסור שייך בזה כמו בזה. וסיים מכל מקום פוק חזי מאי עמא דבר, שכל הגדולים וחכמי ישראל עושין מעשה להתיר. עכ״ל. ולא ידעתי לפי רוגז קושייתו איך נתפייס בלי שום טעם, אלא שכן נתפשט המנהג ושגדולי חכמי ישראל עבוד עובדא בנפשייהו להיתרא. ולפי סיגנון קושייתינו דאתינן עלה מטעם שקבלנו הוראות מרן ז״ל באיסור והיתר, עליה אני דן, והיא גופה קשיא, איך פשטה ההוראה להתיר נגד מרן ז״ל. ואין לומר שכבר היה המנהג פשוט להתיר בזה קודם הוראת מרן ז״ל, דבכי הא הרשות נתונה ממרן ז״ל גופיה בהקדמתו [לבית יוסף] דינהגו כמנהגם בין להקל בין להחמיר, דלשון הפוסקים ז״ל שכתבו ועכשיו פשטה ההוראה להתיר, מורה דמקמי הכי אכתי באיסור הוה קאי.

וכבר עלה על דעתי לומר דבימי מרן ז״ל לא היו נושאין מורה השעות עליהם לשם נוי ותכשיט, אלא היו עליהם לצורך מלאכתו לבד בידיעת השעות, והכלי עצמו לא היה מהודר וראוי לתכשיט, ולכך לא החליט להתיר טלטולו כיון שמלאכתו לאיסור. אבל עכשיו שנתחדש שעושין כלי זה בהידור ונוי ויופי, והשלשלת שבה תולין אותה נגד החזה ומתפאר בו הנושאו, נמצא דמלבד הנאת ידיעת השעות נתחדש בו מעליותא דתכשיט, ולכך ראו רבנן בתראי ז״ל להתיר טלטולו. ואין זה נגד הוראות מרן ז״ל, דאם בימי מרן ז״ל היו נושאין אותו לשם תכשיט כי השתא, גם מרן ז״ל היה מחליט להתיר בטלטול, דמאי שנא משאר תכשיטין דשרו בטלטול. ועל כן לא נסתפק מרן ז״ל אלא בשאינו נושאו לשם תכשיט. וכן מתבאר מדברי הרב פרי מגדים ז״ל (בחלק אשל אברהם סקע״ח) שכתב, ולענין טלטול יש לומר דעתה תכשיט הוא לכל אדם, ואפשר להתיר. ע״כ. וכיוצא לזה כתבו שאר פוסקים ז״ל, דמטעם תכשיט שנתחדש עתה הויא שריותא דידיה.

אלא דאפילו הכי לא נחה דעתי בישוב זה, דהרי עינינו הרואות שלא כל אדם נושאו לשם תכשיט, וכמה אנשי ובפרט תלמידי חכמים ה׳ עליהם יחיו אמן, דהמורה שעות שלהם אינו מיופה ואינו של כסף, ולא יצדק בו שם תכשיט כלל, ואינו עשוי אלא למלאכתו לידע השעות ותו לא, ולא פלוג רבנן ובכלהו התירו טלטולו. ותמיהא זו יקשה יותר על גאוני רבני אשכנז ז״ל, דמאחר דרבם הגאון מור״ם ז״ל בדין שלפנינו כתב בפשיטות דכבר פשט המנהג לאיסור, איך נהגו הם ז״ל היתר טלטולו, כמו שזכר שם קדשם הרב שערי תשובה ז״ל (בסימן זה ס״ק מ״ט) משם הרב פנים מאירות ז״ל (ח״ב סימן (קכ״ב) [קכ״ג]), ושגם הוא ז״ל פסק שם להתיר. והרי הרב פנים מאירות ז״ל גופיה שם (בח״ב (סימן ק״כ) [סוף סימן קכ״א]), פסיק ותני דאשכנזי התופס קולת מרן נגד מור״ם ז״ל צריך תשובה וכפרה. כיעויין שם. ואם זה כתב בדין שמיקל מרן ז״ל בפשיטות, כל שכן בדין זה שגם מרן לא החליט להתיר, רק כתב דיש להסתפק, דמי התיר להם להקל נגד פסק מור״ם ז״ל.

ובהביטי תשובת הרב פנים מאירות ז״ל במקומה, חזינא דלא קשיא מידי, דשם הביא הרב השואל ז״ל, דחכם אחר בזמנו היה אוסר טלטולו באומרו דמרן ז״ל שכתב בין שהוא של חול או של מין אחר, כלל כל מיני אוהרי״ן דאסורין לטלטל, והוא ז״ל חלק עליו, דהשלחן ערוך מדקדק שעה של חול, ומגן אברהם [סקע״ח] מדקדק לפרש מין אחר דהיינו של צל, דדוקא אלו אסורין לטלטל, וטעמא רבה איכא, משום דהני שעות אינן פועלין פעולתן בלי תנועת אדם, ולכן יש טעם לאסור דהוי כמודד השעה בשבת, אך בשאר אוהרי״ן שמראה אופנים כי חיות הנם, והולך מעצמו כ״ד שעות על ידי עריכתו דקודם שבת, למה יאסרו. עש״ב. והרב פנים מאירות ז״ל כתב עליו יפה כיוון מעלת כבוד תורתו, ולא משגחינן בחכם שאסר כי אין לו ראיה וכו׳, ואעתיק תשובת מהרי״ל [סימן ר׳ אות ב׳] וכו׳. הרי להדיא שהם לא פקפקו אלא על מדידת החול או מדידת הצל, אבל אהור״ן שלנו אין להם מדידת החול ולא מדידת הצל, אלא שהוא משער הזמן, ולדעתי אין איסור אפילו בשבת להמשיך על ידי האופן וכו׳. עש״ב. הנה הם ז״ל הבינו בדעת מרן ומור״ם, דלא היתה כוונתם להסתפק ולאסור הטלטול אלא בשל חול ובשל מין אחר הדומה לו, דהיינו מדידת הצל שכתב הרב מג״א ז״ל, וכן כתב להדיא הרב הלבוש ז״ל [סעיף נ״א], וטעם איסורו ביארו בדבריהם. אכן שאר מורה שעות לא אסרו מעולם לא מרן ולא מור״ם ז״ל.

ובכן נחה שקטה הארץ, שמה שפסקו להתיר בטלטול כל רבני וגאוני ספרד ואשכנז ז״ל, היינו בסתם מורה שעות דידן שאדם נושאו בחיקו, שאינו לא של חול ולא של צל. דבעתו״ת כאלו לא דיברו לא מרן ולא מור״ם ז״ל. ומה שפשט המנהג להתיר בהם, אינו נגד מרן ומור״ם ז״ל כנזכר, דלא כמו שכתב הרב מחצית השקל דטעמי האיסור שייכי גם בהני, דאחר המחילה רבה כבר ביאר יפה הרב (פר״מ) [פנים מאירות] ז״ל להיפך, שטעמי האיסור לא שייכי הכא. כיע״ש. ועיין באות שאחרי זה[352] בס״ד.

(פתח הדביר ח״ד – סקכ״ג)

תתמה) שם מה שמורה על השעות וכו׳ בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו. לענין אי שרי להמשיך השלשלת מהמורה שעות בשבת. הנה הרב פנים מאירות ז״ל (ח״ב סימן (קכ״ב) [קכ״ג]) התיר למשוך השלשלת כדי שיהלך, דהוה ליה כמטה רפויה. והגאון הרב פרי מגדים ז״ל (בחלק אשל אברהם סימן זה [סקע״ח]) לא נחה דעתו בהוראה זו, ודחה דמיונו שדימהו למטה רפויה, וכתב שאין זה כלי כלל בלא המשכה, והוי המשכתו כמכה בפטיש או מדרבנן דהוי כמודד, ועל ידי גוי אפשר להקל. ע״ש. וחזיתיה להרב עיקרי הד״ט ז״ל שם [או״ח סימן י״ד אות ב׳], שהקשה על הרב פרי מגדים ז״ל הנזכר מדידיה אדידיה, דאילו בחלק אשל אברהם כתב לאסור המשכת השלשלת כנזכר, ואילו בחלק משבצות זהב שם (סימן רנ״ב אות ז׳) מיקל במורה שעות של חול אפילו להפוך השתי עששיות,

הערות וציונים

352. נדפס באות הבאה.

אוצר ההלכה

דלאו מידי קעביד, ודלא הוי מוקצה דייחדו הכלי לכך. ע״ש. וקשה מאי שנא מהמשכת השלשלת דאוסר. ובמה שהיקל כאן על ידי גוי, החמיר שם וכתב דאם תיקן הגוי בשביל ישראל, שאסור לישראל ליהנות ולשמוע לידע השעה כמו נר שהודלק בשביל ישראל. ע״ש.

ולפקיד אפשר ליישב, דנראה דיש חילוק בין מורה שעות שעריכתו על ידי המשכת השלשלת, לאידך דעל ידי חול, דאותו שעל ידי שלשלת נראה דאסיר, דעל ידי עריכתו משוי ליה מנא, וכמו שכתב להדיא דבלא המשכה לא חשיב כלי. אכן אותו מורה שעות שעל ידי חול, שהוא שתי זכוכיות שיש להם בית קיבול, נראה דגם בלי הפיכה חשיב כלי מקבל ללוזים ושקדים וכיוצא, ולכן כיון שעל ידי היפוך העששיות לאו מידי עביד, והחול לא חשיב מוקצה, שהרי החול והכלי ייחדום לכך. הרי אין צד לאסור, באופן דשני מורה השעות שניין דא מן דא, דזה אינו כלי בהעדר המשכתו וזה הוי כלי גם בהעדר הפיכתו. והרי הרב הלבוש ז״ל [סעיף נ״א] קרי ליה למורה שעות חול הלזה שם כלי, דמצד זה כתב דמותר לטלטלו. ע״ש. ועל כרחין צריכין אנו לומר דכן דעת הרב פרי מגדים ז״ל לחלק ביניהם, דאי לא תימא הכי, אדתיקשי ליה מסימן רנ״ב לסימן ש״ח, [תיקשי ליה] דבריו שבסימן רנ״ב במשבצות זהב גופייהו מרישא לסיפא, שכתב וז״ל: והעמדת זיג׳ר [שעון] בשבת, משמע כאן ודרכי משה [אות ד׳] דאסור בשבת, ואפילו הכי שרי להשמיע, דיודעים דמאתמול העמידו וכו׳, ובטלטול מותר, וכן אותם זכוכיות שמניח בתוכו חול וקורין שעה מותר להפכו בשבת להריק מזה לזה, דלאו מידי עביד, ומוקצה לא הוי, דייחדו לכך הוי כלי. עכ״ל. הרי דבתוך כדי דיבור אסר העמדת זיג׳ר של מורה שעות, והתיר העמדת אותו של חול על ידי הפיכה מלמטה למעלה. ועל כרחך לומר כדאמרן, דאותו דעל ידי המשכת השלשלת אסיר, ושל חול שרי מטעמי דכתיבנא. וכן ראיתי להרב שם חדש ז״ל (עמוד זמנים דף ע״ג (ע״ג) [ע״א])), שהאריך להוכיח מדברי הפוסקים דאיסור עריכת מורה שעות הוי איסור תורה, ומכללם הביא שם גם דברי הרב פרי מגדים ז״ל הללו שכתב כן. וכתב עוד [שם ע״ג], ומה שהתיר מוהריק״ש (בסימן ק״ד) ההיפוך, לפק״ד נראה שאינו כלי השעות המקשקש, אלא כלי השעות של חול הידוע אצלנו שקורין רילוז׳, (ולכך) [וכך] קוראו מהריק״ש, וזה הכלי הוא שהתיר להופכו מלמטה למעלה, וכן מוכח מלשונו. ע״ש. הרי דפשיטא ליה טובא דהגם דעריכת הזיג׳יר על ידי המשכת השלשלת הוי איסור תורה, מכל מקום הפיכת כלי החול אשתרי אפילו לכתחילה, דלית ביה שום נדנוד איסור, והיינו כדכתיבנא ליישב דברי הרב פרי מגדים ז״ל. ומכל מקום כל זה היפך דברי הרב פנים מאירות והרב השואל ז״ל שם, דיש חומרא אפילו בטלטול של חול טפי מאינך, והבאתי דבריו באות הקודם[353]. ודוק.

פש גבן מה שהקשה הרב ז״ל, דבחלק אשל אברהם התיר על ידי הגוי, ובחלק משבצות זהב (סימן רנ״ב) החמיר דאם תיקן הגוי אסור ליהנות וכו׳. ונראה לתרץ לזה, דהנה שם בסימן רנ״ב כתב תחילה דאפשר דיש בו מלאכה דבר תורה, ולכך כתב דאם תיקן הגוי אפשר דאסור ליהנות, כמו נר שהודלק בשביל ישראל וכו׳, והיינו לצד זה דהוי איסור דאורייתא, ולכך מדמי ליה לנר דאסור לישראל ליהנות. אמנם בסימן זה באשל אברהם אחר שכתב דהמשכתו הוי כמכה בפטיש דהוי דבר תורה, כתב עוד או מדרבנן דהוי כמודד, ועל זה כתב ועל ידי גוי אפשר להקל, וכלומר אי הוי מדרבנן. והכא והתם מספקא ליה אי הוי דאורייתא ואסור על ידי גוי, או הוי דרבנן ושרי על ידי גוי. והגם דמלשון אפשר אין להוכיח דמספקא ליה, דרך ענוה הוא כנודע. וגם הרב עיקרי הד״ט ז״ל כתב כן כאן [סימן י״ד אות ב׳] בפרטות על דברי הרב פרי מגדים ז״ל, מכל מקום הכא שאני דבדבריו שבאשל אברהם כתב הספק בפירוש, דמספקא ליה אי הוי דאורייתא או דרבנן כנזכר. ועיין לו עוד בסימן של״ח (במשבצות זהב אות ב׳) שכתב, ואם נאמר דאוהר״ן שלנו מותר לטלטל, שהן ככלי תכשיט וכדומה, וגם מותרין לערכו בשבת, מכל מקום מה שמשמיע קול אסור וכו׳. ע״כ. ולא תידוק מדבריו אלה שדעתו להתיר לערכו בשבת, שהרי בתחילת דבריו שם זכר עשה למה שכתב ברנ״ב ובש״ח, ושם הסכימה דעתו לאסור. והכא לא קאמר אלא כלפי הפוסקים הסוברים להתיר, וקאמר דאף אם נאמר להתיר, מכל מקום גם לדידהו אותם המשמיעים קול אסור. כן נראה לע״ד בביאור דבריו.

(פתח הדביר ח״ד – סקכ״ד)

תתמו) שם מה שמורה על השעות וכו׳ בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו.

שאלת ממני על אודות כלי השעות, שכאשר ביו״ט שני הוא מוכרח ליבטל תנועתו כאשר נגמר זמן הגלגל הסובב, אם מותר לתקנו על ידי מפתח שלו כידוע, שחוזר חוט הגלגל לאיתנו הראשון. ואני אמרתי לך שבודאי אסור, משום שהוא מתקן, ומלאכה דאורייתא. ויצאת לחלק שאם קודם גמר הנחת תנועתו מחזירו במפתח הנזכר, שבאותה שעה לאו מתקן הוא, אף שמתקן להבא מותר, שכך שמעתי היתר זה.

תשובה. עיין בספר מים רבים (א״ח שאלה ל״א) שכתב, שטעם האיסור בזה שכאשר על ידי המפתח מחזיר ומרתיע הגלגל לאחוריו, משלשל החבל שבפנים, ועל ידי זה חוזר למלאכתו להורות השעות, ודאי דהוא מתקן מנא ממש, וחייב משום גמר מלאכה דהוי אב מלאכה דאורייתא. ואם כן לפי טעם זה אף על פי שבאותה שעה עדיין לא שקט מסבובו, מכל מקום הוא מחזיר הגלגל לאחוריו, ומשלשל החבל כדי שיהיה סובב זמן הרבה, והרי הוא מתקן גם כן עכשיו. וזה פשוט אצלי לפי עיקר הטעם שכתב הוא ז״ל ואף על פי שהאריך שם.

אלא במה שהוסיף הרב ז״ל באיסור טלטול משום מוקצה מחמת חסרון כיס, והאריך בראיות, וגם כן דיש למגזר עליו שמא יבא לתקנו ולערכו שהוא תקון דאיסורא דאורייתא. בזה הוא פלא

הערות וציונים

353. נדפס באות הקודמת.

אוצר ההלכה

אצלי, שראיתי לכמה גדולים שמטלטלים אותו ביום שבת וביום טוב.

ואחר כך ראיתי בספר ברכי יוסף סימן ש"ח [סק"ה][354] כתב דהרב פנים מאירות (ח"ב סימן (קכ"ב) [קכ"ג]) התיר לטלטל הרילו"ג, וכתב דכמה גאוני עולם המפורסמים בתורה ובחסידות ביומא דשבתא שעתא קיימא להו בידייהו. גם הרב מהריק"ש בתשובותיו כתיבת יד ([שו"ת אהלי יעקב] סימן ק"ד) התיר טלטול רילו"ג, וכתב דנתפשט ההיתר במקומו וכו'. ובספר מים רבים (סימן ל"א) האריך להוכיח איסור טלטולו (לעריכתו) [ועריכתו], אך המעיין [יראה] דיש לדחות כל ראיותיו, ומיהו בערי איטאליא רבים נהגו שלא לטלטלו ונהרא נהרא ופשטיה. עכ"ל. נראה דמה שכתב הרב דיש לדחות כל ראיותיו, הוא דוקא לענין הטלטול, ולא לענין עריכתו. ואף בענין הטלטול לא פסק שמותר, אלא דיש לדחות אותם הראיות. ומכל מקום לדעתי שבכאן שזה דרכם לטלטל, שאין למחות בידם. ע"ה **דוד מועטי** ס"ט. (צוף דבש – סימן קפ"ד)

תתמז) שם מה שמורה על השעות וכו' בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו. בענין איסור עריכת השעות וטלטולו, עיין בפוסקים שציין מהר"ח אזולאי בספר ברכי יוסף [סק"ה][355] ומחזיק ברכה [סק"ג][356], ותוכן כוונתו הוא להתיר הטלטול, אלא דבערי איטלייא רבים נהגו שלא לטלטל, ונהרא נהרא ופשטיה. שוב ראיתי להרב הנזכר בספרו המשובח יוסף אומץ (סימן ט"ז סק"ח), וכבר נדפסו מחדש דבריו על ידי מלאך רפאל [קאלמארו] זצ"ל בספר שיורי ברכה (בסימן זה)[357], דהביא תשובת הרב שבות יעקב (ח"ג סימן כ"ו) שאסר לטלטל מכח גזרות חדשים לא שערום הראשונים. יעויין שם שדחה דבריו בשתי ידים, ולבסוף כתב ז"ל, וכבר התירו גדולי עולם כמו שכתב בתשובת הרב פנים מאירות [ח"ב סימן קכ"ג], ובזמנינו פשטה ההוראה להקל. ע"כ. ואין בידי ספר שבות יעקב ח"ג לראות מה היו הגזירות חדשות שגזר[358], עד דשייך לומר עליו מה שכתב מהר"ח אזולאי דאין לנו לגזור גזירות מדעתינו כמו שכתב הרא"ש ((בסוף) שבת [פ"ב סימן ט"ו]) וכו'. אלא דעתה ראיתי בתשובת עמק בנימין (סימן ז') דעמד גם הוא ז"ל בענין זה דאיסור טלטול כלי המורה על השעות, ומסיק דאסור לילך בו בשבת, מטעמא דחיישינן שמא יבוא לתקנו ואסור. וכל שכן בשכבר נתפשט המנהג לאסור. והני מילי היכא דאית ביה מפתחא, אבל היכא דלית ליה מפתחא לא, דכולי האי לא חיישינן, דמתוך דבעי לאהדור אמפתחא מדכר דכירי ולא יבוא לתקנו. ע"כ. ומעתה כמדומה לי שזאת היתה הגזירה שגזר הרב שבות יעקב שמא יבוא לתקנו, ואסור דמתקן מנא וחייב משום מכה בפטיש, כמו שכתב הרב עמק בנימין שם. והאמת כן הוא כמו שכתב מהר"ח אזולאי, דאין לנו לגזור גזירות מדעתנו. והגם שדימה זה הרב עמק בנימין שם לאיסור קריאה לאור הנר, דחיישינן שמא יטה, והלכך הכא נמי חיישינן שמא יבוא לתקנו וכו'. זה אינו לע"ד, דכבר כתב המג"א לעיל (סוף סימן ש"ה סק"א) דאין לנו לדמות גזירות חכמים זו לזו וכו'. ואף על גב דהתם היה הדימוי להקל, הלכך בא לומר המג"א שם דאין להדמות גזירות חז"ל זו לזו, הלכך יש להחמיר וכו'. מכל מקום זיל בתר טעמא, דכיון דהטעם הוא דאין להדמות גזירות חז"ל זו לזו, מה לי להקל ומה לי להחמיר, לכל אין לדמות גזירות חז"ל זו לזו. וכן כתב בפשיטות (מהר"ם) [מהר"י] חאגיש בספר תחילת חכמה (שער ב' אות ד"ן) דאין לדמות גזירות חז"ל זו לזו, אלא במקום שהגמ' מביאה. ע"כ. וזה מורה שבכל ענין נאמר, והם דברי התוס' ריש פרק כל הבשר [חולין קד. ד"ה ומנא], הביא דבריהם הרב בעל השלחן ערוך בכלליו (דף ק"ב ע"א)[359]. גם מהר"ח אזולאי עצמו בספר מחזיק ברכה (יו"ד סימן כ"ה) עמד על דברי המג"א שבסימן ער"ה [סק"ה], לענין למה לא יהיו שנים מותרין לרכוב על גבי בהמה, דומיא דשנים מותרין לקרות לאור הנר, ומה שתירץ לזה המג"א, ועמד על דבריו. ושוב כתב מדידיה דהתירוץ הברור בזה הוא כמו שכתבו קצת האחרונים, דאין לדמות גזירות חז"ל זו לזו, וכמו שכתבו התוס' וכו'. עיין דבריו. אלא דתימה קצת דאיך לא זכר ש"ר דהמג"א עצמו כתב גם כן הא, דאין לדמות גזירות חז"ל זו לזו. ויעוין להרב ערך השלחן לעיל (סימן ש"ז סק"ח)[360] דעמד בענין זה, והביא דברי הרב מחזיק ברכה דיו"ד הנזכר, וכתב עליו דלא זכרו דברי הרשב"א [קמט. ד"ה ונראה] דמתיר בכאן[361], ויליף לה מנר [יב.] ומדתנן [קמז.] וכו'. יע"ש.

איך שיהיה הרי מצינו למהר"ח אזולאי דסבר להא דהמג"א דאין לדמות גזירות חז"ל אהדדי. ואם כן (איפה) [איפוא] אם גזירות הרב שבות יעקב ח"ג הנם כגזירת הרב עמק בנימין שדימה הא דנדון דידן לאיסור קריאת לאור הנר, לא היה לו למהר"ח אזולאי בספר יוסף אומץ להרחיק עידיו להשיג על הרב שבות יעקב מדברי הרא"ש והרב מגיד משנה [הלכות חמץ ומצה פ"ה ה"כ] בלשון אין לנו לגזור גזירות מדעתנו, אלא היה לו להשיג מדברי התוס' והרב דבר שמואל [סימן קל"ט] בלשון אין לנו לדמות גזירות חז"ל אהדדי, כמו שכתב הוא עצמו בספר מחזיק ברכה (יו"ד שם). ודוחק לומר דלא שייך הך לישנא דאין לדמות הגזירות אלא כשבא להקל, אבל לא כשבא להחמיר כמו שכתבתי לעיל. ועוד דמדברי התוס' (דריש פרק כל הבשר) הנזכרים לעיל משמע, דאפילו אם בא להחמיר שייך לומר הך לישנא. ואולי איכא למימר דתרי לישני הנזכרים הכל אחד, דכיון דאין לדמות גזירות חז"ל, היינו ממש הא דאין לגזור גזירות מדעתנו. נמצא דבין הכי ובין הכי אזדא ליה הגזירא של הרב עמק בנימין.

הערות וציונים

354. נדפס לעיל אות תתל"ט. **355.** נדפס לעיל אות תתל"ט. **356.** נדפס לעיל אות תת"מ. **357.** נדפס לעיל אות תתמ"א. **358.** הרב שבות יעקב גזר באותם שאינם משמיעים קול, אטו אינך דמשמיעים קול. ע"ש. **359.** כן הוא בספר "כללי הגמרא" של מרן, על ספר הליכות עולם שנדפס עם ספר יבין שמועה, ונציה שצ"ט. ובהליכות עולם במהדורא החדשה, תמצאנו בכללי הגמרא הנוספים אות קי"א. **360.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו' בסימן ש"ז אות שמ"ה. **361.** גבי זימן אורחים וקורא מתוך הכתב, שבשנים קורין לא חוששין שמא ימחוק.

אוצר ההלכה

ומה שכתב עוד הרב עמק בנימין שם לאסור בהא דנדון דידן משום דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס, משום דמקפיד עליו שלא לעשות תשמיש אחר, וכגון קורנס של בשמים וכו', ואמרו בדרך אפשר. יע"ש. מהר"ח אזולאי שם בספר יוסף אומץ הביא זה נמי משם הרב שבות יעקב ח"ג הנזכר לעיל, ודחה דבריו בקיצור באומרו דאין לאסור מטעמים אלו. יע"ש. וכך הוא האמת לע"ד, דלא שייך כלל הכא לומר שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס כקורנס של בשמים, דשאני התם שהוא מיוחד למלאכה בחול, ולוקח אותו בשבת למלאכת היתר כגון לפצע בו האגוזים, שאינו עומד למלאכה זאת, לכך הוא דמקפיד עליו שלא יתלכלך. ברם הך כלי המורה על השעות, דלזה הוא מיוחד בין בחול בין בשבת, הלכך לא שייך לומר דהוא מוקצה מחמת חסרון כיס ומקפיד עליו, דהא למלאכה זאת נעשה מתחילה, ולהך הוא דבעי ליה בשבת, ואינו תשמיש אחר דאינו עומד לכך, כדי דנימא ביה דמקפיד עליו. והוא פשוט לע"ד דבר זה, כאשר היה פשוט למהר"ח אזולאי, שלא הוצרך להביא ראיה לאפוקי מהרב שבות יעקב. אלא דאנא זעירא הוצרכתי להביא קצת ראיה לזה, לאפוקי גם מהרב עמק בנימין. והאמת הוא דפשוט מאד דלא שייך בדבר זה לומר דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס, וכמו שכתבתי בדברי הט"ז לקמן (בסימן ש"י סק"ג) ובדברי הרב אליה רבה [סימן של"א סק"ה] ריש סימן זה [סק"ג][362]. ואולי דכבר נרגש הרב עמק בנימין מזה, ולכך כתבו בדרך אפשר. והאמת הוא דאפילו בדרך אפשר לא ניתנה ליאמר. יעיין שם בספר עמק בנימין אחר סיום התשובה מה שכתב החכם המגיה משם בעל מים רבים דהסכים לאסור מדינא מהאי טעמא דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס, ודלא כהרב בנו בעל דברי דוד [סימן מ'] שכתב דאסיר משום מנהג בעלמא ומהיות טוב וכו'. יע"ש. ואנן כתבינן מאי דסבירא לן, ובפרט דבעיירות אלו המנהג הוא להתיר בפשיטות, ואין פוצה פה ומצפצף. וגם בעיירות אלו לא שייך הגזירה שגזר הרב עמק בנימין שיבוא לתקנו במפתח, דהא מתוקן ועומד מבערב, ואין המנהג לתקנו אלא בלילה. ואפילו אם חס ושלום יבוא לתקנו, לית לן למיסר משום הך גזירה, משום דאעיקרא יש אומרים דליכא אפילו איסור דרבנן בתיקון כלי השעות שקורין בלע"ז קורדיאר. ועיין להרב זכור לאברהם (ח"א דף (קמ"ב) [קמ"ג] ע"א וח"ג דף מ"ח ע"ג) ובדברי הפוסקים המצויינים שם. וק"ל. (אמר המגיה: ועיין גם כן בספר פתח הדביר דף קצ"ד ע"א [סקכ"ג][363]. יעש"ב. ולעניין אם מותר להמשיך שלשלת השעה בשבת, הרב פנים מאירות (ח"ב סימן (קכ"ב) [קכ"ג]) התיר, והרב פרי מגדים בחלק אשל אברהם [סקע"ח] התיר על ידי גוי דוקא, ועיין בכל זה בספר פתח הדביר (דף קצ"ד ע"ג וע"ד [סקכ"ד])[364]. יעויין שם מה שכתב על דבריהם. אש"ן [אברהם שאלתיאל נר"ן]). (יוקח נא – סקי"ב)

תתמה) שם מה שמורה על השעות וכו' בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו. על מה שכתב הרב מגן אברהם (בס"ק ע"ז וע"ח), עיין בברכי יוסף (בסק"ה)[365] ומחצית השקל (סקע"ח), שהביא שהרב פנים מאירות ז"ל [ח"ב סימן קכ"ג] התיר לטלטל ולשאת כלי השעות שקורין אור"ה, ושהגאון מה"ר שמואל חיים כתב תשובה ארוכה על זה להתיר. ומה שכתב שגם מהריק"ש בתשובה התיר, היא ל"ו נדפסה בספר אהלי יעקב (סימן ק"ד). ועיין במחזיק ברכה (סק"ג)[366], פרי האדמה (ח"ד דף ד' ע"ג), ועיין מה שכתב הרב יד אהרן ז"ל (במהדורא בתרא הגב"י סק"ז)[367]. (דברי מנחם – הגב"י סק"ז)

תתמט) שם מה שמורה על השעות וכו' בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו. עיין שערי תשובה [סקמ"ט], ובתשובת יוסף אומץ (סימן ט"ז [אות ח'])[368], שבזמנינו פשטה ההוראה להקל, ובפרי האדמה (חלק ד' דף ד' [ע"ג]) מתיר טלטולו, שרוב בני אדם תולין אותו לנוי ותכשיט. ובתשובת אהלי יעקב (סימן ק"ד) התיר לטלטל לצורך מצוה אף במקום שנהגו לאסור טלטולו (עיקרי דינים [סימן י"ד אות ב']). (פתחי תשובה)

תתנ) שם מה שמורה על השעות וכו' בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו. עיין בשערי תשובה [סקמ"ט]. ועיין בעיקרי דינים [סימן י"ד אות ב'] בשם שו"ת יוסף אומץ (סימן ט"ז [אות ח'])[369], שבזמנינו פשטה ההוראה להקל, ובפרי האדמה (חלק ד' דף ד' [ע"ג]) מתיר טלטולו שרוב בני אדם תולין אותו לנוי ותכשיט. ובשו"ת אהלי יעקב (סימן ק"ד) התיר לטלטל לצורך מצוה ואף במקום שנהגו לאסור טלטולו. יעו"ש. ועיין בספר מנורה הטהורה [סקע"א] שכתב וז"ל: באליה רבה [סקצ"ב] חוכך להחמיר בראיית הזייגרלך [שעון], דלא ליתי לאחלופי בקריאת שטרי הדיוטות כמו שכתוב בסימן ש"ז [סעיף י"ז]. ולהנוהגים היתר אפשר דגם אם הגלגלים אינם הולכין שרי משום דהוי תכשיט. (ארחות חיים – ספינקא – סקכ"ו)

תתנא) שם מה שמורה על השעות וכו' בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו. כתב הרב באר היטב (סקמ"ט), בין שהוא של מין אחר, כגון שרואה בצל. עיין בשערי תשובה [מה שכתב באורך לענין טלטול הזייגרלך [שעון]]. וכן כתב בהגהת חתם סופר דכבר נתפשט המנהג להתיר, ועיין פנים מאירות [ח"ב סימן קכ"ג], (ותשב"ץ [ושאילת יעבץ] חלק א' ([סימן מ"א] דף ע"ב [ע"ב]), וחלק ב' (סימן ס"ג), ומשנת רבי עקיבא בתשובה [שבסוף הספר] שם. עכ"ל [הרב חתם סופר]. גם במחצית השקל הביא דברי הפנים מאירות שגם הגאון (מהרש"ך) [מה"ר שמואל חיים] כתב תשובה ארוכה להתיר, וסיים, פוק חזי מה עמא דבר שכל גדולי חכמי ישראל עושים מעשה להתירו. ועיין במשבצות זהב סימן של"ח (סק"ב) דאוהרין שלנו מותר לטלטל, שהם ככלי תכשיט ומותר לערכו, מכל מקום

הערות וציונים

362. נדפס לעיל אות ל"ד. **363.** נדפס לעיל אות תתמ"ד. **364.** נדפס לעיל אות תתמ"ה. **365.** נדפס לעיל אות תתל"ט. **366.** נדפס לעיל אות תת"מ. **367.** נדפס לעיל אות תתל"ו. **368.** נדפס בספר שיורי ברכה (המלוקט), נדפס לעיל אות תתמ"א. **369.** נדפס בספר שיורי ברכה (המלוקט), נדפס לעיל אות תתמ"א.

סימן שח סעיף נא

אוצר ההלכה

מה שמשמיע קול אסור לערכו, [דהוה כעושה מעשה להשמיע קול בשבת, והוה ככלי שיר או כלי המיוחד לכך דשמא יתקננו], אם כן הוי כלי שמלאכתו לאיסור, ואם הולך בשוק או לבית הכנסת הוי צריך לגופו, ובבית יש לומר דאסור בטלטול. עכ״ל. ועיין במשבצות זהב סימן רנ״ב (סק״ז) שכתב דמותר בטלטול. משמע אפילו בביתו, וכן נראה לי, דנהי דאסור לערכו מכל מקום כיון דכבר ערכו מערב שבת הוי תכשיט ומותר בטלטול. ועיין באשל אברהם כאן שהביא דברי פנים מאירות דמותר לטלטל ולמשוך השלשלת בשבת, וכתב דבסימן רנ״ב [סעיף ה׳ בהגה] וסימן של״ח [סעיף ג׳] משמע דאסור לערוך, ומשמע איסור תורה, וטלטול אפשר להתיר דעכשיו תכשיט הוא לכל אדם. ועיין במשבצות זהב סימן רנ״ב (סק״ז) דמותר כיון דמיחדו לכך הוי כלי דמותר לצורך גופו ומקומו. ועיין במשבצות זהב סימן שי״ג [סק״ז], וז״ל: שמעתי בשם רב אחד כשהוא מתנועע מותר להעמיד, וכשאין מתנועע כלל אסור, ויש מקום לחילוק זה, מכל מקום אין להקל על ידי ישראל כי אם על ידי נכרי. עכ״ל. ועיין בסימן של״ח בשערי תשובה [סק״ג], ומה שכתב שם מותר להעביר הוייזער [המחוגים] ממקום למקום כדי לידע זמן קריאת שמע, ובלבד שלא ישמיע קול על ידי זה. שואל ומשיב (מהד״ק) [מהדורא שתיתאה סימן נ״ג], מובא בספר ארחות חיים [ספינקא], ועיין שם בהגהת מהרש״ם (שם סימן של״ח [סק״ה]) שכתב דאין זה מתקן, שהרי יוכל לשער לפי ערך עמידתו. ועיין בספר מנחת שבת [סימן פ״ח סקכ״ג ענף ג׳] דגם אם נפסק מלילך יש לומר דהוי תכשיט ומותר לטלטלו, ובפרט אם היה הולך בשבת. אמנם אם פסק מלילך מחמת שנתקלקל אסור, דאז אין דרך לשאת אותו לתכשיט. ע״כ.

כתב באשל אברהם [אופנהיים] שעל גיליון שלחן ערוך: כלי שמילא אותה חול כשיעור י״ב שעות, וכשהוא ריק מהפכין אותה, אסור להפכה בשבת, אפילו כשרוצה לידע מתי יהיה חצות לילה לעשות התיקון. עכ״ל. עיין בשערי תשובה [סקמ״ט] דמותר לטלטל קני המידה למשענת. וכן כתב במשבצות זהב (סימן שכ״ג סק״א) דהוי כלי שמלאכתו לאיסור דמותר לטלטל לצורך גופו ומקומו. וכלי מידה שיש להם בית קיבול ואין מקפיד עליהם, מותר לטלטל אפילו מחמה לצל. וכלי הלח ומקפיד הוי מוקצה מחמת חסרון כיס. (באר יעקב – קרויזר – סקע״ט)

תתנב) שם מה שמורה על השעות וכו׳ בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו. כלי מורה שעות שקורין אוהר, נהגו העולם לטלטל (עיין מחצית השקל). מיהו אסור למותחו (אויפציעהען), אך כל זמן שעודה הולכת רשאי למותחו, כדי שלא יפסוק מלילך אחרי כן, כן כתב בתשובת הר הכרמל (סימן א׳) (ונהגו להחמיר גם בזה). אך להעמיד הצייגער ולהעבירו ממקום למקום (כגון שהולך מהר או לאט) מותר באינו משמיע קול נעים על ידי זה, עיין תפארת ישראל למשניות (ריש מועד, כלכלת שבת [כללי ל״ט מלאכות סימן ל״ח] דף כ״א ע״ב) ותשובת שואל ומשיב (שתיתאה סימן נ״ג). ע״ש.

(ילקוט הגרשוני – סק״ח)

תתנג) שם מה שמורה על השעות וכו׳ בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו. אם מותר לסבב המורה שעות בשבת שעל ידי זה הוא ממשיך לפעול. עיין להרב שערי רחמים פראנקו (ח״ב א״ח סימן י״ד) דרוב הפוסקים מתירים, והרב כתב סופר (או״ח סימן נ״ה) פסק דהגם דרבו המתירים, מכל מקום כבר נהגו איסור בכל המקומות, ואין להתיר [אפילו] בעוד שהוא פועל, רק על ידי נכרי. ע״ש.

(זכרי כהונה ח״א – מערכת השי״ן אות ל״ח)

תתנד) שם מה שמורה על השעות וכו׳ בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו. עיין במשנה ברורה [ס״ק קס״ח], שהתיר לטלטל הקטנים. וכן כתב הרב ברכי יוסף [סק״ה][370] משם הרב פנים מאירות [ח״ב סימן קכ״ג] דכמה גאוני עולם מפורסמים בתורה ובחסידות שעתא קיימא להו בידייהו, ודלא כהרב מים רבים [ח״א סימן ל״א] שאסר לטלטלו, ושיש לדחות כל ראיותיו. וכן בספרו יוסף אומץ סימן ט״ז [אות ח׳][371] כתב על הרב שבות יעקב [ח״ג סימן כ״ו] שאסר לטלטלו, שרוצה לגזור גזרות מדעתו, ושידוע מה שכתב הרא״ש ((בסוף) שבת [פ״ב סימן ט״ו]) דאין לנו לגזור גזרות מדעתנו, ושכבר התירו גדולי עולם כמו שכתב הרב פנים מאירות, ושבזמננו פשטה ההוראה להקל. עכל״ה. וכן מסיק בשערי תשובה כאן [סקמ״ט], שכיון שרבו המתירים יש לנהוג כמותם, אם לא במקום שנהגו איסור.

היכא שפסק ועמד, רבו האוסרים להעריכו מחדש. ולפי הרב משנה ברורה [סימן של״ח סקט״ו] יש חשש איסור תורה. אבל כשעודנו הולך למישרים וח[ו]שש פן יעמוד מלכת, רבו המתירים, ואף על פי שיש אוסרים, מסיק הגאון יביע אומר (בח״א סימן כ״א) שהוא מורה להקל[372]. עיין עליו.

והיכא שהוא מקדים או מאחר, כתב הרב כף החיים [ס״ק ר״פ] שמנהג ירושלים לא לכוון המחוגים לשעה המדויקת[373]. והיכא שעמד מלכת, יוציאנו מכליו או מידו שיש בו איסור מוקצה. ועיין בכף החיים (אות רע״ח) שכתב שהיתר טלטולו כשהוא מתהלך היינו דוקא במקום שיש שם ערוב. (נתיבי עם)

תתנה) שם מה שמורה על השעות וכו׳ בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו. אודות שעון יד אוטומאטי״ק [המתמלא לבד על ידי תנועת היד, ללא בטרייה], התרתי ללובשו בשבת כשהוא כבר ערוך והולך מערב שבת. ובשאר שעונים, מובאת פלוגתא בשערי תשובה (סימן של״ח אות ב׳) ובכף החיים (סימן ש״ח אות רכ״ט), שיש מתירים

הערות וציונים

370. נדפס לעיל אות תתל״ט. **371.** הובאו דבריו בשיורי ברכה המלוקט, נדפס לעיל אות תתמ״א. **372.** וכן פסק בחזון עובדיה שבת (ח״ה עמוד שנ״ז). **373.** אמנם בחזון עובדיה שבת (ח״ה עמוד שס״א) התיר בזה. ע״ש.

באר הגולה **נב** [ט]מוקצה לעשירים הוי מוקצה, ואפילו עניים אין מטלטלין[*]:

ט. הר"ן [שבת דף כ"א ע"א ד"ה ומהא] מהא דקרטין בי רבי שבת (מ"ח) [מ"ז ע"א]: **(*)** דין ביצה שנולדה בשבת ופירות שנשרו מן האילן בשבת, ודין טלטול אוכלי בהמה ואם מותר לקטמן, ודין נטילת קיסם לחצות בו שיניו, ודין טלטול עצי בשמים והיתר קטימתם, הכל בסימן שכ"ב [סעיף א'-ה']. דין טלטול מעות ודברים המוקצים מפני השלטון או מפני הדליקה או מפני הליסטים, בסימן של"ד [סעיף ב']:

אוצר ההלכה

להעריכו בשבת, ויש אוסרים בעומד ומתירים בהולך, ויש אוסרים גם בזה. ואחר שעמדתי על דברי הרב פנים מאירות (ח"ב סימן (קכ"ב) [קכ"ג]), והרב חיי אדם (כלל מ"ד אות י"ט), והרב פרי מגדים (באשל אברהם סימן ש"ח אות ע"ח), והיעב"ץ (בח"א סימן מ"א דף ע"ב ע"ב), והרב מים רבים (א"ח סימן ל"א), והרב כתב סופר (א"ח סימן נ"ה), נראה לע"ד הקצרה דבזה שאין מעריכו ממש רק בדרך לבישה כלאחר יד ואינו ניכר, כולי עלמא מודו דשרו כשהוא כבר הולך. ושמא ידיד נפשי הרש"מ יצ"ו [הוא מר גיסו, הרב הגאון העניו כמוהר"ר שלמה מאזוז זצ"ל. נ"ע בנתיבות ת"ו] אסר בעומד, ובזה מודינא ליה. וחפצתי לראות גם דברי הרב שם חדש (עמוד זמנים דף ע"ג ע"ג), ושו"ת הר הכרמל [סימן א'], ובנין עולם (סימן י"א), אלא שאין מצויים אצלי. [אמר הבן: וכן פסק להתיר בשו"ת יחוה דעת (חלק ב' סוף סימן מ"ח), ושגם האוסרים למלאת שעון אף בעודנו פועל, מודים בזה להתיר משום דהוי ממילא וכלאחר יד ודרך לבישתו, ועוד דדבר שאינו מתכוין בדרבנן רבו המתירים אף בפסיק רישיה ע"ש]. (שו"ת איש מצליח – חלק ב' א"ח סימן ט"ו)

תתנו) שם יש להסתפק אם מותר לטלטלו. דיש לומר דהוי כלי שמלאכתו לאיסור דלמדידה נעשה. ואף על גב דלמצוה שרי מדידה, מאן לימא לן דהא חשיב מדידה של מצוה. דאי משום שלומד על ידו, אם כן יתלה לימודו משום איסור ויהא שרי וחלילה. ואף על גב דלאו מדידה גמורה היא מ"מ מדידת הזמן, יש לדמותה [למדידה].

(משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

סעיף נב

תתנז) סעיף נ"ב מוקצה לעשירים וכו'. עיין מה שכתבתי לעיל סימן ש"ג (סעיף ה')[374]. (ערך שי)

תתנח) שם מוקצה לעשירים הוי מוקצה ואפילו עניים אין מטלטלין. כתב הבית יוסף (שיטה ל'), וכתב הר"ן ז"ל [כא. ד"ה ומהא], ומהא שמעינן דמוקצה לעשירים הוי מוקצה לעניים וכו'. נ"ב: אבל התוספות בפרק מפנין ([קכז:] בד"ה כיון דחזיא לכהן וכו'), כתבו דמוקצה לעשירים לא הוי מוקצה לעניים, ואפילו (העשירים) [לעשירים] בבית העניים. וכן בפרק כירה ([מו:] בד"ה מי יימר [השני] וכו'), כתבו דהאשה שנדרה (בפירוש) [בפירות] עליה אסור ולאחרים מותר. וכתב בעל שלטי הגבורים בפרק כירה [כא: אות א'], שכל דבר שאינו מוקצה כלל, אלא שזה האיש עושהו מוקצה עליו, אינו מוקצה לעולם, והביא ראיה לדבר. אבל מוקצה דבסתם דיינינן דדעת כל אדם כן, והוא מוקצה לכל העולם.

(כנסת הגדולה – הגב"י)

תתנט) שם מוקצה לעשירים הוי מוקצה ואפילו עניים אין מטלטלין. כתב הבית יוסף (שיטה ל'), ומהא שמעינן וכו'. נ"ב: דוקא לעניים שבבית העשירים, אבל לעניים שאינם בבית העשירים לא הוי מוקצה. ב"ח ([כאן] סימן ח'). ועיין מה שכתבתי בהגהת הטור (אות ב')[375] בשם ספר המפה.

(שיירי כנסת הגדולה – הגב"י סקכ"ב)

תתם) שם מוקצה לעשירים הוי מוקצה ואפילו עניים אין מטלטלין. כתב במג"א (סקע"ט), וצריך עיון דכוונת התוס' [קכז: ד"ה כיון] וכו'. כדבריו כן הוא, דבדבר שהוא מוקצה מחמת גריעותא, התוס' והר"ן [כא. ד"ה ומהא] שוים, דכל שמוקצה לבעל הבית מוקצה לכל העולם, וכן כתב הט"ז [סקכ"ה]. אלא דעל המחבר יש לתמוה, דאם כן למה סתם וכתב לעיל (סעיף י"ג) בשיירי מטלניות שיש בהם שלש על שלש שמותר לטלטלם, ולמה לא התנה כמו שהתנו התוס' דהיינו לעניים או לעשירים בבית עניים. ודוחק לומר שסמך על מה שכתב כאן, דזה אינו משמע כלל בזה. וצ"ע.

ונראה מסתימת לשון הרי"ף [מח:] והרמב"ם [פרק כ"ו הלכה ו'] בשיירי מטלניות דלא סבירא להו להא דהר"ן. ויש לפרש טעמייהו דכל מידי דחזי אף לאחרים, לית ביה דין מוקצה, והרי כל מידי דחזי לכלבים אינו מוקצה. ולא דמי להא דרבי רומנוס [מז.], דהתם הטעם דאינו רשאי לטלטל המוקצה אגב הקורטי לבונה, כיון דלא חשיבי לדידיה בטלים, וכמו שכתב רש"י התם [ד"ה בי רבי], ואם כן הלבונה בטל אגב המוקצה, כיון דלדידיה לא חשיבי כלל. כן נראה לי. (חמד משה – סקכ"ד)

תתמא) שם מוקצה לעשירים הוי מוקצה ואפילו עניים אין מטלטלין. כתב הט"ז [סקכ"ה], ואפילו [וכו'], אלא שמורי חמי ז"ל [ב"ח אות ח']. [ע"כ]. ויראה כדעת השלחן ערוך וט"ז, דודאי אם העשיר בבית העני, שפיר כתבו התוס' [קכז: ד"ה כיון] דאף העשיר יכול לטלטל, והוא דודאי אין העשיר יכול לאסור את של עני על עני, דאין אדם אוסר את שאינו שלו. וכיון דשרי לעני, שרי גם לעשיר שבביתו. אבל לעשיר שחוץ לבית אסור כמו שכתב הט"ז, דלדידיה לא חזי. וכן אין לומר כיון דאסור לעשיר יאסר גם לעני, דאין אדם אוסר שאינו שלו. מה שאין כן כשמוקצה לעשיר שהוא הבעל בית, ודאי אסור לכל העניים. וראיה מדאסרו

הערות וציונים

374. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו' בסימן ש"ג אות ד"ן. **375.** נדפס לעיל אות רנ"ב.

אוצר ההלכה

במוקצה מחמת חסרון כיס, ולא חלקו לומר דוקא לאותו שנחשב לו לחסרון אסור מה שאין כן לעשיר דאינו מקפיד על אותו חסרון, אלא כדכתבינא. ועדיין צ״ע. (ברכת דוד)

תתסב) שם מוקצה לעשירים הוי מוקצה ואפילו עניים אין מטלטלין. צריך עיון קושית תוס׳ בשבת (דף קכ״ז ע״ב ד״ה כיון) דמקשים מתרומה [ו]מבגדי עניים לעשירים, הובא בט״ז [סקכ״ה] ובמג״א [סקע״ט]. וצ״ע דהא תרומה שייך לכהן, וישראל קרי בעלים דתרומה, שבידו ליתן למי שירצה, ולכן מותר לכהן ולישראל לטלטל. אבל בגדי עניים, דעניים הוי בעלים וחזיא להו, ולעשירים לא חזיא וגם לא הוי בעלים, לכן אסור לעשירים. (דברי צבי)

תתסג) שם מוקצה לעשירים הוי מוקצה ואפילו עניים אין מטלטלין. כתב המג״א (סקע״ט), רק בזה פליגי אהר״ן [כא. ד״ה ומהא]. נ״ב: נראה לענ״ד דגם בזה הר״ן לא פליג אהתוס׳ [קכז: ד״ה כיון] לדינא, דאם כן איך יפרנס ההיא דינא דמותר לטלטל תרומה. גם בריש פרק מפנין גירסת הרי״ף [נ.] מטלטלין תורמוס היבש מפני שהוא מאכל לעניים, ושתיק ליה הר״ן. אלא נראה לי דהר״ן מפרש דהאשה אסרה על עצמה ככר שלה גם בהנאה. ואם כן לא חזיא שתתן אותה לאחרים שהרי תיהנה. וכי תימא אם כן בלאו הכי לא חזיא גם לאחרים, נראה לענ״ד דהר״ן לשיטתיה בנדרים (דף פ״ה [ע״א ד״ה רבא]), דהאוסר דבר על עצמו בהנאה, נעשה אותו דבר כהפקר ומותר לכל אדם לזכות בו. ובאמת מודה הר״ן דלשאר אדם לא הוי מוקצה כיון שבין השמשות הוא הפקר, ואינו שלה. אלא דעיקר ראיית הר״ן דמצינו מוקצה לאדם אחד. וממילא שמעינן דבדבר שיש לו בעלים, כיון שהוקצה לבעליו הוקצה לכל אדם. מיהו היינו דוקא בדבר שמחמת גריעות, שאז באמת הקצהו מדעתו, אבל אם הוא מחמת איסור, אם כן לא הקצהו מדעתו מליתן אותו לאחרים על כל פנים. אבל בנדר, האשה הקצתה מדעתה מליתן את הככר לאחרים, ואף דלאחרים שרי כיון שנעשה בין השמשות הפקר, ואין בהקצאתה כלום לגבי דידהו, מכל מקום לדידה אסור. ממילא בדבר שיש לו בעלים, כגון בגדי עניים לעשירים, כיון שהעשיר הקצה אותו לגמרי מדעתו כדי לזרקו לאשפה הוי מוקצה, אף דהעני אינו מקצה כזה מדעתו, והוי מוקצה אף לעניים. (עזרת ישראל)

תתסד) שם שם מוקצה לעשירים הוי מוקצה ואפילו עניים אין מטלטלין. עיין מחנה אפרים בהגהות שעל הרי״ף לשבת מה שכתב על דברי הר״ן [כא. ד״ה ומהא] שהביא בט״ז [סקכ״ה]. ועיין עוד בתשובת תפארת צבי (חאו״ח סימן י״ג), ותשובת מהר״י אסאד (חיו״ד סימן ש״ח). [הערת מהרש״ם]. (ארחות חיים – ספינקא – סקכ״ז)

תתסה) שם מוקצה לעשירים הוי מוקצה ואפילו עניים אין מטלטלין. עיין באר היטב (סק״נ), ועיין בספר מלבושי יום טוב [סקכ״ד] על הלבוש [סעיף נ״ב] שרומז גם כן להתוס׳ דפרק מפנין [קכז: ד״ה כיון], וכתב גם כן דתלוי בבית של העשיר, דאז הוקצה גם לעני שבבית העשיר. אבל שיהיה מוקצה לעני בביתו לא. וגם דוקא מה שמוקצה לסתם עשירים, כמו בגד של שלש על שלש, אבל מה שמוקצה מעצמו, כגון שנודר מאיזה דבר, אינו מוקצה לזולתו כלל, וכן עיקר, כמו שכתבתי בלחם חמודות (פרק כירה סעיף ע״ח)[376], דאשתמיט להבית יוסף דברי הרא״ש הללו. עכ״ל. (ארחות חיים – ספינקא – סקכ״ח)

תתסו) שם מוקצה לעשירים הוי מוקצה ואפילו עניים אין מטלטלין. יען כי לא זכיתי להבין דברי האחרונים, מוכרח אני להאריך קצת, דהנה דברי השלחן ערוך נתפרשו בפשיטות, דחפץ של העשירים והוא אינו חשוב בעיניו עד שמשליכו נעשה מוקצה, ואף עניים שדבר זה חשוב בעיניהם כבר הקצוהו הבעלים והוי מוקצה לכל, אף לאחרים, כמו דאמרינן בש״ס שבת (דף מ״ז ע״א) קרטי לבונה בי רבי לא חשיבי. והנה הט״ז (סקכ״ה) חולק על הב״ח [אות ח׳], דרוצה לומר דלעניים שחוץ לבית מותרים. ואמת כי לא זכינו להבין דבריו. ואך גם הט״ז מסיק דמה שראוי לעניים, והוא בביתו של עני, הוי מוקצה לעשירים, רק העשיר שהוא בביתו של עני מותר לטלטל, דגריר בתר הבית. ובעניי הוא תימה, דהא מטלטלין הלוף מפני שהוא מאכל לעורבים [קכו:], וכן לעיל סעיף ל״א דאם רק שכיחי כלבים מותר לכל אחד לטלטל, וכי גרע העני מעורבים, ואם לו מותר למה יגרע העשיר שאינו בביתו. ורק הא דמוקצה לעשיר הוא מוקצה לכל, היינו משום שאין דרכו להטמינו בשביל העני, אבל אם הוא של עני, למה יהיה מוקצה כלל. וחוץ מזה הוא תימה, דלמה יהיה חילוק בין אם העשיר בביתו של העני או חוץ לביתו, ואף אם יהיה שהתוס׳ כתבו כן, הוא תימה שיחדשו דבר חדש כזה, ורק הט״ז תלה עצמו בדברי התוס׳ פרק מפנין (דף קכ״ז ע״ב ד״ה כיון), שכתבו דבפרק כירה (דף מ״ז ע״א) אמרינן בגדי עניים לעשירים לא, ובפרק כל הכלים (דף קכ״ה ע״א) אמרינן פרוזמיות שאין בהם שלשה על שלשה מטלטלין. ותירצו וכו׳ אי נמי אפילו עשירים שבבית עניים וכו׳. הרי דיש חילוק בין עשירים שבבית עניים לבין עשירים שחוץ לביתם. ולפענ״ד כוונת התוס׳ דרצו לומר אי נמי אפילו עשירים יכולין לטלטל אותן הפרוזמיות שבבית העניים, ואין כוונתם דהעשירים המה בבית עניים, רק אם הבגד בבית עניים, משום דעיקר תלוי בבעלים, ואם הבעלים לא הקצוהו מותר לכל. וזה פשוט. ואמת דהא הפירות שהקצום בעליהם לאוצר הוי מוקצה לכל, אף דהאחר לא הקצה אותם, וכן להיפך אמרינן דבשל נכרי

הערות וציונים

376. הרב לחם חמודות כתב פירוש על כל דברי הרא״ש (כנראה מדבריו בהקדמתו למעדני מלך ולחם חמודות על מסכת ברכות), וזכינו לאורו של ספר מעדני מלך ולחם חמודות רק על מסכתות ברכות, חולין, בכורות, נדה, והלכות קטנות, וכן ספר פלפולא חריפתא על סדר נזיקין. והשאר לא נדפס וחבל על דאבדין.

אוצר ההלכה

לא הוי מוקצה, דאין העכו״ם מקצין אותם, וזה הוא ברור לפי ענ״ד.

וגם דברי המג״א (סקע״ט), דהביא דברי התוס׳ במה דאמרינן דמותר לפנות תרומה משום דחזי לכהן, על זה הקשו התוס׳ דהא בגדי עניים לעשירים לא, והיינו דבגד של העשיר דאין ראוי לו, אף דחזי לעניים הוי מוקצה, והכא נמי מה מועיל מה דחזי לכהן. ותירצו דתרומה הוא רק איסור רביע עלה. וכתב המג״א דהתוס׳ והר״ן פליגי, דהתוס׳ סברי דמוקצה מחמת איסור דרביע עלה מותר לכל, ובנדרה כתבו גם כן התוס׳ דרק באסרה על כל העולם, ולהר״ן אף אם רק אסרה על עצמה נעשה מוקצה. ובעניי, לפי דבריו, יהיה בעיני תימה על הר״ן, דלמה נאמר דמה שאסור עליה הוי מוקצה, והרי מה שהוא מאכל לעורבים מותר. ואכן נראה דאין כאן מחלוקת כלל, דהתוס׳ (דף מ״ו ע״ב ד״ה מי [השני]) דכתבו, דמה שאין אסור לכל העולם דלא נעשה מוקצה, היינו אם דעתה ליתן לאחר, אבל מה שאין דעתה ליתן לאחר הוי מוקצה לכל, כיון דהבעלים הקצוהו, ונקטו דאסרה על כל העולם, דאז לא תתן לשום אדם. והר״ן גם כן כונתו דבאסרה על עצמה נעשה מוקצה, היינו באין דעתה ליתן לאחרים.

וקצת היה נראה דלא עלה כלל על דעת התוס׳ לומר דתרומה כיון דלא חזי ליה הוי מוקצה, דהרי התרומה הוא של הכהן. ובדוחק יש לפרש כיון דאין דעתו ליתן היום להכהן, אף הכהן אסח דעתיה. וזה דוחק. וגם מוקצה שלא ידעו הבעלים שנתייבש לא הוי מוקצה. שוב ראיתי במנורה הטהורה [סקע״ב] בשם הרשב״א [קכז:] דתרומה לא הוי מוקצה משום דלא חזי רק לכהן, והיינו כמו שכתבתי, דאיך יקצוהו הבעלים והרי אינו שלהם.

ואך נראה יותר לפרש דברי התוס׳, דהקשו רק מהא דבגדי עשיר הוי מוקצה, והכא נמי איך מותר לפנות תרומה והוא אין צריך לו, ואיך יטרח במה שאין צריך לו, ועל זה מחלקים, דהתם הבעלים ישליכוהו, ואין נותנין בגד כזה מתנה להעני, אבל תרומה הא הוי דבר אכילה, רק אסור לו, לא מיקרי דבר דלא חזי. ובחידושי לש״ס הארכתי עוד במה דאין מובן בזה. ועיין סימן תרנ״ד מה שכתבתי. (גנזי חיים – סקכ״ג)

תתמז) שם מוקצה לעשירים הוי מוקצה ואפילו עניים אין מטלטלין. אעתיק בכאן מה שכתבתי בחידושי לרמב״ם (פ״ז מהלכות לולב הלכה כ״ה) וז״ל: מקבלת אשה הלולב מיד בנה ומיד בעלה ומחזירתו למים בשבת. כן איתא במשנה סוכה (דף מ״ב ע״א). ובגמרא פריך פשיטא, ומשני מהו דתימא הואיל ואשה לאו בת חיובא היא, אימא לא תקבל, קמשמע לן. ופירש רש״י אימא לא, דלגבה איכא איסור טלטול, קמשמע לן כיון דראוי לנטילת אנשים תורת כלי עליו ומותר בטלטול לכל. עכ״ל. וכתב בהגהות אשר״י [שם פ״ג סימן ל״ד], מכאן יש ללמוד דאסור לנשים לברך על כל מצות עשה שהזמן גרמא, דאי יכולים לברך מאי איריא דראוי לאנשים, תיפוק ליה דראוי לה לעצמה ליטול ולברך, אבל רבנו תם [ראש השנה לג. תוד״ה הא] מתיר להם לברך, ומפרש כאן בענין אחר. עכ״ל. וצ״ע ליישב דעת ר״ת.

ונלעייד לתרץ, ויתורץ גם כן מה שהקשה השער המלך (כאן) בשם שארית יעקב [דף פ״א ע״ג], על הר״ן שפירש כאן בסוכה [כ: ד״ה מתני׳] כפירוש רש״י, קמשמע לן כיון דראוי לנטילת אנשים, ואילו בפרק ג׳ דראש השנה [ט: ד״ה ומכל מקום] עלתה הסכמתו כפירוש ר״ת דיכולות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא. וכיון שכן קשה טובא אמאי הוצרך לטעמא דראוי לנטילת אנשים, ותיפוק ליה דלדידהו נמי חזי. ונראה לענ״ד דהנה הברכי יוסף (סימן תרנ״ד [סק״א]) העיר, דהלא גם לרש״י קשה כנ״ל, דאף על גב דאינן מברכות, מכל מקום יכולות ליטול בלא ברכה, ואם כן לדידהו נמי חזי. ונראה לי דלכאורה כיון דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, מהיכא תיתי נימא שיטלו לולב, הא נשים עצלניות הן [ירושלמי פסחים פ״א ה״ד], ואם כן מסתמא אסחו דעתייהו מיניה והוה מוקצה. אבל זה אינו, דאדרבה בנות ישראל כשרות וזריזות במצוות ה׳, ואפילו במה שהוא מדת חסידות לפנים משורת הדין, כמו שמצינו בנדה [סו:] בנות ישראל החמירו על עצמן וכו׳, על כן ודאי יטלו לולב ויכניסו עצמן לחיוב, וממילא דלא הוי מוקצה. והתינח לפירוש ר״ת דמברכות גם כן, אבל לרש״י דאינן מברכות, אם כן הא אמרינן בבבא קמא (דף למ״ד ע״א) האי מאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מילי דברכות, ואם כן איך תאמר מסתמא יקיימו מדת חסידות, כיון שאינן מברכות ואינן יכולות לקיים מילי דברכות. ועל כרחך הקושיא רק לר״ת דמברכות גם כן, ושפיר לא הוי מוקצה, דאנו אומרים מסתמא בעו למיהוי חסידא ויקיימו מילי דברכות, וממילא לדידהו נמי חזי.

והנה כבר הקשו התוס׳ ראש השנה (דף ל״ג ע״א [ד״ה האי]) על רבנו תם ז״ל, איך יברכו הנשים על מצות עשה שהזמן גרמא, כיון דאפילו מדרבנן לא מחייבו איך יאמרו וצונו. וישוב זה מתבאר ועולה מתוס׳ חולין (דף ק״י ע״ב ד״ה טלית), כיון דאנשים חייבים במצוה זו, קאי וצונו על כלל ישראל שנצטוו עליה. והיינו שכתב הר״ן, כיון דראוי לנטילת אנשים הואיל ונצטוו עליה שוב גם לנשים לא הוי מוקצה, דהא יכולות לברך וצונו על כלל ישראל. וממילא לדידהו נמי חזי. ואתי שפיר הכל. ודו״ק.

אמר הכותב, הנה מקום אתי פה להציע לפני המעיין, תשובה אחת שקבלתי בימי ילדותי מאת הגאון מורנו הרב מאיר פערלס בן הגאון מורנו הרב משה פערלס זצ״ל, וז״ל: עתה הנה באתי, כי אז בהגיע מכתבו לידי היו ימי אלול, ובימים האלה הנני מוטרד בענינים אחרים אשר אי אפשר לפנות מהם אף רגע אחד, לכן לא השבותיו, ובעבור ימי החג, זה מלאכתו הראשון להוציא מכתבו מאמתחתי להשיב, כי חביב הוא בעיני מאוד וכו׳. והנה מעלת כבודו פלפל בספיקו של השער המלך (פ״ז מהלכות לולב), מי שנזהר שלא לעשן בכלי עישון ביום טוב, אי שרי לטלטלו בעצמו מפני שאחרים לא נזהרים, או אף אחרים אסורים לטלטל כלי עשן של הנזהר בו.

תחלה אעבור על דבריו למען הראותו כי דבריו חביבים עלי. הנה דקדק מעלת כבודו בלישנא דשבת (דף קכ״ז ע״ב) האריכו קמשמע לן כיון דחזיא לכהן שפיר דמי, ובסוכה (דף מ״ב ע״א) הוא

אוצר ההלכה

מקצר בקיצור, מהו דתימא כיון דאשה לאו בת חיובא היא קמשמע לן. עכ״ל. והוא דקדוק נאה ויפה. וניחא ליה דבשבת דהתרומה ביד זר והקצו הבעלים את התרומה, צריך הגמרא להאריך, כיון דמכל מקום לכהן מותר שרי אף לישראל לטלטל. אבל בסוכה נהפוך הוא, דלבעלים היתר גמור הוא, ולא הקצו אותו, ממילא שרי אף לנשים. עכ״ד. והנה דבר זה נכון מאוד, אבל מה שהאריך אחר כך ליישב בזה דעת הר״ן מגמ׳ דעירובין וכו׳, הנה טעה בזה טעות גדול וכו׳. תו הקשה, לדעת הר״ן [שבת כא. ד״ה ומהא] דאינו מחלק בין מוקצה מחמת גריעותא למוקצה מחמת איסור דרביע עלה, הדרא קושית תוס׳ לדוכתה מפרק כירה [מז.], דקאמר קרטין בי רבי מי חשיבא, נימא הואיל אי בעי מפקר לנכסיה. וגם בזה טעה לדעתי, דלדעת הר״ן נפל היתר דאי בעי מפקר ליה בבירא, ואין לו יסוד כלל כאשר אברר.

הנה בסוף סימן ש״ח הביא המג״א דעת השלטי גבורים [שם כא: אות א׳] לשיטת תוס׳ עניים שרי לטלטל, וחולק עליו המג״א דגם לעניים אסור לתוס׳. יע״ש. ואני שואל מנא ליה למג״א זה, דילמא לא חלקו תוס׳ בין מוקצה מחמת גריעותא למוקצה מחמת איסור רק לענין עשירים, דמוקצה מחמת איסור גם לעשירים שרי, ומחמת גריעותא אסור לעשירים, אבל לעניים בין כך ובין כך שרי. ואדרבה לשון התוס׳ (שבת דף קכ״ז ע״ב ד״ה כיון) משמע דשרי, שכתבו שם וז״ל: והא דאמר בפרק כל הכלים [קכה.] שיירי פרוזמיות וכו׳, היינו לעניים, אי נמי אפילו לעשירים בבית עניים. עכ״ל. ומדכתבו בתירוץ שני בבית עניים, ובתירוץ ראשון לא כתבו רק היינו לעניים, ולא כתבו לשון בית, משמע לתירוץ הראשון אף בבית עשירים שרי לעניים, ובתירוץ אחרון התירו אף לעשירים בבית עניים, וזה כדעת השלטי גבורים. ולדעת מג״א צריך לומר דמה שהתירו לעניים בתירוץ ראשון, היינו גם כן בבית עניים, רק לתירוץ ראשון אסור לעשירים בבית עניים, ולתירוץ אחרון שרי אף לעשירים בבית עניים, וחולק התירוץ הראשון עם השני בזה, דהיינו לעשירים בבית עניים, כן צריך לומר לדעת מג״א. והוא תמוה מנא ליה למג״א זה.

אמנם שפתי מג״א ברור מללו, ואומר אני למאן דאוסר שהוא שיטת הר״ן אף לעניים, והוא מטעם שכתב הט״ז סוף סימן ש״ח, דהוה כמו שזרקו העשיר לאשפה, דודאי לכולי עלמא אסור משום מוקצה. אף אם העשיר הפקיר נכסיו והוא עני, מכל מקום לא עדיף הוא מעניים אחרים דאסור להם, דהוה כמו שזרקו העשיר לאשפה. ואם כן מטעם זה אף לעצמו אסור, אף אם העני אחרי כן, דהוה כמו שזרקו לאשפה בעודו עשיר, ולא מהני עניותו, רק למאן דמתיר לעניים אחרים לטלטל, שייך שפיר לומר אי בעי מפקר לנכסיה והוה הוא גם כן עני, ושרי לדידיה כמו דשרי לעניים אחרים. ומשום הכי אחרי שחלקו התוס׳ בין מוקצה מחמת איסור למוקצה מחמת גריעותא לומר דמוקצה מחמת גריעותא גם לעניים אחרים אסור, כתבו שפיר ומהאי טעמא נמי לא אמרינן התם טעמא דאי בעי מפקיר ליה. עכ״ל. דכיון דלעניים אחרים אסור מחמת גריעותא, הוא הדין לדידיה אף אם מפקיר כל נכסיו. ומזה הוכיח המג״א דעל כרחנו לדעת התוס׳ במוקצה מחמת גריעותא גם לעניים אחרים אסור, לא כדעת השלטי גבורים. ולפי זה הקושיא סוערת על הר״ן, דגם לעניים אחרים אף במוקצה מחמת איסור אסור, אם כן לא לבד מתרומה קשה על הר״ן, אף גם מדמאי קשה, דלא שייך היתר דאי בעי מפקיר לדעת הר״ן.

והנה בשער המלך כתב דשאני תרומה דעיקרו לכהן. יע״ש. ולכאורה כוונתו משום דתרומה הוה ממון כהן דצריך ליתנו לו, אם כן הכהנים הם הבעלים, והוה כמו לעשירים בבית עניים דשרי אף במוקצה מחמת גריעותא לתוס׳, והוה כמוקצה מחמת איסור לר״ן. ולפי דבריו בתרומה שירש מאבי אמו כהן, אסור לטלטל לזר, ולר״ן אפילו לכהן. ואומר אני דזה אי אפשר, וקשיא מגמ׳ סוכה (דף ל״ה) דיוצא ישראל באתרוג של תרומה. והנה אף דתרומה הוא ממון כהן ואינו עובר א״בל יראה״ משום דאינו שלו, ואם כן איך יוצא בו ביום ראשון. ואף אי טובת הנאה ממון, לא עדיף מאתרוג של שותפות, כבר נזהר רש״י מזה (דף ל״ה ע״ב [ד״ה הרי]) וכתב, וישראל נמי נפיק בה אם לקחה ישראל מכהן. יע״ש. אבל אי קשיא הא קשיא, הא הוא מוקצה מצד איסור תרומה לישראל, וממילא לדעת הר״ן אף לכהן אסור לאוכלו, ואם כן אין בו היתר אכילה לשום אדם. (הג״ה: זה לא קשה מידי, כי השער המלך אזיל לתרץ דברי הר״ן, והרי כתב הר״ן בהדיא בפירוש המשנה סוכה (דף ל״ד ע״ב) [יז. מדפי הרי״ף ד״ה מתני׳ (הראשון)], דאם נטל כשר איירי בתרומה שהוא ביד כהן והוא שלו, ובזה כולי עלמא מודו דלא הוי מוקצה, דהוי (כלעניים) [כלעשירים] בבית עניים. וזה פשוט). ואף דכל אתרוג אסור לאכול מצד מוקצה מחמת מצוה, זה לא קשה מידי, כיון דהוא רק מצד המצוה, וזולת המצוה היה בו היתר אכילה, אבל לדעת הר״ן מלבד המצוה גם כן אסור משום מוקצה דאיסור תרומה, והוא כמו אתרוג שנתלש ביום טוב, דודאי אינו יוצא בו משום דאין בו היתר אכילה. ואין לומר כיון דראוי למצוה ראוי הוא ביום טוב ואינו מוקצה, זה ליתיה כלל, כיון דלכתחלה אסור משום הפסד או משום הכשר לטומאה כדאיתא שם בגמ׳ א״כ הוא מוקצה גמור.

ועוד קשיא לי מפסחים (דף פ״ו ע״א), שתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד כשהשמש עומד למזוג וכו׳. יע״ש. ומשמע דהשמש משמש לשני חבורות, וקשה כיון שאוכל השמש בחבורה אחת, אם כן הפסח בחבורה השנית מוקצה היא לו, דהא אינו נאכל בשתי חבורות, ואם כן היאך ישמש ויטלטל הפסח. ואולי גם הכלים משום בסיס לדבר אסור. ואין לומר דהוה כעשירים בבית עניים, הא השתי חבורות אוכלים בבית אחד.

לכן אומר אני, דהר״ן סבירא ליה גם כן לחלק כתירוץ התוס׳, דשאני בגדי עניים לעשירים משום דהוא מחמת גריעותא, דהבגד גופיה ועצמותו אינו חזי לעשיר. ואף דהר״ן סובר גם בנדר דאסור אף לאחרים, אומר אני לע״ד דחילוק גדול יש בין נדר לשאר איסורים, דכבר נודע לכל בר בי רב, דכל איסורים שבתורה הם איסור גברא, דאין האיסור על החפץ רק האיסור אקרקפתא דגברא רמיא, ולא כן בנדרים דהוא איסור חפצא, דהחפץ נאסר עליו. ואין

אוצר ההלכה

להאריך בזה כי הוא פשוט ומבואר בכמה מקומות. ומעתה ההיא דנדרים דהוא איסור חפצא, דהחפץ מצד עצמותו אסור ואינו שוה לבעלים כלום, הרי הוא ממש כבגדי עניים לעשירים, דמה לי אם אינו שוה מחמת גריעותא ומה לי מחמת איסור, דזה גם כן גריעותא הוא, ומשום הכי כתב הר״ן דלכולי עלמא אסור. אבל בתרומה אף שהוא על ידי דיבורו, כבר הסביר הר״ן בנדרים (דף י״א [ע״ב ד״ה בעיקרון]) בחזה ושוק של כהנים, דלא הוי דבר הנדור אף דבא על ידי הקדשו, מכל מקום הא הקדיש סתם, ולא התיר לזה ואוסר לזה, רק התורה אסרה ולא הוי דבר הנדור. והכי נמי בתרומה כיון דשרי לכהנים ואסור לזרים, אין זה מחמת דיבורו רק איסור חדש שהתורה אסרה, ולא הוי איסור חפצא רק אקרקפתא דגברא רמיא כשאר איסורים שבתורה. וכיון דהתרומה בעצמותה אין שם איסור עלה רק האיסור אגברא, בזה מודה הר״ן דאינו מוקצה אף לזרים, ממש כחילוק התוס׳. ובזה מיושב דקדוקו של מעלתו נ״י במה שהאריך הגמ׳ כיון דחזי לכהנים, דעיקר הסברא דאינו איסור חפצא, והוא מטעם דשרי לכהנים. וכיון דאינו איסור חפצא שרי אף לזרים לטלטל.

עוד הביא בשער המלך סתירה בדברי הר״ן, דבראש השנה [ט: ד״ה ומכל מקום] סבירא ליה דנשים מברכין על מצות עשה שהזמן גרמא, ובסוכה [כ: ד״ה מתני׳] פירש הר״ן כרש״י כיון דלאנשים מצוה לא גזרו בנשים. הנה יפה כתב מעלתו לפרש דברי הר״ן, ונכונים דבריו בעיני, אבל אני אומר דלא קשה מידי, דהא בריש פרק לולב וערבה [סוכה מב:] פריך הגמ׳ והא לולב טלטול בעלמא הוא, ופירשו התוס׳ שם [ד״ה טלטול], אף דמצוה בלולב מכל מקום המצוה אינה עושה הלולב כלי, ואית ביה קצת איסור טלטול, אלא משום דמצוה הוא לא אסרוהו. אם כן מה לי בזו דנשים מברכין על מצות עשה שהזמן גרמא, מכל מקום מצות הנשים שאינו אלא זהירות בעלמא אינו דוחה האיסור טלטול. ולכן צריך הר״ן [לומר] כיון דלא גזרו באנשים שהוא מצוה גמורה גם בנשים לא גזרו. והוא פשוט מאד ואין כאן אפילו ריח קושיא.

ומה שהביא בשם השער המלך בהא דפריך הגמ׳ [יבמות לג:] אי בקבלה והולכה טלטול בעלמא הוא, הרי מבואר דקבלת הדם על ידי זר איכא איסור מוקצה אף דראוי לכהנים. אני תמה כיון דקיבל הזר הדם בכלי, הדם פסול לזרוק אף לכהן ולכולי עלמא איכא איסור מוקצה. ומה שכתב מעלתו בזריקה איכא משום מכה בפטיש דאורייתא, חלילה וחס באוכלין אין בו משום מכה בפטיש. ועיין כפת תמרים סוכה (דף ל״ג [ע״ב ד״ה גמרא ת״ר]) בהא דאין ממעטין ביום טוב. ועוד מכה בפטיש אינו רק בגמר מלאכה, וכיון דקודם הקטרה אסורים הבעלים והכהנים באכול הבשר, כמבואר ריש פרק תמיד נשחט [פסחים נט:], אם כן אינו גמר מלאכה. ואני אומר טעם אחר באיסור זריקה, דקודם זריקה יכולים הבעלים לשאול על הקדישם, ואחר הזריקה דנעשה מצוותו אי אפשר לשאול. (ועיין תוס׳ כריתות על משנה דיש אוכל [יג: ד״ה ארבע]). אם כן הוי כמקדישו ביו״ט דאסור משום מקח וממכר, וטעמא דמסתבר הוא, דהא מבואר בפסחים [מו:] דחלה כיון דיכול לישאל עלה שלו הוי, ובזריקתו דאינו יכול תו לשאול יצאה מרשותו לגמרי לרשות גבוה, והוי כמקח וממכר. ומה שכתב מעלתו משום צובע, יפה כתב, וכן כתב הצל״ח פסחים (דף ס״ד [ע״א ד״ה וסידור]) על מתני׳ כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת.

והנה בגוף ספיקו של שער המלך, יש לי דרך אחר, וכעת מפני הכנסת שבת אין פנאי להאריך, ועוד חזון למועד, רק להראותו כי חביבים עלי דבריו הארכתי קצת, אלו דברי ידידו ואוהבו. **מאיר פערלס**.

[**אמר הכותב:** עיין בתשובת כתב סופר ז״ל (או״ח סימן ס״ו) שכתב וז״ל: ולתשלום הענין, עיין שער המלך (הלכות לולב פ״ז הלכה כ״ה) שהאריך למעניתו למי שנזהר שלא לשאוב טאבאק ביו״ט, אם מותר לטלטל הכלי ששואבים ממנו, והעלה כיון דלאחרים שרי לטלטל, גם לדידיה לאו מוקצה הוא. וכתב מילתא בטעמא כיון דדרך הוא שמכבדים למכובדים, ולא הקצה מדעתו, וכיון שראוי לכבד בו אחרים גם לדידיה מותר לטלטל. ע״ש באורך. ותמה אני על בעל שער המלך איך שכח דברו[י] עצמו, שהעלה בהלכות אישות (פ״ז הלכה י״ב) [פרק ט׳ הלכה ט״ז] ד״ה שוב אחר זמן רב בא לידי וכו׳, והעלה שם דהנמנעים להדליק הטאבאק בנר של חלב, דאסור ליתן למי שנוהג היתר שידליקנה, דעובר משום לפני עור, כיון דלדידיה איסורא הוא. ע״ש. (ולדבריו) [ולדבריו] הכי נמי מי שנוהג איסור ביום טוב בעישון טאבאק, אסור לו ליתן לאחר ולהלוות לו הכלי, וכל שכן לכבד אותו בו. וסתר דבריו בהלכות לולב, דפשיטא ליה דמותר לכבד אחרים שנוהגים בו היתר. וצ״ע]. (ילקוט הגרשוני – סק״ט)

תתפח) שם מוקצה לעשירים הוי מוקצה ואפילו עניים אין מטלטלין. שיירי בגדים ויש בהן שלש אצבעות, והן של עשירים, שהן טהורין לדעת התוס׳ [מז. ד״ה בגדין], או שזרקן בעל הבית לאשפה שהן טהורין אף לדעת הראב״ד [מובא במגיד משנה פרק כ״ו הלכה ו׳], אם לקחן עני מאשפה, הן מותרין אצלו בטלטול, דכל בגד בתחילה בבית עני שיעוריה בשלש אצבעות, ומותר לטלטלו, ולא דמי לשברי כלים שזרקן באשפה דאפילו חזר ולקחן הוא עצמו הן אסורין, דהוו כשאר צרורות דאף על גב דחזי לכסוי מנא לאו כלים נינהו ואסורין בטלטול, ורק משום שבאין מכלי חשיבי ואדם משמש בהן, וכיון שנזרקו בטל חשיבותן, וכשחזר ונטלן כנוטל שאר צרורות. מה שאין כן בגד של שלש דראוי לעניים, וזה דלא כהט״ז (סימן ש״ח ס״ק כ״ה). אמנם כל זה אם זכה בהן עני, אבל כל זמן שהוא של עשיר אסור אף לעניים, שאין מטלית זו עומדת לתשמיש אדם. וכן אם היא של עניים מותר לטלטלה אף לעשיר, כיון שעומדת לתשמיש אדם לאו מוקצה היא. ומה שכתבו תוס׳ (דף קכ״ז ע״ב [ד״ה כיון]), אי נמי אפילו לעשירים בבית עניים, רצונם לומר, כיון שהיא של עניים אף העשיר מותר לטלטלה, והאי אי נמי אינו אלא כמוסיף, ואינם פירושים חלוקים, ודלא כהט״ז שם שחילק בין עשיר הדר בביתו של עני, שאין לדברים אלו שרש בגמרא כלל.

אוצר ההלכה

ולענין פלוגתת תוס׳ והר״ן [כא. ד״ה ומהא] שהביא המג״א סוף סימן ש״ח, נראה דאפשר להשוותן, דעיקר תלוי אם החפץ עומד היום לתשמיש אדם, וכל שעומד לתשמיש אדם מותר לכל, כדמוכח מתרומה, אלא דבגדים שאין בהן שלשה טפחים והן בבית עשיר אינן עומדין לתשמיש אדם שסופו לזרקן, אבל תרומה ביד ישראל סופו ליתנן לכהן, ואפשר שיתנן היום לכהן דקיימא לן כר׳ יוסי (ביצה דף י״ב ע״ב) דמוליכין את התרומה, א״נ שיש לו כהן רגיל לאכול אצלו ומותר לכו״ע (יעוין תוס׳ שם [ד״ה אין]), וחשיב מוכן לאדם היום.

ולענין אם נדרה מככר והככר שלה, נראה דאם אין דעתה למתשל, ואין דעת הבעל להפר לה, והכיכר מוכן להמסר לאכילת אחרים, מודה הר״ן דלא הוי מוקצה, אלא כשעומד הנדר לשאלה ולהפרה ואין דעתה למסור לאחרים, בזה סבירא ליה להר״ן דחשיב מוקצה, כיון שאין ראוי לבעלים ואין מוכן לאכילת אדם היום, ואפשר דהתוס׳ מודים כהאי גוונא, אלא בסתמא כל אוכל מוכן אף לאורחים, ועיין סוכה (דף מ״ב ע״א) מהו דתימא הואיל וכו׳ וברש״י שם (ד״ה קמ״ל), מבואר דכל שראוי לאחד מותר לכל.

(חזון איש – סימן מ״ג סק״ב)

תתפט) שם אין מטלטלין. כתב המג״א (סקע״ט), כגון תרומה וכו׳ מותר לכל לטלטלו. כצ״ל. (שמוש חכמים)

תתע) שם אין מטלטלין. כתב המג״א (סקע״ט), אין מטלטלין וכו׳ וכן משמע לקמן סימן שכ״ה סעיף ח׳. [ע״כ]. גבי דבר שהובא חוץ לתחום, דמותר לטלטל אפילו מי שהובא בשבילו כיון דחזי לאחרינא. (בגדי ישע)

תתעא) שם אין מטלטלין. כתב המג״א (סקע״ט) ד״ה אין מטלטלין וכו׳, וכן אמרינן דמפני שאסרה הככר על עצמה בנדר נעשה מוקצה. ר״ן סוף פרק ג׳ [כא. ד״ה ומהא] וכו׳. [ע״כ]. עיין ר״ן ריש פרק קמא דביצה [א. ד״ה ואיכא] כתב שם לחלק בין תרנגולת העומדת לגדל ביצים דהוי מוקצה ביום טוב, ובין תרנגולת העומדת לשחיטה, דלא הוי הביצה מוקצה. והרי בשבת אסור לשחוט, והוי כמו ביום טוב העומדת לגדל ביצים. וכתב לחלק, דבשבת כיון דרק משום איסור דשבת רביע עלה, לא הוי מוקצה רק התרנגולת בעצמה ולא הביצה, מה שאין כן ביום טוב דבעצמה הוי מוקצה בעומדת לגדל ביצים. ע״ש. ואם כן לכאורה דברי הר״ן שהביא המג״א סותרים להר״ן ביצה הנ״ל. ויש ליישב. ודו״ק. (חדושי מהרי״ו)

תתעב) שם אין מטלטלין. כתב המג״א (סקע״ט), וכן מוכח לקמן סימן שכ״ה [סעיף ח׳] וכו׳ ודברי השלטי גבורים [כא: אות א׳] צ״ע וכו׳. עיין סוכה (דף מ״ב ע״א) פשיטא מהו דתימא הואיל ואשה לאו בת חיובא וכו׳, ורש״י שם (ד״ה קמ״ל). ועיין יבמות (דף ל״ג ע״ב) זר ששימש וכו׳, טלטול בעלמא הוא וכו׳. ועיין שער המלך פרק ז׳ מלולב [הלכה כ״ה] בזה. (חדושי מהרי״ו)

תתעג) שם אין מטלטלין. כתב המג״א (סקע״ט), ראוי לעניים מותר לטלטל לעשירים, ועיין סוכה (דף מ״ב ע״א), מהו דתימא הואיל ולולב לאשה לא חזי, דהא הוי מצות עשה שהזמן גרמא, לא לטלטלה, קמשמע לן, הואיל וחזיא לאנשים מקבלת מיד בנה ומיד בעלה. וצ״ע. (רכוש הים)

שט טלטול על ידי דבר אחר אם מותר בשבת. ובו ה' סעיפים:

א [א]נוטל אדם את בנו שהאבן בידו, ולא חשיב מטלטל לאבן, והוא שיש לו גענועין (פירוש, שיש לו עצבון כשאינו עם אביו. ערוך ערך גענע) עליו שאם לא יטלנו יחלה, אבל אם אין לו גענועין עליו לא. [א*]ואפילו בשיש לו גענועין עליו לא התירו אלא באבן, אבל אם דינר בידו [א**]אפילו לאחוז התינוק בידו והוא מהלך ברגליו אסור, דחיישינן דלמא נפיל ואתי אבוה לאתויי. [ב]ויש אומרים שלא אסרו אלא כשהוא נושא את התינוק עם דינר בידו, אבל לאחוז התינוק בידו, אף על פי שדינר ביד התינוק אין בכך כלום:

באר הגולה

א. שבת נ"א [ע"ב] במשנה ורש"י שם [ד"ה במה בהמה]: **א*.** גמרא שם קמב.: **א**.** רש"י שם ד"ה אתי: **ב.** הר"ן [שם נט. ד"ה גמ' בתינוק] בשם הרמב"ן [שם

אוצר ההלכה

סעיף א

א) סעיף א' נוטל אדם את בנו שהאבן בידו וכו'. מה שכתב בית יוסף בחצר וכו', כן כתב רש"י [קמא: ד"ה נוטל] והרב המגיד (בפרק כ"ה דין י"ו), ומשמע דוקא בחצר הוא דשרי, אבל ברשות הרבים לא משום דאיכא תרי איסורי, איסור מוקצה ואיסור טלטול התינוק, דהא דאמרינן [שם] החי נושא את עצמו היינו מדאורייתא אבל מדרבנן אסיר, כמו שכתב מרן הבית יוסף ז"ל בסימן ש"ח [סעיף מ"א] בשם רבנו ירוחם [נתיב א' ח"א דף י"ג ע"ג], והר"ן [נא: דיבור ראשון]: ואותם שאומרים שמותר לישא תינוק כשגורר שתי רגליו דהחי נושא את עצמו, טעות הוא בידם, דלא אמרו חי נושא את עצמו אלא לפוטרו מחטאת אבל אסור. עכ"ל. ומדברי הלבוש [סעיף א'] שכתב וזה לשונו: שאם יפול האבן מיד התינוק לא חיישינן שיגביהנו האב ואתי לאתויי ארבע אמות. משמע מאי דאסרינן בדינר היינו דוקא ברשות הרבים דאתי לידי איסורא דאורייתא דמעביר ארבע אמות ברשות הרבים, הא בחצר דלית בה רק טלטול מוקצה דרבנן שרי. ולא יתכן לומר כן, דאם כן היה לו לומר יוציא אדם בנו והאבן בידו, כמו שאמרו שם בגמ' (דף קמ"א ע"ב) אמר רבא הוציא תינוק חי וכיס תלויה בצווארו וכו', לאשמעינן דגם ברשות הרבים מותר להוציא בנו והאבן בידו, ומדלא קאמר אלא נוטל אדם את בנו משמע דבחצר מיירי, כדכתבו רש"י והרב המגיד ורבנו עובדיה [מברטנורא שם פרק כ"א משנה א']. ומדברי התוס' ([שם] בד"ה אי הכי) גם כן משמע כן, שזה לשונם: דאף על גב שיש איסור מוקצה כשמטלטל התינוק וכו', יש לנו להחמיר במוקצה יותר כשמטלטלו בידים. עכ"ל. משמע בהדיא דמיירי בחצר, דאי ברשות הרבים היה להם לומר החידוש שיש איסור דאורייתא ברשות הרבים שמעביר ארבע אמות ברשות הרבים, ומדלא קאמר רק מוקצה בידים, משמע דמיירי בחצר ויש להחמיר במוקצה בידים. וזה פשוט. ומה שסיים הלבוש התינוק מטלטלו בידו, זה הטעם מדנפשיה קאמר, וכבר כתבתי לעיל למעלה הטעם. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

ב) שם נוטל אדם את בנו שהאבן בידו וכו'. ומיירי כשהוא בחצר דאין בה אלא משום טלטול ולכך במקום צערא לא גזרו, אבל ברשות הרבים ודאי אסור משום איסור הוצאה, דכשנושא את התינוק והאבן בידו הוי כאילו נושא לאבן בידיו ודלא כהלבוש [סעיף א'].

ויש אומרים דלא אסרו. הוא דעת הרמב"ן [קמא: ד"ה א"ה] דסבירא ליה דלהא ודאי לא חיישינן דלמא נפיל (ואתויי) [ואתי לאתויי], דאם כן יהיה אסור לעמוד אצל התינוק הנושא דינר בידו, אלא ודאי דלא אסרו אלא לישא התינוק ודינר בידו, שלא יטעה לומר דכשם שמותר לישא התינוק ודינר בידו, כך מותר לישא את הדינר עצמו בידו. ועיין מה שכתבתי בזה בחידושים בגמ' בעזרת ה'. (בגדי ישע)

ג) שם נוטל אדם את בנו שהאבן בידו וכו'. כתב באשל אברהם מהגאון הקדוש מבוטשאטש, דיש לומר שבכך לא שייך שבות גבי קטן בהוצאה, כיון דצריך להיות עקירה משעה ראשונה לכך ונמלך והוציא אינו מלאכה, והקטן גם שהיה דעתו להוציא יש לומר דדעה שלו אינה מכרעת והוא ביד הגדול ואדעתא דידיה עביד. על ידי זה י"ל להוי ליה כלא היה דעתו בשעת עקירה לכך. ובכרמלית הוה ליה שבות דשבות שרבו המקילים בכך. יעו"ש.

ועיין עוד שם (סוף סימן זה), שכתב: צריך לי עיון גדול אודות המחזיק בידו תינוק, והתינוק נר בידו והוא מדליק נר בשבת, דלא דמי לטלטול מוקצה שהטלטול שוה גם כשאינו ביד הגדול, מה שאין כן לגבי הדלקת הנר הרי הגדול הוא מסייע שיש בו ממש, ואם לאו הוא אין התינוק יכול להדליק כלל הנר שבגובה ואין ידו משגת לשם. יעו"ש. (ארחות חיים – ספינקא – סק"א)

ד) שם נוטל אדם את בנו שהאבן בידו ולא חשיב מטלטל לאבן. ברמב"ם וטור לא הזכירו דבר זה שמבואר כאן בשלחן ערוך, ולא חשוב כמטלטל האבן. ובש"ס דשבת (דף קמ"ג [קמא:] מבואר דהמוציא תינוק חי וכיס תלוי בצווארו חייב על הכיס, דהוי כנושא את הכיס, ואקשינן עלה מהא דתנן במתני' נוטל אדם את בנו והאבן בידו ולא אמרינן דהוי כמטלטל את האבן, ומשני בתינוק שיש לו גענועים על אביו. ופירש רש"י [ד"ה בתינוק], והתירו שלא יחלה. מבואר שם להדיא כשמטלטל הבן עם האבן שבידו הוי כמטלטל את האבן, אלא שהתירו חז"ל משום שלא יחלה. ואם כן מה שכתב כאן בשלחן ערוך דלא חשוב כמטלטל את האבן הוא שלא כפי מסקנת הש"ס, והדבר צ"ע לכאורה. אמנם בש"ס שם [קמב.] קאמר לא שנו אלא אבן אבל דינר בידו אסור דילמא נפיל ואתי לאתויי, ופירש רש"י [ד"ה אתי לאתויי], ומטלטל אותו ולא התירו טלטול בידים משום חולה שאין בו סכנה. משמע דהך דנוטל אדם את בנו ואבן בידו לא חשוב כמטלטל גוף האבן בידו. ונראה

סימן שט סעיף א

אוצר ההלכה

ביאור הדבר דבאמת חשוב טלטול, אלא דהוי כמו טלטול מן הצד דהתירו לצורך חולה שאין בו סכנה, אבל טלטול גמור לא התירו. וזה הוא כוונת בעל שלחן ערוך כאן. והנה לעיל בשלחן ערוך סימן ש"ח [סעיף ג'][1] הביאו בשם האגודה [ביצה סימן ה'] דאם המוקצה תחת ידו מותר לטלטלו יותר עד המקום שצריך לו.

ונסתפקתי אם מטלטל דבר המוקצה על ידי דבר אחר באופן שאינו קרוי טלטול גמור, אם יוכל לטלטלו יותר טלטול גמור. ולכאורה הדבר פשוט דאינו מועיל, דדוקא היכא שכבר בידו התירו לטלטל יותר, אבל בזה עדיין לא בא לידו ולא התחיל לטלטלו כלל, אם כן כשמקבלו לידו הוי התחלה לטלטלו, וזה אסור. אמנם לפי זה קשה, דבש"ס שם פרק נוטל אמתניתין דנוטל אדם את בנו והאבן בידו, קאמר לא שנו אלא אבן בידו אבל דינר לא. וקאמר הש"ס הטעם לחלק ביניהם, משום דבדינר חיישינן שמא יפול מיד הקטן ויבוא אביו לאתויי ויגיע לכלל טלטול, ולמה לי האי טעמא, אמאי לא נימא בפשיטות דשמא בעת שהבן על כתפו של אביו והדינר בידו, שמא לא ירצה עוד בדינר שתחת ידו ויקבל אביו מידו הדינר כי יחוס שלא יאבד הדינר ויבוא לכלל טלטול הדינר בידים, ולמה הוצרך לחשש שמא יפול הדינר ויבוא לאתויי וכו'. והיה נראה בעיני דלפי מה דסבירא לן דטלטול על ידי דבר אחר, דהיינו כשהבן נושא את האבן, הוי כאילו מטלטלו בידים, רק שהתירו משום דחולה שאין בו סכנה הוא, אבל מכל מקום טלטול חשוב, אם כן כשכבר התחיל לטלטל על ידי זה שנוטל את בנו והאבן בידו מותר לטלטלו יותר, דהוי כאילו מוקצה כבר בידו, כיון דחשבינן מה שהוא ביד הבן כאילו הוא בידו, אף דאין זה דרך טלטול, ושרינן יותר מטלטול גמור לצורך חולה שאין בו סכנה, מכל מקום לענין זה חשוב כאילו כבר המוקצה בידו, ודומה ממש אם הדבר המוקצה הוא בידו הימנית ומטלטלו ליד השמאלית דמותר[2], הוא הדין בזה. ולכך הוצרך הש"ס לומר דילמא נפיל ואתי לאתויי, דאם ימסור הדינר לאביו אין בזה חשש דהוי מוקצה, כמו שהוא בידו דמותר לטלטלו יותר. ובזה אתי שפיר לשון אי הכי מאי איריא אבן אפילו דינר נמי, והקשו התוס' [ד"ה אין], דאף אי נימא דטעם ההיתר באבן משום דטלטול של התינוק אין בו חשש, עדיין קשה מאי איריא אבן אפילו דינר נמי. ובזה אתי שפיר, דאי נימא דמה שמטלטל התינוק לא חשוב כאילו האבן הוא בידו, אם כן בעת שמוסר התינוק המוקצה לידו של אביו הוי התחלת הטלטול, לכך אסור דינר דשמא ימסרנו הקטן ליד אביו, אבל לרבא דחשוב טלטול של הבן כאילו הוא ביד אביו, אין כאן חשש בדינר גם כן, והוצרך לומר דילמא נפיל דאז הוא התחלת הטלטול. ודו"ק היטב. (ישועות יעקב – סק"א)

ה) שם נוטל אדם את בנו שהאבן בידו וכו' והוא שיש לו געגועים עליו וכו'. וכתב המג"א (סק"א) בשם רש"י ז"ל [קמא: ד"ה בתינוק], ולא העמידו טלטול שלא בידים במקום סכנת חולה. ע"כ. ומבואר דטלטול מוקצה בידים אסור בתינוק שיש לו געגועים. ואף דכתב המג"א (בסימן שכ"ח סקט"ו) דקטן מותר להאכילו מוקצה בידים. על כרחנו צריך לומר כמו שכתבתי בסימן ש"ח (ס"ק מ"ז)[3] דדוקא להאכילו אבל לא לשאר צרכיו, ודינו כגדול המצטער ומותר שבות על ידי שינוי לדעת המגיד משנה [פ"ו ה"ט], וכמו שכתבתי בסימן ש"ז (סק"ה)[4], אבל שבות כדרכו לא. (ודוקא שבות שמא תגביהנו לא גזרו משום צערא דתינוק לדעת המאור [נט. ד"ה רבא] שנתבאר בסימן ש"ח שם, ואין מדמין בשבותין. וגם לכאורה המאור הוא יחיד בדבר זה). ולדעת התוס' (בדף קמ"ב ע"א ד"ה ונשדינהו) לא התירו כאן אף טלטול שלא בידים דהוי טלטול על ידי דבר אחר, שאי אפשר לנער שלא יצעק התינוק ויבכה, אלא דבתינוק שאין לו געגועים אין צריך כל כך לטלטל התינוק, ולא התירו טלטול על ידי דבר אחר אלא כשצריך לדבר המותר, וכגון תינוק שיש לו געגועים, ודברי התוס' שם צ"ע. ועיין תוס' רבי עקיבא איגר [פרק כ"א משנה א' אות קס"ג]. והרב ז"ל [ש"ע הגר"ז סעיף א'] שהעתיק דברי רש"י ז"ל שלא גזרו על טלטול שלא בידים, ואחר כך כתב דברי התוס' דהוי טלטול על ידי דבר אחר, לא זכיתי להבין כוונתו. (תהלה לדוד – סק"א)

ו) שם שאם לא יטלנו יחלה. במג"א (סק"א), וא"ת ישליך האבן. כצ"ל[5]. (שמוש חכמים)

ז) שם שאם לא יטלנו יחלה. ואי אפשר להשליך האבן מיד התינוק מפני שיצעק ויבכה. מג"א [סק"א].
(באר יעקב – קרויזר – סק"א)

ח) שם אבל אם דינר בידו וכו'. כתב בית יוסף, שמי ששכח מעות בכיס שעושים בצדי המלבוש, אם אינה תפורה לארכה במלבוש אלא שפיה לבד תפור בחור שבמלבוש והיא כולה תלויה, דשרי לטלטל המלבוש, אך ללובשו נראה דאסור, שמא ישכח ויצא בו לרשות הרבים. ועיין לקמן סימן ש"י (סעיף ז' בהגה). (גור אריה הלוי – סק"א)

ט) שם אפילו לאחוז התינוק בידו וכו' אסור. כתב הבית יוסף (דף ר"ו ע"א שיטה מ"ט), דאפילו לאוחזו בידו וכו'. נ"ב: והכי נקטינן לחומרא. ב"ח [אות א'].
(שיירי כנסת הגדולה – הגב"י סק"א)

י) שם אפילו לאחוז התינוק בידו וכו' אסור. כתב מרן [בבית יוסף], אבל הרמב"ן ז"ל [שבת קמא: ד"ה אי הכי] חולק בדבר דמי גזרינן וכו'. עיין בדברי המקשן שם בגמ' ובדברי התוס' ז"ל שם (ד"ה אי הכי וכו'), ולפי דברי הרמב"ן צריך עיון. ודוק.
(ידיו של משה)

הערות וציונים

1. שם הובא דין זה משם הרב המגיד (פרק כ"ה ה"ה), ובבית יוסף כאן הביא דין זה משם האגודה. **2.** ויש אומרים שאם המוקצה בידו אחת אסור להעבירו לידו השניה. וכן כתב הרב מנוחת אהבה (ח"א פרק י"ג סעיף ב'). ע"ש. **3.** נדפס לעיל בסימן ש"ח אות תש"ף. **4.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו' בסימן ש"ז אות קפ"ג. **5.** כוונתו להגיה הגירסא שהיתה במגן אברהם "ואם כן".

סימן שט סעיף א

אוצר ההלכה

יא) שם אפילו לאחוז התינוק בידו וכו' אסור. בסימן ש"ח (סק"י)[6] כתבתי, דלשון המחצית השקל שם שכתב בדינר הטעם דלמא נפל ואתי לאתויי ברשות הרבים, אינו מדוקדק, דהכא בטלטול מוקצה קיימינן. וכעת ראיתי שגם הלבוש [סעיף א'] כתב כהמחצית השקל. והשיגו עליו האליה רבה [סק"א], והתוספת שבת [סק"ד]. והנה הרמב"ן ז"ל [קמא: ד"ה אי הכי] שהוא דעת היש אומרים, הקשה על רש"י ז"ל [קמב. ד"ה אתי] דמי גזרינן שלא יראה אדם תינוק מטלטל דינר ושלא יעמוד בקרוב לו ארבע אמות, הא ודאי דלא, והאוחז בידו נמי לאו מידי עביד. ע"כ. וכתב על זה הרשב"א ז"ל [שם ד"ה אי הכי]: ואין קושייתו מחוורת בעיני, דשמירתו ושמירת דינרו על אביו. ע"כ. וכפי הנראה לכאורה כוונתו דאין להקשות מתינוק דעלמא על בנו דאיירינן ביה דשמירתו עליו, ולפי זה בבנו אפשר דאסור אפילו אינו אוחזו בידו רק שרואה או שעומד בקרוב לו ארבע אמות. אבל מלשון רש"י ז"ל (דף קמ"ב ע"א) שכתב דאפילו אוחזו בידו והתינוק מהלך אסור, וכן כתב הרשב"א ז"ל בעצמו לשון זה, וכן כתב השלחן ערוך, על כרחנו לומר דדוקא כשאוחזו בידו שמירתו ושמירת דינרו עליו. וצ"ע. ועיין במג"א (סימן ש"א ס"ק ל"ב) כתב בשם התוס' [סז. ד"ה בני] דהיכא דאביו שכיח בצידו חיישינן דלמא נפל ומייתי ליה אביו. ולפי מה שכתבתי שם (סקט"ו)[7] גם ר"י ז"ל מודה לזה. ולכאורה זה כדעת רש"י ז"ל ולא כרמב"ן ז"ל, ואפשר זה כוונת הרב ז"ל שהשמיט דעתו. אבל לפי מה שכתבתי דכשאין אוחזו בידו גם לדעת רש"י ז"ל לא חיישינן דלמא נפל, קשה משם. ולכן היה אפשר לומר דלענין הוצאה חיישינן לכולי עלמא אף כשאינו אוחזו בידו, ועד כאן לא נחלקו אלא לענין טלטול מוקצה בחצר, דלדעת רש"י ז"ל באוחזו בידו חיישינן דלמא נפל ואתי לאתויי, ולדעת הרמב"ן ז"ל דוקא כשהוא נושאו, אבל ברשות הרבים אף בדבר שאינו מוקצה ואין אוחזו בידו חיישינן דלמא נפל ואתי אביו לאתויי. וצ"ע. ובכרמלית ובחצר שאינה מעורבת, תליא בפלוגתא דסימן ש"ג (סעיף י"ח) לכאורה. (ועיין בסימן שכ"ד (ס"ג) [סעיף י"ג] אמרינן להיפך, דבמוקצה חיישינן מפני שאיסורו קל ובמחובר לא חיישינן שמא יתלוש).

והנה לדעת רש"י ז"ל דהתירו באבן טלטול שלא בידים בשביל תינוק, ולא התירו בדינר אף דאינו אלא גזירה דלמא נפל ואתי לאתויי מוקצה דהוי שבות דשבות, מבואר דשבות דשבות על ידי ישראל חמור משבות על ידי שנוי, ואפשר דטלטול מוקצה שלא בידים קיל משבות על ידי שינוי. ועל כל פנים אי נימא דמה שהתירו בשביל תינוק היינו דדמי למצטער, ולא התירו שבות דשבות על ידי ישראל, ולכן דינר אסור דלמא נפל ואתי לאתויי מוקצה, מבואר דשבות דשבות על ידי ישראל חמור ממלאכה על ידי שינוי, דמלאכה על ידי שינוי התירו במצטער לדעת המגיד משנה [פרק ו' הלכה ט'] כמו שכתבתי בסימן ש"ז (סק"ה)[8], ושבות דשבות על ידי ישראל אסור. ופשיטא דלדבר מצוה דאסור מלאכה על ידי שינוי (כשנת') [כמו שנתבאר] בסימן של"א במג"א (סק"ח) אסור שבות דשבות על ידי ישראל, ואף אי נימא דמה שהתירו בשביל תינוק היינו דדמי לקצת צער, (ואף לפי מאי דמשמע מהרב [הגר"ז] ז"ל סימן שכ"ח (סעיף כ') דבקצת צער אסור שבות על ידי שינוי, אפשר דטלטול מוקצה שלא בידים קיל וכל שכן), על כל פנים מבואר דשבות דשבות על ידי ישראל אסור בקצת צער אף דשבות על ידי אמירה לעכו"ם שרי, ואם כן הוא הדין לדבר מצוה דשוין המה לדעת המגיד משנה וסייעתיה להרב ז"ל בסימן ש"מ (סוף סעיף ב'). עיין מה שכתבתי בסימן ש"ח (ס"ק מ"ה)[9]. והארכתי בכל זה מחמת שמצאתי כתוב דמהא דמתירין טלטול שלא בידים בשביל תינוק, למדו הפוסקים הא דסימן שכ"ח (סעיף י"ז) ברמ"א ז"ל דמותר לומר לעכו"ם לעשות תבשיל לקטן, דכיון דהתירו לו שבות על ידי שינוי כל שכן שבות דאמירה לעכו"ם. ע"כ. והדברים סתומים וחתומים, דהתם התירו להאכילו מוקצה בידים כמו שכתב המג"א שם (ס"ק ט"ו), והכא בדינר אסור דלמא נפל ואתי אביו לאתויי וכל שכן טלטול מוקצה בידים דאסור, וגם מאי דסבירא ליה דאמירה לעכו"ם במלאכה דאורייתא קיל מעל ידי שינוי בישראל, זה אינו כמו שהארכתי בזה לעיל סימן ש"ז (סק"ה), ולכן אדרבא מכאן יקשה להפוסקים הנ"ל, ועל כרחך צריך לומר כמו שכתבתי בסימן ש"ח (ס"ק מ"ז)[10] דדוקא להאכיל הקטן דינו כחולה שאין בו סכנה. ואקוה לדבר מזה עוד בסימן שכ"ו (סעיף א') ובסימן שכ"ח (שם). (תהלה לדוד – סק"ב)

יב) שם ואתי אבוה לאתויי. רצונו לומר, ליטלה בידו, דהא בחצר איירינן כמו שפירש רש"י [קמא: ד"ה נוטל]. (נהר שלום – סק"א)

יג) שם ואתי אבוה לאתויי. עיין בדברי הלבוש [סעיף א'] דנקט דאתי לאתויי ארבע אמות ברשות הרבים. ודבריו תמוהים. ועיין להרב כרם שלמה [האס] דהביא דעשו העברת הקולמוס בלשון הזה. ע"ש. (רוח חיים – סק"א)

יד) שם ואתי אבוה לאתויי. רצונו לומר, ליטול ביד, דהא בחצר איירי, כמו שפירש רש"י [קמא: ד"ה נוטל]. נהר שלום [סק"א][11]. וכן כתב במחצית השקל [סק"ב] דמיירי בחצר, אבל ברשות הרבים אפילו האבן ביד התינוק אסור, משום נשיאת התינוק ארבע אמות ברשות הרבים. ע"כ. (באר יעקב – קרויזר – סק"ב)

הערות וציונים

6. נדפס לעיל בסימן ש"ח אות רנ"ה. **7.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו' בסימן ש"א אות שמ"ג. **8.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו' בסימן ש"ז אות קפ"ג. **9.** נדפס לעיל בסימן ש"ח אות תשס"ח. **10.** נדפס לעיל בסימן ש"ח אות תש"ף. **11.** נדפס לעיל אות י"ב.

סימן שט סעיף ב-ג

ב [א]כלכלה שהיתה נקובה וסתמה באבן מותר לטלטלה שהרי נעשה האבן כדופנה. [ז]וכן דלעת שתולין בה אבן כדי להכביד למלאת בה [מים], אם הוא קשור יפה שאינו נופל מותר למלאת בה שהוא כמו הדלעת עצמה שהוא בטל אגבה, ואם לאו אסור:

ג [ח]כלכלה מליאה פירות ואבן בתוכה, אם הם פירות רטובים כגון תאנים וענבים, יטול אותה כמו שהיא, שאם ינער הפירות מתוכה יפסדו, אבל אם הם פירות שאינם נפסדים, ינערם וינער גם האבן עמהם, ולא יטלנה עמהם. [ט]והני מילי בשאינו צריך אלא לפירות או לכלכלה, אבל אם היה צריך למקום הכלכלה מטלטלה כמות שהיא:

באר הגולה

קמא: ד"ה א"ה]: ג. משנה שם וגמרא אוקימתא דרב שם קמ"ב [ע"א]: ד. שם קכ"ה [ע"א] במשנה ושם [ע"ב] בגמרא: ה. שם קמ"ב [ע"א]

בגמרא אוקימתא דרבי יוחנן וכגרסת הרמב"ם בפרק כ"ה [מהלכות שבת הלכה ט"ז] והרב המגיד שם: ו. בית יוסף ממשמעות הגמרא [שם]:

אוצר ההלכה

סעיף ב

טו) סעיף ב' שהרי נעשה האבן כדופנה. כתב המג"א (סק"ג), כיון דהדקה שויא דופן. והא דסתם המחבר ולא (נ"ז) [נזכר זה] דאיירי בהדקה, יש לבאר כך, (הוא) [הא] דאוקמי הגמ' [קכה:] בהדקה, היינו משום דאיתא פלוגתא דתנאי בשבת (דף נ' ע"א) גבי חריות של דקל וכו', ואיכא מאן דאמר דסבירא ליה דבעינן שיעשה מעשה של תיקון מבעוד יום, ולדידין[ה] צריך להיות דוקא בהדקה כאן גבי כלכלה, וגמרא כך צריך לומר [כדי] ליישב לכל הדיעות. אבל המחבר פסק לעיל (סימן ש"ח סעיף כ') דלא כהאי מאן דאמר, ושפיר סתם פה. ודו"ק. (מתוק מדבש)

טז) שם שהרי נעשה האבן כדופנה. כתב מג"א (סק"ג) נעשה כדופנה, כיון דהדקה שויא דופן, משמע דאם לא הדקה לא. ע"כ. איירי דלית ביה פירות, ומשום הכי הרי"ף [נט.] מביא מתני' סתמא כלכלה והאבן בתוכה בלא פירות, ואם כן דוקא במהדקה וסמך אדלעת. אבל רשב"א [קמב. ד"ה הכא] עיין שם [בחידושיו] בגמ' דמקשה אתירוץ הגמ' בכלכלה פחותה ליטלה כמו בתרומה, הא הכלכלה הוי כלי בעצמו, דמיירי באינו מהדק אלא ביש בו פירות וצריך לפירות הוא ואף ביבשים. (אומץ יוסף)

יז) שם שהרי נעשה האבן כדופנה. וכתב המג"א (סק"ג), כיון דהדקה שויא דופן. ע"כ. ועיין באליה רבה (סק"ד) שחלק עליו. ועיין בחדושי הר"ן ז"ל שנדפסו מחדש [קמב. ד"ה בכלכלה], מבואר דבהדקה נעשה אבן דופן לכלכלה, ושרי לטלטולי אפילו בלא פירות. אלא בלא הדקה והאבן עומדת בפני הפחת, אם יש בה פירות חשובי ככלי משום דמגינה בפניהם. ע"כ. וכן משמע דברי התוס' (דף קמ"ב ע"א ד"ה ונשדינהו ב'). ואתי שפיר דברי המג"א דקאי אדברי המחבר שסתם ומשמע אפילו אין בה פירות על כן מיירי בהדקה. (תהלה לדוד – סק"ג)

יח) שם שהרי נעשה האבן כדופנה. עיין מג"א (סק"ג) דהיינו דהדקה, והמחצית השקל (סק"ג) הביא דברי הבית יוסף. והנה כאן בסעיף ב' דלא איירי בכלכלה עם פירות, אם כן דברי המג"א פשוטים, דאינו נעשה דופן רק בהדקה. אכן מה שהאריך הבית יוסף וכתב דהיתה גירסא אחרת לפני הפוסקים, נראה בעניי דאין צריך לכל זה, וגם דפשוט דאין שום נפקא מינה לדינא. ואבאר קצת, והיינו דבגמרא שבת (דף קמ"ב ע"א) פריך ונשדינהו לפירי ולאבן וילקט הפירות, ומשני (המטונפים) [בפירות המיטנפין], דהיינו שהם רכים ויפסידו, ופריך ולנעור נעורי ויפול רק האבן, ומשני הכא בכלכלה פחותה עסקינן. ע"כ. ועיין מחצית השקל דהיינו דהרמב"ם [פרק כ"ה הלכה ט"ז] לא היה גורס ולנעור נעורי, גם לא היה גורס אלא, והם שתי אוקימתות. ע"ש. והנה גם בגירסא שלנו אין כתיב בה אלא, ונראה דהכל אוקימתא חדא, וכן נראה בבירור מפירוש המשנה ברמב"ם [פכ"א מ"א] דכתב דיש בה פירות שדרכן להתלכלך, והאבן לסותמה מהנקב, אך הבית יוסף הקשה דאם האבן לסותמה, אף בלא פירות יכול לטלטלה. וכתב דבחיבורו לא כתב רק דאיירי בפירות המיטנפים ועל כרחך דלא גריס ולנעור. ובעניי דוחק לפרש בש"ס דמוקי בכלכלה פחותה איירי בהדקה, וסמך על מה שכתוב בפרק כל הכלים (דף קכ"ה ע"א) האבן שבקרויה. ורק פשוט בש"ס דפריך שינעור האבן לבד, ועל זה משני דהכלכלה פחותה ויפלו הפירות ויפסידו. לכן בחיבורו כתב סתם דהפירות יפסידו, וסמך על המעיין דאיירי בודאי באי אפשר לנער האבן. וקושיית הבית יוסף על פירוש המשניות, פשוט דלא קשיא מידי, דלא איירי בהדקה, ולכן על כרחו אין יכול לטלטלה רק עם הפירות. ודו"ק. (גנזי חיים – סק"א)

יט) שם אם הוא קשור יפה. לפי שהקירויא שויא כלי, ואם לאו הרי הוא כשאר אבנים, ואין מטלטלין הקירויא דשויא בסיס לאבן, וכשקושרה שויא דופן.
(משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

כ) שם ואם לאו אסור. ואם ייחדה לעולם מערב שבת, מותר. תניא [ש"ע הגר"ז סעיף ג']. (באר יעקב – קרויזר – סק"ג)

סעיף ג

כא) סעיף ג' כלכלה מליאה פירות ואבן בתוכה וכו'. זה לשון הרב המאירי בריש פרק (חבית) [נוטל] [קמא: ד"ה אמר], ואין אומרים שהפירות יהיו בסיס לאבן, שאין לפירות צורך באבן כלל. ועוד שאין אוכלין נעשים בסיס. ושמא תאמר והלא באבן על פי החבית לא הותר להטותה אלא בשוכח אבל במניח לא [קמב:], והרי חבית שיש בה אוכלין ואף על פי כן נעשית בסיס לאבן ומאי שנא. תירצו בה שהאבן על פי החבית, אחר שאינו יכול להוציא האוכלין אלא דרך פיו ממילא נאסרו, ואף לאחר שנפלה

אוצר ההלכה

האבן הואיל ונעשה בסיס. ואף על פי שבתרומה אמרו לא שנו אלא שטהורה למטה וכו', ואף על פי שאי אפשר בלא טלטול האיסור אין אומרים בזה [נעשה בסיס לדבר האסור] הואיל ואוכלים הם, אבל נעשה בסיס לדבר ההיתר והאיסור, אבל אבן על פי חבית, הכלי נעשה בסיס לה ואוכלין שבתוכה נאסרו הואיל ואי אפשר להוציאם אלא בטלטול. ועיין להמג"א [סק"ו] ולהאליה רבה ז"ל [סק"ט]. (מעיני ישועה)

כב) שם כלכלה מלאה פירות ואבן בתוכה וכו'. ואז אפילו במניח מותר, וכמו שכתב מרן בבית יוסף. והא דקתני מתניתין [קמב:] האבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת, ולא התירו להטות אלא בשוכח, אבל מניח לא ואף על פי שיש אוכלין בתוכה. כתב המאירי [קמא: ד"ה אמר] שהאבן שעל פי החבית אחר שאינו יכול להוציא האוכלין אלא דרך פיו ממילא נאסרו ואף לאחר שנפלה האבן. יע"ש. ועיין להרב אליה רבה [סק"ט]. (שלמי תודה)

כג) שם אם הם פרות רטובים וכו'. כתב הבית יוסף (דף ר"ו ע"ב שיטה כ"ז), פירות המטנפים מטלטלים. נ"ב: אין מטלטלין צריך לומר. (יד אהרן – הגב"י)

כד) שם אם הם פירות רטובים וכו'. בבית יוסף, כלכלה מלאה פירות וכו', אבל אם היא שלימה אף על פי שיש בתוכה פירות המטנפים אין מטלטלין אותה. כצ"ל. (שמן המאור)

כה) שם אם הם פירות רטובים וכו' יטול אותה כמו שהיא. במג"א (סק"ד), ואין מטריחין אותו וכו'. דברים אלו כתב על פי דברי התוס' פרק נוטל (דף קמ"ב ע"א ד"ה הכא). ע"ש. והא דכתב ואין מטריחין אין זה מדברי התוס', אלא הוסיף זה מדיליה. וזה הטעם צ"ע, דאי משום דלא הטריחוהו התירו לטלטל הכלי עם האבן, אם כן למה לא התירו לטלטלה אם הם פירות דלא מיטנפן, והצריכוהו לנערן מן הכלי על הארץ ויצטרך אח"כ ללקטן אחד אחד מן הארץ, והרי גדלה הטירחא בזה יותר הרבה מללקטן מתוך הכלכלה, אלא ודאי דלאו מחמת טרחתיה התירוהו לטלטל, דיטריח עצמו כהנה וכהנה ולא יטלטל המוקצה. אלא נראה כיון דמיירי בפירות דמיטנפן והיינו שהם רכים ומבושלים כמו שפירש רש"י התם [ד"ה בפירות], או שהם רטובים כמו שפירש הרמב"ם [פרק כ"ה הט"ז], אי אפשר נמי ליטלן ביד אחד אחד, ובכהאי גוונא על כרחך מיירי. והתוס' שהקשו דיטלם בידו, הקשו כן משום דאמרינן כן בתרומה טהורה עם הטמאה, אבל לפי תירוצם דהתם מיירי בכלים קטנים והכא כשמונחים כך בכלכלה על כרחך הטעם כמו שכתבתי. ובתוס' ישנים [שם ד"ה ולישדינהו] תירץ דמיירי בכלי[ם] שפיהם צר ואי אפשר ליטלם בידו, וגם זה נכון לדינא.

ויש להקשות להתוס' דידן, דכיון דשוה פירות לתרומה, אלא דבתרומה מיירי כשמונח בסלים קטנים ובפירות מיירי שמונחים כך בכלכלה, למה לא תירצו דבפירות מיירי שהאבן מלמעלה והפירות למטה, אבל להיפך באמת צריך ליטול הפירות בידו מתוך הכלכלה. ויש לומר דהוכיח כן מדאמר רב חסדא האי לא שנו על סיפא דמתניתין גבי תרומה, ולא חילק כן ברישא גבי כלכלה, אלא ודאי בכלכלה עם פירות בכל ענין נוטל הכלכלה ואף אם הפירות מלמעלה. ואין להקשות אכתי קשה מה ראה לחלוק כן בתרומה, דלמא נמי מיירי כשמונחת בלא כלים קטנים, וי"ל דבתרומה אין דרכה להניח כך הטהורה עם הטמאה או עם החולין, רק בכלים קטנים כל אחד בפני עצמו, מה שאין כן פירות בכלכלה. וכל זה הבנתי מדברי תוס' ישנים [שם].

ומדברי הרמב"ם (פרק כ"ה) נראה דלא סבירא ליה תירוץ זה של התוס' דמיירי בכלים קטנים, מדסתם ולא פירש כן בהדיא. ונראה מדבריו שבאמת דין הפירות בכלכלה ודין התרומה שוין, והאי לא שנו שאמר רב חסדא בתרומה הוא הדין בפירות, וכל שהאבן מלמטה יקח הפירות בידו ויניח הכלכלה עם האבן במקומה, וזה לשונו שם (הלכה י"ו): היתה הכלכלה מלאה בפירות והאבן בתוך הפירות, אם היו הפירות רטובין כגון ענבים ותותים נוטל אותה כמות שהיא, שאם ינער הפירות יטנפו בעפר, ובמקום הפסד לא גזרו. עכ"ל. וכתב עוד (הלכה כ'): מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה וכו', במה דברים אמורים כשהיתה הטהורה למטה והיו פירות המתטנפין בקרקע, שאם ינער אותן יפסדו, אבל אם היו אגוזים ושקדים וכיוצא בהן, נוער את הכלי ונוטל הטהורה או החולין ומניח הטמאה. עכ"ל. והנה מדסתם וכתב בתרומה ולא התנה שתהיה בסלים קטנים, מכלל דאין חילוק לדידיה, ואפשר שסמך על סתימת הש"ס וסתם גם הוא כדרכו, ומכל מקום מדכתב והאבן בתוך הפירות, ולא כתב סתם והאבן בתוכה כלשון המשנה, שמע מינה דהיינו דוקא כשהאבן בין הפירות, ואי אפשר ליטול הפירות זולתו בלתי אם יזיז האבן ממקומו. וקצת קשה בדבריו שהתחיל בתרתי שכתב במה דברים אמורים וכו', והיינו תרתי לטיבותא, ומשמע הא חדא לטיבותא דהיינו אם הטהורה למעלה ופירות דמיטנפין, או שהטהורה למטה ופירות דלא מיטנפין אסור לטלטל, וסיים בחדא אבל אם וכו', ואפשר דלהכי כתב הר"ן [נט. ד"ה ומוקמינן] שלא נתברר לו דבריו. ואיכא למידק לדבריו למה לא אמר רב חסדא האי לא שנו אלישא דמתניתין, ויש לומר לפי גירסתו דלא גרס קושיא זו ולינערינהו וכו' אלא אמר רב חסדא וכו', רק רב חייא בר אשי אמר רב וכו', והיא אוקימתא בפני עצמה, יש לומר דרב חסדא סבר כהך אוקימתא לכן לא חילק ברישא. עיין במגיד משנה ובית יוסף. (חמד משה – סק"ב)

כו) שם אם הם פירות רטובים וכו' יטול אותה כמו שהיא. עיין מגן אברהם (סק"ד), דרצונו לומר דאין מטריחין אותו ליטול הפירות מתוך הסל, אבל אם הפירות בסלים קטנים יטלם בידו. והמחצית השקל הביא (דהתבואות שור) [דהתוספת שבת] [סק"ז] הקשה, דמשמע מתוס' ישנים דאין הטעם משום טירחא, רק שמא יפלו הפירות מידו ויתטנפו. והמחצית השקל מתרץ דברי המג"א. ובעניי לא אדע במה פלפלו הגדולים ההם, ודברי המג"א גם כן פשוטים, דאיך שייך כלל שיפלו הפירות ויתטנפו, וכי אינו יכול לעשות בישוב הדעת שלא יפלו, ואכן פשוט דהכל לפי הדרך שדרכן ליתן על השלחן, דכן משמע לשון המשנה דגבי אבן נקט

אוצר ההלכה

כלכלה, דכן הדרך ליתן פירות עם כלכלה, ואינו רוצה להטריח לישא מעט מעט, ואם ישא הרבה בידו, ודאי יפלו. ובתרומה נקט סתם מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה, וכן הוא בברייתא. אך אחר דמסיק דמתני' [קמב.] בפירות המטנפין, כתבו התוס' שם (ד"ה הכא), דאיירי ביש סלים קטנים בסל, וכן משמע מרש"י (ד"ה וטמאה למעלה) דסדר שנותנין לשלחן לחם בלא סל, רק דאין יכול ליקח התרומה משום מוקצה. ע"ש. ופשוט. (גנזי חיים – סק"ב)

כז) שם יטול אותה כמו שהיא. כתב הבית יוסף (ע"ב שיטה ל"ד), ונראה לי דאפשר וכו'. נ"ב: עיין בב"ח [אות ג'], ובספר מקור ברוך (סימן ג') מה שתירצו בזה, ומה שפלפל מקור ברוך בדברי הראב"ד [פרק כ"ה הט"ז] והרמב"ם [שם] והרמב"ן ז"ל [מז. ד"ה מחתה]. (שיירי כנסת הגדולה – הגב"י סק"ב)

כח) שם יטול אותה כמו שהיא. כתב הבית יוסף (שיטה ל'), שאין בגרסתו ולנערינהו נעורי וכו'. נ"ב: והב"ח [אות ג'] כתב דמדברי הרמב"ם בפירוש המשנה [פכ"א מ"א] נראה שהיה גורס הך קושיא דולנערינהו נעורי. ואיני יודע היכי משמע מדבריו בפירוש המשנה שהיה גורס כן, דהרי זה לשונו שם: [לא] התירו לטלטל כלכלה והאבן בתוכה [אלא] בשלשה תנאים, והתנאי השני שיהיו פירות שדרכן להתלכלך, אבל אם היו אגוזים לא, לפי שאפשר לנערן מן הסל לארץ. עכ"ל. ואיני יודע איך מדברים אלו משמע שהיה גורס הרמב"ם כגרסתינו, ואי משום דנקט לשון דניעור, הא בספר היד [החזקה] נמי נקט לשון ניעור, בקיצור שלא הבנתי כוונת דבריו. גם מה שכתב שהיה גורס ולנערינהו נעורי, וכוונתו להקשות קושיית התוס' [קמב. ד"ה הכא] והיינו בדליכא כלי אחר, והרמב"ם מיירי באדם שאין לו כלי אחר, ומאי דלא תירץ כן בגמ' משום דמוכרח דסיפא מיירי בדאית ליה. וכל זה הוא דוחק, דלא היה לו לסתום דבריו כולי האי, וכל כי האי מלתא הוה ליה לפרושי. ומה שכתב דמשמע מדברי הרמב"ם דמיירי להדיא שאין לו שום כלי, לעניות דעתי אין שום משמעות בדברי הרמב"ם ז"ל.
(יד אהרן – הגב"י)

כט) שם יטול אותה כמו שהיא. כתב הבית יוסף (שיטה ל"ב), ומדבריו נראה שגם הוא לא היה גורס [אלא] וכו'. נ"ב: וגם בגרסתינו בגמ' [קמב.] לא יש אלא. גם מה שתירץ מרן ז"ל הוא דוחק, דאפילו אי גרסי כגירסא דידן היה להם לאשמועינן האי חידושא, דאפילו אם הם פירות דמטנפי אפילו הכי אסור ליטול הכלכלה אפילו שהיה בסיס לדבר האיסור ולדבר המותר, אלא צריך לנערן אם היו פירות מטנפין, ואם לא היו פירות מטנפין צריך להשליכן לארץ, וכל זה היה צריך להם לאשמועינן.
(יד אהרן – הגב"י)

ל) שם יטול אותה כמו שהיא. הוא מדברי הרמב"ם (פרק כ"ה [הלכה ט"ז]), והראב"ד השיגו דאוקימתא זו אידחייא וכו', ולמה פסק הרמב"ם לשתי אוקימתות. עיין להמגיד משנה ולהמפרשים. ולע"ד נראה דסובר הרמב"ם דכי פריך ולינערינהו נעורי היינו משום דמתני' סתמא קתני כלכלה והאבן בתוכה, דמשמע אפילו אם האבן אינה תוך הפירות אלא עליהם תוך הכלכלה, ולהכי פריך שפיר דאפשר בניעור עד שתסתלק לצדדין וינערנה, כמו שכתב רש"י [שם ד"ה ולנערניהו נעורי], והוצרך רב חייא בר אשי לאוקומה בכלכלה פחותה. אבל אם האבן תוך הפירות שכל סביבה יש פירות, מותר טלטול גמור, שהרי לא יוכל לנער עד שתציף האבן למעלה כדי לסלקה לצדדין ולנערה לחוץ כמו שכתב הראב"ד, ועוד דאם בא לנער יפסידו הפירות על ידי האבן (ואין מטריחין אותו ליטול הפירות בידו כמו שכתבו התוס' [קמב. ד"ה ונשדינהו (השני)]), הילכך בכהאי גוונא שרי טלטול גמור, וזה שכתב הרמב"ם והאבן בתוך הפירות, ולא כתב בתוך הכלכלה, לומר שהיא מונחת ביניהם ולא תפרד כי אם על ידי טלטול.
(נהר שלום – סק"ב)

לא) שם יטול אותה כמו שהיא. מה שכתב הרב יד אהרן [הגב"י][12] דאינו יודע איך משמע מדברי הרמב"ם [פירוש המשניות פרק כ"א משנה א'] שהיה גורס כגירסתינו. שלא בהשגחה כתב כן, שהרי תנאי השלישי שכתב הרמב"ם היא גירסא דידן. ומה שכתבו התוס' ז"ל [קמב.] ד"ה ונשדינהו וז"ל: ולא מצי נקיט להו בידייהו פן יפלו לארץ, פירוש הוא שיפלו לארץ ונאבדין שאינו מוצא אותם אחר כך. ובהכי אתי שפיר מה שכתבו והשתא לא צריכנא לשנויא קמא. ומה שכתב מהרש"א (בד"ה הכא נמי) הוא תמוה, דהא קתני ברייתא ועם החולין, ובודאי שיש סימן לידע בין פירות תרומה ובין פירות חולין, הכא נמי נימא בתרומה טמאה עם הטהורה.
(יד המלך)

לב) שם יטול אותה כמו שהיא. כתב הבית יוסף, וכתב הרב המגיד [פרק כ"ה הט"ז] שעל כרחך לומר שאין בגרסתו ולינערינהו וכו'. עיין בדברי יד אהרן [הגב"י][12] מה שהקשה להב"ח [אות ג'] שכתב דבפירוש המשנה [פרק כ"א משנה א'] משמע דגריס האי קושיא ולינערינהו וכו'. ע"ש. ולא ידעתי מאי קאמר, דבהדיא משמע מדבריו בפירוש המשנה דגריס האי קושיא מדהצריך ג' תנאי להיתר. ע"ש. משמע בהדיא כדברי הרב ב"ח ז"ל.

עוד כתב הבית יוסף, ואי אפשר לומר כן וכו'. עיין בדברי התוספות שמביא רש"ל ז"ל [שבת קמב.], משמע כדברי הרמב"ם. (ידיו של משה)

לג) שם יטול אותה כמו שהיא. כתב הבית יוסף, שאין בגירסתו ולנערינהו נעורי וכו'. על מה שכתב הב"ח [אות ג'], דמדברי הרמב"ם בפירוש המשנה [פרק כ"א משנה א'] נראה שהיה גורס ולנערינהו נעורי וכו', עיין מה שכתב הרב יד אהרן [הגב"י][12] דאיך משמע בדברי הרמב"ם שהיה גורס כגירסתינו וכו'. [ו]עיין בספר יד המלך (בסימן זה)[13] דכתב התנאי השלישי שכתב הרמב"ם היא גירסא דידן. ועיין מה שכתב הרב מעשה רוקח (בפרק כ"ה

הערות וציונים

12. נדפס לעיל אות כ"ט. **13.** נדפס לעיל אות ל"א.

אוצר ההלכה

מהלכות שבת דין ט״ז). ועיין מה שכתבו הרב ידיו של משה (בסימן זה)[14], נהר שלום (סק״ב)[15], יצחק ירנן (דף ס״ד ע״ב).
(דברי מנחם – הגב״י סק״א)

לד) שם יטו אותה כמו שהיא וכו׳. דבמקום הפסד לא גזרו. וכל זה מיירי אפילו במניח האבן מדעת שתשאר שם כל השבת כולו, ואפילו הכי שרי לטלטלה מפני שנעשית בסיס לדבר האסור ולדבר המותר ושרי. בית יוסף.

ובבית יוסף (בד״ה כלכלה מליאה פירות וכו׳), אבל אם היא שלימה אף על פי שיש בתוכה פירות המטנפין אין מטלטלין אותה וכו׳. כצ״ל. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

לה) שם אם הם פרות שאינם נפסדים ינערם וינער גם האבן עמהם וכו׳. כתב הבית יוסף (דף (כ״ו) [ר״ו] ע״ב שיטה כ״ה), ולפי זה לא שרי לטלטולי כלכלה (על ידי) [עם] אבן שבתוכה וכו׳. נ״ב: והוא הדין אם היו בתוך הפירות דבר אחר שהוא מוקצה כאבן. שלטי הגבורים פרק נוטל [נט. אות ב׳].

לכולי עלמא אם צריך למקום הכלכלה והאבן שבתוכה מותר לטלטלה. שלטי הגבורים פרק נוטל [שם].
(כנסת הגדולה – הגב״י)

לו) שם אם הם פירות שאינם נפסדים ינערם וינער גם האבן עמהם וכו׳. וכתב השלטי גבורים [נט. אות ב׳], והוא הדין אם היה בתוך הפירות דבר אחר שהוא מוקצה כאבן. וצריך להתיישב בדין זה, דאמאי לא חשבינן אבן בתוך פירות כאילו היא פסולת בתוך אוכל והאוכל מרובה, דשרי לטלטלו. משמע דכל דבר שאין לתלות שאותו פסולת שכיח בתוך אותו האוכל, לא חשבינן ליה פסולת עם האוכל להתיר טלטולם כשהאוכל מרובה. ע״כ. והאליה רבה (סק״ה) הביאו לפסק הלכה בקיצור. ולע״ד הדבר צריך ישוב כמו שכתב השלטי גבורים. ובאמת לכאורה קושיית השלטי גבורים עצומה, דליכא למימר דהא דפסולת בתוך אוכל היינו כשאין הפסולת מוקצה, זה אינו, עיין ביצה (דף י״ד ע״ב) ובבית יוסף ריש סימן שי״ט, דעד כאן לא נחלקו אלא בפסולת מרובה על האוכל, דלדעת רש״י [שם ד״ה מי] והרא״ש ז״ל [שם פ״א סימן כ״ג] והטור אסור בטלטול, ולהרמב״ם ז״ל [הלכות יום טוב פ״ג הט״ז] וסיעתו מותר, וכן פסק בשלחן ערוך, עיין סימן שי״ט (סעיף ד׳) בהגה״ה ובסימן תק״י במג״א (סקי״ד). אבל באוכל מרובה על הפסולת אליבא דכולי עלמא מותר בטלטול, ואף שהפסולת מוקצה, ועל כרחך כהשלטי גבורים דשאני פסולת דשכיח. אלא דגם זה צ״ע דהא אמרינן ([שבת] בדף מ״ז ע״א) מטלטלינן (תנינא) [כנונא] אגב קיטמא אף על גב דאיכא עלה שברי עצים. ועיין בסימן ש״י (סעיף ח׳) ובמג״א (סק״י), שהוצרך הרא״ש ז״ל [כלל כ״ב סימן ח׳ דרך ג׳] לתרץ הא דלא בעינן ניעור, ולדעת השלטי גבורים הא היא פסולת דשכיח. וכן צ״ע מה שכתבו התוס׳ בריש ביצה (דף ב׳ ע״א ד״ה וב״ה), כיון דהוי שם אוכלין הוי בסיס לאיסור ולהיתר כדמוכח בפרק נוטל. ע״כ. ומבואר דבעי ניעור. עיין מה שכתבתי סימן ש״ח (סקל״ד)[16], וכפי הנראה הוי כפסולת השכיח בתוך אוכל.

ובדף קמ״ב ע״ב אמרינן, אבן שעל פי חבית מטה על צידה והיא נופלת, היתה בין החביות מגביה ומטה על צדה והיא נופלת. ואמרינן מאן תנא דכל היכא דאיכא אסורא והתירא בהתירא טרחינן, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן רשב״ג הוא, דתניא אמר רשב״ג במה דברים אמורים, שהאוכל מרובה על הפסולת, אבל פסולת מרובה על האוכל דברי הכל בורר אוכל. ומקשינן והא הכא דכאוכל מרובה על הפסולת דמי. ומתרצינן כיון דאי בעי למשקל לא משתקל ליה יין עד דשקיל ליה לאבן, כפסולת מרובה על האוכל דמי. ע״כ. ועיין שם בתוס׳ (ד״ה שאוכל) בשם רבנו תם, דעיקר הטעם באוכל מרובה על הפסולת, דפסולת בטיל לגבי רובא ומותר לטלו מן האוכל ולזרקו, אלא דהכא כיון שאינו יכול כלל לטול מן היין בלא נטילת האבן לא חשיב כבטיל לגבי אוכל. ע״ש. ומבואר דעיקר האיסור משום טלטול מוקצה, ולדעת השלטי גבורים קושיית הגמ׳ מעיקרא ליתא, דפסולת דשכיח בטיל לגבי אוכל המרובה, אבל אבן דלא שכיח לא בטיל. ועיין בחדושי הרמב״ן ז״ל [שם ד״ה מאן] שפירש קושיית הגמ׳ דדין הוא שתינטל לאבן והיה ראוי שתעשה אבן זו כפסולת שבאוכלין שהיא עפרורית ופסולת וטינופת וכו׳, דמאי שנא אבן שעל גבה מאבן שבתוך הפירות עצמם דניטלת כפסולת שבאוכלין. ע״כ. והובא בחדושי הרשב״א ז״ל [שם]. ולדברי השלטי גבורים לא דמי אבן לפסולת, דאבן לא שכיח ופסולת שכיח.

אבל באמת דברי הרמב״ן והרשב״א ז״ל צריכים ביאור מה שאמרו דאבן שבתוך הפירות עצמם ניטלת כפסולת שבאוכלין, והא בכלכלה מלאה פירות ואבן בתוכה בפירות המטונפים שאי אפשר בניעור אמרינן (שם ע״א) מטלטלין ואבן בתוכה, ולא אמרינן דאבן בעצמה ניטלת. וכן בפירות שאינם מטונפים לא אמרינן אלא נשדינהו לפירי ונקטינהו בידים ולא אמרינן דנשדי לאבן מתוך הכלכלה. וכן יקשה למסקנא לפירוש ר״ת והרמב״ן ז״ל דבאבן שעל פי החבית עיקר הטעם כיון דאי בעי למשקל יין לא משתקל ליה יין עד דשקיל ליה לאבן, אם כן מה נעשה לאבן שבכלכלה, דהתם אפשר ליטול הפירות בלי נטילת האבן וכאוכל מרובה על הפסולת דמי. אלא דבלא כל זה יקשה מה שהקשה הרמב״ן ז״ל מאבן שבתוך הפירות עצמם דניטלת הפסולת שבאוכלין. ע״כ. והא הרמב״ן סבירא ליה דפסולת מתוך האוכל בשבת חייב, וכמו שכתב בחידושיו (דף ע״ד [ע״א ד״ה וכתב עוד]), וכן כתב המגיד משנה ([הלכות שבת] פ״ח הלכה י״ב) בשמו, ורק ביום טוב דבורר מותר. ולכן נראה ברור בכוונת הרמב״ן ז״ל כיון דבאבן שעל פי החבית לא שייך בורר, כמו שכתב הים של שלמה (ביצה פ״א סימן מ״ב), ובא הרמב״ן ז״ל ולמד כי היכי דביום טוב דלא אסור משום בורר מותר פסולת מתוך אוכל אף שהוא מוקצה, הכי נמי באבן שעל פי החבית אפילו בשבת כיון דלא שייך בורר מותר אף שהוא מוקצה, ולא

הערות וציונים

14. נדפס באות הקודמת. **15.** נדפס לעיל אות ל׳. **16.** נדפס לעיל בסימן ש״ח אות תרס״ה.

אוצר ההלכה

דמי לאבן שבכלכלה, דהתם אסור משום בורר. ועל כל פנים מבואר מחדושי הרמב"ן והרשב"א ז"ל דאין חילוק בין אבן לפסולת, ועל כרחך לומר דאף דסבירא להו להתוס' ולהר"ן ולהרשב"א ז"ל דהיכא דאוכל מרובה הפסולת בטיל לגבי אוכל ומותר לטלו מן האוכל ולזרקו היכא דאין בו משום בורר, מכל מקום לטלטלו עם האוכל אסור אם אפשר בניעור, והיינו דמקשינן ונשדינהו לפירי וננקטינהו בידים, ואין חילוק בין אבן לשאר פסולת, ולכן לפי קטנות דעתי צ"ע להחליט כדעת השלטי גבורים. ועתה ראיתי (בקני מנורה) [במנורה הטהורה] [סק"א] שהאריך בדין זה והנראה לע"ד כתבתי.

והתם בגמרא על הא דכלכלה מליאה פירות ואבן בתוכה, מקשינן ולינערינהו נעורי, פירש רש"י ז"ל עד שתסתלק הפירות מן האבן לתוך הכלכלה לצדדין וישליך האבן לבדו בנערותה. ע"כ. ולכאורה לדעת המג"א (בסימן שי"ט סקט"ו) אסור מטעם בורר. והרמב"ם ז"ל לא גרס הך קושיא כמו שכתב המגיד משנה, וכן פסק השלחן ערוך. ואפשר לומר דהיינו מטעם זה, כיון דאסור לנער מחמת איסור בורר הוי כאי אפשר לנער ומותר לטלטלו. ולכאורה מכאן מבואר דהיכא דאי אפשר לנער מחמת איסור מיקרי אי אפשר לנער, דהא אבן שבכלכלה אין איסור לזרוק האבן רק משום בורר, ויקשה למה שכתבתי בסימן רע"ט (סק"ט)[17] דהיכא דאי אפשר לנער מחמת איסור כיבוי לא מיקרי אי אפשר לנער, ויש לחלק.

(תהלה לדוד – סק"ד)

לז) שם אבל אם היה צריך למקום הכלכלה מטלטלה כמות שהיא. כתב מרן ז"ל בבית יוסף וז"ל: ומשמע לי דאפילו במניח האבן מדעת שרי לטלטלה, מפני שנעשית בסיס לדבר האסור ולדבר המותר, וכמו (שיבא) [שיתבאר] בסימן ש"י, וכן נראה מדברי התוס' בסוף פרק כירה [מז. ד"ה הנח], גבי מטלטלין כנונא אגב קטמא ואף על גב דאיכא עליה שברי עצים, וכן כתב שם רש"י ז"ל [ד"ה דאית ביה] להדיא. ע"כ. והרב תוספת שבת ז"ל (סק"י) אחר שכתב ככל דברי מרן בית יוסף ז"ל, הוסיף וכתב וז"ל: ונראה דאם לאחר שנטל את הכלכלה עם הפירות והאבן בתוכו, ליקט את הפירות מתוך הכלכלה בעודו בידו ולא נשאר בה רק האבן לחוד, אין צריך לנער האבן אח"כ מתוך הכלכלה, דכיון שהוא בידו כבר יכול להוליכו לאיזה מקום שירצה, כמו שכתוב סימן ש"ח (סעיף ג'). עיין סוף סימן רס"ו [סקכ"ט]. עכ"ל. ויש ראיה לדין זה ממאי דתני בתוספתא פרק טו"ב דשבת [הלכה ג'] וז"ל: מכבש בעלי בתים שהתירו להיות נוטל הימנו את הכלים, נוטל את המקל ואת הלוחים ומחזירן לשידה וכו', כלי שיש בו דברים הניטלין ודברים שאין ניטלים נוטלו ונוטלן הימנו ומחזירו למקומו. ע"כ. וביאר עליה הרב הגדול מה"ר דוד פארדו ז"ל בספרו חסדי דוד (ח"א פרק י"ז ממסכת שבת דף ס"ה ע"ב ד"ה מכבש בעלי בתים) דאחר שהתיר, מותר לטלטל המקל והלוחות ולהצניען בשידה, דהגם דהוי מלאכתו לאיסור ולא שרי לטלטלו אלא לצורך גופו ומקומו ולא לצורך עצמו של כלי, הכא בעודן בידו קאמר, דכיון שהותר מתחלה לטלטלו לצורך גופו כדי ליקח הבגדים, כל שעדיין בידו רשאי לטלטלו יותר להצניעו. ועיין בסימן ש"ח [סעיף ג'] ובמג"א (סק"ז). והיינו נמי טעמא דסיפא דקתני כלי שיש בו דברים הניטלין ושאין ניטלין בענין דשרי לטלטלן לפי שהוא בסיס לדבר האיסור וההיתר, אם נטל משם החפץ הצריך ועדיין הכלי בידו, אף על גב דהשתא מיהא הרי הוא בסיס לדבר האיסור בלבד, מכל מקום הואיל ובהיתר נטלו ועדיין הוא בידו מותר להחזירו למקומו, ואפשר נמי דבלא זה יש להתיר דנעשה כגרף של רעי, ומכל מקום לא ראיתיה בדברי הפוסקים ז"ל. עכ"ל. עינינו הרואות דדברי הרב תוספת שבת ז"ל בדין הלז מקור נפתח בגדולים תנא תוספאה ז"ל דקפסיק ותני הכי לפי פירוש הרב הגדול מה"ר דוד פארדו ז"ל. ועיין מג"א (סימן של"א סק"ה) דדין זה היינו גם למוקצה מחמת חסרון כיס. ועיין להרב נתיב חיים ז"ל שם.

וחזיתיה להרב המובהק אי"ש צדיק בעל ספר בית עובד בחידושיו לא"ח כתיבת יד (בסימן ש"ח ס"ג), דאייתי דברי הרב חסדי דוד ז"ל הנזכר, ובנה אצלו ציו"ן תשובת הרדב"ז ז"ל החדשות (ח"ב סימן תרע"ד). והאמת דשם מבואר באר היטב דגם בכלי שנעשה בסיס לאיסור ולהיתר דשרי לטלטלו ובעודו בידו סילק ההיתר אין צריך לשומטו מיד, אלא כיון שתחלת טלטולו בהיתר לצורך מקומו מוליכו ומניחו באיזה מקום שירצה. והביא שכן כתב הרב המגיד (פרק כ"ה מהלכות שבת [הלכה ה']) בשם המפרשים, וכן כתבו התוס' [ביצה ג: ד"ה אבל] והר"ן ז"ל [שם ב. ד"ה ומינה] והרב תוספת שבת ז"ל מביאו בסימנים אלו כמה זימני. והגם דדברי הרב המגיד ז"ל לא נאמרו אלא בכלי שמלאכתו לאיסור, יליף מינה הרדב"ז ז"ל דהוא הדין לבסיס לאיסור ולהיתר ושוב הוסר ההיתר דדינא הוי הכי. ע"ש. ושם בתשובת הרדב"ז ז"ל הנזכרת מבואר סתירה לסוף דברי הרב חסדי דוד ז"ל שכתב דאפשר נמי דבלא זה יש להתיר דנעשה כגרף של רעי אלא שלא ראהו בדברי הפוסקים, דגם על זה פקח עיניו הרדב"ז ז"ל בתשובה הנזכרת, שכתב דאף על גב שכתב הרב בההיא דכנונא משום דהוי כגרף של רעי, כבר השיגו עליו רבים, ואני תירצתי דנקיט הרב טעמא דגרף שהוא טעם כללי אפילו אם היה האפר גם כן מוקצה וכגון שהוסק בשבת, אבל לעולם מודה הרב שאם היה האפר מוכן לא צרכינן לטעמא דגרף. הרי דגם טעם זה כתבוהו הפוסקים היכא דמשוי לאפר גם כן מוקצה והוי בסיס לדבר האיסור לבד להא צרכינן לטעמא דגרף. באופן דדברי הרב תוספת שבת ז"ל חזקים כראי מוצק ויש להם סמוכות מדברי התוספתא הנזכרת.

(פתח הדביר ח"ד – סק"א)

---

17. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד' בסימן רע"ט אות קנ"ג.

באר הגולה

ז. משנה שם [ע"ב] ובגמרא [שם]: ח. בפירוש רש"י בשבת (נ"ה) [דף נ"א ע"א ד"ה הרי]: ט. שם בתוספות [ד"ה או, ספר התרומה סימן רנ"ד ד"ה פרק נוטל, הגהות מיימוניות דפוס קושטא הלכות שבת פרק כ"ה הלכה י"ז בשם סמ"ג לאוין ס"ה דף כ' ע"ד]:

ד [ז]שכח אבן על פי חבית או מעות על הכר, מטה חבית על צדה והאבן נופלת, ומנער הכר והמעות נופלים. ואם היתה החבית בין החביות, בענין שאינו יכול (אלא) להטות אותה במקומה, יכול להגביהה כמו שהיא עם האבן למקום אחר להטותה שם כדי שיפול מעליה. ואם הניחם עליהם מדעתו על דעת שישארו שם בכניסת השבת, [ח]אסור להטות ולנער. [ט]ויש אומרים דאפילו הניחם שם על דעת שישארו שם בכניסת השבת כדי שיטלם בשבת מותר להטות ולנער בשבת, ולא אסרו אלא במניח על דעת שישארו שם כל השבת: הגה. ומז מפילו נטל המיסור מסס מסור לטלטל הכלי, דמאחר שנעשה נסיס לדבר המסור למקנת שבת מסור כל השבת כולה, וכן בכל מוקלה, וכן לקמן סימן ש"י. מס מדס הניח דבר מוקלה על מ מבילו לז מ'מרינן דנעשה נסיס לדבר המסור, דאין מדס מוסר מ מבילו שלז מדעתו (מור זרוע [מ"ב הלכות שבת סימן פ"ו מות ג']):

אוצר ההלכה

סעיף ד

לח) סעיף ד' שכח וכו'. נראה לי דכלי שמלאכתו לאיסור המונח על כלי אחר, דלא אמרינן דנעשה אותו כלי בסיס לדבר האסור, כיון שיכול לטלטלו לצורך גופו או לצורך מקומו, כבסימן ש"ח (סעיף ג'). ולא אמרינן דנעשה בסיס אלא באותן מוקצים שאינו יכול לטלטלם כלל, כבסימן ש"ח (סעיף א') וכבית יוסף ריש סימן ש"ח. וכן נולד אינו יכול לטלטלו לצורך גופו ולצורך מקומו, וכלי שתחתיו נעשה בסיס לדבר האסור, מדאמרינן [מב:] אין נותנין כלי תחת תרנגולת לקבל ביצתה, כן נראה לי. (גור אריה הלוי – סק"ב)

לט) שם שכח וכו'. עיין צו"ר [ציון וירושלים - גליון הש"ס] על הירושלמי שבת (סוף פרק ג') העלה שם דבסיס למוקצה לא שייך היכא דמוקצה הוא מחמת מיאוס, כיון דהדבר אינו מיאוס, והרי המוקצה לא הוי רק מחמת מיאוס. ע"ש. (חדושי מהרי"ו)

מ) שם שכח אבן על פי חבית. ואם שכח מוקצה מחמת חסרון כיס, אף דלא הוי בסיס יש לומר שאסור לנער, דמשמע בבית יוסף ([ריש] סימן ש"ח) דלית ביה שום צד היתר טלטול מן הצד. משבצות זהב [סק"ב]. (באר יעקב – קרויזר – סק"ד)

מא) שם שכח אבן על פי חבית וכו'. נסתפקתי היכא דשכח אבן על פי חבית ואחר זמן כשהגיע יום השבת נזכר, ומיחדו במחשבתו להיות בסיס לדבר. אי נימא כיון דכעת נעשה במחשבתו בסיס לדבר האיסור אסור לטלטלו, או אפשר כיון דבשעת הנחתו לא נעשה בסיס כיון דשכח, וכעת לא קעביד מעשה, לא נעשה בסיס לדבר האסור. ולכאורה היה הדבר פשוט בעיני, כיון דעיקר ענין מוקצה תלוי במחשבתו של אדם, הוא הדין ענין בסיס תלוי גם כן במה שמיחד מחשבתו להיות הדבר התחתון בסיס לדבר המונח עליו. ואחר זמן נתישבתי בדעתי דבלאו הכי אין הדבר ברור דאם לא הניח האיסור על ההיתר בערב שבת באופן שבין השמשות היה כבר מונח האיסור על ההיתר, ובשבת הניחו על ההיתר, דנימא דהוי בסיס לדבר האיסור, דהרב בעל מג"א (בסימן ש"ח ס"ק נ') דעתו נוטה דאם הניח האיסור על ההיתר בשבת לא חשוב בסיס לדבר האיסור, כיון דבין השמשות היה ההיתר חזי לא אמרינן מוקצה לחצי שבת. ואמנם שאר פוסקים חולקים על זה, וסבירא להו דלענין בסיס אף אם נעשה בשבת חשוב בסיס לדבר איסור. ונראה לי דהעיקר דאף ביום השבת נעשה בסיס, ויש לי ראיה לדבר זה, דבש"ס שם [קמב.] גבי כלכלה, דקאמר ונישדינהו לאבן, ומוקי לה ביש שם פירות בתוך הכלכלה, ונישדינהו לפירות ונישדינהו לאבן. ולכאורה קשה למה צריך לזרוק הפירות מתוך הכלכלה, כיון דנעשה בסיס לדבר איסור ולדבר היתר מותר לטלטלו. ונראה דהנה הרשב"א [שם ד"ה האי] הקשה מה בכך שיש בתוכה פירות מכל מקום חשוב בסיס לדבר איסור כיון דהאבן חשוב גם כן, כמו דאמרינן גבי מוכני בשיש עליו מעות שאסור לטלטלה אף על גב דהוי בסיס לדבר היתר ולדבר איסור, ובאבן שאינו חשוב הא קיימא לן [מז.] מטלטלין כנונא אגב קיטמא. עין שם היטב ברשב"א. ואמנם באמת הדבר נכון מאד, דבאמת לכאורה לא קשיא מידי קושיית הש"ס דניהוי כלכלה בסיס, דדילמא איירי באמת בשוכח דלא נעשה בסיס, אמנם כוונת הש"ס וניהוי כלכלה בסיס, היינו דביום השבת כשהאבן בתוכה ואפשר לנער האבן מן הכלכלה ואינו מנערה בעת ההוא הוי כמיחד הכלכלה לאבן ורצונו שיהיה האבן מונח בתוך הכלכלה וקובע לו מקום כאן ואז בעת ההוא נעשה בסיס לדבר האיסור, ועל זה משני שיש בתוכו פירות, ואם כן אין ראיה מדלא שדי ליה לאבן מתוך הכלכלה שרצונו ליחד לו מקום בכלכלה, דלא יוכל לזרוק אותו מתוך הכלכלה מחמת הפירות. ועל זה הקשה דנישדינהו לפירות, וכיון דאפשר לעשות כן והוא מניח האבן בתוך הכלכלה, אם כן על כרחך מייחד מקום להפירות או להאבן בתוך הכלכלה ואם כן אפשר דנעשה בסיס להאבן, ועל זה מוקי בפירות המטנפין. ודו"ק. (ישועות יעקב – סק"ב)

מב) שם מטה חבית על צדה והאבן נופלת. וכתב הבית יוסף ז"ל דטעמא הוי משום דהוי טלטול מן הצד. ויש לדקדק דכשהיא בין החביות אמאי מגביהה כולה, הא לא הוי טלטול מן הצד, דהא אמרינן בפרק נוטל [קמא:] דמה שהתירו ליטול את בנו והאבן בידו הוא משום דיש לו געגועים אצל אביו דהוי במקום חולי התירו רבנן, אבל בעלמא נטילת הבן עם האבן הוי כמי שנטל האבן בידו, ואם העבירו ארבע אמות חייב, ואם כן הכא אמאי התירו, ודאי דטעמא הוי דכיון שהושיבה על גבי חבית הוי ככלי

אוצר ההלכה

ואינו כלי ממש ומשום הכי היכא דלא אפשר התירו. ועיין במה שכתבו התוס׳ בפרק כירה (דף מ״ג ע״ב ד״ה דכולי עלמא). וכן כתב הטור לקמן. (יד המלך)

מג) שם מטה חבית על צדה והאבן נופלת. עיין להרב יד המלך (דף ק״ח ע״ג)[18].

ומה שכתב בהגה אם אדם הניח דבר מוקצה וכו׳, עיין מה שכתב הרדב״ז החדשות (סימן תרע״ד). (רוח חיים – סק״ב)

מד) שם מטה חבית על צדה והאבן נופלת וכו׳. ולפי מה שכתבתי בסעיף קטן שלפני זה [סק״ד][19] בשם התוס׳ [קמב: ד״ה שאוכל] והרמב״ן [שם ד״ה מאן] והרשב״א ז״ל [שם] עיקר הטעם דאי בעי למשקל לא משתקל ליה יין עד דשקיל ליה לאבן, כפסולת מרובה על אוכל דמי. ולפי זה אם יש ברזא בדופן החבית שיכול ליטול מן היין בלי נטילת האבן, האבן בטיל לגבי האוכל ונוטל האבן אף בשבת, כיון דמשום בורר אין בזה וכמו שכתבתי בשם הים של שלמה [ביצה פ״א סימן מ״ב], הוה ליה כאוכל מרובה על הפסולת ביום טוב דבורר פסולת. אבל באמת זה אינו, דנראה דהא דמותר לברור פסולת מתוך האוכל ביום טוב היינו לצורך אכילה (ועיין סימן שי״ט סעיף י׳ ברמ״א ז״ל), וכן משמע לשון הרמב״ן ז״ל שכתב: הכא נמי תינטל בעצמה כדי שיהיו המשקין שבחבית מתוקנים לאכילה. ע״כ. אבל היכא שיכול ליטול מן היין בלי נטילת האבן, אסור לטלטל את האבן. ואף שהאבן בטיל לגבי היין אין לטלטלו כיון שאין בזה צורך לנטילת היין, אלא שצ״ע בצריך לגוף החבית דמשמע גם כן מדברי הטור ושלחן ערוך (בסעיף ה׳) שצריך ניעור, ובזה לכאורה אם יש ברזא בדופן החבית שהאבן בטיל לגבי אוכל אפשר דנוטל האבן. וצ״ע.

וכל זה ביש יין בחבית שייך לומר דהאבן בטיל להיין כפסולת להאוכל, אבל בחבית ריקנית אין האבן בטיל לגבי החבית אף שהחבית גדולה, ולכן אף דלא שייך בחבית ריקנית הטעם כיון דאי בעי למשקל וכו׳ מכל מקום אסור ליטול האבן. וכן במעות שעל הכר לא מקשינן מאן תנא כדמקשינן באבן שעל פי החבית, ושם לא שייך התירוץ כיון דאי בעי למשקל וכו׳. אלא דבכר כיון שאינו אוכל אין המוקצה בטל. ועיין תוספת שבת (סקי״ד) הוכיח מדברי רש״י ז״ל דמיירי ביש יין בחבית, וכן כתב המשבצות זהב (סק״א). והמחצית השקל (ריש סק״ו) כתב: והאליה רבה [סק״ט] והתוספת שבת [סקי״ד], הביאו חידוש דין משמו של רש״י ז״ל. ע״ש. והדבר נפלא, דהא מבואר להדיא בגמ׳ לא משתקל ליה יין.
(תהלה לדוד – סק״ה–ו׳)

מה) שם ומנער הכר והמעות נופלים וכו׳. במג״א (סק״ה ד״ה ומנער הכר) כתב, ואם עושה לצורך המעות שלא יגנבו, אסור. בית יוסף, רבנו ירוחם [נתיב י״ב חלק י״ג דף פ״ג ע״ד]. נהי דהדין מצד עצמותו אמת, כי כל לצורך דבר איסור טלטול מן הצד אסור, מכל מקום מה שהעתיק הדברים בשם בית יוסף [ו]רבנו ירוחם, הוא שגיאה גדולה, כי זה לשון הרב רבנו ירוחם: מעות שעל הכר אם חושש שמא יגנובו, כתבו המפרשים דאסור לטלטל הכר ועודן עליו. וכנראה מפני שהוקשה לו [למגן אברהם] פשיטא, פירשו בשוכח ולאסור הניעור. וכל הרואה יראה שזה אי אפשר, שהרי כתב ועודן עליו. ותו מה שייך בחשש שמא יגנובו תועלת בהניעור, אטו הארץ תשמר יתר מגניבה מן הכר. ותו המעיין בגוף המהרי״ו [רבנו ירוחם] יראה שאינו מזכיר שום דבר לא משוכח ולא מניעור לא לפניו ולא לאחריו. ועיקר הדברים פשוטים להוציא מן הדיעות שבסימן של״ד [סעיף ב׳] דבמקום הפסד אין לחוש לאיסור טלטול מוקצה, (וקיימא לן) [וקמשמע לן] דאפילו טלטול שאינו להדיא בדבר המוקצה אלא על ידי הכר מכל מקום אסור מפני שהכר גופה נעשה בסיס. וק״ל. (בית מאיר)

מו) שם ומנער הכר והמעות נופלים וכו׳. מבואר ברבנו ירוחם (בחלק י״ג נתיב י״ב דף פ״ג ע״ד) הביא דבריו הבית יוסף, דאסור לעשות כן בשביל צורך המעות שלא יגנבו, וכן כתב המג״א [סק״ה]. ועיין להרב אליה רבה [סק״ח] שדבריו בזה המה באו מגומגמים, וגם יש בהן חיסור לשון. עיין דבריו.
(יוקח נא – סק״א)

מז) שם ומנער הכר והמעות נופלים וכו׳. ואם הוא לצורך המעות שלא יגנבו, אסור. מג״א [סק״ה]. דלא הותר טלטול מן הצד לצורך דבר האסור, וטלטול בגופו שרי אף לצורך דבר האסור כבסימן שי״א (סעיף ח׳). אשל אברהם [שם].
(באר יעקב – קרויזר – סק״ה)

מח) שם ואם הניחם עליהם מדעתו. הוה עובדא (מעין [עובדא] הקודם)[20] באיש אחד שהיה לו מיחוש הנזילה מצד אחד של השינים, ששתיית המים קשה לו ביותר, שאם יגיעו המים להשינים שבצד המיחוש יגיע לו צער הרבה, ובראות עצמו בערב שבת שהוא חושש בשיניו מאד, הכין ופעל מערב שבת קָנֶה אחד, וחתך ממנו הקשר שבו, והוציא מתוכו הככיי שבו שיהיה הנקב מפולש מעבר אל עבר, והתקינה לשתות בה מים בשבת מהצד האחר מהפה שאין לו בו שום מיחוש, וגם עשה מעשה שנשתמש בו בשתיית מים פעם אחת בערב שבת, וכל זה עשה להוציאו מתורת מוקצה ולמשוייה כלי דהיתר. וכיון דזה היה בערב שבת שהיה קסת הסופר לפניו (טינטיר״ו בלעז), והיא תיבה קטנה מיוחדת להניח בתוכה כלי הדיו, ומקום להניח בה הקלומוסים ותער הסופר המתקן הקולמוסים, ומקום מיוחד להניח בה עפרורית הנקרא פולב׳ורין, ומקום מיוחד להניח אוב׳ליאה ולאק׳ה להחתים בו אגרות. ומסיבה זו כשגמר להתקינה כנזכר, על ידי שִׂכְחָה הניחה בלא מתכוין תוך הקסת הנזכרת עם שאר הקנים המתוקנים קולמוסים המיוחדים לכתיבה, וסגר הקסת בכיסוייו כדרכו כל הימים. וכשביקש בליל שבת הקנה ההוא לשתות מים, נזכר שהניחו

הערות וציונים

18. נדפס באות הקודמת. **19.** נדפס לעיל אות ל״ו. **20.** נדפס לקמן אות צ״ג.

אוצר ההלכה

שלא מדעת בתוך הקסת הנזכרת, ונסתפק אם מותר לפתוח דלת הקסת הנזכרת וליקח מתוכה הקנה הלזו או לא.

הנה על טלטול הקנה עצמה לא תיבעי לך, דהגם דסתם קנה [הוא] כדי לעשות קולמוס ומלאכתו לאיסור, מכל מקום בקנה נקוב משני הצדדין נראה דלא חשיב מוקצה, כיון שראוי לגמע בו מים, דלא גרע מחצוצרות ושופר דלעיל סימן ש״ח (סעיף ד׳ בהגה). ועיין מה שכתבתי שם בעניותי סעיף ט׳ (באות ה׳ [ו׳])[21], דכיון דראוי לגמע בו מים לתינוק לרבי שמעון דקיימא לן כוותיה שרי בטלטול. והוא הדין הכא, ואפילו הכנה לא הוה בעי. כל שכן בנידון דידן שתיקנו ויחדו מערב שבת בכוונה לצורך דבר היתר, דשרי לטלטלו בשבת. דאף על גב דהייחוד הוי לשבת אחת, דרכו בכך לייחדו לשתות בו מים כששיניו כואבות בין בחול בין בשבת. ומה גם דנעשה בו מעשה גמור מבעוד יום בחתיכת הקשר וייחוד זה מהני להתיר טלטול מוקצה כמבואר בסימן ש״ח (סעיף כ״ב) בדין האבן ובשאר דינים. ועיין מה שכתבתי אני הדל ס״ט בספר הבהיר צפיחת בדבש (סימן כ״ח) בדין הייחוד. וכל שכן שנשתמש בו מבעוד יום ושתה בו מים פעם אחת דדמי לחריות של דקל דמבואר שם (בסעיף כ׳) שאם ישב עליהם מעט מבעוד יום מותר לישב עליהם בשבת. ע״ש. והכא נמי לא שנא. ואם כן, אם לא היה מונח בתוך הקסת הנזכרת, הדבר ברור שמותר לטלטלו בשבת לשתות בו מים אחר כל ההכנה דרבה שנעשה בו מבעוד יום כנזכר. ברם דא עקא שבמקרה נשאר בתוך הקסת הנזכרת.

והנה אם הקסת היתה פתוחה נראה פשוט דיוכל ליקח הקנה המונח בין הקולמוסים, דהגם שעל ידי נטילתו לא יבצר שיטלטל הקולמוסים שאצלה ליכא צד איסור, דדמי לההיא דתנן בפרק במה טומנין [מט.], טומנין בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן, כיצד הוא עושה, נוטל את הכיסוי והן נופלות, ופסקוהו הטור ושלחן ערוך לעיל סימן רנ״ט (סעיף א׳), הרי דהגם דעל ידי נטילת הכיסוי מטלטל גיזי צמר ונופלות שרי, והכא נמי דכוותה. אך כיון שהיא סגורה ולא יוכל לפתחה אם לא על ידי טלטול, בהא איכא לאסתפוקי אם יוכל לפותחה כדי ליטול הקנה.

ומתוך תשובת הרדב״ז ז״ל הנזכרת [ח״ב סימן תרע״ד], לכאורה היה נראה ראיה להתיר בנדון זה, דהוא ז״ל התיר מטעם דחשיבא הקסת (מוקצה) [בסיס] לאיסור ולהיתר, וההיתר הוא חשוב לדידיה דהיינו הכתבים שהוא צריך להם. כיע״ש. והכא נמי בנידון דידן, לעת כזאת הוא צריך לזה הקנה דוקא והכא ההיתר הוא חשוב לדידיה, כי שאר דברים המונחים שם אינן צריכים לו כי שבת היום לה׳, ואם כן נילף מינה להתיר. ברם כד דייקינן פורתא נראה דשניא טובא נידון דידן, דבשלמא בנדונו שהמבוקש להם דהיינו הכתבים שהונחו תוך הקסת דרכן בכך להשמר שם, ובהא ודאי יש לומר דהקסת הוי בסיס לדבר האיסור דהיינו הקולמוס והדיו ולדבר המותר דהיינו הכתבים, וכדמפורש מלשון השאלה שם, שכתב שהקסת יש בה בית קיבול לדיו ולקולמוסים ובית קבול לנייר ולכתבים. נמצא דמעיקרא כשעשו בית קיבול מיוחד לכתבים, נעשתה הקסת בסיס גם להיתר, והסופר שהניח הכתבים הללו תוך הקסת לא שינה מתשמיש המיוחד לקסת, רק הניח הכתבים בכוונה במקומם המיוחד והראוי להם שכן נעשה מתחילה להניח כתבים בתוך בית קבול שלהם, והוי ממש בסיס לאיסור ולהיתר שהוא מניח מדעת האיסור וההיתר. מה שאין כן בנידון דידן שלא נעשתה הקסת מתחילה להניח בה הקנה הזה הנקוב המוכן לשתיית מים, שאין זה מתשמיש הקסת ואביזריה כי אין בקסת רק כל ההכנות הצריכות לכתיבה, אבל קנה זה שהוכן לשתיה דלאו מצרכי כתיבה הוא ולא הונח שם בכוונה אין לה מקום ולא שייכות לבנות לה בית בתוכה בייחוד, ולא מפני זה קנה הכלי שם לעצמו להקרא בסיס לדבר האסור והמותר. וכיון שלא הונח לדעת אלא כלי הכתיבה שהוא האיסור, לא מיקרי אלא בסיס לדבר האיסור, אבל הקנה הלזה שהונח במקרה הוה ליה כשוכח, שמפני שנשאר שם מחמת שכחה לא מיקרי הקסת בסיס לקנה ההוא, וכדאמרינן בשבת (דף קמ״ב ע״ב) גבי אבן שעל פי החבית מטה על צדה, לא שנו אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור, הרי דמשום שכחה לא נעשה בסיס. ואם כן יש ללמוד מזה לנידון דידן להחמיר, דכיון דההיתר לא הונח לדעת, הוי בסיס לדבר האסור לבד. וכן גבי נדן של סכינים שכתב מורם ז״ל לעיל סימן ש״ח (סעיף א׳), דאם הסכין של סופרים דהוי מוקצה תחוב בנדן עם שאר הסכינים שאינם מוקצים, שלא נאסר בטלטול אלא אותו הסכין של סופרים, אבל הנדן עם הסכינים שרי לטלטל דהא נעשה בסיס לאיסור ולהיתר כמו שכתב שם הרב ט״ז ז״ל (סק״א). וטעמא נראה כדאמרן שהנדן הוכן מעיקרא לזה ולזה, ויש בנדן מקום מיוחד לתחוב בתוכו הסכין של סופרים ומקום מיוחד לשאר הסכינים, ולכן נקרא בסיס גם להיתר שחשוב הונח מדעת, מה שאין כן בנידון דידן דהוי היתר הונח שלא מדעת כיון שאין כאן מקומו ולא הוי רק בסיס לאיסור וכדאמרן. ותו דהא דכתיבנא דכיון דהקנה הלז לגבי האי גברא חשיב טובא לא מהני, עיין להרב פרי מגדים בחלק משבצות זהב סימן רע״ט (סק״ד) דאפילו נתן דבר חשוב מאד בנר לא מהני, הואיל ועיקרו של נר בסיס לשלהבת. וכן כתב בחלק אשל אברהם (סק״ה). והוא הדין הכא עיקר הקסת נעשה בסיס לכל כלי הכתיבה ולא מהני הנחת דבר חשוב.

ובשלמא אי הוה מדמינן הקסת לכלי שמלאכתו לאיסור כסברת אותו רב ז״ל המוזכר בשאלה, היה מקום להתיר לפי מה שכתב הרדב״ז ז״ל בתחילת התשובה, דאפילו לדידיה לצורך גופו של אדם שרי ואין לך צורך האדם גדול מזה וכו׳ כנזכר. ולפי טעם זה דידן עדיפא מההיא, דאם אותם הכתבים חשיב להו הרב ז״ל צורך גופו ושאין לך צורך גוף גדול מזה, הגם דאין אותו הצורך לגופו ממש אלא צורך חוץ לגופו, כל שכן קנה זה שהתקינו לשתייתו דהוי ממש צורך גופו, שהמים נכנסים על ידו לתוך גופו, דלאיש כזה יש לו בשבת מיחוש הנזילה ואי אפשר לו לשתות מים

הערות וציונים

21. נדפס לעיל בסימן ש״ח אות קפ״ז.

אוצר ההלכה

בזולת הקנה אין לך צורך גדול לגופו יותר מזה, דאמרינן בשבת (דף מ״א ע״א) אכל ולא שתה אכילתו דם וזהו תחילת חולי מעיים. ומה גם דאם לא ישתה מים אי אפשר לו לאכול כל צרכו, ולפי זה היה מקום להתיר. אך מה נעשה דהרדב״ז ז״ל פתח דברו יאיר דמי שאמר שהוא כלי שמלאכתו לאיסור לא אמר כלום, דלא אמרינן הכי אלא בכלי שהוא עצמו עושה מלאכת האיסור, כגון קולמוס וקורנס ויתד של מחרישה וכיוצא בזה, אבל הקסת אשר אמרת אין עושין בה מלאכה אלא היא בית קיבול לדברים שהם לצורך הכתיבה וכו׳. ע״כ. וחילוק זה שחילק הרב ז״ל בין קסת דלא עבדי בה מלאכה לקולמוס ודומיו, הגם שהרב ז״ל מסברא דנפשיה אמרה, מכל מקום אשכחן להגאון הרשב״א ז״ל בחידושיו לשבת פרק כל הכלים (דף קכ״ב ע״ב [ד״ה אמר]) שמחלק כן וז״ל: ויש מקשים היכי קאמר רב יאודה דדבר שמלאכתו לאיסור דאינו ניטל כלל, והא איהו הוא דאמר בשלהי פרק כירה [מו.] גבי נר דמשחא שרי דנפטא אסיר, ותירצו דשאני נר שהוא אינו משמש מלאכת איסור אלא שנעשה בסיס לנר ושמן ופתילה, והיינו נמי טעמא דפמוטות. ע״כ. הרי דלנר דמשחא לא קרי ליה מלאכתו לאיסור מטעם דאינו משמש למלאכת האיסור אלא בית קיבול ולהכי שרי. וכן ראיתי להרב תוספת שבת ז״ל (בסימן זה סקי״ג) שכתב כן בשם הרשב״א ז״ל גופיה, גבי מטה שיחדה למעות והניח עליה פעם אחת בחול, דלא מיקרי כלי שמלאכתו לאיסור כיון שהמטה אינה עושה שום מלאכה רק מלאכת עץ בעלמא. ע״ש. גם הרב בגדי ישע ז״ל סימן ש״י (סעיף ז׳)[22] הביא חידוש זה בשם הרשב״א ז״ל, ושכן כתב הרב הלבוש ז״ל. ע״ש. וסיים שם דלדעה זו שריא המטה בטלטול אפילו מחמה לצל. ולא ידעתי למה הרדב״ז ז״ל לא נסתייע מדברי הרשב״א ז״ל הללו.

ולפי זה בנידון דידן לפי מה שהוכחנו דלא הוי בסיס לאיסור ולהיתר כנדון הרדב״ז ז״ל אלא בסיס לאיסור לבד, הרי מבואר בסימן ש״י (סעיף ז׳) דמטה שיש עליה מעות דהוי כלי שיש עליו דבר האסור לבד, דאפילו אין עליה עתה מעות והיו עליה בין השמשות דאסור לטלטלה אפילו לצורך גופו ומקומו, וכל שכן בנדון דידן שהדבר האסור דהיינו כל כלי הכתיבה מונחים בתוכה נראה דלכולי עלמא אסור בטלטול, דאיברא דהרב תוספת שבת ז״ל שם האריך לפלפל בזה בדעת הרשב״א ז״ל מה בין מלאכתו לאיסור למיוחד לאיסור, כיון דגם דבר המיוחד לאיסור אדם מקצה דעתו ממנה כיון שאינו משתמש בו השבת כדרך שמשתמש בו בחול, ולהוי דינו ככלי שמלאכתו לאיסור דבהצטרף אליו דהוי דבר שמקפיד עליו דאסרו גם לצורך גופו ומקומו, ויישב שם. והעולה מדבריו הוא, דבמיוחד לאיסור אין להתיר אלא לצורך גופו ומקומו, כמו כלי שמלאכתו לאיסור היכא דלא קפיד עליה טובא. עש״ב. ולפי זה היה מקום להתיר בנידון דידן, דאפילו נימא דהקסת הלזו הגם דלא חשיבא כלי שמלאכתו לאיסור, מכל מקום מיוחדת לאיסור הוי ולישתרי לצורך גופו של אדם.

מיהו במעט ההתבוננות אין מקום לזה בנידון דידן, דההיא דמטה שאני, שעתה אין עליה מעות אלא שייחדה למעות והניח עליה מעות פעם אחת בחול, משום הכי מתיר הרב ז״ל לצורך גופו ומקומו. ועיין להרב אליה רבה ז״ל (סימן ש״י סק״ח) שכן כתב לדינא, וז״ל: כללא דמלתא, הן מטה או כיס אף שמיוחד למעות כל שאין מקפיד עליו להניח בו דבר אחר מותר לצורך גופו ומקומו. ע״כ. מה שאין כן בנידון דידן שהאיסור מונח עדיין בתוכו הדר דינא כדין בסיס לדבר האסור דאפילו לצורך גופו ומקומו אסור, ושאני מנדון הרדב״ז ז״ל שהיה בסיס גם להתר כמדובר.

שבתי וראה, זה שדחה הרדב״ז ז״ל דעת הרב ההוא ז״ל שדימה דין הקסת לכלי שמלאכתו לאיסור, וכתב עליו שלא אמר כלום מטעם שאין הקסת משמשת, הגם דכתיבנא דכן כתב הרשב״א והרב הלבוש ז״ל כנזכר, מכל מקום אין סברא זו מוסכמת, דהאיכא סברת ר״י ז״ל הובא בהגהות אשרי [פ״ג סימן כ׳], וכן כתב הטור [סימן ש״י] בשם רבנו תם [מד: ד״ה הא], והביאו מור״ם בהגה שם [סעיף ז׳] וז״ל: ויש אוסרין ביחד לכך והניח בהם אף על פי שסילקן מבעוד יום וכו׳. וכתב הרב הלבוש ז״ל [סעיף ז׳] דלהיש אומרים הוי כהאי גוונא נמי כלי שמלאכתו לאיסור ולצורך גופו ומקומו שרי. ע״ש. וכן כתב הרב תוספת שבת ז״ל שם, דסבירא ליה להדיא דלא כהרשב״א ז״ל, דמטה שייחדה למעות והניח עליה מעות שפיר הוי דינו ככלי שמלאכתו לאיסור. ע״ש. הגם שאין המטה משמשת תשמיש האיסור ולצורך גופו ומקומו שרי. ולעומת זה הביא שם משם ההגהות מיימוניות ז״ל [פרק כ״ה אות ו׳], דמטה דמי לגרוגרות וצמוקים, ולדידיה אסור לצורך גופו ומקומו. ע״ש. וגם הרב בגדי ישע ז״ל כתב שם דיש כאן ג׳ שיטות, לדעת הרשב״א והרב הלבוש כדעה ראשונה מותר אפילו מחמה לצל, ואפשר דגם הרי״ף [כא.] והרמב״ם [פרק כ״ה הלכה י׳] סוברים כן. ודעת ר״ת [מד: ד״ה הא] והרא״ש [פ״ג סימן כ׳] לפי הבנת הרב בית יוסף והרמ״א כמבואר בשלחן ערוך, הוי ככלי שמלאכתו לאיסור ואינו מותר אלא לצורך גופו ומקומו. ודעת הגהות מיימוניות דאסור אפילו לצורך גופו ומקומו, וכקושיית הרב מג״א [סימן ש״י סק״ה], דמאחר דר״ת מדמהו לסיכי [קכג.] הרי בסיכי אסור בכל ענין. ואפשר שיש לחלק בענין הקפידא מה שהק׳ [שהקיש] מוקצה מחמת חסרון כיס ממש כאזמל של מוהלים וסכין של שחיטה כי זה בכל ענין אסור, אבל קפיד ולא קפיד כל כך אי אפשר לדמותו לסכין הנזכר ואי אפשר להתיר בכל ענין, וחזר הדין שמותר לצורך גופו ומקומו ואסור מחמה לצל אפילו לרבי שמעון, וסברת הרשב״א והלבוש לא הוזכר בתוס׳ כלל ובשום פוסק וכו׳. ע״ש. ואם כן גם בנידון דידן לדעת הני רבוותא ז״ל דהוי כלי שמלאכתו לאיסור ולצורך גופו ומקומו שרי. אלא דיש לדחות לזה דלא התירו גבי מטה לצורך גופו ומקומו אלא כשאין האיסור בתוכה, ואילו הכא כל כלי הכתיבה מונחין בתוכה, ואם כן יש לאסור אפילו לצורך גופו ומקומו. והגם דמתשובת

הערות וציונים

22. נדפס לקמן בסימן ש״י אות קל״ג.

אוצר ההלכה

הרדב״ז ז״ל הנזכרת משמע דגם כשכלי הכתיבה בתוכה התיר לצורך גופו ומקומו, מכל מקום לבי מהסס להתיר.

והיה נראה להקל מטעם דהוי דבר מצוה, חיוב סעודת שבת וחיוב העונג בו, וזה מצטער באכילה מועטת בלי שתיה. אלא דהא לא מכרעא, דהאיתיה בתקנתא להאיש הלזה, שישתה מי באר סמוך לשאיבתן שאינן קרים ואינם מזיקין להנזילה ויכול לשתותם בלי אמצעות הקנה כדרך כל הארץ, ויקיים מצות סעודת שבת כדינו. ואם משער הוא בעצמו שבלתי הקנה לא יוכל לקיים סעודת שבת מאיזו סיבה שיהיה, נראה להתיר נטילת הקנה לצורך קיום סעודת שבת. ואם אפשר ליטול הקנה מתוך הקסת על ידי תינוק שלא הגיע לחינוך או על ידי גוי, עדיף טפי, דהא אין זה אלא שבות ובמקום מצוה. וצריך להתיישב עוד בזה, וכעת אין הפנאי מסכים.
(פתח הדביר ח״ד – סק״ג)

מט) שם ואם הניחם עליהם מדעתו וכו׳. כתב הרב אליה רבה ז״ל [סק״ט]: אבל אם לא היה דעתו שישארו שם בשבת ואחר כך שכחם שם, מקרי שוכח אף שהניחו בכוונה בערב שבת. בית יוסף. ע״כ. והמעיין בדברי בית יוסף ראה יראה דלא אמר כן בפשיטות להלכה במניח בכוונה בערב שבת ואחרי כן שכח דנקרא שוכח, אלא אמר דבריו כמתרעם על כתבי מהרא״י [תרומת הדשן סימן קצ״ג], דלפי ראייתו שהביא מפירוש רש״י [קמב: ד״ה אלא] הוה ליה למשרי גם בהניח בערב שבת, ולמה התיר דוקא בהניח קודם ערב שבת. ואפשר דבתרעומת זו הבית יוסף דעתו לדחות עיקר דינו של מהרא״י. ומה שהביא ראיה מפירוש רש״י, שערי דחייה לא ננעלו. וגם המג״א [סק״ו] כנראה שנרגש מזה ולכך לא הביא דברי הבית יוסף אלא דוקא דינו של מהרא״י, דבהניח בכוונה קודם ערב שבת ואחרי כן שכחם שם דמקרי שוכח. והגם דנימא כמו שכתב הרב פרי מגדים ז״ל (בחלק אשל אברהם על דברי המג״א), דמדברי מהרא״י ז״ל בפסקיו שם משמע דאפילו אם הניחם בכוונה מערב שבת אם שכחם בין השמשות נקרא שוכח, וכמו שכתב הרב אליה רבה לדעת הבית יוסף, מכל מקום על שלשת הגבורים האלו קצת קשה, דהם הבינו דמה שכתב מהרא״י וגם הבית יוסף דאם הניחם בכוונה ושוב שכח בין השמשות דמקרי שוכח, היינו דוקא בשלא היה מדעתו להניחם שם בכניסת השבת אלא דלבד היה הנחה בכוונה, בזה הוא דמקרי שוכח אם שכחם שם, ברם אם כשהניח היתה כוונתו להניחם שם בכניסת השבת הגם דשכחם אחרי כן לא מקרי שוכח. וזה אינו לע״ד, דהא הבית יוסף הביא דברי מהרא״י הנזכר על מה שכתב הטור דהניח היינו בשמניחם על דעת להניחם שם בכניסת השבת וכו׳, ועל זה הביא הבית יוסף על שם מהרא״י דלא מיקרי מניח נמי אלא כשמניח בערב שבת, אבל אם הניח קודם לכן שרי משום דבערב שבת נעשה שוכח וכו׳, נמצא דכל דברי הבית יוסף אלו נאמרים על דברי הטור דאיירי במניח בכוונה על דעת להניחם שם בכניסת השבת, ועל זה פירש דבריו לפי דעת מהרא״י דאפילו במניח זו שכתב הטור יש אופן להתיר, והוא בהניחם קודם ערב שבת שרי, משום דבערב שבת נעשה שוכח וכו׳. וגם מגוף תשובת מהרא״י שם משמע דאיירי בהכי, דהא אפילו בהניח באקראי בערב שבת כתב שם דאיירי ביודע שהמוקצה יהא נח על החפץ בשבת, אלא כיון דהניח בערב שבת לא חשיב שוכח לכך אסר, ומינה דבהניח בכוונה קודם לכן, שהתיר שם, איירי נמי ביודע שהנחה יהיה שם בשבת והניחו על דעת כן דלא היה באקראי, ועם כל זה התיר שם משום דבערב שבת נעשה שוכח.

והגם דידענא בי דנוכל לדחוק ולפרש דברי מהרא״י בשיטת הפוסקים הנזכרים לעיל, מכל מקום פשט דברי מהרא״י משמע כמו שכתבתי, ובפרט דגם דברי הבית יוסף ז״ל בהביאו דברי מהרא״י משמע שהבין דלא כמו שכתבו הני פוסקים כמו שכתבתי לעיל. ומינה דגם דברי הבית יוסף אחרי זה שנתרעם על כתבי מהרא״י, באומרו אלא שלפי זה אפילו בהניח בערב שבת כל ששכח בין השמשות הוה ליה למשרי, איירי נמי בהכי שהניחו בכוונה בערב שבת על דעת שישארו שם בכניסת השבת, ועם כל זה קאמר הבית יוסף דהיה לו למהרא״י להתיר כל ששכח בין השמשות, וזה היה כמתרעם על מהרא״י, דודאי הא ליתא, דמפשט הטור ושאר פוסקים משמע דאין לחלק בהכי, ובפרט מלשון הרמב״ם דנקט סתם דכשהניח בערב שבת אסור, וגם מדברי הטור שכתב דשוכח, היינו שהיה דעתו ליטלם מבעוד יום בשעה שהניחם שם ושכח שם, משמע דליתא להאי חילוקא שיוצא ממהרא״י, ומדהא ליתא הא נמי ליתא, זה אפשר שהיתה כוונת הבית יוסף. ואולי דין גרמ״א דהבית יוסף לא [ה]עלה על השלחן דינו של מהרא״י מן הטעם האמור. אלא דכיון דשלשת הרועים הנזכרים לעיל הבינו בדעת הבית יוסף ומהרא״י דאיירו בשלא היה דעתו שישארו שם בשבת, אלא דהניחם בכוונה לבד לכך הוא דשרי בשכח, ברם אם הניחו על דעת שישארו שם בשבת בכל אופן אסור, וגם הביאו דברי מהרא״י והבית יוסף שכתב עליו לפסק הלכה, צריך אני לבטל דעתי הקלושה מפני דעתם הרחבה.

ומה שכתב עוד המג״א על דברי כתבי מהרא״י, עיין מה שכתב עליו הרב אליה רבה [סק״ט]. ועיין גם להרב יד דוד (שבת דף קמ״ב ע״א [ד״ה ודע]) מה שכתב על דברי המג״א אלו. ומה שהקשה הרב אליה רבה על הבית יוסף והלבוש מחבית, דמבואר בפרק נוטל דמיירי שיש בתוכו יין ואם כן הוי החבית בסיס נמי להיתר ואפילו הכי אסרו במניח, ואם כן מאי שנא דשרו בכנונא אגב קיטמא משום דהוי בסיס גם להיתר והצ״ע, יע״ש, כבר עמד בזה מהר״ש אבוהב בספר דבר שמואל (סימן קע״ג), ותירץ שטעם איסור החבית הוא משום שכיון שבהנחת האבן עליה מבטל החבית מתשמיש המיוחד לה שהוא הוצאת היין, דאי אפשר להוציאו כי אם בסילוק האבן מפיה או מעל גבה, הוי כמתכוין בהנחת האבן להקצות החבית משמושה כל יום השבת, אבל בכנונא וכל כלי הדומה לו לא שייך זה. יע״ש. ועיין להרב יד דוד שם שכתב הקושיא הלזו דהרב אליה רבה והרב דבר שמואל משם הרב מקור ברוך (סימן ג׳), ושתירץ בדוחק, ואף על פי כן הניחו בצ״ע. ושוב תירץ הרב הנזכר תירוץ אחר מדנפשיה, ולא זכר שעמדו נמי בזה הרב אליה רבה וגם הרב דבר שמואל דהוא עצמו ציין דבריו אחרי זה בעמוד ב׳ [ד״ה ע״ב אבן] בדברים המצויינים על הש״ס. יע״ש.
(יוקח נא – סק״ב)

אוצר ההלכה

ג) שם ואם הניחם עליהם מדעתו וכו'. בכתבי מהרא"י ([תרומת הדשן] סימן קצ"ג) כתב, אם הניחו המוקצה לפני ערב שבת, נעשה שוכח בערב שבת. וכן כתב הרמב"ם (בפרק כ"ה [הלכה י"ז]) בהדיא, אבל הניח המעות על הכר בערב שבת אסור, משמע הא מקמי הכי שרי. והבית יוסף השיג עליו דאפילו הניח בערב שבת כל ששכח בין השמשות הוה ליה למשרי, ומרמב"ם אין ראיה דיש לומר כל קמי שבתא ערב שבת קרי לה. ולענ"ד גם מהרא"י מודה דאם נח בין השמשות המוקצה על החפץ שהונח עליו מדעתו ולא שכח דאסור, ואם ודאי שכח אפילו הניחו בערב שבת על דעת ליטלו משם קודם השבת מותר, רק מיירי בסתמא דלא ידעינן אם שכח, בזה מחלק דאם הניח מערב שבת לא תלינן ששכח, מה שאין כן כשהניח קודם ערב שבת. וחילוק זה יש לו ראיה מחו"מ סימן י"א (סעיף ג'), אם לא בא במדינה עד למחר אין סומכין על השכנים שמא שכחו ולא אמרו לו. וכן איתא בחו"מ סימן ע"ח (סעיף ד') בש"ך (סקט"ז), דביום שמשלם זמניה אינו נאמן כל היום לומר פרעתיך תוך זמן במגו דפרעתיך היום, דהוה מגו דהעזה, דאינו יכול לומר שכחת היום. ע"ש. ולפיכך נקט הרמב"ם נמי דאם הניח ערב שבת דאזי אסור בסתמא לכל העולם, דלא תלינן ששכח, אף שהוא איסור דרבנן ואיתחזק התירא. (ערך שי)

נא) שם ואם הניחם עליהם מדעתו על דעת שישארו שם בכניסת השבת אסור להטות ולנער. ולפי מה שכתבתי בסעיף קטן הקודם [סק"ן][23] דמבואר בגמ' דמיירי ביש יין בחבית, הא דלא הוי החבית בסיס לאיסור ולהיתר היינו כיון שהניח האבן למעלה מן היין. ועיין חדושי רשב"א ז"ל (דף נ"א [ע"א ד"ה ושמעתין]) מה שכתב בשמו של הראב"ד ז"ל. ונראה דאפילו לדעת המג"א (סק"ר) דבמניח בכוונה כלי איסור על גבי היתר מיקרי בסיס לאיסור לבד, והא דמטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה היא מטעם דהניח רק דרך מקרה, מכל מקום הכא לא נעשה היין בסיס, דהיין אינו משמש כלום לא להחביות ולא לאבן, ולכן אם יש ברזא מותר למשוך יין ממנו אף במניח אף על פי שיש בסיס באוכלין, עיין סימן שי"א במג"א (ס"ק כ"ג). ומה שכתב המג"א שם פלוגתת הרז"ה [במאור, מח:] והרמב"ן ז"ל [במלחמות שם] במניח על דעת כיסוי אי נעשה בסיס, עיין מה שכתבתי סימן רנ"ט (סק"ה)[24].
(תהלה לדוד – סק"ז)

נב) שם ואם הניחם עליהם מדעתו וכו' אסור להטות ולנער וכו'. כתב הבית יוסף (דף ר"ו ע"ג שי"ג), נראה לי שהוא ז"ל נזהר מזה וכו'. נ"ב: קרית מלך רב (דף כ"ג ע"ד).
(יד אהרן מהדורא בתרא – הגב"י סק"א)

נג) שם ואם הניחם עליהם מדעתו וכו' אסור להטות ולנער וכו'. דיעה זו הוא דעת רש"י דבפרק במה טומנין [נא. ד"ה הרי], טמן בדבר הניטל וכיסה בדבר שאינו ניטל, אם היה מקצתו מגולה נוטל ומחזיר ואם לאו אינו נוטל ומחזיר. כתב רש"י, אם אין מקצת פיה מגולה לא יטול דאין לו במה יאחזנו. ואם תאמר יפנה סביביה הואיל ודבר הניטל הוא ויאחזנה בדופניה ויטנה על צדה ויפול הכיסוי, כדתנן [קמב:] האבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת, הא אוקימנא התם בשוכח, אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור, והיכא דמגולה מקצתה אין זה טלטול, שמצדדו והכיסוי נופל מאליו. והקשו התוס' [שם ד"ה או] עליו מדתנן [מט.] טומנין בגיזי צמר ואין מטלטלין (אותה) [אותן], כיצד הוא עושה נוער את הכיסוי והן נופלות, ועל כן אומר ר"ת דלא חשוב כמניח כיון שדעתו ליטול בשבת. משמע בהדיא מדברי רש"י דכל שהניח על דעת שישארו שם בכניסת שבת אף על פי שדעתו ליטלו מיקרי מניח, דהא הטמנה על דעת ליטלו בשבת עביד לה ואפילו הכי קרי מניח. ומה שהקשו עליו מדתנן נוער את הכיסוי, נראה לי שהוא ז"ל נזהר מזה שכתב [שם ד"ה נוטל] נוטל את הכיסוי של קדירה שיש תורת כלי עליו ואף על גב שהן עליו (ו)לא איכפת לן דלא נעשית בסיס להן שאין עשוין אלא לכסות הקדירה. עכ"ל. כלומר דגיזין הללו לא להניח על כיסוי הקדירה נתכוון אלא להטמין הקדירה, הלכך ליכא למימר בהו נעשית בסיס לדבר האסור כדשייך למימר גבי אבן שעל פי החבית ומעות על הכר. עכ"ל הרב בית יוסף. ובזה מבוארין דדיעה הראשונה הוא דעת רש"י ודיעה שניה הוא ר"ת ובעל התרומות [סימן רנ"ד ד"ה פרק נוטל].

ומה שכתב (בסק"ו) במג"א אבל הניחם בכוונה בחול וכו', זה משמע מפירוש רש"י בפרק נוטל [קמב: ד"ה אלא בשכח] שכתב, לא שנו אלא בשוכח ששכח האבן בין השמשות ולא מדעתו. אלמא משמע כל ששכח בין השמשות מיקרי שוכח.

והנה לכאורה נראה לי להביא ראיה ברורה שגם רש"י מודה לר"ת לענין ניעור צריך דוקא להיות כוונתו שינוחו עליו כל השבת, דבפרק כל הכלים (דף קכ"ה ע"ב) פירש רש"י בד"ה לא שנו, דמותר לטלטל החבית וכו', וקתני סיפא וכו'. ועיין במהרש"א שם שמקשה קושיא עצומה למה ליה להביא הסיפא, ותירץ שני תירוצים, ושניהם קשים להבין. תירוץ הראשון, שלא לעשות פלוגתא רחוקה, האיך יעלה על דעת שזה כוונת רש"י ז"ל, מאחר שהאמת כך הוא דלרבי אמי אסור במניח אפילו ניעור משום דנעשית בסיס, ולרבי אסי מותר אפילו לטלטל האבן בפני עצמה מאחר שנעשה כיסוי והוא תורת כלי, והא תינח אם נוכל לומר באמת שלא יהיה פלוגתא רחוקה הוי תירוץ נכון, אבל מאחר שהאמת הוא כן למה ליה [ל]רש"י לדחוקי, ונכון לומר האמת בלי בושה וקושטא קאי. וגם תירוץ השני שלו דחוק, דהוי דומיא אפילו תני אריש, דלרבי אמי דומיא כמו התם אסור ליגע בו אלא שאמר רבי שילמדום קודם שבת כדי שלא תצטרך ליגע בהם למחר, ולרבי אסי גם כן דומיא דמתיר שם וכאן בהדיא. ולכן נראה לי ליישב כוונת רש"י, דאם אמרינן דרש"י ז"ל סבירא ליה כפירוש התוס' לעיל (בדף קכ"ג ע"א בד"ה האי פוגלא וכו'), דסבירא להו שם דמחלקין במניח לכל השבת לאסור, ובשכח מותר אפילו טלטול מן הצד

הערות וציונים

23. נדפס לעיל אות מ"ד. **24.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ב' בסימן רנ"ט אות ס"ד.

אוצר ההלכה

שאינו אוחז המוקצה רק ההיתר והמוקצה נמשך ממילא על ידו, ובמניח למקצת שבת ודעתו ליטלו באותו היום ניעור מותר וטלטול מן הצד אסור, ואם כן קשה לרש״י דאי קאי על הרישא לחוד יקשה למה אומר לא שנו אלא בשוכח, דמשמע דליכא לאוקמי מתני׳ בגווני אחרינא אלא בשוכח, דכן משמע הלשון לא שנו, הלא יכול לאוקמי במניח ודעתו ליטלו בשבת נמי שרי לנער, לכך קאמר משום סיפא דקתני טלטול מן הצד ובטלטול מן הצד דוקא בשוכח לגמרי שרי ולא במניח על מנת ליטלו.

ולפי זה יש לומר דליכא כאן פלוגתא בין רש״י ותוס׳, כי גם התוס׳ מודים לזה, ור״ת לא הקשה עליו אלא לפי מה שמפרש דברי רש״י כפשוטו, אבל אם נפרש דברי רש״י ז״ל כדברינו גם ר״ת מודה לו. ואי משום שיקשה קושיית רש״י יפנה סביביו וינער, [הא לא קשיא] דיש לומר דמירי בענין שאין יוכל לנער אלא ניעור שהוא כמו טלטול מן הצד. וכן הסברא נותנת, שהרי הקדירה מליאה אוכל ובקל יוכל לשפוך וצריך ליטול הקדירה בנחת ולראות בצדדים שינער ולא ישפוך והוי טלטול מן הצד.

ומתורץ בדברי קושיית התוס׳ על רש״י טומנין בגיזי צמר, דשם מיירי בענין שיוכל לנער בקל שלא יהיה אלא ניעור, ואין צריך לדחוק כמו שכתב הרב בית יוסף שרש״י עצמו היה נזהר מזה, דאין להסביר כלל דבריו דמה שכתב דהכיסוי תורת כלי עליו, גם החבית תורת כלי עליו ונעשה בסיס. ואם הסברא שאין עשוי אלא לכסות הקדירה (ומהאי טעמא), למה לא נתיר גם הקדירה מהאי טעמא, ומה בין קדירה לכיסוי לחלק ביניהם, אבל לפי מה שכתבתי לא קשיא מידי. כך נראה לי בלי שום דוחק. ומתורץ בדברינו קושיות הט״ז על העולם, ובודאי ישראל קדושים אם אינם נביאים בני נביאים הם, אף על גב דלא קשה כל כך אם פסקו כר״ת, דכתב מהר״י קולון [סימן צ״ד] דבכל מקום דפליגי רש״י [ור״ת] דפסקינן כר״ת נגד רש״י זולת בנדוניית חתנים, מכל מקום אם נוכל לקיים מנהג העולם לכולי עלמא עדיף יותר, ואם כן ברישא כולי עלמא מודים שיכול לנער ובסעיף ה׳ כולי עלמא מודים דאסור אלא בשוכח לגמרי.

ועוד יש להביא ראיה ברורה לדברי רש״י וקושיא גדולה ועצומה לדעת התוס׳, מנר שהדליקו עליו באותו השבת [מד.], (ואם כן) [והרי] יודע שהנר יכבה (אפילו) בלילה ואפילו הכי אסור לכל השבת, שהוא מטעם בסיס שנעשה בין השמשות, דמשום האי טעמא רבי שמעון באמת מתירו אלא אנן פסקינן בזה כרבי יהודה, וכן הלכה רווחת בישראל. ואין לומר שנשאר שם פתילה והיא מוקצה, קשה למה יהיה הפתילה מוקצה, הלא מפורש בגמרא דגם הפתילה אינו מוקצה רק דנעשה בסיס לשלהבת. ומה שמחלק התוס׳ שם בדף מ״ז [ע״א ד״ה הנח] בין פתילה שלימה לשברי פתילה, היינו שברי פתילה ממש, אבל בין שלימה לאינו שלימה אין לחלק בינייהו, דלא כמשמעות המג״א בסימן ש״ח (ס״ק י״ח). ואם נשרף כולו ולא נשתייר רק שברי פתילה ממש, מכל מקום אין חשובין לאסור הכלי, והוי כמו שיורי כוסות שגריעי מינייהו בכמה מעלות, ואם כן אין מקום לאסור רק משום בין השמשות, ואם כן ראיה ברורה לדעת רש״י וקושיא גדולה לדעת התוס׳, אבל לפי מה שכתבתי להשוותן כנזכר לעיל אתי שפיר הכל על נכון. וברוך השם [ש]האיר עיני בדברי רש״י ובכוונתו, ומקום להניח לי מן השמים להתגדר בו. (בגדי ישע)

נד) שם ואם הניחם עליהם מדעתו וכו׳ אסור להטות ולנער וכו׳. כתב בבית יוסף, ועוד דהרי פירש רש״י [קמב: ד״ה לא שנו] לא שנו שמנערה וכו׳. משמע בהדיא וכו׳. ואפשר לדחות דרש״י פירש כן על הברייתא דרבי חייא בר רב מדפתי, דאם איתא דקאי אמניח הוה ליה לתלמודא לסייע לרב דחילק בין שוכח למניח מהך ברייתא, לכך פירש רש״י דרבי חייא וכו׳ קאי אמנער דמתני׳. ודוק. (ידיו של משה)

נה) שם ואם הניחם עליהם מדעתו וכו׳ אסור להטות ולנער וכו׳. ולפי המסורת שבידינו דסתם ואחר כך מחלוקת הלכה כסתם, ודאי דאסור להטות ולנער במניח אפילו על דעת שישארו שם בכניסת השבת, לדעת מרן שקבלנו הוראותיו בכל אשר יאמר כי הוא זה. אלא דזה תימה למה פסק השלחן ערוך כסברא ראשונה שהיא סברת רש״י [נא. ד״ה הרי], והלא מבואר בספרו ביתה יוסף דסברת רש״י הוי יחידאה (אלא דמדברי מהרא״י (סימן קס״ג) [תרומת הדשן ח״ב סימן קצ״ג] משמע דסבר כוותיה דרש״י. יע״ש. והביאו הבית יוסף אחר מחלוקת רש״י והתוס׳), שהרי בבית יוסף הביא דפליגי על רש״י, התוס׳ [נא. ד״ה או], ובעל התרומה [סימן רנ״ד ד״ה פרק נוטל], הביא דבריו הר״י בעל הטורים, וגם הגהות בפרק כ״ה [הגהות מיימוניות דפוס קושטא, הלכה י״ז] בשם ספר המצוות גדול [לאוין ס״ה, דף כ׳ ע״ד], (ועיין מה שכתב בכתבי מהרא״י שם סוף סימן קצ״ג בשם המרדכי פרק במה טומנין ע״ש ההג״ה. יע״ש), הובאו דבריהם בבית יוסף, ואם כן איך נקיט השלחן ערוך להלכה סברת רש״י תחת שלש דסברי דלא כוותיה, ובפרט לפי מה שכתב הרב כנסת הגדולה ז״ל (בח״מ סוף סימן ס״ג), דפעמים רבות מצינו להר״י בעל הטורים שמביא סברת פוסק אחד בסתם ואחר כך מביא סברא אחרת בשם אומרה, ומסכים עם הסברא השניה. ומטעם זה רוצה לומר הרב ז״ל שם דקרוב הדבר לומר שסבר הר״י בעל הטורים כסברא השניה שהביא מפורשת, ודלא כסברא ראשונה שהביא בסתם, ואפילו דיהיה סברת אביו הרא״ש. יע״ש. ואם כן איפוא לפי זה בהא דנידון דידן גם הר״י בעל הטורים אפשר דנלוה עם הני רבנן סבוראי דסברי דלא כרש״י, וגדלה הקושיא על מרן איך פסק כרש״י דלא כסברת כל הני רבנן. אלא דאין הפנאי מסכים השתא עמי לעמוד בעיקר דברי הכנסת הגדולה הנזכרים, דכעת יש לצדד בדבריו, ועוד דלכאורה דבריו סתרא׳ נינהו מצד עצמם ממה שכתב הוא עצמו בכללי הפוסקים (מהדורא קמא כלל ס״ב ובמהדורא

בתרא כלל י״ו). אלא דדל מהכא להר״י בעל הטורים עדיין קשה להשלחן ערוך משאר פוסקים הנזכרים לעיל, ובפרט לפי מה שכתב מהר״ח אזולאי זי״ע בספר ברכי יוסף (או״ח סימן רפ״ד אות א׳)[25] משם מרן בית יוסף בהלכות ציצית [סימן י׳], דאפילו אם פליג פוסק אחד עם פוסק אחר, ואותו [פוסק] קאי כשיטת רש״י, כיון דרש״י מפרש הוא ולא פסקן הוו להו אותם הפוסקים חד לגבי חד. יע״ש. ואם כן לפי זה הכא אזדא ליה סברת רש״י, דאין להחשיב לסברת רש״י נגד שאר פוסקים, כיון דרש״י מפרש הוא ולא פסקן. ועיין עוד בענין זה להרדב״ז (ח״ג סימן תק״י) ולהרב חשק שלמה (בח״מ סימן כ״ה אות י״ו). אלא דלפי מה שכתב הט״ז [סק״א] דהרמב״ם [פרק כ״ה הלכה י׳] ודעמיה הוזכרו סברתם לעיל (בסימן רע״ט סעיף ב׳) סברי כסברת רש״י, לא קשיא מידי על השלחן ערוך, כיון דהר״מ חד מעמודי הוראה אשר בית ישראל נכון עליהם סברי כרש״י וגם שאר פוסקים הנזכרים שם בבית יוסף סברי הכי והכי פסק בשלחן ערוך שם הלכך גם הכא לטעמיה אזיל שפסק כרש״י. אלא דדברי הט״ז לא נהירין לע״ד כמו שאכתוב לקמן בס״ד. וכבר עלה בדעתי לומר דחלילה לומר דפסק השלחן ערוך כסברת רש״י נגד סברא של הני רבוותא, ואין ראיה מדהביא סברת רש״י בסתם וסברת הני רבוותא בלשון מחלוקת, דנוכל לומר כמו שכתב הרב מאמר מרדכי לעיל (בסימן רס״ח סק״ג) בהאי כלל דסתם ואחר כך מחלוקת הלכה כסתם, דהיינו דוקא כשיש טעם לומר כן, או שהוא דעת רבים, או שהוא דעת גדול, אבל כשאין חד מהני אזי הלכה כיש אומרים. יע״ש. ואם כן איפוא גם הכא בנידון דידן נוכל לומר כן דהלכה כיש אומרים כיון דליכא חד מהני תלת חילוקים מן הטעמים אמורים, אלא דכעת אין הפנאי מסכים עמדי לראות אם זה הכלל שנתן לנו המאמר מרדכי הוא אמת וצדק.

ומעתה שוב אשוב לדברי הט״ז הנזכרים לעיל, דהנה הט״ז תמה על המנהג שנהגו לטלטל המפה שעומד[ים] עליה הנרות בליל שבת, דלפי מאי דקיימא לן בסימן רע״ט כהרמב״ם שהיא סברא ראשונה שהביא הכא בסתם, אין לטלטל המפה התחתונה כל השבת, כיון שהיו בה הנרות בליל שבת. ולדיעה זאת אפילו אם יש בודאי בדעתו ליטול משם אחר בין השמשות אסור, דנעשה בסיס לדבר האיסור, ואז אפילו נטל האיסור משם אסור לטלטל הכלי, כמו שכתב רמ״א, וכיון דהשלחן ערוך פסק לאיסור בסימן רע״ט בנר שהדליקו בשבת, והוא כדעת הרמב״ם ורש״י, ואם כן יש לנו להחמיר גם במפה שזכרנו. וצ״ע. זה תוכן דבריו. וכמה קשה לע״ד האי סברא דהט״ז שהצ״ע בדבר הזה, דלע״ד אין כאן מקום עיון כלל, דלפי דעתו לסברת התוס׳ ובעל התרומה שהיא סברת יש אומרים, שרי לטלטל גם הנרות עצמם אחר שכבו לצורך גופו ומקומו, כיון דלא נעשה בסיס וכו׳, דלא הניח על דעת שישארו שם כל השבת, וממילא דכל שכן המפה שתחתיה. וזה אינו לע״ד, דלפי זה צריכים אנו לומר דתוס׳ סתרא״י נינהו, שהרי כתב הבית יוסף שם בסימן רע״ט, דנראה מדברי התוס׳ דאף תנאי לא מהני לטלטל הנר אחר שיכבה. יע״ש. ולפי דברי הט״ז לדעת התוס׳ שהיא סברת יש אומרים שבדין זה, לנר אפילו תנאה לא צריך, דהא לא נעשה בסיס וכו׳, כיון דלא הניח אלא לכניסת השבת, ולא עוד אלא דהתוס׳ מחמירים טפי התם. אלא ודאי דמוכרחים אנו לומר כמו שכתבו האחרונים, דשאני התם דלא יכול לטלטל כלל הנר בכניסת השבת, שהיה הנר דולק, לכך לא מהני תנאה לדעת התוס׳, מה שאין כן בדין זה וכדומה דהיה יכול לטלטל גם בכניסת השבת על ידי שינער מה שעליה, לכך לא נעשה בסיס כלל, כיון שלא היה דעתו שישארו שם כל השבת. וממילא גם לסברת רש״י שהיא הסברא ראשונה שהביא בסתם בדין זה, לא קשיא מידי על המנהג שהביא בספר ט״ז מההיא דסימן רע״ט, דלפי מ״ש ההיא דסימן רע״ט יכול להיות דאתיא ככולי עלמא, דלא תליא זה בזה, והא דמטלטלין המפה אחר שיכבה הנר, היינו משום דכיון דמטלטלין הנר עצמו אחר שיכבה על ידי תנאי, דבכגון דא מהני תנאי כמו שכתוב בסימן רע״ט, ממילא גם המפה ניתר בטלטול, דהא אעיקרא מכח הנר בא האיסור למפה, וכיון דהנר ניתר כל שכן המפה, נמצא דאין כאן מקום עיון כלל והוא פשוט. ועיין באחרונים. וממילא דלפי זה מה שכתב רמ״א דאפילו נטל האיסור משם אסור לטלטל הכלי דמאחר שנעשה בסיס וכו׳, כוונתו היתה לומר שנטל האיסור משם בדיעבד אזי הוא דאסור לטלטל הכלי מאחר דנעשה בסיס וכו׳, אבל לכתחילה אסור להסיר האיסור משם בשום אופן, אם לא שעשה תנאי וכדומה, שאזי הותר לטלטל גם הכלי דאין כאן בסיס כלל וכמדובר, ובזה נדחו גם כן דברי הט״ז (שבסק״ב). ועיין להאחרונים שם בסימן רע״ט.

(יוקח נא – סק״ג)

נו) שם ואם הניחם עליהם מדעתו וכו׳ אסור להטות ולנער וכו׳. הביא הרב בית יוסף מה שהקשו התוספות [נא. ד״ה או] על פירוש רש״י [שם ד״ה הכי], וז״ל: כתב רש״י אם אין מקצת פיה מגולה, לא יטול דאין לו במה יאחזנה. ואם תאמר יפנה סביביה הואיל ודבר הניטל הוא ויאחזנה, כדתנן [קמב:] האבן שעל פי החבית מטה על צדה בדרעיה, ויטנה על צדה ויפול הכיסוי והיא נופלת. הא אוקימנא התם בשוכח, אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור. והיכא דמגולה מקצתו, אין זה טלטול שמצדדו והכיסוי נופל מאליו. והקשו התוספות עליו מדתנן [מט.] טומנין בגיזי צמר ואין מטלטלין אותם, כיצד הוא עושה נוער את הכיסוי והן נופלות. וע״כ אומר ר״ת דלא חשיב כמניח כיון שדעתו ליטלו בשבת. עכ״ל. ויש להקשות לדברי ר״ת, אמאי אם אין מקצתו מגולה אינו נוטל ומחזיר, כיון שבודאי דעתו ליטלו בשבת לא חשיב כמניח. וכן יש להקשות לבעל התרומה [סימן רנ״ד ד״ה פרק נוטל] שהביא הטור דסבר כר״ת. וצ״ע. (זרח יעקב)

נז) שם על דעת שישארו שם בכניסת השבת. כתב הרב מג״א [סק״ו] בשם הרב תרומת הדשן [ח״ב סימן קצ״ג], שאפילו

הערות וציונים

25. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד׳ בסימן רפ״ד אות י״ז.

אוצר ההלכה

הניח באקראי כמו שרגילים להשים בתיבה חפצים אלו על אלו, ויודע שהמוקצה יהיה נח על החפץ בשבת, גם החפץ נעשה מוקצה בשבת, דלא כהשואל שם. וכתב עליו הוא ז"ל: ולי נראה כדברי השואל דהא מטלטלין כנונא [שבת מז.] וכו'. עיין בדבריו שם. ולע"ד יש לחלק, דבכנונא ובתרומה אינו מטלטל החפץ שהמוקצה מונח עליו, אלא מטלטל הכנונא שהונח עליו האיסור וההיתר, וכן בתרומה מטלטל הכלי (על) [עד] השלחן ומשליך הכל עליו, כמו שפירש רש"י [קמב. ד"ה וטמאה], וכן ההיא דהרשב"א [ח"א סימן תתמ"ו] מטלטל שק שיש בו מטלטלים ומעות. אבל כל שבא ליטול בידו החפץ עצמו שהונח עליו המוקצה נימא דנעשה בסיס אף אם הונח במקרה. ומה שכתב במלחמות [מח:] דעל דעת כיסוי הוי בסיס, אפשר דרבותא קמשמע לן דלא תימא דשוייה כלי בהכי ושרי, אבל לעולם דמניח באקראי מניח הוי, תדע שהרי מעות שעל הכר מסתמא אינו עושה כן אלא באקראי, דלאו אורחייהו ליתנם שם, ואפילו הכי הוי מניח. ובגמ' (דף מ"ז ע"א) אההיא דהתיר רבי לטלטל מחתה באפרה (דאגב מחתה טלטל האפר), פריך מכלכלה והאבן בתוכה דאמר רבי יוחנן בכלכלה מלאה פירות עסקינן, ומשני הכא נמי דאית ביה קרטים. אלמא אי לאו פירות שעל ידם נעשית הכלכלה בסיס לאיסור ולהיתר אסור לטלטל הכלכלה, אף על גב דודאי לא הונחה שם אלא באקראי. ועיין שם בתוס' ד"ה הנח וכו', וד"ה הוה מטלטלינן וכו'. ולא דמי למה שציין מסימן ש"ח [סעיף כ"ז], דהיינו ממה שכתבו בשם התוס' דביצה [ב. ד"ה וב"ה] דעצמות שעל הטבלא לא מיקרי מניח בכוונה דאינו חושש היכן יפלו, דהתם לא הניחם מדעת כלל ולא איכפת ליה שיהיו מונחים שם, אבל כל שהוא מניחם מדעת אף על גב שלא עשה כן אלא לשעה מכל מקום מניח הוי. ועיין ריש סימן שי"א [מה שכתבתי] בס"ד[26].

(נהר שלום – סק"ג)

נח) שם על דעת שישארו שם בכניסת השבת. כתב מג"א (סק"ו), ולי נראה פשוט כדברי השואל דהא מטלטלין כנונא [שבת מז.] וכו'. ואינו ראיה משם, דהתם אף דמנחי שם מכל מקום יכול לטלטל האפר ולא צריך לנער העצים, דלא כל האפר נתפזר בעצים לכך מותר לטלטל, אבל כאן מיירי שכלי איסור מונח בתוכה על הבגד וכיוצא בה אם כן אינו יכול לטלטל כלל הבגד אם לא ינער מהבגד הכל והוי שפיר בסיס. וק"ל. (מתוק מדבש)

נט) שם על דעת שישארו שם בכניסת השבת. עיין בספר מג"א [סק"ו] שכתב שדעתו כדעת השואל בתרומת הדשן [ח"ב סימן קצ"ג], דסבירא ליה דאינו חשוב בסיס לדבר איסור רק כשמניחו עליו על דעת שיהא מונח שם, אבל כשמניחו עליו על דעת שלא יהיה התחתון בסיס לא, ועל כן אם מניח חפץ אחד על חבירו בתיבה מאפס מקום לא חשיב בסיס. והנה הרב הביא ראיה לדבריו מהא דקיימא לן [מז.] מטלטלין כנונא אגב קיטמא אף שיש עליו שברי עצים, ומשמעות לשון הרמב"ם [פרק כ"ו הלכה י"ג] דשברי עצים מונחים על האפר, ולא אמרינן דהאפר עצמו נעשה בסיס לשברי עצים, אלא ודאי דזה לא חשוב בסיס. עכת"ד. והנה באמת מדברי רבינו ז"ל אין ראיה, דהרי לפי גירסת הרב (כסף משנה) [המגיד] שם טעם ההיתר לשיטת הרמב"ם משום דהוי כמו גרף של רעי. והקשו כולם עליו דבלאו הכי הרי האפר מוכן. ולשיטת התרומת הדשן אתי שפיר, דעדיין היה לנו לאסור משום שהאפר נעשה בסיס לשברי עצים המונחים עליו והוי בסיס לדבר האיסור, לכך כתב הטעם משום גרף של רעי, דאז אף מוקצה גופה מותר. ואמנם אף לפי מה שתפסו הקדמונים דטעם ההיתר משום דאפר מוכן הוא, אדרבה יש ראיה מהך דכנונא אגב קיטמא לדעת תרומת הדשן, דבש"ס דביצה (דף כ"ב) [כא:] בהך דמזמנין את העכו"ם ביום טוב, קאמר דאסור לטלטל הכוס משום שיורי כוסות, ודחי שם דבטלים הם לגבי הכוס, והביא הש"ס ראיה מהך דמטלטלין כנונא אגב קיטמא אף שיש עליו שברי עצים. ותמהו בזה רבותינו בעלי תוס' [שם ד"ה כנונא], דשם נעשה הכנונא בסיס לדבר האיסור ולדבר המותר, ועוד אמאי קאמר כנונא אגב קיטמא בלאו הכי מותר משום דבטל לגבי כלי, ועל כרחך כשיטת ר"ת שם. אלא שדבריו צריכין תבלין וצריך להוסיף על דבריו, וביאור הדבר נראה לי דבאמת בש"ס דשבת שם גבי נוטל אדם כלכלה ואבן בתוכה, וקאמר הש"ס דאירי שיש שם פירות גם כן דאי לאו הכי הוי כלכלה בסיס לדבר האיסור, וקאמר הש"ס ונישדינהו לפירות ואבן שבתוך הכלכלה ומוקי לה בפירות המטנפין. וכתב הרשב"א שם [קמב. ד"ה אמר] דמכאן מבואר דאף היכי שיש בתוך הכלי היתר וגם איסור דנעשה בסיס לשניהם, מכל מקום מחויב הוא לנער אותן מן הכלי אם אפשר בלא פסידא. ומעתה הוא הדין בזה אף אי נימא דשברי עצים בטלים לגבי הכלי, מכל מקום צריך לנער השברים מן הכלי, וכשאינו מנער אותם מן הכלי הרי חזינן שעושה כלי בסיס להם, ואמנם אגב קיטמא מותר לטלטל אותם כיון שאינו יכול לנער דאז יתפזר האפר. (ישועות יעקב – סק"ג)

ס) שם על דעת שישארו שם בכניסת השבת. כתב המג"א (סק"ו) על דעת שישארו וכו', ולי נראה פשוט כדברי השואל וכו'. ולפי ענ"ד ראיה לדברי השואל מרש"י שבת (דף מ"ט ע"א במתני' ד"ה נוטל וכו') ואף על גב שהן עליה לא איכפת לן דלא נעשה בסיס להן שאין עשוי אלא לכסות הקדרה. עכ"ל. ופירש הרב בית יוסף בסימן זה דגיזין הללו לאו להניחם על כסוי הקדרה נתכוין וכו', הילכך ליכא למימר בהו נעשה בסיס וכו'. ע"ש.

(דברי צבי)

סא) שם על דעת שישארו שם בכניסת השבת. כתב מג"א (סק"ו) וז"ל: דאי בשוכח אפילו הטמאה לבדה שרי. עכ"ל. ולא הבנתי, הרי רש"י [קמא: ד"ה עם] כתב שם דמיירי לטלטל הכל לשלחן. ע"ש. ואם כן אפילו בשוכח אין מותר לו לטלטל הסל עם תרומה טמאה לבד להשלחן, ואנן לא שמענו בשוכח דמותר רק לנער, כמו באבן ע"פ חבית ומעות על הכר, אבל לא לטלטלו,

הערות וציונים

26. נדפס לקמן בסימן שי"א אות ט"ו.

ואפילו מיירי בתרומה טמאה המיטנפת, מנא לן דשרי הרי יוכל לנערה, וסוף סוף לשריפה קאי. וצל״ע. (תנובת יהודה)

סב) שם על דעת שישארו שם בכניסת השבת. עיין מג״א (סק״ו) הביא דמהרא״י [תרומת הדשן ח״ב סימן קצ״ג] כתב דהמניח אפילו באקראי, הואיל ויודע שהמוקצה יהא נח על החפץ, נעשה החפץ בסיס ומוקצה. והמג״א חולק, דדוקא במניח המוקצה שרוצה שיהיה על החפץ, כמו כיסוי וכדומה, והביא ראיות על זה. והנה יש לעיין ולפלפל קצת בראיותיו, ואכן ראיתי כי האליה רבה [סק״ט] תמה עליו, דאין ראיה כלל מכל מה שהביא, דהתם הוי בסיס לאיסור ולהיתר. ועיין מחצית השקל מה שכתב על זה. אך יען כי לכאורה אף כאן החבית נעשה בסיס להיתר גם כן דהרי יש בו יין, ומכל מקום אמרינן דנעשה בסיס. ובזה נראה לבאר דברי מהרא״י, דהנה המחצית השקל הביא דהתוספת שבת [סקי״ד] הקשה כן דהרי יש יין בחבית, ואם כן למה יאסור האבן החבית. ומחדש כיון דהחבית גבוהה מן היין, לא נעשה החבית בסיס רק להאבן. ובענ״י לא אבין חילוק הזה, גם ראיתי בהגהות רעק״א הביא בשם ספר אחד דדחק עצמו ומתרץ כעין זה. ע״ש. ולפענ״ד נראה דהעיקר כמו שכבר בארתי לעיל סימן רנ״ט, דבלאו הכי אין סברא דהחבית תהיה בסיס להאבן, דאדרבה האבן משמשת לחבית, כמו שכתבו גם כן גבי גיזי צמר שטמנו בהם. ע״ש במג״א [סק״ו]. וכבר כתבו התוס׳ [קמב: ד״ה שאוכל] דגבי החבית העיקר כיון דיודע דלא יוכל לטלטל החבית רק עם האבן, לכן קראוהו בסיס, ואף היין נעשה בסיס, ולק״מ מה שהקשה התוספת שבת. וזה נראה גם כן כוונת מהרא״י, הואיל ויודע שהמוקצה יהא נח על החפץ, נעשה מוקצה. ואם כן מה שהביא המג״א מכנונא אגב קיטמיה, התם לא יהיב כלל דעתיה דהמוקצה יהא למעלה, וכן בתרומה לא יהיב דעתיה שהטמאה תהיה למעלה, ובכהאי גוונא אף הכתבי מהרא״י לא אסר, רק דהשואל דקדק בדבריו ואמר דלא נעשה בסיס אא״כ הניח המוקצה שיתיישב עליו בטוב, על זה כתב דאפילו לא היתה דעתו בשביל שיהיה בסיס, זה רק בידע שהמוקצה יהא על החפץ, אבל אם לא נתן כלל דעתו האיך יהא מונח, בזה לא איירי מהרא״י, ובזה צדקו דברי המג״א.

ובמה שכתב השלחן ערוך דעה הראשונה דאף במניח שיהיה עליו בין השמשות נעשה בסיס, וכתבו זה בשם רש״י [נא. ד״ה הרי], כבר בארתי בסימן רנ״ט דיש בזה מקום עיון, כיון דהבסיס הוא רק משום שידע שיצטרך לטלטל המוקצה, ושם כתבתי (בסק״ו)[27] ליישב בטוב דברי רש״י הסותרים, ורש״י לא כתב זה רק לרב דסבירא ליה דטלטול מן הצד שמיה טלטול, ורש״י לא סבירא ליה החילוק שכתבו התוס׳ דדוקא גבי מת דעיקר הטלטול בשביל המוקצה, ולכן לרב אף במניח כדי להטות אסור, אבל לדידן דקיימא לן דטלטול מן הצד לא שמיה טלטול, לא שייך ידע דיצטרך לטלטל, אם כן לרש״י לעולם מותר לטלטל על ידי הטייתה, ויען כי כבר כתבתי שם בזה אין צריך להכפיל. ועיין לקמן סוף סימן שי״א מה שכתבתי [סק״ו][28]. (גנזי חיים – סק״ג)

סג) שם על דעת שישארו שם בכניסת השבת. כתב בשו״ת תרומת הדשן (פסקים וכתבים סימן קצ״ג), אשר כתבת לדקדק דלא נעשה שום דבר בסיס לדבר האסור אלא אם כן הניח דבר על המוקצה בשביל שיהא מתיישב עליו בטוב, אבל מה שמניחים בדרך אקראי כמו שרגילים לתת בתיבה חפצים אלו על אלו מפני שאין שם ריוח, לא חשיב מניח, זה אינו, דבמניח מערב שבת אפילו באקראי הואיל והוא יודע שהמוקצה יהא נח על החפץ בשבת נעשה בסיס, מפני שמקצה דעתו ממנו. והובא בבית יוסף (סימן ש״ט בד״ה וכתב עוד שם). והמג״א (סימן ש״ט סק״ו) כתב, ולי נראה פשוט כדברי השואל, שהרי מטלטלין תרומה טהורה אף על פי שהטמאה מונחת עליה (שבת קמא:), ומיירי במניח בכוונה, ואף על פי כן לא אמרינן שנעשית בסיס לדבר האסור, אלמא דבמניח באקראי לכולי עלמא לא נעשה בסיס. ע״כ. ואינה ראיה, וכמו שכתב המאירי (ריש פרק נוטל), דמה ששנינו, מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה, ואמרינן (שבת קמב.) לא שנו אלא שטהורה למטה וטמאה למעלה, אף על פי שאי אפשר לטלטל את הטהורה בלא טלטול האיסור, אין אומרים שנעשית בסיס לדבר האסור, הואיל ואוכלים הם אין אוכל נעשה בסיס לדבר האסור. ע״ש. וכן כתב בחידושי הריטב״א (שבת קמב. בד״ה הכא בכלכלה מלאה פירות וכו׳), פירוש ואפילו במניח לדעת, ואף על פי שהפירות למטה, מפני שאין דרך הפירות להיות בסיס לדבר האסור, וכן בתרומה טמאה וטהורה, אף על פי שהטמאה למעלה, לפי שאין הפירות נעשים בסיס זה לזה. וכן כתב בחידושי הר״ן שם (ד״ה מליאה). וכן כתב הרמ״א (סימן שי״א סעיף ה׳) שאין באוכלים משום בסיס לדבר האסור. והמג״א שם נטה קו לפרש דברי הרמ״א בענין אחר, וכאן נמשך המג״א לשיטתו. אבל באמת שפשט דברי הראשונים אינו כן. וכן כתבו כמה גדולי אחרונים, שהדברים כפשטם. גם מה שהביא המג״א ראיה מהא דאמר רבא (שבת מז.) מטלטלין כנונא אגב קיטמא אף על פי דאיכא עליה שברי עצים, (פירש רש״י, כנונא, כלי נחושת שמביאים להתחמם, אגב קיטמא שהיו צריכים לאפרו לכסות בו רוק או צואה, ואף על פי שיש עליה שברי עצים). יש לדחות, דמיירי כגון ששברי העצים מונחים בצד האחד, והאפר בצד השני, ולא שמונחים זה על זה. וכן ראיתי להגאון רבי עקיבא איגר בחידושיו (סימן ש״ט) שדחה כן ראיית המג״א, הילכך אין מכאן ראיה היפך הרב תרומת הדשן, והעיקר כדעת הרב תרומת הדשן שמרן הבית יוסף הביאו להלכה, גם הט״ז (סימן ש״ט סק״א) הסתמך על דברי הרב תרומת הדשן. ודלא כהמשנה ברורה סימן ש״ט (ס״ק י״ח) שסתם כדברי המג״א. ומכל מקום סיים הרב תרומת הדשן שם, ומיהו אם הונח המוקצה על החפץ כמה ימים קודם יום השבת אפילו הונח בכוונה ולא בדרך אקראי, ובערב שבת שכחו, שרי. ע״ש. (חזון עובדיה שבת ח״ג – דיני בסיס לדבר האסור הערה א׳)

הערות וציונים

27. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ב׳ בסימן רנ״ט אות ע״ה. **28.** נדפס לקמן בסימן שי״א אות רכ״ה.

אוצר ההלכה

סד) שם על דעת שישארו שם בכניסת השבת וכו׳. הטעם משום מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולא יומא. והדיעה שניה סבירא ליה דמאחר דדעתו ליטלו לא אמרינן הכי. (בגדי ישע)

סה) שם בכניסת השבת. עיין בספר באר היטב (באות ח׳). ועיין מה שכתב הוא בעצמו בסימן עז״ר (אות (ג׳) [ו׳]) ובמה שכתבתי[29]. (בתי כנסיות)

סו) שם בכניסת השבת. (במג״א) [בט״ז] (סק״א) ואין לומר כיון וכו׳. עיין בפירוש רש״י (פרק כירה דף מ״ט ע״א ד״ה נוטל (את) הכיסוי) דמשמע דכל דבר שנותן לצורך מה שלמטה ממנו (וכיסוי) [ככיסוי], ולמעלה כיסה עליו דבר שאינו (נוטל) [ניטל], שאינו נעשה בסיס לדבר איסור לפי שאינו עשוי לבסיס. ולא דמי להא דכתב הרב בית יוסף שעשוי להניח אחד על חבירו. (חמד משה – סק״א)

סז) שם בכניסת השבת. כתב הרב ט״ז [סק״א] דהמנהג שמעמידים המנורה על המפה שעל לחם משנה ואחר הקידוש מסלקים המפה ההיא, היינו כהיש אומרים, ואם כן גם בנר שהדליקו בו באותה שבת יש להתיר לטלטל לצורך גופו או מקומו. והא דאסר בסימן רע״ט [סעיף ב׳] בזה, סבירא ליה כדעה ראשונה דמיקרי מניח, אבל לבעל התרומה [סימן רנ״ד ד״ה פרק נוטל] שרי, ואם כן היה לו להקל גם בזה וכו׳. עיין עליו. וכן כתב בסימן רע״ט [סק״ב]. ולע״ד התם גם להיש אומרים דהכא אסור ולכן לא הזכיר השלחן ערוך שם חולק בזה, והיינו דהכא פליגי אי חשיב מניח להיות בסיס כיון שדעתו ליטול האבן או המעות בשבת, אבל התם לאו בדעתו תליא מלתא, דהכלי ממילא נעשה בסיס כיון דודאי בטיל ליה לגביה השלהבת, ובשבילה הובא, דבזולתו אי אפשר שתדליק הנר, ובגמ׳ (דף מ״ז ע״א) הנח לנר שמן ופתילה הואיל ונעשה בסיס לדבר האיסור. ופירש רש״י [שם ד״ה לדבר] שהכלי טפל לשלהבת בעודה בה, אבל הכא לא נעשו החבית והכר טפלים לאבן ומעות אלא כי אחשביה על ידי הנחתו, וסבירא להו להך יש אומרים דלא מיקרי מניח אלא אי חשב להניחם כל השבת. (נהר שלום – סק״ד)

סח) שם בכניסת השבת. כתב הט״ז (סק״א) בכניסת שבת וכו׳ וצ״ע וכו׳. עיין מה שכתבתי למעלה סימן רע״ט (ט״ז [ס״ק] ב׳)[30]. ולענין מאי דקשיא ליה מאי שנא נר ממפה, נראה דשאני נר דלכך נעשה בסיס משום דלא סגי לשלהבת בלא נר, אבל המפה דכל עצמו של השלהבת אינה צריכה למפה. וכיוצא בזה ממש כתב המאור [מז:] הביאו המג״א (סימן שי״א סק״ב), זה לשונו: והמאור כתב דאפילו היה מת בין השמשות לא נעשה המיטה בסיס, דהמיטה אינה צריכה למת, וכל עצמו אין צריך להטילו אלא על גבי קרקע. וזהו ממש כדברי. ואין להקשות לפי זה יאסור השלחן בטלטול אחר שניטל ממנו הנר דלא סגי לנר בלי שלחן, זה אינו, חדא דהיה אפשר להעמיד הנר על הארץ, ועוד הא כתבו התוס׳ ריש ביצה (ד״ה [וב״ה אומרים] מסלק את הטבלא), דמשום אוכלים שמונחים על השלחן הוי בסיס לדבר האסור ולדבר המותר ולכך מותר לטלטלו. ועם זה יש ליתן טעם להא דמטלטלין מפה התחתונה משום האוכלין שעליה. עיין מג״א (סק״ו) שהביא על שם המאור [מח:] לחלק בין מניח על דעת בסיס או לא. (ברכת דוד)

סט) שם בכניסת השבת. וכתב הט״ז (בסק״א) וז״ל: ואם כן תימה על מנהגנו שמעמידים המנורה עם הנרות על המפה שעל הלחם משנה ואחר הקידוש מסלקין המפה ההיא, ולפי זה יש על המפה ההיא דין בסיס לדבר האסור כיון שהיה עליה בכניסת שבת. והוא הדין אם עומדים הנרות על המפה התחתונה שהיא על השלחן היה לנו לאסור לטלטל המפה ההיא כל השבת, וכמו שכתב הרמ״א בסעיף זה בדין בסיס, דאפילו נטל האיסור משם אסור. ולא שמענו ולא ראינו שום אדם נזהר מזה. ואין לומר כיון שהמפה מוכנת לצורך השלחן לא נעשית בסיס לנרות, דהא כתב הבית יוסף בשם כתבי מהרא״י [תרומת הדשן ח״ב סימן קצ״ג] אפילו במניח דרך אקראי וכו׳. ע״ש. ולפענ״ד נראה דיש לנו על מי לסמוך ולתלות באילן גדול, דהא דין זה דכל שהניח על דעת שישארו שם בכניסת שבת מיקרי מניח, הוא מפירוש רש״י בפרק במה טומנין (דף נ״א [ע״א ד״ה הרי]), ותוספות [שם ד״ה או] הקשו אפירוש רש״י ממתני׳ [מט.] דתנן נוער את הכיסוי, והובא דבריהם בבית יוסף, וכתב שם הבית יוסף וז״ל: ומה שהקשו עליו מדתנן נוער את הכיסוי, נראה לי שהוא ז״ל נשמר מזה, שכתב [שם ד״ה נוטל] נוטל כיסוי של קדירה שיש תורת כלי עליה, ואף על גב שהן עליה לא איכפת לן, דלא נעשית בסיס להן, שאין עשוי אלא לכסות קדרה. כלומר דגיזין הללו לא להניחם על כיסוי הקדירה נתכוין אלא להטמין הקדירה, הילכך ליכא למימר בהו נעשה בסיס לדבר האסור. עכ״ל. מפשט דברי הבית יוסף משמע דמפרש דברי רש״י כמו שכתב הר״ן [כב: ד״ה מתני׳] והביאו המג״א לעיל (סימן רנ״ט סוף סעיף א׳ סק״ו בד״ה דלא נעשה בסיס) וז״ל: דהא אין הכיסוי תשמיש להצמר, אדרבא הצמר משמש להקדירה לחממו. עכ״ל. אבל באמת דברי רש״י אי אפשר לפרש כן, דהא בסימן הנ״ל (ס״ה) [סעיף ד׳] כתב המג״א (בסק״ט בד״ה טמן) וז״ל: ואם טמן בדבר הניטל וכיסה בדבר שאינו ניטל, מפנה סביבותיה ואוחז בקדירה ומוציאה, דלא נעשה בסיס להן, כמו שכתב סוף סעיף א׳ בשם ר״ן [כג: ד״ה וכן]. עכ״ל. הרי לפנינו לטעם הר״ן מותר לפנות סביבותיה, ורש״י כתב להדיא בפרק במה טומנין בסוגיא הנ״ל דאסור לפנות סביבותיה. לכן נראה לפרש דברי רש״י הא דכתב דלא נעשית בסיס להן שאין עשוי אלא לכסות הקדרה, היינו ממש סברת הט״ז במה שכתב כאן גבי מפה, כיון דמכוונת לצורך השלחן לא נעשית בסיס לנרות, הכא נמי כן הוא, דהכיסוי אין עשוי אלא לכסות הקדירה לכך לא נעשית בסיס לנרות. ואפשר דגם כוונת הבית יוסף לפרש דברי רש״י כן הוא, רק הלשון קצת מגומגם. אם כן מנהגנו שפיר הוא על פי דעת רש״י.

הערות וציונים

29. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד׳ בסימן רע״ז אות פ״ה. **30.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד׳ בסימן רע״ט אות נ׳.

אוצר ההלכה

והא דהקשה הט״ז על הסברא זו מהא דהביא הבית יוסף דברי מהרא״י, הבית יוסף לא הביא דבריו להלכה, והמג״א פסק באמת כדברי השואל, ועוד דלא דמי כלל להא דכתב בשם מהרא״י. וזו מה שרציתי לבאר. (אותות השמים – דרישת ארי)

ע) שם בכניסת השבת. הט״ז (סק״א) כתב, אלא על כרחך צריך לומר דסבירא ליה כבעל התרומה [סימן רנ״ד ד״ה פרק נוטל] שמביא, והוא היש אומרים דכאן דזה לא הוי מניח, ואם כן גם בנר שהדליקו באותו שבת יש להתיר לטלטלו לצורך גופו ומקומו ככל כלי שמלאכתו לאיסור. ואיני יודע לדבריו דלהיש אומרים לא מקרי הכלי בסיס לדבר איסור, אם כן גם בעוד שהוא דולק ליתכשר בטלטול, דהא לשמא יכבה לא חיישינן, דקיימא לן [כב.] כרבי שמעון דדבר שאין מתכוין שרי. ועיין במג״א סימן רע״ו (ס״ק י״א). ועיקר טעם [איסור] טלטול בעוד שהוא דולק כדתירץ הגמרא (דף מ״ז ע״ב) [מז.] הנח לנר שמן ופתילה דהכל נעשה בסיס לשלהבת. ועיין שם בתוס׳ [ד״ה הנח]. (ואפילו לדידן דקיימא לן כרבי יהודה במוקצה מחמת איסור, זה אין מועיל לאיסור טלטול כדאיתא בתוס׳ דף מ״ב ע״ב ד״ה ואין). ואם כן דזה מה שהשלהבת ודאי יכבה בשבת לא יהא קרוי מניח אלא שוכח, ולא יהא בסיס לדבר האיסור, מה יענו יש אומרים אלו לגוף האיסור, הרי אינו אלא (בכנונא) [ככנונא] אגב קיטמא כמבואר שם בתוס׳. ובאמת הרשב״א בחידושיו (דף נ״א [ע״א ד״ה גם]) הקשה הכי מזה על דעה זו, וז״ל: גם הטעם שאמר שאינו בסיס לדבר האסור מפני שאינו אלא לצורך שעה, אינו מחוור בעיני, שהרי אסרו נר שמן ופתילה מפני שנעשו בסיס לדבר האיסור ואף על פי שאין הנר בסיס לכל היום אלא לצורך מקצת הלילה שהרי אדם מצפה מתי תכבה נרו. עכ״ל. אלא ודאי דעת יש אומרים דלא חשו לקושיא זו, וסברו דעד כאן לא אמרו דלא נעשה בסיס אלא מה שדעתו שיונח שם כל השבת, היינו לאפוקי מה שבדעתו להסיר האיסור מן בסיסו אף שיהיה בעולם, מה שאין כן שלהבת זה, שבדעתו על כל פנים כל זמן שיהיה בעולם הכל יהיה בסיסו, ודאי דמודי דמחשב בסיס לו, אף שיודע שבאמצע שבת (יסיר) [יוסר] השלהבת, היינו מפני שלא יהיה בעולם ולא יהיה צריך לבסיסו. על כל פנים מבואר דנר שהדליקו בו אין לו ענין היתר כלל מן דעה זו, והמנהג נובע אף לדעה ראשונה, כדכתב [הט״ז] ואין לומר כיון שהמפה מוכנת לצורך השלחן לא נעשית בסיס לנרות. והן הן דברי רש״י בעינם שכתב [מט. ד״ה נוטל] נוטל הכסוי וכו׳ ואף על גב שהן עליה לא איכפת לן דלא נעשית בסיס להן שאין עשוי אלא לכסות קדירה. הביאו הבית יוסף סימן זה והוסיף בביאורו וכתב כלומר בגיזין הללו לא להניחם על כסוי הקדירה נתכוין, אלא להטמין הקדירה. וכהאי גוונא ממש הוא המפה שאינה אלא לכסות השלחן, והנר שהניח עליה לא להניחו על המפה מתכוון, אלא להאיר בשלחן. ואי משום מה דמדמה לדינא דמהרא״י [תרומת הדשן ח״ב סימן קצ״ג], לדמיונו היה לו לדחות דינא דמהרא״י מפני דברי רש״י, אלא ודאי שהמהרא״י מחלק בינייהו, ואין מדמה נדון דידיה לדברי רש״י.

ובגוף דין מהרא״י, עיין במג״א (סק״ו) כתב, וכן מטלטלין תרומה טהורה אף על פי שהטמאה מונחת עליה, ומיירי (במונח) [במניח] בכוונה, דאי בשוכח אפילו הטמאה לבדה שרי, אלא איירי במניחן. ודברים אלו צריכים ביאור, דהא פשיטא דאפילו בשוכח אסור הטלטול להדיא, אלא אם צריך להכלי מנער הטמאה. ועיין חדושי רשב״א (דף קמ״ב ע״א ד״ה האי דאקשינן). ודוק. אלא רצונו לומר דאילו בשוכח דלא נעשה הכלי בסיס, אפילו הטמאה לבדה תוך הכלי והוא צריך להכלי שרי לנער המוקצה, ואם על ידי הניעור תפסד המוקצה שרי לטלטל תוך הכלי, כדמשמע מהרמב״ם [פרק כ״ה הט״ז] שכתב במקום הפסד לא גזרו, דמשמע אפילו הפסד דדבר המוקצה, אלא ודאי דבמניח איירי, דאז אילו הטמאה לבדה תוך הכלי, הכלי גופו אסור בטלטול מדהוי בסיס, מה שאין כן עתה לא אמרינן דטהורה נעשתה בסיס לטמאה, רצוני לומר כדאמרינן גבי שמן שבנר דנעשה השמן בסיס לשלהבת, ועיין (דף מ״ז ע״א) תוס׳ ד״ה הנח, אלא ודאי שאני התם שעל כרחו צריך השלהבת לנוח על גבי השמן מה שאין כן בזה. ולענ״ד יפה ראייתו, ודלא כהאליה רבה [סק״ט] שכתב שאין הנידון דומה לכל ראיותיו, דשם הכלי הוא נמי בסיס להיתר כמו בכלכלה מלאה פירות, מה שאין כן בדין מהרא״י דדבר מוקצה מונח על החפץ ולטלטל החפץ קאמר דאסור. עכ״ל. ואילו החפץ היה נעשה בסיס הכא נמי היתה נעשית הטהורה בסיס להטמאה, והיה הכלי נמי נעשה בסיס לטמאה כמו התם, דהנר נעשה בסיס להשמן, והשמן להפתילה, והפתילה להשלהבת והכל אסור. אלא ודאי כדעת המג״א, דהחפץ דהיינו הטהורה לא נעשתה בסיס מדהונח שלא בכוונה, והוי שפיר הכלי בסיס להיתר ולאיסור. ודו״ק. (בית מאיר)

עא) שם בכניסת השבת. בט״ז (סק״א) בכניסת וכו׳, אלא לנער החבית וכר לצורך גופו. כצ״ל. (שמן המאור)

עב) שם בכניסת השבת. עיין ט״ז (סק״א) שהקשה, כיון שהבית יוסף ובשלחן ערוך פוסקים לאיסור בנר שהודלק בשבת וכו׳, יש לנו להחמיר גם במפה וכו׳. ע״ש. רצונו לומר דזה דמי ממש למנורה, דלא הוי יכול לסלק בין השמשות כלל הנרות מעל המפה כמו במנורה דהיא בסיס לשלהבת אף לרבי שמעון כל זמן שדולק, כמו שאמרו בשבת (דף מ״ז ע״א), ואנן קיימא לן כרבי יהודה דסבירא ליה מגו דאתקצאי בין השמשות וכו׳. ועיין מה שכתבתי לעיל בסימן רע״ט[31] מזה באריכות. ובזה נדחה החילוק שכתב התוספת שבת שם [סק״ד] וגם מה שכתב הרב פרי מגדים [משבצות זהב] כאן. ע״ש. והקשה הט״ז שפיר דלרש״י [נא. ד״ה הרי] ורמב״ם [פרק כ״ה הלכה י׳] יש לאסור גם במפה דהוי בסיס בין השמשות. ואין היתר אלא במניח גם כן הלחם משנה על המפה מבעוד יום

הערות וציונים

31. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד׳ בסימן רע״ט אות נ״ב.

אוצר ההלכה

דהוי בסיס לאיסור ולהיתר. עיין שם במג״א [סק״ה]. ובמפה עליונה לא שייך זה כלל, לכן אין להעמיד הנרות עליו כלל.

(עצי לבונה – מעין גנים)

עג) שם בכניסת השבת. וכתב הט״ז שם (בסק״א) וז״ל: מבואר בבית יוסף דלדעה זו אפילו אם יש בדעתו בודאי ליטול משם אחר בין השמשות אסור, ואם כן תימה על מנהגנו שמעמידים המנורה עם הנרות על המפה שעל לחם משנה, ואחר הקידוש מסלקין המפה ההיא, ולפי זה יש על המפה ההיא דין בסיס לדבר איסור כיון שהיה עליה בכניסת שבת וכו׳, ולא שמענו ולא ראינו שום אדם נזהר מזה וכו׳. ע״ש. ובהגהות נתיב חיים שם כתב על זה וז״ל: ואני תמה על תמיהתו, הלא שלחן ערוך לפניו עם המפה שפסק בסימן רע״ט בהגה סעיף (ז) [ד׳], במה שמטלטלין הנר על ידי עובד גילולים אין בו חשש איסור והוי כאילו התנה עליו מתחילה, על כן לא הוי בסיס לדבר האיסור, שאינו בודל ממנה כל בין השמשות לטלטל על ידי עובד גילולים. עכ״ל הנתיב חיים. ע״ש.

ולפי ענ״ד אין אני רואה שום תמיהה על הט״ז בזה, דהרי בודאי לא יטלטל הנרות כל זמן שדולקות (היינו כל זמן בין השמשות), דלמה הניח אותם על השולחן הלא כדי שידלקו כל בין השמשות, רק אחרי כן כשיכבו דנשאר עדיין האיסור מחמת נר שהדליקו עליו באותו שבת, על זה התיר הרמ״א ז״ל שם לטלטל על ידי עכו״ם אם מתיירא שלא יגנב. ובפירוש כתב שם המחבר דוקא לאחר שכבה, דבשעת הדלקה בודאי דאסור ש[י]טלטלם אפילו על ידי עכו״ם כי אם לצורך גדול, כמו שכתב המג״א בסימן רע״ו (ס״ק יו״ד וי״א) בשם הש״ך והרדב״ז [ח״ד סימן אלף קכ״ג] כמה וכמה חילוקים בזה. ע״ש. וגם ציין שם: ועיין סימן של״ד, רצונו לומר דכתב שם דאפילו סחורה הנפסדת אסור לומר לעכו״ם לטלטלם בשבת. ע״ש. גם הלא הרמ״א ז״ל בסימן רע״ט כתב שם וז״ל: ונוהגין לטלטלו על ידי עובד גילולים ואין וכו׳, הואיל והמנהג כך הוי כאילו התנה עליו מתחלה ושרי. ע״כ. הרי דלא התיר לטלטל אלא משום דהמנהג כן, ובודאי דאין המנהג לטלטל את הנרות אפילו על ידי עכו״ם כל זמן שדולקות, ואם כן לא שייך בזה כאילו התנה, ויש בזה איסור אמירה לעכו״ם, ואף דיכול להיות דיהיה צריך פעם אחת לטלטל את הנרות על ידי עכו״ם בשעה שדולקות, כגון לצורך חולה וכיוצא בו, מכל מקום הרי זה מלתא דלא שכיחא ולא אסיק אדעתיה כלל, ובודאי דבודל מהן כל בין השמשות לטלטלם אפילו על ידי עכו״ם. ואם כן לפי זה תמיהת הט״ז קיימת, האיך מטלטלין המפה, והא הוי בסיס לדבר האסור, דהרי אפילו על ידי עכו״ם אינו יכול לטלטלם כל זמן שדולקין וכמו שכתבתי.

ועיין עוד בעטרת זקנים שם בסימן רע״ט [סק״ב], שכתב שם בשם הב״ח [שם אות א׳] וז״ל: ולכן צריך כל אחד להתנות על זה סמוך לבין השמשות שאינו בודל מהשמן ומהנר אלא כל זמן שהוא דולק, ואז מותר לומר לעכו״ם לסלקו מן השולחן לאחר שכבה. ע״כ. הרי דכתב בפירוש דאפילו כשהתנה אסור לטלטלם על ידי עכו״ם אלא לאחר שכבה, אבל כל זמן שדולקין בודאי בודל מהן אפילו על ידי עכו״ם, דאם לא כן לא הוה ליה להתנות אלא סתם אינו בודל מהם, אלא ודאי כמו שכתבתי, וכן כתב המג״א שם דעיקר הקצאתו הוא בין השמשות. יעויין שם במחצית השקל שכתב בפירוש דעל כרחו בודל כל זמן שדולקין. ע״כ. ומשמע נמי דאפילו על ידי עכו״ם בודל מהן כל בין השמשות. גם הפרי מגדים בסימן ש״י [משבצות זהב סק״ב] כתב שם, דאפילו אם הניח העכו״ם נר שלו על מפה של ישראל, אסור לומר לו בין השמשות טול נרך וכו׳. ע״ש. והא התם בודאי דאינו בודל מהן כל בין השמשות, דהא כיון דהנר הוא של עכו״ם, מסתמא חושב הישראל השתא אתי העכו״ם ויטול את נרו, ואפילו הכי מיקרי בסיס כיון שהישראל רוצה בהדלקתן כל בין השמשות, ואסור לומר לו ליטול את נרו, אם כן מכל שכן בנר של ישראל דאסור לומר לעכו״ם בין השמשות טול את הנר מכאן, ובודאי דבודל מהן כל בין השמשות. ואם כן דברי הט״ז שרירין וקיימים, דהמפה נעשית בסיס לדבר האסור, ואסור לטלטלה ולהגביהה אפילו מעט מן השולחן וכמו שכתב שם. ודברי הנתיב חיים הנזכר צע״ג. כן נראה לפי ענ״ד. **ניסן יהודה ליב חרל״פ**. בעיה״ק ירושלים תובב״א. אלול תרנ״ח.

(ירחון המאסף – שנה ד׳ חוברת א׳ סימן ב׳ אות ה׳)

עד) שם בכניסת השבת. כתב הרב באר היטב (סק״ח), לפי זה כשמעמידים מנורה עם הנרות על המפה וכו׳. ט״ז (סק״א). יש לומר דרק מקום העמדת הנר הוי בסיס ושאר המפה מותר לטלטל. משבצות זהב [סק״א], דרך החיים [סימן ס״ד סעיף ח׳], וכן כתב באשל אברהם מהגאון מבוטשאטש. וכתב שם דמכל מקום צריך ליזהר כשמטלטל המפה שחוץ למקום המנורה, שלא יגרום תנועה למה שהוא תחת המנורה. ע״כ. ועיין מה שכתבתי לעיל בסימן רמ״ט[32]. ובתניא [ש״ע הגר״ז סעיף ט׳] כתב דאין נעשה בסיס לאיסור אלא אם כן הניח בכוונה לאיזה צורך, בין לצורך האיסור עצמו, כגון מעות שעל הכר, בין לצורך דבר אחר המותר, כגון אבן שעל פי חבית. אבל אם הניח שלא בכוונה לאיזה צורך שצריך לו שיהא מונח עליו, אלא כמו שרגילין להניח חפצים אלו על אלו מפני שאין לו ריוח לפנות מקום לכל חפץ בשולי התיבה, לא נעשה זה בסיס, ודינו כשוכח, כמו שכתב המג״א [סק״ן], וכדעת השואל בכתבי מהרא״י [תרומת הדשן ח״ב סימן קצ״ג], ולכן מותר לטלטל המפה, לפי שאינו צריך שתהא המנורה על המפה אלא על השלחן, ואינו מעמידה על המפה אלא מפני שאי אפשר לו לפנות מקום להמנורה בגוף השלחן או מפני שאינו חושש לפנות לה מקום, לפיכך לא נעשית המפה בסיס להמנורה ולא נאסרה בטלטול. עכ״ל. ועיין בנהר שלום [סק״ג][33] שמיישב קושיית המג״א, ונראה דדעתו לפסוק ככתבי מהרא״י דגם במניח באקראי נעשית בסיס, דלא כהשואל. גם באשל אברהם הניח דין זה בצ״ע. ע״ש. מוקצה

הערות וציונים

32. נראה דצריך לומר: סימן רע״ז (סק״ו), נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד׳ בסימן רע״ז אות צ״ד. **33.** נדפס לעיל אות נ״ז.

אוצר ההלכה

שמונח על גבי דבר שטלטולו ברגל, אולי לא שמיה בסיס. אשל אברהם מהגאון מבוטשאטש. שכח מעות בכיס שבבגדו מותר לילך לכמה חדרים להצניע שם, דדוקא לטלטל המוקצה גופה חילקו האחרונים בין מוקצה למוקצה, אבל כאן שמטלטל על ידי דבר היתר מותר, כיון שתחלת הטלטול לצורך דבר המותר, והוספה שמוסיף בהילוך לצורך דבר המוקצה בטל לההתחלה, כיון שאינו מטלטל המוקצה בידים. אשל אברהם מהגאון מבוטשאטש.
(באר יעקב – קרויזר – סק״י)

עה) שם בכניסת השבת. עיין ט״ז (סק״א). האריך לענין המנורות שמעמידין על המפה שמכסין בה הלחם משנה, דהמפה נעשית בסיס לדבר אסור. ע״ש. ולכאורה נראה דלענין היתר ניעור והיתר המפה אחרי כן סגי גם כן במה שהיא מכסה את הלחם משנה, וחשובה בסיס להיתר ואיסור, ולחם משנה ודאי חשיב יותר. ועיין באחרונים גבי אבן שעל פי חבית מה שנדחקו למה לא חשיב בסיס להיתר ואיסור, ופשוט דדוקא התם שאין היין (נוטל) [ניטל] כי אם דרך פי החבית ונעשה כולה היין והחבית בסיס לדבר אסור, אבל הכא שהלחם משנה ודאי לא נעשית בסיס, גם המפה הוה בסיס לאיסור והיתר. וצ״ע. (חבל יוסף – גנזי חיים)

עו) שם בכניסת השבת. בט״ז (סק״א) הקשה איך מותר לטלטל המפה שהנרות מונחים עליה בין השמשות הא נעשית בסיס לדבר האסור. ותירץ הפרי מגדים [משבצות זהב] כיון דגם החלות עומדים עליה אם כן הוי בסיס לדבר האסור ולדבר המותר ושרי. וכן כתב החיי אדם (כלל ס״ז סימן ד׳), וכתב דזהו הטעם שמקפידות הנשים להניח הלחם על השלחן קודם הדלקת הנרות, ואם אינן נביאות בנות נביאים הן [פסחים סו.]. ע״ש. ובספר בית מאיר[34] כתב דאנו תופסים לאמת כהאי ואין לומר שכתב הט״ז, ואין לומר כיון שהמפה מוכנת לצורך השלחן לא נעשית בסיס לנרות, והן הן דברי רש״י בשבת (דף מ״ט ע״א [ד״ה נוטל]) שכתב נוטל הכסוי וכו׳ ואף על גב שהן עליה לא איכפת לן דלא נעשית בסיס להן שאין עשוי אלא לכסות קדירה, הביאו הבית יוסף סימן זה, והוסיף בביאורו וכתב כלומר דגיזין הללו לא להניחם על כסוי הקדירה נתכוין אלא להטמין הקדירה, וכהאי גוונא ממש הוא המפה שאינה אלא לכסות השלחן, והנר שהניח עליה לא להניחו על המפה מתכוון אלא להאיר בשלחן. ואי משום מה דמדמה לדינא דמהרא״י [תרומת הדשן ח״ב סימן קצ״ג], לדמיונו היה לו לדחות דינא דמהרא״י מפני דברי רש״י, אלא ודאי שמהרא״י מחלק בינייהו ואין מדמה נידון דידיה לדברי רש״י. עכ״ל הטהור. [ועיין בקרבן נתנאל שבת ריש פרק נוטל. ע״ש]. (ילקוט הגרשוני)

עז) שם בכניסת השבת. כתב הט״ז (סק״א), ואם כן תימה על מנהגנו שמעמידים המנורה וכו׳ ואחר הקידוש מסלקין המפה. עיין בנתיב חיים שתמה על זה מסימן רע״ט [סעיף ד׳]. ולא קשה מידי, דהתם מהני התנאי לאחר שיכבו הנרות אבל לא בעודן דולקין. וגם הא מבואר בסימן רס״ג (סעיף י׳) דצריך להניח הנרות במקום שמדליקין ולא להדליק במקום זה ולהניחם במקום אחר. עיין בספר דעת תורה [יו״ד חלק א׳] בקונטרס זכור זאת ליעקב (אות ד׳) מזה. (מגיני חיים)

עח) שם בכניסת השבת. כתב הט״ז (סק״א), והוא הדין אם עומדים הנרות על המפה וכו׳. נראה שלכן מעריכים השלחן לפני הדלקת הנרות ומניחים על המפה לחם משנה דלהוי כבסיס לדבר האסור והמותר. (נפש חיה – מרגליות)

עט) שם אסור להטות ולנער. אף על גב שיש יין בחבית לא אמרינן דהוא בסיס להיתר ולאיסור דלמעלה אין החבית משמש רק להאבן. משבצות זהב [סק״א]. וכן כתב במחצית השקל [סק״ו] בשם תוספת שבת [סקי״ד], ובהגהת רבי עקיבא איגר [סק״א] בשם מקור ברוך (סימן ג׳). (באר יעקב – קרויזר – סק״ו)

פ) שם אסור להטות ולנער. בביאור הלכה (ד״ה ואם הניחם) מביא דאפילו יש בתוך החבית יין לא אמרינן דנעשה החבית בסיס לאיסור ולהיתר (כלומר להאבן ולהיין), והטעם הוא משום דפי החבית מלמעלה לא נעשה בסיס כי אם להאבן שמונח עליה. והנה בתוס׳ רבי עקיבא איגר (פרק כ״א דשבת מ״ב) מביא מספר תוספת שבת [סקי״ד] דהטעם הוא כיון דהאבן מונח על החבית גבוה מן היין מקרי בסיס להאבן לחוד. ע״ש. אמנם בערוך השלחן (סעיף ו׳) מביא בשמו טעם אחר, והיינו מפני שהאבן מונח על פי החבית ואי אפשר להגיע אל היין בלא נטילת האבן, לכן גם היין נעשה בסיס להאבן. ע״ש. (אמרי המזג)

פא) שם אסור להטות ולנער וכו׳. צריך עיון על רש״י שבת (דף קכ״ה ע״ב ד״ה לא שנו) דמותר לטלטל החבית וכו׳, דקתני ואם היתה בין החביות וכו׳, משמע דרבי יוחנן דאמר במניח נעשה בסיס קאי רק אסיפא דמתניתין היתה בין החביות, אבל ברישא דמתניתין מטה על צדה לא נעשה בסיס במניח, וכל הפוסקים כתבו שגם בזה נעשה בסיס במניח, וכן פירש רש״י עצמו (בדף קמ״ב ע״ב ד״ה נעשה וכו׳). אחר כך מצאתי שהמהרש״א [קכה: ד״ה בפירש״י] הרגיש בזה, אבל שני תרוצים שמתרץ מהרש״א לכאורה דחוקים, דמה שמתרץ דלכך פירש רש״י דרבי אמי אמר רבי יוחנן קאי אסיפא דמתניתין דלא תהיה הפלוגתא של רבי אמי ורבי אסי פלוגתא רחוקה בתלתא דרגי, בניעור ובטלטול החביות ובטלטול האבן, לכך פירש רש״י דקאי אטלטול חבית, דהוי הפלוגתא רק בתרי דרגי בטלטול חבית ובטלטול אבן. וזה דוחק, דהא האמת הוא דרבי אמי אוסר במניח אפילו בניעור וחולק בתלתא דרגי. גם מה שמתרץ מהרש״א דלכך פירש רש״י לענין טלטול חבית משום דמייתי עלה דאזדו לטעמייהו דפליגי נמי בטלטול גופיה ולא בניעור. עכ״ל. גם כן דחוק, דמה שמחולקים רבי אמי ורבי אסי גבי אזדו לטעמייהו הוא בטלטול אבן ולא בטלטול חבית[35]. ולפי ענ״ד אפשר לתרץ קצת פירוש רש״י, שרש״י קאי על השוכח, ומפני

הערות וציונים

34. נדפס לעיל אות ע׳. **35.** עיין להרב בגדי ישע (נדפס לעיל אות ג״ץ, ד״ה והנה) שגם הוא העיר בדברי מהרש״א.

אוצר ההלכה

שהגמ׳ נקט רישא דמתניתין במטה על צדה ואמר רבי יוחנן לא שנו אלא בשוכח, לכך נקט רש״י האמת דבשוכח מותר אפילו לטלטל החבית. (דברי צבי)

פב) שם ויש אומרים דאפילו הניחם וכו׳. בשער הציון (אות כ״ח), כגון לענין הטמנת הקדירה דלא נעשית בסיס לגבי צמר שטמונה בה. [ע״כ]. הנה איני יודע למה צריך בהטמנת הקדירה מטעם שדרכו בכך לסלק המוקצה אח״כ, הלא אפילו היה בדעתו שיהיה שם כל השבת לא נעשה הקדירה בסיס לגבי צמר, משום דלא היה כוונתו שיהא הקדירה משמש להגיזי צמר, אלא אדרבה שיהא הגיזי צמר משמש להקדירה, כמו שכתב לקמן בסימן שי״א סעיף ח׳ במשנה ברורה (ס״ק כ״ט) לענין צנון (הטומנה) [הטמונה] בעפר. ע״ש. וצ״ע. (אמרי המזג)

פג) שם ויש אומרים דאפילו הניחם שם. עיין מה שכתבתי בסימן רע״ט[36]. (ערך שי)

פד) שם ויש אומרים דאפילו הניחם שם וכו׳. דע דלדעה זו אפילו הניח בשבת על דעת שיונח שם עד מוצאי שבת נמי נעשה בסיס, כדמבואר סימן ש״ח במג״א (סק״נ) בשם תוס׳ [ביצה ב. ד״ה ובית הלל]. ועיין בדבריו סימן רס״ה (סק״ב) ובספר תוספת שבת שם [סק״ה]. ואם כן מה דכתב הרמ״א ואז אפילו נטל וכו׳, זה לא קאי על כל דעת יש אומרים אלו, אלא על אם הניחה מבעוד יום על דעת שישאר כל השבת, אבל בהניח בשבת אפילו היה דעתו שיונח עד מוצאי שבת ונעשה בסיס, מכל מקום מדקיימא לן במוקצה לטלטל לכולי עלמא אין מוקצה לחצי שבת, אם אח״כ הוסר המוקצה פשיטא דשרי כדמבואר הכא בבית יוסף.

והמגי״א שמעתיק (סק״ח) ספק היכא שמניח כלי תחת הנר, ונפל הנר לתוכו ואחר כך נפל לחוץ, או שנטל הגוי הנר מהכלי אם מותר לטלטל הכלי. איני יודע במה איירי, אם הניח הכלי בשבת או אפילו הניח הכלי מבעוד יום והנר נפל בשבת, פשיטא דשרי כנ״ל. ואי איירי בהניח מבעוד יום, וגם הנר נפל מבעוד יום, והיה עליו בין השמשות ושוב נפל לחוץ, פשיטא דאסור, כמבואר הכא בהרמ״א. גם לשון הט״ז [סק״ב] זה קאי וכו׳ אינו מכוון. ודוק. (בית מאיר)

פה) שם ויש אומרים דאפילו הניחם שם וכו׳. לדיעה זו אפילו הניח בשבת על דעת שיונח שם עד מוצאי שבת נמי נעשה בסיס, כמבואר במג״א (סימן ש״ח סק״נ) בשם תוס׳ [ביצה כב. ד״ה וב״ה], אמנם בזה אם הוסר אחרי כן מותר לטלטל. בית מאיר[37]. ועיין במג״א (סק״ח) דאור זרוע [ח״ב הלכות שבת סימן כ״ט] נסתפק היכא שהניח הכלי תחת הנר ונפל הנר לתוכו, ואחר כך נטל העכו״ם הנר, אם מותר לטלטל הכלי אחר כך. כתב על זה בבית מאיר: איני יודע במה מיירי, אי במניח הכלי בשבת או אפילו הניח הכלי מבעוד יום רק שהנר נפל בשבת, פשיטא דשרי, ואי הנר נפל מבעוד יום, פשיטא דאסור. ע״כ. ונראה לי דמשום הכי מסופק, דמיירי שהנר נפל מבעוד יום, מכל מקום כיון שנפל מעצמו אפשר דמותר אחר שנטל ממנו הנר.

ועיין בנהר שלום [סק״ה][38] שמספקא ליה [למגן אברהם] אי מיקרי הנחה מדעת מה שהניח הכלי תחת הנר כדי שאם תפול הנר שתפול על הכלי ותשאר שם כל השבת. וכן מה שכתב [הרב מגן אברהם] אחר כך: אם ראובן לקח כלי משמעון ושמו תחת הנר ונפל הנר בתוכו אם יכול לאסור כלי של שמעון. התם נמי היינו טעמא כיון דאפשר היה שלא תפול מי נימא מכל מקום כשנפל נאסר. עכ״ל [הרב נהר שלום].

זבוב חי שהוא בכלי, יכול להניח אצלו כלי שיעלה עליו הזבוב ואחר כך יטלטל הכלי להפילו מעליו, אבל אין לשפוך כל כך לתוך המשקה שיצא גם הזבוב, כי אולי על ידי טלטול המשקה ימות הזבוב. אשל אברהם מהדורא תנינא מהגאון מבוטשאטש. (באר יעקב – קרויזר – סק״ז)

פו) שם כדי שיטלם בשבת. בין על ידי נכרי בין על ידי ניעור מותר להטות אם צריך לגופן, או לטלטלן כמות שהם עם האבן והמעות שעליהם אם הוצרך למקומו. אבל אם לא היה בדעתו ליטול האבן והמעות על ידי נכרי או על ידי ניעור אלא היה בדעתו לטלטל באמצע השבת החבית עם האבן והמעות שעליו למקום אחר על ידי נכרי או על ידי ישראל כשיצטרך למקומו אין זה מועיל כלום, כיון שאף באותו מקום יהיה האבן והמעות מונחים עליהם הרי הם בסיס להם. תניא [ש״ע הגר״ז סעיף ז׳]. אם היה בסיס להיתר ולאיסור והיה דעתו ליטול ההיתר לא הוי בסיס להיתר רק לאיסור.

הגהת מהרש״ם[39] בשם שו״ת אגרא רמא [בסופו ד״ה בענין]. (באר יעקב – קרויזר – סק״ט)

פז) שם כדי שיטלם בשבת מותר. וכתב בתשובת רבי עקיבא איגר (סימן כ״ב), דהיינו דוקא כשמניח רק לזמן מה, אבל אם בדעתו ליטול לתשמישו ולחזור אחר כך למקומו, מקרי בסיס, והבאתיו לעיל (סימן ש״ח)[40]. (פתחי תשובה)

פח) שם כדי שיטלם בשבת מותר. עיין בשו״ת רבי עקיבא איגר (סימן כ״ב) שכתב דהיינו דוקא כשמניח רק לזמן מה, אבל אם בדעתו ליטול לתשמישו ולחזור אחרי כן למקומו מיקרי בסיס, מובא בפתחי תשובה[41]. ועיין בדברינו לקמן סימן של״א (סעיף וא״ו).

[**הערת מהרש״ם:** עיין שו״ת אגרא רמא בסופו [ד״ה בענין], דאם גם ההיתר דעתו ליטלו בשבת דינו גם כן כן, דעל ידי זה לא הוי בסיס לדבר היתר. ועיין עוד בדיני בסיס במג״א (סימן רנ״ט סק״ו, וסימן שי״א סק״ג, וסימן שע״ב סק״ח, וסימן רע״ז סק״א, וסימן ש״ח סק״ג וסקנ״א) ומשבצות זהב (ריש סימן ש״ח). ואם הניח דבר אסור באכילה פחות מכזית, יש לדון דלא נעשה בסיס, כדאיתא כהאי גוונא בחולין (דף קכ״ה ע״א) עצמות קדשים וכו׳, ורש״י ד״ה אי הכי

הערות וציונים

36. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד׳ בסימן רע״ט אות נ״ה. **37.** נדפס באות הקודמת. **38.** נדפס לקמן אות ק״א. **39.** נדפס לקמן אות פ״ח. **40.** נדפס לעיל סימן ש״ח אות קצ״ד. **41.** נדפס באות הקודמת.

אוצר ההלכה

במוקדשים וכו׳. ע״ש ותבין]. (אמר המחבר: עיין בדברינו לקמן סימן ש״י סעיף ח׳)[42]. (ארחות חיים – ספינקא – סק״ב)

פט) שם כדי שיטלם בשבת מותר. דוקא כשמניח לזמן מה, אבל אם דעתו ליטול לתשמישו ולחזור אחרי כן למקומו מקרי בסיס. שו״ת רבי עקיבא איגר (סימן כ״ב).
(באר יעקב – קרויזר – סק״ח)

צ) שם הגה ואז אפילו נטל האיסור משם וכו׳. מסתברא דוקא בסיס, אבל מוקצה מחמת איסור אחר, כמו כסוי תנור שהוחם מערב שבת ואסור ליטלו בין השמשות משום הרוח ויודע שמיקר למחרת ודאי שרי, וכמו בשלהי ביצה [כז.] ובמכלתין [שבת לד.] קדרות בין השמשות רותחין.
(מאורי אור חלק עוד למועד – דף קס״ט ע״ב)

צא) שם בהגה דכיון שנעשה בסיס וכו׳. עיין תוס׳ שבת (דף מ״ד ע״ב ד״ה אין וכו׳) מבואר שם דבסיס לדבר אסור דהדין דאסור לטלטל הכלי, לא הוי רק אם מונח על עיקר הכלי, אבל אם מונח על צד הכלי שאין עיקר לא הוי בסיס לדבר אסור שיהיה אסור לטלטל מחמת זה. ע״ש. ועיין עוד רש״י חולין (דף כ״ה רע״ב ד״ה נראה) מוכח משם דאם מונח המוקצה על כיסוי הכלי לא נעשה גוף הכלי בסיס לדבר אסור על ידי הכיסוי, דהכיסוי הוא כלי בפני עצמו ואין לה שייכות להכלי. ע״ש. (חדושי מהרי״ו)

צב) שם בהגה שנעשה בסיס וכו׳. כתב באשל אברהם מהגאון הקדוש מבוטשאטש וז״ל: כמו שמשמע בשלחן ערוך שמוקצה אסור בטלטול גם בסגנון אגדו בידו והוא אינו מניע כל המוקצה בידו רק מעט דמעט ממנו ואסור, כן הוא אודות בסיס לדבר האסור, שגם דלית ליה שום טלטול בכל הבסיס, והמטלטל לא נעשה בסיס כולו רק קצתו, שהניח מנורה על קצה ממפה שעל השלחן, שפשיטא שמה שאינו תחת המנורה לא נעשה בסיס לאיסור, ועל מנת כן מניחים המפה לטלטלה שלא במקום המנורה. אך מה שתחת המנורה היה בסיס ואחר כך לקחו משם בשבת ההוא המנורה, נראה שאין לטלטל מה שהיה תחת המנורה. וגם על ידי מה שמטלטל חוץ למקום שהיה תחת המנורה אין לגרום תנועה למה שהיה תחת המנורה. וגם כשהטלטול הוא בסגנון אגדו בידו. וכתב עוד שם מוקצה שהניח על גבי מה שטלטלו ברגל, אולי לא שייך בו בסיס, כיון שבטלטול ברגל אין איסור מוקצה. וכיון שעיקר טלטולו נהוג ברגל יכול על ידי זה לטלטל גם בידו, כיון שלא נעשה בסיס כלל. (ארחות חיים – ספינקא – סק״ג)

צג) שם בהגה אם אדם הניח דבר מוקצה על של חבירו וכו׳. מכאן נראה ללמוד דאם נתוועדו ראשי הקהל עם מעלת הרב המרביץ תורה שלהם, ותיקנו תקנות משום מגדר מלתא ואפרושי מאיסורא, ונכתב בספר, והעתיקוה בכמה ניירות כדי לקרותה בצבור ביום שבת קדש בכל בתי כנסיות שבעיר, והסופר הצניע אותם מערב שבת בתוך תיבתו כדי לחלקם למחר לשלוחי הצבור, ושוב הניח עליהם מדעת בבין השמשות כלי שמלאכתו לאיסור מדברים המוקצים דהשתא הוו הניירות בסיס לדבר האיסור, דליתיה בתקנתא לנער וליקח הניירות ולהניח המוקצה, דלא אמרו נוער את הכר והם נופלות אלא בשוכח לא במניח. אכן כיון שהניירות הללו ומה שכתוב בהם לאו דידיה דשומר הוו, לאו כל כמיניה לאסרם בטלטול על ידי שהניח עליהם מוקצה ועשאם בסיס לדבר האסור, וכפסק מור״ם ז״ל הנזכר דאין אדם אוסר דבר של חבירו שלא מדעתו. כן נראה לכאורה.

ומזה יש להעיר לכאורה על תשובת הרדב״ז ז״ל בחדשות (ח״ב סימן תרע״ד), שנשאל על מעשה שהיה בשבת, שנתקבצו לפקח על עסקי רבים לדבר מצוה, והיו כתבים שהיו צריכים לקרוא בהם מונחים בתוך קסת הסופרים, והוא כלי שיש בו בית קיבול לדיו ובית קיבול לקולמוסים ובית קיבול לנייר ולכתבים, והכיסוי שלו מהודק [ו]אי אפשר לפתוח לקחת ממנו דבר אם לא יטלטל את כל הכלי, ונפל מחלוקת אם מותר לטלטלו לקחת את הכתבים שהיו צריכים להם לפקח על עסקיהם, דמקצת חכמים אמרו שהוא כלי שמלאכתו לאיסור ואסור לטלטלו, וקצת אמרו שדומה להההיא דכלכלה שיש בה פירות והאבן בתוכה שמנערה עד שיפול האבן, והכא נמי ינער הכלי עד שיפלו הכתבים. והרב ז״ל דחה שתי הסברות, לסברא הראשונה כתב דאין קסת הסופר כלי שמלאכתו לאיסור, שאין עושין בו מלאכה וכו׳, ועל הסברא השניה כתב שלא כיוונו להלכה, דקסת זו אפילו ינער אותה כמה פעמים לא יפלו הכתבים כיון שהיא מכוסה, ואדרבא אפשר וקרוב שישפך הדיו ויפסדו הכתבים. ומר ניהו רבה ז״ל איהו דידיה אמר דדמי להההיא דמטלטלין כנונא אגב קטמא [מז.], דכיון שנעשה בסיס לאיסור ולהיתר והההיתר הוא העיקר והחשוב דהיינו הכתבים שהם לצורך רבים, שרו לטלטלו. וגדולה מזו התיר הרשב״א ז״ל בתשובה [ח״א סימן תתמ״ו] שק שיש בו כיס של מעות וכו׳. וכן התיר מהר״מ [הובא בהגהות מיימוניות פרק כ״ו אות ז׳] לטלטל תיבה שיש בה אוכלין ומעות. עש״ב. וקשה למה לא התיר גם מטעם האור זרוע [ח״ב הלכות שבת סימן פ״ו אות ג׳] ומור״ם ז״ל הנזכר, דלפי פשט השאלה מוכח שהכתבים היו ביד הסופר שציוו אותו שיכתבם וכתבם והצניעם בתוך כלי הכתיבה, ואם הדבר כן היה לו להתיר מהאי טעמא נמי דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, דמה לי אם הניח מוקצה על גבי דבר היתר של חבירו, מה לי אם הצניע ההיתר תוך כלי שאסור לטלטלו, דלכאורה דא ודא חדא היא, כיון דאי לא שרית ליה לטלטל הכלי להוציא מתוכו דבר ההיתר נמצא זה אוסר דבר שאינו שלו.

ברם כד דייקינן פורתא נראה דיש לדחות דלא דמו אהדדי, דעד כאן לא התיר האור זרוע מטעם דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אלא כשאינו מטלטל בידו להדיא דברים המוקצים ממש, אלא נוטל דבר המותר שלו על ידי ניעור וכיוצא ומשאיר המוקצה

הערות וציונים

42. נדפס לקמן בסימן ש״י אות קע״א.

אוצר ההלכה

במקומו, שהרי דינו של מור״ם ז״ל הוא מהאור זרוע הובא בשלטי הגבורים שסביב המרדכי (פרק במה טומנין [סימן שי״ז] אות א׳), וז״ל: ואם שמעון הניח מעות על כר של ראובן, אפילו היה בדעתו להניחם שם כל השבת, כתב אור זרוע דלאו כל כמיניה לאסור של ראובן, ומותר ראובן לנער הכר לצורך הכר, ופסקו מהר״מ. עכ״ל. מבואר מדבריו דלא התיר לראובן בעל הכר אלא לנער הכר כדי שיפלו המעות, לא לטלטל המעות להדיא, דלא בשביל שהמעות אינן של ראובן הותר טלטולם, דבמניח מדעת בין השמשות אי דידיה הוה אפילו ניעור נאסר כשהוא שלו, וכי לאו דידיה הוי לאו בסיס מיקרי והותר הניעור דוקא. אבל כשהדבר האיסור שהניח על של חברו אינו יכול להסירו משם בלי טלטול, כנדון הרדב״ז ז״ל שכתב בפירוש דאפילו אם ינער כל היום לא יפלו הכתבים מתוכו וגם שישפך הדיו, ואי אפשר לו בלי שיטלטל הקסת בידו ויפתחנו, אימא דבכי האי לא התיר האור זרוע מטעם דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, כיון שהוא בא לטלטל בהדיא המוקצה שהוא דבר האיסור בין לו בין לחברו, ולא נאסר מחמת מעשיו של חברו דממילא אסור לכל העולם, ולכן לא כתב הרדב״ז ז״ל טעם זה להתיר בנדונו והוצרך לטעמים אחרים. אי נמי אפשר לתרץ בדרך אחר, דאפשר בנדון הרדב״ז לא היו הכתבים ביד הסופר, אלא שהעוסקים עם הצבור עצמם כתבום והניחום בתוך הקסת שלהם, ולהקסת שלהם קרי ליה קסת סופרים, כלישנא דקרא ״וקסת הסופר במתניו״ [יחזקאל ט׳, ב׳], וכיון שהכל שלהם לא שייך טעם דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

ומכל מקום בנדון שלנו שידוע לנו שכתבי ההסכמה הוא מהממונים, והדבר המוקצה הוא מהסופר שומר כתבי ההסכמה, דמי ממש לדין האור זרוע, ואשתרי להו לנער המוקצה שיפול במקומו ויטלו הכתבים להכריזם בצבור. ולפי דברי הרדב״ז ז״ל בתשובה הנזכרת כיון שהוא לצורך רבים וצורך מצוה הותר הטלטול להדיא, אי לא סגי בלאו הכי כמדובר.

איברא דיש לעיין בזה, דאם הצבור מסרו הנייר חלק ביד הסופר כדי שיכתוב ההסכמה ועדיין לא פרעו לו שכר הכתיבה שפסקו עמו לתת לו בעד שכר טרחו, אפשר דלא הותר לממוני הקהל ליטול הכתבים ההם מחמת אותו דבר המוקצה, ולא שייך לומר בכי הא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, דאי קיימא לן [בבא קמא צח:] כמאן דאמר אומן קונה בשבח כלי, הרי הסופר שכתב ההסכמה קנה גם הנייר להיות שלו כיון שלא פרעו לו נאמני הקהל, ושפיר מצי לאסרו בטלטול כמניח ולא הותר לו אפילו ניעור.

והנה הרא״ש ז״ל בתשובה (כלל י״ב סימן ה׳[43]) נשאל בנותן טבלא לאומן לצייר ציורין ששוחקין עליהם, ואסרה על בעליה אחר שציירה קודם שפרעו שכרו, אם יש כח בידו לאסרו. והשיב, כיון דקיימא לן [שם צט:] אין אומן קונה בשבח כלי הרי אין לו בגוף כלום, אלא השבח הוא דמחוייב לו בעל הכלי ואין לו כח לאסור הכלי. ואפילו אם היה האומן קונה בשבח כלי, היינו שיש ממשות בשבח כגון שנתן לו עצים ותיקן כלי, אבל הכא לא עשה האומן אלא ציור בסממנים ואין בו ממש, דאיבעיא לן בפרק הגוזל קמא [שם קא.] אם יש שבח סמנים על גבי ציור או לא, כגון אם צבע קוף צמרו של ראובן בסמנים של שמעון אם חייב ראובן לשלם השבח שהשביח הצמר, ולא אפשיטא הבעיא ואינו חייב לשלם, נמצא שלא קנה הציור בשבח כלום. עכ״ל. ולפי זה דאפילו למאן דאמר אומן קונה בשבח כלי אינו אלא היכא דיש ממשות בשבח כגון עצים ועשאן כלים, אבל בשבח דלית ביה ממשא לא קני, ונראה דהוא הדין מעשה הכתב דדמי לציור הצבע שאין בו ממש, ואפילו לא פרעוהו לא קנה כלום, ואין בידו לאסרו למאן דאמר דאין אומן קונה בשבח כלי.

ברם חזיתיה להרב הגדול מוהר״ם בן חביב ז״ל בספרו גט פשוט (סימן ק״ך סק״ט), דכתב על דברי הרב בנו המלך שלמה ז״ל, דכתיבת הגט מעשה מעליא הוי, דהגם דכי אמרינן אומן קונה בשבח כלי אפילו לא יתן האומן שום דבר, היינו בדעביד מעשה גדול וחשוב כגון נתן לו עצים ועשה מהם שידה תיבה ומגדל, אבל אם נתן לו שידה תיבה ומגדל לנעוץ בהם מסמר ונעץ בה לא מיקרי אומן קונה בשבח כלי, וגם כשנתן צמר לצבע שהצמר והסממנים דבעל הבית הוי כנעיצת מסמר דאינו מעשה גדול, וכולי עלמא מודו דאינו קונה בשבח כלי, מכל מקום כתיבת הגט הגם שנתן הבעל הקלף והדיו לסופר והסופר כתב בו הגט באותו קלף ושוב חטפו הבעל בחזקה מיד הסופר ומבלי שפרע לו שכר טרחה גירש בו את אשתו, הנה כתיבת הגט ודאי הוי מעשה גדול וחשוב כמו עצים שעשה מהם שידה תיבה ומגדל, דלמאן דאמר אומן קונה בשבח כלי יש לסופר זכיה בגט, ולא קרינן ביה ונתן ולא הויא מגורשת וכו׳. ע״ש. וכן כתב הרב קול אליהו ז״ל (ח״מ סימן ל״ח דף ק״ד ע״ד), דכתב דכתיבה מלאכת אומנות הוא ומעשה הכתב זהו שבחו. והביא ראיה מפרק הגוזל בתרא דדוקא שליחא דאגרתא הוא דלית ביה שבח, מינה דאם שכרו לכתוב אגרת או שטר או גט אפילו אינו ראוי לכל נפש חשיב דבר שיש בו שבח. עיין שם שעמד על תשובת הרא״ש ז״ל הנזכרת. הוא הדין נראה כתיבת הסכמות הצבור דחשיב מעשה גדול שיש בו שבח, דלא גרע מסתם אגרת דחשביה הרב ז״ל מידי דשבח. וכל שכן שאנחנו נותנין את השבח להסכמה הלזו לפי גודל חשיבותה מצד התועלת הנמשך מקריאתה ברבים שגורם לגדור את הפרצה ורבים משיב מעון, שתועלת זה בא מהכתיבה, דודאי שבח זה שמביא הסופר זכי לנפשיה להיות נחשב כדידיה ליעשות בסיס לדבר האסור, דאין לו דמיון לציור הטבלא דנדון הרא״ש ז״ל כמובן.

אלא יש לצדד, דהתינח אם נאמר דהא דאמור רבנן אומן קונה בשבח כלי הכוונה דקונה כל הכלי על ידי אותו שבח שהשביח בו, אבל אם נאמר דלא קנה האומן כל הכלי אלא דאית ליה זכיה בגוף הכלי כנגד השבח שהשביח בו, נמצא דאכתי פש להו לנאמני הקהל זכיה בדבר, שהנייר הוא שלהם, ואין כח לסופר

הערות וציונים

43. בשו״ת הרא״ש מהדורת מכון ירושלים נמצא בסימן ו׳, ובמהדורות אחרות הוא בסימן ה׳ כמו שציין רבנו.

אוצר ההלכה

לאסרו על ידי שעשאו בסיס דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. אכן כן בקדש חזיתיהו להרב הגדול מוהר״ש הלוי ז״ל בתשובה (ח״מ סימן ד׳ דף ח׳ ע״ג) שהביא משם החבר החשוב שלו ז״ל שנסתפק בזה, והוא ז״ל פשיט ליה מכמה דוכתי דלמאן דאמר קונה בשבח כלי רצונו לומר דקונה גוף הכלי, אלא דקנין זה שקונה גוף הכלי לאו קנין גמור הוא שהרי חייב להחזירו לבעלים, ואף על פי שמקדשין בו את האשה אינו אלא שומר שכר. כיע״ש. ועיין בתשובת רב רחומאי מעלת הרב כמוהר״ר יאודה דאנון ז״ל ששלח אלי בחשון התקפ״א, ומה שהשבתי לו שם בענין זה באורך וברוחב. ולפי זה דקונה כל הכלי, הוא הדין הכא קנאו הסופר, ושפיר מצי לאסור הכל, דהנייר נעשה בסיס לדבר האסור כיון שהכל שלו, ואינו בא לאסור דבר של אחרים. ואי משום דאעיקרא לענין הלכה תלי בפלוגתא אי אומן קונה או לא כנזכר, מכל מקום הכא דאיירינן לענין איסור יש לנו לפסוק דאומן קני לכולי עלמא. ואמינא לה ממה שכתב שם הרב מוהר״ש הלוי ז״ל (דף (ח׳) [ז׳] ע״ב) ליישב דעת הרא״ש ובנו רבנו הטור ז״ל דנראין דבריהם כסותרין, ויישב דסבירא ליה להטור ז״ל דבעלמא גבי ממון סבירא ליה להרא״ש כהרי״ף [בבא קמא לה:] דאין אומן קונה ולא חייש לסברת דר״י ור״ת, אבל בענין קידושין משום חומרא דאשת איש הבין הטור מהרא״ש אביו ז״ל דסבר כר״י לענין זה, וכתב דבזה ניחא מה שכתב בתשובה הנזכרת בדין הטבלא כיון דקיימא לן דאין אומן קונה, דנראה דהכי סבירא ליה בפירוש לפסק הלכה היפך מה שכתוב בשאר דוכתי. ברם לפי האמור ניחא, דההוא נושא דהרא״ש בתשובה הנזכרת ממונא הוי, דאם מחמת אותם ציורים היתה הטבלא אסורה היה חייב לשלם דמי הטבלא לבעליה וכו׳. ע״ש. והואיל וכן מסתברא דבנידון דידן דלענין איסורא קיימינן, יש לנו לומר דקונה בשבח כלי וקניינו הוא בכל הכלי, דבזה נחמיר ונאמר דיכול השומר לאסרו ולמשוייה בסיס לדבר האסור כיון שאינו אוסר ממון אחרים אלא ממונו לבד.

אמנם עין רואה דסברת הרב מוהר״ש הלוי ז״ל הלזו דפשיטא ליה דאומן קונה כל הכלי, רבים פליגי עליה, דמרן החבי״ב ז״ל בכנסת הגדולה (ח״מ סימן ש״ו [הגה״ט סקי״ג]) הביא דהגאון רש״ל ז״ל בים של שלמה [בבא קמא פ״ט סימן כ״א] סבירא ליה דלא קנה אלא כנגד שבחו, דלא כמוהר״ש הלוי ז״ל. גם הרב קול אליהו ז״ל (ח״א ח״מ סימן ל״ח) הביא גם כן תשובת הרב מוהר״ם די בוטון ז״ל [סימן נ״ד], הביאה רבינו המאסף ז״ל ([כנסת הגדולה] בח״מ סימן ק״פ הגה״ט אות י״ו), דמתבאר מדבריו באר היטב דסבירא ליה דמה שאמרו אומן קונה בשבח כלי היינו דיש לו שותפות עם בעל הכלי באותו כלי. ע״ש. ותמה עליו איך בסימן ש״ו לא הביא דמוהר״ם די בוטון ז״ל קאי בשיטת רש״ל ז״ל הנזכר. גם הרב קול אליהו ז״ל גופיה האריך להכריח מכמה מקומות ומסוגיא בדוכתה דלא כמוהר״ש הלוי ז״ל. גם הביא דברי המרדכי ז״ל הובא בתשובת הרב תרומת הדשן ז״ל [סימן ש״ט], שכתב להדיא דאינו קונה רק כנגד שבחו, ואם האומן רוצה לעכבו אינו רשאי, וגם הרב תרומת הדשן ז״ל הבין דזה גם כן דעת רש״י ז״ל בפרק הגוזל [בבא קמא צט. ד״ה ישנה]. ע״ש. והכי משמע נמי מדברי הרשב״א ז״ל בחידושיו [שם צח: ד״ה מאי] הובאו בשיטה מקובצת [שם] כתבם הרב קול אליהו ז״ל שם (דף ק״ד ע״ב), שכתב דדעתו של אומן לקנות בו כנגד שכרו. ע״ש. והגם דהרב ז״ל לא הביא דברי הרשב״א אלו לענין מחלוקת זה, מכל מקום עינא דחזי דגם דעתו דעת עליון שאינו קונה כל הכלי רק כנגד שכרו. ואחר כל הכבוד הזה דרבנן קמאי ז״ל סבירא להו דלא כמוהר״ש הלוי ז״ל, מסתברא למנקט כוותייהו, דסברת הרב מוהר״ש הלוי יחידאה היא לגבייהו. ולפי זה נמצא דהגם דהסופר האומן קנה בשבח כלי לא קנה אלא כנגד שכרו ולא כל הכלי, ואכתי נאמני הקהל אית להו זכיה באותן ניירות, ואין ביד הסופר לעשות הניירות בסיס למוקצה, דחלק הנאמנים המעורב בהם מעכב בידו. ואם כן תורה יוצאה דשרי ליטלם כל הניירות ביום שבת קודש על ידי ניעור ולהקרותם בבתי כנסיות, שלא נאסרו להיות בסיס כנזכר. ומה גם דכבר כתבנו דמתבאר מתשובת הרדב״ז ז״ל הנזכרת דכל דהוי צורך רבים אשתרי טלטול המוקצה להדיא היכא דאי אפשר בלא טלטול, כל שכן הכא דלא התרנו טלטול המוקצה להדיא אלא לאחוז בניירות עצמם ולשומטם מתחת המוקצה על ידי ניעור וכיוצא, דמלתא כדנא נראה להתיר. כן נראה לע״ד כעת. [תוספת מההשמטות: בדין אומן קונה בשבח כלי אי חשיב כדידיה, עיין להרב באר היטב חו״מ סימן של״ט (סק״א) [סק״ב]].

(פתח הדביר ח״ד – סק״ב)

צד) שם בהגה אם אדם הניח דבר מוקצה על של חבירו וכו׳.

עיין באור זרוע ([ח״ב] הלכות ערב שבת סוף סימן כ״ט) שהוכיח מרש״י סוכה (דף מ״ג ע״ב ד״ה עמי הארץ וכו׳) דיכול לאסור. ע״ש. אך לפי מה שכתבו התוס׳ [שם ד״ה והביאו] דלא היה של שום אדם ושפיר היו יכולים לאסרם, ובהגה״ה מאור זרוע שם דחה קצת דיש לומר דהא דנקט הש״ס עם הארץ לאו דוקא, דהוא הדין תלמיד חכם, ודלא כרש״י. [הערת מהרש״ם].

(ארחות חיים – ספינקא – סק״ד)

צה) שם בהגה אם אדם הניח דבר מוקצה על של חבירו וכו׳.

כתב האור זרוע חלק ב׳ (סימן פ״ו אות ג׳, דף כ״ב סע״ג), ופסקו הרמ״א בהגה (סימן ש״ט סעיף ד׳), שאדם שהניח דבר מוקצה על דבר המותר של חבירו, לא אמרינן שנעשה בסיס לדבר האסור, שאין אדם אוסר דבר של חבירו שלא מדעתו. והא דאמרינן בסוכה (מג:) פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת והביאו בית דין מורביות של ערבה מבעוד יום והניחום בעזרה, והכירו בהם בייתוסים וכבשום תחת הקרקע, למחר הכירו בהם ״עמי הארץ״ ושמטום מתחת האבנים, יש לומר דהכי הוי עובדא, אבל אפילו תלמידי חכמים היו יכולים לעשות כן, וליכא למיסר ולומר דחשיב כמניח מדעת, דלאו כל כמיניה דאיניש לאסור דבר של חבירו שלא מדעתו. ע״כ. ומכאן תשובה למה שכתב האור שמח (פרק ו׳ מהלכות שבת הלכה ט׳), דמוכח מפירוש רש״י שכתב דמה שעשו כן הבייתוסים, שיודעים הם בחכמים שלא יטלטלו מחר את האבנים, אלמא דאף מצוה דרבים דמצות ערבה אינה דוחה טלטול האבנים בשבת, ושבות הטלטול אינו נדחה מפני מצות עשה דרבים. ע״ש.

אוצר ההלכה

ולפי מה שכתב הרב אור זרוע, זה אינו, דבלאו הכי היה מותר אפילו לתלמידי חכמים ליטלם, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. אלא דמעשה שהיה כך היה, ואין להביא ראיה ממה שחשבו הבייתוסים בטעות. אולם התוספות ישנים (שבת מד:) הביאו ההיא דסוכה (מג:), וכתבו, דמשמע דלא התירו לעשות על ידי תלמידי חכמים, אף על פי דהבייתוסים לא הניחו לדעתם, ולא הותר אלא דוקא על ידי עמי הארץ. ע"ש. וכן כתב הריב"א, הובא באור זרוע ח"ב (סוף סימן כ"ט). ומוכח דפליגי על הרב אור זרוע, לפי זה יש לקיים דברי האור שמח הנ"ל. (אלא דבסוף דברי הריב"א כתב, שיש לדחות ולומר דהכי הוה עובדא, כדברי הרב אור זרוע).

(חזון עובדיה שבת ח"ג – דיני בסיס לדבר האסור הערה ז')

צו) שם בהגה אם אדם הניח דבר מוקצה על של חבירו וכו'. גבאי בית הכנסת שהניח בערב שבת נרות דולקות על ספסל אחד שיושבים עליו, כתב בשו"ת מהרש"ג (ח"ב סימן ל"ט), שלא נעשה הספסל בסיס לדבר האסור, שיהיה אסור לטלטלו בשבת, שאין הכלים של בית הכנסת קנינו של הגבאי, כי איננו אלא ממונה להשגיח עליהם, ולנהל את בית הכנסת כתיקונו, ולכן אין הוא יכול לאסור דבר שאינו שלו, שספסל שיושבים עליו אין מן הדרך לייחד אותו להדלקת נרות עליו בבית הכנסת. הילכך לא נעשה בסיס לדבר האסור.

(חזון עובדיה שבת ח"ג – דיני בסיס לדבר האסור הערה ז')

צז) שם בהגה אם אדם הניח דבר מוקצה על של חבירו לא אמרינן וכו'. נראה דוקא בהנחה כדהכא לא חשיב מעשה, אבל מעשה ממש אוסר ביו"ד סימן ד' [סעיף ג']. וגם בתוס' לעיל (דף מ"ד [ע"ב ד"ה יש]) שהניח נכרי לדעת ישראל, מוכח שאינו אוסר בהנחה שלא מדעת, והתם [סימן ד'] לא שרינן במעשה רק משום לצעורי מכוין, כיון שאינו מומר ושוחט לעבודה זרה, אבל בכהאי גוונא דליכא לצעורי אוסר במעשה ולא בהנחה.

(מאורי אור חלק בן נון – דף קנ"ה ע"ב)

צח) שם בהגה אם אדם הניח דבר מוקצה על של חבירו לא אמרינן וכו'. סוף הסימן [מג"א סק"ח], ראובן נתן מוקצה אחפץ שמעון לא נעשה בסיס לדבר האסור, וביבמות (פ"ד) [פג:] בתוס' ז"ל [ד"ה אין] דרק במלתא דמחשבה אמרינן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, דאם לא כן נתן חתיכת נבילה לקדירת חבירו לא נאסר. ובזה פירשתי (בבא קמא דף ס"ו ע"ב) משכבו ולא הגזול דזב לא מטמא רק משכבו, ויש לומר דמירי שלא נגמרה מלאכתו ורק בעל הבית חישב עליהן במה ששכב עליו. (רכוש הים)

צט) שם בהגה של חבירו. אשה שהניחה על של בעלה שלא לשום איזה כוונה לאיזה טובה. עיין בקונטרס אהבת שלום [אות ג'] מהגאון מהרש"ם שנדפס בספר מנחת שבת הנדפס מחדש, שפילפל בזה והעלה דאין בידה לאסור של בעלה, ואם (הניחם) [הניחה] על נכסי מלוג שלה מסופק שם, ואם הניחה על מאכל שהיא ניזונית בה יכולה לאסרה דהויא כשותף. ע"ש. ולי נראה לפי מה שכתוב בחו"מ (סימן ס"ב) דנשים שלנו יש להם דין נושאות ונותנות, אם כן כיון שיכולה למכור הכי נמי יכולה לאסור. (באר יעקב – קרויזר – סקי"א)

ק) שם בהגה של חבירו. הנה הרב מנחת שבת (סימן פ"ט אות קל"ח) כתב, שיש לעיין אם הניחה אשתו דבר מוקצה על כלי היתר שלו שלא מדעתו, האם נעשה הכלי בסיס לדבר האסור גם לדידיה. וכן נסתפק בזה גם בשו"ת התעוררות תשובה (סימן קס"א). והגאון מהרש"ם חלק ח' (סימן מ"ד, והוא מתוך הערותיו בקונטרס אהבת שלום אות ג') פשט ספיקו שאשה שהניחה דבר מוקצה על דבר המותר של בעלה נעשה בסיס לדבר האסור, והביא ראיה מהירושלמי (כלאים פ"ה ה"ה), שפועל שקיים כלאים לטובת בעל הבית אסור לכל, אפילו למאן דאמר גבי כלאים שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. וכל שכן אשתו שיד אשה ביד בעלה. ע"ש. ולכאורה יש להעיר עוד בזה שכן מוכח ממה שפסק הרמב"ם (הלכות חובל ומזיק פ"ז ה"ו), המנסך יין של חבירו לעבודה זרה, לא נאסר היין, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ואם היה לו בו שותפות, הרי זה אוסר היין וחייב לשלם. ע"ש. ואשתו לא גרע משותף. (עיין מג"א סימן קע"ה סק"ד). והן אמת שכתב הרמב"ם (פרק י' מהלכות טומאת מת הלכה ה'), החורש את הקבר בשדה שאינה שלו, אינו עושה בית הפרס, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, "ואפילו אם היה שותף אינו עושה בית הפרס". וצריך לומר דשאני טומאת בית הפרס דרבנן, שמעיקרא לא גזרו על כיוצא בזה, וכמו שכתב בשלחנו של אברהם (יו"ד סימן ד' סק"ז). ועיין בשו"ת מהרלנ"ח (סימן ס"ח), ובשואל ומשיב חמישאה (סימן נ"א, דף מ"ח ע"א). ע"ש. וראיתי בספר חזון נחום תמורה (דף קס"ג ע"ב) שכתב, דדוקא היכא דעביד איסורא כההיא דהמנסך יין, אסרו גם את חלקו, אבל גבי בית הפרס שאינו עושה שום איסור אלא שחורש שדהו, לכן התירו גם חלקו. ע"ש. לפי זה גם לענין בסיס לדבר האסור יש להקל. שוב ראיתי בשו"ת זה הים (הלכות שבת סימן ל"ו), שנשאל באשה שיש לה בעל והניחה דבר מוקצה על דבר המותר, אם יכולה לאוסרו משום דהויא כמו שותף, או דילמא שגם בזה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. והעיר גם הוא ממה שאמרו בירושלמי (פ"ה דכלאים ה"ה), שפועל שקיים כלאים לטובת בעל הבית אסור לכל, דפועל שעשה בשביל בעל הבית הוי כדבר שלו, משום דיד פועל כיד בעל הבית, כמו שאמרו בבבא מציעא (י.) וכל שכן אשתו, דיד אשה כיד בעלה, ואשתו כגופו. וכל שכן אם הניחה המוקצה על מאכל שהיא ניזונת בו, שנאסר משום שאשתו כגופו וכו'. ורמז לדברי האהבת שלום. ועיין בערך השלחן (יו"ד סימן ד' סק"ח), ובספר ביכורי יעקב הלכות סוכה (סימן תרל"ח סק"ז). ע"ש. ובספר אז נדברו חלק י' (סוף סימן ג'), נשאל בשלחן של שותפים, אם נעשה בסיס לדבר האסור, שיש לומר הואיל וחלק שלו נאסר, גם של חבירו נאסר, והשיב מסברא שכיון שיש לו שייכות בזה עושה בסיס לדבר האסור, אף על פי שיש שותפות בדבר. ע"כ. ולא זכר מהנ"ל.

(חזון עובדיה שבת ח"ג – דיני בסיס לדבר האסור הערה ז')

קא) שם בהגה שלא מדעתו. כתב הרב מג"א [סק"ח]: כתב השלטי גבורים [סביב המרדכי סימן שי"ז אות א'], ונסתפק

אור זרוע [ח"ב הלכות שבת סימן כ"ט] היכא שהניח כלי תחת הנר ונפל הנר לתוכו ואחר כך נפל לחוץ, או שנטל הגוי הנר מהכלי, אם מותר לטלטל אחר כך הכלי. ע"כ. נראה דמספקא ליה אי מקרי הנחה מדעת מה שהניח הכלי תחת הנר על דעת שאם תפול הנר שתפול על הכלי ותשאר שם כל השבת, ואפילו להיש אומרים הוה ליה כאילו הניח הנר ממש מבעוד יום ונעשה בסיס אף אם ניטל האיסור. וכן מה שכתב אחר כך אם ראובן לקח כלי משמעון ושמו תחת הנר ונפל הנר בתוכו אם יכול לאסור אם לאו, התם נמי היינו טעמא, כיון דאפשר היה שלא תפול מי נימא מכל מקום כיון שנפל נאסר. והרב מג"א כתב על זה: וצריך לומר דבמציעתא מיירי שהניח ראובן כלי שמעון תחת נר שמעון, ואם כן מסתמא ניחא ליה שלא ישרף הבית. וצ"ע. ובתוס' (דף מ"ד [ע"ב ד"ה יש]) משמע לאסור. ולע"ד לדבריו העיקר חסר. ומה שנראה לע"ד כתבתי.

(נהר שלום – סק"ה)

קב) שם בהגה שלא מדעתו. כתב המג"א (סק"ח), ותוס' [מד:] משמע לאיסור. ע"ש. רצונו לומר דכוונתו מה שתירצו תוס' בד"ה יש עליה מעות וכו'. ולכאורה אין הנדון דומה לראיה, דהתם ישראל ראהו ולא מיחה, אבל הכא רוצה לילך [וליתן] אפילו בלא דעת ישראל כלל, ולא מוכח משם. ועוד יש לומר דלא מוכח משם כלל, דאין הנדון דומה לראיה, דאפשר יש לומר דישראל אוסר על חבירו אפילו בלא דעת חבירו, והתם היינו טעמא כיון דלאו בר חיובא משום הכי בעינן דעת, ועליהן לא יכולנו לאסור רק על ישראל ולכך בעינן דוקא לדעת ישראל אבל ישראל אוסר דבר חבירו. וצ"ע. (מתוק מדבש)

קג) שם בהגה שלא מדעתו. במג"א (סק"ח) ונפל הנר לתוכו וכו'.

נ"ב: פירוש אי הוי כשוכח או כמניח, ומיירי בין השמשות. ועיין לעיל סימן רע"ז בט"ז (סק"ה). (חדושי מוהרמ"ז)

קד) שם בהגה שלא מדעתו. כתב המג"א (סק"ח) וז"ל: ונסתפק האור זרוע [ח"ב הלכות שבת סימן כ"ט] וכו' אם מותר לטלטל הכלי וכו'. רצונו לומר דנפל הנר עליו בין השמשות, ואף דהוי בסיס, מכל מקום בשעת הנחה היה לו ספק אם יפול הנר כלל לתוכו אין זה כמניח ממש, ודומה למה שכתב (בסק"ו) בהניח באקראי דלא הוי בסיס, לכן נסתפק בזה. ובמחצית השקל פירש דמיירי שנפל בשבת, ואף דאין מוקצה לחצי שבת מכל מקום כיון דהניח הכלי קודם בין השמשות הוי כנפל בין השמשות לתוכו. ואין זה סברא כיון דמכל מקום לא נפל לתוכו בין השמשות לא הוי בסיס כלל, אלא נראה לי דמיירי שנפל בין השמשות לתוכו, ואף על פי כן נסתפק כיון דבשעת הנחתה יש ספק דילמא לא יפול לתוכו ודמי עתה להניח באקראי, כן נראה לי.

(עצי לבונה – מעין גנים)

קה) שם בהגה שלא מדעתו. כתב המג"א (סק"ח), כתב השלטי גיבורים [סביב המרדכי סימן שי"ז אות א'] ונסתפק אור זרוע [ח"ב הלכות שבת סימן כ"ט] וכו'. עיין מחצית השקל. וצ"ע מגמ' שבת (דף מ"ג ע"א) דוקא בעודן עליו כל בין השמשות. ועיין תוס' שם (ד"ה בעודן עליו [השני]) שהקצה לכך. ועיין אליה רבה (סימן רס"ה סוף סק"ו) שהביא אור זרוע זה.

באי"ד וצריך לומר דבמציעתא מיירי וכו'. וצ"ע מה מדמה נר למעות, הא כתב הר"ן בפרק כירה [כא. ד"ה ומטה] היינו טעמו דשכח משום שיוכל לנער כל בין השמשות, אבל גבי נר דלוק דאי אפשר לנער מטעם כיבוי. ועיין בסימן רע"ט באיזה נר. ואף חבירו אינו רשאי לנער ונאסרה עליו בעל כרחו כל בין השמשות וממילא נאסרה עליו כל היום, כמו בעצי סוכה בסימן תרל"ח לדעת רש"י [ביצה ל: ד"ה אביי] דלא מהני תנאי משום סתירת אהל, ובעל כרחו נאסר כל היום. ועיין סימן רע"ט בפרי מגדים (באשל אברהם ס"ק ו' ז' ח' ט' י').

(אומץ יוסף)

קו) שם בהגה שלא מדעתו. כתב המג"א [סק"ח], כתב הרב שלטי גבורים [סביב המרדכי סימן שי"ז אות א'], ונסתפק אור זרוע [ח"ב הלכות שבת סימן כ"ט] היכא שהניח כלי תחת הנר ונפל הנר לתוכו ואחר כך נפל לחוץ, או שנטל הגוי הנר מהכלי, אם מותר לטלטל אחר כך הכלי. ע"כ. ועיין להרב מאמר מרדכי [סק"ה] שנדחק בכמה דוחקים כדי ליישב דברי השלטי גבורים הנזכר. ולכאורה נראה דכמו שכתב הרב נהר שלום [סק"ה][44] הוא עיקר, דמספקא ליה להשלטי גבורים אי מקרי הנחה מדעת מה שהניח הכלי תחת הנר על דעת שאם תפול הנר שתפול על הכלי ותשאר שם כל השבת. ע"כ. ופשוט דכוונתו היא לומר דנפל הנר על הכלי בבין השמשות, ולכך יש ספק אי אמרינן ביה בסיס לדבר האיסור אף לדעת יש אומרים, דשמא זה חשובה הנחה שישאר שם כל השבת, דדעתו היה שכשיפול הנר לתוך הכלי לא יפול שוב לחוץ וישאר שם כל השבת, ולכך הוא דאיכא ספק אי חשיב זה בסיס לדבר האיסור. ועם האמור ממילא נדחה מה שהקשה על ישוב זה הרב מאמר מרדכי, דאם כן אפילו לא ניטל הנר מהכלי נמי הוה ליה להסתפק אי שרי לנער הנר מעליו, כיון דלא נעשה בסיס לנר, וכדלעיל בסימן רע"ז וסימן זה גבי מעות ואבן. ע"כ. דלפי מה שכתבתי לא קשיא מידי, דהכוונה לא היה לו לבד דהספק הוא דשמא לא יפול הנר לתוך הכלי כדי דתקשי מסימן רע"ז וסימן זה, אלא הספק הוא דהגם דנימא דודאי יפול לתוכו כאשר נתגלה למפרע דנפל לתוכו קודם בין השמשות, וממילא דישאר שם כל השבת ואסור לכולי עלמא, מכל מקום בכגון דא דנתגלה למפרע דנפל שוב לחוץ, יש לומר דבזה לא היה דעתו שישאר שם כל השבת כי היכי דליהוי בסיס. אלא דאעיקרא נראה דלא זכר הרב נהר שלום מה שכתב המג"א עצמו לעיין בסימן רס"ה (סק"ב), דבמה שכתב שם מתיישב בטוב דברי הרב שלטי גבורים, ולא היה צריך הרב ז"ל להאריך בזה ולפחות היה לו להזכירו. ועיין להרב מאמר מרדכי שם (סק"ב) ולהרב אליה רבה שם (סק"ו).

(יוקח נא – סק"ד)

הערות וציונים

44. נדפס לעיל אות ק"א.

אוצר ההלכה

קז) שם בהגה שלא מדעתו. עיין מה שכתב הרב מג״א (בסק״ח) משם הרב אור זרוע [ח״ב הלכות שבת סימן כ״ט], היכא שהניח כלי תחת הנר ונפל הנר לתוכו ואחר כך נפל לחוץ, או שנטל הגוי הנר מהכלי, אם מותר לטלטל הכלי אחרי כן וכו׳. ועיין בט״ז (בסק״ב). עיין במאמר מרדכי (בסק״ה) דלא נתבאר לו טעם ספקו. ועיין שם מה שכתב ואיברא דצריך לומר דאיירי בהניח הכלי תחת הנר מערב שבת דהקצהו מערב שבת. ועיין מה שכתב הרב נהר שלום (בסק״ה)[45]. (דברי מנחם – הגב״י סק״ב)

קח) שם בהגה שלא מדעתו. במג״א שם [סק״ח], ונסתפק אור זרוע [ח״ב הלכות שבת סימן כ״ט] היכא שהניח הכלי תחת הנר ונפל הנר לתוכו וכו׳. ופירש במחצית השקל ספקו בהניח הכלי תחת הנר מערב שבת, ובין השמשות עדיין לא נפל לתוכו נר, אלא כיון שהקצהו קודם בין השמשות וברור הדבר שיפול לתוכו נר, אפשר דהוה כאילו כבר נפל לתוכו בין השמשות, ונקרא מניח והוי בסיס. ע״כ. ולענ״ד נראה לפשוט הך ספק משבת (דף מ״ה ע״ב), דבעיא מיניה ההוא סבא מרבי יוחנן קינה של תרנגולת מהו לטלטולי בשבת, אמר ליה כלום עשוי אלא לתרנגולין וכו׳, הכא במאי עסקינן דאית בה ביצה וכו׳, דאית בה ביצת אפרוח. וכתבו תוספות שם [ד״ה דאית ביה ביצת אפרוח] דמבעיא לו אם מותר לנער הקינה, אם חשוב שכח או כמניח, ופשיט לו דהוי כמניח וזה מוכרח. ע״ש במהר״ם לובלין. ואם כן גם לפי מה דמוקי בתחלה ביש בה ביצה ומשום נולד, על כן צריך לומר גם כן דפשיט לו דהוי כמניח והוי בסיס, דאם לא כן מה אמר לו כלום עשוי אלא לתרנגולין, והנה על כרחנו צריכים לומר דהביצה נולד בשבת, דאם מערב שבת תו לא הוי נולד בשבת ומותר לטלטלה, ואם כן לפי מה שהוכיח המג״א בסימן רס״ה (סק״ב) דמניח בשבת לא הוי בסיס ומותר לנער, וכן כתב לעיל סימן ש״ח (סק״נ), אם כן לו יהא דקינה חשוב כמניח מדעת, הא לא נפל בה הביצה עד שבת ועדיין יהא מותר לנער, וליכא למימר דנולד בין השמשות, דהא כל בין השמשות בעינן, כמו שכתב באשל אברהם (סוף סימן רע״ט), וכמבואר כמה פעמים בפרק כירה [מג. מו.] כל בין השמשות, ואם כן אם גם כאן צריך שיהא מונח עליו בבין השמשות צריך כל בין השמשות. ועוד אם נולד בין השמשות גם הביצה לבד מותר לטלטל כמבואר בפרק קמא דביצה (דף ז׳ ע״ב) בספק נולד בלילה או ביום מותר, אם כן הכא נמי כשנולד בין השמשות דהוי ספק יום או לילה מותר, ועוד אפילו כשתמצא לומר דהביצה אסורה משום דהספק אי יום הוא או לילה, ואינו דומה להך דביצה דהספק אימת נולדה, מכל מקום הכא הוי ספק ספיקא, שמא יום הוא, ואם תמצי לומר לילה שמא כבר לילה הוא כשנולדה, ואם כן בתחלת כניסת שבת לא היה מונח הביצה בקינה, ואם כן על כרחך צריך לומר אף אם נולדה ביום שבת הוי כהיה שם כל בין השמשות, כיון דכלום עשוי אלא לתרנגולין והוי כמניח הקינה לפני בין השמשות כדי שתפול שם הביצה, דאף כשנפלה בשבת הוי כהיה שם גם בין השמשות. וצריך לומר ספקו של האור זרוע דלא ברירא לו אם מניח בשבת הוי בסיס, וכדעת התוספות שהובא במג״א לעיל סימן ש״ח (סק״נ), דלתוספות ליכא ראיה, דהא בהך דקינה הנפקא מינה אם מותר לנער בעודה עליו, או יש לומר דנפקא מינה שהיתה עליו תרנגולת מבעוד יום ונולדה הביצה בשבת, ועתה נהי דלא מבעיא לו אם מותר לטלטל עם התרנגולת דיכול להפריחן, כמו שכתבו התוספות שם, מכל מקום הביצה נשארה ואם הוי כמניח הרי הוה בסיס מן בין השמשות עד עתה, דהביצה נמשך מן התרנגולת, וכמו שכתבתי סברא זאת בסימן רע״ט[46], ומוכח על כל פנים דאם הכין קינה לתרנגולת בחול והיה עליו בין השמשות, וילדה ביצה בשבת בקינה, דהוי בסיס, ואסור לנער הקינה, דעל כרחך צריך לומר חדא מתלת או דמניח בשבת הוה בסיס, או מניח מבעוד יום על דעת שיפול המוקצה לתוכו בשבת הוי בסיס, או כיון דגם בין השמשות היה בסיס אף דזה נסתלק ובא במקומו מן[ו]קצה אחר הוי גם כן בסיס אף לרבי שמעון, דשם בשבת לרבי שמעון קאי. ע״ש. ומזה נפקא מינה למה שכתבתי בסימן רע״ט סעיף ב׳ (בד״ה ואם נתנו הלחם)[47]. (ערך שי)

קט) שם בהגה שלא מדעתו. במג״א (סק״ח), דמסתמא ניחא לו. לענ״ד תליא ביאוש שלא מדעת בפרק אלו מציאות [כב:]. ועיין ש״ך חו״מ (סימן שנ״ח סק״א). (ערך שי)

קי) שם בהגה שלא מדעתו. עיין מה שכתבתי סימן רע״ט (סקי״ז)[48]. וכתב המג״א (סק״ח) בשם השלטי גבורים [סביב המרדכי סימן שי״ז אות א׳] ונסתפק האור זרוע [ח״ב הלכות שבת סימן כ״ט] היכא שהניח כלי תחת הנר ונפל לתוכה ואחר כך נפל לחוץ אם מותר לטלטל הכלי אחר כך. ע״כ. ועיין במחצית השקל מה שפירש בכוונתו, והמעיין באור זרוע (סימן כ״ט) יראה דאין פירושו עולה. ועל כל פנים האור זרוע גופיה פשיטא ליה אחר כך דמותר, אך זה מסתפקא ליה בעבר ונטלה, אי שרינן הכלי בטלטול הואיל ועבר אדרבנן. ע״ש. (תהלה לדוד – סק״ח)

קיא) שם בהגה שלא מדעתו. כתב מג״א (סק״ח), ונסתפק אור זרוע [ח״ב הלכות שבת סימן כ״ט], היכא שנתן כלי תחת הנר ונפל הנר לתוכו ונפל לחוץ, אי שרי לטלטל. ובסימן רס״ה [סק״ב] כתב בשם הגהות אשרי [פ״ג סימן י״ח] בפשיטות בנפל בשבת וניער, דמותר גבי נר שעוה. עיין שם טעמו. והכא נראה הספק גם כן בנפל בשבת, דאי בהיה כל בין השמשות ודאי אסור לדידן, דלא קיימא לן כרבי שמעון בהא, אלא דספק שלו משום דהוא הניחו לכלי בין השמשות. ואף על גב דייחד קיימא לן [סימן ש״י סעיף ז׳] דאינו אוסר, מכל מקום בנפל לבסוף אפילו נפל בשבת יש לומר דחשיב האיסור משעה שהניח הכלי בין השמשות. ולכאורה נראה לדקדק מדברי התוס׳ (דף מ״ה [ע״ב ד״ה דאית ביה ביצת אפרוח]) גבי בעיא דקינה של תרנגולת לאיסור, שכתבו שם במסקנא דאית ביה

הערות וציונים

45. נדפס לעיל אות ק״א. **46.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד׳ בסימן רע״ט אות פ״ט. **47.** נדפס באוצר ההלכה שם. **48.** נדפס באוצר ההלכה שם אות מ״ג.

ה ואה דלא שרי אלא להטות ולנער, דוקא בצריך לגוף החבית והכר, אבל אם צריך למקום החבית והכר ולא תספיק לו ההטיה והניעור, יכול לטלטלם עם האבן ועם המעות שעליהם לפנות מקומם: הגה. וכן הוא לקמן סימן ש"י [סעיף ח' בהגה]:

באר הגולה

י. שם בגמרא [ע"ב, כפירוש רש"י ד"ה לא שנו דמנערה וכו']:

אוצר ההלכה

ביצת אפרוח, דהבעיא הוה אי רשאי לנער את הביצה, אי חשיב כשוכח או כמניח, ונראה מדבריהם דגם בסלקא דעתין דהוה בעי לאוקי שיש בה אפרוח מת, ומודה רבי שמעון בבעלי חיים שמתו, והיינו על כרחך במת בשבת, דמערב שבת לא הוה מוקצה כלל, ואפילו הכי הוה כמניח, ועל כרחך משום דהכינה לקינה מערב שבת. וצ"ע. (חבל יוסף – גנזי חיים)

קיב) שם בהגה שלא מדעתו. כתב המג"א (סק"ח), כתב אור זרוע [ח"ב הלכות שבת סימן פ"ו אות ג'] דלאו כל כמיניה וכו'. יעוין לעיל סימן רנ"ג מג"א (סקל"ז). (נפש חיה – מרגליות)

סעיף ה

קיג) סעיף ה' הא דלא שרי אלא להטות ולנער דוקא בצריך לגוף החבית וכו'. כתב הרב פרישה [אות ח'] על דברי הטור, הביא דבריו הרב מאמר מרדכי ז"ל [סק"ן], דלשון שאינו מדוקדק מה שכתב הטור וכל זה דוקא בצריך לגוף החבית וכו', דהא לפני זה כתב הא דאם היתה חבית בין החביות הנזכר (בסעיף ד') ושם אינו צריך אלא לגוף החבית ואפילו הכי מטלטל כל החבית למקום אחר. עיין מה שתירץ. וכתב עליו הרב מאמר מרדכי ז"ל: וקושיא מעיקרא ליכא, דמה שכתב רבנו הטור וכל זה דוקא בצריך וכו', הכי קאמר, מה שהוצרכנו לחלק בין היתה חבית בין החביות ללא היתה בין החביות, דכשאינה עומדת בין החביות לא שרינן אלא הטוי וניעור הוא דוקא בצריך לגוף החבית, אבל אם היה צריך למקומה בכל ענין שרי, והוא פשוט בעיני. עכ"ד. ואנא זעירא לא ידעתי במה דחה דברי הפרישה, ואם שהוא פשוט בעיני הרב הנזכר דלא קשיא מידי על לשון הר"י בעל הטורים לדידי מספקא לי טובא, דהרואה בגוף דברי הפרישה יראה דהרגש שלו הוא ברור, דאיך קאמר הר"י בעל הטורים וכל זה מיירי בצריך לגוף החבית ויספיק לנו בהטייתה וכו', דלשון זה משמע להדיא דכל מה שכתב קודם לכן איירי בהכי, וזה לא יתכן לומר [על] שלפניו באם היתה החבית בין החביות, דבהא הגם דאיירי בצריך לגוף החבית עם כל זה לא הספיק ההטיה, ואיך קאמר דכל זה איירי בצריך לגוף החבית ויספיק ההטיה, וזה אינו כמו שכתב, אלא דשוב יישבו בדרך נכון. יע"ש. וכנראה דמאי דגרם להרב מאמר מרדכי לדחות דברי הפרישה וליישב דברי הר"י בעל הטורים בדרך פשוט בעיניו, הוא לפי שהשמיט בהביאו דברי הר"י בעל הטורים תיבת מיירי שהביא הפרישה, שכן כתוב נמי בגירסת הטור שלפנינו וכל זה מיירי וכו', והוא הביא וכל זה דוקא וכו', דלפי גירסה הלזו אפשר ליישב דברי הר"י בעל הטורים כמו שכתב הרב מאמר מרדכי, אבל לפי גירסא שלפנינו דכתוב וכל זה מיירי בצריך לגוף החבית ויספיק בהטייתה וכו', הוא דוחק גדול ליישב כמו שכתב הרב מאמר מרדכי ז"ל. שוב ראיתי בספר הר"י בעל הטורים בדפוסים ישנים שהשמיטו תיבת מיירי, וגם תיבת דוקא שהביא הרב מאמר מרדכי, וכתוב בהן וכל זה בצריך לגוף החבית ויספיק לו בהטייתה וכו', וזה לפי מה שכתב הוא מיושב קצת, והרי הוא כמבואר. (יוקח נא – סק"ה)

קיד) שם יכול לטלטלם עם האבן. אפילו הניח שם את האבן מדעתו. בית יוסף בשם רבנו ירוחם [ח"ג נתיב י"ב פ"ג ע"ד]. אבל חררה שטמנה בגחלים אסור אם לא כבו הגחלים. בית יוסף [סוף סימן שי"א ד"ה וכתב הרב המגיד]. (גור אריה הלוי – סק"ג)

קטו) שם יכול לטלטלם עם האבן. ודוקא בשוכח אבל במניח אסור. בית יוסף.
(משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

קטז) שם יכול לטלטלם עם האבן וכו'. כללי בסיס: **א.** כשהוא בסיס לדבר האיסור, אסור לטלטל כמו האיסור עצמו.

ב. בשוכח לא מקרי בסיס רק בהונח מדעת (סעיף ד').

ג. אם הניחו מבעוד יום בכוונה, ולא היה בדעתו שישאר שם בכניסת שבת, ונשכח ממנו ונשאר מונח שם מקרי שוכח. מהרא"י בכתבים [תרומת הדשן ח"ב סימן קצ"ג], תוספת שבת [סקי"ד].

ד. אם הניחם אדעת שיטלם בשבת, דעת רש"י [נא. ד"ה הרי] דהוה בסיס, ודעת התוס' בפרק במה טומנין (דף נ"א [ע"א ד"ה או]) דלא מקרי בסיס כיון שדעתו ליטלם בשבת.

ה. דעת הט"ז (בסימן רע"ט [סק"ב]), דלשיטת תוס' [שם] ובעל התרומה [סימן רנ"ד ד"ה פרק נוטל] נר לא מקרי בסיס מהאי טעמא כיון שיודע שיכבה נרו בשבת ולא עשאו בסיס לכל השבת, ומהאי טעמא מותר לטלטל הנר כדין כלי שמלאכתו לאיסור. ותוספת שבת (אות ד') חולק עליו, כיון שכל זמן שישנו בעין להמוקצה בטל לגביה ומקרי בסיס, מה שאין כן בדעתו להסירו בשבת דלא בטל לגביה.

ו. דעת המג"א (בסימן רס"ה אות (ג') [ב'] ובסימן רס"ו אות (ט') [י"ד]), דאף לשיטת רש"י דהוה בסיס אפילו באין דעתו להניח שם כל השבת, היינו כשהונח עליו בבין השמשות, אבל בשבת לכולי עלמא לא מקרי בסיס רק בדעתו להניחם שם כל השבת (והביא ראיה ממשאות קטנות בסימן רס"ו (סעיף ט'), דאי לאו הכי הוה ביטול כלי מהיכנו אף במשאות קטנות, כיון דהוה בסיס, ועל כרחך צריך לומר כיון דלא הונח בין השמשות ודעתו להסירם).

סימן שט סעיף ה

אוצר ההלכה

ז. ודעת מהרש"א (דף מ"ד [ע"ב ד"ה בפירוש רש"י]), דהוה בסיס לדעת רש"י אף בלא הונח עליו בין השמשות (והסוגיא דמשאות קטנות יש ליישב לדעתו בדבר שאינו שלו, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, וכמו שכתב בהג"ה (סעיף ד'). ודוק).

ח. אם דעתו להניח שם כל השבת, מקרי בסיס אף כשלא הונח עליו בין השמשות רק בשבת (תוס' דף מ"ד [ע"ב] ד"ה (מטה) [יש]).

ט. אם באקראי הונח עליו אם מקרי בסיס, עיין בתוספת שבת (אות י"ד) שהאריך שם.

י. אם הוא בסיס לאיסור ולהיתר ודבר המותר חשוב יותר לא מקרי בסיס. (סימן ש"י (ס"ג) [סעיף ח']). אין אדם אוסר דבר שאינו שלו בבסיס, ובהניח דבר מוקצה על של חבירו לא הוה בסיס (סימן ש"ט סעיף ד' בהג"ה). (עצי בשמים)

קיז) שם. כתב הבית יוסף (ע"ד שיטה ג'), כתוב בתרומת הדשן שהשוכח מעות וכו'. נ"ב: סימן ס"ט.
(כנסת הגדולה – הגב"י)

קיח) שם. כתב הבית יוסף (שיטה מ"ו), מצאתי כתוב בשם ספר אגודה וכו'. נ"ב: בחדושיו למסכת ביצה [סימן ה'] הובאו בסוף תשובות מהר"י וייל ז"ל..
(כנסת הגדולה – הגב"י)

קיט) שם. כתב הבית יוסף (ע"ג שיטה נ"ח), מתיר כיסו ומניחו ליפול וכו'. נ"ב: וכן כתב מהר"י מברונא בתשובה כתב יד [סימן מ"א]. (שיירי כנסת הגדולה – הגב"י סק"ג)

קכ) שם. כתב הבית יוסף (ע"ד שיטה ב'), לא יאמר לגוי וכו'. נ"ב: אבל מדברי האגודה [ביצה סימן ה'] שמביא לפנינו נראה שמותר וכן עמא דבר. (שיירי כנסת הגדולה – הגב"י סק"ד)

מילואים לסימן ש"ט

ישועות יעקב

א) בסיום הסימן אמרתי לבאר מה שכתבתי בזה בימי חורפי בתשובת שאלה:

יש לי מקום עיון באיסור מוקצה דרבנן, אי מותר להאכילו לחולה שאין בו סכנה. והנה בשלחן ערוך כאן [סעיף א'] מבואר (דרך [דרק] טלטול מן הצד התירו לצורך חולה שאין בו סכנה אבל לא טלטול גמור, וכל שכן אכילת מוקצה. ובאמת יש מחלוקת הפוסקים [סימן שכ"ח סעיף י"ז] בהא דקיימא לן דצורכי חולה שאין בו סכנה נעשים על ידי עכו"ם לפי שאינו רק שבות דרבנן, אם מותר לישראל לעשות מלאכה דרבנן בשבת לצורך חולה שאין בו סכנה. ודעה השלישית דיש חילוק בין איסור מלאכה דרבנן שיש לו עיקר מן התורה. ולפי זה לכאורה נראה לי דמוקצה דכל איסורו אינו רק מדרבנן, מותר להאכילו לחולה שאין בו סכנה. (ואין זה דומה לאכילת איסור דרבנן המבואר בשלחן ערוך יו"ד סימן קנ"ה [סעיף ג'], דשם אכילה אסורה הוא מצד עצמו, וכאן מחמת איסור שבת דרביע עלה ולא עדיף מאיסור שבות). אמנם בתוספות ישנים מסכת ביצה [ג.] בהא דקאמר הש"ס דלמאן דאמר משום משקים שזבו ומשום פירות הנושרין אמאי ספיקא אסורה, והקשה בתוספות ישנים אמאי לא הקשה לרב נחמן דאמר משום מוקצה אמאי ספיקא אסורה, הא מוקצה הוא גם כן דרבנן. ותירץ דמוקצה חשוב כשל תורה, הואיל ויש לו עיקר מן התורה. אם כן הוא הדין לענין להאכיל לחולה שאין בו סכנה חשוב כשל תורה דאסור.

ובזה נראה לי ליישב מה שתמהו על הרי"ף [ב.] והרא"ש [פ"א סימן א'] במסכת ביצה, שהוכיחו דהיכא דאסור באכילה אסור בטלטול, מהך דקאמר הש"ס במסכת ביצה (דף ד' ע"א) אושפיזכנא דרב אדא בר אהבה הוי ליה הנך ביצים מיום טוב לשבת ובעי לצלותם ביום טוב כדי לאכלן בשבת, וקאמר הש"ס דאסור משום דאסורי בטלטול, שמע מינה דאף ביצה מתרנגולת העומדת לאכילה כיון דאסורה באכילה הוא הדין בטלטול. ותמהו על זה דילמא הך עובדא בתרנגולת העומדת לגדל דאסור משום מוקצה לכך אסור בטלטול, אבל בתרנגולת עומדת לאכילה אף דאסורה באכילה מותרת בטלטול. וכבר האריכו בזה הרבנים האחרונים כל אחד כפי דרכו ולא מצאו מענה, וגם אני כתבתי באריכות בחיבורי להלכות יום טוב [סימן תקי"ג סק"א]. וכעת נראה לי ליישב דברי הרי"ף והרא"ש הנ"ל, דלכאורה קשה למה הוצרך הש"ס לומר משום איסור טלטול אי אפשר לצלותם כעת ולאכלן למחר, הא בש"ס דפסחים [מו:] בהא דפליגי רבה ורב חסדא באופה מיום טוב לחול אי אמרינן הואיל, ואקשינן לרב חסדא דלית ליה הואיל איך אופין ומבשלין מיום טוב לשבת ושרינן איסור תורה משום עירובי תבשילין, ומשני דמן התורה צורכי שבת נעשים ביום טוב. ופירש רש"י [שם ד"ה מדאורייתא] דסבירא ליה לרב חסדא דשבת ויום טוב קדושה אחת הן. וכתבו הפוסקים דלדידן דקיימא לן שתי קדושות הן, על כן צריך לומר דהא דמהני עירובי תבשילין משום דאמרינן הואיל. ואם כן קשה כיון דהך סוגיא סבירא לה דשתי קדושות הן דאי לאו הכי פשיטא דאסור בשבת שאחריו, ואם כן איך אפשר לצלותן ביום טוב. ואין לומר דאמרינן הואיל, הא אף אם יקלעו ליה אורחי אסורים ביום טוב, וממילא אסורים מן התורה לצלות. ובתשובה הארכתי בזה ופלפלתי הרבה אם היכא דאסור מדרבנן בו ביום אי מותר מן התורה לאפות ליום אחר.

ובעת נראה לי ליישב דהנה התוס' [פסחים שם ד"ה רבה] הקשו אי אמרינן הואיל, בטלת כל מלאכת שבת הואיל וחזי לחולה שיש בו סכנה, ותירצו דחולה שיש בו סכנה לא שכיח. ועדיין קשה לכאורה אמאי יאסרו שבותין, נימא הואיל וחזי לחולה שאין בו

אוצר ההלכה

סכנה דשכיח. אמנם הא בלאו הכי לא מהני הואיל, רק שלא יהיה אסור תורה, ועל כל פנים אסור מדרבנן. ומעתה אתי שפיר, דאף שאסור מדרבנן בו ביום, מכל מקום מהני עירובי תבשילין, דמן התורה אמרינן הואיל וחזי לחולה שאין בו סכנה. וזה ברור מאד.

ועתה נבוא אל הביאור, דעדיין קשה דבררנו דדבר שיש בו חשש שלא יבוא לידי איסור תורה אף מלתא דרבנן אסור לחולה שאין בו סכנה, ואמנם הדבר נכון מאד דלמאן דאמר משום משקים שזבו או משום פירות הנושרין באמת בביצה לא שייך הטעם דשמא יסחוט או שמא יתלוש, ולגזור משום פירות הנושרין ויבוא לכלל תלישה או משום משקין שזבו ויבוא לכלל סחיטה זהו חשוב גזירה לגזירה, כמו דקאמר הש״ס שם במסכת ביצה, אלא דהש״ס מסיק כולה חדא גזירה, דהיינו כשגזרו על פירות הנושרין ועל משקין שזבו נכלל בתוך הגזרה גם ביצה, ואם כן ממה נפשך אי אתה אומר שיבוא לכלל איסור תורה, דהיינו שאם נתיר ביצה יבוא להתיר גם משקין שזבו או פירות שנשרו, וכשנתיר שאר פירות שנשרו ומשקין שזבו יבוא לכלל סחיטה או תלישה, חשוב גזירה לגזירה, ועל כרחך מטעם איסור דרבנן של פירות הנושרין ומשקין שזבו דהיא בכלל קאתינן עלה, אם כן על כל פנים לא חשוב איסור דרבנן שיש לו עיקר בדאורייתא ומותר לחולה שאין בו סכנה ושייך הואיל. אבל אי נימא דאיירי בתרנגולת העומדת לגדל, ומוקצה חשוב יש לו עיקר מן התורה, כיון דגזרו אכילת מוקצה אטו הוצאה מרשות לרשות, ואסור אף לחולה אם אין בו סכנה, ולא שייך הואיל, ואם כן איך אפשר לצלות הביצים לצורך שבת, ושפיר דייקו הרי״ף והרא״ש דאף בתרנגולת העומדת לאכילה הביצים שאסורים באכילה משום פירות הנושרין או משקין שזבו אסורים בטילטול. ודו״ק היטב. וכאשר התבוננתי ראיתי להרב בספר מגן אברהם סימן שכ״ח (ס״ק ט״ו) הביא בשם ספר איסור והיתר [הארוך סימן נ״ט דין כ״ט], דמותר להאכיל מוקצה לקטן, דכל צורכי קטן כחולה שאין בו סכנה, מבואר מזה דמוקצה מותר לחולה שאין בו סכנה.

והנה זה לי זמן רב כתבתי בתשובה אחת בהא דקאמר הש״ס במסכת יומא (דף פ״ג ע״א) גבי מי שאחזו בולמוס, דאם יש לפניו טבל ואפשר להפריש ממנו תרומה איזה עדיף, אם לאכול טבל או להפריש תרומה ולאכול גם החולין וגם התרומה. וקשה לי הא טבל קודם שנתקן הוי מוקצה, הואיל ובין השמשות לא הוי חזי ועדיין לא נתקן, אבל אחר שנתקן לא הוי מוקצה, אף דבין השמשות לא חזי, כיון דאינו רק איסור דרבנן אחר שנתקן לא חשוב מוקצה, כמו שכתבו התוס׳ [ביצה לא: ד״ה ונפחת] גבי בית שהוא מלא פירות. ע״ש היטב. דמוקצה שנתקן וגם אינו רק איסור דרבנן לא חשוב מוקצה, אבל קודם שניתקן אף מוקצה מחמת איסור דרבנן חשוב מוקצה, ואם כן מהראוי לומר שיותר נכון לתקן הפירות ויאכל החולין והתרומה דאז אין כאן איסור מוקצה, אבל שיאכל הטבל שלא נתקן יש כאן איסור מוקצה, וכבר בארנו דמוקצה דאכילה חשוב יש לו עיקר מן התורה. והנראה לי בזה, דבאמת זה לי ימים הייתי מתקשה לפי מה שכתב הרמ״ה[49] הובא בבית יוסף (סימן שכ״ח), דאם חולה צריך לאכול בשר בשבת יותר טוב לשחוט עבורו בשבת מאשר נאכיל אותו נבילה, אף דשבת איסור סקילה, ונבילה איסור לאו, משום דשבת הותרה אצל פקוח נפש, ושאר איסורי מאכל המה דחוים, כמו דקאמר הש״ס כאן מאכילין אותו הקל הקל. ואם כן קשה כאן לרבי [שם פג:] דסבירא ליה דאינו צריך לעשר, אף דאם מעשר יהיה די בחולין, והטעם משום איסור שבת, מה בכך הא שבת הותרה ומאכל איסור הוא דחויה. אמנם באמת זה טעות, דדוקא לצורך פקוח נפש הותרה, אבל כאן קאמר דאינו צריך לעשר, ואם כן אין זה פקוח נפש דהרי אין צריך לעשר, ואם כן איסור שבת במקומו עומד, דאטו הותר שבת לצורך מעשר, לצורך פקוח נפש הותרה ואין כאן פקוח נפש כיון דאין צריך לעשר, ואין זה דומה לחולה שצריך לאכול בשר, דשם שני ענינים נפרדים הם, דיש בשר נבילה אמרינן כיון דמותר לשחוט בשבת לצורך חולה והוא היתר גמור אין צריך להדר אחר בשר נבילה להאכילו, דהרי אפשר לשחוט עבורו, אבל כאן על חתיכה זו אנו דנין אם יפרישו ממנה תרומות ומעשרות, אמרינן דאין צריך לעשר רק יאכל החולה בלי מעשר, דהרי מותר לאכול טבל דרבנן, ואי תימא הא אפשר להפריש ויש די לחולה בחולין, על זה אני אומר הרי יש כאן איסור הפרשת תרומות ומעשרות בשבת שהוא איסור חמור כמו אכילת טבל דרבנן, וכיון שאין להחולה נפקא מינה בהפרשה זו, ממילא אסורה משום איסור דשבת דרביע עליה. אבל כשאנו דנין אם נאכיל אותו טבל או נפריש ממנו תרומה, ואנן אמרינן דלענין איסור מאכלות אסורות טבל קיל למה נפריש ממנה תרומה, ואי משום איסור מוקצה, הרי כעת אנו דנין לענין פקוח נפש ואיסור מוקצה הוא איסור שבא מחמת שבת, בזה אמרינן הותרה שבת אצל פקוח נפש ואין כאן איסור לחולה כלל. ודו״ק היטב.

ומעתה קשה לי בהא דהקשה הש״ס מהך דרבי דסבירא ליה אינו צריך לעשר, מהא דקאמר הש״ס כאן דבאפשר להפריש מפרישין אף בשבת, ומאי קושיא דילמא לכך מפרישין באפשר בחולין אף דיש איסור שבות דאין מפרישין, לעומת זה יש איסור מוקצה ולכך מפרישין שלא יאכל טבל, אבל בהך דגוזזין את הכרישין דאין כאן חשש מוקצה ממה נפשך אי חשבינן ליה מוקצה מחמת מחובר אם כן אף אם יפריש ממנו תרומות ומעשרות יש כאן איסור מוקצה (ואם לא חשוב מוקצה דנימא כרבי שמעון דלית ליה מוקצה דמחובר גם כן, אם כן אף כעת אין כאן מוקצה, דהרי בין השמשות היה מחובר ואינו אסור משום טבל). ונראה לי דשפיר הקשה, דבש״ס דביצה (דף כ״ו ע״ב) בעי מיניה הלל מרבה יש מוקצה לחצי שבת או אין מוקצה לחצי שבת, ופשיט ליה רבה דיש מוקצה לחצי שבת, ולדידיה אף אם יפרישו ממנה תרומות ומעשרות חשוב מוקצה דמגו דאיתקצי בעת שהיה טבל איתקצי גם אחר שהפרישו ממנה תרומות ומעשרות, מאי אמרת דמגו דאיתקצי

הערות וציונים

49. לפנינו בבית יוסף שם (סעיף י״ד) מובא בשם מהר״ם (דפוס קרימונה סימן ר׳, דפוס ברלין סימן מ״א).

אוצר ההלכה

מחמת איסור דרבנן לא אמרינן, הרי עיקר הטעם דלא אמרינן מיגו מחמת איסור דרבנן כתבתי לעיל משום דעיקר מוקצה בין השמשות ואנן קיימא לן דלא גזרו על שבות בין השמשות, אבל לרבה דסבירא ליה יש מוקצה לחצי שבת אם כן אף במוקצה מחמת איסור דרבנן אמרינן, דאף דלא גזרו על שבות בין השמשות מכל מקום בהגיע יום השבת נאסר ואיתקצי לכולא יומא, ואם כן חזינן דלרבה אף בלי טעם דאיסור מוקצה מותר להפריש, אם כן הוא הדין בהך דגוזזין את הכרישין, ועל כן הוצרך הש"ס לחלק בין מעשר ירק לעציץ. ואמנם לדידן דקיימא לן דאין מוקצה לחצי שבת אין לנו הכרח לחלק בין מעשר ירק, וגם מילתא דרבה הוא דבר שאינו צריך להשמיענו דהרי על ידי הפרשה ניצל מאיסור מוקצה, ועל כן לא הזכיר רבינו הגדול ז"ל דבר מענין זה דאפשר בחולין, וגם החילוק שבין מעשר ירק דאין הכרח לזה לדידן. ודו"ק היטב כי הם דברים נחמדים. (ישועות יעקב – סוף הסימן)

כתב י"ד

ב) [**ישועות יעקב**] **בסימן ש"י בסוף הסימן** [בסוף הדיבור][50]:

ועל כן לא הזכיר רבינו הגדול ז"ל דבר מענין זה דאפשר בחולין, וגם החילוק שבין מעשר ירק דאין הכרח לזה לדידן. נ"ב: דבריו תמוהים, דהלא על כל פנים רבי אמר בפירוש דאין צריך לעשר (ועיין יומא פ"ג) ומה יענה הרמב"ם על הך דרבי שהלכה כמותו מחבירו (ועיין מג"א סימן תרי"ח), ומלבד זה דבריו תמוהים במה שכתב כי הרמב"ם לא העתיק כלל הך דאפשר בחולין. ובאמת זה אינו, כי הרמב"ם ז"ל העתיק הך דרבה ביומא שם רק שלא חילק בין הך דמעשר ירק למעשר דגן, ועיין בפרק י"ד מהלכות מאכלות אסורות. ובחידושי הארכתי בישוב דברי הרמב"ם ז"ל בדברים ברורים, ואין כאן מקום. (כתב י"ד)

הערות וציונים

50. נדפס באות הקודמת.

סימן שי סעיף א

שי דיני מוקצה בשבת. ובו ט סעיפים:

א [א]עץ שתולין בו דגים אף על פי שהוא מאוס מותר לטלטלו, דקיימא לן במוקצה מחמת מיאוס כרבי שמעון דשרי:

באר הגולה

א. שבת ק״מ [ע״ב, כפירוש הרי״ף שם נח. והרא״ש שם פרק כ׳ סימן ט׳]:

אוצר ההלכה

סעיף א

א) סעיף א׳ עץ שתולין בו דגים וכו׳. עיין ר״ן פרק ג׳ דביצה [טו: ד״ה ומכאן] בהא דאמרינן שם [כח:] דשפוד שצלה בו בשר דאסור לטלטלו, כתב שם, דאף על גב דקיימא לן כרבי שמעון במוקצה מחמת מיאוס דמותר, זה רק בדבר דמאוס רק לדידיה ולא לאחרינא, אבל היכא דלכולי עלמא מאוס ונצטרך לומר בטלה דעתו אצל כל אדם אם ירצה לטלטלו, בכהאי גוונא גם לרבי שמעון אסור. ע״ש. וצ״ע על מה שהשמיטו הפוסקים דברי הר״ן הנ״ל. (חדושי מהרי״ו)

ב) שם עץ שתולין בו דגים אף על פי שהוא מאוס מותר לטלטלו וכו׳. עיין בספר אמרי בינה דיני שבת (סימן ט״ו) מה שכתב בזה. (מגיני חיים)

ג) שם עץ שתולין בו דגים אף על פי שהוא מאוס מותר לטלטלו וכו׳. עץ שתולים בו דגים לייבשם שהוא מאוס שריחו רע, לרבי יהודה הוי מוקצה מחמת מיאוס, ולרבי שמעון שרי. וקיימא לן כרבי שמעון שמתיר (כדאיתא בשבת קנז.) ומותר לטלטלו. וכמבואר בהרי״ף והרא״ש שם. (ע״פ הגמרא דפסחים עד: וחולין צג:). וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סימן ש״י סעיף א׳). וכן נר של חרס ישן, שהדליקו בו בימות החול, ולא הדליקו בו באותה שבת, אבל הוא מאוס, ואפילו הוא של נפט שיש בו סרחון, מותר לטלטלו, דמוקצה מחמת מיאוס מותר, (מרן בשלחן ערוך סימן רע״ט סעיף ו׳). והנה מפשט דברי מרן שכתב: ״מותר לטלטלו שמוקצה מחמת מיאוס מותר״, משמע דלא אסרינן מוקצה מחמת מיאוס כלל אפילו מחמה לצל. ומה שכתב בתשובת הרשב״א (סימן תר״ו), שכל מוקצה בין מחמת איסור ובין מחמת מיאוס, כל שיש תורת כלי עליו מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, התם קאי לסברת רבי יהודה שהלכה כמותו ביום טוב. [שהרי דבריו באו על מה שכתב בחידושיו לביצה (כח:), בדין שפוד שצלו בו בשר ביום טוב, שאסור לטלטלו, דשפוד אחר שצלו בו הוי מוקצה מחמת מיאוס, ואף על גב דקיימא לן בשבת (קנז.) דשרי, הא אמר רב נחמן דגבי יום טוב סתם לן תנא כרבי יהודה, דאית ליה מוקצה. ומכאן ראיה להרי״ף שפסק כרבי יהודה ביום טוב]. אבל המגן אברהם (בסימן רע״ט ס״ק י״ב) כתב, דהיינו דוקא לצורך גופו או מקומו. וכן כתב בשלחן ערוך הגר״ז (סימן רע״ט סעיף ד׳, וסימן ש״ח סעיף ב׳). וכן העלה בשו״ת אמרי בינה (דיני שבת סימן ט״ו), שלא הותר מוקצה מחמת מיאוס אלא לצורך מקומו בלבד, ולא מחמה לצל. וכן כתב בחידושי רבי עקיבא איגר בגליון הרמב״ם דפוס פרנקל (פרק כ״ה הלכה י״א), דמוקצה מחמת מיאוס אסור אפילו לצורך מקומו, אלא רק לצורך גופו. ע״ש. והוא לקוח מתוספות רעק״א (בפרק כירה אות ס״ג). אבל בהגהותיו לשלחן ערוך (סימן רע״ט) העלה שמותר גם לצורך מקומו. ע״ש. (והחזון איש (סימן מ״ג אות ח׳) תמה על מה שכתב בתוספות רעק״א). אולם בספר מנחת פתים (א״ח סימן רע״ט)[1]. העיר שמפשטות דברי השלחן ערוך משמע שאפילו מחמה לצל מותר לטלטל מוקצה מחמת מיאוס וכו׳. ע״ש. והנה המעיין בדברי מרן הבית יוסף (ריש סימן ש״ח) שכתב, ״הדברים המוקצים מתחלקים לששה חלקים״, והיה מונה אותם אחד לאחד, ואילו היה דין במוקצה מחמת מיאוס, כדין מוקצה של כלי שמלאכתו לאיסור, היה לו למרן למנות חלק שביעי, והוא מוקצה מחמת מיאוס. אלא ודאי שדינו ככלי שמלאכתו להיתר, ונכלל בו. והרב פרי מגדים (סימן רע״ט אשל אברהם סקי״ד) כתב לדייק מדברי הרשב״א בתשובה הנ״ל, דמוקצה מחמת מיאוס דוקא לצורך גופו ומקומו מותר, כדין כלי שמלאכתו לאיסור. ע״ש. אולם כבר כתבתי דהרשב״א מיירי אליבא דרבי יהודה, שהלכה כמותו ביום טוב. אבל למאי דקיימא לן בשבת שהלכה כרבי שמעון, יש להתיר לטלטלו אפילו מחמה לצל, כפשטות דברי מרן השלחן ערוך. וכן מוכח מדברי בעל המאור והר״ן (שבת קנד:) בהא דמשני בקרני דאומני, (פירש רש״י, כלי זכוכית של הקזת דם, שאינם ראויים בשבת לכלום, לפי שמאוסים הם), שהוקשה להם הא ראויים לכסות בהן כלי וכדין שרגא דנפטא (שבת מו.), ותירצו דקרני דאומני לא חזו לכסויי מנא, שכיון דאי נפלו מתברי לא עבידי לכסויי בהו מנא. ע״כ. ומאי קושיא הא כלי מאוס לא שרי אלא לגופו ומקומו, וקרני דאומנא מיירי שאין לו עתה צורך בהן, אלא ודאי משמע שלדבריהם כלי המאוס מותר בטלטול אף מחמה לצל. עד כאן. וכן הוכיח במישור הרב פרי מגדים עצמו (בסימן רע״ט סקי״ד). וכן מוכח גם מדברי הרשב״א בחידושיו לשבת (קנד:) שהקשה דהא קרנא דאומנא חזי לכסויי ביה מנא, כשרגא דנפטא, ותירץ דקרנא דאומנא מאיס טפי ולא חזי לכסויי ביה מנא כלל, מוכח מקושיתו דסבירא ליה דכלי מאוס מותר אף מחמה לצל לרבי שמעון. וסיוע למה שכתב לעיל דבתשובה איירי לרבי יהודה. והרב פרי מגדים (סימן רע״ט אשל אברהם סקי״ד) כתב להעיר שמלשון הרמב״ם שכתב (פרק כ״ה הלכה י״א) שכלי המוקצה מחמת מיאוס כגון נר של נפט מותר בטלטול ״אם הוצרך לו״, (והובא בבית יוסף סימן רע״ט), היינו דוקא לצורך גופו. וכתב הרב פרי מגדים, שאף על פי שמדברי הבית יוסף סימן ש״ח דחשיב ששה דברים המוקצים ולא חשיב מיאוס משמע דשרי אף מחמה לצל. וצ״ע. ע״כ. (והובא בביאור הלכה סוף סימן רע״ט). וכן

הערות וציונים

1. נדפס לעיל באוצר ההלכה שבת ח״ד בסימן רע״ט אות קס״ד.

סימן שי סעיף א

אוצר ההלכה

הרב מרכבת המשנה דייק מלשון הרמב"ם, דמשמע דמחמה לצל אסור. ע"ש. ועיין עוד בספר המנורה הטהורה (סימן רע"ט סק"ד ד"ה ולענין), אחר שדייק מדברי הר"ן דאף מחמה לצל מותר, העיר מלשון הרמב"ם הנ"ל דלא משמע כן. מכל מקום אפילו נאמר דלא נפקא מפלוגתא, ספקא דרבנן לקולא. ומותר לטלטל כלי המאוס אף מחמה לצל במקום צורך. וכפשט דברי מרן.

(חזון עובדיה שבת ח"ג – דין גרף של רעי הערה ה')

ד) שם דקיימא לן במוקצה מחמת מיאוס וכו'. אבל מוקצה מחמת איסור, דהיינו נר שהדליקו בו באותה שבת, לא קיימא לן כוותיה, כמו שנתבאר בסימן רע"ט (סעיף א').

(משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א).

ה) שם דקיימא לן במוקצה מחמת מיאוס וכו'. עיין ט"ז (סק"א) מה שכתב בשם הבית יוסף. ורצונו לומר דבמוקצה שבגופו, הן מחמת איסור או מצד שאינו ראוי כלל, מודה רבי שמעון דאסור, והיינו שהוא בכל יום שבת כן, אבל אם הדבר ראוי בשבת ואינו מוקצה בגופו כלל רק מחמת דהיה בסיס לאיסור בין השמשות, בזה סבירא ליה לרבי שמעון דמותר לאחר שנסתלק האיסור כמו בנר אחר שכבה, בזה כתב הטור דלא קיימא לן כרבי שמעון אלא כרבי יהודה דאמרינן מגו דאתקצאי וכו'. ועיין מה שכתבתי לעיל (סימן רע"ט)[2] מזה. והא דקיימא לן (בסימן ש"ח סעיף ל"ד) בגרף של רעי בחצר שאינו דר שם אסור להוציאם, וגם אסור להחזירם (כמו שכתוב סעיף ל"ה), אף דקיימא לן כרבי שמעון במוקצה מחמת מיאוס דשרי. היינו דהתם הוי בלאו הכי מוקצה אף לרבי שמעון, דלא חזי אף לכלבים בשל עופות, והכלי גם כן אינו ראוי אפילו לכסות בו מנא למה שפירש המג"א שם (ס"ק (ס"א) [ס']), רק מכל מקום להוציאם בדר שם התירו משום דמאיס, ולא להחזירם. (עצי לבונה – מעין גנים)

ו) שם דקיימא לן במוקצה מחמת מיאוס כרבי שמעון. עיין מה שכתבתי לעיל סוף סימן רע"ט[3]. (ערך שי)

ז) שם דקיימא לן במוקצה מחמת מיאוס כרבי שמעון וכו'. כתב הבית יוסף (דף ר"ז ע"א שיטה ל'), הלכך על כרחך לומר דרבי שמעון אית ליה מוקצה. נ"ב: עיין ט"ז (סק"א) ובית יעקב (סימן ק"[ב]). (יד אהרן – הגב"י)

ח) שם דקיימא לן במוקצה מחמת מיאוס כרבי שמעון וכו'. כתב הרב בית יוסף, דרבי שמעון מתיר בדבר דמיתסר בין השמשות ונסתלק ממנו דבר האוסרו, ואנן לא קיימא לן כוותיה אלא מגו דאתקצאי וכו'. והקשה הט"ז ז"ל [סק"א], דהא בסימן שי"ח (סעיף ב') פסק השלחן ערוך בשוחט לחולה שנחלה בשבת דמותר לבריא, ולית ביה מוקצה לרבי שמעון כמו שכתב שם [סק"ב]. וע"ש. עכ"ל. ותירוץ קושיא זו מבוארת בתוס' (דף מ"ה ע"ב ד"ה אין לנו וכו') דהקשו מאי שנא דנר שהדליקו בו באותו שבת פסקינן כרבי יאודה דהוי מוקצה מחמת איסור, ובנבלה לפני הכלבים פסקינן כרבי שמעון אף על גב דנבלה מוקצה מחמת איסור. ותירצו דהתם לא דחייה בידים, אבל הכא דדחייה בידים סבר כרבי יהודה. (נהר שלום – סק"א)

ט) שם דקיימא לן במוקצה מחמת מיאוס כרבי שמעון וכו'. כתב הט"ז (סק"א), דקיימא לן וכו' וקשה לי דהא בסימן שי"ח וכו'. הבית יוסף עצמו הקשה שם [סעיף ב' ד"ה ואם תאמר] קרוב לקושיא זו, דמאי שנא מחובר דאסור ומאי שנא שחיטה דמותרת. ומתרץ דשאני מחובר דבידו ללקט בקל, ומדלא לקטן ודאי אסח דעתיה מיניה, אבל שחיטה דצריך מומחה וסכין בדוק, ואיכא טורח גדול, ואפשר שהיה בדעתו לשחוט רק שלא נזדמן לו מומחה וסכין בדוק, וכיון שאין מניעתו מלשחוט מוכיח שהקצה אותה, לא אמרינן מדלא שחטה אקצה. ע"כ. ובזה נסתלקה קושית הט"ז.

ודע דהבית יוסף רצה שם ליתן עוד טעם להמתירין בשחיטה, דיש לומר כמאן דאמר [מה:] חלוק היה רבי שמעון אף בבעלי חיים שמתו והוא הדין כשנשחטו בהיתר ליכא מוקצה, אלא שמצא סתירה לדבריו משום דלפי זה צריך לומר דאכילה וטלטול שווין, ובאמת סבירא ליה דיש חילוק ביניהם. ע"ש. ואני תמה דלא הוצרך לסתירה זו, דמוכח ממקומו, דהרא"ש [חולין פ"א סימן כ'] שהוא מן המתירין, דלא סבירא ליה כמאן דאמר חלוק היה רבי שמעון וכו', והוא דגורס [ביצה פ"ג סימן ח'] תרגמה זעירא בבהמת קדשים ומסוכנת, וכן היא גרסת הרי"ף [שם יד:], והנה המעיין בגמ' יראה דלא הוצרך לפרש כן אלא למאן דאמר מודה רבי שמעון וכו', ועיין שם בגמ' [כז:] ורש"י (ד"ה [הכא במאי]) לעולם רבי שמעון היא דאיירי בקדשים ומסוכנת, אבל למאן דאמר חלוק היה רבי שמעון וכו' לא צריך לאוקמי במסוכנת אלא בקדשים, וצ"ע.

(ברכת דוד)

י) שם דקיימא לן במוקצה מחמת מיאוס כרבי שמעון וכו'. כתב הטור, אבל במוקצה וכו'. אמרינן בגמ' [קנז.] הלכה כרבי שמעון בכוליה לבר וכו', ומאי ניהו וכו'. ובודאי דכל זה הוא באיסור דדחייה בידים, כגון נר שהדליקו באותה שבת, דאי לא בבהמה שנתנבלה לה אמאי מותרת לדידן. ואפילו למאן דאמר מודה רבי שמעון בבעלי חיים שמתו, והך דנבלה כשהיא מסוכנת דיושב ומצפה, מכל מקום היכי מותרת, והא הוי מוקצה מחמת איסור שחיטה, אלא ודאי דכיון דלא דחייה בידים מותר. ובהכי ניחא מה שהקשה הט"ז [סק"א] מההיא דהשוחט לחולה בשבת. ועיין בהרב המגיד שם [פ"ב ה"ט]. ויש להקשות על מה שכתב הרמב"ם [פרק כ"ה הלכה י'] דבר שיש עליו [מוקצה] בין השמשות אף שהוסרו אחר כך אסור לטלטלו, אמאי, הא כיון דקיימא לן כרבי שמעון לבד ממוקצה מחמת איסור, וזה אינו אסור לטלטלו מחמת איסור אלא מחמת שהקצה דעתו ממנו, וכיון שמתיר רבי שמעון אפילו שהיו עליו בין השמשות כמו דמוכח באותה סוגיא

הערות וציונים

2. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד' בסימן רע"ט אות נ"ב. **3.** נדפס באוצר ההלכה שם אות קס"ג.

סימן שי סעיף ב

ב [ב]**אין שום אוכל תלוש הראוי לאכילה מוקצה לשבת,** [ב*]**דתמרים ושקדים ושאר פירות העומדים לסחורה מותר לאכול מהם בשבת,** [ג]**ואפילו חטים שזרעם בקרקע ועדיין לא השרישו ובצים שתחת התרנגולת מותר לטלטלם,** [ד]**וכן תמרים הלקוטים קודם בישולם וכונסים אותם בסלים והם מתבשלים מאליהם מותר לאכול מהם קודם בישולן. אבל גרוגרות וצמוקים שמניחים אותם במוקצה לייבשן אסורין בשבת משום מוקצה,** [ד*]**שהן מסריחות קודם שיתייבשו, דכיון שיודע שיסריחו הסיח דעתו מהם,** [ה]**וכיון דאיכא תרתי דחינהו בידים ולא חזו, הוו מוקצה:** טגה. יש מומרים למען הכנה שיך בשל גוי, ואפילו גרוגרות וצמוקים שבידו מותרים (כל בו סימן (נ"ח) [נ"ח דף י"ט ע"ג] וכן משמע בהר"ן סוף פרק כל כתבי [דף מ"ו ע"ב ד"ה עשה] וירושלמי [פ"ח הלכה ז']):

באר הגולה

ב. שם מ"ה [ע"א]: **ב*.** שם יט:, רמב"ם הלכות שבת פרק כ"ו הלכה י"ד: ג. שם [מה.] בעיא ונפשטא: ד. שם בעיא ונפשטא: **ד*.** תוספות שם ד"ה אלא בגרוגרות, מירושלמי ביצה פ"ד הלכה א':

ה. בפירוש רש"י שם [ע"ב ד"ה אלא בגרוגרות] וכן כתבו הרי"ף [שם כא.] והרא"ש [שם פרק ג' סימן כ"א] והרמב"ם בפרק כ"ו [מהלכות שבת הלכה י"ד]:

אוצר ההלכה

סעיף ב

טז) סעיף ב' אין שום אוכל וכו'. כתב הבית יוסף: איתא בכל בו (סימן נ"ח [דף י"ח ע"ד]), כל דבר שגמרו בידי אדם אינו מוקצה, ואית דבעי למימר שאלה התמרים שנותנין עליהם מים בגיגית בערב שבת או בערב יום טוב, ונדחו על ידי זה מיד, אי חזי להו בתר הכי בליל שבת או בליל יום טוב שלקחו טעם היין, מותר לשתותו ביום, שגמרו בידי אדם אם שהו כפי הצורך. ע"כ. ודבריו תמוהין, דהא אמרינן בפרק כירה [מה.] דשאר פירות בר מגרוגרות וצמוקין לית להו מוקצה וכו' (ועיין בזה פרישה [דרישה אות ד']). ועוד דהני ודאי לא הוי גמרו בידי אדם. עכ"ל הבית יוסף. ואיני יודע למה לא יהא חשוב גמרו בידי אדם, וכי מאי בין זה לפולין ועדשים שבפרק אין צדין [ביצה כו:] דחשיבי גמרו בידי אדם, עיין שבת דף מ"ג [ע"א] בתוס' ד"ה בעודן [השני], דכמו דהתם מדרצונו שיתבשלו בלא שום דחיה, כן הכא נמי רצונו שיבוא טעם הפירי בהמים בלא שום דחיה. אך עיין דף י"ט שם ע"ב בתוס' ד"ה שמן. ואולי מדמה לשם מפני שטעם הפרי הבא אל המים אינו בעולם, וצ"ע. (בית מאיר)

יז) שם אין שום אוכל וכו'. כתב הבית יוסף, ותמרי דעיסקא וכו'. עיין בדרישה [אות ד'] מה שהליץ בדברי הכל בו [סימן נ"ח דף י"ט ע"ג]. ועיין מה שכתב על דבריו הרב מאמר מרדכי (בסק"ז). (דברי מנחם – הגב"י סק"ז)

יח) שם אין שום אוכל תלוש הראוי לאכילה מוקצה וכו'. כתב הבית יוסף, ובהדיא אמרינן בפרק כירה [מד:] וכו'. הוה מצי לאתויי הרב ז"ל הא דאמרינן שם (דף מ"ו ע"ב) אלא אמר רבא הנח לנר שמן ופתילה הואיל ונעשו בסיס לדבר האסור, משמע בהדיא כדבריו ז"ל.

עוד כתב הבית יוסף, דאי לא תימא הכי קשיא הלכתא אהלכתא וכו'. נראה כוונת הרב שרוצה להוכיח דאף דבר שראוי לתשמיש, דאינו דומה לאבן דלא חזי כלל, אלא שתשמישו לאיסור, כגון נר של חלב או שעוה, דאסור אף לרבי שמעון לטלטולי, כיון דמטה שיחדה למעות וכו' [מד:], אם כן אמאי פסק הרמב"ם לאיסור. (יד המלך)

יא) שם דקיימא לן במוקצה מחמת מיאום כרבי שמעון וכו'. הט"ז (סק"א) הקשה מדלקמן [סימן שי"ח סעיף ב'], ושם [סק"ב] תירץ. (מאורי אור חלק באר שבע – דף קי"ט ע"א)

יב) שם דקיימא לן במוקצה מחמת מיאום כרבי שמעון וכו'. [עיין] ט"ז (סק"א) כמו שכתב שם. ועיין שם דלא קשיא מידי, וכמו שמחלק הוא עצמו לקמן (סימן שי"ח סק"ב). רק מה שמקשה שם אחר כך, וזה לא תליא בדלעיל, ובזה כבר האריך הבית יוסף שם. ועיין במג"א שם (סק"ד). (זכרון אברהם)

יג) שם דקיימא לן במוקצה מחמת מיאום כרבי שמעון וכו'. כתב הבית יוסף, על כרחך לומר דרבי שמעון אית ליה מוקצה מחמת איסור וכו'. עיין מה שהקשה הט"ז (בסק"א) מהא שפסק בשלחן ערוך (סימן שי"ח ס"ב). ועיין שם בט"ז (סק"ב) מה שתירץ, ובמג"א שם (סק"ד), יד המלך (דף ק"ח ע"ד)[4], ידיו של משה בסימן זה[5], נהר שלום (סק"א)[6]. (דברי מנחם – הגב"י סק"ב)

יד) שם דקיימא לן במוקצה מחמת מיאום כרבי שמעון וכו'. עיין ט"ז (סק"א). נ"ב: עיין מה שכתבתי בס"ד בסימן שי"ח על דברי הט"ז שם (סק"ב). (מגן בעדי)

טו) שם דקיימא לן במוקצה מחמת מיאום כרבי שמעון דשרי. עיין בית יוסף דהרמב"ם [פרק כ"ו הלכה י"ט] אוסר עץ של דגים. ונראה פשוט, דהרי הא דקיימא לן כרבי שמעון דשרי, הוא רק בדבר שראוי להשתמש בו, אבל באין ראוי להשתמש בו מחמת מיאוס, אף דהוא כלי אסור, כדלעיל סימן ש"ח (סעיף ל"ה) בגרף של רעי, ובסימן (רס"ז) [רס"ו] [סעיף ט'] בכוסות של מקיזי דם. עיין שם במג"א (סק"ג). ואם כן הכא נמי לדינא אם היא באופן שאין ראוי להשתמש בו ודאי אסור. (גנזי חיים – סק"א)

הערות וציונים

4. נדפס לעיל אות י'. **5.** נדפס לקמן אות י"ח. **6.** נדפס לעיל אות ח'.

אוצר ההלכה

שאינו כלי ואין ראוי אלא לתשמיש של איסור אסור אף לרבי שמעון, דאי לאו הכי קשיא וכו'. ועיין בדברי הט"ז סימן שי"ח (סק"ב) שדבריו צ"ע, ודוק. (ידיו של משה)

יט) שם ושאר פירות העומדים לסחורה. שאף על פי שעומדים לסחורה דעתו עליהן לאכול מהם כשירצה, זולת אם מקפיד עליהן דאז הוי מוקצה, שאפילו רבי שמעון מודה, כאשר בארתי בריש סימן ש"ח[7]. ע"ש. (בגדי ישע)

כ) שם ואפילו חטים שזרען וכו'. [אף על גב] דדחייה בידים, כיון דחזו לאכילה.
(משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

כא) שם ואפילו חטים שזרעם בקרקע ועדיין לא השרישו וכו'.
כתב הטור (דף ר"ז ע"א שיטה ד'), אפילו חטין שזרען וכו'.
נ"ב: וכן פסק רבינו בית יוסף בספר הקצר. אבל רש"ל [הגהות הטור] כתב דאסורין. וכתב הב"ח [אות ב'] דליתא, אלא דשרו.
(שיירי כנסת הגדולה – הגה"ט סק"א)

כב) שם ואפילו חטים שזרעם בקרקע ועדיין לא השרישו וכו'.
עיין מג"א (סק"א) שכתב וז"ל: ולא דמי לנר שכבה וכו'. רצונו לומר דבתוס' (דף מ"ה [ע"א ד"ה היכא]) כתבו דחטים שזרעם הוי גם עתה דחוי יותר מנר שכבה לרבי שמעון, ואם כן כיון דמתירין בזה למה נר שכבה אסור. לכן כתב דשם קיימא לן כרבי יהודה דאסור משום מגו דאתקצאי לבין השמשות וכו', אבל חטים שזרעם היה יכול ליטלם גם בין השמשות ממקומם.
(עצי לבונה – מעין גנים)

כג) שם ואפילו חטים שזרעם בקרקע ועדיין לא השרישו וכו'.
כתב המג"א (סק"א), חיטין וכו', ועיין ב"ח [אות ב']. ופירש מחצית השקל, דהב"ח מביא ראיה מתוס' (דף מ"ה ע"א ד"ה היכא וכו') דנר שכבה קיל מחיטין שזרען וכיון דאסרו נר שכבה כל שכן שאסור חיטין שזרען. ומגן אברהם דוחה ראייתו, דתוס' קאי לרבי שמעון דלית ליה מיגו דאיתקצאי לבין השמשות, אבל לדידן דפסקינן כרבי יהודה דאמרינן מיגו דאתקצאי, אם כן נר שכבה חמיר מחיטין שזרען. עכ"ד. ולפענ"ד אפשר לתרץ דברי הב"ח מלשון הגמ' (שם) דפשיט האיבעיא אין מוקצה לרבי שמעון אלא שמן שבנר שהוא דולק, משמע אי הוי סבר רבי שמעון דשמן אסור אפילו לאחר שכבה היו אוסרים חיטין שזרען כסברת תוס', אם כן אנן דאסרינן שמן לאחר שכבה, הוא הדין חיטין שזרען נמי אסור.
(דברי צבי)

כד) שם ואפילו חטים שזרעם בקרקע ועדיין לא השרישו וכו'.
עיין בחתם סופר למסכת שבת לדף מ"ה ע"א [תוס' ד"ה היכא] מה שכתב על קושיית המג"א [סק"א] בזה. (מגיני חיים)

כה) שם ואפילו חטים שזרעם בקרקע ועדיין לא השרישו וכו'.
בבית יוסף ד"ה ומה שכתב רבינו דלית ליה מוקצה וכו'.
עיין מה שהביא הבעיא דגמרא (דף מ"ה ע"א) בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן, חטים שזרען בקרקע וביצים שתחת תרנגולת וכו'. עיין שם. ועיין בספר נשמת אדם [כלל ס"ה אות א'] שהקשה דהא איכא למבעי לענין איסור תלישה. ע"ש. ועיין בספר באר אברהם [רפפורט, שבת שם] שתירץ דמיירי בקרקע שבעציץ נקוב, ולרבי שמעון [צה.] אפילו נשרש אינו אסור מן התורה, ואם כן כשלא נשרש לא חייש לספיקא דרבא בבבא מציעא (דף נ"ו ע"ב), דהוי ספק דרבנן. זה תוכן דבריו. וצריך עיון לכאורה, דהא עדיין הקושיא במקומה עומדת, למה לא איבעיא ליה לריש לקיש לענין תלישה, ומה בכך דהוי רק איסור דרבנן לרבי שמעון, מכל מקום הוה ליה למיבעיא מרבי יוחנן דילמא יפשוט לו רבי יוחנן בפשיטות דבטלים הם לגבי קרקע ואיכא איסור תלישה מדרבנן בזה. וצ"ע. והנה ראיתי בשו"ת עמודי אור (סימן ק"ז אות ח') שכתב דלהכי איצטריך למיבעי תרוייהו חטים וביצים, דבחטים איכא לפעמים משום תולדה דחורש אם נוטלין מתוך הקרקע ועושה גומא, אלא דקיימא לן החופר גומא ואין צריך אלא לעפרה פטור עליה, דהוי מלאכה שאין צריך לגופה, ולהכי בעי תרוייהו דלישמע מיניה דין מוקצה ודין מלאכה שאין צריך לגופה. עכ"ד. וצ"ע הא האיבעיא הוא אליבא דרבי שמעון, ורבי שמעון סובר להדיא (בדף צ"ג ע"ב במשנה ובכמה דוכתיה) דמלאכה שאין צריך לגופה פטור, ואם כן האיך שייך לומר דאיבעיא ליה לריש לקיש במלאכה שאין צריך לגופה לרבי שמעון, ודי למבין.
(כרם חמד)

כו) שם ואפילו חטים שזרעם בקרקע ועדיין לא השרישו וכו'.
חזה הוית להרב חיי אדם ז"ל בחלק נשמת אדם (כלל ס"ה אות א'), דרמי ומקשי בהך שריותא דחיטים שזרען בקרקע, דצ"ע, דהרי בבבא מציעא (דף נ"ו ע"ב) בעי רבא חיטים וזרען בקרקע, אי כמאן דשדי בכדא דמי, או בטלין לגבי קרקע לענין שבועה ואונאה ואם עומר מתיר, ונשאר בתיקו. ואם כן בודאי לענין שבת נמי הוי מספק מחובר לקרקע, וצ"ע. ע"ש. ונראה דכוונתו להקשות דאפילו אי משום מוקצה ליכא, מכל מקום בדין הוא שיאסרו, כיון דהוו כמחוברים לקרקע ואסור ליטלן דחשיב תולש, דמחמירינן משום ספק. אכן לפק"ד נראה ליישב דאין הכי נמי, דבעודן בקרקע אסור ליטלן, דחשיבי כמחוברין, ודינא דהכא אתא לאשמועינן היכא שכבר ניטלו החיטים מהקרקע עלע ידי גוי, או שהרוח הוציאן וכיוצא. וכמו שכן ראיתי להרב הפרישה ז"ל בדין זה [אות ב'], שכתב וז"ל: אפילו חטים שזרען, כן צריך לומר, דרצונו לומר שעכשיו בשבת החיטים שזרען הם לפנינו, שהוציאן גוי או הרוח, או באיזה אופן שיהיה, דהא ודאי אסור ליטול מהקרקע דבר שנזרע בו, וכמו שכתב בית יוסף בסוף סימן שי"א בד"ה וכן צנון וכו' [סעיף ח']. ע"ש. ועיין להרב אליה רבה ז"ל לקמן (שם סקכ"ח) ולהרב פרי מגדים ז"ל בחלק אשל אברהם (שם סקכ"ב).

ודברי הרב הפרישה ז"ל הללו אשתמיטו לפי שעה מהרב מאמר מרדכי ז"ל בדין שלפנינו (סק"ג) שהקשה קושיא זו

הערות וציונים

7. נדפס לעיל בסימן ש"ח אות ג'.

אוצר ההלכה

מדנפשיה, דכיון דהחיטים הם זרועים וקבורים תחת הקרקע הרי אסור ליטלם למיכל מינייהו, דהעפר הוי מוקצה. ויישב כנזכר דהכא מיירי כשנתגלו על ידי הרוח או דבר אחר. ע"ש. ולא זכר שר שכן הקשה ותירץ הרב הפרישה ז"ל. והיותר תימה דבסעיף קטן זה גופיה הזכיר דברי הדרישה ז"ל [אות ג'] גבי מה שחילק בין דאורייתא לרבנן, ואלו הכא עביד פרישה. איך שיהיה (ו)השתא דאתית להכי ממילא מיתרצה סוגיית מציעא הנזכרת, דהא דאיבעיא לן בש"ס, וגבי שבת פסקינן לחומרא, אינו אלא בעוד החיטים קבורין בקרקע, ברם בכהאי גוונא שכבר הוציאם הגוי או הרוח ואינם קבורים, פשיטא דאין לנו להחמיר להחשיבם כמחוברים ודליבטלו לגבי קרקע, כיון שכבר הם לפנינו בעין, ופשוט. ומאי דקשה על זה שאם היה עליהם העפר בין השמשות, הא אתקצאי לכולי יומא, ואפילו נתגלו בשבת היה בדין לאוסרם ואפילו לרבי שמעון, מדי דהוה אנר שכבה, דדחייה בידים, וכיון דבעוד העפר עליהם אסור ליטלם, אי משום דהוו מחוברים ואי משום דהעפר הוי מוקצה, גם כשחזרו ונתגלו אסירי בטלטול, כבר עמדו בזה הרב ב"ח [אות ב'] והרב הפרישה והרב מאמר מרדכי ז"ל (שם). עיין עליהם. (פתח הדביר ח"ד – סק"א)

כז) שם ואפילו חטים שזרעם בקרקע ועדיין לא השרישו וכו' מותר לטלטלם. עיין להמג"א (סק"א) שכתב, לא דמי לנר שכבה. ע"ש. שלא כמהרש"ל [הגהות הטור] שדחה דין זה מדברי התוס' [מה. ד"ה היכא], דעדיף טפי חטין שזרען מנר שכבה. ע"ש. וכן נראה מדברי הרשב"א בחידושיו [שם ד"ה כיון]. ע"ש. וצ"ע, דכאן מוכח אפילו נתכוון לזריעה שרי, ולקמן סימן שי"א [סעיף ח'] טלטול מן הצד וכו' וגם לא נתכוון לזריעה נוטל. משמע דוקא לא נתכוון לזריעה. והמג"א שם [סקכ"ב] כתב דבאמת דברי התוס' שם דף נ' [ע"ב ד"ה הטומן] לא קאי אלא על המעשרות ושביעית וכלאים, אבל גבי שבת אפילו נתכוון (להרי"ף) [לזריעה] שרי כל זמן שלא השרישו. ע"ש. ולשון התוס' שם (בד"ה הטומן), דוקא נקט הטומן, אבל בנתכוון לנטיעה חושש משום כולן. משמע גם לענין שבת דוקא שלא נתכוון לזריעה. וגם לשון הרב המאירי שם: ולענין הסרתם [מ]שם בשבת, אף על פי שלא היתה כוונתו (משום) להשרשה ויניקה, אם היתה כולה מכוסה בקרקע אסור ליטלה, שהרי מזיז עפר בידים, אבל היו מקצת העלין מגולין אוחז אותו במגולין ונוטל, ואינו חושש אחרי שלא הונחו שם אלא לשמירה, לא לכוונת השרשה ויניקה, שאילו כן (אף על פי) [הרי אף בעציץ] שאינו נקוב אסור. ע"ש. הרי מבואר שדינא דוקא באינו מכוין לזריעה. אכן עיקר קושיא ליתא, כי שם בדינא דסימן שי"א שנזרעו ומכוסות בעפר, לכך לא שרי אלא בעלין מגולין ולא נתכוון לזריעה, מה שאין כן דינא דקמן לא (נתכוון) נתכסה בעפר כלל שתהא שום חפירה. וכן נראה לשון הרב המאירי בפרק כירה [מה. ד"ה חטים] שכתב: חטין שזרען בקרקע ולא נשתרשו עדיין שתהא לקיטתן קרויה תלישה, וכן לא נתכסה בעפר שתהא צד חפירה בלקיטתן, מותר ללקוט מהן בשבת לאכול מהן. ע"ש. ואין צורך לידחק כמו שכתב הרב פרישה [אות ב']. ועיין בתוספת שבת [סק"ג]. (בגדי שש)

כח) שם ואפילו חטים שזרעם בקרקע ועדיין לא השרישו וכו' מותר לטלטלם. ודוקא בלא נתכוון לזורעם, אבל בנתכוון לזריעה אפילו לא השרישו אסור, כמו שכתבו התוס' [נ: ד"ה הטומן] והר"ן [דף כ"ג ע"א דבור ראשון] והרשב"א בחידושי (ברכות) [שבת] (דף נ' ע"ב [ד"ה ישן]). וכתבם מרן בסימן של"ו [סעיף ו']. ע"ש. וכן כתב הפרישה [אות ב']. (שלחנו של אברהם)

כט) שם ואפילו חטים שזרעם בקרקע ועדיין לא השרישו וכו' מותר לטלטלם. כתב הטור, אפילו חטין שזרען וכו'. נ"ב: על מה שכתב הרב מאמר מרדכי (בסק"ג) עיין מה שכתבתי לקמן בס"ד בסימן שי"א בהגהות בית יוסף [סק"ח]. (דברי מנחם – הגה"ט סק"א)

ל) שם ובצים שתחת התרנגולת מותר לטלטלם. מותר להשים ביצה בשבת במקום שהתרנגולת רגילה להטיל ביצתה, וכמו שכתב הרב בית דוד (בסימן רצ"ח) לענין יום טוב. הרב אהל יצחק (סימן ח"י). (יוקח נא – סק"א)

לא) שם וכן תמרים הלקוטים קודם בישולם וכו'. אף על גב דלא חזו לאכילה, כיון דלא דחינהו בידים שרי, חוץ מגרוגרות דאיכא בהו תרתי לריעותא, דלא חזו ודחינהו בידים. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

לב) שם וכן תמרים הלקוטים קודם בישולם וכונסים אותם בסלים וכו'. וכן שמן היוצא מתחת הקורה של בית הבד מותר בשבת. הרי"ף סוף פרק קמא דשבת [כא.] והרמב"ם [פרק כ"ו הלכה י"ד]. בית יוסף. (גור אריה הלוי – סק"א)

לג) שם אבל גרוגרות וצימוקים שמניחים אותם במוקצה ליבשם אסורים בשבת וכו'. עיין בדרישה [אות ב'] כתב דלית ליה מוקצה דיהא אסור אפילו לצורך גופו ומקומו אלא בגרוגרות וצמוקים, אבל כל שאר מוקצה מחמת איסור והוא דבר אוכל דומיא דגרוגרות או כלי מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו. עכ"ל. ודבריו נפלאו ממנו, דהא מבואר ריש פרק מפנין [קכו:] דטבל אסור לפנות מפני האורחין משום דהוא מוקצה מחמת איסור, ומוקי התם [קכז.] המשנה כרבי שמעון. ע"ש. ומכל מקום כל זה אינו מוכרח רק לשמואל דמוקי משנה דריש פרק מפנין כרבי שמעון, אבל לרב חסדא [קכו:] דמוקי לה כרבי יהודה יש ליישב שפיר סברת הדרישה. אלא דכל הפוסקים פסקו כשמואל שם משום דמוקי למתניתין כרבי שמעון דקיימא לן כוותיה, ורב חסדא סבירא ליה כרבי יהודה. ולפי זה יש ליישב שיטת הגמרא ופוסקים בהך דפרק מפנין (דף קכ"ח ע"א), אתמר, בשר חי מותר לטלטלו בשבת, בשר תפוח רב הונא אמר מותר לטלטלו, רב חסדא אמר אסור לטלטלו, רב הונא אמר מותר לטלטלו במוקצה לטלטול סבירא ליה כרבי שמעון, רב חסדא אמר אסור לטלטלו, והא רב יצחק בר אמי איקלע לבי רב חסדא וחזא ההיא בר אווזא דקמטלטלי ליה

אוצר ההלכה

משמשא לטולא ואמר רב חסדא חסרון כיס חזינן הכא, שאני בר אווזא דחזי לאומצא. עכ״ל הגמרא. כן גרסת הרי״ף [נא.] וראשונים. והקשה בקרבן נתנאל [פרק י״ח סימן ג׳ אות ז׳] לסלקא דעתין דלא ידע סברא דחזי לאומצא אפילו בבר אווזא, תקשי ליה מאי טעמא דרב חסדא בבשר חי דמתיר גם כן לטלטלו. עוד הקשה להרי״ף [שם] ורמב״ם [פרק כ״ו הלכה ט״ז] ורא״ש [פרק י״ח סימן ג׳] דסבירא להו גם בשר בהמה חזי לאומצא, דגמרא משני רק שאני בר אווזא דחזי לאומצא. ע״ש. וכן קשה על הבית יוסף ושלחן ערוך לעיל סימן ש״ח (סעיף ל״א) דכתב הטעם דחזי לאומצא בבשר סתם.

ולפי מה שכתבתי יש ליישב דמשום הכי לא מקשה לרב חסדא מאי טעמא מותר לטלטל בשר חי, דיש לומר דמה דלא חזי משום איסור, דאסור למלחו ולבשלו, והוה מוקצה מחמת איסור, וסבירא ליה דלא גרע מכלי דמלאכתו לאיסור דמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, וכסברת הדרישה דלרבי שמעון שרי אוכל המוקצה מחמת איסור לצורך גופו ומקומו, ואף דרב חסדא כרבי יהודה סבירא ליה במוקצה, יש לומר לענין טלטול במוקצה מחמת איסור לצורך גופו ומקומו לא סבירא ליה כוותיה, כדמשני לרב הונא, אבל בבשר תפוח דהיינו סרוח סבירא ליה לרב חסדא דלא חזי כלל מצד עצמו, על כן גם לצורך גופו ומקומו אסור. על כן פריך לנו מדהוי מטלטלי בי רב חסדא בר אווזא משמשא לטולא, והוצרך להאריך לומר משמשא לטולא, דלא נימא גם שם רק לצורך גופו ומקומו טלטלו, אבל מחמה לצל נהי דהוי ככלי שמלאכתו לאיסור גם כן אסור מחמה לצל, ומשני שאני בר אווזא דחזי לאומצא, דלרב חסדא אינו מוכרח לומר דכל בשר חזי לאומצא, דלרב חסדא דמשנה דמפנין כרבי יהודה, יש לומר לרבי שמעון מותר טבל וכל אוכל שמוקצה מחמת איסור לטלטלו לצורך גופו ומקומו ככלי שמלאכתו לאיסור, וכהאי גוונא חזינן כמה דברים דמותר לרבי שמעון לטלטל לצורך גופו ומקומו ולרבי יהודה אסור, כדאיתא בשבת (דף ל״ו ע״א) לענין חצוצרות, ובקינה של תרנגולין, וכמו שכתבו בתוספות (שם בד״ה הא ר״י), כיון דלא חזי למלאכת היתר מקצה ליה לגמרי מדעתו, על כן אסור לרבי יהודה גם לצורך גופו ומקומו. (ול״ש) [ולרבי שמעון] לא אכפת לו מה דמקצהו מדעתו, ומותר לטלטל לצורך גופו ומקומו גם דבר שאינו ראוי לשום תשמיש היתר, והכי נמי באוכל שאינו ראוי בשבת מחמת איסור, דהוי ככלי שאינו ראוי לשום מלאכת היתר. אבל לשמואל דמוקי למשנה דמפנין כרבי שמעון ומכל מקום טבל אסור לפנות, על כרחך מודה רבי שמעון באוכל שהוקצה מחמת איסור דגם לצורך מקומו אסור, ואם כן לרב הונא דמתיר בבשר חי לטלטלו דאינו עומד לחיה ולכלבים, על כרחך צריך לומר משום דחזי לאומצא, לכן י״ל באמת גם לרב חסדא. אלא דאינו מוכרח. ולפי סברת המקשן דלא סלקא דעתיה דחזי לאומצא, משני דגם לסברתו בר אווזא ודאי חזי לאומצא. או יש לומר דגם המקשן אסיק אדעתיה דחזי לאומצא, אלא דסבירא ליה כיון דעיקרו אינו עומד לאכלו באומצא רק מבושל, הוי ככלי שמלאכתו לאיסור, דאף דראוי גם למלאכת היתר, מכל מקום כיון דרוב תשמישו ועיקרו למלאכה שאסורה בשבת אסור כשאינו צורך גופו ומקומו. ולפי זה אין ראיה מטבל, דשם אין בו אופן לאכלו בהיתר.

ועל פי זה גם דברי הדרישה נכונים, דיש לפרש כוונתו כהאי גוונא אוכל שמוקצה מחמת איסור ואין בו אופן המותר רק על צד המיעוט, ועל כן יש לומר מה דגם רב חסדא מתיר לטלטל בשר חי היינו לצורך גופו ומקומו, ועל כן פריך רק ממה דטלטלו אצל רב חסדא משמשא לטולא, ומשני שאני בר אווזא דרכיך וחזי לאומצא יותר ומותר גם מחמה לצל. ועיין בהגהות רבי ברוך פרענקיל דבשר חי היינו שנחלט, ובשר כזה היו אוכלין באומצא, ועל כן בר אווזא דרכיך ראוי להרבה בני אדם. ועיין בתוס׳ בפסחים (דף כ״ד ע״ב בד״ה פרט) דעוף שהוא רך וחזי לאומצא חשוב דרך הנאתו כשאכלו חי, והובא גם כן בהגהות רבי ברוך פרענקיל, ועל כן הוי ככלי שמלאכתו להיתר היום דרך תשמישו, (דהנ״י) [דהכי נמי] ראוי היום בהיתר דרך הנאתו. (ערך שי)

לד) שם וכיון דאיכא תרתי דחינהו בידים ולא חזו הוי מוקצה.

משמע מדברי השלחן ערוך הנזכר דאין מוקצה בדבר שהוא אוכל אלא גרוגרות וצימוקים דאית בהו הני תרתי. וכן מבואר בש״ס פרק כירה (דף מ״ה ע״א) וברש״י [ד״ה אלא] שהביא מרן ביתה יוסף דדוקא גרוגרות וצמוקים הוא דאסיר, משום דכשמעלה אותן לגג ליבשן, משנשתהו שם הם מסריחין ולא חזו כלל לאכילה עד שיתיבשו, הלכך ביני ביני דחי אותם בידים גמור, ואית בהו הנך תרתי דגריעי, ולכך הוי מוקצה ואסור לטלטלו. ברם בשאר פירות כגון תמרים וכיוצא שלקטן קודם בישולן ומניחין באיזה דבר והן מתבשלות מאליהן, מותר לאכול מהן, כמו שמבואר בדברי רש״י שם (ריש ע״ב). וכן כתב הב״ח [אות ב׳] דלא דמי גרוגרות וצימוקים לפצעילי תמרה וכיוצא, דגרוגרות שהעלן לגג ליבשן דדחינהו בידים, אבל פצעילי תמרים לא דחינהו, אלא אדרבה כונסן בכלים כדי שיוכשרו לאכילה. ע״כ. וכוונתו לומר דגרוגרות וצימוקים כשמעלין אותם לגג הם מסריחים, לא כן שאר פירות דמתבשלים מאליהן כמו שכתבתי, דזה היה הטעם של רבי שמעון דלא אסר אלא גרוגרות וצימוקים, וכוותיה קיימא לן. וממילא בין תבי״ן דמאי דאיתא בש״ס ביצה (דף כ״ו ע״ב) לאסור אף בשאר פירות הוא אליבא דרבי יהודה, ודלא כהלכתא. וזה מבואר למעיין בש״ס שבת שם (דף מ״ה [ע״א]) ובביצה שם (דף כ״ו ע״ב).

ודין גרמ״א להשלחן ערוך שבדין דסעיף ד׳ וסעיף ה׳ שהם מימרות האמורות שם בביצה בסתם מוקצה, פירשם איהו ז״ל לענין דינא לדידן בגרוגרות וצימוקים דוקא. וזה היה טעם הבית יוסף שדחה מה שכתב הכלבו בסימן ח״ן (והט״ז (בסק״ד) הבין שהביאו הבית יוסף על שם הארחות חיים וליתא) על דבר התמרים שנותנים עליהן מים בגיגית בערב שבת, ואינן ראויין בערב שבת, ובשבת נעשו ראויין, דמותרין משום דגמרו בידי אדם. ע״כ. דדבריו תמוהים, דכבר נתבאר דשאר פירות בר מגרוגרות וצימוקים לית בהו משום מוקצה וכו׳. יע״ש. אלא דאעיקרא דברי הבית יוסף תמוהים, דאטו גרוגרות וצימוקים דוקא הוא דהוי מוקצה, שאר דבר

אוצר ההלכה

לא, והלא כל הדומה לגרוגרות וצימוקים יש בהן דין מוקצה, דחלילה דיכחיש בזה מרן בית יוסף, דש"ס ערוך הוא שם בשבת (דף מ"ה ע"ב) דכל דאית ביה תרתי לריעותא דדמי לגרוגרות וצימוקים הוי נמי מוקצה. וכן כתב הבית יוסף עצמו קודם לכן על שם רש"י [ביצה כד: ד"ה אם] גבי גוי שהביא דורון לישראל, דטעמא דאסור משום דדמי לגרוגרות וצימוקים וכו'. הלכך גם אנו נאמר גבי תמרים הנזכרים דסברת הכלבו כיון דנתן עליהם מים מערב שבת אינן ראויין לאכילה כלל ודחינהו בידים, לגרוגרות וצמוקים דמו ואסור. שוב ראיתי להאחרונים שהם מלאים מזה שדחו דברי הבית יוסף בזה. ועיין להרב מאמר מרדכי (סק"ה) דדרך בדרך הזה כדי ליישב דברי ספר הכלבו, אלא דבסוף סק"ז רצה ליישב בדרך אחר, אלא דדחאו. יע"ש. ועיין מה שכתב הרב ערך השלחן (סק"א)[8].

ונלע"ד להליץ קצת בעד מרן בית יוסף, והוא בהקדים דלמה הכא בשלחן ערוך (סעיף ה') כתב דגרוגרות וצימוקים דחזו ולא חזו צריך הזמנה וכו', והלא דין זה וכיוצא יכול היה למינקט אף בשאר פירות כגון תמרים הנתונים במים הנזכר לעיל. ולא עוד אלא דבדין זה בש"ס ביצה שם יכולים אנו לפרשו גם בשאר פירות, אלא ודאי דהוא ז"ל סבירא ליה דלדידן דקיימא לן דאין מוקצה לרבי שמעון אלא גרוגרות וצימוקים בלבד, הני תמרים שרו, חדא דלא דחינהו בידים מכל וכל בשבת, ועוד דאי אפשר דלא חזו לאכילה על ידי הדחק, ואם הוא אינו אוכלם אדם אחר אוכלם, ובכגון דא בשאר פירות לא נאסר משום מוקצה אלא אם כן אית בהו תרתי לריעותא הנזכרים לעיל, דדמו ממש לגרוגרות וצימוקים, ולכך דין גרמא דדחה דברי הכלבו בשתי ידים. גם סמך הבית יוסף על מה שכתב אחרי זה דאפילו תמרי דעסקא אסר נמי הכלבו משום מוקצה, וזה ליתא כמו שכתב הבית יוסף דכדי נסבה, דזה מוכח דהכלבו לא זכר דקיימא לן דאין מוקצה לרבי שמעון אלא גרוגרות וצימוקים בלבד, ולכך דין גרמא גם כן להבית יוסף שדחה בשתי ידים דברי הכלבו ולא הוצרך להליץ בעדו דאיירי באופן [ד]דמי ממש לגרוגרות וצימוקים דגם הבית יוסף מודה דאסיר, וכאמור. אלא דהאחרונים כבר ישבו גם כן דברי הכלבו אלו האחרונים. עיין דבריהם. אלא דלא הרגישו קצת מהם על מה שכתב הבית יוסף על שם הכלבו על דברת תמרים שנפלו למים בערב שבת וכו' ותמה עליו, דיש קצת תימה עליו דלא זכר שכן כתב הרב ארחות חיים (דף מ"ה ע"ג [הלכות יום טוב] אות י"ט), והבית יוסף עצמו הזכיר להרב ארחות חיים קודם לזה בסמוך, ובזה הוצרך להביאו מספר הכלבו. אלא דכבר ידוע דרוב ספר הכלבו הוא מיוסד על פי ספר הרב ארחות חיים, אלא דסוף סוף יש קצת תימה על קצת פוסקים המליצים על הכלבו בזה שלא זכרו שדברי הכלבו הם לקוחים מספר הארחות חיים שם.

איך שיהיה, נמצינו למדין דלכולי עלמא במידי דאכילה לא הוי מוקצה עד שיהיה ביה תרתי לריעותא הנזרים לעיל, ומזה תורה יוצאה להני אינשי דלוקחין בימי הקיץ אבטיחים ירוקים שאינן מבושלין כל צרכן ומניחין אותם על גגותם עד חג הסוכות, וביני ביני מתבשלים מאליהן מפני השמש השולט בהן, דמותר ליקח מהן בשבת דביני ביני, הגם דבשעה שהניחם שם מקצה אותם ודוחה אותם עד חג הסוכות מפני דאינן ראויין לאכילה מקודם, דלא מבעיא לדעת הבית יוסף שהשיג על דברי הכלבו דודאי שרי, דלדעתו לא אסור משום מוקצה אלא דוקא מאי דדומה ממש לגרוגרות וצימוקים, דדבר זה לא גרע מתמרים שנותנים עליהן מים מערב שבת דכתב דשרו, נגד מה שכתב הכלבו לאסור, אלא אף לדעת הכלבו דהתיר שם משום דהוי גמרו בידי אדם, וממילא דהכא אסור משום דהוי גמרו בידי שמים, אפילו הכי הכא מודו הכלבו ודעמיה דשרו, לא מיבעיא דקרוב הדבר לומר דאבטיחים הנזכרים חזו לאכילה משעה שהניחן על הגג, אלא דלא הוי אכילה חשובה אלא כשמתבשלין כל צרכם, ובכגון דא כולי עלמא מודו דשרו דלית בהו תרתי לריעותא, ועוד דלא גרע זה מפצעילי תמרה שכתב רש"י בשבת שם (דף מ"ה רע"ב) דלדידן דקיימא לן כרבי שמעון, שרי לאכול התמרים הנזכרים קודם בישולן, הגם דכונסין אותם בסלים שעושים מלולביהן ומתבשלות מאליהן. יע"ש. ועוד דאפילו תימא דבהני [א]בטיחים בשעה שהניחן אית בהו תרתי לריעותא, דלא הוו חזו לאכילה כלל משום דהיו ירוקים מאד, וגם דחה אותם בידים עד חג הסוכות, אפילו הכי שרי כשבא לאכול מהן בשבת דביני ביני, משום דברור הדבר דכבר נתבשלו במקצת קודם השבת, דכל בישולו אי אפשר שנגמר בשבת דוקא, ובכגון דא אפילו בגרוגרות וצימוקים התיר השלחן ערוך לקמן (סעיף ד'). והוא פשוט. ולא הוצרכתי להאריך בזה אלא משום דראיתי תלמיד חכם אחד שנסתפק בזה. (יוקח נא – סק"ב)

לה) שם הוו מוקצה. כתב הבית יוסף (דף ר"ז ע"ב שיטה מ"א), וכמו שיתבאר בסימן תכ"ו וכו'. נ"ב: צריך להעביר הקולמוס על סימן תכ"ו ולכתוב במקומו שכ"ה ועיין בסימן שי"ח [סעיף ב' ד"ה ויש לדקדק]. בדק הבית. (כנסת הגדולה – הגב"י)

לו) שם הגה יש אומרים דאין הכנה שייך בשל גוי. כתב המג"א (סק"ב) ויש אומרים דאין הכנה וכו', והעולת שבת [סק"ד] לא עיין שם. פירוש, העולת שבת כתב דוקא מוקצה אין שייך בעכו"ם, אבל נולד אפילו בשל עכו"ם יש לאסור. והביא ראיה מסימן תקי"ג [סעיף ו']. והמג"א השיג עליו דהיה לו להביא גם כן תצ"ח [סעיף ג'] ותקי"ז [סעיף א']. ואין זה השגה, מאחר שהוא דומה לראייתו מסימן תקי"ג, וסוף סימן ש"ח מבואר שהכל תלוי בבעל הבית. (בגדי ישע)

לז) שם הגה יש אומרים דאין הכנה שייך בשל גוי וכו'. כתב הבית יוסף (דף ר"ז ע"ג שיטה כ"ה), כתב הכלבו (סימן נ"ח

הערות וציונים

8. נדפס לקמן אות מ'.

אוצר ההלכה

[דף י״ט ע״ג]) אין דין הכנה לגוי וכו׳. נ״ב: עיין במה שכתבתי בס״ד בסימן תק״ה (בהגהות בית יוסף אות ד׳).

(שיירי כנסת הגדולה – הגב״י סק״א).

לח) שם הגה יש אומרים דאין הכנה שייך בש״ך גוי וכו׳. בית יוסף בשם הרמב״ן [קכב. ד״ה הא דתנן] ור״ן [מו: ד״ה עשה] סוף פרק כל כתבי. ועיין לקמן סימן תקי״ז [סעיף א׳], וכן פסק בית יוסף סוף סימן ש״ח [סעיף מ״א]. ועיין לקמן סוף סימן תקט״ו [סעיף ט׳] שכן דעת רשב״א [במיוחסות, סוף סימן קנ״ב][9], וכן הוא דעת בעל המאור פרק אין צדין [ביצה יג. ד״ה והא]. שלטי הגבורים פרק מפנין (דף קנ״ב) [נא. אות ב׳]. ועיין לקמן סימן תצ״ח (סעיף ג׳). ואפילו בגרוגרות וצמוקים כתב כן בית יוסף [שם] שכן דעת הר״ן [ביצה כב. ד״ה ולענין], אבל שאר הפוסקים חלוקים. והר״ן גופיה נראה דסבירא ליה דאפילו דברים של גוי שלא היו ראויין בין השמשות מוקצין הן, כמו שכתב סוף פרק כל כתבי [מו: ד״ה עשה]. ע״ש.

(גור אריה הלוי – סק״ב)

לט) שם הגה ויש אומרים דאין הכנה שייך בש״ך גוי וכו׳. הפרי חדש בסימן תצ״ז (ס״ק ט״ו) כתב על הרמ״א שלא דק במה שכתב זה בשם יש אומרים, והמחבר [סימן תצ״ח סעיף ג׳ וסימן תקט״ו סעיף ט׳] כבר כתב בפשיטות. ע״ש. ולדידי צ״ע איפכא, אם הפוסקים מסכימים עם הכל בו בזה, כי מה שהבית יוסף כתב על דברי הכל בו [סימן נ״ח דף י״ט ע״ג], וכן כתב הר״ן סוף פרק כל כתבי [שב מו: ד״ה עשה], צ״ע, שהרי זה לשון הר״ן: לפי שאין הגוי מקצה כלום ודעתו על הכל, כמו שאמרו בירושלמי [פ״א ה״ז] דאין הכן לגוי וכו׳, ומכאן אתה דן וכו׳, והוא שראויין מתחילתן לכוס, הא אם אינם ראויין מוקצין הן ואסורין (למי) [לפי] שיש לו איסור מוקצה בשבת משום דלא חזי. הרי מבואר דמה שמוקצתו משום דלא חזי, אף בשל גוי שייך. והכי מסתבר, דאטו משום דגוי הוא נותן דעתו יותר למידי דלא חזי. ונהי דלהכל בו ההכרח לדחוק דהיינו דוקא כדכתב הר״ן (למי) [לפי] שיש לו איסור מוקצה, דהיינו רבי יהודה, בזה אין לחלק בין מוקצה פשוט למוקצה דלא חזי, מה שאין כן לרבי שמעון דלית ליה מוקצה אלא היכא דדחייה בידים, סבירא ליה דזה לא שייך אלא בשל ישראל, ולהכי מתיר אף גרוגרות דגוי מדקיימא לן כרבי שמעון, אבל מכל מקום איני רואה בהר״ן עדות דנמי הכי סבירא ליה, אלא הר״ן מדאיירי במידי דלא חזי דלא דחייה בידים, תולה הדבר בפלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון, אבל מכל מקום יש לומר נמי דגרוגרות וצמוקים דמוקציהן מדלא חזי, אף לרבי שמעון דחיה בידי דגוי נמי אוסר להו. והכי מוכח להדיא דעת רש״י, שהרי בביצה (דף כ״ד ע״ב [ד״ה אם]) כתב: אם יש מאותו המין במחובר אסורים, משום מוקצה, ואפילו לרבי שמעון יש מוקצה בגרוגרות וצמוקים, ומחובר כגרוגרות וצמוקים דמי, מדלא לקטן מאתמול אקצינהו מדעתו, ולא תחלוק במחובר בין שלו לשל נכרי. [ע״כ]. ואילו בגרוגרות גופייהו יהיה הבדל בין של ישראל לשל גוי, איך אפשר להחמיר במחובר דנלמד מדמיון גרוגרות שלא לחלק, אלא ודאי דעת רש״י לאסור גרוגרות אף בשל גוי. ויפה עשה הרמ״א שכתבו אך בשם יש אומרים. ומה יפה כחו דבית יוסף יותר שהשמיטו כל עיקר. (בית מאיר)

מ) הגה יש אומרים דאין הכנה שייך בש״ך גוי וכו׳. כן כתב הבית יוסף בשם הכלבו [סימן נ״ח דף י״ט ע״ג] והר״ן [מו: ד״ה עשה]. ע״ש. וכן כתב בסימן תצ״ז [סעיף ט״ו] בשם הרשב״א בתשובה [ח״ד סימן מ״ז]. והרב פרי חדש שם הוכיח כן מדין פירות שהביא גוי מחוץ לתחום דשרו למי שלא הובאו בשבילו [סימן תקט״ו סעיף ה׳]. ע״ש. ולא זכר דהרשב״א בספר עבודת הקודש (שער א׳) [בית נתיבות שער חמישי סימן קצ״ו] כתב כדבריו וז״ל: דאין הכן לגוי, וזהו שאמרו גוי שהביא פירות מחוץ לתחום מותרין למי שלא הובאו בשבילו. ע״ש. אבל הרוקח (סימן ש״ה) כתב: פירות שבאו מחוץ לתחום הוא מוקצה מחמת איסור חוץ לתחום, ולכך אסורים לישראל שבאו בשבילו, אבל לישראל אחר באיסור מוקצה זה היקלו, דתחומין דרבנן וכו׳. ע״ש. גם רבנו ישעיה סוף פרק קמא דעירובין [יז: ד״ה ומדמאי] הוכיח מכאן דתחומין דרבנן, דאם לא כן הוה ליה מוקצה מחמת איסור תורה כמו תלוש מן המחובר, ואמאי מותרים לישראל אחר. ועיין מה שכתבתי סימן תקט״ו [סק״ו] בשם הרמב״ן [במלחמות, ביצה יג.] וספר הבתים [הלכות שבת פ״ו אות כ׳] והרב תרומת הדשן [סימן פ״ג] דלא שייך מוקצה בחוץ לתחום אפילו בי״ב מיל, דאין מוקצה אלא כשהאיסור בגוף הדבר. ע״ש.

ומכל מקום לכולי עלמא אין ראיה מדין פירות שבאו מחוץ לתחום דאין הכן לגוי, דלדעת הרוקח ורבנו ישעיה היינו טעמא דמותרים לישראל אחר משום דהיקלו בתחומין דרבנן, ולדעת הרמב״ן וספר הבתים ותרומת הדשן לא שייך מוקצה בחוץ לתחום. ומדברי הרוקח ורבנו ישעיה וספר הבתים נראה דסבירא להו דיש הכן לגוי, והרז״ה בפרק אין צדין [ביצה יג.] כתב דאין הכן לגוי במוקצה דתלוש, והראב״ד בספר תמים דעים (סימן קכ״א וסימן רמ״ב) חלק עליו. ע״ש. וכן כתב הבית יוסף (סימן ש״ח [סעיף מ״א]) בשם הכלבו [סימן ל״א דף ל״ב ע״ד] בשם יש מפרשים, והוא לשון הראב״ד בספר תמים דעים. ע״ש. ועיין מה שכתב הכלבו (סימן נ״ח) בשם הראב״ד פירוש אחר בכוונת הירושלמי [שבת פ״א ה״ז, ביצה פ״ג ה״ב]. מיהו נראה ודאי דנקטינן כהרז״ה והרמב״ן והרשב״א והר״ן להקל. ותימה על הבית יוסף סימן ש״ח דלא זכר הני רבוותא, ובסימן זה כתב בשם הכלבו דמתיר כהר״ן.

ומה שכתב עליו ותמרי דעסקא דנקט כדי נסבה דהא אפילו בשל ישראל לא הוה מוקצה. ע״ש. אין צורך, דהכלבו קאי ביום טוב והוא אזיל לטעמיה דקיימא לן כרבי יהודה במוקצה ביום טוב, עיין מה שכתב [בית יוסף] סימן תצ״ה [סעיף ד׳], ולשון הראב״ד בספר תמים דעים: וכן תמרי דעסקא למי שיש לו מוקצה וכו׳. ע״ש.

הערות וציונים

9. וע״ע בשו״ת הרשב״א ח״ד סימן מ״ז.

אוצר ההלכה

ודע דלכולי עלמא אם תלש הגוי מן המחובר שלו אסור, כמו שכתב הר"ן [ביצה יג. ד"ה אמר] בשם הרמב"ן. ובמלחמות פרק אין צדין [שם] פירש טעמו דהכי נמי דשייך הכנה במחובר, ושל גוי אין צריך הכן, אלא דהוי בכלל גזירה דפירות שנשרו שמא יעלה ויתלוש. אבל הר"ן כתב דמחובר מוקצה הוא אפילו לרבי שמעון. ע"ש. ונראה דסבירא ליה דהיינו טעמא דאפילו של גוי אסור משום דמחובר אין בו הכנה כלל. וכן כתב הרמב"ן בפרק ב' דיום טוב גבי סופלי לחיותא. ע"ש. ודלא כשלטי הגבורים בפרק מפנין [נא. אות ב']. ע"ש. (ערך השלחן – סק"א)

מא) שם הגה יש אומרים דאין הכנה שייך בשל גוי וכו'. כן כתבו הרז"ה [במאור, ביצה יג.] והרמב"ן [במלחמות שם] והרשב"א [בתשובה ח"ד סימן מ"ז] והר"ן [שבת מו: ד"ה עשה]. ולכולי עלמא דמוקצה במחובר אין חילוק כמו שכתבתי לפנים [סק"א]. ע"ש. וכן כתב רש"י במימרא דריש פרקין [ביצה כד: ד"ה אם]. ע"ש.

ועיין בספר פני יהושע ריש פרק אין צדין [כד: ד"ה בפירש"י]. (תקוני ערך השלחן – סק"א)

מב) שם הגה יש אומרים דאין הכנה שייך בשל גוי וכו'. עיין מג"א (סק"ב) מה שכתב בשם הכלבו [סימן ל"א דף ל"ב ע"ד] כיון שהוא מוכן לאיש אחד וכו'. ורצונו לומר דאינו יהודי הוי בעל הבית והכל הולך אחריו כמו שכתב סימן ש"ח (ס"ק ע"ט). ע"ש. אך צ"ע מסימן רנ"ב (ס"ק ט"ו) בעכו"מ שעשה מנעלים על המקח וכו', דהביא שם בשם הגהות אשרי [ביצה פ"ג סימן ז'] דאסרם הרב יום טוב משום מוקצה, (והרא"ש) [והר"ר אליה] התירם הואיל וגמרו בידי אדם ויכול לגמרו ביום טוב לית ביה משום מוקצה. עיין שם שפירש המג"א דלכתחלה אין ליקח אותם, רק אם הביא ולא עשאו אדעתא דישראל מותר להגהות אשרי, ואף דהרב יום טוב אסרם משום מוקצה, התיר המג"א. משמע דהסכים לה"ר אליה דאין מוקצה בשל אינו יהודי כמו שכתב כאן. ואף דשם הוי נולד, דאעיקרא הוי עור והשתא כלי, מכל מקום התיר ה"ר אליה הואיל דהעור הוא של אינו יהודי ויכול לגומרו ביום טוב, אין הכנה בשל אינו יהודי כלל אף בנולד. ולקמן בסימן תק"ה (סק"ג) השיג המג"א על הלבוש [סעיף א'] שכתב שם: בהמת אינו יהודי, אף דהוי נולד, אין מוקצה ונולד בשל אינו יהודי. וכתב הוא דליתא, דנולד אסור בשל אינו יהודי כמו ביצה וחלב. ע"ש. והא ה"ר אליה שבהגהות אשרי הנ"ל נמי סבירא ליה כהלבוש דמותר אף נולד בשל אינו יהודי. ולפי מה שכתב המג"א בסימן תקפ"ו (ס"ק כ"ה) דשם מיירי שעשה אינו יהודי שופר מקרן שלו דלא הוי נולד כיון שגמרו בידי אדם, ובגמ' מיירי שחקקו בבקעת ישראל. ע"ש. לפי זה אתי שפיר בסימן רנ"ב, דמיירי בעור של אינו יהודי דלא הוי נולד הואיל דיכול לגמרו, הלכך התירו הר"ר אליה. אך צ"ע דבסימן שכ"ה (סעיף ד') פת שאפאו אינו יהודי לעצמו בשבת יש אוסרים, וכתב המג"א שם (בסק"י) הטעם דדוקא גבי מוקצה אמרינן כן, כיון דגמרו בידי אדם לא הוי מוקצה, מה שאין כן גבי נולד. ע"ש. אם כן מוכח דאף האינו יהודי שעשה משל עצמו אסרינן בנולד. ואפשר שלזה רמז המג"א שם שכתב ועיין סימן שכ"ה (סעיף ד'), רצונו לומר דשם מוכח דהוי נולד בשל אינו יהודי. וממה שכתב סימן רנ"ב שם בשם ה"ר אליה מוכח דאף נולד מותר בשל אינו יהודי כדעת הלבוש, ולמה השיג עליו בסימן תק"ה. ואפשר מה דפליגי (בהג"ה) [בהגהות אשרי] שם ה"ר יום טוב וה"ר אליה, קאי נמי בהך ב' דיעות שהביא המחבר בסימן שכ"ה (ס"ז) [סעיף ד'], דהרב יום טוב סבירא ליה כיש אוסרין דנולד שייך בשל אינו יהודי, וה"ר אליה סבירא ליה כהמגיד משנה שם [הלכות שבת פ"ו ה"ג] דלא הוי נולד בשל אינו יהודי כלל. ולפי זה מה שכתב התוספת שבת סימן ש"ח [סקכ"ו] על מה שכתב המג"א שם (ס"ק ט"ו) אם עשה אינו יהודי כלל בשבת אסור לטלטלו, דהיינו אם עשה מקב ישראל מקרי נולד, אבל לא אם עשה בשל עצמו כיון שגמרו בידי אדם. ע"ש. זה תלוי באשלי רברבי, דלה"ר אליה בסימן שכ"ה (אסור) [מותר] נולד (אף) בשל אינו יהודי, ולהרב יום טוב (שבהג"ה) [שבהגהות אשרי] הנ"ל נמי אסור, וגם להמג"א גופיה בסימן תק"ה שהשיג על הלבוש נמי אוסר נולד בשל אינו יהודי, והאיך כתב התוספת שבת בפשיטות דמותר בזה.

ובאמת במחצית השקל כתב שם [סימן ש"ח סקט"ו] להיפך על המג"א הנ"ל, אף על גב דשל אינו יהודי אין צריך הכין, מכל מקום נולד גם בשל אינו יהודי אסור. ע"ש. אך מכל מקום קשה, הא המג"א בסימן תקפ"ו כתב דבשל אינו יהודי לא שייך נולד הואיל דיכול לגמרו. וגם הרב אליה בהגהות אשרי בסימן רנ"ב התיר בזה כנ"ל. ועיין בפרי מגדים שם [סימן רנ"ב אשל אברהם סקט"ו] שכתב נמי אף דהוי נולד גמור אפילו הכי שרי, דגמרו בידי אדם אין מקצה מדעתו, אף דהישראל נתן עור שלו לאינו יהודי לפני שבת וקצץ ועשה בשבת, הואיל דיודע דהאינו יהודי יכול לעשותו בשבת. ע"ש. וקשה דאם כן למה השיג המג"א על הלבוש בסימן תק"ה בזה. אך מסיק הפרי מגדים שם למאן דאוסר משום נולד ראוי להחמיר שם, אם לא כשכבר היו כלים רק נגמרו עתה, דלא הוי נולד רק מוקצה, בזה שרי. ע"ש. וצ"ע בכל זה, דהא משמע מהים של שלמה [חולין פ"א סימן ל"ב] שהביא המג"א בסימן שכ"ה [סק"י] דמיירי בהתחיל מבעוד יום וגמרו בשבת דשרי, אם כן אינו מותר בנולד רק בהתחיל מבעוד יום. ומשמע אף דלא הוי כלים מכבר, רק בהתחיל מבעוד יום סגי. לכן יש לומר גם בזה מיירי נמי הגהות אשרי הנ"ל, דהרב אליה התיר שם נמי בכהאי גוונא דהתחיל מבעוד יום וגמרו בשבת, אבל בהתחיל בשבת יש לומר דמודה ה"ר אליה דאסור דהוי נולד גמור אף דגמרו בידי אדם, ולכן השיג גם כן על הלבוש בכהאי גוונא דהתחיל המלאכה בשבת או ביום טוב דבזה אסור נולד בשל אינו יהודי, וצ"ע בזה.

ואפשר לחלק עוד, דשם בסימן תק"ה ביום טוב מיירי, ובסימן (רנ"ג) [רנ"ב] מיירי בשבת, ולענין נולד קיל יום טוב משבת כמבואר בסימן ש"ח (סעיף ו'), דבשברי כלים מותרין אף דאינן ראויים למלאכתן הראשונה והוי נולד. ועיין בט"ז [סק"ה-ו'] ומג"א שם [סקי"א] שכמה פוסקים לא סבירא להו נולד בשבת, לכן בשל אינו יהודי מותר בכל גווני, דאין הכין בשל אינו יהודי. אבל ביום טוב השיג על הלבוש דאסור נולד אף בשל אינו יהודי. אך

אוצר ההלכה

צ״ע מסימן תקפ״ו דשם ביום טוב איירי, ואפילו הכי התיר באם עשה האינו יהודי משל עצמו, וצ״ע.

ועיין בשבת (דף מ״ד ע״ב) בתוס׳ ד״ה יש עליה וכו׳, כגון שהניח לדעת ישראל כדי להסירם וכו׳, והוי כגמרו בידי אדם וכו׳. ובמהרש״א הקשה שם דאם כן היה עליו בין השמשות נמי נימא דמיקרי גמרו בידי אדם. ע״ש. וכן הקשה המג״א בסימן שכ״ה [סק״י]. וגם סתרו למה שכתבו התוס׳ דף מ״ג [ע״א ד״ה בעודן עליו כל] שכתבו מה שאין כן כשכופה הסל לפני האפרוחים והיו עליו בין השמשות לא מהני גמרו בידי אדם. ע״ש. וצריך לומר דלא דמי ממש לגמרו בידי אדם. ע״ש. ורצונם לומר כמו שכתב [מהרש״א] במהדורא בתרא [מד: ד״ה בא״ד] דזה הוי גמרו בידי אדם גרוע. לכן בהיה עליו בין השמשות דחמיר יותר לא מהני זה, אבל ביום השבת אף אי נימא יש מוקצה לחצי שבת, אמרינן שפיר דהוי כגמרו בידי אדם אף שהוא גרוע. ע״ש. והמהרש״א שם מחלק בענין אחר. ע״ש. ועל כל פנים מוכח היכי דהוי גמרו בידי אדם גמור, כגון שעשה אינו יהודי כלי בשבת, לא איתקצאי אף בבין השמשות כלל לכולי עלמא וצ״ע. (עצי לבונה – מעיין גנים)

מג) שם הגה יש אומרים דאין הכנה בש׳ גוי וכו׳. דין זה הביאו הבית יוסף בשם הכלבו, וכן הוא בכלבו (סימן נ״ח [דף י״ט ע״ג]): ואם אין מאותו המין במחובר, אם הביאו מתוך התחום מותר, ואין חושש לשאר דיני מוקצה לפי שאין דין הכנה לגוי להכן. והראב״ד פירש אין דין הכנה מועלת לגוי, שכל מה (שספק) ש]בידו ספק מוקצה, מה שאין כן ישראל שהביא דורון לישראל מותר, שאינו מביא אלא מן המותר. ע״ש. נראה מדבריו דהראב״ד מפרש דאין הכנה לגוי, שכל מה שיש בידו ספק מוקצה, אמנם הכלבו מפרש אין הכנה לגוי, לית בו דין מוקצה. וכן בתמים דעים (סימן קנ״א) שם מבואר דעת הרז״ה דאין הכנה לגוי, דמוקצה דגוי שרי, והראב״ד חולק עליו ופירש דברי הירושלמי דספק אסור. ע״ש. וקצת קשה על מרן, דכאן הביא דברי הכלבו בסתם להתיר ולעיל בסימן ש״ח [סעיף מ״א] בשם הכלבו [סימן ל״א דף ל״ב ע״ד] בשם יש מפרשים הירושלמי אין צריך הכן וכו׳, מיהו פירות דלכולי עלמא מקצה אדעתייהו צריך הכנה. ע״ש. ונראה דמרן סובר דהעיקר (מש׳) [מה שכתב] כאן בסתם אף על גב דלעיל כתב בשם יש מפרשים. שלא כהרב דרישה [אות ד׳] שהקשה דברי הכלבו אהדדי ויצא לחלק בין אכילה לטלטול. ע״ש. ואחד הרואה (למרדכי) [למרן] במקום כבודו שם [סימן ש״ח סעיף מ״א] עיניו יחזו איך דין זה במחלוקת הוא שנוי, ואין שום סתירה בדבריו. ועיין להרב פרי חדש (סימן תצ״ז [סקט״ו]) שהביא ראיה לדין זה דאין הכנה לגוי מדין פירות [סימן תקט״ו סעיף ה׳] שהביא הגוי מחוץ לתחום דמותרין למי שלא הובא בשבילו, והלא כל מידי דחוץ לתחום דמותרין למי שלא בא בשבילו אקצי אינשי דעתייהו מינה. ע״ש. וכבר כתב[תי] דהראב״ד (בסימן) [בספר] תמים דעים חולק על דין זה. ושם (בסימן קנ״א) כתב, דאיסור תחומין דאינו אסור אלא מדרבנן לא אסרו למי שלא הובא בשבילו ע״ש, מה שאין כן מוקצה דחמיר. עיין למהרש״א בפרק קמא דביצה (דף ג׳ [ע״ב ד״ה גמ׳]) בשם תוס׳ ישנים. ע״ש. (בגדי שש)

מד) שם הגה ויש אומרים דאין הכנה שייך בש׳ גוי וכו׳. הרב אליה רבה [סק״ב] היה גורס בדברי רמ״א הנזכר יש אומרים בלא וא״ו, והיה כמשיג על הלבוש שכתב ויש אומרים בוא״ו, דמלשון רמ״א משמע דאפשר דגם הסברא ראשונה מודה בזה. ע״כ. ואנא זעירא יש אצלי תימה רבתי על הרב אליה רבה שכתב זה בלשון אפשר, שדבר ברור הוא דרמ״א וגם הרב הלבוש הם שוים בזה, דהשלחן ערוך דהיא סברא ראשונה מודה לסברת יש אומרים הנזכרת, דאי לא תימא הכי מרן בשלחן ערוך הן נסתר מחמת׳ו, דהרי לקמן בהלכות יום טוב (סימן תצ״ח סעיף ג׳) פסק גבי בהמות מדבריות דחשיב לה בש״ס שבת (דף מ״ה ע״ב) כגרוגרות וצימוקים, עם כל זה כתב השלחן ערוך שם לפסק הלכה דאין הכן לגוי. וגם מרן עצמו בביתה יוסף לעיל סוף סימן ש״ח [סעיף מ״א] הביא דברי הר״ן [מו: ד״ה עשה] שהם כדברי הכלבו שהביא בסימן זה, ושוב הביא יש מפרשים שהביא הכלבו [סימן ל״א דף ל״ב ע״ד] שסוברים דאפילו לעכו״ם יש הכן בפירות כגרוגרות וצימוקים. ושוב מסיק הבית יוסף דלענין הלכה קיימא לן כהר״ן, דרב מובהק הוא וכו׳. ואם כן מוכרח הוא דמרן הכא מודה לסברת יש אומרים, דאי לא תימא הכי הן נסתר מסברת בית יוסף, וגם משלחן ערוך עצמו, וזה דבר דלא אפשר כמבואר. ואפילו דנימא כדברי הרב דרישה בסימן זה [אות ד׳] דרצה לומר דהתם קאי הבית יוסף על שם הכלבו בשם יש מפרשים לענין אכילה, לכך החמירו דיש הכן לעכו״ם, ברם הכא קאי לענין טלטול, מכל מקום סוף סוף הא מסיק שם הבית יוסף דעם כל זה הלכה כהר״ן דרב מובהק הוא, וכל שכן הכא לענין טלטול דאפילו הכלבו מודה. וכל שכן דכבר הושג הרב דרישה מהרב מאמר מרדכי (בסק״ז), והאמת אתו, דודאי התם בסוף סימן ש״ח מבואר בדברי הבית יוסף דהאי לענין טלטול. ועוד דאי אמרת להא דהכלבו לעולם סובר דבמידי דאכילה יש הכן אפילו לגוי, יש תימה קצת על הבית יוסף לקמן ריש סימן תצ״ח [סעיף ג׳] דהביא דברי הר״ן [ביצה כב. ד״ה ולענין] דסבר דאפילו לענין אכילה אין הכן לגוי, ולא זכר שם דהכלבו אוסר בזה, אלא ודאי דהאמת בזה דהאי חילוקא שנתן הפרישה ליתא. והאמת הוא דהכלבו כתב נגד הר״ן בשם יש מפרשים, ואיהו לא סבירא ליה הכי אלא כהר״ן, וכמו שכתב הבית יוסף בסימן זה, וכמו שכתב הרב מאמר מרדכי, והוא ברור. וראיתי להרב ערך השלחן [סק״א][10] שעמד בזה. וכנראה דהרגיש הרב הנזכר דלפי דעת הבית יוסף הכלבו סתיר דידיה אדידיה, ורצה לתרץ מה שכתבתי על שם הרב מאמר מרדכי, דהתם קאמר בשם יש מפרשים ובסימן זה קאמר סברת הכלבו עצמו.

גם ראיתי להרב הנזכר (שם) שהביא משם הרב פרי חדש [סימן תצ״ז סקט״ו] דהביא ראיה לדין זה דאין הכן לגוי מדין פירות שהביא גוי מחוץ לתחום דשרו למי שלא הובא בשבילו [סימן תקט״ו סעיף

10. נדפס לעיל אות מ׳.

אוצר ההלכה

ה׳], וכתב על דבריו דלא זכר דהרשב״א בספר עבודת הקודש (ש״א) [בית נתיבות שער חמישי סימן קצ״ו] הביא ראיה זו. ע״כ. ולכאורה זה לא קשיא מידי, דכמדומה לי דהרב פרי חדש לא ראה ספר עבודת הקודש להרשב״א. וכיוצא בזה כתב מהר״ח אזולאי זי״ע לקמן בסימן שמ״ו בספר ברכי יוסף [שם סק״ב] על הרב כנסת הגדולה ז״ל, דלא נתגלה ונתפשט בזמנו, וכמדומה דלא שלטו בו מאורי אור עיניו, וכן כתב הרב בתי כהונה (בסוף חלק בית ועד) דספר עבודת הקודש להרשב״א לא נתפשט אלא מקרוב. ע״כ. והלכך הוא הדין אנן בדידן דיכולים אנו לומר כן בעד הרב פרי חדש הגם שהיה בדור שאחרי מרן החבי״ב. שוב ראיתי להרב מאמר מרדכי (סק״ו) דהביא דברי הרב אליה רבה הנזכרים לעיל וכתב על דבריו דהוא מצא בקצת דפוסים בשלחן ערוך שכתוב בדברי רמ״א ויש אומרים בוי״ו, ועם כל זה נראה לי שאין מזה הכרע לומר דפליג על סברא ראשונה, דכמה פעמים מצינו כן להשלחן ערוך, לעיל סימן רס״א, ורס״ג, (ורע״ג) ולקמן סימן שי״א (סעיף ב׳), וביו״ד כתב הרבה מזה. ועיין לקמן סימן תצ״ד [סעיף ט״ו], ותצ״ח [סעיף ג׳], שכתב מרן דשל נכרי אין צריך הכן. וכן פסק להדיא בבית יוסף לעיל סוף סימן ש״ח [סעיף מ״א]. ע״כ.

ואנא ר׳ב זעירא, הגם דמצאתי תנא דמסייע ליה להרב מאמר מרדכי בזה, הוא מהר״ח אזולאי זיע״א בספר שיורי ברכה יורה דעה סימן קע״ג [סק״ג] על שם הש״ך שם [סקל״ג], דכתב דבדוכתי טובא נמצא כן ברמ״א שכותב ויש אומרים ולא פליג על סברא ראשונה שהביא השלחן ערוך, וממילא דיש תימה על הרב אליה רבה איך לא זכר שר דברי הש״ך הנזכרים. וגם מהר״ח אזולאי שם הסכים לזה, וכתב כי כן דרך מור״ם לכתוב על דרך זה אף שלא יש מחלוקת, וכן כתבו האחרונים בכמה דוכתי. ע״כ. ואם כן איפוא אין אנו צריכים לדברי הרב מאמר מרדכי, שדבריו כבר באו בדברי האחרונים שקדמו לו, כאשר העיד בנו מהר״ח אזולאי זי״ע משם הש״ך והאחרונים. עם כל זה יש לי [דין] ודברים בזה, לא מבעיא עם מהר״ח אזולאי, אלא גם על הש״ך עצמו יש לי קצת תימה, דהגם דראיתי עוד בש״ך חושן משפט (סימן מ״ב סק״כ) כתב כי כן דדרך מור״ם לכתוב ויש אומרים בוא״ו הגם דלא פליג על סברא ראשונה, ונתן טעם לדבר, דהא דכותב בהך לישנא ויש אומרים וכו׳, הוא משום דלא כתב בסברא ראשונה האי חילוקא בפירוש והוא בא לאומרו, כותב בלשון הזה הגם דלא פליג, מכל מקום הכי מצינו להסמ״ע שם (סימן כתב סק״ז)[11] דלא סבירא ליה האי כללא, דתמה שם על מור״ם דכתב בלשון ויש אומרים וכו׳, כיון דאין מחלוקת. יע״ש. ואם הש״ך סבר להיפך, למה לא השיג שם על הסמ״ע כמנהגו הטוב בכל דוכתי שהוא סובר נגד הסמ״ע, באומרו דאעיקרא כך דרכו של מור״ם בכל המקומות וכו׳ כאשר העיד בנו הוא עצמו (ביו״ד סוף סימן קע״ג ובחו״מ סימן מ״ב סק״כ). ועל מהר״ח אזולאי נמי יש לתמוה, דכתב בפשיטות על שם האחרונים דכתבו כהש״ך, והלא כבר מבואר דהסמ״ע סבר היפך הש״ך. וגם מצינו להט״ז ביו״ד (סימן ס״ז סק״ב) דכתב נמי כדברי הסמ״ע ז״ל, ותמה על מור״ם [סעיף א׳] דכיון דאין שום מחלוקת היה לו לכתוב יש אומרים בלא וא״ו כדרכו בכמה דוכתי. יע״ש. גם הרב אליה רבה בסימן זה [סק״ב] כתב כדברי הסמ״ע והט״ז, ואם כן איך מהר״ח אזולאי החליט הדבר לומר דגם האחרונים כתבו כדברי הש״ך, והיה פשוט בעיניו, והלא כבר מצינו ראינו לכמה מן האחרונים שכתבו בפשיטות להיפך. גם על הרב מאמר מרדכי יש לתמוה, דעשה עצמו כאילו לא ידע מכל זה. ומה שהביא ראיה לדבריו דכמה פעמים מצינו כן בדברי השלחן ערוך, והזכיר כמה סימנים לזה וכו׳, אין מזה ראיה לע״ד, דאין להביא ראיה מדברי השלחן ערוך לדברי רמ״א שהוא בא להשיג.

ואביא ראיה לדבר, שהרי כלל זה שמצא הרב הנזכר בדברי השלחן ערוך, אנא דאמרי דלא מפיו אנו חיים, דכבר כתב כן הסמ״ע בכמה דוכתי, והביא קצת מדבריו מרן החבי״ב (בכללי הפוסקים בשיירי אות ל״א), דכמה פעמים כותב השלחן ערוך ויש אומרים הגם דלא פליג על סברא ראשונה, וכמה פוסקים נמי סוברים הכי בדעת השלחן ערוך, יעויין להרב חשק שלמה (בח״מ סימן ז׳ הגב״י סק״ג), ולהרב ברכי יוסף (בחו״מ סימן י״ו סק״ג), ומה שכתבתי אני הדל לעיל סימן צ״א (סק״ג) וסימן רצ״ח (סק״ב)[12] וסימן ש״ב (סק״ו)[13] וסימן ש״ו (סק״א)[14]. גם הש״ך בחושן משפט (סימן נ״א סק״ד) כתב כן נמי בדעת השלחן ערוך, ונתן טעם מספיק דהאי דנקטיה בלשון ויש אומרים הוא משום דלא הזכיר בסברא ראשונה האי חילוק שכתב היש אומרים, לכך כתב בלשון ויש אומרים, אבל האמת הוא דלא פליג על הסברא ראשונה. יע״ש. ואם כן איפוא כיון דמצינו ראינו להסמ״ע עצמו דפירש כדברי הרב מאמר מרדכי בדברי השלחן ערוך, אם כן מה יוכח הוכיח הרב מאמר מרדכי לדברי רמ״א מדברי השלחן ערוך, והלא הסמ״ע, הגם דבדברי השלחן ערוך פירש כדבריו, בדברי רמ״א לא רצה לפרש הכי, וכמו שכתבתי לעיל. שוב ראיתי להרב סמא דחיי (חאו״ח סימן י״א) שהביא משם חכם אחד ישי אלמולי ז״ל שתמה על דברי רמ״א דלקמן סימן ת״ק [סעיף ה׳] שכתב על דברי השלחן ערוך ויש אומרים, דמשמע דבא לחלוק, וליתא וכו׳, וגם הרב הנזכר (שם סימן י״ב) דרך בדרך זה להקשות על דברי רמ״א וצלל במים אדירים ולבסוף העלה בצ״ע. יע״ש. ואנא זעירא אמינא דשני הרבנים הנזכרים השואל והנשאל לא עלו בזכור״ם שום דבר מכל מה שעמדנו, וק״ל. אבל כעת נראה דהאמת הוא ככת הסוברים דגם רמ״א רגיל לכתוב על דברי השלחן ערוך ויש אומרים וכו׳, אף על גב דלא פליג על סברא ראשונה, והוא מטעמא כיון דלא הוזכר החילוק בדברי סברא ראשונה. וראיה מהא דנדון דידן, דהגם דכבר

הערות וציונים

11. כן הוא במקור, והוא ט״ס, ועיין בסמ״ע סימן ל״א (סק״ו), ובסימן קפ״ה (סקט״ז) שכתב כן, ובמה שכתב הש״ך (שם סק״י) על דבריו. ועיין עוד בסמ״ע בסימן של״ב (סק״ב) שגם כן הולך לשיטתו שבמקום שכתב רמ״א ויש אומרים בהכרח שבא לחלוק. ועיין במה שכתב הש״ך (שם סק״ב). **12.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ה׳ בסימן רח״צ אות נ׳. **13.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו׳ בסימן ש״ב אות קצ״ב. **14.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו׳ בסימן ש״ך אות כ״ח.

אוצר ההלכה

נתבאר דגם השלחן ערוך לקמן סימן תצ״ה (סעיף ג׳) סובר כסברת יש אומרים שהביא רמ״א בסימן זה, עם כל זה כתב על דברי רמ״א בלשון ויש אומרים וכו׳, אלא ודאי כמו שכתבתי נראה כעת עיקר אלא דכבר כתבתי למעלה דיש גורסים בדברי רמ״א דהכא יש אומרים בלא וא״ו, וק״ל. (יוקח נא – סק״ג)

מה) שם בהגה יש אומרים דאין הכנה שייך בש"ל גוי וכו׳. כתב הבית יוסף, כתב הכל בו [סימן נ״ח דף י״ט ע״ג], אין דין הכנה לגוי וכו׳. נ״ב: וכן כתב בסימן תצ״ז [סעיף ט״ו] בשם הרשב״א [ח״ד סימן מ״ז]. ועיין מה שכתב הרב ערך השלחן (בסק״א)[15]. ועיין בט״ז (סק״ב) שכתב דבמחובר שלקטו הגוי בשבת אסור לכולי עלמא, עיין מה שכתב הרב ערך השלחן (שם). ועל מה שכתב הרב מג״א (בסק״ב), ושהרב עולת שבת [סק״ד] לא עיין שם. עיין מה שכתב על דבריו הרב בגדי ישע[16].

(דברי מנחם – הגב״י סק״ו)

מו) שם הגה יש אומרים דאין הכנה שייך בש"ל גוי וכו׳. עיין מג״א סימן תק״ה (סק״ג) בדין נולד בשל עכו״ם, ועיין עוד בט״ז סימן תקי״ז (סק״ב), ובמג״א סימן תקט״ו (סקכ״ז) וסימן תקפ״ו (סקכ״ה). ובמה שכתב הט״ז דמוקצה דמחובר גם בשל עכו״ם אסור, יעוין בירושלמי פרק א׳ דשבת (ה״ז בסופה) דמוכח להיפוך, ועיין שם בפנים מאירות. אבל מדברי כל הראשונים מבואר כדעת הט״ז, וכן הוא בתמים דעים להראב״ד (סימן קכ״א). [הערת מהרש״ם]. (ארחות חיים – ספינקא – סק״א)

מז) שם הגה יש אומרים דאין הכנה שייך בש"ל גוי וכו׳. עיין לקמן סימן שכ״ה (סעיף ד׳ [סק״י]), ואקוה לדבר מזה שם אם ירצה ה׳. (תהלה לדוד – סק״א)

מח) שם הגה יש אומרים דאין הכנה שייך בש"ל גוי וכו׳. מיהו חזו ולא חזו דבסעיף ה׳ אפשר אף דעכו״ם אסור לישראל אי לא אזמניה. אשל אברהם [סק״ב]. וכן כתב בבית מאיר[17] דכן מבואר בר״ן [מו: ד״ה עשה] דמה שמוקצתו משום דלא חזי אף בשל גוי שייך. (באר יעקב – קרויזר – סק״א)

מט) שם הגה יש אומרים דאין הכנה שייך בש"ל גוי וכו׳. בספר בית מאיר סימן זה[18] הביא דברי הפרי חדש בסימן תצ״ז (ס״ק ט״ו) שהשיג על רמ״א כאן (סעיף ב׳) שכתב בשם יש אומרים דאין הכנה שייך בשל גוי אפילו בגרוגרות וצמוקים, והלא לית מאן דפליג, וגם המחבר פוסק כן בפשיטות בב׳ וג׳ מקומות. ע״ש. והקשה הבית מאיר מדברי רש״י ביצה (דף כ״ד ע״ב בד״ה אם יש מאותו המין במחובר וכו׳) שכתב רש״י בהדיא דבמחובר אין חילוק בין שלו בין של נכרי, אם כן הוא הדין בגרוגרות וצמוקים, שהרי כתב רש״י שם: ומחובר כגרוגרות וצמוקים דמי. ע״ש. ונלע״ד דהנה בספר ילקוט הרועים (חלק ראשון אות מוקצה) כתב בשם ספר החיים (סימן תצ״ז) דרבה דסבירא ליה מוקצה דאורייתא, הוא הדין דאסור מוקצה בשל עכו״ם, אבל למ״ד מוקצה דרבנן אין מוקצה בשל עכו״ם. ע״ש. והנה הקשה הרמב״ן בביצה (דף כ״ד שם) דאמר רב פפא אם יש מאותו המין במחובר אסור, והרי איכא למימר דלמא מתלוש הביא. וכתב הרמב״ן משום דהוי דבר שיש לו מתירין. והקשה הגאון רבי עקיבא איגר ז״ל דהרי רב פפא תירץ הברייתא דביצה (דף ג׳ ע״ב) האי תנא דליטרא קציעות הוא, ולא אמר כדרב אשי משום דהוי דבר שיש לו מתירין, אם כן בעל כרחך סובר דגם בדבר שיש לו מתירין ספיקא דרבנן מותר, אם כן הדרא קושיית הרמב״ן לדוכתה. ותירץ דרב פפא סבירא ליה מוקצה הוי כעין תורה, ולכך התם דהוי ספק מוקצה, לכך סבירא ליה דספיקו אסור. (עיין אמרי בינה ביצה דף ג׳ [ע״א ד״ה והנה] שתירץ בזה קושיית התוס׳ [שם ד״ה גזירה] למה ליה לרש״י [שם כד: ד״ה אם] למימר טעמיה דרב פפא משום מוקצה, תיפוק ליה משום גזירה שמא יעלה ויתלוש. ודברי פי חכם חן). אם כן כיון דלרב פפא על כרחך מוקצה הוי כעין תורה, אם כן גם בשל עכו״ם שייך מוקצה, ופירש רש״י שפיר, אבל לדידן דיכולין לומר מוקצה אינו כעין תורה אין שום ראיה משם דיהיה שייך בשל עכו״ם. ובפלפול הארכתי בכל זה ואין כאן מקום. (ילקוט הגרשוני – סק״ג)

נ) שם הגה יש אומרים דאין הכנה שייך בש"ל גוי וכו׳. עיין בתשובות שאילת יעבץ (ח״א סימן מ״א). ועיין בספר אמרי בינה (דיני שבת סימן י״ג) מה שכתב על דברי המג״א (סק״ב), ועיין שם שתמה על הצל״ח (ביצה דף י׳ [ע״ב ד״ה משנה]) שרצה לומר דשל הפקר הוי מוקצה והביא ראיה מדברי הר״ן [שבת מו: ד״ה עשה][19]. (מגיני חיים)

נא) שם הגה יש אומרים דאין הכנה שייך בש"ל גוי וכו׳. כבר כתבנו (סק״ו) דמוקצה דגרוגרות וצמוקים היינו בשלושה דברים, א. אחזי ולא אחזי, ב. קודם שנתקלקל, ג. בנגמר בשבת, ובכל הני בשל אינו יהודי שרי, אבל בלא חזי כלל הוי כאבנים וצרורות. מיהו יש לעיין, דהא נתלש בשבת אסרינן משום מוקצה, וכתב רש״י [ביצה כד: ד״ה אם] דחשיב כגרוגרות וצמוקים, והיינו על כרחך גרוגרות וצמוקים שנגמרו בשבת, ומבואר דאסרינן אף בשל אינו יהודי. ובמשנה ברורה [סק״ג] כתב דדברי השלחן ערוך באחזי ולא אחזי, אלא שלא כיון למה שכתבנו.

(חזון איש – סימן מ״ד סק״א)

נב) שם בהגה דאין הכנה שייך בש"ל גוי. כתב הבית יוסף (דף ר״ז ע״ב שיטה ל״ז), והר״ן [ביצה יג. ד״ה אמר] כתב שם שהרז״ה [שם ד״ה והא] כתב על דברי רש״י וכו׳. נ״ב: קרית מלך רב (דף כ״ב ע״ג). (יד אהרן – מהדורא בתרא – הגב״י סק״א)

נג) שם בהגה דאין הכנה שייך בש"ל גוי. כתב הבית יוסף, והא דאין מוקצה לרבי שמעון בדבר מאכל וכו׳. עיין מה

הערות וציונים

15. נדפס לעיל אות מ׳. **16.** נדפס לעיל אות ל״ו. **17.** נדפס לעיל אות ל״ט. **18.** נדפס לעיל אות ל״ט. **19.** יש להעיר כי אמנם בספר אמרי בינה כתב שהצל״ח הביא ראיה מהר״ן, אך בצל״ח לא הביא ראיה מהר״ן אלא מהמג״א.

ג [1]בין באיסור אכילה בין באיסור טלטול, כל דבר שהיה ראוי בין השמשות, אם אירע בו דבר שנתקלקל בו ביום וחזר ונתקן בו ביום חזר להיתרו, אבל דבר שהוקצה בין השמשות אסור כל היום:

באר הגולה

ו. ביצה כ״ו [ע״ב] אבעיא ונפשטא להיתר כלישנא

בתרא וכן פסקו הרא״ש [שם פרק ג׳ סימן ז׳] והר״ן [שם יד: ד״ה גרסינן] והרשב״א [שו״ת ח״ג סימן רס״ח]:

אוצר ההלכה

שכתב בזה הרב קרית מלך רב (בחלק א׳ דף כ״ו[20] ע״ג). ועיין בבית יוסף בסימן שי״ח שתירץ דטעמא דמחובר הוא משום שמא יעלה ויתלוש וכו׳. ע״ש. (דברי מנחם – הגב״י סק״ד)

נד) שם בהגה בשל גוי וכו׳. המשנה ברורה (סימן ש״י בביאור הלכה ד״ה בשל) כתב דנר אינו יהודי שכבה מותר [לישראל לטלטל המנורה אחר כך], ויש לעיין כיון דבשעה שדולק אסור, דלא חזי למידי, או דנעשה בסיס לשלהבת, אם כן ליתסר אחר כך, ואי משום דקיימא לן כרבי שמעון בלא דחיה בידים, מאן לימא לן דבשל אינו יהודי לא מיקרי דחיה בידים כיון דהנר מיהא מיוחד יחוד גמור לשעתו להדלקה, וטעם דחיה בידים היינו נמי שמתיחד יותר לענינו ונדחה משאר עניני תשמישין.
(חזון איש – סימן מ״ד סק״ב)

סעיף ג

נה) סעיף ג׳ בין באיסור אכילה וכו׳. מאכל שנפל עליו סמוך לחשיכה שומן, וסברו חלב הוא, והניחו בחוץ לתתו לגוי, ובשבת נודע להם דשומן הוא, בשו״ת בשמים ראש (סימן רכ״ט) כתב, אף על גב דמוקצה בטעות הוא, אסור, והאריך בזה. ע״ש. (שיירי ערך השלחן)

נו) שם בין באיסור אכילה וכו׳. מאכל שנפל עליו סמוך לחשיכה שומן, וסברו שחלב הוא והניחו בחוץ לתתו לעכו״ם, ובשבת נודע להם דשומן הוא, בשו״ת בשמים ראש (סימן רכ״ט) כתב, אף על גב דמוקצה בטעות הוא, אסור, והאריך בזה. יעו״ש במחלוקת הר״ח פלטיאל עם (הר״ח) [הר״מ] כהן בדין מוקצה בטעות. (ארחות חיים – ספינקא – סק״ב)

נז) שם בין באיסור אכילה בין באיסור טלטול וכו׳. כתב מהרש״ל בתשובה (סימן מ׳), דלמאן דאמר אין מוקצה לחצי שבת אפילו לא חזרו ונראו, כיון דלא הוקצה בין השמשות, ואף על פי שהוקצה בשבת, שרי אפילו בשעת הקצאתו. והוכיח כן מדברי התוס׳ בפרק קמא דחולין (דף ט״ו ע״ב בד״ה כגון [שהיה]). ע״ש. ועיין בחידושי [בספר משמרות כהונה] שם שכתבתי לדחות ראיה זו. ע״ש. ומדברי התוס׳ בפרק כירה (דף מ״ג ע״א בד״ה בעודן) נראה דבעינן הדר אחזו, שכתבו דהסוגיא שם אזלא כמאן דאמר אין מוקצה לחצי שבת, ואמרינן התם דבעודן עליו אסור, ואם איתא אמאי אסור בעודן עליו, אי משום טלטול דאפרוח, הא אפשר ליה על ידי ניעור כדאמרינן (בדף קמ״ב ע״ב) באבן שעל פי החבית, וליכא אלא משום דנעשה בסיס לדבר האסור, דחבית גופה אסור לטלטלה, כמו שכתב רש״י [ד״ה נעשה]. וכן יש להוכיח מדברי התוס׳ שם (דף מ״ד ע״ב בד״ה יש עליה). וכן נראה ממה שכתב המג״א (סימן תמ״ו [סק״ג]) דבי״ד שחל בשבת אסור לטלטל החמץ אחר שעה חמישית. ועיין מה שכתבתי בסימן תע״א [דין א׳] וסימן תרנ״א [דין ט״ו]. (שלחנו של אברהם)

נח) שם בין באיסור אכילה בין באיסור טלטול וכו׳. במסכת ביצה (דף כ״ו ע״ב) בעי מיניה הלל מרבא יש מוקצה לחצי שבת או אין מוקצה לחצי שבת? היכי דמי, אי דאיחזי בין השמשות, איחזי. אי לא איחזי, לא איחזי. לא צריכא דאיחזי והדר אידחי והדר איחזי. ובלישנא קמא אמר ליה יש מוקצה לחצי שבת, ובלישנא בתרא אמר ליה אין מוקצה לחצי שבת. ופסקו הפוסקים כלישנא בתרא דאין מוקצה לחצי שבת, וכן פסק מרן (באו״ח סימן ש״י סעיף ג׳). ומשמע דדוקא אם אחר שנדחה חזר ואיחזי, אבל אם לא הדר איחזי, לא אמרינן אין מוקצה לחצי שבת. ולפי מה שכתבו התוס׳ (דף כ״ז ע״א בד״ה אלא וכו׳) בתירוצם השני דלענין טלטול פשיטא ליה דאין מוקצה לחצי שבת והבעיא רק לענין אכילה, יש לומר דהוצרך הגמרא לומר והדר איחזי, דבלא זה מה יש לשאול אחרי דאידחו, ואם לא הדר איחזו בלאו הכי אינם ראויים לאכילה, וסתם מוקצה הוא גרוגרות וצמוקים כמו שכתב רש״י, וכשנפלו עליהם גשמים אינם ראויים לאכילה עד שיתייבשו. ולפי זה אפשר לומר דמה שאמרו בגמרא והדר איחזו לאו דוקא, וגם בדלא איחזו אחר כך אין מוקצה לחצי שבת ומותר. וכן כתב בשו״ת מהרש״ל (סימן מ׳), דמאי דאמרינן אין מוקצה לחצי שבת אפילו לא הדר איחזו, והוכיח זה מדברי התוס׳ בחולין (דף ט״ו ע״ב בד״ה כגון וכו׳). ע״ש. והגאון מהר״א הכהן מתונס בספרו משמרות כהונה בחידושיו לחולין (שם) דחה ראייתו, דהכי נמי כששחטה אפילו באיסור הדר איחזו קרינן ביה, וציין למה שכתב בספרו שלחנו של אברהם (סימן ש״י)[21] שהביא ראיות מהתוס׳ בשבת דבעינן הדר איחזו. עיין עליו. וכן כתב הצל״ח בחידושיו לביצה (דף ג׳ ע״ב [ד״ה ואמנם]) דלא פלפלו (בדף כ״ז ע״ב) אם יש מוקצה לחצי שבת אלא היכא דהדר איחזו, אבל קודם דאיחזו ודאי דמוקצה נינהו. ע״ש.

וראיתי להרב שלחנו של אברהם הנ״ל בסימן תרנ״א [דין ט״ו] שהביא מה שכתב הרב דרכי משה [סימן תרנ״ב אות א׳] בשם הירושלמי [סוכה פ״ג ה״א] על הלולב ביום טוב, שאם הניחו על הארץ אחר גמר מצותו אסור לטלטלו, ומה שכתב עליו הרב מגן אברהם [סקכ״ח]: צריך עיון דהא קיימא לן אין מוקצה לחצי

הערות וציונים

20. דף כ״ו נמצא לאחר דף כ״ג בספר שם. **21.** נדפס באות הקודמת.

אוצר ההלכה

שבת. ע״ש. [אמר המגיה: כך הוא לפי הבנת הרב שלחנו של אברהם דהצריך עיון הם דברי הרב מגן אברהם, וכבר השיגו עליו שהם דברי הרב דרכי משה, עיין בספר ויאמר משה למוהרמ״ז (חלק אורח חיים סימן כ״ב), ובספר עצי היער להרה״ג רבי יוסף עלוש זצ״ל (סימן כ״ג דף קי״ג ע״א), ועיין באות שאחר זה[22]. נאמ״ן ס״ט]. וכתב עליו, נראה דפשיטא ליה דהא דנקט הגמרא גבי מוקצה לחצי שבת איחזו ואידחו והדר איחזו, לאו דוקא, אלא אפילו לא הדר איחזו, וכן כתב מהרש״ל בתשובה (סימן מ׳), ותמה עליו שסותר את עצמו, דבסימן תמ״ו (סק״ג) כתב בי״ד שחל להיות בשבת אסור לטלטל החמץ אחר שעה חמישית. ע״כ. ולענ״ד לא קשה, שהרב מגן אברהם סובר שהלולב לא בטוח שהוא אידחי ולא הדר איחזי, שאולי יבוא מי שהוא שעוד לא יצא ידי חובתו ויבקש לברך עליו. [אמר המגיה: לכאורה לפי זה לא אידחי כלל, שהרי ראוי למי שיבוא ויבקש לברך עליו. ואם נפשך לומר דהשתא מיהא דחוי הוא, אם כן הוה ליה כאידחי ולא הדר איחזי, דכל זמן שלא בא אחר לברך עליו אסור לטלטלו. ויש לומר דכיון שראוי לבא אחר ולבקש לברך עליו, אף על גב דהשתא מיהא אידחי, לדידיה מכל מקום לא הויא דחייה גמורה, וכההיא דאמרינן בפסחים (דף מ״ו ע״ב) הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה ע״ש, והוי כאידחי והדר איחזי. נאמ״ן ס״ט]. ועוד שהלולב אם גמר מצותו היום יצטרך אותו למחר, ויש לו עוד ארבעה או חמשה ימים שחייב לברך על הלולב ולא אידחי לגמרי, מה שאין כן בחמץ אחרי זמן איסורו דאידחי לגמרי גם בימי הפסח וגם אחרי הפסח.

ומזה יש לדחות מה שכתב הרב שלחנו של אברהם הנ״ל בסימן תע״א [דין א׳] שאם חל ערב פסח בשבת אסור לטלטל המצות, כיון שאסורים באכילה מוקצין הן, ואפילו דבליל י״ד מותרת, מכל מקום כיון שנדחו ביום הוי מוקצה. והא דקיימא לן אין מוקצה לחצי שבת היינו בדאיחזו ואידחו והדר איחזו וכו׳, וסמך דבריו על דברי הרב מגן אברהם גבי חמץ הנ״ל שאסר לטלטל חמץ אחרי שעה חמישית. ע״ש. ולפי מה שכתבתי אין ראיה מדברי הרב מגן אברהם, דחמץ נאסר לגמרי ואידחי שאין לו היתר יותר, אבל מצות אוכל מהם בערב ולא אידחו לגמרי. [אמר המגיה: אולם מדברי הרב מגן אברהם סימן של״א (סק״ה) גבי איזמל דמילה, מוכח שאף על פי שראוי לו למחר השתא מיהא אידחי ואסור לטלטלו. ע״ש. נאמ״ן ס״ט].

ובעיקר דברי הרב מגן אברהם שאסר לטלטל את החמץ בי״ד שחל להיות בשבת, יש להבין לפי מה שכתבו התוס׳ בביצה (דף כ״ז ע״א בד״ה אלא הנ״ל) בתירוצם השני, וכן במסכת שבת (דף מ״ג ע״א [ד״ה בעודן] ודף מ״ד ע״ב [ד״ה ישן]) דהבעיא רק לענין אכילה, ואף למאן דאמר יש מוקצה לחצי שבת, בטלטול אין מוקצה, אם כן למה נאסור את החמץ בטלטול. ולכאורה קושיא זו יש להקשות על התוס׳ עצמם ממתני׳ דמגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין [קמג.], ובית הלל אומרים מסלק את הטבלא כולה ומנערה, ובמסכת ביצה (דף ב׳ ע״א) פריך מבית הלל אבית הלל לפי אוקימתא דרב נחמן דבית הלל כרבי יהודה ומוקצה אסור למה מגביהין, ומאי קושיא, והא אין מוקצה לחצי שבת. אבל יש לומר דעצמות וקליפין אלו לא היו ראויין גם מערב שבת בין השמשות מצד עצמם רק מצד המאכל שבתוכן, וכן כתב הט״ז [סק״ג] כעין זה גבי איזמל של מילה, אבל בחמץ שהיה ראוי לאכילה בין השמשות מנא לן לאסור. ואם נאמר טעם אחר לאסור החמץ ביום י״ד בשעה חמישית מטעם דילמא אתי למיכל מיניה, יש מקום לאסור לטלטל את החמץ, אבל דברי הרב מגן אברהם לא נראים שאסר מטעם זה. ומכל מקום גם שיהיה החמץ אסור לטלטל מטעם זה, אין ראיה לאסור לטלטל את המצה בי״ד שחל להיות בשבת, דאפשר לחלק בין חמץ דלא בדיל מיניה, ובין מצה דבדיל מינה כולי שתא, וכמו שאמר אביי בפסחים (דף י״א ע״א) לחלק בין חמץ לחדש, מטעם דחדש לא הורגלו לאכלו כל השנה, וכמו שכתב רש״י (שם בד״ה חדש), וכן המצה בדיל ממנה כל השנה. [אמר המגיה: לע״ד פשט דברי הרב מגן אברהם שאסר לטלטל החמץ לא נראה מטעם דילמא אתי למיכל מיניה אלא מטעם מוקצה, ושפיר יליף מזה הרב שלחנו של אברהם למצה. ואף על פי שכתבו התוס׳ בביצה ובשבת דלענין טלטול לא מיבעיא ליה דפשיטא דאין מוקצה לחצי שבת ע״ש, היינו דוקא בתר דהדר ואיחזי, אבל כל זמן שהוא דחוי אסור גם בטלטול, כדמוכח מראייתם שם גבי אפרוחים דדוקא לאחר שידדו מותר לטלטל הסל. ועיין בשו״ת עצי היער הנ״ל (ריש סימן כ״ג) ובדברי הרב המגיה נר״ו שם ואין כאן מקום להאריך. נאמ״ן ס״ט].

והנה הט״ז ביו״ד (סימן רס״ו סק״א) כתב לדחות דעת מהרש״ל ומור״ם ז״ל שהתירו לטלטל האיזמל בשבת ויום טוב לאחר המילה, מההיא דפרק קמא דביצה (דף י״א ע״א) דתנא ושוין שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו, ע״ש, וקשה, דהא איתמר עלה בשבת (דף קכ״ג ע״א) דמיירי במייחד לה מקום ומקצי לה בידים כפירוש רש״י שם, ועוד אוקמה שם (בדף קכ״ד ע״א) דהיינו במחמה לצל, אבל לצורך גופו ומקומו מותר. וכן כתב מור״ם סוף סימן תצ״ט. ע״ש. ויש ליישב. ועוד קשה דהתם אין דרכו בכך, וממילא הוי מוקצה מבין השמשות [וכן כתב בנקודות הכסף שם], ומאי דמותר לקצב עליו, משום שמחת יום טוב התירו אף דבר שהוא מוקצה וכמו שאמרו בביצה (דף י׳ ע״א). ומזה יש לדחות גם מה שהביא ראיה אחר כך מההיא דפרק אין צדין (דף כ״ח ע״ב), דהתם נמי מיירי בשפוד שאין דרכו בכך, דהכי משמע מדברי מרן שפסק הלכה זו (בסימן תקי״ח ס״ג) שכתב, לקח עץ שאינו מיוחד לשפוד וצלה בו בשר אסור לטלטלו אחר כך וכו׳. ע״ש. [ועיין בספר זרע יעקב חלק א׳ להרב המחבר (שליט״א) בחידושי חולין (דף ט״ו ע״ב)]. (נפש חיה – צבאן – מערכת האל״ף אות א׳)

נט) שם בין באיסור אכילה בין באיסור טלטול וכו׳. בענין אין מוקצה לחצי שבת, (סובב הולך על דברי הרב מגן אברהם סוף סימן תרנ״א והרב שלחנו של אברהם שם). מה שהקשית בשם החבר

הערות וציונים

22. נדפס באות הבאה.

אוצר ההלכה

(הי״ו) לא קשה, דהרב מגן אברהם [סימן תרנ״א סקכ״ח] בעצמו סיים: ועיין בסימן של״א, וכמו שתמה כבוד תורתו על הרב שלחנו של אברהם [סימן תרנ״א] הרי סיים וכו׳. ומה שתמה כבוד תורתו שלא ראה הרב שלחנו של אברהם דברי הרב דרכי משה בשורשן, אמת כן הוא, אלא שהרואה בדברי הרב מגן אברהם בלתי ראות הרב דרכי משה יבין דהצריך עיון הוא מדברי הרב מגן אברהם, וכדמשמע מדברי הרב מחצית השקל שהגיה במגן אברהם קודם ועיין בסימן של״א (דרכי משה). כצ״ל. ע״ש. ועיין עוד להרב אשל אברהם ז״ל שהוצרך לבאר דברי הרב מגן אברהם שהצריך עיון הוא מדברי הרב דרכי משה. והרב מגן אברהם ציין לסימן של״א ע״ש, לפי שהפשט משמע דהצריך עיון הוא מהרב מגן אברהם. ומה שתמה עוד על הרב שלחנו של אברהם דלו יהיה כן שאותו צריך עיון הוא מהרב מגן אברהם, הרי סיים: עיין בסימן של״א [סק״ה] וכו׳, לכאורה יש לומר דאותו החילוק דסימן של״א הוא משום דאיזמל של מילה אף בין השמשות מוקצה מחמת חסרון כיס, ורק דעתו עליו למצוה וכיון שעברה המצוה חזר לאיסורו, וכן בלולב, מה שאין כן בפירות דבין השמשות אין בהם שום מוקצה וראויים לגמרי, וכן חמץ בי״ד בין השמשות ראוי לגמרי, וכן משמע מדברי הרב אשל אברהם שם שעיקר החילוק הוא משום מוקצה מחמת חסרון כיס ולא משום דאידחו ולא איחזו. ע״ש. מיהו הא ליתא, שהרואה יראה במגן אברהם סימן של״א שכתב והוי כפירות שהיו ראויין בין השמשות ועכשיו אינם ראויים דאסור לטלטלם, הכא נמי כן. ע״ש. משמע דעיקר החילוק משום דאידחו ולא איחזו. וגם לפי זה אפשר לומר דתמיהת הרב שלחנו של אברהם לפי הבנתו דלא הוה ליה לומר וצריך עיון על הירושלמי, שגם על דבריו נמי יש להצריך עיון על מה שכתב דחמץ בי״ד שחל בשבת אסור לטלטלו ומתורץ בדבריו דסימן של״א. ומה שכתב עוד ליישב דברי הרב שלחנו של אברהם דלא הוה ליה לומר וצריך עיון אלא ואף על גב וכו׳, נראה לי לומר משום דאף לפי דבריו דסימן של״א לא יתורץ לגמרי, דעדיין צריך עיון להסוברים דלא מחלקים בהכי [מהרש״ל ודעימיה].

ובעיקר קושית הרב שלחנו של אברהם לפי הבנתו, יש לומר דדוקא בלולב מדמינן ליה לפירות אף על גב דפירות הדר איחזו ובלולב לא הדר איחזי, כיון דלאנשים אחרים שלא יצאו עדיין ידי חובה יכולים לטלטלו, ואם כן בכל שעה אמרינן שמא יש אדם אחד שלא יצא ולא הוקצה, ודמי לפירות שבין השמשות דעתו לאוכלן כל היום ואינו יודע שירדו גשמים ויידחו, הכא נמי בלולב דעתו עליו בין השמשות כל היום כולו שכל מי שרוצה לברך יברך, וגם הוא עצמו אין לו זמן [קבוע] לברך, שכל היום כולו כשר לברכה ודעתו בין השמשות על כל היום, אבל החמץ בי״ד בין השמשות יודע שאחר שעה חמישית נאסר לו ולכל העולם כולו והקצה אותו מדעתו. [ועיין בשו״ת איש מצליח חלק ב׳ (חלק אורח חיים סימן מ״ו). רא״ם ס״ט]. (כל זה מתוך מכתב לתלמיד חכם אחד בחוץ לארץ בעיר מוכנין [תוניסיה]. יום ו׳ אייר שנת שב״ת לפ״ק).

(נפש חיה – צבאן – מערכת האל״ף אות ב׳)

ס) שם וחזר ונתקן בו ביום חזר להיתרו. דאין מוקצה לחצי שבת. אבל דבר שהוקצה בין השמשות, מגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא.

(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

סא) שם וחזר ונתקן בו ביום חזר להיתרו וכו׳. בבית יוסף כתב בשם הרא״ש [ביצה פ״ג סימן ז׳] הטעם דספק מוקצה דרבנן לקולא. ע״ש. ואף על גב דשאר מוקצה ספקו אסור משום [ד]הוי דבר שיש לו מתירין, יש לומר דספק פלוגתא עדיף, ופסקינן כהך לישנא דאין מוקצה לקולא. וכהאי גוונא כתב הרב פני יהושע בביצה (דף ל״ח [ע״א ד״ה בגמרא]). ע״ש. ועיין מה שכתבתי סימן רנ״ג [סק״ה][23] וסימן תס״ז [סק״י] וסימן תצ״ח [סק״ב].

(תקוני ערך השלחן – סק״ב)

סב) שם וחזר ונתקן בו ביום חזר להיתרו וכו׳. בבית יוסף בשם הרא״ש [ביצה פ״ג סימן ז׳] הטעם דספק מוקצה דרבנן לקולא. ע״ש. ואף על גב דקיימא לן ספק מוקצה אסור משום דהוה ליה דבר שיש לו מתירין, כתב הרב פרי חדש (סימן תצ״ד [סעיף ג׳]) בספיקא דדינא כמאן הלכתא, נקטינן בזה הכלל ספק דרבנן לקולא. ע״ש. מיהו מצינו איפכא, דבספיקא דדינא לא אמרינן ספק דרבנן לקולא כמבואר ביו״ד סימן ל׳ כמו שכתב הרב פרי חדש שם. ועיין להב״ח סימן תצ״ד [אות ג׳] תירץ דעת הרשב״א [עבודת הקודש בית מועד שער ה׳ סימן א׳] דלא אמרינן ספק דרבנן לחומרא בדבר שיש לו מתירין אלא בספק ביצה שנולדה ביום טוב, דאיתחזק איסורא דביצה שנולדה ביום טוב ומספקא לן איזו היא, אבל בעלמא ספק דרבנן לקולא אפילו בדבר שיש לו מתירין, אם לא בספק ניצוד דקרוב ליגע בשל תורה. ע״ש. ואם כן לדידיה איכא למימר דוקא בביצה שנולדה ביום טוב דאיתחזק איסורא הוא דאמרינן דבר שיש לו מתירין ספיקו אסור.

האמנם לדידי חזי לי עיקר דברי הב״ח דחוקים, דאי איירי באיתחזק איסורא, לא הוה פריך תלמודא מינה כלום למאן דאמר לא אמרינן ספק דרבנן לקולא היכא דאיתחזק איסורא, וזה נראה כוונת רש״י שם בפרק קמא דביצה (דף ג׳ ע״ב) בד״ה וספיקא של זו אסורה, קסלקא דעתין ספק נולדה ביום טוב ספק נולדה בחול אסורה ביום טוב. ע״ש. נראה שבא לשלול שלא לפרש ספק זו שנולדה בחול או זו שנולדה ביום טוב, אבל איכא ביצה שנולדה ביום טוב, דאם כן איתחזק איסורא, אלא לית לן בפשיטות ביצה שנולדה ביום טוב אלא (אספק) [הספק] הוא ביצה זו נולדה ביום טוב או בחול. שוב בא לידי ספר צל״ח [שם ד״ה רש״י] שפירש דברי רש״י בענין אחר, ולאפוקי שנולדה מספק תרנגולת העומדת לגדל ביצים או העומדת לאכילה, דלפי זה על כרחך איכא גוונא

הערות וציונים

23. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ב׳ בסימן רנ״ג אות רמ״ה.

אוצר ההלכה

דמותרת, ולעולם תיקשי ליה לרבה היכי משכחת לה ספיקא. אלא דיש לגמגם דלא הוה ליה לרש"י למינקט שנולדה ביום טוב. ע"ש.

ולקוצר ענ"ד דברי רש"י ברורים כמו שכתבתי.

וכבר היה נראה טעם הפוסקים דאין מוקצה לחצי שבת מדאיתא בפרק כירה (דף מ"ג ע"א) דפרכינן לרב חסדא דאמר אסור לבטל כלי מהיכנו ממתני' כופין את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו, קסבר מותר לטלטל, והתניא אסור לטלטל, בעודן עליו, משמע אבל אחר שירדו מותר לטלטל, והיינו דאין מוקצה לחצי שבת. וכן כתבו התוס' שם (בד"ה בעודן עליו), נראה לר"י דקסבר אין מוקצה לחצי שבת. ע"ש. כיון דסתמא דתלמודא אין מוקצה לחצי שבת הכי הילכתא.

וראיתי לעמוד בדברי התוס' שם (בד"ה ושני ליה בצריך למקומו) שכתבו: ההיא דנותנין כלי תחת הדלף איכא לשנויי בדלף הראוי כדשני לעיל. ע"ש. וצריך להבין דכמו כן בההיא דחבית שנשברה וכו', אמאי לא נימא משום (דטפל) [דטבל] מוכן הוא אצל שבת. ונראה דבשלמא למאן דאמר אין לבטל כלי מהיכנו דלא אמר לתרוצי בצריך למקומו, דחקינן לומר כיון דאם עבר ותיקנו מתוקן, אבל כאן ניחא ליה לתלמודא לומר בצריך למקומו מלומר כיון דאם עבר ותיקנו מתוקן, דהשתא מיהא לא תיקנו. ועוד דאם נאמר מטעם אם עבר ותיקנו מתוקן, צריך לומר בדלית ליה פירות, ודחיקא ליה לתלמודא השתא לאוקמא בהכי. ואין צריך לדברי מהר"ם שדחק לומר דהוו מצו התוס' לומר כן כמו שיעויין שם. ועוד דההיא דחבית של טבל שנשברה איצטריך לאוקמא דוקא בצריך למקומו, משום דטעמא דטבל מוכן אצל שבת לא מהני אלא לענין דלא חשיב מבטל כלי מהיכנו, אבל לטעם דאין הכלי ניטל אלא לדבר הניטל אינו מועיל, דהא בשעה דמטלטל הכלי בשבילו דבר שאינו ניטל הוא, דעדיין לא נתקן[24].

ומדי דברי בזה זכור אזכור לדברי התוס' בפרק משילין ([ביצה לו.] בד"ה בדטיבלא): ואם תאמר והא אמרינן לעיל וכו'. ויש לומר דעולא [י]אמר לך מכל מקום חשיב ליה כדבר שאינו ניטל כיון דבשבת מיהא לא חזי כל כמה דלא תיקנו דאסור לפנותו בשבת. ע"ש. והרי זה כדברי מהר"ם דלא מהני טעמא דטבל מוכן למיקרי דבר הניטל. מיהו איכא למימר דהיינו דוקא דעולא יסבור כן, וכן דייקי דבריהם, אבל [ל]רבי יצחק שפיר נקרא דבר הניטל. ומכל מקום הא מ[י]הא אין לתמוה על דברי התוס', במה שאמרו (כלי הרי') בצריך למקומו ולא הוציא מן הכלל ההיא דחבית שנשברה, דאיכא למימר שפיר כדסבירא ליה לעולא[25]. ואתמהה על מהר"מ דאיך נעלם ממנו דברי התוס' הללו.

איברא כי זה שכתבו התוס' דהוה מצי לאוקמיה בדלף הראוי, לפי מה שכתבו התוס' בתירוץ שני למאן דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל על כרחך דסבירא ליה אסור לבטל כלי מהיכנו, ואם כן צריך לאוקמא בדלף הראוי, כי גם צריך למקומו מה מהני [ל]מבטל כלי מהיכנו. ואפשר שזה קיצור דבריהם, דבתחלה כתבו הוה מצי לאוקמיה בדלף הראוי כדאיתא בפרק משילין [ביצה לו.], ועל כרחך צריך לומר באין דלף הראוי ובצריך למקומו וכדמשמע בשמעתין. והם כתבו ותימה וכו', ותירצו בראשונה דמעיקרא אשמעינן בכלי וכו', ועוד תירצו דרבי יצחק אפשר דסבירא ליה אסור לבטל כלי מהיכנו, ואם כן צריך לאוקמיה הך בדלף הראוי. ועיין למהרש"א שם [ד"ה בגמרא] במאי דפריך אביי לרב יצחק ורב חסדא, דלא פריך אגופא (דברייתא) [דמתני'] מאין נותנין כלי תחת הנר, משום דסבירא ליה לאביי אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל ומוקיה כלהו בצריך למקומו, ולכך לא פריך אלא לטעמא דידהו. ע"ש. וקשה דאם כן מאי שנא גבי נר תנן אין נותנין כלי תחת הנר וגבי ניצוצות (כות') [נותנין], בשלמא לתירוץ ראשון ניחא אבל לתירוץ שני קשה. וכן קשה על דברי מהר"ם (בתוס' ד"ה טבל מוכן) שהקשה דלאביי תקשי ליה ברייתא דפרק בתרא, ותירץ דאביי סבירא ליה אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל וברייתא איירי דלא צריך למקומו. ע"ש. איני יודע מאי קשיא, דבפשטא דשמעתא איכא למימר דטעמא משום דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל, ומתני' בצריך למקומו, וברייתא בדיעבד, אבל לשינויא דטבל מוכן הוא (אבל) [אצל] שבת שפיר קשיא להו להתוס' אברייתא. וכמו כן ראיתי להרשב"א [מג. ד"ה איתיביה] שכתב: יש מפרשים דרב יצחק נמי סבירא ליה הא דרב יוסף דאין מבטלין כלי מהיכנו, ודייקנא לה מדאוקמה בפרק משילין [ביצה לו.] הא דתנן נותנין כלי תחת הדלף בדלף הראוי, ולא מוקים לה בצריך למקומו. ועוד מדמוקים מתני' דנותן כלי תחת הנר בצריך למקומו, על כרחך דאין נותנים כלי תחת הנר לקבל שמן אפילו בצריך למקומו, דאם לא כן ליפלוג וליתני בדידה. ע"ש. הרי מבואר כמו שכתבתי בפירוש דברי התוס'. איך שיהיה מוכח מן הסוגיא דאביי סבירא ליה ודאי לא אמרינן אסור לבטל כלי מהיכנו, וקשה מאי קשיא להו להתוס' [מג. ד"ה בעודן עליו] למאן דאמר יש מוקצה לחצי שבת איך מיתרצא ליה כופין את הסל לפני האפרוחים והלא מבטל כלי מהיכנו, דליכא לתרוצי בעודן עליו, דיש לומר דלמאן דאמר יש מוקצה לחצי שבת סבירא ליה כאביי. וכן בדין, דשם בפרק אין צדין [ביצה כו:] ללישנא בתרא איכא דאמרי אין מוקצה (לר"ש) [לחצי שבת], ואמרינן לימא מסייע ליה ושוין שאם נולד ומומו עמו שזה מן המוכן, אמר אביי כגון דיתבי דייני התם, הרי דאביי מוקים לה דיתבי דייני התם דיש מוקצה לחצי שבת משום דאזיל לטעמיה דלא סבירא ליה אסור לבטל כלי מהיכנו. וגם ללישנא קמא רבא סבירא ליה יש מוקצה לחצי שבת אפשר דסבירא ליה כאביי בדין מבטל כלי מהיכנו. והרי שם גם בלישנא קמא מותבינן עליה דרבא מדתנן ושוין וכו', ומשני אביי דיתבי דייני התם, ובין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא סבירא ליה לאביי יש מוקצה לחצי שבת משום דאזיל לטעמיה דסבירא ליה מותר לבטל כלי מהיכנו, וצ"ע.

הערות וציונים

24. עד כאן דברי מהר"ם. ע"ש. **25.** נראה שכוונתו במ"ש בגמ' מיתיבי כל הני תיובתא ושאני בצריך למקומו, מדוע הגמ' לא הוציאה מן הכלל ההיא דחבית לפי רבי יצחק שזה נקרא דבר הניטל. ועל זה כתב הטעם דאיכא למימר שפיר כדסבירא ליה לעולא.

אוצר ההלכה

עוד נראה טעם הפוסקים דאין מוקצה לחצי שבת מדאמרינן בפרק קמא דחולין (דף ט״ו ע״ב), אי הכי מאי טעמא דרבי יהודה דאסר, כגון שהיה לו חולה והבריא. וכתבו התוס׳ (בד״ה כגון): ואם תאמר אם יש מוקצה לחצי שבת אמאי שרי רבי מאיר וכו׳. ויש לומר וכו׳, אי נמי רב גופיה וכו׳. ע״ש. והפוסקים דחיקא להו כל זה ופשיטא להו מהאי סוגיא דאין מוקצה לחצי שבת. ואת זה ראיתי בשיטת הרא״ה לביצה (דף כ״ו [ע״ב ד״ה בעא]) שכתב: ומסקנא דהכא כמסקנא דחולין דאסיקנא הכי דשרי שוחט בשבת לבריא כשהיה לו חולה והבריא בשבת. מיהו ליכא לאתויי מינה ראיה, דהתם אוקימתא. ע״ש. ולע״ד גם שהיא אוקימתא ואיכא אוקימתא אחריתי, לא אשכחן דפליגי בהכי, משום הכי מסוגיא זו מוכח דאין מוקצה לחצי שבת. (בגדי שש)

סג) שם חזר ל֫היתרו. כתב בט״ז (סק״ג), דאיזמל שמל בו וכו׳. עיין במג״א סימן של״א (סק״ה) מה שכתב בעניין זה. (חמד משה – סק״א)

סד) שם חזר ל֫היתרו. כתב הטור (דף ר״ז ע״א שיטה ד׳), הלכך כל דבר שהיה ראוי וכו׳ וחזר ונתקן שרי וכו׳. נ״ב: הרב בט״ז (בסק״ג) כתב, דאזמל שמל בו בשבת דאין לטלטלו אחר המילה. וכן כתב ביו״ד סימן רס״ו [סק״א]. אבל הב״ח כתב לעיל סימן ש״ח[26] דמותר לטלטלו. עיין שם. ועיין בספר בית יעקב (סימן ק״ב). (יד אהרן – הגה״ט)

סה) שם חזר ל֫היתרו. ביו״ד סימן רס״ו [סעיף ב׳] כתב הרמ״א דמותר לטלטל האזמל של מילה אחר המילה להצניעו בחצר המעורבת, והוא מדברי רבנו ירוחם [נתיב א׳ ח״ב דף י״ד ע״א] שכתב בשם הרמב״ן, הובא בבית יוסף שם. והטעם כתב שם הבית יוסף בשמו, דמאחר שטלטל בהיתר מחזירו למקום שירצה. וכתב הט״ז ביו״ד [סק״א]: דאם היה צריך להשליך האזמל מימנע ולא מהיל, וזה עדיף טפי מהנך דברים שאמר עולא [ביצה יא:] שהתירו סופן משום תחלתן. על כן נראה דלא התיר הרמב״ן אלא להצניעו אחרי כן באותו חדר שמל שם כדי שלא יאבד, אבל לא למקום אחר וכו׳. עכ״ל. ושפתי דעת הרמב״ן שכתב מחזירן לאיזה מקום שירצה לא משמע כפירושו. גם מה שכתב דמימנע ולא מהיל, חס להו לישראל דהוו מימנעי מלמול משום הפסד כזה. אלא דינו דהרמב״ן היינו כמו שכתב השלחן ערוך ריש סימן ש״ח, דהמטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו מותר להניחו במקום שירצה. ואם לא הצניעו מיד והוציאו מידו הוה ליה מוקצה מחמת חסרון כיס דאסור בטלטול אפילו לצורך גופו ומקומו. ואחר למדי לקמן סימן של״א ראיתי להרב מג״א [סק״ה] שפירש כן.

ומהרש״ל בתשובה [סימן מ׳] ובים של שלמה [ביצה פ״ג סימן י״ג] התיר אף בהוציאו מידו מטעם דאין מוקצה לחצי שבת, והוה ליה ככלי שמלאכתו להיתר דשרי אפילו מחמה לצל. ופשיטא דכל שכן דשרי אם יהיה צריך לכל אותו שבת לצורך גופו ומקומו. והרב ט״ז שם ביו״ד, גם הרב מג״א סימן הנזכר, הקשו עליו מדין עלי דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס כדאיתא בגמ׳ ([שבת] דף קכ״ג ע״א), ומותר לטלטלו לקצב עליו בשר לצורך יום טוב ואחר כך אסור לטלטלו. ע״ש. ואפשר לחלק, דהתם אי לאו דצריך לו משום שמחת יום טוב לא הוה שרי לטלטל, ובית שמאי פליגי וסבירא להו דלא קפדינן אשמחת יום טוב ואסרי הטלטול כשאר כלים המוקצים מחמת חסרון כיס דאסורים לטלטל אפילו לצורך גופו, הילכך לבית הלל נמי לא שרי אלא לקצב ואחר כך חזר לאיסורו, אבל הכא דלצורך מילה אישתרי לגמרי, והיא מלאכת היתר המיוחדת לאותו כלי ומאתמול להכי קיימא, הותר לכל השבת. ובגמ׳ (דף הנז׳ ע״ב) איתא אוקימתא אחריתי, דעלי הוי מלאכתו לאיסור ולא הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, ושרינן ליה לצורך גופו כדין כלי שמלאכתו לאיסור (ונקט לקצב עליו בשר לרבותא דבית שמאי דאפילו משום שמחת יום טוב אסרי. תוס׳ שם [ד״ה הכא]). והשלחן ערוך והרמ״א (סוף סימן תצ״ט) פסקו כהך אוקימתא (והרב ט״ז שם [סק״ו] כתב וז״ל: ואפילו לצורך גופו ומקומו אסור, דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס. ודבריו תמוהים, שזה על פי האוקימתא אחריתי, והיא דעת ר״י והרא״ש [ביצה פ״א סימן ט״ו], אבל הרי״ף [שם ה:] ואחריו השלחן ערוך פסקו כאידך אוקימתא, ולאותה אוקימתא בכל מידי דהוי צורך גופו ומקומו שרי, ולא איתסר אלא מחמה לצל). ולהך אוקימתא איכא למימר דאי הוה עלי מוקצה מחמת חסרון כיס הוה אסרינן אפילו לצורך יום טוב, כדין כלי המוקצה מחמת חסרון כיס דאסור אפילו לצורך גופו. ואפילו במה שכתב הרב מגן אברהם (סוף סימן תצ״ט [סקי״א]) דגם הרי״ף לא פליג לדינא ע״ש, מכל מקום איכא למימר דבמוקצה מחמת חסרון כיס כיון דאישתרי אישתרי, וכדברי מהרש״ל, דכיון דאיתסר בכל טלטול ואפילו לצורך גופו, היכא דאישתרי אישתרי, אבל מידי דמלאכתו לאיסור וטלטלו לצורך גופו חוזר לאיסורו, ובהא מודה מהרש״ל. והיינו טעמא דעלי דהתם. והרב מג״א שם [סימן של״א סק״ה] הביא ראיה דלא כמהרש״ל מהא דכלי שמלאכתו לאיסור שנשתמש בו היתר שאסור לטלטל אחר כך מחמה לצל, ולע״ד נראה כדאמרן. (נהר שלום – סק״ב)

סו) שם חזר ל֫היתרו. כתב הט״ז [סק״ג], חזר להתירו וכו׳, דלא כתשובת רש״ל [סימן מ׳]. זה לשון הר״ן פרק אין צדין [ביצה טו: ד״ה ומכאן]: טעם לאיסור השפוד משום דלא חזי כלל כאילו אין תורת כלי עליו עד שהרוצה להשתמש בו בטלה דעתו, וה״ל כההיא דאמרינן [שם כו:] אי לא חזי כי אזמין מאי הוי, ובכי האי גוונא לא שייך פלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון במוקצה. ע״כ. ואם כן אין לדמות שפוד לאיזמל דאיסורו הוא מוקצה מחמת חסרון כיס, דשם ודאי אי אזמניה לשאר תשמיש הוי הכנה, ולכך מאחר שמוכן למול בו הוי כמו שהכינו לכל צרכו ושרי. ומדסתם הר״ן דבריו משמע דאיירי אפילו בשפוד המיוחד כדעת רבינו ירוחם [נתיב ד׳ ח״א דף ל׳ ע״ד], הביאו הבית יוסף, דמאחר שנמאס

הערות וציונים

26. לא מצאנו שם.

אוצר ההלכה

בטלה דעתו לענין שאר תשמיש, ודלא כמו שכתב הט״ז דחזר לאיסורו של מוקצה.

ומה שהביא [הט״ז] ראיה מעלי שקצבו עליו בשר [ביצה יא.], נראה דשאני עלי דאית ביה תרתי, דהוא כלי שמלאכתו לאיסור וגם מוקצה מחמת חסרון כיס דמקפיד עליו, אבל איזמל מלאכתו להיתר, ד״ביום״ [ויקרא י״ב, ג׳] אפילו בשבת [שבת קלב.]. וגם סכין של סופרים [סימן ש״ח סעיף א׳] נמי אית ביה תרתי. ועיין שבת (דף מ״ד ע״א) תוס׳ ד״ה לדברי המתיר, שכתבו בפירוש לחלק בין מוקצה מחמת איסור אחד ליש בו שני איסורים. ועוד יש לומר דהך ברייתא דעלי רבי נחמיה היא דסבירא ליה אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, וכמו שתירץ רבה ברייתא דמדוכה, ועיין שבת (דף קכ״ג ע״א).

ונראה להביא ראיה לדברי רש״ל, והוא דאיתא (חולין דף ט״ו ע״ב) המבשל לחולה בשבת מותר לבריא משום דראוי לכוס, וקשה אמאי מותר, נימא כיון דבין השמשות לא היתה עומדת לאכול מבושל רק לכוס השתא נמי לא ניכול מבושל, אלא על כרחך מאחר דמוכן לכוס מוכן לענין מבושל, אם כן האי איזמל נמי דהיה מוכן בין השמשות למול בו, הוי מוכן גם לענין שאר טלטול. ואף דלא קיימא לן [סימן שי״ח סעיף ב׳] כהא ברייתא, הוא משום שמא ירבה בשבילו ולא משום מוקצה.

ועוד קצת ראיה מהא דכתב הרב המגיד (פרק כ״ה מהלכות שבת [הלכה ה׳]) שכשהוא מטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו, אין אומרים כיון שסלקו מאותו מקום, שצריך לשומטו מיד ומניחו במקומו, אלא כיון שמטלטלו לצורך מקומו מניחו באיזה מקום שירצה. ע״כ. וכל שכן כאן דתחלת טלטולו הוא לצורך מצוה דשרי להצניע אחר כך, דשייך בזה התירו סופן משום תחלתן, וכמו שהביא [מהרש״ל] בתשובה זו בשם הרמב״ן ורבינו ירוחם [נתיב א׳ ח״ב דף י״ד ע״א]. ומה שהביא [הט״ז] ראיה מדברי מהרי״ל [מנהגים, הלכות מילה עמ׳ תפ״ו], הנה רש״ל הביא דברי מהרי״ל והשיג עליו.

וראיתי בתשובות בית יעקב [סימן ק״ב] האריך להשיג על דברי הט״ז, וכתב דאין ראיה מסכין של סופרים, דודאי דבר המקפיד עליו הוי מוקצה אם אינו ראוי להשתמש בו שום דבר אלא אותה מלאכה שמיוחד לכך ואותה מלאכה אסורה לעשות בשבת, אבל אי אותה מלאכה מותרת לא הוי מוקצה בין השמשות כיון דראוי להשתמש בו מלאכה, ומשום שמקפיד לא הוי אינו ראוי. עכ״ל. והדבר צריך תלמוד, הלא כתב הרמב״ם [פרק כ״ה ה״ט] הביאו רמ״א סימן ש״ח [סעיף א׳], ז״ל: כל כלי שמקפיד עליו שמא יפחתו דמיו, כגון כלים המוקצים לסחורה וכלים היקרים ביותר שמקפיד עליהם שמא יפסדו, אסור לטלטלן בשבת, וזהו מוקצה מחמת חסרון כיס. אם כן מבואר דדבר המקפיד לא בעי שיהא מיוחד לאיסור.

ודע דהמגדול עוז כתב שהרמב״ם הוציא דין זה מסוף פרק קמא דשבת [יט:]. והוא דאיתא שם הנהו כרכי דזוזי, פירוש, מחצלת שמכסין בהן פרקמטיא שבספינה, רב אסר ושמואל שרי, ונראה דעתו דטעמא דרב משום שמקפיד עליהם והוי מוקצה מחמת חסרון כיס, והלכה כרב באיסורי. והרב המגיד כתב שהרמב״ם למד דין זה ממתני׳ דמסר ומחרישה דריש פרק כל הכלים [קכג:]. ונראה דעתו שראה שהרי״ף [ח.] פסק בכרכי דזוזי כשמואל משום דאיהו סובר כרבי שמעון דקיימא לן כוותיה, ואי כמו שכתב המגדול עוז דכרכי הם מוקצה מחמת חסרון כיס, בהא אפילו רבי שמעון מודה דאסור, אלא על כרחך דלא הוי רק מוקצה מחמת איסור או מחמת מיאוס כמו שכתבו שם התוס׳ [יט: ד״ה הני]. ואף הרא״ש [פ״א סימן ל״ט] כתב דהלכתא כשמואל, וצריך לומר נמי דסבירא ליה דלא הוי מוקצה מחמת חסרון כיס. ונראה דעתם דעל כרחך לא שייך בהו מוקצה מחמת חסרון כיס דאם לא כן האיך קאמר סוף שבת ואף רב סבר להא דרבי יהודה מדאסר הנהו כרכי דזוזא. ע״ש. ואי טעמייהו מחמת חסרון כיס, הא אפילו רבי שמעון מודה אלא כדעת התוס׳. ואף הרמב״ן [קנז. ד״ה בכל][27], הביאו הר״ן [בחידושיו] סוף שבת [קנו:] סבירא ליה דמוקצה מחמת חסרון כיס לא צריך שיהא מיוחד לאיסור, דזה לשונו שם: ארבעה חלקי מוקצה, מחמת מיאוס, מחמת איסור, מחמת חסרון כיס, גרוגרות וצימוקין וכו׳. ואי אמרינן דמוקצה מחמת חסרון כיס צריך שיהא מיוחד לאיסור, אם כן ליכא רק תלתא, דהיינו מחמת חסרון כיס והיינו מחמת איסור. ודע דלדעת הרמב״ם צריך לומר הא דנקט במתני׳ [קכג:] חוץ [מ]המסר ומחרישה שהם מיוחדים לאיסור, הוא משום דבעי לאסור אף בצורך גופו ומקומו, דבזה מלאכתו לאיסור דוקא אסור. (ברכת דוד)

סז) שם חזר להתירו וכו׳. וכתב הט״ז (בסק״ג) שהביא בשם תשובות רש״ל [סימן מ׳] דמתיר לטלטל איזמל שמל בו בשבת אחר המילה, והוא חולק עליו ואוסר. והביא ראיה מעלי שקצבו עליו בשר בפרק קמא דביצה (דף י״א ע״א) שיש בו מוקצה מחמת עצמו דמקפיד עליו ומייחד לו מקום כמו סיכי זירי ומזורא דריש פרק כל הכלים [שבת קכג.], והוא גרוע מכלי שמלאכתו לאיסור, ואף על גב דבין השמשות היה עומד למלאכה לצורך יום טוב, מכל מקום אחר המלאכה לצורך יום טוב חזר לאיסורו של מוקצה, הכי נמי ממש בהאי איזמל, דבין השמשות היה מוקצה מחמת חסרון כיס וכו׳. ע״ש. וכבר השגתי עליו בזה בהלכות מילה (סימן רס״ו), דלא דמי כלל לעלי שקצבו עליו להני פוסקים הסוברים דאסור לטלטלו אפילו לצורך גופו או מקומו, משום דמקפיד עליו הוה מוקצה מחמת חסרון כיס, כיון דמלאכתו לאיסור ולשאר מלאכות הוא מקפיד עליו הוי מוקצה בין השמשות מכל וכל, אבל דבר שמלאכתו להיתר, אף על גב דמקפיד עליו לשאר מלאכות, לא מצינו דזה הוה מוקצה מחמת חסרון כיס כיון דראוי למלאכתו, והאי איזמל כיון דאיכא מילה בשבת הוי מלאכתו להיתר, ודומה

הערות וציונים

27. במהדורת זכרון יעקב נמצא בחידושי תלמיד הרמב״ן שבסוף המסכת.

אוצר ההלכה

לתברי גרמי דמבואר בפרק קמא דביצה [יא.] בסוגיא הנ"ל בהגהות אשר"י [פ"א סימן ט"ו] דמותר לטלטלו לאחר שקצבו עליו בשר. ונאמרה ונשנית מפני דבר שנתחדש בה. דאין לומר דאין דומה לתברי גרמי דתברי גרמי גם בין השמשות ראוי למלאכתו, מה שאין כן איזמל של מילה דאינו ראוי למלאכתו בין השמשות אף על גב דראוי למחר שפיר מיקרי מוקצה, דהא לקמן בסימן שי"ח [סעיף ב'] גבי השוחט לחולה בשבת מותר לבריא, מבואר בבית יוסף דלכמה פוסקים אינו מותר לבריא רק כשהיה חולה מבערב שבת, ועל כרחך אף על גב דהיה חולה בערב שבת מכל מקום לא היה צריך לשחוט הבהמה בין השמשות, דאם לא כן בודאי היו שוחטין אותה בין השמשות, רק משום הכי לא הוי מוקצה משום דבין השמשות היה דעתו עליה שמא יצטרך לשוחטה בשבת, אם כן מכל שכן הכא גבי איזמל דיודע בודאי בין השמשות דימול בו למחר דלא הוי מוקצה, וזה מה שרצינו לבאר.

(אותות השמים – דרישת ארי – סק"א)

פח) שם חזר להיתרו. ושם בט"ז (בסק"ג) באיזמל חולק על רמ"א שם [יו"ד סימן רס"ו ס"ב], והנקודות הכסף מיישב שם.

(מאורי אור חלק באר שבע – דף קי"ט ע"א)

פט) שם חזר להיתרו. עיין ט"ז (סק"ג) שכתב באיזמל של מילה דאסור לטלטלו זולת לצורך המילה, ואחרי כן יצניעו באותו חדר שהוא מל שם. ע"כ. וצ"ע כיון שהוא בידו יכול להניחו באיזה מקום שירצה כמבואר בסימן ש"ח (סעיף ג') ובמג"א (סק"ז) ובסימן רס"ו (סעיף י"ב) ובמג"א (ס"ק י"ט), ואם כן יכול להביאו גם לביתו. ואי מיירי דהניח האיזמל מידו, אם כן אסור לטלטלו ולהצניעו גם בחדר שמל, דאחר שהניחו אסור בטלטול כנ"ל. ואף להתוספת שבת [סימן רס"ו] דחולק שם (בס"ק כ"ט), דדוקא בכלי שיכול לטלטל לצורך גופו ומקומו מהני הך התירא שכבר בידו, אבל לא במעות דמוקצה מחמת עצמו ואין בהם שום היתר טלטול, מנא ליה דמהני הך התירא. ומיישב בזה קושיית התוס' בסוף פרק במה מדליקין [לה: ד"ה והתניא] גבי שצריך להצניע את השופר אחר התקיעות, ותמה הר"י מאי פריך שם, דילמא הא דתני מטלטלין הוא לצורך גופו ומקומו וכו'. וגם אתי שפיר קושיית המג"א שם בסימן הנ"ל [סימן רס"ו סק"ט] על שהצריכו להמתין לקבל שבת עד שיצניע את השופר, מיושב נמי בסברא הנ"ל. וגם כן כתב הגאון מה"ר אליהו ז"ל [סימן רס"ו סקט"ז]. ע"ש. מכל מקום כאן מודים שיכול לטלטל הסכין של מילה אף לביתו, כיון דמעיקרא טילטל אותו בהיתר לצורך מצות מילה יכול להניח באיזה מקום שירצה כסברא הנ"ל, וצ"ע. ועיין בדרישת ארי [סק"א][28] שכתב סברא נכונה להתיר הטלטול בסכין של מילה, כיון דמלאכתו להיתר לא דמי לסכין של שחיטה דמלאכתו הוי לאיסור מהני הקפדה דליהוי מוקצה מחמת חסרון כיס, אבל בזה אף דקפיד עליו שלא להשתמש בו כלל, מכל מקום הוי מלאכתו רק להיתר מצות מילה דשרי אף בשבת, לא הוי מוקצה מחמת חסרון כיס כלל, וצ"ע בזה.

(עצי לבונה – מעין גנים)

ע) שם חזר להיתרו. ובאיזמל אחר המילה, כתב רבנו ירוחם[29]: תכף אחר המילה יסירו מידו דחשיב מוקצה מכאן ולהלאה. כמבואר ביו"ד סימן רס"ו [סעיף ב']. ומהרש"ל בתשובה [סימן מ'] התיר מטעם דאין מוקצה לחצי שבת. וכן כתב בים של שלמה ((פ"ב) [פרק ג'] דביצה סימן (ט"ו) [ט"ז]), כיון דאין מוקצה לחצי שבת, וזה הזמינו למול בו בשבת וראוי לעשות בו תשמיש המותר, ולא דמי לשפוד דצלו בו בשר דנעשה מאוס. והט"ז כאן [סק"ג] ושם ביו"ד [סק"א] השיג עליו מדין עלי שקצב עליו בשר בפרק קמא דביצה (דף י"א ע"ב) דאחר שקצב עליו בשר אסור, ומדינא דשיפוד דאיתא שם דאסור. ע"ש. וכבר מהרש"ל עצמו דוחה דשפוד הוה ליה מוקצה מחמת מיאוס ומשום הכי אסור, מה שאין כן האי איזמל אם מקנחו יכול להשתמש בו. גם ההיא דעלי (הקצב) [שקצב] עליו בשר משום דמלאכתו לאסור, וכדאיתא בשבת (דף קנ"ג) [קכג.] ואמרינן הני מילי בסיכי וזירי כיון דקפיד עליו מייחד לו מקום, ופירש רש"י [ד"ה דקפיד] דקפיד שלא יתעקמו. ע"ש. אם כן דוקא התם דאיכא טעמא, מה שאין כן באיזמל למול לא קפיד עליה, הא ודאי אין מוקצה לחצי שבת. אלא דכנראה לא ראה דברי התוס' דפרק כירה (דף מ"ג ע"א ד"ה בעודן [הראשון]) שכתבו, דהא דיש מוקצה לחצי שבת היינו דוקא לאכילה, אבל לטלטל כולי עלמא מודו דאין מוקצה לחצי שבת. וכן כתבו התוס' שם (בדף מ"ד ע"ב בד"ה יש עליו מעות וכו'), על כרחך במניח איירי, דבשכח תנן (מבעיר את הגר) [מנער את הכר] וכו'. ואם תאמר אמאי לא מוכיח [מהכא] בפרק אין צדין דאין מוקצה לחצי שבת, יש לומר וכו'. ולמאי (דפריך) [דפרישית] לעיל דהא (דאין) [דיש] מוקצה לחצי שבת הני מילי (ב"מ) [באיסור] אכילה. ע"ש.

איברא כי דברי התוס' בתירוץ הראשון צריך ביאור כמו שהקשה מהרש"א, דאפילו דהיו עליו בין השמשות נמי אם היה דעתו להסירם אחר שעה בשבת הוה ליה נגמר בידי אדם. אלא דמה שכתב דאין לחלק בין יום השבת לבין השמשות כדמוכח מדברי התוס' לעיל [מג. ד"ה בעודן (השני)] גבי אפרוחים, דאי הוה מקרי גמרו בידי אדם אין לחלק בין שבת לבין השמשות, אין צורך לזה, דש"ס ערוך הוא בסוגיין בפרק אין צדין [ביצה כז.] דאמר ליה אביי וליטעמיך תקשי לך קדרות דעלמא, דהא סתם קדירות דעלמא בין השמשות רותחות הן וכו', הרי דגם שהיו בין השמשות גמרו בידי אדם שרי.

אמנם עיקר קושיא צריך לומר כמו שכתב מהרש"א, דבהניחו ישראל בין השמשות ודעתו להסירו באיסור, אין זה גמרו בידי אדם. ע"ש. ויש ראיה לזה מדפריך התם [כו:] מדתנן ושוים בנולד ומומו עמו, ומאי קשיא, הלא הוה ליה גמרו בידי אדם

---

28. נדפס לעיל אות ס"ז. **29** ירוחם (נתיב א' ח"ב דף י"ד ע"א) כתב דמותר לטלטל הסכין ולהסירו לאחר המילה, דמאחר שטלטל הכלי בהיתר מחזירו לאיזה מקום שירצה. ע"כ. וכן הובא בבית יוסף (יו"ד סימן רס"ו), אלא שהגירסא שם לטלטל הסכין ולהחזירו לאחר המילה. ע"ש.

סימן שי סעיף ג

אוצר ההלכה

שמראהו לחכם ויתירהו, אלא ודאי משום דאיכא מאן דאמר התם דבכור אין מבקרין אותו בתחלה ביום טוב, ואם כן אינו נקרא גמרו בידי אדם. אשר משם בארה כל דאיכא נדנוד איסור לא מקרי גמרו בידי אדם. (בגדי שש)

עא) שם חזר להתירו. עיין מה שכתב הט״ז [סק״ג] על דבר איסור טלטול איזמל אחר שמל בו בשבת, ודלא כמהרש״ל בתשובה [סימן מ׳] דמתיר. יע״ש. ועיין מה שכתבו עוד בזה הרב מגן אברהם והרב אליה רבה בסימן של״א (סק״ה) ומה שכתבתי אני הדל על דבריהם לעיל בסימן ש״ח (סק״ג)[30] בס״ד.
(יוקח נא – סק״ד)

עב) שם חזר להתירו. כתב הטור, וחזר ונתקן וכו׳. נ״ב: עיין מה שכתב הט״ז (בסק״ג) בדין איזמל שמל בו בשבת דאין לטלטלו אחר המילה וכו׳. ועיין מה שכתב בזה הרב מג״א בסימן של״א (סק״ה). ועיין מה שכתב על דבריו הרב נהר שלום לפנים בסעיף ג׳ [סק״ב][31]. (דברי מנחם – הגדה״ט סק״ג)

עג) שם חזר להיתרו. כתב הט״ז (סק״ג ד״ה חזר וכו׳), דאיזמל שמל בו בשבת אין לטלטלו אחר המילה וכו׳. נראה לי קצת ראיה להט״ז מתוס׳ שבת (דף ק״ל ע״א [ד״ה רבין]) שהקשו יותר עדיף שיטלטל התינוק אצל הסכין, דחי נושא את עצמו. ותירצו דאחר המילה התינוק חולה וצריך לאמו והוי ככפות. ע״ש. וקשה דמכל מקום עדיפא לטלטל התינוק להסכין, דהאיסור רק פעם אחת בחזרה, אבל הסכין הרי מטלטלין שני פעמים מוקצה מחמת חסרון כיס להמילה וגם בחזרה. ובעל כרחנו כהט״ז, דגם הסכין אין יכול לטלטל רק פעם אחת להמילה ולא בחזרה, ויש ליישב. ודו״ק.
(חדושי מהרי״ו)

עד) שם חזר להיתרו. כתב בט״ז (סק״ג), ואחר כך יצניעו באותו חדר שהוא מל. פירוש, כיון שהוא בידו מותר לטלטלו עד שיניח מידו, אבל מה שאמר באותו חדר שהוא שם, צריך פירוש, דממה נפשך אם אינו מניחו מידו אפילו לטלטל לחדר אחר, ודו״ק. (אהל ברוך)

עה) שם חזר להיתרו. איתא בגמרא ביצה (ג:), ביצה שנולדה בשבת אין מטלטלין אותה וכו׳, אבל כופה עליה כלי בשביל שלא תשבר. ופירש רש״י, דמהכא פריך בשבת (מג.) על מה שאמר רבי יצחק, שאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת, והוא מוקי לה בצריך למקומו. וכתבו התוס׳ שם, ומכאן פוסקים דאף על גב דקיימא לן שכלי שמלאכתו לאיסור אסור לטלטלו אלא כשצריך לגופו או למקומו, מכל מקום אם התחיל לטלטלו לצורך גופו או למקומו, מותר להוליכו אפילו לחדרו אם ירצה, דהא חזינא הכא שהואיל והכלי צריך לו למקומו, או לגוף הכלי, מותר להוליכו ולכפותו על הביצה שלא תשבר. עד כאן. וכן כתב המרדכי (פ״ק דביצה סימן תרמ״ה). וכן כתבו הרשב״א והריטב״א (שבת קכד.) וכן כתב הרב המגיד (פרק ה׳ הלכה ה׳), והמאירי (שבת מג.) והר״ן שם, ובספר אהל מועד חלק א׳ (הלכות שבת דף ג׳ ע״א אות ג׳). וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סימן ש״ח סעיף ג׳) וז״ל: כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו, כגון קורנס של נפחים לפצוע בו אגוזים, וכן קרדום לחתוך בו דבילה, או לצורך מקומו, דהיינו שצריך הוא להשתמש במקום שהכלי מונח שם, ״ומותר לו ליטלו משם ולהניחו באיזה מקום שירצה״. אבל מחמה לצל, דהיינו שאינו צריך לטלטלו אלא מפני שהוא ירא שמא ישבר או יגנב, אסור. ע״כ. וכתב המג״א שם (סק״ד) דמה שכתוב בשלחן ערוך שמותר להניחו באיזה מקום שירצה, היינו טעמא שכיון שהוא בידו רשאי לטלטלו יותר. ונראה לי שאפילו אם שכח ונטלו בידו רשאי לטלטלו יותר. ע״כ. והנה הרמ״א (בסימן רס״ו סעיף י״ב) כתב בשם האגודה (ביצה סימן ה׳), מי ששכח כיסו עליו בשבת, ויש בו מעות, יכול ללכת עמו לחדר ולהתיר חגורו שיפול שם כדי להצניעו. ובביאורי הגר״א שם כתב על זה, נראה דסבירא ליה דדמי למה שאמרו בשבת (מג.) שאם היה צריך למקומו ונטלו בידו יכול להוליכו לכל מקום שירצה, ואינו נראה, כי שם תחלת הטלטול היה בהיתר, וכל הטלטול הוא בהיתר, מה שאין כן כאן באיסור הוא, ומי שאכל שום וריחו נודף וכו׳, וכמו שאמרו בשבת (לה.) שהצריכו להמתין לקבלת השבת עד שיצניע התוקע את השופר. ע״ש. (וכן כתב עוד הגר״א ביו״ד סימן רס״ו סק״ג). גם בספר תוספת שבת (סימן רס״ו ס״ק כ״ט) כתב, דמה שכתב האגודה ללמוד ממה שכתבו התוס׳ שכיון שהמוקצה בידו יכול ללכת עמו לכל מקום שירצה, אין הנדון דומה לראיה, דשאני התם שהכלי ראוי לטלטלו לצורך גופו או מקומו, ולהכי כשנטלו בהיתר שהיה צריך למקומו מהני ליה הך היתרא שהוא כבר בידו ליטלו לכל מקום שירצה, אבל מעות או אבנים וכיוצא בהם שהם מוקצים מחמת גופם ואין להם שום היתר טלטול, נראה דלא מהני בהו הך היתרא. וכיוצא בזה מצאנו בשלחן ערוך (סימן ש״ח סעיף ה׳) שמותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל על ידי ככר או תינוק, מה שאין כן דברים המוקצים מחמת גופם לא התירו בהם אלא לגבי מת בלבד. ע״ש. וכן כתב באבן העוזר (סימן רס״ו).

[**והנה** המשנה ברורה (ס״ק י״ג) הביא מה שכתב המג״א שהוא הדין אם שכח ונטל בידו כלי שמלאכתו לאיסור שלא לצורך גופו או מקומו, רשאי לטלטלו יותר למקום שירצה. וכתב, אבל בביאור הגר״א (סימן רס״ו) חולק על המג״א, וסבירא ליה שלא התירו אלא כשהתחיל לטלטל ברשות. ע״כ. והחזון איש (סימן מ״ט אות ח׳) השיג עליו, שלא נראה כן מדברי הגר״א שם, ובהדיא מבואר שם שאם שכח ונטל כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לכל מקום שירצה, ורק במוקצה גמור כתב להחמיר. ע״ש].

והנה שנינו במשנה בסוף עירובין (קד:) שרץ שנמצא במקדש, כהן מוציאו בהמיינו בשבת, שלא להשהות את הטומאה במקדש. ופירש רש״י, דלא חיישינן לאיסור טלטול, שאין שבות במקדש.

הערות וציונים

30. נדפס לעיל בסימן ש״ח אות ל״ד. **31.** נדפס לעיל אות ס״ה.

אוצר ההלכה

ואמר רבי עקיבא שמוציאים אותו מכל המקום שחייבים על זדונו כרת, כגון מהעזרה דוקא מוציאים אותו, אבל בשאר מקומות כופים עליו פסכתר. וכן פסק הרמב"ם (פ"ג מהלכות ביאת מקדש ה"כ). ונסתפק המשנה למלך שם, בנמצא בעזרה להיכן מוציאים אותו, האם יכול לטלטלו ולהוציאו גם ממקום שאין חייבים על זדונו כרת. וראיתי בירושלמי דמוכח שמכיון שכבר נראה לצאת יכול להוציאו למקום חול וכו'. וראיתי בשיירי קרבן על הירושלמי (סוף עירובין), שהקשה עליו, דמעיקרא מאי מספקא ליה, כי למה לא יוציאוהו גם ממקום שאין חייבים על זדונו כרת, והרי מפורש בשלחן ערוך (א"ח סימן ש"ח סעיף ג'), שמותר ליטלו משם ולהניחו באיזה מקום שירצה, שכיון שהוא בידו רשאי לטלטלו יותר. ע"כ. ולא קשיא מידי, שנראה שהרב משנה למלך סבירא ליה כמו שכתב הגר"א ביו"ד (סימן רס"ו סק"ג), והרב תוספת שבת והרב אבן העוזר, לחלק בין דבר שיש עליו תורת כלי, לדברים המוקצים מחמת גופם, שבזה אין ההיתר הזה הזה שייך. ועיין עוד בחזון איש (סימן מ"ט אות ח'). ובשרץ שאיסור טלטולו מחמת גופו, יש לומר שלא התירו. ולכן הוצרך להביא מהירושלמי שהתירו. ובודאי שאין לפשוט מהירושלמי להתיר בכל מוקצה שאיסור טלטולו מחמת עצמו, דשאני התם שיש מצוה רבה שלא להשהות הטומאה אפילו בכל שטח המקדש, ואין שבות במקדש, מה שאין כן בעלמא. שוב מצאתי שכן כתב בשו"ת עמודי אש (דף ל"ז ע"ב).

ואנכי הרואה להגאון הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (חלק או"ח סימן ל"ו) שכתב, שהגר"א מחלק בזה בין כלי שמלאכתו לאיסור למוקצה מחמת גופו, כגון מעות, ודלא כהרמ"א. [עיין בביאורי הגר"א ביו"ד סימן רס"ו סק"ג]. וכתב על זה, שיש להוכיח כדברי הרמ"א ממתני' דסוכה (מב.), מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזירתו למים בשבת. הרי שאף על פי שגמר קיום המצוה, מכל מקום כל זמן שאוחזו בידו אין בו משום איסור מוקצה, ואפילו אחר יכול לקבלו מידו, אף על פי שהלולב איסור טלטולו מחמת גופו, שאין עליו תורת כלי. וע"ש. וכן כתב עוד בספרו הגדול העמק שאלה (פרשת יתרו, סימן נ"ג סק"ד). ע"ש. ולפע"ד אין מכאן ראיה נגד הגר"א, דהא מסתברא ודאי שלא התירו הפוסקים אלא לזה שאוחזו כבר בידו, שהכל טלטול אחד, אם כן תקשי לך איך הותר לתת הלולב לאשה, שזהו טלטול חדש, שלא היה מקודם, והרי גדולה מזו כתב הרב תוספת שבת (בהקדמה לסימן ש"ח), שאסור להעבירו מידו האחת לידו השניה, דהוי טלטול חדש, וכן פסק החסד לאלפים (סימן ש"ח ס"ק ל"ה), ובספר בן איש חי (ש"ב פרשת מקץ אות ג'). וכה"ח (ס"ק כ"ז). אולם בספר תורת שבת (סימן ש"ח סק"ד) חולק על הרב תוספת שבת הנ"ל, וכתב עליו, ולדידי אין ספק שאינו אמת, וסבירא לי ששתי הידים זוכות כאחת, ורשאי להחליף מיד ליד, וכן כתב הפרי מגדים (סימן תמ"ו משבצות זהב סק"ב), שמותר להעבירו מיד ליד. ע"ש. וכן העלה בשו"ת דברי שלום מזרחי (חאו"ח סימן צ"א), ודלא כהתוספת שבת. ע"ש. מכל מקום למסור החפץ לחבירו בודאי שהוא טלטול חדש. ובעל כרחך צריך לומר דשאני לולב שראוי הוא לאנשים שעדיין לא יצאו ידי חובת המצוה, משום הכי לא הוי מוקצה כולי האי להחמיר בו שאפילו עדיין לא הניחו מידו יהיה אסור בטלטול. וכן מבואר בפירוש רש"י (סוכה מב. ד"ה קמ"ל), שכיון שראוי לנטילת אנשים, תורת כלי עליו ומותר בטלטול לכל. עכ"ל. ועיין עוד בחידושי הרש"ש שם, ובפרי מגדים (אשל אברהם סימן של"ו סקי"ג). ובספר תהלה לדוד (סימן של"א סק"ז). ע"ש. והא דתניא בתוספתא (סוף פ"ב דסוכה) רבי יוסי אומר יום טוב הראשון של חג כיון שיצא ידי חובה בלולב אסור לטלטלו. היינו כגון שהניחו מדעתו על הארץ שהסיח דעתו ממנו. וכמו שכתב בביאורי הגר"א (ביו"ד סימן רס"ו סק"ג). וכן כתב בשו"ת רב פעלים ח"א (חאו"ח סימן כ"ד בד"ה ודע, ובד"ה ובזה). וכתב בשו"ת רב פעלים שם, שטעמו של הירושלמי (סוף פ"ג דסוכה), שאם היה לולב בידו ונכנס לישא כפיו ולקרות בתורה נותנו לחבירו, היינו משום שכיון שנותנו לחבירו על מנת לחזור וליטלו ממנו לא אסח דעתיה מניה, ונטילתו מחבירו הוי גמר המצוה כאילו הלולב עודנו בידו. ע"ש. וכן כתב הרב בכורי יעקב (סימן תרנ"ב סק"א).

אלא שאחרי כתבי ראיתי להרב תהלה לדוד (סימן של"א סק"ז) שכתב שיש להקל אף ליתנו לחבירו, וכל שכן להחליף מיד ליד. ודלא כהתוספת שבת. ולעומתו ראיתי בשו"ת שבט הלוי (ח"ג חאו"ח סימן ל') שכתב בפשיטות לאסור ליתנו לחבירו, ודלא כמו שכתב הגר"ש קלוגר להתיר. ע"ש. [ועיין עוד בפרי מגדים סימן של"ו אשל אברהם סקי"ג. ובאור שמח סוף פרק כ"ד מהלכות שבת]. וראה עוד במג"א (סימן של"א סק"ה), לגבי האיזמל של המילה, שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס, מכל מקום כל שעודנו בידו לאחר שמל, מותר לטלטלו לאיזה מקום שירצה. וכתב הרב מחצית השקל שם, שאסור ליתנו ביד איש אחר שהוא טלטול חדש, ולא הותר לאחר לטלטל המוקצה. ע"ש. וכן כתב בשו"ת דברי שלום מזרחי הנ"ל (בסימן צ"א). ומכללן של דברים יש להשיב על דברי הגר"ש קלוגר בחכמת שלמה (סימן ש"ח ס"ג) שכתב, שכלי שמלאכתו לאיסור שטלטלו לצורך מקומו מותר ליתנו גם לחבירו, וחבירו יוליכנו למקום שירצה, שכיון שהותר לו לטלטלו מותר ליתנו גם לחבירו, וראיה לזה מהירושלמי (סוף פ"ג דסוכה) שאם היה הלולב בידו ונכנס לישא כפיו ולקרות בתורה נותנו לחבירו, הניחו על הארץ אסור לטלטלו, הרי להדיא שאף על פי שאם הניחו על הארץ אסור לטלטלו דהוי מוקצה, מכל מקום מותר ליתנו לחבירו, ואם כן הוא הדין בכל מוקצה. ושו"ר בספר תוספת שבת (סימן רס"ו) שהתיר ליתנו לחבירו. עד כאן. ובמחילת כבוד תורתו אין שום ראיה מהירושלמי, אף על פי שגם האליה רבה (סימן של"א סק"ה) כתב כן, דשאני לולב שראוי לאנשים אחרים לצאת בו ידי חובה, וכל שלא הסיח דעתו לגמרי מותר ליטלו, וכמו שכתב הגאון רבי יוסף חיים ברב פעלים והרב בכורי יעקב הנ"ל. (וגם הפרי מגדים (סימן של"א סק"ה) כתב לדחות ראיית האליה רבה מהירושלמי. ע"ש). ומה שכתב בשם תוספת שבת, נראה שנתכוון למה שכתב בתוספת שבת (סימן רס"ו ס"ק ט"ז) וז"ל: והיתר זה דפחות פחות מד' אמות, הוא שבות שחמור מאד, ולא התירו אלא משום שאדם בהול על ממונו, וכשאין לו כל אפשרות אחרת, ואם היו חברים רבים וכולם שותפים במעות אלו, אזי נותן לחבירו, וחבירו לחבירו, שזה שפיר טפי. ע"כ. וחשב הגר"ש קלוגר שהרב תוספת שבת סובר שכל שהותר לו לטלטלו

אוצר ההלכה

יכול ליתנו לחבירו, ולא היא, שהרי סיים הרב תוספת שבת שם, ואף על פי שהכיס של המעות אם נותנו לחבירו וחבירו לחבירו, "כולם עוברים על איסור מוקצה", אבל כשהמעות בידו, והולך פחות פחות מארבע אמות, יכול להוליכו לכל מקום שירצה, מכל מקום שבות דפחות פחות מד' אמות חמיר טפי. ע"ש. הרי שלא התיר איסור מוקצה כשנותנו לחבירו, אלא שטלטול פחות פחות מד' אמות חמיר טפי. תדע שלא יתכן לומר שהוא מתיר ליתנו לחבירו וחבירו לחבירו, שהרי אסור להדיא אפילו בכלי שמלאכתו לאיסור שטלטלו לצורך מקומו, להעבירו מידו אחת לידו השניה, וכל שכן שלא יתיר ליתנו לחבירו להוליכו להצניעו בכל מקום שירצה. ודו"ק. וכבר הבאתי לעיל מה שכתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג חאו"ח סימן ל'), לאסור ליתנו לחבירו, ודחה דברי הגר"ש קלוגר הנ"ל. ע"ש. אכן שוב בינותי שנראה שיש טעות סופר בלשון החכמת שלמה, וצריך לומר: ושוב ראיתי בספר תוספת שבת "שאוסר" ליתנו לחבירו. וכן מוכח ממה שכתב אחר כך שיש לומר שהתוספת שבת מיירי בנטלו במזיד ולא בשוגג בדרך היתר. וכן ראיתי בחכמת שלמה שנדפס על ידי מכון ירושלים שהגיהו בדבריו "שאוסר" במקום שהתיר. ע"ש.

וראיתי בשו"ת רב פעלים (ח"א חאו"ח סימן כ"ד ד"ה מיהו)[32], שכתב שהדין של שרץ שנמצא במקדש שהתיר הירושלמי להוציאו אף מחוץ למקום שאין חייבים על זדונו כרת, הוא ממש כדין שכתב מרן (סימן ש"ח סעיף ג') בכלי שמלאכתו לאיסור, שאחר שטלטלו לצורך מקומו מותר להניחו באיזה מקום שירצה, ובאמת שיש ראיה גמורה לדין זה מהירושלמי עירובין הנ"ל, דמוכח שכיון שהותר להוציא השרץ ממקום שיש בו חיוב כרת הותר להוציאו לחוץ לגמרי, ואם כן הוא הדין בכלי שמלאכתו לאיסור שהותר לטלטלו לצורך מקומו, שיכול לטלטלו אח"כ לאיזה מקום שירצה, והדברים קל וחומר, שהרי הירושלמי מיירי בשרץ מת שהוא מוקצה מחמת גופו, וכל שכן לענין כלי שמלאכתו לאיסור. ע"כ. ותמיהני שלדבריו יהיה נלמד מהירושלמי גם כן לדין מוקצה מחמת גופו שאם שכח ונטלו מותר להניחו בכל מקום שירצה, על פי מה שכתב המג"א הנ"ל. ואיך לא זכר שר דברי הני סרכין תלתא הגר"א והאבן העוזר והתוספת שבת, שכולם כתבו שהיתר התוספות אינו אלא בדבר שיש עליו תורת כלי, ולא במוקצה שאיסורו מגופו, ובעל כרחנו צריך לומר דשאני שרץ שנמצא במקדש שהתירו להוציאו רק משום קדושת המקום, וגם אין שבות במקדש, וחידוש הוא, ואין לך בו אלא חידושו. ואם כן אין זה ענין למה שכתבו התוספות. תדע, דהא אמרינן בירושלמי סוף עירובין, שאם הוציאו ממקום שחייבים עליו כרת ונפל למקום שאין חייבים עליו, מהו, כבר נראה לצאת, ומותר להוציאו, ואילו בכלי שמלאכתו לאיסור שטלטלו לצורך מקומו, ונפל מידו, שוב אינו יכול ליטלו לאיזה מקום שירצה, דכיון דנפל איתרע, ואינו יכול לעשות טלטול חדש. אלא ודאי דשאני ההיא דירושלמי שיש מצוה רבה לסלק את השרץ משום קדושת המקום. ואין שבות במקדש.

והלום ראיתי למרן הבית יוסף (סוף סימן תנ"ז) שכתב בשם הסמ"ג וספר התרומה והגהות מיימוני, שבמקום שאין בעיר כהן כלל, אף על פי כן מותר לטלטל החלה ביום טוב אפילו לאחר קריאת שם, כדקיימא לן (בשבת קכו:) מטלטלין את הלוף מפני שהוא מאכל לעורבים, ואף על פי שאין לו עורבים הואיל והוא ראוי למי שיש לו עורבים מותר. והכא נמי כיון דחזיא לכהן שרי. ועוד שכיון שמותר לטלטלה בשעת קריאת שם, מותר לטלטלה אחר כך קודם שיניחנה לארץ, עד המקום שירצה, כמו בדין דבר הצריך למקומו. עכת"ד. והרי חלה במקום שאין כהן היא מוקצה מחמת גופה, ואף על פי כן מותר לטלטלה ולהניחה במקום שירצה. ויש לדחות דשאני התם שעל כל פנים היא ראויה לכהן אילו היה שם. ושוב ראיתי שכן כתב האבן העוזר שם. ועיין בשלחן ערוך הגר"ז (סימן תק"ו ס"ט), שכתב כן גם לענין חלה טמאה, שמותר לטלטלה ולהניחה במקום שירצה. (וראה עוד בקונטרס אחרון בשלחן ערוך הגר"ז סימן ש"א סק"י). וכן פסק המשנה ברורה (שם ס"ק כ"ט), והכף החיים (שם ס"ק מ"ג). והרי חלה טמאה אינה ראויה כלל, והיא מוקצה מחמת גופה. וצ"ע. והמשנה ברורה עצמו (סימן ש"ח סקי"ג) כתב בשם האחרונים, דבמוקצה מחמת גופו לא אמרינן הכי. ועיין עוד במשנה ברורה (סימן ש"ח ס"ק קל"ו וקל"ז) שכתב בדין עביט של מי רגלים, דהוי כמוקצה מחמת גופו משום דמאיס, ואף על פי כן כשעודנו בידו יכול להחזירו אפילו בלי מים. ע"ש. וצ"ע.

(חזון עובדיה שבת ח"ג – הלכות כלי שמלאכתו לאיסור הערה ד')

עו) שם חזר להיתרו. ראיתי למרן הבית יוסף יו"ד (סימן רס"ו) שכתב וז"ל: כתב רבינו ירוחם (נתיב א' ח"ב, דף י"ד ע"א) בשם הרמב"ן בתשובה, מותר לטלטל הסכין של המילה בשבת ולהחזירו לאחר המילה, שמאחר שטלטל הכלי בהיתר מחזירו לאיזה מקום שירצה, אף על פי שאין לו תינוק אחר למול. עכ"ל. וכתב הרמ"א בדרכי משה על זה, שאף על פי שמהרי"ל ([מנהגים] הלכות מילה דף ס"ז ע"ב) מחמיר שמיד אחר המילה יזרוק האיזמל מידו משום מוקצה, מכל מקום נראה לי שהעיקר כדברי רבינו ירוחם בשם הרמב"ן, שמאחר שלא הוקצה לבין השמשות יוכל לטלטלו לאיזה מקום שירצה. עד כאן. ומשמע מדבריו שאף שהמוהל צריך לפרוע המילה בידיו, ובודאי שכבר הניח הסכין מידו, אף על פי כן מותר לטלטל את הסכין לאחר מכן. אמנם המג"א (סימן של"א סק"ה), כתב, שדוקא בעודו בידו מותר לטלטלו לאיזה מקום שירצה, אבל אם הניחו מידו אסור לטלטלו. ע"ש. והרב תוספת שבת (שם סקי"ג) כתב שיש לדייק מדברי רבינו ירוחם, דמשמע מדבריו שאפילו לאחר שהניח האיזמל מידו אפילו הכי

הערות וציונים

32. נדפס לעיל סימן ש"ח אות ע"ב.

אוצר ההלכה

שרי לטלטלו כיון שהיה ראוי מתחלה למול בו, אבל המג״א כתב דמיירי שעודנו בידו, שאז מותר לטלטלו לאיזה מקום שירצה, וכמו שכתוב בשלחן ערוך (סימן ש״ח ס״ג), אבל כבר כתבתי בסימן רס״ו דהך היתרא דסימן ש״ח לא שייך אלא בכלי שמלאכתו לאיסור, שיש בו היתר טלטול לצורך גופו ומקומו. ולא באבנים ומעות. ואם כן הוא הדין באיזמל של מילה, שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס, אלא שיש לומר דאיזמל של מילה עדיף טפי כיון שיש בו היתר לצורך מילה. ע״ש. [אולם הגר״ח בן עטר בראשון לציון (יורה דעה סימן רס״ו) כתב לאסור]. ובשו״ת רב פעלים (ח״ג חאו״ח סימן י״ח) הביא המחלוקת הנ״ל, וכתב, שיש לדון להיתר מטעם הואיל ואשתרי אשתרי, וכעין מה שאמרו בביצה (יח:) הואיל וקודם טיבול שרי, לאחר טיבול נמי שרי, ושוב כתב, שהיה נראה להוכיח כדברי רבינו ירוחם מהירושלמי (סוף עירובין), שאחר שהוציא את השרץ מן העזרה יוכל להוציאו להוליכו גם ממקום שאין חייבים עליו כרת, ואפילו נפל הותר לטלטלו הלאה. ואם כן לכאורה יש ללמוד מזה לדין האיזמל של המילה שאפילו אם נפל מידו מותר ליטול אותו מן הארץ ולהוליכו למקום שירצה. אולם אחר היישוב נראה שאין ראיה מהירושלמי, שיש לומר דשאני התם שמצוה להוציא השרץ ולפנותו לגמרי ממקום המקודש, ולכן אף על פי שלכתחלה אם נמצא השרץ מחוץ לעזרה אין להוציאו, אלא כופה עליו פסכתר, עם כל זה אם נזדמן שהוא מוציא השרץ מן העזרה, שהוא מקום שחייבים עליו כרת, יוציאנו לגמרי כדי לפנות הטומאה ממקום שיש בו קדושה, אף שאין שם קדושה חמורה כמו בעזרה, ולכן התירו גם בנפל ממנו שיכול ליטלו ולהוציאו לגמרי ממקום הקודש, דהואיל ואשתרי אשתרי. מה שאין כן גבי האיזמל של מילה שאחר שגמר מצותו לא נשאר אף סרך מצוה בטלטולו כדי להניחו באיזה מקום שירצה, לכן יש לומר דלא שרינן להוליכו יותר מהאי טעמא דהואיל ואשתרי אשתרי, הילכך אין ראיה מהירושלמי לנידון האיזמל. עכת״ד. נמצא שהרב עצמו נחית לסברא שכתבנו לעיל שאין לדמות סתם מוקצה לשרץ הנמצא במקום הקודש. וכנזכר לעיל. ומכל מקום נראה ליישב דברי הרב פעלים, על פי מה שכתב הגאון בית מאיר (א״ח סימן ש״ח סעיף ג׳)[33], שהעיקר תלוי בזה, שאם טלטלו בהיתר, אז רשאי להוליכו לכל מקום שירצה, ורק אם טלטלו באיסור מוכרח לזורקו מיד. ע״ש. ולפי זה גם טלטול השרץ מאחר שהותר במקדש יכול ליטלו לכל מקום שירצה. ודו״ק. [ומיהו הלום מצאתי ראיתי להגאון מהריק״ש בהגהותיו (סימן תרנ״ד ס״א) שכתב וז״ל: שכח והוציא הלולב מן המים ביום השבת, לא יחזירנו מפני שהוא מוקצה. ונראה לי דהיינו דוקא כשהניחו במקום אחר, אבל אם הוא עדיין בידו יניחנו במקום שירצה, כיון שאין לחוש משום איסור זריעה כשיחזירנו למים. וכן כתב בשמו הרב יד אהרן והערך השלחן שם. וכן הובא להלכה בספר זכור לאברהם (אות ל׳ דף מ״ט ע״א). אלמא שאף במוקצה מחמת גופו, כמו הלולב בשבת, מכל מקום כשהוא בידו רשאי להניחו בכל מקום שירצה. וכן כתב הפרי מגדים (סימן תרנ״ד), ובספר בכורי יעקב, ובספר בגדי ישע שם. גם מרן הבית יוסף (סוף סימן ש״ט) הביא דברי האגודה (ביצה סימן ה׳) הנ״ל].

אלא שבעיקר מה שכתב הרב פעלים לדון בזה משום הואיל ואשתרי אשתרי, [וכן כתב בשו״ת חסד לאברהם מהדורא תניינא חאו״ח סימן ל״ג], יש להעיר ממה שכתב בשו״ת נחפה בכסף (ח״א חאו״ח סימן ג׳ דף י״ב ע״ב), דלא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי, אלא באופן שהיה היתר מעיקרא, ועתה חל האיסור, כההיא דאיברי נחירה (בחולין יז.), אבל היכא שהאיסור היה כבר, אלא שהותר בשביל איזו סיבה, כשבטלה הסיבה חזר לאיסורו. (ולכן פסק שם בדין חולה שאין בו סכנה, שסבל מאד ממיחוש הראש, והביאו גוי והרתיח לו קפה, והתחיל לשתות, והונח לו מכאבו, שאסור לו לשתות עוד מן הקפה, ולא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי). ע״ש. ולפי זה גם כאן שהאיזמל היה אסור בטלטול כל משך ליל שבת, שאין מצות מילה אלא ביום, והותר לטלטלו לצורך המילה, כשסיים המצוה של המילה חזר האיזמל לאיסורו. (וכמו שכתב בראשון לציון דף ק״י סוף ע״ד). וכיוצא בזה כתב הגאון מבריסק בשו״ת זכרון יעקב (סימן כ׳) אודות מי שנהג בחו״ל להחמיר באיסור חדש, ובצוק העתים התיר לעצמו לאכול חדש בשבת ויום טוב, על פי דעת הפוסקים המתירים, אם מותר לו לאכול בחול ממה שנשתייר בשבת, וכתב לאסור, דלא שייך לומר הואיל ואשתרי אשתרי, שמכיון שהיה אסור לו קודם השבת, ורק מפני כבוד השבת דחינו את האיסור, ולא הותר לגמרי, הילכך אסור לו לאכול ממה שנשתייר מן השבת, דלא דמי לבשר נחירה שלא היה אסור מתחלה כלל. ע״ש. ודון מינה לנידון האיזמל. ועוד יש להעיר לפי מה שכתב הרשב״א בחידושיו (קידושין דף כא: ד״ה רב אמר), הואיל ואשתרי אשתרי, קשה לי דהא יבמה שהיא אלמנה מן האירוסין דשריא לכהן גדול מן התורה בביאה ראשונה, דאתי עשה ודחי לא תעשה, ואפילו הכי בביאה שניה אסורה, ולא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי, ויש לומר דשאני התם דלא שרי לה קרא בהדיא אלא משום דאתי עשה ודחי לא תעשה, הילכך בביאה ראשונה דאיכא עשה שריא, אבל בביאה שניה דליכא עשה אסירא, אבל יפת תואר שריא ליה בהדיא מן התורה, ולא חילק בין ביאה לביאה. ע״ש. לפי זה יש להעיר לפי מה שכתב הגאון מלובלין בשו״ת תורת חסד (חלק או״ח סימן כ״ו אות ו׳), דמילה בשבת לא הותרה אלא שהשבת דחויה אצלה כמו עשה שדוחה לא תעשה, כדמוכח בתוספות ברכות (כ.) ד״ה שב ואל תעשה, ובתוס׳ שבת (קל:), ע״ש, וכן יש לפרש בדעת הרמב״ם (פ״ב מהלכות שגגות ה״ח) שכתב, שהשבת דחויה היא אצל מילה שהיא מצות עשה, ע״ש, וכן כתב השער המלך (פרק י״ב מהלכות ע״ז ה״א), וכן כתב בביאורי הגר״א יו״ד (סימן רס״ו ס״ק כ״ה), להכי לא אמרינן גבי מילה בשבת הואיל ואשתרי אשתרי. (ועיין בשו״ת יחוה דעת חלק ד׳ סימן ל׳ עמוד קס״א והלאה). [והראיה שהביא בשו״ת רב פעלים מהא דאיתא בירושלמי

הערות וציונים

33. נדפס לעיל בסימן ש״ח אות פ״ד.

אוצר ההלכה

(מגילה פ״ד ה״ד), אין פורסין על שמע בפחות מעשרה, התחילו בעשרה ויצאו מקצתן, גומר. אלמא דאמרינן הואיל ואשתרי אשתרי. יש לדחות דשאני התם שאין דרך כבוד שמים להפסיק באמצע דבר שבקדושה, מאחר שהתחילו בעשרה כדת. וכן כתב לדחות בשו״ת דברי שלום (חיו״ד סימן ק״ח עמוד רצ״ז). ע״ש]. ודו״ק.

והנה מרן בש״ע (סימן רס״ג ס״י) כתב: לבה״ג בהדלקת הנרות חלה עליה קבלת שבת, ועל פי זה נוהגות קצת נשים שאחר שבירכו והדליקו הנרות משליכות הפתילה שבידן שהדליקו בה ואין מכבות אותה. וכתב הגאון רבי עקיבא איגר שם, משמע שאסור לה ללכת עם הנר למקום אחר להניחה. ע״כ. ומשמע שאף על פי שהפתילה היא נמצאת כבר בידה, כיון שהיא מוקצה מחמת עצמה, אסור ללכת עמה למקום אחר. ובירחון המאסף (שנה ד׳ סימן פ״ב) כתב לדחות, דשאני טלטול פתילה דולקת שיש בה חשש הבערה וכיבוי, וכמו שכתב הפרי מגדים (אשל אברהם סימן רע״ו סק״י) דמשום הכי לא התירו בבית המקדש ללכת בשבת באבוקה שבידם, אף על פי שהוא שבות, ואין שבות במקדש, משום חשש קרוב דשמא יטה בכוונה וכו׳. ועיין בביאורי הגר״א יו״ד (סימן רס״ו סק״ג) בדין טלטול האיזמל אחר המילה, שכתב, שהעיקר כדברי מהרי״ל שאחר המילה יזרוק האיזמל מידו, שכן מוכח בתוספתא (סוף פ״ב דסוכה) גבי לולב, וכן איתא בירושלמי (סוף פרק ג׳ דסוכה), כיון שיצא בו אסור לטלטלו. ודוקא בכלי שמלאכתו לאיסור, שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, התירו התוספות והר״ן לטלטלו כל עוד שהוא בידו, מה שאין כן איזמל שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס וכו׳. ע״ש. אבל הרמב״ן ורבינו ירוחם שהתירו להחזיר האיזמל לכל מקום שירצה, יאמרו לחלק דשאני לולב דלגבי מי שיצא בו, אין בו עוד צורך כלל, אבל האיזמל של המילה אילו יזדמן למוהל הזה עוד תינוק שצריך למולו, עדיין יצטרך לאיזמל שהיה בידו, ולכן יש לפסוק להלכה להתיר כדברי רבינו ירוחם בשם הרמב״ן. ועוד שגם הרמ״א בדרכי משה הכריע כדברי רבינו ירוחם, שמכיון שלא הוקצה בבין השמשות יכול לטלטלו לכל מקום שירצה. וכן דעת המהרש״ל להתיר משום שאין מוקצה לחצי שבת. הילכך אף היכא שעשה מלאכתו ההיתר שלו קיים. ועוד שכתבו התוס׳ (ביצה כז.) שאפילו למאן דאמר יש מוקצה לחצי שבת הני מילי לענין אכילה, אבל לענין טלטול כולי עלמא מודים דשרי, ומכיון שהיה עומד למול בו, ועשה בו מצות מילה, כבר יצא מידי איסור מוקצה. ע״ש. ועיין בט״ז יו״ד (סימן רס״ו סק״א) מה שכתב על זה. אולם בשו״ת חסד לאברהם (מהדורא תניינא חלק או״ח סימן ל״ג) האריך ליישב דברי המהרש״ל בזה וכו׳. ע״ש.

גם האליה רבה (סימן של״א סק״ה) כתב שנראה לו שיש לסמוך על דברי הרמ״א בשם רבינו ירוחם, דמשמע דבכל גוונא משרא שרי לטלטל האיזמל של המילה, משום שלא הוקצה בבין השמשות, מאחר שהיה צריך לו לאותו שבת למצות מילה. וכן בספר נקודות הכסף (יו״ד סימן רס״ו) משמע שיש להקל בכל ענין. ולכן כיון שהמוהל מוכרח להניח הסכין מידו מפני הפריעה, יש להקל לטלטלו לביתו כשיש חשש שיאבד. ע״ש.

[**ומה** שכתב האליה רבה שכיון שצריך המוהל לעשות מצות פריעה, טוב שיתן הסכין לאדם אחר, וכמו שאמרו כיוצא בזה בירושלמי (פרק לולב הגזול הי״א). כתב על זה המחצית השקל, והירושלמי אינו תחת ידי, אבל לא מובן דמה יועיל בזה, והרי אם הניחו מידו אסור לטלטלו, הוא הדין שאסור ליתנו לאדם אחר. ע״כ. והנה בירושלמי (סוף פ״ג דסוכה) הכי איתא, כך היה המנהג בירושלים, אדם הולך לבית הכנסת ולולבו בידו, קורא ק״ש ומתפלל ולולבו בידו, עלה לשאת את כפיו ולקרות בתורה נותנו לחברו, הניחו בארץ אסור לטלטלו. ובשו״ת שאילת יעקב (סימן קכ״ט אות ג׳) הביא דברי העליות אליהו בשם הגר״א, שהשיג על רבינו ירוחם והרמב״ן, דאשתמיט מנייהו הירושלמי הזה, וכתב לתמוה על זה, שהרי התלמוד שלנו חולק על זה, דבסוכה (מא:) איתא, קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו, נושא כפיו ועולה לתורה מניחו על גבי קרקע, הולך לבקר חולים ולנחם אבלים ולולבו בידו. ומבואר מהש״ס שלנו שאף אחר שהניחו לארץ מותר לטלטלו אח״כ. וידוע שהלכה בתלמוד בבלי נגד הירושלמי. ומכאן סיוע לדברי רבינו ירוחם בשם הרמב״ן. ושוב מצאתי באליה רבה (סימן תרנ״ב סק״ג), ובפרי מגדים (שם אשל אברהם סק״ג), שכתבו, דהש״ס דידן פליג על הירושלמי. ע״ש. וכדברים האלה כתב בשו״ת דברי מרדכי פרידברג (סימן ל״ח סוף אות ז׳). ועיין בחידושי החתם סופר מהדורא תניינא (לביצה יא.) שכתב על זה, וראינו דברי הירושלמי שם, דמיירי מיקירי ירושלים שהיו מחבבים המצוה והיו נוטלים את הלולב כל היום, ואמרו שם, שאם בא לישא כפיו או לעלות לתורה נותנו לחבירו, אבל אם הניחו לארץ אסור לטלטלו. ונראה דסבירא ליה להירושלמי, שהואיל וגם חבירו עושה מצוה בהחזרת הלולב בידו, לא נתבטלה מצותו. מה שאין כן בהניחו על הארץ. ומעתה המל ומבקש לפרוע, וצריך להעביר הסכין מידו, חבירו נעשה סניף למצוה ליטול מידו כדי לקיים מצות פריעה בזריזות, ויתננו לתוך התיק ויביאהו לביתו להצניעו שם. ואין הכי נמי דבעלמא אין למוסרו לחבירו. ע״כ. ולפי דברי האחרונים הנ״ל, אין צורך בכל זה, ואפילו הניחו על גבי קרקע, מותר ליטלו, דלא קיימא לן כהירושלמי. ועיין יד שאול (יו״ד סימן רס״ו)].

גם החכמת אדם (כלל קמ״ט סימן כ״ט) כתב, לענין האיזמל של המילה יש לסמוך על הרמ״א והרב נקודות הכסף שמותר לטלטלו אף לאחר שהניחו מידו לצורך הפריעה. ע״כ. וכן פסק הרב הלכה ברורה (סימן של״א סק״ה), דאיזמל של המילה דמי לשופר, שאם יזדמן לו עוד מילה יצטרך למול בו, הילכך כל היום כולו מותר בטלטול. ע״ש. וכן החוות יאיר בספר מקור חיים (סימן של״א) הסכים להתיר. ועוד שיש בזה גם משום ״התירו סופן משום תחלתן״, וכמו שכתב הט״ז יו״ד (סימן רס״ו סק״א). וכן כתבו האליה רבה (סימן של״א סק״ה), ובשו״ת עמק הלכה (חלק או״ח סימן פ״ח), ובשו״ת שאילת יעקב (סימן קכ״ט). וכן כתב הגאון רבי אברהם הכהן

אוצר ההלכה

מסאלוניקי בספר יוקח נא (סימן ש״ח סוף סק״ג)[34]. ע״ש. [ועיין מה שהשיב על זה החסד לאברהם מהדורא תניינא סימן ל״ג, הנ״ל]. וכן כתב הגאון החתם סופר בחידושיו לביצה (יא.), וסיים, ואני מוסיף עוד שאין צריך כאן ההיתר של סופו משום תחלתו, כמו בעלמא, שכאן אין איסור כלל, שההקצאה מן האיזמל היא משום חשיבותו, ואילו ליטלו למול לא הוקצה מעולם, שהרי זהו שימושו להיות מוכן למצות מילה, ולכן כיון שהמוהל יודע שצריך להחזירו לביתו, שאם לא כן לא יקבל עליו למול, מעיקרא לא הוקצה לזה, ואדעתא דהכי ייחד לו מקום שיהיה מזומן למול, ולהחזירו לביתו למקומו המיוחד לו. ע״כ. ועיין עוד בעקרי הד״ט א״ח (סימן י״ד אות נ״ב) בשם הפחד יצחק, שכתב גם כן שאין כאן איסור מוקצה, הואיל והוא מוכן למול בו בשבת ומל בו. ע״ש. גם הקרבן נתנאל (שבת פרק י״ז אות כ׳) כתב, שמאחר שטלטל הכלי בהיתר לצורך מצות מילה שדוחה את השבת, רשאי להחזירו, כדתנן (בעירובין דף מד:) כל היוצאים להציל, שהתירו להם לחלל שבת, חוזרים למקומם הראשון. ע״ש. ובשו״ת גור אריה יהודה (חיו״ד סימן קי״ד), פסק, שתיכף יניח האיזמל בתוך התיק המיוחד לו, ואז יהיה מותר לטלטלו עם התיק. (וכן כתב בחידושי החתם סופר ביצה יא. סוף ד״ה ואני מוסיף. ועיין מה שכתב בזה בשו״ת הגאון רעק״א סימן כ״ב). גם בספר שלחן גבוה יורה דעה (סימן רס״ו סק״ט) כתב, שמאחר שכתב רבינו ירוחם בשם הרמב״ן, שלא הוקצה האיזמל בבין השמשות, פשט המנהג שאחר שהמוהל הביא את כלי המילה לבית הנימול, אחר המילה מחזירם לביתו. ע״ש. וכבר הבאנו לעיל שכן פסק לדינא הגאון רבי יוסף חיים בשו״ת רב פעלים (ח״ג סימן י״ח). וכן בשו״ת דברי מרדכי פרידבורג (סימן ל״ח) האריך ליישב מנהג העולם שאינם נזהרים מטלטול האיזמל לאחר המילה, שיש להם על מה שיסמוכו. ע״ש. וכן העלה הגאון ממונקאטש בספר אות חיים ושלום (סימן רס״ו סק״ב), שכיון שהרמ״א התיר כסברת רבינו ירוחם בשם הרמב״ן, הבו דלא להוסיף עלה חומרות, ויש להתיר גם לקנח הסכין מן הדם, שאם לא כן יעלה הסכין חלודה ויסכן את הנימול הבא. וחמירא סכנתא מאיסורא. ע״כ. (וכן כתב ערוך השלחן (יו״ד סימן רס״ו אות ט״ו), להתיר קינוח הסכין מן הטעם האמור). והרב קרבן נתנאל הנ״ל אחר שכתב להתיר, סיים, ״וכן עמא דברי״. ועיין עוד בספר חזון איש (סימן מ״ג סוף אות ז׳). ובמה שכתבתי בספר לוית חן (סימן ל״ח עמוד מ״ה והלאה).

(חזון עובדיה שבת ח״ג – הלכות כלי שמלאכתו לאיסור הערה ד׳)

עז) שם חזר להיתירו וכו׳. בכור שנולד תם ביום טוב ואחר כך נפל בו מום קבוע, יש מוקצה לחצי שבת בכהאי גוונא, דהוה ליה דחוי גמור דלא מסיק אדעתיה. כן כתב בשיטה מקובצת [ביצה כז. ד״ה אלא] ומהרש״א [שם כו: ד״ה גמ׳] בשם התוס׳ ישנים, ודלא כהרב פרי חדש בסימן תצ״ח. ע״ש. ולפי זה נראה לי דנר גדול שהדליקו בשבת וכבה אסור לטלטלו, דאין מצפה שיכבה והוה ליה דחוי גמור בידים. ועיין שו״ת הרשב״א [ח״ג סימן רס״ח] בבית יוסף סימן רע״ט [סעיף ה׳]. (ערך השלחן – סק״ב)

עח) שם חזר להיתירו וכו׳. כתב הבית יוסף, אבל בנר גדולה וכו׳. עיין מה שכתב הרב ערך השלחן (בסק״ב)[35].

(דברי מנחם – הגב״י סק״א)

עט) שם אבל דבר שהוקצה בין השמשות אסור כל היום. עיין מה שכתבתי סימן ש״ח (סק״ט ועיין שם ס״ק מ״ב)[36] לענין דבר שאינו ראוי מחמת עצמו אי אמרינן מיגו דאתקצאי וכו׳ אפילו היכא דלא דחייה בידים. ולכאורה מהא דלא מהני אם יחדן בשבת לתשמיש, אף דבערב שבת מהני, ועל כרחך הוא משום הואיל ואתקצאי וכו׳. שוב ראיתי דיש לדחות דגם זה מיקרי דחייה בידים מדלא יחדן אתמול לתשמיש, דומיא דמחובר שכתב רש״י ז״ל בביצה (דף כ״ד ע״ב [ד״ה אם]) מדלא לקטן מבעוד יום אסח דעתו מניה. ודעת הרב ז״ל ([ש״ע הגר״ז] סעיף ה׳) דגם במוקצה מחמת שאינו ראוי לא אמרינן הואיל ואתקצאי אלא בדחיה בידים. והדבר צ״ע. (תהלה לדוד – סק״ב)

פ) שם דבר שהוקצה בין השמשות אסור כל היום. בסימן רע״ט (סק״ז)[37] כתבתי דהאשל אברהם [שם סק״ד] נסתפק באתקצאי מקצת בין השמשות אי אתקצאי לכולא יומא. ועיין פתיחה כוללת הלכות יום טוב [ח״ב פ״ג אות א׳]. והרב ז״ל [הגר״ז] דעתו בכאן (סעיף ז׳) דבדבר שהיה ראוי במקצת בין השמשות לא אתקצאי לכולא יומא. וחס וחלילה לא לחלוק באתי, אבל הדבר צ״ע, עיין ביצה (דף ל׳ ע״ב) באומר אינו בודל מהם כל בין השמשות. פירש רש״י ז״ל [ד״ה אביי] כל שעות אורך בין השמשות. ע״כ. ובסימן תרל״ח (סעיף ב׳) כתב הרמ״א ז״ל וצריך לעשות התנאי קודם בין השמשות הראשון. ע״כ. ועיין שם בדרכי משה [אות ג׳] שכתב בשם מהרי״ל ז״ל [מנהגים, הלכות סוכות סימן י״ב] שצריך לעמוד בין השמשות ולהתנות. וחלק עליו כי צריך לעשות כן קודם בין השמשות, כי מאחר שנכנס ספק בין השמשות תו לא מהני תנאי. ע״כ. והרי כמבואר להדיא דבעי כל בין השמשות, אבל אי אתקצאי למקצת בין השמשות אתקצאי לכולא יומא, ולכן דין זה לע״ד צע״ג. (תהלה לדוד – סק״ג)

פא) שם דבר שמוקצה בין השמשות אסור כל היום. לשון רש״י כל בין השמשות. ועיין בפרי מגדים בפתיחה להלכות יום טוב (פ״ג ח״ב אות א׳). הגהת רבי עקיבא איגר [סק״א]. עיין שם שמסופק בזה. ובתניא [ש״ע הגר״ז סעיף ז׳] כתב כל בין השמשות, אבל אם היה מקצת בין השמשות לא. ועיין שם בפתיחה (אות י״ג) [ח״ב פ״א אות י״א] דמוקצה שנתערב לא בטל דהוי דבר שיש לו מתירין. מיהו אם הוא כלי שמלאכתו לאיסור דחזר לאיסור לשבת הבאה לא הוי דבר שיש לו מתירין ובטל. עיין יו״ד סימן ק״ב [סעיף ד׳]. ולענין הנאה וטלטול מסופק שם אי מוקצה בטל, ונראה דדעתו

הערות וציונים

34. נדפס לעיל בסימן ש״ח אות ל״ד. **35.** נדפס באות הקודמת. **36.** נדפס לעיל בסימן ש״ח אות רמ״ז ואות תשי״ז. **37.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד׳ בסימן רע״ט אות מ״ג.

ד [ז]גרוגרות וצמוקים שהיו מוקצים, וכשהגיע בין השמשות כבר נתייבשו והם ראויים לאכילה, אף על פי שלא ידעו הבעלים באותה שעה שנתייבשו ואחר כך נודע להם שבין השמשות כבר היו יבשים, מותר:

ה [ח]גרוגרות וצמוקים דחזו ולא חזו, דאיכא אינשי דאכלי ליה ואיכא דלא אכלי ליה, אי אזמניה נפק ליה מתורת מוקצה, ואי לא לא, [ח*]אבל אם אינם ראויים והזמינם הזמנה לאו מילתא היא:

באר הגולה

ז. שם בגמרא [ור"ן שם ד"ה וגרסי']: ח. שם בגמרא [ור"ן שם]: ח*. ארחות חיים הלכות שבת סימן שצ"ג:

אוצר ההלכה

דלענין הנאה וטלטול בטל. ולפי מה שכתב בצל"ח [פסחים ט: ד"ה תשע] בלאו הכי לא מיקרי דבר שיש לו מתירין לענין טלטול, דצריך לטלטל היום וגם מחר. (באר יעקב – קרויזר – סק"ב)

סעיף ד

פב) סעיף ד' גרוגרות וצימוקים וכו'. כן הוא בש"ס פרק אין צדין [ביצה כו:], ואף על גב דבירושלמי ריש ביצה קאמר דמוקצה שיבש ואין בעלים מכירין בו אסור, נקטינן כתלמודא דידן. בית יוסף. ותמהני על מה שכתב בתשובות בשמים ראש (סימן רכ"ט) במאכל שנפל עליו סמוך לליל שבת שומן וכסבורין שהוא חלב והניחוה וכו' ובשבת נודע להם דשומן היה, והרמ"ך אסר מכח מוקצה, ואף על גב דמוקצה בטעות הוא, והרא"ש שם התיר. ע"ש. והוא ש"ס ערוך דמוקצה בטעות לא חשיב מוקצה, כדאמרינן [שם] מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין בו מותר.

[**מה** שהשיג [הרב אבני צדק] על הבשמים ראש [סימן רכ"ט] בדין מוקצה בטעות. נ"ב: כיוצא בזה יש להעיר על הגר"י טייב בשיירי ערך השלחן (סימן ש"י ס"ג)[38] שהביא דברי הבשמים ראש ולא העיר מהגמ' דידן (ביצה דף כ"ו סע"ב) דמוקצה בטעות לא הוי מוקצה. ועיין מראה הפנים על הירושלמי (ריש ביצה) שחילק בין שבת ליום טוב, וכתב, ובזה לא יסתרו ש"ס בבלי וירושלמי. ע"ש. ועיין במשבצות זהב [סק"ד] וכף החיים [סקכ"ד] וארחות חיים ספינקא (סימן ש"י [ס"ק ב' וג'][39]) ובשו"ת שואל ומשיב מהדורא קמא (חלק ב' סוף סימן קמ"ז). הערת הגאון רבי דוד ברדא].
(אבני צדק)

פג) שם גרוגרות וצימוקים. עיין בבית יוסף כאן, ועיין במראה הפנים על הירושלמי (פרק א' דביצה הלכה א') שהעלה לחלק בין בשבת ליום טוב ובזה לא יסתרו ש"ס בבלי וירושלמי. ועיין שו"ת בשמים ראש (סימן רכ"ט) בדין מוקצה בטעות. ועיין בצל"ח ביצה (דף ל"ד [ע"ב ד"ה תוס']) ושו"ת שואל ומשיב מהדורא קמא (חלק ב' סוף סימן קמ"ז) ובהגהת (נתי"ע) [נחלת יעקב] לביצה דף ו' [ע"א הערה ב']. [הערת מהרש"ם].
(ארחות חיים – ספינקא – סק"ג)

פד) שם וכשהגיע בין השמשות כבר נתייבשו וכו'. עיין במנורה הטהורה (סק"ב) דגם בגרוגרות וצמוקים כשידע ודאי שיתיבשו באמצע השבת אף שלא יהיה חמה, לא אמרינן מיגו דאתקצאי לבין השמשות וכו'. ודין זה צריך עיון גדול, כי כל הראיות שהביא צריכים ביאור. (תהלה לדוד – סק"ד)

פה) שם באותה שעה שנתייבשו. ולא אמרינן כיון שהיה סבור בין השמשות שלא (יבאו) [יבשו] עדיין, הרי הוקצה לו באותה שעה ואיתקצאי לכולי יומא, דליתא.
(משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

סעיף ה

פו) סעיף ה' אי אזמניה. מטר היורד בשבת וביום טוב, אף על גב דאתמול לא היו עבים, מותר לרחוץ ולשתות מהם, דמים שבעבים מינד ניידי ולא הוו מוקצה [עירובין מו.]. וכן נהרות המושכין ומעיינות הנובעין הרי הם כרגלי כל אדם. שבלי הלקט [סימן פ"ה] בשם רב צמח גאון. בית יוסף.
(גור אריה הלוי – סק"ג)

פז) שם אבל אם אינם ראויים וכו'. בט"ז (סק"ד), כתב בית יוסף בשם ארחות חיים [הלכות יום טוב סימן י"ט][40] וכו'. זה לשון הכלבו [סימן נ"ח דף י"ח ע"ד]: כל דבר שגמרו בידי אדם אינו מוקצה, ואית דבעו למימר שאלו התמרים שנותנין במים בגיגית בערב שבת או בערב יום טוב ונדחו על ידי זה, (מדאחזו) [אי אחזו] להו בתר הכי בליל שבת או יום טוב שלקחו טעם היין מותר לשתותן ביום, שגמרו בידי אדם אם שהו כפי הצורך. עכ"ל. וכתב הרב בית יוסף: ודבריו תמוהים, דהא אמרינן פרק כירה [מה.] דשאר פירות בר מגרוגרת וצימוקים לית בהו דין מוקצה, ואם כן למה הוצרך ליתן טעם מפני שגמרו וכו'. ועוד דהני ודאי לא הוה גמרו בידי אדם. עכ"ל. ולא ירדתי לסוף דעת הרב בית יוסף בזה, דכי אמרינן בשאר פירות לית בהו מוקצה היינו משום דאינם מתקלקלים בשהייתן,

הערות וציונים

38. נדפס לעיל אות נ"ה. **39.** נדפס לעיל אות נ"ו ובאות הבאה. **40.** לפנינו בבית יוסף הובא בשם הכלבו (סימן נ"ח דף י"ח ע"ד). וידוע שספר הכלבו מעתיק רבות מספר ארחות חיים.

אוצר ההלכה

כמו שכתב רש"י פרק כירה (דף מ"ה ע"א ד"ה וכן אתה אומר). ע"ש. אבל בודאי בדבר שנתקלקל באמת ואינו ראוי לאכילה, אף כל הפירות כגרוגרות וצימוקים דמו, וכיון דדחיין בידים ולא חזו אמאי יהיו מותרים. והנראה טעמו של הכלבו דמתיר בזה, דסבירא ליה הא דאמרינן (ביצה דף כ"ז ע"א) אלא גמרו בידי אדם לא קמבעיא לי, אף דפירש רש"י [ד"ה אלא] שבידו לתקנו, לאו דוקא שיש בידו לגמרו, אלא כל שגמרו בודאי שיבוא לזמן ידוע ואי אפשר להמנע בשום צד קרי ליה גמרו בידי אדם, ולאפוקי דבר שאין הגמר בודאי שיבא לזמן ידוע ואפשר להמנע לזה קרי ליה גמרו בידי שמים. וזיל בתר טעמא שכתב רש"י (שם), דכיון דבידו לתקנו בו ביום לא מקצי ליה מדעתו מפני דחייתו. ומה לי שבידו לתקנו או שהתיקון יהיה מעצמו ובודאי שיהיה בו ביום, נמי לא מקצי ליה מדעתו. ולהכי פירש רש"י על מה דקאמר התם כי קמיבעי לי גמרו בידי שמים, על ידי חמה, דכיון דאין בידו לתקן מסח דעתיה מיניה. עכ"ל. והכוונה דאין התיקון בודאי שיבא, דאולי לא יזרח השמש ולא יתוקן, להכי אקצי דעתי מיניה. וזה כוונת הכלבו שכתב שגמרו בידי אדם אם שהו כפי הצורך, רצונו לומר, דהאי נקרא גמרו בידי אדם כיון דאם שהו כפי כל הצורך יתוקנו ממילא. ולפי זה נמי ודאי שהוצרך לזה הטעם, דאי לאו הכי אסורים משום מוקצה כיון דעל ידי שהייתן במים נתקלקלו המה והמים שעדיין לא קלטו הטעם, דומיא דגרוגרות וצימוקים. כן נראה לי לפרש דברי הכלבו. ועיין מה שכתבתי סימן תצ"ח (סעיף ה'), ועיין בתוס' פרק כירה (דף מ"ד ע"ב ד"ה יש עליה). (חמד משה – סק"ב)

פח) שם אבל אם אינם ראויים וכו'. כתב הט"ז ז"ל (סק"ד) וז"ל:

תמרים שנותנים עליהם מים בגיגית מערב שבת ואינם ראויים, ובשבת נעשו ראויים, מותרים בשבת. ע"כ. ולע"ד אין נראה לי, דאם כן מאי קשיא ליה להבית יוסף ז"ל, דכיון דבין השמשות לא חזו צריך לטעמא דגמרו בידי אדם, דודאי כיון דנתקלקלו התמרים בין השמשות הוו כגרוגרות וצימוקים. וכן כתב רש"י ז"ל בפרק כירה (דף מ"ה ע"א ד"ה וכן אתה אומר וכו'). ועוד דכיון דאינו ראוי בין השמשות לא מהני דגמרו בידי אדם, כמו שכתבו התוס' (שם דף מ"ג ע"א ד"ה בעודן [השני]). ע"ש. גם לא ידעתי פירושו, דהכל בו כתב בהדיא אי חזו להו בתר הכי בליל שבת או בליל יום טוב שלקחו טעם היין מותר לשתותן ביום, שגמרו בידי אדם אם שהו כפי הצורך וכו'. ונר דבלילה חזו לשתייה כיון דנתן טעם היין, אבל אם שהו כל הצורך נתקן היין לגמרי ונעשה יין גמור, ולכך הקשה הבית יוסף ז"ל כיון דבין השמשות הוא חזי הוי כשאר פירות דלא הקצו כלל, ועוד דהני ודאי לאו גמרו בידי אדם, והיינו כאמור כיון דלא חזו. וק"ל. (אברהם יגל)

פט) שם אבל אם אינן ראויים וכו'. עיין מה שכתב הרב אברהם יגל (דף ס"ד ע"ב)[41]. ועיין הרשב"ש (סימן ת"ז) ולהרב יכין ובועז (ח"ב סימן כ"ד). (רוח חיים)

צ) שם אבל אם אינם ראויים וכו'. כתב הבית יוסף, כתב הכל בו [סימן נ"ח דף י"ח ע"ד], כל דבר שגמרו בידי אדם וכו'. עיין מה שכתב בט"ז (סק"ד), ועל מה שתמה רבינו על דברי הכל בו, עיין מה שכתב הרב חמד משה (בסק"ב)[42].

(דברי מנחם – הגב"י סק"ה)

צא) שם אבל אם אינם ראויים וכו'. בט"ז (סק"ד). כתב בית יוסף, כתב הכל בו [סימן נ"ח דף י"ח ע"ד] כל דבר שגמרו בידי אדם אינו מוקצה, ואית דבעי מימר שאלה התמרים שנותנין עליהם מים בגיגית וכו' שגמרו בידי אדם אם שהו כפי הצורך. וכתב הדרישה [אות ד'] מפני שכן דרכן תמיד. וכהאי גוונא כתב לבושי שרד [סק"ט] היכא דברי לו שיתוקן בו ביום חשוב גומרו בידי אדם, אף דאינו בידו. אלא שהקשה מנר שכבה דאסרינן מטעם דאתקצאי, ולא אמרינן אם ברי לו לפי ערך השמן שיכבה בשבת מותר. עכ"ל. ונראה לע"ד דזה אינו ברי לו, דשמא ישאר שברי פתילה במנורה, דלכולי עלמא אם יש בה שברי פתילה שאסור לטלטל כדאיתא בפרק כירה (דף מ"ז ע"א), אף כשלא נשאר שברי פתילה אסור לדידן דלא קיימא לן כרבי שמעון, דאתקצאי בין השמשות בשעה שדולק, דבסיס לשלהבת, ואינו ברי לו שיסתלק המוקצה ממנו בשבת, דשמא ישאר בה שברי פתילות. וכבר כתבתי לעיל סימן ש"ט[43] להוכיח דכהאי גוונא דלא נסתלק מוקצה אחד עד שנמשך ממנו מוקצה אחר, הוה בסיס, ואסור גם לנער האיסור אף לשיטת הסוברים דמניח בשבת לא נעשה בסיס ומותר לנער אף לרבי שמעון דלית לו מגו דאתקצאי בין השמשות. וכן משמע מהך דשברי פתילות, דמשמע אם נשאר מהנר שכבה בשבת שברי פתילות דהוה בסיס גם לרבי שמעון. וכן מבואר בירושלמי סוף פרק כירה [הלכה ז'], מה פליגין באותו שכבה, בשגררו העכברים את הפתילה, או שיש בתוכו שמן. ע"ש. הרי דאם נשאר השברי פתילה בלא שמן מודה רבי שמעון לרבי יהודה דאתקצאי מחמת בסיס ואסור אפילו לנערה, דהא אם נשאר שמן, לרבי יהודה ודאי נעשה בסיס הכלי לשמן, דמותר השמן לרבי יהודה אסור דאתקצאי בין השמשות ודאי, דלענין השמן ליכא למימר דגמרו בידי אדם, דהא אפשר שיכלה כל השמן, וכהאי גט שוין בנשאר שברי פתילה בלא שמן. ועוד לדידן לא הוי גמרו בידי אדם, דשמא ישאר בו קצת שמן דאסור, דאתקצאי בין השמשות כשהיה דולק והמנורה בסיס לו, על כן נשארה המנורה אסורה כל השבת.

ובזה נתיישב מנהג שהנהיגו חכמי צרפת לטלטל נר שהדליקו בו באותו שבת על ידי ככר אם הונח עליו מבעוד יום, והריב"ש [סימן צ"ג] הקשה עליהם דלדבריהם גם בעוד שהנר דולק היה מותר לטלטלו, שאם לא כן אף לאחר שיכבה יהיה אסור מגו דאתקצאי לבין השמשות. ועוד דהא בסיס לאיסור והיתר צריך שיהא ההיתר יותר חשוב, והשמן שבנר חשוב לו עתה בשעה שדולק יותר מדבר המותר שנותן בו, לפי שהוא צריך לו עתה, ואם כן אף לאחר שכבה אסור מגו דאתקצאי לבין השמשות. והובא כל זה בבית יוסף (סימן רע"ט [סעיף ג']). ולפי מה שכתבתי מיושב הכל, דבשעה שדולק ודאי השמן חשוב יותר, ועל כן אסור לטלטלו, אבל לאחר שכבה, אף אם ישאר שמן או שברי פתילות אינו חשוב כדבר המותר שהונח עליו, והוי בסיס להיתר ואיסור דמותר לטלטלו, ולית ליה מגו

הערות וציונים

41. נדפס באות קודמת. **42.** נדפס לעיל אות פ"ז. **43.** נדפס לעיל בסימן ש"ט אות ק"ח.

באר הגולה **ו** ט **כל דבר שאסור לטלטלו אסור ליתן תחתיו כלי כדי שיפול לתוכו, מפני שאוסר הכלי בטלטול ונמצא מבטל כלי מהיכנו, אבל מותר לכפות עליו כלי י ובלבד שלא יגע בו:**

ט. שבת מ"ב [ע"ב, רי"ף שם כ., רא"ש שם פרק ג' סימן י"ח, רמב"ם הלכות שבת פרק כ"ה הלכה כ"ג, ר"ן שם סו: ד"ה דאי]: י. טור (ואף על גב דמותר ליגע במוקצה, הכא אביצה קאי, וכן הוא בירושלמי [ביצה פ"ה הלכה א'] ובלבד שלא יגע בביצה, והביאו הראב"ד בהשגות בפרק כ"ה [מהלכות שבת הלכה כ"ג] והרא"ש בפרק קמא דביצה [סימן א'], ועיין בבית יוסף מה שכתב בזה הרב המגיד [שם] ותרומת הדשן סימן (ש"ו) [ס"ז]):

אוצר ההלכה

דאיתקצאי לבין השמשות, דהא כהאי גוונא ברי לו שיכבה בשבת, ואף שישאר שמן ושברי פתילות לא יהיו חשובים כהיתר המונח עליו, אם כן לענין גוף המנורה הוי כגמרו בידי אדם דלא אמרינן מגו דאתקצאי לבין השמשות, ואתי שפיר בס"ד. (ערך שי)

צב) שם אבל אם אינם ראויים וכו'. עיין בית יוסף בשם ארחות חיים[44], הביאו הט"ז (סק"ד), דתמרים שנותנין עליהם מים בערב שבת ואינם ראויין, ובשבת נעשו ראויים, דמתיר הארחות חיים מטעם דהוי גמרו בידי אדם. ובבית יוסף תמה עליו בשני דברים, האחד דזה לא הוי גמרו בידי אדם. ועוד דאין צריך כלל לזה, דבשאר פירות לא שייך בהו מוקצה ובלאו הכי מותר. והנה קושייתו השניה יש ליישב בפשטות, דודאי אם נמצא דבר דאית ביה תרתי, דהיינו דדחינהו בידים ולא חזי, אם כן הוי כגרוגרות וצמוקים. ואולי סובר הבית יוסף דרק גרוגרות וצמוקים דקודם שנתייבשו הם מסריחות ולא חזי כלל, אבל מים על תמרים אין דחייתן אלא רק מפני שלא קלט בהם עדיין כל הטעם, ולכן לא הוי כגרוגרות. אכן מכל מקום הסברא כהארחות חיים. וזה כמו שאנו נותנים מים על צמוקים לעשות מהם יין דצריך שלושה ימים, ואם כן אם יטול מהם קודם הרי יפסידם, דהצמוקים כבר אין שום טעם בהם והיין גם כן עדיין אינו ראוי, ואולי זה בכלל מוקצה מחמת חיסרון כיס, ואם כן ודאי דחינהו והוי מוקצה כגרוגרות וצמוקים, ולכן הוצרך הארחות חיים לטעם דהוי גמרו בידי אדם. ולפי זה יקשה קושיית הבית יוסף, דהרי אין בידו לגומרם. אך הלבושי שרד כאן בגליון [סק"ט] כתב, דאף קדירות הרותחות מבעוד יום גם כן אין בידו לתקנם, ומכל מקום מיקרי גומרו בידי אדם. והנה יש לחלק קצת, דהתם מיד שנוטלם מעל הכירה מתחיל לקרר, לכן נקרא גמרו בידי אדם. ועוד יש לחלק, דהרי בהא דבעי אי יש מוקצה לחצי שבת, הקשו התוס' (דף מ"ג ע"א ד"ה בעודן עליו) מהא דכופין הסל לפני האפרוחים, ותירצו דהתם בידו להפריחם. וקשה דהרי אנו אוסרים בהיו עליו כל בין השמשות, אף דבידו להפריחם, ולמה בקדירות דרותחות בין השמשות מתירין, דהוי גמרו בידי אדם. ועל כרחנו צריך לומר דשאני קדירות דרוצה בזה שיהיו רותחים, כדי שיהיו טובים לאכול שלא יצננו מכל וכל, ובעת שירצה לאכול יצננם מעט, זה מיקרי בידו. אך סברת הלבושי שרד הוא כיון דהזמן יבא ממילא, הוי כגומרו בידי אדם. וכבר דברתי בזה לקמן הלכות יום טוב (סימן תצ"ח [סק"ה]), והבאתי שם דברי מהרש"א [ביצה ו. ד"ה וכי] דאוסר עגל שכלו שמונה ימים שלו ביום טוב, דבין השמשות לא היה ראוי. והצל"ח [שם ד"ה תוד"ה וכי] השיג עליו ומתיר. ואך שם טעם הצל"ח דהוי רק גילוי מילתא. ע"ש שהארכתי. ורק הבאתי שם דהרי כל קרבן שלמים דמקריב ביום טוב ובין השמשות לא היה ראוי, ועל כרחך משום דזמן ממילא יבוא.

שוב מצאתי שכבר דיבר בזה כאן בספר מנורה הטהורה [סק"ב].

וכתב עוד שם דהבית יוסף הביא בהך דינא דסעיף ד' במוקצה שלא ידעו הבעלים בין השמשות שכבר נגמר, דמותר, דהירושלמי [ריש ביצה] אוסר. וכתב בספר הנ"ל דיש מפרשים דברי הירושלמי דאיירי בלא נתייבשו עד שבת, והוא לא ידע בין השמשות אם יתיבשו מחר. ואם כן על כל פנים משמע דבידע ודאי שיהיו בשבת ראויים מותר. ואף דיש עדיין לעיין בזה, אבל מכל מקום בנידון דידן, דידוע מכח הזמן, גם כל המוקצה הוא רק מחמת דיחוי שלו, ויודע שבשבת יסתלק הדיחוי, הוי כמו גמרו בידי אדם כמו שכתב הארחות חיים, ועיין לקמן סימן שכ"ה [סק"ה] מה שכתבתי. (גנזי חיים – סק"ב)

צג) שם אבל אם אינם ראויים והזמינם הזמנה לאו מילתא היא. כתב הטור, ואין מוקצה לחצי שבת. בפרק אין צדין [ביצה כו:] בעא מיניה הלל מרבא וכו', תא שמע וכו'. ופירש רש"י [שם ד"ה ואי דלא אחזו] הא לא חזי לאכילה ולא מהניא להו וכו'. ומכאן ראיה דלא מהני תנאי במוקצה דלא חזי, דאם איתא דמהני אימא דהאי הזמנה הוי לכשיתוקנו. ועיין בפרק המביא (דף ל' ע"ב) ששם באותה סוגיא נחלקו הראשונים אי מהני תנאי אי לא. ועיין בהריב"ש (סימן צ"ג), אלא שהראיה שהביא מההיא דנויי סוכה אין לה מובן לכאורה. (יד המלך)

צד) שם אבל אם אינם ראויים והזמינם הזמנה לאו מילתא היא. כתב הטור, ואין מוקצה לחצי שבת. עיין מה שכתב הרב יד המלך בסימן זה[45]. (דברי מנחם – הגה"ט סק"ב)

צה) שם הזמנה לאו מילתא היא. כיון שהוא דבר שאינו ראוי לשום אדם בטלה דעתו אצל כל אדם.
(משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

סעיף ו

צו) סעיף ו' כל דבר שאסור לטלטלו אסור ליתן תחתיו כלי וכו'. היינו אך כשאי אפשר לנערו, עיין מגן אברהם סימן רס"ה (סק"ב). (נפש חיה – מרגליות)

הערות וציונים

44. ראה בהערה על הרב חמד משה (לעיל אות פ"ז). **45.** נדפס באות הקודמת.

אוצר ההלכה

צז) שם אסור ליתן תחתיו כלי. בירושלמי שבת (פ״ד ה״ב) גבי ביצה שנולדה ביום טוב סומכין לה כלי בשביל שלא תתגלגל, ולכאורה נראה דלדידן אסור משום ביטול כלי מהיכנו דאחר כך יהא אסור לטלטל, והירושלמי נראה דלית ליה ביטול כלי מהיכנו כדמשמע (פ״ג ה״ח) גבי אין נותנין כלי תחת הנר, דמפרש מפני שיש לו צורך בשמן, ופשטות הענין משמע דמיחזי שהוא מקבל מוקצה לצורך, מה שאין כן בניצוצות. ופירוש קרבן העדה אין לו שחר. וצ״ע בזה, דאפשר דזה נקרא טלטול מן הצד לצורך דבר המותר דשרי. ואפשר עוד דלא מקרי טלטול כלל. ועיין שבת (דף קנ״א ע״א) במשנה גבי שומטין את הכר מתחתיו וכו׳ ומה שכתבתי שם [בספר אשי ישראל על מסכת שבת שם ד״ה ע״ב במשנה]. (תוספת ירושלים)

צח) שם ונמצא מבטל כלי מהיכנו. ודוקא כשהוא מבטל כלי מהיכנו לכל יום שבת, אבל לא במקצת, וכמו שכתב הר״ן [סו: ד״ה דאי] ושלטי הגבורים [שם אות ב׳] סוף פרק מי שהחשיך (דף קס״ט ע״ב), וכן נראה דעת בעל הלבוש [סעיף ו׳]. (גור אריה הלוי – סק״ד)

צט) שם ונמצא מבטל כלי מהיכנו. עיין לעיל סימן רס״ו (סעיף ט׳) דמותר לבטל כלי על מקצת שבת. ועיין בספר אמרי בינה דיני שבת (סימן י״ד). (מגיני חיים)

ק) שם מבטל כלי מהיכנו. ודומה לסותר, שסתר זה הכלי ממה שהיה ראוי תחלה. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

קא) שם אבל מותר לכפות עליו כלי. שאינו מבטלו מהיכנו, שאם יחפוץ יטלנו. ואם תאמר אם כן למה שנינו [קכח:] כופין את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו בו כמו שכתב השלחן ערוך סימן ש״ח (סעיף ט״ל), כבר תירצו בגמ׳ פרק כירה [מג. ועיין תוד״ה בעודן הראשון] דכיון דכשירדו מעליו מותר לטלטלו לא חשיב מבטל כלי מהיכנו, כלומר כיון שהאפרוחים עשויים לירד שרי, ולא דמי לביצה שאינה עשוייה לזוז ממקומה. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

קב) שם ובלבד שלא יגע בו. ואף על גב דאין אסור בנגיעת המוקצה כדלעיל סימן ש״ח [סעיף ג׳] בהגה, מכל מקום מיירי בביצה שמגעה זהו טלטולה. אי נמי דאסור ליגע בו כיון שהנחת הכלי עליו הוא לצורך המוקצה עצמו כמו שכתב תרומת הדשן [ח״א סימן ס״ז]. בית יוסף. ועיין לקמן סימן תקי״ג (סעיף א׳ וד׳). (גור אריה הלוי – סק״ה)

קג) שם ובלבד שלא יגע בו. כתב הבית יוסף (ע״ג שיטה מ״ח), וכתב עליו הרב המגיד ז״ל [פרק כ״ה הלכה כ״ג] ולא ידעתי טעם וכו׳. נ״ב: עיין בתשובות הרדב״ז ז״ל החדשות (ח״ב בלשונות הרמב״ם סימן קל״א) [ח״ה סימן אלף תק״ד]. (יד אהרן מהדורא בתרא – הגב״י סק״ב)

קד) שם ובלבד שלא יגע בו. והקשה הבית יוסף בשם הרב המגיד [פרק כ״ה הלכה כ״ג] וזה לשונו: ולא ידעתי טעם, וכי המוקצה והנולד אסור ליגע בהם כל שאינו מנענען, הא ודאי לא. ואפשר שמא ינענעו הביצה על ידי הכלי. ובתרומת הדשן ([ח״א] סימן ס״ז) כתב דדוחק לומר כן, אלא נראה לחלק דהתם כיון דהנחת כלי על הביצה הוא לצורך הביצה [ד]הוי דבר המוקצה, ולכך אסור ליגע בו, אבל כשההנחה והתשמיש אינו אלא לצורך דבר שאינו מוקצה, כי נגע על ידי הנחה במוקצה שרי. אבל בסימן תקי״ג כתב עוד הבית יוסף [סעיף א׳] גבי ביצה שמותר לכפות עליה כלי ובלבד שלא יגע בה: נראה דלאו דוקא, דדבר שהוא מוקצה אינו אסור ליגע בו כל שאינו מטלטלו, וכמו שכתבתי בסימן ש״ח [סעיף מ״ב] בשם המרדכי [ביצה סימן תרמ״ה] וכמה רבוואתא. ומיהו לפי מה שכתבתי בסימן ש״י בשם הרב המגיד נראה דביצה שאני, דמתוך שהוא דבר המתגלגל חיישינן שמא ינענענו כשנוגע בו. ולפי מה שכתבתי שם בשם בעל תרומת הדשן אין מותר ליגע בשום מוקצה אלא אם כן ההנחה והתשמיש שמשתמש במוקצה אינו אלא לצורך דבר שאינו מוקצה. עכ״ל. הרי ביאר הבית יוסף דברי הרב המגיד דהיינו לא אסרו אלא בביצה מפני שהוא דבר המתגלגל וחיישינן שמא בקל ינענענו. אבל לא משמע כן בדבריו, שהרי לך לשון הרמב״ם ז״ל בפרק כ״ה [הלכה כ״ג]: אין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצה, אבל כופה הוא הכלי עליה, וכן כופה הכלי על כל דבר שאסור לטלטלו, שהרי לא בטלו, שאם יחפוץ יטלנו. ובהשגות: וכן כופה הכלי וכו׳, אמר אברהם, בירושלמי [ביצה פ״ה ה״א] ובלבד שלא יגע בביצה. וכתב הרב המגיד, ולא ידעתי טעם וכי המוקצה וכו׳. מדהשיג הראב״ד ז״ל על וכן כופה הכלי, משמע דהראב״ד מפרש דמאי דאמרו בירושלמי ובלבד שלא יגע בביצה, לאו דוקא אביצה, אלא הוא הדין על כל דבר המוקצה, אלא משום דמיירו בביצה לכך נקטי ביצה. וכשנתקשה הרב המגיד בדברי הירושלמי ותירץ מה שתירץ, משמע שהוא מפרש הירושלמי כהבנת הראב״ד דלאו דוקא בביצה אלא הוא הדין בכל דבר מוקצה. ואם תאמר אם כן מה תירץ הרב המגיד בזה על הרמב״ם, אינה קושיא, דגם כשנאמר דהרב המגיד לא מיירי אלא דווקא בביצה, לא תירץ כלום על השגת הראב״ד, דמכל מקום היה לו להזכיר תנאי זה בביצה, אלא ודאי דכוונת הרב המגיד אינה אלא כדי לידע טעם הירושלמי, אבל ההשגה השגה, ולא מצא לה תשובה, בין על הביצה בין על דבר המוקצה, כמו שמבואר בהשגה דלא השיג על הביצה אלא וכן כופה הכלי וכו׳. ואם הבנת הרב המגיד היפך הבנת הראב״ד היה לו לבאר זה. ועוד בדברי הטור לא יתכנו דברים אלו, דלא הזכיר בכאן דין ביצה כלל, אלא כתב כל דבר שאסור לטלטלו אסור ליתן תחתיו כלי וכו׳, אבל מותר לכסותו עליו ובלבד שלא יגע בו. משמע דעל כל מוקצה קאמר ובלבד שלא יגע בו, ואם כן איך נאמר דהטור מפרש הירושלמי כדברי הרב המגיד דדוקא בביצה קתני שמתגלגלת. לכך נראה דהרב המגיד מפרש דלאו דוקא בביצה אלא הוא הדין בכל דבר מוקצה. וכן לטור. או יש לו טעם תרומת הדשן דלא שרינן אלא כשנוטל הכלי לצורך דבר שאינו מוקצה אפילו אם היה שם מוקצה שצריך ליגע הכלי בו אינו מזיק.

אוצר ההלכה

וברבי משה רבקש [באר הגולה אות י'] גם כן כתב דמה שכתב השלחן ערוך ובלבד שלא יגע בו דקאי אביצה, וליתא, דמאן דכר שמה דביצה בסעיף זה כלל, אלא כמו שכתבתי.
(משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

קה) שם ובלבד לא יגע בו. כתב המג"א (סק"ג), בית יוסף [בשם] תרומת הדשן [ח"א סימן ס"ז] וכו'. נ"ב: עיין סימן רס"ה (סק"ד) וריש סימן תקי"ג [סק"ב]. (חדושי מוהרמ"ז)

קו) שם ובלבד שלא יגע בו. אבל הרב מגיד משנה [פרק כ"ה הלכה כ"ג] והרדב"ז (בלשון הרמב"ם סימן קל"א) [ח"ה סימן אלף תק"ד] כתבו, דלא אסרו אלא בדבר עגול דבנגיעה קלה הוא מתנועע כגון ביצה. ע"ש. וכן כתב הרב מגן אברהם ריש סימן תקי"ג [סק"ב]. ע"ש. (ערך השלחן – סק"ג)

קז) שם ובלבד שלא יגע בו. כתב הרב ט"ז ז"ל (סק"ה) וזה לשונו: והקשה הרב המגיד ז"ל [פרק כ"ה הלכה כ"ג], וכי אין מותר ליגע במוקצה כל שאין מנענע אותו. ותירץ בתרומת הדשן ([ח"א] סימן ס"ז) דשאני הכא דהנחת הכלי על המוקצה הוא לצורך דבר המוקצה ולכך אסור, מה שאין כן אם נתכוון לדבר שאינו מוקצה אלא שעל ידי זה נוגע במוקצה מותר. ע"כ. וכן כתב הרב מגן אברהם ז"ל (סק"ג), וסיים: ועיין סימן שי"א סעיף ח'. והיינו דינא דצנון שטמן בארץ ומקצת עליו מגולין דנוטלו אף על פי שבנטילתו מזיז עפר ממקומו. ע"ש. והרב מאמר מרדכי ז"ל (סק"ח) תמה על הרב מג"א ז"ל שפירש דברי השלחן ערוך בסתם על פי דברי הרב תרומת הדשן, והיינו משום דהשלחן ערוך כתב סתם ובלבד שלא יגע. אבל נראה דאין זה מוכרח, דממה שכתב לעיל סימן ש"ח (סעיף מ"ב) בסתם דשרי ליגע במוקצה משמע אפילו שלא לצורך דבר המותר. ושוב דחה זה. עש"ב.

ולפקייד אחר המחילה רבה קשיא לי דכיון דמיהדר מר למידע אם דעת מרן להתיר נגיעת מוקצה אפילו לצורך דבר האסור דלא כהרב תרומת הדשן ז"ל, היה לו להוכיח זה ממה שכתב מרן ז"ל לקמן סימן שי"א (סעיף ז') דמותר לסוך את המת ולהדיחו ובלבד שלא יזיז בו אבר. ע"ש. הרי דהגם דאיכא איסורא בטלטול המת והזזת אבר, אפילו הכי שריותא היא נגיעת המת שהוא נגיעת מוקצה לצורך דבר האסור דהיינו המת, דלא כחילוק הרב תרומת הדשן, ואתי כסברת הרב המגיד ז"ל דמחלק בענין אחר. וכן כתב הרב מר וקציעה ז"ל (סימן זה) דדברי הרב המגיד ז"ל נראין עיקר, דלא אסירא נגיעת מוקצה אלא בביצה וכו', דנגיעתו זהו טלטולו. ע"ש. וכן ראיתי להגאון מוהר"ר אליהו ז"ל בביאוריו (סקי"ח) שתמה על הרב תרומת הדשן ז"ל בחילוק זה, ויליף ליה מדברי התוס' [מד. דבור ראשון] שמחלקים כן בטלטול מן הצד, ואשתמיטיתיה מה שכתוב בסעיף הקודם לזה [סעיף ז'], מותר לסוך וכו', והוא מתני' ערוכה (שבת דף קנ"א ע"א), ולא התירו במת דבר רק ככר ותינוק משום כבוד הבריות, וכמו שכתב הר"ן ז"ל [נט: ד"ה גמ' לא שנו]. ומזה המתני' נלמד היתר הנגיעה במוקצה. ותרומת הדשן דחק עצמו ללמוד מערובין (דף פ"ד ע"א) ולכן עלה בדעתו לחלק, והעיקר כתירוץ המגיד משנה שלא ינענע הביצה, וכמו שכתוב בסימן רס"ה (סעיף ג' [בהגה]) וכו'. ע"ש שהניחו בתימה. ואמאי הרב מאמר מרדכי ז"ל לא אתי עלה מדין זה.

ושוב ראיתי דלא קשיא, שהרי הרב הפרישה ז"ל לקמן (סימן שי"א [אות ט']) נרגש מזה, דעל מה שכתב רבינו הטור ז"ל שלא יזיזו במת שום אבר, כתב שהוא אסור משום מוקצה, אבל להדיחו שהוא נוגע בו אינו אסור, וכמו שכתבתי לעיל ריש סימן ש"ח [דרישה אות א'] דמתיר ליגע במוקצה. וכתב עוד וז"ל: ולפי מה שכתבתי לעיל סימן ש"י בשם תרומת הדשן שמחלק נגיעת מוקצה שהוא לצורך המוקצה, קשה למה התירו כאן. ויש לומר דבמת (כצ"ל) הקילו כיון דמצינו היתר שום פעם בנגיעת מוקצה וכו'. ע"כ. הרי דמה ששולל הגאון מוהר"א ז"ל וכתב ולא התירו במת דבר רק ככר ותינוק וכו', אהא פליג הרב הפרישה ז"ל וסבירא ליה דגם זה התירו משום כבוד המת ליגע במוקצה משום דבר האסור, דלא הוצרכו לככר ותינוק אלא לטלטול ממש דנאסר לגמרי במת כדתנן ובלבד שלא יזיזו בו אבר, אבל נגיעה לבד בלי טלטול אין הכי נמי דהקילו גבי מת אפילו לצורך מוקצה, ולא קשה מדין זה על הרב תרומת הדשן ז"ל. וכן ראיתי להרב פרי מגדים ז"ל (בחלק אשל אברהם לקמן סימן שי"א סקי"ט) שכתב וזה לשונו: עיין מג"א בתקי"ג יש דעות (באות ב') אי נגיעה לצורך דבר המוקצה שרי או אסור, ולמאן דאמר אסור יש לומר לצורך כבוד המת לא אסרו. ע"ש. והוא ממש כדברי הרב הפרישה ז"ל הנזכר. ודוק. ועיין למוה"ר בתי כנסיות ז"ל (סימן שכ"ב) מה שיישב לקושיית הרב המגיד ז"ל הלזו. (פתח הדביר ח"ד – סק"ב)

קח) שם ובלבד שלא יגע בו. כתב המג"א [סק"ג], דאף על גב דמוקצה מותר בנגיעה, וכמו שכתוב סימן ש"ח (סעיף מ"ב), היינו כשהנגיעה היא לצורך דבר המותר, אבל כשהיא לצורך דבר האיסור כי הכא, אסור. בית יוסף [בשם] תרומת הדשן [ח"א סימן ס"ז]. ועיין סימן שי"א סעיף ז'. ע"כ. ועיין להרב הלבוש [סעיף ו'] דיישב דברי השלחן ערוך הנזכר בשני פנים, הפן הראשון הוא על פי דברי המגיד משנה [פרק כ"ה הלכה כ"ג] שהביא מרן ביתה יוסף דטעם האיסור הוא דשמא ינענע המוקצה. והפן השני הוא על פי דברי התרומת הדשן וכמו שכתב המג"א. אלא דיש בין זה לזה, דאילו המג"א לא נראה לו ישוב הראשון כלל מדלא הזכירו הכא כלל, ועיין מה שכתב המג"א לעיל בסימן רס"ה (סק"ד) וריש סימן תקי"ג [סק"ב]. ואילו הרב הלבוש ישוב הראשון נראה לו יותר, וישוב השני כתבו בלשון אפשר.

וראיתי להרב אליה רבה [סק"ו] דכתב על ישוב זה השני שכתבו הלבוש והמג"א: כן כתב תרומת הדשן (סימן ס"ז), וצ"ע מנגיעת המת בסימן שי"א (סעיף ז') שהוא לצורך המת, ועיין ברטנורא פרק כ"ג דשבת (משנה ה'), וצ"ע. ולדינא משמע בסימן ש"ח סעיף ה' (והוא (דהלבוש) [בהלבוש], דאילו בשלחן ערוך הוא סעיף ג' בהגה, ובשלחן ערוך עצמו הוא בסעיף מ"ב), שאף נגיעה לצורך מוקצה מותר. וכן כתב הרב מגן אברהם ריש סימן תקי"ג [סק"ב], ועיין סוף סימן רס"ה [באליה רבה סקי"ב]. ע"כ. ותימה קצת דמה כל החרדה

אוצר ההלכה

הזאת להניחו בצ״ע, ולא זכר דכבר עמד בזה המג״א ורמזו במה שכתב בסוף דבריו: ועיין סימן שי״א סעיף ז׳[46], וכוונתו פשוטה להרגיש מדין המת הנזכר שם. גם מאי דחידש לן הרב אליה רבה מה שכתב רבנו עובדיה מברטנורא, כבר רמז גם המג״א שם כדברים האלו משם הרב שלטי הגבורים [כ: אות ב׳], הביא דבריו רמ״א בספר דרכי משה [סימן שי״א אות ה׳], ואולי דלזה כיון נמי המג״א במה שציין לסימן שי״א (סעיף ז׳), וכבר נודע דהמג״א הוא היה מתחילת הקוצרי׳ם. ועוד תימה רבתי על הרב אליה רבה דלא זכר ש׳ר דכבר הרב פרישה שם בסימן שי״א [אות ט׳] גבי דין היתר נגיעת המת נרגש קושיא זו עצמה, ותירץ וז״ל: אבל להדיחו שהוא נוגע בו אינו אסור, וכמו שכתבתי לעיל ריש סימן ש״ח [דרישה אות א׳] דמותר ליגע במוקצה. ולפי מה שכתבתי לעיל סימן ש״י [פרישה אות ו׳] בשם תרומת הדשן שמחלק לאסור נגיעת המוקצה שהוא לצורך דבר המוקצה, קשה למה התירו כאן. ויש לומר (דבאמת) [דבמת] הקילו כיון דמצינו היתר בשום פעם בנגיעת מוקצה. ויש מתרצים כל שעושין למת הוא לכבוד החיים. וזה אינו, דאם כן לעיל כשכופה כלי על הביצה לשומרו נמי, וק״ל. ע״כ.

אלא דאעיקרא יש לי דין ודברים עם הרב פרישה, דמאי קא מקשי ליש מתרצים מההיא דאסור לכפות כלי על הביצה אם נוגע בכלי, דכנראה כוונת היש מתרצים היא לומר דבכגון דא התירו גבי מת משום גדול כבוד הבריות וכו׳, ואם כן מה יוכח הוכיח הרב פרישה מהך דאסרו גבי ביצה, דלגבי ביצה לית ביה כבוד החיים אלא זה נקרא צורך החיים דלמחר, דהוא טורח כדי לכסות הביצה שלא ישבר כדי לאוכלה למחר, אבל גבי מת קאמרי היש מתרצים דהוא כבוד החיים דהשתא, ומוכרח הוא דכוונתם היא לומר משום גדול כבוד הבריות וכו׳. ולומר דנעלם זה מן הפרישה ולכך לא פירש הכי בדברי היש מתרצים, והבין דבריהן דרצונם לומר שהוא צורך החיים ולכך לא יכונו אליו דבריהן, והקשה על דבריהם מדין דכופה [את הכלי על] הביצה, זה מן הנמנע, שהרי לע״ד גם הרב פרישה שתירץ בתחילה מדידיה דהקילו כאן כיון דמצינו היתר בשום פעם בנגיעת המוקצה, היה כוונתו נמי לומר כמו שכתבתי דמשום גדול כבוד הבריות, דודאי יש כבוד החיים בהדחת המת, שרי ליגע, ולא חיישינן משום איסור מוקצה, דבכגון דא סמכינן אשום פעם דהתירו נגיעת המוקצה. נמצא דלא נעלם חילוק [זה] מהפרישה, ועם כל זה לא רצה לפרש דברי היש מתרצים בהכי אלא פירש דבריהן דוקא משום דהוי צורך החיים, ולכך דין גרמ״א דהקשה על דבריהם מדין דכופה את הביצה. אלא דעם כל זה לא קשיא מידי, משום דיש לומר דשאני התם שהוא לצורך מחר, אבל הכא קאמרי היש מתרצים שהוא צורך דהשתא, ודומה למ״ש בסמוך.

אמנם אעיקרא אפילו תירוץ הפרישה שתירץ מדנפשיה אינו מובן לע״ד, שהרי דברי רבנו עובדיה מברטנורא והרב שלטי הגבורים הנזכרים לעיל שכתבו גבי דין המת, קוראים בחיל דסברי דהא דהתירו גבי מת הוא משום דאעיקרא אין איסור בנגיעת המוקצה, ודלא כהפרישה שכתב דהטעם הוא כיון דהתירו שום פעם בנגיעת המוקצה. ואולי יאמר הפרישה דאנא קאימנא בסברת הרב תרומת הדשן דסבר דיש איסור אפילו בנגיעת המוקצה כשהוא לצורך המוקצה, ודלא כהרב מגיד משנה, אבל הני רבנן סבוראי הרב רבנו עובדיה מברטנורא והרב שלטי הגבורים הם סברי מסתמא כמו שכתב הרב מגיד משנה דאין איסור מוקצה בנגיעה אפילו דהוי לצורך המוקצה אם לא דאיכא חשש נענוע המוקצה דאזי אסור, והכא לגבי מת ליכא למיחש להא ולכך התירו בפשיטות.

נמצא דלפי זה מתיישב מה שהצריך עיון הרב אליה רבה מדברי הרב רבנו עובדיה מברטנורא ז״ל, דיש לומר דה״ר עובדיה מברטנורא סובר כסברת הרב מגיד משנה ז״ל, וכמו כן הרב שלטי הגבורים שהביא המג״א שם (בסימן שי״א) סובר הכי, וגם המרדכי [סימן שכ״ד], הביא דבריו הרב תרומת הדשן (בסימן ס״ז שם) סבר הכי, דדוקא אם יש לחוש לנענוע הוא דאסור נגיעת המוקצה. הילכך לענין דינא ודאי דלא קיימא לן כסברת הרב תרומת הדשן, דכעת נראה שהיא סברא יחידאה נגד כל הני רבוואתא קמאי. וגם דעת מרן לפי זה יש לומר דהכי הוי, וכמו דמשמע מסתימת לשונו לעיל בסימן ש״ח (סעיף מ״ב), שסתם וכתב, דבר שהוא מוקצה מותר ליגע בו, ולא חילק בין כשהוא לצורך דבר היתר וכו׳, אלא חילק דוקא חילוק הרב מגיד משנה, דהיינו שלא יהא מנענע וכו׳. וכן נראה דעת רמ״א שם (בסימן ש״ח סעיף ג׳). ואף על גב דבסימן רס״ה (סעיף ג׳) לא אסר ליגע בנר אלא אם כן הוא דולק (תן) [פן] ינדנד קצת מנגיעתו ויטה, ולדעת הרב מגיד משנה ז״ל אפילו כבה הנר אסור ליגע שמא ינדנד. יש לומר דאולי בא לאסור רמ״א שם אפילו למאן דסבר כהרב תרומת הדשן ורוצה ליגע בנר אחר שכבה לצורך דבר המותר, מכל מקום כשהוא דולק אסור לכולי עלמא משום שמא ינדנד ויטה. אי נמי יש לומר דשמא בנר שכבה מותר ליגע אפילו לדברי הרב מגיד משנה כיון דיש היתר לטלטלו בידים למי שנעשה אצלו כגרף של רעי, כמו שכתב רמ״א עצמו בסימן רע״ט (סעיף ב׳), הלכך בכגון דא דהוי נגיעה בעלמא שרי, וליכא למיחש שמא ינדנד, דאפילו ינדנד בכגון דא אין כל כך איסור וכאמור. אי נמי אולי יש לומר דבנר הנזכר שם (בסימן רס״ה) גם הרב מגיד משנה יודה דאם כבה הנר שרי ליגע, דלא קאמר הרב מגיד משנה אלא דוקא במידי דאיכא למיחש קרוב לודאי שמתנענע בנגיעתו, וכמו שכתב הבית יוסף ריש סימן תקי״ג דדוקא ביצה וכיוצא אסור, כיון דהוי דבר שמתגלגל חיישינן שמא ינענענו על ידי הנגיעה. ע״ש.

הערות וציונים

46. עיין בשלחן ערוך החדש (מהדורת פרידמאן) בהגהות והערות שכתבו שבמקור היה כתוב במגן אברהם: ועיין סימן שי״א סי״ח, והגר״א בביאורו סבירא ליה דכוונת המג״א לסעיף ח׳ דמשם הראיה להרב תרומת הדשן. וממהדורת פראג - תקמ״ה נדפס סעיף ז׳, וכן הגיה הרב מקור חיים וכן דעת הרב נתיב חיים, והוא סתירה לדעת תרומת הדשן. ע״ש. ואם כן אפשר דלפני הרב אליה רבה היתה המהדורא הישנה ולכן חשב שהמג״א לא נרגש מזה.

אוצר ההלכה

הלכך גם אנו נאמר בההיא דסימן רס״ה דסבר רמ״א דבנר ליכא למיחש כל כך שינענע על ידי הנגיעה, ובפרט אם איירי רמ״א שם בנר כבד דליכא למיחש כל כך לנדנוד, אלא דמשום חששא בעלמא שמא ינדנד איכא למיחש דוקא כשהוא דולק שמא יטה ואיכא איסורא דאורייתא. אלא דזה לא יתכן, דרמ״א בדרכי משה שם [אות ב׳] כתב בפירוש, ובקרוב מתנדנד. יע״ש. אלא דבדרכים הראשונים אפשר לעמוד דברי רמ״א שם דסבר כמו שכתב הרב מגיד משנה.

גם מדברי השלחן ערוך לקמן ריש סימן תקי״ג מוכח דסבר כהרב מגיד משנה, ועל פי מה שכתב בספר ביתה יוסף שם דביצה הוי דבר המתגלגל לכך אסור ליגע. ומשמע שם נמי דסברת הרב תרומת הדשן הוי יחידאה נגד כמה רבוותא, אלא דרמ״א שם כתב על מה שכתב השלחן ערוך דאסור ליגע בביצה, דהיינו לטלטלה, וזה מורה דסבר רמ״א דלא כהרב מגיד משנה, דלפי מה שכתב הבית יוסף לדעת הרב מגיד משנה אסור אפילו הנגיעה, דביצה עביד להתגלגל, ומאי קאמר רמ״א שם דהיינו לטלטלה. וכבר יש לדחוק ולומר דרמ״א שם בא לפרש דברי השלחן ערוך שכתב דאסור ליגע, דלאו דוקא הנגיעה הוא דאסור, אלא יש לאסור הנגיעה משום שמא יבוא לטלטל הביצה, כלומר שינדנד הביצה ונמצא שמטלטל הביצה, ונפקא מינה שאם הביצה יש לה סמוכים לעד סביבותיה ולא חיישינן שינדנד מותר ליגע בה, דדוחק לומר דחולק על מה שכתב הבית יוסף שם, ובספר דרכי משה שם לא נמצא לנו גילוי בזה, ועיין להאחרונים שם.

נמצא דנוכל ליישב דעת השלחן ערוך ורמ״א שיסברו כהרב מגיד משנה, ברם כדעת הרב תרומת הדשן לא נוכל ליישב דעתם, דיש משמעות במקומות מועטים דסברי להדיא כסברת הרב מגיד משנה, וכמו שכתבתי לעיל. ויותר נראה לומר דהשלחן ערוך ורמ״א לחומרא חששו גם לסברת הרב תרומת הדשן, ולכך באיזה מקומות דאיכא למיחש לנדנוד סתמו לאסור כסברת הרב מגיד משנה, ובאיזה מקומות אסרו וסתמו אפילו דליכא למיחש לנדנוד משום דהנגיעה היא לצורך המוקצה, ובאיזה מקומות החליטו הדבר להתיר משום דליכא למיחש לשני הדברים הנזכרים, וכמו שכתב הרב הלבוש ז״ל, הזכרנו דבריו למעלה. ועיין מה שכתבו האחרונים בכל הנהו דוכתי. ולענין דינא כבר כתבתי למעלה דהעיקר הוא כסברת הרב מגיד משנה ודלא כהרב תרומת הדשן, וק״ל. (אמר המגיה: ועיין בספר פתח הדביר (אות ב׳)[47] מה שכתב על דברי הפוסקים ז״ל בסימן זה. יע״ש. אש״ן [אברהם שאלתיאל נר״ן]).

(יוקח נא – סק״ה)

קט) שם ובלבד שלא יגע בו. כתב הבית יוסף, ובתרומת הדשן [ח״א סימן ס״ז] וכו׳ דהתם כיון דהנחת הכלי וכו׳. עיין במג״א (סק״ג), ועיין מה שכתב בסימן תקי״ג (סק״ב), ועיין מה שכתב בזה הרב מאמר מרדכי לפנים (סק״ח).

(דברי מנחם – הגב״י סק״ג)

קי) שם ובלבד שלא יגע בו. דבר מוקצה שאסור להזיזו, יש להחמיר גם שלא לנגוע בו אם הנגיעה לצורך המוקצה. אולם מותר לנגוע במוקצה שלא לצורך המוקצה.

(ילקוט כהונה – הלכות מוקצה סעיף א׳)[48]

קיא) שם ובלבד שלא יגע בו. עיין באר הגולה (סק״י) שציין לתרומת הדשן סימן ש״ז. צריך לומר: ותרומת הדשן [חלק א׳] סימן ס״ז. (אמת ליעקב)

קיב) שם ובלבד שלא יגע בו. מודעת זאת שאיסור מוקצה נוהג לא רק בהגבהת וטלטול המוקצה כולו, אלא גם בנענועו והזזתו של המוקצה, וכמו ששנינו בשבת (קנא.) עושים כל צרכי המת, סכין ומדיחין אותו, ״ובלבד שלא יזיז בו אבר״. וכתב הרמב״ן בחידושיו שם: ״ושמע מינה שטלטול מוקצה שמיה טלטול, שלא תאמר שאינו אסור אלא עד שיגביהנו או עד שיגרור את כולו, אלא כיון שמזיז חלק מדבר שאינו ניטל אסור״. וכן כתבו הר״ן והריטב״א שם. וכן כתב רבינו ישעיה הראשון בפסקיו שם. ומיהו בנגיעה בלבד לא נאסר. וכן כתב בשו״ת מהר״ם (דפוס פראג סימן תקי״ח), שמותר בשבת ליטול חפץ המונח על דבר מוקצה, כי דבר מוקצה אינו אסור אלא לטלטלו ממקום למקום, אבל לנגוע בו מותר. וכן כתב עוד בשו״ת מהר״ם (דפוס לבוב סימן תל״ו), שמותר לנגוע במעמד (העמוד) שלפני ארון הקודש שהנרות עומדים עליו, ובלבד שלא ינענע אותו, אף על פי שהוא תשמיש של מוקצה, שהרי אפילו המוקצה עצמו אינו אסור ליגע בו כי אם במטלטלו. מורי רבינו. ע״כ. (וכן הובא בלשון הנ״ל בשו״ת תרומת הדשן (סימן ס״ז), שכן מצא לאחד מן הגדולים שהעתיק כן בשם מהר״ם). וכן כתב המרדכי (פרק קמא דביצה סימן תרמ״ה) בשם מהר״ם. ע״ש. וכן בארחות חיים (הלכות שבת סימן שפ״ט - ש״צ). ע״ש. והרמב״ם (בפרק כ״ה מהלכות שבת הלכה כ״ג) כתב וז״ל: ״אין נותנים כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה, אבל כופה הוא את הכלי עליה, וכן כופה הכלי על כל דבר שאסור לטלטלו, שהרי לא ביטלו, שאם יחפוץ יטלנו״. וכתב על זה הראב״ד בהשגות, בירושלמי (ביצה פ״ה ה״א) איתא, ובלבד שלא יגע בביצה. עכ״ל. וזה לשון הרב המגיד על דברי הראב״ד: ולא ידעתי טעם לזה, וכי המוקצה והנולד אסור ליגע בהן אף שאינו מנענען, הא ודאי דלא, ואפשר שמא ינענע הביצה על ידי הכלי. עד כאן. וראיתי להרדב״ז (בלשונות הרמב״ם סימן קל״א) שכתב על זה, אני אומר יפה דקדק הראב״ד על פי הירושלמי, לפי שכל דבר עגול בשעה שאדם נוגע בו בעל כרחו הוא מתנועע תנועה כל שהיא, לפי שהדבר העגול נקודה היא מושבו, ובנגיעה קלה הוא נד כל שהוא, וכיון שהביצה עגולה היא, הדבר נראה לעין שבנגיעה בלבד היא מתנועעת. ע״כ. וכיוצא בזה כתב רבי עובדיה מברטנורא (פרק כ״ג דשבת משנה ה׳). ומרן בבית יוסף (ריש סימן תקי״ג) כתב וזה לשונו: ומה שכתב רבינו (הטור) ואסור ליגע בה, נראה דלאו דוקא, שהרי דבר המוקצה אינו אסור בנגיעה כל שאינו מטלטלו, וכמו שכתבתי בבית יוסף בסימן ש״ח

הערות וציונים

47. נדפס באות הקודמת. **48.** על פי תשובת מרן מוה״ר רחמים חי חויתה הכהן זיע״א בשו״ת שמחת כהן חאו״ח סוף סימן ע׳.

אוצר ההלכה

בשם המרדכי וכמה רבוותא, ומיהו לפי מה שכתבתי בסימן ש״י בשם הרב המגיד נראה דשאני ביצה שמתוך שהיא דבר המתגלגל, חיישינן שמא ינענע אותה כשנוגע בה. ולפי מה שכתבתי שם בשם הרב תרומת הדשן (סימן ס״ז) אין היתר ליגע בשום מוקצה אלא אם כן ההנחה שמניח עליו, והתשמיש שמשתמש בו, אינו אלא לצורך דבר שאינו מוקצה. עד כאן. ומרן בשלחן ערוך (סימן ש״ח סעיף מ׳) פסק, שמדדים כל בהמה חיה ועוף בחצר, שאוחז בצוארם ומוליכם, אם צריכים הבעלי חיים לכך. וכתב עוד שם (בסעיף מ״ב) בזו הלשון: ״דבר שהוא מוקצה מותר ליגע בו, ובלבד שלא ינענע אפילו את מקצתו״. ומשמע שאפילו נגיעה במוקצה עצמו, אפילו שלא לצורך דבר המותר, מותרת. וכן נראה דעת הרמ״א (סימן ש״ח סעיף ג׳) שכתב: ״כל מוקצה אינו אסור בשבת אלא בטלטול, אבל בנגיעה בעלמא שאינו מנדנדו מותר״.

וזהן אמת שמרן בשלחן ערוך סימן ש״י (סעיף ו׳) כתב וז״ל: כל דבר שאסור לטלטלו מותר לכפות עליו כלי, ובלבד שלא יגע בו. וכתב המג״א שם [סק״ג], ואף על גב דמוקצה מותר בנגיעה, וכמו שכתב בשלחן ערוך (סימן ש״ח סעיף מ״ב), היינו כשהנגיעה לצורך דבר המותר, כגון שהניח חפץ על המוקצה ורוצה ליטלו, מה שאין כן הכא שהנגיעה לצורך המוקצה. (וכמו שכתב התרומת הדשן סימן ס״ז). ע״כ. אולם בביאורי הגר״א שם (ס״ק י״ח) כתב על דברי המג״א, ואשתמטיתיה מה שכתב בשלחן ערוך (סימן שי״א סעיף ז׳) מותר לסוך את המת ולהדיחו, ולשמוט הכר מתחתיו, ובלבד שלא יזיז בו אבר. אלמא שאפילו הנגיעה שהיא לצורך המוקצה עצמו מותרת, והיא משנה ערוכה בשבת (קנא.), ולא הקילו במת אלא לטלטלו על ידי ככר או תינוק, משום כבוד הבריות, וכמו שכתב הר״ן. וממשנה זו אנו למדים היתר הנגיעה במוקצה. והתרומת הדשן דחק עצמו ללמוד מעירובין (פד.) וכו׳, ולכן עלה בדעתו לחלק אם הטלטול לצורך דבר המותר או לצורך המוקצה, אבל העיקר כמו שכתב הרב המגיד שהוא כדי שלא ינענע הביצה. ע״כ. וכן כתב המאירי (שבת קכה: ד״ה כל מה), שמותר לישב על גבי אבנים בשבת, שאין זה טלטול אלא רק נגיעה בעלמא, וכל מוקצה שנאסר בטלטול מותר הוא בנגיעה לבד, שאין הנגיעה כלום, אלא שבדברים שאפשר שהנגיעה תביא לידי טלטול [כגון ביצה] ראוי להפריש, הואיל ואין צורך בנגיעתו. (ועיין עוד במאירי ביצה ג: ד״ה אבל כופה). ועיין עוד במאירי (סוכה לו:) שכתב, הדס במחובר מותר להריח בו, יש אומרים שלא הותר אלא דוקא שלא בנגיעת יד, ולי נראה שאפילו בנגיעת היד מותר, ואין לאסור אלא כשכופף את ענפיו וכו׳. ע״ש. גם הב״ח (סימן תקי״ג) כתב, שהעיקר כדברי הרב המגיד, ודלא כמו שכתב מהרא״י בתרומת הדשן. וכן כתב הרב באר הגולה (בסימן ש״י אות י׳). ועיין עוד להגאון יעב״ץ בספר מור וקציעה (סימן ש״י) שכתב גם כן, שהעיקר בדברי הרב המגיד. ושכן דעת מרן השלחן ערוך. ואין צריך לדחוק כמו שכתבו האחרונים לפרש על פי שיטת התרומת הדשן. ע״כ. וכן כתב בשלחן עצי שטים (הלכות מוקצה עמוד ט״ז), דלא כהתרומת הדשן. וכן כתב המאמר מרדכי (סימן ש״י סק״ח), דמה שכתב המג״א לפרש דברי מרן על פי דברי התרומת הדשן, אינו מוכרח, שהרי מרן בשלחן ערוך (סימן ש״ח סעיף מ״ב) פסק בסתם, ״שדבר שהוא מוקצה מותר ליגע בו, ובלבד שלא ינענע אפילו מקצתו״. ומשמע דהיינו שמותר בכל ענין, אפילו שלא לצורך דבר המותר. ע״ש. [והמג״א עצמו סימן תקי״ג (סק״ב) פירש דברי מרן כדעת הרב המגיד, ודלא כהתרומת הדשן. והסכים לדבריו בחמד משה שם]. וכן כתב בספר תורת שבת (סימן ש״י סק״ז), דמה שכתב מרן השלחן ערוך, ובלבד שלא יגע בו, היינו בדבר שיש לחוש פן בנגיעתו ינדנד אותו, כגון ביצה, הא לאו הכי שרי, וכן מוכח בסימן ש״ח (סעיף ג׳ וסעיף מ״ב) שהנגיעה במוקצה מותרת בכל ענין. וכן הסכים האליה רבה (סימן ש״י סק״ו), והביא ראיה מסימן שי״א (סעיף ז׳) שמותר לסוך את המת ולהדיחו, אף שהנגיעה היא לצורך המת שהוא מוקצה, וכן מוכח בשלחן ערוך (סימן ש״ח סעיף ג׳), שנגיעה אף לצורך המוקצה מותר. והגר״א הרגיש במה שרצה הרב תורת שבת לדחות, ודחאו בקצרה שלא הקילו במת אלא לטלטלו על ידי ככר או תינוק. (ועיין בספר דמשק אליעזר על ביאור הגר״א). וכן פסק הרב משנה ברורה (סימן ש״ח ס״ק י״ז, וסימן ש״י ס״ק כ״ב) כדברי הגר״א. ושכן פסק בדרך החיים. ודלא כהמג״א. ע״ש. וכן כתב עוד הרב משנה ברורה בביאור הלכה סימן רע״ז (סעיף ה׳ בד״ה כדי).

ומעתה מה שכתב המג״א (סימן תקי״ג סק״ב) שמרן השלחן ערוך (בסימן ש״י סעיף ו׳) הנ״ל סבירא ליה כדעת התרומת הדשן לחלק בין כשהוא לצורך דבר המותר או לצורך המוקצה, ודלא כהרמ״א, אינו מחוור, שהרי מרן השלחן ערוך התיר להדיא לסוך את המת ולהדיחו, אלמא שאפילו נגיעה לצורך המוקצה מותרת, אלמא דסבירא ליה כדברי הרב המגיד, וכמו שכתב גם כן בביאורי הגר״א הנ״ל. ומכאן גם כן תשובה למה שכתבו בספר תוספת שבת (סימן ש״י ס״ק י״ב) והפרי מגדים (סימן ש״י משבצות זהב סק״ה, וסימן תקי״ג אשל אברהם סק״ב), בדעת מרן השלחן ערוך, דלא שרי נגיעה במוקצה אלא לצורך דבר המותר, וכן כתב בכף החיים (סימן ש״ח סק״ל, וסימן תקי״ג סק״ב), ולכאורה ההיא דסיכת המת והדחתו הויא תיובתייהו, וכמו שכתב בביאורי הגר״א. אלא אם כן נאמר דשאני מת שהקילו בו חכמים, כמו שהתירו לטלטלו על ידי ככר או תינוק. וכיוצא בזה כתב הפרישה (סימן שי״א אות ט׳), שבמת הקילו, כיון שמצינו היתר בשום פעם בנגיעת מוקצה. וכן כתב הפרי מגדים (אשל אברהם סימן שי״א סק״ט), שלדעת התרומת הדשן צריך לומר שלצורך כבוד המת לא אסרו. הילכך נראה שהעיקר שאין כאן מחלוקת בין מרן השלחן ערוך להרמ״א, ולכל הדעות נגיעה אפילו לצורך המוקצה מותרת. וכן נראה דעת הרב בתי כנסיות (סימן שכ״ב). וכן כתב הגאון מהר״א הכהן מסאלוניקי בספר יוקח נא (או״ח סימן ש״י סק״ה)[49], שלענין דינא העיקר כדברי הרב המגיד, ואילו סברת התרומת הדשן לחלק בין הנגיעה לצורך דבר המותר,

הערות וציונים

49. נדפס לעיל אות ק״ח.

ז כ[מטה שיש עליה מעות, או אפילו אין עליה עתה והיו עליה בין השמשות, אסור לטלטלה, **דמגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא**: הגה. ואפילו לצורך גופו או לצורך מקומו (בית יוסף): **והוא הדין לכל דבר היתר שמונח עליו איסור. אבל אם אין עליה עתה מעות וגם לא היו עליה בין השמשות, מותר לטלטלה אפילו ייחדה למעות והניחן עליה מבעוד יום, כיון שסלקן קודם בין השמשות**: הגה. ויש מוסרים נייחד לכך והניח כסא לף על פי שסילקן מבעוד יום (טור בשם ר"ת [דף מ"ד ע"ג תוד"ה הא]), ולכן מסור לטלטל כיס של מעות לף על פי שהוציא המעות ממנו מבעוד יום, מלא מס כן עשה זו מעשה שפחמו מלמטה וסלקו מן הייחוד, וכן נוהגין (הגהות מיימוניות פרק כ"ה [אות ה']). מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר [הגהות מרדכי פ"ג סימן כ' ד"ה ופפילו]. וכן כיס המפור בבגד, הואיל ועיקר הבגד עומד ללבוש, מס הוציא המעות ממס מותר ללבוש הבגד דהכיס בטל מצלו. מבל מס שכח זו מעות מותר לטלטל הבגד, דלא מחרינן דכל הבגד נעשה בכיס למעות הואיל ואין המעות על עיקר הבגד. מבל אין ללובשו בשבת חייבין שמא ילא זו כדלעיל סימן ש"ל [סעיף ל"ג] (בית יוסף סוף סימן ש"ט). ועיין לעיל סימן רס"ו [סעיף י"ב] מס שכח כיסו מצלו בשבת מה דינו (בית יוסף):

באר הגולה

כ. שבת מ"ד [ע"ב] ודלא כרב, הרי"ף [שם כא.] ורמב"ם [הלכות שבת פרק כ"ה הלכה י'] וכן כתב רבינו ירוחם [נתיב י"ב] בחלק (ג') [י"ג דף פ"ג ע"ד] שכן עיקר [ר"ן שם כא. ד"ה ומטה; רא"ש שם פרק ג' סימן כ' בדעת הרי"ף]:

אוצר ההלכה

לבין אם הנגיעה לצורך המוקצה, נראה שהיא סברא יחידאה נגד דעת הראשונים. ושכן נראה דעת מרן השלחן ערוך (סימן ש"ח סעיף מ"ב), שכתב, שמותר ליגע בדבר שהוא מוקצה, ולא חילק בין כשהוא לצורך דבר המותר או לא. וכן פסק מרן לגבי המת שמותר לסוכו ולהדיחו ובלבד שלא יזיז בו אבר. ע"ש. וכן כתב הערוך השלחן (סימן רס"ה סק"י). ועיין עוד בספר בני ציון (סימן רס"ה סק"ג) שהעלה שנגיעה בידים במוקצה אף לצורך המוקצה שרי, ורק לגבי כפיית כלי חיישינן שמתוך שהוא כופה עליה כלי שהוא צר יבא להזיזה, לכן אסור. וכבר כתבו כן הרב עולת שבת (סימן ש"י סק"ז), והרב מאמר מרדכי (סימן ש"י סק"ה). ע"ש. וכן כתב להקל הרב יד יוסף (בהקדמה לסימן ש"ח), והרב משנה ברורה (סימן ש"י ס"ק כ"ב). ע"ש. ועיין בשלחן ערוך הגאון רבנו זלמן סימן ש"י (סעיף י') שכתב בסתם כהמג"א, וסיים, שיש חולקים וכו'. אולם בסימן תקי"ג (סעיף ג') כתב כדברי הרב המגיד, וראה עוד לו בסימן ש"ח (סעיף ט"ו). וצ"ע.

ומכיון שרוב הפוסקים הסכימו להקל דלא אסרינן נגיעה אלא גבי ביצה, ולא בשאר מוקצה, הלא הם הרב המגיד, והמאירי, והרדב"ז, והב"ח, והרב באר הגולה, והיעב"ץ, והרב שלחן עצי שטים, והרב מאמר מרדכי, והרב דרך החיים, והגאון מהר"א הכהן מסאלוניקי, והרב יד יוסף, והרב ערוך השלחן, והרב בני ציון, ועל צבאם הגר"א. ורבים מהם כתבו כן אף בדעת מרן, הכי נקטינן להקל במילתא דרבנן. וכן פסק הרב משנה ברורה סימן ש"ח (ס"ק י"ז) וסימן ש"י (ס"ק כ"ב). ועיין עוד בשו"ת בית יהודה (חאו"ח סוף סימן י"א). ע"ש. ועיין בערך השלחן סימן ש"י (סק"ג)[50], ובספר משחא דרבותא (סימן ש"י)[51], ובספר מטה יהודה עייאש (סימן תקי"ג), ובספר גדולות אלישע סימן שכ"ב (סק"א), ובשו"ת תבואות שמש ח"א (חאו"ח סימן נ"ז), ובספר פתח הדביר (סימן ש"י סק"ב)[52], ובמה שכתבתי בשו"ת יביע אומר חלק ז' (חאו"ח סימן ל"ו). ודו"ק.

(חזון עובדיה שבת ח"ג – כללים בדיני מוקצה הערה ב')

קיג) שם ובלבד לא יגע בו. אף דלשון הטור ושלחן ערוך משמע דבכל מוקצה קאי, מכל מקום מדכתבו אסור ליתן תחתיו כלי כדי שיפול לתוכו וכו' משמע דאביצה קאי, דבעלמא לא שייך שיפול לתוכו, ועיין מאמר מרדכי [סק"ה].

(מרן ראש הישיבה שליט"א – הערות איש מצליח שעל המשנה ברורה)

סעיף ז

קיד) סעיף ז' מטה שיש עליה מעות. מיירי במניח, דבשכח הא אמרינן בסימן ש"ט (סעיף ד') דמנער את הכר והן והן נופלות. ובמניח בשבת איירי, דבהניח מבעוד יום והיו עליה בין השמשות אפילו אין עליה מעות אסור לטלטלה. וקשה דאיך יכול להיות שמניח לדעת בשבת. ויש לומר כגון שהניחם גוי או תינוק לדעת ישראל. תוס' [מד: ד"ה ישן]. ומשמע דדוקא אם הניחם גוי או תינוק לדעת ישראל בשבת הוא דאסור כל זמן שיש עליה מעות, אבל אם הניחו אותם שלא לדעתו, אפילו עדיין המעות עליה, ואפילו הניחו אותם מבעוד יום והיו שם בין השמשות אפילו הכי שרי, דדיינינן ליה כשכח ושרי לנער את המטה.

(משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

קטו) שם מטה שיש עליה מעות וכו'. זה לשון הרא"ש [פ"ג סימן כ']: והא דאמר רב [מד:] מיטה שיחדה למעות, הניח עליה מעות אסור לטלטלה, לא הביא רב אלפס משום דלית הלכתא כהא, דאליבא דרבי יהודה אמרה וקים לן במוקצה כרבי שמעון. ורצונו לומר דהרי"ף סבירא ליה דאין במטה זו משום לתא דחסרון כיס, ולהכי סבירא ליה דמה דאסר רב יחדו והניח הוא רק מטעם הקצאתו, שמכיון שמיחדו ומניח עליו מקצהו מדעתו מכל תשמישין אחרים, והוי כחצוצרות [לו.] אליביה, ואסור אפילו לצורך גופו ומקומו כדכתבו תוס' ריש הסוגיא ([מד.] ד"ה מטה), מה שאין כן לרבי שמעון דלא סבירא ליה מוקצה, דבדעתו תליא, נמצא ממילא הוי המיטה כלי שמלאכתו להיתר כדאיתא בגמרא [מד:]

הערות וציונים

50. נדפס לעיל אות ק"ו. **51.** נדפס לעיל אות ק"ד. **52.** נדפס לעיל אות ק"ז.

אוצר ההלכה

דמטה לאו להכי עבידא, והקצאתו דהיינו יחודו לרבי שמעון לאו כלום הוא, ולהכי מותר [לטלטל] המטה אף מחמה לצל כדין כלי שמלאכתו להיתר. מה שאין כן מנורה שהדליקו בה בחול דמצד עצמותה היא כלי שמלאכתו לאיסור, אפילו לרבי שמעון לא שרי אלא לצורך גופה ומקומה. והכי פסקינן, כדמבואר בהרמב"ם (פרק כ"ה הלכה י"א) דזה לשונו: אבל כלי המוקצה מחמת מיאוס, כגון נר ישן של נפט וכלי הצואה, מותר לטלטלן בשבת אם הוצרך להן. מבואר הא לצורך עצמן לא. ועיין שם (בהלכה ג'). ובשלמא כלי הצואה הטעם דבטל מתורת כלי מדלא חזי אפילו לכסויי מנא כדאיתא במג"א סימן ש"ח (ס"ק ס') בשם הראשונים[53], אלא נר דנפט דשרי לטלטל מדחזי לכסויי מנא כדאיתא (דף מ"ו ע"א), וכיון דמוקצה מחמת מיאוס לית לן, מהיכא תיתי איסורו לצורך עצמו דהיינו מחמה לצל, אלא ודאי משום דמיד שנדלק עליו הוי כלי שמלאכתו לאיסור דמודה ביה רבי שמעון דאסור מחמה לצל. וכן כתב המג"א סימן רע"ט (סקי"ב), וכדמסיים: ועיין סימן ש"ח סעיף ג'. ובאמת לאו דוקא כתב הרמב"ם דינו לגבי נר דנפט של חרס, אלא הוא הדין לנר של מתכת, אלא דבא לאשמועינן דאפילו דחרס ודנפט מותר לצורך גופו ומקומו. וכן מבואר בתוס' בשבת (דף ל"ו ע"א ד"ה הא [הראשון]) שם הכריחו דמודה רבי יהודה בכלי שמלאכתו לאיסור דשרי לצורך גופו ומקומו מדקתני רבי יהודה אומר כל הנרות של מתכת מטלטלין, הרי מבואר מתוס' ומרמב"ם דנר שהדליקו בו הוי כלי שמלאכתו לאיסור ואסור לצורך עצמו, דהיינו מחמה לצל.

ולא הוצרכתי להאריך בזה אלא לאפוקי מדברי ספר תוספת שבת [סקי"ג] שכתב פה בלשון זה: והרשב"א בחידושיו כתב דמיטה שיחדה למעות והניח עליה בחול לא מקרי כלי שמלאכתו לאיסור, כיון שהמיטה אינה עושה שום מלאכה רק מעשה עץ בעלמא. עכ"ל. ונראה דכן הוא דעת הרי"ף [כא.] וכו'. ולפי זה הרא"ש שהביא דעת ר"ת וכו', ומדלא פליג עליו גם בההוא מילתא לומר דמיטה מקרי מלאכתו לאיסור, דהא איכא נפקא מינה למנורה בסימן רע"ט [סקי"ג], משמע דבהא מילתא מודה להרי"ף דלא מקרי מלאכתו לאיסור וכו'. ע"ש. יוצא מדבריו דלדעת הרי"ף ורמב"ם ורא"ש אף נר שהדליקו עליו מותר לטלטל אף מחמה לצל. וכן כתב ורומז להכא בסימן רע"ט [סקי"ג]. וכל זה ליתא, ואין לו התחלה כלל, כי הלשון שבריש דבריו בשם הרשב"א, יגעתי ולא מצאתים כלל, וכל זמן שאין הדברים נמצאים נראה שמכוין לדברי הרשב"א ריש פרק כל הכלים [קכב: ד"ה יש], דאיתא שם שמקשים על רב יודא דסבירא ליה כלי שמלאכתו לאיסור אינו ניטל כלל, והא אמר [מו.] גבי נר דמשחא שרי, ותירצו דשאני נר שהוא אינו משמש מלאכת איסור אלא שנעשה בסיס לשמן ופתילה. והוסיף בו דברים. וכן הפני יהושע (דף מ"ד ע"א) תוך אריכות דבריו (שבד"ה מטה שיחדה למעות, בד"ה אלא דעדיין), מלאו לבו לכתוב דלדעתו נראה דלא כתוס' (דף ל"ו [ע"א ד"ה הא (הראשון)]) דנר מקרי מלאכתו לאיסור, אלא דנר לא מקרי מלאכתו לאיסור, (ולא) [דלא] מקרי מלאכתו לאיסור אלא כשעושה מעשה המלאכה בגוף הכלי, וזה לא שייך בנר דמינח נייח כדמשמע לעיל בסוף פרק קמא [יח.]. עכ"ל שם. ובדף מ"ו ([ע"א], סוף ד"ה בא"ד) כתב, וכן מצאתי להדיא שכן כתב הרשב"א ממונפלי בחידושי שבת ריש פרק כל הכלים [קכב: ד"ה אמר]. ואולם המעיין שם בהרשב"א [שם ד"ה ואי] יראה שמסיק שם באמת דתירוץ זה אין מספיק כל עיקר, אלא מתרץ הקושיא באופן אחר ומסיק על תירוץ זה ובהכי מתורצים כל הקושיות, ובלי שום ספק הרשב"א נמי כתוס' ורמב"ם סבירא ליה להאמת דנר כלי שמלאכתו לאיסור הוא. ואפילו לדברי היש מתרצין [שם ד"ה ויש] אין דמיון התוספת שבת עולה כלל לומר דלהכי אף מטה לא מקרי כלי שמלאכתו לאיסור מפני שמעשה עץ שימש (והם דברים השייכים לטומאה וטהרה ולא הכא), דאם כן אף כלי שכותשין בו, דהיינו עלי, נמי נימא דאך מעשה עץ שימש, ועיין דף קכ"ג [ע"א], אלא ודאי דהם אך מדוחק הקושיא אומרים דנר הוא דאינו משמש גוף האיסור, דהיינו השלהבת, אלא שהוא הבסיס לשמן ופתילה, והפתילה הוא שמשמש לגוף האיסור, אבל מטה הא משמש גוף האיסור, אבל באמת אף נר ודאי קרוי מלאכתו לאיסור, וזה ברור. ופירוש הרי"ף כבר מבואר לעיל [ד"ה מיטה] מפני דמיטה עיקרה לאו להכי עבידא, ודוק. (בית מאיר)

קטז) שם אסור לטלטלה. כתב הטור (ע"ב שיטה ה'), גם התחתון אסור וכו'. נ"ב: אם אדם הניח דבר מוקצה על של חברו לא אמרינן דנעשה בסיס לדבר האסור, דאין אדם אוסר של חבירו שלא מדעתו. ספר המפה [סימן ש"ט סעיף ד'].

(שיירי כנסת הגדולה – הגה"ט סק"ב)

קיז) שם אסור לטלטלה וכו'. מותר ללמוד בשבת על השלחן שמעות מונחין בו מצד אחר אף על פי שדרך לנענעו עם הלימוד. דרשות מהרי"ל ז"ל [מנהגים, הלכות שבת עמ' רי"ז].

(שיירי כנסת הגדולה – הגה"ט סק"ד)

קיח) שם והיו עליה בין השמשות וכו'. כתב בבית יוסף [סעיף ב']: אף על גב דרבי שמעון מודה בנר גדול דאין מצפה שיכבה [מד.], הכא מותר כיון דאין המוכני מיוחד למעות ועשויים לינטל על ידי גוי ותינוק. אבל אנן קיימא לן כרבי יהודה במוקצה מחמת איסור. וקשה דבתוס' ([שם ע"ב] בד"ה ומה וכו') ובחידושי הרשב"א [שם ד"ה ועל] מוכח בהדיא דמיטה עשויה להניח בה מעות טפי מנר של מתכת להדלקה, וכיון דרבי שמעון מודה בנר גדול של מתכת, כל שכן במטה, ואמאי לא (כר"י) [כרבי שמעון]. וזה לשון הר"ן בחידושיו [במיוחסות דף מ"ד ע"ב ד"ה ההיא]: ואם תאמר לוקמה אפילו כרבי שמעון, דהא אין אדם מצפה שינטלו המעות מן המיטה והוה ליה כנר גדול, בשלמא מוכני עשוי לטלטל, וטלטולו מצוי, ומצפה שמא יטלטלו גוי ותינוק ויסלקו המעות, מה שאין כן מיטה דאין עשויה לטלטל. יש לומר דמשמע הא דאמר

הערות וציונים

53. המג"א שם כתב כן בשם הב"ח (סימן ש"ח אות כ'), והב"ח כתב כן בשם רש"י והרשב"א.

אוצר ההלכה

והוא שלא היו עליה בין השמשות אפילו יושב ומצפה, דאם לא כן פשיטא דאפילו רבי שמעון מודה בה. עכ"ל. ועיין בחידושי הרשב"א [שם]. (ערך השלחן – סק"ד)

קיט) שם דמיגו דאתקצאי בין השמשות אתקצאי לכולי יומא.

והקשו תוס' ז"ל (ביצה דף ל"א [ע"ב ד"ה ונפחת]) מטבל מוכן הוא אצל שבת הואיל ואם עבר ותקנו מתוקן, ונימא גם שם מיגו דאתקצאי בין השמשות וכו', וחילקו בין טבל שנסתלק המוקצה מהעולם מכל וכל כשמעשר ובין הכא שנסתלק רק מהמיטה. יע"ש. ועיין פסחים (דף פ"ג ע"א), עצמות פסח ששמשו מוח נותר הוי בסיס לדבר האסור, ואי שימוש נותר מלתא לא סגי בשורף המוח רק גם העצמות, וצ"ע להנזכר לעיל. ו[עיין עוד ב]עבודה זרה (דף ס"ב ע"ב תוד"ה יאות) דממה שהתיר רבי יוחנן חליפי איסור הנאה לאחר שנתבער האיסור מהעולם, דקדק רבי אלחנן ז"ל דאפילו ישנו בעולם רק לא ביד זה האיש שנתן לו דמיו וחליפיו, גם כן נקרא אינו בעולם, וצ"ע להנזכר לעיל. ו[עיין מה שכתב] מגן אברהם סימן של"ד (סקכ"ד), אף דספר תורה שבלה אין מצילין גליונות מהשריפה בשבת אמנם בלא בלה רק נחתכו גליונות מימנה מצילין. ו[עיין עוד ב]ביצה (י"ב) [י:], זימן שחורים (ומצא לבנים) גם לבנים זימן, רק במקום שזימן השחורים לא זימן רק שחורים (דאם לא כן פשיטא דאסיר), ונקרא לגבי אותו מקום כאינו בעולם כלל. אמנם ענין אחר הוא, דהיינו דקאי אמקום אשחורים דמיניה קמיירי וסליק. ועיין יומא (דף מ"ד ע"א), הדתנן אלא שבהיכל פרשו אף שלא בשעת הקטרה, פירוש הקטרה שבהיכל, אבל לפני ולפנים הקטיר הכהן הגדול, דאם לא כן מותר להיות בהיכל. וכתובות (דף צ"ה ע"א), כתב לראשון ולא חתמה לו, לשני וחתמה איבדה כתובתה, חד אמר רק משני דמיניה קסליק, וחד אמר לגמרי. וגיטין (דף ה' ע"ב תוד"ה אפילו), ולא כתב אלא שיטה אחת מהגט כשר, פירוש, שבמקומו של השליח לא כתב רק שיטה אחת, אבל בודאי צריך לכתוב כל הגט. ופסחים (דף פ"ד ע"ב), בעינן שיעור אכילה במקום שבירה, ולא אמרינן לדידיה דכל העצם הוי מקום השבירה. וחולין (דף ל"ב ע"ב), לריש לקיש נקובת הוושט במקום ששחט הוה ליה נפסל בשחיטה, ולא אמרינן דכל הוושט מקום ששחט. אמנם בזה יש לחלק קצת. ובבא בתרא (דף נ"ד ע"א), המחזיק בנכסי הגר, רב אמר כהחזיק בכל השדה דמי, ושמואל אמר לא קנה רק מקום שהחזיק. וביצה (דף ל"ב ע"א תוד"ה אלפסין), איזה מגע שהוא ככולו, הוי אומר היסט, משמע דנגיעה לא חשיבא כנוגע בכולו, ואדרבה לגבי המקום שלא נגע נחשב כלא היתה נגיעה בעולם כלל אף שהוא חפץ אחד, וככזית במקום שבירה ממש דלעיל. ובבא בתרא (דף קמ"ט ע"א), פלוני יהנה בשדי מהו ליתהני בכולה, או דילמא אפילו מתהני במקצתה נהנה בכולה מקרי. וערכין (דף י"ט ע"ב), ישיבתי מהו, מי צריך ליתן שרביט כסף לבדק הבית ארוך כשיעור גופו כשהוא יושב, או סגי כשיעור חלק הגוף שיושב. ועיין תוס' ז"ל [שם ע"א ד"ה איבעיא]. ויו"ד סימן ס"ט [סעיף י"ח], פלוגתא דם שפירש ממקום למקום אי נקרא פירש, הואיל ולגבי המקום שפירש ממנו אינו שם, נחשב לגבי אותו מקום כאינו בעולם כלל. ומכשירין (פ"א מ"ב), המרעיד את האילן ולא פירשו המי גשמים לארץ רק ממקום למקום באילן עצמו אי נקרא פירש. וביו"ד סימן פ"ד [סעיף ד'], פירשה התולעת מקצתה מהפרי אי נקרא פירשה. ובבא בתרא (דף ע"ה ע"ב), פירש הספינה מקצתו על ידי משיכה אי נקרא משיכה. ולבי אומר לי דלא דמי, דבתולעת וספינה אותו מקצת שפירש פירש לא רק ממקום למקום, רק מכל הפרי ומכל המקום שהיה שם בתחלה, והספק הוא רק אם נגרר בתר המחצה שנשאר, דמקצתן שכתב המחבר לאו דוקא והוא הדין חציה. ובעוקצין (פ"ב מ"ב) ברטנורא [ד"ה גלעינה], גרעין שמקצתה יוצאה פירש חציה, ומה שאין כן דם ומי גשמים שפירשו ממקום למקום. וזבים (פ"ד מ"א), פלוגתא בזב שדרס והלך לתוך ספינה קטנה, אם רק כלים שבקרקעיתו טמאין מדרס לפי ששם דרס, או אף כלים שבראש הנס ותורן על שפעולת הדריסה נעשית בכל החפץ לא רק במקום שדרס. וחולין (דף מ"ז ע"ב תוד"ה אבל [הראשון]), דוורדא ששינתה מקומה לא חשיבא כחסרה ואינה בעולם. ובכורות (דף מ' ע"א), פלוגתא ביש לה ביצים, רק הן שלא במקומם בכיס אלא בכסלים, כמאן דאיתנייהו או כמאן דליתנייהו דמי. ולא קשיא מידי מורדא, דטריפה לא הוי, אבל מום הוי, ואשכחן טובא הכי.

ובזה אמרתי טעם נכון לפלוגתא ד"ועשו להם" [במדבר ט"ו, ל"ח] לשם חובתיהם "ציצית" [מנחות מב:] אי קאי אטויה, דהוא באמת יצירתו ועשייתו, או לגבי הכנף נחשב קודם הטלה בבגד כאינו בעולם כלל, ועכשיו בשעת הטלה נתהווה בעולם ונעשה, על כרחך קאי ועשו לשמה אהטלה. ובבבא בתרא (דף פ' ע"א) פירש רשב"ם ז"ל [ד"ה ומשני], דהדקאמר שדי מכורה לך חוץ מחצי חרוב פלוני דאף שאר חרובין לא קנה, פירוש דגם חצי חרוב הנשאר גם כן לא קנה, דגם הוא בכלל שאר חרובין. והשורש בזה דגם חפץ ודומם אחד, הוא נחשב כחלקים נפרדים ממקום למקום בחפץ עצמו. ועיין לעיל שערי תשובה (סימן מ"ב סק"א), דאף דשייך קנאה מחפץ לחפץ, כמרצועה של ראש לעשות של יד, והקרשים שזכו להיות בצפון שלא להיות בדרום, אבל בחפץ אחד ממקום למקום, כלהפוך השל יד ממטה למעלה לא שייך קנאה. וראיה מעלי יניח צדיק את ראשו ונעשה אבן אחת [חולין צא:], ובזה נשתק הקנאה. עכ"ל. (רכוש הים)

קכ) שם הגה ואפילו לצורך גופו וכו'. כן כתב בית יוסף דלא כהגהות אשרי שהתיר. (גור אריה הלוי – סק"ו)

קכא) שם הגה ואפילו לצורך גופו או לצורך מקומו. והנה מלשון הרמ"א משמע דקאי בזה גם על אופן ראשון דנקט המחבר, דהיינו שיש עליה עכשיו מעות אפילו לא היה עליה בין השמשות גם כן אסור לטלטלה אפילו לצורך גופו ומקומו. אבל בשלחן ערוך הר"ב (סוף סימן י"א) מבואר דכל שלא היה עליה בין השמשות לא נעשה בסיס להאיסור, רק כל זמן שהמעות עליה אסור לטלטלה מחמת איסור טלטול המעות שעליה, אבל מותר להטותה

אוצר ההלכה

ולנערה להפיל המעות שעליה. ואם צריך למקומה מותר לטלטלה עם המעות שעליה כדין דבר שלא נעשית בסיס להאיסור. ע"ש.
(אמרי המזג)

קכב) **שם מותר לטלטלה אפילו ייחדה למעות.** כתב הרב בן איש חי (שנה שניה פרשת ויגש אות י"א), תיבה שיש בה מעות אסור לטלטלה בשבת, ויש מי שאומר שאם התיבה מיוחדת למעות אפילו אם סילק ממנה המעות מבעוד יום אסור לטלטלה בשבת, ואם עשה בה מעשה וסילקה מן היחוד למעות מותר לטלטלה, וכו'. ע"כ. זהו שלא כדעת מרן השלחן ערוך (סימן ש"י סעיף ז') שכתב וזו לשונו: מיטה שיש עליה מעות, או אפילו אין עליה עתה והיו עליה בבין השמשות, אסור לטלטלה, דמגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא. הגה ואפילו לצורך גופה או מקומה. אבל אם עתה אין עליה מעות וגם לא היו עליה מעות בבין השמשות, אפילו ייחדה למעות והניחם עליה מבעוד יום, כיון שסילקם קודם בין השמשות מותר לטלטלה. עכ"ל מרן. ומבואר בבית יוסף שכן דעת הרי"ף [כא.] והרמב"ם [פרק כ"ה הלכה י'], וכן דעת רבינו מאיר המעילי בספר המאורות (שבת מד:). וכתב רבינו ירוחם [נתיב י"ב חלק י"ג דף פ"ג ע"ד] שכן עיקר. אלא שהרמ"א כתב שיש אוסרים, הוא רבינו תם [מד: תוד"ה הא] שהובא בהרא"ש (פ"ג דשבת סימן כ'). וברור דלדידן נקטינן לדינא כדעת מרן שקבלנו הוראותיו, ובפרט בדין מוקצה דהוי מדרבנן. ואין לחוש לדברי יש מי שאומר שהביא הרב המחבר. והוא הדין לכלוב של עוף שיצא ממנו העוף קודם בין השמשות ולא חזר בו בשבת, אף על פי שהכלוב מיוחד לעוף, מותר לטלטלו בשבת, אפילו מחמה לצל או שלא יגנב. (הליכות עולם ח"ג – פרשת ויגש אות ו')

קכג) **שם אפילו ייחדה למעות.** ולא אמרינן כיון דאדם קפיד עלה ומייחד לה מקום דדינו כדין כלי שמלאכתו לאיסור.
(משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

קכד) **שם אפילו ייחדה למעות וכו', הגה ויש אוסרים ביחד וכו'.** וזה לשון הר"ן בחידושיו כתב יד [במיוחסות דף מ"ד ע"ב ד"ה ההיא]: מדאמרינן [מד:] ורב כרבי יהודה סבירא ליה, משמע דלא קיימא לן כוותיה. וכן דעת הרי"ף [כא.]. אבל הרא"ש [פ"ג סימן כ'] כתב בשם ר"ת [שם תוד"ה הא], דאם ייחדה והניח עליה מעות אפילו רבי שמעון מודה שאסור לטלטלה, דאם לא כן אמאי אסר רב, הא סבירא ליה במוקצה דטלטול כרבי שמעון. ולפי זה נראה לי הא דאמרינן ורב כרבי יהודה סבירא ליה, היינו לענין אם היו עליה בין השמשות, דאף על גב דרב סבירא ליה כרבי שמעון במוקצה דטלטול, היינו במאי דסבירא ליה לרבי שמעון דלא הוי מוקצה סבירא ליה לרב כוותיה בטלטול, אבל במאי דמודה רבי שמעון דהוי מוקצה אלא דלא אמרינן מגו וכו', רב פליג הכא וסבירא ליה כיון דהוי מוקצה ואתקצאי לבין השמשות אמרינן מגו וכו'. וקשה לי דאם כן נר של חרס ישן אמאי פליג רבי שמעון, ומשמע דאפילו ייחדו להדליק והניח בו מותר. לכן נראה לי דמטה שיחדה למעות והניח בה לרבי שמעון שרי לטלטלה, ורב דאסר כרבי יהודה סבירא ליה, והא דסבירא ליה כרבי שמעון במוקצה דטלטול, היינו בדבר העומד לאכילה, דאין דעתו שיהא מוקצה אפילו מטלטול אלא מאכילה, אבל בדבר שאינו ראוי לאכילה סבירא ליה כרבי יהודה, דכיון שאינו ראוי אלא לטלטול עיקר הקצאתו אינו אלא מטלטול. עכ"ל. וכן כתב הרשב"א בחידושיו בפרק מפנין [קכח. ד"ה ה"ג] לפי גירסת רש"י. ע"ש. וכן נראה דעת התוס' (דף ל"ו ע"א בד"ה הא רבי יהודה וכו'). ע"ש. ובזה אין צורך למה שכתב מהרש"א בביצה דף ל"ג [ע"א ד"ה גמ']. ע"ש. מיהו הרשב"א [קכח. ד"ה וגירסת] כתב דלגירסת הרי"ף [נא.] דגרס בשר תפוח אי אפשר לומר כן. וכן כתב הר"ן בחידושיו שם [ד"ה ה"ג]. ולפי מה שכתב מהרש"א דבטלטול ממש סבירא ליה כרבי שמעון אבל בטלטול להשתמש דזהו כעין אכילתו סבירא ליה כרבי יהודה ע"ש, יש לומר דהא דאסר רב כרכי זוזי [יט:] ומיטה [מו.] היינו טלטול להשתמש, דזהו כעין אכילתו. ע"ש. ועיין בחידושי הרשב"א שהכריח מנר דבמוקצה מחמת איסור סבירא ליה לרב כרבי יהודה. ומה שהקשה הר"ן על ר"ת, עיין בתוס' ד"ה ור"א וכו' ומהרש"א שם. (ערך השלחן – סק"ה)

קכה) **שם אפילו יחדה למעות, הגה ויש אוסרים ביחד וכו'.** הרא"ש [פ"ג סימן כ'] כתב דהכריח זה ר"ת [מד: תוד"ה הא] משום דאמרינן לקמן [קכח.] דבמוקצה לטלטל סבר רב כרבי שמעון, ועל כרחנו דזה אסור גם לרבי שמעון דהוה כמוקצה מחמת חסרון כיס דמודה רבי שמעון. וכבר הרגיש הגר"א [סקכ"ב] דבתוס' (בדף י"ט [ע"ב ד"ה הנך]) הקשה ר"ת זה גבי כרכי דזוזא, וחילקו דדוקא במה שמקצה האדם מדעתו סבירא ליה כרבי שמעון, ואם כן הא דהכא על כרחנו דגם לרבי שמעון אסור, דהא בהך כרבי שמעון סבירא ליה. ומשום הכי סבירא ליה [ל]ר"ת דאי שרי לרבי שמעון הוה לרב גם כן להתיר, דבזה נמי סבירא ליה כרבי שמעון. ואולם דברי התוס' (ריש דף ל"ו [ע"א ד"ה הא ר' יהודה]) דהאריכו בזה הרבה גבי חצוצרות דאמר התם דלרבי יהודה אסור ולרבי שמעון מותר כשאר מלאכתו לאיסור דשרי לצורך גופו ומקומו, ולרבי יהודה סבירא ליה כיון דמעט הוא דחזי (לא) מקצה ליה לגמרי. וסיימו דהכי נמי מיטה שייחדה למעות והניח עליה מעות אסור לרבי יהודה, והיינו משום דמקצה לו לגמרי, והוה נמי בשביל דעתו. ומוכח דסבירא ליה דהא לרבי שמעון מותר בזה ועל כרחך דלא כרבנו תם. וצריך לומר דסבירא ליה דאף על גב דרב סבירא ליה להחמיר בזה, מכל מקום לרבי שמעון מותר, דלא עדיף מחצוצרות דמותר לרבי שמעון שם בהדיא. והכי נמי מיטה זו וכמו מוקצה מחמת מיאוס ואינך, וזה שיטת הרי"ף [כא.]. וצ"ע.
(חבל יוסף – גנזי חיים)

קכו) **שם הגה ויש אוסרים בייחד.** דדינו כדין כלי שמלאכתו לאיסור. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

קכז) **שם הגה ויש אוסרים בייחד לכך וכו'.** כתב הטור (דף ר"ז ע"ב שיטה ט'), אבל רבינו תם אוסר היכא שיחדם והניחן עליהם מבעוד יום וכו'. נ"ב: ולכולי עלמא במחשבה לחודיה לא אסור אלא במעשה. ומחריות של דקל שיחדן לישיבה שכתב[ו] בו הרי"ף [כג.] והרמב"ם ז"ל [פרק כ"ה הלכה כ"א] דמחשבה בלבד

אוצר ההלכה

מועלת להתירן לא קשה, דמחשבה מועלת להיתר ואינה מועלת לאסור. שלטי הגבורים פרק כירה [כא. אות ג׳]. ופרק במה טומנין [כב: אות ג׳] כתב דלהרמב״ם ז״ל אין צורך לזה.

(כנסת הגדולה – הגה״ט)

קכח) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. כתב במג״א (סק״ה), [כן כתב לדעת הרא״ש [פ״ג סימן כ׳]], וצ״ע [דהא הרא״ש כתב דדמי לסיכי זירי ומזורי דכיון דקפיד עליה מייחד להו מקום [קכג.], ואם כן אפילו לצורך גופו אסור וכמו שכתוב סימן ש״ח (סעיף א׳), וכן משמע בהגהות מיימוני [הלכות שבת פרק כ״ה אות ה׳] שכתבו דדמי לגרוגרות וצמוקים ע״ש, וכן כתבו התוספות (דף ל״ו ע״א), ומה שכתב בהגהות אשירי [בראש״ש שם ד״ה ואפילו], היינו דעת אחרת. וכן כתב הראב״ן [סימן שע״ח] דכולי עלמא מודו בזה אם יחדה הוה ליה כלי שמלאכתו לאיסור וכמו שכתוב סימן ש״ח (סעיף ו׳) דאסור כי אם לצורך גופו ומקומו, לכן נראה לי להחמיר]. ע״ש. ואני אומר זה הדבר צריך תלמוד, דהן אמת שכן כתבו התוס׳ דף ל״ו ע״א ד״ה הא רבי יהודה, ולא היה צריך המג״א להרחיק עדותו, דכן כתבו נמי התוס׳ במקומו דף מ״ד סוף ע״א ד״ה מטה, אכן כל זה כתבו אליבא דרבי יהודה דאית ליה מוקצה בכל דבר, אבל אליבא דרבי שמעון, נהי דכתבו התוס׳ (דף מ״ד סוף ע״ב ד״ה הא אין עליה) דלר״ת מודה רבי שמעון במיטה שייחדה והניח עליה, דלמא היינו לשויה כמו כלי שמלאכתה לאיסור משום דקפיד עליה ומייחד לה מקום, דאי לאו האי טעמא אין עליה כלל שם כלי שמלאכתה לאיסור משום הנחת מעות עליה, דכמו כן מניח מעות על כל דבר, ואין זה מלאכה לאיסור נקראת, אלא הואיל וייחד למיטה זו מקום להנחת מעות וקפיד עליה נקראת מלאכתה לאיסור, אבל להחמיר כולי האי שיהיה אסור לטלטלה לצורך גופה ומקומה מנא ליה. ולא דמי לסיכי זורי ומזיירי [קכג.], דהן עצמן מלאכתן לאיסור וגם מייחד להו מקום וקפיד עלייהו, להכי אף לצורך גופן ומקומן אסורים, מה שאין כן במיטה זו. והתוס׳ [שם] והרא״ש [פ״ג סימן כ׳] לא דימו המיטה להני אלא ללמוד מזה דעל כל פנים אף לרבי שמעון יש בה דין מוקצה, אבל לא להחמיר יותר מכלי שמלאכתה לאיסור. והכי נראה קצת מדברי הרי״ף [כא.] דכתב אין עליה מעות מותר לטלטלה, ואין חילוק בין יחדה ללא יחדה, והרי מכל מקום יש חילוק לכולי עלמא, ואף לרבי שמעון, דאם יחדה אסור לטלטלה מחמה לצל על כל פנים כמו כלי שמלאכתה לאיסור, אלא ודאי דאין זו כלי שמלאכתה לאיסור כלל. מיהו מסתימת דברי התוס׳ [לו. ד״ה הא רבי יהודה] דכתבו לרבי יהודה דאף לצורך גופה ומקומה אסור, וכתבו כאן [מד. ד״ה הא] דאף רבי שמעון מודה בזה, אפשר דמשמע דסבירא להו כרבי יהודה, ואין לי להכריע. מכל מקום יש מקום לדברי הרב בית יוסף ורמ״א אם למדו כן. גם היה נראה דלא חמירי מיטה לרבי שמעון מעלי דפסקינן (סוף סימן תצ״ט) דמותר לצורך גופו ומקומו כרבא בפרק כל הכלים (דף קכ״ד ע״ב), והרי נמי אמרו שם (דף קכ״ד ע״א) הואיל וקפיד עליה מייחד לה מקום, אלא דאין לדמות דברים אלו זו לזו. ולדינא מכל מקום צ״ע.

(חמד משה – סק״ג)

קכט) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. כתב הבית יוסף (ע״ד שיטה כ״ג), וכתב עוד שרבנו תם [מד: תוד״ה הא] סובר דמודה רבי שמעון במטה שיחדה וכו׳. נ״ב: עיין בספר הקצר, ובספר מג״א (סק״ה), ובספר קרית מלך רב דף [כ״ו ע״ב הלכות שבת פ״ו ה״ב ד״ה אמנם].

(יד אהרן מהדורא בתרא – הגב״י סק״ג)

קל) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. כתב הרב מג״א [סק״ה]: כן כתב בית יוסף לדעת הרא״ש [פ״ג סימן כ׳]. וצריך לי עיון, דהא הרא״ש כתב דדמי לסיכי זירי ומזורי [קכג.] דכיון דקפיד עליה מייחד להו מקום, ואם כן אפילו לצורך גופו אסור, וכמו שכתוב ריש סימן ש״ח, וכן כתבו התוס׳ (דף ל״ו ע״א [ד״ה הא רבי יהודה]), (ואהך דמיטה, נמי כתבו כן התוס (דף מ״ד ע״א ד״ה מיטה וכו׳). ע״ש). ומה שכתב בהגהות אשרי [שם] היינו דעת אחרת, וכולי עלמא מודו בזה אם יחדה הוה ליה כלי שמלאכתו לאיסור דאסור כי אם לצורך גופו ומקומו, לכן נראה לי להחמיר. עכ״ל. מה שכתב דמה שכתוב בהגהות אשרי היינו דעת אחרת, כוונתו דכיון דרב דאסר בייחדה והניח היינו אפילו לצורך גופו ומקומו כמו שכתבו התוס׳ [לו. שם], דסבירא ליה דהוי גרוע מכל הכלים שמלאכתן לאיסור משום דמקצה ליה לגמרי ממלאכת היתר, אף על גב דסבירא להו להרי״ף והרמב״ם דרב כרבי יהודה, אבל לרבי שמעון שרי, היינו דשרי לצורך גופו ומקומו, אבל מחמה לצל אסור מידי דהוי אכל הכלים שמלאכתן לאיסור. והן הם דברי הגהות אשרי שכתבו: נראה לי דאסור שלא לצורך גופו ומקומו ביחד והניח כמו שופר וחצוצרות (דאמרינן (בדף ל״ו ע״א) דלרבי שמעון שניהם מותרים, ופירשו התוס׳ [שם ד״ה הא רבי שמעון] דהיינו לצורך גופו ומקומו) דהוה ליה מלאכתו לאיסור. ע״כ. וקאי לפי שיטת הרי״ף [כא.] (שפסק השלחן ערוך), ולא כמו שהבין הרב בית יוסף דקאי לפרש שיטת ר״ת. ולענ״ד נראה דאם זו היא שיטת הרי״ף והרמב״ם, קשה מי הכריחם לומר דרב אסר בזה גם לצורך גופו כדי לומר דלרבי שמעון לא קיימא לן הכי, ולדחות(ו) מההלכה גם תחלת דברי רב, טפי הוה ליה למימר דמה שאסר לטלטל בייחדה והניח היינו (לצורך גופו ומקומו) [מחמה לצל] ככל הכלים שמלאכתן לאיסור דבין לרבי יהודה ובין לרבי שמעון אסור מחמה לצל ושרי לצורך גופו ומקומו כמו שכתבו התוס׳ (דף ל״ו), ומה שכתוב בגמ׳ ורב כרבי יהודה סבירא ליה, נימא דקאי דוקא למה שכתב דבלא יחדה אי הוי עליה בין השמשות אסור כל היום. אלא ודאי דעתם ז״ל דאין הכי נמי לרב לא גרע הך מטה משאר כלים שמלאכתן לאיסור דאסור מחמה לצל, ולרבי שמעון סבירא ליה דבהא אפילו מחמה לצל שפיר דמי, דדוקא כלים שעושים בהם מלאכת איסור אסור לטלטל, אבל כלי שמיוחד להניח בו מוקצה שרי לטלטלו כל זמן שאין המוקצה עליו ואפילו מחמה לצל. וסתמיות דברי הרא״ש ור״י שכתבו דלרבי שמעון שרי, משמע בכל טלטול (בכלי) [ככלי] שמלאכתו להיתר. נמצא לפי זה דהרי״ף ור״ת פליגי בקצוות, דלהרי״ף שרי אפילו מחמה לצל ולר״ת אסיר אפילו לצורך גופו.

(נהר שלום – סק״ג)

אוצר ההלכה

קלא) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. כתב המג"א (סק"ה), מיהו לצורך וכו', וצ"ע דהא הרא"ש [פ"ג סימן כ'] כתב וכו'. עיין ברא"ש.

ומה שכתב שם ור"ת פסק כרבי שמעון במיטה, הוא טעות סופר, וצ"ל ור"ת סובר דרבי שמעון מודה במיטה. וכן הוא בבית יוסף.

ומה שכתב שם בהגהות אשרי [שם] ואפילו וכו' עד שלא תגנב אסור, הוא לדעת רב אלפס [כא.] אליבא דרבי שמעון. וגם שם יש טעות מה שכתב כרבי שמעון, וצריך לומר: לרבי שמעון. והכי פירושו, דלרבי שמעון אפילו כהאי גוונא שהיו עליה בין השמשות מותר, אבל לית הלכתא כוותיה בהא אלא כרבי יהודה דמוקצה מחמת איסור אסור. ובסתם מוקצה, דהיינו שייחדה למעות והניח עליה בחול, הוא דקיימא לן כרבי שמעון, וכן מבואר בגמ'.

ומה שכתב [בהגהות אשרי] פירש ר"י נראה לי דאסור וכו'. הוא לדעת ר"ת, ורצונו לומר מאחר דהרא"ש כתב על שם ר"ת דמטה שייחדה למעות דמיא לסיכי ומזורי [קכג.] משום דמייחד להו מקום, ואם כן הוה אמינא דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור אפילו לצורך גופו ומקומו, לכך כתב דליתא ולא אסור רק מחמה לצל כמו שופר וחצוצרות. ואף על גב דשאר כלי שמלאכתו לאיסור שרי לרבי שמעון אפילו מחמה לצל, מכל מקום שאני הנהו דקפיד עלייהו, דודאי גם שופר וחצוצרות מייחד להו מקום, ומשום קפידא לחודא לא הוי אוסר רבי שמעון, דיש לומר דאינו מקפיד עליהם כל כך כמו שאר מוקצה מחמת חסרון כיס. ואף דר"ת מדמי להו לסיכי ומזורי וכו' דמשמע דהנהו אסורין מחמת חסרון כיס לחודא, נראה ברור דדעת ר"י דהא כלי סיכי וכו' אינו כמו שמפרש רש"י בפירוש ראשון שהם כלי צבעים, דמשמע שאין איסורן מחמת שמלאכתן לאיסור רק מפני חסרון כיס, אלא כמו שפירשו בשם ר"י הלוי שם כלים שמלאכתן לאיסור שהם כובד עליון ותחתון, ועיין שם בתוס', ואפילו הכי בעי שיקפיד עליהם, וכמו שכתב רש"י (דף (קי"ב) [קי"ג] ע"א ד"ה מותר) לשני הקנים לתשמיש אחר, ואשמעינן דאין גרדי מקפיד עליהם ולא הוי מלאכתן לאיסור. ומבואר דבעי שיקפיד על סיכי ומזורי אף על פי שהוא כלי שמלאכתו לאיסור. ולפי זה סליקו דברי רמ"א כהוגן לדעת ר"ת על פי פירוש ר"י.

גם מה שכתב המג"א שהבית יוסף כתב כן לדעת הרא"ש, וצ"ע דהרא"ש כתב וכו'. הוא שלא בדקדוק, דליתא כן בבית יוסף, וגם הרא"ש לא כתב כלום אלא שהביא דעת הרי"ף ודעת ר"ת. ועיין בתוס' (דף מ"ד ע"ב ד"ה הא אין עליה מעות וכו') דמשמע דלר"ת עצמו לא ברירא הא מילתא, אלא שכתב דאיכא למימר הכי. ורש"ל כתב בהוכחה דאין זה מדברי התוס' אלא גליון. עיין עליו. ועיינתי במגיד משנה פרק כ"ו מהלכות שבת [הלכה א'] וכתב דלדעת רש"י כובדין מלאכתן לאיסור ואפילו הכי בעינן שקפיד עליהן.

(ברכת דוד)

קלב) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. כתב המג"א (סק"ה), וצ"ע וכו'. ויש ליישב הרמ"א בדוחק, דוודאי לר"ת דאוסר ביחוד המטה מבעוד יום אף דלא מניח עליו כלל בשבת אף לצורך גופו ומקומו כיון דיחוד לכולי עלמא, אבל כל כך לא נחמיר גבי כיס דיהיה אסור לטלטל אף לצורך גופו ומקומו, רק זהו גבי מטה דמייחד ליה מקום, אבל כיס של מעות לא מקפידין עליהם כל כך ומותר לטלטל לצורך גופו ומקומו וק"ל. (מתוק מדבש)

קלג) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. בפרק כירה [מד:] אמר רב יהודה אמר רב, מטה שיחדה למעות, והניח עליו מעות פעם אחת בחול אסור. לא יחדה למעות, יש עליה מעות אסור לטלטלו, אין עליה מעות מותר לטלטלה, והוא שלא היה עליה בין השמשות. והנה הרי"ף [כא.] והרמב"ם [פרק כ"ה הלכה י'] פסקו דלא כרב משום [ד]סבירא להו כרבי יהודה ואנן פסקינן כרבי שמעון, הלכך [אין לחלק] בין יחדה [ל]בין לא יחדה, אלא בין יש עליה או אין עליה מעות. אבל דעת ר"ת [שם תוד"ה הא] דבהא גם רבי שמעון מודה דאסור, דמיירי דקפיד עליה ומייחד ליה דוכתא, והוי כסיכי זיירי ומזורי [קכג.]. כן כתב הרשב"א בחידושיו[54] דמטה שיחדה למעות והניח עליו מעות בחול לא מיקרי כלי שמלאכתו לאיסור, כיון שהמטה אינה עושה שום מלאכה רק מעשה עץ בעלמא. עכ"ל. וכן כתב הלבוש [סעיף ז']. ואם כן נראה שרוצה להתיר טלטול אפילו מחמה לצל, דאם לא כן למה דחקו להו לומר שאין זה כלי שמלאכתו לאיסור. נמצא יש כאן ג' שיטות: לדעת הלבוש - והרשב"א כדיעה ראשונה - מותר אפילו מחמה לצל, ואפשר דגם הרי"ף והרמב"ם סוברים כן דשרי אפילו מחמה לצל. ודעת ר"ת [מד: ד"ה הא] והרא"ש [פ"ג סימן כ'] לפי הבנת הרב בית יוסף והרמ"א כאשר מבואר בשלחן ערוך, הוי הדין כמו כלי שמלאכתו לאיסור ואינו מותר אלא לצורך גופו ומקומו. ודעת הגהות מיימוניות [פרק כ"ה אות ה'] דאסור אפילו לצורך גופו ומקומו. וכאשר הוא קושיית המג"א, מאחר שר"ת מדמה לסיכי, הוה להו הדין כמו בסיכי דאסור להשתמש בכל עניין. ואפשר שיש לחלק בענין הקפידה מה שנקרא מוקצה מחמת חסרון כיס ממש כמו איזמל של מוהלים וסכין שחיטה, זה בכל ענין אסור, אבל מה שהוא קפיד ואינו מקפיד כל כך, אין הדין כך להיות שוה לסכין הנ"ל, ואי אפשר להתיר בכל עניין, והוי הדין שמותר לצורך גופו ומקומו ואסור מחמה לצל אפילו לרבי שמעון. כי סברת הלבוש והרשב"א אינה מוזכרת בתוס' כלל, ובשום פוסק, ואם כן נחזי אנן שזה היה סברת ר"ת, דאם הסברא משום דרב פוסק כרבי יהודה כמו שכתבתי אליבא דהרי"ף והרא"ש, קשה לר"ת למה צריך רב לנקוט מטה דוקא ואמר הלכה כרבי יהודה, ולמה הוציא מטה שיחדה מכל כלים שמלאכתן לאיסור. ואם נימא שהיא ממש קפיד עליה כמו סיכי, לנקוט האי טעמא בלשונו כמו שמפרש הגמ' בפרק כל הכלים אליבא דרבי שמעון. אבל זה קשה, [ד]הסיפא יכריח

הערות וציונים

54. עיין להרב בית מאיר, נדפס לעיל אות קט"ו.

אוצר ההלכה

דקתני יש עליה מעות אסור לטלטלה, ועל כרחך אפילו לצורך גופו ומקומו, מאחר שיש עליו מעות הוה ליה בסיס ואסור אפילו לצורך גופו ומקומו, ואם כן דומיא דהכי הוה ליה לפרש הרישא דאסור לטלטלה ביחדה למעות, כי בחד לשון נקטו, ואי הוי חילוק בדין בינייהו הוה ליה לרב לפרש, כי אמורא צריך לפרש דבריו. אך אי מקרי בסיס כשלא היה עליו בין השמשות תליא בפלוגתת הפוסקים כמו שהביא המג"א (בסימן ש"ח סעיף כ"ז בס"ק נו"ן), דלפי דברי התוס' בשבת דף מ"ד [ע"ב ד"ה יש] ובביצה [ב. ד"ה ובית הלל] הוי בסיס, ולפי מה שכתוב סימן רס"ו (סעיף ט') לא הוי בסיס, ואם כן יש לומר דגם בזה פליגי הפוסקים הנ"ל, להגהות מיימוניות מיקרי בסיס, ולדעת ר"ת לפי סברת הרב בית יוסף והרמ"א לא מיקרי בסיס, ואם כן לא קשיא מידי. ובזה דברי המג"א בסעיף קטן ד' וה' מבוארים באר היטב. (בגדי ישע)

קלד) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. עיין מג"א [סק"ה] כתב, וכן משמע בהגהות מיימוניות [פרק כ"ה אות ה'] שכתב דדמי לגרוגרות וצמוקים. ע"ש. וכן כתב הראב"ן [סימן שע"ח]. כנראה משמעות דעתו להשיג אף על הרמ"א שיהא הכיס אסור אפילו לצורך גופו ומקומו. ונהי דעל הבית יוסף יפה השיג, דודאי במיטה לשיטה זו כיון דמייחד לו דוכתא ומדמין לסיכי ומזורי [קכג.] פשיטא דאפילו לצורך גופו ומקומו אסור. וכן מבואר להדיא בחדושי הרשב"א (דף (מ"ד) [מה.] ד"ה הכי נמי מסתברא), דזה לשונו: יש לומר דמיטה שאני, דאיכא למימר דילמא אף רבי שמעון מודה בה, דכיון שהוא מייחדה למעותיו, אדם קובע לה מקום ומקצה אותו לגמרי מדעתו מחמת חסרון כיס. עכ"ל. ובמוקצה מחמת חסרון כיס הא כולי עלמא מודו דאף לרבי שמעון אפילו לצורך גופו ומקומו אסור.

אמנם מה דמשמע מהמג"א להחמיר נמי בכיס בלצורך גופו ומקומו על פי דברי הראב"ן והגהות מיימון דמדמו כיס שייחדו והניח [בו מעות] לגרוגרות וצמוקים, איני יודע ליישב דעתם, דמה ענין גרוגרות וצמוקים להכא. וביותר מה שמדמו וילפי לה מדעת ר"ת [מד: תוד"ה הא] במיטה, והם דברים מותמהים, דבמיטה דקדקו הר"ת והרא"ש משום דמייחד לה מקום מקפיד עליה, והוה דומיא דסיכי ומזורי דיש בהם משום מוקצה מחמת חסרון כיס כנ"ל ברשב"א, אבל כיס כזה שקורין בייא גארטיל, הא עינינו רואות דאין אדם מקפיד עליו למיחד לו מקום. ולדעתי עדיף מנר שהדליקו עליו בחול, שבזמנינו הנרות אינם ראויים לשום תשמיש זולת ההדלקה, ומכל מקום ליכא למאן דאמר שאסור לצורך גופו ומקומו. וכן מוכח להדיא מקושיית הגמרא (דף מ"ה ע"ב) מי אמר רבי יוחנן הלכה כרבי שמעון, הא אמר כלום עשויין אלא לתרנגולין, ואילו לדעת הראב"ן והגהות מיימוניות שביחוד והניח יהא בדמיון גרוגרות וצמוקים דאפילו רבי שמעון מודה, מה הקושיא, הא כיון דאינו עשוי אלא לתרנגולין והוי יחוד, וגם הניח, הא רבי שמעון מודה, אלא ודאי דזה לאו מילתא היא. והעיקר כפסק הרמ"א, ודלא כמשמעות המג"א דבפשוט כיס יש להחמיר, רק בכיס התפור בבגד כתב (בסק"ו), ואפילו להרא"ש הכא שרי, דהא חזינן דלא קפיד. ואיני יודע, דהא חזינן נמי אפילו בלא תפור, דאין אדם שמקפיד לייחד לו מקום. וכן הסכים להלכה האליה רבה [סק"ח]. אך מה דקשה לי על לשון הרמ"א שתולה איסור הכיס מחמה לצל בדעת ר"ת במיטה, וזה האמת דמיטה לר"ת אפילו לצורך גופו ומקומו אסור, ומטעם חסרון כיס, מה שאין כן בכיס זה. ולענ"ד עיקר איסור דכיס זה מחמה לצל הוא משום דמיון דנר, דמפני דסתם כיס נמי להכי עבידא לתשמיש מעות, ומכיון שהניח נמי עליו מעות בחול הוי כלי שתשמישו לאיסור דלא שרי אלא לצורך גופו ומקומו, ואסור מחמה לצל. (בית מאיר)

קלה) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. כתב במג"א (סק"ה), מיהו לצורך וכו', ומה שכתב בהגהות אשרי היינו דיעה הראשונה. כצ"ל. רצונו לומר הבית יוסף הביא ראיה לדבריו דגם בהגהות אשרי [פ"ג סימן כ'] כתב דמותר לצורך גופו ומקומו, ועל זה דחה המג"א דאין ראיה מהגהות אשרי, דהגהות אשרי סבירא ליה כדיעה הראשונה שהביא הרב בית יוסף, והוא דעת הרי"ף [כא.] דסבירא ליה דלא קיימא לן בהא כרב, ולכן כתב בהגהות אשרי דלצורך גופו או מקומו מותר. ואיכא למידק אי סבירא ליה להגהות אשרי כהרי"ף והיא דיעה ראשונה, למה לא התיר רק לצורך גופו ומקומו, אפילו מחמה לצל הוה ליה להתיר, ועל זה כתב המג"א וכולי עלמא מודים וכו' הוה ליה כלי שמלאכתו לאסור, רצונו לומר אפילו להרי"ף דמתיר בייחוד לכך, ולכן לא התיר בהגהות אשרי כי אם לצורך גופו ומקומו. אבל לדעת יש אוסרים שהביא רמ"א, והם ר"ת [מד: ד"ה הא] ורא"ש [שם], דלדידהו הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, אפילו לצורך גופו ומקומו אסור. כן כתב בספר מחצית השקל. (שמן המאור)

קלו) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. כתב המג"א (סק"ה), ומה שכתב בהגהות אשרי [פ"ג סימן כ'] היינו וכו'. נ"ב: פירוש, אפילו להמחבר מיהו אסור שלא לצורך גופו ומקומו. (חדושי מוהרמ"ז)

קלז) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. הרב מג"א [סק"ה] הוכיח דאפילו לצורך גופו ומקומו אסור, וכן כתבו התוס' דף ל"ו [ע"א ד"ה הא רבי יהודה]. ע"ש. ולא זכר התוס' בסוגיא [מד:] בד"ה מיטה וכו'. וכן מוכח נמי ממה שכתבו [שם ע"ב] בד"ה ומה וכו', דלמסקנא קשה מנר של מתכת דשרי רבי יהודה ע"ש, ואי אמרינן דלא אסר רב לטלטל מיטה אלא מחמה לצל לא קשיא מידי, דנר של מתכת שרי רבי יהודה לצורך גופו, דאי הדליקו בו בשבת אסור אפילו לצורך גופו. אלא דאין ראיה מהתוס', שהרי כתב הבית יוסף דהוה ליה כדין כלי שמלאכתו לאיסור ע"ש, ורבי יהודה סבירא ליה דכלי המיוחד לאיסור אפילו לצורך גופו אסור, אבל רבי שמעון מתיר בחצוצרות, והכי נמי במיטה, דכל כלי שמלאכתו [לאיסור] מותר לצורך גופו ומקומו. (ערך השלחן – סק"ו)

קלח) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. ושם בנר ישראל ([מג"א] סק"ה) חולק, והאליה רבה [סק"ח]

אוצר ההלכה

מקיים כל שאינו מקפיד להניח בו דבר אחר. ע"ש. ומסתברא גם כוונת השלחן ערוך [הרמ"א] כך דומיא דנקט בסיפא וכן [בכיס] התפור בבגד, האיך נקט וכן, רק דברישא על כל פנים אינו מיוחד בקבע להקפיד שייך קצת האי לישנא.
(מאורי אור חלק באר שבע – דף קי"ט ע"א)

קלט) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. כתב המג"א (סק"ה), וכולי עלמא מודו בזה אם יחדה. ע"ש [בהגהות אשרי] [פ"ג סימן כ'] דלשונו משמע להדיא דאפילו בהניח שרי לצורך גופו ומקומו, דכתב ולא היה עליו בין השמשות.
(זכרון אברהם)

קמ) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. כתב המג"א (סק"ה), מיהו וכו' וכן כתבו התוס' [לו. ד"ה הא רבי יהודה] וכו'. ולפי ענ"ד משמע [כן גם] מדברי תוס' (דף מ"ד ע"א בד"ה מטה וכו') שכתבו דמטה שייחדה למעות הוי כחצוצרות ואסור לרבי יהודה, ולרבי שמעון לא אסור שום מוקצה אלא מוקצה דחסרון כיס. ע"ש. משמע דלרבי שמעון מותר במטה שיחדה למעות לצורך גופו ומקומו. (דברי צבי)

קמא) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. כתב המג"א (סק"ה), וכן כתב ראב"ן [סימן שע"ח], וכן כתבו התוס' דף ל"ו ע"א [ד"ה הא רבי יהודה]. ומה שכתב בהגהות אשרי [פ"ג סימן כ'] היינו דעת אחרת, דכולי עלמא מודו בזה אם יחדה הוה ליה כלי שמלאכתו לאיסור וכו'. כאן צריך להיות: וכן כתבו התוס' דף ל"ו ע"א ד"ה הא רבי יהודה בסוף דבריהם, דמיטה שייחדה אליביה דרבי יהודה, והיא שיטת הרי"ף [כא.], ומדמה לחצוצרות דהוי כלי שמלאכתו לאיסור, ושמע מינה אף לשיטת הרי"ף אינו מותר אלא לצורך גופו או מקומו. (אומץ יוסף)

קמב) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. כתב הבית יוסף, ומשמע שדינו וכו' דלצורך גופו או לצורך מקומו מותר וכו'. עיין להרב מג"א (בסק"ו) [בסק"ה] שתמה שלדברי הרא"ש [פ"ג סימן כ'] דדמי לסיכי זירי ומזורי [קכג.] וכו' אפילו לצורך גופו אסור וכו'. עיין מה שכתב על דבריו הרב חמד משה (בסק"ג)[55], ולדינא הצריכו עיון. ועיין מה שכתב הרב בגדי ישע בסעיף זה[56]. ועיין בספר קרית מלך רב (ח"א דף כ"ו[57] ע"ג), נהר שלום סעיף ז' [סק"ג][58]. (דברי מנחם – הגב"י, סק"ז השני)

קמג) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. והקשה המג"א [סק"ה] דמקור דין זה מהבית יוסף לדעת הרא"ש ז"ל [פ"ג סימן כ'], והא הרא"ש כתב דדמי לסיכי זירי ומזורי [קכג.] דכיון דקפיד עלייהו מייחד להו מקום, ואם כן אפילו לצורך גופו אסור, והניח בצ"ע. ועל כן סיים להחמיר. והיא קושיא גדולה על הבית יוסף וההגה.

ונראה להליץ בעד הרמ"א ז"ל להקל, דאין כוונתו לדברי הבית יוסף, רק מצד אחר, דהא בדרכי משה [סימן ש"ח אות ב'] הביא בשם המרדכי פרק כירה [סימן שט"ו] דאף במוקצה מחמת חסרון כיס מותר לצורך גופו או מקומו, ועיין שם במרדכי שכתב שכן משמע בפרק כל הכלים [קכד:], רק דאנן לא קיימא לן כוותיה, וכמו שכתב בדרכי משה לעיל ריש סימן ש"ח [שם]. ולזה יש לומר דבדין זה יש להקל מטעם ספק ספיקא, דילמא הלכה כהרי"ף [כא.] והרמב"ם [פרק כ"ה הלכה י'] ורבנו ירוחם [נתיב י"ב חלק י"ג דף פ"ג ע"ד] שהוא דעת המחבר, דכיון שסילקן קודם בין השמשות מותר, ואם תמצי לומר דהלכה כרבנו תם [מד: תוד"ה הא] שהוא היש אוסרין שבהגה, מכל מקום דילמא הלכה כהמרדכי דאף במוקצה בחסרון כיס מותר לצורך גופו או מקומו, דעל כל פנים לא עדיף מסיכי וכו'. איברא כי דברי הבית יוסף אי אפשר ליישב כן, דהרי הוא כתב דלדעת הרא"ש משמע להתיר לצורך גופו או מקומו, והרי כבר כתב הבית יוסף עצמו בסימן ש"ח [סעיף א'] בשם הרא"ש בתשובה [כלל כ"ב סימן ח'] דלא כהמרדכי הנ"ל, אבל על כל פנים בדעת הרמ"א ז"ל יש לומר כן.

ועיין בלשונו של הבית יוסף בסימן ש"ח בדין זה דמוקצה מחמת חסרון כיס, שכתב וז"ל: ויש ליזהר שלא לטלטלו אפילו לצורך גופו וכו', עיין שם שהביא ראיה מלשונו של הטור ולשונו של הרמב"ם דמשמע מדבריהם כן, ומדכתב ויש ליזהר וכו', ולא כתב לאסור, משמע דלא ברירא ליה משום שיטת המרדכי הנ"ל, ולזה הוצרך להביא ראיות ממשמעות לשונות הפוסקים, ואם כן על כל פנים יש לצרף דעת המרדכי לספק ספיקא. וגם יש להקל על פי דברי הפני יהושע בשבת (דף מ"ו [ע"א ד"ה בא"ד]), עיין שם שכתב לתמוה על הרשב"א בתוס' שם [מה: ד"ה אין] דמייתי ראיה מזירי וסיכי לדין דמנורה, ועל זה כתב הפני יהושע, דתמיה לי טובא, דלא דמי כלל, דשאני התם שכלים הללו מלאכתן לאיסור, שמיוחדים לבית הבד ואריגת בגדים, ואם כן נהי דכלים שמלאכתן [לאיסור] מותר לצורך גופו או מקומו, היינו משום דחזי לתשמיש אחר, מה שאין כן בהנך דקפיד ומייחד להו מקום תו לא חזי לתשמיש אחר, אבל היכא דמלאכתו להיתר כמו נר ומנורה דלא הוי מלאכתן לאיסור כיון שאין עושין מלאכה בגוף הכלי (אבל) [אלא] בסיס בעלמא היא דעבדו. ע"ש. ואם כן בנדון דידן גם כן דהוי רק בסיס, דמיא [למנורה, חסר ב' תיבות][59], וצריך עיון גדול. מכל מקום דברי הבית יוסף אי אפשר ליישב בזה, דהא כתב כן בדעת הרא"ש, והרי הרא"ש כתב להדיא דדמי לסיכי וכו', אבל בדעת הרמ"א ז"ל יש לומר כן. כן נראה לענ"ד נכון בדעתו ז"ל.
(מוליך לימין משה – אות ל"ו)

קמד) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. כתב בספר נזירות שמשון דזה אינו, כמו שכתבתי בשמו

הערות וציונים

55. נדפס לעיל אות קכ"ח. **56.** נדפס לעיל אות קל"ג. **57.** בספר קרית מלך רב נפלה ט"ס בציון הדף ובמקום דף כ"ד נכתב דף כ"ו. **58.** נדפס לעיל אות ק"ל. **59.** תוספת זו במקור.

אוצר ההלכה

לעיל סימן ש"ח סעיף א' [סק"א][60]. יעויין שם דכל הטעמים שייכי גם כן כאן. (ארחות חיים – ספינקא – סק"ד)

קמה) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. כתב הרב באר היטב (סק"ז), ומגן אברהם [סק"ה] מחמיר. [רצונו לומר], אפילו לצורך גופו ומקומו אסור. ובחמד משה [סק"ג][61] הניח בצ"ע, ובתניא [ש"ע הגר"ז סעיף י"ב] כתב דיש להחמיר. וכן כתב הרב בית מאיר[62] דיפה השיג המג"א. ע"ש. אבל מאי דמשמע מהמג"א דגם בכיס אסור לצורך גופו ומקומו, לי נראה שהעיקר כרמ"א, ושכן הוא באליה רבה [סק"ח], דעינינו רואות שכיס שקורין בייא גארטיל אין אדם מקפיד עליו למיחד לו מקום. (באר יעקב – קרויזר – סק"ג)

קמו) שם בהגה מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר. מה שהקשה המג"א לעיל (סק"ה) על הרמ"א דמתיר לצורך גופו, דלדיעה השניה אף צורך גופו אסור. נראה קצת דיהיה דוחק להרמ"א דמיטה מקפיד שלא תתקלקל, לכן סמך בזה על הגהות אשרי [פ"ג סימן כ'] דסגי לומר דהוי מלאכתו לאיסור. ועוד דהא ודאי תלוי במה שרואין אם מקפיד כל כך, ואז ודאי יודה הרמ"א. ומה שכתב המג"א דכן כתבו התוס' (דף ל"ו ע"א ד"ה הא רבי יהודה), לא אדע, דהתוס' לא כתבו זה רק לרבי יהודה דאוסר מוקצה ומתיר כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, ומחמיר היכא דאין יכול להשתמש להיתר רק מעט, כמו חצוצרות, וזה אסור אף צורך גופו, אבל לרבי שמעון אין הכי נמי דמותר כמו שכתב המג"א לעיל סימן ש"ח (סקי"ב). (גנזי חיים – סק"ג)

קמז) שם בהגה דהכים בטל אצלו. כתב מג"א (סק"ו), וקשה דבלאו הכי שרי וכו', ויש לומר דהכי קאמר אפילו ברשות הרבים וכו'. אין דבריו מובנים, דגם ברשות הרבים בלאו הכי שרי כיון שהוא לצורך גופו ומקומו, דכן הוא שיעור דבריו, דודאי ללובשו בלאו הכי שרי בלא סברא דכיס בטל אצלה, משום דלצורך גופו שרי כמו שכתבתי לעיל[63], רק מחמה לצל לא הוי שרי, ולכך כתב הטעם דמותר לצאת משום דבטל לגבי בגד, ובטעם זה הותר לטלטל אף מחמה לצל. ולפי מה שכתבתי בלאו הכי לא קשה קושיית המג"א, דהא באמת אף לצורך גופו ומקומו מותר גבי מטה, רק גבי כיס של מעות כתבנו לעיל דלא מקפיד כל כך, אבל כשתפר הוה אמינא שוב חוזר להיות כמטה ואסור אף לצורך גופו ומקומו אי לא דכתב הטעם דכיס בטל לגבי בגד, וק"ל. (מתוק מדבש)

קמח) שם בהגה דהכים בטל אצלו. כתב המג"א (סק"ו), דהכיס וכו' וקשה וכו'. לפענ"ד אפשר לתרץ דמשום דהכיס בטל מותר לצורך גופו או מקומו ואפילו היו המעות בין השמשות בכיס והוציא המעות מכיס בשבת. (דברי צבי)

קמט) שם בהגה דהכים בטל אצלו. המג"א (סק"ו) הקשה דבלאו הכי שרי ללובשו דהא לצורך גופו מותר. ע"ש. ולא הבנתי קושייתו, דהרי אינו צריך לגוף הכיס, ואיך יטלטל הכיס, ועל כרחך משום דהכיס בטל להבגד. ואולי דקשה לו על מה שכתב הרמ"א הואיל ועיקר הבגד עומד ללבוש, דמה צריך לזה, אפילו אם עיקר הבגד הוא בשביל הכיס, מכל מקום כיון דלובשו הוי לצורך גופו. ואך לפי זה תירוצו קצת צ"ע.

לשון המג"א (בס"ק הנ"ל) שכתב, ויכול להניח דבר בתוכו, או ליטול ממנו, דצורך מקומו מותר. אין מדוקדק, דזה הוי צורך גופו. ומה שכתב דאף להרא"ש [פ"ג סימן כ'] שרי, דהא חזינן דלא קפיד עליו, לא זכיתי להבין, דבמאי חזינן, אי משום דעכשיו [לא] נותן לתוכה כל מוקצה מחמת חסרון כיס, הא עכשיו רוצה להשתמש בו, ומכל מקום כיון דעד עכשיו מקפיד אסור. ועיין לעיל סימן רנ"ט דבעי דוקא יחדן להמג"א [שם סק"ב], פירוש דייחדן לכך לעולם, ועיין מה שכתבתי שם [סק"ב][64], וצ"ע. (גנזי חיים – סק"ד)

קנ) שם בהגה אבל אם שכח בו מעות מותר לטלטל הבגד. כתב המג"א [סק"ז], והוי יודע וכו', והא דנקט רמ"א שכח היינו [ד]לכתחילה וכו'. ואמר אדוני מורי ורבי [מהר"י אייבשיץ] דהא לשיטת ר"ת [מד: ד"ה הא] דסבירא ליה דאם יחוד לכך (מותר ד"ת) [אסור אף לרבי שמעון] ואף דסבר אם לא היה מונח רק בין השמשות מותר לטלטל כמו דמשני הגמ' (דף מ"ד ע"ב), וצריך לומר דהא דיחוד חמור יותר, ואם כן גבי כיס שמייחד למעות אף דאמר דבטל לגבי בגד, מכל מקום אם מניח, לכתחילה לא מתירין הבגד לטלטל, כיון דכיס מיוחד לכך, אבל גבי מוכני ליכא איסור דיחוד, לכך אמרינן דאף במניח בטל וכו'. ודו"ק. (מתוק מדבש)

קנא) שם בהגה אבל אם שכח בו מעות מותר לטלטל הבגד. כתב במג"א (סק"ז), והא דנקט רמ"א שכח היינו דלכתחילה אין להניחו בתוכו דחיישינן שמא יצא בו. ע"כ. הנה רמ"א לא חייש להא בטלטול רק אוסר ללבשו מהאי טעמא, וצריך לומר שמא ישכח ויצא בו מלובש. ולענ"ד נראה כיון דטעם ההיתר דהכיס בטל אצלו כמו שכתב הרמ"א, ואם כן אין מבטלין איסור לכתחלה, לכן אם בדעתו לטלטלו אסור להניח בו מעות, ולפי זה אפילו במידי דאינו מלבוש כעין מוכני אסור לכתחלה. (ערך שי)

קנב) שם בהגה אבל אם שכח בו מעות מותר לטלטל הבגד. ועיין מג"א (סק"ז) דמיירי דוקא דהכיס אינו תפור לארכו אלא פיו לבד תפור. וכתב דאפילו במניח שרי, והא דנקט רמ"א ז"ל שכח היינו דלכתחילה אין להניחו בו שמא ישכח ויצא. ע"כ. משמע מזה דהא דחייב אדם למשמש בבגדו ערב שבת סמוך לחשיכה (עיין סימן רנ"ב סעיף ז'), היינו אפילו בגדים שאינו לבוש עתה, ולא אמרינן ימשמש בהם בשעה שירצה ללבשם. והלכתא רבתא לשבתא, וצ"ע. והקשה המג"א כיון דמיירי בשכח, אפילו המעות על עיקר הבגד לא נעשה בסיס. ותירץ, ויש לומר דמכל מקום היה צריך לנער אבל כיון שאין המעות על עיקר הבגד אין

הערות וציונים

60. נדפס לעיל בסימן ש"ח אות כ"ח. **61.** נדפס לעיל אות קכ"ח. **62.** נדפס לעיל אות קל"ד. **63.** נדפס לעיל אות קל"ב. **64.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ב' בסימן רנ"ט אות כ"ט.

אוצר ההלכה

צריך לנער. אבל הרמב"ם ז"ל [פירוש המשניות כלים פרק י"ח משנה ב'] כתב כיון שאינה נשמטת אי אפשר לסלק המעות אלא אם כן יטלטל השידה עם המעות, ולכן מותר לגררה, אם כן הכא נמי אם אפשר לנער צריך לנער. עכ"ל המג"א. ועיין תוס' (דף מ"ד ע"ב ד"ה הא) שהקשו דלוקמי הא דאין עליה מעות שריא אף על גב דהוי עלה בין השמשות, בשכח, וביש עליה אסור לטלטלה טלטול גמור, וקמשמע לן דבאינה נשמטת שרי לטלטלה טלטול גמור. ע"כ. ועיין מהרש"א. ואי נימא כדעת הרמב"ם ז"ל דבאינה נשמטת אי אפשר בניעור אכתי גם זה פשיטא ממתניתין [קמב:] דהיתה בין החביות מגביה וכו', אלא על כרחך סבירא להו להתוס' דבאינה נשמטת כיון שאינו על עיקר הכלי ואינו כלי בפני עצמו אין צריך ניעור אף באפשר לנער. והתוספת שבת (ס"ק ט"ז) כתב דאין צריך לנער, אבל האליה רבה (סק"י) כתב דצריך לנער. ובאמת לע"ד הכי מסתברא, דמה יושיענו מה שאינו על עיקר הבגד אכתי טלטול מן הצד הוא, ובאפשר לנער צריך לנער. (תהלה לדוד – סק"ד)

קנג) שם בהגה אבל אם שכח בו מעות מותר לטלטל הבגד.

ואפילו הניח המעות בכיס על דעת שישארו שם כל השבת דנעשה הכיס בסיס, אף על פי כן הבגד לא נעשה בסיס להם הואיל ואין המעות על עיקר הבגד. והא דנקט רמ"א שכח היינו דלכתחילה אין להניח שם שמא יצא בו. וכל זה אם פיו בלבד תפור, אבל אם הוא תפור כולה בבגד לארכו נעשה כל הבגד בסיס, ואז אפילו הניח המעות בכיס על דעת ליטלם ממנה קודם שבת ושכח ליטלם מבעוד יום דלא נעשה בסיס, אף על פי כן אם אפשר לנער צריך לנער לכתחילה ואחר כך יטלטל הבגד, כמו שאם היה מונח על עיקר הבגד שהיה צריך לנער כמו שכתוב בסימן ש"ט [סעיף ד'] במעות שעל הכר. מג"א [סק"ז], תניא [ש"ע הגר"ז סעיף ט"ו]. (באר יעקב – קרויזר – סק"ד)

קנד) שם בהגה אבל אם שכח בו מעות מותר לטלטל הבגד

וכו'. עיין בספר משנה אחרונה (פרק י"ח דכלים מ"ב) שדחה כל דברי מג"א [סק"ז] בדין כיס שבבגד, והעלה דאם הכיס תפור או קשור, הכיס אסור והבגד מותר, ודחה כל הדמיון למוכני, ומכל מקום לא החליט כן לדינא. ועיין בשו"ת מהר"י מברונא (סימן מ"א) שפסק דיש לאחוז הבגד בכנפיו ולנער המעות דרך פי הכיס. והביא מהא דתיק הספר דפרק כל כתבי [קיז.] דאי לא דחיישינן דלמא ביני וביני נפל דליקה הוה מצריך למישדי המעות ולהציל הטלית, וכן בפרק נוטל [קמב.] גבי כלכלה והאבן בתוכה, והכא נמי מוטב להשליך המעות מלטלטל הבגד עם המעות. ע"ש. [הערת מהרש"ם]. (ארחות חיים – ספינקא – סק"ד)

קנה) שם בהגה אבל אם שכח בו מעות מותר לטלטל הבגד

וכו'. וכתב המג"א (סק"ז), דאם הניח בתוכו מעות מדעת אסור להכניס ידו בו, דעל כל פנים הכיס נעשה בסיס. ועוד אמרינן בגמ' [מד:] דמוכני בזמן שהיא נשמטת הוי כלי בפני עצמה, ואין גוררין השידה בזמן שיש מעות על המוכני, אם כן הכא נמי אם כיס מלא מעות קשור בבגד אסור לטלטל הבגד כיון דהכיס הוא כלי בפני עצמו. ע"כ. והיינו שפירש הא דאמרינן במוכני בזמן שהיא נשמטת אין גוררין אותה בשבת ובאינה נשמטת גוררין, קאי על השידה, אבל המוכני בין כך ובין כך אין גוררין. ובמשנה אחרונה (כלים פרק י"ח מ"ב) השיג עליו כדרכו בחוזק יד, וכתב שהתוס' בשבת כתבו בהדיא באינה נשמטת מותר לגרור המוכני. וזה אינו, דהתוס' כתבו מותר לגוררה והיינו לגרור השידה לדעת המג"א. ומה שכתב וכן כתב הרא"ש, אמת דהרא"ש ז"ל [על מסכת כלים שם ד"ה בזמן] כתב מותר לגרור המוכני ובלבד שלא יזיז השידה. ע"כ. והדבר פלא, דהמוכני שהמעות עליה מותר לגרור והשידה לא, והוא בעצמו חלק על זה כדרכו, ולכן נראה דטעות סופר הוא, וצריך לומר: מותר לגרור השידה ובלבד שלא יזיז המוכני, והיינו לגמרי כדעת המג"א. וזה לשון הרשב"א ז"ל בחידושיו (דף מ"ד ע"ב [ד"ה ואין]): אבל בזמן שאינה נשמטת הרי היא בטלה לגבי השידה. ואף על פי שנעשה היא בסיס לדבר האיסור, לא חשבינן השידה לבסיס לה מפני שהמוכני טפלה לשידה. ע"כ. ומבואר כהמג"א, דבאינה נשמטת המוכני נעשית בסיס, ובנשמטת דאינה טפלה לשידה גם השידה נעשית בסיס, הכל כדברי המג"א.

עוד השיג על המג"א בסימן רנ"ט (סק"ו), שכתב, דהכיסוי לא נעשה בסיס לצמר, דאדרבה, הצמר משמש להקדירה לחממה. וכתב שלא ראה דברי רש"י במקומן שכתב (בדף מ"ט ע"א ד"ה נוטל), דלא נעשה בסיס להם שאין עשוי אלא לכסות קדירה. וכן השיג על הבית יוסף שכתב בסימן ש"ט [סעיף ד'], שלא נתכוין להניח הגיזות על הכיסוי רק על הקדירה. ע"כ. ואין צורך לזה, דכיון שהכיסוי טפלה אף במתכוין להניח עליו, גם הכיסוי לא נעשה בסיס. ע"כ. וכל דבריו אלה אינם אלא דברי תימה, דהא כיסוי נשמטת, ובנשמטת על כל פנים המוכני אין גוררין. ואם יש בידו לחלק בין כיסוי למוכני כמו שכתב אחרי זה (בד"ה בזמן שהוא קבוע), אין הבית יוסף והמג"א משועבדים לסברא שיחדש אחרון לעצמו. ומה שהביא מהא דסימן רע"ז בנר הקבוע בדלת שכתב המג"א [סק"א] ובדלת לא שייך בסיס, דבטלה לגבי הבית. ע"כ. הנה המג"א מסיים וכמו שכתב הגהות מיימוניות [פ"ה אות צ']. והגהות מיימוניות כתב דכיון שהדלת בטלה לגבי הבית חשיב כמחובר לקרקע ואין כאן טלטול. ע"כ. וכן כתב הטור זה הלשון ממש בסימן תר"פ [סעיף ב'], ומאי ענינו לכאן. ותדע מדלא חילקו שם בין נשמט לאינו נשמט. ולחלק ולומר דדלתות הבית כיון שאינם ניטלין בשבת מקרי אינו נשמט אין נראה, דכיון דבחול נשמט לא הוי חבור. גם במתני' דכלים מיירי גם במחזקת ארבעים סאה, ובמחזקת גם דלת שידה אינה ניטלת בשבת כמו שכתב התוספת שבת (סימן ש"ח סקל"א), ופשטא דמתני' מבואר דגם במחזקת ארבעים סאה יש חילוק בין נשמטת לאינה נשמטת לענין לגררה בשבת. ולכן לפי ענ"ד דברי המג"א קיימין.

(תהלה לדוד ח"ג – סימן ע')

קנו) שם בהגה אבל אם שכח בו מעות מותר לטלטל הבגד

וכו'. כתב במג"א (סק"ז בסוף דבריו), וז"ל: ואין גוררין השידה בזמן שיש מעות על המוכני, ומוכני היינו דף שהשידה

אוצר ההלכה

מונחת עליו. עכ"ל. נ"ב: אבל הבעל משנה אחרונה שם בכלים (פרק י"ח מ"ב [ד"ה ואין]) חולק על המג"א בזה ומפרש דהא דתני שם במשנה ואין גוררין אותה בשבת, קאי רק אמוכני לא על השידה. עיין שם שחולק גם על כל הדמיון כיס הבגד למוכני. ע"ש.
(אמרי המזג)

קנז) שם בהגה מותר לטלטל הבגד. כתב במג"א (סק"ז), ועוד נראה לי דאם הניח בתוכו [מעות] מדעת אסור להכניס ידו בו, דהכיס נעשה בסיס. וצריך עיון, דאף בשכח אסור להכניס ידו היכא דיכול לנער כמו שכתוב בסימן ש"ט (סעיף ד'), ומהכיס יכול תמיד לנער. (דעת ומזימה)

קנח) שם בהגה מותר לטלטל הבגד וכו'. כתב המג"א (סק"ז), אלא אם כן יש עליו גם דבר המותר. וברשב"א [מד: ד"ה ואין] מוכח דהדבר המותר צריך שיהיה מונח דווקא על המוכני ולא על השידה, ואם כן הכא נמי. (זכרון אברהם)

קנט) שם בהגה מותר לטלטל הבגד וכו'. כתב הרב באר היטב (סק"ט), עוד העלה [הרב מגן אברהם (סק"ז)], אם כיס מלא מעות קשור בבגד [אסור לטלטל הבגד] וכו'. ואם הכיס קשור בקשר של קיימא דאסור להתירו בשבת נסתפק בתוספת שבת [סקט"ז] אם מותר לטלטל הבגד. מחצית השקל [סק"ז].
(באר יעקב – קרויזר – סק"ה)

קס) שם בהגה מותר לטלטל הבגד וכו'. כתב הרב באר היטב (סק"ט), [בשם הרב מגן אברהם (סק"ז)], אם כיס מלא מעות קשור בבגד אסור לטלטל הבגד. [עכ"ל]. אם הניח המעות על דעת שישאר שם כל השבת שנעשה הכיס בסיס להמעות והבגד להכיס, ואף אם ניטלו המעות מהכיס או הכיס מהבגד אסור לטלטל כל הבגד כל השבת. ואם הניח על דעת ליטלם קודם שבת ושכח, צריך לנער המעות אם אפשר לנער ואחר כך יטלטל הבגד אם אינו מתכוין בשביל המעות כדי להצניע. תניא [ש"ע הגר"ז סעיף ט"ו].

ואם יש בתוכו רק איזה פרוטות, יש לדמות להא דשיורי כוסות שכתבו התוספות (שבת דף מ"ז [ע"א ד"ה הוה]) דבטלי לגבי כוס אף על גב דאין בו שום היתר, אם כן הכא נמי אם הוא אדם שאינו חשוב לו איזה פרוטות בטילים לגבי הבגד. וכן הדין בטישקעסטל [מגירת שלחן]. חיי אדם (כלל ס"ז [סעיף י']). ע"ש בנשמת אדם [אות ג'].

הולכי דרכים שיש להם מעות תפורים בבגדיהם כי יראים להניח בשום מקום משום פחד מהגנבים, שרי. מהרשד"ם [חאו"ח סימן ז']. ועיין סימן ש"א בבאר היטב (ס"ק כ"ח וכ"ט). זכור לאברהם [ח"א מערכת שבת אות כ' ערך כיס דף ק"כ ע"א].
(באר יעקב – קרויזר – סק"ו)

קסא) שם בהגה מותר לטלטל הבגד וכו'. כתב הרב באר היטב (סק"ט), והוא הדין כשיש מעות בתיבה שבתוך השלחן וכו'. היינו שיכול להוציא התיבה מן השלחן אם כן הוי כלי בפני עצמו, אבל אם אינו יכול להוציא לגמרי מן השלחן נתבטל להשלחן כמו בכיס תפור. חיי אדם (כלל ס"ז [סעיף י']).
(באר יעקב – קרויזר – סק"ז)

קסב) שם בהגה מותר לטלטל הבגד וכו'. כתב הרב באר היטב (סק"ט), [בשם הרב מגן אברהם (סוף סק"ז)], והוא הדין שאסור לטלטל השלחן אלא אם כן יש עליו גם דבר המותר וכו'. ולטלטל התיבה להכניס ולהוציא, אפשר דלא מהני מה שיש על השלחן דבר היתר אלא אם כן יש בתיבה דבר היתר. אשל אברהם [סק"ז].

אם הטישקעסטיל [מגירת שלחן] התלוי בדף השלחן עשוי להניח בו לחם וסכינים ואירע שהניח בו מעות, נהי דהטישקעסטיל אסור לטלטל, מכל מקום השלחן צ"ע, דיש לומר דהשלחן נעשה בסיס להטישקעסטיל והטישקעסטיל להמעות, כמו במנורה שהשלחן נעשה בסיס למנורה ומנורה לנרות דאסור לטלטל השלחן. ואפשר יש לומר דדוקא במנורה שמלאכתו לאיסור, מה שאין כן הטישקעסטיל הוי כלי שמלאכתו להיתר, אם כן נעשה השלחן בסיס להטישקעסטיל שהוא היתר, אם כן הוי השלחן בסיס להיתר ולאיסור. חיי אדם (כלל ס"ז). ועיין שם בנשמת אדם (סוף אות ד') שכתב דאסור אלא אם כן מונח שם סכינים ולחם.

ואם הטישקעסטיל קבוע ברגלי השלחן ואינו תלוי, כתב בחיי אדם (שם) דנראה לו דמותר לטלטל השלחן עם הרגלים אף על פי שאין דף השלחן קבוע ברגלים, ומכל שכן כשמחובר ברגלים עד שאי אפשר לטלטלו בלי רגלים, אבל הרגלים לבד אסור לטלטל. עיין שם בנשמת אדם. ועיין במשבצות זהב בריש סימן ש"ח [אות ד'] שכתב דלאו דוקא מונח עליו הוי בסיס, אלא כל שמשמש לאיסור נקרא בסיס, אם כן לפי זה אם הדף מחובר להרגלים אם כן נעשה הכל בסיס לאיסור, ואם אין הדף מחובר, בזה יש לומר דהרגלים נעשים בסיס להיתר ולאיסור, דהיינו להטישקעסטיל שהוא איסור ולהשלחן שהוא היתר. ולפי זה דוקא אם הדף היה מונח על הרגלים בין השמשות, דאם לא כן נעשית בסיס לאיסור לחוד בין השמשות כנ"ל.

מה שכתב בבאר היטב כל שכן מניח, אינו מובן, דהא במניח נעשית בסיס לאיסור. ואפילו אם נאמר דרצונו לומר שהניח על דעת ליטלו מבעוד יום ושכח דאז לא נעשה בסיס, מכל מקום קשה מה כל שכן יש כאן. ואפשר דרצונו לומר דבשוכח יש לומר כיון שלא נתן במכוין לתוכו מעות יש לחוש שישכח ויוציאנו ואף על פי כן מותר, מכל שכן בנתן בכוונה הגם שנתן על דעת ליטלו קודם שבת מכל מקום כיון דנתן בכוונה לא חיישינן שישכח. כן נראה לי לתרץ דבריו בדוחק. אמנם לא ראיתי באבן העוזר דבר זה. (באר יעקב – קרויזר – סק"ח)

קסג) שם בהגה מותר לטלטל הבגד וכו'. עיין מגן אברהם (סוף סק"ז) דבכיס מלא מעות קשור בבגד אסור לטלטל הבגד, והיינו דהוי כמו מוכני, דביכול לשמטה אסור לטלטל השידה. ועיין מחצית השקל דכתב (דהתבואות שור) [דהתוספת שבת]

ח [ל]**כלי שיש עליו דבר האסור ודבר המותר מותר לטלטלו, כגון מחתה שיש עליה מבעוד יום אפר שמותר לטלטלו לכסות בו רוק או צואה, ויש עליה גם כן שברי עצים שהם אסורים בטלטול, מותר לטלטל המחתה כמו שהיא.** [מ]**וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור, אבל אם דבר האסור חשוב יותר מדבר המותר בטל אצלו ואסור לטלטלו.** [נ]**וטעם היתר טלטול זה משום דלא אפשר למינקט קיטמא לחודיה אפילו אי שדי ליה מהמחתה:** (מו מס ציין למקום המחתה כמו שמצאנו לעיל סימן ש"ט): **ואם אינו צריך אלא לגוף המחתה לא יטלטלנה כמו שהיא, אלא ינער האפר ושברי העצים במקומם ויטול המחתה:** הגה. וכן מס יכול לנער המיסור לחוד ינערנו ולא יטלטלנו עם ההיתר (בית יוסף בשם תשובת הרמ"ס [כלל כ"ב סימן מ' הדרך הג']). וכל זה לא מירי אלא שהיה ההיתר עם המיסור מבעוד יום, אבל מס היה המיסור עליו לבד (אגלו מומר) [לא מהני מה שהניח אגלו ההיתר] בשבת (בית יוסף בשם תשובת הרשב"ץ [ח"ב סימן תמ"ו]):

ר"ת: נ. הרא"ש בתשובה [כלל כ"ב סימן ח' הדרך הג']:

באר הגולה

ל. שם מ"ז [ע"א, רש"י שם ד"ה אגב קטמיה, תוספות שם ד"ה הוה, רא"ש שם סימן כ"ב, מגיד משנה שם פרק כ"ו הלכה י"ג]: מ. טור מהא דאביי שם וכפירוש התוספות שם [ד"ה בגלילא] בשם

אוצר ההלכה

[סקט"ז] נסתפק באם קשור בקשר של קיימא אם מותר. ולא ידעתי מקום הספק, דודאי אם אי אפשר להתירו למה יאסר, ומה אם תפור בטל להבגד, כל שכן בקשור. שוב ראיתי דבתוספת שבת לאו בלשון ספק כתב זה, ומשמע דדעתו להתיר. (גנזי חיים – סק"ה)

קסד) שם בהגה מותר לטלטל הבגד וכו'. כתב הרב משנה ברורה (סקל"א), אבל מותר לטלטל השלחן, שהרי גם הטישקעסטי"ל [מגירת שלחן] הוא בעצם כלי שמלאכתו להיתר, ואם כן נעשה השלחן בסיס לאיסור והיתר. וצ"ע. ע"כ. מקשים שהרי המגירה עצמה כרגע היא בסיס למעות, ואם כן השלחן הוי בסיס לאיסור בלבד. ואם כוונתו דבסיס לבסיס לא אמרינן, אין זה במשמעות דבריו, וגם זו מנין לו וצ"ע. ועיין בשמירת שבת כהלכתה פרק כ' (הערה רט"ו ורל"ב). ע"ש. ובאמת יש ראיה ברורה דאמרינן בסיס לבסיס ממה שאמרו בגמ' שבת (דף מ"ז ע"א) הנח לנר שמן ופתילה שנעשה בסיס לדבר האסור. והפוסקים דנו אם מותר לטלטל השלחן שעליו הנר, עיין במשנה ברורה לעיל סימן רע"ז (ס"ק י"ח) ע"ש, והרי השלחן בסיס לנר והנר בסיס לשמן והשמן בסיס לפתילה והפתילה בסיס לאש, ואם כן דינו של הרב משנה ברורה פה צ"ע.

(מרן ראש הישיבה שליט"א – הערות איש מצליח שעל המשנה ברורה)

קסה) שם בהגה לטלטל הבגד וכו'. כתב באשל אברהם מהגאון הקדוש מבוטשאטש וז"ל: טלטול מוקצה על ידי דבר אחר כלאחר יד כשמטלטל בשביל דבר היתר קיימא לן שמותר. נראה שגם שסגנון טלטול הדבר מותר אינו מצטרך לו למקום המוקצה, רשאי לטלטל דבר המותר בהולכה אחת אל מקום המוקצה כדי שיטולטל על ידי זה. יעויין שם שהאריך בזה.

וכתב עוד שם דמותר לילך גם לחדר אחר להצניע המטבעות שבכיס שבבגדו בשכחה, מצד דהוה ליה טלטול מוקצה על ידי דבר אחר לצורך המותר הגם שמוסיף טלטול לכמה חדרים. יעו"ש. (ארחות חיים – ספינקא – סק"ו)

קסו) שם בהגה אבל אין ללובשו בשבת. אלא אם כן ניער אותם. ואפילו במניח אותם מבעוד יום, כיון דאינם על עיקר הבגד לא נעשה הבגד בסיס למעות.

(משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

קסז) שם בהגה דחיישינן שמא יצא בו וכו'. עיין במגן אברהם לעיל (סימן רנ"ב ס"ק כ"ג) דהאידנא דליכא רשות הרבים מותר סמוך לחשכה. (נפש חיה – מרגליות)

סעיף ח

קסח) סעיף ח' כלי שיש עליו וכו'. עיין סימן רע"ט (סעיף ג') ומגן אברהם שם [סק"ה] בדין טלטול השלחן שיש עליו נרות ולחם. ועיין סימן רע"ז (סק"ח) להקל. [הערת מהרש"ם]. (ארחות חיים – ספינקא – סק"ז)

קסט) שם כלי שיש עליו דבר האסור ודבר המותר וכו'. עיין מה שכתבתי בעניותי לעיל סימן ש"ט (אות א')[65] בס"ד. (פתח הדביר ח"ד – סק"ג)

קע) שם כלי שיש עליו דבר האסור ודבר המותר מותר לטלטלו וכו'. כתב בתפארת ישראל למשניות ריש מועד בכללי מוקצה: לפיכך שלחן או (שטענדער) שמונח עליו בין השמשות נר שעוה או חלב וגם סידור להתפלל או שאר דבר, אפילו נטלו השתא הסידור מעליו ונשאר על (השטענדר) רק הנר הדולק מותר לטלטל (השטענדר) והשלחן למקום שירצה. (אם כן אותן המתפללים בעל פה ואין על השטענדר שום דבר רק הנר הדולק בתוך הלייכטערל [הפמוט] שעליו אסורים לטלטלו. וצריך ליזהר בזה). (ילקוט הגרשוני – סק"א)

קעא) שם דבר האסור ודבר המותר וכו'. עיין בשו"ת רבינו משולם איגרא (סימן ז') שכתב דאם היה חושב לטלו בשבת לדבר ההיתר ולא לדבר האיסור ואם כן ניחוש להך דיעה

הערות וציונים

65. נדפס לעיל בסימן ש"ט אות ל"ז.

אוצר ההלכה

בסימן ש״ט (סעיף ד׳) דסבירא ליה דאם הניח דבר איסור ודעתו ליטלו בשבת דלא הוי בסיס לדבר האיסור, ואם כן הכי נמי בההיתר, ואם כן הא האיסור לא חישב ליטלו וההיתר חשב ליטול, ואם כן הוה רק בסיס לדבר האיסור. ואם כן אם חישב ליטול האיסור על ידי עכו״ם אזי ממה נפשך שרי אפילו בלא הפסד כלל (עיין מג״א שם סק״ד), דממה נפשך, אם נימא דמה שחישב ליטול האיסור על ידי עכו״ם לא מועיל, (ו)אם כן חשיב בסיס לדבר היתר אף על גב דחישב ליטלו. ואם נימא במה דחישב ליטלו תו לא הוי בסיס לדבר היתר, (ו)אם כן לא הוה בסיס לדבר איסור גם כן ושרי אפילו שלא במקום הפסד. ועיין מה שציינתי לעיל סימן ש״ט סעיף ד׳ [סק״ב][66]. (ארחות חיים – ספינקא – סק״ח)

קעב) שם דבר האסור ודבר המותר וכו׳. כתב המג״א סימן רע״ז (סק״ח), נראה לי שאם היה מונח על השלחן נר דולק בבין השמשות, וכן מונח על השלחן ככרות לחם, שהם חשובים יותר בעיניו, הוי השלחן בסיס לדבר האסור והמותר, ומותר לטלטלו. וכן פסק המשנה ברורה (סימן רע״ז סקי״ח). ויש מי שהקשה לפי מה שכתב מרן בשלחן ערוך (סימן ש״ט סעיף ד׳), בשם יש אומרים, שבסיס לדבר האסור, היינו כשהניחו מדעתו על דעת שישאר שם כל השבת, אם כן גם לענין בסיס לדבר המותר צריך שיניח על דעת שישאר שם כל יום השבת, והרי אחרי כן הוא נוטל את הלחם לסעודת שבת, ולא הוי בסיס לדבר המותר. ובשו״ת להורות נתן ח״ב (חאו״ח סימן י״ג) כתב לדחותו, שדוקא לענין בסיס לדבר האסור שעוקר את השלחן מחזקת היתרו בעינן שיהיה בדעתו שישאר האיסור שם כל השבת כולה, אבל לענין בסיס לדבר המותר, שהוא רק כדי להשאיר אותו בחזקת שהיה מותר, די אם מניח ההיתר לפי שעה. ע״ש. וכיוצא בזה כתב הגרא״מ אלטר, האדמו״ר מגור, בסוף הסכמתו לספר גור אריה יהודה זמבא (וורשא תרפ״ח). וכיוצא בו כתב הרב מנחת שבת (סימן פ״ט אות כ׳), שאם הונח ההיתר אצל האיסור על השלחן, שלא בכוונה, אלא רק מחמת שכחה, או באקראי לא לשם כוונה שהיא, אף על פי כן נקרא בסיס לאיסור ולמותר, ומותר לטלטלו. ע״ש. וע״ע בספר שלחן שלמה (סימן ש״י ס״ק כ״ו). ומיהו לפי מה שפסק מרן בסתם שבסיס לדבר האסור הוא כשמניחו על דעת שישאר שם בכניסת השבת, והכי נקטינן לדינא, שבכל סתם ויש אומרים הלכה כסתם, ומרן עצמו אמר כן, וכמו שכתב בספר ברכי יוסף (בשיורי ברכה סימן ס״א סק״ב). לפי זה מעיקרא לא קשיא מידי.

(חזון עובדיה שבת ח״ג – הלכות בסיס לדבר האסור הערה י״א)

קעג) שם כגון מחתה שיש עליה מבעוד יום אפר וכו׳. כתב הבית יוסף (דף ר״ח ע״א שיטה יו״ד), ונדחק הרב המגיד בפירוש ההלכה וכו׳. נ״ב: עיין בתשובות הרדב״ז החדשות ח״ב בלשונות הרמב״ם (סימן קל״ג [חלק ה׳ סימן אלף תק״ו]).

(יד אהרן – מהדורא בתרא – הגב״י סק״ד)

קעד) שם אפר שמותר לטלטלו. כתב הרב באר היטב (סק״י), בשם מגן אברהם (סק״ח), אבל אפר שהוסק בשבת אסור לכולי עלמא וכו׳. ואם הדליקו בו אש בין השמשות, פשיטא דהמדורה היא חשובה לגבי אפר ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו אפילו אחר שכבה, כיון דאתקצאי בין השמשות אתקצאי לכולי יומא. ועיין בבאר היטב (סימן רע״ט סק״ד), זכור לאברהם ([חלק א׳] הלכות שבת אות ט׳ [דף קי״ט ע״ב ד״ה המחתה]).

(באר יעקב – קרויזר – סק״י)

קעה) שם אפר שמותר לטלטלו וכו׳. כתב במג״א (סק״ח), ונראה לי וכו׳. עיין מה שכתבתי בזה סימן תצ״ח סעיף י״ג.

(חמד משה – סק״ד)

קעו) שם אפר שמותר לטלטלו וכו׳. כתב הטור (ע״ב שיטה י״א), כגון מחתה שיש עליה אפר שמותר וכו׳. נ״ב: אבל אפר שהוסק בשבת אסור לכולי עלמא, דהוי דבר חדש. ונראה לי דאם נתערב אפר שהוסק בשבת באפר של אתמול בטל ברוב. מג״א (סק״ח). (יד אהרן – הגה״ט)

קעז) שם אפר שמותר לטלטלו וכו׳. כתב הרב מג״א [סק״ח], שאם נתערב אפר שהוסק בשבת עם אפר של אתמול סגי ברובא, ודוקא שלא היה ניכר קודם שנתערב כמו שכתבתי סימן שי״ח סוף סעיף ב׳. ע״כ. רצונו לומר שאם נתערב אפר באפר לא בטיל כדין דבר שיש לו מתירין, והכא איירי שהסיק עצים על גבי אפר של אתמול כמו שכתב סימן תצ״ח (ס״ק כ״ח), דכיון שלא ניכר קודם שנתערב בטיל.

ומה שכתב סוף סעיף ב׳, נראה דטעות סופר הוא, וצריך לומר סוף סעיף ט׳. עיין שם סעיף קטן ל״א. (נהר שלום – סק״ד)

קעח) שם אפר שמותר לטלטלו וכו׳. כתב במג״א (סק״ח), שאם נתערב אפר שהוסק בשבת עם אפר של אתמול סגי ברובא, ודוקא שלא היה ניכר קודם שנתערב וכו׳. נ״ב: דאם לא כן לא בטיל משום דהוה דבר שיש לו מתירין. (חדושי מוהרמ״ז)

קעט) שם אפר שמותר לטלטלו וכו׳. אבל אפר שהוסק בשבת או יום טוב אסור. וכתב הרב מג״א בכאן [סק״ח] ו[ב]סימן תצ״ח [סקכ״ח], דאם נתערב בשל היתר בטל ברוב, ואף על גב דלח בלח בעי ששים, הכא כיון דעיקר איסור מדרבנן סגי ברוב. ע״ש. ובאמת דהגהות אשרי בפרק גיד הנשה [חולין פ״ז סימן כ״ח] ובפרק כל הבשר [שם פ״ח סימן ב׳] מאור זרוע [ח״א סימן תנ״ט] ובעל הלכות גדולות סבירא להו דאיסור דרבנן בטל ברוב. וכן דעת הרמב״ן, הביאו הרשב״א בתורת הבית דף ק״ח [בית רביעי שער ראשון דף י״ז ע״ב], אבל הרשב״א שם ודף קכ״ב [דף ל״ב ע״ב] ורבנו שמשון [הביאו הרשב״א שם] והר״ן בפרק כל שעה [פסחים ח. ד״ה ופרכינן] סבירא להו דאף איסור דרבנן דאין לו עיקר מן התורה צריך ששים, [67][עיין מה שכתבתי סימן תצ״ח [סק״ז] דבלאו הכי הדין דין

הערות וציונים

66. נדפס לעיל בסימן ש״ט אות פ״ח. **67.** תוספת זו מתקוני ערך השלחן סק״ג.

אוצר ההלכה

אמת. ע"ש], ולא היקלו אלא בתרומת חו"ל וחמץ לאחר הפסח דאינו אלא קנסא. וכן כתב הרב נמוקי יוסף בפרק הערל [יבמות כה: ד"ה ואמרינן] והסכים עמו רבו והריטב"א [הביאם הר"ן שם]. ע"ש. וכן הסכים הרב פרי חדש ביו"ד (סימן צ"ב). ע"ש. וכל שכן במוקצה דחמיר כעין דאורייתא, כמו שכתבו התוספות ישנים פרק קמא דביצה [ג: ד"ה אלא], דבעי ששים אפילו לא היה ניכר קודם שנתערב דלא חשיב דבר שיש לו מתירין כדלקמן סימן ש"ך [סעיף ב'] וביו"ד סוף סימן ק"ב [בהגה]. ע"ש. (ערך השלחן – סק"ז)

קפ) שם אפר שמותר לטלטלו וכו'. אבל אם הוסק בשבת אסור,

ובנתערב בטל ברוב, ואף על גב דבנתערב לח בלח צריך ששים, כתב המג"א [סק"ח] כיון דעיקר איסורו דרבנן בטל ברוב. ע"ש. וכבר היה נראה אפילו אם תמצי לומר מן התורה, בטל ברוב, דדוקא באיסור אכילה דמין בשאינו מינו מן התורה צריך ששים, גזרו מינו אטו שאינו מינו, מה שאין כן מוקצה ודאי בטל ברוב. וכן כתב הרב פרי מגדים [אשל אברהם סק"ח]. ע"ש. ובזה אתי שפיר דין זה אפילו לדעת הרשב"א בתורת הבית דף קכ"ב [בית רביעי שער ג' דף ל"ב ע"ב] והר"ן בפרק כל שעה [פסחים ח. ד"ה ופרכינן] דכל איסורין דרבנן בששים לבד מחמץ אחר הפסח משום דאינו אלא קנסא, וכן כתב הרב נמוקי יוסף [יבמות כה: ד"ה ואמרינן] והריטב"א [הובא בר"ן שם] בפרק הערל, ע"ש, דיש לחלוק בין איסור אכילה לאיסור מוקצה. ועיין למורי הרב [ערך השלחן] (בסק"ז)[68]. ע"ש.
(בגדי ששי)

קפא) שם אפר שמותר לטלטלו וכו'. במג"א (סוף סק"ח) [וזה לשונו: מכל מקום הכא כיון דעיקר איסורו מדבריהם סגי ברובא, ודוקא שלא היה ניכר קודם שנתערב כמו שכתבתי סימן ש"ך סעיף ב']. ע"ש. צריך עיון, דהתם [סימן ש"כ סעיף ב'] גבי ענבים לא היה האיסור אלא מכח שיצא ובא מיד אל התערובת, אבל אם (היו) ענבים נתלשו בשבת, והיה האיסור בענבים עצמם ונפלה לגיגית ויצא מהם, בודאי אסור, דהאיסור לא נולד בתערובות. ואם כן דהעצים היו מוקצה מקודם, ומהם נעשה אפר, ואם כן היה האיסור מקודם שנתערב. וצע"ג שלא הרגישו אחד מהמפרשים[69]. ואף דנאמר דמיירי בשורף אוכלים או כלים, מכל מקום קודם שנעשה האפר נעשה גחלת, ונעשה כשבר כלי שנשבר בשבת.
(אומץ יוסף)

קפב) שם אפר שמותר לטלטלו וכו'. כתב הטור, אם יש עליו דבר האסור ודבר המותר וכו'. עיין מה שכתב הרב מג"א (בסק"ח) דאם נתערב אחר וכו', עיין ביאור דבריו בספר נהר שלום ז"ל בסעיף ח' [סק"ד][70]. (דברי מנחם – הגה"ט סק"ד)

קפג) שם אפר שמותר לטלטלו וכו'. במג"א (סק"ח) במה שכתב דאף על גב דאפר הוי לח בלח, עיין צל"ח פסחים [טז:] בסוגיא דרבי חנינא סגן הכהנים (אות פ"ג) דגם במין בשאינו מינו בטל ברוב בדברים שאינם באכילה. ואני מצאתי כן ברשב"א (יבמות דף פ"ב ע"ב). ע"ש ותבין. וזה נראה דעת תוס' (סוטה דף ט"ז ע"ב ד"ה מביא וכו' [השני]). ומיושב תמיהת רבי עקיבא איגר בהגהותיו שם. ע"ש ודו"ק. ועיין בטהרת הקודש לזבחים (דף ע"ח ע"ב [ד"ה בא"ד אף על גב]) שהוכיח מתוס' שם [ד"ה הא] דגם בכהאי גוונא מין בשאינו מינו לא בטיל ברוב. ועיין תוספות יום טוב (פרק ט' דכלאים משנה א'), ומשנת רבי עקיבא (שם), ובפרי מגדים לעיל סימן ט' (באשל אברהם סק"א) וסימן רס"ה (סק"ג) וסימן קנ"ח (סק"ה), ומשבצות זהב סימן תרע"ב [סק"א], ובשער התערובות ([חלק א'] פרק א'). ועיין בהגהת בית שאול על המשניות (פרק ט' דפרה משנה ד').

ועיין תשובות חתם סופר (יו"ד סימן רע"ז). [הערת מהרש"ם].
(ארחות חיים – ספינקא – סק"ט)

קפד) שם אפר שמותר לטלטלו וכו'. כתב הרב באר היטב (סק"א), בשם מגן אברהם (סק"ח), דאם נתערב אפר שהוסק בשבת באפר של אתמול בטל ברוב, ודוקא בשלא היה ניכר קודם שנתערב, דאם לא כן הוי דבר שיש לו מתירין ולא בטל, אבל אם לא היה ניכר מבואר במג"א סימן ש"כ (סק"ה) דבטל. והיינו טעמא דסימן שי"ח במג"א (סק"ח). לבושי שרד [סקכ"ב]. וכן כתבו במחצית השקל ובאשל אברהם [סק"ח]. ועיין בפתיחה להלכות יום טוב (פ"ג אות י"א) שמסופק בזה, ונראה דדעתו דלענין טלטול בטל דבר שיש לו מתירין. (באר יעקב – קרויזר – סק"א)

קפה) שם אפר שמותר לטלטלו וכו'. עיין מג"א (סק"ח) דביש בו גם אפר קצת שהוסק בשבת בטל ברוב, ואף דקמח בקמח הוי לח בלח ובעי ששים, כאן עיקר האיסור הוא מדבריהם סגי ברוב. [ע"ש]. ובעניי נראה בלאו הכי דמה שאין שייך בו אכילה וטעם לא שייך ששים ולעולם בטל ברוב. ואולי במין באינו מינו אולי שייך קצת [ד]אפשר להכיר האיסור, כמו שכתב הש"ך יו"ד סימן ק"ט [סק"ח] בשם התרומת הדשן [הגהות מהרא"י לשערי דורא סימן ט"ל אות ט"ו ד"ה וביו"ד], אבל במין במינו לא אדע שום סברא למה לא סגי ברוב אף באיסור דאורייתא. והנה זה אמרתי כבר, אך עתה כשבא לידי ה[שלחן ערוך] או"ח עם גליון מהחתם סופר ראיתי שכתב כן, וכתב דכן הוא גם כן בספר בינה לעתים [הלכות יום טוב פ"ב הי"ח] מהגאון מה"ר יהונתן בעל אורים ותומים, ואין כאן מקומו להאריך. (גנזי חיים – סק"ו)

קפו) שם אפר שמותר לטלטלו וכו'. במג"א (סק"ח) כתב, דאם נתערב אפר שהוסק בשבת באפר של אתמול בטל ברוב, אף על גב דקמח בקמח מקרי לח בלח ובעי ששים, מכל מקום הכא כיון דעיקר איסורו מדבריהם סגי ברובא. וכתב הפרי מגדים, ויש להקשות דאפילו היה מן התורה, הא לח בלח במינו ששים אטו אינו מינו וחיך אוכל יטעם, מה שאין כן במוקצה דלא שייך באפר

הערות וציונים

68. נדפס באות הקודמת. **69.** בשלחן ערוך החדש כתבו שבדפוס ראשון נדפס: סימן שי"ח סוף סעיף ב', ובדפוסים מאוחרים תיקנו: סימן ש"ך (כמו שהיה לפני הרב המחבר), וכן הגיה הרב פרי מגדים ועוד, ועיין להרב נהר שלום (סק"ד, נדפס לעיל אות קע"ז). **70.** נדפס לעיל אות קע"ז.

אוצר ההלכה

טעם, למה לא יבטל ברוב. וכבר קדמו בזה הגאון רבי יונתן ז״ל בספרו בינה לעתים לרמב״ם (פ״ב מהלכות יום טוב הלכה י״ח). ע״ש.

ואם ירצה ה׳ לקמן בסימן תצ״ח אעתיק דבריו.

(ילקוט הגרשוני – סק״ב)

קפז) שם אפר שמותר לטלטלו וכו׳. כתב במג״א (סק״ח), ונראה לי דאם נתערב אפר וכו׳ בטל ברוב וכו׳ ודווקא שלא היה ניכר. עיין לקמן סימן תצ״ח (ס״ק כ״ח), ועיין בצל״ח פסחים [טז:] סוגיא דרבי חנינא סגן הכהנים (אות פ״ג) כתב, דאיסור שאינו באכילה גם במין שאינו מינו בטל ברוב. ועיין בספר דעת תורה הלכות טריפות (סימן מ״א אות (יו״ד) [י״ד])[71] מה שכתב בזה מדברי התוס׳ בכורות (דף כ״ב ע״א [ד״ה הנך]) ומדברי הרשב״א (יבמות דף פ״ב ע״ב) ומתוס׳ (סוטה דף ט״ז ע״ב ד״ה מביא [השני]). והיה אתי שפיר קושיות הרב רבי עקיבא איגר ז״ל מה שהקשה שם [בגליון הש״ס סוטה]. ועיין בכסף משנה (פרק ט״ו מהלכות אה״ט הלכה ט״ז)[72]. ועיין בספר בינה לעיתים על הרמב״ם (הלכות יום טוב פ״ב הלכה י״ח) ובתשובות חתם סופר (יו״ד סימן רע״ז) מה שכתב ליישב דברי המג״א. (מגיני חיים)

קפח) שם אפר שמותר לטלטלו וכו׳. כתב מג״א (סק״ח), נראה לי דאם נתערב אפר וכו׳ בטל ברוב אף על גב דקמח בקמח מיקרי לח בלח ובעינן ששים וכו׳. הנה בכלל שיעור ששים לביטול מצינו אך כשנצרך לביטול טעם, עיין רדב״ז (סימן רצ״ט)[73] לענין צמר שנתערב בפשתן. (נפש חיה – מרגליות)

קפט) שם מותר לטלטל המחתה. דהוי ככלכלה של פירות והאבן בתוכה דשרי.

(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

קצ) שם וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור. כתב הטור (שיטה י״ג), וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האיסור וכו׳. נ״ב: וכן כתב בעל שלטי הגבורים בפרק כירה [כא: אות א׳] בשם רבינו ישעיה. ועיין מה שכתב [הרב שלטי הגבורים] בראש פרק נוטל [נט. אות ב׳]. (כנסת הגדולה – הגה״ט)

קצא) שם וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור וכו׳. ראיתי כי קצת האחרונים כתבו כי תלוי בשיווי, אם דבר האיסור שוה ביותר שוב הוי בסיס לאיסור. ובזכרוני שראיתי בהרבה מקומות בבית יוסף שאין זה תלוי בשיווי, וכן משמע גם כן כאן מהמג״א (סק״ט), דאם כן מה לי בעלים מה לי אחר. אך העיקר אם דבר הזה צריך כאן יותר מהאיסור. וכן ראיתי מדקדקין שיהיה הלחם על השלחן בין השמשות, כדי שלא יהא השלחן בסיס להמנורה, ואף דהמנורה הוא של כסף ושוה הרבה יותר, מכל מקום עיקר פריסת השלחן כיון דהוא בשביל הלחם לא נעשה בסיס, כן נראה לפי ענ״ד ברור. (גנזי חיים – סק״ז)

קצב) שם וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור אבל אם דבר האסור חשוב וכו׳. ואם שניהם שווין לא נתבאר מה דינו. וממה שכתב הט״ז בסימן שאחרי זה (סעיף ה׳ סק״ה) וז״ל: ואין להקשות ממה שכתוב סימן ש״י דמטלטלין כלי שיש בו דבר האסור והמותר, דהיינו שברי עצים הם דבר האסור מכל מקום מטלטלין [בשביל] ההיתר שיש שם, והעצים הם גופם מוקצה כאבנים וכמת. דשם הוה האיסור בטל נגד ההיתר וכמאן דליתיה דמי. עכ״ל. הרי מבואר דצריך דוקא שתהא ההיתר חשוב יותר כדי שתהא האיסור בטל נגדו. אבל מחמת קושיית הט״ז הנ״ל אין אנו מוכרחין לסברא זו כמו שאבאר במקומו [סק״א][74] בס״ד. מכל מקום נראה ממה שכתב הבית יוסף כאן וז״ל: נראה לי שלמד כן מדאמרינן בגמרא שם [מז.], מיתיבי ושווין שאם יש שברי פתילה שאסור לטלטל, אמר אביי בגלילא שנו, ופירש רש״י, בגלילא. שחשובים להם שברי פתילה, שאין בגד פשתן מצויין להם, הלכך לא בטלי ונעשה הנר בסיס להם. וכתבו התוספות [ד״ה בגלילא] דאין נראה לר״ת, אלא הכי פירושו, בגלילא שנו, שהיה להם רוב שמן, להכי לא בטלי שברי פתילה אגב שמן. ודברי רבינו כר״ת. עכ״ל. משמע מדבריו דלפירוש רש״י צריך שלא תהא האיסור חשוב כלל, אבל אם האיסור חשוב קצת, אף על פי דההיתר חשוב יותר, אסור לטלטלו. ולזה כתב ודברי רבינו כר״ת. ולפי זה ממילא יש לנו לפסוק בשניהם שווין לאיסורא, כיון דלדעת ר״ת אין הכרע, ולדעת רש״י ודאי אסור יש לנו לאסור. וזו מה שרצינו לבאר.

(אותות השמים – דרישת ארי – סק״ב)

קצג) שם וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור אבל אם דבר האסור חשוב וכו׳. כלשון הזה בעינו איתא בהטור. ובלשון זה אין הכרע אם שניהם שוים מה דינו, כי יש לומר דיוק דרישא דוקא, ויש לומר נמי דיוק דסיפא דוקא. אך בסעיף ט׳ מדמקפיד אם המעות אינם עיקר, והם דברי הר״מ [מרוטנבורג][75] שבבית יוסף מבואר (מדיוקא) [דדיוקא] דרישא דוקא, שהרי אף אם המעות עיקר, הא מכל מקום (ד)סתמא אף האוכלין שבתוכו נמי עיקר. וכן כתב הרב המגיד (פרק כ״ו הלכה י״ג) אי נמי משום דשברי עצים לא חשיבי ובטלי. וכן עיקר, דכל דחשוב אף על פי שיש עמו דבר המותר לא בטל ואסור לטלטלו. ולפום ריהטא זה אין ללמוד אלא מפירוש רש״י בהסוגיא [מז. ד״ה בגלילא] שמפרש השברי פתילה היו חשובים לאנשי גליל, ומסתמא השמן נמי חשוב ומכל מקום לא בטילי, מה שאין כן לפירוש ר״ת [שם תוד״ה בגלילא] שמפרש משום דהשמן דהיינו ההיתר לא היה חשוב להם, יש לומר מפני שההיתר לא היה חשוב להכי עיקר הבסיס לא הוי אלא בשביל השברי פתילה שהיה עיקר להם, הא בשניהם חשובים שפיר

הערות וציונים

71. ועיין עוד בדעת תורה או״ח סימן תצ״ח סעיף ט״ו. **72.** לא מצאנו שם כלום, ואולי הוא טעות סופר וצריך לומר: פרק ט״ו מהלכות מאכלות אסורות. ועדיין צריך עיון בכוונתו. **73.** לא מצאנו בשו״ת הרדב״ז שדיבר בזה, ונראה שהוא טעות סופר, וצריך לומר: עיין בש״ך יו״ד סימן רצ״ט (סק״א). ושם מבואר כן. **74.** נדפס לקמן בסימן שי״א אות קנ״ה. **75.** הובא בהגהות מיימוניות פרק כ״ו אות ז׳.

אוצר ההלכה

יש לומר דחשוב בסיס להם. ואם כן צ״ע דברי הבית יוסף שכתב על לשון הטור, ודברי רבינו כפירוש ר״ת, ועל כרחנו לומר דמשמע לו מד[ה]קשה ר״ת על פירוש רש״י דבגלילא אדרבא היה מצוי פשתן הרבה שם, מסתמא שניהם לא היה חשוב להם, ושמע מינה דבשוין לפחיתות אסור, וממילא הוא הדין בשוים לחשיבות. ועדיין צ״ע למה דוקא לפירוש ר״ת. ואפשר משום דלפירוש רש״י משמע ליה דמסתמא המעט שמן שבנר לא חשוב, ואם כן דוקא מפני שהשברי פתילה היה חשוב בעיניהם להכי לא בטל, מה שאין כן בשוין יש לומר דמותר.

ויהיה איך שיהיה קשה לי פירוש רש״י ז״ל, דהא צריך ביאור איך קתני ושוין רבי יהודה ורבי שמעון שאם יש בה שברי פתילה אסור לטלטל, הא שברי פתילה גופייהו לרבי שמעון שרי לטלטל, שהרי איתא בתוס׳ (דף מ״ז [ע״א] ד״ה הנח), ויש לומר דשברי פתילה הוי שברי כלים ודמי לצרורות, אבל פתילה שלימה שהיא כלי הוי שרי, ובפרק כל הכלים [קכד:] תנן כל הכלים הניטלין בשבת שבריהן ניטלין עמהן ובלבד שיהא עושין מעין מלאכה, ואך לרבי יהודה הוא דבעי מעין מלאכתו. ועל כרחנו צריך לומר דסתם שברי פתילה שדלקו כל הלילה שוב הנשאר אפילו למעין מלאכה לא חזי, והמה ודאי דמי לצרורות, ואם כן איך שייך לומר על מידי דלא יצליח לשום מלאכה שהוא חשוב, ומה בכך שפשתן חשוב להם, הא לא חזי למידי, ומה חשיבות שייך גבו, מה שאין כן לפירוש ר״ת ניחא. ומוכח נמי דבשניהם שוים בפחיתות דאסור וק״ל. (בית מאיר)

קצד) שם וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור אבל אם דבר האסור חשוב וכו׳. כן הוא לשון הטור, משמע דאם שניהם שוים אסור, אבל מסיפא דקאמר אבל אם דבר האיסור חשוב יותר מדבר המותר בטל אצלו ואסור לטלטלו וכו׳, נראה דאם שניהם שוים מותר. וכן דעת הראב״ד בהשגות (בפרק כ״ו מהלכות שבת דין י״ג) וזה לשונו: והגמרא [מז.] שהאפר מוכן הוא, שהיה בו מקצת אפר שהוסק מערב שבת, ומקצת אפר שהוסק בשבת, וכלי שנעשה בסיס לאיסור ולהיתר מותר לטלטלו. עכ״ל. ואפשר שהכרחו מדפריך בגמרא [שם] ושוין אם יש בו (עצם) [שברי פתילה] שאסור לטלטלו וכו׳, ואי איתא לסייעיה ממתני׳ דכלכלה והאבן בתוכה [קמא:], אלא ודאי דמתני׳ אברייתא לא קשיא, דההיא אבן בטל אגב הפירות, אבל בשברי פתילה חשיבי ולא בטילי, ולהכי פריך מינה לרבא דמתיר כנונא אגב קטמא אף על גב דשניהם שוים, ומשני בגלילא שאנו שהפשתן אינו מצוי וחשוב הוא יותר מן השמן כדפירש רש״י [ד״ה בגלילא]. מיהו לשון רש״י [שם] שכתב, הילכך לא בטילי ונעשה נר בסיס להם, משמע קצת דכל שהאיסור חשוב דלא בטל אף שההיתר נמי חשוב אסור, ואינו מותר אלא כשהיתר חשוב יותר מהאיסור, דבטל כאילו לא נעשה הכלי אלא לדבר המותר. גם התוס׳ (בד״ה בגלילא וכו׳) דחו פירוש רש״י, דאדרבא הפשתן מצוי בגליל, ופירשו משם ר״ת בגלילא (שאני) [שנו], שהיה להם רוב שמן, ולהכי לא בטילי שברי פתילה וכו׳. הרי דסבירא להו דהיכא דשניהם שוים אסור. וכן כתב הרב המגיד במקום הנזכר שכן עיקר. ע״ש. ולשון הטור אפשר דסבירא ליה מדכתב בטל אצלו ואסור לטלטלו וכו׳, משמע דאם שניהם שוים דלא בטל אצלו מותר. ומה שכתב ברישא וכגון שדבר המותר חשוב וכו׳, היינו אפילו שניהם שוים כיון שהוא צריך לדבר המותר הרי הוא חשוב יותר, אבל מרן הבית יוסף כתב דסבירא ליה כפירוש ר״ת. ע״ש. (שיירי ערך השלחן)

קצה) שם וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור אבל אם דבר האסור חשוב וכו׳. ונראה דבשוין מותר, מדתניא בתוספתא (פרק י״ז [הלכה ג׳]) כלי שיש בו דברים הניטלין ודברים שאינם ניטלין נוטל (לכל הכלי) ונוטלן הימנו ומחזירו למקומו. ואפשר דגם אם האיסור חשוב קצת יותר גם כן מותר, לאפוקי היכא דבטיל ההיתר לגמרי נגד האיסור. (תוספת ירושלים)

קצו) שם וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור אבל אם דבר האסור חשוב וכו׳. ואם שניהם שוים אסור. לבושי שרד [סק״כ], בית מאיר[76]. (באר יעקב – קרויזר – סק״ט)

קצז) שם וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור אבל אם דבר האסור חשוב וכו׳. ומלשון מרן [סעיף ט׳] שכתב שאם המעות אינם עיקר מותר לטלטלה, והוא לשון הגהות מיימוני (פרק כ״ו אות ז׳), משמע שאם שניהם שוים בעיניו מותר לטלטלה, כיון שאין ההיתר בטל. וכן דייק לנכון הערוך השלחן (סימן ש״ח סעיף ט״ו), ודחה מה שכתב הרב תוספת שבת לאסור בשוים. ע״ש. גם על מה שכתב החיי אדם (כלל ס״ז סימן ח׳), שאם שניהם שוים בעיניו נראה לי שאסור, האריך להשיג עליו בספר פעולת אדם (דף ל״ט ע״ד) והעלה להתיר בשוים. ע״ש. וזה לשון הר״ן בחידושיו (שבת מז.) אהא דאמרינן התם, אמר רבי כי הוינן בי רב נחמן הוה מטלטלינן כנונא (כלי נחושת) אגב קיטמא, ואף על גב דאיכא עליה שברי עצים. ופירש רש״י אגב קיטמא, שהיו צריכים לאפרה לכסות בו רוק או צואה. וכתב הר״ן, דהא דלא סייעיה ממתני׳ נוטל אדם כלכלה מלאה פירות והאבן בתוכה, מפני שנעשית בסיס לדבר האסור והמותר, יש לומר דקא סלקא דעתיה דכי שרינן הכי, הני מילי שההיתר שבה חשיב, כגון פירות, ואיסורא לא חשיב כגון אבן, אבל היכא דכי הדדי נינהו, כגון אפר ועצים לא. קמשמע לן. ע״ש. ומדין ההיתר דטלטול כנונא אגב קיטמא הנזכר, ילפינן שכל שנעשה בסיס לדבר האסור והמותר מותר לטלטלו, כמו שכתב האור זרוע (ח״ב סימן פ׳). וראה עוד בשלחן ערוך (סימן ש״י סעיף ח׳). ע״ש. הילכך כיון שלא נראה מן הגמרא שהקיטמא חשוב יותר מהשברי עצים, ושניהם, ההיתר והאיסור, שוים הם, שפיר דמי להקל אף בשוים. וכן מצאתי להגאון בעל ערך השלחן בספר ווי העמודים על היראים (סימן ק״ב, דף צ״ג ע״א) שכתב וזה לשונו: שאין לאסור אלא אם הדבר אסור חשוב יותר מהדבר המותר, שבטל

הערות וציונים

76. נדפס לעיל אות קצ״ג.

אוצר ההלכה

ההיתר נגד האיסור, אבל אם האיסור וההיתר שוים מותר. וכן נראה מדברי הראב"ד בהשגות (פרק כ"ו מהלכות שבת הלכה י"ג) שכתב, כנונא שהיה בו מקצת אפר שהוסק מערב שבת, ומקצת אפר שהוסק בשבת, והכלי נעשה בסיס לאיסור ולהיתר, מותר לטלטלו. ע"כ. מוכח שכל שהאיסור וההיתר שוים מותר. ע"כ.

איברא דהרב המגיד (פרק כ"ו הלכה י"ג) כתב בדין כנונא אגב קיטמא, אי נמי משום דשברי עצים לא חשיבי ובטלי, וכן עיקר, דכל דחשיב אף על פי שיש עמו דבר המותר לא בטיל, ואסור לטלטלו. עכ"ל. ומשמע שאפילו אם האיסור והמותר שוים אסור. (ועיין עוד בשו"ת הריב"ש סימן צ"ג). אך לא משמע כן מתשובת הרשב"א (סימן תתמ"ו), שהתיר לטלטל בשבת שק שיש בו כיס מעות כמו כנונא אגב קיטמא. ע"ש. והרי כיס המעות חשיב, ובכל זאת מותר לטלטל השק. [ונראה שהרשב"א מפרש "כנונא אגב קיטמא", כמו שכתב הרמב"ן, דמיירי באפר שהוסק ביום טוב, שהוא מוקצה, ומטלטלין הכנונא אף על פי שהאפר שבה אינו ראוי, לפי שהוא בטל לגבי הכנונא, ואף שברי עצים דחשיבי טפי מקיטמא, לא אמרינן כיון דחשיבי לא בטלי, אלא כולהו בטלי לגבי כנונא, והכא נמי שיורי כוסות (שהשאיר הנכרי בכוסו שהם שיורי יין נסך), בטלי אגב הכוס. עכת"ד. והובא בחידושי הרא"ה (ביצה כא:). ועיין עוד להרשב"א בספר עבודת הקודש (בית מועד שער ג' אות ב') שכתב, שמותר לטלטל הכוס ששתה בו הגוי, ואין לחוש משום שיורי כוסות של יין נסך, לפי שאין השיורים חשובים ובטלים הם לגבי הכוס. ע"ש. וכיוצא בזה כתב בחידושי המאירי (ביצה כא:). ע"ש. והכי נמי הארנקי של המעות בטל לגבי השק. ודו"ק]. ועיין עוד בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סימן תרע"ד). וכן כתב בספר תוספות ירושלים (סימן ש"י סעיף ח')[77], שאם האיסור והמותר שניהם שוים, מותר. כדמוכח ממה שכתוב בתוספתא (פרק י"ז) "כלי שיש בו דברים הניטלים ושאינם ניטלים, נוטל (הכלי) ונוטלם הימנו, ומחזירו למקומו". ואפשר שגם אם האיסור חשוב קצת יותר גם כן מותר, לאפוקי היכא דבטל ההיתר לגמרי נגד האיסור. ע"כ. וכן כתב לנכון בספר מגילת ספר החדש (סימן מ"ד אות ט"ז ריש עמוד רנ"א) שמדין כנונא אגב קיטמא משמע שאם האיסור והמותר שניהם שוים, שפיר דמי להקל. וכן נראה מלשון הרא"ש בתשובה (כלל כ"ב סימן ח' בד"ה הדרך הג') שמותר לטלטל ההיתר שהאיסור עליו, ואפילו במניח שנעשה בסיס לו, והוא שיהיה בסיס גם לדבר ההיתר. עכ"ל. ולא הצריך שיהיה דבר ההיתר יותר חשוב. ובספר תורת שבת (סימן ש"י ס"ק י"ח) כתב, שאם שניהם שוים ומונחים בתוך כלי שמלאכתו להיתר, הרי הכלי הוה מצטרף עם ההיתר שמונח בתוכו להחשב ההיתר חשוב מן האיסור. ע"ש. ואף על פי שהרב לבושי שרד והמשנה ברורה (סימן ש"י ס"ק ל"ג), והבן איש חי (שנה שניה פרשת ויגש אות י"ב) החמירו בשוים, המיקל יש לו על מה שיסמוך.

(חזון עובדיה שבת ח"ג – הלכות בסיס לדבר האסור הערה א')

קצח) שם וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור אבל אם דבר האסור חשוב וכו'. כתב הרב משנה ברורה (סקל"ג), ואם שניהם שוים אסור, וראיה מדין שברי פתילה בגליל לפירוש רש"י בשבת (דף מ"ז ע"א) דחשיבי להו ולא בטלי אגב שמן. ע"ש. ולא מסתברא דעדיפי להו שברי פתילה משמן. ושוב ראיתי בבית יוסף ובית מאיר[78] ונשמת אדם (כלל ס"ז אות ב'). ואין כאן מקום להאריך.

(מרן ראש הישיבה שליט"א – הערות איש מצליח שעל המשנה ברורה)

קצט) שם אבל אם דבר האסור חשוב יותר וכו'. כן כתב הטור. ומקור הדין בגמ' (שבת מז.): אמר רבא כי הוינן בי רב נחמן הוה מטלטלינן כנונא אגב קיטמא ואף על גב דאיכא עליה שברי עצים. מיתיבי, ושוין שאם יש בה שברי פתילה שאסור לטלטל?! אמר אביי בגלילא שנו. ופירש רש"י: כנונא, כלי נחשת שמביאין בו האור לפני שרים להתחמם. אגב קטמיה, שהיו צריכים לאפרו לכסות רוק או צואה, ואם תאמר מה צד איסור יש כאן, היינו רבותא דאף על גב דאיכא עליה שברי עצים וכו' דהוי ככלכלה של פירות והאבן בתוכה. ושוין, רבי יהודה ורבי שמעון שנחלקו בנר ישן. בגלילא שנו, שחשובות להם שברי פתילה שאין בגדים של פשתן מצויין להם, הילכך לא בטלי ונעשה נר בסיס להן. ע"כ. והתוס' (בד"ה בגלילא שנו) כתבו על דבריו: ואין נראה לר"ת דהא אמרינן בשלהי בבא קמא (קיח:) לוקחין מן הנשים כלי צמר ביהודה וכלי פשתן בגליל, משמע שמצוי פשתן הרבה שם. ומפרש רבינו תם בגלילא שנו שהיה להם רוב שמן, ולהכי לא בטלי שברי פתילה אגב שמן. ע"כ. והביא כל זה מרן בבית יוסף בקצרה וסיים: ודברי רבינו כפירוש רבינו תם. (וכן הוא בבאר הגולה כאן אות ל'). ע"ש. ולכאורה תמוה שאין שום חילוק לדינא בין פירוש רש"י לפירוש ר"ת, אלא דלפירוש רש"י שברי פתילה חשובים להם בגליל שצריכים להדליק בהם שנית מפני המחסור בפשתן, ולכך אסור הנר בטלטול, כיון שדבר האיסור ודבר ההיתר (שברי הפתילות והשמן) חשובים הם, ולפירוש ר"ת איפכא שהפשתן והשמן מצויים להם בגליל לרוב, ולכך אסור ששניהם אינם חשובים, ובין למר ובין למר כל שהאיסור וההיתר שקולים אסור הכלי בטלטול, דהוה ליה בסיס לדבר האסור, ורק אם ההיתר חשוב יותר שרי. ואם כן דינו של הטור מוסכם לכולי עלמא.

ומצאתי בנשמת אדם (הלכות שבת כלל ס"ז אות ב') שתמה על מרן בזו הלשון: "ומה שכתב ודברי רבינו כר"ת לא זכיתי להבינם, ונעלמה ממני כוונתו. וצריך עיון". ושוב סיים: והנה לרש"י שכתב שהפתילה חשובה להם משמע ודאי דאפילו גם השמן חשוב אפילו הכי אסור, ומכל שכן לפי מה שכתבו תוס' (אמר הכותב: לא נמצא כן לפנינו בתוס' ואולי ט"ס הוא. נאמ"ן ס"ט) דגם שמן לא היה להם, ואם כן שניהם היו חשובים מוכח דאסור, ולר"ת שכתב דהיה להם לרוב פשתן וגם שמן ואם כן שניהם אינם חשובים ואפילו הכי אסור, ואם כן משמע דאם שוין בחשיבות

הערות וציונים

77. נדפס לעיל אות קצ"ה. **78.** נדפס לעיל אות קצ"ג.

אוצר ההלכה

אסור. ואפשר דכוונת הבית יוסף דלרש״י משמע דתלוי החשיבות באיסור, דאם האיסור חשוב אזי אסור, אבל אם אין האיסור חשוב אף על פי שגם ההיתר אינו חשוב מותר, אבל לר״ת שכתב כיון דההיתר אינו חשוב אסור, משמע אף על גב דגם האיסור אינו חשוב מכל מקום אסור דלא כרש״י. והטור כיון דנקט תחילה כגון שההיתר חשוב לו משמע דוקא כשההיתר חשוב אצלו מותר אבל שניהם שוים אסור. ואף שמסיים אבל אם האיסור חשוב, לאו דוקא, אלא הוא הדין בשניהם אינם חשובים אסור. ע״כ. ותוכן דבריו לפרש כוונת מרן כך, דלשון הטור לכאורה קשה דיוקא אדיוקא, דבריש קאמר וכגון שדבר המותר חשוב וכו׳, הא בשניהם שקולים אסור, ובסיפא קאמר אבל אם דבר האסור חשוב וכו׳, מכלל דבשניהם שוים מותר. ומזה סבירא ליה למרן דרישא דוקא וסיפא לאו דוקא (וכידוע דאמרינן נעשה מרישא לסיפא גם בפוסקים וכמו שכתבו בעלי הכללים. ואין כאן מקום להאריך). ואם כן מוכח דעת הטור דבשניהם אינם חשובים אסור, וזה מתאים רק לדעת רבינו תם שפירש שהשמן אינו חשוב וגם הפתילה אינה חשובה (שהרי הפשתן והשמן שניהם מצויים בגליל לפירוש ר״ת) ואפילו הכי אסור. אבל לדעת רש״י שפירש שהפתילה חשובה, יש לומר דדוקא בכהאי גוונא אסרינן, אבל אם הפתילה אינה חשובה אף על פי שגם השמן אינו חשוב מותר.

ובמחילת כבוד תורתו כל זה חוץ מהפשט בכוונת מרן, שלא כתב מזה דבר וחצי דבר. והרגיל בלשון מרן בבית יוסף יראה שדבריו נכתבים ונקראים ומובנים לפום ריהטא, ואין דרכו לנסותנו בחידות. ולדברי הרב ז״ל היה לו להקדים מתחילה דקשיא דיוקא אדיוקא וליישב דדיוקא דרישא עיקר, ואחר כך לבאר שכן נראה דעת ר״ת ולא דעת רש״י מההכרח הנ״ל, ולא לקצר במקום שראוי להאריך. ועוד קשה טובא דמאי דדייק הרב ז״ל בדעת רש״י דבשניהם שוים מותר, אדרבה איכא למידק איפכא מדכתב רש״י ששברי פתילה חשובים, משמע דאף על פי שגם השמן מסתמא חשוב אצלם כמו בכל העולם. מכל מקום אסור לטלטל בשניהם שקולים, ואילו לפירוש ר״ת שהשמן בגליל בזול נידוק איפכא, דאם היה השמן חשוב מותר אפילו אם היו שברי הפתילות חשובים, ואם כן בשניהם שקולים מותר היפך דבריו, ולפי האמת אין הכרע לא מפירוש רש״י ולא מפירוש ר״ת נגד הטור, דרש״י כתב ששניהם חשובים ואסור ור״ת כתב ששניהם אינם חשובים ואסור, ובין למר ובין למר בשוים אסור, אלא דרש״י מפרש בגליל שנו דשניהם חשובים ור״ת מפרש בגליל שנו דשניהם אינם חשובים, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ואם כן מה מצא מרן הכרח בדעת הטור לייחסו דוקא לפירוש רבנו תם?

וראיתי להרב בית מאיר[79] שפירש גם כן דמשמע ליה להבית יוסף מדהקשה ר״ת על פירוש רש״י דבגליל אדרבה היה מצוי פשתן הרבה שם, מסתמא שניהם לא היה חשוב להם, ושמע מינה דבשוין לפחיתות אסור, וממילא הוא הדין בשוים לחשיבות. ועדיין צריך עיון למה דוקא לפירוש רבינו תם. ואפשר משום דלפירוש רש״י משמע ליה דמסתמא המעט שמן שבנר לא חשוב, ואם כן דוקא מפני ששברי פתילה היו חשובים בעיניהם להכי לא בטל, מה שאין כן בשוים יש לומר דמותר. עכ״ד. והערתי הראשונה לפירוש הרב נשמת אדם תפול גם כן לפירושו, דמרן נקיט נפשיה בקציר׳ יותר מדאי. ועוד יש להעיר דמה שכתב בדעת ר״ת ״דמסתמא״ שניהם לא היה חשוב להם, לכאורה זה פשוט ומבואר בתירוץ ר״ת שהיה להם רוב שמן בגליל וגם מצוי פשתן הרבה שם כמו שכתבו בקושייתם, ואם כן בין השמן ובין הפתילה לא חשיבי ואסור. ולעומת זה מה שדייק מפירוש רש״י דמסתמא המעט שמן שבנר לא חשוב וכו׳. במחילת כבוד תורתו אינו מוכרח כלל דאם שברי פתילה אינם חשובים היינו שזורקים אותם ואין משתמשים בהם עוד להדלקה, אבל מעט השמן הנשאר בנר פשיטא שאין זורקים אותו ומדליקים בו פעם אחרת בתוספת קצת שמן, וכנהוג עוד היום אם נשאר שמן בנרות שבת שמדליקין אותם שוב במוצאי שבת, ואם כן מאין הרגלים לדייק לפירוש רש״י דבשוין מותר, ואדרבה רש״י מבאר תירוץ הגמ׳ בשוין לחשיבות ששניהם חשובים להם ולכך אסור. ומנין למרן הבית יוסף לעשות מחלוקת לדינא בין פירוש רש״י להתוס׳ ולתלות דינו של הטור במחלוקת זו כלל.

אולם הנראה לע״ד בזה בהקדים הערה קטנה, שאם תעיין בלשון רש״י בסוגיא תראה שלא נזכר שמן בדבריו כלל לא בקושיא ולא בתירוץ. דרש״י כתב ״שאין בגדים של פשתן מצויים להם הילכך לא בטלי״ ולא סיים ״לא בטלי לגבי שמן״. ואם נאמר דעל כרחך קושית הגמ׳ כך היא דאם לא כן מאי פריך אדינא דמטלטלין כנונא וכו׳ נימא דשאני התם דאיכא קטמא ומשום הכי שרי לטלטל כנונא אגב קטמא אבל הכא ליכא דבר היתר כלל. הן לא צדקת אענך, אדרבא מנא ליה להש״ס דאיכא שמן בנר כדי להקשות, ובפשיטות הוה מצי לשנויי שאין בו שמן שכבר דלק הכל ולכן אסור לטלטלו מפני שברי פתילה שבו (ואם כי יש לומר דמסתמא יש שמן בנר דאם לא כן פשיטא ומאי למימרא, מכל מקום רש״י סתם כל כך בדבריו ולא הזכיר שמן כלל ועיקר). אבל האמת יורה דרכו דרש״י מפרש הסוגיא שאין כלל שמן בנר, ומה שכתב ״הילכך לא בטלי״ רוצה לומר לא בטלי לגבי נר. ונקדים דברי התוס׳ בד״ה הוה מטלטלינן וכו׳, שהקשו דבביצה (כא:) גבי שיורי כוסות של נכרי פריך ונטלטלינהו אגב כסא מי לא אמר רבא וכו׳ מטלטלין כנונא אגב קטמא אף על גב דאיכא עליה שברי עצים, ומאי פריך, שאני כנונא דאגב קיטמא מטלטל לה, אבל בכוס ליכא אלא דבר האסור. ואומר ר״י דשיורי כוסות לא חשיבי למיהוי כוס בטל לגבייהו אף על פי שאין היתר עמהם בכוס, וטפי גריעי משברי עצים שעם הקטמא בכנונא. ע״ש. וביאור דבריהם דשיורי כוסות של יין ששתה הנכרי אין להם שום חשיבות ובטילי לגבי כוס, ולא הוי כוס בסיס לגבייהו כלל אף על גב דלית ביה מידי אחרינא דהיתרא, אבל שברי עצים שבכנונא חשיבי קצת ולכך אסור

הערות וציונים

79. נדפס לעיל אות קצ״ג.

אוצר ההלכה

לטלטל הכנונא לולא הקטמא שעליו. והטעם פשוט דשברי עצים ראויים להסקה בכנונא לפעם הבאה (ואולי יוסיף עליהם עוד קיסמין ועצים אחרים) ולכך יש להם קצת חשיבות, וצריך שיהא בכנונא עוד דבר היתר למישרי טלטול דידיה, מה שאין כן שיורי כוסות דלא חזו למידי. ומעתה אתי שפיר סוגיין לפירוש רש״י, דכמו דפריך הש״ס בביצה גבי שיורי כוסות הכי נמי פריך הכא מברייתא ושוין שאם יש בה שברי פתילה וכו׳, דשברי פתילה דמו לשיורי כוסות ממש שאין מה להשתמש בהם להבא יותר ובפעם הבאה זריק להו, ואם כן אמאי לא בטלי לגבי נר. ומשני בגליל שנו שחשובות להם שברי פתילה וכו׳ כפירוש רש״י. והתוס׳ שהקשו מסוגיא דביצה ולא מסוגיין, משום שהם מפרשים בסוגיין דאיכא שברי פתילות ושמן (דאם לא כן מאי למימרא, וכנזכר לעיל) ודמי ממש לשברי עצים וקטמא. אבל רש״י יפרש כמו בסוגיא דביצה דליבטלו שברי פתילה לגבי נר. וסתמו כפירושו שלא הזכיר בדבריו שנשאר שמן כלל.

ומעתה דעת לנבון נקל, שלפי זה אין שום מקור לדינו של הטור שאם דבר האיסור חשוב יותר מדבר המותר בטל אצלו וכו׳, דהא לפירוש רש״י לא איירי בדבר איסור ודבר היתר כלל, אלא כשיש דבר איסור חשוב לבדו בכלי, ולעולם אימא לך דאי איכא איסור והיתר כגון קטמא ושברי עצים אפילו אם היה האיסור חשוב יותר מותר לטלטל אגב ההיתר. אבל לפירוש ר״ת בתירוץ הגמרא שיש שמן ושברי פתילה ואסרינן משום דשמן היה להם בגליל לרוב, מוכח להדיא דכל שכן אם דבר האיסור חשוב יותר מההיתר אסור לטלטל, דהשתא התם שהשמן והפשתן מצויים לרוב אסרינן לטלטל משום דהוי בסיס לדבר האסור, כל שכן אם דבר האסור חשיב טפי. ודברי מרן ברורים כשמש. ואעתיק לפניך קורא יקר לשון מרן עם תוספת ביאור בסוגריים ותראה שהכל ערוך ומסודר לפניך ואין חסר ואין יתר. וזה לשונו: ומה שכתב רבינו וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור [הא לאו הכי אסור, ומנין לו זה], נראה לי שלמד כן מדאמרינן בגמרא שם, מיתיבי ושוין שאם יש בה שברי פתילה שאסור לטלטל אמר אביי בגלילא שנו, ופירש רש״י בגלילא שחשובים להם שברי פתילה שאין בגדי פשתן מצויים להם הילכך לא בטלי ונעשה נר בסיס להם [ודוק שלא נזכר פה דבר היתר ודבר איסור כלל]. וכתבו התוס׳ דאין נראה לר״ת אלא הכי פירושו בגלילא שנו שהיה להם רוב שמן ולהכי לא בטלי שברי פתילה אגב שמן. עכ״ל. [ושמע מינה דכששניהם בלתי חשובים אסור, וצריך שדבר המותר יהיה חשוב יותר מדבר האסור]. ודברי רבינו כפירוש ר״ת״. ע״כ. וזה פשר שתיקתם של הב״ח והפרישה והט״ז וכל קדושים עמם בדברי מרן הבית יוסף, אף שבדרך כלל בודקים אחריו בדוקין שבעין, לפי שהבינו דבריו כדכתיבנא בס״ד. ותו לא מידי.

ודע שיש בסוגיין שיטה אחרת להרמב״ן והובאה בבית יוסף, דהכי קאמר, מטלטלין כנונא אגב קטמיה, כלומר שאף על פי שהאפר אינו ראוי ואיכא נמי בתוך הכנונא דבר אחר שאינו ראוי לטלטל דהיינו שברי עצים, מכל מקום הכל בטל אגב המחתה שהיא ראויה לתשמיש (נראה דרצונו לומר שהיא כלי שמלאכתו לאיסור ומותר בטלטול לצורך גופו ומקומו) דהנהו מילי טפלים הם לכלי ובטלי אגבה ולא הויא מחתה לדידהו בסיס לדבר האסור. ע״ש. ולפי זה ניחא טובא סוגיא דביצה דפריך מהא אשיורי כוסות, דבין הכא ובין הכא ליכא מידי דהיתרא כלל. וכן נמי ניחא סוגיין באין צורך לתוספת שמן כלל. אלא שהר״ן דחה פירוש זה וכתב שאין נראה דעת הרי״ף כן. ע״ש. ולענ״ד קשה הלשון ״אגב קיטמא ואף על גב דאיכא עליה שברי עצים״, דהוה ליה למימר אגב קיטמא ושברי עצים, או יותר נכון אף על גב דאיכא עליה קיטמא ושברי עצים, אלא ודאי דקיטמא טעמא הוא להיתרא וכפירוש כל המפרשים. וצ״ע.

(מרן ראש הישיבה שליט״א – ירחון אור תורה אב תשנ״ב סימן קנ״ג)

ר) שם אבל אם דבר האסור חשוב יותר מדבר המותר וכו׳. עיין ש״ס ביצה (דף כ״א ע״ב), וברש״י שם [ד״ה הכא] מבואר דאפילו דבר האיסור אינו חשוב יותר רק הוא אסור בהנאה גם כן בטל דבר המותר אצלו ואסור לטלטלו. ע״ש.

(חדושי מהרי״ו)

רא) שם משום דלא אפשר למינקט קיטמא לחודיה. כגון שהיו שברים או פחמין קטנים שאי אפשר ליטול האפר מבלעדם. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

רב) שם משום דלא אפשר למינקט קיטמא לחודיה וכו׳. כתב במג״א (סק״י), [משום דשברי עצים היינו שברים קטנים או פחמין קטנים שאי אפשר ליטול האפר מבלעדם. בית יוסף]. ולפי מה שכתבתי [סימן ש״ט סעיף ג׳ בשם התוס׳ (שבת קמב. ד״ה הכא) אין צריך לזה]. ולע״ד נראה דהיה לו צורך בזה אף (לפ״ז) [לפי דבריו] שם, שהדברים אלו כתב בית יוסף בשם תשובת הרא״ש [כלל כ״ב סימן ח׳ הדרך הג׳], והוצרך לזה דאפר ודאי לא מיטנף על גבי קרקע, ואם כן למה יטלטל המחתה עם השברי עצים, אמאי לא ינער האפר עם השברי עצים ויקח האפר ויניח השברי עצים, וכן הוא הדין בפירות דלא מיטנפן בסימן ש״ט [סעיף ג׳], לכן קאמר דבאפר אי אפשר למיעבד כהאי גוונא מהטעם האמור בבית יוסף. אכן גם דבריו צריכים לטעם, דלמה לא יקח האפר מעל המחתה ויניח העצים במקומם, וזה יש ליישב כמו שכתב סימן ש״ט [מג״א סק״ד] דלא הטריחוהו כל כך. אבל כבר כתבתי שם סימן ש״ט [סק״ב][80] דאין טעם זה מוכרח מדברי התוס׳. ולפי הטעם שכתב הרב בית יוסף בשם הרא״ש גם זה אתא שפיר.

(חמד משה – סק״ה)

רג) שם משום דלא אפשר למינקט קיטמא לחודיה וכו׳. כתב הבית יוסף (שיטה מ״ג), ומשמע דטעמא משום (דסברו)

80. נדפס לעיל בסימן ש״ט אות כ״ה.

אוצר ההלכה

[דשברי] וכו׳. נ״ב: ולפי מה שכתבתי סימן ש״ט סעיף ג׳ [סק״ד] בשם התוס׳ [קמב. ד״ה הכא] אין צורך לזה. מגן אברהם (סק״י).
(יד אהרן – הגב״י)

רד) שם משום דלא אפשר למינקט קיטמא לחודיה וכו׳. דשברי עצים הם קטנים. כן כתב הבית יוסף בשם הרא״ש [כלל כ״ב סימן ח׳ הדרך הג׳]. וכתב הרב מג״א [סק״י]: ולפי מה שכתבתי סימן ש״ט (סק״ד) בשם התוס׳ [קמב. ד״ה הכא] אין צריך לזה. עכ״ל. ולע״ד אינו מוכרח, דאפשר דהתם דוקא לא הטריחוהו רבנן משום שהיה צריך להביא כלי אחר להניח הפירות, שאי אפשר להניחם על גבי קרקע, דאיירי בפירות רטובים, ועיין שם בתוס׳, ועוד דליקח הפירות מתוך הכלכלה היא טרחא יתירה, אבל הכא היינו דקשיא ליה להרא״ש דהוה ליה למימר דמחייב לנעורי לקטמא מהמחתה ובתר הדר ונקיט לקטמא לחודה עם המחתה עצמה, כי היכי דאמרינן לעיל בצריך לגוף הפירות (והם פירות שאינם נמצאים) דמנער הפירות והאבן ונוטל אחר כך הפירות, ועל זה משני דלא הוה מהני כלום בהא כיון דאי אפשר ליטול האפר מבלעדם, אבל אין הכי נמי דכל דאפשר חייב לעשות כן. והוא מה שכתב הרמ״א וכן אם יוכל וכו׳. וזה מבואר בדברי הרא״ש.
(נהר שלום – סק״ה)

רה) שם משום דלא אפשר למינקט קיטמא לחודיה וכו׳. כתב הבית יוסף, וכתב הרא״ש בתשובה [כלל כ״ב סימן ח׳ דרך הג׳] דטעמא משום דלא אפשר וכו׳. על מה שכתב הרב מג״א (בסק״י), עיין מה שכתב הרב נהר שלום (בסק״ה)[81].
(דברי מנחם – הגב״י סק״ח)

רו) שם אפילו אי שדי ליה מהמחתה. כתב הבית יוסף (ע״ד שיטה מ״ב), אפילו אי שדי ליה מכנונא וכו׳. נ״ב: ודוקא אם צריך לאפרו או אם צריך למקום המחתה. ט״ז (סק״ז).
(יד אהרן – הגב״י)

רז) שם מהמחתה. כתב הרב באר היטב (סקי״ב), מהמחתה, ודוקא אם צריך לאפרו או אם צריך למקום המחתה. ט״ז (סק״ג). דהוי כלי שמלאכתו לאיסור ואפילו אין עליו שברי עצים אסור לטלטלו כי אם לצורך גופו ומקומו.
(באר יעקב – קרויזר – סקי״ב)

רח) שם או אם צריך למקום המחתה וכו׳. בשלחן ערוך [הישן משנת שכ״ז] הנזכר לעיל [סימן ש״ח סעיף ט״ז][82], ליתא.
(ארץ חיים)

רט) שם אלא ינער האפר ושברי העצים במקומם ויטול המחתה. כתב הטור (שיטה י׳), ואם יש עליו וכו׳. נ״ב: עיין בב״ח [אות ג׳]. (שיירי כנסת הגדולה – הגה״ט סק״ג)

ר) שם אלא ינער האפר ושברי העצים במקומם ויטול המחתה. הנה כתב אלי ידידי הגאון מורנו הרב עקיבא איגר אב״ד קהלת פ״ל [פוזנא]. ועתה לא אניח נסיעה הולכת ריקם ויהי מה. היום שאל השואל ממני, דיש לו בבית אכסניא נכרי, תיבה ובתוכה כיסים צרורים מעות וגם טבעות יקרות באבנים טובים, אם מותר לטלטל התיבה מבית אכסניא לבית ישראל. ונסתפקתי בהא דמבואר בשבת (דף קמ״ב ע״א) דכלכלה שבתוכה פירות רטובים ואבן דמותר לטלטלן ואין צריך לנער מפני הפסד פירות, אם כן הכא נמי אפשר דמקרי הפסד מחששא דאם ינער המעות אפשר שיגנב וכדומה, או דדוקא על ידי ההפסד דבר ההיתר בזה מותר, אבל אם על ידי הניעור יהיה הפסד בדבר האסור יש לומר דמקרי טלטול לצורך דבר האסור, דהא בשביל דבר המותר לא היה צריך לטלטול דבר זה, דהיה אפשר לנערו. ועיין במגן אברהם סימן ש״ט (סק״ה), ומהתם אין ראיה, דהתם כל עיקר טלטול מן הצד דהיינו הניעור עושה בשביל שלא יגנב המוקצה, מה שאין כן בנדון דידן דעיקר טלטולו בשביל דבר המותר ורק מניעת הניעור הוא מחמת פסידא דדבר האסור בזה יש לומר דמותר.

והיה נראה לי להביא ראיה לאסור מסוגיא דשבת (דף קי״ז ע״א), מי דמי התם אדהכי והכי נפלה דליקה וכו׳. משמע דלולי זה היה אסור להציל תיק הספר עם המעות, ואם נימא דבשביל הפסד דבר האסור גם כן אין צריך לנער, אם כן הא בלאו הכי הוי היתר גמור לטלטל המעות על ידי הספר תורה. (ומכל מקום יש לדחות, דהתם הוי האיסור משום דמטלטל לחצר שאינה מעורבת. ועיין בבית יוסף סימן של״ד [סעיף י״ז]: והרשב״א כתב בתשובה [ח״א סימן כ״ב ותר״ל] לא אמרו מצילין תיק וכו׳ כדי שלא יתעכב בהצלתן עד שיוציא הספר וכו׳, וכן הדין בכלכלה וכו׳. משמע דחד דינא אית להו, ומשום טלטול מוקצה אתינן עלה, ומותר רק שלא יתעכב בהצלת הספר, אבל משום הפסידא דמעות היה צריך לנער. עכ״ל).

[**תשובת** הגאון המחבר הרב בית מאיר]: **ומה** שהשבתי לכבודו על סוף הדברים שהגהתי לא אעתיק פה כי אם בסימן של״ד דשם מקומו. ואלה הדברים שהשבתי לכבודו: הגם שגוף הנדון קשה עלי, וכי לא אפשר לפתוח התיבה וליטול החפצים מתוכה. ואולי על כרחך איירי שהכיסים מונחים על הטבעת באופן שאי אפשר לקחת הטבעת בלתי אם לא ינער הכיסים לארץ, ואז החשש שלא יגנובו, אי נמי החשש פשוט כשיראה הגוי בפתיחת התיבה מה בתוכה ימסור נפשו לגנוב אף אחר סגירת התיבה. ויהיה איך שיהיה, יראה לי להוציא מלשון הרמב״ם דשרי, שהרי כתב (בפרק כ״ה סוף הלכה (י״ז) [ט״ז]) ובמקום הפסד לא גזרו, ומדלא כתב ובמקום הפסד דבר המותר, שמע מינה דאין לחלק. הן אמת שלדברי הרשב״א בחידושיו (דף קמ״ב ע״א) נראה דלגבי מעות דחשוב, תמיד הוי בסיס לדבר האיסור ואסור לטלטלה אפילו במקום הפסד, שהרי כתב שם (סוף ד״ה אמר): ויש לומר דמעות

הערות וציונים

81. נדפס לעיל סימן ש״ח אות שע״ג. **82.** נדפס באות הקודמת.

אוצר ההלכה

חשיבי ולא בטילי, ולעולם נעשה כלי בסיס להם אף על פי שהן מעורבין עם כלים (ולקמן נדבר בפרט זה). מכל מקום רואה אני שבתשובה [של הרשב"א] שבבית יוסף סימן של"ד [סעיף י"ז] שהביא מר חזר בו ולא מחלק בהכי, שהרי מסיים שם ותיבה שיש בתוכה מעות כיוצא בה, דמשמע דוקא אם יש בתוכה נמי דבר המותר דלא מיטנפי הוא דאסור עד שינער, הא דמיטנפי שרי עם המעות. וכן דבריו שבתשובה [ח"א סימן תתמ"ו] שבבית יוסף סימן ש"י שכתב, שק שיש בו כיס מעות שרי לטלטולי בשבת כמו כנונא אגב קיטמא, וקשה אמאי דהא ודאי הכיס שבתוכו המעות אינו בטל לגבי השק כמו שבטל הקיטמא לגבי כנונא אף לפירוש הרמב"ן שם [ד"ה ואחרים], אלא ודאי דאיירי שיש בהשק נמי דברים המותרים שיופסדו בהניעור, על כל פנים נשמע נמי מיניה שחזר מסברתו דמעות חשיבי.

ומה שמביא מר ראיה לאיסור משבת (דף ק"ז), יש לומר דמיירי דאפשר למישדינהו באופן שלא יופסדו, והכי משמע מדברי תוס' שם [ד"ה אדהכי] שכתבו, משמע דאי לא מצי שדי המעות הוי מצי להביא התיק עם המעות. והענין לפום ריהטא תמוה איך יש במציאות בתיק פתוח דלא מצי שדי המעות, ועל כרחך בפתוח איירי, דאילו בקשור שאסור לפתחו איך יניח בו הספר תורה (ויש לדחות), אלא ודאי משמע שרצה לומר דלא מצי שדי המעות מפני שיופסדו. והכי מוכח נמי לפום ריהטא מקושיית הרשב"א בחידושיו הנ"ל שהקשה: ואי באבן חשוב, אף על גב דמליאה פירות תתסר וכו'. וכן נמי בתיק הספר עם הספר אף על גב שיש בתוכו מעות, ודוקא משום הצלת כתבי קודש כדאיתא בפרק כל כתבי. [עכ"ל]. וקשה מה קשיא ליה מזה, הא לולא דהצלת כתבי קודש הוי אמרינן לישדינהו כדאיתא התם בהסוגיא, מה שאין כן הכא דאיירי בדלא אפשר למשדינהו מפני הפירות דמיטנפי, (והגם שיש לדחוק דפשיטא ליה דשם החשש אדהכי והכי נפלה דליקה הוי כמו פירות דמיטנפי ואפילו הכי משמע לו דוקא משום הצלת כתבי קודש ולא בדברים אחרים אפילו דמיטנפי). אלא משמע דבחידושיו אזיל במחשבת רום מעלת כבוד תורתו דלא אפשר למישדינהו להמעות אם לא יופסדו, וחשיב ליה הפסד האיסור כהפסד ההיתר, ושפיר מקשה ומוכיח מזה דמעות חשיבי. ומדחזינן דבתשובה חזר בו כנזכר לעיל, על כרחך דבהתשובה לא חש להקושיא מפני שמפרש נמי כמשמעות התוס' ורמב"ם הנ"ל, ודאיירי באפשר למישדינהו באופן שלא יופסדו, וזה דוקא מפני הצלת כתבי הקודש חיישינן לאדהכי והכי ושרי. הגם דאפשר לומר נמי דלהכי חזר בו מפני סברת רום מעלת כבוד תורתו שיחיה דהפסד האיסור לא חשוב לו כהפסד היתר, מכל מקום קצת לא משמע הכי סתימת לשונו [שכתב], ותיבה שיש בתוכה מעות כיוצא בה, דסתם תיבה אינו מונח בתוכה דבר דמיטנפי, אלא משמועתן שהיא כיוצא בה דכל היכא דאפשר בניער בלא הפסד אסור, והיכא דלא אפשר אלא בהפסד כמו נדון דרום מעלת כבוד תורתו בחשש שלא יגנובו שרי. ותו דכל היכא דאפשר להשוות דעת הפוסקים משוינן. ולענ"ד משמעות הרמב"ם ברור כדכתבתי. ואילו דברי הב"ח שבסוף סימן ש"י [אות ג'] מוכרחים לפירוש הטור. נשמע נמי מיניה בפשוט דאף מפני הפסד האיסור שרי, אבל לא משמע כדעתו מדעת השלחן ערוך שם. ומה דלא חשש הרשב"א בתשובה לקושייתו הראשונה שבחדושיו ממוכני שיש עליה מעות, באמת כבר כתבתי בצדו בלשון זה, עיין בדבריו עצמם (דף מ"ד ע"ב) לתירוץ רבינו אפרים שמביא שם (ד"ה ואין גוררים) אדרבה מוכח איפכא. ולשיטת תוס' שם [ד"ה אין] לא איירי כלל בשהיה על השידה דברים המותרים, וצ"ע. עכ"ל. ויעיין מר שם אקוה שימצא דברי כנים, אף כי באמת לא עיינתי כעת שם מפני הטירדה.

ואולם הנידון עדיין צ"ע ממה דאיתא בשלחן ערוך סוף סימן ש"י [סעיף ט'], תיבה וכו', אם המעות אינם עיקר וכו' על פי התנאים שנתבארו במחתה. וחדא מהתנאים הוא כדכתב (בסעיף ח') משום דלא אפשר למינקט קיטמא לחודה אפילו אי שדי ליה מהמחתה, דהיינו דומיא דמטנפי פירא בכלכלה, ומכל מקום מקפיד אף שהוא בהפסד ההיתר, דדוקא אם המעות אינם עיקרו, ונפק להו מתירוץ הגמרא בגלילא שנו וכנזכר לעיל. וזה כדעת הרשב"א בחידושיו הנ"ל. ולענ"ד היינו דלא כדבריו שבשני התשובות וכו' כנ"ל על השלחן ערוך. ובנדון דידן להכי צ"ע שהרי המעות נמי עיקר, ומי יחלוק על סתימת השלחן ערוך והרב המגיד.

[**תשובת** הגאון רבי עקיבא איגר]: **על** זה חזר וכתב הגאון הנ"ל: מה שכתב כבודו נ"י לסתור הוכחתי בענין פסידא דניעור לדבר האסור מסוגיא דשבת (דף ק"ז) דיש לומר דהתם מיירי דליכא פסידא למעות, לענ"ד פשטא דמילתא משמע דמקילינן לו להציל מעותיו על ידי הצלת הספר, דסכנת דליקה גם על מעותיו. וגם דאם כן היא גופה מנא ליה למידק ממתני', דילמא מתני' מיירי דצריך להציל גם מעותיו מפני הפסד, ומשום הכי מותר. גם במה שכתב כבודו נ"י להעמיס כן בכוונת תוס' במה שכתבו דמשמע דאי לא מצי שדי המעות דכוונתם משום פסידא דמעות, לענ"ד יקשה דמהיכן משמע להו לתוס' כן, כיון דהוי בסיס לדבר האסור לחוד, וההיתר משום דאדהכי והכי נפל דליקה, אם כן דלמא דוקא דהחששא נוגע לכתבי קודש, אבל לא משום המעות. ובאמת מעיקרא דדינא גם אנכי שדיתי בה נרגא בראיה זו, דיש לומר דמיירי בחצר שאינה מעורבת וכו'. (כמו דצריך לומר להפוסקים דבדליקה מותר על ידי ככר או תינוק, אם כן בודאי בלאו הכי מותר על ידי הספר, אלא על כרחך דצריכים לטעמא דאדהכי והכי נפלה דליקה משום חצר שאינו מעורב וכו'). [והגאון רבי עקיבא איגר] האריך גם כן קצת בענין זה, ומפני שאין כאן מקומו כי אם בסימן של"ד אשמיטנה פה, ושם אדבר בו.

אך תו כתב [הגאון רבי עקיבא איגר]: אולם משטחיות דברי הבית יוסף סימן של"ד [סעיף י"ז] שכתב וז"ל: המרדכי בפרק כל כתבי [סימן שצ"ה] כתב כדברי הסמ"ג [לאוין ס"ה דף ט"ז ע"ד], וכן כתב בהגהות מיימוניות [דפוס קושטא] פרק [כ]"ג [הלכה כ"ח], וכן כתב בסמ"ק, וכך הם דברי הכל בו [סימן ל"א דף כ"ז] בשם הרב רבנו פרץ שאם הניח בערב שבת פת או [או]כלין וכו', (ואיני מבין, דהא אדרבה מדברי הכל בו משמע דלא כהמרדכי והסמ"ג, דהרי התירא דככר או תינוק מהני אף בנותן הככר בשבת, ואילו הכל בו מתיר רק בנתנו מבעוד

אוצר ההלכה

יום ומטעם דהוי בסיס גם לדבר המותר), והרשב״א כתב בשו״ת [ח״א סימן תר״ל] וכו׳. [עכ״ל הבית יוסף]. מבואר דסבירא ליה להבית יוסף דגם בכהאי גוונא אסור להרשב״א היכא דלא מטנפי הפירות, ואף בטלטול חצר המעורב, מדמדמי לה הרשב״א לכלכלה. וכפי הנראה בזה פליגי הכל בו והרשב״א, דהכל בו סבירא ליה אף דיכול ליטול הפת ולנער הכיס, משום פסידא דמעות שרי, והרשב״א סבירא ליה דבעינן פסידא לדבר המותר. גם מדברי הגהות אשר״י פרק כירה [פ״ג סימן י״ח] בההוא דביטול כלי מהיכנו, כתב, דאם יש בכלי דבר המותר שאי אפשר לנערו מותר ליתן תחת הנר לקבל השמן, דהא בידו לטלטל אגב ההיתר, ובסוף דבריו כתב דמותר [ליתן כלי] תחת הנר של שעוה, דהא יהא מותר [לטלטלו ולנערו] דצריך למקומו, אבל בשמן יהא חס מלנערו. ע״ש. מבואר דאף הוי פסידא בניעור שמן אסור בשוכח וצריך למקומו, ואף ביש בו דבר המותר, אלא אם כן שיופסד דבר המותר על ידי הניעור. ואולם מדברי הריב״ש [סימן צ״ג], והוא בשלחן ערוך סימן רע״ט (סעיף ג׳) דמיירי במעט לחם, ודחה הריב״ש לדברי המתירין מטעם דהשמן חשוב ביותר, משמע דבלאו הכי לא היה איסור ממה דאפשר למנקט הלחם ולנער השמן משום פסידא דשמן. אולם מכל מקום כיון דבהגהות אשר״י הנ״ל מפורש לענ״ד לאיסור, ולזה נוטין יותר דברי הרשב״א בשו״ת הנ״ל, אף דמדברי הריב״ש הנ״ל משמע להיתר, וכן דברי הרמב״ם מורים להיתר כמו שכתב מעלת כבוד תורתו נ״י, מכל מקום לענ״ד צ״ע לדינא. עכ״ל.

[**תשובת** הגאון המחבר הרב בית מאיר]: **עֹ֫ד** זה חזרתי להשיבו:

האמת, שמכבר דחיתי ראייתו בדברים שקצת דחוקים, והיה זה מפני הטירדה כאשר כתבתי, ובעבור שראיתי בהרמב״ם דחקתי עצמי לפום ריהטא. וכאשר גם כן כתבתי אז להוציא משמעות מהרשב״א, וכתבתי [בד״ה ומה שמביא, בין סוגריים], ואין לומר דפשיטא ליה דהחשש אדהכי והכי נפלה דליקה הוי כמו פירות דמטנפי ואפילו הכי משמע לו דוקא משום הצלת כתבי קודש ולא בדברים אחרים אפילו דמטנפי, (מזה) [דזה] מנא ליה. כעת רואה אני שדבריו פשוטים, משמע לו מדנקט התנא ואף על פי שיש בתוכו מעות, משמע ברור דמשמיענו דשרינן בזה איסור נוסף, דאי לאו הכי לימא אף על פי שיש בתוכו דברים המותרים בטלטול, ונמי אין מצילין אותו מחשש דאי שרית ליה אתי לכבוי, וגם אית בהו איסור טלטול לחצר שאינו מעורב, אלא ודאי משמיענו בזה אף דיש בהצלתו זו איסור טלטול שהוא איסור נוסף, וקשיא ליה הא באופן זה דאי אפשר למישדינהו משום דאדהכי והכי וכו׳, הא הטלטול בכל מילי שרי ואין בם שום חידוש, אלא ודאי הוכיח דמעות דחשוב, אסור בם הטלטול אפילו במעורבים בפירות דמטנפי, רק הכא שרינן אף הטלטול מפני הצלת כתבי קודש.

ומעתה אחזור לראיות רום מעלת כבוד תורתו מן הש״ס, ורום מעלת כבוד תורתו כתב זה פעמיים שיש לדחותה משום דאירי בטלטול חצר שאינו מעורב. ולענ״ד בפשוט אין ראיה משם, דהא כולהו פירקן איירי בנפלה דליקה באותו חצר באופן שאסור להציל אפילו לחצר המעורב רק המבואר במתני׳, ואם כן איך שייך למימר דלטלטלינהו להמעות ולא שדינהו משום שיופסדו על ידי השריפה, זה ההיתר אף להרמב״ם אינו, אלא במונח כבר דברים המותרים עם דברים אסורים לא אסרינן ליה הטלטול אם לא באופן שיזרקם ויופסדו, אבל הכא אטו על ידי דישדינהו יופסדו, הא מופסדים וקיימו, שאם לא יצילם כדינם ישרפו ממילא, ופשיטא דבשביל הצלת ספר תורה לא יציל המעות באיסור טלטול אלא יזרקם ויופסדו כדמעיקרא, להכי רצה ללמוד מזה שאין שום איסור טלטול מוקצה כל שהוא להצלת ספר תורה, ואפילו להביא תיק ובתוכו מעות מעלמא, ומוכרח לומר דאין ראיה משום דאדהכי והכי נפלה דליקה. (ומה שכתב מר בדחייתו משום דאירו בחצר שאינו מעורב וכו׳, כבר יעדתי מקום דברים הללו בסימן של״ד).

ומה דכתב מר דמסתבר לו דבזה פליגי הכל בו והרשב״א, לענ״ד לאו בהכי פליגי, אלא דהכל בו נהי דבגוף הדין דהירושלמי [שבת פרק ט״ז הלכה ב׳] דהיינו להניח על הכיס בשבת אינו סומך על הירושלמי מכח תלמודן דפסיק ותני לא אמרו ככר אלא למת בלבד דמשמע לו ואפילו במקום הצלה, מכל מקום לומד על כל פנים ההיתר בהניח מערב שבת שבזה אין בתלמודן להדיא סתירה, והבית יוסף מביא תשובת רשב״א דמשמע לו ללמוד מתלמודן דאפילו בספר תורה המונח מערב שבת אין התיר אלא במקום דאיכא חשש לכתבי קודש, וכדכתבתי בריש (דבריו דיוקיו) [דברי דיוקין] שבחדושיו, ומכל מקום אין טעמו מפני שלא חש להפסד דבר האסור, אלא טעמו פשוט, דדוקא היכא שצריך בטלטולו אך להכלי או לדבר המותר ואנן באים לאסור לו הטלטול דבר המותר או הכלי שהוא בסיס לדבר המותר והאסור מחמת דבר האסור, בזה לא החמירו לאסור טלטול זה עד שינער הדבר האסור ואפילו יופסד, דבמקום הפסד לא אסרי טלטול דבר המותר ושיגרום טלטול זה הפסידו, אבל במקום שמונח היתר ואיסור מקודם במקום שיפסד על ידי דליקה, והוא רוצה לטלטל הכל כדי להצילו מהפסידו, אף שהדליקה בבית אחר במקום שמותר להצילה הכל, [היינו דוקא] כל דבר שאין בו איסור טלטול, אבל דבר המוקצה לא שרי (לדעתי בסימן של״ד) ומוכרח למישדינהו ואף שיופסד, כי הפסד זה אין הטלטול גרם לו אלא שמופסד וקאי, אלא שרוצה להצילו מהפסדו, נמצא עיקר טלטולו בעבור דבר האיסור כמו בעבור דבר ההיתר נמי (ולזה מדויק לשון הרמב״ם פרק כ״ה הלכה י״ד), וכמו שאסור לדעתו טלטול מוקצה לחודיה במקום ההצלה, הכי נמי אסור בזה היכא דעיקר טלטולו בעבור דבר האסור נמי. ועל דרך זה מחלקו התוס׳ [מג: ד״ה דכ״ע] לענין טלטול מן הצד בין היכא שהטלטול לצורך דבר המותר לבין היכא שהוא לצורך דבר האסור. והוא בשלחן ערוך סימן שי״א [סעיף ח׳]. ובהכי ניחא מה דחזר בהתשובה ולא חש לדיוקו בחידושיו כנ״ל, משום דסבירא ליה דחדושו שפיר במעות דאסור בטלטול מבשאר מילי, ודוקא משום כתבי קודש הוא דשרינן, הא בשאר מילי דהיתר אף דמטנפי, כל שמעורבים בדברים האסורים בטלטול אסור להציל תרווייהו, ולא שרינן האי מפני האי מאחר דהטלטול לצורך זה כמו לצורך זה, זולתי מפני הפסד כתבי קודש. אבל לעולם חשיבותא דמעות אינו מגרע היכא דעיקר

אוצר ההלכה

הטלטול אך מפני ההיתר, דאז שרי אפילו ההפסד דמשדינהו אינו נוגע לדבר האיסור כדסבירא ליה להרמב"ם. ותדע דאילו לדעתיה דמר דטעמו משום ההפסד מגיע לדבר האסור, הא בההצלה מפני הדליקה פשיטא דתמיד הוי השדיה פסידא לדבר המותר נמי משום דבין כך ובין כך וכו', אלא ודאי כדאמרן.

העולה מזה דלענ"ד מן הרשב"א אין שום משמעות, ומהגהות הרא"ש יפה כתב דמשמע מיניה הכי, אבל גם כן אינו מוכרח כי יש לומר דנקיט אם יש בכלי דבר היתר דלא אפשר לנערו משום מילתא דפסיקא כדי לסיים או נר עצמו שיפול, שבו אין הפסד בניעורו, ואיירי בזה בכלי דלא שייך בו היתרו דגבי נר שבודאי ינער קודם שיאחז האור בכלי וק"ל. הכלל לענ"ד אין צורך בזה לעשות פלוגתא עליה דהמבואר בהרמב"ם ומשמע נמי הכי כדכתב מר בהריב"ש, ודו"ק. (בית מאיר)

ריא) שם אלא ינער האפר ושברי העצים במקומם ויטול המחתה. דעת הב"ח [אות ג'] דבבסיס לאיסור והיתר אי איכא פסידא להאיסור בניעור אין צריך לנער, ועיין מנורה הטהורה [סק"ה], וכן משמע מדברי הרב ז"ל ([ש"ע הגר"ז] בסימן רע"ז סעיף ו') שכתב במוסגר: או שיש חשש הפסד בניעור זה שלא ישבר הנר. אבל בסימן ש"ט (סעיף ד') כתב הפסד בדבר המותר. ועל כל פנים נראה לדעת המג"א דמניח בשבת לא נעשה בסיס ונימא דבאי אפשר בניעור מותר לטלטלו, עיין מה שכתבתי סימן ש"ח (ס"ק ל"ג)[83], מכל מקום אם אפשר בניעור רק שיהיה הפסד להמוקצה צריך לנער, דאם לא כן הא דאין מניחין כלי תחת הנר לקבל בו את השמן, וטעמא אף דמותר לנער מכל מקום הוא אינו חפץ בכך שלא יפסיד השמן כמו שכתב הרב ז"ל בסימן רס"ה (סעיף ה'), ויקשה כיון דיפסיד השמן אין צריך לנער, אלא על כרחך כמו שכתבתי. (תהלה לדוד – סק"ח)

ריב) שם אלא ינער האפר ושברי העצים במקומם ויטול המחתה. כתב המג"א (סק"א), ואי איכא הפסד בניעור אין צריך לנער. ב"ח [אות ג']. לכאורה זה משנה וסוגיא מפורשת, אבל כוונתו מה שחידש הב"ח דאפילו איכא הפסד בהמוקצה אין צריך לנער. ובש"ס הוה משמע הפסד בההיתר. ע"ש. וב"ח דקדק מהטור והש"ס דגם הפסד בהמוקצה שרי. ומה שכתב במג"א (סימן ש"ט סק"ה) דלצורך המעות שלא יגנב אסור, התם דעיקר הטלטול לצורך המוקצה, אבל כשהטלטול לצורך ההיתר אלא דאם ינער המוקצה יש הפסד במוקצה שרי ונכון. והגאון רבי עקיבא איגר בחידושיו [סק"ה] האריך לאסור בזה, וחידוש שלא הביא דברי המג"א והב"ח המפורשין להיתר. ובאמת מה שמוכיח מדברי ההגהות אשרי [פ"ג סימן י"ח] והתוס' [קיז. ד"ה מי] לאסור, ע"ש באריכות, לכאורה אינו מוכרח, דהרי ההגהות אשרי קאי אעיקר הטלטול לכתחילה שהוא בשביל השמן הנוטף, ומשום הכי לא שרי אלא כשיש כבר בכלי דבר היתר שאי אפשר לנער. וכן בתוס' שם קאי אתיק עם מעות להציל הספר, דהבאת התיק שיש בו מעות חשיב הטלטול לצורך המעות. ותדע שהרי כתב הרמב"ם [פרק כ"ה הכ"ד] גבי כלי לקבל דלף, אף על גב דכשיתמלא יהיה מותר להוציאו כגרף של רעי, אסור משום שאין עושין גרף של רעי לכתחילה. וחשיב לכתחילה כמבטל כלי מהיכנו, הביאו המג"א סוף סימן של"ח [סק"ב]. ע"ש. והכא נמי אף שאם כבר היה התיק עם המעות היה מותר ואין צריך לנער המעות משום הפסד המעות, אבל ההבאה לכתחילה חשיב כטלטול לצורך המוקצה, וצ"ע.

ועיין בחידושי הגאון רבי עקיבא איגר (יו"ד סימן כ"ח ש"ך סק"י) שהקשה על הב"ח שם [אות ה'], שאם שחט כוי ביום טוב מביא כלי שיש בו עפר מקבל הדם ומכסה בערב, והקשה דהא מבטל כלי מהיכנו. ולכאורה אתי שפיר בפשיטות על פי מה שמבואר בכאן (סעיף ח'), דמחתה שיש עליה עפר מבעוד יום אף על פי שיש עליה שברי עצים מותר לטלטלה, והכא נמי על כרחך קאי בעפר מוכן שראוי לטלטול וגם אינו יכול ליטול העפר בידיו, אם כן יהיה ראוי לטלטל כשיהיה צריך מעט עפר לכסות בו צואה או רוק כמבואר (בסעיף ח'), ואינו מבטל כלי מהיכנו. וכל שכן לפי שיטת הב"ח כאן דאפילו אינו יכול לנער בשביל המוקצה שרי, דה"נ הרי אינו יכול לנער בשביל הדם. ואולי רבי עקיבא איגר לשיטתו כאן דאוסר בזה ומקשה שפיר, אבל הב"ח לשיטתו דמתיר בזה לא קשיא מידי, דהכא נמי כיון שאינו נותן את האיסור אלא בשבת וההיתר מונח תחילה, ודאי הוא הדין דינא דסעיף ח' ממש. (חבל יוסף – גנזי חיים)

ריג) שם אלא ינער האפר ושברי העצים במקומם ויטול המחתה. כתב המג"א (סק"א): ינער, ואי איכא הפסד בניעור אין צריך לנער וכמו שכתוב סימן ש"ט (סעיף ג'). עכ"ל. נ"ב: אפילו הפסד המוקצה אין צריך לנער, כיון שצריך להכלי, כמו שכתב המג"א לעיל סימן ש"ט (סק"ה). חיי אדם (כלל ס"ז סעיף ג'). (אמרי המזג)

ריד) שם אלא ינער האפר ושברי העצים במקומם ויטול המחתה וכו'. כתב הבית יוסף (דף ר"ח ע"א שיטה י"ו), ונראה לי דאוכלין לאו דוקא וכו'. נ"ב: בספר מקור ברוך (סימן ג') כתב (בתשובת) [דתשובת] הרשב"א ז"ל [ח"א סימן תתמ"ו] היא שהשק יש בו אוכלין שאם משליך אותם מטנפי, היפך מה שכתב רבנו המחבר דאוכלין לאו דוקא וכו'. או דמיירי בצריך למקומו דזה מותר. (שיירי כנסת הגדולה – הגב"י סק"ב)

רטו) שם בהגה אבל אם היה האיסור עליו לבד. כתב הט"ז (סק"ח), על כן מותר להניח וכו'. נ"ב: עיין מג"א בסימן ש"ח (סקנ"א) לא משמע כן, וקולא גדולה היא זו, וצ"ע. (חדושי מוהרמ"ז)

רטז) שם בהגה אבל אם היה האיסור עליו לבד. כתב הט"ז (סק"ח), הניח מוקצה על כלי בשבת, כיון שאם ינער

הערות וציונים

83. נדפס לעיל בסימן ש"ח אות תקל"ה.

ט תיבה שיש בה דבר המותר לטלטל ומעות, אם המעות אינם עיקר מותר לטלטלה כמות שהיא על פי התנאים שנתבארו במחתה(*): באר הגולה ס. הגהות [מיימוניות] פרק כ״ו [מהלכות שבת אות ז׳] בשם הר״מ [מרוטנבורג] מהא דשבת מ״ז [ע״א]: **(*)** אם מותר לכסות פירות או לבנים מפני הדלף או ליתן כלי תחת הדלף, עיין לקמן סימן של״ח (ותקכ״ה) [ותקכ״א]:

אוצר ההלכה

יהיה מותר, רשאי להניח עליו דבר היתר חשוב ויהיה מותר לטלטל. וצ״ע אם כן למה אסור (בסעיף ו׳) לקבל מוקצה בכלי היתר שמבטל כלי מהיכנו, הא יכול להניח עליו דבר היתר חשוב. ודוחק לומר בדלית ליה, דאם כן למה פריך בש״ס [מב:] מכמה דוכתי ע״ש, לישני בדאית ליה, ובאמת כבר הקשה זה הר״ן בריש פרק מי שהחשיך [סו: ד״ה ואחרים] על ההיא דשליפי זוטרי שם, ותירץ דאף לבטל כלי מהיכנו לשעה אסור אלא אם כן במקום הפסד. אבל המחבר שהשמיט הא דבולסי בסימן רס״ו ולא סבירא ליה כהר״ן, אלא דהתם לכתחילה אסור לנער. אבל לדברי הט״ז דיכול להניח דבר היתר חשוב קשה. ולכאורה נראה דעל כרחך לאו דוקא כתב הט״ז להניח ההיתר לכתחילה, דהרי לא שרי אלא בלא יכול לנער בלא הפסד, ואם כן היכי שרי להניח לכתחילה דהרי הוא מנוער ועומד בלא הפסד, ועל כרחך דכונתו דאם הניח הוא מותר, כיון דאין מוקצה לחצי שבת הוה כמונחין עליו האיסור וההיתר מערב שבת ושרי בלא יכול לנער, ואם כן שפיר הוה מבטל כלי מהיכנו, כיון דלכתחילה אסור לנער ואסור להניח דבר היתר.

(חבל יוסף – גנזי חיים)

ריז) שם בהגה אבל אם היה האיסור עליו לבד וכו׳. אפילו להציל מן הדליקה או מן המלכות או מן הגנבים אסור. הרשב״א ז״ל [ח״א סימן תתמ״ו].

(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

ריח) שם בהגה אבל אם היה האיסור עליו לבד לא מהני מה שהניח אצלו ההיתר. דלא התירו ככר או תינוק אלא למת כמו שאמרו פרק נוטל [קמב:]. וכן כתבו כל הפוסקים: רמב״ם והרב המגיד פרק כ״ו מהלכות שבת [הלכה כ״א], רשב״א בספר עבודת הקדש (שער ה׳), ריב״ש (סימן צ״ג), ועיין מה שכתב בית יוסף על זה בסימן ש״ח [סעיף ל״ה] נגד רבינו ירוחם [נתיב ד׳ ח״א דף כ״ט ע״ד] גבי גרף של רעי. ונראה לי שצריך לומר שלא התירו לטלטל שום מוקצה דלאו כלי על ידי ככר או תינוק אלא גבי מת, שהרי לעיל סימן ש״ח (סעיף ה׳) יש מי שמתיר לטלטל כלי שמלאכתו לאסור על ידי ככר או תינוק. (גור אריה הלוי – סק״ז)

ריט) שם בהגה אבל אם היה האיסור עליו לבד לא מהני מה שהניח אצלו ההיתר. ומקשה העולת שבת [סקי״א] דלמאי נפקא מינה כתב הרב דין זה, כיון דקיימא לן דאם הניח דבר איסור עליו בין השמשות אז גם אם נטל אחר כך את האיסור ממנה אפילו הכי אסור לטלטלו דכיון דאתקצאי לבין השמשות וכו׳, ואם כן מהיכא תיתי שנטעה לומר שמהני מה שמניח השתא דבר היתר וכו׳. ותירץ התוספת שבת [סקכ״א] דבחנם השיג, דקמשמע לן בזה דלא נימא דשרי אם הניח אצלו דבר היתר כדקיימא לן בסימן ש״ח (סעיף ה׳) דבכלי [שמלאכתו לאיסור] מהני כיכר ותינוק, קמשמע לן דלא נימא דשרי כמו שכתב בסימן ש״ח, דדוקא גבי כלי הוא דמהני היתר זה כיון שיש בו צד היתר לצורך גופו ומקומו, מה שאין כן בסיס שאין בו צד היתר לא מהני בו כיכר ותינוק. (בגדי ישע)

סעיף ט

רכ) סעיף ט׳ תיבה וכו׳. היינו שלא יחדה למעות או שלא הניח עליה המעות כמו שכתוב סעיף ז׳. ומה שכתב אם המעות אינם עיקר, פירוש שאינם על עיקר הכלי, או פירושו שהמעות אינם חשובים נגד הדברים המונחים עליו, כגון ששאר דברים שמונחים עליו חשובים הרבה מאוד מן המעות. וק״ל.

(בגדי ישע)

רכא) שם תיבה שיש בה דבר המותר לטלטל וכו׳. כתב הבית יוסף (דף ר״ח ע״א שיטה י״ח), וזה לשון הרשב״א ז״ל בתשובה: שק שיש בו כיס מעות וכו׳. נ״ב: אמר המאסף, אמת הוא שכן כתוב בתשובות הרשב״א ז״ל (סימן תתמ״ו), אבל אינה מתורת הרשב״א ז״ל אלא מתורת מהר״ם ז״ל. ומיהו הרשב״א גופיה סבירא ליה הכי בתשובה (סימן כ״ב) ובתשובות [המיוחסות] להרמב״ן ז״ל (סימן רי״ט). (כנסת הגדולה – הגב״י)

רכב) שם תיבה שיש בה דבר המותר לטלטל ומעות וכו׳. עיין בספר כרם שלמה שכתב מהפרי מגדים [אשל אברהם סק״ז] תיבה שתוך השלחן עשויה להכניס ולהוציא (שקורין שופלאד [מגירת שלחן]) ויש מעות בתיבה, אם על השלחן דבר המותר היותר חשוב מותר לטלטל בכלל, ואם לאו אסור. ולטלטל התיבה להכניס ולהוציא אפשר דלא מהני מה שיש שם על השלחן דבר המותר אלא אם כן יש בתיבה דבר המותר, וצ״ע.

(ארחות חיים – ספינקא – סק״י)

רכג) שם תיבה שיש בה דבר המותר לטלטל ומעות וכו׳. ועיין באשל אברהם (סוף סק״ז) שכתב: ולטלטל התיבה להוציא ולהכניס אפשר דלא מהני מה שיש על השלחן דבר המותר, אלא אם כן יש בתיבה דבר המותר, וצ״ע. ע״כ. והדבר מבואר בחידושי הרשב״א ז״ל (דף מ״ד ע״ב [ד״ה ואין]) גבי מוכני בשם רבנו אפרים דבנשמטת אף שיש בשידה דבר המותר לא הוי המוכני בסיס לאיסור ולהיתר. ע״ש.

נראה דתיבה שיש בה דבר האסור בטלטול ונעשית בסיס, אף על פי כן מותר לפותחה ולסוגרה, שאין צורך בפתחה לבסיס. ודומה למה שכתב המשבצות זהב סימן ש״ט (סק״א) דבמפה מקום העמדת הנר הוי בסיס והשאר מותר

אוצר ההלכה

לקפל, דאין צורך בשאר לבסיס. ועיין מה שכתבתי בסימן ש״ח (סק״א)[84] דנראה דגם לכלי שמלאכתו לאיסור הוי בסיס ואסור לטלטלו מחמה לצל. ונראה דבסיס לאיסור ולכלי שמלאכתו לאיסור אם אי אפשר בניעור מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו. ונפקא מינה לקסת הסופר, דהטינ״טער [קסת הסופר] הוא בסיס לדיו דליכא תורת כלי עליו ולהקולמוס דהוי כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטל הטינטע״ר שהקולמוס בתוכו לצורך גופו ומקומו. ועיין ברדב״ז (ח״ב סימן תרע״ד) שעל פי זה יתפרשו דבריו בשם.

(תהלה לדוד – ס״ק ו׳ –ז׳)

הערות וציונים

84. נדפס לעיל בסימן ש״ח אות י״ז.

סימן שיא סעיף א

באר הגולה

א. שבת מ"ג [ע"ב]: **א*.** רמב"ם הלכות שבת פרק כ"ו הלכה כ"א: **ב.** [שבת] שם וכרבי יהודה בן לקיש [רא"ש שם פ"ג סוף סימן י"ט]: **ג.** נראה מדברי רש"י שם

שיא דיני מת בשבת [ושאר טלטול מן הצד]. ובו טז סעיפים:

א [א]**מת שמוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה,** [א*]**אם יש ככר או תינוק מטלטלו על ידיהם, ואם אין לו ככר או תינוק,** [ב]**אם יש לו שתי מטות מטלטלו על ידי שיהפכנו ממטה למטה דהוי טלטול מן הצד,** [ג]**ואם אין לו לא זה ולא זה מטלטלו טלטול גמור. וכל זה באותו רשות:** [ד]**מת המוטל בחמה מטלטלו מחמה לצל באותו רשות על ידי ככר או תינוק, ואם אין לו ככר או תינוק** [ה]**לא יטלטלנו כלל אפילו להפכו ממטה למטה,** [ו]**דטלטול מן הצד שמיה טלטול**[*]**:** (ועיין לקמן בסימן זה סעיף ו' מש"כ):

[ד"ה אי דליכא] ומדברי הרמב"ם בפרק כ"ו [שם] והר"ן [שם כ: ד"ה אמר] והרא"ש [שם]: **ד.** [גמרא] שם: **ה.** שם וכרב: **ו.** תוספות [שם ד"ה דכולי עלמא] והרי"ף [שם כ:] והרא"ש [שם, רמב"ם שם]: **(*)** (ועיין לקמן סעיף ח'):

אוצר ההלכה

סעיף א

א) סעיף א' מת שמוטל. קבורת מת מצוה לא דחי שבת, כן הוא מפורש בסנהדרין (דף ל"ה ע"ב). והוא הדין דלא דחי יום טוב. וכן כתבו התוס' בנזיר (דף מ"ז ע"א [ד"ה וכן]). הרב החסיד מהר"ר יעקב מלכו בתשובותיו כתיבת יד (סימן ט"ו). ועיין מה שכתב הרשב"ץ בתשובותיו חלק ג' (סימן ש"ד).

(ברכי יוסף – סק"א)

ב) שם מת שמוטל במקום שירא וכו'. כתב הטור (דף ר"ח ע"א שיטה א'), מת שמוטל במקום שירא וכו'. נ"ב: עיין בהרד"ך ז"ל (בית (כ"ב) [י"ח] חדר ד'). (כנסת הגדולה – הגה"ט)

ג) שם מת שמוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה אם יש ככר או תינוק וכו'. בסימן שי"א מבואר טלטול המת על ידי ככר ותינוק אינו מותר רק בדליקה חס ושלום, או קרוב שיתבזה. על כן ראוי להזהיר הני דעבדי בקרוב לעתותי ערב לאו שפיר עבדי, ובחורף מן אחר חצות ובקיץ אחר מנחה ליכא חשש סרחון טפי, ואף שאינו נקי על כל פנים מכוסה.

(מאורי אור חלק באר שבע – דף ק"י ע"ב)

ד) שם מת שמוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה אם יש ככר או תינוק וכו'. כתב בספר מאורי אור בחלק באר שבע (דף ק"י ע"ב)[1], דראוי להזהיר הני דעבדו בקרוב לעתותי ערב לאו שפיר עבדי, ובחורף מן אחר חצות ובקיץ אחר מנחה ליכא חשש סרחון טפי ואף שאינו נקי על כל פנים מכוסה.

[**הערת מהרש"ים:** עיין באשל אברהם [סק"ה] שחקר אם כבוד הבריות דוחה שני איסורים, ונראה לי ראיה משבת (דף פ"א ע"ב) גבי פרפיסא, דאיכא משום תולש דרבנן וגם מוקצה ואפילו הכי שרי משום כבוד הבריות. ועיין בפני יהושע ביצה (דף כ"ח ע"ב) בתוס' ד"ה רבינא שביאר דבריהם דאיסור מעביר ארבע אמות בכרמלית חמור מטלטול מוקצה, והרי בשבת (דף צ"ד ע"ב) התירו להוציא לכרמלית בשביל כבוד הבריות. ועיין עוד בבית יוסף סימן של"ד בשם בעל התרומה [סימן רכ"ו]. ועיין תוס' שבת (דף קל"ה ע"א ד"ה מפני וכו') דמלאכה שאינה צריכה לגופה חמור מאיסור טלטול].

(ארחות חיים – ספינקא – סק"ב)

ה) שם מת וכו' אם יש ככר או תינוק מטלטלו על ידיהם. בחדושי רבי עקיבא איגר שם [סק"ג] הקשה אמאי לא נחשוב המטה עצמה כככר או תינוק וכו'. ולפי ענ"ד דהא העיקר דמועיל ככר וכו' הוא משום היכר, דהא בשאר מוקצה אין זה שום היתר, וכדאמרינן (שבת דף קמ"ב ע"ב) לא אמרו וכו', ולכך דוקא אם נתן כלי אחרת עליה הרי יש כאן היכר דאסור לטלטלו כי אם על ידי הכלי, אבל במיטה כיון דאין כאן שום היכר דהא מונח שם מקודם, אסרו משום שמא על ידי זה יבא לטלטלו להדיא. כן נראה לפע"ד. **ניסן יהודה ליב חרל"פ.** בעיה"ק ירושלים תובב"א. אלול התרס"ג.

(ירחון המאסף – שנה ח' חוברת י"ב סימן ק"א אות א')

ו) שם מת וכו' אם יש ככר או תינוק מטלטלו על ידיהם. בחדושי הגאון רבי עקיבא איגר [סק"ג] הקשה דלהוי המטה גופא כככר ותינוק כמו דמהני אחד מכליו שהוא לבוש, ובסמוך [סק"א] כתב על המג"א (סק"ב) שכתב דאין המטה אסורה אחר כך דלא נעשית בסיס, דמשמע דבשעה שמונח המת עליה היא אסורה, אם כן היכי שרי (רב) [רבי יהודה בן לקיש] בש"ס [מג:] להפכו ממטה למטה דהוה טלטול מן הצד, דהא המיטה גופא אסורה. ע"ש. ועיין סימן ש"ח (סעיף כ"ז) בעצמות וקליפין האסורין, דמכל מקום שרי לנער את הטבלא אף דאסור להגביה את הטבלא. ומבואר שם הטעם במג"א [סק"נ]. וכל שכן הכא (דרב) [דשמואל] מיקל בטלטול המת (דרב מיקל בטלטול המת) עצמו מן הצד, כל שכן דשרי המטה לנער ממנה. ופשוט. ואם כן ממילא לא קשה הקושיא ראשונה דלטלטל אגב המטה, [דמטה] גופא נעשית בסיס לא שייך להתיר אגבה, וכן מדוקדק לשון הש"ס [ל:] גבי דוד, הניח עליו ככר או תינוק. דדוקא עליו דלא חל על הככר ותינוק שם בסיס. ונכון.

(חבל יוסף – גנזי חיים)

ז) שם מת וכו' אם יש ככר או תינוק מטלטלו על ידיהם. בחדושי רבי עקיבא איגר [סק"ג] הקשה, דאם המטה לא נעשית בסיס, למה לי ככר או תינוק, לטלטלו אגב המטה. ולפי

הערות וציונים

1. נדפס באות הקודמת.

אוצר ההלכה

ענ״ד לא קשיא מידי, דכמו דאמרינן [צג:] המוציא אוכלין בכלי פטור על הכלי, משום דהכלי בטל אל האוכלין, הכא נמי המטה הוא צורך המת. ואף להבעל המאור [מז:] שהביא המג״א (סק״ב), דאף בהיה עליו בין השמשות לא נעשה בסיס, דהמטה אינה צריכה להמת. היינו בשעה שמונח, אבל להוציאו אין דרך להוציאו בלא מטה כדאמרינן בכמה מקומות. (גנזי חיים – סק״א)

ח) שם אם יש ככר או תינוק. דכל מה שאפשר לטלטלו בהיתר עדיף טפי, וזהו כבודן שלא לחלל שבת בשבילו. לבוש. (בגדי ישע)

ט) שם אם יש ככר או תינוק וכו׳. יעוין בדרכי משה [אות ב׳] שהביא (מהגמ״י) [מהגהות מרדכי] [סימן שי״ב] שדוקא על ידי ככר או תינוק אבל לא על ידי כלי. ונראה כוונתו כיון שככר או תינוק מותר לטלטל גם שלא לצורך כלל עדיפי מלטלטל אגבן גם המת, אבל שאר כלים שהם עצמם אסור לטלטל שלא לצורך כלל, אין מטלטלים מוקצה על ידם, ומיושבת קושיית הדרכי משה. ע״ש. (נפש חיה – מרגליות)

י) שם אם יש ככר או תינוק מטלטלו על ידיהם. בבית יוסף (בד״ה מת שמוטל במקום וכו׳), אלא שנראה מדבריו וכו׳, והרמב״ם כתב בפרק כ״ו שאם יש ככר או תינוק מטלטלו על ידיהם. כצ״ל ואינו ט״ס[2].
(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

יא) שם אם יש ככר או תינוק מטלטלו על ידיהם. בבית יוסף, והרמב״ם כתב בפרק כ״ו שאם יש ככר או תנוק מטלטלו. כצ״ל. (שמן המאור)

יב) שם אם יש ככר או תינוק מטלטלו על ידיהם וכו׳. שמניחים עליו אז בשבת, דאי מבעוד יום מאי רבותיה דמת מכל שאר מוקצה כדלעיל סימן ש״י וש״ח (סעיף ה׳).
(גור אריה הלוי – סק״א)

יג) שם אם יש ככר או תינוק מטלטלו על ידיהם וכו׳. כתב הטור (שיטה ה׳), אם יש לו ככר או תינוק וכו׳. נ״ב: מה שנוהגין שאין מטלטלין את המת כי אם על ידי ככר או תינוק שיהיה שם מבעוד יום, אין להם על מה שיסמוכו. באר עשק (סימן נ״ב). וכן כתב הרב בעל דבר שמואל [סימן ש״ז].
(יד אהרן – הגה״ט)

יד) שם מטלטלו על ידיהם. נ״ב: במרדכי פרק כירה (סימן שי״ב) וז״ל: כתב ראבי״ה [סימן ר״ד], נראה לי אם חוששין שמא יתקשו אבריו ולא יוכל לפשטו ואז יהיה בזיון, מניחין עליו ככר או תינוק ודוחק על הככר עד שיפשטו אבריו, כדחזינן פרק המצניע [צד:] וכו׳ מפני חשש דליקה התירו והוא הדין ביזוי אחר. עכ״ל. ובהגהות מרדכי [סימן תנ״ו דף פ׳ ע״א] כתב על זה וז״ל: ובספר החכמה פליג וכתב דאין ראיה מהמצניע, דשם אגב טלטול הככר מטלטל המת, אבל הכא שהככר מונח על המת ומזיז אברי מת בלא טלטול ככר, אסור. (עזרת ישראל)

טו) שם על ידי שיהפכנו. כתב הרב מג״א [סק״ב], ואם (הוא) [היה] חי בין השמשות, שמותר לטלטל אחר כך המטה דלא נעשה בסיס, [הרא״ש] [פ״ג סימן י״ט]. והמאור [מז:] כתב דאפילו היה מת בין השמשות לא נעשה המטה בסיס, דאין המטה צריכה למת וכל עצמו אין צריך אלא להטילו על גבי קרקע. [עכ״ל]. ונראה דהמאור אזיל לשיטתיה שכתב המג״א בשמו (סימן ש״ט סק״ו) דדוקא כשמניח על דעת בסיס אסור, אבל הרא״ש סבירא ליה כמו שכתב שם דאף אם הניח באקראי כל דלא הוי שוכח נעשה בסיס, וע״ש. (נחר שלום – סק״א)

טז) שם על ידי שיהפכנו. כתב המג״א (סק״ב), שיהפכנו וכו׳, והמאור [מז:] כתב וכו׳. סברא זו דומה קצת למה שכתבתי לעיל בסימן ש״ט (סק״ו) כסברת השואל [תרומת הדשן ח״ב סימן קצ״ג] דלא נעשה בסיס אלא אם כן הניח עליו המוקצה שיתיישב עליו בטוב וכו׳. (בגדי ישע)

יז) שם על ידי שיהפכנו. עיין במג״א (סק״ב) שכתב, ואם היה חי בין השמשות וכו׳ דלא נעשה בסיס. הרא״ש [פ״ג סימן י״ט]. ע״כ. ויש להקשות דמאי נפקא מזה הרי אפילו בשוכח דוקא בדליקה התירו, ואף אם אפשר על ידי טלטול מן הצד לא מתירינן אלא דוקא על ידי טלטול מן הצד. ואי אי אפשר אלא על ידי טלטול גמור הרי מתירינן אפילו טלטול גמור. ואי ליכא דליקה אף בשוכח אסור אפילו טלטול מן הצד כדמוכח מדברי הרא״ש שם.
ואולי נפקא מזה היכא דצריך לטלטול המיטה עצמה.
(ידיו של משה)

יח) שם על ידי שיהפכנו. כתב הבית יוסף, אבל יש לו שתי מטות וכו׳. על מה שכתב הרב מג״א (בסק״ב), עיין מה שכתב על דבריו הרב ידיו של משה בסימן זה[3].
(דברי מנחם – הגב״י סק״א)

יט) שם ממטה למטה דהוי טלטול מן הצד. אף על גב דטלטול מן הצד שמיה טלטול כשמטלטל לצורך דבר המוקצה, מכל מקום בדליקה התיר[ו] דאי לא שרית ליה אתי לכבויי. (בגדי ישע)

כ) שם ואם אין לו לא זה ולא זה, מטלטלו טלטול גמור. כתב הבית יוסף (בסימן אי״ש), דלמת לטלטלו מותר, וטעמא אמרינן בגמ׳ [מג:] מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי וכו׳. ע״כ. וקצת קשה למה לא אמרינן דשבות דהיינו טלטול מן הצד התירו משום כבוד הבריות, וכמו שכתב הבית יוסף בזה הסימן דמותר להוציא לכרמלית משום כבוד הבריות שדוחה לא

הערות וציונים

2. עיין בהגהות והערות טור מהדורת שירת דבורה (אות ג׳). **3.** נדפס באות הקודמת.

אוצר ההלכה

תעשה דבריהם. ואין להקשות דאם כן אפילו טלטול גמור, משום דמאחר שאפשר למעט באיסור והמת ניטל ממעטינן. ואמנם תוס׳ הקשו (שבת דף מ״ד ע״א ד״ה מתוך) דבפרק כל כתבי [קיז:] אמרינן גבי מציל שלש סעודות ותו לא, מאי טעמא מתוך שאדם בהול אי (לא) שרית ליה אתי לכבות. ותירצו דבמת בהול יותר. וקשה דמה יתרצו תוס׳ בריש פרק מי שהחשיך (דף קנ״ג ע״א) דאמרינן דטעמא דהקילו בנותן כיסו לנכרי משום דאי לא שרית ליה וכו׳. ויש לומר בדליקה דהוא ממילא מצדיק הדין עליו ולא אתי לכבות, אבל בדרך, קשה עליו להשליכה לאיבוד בידים.

(דברי משה – בן אדרת – סימן קי״ט)

כא) שם ואם אין לו לא זה ולא זה, מטלטלו טלטול גמור. מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבויי.

(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

כב) שם ואם אין לו לא זה ולא זה, מטלטלו טלטול גמור. כן היא סברת רבי יהודה בן לקיש בגמ׳ [מג:], ואפסק הלכתא כוותיה מטעם הנזכר לעיל [אות י״ט] [דאי לא שרית ליה אתי לכבויי], ואף על גב דכיבוי הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה וליכא חשש איסור דאורייתא, מכל מקום התירו בזה כיון שאם היה [בדעתו] לעשות פחמין הוי איסורא דאורייתא ואין הכל בקיאין בזה. (בגדי ישע)

כג) שם ואם אין לו לא זה ולא זה, מטלטלו טלטול גמור. הטעם מבואר בש״ס שבת (דף מ״ג ע״ב) ויומא (דף פ״ה ע״א), משום דאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבויי. ולכאורה קשה למה לי הך טעמא, הא לפי מה שנראה מלשון רש״י מסכת שבת (דף צ״ד [ע״ב ד״ה לאפוקיה]), וכן מבואר להדיא במרדכי שם [סימן ש״ג] בשם רבנו ברוך, דאף בשריפת המת שייך כבוד הבריות, דאין זה כבודו של מת כי יאמרו שגם קבורה לא היה לו. ואם כן למה לא נתיר איסור טלטול משום גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה כמו דמתירין איסור הוצאה לכרמלית. ומכאן ראיה לדעת רש״י ז״ל במסכת שבת דטלטול חמור מהוצאה. ואמנם מכל מקום קשה, כיון דסתם אמרו גדול כבוד הבריות שדוחה לאו דרבנן אם כן כל איסורי דרבנן בכלל, מהיכא תיתי נימא דלא התירו איסור טלטול, והרי גבי בית הכסא התירו לטלטל אבנים משום גדול כבוד הבריות [פא:].

והנראה לי דהך מילתא דגדול כבוד הבריות היינו כשנדחה בודאי כבוד הבריות כמו בהך דמבואר לעיל (סימן י״ג) לענין נפסקו הציציות, וכדומה לזה לענין עדות המבואר בחושן משפט (סימן כ״ח), אבל בדבר שהוא ספק אי יתבטל כבוד הבריות לא אמרינן הך מילתא דגדול כבוד הבריות. ומעתה יש חילוק בדבר, דאם הדליקה בבית הזה שהמת בתוכו באופן דעל כרחו ישרוף המת ויבוא לכלל בזיון מותר לטלטלו ולהוציאו מן הבית, אבל במקום שהדבר ספק אם יגיע לכלל זה שישרף המת ולא יקבר בקבר ישראל, בזה פשיטא דמשום ספק ביטול כבוד הבריות לא דחינן ודאי איסור דרבנן בקום ועשה, אבל משום הך טעמא דאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבויי, אף בספק שמא ישרוף המת, דאדם בהול עליו.

וכמו כן נראה לי דהך טעמא דאדם בהול על מתו אי לא שרית אתי לכבויי, לא דחיישינן שמתוך בהלה יעבור על איסור תורה, רק כיון דכיבוי הוא מלאכה שאין צריך לגופה, ואף דהוא איסור חמור מאד, מכל מקום כיון דיש כאן כבוד הבריות דוחה איסור זה וכמו שכתבתי דאין חילוק בין איסור חמור לאיסור קל היכא שהוא מדברי סופרים דכבוד הבריות דוחה, אלא דכיון שהוא ספק אם יגיע לכלל ביטול כבוד הבריות לכך מחמירין בדבר. אבל האדם שהוא בהול על מתו יחש[ו]ב שבודאי ישרף המת ויבוא לכבות הדליקה כדי שלא יתבטל כבוד המת, אבל למאן דסבירא ליה מלאכה שאין צריך לגופה חייב עליה לא חיישינן דילמא אתי לכבויי, ולכך נקט הש״ס כאן לכרמלית קאמינא משום גדול כבוד הבריות, ולא נקט הטעם משום דאי לא שרית אתי לכבויי לשיטת רבנו ברוך במרדכי דכאן איירי גם כן בדליקה. ובזה אתי שפיר משום דהש״ס קאמר אפילו לרבי יהודה, ורבי יהודה סבירא ליה מלאכה שאין צריך לגופה חייב עליה ולא שייך הטעם דאתי לכבויי, וגם לרבי שמעון צריך לומר משום כבוד הבריות, דאי לאו הכי לא יכבה. ודו״ק היטב. (ישועות יעקב – סק״ב)

כד) שם ואם אין לו לא זה ולא זה מטלטלו טלטול גמור וכו׳. הכי כתבו כל הפוסקים בשם רש״י עיין בבית יוסף, ובמקומו בפירוש רש״י לא מצאתי שום משמעות. ויראה שכיוונו לפירוש רש״י יומא (דף פ״ה [ע״א ד״ה שמצילין]), שם כתב רש״י, שמעתי שמצילין את המת, לחצר המעורב, דליכא אלא איסור טלטול בזה. מבואר דמתיר הטלטול להדיא ולאו דוקא מן הצד כמשמעות הרי״ף [כ:]. והנה התוספת שבת [סק״ה] הקשה מזה על פירוש רש״י בשבת (דף צ״ד ע״ב [ד״ה לאפוקי לכרמלית]) דפירש או בדליקה. והרי שם התיר רב נחמן אפילו לכרמלית, ומכח זה ממציא מחלוקת דלרש״י לא שרי הטלטול להדיא אלא בחצר המעורב דליכא אלא חד איסור טלטול, אבל לכרמלית באמת אינו מתיר אלא על ידי ככר או תינוק. ואפשר אינו מוכרח, דנהי דמדרב נחמן (בדף צ״ד) נשמע ההיתר אף לכרמלית, מכל מקום הפלוגתא דתנא קמא עם רבי יהודה בן לקיש מוכרח לפרש באופן דאין בו אלא איסור טלטול, דאילו איירי נמי בלכרמלית לא אזיל שפיר הסוגיא לא נצרכא אלא לרבי יהודה בן לקיש, דהא אף לתנא קמא נמי היה מקום לספוק דאיסור טלטול לחוד שפיר מודו דשרי. אלא ודאי דלא איירי כלל בהיתר איסור הוצאה, כדמוכח נמי מלשון רבי יהודה בן לקיש דאמר שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה, ואילו איירי חדושו להיתר הוצאה לרשות האסור הא משמע נמי מדלא פירש לכרמלית דהוא הדין אפילו לרשות הרבים, וזה הא ודאי ליתא. אלא ודאי דכל עיקרה דברייתא זו נשנית עלה דמתני׳ דכל כתבי (דף ק״כ ע״א) דנאמר שם להיכן מצילין לחצר המעורבת, עלה תנו רבנן אין מצילין את המת ואפילו לחצר המעורב, ועלה אמר רבי יהודה בן לקיש שמעתי שמצילין, ואין צריך לבאר יותר כיון דעל המתני׳ דאיירי בחצר המעורב נשנית. וממילא ניחא

אוצר ההלכה

דמוכרח לומר לא נצרכא אלא לרבי יהודה בן לקיש. ואולם בפרק המצניע דהתיר רב נחמן לכרמלית, מדלא ביאר הש"ס שהיה מפני דליקה דוקא כדפירש הרא"מ [הובא במרדכי סימן שי"ג], מסתבר לרש"י ז"ל לפרשו באמת דהוא הדין מפני בזיון, וכתב ואי משום, כלומר איך אפשר לפרש נמי משום בזיון, הא טלטול לא הותר מפני בזיון, וקאמר אי איירי משום בזיון מניח עליו ככר או תינוק, אבל באמת שמפני הדליקה שהותר הטלטול להדיא, הוא הדין אף בתרתי כמו לכרמלית יש לומר דמודה דשרי בלא ככר או תינוק. ודו"ק. (בית מאיר)

כה) שם ואם אין לו לא זה ולא זה, מטלטלו טלטול גמור וכו'.

זה דעת רש"י ודעמיה, הביא דבריהם הבית יוסף, ודלא כהרי"ף [כ:] שסובר דאם אין לו ככר או תינוק אין לטלטלו טלטול גמור. והא דפירש רש"י בשבת (דף צ"ד ע"ב) גבי ההוא עובדא דההוא שכבא דהוה בדרוקרת דשרו לאפוקיה לכרמלית דאיירי בהצלת המת מפני הדליקה, ועם כל זה פירש רש"י שם [ד"ה לאפוקיה] דהטלטול הוא על ידי ככר או תינוק, לאו למימרא דאם אין ככר או תינוק אסור לטלטוליה, אלא משום דפירש רש"י התם דאיירי באחד משלשה דברים, שהיה מוטל בבזיון או בדליקה או בחמה, ובמוטל בבזיון או בחמה לא שייך היתר טלטול בשאין ככר או תינוק כמ"ש לקמן בסעיף ד', דין גרמא דדייק לפרש רש"י בהכי דהוא מלתא דשויא לשלשתן. אי נמי דרש"י קאי התם לסתמא דמלתא, דודאי בההוא עובדא הוה שכיח לגבייהו ככר או תינוק. ועיין מה שכתבו האחרונים. (יוקח נא – סק"א)

כו) שם ואם אין לו לא זה ולא זה, מטלטלו טלטול גמור וכו'.

הרא"ש [פ"ג סימן י"ט] והר"ן [כ: ד"ה אמר] כתבו דהרי"ף לא סבירא ליה כן, רק דטלטול גמור לעולם אסור. וראיתי בספר מנורה הטהורה [סק"א] שהקשה, דאם כן בדין שאחרי זה במוטל בחמה דפסקינן דאסור להפכו ממטה למטה, והוא מחלוקת דרב ושמואל (שבת דף מ"ג ע"ב), והוכיחו התוס' (ד"ה דכ"ע) דקיימא לן דאסור, משום דהש"ס קאמר התם כתנאי מותר להציל מפני הדליקה דברי רבי יהודה [בן לקיש] וכו', לא דכולי עלמא טלטול מן הצד שמיה טלטול, ובדליקה היינו טעמא דאדם בהול. וכתבו התוס' דלמה לא אמר בהיפך, דכולי עלמא לא שמיה טלטול, והכא בלית ליה ככר או תינוק ולא שתי מטות, שמע מינה דסבר הש"ס דשמיה טלטול. וכל זה אם נאמר בדליקה דאף טלטול ממש מותר, היה יכול לומר דכולי עלמא לא שמיה טלטול וכו', וכמו שכתבו התוס'. ולהרי"ף דבטלטול גמור אסור אף בדליקה, לא היה יכול לומר להיפוך דכולי עלמא לא שמיה טלטול והכא בלית ליה שתי מטות, דאם כן איך מתיר רבי יהודה [בן לקיש], ועל כרחך היה מוכרח לומר דכולי עלמא שמיה טלטול, ואם כן מנא ליה דכן הלכה, עד כאן תורף קושייתו. ולי נראה דלא קשיא מידי, דעל כרחנו לא הצריכו התוס' להוכחה זו, אף דבכל מקום קיימא לן כרב באיסורי [בכורות מט:], מכל מקום הצריכו להוכחה לפי מה דסברו מתחילה דאין חילוק בין מת לשאר דבר, ואנן פסקינן כרבי אלעזר בן תדאי דטלטול מן הצד לא שמיה טלטול, לכן גם כאן לא היה לנו לפסוק כרב, לכן הצריכו להוכחה דכאן שאני וקיימא לן כרב. אבל הרי"ף מחלק בין מת לשאר דבר, ורק באוכלין הלכה כרבי אלעזר בן תדאי, ופשוט ליה דכל הפלוגתא דרב ושמואל הוא רק במת, אם כן אין צריך שום הוכחה, דהא בכל מקום קיימא לן כרב, ופשוט. (גנזי חיים – סק"ב)

כז) שם וכל זה באותו רשות. במג"א (סק"ג), זה כתב הרב בית יוסף וכו'. ע"ש. ועיין בט"ז (סק"א). ולא ירדתי לסוף דעת המג"א בזה, דמה שכתב דהרב בית יוסף כתב זה מכח דברי הרמב"ם [פכ"ו הכ"א], איזה משמעות יש מזה בדברי רמב"ם אלו דלהוציאו אסור, ואין רמיזה מזה כלל, ואבאר לקמן דברי רמב"ם אלו והאמת יורה דרכו. ומה שכתב דליכא בזיון למת כשנשרף, דבר תימה הוא ולא יעלה כן על הדעת, דאין בזיון גדול מזה אשר גם קבורה לא היתה לו. ומה שכתב דמשום טעם דאי [לא] שרית ליה וכו', אין הכי נמי הוצאה דאורייתא לא שרינן ליה, אבל הוצאה דרבנן מרשות היחיד לכרמלית מנא ליה דלא שרינן, והרי הוא עצמו כתב (סק"ה) דההחמירו יותר בטלטול מבהוצאה, וכיון דשרינן טלטול משום זה כל שכן הוצאה, עיין בתוס' סוכה [לו: ד"ה בשבת] שהביא שם.

ומה שכתב ואף על פי וכו' הרב בית יוסף לא סבירא ליה הכי וכו'. המעיין בדברי הרב בית יוסף יראה להדיא דעל כל פנים לא גרע מפני הדליקה יותר מבזיון, והרי כתב בהשגתו על דברי רבנו ברוך [הובא במרדכי סימן שי"ג] שמוקי לה להא דרב נחמן בר יצחק בפרק המצניע שהתיר לטלטל המת לכרמלית משום הדליקה, וז"ל: מאחר שפירש רש"י דשכבא דהמצניע (דף צ"ד ע"ב) היה מוטל בבזיון, מי ישמע (לרב) [לרבנו ברוך] להניח דברי רש"י ולשמוע לו דמפרש [ד]דוקא מפני הדליקה התירו. עכ"ל. הרי משמע ודאי דלאו דוקא מפני הדליקה קאמר, אבל על כל פנים מפני הדליקה נמי שרי להוציאו לכרמלית. ועוד הביא הרב בית יוסף דברי שבלי הלקט [סימן קי"ח] וז"ל: מסתברא דאם היה המת מוטל [בבזיון] ברשות הרבים או במקום מפולת, שמותר להוליכו על ידי עכו"ם, ואם היה בכרמלית אפילו על ידי ישראל מפני כבוד הבריות. עכ"ל. ומשמע שלדינא הביאו הרב בית יוסף, ולאו קל וחומר הוא, אי שרי להוציאו מכרמלית לרשות היחיד מפני המפולת אשר שם תהיה קבורתו כל שכן מפני הדליקה. ואילו היה דעת הרב בית יוסף שמפני הדליקה אסור להוציאו מרשות לרשות דרבנן לא היה נמנע מלזכור זה בבית יוסף, ואין בדבריו מזה רמז ורמיזה, אדרבא משמע שמותר להוציאו, מלבד מפני החמה כתב שם דוקא באותו רשות, וגם יתבאר לקמן בדברינו היתכנו דבריו. ולכן נראה לי דברי הט"ז נכונים בזה, ועוד אפרש לקמן כוונת המחבר במה שכתב וכל זה באותו רשות. וכדברי המרדכי [סימן שי"ג] הוא הנכון, שמפני הדליקה יותר מסתבר להתיר להוציאו מרשות לרשות ברשויות דרבנן מבזיון דסירחון, ואין לומר על זה ערבך ערבא צריך, דגם מפני הבזיון הטעם הוא משום בזיונא דחיי כמו שכתב המג"א (ס"ק זה גם סק"ו), זה דבר בלתי מתקבל, דודאי גדול כבוד הבריות שנאמר קאי בין אמתים ובין אחיים, וסוגיא דריש מגילה [ג:] הכי משמע,

אוצר ההלכה

דקאמר בתר דאיבעיא הדר פשטה גדול כבוד הבריות וכו׳, והתם בכבוד המת מיירי.

ועתה אברר דברי הרמב״ם, הא דכתב הרמב״ם אם נפלה דליקה בחצר שיש בו מת, נראה לי לפרש לפי מה שכתבו התוס׳ ריש פרק כל כתבי [קטו. ד״ה כל כתבי], דהא דלא שרינן בכל הפרק להציל יותר משום דאי שרית ליה אתא לכבויי, היינו כשהדליקה באותו בית או באותו חצר דוקא אז בהול וחיישינן להכי, אבל אם היא בחצר או בית אחר וירא שמא יגיע לביתו שרי להציל מאי דבעי, דאז לא בהיל ולא חיישינן להכי. עכ״ל. וכן פסקו הטור והמחבר (ריש סימן של״ד). וכתב הרב המגיד (פרק כ״ג (ה״ג) [הלכה כ׳]), שאף מדברי הרמב״ם הכי משמע שכתב נפלה דליקה בחצר. עכ״ל. הביאו הרב בית יוסף (סימן של״ד). ובגמ׳ פרק כירה (דף מ״ג ע״ב) אמרינן הטעם שהתירו לטלטל המת להצילו מפני הדליקה, משום דאדם בהול על מתו ואי לא שרית ליה אתא לכבויי. והנראה לפי דברי התוס׳ הנ״ל דהיינו דוקא כשהדליקה באותו חצר, הא לאו הכי לא שרי טלטול מוקצה דמת, דליכא למיחש דלמא אתא לכבויי, הואיל ואין הדליקה באותו חצר לא בהיל ולא אתא לכבויי. ולפי זה כל מעיין ישפוט דברי הרמב״ם דלהכי כתב נמי זה הלשון עצמו בחצר שיש בו מת, שבא להורות זו הכוונה עצמו, שדוקא אם הדליקה באותו חצר מצילין אותו אף על ידי טלטול גמור, כמו שסיים מפני שאדם בהול על מתו שלא ישרוף, אבל אם הדליקה בחצר אחרת לא שרינן ליה טלטול גמור, דכיון דלא בהיל לא אתא לכבויי.

ולפי זה יש לפרש נמי כוונת דברי המחבר במה שכתב וכל זה באותו רשות, דכוונתו נמי שהדליקה באותו רשות, או שהמכוון הוא כמו שכתב הט״ז [סק״א] וחסר תיבת אף, וצריך לומר וכל זה אף באותו רשות. והכי נמי משמע מדכתב המחבר גבי מפני החמה באותו רשות, משמע דעד הנה מיירי אף לרשות אחרת. כן נראה לי לפרש דברי המחבר. ומה שכתב המג״א שמדברי הרמב״ם משמע שדין דליקה וחמה שוים, הכי הוא ודאי, ויתבאר אחר זה [סק״ב][4]. (חמד משה – סק״א)

כח) שם וכל זה באותו רשות. כתב הטור (דף ר״ח ע״א שיטה א׳), מת שמוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה וכו׳. נ״ב: ורבנו המחבר בספר הקצר כתב: מת שמוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה, אם יש ככר או תינוק מטלטלו על ידם, ואם אין לו ככר או תינוק אם יש לו שתי מטות מטלטלו על ידי [וכו׳] וכל זה באותו רשות. עכ״ל. ותמה עליו הב״ח ז״ל [אות ב׳], ואיני מבין מה שכתב השלחן ערוך בדליקה דוקא באותו רשות, ובמוטל בבזיון מותר להוציאו לכרמלית, דכיון דמוטל בבזיון מותר להוציאו לכרמלית כ״ל שכן בדליקה. והט״ז [סק״א] תירץ דמה שכתב באותו רשות, צריך לחפש אחר ההיתר שזכר כבר, ולא אתא לדיוקי דברשות אחר אסור. ולא נהירא, דמלבד שהוא דוחק בלשון, דכל זה באותו רשות לא משמע הכי, ומלבד זה לא היה לו למרן לומר כן, דודאי דבאותו רשות צריך לחפש אחר ההיתר, כיון דהיתר זה הוא משום טלטול לא משום הוצאה.

גם מה שכתב המג״א [סק״ג] דמרן ז״ל סובר היפך דעת המרדכי [סימן שי״ג] דבזיון המת חמור טפי, גם זה לא נהירא, דמלבד שאין זו סברא כלל, לפחות הוי ליה לגלות דעתו כאן בבית יוסף ולומר אף דמדברי המרדכי נראה דס״ל דדליקה חמור מבזיון המת, לי נראה היפך דעתו, דבזיון המת חמור טפי, ולא לסתום דבריו כספר החתום. לכן נראה לי לומר דכוונת מרן ז״ל במה שכתב באותו רשות, היינו לומר דכל זה שאמרנו בענין ההיתר דככר או תינוק או ממטה למטה היינו דוקא באותו רשות, דזהו אליבא דכולי עלמא, אבל להוציאו לכרמלית לא, דהא זהו מחלוקת, דאיכא מאן דסבירא ליה דבלא ככר ובלא תינוק דוקא מותר להוציאו כדי למעט בהוצאה, ואיכא מאן דסבירא ליה דדוקא על ידי תינוק ולא על ידי ככר כמו שכתב לקמן בסעיף ב׳. כן נראה לי לומר בכוונת דברי מרן ז״ל בדוחק. (יד אהרן – הגה״ט)

כט) שם וכל זה באותו רשות. כתב הלבוש [סעיף ב׳], דמה שכתב השלחן ערוך וכל זה באותו רשות, הוא טעות סופר, משום דמשמע דוקא באותו רשות הוא דשרי לטלטלו אבל להוציאו לחוץ אסור, וליתא דהא אמרינן בסעיף ב׳ מת שמוטל בבזיון שרי להוציאו וכו׳, אבל אם הדליקה מסוכנת עד שצריכין להוציאו אפילו מרשות לרשות, לא יחזרו אחר הדרכים הללו דשמא תגבר הדליקה וישרף, אלא יוציאו בהדיא. עכ״ל. ואינו נראה, דבודאי גם בדליקה מסוכנת עד שצריכין להוציאו מרשות לרשות צריך להקל האיסור בתחילה, דהא ההוא שכבא בדרוקרת דפרק המצניע [צד:] הוצרכו להוציאו לכרמלית, ואפילו הכי לא הותר אלא בדרכים שכתב השלחן ערוך, שכן כתב רש״י [שם ד״ה לאפוקיה] והר״ן [לה: ד״ה ודאמרינן שרא] בהמצניע בעובדא הנזכרת, לאפוקי לכרמלית, שהיה מוטל בבזיון או בדליקה או בחמה, ואי משום טלטול מניח עליו ככר או תינוק. ואין לומר דבזה פסק כסברת הרמב״ן [שם ד״ה הא] דסבירא ליה דשרי להוציאו בלא תינוק, דהא בסעיף ב׳ הביא שתי סברות אלו, ואין כתב בסעיף א׳ בסתם.

ולכן נראה לי דמה שכתב השלחן ערוך וכל זה באותו רשות, לאו לדיוקא כתב כן דדוקא באותו רשות אבל מרשות לרשות אסור, אלא לרבותא אף באותו רשות צריך לעשות כל אלו הדרכים, דלא תימא דמיירי כשמוציא מרשות לרשות הוא דאמרינן צריך ככר או תינוק וכו׳ ולא באותו רשות, לכך כתב דמיירי באותו רשות, ומרשות לרשות פשיטא דהוא הדין נמי דשרי על ידי הדרכים, ויש מי שחולק שצריך להוציאו בלא שום דבר כמו שכתוב בסעיף ב׳. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

הערות וציונים

4. נדפס לקמן אות מ״ח.

אוצר ההלכה

לא) שם וכל זה באותו רשות. על מה שתמה הרב ט"ז [סק"א], עיין להרב מג"א [סק"ג]. אמנם מה שכתב דהשלחן ערוך דייק הכי מדכתב הרמב"ם [פכ"ו הכ"א] ונפלה דליקה בחצר שיש בה מת, משמע דלהוציאו אסור וכו', וברמב"ם משמע שדין דליקה וחמה שוים. עכ"ל. לע"ד איני רואה הכרח, דזה לשון הרמב"ם: מת המונח בחמה מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו, וכן אם [נפלה] דליקה בחצר שיש בה מת מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו, ואם אין שם ככר ולא תינוק מצילין אותו מן הדליקה. עכ"ל. מדהדר ואמר מן הדליקה, מוכרח דמן החמה לא שריא ליה בלא ככר כיון שיש התיקון שכתב בדין שאחרי זה [הלכה כ"ב] ולקמן סעיף ו', וכן מבואר בשלחן ערוך בסעיף שאחר זה, וכי היכי דיש חילוק בין חמה ודליקה לענין היתר טלטול בלא ככר, הכי נמי אפשר שיש חילוק גם כן לענין הוצאה לכרמלית, דבדליקה מותר. ולא ידענא איך הכריח הדבר ממה שכתוב ונפלה דליקה בחצר, דאם ממה שלא אמר בבית, אפשר למידק דלהכי קאמר בחצר, לאשמועינן דכי אמר מצילין אותו מן הדליקה מכל מקום, כלל גם אם יצטרך להוציאו מהחצר לכרמלית, כגון שהדליקה בחצר, דאפילו הכי שפיר דמי. ומצאתי ספרים דגרסי בבית, ומכל מקום לע"ד הדין דין אמת להרמב"ם דנקט ונפלה הדליקה בבית לכתוב אחר כך מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו, דהיינו בלי הוצאה אלא טלטול מחדר לחדר או מבית לחצר, ושוב קאמר דאם אין שם ככר מצילין אותו מן הדליקה מכל מקום, רצונו לומר אפילו טלטול להדיא, ואפילו אם יצטרך להוציאו [5](לכרמלית) (ועיין בבית יוסף אי מפיק ליה בהדי ככר או לא). ונתן טעם לדבר משום דאי לא שרית ליה אתי לכבויי, כלומר הוא איסור דאורייתא לדעת הרמב"ם שפסק בפ"א [הלכה ז'] כרבי יהודה במלאכה שאינה צריכה לגופה.

ובכי הא ניחא להו לרבנן למשרי טלטול וכיוצא.

(נהר שלום – סק"ב)

לב) שם וכל זה באותו רשות. כתב הט"ז [סק"א], באותו רשות, זה תמוה מאוד. והמג"א [סק"ג] כתב דכשנשרף ליכא בזיון כל כך. וכן משמע בתשובת מורי ורבי כנסת יחזקאל ז"ל [סימן ל"ז] וכן משמע בנחלת צבי [סק"ב]. (ברכת דוד)

לג) שם וכל זה באותו רשות. כתב המג"א [סק"ג], זה כתב הרב בית יוסף מדכתב הרמב"ם [פרק כ"ו הלכה כ"א] ונפלה דליקה בחצר וכו', דלהוציא אסור וכו'. [ואת"ל] [ואין לומר] דלא ראיה היא דהא להוציא מותר, והא דכתב הרמב"ם בחצר לאשמעינן דוקא אי נפלה דליקה באותו חצר שהמת בתוכו כאן התירו אף להוציא, דמתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבויי, לאפוקי כשמת בחצר אחרת לא בהול כל כך לא התירו לו להוציא. או בדרך אחרת יש לומר דלאו ראיה היא מדנקט הרמב"ם באותו חצר, בלאו הכי מה קצבה יש בה, דודאי אם היה דליקה חמשה בתים ממנו סמוך לחומתו [מותר] משום הכי כתב הרמב"ם באותו חצר, ולאו דוקא אותו חצר, אפילו לחצר נמי (אפי' דמותר כרמב"ם) [אפשר דמותר לרמב"ם]. וק"ל. (מתוק מדבש)

לד) שם וכל זה באותו רשות. כתב הט"ז [סק"א], וכל זה באותו רשות, זה תמוה מאוד וכו', וכבר כתב הלבוש [סעיף ב'] זה טעות סופר [וכו']. וצריך לומר דהכי פירושו, מפני דליקה שמותר להוציאו שאין לך בזיון גדול מזה שיניחנו לשרוף. ולפיכך מה שכתב בשלחן ערוך בתחילת הסימן גבי ירא מפני הדליקה וכל זה באותו רשות, דמשמע הא מרשות לרשות אסור אפילו ישרוף, נראה לי דטעות סופר הוא. ותדע, דמשמע מדברי המרדכי [סימן שי"ג] בשם רבנו ברוך שרצה לפרש מה שנאמר בגמ' [מג:] בהוצאת המת, דדוקא משום דליקה התירו ולא משום בזיון, והאיך נאמר למאן דמפרש דקאי על בזיון שיאסר בדליקה והוו להו סברות הפוכות, וזה אין מסתבר כלל, אלא גם בבזיון קאמר מכל שכן מפני דליקה. אי נמי הכי פירושו, וכל זה באותו רשות, רצונו לומר מה שאמר תחילה שיחזרו אחר היתירים להקל האיסור בתחילה על ידי ככר ותינוק או על ידי שתי מטות וכו', על זה אמר וכל זה באותו רשות, כלומר שאין יראת הדליקה כל כך מסוכנת שאין מתייראין הימנה אלא להרחיקה מן האש, אבל אם הדליקה מסוכנת עד שצריכין להוציא מרשות לרשות לא יחזרו להקל האיסור אלא יוציאוהו להדיא. אי נמי אפשר לומר דהכי קאמר וכל זה באותו רשות, דהיינו לומר דדוקא באותו רשות לא יטלטל אלא על דרכים הנזכרים, אבל אם אי אפשר להצילו באותו רשות אלא על ידי שיוציאוהו לכרמלית, אז אף על פי שאפשר להוציאו על ידי דרכים הנזכרים, אפילו הכי יש חלוקי דיעות בין הפוסקים אם יש להוציאו על דרכים הנזכרים או דוקא המת לבדו ולא ע"י דרכים הנזכרים כמו שנתבאר בסמוך שכל שאתה משביח בתיקון הטלטול אתה פוגם בהוצאת הככר. עכ"ל. והמג"א [בסק"ג] חולק על אלו הפירושים, ודבריו תמוהים מאוד לומר, שהרי כתב [בסק"ה] שהחמירו בטלטול מבהוצאה. ונראה לי דכוונתו שבהוצאתו איכא שניהם, כל זה היה לו לפרש. ועוד האריך הרבה התוספת שבת [סק"ה] להקשות עליו הרבה קושיות והסכים לפירוש השני של לבוש הנ"ל מה שמפרש השלחן ערוך, והגם שהוא דחוק עד למאוד מכל מקום עדיף טפי לדחוק מלומר שהמציא בית יוסף דין חדש שלא נזכר בשום פוסק ולומר שאין כאן בזיון כשהמת נשרף. ומה שסיים ודלא כעולת שבת [סק"ג], משום דעולת שבת תירץ תירוץ אחר, דמה שכתב וכל זה באותו רשות קאי על היתר ככר ותינוק דבעי לחזור אחריו אפילו באותו רשות. ולא ידעתי למה כתב דלא כעולת שבת, הוי ליה לכתוב דלא כהלבוש והט"ז [סק"א] והב"ח [אות ב'].

(בגדי ישע)

הערות וציונים

5. תיבות אלה מוסגרות במקור.

אוצר ההלכה

לה) שם וכל זה באותו רשות. עיין מג״א [סק״ג]. וכבר עמד התוספת שבת [סק״ה] לבטל כל דבריו. ולענ״ד משמע נמי מלשון הרמב״ם איפכא, מדכתב [פרק כ״ו הלכה כ״א] מצילין אותו מפני הדליקה מכל מקום, נהי דההצלה לרשות הרבים ודאי אינו בכללו, היינו מבואר מן הטעם דיהיב שמא יבוא לכבות, דודאי לא שייך לגבי רשות הרבים דהוא דין תורה, אבל לכרמלית דרבנן דשייך הטעם שמא יבא לכבות שהוא להרמב״ם [פ״א ה״ז] שפוסק מלאכה שאינה צריכה לגופה חייבים עליה דאורייתא, משמע שאף כרמלית בכלל ההצלה מכל מקום. וק״ל. (בית מאיר)

לו) שם וכל זה באותו רשות. כתב הרב מג״א ז״ל (סק״ג), משמע דלהוציאו אסור, דליכא הכא בזיון המת כשנשרף וכו׳. ע״כ. כל רבני האחרונים ז״ל תמהו עליו בהא דכתב דלא מיקרי בזיון למת כשנשרף, שהם דברי תימה ונגד החוש. עיין להרב חמד משה [סק״א][6] ולהרב תוספת שבת ז״ל (סק״ה) ושאר פוסקים. והרב מחצית השקל ז״ל בקש ליישבו, וכתב דיש דמות ראיה לדבריו מתשובת הרשב״א ז״ל [ח״א סימן שס״ט] והובאה בהגהות רמ״א יו״ד (סימן שס״ג), שאחד צוה לפני מותו להוליכו לקברי אבותיו, והיו יראים מחמת הסרחון שלא יהיה אפשר להוליכו, ושאלו להרשב״א אם מותר לתת עליו סיד וישרף הבשר, אם יש בו בזיון או צער למת. ועל שניהם השיבם דאין המת מרגיש וגם אין בו בזיון. ע״ש. ושריפת סיד (ודאי) בידים [ודאי] יותר בזיון משריפת אש, גם שהוא ממילא בשב ואל תעשה, ואפילו הכי כתב הרשב״א ז״ל דבסיד אין בו בזיון, כל שכן בדליקה. אף דשם בסיד יש לומר כדי שיוכלו לקיים צוואתו, מכל מקום הלא משמע מדברי הרשב״א אי הוה בשריפת סיד בזיון לא היה מתיר אף על גב שכוונתם לקיים הצוואה. ע״ש.

ולפקי״ד אחר המחילה רבה אפילו דמות ראיה ליכא, דשאני שריפת סיד דאינו שורף אלא הבשר אך העצמות וצורת הגוף ותמונתו קיים וראוי לזכות לקבורה, ועל כן כתב הרשב״א ז״ל דאותה שריפה לא חשיבא בזיון. אך בנשרף גופו בתוך הדליקה, מלבד דהעצמות והבשר יחדיו כלם יכליון והכל שב אל העפר, עוד זאת שכיון שכל הבית ומה שבתוכה נשרפים ביחד אין יכולין לקבץ אפילו האפר שלו להכניסו לקבר שהכל מעורב ואינו ניכר לעצמו, ונמצא שלעולם לא יזכה המת הנשרף לקבורה, ואין לך בזיון גדול מזה. ואכתי תמיהת האחרונים ז״ל עליו קיימת. ותו דשריפת הסיד הוי לתקנתו, ואפילו בלי צוואה לקוברו בקברות אבותיו יש הרבה בני אדם מצווין שימלאו את קברו סיד כדי שיתעכל הבשר חיש מהרה, כי כל זמן שהגוף קיים הנפש סובלת דינים כנודע, ואין זה סוג ניוול ובזיון למת כיון דחזינן לכמה אינשי דניחא להו בהכי ומצווין על כך, מה שאין כן שריפת אש השולט בכל הגוף ומאבדו לגמרי דודאי חשיב בזיון.

עיין להרב חמד משה ז״ל (סק״ב)[7] שתמה על מרן ז״ל בבית יוסף שעשאו להרמב״ם ז״ל [פרק כ״ו הלכה כ״ג] חולק עם רש״י [מג: ד״ה מת המוטל] והר״ן [כ: ד״ה איתמר] ורבנו הטור ז״ל, דלדידהו אף על פי שלא הסריח כיון שסופו להסריח שרי לאפוקיה, ולהרמב״ם לא הותר אלא כשהסריח. וכתב שלא עלה זה על דעת הרמב״ם וכו׳. ע״ש. ועיין בתשובת מהרד״ך ז״ל (בית ב״ך דף ע״ט עמוד ב׳ וג׳) דנראה סותר. ולא היה לי פנאי להתיישב בו היטב, ואתה תחזה. (פתח הדביר ח״ד – סק״א)

לז) שם וכל זה באותו רשות. כתב המג״א (סק״ג), באותו וכו׳ וכל שכן למאן דאמר שמלאכה וכו׳. קצת קשה דהא הוצאה נמי מלאכה שאינה צריכה לגופה אפילו מוציא לרשות הרבים פטור כמו שכתב מג״א (בסק״ט), אם כן בהוצאה לכרמלית הוי כמו שבות דשבות, ובסעיף קטן י״ג כתב מג״א בשם הרמב״ן [תורת האדם סוף ענין מי שמתו מוטל לפניו] גם כן להקל בהוצאה לכרמלית דהכל יודעים שאינם בכלל מלאכה. (דברי צבי)

לח) שם וכל זה באותו רשות. הב״ח [אות ב׳] תמה על השלחן ערוך בזה, דכיון דמוטל בבזיון התיר (בסעיף ב׳) להוציאו לכרמלית כל שכן בדליקה. וכן תמה על השלחן ערוך הרב הלבוש (סוף סעיף ב׳), ובתחילה הניח טעות סופר בדברי השלחן ערוך, ושוב יישב דבריו בשני פנים ובהגה. יע״ש. ונלע״ד ליישב דברי מרן הנזכרים, דכוונתו היתה לומר דבכלל הדברים שמחפש בתר היתר יהיה נמי שאם יש לו אופן להניחו ברשותו ממקום למקום במקום המשתמר מן הדליקה אסור להוציאו לכרמלית, ברם אם אין לו אופן אף להניחו ברשותו [ו]ישרף אם לא יוציאנו לכרמלית שרי ודאי להוציאו, ואתי במכל שכן ממוטל בבזיון, דהשתא בההיא דסעיף ב׳ דלא הותר לגביה הטלטול בשאין ככר או תינוק, וכמו שכתב הרב רבנו יעקב בעל הטורים הותר לגביה ההוצאה, כל שכן הכא דהתירו הטלטול בדאי אפשר בככר ותינוק, דודאי יתירו ההוצאה לכרמלית בדאי אפשר בככר ותינוק. והלכך יש לומר דהא דלא פירש השלחן ערוך הכא דאם אי אפשר בלי הוצאה לכרמלית שרי להוציאו הוא משום דסמך אמה שכתב בסעיף ב׳. ועיין מה שכתב הט״ז [סק״א] ליישב דעת השלחן ערוך בזה.

וחזיתיה להרב מאמר מרדכי [סק״א] שהביא דברי הט״ז ודחאם בשתי ידים מכמה טעמי, חדא דכפי דברי הט״ז היה לו לכתוב ואפילו באותו רשות. ותו קשה דנראה דאזלי (רצונו לומר הט״ז והרב עולת שבת [סק״ג] שכן כתבו בדעת השלחן ערוך) בתר איפכא, דהא באותו רשות פשיטא לן דצריך ככר או תינוק, ואילו ברשות אחר הדבר תלוי במחלוקת כמו שכתוב בסעיף ב׳. ועוד דכיון דדין ככר ותינוק איתמר להתיר איסור טלטול מוקצה, פשיטא שיהא צריך לעשות כן באותו רשות, ולא שייך לומר בזה אפילו באותו רשות. לכן הנכון אצלי כמו שכתבתי וכו׳, ומהתימה על האחרונים דניידי מפירוש זה בדברי השלחן ערוך. ע״כ. ולע״ד זה לא קשיא מידי דבהניח המונח הנח״ה סובר׳ת דהשלחן ערוך סמך אמה שכתב (בס״א) [בסעיף ב׳], לא קשיא דיאמר אפילו באותו רשות, דאין

הערות וציונים

6. נדפס לעיל אות כ״ז. **7.** נדפס לקמן אות מ״ח.

אוצר ההלכה

צריך לזה דכבר סמך אמה שכתב בסעיף ב׳, וכל כוונתו בסעיף א׳ היה להורות דחיפוש אחר ההיתר הנזכר הוא אפילו באותו רשות, דלא נימא דבאותו רשות לא בעי חיפוש אחר ההיתר הנזכר, נמצא דהכא בסעיף א׳ לא נחית לאשמועינן הרבותא דגם ברשות אחר שרי כדי דלימא אפילו באותו רשות לאשמועינן הא דברשות אחר נמי שרי, אלא כל כוונת השלחן ערוך הכא היה לאשמעינן הרבותא דבאותו רשות, הלכך מה צורך לומר אפילו וכו׳ דברבותא דאפילו לא אתא הכא, דלענין זה סמך אמה שכתב בסעיף ב׳. ועוד הדין נותן שלא יאמר הכא השלחן ערוך בפירוש מילת אפילו, דאי כתב כן היה משמע דלא מבעיא דברשות אחר נמי צריך לחפש אחר ההיתר הנזכר משום איסור הוצאה, אלא אף באותו רשות צריך לחפש וכו׳, וזה אינו, דלגבי רשות אחר הוי פלוגתא דרבוותא אם יכול לחפש אחר ההיתר הנז׳ כמו שכתב בסעיף ב׳, ולגבי אותו רשות כולם מודים דצריך לחפש אחר ההיתר הנזכר, הלכך דין גרמ״א להשלחן ערוך שלא כתב מילת אפילו בפירוש. ומה שכתב הט״ז בכוונת השלחן ערוך דהכי פירושו אפילו באותו רשות צריך לחפש וכו׳, לאו דוקא, אלא כוונתו היתה לומר דהשלחן ערוך מבליעו בנעימה תיבת אפילו, דשייך לכוונה האמורה דוקא וכאמור. וממילא בין תבין דכפי האמור אזדא ליה גם קושיא השנית דהרב מאמר מרדכי שהקשה על הט״ז והרב עולת שבת דכפי דבריהן לימא אפילו וכו׳, דכפי האמור גם זה לק״מ.

גם מה שהקשה דבאותו רשות פשיטא לן דצריך ככר ותינוק והוא מוסכם מכל הפוסקים וכו׳. גם זה לא קשיא מידי, דהיא גופא אתא לפסוק מרן להלכה כיון שהוא מוסכם מכל הפוסקים דצריך ככר או תינוק, ולכך לא הביא הכא שום מחלוקת. ואם הרב מאמר מרדכי קרא בספר הרב רבנו יעקב בעל הטורים והבית יוסף שהדין מפורש בהן בלי מחלוקת, לא בשביל כך ימנע מרן מלעלותו הך דינא על השלחן הזהב לתלמידי דבי רב. ואף על גב דהרב ברכי יוסף לעיל בסימן רע״ג (סק״ה)[8] כתב שדבר דהוא פשוט משמיטו מרן משלחן ערוך, לאו לעולם הוא דכייל לן מוה״ר חיים אזולאי, דבכמה דוכתי אשכחן להיפך דמביא כמה דינין הגם שהם פשוטים, וזה היה תמיהת הט״ז שם על השלחן ערוך שהשמיט דין שהוא פשוט להלכה, אלא (דמהר״א) [דמהר״ח אזולאי] שם כתב על דבריו דזה אינו, דיש נמי כמה דוכתי שמשמיט דינין הפשוטים, אבל גם הרב חיד״א זיע״א יודה לדברי הט״ז דיש כמה וכמה דינין הפשוטים, וכגון הא דנדון דידן, דכותבם בשלחן ערוך.

ומה שהשבח השביח הרב מאמר מרדכי את ישובו על ידי אשר תמ״ה יקרא על האחרונים איך ניידי מפירוש זה וכו׳. יש תימה על תמיהתו, דכפי דבריו למה לא תמה על הרב הלבוש בהגה דכתב גם כן ישוב זה על דברי השלחן ערוך וכתבו בלשון אפשר, דלמה לא כתב בפשיטות דלדעתו הוה תירוץ ברור, אלא ודאי דהגם דכבר ידע הרב הלבוש ישוב זה, עם כל זה כתבו בלשון אפשר משום דהאמת הוא דישוב זה הוא דחוק בדברי השלחן ערוך, דלפי זה אין גזרה בלשון השלחן ערוך, דכפי דבריהן היה לו להביא תכף המחלוקת כשהוא ברשות אחר, דהא כל כוונת השלחן ערוך דכתב וכל זה באותו רשות היה להורות דברשות אחר איכא מחלוקת בזה ואיך הפסיק אחרי זה בדברים אחרים, ואי סמך אמה שכתב בסעיף ב׳, למה לא הביא שם הך דינא ממש להציל את המת מפני הדליקה דשרי להוציאו לכרמלית בתנאים המבוארים שם. ואי אמרת דאתיא במכל שכן מדין דהתם, כל עצמו לא היה לו להביא הני דברים שכתב וכל זה באותו רשות לאשמועינן דברשות אחר איכא מחלוקת כיון דאתיא במכל שכן ממה שכתוב בסעיף ב׳.

איך שיהיה, נמצינו למדין דהרבה דרכים נאמרו בזה, וגם אנא זעירא בעקבות הפוסקים עניתי את חלקי בראש המאמר כדי ליישב דעת השלחן ערוך בזה, ולדברי כולנו הוא דמרן מלכא מודה דאם אי אפשר להציל את המת מפני הדליקה אם לא בשיוציאנו לכרמלית דודאי שרי, דאתיא במכל שכן, דהשתא בהוטל בבזיון דלא הותר בשום אופן לגביה הטלטול הותר לגביה ההוצאה, ואף על גב דהצריכו ככר ותינוק לחד מאן דאמר בסעיף ב׳, לא משום ההוצאה הוא דהצריכו כך אלא דוקא להתיר הטלטול כמו שכתב בבית יוסף, הכא בדין זה דהתירו הטלטול בדאי אפשר, אינו דין שיותר גם כן ההוצאה לכרמלית וכמו שכתבתי לעיל. וכן כתבבפירוש הב״ח [אות ב׳]. עיין דבריו. אלא שדברי הב״ח לשם המה באו מגומגמים, שכתב וז״ל: אבל אי ליכא ככר ותינוק ודאי שרי אפילו בדליקה בטלטול מן הצד היכא דאיכא שתי מיטות, ואי ליכא שתי מיטות מותר אפילו בטלטול גמור לפירוש רש״י. ע״כ. ואחד הרואה יראה כמה מגומגמים דברי הרב ז״ל, ועוד מאי אפילו דקאמר, והלא במוטל בבזיון לא מצינו היתר אפילו להפכו ממיטה למיטה בדליכא ככר ותינוק כמו שכתב הב״ח עצמו (בסעיף ד׳). ואם כן מה הלשון אומרת אבל אי ליכא ככר ותינוק ודאי שרי אפילו בדליקה וכו׳, דמשמע דפשיטא ליה דבמוטל בבזיון יש היתר בדליכא ככר ותינוק, וזה אינו, דליכא היתר במוטל בבזיון אם לא בהניח עליו ככר ותינוק, וכמו שכתב הב״ח עצמו (בסעיף ד׳) לדעת הטור.

ועם האמור אתה תחזה דהאמת כמו שכתב המג״א (בסק״ח), דבמת מוטל בבזיון אם אין לו ככר ותינוק לדעת הרמב״ם [פרק כ״ו הלכה כ״א] שרי לטלטולי בידים ולדעת הטור אסור, דכן הוא האמת דמפורש כן בטור ובב״ח (סעיף ד׳) דאסור בזה בדליכא ככר ותינוק. ודלא כהרב אליה רבה (בסק״ז) דהשיג על המג״א וכתב דגם הטור מודה בזה דמותר משום כבוד הבריות, שלא אמרו אלא בדאיכא ככר ותינוק מאי דאפשר לתקוני מתקנינן. ע״כ. דזה ליתא וכאמור. (יוקח נא – סק״ב)

לט) שם וכל זה באותו רשות. כתב הטור, מת שמוטל וכו׳. עיין מה שכתב בשלחן ערוך (סעיף א׳) וכל זה באותו רשות. ע״כ. והב״ח (בסעיף ב׳) הקשה דזה תמוה דהא אחר כך משום בזיון התירו אפילו מרשות היחיד לכרמלית וכו׳. עיין בט״ז (בסק״א) מה

הערות וציונים

8. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד׳ בסימן רע״ג אות פ״ג.

אוצר ההלכה

שתירץ בזה, ועיין ביד אהרן (בהגהות הטור)[9] ומאמר מרדכי [סק״א] דלא ניחא למרייהו תירוצא. וגם מה שכתב הרב מג״א (בסק״ג) לא ניחא להו. ועיין בנהר שלום (בס[ק]״ב)[10] מה שכתב על דברי הרב מג״א ובספר בגדי ישע ז״ל[11]. (דברי מנחם – הגה״ט סק״א)

מ) שם וכ״ז זה באותו רשות. עיין במג״א (סק״ג) במה שכתב לתרץ דברי השלחן ערוך במה שכתב דוקא באותו רשות מותר. וכן כתב האליה רבה [סק״ג] בשם הגאון הקדוש מהר״ם מנעמרוב. ועיין באשל אברהם מהגאו הקדוש מבוטשאטש מה שכתב בזה, ומתמה שם על האליה רבה (סק״ז) שכתב שאין דברי המג״א (בסק״ח) מוכרחים במאי דאסר להיש אומרים (גם) באין לו ככר או תינוק, דהטור יש לומר דלא אסר כי אם ביש לו ככר או תינוק שלא לטלטל בלא ככר או תינוק. ודבריו מרפסין אגרא ומתמיהין מאוד בזה, שדברי המג״א הנ״ל מוכרחים ומבוארים להדיא בש״ס (דף מ״ג ע״ב) לפי דעת רש״י ודעמיה, דשונה לגמרי לדידהו עתיד והסריח כבר, ומכל מקום אסרו במחמה לצל טלטול כשאין לו ככר או תינוק. יעו״ש שהאריך קצת בזה.
(ארחות חיים – ספינקא – סק״א)

מא) שם וכ״ז זה באותו רשות. כתב הרב באר היטב (סק״ג), ולא אתי לדיוקי דברשות אחר אסור, אלא גם ברשות אחר יש היתר מכח זה. וכן פסק בחמד משה [סק״א][12] כט״ז [סק״א], וכן פסק בתניא [ש״ע הגר״ז סעיף ב׳], ודוקא לכרמלית, אבל לא לרשות הרבים. ואם יש לו דבר המותר בטלטול צריך להוציאו עמו, דאף שמוסיף באיסור כרמלית, אין בכך כלום, שאיסור כרמלית כבר נדחה, אבל איסור טלטול כל זמן שאפשר לתקנו אין לנו לדחותו, שמוטב להרבות באסור אחד מלדחות שני איסורים. תניא [שם]. והיינו כיש אומרים דסעיף ב׳. ועיין במג״א (סק״ה) ובמחצית השקל שם דכן סבירא ליה לרמ״א דדוקא על ידי ככר או תינוק. ע״ש.
(באר יעקב – קרויזר – סק״א)

מב) שם וכ״ז זה באותו רשות. עיין ט״ז (סק״א). נ״ב: ולע״ד נראה דלא קשיא מידי על השלחן ערוך, יען דרש״י ז״ל פירש כן בפרק שמיני דיומא (דף פ״ה ע״א) וז״ל: מצילין את המת, לחצר המעורבת, וליכא איסור אלא טלטול. ע״כ. הרי דמשום הדליקה לא הותרה הוצאה. ובסעיף ב׳ שהתירו אפילו משום בזיון לחוד להוציאו מרשות היחיד לכרמלית היינו טעמא משום כבוד החיים וכדי לסלק ריחו מהם, וכמו שכתב הרב מגיד משנה [פרק כ״ו הלכה כ״ג] והביא דבריו המג״א הכא (בסק״ו). והראיה כתוב בסעיף ב׳ שאם היה להם מקום לצאת בו שאין מוציאין אותו אלא מניחין אותו במקומו ויוצאים הם. ותו לא מידי. (מגן בעדי)

מג) שם וכ״ז זה באותו רשות. כתב המג״א (סק״ג) דליכא הכא בזיון המת כשנשרף. צ״ע דקבורה בקרקע היא מצוה מן התורה כמו שכתב רמב״ן בתורת האדם [ענין הקבורה ד״ה שנגמר]. ומה שהביא מחצית השקל ראיה מתשובת רשב״א [ח״א סימן שס״ט] יש לדחות דשם אין כל המת נשרף רק עורו. ועיין ברכות (דף י״ח ע״א) חוששין לעכברים איכא בינייהו. וברש״י שם [ד״ה חוששין]. ועיין תוס׳ חולין (קכה: ד״ה יכול). יעו״ש. משמע דאף מת שלם מותר לשורפו אלא שאין דרך לשורפו, וצ״ע דהא בעי קבורה מן התורה, וכל הנקברין לא ישרופו כדאיתא בסוף תמורה [לד.]. ושוב מצאתי בשו״ת תפארת צבי (חאו״ח סימן כ״ז) שהעיר מחולין הנ״ל ולא הזכיר ממגן אברהם פה. ובגוף דברי מג״א דליכא בזיון למת כשנשרף יש לתמוה מסנהדרין (כ״ב) [קד.] דאמרינן שם בגולגולתו של יהויקים דהוי כתיב בה זאת ועוד אחרת שגרתה לתנורא וקלתה וכו׳. יעו״ש. הרי דשריפת המת בזיון גדול היא. (מנחת פתים)

מד) שם וכ״ז זה באותו רשות. עיין מג״א (סק״ג) דרצונו לומר דדוקא באותו רשות מותר לטלטלו ממקום למקום, אבל לחצר אחרת לא הותר לטלטלו. וכל האחרונים תפסו על השלחן ערוך דמנא ליה זה. והמג״א תירץ דנפקא ליה מדברי הרמב״ם (פרק כ״ו הלכה כ״א) דכתב ונפלה דליקה באותו חצר. ואם מותר להוציאו מה לי אותה חצר מחצר אחרת. ועיין מחצית השקל דהאחרונים הקשו על המג״א, דשפיר יש לומר דלענין טלטול יש לומר דדוקא באותה חצר שנפלה הדליקה מותר להוציאו, אבל נפלה דליקה בחצר אחרת דלא בהול כולי האי, כמבואר לקמן סימן של״ד, לא הותר בטלטול. אבל אין הכי נמי דמאותה חצר שנפל הדליקה, מותר להוציאו אף לרשות אחרת. והנה אף דהמחצית השקל החזיק אחר המג״א, מכל מקום ודאי דהנכון עם כל האחרונים, דזה ודאי שישרף המת אין לך בזיון גדול מזה, ודברי השלחן ערוך אין לו מקום כלל. ואך קצת צ״ע בעיני דלמה לא פירשו גם כוונת השלחן ערוך כן, דדוקא אם באותו רשות נפל הדליקה אז מותר להוציאו, אבל כשדליקה בחצר אחרת אין לטלטלו כמו שפרשו דברי הרמב״ם.

והנה המחצית השקל כתב דהתוס׳ (דף מ״ד ע״א ד״ה מתוך) הקשו, דלמה גבי הצלת המת אמרו אי לא שרית ליה אתו לכבויי, וגבי ממון [קיז:] אמר איפכא, אי שרית ליה יותר ממה שצריך אתי לכבויי. ותירצו דעל ממונו לא בהול כל כך, ולא חיישינן רק לשוגג, ולכן אי שרית ליה מתוך שהוא טרוד ישכח שהיום שבת ויכבה. אבל במת בהול ביותר, אי לא שרית ליה יכבה במזיד. ע״כ. ולפי זה יש לומר דדוקא בממון בחצר אחרת לא חיישינן שישכח, אבל במת דחיישינן אף למזיד, אם כן אף בחצר אחרת אם רואה שתעבור שם הדליקה, יש לחוש שיכבה. אם כן אין לחלק בין אותה חצר לחצר אחרת. ע״כ. ואין זה מוכרח, דיש לומר דבחצר אחרת אינו בהול אף במת, כיון דעדיין לא הגיע הדליקה ויש לו שהות להציל אם יבא לשם, ושמא לא יבא, לכן אינו בהול לכבות במזיד.

אך בעניי עיקר דברי התוס׳ לא זכיתי להבין, דכתבו דבממון לא בהול כל כך, ואם לא נתיר לו לא ישכח. והרי מצינו שיש בזה פלוגתא רבנן ור׳ יהודא בפסחים (דף י״א ע״ב), הביאו הש״ס שם גבי בכור שאחזו דם, דרבי יהודה אוסר להקיז לו דם אף במקום

הערות וציונים

9. נדפס לעיל אות כ״ח. **10.** נדפס לעיל אות ל״א. **11.** נדפס לעיל אות ל״ד. **12.** נדפס לעיל אות כ״ז.

אוצר ההלכה

שאין עושין בו מום, דאי שרית ליה במקום שאין עושין בו מום, אתו למעבד במקום שעושין בו מום. ורבנן סברו דאדרבה, אי לא שרית ליה כלל אתי למיעבד במקום שעושין בו מום, הרי דאף בממון אמרינן דיותר טוב להתיר, ואם נאסור הכל יעשה איסור אף במזיד, והשם יאיר עיני להבין דבריהם.

ואכן בחדושי הר״ן על שבת [מד: ד״ה אי] ראיתי מתרץ קושיית התוס׳ קצת באופן אחר, והיינו דאחר שכתב דבמת בהול יותר ואי לא שרית ליה אתו לכבויי, כתב, אבל אי שרית ליה ליכא חשש דישכח שהוא שבת, דבחדא מילתא שאין מציל אלא המת בלבד לא שייך טירדא. אבל בממון שבא להציל כמה דברים ישכח ואתי לכבות. ולדבריו יש קצת לחלק מההיא דפסחים. אם כן אפשר דלעולם לא חיישינן רק לשוגג, ואם כן אין ראיה גם בזה לפי סברת המחצית השקל. ודו״ק. (גנזי חיים – סק״ג)

מה) שם וכ״ז זה באותו רשות. כתב המג״א (סק״ג) דליכא הכא בזיון המת כשנשרף. כתב בספר מנחת פתים[13]: צ״ע דקבורה בקרקע היא מצוה מן התורה כמו שכתב רמב״ן בתורת האדם [ענין הקבורה ד״ה שנגמר]. ומה שהביא מחצית השקל ראיה מתשובת רשב״א [ח״א סימן שס״ט], יש לדחות דשם אין כל המת נשרף רק עורו. ועיין ברכות (דף י״ח ע״א) חוששין לעכברים איכא בינייהו, וברש״י (שם). ועיין תוס׳ חולין (דף קכ״ה ע״ב ד״ה יכול). יעו״ש. משמע דאף מת שלם מותר לשורפו אלא שאין דרך לשורפו. וצ״ע דהא בעי קבורה מן התורה וכל הנקברין לא ישרופו כדאיתא בסוף תמורה [לד.]. ושוב מצאתי בשו״ת תפארת צבי (חאו״ח סימן כ״ז) שהעיר מחולין הנ״ל ולא הזכיר ממג״א פה. ובגוף דברי מג״א דליכא בזיון למת כשנשרף יש לתמוה מסנהדרין (דף ק״ד ע״א) דאמרינן שם בגולגלתו של יהויקים דהוי כתיב בה זאת ועוד אחרת שגרתה לתנורא וקלתה וכו׳. יעו״ש. הרי דשריפת המת בזיון גדול הוא. (ילקוט הגרשוני – קונטרס אחרון אות נ״ח)

מו) שם וכ״ז זה באותו רשות. כתב הב״ח ([אות ב׳] בד״ה ומה שכתב אפילו מרשות היחיד וכו׳), ולפי זה הא דכתב רבנו אפילו מרשות היחיד לכרמלית, [אדליקה] שכתב ברישא נמי קאי דשרי לטלטלו, לפירוש רש״י [שבת דף מ״ג סע״ב] כדאית ליה ולרב אלפס [כ:] כדאית ליה, מרשות היחיד לכרמלית, אבל לרשות הרבים לא אפילו בדליקה. וכמו שכתבתי למה שפירש רש״י בפרק המצניע [צד: ד״ה לאפוקיה]. עכ״ל. עוד כתב וז״ל: ואיני מבין מה שכתב בשלחן ערוך בדליקה דוקא באותו רשות ובמוטל בבזיון מותר להוציאו לכרמלית, דכיון דבמוטל בבזיון מותר לכרמלית כל שכן בדליקה. ע״כ. כלל דבריו שהוא ז״ל מפרש דברי הטור דאין הפרש אם היה מוטל בחמה או בבזיון לאם היה מוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה, בכולם מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו על ידו (לרה״ר) [לכרמלית]. ואם אין לו ככר או תינוק, מטלטלו מן הצד. ואם אין לו שתי מטות, לרב אלפס אסור לטלטלו בהדיא ולרש״י מותר. ולכן תמה על מרן בשלחן ערוך שכתב בדליקה דוקא באותו רשות.

ולפי פירושו קשה, דהא מה שמתיר רש״י לטלטלו טלטול גמור, דוקא באותו רשות, וכן רב אלפס טלטול מן הצד, אבל להוציאו לכרמלית הצריכו ככר או תינוק. וכן משמע מדברי רש״י [צד:] שכתב, לאפוקיה לכרמלית, שהיה מוטל בבזיון או בדליקה או בחמה. ואי משום טלטול, מניח עליו ככר או תינוק. ע״כ. משמע בלי ככר או תינוק אין להוציאו. וטעמו דכיון דאפשר לתקן הטלטול על ידי ככר או תינוק מתקנין. וכמו שכתב הרשב״א ז״ל בחדושיו [צד: ד״ה מי], וז״ל: יש מפרשים דדוקא על ידי ככר או תינוק, דכיון דאפשר לתקן הטלטול על ידי ככר או תינוק מטלטלין, ולא התירו להוציאו לכרמלית אלא מפני שאי אפשר בלאו הכי, ומשום כבוד הבריות התירו. עכ״ל. וכן הוא דברי הטור וז״ל: ואם הוא בחמה או בבזיון כגון שהוא מסריח, אם יש לו ככר או תינוק מניחו עליו, ומטלטלו על ידיו אפילו מרשות היחיד לכרמלית וכו׳. ואם אין לו ככר או תינוק לא יטלטלנו כלל אפילו להפכו ממטה למטה, שטלטול מן הצד לצורך דבר האסור אסור. ע״כ. משמע אפילו (באותו רשות) [לכרמלית] אסור לטלטלו בלי ככר או תינוק, דלא התירו לרש״י כדאית ליה ולהרי״ף כדאית ליה, אלא בדליקה ובאותו רשות דוקא, אבל להוציאו מרשות היחיד לכרמלית, בין בדליקה בין בחמה או בבזיון, לרש״י צריך ככר או תינוק, ולהרמב״ם [פרק כ״ו הלכה כ״א] בדליקה מותר לטלטלו דוקא ממקום למקום באותו רשות ולא להוציאו לכרמלית אפילו על ידי ככר או תינוק, ובאותו רשות מטלטלו מכל מקום מפני שהוא בהול על מתו שלא ישרף. ואם היה מוטל בחמה מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו באותו רשות דוקא. ואם הסריח בבית, מוציאו לכרמלית מפני כבוד הבריות.

ונראה שהטור הלך בשיטת הרמב״ם, דבדליקה מותר לטלטלו טלטול גמור באותו רשות דוקא. ומוטל בחמה או בבזיון מותר להוציאו לכרמלית על ידי ככר או תינוק אם הסריח. אלא שהטור סבירא ליה אף אם לא הסריח עדיין מוציאו לכרמלית על ידי ככר או תינוק, ודלא כהרמב״ם דסבירא ליה שאם לא הסריח מטלטלו על ידי ככר או תינוק לאותו רשות דוקא. ולכן פסק מרן בשלחן ערוך בדליקה דוקא באותו רשות כדעת הרמב״ם והטור, ובמוטל בחמה ולא הסריח מטלטלו מחמה לצל באותו רשות על ידי ככר או תינוק דוקא, כסברת הרמב״ם. ומת שהסריח בבית מותר להוציאו לכרמלית על ידי ככר או תינוק כסברת רש״י והטור. וכן נראה דעת הרמב״ם. ועוד הביא יש מי שאומר שכל שמוציאו לכרמלית מוטב להוציא שלא בככר ותינוק, והיא סברת הרמב״ן ז״ל [תורת האדם ענין מי שמתו ד״ה בפרק המצניע]. ואם נאמר שכן הוא סברת הרמב״ם, היה לו לפרש שמוטב למעט בהוצאה, ומדסתם

הערות וציונים

13. נדפס לעיל אות מ״ג.

אוצר ההלכה

נראה שדעתו כסברת רש״י. ומור״ם ז״ל הביא דעת הטור וז״ל: ויש אומרים דאפילו לא הסריח עדיין אלא שקרוב להסריח. ע״כ.
(זרח יעקב)

מז) שם מת המוטל בחמה וכו׳. והוא הדין אם מוטל על גבי כרים וכסתות ויש חשש שיסריח, מטלטלין אותו מן המטה לארץ על ידי ככר או תינוק שמניחו עליו, דהוי ליה כמחמה לצל. בית יוסף סימן זה וסימן תקכ״ו בשם הר״ם [הובא בהגהות מיימוניות פכ״ו אות כ׳] וכלבו הלכות יום טוב [סימן נ״ח דף י״ט ע״ב].
(גור אריה הלוי – סק״ב)

מח) שם מחמה לצל באותו רשות. ועיין עוד סעיף ב׳ מה שכתב [בשלחן ערוך] שם ובדברי מגן אברהם שם בכל הסעיף.
זה לשון הרב בית יוסף: ומשמע מדברי רבנו שאף על פי שלא הסריח עדיין, מכיון שסופו להסריח על ידי שמוטל בחמה שרי לאפוקי לכרמלית כדי שלא יסריח ויתבזה. וכן נראה מדברי רש״י [מג: ד״ה מת המוטל] והר״ן [כ: ד״ה איתמר], אבל הרמב״ם כתב (פרק כ״ו [הלכה כ״ג]), מת שהסריח בבית ונמצא וכו׳ (עיין סעיף ב׳ עד לכרמלית) דגדול כבוד וכו׳, ואם היה וכו׳ (עיין סעיף ב׳ עד ויוצאין הם). נראה שהוא מפרש דשכבא פרק המצניע (דף צ״ד ע״ב) בשכבר הסריח, ומפני כך התירו להוציאו לכרמלית, אבל אם לא הסריח עדיין אף על פי שמוטל בחמה אסור להוציאו לרשות אחרת. עכ״ל. וכך הם דבריו סעיף זה ובסעיף ב׳, ורמ״א הגיה שם ויש אומרים וכו׳ לדעת הטור.

ותמיהני על הרב בית יוסף אשר כל רז לא אנס ליה מה חשב בזה לעשות פלוגתא בין הרמב״ם לשאר פוסקים, וזה לא עלה על דעת הרמב״ם כלל, שהרי הרמב״ם השוה דין טלטול המת מפני החמה למפני הדליקה, שכתב [שם הלכה כ״א], מת המוטל בחמה וכו׳, וכן אם נפלה דליקה וכו׳. ואם כן לדבריו תרוייהו דוקא באותו חצר, וכי גרע כבוד המת מכבוד החי, וכבר הוכחתי לעיל (סעיף א׳) דזה אינו. ותו נראה דבזיון המת הוא גם כן בזיון החיים, ואם התירו לטלטלו מפני בזיון החיים, למה לא יהיה מותר לטלטלו מפני בזיון עצמו מרשות לרשות. ולכן נראה דהא דכתב הרמב״ם שמותר להוציאו לכרמלית, ודאי מפני (ה)כבוד החיים קאמר, כמו שמשמע לשונו כאן שכבר הסריח, וכן כתב סוף פרק ט״ו וז״ל: מת שהסריח ונתבזה יותר מדאי ולא יכלו שכניו לעמוד מוציאין אותו מרשות היחיד לכרמלית. עכ״ל. וזה ודאי שהוציא כן מפרק המצניע שם, ופירש שם מפני כבוד החיים, דאילו מפני כבוד המת היה המעשה וכמו שכתב רש״י שם [צד: ד״ה לאפוקיה] דהיה מפני הדליקה או מפני החמה ובזיון, על זה לא היה מקשה שם רבי יוחנן אחוה דמר [בריה דרבינא] לרב נחמן בר יצחק כמאן כרבי שמעון, דכי לא שמיע ליה פלוגתא דרב ושמואל בפרק כירה (דף מ״ג ע״ב) דכולי עלמא מתירין לטלטלו מפני החמה, וגם הברייתא שם שמצילין את המת מפני הדליקה, ולמה לא יהיה מותר הוצאה דרבנן אף לרבנן דפליגי על רבי שמעון ומחייבי חטאת על הוצאתו לרשות הרבים. אלא ודאי דהתם המעשה היה שכבר הסריח, ורק מפני כבוד החיים היה המעשה שלא היו יכולים לעמוד שם, ועל זה הקשה רבי יוחנן לרב נחמן בר יצחק, והשיב שאפילו הכי מותר מפני כבוד הבריות. והן הם דברי הרמב״ם כאן וסוף פרק ט״ו. וממילא הוא הדין לצורך המת מפני החמה ודליקה נמי שמותר להוציאו מרשות היחיד לכרמלית.

והא דלא כתב הרמב״ם בפירוש זה הדין פרק כ״ו [הלכה כ״א] שם גבי מפני החמה והדליקה שאף להוציאו לכרמלית שרי, כבר ידוע שמדרכו לכתוב כלשון הש״ס לעולם, והואיל והיתר טלטול נאמר בגמ׳ גבי צורך המת כתב רבנו גם כן כן, והיתר הוצאה מרשות לרשות נאמר גבי כבוד החיים כתב גם כן כן, אבל ילמד סתום מן המפורש זה מזה ואין כאן מחלוקת כלל בינו ובין שאר הפוסקים, כמו שכתב הרב בית יוסף שהרמב״ם שכתב שכבר הסריח קמשמע לן דמשום כבוד חיים מותר להוציאו לכרמלית, והטור שכתב מפני החמה קמשמע לן משום כבוד המת שמותר להוציאו בעוד שלא הסריח כדי שלא יסריח, ולדינא הכל שוין בין מפני כבוד המת ובין מפני כבוד החיים מותר הטלטול גם הוצאה לרשויות דרבנן.

ויותר יש לתמוה על רמ״א שהגיה בסעיף ב׳ ויש אומרים וכו׳, ולא הגיה בסעיף א׳ (לא) גבי דליקה שמותר להוציאו אף מרשות לרשות, וזה לא יעלה על הדעת שיהיה מפני הדליקה קיל ממפני החמה. ועל זה יש לומר ודאי דהבין גם כן דברי המחבר כמו שכתב הט״ז [סק״א], או כמו שכתבתי לעיל [סק״א]. אכן מכל מקום היה לו להגיה על מה שכתב המחבר גבי מפני החמה באותו רשות, שלדעת הטור אף לרשות אחרת מותר להוציאו. וכמדומה לי שסבר רמ״א שגם הטור מפני כבוד החיים קאמר, שכשיסריח לא יוכלו לעמוד שם, ולכן הגיה כן בסעיף ב׳ ולא בסעיף א׳, דמשום כבוד המת אף להטור אין מוציאין מרשות לרשות. אבל זה [ה]דבר אי אפשר לאומרו כלל, חדא, שהטור לא הזכיר כלל כבוד החיים בזה, ועוד שהרי הטור כתב דין טלטול והוצאה כאחד, שזו לשונו: ואם הוא מוטל בחמה או בבזיון וכו׳, אם יש לו ככר או תנוק מטלטלו על ידו אפילו מרשות היחיד לכרמלית. עכ״ל. והיתר הטלטול אתמר בגמ׳ [צד:] מפני כבוד המת, גם כי הטור כתב כן על פי פירוש רש״י גבי שכבא דהמצניע, ורש״י פירש בהדיא [שם ד״ה אף] מפני צורך המת.

ומה שכתב המג״א (סק״ד), ולזה נתכוין רמ״א. דהיינו דאסור להוציאו הואיל ויש לו תקנה אחרת. ולפי זה היה יכול לפרש דברי רמ״א נמי משום איסור טלטול, דלהכי אסור לטלטלו בלא ככר או תינוק מפני שיש לו תקנה אחרת. מיהו הא והא ליתא, שהרי המחבר כתב (סעיף ו׳) ואין להם מקום לטלטלו או שלא רצו להזיזו ממקומו, משמע שהברירה בידו לעשות איזה תקנה שירצה גם לפי שיטת המחבר, אף [אם] אי אפשר בתקנה זו כגון שאין לו שני בני אדם או מחצלת, אפילו הכי אסור להוציאו או לטלטלו בלא ככר או תינוק. אבל דברי רמ״א כפשטן, דרמז אם אין לו ככר או תינוק ואסור לטלטלו, אם אפשר לעשות תקנה הנזכר בסעיף ו׳ יעשה.

ומה שכתב מג״א (סק״ה), ודוקא וכו׳. לא ידעתי למה כתב זה, הלא המחבר הביא פלוגתא בזה אם מוציאו מרשות לרשות

אוצר ההלכה

אם יעשה על ידי ככר או לא, והתוס׳ שם בסוכה [לו: ד״ה בשבת] לא נחתי לזה, אלא דקאמרי התם דבאיסור טלטול בעינן ככר או תינוק, ובאיסור הוצאה ליכא תקנתא[14], ואפילו הכי התירו בפרק המצניע [צד:]. ע״ש. ומשמע מדברי תוס׳ אלו דגם הוצאה מותר לצורך המת, דאם לא כן לא היו מוכיחים מידי דהוצאה קיל מטלטול, דלמא משום דהך הוצאה לצורך החיים הוא. ע״ש.

ומה שכתב (סק״ו), כלומר דלא התירו. זה אינו לפי מה שכתבתי לדינא, ולשיטת המחבר יפה כתב.

ומה שכתב (סק״ז), וכבוד וכו׳, ועוד וכו׳. לא היה צריך לכתוב זה לשיטת המחבר וכמו שכתב הוא עצמו (סק״ו). ומה שכתב, [ולדעת] הטור וכו׳. ודאי כן הוא כמו שכתב, אבל מדברי רמ״א משמע שלא כיון לזה כמו שכתבתי לעיל.

ומה שכתב (סק״ח), שרי להרמב״ם [פרק כ״ו הלכה כ״א] ולהטור אסור. אין הכרע מדברי הרמב״ם דשרי, עיין בית יוסף, ואין הכרע בדברי הטור דאסור, דהביא שתי הדיעות ולא הכריע.

ומה שכתב (סק״י), דוקא וכו׳. לא קשיא למה המתין מלפרש זה עד כה, דכל תינוק הנזכר בענין זה בהוצאה מרשות לרשות דרבנן וכגון לכרמלית אף שהוא קטן שבקטנים, דלא גרע התינוק מככר. (חמד משה – סק״ב)

מט) שם מחמה לצל באותו רשות. ומיירי כשהסריח, דאם לא הסריח אסור לטלטלו אפילו על ידי ככר או תינוק, כך דקדק בית יוסף מדברי הרמב״ם [פרק כ״ו הלכה כ״ג] שבסעיף ב׳ שכתב מת שהסריח, משמע דוקא הסריח, וכתב דכמו גבי הוצאה מרשות היחיד לכרמלית דוקא בהסריח גם באותו רשות דוקא אם הסריח. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

נ) שם מחמה לצל באותו רשות. כתב הבית יוסף על מה דכתב הטור ואם הוא מוטל בחמה וכו׳, ומשמע מדברי רבנו שאף על פי שלא הסריח עדיין, מכיון שסופו להסריח על ידי שמוטל בחמה שרי לאפוקי לכרמלית כדי שלא יסריח ויתבזה וכו׳ אבל הרמב״ם כתב בפרק כ״ו [הלכה כ״ג], מת שהסריח בבית ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים ממנו מותר להוציאו וכו׳. עכ״ל. נראה שהוא מפרש דשכבא דפרק המצניע [צד:] בשכבר הסריח וכו׳, אבל אם לא הסריח עדיין אף על פי שמוטל בחמה אסור להוציאו לרשות אחרת וכו׳. עכ״ל הבית יוסף. ותמיה לי טובא על דבריו ז״ל, חדא אם איתא דלא שרא הרמב״ם ז״ל אלא בשהסריח, אמאי כתב [שם הלכה כ״א] סתם מת המוטל בחמה מותר לטלטלו על ידי ככר או תינוק ולא הזכיר סרחון, משמע אם מוטל בחמה מותר לטלטל אף בלא סרחון. ועוד דוד המלך עליו השלום יוכיח, דאמרו חכמים לשלמה המלך עליו השלום לטלטלו על ידי ככר או תינוק [ל:], והא התם לא הסריח ח״ו, דהא אמרו בבתרא [יז.] אף דוד מאותם שלא שלטה בהם רמה ותולעה שנאמר ״אף בשרי ישכון לבטח״ [תהלים ט״ז, ט׳], וכיון שכן בודאי אינו מסריח דאם כן צריך להתליע, ואפילו תימא דאפשר שיסריח ואינו מתליע, ליתא דאם כן מאי בשרי ישכון לבטח איכא, אלא בודאי לא הסריח ואפילו הכי התירו לו חכמים לטלטל על ידי ככר או תינוק. ועוד דאם כן קשיין דברי הרמב״ם אהדדי, דבתחלה [הלכה כ״א] כתב מת המוטל בחמה מותר לטלטלו על ידי ככר או תינוק, ואם אין ככר או תינוק אסור לטלטלו, ואם כן איך כתב אחר כך [הלכה כ״ג] מת שהסריח ונמצא מתבזה בין החיים וכו׳ מותר להוציאו לכרמלית בלא ככר או תינוק, וכי בשביל (שיש ככר או תינוק) [שהסריח] שרי להוציאו בלא ככר או תינוק, ובמת המוטל בחמה דלעיל אם אין ככר או תינוק אסור לטלטלו אפילו הסריח, זה דבר שלא יעלה על הדעת, דאם התרנו להוציאו לכרמלית דאיכא תרי איסורי, חדא דהוצאה וחדא דטלטול, לא נתיר איסור טלטול לבד באותו רשות.

לכך נראה לע״ד דגם הרמב״ם ז״ל מודה בזה דמוטל בחמה שרי לטלטלו על ידי ככר או תינוק אם חושש שמא יסריח, ואם אין ככר או תינוק אסור לטלטלו, ואם הסריח מותר לטלטלו בהדיא אפילו בלא ככר או תינוק אם אין לו. ומה שכתב הרמב״ם מת שהסריח בבית, מיירי כשאינו מוטל בחמה דלא חייש שמא יסריח, ודייקא שפיר מה שכתב בבית, דדרך הצל להיות בבית ולא חמה לכך אסור להוציאו ולטלטלו, לבד אם הסריח דמותר להוציאו בלא ככר ותינוק.

אבל אין לפרש דברי הרמב״ם ולומר דבהוצאה לכרמלית דאית ביה תרי איסורי דהוצאה וטלטול בעינן עד שיסריח אפילו היה בחמה, אבל באותו רשות עצמה דליכא אלא חדא איסורא דטלטול שרי לטלטלו מחמה לצל על ידי ככר או תינוק אף על פי שלא הסריח, דליתא, דהא לא שאני לן בין חדא איסורא דרבנן לתרי איסורי, דכיון דטעמא הוא משום כבוד הבריות גם בהוצאה נמי שרי מהאי טעמא, ומהיכן למד הרמב״ם ז״ל חילוק זה, דהא בגמרא סתם אמרו ההוא מעשה דהמצניע ודין המוזכר בפרק כירה דרב ושמואל [מג:], וכמו שיתפרש ההוא מעשה יתפרש ההוא דינא דכירה. לכך נראה כמו שכתבתי. ודע דמה שכתוב בטור, והרמב״ם ז״ל כתב שמותר להוציאו, צריך לומר: והרמב״ן בנו״ן.
(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

נא) שם באותו רשות על ידי ככר או תינוק. הנה התרתי להלכה למעשה במת רחמנא ליצלן שאירע בבית חולים של המדינה דפה, בשבת, ובאם יניחוהו שם בבית הטאדטען - קאממער [חדר מתים] יש לחוש שינתחוהו (סעקצירען) כדרך הרופאים הרשעים בהבליהם כולם למיניהם (כמו שביארתי עליהם בשו״ת מנחת אלעזר חלק ד׳ סימן כ״ח. ע״ש). וכאשר פעלו אצלם בשבת קודש (אחרי מיתתו) בבקשות ותחנונים שיתנוהו חפשי להמת להניח באהל של החברא קדישא בבית החיים על ידי שומרים יהודים שם עד אחרי שבת קדש שיקברוהו כדת, אז העצה יעוצה להצילו רק ללקחו משם מיד כדי שלא ינחמו ויתחרטו לרעה כנזכר לעיל, וצויתי להניח עליו ככר בהמטה (ולנשאיהו) [ולנושאו] יהודים הקברנים הנושאים לבית

הערות וציונים

14. רצונו לומר, לא הצריכו תקנה דככר או תינוק.

ב [1]מת שהסריח בבית ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים ממנו: הגה. ויש מומרים לאפילו לא הסריח עדיין אלא שקרוב להסריח (ציון יוסף בשם טור ורש"י [שבת דף ל"ד ע"ב ד"ה לאפוקיה] ור"ן [שם דף ל"ה ע"ב ד"ה גמ' לאפוקי]): **מותר להוציאו לכרמלית. ואם היה להם מקום לצאת בו, אין מוציאין אותו, אלא מניחין אותו במקומו ויוצאים**

באר הגולה

ז. רמב"ם בפרק כ"ו [שם הלכה כ"ג]:

אוצר ההלכה

האהל של החברא קדישא כנזכר לעיל. והוא פשוט כיון שבכאן יש עירובין בצורת הפתח על צד היותר טוב, והבית החיים והאהל הוא בתוך העיר והצורת הפתח העירובין הנזכרים, ובאותו רשות מותר לכתחלה לטלטלו ולהצילו מבזיון (שהוא נתוח וניוול כנזכר לעיל), גם לכרמלית או לרשות הרבים מותר על ידי תינוק כדלקמן (סעיף ב') אבל באותו רשות גם ישראל גדולים מותרים על ידי ככר. ולסמוך על כתנתו או בגדיו של המת שהיה מונח בהם עודנה אין לעשות לכתחלה כיון דתליא בפלוגתא, כמו שכתב המג"א בזה (סקט"ז) ושאר נושאי כליו, והוא פשוט לכאורה.

אך הוי לכאורה מילתא דתמוה כשיראו יהודים הקברנים ונושאי המטה יובילו לבית החיים מת במטה בשבת (כמעשיהם בחול כך מעשיהם בשבת), כיון שהככר מונח מבפנים מכוסה בתוך המטה, (ולא למעלה על המטה מבחוץ, שלא יהיה כחוכא. וגם לא מצינו שיגזרו גזירה זו שיניחו הככר מבחוץ מפני הרואים כמו בחלב שקדים [יו"ד סימן פ"ז ס"א בהגה] מפני בשר בחלב שיניחו מהשקדים בסמוך על השלחן וכיוצא, ובזה לא מצינו עלינו גזירה לגזירה בטלטול דרבנן ואין לנו לחדש דבר גזירה מדעתנו), והיו יכולין להובילו במטה על ידי נכרים אך יהיה בזיון המת. ומצאתי בספר החיים להגאון מוה"ר שלמה קלוגר ז"ל בסימן זה שהתיר לטלטל מת על ידי ככר מבית המרחץ לבית החיים לאהל כנזכר לעיל (לצורך טבילת נשים), והתיר רק על ידי ישראל כנזכר לעיל ולא על ידי נכרים מפני בזיון המת, והסכימו עמו אז חכמי עירו. ע"ש. וכבר הורה זקן ההוראה הגאון מהר"ש קלוגר כנ"ל. על כן יפה הוריתי בעזר ה' יתברך על ידי ככר וישראלים כנזכר לעיל.
(נמוקי אורח חיים – סק"א)

נב) שם ואם אין לו ככר או תינוק לא יטלטלנו כלל. במג"א (סק"ד) ד"ה מחמה לצל, עיין שם עד אבל להוציאו. נראה לי דרצונו לומר כיון דיכול לעשות לו תקנה במקומה, משום הכי לא רצו לתקן להוציאו אפילו היכא דאין לו לעשות תקנה משום לא פלוג, וכמו שכתבו התוס' (דף צ"ד (ע"ב) [ע"א] ד"ה גדול כבוד הבריות). מיהו כל זה לדעת המחבר, אבל לדעת היש אומרים שהביא לקמן הרמ"א סעיף ב' בהג"ה מותר להוציאו.
(שיורי לקט)

נג) שם ואם אין לו ככר או תינוק לא יטלטלנו כלל. כן הוא בש"ס פרק כירה [מג:]. וגם לפי מה שכתב רמ"א דגם במוטל בחמה שרינן הוצאה כמו שכתוב סעיף ב', מכל מקום אסור לטלטל בלא ככר ותינוק משום דהחמירו טפי באיסור טלטול מבאיסור הוצאה, כן כתבו התוס' בסוכה דף ל"ו [ע"ב ד"ה בשבת]. ולפירוש רש"י שם [ד"ה מותר] דמחמיר יותר בהוצאה מבטלטול וכמו שכתבתי ריש סימן שי"ב [סק"ה], צריך לומר דסבירא ליה כמו שכתב ר"ת בפרק המצניע [צד. ד"ה גדול], דהא דהחמירו במת בטלטול טפי היינו משום דעל פי הרוב אפשר לתקנו על ידי ככר ותינוק, ולכך לא חלקו חז"ל ואסרו בכל גווני בלא ככר ותינוק אפילו כשיוצא לכרמלית כמו שכתוב סעיף ב'. תוספת שבת [סק"ז].
(בגדי ישע)

נד) שם דטלטול מן הצד שמיה טלטול. עיין מה שכתב הט"ז [סק"ב]. ועיין לרבני האחרונים לעיל סימן ש"ח (סעיף כ"ז) דכתבו דדברי הט"ז לשם [סקי"ח] סתראי נינהו במה שכתב הכא. ועיין מה שכתבתי אני עני שם [סק"ו][15].
(יוקח נא – סק"ג)

נה) שם דטלטול מן הצד שמיה טלטול. עיין ט"ז (סק"ב). נ"ב: עיין מה שכתב הרב באר היטב [סק"ד] בזה, ועיין מה שכתבתי לעיל בס"ד בסימן ש"ח על דברי הט"ז (סקי"ח)[16].
(מגן בעדי)

נו) שם דטלטול מן הצד שמיה טלטול. כתב הט"ז (סק"ב) ד"ה דטלטול וכו', נראה דאסור לדחוף על ידי קנה דבר שהוא מוקצה וכו'. עיין באר היטב סימן ש"ח (סקל"ד) ומה שכתבתי שם בזה[17]. ועיין ירושלמי עירובין (פ"א ה"ד), רב אזיל לחד אתר, חמא חד מבוי שירותא בלחיא, יהב לה בחוטרא ואפלה. ועיין בקרבן העדה ופני משה שם. ומוכח מזה דלא כהט"ז, ומותר על ידי דבר אחר ליגע. וצ"ע. אבל בגוף הדבר יש לומר דתלוי בפלוגתא דהר"י ור"ת ור"ן בעבודה זרה פרק חמישי לענין יין נסך, דלשיטת רש"י שם [נז.] דמגע על ידי דבר אחר הוי מגע ואם כן בנדון דידן אסור, אבל הר"ן שם [כח:] הביא מדברי ר"ת דמגע על ידי דבר אחר לא מקרי מגע רק כחו. ע"ש. ואם כן כחו במוקצה לא מצינו לאסור. וזה ברור.
(חדושי מהרי"ו)

סעיף ב

נז) סעיף ב' מת שהסריח וכו'. כתב הבית יוסף (ע"ג שיטה ל'), ודוקא ביום טוב אבל בשבת ויום הכפורים לא וכו'. נ"ב: עיין בהרשב"ץ (ח"ג סימן ד"ש) שהביא שם שיש מי שהתיר לקבור את המת בשבת על ידי עממין, והוא הכריע מכמה מקומות לאסור.
(יד אהרן מהדורא בתרא – הגב"י סק"ד)

נח) שם מת שהסריח וכו'. בדין קבורת מת (עיין עוד בתוס' בבא קמא (דף פ"א ריש ע"א) מה שכתבו בזה. ועיין בבית יוסף

הערות וציונים

15. נדפס לעיל בסימן ש"ח אות תקי"ח. **16.** נדפס לעיל בסימן ש"ח אות תקמ"ב. **17.** נדפס לעיל בסימן ש"ח אות תקמ"ו.

סימן שיא סעיף ב

הם. [ח]ויש אומרים שלא התירו להוציאו לכרמלית אלא על ידי ככר או תינוק, [ט]ויש מי שאומר דכל שמוציאו לכרמלית מוטב להוציא שלא בככר ותינוק כדי למעט בהוצאה, [י]ויש מי שמתיר להוציאו אף לרשות הרבים על ידי תינוק אבל לא על ידי ככר. [כ]והוא הדין אם הוא בבזיון אחר, כגון שהיה בספינה והיו הגוים מתאספים שם, וכן כל כיוצא בזה: הגה. והוא הדין דמותרים לומר לגוי לטלטלו כמו על ידי ככר ותינוק (מרדכי [שבת סימן ש"ג] וכ"מ יוסף ושבולי לקט [סימן קי"ח]). ומסור לטלטל מת על ידי ככר ותינוק לצורך כהניס או דבר אחר [הגהות מיימוניות הלכות שבת פרק כ"ו אות כ"], אבל על ידי גויס יש מתירין (טור יורה דעה סימן שע"ג ותשובות מהרי"ל סימן ק"ה) וכן לחיתי נוהגים לצורך מצוה או תשובה (דברי עלמו):

באר הגולה

ח. טור וכן כתב רש"י שם [צד: ד"ה לאפוקיה לכרמלית, ר"ן שם לה: ד"ה ודאמרינן שרא, מגיד משנה שם בשם הרשב"א שם ד"ה מי קאמינא]: ט. טור בשם הרמב"ן [שבת צד: ד"ה שרי ר"ג] וכתב בספר תורת האדם [ענין מי שמתו ד"ה בפרק המצניע] שכן נראה מדברי הרמב"ם פרק כ"ו [שם]: י. שם [טור] בשם הרמב"ן [שם]: כ. מרדכי בפרק ג' דשבת [סימן שי"ג, שבלי הלקט סימן קי"ח בשם רבי אליעזר ממיץ, הגהות מיימוניות שם אות כ']:

אוצר ההלכה

לקמן סימן (תצ"א) [תצ"ו][18] מה שכתב על דברי הר"ן, דמוכח דהוי מן התורה, וצריך לומר דהתם שקבלו שכר כמו שכתב רש"י שם [סנהדרין כו: ד"ה ופסלינהו] לכולי עלמא הוי מן התורה, ודלא כתומים [סימן ל"ד סק"ב], וכן הביא בשו"ת בית יצחק (או"ח סימן [ל"ד אות ד']) אבל לא הביא מהבית יוסף הנ"ל), עיין תומים סימן ל"ד (סק"ב) דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, והביא מהרשב"א שבת (דף ק"ו ע"א [ד"ה א"ל]), ועיין שם מהא דסנהדרין (דף כ"ו ע"ב). ועיין תשב"ץ (ח"ג סימן ד"ש) שדחה גם כן דברי האומר להתיר קבורת מת בשבת על ידי עממין. ע"ש באורך. ועיין במאירי לשבת (דף צ"ד ע"ב) שהקשה אמאי מיחשב הוצאת מת מלאכה שאינה צריכה לגופה הא עביד מצוה, ע"ש מה שכתב בזה. ועיין בש"ס דבבא בתרא (דף ק' ע"ב), בית הקברות בשבת מאי בעי וכו', דאמטיוה בין השמשות, דמוכח דבבין השמשות מותר לקבור. ואולי בין השמשות לאו דוקא. [הערת מהרש"ם]. (ארחות חיים – ספינקא – סק"ג)

נט) שם מת שהסריח בבית. כתב הבית יוסף (שיטה כ"ו), נראה שהוא [רמב"ם פרק כ"ו הלכה כ"ג] מפרש דשכבא דפרק המצניע [צד:] בשכבר הסריח וכו'. נ"ב: וכן כתב הרד"ך ז"ל (בית (כ"ב) [י"ח] חדר רביעי). ועיין שם. (כנסת הגדולה – הגב"י)

ס) שם מת שהסריח בבית. כתב הבית יוסף (דף ר"ח ע"ב שיטה י"ט), ומשמע מדברי רבנו שאף על פי שלא הסריח וכו'. נ"ב: עיין מה שכתבתי במהדורא קמא [הגב"י][19]. ועיין בב"ח [אות ב']. (שיירי כנסת הגדולה – הגב"י סק"א)

סא) שם מת שהסריח בבית. כתב הבית יוסף (דף ר"ח ע"ב שיטה כ"ז), אבל אם לא הסריח עדיין אסור להוציאו וכו'. נ"ב: וכן פסק בספר הקצר. ועיין בסוף ספר בית יהודה (דף (קכ"ח) [ק"ח] ע"ד) שכתב (במה) [במת] שהיה קרוב להסריח שמתיר בשלחן ערוך [בהגה] להוציאו לכרמלית, ומכח זה התיר למת שהיה קרוב להסריח והתיר לטלטלו על ידי ככר או תנוק ולהניחו על גבי קרקע, וכתב דאם היה מקום אחר דהיינו בית אחר של מת לצאת שם קרוביו כדי שיהא אויר (וקדרות) [וקרירות] לא היה מתיר להם.
(יד אהרן מהדורא בתרא – הגב"י סק"א)

סב) שם מת שהסריח בבית וכו'. הרב אליה רבה ז"ל (סקי"ד) מייתי הכא דברי הרב ש"ך ז"ל ביו"ד (סימן שע"א סק"א) בשם הגאון [הרוקח] ז"ל (סימן שט"ו), שפסק דאשת כהן מעוברת מותרת ליכנס לאהל המת משום דספק ספיקא הוא, שמא נפל הוא או שמא נקבה. ע"כ. ותמה עליו הרב מג"א ז"ל לקמן סימן שמ"ג (סק"ב), צריך עיון דבלאו הכי מותר דטהרה בלועה אינה מיטמאה כדאיתא במשנה ה' פרק ט' דאהלות, ובחולין פרק ד' [עא.] וכו'. ע"כ.

ותבט עיני לעטרת ראשי מוה"ר הגדול חקרי לב ז"ל (ח"ג מיו"ד סימן קל"א, דף קמ"ט ע"ג) שהקשה על הגאון הרוקח ז"ל מאותה ששנינו בנדה (דף מ"ג ע"ב), תינוק בן יום אחד מיטמא בטמא מת, הרי נראה דקודם שיצא לאויר העולם אינו מתטמא, והתם נפקא להו מדכתיב "נפש" [במדבר י"ט, י"א], ועובר לאו נפש מקרי וכו'. ואם כן למה ליה להרב להתיר מכח ספק ספיקא וכו', ואין לא נתעוררו הרבנים ז"ל דהעובר אינו מתטמא והצריך עיון.

ולפקיד נראה ליישב תמיהתו בס"ד, והוא שהרב אליה רבה ז"ל כאן [סקי"ד] תירץ לקושיית הרב מג"א ז"ל משם הרב בנו שמואל ז"ל, דקמשמע לן דמותרת המעוברת ליכנס ללדת שם. ע"ש. ומעין כיוצא לזה כתב הרדב"ז בחדשות (ח"א סימן ק"ק) אחר שתמה הרבה על הרוקח כקושיית הרב מג"א ז"ל הנזכר דאמאי אצטריך להאי טעמא תיפוק לי[ה] שהעובר נבלע בתוך גופה ואין כאן אהל, ותלמוד ערוך הוא בפרק בהמה המקשה [חולין שם] דטהרה בלועה ניצולה מליטמא, והתם קאי אמתני' דהאשה שמת ולדה בתוך מעיה, דמשמע דעובר בבטן אמו טהרה בלועה ומציל באהל המת, ומייתי לה מקל וחומר דבלע טבעת טהורה ונכנס באהל המת, כתב, ומתוך פשיטות הדבר אני אומר שמה שכתב הרב

הערות וציונים

18. בסימן תצ"א לא נמצא דבר בענין זה, ונראה כוונתו לסימן תצ"ו, עיין שם בבית יוסף בראש הסימן שהביא דברי הר"ן (פסחים יז: ד"ה ואיכא) והקשה עליהם מסנהדרין (כו:) שהזכיר כאן. ע"ש. אבל דברי רבנו מהרש"ם כאן צריכים עיון, כי שם לא דיבר מרן על מצות קבורה אם היא דאורייתא. (אגב, הסוגריים כאן על דברים אלו, כן הוא גם במקור). **19.** נדפס באות הקודמת.

סימן שיא סעיף ב

אוצר ההלכה

הרוקח ז״ל איירי באשה שקרבו ימיה ללדת, וחיישינן שמא יוציא הולד ראשו ונמצא שהוא כילוד ואינה טהרה בלועה, ותינוק בן יומו מטמא באהל, ומשום הכי כתב ז״ל דאפילו הכי לא חיישינן דאכתי איכא ספק ספיקא וכו׳. ע״ש. והשתא לפום הני אוקמתי של הרדב״ז והרב בנו של הרב אליה רבה תו לא קשיא מההיא מתני׳ דנדה דהקשה מרן מלכא מורנו הרב חקרי לב ז״ל, דגם הגאון הרוקח ז״ל מעולם לא אסיק אדעתיה דבעוד העובר במעי אמו יתטמא, דהא פשיטא דקודם שיצא לאויר העולם לאו נפש ואינו מיטמא, וכל כוונתו שבא להתיר מכח ספק ספיקא היינו אפילו אחר שיוציא הולד ראשו דהרי הוא כילוד וקרינן ביה נפש. כן נראה לע״ד.

הן אמת דהרב המפורסם חיד״א ז״ל בברכי יוסף סימן שמ״ג [סק״ב] כתב על דברי הרדב״ז ז״ל הנזכרים דדבריו דחוקים מאד בפירוש דברי הרוקח והנם רחוקים. ע״ש. ובודאי דגם על תירוץ מוהר״ר שמואל ז״ל הנזכר יאמר אותו צדיק דהוי דחיק ואתי מרחיק, וכוונתו דלשון אשת כהן מעוברת סתמא משמע על כל זמני העיבור והיינו גם על תחלתו דליכא עדיין חשש לידה, ואיך יפורש על זמן פרטי הסמוך ללידה, זה נראה כוונתו. מיהו לע״ד כוונתם ברורה לאידך גיסא, דכיון דהלשון סתום ויכלול בו כל זמני העיבור, והיינו גם סמוך ממש ללידה דהוא באפשרות שיוציא העובר את ראשו והרי הוא כילוד, הנה בעת ההיא אין מקום לייחס עליו שם טהרה בלועה ולא דלאו נפש איקרי, ונמצא דעל חלק אותו זמן לא שייכי הני טעמי להתיר ואכתי צרכינן לטעם ספק ספיקא. והכי דייקי דברי הרב בגדי ישע ז״ל שם בסימן שמ״ג שתירץ כן, שכתב וז״ל: וכדי לתרץ דברי הרוקח שכל דבריו דברי קבלה והיאך לא ידע דין שמפורש בש״ס וכו׳, שכוונתו שמותרת ליכנס לאהל המת אף על פי שהיא עומדת על פרקה וקרובה לילד וכו׳. ע״כ. ובדרך זו דרך הרב קול אליהו ז״ל (ח״ב סימן כ״ג), שכתב דמצינן למימר דתקנתא אריכתא עביד לן הגאון הרוקח ז״ל, להתיר גם כן באשה קרובה לילד שמותרת ליכנס באהל המת מטעם ספק ספיקא, דאילו מטעם טהרה בלועה אין להתיר ליכנס באהל המת, דיש לחוש שמא יוציא ראשו חוץ לפרוזדור וכו׳. ע״ש. הרי כדאמרן דמטעם ספק ספיקא יש להתיר בכל חלקי זמני העיבור גם החלק הסמוך ללידה, מה שאין כן טעם הרב מג״א ז״ל דטהרה בלועה, דהיתר דידיה לא שייך על הזמן הסמוך ללידה.

ולפי כל האמור טעמם ונימוקם עמם ואין דבריהם רחוקים כלל, אדרבא יש יסוד לדבריהם מהסוגיא עצמה דפרק בהמה המקשה (דף ע״ב ע״א), דפריך והא עובר וחיה דכשתי טבעות דמו וקמטמי לה עובר לחיה, ומשני גזרו בה טומאה דרבנן שמא יוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור. ע״כ. נמצא דהגם דטומאה בלועה לא מטמאה, אפילו הכי חיה טמאה מחמת העובר מת טומאה דרבנן גזירה שמא יוציא ראשו ולאו בלועה היא, הוא הדין יש לומר דהגם דטהרה בלועה לא מיטמאה, אי לאו ספק ספיקא היה אסור לאשת כהן ליכנס באהל המת מדרבנן גזירה שמא יוציא הולד חי את ראשו ולאו בלועה היא ונטמא הולד. והגם דבש״ס איירי בחיה שאינה מרגשת ביציאתו מה שאין כן בהך דקמן דבאם הילד קיימינן דמרגשת ביציאתו, על כל פנים בעת שמרגשת שכבר התחיל פתיחת הקבר אין פנאי להלך כדי שתזדרז לצאת מאהל המת כדי שלא יתטמא הולד, אך מטעם ספק ספיקא הותר לה ליכנס לאהל המת הגם שמלאו ימיה ללדת או שהלכה שם בקום עשה על מנת ללדת שם דאין כאן איסור טומאה. וכן ראיתי להרב באר היטב החדש (ביו״ד סימן שע״ב) שיישב קושיית הרב מג״א ז״ל בדרך זה. באופן שאין הדברים רחוקים כמו שכתב הרב ברכי יוסף ז״ל.

תו חזיתיה להרב ברכי יוסף ז״ל דמייתי משם אחד קדוש בכתב יד שרצה ליישב קושיית הרב מג״א ז״ל דיש חילוק בין טהרה בלועה לנדון זה, דהיכא שמת הולד או כיוצא אז אינה מטמאה טהרה בלועה, אבל הא דידן בעובר חי, כיון דקיימא לן [חולין נח.] עובר ירך אמו אם כן כשאמו נטמאת גם הוא נטמא וכו׳. ע״ש. ולפקפ״ד אחר המחילה רבה נראה דמכל שכן נפקא, דאי כשמת הולד האחד והולד השני החי שרוי עם המת בבטן אחת שהטומאה שרויה אצלו בפנים, אמרינן דאפילו נגעו הולדות הטמא והטהור יחדו, עם כל זה כיון דטהרה בלועה אינה מיטמאה נשאר החי בטהרתו, כל שכן באשת כהן מעוברת באהל המת שהחי לבדו הטהור שרוי במעיה ואין שום טומאה עמו במחיצתו, דהטומאה אינה אלא מעלמא חוץ לבטן מחמת אהל המת דהמעוברת עומדת שם, דנראה ודאי דאהני לעובר מה שהוא בלוע במעי האשה שלא להטמא. וכן יש לדקדק מדברי התוס׳ שם בחולין (דף ע״ב ע״א ד״ה כי קאמר רבה) שכתבו בתוך הדיבור וז״ל: ומכל מקום אשמועינן רבה בשתי טבעות דממתני׳ לא אשמועינן ליה, דהוה אמינא דאף על גב דטומאה בלועה לא מטמא היינו טהרה בעלמא אבל טהרה בלועה מטמאה, וכן הא דטהרה בלועה לא מיטמאה היינו מטומאה דעלמא ולא מטומאה הבלועה עמה. ע״כ. הרי דהסברא מבחוץ הויא להיפך וכדכתיבנא, ואם כן שפיר קא מקשי הרב מג״א ז״ל מטהרה בלועה לדינו של הרוקח ז״ל במכל שכן כנזכר.

ומרן החביי״ב ז״ל בכנסת הגדולה (יו״ד ריש סימן שע״א) הביא בשם מוה״ר מוהר״ר עזריה יאושע ז״ל שכתב, ויש ליזהר דאשת כהן מעוברת שלא תכנס באהל המת, והביא ראיה מדברי הרוקח דלא התיר אלא מטעם ספק ספיקא, משמע דמכל מקום שייך בעובר טומאה, וכיון דשייך טומאה ראוי ליזהר בזה. וכתב עליו מרן החביי״ב ז״ל: ודבריו נפלאו ממני, שהרוקח מתיר מטעם ספק ספיקא, והוא מביא ראיה ממנו לאסור. עכ״ל. ועיין להרב הגדול חיד״א ז״ל בברכי יוסף לקמן סימן שמ״ג [סק״ד] שיישב דברי הרב מה״ר עזריה יהושע ז״ל דכוונתו לומר דראוי לנהוג סלסול ולהזהר. ע״ש. ולע״ד אפשר ליישב דגם מדינא קאמר הרב מה״ר עזריה יהושע ז״ל לאסור מתורת ספק, והוא דעל דברי הגאון הרוקח ז״ל הללו הוו בה הרב נודע ביאודה ז״ל (מהדורא בתרא חיו״ד סימן ר״ז), ומוה״ר חקרי לב ז״ל (ח״א מיו״ד סוף סימן קכ״ו, דף ר׳ ע״ד), והגאון הרב פרי מגדים ז״ל (חלק אשל אברהם סימן שמ״ג [סק״ב]), דספק נפל לא חשיב ספק גמור, דביבמות (דף קי״ט ע״א) אמרינן דמיעוט מפילות ורוב יולדות בני קיימא, ואם כן לא חשיב ספק ספיקא,

אוצר ההלכה

דליכא אלא חד ספקא דשמא נקבה. ע״ש. והשתא נראה דגם (מוה״ר) מוה״ר עזריה יהושע ז״ל לזה נתכוון, דמתחילה כשכתב שיש ליזהר שלא תכנס אשת כהן באהל המת הוא משום דסבירא ליה דשייך טומאה גם בעובר היכא דאפשר שיצא הולד חוץ לפרוזדור כנזכר, והגם דכתבו כל הני רבוותא דגם בכהאי גוונא יש להתיר מכח ספק ספיקא, מכל מקום איהו ז״ל לא סבירא ליה הכי, משום דסבירא ליה דכיון דאין הספיקות שקולים לא חשיב ספק ספיקא כיון דמיעוט הוא דמפילות, ומייתי דברי הרוקח להוכיח מהם דגם הוא ז״ל סבירא ליה דשייך טומאה בעובר ולא אמרינן טהרה בלועה היא, אמנם מאי דמתיר הרוקח מטעם ספק ספיקא לא סבר לה מר, מטעמא דאמרן דרוב נשים יולדות ולד של קיימא ומיעוט הוא דמפילות, וכיון דחיישינן שמא יוציא ראשו חוץ לפרוזדור והוי ילוד בן יומו דמטמא במת, איכא למיחש להא משום דליכא אלא חד ספקא דשמא נקבה היא. כן נראה לע״ד ליישב דבריו.

ודע דלקמן סימן שמ״ג [סק״ח] ציינתי על דין זה דברי הרב חתם סופר ז״ל [חיו״ד סימן שנ״ד] שאז היה בידי בתורת שאלה, ולעת כזאת איננו בידי ואינו בנמצא כדי לעיין בדבריו עם כל מה שכתבתי עתה פה. (פתח הדביר ח״ד – סק״ב)

סג) שם מת שהסריח בבית ונמצא מתבזה וכו׳. ואי שייך במת קטן מתבזה, עיין או״ח לקמן סימן תקכ״ו מג״א (סק״ד), פליגי בזה הרש״ל [ים של שלמה ביצה פ״א סימן י׳] וב״ח [שם סוף הסימן] ומג״א [שם סק״כ]. ע״ש. (חדושי מהרי״ו)

סד) שם מת שהסריח בבית ונמצא מתבזה בין החיים וכו׳. זה לשון הרמב״ם [פרק כ״ו הלכה כ״ג]. וכתב הרב המגיד שהוא מפרש כפירוש הראב״ד[20]. ומבואר מדברי הרשב״א בחדושיו [צד: ד״ה ומכל], דלדעת הראב״ד דמת כהאי גוונא שהתירו לו להוציאו, כל שכן שמותר לטלטלו אפילו בלא ככר, ודלא כמו שכתב מרן בבית יוסף דבכהאי גוונא הוא דאפליג רב ושמואל בפרק כירה [מג:]. וכן דעת הרב המאירי [צד: ד״ה מלאכה] דכבוד הבריות דוחה איסור טלטול. אבל הרמב״ן [תורת האדם ענין מי שמתו ד״ה ההוא שכבא] כתב וז״ל: ואף על פי שהותר כרמלית מפני כבוד הבריות לא התירו לטלטל אלא בככר ותינוק, וטעמא לפי שאיסור טלטול כיון שאפשר לתקן על ידי ככר לא התירו חכמים לעולם. וכן כתב הר״ן [לה: ד״ה ודאמרינן]. (מעיני ישועה)

סה) שם הגה ויש אומרים דאפילו לא הסריח. כתב הבית יוסף (שיטה י״ט), ומשמע מדברי רבנו שאף על פי שלא הסריח עדיין וכו׳. נ״ב: אמר המאסף, לא ידעתי מאין מכריח רבנו בית יוסף ז״ל שדעת רבנו בעל הטורים שאף על פי שעדיין לא הסריח שרי לאפוקי לכרמלית וכו׳, ואדרבה מדברי רבנו בעל הטורים ז״ל מוכח שדעתו כדעת הרמב״ם ז״ל [פרק כ״ו הלכה כ״ג], מדכתב או בבזיון כיון שהוא מסריח, דדוקא במסריח משמע אבל לא בעתיד להסריח. וכן מצאתי לבעל שלטי הגבורים בפרק כירה [כ: אות ב׳] כתב שדעת רבנו בעל הטורים כדעת הרמב״ם ז״ל.

שוב ראיתי שצדק רבנו המחבר ז״ל במה שכתב שדעת רבנו בעל הטורים ז״ל דאפילו לא הסריח עדיין שרי, שכן כתב ואם הוא מוטל בחמה או בבזיון וכו׳, ומדכתב או בבזיון נראה שהיא חלוקה בפני עצמה חוץ מחלוקת מוטל בחמה, וכיון שחלוקת ואם הוא מוטל בחמה היא חלוקה בפני עצמה ודאי שהיא אפילו שאינו מסריח, וזו ואין צ״ל זו קתני. ובעל שלטי הגבורים לא רצה לפרש כן בדברי רבנו בעל הטורים, ולכן מפרש דכגון שהוא מסריח קאי אתרוייהו אף אחלוקה כשהוא מוטל בחמה.

ונראה דשפיר דמי לזלף חומץ על גבי בגדים שעל המת בשבת בשביל שלא יסריח במוצאי שבת ויוכלו להתעסק בטהרתו. שלטי הגבורים פרק כירה [שם].
(כנסת הגדולה – הגב״י)

סו) שם הגה ויש אומרים דאפילו לא הסריח. כתב מרן [בבית יוסף], ומשמע מדברי רבנו שאף על פי שלא הסריח וכו׳, אלא דהתם כשיש להם מקום וכו׳. יש להקשות לפי דברי מרן דהטור ז״ל מיירי בין בעתיד להסריח בין בשהוא מוסרח, מהו זה שסיים הרב וז״ל: והרמב״ן ז״ל [צד: ד״ה הא] כתב וכו׳ שלא אמרו ככר או תינוק אלא ברשות היחיד מחמה לצל. למה נכנס הרב מתחילה בתרתי דהיינו מחמה לצל או שהוא מוסרח, ויצא בבחמה לצל דוקא, הרי כל חלוקו של הרמב״ן לא הוי אלא בין מוציאו לכרמלית למוציאו באותו רשות עצמו, וכך הוה ליה למימר שלא אמרו וכו׳ אלא ברשות היחיד סתם, ומיירי בתרתי בין במוציאו מחמה לצל בין במוציאו מפני שהוא מוסרח, אלא משמע דגם הטור סבירא ליה דלא התירו כרמלית אלא דוקא בכשהוא מוסרח, ופלוגתא דרב ושמואל [מג:] דמיירי דוקא באותו רשות, מיירי דוקא ב[מ]חמה לצל שעדיין לא הסריח, דלא התירו שם אלא ברשות היחיד ולא לכרמלית כסברת הרמב״ם ז״ל [פרק כ״ו הלכה כ״א]. ודייקי השתא דברי הטור ז״ל, דמתחילה לא מיירי אלא בשהוא מוסרח וכמו שהבין הרב שלטי הגבורים [כ: אות ב׳] בדברי הטור ע״ש, ושם דוקא התירו כרמלית, ועל זה כתב הרמב״ן דכשהוא מוסרח דיש לו היתר להוציאו לכרמלית מוטב וכו׳, ולא אמרו בפלוגתא דרב ושמואל דצריך דוקא על ידי ככר או תינוק דמשמע דבלא ככר או תינוק אין היתר, משום דמיירי התם ב[מ]חמה לצל דשם אין היתר אלא ברשות היחיד, משום הכי אמרו סתמא דאין היתר אלא על ידי ככר או תינוק, אבל אי הוי מיירי בכשהוא מוסרח דיש לו היתר להוציאו לכרמלית לא הוו סתמי רב ושמואל לומר דצריך ככר או תינוק, שהרי בצריך להוציאו לכרמלית אדרבא מוטב וכו׳, אלא משום דמיירי ב[מ]חמה לצל דאין היתר אלא ברשות היחיד משום הכי צריך וכו׳. ודוק.

הערות וציונים

20. שהתירו משום כבוד החיים.

אוצר ההלכה

ועוד יש להקשות לפי דברי מר״ן ז״ל מה סברא היא זו דברשות היחיד אי יש לו דוקא ככר או תינוק התירו ואי ליכא אסרו משום טלטול, ובצריך להוציאו לכרמלית התירו להוציאו להדיא, תיהוי כמו ברשות היחיד היכא דליכא כיכר וכו׳ דאסרו משום לתא דטלטול הכא נמי תיאסר משום טלטול. ואינו דומה למה שכתבו התוס׳ לחלק בין איסור טלטול לאיסור הוצאה משום דזה אפשר וזה אי אפשר, דהתם שייך שפיר לחלק בין איסור טלטול לאיסור הוצאה, אבל הכא יהא אסור בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים משום לתא דטלטול, ותהוי בצריך להוציאו לכרמלית ואי אפשר להוציאו בככר או תינוק כמו ברשות היחיד ואין לו ככר או תינוק דאסור להוציאו משום טלטול המת. ודוק. (ידיו של משה)

סז) שם הגה ויש אומרים דאפילו לא הסריח. הבית יוסף דקדק מדברי הר״י בעל הטורים דאפילו לא הסריח עדיין אלא קרוב להסריח שרי. וכתב עליו הפרישה [אות ג׳] שדקדק כן ממה שכתב הר״י בעל הטורים ואם הוא מוטל בחמה או בבית בבזיון כגון שהוא מסריח, דמשמע דוקא במוטל בבית הוא דבעינן שהסריח כבר, אבל לא במוטל בחמה. ועל זה תמה הרב הנזכר ממה שכתב הבית יוסף דהרמב״ם לא סבירא ליה הכי, דהא הרמב״ם [פרק כ״ו הלכה כ״ג] מיירי שהמת בבית, ובבית גם רבנו מודה שצריך שהסריח כבר. ע״כ. ולע״ד הדין עם הבית יוסף, וכוונתו היא לומר דמדנקט הרמב״ם דינו במת שהסריח בבית לחוד ולא נקט במוטל בחמה שלא הסריח עדיין כמו שכתב הר״י בעל הטורים, שמע מינה דסבירא ליה דאפילו אם מוטל בחמה אם עדיין לא הסריח אסור להוציאו לכרמלית, ודלא כהר״י בעל הטורים דמתיר בזה להוציאו לכרמלית על ידי ככר ותינוק. וראיה עוד דלא סבר הרמב״ם הכי, דהא קודם הך דינא דמת שהסריח בבית וכו׳, נקט הדין דהיה מוטל בחמה דשרי לטלטלו על ידי ככר ותינוק וכו׳, ושוב תכף כתב הך דינא המת שהסריח בבית דשרי להוציאו לכרמלית, והשמיט בזה הא דמוטל בחמה שהזכיר קודם לכן, וזה מורה באצבע דהשמיטו בכוונה מכוונת משום דסבר דבמוטל בחמה אין להתיר להוציאו לכרמלית. והדין נותן לדעת הרמב״ם לומר הכי, דכיון דקודם לכן לימד לנו התיקון דבמוטל בחמה באין שני בני אדם ויושבין בצידו וכו׳, איך יתיר שוב על חינם סרך איסור דהוצאת כרמלית אפילו דהוי על ידי ככר ותינוק, (אלא דאפשר דהר״י בעל הטורים מוקי ללשון הקודם דהרמב״ם בדליכא אופן אפילו להוציאו לכרמלית, וזה דוחק). והכי משמע מדברי הרב מאמר מרדכי שם [סק״ב] שפירש דברי הרמב״ם כמו שכתב הראב״ד [הובא ברשב״א צד: ד״ה ומכל] שם, דהא דשרי להוציאו לכרמלית הוא משום כבוד החיים מפני שהיה מסריח, וכדי לסלק מהם ריחו התירו. ע״ש. ואתה תחזה דהשלחן ערוך דהשמיט דברי הר״י בעל הטורים, לשיטתו שכתב בספר ביתה יוסף אזיל וכאמור.

שוב ראיתי להרב מאמר מרדכי שעמד בדברי הפרישה הנזכרים, אלא שהאריך הרחיב לפרש דברי הר״י בעל הטורים ללא צורך, דגם הפרישה כתב כן כדי לפרש דברי הר״י בעל הטורים, וגם הרב הנזכר [סק״ג] השיג על הפרישה כעין מה שכתבתי על דבריו. עוד ראיתי להרב הנזכר שתמה על דברי הרב הלבוש שכתב דרמ״א איירי בקרוב להסריח ולא במוטל בחמה, דאיך נרשם כאן על דברי רמ״א דהני יש אומרים הם רש״י [צד: ד״ה לאפוקיה] והר״ן [שם לה: ד״ה גמ׳ לאפוקי] והטור (כתב) [שכתבו] להדיא דין זה במוטל בחמה. ותימה על האחרונים שלא העירו בזה, ואדרבא מדברי המג״א סעיף א׳ [סק״ד] משמע בהדיא כדברי הלבוש. לכן נראה לי נכון דלא כהלבוש. ע״ש. ולע״ד יותר נראה כמו שכתב המג״א (בסק״ד) דבכוונה השמיט רמ״א הא דאם מוטל בחמה דשרי להוציאו לכרמלית, משום דסבר דבזה אסור וכמו שכתב הלבוש. ומה שנרשם: בית יוסף בשם טור ורש״י והר״ן, יאמרו הם ז״ל דטעה המרשים בזה, דכפי דעתם רמ״א עשה פשר דבר בקרוב להסריח הוא דשרי כסברתם, אבל במוטל בחמה דאפשר לעשות התיקון הנזכר בסעיף ו׳ אסור, והא דלא הזכיר רמ״א בספר דרכי משה מזה אין ראיה, באשר כבר נודע דחסרו לן כמה גליונות דספר דרכי משה, ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא דרמ״א פירש דמה שכתב הטור ואם הוא מוטל בחמה או בבזיון כגון שהוא מסריח וכו׳, דרצונו לומר שיהיה מסריח שהוא קרוב להסריח אבל עדיין לא הסריח, ותיבת מסריח שכתב הטור קאי לשני הדברים מוטל בחמה או בבזיון שכתב קודם לכן, אבל במוטל בחמה דהוא באופן דאינו קרוב להסריח, דאפשר דיעשה התיקון הנזכר בסעיף ו׳ והוא לא יסריח, גם הטור מודה דאין להוציאו לכרמלית אפילו על ידי ככר ותינוק, ודין גרמא ליה לרמ״א דלא כתב הכא מת המוטל בחמה סתמא, אלא נקט הדין בפירוש שקרוב להסריח להורות נתן דגם הטור בהכי איירי, ואתי שפיר בזה מה שנרשם בדברי רמ״א טור ורש״י והר״ן, דגם הם ז״ל בהכי איירו וכאמור. אלא דאנן בדידן לא נפקא מינה בזה כיון דאנן קבלנו עלינו הוראותיו של מרן מלכא בכל אשר יאמר כי הוא זה, הלכך לא הוי דינא הכי וכמו שכתבתי לעיל. (יוקח נא – סק״ד)

סח) שם הגה ויש אומרים דאפילו לא הסריח. כתב הבית יוסף, ומשמע מדברי רבנו שאף על פי שלא הסריח וכו׳. עיין מה שכתב הרב ידיו של משה[21], ועיין מה שכתב הרב כנסת הגדולה (בהגה״ט) [בהגב״י][22]. (דברי מנחם – הגב״י סק״ב)

סט) שם הגה ויש אומרים דאפילו לא הסריח עדיין אלא שקרוב להסריח. במגן אברהם (סק״ה ד״ה שקרוב להסריח), עיין שם [מה שכתב: ודוקא על ידי ככר או תינוק, אבל אי ליכא ככר או תינוק אסור דהחמירו יותר באיסור טלטול מאיסור הוצאה] וכמו שכתוב סעיף א׳, תוס׳ סוכה דף ל״ו [ע״ב ד״ה בשבת]. ע״ש. מיהו למה שכתבו התוס׳ בשבת [צד. ד״ה גדול] באותו דיבור שהבאתי לעיל[23], טעמא אחרינא איכא ולאו משום דטלטול חמיר מהוצאה, אלא דשאני טלטול דאפשר על ידי ככר או תינוק ולכך לא התירו הבית יוסף כאן. ודו״ק. (שיורי לקט)

הערות וציונים

21. נדפס לעיל אות ס״ו. **22.** נדפס לעיל אות ס״ה. **23.** נדפס לעיל אות נ״ב.

אוצר ההלכה

ע) שם בהגה אלא שקרוב להפריח. כתב המג"א (סק"ה), דהחמירו יותר באיסור טלטול מבאיסור הוצאה וכו', עיין תוס' סוכה (דף ל"ו ע"ב ד"ה בשבת). וכעין זה בצל"ח פסחים (דף מ"ז ע"א ד"ה שני י"ט וכו') שכתב, צריך לומר דדוקא שבות שאינו מלאכה התירו במקדש, אבל שאר איסורי דרבנן לא התירו במקדש וכו'. וקדמו במהרש"א שבת (דף מ"ב ע"א ד"ה אפילו). ועיין תוס' שם (דף צ"ה ע"א ד"ה שרא וכו'), חמור האי שבות ונוהג אף במקדש וכו', ושם (דף קכ"ג ע"ב) תוס' ד"ה לא, ועירובין (דף ק"ב ע"ב) ד"ה והעליון, וביומא (דף ל"ד ע"ב) ד"ה הני מילי, וסוכה (דף נ' ע"א) ד"ה שאינו, ובמנחות (דף צ"ז ע"א) ד"ה לא. ועיין בירושלמי עירובין (פ"ו ה"א), ובכסף משנה הלכות בית הבחירה (פ"ח הלכה י"ב), ולחם משנה הלכות קרבן פסח (פ"א הלכה י"ח), ובהגהות הגאון רבי צבי חיות יומא (דף ס"ט ע"א). ולפי זה קמה גם נצבה הוכחת הרמ"א בתשובה [סימן ע"ו] שמותר למול על ידי שני מוהלים בשבת מדלא אישתמיט חד תנא דבהקרבת קרבן תמיד ומוסף שבת לא היה כמעשהו בחול, שדחה זה שאגת אריה (בסימן נ"ט) שזהו לפי שאין שבות במקדש, ולהאמור שבות כזה שפיר הוי אסור אף במקדש, ובגליון השאגת אריה הארכתי בזה. ומבואר בירושלמי פסחים (פ"ה ה"ח), אמר רבי יונתן לא כל שבות התירו במקדש, ובבלי זבחים (דף ע"ט ע"ב) דכולי עלמא גוזרין גזירות במקדש ובתוס' שם [ד"ה רב פפא]. ויעוין בשו"ת הריב"ש (סימן קס"ג) בענין בדיקת הריאה במקדש. ובאבן עזרא (פרשת שופטים י"ח, [א']) שכתב, לפי שהכהן שוחט השלמים נותנים לו הזרוע שכר זרועו בשחיטה, ולחיים שכר הברכה, והקיבה שכר הבדיקה. (אולם מה שכתב בתרגום יונתן (במדבר י"ט, ג') בפרה אדומה ויבדקנה בתמני סרי טריפן, זהו תמוה, דמינה ילפינן דאזלינן בתר רובא, עיין חולין דף י"א סוף ע"א). ועיין בתפארת ישראל זבחים (פי"ב אות י"א) ותפארת יעקב שם.

(נפש חיה – מרגליות)

עא) שם מותר להוציאו לכרמלית. כתב הטור, כגון שהוא מסריח וכו'. נ"ב: עיין מה שכתב הרב מג"א (בסק"ו) מותר להוציאו דגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה וכו'. עיין להרב פאת ים (באות ג' אות א', בערך גדול כבוד הבריות) מה שציין בזה.

(דברי מנחם – הגה"ט סק"ב)

עב) שם מותר להוציאו לכרמלית. מבואר בש"ס שבת (דף צ"ד ע"ב) ופירוש רש"י שם [ד"ה לאפוקיה], דדוקא לכרמלית התירו משום דגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה דדבריהם שהוא לאו ד"לא תסור" [דברים י"ז, י"א]. אלא דגם הוצאה לרשות הרבים יש מי שמתיר על ידי תינוק דוקא, והוא סברת הרמב"ן [תורת האדם ענין מי שמתו ד"ה בפרק המצניע] הביאה השלחן ערוך אחרי זה. ומכאן יש תימה רבתי על הרב עושה שלום (מערכת הג' דף כ"ד ע"ב, ערך גדול כבוד הבריות) שהביא משם הרב עטרת צבי [סימן י"ג סק"ז] שכתב, דהאי דאמרינן גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה היינו דוקא בכרמלית, אבל רשות הרבים דהוא איסורא דאורייתא אין כבוד הבריות דוחה אותו. וכתב עליו הרב הנזכר ז"ל: וקצת קשה מאחר דבש"ס [ברכות כ:] נאמר בפירוש לא תעשה שבתורה איך כתב דהוא בכרמלית, וכעת ראיתי בספר ארעא דרבנן (אות [י"ח]) שכתב, דהאי דנאמר בגמ' שדוחה לא תעשה שבתורה הוא לאו דלא תסור דהוא דרבנן, ולפי דעתו לא קשיא מידי.

ועיין בספר זרע אברהם (חיו"ד סימן י"ו) שהסכים שדוחה לא תעשה שבתורה, רצונם לומר תורה ממש, ולפי דבריו קשה דברי הרב צבי שכתב דבכרמלית מיירי ודוק. ע"כ. וזוהי שקשה על הרב הנזכר, דלא זכר דש"ס ערוך הוא בשבת שם כדברי הרב צבי דבכרמלית דוקא הוא דנאמר גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה דדבריהן שהוא לאו דלא תסור אבל לא ברשות הרבים דאורייתא. ולא עוד אלא שהוצרך שוב להביא משם הרב ארעא דרבנן שכתב דהוא לאו דלא תסור והביאו שם מש"ס ברכות דאיירי שם בסתם גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה וכו'. ויותר היה לו להביא מש"ס זה דשבת דאיירי בכרמלית ממש כדברי הרב צבי, וממילא דאם היה זוכר מדברי הש"ס הנזכר לא היה מקשה שוב על דברי הרב צבי ממה שכתב הרב זרע אברהם, כיון דדברי הרב צבי המה באו מפורשים בש"ס הנזכר דשבת. ומה אעשה דכעת אין בידי ספר הרב זרע אברהם זצ"ל לראות מה בפיו, דחלילה שנעלם ממנו דברי ש"ס ערוך דשבת הנזכר. ועוד קצת קשה על הרב עושה שלום דלמה לו להביא עצות מרחוק מדברי הרב צבי סימן י"ג (סק"ז) שכתב כן, והלא כבר המג"א שם (סק"ו) כתב ממש כדברי הרב צבי. ומהתימה עוד על הרב הנזכר דהוא עצמו ציין שם דברי הרב ברכי יוסף [סק"א] ומחזיק ברכה [סק"ג] שבסימן י"ג, ומה"ר חיים אזולאי שם הביא לדברי המג"א הנזכרים, ואם כן למה שוב הוצרך להביא דברי הרב צבי ולהקשות עליו והלא גם המג"א כתב כן. ומכל האמור לא ידענא מאי אידון ביה בספר הנזכר.

וחזיתיה עוד בספר הנזכר בסופו בשיטתו למגילה (דף ג' ע"ב מהש"ס), שהביא פירוש רש"י שם [ד"ה את לא] שפירש דגדול כבוד הבריות דמת מצוה שדוחה את לא תעשה שבתורה ד"לא תוכל להתעלם" [דברים כ"ב, ג']. ועל זה נתקשה שם הרב הנזכר על פירוש רש"י הנזכר וציין כמה פוסקים המדברים על זה. ושוב כתב וז"ל: ועיין בספר מחזיק ברכה (או"ח סימן י"ג [סק"ג]) שכתב דהאי דאמר גדול כבוד הבריות וכו' היינו דוקא בכרמלית, אבל ברשות הרבים דאיסורא דאורייתא אין כבוד הבריות דוחה אותו, והדבר קשה מאחר דבגמ' נאמר דוחה את לא תעשה שבתורה ממש. וצ"ע. ע"כ. ואתה תחזה דכנים הדברים שכתבתי למעלה על הרב הנזכר דלמה לא הקשה על המג"א שהביא שם הרב מחזיק ברכה, שהרי הכא הרב הנזכר עצמו הקשה כן על המג"א ולא הוצרך להביא דברי הרב צבי הנזכר לעיל. אלא דקצת קשה עדיין על הרב הנזכר דכתב זה מהרב מחזיק ברכה והקשה עליו, והלא הרב מחזיק ברכה שם לא כתב כן מדנפשיה אלא משמא דהמג"א. ועוד קשה טובא על הרב הנזכר, דגם כאן לא זכר מדברי ש"ס ערוך דשבת הנזכר לעיל דהוי ממש כדברי המג"א. ומאי דכתב עליו: והדבר קשה דמאחר דבגמ' נאמר דוחה את לא תעשה שבתורה ממש, יש תימה על תמיהתו, דבאיזה גמרא ראה דקאמר שדוחה את לא תעשה שבתורה ממש. ואי ממה שאמרו במגילה גבי מת

אוצר ההלכה

מצוה דגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה, והלא לא קאמר שבתורה ממש, והלכך עדיין יש לומר דהוי לאו דלא תסור דהוא מדבריהן, והוא דמגילה הוי דרבנן שהוא מדברי קבלה, ואתי מת מצוה ודחי למגילה, דגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה שהוא לאו דלא תסור דהוי מדבריהן, וכמו שכתוב בפירוש בשבת (דף צ״ד ע״ב) הנזכר לעיל וש״ס ברכות (דף כ׳ ע״ב). ואם תאמר דכוונת הרב הנזכר היה להקשות מפירוש רש״י שפירש דבמגילה שם איירי הש״ס שדוחה את לא תעשה שבתורה ממש שהוא לאו דלא תוכל להתעלם, גם זה לא קשיא מידי, דעדיין לא היה לו להקשות כן על הרב מחזיק ברכה, שהרי יש ש״ס ערוך ממש כדברי המחזיק ברכה. ועוד דהרמב״ם הוא תנא דמסייע ליה, שהרי כתב בסוף פרק כ״ו דשבת בהא דנדון דידן דמת שהסריח בבית מותר להוציאו לכרמלית, ובשנות׳ו את טעמו טעם לשבח סיים וכתב דגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה שהוא ״לא תסור מן הדבר״ וכו׳. והרב מגיד משנה שם את מקור׳ו הער׳ה שהוא מש״ס ערוך דשבת הנזכר לעיל. ואם כן איפוא בודאי דמאן דסבר כהרמב״ם אין מזניחים אותו ולתמוה עליו מפירוש רש״י, אלא הוא ידין בדעתו למצוא אופן שלא יחלוק רש״י על הרמב״ם כדי דלא ניפוש פלוגתא, דכנראה אפשר דיש אופן להשוות דעתם כמו שכתבתי לעיל. והרב עושה שלום לקח הנוסחא להיפך להקשות מפירוש רש״י על הרב מחזיק ברכה ולא זכר מכל זה.

ויותר מזה יש לתמוה על הרב הנזכר, דקודם שהביא דברי הרב מחזיק ברכה הוא ציין למה שכתב ארעא דרבנן (אות י״ח), ואחד הרואה בדברי הרב ארעא דרבנן שם ראה יראה דהביא ההיא דש״ס ברכות (דף כ׳ ע״ב) הנזכר לעיל דלא דחי כבוד הבריות אלא לאו דלא תסור שהוא מדבריהן אבל לא איסור דאורייתא וכו׳. יע״ש. ואם כן איפוא זוהי שקשה על הרב הנזכר, דמה כל החרדה הזאת להצריך עיון דברי הרב מחזיק ברכה בהיות שראה מה שכתב הרב ארעא דרבנן דמסייע ליה בפשיטות למה שכתב הרב מחזיק ברכה. ומאי דקשה יותר על הרב הנזכר היא, דכיון דעינו ראה בדברי הרב ארעא דרבנן שם שכתב כמה חילוקים בענין זה דגדול כבוד הבריות שדוחה וכו׳, והוא דמשכחת לה דאפילו בדאורייתא נדחית משום כבוד הבריות כשהוא בשב ואל תעשה, והוא מדברי הש״ס דברכות שם, אי נמי דבאיכא בזיון גדול כגון מת מצוה דמסריח, או לילך ערום בשוק במקום רבוי עם דהוי ליה משוקץ ומתועב, והיא מדברי התוס׳ בבבא מציעא [ל: ד״ה אלא] ושבועות (דף ל׳ ע״ב [ד״ה אבל]). ואם כן איפוא זוהי שקשה על הרב הנזכר, איך לא דן בדעתו להשוות דעת הפוסקים שהביא הרב מחזיק ברכה שהוא כדעת הרמב״ם הנזכר לעיל עם פירוש רש״י דמגילה באחד משני פנים הנזכרים, או דנימא דרש״י קאי באיכא בזיון גדול כמו שכתב דמסריח, דבכגון דא גדול כבוד הבריות שידחה לא תעשה שבתורה ממש אף בקום עשה, לא כן מה שכתב הרב מחזיק ברכה (בסימן י״ג) דאיירי בנזכר בשבת שהטלית שעליו פסול דאז אם אינו פושטו מעליו והוא עומד ברשות הרבים דעובר על איסור דאורייתא בקום עשה, בזה פסקו דאסור לילך בטלית זה ברשות הרבים, כיון דאם יפשטנו אינו כל כך בזיון כמת מצוה דמסריח כדי שידחה איסור דאורייתא בקום עשה, אלא דהא מיהא בכרמלית שרו כיון דהא מיהא איכא בזיון, ועל כיוצא בזה נאמר דגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה שהוא לאו דלא תסור, ואין קושיא כלל על הרב מחזיק ברכה, ודלא כמו שכתב עליו בספר עושה שלום הנזכר לעיל. סוף דבר דגם דבריו האחרונים שבספר הנזכר נפלאו ממני ולא ידענא מאי אידון ביה.

שוב אשוב לדברי הרב הנזכר לעיל בראשונה, שנתקשינו עליו על שהוצרך להביא דברי הרב צבי כיון שהוא עצמו הביא דברי מהר״ח אזולאי על שם המג״א שהם ממש כדברי הרב צבי וכו׳ הכל כמו שכתבתי לעיל. ועתה ראיתי דאולי לזה יש לומר דהא דהוצרך להביא משם הרב צבי הוא משום דקדים בזמן להמג״א, באשר כבר נודע דהרב צבי היה תלמיד מהב״ח. אלא דעדיין קשה על הרב הנזכר דעשה עצמו כאילו לא שייך קושייתו אלא על הרב צבי ולא על מה שכתב הרב מחזיק ברכה, (וז״ה) [וזה אינו] כמו שכתבתי לעיל. ועוד קשה עליו מה שכתבתי לעיל דמאי מקשה מהרב זרע אברהם על הרב צבי, ולפי האמור לא קשיא מידי. וכבר כתבתי למעלה דאין ספר זרע אברהם מצוי אצלי לראות מה בפיו, אלא עם כל זה אמינא דלא קשיא מידי ממה שכתב הרב זרע אברהם מן הטעמים האמורים למעלה. ועוד בה דראיתי להרב מטה אהרן (מערכת הג׳, אות כ״ד בסופו) הביא דברי הרב זרע אברהם הנזכר בזה הלשון: ראתה עיני להרב זרע אברהם (בחיו״ד סימן י״ד) האריך למעניתו בפרט זה אי הוי דאורייתא או דרבנן, ולפום ריהטא צופה הייתי שעשה הדבר מחלוקת, ושדעת רבותינו התוס׳ הוא שהוא דבר תורה ושזה דעת הראב״ד. ע״כ. עין רואה דלא כתב הרב הנזכר בשם הרב זרע אברהם שהסכים דהוי דאורייתא, כמו שכתב בשמו הרב עושה שלום, אלא שעשה מחלוקת בדבר. ואפילו תימא דהסכים כך, מכל מקום יש לומר דלא הסכים כן אלא כשיהיה בשב ואל תעשה או בקום עשה כשיהיה בזיון גדול כמת מצוה דמסריח, ולא קשיא על הרב צבי כמו שכתבתי לעיל על מה שכתב הרב מחזיק ברכה. ואפילו תימא דעל הכל הסכים הרב זרע אברהם דהוי דאורייתא, עם כל זה לא קשיא מידי על הרב צבי, שהרי כבר נתבאר דגם הרב זרע אברהם עצמו הביא מחלוקת הפוסקים בזה, ואם כן מאין הרגלים להקשות על הרב צבי מהסכמת הרב זרע אברהם, דהוא אמר דאנא דאמרי כשאר פוסקים דהוי דרבנן, ועל כיוצא בזה נאמר גברא אגברא קא רמית [עירובין דף פ״ב ריש ע״א]. סוף דבר דדברי הספר הנזכר לא יכולתי להולמם.

ועיין עוד בענין זה בגדול כבוד הבריות שדוחה וכו׳ להרב החסיד בספר ארעא דרבנן (אות י״ח ושל״ה) הנזכר לעיל ובספר קהלת יעקב (אות ק״ז), ולהרב מטה אהרן הזכרתי דבריו למעלה, ולהרב זרע אמת (בראשון סימן צ״ח), ולהרב לימודי ה׳ (לימוד ל״ב), ולהרב זרע אברהם (חיו״ד סימן י״ד) הנזכר לעיל.

ודע דכבר כתבתי למעלה בשם התוס׳ דבבא מציעא (דף ל׳ ע״ב) דכבוד הבריות דמת מצוה דמוטל בבזיון דאיכא חשש פן יסריח או יאכלוהו כלבים חמיר טפי דדוחה אפילו איסור דאורייתא, וממילא בהא דסעיף א׳ דמוטל המת במקום שירא עליו מפני

אוצר ההלכה

הדליקה מותר להוציאו אפילו לרשות הרבים הגם דעובר על איסור דאורייתא, דהא לדעת התוס׳ כל דאיכא חשש דהמת יסריח או יאכלוהו כלבים שרי לדחות בשבילו אף איסור דאורייתא, ועיין מה שכתב המג״א בסימן זה (סק״ג וסק״ו) ומה שכתבתי אני עני (בסק״ב)[24].

ודע עוד דהרב חות יאיר (סוף סימן צ״ה) כתב וז״ל: ואני קוהה מאד אפילו במידי דרבנן לומר דנדחה מפני כבוד הבריות בדברים שלא נזכרו בש״ס, כיון דחזינן שאסור להוציא המת לרשות הרבים אף על גב דקיימא לן כרבי שמעון במלאכה שאינה צריכה לגופה, עיין בהר״ן ריש המצניע [לה: ד״ה ולענין]. ע״כ. ועיין עוד בענין זה דגדול כבוד הבריות וכו׳ להרב הנזכר (סימן קל״ט וסימנים ח׳ וט׳ ויו״ד). (אמר המגיה: ועיין גם בספר פאת ים (אות ג׳) בענין זה דגדול כבוד הבריות וכו׳ פוסקים שציין. יע״ש).

(יוקח נא – סק״ה)

עג) שם ויש אומרים שלא התירו להוציאו לכרמלית אלא על ידי ככר או תינוק. כתב הבית יוסף (דף ר״ח ע״ב שיטה י״א), והוא ז״ל [ר״ן לה: ד״ה ודאמרינן שרא] הכריע כדברי הראשונים (ז״ל) וכו׳. נ״ב: אמר המאסף, ויש לי לדון על הכרעתו, דלא נעשה (תפל) [טפל] למת אלא בדבר הצריך לו כגון מטה, אבל ככר בלאו הכי היה יכול לטלטלו, ואף על פי שמתיר טלטולו של מת, כיון שגורם הוצאה לעצמו לא הויא טפלה, וכדברי הרמב״ן ז״ל [צד: ד״ה הא]. (כנסת הגדולה – הגב״י)

עד) שם ויש אומרים שלא התירו להוציאו לכרמלית אלא על ידי ככר או תינוק. דהוצאה כיון דלא אפשר בלאו הכי, משום כבוד הבריות שריא, אבל טלטול כיון דאפשר לתקוני מתקנינן ולא שרי אלא על ידי ככר או תינוק.

(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

עה) שם ויש אומרים שלא התירו להוציאו לכרמלית אלא על ידי ככר או תינוק. בפרק המצניע [צד:], ההוא שכבא דהוי בדרוקרת שרי רב נחמן להוציאו לכרמלית, ואפילו לרבי יהודה דמחייב על מלאכה שאינה צריכה לגופה משום דגדול כבוד הבריות דוחה לאו ד״לא תסור״ [דברים י״ז, י״א]. ופירש רש״י [ד״ה לאפוקיה], שהיה מוטל בבזיון או מוטל בחמה או בדליקה, ואי משום טלטול מניח עליו ככר ותינוק. עכ״ל. ודעת הרמב״ם [פרק כ״ו הלכה כ״ג] דהך מעשה אייריי שכבר הסריח ולכך התירו להוציאו לכרמלית, אבל כשקרוב להסריח דינו כמו שכתוב בסעיף א׳. ודעת רש״י [שם מג: ד״ה מת המוטל] והר״ן [כ: ד״ה איתמר] והטור דגם במוטל בחמה נמי שרי להוציאו לכרמלית, רק בטלטול הוא דהחמירו שלא לטלטלו זולת ככר ותינוק. ודעת הרמב״ן [צד: ד״ה הא] דכשמוציאו לכרמלית טוב יותר להוציא שלא על ידי ככר ותינוק למעט באיסור הוצאה, וגם שעושה איסור בטלטול, דחמירא ליה איסור הוצאה מאיסור טלטול. ואף על גב דמשמע מדבריו בספר תורת האדם [ענין מי שמתו ד״ה בפרק המצניע] דמוקי הך מעשה דההוא שכבא במוטל בחמה, וכן משמע בטור, וכבר נתבאר במוטל בחמה לא התירו בלא ככר ותינוק, היינו באותו רשות, משום דרוב פעמים יכולים לעשות על ידי ככר ותינוק ולא חלקו רז״ל, אבל מרשות לרשות עדיף להוציאו זולת ככר ותינוק למעט בהוצאה. ועוד (ד)כתב הרמב״ן דאפשר דשרי להוציאו לרשות הרבים לדידן דקיימא לן כרבי שמעון, דהא מדרבי יהודה נשמע לרבי שמעון, דכמו דשרי להוציאו לכרמלית כיון שאין בו אלא איסור דרבנן, ואם כן לדידן לרבי שמעון גם לרשות הרבים ליכא אלא איסור דרבנן דהוי מלאכה שאין צריך לגופה, וסיים הרמב״ן על היתר רשות הרבים, דרבנו חננאל אוסר ברשות הרבים דאינו דומה, דכרמלית עיקרו דבריהם אבל רשות הרבים עיקרו דאורייתא, ומעתה נתבארו דברי המחבר בסעיף ב׳. (בגדי ישע)

עו) שם יש אומרים שלא התירו להוציאו לכרמלית אלא על ידי ככר או תינוק. צריך אני לבאר דין זה על מכונו, בש״ס דשבת (דף צ״ד ע״ב) ההוא שכבא דהוי בדרוקרת, שרי רב נחמן בר יצחק לאפוקיה לכרמלית, וקאמר הש״ס כמאן, כרבי שמעון דסבירא ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, הא מכל מקום איכא איסור דרבנן. וקאמר הש״ס, האלקים דעיילת אותו אפילו את דלכרמלית קאמינא, גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה. ופירש רש״י [שם ד״ה לאפוקיה] דאיירי שיש כאן ככר ותינוק באופן שאין בזה איסור טלטול. וקשה מנא ליה לרש״י לפרש כן, הא אמרינן גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה, ואם כן מה לי איסור טלטול או הוצאה לכרמלית, ואדרבה איסור טלטול קיל טפי מאיסור הוצאה. וראיתי בר״ן [לה: ד״ה ודאמרינן שרא] שכתב דהוצאה לכרמלית אי אפשר באופן אחר, אבל טלטול כיון דאפשר על ידי ככר ותינוק לא התירו משום כבוד הבריות. ואמנם אין זה מעלה ארוכה דמה הכריח לרש״י ז״ל לפרש דאיירי ביש כאן ככר, דילמא איירי באין כאן ככר ותינוק והתירו טלטול משום כבוד הבריות.

ונראה לי לבאר הדבר על מכונו ובזה יתבארו דינים אלו על בוריין, דכבר תמהו כולם כיון דקיימא לן כרבי שמעון דמלאכה שאין צריך לגופה פטור ואינו רק איסור דרבנן, וגדול כבוד הבריות, אם כן אף לרשות הרבים ראוי להתיר איסורא דרבנן. ואי נימא דאף דמלאכה שאין צריך לגופה אינו רק מדרבנן החמירו בזה כמו בשל תורה כיון דהדבר אינו ידוע אי הוי צריכה לגופה או לא, וכמו שכתבו האחרונים לקמן [בבית יוסף סוף] סימן של״ד לענין דליקה, דאף דהוי מלאכה שאין צריך לגופה מכל מקום חשוב כשל תורה, דמי יבחין בזה אי הוא לגופה כגון לעשות פחמין או אינו צריך לגופה. אם כן למה ליה להש״ס לומר כמאן כרבי שמעון הא מכל מקום אסור מדרבנן, הא באמת הוי מילתא דאורייתא. וכבר הרגישו בזה הקדמונים.

הערות וציונים

24. נדפס לעיל אות ל״ח.

אוצר ההלכה

ואמנם הדבר נכון מאד, דבאמת הוצאת המת הוי מלאכה שאין צריך לגופה באופן שאין לגזור בו אטו שמא יאמרו שמוציא המת לגופו, דהרי אי אפשר בשום אופן שיהיה צריך לגוף המת כיון דאסור בהנאה, ובודאי שעיקר הוצאה אינו רק לקוברו או שלא יהיה בבית הזה משום טומאת כהנים או משום דליקה או בזיון המת, וכיון שכן לא שייך לאסרו מדרבנן משום שמא יאמרו שמוציא אותו לגופו, דהרי הדבר בלתי אפשרי. וצריך לומר דאסור מדרבנן מטעם אחר, דגזרינן הא אטו הא, דשמא יחשבו כיון דמותר במלאכה שאין צריך לגופה, הוא הדין בצריך לגופה, ולא כי יחשבו שהוצאה זו צריכה לגופה, ואם כן איסור דרבנן כזה לא עדיף מהוצאה לכרמלית דגזרינן גם כן אטו רשות הרבים ומכל מקום מתירין. ואמנם אי נימא דמשום איסור טלטול צריך להניח עליו ככר ועל הוצאת הככר אף שאינו צריך לגופה מכל מקום יש חשש שיאמרו שהוא צריך לגופה, והדבר שכיח טובא שהוצאת הככר יהיה לצורך גוף הדבר, בזה החמירו יותר במלאכה שאין צריך לגופה מאיסור הוצאה לכרמלית, וכמו בדליקה שהחמיר באיסור כיבוי יותר משאר איסור דרבנן, ועל כן צריך הש"ס לומר אנא לכרמלית קאמינא דאין בהוצאה רק חשש שמא פעם אחרת יבוא לכלל איסור תורה, כי לא ידעו החילוק שבין כרמלית לרשות הרבים, וזה הוכיח רש"י ז"ל דכאן איירי דמוציא על ידי ככר ותינוק, דאי לאו הכי אף לרשות הרבים מותר לרבי שמעון דמלאכה שאין צריך לגופה אינו רק מדרבנן וגדול כבוד הבריות. ודו"ק. ועיין סעיף קטן הסמוך[25]. (ישועות יעקב – סק"א)

עז) שם ויש אומרים שלא התירו להוציאו לכרמלית אלא על ידי ככר או תינוק וכו'. כן פירש רש"י בפרק המצניע [צד: ד"ה לאפוקיה]. ולכאורה נהי דאיסור טלטול חמור ודוחה איסור הוצאה, מכל מקום כל מה דאפשר לתקוני מתקנינן, אם כן הוי ליה למימר דוקא על ידי תינוק גדול דחי נושא את עצמו וברשות הרבים פטור, דהוי בכרמלית רק תרי דרבנן, מה שאין כן ככר הוי חד דרבנן, וליכא למימר דמיירי באין לו תינוק, דאם כן הוי ליה למימר על ידי תינוק או ככר. ועוד אם אין לו מנא ליה לרש"י דלא יטלטל להדיא בלא ככר ובלא תינוק כשאין לו גם ככר, ולימא דמיירי באמת כשאין לו. עוד הקשו המפרשים מנין הכריח רש"י דצריך ככר או תינוק כיון דמפיש בהוצאה.

ונראה לע"ד כיון דהיתר הטלטול על ידי ככר או תינוק דבטל המת לככר או תינוק והוי כנושא רק הככר או תינוק, אם כן בתינוק גדול דחי נושא את עצמו, איך נאמר דלא הוי כנושא המת, דאדרבה המת לבד נושא הוא, דהחי נושא את עצמו. וצריך לומר כיון דמדרבנן אסור לישא גם החי הרי חשבוהו רבנן כאינו נושא את עצמו, לכן אהני לענין לטלטל המת על ידו דאיסורו רק מדרבנן, ומדרבנן חשיב נושא החי, שפיר אמרו דהמת בטל לגביה. ואם כן לפי זה ליכא מעליותא בתינוק מן ככר דאי אפשר לומר דחי נושא את עצמו, ועל כרחך קיל איסור הוצאתו לכרמלית, דהא לפי סברא זאת נמצא כנושא רק המת ומטלטל מוקצה, ועל כרחך צריך לומר דאחשבוהו רבנן לנושא החי והמת בטל לגביו, ודחו איסור הוצאתו מפני טלטול המת, ואם כן אדרבה יש לומר ככר עדיף דודאי נושא הככר ובטל יותר נשיאת המת לגביה, ועל כל פנים לא עדיף מתינוק.

והנה הקשה הרמב"ן [תורת האדם ענין מי שמתו ד"ה בפרק המצניע] דגם ברשות הרבים הוה להו להתיר, דהא קיימא לן מלאכה שאין צריכה לגופה פטור. והנה באמת משום הכי דעת היש אומרים השלישית דגם לרשות הרבים מותר על ידי תינוק, אבל לא על ידי ככר דחייב ברשות הרבים. עיין מג"א [סקי"א]. וצריך לומר אף דהוצאת המת מלאכה שאין צריכה לגופה מכל מקום הוצאת הככר או התינוק צריכה לגופה, דזולתן לא יוכל לטלטל המת, וכן כתב הפרישה [אות ז' השניה]. ולפי מה שכתבתי לעיל (סימן ש"ג סעיף כ"ד)[26] דדעת רש"י כמו שכתב התוספות רי"ד [קו: ד"ה מאן תנא] דמלאכה שאין צריך לגופה דפטור לרבי שמעון היינו במידי דגם לעלמא אין דרך לעשותה לגופה, כהוצאת המת דדרך הוצאתו לכל העולם אינה צריכה לגופה, ואם כן בתינוק וככר דחשיבי לעלמא ודרך העולם להוציאן לצורך גופן גם לרבי שמעון חייב אף דזה עתה מוציאן שלא לצורך גופן. ואם כן לפי זה לא קשיא מידי קושיות הרמב"ן דלמה אמר דוקא לכרמלית, והיינו טעמא דלהוציאו בלא ככר או תינוק אסור, ועל ידי ככר או תינוק הוי מלאכה הצריכה לגופה, וגם על ידי תינוק דחי נושא את עצמו להתיר, דאי אפשר לעשות ההיתר מזה, דאם כן מטלטל ונושא המת לבד שהוא מוקצה, ושפיר הוכרח רש"י לפרש דלא התירו לאפוקי לכרמלית רק על ידי ככר או תינוק, וזהו לפי המסקנא דלא התיר רק לכרמלית. ולפי זה אתי שפיר לסלקא דעתיה דרבי יוחנן [אחוה דמר בריה דרבנא] דגם ברשות הרבים התיר משום מלאכה שאין צריך לגופה, דהא הוצאת הככר או תינוק הוי צריכה לגופה, אבל לפי מה שכתבתי אתי שפיר, דלסלקא דעתין דגם לרשות הרבים התיר ליכא הוכחה דצריך ככר או תינוק. ודו"ק. וליש אומרים דסבירא להו דגם לרשות הרבים מותר על ידי תינוק הוה ליה למימר דגם לכרמלית עדיף על ידי תינוק, אלא דהא זהו דעת רמב"ן, והוא סבירא ליה דלכרמלית אין צריך כלל ככר או תינוק וכמו שכתב בפרישה [אות ו']. ע"ש.

והנה הרמב"ן [תורת האדם ענין מי שמתו ד"ה בפרק כירה] כתב דמשמע מדברי הרמב"ם דלא כרש"י דצריך ככר או תינוק. ועיין בית יוסף. ותמוה לי הא הרמב"ם [פרק כ"ו הלכה כ"ג] סבירא ליה דדוקא אם הסריח כבר ומשום כבוד החיים התירו להוציאו לכרמלית, אם כן ליכא בו משום איסור טלטול, דלא גרע מגרף של רעי דלעיל (סימן ש"ח סעיף ל"ד), וכהאי גוונא גם רש"י מודה. וגם דברי המחבר צ"ע שהביא דעת יש אומרים דצריך ככר או תינוק על מה שפתח מת שהסריח ובזה ליכא מאן דפליג. וזה לשון רש"י בפרק המצניע [שם] בד"ה לאפוקיה לכרמלית: שהיה מוטל בבזיון או בדליקה או

הערות וציונים

25. נדפס לעיל אות כ"ג. **26.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו' בסימן ש"ג אות ער"ב.

אוצר ההלכה

בחמה, ואי משום טלטול מניח עליו ככר או תינוק. עכ״ל. וצריך לומר קישור לשון רש״י מה בעי בזה שהקשה למה שהקדים, אלא דכוונתו דבשלמא אי הוה מפרשינן דהסריח כבר וכמו שכתב הרמב״ם, לא קשיא מידי משום טלטול וכמו שכתבתי, אבל כיון דמשום בזיונו של מת הותר ההוצאה תקשי איך הותר לטלטלו, ותירץ על ידי ככר או תינוק. וזה ברור. אמנם מה שהוכרח רש״י לפרש דלא כרמב״ם הוא גם כן מהטעם שכתבתי, דעל כרחך לא הותר אלא על ידי ככר או תינוק מדלא התיר ברשות הרבים, ואם בהסריח כבר אין צריך ככר או תינוק וגם ברשות הרבים הוה ליה להתיר, אבל להרמב״ם דסבירא ליה מלאכה שאין צריך לגופה חייב באמת אסור ברשות הרבים, ופירש שפיר דמיירי בהסריח כבר ובלא ככר או תינוק. ואפשר משום דלא נזכר בגמרא שהוצרך ככר או תינוק לא ניחא לו לפרש דמיירי בככר או תינוק, ועוד דאם כן לרבי יוחנן דסלקא דעתיה דהתיר רב נחמן בר יצחק משום מלאכה שאין צריך לגופה הוה ליה להקשות יותר, דככר או תינוק הוי מלאכה הצריכה לגופה, ואי דלא ידע דעל ידי ככר או תינוק דוקא התיר הוה ליה להקשות משום איסור טלטול לפי מה דלא ידע הטעם דגדול כבוד הבריות, על כן סבירא ליה לרמב״ם דמיירי שכבר הסריח ואין צריך ככר או תינוק.

ולפי זה יש לומר לדינא מודה הרמב״ם דגם משום בזיון דליקה או שלא יסריח מותר להוציאו לכרמלית, אלא דגמרא לא מיירי בהכי ואין דרכו להזכיר רק המפורש בש״ס. ולולא דמסתפינא הוה אמינא דגם רש״י מודה לפי המסקנא דמשום כבוד הבריות דחי איסור דרבנן, דגם איסור טלטול מותר בלא ככר או תינוק וכסברת הרמב״ן דמה דמשביח בטלטול פוגם בהוצאה, אלא דפירש כן לפי מה דסלקא דעתיה דרבי יוחנן דרב נחמן בר יצחק התיר משום דהוה מלאכה שאין צריך לגופה וליכא בו איסור כלל, דאיך סלקא דעתיה כן הא יש בו איסור טלטול, על כן פירש דמניח עליו ככר או תינוק, וסבירא ליה לפי זה (דבטל לגבי המת) [דבטל המת לגביו] לסלקא דעתיה דרבי יוחנן וכדעת הר״ר יצחק בר אבא מרי שהביא בחדושי רמב״ן, או דסלקא דעתיה דגם ככר או תינוק הוי מלאכה שאין צריך לגופה, ואם כן בטלה מחלוקת, אלא דהראשונים סבירא להו כדעת רש״י דגם למסקנא צריך ככר או תינוק.

ורש״י בסוכה (דף ל״ו [ע״ב ד״ה מותר]) סבירא ליה דמשום כבוד הבריות לא התירו רק איסור טלטול לא איסור הוצאה, ולפי הבנת הראשונים בדבריו שבפרק המצניע דבריו סותרים זה את זה. וצ״ע.

ובדעת המחבר היה אפשר לומר דבמת כיון דיש היתר על ידי ככר או תינוק צריך דוקא ככר או תינוק גם כשהסריח כבר, מה שאין כן בגרף דלא אפשר על ידי ככר או תינוק שלא יתלכלכו, אלא דאם כן גם במת כשליכא ככר או תינוק יהא מותר, ועוד מנא ליה להמחבר זה כיון דרש״י לא מיירי בהסריח כבר. (ערך שי)

עח) שם אלא על ידי ככר או תינוק ויש מי שאומר וכוי מוטב להוציא שלא בככר ותינוק. לפי הנראה לכאורה מלשון רש״י [צד: ד״ה לאפוקיה] (בטלטול) [דטלטול] מוקצה יותר חמור מאיסור הוצאה לכרמלית היה כאן סתירה בדברי רש״י, דבסוכה דף ל״ו [ע״ב ד״ה מותר] לענין טלטול אבנים לצורך בית הכסא פירש רש״י דדוקא טלטול התירו ולא הוצאה, וכאן פירש רש״י להיפך. אמנם לדעתי כוונת רש״י דלא התירו רק שבות אחד משום כבוד הבריות ולא שני איסורים דרבנן, ולכך טלטול מוקצה והוצאה לכרמלית אם שניהם יחדיו ידבקו אין מתירין אותם, ועל כן הוצרך לומר דכאן איירי על ידי ככר ותינוק.

ומעתה נראה לי לחלק הענין, דבמקום שאי אפשר לו להשיג הדבר שאנו מתירין עבורו האיסור דרבנן אם לא יעבור שני איסורים דרבנן, בזה אי אפשר להתיר כלל כיון דשני איסורים לא התירו, והיינו כמו טלטול אבנים לכנוס עמהן לבית הכסא, אם כן כיון דטלטול לא התירו רק לצורך בית הכסא, ובית הכסא הוא רשות היחיד ואבנים מונחים בכרמלית לא התירו, וכמו כן במת כשמונח במקום שאי אפשר להצילו בשום אופן רק על ידי הוצאה לכרמלית, אם כן בשעת הטלטול יודע שצריך לעבור על איסור הוצאה גם כן לא התירו שני שבותים. אבל אם בעת הטלטול אפשר שיגיע לתכלית הצלת המת אף בלי הוצאה לכרמלית, אף שאחר כך צריך הוא להוציאו לכרמלית כגון שאכלה אש סביב הבית וחצר המעורבת, הרי בכל פעם לא התירו רק איסור אחד, וכמו שכתבתי לעיל [סימן ש״ז סק״ז][27] לענין הך דלא גזרו על שבות בין השמשות בשם אדוני זקני הגאון מורנו הרב רבי העשיל זצ״ל. ואמנם באמת לשיטת רבנו ברוך במרדכי [סימן שי״ג] דהך עובדא דהמצניע [צד:] היה במת שהיה ירא עליו מפני הדליקה, אם כן בלאו הכי מותר לטלטלו משום דאי לא שרית ליה אתי לכבויי, אם כן אף לולי כבוד הבריות מותר לטלטלו, אם כן בשעת טלטול אינו מורה שיוציא אותו לכרמלית, דהרי אף לא יוציאנו רק יטלטל אותו ממקום למקום, על כל פנים לא אתי לכבויי דלא בהול כל כך כשיכול לטלטלו, כמו שנראה מלשונות הקדמונים, אף שני איסורי דרבנן התירו. או אפשר דבדליקה שרי שני שבותים כיון דיש גם כן שני טעמים להיתר משום דאי לא שרית ליה אתי לכבויי ומשום כבוד הבריות, אבל בשאר דברים כגון שמוטל בחמה במקום שיש חשש שיתבזה בין החיים בזה לא התירו רק שבות אחד ולא שני שבותים, ובעינן ככר או תינוק במקום שיש איסור הוצאה לכרמלית. ומעתה אתי שפיר הא דכתב רש״י דאיירי שיש כאן ככר ותינוק, משום דהוא פירש דאיירי כאן במת שמתבזה בין החיים אם לא

הערות וציונים

27. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו׳ בסימן ש״ז אות תק״י.

אוצר ההלכה

יוציאו ובזה בעינן ככר ותינוק, אבל בדליקה לא בעינן ככר ותינוק.
וזה ברור ולדעתי זה הכרעה טובה בדעת הפוסקים.
(ישועות יעקב – סק״ג)

עט) שם ויש מי שאומר וכו׳. בטור, והרמב״ן ז״ל כתב שמותר להוציאו לכרמלית. כצ״ל. (שמן המאור)

פ) שם ויש מי שאומר וכו׳. כתב הטור, והרמב״ם כתב. נ״ב: [צריך לומר] והרמב״ן בנו״ן. (ר״ל)
(דברי מנחם – הגה״ט סק״ג)

פא) שם ויש מי שאומר דכל שמוציאו לכרמלית מוטב להוציא שלא בככר. והקשה אדוננו מורנו ורבנו [מהר״י אייבשיץ], הוה להו לתקן שיוציא בככר שהוא פחות מכזית או שאר אוכלין (פי׳) [פחות] מכזית דליכא איסור הוצאה דבר תורה. ויש לומר מכל מקום איסור דרבנן איכא, או יש לומר כשהוא פחות מכזית שוב לא חשיב (ולא) [ו]בטיל לגבי מת[28]. (מתוק מדבש)

פב) שם ויש מי שאומר דכל שמוציאו לכרמלית מוטב להוציאו שלא בככר וכו׳. עיין בית יוסף שהרמב״ן [תורת האדם ענין מי שמתו ד״ה בפרק המצניע] כתב שכן משמע מדברי הרמב״ם [פרק כ״ו הלכה כ״ג], ותמה עליו שהרי לשון הרמב״ם כלשון הגמרא [צד:] ואין שום משמעות. ולכאורה פשוט דהרמב״ם דפירש האי סוגיא במתבזה בין החיים, ועל כרחך דיצא לו מקושית התוס׳ [סוכה לו: ד״ה בשבת] דהא במוטל בחמה לא שרינן טלטול, והתוס׳ תירצו דטלטול חמיר מהוצאה לכרמלית. והרמב״ם חידש בשביל זה דהכא במתבזה מן החיים, ועל כרחך דלא סבירא ליה סברת התוס׳ דטלטול חמור. ועיין מג״א [סק״ה]. ואם כן למה נתיר הוצאת הככר משום טלטול המת, בודאי מוטב לטלטל המת ולא נוציא הככר. וזה ברור. (חבל יוסף – גנזי חיים)

פג) שם ויש מי שאומר שכל שמוציאו לכרמלית מוטב להוציא שלא בככר ותינוק וכו׳. ועיין תוספת שבת (סק״י) הקשה על מחלוקת זו. הא אפשר לצאת ידי שניהם לפי מאי דקיימא לן בסימן ש״ח (סעיף ג׳) דכשהמוקצה בידו מותר לטלטלה לאיזה מקום שירצה. ואם כן יניחו עליו ככר או תינוק כדי ליטלו מן הארץ, ואחר שהוא בידם יטלו מעליו הככר או תינוק ויוציאו לכרמלית, ומשום טלטול אין בזה כיון שהמוקצה כבר בידם. ע״ש. ולכאורה עדיפא הוה ליה לאקשויי, דלדעת היש מי שאומר שהוא דעת הרמב״ן ז״ל [צד: ד״ה הא] על כרחך צריך לעשות כן, דאף דלהוציאו לכרמלית מוטב שלא בככר או תינוק, מכל מקום בעודו ברשות היחיד אי אפשר לטלטל אלא על ידי ככר או תינוק, ואם כן גם אחר כך כשנוטל הככר או תינוק להוציאו לכרמלית אין בו משום טלטול. ואפשר דדעת הרמב״ן ז״ל היכא דצריך להוציאו לכרמלית אף ברשות היחיד אין צריך ככר או תינוק. ויתיישב בזה מה שהקשה הרשב״א ז״ל (בדף צ״ד ע״ב [ד״ה מן]) על דעה זו, דאם באו לומר דכשיגיע בצד הכרמלית יסלק הככר ויוציאנו בלא ככר מראה כחוכא, דעד כאן לא התרנו בלא ככר ועכשיו אתה אוסרו בככר ומתירו בלא ככר. ע״כ. ולפי מה שכתבתי לדעת הרמב״ן ז״ל, אם רוצה להוציא לכרמלית גם ברשות היחיד לא בעי ככר ואתי שפיר.

ולכאורה יתורץ בזה קושית התוספת שבת, דאי אפשר לצאת ידי שניהם שמראה כחוכא, ואי אפשר אלא לעשות הכל או עם ככר או תינוק או בלא ככר או תינוק. אלא דעדיין אינו מתורץ שפיר, דעד כאן לא שייך זה דנראה כחוכא, אלא באם נימא דבלא ככר או תינוק יש איסור טלטול ובככר או תינוק יש איסור מרבה בהוצאה, ולכן משום דנראה כחוכא יותר טוב להרבות בהוצאה מלדחות איסור טלטול, אבל אי נימא דאיסור טלטול אין כאן כיון שהמוקצה כבר בידם, דוחק לומר דמשום נראה כחוכא דחינן איסור מרבה בהוצאה. ולכן לכאורה נראה דתירוץ התוספת שבת נכון, דאין זה מיקרי מוקצה [ש]כבר בידו כיון שהטלטול הוא על ידי ככר או תינוק. ויצא לנו מזה דאם באמצע הטלטול נוטל הככר או תינוק אסור לטלטלו, אבל מדברי המג״א סימן של״א (סק״ה) לא משמע כן. ע״ש. (תהלה לדוד – סק״א)

פד) שם ויש מי שאומר דכל שמוציאו לכרמלית מוטב להוציא שלא בככר ותינוק וכו׳. ולכאורה גם להיש מי שאומר כל זמן שהוא ברשות היחיד צריך להניח עליו ככר או תינוק, רק לכשיגיע להוציאו לכרמלית אז יקח הככר או תינוק, וכמבואר בחדושי הרשב״א (דף צ״ד ע״ב [ד״ה מן]), ואם כן הא גם לדעה ראשונה אין בו משום מוקצה כמבואר בסימן ש״ח (סעיף ג׳) ובמג״א שם (סק״ז). ונראה מזה דאם לא נעשה מוקצה אלא כשהוא כבר בידו אסור לטלטלו. ועיין בתהלה לדוד (סק״א)[29]. והנה לפי זה אם המוקצה כבר בידו מקודם שבת, כיון דאז לא שייך איסור מוקצה, אם כן כשנכנס שבת אסור לטלטלו. ומבואר להיפך בסימן רס״ו ברמ״א ז״ל (בסעיף י״ב) ובמג״א (סקי״ט). ועיין תוספות רבי עקיבא איגר דמאי (אות ע״א). (תהלה לדוד ח״ג – סימן ע״א)

פה) שם ויש מי שאומר וכו׳ כדי למעט בהוצאה וכו׳. דכל מה שמשביח בתיקון הטלטול אתה פוגם בהוצאת הככר שלא לצורך, והוצאת המת בלבד היא שמותרת משום כבוד הבריות. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

פו) שם ויש מי שמתיר להוציאו אף לרשות הרבים על ידי תינוק אבל לא על ידי ככר. כתב הטור (שיטה ט׳), וכתב עוד שנראה שמותר וכו׳. נ״ב: שמות בארץ בקונטרס כפות תמרים (דף כ״ז ע״א [לו: מדפי הגמרא תוד״ה בשבת]). (יד אהרן – הגה״ט)

פז) שם ויש מי שמתיר להוציאו אף לרשות הרבים על ידי תינוק אבל לא על ידי ככר. וקשה דסברא זאת היא סברת הרמב״ן [צד: ד״ה הא] שכתב בדין הוצאה לכרמלית מוטב להוציאו שלא בככר ותינוק כדי למעט בהוצאה, ואיך כתב כאן

---

28. נדצ״ל ולא בטיל מת לגביו. **29.** נדפס באות הקודמת.

סימן שיא סעיף ב

אוצר ההלכה

[תורת האדם ענין מי שמתו ד״ה בפרק המצניע] דבהוצאה לרשות הרבים צריך להוציאו על ידי תינוק. ואין לומר דטעמו כדי שיהא התינוק עיקר והמת טפל כדי להתיר הוצאה דאורייתא, אבל בהוצאה דכרמלית דלית בה איסור דאורייתא מוטב להוציאו שלא בכבר ותינוק. דליתא, דהא כיון דהוצאה דמת מלאכה שאינה צריכה לגופה היא אם כן אין בו איסור אלא מדרבנן. והיה לו להשוות מדותיו בין בכרמלית בין ברשות הרבים. ונראה לי דסבירא ליה דשאני ברשות היחיד לרשות הרבים דאית ביה איסורא דאורייתא לכך הוצרך להוציאו על ידי תינוק, לא כן בכרמלית דלית ביה כלל איסורא דאורייתא אפילו במלאכה שצריכה לגופה, ולא חיישינן שמא יוציאו מלאכה שצריכה לגופה בלא תינוק, דאפילו יוציאו אין בו איסור דאורייתא, לא כן ברשות הרבים חיישינן שמא יוציאו בלא תינוק מלאכה שצריכה לגופה ואית בה איסורא דאורייתא, וכשיהיה היכר זה במלאכה שאינה צריכה לגופה לא אתי לאפוקי בלא תינוק. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

פח) שם אבל לא על ידי ככר. כתב הט״ז (סק״ג), ונראה וכו׳. בחנם האריך בזה, והפירוש כפשוטו, דבהוצאת המת אין בו רק איסור דרבנן דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואגב התינוק מותר להוציאו אף שאינם טפלים זה לזה כמו שמותר לטלטל דבר שיש עליו מוקצה והיתר, אבל על ידי ככר אסור דחייב חטאת על ככר גופיה, ואינו דומה למת במטה דפטור אף על המטה, שהמטה טפלה למת וצריך לה, אבל הככר אינו ענין למת וחייב עליו. עיין בבית יוסף לשון הרמב״ן [תורת האדם ענין מי שמתו ד״ה בפרק המצניע] כי הוא זה המכוון.

ומה שכתב וגם השלחן ערוך וכו׳, גם הרב בית יוסף כתב כן בשם הר״ן [לה: ד״ה ודאמרינן גדול] (בפירוש) [כפירוש] רבנו חננאל. ע״ש. (חמד משה – סק״ג)

פט) שם אבל לא על ידי ככר. כתב הרב ט״ז [סק״ג], הטעם בטור שאינו טפל למת, ונראה פירוש דבר זה, דדוקא תינוק שהוא מין אדם כמו המת, מה שאין כן ככר שאין לו שייכות עם המת. ועמו הסליחה רבה, כוונת הטור דעל הפת חייב, שאין לומר בו שהוא טפל למת, מה שאין כן בתינוק, דחי נושא את עצמו. וכתב הרב מג״א [סק״י], דוקא שהוא גדול קצת כמו שכתב סימן ש״ח סעיף מ״א [סקע״א]. ע״כ. ועיין מה שכתבתי שם [סקי״ט][30] בס״ד.

סיים הרב ט״ז, דהטור סיים אלא שרבנו חננאל אוסר, וגם השלחן ערוך היה לו לסיים כן. ע״כ. ולא ידענא מאי קשיא ליה, דאחר שכתב ויש מי שמתיר אף להוציאו לרשות הרבים, ממילא דלסברא ראשונה שכתב מותר להוציא לכרמלית דוקא. (נהר שלום – סק״ג)

צ) שם אבל לא על ידי ככר. כתב במג״א (סק״א), דמכל מקום יתחייב על הככר שאינו טפל למת. עיין בפרי מגדים כאן (באשל אברהם סק״ח), ועיין תשובת עמודי אש (סימן ה׳ אות ג׳). (מגיני חיים)

צא) שם אבל לא על ידי ככר וכו׳. כתב הטור, וכתב עוד וכו׳, על ידי תינוק אבל לא על ידי ככר. נ״ב: עיין בבית יוסף ובב״ח (בסעיף ג׳) דדוקא על ידי תינוק משום דהחי נושא את עצמו וכו׳ אבל הככר אינו טפל למת, ועיין בדברי הלבוש (בסעיף ב׳). ואולם הט״ז (בסק״ג) דעת[ו] אחרת בפירוש דברי רבנו. ע״ש. ועל מה שהקשה למרן דהא היה לו לסיים שרבנו חננאל אוסר, לא קשיא מידי, כיון שכבר כתב מותר להוציאו לכרמלית ושוב כתב ויש מי שמתיר וכו׳, דעתו לכרמלית דוקא. שוב ראיתי להרב נהר שלום בסעיף ב׳ [סק״ג][31] שהעיר בזה, וגם הרב מאמר מרדכי (בסק״ז). ועיין מה שכתב הרב מג״א (בסק״א) דמכל מקום יתחייב על הככר וכו׳, כן הוא לשון הרמב״ן [צד: ד״ה הא]. ועיין במחצית השקל (בסקי״א) דכתב דלאו דוקא, דגם הככר הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה. ע״ש. (דברי מנחם – הגה״ט סק״ד)

צב) שם אבל לא על ידי ככר וכו׳. כתב הרב באר היטב (סק״ז), וסיים הט״ז [סק״ג], שרבנו חננאל אוסר גם השלחן ערוך היה לו לסיים כן. ואיני יודע מה קשיא ליה, דאחר שכתב ויש מי שמתיר אפילו לרשות הרבים, ממילא דלסברא ראשונה שכתב מותר להוציא לכרמלית כרמלית דוקא. נהר שלום [סק״ג][32].
(באר יעקב – קרויזר – סק״ב)

צג) שם והוא הדין אם הוא בבזיון וכו׳. בבית יוסף, הלכך נראה לי דההיא דהמצניע דוקא משום דליקה התירו. כצ״ל.
(שמן המאור)

צד) שם והוא הדין אם הוא בבזיון אחר כגון שהיה בספינה וכו׳. ואף לפי מה שכתבו האחרונים דכשישרף הוא בזיון היותר גדול, ומכל מקום לא התירו רק משום שמא יבא לכבות. זה רק בטלטול ממטה למטה בלא ככר או תינוק, אבל כאן איירי בככר או תינוק. ואף להרמב״ם [פרק כ״ו הלכה כ״ג] דאינו מתיר רק משום כבוד החיים, היינו בהסריח, דאין בזיון כל כך, אבל זה הוא בבזיון גדול מותר להוציאו, ואיסור טלטול יתקן על ידי ככר או תינוק. ועל כרחך דאיסור הוצאה קיל מאיסור טלטול, ומשום כבוד החיים יש מתירין בלא ככר או תינוק. ועדיין צ״ע. (גנזי חיים – סק״ד)

צה) שם הגה והוא הדין דמותרים לומר לגוי לטלטלו. כתב הבית יוסף (שיטה נ״ג), ודוקא לצורך המת וכו׳. נ״ב: אבל על ידי עכו״ם יש מתירין. טור יורה דעה (סימן שע״ב) ותשובת מהרי״ל (סימן ס״ה). וכן ראיתי נוהגין לצורך מצוה או חתונה. ספר

הערות וציונים

30. נדפס לעיל בסימן ש״ח אות תשע״ו. **31.** נדפס לעיל אות פ״ט. **32.** נדפס לעיל אות פ״ט.

אוצר ההלכה

המפה. ובקשתי בספר יורה דעה בכל הלכות טומאת כהן ולא מצאתי מה שכתב הרב ז״ל בשמו.
(שיירי כנסת הגדולה – הגב״י סק״ב)

צו) שם הגה והוא הדין דמותרים לומר לגוי לטלטלו וכו׳. כתב הבית יוסף (ע״ג שיטה ב׳), כתב המרדכי בפרק כירה [סימן שי״ג] שמעשה היה וכו׳. נ״ב: הרד״ך (בית כ״ב [י״ח] חדר ז׳) האריך להוכיח דאפילו באיסורא דאורייתא התיר רא״ם ז״ל.
(כנסת הגדולה – הגב״י)

צז) שם הגה והוא הדין דמותרים לומר לגוי לטלטלו וכו׳. כתב הבית יוסף (שיטה י׳), ודן לפניו רבנו ברוך ממגנצא ז״ל וכו׳. נ״ב: פירוש דברי רבנו ברוך ז״ל עיין בהרד״ך ז״ל (בית כ״ב [י״ח] חדר ז׳). (כנסת הגדולה – הגב״י)

צח) שם הגה והוא הדין דמותרים לומר לגוי לטלטלו וכו׳. במגן אברהם (סקי״ג ד״ה לומר לנכרי) עיין שם עד סוף דבריו, אם כן משמע דברשות הרבים אסור אפילו על ידי נכרי וכו׳. ע״ש. אמנם מדברי המרדכי [סימן שי״ג] משמע דעיקר הפלפול שבין הרא״ם והר״ר ברוך אינו אלא היכא שנעשה על ידי נכרי מלאכה דאורייתא ואפילו הכי התיר הרא״ם משום בזיון המת, וכן כתב בית יוסף בשם שבלי הלקט [סימן קי״ח] וז״ל: ומסתברא דאם היה המת מוטל [בבזיון] ברשות הרבים או במקום מפולת מותר להוליכו על ידי עובד כוכבים ומזלות, ואם היה בכרמלית אפילו על ידי ישראל מותר מפני כבוד הבריות. עכ״ל. וכל זה היכא דקצץ עם הנכרי, וכן כתב בספר אליה רבה [סקי״ב] בשם אביו. וק״ל. (שיורי לקט)

צט) שם הגה והוא הדין דמותרים לומר לגוי לטלטלו וכו׳. כתב המג״א (סקי״ג), מה שהקשה (הרב בית יוסף) [רבינו ברוך] אם כן לשתרי וכו׳. ואמר אדוננו מורנו ורבנו דלאו קושיא היא, בשלמא לטלטל על ידי גוי לצורך דליקה או חמה יש לומר דמותר כיון דליכא בקביעות רק לפעמים על ידי מקרה, משום הכי בשביל כבוד התירוהו, אבל (לקובעה) [לקוברו] על ידי גוי אסור, דאם לא כן בטלת כל איסור שבת לגבי מת, דלעולם כשיהיה מת בשבת יקבר על ידי גוי ולכך לא התירוהו. ובדרך אחרת יש לומר דלא דמי, בשלמא [לקוברו] על ידי גוי אסור דלית צד היתר שיקברוהו על ידי ישראל, מה שאין כן לטלטלו יש היתר לישראל על ידי תינוק או ככר, משום הכי התירו על ידי גוי. וק״ל. (מתוק מדבש)

ק) שם הגה והוא הדין דמותרים לומר לגוי לטלטלו וכו׳. [כתב הבית יוסף], כתב המרדכי [פ״ג סימן שי״ג] וכו׳, הלכך נראה לפרש דההיא דהמצניע [צד:] דוקא משום דליקה התירו ולא כפירוש רש״י וכו׳. יש להקשות אם איתא למה נקטו בפרק המצניע לענין הוצאה משום טעמא דגדול כבוד הבריות, ו[ב]פרק כירה [מג:] גבי טלטול משום טעמא דאי לא שרית ליה וכו׳. ודוק.
(ידיו של משה)

קא) שם הגה והוא הדין דמותרים לומר לגוי לטלטלו וכו׳. כתב המג״א (סקי״ג), לומר וכו׳, ועיין סוף סימן שכ״ה. פירש המחצית השקל, דאם עשה קבר בשביל ישראל אסור עולמית, שלא יאמרו שנתחלל שבת על ידו. ע״כ. וצ״ע דבסימן שכ״ה כתב המג״א (בסקל״א) דאסור משום דהוי פרהסיא, והוא הדין באדם חי כהאי גוונא, דלא כט״ז שם [סקי״ב]. ע״ש. (דברי צבי)

קב) שם הגה והוא הדין דמותרים לומר לגוי לטלטלו וכו׳. כתב הבית יוסף, כתב המרדכי בפרק כירה [סימן שי״ג] וכו׳. נ״ב: עיין במהרד״ך (בבית ב״ך [י״ח] חדר ז׳) שהוכיח במישור דאפילו באיסורא דאורייתא התיר רא״ם. ע״ש. ועיין להרשב״א בחדושיו לפרק רבי אליעזר דמילה [קל: ד״ה אבל] שכתב דלדעת הגאונים דמתירין על ידי גוי אפילו מלאכה דאורייתא, היה מותר לקבור את המת בשבת, וז״ל: ויש מקשים על דברי הגאון וכו׳, ויש מי שתירץ דהתם משום כבודו של מת וכו׳. עש״ב. דנראה דלדעת הגאון דמתיר לומר לגוי לעשות מלאכה גמורה, מה שאין קוברין עממין בשבת אינו אלא מפני שאינו כבוד למת, ועיין שם ובמג״א (סקי״ג). ועיין בתשב״ץ (ח״ג סימן ד״ש) שהביא שם שיש מי שמתיר לקבור את המת בשבת על ידי גוי, והוא הכריע לאסור. עש״ב.
(דברי מנחם – הגב״י סק״ד)

קג) שם הגה והוא הדין דמותרים לומר לגוי לטלטלו וכו׳. כתב הבית יוסף, [הלכך נראה לפרש ד]ההיא דהמצניע דוקא וכו׳. עיין מה שכתב הרב ידיו של משה ז״ל בסימן זה[33].
(דברי מנחם – הגב״י סק״ו)

קד) שם הגה והוא הדין דמותרים לומר לגוי לטלטלו וכו׳. כתב המג״א (סקי״ג) ד״ה לומר לעכו״ם וכו׳, דשבות דלית ביה מעשה הוא וכו׳. והוא לשון המרדכי [סימן שי״ג] בעל דעה זו ברמ״א. ועיין מחצית השקל [ש]ביאר דכיון דאין הישראל עושה בעצמו האיסור רק מצוה לעכו״ם הוי רק אמירה לעכו״ם, הוי שבות דלית ליה מעשה. ע״ש. ועיין בריי״ף פרק רבי אליעזר דמילה [נו.] והובא בבית יוסף (יו״ד סימן רס״ו), במה שחולק עם הבעל הלכות גדולות [הלכות מילה עמוד קמ״ו] דסבירא ליה בפירוש דברי הש״ס עירובין [סז:] ולא שאני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה, דהיינו אמירה לעכו״ם הוי שבות דלית בה מעשה. והריי״ף וכל הפוסקים דחו דברי בה״ג, דגם שבות דאמירה לעכו״ם והעכו״ם עושה על ידי זה הוי גם כן שבות דאית בה מעשה, וכן נפסק שם בשלחן ערוך [סעיף ה׳]. ע״ש. והכא פסק הרמ״א בפשיטות כמרדכי דהוא כדברי בה״ג דהוי שבות דלית ביה מעשה. אבל באמת לא קשיא מידי, דהכא דהוא רק טלטול המת בעלמא גם הריי״ף ודעימיה יודו דאמירה לעכו״ם בזה הוי שבות דלית ביה מעשה, ורק התם דיעשה העכו״ם מלאכה גמורה חולק הריי״ף הנ״ל. אבל לפי זה יקשה בקושיית ה״ר ברוך שהביא המג״א דאם כן לישתרי לומר לעכו״ם לקבור מת בשבת, ולהנזכר לעיל

הערות וציונים

33. נדפס לעיל אות ק׳.

אוצר ההלכה

הרי בכהאי גוונא הוי שבות דאית ביה מעשה ומה מדמה לטלטול. ויש ליישב על פי דברי הרשב"א שבת (דף ק"ו ע"א) דקבורת מת בשבת הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה. ע"ש. והדברים עתיקין, ושפיר הקשה. ודו"ק. (חדושי מהרי"ו)

קה) שם הגה והוא הדין דמותרים לומר לגוי לטלטלו כמו על ידי ככר ותינוק. והנה המרדכי [סימן שי"ג] ושבלי הלקט [סימן קי"ח] התירו להוציאו לרשות הרבים על ידי עכו"ם, והוא דעת הר"א ממיץ ז"ל, דאם התירו כרמלית על ידי ישראל דהוי שבות דאית ביה מעשה, כל שכן שיתירו אמירה לעכו"ם ברשות הרבים דשבות דלית ביה מעשה הוא. ולכן לשון רמ"א ז"ל שכתב כמו על ידי ככר או תינוק, צ"ע, דמה ענין ככר או תינוק לכאן הא הן מתירין אף לרשות הרבים. גם דברי המג"א (בסקי"ג) צ"ע מה שהביא דברי הרמב"ן ז"ל [תורת האדם סוף ענין מי שמתו מוטל לפניו] על דברי הרמ"א ז"ל, ומשמע דהם דעה אחת, וסיים אם כן משמע דברשות הרבים אסור אפילו על ידי עכו"ם, ואפילו למאן דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור מכל מקום עיקרה דאורייתא. ע"כ. ובאמת דעה זו חולקת על הדעה שהביא הרמ"א ז"ל שהיא דעת הר"א ממיץ ז"ל דסבירא ליה דאפילו למאן דאמר מלאכה שאין צריך לגופה חייב מותר להוציאו לרשות הרבים על ידי עכו"ם, ובבית יוסף הכריע כהרא"מ.

ומה שהקשה רבנו ברוך [במרדכי שם] דאם כן לשתרי לומר לעכו"ם לקבור מת בשבת, ולמה אמרינן דוקא ביום טוב יתעסקו בו עממין. תירץ הבית יוסף דיתעסקו בו עכו"ם לקברו קאמר, ודוקא ביום טוב אבל בשבת לא, אבל להוציאו ממקום הבזיון שרי אפילו בשבת. ע"כ. ולכאורה פשטן של דברים דבלא קבורה ליכא בזיון ולכן אסור, אבל היכא דאיכא בזיון מותר. עוד היה מקום לומר דקבורה היינו לחפור לו קבר, ואפשר חופר קבר למת מיקרי מלאכה שצריכה לגופה, שצריך לגוף הדבר שהמלאכה נעשית בו, (ועיין ספר יראים מלאכת המכבה, וכן משמע מסוף דברי הרמב"ן ז"ל להמדקדק. אבל מדברי התוס' (דף ק"ו ע"א ד"ה דאמר) לא משמע כן ע"ש), ולכן אסור על ידי עכו"ם, אבל הוצאה מותרת דהוי מלאכה שאין צריך לגופה. אבל זה אינו, דהא הבית יוסף בעצמו בסימן תקכ"ו הביא דברי הרמב"ן ז"ל [שם] להלכה, דאפילו הוצאתו בבית הקברות להניחו בכוך העשוי מאתמול דהוי על ידי ישראל שבות ועל ידי עכו"ם שבות דשבות אפילו הכי אסור, וכן פסק שם בשלחן ערוך (סעיף ג'). ועל כרחך לחלק כמו שכתבתי, דשלא לקברו ליכא בזיון ולכן אסור, אבל בכאן איכא בזיון. עוד אפשר לומר דדוקא צרכי קבורה אסורה על ידי עכו"ם, לפי שהוא מכוער ומגונה ומתבייש שנקבר בשבת שנעשה באיסור שבת אפילו על ידי עכו"ם, כמו שכתבו התוס' בבבא קמא (ריש דף פ"א), אבל להוציאו משום בזיון אינו מכוער ומגונה. אבל המג"א כפי הנראה משמע ליה מדברי הרמב"ן ז"ל דאפילו משום בזיון אסור מדכתב סתמא שלא יאמרו נתחלל שבת במיתתו וכו', וזה הטעם בעצמו שאין מוציאין לרשות הרבים על ידי ישראל וכו' ואין נוהגין בו כבוד כלל. ע"כ. משמע דאפילו שלא לקברו רק משום בזיון אסור. והרב [הגר"ז] ז"ל (בסעיף י') פסק כהמג"א לאיסור, אבל באליה רבה (סק"ב) משמע דמתיר. ונראה דזה טעם מוה"ר זאב שהתיר לפנות המפולת על ידי עכו"ם עד שימצא התינוק, הובא בבאר היטב (סק"ח), וזה הוי מלאכה דאורייתא כמו שכתב המג"א סימן רמ"ד (סק"ח). (ואפשר דהוי מלאכה שאין צריך לגופה). והא דהוצרך קצץ היינו לרווחא דמלתא וכגוונא דהצריך מהר"ם ז"ל קבולת גבי מכס סימן רמ"ד, עיין מה שכתבתי שם (סק"ז)[34]. אבל באמת לא מהני, דהא הוי קובע לעשות מלאכתו בשבת. וכן נראה דאם לא קצץ מערב שבת עדיף שלא לקצוץ בשבת שלא יעבור שבות דשכירת פועלים. ועיין מה שכתבתי שם.

והנה מה שכתב הרמב"ן ז"ל דאפילו שבות דשבות אסור, ואין נוהגין בו כבוד כלל במקום איסורים המתפרסמים אפילו של דבריהם. ע"כ. כפי הנראה פירש המג"א דהיינו אמירה לעכו"ם במלאכה שאין צריך לגופה. ומשמע דשאר שבות דשבות מותר, ואקוה לבאר זה אם ירצה ה' בסימן שכ"ה (סעיף ט"ו). וזה קרוב לתירוץ הראשון של הר"ן ז"ל בפרק חבית [סא. ד"ה ובמקום] גבי צינור, עיין מה שכתבתי סימן ש"ז (סק"ה)[35]. ולפי זה לדידן דמתירין אמירה לעכו"ם בשבות באופנים האמורין בסימן ש"ז (סעיף ה'), אפשר דאמירה לעכו"ם במלאכה שאין צריך לגופה אסור. אבל דעת אחרונים להתיר, עיין בנקודות הכסף [יו"ד] בסימן קצ"ח [על הט"ז סקכ"א] להתיר נטילת הצפרנים על ידי עכו"ם במקום מצוה דהוי שבות דשבות. והחכם צבי (סימן פ"ב) לא נחלק עליו אלא משום דסבירא ליה דנטילת הצפרנים לא חשוב מלאכה שאין צריך לגופה, אבל בלי זה הוי מודה להנקודות הכסף. וכן משמע דעת המג"א בסימן ש"מ (סק"א), וכן דעת הסדרי טהרה [שיורי טהרה סוף ס"ק ט"ל]. (תהלה לדוד – סק"ב)

קו) שם בהגה ואסור לטלטל מת על ידי ככר ותינוק וכו'. במג"א (סקי"ד), או תינוק לצורך כהנים וכו'. כצ"ל. (חדושי מוהרמ"ז)

קז) שם בהגה ואסור לטלטל מת וכו' לצורך כהנים. כתב הבית יוסף (שיטה נ"ג), ודוקא לצורך המת וכו'. נ"ב: אבל על ידי גוי יש מתירין. טור יו"ד (סימן שע"ב) ותשובת מהרי"ל (סימן ס"ה). וכך ראיתי נוהגין לצורך מצוה או חתונה. ספר המפה. ועיין בספר משאת משה (ח"א חאו"ח סימן ג') שכתב, דלענין טלטול המת בשבת ויום טוב משום צרכי כהנים ודאי אי איכא מנהגא בההוא אתר דקביע איסורא אין כל בריה מצי למשרינהו, ואי לא קביע מנהגא, הרוצה לסמוך לטלטלו מן הצד או על ידי גוי לא הפסיד. (יד אהרן מהדורא בתרא – הגב"י סק"ב)

קח) שם בהגה ואסור לטלטל מת וכו' לצורך כהנים. כתב הרב באר היטב (סק"ט), וטלטול מן הצד שרי לצורך כהנים

הערות וציונים

34. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק א' בסימן רמ"ד אות רפ"א. **35.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו' בסימן ש"ז אות קפ"ג.

וכו׳. דהיינו להפכו ממטה למטה מותר אפילו לצורך כהנים, או אם צריך למקום המת או לדבר שהמת מונח עליו, דלא אסרו טלטול מן הצד אלא כשמטלטלו לצורך דבר איסור, אבל כאן אין מטלטל לצורך המת רק לצורך דבר אחר. ואם אין לו מטה אחרת מותר לטלטלו במטה זו כיון שאי אפשר לנערה להפיל אותו לארץ, שהרי שוב לא יוכל לטלטל בטלטול מן הצד, וכל שאי אפשר לנער מותר לטלטל כדרכו כשאינו מטלטל לצורך האיסור כבסימן ש״ט [סעיף ו׳] בשכח אבן על פי חבית. תניא [ש״ע הגר״ז סעיף ט׳]. ונראה דדוקא כשצריך למקומה, אבל אם צריך לאותו דבר אסור לטלטלו עם המטה, דהא יכול להפיל אותו לארץ ושפיר יכול להשתמש בדבר זה, מה תאמר ששוב לא יכול לטלטלו מן הצד, אם כן שוב הוי לצורך המת, כן נראה לי פשוט.

ועיין בחוקי חיים (אות נ׳ סימן קי״ד) בשם שו״ת באר עשק (סימן נ״ב), דבמקום שנושאים כפים ביום טוב שחל בשבת, מותר לטלטל המת כדי שישאו הכהנים ידיהם כמנהגם. עכ״ל.

(באר יעקב – קרויזר – סק״ג)

קט) שם בהגה ואסור לטלטל מת על ידי ככר ותינוק לצורך כהנים. כתב הרב מג״א [סקי״ד] בשם מהרי״ל [סימן ס״ה], דאין הכהנים יכולים לכוף שיוציאוהו וכו׳, וכתב הב״ח [יו״ד סימן שע״א אות ד׳] אם לא בנפל. והרב ט״ז ביו״ד סימן שע״א (ס״ק (י״ב) [י״א]) הביא דברי מהרי״ל וסיים עלה, ולא שייך הכא על המזיק להרחיק את עצמו [בבא בתרא יח:] כיון דאנוס הוא הואיל ונהוג נהוג. ותמה עליו דאין זה מזיק, שהנזק בא מאליו, כדאיתא בחו״מ (סימן קנ״ה סעיף ל״ב) בהיה לו אילן סמוך לבור חבירו וכו׳, ולפי זה גם בנפל אין שייך לכופו להוציאו כיון שאין שם מזיק עליו. עכ״ל. ולע״ד אין הנדון דומה לראיה, דהתם לא מחייבינן לעקור מה שנטע ולהפסיד אילנו כיון שההפסד בא מאליו אחר כך, אבל הכא אף על גב שההיזק בא מאליו אין לו שום הפסד להסירו, אלא דאנוס הוא שלא ליטלו כיון שנהוג משום כבוד המת. ואם כן בנפל דלא שייך הך טעמא מחוייב ליטלו. (נהר שלום – סק״ד)

קי) שם בהגה ואסור לטלטל מת על ידי ככר ותינוק לצורך כהנים. ראיתי בספר באר עשק (סימן נ״ב), שמותר לטלטל המת בשבת ויום טוב כדי שיוכלו הכהנים לשאת כפיהם בבית הכנסת. וכתב בסוף דבריו, אבל כד מעיינינן שפיר הכא אפילו שבות ליכא אם מטלטלים אותו מן הצד דלאו שמיה טלטול, וכן אגב הסדין שעליו כאמור או אגב בגדיו למאן דאמר. ואם הנהיגו לטלטלו בהכי אפילו היכא דליכא שום מצוה, כל שכן היכא דאיכא מצוה דאורייתא דנשיאות כפים ושמחת יום טוב, וכשיטלטלו אותו במקום שלא יהא מוטל בחמה, לא יהא כאן חשש זלזול משום גדול כבוד הבריות ולא משום שבות, ויכלי כהני לקיומי העשין שלהן ושמחה לכל הקהל בקיום מנהגם, אם כן קרובים להרויח הברכות ורחוקים משום הפסד ודאי דשפיר דמי למעבד הכי. ע״כ. אבל ממה שכתוב בבאר היטב יו״ד (סימן שע״א [סקי״ד]) וז״ל: וכתב בית הלל [סק״ב] שעכשיו אין נוהגין להוציא שום מת חוץ מנפל, ועל כן אין יכולין לכוף על זה, ואם אהל המת מגיע לבית הכנסת גם כן אין יכולין הכהנים לכוף להוציא את המת כדי ליכנס לבית הכנסת ואפילו בשבת. וכתב שכך ראה מעשה כמה פעמים. ע״ש. וכן כתב בתשובת מהרי״ל [סימן ס״ה]. ע״כ. הנה משמע שבכל גוונא אינן יכולין לכוף להוציא את המת, ובספר מטה יהודה [שבט יהודה] בסימן הנזכר [סק״ב] כתב, ובעיר אלגזאייר נהגו לכוף לקרובים להוציא הנפל לתחת השמים כשאירע ביום שבת קדש וכו׳, והוצאה הנזכרת עושים אותה על ידי עכו״ם או על ידי ככר וכו׳ ודוקא נפל. עכ״ל. הרי להדיא דחוץ מנפל אין מוציאין.

(צוף דבש – סימן נ״ד)

קיא) שם בהגה ואסור לטלטל מת וכו׳ לצורך כהנים וכו׳. הרב [שיירי] כנסת הגדולה (ביו״ד סימן שע״א [סק״ו]) הביא ירושלמי [כלאים פ״ט ה״א] שהביא הרא״ש פרק מי שמתו [ברכות פ״ג סימן י״ב], דאין הכהנים מדקדקים בבית המדרש[36], ונסתפק אם הוא הדין לבית הכנסת, והדר מייתי ממעשה בפני הרב רבי אליעזר בן שושין שנראה דעתו שדין בית הכנסת כדין בית המדרש.

וחזה הוית בתשובה כתב יד להרב רחומי הרב כמהר״ר אליהו ישראל נר״ו, שהקשה עליהם דאשתמיט מינייהו ירושלמי בנזיר פרק כהן גדול [פ״ז ה״א], דשם מבואר דאסיק דכהן אינו מטמא לנשיאות כפים, ומוכרח דהפרש יש בין בית הכנסת לבית המדרש. ועוד נעלם מהם דהרא״ש פרק ב׳ דכתובות [סימן ה׳] כתב דהירושלמי סבירא ליה דמטמאין לתלמוד תורה, ופליג על ש״ס דילן [עירובין מז.] דסבר דאין מטמאין אלא בבית הפרס לא בטומאה דאורייתא. ע״ש. ואם כן לדידן דקיימא לן כתלמודין, אף בבית המדרש מדקדקים. והירושלמי הלז נעלם מהרב אביו בשו״ת משאת משה (בראשון בתחילת סימן ג׳), שכתב דאין הטומאה נדחית מפני מצות נשיאות כפים. זהו תורף דברי הרב הנזכר נר״ו בתשובה כתב יד הנזכר[37]. ואני בעוניי אומר דלא היה צריך להרחיק עדיו ולהביא ירושלמי דנזיר, דבירושלמי פרק מי שמתו [ברכות פ״ג ה״א] איתיה ללשון זה שבנזיר הנזכר.

הערות וציונים

36. פירוש, כאשר נודע להם בתוך לימודם בבית המדרש, שיש שם מת, אינם צריכים לדקדק לצאת מיד משום טומאת כהנים, הואיל ויש בזה ביטול תורה. (ויש מפרשים על הירושלמי שפירשו באופן אחר, עיין לרבנו בספר מחזיק ברכה שעמד בזה, ונדפס כאן בסמוך באות קי״ב). **37.** ותשובתו נדפסה בספרו שו״ת קול אליהו ח״ב (חלק יורה דעה סימן כ״ב). ועיין שם בסוף התשובה בהגהת בן הרב המחבר שכתב בזו הלשון: אמר הבן: עיין להרב ברכי יוסף זצ״ל (חלק או״ח בסימן שי״א אות ב׳) שהביא תשובה זו של הרב אבא מארי ועטרת ראשי ז״ל. ועל מה שכתב שם בברכי יוסף משם מרן אבא ז״ל וזה לשונו: והירושלמי הנזכר נעלם מהרב אביו בשו״ת משאת משה בראשון בתחילת סימן ג׳, שכתב דאין הטומאה נדחית מפני מצות נשיאות כפים, כתב מרן אבא ז״ל שם בגליון ברכי יוסף וזה לשונו: לא סיימוה קמיה, כי אני כתבתי שהרב אבא מארי ועטרת ראשי ז״ל כיון דעתו לדברי הירושלמי. עכ״ד ז״ל. עד כאן לשון הגהת בנו של הרב קול אליהו.

אוצר ההלכה

ותו קצת קשה על הרבנים הנזכרים דהירושלמי בעי מהו ליטמאות לדברי תורה, והדר קאמר הא דמייתי הרא״ש (איתי) [מאן] דיתיב וכו׳, אלמא יש חילוק בין בית הכנסת לבית המדרש, דלא בעי אלא לכבוד התורה, ושאני כבוד התורה כמו שכתב הרב משאת משה ריש סימן הנזכר.

ותו קצת קשה על הרא״ש [כתובות שם] בתחילת דבריו ועל שיטה ישנה (הביאה בשיטה מקובצת פרק ב׳ דכתובות [יז.]), דמפרשי הא דאמרו בירושלמי פרק בתרא דכלאים [שם] אין מדקדקים במת, לענין לפסוק תלמוד תורה להלוית המת וכן הא דקאמר אחר כך (דאית) [דמאן] דיתיב וכו׳, ד[הרי][38] הירושלמי פרק מי שמתו ופרק כהן גדול דנזיר בעי מהו ליטמא לתלמוד תורה והדר מייתי הא דרבי יוסי (דאית) [דמאן] דיתיב וכו׳, (הרי) [ומוכח][39] דמשום טומאה נגעו בה כמו שפירש הרא״ש אחר כך והריטב״א [כתובות שם ד״ה ת״ר מבטלין]. ועיין בתוספות סוטה דף ל״ח [ע״ב ד״ה כל]. (ברכי יוסף – סק״ב)

קיב) שם בהגה ואסור לטלטל מת וכו׳ לצורך כהנים וכו׳. בספרי הקטן ברכי יוסף [סק״ב][40] הבאתי דברי הרב [שיירי] כנסת הגדולה (ביו״ד סימן שע״א [סק״ו]), במה שהביא [דאיתא] בירושלמי [כלאים פ״ט ה״א] דאין הכהנים מדקדקים בבית המדרש, ונסתפק אם הוא הדין לבית הכנסת. ועיין מה שכתבתי שם בס״ד.

וזהן עתה ראיתי בשו״ת שאלת יעבץ (ח״ב סימן קע״ח) שתמה עליו על מה שסבר דהוא הדין לבית הכנסת. ואעיקרא תימה על מאי דסברי דאיירי הירושלמי לענין טומאת מת שאין מדקדקין בה להתירה לכהן, משום תלמוד תורה, דאין רמז בירושלמי, ויש לפרשו על ישראל דאסור ללמוד התורה במקום המת וכו׳. אי נמי לפי מה שכתוב בירושלמי פרק מי שמתו [ברכות פ״ג ה״א] שהיה שונה מקודם, והרי זה כמו שאמרו היא באה בגבולי וכו׳ [עבודה זרה מד:]. אי נמי מיירי בארבע אמות של מת שאסור להתקרב ולא משום אהל, שבתי כנסיות לא היו מקורות וכו׳. ע״ש באורך.

ודבריו קשים לשמוע, דהרי בירושלמי פרק מי שמתו שהביא הוא ז״ל אמרו כלשון הזה: מהו שיטמא כהן לכבוד תורה, רבי יוסי יתיב מתני ועאל מיתא, מן דנפיק ליה לא אמר כלום, ומן דיתיב ליה לא אמר כלום. הרי דמפורש בירושלמי דשאל מהו שיטמא כהן לכבוד תורה, ועל זה הביא האי עובדא דרבי יוסי דעייל מיתא בי מותבא ויש מי שיצא ולא אמר לו רבי יוסי כלום ויש מי שנשאר ולא אמר לו כלום, והרי דקאמר בהדיא מהו שיטמא כהן לכבוד תורה. ומאי קאמר הרב הנזכר דלא יש רמז בירושלמי, ופירש בשלשה דרכים דברי הירושלמי.

ותו אמרינן התם בירושלמי, רבי אמי רבי חזקיה ורבי כהן ורבי יעקב בר אחא הוו מטיילין באלין פלטיותא דצפורי, הגיעו לכיפה ופירש רבי כהן, הגיעו למקום טהרה וחזר אצלן, אמר להו במאי עסקין? אמר רבי חזקיה לרבי יעקב לא תימר ליה כלום, אי משום דבאש ליה [דפריש] שמטמא לתלמוד תורה, לא ידעינן וכו׳[41]. ע״ש. הרי מפורש דרבי כהן כיון שהגיעו לכיפה משום טומאה פירש אף שהיו עוסקין בתורה, ונסתפק בירושלמי דמה שהקפיד רבי חזקיה אפשר דהיינו דסבר שמטמא לתלמוד תורה ולא היה לו לפרוש. וכן משמע עוד ממה שאמרו בירושלמי לקמן גבי נשיאות כפים כאשר יראה המעיין. באופן דכולא סוגיא דירושלמי דפרק מי שמתו ופרק כהן גדול דנזיר [פ״ז ה״א] מפורשת דלענין טומאת כהן נאמרה. ותו היה לו להקשות הרב שאלת יעבץ על הרב כנסת הגדולה דנעלם ממנו ומהרב מהר״ר אליעזר בן שושין דהירושלמי מסיק התם פרק מי שמתו דכהן אינו מטמא לנשיאות כפים, וכמו שהקשה הרב מה״ר אליהו ישראל זלה״ה והבאתיו בברכי יוסף. ותו אשתמיטתיה להרב שאלת יעבץ דהרא״ש בפסקיו פרק ב׳ דכתובות [סימן ה׳] מסיק דהירושלמי מיירי בכהן שיושב בבית המדרש וטומאה מאהלת עליו, ושרי טומאה דאורייתא משום תלמוד תורה. ע״ש.

ואנא בריה קלה כתבתי בעניותי בברכי יוסף וז״ל: ותו קצת קשה על הרא״ש בתחילת דבריו ועל שיטה ישנה (פרק ב׳ דכתובות [יז.] הביאה בשיטה מקובצת), דמפרשי הא דאמרו בירושלמי פרק בתרא דכלאים [שם] אין מדקדקים במת, לענין לפסוק תלמוד תורה להלויית המת, וכן הא דאמר אחר כך (דאית) [דמאן] דיתיב וכו׳, דהרי בירושלמי פרק מי שמתו ופרק כהן גדול דנזיר בעי מהו ליטמא לתלמוד תורה, והדר מייתי הא דרבי יוסי (דאית) [דמאן] דיתיב וכו׳ ומוכח דמשום טומאה נגעו בה כמו שפירש הרא״ש אחר כך והריטב״א [כתובות שם ד״ה ת״ר מבטלין]. עד כאן לשוני. וכך צריך לומר, שיש איזה טעות בדפוס. ומה שכתבתי קצת קשה על הרא״ש בתחילת דבריו, הכוונה על מה שכתוב בתחילת דברי הרא״ש שכתב: ועוד מביאין ראיה מהירושלמי וכו׳, ואינם דברי הרא״ש רק מאותם המביאין ראיה, ועל אלו שהביאו ראיה מהירושלמי ומפרשי להלויית המת קשה מהירושלמי דפרק מי שמתו ופרק כהן גדול דנזיר, דמפורש בירושלמי שם דמשום טומאת כהן נגעו בה. וכן ראיתי להריטב״א (הביאו בשיטה מקובצת שם פרק ב׳ דכתובות), שהכריח דפירוש הירושלמי דקאמר (פרק בתרא דכלאים) אין מדקדקין וכו׳ רבי יוסי יתיב וכו׳ לענין טומאה, ממה שאמרו בירושלמי פרק מי שמתו מהו שיטמא כהן לתלמוד תורה, ואמרינן שם רבי יוסי יתיב וכו׳, והיינו כדכתבינן בעניותין דלשון הירושלמי פרק מי שמתו קרי בחיל, והוא עד, דפירוש ירושלמי פרק בתרא דכלאים לענין טומאה.

וזהן עתה ראיתי להרב קרבן נתנאל פרק ב׳ דכתובות [סימן ה׳ אות ט׳] שנרגש מזה, וכתב על מה שכתב הרא״ש שם: ועוד מביאין

הערות וציונים

38. כן הגיה מרן המחבר בספרו מחזיק ברכה (נדפס לקמן באות הבאה, ד״ה ואנא). **39.** כן הגיה מרן המחבר שם. **40.** נדפס באות הקודמת. **41.** פירוש, קאמר הש״ס דמספקא לן מפני מה צוה רבי חזקיה שלא לומר לרבי כהן, אם מפני שהרע בעיני רבי חזקיה על רבי כהן שפרש מהם, שהרי הדין הוא שמותר ליטמא לצורך תלמוד תורה? אין אנו יודעים אם זאת היא הסיבה וכו׳. ע״ש.

אוצר ההלכה

ראיה מהירושלמי, וז״ל: והך עובדא דהירושלמי פרק מי שמתו וכו׳ משמע דהך עובדא איירי שאין מצריכין לכהן לצאת מפני הטומאה דמותר לטמא לתלמוד תורה, וצריך לומר דסבירא ליה דתרי עובדי הוו. עכ״ל. ואיני יודע איך נתפייס הרב בזה לומר דתרי עובדי הוו, כל דחזינן שפה אחת ודברים אחדים בסיפור המעשה ודאי מעשה אחד הוא, דהלשון מכוון כמות זה כן מות זה [קהלת ג, יט], וכי חזינן דמסוגיא אחת מוכרח לפרש פירוש אחד, ודאי הכי מפרשינן בסוגיא אחרת, ותו דמי הכריחם בירושלמי פרק בתרא דכלאים לפרש פירוש אחר ולא רצו לפרש משום טומאה כדמוכח פרק מי שמתו.

ואחזה אנכי לרבנו שמשון בפרושו פרק ט׳ דכלאים (משנה ד׳) שכתב וז״ל: ירושלמי, תני אין מדקדקין במת ולא בכלאים בבית המדרש, רבי יוסי הוה יתיב מתני והוה תמן מיתא, מן דנפק ליה לא אמר כלום וכו׳, פירוש אין מדקדקין במת להחמיר לענין דברי תורה שאסור לדבר לפני המת, כדאמרינן רבי יוסי הוה מתני ולא הודיעוהו שהיה שם מת עד שיצא. עכ״ל. ותימה על רבנו שמשון דכולי תלמודי כמאן דמנח בכיסתיה היכי מפרש הירושלמי לענין לדבר לפני המת דברי תורה, ובירושלמי גופיה פרק מי שמתו ופרק כהן גדול (ונזיר) [דנזיר], תרי מגו תלתא זימני דמייתי הך עובדא דרבי יוסי מפורש דהוא משום טומאה כמו שכתבתי לעיל.

ואשוב אתפלא על הרא״ש בפרישתו למשניות דזרעים שפירש שם פרק ט׳ דכלאים [משנה ד׳] כפירוש רבנו שמשון, דהירושלמי מיירי לענין דברי תורה לפני המת. ומלבד דקשה עליו מהירושלמי דפרק מי שמתו ופרק כהן גדול כאמור, עוד בה שהוא סותר דברי עצמו, דבפסקיו (פ״ב דכתובות) מסיק דפירוש הירושלמי דפרק בתרא דכלאים לענין טומאת כהן כמו שהבאתי לעיל. וסבור אני לומר לפי מאי דהשרישנו הרב שפתי כהן [חו״מ סימן ט״ל סק״ב], דהרא״ש בפסקיו תמיד מעתיק דברי הרי״ף, וזמנין דמשכחת דמייתי במקום אחד דברי הרי״ף ובמקום אחר כותב איפכא, וכתב הרב הנזכר דהכי אורחיה דהרא״ש דתלמוד שלו הוא הרי״ף והוא מעתיק דברי הרי״ף, ואם באיזה פרט ממה שכתב במקום אחר לא סבר כמותו עם כל זה מעתיק לשון הרי״ף כי הוא תלמודו וסומך על מקום אחר שמגלה דעתו. זה תוכן דבריו. ומביא ראיות לזה, ורבנן בתראי סבירי וקבילי כלל זה. ואני בעוניי הוספתי על זה כי ככה יעשה הרא״ש במסכת נדרים ובכורות עם הלכות הרמב״ן שחיבר לתשלום הלכות הרי״ף, והרא״ש נהג כמנהגו בהלכות הרי״ף. והן עתה נראה לי ההדיוט דנכון הדבר לומר כי כה יעשה הרא״ש בפרישתו לזרעים וטהרות כי הולך הוא אחר פירוש רבנו שמשון וכמעט מעתיק רוב דבריו, ואם בכלל הדברים המצא ימצא איזה פירוש דפירש רבנו שמשון ולא שמיע ליה עם כל זה מעתיקו, ובמקום אחר מגלה דעתו, ככל אשר דיבר הרב שפתי כהן לפי מאי דמייתי מהרי״ף. ובזה ינוח לנו מאי דקמן, כי אחז צדיק דרכו לאתויי פירוש הרב רבנו שמשון וסמך אשר גילה דעתו בפסקיו פרק שני דכתובות.

אך קשה דרבנו בעל הטורים בקצור פסקי הרא״ש (פרק מי שמתו אות י״ב) כתב וז״ל: ואין מדקדקים במת וכלאים בבית המדרש, שאם לא היה יודע שיש מת בבית המדרש ולומד שם, או שאינו יודע שהוא לבוש כלאים והוא יושב בבית המדרש, אין צריך להודיעו שיש שם מת או שהוא לבוש כלאים כדי שיצא. עכ״ל. ומשמע שהוא כפירוש הרב רבנו שמשון בירושלמי דמיירי לדבר דברי תורה לפני המת שאין צריך להודיעו. וזו היא שקשה, דהרא״ש שם בפסקיו פרק מי שמתו מייתי לשון הירושלמי לחוד ולא פירש בו שום פירוש, והוא דנחית לפרש דין הירושלמי אמאי תפס פירוש הרב רבנו שמשון ושביק מסקנת אביו הרא״ש בפסקיו פרק שני דכתובות דאיירי לענין טומאה ואף דיודע הכהן בטומאה יכול ליטמאות על דברי תורה. ומדבריו בקצור שלא הזכיר כהן וגם שכתב אין צריך להודיעו מוכח דהוא כפירוש הרב רבנו שמשון דמיירי לדבר דברי תורה לפני המת. ואפשר ליישב קצת דרבנו בעל הטורים כל רז לא אנס ליה, ומי בכל בית נכאתו של אביו הוא הרא״ש נאמן כוותיה, ומטעמיה ויודע צדיק דמסקנת אביו בפירוש הירושלמי דהוי לענין טומאה. ואולם הכא בקצורו לא הזכיר הירושלמי רק הדין לבד, והוא סבר דהן לו יהי דפירוש הירושלמי אינו כרבנו שמשון, מכל מקום הדין דין אמת, והוא כתב הדין בקצורו הלז.

אדהכי והכי רנו ליעקב הרב יעבץ דכיוון בפירושו לירושלמי לדעת רבנו שמשון דמשום לומד תורה לפני המת אתמר, אלא דהרב יעבץ אמרה הגם שראה ירושלמי דפרק מי שמתו, וזו היא שקשה בכל הדברים אשר ראו עיניך. וגם הפרש גדול יש, דהוא פירש דכבר ידע העומד שהיה מת וחוץ לארבע אמות הוה, או בא בגבולו וכו׳. ע״ש. והרב רבנו שמשון מפרש דלא ידע הלומד במת, והר״ש לא גריס אלא מן דנפק לא אמר כלום, ונעלם כל הנזכר מהרב יעבץ ז״ל ומהרב שיירי כנסת הגדולה ביו״ד ורבנן דעמיה.

ואחשבה לדעת עליון וקדוש רבנו שמשון זצ״ל ליתובי מילתיה. ואומר דהוא ז״ל מייתי לשון הירושלמי דפרק בתרא דכלאים: רבי יוסי הוה יתיב מיתני והוה תמן מיתא, מן דנפק ליה לא אמר כלום, [מן דיתיב ליה לא אמר ליה כלום]. ובנסחתין פרק מי שמתו ופרק כהן גדול דנזיר כך היא שנויה: רבי יוסי יתיב מתני ועאל מיתא, מן דנפיק ליה לא אמר כלום ומן דיתיב ליה לא אמר כלום. והשתא מצינן למימר דרבנו שמשון הכי גריס פרק מי שמתו ופרק כהן גדול דנזיר בירושלמי כגירסתנו. ופרק בתרא דכלאים גריס כגירסא דמייתי הוא ז״ל בפירושו. והשתא דאיכא שינוי גדול בין עובדא דמייתי פרק בתרא דכלאים ובין עובדא דמייתי פרק מי שמתו ופרק כהן גדול, שפיר מצינן למימר דתרי עובדי הוו והכי הוי דעת וסברת הר״ש בהני עובדי לרבות שינוייהם יתנו עדיהם, וזה דהר״ש הוקשה לו דפרק בתרא דכלאים אמרו תני אין מדקדקים במת ולא בכלאים בבית המדרש, ואי אמרת דמיירי לענין טומאת כהנים אם כן מאי איבעיא להו בירושלמי פרק מי שמתו ופרק כהן גדול דנזיר מהו שיטמא כהן לכבוד תורה, כך הגירסא בפרק מי

אוצר ההלכה

שמתו, ופרק כהן גדול [דנזיר] גריס מהו שיטמא אדם לתלמוד תורה, ומאי בעי והלא תוספתא היא אין מדקדקים במת בבית המדרש. ואם הבעיין לא ידע לה, הפשטן אמאי לא אמר ליה תניתוה אין מדקדקים במת ולא בכלאים בבית המדרש, ולא מייתי עלה אלא עובדא דרבי יוסי, וגם שינוי לשון הני עובדי כדאמרן.

לכן סבר הרב רבנו שמשון דפירוש הירושלמי בכלאים ענין אחר הוא, והיינו ללמוד דברי תורה לפני המת, והיינו דקאמר אין מדקדקים במת בבית המדרש להודיע לעוסקים בתורה אשר ה׳ן שם מת ולא ילמדו, וזהו שאמרו אין מדקדקים, דאף על גב דאסור ללמוד לפני המת אין מדקדקים להגיד למי שלא ידע, והוי כמו חלוקת כלאים דאין מודיעין לו בבית המדרש, ויגיד עליו רעו, ועל זה מייתי דלא הודיעו לרבי יוסי שהיה שונה בבית המדרש עד שיצא אז הודיעוהו שהיה שם מת, והיינו דלא מייתי התם אלא הך עובדא דרבי יוסי ותלמידי דרבי אמי דחד לבוש כלאים. אמנם פרק מי שמתו ופרק כהן גדול דנזיר ודאי לענין טומאה אתמר, ואיבעיא להו מהו שיטמא כהן לכבוד תורה, ולא מייתי הך תוספתא דאין מדקדקים במת בבית המדרש דאינה מענין זה, ומייתי עלה עובדא דרבי יוסי דמי שיצא והפסיק לימודו לא אמר לו כלום ומי שישב לא אמר לו כלום לפי דרבי יוסי מספקא ליה, וכן נסתפק לקמן ברבי חזקיה אם מאי דקפיד על רבי כהן הוי דסבר שמטמא לדברי תורה או גם הוא מודה שאין מטמא או מסתפק ושפיר עבד רבי כהן, ומאי דקפיד הוה מילתא אחריתי וכמו שפירש הרב שדה יהושע פרק מי שמתו [פ״ג ה״א]. ע״ש. ואף על גב דלדעת הרב רבנו שמשון אי ידע דאיכא מת אין ללמוד בפניו כדמוכח מפירושו לירושלמי פרק בתרא דכלאים כמו שכתבתי לעיל, מכל מקום מיבעיא ליה אם יטמא לכבוד תורה, דחמיר להו לומד לפני המת דאיכא לועג לרש, ובשלמא לענין טומאה דלא נפיק חורבא וזלזול למת ומיירי שאין המת שם, וכמו שכתב הריטב״א (הביאו בשיטה מקובצת פ״ב דכתובות [יז.]), איבעיא להו אי יכול ליטמא כהן, דגדול (יתר) [יותר] מצות תלמוד תורה, אבל כי איכא זלזול המת, גדול כבוד המת היכא דידע לצאת משם, כן נראה ליישב דברי רבנו שמשון זצ״ל.

אמור מעתה חל עלינו חובת ביאור דברי הרא״ש והריטב״א שהם מפרשין מה שאמרו פרק בתרא דכלאים אין מדקדקים וכו׳ לענין טומאה כמו שכתבתי לעיל. ואפשר דסברי דהאי דתני אין מדקדקים סובל שני פירושים, דאפשר לפרש דיכולים לכתחילה לבוא לבית המדרש ללמוד תורה אף שהמת בחדר אחר והטומאה באה לבית המדרש דלכבוד תורה שרי, ומכל שכן אם כבר הם לומדים שם בעו למיתב ולא יחושו הכהנים לטומאה כי שם יתנו צדקות ה׳. או דילמא הא דתני אין מדקדקים היינו שאם הם עומדים שם ורצונם לישב משום תלמוד תורה הרשות בידם, ואי בעו מיפק ליפקו. והיינו מאי דבעי בירושלמי פרק מי שמתו ופרק כהן גדול מהו שיטמא כהן לכבוד תורה, כלומר דסתמא דתלמודא ידע להא דתני אין מדקדקים, ועליה הוא דן אם יכול ליטמא לכתחילה, ואם נמצא צריך שלא להפסיק, או דילמא אין מדקדקים הוא אם נמצא והוא רשות. ונמצא דהך בעיא בנויה על הא דתני אין מדקדקים. ומייתי עלה עובדא דרבי יוסי דמשם אנו למדים דאין ליטמאות לכתחילה, וגם אם נמצא הוא רשות שהרי רבי יוסי ראה מי שיצא ולא דבר, וראה מי שנשאר ולא אמר כלום, ולימדנו בזה דהוא רשות. והיינו דאסתפק ליה לתלמודא בדעת רבי חזקיה על מה מצאה הקפידא מקום לנוח על רבי כהן שפירש אם הקפיד, דכיון דהוא רשות ורבי כהן חכם וידע הדין ולא היה לו לפרוש ולהניח חברתם כיון שמטמא לתלמוד תורה ומורה שהוא מראה חסידות לפניהם, או דילמא על זה לא הקפיד דכך הוא הדין דהרשות בידו, אלא הקפיד משום דהוה טייסן[42]. אבל בתלמידי דהוו יתבין גבי רבי יוסי לצד דהקפיד על שפירש רבי כהן לא דמי להתם, דרבי יוסי לא אשכחן דקפיד, דאפשר דהנהו תלמידי לא ידעו שרשאין לישב ונבהלו בשמעם שהיה מת ותכף יצאו, ואת פי רבם לא שאלו דהוה פשיטא להו דבעו למיפק, ובתר הכי ממילא ידעו הדין מחבריהם, אבל רבי כהן דידע הדין, אף דהוא רשות לא הוה ליה לפרוש מהם, אי משום דהוי כמראה חסידות, אי משום דהוו עסקי בהלכתא גברוואתא ובכי האי גוונא היה לו ללכת אתם כיון דהוא רשות.

ואמטו הכין בפרק בתרא דכלאים דמייתי הא דתני אין מדקדקים להודיענו פירושה, מייתי עובדא דרבי יוסי דמשם נלמוד דהוי רשות, והרא״ש והריטב״א גרסי עובדא דרבי יוסי במותב תלתא בכלאים ופרק מי שמתו ופרק כהן גדול בחד גוונא ובדברים אחדים, ופשיטא להו דחד עובדא הוי, וזאת היתה להם הכרח לפרש גם מה שאמרו בפרק בתרא דכלאים אין מדקדקים ועובדא דרבי יוסי הכל לענין טומאה. וכן הרא״ש בפסקיו פרק מי שמתו ופרק בתרא דכתובות מייתי לישנא דהך עובדא בשם הירושלמי דפרק בתרא דכלאים כנסחת פרק מי שמתו ופרק כהן גדול, אכן בפירושו במסכת כלאים פרק ט׳ הביאו בנסחת רבנו שמשון דהתם בתר פירושו גריר כמו שכתבתי לעיל. באופן שדעת הרא״ש והריטב״א כפירוש הירושלמי דאין מצריכין אותו לצאת, דמותר ליטמא בעבור תלמוד תורה, והרשות בידו דאי בעי למיפק ולא ליטמא יצא כמו שיראה המעיין בדברי הרא״ש והריטב״א, ועיין מה שפירש הרב שדה יהושע, ומה שכתב עליו הרב קרבן העדה בתוספותיו פרק כהן גדול דנזיר (ד״ה רבי יוסי הוה יתיב ומתני). ע״ש ודוק. ואין להאריך. (מחזיק ברכה – סק״א)

קיג) שם בהגה ואסור לטלטל מת וכו׳ לצורך כהנים וכו׳. ענין טומאת כהן למת. כתב הרב ברכי יוסף נר״ו [סק״ב][43] משם הרב כנסת הגדולה שכתב (ביו״ד [בשיירי] סימן שע״א [סק״ו]), שהביא הירושלמי [כלאים פ״ט ה״א] שהביא הרא״ש פרק מי שמתו [ברכות פ״ג סימן י״ב], דאין הכהנים מדקדקים בבית המדרש, ונסתפק

הערות וציונים

42. כלומר שהיה סרסן ועקש ואוהב לנצח בדברים, וחשש שלא יקפחנו בתשובות. פני משה. **43.** נדפס לעיל אות קי״א.

אוצר ההלכה

אם הוא הדין לבית הכנסת, והדר מייתי ממעשה בפני הרב רבי אליעזר בן שושן שנראה דעתו בית הכנסת כדין בית המדרש. עכ״ל.

ואחרוני זמנינו נצבו כמו נד עליהם, כלם מאזרי זיקות, על מאי דקאמר הוא הדין לבית הכנסת, וגם בבית המדרש גופיה השיגו עליהם ממה שכתב הרא״ש בפרק ב׳ דכתובות [סימן ה׳], דהירושלמי דכתב שמטמאין לתלמוד תורה פליג על ש״ס דילן [עירובין מז.] דסבר דאין מטמאין אלא בבית הפרס לא בטומאה דאורייתא. ע״ש. ואם כן לדידן דקיימא לן כתלמודין אף בבית המדרש מדקדקין, ומכח זה קראו ערער גם על עיקר הדין של בית המדרש.

ובראשית מאמר נהלך ברגש על מה שכתב הרא״ש ז״ל בפרק ב׳ דכתובות דפליג הש״ס דילן עם הירושלמי.

ולי ההדיוט נראה דהירושלמי איירי שהמת הוא בבית הסמוך לבית המדרש דאין בו איסור טומאה דאורייתא כמו שכתב הש״ך (בסימן שע״ב סק״ב), וכן כתב הרב ברכי יוסף נר״ו (ביו״ד סימן שע״ב אות ד׳) משם מהר״י זיין, שנראה לכאורה שדין זה מוסכם מכל הפוסקים דלא הוי אלא דרבנן, ופירוש והוה תמן מיתא היינו באותו חצר או באותו מבוי ששם בית המדרש, דלפי דברי הרא״ש ז״ל יש להרגיש דמאי שיאטיה דמת להכניסו לבית המדרש. וכפי זה יש לפרש לישנא דירושלמי דפרק מי שמתו [שם] שאמרו ועאל מיתא, היינו לאותו מבוי כדי להוציאו דרך שם לבית הקברות, דהויא נמי טומאה דרבנן דסוף הטומאה לצאת. ולפי מה שכתבתי דברי תלמודין והירושלמי שפה אחת ודברים אחדים, וכל כמה דמצינן דלא לאפושי פלוגתא לא מפשינן. הא קמן דבבית המדרש אין מדקדקין בטומאה שבחדר הסמוך לו, ובכגון זה דברי הרבנים הנזכרים.

ומה שהרגישו עוד על הרבנים הנזכרים שכתבו דהוא הדין לבית הכנסת מההיא דנשיאות כפים דפרק כהן גדול [ירושלמי נזיר פ״ז ה״א], והרב ברכי יוסף נר״ו הוסיף להשיג עליהם מההיא דפרק מי שמתו דשם איתא נמי ללשון זה דפרק כהן גדול דנזיר. ועין הקורא אשר יושת עליו, ראה יראה דבכל מה שכתבו יד הדוחה נטויה, ולא שמא מתיא, שהרי הרב שדה יהושע בפירוש הירושלמי דברכות אההיא סוגיא דנשיאות כפים דגרסינן סתם בפרק ג׳ דברכות [הלכה א׳], רבי אבהו הוה מתני בכנישתא מדרתא בקסרין והוה תמן מיתא, אתת עונתא דנשיאות כפים ולא שאלו ליה, אתת עונתא דמיכלא ושאלו ליה, אמר לון על נשיאות כפים לא שאלתון ולמיכלא שאלתון, כיון דשמעין כן כל חד שבק גרמיה וערק, ועלה כתב וז״ל: או אפשר לפרש כן, שהם לא שאלו כשהגיע עונת נשיאות כפים אלא קמו מעצמם ונשאו את כפיהם, משום שהעיקר אצלם דודאי מטמאין לכי האי, אחר כך כשהגיע עת האוכל לא רצו לקום מעצמן כיון דלאו לדבר מצוה, לפיכך שאלו לו, והוא השיב להם השתא לדבר מצוה לא שאלתם שהוא לנשיאות כפים, ולאכילה אתם שואלים דאית בה משום סכנתא דודאי דחמירא סכנתא מאיסורא [חולין י׳], וכל שכן ממצוה, כיון ששמעו כן ערקו כלם איש לביתו[44] ואכלו ולא חשו לטומאה. עכ״ל. וכפי זה הפירוש שכתב הרב הנזכר שהוא נראה (אימתי) [אמיתי] בסוגיא אידחיא לה השגתם, ודינם של הרבנים הנזכרים קמה וגם נצבה דאף בבית הכנסת אין מדקדקין כיון שהיא טומאה דרבנן.

ואגב ריהטאי ראיתי להרב ברכי יוסף נר״ו שהרגיש על כמהר״ר [אליהו] ישראל שהביא דכהן אינו מטמא לנשיאות כפים מההיא דנזיר, וכתב דהוה ליה להביא מההיא דפרק מי שמתו ולמה הרחיק עדיו. ואחד הרואה בעיניו יראה דשניהם רחוקים להיא דהביא הרא״ש, שהרי הירושלמי דהביא הרא״ש בפסקיו פרק מי שמתו היא דמסכת כלאים, ונמצאו דפרק מי שמתו דירושלמי ודנזיר הם רחוקים להיא דכלאים, ומשום הכי נקט חדא מינייהו כמהר״ר [אליהו] ישראל. ומה שהביא הרא״ש ז״ל ההיא דכלאים משום דבכלאים קא עסיק.

ושוב ראיתי להרב קרבן נתנאל ז״ל סוף פרק ב׳ דכתובות [סימן ה׳ אות ס׳] שכתב וז״ל: ואפשר דההיא דירושלמי מיירי בטומאת המשכה דהיא נמי לא הויא אלא מדרבנן, כמו שכתב הש״ך טור יו״ד סימן שע״ב [סק״ב] בשם כל הפוסקים. ועלך לבי.

ואשיבה ידי על מה שכתב הרב ברכי יוסף נר״ו שקשה על הרא״ש בתחלת דבריו פרק ב׳ דכתובות דמפרש הא דאמרו בירושלמי פרק בתרא דכלאים אין מדקדקין במת, לענין לפסוק תלמוד תורה להלויית המת וכו׳, דהרי בירושלמי פרק מי שמתו ופרק כהן גדול דנזיר בעי מהו ליטמא לתלמוד תורה והדר מייתי האי דרבי יוסי דאית דיתיב, הרי דמשום טומאה נגעו בה, ודבריו כאן שלא בדקדוק ותקנם בספרו מחזיק ברכה [סק״א][45]. יע״ש.

ואשר אני אחזה לי ליישב, דהן אמת דההיא דפרק מי שמתו ודנזיר איירי בענין טומאה, וההיא דכלאים איירי לכל ענייני המת, הן לענין טומאה הן לענין ללמוד לפניו הן לענין הלויית המת, דהכי דייק לישנא דאין מדקדקין במת, משמע לכל מידי, וכמו שלענין טומאה דעובר על לא תעשה, למר כדאית ליה היינו ״לא תסור״ [דברים י״ז, י״א], ולמר כדאית ליה היינו לא תעשה ממש ומנו הרא״ש ז״ל, אמרינן תלמוד תורה עדיף כן לענין קיום עשה דדבריהם כגון ללוות למת וכן נמי ללמוד לפניו שרי. וכפי זה לא נשאר שום קושי על מפרשים שהביא הרא״ש ועל שיטה ישנה שהובאה בשטה מקובצת [כתובות יז.] דמיירי לענין הלויית המת מסוגיין דירושלמי דברכות ודנזיר דמוכרח דאיירי בטומאת המת, דאמת הוא דהנהו סוגיות איירו בטומאת מת, אבל ההיא דכלאים כוללת דכל מידי דשייך למת אין מדקדקין בבית המדרש.

ובזה ניחא שפיר מה שכתב רבנו בעל הטורים בקצור פסקי הרא״ש (פרק מי שמתו אות י״ב) וז״ל: ואין מדקדקין במת

הערות וציונים

44. פירוש, הלכו כולם ועברו דרך הטומאה איש לביתו. **45.** נדפס באות הקודמת ד״ה ואנא.

אוצר ההלכה

וכלאים בבית המדרש, שאם לא היה יודע שיש מת בבית המדרש ולומד שם אין צריך להודיעו שיש שם מת. עכ״ל. וכן פירש רבנו שמשון [כלאים פ״ט מ״ד] דאיירי לענין לומד בפני המת. נמצא אתה למד מדבריהם שמשמעות לשון אין מדקדקין כולל כל מידי דשייך למת. ומה שפירש רבנו שמשון שאינו יודע מי שהוא שיש שם מת מכח הגירסא שהיתה לפניו בירושלמי יע״ש, ונמשך אחריו רבנו בעל הטורים משום זלזול המת.

ובזה אתנח לן מאי דמתמה אתמוהי הרב ברכי יוסף נר״ו על הרא״ש בפרישתו למשניות דזרעים שפירש שם (פ״ט דכלאים) כפירוש הרב רבנו שמשון, דהירושלמי מיירי לענין דברי תורה לפני המת, שהוא נגד הירושלמי דברכות ודנזיר. ולפי מה שכתבתי לא קשיא מידי, דההיא דכלאים מיירי לענין טומאה וכן לענין ללמוד לפני המת דשרי, ולא חלק הרא״ש אלא על סברת יש מפרשים דסברי דקאי נמי על הלויית המת, בהא לא סבירא ליה כוותייהו מכח לישנא דתלמודא [כתובות יז.] דקאמר נטילתה כנתינתה, מורה על דרך חובה, וכי היכי דלא ליפלוג בהא נמי אש״ס דידן אוקמיה להההיא דאין מדקדקין במת לענין טומאת מת, אי נמי לענין ללמוד לפני המת כמו שכתב בפירושו על המשנה.

ומה שהעיר עוד הרב הנזכר נר״ו בספרו מחזיק ברכה [סק״א], שכתב שהוקשה להרב רבנו שמשון דמאי בעי מהו שיטמא אדם למת, הלא תוספת[א] היא אין מדקדקין במת [בבית המדרש, ואם הבעיין לא ידע לה, הפשטן] אמאי לא אמר ליה תניתוה, דמאי קושיא, דילמא לא ידע לה גם הפשטן וק״ל.

שבתי וראה שנסתפק הרב הנזכר לדעת הרא״ש והריטב״א שהם מפרשים מה שאמרו פרק בתרא דכלאים אין מדקדקין לענין טומאה כמבואר בסמוך, האי לישנא סובל שני פירושים, אפשר דיכולים לכתחלה לבוא לבית המדרש ללמוד תורה אף שהמת בחדר אחר והטומאה באה לבית המדרש, דלכבוד תורה שרי, ומכל שכן אם כבר הם לומדים שם בעו למיתב, או היינו שאם רצונם לישב שם אם כבר היו שם הרשות בידם ואי בעו למיפק ליפקו. והעלה שדעתם בפירוש הירושלמי דאין מצריכין אותו לצאת דמותר ליטמא בעבור תלמוד תורה, והרשות בידו דאי בעי למיפק ולא ליטמא יצא. יעויין שם באורך. וקצת קשה על מה שכתב שהמת בחדר אחר והטומאה באה לבית המדרש, שהרי לדעת הרא״ש אפילו בטומאה דאורייתא מותר בבית המדרש, ואם כן אפילו המת בבית המדרש ומאהיל עליו ממש כמו שאמרו בפרק ב׳ דכתובות כמו שכתבתי לעיל, ויש ליישב, ועל כל פנים ישאר הלשון שלא בדקדוק כאמור. ודוק.

העולה מכל האמור, דבבית המדרש הדבר ברור דאם כבר הוא שם הרשות בידו ליטמאות ולא יצא, ואפשר לצדד שצריך לישב ולא לבטל תלמוד תורה, ואפילו לתלמוד דידן כיון שטומאה שבחדר אחר היא דרבנן, ואפילו הרא״ש יודה בזה, וליכא מאן דחולק בטומאה שהיא מדרבנן דישב וילמוד ויטמא ואין בו שום חשש איסור.

ומיהו לענין בית הכנסת, לפי דברי הרב כנסת הגדולה והרב מהר״א שושן יכול ליטמאות, אבל לדברי הרב משאת משה [ח״א סימן ג׳] והרב אליהו ישראל והרב ברכי יוסף נר״ו, מיפשט פשיטא להו דאינו יכול ליטמאות. ומיהו אם השליח צבור הוא כהן ואין להם שליח צבור אחר, ואם ילך יתבטלו הצבור משמיעת התורה בצבור יש לצדד להתיר אם יסכימו עמי חבירי דהוי מצוה דרבים. ועיין בשדה יהושע פרק מי שמתו (דף (כ״ד) [כ״ג ע״ב]), ואגב אעתיק מה שכתב וז״ל: מהו שיטמא כהן שנמצא בבית הכנסת בעת שהגיע נשיאות כפים והיה שם מת, דאילו קם לנשיאות כפים מטמא, מהו מי אמרינן וכו׳. דלכאורה משמע מדבריו דאם עבר וקם והתחיל לא תבעי לן דודאי מטמא, ואפשר לפרשו באופן אחר. ודוק.

ואכתי פש גבן לברורי אי איסור טומאה בבית הסמוך לאהל המת אי הוי מדאורייתא או דרבנן. והנה הרב ש״ך ז״ל בסימן שע״ב [סק״ב] כתב דהוי מדרבנן כמו שכתבתי בסמוך, ורשום בזכרוני שהרב משאת משה (בסימן כ״ד) כתב שהרב שער אפרים סבר גם הוא דטומאה דרך חלונות פתוחים הויא דרבנן והוא כדעת הש״ך, וכן דעת הרב מהר״י זיין שהובאו דבריו בברכי יוסף נר״ו [יו״ד סימן שע״ב סק״ד] דהויא מדרבנן.

והרב מגן אברהם ז״ל (סימן שמ״ג סק״ב) השיב להש״ך דהוי דרבנן וכתב וז״ל: וכמדומה שלא עיין יפה, דהטור מיירי בהולך על גבי ארון על פני השדה, דכשיש שם פותח טפח לא הוי כקבר סתום, אבל אהל טפח הוי דאורייתא כמו שכתב הבית יוסף ([יו״ד] סימן שס״ט) בהדיא בשם הרמב״ם פ״ג מהלכות אבל [הלכה ג׳], וכן משמע בתורת האדם (דף ל״ד ע״ב [ענין ההוצאה עמוד ק״ה]), וכן משמע ביבמות (סוף דף ק״ג [ע״ב תוד״ה כיון]) ובנדה (סוף פ״ז [נז. תוד״ה אילן]) ובסוכה (דף ח״י ע״א) וכו׳. יע״ש.

והנה מה שכתב דהכי משמע בסוכה (דף ח״י), אני בעניי לא מצאתי שום הוכחה מסוגיין דסוכה, דאף על גב דמוכח התם דטומאה הויא דאורייתא היינו לאותו אהל עצמו, אבל אהל אחר הסמוך לו ליכא שום הוכחה דהוי דאורייתא.

ותבט עיני להרב חזון נחום ז״ל בסוף הספר, שכתב שהרב שבות יעקב (בסימן פ״ה) פירש דברי הש״ך וכתב משמו וז״ל: וסוף דבריו וכל זה בבתים הסמוכים לשכונה, אבל ודאי אם יש חור מהחדר שהמת בתוכה לבית אחר ואפילו עד מאה ודאי דהוי טומאה דאורייתא להביא טומאה מאהל לאהל, דמאי שנא אהל ראשון מאהל שני אפילו עד מאה אהל, דאהל טפח ודאי דהוי טומאה דאורייתא להביא טומאה מאהל אל אהל ובזה לית מאן דפליג. עכ״ל. ולי ההדיוט נראה דאי אפשר לפרש דברי הש״ך באופן אחר, אלא מדבריו מוכח דאהל שני הוי מדרבנן וכמו שהבין מדבריו הרב מג״א ז״ל שכן הוא האמת, וכעת אין מצוי בידי ספר שבות יעקב לעיין בדבריו.

וחזה הוית להרב בעל חזון נחום ז״ל (בדף רנ״ה ע״א) שכתב וז״ל: אך את זה ראיתי למרן (טור יו״ד סימן שס״ט) שכתב וז״ל: כל אלו הדברים מבוארין בפרק כהן גדול [נזיר מט:, נד.] שהן מטמאין

אוצר ההלכה

מה שהנזיר מגלח עליהם וכו׳, עד וזה לשון הרמב״ם פרק ג׳ מהלכות אבל וכו׳, וכן אם נכנס באהל טמא שנכנסה לו הטומאה לוקה אף על פי שעצמה של טומאה במקום אחר. עכ״ל. והקשה הרב הנזכר וז״ל: וקשה והלא טומאה זו אין הנזיר מגלח עליה, שהרי בכלל המנויין שם לא מנה את זו, וכן נראה מלשון הרמב״ם פרק ז׳ מהלכות נזירות [הלכה ה׳] (שנהיה) [שיהיה] באהל אחד, וכן מתבאר שם [הלכות אבל פ״ג ה״א] מדבריו שאף על פי שנטמא בדבר שאין הנזיר מגלח כגון רביעית דם וכיוצא לוקה כיון שהיא טומאה הפורשת ממנו שנאמר ״לנפש לא יטמא״ [ויקרא כ״א, א׳], מה שאין כן בנזיר שלא נאמר ״לנפש לא יטמא״ אלא ״וכי ימות מת עליו״ [במדבר ו׳, ט׳] כמו שכתב שם, ואם כן הוה ליה למרן לומר אבל הרמב״ם כתב, שהרי חולק על דברי מסכת שמחות [פ״ד הכ״א] דכליל האי כללא דכל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה אין כהן מוזהר עליה, כדעת ר״ת שכתבו התוס׳ בפרק מי שמתו [ברכות יט: ד״ה מדלגין] דליתיה להאי דמסכת שמחות. עכ״ל.

ואנא בריה קלה טרם אענה, אבוא אעיר על הרב הנזכר שכתב שנראה מדברי הרמב״ם דאין הנזיר מגלח אלא אם נכנס לאהל שהמת בו דוקא, שהרי הרמב״ם ז״ל (בפרק ז׳ מהלכות נזירות דין ה׳) כתב, או שהיה הנזיר ואחת מטומאות אלו באהל אחד הרי זה מגלח. עכ״ל. ולסברת האומרים דאהל הסמוך הוי דאורייתא משום דכל אהלים הפתוחים זה לזה כאילו כולם אחד, וכן היא דעת הרמב״ם בהלכות אבל [פ״ג ה״ג] שכתב שכהן לוקה בנכנס לאהל הסמוך משום דכל אהלים הסמוכים נקראו אהל אחד, ומשום הכי נקט רבנו ז״ל לענין נזיר לישנא דאהל אחד, משום דלדידיה ליכא למטעי בהאי לישנא. וכן יש לפרש לישנא דמתני׳ דנזיר דפרק כהן גדול [מט:] דקתני התם כשמנה הטומאות שהנזיר מגלח עליהם על מגען ועל משאן ועל אהילן וכו׳, דפירוש אהילן כולל כל אהלים אפילו אהל הסמוך לאהל שיש בו המת, שגם הוא מקרי מאהיל על הטומאה לסברת האומרים דהוי דאורייתא. ולפום מאי דאמרן דברי מרן ז״ל נכונים הם, והרמב״ם ז״ל אזיל ומודה לכללא דמסכת שמחות, ומשום הכי נקט הבית יוסף זה הלשון להורות שמסכת שמחות והרמב״ם שפה אחת ודברים אחדים.

ומה שהקשה הרב הנזכר ממה שמנה עוד רביעית דם שלוקה שאין הנזיר מגלח, כבר הקשו קושיא הלזו התוס׳ בפרק מי שמתו [יט:] בד״ה מדלגין היינו וכו׳, ותירצו וז״ל: ויש לומר דהתם מכל מקום הוי שם טומאה שהנזיר מגלח עליה וכו׳. יע״ש. דמוכח מדבריהם דלמסכת שמחות דכייל לן האי כללא אית להו דרביעית דם הכהן מוזהר עליה כמו שפסק הרמב״ם ז״ל. ודוק.

אמנם יש להוכיח מדברי הרמב״ם ז״ל דלית ליה ההיא דמסכת שמחות ממה שכתב פרק ה׳ מהלכות נזירות (דין ט״ו) וז״ל: נזיר שנטמא למת טומאת שבעה, בין בטומאות שהוא מגלח עליהם כמו שיתבאר בין בטומאות שאינו מגלח עליהם, הרי זה לוקה. עכ״ל. הא קמן דסבירא ליה לרבנו אף שאינו מגלח עליהם אפילו הנזיר עצמו לוקה, ומינה נלמוד דכהן נמי לוקה, דאין סברא לומר דבמידי שהנזיר לוקה אין הכהן לוקה. ודוק.

העולה מן האמור דאהל שני הסמוך לאהל שהמת בתוכו שנוי במחלוקת אי הוי דאורייתא או דרבנן, וכן העלה הרב חזון נחום ז״ל דאהל הסמוך מידי פלוגתא לא נפקא, ואם כן יש לנו ספק ספיקא אעיקרא דדינא, ספק אי טומאת אהלים הסמוכים הוי דאורייתא או דרבנן, ואם תמצי לומר שהיא דאורייתא דילמא קיימא לן כסברת הראב״ד ורש״י ז״ל דאית להו טומאה, וטומאה אפילו שלא בחיבורין פטור דקיימא לן (כרבא) [כרבה] [נזיר מב:], ואם כן הכהנים שבזמן הזה טמאי מת הן, ועוד אין עליהם חיוב טומאה והמחייב אותם עליו להביא ראיה, כן כתב הראב״ד (פ״ט [פרק ה׳] מהלכות נזירות (דין ט״ו), דמשמע מדבריו דבזמן הזה הכהנים פטורים מחיוב טומאה לגמרי וליכא איסורא אלא מדרבנן. והרב כסף משנה ז״ל [שם הלכה י״ז - י״ח] כתב בזה על דברי הראב״ד שהם דברי טעם, ועיין בלחם משנה ז״ל [שם] שהאריך בפירוש הסוגיא והסכים דעת רש״י ז״ל לדעת הראב״ד ז״ל בפירוש הסוגיא. ועיין בהרב משנה למלך ז״ל בהלכות טומאת מת [פ״ג ה״ג] שהאריך גם הוא בפירוש סוגיין. ועיין מה שכתב גם כן בסוף דבריו בכוונת הראב״ד בהשגה שהשיג לרבנו (בהלכות אבל פרק כ׳) [הלכות נזירות פ״ה הלכה ט״ו], שאף על הביאה לא מחייב אלא בבא טומאה וביאה בבת אחת, קחנו משם. ועיין בספר חזון נחום בסוף הספר שכתב ספק ספיקא כעין זה ממש. יע״ש.

ועיין בתשב״ץ חלק ד׳ (בדף ס״ב) [הטור השני] בתשובת מהר״ש צרור ז״ל (סימן (י״ז) [ט״ז]), דיכול המוחזק לומר קים לי כהראב״ד ודעמיה. הכא נמי אנו יכולים לומר דילמא קיימא לן כהראב״ד ורש״י ז״ל כיון שהדבר אצלנו בספק, וגם אפשר לומר כיון שהוא ספק אי דאורייתא או דרבנן דחינן ליה מקמי תלמוד תורה, כיון שאין לאו דטומאה שוה בכל לא מחמרינן באיסורו כל כך, וכמו שכתב בספר חזון נחום משם הגאון כיון שאינו שוה בכל אף על פי שהיא מדאורייתא נדחית מפני כבוד הבריות. יע״ש. וסמך על הגאון בהאי מילתא כיון שהדבר ספק אי דאורייתא אי לאו, הכא נמי בנדון דידן יש לסמוך לדחות לאו דטומאה מקמי תלמוד תורה מקל וחומר מכבוד הבריות שהתירו, ואם נפשך לומר דיש לחלק ביניהם מכל מקום יש לסמוך על דברי הראב״ד ודעמיה ז״ל בכהאי גוונא בספיקא ובתלמוד תורה.

זאת תורת העולה, מכל הני טעמי דכתיבנא נתברר הדין להלכה דאם הוא יושב ללמוד רשאי לישב ולא יבטל תלמוד תורה אם המת בבתים הסמוכים. וה׳ יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות אמן. (נוח שלום)

קיד) **שם בהגה ואסור לטלטל מת וכו׳ לצורך כהנים וכו׳.** עיין להרב נוה שלום בסימן זה[46] דהאריך בפרט זה, וגם שקיל וטרי אם אהל שני הסמוך לאהל שהמת בתוכו אם הוי

הערות וציונים

46. נדפס באות הקודמת.

אוצר ההלכה

דאורייתא או דרבנן, ומסיק דשנוי במחלוקת ושכן העלה הרב חזון נחום [על סדר טהרות, בפסק שבסוף הספר], ושאם כן אנו יכולים לעשות ספק ספיקא אעיקרא דדינא, ספק אי טומאת אהלים הסמוכים הוי דאורייתא או דרבנן, ואם תמצי לומר דהוא דאורייתא דלמא קיימא לן כסברת הראב"ד (בפ"ה מהלכות נזירות דין ט"ו) דמשמע מדבריו דבזמן הזה הכהנים פטורים מחיוב טומאה לגמרי וליכא איסורא אלא מדרבנן, ושהרב כסף משנה [שם הלכה י"ז - י"ח] כתב על דברי הראב"ד שהם דברי טעם. והרב חזון נחום (בסוף הספר) כתב ספק ספיקא כעין זה ממש. גם התשב"ץ ח"ד (דף ס"ב) [הטור השני סימן ט"ז] כתב דיכול המוחזק לומר קים לי כהראב"ד ודעמיה, הכא נמי אנו יכולים לומר קיימא לן כהראב"ד ורש"י כיון שהדבר אצלנו בספק. זה תוכן דבריו.

וכנראה דהרב הנזכר לא עלה בזכור"ו דהרב צרור החיים בתשובה (סימן ך' בח"ד), הביא דבריו הרב אהל יצחק (חיו"ד סימן ל"א), כתב דליתא לסברת הראב"ד למחשביה ספיקא, משום דבסברת הראב"ד [פליגי] רוב חכמי ישראל. יע"ש. אלא דהאמת הוא כמו שכתב הרב נוה שלום דחשיבא סברת הראב"ד לעשות בה ספק ספיקא ושכן כתב הרב חזון נחום ושהתשב"ץ נמי כתב דומה לזה, והוא דמיון בעלמא, דמה לתבן אל הבר ממונא לאיסור טומאה, ובממונא כל דאיכא שני פוסקים יהיו מי ש[י]היו אמרינן קים לי כנודע, מה שאין כן לגבי איסור, ואפילו איסור דרבנן כידוע. ועוד דכבר נודע מה שהשבח השביח הרשב"א לסברת הראב"ד והיה מחשיב אותה כרוב הפוסקים, וכמעט דרוב פסקי הראב"ד סבר הרשב"א כוותיה כידוע. וגם הרב אהל יצחק שם דחה בשתי ידים דברי הרב צרור החיים הנזכר, אלא דלא זכר ממה שהביא הרב נוה שלום יע"ש. וגם כתב כן בפשיטות דכך סבירא ליה להראב"ד ושיש לעשות ספק ספיקא. יע"ש. וגם הרב נוה שלום לא זכר מדברי הרב משנה למלך שהביא שם הרב אהל יצחק שהם נראים כנגדו. יע"ש.

איך שיהיה, נמצינו למדין דהאמת הוא דבכגון דא עבדינן ספק ספיקא בסברת הראב"ד, ומזה דן הרב נוה שלום על מה שכתב הרב ברכי יוסף [סק"ב][47] משם הרב כנסת הגדולה (יו"ד [בשיירי] סימן שע"א [סק"ו]), דהביא ירושלמי [כלאים פ"ט ה"א] דאין הכהנים מדקדקים בבית המדרש, ונסתפק אם הוא הדין בבית הכנסת, והדר מייתי ממעשה בפני הר"א בן שושן שנראה דעתו שדין בית הכנסת כדין בית המדרש. ומהר"ח אזולאי בברכי יוסף ומחזיק ברכה [סק"א][48] הביא דהאחרונים השיגו על דברי הרב כנסת הגדולה הנזכר, והוא ז"ל הליץ עליו בספר מחזיק ברכה, אלא דנסתפק דיש לומר דהא דאין מדקדקים בבית המדרש מפני תלמוד תורה היינו דוקא אם נמצא שם בבית המדרש, אבל לכתחילה אינו יכול לבוא שם, או דילמא גם לכתחילה יכולים לבוא שם ולא יבטלו מתלמוד תורה. יע"ש. ועל זה כתב, דלפי האמור דבבית המדרש דבר ברור דאם כבר הוא שם הרשות בידו ליטמאות ולא יצא, ואפשר לצדד שצריך לישב ולא לבטל תלמוד תורה, ואפילו לתלמוד דידן כיון שבטומאה שבחדר אחר הוא דרבנן, ואפילו הרא"ש מודה בזה, וליכא מאן דחולק בטומאה שהיא מדרבנן, דישב וילמוד ויטמא ואין בו שום חשש איסור. ואפילו למאן דאמר דהוי דאורייתא עבדינן ספק ספיקא ודחינן ליה מקמיה תלמוד תורה, כיון שאין לאו דטומאה שוה בכל לא מחמרינן באיסורו כל כך, וכמו שכתב בספר חזון נחום משם הגאון, כיון שאינו שוה בכל אף על פי שהיא מדאורייתא נדחית מפני כבוד הבריות. הלכך יש לסמוך על דעת הראב"ד ודעמיה בכהאי גוונא בספקא ובתלמוד תורה. אלא דלענין בית הכנסת הוי פלוגתא דרבוותא, והרב ברכי יוסף מפשט פשיטא ליה דאינו יכול לטמאות. ומיהו אם השליח צבור הוא כהן ואין להם שליח צבור אחר, ואם ילך יתבטלו הצבור משמיעת התורה יש לצדד להתיר אם יסכימו עמי חבירי כיון דהוי מצוה דרבים. ועיין מה שכתב הרב שדה יהושע פרק מי שמתו (דף כ"ד [ברכות פ"ג ה"א]) לענין מהו שיטמא הכהן שנמצא בבית הכנסת בעת שהגיע נשיאות כפים וכו'. זה תוכן דבריו. ואנא זעירא אמינא דלא זכר הרב הנזכר מה שכתב הרב חות יאיר בשו"ת (סימן קי"ב [ובדפוסים חדשים בסימן קט"ו]) על דברת אם יכול האדם לעבור בנהר על גבי הגשר ביום השבת כדי להתפלל בצבור וגם לשמוע קריאת התורה, וכתב הרב ז"ל בתשובתו הרמתה: אין ללמוד היתר מהא דרבי אליעזר בברכות (דף מ"ז ע"ב) דשחרר עבדו כדי להתפלל בעשרה, דשאני התם דאם לא היה משחררו היה בטל המצוה מכל הנאספים שם דהיו רבים, לא כן באיש הזה, ואפילו תימא דבשביל האיש הזה היה בטל המצוה מכל הרבים, עם כל זה אין ללמוד היתר מהא דרבי אליעזר דשחרר עבדו, דשם אינו אלא עשה, ולא תעשה דרבנן אפשר דחמיר, וכן כתבו התוס' בגיטין [ח: ד"ה אף על גב] וכו', סוף דבר כמו שאמרו רז"ל אין מדמין בשבותין [מגיד משנה שבת פ"ו הלכה ט' והביאו המג"א סימן ש"ז סק"ז], הכא נמי אין לעשות שום מעשה על ידי שנלמוד מדמיית דבר לדבר, שבקל יש צד חומר או צד קל המבדיל בין דבר לדבר. ע"כ.

הא קמן דלפי דברי הרב הנזכר נדחה קראו לה להדין שרצה להוליד מחדש הרב נוה שלום על דבר אם השליח צבור הוא כהן ואין בבית הכנסת שליח צבור אחר דיכול לטמאות אם המת הוא בבתים הסמוכים שהוא ספק אם הוא דאורייתא וכו', שהרי הרב חות יאיר כתב דאפשר דלא תעשה דרבנן הוא חמיר מעשה דאורייתא ד"לעולם בהן תעבודו" [ויקרא כ"ה, מ"ו], כל שכן הכא דכמה פוסקים סבירא להו דהוי דאורייתא אף טומאה הסמוכה לבתים, וגם נמי בטול התפילה וקריאת התורה הוי מצוה דרבנן, הילכך בודאי דלדעת הרב חות יאיר אינו יכול לטמאות השליח צבור ולעבור על לא תעשה דרבנן, ובפרט דאיכא למאן דאמר שהוא לא תעשה דאורייתא בשביל לקיים מצות עשה דרבים דרבנן. ועיין מה שכתבתי אני עני [בספר סעדו לבכם] בחדושי לברכות

הערות וציונים

47. נדפס לעיל אות קי"א. **48.** נדפס לעיל אות קי"ב.

סימן שיא סעיף ב

אוצר ההלכה

שם (דף מ״ז ע״ב), ובחדושי על השלחן ערוך לעיל סימן צ״ג (סק״ד וסק״ה), ולהרב ברכי יוסף לעיל סימן קל״ה (סק״א).

ואפשר לפי זה נדחה נמי עיקר הדין של הרב נוה שלום שרצה להתיר בבית המדרש לטמאות לכהן אם הטומאה בבתים הסמוכים משום דהוי ספק ספיקא וכו׳, דהרי לפי דברי הרב חות יאיר אפילו דהוי לא תעשה דרבנן אין לדחותו בשביל מצות עשה דאורייתא, וכל שכן הכא דאיכא למימר דתלמוד תורה שילמוד בבית המדרש אינו אלא מצות עשה דרבנן בעלמא, חדא דאפשר שילמוד חוץ מבית המדרש, ועוד דכבר יצא מחיוב תלמוד תורה בקריאת שמע שחרית וערבית, ויעוין ביו״ד בסימן רמ״ו [סעיף א׳ בהגה]. ואם הרב נוה שלום היה לו איזה חילוק היה לו להזכיר דברי הרב חות יאיר ולחלק איזה חילוק או לחלוק עליו. ועוד דנראה דודאי דהרב חות יאיר פליג על דינו של הרב נוה שלום, שהרי מה שהביא ראיה הרב נוה שלום להתיר ממה שכתב הרב שדה יהושע גבי נשיאות כפים וכו׳, מזה עצמו הביא שם הרב חות יאיר ראיה לאסור בנדון דידן הנזכר לעיל, שכתב וז״ל: וראינו בקהילות קדושות ביום טוב שבא השמועה שנפטר ילד סמוך לבית הכנסת, ומיד היו רצים כל הכהנים חוצה ומבטלין הדוכן, אף שגם כן היה מקום לפקפק שאין כאן איסור טומאת כהן דאורייתא כמו שכתב הש״ך ביו״ד סימן שע״ב [סק״ב], וגם לא נקרא הכהן השוהה עובר בלא תעשה בפועל וכו׳, רק דמכל מקום היא גופא קשיא אחר דכבוד הבריות דוחה לא תעשה של חז״ל וכו׳, ויש לומר דגבי טומאת כהנים שאני וכו׳, סוף דבר נראה שאין להקל בשום ענין להתיר שום גזירה דרבנן בעסק מצוה, ואפילו בביטול מצוה דרבים, ובראש השנה לא נראה לי להתיר ליחיד לבוא בספינה להשלים מנין ולתקוע ולהתפלל ברבים אף על פי שיש כאן ביטול כמה מצוות, דאין לנו מאזני צדק בזה. ע״כ. ועיין שם שהאריך. הרי להדיא דדברי הרב הנזכר קוראים בחיל שהם היפך כל דברי הרב נוה שלום ז״ל. והוא פלא.

אלא דאעיקרא יש להרגיש על הרב חות יאיר, דלפי דבריו הנזכרים לעיל תורה יוצאה דלא תעשה דרבנן אפשר דחמיר מעשה דאורייתא, וממילא יוצא דאף אם הוא ודאי טומאה דרבנן אין לדחות בבית המדרש שהוא תלמוד תורה מצות עשה דאורייתא, וכל שכן לפי מה שכתבתי לעיל דאיכא למימר דהוי מצות עשה דרבנן בעלמא. ועל זה קשה דהרי גם הרא״ש בפרק שני דכתובות [סימן ה׳], הביאו דבריו מהר״ח אזולאי והרב נוה שלום, שכתב דמה שאמרו בירושלמי דאין מדקדקים בטומאה בבית המדרש פליג אש״ס דילן [עירובין מז.] וקיימא לן כש״ס דילן, עם כל זה הוא סבר דאף לפי ש״ס דילן בבית הפרס שהוא טומאה דרבנן אין מדקדקים כמו שכתב בשמו מהר״ח אזולאי והרב נוה שלום, והוא פשוט. וזהו שקשה על הרב חות יאיר, דלפי דבריו אף בטומאה דרבנן שהוא לא תעשה דדבריהן אין לדחותו בשביל תלמוד תורה שהיא מצות עשה, דחמיר לא תעשה דרבנן מעשה של תורה, וכל שכן תלמוד תורה דבית המדרש דיש לומר שהוא מצות עשה דרבנן בעלמא כמו שכתבתי לעיל. ויש ליישב וק״ל.

אמנם עוד רגע אדבר בענין זה, שיש לי תימה רבתי על הרב ידיו של משה (ביו״ד סימן ט״ו) דכתב משם שמעתי מקשים על דברי הרב כנסת הגדולה (יו״ד [בשיירי] סימן שע״א [סק״ו]) שכתב הירושלמי דאין מדקדקים בבית המדרש במת וכו׳, מדברי התוס׳ פרק הנושא ([כתובות] דף ק״ג ע״ב [ד״ה אותן]) ומדברי הרא״ש שם [שיטה מקובצת ד״ה וז״ל הרא״ש], הביאו הר״י בעל הטורים, שכתב דהא דהירושלמי בטומאה דרבנן, וכמו שכתב מרן בית יוסף בסימן שע״ב בשם הרמב״ן. ע״כ. דלפי מה שכתבתי לעיל לא קשיא מידי, דיש לומר דלא כתב הרא״ש כך אלא שם בפרק הנושא על לשון דירושלמי אחריתי דנאמר גבי משמת רבי בטלה וכו׳, דההוא מצינא להשוותו לש״ס דילן שהביא הרא״ש עצמו בפרק שני דכתובות (דף י״ז ע״א), דסבר דדוקא בבית הפרס דרבנן הוא דאין מדקדקים במת, לכך כיון דמצו לאוקומי ההיא דירושלמי דאיירי בטומאה דרבנן דומיא דש״ס דילן אוקמוה. ברם בירושלמי שהביא הרב כנסת הגדולה שהיא בדוכתא אחריתי בפרק בתרא דכלאים [הלכה א׳], והביאו הרא״ש עצמו בפרק שני דכתובות (שם), גם הרא״ש עצמו כתב דאיירי בטומאה דאורייתא, וחלק עליו מכח ש״ס דילן. ואם כן מאי קא מדמו הני רבנן המקשים ירושלמי אהדדי כדי להקשות על הרב כנסת הגדולה. ואם תאמר דכוונתם היה להקשות על הרב כנסת הגדולה דהביא הא דירושלמי לפסק הלכה, וזה אינו, דסוף סוף הרי מצינו להרא״ש דסבר דלא הוי דינא הכי אלא דוקא בטומאה דרבנן, זו תימא דאם כן לא היה לו להביא הלשון דהרא״ש דפרק הנושא, דיד הדוחה נטויה לדחות דלא דמיין אהדדי, אלא היה לו להביא לשון הרא״ש דפרק שני דכתובות שהביא הירושלמי שכתב הרב כנסת הגדולה בעצמו ודחאו מכח ש״ס דילן, וכקושיית האחרונים על דברי הרב כנסת הגדולה. וכנראה דהרב הנזכר שם נרגש מכל זה, ודין גרמא דציין בסוף דברי הרא״ש הנזכרים דפרק שני דכתובות. יע״ש. אלא דהרב נוה שלום כתב דגם הירושלמי שהביא הרא״ש בפרק שני דכתובות איירי בדאיכא מת בבתים הסמוכים דהוי טומאה דרבנן, ושוב כתב דכן כתב הרב קרבן נתנאל [שם אות ס׳]. עיין דבריו. אלא דאנא זעירא מצאתי בשיטה מקובצת שם בפרק שני דכתובות [יז. ד״ה והריטב״א] דהביא משם הריטב״א [שם ד״ה ת״ר מבטלין] דפירש דברי הירושלמי הלזו כמו שכתב הרא״ש בזה הלשון, דהירושלמי איירי לענין כהן שהיה שונה בבית המדרש והיה שם אדם גוסס בסמוך שעוברת הטומאה כשימות בבית המדרש, שאם רצה לצאת כדי שלא יטמא רשאי ואם רצה ליטמא מיטמא כדי שלא יבטל מתלמודו, דסבירא להו לבני מערבא דטומאת כהנים אפילו בטומאה דאורייתא נדחית מפני תלמוד תורה ופליג אגמ׳ דילן וכו׳. ע״כ. הא קמן דדברי הריטב״א הם ממש כפירוש הרא״ש בירושלמי דפליג אש״ס דילן, ופירש יותר הריטב״א דבריו דהיה שם אדם גוסס בסמוך (העוברת) [שעוברת] הטומאה כשימות וכו׳, דמשמע מזה שהגוסס היה בבית הסמוך לבית המדרש שעוברת הטומאה לבית המדרש כשימות ועם כל זה קרי ליה הריטב״א טומאה דאורייתא, וממילא דגם הרא״ש דפירש דברי הירושלמי כהריטב״א הכי סבירא ליה, דבמת בבתים הסמוכין נמי הוי טומאה דאורייתא, ודלא כהש״ך ודעמיה. וכמעט

אוצר ההלכה

דמוכרחים אנו לומר דכך פירש נמי הרא״ש בירושלמי (אלא) דסבר (דעכ״ז סבר) בפשיטות דהוי דאורייתא, שהרי בפרק הנושא הביא לשון הירושלמי אחריתי הנזכר לעיל ופירש דבריו דאירי בטומאה דרבנן כדי להשוות דבריו עם ש״ס דילן, ואילו בפרק שני דכתובות הביא לשון הירושלמי הלזו וכתב בפשיטות דאירי גם בטומאה דאורייתא ופליג אש״ס דילן, ולא דחק לומר דאירי במת בבתים הסמוכים שהוא טומאה דרבנן דומה למה שכתב בפרק הנושא, אלא ודאי דהרא״ש סבר נמי כמו שכתב הריטב״א, דהגם שהטומאה סמוכה לבית המדרש הוי דאורייתא דכשימות עוברת הטומאה לשם. והגם דידענא דאפשר לדחוק ולומר דהריטב״א נמי רצה לומר דהגוסס היה בבית המדרש עצמו, וסמוך דקאמר לאו דוקא אלא רצונו לומר בזוית אחד של בית המדרש, מכל מקום המעיין ישר עיניו יחזו דכוונת הריטב״א היא לומר כמו שכתבתי, וממילא נמי זאת היתה נמי כוונת הרא״ש. וזה היתה כנראה דעת המג״א בסימן זה [סקי״ד] וסימן שמ״ג [סק״ב] וסיעת מרחמוהי דסברי דאפילו טומאה דבתים הסמוכים הוי דאורייתא. ועיין מה שכתב בספר חוקי דעת (מערכת הט׳ ס״ק צ״א) שדבריו מגומגמים בזה. וזוהי שקשה על הש״ך ודעמיה דסברי דהוי דאורייתא כמו שכתב בשמם הרב נוה שלום בסימן זה, דלפי האמור הרא״ש והריטב״א סברי להיפך. ועיין מה שכתב הרב חזון נחום בסוף הספר מה שכתב משם הרב שבות יעקב (סימן פ״ה) ומה שכתב עליו הרב נוה שלום בסימן זה (דף מ״ג ריש ע״ג [ד״ה ותבט עינין]).

אלא דאעיקרא קשה לע״ד דאיך אפשר לומר דהירושלמי איירי שהטומאה בבתים הסמוכים דיש לומר דהוי דרבנן, והלא מלשון הירושלמי שהביא מהר״ח אזולאי בספר מחזיק ברכה מפרק מי שמתו [ברכות פ״ג ה״א] מוכח דאפילו היה המת בבית המדרש עצמו אין מדקדקין משום תלמוד תורה, שהרי אמרו שם כלשון הזה: מהו שיטמא כהן לכבוד התורה, רבי יוסי יתיב מתני ועאל מיתא, מאן דנפיק ליה לא אמר ליה כלום ומאן דיתיב ליה לא אמר כלום. ע״כ. הרי דמוכח ממשמעות לשון הירושלמי דעלו המת בבית המדרש עצמו ועם כל זה קאמר דאין מדקדקים בטומאה לכבוד התורה. אלא דכבר כתבתי למעלה דכמעט נלע״ד להלכה דאפילו המת בבתים הסמוכים דהוא ספק דאורייתא מדקדקים אף בבית המדרש וכסברת האחרונים, ובפרט בית המדרש דבזמן הזה דבעוונות הרבים כמה פעמים מדברים דברים בטלים, דודאי טוב לכהן דשמע דיש מת בסמוך דיקח ספר אחד ויצא לחוץ וילמד בו. ועיין מה שכתבתי אני הדל לעיל (סימן צ׳ ס״ק טו״ב). ועוד דאעיקרא זה לא נאמר אלא בזמן התלמוד שהיו קוראים בעל פה והיו רוצים לשמוע הלכות מפי רבם, ואם לא היו נמצאים בבית המדרש היה אצלם דבר האבד, אבידה של תורה, ברם עכשיו בזמן הזה דהספרים מצויים אצל הכל וכמעט דאין מאבדים שום דבר בצאתם לחוץ, חדא דיכולים ללמוד בחוץ באיזה ספר, ועוד דשוב יחזרו על למודם דהספרים מצויים אצלנו ושלחן ערוך לפנינו. הלכך קרוב הדבר דאין לנו להקל לענין טומאה בזמן הזה משום בית המדרש, ואפילו הטומאה בבתים הסמוכים, ודלא כהרב נוה שלום דלא נחית לכל זה וכאמור. וכל שכן דנדחה קראו לה למה שכתב הרב נוה שלום להקל שיטמא השליח צבור כדי להתפלל לצבור ולקרוא קריאת התורה באין שליח צבור אחר וכו׳. דזה דחוי מעיקרא וכמו שכתבתי לעיל. ועיין להפוסקים שציין בזה הרב ידיו של משה הנזכר לעיל, דכעת אין הפנאי מסכים עמי לעמוד בעיקר דבריהן.
(יוקח נא – סק״ו)

קטו) שם בהגה ואסור לטלטל מת וכו׳ לצורך כהנים וכו׳. כתב הבית יוסף, אבל לצורך כהנים וכו׳ אין מטלטלין. עיין מה שכתב הרב ברכי יוסף (בסק״ב)[49], ועיין מה שכתב במחזיק ברכה (בסק״א)[50].
(דברי מנחם – הגב״י סק״ה)

קטז) שם בהגה ואסור לטלטל מת על ידי ככר ותינוק לצורך כהנים וכו׳. כתב המג״א (סקי״ד), ומה שכתב בש״ך [ביו״ד סימן שע״ב דהוי דרבנן, לא דק, עיין מה שכתבתי סימן שמ״ג. עכ״ל]. עיין בסימן שמ״ג במג״א (סק״ב) וז״ל: וכתב הש״ך ביו״ד (סימן שע״ב סק״ב), דכשהטומאה בבית הסמוך וחור טפח ביניהן הוה טומאה דרבנן וכו׳, וכמדומה שלא עיין יפה וכו׳. ע״ש. וכמדומה לי שהוא לא עיין יפה בש״ך שם, שלא נזכר זה שם בש״ך כלל, אלא כתב שם בבתים הסמוכים לבית שהמת בתוכו הנזכרים סימן שע״א סעיף ד׳ וכו׳, וביש חור טפח זה נזכר שם סעיף א׳. ולכן נראה דמה שכתב הש״ך שם וכשהבית שהמת בתוכו סתום וכו׳ הוא המכוון במה שהתחיל, ולפי זה לא קשיא מידי על הש״ך.
ומה שכתב שם בכל ענין, אינו מדוקדק קצת. ע״ש.
(חמד משה – סק״ד)

קיז) שם בהגה ואסור לטלטל מת על ידי ככר ותינוק לצורך כהנים וכו׳. נראה לי שאם יש כהן חולה שאינו יכול לצאת מביתו כופין לקרובים להוציא המת מביתו כדי שלא יעבור על דאורייתא. מג״א (סקי״ד). ודוקא בענין דאי אפשר לתקוני בענין אחר שלא להביא את הטומאה בנעילת דלתיים ובריח להפסיק את הטומאה, כגון בשבת וביום טוב, דחשיב כמתקן מנא, דאילו בשאר ימי החול כיון דמצי לתקוני תו לא חשיב אי אפשר לסלוקי. משאת משה (ח״א חא״ח סימן ג׳). (יד אהרן מהדורא בתרא – הגב״י סק״ג)

קיח) שם בהגה ואסור לטלטל מת על ידי ככר ותינוק לצורך כהנים וכו׳. עיין מג״א (סקי״ד) שכתב וז״ל: ומכל מקום נראה לי דאם יש כהן חולה וכו׳ כדי שלא יעבור על דאורייתא, ומה שכתב בש״ך ביו״ד [סימן שע״ב סק״ב] וכו׳ דהוי דרבנן (ו)לא דק וכו׳. ועיין בפני יהושע ברכות (דף י״ט ע״ב) שכתב להעמיד דברי הש״ך על מכונו דבכהאי גוונא דלא היה המת אלא בשכונה הסמוך ליה לא הוי אלא טומאה דרבנן, והביא ראיות. ע״ש. ולדברי רמ״א הוי לצורך כהנים דינו להיפך ממוטל בחמה, דשם מהני ככר או תינוק וטלטול מן הצד אסור, ובלצורך כהנים דהוי לצורך מקומו

הערות וציונים

49. נדפס לעיל אות קי״א. **50.** נדפס לעיל אות קי״ב.

אוצר ההלכה

הוא להיפך, דעל ידי ככר או תינוק אסור וטלטול מן הצד מותר. ואמירה לאינו יהודי לטלטלו שרי בשניהם. עיין [מג"א] בס"ק י"ג. (עצי לבונה – מעין גנים)

קיט) שם בהגה ואסור לטלטל מת על ידי ככר ותינוק לצורך כהנים וכו'. כתב הרב באר היטב (סק"ט) בשם הרב מג"א (סקי"ד), דאם יש כהן חולה שאינו יכול לצאת מביתו וכו'. עיין פתחי תשובה יו"ד (סימן שע"א [סקי"ב]) בשם שו"ת דת אש (סימן ח'), באשת כהן שילדה בן זכר שאירע המילה בשבת, ובליל שבת מת אחד בשכונתה שמאהיל על בית היולדת, ואבי הבן הוא מוהל בעצמו. וכתב דכופין את הקרובים להוציא המת מהבית, חדא דהעיקר כדעת הטור לקמן (סימן שע"ג) שבית דין מצווים גם בקטנים להפרישם מטומאת המת, ואם כן הרי התינוק כמו כהן החולה שאינו יכול להוציאו מן הבית, ועוד כיון שאבי הבן מוהל בעצמו ועליה רמיא המצוה, ואם כן אין יכולין למול התינוק בביתו כי האב כהן ועל כן צריכין למולו בבית הכנסת, ואם כן יהיה אסור שוב להחזירו לביתו אל אמו דהוי כמו שמטמאים אותו בידים דאסור לכולי עלמא.

עיין שם עוד [סקי"א] באשת כהן שחלתה כמעט נטתה למות, ובבית הסמוך שגגיהם נוגעים מת שם אחיה, ושאלה על בעלה מדוע לא בא לביתו, ואינו יכול לומר לה שמת אחיה שמא תטרף דעתה ויהיה הכרח שיבא בעלה לביתו משום פיקוח נפש, מותר לומר לעכו"ם להסיר האוהל, כי אמירה לעכו"ם אין אלא פעם אחת מה שאין כן טומאת אוהל ירבה כל שעה. ע"כ.

ועיין בספר החיים [למהר"ש קלוגר בסימן זה] שהתיר לטלטל המת מן המרחץ - לצורך טבילת נשים - על ידי ישראל על ידי ככר ותינוק, דאף דמשמע ברמ"א דעל ידי עכו"ם יש היתר יותר, זה אם אפשר לטלטל בהצנע דאין בזיון בין החיים, מה שאין כן בנדון דידן דנתפרסם והוי בזיון למת שיטלטל על ידי עכו"ם, עדיף על ידי ישראל על ידי ככר ותינוק, וכיון דמותר לטלטלו מן המרחץ מותר לטלטלו לאוהל של בית החיים. עכ"ד. ונראה לי דבמקום שמותרין לטלטל בעיר, אם כן כשמטלטל חוץ למרחץ אין כאן איסור הוצאה, אם כן אסור לטלטלו לבית החיים דלשם יש איסור הוצאה, וגם בעיר שאינו מעורב צ"ע, דהא לרשות הרבים אסור להוציא, ואפילו למאן דמתיר מכל מקום אם יכול להוציא מן המרחץ לכרמלית פשיטא דאסור להוציא לרשות הרבים. (באר יעקב – קרויזר – סק"ד)

קכ) שם בהגה ואסור לטלטל מת על ידי ככר ותינוק לצורך כהנים וכו'. כתב המג"א (סקי"ד) ד"ה ואסור לטלטל וכו', ומה שכתב בש"ך יו"ד (סימן שע"ב [סק"ב]) דהוי דרבנן לא דק וכו'. עיין פני יהושע סוכה (דף כ' (ע"א) [ע"ב ד"ה וכן סואר]) הוכיח באורך כשיטת הש"ך דהמשכת הטומאה הוי רק מדרבנן ולא כהמג"א. ע"ש. (חדושי מהרי"ו)

קכא) שם בהגה ואסור לטלטל מת על ידי ככר ותינוק לצורך כהנים וכו'. כתב במג"א (סקי"ד בסופו), ומה שכתב בש"ך ביו"ד (סימן שע"ב [סק"ב]) דהוי דרבנן לא דק. עיין בתשובת בית יצחק (יו"ד ח"ב סימן קנ"א אות ח') הביא שכדברי הש"ך מבואר בפני יהושע סוכה (דף י') [כ: ד"ה וכן סואר] ובכמה דוכתי דלא הוי רק מדרבנן ושיש להקל בזה. (מגיני חיים)

קכב) שם בהגה לצורך כהנים וכו' אבל על ידי גוים יש מתירין. בתשובה הארכתי בזה על דבר מעשה הבא לידי שמת אחד ביום הכפורים, והיה בחצר בית הכנסת, ולא היה ביד הכהנים לכנוס לבית הכנסת, ונשאלתי אם יוכל להוציא את המת דרך כרמלית על ידי נכרי כיון דליכא בזיון המת, וגם אין חשש דאדם בהול רק לצורך הכהנים מה דינו. וזאת אשר השבתי, באמת לא מצינו היתר לעבור על איסור דרבנן לצורך המת רק היכא דשייך לומר גדול כבוד הבריות שדוחה לאו ד"לא תסור" [דברים י"ז, י"א], ובדליקה התירו טלטול משום דאי לא שרית ליה אתי לכבויי. ואמנם הא דמבואר בש"ס היינו שבות הנעשה על ידי ישראל דזה מיקרי שבות דאית ביה מעשה, ובזה באמת בעינן שיהיה לדחות כבוד הבריות וכדומה, אבל שבות הנעשה על ידי עכו"ם זה מיקרי שבות דלית ביה מעשה, ואפשר אף לצורך כהנים מותר לעשות הוצאת המת על ידי נכרים ובפרט לכרמלית דהוי כמו שבות דשבות במקום מצוה. ואמנם אם לטלטלו על ידי ככר ותינוק אי המת לבד, לכאורה תליא במחלוקת הפוסקים בהא דהתירו הוצאת המת לכרמלית על ידי ישראל במקום שמונח בבזיון, דיש אומרים דדוקא הוצאה התירו אבל לענין טלטול דאפשר על ידי ככר ותינוק לא התירו באופן אחר, והרמב"ן [צד: ד"ה הא] כתב דבמקום הוצאה לכרמלית יותר טוב שלא להוציא הככר והתינוק והוא הדין בזה. ולכאורה דברי הרמב"ן אינן מובנים, הרי יותר טוב לעבור על שבות אחד מלעבור על שני איסורים, ונראה לי דכוונתו דבאמת מבואר בש"ס (שבת דף קכ"ד ע"ב) דטלטול מוקצה שאסור הוא משום גזירה אטו הוצאה, וכבר כתבתי במקום אחר [סימן ש"ח סק"א][51] כיון דמלאכה שאין צריך לגופה פטור עליה היה לנו להתיר טלטול לצורך מקומו, כיון דאף הוצאה שלא לצורך גופו אינו רק איסור דרבנן מהיכא תיתי נגזר אטו הוצאה. ואמנם עיקר הטעם כיון דאינו ידוע אם הוא לצורך גופו חיישינן שמא יבוא להוציא במקום שהוצאה אסורה מן התורה. ואמנם במת לכאורה כיון דאי אפשר בשום אופן להיות הוצאת המת לצורך גופו דאסור בהנאה, לא היה לנו לאסור טלטול המת כלל, וצריך לומר דמכל מקום כיון דדבר שאינו ראוי היום מוקצה, גם מת בכלל, או משאר טעמים שאסרו טלטול מוקצה כמו שכתב רבנו ז"ל, וכבר הבאתי דבריו לעיל סימן ש"ח [סק"א][52], על כל פנים איסור קל הוא, אלא דמכל מקום צריך לעשות על ידי ככר או תינוק כמו שכתבתי לעיל. ואמנם לענין אם יוציא הככר לכרמלית, יותר טוב שלא להוציאו, דהוצאת הככר גרע מהוצאת המת מהאי טעמא שכתבתי. וכל זה כשמוציא בעצמו, אבל

הערות וציונים

51. נדפס לעיל בסימן ש"ח אות ד' ד"ה בטעם. **52.** נדפס לעיל בסימן ש"ח אות ד'.

אוצר ההלכה

לומר לנכרי לעשות דכל הענין הוא שבות דשבות, יותר טוב לעבור פעם אחד על איסור שבות דשבות מלעבור שני פעמים דהיינו טלטול והוצאה, ואף הרמב"ן מודה. אחר שכתבתי זה ראיתי ברשב"א [צד: ד"ה ומכל מקום] שכתב דאף במת משכחת לה צריך לגופה דיסברו דמת נכרי הוא ומותר בהנאה, ובמחילה מכבוד עצמות[יו] הקדושים מלבד שזה דחוק גם אין זה ברור להתירו בהנאה כמו שכתבתי לעיל.

והנה הא דכתב רש"י ז"ל [צד: ד"ה לאפוקיה] דבהך עובדא דהמצניע היה שם ככר ותינוק, נראה דסובר דלא שרינן רק איסור אחד משום כבוד הבריות ולא טלטול והוצאה, אף דהיכא דלא נעשו שניהם כאחד כל אחד לעצמו אינו חשוב רק איסור אחד, צריך לומר דבעת שמוציא לכרמלית ומטלטל ארבע אמות בכרמלית קעבר גם על איסור טלטול מוקצה. ולפי זה צריך עיון, דהרי האגודה [ביצה סימן ה'] כתב והובא בהגה"ה ש"ד[53], דאם המוקצה כבר בידו רשאי לטלטלו יותר לכל מקום שירצה, אם כן כיון דבעודו בבית אין כאן רק איסור טלטול לבד ומותר לטלטלו, אם כן בעת שהוא בכרמלית אזיל ליה איסור טלטול דהרי בלי שום היתר דכבוד הבריות מותר. ואמנם כבר כתבתי לעיל סימן ש"ח [סק"א] דהך דינא דאגודה לא נאמר רק לפי שאר טעמים הנאמרים באיסור מוקצה, אבל לטעם דגזרו אטו הוצאה אין חילוק בזה בין כשהוא בידו או לא. ולדידן דקיימא לן מלאכה שאין צריך לגופה פטור על כרחנו צריכין אנו לשאר טעמים, עיין מה שכתבתי שם. אם כן כיון דהך דהמצניע מוקי הש"ס אף כרבי (יצחק) [יהודה] לכך לא התירו טלטול בכרמלית דשניהם כאחד ידבקו, ולכך פירש רש"י דהיה על ידי ככר או תינוק, אבל לדידן דקיימא לן כרבי שמעון יוכל לעשות כמו שכתבתי דבעת טלטול בבית ליכא רק איסור טלטול ואחרי זה ליכא רק איסור הוצאה. ודו"ק היטב.

ובזה אמרתי ליישב מה שהקשה רבנו [ברוך] במרדכי [סימן ש"ג] דאי נימא דמותר להוציא על ידי נכרי אם כן יהא מותר לקברו על ידי עכו"ם. נלע"ד דבאמת היה ראוי להתיר הוצאת המת אף על ידי ישראל דמלאכה שאין צריך לגופה, ועל ידי נכרי הוי שבות דשבות, ואיך נגזור כרמלית אטו רשות הרבים בדבר דאף ברשות הרבים הוי שבות דשבות. ואמנם עיקר הטעם לאסור היינו משום שיסברו שצריך לגופה, והיינו או כמו שכתבתי דעל הככר שמוציא עמו יסברו שצריך לגופה או כמו שכתב הרשב"א דיסברו דמת נכרי הוא ומותר בהנאה, ויהיה איך שיהיה על כל פנים לא יבוא לכלל בזיון המת, דמי שיודע שהוציאו מת ישראל ממקומו (ידעו) [יודע] שלא נעשה בזה דבר דמלאכה שאין צריך לגופה הוא, ואי יסברו דמת נכרי הוא או יסברו שמוציא הככר לצרכו אין בזיון למת ואין צריך למה שהביא המג"א בשם הרמב"ן [תורת האדם סוף ענין מי שמתו מוטל לפניו] ובלאו הכי אינו דומה לקבורת המת. ועיין היטב במג"א (סקי"ב) [סקי"ג]. ודו"ק היטב. גם יש לצרף לזה דעת רש"י[54] וקצת פוסקים דביום הכפורים אין איסור הוצאה דבר תורה כלל, דעירוב והוצאה לשבת ואין עירוב והוצאה ליום הכפורים. דרך כלל נראה לי להקל להוציא על ידי כותים למען יכנסו הכהנים בבית הכנסת ובפרט לצורך נשיאות כפים, והסכימו אתי חכמי העיר. (ישועות יעקב – סק"ד)

קכג) שם בהגה לצורך כהנים וכו' אבל על ידי גוים יש מתירין. עיין באר היטב (סק"ט). מת ביום הכפורים בחצר בית הכנסת ולא היו יכולין הכהנים לכנוס בבית כנסת, אם מותר לטלטל המת על ידי עכו"ם דרך כרמלית כדי שיוכלו הכהנים לכנוס בבית הכנסת. עיין בישועות יעקב [סק"ד][55] שיצא לחלק בין שבת ליום הכפורים בזה. ועיין בשו"ת שאילת שלום (סימן קי"א) שיש להתיר. ועיין בספר שלחן עצי שטים (סימן ב' סק"מ).

[**הערת מהרשי"ם:** בספר החיים [למהר"ש קלוגר סימן זה] התיר לטלטל מת מהמרחץ - לצורך טבילת נשים - על ידי ישראל על ידי ככר, ולהניחו על בית הקברות באהל המיוחד לזה, ולא יעשו על ידי עכו"ם כיון דהוי בזיון המת. וכן הסכימו עמו חכמי עירו. ע"ש]. (ארחות חיים – ספינקא – סק"ד)

קכד) שם בהגה אבל על ידי גוים יש מתירין וכו'. נשאלתי מי שהיה בשבת במקום גוים ומת שם בשבת, וציוו מצד השררה להוציאו משם בשבת ולהביאו לשוק היאודים לאוספ'ידל [בית חולים], דליכא עירוב ממקום למקום, אם מותר להביאו על ידי גוים. והשבתי דמותר להביאו על ידי גוים כיון דליכא עירוב, וכן נעשה מעשה וכמו שכתב מור"ם בהגה. ובלאו הכי אם לא היה משום עירוב ליכא איסור כיון שהיה לבוש במלבושו, וכל שאינו ערום לא צריך ככר ותינוק כמו שכתוב (בס"ג) [בסעיף ד']. ועיין להרב מג"א [סקט"ז] ולהרב ט"ז [סק"ד] מה שהקשו על זה בענין בגדי דוד המלך עליו השלום, ועיין בספר מחצית השקל, ועיין להשל"ה הקדוש (דף קל"ה ע"א) [ח"ב מסכת שבת פרק נר מצוה אות ס"ח], ובמה שכתב הרב יד אהרן במהדורא קמא (בהגב"י)[56].

אם אירע דבגדיו תפורים ואי אפשר להפשיטו בלתי קריעה אם יעשוהו על ידי גוי או לא, עיין לב חיים (ח"ב סימן ע"א).

בזמן שלא הספיק השעה דרחצוהו ולא היה שהות לקוברו דנעשה יום כיפור אי מותר לקוברו על ידי גוים, עיין לב חיים (ח"ב סימן קפ"ד).

היכא דיש חתונה בחצר, אי מותר להוציאו למקום אחר, עיין לב חיים (ח"ב סימן קפ"ד), ועיין להרב יד אהרן (מהדורא בתרא הגב"י אות (י"ב) [ב'])[57]. ועיין מה שכתב הרב כרם שלמה ([האאס] סימן שי"ג) בביאור תשובת מוהרי"ל [סימן ס"ה ד"ה ולא שייך] על הכהנים אי יכולין לכוף להוציא המת מאהל בית הכנסת כדי להכנס ולברך ברכת כהנים. יע"ש. ועיין להרב יד אהרן שם (אות ג')[58]. [ועיין לקמן ביו"ד סימן שע"א][59]. (רוח חיים – ס"ק א', ב', ג', ד')

הערות וציונים

53. נראה דצריך לומר: בהגהה סימן רס"ו סעיף י"ב, ועיין עוד במשנה ברורה סימן ש"ח (סקי"ג). **54.** עיין בבית יוסף סימן תט"ז סעיף ז'. **55.** נדפס באות הקודמת. **56.** נדפס לקמן אות קכ"ט. **57.** נדפס לעיל אות ק"ז. **58.** נדפס לעיל אות קי"ז. **59.** תוספת זו מההשמטות לספר.

ג [ל]**יש מי שאומר שאם נתן על המת אחד מכלים שהוא לבוש חשוב כנותן ככר או תינוק: ד** [מ]**יש מי שאומר שלא הצריכו ככר או תינוק אלא למת ערום, אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק:**

באר הגולה

ל. הרמב"ן שם: מ. מרדכי בפרק ג' דשבת [סימן שי"ב] בשם רבי אביגדור:

אוצר ההלכה

סעיף ג

קכה) סעיף ג' יש מי שאומר שאם נתן על המת אחד מכלים שהוא לבוש וכו'. וזה אפילו לסברת החולקים דבסעיף ד', דשאני הכא דהכלי שהוא נתון עליו אינו בטל לגביה אבל כסותו ממש בטל הוא לגביה.

(משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

קכו) שם יש מי שאומר שאם נתן על המת אחד מכלים שהוא לבוש חשוב כנותן ככר או תינוק. וכתב המג"א (סקט"ו), והוא הדין שאר כלים שמלאכתן להיתר. ע"כ. ועיין מה שכתבתי סימן ש"ח (סק"ד)[60]. ועיין באשל אברהם שכתב, אבל לאיסור אסור דאין זה לצורך גופן. ומלאכתן להיתר קשה מסימן ש"ח בט"ז (סק"ב) דשלא לצורך כלל אסור. ע"כ. והנה אי סבירא ליה דלצורך המת חשוב כשלא לצורך, זה אינו כמו שנתבאר שם. ואי סבירא ליה כיון דאינו אלא כדי להתיר טלטול חשוב כשלא לצורך, זה פשיטא דאינו, ומבואר בריש סימן שט"ו ובמג"א (סק"ג) דאיכא גוונא דמותר לעשות מחיצה המתרת בכלים, ועל כרחנו דלא חשוב שלא לצורך. אלא דזה יש להוכיח מכאן דזה לא מיקרי לצורך גופו מדלא התיר המג"א בכאן אלא כלי שמלאכתו להיתר. ודומיא דהכא אסור לעשות מחיצה המתרת בכלים שמלאכתם לאיסור דזה לא מיקרי לצורך גופו. אלא שיש לומר דלצורך המת לא חשוב כלצורך גופו, עיין מה שכתבתי סימן ש"ח (סוף סק"ה)[61].

(תהלה לדוד – סק"ד)

קכז) שם יש מי שאומר שאם נתן על המת אחד מכלים שהוא לבוש חשוב כנותן ככר או תינוק. עיין סימן שי"א במג"א (סקט"ו) והוא הדין כלים שמלאכתן להיתר. ועיין פרי מגדים שהניח בצ"ע, דהא שלא לצורך כלל אסור אפילו במלאכתן להיתר. ויש לומר דמיירי באופן שמותר, כגון מחמה לצל או מפני הגנבים. ואין לומר דאם כן הרי בכלים שמלאכתן לאיסור גם כן מותר לצורך גופן ומקומן, ונראה דבאמת הא דמותר לצורך גופו בכלים שמלאכתן לאיסור אינם לצורך הכלי רק לתכלית שהוא צריך, וחכמים התירו לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור כשצריך לגופו או למקומו אבל הכלי הוי מוקצה אלא שהותר לטלטל בשביל צורך האדם, ואם כן איך שייך לומר שזה יתיר לו לטלטל המת, הרי הוא אינו היתר עצמי בשביל עצמיות הכלי, רק בשביל צורך שחוץ לכלי דהיינו צורך האדם, מה שאין כן בכלי שמלאכתו להיתר אף כי שלא לצורך כלל אסור, אמנם לצורך הכלי מותר כגון שלא ישבר ושלא יגנב ומחמה לצל, והרי זה הטלטול לצורך הכלי הוא, ואם כן על הכלי עצמו ההיתר ולכן מותר לטלטל מת על ידה, אבל בודאי רק באופן המותר שלא ישבר, ואינו דומה לכלי שמלאכתו לאיסור ובאופן המותר להם כגון לצורך גופו ומקומו כמו שכתבתי.

(זרע יעקב – זלזניק)

קכח) שם שהוא לבוש וכו'. פירוש, שהנושא את המת לבוש בבגדים, ופושט בגד אחד שהוא לבוש בו ונותן על המת. וכן משמע להדיא בתורת האדם להרמב"ן (כל כתבי הרמב"ן ח"ב סוף עמוד ע"ט). ע"ש. וכן משמע לשון מרן שכתב שהוא לבוש, ואי קאי אמת הוה ליה למימר שהיה לבוש. ולפשוט מעליו לבושו עכשיו ודאי אסור כדלקמן סעיף ז'. וזו גם כן כוונת הפרי מגדים באשל אברהם (ס"ק ט"ז). ע"ש. ועיין משנה ברורה (ס"ק ט"ו) שלא הבין כן. ולענ"ד כמו שכתבתי.

(מרן ראש הישיבה שליט"א – הערות איש מצליח שעל המשנה ברורה)

סעיף ד

קכט) סעיף ד' יש מי שאומר וכו' אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק. כתב הבית יוסף (דף ר"ח ע"ב שיטה מ'), כתב המרדכי [סימן שי"ב] בשם הרב אביגדור, אבל מת בכסותו מטלטלין אותו אגב כסותו. נ"ב: ואיכא למידק מה שהצריכו [שבת ל:] לשלמה המלך עליו השלום - שאמר שאביו מת ומוטל בחמה - ככר או תינוק, וכי דוד המלך עליו השלום ערום מת, ודוחק לומר שהסירו מלבושין מעליו דאירע כן. ונראה לי דכך אמרו לו הסנהדרין, דמת כדי לטלטלו צריך ככר או תינוק, כן הוא הדין למת ערום, אבל מי שיש לו כסות הוה ליה זה כמו ככר או תינוק, ודוד על ידי כסותו טלטלו אותו דהוה ליה כמו ככר או תינוק. ודוחק, דאדרבא כסותו הוא בטל לגביה. וגם אפשר ליישב לרבי אביגדור, דאפשר לומר כיון דראו לדוד שהיה קרוב למות הוציאו כסותו מעליו כדי שלא ימות ויסריח. עד כאן מצאתי כתוב למהר"י אשקאפה ז"ל. וכל דבריו הם דחוקים, דלתירוץ ראשון העיקר חסר מן הספר, ולתירוץ השני גם כן אינו נראה, דמלישנא דקאמר בגמ' אפחית דרגא מתותיה אשתיק ונח נפשיה, משמע דבשעה שנפל נח נפשיה. ועוד אם הפשיטו אותו בשביל שלא יסריח היה להם להוציאו מן החמה לצל, דודאי היה שהות להוציאו מן החמה לצל דהא היה להם שהות לפשוט את בגדיו והכל שיעור אחד. והעיקר כמו שכתבו הט"ז [סק"ד] והמג"א ז"ל [סקט"ז] ומהר"ם בן חביב ז"ל בספר שמות בארץ בקונטרס כפות תמרים (דף כ"ז ע"א) [לו: מדפי הגמרא תוד"ה בשבת].

(יד אהרן – הגב"י)

הערות וציונים

60. נדפס לעיל בסימן ש"ח אות קכ"ז. **61.** נדפס לעיל בסימן ש"ח אות ק"ד.

אוצר ההלכה

קלא) שם יש מי שאומר וכו' אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק. כתב הרב עולת שבת [סק"ד], ובאמת יש לתמוה דהא אמרינן בפרק במה מדליקין [ל:] דשלחו חכמים לשלמה, ואביך הנח ככר או תינוק וטלטלו וכו', וממעשה דהתם מוכח דדוד היה לבוש בכסותו כשמת, ולאיזה צורך הצריכו ככר או תינוק. וצ"ע. ולי נראה דשאני דוד שהשמיטו לו המלבוש מעליו דומיא דשומטין את הכר מתחתיו, ונשאר ערום כדרך המת כשימות כדי שלא יסריח, באופן שאינם צריכים לטלטלו טלטול גמור בפשיטת המלבושים שעליו, לא כן כשרצו לטלטלו טלטול גמור מחמה לצל הוצרך שלמה המלך עליו השלום לשאול לחכמים על זה. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

קלב) שם יש מי שאומר וכו' אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק. כתב המג"א (סקט"ז), ובשל"ה [ח"ב מסכת שבת פרק נר מצוה אות ס"ח] הקשה על זה וכו'. ואדוננו מורנו ורבנו [מהר"י אייבשיץ] [אמר] דלאו קושיא היא, דיש לומר דודאי הוצרכו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, לכך לא רצו לטלטל על ידי מלבושים משום דאסור להוציא בגדים לרשות הרבים, אבל על ידי ככר או תינוק מותר, דככר אף פחות מכשיעור, ותינוק אף חי נושא את עצמו. וק"ל. (מתוק מדבש)

קלג) שם יש מי שאומר וכו' אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק. כתב המג"א (סקכ"ב) [סקט"ז], בכסותו וכו', ומה שכתב הרב בית יוסף איתא בחולין [קכה:] וכו'. והיינו אפשר לפרש כוונת המג"א כמו שכתב באליה זוטא [סק"ו] בשם מהר"ל מפראג, דרבן גמליאל תיקן לקבור המת בתכריכין [מועד קטן כז:], אבל מקודם התקנה היה נקבר המת במלבושים. ואם כן דוד המלך עליו השלום מסתמא היה לבוש בגדי שבת שלו (לכך) [וכך] היה נקבר, מהיכא תיתי להפשיטו, ואם כן הוי המלבושים טפלים אליו ואסורים בהנאה לכך הוצרך לככר ותינוק, אבל בזמן הזה שמפשיטין המלבושים ומלבישים אותו תכריכים, ואם כן אין המלבושים נאסרים ומותר לטלטל אותו על ידן. אבל בתוספת שבת [סקט"ז] כתב בשם חכם אחד, מאחר שנפל דוד דאפחית דרגא מתותיה ואם כן המנהג לקבור אותו בבגדיו, וקלסיה לפירוש זה. אבל באמת חס וחלילה לומר כך כנראה בגמ' שלא אפחות הדרגא רק כדי להפסיקו מלימודו, וחס וחלילה לומר שנפל, ודין זה אינו נוהג רק אם המלבושים מלוכלכים בדם ודוד המלך עליו השלום לא אירע לו כך, אם כן תירוץ זה ודאי ליתא. אלא הנכון כמו שכתב מהר"ל מפראג זצוק"ל, דתירוץ הראשון של המג"א אינו מוכרח כל כך, דאין חייב לשרוף וגם ראויין למלך אחר, אף על פי שיש לומר ששלמה בנו בודאי רוצה לכבדו ודעתו היה לשרוף, מכל מקום אינו מוכרח כל כך. וק"ל. (בגדי ישע)

קלד) שם יש מי שאומר וכו' אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק. כתבו [הט"ז (סק"ד) והמג"א (סקט"ז)] תירוץ בגדי דוד מוקצין [משום דשורפין על המלכים]. ולכאורה בסנהדרין (דף נ"ב ע"ב) שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי אמורי, קתני שאין איסור ומנלן חיוב. וכן משמע לשון הרמב"ם בפרק י"ד מהלכות אבל [הלכה כ"ו], ויש להן לשרוף. ולאו לשון חיוב, רק השריפה דרך כבוד, ולמה יאסרו להשתמש בהן קודם שריפה, ואם אינו לובשן על כל פנים חזי לתשמיש אחר. ואף אם נאמר לולי דבריהם דאין משתמשין בשרביטו ואין רוכבין [על] סוסו ואין יושבין על כסאו [סנהדרין כב.], קרוב הדבר דוקא מחיים אבל במותו שרי לבנו המולך אחריו, דהא אבישג מותרת לשלמה מהאי טעמא [שם], ולא עדיפי בגדי תשמישו משוכבת חיקו, וחזיין לשלמה בנו. ואפשר טעמא דנקט מתני' שלש אלה דקשה לשנותן שנוי מעשה, אבל בגדיו להדיוט נמי שרי בשינוי מעשה ממש שמוציא מרשות בעליו לענין גזילה מכל שכן לנדון זה, ואם כן מה שאלת שלמה [שבת ל:], אלא על כרחך כמו שכתב הבית יוסף דכסות בטל לגביה. ואפשר דעת המרדכי [סימן שי"ב] דסתם בן אדם לא מבטל וכסברת מג"א [סקט"ז] דמפשיטו ומלבישו תכריכין, אבל בדוד המלך עליו השלום גם הוא מודה דאין ענינות במקום עשירות מלך, ואף שהיה דעתו להפשיטו מבטל לגביה לשורפו לכבודו. ודוק.

ולשון המג"א [שם] ומה שכתב בית יוסף, כלומר סברא דכסות בטל, איתא בחולין וכו', עכ"ל של הגמ', והוא דברי המג"א דמפרש דברי הבית יוסף ומביא מקור סברתו מן הגמ'. (מאורי אור חלק שני – דף ל"ד ע"ב)

אוצר ההלכה

אמור [פסקא ד׳] וז״ל: מיד ״וילבש שאול את דוד מדיו״ [שמואל - א׳ י״ז, ל״ח], וכתיב בשאול ״משכמו ומעלה גבוה מכל העם״ [שם ט׳, ב׳], כיון שהלבישו בגדיו וראה שעשויין לו, מיד הכניס בו עין צרה, כשראה דוד כן שהלבין פני שאול אמר לא אוכל ללכת באלה כי לא נסיתי ויסירם דוד מעליו. הא למדת שאפילו יהא קצר והוא מתמנה מלך נעשה ארוך וכו׳. ע״כ. (וה״א) [והא אמרינן] ביבמות פרק הערל (דף ע״ו ע״ב) מאי טעמא אמר לו שאיל עליה, משום מאניה דכתיב ״וילבש שאול את דוד מדיו״, מאי מדיו כמדתו, וכתיב ביה בשאול משכמו ומעלה גבוה מכל העם[62]מאי האי דאתרמו ליה מאניה שמע מינה מלכא הוי וכו׳. ע״כ. ולפי דברי רז״ל הללו שוב אין מקום להסתפק במלך הראשון שמא היה קצר והשני ארוך או איפכא, דלעולם כל מלך כיון שמתמנה להיות מלך נעשה ארוך, ודוד המלך עליו השלום נעשה גבוה כשיעור קומתו של שאול ובגדיו עשויים לו כמדתו, ומינה ודאי דגם שלמה בנו משעה שנמשח למלך בחיי דוד אביו נעשה ארוך כמדת דוד המלך עליו השלום, ושוב אין צריך שום תיקון לבגדי דוד שיהיו ראויים לשלמה ולומר דהוו מוקצים, דודאי היו כמדת קומתו של שלמה המלך עליו השלום, והדרא קושיא לדוכתה דלמה הוצרכו להניח עליו ככר או תינוק. אלו דבריו הי״ו. ועיין להרב משחא דרבותא ז״ל (ח״א סימן זה ס״ד)[63] מה שכתב בזה, ומה שאכתוב על דבריו אני הדל ס״ט באות שאחר זה[64] בס״ד (בד״ה וחזיתיה). ע״ש.

(פתח הדביר ח״ד – סק״ג)

קלה) שם יש מי שאומר וכו׳ אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק. דין זה הביאו הבית יוסף מהמרדכי [סימן שי״ב] על שם הרב אביגדור, וכתב עליו הבית יוסף: ומשמע לי שאין כן דעת רש״י והפוסקים דאם כן הוה להו לפרושי, וראייתו יש לדחות דשאני התם וכו׳. עיין דבריו. וממילא יאמר האומר דבכוונה מכוונת הביא זה מרן בשם יש מי שאומר, ודמי לסתם ואחר כך מחלוקת, שסתם בסעיף א׳ שצריך ככר ותינוק ולא חילק בין אם הוא ערום או לבוש, וכאן בדין זה הביא מחלוקת, ומסורת בידן דהלכה כסתם, דזה אינו, דאם כן גם בדין הקודם דמאיש לוקח הוא הרמב״ן [תורת האדם ענין מי שמתו ד״ה בפרק המצניע], נימא נמי דלא קיימא לן כוותיה אלא כסתם כיון שכתב מרן בשם יש מי שאומר, וזה אינו, דלא אשכחן למרן ביתיה יוסף דחלק בזה על הרמב״ן. אלא ודאי מוכרחים אנו לומר כמו שכתב בספר מאירת עינים (חו״מ) בכמה דוכתי [סימן ט״ז סק״ח, סימן כ״ו סקי״ג, סימן ל״ה סק״י, סימן ע״ו סק״ד ועוד], דבמקום שמרן מצא סברא מחודשת ואין חולק עליה הביאה בלשון יש מי שאומר, הלכך גם בהא דדין הקודם מוכרחים אנו לומר כן, כיון שלא הביא [הבית יוסף] חולק (הב״י) על זה. ואף על גב דרמ״א בדרכי משה [אות ב׳] הביא חולק על זה, מכל מקום כיון דמרן לא מצא מחלוקת בזה כתבו בלשון יש מי שאומר. ואם כן גם אנו נאמר בדין זה, דהגם שכתב בבית יוסף שאין כן דעת רש״י והפוסקים, מכל מקום כיון דלא אשכח בפירוש לרש״י והפוסקים דפליגי על מה שכתב המרדכי על שם ה״ר אביגדור אלא ממשמעות דבריהן כיון שלא פירשו וכו׳, יש לומר דזה אינו, ושערי תשובה לא ננעלו, ואולי גם הבית יוסף בספר בדק הבית חזר לתקן דברי המרדכי על מה שכתב הרב רבנו אביגדור ונחסר לנו עם כמה גליונות של בדק הבית שחסרו מן הדפוס כנודע, ודין גרמא שכתב השלחן ערוך בלשון יש מי שאומר כיון שהיא סברא מחודשת וכמו שכתב הסמ״ע. ועוד כיון דאיסור דרבנן הוא מסתמא אמרינן דחזר בשלחן ערוך והודה לדברי המרדכי על שם הרב רבי אביגדור.

ודע דהט״ז [סק״ד] והמג״א [סקט״ז] כתבו דיש מקשים על סברת יש מי שאומר הלזו מעובדא דדוד המלך עליו השלום (שבת דף ל׳ ע״ב) שהצריכו ככר או תינוק כדי לטלטלו, והרי דוד המלך עליו השלום היה לבוש. ותירצו דשאני בגדי דוד המלך שאסורים לשאר בני אדם (כדתנן) [כדתניא] [סנהדרין נב:] שורפין על המלכים וכו׳, והט״ז קילס תירוץ זה. יע״ש. ולע״ד אחר בקשת הסליחה רבה אמינא דתירוץ זה ישקע ולא יאמר, דהא בגדי דוד המלך לא היו מוקצים לגמרי, דהא חזו לבנו הוא המלך שלמה עליו השלום. וגם מה שאמרו (במשנה) [בברייתא] שורפין על המלכים אין ראיה כלל, דההיא היינו לומר דיכולים לשרוף ואין בזה משום ״לא תלכו בחוקות הגוי(ים)״ [ויקרא כ׳, כ״ג] דכגון דא לא הוי בכלל, והוא פשוט. שוב ראיתי להרב פרי מגדים בחלק משבצות זהב שדחה דברי הט״ז הנזכר מן הטעמים הנזכרים. ושבח לה׳ יתברך דהנחני במעגלי צדק לכוין לדעת קדושים אל האמת, כן יהיה לעד בס״ד. (ועיין בספר פתח הדביר (אות ג׳)[65], ולא הביא תירוץ הרב פרי מגדים הנזכר).

ואנא זעירא נלע״ד ליישב קושית המקשים הנזכרים לעיל על סברת יש מי שאומר הלזו עם מאי דשמעתי דנהגו בעיר הזאת עיר ואם בישראל [סלוניקי] יע״א, והוא דבשבוע שעבר כשהלכתי לנחם פני אבלים ממהר״ם ברכה זצוק״ל, שם נמצאו כמה שלוחי צבור מהחשובים, ושאלתי להם מאי נהגו במת שמת בשבת והוא לבוש, אם מפשיטין אותו מלבושיו משום שאם יניחוהו כך שוב מקשי אבריו כעץ ולמחר קשה לפושטו וקרוב לומר שיקרעו מלבושיו, וגם קרוב לומר שבזמן הקיץ הוא מסריח אם יניחוהו עד למחר והוא לבוש. וגם הם השיבו אמריו ואמרו דלעולם בימי החורף אין מפשיטין אותו עד למחר בחול, אלא שבזמן החום בקיץ שמתיראים שמא יסריח, מפשיטין אותו תכף כשימות בעודו חם קודם שיתקשו אבריו כעץ. אלא דבסדר הפשיטה יש מנהגים שונים, יש מהם שמצריכים ככר ותינוק והוא כמו שכתב הבית יוסף על שם המרדכי [סימן שי״ב] בשם ראבי״ה [סימן ר״ד] שנראה לו שאם חוששין שמא יתקשה ואז לא יוכל לפושטו ויהיה בזיון למת מניח עליו ככר ותינוק עד שיפשטו אבריו. ויש מהם שאין מצריכים אף ככר ותינוק, וטעם נראה דהגם דפסק השלחן ערוך (בסעיף א׳) דבמוטל בחמה ואיכא חשש סרחון

הערות וציונים

62. כך הגירסא בעין יעקב שם. **63.** נדפס לעיל אות ק״ל. **64.** נדפס לקמן אות ק״צ. **65.** נדפס באות הקודמת.

אוצר ההלכה

צריך ככר ותינוק, ואף בטלטול מן הצד דטלטול מן הצד שמיה טלטול, מכל מקום יש לחלק כמ״ש לעיל (סימן ש״ח סקכ״א)[66] דכשהטלטול הוא לצורך דבר המותר שרי טלטול מן הצד, והא דאסור הוא כשהוא לצורך דבר האיסור. יע״ש. ואם כן גם הכא בנדון דידן הא דמטלטלין מן הצד למת הוא לצורך המלבושים שהוא דבר היתר. ולפי טעם זה אפשר לפשוט את המת אף במת בשבת בימי החורף, כיון שהטלטול הוא לצורך דבר המותר והוא טלטול מן הצד דשרי בהכי.

נמצא דיהיה איך שיהיה יש היתר לפשוט את המת לפחות בימי הקיץ משום חשש שמא יסריח, ודוד המלך כבר נודע דמת בימי הקיץ, הלכך יאמר הרב רבנו אביגדור שהיא סברת יש מי שאומר הלזו, דהא דהשיבו הסנהדרין לשלוחי שלמה המלך דיניח עליו ככר ותינוק ויטלטלנו מחמה לצל ולא סמכו על המלבושים שהיה לבוש דהוו כככר ותינוק, הוא משום דשמא סברו כבר הפשיטו לדוד מלבושיו כשאר מתים דמתים בשאר שבתות מחשש שמא יסריח, וזה פשוט להם דשרי כיון דהוי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר שהם המלבושים דשרו כמו שכתבתי לעיל. ואולי גם האמת כך היה דהפשיטו לדוד מלבושיו, ודין גרמ׳א לסנהדרין שהצריכו ככר ותינוק כדי לטלטלו טלטול גמור מחמה לצל, דבכגון דא שהוא טלטול גמור וגם לצורך דבר האיסור שלא יסריח הוא דנסתפק שלמה המלך והשיבו לו הסנהדרין דשרי על ידי ככר ותינוק. וכן משמע מדברי הרב אליה רבה (סקט״ז) דשרי לפשוט המלבושים מהמת בשבת, שהרי על קושיית המקשין הנזכרים לעיל תירץ שלשה תירוצים, ואחד מהם הוא דהשואלים ודאי לא היו יודעין הדין כלל, ובבי מדרשא לא היו יודעים שמת בדרגא במלבושים, לכך השיבו הנח עליו ככר וכו׳. ע״כ. הא קמן דמדברי הרב הנזכר משמע קצת שכיון דהם הבינו דמת במטה בביתו ודאי היה ערום. וזה מוכרח הוא דסבר דשרי להפשיט את המת בגדיו והוא באופנים הנזכרים לעיל, דהא סברי שהיה דוד ערום ואין דרך האדם שימות ערום אם לא שפשטו בגדיו. מיהו זה יש לדחות, דאפשר לומר דדעת הרב אליה רבה היא דבזמן דוד המלך היו נוהגין לישן על מטתם ערומים כאשר נוהגים בערי פראנקיאה [אירופה] שהם ערי הרב אליה רבה, הלכך דין גרמא ליה להרב ז״ל לומר דהם הבינו דמת על מטתו ערום כאשר ישנים על מטתם ערומים ולכך הצריכו ככר וכו׳, ולעולם יש לומר דסבר הרב אליה רבה דאין לפשוט המת ממלבושיו בשבת, דהא סבר הרב אליה רבה דאם היו מבינים שמת בדרגא במלבושיו לא היו מצריכים ככר וכו׳ דמלבושיו הם כככר וכו׳, וזה מורה באצבע דסבר הרב ז״ל דאסור לפשוט המת מלבושיו בשבת, דאי לא תימא הכי דלמא הגם שמת בדרגא במלבושיו מכל מקום תכף פשטוהו והניחוהו ערום ולכך הוא דהצריכו ככר וכו׳. ודוחק לומר דמסתמא אמרו הסנהדרין שלא פשטוהו תכף כשהיו מבינים שמת בדרגא במלבושיו וממילא היו מצריכים ככר וכו׳, ולכך דחק הרב אליה רבה לומר שהבינו דמת במטתו ערום, דזה דוחק, דאימא להיפך כשהיו מבינים שמת בדרגא במלבושיו מסתמא היו אומרים דפשטוהו תכף מחשש שלא יסריח כיון שהיה מוטל בחמה, ועוד דלמא לא שאלו הסנהדרין אם היה לבוש עדיין. אלא ודאי דמכל אלין מוכח דסבר הרב אליה רבה דלפשוט הבגדים מהמת בשבת ודאי אסור וליכא שום ספקא, ולכך סבר בפשיטות דאם היו מבינים הסנהדרין דמת בדרגא במלבושיו ודאי דהיו מתירין לטלטלו בלא ככר, דהיו סוברין בפשיטות דלא פשטו בגדיו שאסור לפשט, ולכך הרב אליה רבה הכניס עצמו בדוחק גדול לומר דלא הבינו אלא שמת במטה ערום ודין גרמא דהצריכו ככר וכו׳. והכי מוכח דסברי השל״ה [ח״ב מסכת שבת פרק נר מצוה אות ס״ח] והט״ז [סק״ד] והרב עולת שבת [סק״ג] והמג״א [סקט״ז], דכולם נכנסו בדוחק גדול לתרץ הך קושיא מעובדא דדוד על סברת יש מי שאומר הלזו, דזה מורה דסבירא להו דבשבת אסור לפשוט בגדים מהמת ולכך לא אשכחו תירוץ אלא בדוחק גדול כמו שכתבתי לעיל, דאי הוו סברי דמותר, היו אומרים בפשיטות דלא קשיא מידי, דדלמא הבינו הסנהדרין דכבר פשטו בגדיו ולכך הצריכו ככר וכו׳ כמו שכתבתי לעיל. גם הרב יד אהרן [הגב״י][67] קילס תירוץ הט״ז והמג״א, והביא גם כן שכן כתב מהר״ם בן חביב בספר שמות בארץ בקונטרס כפות תמרים (דף כ״ז ע״א [לו: מדפי הגמרא תוד״ה בשבת]) וממילא דגם הם סבירא להו כסברת הני רבנן הנזכרים לעיל דאסרי לפשוט בגדים מהמת בשבת. והכי נראה מבואר ממה שכתב הרב יד אהרן בתחילת דבריו על שם מהר״י איסקאפה, שכתב וז״ל: ודוחק לומר שהסירו מלבושין מעליו דאירע כן. ע״ש. מלשון זה משמע דאירע כן דעשו איסורא והסירו בגדיו מעליו. וזהו כמו שכתבתי בדעת הרבנים הנזכרים לעיל דסברי דבשבת אסור להסיר הבגדים מהמת מחשש דמזיז אבר, וכטעם הדין דאין מעמצים את המת בשבת ולא סותמין את פיו (המחבר לקמן סעיף ז׳), ומשום הכי כתב הרב ז״ל דהוא דוחק, דלא חשיד שלמה המלך עליו השלום דיטעה בדין ויניח לעשות איסור.

נמצינו למדין לפי זה דכל הפוסקים פה אחד יעידון יגידון דבשבת אסור לפשוט את בגדיו מהמת. אלא דעדיין יד הדוחה נטויה לדחות ולומר דגם הרב יד אהרן על שם מהר״י איסקאפה סוברים דמותר לפשוט, והא דקאמר ודוחק לומר שהסירו מלבושיו מעליו שאירע כן, הכוונה לומר הגם דאין אפשר דהפשיטו אותו והניחוהו ערום בחצר, מכל מקום אירע שעשו לו כן אף שלא מן הראוי, ועל זה כתב דהוא דוחק. מכל מקום מפשט דבריו מוכח דעל מאי דאירע דעברו איסורא הוא דקאמר דהוי דוחק, דאי לא תימא הכי מה דוחק הוא דהפשיטו אותו בחצר דאין זה כבוד, דיותר כבוד הוא במה שהפשיטו אותו שלא יסריח בחמה, ובשביל שנשאר ערום לא איכפת לן כל כך, דאפשר בהנחת סדין דק על גביו. ועוד דבתירוץ השלישי שהביא הרב יד אהרן שם על

הערות וציונים

66. כוונת הרב המחבר לציין לדברי הרב מאמר מרדכי שם. ומכל מקום צריך עיון שהרי דין זה מבואר לקמן בשלחן ערוך בסעיף ח׳. **67.** נדפס לעיל אות קכ״ט.

אוצר ההלכה

שם מהר״י איסקאפה מבואר דדוקא בשקרוב למות יש היתר לפשוט הבגדים מן המת אבל לא אחר שימות. יע״ש. אלא דדברי הרב יד אהרן שכתב שם אחרי זה המה באו מגומגמים, דלתירוץ השני של מהר״י איסקאפה קרא ליה ראשון ולתירוץ השלישי קרא ליה שני, דאם לא חשב כלל לתירוץ הראשון משום דמהר״י איסקאפה עצמו אמרו בלשון ודוחק לומר וכו׳, גם תירוץ השני לא היה לו ליחשב כלל וכלל דגם ביה אמר לבסוף ודוחק, ולא עוד אלא דקאמר מלתא בטעמא למה הוא דוחק.

איך שיהיה, נמצינו למדין דדעת כל הפוסקים הוא דבשבת אין לפשוט בגדיו, ודין גרמ״א דליישב קושיית המקשים נכנסו בדוחק גדול כמו שכתבתי לעיל. ומהתימה על הרב יד אהרן דקילס לתירוץ הט״ז והמג״א הנזכרים לעיל, ולא זכר ש׳ר דדבריהן דחויים כמו שכתבתי לעיל משם הרב פרי מגדים בחלק משבצות זהב, וגם מה שכתב הרב אליה רבה אינו נכון כלל כמו שכתבתי לעיל, וגם מה שכתב הרב יד אהרן על שם מהר״י איסקאפה אינו נכון כלל כמו שכתב הרב יד אהרן עצמו. ברם אי אמרינן דהמנהג שנוהגים בעיר הזאת יע״א הנזכרת לעיל הוא מנהג ותיקים לא קשיא מידי כמו שכתבתי לעיל, דכיון דהמנהג לפשוט בגדיו בימי הקיץ או על ידי ככר או בלא ככר וכו׳ כמו שכתבתי לעיל, הלכך יש לומר דגם בימי דוד המלך עליו השלום היו נוהגים כן לאדם שמת בלבושיו. וזהו אם נניח מונח שבאותם הימים היו ישנים על מטתם ערומים כאשר נוהגים בערי פראנקיאה כמו שכתבתי לעיל. אמנם שמא אפשר לומר דבאותם הימים נמי היה המנהג לישן לבוש כאשר נוהגים עתה בערי טורקיאה, הלכך יש לומר דהיה מנהג זה פשוט בעיניהן לפשוט הבגדים לכל מי שמת בשבת ובכלל עשו כן לדוד, ועל מנהג זה היתה תשובת הסנהדרין שצריך ככר וכו׳ שהבינו דפשטו בגדיו כמנהג.

ומהתימה על הרב יד אהרן ומהר״ם בן חביב ומהר״י איסקאפה שלא דנו מעשה דדוד בדרך זה שכתבתי, שהרי בעירם הם נוהגים לישן על מטתם לבושים, שדרים בערי טורקיאה, וממילא דבימי הקיץ בשבת פושטים למת בגדיו שלא יסריח, וממילא דגם במעשה דוד יש לומר כן דאולי גם הם באותו זמן היו ישנים בלבושיהן בעירם. ואפילו תימא דלא היו נוהגין לישן כן, מכל מקום אפשר לומר דקבלה היתה בידם דמי שמת בשבת בלבושו יכולים לפשוט בגדיו, ולא נסתפקו לשאול לסנהדרין אלא דוקא אי שרי לטלטלו טלטול גמור מחמה לצל וכמו שכתבתי לעיל. ואולי מהר״ם בן חביב ומהר״י איסקאפה והרב יד אהרן לא דרכו בדרך הזה שכתבתי משום דראו המנהג בעירם לאסור פשיטת הבגדים מהמת בשבת, ולכך נכנסו עצמם במקום דחוק כדי ליישב קושית המקשים. ואנא זעירא כבר כתבתי תירוץ פשוט לזה כפי מנהג עירי לפי מה שהעידו השלוחי צבור, ואם המנהג אינו אמת להלכה דברי כלא חשיבין. אבל כבר כתבתי למעלה דקרוב הדבר דיש שורש למנהג להתיר בשבת פשיטת הבגדים מהמת אפילו בימי החורף מעיקר הדין, דטלטול מן הצד שרי כשהוא לצורך דבר המותר, והכי נמי שרי הטלטול מן הצד כשפושט לצורך הבגדים שהם דבר המותר, שהוא צריך להם שלא יקרעו אם יניחום שם עד למחר דמתקשה המת כעץ כמו שכתבתי לעיל. אי נמי אפשר לומר דהוא צריך להם בשבת עצמו לישב עליהן או ללובשם. וק״ל. ומהתימה על כל הרבנים הנזכרים לעיל שלא זכרו מזה, ועדיין צריך ישוב. (אמר המגיה: ועיין בספר הנדפס מחדש ממש הכי קרא שמו פתח הדביר חלק ג׳ בסימן זה [סק״ד][68], שטרח למצוא סמך למה שנהגו החברה הקדושה להפשיט את המת בשבת. יעש״ב ודוק, ועיין גם כן בספר לב חיים חלק ב׳ הנדפס מחדש (סימן ע״א) יע״ש. אש״ן [אברהם שאלתיאל נר״ו]). (יוקח נא – סק״ז)

קלז) שם יש מי שאומר וכו׳ אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק. כתב הבית יוסף, כתב המרדכי [סימן שי״ב] וכו׳ בשם הרב אביגדור וכו׳. עיין מה שכתב הרב מג״א (בסקט״ז). ומה שהקשה השל״ה ז״ל [ח״ב מסכת שבת פרק נר מצוה אות ס״ח] מההיא דדוד המלך עליו השלום [שבת ל.], עיין מה שתירץ הט״ז (בסק״ד), עיין מחצית השקל (בסקט״ז), ובספר בגדי ישע (סעיף ב׳)[69], ועיין מה שכתב הרב יד אהרן (בהגב״י)[70] ומה שכתב מהר״י אישקאפה ז״ל. (דברי מנחם – הגב״י סק״ג)

קלז) שם יש מי שאומר וכו׳ אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק. עיין באר היטב (סקי״א). ועיין בספר נזירות שמשון [סק״ב] שכתב דמה שכתב בשלחן ערוך אם הוא בכסותו, היינו אם יוכל ליטול הבגד בלי טלטול המת, אבל אם אי אפשר הוי הבגד מוקצה ובסיס לאיסור אפילו מת בשבת כמו שכתב הט״ז בסוף סימן ש״י. ובזה מיושב מלתא דדוד המלך [שבת ל.]. (ארחות חיים – ספינקא – סק״ה)

קלח) שם יש מי שאומר וכו׳ אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק. ועיין במג״א [סקט״ז] שכתב, דבגדי דוד היו מוקצין [עיין שבת ל.] דאסור לכל אדם ללבשן ששורפין על המלכים [סנהדרין נב:]. ע״כ. ועיין מה שכתבתי סימן ש״ח (סק״ט)[71] דבדבר שתלוי בדעתו, אם לא היה מוקצה בין השמשות מותר לטלטל אף שבאמצע השבת נעשה מוקצה, ודומיא דחתיכת חרס שזרקה בשבת לאשפה [סימן ש״ח סעיף ז׳]. ועל כן הכא לא דמי להתם דלא הדר ואיחזי כיון שאסור להשתמש בהם שום תשמיש. ודו״ק. (תהלה לדוד – סק״ה)

קלט) שם יש מי שאומר וכו׳ אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק. עיין שו״ת אבן השוהם (סימן ל״ח) בנפל מן הבית ומת בשבת ליכא היתר זה לפי שצריך לקוברו בבגדיו [עיין ביו״ד סימן שס״ד סעיף ד׳ ובאחרונים שם], ממילא הוי הבגדים כתכריכים ואסורים גם כן בהנאה, ובזה מתורץ האי דדוד [שבת ל.] משום דאפחת דרגא [שם]. ע״כ. וראיתי בספר ארחות חיים [ספינקא, סק״ה][72] בשם נזירות שמשון [סק״ב], דמה שאמרו דאם הוא בכסותו

הערות וציונים

68. נדפס לקמן אות ק״צ. **69.** נדפס לעיל אות קל״ב. **70.** נדפס לעיל אות קכ״ט. **71.** נדפס לעיל בסימן ש״ח אות רמ״ז. **72.** נדפס לעיל אות קל״ז.

אוצר ההלכה

אין צריך ככר ותינוק, היינו אם יכול ליטול הבגד בלי טלטול המת, אבל אם אי אפשר הוי הבגד בסיס לדבר איסור ואפילו מת בשבת, וכמו שכתב הט"ז סוף סימן ש"י, ובזה מתורץ מלתא דדוד. עכ"ל. וצ"ע, דאדרבא הט"ז כתב שם [סקי"ז] דאם בשבת הונח עליו דבר איסור אין אסור משום בסיס, רק לצורך איסור אסור לטלטל, והיינו משום דלא התירו ככר ותינוק בשאר דבר, אבל במת שמותר על ידי ככר ותינוק הכי נמי על ידי בגדו, וכן משמע מסתימות הפוסקים שכתבו סתם דבכסותו מותר, וסתם כסות אי אפשר לטלטל בלי טלטול המת. ועוד שהתחיל וכתב דלא צריך ככר ותינוק כי אם במת ערום, ולדבריו משכחת גם באין ערום, אלא ודאי דבכל ענין מותר לטלטל על ידי כסותו. גם נראה אף לפי דבריו מכל מקום טלטול מן הצד מותר, דהא בכל ענין מוכרח להיות טלטול קצת.
(באר יעקב – קרויזר – סק"ה)

קמ) שם יש מי שאומר וכו' אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק. עיין ט"ז (סק"ד). נ"ב: עיין מגן אברהם הכא (סקי"ו). ולי נראה דההיא דפרק במה מדליקין [ל:] שהצריכו גבי דוד דוקא ככר או תינוק, מימרא דרב היא, ובפרק כירה [מג:] רב עצמו סבירא ליה ככר או תינוק דוקא, אבל לשמואל דסבירא ליה התם דכי לית ככר או תינוק הופכו ממיטה למיטה וטלטול מן הצד לאו שמיה טלטול, איכא למימר בההיא דפרק במה מדליקין נמי דשמואל פליג עליה דרב, דהתם ואף הם אמרו לו לשלמה שאם אין ככר או תינוק שהופכו ממיטה למיטה או על ידי כסותו. ונהי שהפוסקים ז"ל לא פסקו כשמואל אלא דטלטול מן הצד שמיה טלטול, מכל מקום לענין כסותו איכא למימר דמודו שהכסות לא בטל לגבי המת כיון שהכסות עומד ללבוש, ומ"ד [ומידי דהוה] כהא שכתב לעיל (סימן ש"י סעיף ז' בהגה) כיס התפור בבגד שהכיס בטל אצלו, ואפילו אם שכח בו מעות מותר לטלטל הבגד. הרי שהבגד לא בטל לגבי המעות. ומה גם דהכא משום כבוד הבריות נמי איכא, על כן פסק הכא בשלחן ערוך דברי המרדכי [סימן שי"ב] בשם יש מי שאומר. כנלע"ד.
(מגן בעדי)

קמא) שם יש מי שאומר וכו' אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק. ועיין מג"א (סקט"ז) דבגדי דוד היו מוקצין [שבת ל.] דשורפין על המלכים [סנהדרין נב:]. ואף על גב דדוד כבר המליך את שלמה [מלכים-א פרק א'], משמע במדרש [ילקוט שמעוני ויחי מ"ז רמז קנ"ו] דעדיין היה עליו דין מלך. שמקשה למה לא כתוב ויקרבו ימי המלך דוד למות. ע"ש.
(חבל יוסף – גנזי חיים)

קמב) שם יש מי שאומר וכו' אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק. ובמג"א (סקט"ז) מקשה בשם של"ה [ח"ב מסכת שבת פרק נר מצוה אות ס"ח] דאמרינן דוד אפחת דרגא מתותיה ומת, ומסתמא היה מלובש בבגדיו ואפילו הכי היה אסור לטלטלו אם לא על ידי ככר או תינוק, כדאיתא בגמ' [ל:]. ע"ש. ושמעתי דבגדי דוד היו מוקצין דאסור לכל אדם ללבשן דשורפין על המלכים וכו' [סנהדרין נב:]. (ועל קושיית מהר"ש קאיידנובר [תפארת שמואל על הרא"ש פ"ג אות כ"ד] על תירוץ זה המובא בתוספת שבת [סקט"ז], עיין מחצית השקל דברי פי חכם חן). אך הגאון בעל עבודת הגרשוני[73] הקשה, הרי בגמ' סנהדרין (דף כ"א ע"א) אמרו דספר תורה כמין קמיע היה תלוי בזרועו, שהיה המלך הולך תמיד עם ספר תורה, אם כן ליטלטל אגב ספר תורה, (ועיין מה שכתבתי בזה בילקוט הגרשוני (חלק ראשון אות "אונן" וחלק שני אות "מלך") על פי חדושי חתם סופר לשבת (דף ל' ע"ב). ע"ש). אך בלאו הכי אתי שפיר על פי מה שכתב בהגהות חתם סופר ז"ל לכאן (שנדפס בלקוטי חבר בן חיים ריש חלק ח', ליישב קושית השל"ה הנ"ל על פי שיטת הרמב"ן [תורת האדם ענין מי שמתו ד"ה בפרק המצניע] המובא בטור ומחבר סעיף ב', דמותר להוציאו אף לרשות הרבים על ידי תינוק אבל לא על ידי ככר. ע"ש. והטעם משום דהמת נעשה מטה לתינוק, ואיתא במתני' (שבת דף צ"ג ע"ב), המוציא חי במטה פטור אף על המטה שהמטה טפלה לו. ע"ש. ולפי זה מיושב קושיית השל"ה, שדוד המלך עליו השלום הוצרכו לטלטלו מרשות לרשות, ולא הותר אלא באופן שכתב הרמב"ן להניח עליו תינוק שיהיה המת מיטה לתינוק ופטור אף על המטה שהוא המת, ומה שאמרו בשבת (דף ל' ע"ב) שהשיבו סנהדרין אביך הנח עליו ככר או תינוק, אשיגרת לשנא הוא וככר כדי נקט רק תינוק כדי להוציא מרשות לרשות וזה לא שייך על ידי מלבושיו. וק"ל. עכ"ל הזהב. אם כן בזה מיושב נמי קושיא הנ"ל דאמאי לא טלטלו אותו על ידי ספר תורה כמובן.
(ילקוט הגרשוני)

קמג) שם יש מי שאומר וכו' אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק. כתב הט"ז (סק"ד) ד"ה אבל וכו', וחכם אחד תירץ וכו'. עיין כפות תמרים לסוכה (דף ל"ו ע"ב [תוד"ה בשבת]) תירץ כן. ע"ש.
(חדושי מהרי"ו)

קמד) שם יש מי שאומר וכו' אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק. כתב במג"א (סקט"ז), ושמעתי דבגדי דוד היו מוקצין, דאסור לכל אחד ללובשן דשורפין על המלכים [סנהדרין נב:]. הקשה בתוספת שבת [סקט"ז], מובא במחצית השקל, הא היה ראוי למלך שלמה בנו. ובחדושי חתם סופר לשבת [ל:] תירץ, דשלמה לא חשיב עצמו ראוי למלא מקום אביו. ע"ש. ובחדושי הקשיתי הלא דוד המלך עליו השלום ודאי היה כותב לו שני ספרי תורה, ואחד היה יוצא ונכנס עמו ועושה אותו כמין קמיע כמבואר בהלכות מלכים (פי"א) [פ"ג ה"א], ואם כן היה לו לטלטל אגב ספר תורה. ואולי כיון דלא היה ראוי להדיוט אפילו לקרות בו כמו שכתב הלחם משנה שם בשם התוספתא [סנהדרין פ"ד ה"ד] מדכתיב "וקרא בו" [דברים י"ז, י"ט] ולא הדיוט, שוב לא היה ראוי לטלטל גם כן. וק"ל.
(מגיני חיים)

הערות וציונים

73. הובאו דבריו בספר דברי שאול חיו"ד סוף סימן שצ"ט.

אוצר ההלכה

קמה) שם יש מי שאומר וכו' אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק. כתב בט"ז (סק"ד), שמעתי מקשים לפי זה למה הצריכו גבי דוד המלך וכו' והא דוד לא היה ערום. לולא דמסתפינא הייתי סבור מאחר דהיה דוד המלך עליו השלום יודע דימות בשבת היה לובש תכריכים, והם בגדי המת דאסורין בהנאה, ואף דהזמין בחייו מכל מקום כיון שמת הוי הזמנה למפרע נאסרו מיד שמת. (מגיני חיים)

קמו) שם יש מי שאומר וכו' אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק. הנה במג"א (סימן שי"א סקט"ז) הקשה על מה שכתב מרן שלא הצריכו ככר או תינוק למת אלא למת ערום, אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק לטלטלו. והרי בשבת (ל:) בהא דדוד אפחת דרגא מתותיה ונח נפשיה, ולא התירו לטלטלו אלא על ידי ככר או תינוק אף על פי שנפטר בכסותו. ותירץ שבגדי דוד היו מוקצים שאסור לכל אדם ללבשם וכו'. והגאון מהרש"ם בספר דעת תורה שם (סעיף ד') הקשה דאכתי הא קיימא לן בסנהדרין (כא:) שספר תורה קשור בזרועו של המלך, אם כן ראוי לטלטלו משום הספר תורה שעליו. ותירץ על פי מה שכתב הרב לחם משנה (ריש פ"ג מהלכות מלכים) מהתוספתא (פ"ד דסנהדרין [הלכה ד']) שאין ההדיוט רשאי לקרוא בספר תורה של המלך שנאמר "וקרא בו" [דברים י"ז, י"ט], הוא ולא הדיוט, ואם כן הוי מוקצה. ושוב מצא כן בתפארת הגרשוני הובא בדברי שאול יו"ד (סימן שצ"ו) [סוף סימן שצ"ט]. והרב המגיה הרה"ג רבי שלום מרדכי שבדרון נ"י הקשה, דהא על כל פנים למלך אחר מותר לקרות בו, דהא רק הדיוט אסור. עכת"ד. ובאמת דלא קשיא מידי, דהא בשבת דברים שבצינעא נוהג לאסור האונן או האבל בדברי תורה [יו"ד סימן ת' סעיף א'], ושלמה המלך היה אונן באותה שעה, וקיימא לן דאף בשבת נוהג בדברים שבצינעא, (כדאיתא במועד קטן (כג:) לרבנן דרשב"ג כוותייהו). ואף דבירושלמי (פ"ב דחגיגה ה"ג) סבר דדוד מת בעצרת, ואם כן שלמה המלך היה רשאי לקרות בו, לדברי החכם צבי (סימן ק') [שנשאל אודות חכם אחד שהיה רגיל לגרוס משניות בעל פה, ואירע לו אבל במועד, אם מותר לו לחזור על המשניות השגורות בפיו על פה. והשיב שמותר לחזור על משנתו בכל ימי המועד, דאף דקיימא לן דברים שבצינעא נוהג במועד, מכל מקום כיון שאם לא יחזור על משנתו ודאי ישכח, אין לך דבר האבד גדול מזה. אף על גב דלא אשכחן היתר לדבר האבד אלא במידי שאינו משמח ממש, ועוד שלא אסרו האבל בדברי תורה אלא בשאר ימות השנה שאם אינו עוסק בדברים המשמחים על כל פנים יכול לעסוק באיכה ואיוב ודברים הרעים שבירמיה, אבל ברגל שבודאי שאינו נכון להתעסק בדברים האמורים, ולישב ולהתבטל לגמרי מתלמוד תורה בודאי שאינו נכון, מותר לעסוק בתורה]. מכל מקום הש"ס דידן פליג על זה, וכמו שכתבו התוס' חגיגה (יז. [ד"ה אף]), ועיין במשנה למלך (פ"ג מהלכות אבל הלכה י'). וכן מצאתי ביוסף דעת על יו"ד (סוף סימן שצ"ט, דף ע"ז ע"א) שהביא מה שכתב הנודע ביהודה להקשות דאמאי לא אמרינן (במועד קטן כג:) דאיכא בין רשב"ג לתנא קמא תלמוד תורה דהוי נמי דברים שבצינעא, ותירץ דתלמוד תורה אפשר ללמוד בדברים רעים שיוצא בו ידי חובת לימוד ולהכי קאמר תשמיש המטה איכא בינייהו. ועל פי זה יישב גם כן הא דשלמה שלא היה יכול לטלטל משום הספר תורה, שהיה אונן שאסור בדברי תורה. וסיים, שיש ליישב בפשיטות שאפשר שלמד בספר תורה עצמו שלקח מעל זרועו ללמוד בו. ולא היה אז הספר תורה על גופו. ע"כ. וכן מסתבר טפי, דהא מסתמא גם פרשת התוכחה שבפרשת כי תבוא כדברים הרעים, ואמאי לא הותר לטלטלו אגב הספר תורה על דעת שילמוד בו בדברים הרעים. וכן פרשת כי תוליד בנים שקוראים בט' באב הוה ליה מכלל דברים הרעים לפי מה שכתב בשו"ת בית יהודה עייאש (ח"ב סימן פ"ד). וכן כתב שלחן גבוה (או"ח סימן תקנ"ד סק"ה).

(שו"ת יביע אומר ח"ד – חיו"ד סימן ל"א אות ו')

קמז) שם אבל אם הוא בכסותו. במג"א (סקט"ז) ובהמחבר דאם מת בכסותו דיוכל לטלטלו אגב כסותו. ולכאורה נראה דהכסות נעשה בסיס למת, עיין במג"א בסימן ש"ח (סקנ"א) שמשמע שם מדברי הר"ן [ס. דבור ראשון] והרמב"ן [במלחמות, נט:], דהיכא דמניח איסור על הפת היה אסור מטעם בסיס לדבר אסור אי לאו משום דלא הניחו רק לזורקו. ובכאן גבי מת לא שייך זה דהא לאו להכי הלבישו. וצריך לומר כיון דהמלבוש הוא למעלה כמו למטה אם כן יוכל לטלטלו מטעם המחצית הבגד שעליו מלמעלה. ודוק. אך זה דוחק לומר דמקצת הכלי היתר ומקצת השני הוא בסיס לדבר אסור, ומדהאי בסיס אם כן גם חלק העליון נמי נעשה בסיס, ואטו אם הכלי רק תחת האיסור במקצתה ואין האיסור מכסה את כל ההיתר האם נימא דהשאר מותר, ועל כרחך כיון דמקצת נעשה בסיס נעשה כולה בסיס, ואפשר דזהו כוונת הבית יוסף שכתב ויש לדחות שהביא המג"א.

(ספר יהושע – פסקים וכתבים סימן קנ"ט)

קמח) שם אבל אם הוא בכסותו אין צריך וכו'. במג"א (סקט"ז) ד"ה בכסותו, עיין שם עד ומה שכתב בית יוסף איתא בחולין (דף קכ"ה ע"ב) וכו'. שם חסר וכך צריך לכתוב: ומה שכתב בית יוסף דהכסות בטל לגבי המת איתא בחולין וכו'. כצ"ל.

(שיורי לקט)

קמט) שם אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק. כתב מהריק"ש ז"ל [ערך לחם] דיש לסמוך על זה לתועלת החיים, שאם מתה שפחה בבית וצריך למוסרה לגוים לקוברה, וכל שכן אם אינו מטלטלה הוא כלל אלא שאומר לגוי להוליכה משם תכף מפני סכנה שבבית. כך נראה לי למעשה. עכ"ל. ומור"ם בספר המפה [סעיף ב'] כתב דאסור לטלטל מת על ידי ככר או תינוק לצורך כהנים או דבר אחר, אבל על ידי גוי מתירין, וכן ראיתי נוהגין לצורך מצוה או חתונה. והב"ח [יו"ד סימן שע"א סוף אות ד'] כתב דטלטול מן הצד שרי לצורך כהנים, ומכל מקום אין הכהנים יכולים לכוף את הקרובים שיוציאוהו אפילו צריכים הכהנים ליכנס לבית הכנסת שהיא מצוה, כן כתב מהרי"ל [סימן ס"ה], אם לא בנפל. ומשמע במהרי"ל שם דבחול מותר להוציאו שיכנסו הכהנים לביתם אם אין הקרובים מקפידים, או במקום שהמנהג לצאת מיד למקום

באר הגולה

ג. רבינו ירוחם בנתיב כ״ח חלק א׳ [דף רל״א ע״ג]: **ס.** שבת קמ״ב [ע״ב] וכרב אשי:

ה [ג]אם צריך למקום המת או לדבר שהמת מונח עליו מותר לטלטלו מן הצד, דהיינו שהופכו ממטה למטה, כיון דלצורך דבר המותר הוא. [ס]לא התירו לטלטל על ידי ככר או תינוק אלא במת בלבד, אבל לא בשאר דברים האסורים לטלטל:

אוצר ההלכה

שמטהרין אותו יכול לכופן. ומכל מקום נראה לי דאם יש כהן חולה שאינו יכול לצאת מביתו כופין הקרובים להוציא המת מביתו. מג״א (סק״ד). ותמהני על באר עשק (סימן נ״ב) איך לא הזכיר בנדון דידן לא למור״ם ולא לב״ח. (יד אהרן – הגב״י)

סעיף ה

קנ) סעיף ה׳ דהיינו שהופכו ממטה למטה. ועיין בהרב ז״ל ([ש״ע הגר״ז] סעיף ט׳) שכתב, דאם אין לו מטה אחרת מותר לטלטלו במטה זו. ע״ש. ואנכי לא ידעתי, אם כן הא דמעות שעל הכר דבצריך למקומו מטלטלין ועודן עליו וכמבואר בסימן ש״ט (סעיף ה׳), למה לא התנו דאם יש לו כרים הופכו מכר לכר. וצע״ג. (תהלה לדוד – סק״ו)

קנא) שם דהיינו שהופכו ממטה למטה וכו׳. עיין [מה שכתבתי על דברי הרב באר היטב] סק״ט[74].

(באר יעקב – קרויזר – סק״ו)

קנב) שם שהופכו ממטה למטה וכו׳. כתב שם [הבית יוסף] בסימן אי״ש, דמאי דהתירו להפך את המת ממטה [למטה] היינו דוקא משום חמה, אבל אם הוא לצורך המטה צריך לנער את המת ממטה[75]. משמע דיותר חמור זה שהופך את המת ממטה ממה שמנער את המטה והמת נופל. וקשה דאם כן מאי מקשה הרי״ף בפרק כירה [כ:] ממה שאמרו דוקא במת התירו לטלטלו מן הצד אבל בעלמא לא, דקשה שהרי קיימא לן דטלטול מן הצד מותר. ומאי קשיא, כי מחמרינן היינו בטלטול כזה שהוא חמור משום שנגע בדבר של איסור, אבל בטלטול מן הצד שאינו נוגע באיסור מותר, וכגון ההוא (דכלל) [דפוגלא] שטמן בעפר [קכג.], וכמו שכתב הבית יוסף כאן שיש חילוק בין נוגע באיסור, ודברי הרי״ף ופירושם הביאם הבית יוסף בזה הסימן עצמו.

(דברי משה – בן אדרת – סימן ק״כ)

קנג) שם לא התירו לטלטל על ידי ככר או תינוק אלא במת בלבד. כתב הבית יוסף (שיטה ל״ה), לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד וכו׳. נ״ב: הרד״ך ז״ל (בית כ״ב חדר ז׳) [בית י״ח חדר ו׳]. (כנסת הגדולה – הגב״י)

קנד) שם אלא במת בלבד. דמוקצה מחמת גופו לא שרינן אגב ריפתא. כתב הרב ט״ז [סק״ה], ואין להקשות ממה שכתב בסימן ש״י [סעיף ח׳] דמטלטלים כלי שיש בו דבר איסור ומותר, והעצים הן עצמן מוקצין כאבנים. דשם הוי האיסור בטל נגד ההיתר וכמאן דליתיה כיון דדבר המותר הוא חשוב. עכ״ל. ולדבריו קשה, דאם כן היה ראוי שנתיר לטלטל הקטמא והשברי עצים עצמן, דכיון שהאיסור בטל שפיר מטלטל זה אגב זה, וכן כל מידי דהוי מוקצה מחמת גופו לישרי לטלטוליה אגב מלתא אחרינא דחשיבא מינה. אלא ודאי אין זה ענין לנדון דידן, דהתם לא שרינן אלא לטלטוליה הכנונא, דכיון שההיתר חשוב לא חשיב הכנונא אלא בסיס לדבר היתר, אבל הטלטול במידי דהוי מוקצה מחמת גופו אסור אפילו על ידי דבר אחר דחשיבא טובא.

(נהר שלום – סק״ה)

קנה) שם אלא במת בלבד. וכתב הט״ז (בסק״ה), ואין להקשות ממה שכתב בסימן ש״י [סעיף ח׳] דמטלטלין כלי שיש בו דבר האסור והמותר, דהיינו שברי עצים הם דבר האסור וכו׳. ע״ש. ולפי מה שכתב הבית יוסף לעיל בסימן רע״ט בשם הריב״ש [סימן צ״ג], הא דאמר רב אשי בפרק נוטל [קמב:] לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד, היינו אין נותנין ככר בשבת על דבר האסור, אבל אם הונח מערב שבת מותר. ע״ש. אם כן בלאו הכי לא קשה מהא דסימן ש״י, דשם איירי דמונח שם דבר המותר מערב שבת. וזו מה שרצינו לבאר. (אותות השמים – דרישת ארי – סק״א)

קנו) שם אלא במת בלבד. כתב הרב באר היטב (סק״ב), עיין לעיל סימן ש״ח (סעיף ה׳). ועיין מה שכתבתי שם [סקכ״א][76].

ילד שמת בערב שבת קדש סמוך ללילה, והרופא עכו״ם אמר שלא ילין שם מחשש שאר ילדים דשם, התרתי לטלטל הילד המת על ידי נכרי לבית אחר, ואם היה קשה למצוא בית אחר מותר לטלטל על ידי נכרי חוץ לעירוב לבית עלמין, וגם שאם היו מפצירים באחד שאין לו ילדים היה מניח להכניסו בביתו, עם כל

הערות וציונים

74. נדפס לעיל אות ק״ח. **75.** צריך עיון כי בבית יוסף מבואר להיפך ממש, וזה לשון מרן בבית יוסף: כתב רבינו ירוחם בנתיב כ״ח חלק א׳ (דף רל״א ע״ג) דהא דאסרינן טלטול מן הצד דוקא בשצריך לטלטל המת מחמה לצל, אבל אם אינו צריך לכך אלא למקומו או לדבר שהמת מונח עליו מותר לטלטלו מן הצד דהיינו שהופכו ממטה למטה דלצורך דבר המותר הוא אף על פי שמטלטל דבר האסור עמו שרי כיון שאינו מטלטלו אלא מן הצד ודבריו נכונים כמו שיתבאר בסוף סימן זה דלצורך דבר המותר שרי טלטול מן הצד. עכ״ל. ומבואר דניעור ממיטה למיטה חמור טפי (דשרי רק בלצורך מקומו) מטלטול על ידי ככר או תינוק (דשרי אפילו מחמה לצל). ולפום ריהטא לא מצאתי בבית יוסף גם את החילוק שכתב הרב המחבר בין ניעור להיפוך.

ו ע**מת המוטל בחמה** פ**ואין להם מקום לטלטלו, או שלא רצו להזיזו ממקומו, באין שני בני אדם ויושבים משני צדדיו, חם להם מלמטה זה מביא מטתו ויושב עליה וזה מביא מטתו ויושב עליה, חם להם מלמעלה זה מביא מחצלת ופורס על גביו וזה מביא מחצלת ופורס על גביו, זה זוקף מטתו ונשמט והולך לו וזה זוקף מטתו ונשמט והולך לו, ונמצאת מחיצה עשויה מאליה, שהרי מחצלת זה ומחצלת זה גביהן סמוכות זו לזו ושני קצותיהן על הקרקע משני צדי המת:**

באר הגולה

ע. שם מ״ג [ע״ב]:
פ. לשון הרמב״ם בפרק כ״ו [מהלכות שבת הלכה כ״ב]:

אוצר ההלכה

זה כיון שכבר הותר הטלטול על ידי נכרי אין קפידא במה שמוציאין חוץ לעירוב כיון שיש על ידי זה כבוד שבת. אשל אברהם מהדורא תניינא מהגאון מבוטשאטש.
(באר יעקב – קרויזר – סק״ז)

סעיף ו

קנז) סעיף ו׳ מת המוטל בחמה וכו׳. ([אמר המגיה נכדו]: עיין במרן בית יוסף שכתב וז״ל: היה מוטל בחמה וכו׳ ובסוף הלשון הביא דברי הרז״ה [בספר המאור יט:] שהקשה על הרי״ף, ובא אל הישוב. ועיין להרב מהר״י אלבעלי ז״ל בספר קהלת יעקב (פרק כ״ו מהלכות שבת הלכה ב״ך)). (בתי כנסיות)

קנח) שם מת המוטל בחמה וכו׳. כתב הבית יוסף, ובהכי אתי שפיר מה שהכריע הרי״ף וכו׳. נ״ב: עיין בספר יצחק ירנן (בדף ס״ד ע״ד) מה שתמה על דברי רבנו, ועיין בספר קהלת יעקב אלבעלי (דף ל״ה ע״ב). (דברי מנחם – הגב״י סק״ז)

קנט) שם מת המוטל בחמה וכו׳ זה מביא מטתו וכו׳. עיין משבצות זהב (סק״ו) בשם חדושי הרשב״א ז״ל [מג: ד״ה כבר], המחמיר בכלי שלא לצורך דבר הניטל תבוא עליו ברכה. ע״כ. ולע״ד דרק שלא לצורך כלל כתב הרשב״א ז״ל דהמחמיר תבוא עליו ברכה, כמו שכתב הרב המגיד (פרק כ״ה הלכה ג׳), וכמו שכתבתי בסימן ש״ח (סק״ד)[77]. ע״ש. (תהלה לדוד – סק״ח)

קס) שם מת המוטל בחמה וכו׳ באין שני בני אדם וכו׳ זה מביא מטתו וכו׳ זה מביא מחצלת וכו׳. כתב הט״ז (סק״ז), ונראה לי לתרץ וכו׳. העולה מדבריו דבכל זה אין בו צד איסור אלא כל זה גם כן משום הרחקה. אכן לפי זה קשה לפי מה שהעלה הרב בית יוסף ואף מפני הדליקה כל מה דאפשר לעשות בהיתר טפי מהדרינן לעשות בהיתירא טפי, וכן כתב כאן בשלחן ערוך (סעיף א׳), אם כן למה כתב כאן ואין להם מקום לטלטלו או שלא רצו להזיזו, ומזה משמע דעל כל פנים הברירה בידם לעשות מחיצה כזו או לטלטלו על ידי ככר ותינוק, ולשונו זה הוא לשון הרמב״ם [פרק כ״ו הלכה כ״ב] ממש, ולמה נתיר לטלטלו באיסור על ידי ככר ותינוק דמכל מקום איסורא עביד כמו שכתוב סעיף ה׳ דלא התירו טלטול כזה רק במת בלבד, ולמה לא יעשה מחיצה כזו בהיתר דוקא אם אפשר ולא יטלטלנו באיסור. ונהי דאם אי אפשר לעשות מחיצה כזו אז נשרי ליה טלטול על ידי ככר או תינוק, אבל מכל מקום לכתחלה אם אפשר על כל פנים הוי ליה למימר דהא עדיפא לעשות מחיצה מלטלטל על ידי ככר ותינוק. ולהטור יותר קשה שלא כתב כי אם בשאין לו מקום לפנותו, ולא כתב או שלא רצו וכו׳, ומשמע דאם אפשר לטלטל שיש לו מקום לפנותו עדיף לטלטלו, ולמה יהיה עדיף כיון שאין במחיצה כזו שום צד איסור.

ולכן נראה דברי הרב בית יוסף עיקר שיש בו איסור גם בעשיית מחיצה זו לדעת הרמב״ם, דכי שרינן במדורתא מלמעלה למטה היינו משום שאין כוונתו לעשות מחיצה ואהל לצל כלל, אלא מכל מקום נעשית מחיצה מאליה, ולכן על ידי שינוי מותר, אבל כאן עיקר כוונתו לעשות אהל ממש, ואם הוא על ידי שינוי מכל מקום לכתחלה אסור לעשותו, וכשהוא עושה על ידי החי כמו שנתבאר אין כאן עשיית אהל כלל אלא שמכסה עצמו מפני החום, ולאחר שנסתלק משם נעשה האהל מאליו, ומפני המת הוא דהתירו לעשות כן ולא לשום דבר אחר, ולכן דומה לאיסור טלטול על ידי ככר ותינוק, דבתרוייהו יש בו צד איסור. ולהטור אפשר דיש בזה איסורא טפי, דעשיית מחיצה מכל מקום יש בה עיקר מן התורה, מה שאין כן בטלטול מוקצה דאין בו עיקר מן התורה, ולהכי אף דהתירו לעשות מחיצה כזו לצורך המת, מכל מקום הצריכו שתיעשה על ידי החי דעל כל פנים אינו נראה שעושה כן לשם אהל על המת. וכל זה משום עשיית אהל. ואף דמכל מקום הכוונה הוא משום אהל שיהיה על המת, כל מה דאפשר לאהדורי לעשות בהיתר טפי מהדרינן, וזו כוונת התוס׳ [מג: ד״ה חם]. והרי״ף והרא״ש דלא הביאו, אפשר דסבירא ליה דשרי לעשות כן אפילו שלא לצורך המת כמו במדורתא לכתחילה, ולכן לא הוצרכו לכתוב זה, דפשיטא דאם אפשר בהיתירא יעשה כן ולא יטלטלנו.

ונראה לי לתרץ מה שהקשה הרב בית יוסף להרמב״ם למה כתב זה שהוא אליבא דרב הונא ורבי יצחק דסוברים אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, עיין שם בגמ׳ [מג:], אבל לדידן דלא קיימא לן הכי אפילו לצורך המת להדיא שרי לעשות מחיצה כזו. ויש לומר דסובר הרמב״ם דהא דאמר רב ששת כבר תרגמה לשמעתיך רב הונא בבבל וכו׳, עיין שם (דף מ״ג ע״ב), לא שרב הונא סבירא ליה כרבי יצחק דאין כלי ניטל וכו׳, דאם כן היה לו לרב ששת לומר דאף רב הונא כוותך סבירא ליה, אבל זה הלשון דקאמר כבר תרגמא וכו׳ משמע דלרב הונא מתורצים דברי רבי יצחק, והכא

הערות וציונים

77. נדפס לעיל בסימן ש״ח אות קכ״ז.

אוצר ההלכה

נמי כן הוא דרב ששת בא לתרץ אליבא דרבי יצחק הא דהקשו עליו שם מהא דפורסין מחצלת על גבי כוורת דמיירי בכהאי גוונא דאמר רב הונא גבי מת, אבל רב הונא בעצמו לאו לענין זה אמרו משום דאין כלי ניטל, אלא דסבירא ליה בלאו הכי נמי דוקא כהאי גוונא הוא דשרי משום דלא ליחזו דעביד אהל בשבת. ובזה מתרץ קושיית תוס׳ (ד״ה כבר). ע״ש. ועיין בבית יוסף מה שכתב בזה בשם הרז״ה [במאור, יט:]. ולכן פסק הרמב״ם [פרק כ״ו הלכה כ״ב] כרב הונא דלצורך המת אין לעשות אהל כזה ואף מלמעלה למטה, דמכל מקום אהל הוא וכוונתו לעשות אהל. ודברי הטור נמי הכי מתפרשין, דכתב: היה מוטל בחמה ואין לו מקום לפנותו אינו רשאי לעשות אהל להציל, אלא באים וכו׳ שאין מחללין השבת לצורך המת אפילו באיסורי דרבנן. עכ״ל. הרי משמע דכל זה משום עשיית אהל הוא אי לאו דנעשה לצורך החי, ומכל מקום צד איסור יש בו משום דמכוון לעשות אהל על המת. כן נראה לי.

(חמד משה – סק״ה)

קסא) שם מת המוטל בחמה וכו׳ באין שני בני אדם וכו׳ זה מביא מטתו וכו׳ זה מביא מחצלת וכו׳. הקשה הרב בית יוסף, דבגמ׳ [מג:] איתא הך מימרא אמאי דאמר רבי יצחק אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, וכיון דלא קיימא לן כרבי יצחק תו לא הוה ליה למפסק ההיא מימרא. ותירץ הרב ט״ז [סק״ו] על פי מה שהקשו התוס׳ [שם ד״ה חם] דמה איסור איכא שיביא כל אחד מטה (ולא ימתינו עד שיחם להם מלמטה) וכו׳. עיין הדברים בשרשן. ועם כל זה אכתי קשה, דכיון דבגמ׳ לא הזכירו כן אלא אליביה דרבי יצחק, מנא להו להפוסקים לפסוק כן לדידן מצד חומרא, ואף על פי שכתבו התוס׳ דאחמור רבנן, היינו כיון דלרבי יצחק אסור מדינא לעשותה בשביל המת, אחמור רבנן למעבד היכרא טובא שיהא נראה שעושה אותה לצורך חי, אבל לדידן דשרי להדיא לצורך מת, מנא להו להחמיר שלא לעשות כן. והיא חומרא דאתי מינה חורבה, דאם אין להם מקום לטלטלו ויש איזו מניעה שאי אפשר לעשות כל זה יבוא המת להסריח. ומה שכתב הטור שנראה כאילו עשה לצורך חי, אין הכוונה שיהיה נראה לכל ההרחקה, אלא כוונתו דאף על גב דלפי האמת תכלית עשיית המחיצה היא בשביל המת, מכל מקום לא יהיה היכר לרואים בדבר אלא יתלו שעשו בשביל החי, דהיקלו רבנן לגבי מת שלא יסריח, והטור כתב בתחילת דבריו אינו רשאי לעשות לו אהל להציל, הרי דדינא קאמר, אלא מחוורתא כתירוץ הרב בית יוסף, עיין עליו.

וכתב הרב מג״א [סק״ח], אם הוא מתיירא שלא יסריח ויצטרכו לצאת, שרי לפרוש עליו מחצלת דהוי לצורך החיים. תוס׳ עירובין (דף מ״ד (ע״ב) [ע״א ד״ה כדי]). ועיין שם דאפשר דדוקא התם התירו כדי שלא יצטרך לצאת מן הסוכה ויתבטל מלקבוע דירתו בסוכה אבל בבית לא התירו. (נהר שלום – סק״ו)

קסב) שם מת המוטל בחמה וכו׳ באין שני בני אדם וכו׳ זה מביא מטתו וכו׳ זה מביא מחצלת וכו׳. כתב הט״ז (סק״ו), באין שני בני אדם, והקשה הבית יוסף וכו׳, ונראה לי וכו׳. והב״ח [אות ה׳] כתב על קושיא זו וז״ל: ותימה דהא בלא איסור טלטול כלים יש כאן איסור לעשות מחיצה בשביל המת, והא דקאמר [מג:] דהוא משום דאין כלי ניטל וכו׳, הוא משום דלא התירו להביא המיטות מיד, אלמא דאסור לטלטל כלי לצורך דבר שאינו ניטל ולכך מביאין אחר כך לצורך עצמן (להצילו) [להצילן] מחום, והא דהצריכו הפוסקים שלא להביאם מיד אף על גב דקיימא לן [סימן ש״י סעיף ו׳] דכלי ניטל וכו׳, הוא כיון (דתנא) [דתני] שילא שלא יביא המטות מיד עבדינן הכי. ודבריו תמוהים, דהא רש״י [שם ד״ה זה זוקף] ותוס׳ [ד״ה ופורסין] והגהת הרא״ש [פ״ג סימן י״ט] כתבו דוקא [כשפורש] תחלה מחצלת [ואחר כך זוקף], אבל איפכא אסור משום דהוי אוהל עראי, משמע דבכהאי גוונא ליכא לא משום אוהל עראי ולא [מ]שום בנין. וזה לשון (הג״ה) [הגהת הרא״ש]: אמר רב הונא אין עושין מחיצה למת בשביל מת דאין כלי ניטל לצורך המת וכו׳. מבואר דאיסור עשיית מחיצה הוא משום דאין כלי ניטל.

ומה שכתב הט״ז דהוא משום הרחקה ונתן טעם מפני שאדם בהול על מתו, הרא״ש [שם] כתב דלא אמרינן אדם בהול רק בדליקה אבל לא מחמה לצל. ואם כן לכאורה אין מקום לדברי הט״ז, אך מאחר דהרא״ש כתב מדלא בהול מחמרינן לאיסור טלטול מן הצד אם כן הוא הדין הכא נמי יש להחמיר. ויש לי מקום עיון בזה דלא התירו הגמ׳ והפוסקים מחמה לצל אפילו איסור טלטול שהוא דרבנן וכמו שכתב הרא״ש להדיא. התוס׳ נזיר ((מ״ז ע״א) [מז. ד״ה וכן]) כתבו דאפילו טומאת כהן גדול שהוא דאורייתא התירו לענין טלטול המת מחמה לצל, דאין לומר שאני התם דאיירי במת מצוה. ורש״י ז״ל מסכת ברכות (דף ך׳ ע״א ד״ה שב ואל תעשה שאני) כתב דמתחלה לא נתנה איסור טומאת כהנים לגבי מת מצוה, זהו ליתא, דאמרינן דהמרובה בגדים יטמא ולא המשוח בשמן, אלמא דחיישינן לטומאת כהנים מאי דאפשר ואפילו הכי התירו מחמה לצל, ואם כן כל שכן טלטול דרבנן. וצ״ע.

(ברכת דוד)

קסג) שם מת המוטל בחמה וכו׳ באין שני בני אדם וכו׳ זה מביא מטתו וכו׳ זה מביא מחצלת וכו׳. וכתב המג״א (סק״ז), אבל לא יביאו מיד מחצלת, דאם כן יהיה ניכר שעשאה לצורך המת, ואסור לעשות אוהל עראי לצורך המת. ע״כ. ועיין בבית יוסף שהקשה, כיון דקיימא לן דכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל אם כן למה הוצרכו לעשות מחיצה לחי בשביל מת ואין עושין מחיצה למת בשביל מת. (עיין סימן ש״ח סק״ד[78] שהיא קושיית הרמב״ן [במלחמות, סו:] והרשב״א [מג: ד״ה והרב אלפסי] ז״ל, ומדלא תירצו דהוי טלטול שלא לצורך כלל שמע מינה דסבירא ליה דלצורך המת חשוב כלצורך. עיין מה שכתבתי סק״ד[79]). ותירץ

הערות וציונים

78. נדפס לעיל בסימן ש״ח אות קכ״ז. **79.** נדפס לעיל אות קכ״ו.

אוצר ההלכה

דטעמא דאין עושין אוהל עראי, ובשביל צער החי התירו בשינוי כזה. ע״כ. (ואי נימא דשבות על ידי שינוי אסור במצטער קצת, עיין מה שכתבתי סימן ש״ט (סק״ב)[80], צריך שישבו עד שיצטערו הרבה). ובדף מ״ג ע״ב בפירוש רש״י ז״ל (ד״ה זה) ובתוס׳ (ד״ה ופורסין) משמע להדיא דאין כאן איסור עשית אוהל עראי דהוי מלמעלה למטה. וכן דעת הרשב״א ז״ל (שם) וכן נראה דעת הרמב״ן ז״ל במלחמות [שם], עיין מה שכתבתי סימן ש״ח שם. (ועיין בתורת האדם סוף שער מי שמתו שצריך לדחוק מעט בדבריו על פי זה).

ולכאורה כל זה דלא כהבית יוסף שכתב דיש כאן איסור עשית אוהל עראי אלא דמשום צער החי התירו בשינוי כזה. וע״כ צ״ל לדעתו דאף אי הוי מלמעלה למטה מכל מקום במתכוין לאהל אף מלמעלה למטה אסור, ולא שרי מלמעלה למטה אלא באינו מתכוין לאהל. ולכאורה על כרחך צריך לומר כן לפסק המחבר בסימן ש״א (סעיף מ׳), ועיין שם במג״א (סקנ״א) דבמתכוין לאוהל גג בלי מחיצות אסור, ואם כן מאי מהני הא דמלמעלה למטה כיון שבעשיית הגג עושה איסור. (ודוחק גדול לומר דכשעושה אחר כך המחיצה למטה הותר עשיית הגג למפרע). אבל כל זה נגד דעת רש״י ותוס׳ ורשב״א ז״ל [מג: ד״ה מביאין]. ומה שהקשיתי איך אפשר להתיר במתכוין לאהל מלמעלה למטה הא בעשיית הגג לבד עושה איסור, יתבאר בעזר ה׳ יתברך בסימן שט״ו (סק״ז)[81]. עוד היה אפשר לומר דסבירא ליה דלפי פירוש הרמב״ם ז״ל (פרק כ״ו הלכה כ״ב) דזה זוקף מטתו ומסירה אחר כך, עיין מג״א (סקי״ז) [סקי״ח], לא מיקרי מלמעלה למטה. אבל המגיד משנה כתב גם על דברי הרמב״ם ז״ל דהוי מלמעלה למטה. (ודבריו לא זכיתי להבינם שכתב שהוא עושה מלמעלה למטה בשביל המת התירו. ע״כ. ואינו מובן, דאדרבא אין עושין מחיצה למת אלא בשביל חי. וצ״ע).

ויותר נראה דגם דעת הבית יוסף דאין כאן איסור עשיית אהל עראי וכמו שכתבו הפוסקים הנ״ל, אלא דסבירא ליה להבית יוסף דבכל גוונא שהתירו אהל עראי כגון מלמעלה למטה (וזה מה שכתב התירו בשינוי כזה), היינו דוקא לצורך חי אבל לא לצורך מת. ומה שכתב הבית יוסף ובשביל צער החי התירו, האי צער לאו דוקא, וכן משמע סוף לשון הבית יוסף שכתב שאין מותר לעשות אהל עראי אלא לצורך החי. ע״כ. ולא הזכיר צער. אבל הרב [הגר״ז] ז״ל כתב (בסעיף י״א) שהתירו לעשות אוהל עראי בשביל צער החי. ע״כ. ולא הזכיר שינוי. וצע״ג.

ועיין בנודע ביהודה (תניינא או״ח סימן ל׳), דעתו דלדעת הרי״ף ז״ל [נו:] כמו שכתב הר״ן ז״ל [שם ד״ה טליתן], ולדעת הרמב״ם [פרק כ״ב הלכה כ״ט - ל׳] כמו שכתב הבית יוסף בסימן שט״ו, אהל משופע שיש בגגו טפח או בפחות משלש סמוך לגגו רוחב טפח הוי אוהל קבוע וחייב חטאת, ואין חילוק בין דעתו להתקיים ימים הרבה בין נעשה לשעה. ולכן הקשה כיון דתוספת אינו מותר אלא באהל עראי כמו שכתב המג״א בסימן שט״ו (סק״א), ואם כן איך התירו כרוך בודיא ושייר בה טפח כמבואר שם (בסעיף ב׳) והלא רוחב גגה כמה טפחים והוי אוהל קבוע. ולזה תירץ דלא הוי אוהל קבוע אלא כשעושה גג ומחיצות ביחד. ע״ש. ויקשה לדבריו מאוד, דהא הכא הוי גג ומחיצות ולמה מיקרי אוהל עראי. ועל כרחך צריך לומר לדעתו שבכאן עושין אוהל משופע שאין בגגו טפח ואין בפחות משלושה סמוך לגגו רוחב טפח, וכלשון הרמב״ם ז״ל והמחיצות גגיהן סמוכות זו לזו וכו׳. ואף על פי כן הדבר דוחק עצום מסתימת הש״ס והפוסקים שסתמו בדבר שיש בו חיוב חטאת. (תהלה לדוד – סק״ז)

קסד) שם מת המוטל בחמה וכו׳ באין שני בני אדם וכו׳ זה מביא מטתו וכו׳ זה מביא מחצלת וכו׳. תימה גדולה הוא בעיני על השלחן ערוך שהעתיק דין זה דדוקא בשבילם יכולין להביא המחצלת ולא בשביל המת. וכבר הקשה הבית יוסף, עיין בט״ז (סק״ו), דבגמרא שבת (דף מ״ג ע״ב) דאמר רבי יצחק אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל, ואמרו ליה כבר תרגמה רב הונא לשמעתך בבבל, והיינו דין זה דרק בשביל חי מביא מחצלת, ואם כן אנן קיימא לן [סימן ש״י סעיף ו׳] דכלי ניטל אף לצורך דבר שאינו ניטל, למה לא יביאו מחצלת להדיא. ועל זה כתב הבית יוסף דרק רב ששת סבר דטעמא דרב הונא משום דאין כלי ניטל רק ל[צורך דבר הניטל, אבל אנן יש לומר דסוברין דטעמא דאין לעשות אוהל בשבילו. ואף שזה ודאי דוחק גדול, מכל מקום יש ליישב קצת באופן אחר, דרב ששת מדמה כמו דאמר רב הונא דאין עושין לצורך המת אוהל, הוא הדין דאין כלי ניטל לצורך המוקצה, ואכן באמת לא דמי לגמרי, דאוהל אף לדידן אסור, ועל כן מוכרחים אנו לומר כן יהיה מה שיהיה. אכן תימה בעיני, דלעיל סימן רס״ו [סעיף ט׳] גבי חמור שיש עליו כלי זכוכית דמניח כרים תחתיהם שלא ישברו, ובש״ס שם (דף קנ״ד ע״ב) איתא דרק כוסות של זכוכית דאיכא הפסד מרובה ולא זכוכית של הפסד מועט. והרמב״ם (בפרק כ״א מהלכות שבת הלכה י׳) העתיק זה, והיינו דסבירא ליה דאסור לבטל כלי מהיכנו אף לשעה, ועל זה אמרו וחילקו בין הפסד מרובה להפסד מועט, דבהפסד מרובה התירו לבטל כלי לשעה. אכן השלחן ערוך לא העתיק כלל הדין לחלק בין הפסד מרובה למועט, והמג״א תמה שם על זה (בסקי״ד), ואני כתבתי [סק״ט][82] דאישתמיט להמג״א דברי התוס׳ דכתבו (בדף מ״ג ע״א ד״ה בעודן) דהש״ס רק אליבא דרב הונא דאית ליה אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל, בזה מחלק הש״ס דהפסד מרובה התירו, אבל לענין לבטל כלי מהיכנו אין חילוק, ואף בהפסד מועט מותר לבטל כלי מהיכנו. ואם כן אנן דקיימא לן דכלי ניטל אף לדבר שאינו ניטל אף בהפסד מועט מותר, ואם כן בשלמא הרמב״ם העתיק כאן דין זה, דסבירא ליה דרב הונא מטעם איסור אוהל למת קא אתו עלה, אבל השלחן ערוך דעל כרחך סובר דרב הונא מטעם אין כלי ניטל לצורך דבר שאינו

הערות וציונים

80. נדפס לעיל בסימן ש״ט אות י״א. **81.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ח׳ סימן שט״ו אות קי״ח ד״ה וכן. **82.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק שלישי בסימן רס״ו אות רא.

אוצר ההלכה

ניטל אתו עלה, דאם לא כן מנא ליה להש״ס פרק מי שהחשיך [קנד:] לחלק בין הפסד מרובה למועט, משום דרב הונא סובר כן דאין כלי ניטל וכו׳, ואם כן אנן לא קיימא לן כן ואף לצורך המת מותר, וצע״ג.

ובדוחק גדול נאמר דהש״ס שם דמחלק היינו אליבא דרבי יצחק, אף דבעל המאמר שם הוא רב הונא והוא לא סבירא ליה כרבי יצחק. ודו״ק כי קצרתי וסמכתי על המעיין. ועיין עוד מה שכתבתי בסימן רס״ו ובש״ס שם. (גנזי חיים – סק״ה)

קסה) שם זה מביא מטתו וכו׳ זה זוקף מטתו וכו׳. כתב במג״א (סקי״ח), ומסירה אחר כך וכו׳. הרב בית יוסף כתב כן על פי פירושו בדברי הרמב״ם [פרק כ״ו הלכה כ״ב], עיין בכסף משנה ובבית יוסף. ולי נראה דאין כאן שינוי פירושים בין הרמב״ם לרש״י [מג: ד״ה זה זוקף], דגם כוונת רש״י הוא דלאו המטות הם מחיצות והמחצלאות אינם כי אם לאהל מלמעלה, דאם כן אין זה מחיצה הנעשית מאליה שאמרו בגמ׳, שהרי הוא עושה המחיצה בזקיפת המטה והיא עצמה המחיצה, והוי ליה למימר שהאהל נעשה מאליו. אלא נראה שהמכוון הוא לרש״י גם כן שהמחצלאות הן הם המחיצות והאהל כמו שכתב הרמב״ם, אלא שלא יפלו המחצלאות תחתיהן למטה זוקף את המטה ועליה סמוכים המחצלאות, וכן יש לפרש לדעת הרמב״ם. והרב בית יוסף פירש לשון זוקף לשון הסרה, ולא מצינו כזה בלשון הש״ס, ולפי מה שכתבתי אתי שפיר. ואפשר דאם המטות הם המחיצות אסור לעשות כן, דזה אינו דומה למדורתא כיון דכל המחיצה נעשית בפעם אחת ומה לנו לאהל שלמעלה. ואין להאריך כאן בזה. (חמד משה – סק״ו)

קסו) שם זה מביא מטתו וכו׳ זה זוקף מטתו וכו׳. אף על פי שאין למטות צורך לאוהל, היינו כדי שיהא נראה דפרישת מחצלאות לא כדי לעשות אהל בחיבור שתיהם היתה אלא כדי לפרוש כל אחד על עצמו להגן מפני החמה, שהרי גם כשחם להם מלמטה מביא כל אחד מטתו וישבו עליהם. ואפשר שאם רצה להניח מחצלת על המטה אינו רשאי לדעה זו שהיא דעת הרמב״ם [פרק כ״ו הלכה כ״ב], ומשום הכי אמרו שזוקף מטתו כלומר ולא יניחנה שם, כי היכי דתהוי הכירא שלא נתכוון בפריסת המחצלאות לעשות אהל משתיהן אלא להגן עליהם מפני החמה, שהרי כשחם לו מלמטה הביא מטה וישב עליה וכשעמד זקפה משם והלך לו. בית יוסף. אבל רש״י ז״ל [מג: ד״ה זה זוקף] פירש דהמטות יהיו זוקפין עליהם המחצלאות, וטעם שיביאו המטות ברישא והדר מחצלת לפרוש עליהם, ואוחזים אותה בידיהם עד לאחר שעה שיזקפום וישמטו, דהוה ליה כי ההיא דאמרינן [עירובין קא.] האי מדורתא מלמעלה למטה שרי, אבל לאתויי מעיקרא משום לצורך האהל לא דהוה ליה מלמטה למעלה כדרך בנין, וקיימא לן [קכה:] אין עושין אהל עראי בתחילה בשבת. וכתב[ו] התוס׳ [מג: ד״ה חם], בלא שום חום מאי איסור איכא שיביאו כל אחד מטה לישב עליה, ותו אמאי מייתו ברישא מטה והדר מחצלת, ימתינו עד שיחם להם גם למעלה ויביאו מטות ומחצלאות גם יחד. ונראה דא[ח]מור רבנן למיעבד היכירא שהוא לצורך חי כל מאי דאפשר למיעבד. עכ״ל.

והלבוש עירבב דברי רש״י עם דברי הרמב״ם, ומן התימה שלא הרגיש דדבריו סתרי אהדדי, דבתחילה כתב כדי שתהא המחצלת מונחת על המטות הזקופות, והדר כתב שהרי שתי המחצלאות סמוכות זו לזו ושני קצוותיהן בקרקע משני צידי המת וכו׳, אלמא דהמחצלאות על הקרקע ולא על המטות, ואיך כתב בתחלה דזקופות על המטות. ודוק.

(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

קסז) שם זה מביא מטתו וכו׳ זה זוקף מטתו וכו׳. במג״א (סקי״ז), זה מביא מטתו וכו׳. רש״י [מג: ד״ה זה זוקף] פירש, זה זוקף מטתו שתהא מחצלת מונח[ת] עליה וכן זה, נמצא מחיצה עשויה מאליה, ו[ל]כשירצו נשמטים והולכים להם. ודוקא נקיט חם להם למטה ברישא שיביאו המטות לישיבה והדר מחצלת לפרוס עליהן, ואוחזים (אותן בידיהן) [אותה בידיהן] עד לאחר שעה שיזקפום וישמטו[ם], דהוי ליה כההוא מדורתא ממעלה למטה שרי [עירובין קא. ביצה לב:] וכו׳. אבל הרמב״ם [פרק כ״ו הלכה כ״ב] פירש, זה זוקף מטתו וכו׳ נמצאת מחיצה עשויה מאליה, שהרי מחצלת זה ומחצלת זה גביהן סמוכות זו לזו ושני קצותיהן על הקרקע משני צידי המת. עכ״ל. נראה מדבריו שאין שם אהל אלא מהמחצלאות לבד, וזוקף מטתו דקאמר לא להיות עומדת זקופה והמחצלת עליה כדפירש רש״י, אלא לומר שזוקפה ומסירה משם אם ירצה לפי שאינו צריכה לו עוד, ולפי זה מאי (דמצטרכין) [דמצרכינן] שישבו תחילה עד שיחם להם ואז יביאו מטות וישבו עליהם אף על פי שאין למטות צורך לאוהל, היינו כדי שיהיה נראה דפריסת מחצלת לא כדי לעשות אוהל בחיבור שתיהם היתה, אלא כדי לפרוס כל אחד על עצמו להגן מפני החמה, שהרי גם כשחם להם מלמטה הביאו כל אחד מטתו וישבו עליה וכשעמד זקפה משם והלך לו.

(בגדי ישע)

קסח) שם זה מביא מטתו וכו׳ זה זוקף מטתו וכו׳. הרב הלבוש כתב כדי שתהא המחצלת מונחת על המטות הזקופות ונמצאת מחיצה עשויה מאליה וכו׳, שהרי שתי המחצלאות סמוכות זו לזו ושני קצותיהן בקרקע וכו׳. וכתב עליו מר זקנינו הרב החסיד מה״ר אברהם אזולאי זלה״ה בהגהותיו כתיבת יד, המחבר ז״ל עירב שני הפירושים שהם הפכיים, שמה שכתב שהמחצלאות מונחות על המטות הוא פירוש רש״י [מג: ד״ה זה זוקף], ומה שכתב שהרי שתי המחצלאות סמוכות וכו׳ הוא כפירוש הרמב״ם [פרק כ״ו הלכה כ״ב] דמשמע מדבריו דזוקף המיטה ומסירה משם.

(ברכי יוסף – סק״ג)

קסט) שם זה זוקף מטתו וכו׳. כתב במג״א שם [סקי״ח], ואם הוא מתיירא וכו׳. במחילה מכבוד תורתו לא דק בזה, דהתוס׳ כתבו כן שם למאן דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל. ע״ש ([עירובין] דף מ״ד ע״א ד״ה כדי, ובשבת דף מ״ג ע״ב תוד״ה זה זוקף). אבל לדידן משנה דלא צריכא היא, דפשיטא כל שאין בו איסור אהל, אפילו לצורך המת לבד שרי ושלא לצורך החי כלל.

(חמד משה – סק״ז)

ז [צ]**מותר לסוך את המת ולהדיחו ולשמוט הכר מתחתיו כדי שלא יסריח, ובלבד שלא יזוז בו שום אבר, ואם היה פיו נפתח והולך, קושר את הלחי בענין שלא יוסיף להפתח אבל לא כדי שיסגר מה שנפתח או קצתו, שאם כן היה מזיז אבר, ומטעם זה אין מעצמין עיניו של מת בשבת:**

באר הגולה

צ. שם דף קנ״א [ע״א-ב׳] במשנה:

אוצר ההלכה

קע) שם זה זוקף מטתו וכו׳. במג״א (סקי״ח) ד״ה זוקף, עיין שם עד שאינו עושה אוהל. רצונו לומר, אוהל קבע אלא אוהל עראי. וק״ל. (שיורי לקט)

קעא) שם זה זוקף מטתו וכו׳. כתב הרב באר היטב (סקי״ג), [בשם הרב מגן אברהם (סקי״ח)] ואם הוא מתיירא וכו׳ שרי לפרוס עליו מחצלת בענין שאין עושה אהל וכו׳. דהיינו מלמעלה למטה, תחלה הגג ואחר כך יעשה המחיצות כבסימן תק״ב (סק״ב). מחצית השקל. ואין צריך להמתין עד שיחום להם דזה עצמו נקרא צורך החיים דאם יסריח יצטרכו לצאת. לבושי שרד [סקכ״ג].
(באר יעקב – קרויזר – סק״ח)

קעב) שם זה זוקף מטתו וכו׳. עיין מג״א (סקי״ח), דבמתיירא שלא יסריח ויצטרכו לצאת, שרי לפרוס המחצלת בענין שאינו עושה אוהל, דהוי לצורך החיים. ע״כ. ולא הבנתי, דכיון דאינו עושה אוהל אף לצורך המת מאי איסור יש כאן לדידן דקיימא לן דכלי ניטל לדבר שאינו ניטל, שוב ראיתי שבלבושי שרד [סקכ״ג] כתב דכן הקשה החמד משה [סק״ז][83]. והלבושי שרד מתרץ דאף אנן מחמירין שלא לעשות [ל]צורך המת, כמו שכתב הט״ז (סק״ו). ואינו מוכרח, דיש לומר דוקא אוהל דיש קצת איסור אסרו בשביל המת. וישבתי קצת בזה מה שהקשיתי (בסעיף קטן הקודם)[84], אסור לעשות אוהל בשביל מת אם כן מנא ליה לרב ששת [מג:] דרב הונא סובר כרבי יצחק דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל, דילמא משום אוהל אוסר. ולפי הנזכר לעיל יש לומר דאי הוי סבר רב הונא דכלי ניטל לצורך המת, למה הוצרך לבאים שני בני אדם ולעשות אוהל, לפרוש עליו מחצלת בלי אוהל, ועל כרחך דאין כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל. ודו״ק. גם לפי דברי הלבושי שרד דאף בלא אוהל החמירו במת שאין כלי ניטל עבורו, אם כן איך דייק כלל דרב הונא סבר כרבי יצחק דאין כלי ניטל וכו׳, דילמא במת החמירו יותר, ועל כרחך דאי כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל, אף במת מותר, גם בסעיף שאחרי זה משמע דאדרבה במת מקילין יותר כמו שכתב הלבושי שרד שם [סקכ״ד].
(גנזי חיים – סק״ו)

קעג) שם זה זוקף מטתו וכו׳. כתב המג״א (סקי״ח), ואם הוא מתיירא שלא יסריח המת וכו׳ שרי לפרוש עליו מחצלת. ולכאורה למה יעשה תיכף במחצלאות, ישב בחמה ויביא מיד המטות והמחצלאות. וצריך לומר בכוונתו שאם ימתין עד שיחם לו מלמטה ויביא המטה ויחם לו מלמעלה ויביא המחצלת ויזקוף מטתו יסריח, ולזה התיר מיד לעשות המחצלת, ואפשר שבאמת אינם רשאים לישב על החמה ויביאו המטות מיד כי זה נראה שלצורך המת עושים, רק שהם יושבים על הצל ואחר כך כשיגיע עליהם החמה אז יעשו כנזכר, ואפשר לפרש בפשיטות דהחמה הגיע רק על המת לבדו ועד שיגיע עליהם יסריח.
(זרע יעקב – זלזניק)

סעיף ז

קעד) סעיף ז׳ מותר לסוך את המת וכו׳. במג״א (סקי״ט) ד״ה מותר לסוך, עיין שם עד ויוכלו להתעסק בטהרתו וכו׳. רצונו לומר, למוצאי שבת. שאם לא זלפו אז לא יוכלו להתעסק בטהרתו מחמת סרחון.

ומה שכתב וגם אין לגזור משום סחיטה, רצונו לומר, אף שמזלפין על בגדיו אפילו הכי אין לגזור משום סחיטה. וק״ל.
(שיורי לקט)

קעה) שם מותר לסוך את המת וכו׳. כתב המג״א (סקי״ט), מותר לזלף חומץ על גבי בגדים. נ״ב: עיין לעיל סקט״ז.

שם במג״א, [דהא אין איסור] בנגיעת המוקצה וכו׳. נ״ב: עיין סימן ש״י (סעיף ו׳), והכא משום צורך המת שרי.
(חדושי מוהרמ״ז)

קעו) שם מותר לסוך את המת וכו׳. וכתב המג״א (סקי״ט) בשם שלטי גבורים [כ: אות ב׳], מותר לזלף חומץ על הבגדים שעל המת, דהא אין מטלטלין אותו אלא שנוגעים בו, ואין איסור בנגיעת המוקצה אלא בטלטולו. ע״כ. ועיין אשל אברהם דלדעת התרומת הדשן [סימן ס״ז] דנגיעה לצורך המוקצה אסור יש לומר לצורך כבוד המת לא אסרו. ע״כ. ועיין בדרכי משה (סק״ב) משמע דנגיעה אסור במת. וצ״ע דהא הדרכי משה בעצמו (בסק״ה) הביא דברי השלטי גבורים, ובשלטי גבורים בעצמו ראיתי כפי הנראה דאתי עליו מטעם טלטול מן הצד, ויש שם איזה טעות סופר. ולכאורה הדבר פשוט להתיר נגיעה מהך דינא דהכא דמותר לסוך. ועיין בפרישה (סק״ט) שהקשה הא הוי נגיעה לצורך המוקצה ואסור לדעת התרומת הדשן. ותירץ דבאמת (נראה דצריך לומר: דבמת) הקילו כיון דמצינו היתר שום פעם בנגיעת המוקצה. עכ״ל. ועיין תוספת שבת (סק״כ). אלא דצ״ע, דאם כן מאי מקשינן (דף קנ״א ע״ב) על הא דסכין ומדיחין אותו מהא דאין סכין ומדיחין את הקרקע, פירש רש״י ז״ל [ד״ה ואמר לו], אלמא דבר האסור לטלטל אסור לסוך. ע״כ. ומאי קושיא, הכא משום כבוד המת התירו. ובאמת

הערות וציונים

83. נדפס לעיל אות קס״ט. **84.** נדפס לעיל אות קס״ד.

אוצר ההלכה

מתירוץ הגמ׳ שם דהא דאין סכין ומדיחין קרקע משום אשוויי גומות, אבל בלאו הכי דבר האסור בטלטול מותר לסוך ולהדיח, יקשה לדעת התרומת הדשן דהא נגיעה במוקצה לצורך דבר המוקצה אסור. וראיתי להמג״א סימן שכ״א (סקי״ג) דרצה להוכיח מגמ׳ זו דדבר האסור בטלטול מותר לסוך ולהדיח. ולא הבנתי דאם כן בסימן ש״י (סק״ג) שהביא דעת התרומת הדשן הוה ליה לאקשויי מש״ס זו, ובסימן שכ״א לא הזכיר כלל מדעת התרומת הדשן. ודוחק גדול לומר דסכין ומדיחין מיירי באינו נוגע, ועוד מאי ובלבד שלא יזוז בו אבר, הא אפילו נגיעה אסורה. ולכן דברי המג״א (בשם) [דשם] לא זכיתי להבין.

ולתרץ דעת התרומת הדשן אולי אפשר לומר דעד כאן לא קאמר התרומת הדשן דנגיעה לצורך דבר המוקצה אסור אלא דומיא דמחמה לצל, כי הא דובלבד שלא יגע בביצה, אבל כדי להשתמש בו דהיינו לצורך גופו מותר, ולכן גם להדיחו קודם כדי שישתמש בו מותר. וכן משמע מראיה שהביא התרומת הדשן (סוף סימן ס״ז) לחילוק זה מדברי התוס׳ פרק כירה [מג: ד״ה דכ״ע] בשם ר״י לענין טלטול מן הצד. ע״כ. והתוס׳ שם סבירא להו דגם טלטול בגופו לא התירו לצורך דבר המוקצה דומיא דמחמה לצל, ורק לצורך גופו התירו דהיינו כדי להשתמש בו. ואף על פי כן הא דקש שעל מטה מנענעו בגופו משמע להדיא אף קודם ששוכב עליו דומיא דלא ינענעו בידו, ועיין [ש״ע הגר״ז] קונטרס אחרון סימן רע״ו (סק״ג). וכפי הנראה גם בכלי שמלאכתו לאיסור אם רוצה להשתמש בו דהיינו לצורך גופו מותר להדיחו קודם, עיין מה שכתבתי סימן ש״ח (סק״ה)[85]. ואפשר להעמיס זאת בכוונת המג״א שם [סק״ח]. אלא דמשמע דסבירא ליה דכל צורך היום מיקרי שלא לצורך דבר המוקצה ולא בעינן שישתמש בה תיכף. וזה צ״ע לע״ד, דלדעתו כפי הנראה גם בכלי שמלאכתו לאיסור אם רוצה לטלטלו מחמה לצל או כדי שלא תגנב מחמת שרוצה להשתמש בה היום מיקרי לצורך גופו ומותר. ועל כל פנים מהא דסכין ומדיחין קרקע אם לא היה בו משום אשוויי גומות לא קשה לדעת התרומת הדשן דנגיעה אסורה, דכיון שרוצה להשתמש בקרקע היינו לצורך גופו דנגיעה מותרת, אבל במת כיון דמיקרי לצורך דבר האסור וכמבואר בדברי התוס׳ שמשם הביא התרומת הדשן ראייתו לחילוק זה, צריך לדקדק איך התירו נגיעה. ולומר דמשום כבוד המת התירו וכמו שכתבו בשם הפרישה וכן כתב המג״א שם, אם כן מעיקרא מאי קשיא ליה להגמרא מקרקע למת, הא גם לפי המסקנא צריך לומר דבמת הקילו. ואפשר לתרץ דמעיקרא דהוי סבירא ליה דטעמא דאין סכין קרקע משום דכל דבר האסור בטלטול אסור להסיך ולהדיח שפיר מקשה ממת, כיון דלא מצינו היתר בשום פעם בנגיעת המוקצה גם במת אין להקל, אבל למאי דמשנינן דטעמא דקרקע משום אשוויי גומות אבל בלאו הכי הוי מותר כיון דהוי לצורך דבר המותר שישתמש בו, וכיון שמצינו היתר שום פעם בנגיעת המוקצה שפיר יש לומר דבמת הקילו כמו שכתב הפרישה [אות ט׳]. ועל כל פנים משמע דנגיעה במת מותר. לבד ראה זה מצאתי בשו״ת רד״ך (בית י״ח חדר ד׳) כתב בשם רבנו ישעיה ז״ל: ושומטין את הכר כיון שאינו נוגע במת. ע״כ. וצע״ג. [והרע״ב ז״ל (בפרק כ״ג משנה ד׳) כתב שמותר. אבל אין מזה ראיה דהוא סבירא ליה שם כהמגיד משנה דנגיעה במוקצה מותר, וטעמא דביצה דמתנדנדת][86]. (תהלה לדוד – סק״ט)

קעז) שם מותר לסוך את המת וכו׳. כתב הרב באר היטב (סק״ה) בשם המג״א (סקי״ט), ומותר לזלף חומץ על גבי בגדיו וכו׳, ויוכלו להתעסק עמו. [ע״כ]. דהא אין איסור בנגיעת מוקצה. גם אין לגזור כאן משום סחיטה, דאין גוזרין אלא במשקה המלבין כמו שנתבאר בסימן ש״א [סעיף נ״ט]. תניא [ש״ע הגר״ז סעיף י״ב]. (באר יעקב – קרויזר – הערת שוליים)

קעח) שם מותר לסוך את המת וכו׳. קשיא לי על הרב פרי מגדים (או״ח סימן שי״א [אשל אברהם] סקי״ט), שכתב דלהסוברים נגיעה אסור במוקצה, (הדר הותרה לסוך המת אף דנגיעה במוקצה), דלצורך כבוד המת לא אסרו. ע״ש היטב. קשה לי לפי זה מה פריך בשבת (דף קכ״א) [קנא:] ממתני׳ ארב יהודה אמר שמואל מעשה בתלמיד של רבי מאיר שנכנס לסוך בקרקע אמר לו אין סכין, והרי שאני מת שהותר לצרכו. וצ״ע כעת. ע״ה פתחיה יוסף שטרויש ס״ט, קראשנוב [פולין], תמוז - תש״ח. (קובץ הירח – שנה א׳ חוברת י׳ סימן קס״ז אות ו׳)

קעט) שם מותר לסוך את המת וכו׳. עיין מה שהקשה בזה הרב פרישה [אות ט׳], ומה שכתב המג״א (סקי״ט וסק״ך), ומה שכתב הרב אליה רבה לעיל סימן ש״י (סק״ו). ומה שכתבתי אני עני על דבריהם דהני רבנן לעיל בסימן ש״י שם (סק״ו)[87]. (יוקח נא – סק״ט)

קפ) שם מותר לסוך את המת ולהדיחו. כתב הטור (דף ר״ט ע״א שיטה א׳), אבל התירו לסוכו ולהדיחו וכו׳. נ״ב: במים קרים אבל לא במים חמין. הרד״ך (בית כ״ב [י״ח] חדר ג׳). (בנסת הגדולה – הגה״ט)

קפא) שם מותר לסוך את המת ולהדיחו. בידיו ולא במפה. חיי אדם (כלל ס״ז [סעיף י״ח]). (באר יעקב – קרויזר – סק״ט)

קפב) שם ולשמוט הכר. כתב הטור (באותה שיטה), ובלבד שלא יזיזו בו וכו׳. נ״ב: ואפילו בככר או תינוק אין להתיר לטלטלו לרוחצו, אלא אם כן היה מטונף מטיט ומצואה עד שהיה מאוס בעיני רואיו. הרד״ך (בית כ״ב [י״ח] חדר ד׳). (בנסת הגדולה – הגה״ט)

קפג) שם ולשמוט הכר. כתב המג״א (סק״כ) בשם הרד״ך, אפילו בככר או תינוק אסור לטלטלו לרחצו, ואפילו לרמוז

הערות וציונים

85. נדפס לעיל בסימן ש״ח אות ק״ד. **86.** תוספת זו מההשמטות לספר. **87.** נדפס לעיל בסימן ש״י אות קי״ד.

אוצר ההלכה

לעכו״ם שיעשה אסור אלא אם כן קצץ. ע״כ. והנה ברד״ך לא מצאתי דבר מרמיזה. ותורף דברי הרד״ך (בבית י״ח [חדר ד׳]) דרחיצת המת בחמין על ידי ישראל אסור משני טעמים, חדא דגזירת רחיצת חמין שייך אף במת, והשנית משום הזזת אבר, דלזה אפשר דלא מהני ככר או תינוק. ואף לדעת ראבי״ה [סימן ר״ד], (עיין מה שכתבתי סק״ג)[88], היינו דוקא כדי לפשוט בגדיו ולקברו בתכריכין, שזה מפורש שהוא צרכיו, כדאמרינן להביא לו ארון ותכריכין [שבת קנא.]. אבל רחיצה אין לנו. ע״כ. ועיין שם דכמסתפק אמרה ולבו נקפו להתיר. ולפי מה שכתבתי שם דלפשטו היינו פשיטת אבריו לכאורה לא עדיף מרחיצה, ואם זה צרכיו שמע מינה הוא הדין רחיצה. ושם (בחדר י׳) התיר רחיצה בחמין על ידי עכו״ם. ותורף דבריו דאמירה לעכו״ם אינה אסורה אלא בדבר שהוא משום שבות, אבל לא בדבר שאסור מחמת חומרא, (ואל זה רמז המג״א בסימן ש״ז (סק״ב)), דרחיצה בחמין אינו אלא גזירה, וטלטול המת לא הוי אלא חומרא בעלמא, דטלטול אסור משום הוצאה (כדאמרינן בדף קכ״ד ע״ב), ובמת ליכא למגזר ביה כולי האי. וכל שכן דמלתא דלא שכיח שימות המת בשבת. ומדברי הרמב״ם ז״ל יראה דטלטול לאו בכלל שבות, שכתב (בפ״א מהלכות יום טוב הלכה י״ז) בין משום שבות הרי הוא אסור ביום טוב, וכל שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו ביום טוב. אלמא דיש דברים שאסור לטלטלן ואינם בכלל שבות. עד כאן תורף דברי הרד״ך.

והנה מה דמשמע לכאורה מסוף דבריו להתיר טלטול מוקצה על ידי עכו״ם אפילו שלא במת לא קיימא לן כוותיה, ועד כאן לא התירו טלטול מוקצה על ידי עכו״ם אלא לצורך גופו ומקומו דאי בעי הוי מטלטל ליה טלטול מן הצד אבל מחמה לצל אסור. עיין מג״א סימן רע״ט (סק״ט). ואפשר דגם סוף דבריו כוונתו רק על טלטול המת, וכמו שכתב: אלמא דיש דברים שאסור לטלטלם ואינם בכלל שבות. ע״כ. ולא כל הדברים. אבל גם זה צ״ע, דעד כאן לא התיר רמ״א ז״ל (בסעיף ב׳) טלטול המת על ידי עכו״ם אלא במקום שישראל מותר לטלטלו על ידי ככר או תינוק. ויש לומר כיון דאי בעי ישראל הוי מטלטל ליה על ידי ככר או תינוק, אבל לצורך רחיצה אי נימא דלא מהני ככר או תינוק אפשר דגם על ידי עכו״ם אסור. ולכן נראה אף שהרד״ך שם בסוף דבריו כתב דמותר אף בלא קצץ, לא התיר המג״א אלא בקצץ. ולכן צ״ע דברי המג״א בסימן ש״ז (סק״ב) שהעתיק דברי הרד״ך דדבר שאינו אלא חומרא בעלמא שרי לומר לעכו״ם ולא הזכיר כלל קצץ, והכא כתב דאסור אלא אם כן קצץ. וצ״ע.

ובענין הקציצה, כתב הרד״ך [שם] לקצוץ בערב שבת, משום דלא חשבינן ליה למצוה אסור לקצוץ עמו בשבת. והיינו דסבירא ליה כהגהות מרדכי [סימן תנ״ט] שהביא הבית יוסף בסימן ש״ו דלדבר מצוה מותר לקצוץ בשבת. ועיין מה שכתבתי שם (סק״ד)[89]. ומבואר ברד״ך דמותר לקבוע מלאכתו בשבת, דסבירא ליה דבקצץ מותר לקבוע מלאכתו בשבת כהגהות מרדכי שם. (ועיין שם שכתב שכן דעת הרמב״ן ז״ל [קנא. ד״ה הא] שהביא הר״ן ז״ל בפרק שואל [סד: ד״ה תנן], שכתב דלומר לעכו״ם בערב שבת שיעשה בשבת מלאכה בשביל מת אסור, כדאמרינן אין משלחין אגרות אלא אם כן קצץ. ע״כ. ולא קאמר דאף בקצץ אסור לומר לו שיעשה בשבת. זה תורף דברי הרד״ך. ובאמת בחדושי הרמב״ן ז״ל גופא ליתא להך סיומא דאלא אם כן קצץ. וכן הבית יוסף בסימן ש״ו לא העתיק זה, עיין מה שכתבתי בסימן רמ״ג (סק״א) ובסימן רמ״ד (סק״ב)[90]. ואף דהוי קבולת בביתו של ישראל כתב הרד״ך: הכא בנדון דידן דליכא אלא גזירה בעלמא ליכא למיחש כולי האי, וכל שכן שהדבר מותר אף בלא קצץ. עכ״ל. והנה אנן קיימא לן בסימן רמ״ז (סעיף א׳) ובסימן רנ״ב (סעיף ב׳) דלקבוע מלאכתו בשבת אסור אפילו בקצץ, ולכן לא ידענא אם גם לדידן יש לומר כיון דאינו אלא גזירה בעלמא ליכא למיחש. ומה שכתב התוספת שבת (בסקכ״א) אפשר דבמת הקילו, נראה דלא ראה דברי הרד״ך דלא מהאי טעמא אתי עלה. דרחיצה אין לנו שיהיה מצרכיו של מת כמו שכתב בשמו, ולכן צ״ע לקבוע מלאכתו בשבת.

(תהלה לדוד – ס״ק י׳ – י״א)

קפד) שם ובלבד שלא יזוז בו שום אבר וכו׳. בבית יוסף הביא דעת ראבי״ה ז״ל [סימן ר״ד], אם חוששין שמא יתקשה ואז לא יוכלו לפשטו ואז יהיה בזיון למת, מניח עליו ככר או תינוק עד שיפשיטו אבריו. ע״כ. ובדרכי משה [אות ג׳] הביא שרבנו ברוך [הובא במרדכי סימן שי״ג] חלק עליו, (וההוא לא יכלו לפשטו, פירש הרד״ך (בית י״ח חלק ד׳) שלא יכלו לפשוט מלבושיו, ואם כן מבואר דסבירא ליה דמת בכסותו צריך ככר או תינוק. ודלא כיש מי שאומר בסעיף ד׳. אבל אפשר לומר דפירוש לא יוכלו לפשטו היינו שלא יוכלו לפשוט אבריו וכדמשמע מסוף דברי ראבי״ה ז״ל, וכן נראה מדברי הבית יוסף שלא כתב דראבי״ה ז״ל חולק על הא דרבנו אביגדור דסעיף ד׳). והנה בשלחן ערוך לא הביא דין זה. ולכאורה צ״ע לפי מה שכתבו התוס׳ (דף צ״ד [ע״א] ד״ה גדול), מה שהחמירו בטלטול דבעי ככר או תינוק ובכרמלית התירו, היינו טעמא כיון דטלטול אפשר על ידי ככר או תינוק לא התירו בענין אחר (והיינו אפילו בדליכא ככר או תינוק, וקושיות הגאון רבי עקיבא איגר לא קשיא מידי), ואם כן הכא אי נימא דלא מהני ככר או תינוק, יהיה מותר בלא ככר או תינוק כמו הוצאה לכרמלית. ואפשר דרבנו ברוך לשיטתו דלא התירו כרמלית אלא בדליקה ולכן אסור גם כן בכאן, אבל לדידן דכרמלית מותר משום בזיון (ולדעת הטור היינו בזיון המת), אם כן הכא ממה נפשך מותר על ידי ככר או תינוק, דאי לא מהני ככר או תינוק מותר בלא זה כמו בכרמלית. ועיין אליה רבה (סקכ״ג). (תהלה לדוד – סק״ג)

קפה) שם ובלבד שלא יזוז בו שום אבר וכו׳ ומטעם זה אין מעצמין עיניו של מת בשבת. במג״א (סק״כ) ד״ה

הערות וציונים

88. נדפס באות הבאה. **89.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ו׳ בסימן ש״ו אות נ״ח. **90.** נדפסו באוצר ההלכה שבת חלק א׳ בסימן רמ״ג אות ח״י, ובסימן רמ״ד אות ל״ח.

אוצר ההלכה

ולשמוט הכר, עד לרחצו אלא אם כן הוא מטונף מטיט. ע״ש. וכתב שם [הרד״ך בית י״ח חדר ד׳] ודוקא במים קרים ולא בחמים. ומה שכתב אלא אם כן קצץ, ובאליה רבה [סקכ״ב] כתב אפילו בלא קצץ[91]. ועיין בספר אליה רבה [סקכ״ג] שהביא בשם התוספות יום טוב [מלבושי יום טוב סק״ה], המנהג בקראקא להיות מעמצין עיניו של בשבת על פי הזוהר [ויחי דף רכ״ו ע״א], דלא כסתם משנה, ודעת בעל אליה רבה שבמקום שנוהגין להקל יהיה על ידי ככר או תינוק כמו שכתב המרדכי [סימן שי״ב] הביאו בית יוסף, עיין שם סימן שי״א. (שיורי לקט)

קפו) שם ובלבד שלא יזוז בו שום אבר וכו׳ ומטעם זה אין מעצמין עיניו של מת בשבת. מה שיש רוצים להקל בזה מחמת מה שכתוב בספר הזוהר [ויחי דף רכ״ו ע״א], דבר תמוה וזר מאד, ויש לנדות הפורץ גדרן של חכמים. הרב מר וקציעה. (מחזיק ברכה – סק״ב)

קפז) שם ובלבד שלא יזוז בו שום אבר וכו׳ ומטעם זה אין מעצמין עיניו של מת בשבת. [עיין] מג״א (סק״כ, ולשמוט הכר וכו׳). במלבושי יום טוב [סק״ה] כתב, נשאלתי פה קראקא שמזיזין אבר ואומרים שיש לחוש שיתעקם, וגם מעצימין וכו׳, ואומרים שיש סכנה בדבר כדאיתא בזוהר פרשת ויחי [דף רכ״ו ע״א] פסוק ״ויאמר השבעה לי״ [בראשית מ״ז, ל״א], וכן המנהג בקהילות קודש לבו״ב. ואמרתי שאין למחות, שהרי יש לומר דמתני׳ אתיא כרבי יהודה אבל (רש״י) [רבי שמעון] אפשר דמתיר מוקצה זה משום חשש סכנה, ומנהג כזה עוקר [הלכה]. וכתב האליה רבה [סקכ״ג], ואני אומר דאי יש חשש סכנה בודאי מותר, אבל גמ׳ דידן פליג אזוהר ועל כרחך דליכא סכנתא, וגם הרי״ף [סה.] והרא״ש [פרק כ״ג סימן י״א] פסקו כמתני׳ [קנא.], ומי יקיל ראש כנגדם. (בגדי ישע)

קפח) שם ובלבד שלא יזוז בו שום אבר וכו׳ ומטעם זה אין מעצמין עיניו של מת בשבת. הרב באר היטב (סקט״ו) העתיק שנוהגים להעצים נגד הדין, והרב אליה רבה [סקכ״ג] מסיק שהנוהגים כך דוקא עם הככר ותינוק עצמו. וחכם עדיף מנביא שראיתי כן להדיא בתוס׳ ריב״א קלף. אכן עיקר דבריו משום סכנת הזוהר [ויחי דף רכ״ו ע״א], במחילת כבודו ליכא למיחש למהר כל כך בשבת, כיון שאינו רק במה דאסתכל ההוא עינא אתלטייא, ולא שכיח העוברים לפניו בשעה מועטת הזאת, הלא מכסים אותו עד אחר שבת שמתעסקים בו. והמעיין יבחר. (מאורי אור חלק באר שבע – דף ק״י ע״ב)

קפט) שם ובלבד שלא יזוז בו שום אבר וכו׳ ומטעם זה אין מעצמין עיניו של מת בשבת. פה קהלתינו נהגו אנשי החבורה לזוז בו אבר וגם להעצים עיניו, כי קבלה בידם שיש סכנה בדבר. וכאשר בינותי בספרים לראות היש להם על מה שיסמוכו, ומצאתי בספר אליה רבה [סקכ״ג] בשם הגאון בעל תוספות יום טוב [מלבושי יום טוב סק״ה], שכתב שבימיו נהגו כן בק״ק קראקא ובקהלתינו ואין לסתור מנהגן, על פי הזהר פרשת ויחי [דף רכ״ו ע״א] בפסוק ״ויוסף ישית ידו על עיניך״ [בראשית מ״ו, ד׳]. וכתב עוד דמתניתין [שבת קנא:] דאין מזיזין בו אבר אתיא כרבי יהודה, ואנן קיימא לן כרבי שמעון דלית ליה מוקצה במקום סכנתא. עכת״ד. ובאמת שדבריו אינן מובנים במה שמחלק במוקצה הזה בין רבי יהודה לרבי שמעון, וגם הוא נגד הרי״ף [סה.] והרמב״ם [פרק כ״ו הלכה כ׳] שכתבו המשנה בצורתה. מכל מקום כבר הורה זקן ומוסמך, ובמקום שלא נהגו להקל פשיטא דאין לזוז אבר כלל, כך נראה לי. (ישועות יעקב – סק״ה)

קצ) שם ובלבד שלא יזוז בו שום אבר וכו׳ ומטעם זה אין מעצמין עיניו של מת בשבת. עינינו הרואות מנהג חברי החברה קדושה של בקור חולים יכון בצדק אשר פה העירה אזמיר יע״א, שכשיפטר החולה בליל שבת או ביומו בר מנן, מפשיטין את בגדיו ומוציאין אותו מעל המיטה, ומניחין אותו ערום על גבי קרקע ופורסין עליו סדין ומשהין אותו שם עד מוצאי שבת. וזוהי שקשה לכאורה, מאין הוקבע המנהג הזה מימי קדם, דלפום דינא דקמן והיא משנה סתמית [קנא.] אסור לזוז בו שום אבר. ומה שמטילין אותו על החול בשביל שימתין, אינו אלא ששומטין הכר מתחתיו, ולא שלוקחין המת בידיהם להשכיבו על הקרקע כבחול, וכמבואר בדברי הרב רבנו עובדיה מברטנורא ז״ל (בפרק כ״ג דשבת משנה ה׳), ומי התיר להם להזיזו ממקומו שלא על ידי ככר או תינוק ולהזיז אבריו כמה פעמים על ידי ההפשטה. והיותר קשה שנוהגין כן אפילו בחורף ובגוף דל ורזה שאין לחוש שיסריח, ומן הראוי היה להניחו מושכב על מטתו כבעודו חי חולה ויהיה שם עד הלילה. והכי איתא בזוהר חדש במדרש רות (דף ס״ב ע״ד) כשדימו שנפטר רבי כרוספדאי, וז״ל: אדהכי דמיך, אמרו יום שבת הוא ואסור לטלטלו וטרחא אחרא לא אצטריך, שבקוהו. ע״כ. הרי להדיא דמשום דאסור לטלטלו בשבת שבקוהו שכיב אערסיה ולא נעשה עמו דבר, לא הפשטת בגדים ולא הנחה בקרקע. וכן שמעתי שנוהגין איסור בעיר הקדש ירושלים תובב״א שמניחין אותו מושכב בבגדיו על מטתו עד מוצאי שבת. ואם נפשך לומר שהותר לטלטלו אגב כסותו ואין צריך ככר או תינוק כפסק מרן ז״ל לעיל סימן זה (סעיף ד׳), הניחא להתיר טלטולו כדי להניחו בקרקע כמו שהוא לבוש בבגדיו, אבל להפשיטו ולהזיז אבריו מנא להו להתיר.

ומחנה אלוהים זה, עיר גדולה של חכמים ושל סופרים מיום הווסדה, האמים ישבו בה לפנים, גאוני עולם אשר לבם פתוח כפתחו של אולם, ומנהג הלז הקדום נראה ודאי שנתייסד על פי הדין והאמת שהדריכו אותם בזה רועי ישראל ז״ל. וחזינן להגאון הרב מור וקציעה ז״ל והביא דבריו הרב הגדול חיד״א ז״ל במחזיק ברכה סוף סימן זה [סק״ב][92] לענין איסור עצימת עיני המת בשבת, דכתב: מה שיש רוצים להקל בזה מחמת מה שכתוב בספר הזוהר הקדוש [ויחי דף רכ״ו ע״א] דבר תמוה וזר מאד, ויש לנדות

הערות וציונים

91. עיין שם באליה רבה שצידד כן ולא ברירא ליה **92.** נדפס לעיל אות קפ״ו.

אוצר ההלכה

הפורץ גדרן של חכמים לעקור משנה שלימה בלי חולק, וכבר נודע שאין סומכין בהוראה על ספר הזוהר הקדוש וכו׳. ע״כ. ואי התם דלספר הזוהר הקדוש איכא סכנתא כשנשארו עיני המת פתוחות שזה טעם הרוצים להקל, עם כל זה כתב עליהם הרב ז״ל לנדות שהם באים לעקור משנה שלימה, כל שכן בנדון דידן שאין שום סכנה, והדין משנה שלימה בלי חולק שלא יזיזו בו אבר, דלא מצאנו ידינו ורגלינו בבית המדרש. וכיוצא לזה כתב מוהרד״ך ז״ל (בית כ״ב [י״ח] חדר ה׳) בענין זה, דכל המורה להתיר במה שאסרו חז״ל בהדיא חשיב פקפוק וזלזול גדול, ואם הוא שוגג, אם נותן טעם מספיק לדבריו מוטב ואם לאו בר עונש נידוי. עש״ב. והכא נמי דנאסר להדיא במתני׳ אין לנו להתיר, דמאי דתנן ברישא דהך מתני׳ עושין כל צרכי המת, לא שניתן לנו רשות למעבד כל צרכיה להפשיט את בגדיו ולטלטלו וכיוצא דלגבי מת כחול שויוהו רבנן, דאין זה אלא ביום טוב שני [ביצה ו.]. ומאי דתנן כל צרכי המת, הא פירשו התם בגמ׳ [קנא:] דכל לאתויי דתנו רבנן מביאין כלי מיקר (פירש רש״י ז״ל, כלים שמביאין קרירות כגון זכוכיות. ע״כ) וכלי מתכות ומניחין על כרסו כדי שלא יתפח, ופוקקין את נקביו כדי שלא יכנס בהם הרוח. ע״ש. ושאר מילי דמפרט במתני׳ סכין ומדיחין וכו׳ הוי לצורך ולאשמועינן דינא, עיין להרב קול הרמ״ז ולהרב בית דוד ז״ל שם במתני׳. ועיין להרב הגדול מוהרד״ך ז״ל (בית ב״ך [י״ח] דף פ׳ ע״א). וחלילה לנו להתיר את הרצועה. ופוק חזי מה שכתב הרב מג״א ז״ל (סק״ך) וז״ל: צ״ע על מה שנהגו האידנא להגביה המת מעל הכרים על ידי ככר אף במקום שאין לחוש שיסריח, לכן צריך למחות בידם רק לשמוט הכר מתחתיו וכו׳. מהרד״ך ז״ל (בית ב״ך [י״ח] חדר ד׳). ע״ש. הנך רואה דהגם דמה שהיו מגביהין המת מעל הכרים לא היה אלא על ידי ככר, מכל מקום כיון שנהגו כן גם היכא דליכא חשש שיסריח כתב הרב שצריך למחות בידם, דלא חזינן בש״ס דפרק במה מדליקין [ל:] שהתירו חכמים לטלטל את דוד על ידי ככר או תינוק אלא משום שהיה מוטל בחמה (והכלבים רעבים), הא לאו הכי שאין חשש סירחון אפילו על ידי ככר אסור.

ובספרא זו קאי גם הרב הגדול מוהר״ש אבוהב ז״ל בספר דבר שמואל (סימן קס״ח), שנשאל בדין הורדת המת מן המטה על הארץ בשבת על ידי ככר או תינוק, וכתב דבמחלוקת הוא שנוי, דבבית יוסף סימן תקכ״ו ובסימן שי״א הביא סברת המתירים הגהות מיימוניות [פרק כ״ו אות כ׳] וראבי״ה [סימן ר״ד] וכל בו [סימן נ״ח דף י״ט ע״א] ז״ל, וסברת האוסרים בסתם הרמב״ם [הלכות יום טוב פ״א הכ״ג] והרשב״א ז״ל [ח״א סימן כ״ב], וכתב [הרב דבר שמואל] דהיכא דהטלטול נעשה בשביל שלא יסריח כגון בימות החמה, או כדי שלא יתקשו אבריו ואי אפשר אחר כך לפושטו ויש בזה בזיון המת, אפשר דמודו כולהו להיתרא, ונוכל לומר שמה שכתב מוהר״י קארו (סימן תקכ״ו) בשם יש אוסרין היינו דוקא היכא דליכא בזיון כדאמרן, ולפיכך בסימן שי״א שפירש טעם המתירים דהויא היכא דשייך בזיון וחשש כבוד החיים והמתים, לא כתב עליהם שום חולק. וכיון דהוי מלתא דרבנן ויש לסמוך על פירוש דברי המתירים שטעמם ונימוקם עמם מבלי היות עליהם שום רב מובהק חולק בביאור, יש להקל היכא דשכיח היזקא דשמא יסריח או יתעקם ואי אפשר למונעו בהשמטת הכר מתחתיו או באופן אחר בלתי טלטול. ע״ש. הביטה וראה דהגם דהרב ז״ל פסק כדעת המתירים ז״ל לטלטלו ולהורידו מן המטה על הארץ אינו אלא על ידי ככר או תינוק כמוצג בשאלה, ולא התיר אלא היכא דשכיח היזקא דסירחון או עיקום אברים, הא לאו הכי לא, והיינו ממש כסברת מוהרד״ך והרב מג״א ז״ל שהקשו על המנהג שנהגו להגביהו על ידי ככר אף במקום שאין לחוש שיסריח וצריך למחות בידם, דכדי להתיר הטלטול בענין שני תנאים, הן דחיישינן לקלקולא דסירחון דהיינו בימות החמה או עיקום אברים, וגם זה לא הותר אלא על ידי ככר. וכן כתב הרב המאירי ז״ל בחדושיו לשבת (על דף קנ״א ע״א), שאם לא היה אפשר לשומטו שמטלטלין אותו על ידי ככר או תינוק, שאף זה כמוטל בחמה, וכך הוא המנהג שנוהגין עכשיו בכל סביבותינו. ע״כ. הרי שהמנהג בימיו על ידי ככר או תינוק דוקא, ואנן מה נענה אבתרייהו שנהגו היתר בכל אדם ובכל זמן אפילו דליכא למיחש לסירחון, וגם מטלטלין אותו להדיא שלא על ידי ככר.

ולענין הפשטת הבגדים אחר שמת. הנה הרב מוהרד״ך ז״ל שם (דף פ׳ ע״א) העתיק דברי המרדכי ז״ל פרק כירה [סימן שי״ב-שי״ג] שכתב בשם ראבי״ה ז״ל [סימן ר״ד ושצ״א], דאם חוששין שמא יתקשו אבריו ולא יהא ראוי עוד לפשוט ואז יהיה בזיון למת, מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו, ורבנו ברוך ז״ל פליג וכו׳, אבל הכא שהככר מונח על גבי המת ומזיז כל אברי המת בלי טלטול ככר אסור, ומיהו כשאין מזיזין אברי המת אז ודאי שרי. ע״כ. ומלשון זה עלה בדעתו לכאורה דשרי לרוחצו גם כן בשבת, כיון דאפשר לעשות על ידי ככר, דבכל עת שיזיזו אבר מאבריו יהיה בטלטול ככר. ושוב כתב וז״ל: ולבי נוקפי דאפילו על ידי ככר או תינוק אסור להדיחו ולרוחצו, דהא לא מצאנו היתר בטלטול המת על ידי ככר או תינוק אלא המוטל בחמה ויש לחוש שלא יסריח, וצורך הוא לטלטלו מחמה לצל כדי לעכבו מלהסריח, אבל לענין רחיצתו לא מצאנו בו היתר וכו׳, ואף על גב דמדברי ראבי״ה ורבנו ברוך ז״ל נראה דלפושטו מותר על ידי ככר או תינוק וכו׳, אמינא דהבו דלא לוסיף עלה, די לנו בקולא שהקלו הם במלבושים ולא נקל גם אנו ברחיצה, שהם ז״ל התירו היכא שיש לחוש שלא יתקשה שדרך המת בכך ולא נוכל לפושטו במוצאי שבת כדפירשו בדבריהם בהדיא, ולא נקל גם אנו ברחיצה דאפשר לעשותה במוצאי שבת וכו׳. ותו דלפשוט בגדיו ולקוברו בתכריכיו מצאנו סמך וכו׳, ובפרק שואל [קנא.] התירו להחשיך על התחום להביא לו ארון ותכריכין, אבל רחיצה לא צריכה כולי האי וכו׳. ע״כ. הנה בפירוש שלמד היתר מדברי ראבי״ה ורבנו ברוך ז״ל דשרי בשבת להפשיט בגדי המת, והבין מדבריהם שטעם ההיתר כדמפרש שמא יתקשו אבריו ולא יהא ראוי עוד לפשוט, ומינה לנדון דידן.

מיהו אני עני לפק״ד אחרי נשיקת עפר רגלי קדשו לא כן אנכי עמדי, דנראה לפק״ד דבהיתר הפשטת הבגדים לא דיברו ראבי״ה ורבנו ברוך ז״ל ולא כיוונו אליו, ומה שכתב ראבי״ה ז״ל

אוצר ההלכה

דאם חוששין שמא יתקשו אבריו ולא יהא ראוי עוד לפשוט וכו׳ מניח עליו ככר או תינוק וכו׳, אין כוונתו שאחר שנתקשו אבריו לא יוכל להפשיט בגדיו, דמשום דבר קל כזה וכדנבאר לא היו מתירין טלטול המת והזזת אבריו שמפורש איסורו במשנה סתמית בלי חולק, ומה גם דמסיים ואז יהיה בזיון למת, ומה בזיון שייך בזה אחר שבמוצאי שבת יכולין לפתוח כל התפירות שבאורך הזרוע ע״י סכין עד השחי שבכל המלבושים שהוא לבוש בהם ויעמידוהו ערום בנקל וליכא אפילו בל תשחית, וכמו שאמרו בגמ׳ פרק קמא דקידושין (דף ל״ב (ע״ב) [ע״א]), והא קעבר על בל תשחית, דעבד ליה בפומבייני. ע״ש ברש״י ז״ל. אך מה שכתב דאחר שיתקשו אבריו אי אפשר עוד לפושטו, קאי לגוף המת שהותר להם בשבת לטלטלו כדי לפשוט אבריו בפישוט ידים ורגלים ושאר כל הגוף ביושר שלא ישארו אבריו עקומים, לפי שאחר שנתקשה הגוף אי אפשר לפושטו, לא אמר להפשיטו שיהא במשמע הפשטת מלבושים אלא לפושטו כלומר ליישר עקמימות האברים. וזה מבואר בדברי ראבי״ה ז״ל שם שלא העתיקם מוהרד״ך ז״ל, שכתב, מניח עליו ככר ודוחק על הככר עד שיפשטו אבריו. ע״ש. הרי דעל פשיטת האברים קאמר דבהו שייך לשון דוחק על הככר, דכדי ליישר עקמימותם צריך לדחוק בהם, וגם שייך בו בזיון למת, דודאי כשמוליכין אותו לקוברו באברים עקומים מתבזה המת בעיני כל רואיו, ומורה התירא להתיר על ידי שדוחק על הככר המונח על עקמימות האבר כדי ליישרו. אבל להפשטת בגדיו שאפשר להפשיטן במוצאי שבת על הדרך שכתבתי לא כוונו הם ז״ל להתיר אפילו על ידי ככר, דדוחק על הככר לא יועיל להפשטה, ואילו הוא ז״ל כתב די לנו בקולא שהקלו הם במלבושים. וכתב עוד דלפשוט בגדיו יש סמך וכו׳, ולפי דעתי הקצרה לא הקלו הם במלבושים להפשיטם מעל המת אלא לפשוט אבריו דוקא, והסמך שמצא להפשטת בגדי המת ולהלבישו תכריכין וכו׳, אין הכרח זה מחייבנו לעשותו בשבת ולא להמתין ההפשטה עד מוצאי שבת. ולפק״ד לא זכיתי להבין דבריו וצריכין אצלי ישוב.

וחזיתיה להרב משחא דרבותא ז״ל (בס״ד)[93] שרצה ליישב קושיית הרב עולת שבת ז״ל [סק״ד] והרב של״ה ז״ל [ח״ב מסכת שבת פרק נר מצוה אות ס״ח],למה הצריכו ככר או תינוק לטלטל לדוד המלך עליו השלום, עיין לעיל (אות ג׳ בס״ד)[94], שכתב וז״ל: ולי נראה דשאני דוד שהשמיטו לו המלבוש מעליו דומיא דשומטין את הכר מתחתיו ונשאר ערום כדרך המת כשימות כדי שלא יסריח, באופן שאינן צריכין לטלטלו טלטול גמור בפשיטת המלבושים שעליו, לא כן כשרצו לטלטלו טלטול גמור מחמה לצל הוצרך שלמה המלך עליו השלום לשאול לחכמים על זה. עכ״ל. מרוח שפתיו משתמען מיליה דפשיטא ליה דשרי להפשיט את המת בשבת ולהעמידו ערום, דטלטול זה כדי להפשיטו קרי ליה השמטה, ששומטין הלבושים מעליו כדרך ששומטין הכר מתחתיו. **ולפק״ד** אחר המחילה רבה לא הבנתי כוונתו, דמה דמות יערוך השמטת הכר שאינו מחובר עם הגוף כלל למלבושיו שיש להם בתי ידים שידי המת וזרועותיו תחובין בהם, וכדי להפשיטו צריך להגביה ידיו וזרועותיו למעלה כדי לפרק הלבוש מעליו, ואין לך הזזת אבר גדול מזה, וכדפירש רש״י ז״ל שם במתני׳ (דף קנ״א סוף ע״א) וז״ל: שלא יזיז בו אבר, לא יגביה לו ידו או רגלו או ריסי עיניו. ע״כ. ונראה כוונתו בפשיטות דכיון דהתיר במתני׳ לסוכו ולהדיחו, הנה דרך הסיכה הוא לסוך כל גופו גם אצילי ידיו וכיוצא, וכדי לסוכו כדרכו צריך להגביה ידו ורגלו שיגיע הסיכה לכל המקומות, ולכך הטיל תנאי בהיתר הסיכה וההדחה שלא יזיזו בו אבר. וכן מטעם זה אסרו בו עצימת העינים וסגירת הפה משום שאסור לזוז אבר וכמו שכתב רבנו הטור ז״ל וז״ל: התירו לסוכו ולהדיחו ולשומטו מעל הכר ובלבד שלא יזיז בו לא ידו ולא רגלו ולא שום אבר, ואם היה פיו הולך ונפתח קושר לחיו העליון שלא יפתח יותר, אבל לא יורידנו לסגרו, שאם כן היה מזיז בו אבר, ואין מעמצין עיניו כדי שיסגרו דהוה ליה מזיז אבר. ע״כ. מעתה איך אפשר להפשטת בגדים בלי הזזת אבר.

וכי תאמר אלי, לדידך דאמרת דאסור להפשיט בגדי המת בשבת, פוק תני הך מתני׳ השנויה לפנינו עושין כל צרכי המת סכין ומדיחין אותו, וכי איך אפשר לבוא לידי סיכה והדחה אם לא שכבר הוא ערום מכל, ומי הפשיט בגדיו, אטו בחייו בעודו מסוכן הטריחוהו להפשיט בגדיו, לא יעלה על הדעת, דודאי חלש דעתיה כשרואה שעושין בו סימני מיתה, ומה גם דלא מסמנא מילתא. ואי אחר שנטרפה דעתיה ואינו מרגיש בדבר, הא ודאי דהוי בכלל שופך דמים דומיא דעצימת העינים שגורמין לקרב מיתתו. אלא ודאי דהפשיטוהו אחר מיתה ולא אצטריך תנא למתנייה. הא לא מכרעא, דהא ליתיה בכלל כל צרכי המת, דהא פריש בש״ס כל לאתויי מאי כנזכר לעיל, ואם המת היה לבוש בבגדיו פשיטא דהיה צריך התנא לאשמועינן שריותא דהפשטת בגדיו, דרבותא טובא אשמועינן כנזכר. כי כן לבי אומר לי דבזמן התלמוד כיון שדרכם היה בכל לילה לשכב על המטה ערומים בלי חלוק כדמוכח כן בדוכתי טובא, ועיין לעיל (סימן ב׳) דהיה די להם כסות לילה במקום מלבוש וכמו שנוהגין הלועזים עוד היום, כמו כן היו נוהגין גם כששוכבין על מטתם מחמת חולי היו שוכבין ערומים ממש בלי שום מלבוש ואפילו חלוק ומכנסים, ולכך כשמת החולה בשבת לא תני תנא איסור הפשטה משום הזזת אבר כיון שכבר היה מופשט מבגדיו לגמרי, ולא אצטריך לאשמועינן אלא המעשים שאחריו כגון סיכה והדחה להתירא כיון שאין צריך להזיז אבר, ואיסור עצימת העינים ועליית לחיו לסגור פיו כיון דאי אפשר בלי שיזיז אבר. וכיון דכללא כייל לן דכל המעשה אשר יעשון במת שבסיכתו יזיזו בו אבר אסור ושאפשר לעשותו בלי הזזת אבר שרי, ממילא שמעינן איסורא לדידן דנהגינן לשכב על המטה בכל לילה ובזמן חולי כשהוא לבוש מקצת בגדיו, דכשמת בשבת אסור להפשיטו

הערות וציונים

93. נדפס לעיל אות ק״ל. **94.** נדפס לעיל אות קל״ד.

אוצר ההלכה

משום דאי אפשר להפשטה מבלי שיזוז אבר. כן נלע״ד פשוט. מעתה מה שכתב הרב משחא דרבותא ז״ל דהפשטת בגדי המת הוי כהשמטת הכר מתחתיו, לפק״ד לפי אופן לבישה דידן ליתא להך סברא, וכיון דאי אפשר לו להפשיטו בלי שיזוז בו אבר נראה לכאורה הדבר פשוט לאסור, היפך המנהג שבעירנו דנהוג להתיר ההפשטה.

ושוב ראיתי להרב אליה רבה ז״ל (סקכ״ג) שהביא משם הרב מלבושי יום טוב ז״ל [סק״ה] שכתב וז״ל: נשאלתי פה קראקא שמזיזין אבר ואומרים לפי שיש לחוש שיתעקם האבר, וגם מעצימין ואומרים שיש סכנה בדבר כדאיתא בזוהר פרשת ויחי [דף רכ״ו ע״א] פסוק ״ויאמר השבעה לי״ [בראשית מ״ז, ל״א], וכן המנהג בקהילת קודש לבוב ובשאר קהילות קודש. ואמרתי שאין למחות, שהרי יש לומר דמתני׳ אתיא כרבי יאודה, אבל רבי שמעון אפשר דמתיר במוקצה זה משום חשש סכנה. ומנהג כזה עיקר, והלכה כסתם מתני׳. עכ״ד. והרב תוספת שבת ז״ל [סקכ״א] הביאו (למחות) [למנהג]. הנה דפשט המנהג בכל הקהלות קדושות הללו להתיר להזיז אבריו משום חשש עקימות האברים, גם התירו עצימת העינים משום חשש סכנה, ואי טעמא דידהו משום דקיימא לן כרבי שמעון דלית ליה מוקצה דלא כסתם משנה דאסרה להזיז אבר, אפשר להתיר גם טלטול גמור להוליך המת ממקום למקום, ולהפשיט בגדיו, כיון דסמית מכאן איסור מוקצה, כי ממנו נקח עזר וסמך למנהג עירנו שהתירו כל זה בלי הנחת ככר.

מיהו כד הוינן בה, הא נמי ליתא מכמה אנפי, חדא, דגם הרב ז״ל לא התיר אלא שני דברים בלבד, הפשטת האברים שלא יתעקמו ועצימת העינים משום סכנה, הא שאר מילי לא התיר, משום דטעמא דהיתרא דידיה אינו אלא משום דרבי שמעון אפשר דמתיר במוקצה זה משום חשש סכנה וחשש עיקום דאיכא בזיון לחיים ולמתים, ומשמע דשאר מילי דלית בהו חשש סכנה לא היו נוהגין להתיר, ואפשר שהיו נוהגים איסור בהפשטת בגדים דלא שייך ביה הני טעמי דהתירא דגבי פשיטת אברים ועצימת עינים כמובן. ותו שעל דברי הרב מלבושי יום טוב ז״ל הנזכרים עלה אריה הרב אליה רבה ז״ל וסתר כל דבריו וז״ל: ואני אומר דאי יש בו סכנה בלאו הכי מותר, כיון שאינו אלא טלטול מקצת דהתירו אפילו משום צער בעלי חיים וכו׳, אלא דש״ס דילן פליג אזוהר דליכא סכנתא, גם אני תמה כיון דהרי״ף [סה.] והרא״ש [פרק כ״ג סימן י״א] והרמב״ם ז״ל [פרק כ״ו הלכה כ׳] פסקי להך מתני׳ ודאי הלכתא היא, והיאך נקל לפסוק כנגדם. לכן נראה דהנוהגים להקל יעשו כמו שכתב במרדכי שם דמניח עליו ככר או תינוק ודוחק עליו הככר עד שיפשטו אבריו. ע״כ. הנה דהרב ז״ל קא סתר אהלא לשתי הטענות דאין להתיר מכחם, דאי לטעם הסכנה, לפום תלמודא דידן ליכא סכנה, ואי לטעם דמתני׳ רבי יהודה היא ולרבי שמעון שרי, להא נמי קאמר דמאחר דשלשה עמודי ההוראה פסקי להך מתני׳ שמע מינה הלכתא היא ולא אתיא כרבי יהודה. ודבריו דברים המצודקים כראי מוצק חזקים, והנם קרובים לדברי הגאון הרב מר וקציעה ז״ל שהבאנו בריש מלתין דכתב דאין לסמוך אספר הזוהר הקדוש לענין הוראה נגד משנה סתמית בלי חולק, ושניהם נתנבאו בסגנון אחד לאסור עצימת העינים בשבת.

ועוד מטעם אחר נלע״ד לאסור עצימת העינים בידים, דסמא בידן שלא לעשות איסור ולחוש לספר הזוהר הקדוש דאיכא סכנה, וכמו שכתב הרב אליה רבה ז״ל גופיה שם (בסקכ״ד) וז״ל: אין מעצימין, תניא הרוצה שיתעצמו נופח לו יין בחוטמו ונותן שמן בין ריסי עיניו ואוחז בשני גודלי רגליו והן מתעצמין מאליהן, גמרא [קנא:] הביאה רבנו ירוחם (נתיב כ״ח [דף רל״א ע״ג]), ונראה דבשבת קאמר דמותר. וכן מצאתי בתוספתא סוף שבת [פרק י״ח הלכה י״א]. עכ״ל. והרב הגדול מהר״ד פארדו ז״ל בספר חסדי דוד שם הביא מאי דאמרינן בתלמודא דידן דאוחז שני גודלי רגליו, והביא פירוש רש״י ז״ל דפירש עוצרן באצבעותיו, וכתב דכוונתו לומר שלא יזיזם. ע״כ. הרי דאיכא תקנתא לעצימת עינים בשבת מבלי פגישת איסור. והגם דלא מפני זה יש לומר דתלמודא דידן נמי סבר כהזוהר הקדוש דאיכא סכנה דהא ליתא, דהא מתני׳ קתני אין מעמצין בשבת ולא תני תקנתא, משמע דמניחם פתוחים, וגם בתוספתא לא תני אלא הרוצה שיתעצמו וכו׳, משמע דאם אינו רוצה לית לן בה, ומהא משמע נמי דליכא סכנה היפך הזוהר הקדוש. מיהו אנן בדינן אי בעינן למיחש לדברי הזוהר הקדוש לא עברינן אדינא דמתני׳ דאין מעמצין, דמצינן למעבד הך תקנתא דלית בה שום איסור ויצאנו ידי כולם.

ותו יש לתמוה על הרב מלבושי יום טוב ז״ל בהא דכתב דמתני׳ אתיא כרבי יאודה אבל רבי שמעון מודה להתיר, דהן אמת דבפרק קמא דביצה (דף ב׳ ע״ב) אמרינן שבת דחמירא ולא אתו לזלזולי ביה סתם לן תנא כרבי שמעון דמיקל, יום טוב דקיל ואתו לזלזולי ביה סתם לן כרבי יאודה דמחמיר. ע״ש. ומינה דבדינא דקמן דבאיסור שבת קיימינן איבעי לן למפסק כרבי שמעון דמיקל דלית ליה מוקצה. מיהו פוק חזי למרן המשביר ז״ל בבית יוסף (ריש סימן ש״ח) שכתב וז״ל: כלל הדברים המוקצים שאסורים לטלטל מתחלקים לששה חלקים וכו׳, השלישי, כל דבר שאינו כלי, ולא מאכל אדם, ולא מאכל בהמה, כגון אבנים ומעות וקנים ועצים וקורות ועפר וחול ומת ובעל חיים וגרוגרות וצמוקים שהם מונחין במקום שמייבשין אותם, וכל כיוצא בדברים אלו דלא חזו זהו מוקצה מחמת גופו. ע״כ. הרי דאיסור טלטול המת שוה בדינו לאיסור טלטול בעל חיים וגרוגרות וצמוקים דהוו מוקצה מחמת גופו, וכבר אמרו בביצה (דף כ״ו ע״ב) דאף על גב דרבי שמעון לית ליה מוקצה מכל מקום מודה הוא בגרוגרות וצמוקים דהוו מוקצה ואסורים, דכיון שהניחן לייבשן והקצה להם מקום ודרכן שהם מסריחים בינתיים קודם שיתייבשו, והוא יודע שיסריחו, ודאי אסח דעתיה מינייהו שלא לקחתם עד שיתייבשו היטב ויתוקנו, וכיון דאיכא תרתי דדחינהו בידים וגם לא חזו הוו מוקצה לכולי עלמא ואסורים. ועיין להרב הלבוש ז״ל ריש סימן ש״י. והשתא מת דהוי נמי מוקצה מחמת גופו כגרוגרות וצמוקים, ודאי דגם רבי שמעון מודה דאסור לטלטלו משום מוקצה. וכן מוכח מסוגיא דשבת (דף צ״ז ע״ב) [צד:] בההוא שכבא דהוה בדרוקרת, דאפילו רבי שמעון

אוצר ההלכה

מודה במת דאסור בטלטול משום מוקצה, אלא דהתם שריותא דידיה משום שהיה מוטל בבזיון או דליקה או חמה כדפירש רש״י ז״ל התם [ד״ה לאפוקיה], וכן כתב בהגהת הרב הלבוש ריש סימן ש״י וז״ל: ומה שאנו קיימא לן בכמה דברים כרבי שמעון דלית ליה איסור מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקים לבד ובכמה דברים קיימא לן דאסור משום מוקצה, היינו משום דבכמה דברים אפילו רבי שמעון מודה דאסורים הם. ע״כ. הרי דכי חזינן דאסרו משום מוקצה בסתם וכהך מתני׳ דקמן, היינו משום דאפילו רבי שמעון מודה בהו, ומתני׳ מיתנייא אליבא דכולי עלמא, וזה הסוג השלישי שכתב מרן ז״ל שהוא מוקצה מחמת גופו דהיינו מת ובעל חיים וגרוגרות וצמוקים, היינו דאפילו רבי שמעון מודה בהו דאסור כנזכר, והרי כתבו התוס׳ ז״ל בשבת (דף קכ״ח ע״א ד״ה דג) דדג תפל שאינו עומד לכלבים אפילו רבי שמעון מודה דאסור משום מוקצה. ע״ש. וכן כתב הרב אליה רבה ז״ל סימן ש״ח (ס״ק ס״ט). אשר מכל זה מבואר דבמוקצה כי האי שאינו ראוי כלל, גם לרבי שמעון חשיב מוקצה, ולכך פסקו כל הפוסקים להך מתני׳ דשלא יזיזו בו אבר, דהלכתא היא ואתיא ככולי עלמא, וכמו שכתב הרב אליה רבה ז״ל דלא כהרב מלבושי יום טוב ז״ל.

ותו קשיא לי בסוף דברי הרב מלבושי יום טוב ז״ל שכתב ומנהג כזה עיקר והלכה כסתם מתני׳. ע״כ. דדבריו ככתבן אין להם מובן, דאם המנהג עיקר להתיר לזוז אבריו על פי הסמך שכתב דמתני׳ אתיא כרבי יהודה ואנן קיימא לן כרבי שמעון, אם כן היכי מסיק והלכה כסתם מתני׳, והלא לדבריו הך מתני׳ כרבי יהודה היא ולית הלכתא כוותיה, אם לא שנדחוק ונאמר דכוונתו דלא כתב כל זה אלא להליץ בעד המנהג היכא דנהוג, אבל היכא דליכא מנהג אין לזוז מסתם מתני׳ דאסר והלכה כסתם מתני׳ דאמרינן הלכתא היא ולא רבי יהודה. ודוחק.

באופן דהוראת הרב מלבושי יום טוב ז״ל בזה הוא הוראה תמוהה מכמה אנפי, ואם כן איך אנן ניקום להסמיך מנהגא דידן להך סברא, ומה גם דלא הוזכר שם היתר הפשטת בגדים כמנהגנו. אלא דמכל מקום מצוה עלינו לחפש ולדרוש ולתור לקיים מנהגן של ראשונים כמלאכים ז״ל בכל הבא מידינו. וכעת אין בידינו סמך למנהג אלא מה שפתחנו בהצלה תחילה דטעמא משום בזיון למת, דכי היכי דשרו מהאי טעמא לפשט אבריו וליישר עקמימותם שאם ישארו כך הוי בזיון למתים ולחיים, וכן התירו לטלטלו מחמה לצל כדי שלא יסריח, דהא נמי הוי בזיון טובא, היא גופא יש לומר דלכך התירו גם כן להפשיטו כל בגדיו ולהעמידו ערום מכל, והותר בזה טלטולו והזזת אבריו דהוי איסור דרבנן כנזכר משום בזיון דגדול כבוד הבריות שדוחה לאו דלא תסור, שאם לא יפשיטוהו ויניחוהו מלובש בבגדיו טובא איכא למיחש שחמימות בגדיו והתעטפם בגוף בביתא דלא נשיב זיקא גורם לו שיסריח, לא מבעיא בימות החמה שכל האויר חם, אלא אפילו בימות החורף כשהאויר אינו קר כמו בזמן הגשמים שמשיב הרוח הנקרא לידו״ס, אז נמי איכא למיחש טובא לניפוח וסירחון בסיבת הבגדים הדחוקים בגופו כבימות החמה. וכבר שמעתי מעשה שהיה באחד שמת בשבת בימי העומר ורצו להחמיר שלא להפשיטו ונתפח ונסרח, וסבלו צער גדול המיטפלים בו במוצאי שבת להתקרב אליו, הגם שבזמן הנזכר אינו זמן תגבורת החום ועדיין האויר ממוזג לא קור ולא חום כנודע. ומה גם אם החולי שסבל המת ההוא הוליד בגופו איזה מכות וחטיטין וכיוצא, או שגופו שמן דעלול טפי להסריח והוי בזיון למת. והגם דאיכא ימי החורף וזמן הקרירות וגוף דל ורזה דאפילו יניחוהו מלובש ליכא למיחש לסירחון, עם כל זה לא פלוג רבנן תקיפי, כיון דברוב ימות השנה איכא חשש סירחון, משום מיעוטא דזמן הקור לא ראו להחמיר ולחלק מזמן לזמן, משום דהוי חומרא דאתי לידי קולא לזלזל בכבוד הבריות דהפרטים לא תקיף בהם הידיעה, ואם נחמיר בזמן הקור איכא אינשי דלא משמע להו לפלוגי בהכי ומחמירים שלא להפשיט בכל הזמנים ועברי איסורא וזילזול גדול למת, ויש לחוש דמימנעי מלהטפל בו ובקבורתו חס ושלום, לכך עשו תורתן קבע דבר השוה לכל נפש ולכל זמן להתיר להפשיטו שלא לגרום לו סיבה המביאתו להסריח ולנפוח חס ושלום. כך נראה לי כעת לתת סמך אל המנהג הקדום, וה׳ ינחנו תמיד בדרך אמת אמן כן יהי רצון.

אחר מידת ימים שגמרתי לכתוב כל זה ראיתי לעטרת ראשנו מורנו הרב חיים ומלך נר״ו בספר כף החיים (סימן ל׳ אות יק״ח) שכתב וז״ל: אם היה בבגד המת תפירה דאינן יכולין להפשיטו, אי מותר להניחו כך או על ידי גוי. על זה כתבתי בתשובה להלכות שבת. ע״ש. עכ״ל. כנראה דהיכא דליכא תפירה פשיטא ליה להיתרא דמצו להפשיטו בשבת בלי שום פקפוק, ולא חש משום הזזת אברים וטלטולם, דנראה דמר סבר כדכתיבנא בעניותי לתת סמך למנהג אגב דוחקא כנזכר לעיל.

והן עתה האיר וזרח אור זרו״ח לצדיק ספר הבהיר לב חיים (חלק ב׳) הנדפס מחדש ממש לעטרת ראשנו מורנו הרב הנזכר ז״ל, וראיתי שם (בסימן ע״א) באה ונהייתה התשובה הנזכרת, ונוסח השאלה כך הוא: מי שמת בשבת, ונוהגין כי תכף מפשיטין כל מלבושיו שהוא לבוש בהם, ואירע שמצאו בגדיו תפורים ואין אופן לפושטו אם לא על ידי קריעה וכו׳. ובתשובה הרמה הביא מה שכתבו הפוסקים דלא הותר אפילו שבות בשביל כבוד המת, ושדוד המלך עליו השלום נשאר לבוש עד מוצאי שבת. וסיים, הנה מבואר כי אם ישאר המת במלבושיו כל יום השבת לית לן בה, ואם יהיה חששא בימות החמה שעל ידי שהוא לבוש במלבושיו שמא יסריח אזי יתירו לו על ידי גוי, הא לאו הכי לא. ע״כ. הרי מבואר דהעיד על המנהג שמפשיטין אותו מיד, ולא נסתפק אלא כיצד יעשו על התפירות. וגם בתשובה לא כתב שמן הדין יש להניחו לבוש עד מוצאי שבת, אלא השיב למה שנשאל, ולחלק יצא דבזמן הקיץ יתירו התפירות על ידי גוי, אבל בימות החורף שאין לחוש לסרחון לא התיר התרת התפירות על ידי גוי כיון דלא הותר אפילו שבות מפני המת. ומשמע מדבריו הא בדליכא תפירות גם בימות החורף יכולין להפשיטו תכף, ומדלא כתב בהחלט שלא יפשיטוהו כלל על ידי ישראל בדליכא תפירה, משמע להדיא דהניח המנהג כמנהגו וליכא איסורא בהפשטה מפני הזזת אברים וכדכתיבנא. ולדעתו

אוצר ההלכה

דעת עליון לא אהני לן טעמא דאין קפידא אם יניחוהו כמו שהוא לבוש עד הלילה אלא בימות החורף ובדאיכא תפירה בבגדיו, שאז יניחוהו במלבושיו עד מוצאי שבת ולא יתירו תפירותיו על ידי גוי, אבל בדליכא תפירה עולם כמנהגו נוהג להפשיטו לגמרי תכף לפטירתו על ידי חברי החברא קדישא גם קיץ גם חורף ומטעמא דלא פלוג, וכדכתיבנא בעניותין. (פתח הדביר ח"ד – סק"ד)

קצא) שם ובלבד שלא יזוז בו שום אבר וכו' ומטעם זה אין מעצמין עיניו של מת בשבת. (דף קצ"ט ע"ד)[95] כתבתי דבזמן התלמוד כיון שדרכן היה בכל לילה לשכב על המטה ערומים וכו'. ועיין לעיל (סימן ב'). ע"כ. וכן ראיתי לרב רחומאי הרב המ"ב [המובהק] נר"ו בספרו הבהיר יפה ללב הנדפס מחדש (דף ט"ו ע"א וקע"ח ע"ג) [יפה ללב חלק א' סימן ב' (סק"א) ובקונטרס יושר לבב סימן ב' (סק"א)]. (פתח הדביר ח"ד – השמטות)

קצב) שם ובלבד שלא יזוז בו שום אבר וכו' ומטעם זה אין מעצמין עיניו של מת בשבת. עיין מהר"ח אזולאי בספר מחזיק ברכה [סק"ב][96], שהביא משם הרב מר וקציעה, דמה שיש רוצים להקל בזה מחמת מה שכתוב בספר הזוהר [ויחי דף רכ"ו ע"א], דבר תמוה וזר מאד ויש לנדות הפורץ גדרן של חכמים. ע"כ. ודע דהיש מקילים הוא הרב מלבושי יום טוב [סק"ה], הביא דבריו הרב אליה רבה [סקכ"ג], וכתב דכן המנהג בקהילת קדש לבוב ובשאר קהילות קדש, וסמוכים שלהם מספר הזוהר סדר ויחי על פסוק "ויאמר השבעה לי" [בראשית מ"ז, ל"א]. ואמר שאין למחות, שהרי יש לומר דמתני' אתיא כרבי יהודה, אבל רבי שמעון אפשר דמתיר במוקצה זה משום חשש סכנה. וכתב על דבריו הרב אליה רבה, דאי יש בו [סכנתא] בלאו הכי מותר כיון שאינו אלא טלטול מקצת, אלא דש"ס דילן פליג אזוהר דליכא סכנתא, גם אני תמה כיון דהרי"ף [סה.] והרא"ש [פרק כ"ג סימן י"א] והרמב"ם [פרק כ"ו הלכה כ'] פסקו להא מתני' ודאי הלכתא היא, היאך נקיל לפסוק כנגדם, לכן נראה דהנוהגים להקל יעשו כמו שכתוב במרדכי שם [סימן שי"ב] דמניח עליו ככר ותינוק ודוחק עליה הככר או תינוק עד שיפשטו אבריו. ע"כ. (אמר המגיה: עיין בספר פתח הדביר דף קצ"ט סוף ע"ד[97] מה שכתב בזה. אש"ן [אברהם שאלתיאל נר"ן]).

ואם כן אפוא זוהי שקשה על הרב מר וקציעה דהפריז על המידה בזה לומר דיש לנדות הפורץ גדרן וכו', כיון דאנו רואים כמה עיירות נוהגים בהכי ושיש להן סמך מהזוהר הקדוש. אלא דכנראה דהרב מר וקציעה לשיטתיה אזיל דהולך נגד הזוהר הקדוש ולא חש להחמיר כדבריו כנודע. ברם אנן בדידן דחיישינן להחמיר לפעמים ובפרט בחשש סכנה כי הכא, וכבר נודע נמי מה שכתב הרשב"א בתשובה [ח"ז סימן שמ"ו], הביא דבריו הבית יוסף לעיל (סוף סימן ש"ז) לענין קריאת אגרות, דאפילו דידעינן דהאמת הוא דאסור מכל מקום מי שדעתו נוטה לדעת הרמב"ן [קנא. ד"ה הא] אין בידינו לדחות אותו, וכמו שאמרו בחולין (דף ט"ו ע"א) מאן דאית ליה כרבי יהודה מאן דעביד כרבי מאיר מילט לייט ליה, ולפיכך מאן דנוהג כאחד מן הגדולים ואין בידינו ראיה מכרחת אין בידינו כח למנוע והאמת יורה דרכו. יע"ש. ואם כן גם אנן בדידן נאמר בנדון דידן דאין ראיה מכרחת לומר נגד הזוהר הקדוש בבירור, משום דיש לומר דמתני' אתיא כרבי יהודה ואנן קיימא לן בשבת בדינין הנזכרים כרבי שמעון.

ומאי דתמה על זה הרב אליה רבה דכיון דהרי"ף והרא"ש והרמב"ם פסקו להא מתניתין ודאי דהוי הלכתא והיאך נפסוק כנגדם וכו'. יש תימה על תמיהתו, דכבר נודע דספר הזוהר הקדוש לא נתגלה אלא בדורות האחרונים בדורו של מרן בית יוסף בסוף ימיו, ואם כן עדיין יש לומר דשמא אם הרי"ף והרא"ש והרמב"ם היו רואים דברי הזוהר הקדוש הנזכרים היו פוסקים כרשב"י מטעם הנזכר לעיל. ברם מודינא הא מיהא כיון דמידי ספיקא לא נפקא מאן דמיקל ראוי לעשות כמו שכתב הרב אליה רבה, דמניח עליו ככר ותינוק ודוחק עליה הככר או תינוק עד שיפשטו אבריו. ועיין מה שכתב בזה בספר זכור לאברהם חלק א' (דף קמ"ז סוף ע"א). ועדיין צריך ישוב.

ולענין לפשוט בגדיו מהמת בשבת, מדברי הפוסקים נראה דאפילו בימי הקיץ דהזמן חם אסור. ולענין מנהג העולם עיין מה שכתבתי אני הדל לעיל (סק"ז באות הקודם)[98], וה' יצילנו משגיאות. (יוקח נא – סק"ח)

קצג) שם ובלבד שלא יזוז בו שום אבר וכו' ומטעם זה אין מעצמין עיניו של מת בשבת. עיין באר היטב (סקט"ו). ובאליה רבה [סקכ"ג] כתב שהנוהגים כך דוקא עם הככר ותינוק עצמו. ועיין בספר מאורי אור בחלק באר שבע (דף ק"י ע"ב)[99] שכתב שראה כן להדיא בתוס' ריב"א קלף, אכן עיקר דבריו שכתב משום סכנה המבואר בהזוהר [ויחי דף רכ"ו ע"א], במחילת כבוד תורתו ליכא למיחש למהר כל כך בשבת, כיון שאינו רק במה דאסתכל ההוא עינא אתלטייא, ולא שכיח העוברים לפניו בשעה מועטת הזאת, הלא מכסים אותו עד אחר שבת שמתעסקים בו. והמעיין יבחר. ועיין במלבושי יום טוב על הלבוש [סק"ה] שנדפסו דבריו שבמעדני יום טוב המובא בבאר היטב הנזכר לעיל, וסיים וז"ל: והראו לי בספר רוקח (סימן שי"ג) הלכות אבלות, אסור לישראל לפשוט למת ידיו ורגליו כי אם על ידי עכו"ם. לא התירו לעצום עיניו ולפשוט אבריו על ידי ככר וכו'. עכ"ל. אמרתי לא עדיף מסתם מתני' והפוסקים כולם שתרצתים. והכלל כל מקום שהלכה רופפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר. עכ"ל המלבושי יום טוב. (ארחות חיים – ספינקא – סק"ו)

קצד) שם ובלבד שלא יזוז בו שום אבר וכו' ומטעם זה אין מעצמין עיניו של מת בשבת. כתב הרב באר היטב (סק"ד), צ"ע על מה שנהגו האידנא להגביה המת מעל הכרים וכו'

הערות וציונים

95. דיבור זה הוא הוספה לנדפס באות הקודמת. **96.** נדפס לעיל אות קפ"ו. **97.** נדפס לעיל אות ק"צ, עיין שם ד"ה ושוב ראיתי להרב אליה רבה. **98.** נדפס לעיל אות קל"ה. **99.** נדפס לעיל אות קפ"ח.

סימן שיא סעיף ח

ח [ק]**טלטול מן הצד לצורך דבר המותר מותר, הלכך** [ר]**צנון שטמן בארץ ומקצת עליו מגולים,** [ש]**ולא השריש, וגם לא נתכוון לזריעה, נוטלו** [ת]**אף על פי שבנטילתו מזיז עפר ממקומו,** [א]**ואף על פי שהוסיף מחמת לחות הקרקע מותר:** הגה. ומפילו הניחו שם מבעוד יום להיות שם כל השבת, לתוך מחוללין מותר נסים לבר המטור (כל בו [סימן ל״ח דף ל״ג ע״ב]): [ב]**וטלטול בגופו אפילו לצורך דבר האסור מותר, הילכך** [ג]**קש שעל המטה דסתמו מוקצה להסקה מנענעו בגופו, ואם הניח עליו מבעוד יום כר או כסת מנענע אפילו בידו, שהרי הכינו מבעוד יום לשכב עליו:** הגה. וכן מותר לשכב עליו (ר״ן סוף פרק נמי טומנין [שבת דף כ״ג ע״ב בדפי הרי״ף]):

באר הגולה

ק. תוספות שם בדף מ״ג [ע״ב ד״ה דכולי עלמא] והרי״ף [שם כ:] והרא״ש שם [פ״ג סימן י״ט, רמב״ם שם פרק כ״ה הלכה י״ד, מגיד משנה שם בשם המפרשים]: ר. כלאים פרק (ב׳) [א׳ משנה ט׳]: ש. תוספות שם בשבת בדף נ׳ [ע״ב ד״ה הטומן, ר״ן שם כג: ד״ה והוי]: ת. שם בגמרא ולא כהנך רבנן דאסרי שם: א. שם בתוספות: ב. הרא״ש שם [פרק ג׳ סימן י״ט]: ג. שם קמ״א [ע״א] במשנה ובפירוש רש״י [ד״ה הקש שעל המטה]:

אוצר ההלכה

לכן צריך למחות בידם. והאידנא נוהגין להגביה המת מעל גבי הכרים על ידי ככר ותינוק אפילו אין חשש סרחון ואין לסתור המנהג, על פי הזוהר [ויחי דף רכ״ו ע״א]. תוספת שבת [סקכ״א].

(באר יעקב – קרויזר – סק״י)

סעיף ח

קצה) סעיף ח׳ טלטול מן הצד לצורך דבר המותר מותר. עיין מה שכתב הט״ז לעיל סימן ש״ח (סקי״ח), ומה שהקשו על דבריו האחרונים שם. ומה שכתב להליץ בעדו הרב מאמר מרדכי שם [סקכ״א], על מה שכתב השלחן ערוך בדין זה, ועיין מה שכתבתי אני ההדיוט בשו״ת בספר מעט מים (סימן ב״ך) לענין איסור טלטול קליפי אגוז וביצה על דברי הני רבנן. ועיין מה שכתבתי אני המך בסימן זה ([סימן ש״ח] סק״ז)[100].

(יוקח נא – סק״י)

קצו) שם ומקצת עליו מגולים. כתב במג״א (סקכ״א), וצריך עיון על הרב מגיד משנה [פרק כ״ה הלכה ט״ו] וכו׳. כדברי הרב מגיד משנה פסק הרז״ה [במאור, מז:] גבי פגה שטמנה, וכן פסק השלטי גיבורים [כג. אות ג׳] בשם ריא״ז. ולא ידעתי על שכתב הצריך עיון על הרב המגיד, ודבריו מוכרחים בפירוש דברי הרמב״ם, מדכתב (פרק כ״ה הלכה ט״ו) בפגה שטמנה בתבן וקש תוחבה בכוש וכו׳ והוא כרבי אלעזר בן תדאי פרק כל הכלים (דף קכ״ג ע״א) דפסקו הלכה כמותו, ולכן סתם וכתב ולא התנה שיהיו מקצתן מגולין כמו שאמר שם התנא קמא דרבי אלעזר בן תדאי, ובלפת וצנונות הטמונים בעפר התנה וכתב אם היו מקצתן מגולים וכו׳, ומשמע הא אם מכוסים לגמרי אסור ליטלם על ידי כוש וכרכר, לכן הוצרך הרב המגיד לחלק בהכי לפי דעתו. ועל הרמב״ם עצמו היה לו לתמוה. והנראה דגם על הרמב״ם לא קשיא מידי, דכיון דסתם מתניתין סוף פרק קמא דכלאים [משנה ט׳] התנה אם היו מקצת עלים מגולים, ועל כרחך רק משום שבת נקט ליה כמו שפירשו כל המפרשים, וקיימא לן הלכה כסתם משנה, והכא פסקו הלכה כרבי אלעזר בן תדאי, על כן צריך לחלק בכך דבעפר אפילו רבי אלעזר בן תדאי מודה מטעם דכתב הרב המגיד.

ומה שכתב [המג״א] שמדברי התוס׳ לחדא גירסא הכי משמע. עיין בתוס׳ (דף נ׳ ע״ב ד״ה מקצת בסופו) שמשמע כן לגירסת הערוך [ערך לפת]. אכן הרי הרמב״ם לא גרס הכי, גם הר״ש בפירוש המשנה שם השיג על הערוך, ורוב המפרשים לא סבירא להו הכי. וקצת קשה על דברי תוס׳ דהקשו לפירוש הערוך דלמא מתניתין כרבי אלעזר בן תדאי וכו׳ ושמואל כרבנן סבירא ליה, והרי רבנן דרבי אלעזר בן תדאי בפרק כל הכלים (דף קכ״ג ע״א) נמי קאמרי אם היתה מקצתה (מגולין) [מגולה] שרי, ואם כן אכתי קשיא לשמואל (בבעיא) [דבעי] דצה ושלפא תרי זימני, והלא זה עיקר קושיית רבי קטינא התם. וצ״ע. ועיין בתוס׳ כירה (דף מ״ד ע״א סוף ד״ה דכולי עלמא), ועיין במהרש״א. וצ״ע. גם הר״ש הביא ירושלמי [כלאים פ״א ה״ט] דרבי אלעזר בן תדאי כרבי שמעון, ומשמע דפליגי בפלוגתא רבי שמעון ורבי יהודה בדבר שאינו מתכוין. ע״ש. ויש לתמוה על הגהות מיימוניות [שם אות ו׳] שכתב על דברי רמב״ם אלו וז״ל: אמר רב נחמן הלכה כרבי אלעזר בן תדאי, ודלא כתנא קמא דשרי לטלטל בלא כוש וכרכר. עכ״ל. והוא נגד סוגיית הש״ס התם, דאדרבא תנא קמא מחמיר טפי. ע״ש. (חמד משה – סק״ח)

קצז) שם ומקצת עליו מגולים. כתב הרב מג״א [סקכ״א], אבל אם אין מגולין אסור לתחוב בהם כוש כמו בסעיף ט׳. מגיד משנה [פרק כ״ה הלכה ט״ו]. אבל בתוס׳ [שבת] דף נ׳ [ע״ב ד״ה מקצת] משמע דלחד גירסא דגם כאן שרי לתחוב, וכן הוא בירושלמי בהדיא (סוף פרק קמא דכלאים) דמותר לתחוב בעפר, וצ״ע על המגיד משנה דפסק דלא כירושלמי. עכ״ל. מה שכתב בתוס׳ משמע וכו׳, היינו דשם הביאו גירסת הערוך [ערך לפת] דגריס אם היו מקצתן מגולין (היינו מקצת האמהות), וסיימו וז״ל: ואין להקשות לפירוש הערוך דמאי פריך מינה לשמואל (דלא שרי אלא בדצה שלפה והדר דצה מערב שבת), לימא דהך משנה סבר טלטול מן הצד לאו שמיה טלטול כאלעזר בן תדאי (בדף קכ״ג [ע״א] ואפילו כולם מכוסים שרי ליטלם על ידי כוש), ומקצתן מגולין נקט משום אחריני ולא משום שבת, ושמואל סבר כרבנן (דבשלמא לגירסתינו כיון דודאי משום שבת נקט לה דאילו באינך אין קפידא אם העלין מגולין או לא, לא קשיא, דכל שמקצתן מגולין אפילו טלטול מן הצד לא הוי

הערות וציונים

100. נדפס לעיל בסימן ש״ח אות תקצ״ה.

אוצר ההלכה

וכמו שכתבו התוס׳ בעירובין (דף ע״ז [ע״ב] ד״ה מקצת וכו׳) אבל לגירסת הערוך דמשום אינך נקט מקצתן מגולין קשה דלימא דהך משנה סבר וכו׳), דאיכא למימר דמשמע ליה דמשום שבת נמי נקט לה מדלא תנן בהדיא וניטלים בשבת אפילו מכוסים, שמע מינה דמכוסים אסורים כרבנן, ואפילו הכי מקצתן מגולין שרי. עכ״ל. מוכח מזה דלרבי אלעזר בן תדאי דפסקינן כוותיה ניטלים בשבת אפילו מכוסים. ונלע״ד דלפירוש הערוך נמי דגריס אם היו מקצתן מגולין ורצונו לומר מהאמהות, היינו משום שרוצה לפרש דאם היו וכו׳ קאי בין אכלאים ובין אשביעית ובין אמעשר, ובהו לא שייך לאיפלוגי בין אם העלים מגולים או לא, אבל לענין וניטלים בשבת מודה דבעלים מגולים סגי, דכל שהעלים מגולים תו לא מזיז עפר בידים. ומעתה קשה בין לגירסת הערוך ובין לגירסתנו, דאם כן תנא סתמא דלא כרבי אלעזר בן תדאי, דמדתלה ההיתר במקצת עליו מגולין שמע מינה דאם הם מכוסים אסור ליטלן על ידי כוש, וזה כרבנן דפליגי עליה דרבי אלעזר בן תדאי. אלא ודאי מוכח דעד כאן לא שרי רבי אלעזר בן תדאי אלא בתבן וגחלים דליכא אלא משום מוקצה, ועל ידי כוש הוי טלטול מן הצד, אבל בעפר כל דליכא מקצת עלים המגולים אסור משום דמחזי כמאן דעביד גומא בידים, ואם כן אתי מתני׳ ככולי עלמא, דכל דליכא מקצת מגולה אסור לרבנן משום טלטול, ולרבי אלעזר בן תדאי משום דמחזי כמאן דעביד גומא, דדוקא אם העלים מגולים אמרינן (בדף קי״ג ע״א) דליכא איסור גומות דממילא קא הויין, אבל אם נוטלו על ידי כוש מחזי דעביד בידים. (נהר שלום – סק״ז)

קצח) שם ומקצת עליו מגולין. כתב המג״א (סקכ״א), אבל דף נ׳ [ע״ב] משמע בתוס׳ [ד״ה מקצת] לחד גירסא גם כאן מותר לתחוב וכו׳. עיין בתוס׳, משמע לכל פירושים מותר לתחוב (דקמ״ל) [דקיימא לן] (כרמב״ם) [כרבי אלעזר בן תדאי] [קכג.] דטלטול מן הצד מותר. וצריך לומר דיש לומר כוונת מג״א כמו שכתב מה[ר]ש״א למאן דאמר וכו׳, היינו לפי שיש דיעה בתוס׳ (דף מ״ד ע״א) דטעמא משום חופר גומא. ע״ש. ואם כן שפיר כתב לחד גירסא לאפוקי מהך גירסא, דלפי טעם זה אף דפסקינן (כראב״ש) [כרבי אלעזר בן תדאי] נמי אסור משום חופר גומא ומודה בה (ראב״ש) [רבי אלעזר בן תדאי]. וק״ל. (מתוק מדבש)

קצט) שם ומקצת עליו מגולים. כתב המג״א (סקכ״א), אבל אם אין מגולין אסור וכו׳. פירוש, דנראה כעושה גומא, אבל בתבן וקש בסעיף ט׳ לא שייך גומא ולכן שרי. כן היא כוונת הרב מגיד משנה [פרק כ״ה הלכה ט״ו].

ומה שכתב המג״א, אבל בדף נ׳ [ע״ב] בתוס׳ [ד״ה מקצת] משמע וכו׳. דאמר התם רב הונא האי סליקוסתא דצה ושלפה והדר דצה מבעוד יום כדי להרחיב מקום מושבה והוחלק מבעוד יום שאינו מזיז עפר בשבת שפיר דמי, ואי לא אסור, וכן אמר שמואל. זה הוא פירוש רש״י. אבל ר״י דף מ״ד [ע״א תוד״ה דכולי עלמא] פירש הטעם משום דעושה גומא, וכי דצה ושלפה שוב אין עושה גומא, ופריך מהא דתנן הטומן לפת וצנונות תחת הגפן אם (היה) [היו] מקצת (עולין) [עליו] מגולין אינו חושש לא משום מעשר וכלאים ושביעית ונוטלין בשבת, אלמא דשרי בלא שלפה ודצה. ופירש רש״י דהא דנקט מקצת עלין מגולין משום שבת נקטי, דאם לא היו מקצת עלין מגולין אין לו במה לאחוז אלא אם כן מזיז עפר בידים. ובערוך [ערך לפת, הובא בתוס׳ שם] בשם רבנו האי גרס אם היו מקצת האמהות מגולין, דאם האמהות טמונים תחת הקרקע רק שהעלין לבד מגולין הוי זריעה מעולה, אלא דוקא מקצתן מגולין אינו חושש משום כלאים ושביעית דלאו זריעה היא. וכתבו התוס׳ דאין להקשות לפירוש הערוך דמאי פריך מיניה לשמואל, לימא דהך מתני׳ סבר טלטול מן הצד לא שמיה טלטול כרבי אלעזר בן תדאי, ומקצת מגולין נקט משום אחרינא ולא משום שבת, ושמואל סבר כרבנן. ורצונו לומר בשלמא לגרסת רש״י דעלין מגולין משום שבת נקט לה אם כן על כרחך אתיא כרבנן, דאם לא כן אפילו אין מגולין שרי לתחוב בו כוש או כרכר, וכן כתב המהרש״א ומהר״ם. ותירצו התוס׳ דאיכא למימר דמשמע דמשום שבת נמי נקט לה, מדלא תני בהדיא וניטלין בשבת אפילו מכוסין שמע מינה דמכוסין אסורין כרבנן, ואפילו הכי מקצתן מגולין שרי וקשיא שפיר. עכ״ל. וזה כוונתם לגרסת הערוך דלדידיה משמע דלמאן דאמר טלטול מן הצד שרי לצורך דבר המותר אז אפילו מכוסים לגמרי מותר לתחוב בהן כוש, אך לפי מה שפירש הר״י דסבירא ליה דהטעם דבעינן דצה ושלפה משום איסור גומא בלאו הכי אין מקום לקושיית התוס׳, דהא איסור גומא אין לו שייכות לטלטול מן הצד. ואם כן מה שכתב המג״א לחד גרסא היינו לפירוש רש״י מפורש בהדיא דלרבי אלעזר בן תדאי מותר אפילו כולה מכוסה, ואפילו לפירוש הערוך וגרסתו נמי מפרשי התוס׳ הכי דכוונת הקושיא היא דאם הוי המשנה כרבי אלעזר בן תדאי הוה ליה למיתני וניטלין בשבת אפילו מכוסה כולה שמע מינה דשרי אפילו כולה מכוסה, רק לפירוש הר״י הנ״ל אינו מבורר שמותר במכוסה כולה, שהרי הקושיא היא אפילו מגולה מקצתה הוי ליה לאסור משום גומא, ושמואל צריך לאוקמי המתני׳ בדצה ושלפה אף על פי שאינו מפורש במתני׳, ודלא כאליה רבה [סקכ״ז] שלא עיין כל הצורך. (בגדי ישע)

ר) שם ומקצת עליו מגולים. [כתב המג״א (סקכ״א)], אבל אם אין מגולים אסור לתחוב בהן כוש [וכו׳], אבל בדף נ׳ [ע״ב] בתוס׳ [ד״ה מקצת] משמע דלחד גירסא גם כאן שרי. והנה מקור הדברים בש״ס שם, ההוא סליקוסתא דצה שלפה והדר דצה שרי ואי לאו אסור. ופירש רש״י [ד״ה סליקוסתא] משום טלטול עפר, והתוס׳ (דף מ״ד [ע״א ד״ה דכולי עלמא]) הקשו על זה דהני סברי דטלטול מן הצד לא שמיה טלטול, ועל כן פירשו התוס׳ דאין טעם האיסור משום טלטול העפר רק משום עשיית הגומא. ולכאורה לשיטת התוס׳ אתי שפיר הא דאקשינן עלה דסליקוסתא מהא דתנן הטומן לפת וצנונות אם היה מקצת עליו מגולין אינו חושש לא משום כלאים וכו׳ וניטלין בשבת, ומה קושיא דילמא הך מתניתין כרבי אלעזר בן תדאי דסבירא ליה טלטול מן הצד לא שמיה טלטול ושמואל כרבנן כמו שהקשו התוס׳ שם (ד״ה מקצת עליו), ולשיטת התוס׳ באמת אין הטעם משום טלטול העפר רק משום עשיית הגומא. ולשיטת רש״י ז״ל דהאיסור הוא משום טלטול העפר צריך

אוצר ההלכה

לומר דדייק דאי נימא דטלטול מן הצד לא שמיה טלטול אף בכולן מכוסין מותר. ועוד יש שם בתוספות גירסת הערוך [ערך לפת] דגרס אם מקצת אימהות מגולין, שאם האימהות טמונין תחת הקרקע והעלין מגולין הרי זה זריעה מעולה וחייב משום כלאים (ומשום שבת אינו חייב דלא נתכוין לזריעה). ומעתה לגירסת רש״י והערוך הא דלא מוקי לה הש״ס דמתניתין אתיא כרבי אלעזר בן תדאי ושמואל סבר כרבנן, על כרחנו משום (דאל״כ) [דאם כן] אף במכוסים שרי, ומבואר מזה דלדידן דקיימא לן דטלטול מן הצד לצורך דבר המותר מותר אם כן הוא הדין בזה מותר אף במכוסה, אבל לשיטת התוס׳ דהא דבעינן דצה ושלפה והדר דצה היינו משום דאי לאו הכי מיחזי כעושה גומא, אם כן שפיר הקשו הש״ס מהא דתניא ניטלין בשבת ולא חיישינן לעשיית גומא, ואפשר דבמכוסה אסור אף לצורך דבר המותר, ומעתה הדבר תלוי בהך אי העיקר בזה כשיטת התוס׳. ודו״ק. ועיין סעיף קטן הסמוך[101].

(ישועות יעקב – סק״ו)

רא) שם ומקצת עליו מגולים. עיין מג״א (סקכ״א) דאם אינן מגולין אסור לתחוב בהן כוש דנראה כעושה גומא, כן כתב המגיד משנה [פרק כ״ה הלכה ט״ו]. (והרא״ש) [ונראה] דהתוס׳ [נ: ד״ה מקצת] חולקין על זה. [עכ״ד. וכוונתו ממה] שכתבו דלא מוקי מתני׳ כרבי אלעזר בן תדאי דלדידיה אפילו מכוסין שרי דלא סבירא ליה סברא זו דגומא. ואף דהרש״א [מהרש״א שם] כתב דלשיטת ר״י לעיל דהוא משום גומא לא קשה קושית התוס׳ ואין אנו צריכין לומר דלרבי אלעזר בן תדאי שרי, מכל מקום משמע בתוס׳ דלא סבירא להו סברא זו. ולכאורה באמת הוא תמוה מאוד, דהרי בסוגיא דדף קי״ג [ע״א] גבי עמודים שהובא במג״א בסמוך, קאמר בש״ס בהדיא דהא דלא חיישינן לגומא משום דגומא ממילא הוה, ואם כן פשוט דזה שייך שם בעמודים ומקצת עלין מגולין דשייך לומר דהגומא ממילא, אבל כשמכוסה לגמרי הרי עושה הגומא בידים בהדיא. ואף דבדף קכ״ג [ע״א] פריך מרבי אלעזר בן תדאי על רב נחמן דפוגלא דאסור מלמטה למעלה ולא חילק בין גומא או לא, ודאי רצה לומר דגם מלמטה למעלה מכל מקום הוא הדין מגולה וחשוב ממילא, (ומכל מקום צריך עיון קצת על פירוש ר״י הנ״ל דהרי הש״ס הכא לא מחלק בזה), אבל כשמכוסה לא שייך זה. ועוד נראה דחילוק זה מפורש בש״ס בהא דסימן ש״ח [סעיף י׳] לעיל בכיסוי שבקרקעות, דאם יש להם בית אחיזה לא בטילי אגב ארעא ושרי ליטלם, אבל בלאו הכי אסור דהוה כעושה גומא, ובודאי דהא דהכא לא עדיף. וצריך עיון גדול.

(חבל יוסף – גנזי חיים)

רב) שם וגם לא נתכוון לזריעה. כתב המג״א (סקכ״ב), צע״ג וכו׳. ולי נראה לקיים דברי הרב בית יוסף שדבריו בשני המקומות שרירן וקיימי. עיין בתוס׳ (דף נ׳ ע״ב ד״ה הטומן בסופו) וזה לשונם: ודוקא נקט הטומן, אבל במתכוין לנטיעה חושש משום כולם. עכ״ל. ומסתימת לשונם משמע ודאי דאף משום שבת חושש. ונראה לי לפי מה שכתבו התוס׳ פרק כל הכלים (דף קכ״ג ע״א ד״ה האי פוגלא), ותורף דבריהם דמאן דשרי מלמטה למעלה גם כן מיירי במניח (ע״ו) [על מנת] ליטלו בשבת, דכשכח דמי ולהכי שרי. ע״ש. ולפי דבריהם אלו פשיטא דאם כוונתו לזריעה אין לך מניח גדול מזה, ואף שמקצת עלין מגולין מכל מקום אסור ליטלה דנעשית בסיס לדבר איסור, ורק בטומן שדעתו ליטלה שרי. אכן הרב בית יוסף האריך בסימן זה בענין זה, וסוף דבריו שהפוסקים סתמו ולא חילקו בכך בפגה שטמנה בתבן וקש ונקטו כתשובת הרא״ש [כלל כ״ב סימן ח׳ הדרך הא׳] דאפילו במניח שרי, שלא נעשית הפגה בסיס לתבן אלא נתנה כדי שתתבשל בתבן ולסלקה אחר כך, וכהאי גוונא כתב הרא״ש בתשובה בחרוזה שטמנה בגחלים. זהו תמצית דבריו. והוא שלא כדברי התוס׳ הנ״ל. ואף לדבריו יש לומר דהיינו דוקא בטומן וכמו שכתב הטעם שאין דעתו כי אם לסלקה אחר כך, אבל אם כוונתו לזריעה לכולי עלמא נעשית בסיס ואסור ליטלה. מה שאין כן בחטה שזרעה (בסימן ש״י סעיף ב׳) דמיירי שהיא מגולה ואינה נעשית בסיס, ומשום דדחיה בידים לא אסירא משום מוקצה לרבי שמעון, דאין מוקצה לדידיה אלא גרוגרות וצימוקים להכי שרי, והוא נראה לי ברור ונכון לדעת הרב בית יוסף. ואף לפי מה שכתב המג״א (סקכ״ג) כל זה שייך בטומן, אבל אם כוונתו לזריעה לא שייך האי טעמא, דאדרבא כוונתו שישמש האוכל לעפר, ואפשר לכוין דברי תשובת הרא״ש להכוונה שכתב מג״א שם. ועיין בר״ן בפירוש המשנה דטומנין בשלחין [כב: ד״ה מתני׳], ובברייתא דסוף פרק במה טומנין [כג: ד״ה וכן] גבי טמן וכיסה וכו׳ מה שפירש בשם הרז״ה, והוא (בדברי) [כדברי] המג״א שם. והט״ז [סק״ז] האריך בזה ללא צורך. מיהו בדברי הרז״ה פרק כל הכלים [מז:] משמע דתרי טעמא נינהו, וזה לשונו גבי פגה שטמנה וכו׳: וקדרה שטמנה או שכיסה אותה בדבר שאינו ניטל בשבת, אין הקדרה נעשית בסיס להטמנה והכיסוי לפי שאינם אלא לצורך שעה, ועוד שהטמנה וכיסוי הם תשמיש לקדרה ואין הקדרה תשמיש להטמנה וכיסוי לפיכך אינה נעשית בסיס. עכ״ל. וכהאי גוונא כתב בלפת וצנונות ופגה. ע״ש. נמצא דסבירא ליה כתוס׳ ובעל התרומה [סימן רנ״ד] דכל שאין דעתו להיות כל השבת אינו חשיב כמניח, וסבירא ליה גם כן כטעם שכתב המג״א שם, וכן נראה מדברי הר״ן שזה הטעם עיקר.

(חמד משה – סק״ט)

רג) שם וגם לא נתכוון לזריעה. כתב הבית יוסף (דף ריט ע״ב שיטה יו״ד), אבל במתכוין לזריעה חושש משום כולם. נ״ב: וכן פסק בספר הקצר. ותמוהים דבריו, דהרי הוא ז״ל כתב לעיל [סימן ש״י סעיף ב׳] דחטים שזרעם אם לא השרישו מותר לטלטלם אף על פי שנתכוין לזורעם, ומה שכתבו כן התוס׳ [נ: ד״ה הטומן], אפשר דסבירא להו דבחטים שהשרישו אסור כיון שזרעם דחינהו בידים, וכמו שכתב הב״ח לעיל [סימן ש״י אות ב׳] משם רש״ל [בהגהותיו לטור]. ונראה לי דמה שכתב מרן ז״ל וגם לא נתכוין

הערות וציונים

101. נדפס לקמן אות רנ״ד.

אוצר ההלכה

לזריעה קאי למה שכתב אף על פי שהוסיף מחמת לחות הקרקע, כלומר דאם נתכוון לזריעה וגם כן הוסיף מחמת לחות הקרקע אז אסור, ובחטים לא שייך הוספה בקרקע, כך נראה לי לומר. אבל האמת הוא דמדברי התוס׳ משמע דקאי אמעשר ושביעית וכמו שכתב המג״א [סקכ״ב], והא ראיה דבפסקים כאן [פסקי תוס׳ סימן רכ״ג] לא כתבו אלא נוטל לפת וצנון הטמונים בקרקע ולא השרישו. הרי שלא כתבו ולא נתכוין לזריעה. ובפרק (חלק) [חלון] [פסקי תוס׳ עירובין סימן קמ״ז] כתבו, והטומנן ומתכוין לנוטען חושש משום מעשר ומשום שביעית. הרי נראה מדבריהם שלא כתבו כן אלא לענין מעשר ושביעית אבל לענין שבת משמע דלא סבירא להו הכי. (יד אהרן – הגב״י)

רד) שם וגם לא נתכוון לזריעה. משמע הא אם נתכוון לזריעה אף על גב דלא השריש אסור, ולא דמי למה שכתב השלחן ערוך בסימן ש״י (סעיף ב׳) חטים שזרען בקרקע ועדיין לא השרישו דמותר לאכול מהם בשבת, דשאני צנון שדרכו שיתוסף מחמת לחות הקרקע כמו שכתבו התוס׳ בפרק במה טומנין [נ: ד״ה הטומן] שאנו רואים שומים ובצלים מיתוספים בחלון, וכיון שכן שנתכוון לזורען וניתוסף בהן נראה כעוקר דבר מגידולו, אבל החטים שאין דרכן להוסיף שרי כל זמן (שהשרישו) [שלא השרישו]. וכמו זה כתב הלבוש, ולא כתירוץ הראשון שכתב דשאני חטים שההשרשה ניכרת בהם אבל בצנון חיישינן שמא השריש ולא ידע עד שיטלנו, דאם כן אף כשלא נתכוון לזריעה חיישינן שמא השריש ואינו ניכר. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

רה) שם וגם לא נתכוון לזריעה. כתב הרב מג״א [סקכ״ב], צע״ג, דהא בסימן ש״י (סעיף ב׳) כתב דחטים שזרען בקרקע שרי, ובאמת וכו׳. עיין עליו כל לשונו. ולע״ד הרב בית יוסף משמע ליה ברור דכי אמרי התוס׳ [נ: ד״ה הטומן] אבל במתכוין לנטיעה חושש משום כולם, אניטלים בשבת נמי קאי. וכן משמע בפסקי תוס׳ [סימן רכ״ג] שלא פסקו דין השבת וכתבו וז״ל: נוטל לפת וצנון הטמונים בקרקע ולא השרישו. עכ״ל. ואם איתא הוה להו למימר הנטועים. גם מלשון רש״י יש לדקדק כן, דכי היכי דפירש דלא נקט עליו מגולין אלא משום שבת הכי נמי הוה ליה למימר דלא נקט טומן אלא משום אינך לבר משבת. אלא ודאי משום שבת נמי נקטיה, ולא דמי לחטים שזרען בקרקע, דהתם אינם טמונים תחת העפר כמו שכתב רש״י שם (דף מ״ה [ע״א ד״ה שזרען בקרקע]), מהו ללקוט ולאכול, ולא מחלף בעוקר, ומיבעיא ליה אי אסורים משום טלטול, מה שאין כן הכא שהצנון טמון. ולא עוד אלא דשרינן ליה אפילו הוסיף מחמת לחות הקרקע, ואי שרינן ליה בנתכוון לנטוע אתי למשרי גם בנשרש דאיכא חיובא, הילכך כל דנתכוון לנטיעה אסיר. (נהר שלום – סק״ח)

רו) שם וגם לא נתכוון לזריעה. כתב המג״א (סקכ״ב), לא נתכוין לזריעה, צע״ג וכו׳. עיין בגמ׳ [נ:] דקאמר הטומן לפת וצנונות תחת הגפן אם היו וכו׳, וזה לשון התוס׳ [שם ד״ה הטומן]: ודוקא נקט הטומן, אבל במתכוין לנטיעה חושש משום כולן. ולפי זה על כרחך צריך לומר דגם לענין שבת בעינן דלא להוי כלאים, דאי מתכוין לזרוע והוי כלאים אם כן דחינהו בידים וגם אסורין בהנאה וכל שכן באכילה, ודמו לגרוגרות וצמוקין דמודה בהו רבי שמעון דאסורין [מה.] ופירש רש״י [שם ד״ה אלא בגרוגרות] משום דאית בהו תרתי, דדחינהו בידים ולא חזי, אבל חטים שזרען דלית בהו רק חדא מה שדחינהו. ודעת הראב״ד [כלאים פ״א הלכה ו׳] דלפת וצנון הוי כלאים. אמנם מאחר דבשלחן ערוך לא כתב רק הטומן צנון ולא נזכר לפת אין מקום ליישוב זה. ומכל מקום נראה לי ליישב קצת, מאחר דרגילות הוא שמתוספין מחמת לחלוחית הקרקע כמו שכתבו התוס׳ ושלחן ערוך, ועינינו רואות דאותן ירקות הטמונים שמתוספין המה מקולקלין קצת, ואם כן יש לומר דדמו לגרוגרות וצמוקין דחזו ולא חזו דאיכא אינשי דאכלי ואיכא דלא אכלו, אי אזמניה נפיק מתורת מוקצה ואי לא לא, וכמו שכתב בשלחן ערוך סימן ש״י (סעיף ה׳), ואם כן אם נתכוין לזריעה דדחינהו בידים וגם חזו ולא חזו, פשיטא דאסור, דכל שכן הוא מלא אזמניה כלל. מה שאין כן חטים שזרען דמעיקרא חזו לכוס והשתא לכוס, לא שייך בהו שמתקלקלין, ולית בהו אלא חדא דדחינהו בידים ולכך מותרין. (ברכת דוד)

רז) שם וגם לא נתכוון לזריעה. כתב המג״א (סקכ״ב), וצ״ע דהא בסימן ש״י (סעיף ב׳) כתב דחיטין שזרען בקרקע שרי, משמע אפילו מתכוון לזריעה. ואמר אדוננו מורנו ורבנו [מהר״י אייבשיץ] דאפשר ליישב כך, בשלמא לעיל דאיירי בחיטין, וחיטין דרכן לזרען על פני הארץ ולא בתוך קרקע, הילכך שרי התם, אבל כאן איירי בצנון שטמן בארץ ולכך צריך לומר דוקא שלא נתכוון לזריעה. וק״ל. (מתוק מדבש)

רח) שם וגם לא נתכוון לזריעה. כתב המג״א (סקכ״ב), לא נתכווין לזריעה, צע״ג וכו׳. תירץ הלבוש דשאני חיטים דהשרשה ניכרת בהן, אבל צנון חיישינן שמא השריש ואינו ניכר ועביד איסורא. והעולת שבת [סק״ז] תירץ, דלעיל מיירי דהחיטים מגולים ואין עליהן עפר כלל, והא ראיה דלא מיירי לעיל מהיתר טלטול העפר, והכא מיירי בהיתר לקיחת צנון מן הארץ ובעינן דוקא לא נתכווין לזריעה. (בגדי ישע)

רט) שם וגם לא נתכוון לזריעה. עיין מג״א [סקכ״ב] הניח בצריך עיון דמאי שנא מחטין שזרען בקרקע. ולי נראה שדייק הבית יוסף לשון התוספות הכא [נ: ד״ה הטומן] ובפרק חלון [עירובין עז. ד״ה הטומן], דבתר שחידש הר״י דרגילות הוא שמתוספין מחמת לחלוחית וכו׳, מסיים ודוקא נקיט הטומן אבל במתכוין לנטיעה חושש משום כולן. ולדעת המג״א היה לו לומר ונקיט הטומן אף משום מעשר, אלא משמע לי[ה] כוונתם דמשום דדרכם להוסיף על ידי ההטמנה אף על פי שלא השרישו, להכי יש בהם נמי משום גזירת קצירה בנתכוין לזריעה, מה שאין כן בחיטין דכל שלא השרישו ודאי דלא מתוספין. וזה נראה (מדכתב הש״ס) [מדכתבו התוס׳] הרבותא לענין שבת ואף על פי שהוסיף, שמע מינה דיש סברא שעל ידי זה יהא שייכות זריעה לענין שבת, ומכל מקום שרי מפני שלא נתכוין לכך אלא להטמנה. וק״ל. (בית מאיר)

אוצר ההלכה

ריי) שם וגם לא נתכוון לזריעה. כתב המג"א (סקכ"ב), צריך עיון גדול דהא בסימן ש"י סעיף ב' וכו'. נ"ב: ועיין דרכי משה סימן של"ו. (חדושי מוהרמ"ז)

ריא) שם וגם לא נתכוון לזריעה. תמה המג"א [סקכ"ב] מחטים שזרען [סימן ש"י סעיף ב']. ונראה הבית יוסף ורמ"א לדבר אחד נתכוונו, דכתב בהג"ה אין באוכלין משום בסיס, והלשון מוקשה כמו שכתב המג"א [סקכ"ג], אלא דסבירא ליה לחלק, החטים שרי דלא מסיח דעתו מהן דאם לא כן ודאי אסור, אבל צנון ולפת אינו חשוב ומסתמא מבטל ליה אם מכוון לזריעה, וזהו שכתב דאין באוכלין משום בסיס, בלא טמנו רק להתקיים לא בטלים מתורת אוכל לבטל אגב קרקע שיהיה בסיס לעפר, לאפוקי אם מכוון לזריעה מסח דעתיה ובטל מתורת אוכל ונעשה בסיס ככל הכלים וליכא היתר טלטול מן הצד לצורך דבר המותר. וק"ל. (מאורי אור חלק שני – דף ל"ד ע"ב)

ריב) שם וגם לא נתכוון לזריעה. בנר ישראל ([מג"א] סקכ"ב) צע"ג [וכו']. תירצתי בחלק שני[102]. (מאורי אור חלק באר שבע – דף קי"ט ע"א)

ריג) שם וגם לא נתכוון לזריעה. כתב המג"א (סקכ"ב), לא וכו' צע"ג וכו'. ולפענ"ד אפשר לתרץ דבסימן ש"י [סעיף ב'] מיירי שלא הוסיפו מחמת לחות הקרקע, אבל הכא שמותר אפילו במוסיף מחמת לחות הקרקע, ולכן אם נתכוין לזריעה אסור כמו שנתחייב במעשר ובשביעית ובכלאים, כמו שכתבו תוס' שם [נ: ד"ה הטומן] דבלא נתכוין לזריעה ומוסיפין אינו חייב בכולם, וכשמוסיפין ונתכוין לזריעה חייב משום כולן. (דברי צבי)

ריד) שם וגם לא נתכוון לזריעה. כתב הבית יוסף, אבל במתכוין לזריעה חושש וכו'. וכן פסק בשלחן ערוך (סעיף ח') צנון שטמן וכו' וגם לא נתכוין לזריעה נוטלו וכו'. עיין במג"א (בסקכ"ב) דכתב דצע"ג דבסימן ש"י [סעיף ב'] כתב דחטין שזרען בקרקע שרי, ודברי התוס' [נ: ד"ה הטומן] לא קאי אלא אמעשר וכו', אבל גבי שבת אפילו נתכוין לזריעה שרי וכו'. ועיין ביד אהרן (בהגב"י)[103] דאזלא גרי"ס לשיטתיה. אמנם עיין בלבוש (בסעיף ח') שתירץ לזה דשאני חטין שהשורש ניכר בהם מיד טרם דלקחם, אבל בצנון חיישינן שמא השריש ולא ידע עד שיטלנו וכו'. ע"ש. והרב עולת שבת [סק"ז] תירץ דלעיל מיירי דהחיטים מגולים ואין עליהן עפר כלל וכו'. וכן כתב הרב חמד משה (בסק"ט)[104]. ועיין מה שכתב הרב נהר שלום בסעיף ח' [סק"ח][105] על דברי הרב מג"א, ומה שכתבו התוס' במתכוין לנטיעה חושש דגם לניטל בשבת קאי. עש"ב. (דברי מנחם – הגב"י סק"ח)

רטו) שם וגם לא נתכוון לזריעה. עיין מג"א (סקכ"ב). נ"ב: לכאורה [יש ליישב] דשאני חטים [סימן ש"י סעיף ב'] שההשרשה ניכרת בהם ולא חיישינן שיבא לתלוש. ושוב ראיתי שכן תירץ בלבוש ז"ל. ואולם מה שכתב בסימן של"ו (סעיף ו') דעשבים נמי אם נתכון לזריעה אסור, אם כן לא ידענא אם העשבים דומין לחטים או לצנון לענין זה. ושמא יש לומר שהשלחן ערוך משמע ליה דשאני חטים דקשים ואינם משרישים מיד, וגם על כרחך דמיירי שאינם טמונים ומכוסים, מה שאין כן צנון ועשבים כיון דרכים הם ועוד שהם תחובים בתוך העפר, שייך למיחש שיתלוש ולא ידע כי השרישו. ונהי שהתוס' [נ: ד"ה מקצת] לא קאי אלא אמעשר וכו', מכל מקום השלחן ערוך משמע ליה דאשבת נמי קאי, ומאי קושיא, דגברא אגברא לא רמינא. (מגן בעדי)

רטז) שם וגם לא נתכוון לזריעה. עיין מג"א [סקכ"ב] דאפילו מתכוין לזריעה שרי כל זמן שלא הושרש. ועיין בנתיב חיים דבחטין לכולי עלמא שרי כיון שאינו מוסיף. יעו"ש. ועיין בדרכי משה לקמן סימן של"ו [אות ב'] הביא מתשובת הגאונים דחטין שזרען בקרקע כל זמן שלא השרישו מותר ליטלן, וכתב דלתוס' [נ: ד"ה הטומן] אסור. יעו"ש. הרי דגם בחטים אסור. ועיין ברוקח הלכות שבת (סימן נ"ט) משמע כהנתיב חיים. (מנחת פתים)

ריז) שם וגם לא נתכוון לזריעה. המג"א (סקכ"ב) הקשה דלעיל סימן ש"י [סעיף ב'] קאמר דחטין שזרען בקרקע שרי, ואם כן הכא נמי אף דנתכוין לזריעה לא איכפת לן. ולי היה נראה בזה דהנה במנחות (דף ס"ט ע"א) בעי אי זריעה מבטל להו לארעא, ואם כן קשה לי דנהי דלית לן מוקצה, מכל מקום כיון דאין עליהם שם אוכל איך הותר להזיז העפר בשבילן. וראיתי בפרישה לעיל סימן ש"י [אות ב'] דאיירי שגילתן הרוח או לקטן העכו"ם, ואם כן היה נראה (דר"ח) [דזהו] דוקא אם הכל מגולה, אבל ביש עליהן קצת עפר אין להזיז העפר, ואם כן הכי נמי כאן באם נתכוין לזריעה אסור ליקח אותן כיון דמזיז העפר, ועוד כיון דנתבטלו לקרקע כשנוטלן הוי עושה גומא, והרי אמרו בש"ס דלכן מותר ליטלן דגומא ממילא הוי, והיינו כיון דזה הוא אוכל ואינו מן העפר, אבל בנתבטלו הרי הן כעפר ואסור לעשות גומא. שוב ראיתי שכבר הקשה כן הלבוש כקושיית המג"א, ומתרץ דחטין אם היו מושרשין היה ניכר אבל כאן אם נתכוין לזריעה חיישינן שמא כבר נשרשו, ואישתמיטו דברים אלו מן המג"א. (גנזי חיים – סק"ז)

ריח) שם הגה ואפילו הניחו שם מבעוד יום להיות שם כל השבת. דלא כדעת התוס' [קכג. ד"ה האי פוגלא] והרא"ש [כלל כ"ב סימן ח' הדרך הא'] דסבירא להו דדוקא בשוכח או במניח על מנת ליטלם בשבת. (גור אריה הלוי – סק"ג)

ריט) שם הגה ואפילו הניחו שם מבעוד יום להיות שם כל השבת. כתב מר זקננו הרב הנזכר [מהר"א אזולאי] בהגהותיו כתיבת יד, תימה דהא מנא ליה, דהכא מיירי דוקא במניח על מנת ליטלם דכשוכח דמי, אבל במניח ליטול אחר השבת אסור.

הערות וציונים

102. נדפס באות הקודמת. **103.** נדפס לעיל אות ר"ג. **104.** נדפס לעיל אות ר"ב. **105.** נדפס לעיל אות ר"ה.

אוצר ההלכה

ועיין בדברי התוס' [קכג. ד"ה האי] שהביא הרב בית יוסף. עכ"ל.
וכבר העירו האחרונים בזה הלא בספרתם עיין שם.
(ברכי יוסף – סק"ד)

רכ) שם בהגה דאין באוכלין משום בסים וכו'. כתב הטור (דף ר"ט ע"א שיטה ז'), וכן צנון וכו'. נ"ב: ואפילו הניחו שם מבעוד יום להיות שם כל השבת דאין באוכלין משום בסיס לדבר האיסור. ספר המפה. (שיירי כנסת הגדולה – הגה"ט סק"א)

רכא) שם בהגה דאין באוכלין משום בסים וכו'. כתב הטור (דף ר"ט ע"א שיטה ז'), וכן צנון וכו'. נ"ב: ואפילו הניחו שם מבעוד יום להיות שם כל השבת, דאין באוכלין משום בסיס לדבר האיסור. ספר המפה משם הכלבו [סימן ל"א דף ל"ב ע"ב]. וכתב הט"ז (ס"ק יו"ד) דהכוונה כל זמן שירצה לאכול מהם ומה שישאר יאכל פעם אחרת, אבל מי שגומר בדעתו בבירור שלא יאכל מהם בשבת זה ולדעת זה טמנם, אסור אפילו בטלטול מן הצד.
(יד אהרן – הגה"ט)

רכב) שם בהגה דאין באוכלין משום בסים וכו'. כתב המג"א (סקכ"ג), דאין באוכלין וכו'. כן הוא האמת הכוונה, והוא דעת הרמב"ן, ודלא כט"ז (בס"ק יו"ד) שלא הבין כך ודחק עצמו [ל]לא צורך. (בגדי ישע)

רכג) שם בהגה דאין באוכלין משום בסים וכו'. עיין בבית יוסף דכתב בשם התוספות בריש פרק כל הכלים דף קכ"ג [ע"א ד"ה האי], דמיירי דוקא במניח ערב שבת ליטלם בשבת דכשכח דמי, אבל במניח [ליטול אחר השבת] דאפילו ניעור אסור, כל שכן טלטול מן הצד. והדרכי משה [אות ח'] כתב בשם הכלבו [סימן ל"א דף ל"ב ע"ב] דיש חולקין וסבירא להו דאין אוכלין נעשה בסיס. וכתב הט"ז (בסק"י) על דברי הרמ"א וז"ל: ולא נתיישב לי מנלן לומר כן להקל, והלא התוספות כתבו בפירוש דיש בסיס באוכלין ועל מי נסמוך לסתור דבריהם, ונראה לי דודאי כל הפוסקים סבירא להו הכי דדוקא שהיה בדעתו ליטלם בשבת, דהא סתם הטומן פירות כדי שיתרככו הוא נתכוין שיטול מהם מה שיצטרך כשיהיה ראוי לאכילה, ועל כן לא הצריכו הפוסקים להזכיר זה שיטול מהם בשבת, דסתמא כן הוא, גם דברי רמ"א מתפרשים כן וכו', עד אבל מי שגמר בדעתו בבירור שלא יאכל מהם בשבת זה ולדעת זה טמנם, נראה דאסור אפילו בטלטול מן הצד וכדברי התוספות. עכ"ל. ולפי ענ"ד נראה לפרש דברי הרמ"א כפשוטו, והא דקשיא ליה להט"ז על מי נסמוך לסתור דברי התוספות, נראה הא בלאו הכי לכאורה דברי הט"ז תמוהין דמפרש דין זה על פי התוספות דמיירי דוקא כשהיה בדעתו ליטלם בשבת, והא דלא הזכירו הפוסקים זה היינו משום דסתמא כן הוא דהטומן פירות כדי שיתרככו הוא נתכוין שיטול מה שיצטרך, אם כן לדעת רש"י [נא. ד"ה הרי] דאף אם היה בדעתו ליטלן בשבת נמי מיקרי מניח כמבואר לעיל בסימן ש"ט, אם כן לא משכחת לה דין זה רק בשכח ממש, ולעיל בסימן ש"ט (סעיף ד') נראה מדברי המחבר דתופס דעת רש"י לעיקר, דהא דעת בעל התרומות [ספר התרומה סימן רנ"ד ד"ה פרק נוטל], והוא גם כן דעת התוספות [שם ד"ה או], מביא בשם יש אומרים. וגם הט"ז כאן כתב בסוף דבריו דלעת הצורך ואין שם עכו"ם יש לסמוך אהני פוסקים הסוברים דאם היה בדעתו ליטלו בשבת מיקרי שכח אבל בלאו הכי לא, אם כן קשה על המחבר והרמ"א האיך כתבו דין זה דצנון שטמן בארץ סתמא, דמשמע דאף אם יש שם עכו"ם מותר על ידי ישראל, כיון דלדעת רש"י דין זה אינו אלא בשכח ממש והם לא הזכירו זה, והכא לא שייך סברת הט"ז דמסתמא היה דעתו שיטול מהם, דמה בכך שהיה בדעתו ליטול מהם בערב שבת, כיון שלא נטל מהם אלא בשבת מיקרי מניח לדעת רש"י.

אבל אחר העיון מצאתי דלדעת רש"י בלאו הכי לא קשה מידי, דהא בפרק במה טומנין (דף נ"א ע"א) אהא דאמרינן טמן בדבר הניטל וכיסה בדבר שאינו ניטל אם היה מגולה מקצתו נוטל ומחזיר אם לאו אינו נוטל, כתב רש"י [ד"ה או] וז"ל: ואם תאמר יפנה סביבותיה הואיל ודבר הניטל הוא ויאחזנה בדופניה ויטנה על צדה ויפול הכיסוי, כי ההיא דתנן לקמן [קמב:] האבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת ואם היתה בין החביות מגביהה ומטה על צדה והיא נופלת, הא אוקימנא התם בשכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור, והיכא דמגולה מקצתו אין זה טלטול, שמצדדו והכיסוי נופל מאליו. עכ"ל. הרי לפנינו לפירוש רש"י אפילו במניח דאסור בניעור, טלטול מן הצד מותר, ולא סבירא ליה האי קל וחומר שכתבו התוספות בריש פרק כל הכלים והובא בבית יוסף הנ"ל דבמניח דאפילו ניעור אסור כל שכן טלטול מן הצד. וכן כתב המגיני שלמה שם דלדעת רש"י לא קשה קושיות התוספות דריש פרק כל הכלים [קכג. ד"ה האי]. ע"ש. ולהכי כתבו הפוסקים דין זה סתמא, דלשיטת התוספות דבמניח אסור בטלטול מן הצד מכל מקום כיון דמסתמא היה בדעתו ליטול מהם בשבת כסברת הט"ז, ולדעת רש"י דזה מיקרי מניח, הא לדעת רש"י גם במניח מותר טלטול מן הצד כדפרישית. ולפי זה שפיר יש לומר דאפילו מי שגומר בדעתו בבירור שלא יאכל מהם בשבת זה נמי מותר מטעם דאין באוכלין משום בסיס ולפרש כפשוטו וכמו שכתב שם המג"א [סקכ"ג], והא דקשיא ליה להט"ז האיך נסמוך להקל נגד דברי התוספות, כיון דלדעת רש"י בלאו הכי אפילו במניח טלטול מן הצד [שרי], שפיר יש לסמוך על המקילין באוכלין. וזו מה שרצינו לבאר. (אותות השמים – דרישת ארי – סק"ב)

רכד) שם בהגה דאין באוכלין משום בסים וכו'. כתב המג"א (סקכ"ג), ובאמת אין חילוק בין וכו'. נ"ב: וכן משמע בסימן ש"ח (סקנ"א). (חדושי מוהרמ"ז)

רכה) שם בהגה דאין באוכלין משום בסים וכו'. עיין מג"א (סקכ"ג) דאין חילוק בין אוכלים לכלים, ועיקר הטעם הוא דאין האוכל משמש [לעפר] רק העפר משמש להאוכל. והנה לפי זה לא מתורץ כלל למה באבן שהניח על פי החבית דנעשה החבית בסיס לדבר האסור, והא גם שם האבן הוא משמש להחבית. אמת דבעל המאור [מח:] כתב דאיירי שמניחו על דעת בסיס, והיינו שהחבית ישמש להאבן, עיין לעיל סימן ש"ט במג"א (סק"ו)

אוצר ההלכה

שהביאו, אכן הרי כל הפוסקים חולקין על בעל המאור, ואכן לפי מה שכתבתי לעיל סימן רנ"ט [סק"ו][106] וסוף סימן ש"ט [סק"ג][107], דרש"י באמת סובר כמו שכתבו התוס' (דף קכ"ג ע"א), דכל האיסור דקרי ליה שם הש"ס בסיס היינו דלמה הניחו באופן דיצטרך לטלטל האבן, ע"ש ד"ה האי פוגלא. וכתבתי לעיל דלרש"י אין איסור אפילו במניח רק למאן דאמר דטלטול מן הצד אסור, אבל למאי דקיימא לן דטלטול מן הצד מותר, לא שייך לומר דאסור משום דיצטרך לטלטל האבן, דהא מותר לטלטל מן הצד אין החבית נעשה בסיס, וכמו שכתב המג"א דהרי החבית אינו משמש להאבן, אך הרי השלחן ערוך אין סובר כן. ובאליה רבה [סקכ"ו] ראיתי בשם הכלבו דשם [סימן ל"א דף ל"ב ע"ב] דאמר דאין באוכל משום בסיס, אם כן דברי המחבר כפשטן דרק אוכל לא נעשה בסיס אבל בכלי אמרינן דנעשה בסיס. וצ"ע. (גנזי חיים – סק"ח)

רכו) שם בהגה דאין באוכלין משום בסיס וכו'. הנה בשבת (קמב.) אהא דתנן נוטל אדם כלכלה והאבן בתוכה, פריך, ואמאי, תהוי כלכלה בסיס לדבר האסור, ומשני רבי יוחנן דהכא בכלכלה מלאה פירות עסקינן. ופירש רש"י שעיקר הכלכלה נעשית בסיס לפירות, הילכך גם האבן מיטלטלת אגב הכלי והפירות. וכתב בחידושי הר"ן, שאפילו במניח עליהן לא הוו הפירות בסיס לאבן, לפי שאין דרך פירות להיות בסיס לאבן. ע"כ. וכן כתב בחידושי הריטב"א שם, שאפילו במניח לדעת, לפי שאין דרך פירות להיות בסיס לאבן, אלא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. וכן בתרומה טמאה וטהורה, אפילו הטמאה למעלה אין הפירות נעשים בסיס זה לזה. ע"כ. וכן כתבו הרב ארחות חיים (הלכות שבת אות שנ"ו), והכלבו (הלכות שבת דף ל"ב ע"ב), וז"ל: וכתב בעל ההשלמה, כללו של דבר אין אוכל נעשה בסיס לדבר האסור. ע"ש. (וכן הוא בספר ההשלמה עמוד רצ"ב). וכן כתב בעל המאורות (שבת קכג. עמוד קס"ג) וז"ל: כללו של דבר, לעולם אין אוכלים נעשים בסיס לדבר האסור. ומה שאמרו באבן שעל פי חבית, שנעשה החבית בסיס לדבר האסור, הכלי הוא שנעשה בסיס לדבר האסור אבל לא האוכל שבתוכו. עכ"ל. וכן כתב המאירי שם, שאין לומר שהפירות יהיו בסיס לאבן, לפי שאין לפירות צורך באבן כלל. ועוד שאין האוכלין נעשין בסיס. עכ"ל. וכן כתב עוד המאירי להלן, וז"ל: "ומה שאמרו בתרומה לא שנו אלא שהתרומה הטהורה למטה והטמאה למעלה, אף על פי שאי אפשר לטהורה בלא טלטול האיסור, הואיל ואוכלים הם אין אוכל נעשה בסיס לדבר האסור, אף על פי שהוא עליו, אבל אבן שעל פי חבית הכלי נעשה בסיס לה" וכו'. ע"ש. וכן כתב הרב אוהל מועד (דף נ' ע"ב, נתיב ז'): "ואין אוכלים נעשים בסיס לדבר האסור, הילכך פגה שטמנה בתבן וחררה שטמנה בגחלים תוחבן בכוש והן ננערים מאליהם". ע"ש. והרב מרכבת המשנה (בפרק כ"ה מהלכות שבת הלכה ט"ו) כתב, מה שכתב רבינו פגה שהיתה טמונה בתבן וחררה שעל גבי גחלים תוחבן בכוש ונוטלן. משמע שאפילו במניח לדעת דינא הכי, והאמת יורה דרכו דסבירא ליה לרבינו דלא שייך בסיס לדבר האסור אלא בכלי, לפי שעיקר הכלי עשוי לקבל חפצים, וכיון שהניח עליו דבר איסור כל בין השמשות, הרי הוא בטל לגבי החפץ. מה שאין כן פגא ופוגלא וחררה. ע"ש. גם הרב אור שמח (פרק כ"ה הלכה ט"ו) כתב, התוספות (שבת קכג.) נדחקו לומר דמירי שהניח על מנת ליטלה. אולם האמת שלא מצאנו דין בסיס לדבר האסור אלא בכלי, אבל באוכלין לא מצאנו שיהא נעשה בסיס. וכן כתב הרמ"א בהגה (סימן שי"א סעיף ח') על מה שכתב המחבר צנון שנטמן בארץ ולא השריש, נוטלו, אף על פי שמזיז עפר ממקומו, וכתב הרמ"א בשם הכל בו, ואפילו הניחו שם מבעוד יום להיות שם כל השבת לא הוי בסיס לדבר האסור, משום שאין באוכלין משום בסיס לדבר האסור. וזה האמת. ע"כ. ובספר מנורה הטהורה (סימן שי"א סק"ח) כתב, דמה שכתב הרמ"א שאין באוכלין משום בסיס לדבר האסור, התוספות חולקים על זה, וסבירא להו דלא שרי אלא כשטמנו על דעת ליטלו בשבת. אבל מסתימות דברי הר"ן משמע דאיירי בכל גוונא ומוכרחים לומר הטעם כמו שכתב הרמ"א שאין באוכלין משום בסיס לדבר האסור. ע"כ. ואף שהמג"א נטה קו לפרש דברי הרמ"א בענין אחר, וכן כתב המשנה ברורה (ס"ק כ"ט), מכל מקום פשט דברי הרמ"א כדברי הפוסקים הנ"ל. גם בספר מנחת שבת בשיורי המנחה (סימן פ"ט סק"ד) כתב, שאף על פי שהמג"א סבירא ליה שגם מאכל נעשה בסיס, מכל מקום בפסקי דינים (בתהלים מ"ז) כתב שבשעת הדחק יש להקל שאין האוכלים נעשים בסיס. עכת"ד. ועיין עוד בספר בני ציון (סימן שי"א סקט"ז) שכתב, דמה שכתב המג"א בזה, הנה לפע"ד אין הדבר כן וכו'. ע"ש. ואף על פי שבספר שמירת שבת כהלכתה (עמוד רס"ג אות ע"ח) פסק להחמיר, שגם באוכלים יש דין בסיס לדבר האסור, למעשה המיקל בזה במקום צורך יכול לסמוך על דברי כל הראשונים והאחרונים הנ"ל.

(חזון עובדיה שבת ח"ג – בסיס לדבר האסור הערה ח')

רכז) שם וטלטול בגופו אפילו לצורך דבר האסור מותר. כן כתב הרא"ש בפרק כירה (דף מ"ג [פ"ג סימן י"ט]) לתרץ קושית הרב רבנו יונה מה דפריך (בדף קמ"א ע"א) ארב נחמן דאוסר טלטול מן הצד גם לצורך דבר המותר מהך דקש מנענע בגופו, והרי בקש מטלטל לצורך דבר האסור. וכתב הרא"ש, כיון דאינו מטלטל רק בגופו אף שהוא לצורך דבר האסור מדמה ליה לטלטול מן הצד בידו לצורך דבר המותר. ע"ש. וצריך להבין דמה סברא היא להקשות מכח דמיון זה. וגם צריך להבין החילוק בין לצורך האיסור או ההיתר. ונראה לע"ד לפי מה שכתב רש"י בביצה (דף י"ב ע"א בד"ה ולפלגו באבנים), שלא נאסר טלטול אלא משום הוצאה, ומה שלא גזרו על כל טלטולים אפילו על אוכלים וכלים משום דאין גוזרין גזרה על הציבור אלא אם כן רוב הציבור יכולין לעמוד בה. עכ"ל. ועל כן כשאינו נוטל רק דבר ההיתר בידו ועל ידי כך מנענע דבר המוקצה אין לגזור משום הוצאה כיון דאינו נוטלו בידו,

הערות וציונים

106. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ב' בסימן רנ"ט אות עה. **107.** נדפס לעיל בסימן ש"ט אות סב.

אוצר ההלכה

וכשהוא לצורך דבר האסור יש לגזור משום הוצאה כיון דנוטל בידו דבר המותר, דליכא למימר בזה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בו דהא אינו לצורך דבר המותר רק לצורך דבר שיכולין לעמוד בו. וכל זה כשמטלטל בידו אבל כשמנענע בגופו לא שייך לחוש להוצאה בכהאי גוונא, ואף אם יוציא בכהאי גוונא פטור דלאו דרך הוצאה בכך על כן גם לצורך דבר האסור מותר. ועל כן שפיר דייק מדשרי לנענע בגופו גם לצורך דבר האסור על כרחך כיון דאין לחוש משום הוצאה מותר, אם כן הכי נמי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר כיון דאינו נוטל בידו דבר האסור ליכא למגזר משום הוצאה. וזה נראה טעמו של מאן דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל ל"ל [ליכא למימר] שאין רוב ציבור יכולין לעמוד בו, ומאן דשרי סבירא ליה כיון דאינו מטלטל כלל רק דבר הניטל לא פלוג בין אם לצורכו או לצורך דבר אחר. וכן מה דמותר ליגע במוקצה כמבואר בסימן ש"ח (סעיף ג') יש לומר היינו טעמא דליכא למגזר משום הוצאה כיון דאינו מטלטלו בידו.

אמנם הר"ן בפרק כירה שם [כ: ד"ה וקשיא] כתב דלפיכך שרי לנענע הקש בגופו, לפי שאינו מטלטל הקש מפני שצריך לו אלא מפני שהוא צריך למטה, ואי אפשר לו בלא טלטול הקש. ע"ש. נראה טעמו דנהי דטלטול משום הוצאה וכדאיתא להדיא בפרק כל הכלים [קכד:], מכל מקום במידי דמשתמש בו יש טעם אחר משום הכנה, וכמו בדבר אכילה דצריך הכנה דאסמכוהו על "והכינו" [שמות ט"ז, ה'], וכמו שכתב מהרש"א בביצה (דף ל"ג ע"א ד"ה גמ'), ועל כן גם נגיעה יש לאסור ואף נענוע על ידי גופו, וכן דעת הרשב"א בשבת (דף כ"ט ע"א ד"ה מסיקין). ומה שכתב הר"ן (בפרק י"ו דשבת [מו: ד"ה עשה]) גבי נכרי שעשה כבש יורד בו ישראל משום דלא אסור רק לטלטל, היינו טעמא דשם הכבש של עכו"ם ואין הכן בשל עכו"ם כמו שכתבו שם. ולפי זה אין צריך למה שכתב התוספות יום טוב (בפ"ג דביצה מ"ב) דהך דכבש מיירי שעשאה מנסר שכבר הוכן לישב או לשכב עליו בשבת ולא הוקצה. והנה רב נחמן דאוסר בשבת (דף קמ"א ע"א) בנוטל פוגלא מן העפר אף דהוה טלטול מן הצד ולא חש להך משנה דקש מנענע בגופו, יש לומר דסבירא ליה כחד טעם שכתב הרמב"ם (בסוף פרק כ"ד מהלכות שבת) באיסור טלטול מוקצה, שלא יעשה כדרך שעושה בחול, ולפיכך קש שהיה לו לטלטל בידו לפנות המטה והוא משנה ומנענע בגופו ואינו עושה כדרך שהוא עושה בחול על כן מותר, מה שאין כן בפוגלא דגם בחול עושה כן.

ולפי זה יש לפרש דברי ירושלמי בפרק מפנין [פרק י"ח ה"א] בהך דפליגי רבנן ורשב"ג אי מטלטלין הלוף מפני שהוא מאכל לעורבים, ומוקי לה בשיש לו מאותו המין ואין אותו המין מצוי בשוק, רבנן סברי מכיון שאינו מצוי בשוק כמי שאין לו, ורשב"ג סבר מכיון שיש לו מאותו מין כמי שמצוי בשוק, אמר רבי זעירא לא אתי אלא כרבי חנינא דאמר עולין היינו עם רבי לחמת גדר והיה אומר לנו בררו לכם חלוקי אבנים ואתם מותרין לטלטלם למחר, אמר רבי יוסה שניא היא שהוא ככסא. עכ"ל. והמפרשים נדחקו מאד בפירושם וכמו שכתבתי בסימן ש"ח[108], ולפי מה שכתבתי יש לומר דצריך להבין מאי טעמא דרבנן לילך בתר אחריני כיון שמצוי אצלו עורבים, וצריך לומר כיון דגזרו על טלטול משום הוצאה והוה לן למגזר גם על כל אוכלים וכלים, רק שאין גוזרין גזרה על הציבור אלא אם כן רוב הציבור יכולין לעמוד בה, ולפיכך באם אין אותו המין מצוי בשוק אם כן רוב הציבור יכולין לעמוד על כן אסור, ורשב"ג סבירא ליה כיון דמצוי אצלו הוי לגביה מאכל בהמה והוא בכלל מאכל בהמה שלא גזרו עליו, ואמר דלא אתיא אלא כרבי חנינא דהצריך לברור חלוקי אבנים רק משום איסור טלטול ולא משום ישיבה לבד, דסבירא ליה דטלטול אסור רק משום הוצאה ולא שייך רק כשמטלטל בידו, ודחי שאני התם דהוה ככסא, ויש לומר גם ישיבה אסור דמשתמש במה שלא הוכן, ומטעם דצריך הכנה למה שרוצה להשתמש בשבת ואין ראיה לרבי חנינא.

היוצא לנו מזה לדעת הר"ן אסור לנענע הקש שעל המטה בגופו זולת כשאינו מכוין לשכב על הקש, וכן דעת הרשב"א הנ"ל דלהשתמש במוקצה אסור גם כשאינו מטלטלו, וכן דעת התוספות יום טוב הנ"ל, וכן דעת המרדכי (הובא בסימן ש"ח סעיף כ"א)[109], וכן מורין שם לשון הרמב"ם, אלא לפי מה שכתבתי שם טעם אחר אינו ראיה מהמרדכי ורמב"ם לכאן. ודעת הרמב"ן בחדושיו לשבת (סוף פרק ט"ז דף קכ"ב [ע"א ד"ה הא דתנן]) והובא בר"ן שם [מו: ד"ה עשה], משמע דישיבה על המוקצה כאבן מותר. וכן דעת רש"י [נ. ד"ה צריך לקשר, קכה: ד"ה צאו] כמו שכתב המג"א לעיל סימן ש"ח סעיף כ"א (סקמ"א). וכן דעת המאירי בשבת סוף פרק כל הכלים [קכה:] וסוף פרק כל כתבי [קכב.]. וצ"ע לדינא. (ערך שי)

רכח) שם וטלטול בגופו אפילו לצורך דבר האסור מותר וכו'.

כתב באשל אברהם מהגאון הקדוש מבוטשאטש, טלטול מוקצה בגוף יש לומר דקיל מעל ידי דבר אחר או כלאחר יד בידיו, ושרי גם באין צריך למקומו. (ארחות חיים – ספינקא – סק"ז)

רכט) שם וטלטול בגופו אפילו לצורך דבר האסור מותר וכו'.

טלטול בגופו דמותר אף לצורך דבר המוקצה היינו אפילו מחמה לצל ושלא תגנב, וכן כתב הרב [הגר"ז] ז"ל בסימן רע"ו (סעיף י'). ועיין מה שכתבתי בסימן רע"ז (סק"ה)[110] דנראה דעת הרב ז"ל דאף בטלטול על ידי דבר אסור, דאסור ברוצה להשתמש בגוף המוקצה, מכל מקום אם צריך להשתמש בדבר המותר מותר לטלטל על ידי דבר אסור אפילו להשתמש בהאיסור. וכן משמע קצת מלשון המג"א (סקכ"ד) דכשעיקר טלטולו אינו בשביל דבר המוקצה מותר. (תהלה לדוד – סקי"ב)

הערות וציונים

108. נדפס לעיל בסימן ש"ח אות תנ"ד. **109.** נדפס לעיל בסימן ש"ח אות תנ"ד. **110.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד' בסימן רע"ז אות צ"א.

אוצר ההלכה

רל) שם וטלטול בגופו אפילו לצורך דבר האסור מותר וכו'.
לפי זה מותר לדחוף ברגליו נר חלב שמונח על הארץ וכיוצא בזה. חיי אדם (כלל ס"ז [סעיף י"ד]). וכן כתב בלבושי שרד [סקכ"ט] על מג"א (ס"ק כ"ד) דדיעה זו סבירא ליה דטלטול (מן הצד) [בגופו] מותר אפילו לצורך דבר מוקצה. ועיין בתניא [ש"ע הגר"ז] סימן רע"ו (ס"ו) [סעיף י'] בקונטרס אחרון שם באריכות.

מוקצה שנפל על מאכל שרוצה לאכול תיכף, מותר לטלטל כלאחר יד מעל גבי המאכל, דכיון דקיימא לן דמותר לטלטל מוקצה כלאחר יד לצורך מקומו ואין לך צורך מקומו יותר מזה שהוא צריך לאכלה תיכף וצ"ע. אשל אברהם מהדורא תנינא מהגאון מבוטשאטש.

מי שאבד דבר בין הצרורות, יכול לגרר הצרורות על ידי מקל, דהוי צריך למקומו דמותר לטלטל על ידי דבר אחר. אשל אברהם הנ"ל. (באר יעקב – קרויזר – סקי"א)

רלא) שם וטלטול בגופו אפילו לצורך דבר האסור מותר וכו'.
עיין שלחן ערוך הרב ז"ל סימן רע"ו (סעיף ט') דכתב דהוא הדין טלטול מוקצה באחורי ידיו או בין אצילי ידיו, דינו כטלטול בגופו דשרי אף לצורך דבר האסור. יעו"ש. ומשמע שם [סעיף י'] דאפילו לצורך המוקצה גופא שלא יגנבו אותו שרי טלטול הנ"ל. ועיין מג"א סימן ש"ח (סק"ז) לענין טלטול ברגלו, ובשלחן ערוך הרב סימן ש"ח (סק"ז) [סעיף ט"ו] מתיר טלטול ברגלו לצורך המוקצה שלא יגנב.

ועיין לעיל סימן ש"ח (סעיף מ"ו) דאסור לשאת זרע התולעים בין אצילי ידיו משום דאסור בטלטול. וכן פסק הרב גופא בשלחן ערוך שם [סעיף פ"ד], וזה לכאורה היפוך ממה שכתב בסימן רע"ו (סעיף ט'). וחכם אחד העירני דשם דרך הוא לתת התולעים בין אצילי ידיו לכך אסור מה שאין כן בשאר מוקצה. ועיין בירושלמי שבת (סוף פרק כ'), מהו שינענעו דרך אצילי ידיו, ומסקנת ירושלמי שם כפי פירוש הרב קרבן העדה מבואר דאסור, דלייט עלה בירושלמי למי שעושה כן. וצע"ג על הרב ז"ל שלא הזכיר מירושלמי. ועיין בסוף עירובין [קד:] בשרץ שנמצא במקדש שלא התירו לטלטלו רק ממקום שחייבין עליו כרת ועיקר האיסור משום טלטול מוקצה כמו שכתב המשנה למלך (פ"ג מהלכות ביאת מקדש [הלכה כ'])], ולמה לא יטלטלו את השרץ ברגלו דשרי למגן אברהם (ור"ב) [ושלחן ערוך הרב] הנ"ל. וצ"ע. (מנחת פתים)

רלב) שם וטלטול בגופו אפילו לצורך דבר האסור מותר הילכך קש וכו'. קשיא לי בשבת (דף קמ"א ע"א) דסבר רב נחמן טלטול מן הצד שמיה טלטול, ופריך הגמ' ממתניתין הקש שעל גבי המטה. ע"ש. ומאי פריך, הא טלטול בגופו קיל מטלטול מן הצד. וצריך לומר דהגמ' מדמה טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, לטלטול בגופו לצורך דבר האסור. וכן משמע מדברי הרא"ש שם [פ"ג סימן י"ט]. ע"ש. (דברי צבי)

רלג) שם הילכך קש שעל המטה וכו'. כתב המג"א (סקכ"ד), וצ"ע וכו'. ויש ליישב, בשלמא (סעיף ה') גבי מת ניחא ליה יותר אפילו לא מת ולכך מותר אם נתכוין לדבר היתר, אבל הכא גבי קש ניחא ליה בטלטולה לכך אסור. וק"ל. (מתוק מדבש)

רלד) שם הילכך קש שעל המטה וכו'. הוא דעת הרא"ש [פ"ג סימן י"ט] דסבירא ליה דמיקרי טלטול לצורך הקש, ולכך אין היתר אלא משום טלטול על ידי גופו, דגרע מטלטול מן הצד, ושרי אפילו לצורך המוקצה. אבל הר"ן [כ: ד"ה וקשיא] סבירא ליה דטלטול על ידי גופו שוה לטלטול מן הצד, והכא שרי משום דהוי כמטלטל לצורך המותר דהיינו השכיבה. עיין סימן ש"ח (סעיף י"ח). ובזה תבין גם כן דברי המג"א (בסקכ"ד). (בגדי ישע)

רלה) שם הילכך קש שעל המטה וכו'. כתב המג"א (סקכ"ד), הלכך קש וכו', ובאמת ברא"ש [פ"ג סימן י"ט] משמע דאם כוונתו לטלטל דבר המוקצה אפילו צריך למקומו אסור. נ"ב: ודבריו צע"ג דהא משנה מפורשת היא דשרי [קמב:], האבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת, וכן במעות שעל גבי הכר. ובאמת גם דברי הרא"ש פירושו כמו שכתב המג"א מקודם כיון דצריך לקש לשכב עליו וכו'. ועיין ברא"ש. (חדושי הגרשוני)

רלו) שם הילכך קש שעל המטה וכו'. כתב המג"א (סקכ"ד), ובאמת ברא"ש [פ"ג סימן י"ט] משמע דאם כוונתו לצורך המת וכו'. נ"ב: לפי מה שפירשו האחרונים כוונת מג"א לומר דרא"ש לא יסבור הדין דסעיף ה', לא אוכל להבין לה, הלא היא משנה שלימה בריש פרק נוטל [קמב:] ואיפסק להלכה לעיל בסימן ש"ט (סעיף ד' וסעיף ה') דמגביה החבית עם האבן בצריך למקומו. וגם על המחבר גופיה יש לתמוה מדוע הוצרך להביא זאת משם רבנו ירוחם [נתיב כ"ח ח"א דף רל"א ע"ג] בסעיף ה' אחר שהוא משנה מפורשת, והוא באמת קושית התוס' וראשונים שם (בדף מ"ד ע"א) גבי מת, ותירצו משום דהתם כוונתו לצורך המת, אם כן בהך דינא דסעיף ה' דכוונתו לצורך המקום שוב דומה ממש לדין המשנה, והוא פשוט וברור. וצע"ג.

עוד שם בלבושי שרד (מג"א סקכ"ד ד"ה ובאמת ברא"ש), יראה שאין כל כך הכרח לזה אלא יש לפרשו וכו'. נ"ב: לענ"ד יש הכרח להיפך דזה לשונו: לא דמי טלטול (דהכי) [דהכא] דהוי לצורך המת ולא לצורך המטה. עכ"ל. מבואר להדיא מדבריו דאם היה הטלטול לצורך המטה, דהיינו שצריך להמטה שהיא דבר שהמת מונח עליו שפיר דמי לטלטלו מן הצד והוא ממש דין דסעיף ה'. והגם דיש לחלק בדבר דבשלמא כשצריך להמטה אם כן כשמטלטל המטה אינו ניכר שבשביל המת, ותלינן שפיר דלדבר המותר הוא היינו המטה כיון שגם את המותר הוא מטלטל, מה שאין כן בשצריך רק למקום שהמת מונח כגון הקרקע והוא מטלטל המת מן הצד על ידי מטה וכדומה, הרואה שאינו משתמש אחר כך במטה שמטלטל ואין לו צורך בו יאמר שלצורך המת הוא שהיה מטלטל, ובסעיף ה' מתיר גם בצריך רק למקום המת, אבל המג"א לא נחית לחלק בזה כפי המבואר ממסקנת לשונו דרק דומיא דצנון יש להתיר, ואולי נתכוין לחילוק זה, ודו"ק, כי באמת הוא משנה שלימה [קמב:]

אוצר ההלכה

גבי אבן על פי החבית שאם היתה מונחת בין החביות מגביה ומטה על צדה. (יגל יעקב)

רלז) שם הילכך קש שעל המטה וכו'. רא"ש (פ"ג דשבת סימן י"ט), והקשה על זה הרב רבנו יונה וכו', ולא קשיא דהתם אף טלטול אין כאן וכו', אבל בקש אינו מטלטל אלא בגופו וכו'. דאין כוונת הרא"ש לחלק בין טלטול ביד לטלטול בגוף, דכי היכי דבטלטול גמור אין חלוק אי מטלטל ביד או בשאר אבריו וכדאמר (דף קי"ב ע"א) דאסור לטלטל המנעל על גבי רגלו, הכי נמי לענין טלטול מן הצד אין לחלק בין יד לשאר אבר. אלא כוונת הרא"ש שאין ענין שכיבה על הקש שם טלטול הקש אלא שם תשמיש השכיבה, הלכך אף אם כוונת השוכב לנער את הקש מותר, שהוא דבר נמשך מפעולת השכיבה, מה שאין כן בטלטול מת במטה דבאמת יש כאן טלטול שניהן, ולאיזה מהן שמתכוין מתיחס אליו עיקר הטלטול. וכן משמע בלשון הרמב"ן במלחמות [כ:] וז"ל: דשאני טלטול לתשמיש הצריך נענוע הקש. עכ"ל. וכעין זה כתבו גם הרשב"א והריטב"א והר"ן, אלא שמרהיטת לשונם נראה דהא דתנן אבל מנענעו בגופו, היינו שמותר לשכוב עליו אף שמנענעו בגופו, אבל בכוונת נענוע יש לומר דאסור, אבל לדעת הרא"ש אף בכונת נענוע מותר, מיהו יש לומר דגם לשאר רבותינו ז"ל אף בכוונת נענוע מותר, וכוונתם שבמעשיו אין היכר טלטול אלא שכיבה על המטה, והלכך הוי כטלטול מן הצד בדבר המותר. ועל פי זה אין כאן מחלוקת בין הראשונים ז"ל בדבר. ומיהו נראה מלשונות הראשונים ז"ל דדוקא בקש שעל המטה שכוונת השוכב לשכב על המטה בין יהיה עליה קש בין לא יהיה, אבל חבילי קש שעל הארץ שעיקר כונתו שכיבה על המוקצה, יש לומר דאסור כיון דכוונתו ניכרת לישב על המוקצה והן מנענעות בגופו ומיתקנות לישב עליהן, וזה דעת המרדכי [סימן שכ"ד] שהביא המג"א סימן ש"ח (סקמ"א), דאסור לישב על גבי חריות מוקצה משום שמזיזן בישיבתו, והמג"א תמה עליו מקש שעל גבי המטה, ולמה שכתבתי ניחא. ואפשר לישב דעת המג"א דנהי דמכוין לישב על גבי המוקצה אבל אינו ניכר שמכוין לנענען, אבל מלשונות הראשונים ז"ל שדקדקו שאינו מטלטל הקש מפני שצריך לו אלא מפני שהוא צריך למטה ואי אפשר ליה בלא נענוע הקש, משמע דאם מכוין לישיבה על הקש אסור. וצ"ע.

ולפי האמור אין היתר כלל לטלטל מוקצה בדחיפת הרגל לצורך המוקצה אף לדעת הרא"ש, ודלא כהמשנה ברורה סימן ש"ח (סקי"ג), וכל שכן שמדברי הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן איסורו מבואר, וכן מבואר בגמ' (דף קכ"ג ע"א), עושה שביל ברגליו בכניסתו וביציאתו, ומשמע דוקא בכניסה ויציאה דרך הילוכו אבל לא בהדיא, ומבואר מזה דאף לצורך מקומו אסור לטלטל מוקצה ברגליו, ולא מקרי טלטול מן הצד אלא טלטול גמור[111].

וכל זה דלא כהמג"א סימן שי"א (סקכ"ד), ודבריו ז"ל אינם מובנים לי, דטלטול מן הצד לצורך מקומו מבואר בהדיא בגמ' (דף קמ"ב ע"א וע"ב) דלצורך מקומו מטלטלו ועודן עליו, מיהו כל זה במטלטל דבר המותר עם האסור, אבל טלטול דבר האסור לחוד אסור, וכבר כתבנו שאין כאן מחלוקת בין הר"ן והרא"ש, והמג"א סימן ש"ה (סק"ט) אזיל לשיטתו, ולמה שכתבתי אין כאן פלוגתא ודחיפת מוקצה בגופו אסור. והט"ז סימן ש"ח (סקי"ח) התיר לגרר מוקצה בסכין, וחשיב לה טלטול מן הצד לצורך מקומו, מיהו יש לומר דזה לא מקרי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, דלא אמרו אלא בשכח אבן בכלי דמטלטל הכלי עם האבן, דשם הטלטול על הכלי, אבל הכא עיקר הטלטול בשביל המוקצה, אף שכונתו לנקות השלחן אסור, והא דתנן (דף קמ"ב ע"ב) היתה עליו לשלשת מקנחה בסמרטוט, ולא אסרינן משום טלטול מוקצה, התם מתבטלת בקינוח, ועוד דהוי כגרף של רעי דשרי.

(חזון איש – סימן מ"ז ס"ק י"ב – י"ד)

רלח) שם הילכך קש שעל המטה דסתמו מוקצה וכו'. נ"ב: עיין סימן ש"ח (סקכ"ג) דקש דידן סתמא אינו מ[ו]קצה.

(חדושי מוהרמ"ז)

רלט) שם הילכך קש שעל המטה וכו' מנענעו בגופו. בירושלמי (שבת פרק כ' הלכה ה') בעי מהו שינענעו דרך אצילי ידיו, ומסיק דרבי ינאי מקלל מאן דמנענע באצילי ידיו.

(תוספת ירושלים)

רמ) שם הילכך קש שעל המטה וכו' מנענעו בגופו. עיין ירושלמי (שבת פרק כ' הלכה ה') מבואר דרק מנענעו בגופו מותר, אבל באצילי ידיו דרך שינוי אסור כמו כדרכו בידיו. ע"ש. ועיין באשל אברהם מהגאון הקדוש מבוטשאטש ז"ל כתב מעצמו כן ולא הביא מזה. ע"ש. (חדושי מהרי"ו)

רמא) שם ואם הניח עליו מבעוד יום כר או כסת וכו'. כתב הטור (שיטה י'), ואם הניח עליהם מבעוד יום כר וכו'. נ"ב: וכן אם חשב לשכב עליו. ספר המפה.

(שיירי כנסת הגדולה – הגה"ט סק"ב)

רמב) שם ואם הניח עליו מבעוד יום כר או כסת וכו'. רש"י [קמא. ד"ה הקש] פירש, דהיינו שכב עליו מבעוד יום. והרמב"ם (פרק כ"ה [הלכה כ"ב]) כתב, דאם היה עליו כר או כסת נעשה כמי שישב עליו מבעוד יום, ומכל שכן שחושב עליו מהני, שהחושב עדיף מיושב כמפורש לעיל סימן ש"ח (סעיף ד'). ע"ש. ועיין בבית יוסף, ולא ידעתי למה השמיטו בשלחן ערוך.

(בגדי ישע)

רמג) שם ואם הניח עליו מבעוד יום כר או כסת וכו'. ואיתא בירושלמי שם [פרק כ' הלכה ה'], דאם ישן עליו מאתמול כגופו הוא דמותר לנענע בידו, וכן משמע בבלי (דף נ' ע"א) גבי חריות של דקל דישב מהני. ע"ש. ולפי זה אפילו אם סילק הכר קודם בין השמשות מותר לנענע בידו. (תוספת ירושלים)

הערות וציונים

111. עיין חזון עובדיה שבת ח"ג (כללים בדיני מוקצה הערה ג') שהעלה להתיר לדחוף מוקצה ברגל אף לצורך המוקצה.

באר הגולה ט [7]**פירות הטמונין בתבן או בקש המוקצים, יכול לתחוב בהם מחט או כוש ונוטלם והקש ננער**

ד. שם קכ״ג [ע״א]:

מאליו: הגה. ומס טמונים נחול ונעפר עיין לעיל סימן ש״מ סעיף ל״מ:

אוצר ההלכה

רמד) שם ואם הניח עליו מבעוד יום כר או כפת וכו׳. עיין ירושלמי (שביעית פ״ט ה״ז) ורבנו שמשון שם, מוכח דלא בטל הקש להכר רק אם ישן עליו פעם אחת. ע״ש. (חדושי מהרי״ו)

סעיף ט

רמה) סעיף טי פירות הטמונין וכו׳. כתב הבית יוסף (דף ר״ט ע״ב שיטה מ״א), והרמב״ם [פרק כ״ה הלכה ט״ו] כתב חררה שעל גבי גחלים וכו׳. נ״ב: בתי כהונה (ח״א חלק בית דין דף ע״ט ע״ב). (יד אהרן מהדורא בתרא – הגב״י סק״ה)

רמו) שם פירות הטמונין בתבן וכו׳. כתב הרא״ש בתשובה [כלל כ״ב סימן ח׳ הדרך הא׳], הביאה הבית יוסף, דאפילו במניח, וטעמא שלא נעשית החררה בסיס אלא לצורך האפיה ולסלקה. וכל מה שהקשה על זה הרב ט״ז [סק״י] דאם כן נפל כל דין בסיס לדבר האיסור בבירא, ותו דלעיל [סוף סימן ש״ט] כתב הרב בית יוסף דאפילו אם מניח באקראי הוי בסיס וכו׳, מיושב על פי מה שכתב הרב מג״א (סקכ״ג). יע״ש.

כתב עוד הרב ט״ז, דמי שגומר בדעתו בבירור שלא יאכל מהם בשבת זה ולדעת זה טמנם, אסור בודאי אפילו בטלטול מן הצד, וגם דברי הרמ״א [סעיף ח׳] מתפרשים כן במה שכתב ואפילו הניחם להיות שם כל השבת, דהיינו כל זמן שירצה לאכול מהם ומה שישאר יאכל פעם אחרת, ובזה אמר שפיר דבאוכלים אין בסיס וכו׳. ע״כ. והוא נגד משמעות דבריו, גם בדרכי משה [הארוך אות ח׳] הביא דברי התוס׳ [קכג: ד״ה האי פוגלא] דהכא איירי שהניחם על מנת ליטלם, וסיים דיש חולקים וסבירא להו דאין אוכלים נעשים בסיס וכו׳, הרי דברי הרמ״א הוא נגד דברי התוס׳. ומה שכתב הרב ט״ז כי על מי נסמוך לסתור דבריהם, מיושב עם מה שסיים בדרכי משה: (ובב״י) [וכתב בית יוסף] שכן דעת הפוסקים שסתמו דבריהם והכי נקטינן. עכ״ל. והרב בית יוסף לא הזכיר הא דהכלבו [סימן ל״א דף ל״ב ע״ב], ומכל מקום כתב דכיון דהפוסקים סתמו דבריהם משמע דסבירא להו דהכא אפילו במניח (ומטעם שכתב הרא״ש בתשובה), נמצא דעל שאר הפוסקים אנו סומכים לסתור דברי התוס׳, ומכל מקום אפשר דסמכו על מה שחילקו באבן שעל פי החבית כמו שכתב הרב בית יוסף, ואם כן אין לדחות פירוש דברי התוס׳. איך שיהיה דברי הרמ״א דלא כהתוס׳. (נהר שלום – סק״ט)

רמז) שם פירות הטמונין בתבן וכו׳. כתב הט״ז (סק״י), פירות הטמונים וכו׳ ולא הבינותי זה וכו׳. הר״ן כתב פרק במה טומנין [כג: ד״ה וכן] גבי טמן בדבר הניטל וכסה בדבר שאינו ניטל ולא אמרינן נעשה בסיס לדבר האסור, לפי שאין הקדרה נעשה בסיס להטמנה ואינו תשמיש לה, אלא אדרבא הם תשמיש לקדרה, והוי כפגה שטמן בתבן וחררה שטמנה בגחלים [קכג.] דתוחב בהן כוש או כרכר ומטלטלן, לפי שהתבן והגחלים הם תשמיש לפגה וחררה, ואין פגה וחררה תשמיש להם. ע״כ. ומבואר דיש חילוק בין בסיס לבסיס, וגם מבואר דפגה וחררה דין אחד להם, ודע גם פגה תתקלקל אם תשהה הרבה. ומה שכתב דקשה מאבן, המג״א סימן ש״ט [סק״ן] כתב דמניח על דעת כסוי הוי כשוכח. ומה שכתב אבל לא [נתיישב לי מנלן] וכו׳, נראה דהתוס׳ [שם ד״ה פגה] לא כתבו בפירוש דיש בסיס באוכלין, אלא שכתבו כן אהא דאמר בגמ׳ (דף קכ״ג ע״א) פגה שהטמינה בתבן וחררה שהטמינה בגחלים, בדמניח נעשה בסיס, ואיכא למימר דוקא הנהו דאיכא למימר בהו דבין השמשות עדיין לא נתבשלו ולא היו ראוין לאכילה ולכך נעשו בסיס, אבל צנון הטמון בארץ שהיה ראוי לאכילה בין השמשות ולכך לא נעשה בסיס. ואפשר שלכך דקדק השלחן ערוך וכתב פירות הטמונים דמשמע פירות המבושלין. ואף שבבית יוסף כתב לשון פגה כמו שמובא בט״ז שכתב ואפשר שטענה זו הוא גם כן לפגה, אין זו קושיא, דרצונו לומר דטענה זו מועיל גם לפגה שלא נעשית בסיס משום דהיא מונחת שם לצורך שתתבשל ולסלקה, אבל בלא זו הסברא יש לחלק בין פגה וחררה לשאר אוכלין. וקצת ראיה דבאוכלין גמורים לא שייך בסיס מהא דאמר [קמב.] נוטל אדם את הכלכלה ואבן בתוכה, ופריך ותהוי כלכלה בסיס לדבר האסור, ומשני בכלכלה מלאה פירות עסקינן. והמעיין שם בסוגיא ומה שאמרו שם לענין תרומה טהורה עם הטמאה ובתוס׳ (שם ד״ה ונשדינהו לפירי), משמע קצת דהאבן היא למעלה והפירות למטה, ואם כן אכתי תקשה נימא דהפירות גופייהו נעשו בסיס לאבן, אלא על כרחך דבאוכלין לא שייך בסיס ואף על גב דבגמ׳ וברי״ף קרו לפגים אוכל מכל מקום לא חשיבי כשאר אוכלין, דהא מבעיא בגמ׳ (דף מ״ה ע״ב) פצעילי תמרה לרבי שמעון מהו, ופירש רש״י שהם תמרים הנלקטים קודם בישולן וכו׳, מי הוי כגרוגרות וצמוקין. מכל מקום מסתייע סברא זו מאחר דלא הוי אוכל גמור דעל כל פנים נעשה בסיס לדבר האסור. (ברכת דוד)

רמח) שם פירות הטמונין בתבן וכו׳. בט״ז (סק״י), פירות וכו׳ וכתב עוד אי נמי אפילו. כצ״ל. (שמן המאור)

רמט) שם פירות הטמונין בתבן וכו׳. בט״ז (סק״י) תמה דנפל [דין] בסיס בבירא דגם באבן וכו׳. אינו דמיון, דהתם החבית בסיס ודרך לסלק האבן ולא החבית, (וכן) [לא כן] חררה ופגה דרך שמסלק הבסיס לכך אינו בסיס ממש. אכן בקושטא לא החליט הבית יוסף סברתו כדמוכח לעיל סימן ש״ט בש״ע, וממילא אזדא קושיא שניה. (מאורי אור חלק באר שבע – דף ק״י ע״ב)

רנ) שם פירות הטמונין בתבן וכו׳. עיין ט״ז (סק״י) במה שכתב בשם הרא״ש בתשובה [כלל כ״ב סימן ח׳ הדרך הא׳] וכו׳,

אוצר ההלכה

דפגה שטמנה בתבן שלא נעשית הפגה בסיס לתבן וכו׳. והקשה הט״ז וז״ל: ולא הבינותי זה, דאם כן נפל כל דין בסיס וכו׳ דגם גבי אבן שעל פי החבית נימא דגם במניח לא הוי בסיס וכו׳. ולפי מה שכתב המג״א (בסקכ״ג) אתי שפיר, דיש לומר דכוונת הבית יוסף כן הוא דלא נעשית הפגה בסיס לתבן אלא לצורך שתתבשל בתבן. והיינו דתבן משמש לפגה ולא הפגה משמש לתבן. וכהאי גוונא כתב לעיל בסימן רנ״ט בשם הר״ן [כב: ד״ה מתני׳] גבי גיזי צמר, דהצמר משמש לכיסוי ולא נעשה הכסוי בסיס לצמר. ע״ש. אם כן אינו קשה מאבן שעל פי החבית, דהאבן אינו משמש כלום להחבית ושפיר נעשית החבית בסיס להאבן. ואתי שפיר נמי דברי רמ״א בכהאי גוונא. אך רש״י [ד״ה הרי] ותוס׳ [ד״ה או] בדף נ״א [ע״א] לא סבירא להו סברא הזכרת לעיל כמו שכתבתי סימן רנ״ט[112]. ע״ש.

ומה שמסיק הט״ז וכדאי הם לסמוך עליהם במקום הצורך לטלטל לכל הפחות דרך טלטול מן הצד במנורה שהדליקו בה בשבת וכו׳. משמע דאם היה דעתו להניח אותה כל השבת על השלחן לא הוי שרי כלל טלטול מן הצד אף לצורך מקומו, וכן משמע מהתוס׳ דריש פרק כל הכלים [קכג. ד״ה האי] שהביא מטעם דהוי בסיס לא מהני טלטול מן הצד, ואף דמבואר כאן דטלטול מן הצד לצורך דבר המותר מותר, ומשמע אף במוקצה גמור כגון מת וכגון אבנים דאסור טלטול גמור אף לצורך גופו ומקומו מכל מקום מותר טלטול מן הצד לצורך מקומו, וכן מוכח לעיל סעיף ה׳ (בסק״ה) שאין חילוק בין מת לשאר דברים אלא לענין ככר או תינוק, דבמת שרי ובמוקצה גמור כמו אבנים אסור, רק בכלי שמלאכתו לאיסור דשרי לצורך גופו ומקומו שרי נמי על ידי ככר או תינוק אף מחמה לצל. ע״ש. אבל לענין טלטול מן הצד אינו מחלק כלל, ומשמע דדינא כמו במת, אף דלא שרי אצלו טלטול מן הצד מן החמה לצל כמו שכתב סעיף א׳, מכל מקום לצורך דבר המותר שרי כגון לצורך כהנים כמו שכתב המג״א (סקי״ד) וכהאי גוונא שצריך למקום המת, כן הכי נמי בשאר דברים המוקצים, כמו דמשמע מהט״ז (סק״ב) דאוסר לדחוק על ידי קנה דבר המוקצה, ובסימן ש״ח (סקי״ח) התיר (לברר) [לגרר] על ידי סכין הקליפין מן המפה דטלטול מן הצד שרי. ע״ש. ובבאר היטב [שם סקל״ד] נתקשה בזה, אך לא קשיא מידי כמו שכתב הפרי מגדים [שם], דשם מיירי לצורך דבר המותר כגון לצורך מקומו דזה שרי כמו במת, והכא מיירי מחמה לצל דאף במת נמי אסור בזה טלטול מן הצד, ומשום הכי אינו מחלק בשלחן ערוך סעיף ה׳ אלא לענין ככר או תינוק, אבל לענין טלטול מן הצד אף במוקצה מחמת גופם דינם כמו במת, אף דהם אסורים לטלטל בידו לצורך גופו ומקומו, מכל מקום שרי טלטול מן הצד לצורך מקומו כיון דלצורך דבר המותר שרי, ואינו מחלק כלל בזה במת.

אך כל זה בדברים המוקצים מחמת גופם ולא מחמת בסיס, כגון אבנים עצמן וכגון בשכח וכדומה היכא דהמקום לא נעשה בסיס להמוקצה כלל, מותר בהן טלטול מן הצד לצורך מקומן כנ״ל, אבל היכא דהוי בסיס לאיסור בזה דמיירי התוס׳ הנ״ל, או במנורה שדעתו להניח שם כל השבת על השלחן, מאי מועיל טלטול מן הצד כלל מה שסילק המנורה מעל המפה והשלחן, מכל מקום מקום המפה והשלחן הוי בסיס למנורה ואתקצאי בין השמשות אסור אפילו נטל האיסור משם, כמו שכתב רמ״א בסימן ש״י [סעיף ז׳][113] דאסור כל השבת כולה, ואסור להשתמש באותו מקום דהוי בסיס לאיסור, אם כן לא הוי לצורך דבר המותר כלל. ועיין במג״א סימן ש״י (סק״ג) בשם תרומת הדשן [סימן ס״ז] ובסימן תקי״ג (סק״ב). ע״ש. לכן פירות הטמונים, להתוס׳ דאם הניחם לכל השבת הם גופם נעשים בסיס, ומאי מהני שתוחב כוש והקש ננער מאיליו, דמכל מקום הפירות אסורים דנעשים בסיס, לכן שפיר אסור בזה טלטול מן הצד אף לצורך מקומו דלא הוי דבר המותר כלל כיון דאף מקומו נעשה בסיס. משום זה כתב הט״ז כיון דדעת הרא״ש דלא חשיב מניח בלא הניח לכל השבת בזה לא הוי בסיס והוי שרי לטלטל אף בידים לצורך גופו ומקומו כמ״ש הט״ז לעיל סימן רע״ט [סק״ב] וסימן ש״ט [סק״א]. ומשום הכי כתב לעיל (בסק״ה) תימה (וכ׳) [וכו׳] דמנורה הוא גם כן כלי שמלאכתו לאיסור וכו׳. והיינו דאזיל לשיטתו דלא הוי בסיס כלל, אך מכל מקום מיישב בסוף דמנורה אף לצורך גופו ומקומו אסור וכו׳, היינו לדעת המחבר בסימן רע״ט, או אף לדעתו היכא דהניח לשם כל השבת, ואם כן מדינא היה מותר בלא הניח לכל השבת לדידיה, ונהי דמחמרינן דאולי יש לחלק כיון דהוי בין השמשות בסיס לשלהבת אף לרבי שמעון כמו שאמרו בגמרא [מז.] וקיימא לן כרבי יהודה מגו דאתקצאי וכו׳. עיין בפרי מגדים ובתוספת שבת מזה, ועיין מה שכתבתי לעיל בסימן רע״ט[114] מזה.

אך על כל פנים טלטול מן הצד יהא שרי בזה כשצריך למקומו ואין שם אינו יהודי, דכולי האי לא מחמרינן כיון דלא הוי בסיס גמור בזה לדעת בעל המצוות [סמ״ג לאוין ס״ה דף כ׳ ע״ד] והרא״ש ז״ל, אבל בשאר דברים המוקצים מחמת עצמן ולא מחמת בסיס כגון בשכח, שפיר מהני טלטול מן הצד לצורך דבר המותר כגון לצורך מקומו כמו במת דאין לחלק בזה כלל, רק גבי מניח אבן על פי חבית דאסור לנער מטעם בסיס לא מהני טלטול מן הצד נמי, כיון דמכל מקום החבית אסור בטלטול אף דליכא האבן עתה עליו מטעם דהוי בסיס בין השמשות ואיתקצאי לכולי יומא, ואף דמותר ליגע במוקצה מכל מקום אסור להשתמש בו. ולא הוי לצורך מקומו צורך דבר המותר כלל כמו שכתב במג״א (סקכ״ד) דהרא״ש [פ״ג סימן י״ט] חולק על מה שכתוב בסעיף ה׳. ע״ש. כן נלע״ד דעת הט״ז בזה. אך צ״ע במג״א סימן רע״ו (סקי״א) בשם ר״ת דבנר הדולק שרי טלטול מן הצד אף דהוי בסיס, לכן שרי אמירה לאינו יהודי. ע״ש. אם כן מוכח דאין חילוק כלל. אך גם שם יש לומר דהמקום לא נעשה בסיס, ומטלטל הנר לצורך דבר המותר דהיינו

הערות וציונים

112. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ב׳ בסימן רנ״ט אות ס״ג. **113.** ועיין סימן ש״ט סעיף ד׳ בהגה. **114.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ד׳ בסימן רע״ט אות ב״ן.

אוצר ההלכה

מקומו, ושפיר יש צד היתר לישראל בטלטול מן הצד לצורך מקומו היכא דלא נעשה בסיס כנ״ל ואתי שפיר.
(עצי לבונה – מעין גנים)

רנא) שם פירות הטמונין בתבן או בקש המוקצים יכול לתחוב בהם וכו׳. ולא דמי לצנון [סעיף ח׳] דלא שרינן אלא אם היו העלין מגולין, משום דכיון שהגומא מכוסה, אם תוחב בהם מחט או (עפר) [כוש] מיחזי כעושה גומא בעפר, אבל בתבן וקש אין בהם משום גומא. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

רנב) שם הגה ואם טמונים בחול וכו׳. ואינו דומה לפירות הטמונים בתבן, דהתם תבן מוקצה שהוא עומד להסקה, אבל האי חול או עפר שאינו מוקצה, כדאמרינן מכניס אדם מלא קופתו עפר ועושה בה צרכיו [ביצה ז.], מותר לגלותם ולהוציאם משם. שבולי הלקט [סימן ק״כ].
(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

רנג) שם הגה ואם טמונים בחול וכו׳. יש אומרים שהמצניע לימונים או חבושים בחול או (בכופר) [בעפר] כדי לשמור לחותם מותר לגלות ולהוציאם משם בשבת, דהאי חול או עפר אינו מוקצה כדאמרינן [נ.] מכניס אדם מלא קופתו עפר ועושה בה צרכיו והוא שייחד לה קרן זוית. מר זקננו הרב בהגהותיו כתיבת יד. וזה הוא סברת שבלי הלקט [סימן ק״כ] שהביא מרן בבית יוסף, ופסקו מור״ם לעיל (סימן ש״ח דין ל״ח). אבל נראה דאין לסמוך על זה, דבשבלי הלקט עצמו ([דפוס ראשון] סימן ל״ג) כתב, ומי שאינו רוצה לסמוך על היתר זה תוחב סכין וכו׳. ע״ש.
(ברכי יוסף – סק״ה)

רנד) שם הגה ואם טמונים בחול ובעפר וכו׳. דין זה צריך ביאור, והרב בעל מג״א פלפל בזה בסימן תצ״ח (סקל״ב) בדין אי מותר ליתן הנר בתוך החול ביום טוב ואי מותר להוציאו מן החול. והנה כפי הנראה מדברי האחרונים שלא חלקו בזה בין הכנסת הנר לחול ובין הוצאתו מן החול. ולי נראה דיש חילוק גדול בזה, דבאמת המכניס נר לתוך החול הרי צריך למקום העמדת הנר והוי חופר גומא וצריך לגומא, והוא הדין בזה כשמכניס הנר או דבר אחר שיהיה משומר בתוך החול צריך לגומא, אבל כשמוציא הנר מתוך העפר אינו צריך רק לנר, ולא גרע מחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה דיש היתר גמור מן התורה, דהוי מלאכה שאין צריך לגופה, ולא אסרו רק בחפירה גמורה אבל לא בהוצאת הדבר מן העפר או החול. וזה ברור בעיני.

ובזה אמרתי בחדושי למסכת ביצה דמבואר בש״ס (דף ח׳ ע״א) דאף בעפר תיחוח שייך גומא, ובש״ס דשבת קאמר הש״ס שם (דף ל״ח) [לט.] אהך דאסור להטמין ביצה בחול ואבק דרכים, מאי טעמא, רבה אמר גזירה שמא יטמין ברמץ, ורב יוסף אמר מחשש שמא יזיז עפר ממקומו. וקאמר הש״ס מאי בינייהו, עפר תיחוח דלא שייך גומא. ותמהו בזה רבותינו בעלי תוס׳ [שם ד״ה איכא]. ונראה לי דבאמת יש נפקא מינה, דלרבה דאמר שמא יטמין ברמץ אסור אף מבעוד יום, ולרב יוסף מותר להטמין מבעוד יום לפי מה שכתב הרשב״א [שם ד״ה הא דאמרינן] ליישב קושיית התוס׳ [שם ד״ה אלא] שהקשו אטו לית ליה לרב יוסף גזירה שמא יטמין ברמץ, הא מהאי טעמא אסרינן כל הטמנות בדבר המוסיף הבל מבעוד יום. וכתב הרשב״א דרב יוסף סבירא ליה דלא שייך בזה ענין הטמנה בדבר שהוא חי לגמרי או שאין חמימותו מחמת עצמו רק משום שנתחמם בדבר אחר וכשמסלק הדבר נסתלק החמימות, ורבה אומר דאף בזה שייך חשש שמא יטמין ברמץ, ואם כן יש נפקא מינה מבעוד יום, דלרבה אסור ולרב יוסף מותר. ובאמת דלכאורה נראה בלאו הכי דעיקר פלוגתייהו לענין מבעוד יום, דבשבת בלאו הכי אסור משום דאנן קיימא לן דלא כרבי יוסי וסבירא לן דגזרינן תולדות חמה אטו תולדות אור, וסתמא דמילתא פליגי אליבא דרבי יוסי מה דנפקא מינה גם לרבנן והיינו לענין מבעוד יום, ואם כן מה הקשה הש״ס מאי בינייהו, נימא דאיכא בינייהו דלרבה אסור מבעוד יום ולרב יוסף מותר. אמנם לפי מה שכתבתי אתי שפיר, כיון דעל כרחך איירי שמטמין לצורך יום השבת, ואם כן אף לפי הטעם משום שמזיז עפר ממקומו אסור מבעוד יום כיון שביום השבת יטלנו משם, וגם זה אסור משום חשש גומא, ובזה יש חילוק בין עפר תיחוח לעפר שאינו תיחוח, דבאמת הוצאת הדבר מן העפר אינו עושה גומא רק לשעה, דהיינו בעת שמוציא הדבר מתוך העפר, אבל הוצאתו מתוך עפר תיחוח אינו ניכר גומא כלל כיון שבאמת אין כאן דבר שמונח בתוכו. ויותר נראה דבאמת התוס׳ [שם ד״ה מפני] הקשו מה שייך לגזור בזה, הא חופר גומא ואין צריך אלא לעפרה פטור עליה, ותירצו שמא יזיז עפר ממקומו לטמון הביצה והוי צריך לגומא. אבל בזה שמוציא הביצה מן הגומא לא שייך לגזור בעפר תיחוח כיון דאין צריך לגומא כלל. ובזה אתי שפיר דהא דקאמר הש״ס איכא בינייהו עפר תיחוח היינו מבעוד יום. ודו״ק. (ישועות יעקב – סק״ז)

סימן שיב סעיף א

שיב הנצרך לנקביו במה מקנח בשבת. ובו י סעיפים:

א [א]משום כבוד הבריות התירו לטלטל אבנים לקנח, [ב]ואפילו להעלותם לגג עמו דהוי טרחא יתירא מותר. [ג]ומי שיש לו מקום מיוחד לבית הכסא יכול להכניס עמו אבנים לקנח מלא היד, [ג*]ואם אין לו מקום קבוע מכניס עמו כשיעור בוכנא קטנה. [ד]ואם ניכר באבן שקנחו בו מותר להכניסו אפילו הוא גדול הרבה, או אפילו הם הרבה ממלא היד מותר ליטול כולן, דכיון שקנחו בהן הוכנו לכך: הגה. יש מומרים דוקא בזמר מותר לטלטל מבנים (רש"י סוף פרק המוליך יין [שבת דף פ"ט ע"ב ד"ה מותר להכניסם] ורבינו ירוחם נתיב י"ג חלק (י"ו) [ג"ג] [דף פ"ד ע"ב] ור"ן [שם דף ל"ד ע"ב ד"ה מנן]). ויש מומרים למפיו מכרמלית לרשות היחיד ומי שרי, דהא נמי מינו רק מיסור דרבנן ומשום כבוד הבריות התירוהו (תוספות פרק לולב הגזול [סוכה דף ל"ו ע"ב ד"ה נשבת] והגהות מרדכי פרק הזורק [שבת דף פ"ט ע"ב-ג"]):

באר הגולה

א. שבת פ"א [ע"א-ב']: **ב**. שם [ע"ב] בעיא ונפשטא: **ג**. שם [ע"א] כרבי ינאי: **ג***. כפירוש התוספות שם ד"ה ואם, לגרסת רבינו חננאל, רי"ף שם לד., ראי"ש שם פרק ח' סימן ב', ר"ן שם ד"ה אמר רבי, וכן מוכח בירושלמי שם פרק ח' הלכה ו': **ד**. שם כרב ששת וכמו שפירשו התוספות [ד"ה אמר] והרי"ף [שם] והרא"ש [שם, רמב"ם הלכות שבת פרק כ"ו הלכה ד']:

אוצר ההלכה

סעיף א

א) סעיף א' משום כבוד הבריות. וכתב בשו"ת חוות יאיר [סימן רל"ו] דמכל מקום צריך כפרה על זה. ולי נראה דמאי שאמרו חז"ל מותר אין צריך לחשוש יותר. (בגדי ישע)

ב) שם משום כבוד הבריות התירו לטלטל אבנים לקנח. כתב הרב משנה ברורה [סק"ו] שאסור בשבת לקרוע הנייר לקנוח, וכמו שכתב מרן (בסימן (ש"ח) [ש"מ] סעיף י"ג), אין קורעין הנייר מפני שהוא כמתקן כלי. ולפי זה בזמננו דנהוג עלמא לקנח בנייר המיוחד לכך ומנוקב, צריך מערב שבת לקרוע אותם לגמרי, דאם קורעו בשבת נראה כמתקן כלי. (נתיבי עם)

ג) שם משום כבוד הבריות התירו לטלטל אבנים לקנח וכו'. זה לשון הרב עולת שבת [סק"א]: הטעם משום דגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה, כדילפינן מ"לא תוכל להתעלם" [דברים כ"ב, ג'] פעמים שאתה מתעלם וכו' [ברכות יט:], וקל וחומר שתדחה טלטול שאינו אלא מדרבנן. ע"כ. והרב מאמר מרדכי [סק"א] כתב עליו שדבריו אינם מבוררים, דאמרו בש"ס בכמה דוכתי דגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה, היינו לאו ד"לא תסור" [שם י"ז, י"א], ולכן לא התירו אלא איסורא דרבנן דאית ביה לאו דלא תסור, וכמו שאמרו בדין זה במסכת שבת [פא:]. ומבואר בפרק מי שמתו [ברכות שם] נמי דהיינו לאו דלא תסור, דכל מילי דרבנן אסמכינהו אלאו זה, ודלא כהרב עולת שבת. ע"כ. ותימה דלא זכר ש"ך דגם הרב הלבוש [סעיף א'] כתב ממש כדברי הרב עולת שבת. ועוד תימה רבתי דלא עלה בזכורו שדברי הלבוש והרב עולת שבת הנזכרים מאיש לוקחו הוא מאור הגולה רש"י ז"ל שהוא מאיר עיני החכמים, שכך פירש בדין זה במסכת שבת (דף פ"א ריש ע"ב) על מה שאמר הש"ס מהו להעלות[ם] אחריו לגג, אמר ליה גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה, דכתיב "והתעלמת מהם" פעמים שאתה מתעלם, פרט לזקן ואינו לפי כבודו, והכא נמי טלטול דרבנן אלאו דלא תסור אסמכוהו רבנן, ובמקום כבוד הבריות ידחה. ע"כ. עין רואה שדברי הלבוש והרב עולת שבת ז"ל הם ממש כפירוש רש"י בש"ס. ואולי הרב מאמר מרדכי לא היה בידו בפעם הזאת ספרי התלמוד, ומאי דמציין דברי הש"ס ורש"י ותוס' הוא ממה שהביאו ספרי הפוסקים וכמו שכתב בספרו לקמן (סימן תל"ג). אלא דממה שכתב בשאר סימן זה משמע דפעם הזאת הוא כרוב פעמים שהיה מצוי בידו ספר הש"ס. ועוד דמה יענה למה שלא זכר מדברי הלבוש דהם כמו שכתב הרב עולת שבת.

והנה קושיא הנזכרת שהקשה הרב מאמר מרדכי על הרב עולת שבת, שהוא ממילא על רש"י, כבר היא קושיית מהרש"א במגילה (דף ג' ע"ב) שכתב רש"י גם כן שם [ד"ה את] כמו שכתב הכא בשבת (דף פ"א ריש ע"ב) בדין זה הנזכר לעיל. וגם הר"ן שם במגילה [בחידושיו ג: ד"ה גדול] הקשה כמו כן על פירוש רש"י דלשם, וכן הקשה הרא"ם בביאורו לסמ"ג [הלכות מגילה דף כ"ד ע"א] על פירוש רש"י דלשם והניחו בצ"ע. והביא דבריהם הרב יד דוד בחידושיו למגילה (שם). וממילא דהפוסקים הנזכרים הם רצו להקשות גם על דברי רש"י דשבת שבדין זה, ואף שבש"ס אחר דפירש כיוצא בזה דש"ס מגילה ושבת, ונקטו חדא מינייהו דלא כרוכלא ליחשוב וליזל.

והנה הרב החסיד בספר ארעא דרבנן (אות של"ה) הביא חילוקים בזה, דהא דאמרו בברכות פרק מי שמתו (דף כ"ה) [יט:] לא דחי לאו דמן התורה ממש, היינו דוקא בקום עשה, אבל בשב ואל תעשה כלאו ד"לא תוכל להתעלם", כבוד הבריות דוחה אותו, דחשיב כלאו ד"לא תסור". וגם חילק שם חילוק אחר, דלאו של תורה שאינו שוה בכל כגון לאו דטומאה נדחה נמי מפני כבוד הבריות. יע"ש. וממילא דבחילוק הראשון שנתן הרב הנזכר מתורץ נמי קושיית רש"י שבדין זה הנזכר לעיל שהיא קושיית הרב מאמר מרדכי על הרב עולת שבת, דשפיר נפיק מ"לא תוכל להתעלם", כיון דהוי בשב ואל תעשה חשיב כלאו ד"לא תסור". שוב ראיתי להרב פרי מגדים במשבצות זהב בסימן זה [סק"א] שהביא דברי הלבוש הנזכרים לעיל ושקיל וטרי בדבריו וחילק כמה חילוקים, ולבסוף הביא דברי רש"י הנזכרים לעיל שהם כדברי הלבוש. יע"ש. גם הרב יד דוד שם במגילה תירץ בענין זה כמו שכתב הרב ארעא דרבנן והרב פרי מגדים. ועיין בדברי הפוסקים שציין שם הרב יד

אוצר ההלכה

דוד בקושיא הלזו דרש״י, ובמה שכתבתי אני עני בסימן הקודם (סק״ה)[1] ולעיל סימן ק״ג (סק״ד). (אמר המגיה: ועיין בספר פאת ים (אות ג׳) בהא דכבוד הבריות שדוחה וכו׳. יעויין שם פוסקים המצויינים שם. אש״ן [אברהם שאלתיאל נר״ן]). (יוקח נא – סק״א)

ד) שם התירו לטלטל וכו׳. עיין בספר קרבן אש״ה (סימן י״א) דמי שהולך במדבר והוצרך לנקביו, דשרי לטלטולי נטלא של מים פחות מארבע אמות כדי לקנח בו. יעו״ש.
(ארחות חיים – ספינקא – סק״א)

ה) שם התירו לטלטל אבנים לקנח וכו׳. היינו אם אין לו בית הכסא סמוך לשלחנו שהוא מיוחד לו שיוכל להזמינם מאתמול, כמו שכתב המג״א (בסק״א). אמנם בזמנינו מקנחים בנייר, כי הוא אין באפשרי בטבענו לקנח באבנים, והוא סכנה שישחית העור והכרכשתא וכמו שכתבתי לעיל בנמוקי אורח חיים (סימן ב׳ סק״ג)[2]. ע״ש. על כן בודאי יש רשות (באופן הנזכר, כשאין לו בית הכסא מיוחד ומוכרח כנזכר לעיל) לטלטל נייר כפי צרכו שצריך לקנח כראוי. וזה פשוט. (נמוקי אורח חיים – סק״א)

ו) שם התירו לטלטל אבנים לקנח וכו׳. כתב המג״א (סק״ב), לקנח בו וכו׳. נ״ב: עיין סימן ש״ז (סק״ך).
(חדושי מוהרמ״ז)

ז) שם אבנים לקנח וכו׳. ועיין באשל אברהם מהגאון הקדוש מבוטשאטש שמצדד להקל דמותר לקנח באצבעו, כי סגנון מלבן לא שייך בשערות ההם, וגם סגנון סחיטה אין בזה, ומשום כבוד הבריות התירו שבותים. יעו״ש.
(ארחות חיים – ספינקא – סק״ב)

ח) שם ואפילו להעלותם לגג עמו דהוי טירחא יתירא מותר. רש״י [פא: ד״ה מהו]. ותוס׳ [שם ד״ה מהו] והר״ן [לד. ד״ה בעא] כתבו אף על פי שהיה אפשר להכינם מאתמול שרי.
(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

ט) שם ואפילו להעלותם לגג עמו דהוי טירחא יתירא מותר. כתב הגר״א [סק״ב] דפירש כפירוש רש״י [פא: ד״ה מהו] ולכן לא חילקו בין קובע מקום לבית הכסא. ולא זכיתי להבין לכן הזה, דהא מכל מקום הרי פריך בש״ס [שם] בהדיא מקיסם, ומוכח בהדיא דגם משום מוקצה לחוד אסור בקובע מקום. אם לא שיאמר דהש״ס מדמה כבוד הבריות דקינוח דטרחה, לכבוד הבריות דקיסם שמוקצה. אבל הוא דוחק, וגם עדיין יש נפקא מינה בקינוח בטרחה. וצ״ע. (חבל יוסף – גנזי חיים)

י) שם ומי שיש לו מקום מיוחד וכו׳. כתב המג״א (סק״א), ואם יש לו בית הכסא סמוך לביתו שאין אדם אחר נכנס לשם, אסור להכניס בשבת אבנים, דהוה ליה להזמינם מאתמול. ע״כ. ולפי מה שכתב הרמ״א לקמן (סימן שנ״ה סעיף ג׳) בהג״ה ששכח ולא עירבו מותר דגדול כבוד הבריות, אפשר גם כאן מותר בשכח ולא הזמין. (ערך שי)

יא) שם ומי שיש לו מקום מיוחד וכו׳. כתב הרב באר היטב (סק״ב) בשם המג״א (סק״א), ואם יש לו בית הכסא סמוך לביתו שאין שום אדם אחר נכנס לשם, אסור להכניס בשבת אבנים, דהיה ליה להזמינם מאתמול. ע״כ. ואם שכח להזמינם, מכל מקום יש לומר דשרי כמו בסימן שנ״ה (סעיף ג׳) בהגה. הגהות רבי עקיבא איגר [סק״א].

נייר חלק צריך לייחד לקנח. מג״א [סק״ב]. היינו במקפיד עליו, הא סתמא עומד לכסות בו פי הפך ושרי לקנח בו. ואסור לקרוע נייר בשבת, עיין במג״א סימן ש״מ (ס״ק ח״י). אשל אברהם. (באר יעקב – קרויזר – סק״ב)

יב) שם מקום מיוחד. כתב הטור (דף ר״ט ע״א שיטה י״ד), מי שיש לו מקום מיוחד לבית הכסא וכו׳. נ״ב: עיין בב״ח [אות א׳-ב׳]. (שיירי כנסת הגדולה – הגה״ט סק״א)

יג) שם מקום מיוחד. כתב מג״א (סק״א), מקום מיוחד וכו׳, ודלא כהב״ח [אות א׳-ב׳]. פירוש, דב״ח [אות ב׳] מקשה דבגמרא [פא:] משמע דהא דמותר להעלותם על הגג, היינו דוקא בבית הכסא שאינו מיוחד, אבל במיוחד צריך להעלותו מערב שבת, ורבינו [הטור] כתב גם במיוחד לו לבדו אין צריך להעלותם מערב שבת. אבל כוונת המג״א לתרץ, דחילוק הוא אם מיוחד לו לבדו או שייחד גם לבני בית. אלא שהב״ח דחק לשון הטור שכתב שיש לו מקום מיוחד לבדו. והמג״א מפרש מדלא כתב שיש מקום מיוחד לו לבדו, אבל מדכתב שיש לו מקום מיוחד לבדו אינו אלא לאפוקי שאינו רשות הרבים אבל מכל מקום מיוחד לכל בני ביתו. וק״ל.
(בגדי ישע)

יד) שם מקום מיוחד. כתב הרב באר היטב (סק״ב) בשם המג״א (סק״א), ואם יש לו בית הכסא סמוך לביתו שאין שום אדם אחר נכנס לשם, אסור להכניס בשבת אבנים וכו׳. מט״ז [סק״א] משמע דסבירא ליה כב״ח [אות א׳-ב׳] דדוקא כשמיוחד לו לבדו, אבל כשאחרים גם כן נכנסים לשם אסור להכניס מלא היד. אמנם המג״א [סק״א] חולק על הב״ח, וסבירא ליה דאם קבוע לו ליכנס תמיד לשם, אף שאחרים נכנסים גם כן לשם מותר. פרי מגדים [משבצות זהב]. וכן פסק בתניא [ש״ע הגר״ז סעיף א׳] כמג״א. ומשמע כל שאין לו מקום קבוע, אף על פי שהוא קבוע לאחרים דאיכא למיתלי שאחרים יטלוהו לקנח ונמצא שלא היה טלטולו שלא לצורך, אפילו הכי אסור שמא לא יטלוהו. נהר שלום [סק״א][3].
(באר יעקב – קרויזר – סק״א)

טו) שם מקום מיוחד. עיין מג״א (סק״א). והנה מה שכתב דאם יש לו מקום מיוחד יכול להכניס עמו מלא היד אף אם אחרים גם כן נכנסין לשם, דאף דנטלו מה לי הוא מה לו בשביל אחר,

הערות וציונים

1. נדפס לעיל בסימן שי״א אות ע״ב. **2.** נדפס באוצר ההלכה הלכות השכמת הבוקר ציצית ותפלין, חלק א׳ סימן ב׳ אות ע״ו. **3.** נדפס לקמן אות ט״ז.

אוצר ההלכה

וכתב ולא דמי לסוף סימן של״ג וכו׳. ולא ידעתי מה קשה לו משם ואדרבה גם שם יכול לפנות בשביל אחר. ואף דגם ראיה אינו משם, דהתם אין שום איסור, רק לפנות הרבה הוי עובדא דחול, ולא התירו שם לפנות בשביל רבים. עיין מה שכתבתי שם [סק״ג]. אבל מכל מקום אין משם קושיא, דאף בשביל אחר מותר כמו לעצמו.

עוד כתב שם המג״א, דאם יש לו בית הכסא סמוך לביתו שאין אחר נכנס לשם, אסור להכניס בשבת אבנים, דהיה לו להכין מאתמול. וכן משמע מתוס׳ שבת (דף פ״א ע״ב) ד״ה מהו להעלותן. ע״כ. והיינו דהתוס׳ פירשו דהא דבעי הש״ס מהו להעלותן לגג, היינו משום דהבית הכסא בביתו היה לו להכין מאתמול, וקאמר הש״ס שם דמותר משום דאין אדם קובע מקום לבית הכסא, משמע דמי שיש לו מקום קבוע הוה ליה להכין ואסור. והנה אמת כי כן כתב הגהות אשרי [פ״ח סימן א׳] גם כן בפירוש. ואכן תימה בעיני, דאם כן בלא הכין לו דאסור, יאסור גם כן להכניס עמו אף לבית הכסא אחר, דהיה לו להכין בבית הכסא הקבוע לו. וכי תימא אין הכי נמי, אם כן מאי בעי [שם] מהו להעלותן לגג, דסלקא דעתיה כיון דיש לו בביתו הוה ליה להכין, אם כן היה לו לעשות בעייתו במי שיש לו בית הכסא על גגו, אם מותר להכניס אבנים אף לבית הכסא אחר, ומאי בעי דוקא אי להעלותן על גגו, ומשמע דוקא באותו בית הכסא אסרו, ומאי חילוק יש בזה. ומהנראה דלא פסקו (כהמ״א) [כהגהות אשרי], דהרי המחבר השמיטו, אף דבבית יוסף הביא דברי הגהות אשרי, וגם הרמ״א לא הביאו. ונראה דאף מהתוס׳ אין ראיה, דאחר דקאמר הש״ס בלשון בתמיה אדם קובע לו מקום בבית הכסא, רצונו לומר דאף דיש לו בביתו, שמא יצטרך לפנות במקום אחר. ועיין אליה רבה [סק״א]. (גנזי חיים – סק״א)

טז) שם מקום מיוחד וכו׳. כתב הרב מג״א [סק״א], שהוא נכנס תמיד למקום אחד, אף שאחרים נכנסים גם כן שם וכו׳. ע״ש. ומשמע שכל שאין לו מקום קבוע, אף על פי שהוא קבוע לאחרים דאיכא למיתלי שאחרים יטלום לקנח ונמצא שלא היה טלטולו שלא לצורך, אפילו הכי אסור, דחיישינן שמא לא יטלום.

וכתב הרב בית יוסף וז״ל: והרמב״ם [פרק כ״ו הלכה ד׳] לא חילק בין מקום קבוע או לא. אפשר דסבירא ליה דלא קיימא לן כרבי ינאי [פא.], דכיון שלא חלקו בברייתא הכי נקטינן. עכ״ל. והוא דוחק, כיון דלא אשכחן אמורא דפליג עלויה בהדיא. עוד יש לדקדק דהרמב״ם כתב מותר להכניס לבית הכסא שלש אבנים, וכמה שיעורם מלא היד. ושאר פוסקים כתבו יכול להכניס אבנים מלא היד. ובגמרא הכי איתא, זונין על לבי מדרשא, אמר להם רבותי אבנים של בית הכסא שיעורם בכמה. אמרו לו כזית, כאגוז, כביצה. אמר להם וכי טורטני יכנים. נמנו וגמרו מלא היד. תניא רבי יוסי אומר כזית, כאגוז, וכביצה. רבי שמעון בר רבי יוסי משום אביו, מלא היד. ובתר הכי אמר רבי ינאי, אם יש מקום קבוע וכו׳. ופירש רש״י אההיא דזונין [ד״ה כזית], שלש מכניסים לקנוח ומקנח זה אחר זה, בתחלה מקנח פי הרעי וכו׳. מלא היד, בין שלשתן, או אפילו הם ארבע או חמש ובין כולם מלא היד. ואההיא דרבי ינאי פירש, אם יש מקום קבוע, שאם ישתיירו לו ערבית יקנח בהם שחרית מכניס שם מלא היד. והרמב״ם מפרש דרבי ינאי קאי אדרבי שמעון בר רבי יוסי שאמר משום אביו מלא היד, דמדלא אמר שיעורם מלא היד, מפרש רבי ינאי דסבירא ליה דמלא היד שרי ואפילו טובא, ופליג אדרבי יוסי דלא שרא אלא שלש כזית כאגוז כביצה, ואיהו סבירא ליה דשרי מלא היד, ואף מלא שתי ידיו דשרי כמו שכתב הטור, דכיון דשרי ליה טלטול טפי מהצריך לפעם אחת התירו כל מה שאפשר ליטול בידיו, ומשום דקשיא ליה דלפעם אחת אין צריך אלא שלש ולמה יטלטל שלא לצורך, לכן חילק בין קבוע לאינו קבוע. וסבירא ליה להרמב״ם שאין הלכה כוותיה דרבי שמעון, אלא כמו שאמרו תחלה דנמנו וגמרו מלא היד, דהתם ודאי דלא התיר טפי משלש קאמר, דלמה חזרו ממה שאמרו תחלה שלא התירו אלא שלש שהוא הצריך לפעם אחת, אלא ודאי דהשתא נמי שלש דוקא התירו. אלא משום דהקשה דאיך אפשר ליתן שיעור בהם, אמרו לו ששלש אבנים יהיה כמלא היד. ומעתה אין מקום לפסוק ההיא דרבי ינאי, כיון דאפילו בקבוע לא שרי אלא שלש. (נהר שלום – סק״א)

יז) שם מלא היד. כתב הטור, יכול להכניס וכו׳ מלא ידיו וכו׳. עיין בדברי הרמב״ם ז״ל (פרק כ״ו [הלכה ד׳]), דמשמע מדבריו ז״ל דדוקא שלש אבנים ותו לא. ויש לתמוה ממרן ז״ל שלא כתב מזה כלום. ודוק. (ידיו של משה)

יח) שם מלא היד. כתב הבית יוסף, ואפשר דסבירא ליה דלא קיימא לן כרבי ינאי וכו׳. עיין מה שכתב על דבריו הרב נהר שלום בסעיף א׳ [סק״א][4]. (דברי מנחם – הגב״י סק״ב)

יט) שם מלא היד וכו׳. כתב הטור (שיטה ט״ו), מלא ידיו וכו׳. נ״ב: ובתלמוד [פא.] לא קאמר אלא מלא היד, וצריך עיון. בית חדש [אות ב׳]. (שיירי כנסת הגדולה – הגה״ט סק״ב)

כ) שם מלא היד וכו׳. בטור כתב מלא ידיו, ונראה לי דטעות סופר הוא וצריך לומר מלא היד, דכן אמרו בהדיא בגמ׳ [פא.], וכן הטור עצמו העתיק בפסקי אביו הרא״ש ז״ל [פ״ח אות ב׳], וז״ל: מכניס ידו מליאה אבנים לבית הכסא. וטעמא דמקום מיוחד שרי להכניס מלא היד, שאם ישתיירו לו מהם ערבית יקנח בהם שחרית. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

כא) שם מלא היד וכו׳. הרב אליה רבה [סק״ב] השיג על הט״ז ז״ל [סק״ב] שכתב דאפשר דהטור היה גורס בש״ס [פא.] מלא ידיו, דליתא, דהרי בקיצור פסקי הרא״ש [פ״ח אות ב׳] כתב הטור עצמו מלא היד, אלא ודאי טעות סופר הוא בטור וצריך לומר במקום ידיו ידו. יע״ש. ואנא זעירא אי לאו דמסתפינא הוה אמינא דבכוונה מכוונת כתב הטור מלא ידיו, להורות לן דלאו דוקא נקט בש״ס מלא היד, דכי תידוק שפיר הוא הדין מלא ידיו. והוא

הערות וציונים

4. נדפס לעיל אות ט״ז.

אוצר ההלכה

דבתחילה קאמר הש״ס דשלש אבנים הם לבית הכסא לאדם אחד בפעם אחת, כמו שכתב רש״י [שם ד״ה כזית], דשלש צריכים לקינוח בית הרעי ו[מ]שקליהן כזית כאגוז וכביצה. והדר שקיל וטרי הש״ס וכי טורטני יכניס וכו׳, אמר רבי ינאי אם יש מקום קבוע לבית הכסא מלא היד, וזה ודאי הוי יותר משיעור שלש אבנים הנז׳, וכמו שכתב רש״י [ד״ה מלא היד] דאפילו הם ארבעה וחמשה ובין כולם מלא היד. והאמת הוא כך, דכיון דיש לו מקום מיוחד לו לבדו והוא צריך להן לקנח, דאולי יצטרך להפנות בשבת שלש פעמים והוא צריך לכולם ודאי שרי. וזהו שדייק הטור וכתב מי שיש [לו] מקום מיוחד לבית הכסא יכול להכניס עמו אבנים לקנח מלא ידיו, כלומר דבכגון דא שהוא צריך להן הותר יותר ויותר משיעור שלש אבנים הנזכרים בש״ס, דמאי דקאמר רבי ינאי מלא היד הוא משום דסבר דזה די לו לכל השבת, אבל אין הכי נמי אם הוא באופן דצריך לו מלא ידיו גם כן שרי, דזיל בתר טעמא, דכשם דהתיר רבי ינאי מלא יד משום דהוא צריך להן, כך נמי יש להתיר אם צריך להן אפילו מלא ידיו. אי נמי כיון דכבר מבואר דמלא היד דקאמר הש״ס הוי יותר משיעור שלש אבנים הנזכרים, ואם כן הויא קרוב לשיעור שלש בצים דאבנים, ואפשר דזה דוקא לזמן הש״ס דנגדינו היו אנשי מדות, הילכך היה מחזיק מלא היד שלהן כך, אבל לדידן להחזיק שיעור זה צריך מלא ידיו, לכך נקט הטור מלא ידיו.

ודע דהב״ח [אות ב׳] כתב דהא דקאמר מלא היד ולא קאמר מלא יד, היינו מלא היד שמאל שמקנח בה. ע״כ. ולע״ד צריך פירוש לפירושו. ונראה לי דרצונו לומר דכיון דלענין קינוח יד שמאל היא הידועה שבה מקנח ולא בימין כמו שכתוב לעיל סימן ג׳ [סעיף י׳], הילכך קאמר רבי ינאי בש״ס מלא היד הידוע שהוא השמאל, ונפקא מינה שיכניס אבנים כשיעור מלא יד שמאל שהיא כהה ולא כשיעור יד ימין שמחזיק יותר אבנים מיד שמאל, וכפי זה יכול להכניס האבנים אף ביד ימין ובלבד שיהיה מלא שיעור יד שמאל. אלא דקצת קשה על הב״ח, דרש״י בדברי רבי ינאי [ד״ה אם יש] נקט מלא יד בלא ה״א, גם הטור בקיצור פסקי הרא״ש נקט מלאה ידו לקינוח[5]. ומורי ורבי יום טוב דרבנן פירש דברי הב״ח, דרצונו לומר דיכניס האבנים לקנח ביד שמאל ולא יכניסם ביד ימין משום כבודו של ימין, וכדרך שאמרו גבי קינוח שלא יקנח ביד ימין. שוב ראיתי להרב פרי מגדים ז״ל בחלק משבצות זהב בסימן זה [סק״ב] דעמד על דברי הב״ח הנזכרים, עיין דבריו.

ועיין להרמב״ם (פרק כ״ו דין ד׳) דנראה מדבריו דבין שלש אבנים הנזכרים לעיל יהיה כמלא היד, וכן כתב בפירוש הרב מגיד משנה שם, דבין שלשתן יהיה שיעורו כמלא היד. יע״ש. (אמר המגיה: ועיין בספר דברי מנחם [הגה״ט סק״א][6] מה שהקשה על דברי מרן אלו, יעויין שם מה שכתב משם הרב ידיו של משה[7] והצריך עיון, והוא נר״ו כתב דבמה שכתב הרב נהר שלום [סק״א][8] מתורץ. יע״ש. אש״ן [אברהם שאלתיאל נר״ו]). (יוקח נא – סק״ב)

כב) שם מלא היד וכו׳. כתב הטור, יכול להכניס עמו אבנים וכו׳.

נ״ב: כתב הרב ידיו של משה (בסימן זה)[9], דמדברי הרמב״ם בפרק כ״ו [הלכה ד׳] משמע מדבריו ז״ל דדוקא שלש אבנים ותו לא, ותמה למרן שלא כתב מזה כלום. ע״כ. ולמה לא תמה גם כן שהרמב״ם שם [דין ד׳] כתב וכמה שיעורן כמלא היד, ורבנו כתב מלא ידיו. עיין בב״ח (בסעיף ב׳) שתמה כן על רבנו מתלמודא [פא.] דלא קאמר אלא מלא היד, [דמשמע מלא יד] אחת וכו׳, והצריך עיון. ועיין שיירי כנסת הגדולה (בהגהות טור סק״ב)[10], עיין מה שכתב הרב נהר שלום בסעיף א׳ [סק״א][11], ומתישב כל זה. ולא זכר שר להב״ח והט״ז (בסק״ב) דאפשר דלהטור היה לו הגירסא בגמרא מלא ידיו. ע״ש. (דברי מנחם – הגה״ט סק״א)

כג) שם ואם ניכר באבן וכו׳. עיין במג״א [סק״ב] הביא בשם שלטי גבורים [לד. אות ב׳] שהקשה דאף אם אין העד ניכר, מכל מקום הוי יחוד, כמו חריות של דקל שיחדן לישיבה על ידי שישב עליהם [נ.]. והנה גם על לשון הש״ס קשה, דקאמר שם (דף פ״א ע״א) אם יש עליו עד מותר, וקשה כיון דיודע שקינח בו חבירו, אף אם אין עליו עד מותר כיון שיחד לקינוח. וראיתי בשלטי גבורים שהקשה באמת קושיא זו על הש״ס. וכשאני לעצמי אני אומר דבאמת דבר שאינו ראוי רק לאדם אחד לא חשוב מיוחד לדבר זה, (כ׳) [כי] דבר שיהיה מיוחד על ידו צריך להיות יחוד לכל אדם על ידי עשיה זו. והנה בש״ס שם אקשינן מהא דקאמר דאין לקנח בצרור שקינח בה חבירו, אהא דקאמר הש״ס דאם יש עליה עד מותר לטלטלו. ומשני שם הא דידיה הא דחבריה. עוד משני הש״ס שם דאיירי בכבר נתייבש. עוד משני דאיירי שיקנח בצד השני. והנה לפי זה איך יהיה מה שיקנח מבעוד יום יחוד גמור, הרי אין אדם אחר יכול לקנח בו עוד, ואיך יהיה זה כלי המיוחד לכך. ומה ראיה מהא דקינח בו האדם הזה, משום דבעת ההיא היה בגדר כלי הראוי לכך, אבל אחר כך שכבר קינח בו אינו ראוי לאדם אחר לקנח כיון דבעת קינוח היה לח. וגם כיון דאינו ניכר בין צד זה לצד זה כיון דאין עליו עד כגון שרחצו, אי אפשר ליחדו לקינוח, דשמא יקנח בו אדם בצד השני ואיך יכשיל הוא את האדם, לכך לא חשוב יחוד. והבן זה. (ישועות יעקב – סק״א)

כד) שם ואם ניכר באבן וכו׳. כתב המג״א (סק״ב), ואם וכו׳ מאי שנא מחריות וכו׳. וצ״ע דבסימן ש״ח (ס״ק מ״א) כתב מג״א דלישב על גבי חריות הוי טלטול בגופו כמו קש שעל גבי המטה [סימן שי״א סעיף ח׳] דמותר דעדיף מטלטול מן הצד, אף על גב דמזיז החריות על ידי הישיבה מותר דלא הוי הטלטול בידו ולהכי מותר, אבל הכא שפיר דאסור דהא נוטל האבן בידו. (דברי צבי)

כה) שם ואם ניכר באבן וכו׳. מה שכתב הרב אליה רבה [סק״ד], דהוא הדין בידוע שקינחו בו, אינו נראה כן מדבריהם

הערות וציונים

5. צ״ע דלפנינו הגירסא בקיצור פסקי הרא״ש היא ״מלא היד״, וכמו שהעתיק גם הרב המחבר גופיה לעיל. **6.** נדפס באות הבאה. **7.** נדפס לעיל אות י״ז. **8.** נדפס לעיל אות ט״ז. **9.** נדפס לעיל אות י״ז. **10.** נדפס לעיל אות י״ט. **11.** נדפס לעיל אות ט״ז.

אוצר ההלכה

בגמ׳ [פא.] ירדו עליו גשמים וכו׳, אלא כל שזרקו לבין האבנים הרי הוא כשאר כל האבנים עד שיהיה העד עליו ומובדל מהם שזה הוא שבחר בו משאר כל האבנים וראוי לקנח בו, וכמו שכתב הרב מג״א ז״ל [סק״ב]. ע״ש. (מעיני ישועה)

כו) שם ואם ניכר באבן וכו׳. בש״ס [פא.], אם יש עליו עד. כתב בשלטי גבורים [לד. אות ב׳] קשה מאי שנא מחריות [נ.] דאם ישב עליהן מבעוד יום דשרי אף על פי שאין ניכר בהם. עיין מג״א [סק״ב]. וכבר הקשו בתוספות בפרק כל הכלים (דף קכ״ה ע״ב בד״ה ואזדו לטעמייהו) תימה היכי הוה רב אסי לטעמיה, אדרבה פליגי, דהכא קאמר רב אסי נעשה כיסוי לחבית בהנחה גרידא בלא שום מעשה, וגבי נדבך של אבנים אמר צאו ושפשפום אמר להן דהיינו מעשה. עוד הקשו דגבי חריות סבירא ליה לרב אסי ישב אף על פי שלא קשר. ע״ש. ונלע״ד דהכנה הוי גם בלא מעשה הניכר כיון דעל כל פנים לא הקצה מדעתו, אלא דמכל מקום אי אפשר להתיר באבנים המונחין על פי רוב ברחובות בפני רבים אלא אם כן יש היכר שהוכנו. והיינו דקאמר אם יש עליו עד, שהקינוח ניכר ומעיד עליו בפני אחרים שלא יחשדוהו ולא ילמדו לטלטל אבנים כשלא הוכנו. והנה בפרק קמא דביצה (דף טי״ת ע״א) גבי אין מוליכין את הסולם, פליגי אם גם ברשות היחיד אסור, וכתבו תוספות (שם ע״ב בד״ה מאי) דבשבת שאסור להוציאה לחוץ מותר לכולי עלמא ברשות היחיד. ע״ש. ועל כן מיושב הכל, דגבי אבנים דמונחין בחוץ צריך מעשה הניכר לאחרים שהוכן מאתמול, אבל במניח אבן על פי חבית, דסתמא החבית ברשות היחיד והאבן מונח עליו, וכשנוטלו מעל גבי החבית גם כן ניכר לכל דהונח על החבית ונעשה כסוי. וכן בחריות שגדרן לעצים וישב עליהן מבעוד יום סתמייהו בבית אוצר, כדאמר בגיטין (דף נ״ו ע״א) דרב חסדא כל אקלידי הוה מסר לשמעיה בר מדציבי, לכן מהני ישב דהוא יודע שהכינן.

ובזה יש לפרש גם כן דברי הירושלמי בפרק מפנין [פרק י״ח הלכה א׳] בהך דרשב״ג אומר מטלטלין את הלוף מפני שהוא מאכל לעורבין, ומוקי לה ביש לו אותו המין ואינו מצוי בשוק. אמר רבי זעירה לא אתיא אלא כרבי חנינא דאמר עולין היינו עם רבי לחמת (גרר) [גדר] ואמר לנו בררו לכם חלוקי אבנים ואתם מותרין לטלטלם למחר, אמר רבי יוסא שניא היא הכא דהוי ככסא. ע״כ. ולפי מה שכתבתי יש לומר דרבנן אסרו לטלטל הלוף אף דיש לו מאותו המין, כיון דאינו מצוי לאחרים ומחזי אצלם כמוקצה, ורשב״ג לא אכפת לן כיון דאצל בעל הבית מוכן הוא, ואמר שהוא כרבי חנינא דעל ידי יחוד לבד התיר לטלטל אבנים אף דאינו ניכר שום מעשה הכנה בהם כיון (דהמלטלים) [דהמטלטלם] יודע שהוכנו לו מאתמול, לאפוקי מן אמוראי דבפרק (מפנין) [כל הכלים] [קכה:] דהצריכן רבי למעשה המוכיח גם לאחרים. ודחי רבי יוסא שניא היא הכא דהוי בכסא היינו בצנעא, ופני משה גרס בכסא בבי״ת. ע״ש. ואפילו הגירסא ככסא אתי שפיר נמי, דהיינו דהוי בצנעא כיון דמונח בבית, ובשבת אסור להוציאו לחוץ, די מה שמוכן אצל בעל הבית דיש לו עורבים ובני ביתו יודעים, מה שאין כן אבנים דדרכן להיות בחוץ, יש לומר דצריך מעשה הניכר שיהיה עד לפני אחרים. וכן תרגום ״העלים״ במלכים-ב׳ (ד׳, [כ״ז]) אתכסא, ובפרשת וירא ״היפלא״ [בראשית י״ח, י״ד] תרגם אונקלוס היתכסא, והשרש כסא. (ערך שי)

כז) שם ואם ניכר באבן וכו׳. כתב המג״א (סק״ב), לא הוי מוקצה אבל וכו׳. נ״ב: לא זכיתי להבין דבריו, דהכא לאו משום מוקצה נגעו בה. על כן נראה לע״ד דשאני אבנים וצרורות דהכא שהם כמופקרים, ומשום כבוד הבריות לא התירו רק כנזכר, או כמלא היד או כשיעור בוכנא קטנה. אלא שאם ניכר בהם הקינוח, אז יצאו מכלל הפקר כי לא יצלחו לכל מלאכה מחמת המיאוס ואינו ראוי רק לקינוח, על כן מותר אפילו יותר ממלא היד. מה שאין כן החריות דסימן ש״ח [סעיף כ׳] ממון של בעלים הם ואינם הפקר. וק״ל. (מגן בעדי)

כח) שם ואם ניכר באבן וכו׳. כתב המג״א (סק״ב), ואם ניכר, וקשה מאי שנא מחריות דאם ישב אף על פי שאינו ניכר. לכאורה היה אפשר לומר דהכא קמשמע לן דמהני ניכר, אף על פי שאינו יודע כלל שקנחו בו. אלא דלפי האוקימתא שם [פא.] הא בדידיה הא בדחבריה, ועל כרחך צריך לומר דיודע בו כבר שהוא שלו, ואפילו הכי בעי היכר דוקא. (חבל יוסף – גנזי חיים)

כט) שם ואם ניכר באבן וכו׳. עיין מג״א (סק״ב) הביא דברי השלטי גבורים [לד. אות ב׳] דאם רשומן ניכר מותר לטלטל האבנים הסמוכים לו. והקשה עליו דאם כן מאי פריך הש״ס (שבת דף פ״א ע״א), הא אסור לקנח באבן שקנח בו חבירו משום סכנה, הא כאן איירי באבנים אחרים. עיין מחצית השקל. והנה היה נראה דכמו שכתב המג״א דאותו אבן לא היה דעתו עליו לתשמיש, לכן לא דמי לחריות, והקשה האליה רבה [סק״ד] אם כן גם בניכר הוי מוקצה, דמגרע גרע במאי דקנח בו והשליכו. וכתב הלבושי שרד [סק״ד] דכוונת המג״א דלא הוי הכנה מעליא. וכהאי גוונא יש לומר להשלטי גבורים, דאם מותר לקנח בו נעשו הסמוכים מוכנים, אבל כשאסור לקנח בו אין השאר נעשו מוכנים על ידו. אך על זה יש לפקפק. ויותר נראה דודאי מאי דפריך הא אסור לקנח בו, ומאי סלקא דעתיה דהש״ס דאיירי באבן של חבירו, על כרחך משום דסלקא דעתיה דאיירי בסתמא דמצא אבנים שם דניכר שכבר קינח בו אחד, משום דלא סלקא דעתיה דאיירי בבית הכסא קבוע שהולך שם תמיד. ולפי זה ודאי בסלקא דעתין לא נעשו כל הסמוכים מוכנים, דאם אחד הלך שם עראי ודאי דלא היה דעתו להכין שם האבנים, אבל אחר דאמר שהוא קינח בו, אם כן דרכו לילך שם מסתמא דעתו על כל האבנים המונחים שם.

עוד כתב המג״א שם דיש חולקין דלא מהני ייחד. ובשלחן ערוך הרב [סעיף ב׳] ראיתי דבעי דיחדו לעולם, כדלעיל סימן רנ״ט [סעיף ה׳]. וצ״ע דדוקא לעיל שייך דאם לא יחדו לעולם אם כן אחר כך אינו עומד לזה, אבל כאן הרי ודאי לא ישתמש בו תשמיש אחר, וכבר כתב המג״א דאין דרך לקנח בו פעם אחרת. (גנזי חיים – סק״ב)

אוצר ההלכה

ל) שם ואם ניכר באבן וכו'. כתב במג"א (סוף סק"ב), אבל אבן שקנח בו והשליכו שוב לא היתה דעתו עליו לתשמיש, לכן בעי שיהא ניכר בו הקינוח. וצריך ביאור כיון דהשליכו מה מהני הסימן דשוב לא היתה דעתו. ואפשר כיון דיש בו סימן אם יצטרך יקחהו הוא או אחר ואינו משליכו לגמרי, מה שאין כן אם אין בו סימן מי יאמר דיקחהו בדוקא. (זרע יעקב – זלזניק)

לא) שם ואם ניכר באבן שקנחו בו. כתב הבית יוסף, והר"ן [לד. ד"ה אמר רבי ינאי] כתב וכו'. נ"ב: משום הא לא איריא, דמדוכה של בשמים קפיד עלייהו כדאיתא בפרק כל הכלים [קכג.]. הרב קרבן נתנאל בסוף פרק המוציא [פ"ח אות כ']. ע"ש. (דברי מנחם – הגב"י סק"א)

לב) שם ואם ניכר באבן שקנחו בו. זה דלא כפירוש רש"י [פא. ד"ה ואם יש] דקאי אמדוכה של בשמים. ועיין בית יוסף דהר"ן [לד. ד"ה אמר רבי ינאי] הקשה עליו דכלי שמלאכתו לאיסור שרי לצורך גופו בלא היכר. ובאמת לפי מה שכתב רש"י (בדף קכ"ג ע"א ד"ה הני נמי) דמדוכה הוה מוקצה מחמת חסרון כיס, ע"ש, אם כן אתי שפיר, דהא במוקצה מחמת חסרון כיס בעי דוקא מעשה להתירו, כמבואר (בסשי"א) [בסימן ש"י] (סעיף ז' בהגה). ומיהו בעיא דירדו גשמים ונטשטשו קשה קצת לפירוש רש"י, לומר דכשהודחה במי גשמים תו בטל היחוד. ומיהו פירוש בעיא זו אינו מוכרח דקאי אמדוכה, ויש לומר בזה כפירוש הרמב"ם [פרק כ"ו הלכה ד'] שהביא בשלחן ערוך (סעיף ב'). (חבל יוסף – גנזי חיים)

לג) שם ואם ניכר באבן שקנחו בו וכו'. כתב הטור (דף ר"ט עמוד א' שיטה י"ו), ואם ניכר באבן שקנחו וכו'. נ"ב: בעל שלטי הגבורים בפרק המוציא יין [לד. אות ב'] האריך בזה הרבה, ובסוף דבריו כתב, המייחד נייר חלק לקנח בו אף על פי שהוא מוקצה שרי לטלטלו לקנח בו, ואם לא יחדו נראה דשרי לטלטל ממנו לקנוח כהכרע לרש"י [פא. ד"ה כהכרע] וכבוכנא קטנה לשאר מפרשים. (כנסת הגדולה – הגה"ט)

לד) שם ואם ניכר באבן שקנחו בו וכו'. מדברי המג"א (סק"ב) שהקשה מחריות [סימן ש"ח סעיף כ'] לאבנים מקורזלות, משמע להדיא דיחוד לשבת אחת מהני, דהוי מידי דאורחא בהכי. וכן משמע מדברי השלטי גבורים [לד. אות ב'] שהביא המג"א דמדמה לה לאבן לפצוע בו אגוזים, דנראה להלכה דמהני יחוד לשבת אחת, עיין מה שכתבתי סימן ש"ח (סקכ"ח)[12]. וכן פסק הרב ז"ל [ש"ע הגר"ז] שם (סעיף נ"ג), ולכן לא ידעתי למה בכאן (סוף סעיף ב') (הוצרך) [הצריך] יחוד לעולם, והרב תוספת שבת (סק"ד) כתב דסגי ביחוד לשבת אחת.

כתב עוד המג"א בשם השלטי גבורים, והוא הדין המיחד נייר חלק לקנח בו שרי. ע"כ. ועיין בתוספת שבת (שם) שכתב, דנייר חלק העומד לכתיבה בעינן יחוד לעולם דלא אורחא בהכי, ונייר גסה סגי ביחוד לשבת אחת דאורחא בהכי. ע"כ. וכפי הנראה כוונתו לנייר שקורין באביל"ע. וזה צ"ע, דלכאורה לא הוי מוקצה כלל, דדוקא נייר חלק שעומד לכתיבה קפיד עליה כמו שכתב המג"א סימן ש"ח (סק"י). אבל באביל"ע שאינו ראוי לכתיבה לא קפיד עליה ולא הוי מוקצה. ועיין אליה רבה סימן ש"ח (סק"ד) כתב על דברי המג"א דשם וז"ל: ולכאורה הנייר מוקצה מחמת גופו כמו אבן, דדוקא בכלי שייך מוקצה מחמת חסרון כיס. וצריך לומר כיון דראוי לצור על פי צלוחיתו הוי ככלי. ע"כ. ובאמת הדבר מבואר בהרא"ש בריש פ"ח דגיטין [סימן ב'] דשטרי הדיוטות שאינו מקפיד עליהם מלצור על פי צלוחיתו לא הוי מוקצה. הובא במג"א סימן ש"ז (סק"כ) והאליה רבה בעצמו שם (ס"ק ל"ד). אלא שהדבר צריך ביאור, דלכאורה לצור על פי צלוחיתו היינו חזיא לכסויי ביה מנא, והא (בדף מ"ו ע"א) אמרינן דלא מהני הך טעמא אלא בדאיכא תורת כלי עליה, אבל בדליכא תורת כלי עליה לא מהני הא דחזיא לכסויי ביה מנא, ולכן אין מטלטלין צרורות שבחצר (עיין סימן ש"ח סעיף ז'). ובכסויי כלים גופיה בעינן תורת כלי וכמבואר שם (סעיף י', עיין שם במג"א ס"ק כ"ג), (והיינו במידי דאורחא בהכי, דבמידי דלאו אורחא בעינן יחוד לעולם וכמבואר שם). ואם כן מאי מהני בנייר ראוי לצור על פי צלוחיתו אי ליכא תורת כלי עליו. ולכן היה אפשר לומר דעד כאן לא כתב הרא"ש ז"ל דבעינן [אינו] מקפיד מלצור על פי צלוחיתו אלא בשטרי הדיוטות, דכיון שכבר נכתב עליהם הוי כלי אלא שמלאכתו לאיסור, ואי קפיד הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, ואי לא קפיד מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו. אבל נייר חלק שלא נכתב עליו עדיין, לא מיקרי כלי כלל, ולא מהני מה שראוי לצור על פי צלוחיתו, ואף בלא קפיד הוי מוקצה מחמת גופו. ואפשר זה היה דעת האליה רבה מעיקרא. ולפי זה נייר באביל"ע אף שאינו ראוי לכתיבה ולא קפיד עליה, לא הוי כלי כלל ולא מהני מה שראוי לצור על פי צלוחיתו. אבל על כל פנים דעת המג"א וכן היא מסקנת האליה רבה וכן כתב התוספת שבת בעצמו בסימן ש"ח (סקי"ט), דנייר חלק עיקר טעמא כיון שעומד לכתיבה קפיד עליה, אבל בלא קפיד כיון דראוי לצור על פי צלוחיתו הוי ככלי. ועל כרחנו צריך לומר דמיקרי תורת כלי עליה. ולפי זה נראה דגם נייר באביל"ע מיקרי תורת כלי עליה, ולא גרע מכלי שמלאכתו לאיסור כיון שאינו מקפיד עליה, ומותר לקנח בו בלא יחוד דהוי לצורך גופו. ודברי הרב ז"ל בסימן ש"ח (סעיף ו') שכתב, ועוד שכיון שמקפיד עליו שלא להשתמש בו אין עליו תורת כלי כלל כמו שיתבאר. ע"כ. אין הדבר מובן לי. ועל כל פנים מבואר גם כן דבאינו מקפיד איכא תורת כלי עליה, והיינו נייר באביל"ע. וצ"ע. [שוב מצאתי במר וקציעה סימן ש"ח [על מג"א סק"י] שכתב כן להתיר][13]. (תהלה לדוד – ס"ק א'–ב')

לה) שם ואם ניכר באבן שקנחו בו מותר וכו'. מרן נמשך בתר פירוש הרמב"ם [פרק כ"ו הלכה ד'] והרא"ש [פ"ח סימן ב'] ושאר פוסקים דפירשו מה שאמר הש"ס [פא.] ואם יש עליהן עד

הערות וציונים

12. נדפס לעיל בסימן ש"ח אות תס"ז. **13.** תוספת זו מההשמטות לספר.

אוצר ההלכה

מותר, היינו טינוף המעיד שקנחו בו. אבל הרי״ף [לד.] הביא דהפירוש הוא כגון סמרטוטין שקנחו בהן, והיא מלשון [נדה יא.] המשמשת בעדים וכו׳. וקצת קשה דסמרטוטין הוי מדברים שהאור שולט בהן, ואמרו בש״ס (דף פ״ב ע״א) גבי דין דלקמן (סעיף ה׳) דיש סכנה במקנח בדבר שהאור שולט בו דשיניו התחתונות נושרות, ופסקו השלחן ערוך לעיל סימן ג׳ (סעיף י״א). ואולי דסמרטוטין הוו כעשבים לחים הנזכרים לקמן (סעיף ה׳), דלא הוו מדברים שהאור שולט בהן אלא כשיבשו. אלא דכפי זה קצת קשה על מה שכתב האליה רבה [סק״ד] דהוא הדין המייחד נייר חלק לקנח בו דשרי, ואפילו לא יחדו שרי וכו׳. דהא נייר הוא פשוט דהוי מדברים שהאור שולט בו, דתכף שנופל לאור נשרף כעשבים היבשים. ודוחק לומר דלא אסור לקנח בדבר שהאור שולט בו אלא דוקא במידי דעבידי דמשליכים אותו הכל לאור, בכהאי גוונא דוקא הוא דאיכא משום סכנה דבודאי משליכים אותו לאור, מה שאין כן בנייר וכיוצא דלא עבידי להשליך אותו לאור אלא דאם יפול לאור הוא נשרף ולהא לא חיישינן. ואפשר לומר דאין הכי נמי דמשום סכנה אסור לקנוחי בנייר וכיוצא, ומאי דשרו הכא היינו מדין שבת דליכא איסור שבת, ועיין מה שכתב הרב מחזיק ברכה לעיל סימן ג׳ (ס״ק י״א). אלא דאעיקרא מהרי״ף אין ראיה, דאיהו גורס בדין לקמן (סעיף ה׳) איפכא, דבלחין אין מקנחים וביבשים מקנחים וכמו שכתבו הפוסקים לשם. אלא דקצת קשה על מרן ביתה יוסף בדין זה, שהשוה פירוש הרי״ף לפירוש הרמב״ם והרא״ש, שכתב וז״ל: דכיון דיש עליהן עד דהיינו שקינוח ניכר בו הוכנו כולן, וכן פירשו הרי״ף והרא״ש וכך הם דברי רבינו, והר״מ בפרק כ״ו [הלכה ד׳] כתב דברי רב ששת כפירוש הרי״ף והרא״ש וכו׳. ע״כ. וזה אינו דכבר נתבאר דהרי״ף שיטה אחרת יש לו, דפירש עד מלשון סמרטוטין, והר״מ והרא״ש הוא דפירשו לה כפשטיה שקינוח ניכר בו. ויש ליישב דהא דהשוה הבית יוסף דעת הרי״ף לדעת הר״מ והרא״ש הוא לאפוקי מדעת רש״י [שם ד״ה ואם ישן], דסבר דמילתא דרב ששת קאי אדלקמיה לענין מדוכה, דליתא, דדעת הרי״ף והרא״ש והרמב״ם כולם שוה דרב ששת מילתא באנפי נפשיה קאמר, וקאי השתא לאבנים. והאמת היא כן דכולם שוו בהא מילתא ודלא כרש״י. ועיין מה שכתב הרב מאמר מרדכי (סק״ד).

(יוקח נא – סק״ג)

לז) שם ואם ניכר באבן שקינחו בו מותר להכניסו וכו׳. דבריו ז״ל נראים כסותרים מה שכתב בסימן ג׳ (סעיף י״א). ועיין מה שכתבתי שם בס״ד. (ב״מ)[14]. (נוכח השלחן)

לז) שם ואם ניכר באבן שקנחו בו מותר להכניסו וכו׳. כתב הרב מאמר מרדכי ז״ל (סק״ד) [סק״ו]: דפשט הלשון משמע דרצונו לומר קנחו בהם אחרים יהיה מה שיהיה. והרב הפרישה ז״ל [סק״ג] נדחק לפרש דרצונו לומר שהוא עצמו קינח בה פעם אחת. והיינו לפי שהוקשה לו הא דאיתא לעיל (סימן ג׳ [סעיף י״א]) שאין לקנח בצרור שקינח בו חבירו שמביא לידי תחתוניות. ואין פשט הלשון מסכים עמו וכו׳. ונלע״ד ליישב עוד, דהכא לא אתו רק לענין איסור מוקצה, ומירי בדליכא למיחש לתחתוניות, וכגון מי שהיו לו כבר התחתוניות וכיוצא בזה. ע״כ. ולפק״ד אין פשט הלשון מנגד לדברי הרב הפרישה ז״ל, דאי הוה אמר ואם היה מכיר שקנחו בו, הוה דייק שפיר, דלשון מכיר קאי למקנח, וכיון דאמר שקנחו בו אחרים משמע אחרים בר מיניה דמקנח, ברם השתא דאמר ניכר באבן שקנחו בו, מצי קאי אמקנח, ורצונו לומר שכל הרואה את האבן מגיד אומר שניכר שכבר קינחו בה, דלגבי אחרים המכירים שייך לשון שקנחו, ואין הכי נמי דבדידיה דוקא קאמר. והיינו מימרא דיש עליה עד שאמרו בגמ׳ [פא.], דהגם דהמקנח גופיה יודעה ומכירה דהויא דידיה, בעי נמי דיהיה עליה עד שכל הרואה אותה ידע ויכיר על ידי העד שכבר קנחו בה, וכדתירצו בגמ׳ על מה שהקשו על מימרת (ר״ח) [רב ששת] אם יש עליה עד מברייתא דתני עשרה דברים וכו׳ וצרור שקנח בו חבירו, ומשני באיבעית אימא בתרא הא דידיה הא דחבריה.

ומה שכתב הרב ז״ל לתרץ מדנפשיה, דהכא לא אתו רק לענין איסור מוקצה וכו׳. הנה תירוץ כזה תירץ הרב עולת תמיד ז״ל לעיל סימן ג׳ (סקי״ב) לקושיא אחרת, וכתב דהכא בסימן שי״ב מירי רק לענין איסור שבת ובא לאשמועינן דבצרור איכא איסור שבת, אבל בחרס שהוא אזן הכלי מותר משום איסור שבת וגם ליכא סכנה דכרכשתא וכו׳. ע״ש.

אך מה שכתב עוד דמירי באדם שכבר יש לו חולי התחתוניות, קשה דאטו כשמקנח אינו מכביד עליו חוליו, דאותו קינוח גורם תגבורת החולי, וכל שכן דיהיה חשש סכנה טפי כמובן. ומה שהביא משם הגהות אשרי ז״ל [פ״ח סימן ב׳] לחלק בין מצד אחד לשני צדדים ובין לח ליבש, הן הם תירוצי הש״ס בשני איבעית אימא, והרב הפרישה ז״ל חד מתלת תירוצי דש״ס נקיט. ולעומת זה עיין להרב המאירי ז״ל בחידושיו לשבת (שם) וז״ל: ואם יש עליה עד, רצונו לומר סימן קנוח, הואיל וכבר נתקנחו בה הרי הוכנה לכך ומותר בין גדולה בין קטנה, ואף על פי שמאוסה לו, שמא בצואה יבשה או מק(ו)נח מצד האחר. ע״כ. הביטה וראה דהרב ז״ל תפס שאר התירוצים ושביק האיבעית אימא בתרא הא דידיה וכו׳.

(פתח הדביר ח״ד – סק״א)

לח) שם ואם ניכר באבן שקנחו בו מותר להכניסו וכו׳. זה לשון הרב פרישה [אות ג׳]: מותר להכניסו וכו׳, שהרי הכינה לזה, והיינו דוקא שקנח בו הוא עצמו תחילה, דאם לא כן אסור לקנח בו שמביא לידי תחתוניות, כמו שכתוב לעיל סימן ג׳ [סעיף י״א]. ע״כ. ולא ידענא מאי קאמר, דהרי ש״ס ערוך הוא בשבת (דף פ״א ע״א) דמקשו על מימרת רב ששת דקאמר דאם יש עליהן עד מותר, מברייתא דקאמר שמביא לאדם לידי תחתוניות אם קינח בקנוח שקינח בו חבירו. ותירצו לא קשיא, הא בלח הא ביבש.

הערות וציונים

14. נראה לי שהוא ר״ת ״בני משה״. והם לבנו של הרב המחבר הרב רבי משה הכהן זצ״ל. ועיין להרב כף החיים (אות י״א ובסימן ג׳ אות ל׳) מה שיישב בזה. נאמ״ן ס״ט. והדברים נדפסו בספרו פני משה על השלחן ערוך שם, ובאוצר ההלכה הלכות השכמת הבוקר חלק א׳ סימן ג׳ אות פ״ג.

אוצר ההלכה

ואיבעית אימא כאן מצד אחד וכאן משני צדדים. ואיבעית אימא הא דידיה הא דחבריה. ע״כ. הא קמן דשלשה תירוצים נאמרו בזה, ופשוט הוא דכולם הם אליבא דהלכתא, דלא פליגי אהדדי[15]. ואפשר דדעת הרב פרישה היא לומר דכיון דחזינן להטור דלא הביא חד מהשני תירוצים הראשונים לא לעיל בסימן ג׳ ולא בסימן זה, אלא אף זאת דלעיל סימן ג׳ נקט תירוץ האחרון לבד דלא יקנח בצרור שקנח בו חבירו, משמע דאי מדידיה שרי, והיינו כתירוץ האחרון, וכאן בסימן זה סתם הדברים וכתב ואם ניכר באבן שקנחו בו מותר, וצריך לומר שקינח הוא עצמו, וילמד סתום מן המפורש. אבל זה אינו לע״ד, דאין מדברי הטור דלעיל סימן ג׳ כל כך הכרח שיסבור הטור דתירוץ בתרא דוקא עיקר, דהטור שם לישנא דברייתא נקט, ועל לשון הברייתא הנזכר הוא דנאמרו השלשה תירוצים הנזכרים לעיל, ואם כן בדברי הטור דלעיל סימן ג׳ שייך לומר כל אחד משלשה תירוצים הנזכרים לעיל, ואם כן הוא הדין הכא נמי מתפרשים דברי הטור ז״ל כפשטן דאירי שקנחו בו אחרים, ועם כל זה התיר אי כשהוא יבש וכתירוץ הראשון, ואי שמקנח מצד אחר וכתירוץ השני. וכן ראיתי להט״ז לעיל סימן ג׳ [סק״י] שעל מה שכתב השלחן ערוך שם (סעיף י״א) דלא יקנח בצרור שקנח בו חבירו, וכדברי הטור דלשם הנזכר לעיל, כתב הוא ז״ל: אמרינן בגמ׳ אבל הוא עצמו לית לן בה. ע״כ. עין רואה דהוצרך לפרש בדברי השלחן ערוך דאם יבוא שקנח הוא עצמו לית לן בה, דהכי איתא בגמ׳, משמע מזה דלשון השלחן ערוך שהוא כדברי הטור הוא סתים וליכא למשמע מינה כלל, דאינהו לישנא דברייתא נקטו, וכמו שכתבתי לעיל.

אלא דקצת קשה על הט״ז דלמה הביא על דברי השלחן ערוך תירוץ האחרון לבד. ודוחק לומר מדלא הביאו הטור והש״ע אחד מן התירוצים אלא דוקא לשון הברייתא דייק הט״ז דסבירא להו כתירוץ האחרון, דפשט לשון הברייתא הכי משמע בפשיטות דלא יקנח בצרור שקנח בו חבירו, דמשמע דמדיליה שרי, וגם תירוץ זה מביא הש״ס באחרונה משמע דהכי עיקר. דקשה מנא להו להטור והשלחן ערוך זה כל עוד דאנו רואים בש״ס דכל התירוצים סתמא אמרינהו, וכולם מסתמא אמרם להלכה. ודוחק לומר דבדרך אם תמצי לומר נאמרו בש״ס, דמנא להו לומר כן כל עוד דהרי״ף והרא״ש לא זכרו מזה. ואולי סבירא להו דמדחזינן להרי״ף [לד.] והרא״ש [פ״ח סימן ב׳] דלא הביאו שום אחד משלשה תירוצים הנזכרים לעיל, שמע מינה דסבירא להו דתירוץ בתרא עיקר, ובדרך אם תמצי לומר נאמרו בש״ס. והא דלא הביאו לפחות תירוץ בתרא הוא משום דפשט הברייתא נמי הכי משמע אין צריך לפרשו. שוב ראיתי להמג״א לעיל (סימן ג׳ ס״ק יו״ד) שכתב וז״ל: תחתוניות, ואם קנח הוא עצמו בו או שיבש או שקנח מצד אחר לית לן בה, הגהות אשרי [שם], עיין סימן שי״ב סעיף א׳. הרי דהמג״א הביא על דברי השלחן ערוך כל השלשה תירוצים הנזכרים לעיל משמיה דהגהות אשרי ז״ל דהביא כולם להלכה, ונרגש מלשון השלחן ערוך שם דסתם דנראה שאינו מסכים לזה, וציין לדברי השלחן ערוך שבסימן זה להורות מה שכתבתי אני הדל בסמוך, דמפשט לשון השלחן ערוך והטור משמע דאפילו אם קנחו בו אחרים שרי, ולפי זה הן נסתרו מחמת׳ם ממה שכתוב הם עצמם לעיל סימן ג׳ דלא יקנח בצרור שקינח בו חבירו, ומוכרחים אנו לחלק דמה שכתבו הכא הוא ביבש אי נמי במקנח מצד אחר, דכל התירוצים שנאמרו בזה הם אמת, וכמו שכתב הגהות אשרי ז״ל.

ואחר זמן ראיתי להרב מאמר מרדכי בסימן זה (סק״ו), שדקדק מלשון הטור והש״ע דהכא דמשמע דאף אם קנחו בהם אחרים יהיה מי שיהיה שרי. ושוב הביא דברי הרב פרישה הנזכרים לעיל שכתב להיפך, וכתב עליו וז״ל: ואין פשט הלשון מסכים עמו, ומכל מקום מצאתי בהגהות אשירי ז״ל שכתב על דברי הרא״ש ז״ל וז״ל: כגון לדידיה, או בדחבריה וכגון שהוא יבש, או שמקנח מצד אחר. ע״כ. ומבואר שהפירוש הראשון הוא כדברי הפרישה ופירוש השני נראה יותר. ונלע״ד ליישב עוד, דהכא לא אתו רק לענין איסור מוקצה, ומירי בדליכא למיחש לתחתוניות, וכגון מי שהיו לו כבר התחתוניות וכיוצא בזה. עכ״ד. ולע״ד זו קשה מן הראשונות, דזה תימה רבתי דלא עלה על דל שפתיו להשיג על הפרישה מש״ס ערוך הנזכר לעיל, ולא עוד אלא דהשיג עליו מדברי הגהות אשירי, ושהפרישה כתב כפירוש הראשון ושהפירוש השני נראה יותר. וזוהי תימה רבתי, דאין כאן לא פירוש ראשון ולא הכרעה כפירוש שני, ולא פירש שום פירוש הגהות אשרי מדעתו, דכל כוונתו היה להביא כל השלשה תירוצים שנאמרו בש״ס. וגם לא זכר מדברי הט״ז והמג״א דלעיל סימן ג׳ הנזכרים לעיל. וכנראה דלהרב הנזכר בפעם הזאת לא היה מצוי בידו ספר הש״ס לראות בהן בענין זה, ועיין מה שכתבתי לעיל (סק״א)[16].

גם מה שכתב הרב הנזכר דהכא מיירי בדליכא למיחש לתחתוניות, וכגון מי שהיה לו התחתוניות וכו׳, לע״ד גם זו לא ניתנה ליאמר, דהיכי נימא דבשביל דיש לאדם תחתוניות דלא יחוש שוב לדברים הבאים לתחתוניות, דאדרבה המוכה במכה זאת יש לו להשמר שוב מדברים הבאים לידי מכה זאת כדי להנצל ממנה מהר. והרי זו כשאר חולאים, דאם אדם חולה באיזה חולי, וכי לא ישמר עוד מדברים הבאים לאותו חולי, אתמהא, דאם לא ישמר בודאי הוא מכביד עליו החולי, והתורה אמרה ״ונשמרתם מאד״ [דברים ד׳, ט״ו] וכו׳. ולפי שיטתו יותר היה לו לומר דהכא איירי דוקא לענין איסור מוקצה, ולכך קאמרי הטור והרא״ש ז״ל דשרי בקינחו בו אחרים, אבל אין הכי נמי דמשום תחתוניות אף בחול אסור וכמו שכתבתי לעיל סימן ג׳, דהכי עבידי דמשנו הפוסקים בכמה דוכתי. ואף על גב דזה קצת דוחק ממה שכתבו הטור והש״ע לקמן בסימן זה (סעיף ד׳ וסעיף ה׳), מכל מקום מאי דקאמר הרב הנזכר נמי אין לך דוחק גדול מזה. והאמת כבר כתבתי דליתא לדברי הרב פרישה

הערות וציונים

15. עיין בהגהות והערות שעל הטור (מהדורת שירת דבורה, אות ג׳) שהביאו נוסח כתיבת יד של הפרישה שהוסיף שם וז״ל: או שיקנח עצמו במקום אחר באותו אבן שקינח בו חבירו כבר. ולפי זה לא קשיא מידי. **16.** נדפס לעיל אות ג׳.

אוצר ההלכה

והרב מאמר מרדכי ז"ל וכאמור. (אמר המגיה: ועיין בספר פתח הדביר [סק"א][17] מה שכתב על דברי הרב מאמר מרדכי. יע"ש. אש"ן [אברהם שאלתיאל נר"ן]). (יוקח נא – סק"ד)

לט) שם ואם ניכר באבן שקנחו בו מותר להכניסו וכו'. ואף על גב דלעיל סימן ג' (סעיף י"א) כתב, לא יקנח בצרור שקנח בו חבירו, אינו מן הקושי. ועיין מה שכתב הרב באר היטב (ס"ק י"א שם) ומשם בארה קושיא ופרוקא. ודו"ק.
(ארחות חיים – הכהן)

מ) שם דכיון שקנחו בהם הוכנו לכך. לכאורה נראה ברור דזה שייך לפירוש רש"י [פא. ד"ה מותר] דלא התיר אלא בחצר ואין כאן אלא משום מוקצה, אבל לפירוש התוס' [סוכה לו: ד"ה בשבת] דגם מכרמלית לרשות היחיד שרי, מאי מהני הוכנו להתיר מכרמלית לרשות היחיד. לא מיבעיא בשני פעמים כדמשמע לשון הש"ס והפוסקים, אלא אפילו בפעם אחת למה יוסיף בשיעור, ובודאי אין להתיר. ולכאורה הא סייעתא קצת לרש"י, דלשיטת התוס' דמפרשי כל הסוגיא להכניס מכרמלית, צריך לדחוק דהא דהכא דוקא בחצר. וצ"ע. (חבל יוסף – גנזי חיים)

מא) שם הגה יש אומרים דוקא בחצר מותר לטלטל אבנים. הוא דעת רש"י בסוכה [לו: ד"ה מותר]. והתוס' [שם ד"ה בשבת] הקשו עליו דהא גבי מת המוטל בחמה התירו להוציאו לכרמלית משום כבוד הבריות ולא התירו לטלטל בלא ככר ותינוק, שמע מינה דטלטול חמיר מכרמלית. ואם כן כאן שהתירו טלטול אבנים כל שכן שיש להתיר הוצאה לכרמלית. וכתב התוספת שבת [סק"ה], ומיהו לפי מה שכתב ר"ת בפרק המצניע [צד. ד"ה גדול] דשאני טלטול כיון דאפשר לתקן על ידי ככר ותינוק לא רצו חז"ל להתיר זולתו בשום פנים, לא קשיא מידי. עכ"ל. (בגדי ישע)

מב) שם הגה יש אומרים דוקא בחצר מותר לטלטל אבנים. רש"י סוף פרק המוציא יין [פא. ד"ה מותר]. ובסוכה (דף ל"ו ע"ב) הקשו בתוס' [ד"ה בשבת] דהא חזינן דטלטול חמיר מהוצאה, דלטלטל המת צריך ככר או תינוק, ולהוציאו לכרמלית מותר, כדלעיל סימן שי"א. וכל האחרונים כתבו בדעת רש"י דתרי שבותים לא התירו משום כבוד הבריות. וזה אין לו שרש ושום הכרח, ומנא ליה לרש"י הא. ונלע"ד דהנה רש"י סבירא ליה בפרק המצניע [צד: ד"ה לאפוקיה] דהא דהתירו להוציא המת לכרמלית, דצריך ככר או תינוק משום איסור טלטול. והקשה הרמב"ן [שם ד"ה הא דשרא] דהא מה שמשביח בטלטול מוסיף בהוצאה. ותירץ הר"ן [לה: ד"ה ודאמרינן] דאיסור הוצאה וטלטול שוין, רק בטלטול אפשר לתקנו על ידי ככר או תינוק, ועל כרחך כיון דהוצאה אי אפשר לתקוני ועל כן הותר מוטב להרבות בהוצאה, דשם איסור הוצאה חד ולא הותר רק איסור אחד, מה שאין כן כשיוציא בלא ככר או תינוק יעבור שני איסורים, טלטול והוצאה. ע"ש. ועל כן יש לומר דזה סברת רש"י גם כאן, דהא קשה למה מותר לטלטל אבנים משום כבוד הבריות, דהוה לו להזמין מערב שבת, כמו שכתב במג"א (סק"א), ואף דמירי בבית הכסא שאינו מיוחד לו או שרחוק מביתו ויש טורח להזמין מערב שבת שם, מכל מקום היה לו להזמין בביתו ויטול עמו כשיצא בשבת לבית הכסא דרך כרמלית. וצריך לומר דאם כן מה ירויח, יעשה איסור הוצאה, ומה לי הוצאה או טלטול, דא ודא איסור דרבנן הוא. אלא דתינח כשאינו עושה איסור הוצאה גם עתה, אבל אם גם עתה צריך לעבור על איסור הוצאה, אם כן אסור משום איסור טלטול, דהיה לו להזמין בביתו מערב שבת. ואי דיעשה איסור כשיוציא, הא גם עתה מוציא או מכניס. ואי דיוסיף באיסור הוצאה כשיצטרך להוציא מביתו, מכל מקום שם איסור הוצאה חד, מוטב להוסיף באיסור אחד מלעשות שני מיני איסורים. נמצא רש"י לשיטתיה ואינו סותר את עצמו, דגבי מת הצריך רש"י לככר או תינוק משום איסור טלטול, אף דמשום כבוד הבריות התירו חכמינו ז"ל איסור הוצאה, והכא סבירא ליה לרש"י דמשום כבוד הבריות הותר רק טלטול ולא הוצאה. ולפי מה שכתבתי אתי שפיר, דלרש"י שוים איסור טלטול והוצאה, רק מה דאפשר לתקוני היום או מאתמול אי אפשר להתיר משום כבוד הבריות. וגבי בית הכסא נמי, אם צריך לעבור על איסור הוצאה או הכנסה מרשות לרשות גם כן מותר משום כבוד הבריות, רק דאז אסור לטלטל אבנים שלא הזמין, דהיה לו להזמין מאתמול בביתו ויוסיף באיסור הוצאה, ולא יעשה טלטול כלל במוקצה. ועל כן מייתי הגמרא כשהתירו לטלטל מוקצה, באופן דאינו עובר על הוצאה. ולעיל סימן שי"א [סעיף ב' ד"ה והנה][18] כבר כתבתי בס"ד מניין הכריח רש"י דצריך ככר או תינוק. ודו"ק. ואף דזה שכתב המג"א דצריך להזמין מערב שבת כשיש לו בית הכסא מיוחד בבית הוא סברת התוס', מכל מקום גם לרש"י מוכח, כמו שכתב מהרש"א בסוכה שם מההיא דלחצות שיניו. ע"ש.
(ערך שי)

מג) שם הגה יש אומרים דוקא בחצר מותר לטלטל אבנים. רש"י סוף פרק המוציא יין [פא. ד"ה מותר] וכו'. נ"ב: עיין בתוס' שם פרק לולב הגזול [סוכה לו: ד"ה בשבת] דרש"י סובר דוקא איסור מוקצה התירו, ולא הוצאה דרבנן. דאין לומר דדוקא משום דאית ביה תרתי, דהרי מצינו במג"א (סק"ג) בכוונת רש"י [פא: ד"ה לצורך וד"ה חייב] גבי צרור שעלו בו עשבים התירו אף על גב דהוי תרי, מוקצה ותולש דרבנן, ועל כרחך דרש"י סובר דהוצאה חמירא. וצ"ע מהא דמבואר לעיל סימן י"ג (סעיף ג') דגם הוצאות כרמלית התירו משום כבוד הבריות, והוא ש"ס ערוך במנחות (דף ל"ח ע"א), ורש"י בעצמו בברכות (דף י"ט ע"ב [ד"ה כל]) גבי כל מילי דרבנן אסמכוהו אלאו ד"לא תסור" [דברים י"ז, י"א], הביא שם כגון טלטול אבנים דהכא והוצאות כרמלית דמנחות הנ"ל. וצע"ג. שוב ראיתי ש"ס ערוך בשבת (דף צ"ד ע"ב) לכרמלי"ת קאמינ"א גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה. ופלא שברש"י שם (ד"ה לאפוקי לכרמלית) שהיה מוטל בבזיון בדליקה או בחמה, ואי משום טלטול

הערות וציונים

17. נדפס באות הקודמת. **18.** נדפס לעיל בסימן שי"א אות ע"ז.

אוצר ההלכה

מניח עליו ככר או תינוק. עכ״ל. משמע דחמירא ליה טלטול מהוצאה. ועיין תוס׳ שם (ע״א ד״ה גדול). ודו״ק. (יגל יעקב)

מד) שם הגה יש אומרים דוקא בחצר מותר לטלטל אבנים.

הנה נסתפקו הפוסקים בהא דקאמר הש״ס (כתובות דף ב׳) [ברכות יט:] גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה, אי התירו שני איסורים דרבנן בשביל כבוד הבריות או לא. ונראה לי לפשוט ספק זה מהא דקאמר הש״ס במסכת מנחות (דף ל״ז ע״ב), מר בר רב אשי איפסק ליה חוט ציצית בשבת דריגלא, וקאמר דבתחלה בהיותו בשוק לא הודיע לו רבינא משום דגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה, ואקשינן עלה דהא דוקא לאו ד״לא תסור״ [דברים י״ז, י״א] שהוא דרבנן התירו, ורשות הרבים בשבת הוה איסור תורה. ומשני דכרמלית הוי, דאינו רק איסור דרבנן. והקשה המרדכי [הלכות קטנות סימן תתקמ״ד], דמכל מקום יש כאן חיובא דציצית, דאסור ללבוש בגד בת ארבע כנפות כשאין בהן ציצית דהוא מצות עשה של תורה. וכתב המרדכי דאין כאן עשה של תורה, דלא אסרה תורה ללבוש בגד בן ארבע כנפות בלי ציצית, רק שהמצוה להטיל בה ציצית, ובשבת שאי אפשר להטיל בה ציצית מותר ללבשו מהתורה, לכך כבוד הבריות דוחה. והנה כתבתי לעיל בחיבורי סימן י״ג [סק״ב], דמודה המרדכי דמדרבנן חייב בציצית אף בשבת, ואסור ללבוש בגד בלי ציצית, אלא דאין חיובא דאורייתא, ובדרבנן הדר אמרינן גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה בלאו דלא תסור. ואמנם עדיין קשה איך יצא בו בכרמלית כשנפסק חוט מחוטין שלה, הא יש כאן שני איסורי דרבנן, לילך בבגד בלי ציצית, וגם להוציא משא בכרמלית. שמע מינה דשניהם כבוד הבריות דוחה אותן כיון שהן מצוות דרבנן. והוא הדין בזה אף לטלטל דבר. (ישועות יעקב – סק״ב)

מה) שם הגה יש אומרים דוקא בחצר מותר לטלטל אבנים.

ראיתי להרב ישועות יעקב (בא״ח סימן שי״ב [סק״ב])[19] שהביא מה שנסתפקו הפוסקים בהא דקיימא לן דכבוד הבריות דוחה איסור דרבנן בשב ואל תעשה, אם יש לו כח לדחות תרי איסורין דרבנן. ע״ש. ולי נראה מעומקא של הלכה מיבמות [צ:] דקאמר התם דמשום שבות דרבנן אינו מזריק. וכתב רש״י [שם ד״ה וכבש] דמשום איסור דרבנן דחי גם כן הזריקה והקטרה והקרבה [ואכילת בשר], מפני שבכל אחד יש שבות דרבנן. ואם כן כל שכן באיסור דרבנן. וראיתי להכסף משנה (בפ״ג מהלכות נדרים הלכה ט׳) שכתב, שיכולים בית דין לעקור דבר תורה משום סייג, מפני דחיישינן שמא יזלזלו בכל מילי דרבנן. ע״ש. (יפאר ענוים)

מו) שם בהגה ויש אומרים דאפילו מכרמלית לרשות היחיד נמי שרי וכו׳. זו סברת התוספות [סוכה לו: ד״ה בשבת] הביא דבריהם מרן ביתה יוסף, והיה טעמם דאיסור טלטול מוקצה חמור מאיסור כרמלית, וכיון שהתירו טלטול אבנים משום כבוד הבריות, כל שכן שהתירו ארבע אמות בכרמלית, ולהכניס מרשות היחיד לכרמלית ומכרמלית לרשות היחיד. עיין דבריו. וכיש אומרים אלו נראה דפסק רמ״א מדהביאם באחרונה, כמו שכתבו בעלי הכללים שכן דרך הפוסקים לפסוק כסברא שמביאים באחרונה. ומכאן קצת קשה על מה שכתב הרב חוות יאיר (סימן צ״ה דף צ״ו ע״א) ז״ל: ואני קוהה מאד אפילו במידי דרבנן לומר דנדחה מפני כבוד הבריות בדברים שלא נזכרו בש״ס כיון דחזינן וכו׳. יע״ש. דהא הכא היש אומרים הנזכרים סבירא להו להיפך, וכן הוא פסק רמ״א. ויש לדחות. וק״ל. ועיין בכל מה שכתבתי אני הדל לעיל (סק״א)[20]. (יוקח נא – סק״ה)

מז) שם בהגה ויש אומרים דאפילו מכרמלית לרשות היחיד נמי שרי וכו׳. עיין אליה רבה (סק״ה) דכן עיקר. וכן כתב הרב ז״ל ([ש״ע הגר״ז] סעיף ד׳). והוא דעת התוס׳ בסוכה (דף ל״ו ע״ב ד״ה בשבת) שהוכיחו דאיסור מוקצה חמור מכרמלית, מדלא התירו במת איסור טלטול אלא על ידי ככר או תינוק, ואיסור כרמלית שרי. ע״ש. ולפי מה שכתבו בשבת (דף צ״ד ע״א ד״ה גדול), כמו שהבאתי בסימן שי״א (סק״ג)[21], אין ראיה משם. וגם צריך לומר לדעת הרב ז״ל סימן ש״א (סעיף מ׳) ובסימן של״ד (סעיף ב׳), דלענין טלטול מוקצה פסק דיש להתיר ובכרמלית כתב דאין להקל.

(תהלה לדוד – סק״ג)

מח) שם בהגה דאפילו מכרמלית לרשות היחיד. וכן משמע מדברי הפוסקים שכתבו דינים אלו סתם ולא חילקו, דכי היכי דשרי להעלותם לגג אף על פי שהיה אפשר לו לעשותן מערב שבת, הכי נמי לדידן דאית לן בתי כסאות שרי משום כבוד הבריות. ואף על גב דמשמע מדברי השלחן ערוך[22] דשרי להעלותן לגג היינו משום דאין אדם קובע מקום לבית הכסא, משמע דהיכא דקבע אסיר. לא קשיא, דכיון דנפישי בני הבית דהוו שקלי להו לא אפשר ושרי. והוא הדין נמי מכרמלית לרשות היחיד, דהא איסור טלטול מוקצה חמור מאיסור כרמלית, וכיון שהתירו טלטול אבנים משום כבוד הבריות כל שכן שהתירו ארבע אמות בכרמלית ולהכניס מכרמלית לרשות היחיד. תוס׳ [סוכה לו: ד״ה בשבת] ודעמייהו ובית יוסף. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

מט) שם בהגה דאפילו מכרמלית לרשות היחיד נמי שרי וכו׳.

צ״ע דאם הש״ס [פא.] איירי לענין איסור הוצאה גם כן, אם כן מאי מהני ניכר רשומן. ואולי אז אין הכי נמי דלא הותר ליטול יותר, רק במקום דמותר להוציא. שוב ראיתי כן בפרי מגדים [משבצות זהב סק״א ד״ה ואם]. ולפי מה שפירשו התוס׳ ([שם ע״ב] ד״ה מהו להעלותן לגג), דהיה לו להכין, זה קצת נראה דהוא לשיטתם לענין איסור הוצאה, אבל לענין לטלטל אין נפקא מינה, דבלאו הכי הרי צריך לטלטלן לקנוח ואז הרי יהיו גם כן מוכנים.

(גנזי חיים – סק״ג)

הערות וציונים

19. נדפס באות הקודמת. **20.** נדפס לעיל אות ג׳. **21.** נדפס לעיל בסימן שי״א אות קפ״ג. **22.** נראה דצריך לומר הש״ס, כמו שדייקו התוס׳ בסוכה מהגמ׳ בשבת (פא:).

סימן שיב סעיף ב

ב אם ירדו גשמים על האבנים [ה]ונטבעו, אם רישומן ניכר מותר ליטלן כדי לקנח [ו]ואין בזה משום סותר ולא משום טוחן:

באר הגולה

ה. שם בעיא ונפשטא וכפירוש הרי"ף [שם] וכן כתב הרמב"ם בפרק כ"ו [מהלכות שבת הלכה ד']: ו. הרי"ף [שם, רמב"ם שם]:

אוצר ההלכה

ג) שם בהגה מכרמלית לרשות היחיד נמי שרי וכו'. וכן מקיל בחיי אדם (כלל נ"ה [סעיף ח']) באם ששכח ולא הכין בערב שבת, או במקום שאף שיכין יקחוהו אחרים. ובלבד שלא יוציא מרשות היחיד אפילו לרשות הרבים שלנו, דאפשר דהוי דאורייתא. ע"ש. (פתחי תשובה)

נא) שם בהגה מכרמלית לרשות היחיד נמי שרי וכו'. וכן כתב להקל בחיי אדם (כלל נ"ה [סעיף ח']) באם שכח ולא הכין בערב שבת, או במקום שאף שיכין יקחוהו אחרים. ובלבד שלא יוציא מרשות היחיד אפילו לרשות הרבים שלנו, דאפשר דהוי דאורייתא. ע"ש.

[**הערת מהרשי"ם:** עיין באליה רבה [סק"ה] דהעיקר כדיעה שניה. ועיין תוספת שבת [סק"ו] דמכל מקום ברשות הרבים שלנו אף דדמי לכרמלית הוי תרי קולי [ואין][23] להקל, דהא יש אומרים דהיא כרשות הרבים ויש אומרים דגם בכרמלית אסור. ונראה לי דמרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים בודאי אסור רק מדרבנן יש להקל]. (ארחות חיים – ספינקא – סק"ג)

נב) שם בהגה מכרמלית לרשות היחיד נמי שרי וכו'. רבים מקילים להוציא באמתחתם נייר חלק המוכן לקנח עצמם בו, משום דגדול כבוד הבריות וכו'. אך בספר חיי אדם (כלל נ"ה אות ח') כתב ובלבד שלא יוציא אפילו לרשות הרבים שלנו. ע"ש. וצ"ע. (ילקוט הגרשוני – סק"ג)

סעיף ב

נג) סעיף ב' אם ירדו גשמים על האבנים וכו' אם רישומן ניכר מותר וכו'. כתב הרב אליה רבה ז"ל (סק"ו) משם רבינו ירוחם ז"ל [נתיב י"ב חלק י"ג דף פ"ד ע"א], דהכוונה שלא נטבעו מלכלוך אלא רשומן ניכר למעלה מן הקרקע. ע"כ. ויש לפרש לפי שיטתם, אם הוא מכיר מסביבות האבן שעדיין יש מי גשמים תחתיו, מותר שעדיין לא נתחברה. כן כתב הרב המאירי ז"ל בחידושיו לשבת שם בפרק המוציא יין [שבת פא. ד"ה וגדול]. (פתח הדביר ח"ד – סק"ב)

נד) שם ולא משום טוחן. עיין להרב טל אורות (דף ג' ע"ב) לענין אם יש טוחן אחר טוחן, ובמה שכתב הרב חיי אדם (כלל טו"ב אות ג'). יע"ש. ולפי דבריהם אתה תחזה דבקוטי טיניקי של אבק נחרים [טבק הרחה] דהושלך שם עפר דק ונדבק שם מחמת שנתייבש הרבה, ורוצה לשאוף ממנו כי הוא לו לתענוג, ולא יכול להתאפק מבלי שיהיה שואף בנחיריו, דיהא שרי לגרר האבק. ומה טוב אם הוא בידו ולא בכלי (מסכין) [כסכין] וכיוצא. ועיין שם להרב טל אורות (בע"ג) על פתגם דנא, (ובדז"ל) [ובדף ל"ד ע"א] לענין לגרור הגבינה בכלי הראייו. ע"ש. ועיין להרב כרם שלמה סימן שכ"א [על שלחן ערוך סעיף י"א]. (רוח חיים)

נה) שם ולא משום טוחן. בעיא דש"ס (פרק המוציא דף פ"א ע"א) כדמפרש לה הרי"ף ז"ל בהלכות [לד.]. ע"ש. וכן ראיתי להגאון ראב"ן ז"ל (סימן שנ"ג) דמפרש הבעיא כפירוש הרי"ף ז"ל. ע"ש. וכדבריו כתב הרמב"ם ז"ל פרק כ"ו מהלכות שבת [הלכה ד'] כמו שכתב מרן ז"ל בבית יוסף. והגם דרש"י [שם ד"ה ונטשטשו וד"ה מהו] והרא"ש ז"ל [פ"ח סימן ב'] פירשו הבעיא באופן אחר, מכל מקום מרן ז"ל בחר בשיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל. ומדין זה איכא למילף דדעת הרי"ף והרמב"ם ומרן ודעימייהו ז"ל, דיש טוחן אחר טוחן. שהרי זה הטיט תחלתו היה עפר דק, ושוב נדבק ונעשה גוף אחד במי הגשמים, ונתייבש עד שאם יטול האבן יפלו רגבי האדמה שסביב האבן וידקדקו ויחזור להיות עפר כבראשונה, ואי לאו דניכר רשומן של אבנים היה חייב משום טוחן, הגם דמעיקרא נמי היה עפר דק. שמע מינה דסבירא להו להני רבוותא ז"ל דיש טוחן אחר טוחן.

וכדבריהם יש להוכיח מהש"ס דשבת (דף ע"ד ע"ב) דאמר התם, אמר רבא האי מאן דעביד חביתא חייב משום שבע חטאות, וחד מינייהו טוחן, ופירש רש"י ז"ל: חביתא, של חרס טוחן הרגבים ושוחקן הדק הוי טוחן וכו'. ע"כ. למדנו דדרך עשיית החרס לכותשו תחלה ולטוחנו עד שנעשה עפר דק ושוב מגבלו ועושהו גולם אחד, דהיינו ביצת היוצרים דתנן (פ"ה דפרה [משנה ו']) ובאיזהו נשך ([בבא מציעא] דף ע"ד ע"א), ושוב מוציא כלי חרס למעשהו. ואפילו הכי אמרינן בירושלמי בפרק כלל גדול [פ"ז ה"ב] בפסקא הטוחן וז"ל: ההן דשחק מלח חסף פלפלין, חייב משום טוחן. ופירש הרב קרבן העדה ז"ל, הכותש מלח או כתש חרס או פלפלין חייב משום טוחן. ע"ש. הרי דהגם דהחרס קדמה לו טחינה קודם עשייתו ואחרי כן לש אותו ועשאו כלי, אפילו הכי הטוחן אותו כלי חרס או שבריו קאמר בירושלמי דחייב משום טוחן, שמע מינה דיש טוחן אחר טוחן. ולכאורה קשה דזה היפך פסק ר"י ז"ל, הביאו המרדכי ז"ל שם בפרק כלל גדול [סימן שס"ה], דפסק דמותר לפרר לחם אחר שנטחן כבר, דלא מצינו טוחן אחר טוחן. וכן כתב הרב הסמ"ג ז"ל במלאכת הטוחן [לאוין ס"ה דף י"ג ע"ב] בשם רשב"ם ז"ל, והגהות מיימוניות (פרק כ"א מהלכות שבת [אות ע']). וכן פסק מור"ם ז"ל לקמן (סימן שכ"א ס"ח), על מה שכתב מרן ז"ל אין

הערות וציונים

23. כן צריך לומר. ועיין בספרו דעת תורה.

באר הגולה

ג [ז] צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו ולא חיישינן שמא יתלוש, [ח] ואף אם יתלשו ליכא איסורא דדבר שאין מתכוין הוא:

ז. [גמרא] שם [ע"ב] כריש לקיש:
ח. רש"י שם [ד"ה מותר לקנח] דהלכה כרבי שמעון [שם כב.]:

אוצר ההלכה

כותתין מלח, כתב ודוקא מלח הגס אבל מלח שהיה דק מתחלה ונתבשל וכו' ונעשה פתיתין מותר לחתכו וכו'. ע"ש. עוד כתב שם (בסעיף י"ב) על מה שכתב מרן ז"ל דהמחתך ירק דק חייב משום טוחן, כתב דמותר לפרר לחם לפני התרנגולים וכו'. ע"ש. גם בסימן תק"ד (סעיף ג') כתב בשם מוהרי"ל ז"ל [מנהגים, הלכות יום טוב עמוד ק"ע אות ח'] דמותר לדוך המצה בלא שינוי משום דאין טחינה באוכלין שהיו טחונים תחלה. ע"ש.

ויש להרגיש על מור"ם ז"ל שכותב דינים אלו כמוסיף על דברי מרן ז"ל, וכאילו מרן מודה בהם דליכא איסור בטוחן אחר טוחן, והרי מדין שלפנינו מוכח איפכא. והיה לו להגיה כאן דלפי סברת הכלבו [סימן ל"א דף ל"ב ע"ד] גבי מלח וסברת ההגהות מיימוניות ודעימייהו ז"ל גבי פירורי לחם, גם באין רשומן ניכר שרי דאין טוחן אחר טוחן. מיהו מההיא דסימן תק"ד לא קשיא לפי מה שכתב שם הרב עטרת זקנים ז"ל [סק"ב] משם הרב שלטי הגבורים ז"ל בשבת [לב. אות ג'], דדוקא ביום טוב דקיל טפי שרי בכהאי גוונא שאינו טחינה ממש, אבל בשבת לא סמכינן עלה להתיר. ע"ש. דלפי זה אפשר דבדין זה יודה מרן ז"ל להתיר ביום טוב. אבל בשני הדינים הנזכרים דהם בשבת, ודברי ההגהות מיימוניות הביאם מרן בבית יוסף (בסימן שכ"א) דאין טוחן אחר טוחן והשמיטו מהשלחן ערוך, נראה דלא סבירא ליה הכי. דהגם דדינים רבים מוסכמים מביא בבית יוסף ומשמיטם בשלחן ערוך, ומכל מקום כתבו בעלי הכללים ז"ל דאפילו הכי הוו הלכתא, אך בדין זה דחזינן דמרן ז"ל גילה דעתו בדין שלפנינו דיש איסור טוחן אחר טוחן בשבת, ודהכי סבירא להו להרי"ף והרמב"ם ז"ל, מורה להדיא כי זה דבר השמיט"ה דינים אלו מהשלחן ערוך משום דאיהו לא סבירא ליה הכי.

שוב ראיתי להרב טל אורות ז"ל (דף ג"ל ע"ד) שהקשה כיוצא בזה ממה שכתב מרן ז"ל בשלחן ערוך לעיל (סימן ש"ב סעיף ז'), דטיט יבש שעל בגדו אסור לשפשפו דהוי טוחן, אלמא סבירא ליה דיש טוחן אחר טוחן. וחילק בין הנושאין, דשאני פת ומלח דהא עשויין בידי אדם כמו שכתבו התוס' [ביצה יד. ד"ה בית הלל], מה שאין כן עפר שנעשה טיט שאינו עשוי בידי אדם. ועוד לפי דברי מהרי"ל [שם] דאין טחינה באוכלין שהיו טחונים כבר, משמע שלא אמרו כן אלא במידי דאוכלין דוקא אבל בענין אחר לא. ע"ש. ולפי החילוקים הנזכרים אפשר ליישב הא דידן נמי, דאפשר דגם מרן ז"ל יודה דאין להחמיר אפילו בשבת דקיימא לן דאין טוחן אחר טוחן, מיהו טחינת עפר שאני כנזכר. אלא שהרב ז"ל שם סיים דעדיין צ"ע, כנראה מדבריו דחילוקים אלו אין בהם כדי שביעה.

אכן ראיתי להרב חיי אדם ז"ל בחלק נשמת אדם (כלל י"ז אות ג') שכתב דהא דאמרינן דאין טוחן אחר טוחן ופטור ומותר [אינה] אלא כשהטחינה השנית אינה טחינה גמורה אלא שמחתך אותן חתיכות גדולות או בינוניות, אבל כשמחתך בשניה חתיכות דקות מאד שייך איסור טוחן גם אחר טוחן וגם בכל דבר. ובזה יישב דברי התוס' ז"ל הנראין כסותרין בשבת מדף (ע"ג) [ע"ד ע"ב] ד"ה [האי] [ד]פרים סילקא לדף קי"ד [ע"ב ד"ה אלא]. ע"ש. ולפי חילוק זה אפשר יתיישב קושיין הנזכרת, דגבי טחינת עפר דפסק מרן ז"ל דיש טוחן אחר טוחן איירי כשידקדק אותו לעפר דק, ואתי כפסק מרן לקמן (סימן שכ"א סעיף י"ב) שפסק דהמחתך ירק דק דק חייב משום טוחן, דדייק לומר דק דק דבכהאי גוונא דוקא הוא דחייב גם אחר טוחן, ופסקי מור"ם ז"ל דמפרר לחם לפני תרנגולים וכן היתר דריכת מצה בלא שינוי, איירי כשאינו עושה אותן לחתיכות דקות מאד כקמח ממש, שאין זה דרך מפרר לתרנגולים אלא שמחתכן חתיכות בינוניות בכדי שיוכל התרנגול לאוכלו שיעבור דרך בית בליעתו, וכן הוא ההיתר לדוך מצה וחתיכת המלח כשאינו דק דק. כן נראה לע"ד כעת.

(פתח הדביר ח"ד – סק"ג)

סעיף ג

נו) סעיף ג' צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו וכו'. כתב הבית יוסף (דף ר"ט עמוד ד' שיטה ך'), וכתב הרב המגיד ז"ל בפרק ח' [הלכה ד'] שאפשר שסובר וכו'. נ"ב: עיין בשלטי הגבורים פרק המוציא יין [לד. אות ג'].

(כנסת הגדולה – הגב"י)

נז) שם צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו וכו'. כתב הבית יוסף (שיטה), וכתב הרב המגיד בפרק ח' [הלכה ד'] שאפשר שסובר שההיתר הוא כשהצרור מונח על גבי יתדות, ונסמך על מה שכתב [פרק כ"ו הלכה ה'] היה לפניו צרור וכו'. נ"ב: כתב הרב בלחם משנה ז"ל, דהכוונה הוא דהרמב"ם מפרש מימרא דריש לקיש [פא:] כשהונחה על גבי יתדות, ולא הוצרך להזכיר צרור שעלו בו עשבים, דאין כאן איסור כלל משום עשבים, דודאי לא יתלשו ואין זה חידוש. אבל אם היה מפרשה במונחת על גבי קרקע, היה לו להזכירה, דהוא רבותא טפי להודיענו שמותר עקירת צרור מן הקרקע משום קנוח וכו'. ולפי דבריו מאי דנקט ריש לקיש עשבים, אינו אלא משום סיפא, דקאמר והתולש בשבת ממנה חייב, אבל להיתר קנוח, עשבים אינו מעלה ואינו מוריד. ועיקר דינו דריש לקיש ההיתר הקנוח הוא דשרי טלטול הצרור משום קנוח, אלא שאם יש בו עשבים לא שרי אלא במונח על גבי יתידות, ואם אין בו עשבים בכל גוונא שרי. וכיון שהרמב"ם לימדנו היתר הצרור בפרק כ"ו, ממילא נלמד היתר הצרור שיש בו עשבים כשמונח על גבי יתדות, דכיון שמונח על גבי יתדות, העשבים שבהם לא מורידין ולא מעלין. וקשה דאם כן מאי אשמועינן ריש לקיש דמותר

אוצר ההלכה

לקנח בצרור, הא תני לה בברייתא היו לפניו צרור וחרס מקנח בחרס ואינו מקנח בצרור, הא אם לא היה שם חרס מקנח בצרור, דלפי סברת הרמב"ם היתר הצרור סתם והיתר הצרור שעלו בו עשבים ומונח על גבי יתידות, כולה חדא מלתא הוא ואין חדוש בזה יותר מבזה.

ועוד קשה מהא דרב פפי דקאמר שמע מינה מדריש לקיש האי פרפיסא שרי לטלטולי, ולפי דברי הרב המגיד האי פרפיסא במונח על גבי יתדות מיירי, כמו שכתב הרב לחם משנה ז"ל, ואם היתר הצרור שיש בו עשבים ומונח על גבי יתדות שוה להיתר הצרור שאין בו עשבים ומונח על גבי קרקע, וכי לא ראה רב פפי ברייתא [פב.] דקתני מקנח בחרס ואינו מקנח בצרור, שמשמע שבדוחק התירו טלטול הצרור, והוא הדין לפרפיסא המונח על גבי יתדות. ובשלמא לפירוש רש"י [פא: ד"ה חייב משום תולש] ניחא, דודאי ידע רב פפי דצרור לא התירו אלא לצורך, אבל שלא לצורך לא משום דלאו בר טלטול הוא, אלא דפרפיסא בר טלטול הוא מפני שיש בו עשבים, אלא דהוה סבירא ליה דאסור לטלטלו משום תולש, וכיון דשמע להא דריש לקיש דקאמר צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו, אלמא לית ביה משום תולש, ומה שהוצרך לומר ההיתר בקנוח הוא לומר דאין לאסור בקנוח שמא יתלוש, דהוי דבר שאינו מתכוין, אבל היתר הטלטול הוה סבירא ליה לרב פפי שהוא מותר אף שלא לצורך. והקשו עליו שאף היתר הטלטול הוא דוקא לצורך, אבל שלא לצורך לא, משום דהוי תולש דרבנן, ודוקא משום קנוח לא גזרו. אבל להרמב"ם דסבירא ליה דחידושא דריש לקיש דשרי לאו משום תולש הוא, אלא שבא להתיר טלטול הצרור אף דלאו בר טלטול הוא, אם כן אין בין דברי ריש לקיש למאי דתני בברייתא חדוש כלל, שמדברי כולם למדנו שלא התירו טלטול הצרור כי אם דוקא לצורך, ואם כן מה זה שרצה רב פפי ללמוד מדברי ריש לקיש. ועוד דמסוגיית הגמ' יש להוכיח היפך דברי הרב המגיד. ויש לדחות.

מכל מקום למדנו מדברי הרמב"ם שחייב חטאת למגביה הפרפיסא מעל הארץ ומניחה על גבי יתדות או שמניחה בארץ, דהיינו משום דהא דקיימא לן דעציץ נקוב דינו כארץ הוא דוקא במונח על גבי קרקע, דודאי אין חילוק בין גבשושית לעציץ נקוב וכמו שכתב מרן [בבית יוסף] לקמן סימן של"ו, דמאי שנא. ולדעת רש"י [שם] והתוס' [שם ד"ה והניחו] הא דקיימא לן דעציץ נקוב דינו כמחובר הוא אף במונח על גבי יתדות, כמו שהכריחו[24] מההיא דפרק השולח [גיטין לז.]. יע"ש. ולהרמב"ם [פ"ח ה"ד] אף דסבירא ליה דעציץ נקוב המונח על גבי יתדות דינו כתלוש, מכל מקום התולש מעציץ נקוב המונח על גבי יתדות חייב חטאת, שהרי ריש לקיש אמר דצרור שעלו בו עשבים התולש ממנו בשבת חייב חטאת, והיינו במונח על גבי יתדות כמו שכתב הרב המגיד, ואין חילוק בין צרור לעציץ כמו שכתב מרן לקמן.

וראיתי להר"ד עראמה שכתב על דברי הרמב"ם [פ"ח ה"ג] דעציץ נקוב התולש ממנו בשבת חייב חטאת, הגיה עליו וז"ל: פירוש, כשהוא מונח על גבי קרקע מפני שהוא כיונק. עכ"ל. וכפי מה שכתבתי ליתא להך, אלא אף התולש מעציץ נקוב המונח על גבי יתדות חייב, וכמו שכתב בצרור שעלו בו עשבים דחייב, ולא חילק בין מונח על גבי קרקע למונח על גבי יתדות, משמע מינה דאף במונח על גבי יתדות התולש ממנו חייב, וכן נראה מדברי הלחם משנה שם [הלכה ד']. וצרור ועציץ דין אחד להם. וכי תימא אם כן הוו תרתי דסתרן, דכיון דקיימא לן שאם הגביהו מעל גבי הקרקע והניחו על גבי יתדות דחייב, אם כן חשיב מונח על גבי יתדות כתלוש, ואם כן איך אנו מחייבין לתולש מעציץ המונח על גבי יתדות כתולש דבר מן המחובר. הא לא קשיא, שיש כמה דברים בחיובי שבת שהם כתלושים לשאר דינים, ולגבי שבת דינם כמחובר והתולש מהם חייב, כדין תאנים שיבשו באיביהן כדלקמן (סימן של"ו [סעיף י"ב]). ואמרינן בפרק שמונה שרצים [קז:] האי מאן דתליש כשותא מהיזמי והיגי ומאן דתליש פיטרא מאונא דחצבא חייב משום תולש וכו', ופשיטא דכל הני אין להם דין מחובר, דהני מאוירא קא רבו, אלא שחייב בהם בשבת משום עוקר דבר מגידולו. וכן תולש מעציץ נקוב שהוא מונח על גבי יתידות, אף שאינו כמחובר לקרקע, משום עוקר דבר מגידולו חייב בשבת.

ועוד נראה להכריח זה, שהרי הרמב"ם כתב דין זה[25] דכשות שעלה בספינה שהתולש ממנו בשבת חייב חטאת ולא חילק בין גוששת לאינה גוששת, משמע דבכל גוונא חייב, ואילו בהלכות תרומות (פ"א [הלכה כ"ג]) כתב דיש חילוק בין ספינה גוששת לאינה גוששת, דכל שאינה גוששת לא חשיב כמחובר, דסבירא ליה התם [חלה פ"ב מ"ב] דרבי יאודה דקאמר אימתי בזמן שהספינה גוששת, שבא לפרש דבריו של תנא קמא. ומה שקשה על דבריו כתוב שם, ולמה לא חילק גם כן בשבת בין גוששת לאינה גוששת. אלא ודאי דגבי שבת אף בדבר דלא חשיב מחובר חייב משום תולש, ובעציץ המונח על גבי יתדות נמי, אף דלא חשיב דין מחובר לשאר דברים התולש ממנו בשבת חייב.

ועוד אפשר דסבירא ליה להרמב"ם, דעציץ המונח על גבי יתדות דחשיב כמחובר לענין תרומות וכיוצא בו כפי דחויא קמא דרבא דקאמר בפרק קמא דגיטין [ז:], עד כאן לא קאמר רבי יהודה אלא בספינה העשויה לברוח וכו'. ומה שחייב בשבת במגביה מעל גבי קרקע אף שעדיין חשיב כמחובר לפי שמיעט יניקתו, דאף שעדיין הוא יונק מן הקרקע אף שהגביהו, מכל מקום אינו דומה יניקתו מקרקע בזמן שהוא סמוך לו שאז יונק הרבה, לכשהגביהו והניחו על גבי יתידות שמיעט יניקתו, ומשום הכי חייב משום תולש. וכן כשהיה מונח על גבי יתדות והניחו על גבי קרקע חייב משום נוטע שהרי הרבה יניקתו. ואין ללמוד מדין חיוב שבת לשאר דברים. והתוספות שרצו ללמוד חיוב שבת לשאר דברים, משום דלפי שיטתם דלגבי שבת חשיב כמחובר ולא מחייב המגביהו

הערות וציונים

24. התוס' בגיטין (ז:) ד"ה דילמא הכריחו מפרק השולח. ע"ש. **25.** לפנינו בהלכות שבת (פ"ח ה"ג) כתב הרמב"ם כשות שעלה בסנה.

אוצר ההלכה

משום תולש לפי שעדיין חשיב כמחובר, מכל שכן דלשאר דברים נמי חשיב כמחובר אף שמונח על גבי יתדות, והוקשה להם מההיא דפרק קמא דגיטין דמשמע דחשיב ליה כתלוש. ותירצו מה שתירצו. אבל לדעת הרמב"ם דחשיב ליה כתלוש לחייב עליו בשבת, אין ללמוד ממנו שיהיה דינו כתלוש לשאר דברים, דשאני שבת כמו שכתבתי, ולעולם דלשאר דברים דינו כמחובר. והרי התוספות בפרק קמא דגיטין הכריחו מההיא דפרק השולח דעציץ המונח על גבי יתדות דינו כקרקע, וההיא דהשולח הלכתא פסיקתא היא [חו"מ סימן ס"ז סעיף כ"ב].

ובירושלמי (פ"ב דחלה [הלכה א']) עלה דמתניתין דעפר הבא בחוץ לארץ בספינה, אמרו דעציץ נקוב דינו כמחובר אף שהוא מונח על גבי יתדות, ואף רבי יאודה מודה בה, ומה בינו לבין ספינה, ומשני ספינה עולה ויורדת היא וזה במקומו הוא. ע"כ. והיינו דחויא קמא דדחי רבא בפרק קמא דגיטין, ומאי דמספקא ליה לרבא פשיטא ליה לירושלמי. ודרכו של הרמב"ם לסמוך על הירושלמי.

אמנם ההיא דפרק השולח [גיטין לז.], דאמרינן תני הלל אין כותבין פרוזבול אלא על עציץ נקוב בלבד. ופריך נקוב אין שאינו נקוב לא, ומוקי לה תלמודא דמנח אסיכי וכו'. ולא ראיתי להרמב"ם ז"ל שהביאה בהלכות שמיטה [פרק ט'], וגם הרי"ף [שם יט:] השמיט. והרא"ש [שם פ"ד סימן ט"ו] והטור ח"מ סימן ס"ז [סעיף כ"ב] הביאוהו לפסק הלכה.

ואם היינו אומרים דהרמב"ם סבירא ליה דעציץ נקוב המונח על גבי יתדות דינו כתלוש ניחא דהשמיטה משום דסבירא ליה שאם הוא מונח על גבי יתדות אין דינו כקרקע, ואם מונח על גבי קרקע הוה ליה משום מקומו, ואפילו עציץ שאינו נקוב נמי כדאיתא התם[26]. והלל אפשר דסבר כדחויא קמא דרבא, דעציץ נקוב המונח על גבי יתדות דינו כקרקע, והרמב"ם דחה סברא זאת וסבירא ליה דעציץ המונח על גבי יתדות דינו כתלוש, ויליף לה משבת, ומשום הכי השמיט הך דהלל ולא כתבה. ובירושלמי דסוף שביעית [פרק י' הלכה ג'] הכי איתא, מה נן קיימין, אם במחוברת לקרקע כולי עלמא מודיי שהוא כקרקע, אם בנתונה על גבי יתדות כולי עלמא מודיי שאינן כקרקע, אלא במונחת על גבי קרקע, ואתיא כמאן דאמר כותבין פרוזבול על מקומו של תנור וכו'. והתם לא מיירי לענין עציץ. ובתוספתא (פ"ד דטבול יום) [עוקצין פ"ב מ"ז] והביאה הר"ש (סוף פ"ב דעוקצין) תניא, עציץ נקוב שנתנו על גבי שתי יתדות אפילו גבוה מן הארץ אמה אין מכשיר את הזרעים וכו', משמע בהדיא דעציץ נקוב המונח על גבי יתדות חשיב כמחובר. ולא הביאה הרמב"ם בפרק ב' מהלכות טומאת אוכלין. ולא ידעתי למה לא מייתי לה תלמודא הך ברייתא להההיא דרבי זירא. ודבר זה נאחז בסבך כמה גופי הלכות, לענין תלוש ולבסוף חברו דמייתי לה בפרק קמא דחולין [טז.] וכן בפרק המביא [גיטין כא:] לענין גט, ועיין בטור אה"ע סימן קכ"ד [סעיף ד' וסעיף ה'], ולענין עישור נכסי. ודי בזה להעיר אזן למקום אחר בס"ד.

איך שיהיה לעיקר הדין התולש מעציץ נקוב המונח על גבי יתדות חייב בשבת. ועיין בתשובת הרא"ש (כלל ב' סימן ד'), על כרם הנטוע על הגג שבנה תחילה הגג בקורות גדולות ובנסרים שדובקים זה בזה ואחר כך רצפו כולו ברובדין של אבן ומלאו עפר ונטע כרם שרצה השואל לדמותו לעציץ שאינו נקוב לפטור אותו מן הערלה. וכתב ז"ל שכל שהשרשים מתקיימים מלחלוחית הארץ, קרינן ביה "[ה]יוצא השדה" [דברים י"ד, כ"ב], שכן דרך לזרוע, והאויר שתחת הגג לא מחשיב ליה כתלוש וכו'. והביא מאי דתנן פרק בתרא דמעשרות [פ"ה מ"ב] בצלים שהשרישו בעליה טהרו מלטמא, נפלה עליהם מפולת והם מגולים הרי אלו כנטועים. ואיתמר עלה בירושלמי [מעשרות פ"ה ה"א] ערימה של בצלים שהשרישה שתולש מהם בשבת פטור ואינו רוצה בהשרשתן אמר ליה רבי שמעון בן לקיש מאי אכפלה שבת גבי מעשרות, לא תנינן אלא אינו חושש לא משום כלאים וכו' וניטלים בשבת וכו'. חמי מה אמר, לא אמר אלא מאי אכפלה שבת גבי מעשרות, הא שביעית אכפלה, שאם היה רוצה בהשרשתן שהם אסורים משום ספיחים. ע"ש ודוק.

(בני חיי – מגיה – סק"א)

נח) שם צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו וכו'. כתב הבית יוסף (דף ר"ט ע"ד שיטה ל'), וכתב הרב המגיד (בפרק ח' [הלכה ד']) שאפשר שסובר וכו'. נ"ב: עיין בשלטי הגבורים פרק המוציא יין [לד. אות ג'], ובספר בני חיי[27] ובספר צרור החיים בביאורו להרמב"ם (דף ל"ז ע"ב).

(יד אהרן מהדורא בתרא – הגב"י סק"א)

נט) שם צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו וכו'. כתב הבית יוסף, והרמב"ם [פרק כ"ו] לא הזכיר דין צרור וכו'. עיין מה שכתב הרב בני חיי בסימן זה[28]. (דברי מנחם – הגב"י סק"ג)

ס) שם מותר לקנח בו וכו'. כתב מג"א (סק"ג), דאפילו מונח על הארץ וכו'. פירוש כיון דאין בו איסור תלישה אלא מדרבנן, דהא גם לאחר שנוטלו מהארץ לא הוי הפסק בין הצרור לארץ אלא אוירא בעלמא, לא גזרינן משום כבוד הבריות.

(בגדי ישע)

סא) שם מותר לקנח בו וכו'. כתב מג"א (סק"ג), ומדסתם שמע מינה דסבירא ליה דאפילו מונח על הארץ מותר ליטלו וכו', וכמו שכתבו רש"י [שבת פא: ד"ה חייב] ור"ן [לד. ד"ה אמר ר"ל]. עכ"ד. וכן כתבו התוס' שם [ד"ה והניחן], וגם תוס' גיטין (דף ז' ע"ב ד"ה דלמא). ועיין מסכת כלאים (פ"ז מ"ח) המעביר עציץ נקוב בכרם אסור. ופירש הרע"ב שהזרעים נאסרים ולא הגפנים, ועיין שם בתוספות יום טוב [ד"ה אסור] שתמה דאיזה חלוק יהיה בין הזרעים

הערות וציונים

26. רצונו לומר, שכותבים פרוזבול על עציץ שאינו נקוב אף שאינו חשוב כמחובר משום המקום שקבל בהשאלה להניח עליו את העציץ דחשיב כשלו. **27.** נדפס באות הקודמת. **28.** נדפס לעיל אות נ"ז.

ד [ט]**לא יטלטל רגב אדמה לקנח בו מפני שאינה ראויה לקינוח לפי שהיא נפרכת. [י]אסור לקנח בחרס אפילו בחול משום סכנה שלא ינתקו שיני הכרכשתא** (פירוש, המעים התלוי בפי טבעת. ערוך ערך כרכשתא):

באר הגולה

ט. [גמרא] שם ע"א וכרב יהודה [וכפירוש רש"י ד"ה אבל לא]: י. שם ע"ב [וכפירוש רש"י ד"ה משום סכנה]:

אוצר ההלכה

לגפנים, אם הוא אסור יאסרו שניהם[29]. אבל באמת הברטנורא סובר (בשטת) [כשטת] כל הראשונים הנ"ל, דהא דאמר במסכת שבת חייב, היינו מדרבנן משום דאויר אינו מפסיק, ולכן שפיר פסק שם בכלאים דרק הזרעים נאסרו משום דיונקים מהגפנים, והגפנים מותרים דהא הם אינם יונקים מהזרעים מלמעלה, דלשטת הברטנורא הא דתני במתני' המעביר עציץ נקוב איירי שהעביר באויר למעלה, ואף על פי כן הזרעים נאסרים משום דאויר אינו מפסיק ויונקים מלמטה מהגפנים. אבל הרמב"ם דפסק (בפ"ח מהלכות שבת ה"ד) היה על גבי יתדות והניחו על גבי הארץ חייב חטאת, דסבירא ליה דהא דאמר בגמ' חייב היינו חטאת ממש, ועיין שם במגיד משנה ובלחם משנה, ועל כרחנו סבר דאויר מפסיק ועל כרחך חייב משום זורע, משום הכי בפירושו למשניות במסכת כלאים הנ"ל כתב על משנה זו דהמעביר עציץ נקוב, ובגמרא התנה ובלבד שיניחוהו תחת הגפן. עכ"ל. והתוספות יום טוב כתב על זה דלא ידע מקומו איה, ובאמת הרמב"ם לשיטתו בגמ' דשבת הנ"ל דאויר מפסיק, על כרחך המתני' איירי בהניח על הגפנים, וממילא שניהם נאסרו הזרעים והגפנים, דינקי מהדדי, ואם כן הגמ' מפורשת במסכת שבת הנ"ל. ועיין מסכת עוקצין (פ"ב מ"י) בר"מ ור"ש דמפורש בהדיא פלוגתייהו אם אויר מפסיק אי לא, ור"מ שם לשיטתו סבר דאויר מפסיק. ע"ש היטב. ומשום הכי ניחא גם כן הא דלא הביא הרמב"ם בהלכות שמטה [פ"ט] דין דגיטין (דף ל"ז ע"א) דכותבין פרוזבול על עציץ נקוב, ואוקמא בגמ' לא צריכא דמנח (אנסיכי) [אסיכי], דכיון דלשיטתו האויר מפסיק, הוה ליה מטלטלין, ואין כותבין עליו פרוזבול. ועיין תוס' גיטין (דף כ"א ע"ב ד"ה יצא, באמצע דבריהם), דוקא בפסק יניקתו דאז קונה. ע"ש היטב. והם אזלי גם כן לשיטתם דסברי דאויר אינו מפסיק, ואם כן לא עשה עוד משיכה, ולכן התנו דוקא בפסק יניקתן אז קונה.

ומעתה צ"ע על פסק הלכה, חדא דכאן פסק המחבר לפסק הלכה כשיטת התוס' כמו שכתב מג"א, וביו"ד סימן רצ"ו [סעיף י"ז] ובמתני' דכלאים הנ"ל פסק כרמב"ם דוקא במונח על הגפן. וגם רמב"ם בהלכות מכירה (פ"ג הלכה ט"ו) נראה דפסק כשיטת התוס' דאויר אינו מפסיק. וצ"ע. (אומץ יוסף)

סב) שם מותר לקנח בו וכו'. עיין מג"א (סק"ג) דלהרמב"ם [פ"ח ה"ד] עציץ נקוב שהגביהו מעל הארץ חייב חטאת, אף דאין מפסיק רק אויר, אם כן אסור להגביה הצרור, ועל כרחך דפסק כרש"י [פא: ד"ה חייב]. והנה אף דמבואר בגיטין (דף ל"ז ע"א) בעציץ דמונח אסיכי הוי כקרקע, להרמב"ם צריך לומר דמכל מקום פסק קצת היניקה ובקל יתייבש יותר. והנה קצת צ"ע על השלחן ערוך, דאף דפסק כרש"י, מכל מקום היה לו לומר שיהיה עדיין נגד הארץ, אבל בנוטלו כולו בידו הרי מפסיקו מקרקע. וצ"ע גם למה כתב רש"י דאין חייב חטאת, דילמא איירי בנוטלו כולו בידו ויהיה חייב כפשוטו. וצ"ע. (גנזי חיים – סק"ד)

סג) שם מותר לקנח בו וכו'. כתב המג"א (סק"ג) ד"ה מותר וכו', מדסתם משמע דאפילו מונח על הארץ מותר ליטלו וכו'. כן מבואר באסיפת זקנים [שטמ"ק] בבא קמא (דף פ"א ע"ב) בשם גאון. ע"ש. (חדושי מהרי"ו)

סד) שם מותר לקנח בו וכו'. כתב המג"א (סק"ג), שמע מינה דסבירא ליה וכו' דלא כהרמב"ם [פ"ח ה"ד] וכו'. צ"ע ביו"ד (סימן רצ"ו סעיף י"ז) שפסק כהרמב"ם [בהלכות כלאים פ"ה הלכה כ"ג]. (נפש חיה – מרגליות)

סה) שם דדבר שאין מתכוין הוא. פירוש, ולא פסיק רישיה הוא, שהרי אפשר לקנח בו ולא יתלשו העשבים. ומלת אי שכתב בלבוש [סעיף ג'] טעות סופר. ע"ש. (משחא דרבותא ח"א – חדושי מהרמ"א)

סעיף ד

סו) סעיף ד' מפני שאינה ראויה לקינוח לפי שהיא נפרכת. נ"ב: במקום שפיסת רגבים שבה קשה כעין אבנים ואינה עשויה להתפרך, מותר. הרב המאירי ז"ל בחידושיו לשבת שם [פא. ד"ה אבנים]. (פתח הדביר ח"ד – סק"ד)

סז) שם אסור לקנח בחרס אפילו בחול וכו'. מקשים דהיה לו [לומר] ואפילו בשבת, וכדאיתא במסכת שבת [פא:]. ונראה לי דמרן ז"ל מזהיר אותנו להשמר מן החרס כי אפילו בחול מזיק, וכל שכן בשבת דאיכא נמי מוקצה. ובשבת איירי שיש צרור וחרס דאז ליכא למימר אפילו בשבת. ודו"ק. (באר משה)

סח) שם אסור לקנח בחרס וכו' משום סכנה. כתב הטור (עמוד ב' שיטה ד'), אסור לקנח בחרס משום סכנה וכו'. נ"ב: אמר המאסף, לכאורה קשה על רבנו בעל הטורים ז"ל, דבגמרא מוכח דאסור גם כן משום כשפים, דגרסינן בסוף פרק המוציא יין [פא:] אמר רבי יוחנן אסור לקנח בחרס בשבת, ושיילינן בגמרא מאי טעמא, אילימא משום סכנה אפילו בחול נמי, ואלא משום כשפים,

הערות וציונים

29. לפנינו הרב תוספות יום טוב לא תמה, אלא ביאר החילוק שזרע העציץ אף שלפי האמת אינו כלאים, אפילו הכי כיון שבו נעשה צד איסור אסרוהו חכמים בדרך קנס. ע"ש.

אוצר ההלכה

אפילו בחול נמי לא וכו׳. אמר להו רב נתן בר אושעיא לא מיבעיא בחול דאסור, אבל בשבת הואיל ואיכא תורת כלי עליה שפיר דמי, קמשמע לן. עד כאן בגמרא. ופירש רש״י ז״ל, אבל בשבת הואיל ואיכא תורת כלי עליו, אימא שפיר דמי, דמוטב שיקנח בו מלטלטל צרור, קמשמע לן דלא, אי משום סכנה אי משום כשפים. עד כאן. הרי דאסור גם כן משום כשפים. וכך דייקינן שפיר לא קשיא, דבתר הכי [פב.] גרסינן היו לפניו צרור וחרס, רב הונא אמר מקנח בצרור ואין מקנח בחרס, ורב חסדא אמר מקנח בחרס ואינו מקנח בצרור. מתיבי היו לפניו צרור וחרס, מקנח בחרס ואין מקנח בצרור. תרגמה רפרם באוגני כלים. עד כאן. הנה לדעת רב הונא דפסקו הפוסקים כוותיה באוגני כלים מקנחין ולא חיישינן לכשפים, ולזה רבנו בעל הטורים ז״ל תפס טעם הסכנה והניח טעם הכשפים.

אבל קשה שרבנו בעל הטורים (בסימן ג׳) כתב, ולא יקנח בחרס משום כשפים. וצריך לומר דסבירא ליה דלטעמא דכשפים לא אהני לן האי טעמא לקנח בצרור שיש בו איסור טלטול ולא בחרס משום כשפים, דטפי עדיף לחוש לאיסור טלטול ולא לחוש לכשפים, ד״אין עוד מלבדו״ [דברים ד׳, כ״ה] כתיב [סנהדרין סז: וחולין ז:]. אבל בחול דליכא איסור טלטול, ודאי שלא יקנח בחרס משום כשפים. ומיהו קשה כשכתב רבנו בעל הטורים ז״ל, אסור לקנח בחרס אפילו בחול מפני הסכנה, למה לא כתב ומשום כשפים, וכמו שכתב ז״ל בסימן ג׳, וכמו שכתב הרי״ף ז״ל [לד.] אסור לקנח בחרס משום סכנה ואיתימא משום כשפים.

ואף על הרי״ף ז״ל קשה לי היאך מזכה שטרא לבי תרי, שכתב אחר כך היו לפניו צרור וחרס מקנח בחרס ולא בצרור, ודוקא בחרס דאוגני כלים. עד כאן. ותימה כיון דחיישינן לכשפים, מאי אהני לן היותו מקנח באוגני כלים, דלא אהני אוגני כלים אלא שלא יהיה שם סכנה לקנח בחרס, אבל משום כשפים אין חילוק. ואפשר לומר בדוחק דסבירא ליה להרי״ף ז״ל דבאוגני כלים נמי אין בם משום כשפים. ומיהו אין לומר שזה דעת רבנו בעל הטורים ז״ל, ובסימן (ב׳) [ג׳] כתב דאסור לקנח בחרס משום כשפים דמיירי בחרס ולא באוגני כלים, דמוכרח לומר דבסימן ג׳ מיירי אפילו באוגני כלים, דאי לא למה לא אמר שלא יקנח גם כן מפני הסכנה. (כנסת הגדולה – הגה״ט)

סט) שם אסור לקנח בחרס וכו׳ משום סכנה. כתב הטור (ע״ב שיטה ד׳), אסור לקנח בחרס וכו׳. נ״ב: עיין מה שכתבתי במהדורא ראשונה [הגה״ט][30] ובב״ח [אות ג׳]. (שיירי כנסת הגדולה – הגה״ט סק״ג)

ע) שם אסור לקנח בחרס וכו׳ משום סכנה. ואין להקשות דכאן כתב השלחן ערוך טעמא דלא יקנח בחרס הוא משום סכנה דכרכשתא, ובסימן ג׳ (סעיף י״א) כתב דהטעם הוא משום כשפים. וכן נמי בטור כתב בשני המקומות הנזכרים כמו שכתוב בשלחן ערוך. משום דכתבו הרי״ף [לד.] והרא״ש ז״ל [פ״ח סימן ב׳] מימרא דרבי יוחנן הכי, אמר רבי יוחנן אסור לקנח בחרס משום סכנה ואי תימא משום כשפים, ולכך נקט הטור והשלחן ערוך בסימן ג׳ [טעם האחד לדעת מאן דאמר משום כשפים][31], ובסימן זה טעם האחר לדעת מאן דאמר משום סכנה. וכן משמע נמי מדברי הגמ׳ [פא:] שאמרו, אמר רבי יוחנן אסור לקנח בחרס בשבת, מאי טעמא אילימא משום סכנה אפילו בחול נמי, ואלא משום כשפים אפילו בחול נמי. ע״כ. משמע מדאמרו הני תרי טעמי דאיכא מאן דאמר האי טעמא ואיכא מאן דאמר האי טעמא. דאם נאמר שאין בו אלא משום כשפים או משום סכנה, היה לו לתלמוד לומר אותו טעם העיקר, למה נקט הני תרי טעמי, והוא מצדד אי נימא משום סכנה אי משום כשפים, אלא ודאי משמע משום דאיכא למאן דאמר האי טעמא ואיכא מאן דאמר האי טעמא, והש״ס שקיל וטרי אליבא דתרוייהו. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

עא) שם אסור לקנח בחרס וכו׳ משום סכנה. קשה לענ״ד דבסימן ג׳ [סעיף י״א] יהיב טעמא משום כשפים, והכא יהיב טעמא משום תחתוניות, והוא פלא (ב״מ)[32]. (נוכח השלחן)

עב) שם אסור לקנח בחרס וכו׳ משום סכנה. כתב הטור, אסור לקנח בחרס וכו׳. ועיין בלבוש (סעיף ד׳) שכתב משום סכנת כשפים, כדלעיל סימן ג׳. וראיתי להרב כנסת הגדולה (בהגה״ט)[33] שתמה על רבינו ממאן דאמר בסוף המוציא יין [פא:] דאסור גם כן משום כשפים. יע״ש. ועיין מה שכתב הב״ח בסימן ג׳ [אות ו׳] ומה שכתבו שם הרב ברכי יוסף (בסק״ו), מחזיק ברכה בפנים (סק״א)[34], מאמר מרדכי (סק״ז). (דברי מנחם – הגה״ט סק״ב)

עג) שם אסור לקנח בחרס אפילו בחול משום סכנה שלא ינתקו שיני הכרכשתא. ראיתי להרב משחא דרבותא ז״ל לקמן (בסעיף ה׳)[35] שכתב וז״ל: ואזני כלי חרס חלקים, וצריך לומר דסגולת אוגני כלים אין בו משום כשפים, דאי לא תימא הכי אם כן אמאי שרי, נהי דאין בו איסור טלטול, מכל מקום אית ביה משום סכנה דכשפים. ואין לומר משום דיותר טוב לקנח באוגני כלי דיש עליו תורת כלי אף על פי שיש בו משום כשפים מליטול צרור, אדרבא בהיפך אמרינן בגמ׳ [פא:] גבי מימרא דרבי יוחנן הנזכר בסמוך דתירצו לא מבעיא בחול דאסור וכו׳. הרי לך בהדיא דמוטב שיטול צרור אף על גב דאית ביה איסור טלטול, (מלטלטל) [מליטול] דבר שיש בו סכנה אף על גב דלית ביה איסור טלטול. ע״כ. מבואר שהרב ז״ל נרגש דדינא דהכא ודינא דלקמן בסעיף ה׳ נראין כסותרין זה את זה תוך כדי דבור, דהכא לא שרינן לקנח בחרס בשבת אף על גב דלית ביה מוקצה מחשש סכנה, ואילו בסעיף ה׳ פסק דמוטב שיקנח בחרס דלית ביה מוקצה ולא בצרור, ואהא משני דהתם דבאוגני כלי איירי צריך לומר שסגולתם שאין בהם כשפים, וגם דהוו חלקים דליכא סכנה דכרכשתא ולהכי שרי.

הערות וציונים

30. נדפס באות הקודמת. **31.** כן נראה דצריך לומר. **32.** עיין להרב בית חדש, והביאו הרב כף החיים (אות כ״ז). נאמ״ן ס״ט. **33.** נדפס לעיל אות ס״ח. **34.** נדפס לקמן אות ע״ז. **35.** נדפס באות הבאה.

אוצר ההלכה

מיהו הרב שבת של מי ז״ל נראה דסבירא ליה דגם באוגני כלים איכא חשש כשפים, ואפילו הכי ניחא ליה לתנא שיקנח בהם דליכא איסור מוקצה ולא בצרור דקעביד איסורא. וזה מדחזינן ליה בדף פ״א ע״ב מהש״ס שהקשה אמימרת רבי יוחנן דאמר חרס אסור לקנח בו בשבת, וז״ל: אלא דהא קשיא לי אמאי לא פריך הכא הש״ס לרבי יוחנן מהברייתא דתני בהדיא מקנח בחרס ואין מקנח בצרור, כדפריך לקמן לרב הונא (בדף פ״ב ע״א). ויש לומר דלא שייך למפרך לרבי יוחנן דתנא הוא וכו׳. ע״ש. הרי דמדמי מלתא דרבי יוחנן דאיירי בסתם חרס לדינא דברייתא דאיירי באוגני כלי וסבירא ליה דבתרוייהו איכא סכנה דכשפים, היפך סברת הרב משחא דרבותא ז״ל הנזכר. ועל דברי הרב שבת של מי ז״ל יש לעמוד, דגם לפי תירוצו קשה, דנהי דסתמא דתלמודא לא מצי פריך לר״י מהברייתא דתנא הוא ופליג. הא מיהא אם שני הדינים הם הפכיים קשיא טובא איך מרן ז״ל בשלחן ערוך יפסוק שניהם בזה אחר זה (סעיף ד׳ וסעיף ה׳). והוא פלאי.

וגם תירוצו של הרב משחא דרבותא ז״ל דסגולת אוגני כלי הוא שאין בהם חשש כשפים. אחר המחילה רבה נראה דאשתמיט מיניה דמר לפי שעה דברי הירושלמי בשבת (פרק המוציא יין ה״ו) דתני התם רבי חייא חרס כל שהוא אסור לקנח בו, אמר רבי יוסא בי רבי בון לא סוף דבר חרס אלא אפילו אזני חביות וכל דבר שנכנס לאור ויוצא. ע״כ. הרי בהדיא דלדעת רבי יוסא גם אזני חביות הוו כשאר חרסים דאסור לקנח בהם משום כשפים, ולא נמצא בהם שום סגולה, וכמו שכתב הרב קרבן העדה ז״ל [ד״ה אלא אפילו] להדיא, היפך סברת הרב משחא דרבותא ז״ל. וכבר הוכיחו כן הפוסקים ז״ל מהירושלמי הלז, עיין להרב אליה רבה ז״ל כאן (סק״י) שהביא הירושלמי הנזכר כדי לסתור מה שכתב הוא ז״ל לעיל סימן ג׳ [סק״ט]. וגם הרב הגדול חיד״א ז״ל בברכי יוסף לעיל (סימן ג׳ אות ו׳) הקשה מהירושלמי הנזכר למה שכתב מרן החבי״ב ז״ל בכנסת הגדולה [הגה״ט][36] כדברי הרב משחא דרבותא ז״ל דבאוגני כלים ליכא חשש כשפים, דהוי היפך הירושלמי, ועוד הוסיף לומר דגם מתלמודא דידן איכא קצת הוכחה כסברת רבי יוסא הנזכר. עש״ב. באופן דעדיין הקושיא במקומה עומדת.

ולפקיד לולי פירוש רש״י ז״ל במימרת רבי יוחנן היה מקום ליישב הסוגיא ופסקי מרן ז״ל דלא ליקשו אהדדי, דכי אמרו אמימרת רבי יוחנן דהגם דאיכא תורת כלי על החרס אסור לקנח, היינו בדאיכא כנגדו דבר אחר לקנח שאין באותו דבר שום סרך איסור ולא סרך סכנה. לכך הגם דהחרס מוכן הוא כמו אותו דבר שהכין עמו ויש באותו חרס תורת כלי, אפילו הכי לא שרינן ליה שיקנח בחרס דאית ביה סרך סכנה כל דאיכא כנגדו דבר לקנח משולל מאיסור ומסכנה לגמרי. ברם אידך סוגיא אייתי בדליכא נגד החרס דבר התר לגמרי אלא צרור דהוי מוקצה, בכי הא פסקו דאהני מאי דאיכא לחרס תורת כלי להתיר לקנח בו נגד הצרור דלא חשיב כלי. אכן דברי רש״י ז״ל לא שביק לן לפרושי הכי במימרת רבי יוחנן, שכתב וז״ל: לא מבעיא בחול, שאין איסור טלטול בצרורות דאסור לקנח בחרס משום כשפים שהרי יכול לקנח בצרור, אבל בשבת הואיל ואיכא תורת כלי עליו וכו׳, אימא שפיר דמי דמוטב שיקנח בו מלטלטל צרורות, קמשמע לן דלא אי משום סכנה אי משום כשפים. ע״כ. מבואר מדבריו שממאן בפירוש הנזכר, וסבירא ליה דכי אסר רבי יוחנן לקנח בחרס היינו גם נגד צרור, ופשט השמועה דאמר לא מבעיא בחול הכריחו לפרש כן היפך מאי דכתיבנא.

ולא מצאתי מרגוע ליישב פסקי השלחן ערוך הנזכרים כי אם כמו שכתב הרב עולת שבת ז״ל לעיל סימן ג׳ [סק״ב] וכדפריש להו הרב משחא דרבותא ז״ל שם, דטעמא דאין מקנחין בחרס הוא מתרי טעמי, חדא משום סכנה דכרכשתא ועוד משום כשפים, ולכך כתב באזן הכלי שהוא חלק דליכא סכנה דכרכשתא ואין בו אלא משום כשפים, לא חיישינן לכשפים במקום איסור טלטול צרור, אבל בשאר חרסים דאית בהו תרתי לריעותא, כשפים וסכנה דכרכשתא, יקנח בצרור, ולא קפדינן אאיסור טלטול שבו, דשאני חדא סכנה מתרי סכנות. ע״ש. והכי דייקי דברי הגאון מהר״ר שניאור זלמן ז״ל בשלחן ערוך שלו (סימן זה סעיף ח׳) שכתב וז״ל: אסור לקנח בחרס אפילו בחול משום סכנה שלא ינתק שיני הכרכשתא, ואפילו אם היא חרס חלקה וכו׳ ואינם מקרעים הבשר, אין לקנח בה בחול מפני שיש לחוש לכשפים וכו׳. אבל בשבת אם יש לפניו חרס חלקה וצרור, יקנח בחרס אף בזמן שהיה בה חשש כשפים, מפני שיש תורת כלי עליה וכו׳. ע״כ. הנה דלא הועיל מה שיש עליה תורת כלי אלא בדליכא בחרס אלא חשש כשפים לבד, דהיינו בחרס חלקה, אבל כשאינה חלקה דאיכא תרתי, יקנח בצרור ולא בחרס. והגם דבדאיכא תרתי לא כתב אלא דאין לקנח בה, ולא פירש דיקנח בצרור, דמשמע קצת דמר סבר כהחילוק הנזכר דהיינו בדאיכא קמיה דבר המותר לקנח בו בלי פקפוק ולא בדאיכא קמיה צרור וחרס דהוי דינא דסיפא, מכל מקום כיון דחזינן דרש״י ז״ל לא סבירא ליה הכי, אין נאה לנו להעמיד דבריו נגד אור עולם רש״י ז״ל דנהירן ליה שבילי דתלמודא טפי משבילי דמתא, ומה גם דיש הכרח מהש״ס לפירושו כנזכר, ומסתמא גם הרב לא כיון לכתוב כנגדו ח״ו אלא כוונתו לחלק בין חדא סכנה לשתי סכנות וכדברי הרב עולת שבת ז״ל בישוב הקושיא הנזכרת.

והנה אמת דהרב משחא דרבותא ז״ל כתב על דברי הרב עולת שבת ז״ל הנזכר דלא נהירי ואין להם על מה שיסמוכו. ויסוד דבריו הוא דלעולם ליכא אלא חדא סכנה, אלא דפליגי מה היא הסכנה, מר אמר משום ניתוק שינים ומר אמר משום כשפים, והאריך לדקדק כן מדברי הרי״ף [לד.] ומתוך פירוש רש״י ז״ל [פא: ד״ה קמ״ל]. עש״ב.

ולפקיד אפילו אם נודה לדבריו, עדיין יש להעמיד ישובו של הרב עולת שבת ז״ל, דנהי דכי אתמר בבי מדרשא איסור קינוח משום סכנה פליגי בה מהו הסכנה, ומר אמר חדא ומר אמר חדא

הערות וציונים

36. נדפס לעיל אות ס״ח.

באר הגולה

כ. שם פ״ב [ע״א] וכרב הונא [וכפירוש רש״י ד״ה באוגני כלים]

ה כ היו לפניו בשבת צרור ואזני חרס חלקים, דכיון דחלקים הם ליכא משום סכנה, מקנח באוזן החרס שהוא ראוי לכסות בו פי הכלי. ל צרור ועשבים יקנח בעשבים אם הם לחים, אבל ביבשים אין מקנחים ל* מפני שהם חדים ומחתכין את הבשר:

הרי״ף [שם לד:] והרא״ש [שם פרק ח׳ סימן ב׳] והרמב״ם בפרק כ״ו [מהלכות שבת הלכה ה׳]: **ל**. שם פלוגתא דאמוראי ופסק הרא״ש [שם] כמאן דאמר בעשבים וכן פסק הרמב״ם בפרק כ״ו [שם]: **ל***. טור:

אוצר ההלכה

וליתיה אלא חדא סכנה, מכל מקום אנן בדידן הבאים אחריהם וחזינא פלוגתייהו הרי איתיה קמן חשש שתי הסכנות, ולענין מעשה חיישינן לתרוייהו דשמא הא והא איתא, הלכך היכא דשייכי שתי הסכנות כגון בחרס דעלמא שאינו חלק חיישינן לתרוייהו, ואמרינן יקנח בצרור דדילמא איתנהו לתרוייהו, ומי לא יחוש במידי דסכנה למיזל לחומרא. ובחרס חלקה דלא שייך אלא טעמא דכשפים לא יקנח בצרור משום איסור מוקצה. כן נלע״ד.

(פתח הדביר ח״ד – סק״ה)

סעיף ה

עד) סעיף ה׳ מקנח באוזן החרס וכו׳. וצריך לומר דסגולת אוגני כלי אין בו משום כשפים, דאי לא תימא הכי אם כן אמאי שרי, נהי דאין בו איסור טלטול מכל מקום אית ביה משום סכנה דכשפים. ואין לומר משום דיותר טוב לקנח באוגני כלי דיש עליו תורת כלי אף על פי שיש בו משום כשפים מליטול צרור, אדרבה בהיפך אמרינן בגמ׳ [פא:] גבי מימרא דרבי יוחנן הנזכר בסמוך, דתירצו לא מיבעיא (דחול) [בחול] דאסור אבל בשבת הואיל ואיכא תורת כלים עליה שפיר דמי קמשמע לן. ופירש רש״י, אבל בשבת הואיל ואיכא תורת כלי עליו, לחתות בו אור או לחשוף מים מגבא. אימא שפיר דמי, דמוטב שיקנח בו מלטלטל צרור, קמשמע לן וכו׳. הרי לך בהדיא דמוטב שיטול איסור אף על גב דאית ביה איסור טלטול, מלטלטל דבר שיש בו סכנה אף על גב דלית ביה איסור טלטול.

ובעל עולת שבת [עולת תמיד סימן ג׳ סקי״ב] תירץ, דהכא לא מיירי רק לענין איסור שבת, ובא לאשמועינן דבצרור איכא איסור שבת, אבל בחרס שהוא אוזן הכלי מותר משום איסור שבת, וגם ליכא בו משום סכנה דינתק שיני הכרכשתא, אף על גב דאיכא למיחש לכשפים, מכל מקום לא חיישינן ליה במקום איסור שבת, דבצרור איכא משום איסור שבת, והתם בחול איירי דעדיף יותר לקנח במה דליכא בו משום חשש סכנתא בעולם. ועוד יש לומר דהכא מיירי במקום דליכא משום סכנתא דכשפים, וכהאי גוונא דכתב ההגה בסימן ג׳ [סעיף י״א]. עכ״ל. ולא נהירי הני מילי דכתב הרב הנזכר, דדבריו אלה נראה בפשיטות מדבריו שהם בנויים דטעמא דאין מקנחין בחרס הוא מתרי טעמי, חדא משום סכנה דכרכשתא ועוד משום כשפים, ולכך כתב בחרס שהוא אוזן הכלי דליכא משום סכנא דכרכשתא שהוא חלק, ואין בו אלא משום כשפים, לא חיישינן לכשפים במקום איסור טלטול צרור. ובשאר חרסים דאית בהו תרתי ריעותות, לית קפידא באיסור טלטול צרור אלא בהני סכנות הנזכרות הוא דקפדינן, ומקנח בצרור ולא בחרס, או משום דחמיר ליה סכנה דכרכשתא מסכנה דכשפים, ולכך בחרס שאינו אוזן הכלי (דלית) [דאית] ביה חששא דכרכשתא, מותר ליטול צרור אף על גב דאית ביה איסור טלטול, ובחרס אזן הכלי דלית ביה אלא חששא דכשפים שהיא סכנה קלה, אסרו בצרור ולא חששו לסכנתא דכשפים. ודברים אלו אין להם על מה שיסמוכו, שהרי (בסעיף ד׳)[37] העתקתי לשון הרי״ף [לד.] והרא״ש ז״ל [פ״ח סימן ב׳] שכתבו, אמר רבי יוחנן אסור לקנח בחרס משום סכנה ואי תימא משום כשפים, הרי לך בהדיא שאין הטעם דלא יקנח בחרס משום דאיכא תרי סכנות, אלא איכא מאן דאמר האי טעמא ואיכא מאן דאמר האי טעמא, וכפי זה למאן דאמר משום כשפים אין חילוק בין אוזן הכלי בין לשאר חרסים דאית בהו משום סכנה, ואם כן הדרא קושיא לדוכתא, אמאי הקילו בגמ׳ באוזן הכלי טפי משאר חרסים דהקילו באיסור טלטול צרור, ובאוזן הכלי דאית ביה גם כן משום כשפים אמרו דלא יטול צרור משום איסור טלטול, ולא הקפידו בחרס אוזן הכלי שיש בו משום כשפים.

ואין להתעקש ולומר דמה שכתב הרי״ף ואיתימא משום כשפים רצונו לומר גם משום כשפים ואית ביה תרתי. ליתא, דהא אמרו בגמ׳ על הא דרבי יוחנן דאמר אסור לקנח בחרס בשבת, מאי טעמא אילימא משום סכנה אפילו בחול נמי ואלא משום כשפים אפילו בחול נמי וכו׳. ואם איתא דמאן דאמר משום כשפים רצונו לומר גם משום כשפים נמי אית ביה, אמאי הוצרך הגמ׳ לומר אלא משום כשפים, הרי כבר אמר אי משום סכנה גרידא אפילו בחול נמי, כל שכן כשנאמר דאית ביה סכנתא אחריתי דיקשה לן טפי אפילו בחול נמי ובכלל מאתים מנה, ואמאי הוצרך לומר אלא משום כשפים, וכי משום דאית ביה סכנתא אחריתי יעלה על הדעת לומר דבשבת שרי. אלא ודאי מאן דאמר הא לא אמר הא, ולכך צידד הגמ׳ בין אם נאמר הטעם משום סכנה גם בחול נמי, בין אם נאמר הטעם משום כשפים גם בחול נמי. ואף על גב דגם לפי דברינו אלה יש דוחק גם כן בצד השני דלמה הוצרך הגמ׳ להחזירו, מכל מקום לדידיה לא יתיישב כלל, שהרי כבר אמרו בפירוש, ואמאי החזירו ללא צורך. וכן משמע מלשון רש״י שכתב, קמשמע לן דלא, אי משום סכנה אי משום כשפים. משמע או האי טעמא

הערות וציונים

37. נדפס לעיל אות ע׳.

או האי טעמא. ועוד מי הגיד לרב הנזכר דסכנת כשפים היא קלה מסכנת הכרכשתא ואינה לפחות בהשוואה אחת. או אם נאמר דכאן שתי סכנות וכאן סכנה אחת, ולא הקילו חכמים באיסור טלטול אלא במקום שתי סכנות ולא במקום סכנה אחת. זה דבר שלא יתיישב על הדעת, כיון דיש סכנה בדבר, דרך חכמים בכל מקום להקל, ואין דרכן לחלק בין שתים לאחת.

וכן בתירוץ השני שכתב אין בו ממש כלל, דתירוץ זה יכול ליישב בו דברי השלחן ערוך שנאמר דמיירי בזמן הזה דבתי כסאות שלנו אינן בשדה לית בהו משום כשפים ולכך שרי, ולבעלי הגמ׳ דאמרו זה בזמנם שבתי כסאות שלהם בשדה מה יענה? אלא מחוורתא כמו שכתבתי. ועוד שאין זה תלוי אם בית הכסא בשדה או בבית, וזה לשון רש״י בפרק כל הבשר ([חולין] דף ק״ה ע״ב) גבי עובדא דמטרוניתא, אמרה להו מאי איעביד לכו דלא מקנח לכו בחספא ולא קטיל לכו כנה אמנייכו. ופירש רש״י, מאי איעביד לכו, שאין מכשפות שולטות בכם שאתם נשמרים מכל דבר הקשה (מהם) [להן], ואין אתם מקנחים עצמכם בחרס בבית הכסא וכו׳. הרי לך שטעם החרס הוא ששולטים בו המכשפות ולא בחרס עצמו עושים כשפים. ואין לומר דכך רצה לומר ההגה [סימן ג׳ סעיף י״א] דאין שולטים כשפים האידנא במי שמקנח בחרס דאינם שולטים אלא במי שמקנח בשדה ולא בבית, דמאי שנא.

(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

עה) שם מקנח באוזן החרם וכו׳. כתב המג״א (סק״ד), ואף על גב דיש לחוש לכשפים. פירוש דשם [סימן ג׳ סעיף י״א] מיירי בחול יש לחוש גם לכשפים, אבל כאן יש לחוש לאיסור מוקצה, אם לא שיש לחוש שינתק וכו׳. (בגדי ישע)

עו) שם מקנח באוזן החרם וכו׳. כתב המג״א (סק״ד), מקנח וכו׳ ואף על גב דיש לחוש וכו׳. עיין מחצית השקל. וצ״ע בשבת (דף פ״א ע״ב) ברש״י ד״ה קמשמע לן וכו׳, דפירש, אי משום כשפים. משמע דמשום כשפים לחוד כמו אוגני כלי חרס דאינו חד, אפילו הכי סבר רבי יוחנן דעדיף לקנח בצרור. (דברי צבי)

עז) שם מקנח באוזן החרם וכו׳. עיין מה שכתב הרב נחלת צבי [ס״ק ד׳-ה׳] והרב אליה רבה [סק״י] בדין זה. ואנן בעניותין עמדתי על דבריהם באורך בספרי הקטן ברכי יוסף לעיל (סימן ג׳ אות ו׳ ואות ז׳) בס״ד. ע״ש באריכות. (מחזיק ברכה – סק״א)

עח) שם אבל ביבשים אין מקנחים. כתב הטור (שיטה ח׳), אבל ביבשים לא משום סכנה וכו׳. נ״ב: לאו ביבשים ממש שהם נפרדים ונפרכים, דאם כן בלאו טעם סכנה אסיר, אלא ביבשים שאינן לחין קאמר, אבל אינם יבשים כל כך שיהיו נפרכים ונפרדים. שלטי הגבורים בפרק המוציא יין [לד: אות א׳].

(כנסת הגדולה – הגה״ט)

עט) שם אבל ביבשים אין מקנחים מפני שהם חדים ומחתכים את הבשר. צ״ע דרש״י בשבת שם [פב.] בד״ה אינו מקנח בעשבים, שלחים מחתכין. ע״ש. (דברי צבי)

פ) שם אבל ביבשים אין מקנחים מפני שהם חדים ומחתכים את הבשר. מאי דיש להרגיש בזה על הטור והשלחן ערוך מגירסת ש״ס דילן [פב.], עיין מה שכתב המג״א [סק״ה] והרב נוה שלום [סימן ג׳ סקי״א][38] והרב מחזיק ברכה בסימן זה [סק״ב][39], ובדברי האחרונים, עיין מה שכתבתי לעיל סימן ג׳ (ס״ק י״א) [סעיף י״א סק״ג]. (יוקח נא – סק״ו)

פא) שם מפני שהם חדים. שבת (דף פ״ב ע״א), גמרא היו לפניו צרור וחרס. המג״א סימן שי״ב (סק״ה) כתב דצ״ע דבסימן ג׳ כתב השלחן ערוך שאין לקנח בעשבים משום ששיניו נושרות, וכאן כתב מפני שהם חדים ומחתכים הבשר. עכ״ד. ולענ״ד לא קשיא מידי, דכבר ביארנו במקום אחר והוא מים של שלמה (חולין [פ״ח סימן י״ב]), וכן משמע מהרמב״ם[40] דכל הדברים הסגוליים המבוארים בש״ס נשתנו בדורות אלו, ואין עתה כי אם למיחש מבעי חששא בעלמא, ולכן בסימן ג׳ כתב טעם סגוליים, ונפקא מינה דאפילו עשבים חלקים ורכים דאין לחוש בהם לחיתוך בשר מכל מקום למיחש מבעיא לשיניו נושרות. אבל בסימן שי״ב דדחינן איסורא לקנח בצרור, לא דחינן בשביל חששא דהאידנא רק בשביל נזק מבורר אפילו האידנא דהיינו אם הם חדים וחיישינן בהו לחיתוך בשר. וק״ל. (בכור שור – שבת דף פ״ב ע״א)

פב) שם מפני שהם חדים. בגמ׳ [פב.] פליגי רב חסדא ורב המנונא בצרור ועשבים, דחד אמר מקנח בצרור ואין מקנח בעשבים וחד אמר איפכא. מתיבי המקנח בדבר שהאור שולט בו שיניו התחתונות נושרות. לא קשיא הא בלחים הא ביבשים. ופירש רש״י, לחים אין אור שולט בו. ופסקו הפוסקים כמאן דאמר מקנחין בעשבים ואין מקנחים בצרור. וטעמם נראה מדשקיל וטרי הגמרא אליביה. ומשמע דפלוגתייהו בלחין דוקא, דמר סבר עשבים עדיפי, דצרור לאו בר טלטול בעלמא. ומר סבר צרור עדיף, דעשבים מחתכים הבשר. אבל יבשים דאיכא סכנה, לכולי עלמא צרור עדיף. ובהגהות אשירי [פ״ח סימן ב׳] כתב: אף על גב שהם לחים ואין האור שולט בהם, שהעשבים חותכים את הבשר. עכ״ל. נראה דקאי למיהב טעמא למאן דאמר דצרור עדיף מעשבים, וקאמר דאפילו אם העשבים לחים דאין האור שולט בהם, אפילו הכי צרור עדיף דעשבים מחתכים את הבשר. הרי דעשבים חותכים לחים ויבשים. (ומה שכתב רש״י ואינו מקנח בעשבים שהעשבים לחים. נראה לי דצריך לומר: חדים).

והטור כתב: צרור ועשבים לחים, יקנח בעשבים. אבל ביבשים לא משום סכנה, שהם חדים ומחתכים את הבשר. וקשה דזה דלא כהגמ׳, דטעם יבשים הוי משום שהאור שולט בהם,

הערות וציונים

38. נדפס באוצר ההלכה הלכות השכמת הבוקר חלק א׳ בסימן ג׳ אות ע״ז. **39.** נדפס לקמן אות פ״ד. **40.** עיין להרמב״ם בפירוש המשנה יומא (פ״ח מ״ד) ובספר מורה נבוכים (ח״ג פרק ל״ז). ע״ש. ועיין שו״ת יביע אומר ח״ד (חאו״ח סימן כ״א אות ג׳).

אוצר ההלכה

ובלחים פליגי. ואי סבירא ליה דיבשים אית בהו תרי לגריעותא ולחים ולא אחד בהם, מאי טעמא דמאן דאמר צרור עדיף. ואפשר לע״ד דהטור מפרש דכי קאמר הא בלחים הא ביבשים, מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ומאן דאמר דצרור עדיף איירי ביבשים, ומאן דאמר עשבים עדיף איירי בלחים. והיינו נמי טעמא דבסימן ג׳ כתב הטור שאין מקנחין בעשבים. וקשה דאי סבירא להו דהאידנא נמי חיישינן שלא לקנח בדבר שהאור שולט בו, הוה ליה למימר אין מקנחין בדבר שהאור שולט בו, ולמה פרט עשבים. ואי סבירא ליה כמו שכתב רמ״א שם דלא קפדינן, אם כן עשבים נמי שרי. אלא ודאי עשבים אית בהו תרתי, והילכך אסור אפילו האידנא. וכן הוא בהדיא ברש״י שכתב שהעשבים לחים ושומטים את הבשר. והרב מג״א [סק״ה] כתב, צ״ע דבסימן ג׳ כתב טעם מפני שמקנח בדבר שהאור שולט שיניו נושרות. ע״כ. ולע״ד נראה כדאמרן.

כתב עוד [המג״א]: ועוד קשה דאמרינן בחולין [טז:] אין מקנחים בקרומית של קנה. ופריך, ותיפוק לי דהא מקנח בדבר וכו׳. ומשני, קנוח פי מכה קא אמרינן. משמע (מדפרט קרומית ולא כלל כל עשבים) דשאר עשבים אין מחתכים את הבשר, ועליה דרש״י נמי הדרא הך קושיא. אלא דאפשר דשאר עשבים לא חזו כל כך לקנוח פי מכה, ולכך נקט קרומית.

כתב עוד וז״ל: והמגיד משנה [פרק כ״ו הלכה ה׳] כתב דאית דגרסי איפכא, בלחים אין מקנחים שהן משירים השינים וביבשים מקנחים. ע״ש. וצ״ע. (כלומר דקשה איך אפשר לפרש ברייתא דתני בדבר שהאור שולט בלחים, הלא ביבשים דוקא האור שולט). ואפשר דלפי זה גרסי בברייתא המקנח בעשבים או בדבר שהאור שולט בהם שיניו נושרות, ועשבים לא כייליה בהדי דברים שהאור שולט בהם ואף על פי כן המקנח בהם שיניו נושרות. ומשני דוקא לחין משירין אבל לא היבשים. (נהר שלום – סק״ב)

פג) שם מפני שהם חדים. כתב המג״א (סק״ה), מפני שהם חדים, צ״ע וכו׳. הנה מדסמך קושייתו על השלחן ערוך, משמע דעתו דעל הטור לא קשיא כלום. ובאמת לכאורה גם על הטור קשה, אף על גב דבסימן ג׳ כתב סתם ולא יקנח בעשבים יבשים ולא כתב הטעם, מכל מקום קשה דבסימן זה כתב בפירוש הטעם משום שהם חדים, ובגמ׳ [פב.] משמע דהוא מפני שיניו נושרות. ע״כ נראה מאחר דפליגי בזה אי לחים משירין את השינים או יבשים, וכמו שמביא הוא ז״ל בשם המגיד משנה [פרק כ״ו הלכה ה׳], והא דיבשים מחתכין את הבשר הוא מוסכם לכולי עלמא. וכן משמע ממה שכתב רש״י בחולין [טז:] ד״ה בסמונא דאגמא, שכתב, וכשהוא יבש חדוד וחותך. ואף דרש״י לא כתב כן רק אסימונא דאגמא, מכל מקום משמע דאף שאר עשבים יבשים מחתכין, אלא דסמונא הוא יבש כל כך עד שמחתך ואין הקסמין נבדלין הימנו ושוחטין בו. ולפי זה יש לומר בשלמא בסימן ג׳ דלא אמרי רק מחשש סכנה, לא הוצרך הטור לבאר מאיזה טעם, דליכא נפקא מינה בזה, אבל הכא לענין איסור שבת, אי לאו האי טעמא שמחתך הבשר שהוא לכולי עלמא, לא הוי הטור מקיל באיסור שבת להתיר לקנח בצרור שיש בו חשש מוקצה מפני הטעם שמשיר את השינים, אף דהוא עצמו סובר דיבשים משירים את השינים, הא איכא מאן דפליג עליה וסבירא ליה דיבשים אין משירים. ולפי זה גם על הבית יוסף לא קשיא מידי, דשם דאיירי מפני הסכנה שייך גם הטעם שמשיר וכו׳, אף שהוא ספק דפליגי ביה וחדא מינייהו נקט. מה שאין כן כאן לענין איסור שבת הוצרך לומר טעם זה דליכא מאן דפליג עליה.

שם [במג״א] ועוד קשה. יראה למאי דכתב רש״י בשבת סוגיא זו (ד״ה ואינו מקנח בעשבים), שהעשבים לחים וחותכין את הבשר, ושם לא איירי בפי מכה. ואף דרש״י כתב לחין, יש לומר דנקט קושטא דמילתא דמסיק דאיירי בלחים, אבל יבשים ודאי מחתכי טפי אפילו בלא פי מכה. ולשון הגהות הרא״ש [פ״ח סימן ב׳] יצדק יותר, שכתב זה לשונו: מקנח בצרור ואינו מקנח בעשבים, אף על גב שהם לחים ואין האור שולט בהן, שהעשבים חותכין את הבשר. ומשמע כדברי. (ברכת דוד)

פד) שם מפני שהם חדים. עיין מה שכתב הרב מגן אברהם (סק״ה). ועיין מה שכתב הגאון מהר״א בבכור שור (דף קי״א סוף ע״ב)[41]. ועיין לשון הרב בעל ספר הבתים שהבאתי בקונטריס זה לעיל (סימן ג׳ אות יו״ד). עיין שם שכתב דיש מן הגדולים שפסק דבלחים אין מקנחין אף בחול שהן מחתכין הבשר, ואין צריך לומר בשבת דהוי כתולש, אבל יבשים מקנחין. והיינו דלא גריס כגירסתנו אלא גריס איפכא. וכבר הרב המגיד [פרק כ״ו הלכה ה׳] כתב דיש גירסא אחרת. ועיין במג״א. ודוק.

(מחזיק ברכה – סק״ב)

פה) שם מפני שהם חדים. כתב בנר ישראל [מג״א] סק״ה) צ״ע וכו׳. ויש להמליץ דלרווחא שני טעמים, ונפקא מינה אפילו בזמן הזה שאין קפידא באור שולט כדלעיל שם. וגם נפקא מינה לדידהו אפילו רואה ובודק שאינו חד, אסור משום אור שולט. והתם בחולין [טז:] קנוח מכה שעושה בלאט ונחת אינו מזיק רק קרומית דלא מהני בלאט, אבל קנוח מאחוריו לנקות משהו צואה עושה בחוזק השפשוף.

(מאורי אור חלק באר שבע – דף קי״ט ע״א)

פו) שם מפני שהם חדים. כתב מג״א (סק״ה), מפני וכו׳, צ״ע דבסימן ג׳ וכו׳. ולא הבינותי, דבסימן ג׳ (ס״ק י״א) כתב מג״א דהא דשיניו נושרות אין הדבר בטבע, אלא שעושין בו כישוף שהשיניו נושרות, כמו שפירש מחצית השקל שם. ובחשש כשפים אין מקנחין בצרור, כמו שכתב מג״א (סק״ד), ולהכי שפיר צריך לומר מפני שהם חדים, ולהכי מקנח בצרור. ובהגהות אשירי בשבת דף פ״ב [פ״ח סימן ב׳] כתב על הרא״ש וז״ל: אף על גב שהן לחין ואין האור שולטת בהם, שהעשבים חותכים את הבשר. עכ״ל.

---

41. נדפס לעיל אות פ״א.

אוצר ההלכה

ולכאורה דבריו צ״ע, דבגמ׳ [פב.][42] וכן בהרא״ש איתא בלחים מותר, וברמב״ם (בפרק כ״ו מהלכות שבת הלכה ה׳) כתב וז״ל: היו לפניו צרור ועשבים, אם היו עשבים רכים מקנח בהן, ואם לאו מקנח בצרור. עכ״ל. ומדנקט רכים, משמע שיש עשבים קשים אף על גב שהן לחין מחתכין הבשר, אם כן הגהות אשירי נמי מיירי בעשבים קשים שחותכים אף על גב שהן לחין. והא דנקט בשלחן ערוך בעשבים יבשים מפני שהם חדים, תיפוק ליה דהוי דבר שהאור שולט בו כמו שמקשה המג״א, צריך לומר כמו שכתב המג״א בסימן ג׳ (ס״ק י״א), דהאידנא שבית הכסא אין בשדה לא חיישינן שיבא הדבר למכשפים, ולכן כתב בשלחן ערוך שאף על גב שאין חשש כשפים אסור מפני שהם חדים, כמו שאסור לקנח בחרס שאינו חלק כמו דאיתא בשבת שם, וכן כתב המג״א בסימן ג׳ (סק״ט). ע״ש. (דברי צבי)

פז) שם מפני שהם חדים. כתב הבית יוסף, אבל יבשים משירין את השינים. עיין במג״א (בסק״ה) שתמה על מה שכתב רבנו בשלחן ערוך מפני שהן חדין ומחתכין את הבשר, דזה הטעם אינו מוזכר לא בגמ׳ [פב.] ולא בבית יוסף. ע״ש ובספר קרבן נתנאל בסוף פרק המוציא [פ״ח אות פ׳]. ודע דגם רבינו הטור והלבוש (בסעיף ה׳) כתבו זה הטעם שהן חדין וכו׳.
(דברי מנחם – הגב״י סק״ד)

פח) שם מפני שהם חדים. עיין מג״א (סק״ה). נ״ב: לא ידעתי מ״ק [מאי קושיא], דהיא היא, דשיניו נושרות מפני שהם חדים ומחתכים הבשר, ועל ידי זה שיניו נושרות. ופשוט. ושוב ראיתי שכן כתב הלבוש שם בסימן ג׳ [סעיף י״א]. גם מה שכתב ועוד קשה וכו׳ דמשמע דשאר וכו׳, לא זכיתי להבין דבריו, דלפי האמת דמשני [חולין טז:] קינוח פי המכה קאמרינן, היינו שרצונו לומר אין הכי נמי דשאר עשבים לענין קינוח פי הטבעת דשיניו נושרות כיון שהם חדים ומחתכים הבשר כאמור, דברייתא היא וליכא מאן דפליג עלה. אלא דקרומית של קנה רעותא אחרת נמי אית בה, דלענין קינוח פי המכה איכא למיחש נמי שמא ניתזין ממנה חתיכות לתוך בשר המכה. ותו לא מידי. (מגן בעדי)

פט) שם מפני שהם חדים. עיין מג״א (סק״ה). דבשבת משום שהצרור מוקצה לא הוה חיישינן לזה, כמו באזני חרס דלא חיישינן לכשפים כמבואר בש״ס [פב.], (ובאמת הא דמקשה שם מדבר שהאור שולט בו צע״ג), (ול״ח) [ולא אמרינן] להתיר צרור אלא בסכנה וכדאמר רבי יוחנן [פא:]. והיינו נמי שפסקו כרב הונא, דרבי יוחנן סבירא ליה הכי. ע״ש. (חבל יוסף – גנזי חיים)

צ) שם מפני שהם חדים. וכתב מג״א (סק״ה), צ״ע דבסימן ג׳ [סעיף י״א] כתב טעם מפני שהמקנח בדבר שהאור שולט בו שיניו נושרות. ועיין בתוספת שבת [סק״י] בשם בכור שור[43], ועיין עוד בספר מתא דירושלים על הירושלמי (פ״ח דשבת הלכה ו׳) שהאריך בזה. (ילקוט הגרשוני – סק״א)

צא) שם מפני שהם חדים וכו׳. כתב המג״א (סק״ה), דשאר עשבים אינם מחתכים. עכ״ל. המחצית השקל מפרש. ע״ש. ולא אבין ראיה זו, דהתם בחולין [טז:] אסרינן חמשה דברים בקרומית דקנה, ופירש רש״י דמשום דקיסמים דקים נפרשים ממנו ואיכא סכנתא. ואהא דאין שוחטים פריך מברייתא דתני להדיא שוחטים בקרומית של קנה, ומשני בסמוני דאגמא. עיין שם פירוש רש״י. ועל כרחך צריך לומר דסמוני דאגמא היינו נמי קרומית של קנה, אלא שהוא מין קרומי[ת] שאין קיסמין נפרשים ממנו. דליכא למימר דמשני דמיירי בעשב, הרי תני להדיא בקרומית, וגם דברי רש״י מוכרחים לפרש כן. ואם כן אין מוכח התם דעשבים אין חותכים, וכי התם אסרינן משום חותכים, אדרבא אם חותכים מותר לעשות בהם כל חמשה הדברים ובלבד שלא יהא קסמים נפרשים מהן. והמחבר כאן אוסר לקנח בעשבים יבשים מפני שחותכים הבשר וסכנה היא. (תנובת יהודה)

צב) שם מפני שהם חדים וכו׳. כתב המג״א (סק״ה), ועוד קשה דאמרינן בחולין (דף ט״ז ע״ב) אין מקנחין וכו׳, ומשני קינוח פי מכה קאמרינן, משמע דשאר עשבים אין מחתכין הבשר. ודבריו צריך ביאור דמאי שייך להוכיח מחולין דרק קנה מחתך בבשר, דשם מנה רק הדברים שנאמרו בקרומית של קנה, אבל אין הכי נמי גם שאר עשבים יבשים מחתכים בבשר. ועיין מחצית השקל, אמנם לפי דבריו העיקר חסר מן הספר. ונראה דכוונת המג״א להוכיח כיון דהגמ׳ פריך ותיפוק ליה דהמקנח בדבר שהאור שולט בו וכו׳, משמע דהכלל של האור שולט בו כולל יותר דברים, דאם לא כן מאי מקשה, מה לי טעמא דהאור שולט בו מה לי טעמא דמחתך, אדרבה זה הטעם עדיף לגבי מקומות דליכא למיחש לכשפים דשם מקנחין בדבר שהאור שולט בו, עיין לעיל סימן ג׳ (סעיף ו׳ בהגהה). אלא משמע דבעשבים לא שייך טעמא דמחתך [ד]הוא רק בקנה, ולזה הוצרך המג״א להאריך. ולא דייק מהכא דאמר הדין רק בקרומית ולא בשאר עשבים, דאפשר לומר דהא דנקט קרומית לא משום דשאר עשבים אין מחתכין, רק נקט דברים הנוהגים בקרומיות של קנה, אבל ממה שהקשה לימא הטעם דאור שולט מקשה שפיר כנזכר. גם צ״ע דברי המחבר מהא דרש״י ז״ל בשבת (דף פ״ב ע״א) דשם כתב ואינו מקנח בעשבים, שהעשבים לחים וחותכין את הבשר, ומוכרח לפי הגירסא הא בלחין הא ביבשין, והיינו דבדבר שהאור שולט לכולי עלמא אין מקנחין, ולא כהמגיד משנה [פרק כ״ו הלכה ה׳], ואם כן מה זה שכתב יבשין מחתכין, אם לא דנימא דיבשין גם כן מחתכין, אמנם אם כן למה מותר בלחין הלא גם הלחין מחתכין. (זרע יעקב – זלזניק)

צג) שם מפני שהם חדים ומחתכין את הבשר. כתב הטור (דף ר״ט ע״ב שיטה ב׳), צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו וכו׳. נ״ב: אמאי השמיטו הא דאמרינן בפרק מרובה [בבא קמא פא:] נפנין מאחורי הגדר ונוטל הימנו צרור אפילו בשבת, עיין בב״ח

הערות וציונים

42. עיין שם ברש״י ד״ה לחין. **43.** נדפס לעיל אות פ״א.

סימן שיב סעיף ו

באר הגולה ו [מ]**מקנחים בשבת בעשבים לחים אפילו הם מחוברים ובלבד שלא יזיזם, ומשום משתמש במחובר ליכא,** [נ]**דלא אסרו אלא באילן אבל לא בירק:**

מ. בית יוסף ממשמעות פירוש

רש"י [שם ד"ה ואינו מקנח בצרור] ורבינו ירוחם [נתיב י"ב] בחלק י"ג [דף פ"ד ע"ב]: נ. עירובין ל"ד [ע"ב]:

אוצר ההלכה

בחושן המשפט סימן רע"ד [אות ז'], ובספר דבר משה (ח"א חא"ח סימן כ"ה אות ד'), ובספר מגן אברהם (סק"ה).
(יד אהרן מהדורא בתרא – הגה"ט סק"א)

צד) שם מפני שהם חדים ומחתכין את הבשר. כתב המג"א (סק"ה), מפני וכו', שמע מינה דסבירא להו דמגדר אסור ליטול רק משדה מותר, וזה כבר כתבוהו בהלכות שבת, ועיין בגמ' בעובדא (דר"י חסיד) [דמר זוטרא חסידא. עכ"ל]. בבבא קמא פרק ז' (דף פ"א ע"ב), ונפנין לאחורי גדר ואפילו בשדה מלאה כרכום, אמר רב אחא בר יעקב לא נצרכא אלא ליטול הימנה צרור, אמר רב חסדא אפילו בשבת, מר זוטרא חסידא שקיל ומהדר, ואמר ליה לשמעיה למחר זיל שרקיה. עכ"ל הגמ'. ופירש הים של שלמה [בבא קמא פ"ז סימן מ'] דמגדר נקטי. ונראה לי לפרש מדאמר ליה זיל שרקיה, דמשמע הגדר, ומשום הכי מתיר מגדר עב. אבל אין זה סברא, דלא שנא עב או דק אסור כדמשמע בביצה (דף ל' ע"ב) אין נוטלים עצים מן הסוכה. ע"ש. וכן הסכים המג"א לאסור. וגם המרש"ל נראה שחזר בו, שהרי בגמ' מחקו זיל שרקיה. ע"ש.
(בגדי ישע)

צה) שם מפני שהם חדים ומחתכין את הבשר. כתב המג"א (סק"ה) בשם הים של שלמה, ומותר ליטול צרור מגדר עב שאינו ניכר ונראה כל כך אבל מגדר דק אסור שעושה נקב והוי כסותר. ע"כ. וזה לשון הים של שלמה (בבא קמא פ"ז סימן מ'): אפילו בשבת מותר דאינו כסותר. ונראה דוקא בנטילת צרור בעלמא, אבל אם לקח צרור גדול או שהגדר דק הוא, ונמצא כשנוטל הצרור אז יהיה אחר כך נקב, אזי הוי סתירה גמורה ובנין הוא. ואף על פי שהמקלקלין פטורין וגם הנקב אינו עשוי להכניס ולהוציא, מכל מקום אסורין לכתחילה מדרבנן וכו'. אף שיש לחלק ולומר דגבי גדר לא שייך בנין שאינו עשוי בחוזק, מכל מקום מנין לנו להקל. וגם דבר תמוה הוא לסתור בשבת הכותל ולעשות נקב להדיא. אם לא שהוא גדר עבה ולוקח צרור בעלמא שאינו ניכר ונראה. ע"כ.
והעתקתי כל דבריו מחמת שיש בהם דברים שצריך להבינם.

בראש מה שכתב דנטילת צרור אינו כסותר, צ"ע, דכפי הנראה הצרורות הם להעבות הכותל, ואם כן אפילו אינם מחוברים בטיט יש בהם משום סתירה על כל פנים מדרבנן, כמבואר בסימן תקי"ח (סעיף ח') בשם הירושלמי [ביצה פ"ד ה"ב], עיין שם בט"ז (סק"ו) ובמג"א (ס"ק י"א). ומסתמא הצרורות הונחו שם בעת עשיית הגדר, עיין ים של שלמה ביצה (פ"ד סימן ג').

ומה שכתב אם יהיה נקב אזי הוי סתירה גמורה ובנין הוא, כפי הנראה כוונתו במה שכתב אם יהיה נקב היינו נקב מפולש, והיינו מה שכתב ובנין הוא. דהיינו דומיא דעושה נקב בלול של תרנגולין, דאמרינן (בדף ק"ב ע"ב) דלרב מחייב משום בונה, דדמי לבנין דעבדי לאוירא, והיינו דוקא בנקב מפולש. ולכאורה היינו דוקא בדבר תלוש, אבל העושה נקב במחובר לקרקע היינו הקודח כל שהוא, דנראה דאפילו באינו מפולש חייב משום בונה, עיין שם (בריש דף ק"ג). וכן משמע מדברי התרומת הדשן (ריש סימן ס"ד), ויתבאר אם ירצה ה' בסימן שי"ד (סק"ד)[44].

ומה שכתב שיש לומר דגבי גדר לא שייך בנין שאינו עשוי בחוזק, צ"ע, דהא בחותמת שבקרקע אף דהוי בנין גרוע מכל מקום הוי בנין. וראיתי בפלפלא חריפתא בבבא קמא שם [אות ז'] על הא דכתב הרא"ש ז"ל [שם פ"ז סימן י"ז] ואפילו בשבת, כתב דתלוש ולבסוף חברו לא נאסר מדאורייתא. ע"כ. והדבר לכאורה סתום וחתום, דאם כן הסותר בית בשבת פטור דהוי תלוש ולבסוף חברו. ואקוה לדבר מזה ם ירצה ה' בסימן שי"ג (ס"ק י"ג)[45]. ועל כל פנים לדינא כתב המג"א דאפילו צרור בעלמא מגדר עב אסור. וכן דעת הב"ח בחו"מ סימן רע"ד [אות ז']. ולמה שכתבתי הדבר מבואר מהא דסימן תקי"ח, ואפילו טיט וחומר אסור לקלוף מעל גבי הכותל.
(תהלה לדוד – סק"ד)

צו) שם מפני שהם חדים ומחתכין את הבשר. כתב המג"א (סק"ה) ד"ה מפני וכו', אבל בטור חו"מ סימן רע"ד כתב ליטול ממנה צרור, משמע מן השדה וכו'. פירוש דמלת שדה הוי לשון נקיבה. ועיין סמ"ע [סק"ו] וש"ך חו"מ סימן שט"ז (סק"ה) מחולקים בזה אי שדה הוי לשון זכר או לשון נקיבה. ועיין תוס' ב"ק (דף נ"ח ע"ב) ד"ה שמין, ובמהר"מ לובלין שם, מבואר דשדה הוי לשון (זכר) [נקבה]. ע"ש.
(חדושי מהרי"ו)

סעיף ו

צז) סעיף ו' ובלבד שלא יזיזם. כתב הרב מג"א [סק"ן], משום מוקצה. ועיין מה שכתבתי בזה בס"ד סימן של"ו [סק"ג][46].
(נהר שלום – סק"ג)

צח) שם ובלבד שלא יזיזם. מג"א (סק"ו) שלא יזיזם. פירוש, שלא יתלשם. אבל לפרש כפשוטו שלא יזיזם, זה הוא דבר שאי אפשר, דהאיך יקנח ולא יזיזם. ואם כן אם הכוונה על שתלשם, אם כן דבריו תמוהים למה פירש הטעם משום מוקצה, עדיף הוה

הערות וציונים

44. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ח' סימן שי"ד אות מ"ד. **45.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ח' סימן שי"ג אות פ"ג. **46.** ועיין עוד בזה בשו"ת יביע אומר חלק ה' (חאו"ח סימן כ"ו אות ב') וחלק ז' (חאו"ח סימן ל"ו אות ד'-ה'), ובספר מאור ישראל ח"א (עמוד קנ"ג).

אוצר ההלכה

ליה לפרש משום תלישה שהוא איסור דאורייתא. גם התוספת שבת [סקי״א] מקשה עליו וז״ל: ודבריו תמוהים, דהא גבי אילן הוא דאמרו דאין משתמשין בו שמא יעלה ויתלוש, ואם כן בעשבים לא שייך זה למה יהיה מוקצה. והא דכתב בסימן שכ״ב [סעיף ג׳] דמחובר הוא מוקצה. היינו לאחר שיתלשו דלא אסיק אדעתיה שיתלוש, אבל מה שיכול להשתמש בעודו במחובר לא הוי מוקצה, וגם על הט״ז [סימן של״ו סק״ד] יש לתמוה כן. ע״ש. (בגדי ישע)

צט) שם ובלבד שלא יזיזם. כתב הבית יוסף, יכול לקנח בהם וכו׳. כתב הרב מג״א (בסק״ו), שלא יזיזם, שהם מוקצים. ע״כ. ות״ם אני דאיך יקנח בהם בלי טלטול. וראיתי במחצית השקל שהביא משם הרב אליה רבה [סקי״ב] ותוספת שבת [סקי״א] דפירשו דלא יזיזם רצונו לומר שיזהר שלא יתלש מהן. ועיין מה שכתב הרב מאמר מרדכי (בסק״ט) נהר שלום (סימן של״ו סעיף ג׳). (דברי מנחם – הגב״י סק״ה)

ק) שם ובלבד שלא יזיזם. עיין באר היטב (סק״ד) בשם המג״א [סק״ו] שהם מוקצים. ועיין בספר כרם שלמה שכתב דבאליה רבה [סקי״ב] ובספר תוספת שבת [סקי״א] חולקים על המג״א, דמוקצה דמחובר אינו אלא בפירות הנתלשים או נשרו בשבת, מדלא לקטינהו אתמול על כן אקצינהו מדעתיה. אבל כל זמן שהן מחוברים, להשתמש בהן אי לא משום משתמש במחובר, ליכא איסור מוקצה. והא דקאמר לא יזיזם, רצונו לומר שיזהר שלא יתלוש מהן. (ארחות חיים – ספינקא – סק״ד)

קא) שם ובלבד שלא יזיזם. וכתב המג״א (סק״ו), שהם מוקצים. ע״כ. מבואר דסבירא ליה דמחובר הוי מוקצה, וכן דעת הט״ז (סימן של״ו סק״ד). והתוספת שבת כאן (ס״ק י״א) ושם (סק״ד) השיג עליהם דמוקצה במחובר ליכא. והא דשייך מוקצה במחובר היינו לאחר שנתלשו. ע״ש. ואין סברתו מובנת. אבל על כל פנים הא מבואר בדף קכ״ה ע״ב דלתירוץ רב ששת זמורה המחוברת באביה אסור להשתמש בה, אפילו למטה משלשה שאין בו משום משתמש באילן, אלא אם כן קשרו. ועל כרחך טעמא משום מוקצה. ורב אשי לא פליג על זה, רק דבזמורה אפילו תלושה אסור אלא אם כן קשרו, מתוך שהיא רכה ונוחה לקטם ונמצא עושה כלי, כמו שכתב רש״י ז״ל שם [ד״ה גזירה]. אבל בגוף הדין לא פליג רב אשי. וכן כתב המג״א בסימן ש״ח (סקל״ט). ויש להתפלא על התוספת שבת שהוא בעצמו העתיק זאת שם (ס״ק ס״ב) מהמג״א ולא חלק עליו. וכאן ובסימן של״ו דחה דבריהם לגמרי. ומה שהקשה התוספת שבת למה בעינן בשימ[ו]ש באילן גזירה שמא יעלה ויתלוש, ולא אסרינן משום מוקצה. ע״ש בט״ז ובמשבצות זהב שתירצו זה. אבל בלי זה לא הבנתי קושייתו, דהא בפירות הנושרין גם התוספת שבת מודה דהוי מוקצה דהיינו לאחר שנתלשו. ואפילו הכי אמרינן בביצה (דף ג׳ ע״א) פירות הנושרין טעמא מאי גזירה שמא יעלה ויתלוש, וכבר תירצו שם התוס׳ [ד״ה גזרה] ובמלחמות בפרק אין צדין [יג.], דנצרך טעם זה שאם היתה דעתו עליהם שאין בו משום מוקצה, עיין סימן שי״ח (סעיף ב׳ בהג״ה) ובמג״א שם (סק״ח) דיש הכנה במחובר, ואכתי אסור משום שמא יעלה ויתלוש. ע״ש.

אלא דאכתי יש חילוק, דלענין פירות שנתלשו משמע דסגי בהכנה דמחשבה לבדה. ואילו במחובר אמרינן דאף לרשב״ג בעי קשור ולא סגי במחשבה, ועל כרחך האי טעמא דשמא יעלה ויתלוש, נפקא מינה דאף הכנה במעשה לא מהני. והיינו דבזמורה שהיא למעלה משלושה טפחים לא מהני קשור. ומתוך דרכנו למדנו שיש דברים דאפילו לרשב״ג לא מהני מחשבה, והיינו במידי דלאו היינו אורחא, כהכא דבזמורה לא מהני מחשבה אף דבפירות מהני, וסייעתא לדעת המרדכי [שבת סימן תט״ז] ולדעת המגיד משנה [הלכות שבת פרק כ״ה הלכה כ״א] והר״ן ז״ל [שם כג. ד״ה ונשאל] שנתבאר בסימן ש״ח (סקכ״ז וסקכ״ח)[47]. (תהלה לדוד – סק״ה)[48]

קב) שם ובלבד שלא יזיזם. וכתב המג״א (סק״ו), שהם מוקצין. ע״כ. עיין מה שכתבתי בתהלה לדוד (סק״ה)[49], ולכאורה צ״ע, דמדברי הגהות מיימוניות [פ״ה אות צ׳] שהביא הבית יוסף בסימן רע״ז, וכן כתב הטור בסימן תר״פ, והביאותים לעיל סימן ע׳[50] משמע דבמחובר לא שייך טלטול. וכנגד זה הא כתב הרב ארחות חיים [הלכות שבת סימן שס״ג], והביאו הבית יוסף ורמ״א ז״ל בסימן של״ו (סעיף י״ג), דמותר ליגע באילן ובלבד שלא ינידנו. ע״כ. מבואר דמחובר חשוב מוקצה (דלא כהרב תוספת שבת [סימן שי״ב סקי״א וסימן של״ו סק״ד], עיין תהלה לדוד שם), וגם מבואר דשייך טלטול במחובר. וצע״ג. גם צריך עיון מזה על מה שכתבתי בתהלה לדוד סימן רס״ו (סק״ז)[51] בשם אור זרוע. (תהלה לדוד ח״ג – סימן ע״ב)

קג) שם ובלבד שלא יזיזם. כתב הרב באר היטב (סק״ד) בשם המג״א (סק״ו), לא יזיזם, שהם מוקצים. קצת רחוק במציאות שלא יזיזם. לבושי שרד [סקי״א]. ובאשל אברהם כתב שמקנח בהם בגופו, וטלטול בגופו שרי אפילו לצורך דבר איסור. עכ״ל. (באר יעקב – קרויזר – סק״ג)

קד) שם ובלבד שלא יזיזם. כתב הרב באר היטב (סק״ד) בשם המג״א (סק״ו), שהם מוקצים. כן כתב הט״ז בסימן (של״ג) [של״ו] [סק״ד]. ובאליה רבה [סקי״ב] ותוספת שבת [סקי״א] חולקים, וסבירא להו דבמחובר ליכא איסור מוקצה אי לאו משום משתמש במחובר, אם כן בעשבים דליכא משום משתמש במחובר ליכא איסור מוקצה, ומה שכתב שלא יזיזם רצונו לומר שלא יתלוש מהם. מחצית השקל. וכן כתב בנהר שלום סימן (של״ג) [של״ו] [סק״ג] בשם בית יהודא [חאו״ח סימן י״א]. ועיין באשל אברהם שהקשה דאם כן מה קמשמע לן, פשיטא שלא יתלוש. ע״כ. ולי

הערות וציונים

47. נדפסו לעיל בסימן ש״ח אותיות תמ״ז ותס״ז. **48.** המשך הדיבור נדפס לקמן אות ק״ז. **49.** נדפס באות הקודמת. **50.** נדפס לעיל בסימן ש״י אות קנ״ה. **51.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ג׳ בסימן רס״ו אות קפ״ד.

ז ס היה צריך לנקביו ואינו יכול ליפנות, שרפואתו למשמש בפי הטבעת שממשמש שם בצרור והנקב נפתח, לא ימשמש בשבת כדרך שממשמש בחול, דהיינו שאוחז הצרור בכל היד, משום השרת נימין, אלא ממשמש כלאחר יד ע דהיינו שיאחז הצרור בשתי אצבעותיו וממשמש:

באר הגולה

ס. שבת פ״א [ע״א] מימרא דרבא: ע. שם בפירוש רש״י [ד״ה ומשני כלאחר יד, רא״ש שם פ״ח סימן א׳, רבינו ירוחם נתיב י״ב חלק ט׳ דף ע״ט ע״א]:

אוצר ההלכה

נראה דקמשמע לן דלא גזרינן שמא יתלוש. ועיין בתניא [ש״ע הגר״ז סעיף י׳] דיש מתירין לקנח אפילו באילן המחובר, דבמקום כבוד הבריות לא גזרו על שימוש במחובר, ואין לחוש שמא יתלוש דדבר שאין מתכוין הוא. ע״כ. (באר יעקב – קרויזר – סק״ד)

קה) שם דלא אסרו אלא באילן אבל לא בירק. ומשמע דבעלין של אילן אסור לקנח משום דאסור להשתמש במחובר. והלבוש [סעיף ו׳] רצה לחלוק עם רש״י [פב. ד״ה ואינו מקנח בצרור] ולומר דגם באילן שרי משום כבוד הבריות, וליתא דלא התירו חכמים אלא דבר שאין בו משום איסורא דאורייתא כגון טלטול, ולא באילן דחיישינן שמא יבא ליגע באיסור דאורייתא, או כמו שכתב עולת שבת [סק״ה] דלא התירו אלא מה שהוא שכיח, אבל בעלין של אילן לא שכיח שיעלה באילן לקנח, ומילתא דלא שכיח לא התירו חכמים. וכן מה שכתב דגם אם יתלוש אין בו איסורא דאורייתא דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא. כבר השיב עליו עולת שבת בזה, דגזירת חכמים היא שמא אם ישתמש באילן יתלוש עלין שיהיו צריכין לו למילתא אחריתי.

(משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

קו) שם דלא אסרו אלא באילן אבל לא בירק. האליה רבה [סקי״ג] הביא משם הפוסקים דאם אין צרור מותר אף באילן, ושהרב הלבוש [סעיף ו׳] סובר כן, ונראה מדבריו דגם השלחן ערוך נמי מודה בהא. ועיין להרב מאמר מרדכי (בסוף ס״ק יו״ד) שהשיג עליו, ודבריו מגומגמים. יע״ש. ובתחילת דבריו השיג על הלבוש שהתיר אף באילן משום דהא מיהא הוי איסור דרבנן והותר משום כבוד הבריות, דליתא, דמאי דמצינו שהתירו חז״ל בדברים הנזכרים מצינו, ומאי דלא מצינו לא מצינו, ואין לנו לדמות דברי רז״ל אהדדי. יע״ש. ויש דמדומי ראיה לדברי הרב הנזכר בזה ממה שכתב הרב חות יאיר (סוף סימן צ״ה), ועיין מה שכתבתי לעיל (סק״ה)[52].

עוד ראיתי להרב הנזכר שהשיג על מה שכתב הרב עולת שבת [סק״ה] בטעם האיסור משום דלא התירו אלא מאי דשכיח, ולא שכיח שיעלה באילן ויקנח וכו׳, דאינו מחוור, דזיל בתר איפכא דבכל דוכתא אמרינן מילתא דלא שכיח לא גזרו ביה רבנן וכו׳. יע״ש. והאמת הוא כך, דהמג״א בסימן זה לקמן (סק״ט) גבי לפנות בבית כן כתב להתיר משום דכיון דמילתא דלא שכיחא שיפנה האדם בבית שרי, דלא גזרו חז״ל בדבר דלא שכיחא. ע״ש. אלא דקצת קשה על המג״א, למה לא השיג שם על העולת שבת ז״ל כמנהגו הטוב, אלא ודאי דמזה יש קצת הוכחה דלא קשה מידי בזה על הרב עולת שבת, דיש לחלק בנדונות. ועיין מה שחילק שוב הרב מאמר מרדכי בזה. (יוקח נא – סק״ז)

קז) שם דלא אסרו אלא באילן אבל לא בירק. [53]משמע דבאילן אסור לקנח משום שמוש במחובר, ולשון המחבר הוא מדברי רש״י ז״ל (דף פ״ב ע״א [ד״ה ואינו מקנח בצרור]). אבל רש״י ז״ל כתב זאת על הא דצרור ועשבים לחים דמקנחין בעשבים ואין מקנחין בצרור דלאו בר טלטול הוא. ואהא קשיא ליה, נהי דבעשבים ליכא משום טלטול, אכתי מאי עדיף מצרור הא איכא משום שמוש במחובר. ועל זה תירץ דלא אסרו אלא באילן, (והיכא דאיכא צרור ואילן, לכאורה שניהם שוין ומה שירצה יעשה). אבל היכא דאין לו צרור ויש לו אילן. אפשר דכי היכי דהתירו טלטול מוקצה הכי נמי התירו שמוש במחובר. וכן דעת הלבוש [סעיף ו׳] והאליה רבה (סקי״ג). והרב ז״ל [ש״ע הגר״ז סעיף י׳] הביא דעה זו בשם יש מתירין ולא הביא החולק. אבל העולת שבת [סק״ה] חולק על זה. (תהלה לדוד – סק״ה)

קח) שם דלא אסרו אלא באילן אבל לא בירק. בשלחן ערוך הרב מהר״ש זלמן (סעיף י׳), יש מתירין לקנח אפילו באילן המחובר וכו׳. ולא נרשם בצדו המקור לזה. אך האליה רבה (ס״ק י״ג) כותב כן בשם הלבוש [סעיף ו׳]. ע״ש. ונראה שהמרשים אישתמיטתיה כשעה חדא. (ילקוט הגרשוני – סק״ב)

סעיף ז

קט) סעיף ז׳ דהיינו שאוחז הצרור בכל היד משום השרת נימין וכו׳. כתב הטור (שיטה י׳), משום הסרת נימין וכו׳. נ״ב: עיין בב״ח [אות ד׳].

(שיירי כנסת הגדולה – הגה״ט סק״ד)

קי) שם דהיינו שאוחז הצרור בכל היד משום השרת נימין וכו׳. הב״ח [אות ד׳] הביא משם התוס׳ [פא. ד״ה אסור] דפירשו דטעם האיסור הוא משום דהוי פסיק רישיה, דודאי איכא השרת נימין. והקשה על דבריהם מפשט לשון הש״ס, דמשמע דהא דאסיר הוא משום עובדא דחול, והא ליתא דכפי דבריהן אסור מדאורייתא דודאי איכא השרת נימין. לכן נראה דגם דממשמש בכל היד לאו פסיק רישיה הוא, דאפשר דלא ישיר נימין, ואפילו הכי אסור למשמש בכל היד כדרך חול, דחיישינן שמא יבוא להשיר נימין במזיד. ולכך צריך לשנות שלא למשמש אלא בשתי אצבעותיו, כדי שיזכור שהוא שבת ולא ישיר נימין. כן נראה לפע״ד ודלא כפירוש

הערות וציונים

52. נדפס לעיל אות מ״ו. **53.** תחילת הדיבור נדפס לעיל אות ק״א.

אוצר ההלכה

התוס׳. זה תוכן דבריו. ונראה לפע״ד דכפי זה ראוי לחוש אף לדידן שאנו מרחיצין פי הטבעת, דזה הוי קינוח טוב על דרך מה שאמר הכתוב ״ומצואתו לא רוחץ״ [משלי ל׳, י״ב], שאנו צריכים לשנות ברחיצה זאת מדרך שהוא עושה בחול, כדי שנזכור שהוא שבת ולא ישיר נימין, שכשאנו רוחצים אנחנו משפשפים ביד בשערות שבפי הטבעת, וכפי דעת התוס׳ בודאי משיר נימין, וכפי דעת הב״ח יש לשנות כדי שיזכור שהוא שבת ולא ישיר נימין במזיד. והגם דהשלחן ערוך לעיל (סימן ג׳ סעיף י׳) כבר פסק דאפילו בחול אין לקנח ביד ימין, והמג״א שם [סק״ח] הביא משל״ה [ח״ב מסכת חולין פרק דרך חיים אות קפ״ה], דגם לא יקנח באצבע האמצעי שביד שמאל משום דכורך עליה רצועה של תפלין, מכל מקום עדיין ראוי לחוש בשבת ולעשות שינוי ברחיצה מדרך שהוא עושה בחול מהטעמים הנזכרים לעיל. אמנם קצת קשה על זה ממה שכתב השלחן ערוך לעיל (סוף סימן ש״ג) וז״ל: אסור לקלוע האשה שערה בשבת, ולא להתיר קליעתה, אבל יכולה לחלוק שערה וכו׳. אסור לסרוק במסרק בשבת, ואפילו אותו שעושים משער חזיר, שאי אפשר שלא יעקרו שערות. ע״כ. הא קמן דלא קאסר השלחן ערוך אלא דוקא בפסיק רישיה שאי אפשר שלא יעקרו, ברם לחלוק שערה ביד דאינו פסיק רישיה שרי, שאף אם יתלוש איזה שער לא איכפת לן, דאינה מתכוין לתלוש השער, וכמו שכתב המג״א שם [סקכ״א], הרי דלא מצריך שינוי כדי שיזכור שהוא שבת, ועיין מה שכתב רמ״א בהגה שם.

ועוד קצת קשה על דברי הב״ח שכתב מדידיה דצריך לעשות שינוי בזה כדי שיזכור שהוא שבת, ולא יעבור על איסור דאורייתא להשיר נימין במזיד, דמסתמא שאמר כן בדעת הטור נמי שהוא עומד על דבריו. וזה אינו, דהא רבנו הטור לקמן (סימן ש״מ סעיף א׳) פסק דדוקא בנוטל שתי שערות בכלי הוא דחייב חטאת, ולדברי המג״א [סק״ב] ודעמיה שם איכא איסור דאורייתא בנוטל שער אחד בכלי כדין חצי שיעור אסור מן התורה, יעוין בדברי הרב ערך השלחן שם [סק״ב], אבל בנוטל שערות ביד כי הכא שנוטל ביד או בצרור, ליכא איסור דאורייתא אלא שבות דרבנן, כמו שכתב בדברי הטור שם, והוא מדברי הש״ס סוף פרק המצניע (דף צ״ד ע״ב) לדעת רבנן דקיימא לן כוותייהו. וכן כתבו הפוסקים בדעת השלחן ערוך שם, לבד הרב אליה רבה [סק״א] דנסתפק, ודייק מדברי השלחן ערוך שסתם להיפך, יעויין שם דשוב הקשה עליו. עיין דבריו. אלא דהבית יוסף שם הביא על שם הר״ן [לו. ד״ה גמ׳ מחלוקת] דכתב על שם רבנו חננאל [צו:], דמסכים לדברי הפוסקים כרבי אליעזר בר פלוגתיה דרבנן, דמחייב חטאת בנוטל שערות ביד. והבית יוסף שם תמה מאד על רבנו חננאל. ע״ש. גם הב״ח שם [אות א׳] כתב דהטור פסק כרבנן, ושוב הביא דברי הר״ן על שם רבנו חננאל, ומה שכתב עליו הבית יוסף, וכתב עליו דיש ליישב דברי רבנו חננאל. יע״ש. ומשמע מדברי הב״ח שם דלא השיג על הבית יוסף לומר דלהלכה קיימא לן כרבנו חננאל, אלא כתב דוקא כדי ליישב דברי רבנו חננאל, שלא ישבו בתימה מאד עד שכתב עליו הבית יוסף דאינו מבין דבריו וכו׳, לזה הא מיהא בא ליישב דבריו, כן משמע מדברי הב״ח שם לרגיל לקרוא בספרו.

ואם כן זוהי שקשה על הב״ח בסימן זה, דפירש בש״ס ופסק כן להלכה, דיעשה שינוי בידו כשממשמש בפי הטבעת בשבת כדי שלא יבוא להשיר נימין במזיד, וכענין שכתב הטור לעיל בסימן ש״א [סעיף ד׳] בהולך לדבר מצוה דיכול לעבור במים, ובלבד שיעשה שינוי שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו, כדי שיזכור שהוא שבת ולא יבוא לידי סחיטה במזיד, שהוא איסור דאורייתא וכו׳. דהא הכא ליכא למיחש שיבוא לידי איסור דאורייתא, דאף אם לא יזכור שהוא שבת, ויבוא להשיר נימין במזיד, הוא איסור שבות דרבנן כיון דלא הוי בכלי אלא ביד או בצרור. ורבנו הטור וגם הוא עצמו סוברים כן בסימן ש״מ, דכל דלא הוי בכלי אין בנטילת שערות איסור מדאורייתא, וממילא דזה היה דעת רמ״א בהגה לעיל סוף סימן ש״ג, שהביא חולקים על השלחן ערוך שם הזכרנו דבריו למעלה, דיש אוסרים לחלוק שערה, ושכן נהגו לאסור לעשות על ידי כלי, אבל באצבע בעלמא נהגו להקל. והיה טעמו דכיון דבנטילת שער בכלי איכא חיוב חטאת, נהגו לאסור, אבל בחלוק שערה באצבע דליכא בנטילת שער ביד איסור מדאורייתא, נהגו להקל. (אלא דיש לדחות ולומר, דטעמו היה משום דבכלי הוי פסיק רישיה דודאי משיר השער, לכך נהגו לאסור, מה שאין כן באצבע בעלמא דאינו פסיק רישיה דאפשר בלא השרת שערות נהגו להקל). וגם דעת השלחן ערוך שם דאסר לסרוק במסרק היה נמי מהאי טעמא, שכיון דהוא כלי ואתי לידי חיוב חטאת אסיר מדאורייתא, וכן כתב המג״א שם [סקנ״ב] משם הריב״ש [סימן שצ״ד] דבהשרת שערות על ידי מסרק חייב חטאת וכו׳. יע״ש. וצריך לומר שטעמו משום דהוי כלי, וכן כתב בפירוש הרב טל אורות במלאכת הגוזז (דף מ״ד ע״א) ועוד, דבמסרק דוקא חייב מדאורייתא, משום דהוי כלי, מה שאין כן ביד דליכא איסור מדאורייתא אלא מדרבנן. ודוקא בפסיק רישיה דודאי משיר שערות. ומטעם זה התיר הרב ז״ל (שם בע״ג) להעלות אזנים בשבת וכן ערלת הגרון, ודלא כסברת שבולי הלקט [סימן קי״ז] שכתב דיש אוסרים להעלות ערלת הגרון במשיכת השער, שמא יתלוש אחד מהם ויבוא לידי חיוב חטאת. דמאי חיוב חטאת יש בזה, דמדקאמר שמא יתלוש משמע דאינו פסיק רישיה, אם כן אפילו אם יתלוש מה בכך, דבר שאינו מתכוין הוא ומותר לדברי הכל. ועוד דתולש ביד אפילו לכתחילה אין בו חיוב חטאת, ומכל שכן הכא שאינו תולש אלא שעל ידי משיכה בשער שמא יתלוש. וכי תימא דהיש אוסרים סבירא להו כרבי אליעזר דמחייב תולש ביד, הא נמי ליתא, דעד כאן לא מחייב רבי אליעזר בתולש ביד היינו לעצמו, אבל לחבירו לדברי הכל פטור, כדאיתא להדיא בגמ׳ [צד:] וכו׳, אבל הכא בצמר ובשער אינו כן, שאפילו שיתלוש שערות מה בכך, הא בתולש ביד ליכא אלא איסורא דרבנן, דהא תנן וחכמים אוסרים משום שבות, לכן ליכא למגזר דגזרה אגזרה לא גזרינן. לכן נראה דשרי להעלות ערלת הגרון ואפילו במשיכת השער, ואם יתלוש יתלוש, כיון דאינו פסיק רישיה, וקיימא לן כרבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר [מו:]. ע״כ.

אלא דכפי זה קצת קשה על לשון השלחן ערוך דלעיל (סוף סימן ש״ג) שכתב בטעם האיסור לסרוק במסרק שהוא משום דאי אפשר שלא יעקרו שערות, דלמה לן האי טעמא, הא לפי דברי הרב טל אורות שם הוא דכשתולש שערות במסרק חייב חטאת לכולי עלמא, ואם כן איפה בסורק במסרק לא בעינן שיהא פסיק רישיה,

אוצר ההלכה

אלא כיון דאיכא למיחש לשמא יתלוש אסור, דכיון דאסור מדאורייתא אם יתלוש הוי חד גזרה, דדוקא אי אמרינן דהסורק במסרק לא הוי איסור דאורייתא אם תולש שערות, אזי בעינן שיהא פסיק רישיה כדי לאסור, דאם אינו פסיק רישיה שרי, דכיון דאף אם יתלוש ליכא אלא איסורא דרבנן, ליכא למגזר לשמא יתלוש, דגזרה אגזרה לא גזרינן. אבל זה תימה, דכבר נתבאר דסורק במסרק בשבת אם יתלוש שערות איכא איסורא דאורייתא, ואם כן אפילו אם לא הוי פסיק רישיה אלא שמא יתלוש אסור. וזוהי שקשה על השלחן ערוך שכתב בטעם האיסור משום דהוי פסיק רישיה דאי אפשר שלא יעקרו שערות. ודוחק לומר דסבר השלחן ערוך דהגם דסורק במסרק הוי כלי וחייב חטאת, מכל מקום הא מיהא בעינן שיהא מלאכה הצריכה לגופה, דאינו צריך לשערות, ואם כן חשיב כאיסור דרבנן, דאף אם יתלוש השערות במסרק ליכא איסור דאורייתא כיון דאינו צריך לשערות, ולכך כתב השלחן ערוך דטעם האיסור הוא משום דהוי פסיק רישיה, ולפי זה האיסור הוי מדרבנן. דזה אינו, דכבר המג"א שם הביא משם הריב"ש ז"ל דאם יתלוש שערות על ידי המסרק חייב חטאת, דאפילו שאינו צריך לשערות הוי מלאכה הצריכה לגופה כיון דהוא צריך להשוות השערות להפרידם, ואי אפשר זה זולת ההשרה, לכך חשיב תלישת השערות בזה מלאכה הצריכה לגופה, דנעשה מחשבתו שהושוו ונפרדו השערות. וכן כתב הרב טל אורות שם, דהא דחייב חטאת בתלישת השערות בזה הוא מהאי טעמא. ויעוין בדברי הפוסקים לעיל סוף סימן ש"ג, ולקמן ריש סימן ש"מ. וצריך להתיישב בזה.

איך שיהיה, חזרנו על הראשונות, דמכל פרשת העבור קשה טובא על הב"ח בסימן זה דכתב דיעשה שינוי בשבת במשמוש פי הטבעת וכו'. דזה אינו, דאף אם יבוא להשיר נימים במזיד, כיון שהוא בידו או בצרור שאינו בכלי ליכא איסור דאורייתא. ואין לומר דהב"ח לאו איסור דאורייתא קאמר בפירושו, אלא איסור דרבנן, דחיישינן שמא יבוא להשיר נימין בידו במזיד, ואיכא איסור דרבנן. דזה אינו מכמה טעמי, חדא שהוא השוה פירושו למה שכתב בראשונה לדעת התוס', ואיהו קאמר לדעת התוס' דהוא איסור מדאורייתא. ועוד דהשוה גזרתו למה שאמרו חז"ל [יומא עז:] להולך במים לדבר מצוה, דאמר דיעשה שינוי וכו' כדי שיזכור שהוא שבת ולא יבוא לידי סחיטה במזיד. ואי כוונתו היא לומר שהוא איסור דרבנן, מה דמות יערוך להההיא דההולך במים, דההיא שאני דאתי לידי סחיטה שהוא איסור דאורייתא, מה שאין כן הכא דאף אם יבוא להשיר נימין במזיד ליכא אלא איסורא דרבנן. וכבר מבואר דלא גזרינן גזרה לגזרה.

ועוד קשה טובא על הב"ח, דאעיקרא מי גילה לו רז זה דהתוס' דכתבו דהוי פסיק רישיה דודאי איכא השרת נימין במשמוש היד ואיכא איסורא דאורייתא, דלמא התוס' מאי דבעו שינוי הוא משום איסורא דרבנן, דכיון דפסיק רישיה דאיכא ודאי השרת נימין אסיר מדרבנן כיון דזה הוי חד גזרה, וכמו שכתבתי לעיל משם הרב טל אורות. והוא פשוט.

ואל יקחך לבך לומר דסבר הב"ח דודאי התוס' סבירא להו כסברת רבנו חננאל (מבעלי התוס' הנזכרים לעיל), שסבירא ליה כרבי אליעזר בשבת (דף צ"ד ע"ב) דחייב חטאת בנוטל שערות אף ביד, ודלא כרבנן שסבירא להו דדוקא בכלי חייב חטאת. דהן לא צדקת אענך, דאי אפשר לומר כן מתרי טעמי, חדא דלא מצינו להפוסקים לקמן בריש סימן ש"מ דכתבו דהתוס' סבירא להו כדעת רבנו חננאל, אלא דוקא הקשו על דבריו, ולא הביאו סייעתא לדבריו לומר דגם התוס' הסכימו לסברת רבנו חננאל שהביא הר"ן. ועוד דאי אמרת להא, מוכרחים אנו לומר שדברי התוס' בזה יושבים בסת"ר, דהכא (בדף פ"א ע"א) גבי משמוש בצרור סבירא להו כרבי אליעזר, דאף בהשרת נימין ביד איכא איסורא דאורייתא, ואילו במחלוקת רבי אליעזר ורבנן (בדף צ"ד ע"ב [ד"ה אבל]) פסקו דלדידן דלא קיימא לן כרבי יהודה דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, אף בנוטל שערות בכלי פטור, דהא אינו צריך לשערות, וממילא ליכא איסורא דאורייתא. עיין דבריהם. ואם כן איפוא, כפי דברי הב"ח, התוס' הן נסתר מחמתם. וזה אינו. אלא ודאי מוכרחים אנו לומר דמה שכתבו התוס' (בדף פ"א ע"א) גבי משמוש פי הטבעת בצרור, כיון דהוי פסיק רישיה אסיר שלא על ידי שינוי, היינו איסורא דרבנן. והיינו ממש כפי דבריהן (דבדף צ"ד ע"ב) דאף בכלי ליכא איסורא דאורייתא, כיון דאין צריך לשערות והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור עליה, אבל אסור דאיסורא דרבנן מיהא איכא. ודלא כמו שכתב הב"ח בדעת התוס'. אלא דעדיין קצת קשה על דברי התוס', דכיון דאפילו הוי פסיק רישיה אינו אלא דרבנן, והיה טעם רבנן דאסרו שמא יבוא לינטל שערות בכלי שהוא איסור דאורייתא, וזה אינו דגם אם יבוא לינטל בכלי ליכא איסורא דאורייתא, דהא הם איירו באין צריך לשערות דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואם כן כל שבכלי ליכא אלא איסורא דרבנן, ביד שרי הגם דהוי פסיק רישיה, כיון דהוי תרתי דרבנן וגזרה לגזרה לא עבדינן, ואם כן איך אסרי התוס' בממשמש פי הטבעת שלא על ידי שינוי משום השרת נימין דהוי פסיק רישיה, דהא כיון דלא הוי בכלי הוי תרתי דרבנן ושרי. ואולי סברי התוס' דזה הוי כחד גזרה, דקרוב הדבר לומר דאי שרו בהשרת נימין ביד אף כשהוא פסיק רישיה, יבוא להתיר בפשיטות אף כשהוא צריך לשערות, וההיא ודאי אסור מדרבנן שמא יבוא לעשות כן בכלי שהוא אסור מדאורייתא, וכהאי גוונא עבידי דמשנו הפוסקים בכמה דוכתי. ויעוין להרב יד דוד (בדף צ"ד ע"ב) שם מה שכתב על סוף דברי התוס' שם הנזכרים לעיל, דכפי דבריו יש ליישב דברי התוס' באופן אחר. יע"ש.

ברם דוחק לומר דסבירא להו להתוס' ולהב"ח שהלך אחר שיטתם, והוא דבמשמוש היד בפי הטבעת כדי שיפתח אותו מקום יש לו רוב שערות והמה מסובכים, דנמצא דבהשרת השערות נעשה מחשבתו בהפרדם איש מעל אחיו, שנפתח הנקב והוי מלאכה שצריכה לגופה, וכעין החילוק שכתב הריב"ש הזכרנו דבריו למעלה בדעת השלחן ערוך דלעיל סוף סימן ש"ג. דזה אינו, חדא דעם כל זה קשה על הב"ח איך קאמר דהוי איסורא דאורייתא, דהגם דנימא דהוי זה מלאכה הצריכה לגופה, עם כל זה ליכא אלא איסורא דרבנן כיון דמשיר שערות ביד ולא בכלי. ועוד דזה לא

ח [פ]**למשמש בברזא בפי הטבעת דינה כצרור, שלא יאחזנה אלא בשתי אצבעותיו,** [צ]**ואסור לצאת בברזא אפילו תחובה כולה בגוף:**

באר הגולה

פ. טור בשם תשובת הר״מ מרוטנבורג [דפוס לבוב סימן קמ״ז]: **צ.** שם:

אוצר ההלכה

חשיב כלל מלאכה הצריכה לגופה, דאיהו לא קא מכוין להשוות השערות ולהפרידם, אלא דוקא איהו קא מכוין לפתוח הנקב אלא דממילא הוא דמשיר השערות. וגם אפשר לדעת הב״ח להפתח הנקב בלא השרת שערות, ואם כן איך יקרא זה מלאכה הצריכה לגופה, והוא לא צריך שיפלו השערות, מה שאין כן בההיא דלעיל סוף סימן ש״ג דהוא צריך להפריד ולהשוות השערות, ואי אפשר זה בלא השרת שערות כמו שכתב המג״א שם בשם הריב״ש, הזכרנו דבריו למעלה, לכך הוא דחשיב שם ההשרת שערות למלאכה הצריכה לגופה, לא כן בהא דנידון דידן דאין כוונתו בשערות של אותו מקום אלא בדבר אחר. ועוד דלא כל אדם יש לו רוב שערות באותו מקום, עד שנסבכים שאינו יכול לפתוח הנקב עד שיפרדו, והוא אתי אז להשיר שערות. ועוד דהתוס׳ בפרק המצניע (דף צ״ד ע״ב) הנ״ל לא חשבי להפרדת שערות זה מזה כדי להשוותם מלאכה הצריכה לגופה, דאי סברי דזה הוי מלאכה הצריכה לגופה, למה להו לאוקומי סתם משנה דלשם דלא כהלכתא, דאתיא כרבי יהודה דסבר דאפילו מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, הא היה להם לאוקומי סתם משנה כהלכתא, דאיירי בכהאי גוונא שהוא צריך גוף המלאכה להשוות השערות ולהפרידם, ולכך חייב, וכסברת הפוסקים לקמן ריש סימן ש״מ. אלא ודאי דהתוס׳ לא מחלקי בהכי וכמדובר. סוף דבר שדברי הב״ח בזה נפלאו ממני.

ומעתה נחזור להנדון שכתבנו למעלה, דלדידן שהקינוח שלנו הוא שאנו רוחצים במים יפה פי הטבעת, דינא הוי דאם יהיה האופן דיודע (דאדם) [האדם] דהוא פסיק רישיה, דודאי באותה רחיצה והשפשוף הוא משיר נימין, אזי צריך הוא לעשות שינוי מכדרך שהוא עושה בחול כדי שלא יהיה פסיק רישיה להשיר נימין, ואם ישיר יהיה שער אחד, דהא כן כתב הרב עולת שבת לקמן ריש סימן ש״מ [סק״א] דבשער אחד ליכא שום איסורא כלל, אלא דכבר כתבתי למעלה דהפוסקים שם חלקו על הרב עולת שבת, דאפילו בשער אחד יש איסורא משום חצי שיעור, מכל מקום בכהאי גוונא דנדון דידן דכבר עשה שינוי מכדרך חול ואינו בכלי, וגם אינו מכוין להשיר שום שער, אם משיר שער אחד יש להתיר, דגדול כבוד הבריות וכו׳. ברם אם ברחיצה והשפשוף אינו פסיק רישיה להשיר נימין, אז ודאי אין צריך שום שינוי בשפשוף פי הטבעת בשבת, דכיון דהוי ביד וגם לא הוי פסיק רישיה, הוי תרתי דרבנן ולא גזרינן גזירה לגזירה וכמו שכתבתי לעיל, ודלא כהב״ח שמצריך גם בזה שינוי, דליתא וכאמור. אלא דמאן דרוצה להחמיר כסברת הר״ן על שם רבנו חננאל הנ״ל דמחייב חטאת אף בנוטל שערות ביד, וכסברת רבי אליעזר, תבוא עליו ברכה ויעשה שינוי לעולם בשפשוף דשבת מכדרך שהוא עושה בחול. ועוד דכבר נודע שדברי הגאון רבנו חננאל הם דברי קבלה, הילכך טוב ונכון לחוש להחמיר כסברת רבנו חננאל וככל האמור. אמנם האמת הוא דגם מהש״ס שבת שם (דף פ״א ע״ב) דקאמר אמר רבי יוחנן אסור לקנח בחרס בשבת, ומתמה עליו מאי טעמא, אילימא משום סכנה אפילו בחול נמי וכו׳, ואלא משום השרת נימין, דבר שאין מתכוין הוא וכו׳. ופירש רש״י השרת נימין, שמשיר את השער מפני שהוא חדוד. דבר שאין מתכוין הוא, ושמעינן ליה לרבי יוחנן דאמר דבר שאין מתכוין מותר וכו׳. משמע דלא כרבנו חננאל, דהא התיר בפשיטות לקנח בחרס הגם דאיכא השרת נימין, ואי לדעת רבנו חננאל דמחייב חטאת אפילו שלא על ידי כלי, איך לא אסרו הא מיהא בש״ס מדרבנן לקנח בחרס משום גדר וסייג שלא יבוא לידי חיוב חטאת במתכוין. ואולי יאמר רבנו חננאל דזה המשיר שערות בכאן חשיב כמלאכה שאינה צריכה לגופה, דהוא קא מכוין לקנח פי הטבעת לבד, אלא דממילא ישיר שערות. ומכל מקום מוכרחים אנו לומר אף לדידן במה שאמרו בש״ס משום השרת נימין שרי דהוי דבר שאין מתכוין, ופירש רש״י דהחרס מפני שהוא חדוד משיר את השער, לאו למימר דהוי ודאי פסיק רישיה, דאי (מכי) [הכי] הוא אסור אפילו הוי דבר שאין מתכוין, כמו שכתבו התוס׳ שם (דף פ״א ע״א) הזכרנו דבריו למעלה. וכבר נודע דפסיק רישיה אף במידי דרבנן אסור, וכמו שכתוב בש״ע לקמן בסימן שי״ו (סעיף ד׳), ויעיין להרב מג״א שם וסימן שי״ד (סק״א) ולהאחרונים בדוכתי הנזכרים, הילכך מוכרח הוא דאף אם החרס חדוד אינו ודאי פסיק רישיה שישיר שערות ולכך שרי. והילכך הוא הדין בנדון דידן שרוחצים פי הטבעת ביד, דאי לא הוי פסיק רישיה ודאי שרי כמבואר בש״ס. וכבר היינו יכולים לפרש הש״ס כפשטיה, דשרי בכאן אף דהוי פסיק רישיה, והא דשרי משום דגדול כבוד הבריות שדוחה וכו׳. אלא משום דיש לדחות, לית לן להקל כל כי האי אלא בכהאי גוונא ישנה מכדרך שהוא עושה בחול וכמו שכתבתי לעיל.

ועיין מה שכתבתי עוד לקמן סימן שט״ז (ס״ק י״ח וסק״ך)[54].

(יוקח נא – סק״ח)

סעיף ח

קיא) סעיף ח׳ ואסור לצאת בברזא וכו׳. כתב הטור (שיטה י״ג), תשובה למהר״ם ז״ל וכו׳. נ״ב: עיין בבית חדש [אות ה׳]. (שיירי כנסת הגדולה – הגה״ט סק״ה)

54. נדפסו באוצר ההלכה שבת חלק ח׳ סימן שט״ז אותיות רמ״ט וש״ה.

אוצר ההלכה

קיב) שם ואסור לצאת בברזא וכו׳. והואיל ואפשר במשמוש גרידא ועל ידי שינוי, ובהכי סגי דלא ליסתכן, לא שרינן ליה להכניסו כולו אפילו על ידי שינוי לצאת בו בשבת. טור. (משחא דרבותא ח״א – חדושי מהרמ״א)

קיג) שם ואסור לצאת בברזא אפילו תחובה כולה בגוף. כתב המג״א (סק״ח), אפילו תחובה וכו׳. פירוש מתחילה היה מהר״ם [דפוס לבוב סימן קמ״ז] רוצה להתיר דלא דמי למוציא בפיו דאסור, דהתם שאני כשהוא פותח פיו נראה, מה שאין כן כאן. ולבסוף הסכים לאסור, כיון שמכניסו תדיר [כדי לחזור ולהוציאו]. ומה שמתיר המג״א בתחובה כולה בגוף, היינו בדבר שאינו יוצא. ויש לדמות למה שכתוב ביו״ד (סימן קצ״ח [סעיף י״א]) בחץ התחוב בגוף. ואפשר שמדמה לאוכלין ומשקין שבגופו של אדם שמותר לצאת בהן כשהן בגופו ממש. ועוד דכן משמע לשון המשנה [צב.] דוקא בפיו אסור אבל לא בגופו. וק״ל. (בגדי ישע)

קיד) שם ואסור לצאת בברזא אפילו תחובה כולה בגוף. כתב הרב מג״א ז״ל (סק״ח), ומשמע דדבר התחוב כולו בגוף מותר לכתחלה, ואם כן מותר לבלוע מרגלית או זהב ולצאת בו לרשות הרבים. ע״כ. הנה הרב מג״א ז״ל הוציא דין זה ממשמעות תשובת מהר״ם מרוטנבורק ז״ל [דפוס לבוב סימן קמ״ז] שהביא הטור ז״ל כמתבאר מדבריו, וכמו שפירש הרב מחצית השקל ז״ל. ולפק״ד יש להביא ראיה לדין זה מדתנן בפרק י׳ דמקואות (משנה ח׳), בלע טבעת טהורה, נכנס לאהל המת, הזה ושנה וטבל והקיא[ה], הרי [היא] כמות שהיתה. בלע טבעת טמאה, טובל ואוכל בתרומה. הקיאה, טמאה וטימאתו. חץ שהוא תחוב באדם, בזמן שהוא נראה חוצץ, ואם אינו נראה טובל ואוכל בתרומה. ובתוספתא [שם פ״ח ה״ד], הביאה הר״ש ז״ל, תני הנכנס לו חץ בירכו רבי אומר אינו חוצץ, וחכמים אומרים הרי זה חוצץ וכו׳, ואם קרם עליו עור מלמעלה הכל מודים שאינו חוצץ, שכל הבלועים באדם ובבהמה בחיה ובעופות טהורין. ע״כ. וכתב הרמב״ם ז״ל בפירוש המשנה, בלע טבעת טהורה ונכנס לאהל המת לא תטמא הטבעת, לפי שהוא מציל עליה, וכן אילו אכל בשר המת ונכנס לאהל לא יטמא האהל כמו שהתבאר באחד עשר מאהלות והוא בתוספתא [פי״ג מ״ג], כלים הבלועים מצילין על הטהורים מליטמא. והחץ אשר הוא תחוב בגוף הנה יתראה קצהו בשטח הגוף ואז יהיה חוצץ כמו אלו היה על שטח הגוף, והנה ישקע בבשר וישוב תוך הגוף ולא יקפיד בו אז (נראה להוסיף טהור) ואפילו היה חץ טמא. ע״כ. והשתא כי היכי דלענין טומאה כל דבר הבלוע כולו תוך גוף האדם כמו טבעת וחץ, וכל שכן כשקרם עליהם עור שאינו נראה מבחוץ כלל, הרי הוא כמאן דליתיה לא לטמא ולא ליטמא וכיוצא, נראה דהוא הדין לענין הוצאת שבת, דכל שהוא בלוע כולו בגוף לא מיחייב משום הוצאת שבת. ואם כן קשה על הרב מג״א ז״ל, דאדנילף מדיוק דברי מהר״ם הנזכר לחוד הוה ליה לסיועי למילתיה מהני דינים השנויים במשנה ובתוספתא הנזכרים. ואין לומר דאיסור מטומאה לא ילפינן, דאיברא ילפינן, וכמו שאספתי אני הדל ס״ט לעיל סימן ש״ח (אות יו״ד)[55] מדברי רבנן קמאי ובתראי ז״ל בס״ד. עש״ב.

והנם דמדברי הגאון ראב״ן ז״ל (בתשובה סימן יו״ד) הבאתי דבריו לעיל שם, מוכח דדוקא להחמיר הוא דילפינן איסור מטומאה, או אפילו להקל דוקא בדיעבד כההיא דמנעל המוסגר, דאם בדיעבד חלצה, חליצתה כשרה, אבל לכתחלה לא ילפינן איסור מטומאה להקל, משום דכך הדין נותן דראוי להחמיר באיסור טפי מבטומאה. כיע״ש. ואם כן נימא דמטעם זה נייד הרב מג״א ז״ל לסיועי מהך דינא דטומאה, דנמצא באנו ללמוד מהקולא שמצאנו בדין הטומאה להקל לכתחלה באיסור, וכן לא יעשה. הא לא מכרעא, דהרי מבואר בדברי ראב״ן ז״ל שם דדוקא באיסור שהוא בעין כמנעל המוסגר וכן חטה הנמצאת בתרנגולת, הוא דלא ילפינן מטומאה להקל לכתחלה. ברם באיסור הבלוע כגון בליעת יין וכיוצא, ילפינן מטומאה להקל אפילו לכתחלה. ע״ש. וכן כתב עוד הגאון ראב״ן ז״ל עצמו שהביא הרב שערי דורא ז״ל [דיני ביטול סימן נ״ה] משמו, דיליף איסור בלוע מהך דינא דטהרה בלועה להקל אפילו לכתחלה, כמו שהבאתי גם זה שם בס״ד. ואם כן הכא נמי דהחפץ האסור להוציא הוא בלוע ואינו בעין כלל, דמי ממש לטבעת וחץ, דבכהאי גוונא ילפינן איסור מטומאה אפילו להקל ואפילו לכתחילה.

ולכאורה היה נראה ליישב, דהגם דבעלמא אסיקנא דאיסור מטומאה ילפינן ככל האמור. מיהו הכא לא שייך למילף מדין טומאה בלועה, דיש לדחות דשאני איסור הוצאה, דכיון דמשום משא נגעו בה, כמבואר בתשובת מהר״ם ז״ל הנזכרת שכתב כשהוא פותח פיו ופושט מרפקו המשוי נראה, אבל הכא שהוא בלוע כולו בגוף וכו׳. אם כן לגבי איסור זה דהוצאת משא, לא שנא בין איסור בעין לאיסור בלוע, דעל כל פנים הרי הוא נושא המרגלית וכיוצא תוך גופו, ואינו בטל לגבי גופו כאוכלין ומשקין המתעכלין בגוף ומשתנה ומתהפך לדבר אחר, אך זה המרגלית כבולעו כך פולטו, והוי דבר שחוץ לגופו, ולכך לא שייך למילף קולא מדין טהרה או טומאה בלועה, ומשום הכי ביקש הרב מג״א ז״ל ללמוד דינו מדיוק תשובת מוהר״מ ז״ל דאיירי לענין הוצאת שבת גופיה. ברם כד דייקינן פורתא הא לאו מידי הוא, דדחיה זו הוה קיימא שפיר אי הוה קיימא לן גבי טומאה בלועה דמטמאה במשא, דאז הוה אמינא כיון דבדין משא גופיה אין שני הדינים שוין, דגבי איסור שבת לא מחייב בהוצאת חפץ לא משום הוצאה ולא משום משוי, וגבי טומאה חשיב הבלוע משוי, לא גמרינן מהדדי. ברם איפכא שמעינן לרש״י ז״ל בנדה (דף מ״ב ע״ב ד״ה טומאה בלועה לא מטמאה), דכתב להדיא דהרי היא כמי שאינה ואין בה לא מגע ולא משא. ע״כ. הרי דדין טומאה בלועה כדין הוצאת חפץ בלוע בשבת, דבתרוייהו לא חשיב משא, והדרא קושיא לדוכתה אמאי לא נסתייע מינה. (פתח הדביר ח״ד – סק״ו)

הערות וציונים

55. נדפס לעיל בסימן ש״ח אות שט״ו.

ט [ק]**אסור לפנות בשדה ניר בשבת שמא יבוא לאשוויי גומות, [ר]ואם היה שדה חבירו אפילו בחול אסור מפני שדש נירו ומקלקל:**

באר הגולה

ק. [גמרא] שם [ע"ב] מימרא דרב הונא: ר. שם:

אוצר ההלכה

סעיף ט

קטו) סעיף ט' אסור לפנות בשדה ניר בשבת. ונראה לי דאסור לילך בשבת על שיורי ענפי אילנות [עיין ט"ז [סק"ג] ומג"א [סק"ה] סימן של"ז סעיף ב'][56] כרוכין שקורין וועלי"ן או שטויבי"ך בלשון אשכנז, והרבה נכשלים בזה בביתם. (זכרון אברהם)

קטז) שם אסור לפנות בשדה ניר בשבת שמא יבוא לאשוויי גומות. עיין פרישה (ס"ק י"ג) שהביא לשון הגמרא [פא:] דילמא שקיל מעלאי ושדי לתתאי. ופירש רש"י שקיל מעלאי, "ממקום גבשושית". ושדי לתתאי, למקום גומא ומשום חרישה. וכן פירש הר"ן [לד. ד"ה בעא]. אולם רש"י בפירוש האלפסי [שם ד"ה היתה] כתב, דילמא שקיל פיסת רגבא שיקנח בה ומטמטם בה גומא וחייב משום חורש. מדברי רש"י באלפסי מבואר שהחיוב הוא משום מילוי גומא. אולם ברש"י שלפנינו ובר"ן משמע שהחיוב הוא גם משום הנטילה ממקום גבשושית, וכדאיתא בשבת (דף ע"ג ע"ב) היתה לו גבשושית בשדה ונטלה חייב משום חורש. וכבר העירו על פירוש רש"י למה לי תרתי, דבחדא מינייהו גם כן חייב.

והנה בספר אגלי טל (ס"ק י"ד) כתב, שהחיוב בנטילת גבשושית הוא דוקא בגבשושית מחוברת, אבל בגבשושית תלושה אין בו חיוב, ואין החיוב אלא על מילוי הגומה. ובספר שביתת השבת [מלאכת חורש באר רחובות סקי"ב] תלה דין זה במחלוקת רש"י והרמב"ם, שרש"י בפרק הבונה (דף ק"ג ע"א) לענין מלקט עצים אם לתקן בכל שהוא, ומפרש רש"י אם לתקן את האילן או את הקרקע וקצצו מן "המחובר", מזה נראה דתלוש אין בו משום מיפה את הקרקע. אבל הרמב"ם בפירוש המשנה שם [פרק י"ב משנה ב'] כתב: ואם היה כוונתו בלקיטת העצים לשורפן או באסיפת העשבין לגדשן ולהאכילן להבהמתו נקרא מעמר. עכ"ל. ומדתני עלה ואם לתקן את הקרקע בכל שהוא, מבואר דגם (בתולש) [בתלוש] חייב משום חורש שהוא מיפה את הקרקע. ע"כ. והנה מה שהעיר מרש"י דבתלוש ליכא משום חורש, גם מתוס' שם [ד"ה באגם] מוכח דמתני' דוקא במחובר איירי, מדכתבו דמתני' לא שייך לאוקמי באגם. וכתב במהרש"א דהוכחתם מדלא קתני תולש, משמע דלאו בתולש מקרקע איירי אלא מאילן. הרי דלכולי עלמא דוקא במחובר איירי. אבל מכל מקום אין מזה הכרח דבתלוש ליכא משום חורש, דיש לומר תני סיפא לגלויי רישא, וסיפא על כרחך במחובר איירי, דמחייב משום קוצר, ולזה כתב רש"י דאיירי במחובר. וכן מה שהביא מפירוש המשניות להוכיח דבתלוש איירי, נמי יש לומר דהר"מ חשיב ואזיל כל המלאכות היוצאות מתלישה זו, ואפשר שיתחייב גם משום מעמר.

עוד הביא שם להביא ראיה שגם (בתולש) [בתלוש] יש משום חורש, ממועד קטן (דף י' ע"ב): האי מאן דזכי זיכיא (פירש רש"י, שמכבד את הקרקע מעצים קטנים שנוטלם), אדעתא דציבי שרי אדעתא דארעא אסור, היכי דמי שקל רברבי וזוטרי אדעתא דארעא. משמע דאף אם מכבד את הקרקע מעצים תלושים יש בה משום חורש. ובפרק ג' דשביעית [משנה ז']: גל של אבנים נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ, מבואר דגם לענין שביעית הוי מלאכה מסקל את הקרקע גם אם האבנים תלושים (עיין בשיטה מקובצת ב"ק דף פ"א [ע"א ד"ה אלא] בשם הרמ"ה (דבתולש) [דבתלוש] או ביבשים אין מועיל לתיקון הקרקע, ויש לחלק). ובירושלמי פרק ב' דשביעית [הלכה ג'][57] על המשנה מסקלין עד ראש השנה, פריך ממשנה הנזכרת לעיל דמניח את הנוגעות בארץ, ומשני כאן בתלוש כאן במחובר. ופירש בספר מלאכת שלמה דהך מתני' דפרק ג' מיירי בתלוש, ואפילו הכי לא שרינן הנוגעות בארץ מפני מראית העין. וכעין זה פירש הגאון הרידב"ז [שם ד"ה תמן תנינן], וכן משמע בתוספות יום טוב פרק ג' דשביעית (הגם שהפני משה [שם ד"ה כאן בתלוש] לא פירש כן). ונתבאר דגם בתלושים יש משום חורש. אך מה שאמרו בירושלמי שבת [פ"ז ה"ב] שהמסקל חייב משום חורש, לא נתבאר אם הוא בתלוש או רק במחובר, ובתלוש אין אסור רק מדרבנן.

עוד הביא שם להביא ראיה שגם בתלוש יש משום חורש, שכתבו [מועד קטן יג. תוד"ה נטייבה] על מה שפירש רש"י בגיטין (דף מ"ד [ע"ב ד"ה שנתקווצה]) דבקוצה מלאכה דרבנן, צריך לומר דאיירי בקוצים תלושים, דמחוברים בכל דהו הוי מלאכה דאורייתא, דאמרינן בשבת (דף ק"ג ע"א) התולש עולשין והמזרד, אם ליפות את הקרקע כל שהוא. ואף על פי שאין מכוין ליפות, דקאמר התם דפטור גבי שבת, אבל בשביעית לא בעינן מלאכת מחשבת. עכ"ל. ומכל מקום מדרבנן אסור לדברי הכל. ע"כ.

ולכאורה ראיה זו היא מכרעת, וכן הוא בתוס' גיטין (דף מ"ד ע"ב [ד"ה שנתקווצה]), וכתבו שכן מפרש בירושלמי [שביעית פ"ד ה"ב] על משנה זו דשדה שנתקווצה. לכאורה אינו מבואר דדוקא בתלוש איירי, ורק בפרק ב' [הלכה ג'] מיישב להני תרתי מתני' דתנן מסקלין עד ראש השנה, ובפרק ג' [משנה ז'] תנן המסקל את שדהו נוטל העליונות וכו' כאן בתלוש וכאן במחובר, והיא דמסקלין עד ראש השנה במחובר איירי, ולפי מה שפירש הר"ש (בפ"ד מ"ב) [פ"ב מ"ד ד"ה מזהמין] דכל דבר דאיסורא מדרבנן התירו

הערות וציונים

56. הוספת המוציא לאור הגאון רבי יצחק במברגר. **57.** ישנם דפוסים שנמצא בהלכה ב'.

סימן שיב סעיף י

באר הגולה

ש. ביצה ל״ב [ע״ב] מימרא דרב נחמן:

י ש**אבנים גדולות שמצדדין אותן כמין מושב חלול ויושבים עליהן בשדות במקום המיוחד לבית הכסא, מותר לצדדן, ואף על גב דבנין עראי הוא לא גזרו ביה רבנן משום כבוד הבריות:**

אוצר ההלכה

עד ראש השנה, יהיה מוכרח דגם תלישת מחובר אינו בשביעית אלא מדרבנן. ועיין תוספות יום טוב (פ״ג מ״ז דשביעית) דתמה על הר״מ שלא הביא חילוק זה. ובתוספות חדשים שם וכן בלחם שמים מיישב דכוונת הירושלמי כאן במחובר היינו הנוגעות בארץ קרי מחובר ותלוש מיקרי מה שאינו נוגע בארץ. ואם כן גם דעת התוס׳ דמועד קטן יש ליישב קצת, דמה שכתבו דבתלוש ליכא איסור דאורייתא היינו בשאינו נוגע בארץ. ועיין תוס׳ בכורות (דף ל״ד ע״ב ד״ה שנתקווצה), משמע קצת יותר דבמחובר ממש איירי. ע״ש. אמנם פשוטן של דברים לא משמע כן. אבל עיקר הדמיון שביעית לשבת צ״ע מההיא דמסקלין עד ראש השנה יהיה מוכח דגם במחובר אינו אלא מדרבנן וכמו שכתבתי לעיל.

ומה שהביא מהא דעירובין (דף ל״ה ע״א) בהא דנפל עליו גל קסלקא דעתין דאי בעי שקיל ליה, פירש רש״י [ד״ה דאי], וקתני אינו עירוב משום טלטול אבנים. לכך מותר דשבות בעלמא היא, ומסיק לא צריכא דבעי מרא וחצינא. מבואר בזה דגם בתלוש יש גם כן משום מיפה את הקרקע וכו׳. הנה כשנעשה מחובר כל כך דבעי מרא וחצינא, ודאי דבטיל לקרקע עולם וחשיב מחובר כשאר מחובר דעלמא, ודברי התוספות יום טוב פשוטין דעל עפר הגל עצמו חייב משום חופר, ובודאי טעמו משום דבטיל לקרקע עולם. וכן דעת המג״א (בסימן רמ״ד [סק״ח]) נמי מיירי בכהאי גוונא שנדבק הזבל ובעי מרא וחצינא. ולע״ד גם החולקים יודו בכהאי גוונא, וכמו שכתב המג״א (סימן תצ״ח ס״ק כ״ה), דאם נתייבש הדם קצת אסור לגורדו ביום טוב דמשוה גומות בבית והוי מלאכה דאורייתא.

נחזור לענינינו, דבגבשושית תלושה אם יש חיוב בנטילתה הוא שנוי במחלוקת. אולם אפילו אם נאמר דדעת רש״י דבגבשושית תלושה אין בו חיוב, מכל מקום עדיין קשה למה הוצרך רש״י לומר דשקיל מעלאי ממקום גבשושית, הרי גם אם אינו נוטל ממקום גבשושית חייב על כל פנים על מילוי הגומא. ואולי יש לומר דאף גם בתלוש איכא משום חורש ובונה, מכל מקום אין זה אלא במגביה לפנותו מהשדה, דרק בזה תקון הוא להשדה. (שו״ת הר צבי ח״א – סימן קע״ו)

סעיף י

קיז) סעיף י׳ ואף על גב דבנין עראי הוא לא גזרו ביה רבנן משום כבוד הבריות. וכתב המג״א (סק״י), דמכל מקום לעשות כמין אוהל אסור. ביצה דף ל״ב [ע״ב]. וכתב על זה הרב אליה רבה (סקי״ז) וצ״ע דמש״ס לא משמע מידי, דאפשר דמותר בזה משום כבוד הבריות. ע״כ. והיינו דסבירא ליה דתירוצא דרב נחמן התם דשאני התם דקעביד אהלא לא קאי להלכה. וכן משמע מדברי הרי״ף [שם יח.] והרא״ש ז״ל [שם פ״ד סימן י׳], שהשמיטו קשיא דרבה ותירוצא דרב נחמן, וכתבו רק פירוקא דרב אשי דמשום כבודו לא גזרו רבנן. אבל המג״א סבירא ליה דתירוצא דרב נחמן דשאני התם דקעביד אהלא קאי להלכה. ועיין מה שכתבתי בסימן רנ״ט (סק״ו)[58] שכן דעת המאירי [שם]. וכן הרב [הגר״ז] ז״ל (בסוף סימן זה) פסק כהמג״א. אבל עדיין הדבר צריך ביאור דלכאורה בלא גג מאי איסור יש שהוצרכו להתירו משום כבוד הבריות, הא לא הוי מחיצה להתיר, ואין מחיצה אסורה אלא אם כן נעשית להיתר, כמו שיתבאר בריש סימן שט״ו. ולכאורה אמינא דעד כאן לא בעינן מחיצה להתיר אלא בפריסת מחצלת וסדין, דאין דרך לקובען שם כך כמו שהם פרוסין בשבת. אבל בדבר שדרך לקובען שם כך, אף שאין עשויים להתקיים והוי בנין עראי, חיישינן שמא ימלך עליהם שיהיו קבועים, ולכן אף שאינן להתיר הוי לן לאסור, אי לאו משום כבוד הבריות. ודומה לזה כתב הרב ז״ל (בסימן שט״ו סעיף י״ז) שלא התירו בטלית כפולה תוספת אוהל בגג שיש בו טפח. ולדעת הרב נודע ביהודה [תניינא או״ח סימן ל׳] שנתבאר בסימן שי״א (סוף סק״ז)[59], דאוהל שיש בגג טפח חייב חטאת, ולא סבירא ליה לחלק בין דעתו להתקיים בין אין דעתו להתקיים. על כרחנו צריך לומר דתירוצא דשאני התם דקעביד אהלא קאי למסקנא, דכיון שעושה גג ומחיצות אינו נקרא אוהל עראי אף באין דעתו להתקיים, ויתבאר אם ירצה ה׳ בסימן שט״ו. ועיין בים של שלמה (ביצה פרק רביעי (דט״ו) [סימן ט״ן]) דדוקא אבנים שכבר הוקצו לכך, אבל מוקצה לא התירו משום כבוד הבריות רק לקנח. ע״ש. [ועיין סימן שט״ו (סקי״ב)[60] דבאינו מתכוין לאוהל גם הרב נודע ביהודה מודה דהוי אוהל עראי][61].

(תהלה לדוד – סק״ו)

הערות וציונים

58. נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ב׳ סימן רנ״ט אות ע״ח. **59.** נדפס לעיל סימן שי״א אות קס״ג. **60.** נדפס באוצר ההלכה שבת חלק ח׳ סימן שט״ו אות קע״ב. **61.** תוספת זו מההשמטות לספר.

אוצר ההלכה

מפתחות

מפתח א'

מפתח לנושאים בהלכה, כללים וענינים שונים 769

מפתח ב'

מפתח החידושים, למצוא כל חידוש היכן מקומו בספר 838

ביבליוגרפיה קצרה

על כל הספרים המובאים באוצר ההלכה ומחבריהם 880

מכון הרב מצליח

מפתח נושאים וכללים

המובאים באוצר ההלכה שבת חלק ז'

סימנים ש"ח - ש"ב

הערה: הרבה פעמים ציינו כאן למפרשים שלא דיברו באורך בדין שהזכרנו, רק העתיקו את הדין מספר אחר, או שהזכירוהו בדרך אגב או אפילו ברמז, ובכל זאת לא נמנענו מלציין אותם כאן לתועלת הלומדים.

תוכן העניינים אות

סעיף א

קיצור כללי דיני מוקצה, ובהקדמת הבית יוסף לסימן ..... א - ה

אם מותר לטלטל מעות בשבת מפני הליסטים ..... ו, תרפד

בטעם שאסרו חכמים טלטול מוקצה ..... ד, ח - טז, כח, צה

כלי היתר שמונח עליו כלי שמלאכתו לאיסור, אם נעשה בסיס לדבר האסור ..... יז

סכין של קצבים, אם נחשב מוקצה מחמת חסרון כיס ..... יח

סכין של שחיטה או של מילה שאינו מקפיד מלהשתמש בו שימוש אחר, אם יש לו דין מוקצה ..... יט

מוקצה מחמת חסרון כיס שחשב להשתמש בו שימוש אחר, אם בטלה הקצאתו, ובדברי הגרע"א (סק"א) ..... כ - כב

בענין איסור טלטול מוקצה מחמת חסרון כיס לצורך גופו או מקומו, ומשא ומתן בדעת המרדכי ..... כג - כח

בדין טלטול סכין של מילה בשבת לאחר המילה ..... כט - לו

אם מותר לטלטל מוקצה מחמת חסרון כיס בטלטול מן הצד או בגופו ..... כ, לז - לח, מח, קצו

בדין טלטול נדן שתחובים בו סכין של מילה ושאר סכינים, ובדברי המג"א (סק"א) ..... מ - מג

אם מותר לשתות או לפצוע אגוזים במדוכה ..... מח - נ

קורנס של בשמים שבעליו אינו מקפיד עליו, אם נסתלק ממנו דין מוקצה מחמת חסרון כיס ..... נא - נב

באיזה כלים העומדים לסחורה שייך דין מוקצה מחמת חסרון כיס ..... נג, נח

במה שכתב הבית יוסף בדעת הרמב"ם בענין כלים המוקצים לסחורה ..... נד

בדברי המג"א (סק"ג) ..... נו - נח

סעיף ב

כלים גדולים וכבדים, וכן אבן גדולה שיש עליה תורת כלי, אם מותר לטלטל בשבת ..... נט - סא, סה

בדברי הב"ח (אות ג') ..... סב - סג

סעיף ג

כלי שמלאכתו לאיסור חדש שלא השתמשו בו עדיין, אם דינו ככלי שמלאכתו לאיסור בהזמנה בלבד ..... סז

כלי שמלאכתו לאיסור ויש לו גם שימושי היתר, אם מותר לטלטלו מחמה לצל ..... סז - סח

קסת סופר שיש בה בית קיבול לדיו, ובית קיבול לנייר וכתבים, אם דינה כבסיס לדבר האסור והמותר ..... סט

מפתח נושאים וכללים

תוכן העניינים אות

כלי שמלאכתו לאיסור שהונח על גבי היתר, אם ההיתר נעשה בסיס לדבר האסור ..... ע
תכריך של ניירות שראוי להסב עליו, אם מותר לטלטלו מחמה לצל ..... עא
שני כלים שמלאכתם לאיסור שמונחים זה אצל זה, ורוצה לטלטל אחד מהם לצורך מקומו, ואת השני שלא יגנב, אם מותר ליטלם בבת אחת ..... עב, פא
בדברי המג״א (סק״ה) ..... עג
בדברי המג״א (סק״ו) ..... עד
אם מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, כשיש לו כלי שמלאכתו להיתר ..... עה
במה שהקדים השלחן ערוך קורנס של זהבים לשל נפחים ..... עו - עז
כשהמוקצה הגיע לידו בהיתר או באיסור, אם יכול להמשיך ולטלטלו, ובדברי המג״א כאן (סק״ז) ובסימן רס״ו (סקי״ט) ..... פא - צז, תתיט
אם מותר לטלטל מוקצה ברגלים בדרך הילוך, ובדברי המג״א (סק״ז) ..... צ, צח - קב
אם מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור כשמחשב עליו לתשמיש אף שעיקר כוונתו לטלטלו מחמה לצל, ובדברי המג״א (סק״ח) ..... קג - קח
כשרוצה להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור, ואינו נקי, אם מותר להדיחו ..... קד
לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור על ידי גוי ..... קה
אם מותר לגעת במוקצה לצורך המוקצה, כשאינו מנדנדו ..... קט - קיא
אם מותר לגעת במנורה תלויה ..... קיב
אם מותר לקחת דבר היתר מעל גבי מוקצה שעלול להתנדנד מחמת כן ..... קיב - קיג
מוקצה שהניחו עליו דבר היתר כדי שלא יתנדנד, אם ההיתר נעשה בסיס לדבר האסור ..... קיג
בדין טלטול מוקצה ע״י נפיחת אויר לצורך דבר האסור ..... קיד - קיז

סעיף ד

כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר, אם יכול לטלטלו מחמה לצל ..... קיח - קיט
מו״מ בדין טלטול כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל ..... קכב - קכג, קכז - קכח
כלי סעודה כגון סכין כוסות וקערות, אם מותר לטלטלם שלא לצורך כלל ..... קכד - קכח
בשמים שמריח בהם, ומשקפיים, מותר לטלטל שלא צורך כלל ..... קכח
כתבי הקודש וספרא דאפטרתא, אם מותר לטלטלם שלא צורך כלל ..... קכט
אם נייר חלק נחשב מוקצה, ובדברי המג״א (סק״י) ..... קל - קלב
אם מותר לטלטל גט בשבת, כשר או פסול ..... קלג - קלד, קעג
אם מותר לטלטל מגילה בשבת ..... קלד - קלז
אם מותר לטלטל בשבת אוכלי בהמה שלא לצורך ..... קלז
אם מותר לטלטל מצות בע״פ שחל בשבת ..... קלז, קלט - קמ
אם מותר לטלטל בשבת מלבושים שלא לצורך ..... קלח
אם מותר לטלטל בשבת אוכלים האסורים באכילה ובהנאה ..... קלח, קמא
בדין טלטול תפלין בשבת, ובדברי הט״ז (סק״ג) והמג״א (סקי״א) ..... קמג - קעט
בדין טלטול שופר בשבת ..... קפ - קפח
אם מותר לטלטל לולב או אתרוג בשבת ..... קפא, קפד - קפה
אם מותר לטלטל חצוצרות בשבת, ובדברי המג״א (סקי״ב) ..... קפה - קפח

מפתח נושאים וכללים

תוכן העניינים

סעיף ה

אם יש להתיר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור על ידי ככר או תינוק ..... קפט - קצה, קצז, קצט

אם מותר לטלטל מנורה על ידי ככר או תינוק לאחר שכבתה ..... קצ, קצג, קצו - קצז, קצט

אם מותר לטלטל סכין של מילה לאחר המילה על ידי ככר או תינוק ..... קצד, קצו

אם מותר לטלטל מוקצה מחמת חסרון כיס על ידי ככר או תינוק ..... קצו, קצח

למתירים לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור על ידי ככר או תינוק, אם מותר לטלטל גם שלא לצורך כלל ..... ר

בדברי המג״א (סקי״ג) ..... רא - רב

סעיף ו

מדוע פסקו הרמב״ם ומרן כת״ק (שבת קכד:) שמותר לטלטל שברי כלים שראויים לשום מלאכה, ובדברי הט״ז (סק״ה) והמג״א (סקי״ד) ..... רד - ריג, רטז - רכ, רלח

בדעת רב צמח גאון שפסק כרבי יהודה שכלים שנשברו בשבת אין לטלטל שבריהם אלא אם כן ראויים למלאכתם הראשונה ..... ריא, ריז - ריט

כשגוי עשה כלי בשבת לצורך הישראל, ובדברי המג״א (סקט״ו) ..... רכא - רכד

שברי כלים שאינם ראויים לשום מלאכה, אם מותר לטלטלם לצורך גופם או מקומם ..... כ, כא, רכה - רכו

שברי כלי שמל״א או מוקצה מחמת חסרון כיס שראויים כעת למלאכת היתר, אם דינם ככלי שמל״ה ..... רכה - רכו

שברי כלים הנמצאים במקום שיכולים להזיק, אם מותר לטלטלם בידים למקום אחר ..... רכז

בטלטול שברי כלי חרס, שלא מצוי בהם כל כך היזק, ובדברי המג״א (סקט״ז) ..... רכח - רלג

סעיף ז

במה שכתב הבית יוסף לחלק בין כלי שנשברה ממנו חתיכה לבין כלים שנשברו, ובדברי הט״ז (סק״ו) והמג״א (סקי״ז) ..... רטז, רלד - רמו

חתיכת חרס שזרקה לאשפה בשבת, מדוע מותר לטלטלה ..... רמז, רמט

כלי שנעשה בשבת מוקצה מחמת חסרון כיס, כגון שחשב עליו בשבת שיעמוד לסחורה ..... רמז - רמח

שבר כלי שנמצא בשבת באשפה ואין ידוע אם זרקוהו בשבת או מערב שבת, אם מותר לטלטלו ..... רנ - רנא

נר ופתילה, אם תורת כלי עליהם, ובדברי המג״א (סקי״ח) ..... רנג - רסג

אם מותר לטלטל מקטרת טבק בשבת ..... רסז

אם מותר לטלטל מוקצה על ידי גוי, ובדברי הט״ז (סק״ז) ..... רסח - רסט

ביאור לשון הרמ״א, שנראה שבא לתת טעם לדברי מרן ..... ער

סעיף ח

במה שכתב הרמב״ם (פרק כ״ה הלכה ו׳) שאין לטלטל דלתות הבית שנשברו ״אפילו בשבת״, מה הרבותא שנשברו בשבת, ובדברי המג״א (סקי״ט) ..... ערב - ערה

כלים המוקצים שנשברו, ועכשיו אינם מוקצים, אם יכול לטלטלם, ובדברי המג״א סקי״ט ..... רעה - רעח

דלתות הכלים שנתפרקו בשבת, אם מותר לטלטלן אפילו אינן ראויות למלאכה אחרת, ומה הדין בכפתור שנפל מבגד ..... רפ - רפג

סעיף ט

המחבר חלקי כלי בחוזק, אם עובר משום בונה או משום מכה בפטיש ..... רפד - רפז

במה שכתב הרמב״ם (פרק כ״ב הלכה כ״ה) שאין להחזיר דלתות המחוברות לקרקע גזירה שמא יתקע, ולא כתב הטעם משום בונה, ובתירוצי הבית יוסף והט״ז (סק״ט) בזה ..... רפח - רצה

תוכן העניינים אות

אם יכול ליטול ולהחזיר את החלון, ובדברי המג״א סקכ״ב, ומה הדין בידית הדלת שלפעמים נופלת, אם יכול להחזירה ... .. רצז - רחצ

סעיף י

בנין שהוא למעלה מהקרקע, אם צריך שיהיה לכיסויו בית אחיזה, כדי שיוכל ליטלו בשבת ..... ש, שא, שיג - שיד
בדין טלטול כיסוי בור שאין לו בית אחיזה, שאינו מונח על הבור ..... ש, שב - שג, שח
דלתות הבית שנתפרקו, ומשתמש בהן מעין מלאכתן לזקפן כנגד הפתח, אך לא הוכנו לכך, אם יכול לטלטלן..... שג
כלי שמלאכתו להיתר, שיחדו לכיסוי בור, אם בטח תורת כלי ממנו ..... שג
כלי המחובר בטיט לקרקע, אם צריך שיהיה לכיסויו בית אחיזה..... רצט, דש - שה
במה שתמה הבית יוסף על הטור מדוע השמיט את התנאי לטלטל כיסוי שצריך שיתקנו ויכינו לכך..... שו - שז
כיסוי כלי שאין לו בית אחיזה, אם מועיל ייחוד או מחשבה להתיר ליטלו בשבת..... שט - שי
במה שפסק הש״ע שכיסויי כלים שאין להם בית אחיזה, מותר ליטלם אם השתמש בהם מבעוד יום..... שי, שיב
כיסוי תנורים הבנוים על גבי קרקע, ופתחיהם מן הצד, אם צריכים בית אחיזה..... שיד

סעיף יא

שמחט נקובה נחשבת כלי שמלאכתו לאיסור ..... שטז, שיח, שכ,
כשניטל חודה או חורה ביום השבת, אם גם כן אסורה בטלטול ..... שטז, שכד
אם מותר להוציא קוץ בשבת על ידי מחט, ומה הדין כשאי אפשר בלי הוצאת דם ..... שיז, שכו
מחט שניטל חודה או חורה, אם מועיל יחוד לענין טלטול בשבת ולענין טומאה, ובדברי הט״ז (סקי״א) והמג״א (סקכ״ד) .....
..... שיח - שכב, שכה
כשייחדה מבעוד יום, אם מותר לטלטלה גם מחמה לצל..... שיט, שכב, שכג
טעם המתירים לטלטל מחט חדשה שלא ניקבה עדיין, ואם דינה ככלי שמלאכתו לאיסור ..... שכה - שכו
מחט נקובה שלא תפר בה עדיין, וכן נר חדש, אם מיקרי כלי שמלאכתו להיתר ..... שכו

סעיף יב

שיירי מחצלאות מותר לטלטלם אף אם אין בהם שלש על שלש ..... שכז
שיירי מחצלאות שנעשו מערב שבת, אם מותר לטלטלם בשבת ..... שכח - שכט

סעיף יג

שיירי מטלניות שאין בהן שלש על שלש, טעם האוסרים אף שראויות לקינוח, וטעם המתירים ..... של, שלב, שלד - שלה
בטלטול שיירי מטלניות של עניים או של עשירים..... שלא
באיסור טלטול שיירי טליתות של מצוה..... שלו - שלט

סעיף יד

מה ההבדל בין מנעל לסנדל ..... שמ
במה שנקט הש״ע מנעל ״חדש״ ומה הדין בישן ..... שמא, שמג - שדמ
אם מותר לשמוט את הדפוס עצמו מהמנעל..... שמא, שמה - שמו

סעיף טו

סנדל שנשמטה הרצועה החיצונה שלו, אם יש עליו תורת כלי לטלטלו בשבת..... שמח
סנדל שנפסקה הרצועה החיצונה, לאוסרים משום מוקצה, מאי שנא משאר שברי כלים ומסנדל המסומר, ובדברי המג״א (סקכ״ח) .....
..... שמט - שס

מפתח נושאים וכללים

תוכן העניינים

במה שכתב הרב משנה ברורה (סק״ס) שהתירו בכרמלית לכרוך גמי לח כדי שלא יאבד, ולעיל (סקנ״ח) כתב שדרך לזורקו לאשפה . . . . . שס
אם יכול לכרוך חוט ומשיחה במקום גמי לח, ובדברי המג״א (סקכ״ט) . . . . . שסא - שסו
במה שכתב המג״א (סק״ל), שכשגנאי לו לילך בלי מנעל, מותר גם בחצר משום כבוד הבריות . . . . . שסז - שסט

סעיף טז

אם דין בסיס לדבר האסור הוא גם כשההיתר מונח על גבי האיסור . . . . . קיג, שעב
קנה שתלו עליו בגד לייבשו, מדוע מותר ליטול את הבגד מעליו בשבת הרי מטלטל ע״י זה את הקנה . . . . . שעד - שעה
מדוע אסור ליטול את הקנה מתוך הבגד הרי כשנשתמש בו מבעוד יום החשיבו לכלי . . . . . שעו
כירה שנשמטה אחת מירכותיה, אם מותר לטלטלה לצורך מקומה . . . . . שעח
במה שהתיר הט״ז (סקי״ד) לטלטל ספסל שנשמטה אחת מרגליו ואינו כאן, אם הוא הדין שנשמטו שתי רגליים . . . . . שעט
אם גזירת שמא יתקע היא משום בונה או משום מכה בפטיש . . . . . שפ
במ״ש הרמ״א שאם הניח את הספסל מבעוד יום על ספסל אחר וישב עליו, אין את החשש שמא יתקע . . . . . שפא - שפד

סעיף יז

לבנים שנשארו מהבנין תורת כלי עליהם ומותר לטלטלן אפילו מחמה לצל . . . . . שפה
לבנים שנשארו מהבנין וסדרן זו על גב זו אסור לטלטלן אפילו לצורך גופן ומקומן . . . . . שפו

סעיף יח

אם יש להתיר טלטול גחלת של עץ או אבן שלא יוזקו בהם רבים, ובדברי המג״א (סקל״ז) . . . . . שפז - תא
קוץ המונח ברשות הרבים, מדוע לא התירו לטלטלו אפילו יותר מארבע אמות, הרי הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה. . . . . תא, תד - תז
קוץ המונח בכרמלית, מדוע לא אמרו שיטלטלו פחות פחות מארבע אמות, כדי למעט באיסור . . . . . תד, תו - תח
קוץ המונח בכרמלית, אף שאין צריך לטרוח לטלטלו פחות פחות מארבע אמות, עדיף לטלטלו על ידי גוי . . . . . תז

סעיף יט

במחלוקת הראשונים בדין טלטול סולם של עליה בשבת ויו״ט, ובטעמיהם . . . . . תיא - תטז
מדוע מותר לטלטל סולם של בית, מאי שנא מסולם של עליה . . . . . תטו
בחילוק שיש בין יו״ט לשבת בטלטול סולם של שובך . . . . . תיא, תיד, תיט
סולם של עליה אסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו . . . . . תיז
אם מה שכתב הטור גבי סולם של שובך, הוא מדברי הרמב״ם . . . . . תיח

סעיף כ

חריות של דקל שקצצן לשריפה ומועילה מחשבה להוציאן מתורת מוקצה, אם הוא הדין לנדבך של אבנים, ומדוע . . . . . תכא תמו, תמט
בדבר המחובר לקרקע, לא מועיל מחשבה וצריך מעשה . . . . . תכב, תכג, תכה
חריות של דקל שקצצן בסתמא, אם יש עליהן תורת מוקצה, ובדברי המג״א (סקל״ט) . . . . . תכד
אם סגי במחשבה לישב עליהם בחול, או דוקא מחשבה לצורך השבת . . . . . תכו - תכז, תכט - תל
במחלוקת הראשונים אם חשב עדיף מישב . . . . . תכז - תל
אם סגי מחשבה לישב עליהם בחול פעם אחת, או עד שיצטרך לפנותם . . . . . תל
חריות שחשב לישב עליהם בשבת, דינם ככלי שמלאכתו להיתר . . . . . תלא
במה שלמד הרב יכין ובועז (ח״ב סימן כ״ד) מדין החריות, להתיר טלטול מטבע שחשב עליו מע״ש . . . . . תלג - תלה

מפתח נושאים וכללים

תוכן העניינים

סעיף כא

מדוע השמיט הרי״ף דין נדבך של אבנים, ובדברי הבית יוסף בזה ..... תלז - תלט, תמט, תנז - תנח
בחילוק הרב המגיד בין חריות של דקל לנדבך של אבנים, ובמג״א סק״מ בזה ..... תלו, תמ, תמח, תמט
סידרו את האבנים מבעוד יום (״למדום״), האם מותרות בטלטול, ובדברי רש״י והרמב״ם בזה .....
..... תמא - תמב, תמד - תמה, תנ - תנא, תנד - תנה, תעב
מה שהתירו בחריות בבית האבל ובבית המשתה, אם יש להתיר בכהאי גוונא גם באבנים ..... תמג
קש וחבילי קש, אם אסורים בסתמא כמו אבנים, ומה הטעם שמועיל להניח על הקש כר או כסת להוציאו מתורת מוקצה ..... תמז
אם מותר לשבת על אבנים המוקצות, ומה הדין כשמתנדנדות, ובדברי המרדכי (סימן שכ״ד) ומג״א (סקמ״א) ..... תמה, תנ - תנז
מטה שיחדה למעות, נר שמיוחד לקבל שמן, מדוע לא נאסרו ביחוד וצריך שיניח עליו דבר האוסרו ..... תנח
במה שנראה מהירושלמי שדין חריות כדין האבנים ..... תס - תסא

סעיף כב

ביאור דברי מרן והרמ״א ..... תסג
בטלטול מקלות וקנים, וכן מקל העשוי להשען עליו, ובטלטול אבנים שחקוקים בהם צורות שונות לשחוק ..... תסד
אפילו אבנים שהשתמש בהם פעמים רבות בחול, אסור לטלטלן בשבת אלא אם כן ייחדן לעולם ..... תסה
במה שכתב הר״ן, שמה שלא מועיל ייחוד באבנים אלא מעשה, היינו דוקא במייחד לשבת אחת, אבל בייחוד לעולם מהני לכולי עלמא ....
..... תסו
לדעת הרשב״א, אם בחריות צריך שייחדן לישיבה לעולם, ואם יועיל ייחוד לעולם בנדבך ..... תסז
לדעת הרשב״א, אם יועיל שישתמש מבעוד יום בדבר שדרכו בכך ..... תסז
באופן המועיל להסיר המוקצה (בייחוד או במעשה), אם מותר לטלטלו גם לשאר תשמישים שלא חשב עליהם .....
..... תסט, תעא - תעג, תעה
אם הייחוד צריך להיות בפה או שדי בייחוד במחשבה ..... תסט
בדברי הגרעק״א (סקי״ג) גבי ייחוד נייר לקנח בו ..... תסט
לסוברים שלא מועיל ייחוד, אם בדבר שדרכו בכך יועיל ייחוד, ובדעת המרדכי והרשב״א בזה ..... תעא
מה שכתב הש״ע, יש אומרים שצריך שיעשה בה שום מעשה של תיקון מבעוד יום, מה מקור דעה זו ..... תעד

סעיף כג

נר של שעוה שייחדו מערב שבת, אם מותר בטלטול ..... תעז - תעט
במה שכתב הש״ע, מותר לחתוך ענף מן הדקל מבעו״י וכו׳, מה החידוש בזה ..... תפ - תפג
בענין טלטול מכבדת, ובתלישת ענפים ממנה ..... תפד
במה שכתב המג״א (סקמ״ה) שצריך לייחד ענף שחתך מהדקל להניף בו ..... תפה

סעיף כד

מותר לתלוש קורי עכביש בשבת לתת על מכה ..... תפט
אם מועילה מחשבה לצורך חול, או צריך דוקא מחשבה לצורך השבת ..... תצ, תצו, תצט
ביאור שיטת ה״ר יונה, שנראה שהש״ע הביאה בשם יש אומרים, ובדברי מג״א (סקמ״ו) בזה ..... תפח, תצב, תצד - תקג
במה שכתב כאן הש״ע ״שצבען בשמן או שכרכן״ ובסימן ש״א (סעיף נ׳) כתב ״שצבען וכרכן״ ..... תצו
בביאור דעת היש אומרים שהובאה בש״ע, שאינה דעת ה״ר יונה ..... תצו, תצז, תצט

מפתח נושאים וכללים

תוכן העניינים

סעיף כה

בהיתר טלטול עורות, אם דוקא ביבשים או דוקא של בהמה גסה, ובפסק הש״ע והרמ״א ..... תקו - תקיג
הטעם שמותר לטלטל עורות של אומן, משום דלא קפיד עלייהו, דלא כלבוש ..... תקיא
עורות שנתנן לאוצר, אם הם מוקצים, ובדברי מג״א (סקמ״ח) בזה ..... תקיד

סעיף כו

בטעם איסור טלטול נסרים של אומן בשבת ..... תקטו - תקטז
מדוע בנסרים של אומן לא מועיל ישיבה עליהם קודם שבת אלא דוקא מחשבה ..... תקיז
מדוע השמיטו הרי״ף והרמב״ם דין טלטול נסרים בשבת ..... תקיז

סעיף כז

בדברי הפרישה (אות כ״ה) שיכול לטלטל קליפי אגוזים שצריך למקומן ..... תקיח
בדברי המג״א (סקמ״ט), שטלטול עצמות וקליפין הראוים למאכל בהמה הוא למ״ד דנולד שרי ..... תקכב - תקכד
בדין טלטול קליפות ביצים בשבת ..... תקכז - תקכח, תקלג
במנהג העולם לטלטל קליפים ועצמות שאינם ראויים למאכל בהמה ..... תקכט - תקלג
כשלא יכול לנער במקום, יכול להגביה הטבלה ולטלטלה עם הקליפין ..... תקלג, תקלה, תקמז, תקנ
מי שהניח בשבת מוקצה על דבר היתר, אם נעשה בסיס לדבר האסור, ובדברי המג״א (סק״נ) ..... תקלד - תקלה
במ״ש המג״א (סק״נ) בשם הרמב״ם (פכ״ו הט״ז) שאם רצה זורקן לאחוריו בלשונו ..... תקלו - תקלז
אם יכול לגרור הקליפות על ידי סכין, ובדברי הט״ז (סקי״ח) בזה ..... תקלח - תקמז
כל שאפשר בניעור אסור בטלטול מן הצד ..... תקמח
אם קליפות גרעינים או קליפות פירות או אפר נחשבים גרף של רעי ..... תקכו, תקמט
כשיש פת על השלחן, אם יכול לטלטל השלחן להדיא אף שאפשר לנער ..... תקנ
בענין טלטול הגרעינין אגב הפת, ובדברי המג״א (סקנ״א) ..... תקנ - תקנז

סעיף כח

בקושיית הב״י על הטור שכפל דין טלטול חבילי עצים וקש ..... תקנח - תקסב
קשה שהש״ע לא הזכיר חבילי זרדין ..... תקסג
התקינן פירוש בהזמנה בעלמא ..... תקסה

סעיף כט

בענין דבר הראוי לבהמה אבל עומד לאכילת אדם, ובדברי מג״א (סקנ״ו) ..... תקסח, תקעב, ועיין עוד סעיף לא
בטלטול תבואה חדשה ..... תקסח
בטלטול חתיכת בשר שנטרפה בשבת ..... תקסט
מיני בשמים שאינם ראויים אלא לרפואה, אם מותר לטלטלם בשבת ..... תקעא
באיסור טלטול חרדל בשבת ..... תקעב
בדין טלטול לוף בשבת ..... תקעג
חיה ועוף המצויים, היינו שמצויים באותו מקום ..... תקעד
הטעם שמוקצה לעשירים הוי מוקצה אפילו מצויים עניים, ולעומת זאת דבר הראוי לחיה ועוף המצויים אינו מוקצה ..... תקעה
במה נחלקו ת״ק ורשב״ג בשבת (קכח.) ובירושלמי (פרק י״ח הלכה א׳) ..... תקעו

מפתח נושאים וכללים

תוכן העניינים אות

בדין טלטול עצמות שנפרקו מהבשר בערב שבת ובשבת, ובדברי הב״י והרמ״א והמג״א (סקנ״ד) . . . . . תקעז - תקפח

סעיף ל

אם מותר לטלטל פולי קפה בשבת . . . . . תקצ
בטלטול גרעיני תמרה במקום שאין מאכילין אותם לבהמות . . . . . תקצא
במה שהביא הרי״ף הא דרבא דמטלטל לגרעיני התמרה אגב לקנא דמיא, והרי רבא סובר כר״י . . . . . תקצב - תקצג
הטעם שאדם חשוב צריך להחמיר כאן, ואם בעוד מקומות צריך להחמיר, ובדברי המג״א (סקנ״ה) . . . . . תקצד - תקצח
כאיזו דעה פסק מרן הש״ע כאן . . . . . תקצח

סעיף לא

בשר ששהה שלשה ימים בלי מליחה והדחה, אם מותר להדיחו בשבת כדי שלא יאסר לבשלו . . . . . תרא - תרז
בטלטול בשר עוף חם שנפל עליו חלב . . . . . תרח
בטלטול בשר בהמה ששחטה נכרי בשבת . . . . . תרט - תרי
אם כל בשר חי ראוי לאומצא, ובדברי והמג״א (סקנ״ד) והט״ז (סק״כ) . . . . . תריא, תריג - תרטז, תריח, תרכב, תרכ״ה, תרכו - תרלו, תרלט
בטלטול בשר הראוי לכלבים אך עומד לאכילת אדם . . . . . תרטז, תריז - תריח, תרכב - תרכה, תרכח - תרכט, ועיין עוד תקסח, תקעב
בטלטול מעיים הממולאות בשר לא מבושל, וצריך לקרוע העור כדי להגיע לבשר . . . . . תרטז
בטלטול בהמה או עוף ששברו מפרקתם קודם שתצא נפשם . . . . . תריז
בשר שלא היה עומד לכלבים, ורוצה ליתנו לכלבים, אם נעשה בזה מוכן לכלבים . . . . . תרכה
מוקצה מחמת טעות, אם נחשב מוקצה . . . . . תרכה
בטלטול בשר טריפה חי או מבושל, השייך לישראל או לעכו״ם . . . . . תרכה

סעיף לב

ביאור מ״ש הש״ע שדג שאינו מלוח אסור לטלטלו משום שאינו ראוי . . . . . תרלט - תרמא

סעיף לג

מדוע מותר לטלטל בשבת משקים שנתגלו אע״ג שאינם ראויים לשתיה . . . . . תרמג - תרמד
ביציאה לכרמלית בקמיע שאינו מומחה, ובטלטולו בבית, לאדם ולבהמה, ובדברי המג״א (סקנ״ז) . . . . . תרמד - תרמה, תרמז - תרנא

סעיף לד

שרץ מת, אם דינו כגרף של רעי . . . . . תרנב - תרנג
אם יש חילוק בין טלטול צואת קטן לצואת תרנגולין . . . . . תרנה – תרס, תרסד
היכא דאמרינן כופין כלי על הצואה, אם יכול לטלטלה אגב כלי . . . . . תרנו - תרנז, תרנט
גרף של רעי הנמצא בחצר, והריח הרע מגיע למקום שיושב בתוך הבית . . . . . תרסא, תרצו
מי שיש לו ריח רע מבית הכסא שלו, ורוצה להטיל בו מים הרבה לבטל הריח . . . . . תרסא
צואה הנמצאת בבית הכסא ויש חשש שתדבק במנעל של אחד מבאי בית המדרש . . . . . תרסא - תרסב
כשהגרף מלא ואי אפשר ליפנות עליו, אם יכול להוציאו, ובדברי המג״א (סקנ״ט) . . . . . תרסד - תרסו
מה החידוש בכך שמותר לכפות כלי ע״ג צואה, הרי קיי״ל כלי ניטל אף לצורך דבר שאינו ניטל . . . . . תרסז

סעיף לה

במחלוקת הפוסקים גבי החזרת גרף של רעי שנתן בו מים שלא לצורך . . . . . תרסט - תרעה

מפתח נושאים וכללים

תוכן העניינים

אות

כשהגרף עודו בידו, אם יכול להחזיר הגרף גם בלי נתינת מים . . . . . תרעה

מדוע צריך לתת מים כדי לטלטל את הגרף, הרי קיימא לן (סימן ש״י סעיף א׳) שמוקצה מחמת מיאוס מותר לטלטלו . . . . . תרעו - תרעז

הטעם שבנתינת מים לגרף יכול לטלטלו, והרי לא אמרו ככר ותינוק אלא למת בלבד, ובדברי המג״א (סקס״א) . . . . . תרעז - תרפב

סעיף לו

מי שעבר ועשה גרף של רעי, מדוע הותר לו להוציאו . . . . . תרפה

בלשון הש״ע שכתב ״כדי להוציאו לכשימאס״, ובדברי הט״ז (סקכ״א) והמג״א (סקס״ב) . . . . . תרפז - תרצ

אם מותר לעשות גרף של רעי לכתחלה, כשדעתו להוציאו מן הצד או כלאחר יד . . . . . תרפט

סעיף לז

אם מותר להכניס מטתו אצל גרף של רעי שנעשה מאליו במקום שאין פסידא . . . . . תרצא

במ״ש הב״י שאפילו בחצר מותר ליתן מטתו כדי להוציא גרף של רעי . . . . . תרצג

מה נחשב שקובע ישיבתו שם, כדי להתיר הוצאת הגרף . . . . . תרצד - תרצו

סעיף לח

הטעם שהתירו לכבד את הבית, ואם יכול לקנח ידיו בעפר הבית, ובדברי הב״י בזה . . . . . תרחצ

מה שהתירו לטלטל בייחד לעפר קרן זוית דוקא בהכניסו בכוונה ולא בסתם . . . . . תרצט

אם די בייחוד לשבת אחת כדי להתיר לטלטל העפר . . . . . תשא - תשב

במ״ש המשנ״ב שצריך שיטול מהעפר בענין שלא יעשה גומא . . . . . תשג

כשהבית מרוצף, העפר לא בטל אגב עפר הבית . . . . . תשד - תשה

במ״ש הרמ״א שמותר ליקח פירות הטמונים בחול כי אין אותו העפר מוקצה . . . . . תשו

בהוצאת פירות ובקבוקי שכר הטמונים בעפר בשבת . . . . . תשז

סעיף לט

אם מותר לטלטל בהמה במקום צער בעלי חיים . . . . . תשח, תשטו

בטלטול מוקצה במקום מצוה כגון שילוח הקן והשבת אבידה . . . . . תשי - תשיא, תשכ

בטלטול בעלי חיים העומדים לשחק בהם לשעשוע או למלאכה . . . . . תשט, תשיב, תשטו -תשיז, תשיט - תשכא

טעם האיסור לטלטל בהמה חיה ועוף, ואם גם לצורך גופו או מקומו . . . . . תשיג - תשטו, תשיז -תשיח, תשכ

אם מחתכין לפני הכלבים בעלי חיים טמאים שמתו . . . . . תשיז

אם מ״ש בש״ע ״כדי שיעלו וירדו״ הוא בדוקא, ובכפיית סל לפני אפרוחים בזמן שרגילים לטפס ולהישאר שם ללון . . . . . תשכד - תשכה

סל שהיו עליו אפרוחים בחלק מזמן בין השמשות, אם נאסר בטלטול . . . . . תשכו

סעיף מ

בדידוי בעלי חיים בכרמלית, ובדברי הב״י בזה . . . . . תשלא - תשלז

במה שחילק הר״ן בין דידוי בהמות גדולים לקטנים . . . . . תשלח - תשלט

במה שכתב הר״ן שהטעם שהתירו לדדות הוא משום צער בעלי חיים . . . . . תשלז, תשמ - תשמז

בדידוי וטלטול בעלי חיים במקום הפסד ממון . . . . . תשלז, תשמ, תשמג - תשדמ, תשמו - תשמז

שמותר לאחוז בקרני הפרה בשעת החליבה, אם אין יכולין לחלוב רק כך . . . . . תשמה

אם התירו דחיית תרנגולת בכל גוונא . . . . . תשמ, תשמז, תשסב

במ״ש הרמב״ם (פכ״ה הכ״ו) שאין מדדין תרנגולת מפני שנתלשין אגפיה, ובדברי המג״א (סקס״ט) . . . . . תשמח - תשסא

מפתח נושאים וכללים

תוכן העניינים

סעיף מא

לימוד זכות על מנהג נשים שנושאות קטנים ברה״ר, שהוא משום שיש לתינוק געגועים ..... תשסג
בגרירת ונשיאת קטן בכרמלית (ואם גרירה נחשבת כנשיאה), ובדברי המג״א (סקע״א) ... תשסד - תשע, תשעג, תשעט -תשפ, תשפה - תשפו
אם אומרים חי נושא את עצמו גם בקטן כל כך שצריך לגררו (ואם יכול לדדותו) .....
..... תשסה - תשסז, תשסט, תשעא, תשעו -תשעח, תשפ - תשפה
בנשיאת תינוק במקום מצוה או ע״י גוי ..... תשסו, תשסח,
לישא קטן שאינו יכול לילך ברגליו לומר קדיש, שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה ..... תשסט
הנושא כפות או חולה בשבת חייב, מקורו ביומא (סו:) ..... תשעה - תשעו
בדברי המשנה ברורה (ס״ק קנ״ד) ..... תשפז

סעיף מב

בנגיעה במוקצה בלי שמוזיזו ..... תשפח - תשפט
במחלוקת הראשונים בענין אין הכן לגוי ..... תשצ - תשצא

סעיף מג

מה שכתוב בתוספתא (פי״ז ה״י) אין נופחין, הוא משום אשווי גומות ..... תשצג
מדוע מותר לטלטל מוקצה ע״י נפיחה, הרי כחו כגופו דמי ..... תשצד

סעיף מד

שאין לתלוש חרס מכלי שנתרועע משום דמתקן ..... תשצה - תשצו

סעיף מה

אם מותר לשחק שחמט בשבת ..... תשצח, תתה
שבמדרש איכה (פ״ב פיסקא ד׳) כתוב שטור שמעון חרב שהיו משחקין בכדור בשבת ..... תשצט -תתג, תתז
אם כדור תורת כלי עליו ואם יכול לשחק בו בשבת ..... תתד-תתז
בראיית המתירין טלטול הכדור בשבת, ממה שמטלטלין הכדור ביו״ט, ובדברי המג״א סקע״ג בזה ..... תתח - תתיא

סעיף מו

נשיאת תולעי משי תחת אציליו, אם חשיב טלטול בגופו ..... תתיב
נשיאת תולעי משי תחת אציליו, אם חשיב מתכוין להוליד בחומו ..... תתיג

סעיף מז

במחלוקת הפוסקים אם מותר לטלטל בגד שעטנז, וטעמיהם ..... תתיד -תתיח, תתכא
לדעת האוסרים לטלטל בגד שעטנז, מאי שנא מבשר טריפה שמותר לטלטלו בשבת ..... תתיז - תתיח
בדברי המג״א (סקע״ד) שיש כלאים דחזי למידי ..... תתכ
מותר לטלטל מניפה בשבת להבריח הזבובים, ובלבד שיזהר שלא להרגם ..... תתכב - תתכג
אם מניפה דינה ככלי שמלאכתו להיתר, ובדברי המשנ״ב (ס״ק קס״ב) ..... תתכד

סעיף מט

אם מותר לטלטל המכבדות ..... תתכה - תתכז
בטלטול המכבדות למי שקרקע ביתו אינה מרוצפת ..... תתכו

תוכן העניינים אות

מקל של חיגר הנמצא אצל אדם בריא, אם אמרינן הואיל ולחיגר הוי מלאכתו להיתר, שרי לכל ..... תתכו

סעיף נ

בדין טלטול וצפיה במשקפת בשבת ..... תתכט

סעיף נא

בטלטול שעוני חול, צל, מתכת ושאר מינים, ובחידוש או הארכת פעולת השעון ..... תתלב - תתנו
בטלטול ועריכת שעון שמשמיע קול ..... תתלג - תתלד, תתלז, תתמא - תתמב, תתמה, תתנא -תתנב
חילל שבת בשוגג, אם רשאי להתענות באותה שבת לכפרה על שגגתו ..... תתלד
שימוש בשעון למדידות של מצוה (תיקון חצות, שעת התקופה, זמן קריאת שמע וכדומה) ..... תתלד - תתלו, תתמג, תתמט - תתנא
אם שעון הוא מוקצה מחמת חסרון כיס ..... תתלו, תתמא, תתמו -תתמז
אם יכול לטלטל שעון שנושאין אותו לנוי ולתכשיט, ואם גם כשפסק הילוכו ..... תתמא, תתמד -תתמה, תתמט - תתנא
אם יכול לכוין מחוגי השעון לשעה המדוייקת ..... תתנא, תתנד
טלטול שעון יד אוטומטי, המתמלא על ידי תנועת היד ללא בטריה ..... תתנה

סעיף נב

בטלטול דבר המוקצה לעשירים, כשהבעלים עשיר או עני, ובדברי מג״א (סקע״ט) ..... תתכו, תתנח - תתעג
האוסר על עצמו בנדר איזה דבר, אם נאסר לשאר בני אדם לטלטלו ..... תתכו, תתנח, תתסג, תתסה -תתסח, תתעא
בגדי עניים שאסורים לעשיר, מאי שנא מתרומה ביד ישראל שמותר לטלטלה ..... תתסב -תתסג, תתסו - תתסט
מי שנזהר שלא לעשן ביו״ט, אם רשאי לטלטל כלי העישון כיון שישנם אחרים שמעשנים ביו״ט ..... תתסז
בטלטול שיירי בגדים שיש בהן שלש אצבעות, שלקחן עני מהאשפה ..... תתסח

סימן שט

סעיף א

אם ההיתר ליטול את בנו כאבן בידו הוא דוקא בחצר או אף בכרמלית ורה״ר ..... א - ג, יא - יד
במ״ש הש״ע שהנושא את בנו כשאבן בידו לא חשיב כמטלטל את האבן ..... ד
מי שמטלטל מוקצה ע״י דבר אחר, אם רשאי לטלטלו עד למקום שרוצה להניחו שם ..... ד
אם מותר לאדם לטלטל מוקצה בידים עבור בנו שיש לו געגועים עליו ..... ה
הגהה במג״א (סק״א) ..... ו
במחלוקת הראשונים אם מותר לאדם לאחוז ביד בנו כשיש מטבע ביד הבן ..... ב, ט - יא

סעיף ב

במ״ש הש״ע שכלכלה נקובה שסתמה באבן מותר לטלטלה, אם צריך גם שיהדק האבן, ובדברי המג״א (סק״ג) ..... טו - יח

סעיף ג

מדוע כלכלה שהניח אבן בתוכה מותר לטלטלה ואילו חבית יין שהניח אבן עליה אסורה בטלטול ..... כא, כב
הגהה בב״י ..... כג, כד, לד
במ״ש המג״א (סק״ד) שמה שהתירו לטלטל כלכלה מליאה פירות ואבן בתוכה הוא משום שאין מטריחים אותו ליטול הפירות מתוכה ..... כה - כו
במ״ש הב״י בגרסת הרמב״ם בדין טלטול כלכלה מלאה פירות המיטנפים ואבן בתוכה, ובדברי והב״ח (אות ג׳) ..... כז - לג

תוכן העניינים

אות

אם מותר ליטול כלכלה שיש בה פירות המיטנפים ואבן ביניהם גם כשהניח האבן מדעת ..... כא - כב, לד, לז
מדוע לא התירו טלטול כלכלה עם פירות שאינם מיטנפים ואבן בתוכה מטעם שהאבן נחשבת פסולת בתוך אוכל והאוכל מרובה ... ...לו
מדוע התירו בגמרא לנער את האבן מתוך הפירות בפירות שאינם מיטנפים ולא אסרו זאת מדין בורר .....לו

סעיף ד

אם יש בסיס לדבר האסור בכלי שמלאכתו לאיסור ובנולד ..... לח
אם יש בסיס לדבר האסור במוקצה מחמת מיאוס ..... לט
מי ששכח מוקצה מחמת חסרון כיס על גבי דבר היתר אם רשאי לנערו מעליו ..... מ
מי ששכח אבן ע״פ חבית קודם שבת, ובשבת חישבה שתהיה בסיס, אם נאסרה בטלטול ..... מא
טעם ההיתר להטות חבית ששכח עליה אבן ולהגביהה אם מונחת בין החביות ..... מב
חבית יין שמונחת עליה אבן ויש לה ברז בצידה כך שניתן להוציא ממנה יין מבלי לטלטלה, אם מותר ליטול את האבן מעליה ביו״ט ... מד
היתר ההטיה בחבית שמונחת עליה אבן הוא דוקא ביש בה דבר מאכל אבל בחבית ריקנית אסור ..... מד
במ״ש המג״א (סק״ה) בשם רי״ו שמי ששכח מעות ע״ג כר שאסור לנערם כדי שלא יגנבו ..... מה - מז
מי ששכח והניח היתר בתוך תיבה שאסורה בטלטול, אם רשאי לפתחה בשבת וליטול ממנה את ההיתר ..... מח
מי שהניח באמצע השבוע או בערב שבת מוקצה על דבר היתר, ושכח ליטלו קודם שבת, אם נעשה בסיס, ובדברי המג״א (סק״ו) . .. מט, נ
חבית יין שהניח עליה אבן מדעת ואסור לטלטלה, אם גם היין נאסר מטעם בסיס לאבן ..... כא, כב, נא
מדוע אסור להטות חבית יין שהניח עליה אבן מדעת ולא אמרינן דהוי בסיס לדבר האסור והמותר. ..... כא, כב, מט, נא, סב, עה, עט
מו״מ בדעות הראשונים מתי נקרא מניח ומתי נקרא שוכח, ובדעת הש״ע ..... נב - נו
היתר שהניחו עליו באקראי דבר האסור בטלטול אם נעשה בסיס, ובדברי המג״א (סק״ו) ..... נז - סג, ע, עד
במנהג העולם לטלטל מפה שהניחו עליה נרות שבת לאחר שכבו, ובדברי הט״ז (סק״א) ..... נה, סה - עח
בדברי המשנה ברורה בשער הציון (אות כ״ח) ..... פב
מוקצה שהונח בשבת על היתר על דעת שישאר שם עד מוצאי שבת ובשבת ניטל האיסור משם, אם ההיתר נעשה בסיס, ובדברי המג״א (סק״ח)
..... פד, פה
חבית שהניח עליה אבן מערב שבת והיה דעתו לטלטל החבית בשבת בעוד האבן עליה, אם החבית נעשית בסיס לדעת היש אומרים .....
.....פו
מי שהניח איסור והיתר בכלי והיה בדעתו ליטול את ההיתר בשבת, אם נחשב בסיס לדבר האסור והמותר ..... פו, פח
מוקצה שהונח ע״ג היתר על דעת ליטלו בשבת לתשמישו ולהחזירו ע״ג ההיתר, אם ההיתר נעשה בסיס ..... פז - פט
מי שהניח איסור אכילה פחות מכזית על גבי היתר, אם נעשה בסיס לדבר האסור ..... פח
שאין כלי נעשה בסיס לדבר האסור אלא א״כ מונח האיסור על עיקרו של הכלי ..... צא
כלי שנעשה בסיס לדבר האסור, אם מותר לטלטל את צד הכלי שלא מונח עליו האיסור ..... צב
מי שהניח מוקצה על חפץ של חבירו, אם החפץ נעשה בסיס .....צג - צו, קב
אשה שהניחה מוקצה על כלי של בעלה, אם הכלי נעשה בסיס ..... צט - ק
מי שהניח כלי תחת נר בשבת ונפל הנר לתוכו, אם הכלי נעשה בסיס, ומה הדין אם הניח תחת נרו של חבירו, ובדברי המג״א (סק״ח) ....
..... פד - פה, קא - קיב

סעיף ה

בדברי הפרישה (אות ח׳) ..... קיג
חבית שהניח עליה אבן מדעת בערב שבת אם מותר לטלטלה בשבת בצריך למקומה ..... קיד - קטז
כללי בסיס ..... קטז

סימן שי

סעיף א

בענין מוקצה מחמת מיאוס בדבר שמאוס לכל אדם ..... א
מוקצה מחמת מיאוס, אם מותר לטלטלו מחמה לצל ..... ב, ג, ו
מוקצה מחמת מיאוס, אם מותר לטלטלו לצורך מקומו ..... ו
בקושיית הט״ז (סק״א) מאי שנא נר שכבה בשבת שאסור לטלטלו, מבהמה שנתנבלה בשבת שמותר לטלטלה להאכילה לכלבים וכן בשוחט לחולה שמותר לבריא ..... ז - יד
בדעת הרמב״ם (פרק כ״ו הלכה י״ט) שאסר טלטול עץ של דגים אע״ג דקיי״ל כרבי שמעון במוקצה מחמת מיאוס ..... טו

סעיף ב

במחלוקת הב״י והרב ארחות חיים מדוע אין דין מוקצה בתמרים שנתן עליהם מים מערב שבת ונתנו טעם במים בשבת ..... טז, יז, לד, פז - צב
מודה ר״ש בפירות העומדים לסחורה ומקפיד עליהם שיש להם דין מוקצה ..... יט
חטים שנתנם בקרקע ולא השרישו, אם מותר ליטלם בשבת, ובדברי הב״ח (אות ב׳) ומג״א (סק״א) ..... כא - כד
בענין הנ״ל, אם יש לחוש לאיסור תולש בנטילתם ..... כה, כו
בענין הנ״ל, מה הדין אם נתנם בכוונה לזרעם ..... כז - כט
מאכל שאינו ראוי בשבת מחמת איסור כגון טבל ובשר שלא נמלח, אם מותר לטלטלו בשבת ..... לג
מדוע גרוגרות וצמוקים שהעלם לגג ליבשם אסור ליטול מהם בשבת ואילו בשאר פירות כגון פצעילי תמרה שכנסם בכלי כדי שיתבשלו מותר ליטול מהם בשבת ..... לד
אם יש דין נולד בשל גוי, ובדברי המג״א (סק״ב) ..... לו, מב, מו
במ״ש הרמ״א שאין הכנה שייך בשל גוי ..... לז - נא
מדוע גוי שתלש בשבת ממחובר הוי מוקצה ..... לט, מ, נב, נג
נר של גוי שכבה בשבת אם מותר בטלטול ..... נד

סעיף ג

אם מוקצה בטעות הוי מוקצה ..... נה, נו, פב, פג
דבר שהיה ראוי בבין השמשות ערב שבת ונדחה בשבת, אם מותר בטלטול אפילו שלא חזר ונראה ..... נז - נט
במ״ש בבית יוסף שהלכה כמאן דאמר אין מוקצה לחצי שבת מטעם ספק דרבנן לקולא ..... סא, סב
אם מותר לטלטל את אזמל המילה בשבת לאחר המילה, ובדברי הט״ז (סק״ג) ..... נח, סג - עה
נר גדול שהדליקוהו לשבת וכבה הנר באמצע השבת, אם נאסר בטלטול ..... עז
דבר שלא היה ראוי בין השמשות מחמת עצמו ולא דחהו בידים, וחזר ונתקן בשבת, אם נאסר בטלטול ..... עט
דבר שלא היה ראוי במקצת בין השמשות ובמקצתו היה ראוי, אם נאסר בטלטול ..... פ, פא

סעיף ד

אם מוקצה בטעות הוי מוקצה ..... נה, נו, פב, פג
גרוגרות וצמוקים שידע בהם שיתייבשו באמצע השבת, אם מותרים בטלטול ..... פד

סעיף ה

ראיה שתנאי אינו מועיל במוקצה דלא חזי ..... צג

טעם מדוע אינו מועיל תנאי במוקצה דלא חזי ..... צה

סעיף ו

איסור ביטול כלי מהיכנו, בדעת הירושלמי ..... צז
אם יש איסור לבטל כלי מהיכנו כשמבטלו למקצת השבת ..... צח, צט
טעם איסור ביטול כלי מהיכנו ..... ק
בטעמי הראשונים מדוע בכפיית כלי ע"ג מוקצה אסור שיגע הכלי במוקצה, והנפקותא, ובדברי המג"א (סק"ג) ..... קב - קיג

סעיף ז

מטה שהניחו עליה מעות שלא לדעת הבעלים, מותר לנערן מעליה ..... קיד
לדעת הרי"ף הרמב"ם והש"ע, מיטה שיחדה למעות והניח עליה מעות בחול או מנורה שהדליקו עליה בחול, אם דינם ככלי שמלאכתו להיתר או לאיסור ..... קטו, קכג, קכח, קל, קלג, קלו, קמא
מותר ללמוד בשבת על שלחן שיש עליו מעות אע"פ שדרך לנענעו בשעת הלימוד ..... קיז
מדוע מטה שהיו עליה מעות בבין השמשות אסורה בטלטול, ואילו במוכני בכה"ג מותר לטלטלו ..... קיח
מטה שהניחו עליה מעות בשבת, אם מותר לנערם מעליה ..... קכא
מו"מ בדעת ר"ת שכתב שמטה שיחדה למעות והניח עליה מעות אסור לטלטלה אפילו סילקן מבעוד יום ..... קכד, קכה
לדעת ר"ת שאוסר לטלטל מיטה שיחדה למעות והניח עליה מעות, מדוע לא נאסרה המיטה ביחוד בלבד ..... קכז
לדעת ר"ת, אם המיטה דינה ככלי שמלאכתו לאיסור או מוקצה מחמת חסרון כיס, ובדברי המג"א (סק"ה) ..... קכו, קכח - קמו
בדברי המג"א (סק"ו) ..... קמז - קמט
במ"ש הרמ"א "אבל אם שכח בו מעות וכו' ", ובדברי המג"א (סק"ז) ..... קנ - קנג
במה שדימה המג"א (סק"ז) דין כיס שהניחו בו מעות למוכני, ובדינים שהוציא מדימוי זה ..... קנד - קנו
במה שכתב המג"א (סק"ז) שאם הניח בכיס מעות מדעת אסור להכניס ידו לתוכו ..... קנז
כיס מלא מעות שקשור לבגד או מגירה שבשלחן שיש בה מעות, אם מותר לטלטל את הבגד או השלחן, ובדברי המג"א (סק"ז) ..... קנח - קסד
מי ששכח מעות בכיס בגדו אם מותר לו לטלטל את הבגד לחדר אחר על מנת לנערם שם ..... קסה

סעיף ח

מי שהניח בערב שבת דבר האסור ודבר המותר על גבי שלחן, וחשב ליטול בשבת את ההיתר, אם השלחן נעשה בסיס לדבר האסור ..... קעא, קעב
אפר מוקצה שנתערב באפר שאינו מוקצה, אם בטל ברוב, ובדברי המג"א (סק"ח) ..... קעה - קפח
בסיס לאיסור והיתר שמותר בטלטול, אם צריך שההיתר יהיה יקר יותר מהאיסור או די בזה שכעת צריך יותר להיתר ..... קצא
בסיס לאיסור והיתר ששוים בחשיבותם, אם מותר בטלטול ..... קצב - קצט
במ"ש הב"י שדברי הטור הם כפירוש ר"ת ..... קצב, קצג, קצט
בסיס לאיסור והיתר, אם דבר האיסור אסור בהנאה בטל דבר המותר אצלו ..... ר
בהיתר טלטול מחתה אגב אפרה, אם הוא רק במקום שא"א ללקט את האפר אם ינער את המחתה, או די בכך שיש טרחא מרובה בליקוט האפר, ובדברי המג"א (סק"י) ..... רב - רה
בסיס לדבר האסור והמותר, במקום שאם ינער את האיסור יהיה לו הפסד מכך, אם רשאי לטלטלו בלי ניעור. ..... רט - ריג
דבר שנעשה בסיס לדבר האסור באמצע השבת, אם מותר להניח עליו דבר היתר כדי לטלטלו, ובדברי הט"ז (סק"ח) ..... רטו, רטז
במ"ש הרמ"א "אבל אם היה האיסור עליו לבד לא מהני מה שהניח אצלו ההיתר בשבת" ..... ריח, ריט

סעיף ט

ביאור דברי הש״ע ..... רכ
מגירה שבשלחן שיש בה מעות, ועל השלחן מונח דבר היתר, אם מותר לטלטל את השלחן או את המגירה. ..... קסא, קסב, קסד, רכב, רכג
תיבה שיש בה דבר האסור ונעשית בסיס לו, מ״מ מותר לפותחה ולסוגרה ..... רכג
תיבה שיש בה דבר האסור וכלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלה לצורך גופה ומקומה כדין כלי שמלאכתו לאיסור ..... רכג

סימן שיא

סעיף א

קבורת מת מצוה אינה דוחה שבת או יו״ט ..... א
שאין לטלטל את המת במקום שאין חשש לביזוי או סירחון ..... ג, ד
בקושיית רעק״א (סק״ג) מדוע לא הותר טלטול המת אגב המטה שמוטל עליה ..... ה - ז
כל מה שאפשר לטלטל את המת בהיתר עדיף ..... ח
אם מותר לטלטל את המת ע״י הנחת כלי עליו, והטעם ..... ט
הגהה בב״י ..... י, יא
שמותר להניח על המת ככר או תינוק כדי לטלטלו ואין צורך שיהיו מונחים שם מערב שבת ..... יב, יג
אם מותר לפשוט את אברי המת ע״י שדוחק ככר עליהם ..... יד
מת שנפטר בערב שבת, אם מיטתו נעשית בסיס, ובדברי המג״א (סק״ב) ..... טו - יח
שאף על פי שטלטול מן הצד לצורך מוקצה חשיב טלטול, מ״מ במת התירו ..... יט
בטעם ההיתר לטלטל מת טלטול גמור מפני הדליקה במקום שאין דרך אחרת ..... כ - כג
במחלוקת הראשונים אם מותר לטלטל מת מפני הדליקה גם בלא ככר או תינוק ..... כד - כו
אם מותר לטלטל מת מרשות היחיד לכרמלית מפני הדליקה, ובדברי הט״ז (סק״א) והמג״א (סק״ג) ..... כז - מו, מח
מת המוטל על גבי כרים וכסתות וירא שמא יסריח, אם מותר להטילו לקרקע על ידי ככר או תינוק ..... מז
מת המוטל בחמה שהתירו לטלטלו מחמה לצל, אם היינו דוקא בהסריח או אף קודם שיסריח ..... לו, מו, מח - נ
אם מותר להוציא מת מבית החולים בשבת כדי להצילו מבזיון שלא ינתחוהו ..... נא
מת המוטל בחמה ואין ככר או תינוק לטלטלו על ידם, אם מותר להוציאו לכרמלית, ובדברי המג״א (סק״ד) ..... מח, נב, נג
בדברי הט״ז (סק״ב) ..... נד - נו

סעיף ב

אם מותר לקבור מת בשבת על ידי גוי ..... נז, נח
מת המוטל בבית, אם מותר להוציאו מהבית קודם שיסריח ..... לו, נט - סא
אם מותר לאשת כהן מעוברת להיכנס לאוהל המת ..... סב
אם שייך בזיון המת במת קטן ..... סג
מת שהתירו להוציאו לכרמלית, אם מותר לטלטלו באותה רשות בלא ככר או תינוק ..... סד
במה שכתב הבית יוסף שלדעת הטור מותר להוציא את המת מהבית קודם שיסריח ..... סה - סח
אם מותר לזלף חומץ על בגדי המת בשבת כדי שלא יסריח ..... סה
במ״ש המג״א (סק״ה) שמה שהתיר הרמ״א להוציא לכרמלית מת שקרוב להסריח היינו דוקא על ידי ככר או תינוק ..... מח, סט
אם כבוד הבריות דוחה איסורי תורה ..... עא, עב

תוכן העניינים

אות

במחלוקת הראשונים אם היתר הוצאת המת מבית לכרמלית הוא דוקא על ידי ככר או תינוק או בלעדיהם . . . . . לו, מ, מא, מו, עג - עז

טלטול המת על ידי ככר או תינוק, איזה מהם עדיף . . . . . עז

בדעת הרמב"ן שהתיר להוציא מת לרשות הרבים על ידי תינוק . . . . . עז

טלטול מוקצה ואיסור הוצאה, איזה מהם חמור יותר, ואם ניתן ללמוד בזה משיטות הראשונים בענין הוצאת המת לכרמלית . . . . עח, קכב

הגהה בטור . . . . . עט - פ

מדוע לא תיקנו להוציא את המת לכרמלית על ידי ככר פחות מכזית דאין בהוצאתו איסור תורה . . . . . פא

בקושית התוספת שבת מדוע לא תיקנו שלאחר שהרימו את המת יסירו את הככר או התינוק וימשיכו לטלטלו כך מאחר שבא לידם בהיתר . . . . . פג

לדעת הסוברים שאין להוציא מת לכרמלית על ידי ככר או תינוק, אם את הטלטול בעודו ברשות היחיד יש לעשות על ידי ככר או תינוק . . . . . פג, פד

בדעת הרמב"ן, החילוק בין הוצאת המת לכרמלית שאין להוציאו ע"י ככר או תינוק להוצאתו לרשות הרבים שיש להוציאו על ידי תינוק . . . . . פו, פז

לדעת המתירים להוציא מת לרשות הרבים, מדוע התירו דוקא על ידי תינוק ולא על ידי ככר, ובדברי הט"ז (סק"ג) . . . . . פח - צא

בקושיית הט"ז (סק"ג) מדוע לא הביא הש"ע דעת האוסרים להוציא מת לרשות הרבים על ידי תינוק . . . . . פט, צא - צב

הגהה בב"י . . . . . צג

מדוע התירו לטלטל מת שמונח בבזיון, הא אפילו כשיש חשש שישרף לא התירו לטלטלו אלא מחשש שמא יכבה . . . . . צד

במחלוקת הראשונים אם מותר לומר לגוי לטלטל מת המוטל בבזיון מרשות הרבים לרשות היחיד, ובדברי המג"א (סקי"ג) . . . . . צו - קה, קכב

במ"ש הרמ"א והוא הדין דמותרים לומר לגוי לטלטלו "כמו על ידי ככר או תינוק" . . . . . קה

הגהה במג"א (סקי"ד) . . . . . קו

אם מותר לטלטל מת בטלטול מן הצד לצורך כהנים . . . . . קז, קח, קי

במ"ש המג"א (סקי"ד) שאין כופים את המשפחה להוציא מתם מפני הכהנים אלא בנפל בלבד . . . . . קט, קי

אם הותרה טומאת מת לכהנים לצורך לימוד תורה או תפלה . . . . . קיא - קטו

במ"ש המג"א (סקי"ד) שכופים את קרובי המת להוציאו מן הבית אם יש שם כהן חולה שאינו יכול לצאת . . . . . קיז - קיט

מת המוטל בבית הכנסת, אם מותר לטלטלו מן הצד או על ידי גוי כדי שהכהנים יוכלו לישא כפיהם . . . . . קי, קכב, קכג

שמותר לטלטל את המת על ידי גוים במקום צורך מצוה או על פי ציווי השלטון . . . . . קכד

סעיף ג

שאף הסוברים שאין לטלטל מת אגב בגדיו, מודים שמותר לטלטלו אגב כלי אחר שמניחים עליו . . . . . קכה

במ"ש המג"א (סקט"ו) שאפשר לטלטל על ידי כלי ובלבד שמלאכתו להיתר . . . . . קכו, קכז

במ"ש הש"ע שאם נתן על המת אחד מכלים "שהוא לבוש" . . . . . קכח

סעיף ד

לדעת הסוברים שמותר לטלטל את המת אגב כסותו, מדוע הצריכו ככר או תינוק כדי להתיר לטלטל את דוד המלך כשנפטר, ובדברי הט"ז (סק"ד) והמג"א (סקט"ז) . . . . . קכט - קמו, קצ

אם דעת הש"ע לפסוק כדעת היש מי שאומר שלא הצריכו ככר או תינוק אלא למת ערום . . . . . קלה

לדעת הסוברים שמותר לטלטל את המת אגב כסותו, אם זהו דוקא כשאפשר להסירם בלי לטלטל את המת . . . . . קלז, קלט

לדעת הנ"ל, מדוע לא נעשית כסות המת בסיס למת ותיאסר בטלטול . . . . . קמז

אם יש לסמוך על דעת המתירים טלטול המת אגב כסותו . . . . . קמט

מפתח נושאים וכללים

תוכן העניינים אות

סעיף ה

אם צריך למקום המטה שהמת מוטל עליה ואין לו מטה אחרת להופכו עליה, אם מותר לטלטלו עם המטה ..... קנ
בקושיית הט״ז (סק״ה) על מה שכתב הש״ע שלא הותר טלטול ע״י ככר או תינוק אלא למת, מהא דקיימא לן (סימן ש״י סעיף ח׳) מטלטלין כנונא אגב קטמיה ..... קנד, קנה

סעיף ו

אם יש להחמיר שלא ליטול כלי אלא לצורך דבר הניטל ..... קנט
בקושיית הב״י מדוע הצריכו באין שני בני אדם ויושבים משני צידי המת וכו׳ ולא התירו לפרוס מחצלת מעל המת להדיא, ובתירוץ הבית יוסף, ובדברי הט״ז (סק״ו) ..... קס - קסד
במחלוקת הראשונים אם מניח את המחצלאות על המיטות או שמסיר את המיטות ומניח את המחצלאות על האדמה, ובדברי הב״י .... קסה - קסח
אם מותר לפרוש מחצלת על המת כשמתייראים שמא יסריח ויצטרך לצאת מהבית, ובדברי המג״א (סקי״ח) ..... קסא, קסט - קעג

סעיף ז

בדברי המג״א (סקי״ט) ..... קעד
יישוב דעת הסוברים שאסור ליגע במוקצה לצורך המוקצה עם הא דמותר לסוך מת אע״ג שנוגע בו ..... קעה - קעט
אם מותר לרחוץ את המת בחמין בשבת ..... קפ, קפג
אם מותר לטלטל את המת בשבת כדי לרחצו, ובדברי המג״א (סק״כ) ..... קפב, קפג
במחלוקת הראשונים אם מותר לפשוט אברי המת על ידי ככר או תינוק ..... יד, קלה, קפד, קצ
המקילים להזיז אברי המת ולהעצים עיניו על פי דברי הזוהר, אם יש להם על מה לסמוך ..... קפה - קצד
אם מותר להפשיט את המת מבגדיו בשבת ..... קלה, קצ

סעיף ח

צנון הטמון בקרקע ואין עליו מגולים כלל, אם מותר להוציאו על ידי קיסם וכדומה, ובדברי המג״א (סקכ״א). ..... קצו - רא
הטומן צנון וכדומה בקרקע ונתכוין לזריעה, אם רשאי להוציאו משם בשבת, ובדברי המג״א (סקכ״ב) ..... רב - ריז
במ״ש הרמ״א שאין אוכלין נעשים בסיס אפילו בהניחם בדבר מוקצה על מנת שישארו שם כל השבת ..... ריח, ריט
במה שכתב הרמ״א שאין אוכלים נעשים בסיס לדבר האסור, ובדברי הט״ז (סק״י) והמג״א (סקכ״ג) ..... רכא - רכו
במחלוקת הראשונים מאיזה טעם הותר טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, ואם הותר טלטול בגופו לצורך דבר האסור ..... רכז
מה נחשב טלטול בגופו, ואם הותר טלטול בגופו אף כשאין צריך לגופו או מקומו של המוקצה ..... רכח - רלא, רלז
מדוע השווה הש״ס (שבת קמא.) טלטול מן הצד לטלטול בגופו הא טלטול בגופו קל יותר .... רכז, רלב
במחלוקת הראשונים מהו טעם ההיתר לטלטל קש שעל גבי המטה, ובדברי המג״א (סקכ״ד) ..... רלג - רלז
אם טלטול על ידי המרפק נחשב טלטול בגופו ..... רלא, רלט, רמ
דרכים לייחד קש כדי שיהיה מותר לטלטלו ..... רמא - רמד

סעיף ט

מו״מ בהיתר תחיבת כוש בפירות הטמונין בתבן על מנת להוציאם, ובדברי הט״ז (סק״י) והמג״א (סקכ״ג) ..... רמו - רנ
החילוק בין פירות הטמונים בתבן שמותר לתחוב בהם כוש להוציאם, לצנון הטמון באדמה שצריך שיהיו עליו מגולים ..... רנא
עפר המיוחד לטמון בו פירות אם מותר בטלטול ..... רנב, רנג
אם מותר ליתן פירות וכדומה בשבת בעפר שייחדו לכך ..... רנד

סימן שיב

סעיף א

מי שהוצרך לקנח עצמו בשבת באבנים שלא הוקצו לכך, אם צריך כפרה . . . . . א
אסור לקרוע נייר בשבת משום מתקן כלי, ולכן צריך להכין נייר חתוך מערב שבת בשביל לקנח בו בשבת . . . . . ב
משא ומתן בדברי הרב עולת שבת (סק״א) . . . . . ג
בענין טלטול נייר לקנח בו . . . . . ה, ו
אם מותר לקנח בשבת באצבעו . . . . . ז
משא ומתן בדברי ביאור הגר״א (סק״ב) . . . . . ט
מי שיש לו בית הכסא סמוך לביתו שאין שום אדם אחר נכנס לשם, ושכח להכין אבנים לקינוח מערב שבת, אם רשאי להכניסם בשבת . . . . . י, יא, טו
במחלוקת הב״ח (אות א׳-ב׳) והמג״א (סק״א) מה נקרא מקום מיוחד לבית הכסא שרשאי להכניס לשם בשבת מלא היד אבנים לקינוח . . . . . יב - טו
מי שנכנס להיפנות בשבת בבית הכסא שאינו מיוחד בשבילו אבל מיוחד לאחרים, אם רשאי להכניס לשם מלא היד אבנים לקינוח . . . טז
מדוע לא חילק הרמב״ם בין בית הכסא קבוע לשאינו קבוע . . . . . טז
במ״ש הרמב״ם שמותר להכניס לבית הכסא שלש אבנים בלבד ששיעורם יחד עד כמלא היד . . . . . טז - יח, כא
במ״ש הטור שמותר להכניס לבית הכסא קבוע מלא ״ידיו״ אבנים . . . . . טז, יט - כב
במה שדקדק הב״ח (אות ב׳) מתיבת ״היד״ שרצונו לומר יד שמאל . . . . . כא
אבן שקינחו בה ולא ניכר בה הקינוח, אם מותר לטלטלה בשבת, והטעם, ובדברי המג״א (סק״ב) . . . . . כג - ל
המייחד אבן לקנח בה בשבת, אם צריך יחוד לעולם או די ביחוד לשבת אחת, ומה הדין בכה״ג בנייר . . . . . כט, לג, לד
לדעת הפוסקים שמתירים לקנח בנייר בשבת, מדוע לא חששו לסכנה משום מקנח בדבר שהאור שולט בו . . . . . לה
במה שכתב הש״ע ״ואם ניכר באבן שקנחו בו מותר להכניסו״, אם מדובר שקינח בה הוא עצמו או אף בקנחו בה אחרים . . . . . לו - לט
במה שכתב הש״ע שאבנים שהוכנו לקינוח רשאי להכניס כמה שירצה, אם דין זה לכולי עלמא . . . . . מ
במחלוקת הראשונים אם היתר טלטול אבנים לקינוח הוא רק בחצר או אף מכרמלית לרה״י . . . . . מא - מט
הכרעת ההלכה בענין הנ״ל . . . . . מו, מז, נ, נא

סעיף ב

ביאור מהו ״רישומן ניכר״ . . . . . נג
איסור טוחן אחר טוחן, בדעת הש״ע והרמ״א . . . . . נה

סעיף ג

משא ומתן בדעת הרמב״ם מדוע לא הזכיר דין קינוח בצרור בשבת . . . . . נו - נט
בדברי המג״א (סק״ג) . . . . . ס - סד

סעיף ד

רגב אדמה שאינו נפרך, אם מותר לקנח בו בשבת . . . . . סו
דקדוק לשון מרן שכתב אסור לקנח בחרס ״אפילו בחול״ וכו׳, ואילו בש״ס (שבת פא:) הלשון ״ואפילו בשבת״ . . . . . סז
מדוע נקטו הטוש״ע כאן שטעם איסור הקינוח בחרס הוא משום סכנה ולא כתבו גם כן משום כשפים כמו שכתבו בסימן ג׳ . . . . . סח - עב

תוכן העניינים אות

סעיף ה

מדוע התיר הש״ע לקנח בכלי חרס חלקים ולא חשש לסכנת כשפים, ובדברי המג״א (סק״ד) ..... סח, עג - עז
מהו שיעור היבשות של עשבים בכדי שיהיה אסור לקנח בהם בשבת ..... עח
איזה עשבים מחתכין את הבשר, יבשים, לחים או שניהם ..... עט, פ, פב - פד, פו, צב
במ״ש הש״ע כאן שאין לקנח בעשבים יבשים כיון שהם חדים ובסימן ג׳ כתב משום ששיניו נושרות, ובדברי המג״א (סק״ה) ..... פא - צ
במ״ש המג״א (סק״ה) דמשמע מחולין (טז:) שדוקא קרומית של קנה מחתכת את הבשר אבל לא עשבים ..... פב, פח, צא - צב
אם מותר ליטול בשבת צרור מכותל לקנח בו, ובדברי המג״א (סק״ה) ..... צג - צו

סעיף ו

בדברי המג״א (סק״ו) ..... צז - קד
אם מותר לקנח בעלי אילן מחוברים במקום שאין דבר אחר לקנח בו ..... קד - קח

סעיף ז

בטעם האיסור למשמש בצרור כדרכו, ובדברי הב״ח (אות ד׳) ..... קט - קי
המקנח עצמו במים, אם צריך לקנח בשינוי ..... קי

סעיף ח

בדברי המג״א (סק״ח) ..... קיג - קיד

סעיף ט

אם יש איסור חורש בנטילת גבשושית תלושה מעל גבי קרקע ..... קטז

סעיף י

אם מותר לצדד אבנים בשבת כמין אוהל כדי להיפנות עליהן ..... קיז

נושאים שונים

מלאכת חורש - הנוטל גבשושית תלושה בשדה, אם חייב משום חורש . . . . . סימן שיב אות קטז
מלאכת טוחן - איסור טוחן אחר טוחן, בדעת הש״ע והרמ״א . . . . . סימן שיב אות נה
אם יש איסור טוחן אחר טוחן בטבק שהתגבש . . . . . סימן שיב אות נד
מלאכת תולש - התולש עשבים מעציץ נקוב המונח ע״ג יתדות אם חייב חטאת . . . . . סימן שיב אות נז
שני שבותים - במקום שהותר שבות דרבנן, אם הותר גם כן כשיש בדבר שני איסורי דרבנן . . . . . סימן שח אות תד - תח
שני שבותים - אם הותרו שני שבותים במקום כבוד הבריות ובמקדש . . . . . סימן שח אות תח
מלאכה שאינה צריכה לגופה - חמירא משאר איסור דרבנן . . . . . סימן שח אות תא, תו
אין אדם אוסר של חבירו שלא מדעתו . . . . . סימן שט אות צז,צח
אם מותר להאכיל מוקצה לחולה שאין בו סכנה . . . . . סימן שט מילואים אות א, ב
מוקצה מחמת חסרון כיס - אם שידך בכלי שמלאכתו להיתר . . . . . סימן שי אות סו, סז, סט
ספק דרבנן לקולא - אם אומרים כן גם לענין מוקצה . . . . . סימן שי אות סב
אומן קונה בשבח כלי . . . . . סימן שט אות צג
גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה - אם דוחה גם איסורי תורה . . . . . סימן שיא אות עב
איסור וטומאה - אם למדים איסור מטומאה . . . . . סימן שח אות שטו
גזירות חכמים - לא גזרו חכמים גזירותם אלא בדבר שמצוי שישכח האדם, או דבר שטועים בו . . . . . סימן שח אות תתלז
אין גוזרים גזירות מדעתינו, ואין לדמות גזירות חז״ל זו לזו . . . . . סימן שח אות תתמא, תתמג, תתמז, תתנד
אף אנן נמי תנינא - אין דרך שהאמורא מסייע לעצמו בלשון אף אנן נמי תנינא . . . . . סימן שח אות תלח
לאו בר מיעבד מעשה - כאשר הצריכו או תיקנו חכמים איזה דבר, האם במקום שלא שייך לעשותו אפשר להקל . . . . . סימן שח אות תעו
מעשה רב - כשנזכר מעשה בגמרא, אם אומרים שחכמים הראו כל כחא דהתירא שהיו יכולין להראות, או שמעשה שהיה כך היה . . . . . סימן שח אות תלב
טומאת מת - אם מותר לאשת כהן מעוברת להיכנס לאהל המת . . . . . סימן שיא אות סב
אם הותרה לכהנים לצורך לימוד תורה או נשיאת כפים . . . . . סימן שיא אות קיא - קטו
אהל הסמוך לאהל המת, אם הטומאה בו מדרבנן או מדאורייתא . . . . . סימן שיא אות קיג, קיד, קטז, קכ,קכא

תוכן העניינים

אות

כללים

מכללי השלחן ערוך

א. מסורת בידינו דסתם ואחר כך מחלוקת בשלחן ערוך, הלכה כסתם ..... סימן שט אות נה

ב. כתב הרב מאמר מרדכי (סימן רס״ח סק״ג) בהאי כלל דסתם ואחר כך מחלוקת הלכה כסתם, דהיינו דוקא כשיש טעם לומר כן, או שהוא דעת רבים, או שהוא דעת גדול, אבל כשאין חד מהני אזי הלכה כיש אומרים ..... סימן שט אות נה

ג. כשהביא בש״ע דעה אחת בסתם, ואח״כ כתב וי״א, ובדעה הראשונה אין מפורש להיפך מדעת הי״א, רק מסתמות הדברים, אם אמרינן בזה הלכה כסתם ..... סימן שח אות קסט

ד. כשהש״ע נוקט בלשון ״בין בין״, אם דרכו לנקוט המקרה הפשוט בתחלה או המחודש ..... סימן שח אות עז, רעט

ה. דינים שהביאם הב״י והשמיטם בש״ע אם דעתו לפוסקם להלכה ..... סימן שיב אות נה

ו. במקום שמצא מרן סברא מחודשת ואין חולק עליה הביאה בלשון יש מי שאומר ..... סימן שיא אות קלה

ז. כשהרמ״א כותב ויש אומרים, אם דעתו לחלוק על הש״ע ..... סימן שי אות מד

כללי הפוסקים

א. לפעמים כותבים המ״מ והכ״מ **שהרמב״ם** ראה איזה מדרש, ואנחנו לא נדע איה מקומם ..... סימן שח אות יד

ב. **הרא״ש** מעתיק דברי הרי״ף אע״ג שלפעמים הם סותרים את דבריו במקום אחר ..... סימן שיא אות קיב

ג. וכן עשה **הרא״ש** במסכת נדרים ובכורות עם הלכות הרמב״ן שחיבר לתשלום הלכות הרי״ף ..... סימן שיא אות קיב

ד. ונכון הדבר לומר כי כה עשה **הרא״ש** גם בפירושו לזרעים וטהרות כי הולך הוא אחר פירוש רבנו שמשון, וכמעט מעתיק רוב דבריו, ואם בכלל הדברים המצא ימצא איזה פירוש דפירש רבנו שמשון ולא שמיע ליה עם כל זה מעתיקו, ובמקום אחר מגלה דעתו ..... סימן שיא אות קיב

ה. **חידושי הר״ן** לשבת [הנדפסים בורשא - תרכ״ב] כפי הנראה אינם מהר״ן ..... סימן שח אותיות קכב, קכז

ו. **הטור -** אין דרך **הטור** להעתיק לשון הרמב״ם, אלא אומר ״והרמב״ם אסר״ ותו לא מידי ..... סימן שח אות תיח

ז. **הטור -** פעמים רבות מצינו להר״י בעל הטורים שמביא סברת פוסק אחד בסתם ואחר כך מביא סברא אחרת בשם אומרה, ומסכים עם הסברא השניה ..... סימן שט אות נה

ח. **הפר״ח** לא ראה ספר עבודת הקודש להרשב״א ..... סימן שי אות מד

ט. אם חוששים לדברי **הזוהר** במקום שחולק על התלמוד ..... סימן שיא אות קצ, קצב

י. אם תלמיד מהרי״ל בספר **מנהגי מהרי״ל** הוא בר סמכא ..... סימן שח אות לב

יא. במחלוקת בין הפוסקים **נקטינן כפוסק שהוא רב מפורסם** ומובהק יותר [לדוגמא: נקטינן כהרא״ש נגד מהר״ח אור זרוע, כי הרא״ש פוסק מפורסם ורב מובהק בהוראה. וכן נקטינן כהרשב״א נגד המנהיג, שהרשב״א רב מובהק הוא. וכן נקטינן כהרא״ש נגד ריא״ז שהוא פוסק מפורסם יותר] ..... סימן שח אות תשכא

יב. אם פליג פוסק אחד עם פוסק אחר, ואותו פוסק קאי כשיטת **רש״י**, כיון דרש״י מפרש הוא ולא פסקן הוו להו אותם הפוסקים חד לגבי חד ..... סימן שט אות נה

יג. כתב מהר״י קולון (סימן צ״ד) דבכל מקום דפליגי **רש״י ור״ת**, דפסקינן כר״ת נגד רש״י ..... סימן שט אות נג

יד. ידוע דרוב ספר **הכלבו** הוא מיוסד על פי ספר הרב ארחות חיים ..... סימן שי אות לד

טו. כבר נודע מה שהשבח השביח **הרשב״א** לסברת **הראב״ד** והיה מחשיב אותה כרוב הפוסקים, וכמעט דרוב פסקי הראב״ד סבר הרשב״א כוותיה כידוע ..... סימן שיא אות קיד

טז. דרך הפוסקים לחלק חילוק שלא נזכר בגמ׳ כדי לתרץ איזה קושיא ..... סימן שח אות קמג

חדושי ש״ס

שבת

דף ל״ה ע״ב

תוס׳ ד״ה והתניא ..... סימן שח אות ד

דף מ״ב ע״א

אמר רבינא הלכך קוץ ברשות הרבים מוליכו פחות פחות מארבע אמות ..... סימן שח אות תג - תה

דף מ״ג ע״א

תוד״ה בעודן עליו (הראשון) ..... סימן שי אות ע
תוד״ה ושני ליה ..... סימן שי אות סב

דף מ״ד ע״א

תוד״ה מתוך ..... סימן שיא אות מד

דף מ״ה ע״א

הואיל והוקצה למצוותו הוקצה לאיסורו ..... סימן שח אות ד

דף מ״ט ע״א

רש״י ד״ה ואמר ..... סימן שח אות תקה
תוד״ה טומנין ..... סימן שח אות תקה, תקז

דף פ״א ע״א

רש״י ד״ה מדוכה קטנה ..... סימן שח אות מט
רש״י ד״ה מדוכה וד״ה ואמר רב ששת ..... סימן שיב אות לא, לב
תוד״ה אסור ..... סימן שיב אות קי

דף פ״א ע״ב

רש״י ד״ה דילמא שקיל מעילאי וד״ה ושדי לתתאי ..... סימן שיב אות קטז

דף צ״ד ע״ב

רש״י ד״ה לאפוקיה ..... סימן שיא אות עח

דף קט״ז ע״ב

אם מצילין תיק הספר עם הספר וכו׳ ..... סימן שח אותת ע, פו, צא, קז, קסא, קסד, קסו, קסז, קעז

דף קכ״ב ע״ב

אמר רב יהודה קורנס של אגוזין לפצע בו את האגוזין ..... סימן שח אות מז

דף קכ״ג ע״א

מדוכה אם יש בה שום מטלטלין אותה ..... סימן שח אות קצג

דף קכ״ד ע״ב

גמ׳ מחלוקת שנשברו בשבת וכו׳ . . . . . סימן שח אות ריג

דף קכ״ה ע״ב

רש״י ד״ה לא שנו . . . . . סימן שט אות נב, פ
תוד״ה ואזדו . . . . . סימן שח אות תלח

דף קכ״ו ע״ב

רש״י ד״ה לוף . . . . . סימן שח אות תקסז

דף קכ״ח ע״א

רש״י ד״ה שהתקינן . . . . . סימן שח אות תקס
תוד״ה דג תפל . . . . . סימן שח אות תריב, תריח

דף קכ״ח ע״ב

רש״י ד״ה בשר תפוח . . . . . סימן שח אות תריד, תריח
רש״י ד״ה כופין . . . . . סימן שח אות תשכג
תוד״ה בשר . . . . . סימן שח אות תריח

דף קמ״א ע״ב

אי הכי מאי איריא אבן וכו׳ . . . . . סימן שט אות ד

דף קמ״ב ע״א

תוד״ה הכא . . . . . סימן שט אות כה

דף קמ״ג ע״א

רש״י ד״ה עצמות . . . . . סימן שח אות תקיט

עירובין

דף ק״ד ע״ב

מר סבר שהויי טומאה עדיף וכו׳ . . . . . סימן שח אות תתיט

סוכה

דף ל״ו ע״ב

רש״י ד״ה מותר . . . . . סימן שיב אות מא - מג

דף מ״ב ע״א

מהו דתימא הואיל ואשה לאו בת חיובא וכו׳ . . . . . סימן שח אות תתסו

מפתח נושאים וכללים

תוכן העניינים

ביצה

דף ג' ע"ב

רש"י ד"ה וספיקא ..... סימן שי אות סב

דף ד' ע"א

תוד"ה נימא ..... סימן שח אות ד

דף כ"א ע"ב

תנן נותנין כלי תחת הדלף בשבת ..... סימן שח אות שמב
תוד"ה כנונא ..... סימן שח אות שמב

דף ל"א ע"ב

רש"י ד"ה נוטל ותוס' ד"ה נפחת ..... סימן שח אות ד
תוד"ה ונפחת ..... סימן שי אות קיט

דף ל"ט ע"א

מאי בינייהו עפר תיחוח ..... סימן שיא אות רנד

חדושי רמב״ם

הלכות שבת

פרק ח׳ הלכה ג׳ ..... סימן שיב אות נז
פרק י׳ הלכה ד׳ ..... סימן שח אות שמח
פרק כ״ב הלכה כ״ה ..... סימן שח אות רפט, רצ, רצב, רצה
פרק כ״ה הלכה ו׳ ..... סימן שח אות רעג, רעד
פרק כ״ה הלכה ט׳ ..... סימן שח אות כה, מד - מז, נד, עח
פרק כ״ה הלכה י׳ ..... סימן שי אות י
פרק כ״ה הלכה י״ב ..... סימן שח אות ריד
פרק כ״ה הלכה ט״ז ..... סימן שט אות כה, ל
פרק כ״ה הלכה כ׳ ..... סימן שט אות כה
פרק כ״ה הלכה כ״ג ..... סימן שי אות קד
פרק כ״ה הלכה כ״ו ..... סימן שח אות תשמח, תשמט, תשנא - תשנה, תשנט, תשס
פרק כ״ו הלכה ד׳ ..... סימן שיב אות טז
פרק כ״ו הלכה ז׳ ..... סימן שח אותיות תיא, תיד, תיט
פרק כ״ו הלכה י״ד ..... סימן שח אות נד, תרמג, תרמד
פרק כ״ו הלכה ט״ז ..... סימן שח אות תריט
פרק כ״ו הלכה י״ט ..... סימן שי אות טו
פרק כ״ו הלכה כ״א ..... סימן שיא אות כז, לא, מח

מפתח לכל החדושים

המובאים באוצר ההלכה הלכות שבת חלק ז'

סימנים ש"ח - שי"ב

א. בצד ימין מקום החידוש בספר, לדוגמא: סק"א, הגה"ט, מג"א סק"א, סימן א', וכיוצא בזה.
ב. בצד שמאל, האות באוצר ההלכה בה נמצא החידוש.
ג. בספרים שהחידושים נכתבו ללא סדר מסוים, וללא סעיפים קטנים, השארנו מצד ימין ללא מקור.

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
אבני צדק		
סימן ש"ח		
		תכט
סימן ש"י		
		פב
אברהם יגל		
סימן ש"ח		
שלחן ערוך סעיף לה		תרפ
שלחן ערוך סעיף לו		תרפח
בית יוסף		תרלב
ט"ז סק"ד		פח
אהל ברוך		
סימן ש"ח		
		תשפד
		תתלה
סימן ש"י		
		עד
אהל יצחק - חסון		
סימן ש"ח		
		תקמה
אומץ יוסף		
סימן ש"ח		
ט"ז סק"ה		ריב
מג"א סקיט		רעו
מג"א סקמ"א		תנב
מג"א סקנ"ו		תרכג
סימן ש"ט		
מג"א סק"ג		טז
מג"א סק"ח		קה
סימן ש"י		
סק"ה		קמא
מג"א סק"ח		קפא
סימן שי"ב		
מג"א		סא
אור יקרות - ליקוטים		
סימן ש"ח		
דף נ"ח ע"ד		תרא
אותות השמים - דרישת ארי		
סימן ש"ח		
סק"א		פג
סק"ב		רט
סק"ג		רצב
סק"ד		תלט
סק"ה		תשנד
סימן ש"ט		
		סט
סימן ש"י		
סק"א		סז
סק"ב		קצב
סימן שי"א		
סק"א		קנה
סק"ב		רכג
איש מצליח - שו"ת (קטעים, הערות ופסקים מתוך התשובות)		
סימן ש"ח		
חלק ב' תאו"ח סימן ט"ו		תתנה
אמרי המזג		
סימן ש"ח		
שלחן ערוך סעיף מה		תתו
באר היטב סקל"ד		תקמז
מג"א סק"נ		תקלז
סימן ש"ט		
ביאור הלכה ד"ה ואם הניחם		פ
שער הציון סקכ"ח		פב
סימן ש"י		
שלחן ערוך סעיף ז		קכא
מג"א סק"ז		קנו
מג"א סקי"א		ריג
אמת ליעקב		
סימן ש"ח		
		ה
		סג
		ער
סימן ש"י		
		קיא
ארחות חיים - הכהן		
סימן שי"ב		
		לט
ארחות חיים - ספינקא		
סימן ש"ח		
סק"א		כח
סק"ב		צב
סק"ג		קטו
סק"ד		קכו
סק"ה		קלו
סק"ו		קמ
סק"ז		קע
סק"ח		לה
סק"ט		רנד
סק"י		רצז
סקי"א		שסח
סקי"ב		שעב
סקי"ג		שעט
סקי"ד		שפב
סקט"ו		שצו
סקט"ז		תט
סקי"ז		תלה
סקי"ח		תקכו
סקי"ט		תקפד
סק"כ		תרטו
סקכ"א		תרסא
סקכ"ב		תשד
סקכ"ג		תשי"א
סקכ"ד		תשטז

מפתח החידושים

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
סקכ״ה		תשסז
סקכ״ו		תתנ
סקכ״ז		תתסד
סקכ״ח		תתסה
סימן ש״ט		
סק״א		ג
סק״ב		פח
סק״ג		צב
סק״ד		צד
סימן ש״י		
סק״א		מו
סק״ב		
סק״ג		פג
סק״ד		קמד
סק״ה		קנד
סק״ו		קסה
סק״ז		קסח
סק״ח		קעא
סק״ט		קפג
סק״י		רכב
סימן שי״א		
סק״א		מ
סק״ב		ד
סק״ג		נח
סק״ד		קכג
סק״ה		קלז
סק״ו		קצג
סק״ז		רכח
סימן שי״ב		
סק״א		ד
סק״ב		ז
סק״ג		ק

ארץ חיים

סימן ש״ח

		שעג
		תצג

סימן ש״י

		רח

באר יעקב - קרויזר

סימן ש״ח

סק״א		כ
סק״ב		נ
סק״ג		נא
סק״ד		נג
סק״ה		סז
סק״ו		צג
סק״ז		צד
סק״ח		קה
סק״ט		קו
סק״י		קיא
סקי״א		קיג
סקי״ב		קיז
סקי״ג		קכ
סקי״ד		קיט
סקט״ו		קלז
סקט״ז		קכח
סקי״ז		קעג
סקי״ח		קפד
סקי״ט		ר
סקי״כ		קצו
סקכ״א		קצז
סקכ״ב		רכו
סקכ״ג		רלב
סקכ״ד		רמב
סקכ״ה		רנ
סקכ״ו		רסט
סקכ״ז		רנז
סקכ״ח		רנח
סקכ״ט		רפא
סקל״ל		רפב
סקל״א		רחצ
סקל״ב		שב
סקל״ג		שח
סקל״ד		שיא
סקל״ה		שיג
סקל״ו		שיז
סקל״ז		שכג
סקל״ח		שכז
סקל״ט		שלא
סקמ״ם		שלד
סקמ״א		שמה
סקמ״ב		שמז
סקמ״ג		שסה
סקמ״ד		שסט
סקמ״ה		שעד
סקמ״ו		שפג
סקמ״ז		שפה
סקמ״ח		שפו
סקמ״ט		שצח
סקנ״ן		תיז
סקנ״א		תלא
סקנ״ב		תמה
סקנ״ג		תסה
סקנ״ד		תסט
סקנ״ה		תפד
סקנ״ו		תקד
סקנ״ז		תקיג
סקנ״ח		תקטז
סקנ״ט		תקמא
סקנ״ס		תקצ
סקס״א		תרכה
סקס״ב		תרז
סקס״ג		תרנא
סקס״ד		תרנב
סקס״ה		תרסב
סקס״ו		תרעה
סקס״ז		תרצ
סקס״ח		תרצו
סקס״ט		תשה
סק״ע		תשו
סקע״א		תשז
סקע״ב		תשכ
סקע״ג		תשכט
סקע״ד		תשמה
סקע״ה		תשסט
סקע״ו		תתד
סקע״ז		תתיז
סקע״ח		תתכה
סקע״ט		תתנא
סימן ש״ט		
סק״א		ז
סק״ב		יד
סק״ג		כ
סק״ד		מ
סק״ה		מז
סק״ו		עט
סק״ז		פה
סק״ח		פט
סק״ט		פו
סק״י		עד
סקי״א		צט
סימן ש״י		
סק״א		מח
סק״ב		פ
סק״ג		קמה
סק״ד		קנג
סק״ה		קנט
סק״ו		קס
סק״ז		קסא
סק״ח		קסב
סק״ט		קצו
סק״י		קעד
סקי״א		קפד
סקי״ב		רז
סימן שי״א		
סק״א		מא
סק״ב		צב
סק״ג		קח
סק״ד		קיט
סק״ה		קלט
סק״ו		קנא
סק״ז		קנו
סק״ח		קעא
סק״ט		קפא
סק״י		קצד

מפתח החידושים

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
תיח		
סקי"א		רל
הערת שוליים		קעז
סימן שי"ב		
סק"א		יד
סק"ב		נא
סק"ג		קג
סק"ד		קד
באר משה		
סימן שי"ב		
		סז
בגדי ישע		
סימן ש"ח		
שלחן ערוך סעיף א		ג
שלחן ערוך סעיף א		לז
שלחן ערוך סעיף א		מא
שלחן ערוך סעיף ב		נט
שלחן ערוך סעיף ג		קי
שלחן ערוך סעיף ג		קיב
שלחן ערוך סעיף ד		קכה
שלחן ערוך סעיף ה		קצ
שלחן ערוך סעיף ז		רמ
שלחן ערוך סעיף י		רצט
שלחן ערוך סעיף יג		שלז
שלחן ערוך סעיף יד		שמו
שלחן ערוך סעיף יט		תיא
שלחן ערוך סעיף כ		תכא
שלחן ערוך סעיף כב		תסג
שלחן ערוך סעיף כה		תקו
שלחן ערוך סעיף לח		תשא
שלחן ערוך סעיף לט		תשיד
שלחן ערוך סעיף לט		תשכב
שלחן ערוך סעיף מ		תשלב
שלחן ערוך סעיף מד		תשצו
מגי"א סקי"ז		צט
מגי"א סקי"ח		קג
מגי"א סקי"י		קכט
מגי"א סקי"א		קנג
מגי"א סקי"ב		קפה
מגי"א סקי"ט		רעד
מגי"א סקכ"א		רפז
מגי"א סקכ"ד		שכ
מגי"א סקנ"א		תקנג
מגי"א סקנ"ז		תרמח
מגי"א סקנ"ט		תרסד
מגי"א סקס"א		תרעט
מגי"א סקס"ו		תשל
מגי"א סקס"ט		תשנג
מגי"א סקע"ט		תתע
סימן ש"ט		
שלחן ערוך סעיף א		ב
שלחן ערוך סעיף ד		נג
שלחן ערוך סעיף ד		סד
סימן ש"י		
שלחן ערוך סעיף ב		יט
שלחן ערוך סעיף ז		קלג
שלחן ערוך סעיף ח		ריט
שלחן ערוך סעיף ט		רכ
מגי"א סק"ב		לו
סימן שי"א		
שלחן ערוך סעיף א		ח
שלחן ערוך סעיף א		יט
שלחן ערוך סעיף א		כב
שלחן ערוך סעיף א		נג
שלחן ערוך סעיף ב		עה
שלחן ערוך סעיף ח		רלד
שלחן ערוך סעיף ח		רמב
ט"ז סק"א		לד
מגי"א סק"ב		טז
מגי"א סקט"ז		קלב
מגי"א סקי"ז		קסז
מגי"א סק"כ		קפז
מגי"א סקכ"א		קצט
מגי"א סקכ"ב		רח
מגי"א סקכ"ג		רכב
סימן שי"ב		
שלחן ערוך סעיף א		א
שלחן ערוך סעיף א		מא
מגי"א סק"א		יג
מגי"א סק"ג		ס
מגי"א סק"ד		עה
מגי"א סק"ו		צח
מגי"א סק"ח		קיג
בגדי ישע - עטיה		
סימן ש"ח		
		תרנח
בגדי שש		
סימן ש"י		
		כז
		מג
		סב
		ע
		קפ
בית דוד - שו"ת		
סימן ש"ח		
סימן קט"ו		תשח
סימן קכ"ג		תתלד
בית מאיר		
סימן ש"ח		
		מב
		נו
		פד
		רי
		שנד
		תרעז
		תרחצ
		תשמז
		תשסה
סימן ש"ט		
		מה
		ע
		פד
סימן ש"י		
		טז
		טז
		לט
		קטו
		קלד
		קצג
		רי
סימן שי"א		
		כד
		לה
		רט
בכור שור		
סימן שי"ב		
שבת דף פ"ב ע"א		פא
בני חיי		
סימן שי"ב		
הגב"י סק"א - מגיה		נז
בני משה - ברומר		
סימן ש"ח		
		קסב
בן יוחאי		
סימן ש"ח		
מענה ק"ל		קנט
מענה קל"ב		קס
ברית אברהם		
סימן ש"ח		
אות נ"ג		רכב
אות נ"ה		תשנט
ברכי יוסף		
סימן ש"ח		
סק"א		שצא
סק"ב		תרד
סק"ג		תרצב
סק"ד		תשיד
סק"ה		תתלט
סימן שי"א		
סק"א		א

מפתח החידושים

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
סק״ב		קיא
סק״ג		קסח
סק״ד		ריט
סק״ה		רנג

ברכת דוד

סימן ש״ח

ב״ח אות י״ז		תקס
ט״ז סק״ג		קנא
ט״ז סק״ה		רח
ט״ז סק״ו		רלט
ט״ז סק״ט		רצא
ט״ז סק״כ		תרכט
ט״ז סקכ״ה		תתסא
מג״א סקכ״ח		שנג
מג״א סקמ״א		תנא
מג״א סקמ״ו		תצז
מג״א סקנ״א		תקנב

סימן ש״ט

ט״ז סק״א		סח

סימן ש״י

ט״ז סק״א		ט
ט״ז סק״ג		סו
מג״א סק״ה		קלא

סימן שי״א

ט״ז סק״א		לב
ט״ז סק״ו		קסב
ט״ז סק״י		רמז
מג״א סקכ״ב		רו

סימן שי״ב

מג״א סק״ה		פג

בתי כנסיות

סימן ש״ח

		קמב
		שנ
		תב
		תקכח

סימן ש״ט

		סה

סימן שי״א

		קנז

גור אריה הלוי

סימן ש״ח

סק״א		עט
סק״ב		קט
סק״ג		קכד
סק״ד		רד
סק״ה		רסה
סק״ו		תעז
סק״ז		תקלא
סק״ח		תריז
סק״ט		תרעו
סק״י		תרפג
סקי״א		תשט
סקי״ב		תשצח

סימן ש״ט

סק״א		ח
סק״ב		לח
סק״ג		קיד

סימן ש״י

סק״א		לב
סק״ב		לח
סק״ג		פו
סק״ד		צח
סק״ה		קב
סק״ו		קכ
סק״ז		ריח

סימן שי״א

סק״א		יב
סק״ב		מז
סק״ג		ריח

גנזי חיים

סימן ש״ח

סק״א		כב
סק״ב		קח
סק״ג		קעז
סק״ד		רכ
סק״ה		רמד
סק״ו		רס
סק״ז		רעה
סק״ח		שלה
סק״ט		שנט
סק״י		שסו
סקי״א		תא
סקי״ב		תטז
סקי״ג		תכד
סקי״ד		תנה
סקט״ו		תצא
סקט״ז		תקח
סקי״ז		תקמד
סקי״ח		תקפו
סקי״ט		תרלו
סקי״כ		תרפב
סקכ״א		תשס
סקכ״ב		תתי
סקכ״ג		תתסו

סימן ש״ט

סק״א		יח
סק״ב		כו
סק״ג		סב

סימן ש״י

סק״א		טו
סק״ב		צב
סק״ג		קמו
סק״ד		קמט
סק״ה		קסג
סק״ו		קפה
סק״ז		קצא

סימן שי״א

סק״א		ז
סק״ב		כו
סק״ג		מד
סק״ד		צד
סק״ה		קסד
סק״ו		קעב
סק״ז		ריז
סק״ח		רכה

סימן שי״ב

סק״א		טו
סק״ב		כט
סק״ג		מט
סק״ד		סב

דברי חכמים - ערך השלחן

סימן ש״ח

שלחן ערוך סעיף ב		צא
שלחן ערוך סעיף ד		קסז

דברי מנחם

סימן ש״ח

הגה״ט סק״א		רעא
הגה״ט סק״ב		רכג
הגה״ט סק״ג		שדמ
הגה״ט סק״ד		תקמ
הגה״ט סק״ה		תרו
הגה״ט סק״ו		תרלד
הגב״י סק״א		טו
הגב״י סק״ב		קסו
הגב״י סק״ג		קלה
הגב״י סק״ד		כז
הגב״י סק״ה		צ
הגב״י סק״ו		שה
הגב״י סק״ז		תתמח
הגב״י סק״ח		תשלה
הגב״י סק״ט		תרס

סימן ש״ט

הגה״ט סק״א		לג
הגב״י סק״ב		קז

סימן ש״י

הגה״ט סק״א		כט
הגה״ט סק״ב		צד
הגה״ט סק״ג		עב
הגה״ט סק״ד		קפב

מפתח החידושים

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
הגב״י סק״א		עז
הגב״י סק״ב		יג
הגב״י סק״ג		קט
הגב״י סק״ד		נג
הגב״י סק״ה		צ
הגב״י סק״ו		מה
הגב״י סק״ז		יז
הגב״י סק״ז (השני)		קמב
הגב״י סק״ח		רה
סימן שי״א		
הגה״ט סק״א		לט
הגה״ט סק״ב		עא
הגה״ט סק״ג		פ
הגה״ט סק״ד		צא
הגב״י סק״א		יט
הגב״י סק״ב		סח
הגב״י סק״ג		קלו
הגב״י סק״ד		קב
הגב״י סק״ה		קטו
הגב״י סק״ו		קג
הגב״י סק״ז		קנח
הגב״י סק״ח		ריד
סימן שי״ב		
הגה״ט סק״א		כב
הגה״ט סק״ב		עב
הגה״ט סק״ג		
הגה״ט סק״ד		פז
הגה״ט סק״ה		צט
הגב״י סק״א		לא
הגב״י סק״ב		יח
הגב״י סק״ג		נט

דברי משה - בן אדרת

סימן שי״א

סימן קי״ט		כ
סימן ק״כ		קנב

דברי צבי

סימן ש״ח

שלחן ערוך סעיף א		מז
שלחן ערוך סעיף י		דש
שלחן ערוך סעיף לו		תג
שלחן ערוך סעיף לט		תשכג
שלחן ערוך סעיף נב		תתסב
מגי״א סק״א		מג
מגי״א סק״ז		פח
מגי״א סקי״א		קסה
מגי״א סקט״ז		רכט
מגי״א סקי״ז		רמא
מגי״א סקל״ז		שצה
מגי״א סקנ״א		תקנה
מגי״א סקס״ז		תשלו
מגי״א סקס״ח		תשמב
מגי״א סקס״ט		תשנו
מגי״א סקע״ג		תתט
מגי״א סקע״ד		תתכ
סימן ש״ט		
שלחן ערוך סעיף ד		פא
מגי״א סק״ו		ס
סימן ש״י		
מגי״א סק״א		כג
מגי״א סק״ה		קמ
מגי״א סק״ו		קמח
סימן שי״א		
שלחן ערוך סעיף ח		רלב
מגי״א סק״ג		לז
מגי״א סקי״ג		קא
מגי״א סקכ״ב		ריג
סימן שי״ב		
שלחן ערוך סעיף ה		עט
מגי״א סק״ב		כד
מגי״א סק״ד		עו
מגי״א סק״ה		פו

דברי שאול - עדות ביוסף

סימן ש״ח

		יג
		פז
		קסד
		תה

דעת ומזימה

סימן ש״ח

מגי״א סקטי״ז		רל

סימן ש״י

מגי״א סק״ז		קנז

הדר זקנים

סימן ש״ח

		תקמג

הירח - קובץ

סימן שי״א

שנה א׳ חוברת י׳ סימן קס״ז אות ו׳		קעח

הליכות עולם

סימן ש״ח

חלק ג׳ עמוד רי״ג		תשכו

סימן ש״י

חלק ג׳ פרשת ויגש אות ו׳		קכב

המאסף - ירחון

סימן ש״ח

שנה ט״ז כרך ב׳ חוברת ד׳ סימן מ״ג		תתה

סימן ש״ט

שנה ד׳ חוברת א׳ סימן ב׳ אות ה׳		עג
שנה ח׳ חוברת י״ב סימן ק״א אות א׳		ה

הר צבי - שו״ת

סימן שי״ב

חלק א׳ סימן קעו		קטז

התעוררות תשובה

סימן ש״ח

		רסב

זכור לאברהם

סימן ש״ח

סימן ל״ג		קנ

זכרון אברהם

סימן ש״ח

שלחן ערוך		רסז
שלחן ערוך		תקלב
מגי״א סקמ״ט		תקכג
מגי״א סקנ״ד		תקפב

סימן ש״י

ט״ז סק״א		יב
מגי״א סק״ה		קלט

סימן שי״א

מגי״א סק״ז		קנח

סימן שי״ב

שלחן ערוך סעיף ט		קטו

זכרי כהונה

סימן ש״ח

חלק א׳ מערכת השי״ן אות ל״ח		תתנג

זרע אמת חלק ג׳

סימן ש״ח

		תרה

זרח יעקב

סימן ש״ח

		רמה

סימן ש״ט

		נו

סימן שי״א

		מו

זרע אברהם

סימן ש״ח

לשונות הש״ע יו״ד סימן רס״ה		ב
לשונות הש״ע יו״ד סימן רס״ה		לג

זרע דוד

סימן ש״ח

		קעא

מפתח החידושים

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות

זרע יעקב - זלזניק

סימן שי״א

שלחן ערוך סעיף ג ..... קכז
מג״א סק״ח ..... קעג

סימן שי״ב

סק״ב ..... ל
סק״ה ..... צב

חבל יוסף - גנזי חיים

סימן ש״ח

שלחן ערוך סעיף א ..... כא
שלחן ערוך סעיף ב ..... סב
שלחן ערוך סעיף ד ..... קעו
שלחן ערוך סעיף ה ..... קצח
שלחן ערוך סעיף ז ..... רנא
שלחן ערוך סעיף יב ..... שכט
שלחן ערוך סעיף כב ..... תעד
שלחן ערוך סעיף כט ..... תקפח
שלחן ערוך סעיף לג ..... תרמד
שלחן ערוך סעיף מא ..... תשסג
ט״ז סק״ב ..... קכג
ט״ז סק״ט ..... רצד
ט״ז סק״כ ..... תרלט
מג״א סק״ז ..... קא
מג״א סקי״ח ..... רנט
מג״א סקכ״ח ..... שנח
מג״א סקל״ז ..... ת
מג״א סקמ״ז ..... תקב
מג״א סקנ״א ..... תקנז
מג״א סקנ״ה ..... תקצו
מג״א סקס״א ..... תרפא

סימן ש״ט

ט״ז סק״א ..... עה
מג״א סק״ח ..... קיא

סימן ש״י

שלחן ערוך סעיף ז ..... קכה
שלחן ערוך סעיף טו .....
ט״ז סק״ח ..... רטז
מג״א סקי״א ..... ריב

סימן שי״א

שלחן ערוך סעיף א ..... ו
שלחן ערוך סעיף ב ..... פב
מג״א סקט״ז ..... קמא
מג״א סקכ״א ..... רא

סימן שי״ב

שלחן ערוך סעיף א ..... לב
שלחן ערוך סעיף א ..... מ
ט״ז סק״ב .....
מג״א סק״ב ..... כח
מג״א סק״ה ..... פט
מג״א סקט״ז .....

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות

חדושי הגהות

סימן ש״ח

שלחן ערוך סעיף מ״ה ..... תתב

חדושי הגרשוני

סימן שי״א

מג״א סקכ״ד ..... רלה

חדושי הרז״ה

סימן ש״ח

מג״א סק״ז ..... צח
מג״א סקט״ו ..... רכו

חדושי מהר״י שטייף

סימן ש״ח

..... טז
..... רצה

חדושי מהרי״ו

סימן ש״ח

שלחן ערוך סעיף ג ..... קטז
שלחן ערוך סעיף טו ..... שמח
שלחן ערוך סעיף כא ..... תמג
שלחן ערוך סעיף כה ..... תקט
שלחן ערוך סעיף לא ..... תרכ
שלחן ערוך סעיף ל״ד ..... תרנד
ט״ז סקי״ב ..... שלט
ט״ז סקי״ח ..... תקמו
מג״א סק״ז ..... צה
מג״א סק״ז הערת הר״ר נחום ווינפלד ..... צו
מג״א סקל״ז ..... שצב
מג״א סקל״ט ..... תכג
מג״א סק״מ ..... תמח
מג״א סקמ״ה ..... תפה
מג״א סקע״ט ..... תתעא
מג״א סקע״ט ..... תתעב

סימן ש״ט

שלחן ערוך סעיף ד ..... לט
שלחן ערוך סעיף ד ..... צא

סימן ש״י

שלחן ערוך סעיף א ..... א
שלחן ערוך סעיף ח ..... ר
ט״ז סק״ג ..... עג

סימן שי״א

שלחן ערוך סעיף ב ..... סג
שלחן ערוך סעיף ח ..... רמ
שלחן ערוך סעיף ח ..... רמד
ט״ז סק״ב ..... נו
ט״ז סק״ד ..... קמג
מג״א סקי״ג ..... קד
מג״א סקי״ד ..... קכ

סימן שי״ב

מג״א סק״ג ..... סג
מג״א סק״ה ..... צו

חדושי מוהרמ״ז

סימן ש״ח

שלחן ערוך סעיף א ..... נה
מג״א סק״ד ..... סה
מג״א סק״ט ..... קיח
מג״א סקי״א ..... קנו
מג״א סקט״ז ..... רכח
מג״א סק״נ ..... תקלד
מג״א סקנ״א ..... תקנד
מג״א סקנ״ז ..... תרמט

סימן ש״ט

מג״א סק״ח ..... קג

סימן ש״י

ט״ז סק״ח ..... רטו
מג״א סק״ג ..... קה
מג״א סק״ה ..... קלו
מג״א סק״ח ..... קעח

סימן שי״א

שלחן ערוך סעיף ח ..... רלח
מג״א סקי״ד ..... קו
מג״א סקי״ט ..... קעה
מג״א סקכ״ב ..... רי
מג״א סקכ״ג ..... רכד

סימן שי״ב

מג״א סק״ב ..... ו

חדושי רז״ה

סימן ש״ח

..... רכא

חזון איש

סימן ש״ח

סימן מ״ב סק״י ..... שיב
סימן מ״ב סקי״ב ..... תמב
סימן מ״ב סקט״ז ..... נח
סימן מ״ג סקט״ז ..... רמו
סימן מ״ג סק״כ ..... תתסח
סימן מ״ד סק״י ..... תרי
סימן מ״ה סק״א ..... תשלט
סימן מ״ה סק״ג ..... תשפג
סימן מ״ה סק״ד ..... תשעג
סימן מ״ו סק״ד ..... שג
סימן מ״ז סקי״א ..... קצט
סימן מ״ח סק״ג ..... תקנ
סימן מ״ח סק״ד ..... תקצז
סימן מ״ח סק״י ..... תרסו

סימן ש״י

סימן מ״ד סקי״א ..... נא
סימן מ״ד סקי״ב ..... נד

סימן שי״א

סימן מ״ז סקי״ב ..... רלז

מפתח החידושים

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
סימן מ״ז סקי״ג		רלז
סימן מ״ז סקי״ד		רלז

חזון עובדיה שבת חלק ג׳
(קטעים, הערות ופסקים מתוך התשובות)

סימן ש״ח

דיני מוקצה מחמת גופו הערה י״א	תשכא
דיני מוקצה מחמת גופו הערה ב׳	תתז

סימן ש״ט

דיני בסיס לדבר האסור הערה א׳	סג
דיני בסיס לדבר האסור הערה ז׳	צה
דיני בסיס לדבר האסור הערה ז׳	צו
דיני בסיס לדבר האסור הערה ז׳	ק

סימן שי״ג

דין גרף של רעי הערה ה׳	ג
הלכות כלי שמלאכתו לאיסור הערה ד׳	עה
הלכות כלי שמלאכתו לאיסור הערה ד׳	עו
כללים בדיני מוקצה הערה ב׳	קיב
הלכות בסיס לדבר האסור הערה א׳	קצז
הלכות בסיס לדבר האסור הערה י״א	קעב

סימן שי״א

הלכות בסיס לדבר האסור הערה ח׳	רכו

חלקו של יוסף

סימן ש״ח

	שצד

חמד משה

סימן ש״ח

סק״א	רה
סק״ב	רכז
סק״ג	רלו
סק״ד	ערב
סק״ה	שנא
סק״ו	שסא
סק״ז	שפח
סק״ח	תי
סק״ט	תנ
סק״י	תצו
סקי״א	תקיב
סקי״ב	תקיד
סקי״ג	תקכב
סקי״ד	תקעח
סקט״ו	תקנא
סקט״ז	תקסג
סקי״ז	תקצד
סקי״ח	תרכח
סקי״ט	תרפז
סק״כ	תרצז
סקכ״א	תשמח
סקכ״ב	(חסר במקור)
סקכ״ג	תתח
סקכ״ד	תתס

סימן ש״ט

סק״א	סו
סק״ב	כה

סימן ש״י

סק״א	סג
סק״ב	פז
סק״ג	קכח
סק״ד	קעה
סק״ה	רב

סימן שי״א

סק״א	כז
סק״ב	מח
סק״ג	פח
סק״ד	קטז
סק״ה	קס
סק״ו	קסה
סק״ז	קסט
סק״ח	קצו
סק״ט	רב

חמדת שאול - שו״ת

סימן ש״ח

סימן כ״ח אות כ״ח	תצט

יביע אומר - שו״ת
(קטעים, הערות ופסקים מתוך התשובות)

סימן ש״ח

חלק ז׳ חאו״ח סימן ל״ז אות ה׳	רפג

סימן שי״א

חלק ד׳ חיו״ד סימן ל״א אות ו׳	קמו

יגל יעקב

סימן ש״ח

מג״א סקס״ח	תשמו

סימן שי״א

מג״א סקכ״ד	רלו

סימן שי״ב

שלחן ערוך ס״א	מג

יד אהרן

סימן ש״ח

הגב״י סוף סימן ש״ז	ט
הגה״ט	רו
הגה״ט	שסב
הגה״ט	שסז
הגה״ט	שעו
הגה״ט	שעז
הגה״ט	תקלח
הגה״ט	תקסז
הגה״ט	תרב
הגה״ט	תריב
הגה״ט	תרמ
הגה״ט	תרמב

סימן ש״ט

הגה״ט	תרסג
הגב״י	מה
הגב״י	ריח
הגב״י	רלז
הגב״י	רפט
הגב״י	שז
הגב״י	תיח
הגב״י	תלח
הגב״י	תצד
הגב״י	תקנט
הגב״י	תקעט
הגב״י	תקצג
הגב״י	תרצג
הגב״י	תשיב
הגב״י	תשמט
הגב״י	תתלג

סימן ש״ט

הגב״י	כג
הגב״י	כח
הגב״י	כט

סימן ש״י

הגה״ט	סד
הגה״ט	קעו
הגב״י	ז
הגב״י	רג
הגב״י	רו

סימן שי״א

הגה״ט	יג
הגה״ט	כח
הגה״ט	פו
הגה״ט	רכא
הגב״י	קמט
הגב״י	רג

יד אהרן מהדורא בתרא

סימן ש״ח

הגה״ט סק״א	סט
הגה״ט סק״ב	תריג
הגה״ט סק״ג	תרג
הגב״י סק״א	י
הגב״י סק״ב	קמז
הגב״י סק״ג	קמח
הגב״י סק״ד	תקע
הגב״י סק״ה	תשמ
הגב״י סק״ו	תשפח
הגב״י סק״ז	תתלו

סימן ש״ט

הגב״י סק״א	נב

סימן ש״י

הגב״י סק״א	נב
הגב״י סק״ב	קג
הגב״י סק״ג	קכט

מפתח החידושים

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
הגב״י סק״ד		קעג
סימן שי״א		
הגב״י סק״א		סא
הגב״י סק״ב		קז
הגב״י סק״ג		קיז
הגב״י סק״ד		נז
הגב״י סק״ה		רמה
סימן שי״ב		
הגה״ט סק״א		צד
הגב״י סק״א		נח

יד המלך

סימן ש״ח		
		כג
		שמב
		תקה
		תקיט
		תקעב
		תרפו
		תשלג
		תשעב
סימן ש״ט		
		לא
		מב
סימן ש״י		
		י
		צג

ידיו של משה

סימן ש״ח		
		יא
		כד
		נד
		שמג
		שמט
		תיב
		תכח
		תקסא
		תרעג
		תשצא
סימן ש״ט		
		לב
		נד
סימן ש״י		
		יח
סימן שי״א		
		יז
		סו
		ק
סימן שי״ב		
		יז

יוקח נא

סימן ש״ח		
סק״א		יד
סק״ב		ז
סק״ג		לד
סק״ד		כו
סק״ה		עח
סק״ו		תקיח
סק״ז		תקצה
סק״ח		תרפד
סק״ט		תשטו
סק״י		תשסב
סק״א		תשפט
סק״ב		תתמז
סימן ש״ט		
סק״א		מו
סק״ב		מט
סק״ג		נה
סק״ד		קו
סק״ה		קיג
סימן ש״י		
סק״א		ל
סק״ב		לד
סק״ג		מד
סק״ד		עא
סק״ה		קח
סימן שי״א		
סק״א		כה
סק״ב		לח
סק״ג		נד
סק״ד		סז
סק״ה		עב
סק״ו		קיד
סק״ז		קלה
סק״ח		קצב
סק״ט		קעט
סק״י		קצה
סימן שי״ב		
סק״א		ג
סק״ב		כא
סק״ג		לה
סק״ד		לח
סק״ה		מו
סק״ו		פ
סק״ז		קו
סק״ח		קי

ילקוט הגרשוני

סימן ש״ח		
סק״א		קב
סק״ב		קלב
סק״ג		קעח
סק״ד		רכד
סק״ה		תרפה
סק״ו		תשסט*
סק״ז		תתיח
סק״ח		תתנב
סק״ט		תתסז
קונטרס אחרון אות נ״ז		קמא
סימן ש״ט		
		עו
סימן ש״י		
סק״א		קע
סק״ב		קפו
סק״ג		מט
סימן שי״א		
		קמב
קונטרס אחרון אות נ״ח		מה
סימן שי״ב		
סק״א		צ
סק״ב		קח
סק״ג		נב

ילקוט כהונה

סימן ש״י		
הלכות מוקצה סעיף א		קי

יפאר ענוים

סימן שי״ב		
		מה

יפה ללב חלק ב׳

סימן ש״ח		
סק״א		שמ
סק״ב		תתכג
קונטרס אחרון		תפג

יפה ללב חלק ט׳

סימן ש״ח		
סק״א		תשצז

ישועות יעקב

סימן ש״ח		
סק״א		ד
סק״ב		יט
סק״ג		מח
סק״ד		ס
סק״ה		ע
סק״ו		עו
סק״ז		קסא
סק״ח		קצג
סק״ט		פה
סק״י		פו
סקי״א		תד
סקי״ב		תמ
סקי״ג		תסו

מפתח החידושים

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
תכד		
סקי״ד		תקז
סקטי״ו		תתיט
סימן ש״ט		
סק״א		ד
סק״ב		מא
סק״ג		נט
סיום הסימן		מלואים לסימן שט
סימן שי״א		
סק״א		עו
סק״ב		כג
סק״ג		עח
סק״ד		קכב
סק״ה		קפט
סק״ו		ר
סק״ז		רנד
סימן שי״ב		
סק״א		כג
סק״ב		מד

כנסת הגדולה

סימן ש״ח		
הגה״ט		סח
הגה״ט		שע
הגה״ט		תפו
הגה״ט		תקכט
הגה״ט		תרט
הגה״ט		תשעא
הגב״י		א
הגב״י		כט
הגב״י		קמג
הגב״י		קפ
הגב״י		ריז
הגב״י		תלו
הגב״י		תסח
הגב״י		תע
הגב״י		תקל
הגב״י		תקצב
הגב״י		תקצט
הגב״י		תרסט
הגב״י		תשצב
הגב״י		תתיד
הגב״י		תתכח
הגב״י		תתלא
הגב״י		תתנח
סימן ש״ט		
הגב״י		לה
הגב״י		קיז
הגב״י		קיח
סימן ש״י		
הגה״ט		קכז
הגה״ט		קצ
הגב״י		לה

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
סימן שי״א		
הגה״ט		ב
הגה״ט		קפ
הגה״ט		קפב
הגב״י		נט
הגב״י		סה
הגב״י		עג
הגב״י		צו
הגב״י		צז
הגב״י		קנג
סימן שי״ב		
הגה״ט		לג
הגה״ט		סח
הגה״ט		עח
הגה״ט		
הגב״י		נו

כסא אליהו

סימן ש״ח		
סק״א		קלח
סק״ב		תפט
סק״ג		תקעא
סק״ד		תתלח

כרם חמד חלק א׳

סימן ש״י		
		כה

כתב יד

סימן ש״ט		
		מילואים לסימן ש״ט

כתבי רבנו יצחק דוב הלוי במברגר

סימן ש״ח		
		עג
		פט
		ק
		רא
		תמא
		תקסב
		תרמג
		תשצג

לקוטי שלמה

סימן ש״ח		
מג״א סקי״א		קסח

מאורי אור חלק שני

סימן ש״ח		
דף ל״ד ע״ב		לא
דף ל״ד ע״ב		שנו
דף ל״ד ע״ב		תצח
דף ל״ד ע״ב		תשנה
דף ל״ד ע״ב		קלג
דף ל״ד ע״ב		ריא

מאורי אור חלק באר שבע

סימן ש״ח		
דף ק״י ע״ב		תסד
דף קי״ט ע״א		קנז
סימן ש״י		
דף קי״ט ע״א		יא
דף קי״ט ע״א		סח
דף קי״ט ע״א		קלח
סימן שי״א		
דף ק״י ע״ב		ג
דף ק״י ע״ב		קפח
דף ק״י ע״ב		ריב
דף ק״י ע״ב		רמט
סימן שי״ב		
דף קי״ט ע״א		פה

מאורי אור חלק עוד למועד

סימן ש״ח		
דף קס״ט ע״ב		לב
סימן ש״ט		
דף קס״ט ע״ב		צ

מאורי אור חלק בן נון

סימן ש״ח		
דף קנ״ה ע״א		שלח
דף קנ״ה ע״א		תקפא
דף קנ״ה סוף ע״א		קנח
סימן ש״ט		
דף קנ״ה ע״ב		צז

מאורי אור חלק קן טהור

סימן ש״ח		
דף קס״ו ע״א		שכא

מגיד תשובה - שו״ת

סימן ש״ח		
חלק א׳ סימן ה׳		תקצח

מגיני חיים

סימן ש״ח		
שלחן ערוך סעיף ה		קצה
שלחן ערוך סעיף לא		תרלח
מג״א סק״ג		נז
מג״א סק״ו		עד
מג״א סקי״ג		רב
מג״א סקי״ח		רסא
מג״א סקמ״ו		תקג
מג״א סקמ״ט		תקכד
מג״א סקס״ט		תשסא
מג״א סקע״א		תשע
סימן ש״ט		
ט״ז סק״א		עז

מפתח החידושים

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
סימן ש״י		
שלחן ערוך סעיף א		ב
שלחן ערוך סעיף ב		כד
שלחן ערוך סעיף ב		נ
שלחן ערוך סעיף ו		צט
מג״א סק״ח		קפז
סימן שי״א		
ט״ז סק״ד		קמה
מג״א סקי״א		צ
מג״א סקי״ד		קכא
מג״א סקט״ז		קמד

מגן בעדי

סימן ש״ח		
ט״ז סק״ג		קעד
ט״ז סק״ה		ריג
ט״ז סק״ט		רצג
ט״ז סקי״ח		תקמב
ט״ז סק״כ		תרלה
מג״א סקי״א		קעה
מג״א סקי״ז		רמג
מג״א סקכ״ח		שנז
מג״א סקל״ג		שפד
מג״א סקל״ז		שצט
סימן ש״י		
ט״ז סק״א		יד
סימן שי״א		
ט״ז סק״א		מב
ט״ז סק״ב		נה
ט״ז סק״ד		קמ
מג״א סקכ״ב		רטו
סימן שי״ב		
מג״א סק״ב		כז
סק״ה		פח

מוליך לימין משה

סימן ש״ח		
אות ל״ה		קסט
אות ל״ה		תנג
סימן ש״י		
אות ל״ו		קמג

מחזיק ברכה

סימן ש״ח		
סק״א		קיד
סק״ב		קל
סק״ג		תתמ
סק״ד		תתמ
סק״ה		תתמ
סק״ו		תתמ
קונטרס אחרון סק״א		תנז
קונטרס אחרון סק״ב		תקעג
קונטרס אחרון סק״ג		תעח
סימן שי״א		
סק״א		קיב
סק״ב		קפו
סימן שי״ב		
סק״א		עז
סק״ב		פד

מטה יהודה

סימן ש״ח		
סק״א		תרנו

מנחת פתים

סימן ש״ח		
		קז
		שיד
		תרכו
		תרכז
		תרנג
		תשיט
		רטז
		רלא
סימן שי״א		
		מג

מעין גנים - די אבילה

סימן ש״ח		
		תתכט

מעיני ישועה

סימן ש״ח		
		תכה
		תקנו
		תקסה
סימן ש״ט		
		כא
סימן שי״א		
		סד
סימן שי״ב		
		כה

מרן הגאון ראש הישיבה שליט״א

סימן ש״ח		
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		נב
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		עה
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		רמט
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		רסג
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		שס
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		שעה
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		תקמט
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		תשג
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		תשפז
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		תתיג
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		תתכד
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		קיג
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		קסד
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		קצח
ירחון אור תורה תשנ״ב סימן קנ״ג		קצט
סימן שי״א		
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		קכח

תכה

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
סימן ש״י		
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		קיג
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		קסד
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		קצח
ירחון אור תורה תשנ״ב סימן קנ״ג		קצט
סימן שי״א		
הערות איש מצליח שעל המשנ״ב		קכח

משחא דרבותא חלק א׳

סימן ש״ח		
חדושי מהרמ״א		יח
חדושי מהרמ״א		מו
חדושי מהרמ״א		פ
חדושי מהרמ״א		קמט
חדושי מהרמ״א		קפב
חדושי מהרמ״א		קפט
חדושי מהרמ״א		רטו
חדושי מהרמ״א		רלח
חדושי מהרמ״א		רפה
חדושי מהרמ״א		שיח
חדושי מהרמ״א		שלב
חדושי מהרמ״א		שלו
חדושי מהרמ״א		שפ
חדושי מהרמ״א		שפא
חדושי מהרמ״א		תיד
חדושי מהרמ״א		תכו
חדושי מהרמ״א		תמט
חדושי מהרמ״א		תסב
חדושי מהרמ״א		תצ
חדושי מהרמ״א		תצב
חדושי מהרמ״א		תקי
חדושי מהרמ״א		תקיא
חדושי מהרמ״א		תקטו
חדושי מהרמ״א		תקיז
חדושי מהרמ״א		תקכא
חדושי מהרמ״א		תקסד
חדושי מהרמ״א		תקעד
חדושי מהרמ״א		תקצא
חדושי מהרמ״א		תרכא
חדושי מהרמ״א		תרמא
חדושי מהרמ״א		תרנז
חדושי מהרמ״א		תרעא
חדושי מהרמ״א		תרצא
חדושי מהרמ״א		תרצה
חדושי מהרמ״א		תש
חדושי מהרמ״א		תשיג
חדושי מהרמ״א		תשכח
חדושי מהרמ״א		תשלא
חדושי מהרמ״א		תשמא
חדושי מהרמ״א		תשנ
חדושי מהרמ״א		תשעד
חדושי מהרמ״א		תשצ
חדושי מהרמ״א		תשצד

מפתח החידושים

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
חדושי מהרמ"א		תשצה
חדושי מהרמ"א		תשצט
חדושי מהרמ"א		תתיג
חדושי מהרמ"א		תתטז
חדושי מהרמ"א		תתכב
חדושי מהרמ"א		תתכז
חדושי מהרמ"א		תתל
חדושי מהרמ"א		תתלז
חדושי מהרמ"א		תתנו
סימן ש"ט		
חדושי מהרמ"א		א
חדושי מהרמ"א		יט
חדושי מהרמ"א		לד
חדושי מהרמ"א		קטו
סימן ש"י		
חדושי מהרמ"א		ד
חדושי מהרמ"א		כ
חדושי מהרמ"א		לא
חדושי מהרמ"א		ס
חדושי מהרמ"א		פה
חדושי מהרמ"א		צה
חדושי מהרמ"א		ק
חדושי מהרמ"א		קא
חדושי מהרמ"א		קד
חדושי מהרמ"א		קיד
חדושי מהרמ"א		קכג
חדושי מהרמ"א		קכו
חדושי מהרמ"א		קסו
חדושי מהרמ"א		קפט
חדושי מהרמ"א		רא
חדושי מהרמ"א		ריז
סימן שי"א		
חדושי מהרמ"א		י
חדושי מהרמ"א		כא
חדושי מהרמ"א		כט
חדושי מהרמ"א		מט
חדושי מהרמ"א		נ
חדושי מהרמ"א		עד
חדושי מהרמ"א		פה
חדושי מהרש"א		פז
חדושי מהרמ"א		קכה
חדושי מהרמ"א		קכט
חדושי מהרמ"א		קסו
חדושי מהרמ"א		רד
חדושי מהרמ"א		רנא
חדושי מוהרמ"ז		רנב
סימן שי"ב		
חדושי מהרמ"א		ט
חדושי מהרמ"א		כ
חדושי מהרמ"א		מח
חדושי מהרמ"א		סה
חדושי מהרמ"א		ע
חדושי מהרמ"א		עד
חדושי מהרמ"א		קה
חדושי מהרמ"א		קיב

מתוק מדבש

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
סימן ש"ח		
שלחן ערוך סעיף לא		תרל
שלחן ערוך סעיף לד		תרסז
מגי"א סק"א		מ
מגי"א סקי"א		קנב
מגי"א סקל"ז		שצ
מגי"א סקמ"ו		תצה
מגי"א סקס"א		תרעח
מגי"א סקס"ט		תשנב
סימן ש"ט		
מגי"א סק"ג		טו
מגי"א סק"ו		נח
מגי"א סק"ח		קב
סימן ש"י		
מגי"א סק"ה		קלב
מגי"א סק"ו		קמז
מגי"א סק"ז		קנ
סימן שי"א		
שלחן ערוך סעיף ב		פא
מגי"א סק"ג		לג
מגי"א סקי"ג		צט
מגי"א סקט"ז		קלא
מגי"א סקכ"א		קצח
מגי"א סקכ"ב		רז
מגי"א סקכ"ד		רלג

נהר שלום

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
סימן ש"ח		
סק"א		פב
סק"ב		רטז
סק"ג		רעג
סק"ד		רפו
סק"ה		רצ
סק"ו		שיט
סק"ז		שנב
סק"ח		שסג
סק"ט		שפט
סק"י		תכז
סקי"א		תק
סקי"ב		תקפ
סקי"ג		תקלט
סקי"ד		תריח
סקט"ו		תרמז
סקט"ז		תרעב
סקי"ז		תשכד
סקי"ח		תשנא
סקי"ט		תשעו
סימן ש"ט		
סק"א		יב
סק"ב		ל
סק"ג		נז
סק"ד		סז
סק"ה		קא
סימן ש"י		
סק"א		ח
סק"ב		סה
סק"ג		קל
סק"ד		קעז
סק"ה		רד
סימן שי"א		
סק"א		טו
סק"ב		לא
סק"ג		פט
סק"ד		קט
סק"ה		קנד
סק"ו		קסא
סק"ז		קצז
סק"ח		רה
סק"ט		רמו
סימן שי"ב		
סק"א		טז
סק"ב		פב
סק"ג		צז

נוה שלום

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
סימן שי"א		
		קיג

נוכח השלחן

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
סימן שי"ב		
		לו
		עא

נמוקי אורח חיים

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
סימן שי"א		
סק"א		נא
סימן שי"ב		
סק"א		ה

נמוקי חיים

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
סימן ש"ח		
		תקלו
		תקפח

נפש חיה - מרגליות

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
סימן ש"ח		
שלחן ערוך סעיף כט		תקסט
שלחן ערוך סעיף מה		תתג
שלחן ערוך סעיף מו		תתיב
שלחן ערוך סעיף מז		תתכא
ט"ז סקי"ח		תקמח

מפתח החידושים

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
מג״א סקט״ז		רלג
מג״א סקמ״א		תנו
מג״א סקנ״ד		תקפז
מגא סק״ע		תשעה
מג״א סקע״ג		תתיא
סימן ש״ט		
ט״ז סק״א		עח
מג״א סק״ח		קיב
סימן ש״י		
שלחן ערוך סעיף ו		צו
שלחן ערוך סעיף ז		קסז
מג״א סק״ח		קפח
סימן שי״א		
שלחן ערוך סעיף א		ט
מג״א סק״ה		ע
סימן שי״ב		
מג״א סק״ג		סד

נפש חיה - צבאן

סימן ש״י

מערכת האל״ף אות א׳		נח
מערכת האל״ף אות ב׳		נט

נתיבי עם

סימן ש״ח

		תתנד

סימן שי״ב

		ב

ספר יהושע - פסקים וכתבים

סימן ש״ח

סימן קנ״ט		קמז

עזרת ישראל

סימן ש״ח

שלחן ערוך סעיף כט		תקפג
שלחן ערוך סעיף מ		תשנז
שלחן ערוך סעיף מ		תשנח
מג״א סקל״ט		תכב
מג״א סקע״ט		תתסג

סימן ש״י

שלחן ערוך סעיף א		יד

עצי בשמים

סימן ש״ט

		קטז

עצי לבונה - מעין גנים

סימן ש״ח

		יב
		קצב
		עב

סימן ש״ט

		קד

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
סימן ש״י		
		ה
		כב
		מב
		סט
סימן שי״א		
		קיח
		רנ

ערך השלחן

סימן ש״ח

סק״א		קפו
סק״ב		קצא
סק״ג		ריט
סק״ד		שכד
סק״ה		שכה
סק״ו		שכח
סק״ז		שנה
סק״ח		שצג
סק״ט		תנח
סק״י		תקכ
סקי״א		תרכב
סקי״ב		תרלז
סקי״ג		תשעז
תקוני ערך השלחן סק״א		תנט
תקוני ערך השלחן סק״ב		תרנט
שיירי ערך השלחן		תרח

סימן ש״י

סק״א		מ
סק״ב		עו
סק״ג		קו
סק״ד		קיח
סק״ה		קכד
סק״ו		קלז
סק״ז		קעט
תקוני ערך השלחן סק״א		מא
תקוני ערך השלחן סק״ב		סא
שיירי ערך השלחן		נה
שיירי ערך השלחן		קצד

ערך שי

סימן ש״ח

שלחן ערוך סעיף א		תו
שלחן ערוך סעיף יט		תיט
שלחן ערוך סעיף כא		תסא
שלחן ערוך סעיף כט		תקעו
שלחן ערוך סעיף לא		תר
שלחן ערוך סעיף נב		תתנז
מג״א סקמ״א		תנד

סימן ש״ט

שלחן ערוך סעיף ד		נ
שלחן ערוך סעיף ד		פג
מג״א סק״ח		קח
מג״א סק״ח		קט

סימן ש״י

שלחן ערוך סעיף א		ו
שלחן ערוך סעיף ב		לג
ט״ז סק״ד		צא
מג״א סק״ז		קנא

סימן שי״א

שלחן ערוך סעיף ב		עז
שלחן ערוך סעיף ח		רכז

סימן שי״ב

שלחן ערוך סעיף א		מב
שלחן ערוך סעיף א		כו
מג״א סק״א		י

פני משה

סימן ש״ח

		תיג

פעולת צדיק - שו״ת

סימן ש״ח

חלק ג׳ סימן קפ״ד		תקלג
חלק ג׳ סימן רס״ח		תפ

סימן ש״ט

חלק ג׳ סימן ק״ד		רי

פתח הדביר חלק ד׳

סימן ש״ח

סק״א		כה
סק״ב		עז
סק״ג		קכא
סק״ד		קלט
סק״ה		קסג
סק״ו		קפז
סק״ז		קפג
סק״ח הראשון		ריד
סק״ח השני		רעט
סק״ט		רפד
סק״י		שטו
סקי״א		תלג
סקי״ב		תמד
סקי״ג		תפח
סקי״ד		תקכה
סקט״ו		תריט
סקט״ז		תרטז
סקי״ז		תשכה
סקי״ח		תשלד
סקי״ט		תשעח
סק״כ		תתא
סקכ״א		תתמג
סקכ״ב		(חסר במקור)
סקכ״ג		תתמד
סקכ״ד		תתמה
השמטות		עא

מפתח החידושים

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
תכח		
סימן ש״ט		
סק״א		לז
סק״ב		צג
סק״ג		מח
סימן ש״י		
סק״א		כו
סק״ב		קז
סק״ג		קסט
סימן שי״א		
סק״א		לו
סק״ב		סב
סק״ג		קלד
סק״ד		קצ
השמטות		קצא
סימן שי״ב		
סק״א		לז
סק״ב		נג
סק״ג		נד
סק״ד		סו
סק״ה		עג
סק״ו		קיד
פתחי תשובה		
סימן ש״ח		
שלחן ערוך סעיף ה		קצד
שלחן ערוך סעיף ז		רנג
שלחן ערוך סעיף כ		תלד
שלחן ערוך סעיף מ		תשי
שלחן ערוך סעיף מא		תשסו
שלחן ערוך סעיף נא		תתמט
סימן ש״ט		
שלחן ערוך סעיף א		פז
סימן שי״ב		
שלחן ערוך סעיף א		נ
צוף דבש		
סימן ש״ח		
סימן נ״ג		תעט
סימן קפ״ד		תתמו
סימן שי״א		
סימן נ״ד		קי
קרית חנה דוד - שו״ת		
סימן ש״ח		
חלק א׳ סימן נב אות א		תשפב
רב פעלים - שו״ת		
סימן ש״ח		
חלק א׳ סימן כ״ד		עב
חלק ג׳ סימן י״ח		לו
רוח חיים		
סימן ש״ח		
סק״א		תפב
סק״ב		תרלג
סק״ג		תת
סק״ד		ו
סימן ש״ט		
סק״א		יג
סק״ב		מג
סימן ש״י		
		פט
סימן שי״א		
סק״א		קכד
סק״ב		קכד
סק״ג		קכד
סק״ד		קכד
רכוש הים		
סימן ש״ח		
		סד
		קעט
		תלב
		תעו
		תתעג
סימן ש״ט		
		צח
סימן ש״י		
		קיט
שיורי ברכה המלוקט		
סימן ש״ח		
		תתמא
שיורי לקט		
סימן ש״ח		
ט״ז סק״ה		רז
ט״ז סק״ז		רסח
סימן שי״א		
מג״א סק״ג		ל
מג״א סק״ד		נב
מג״א סק״ה		סט
מג״א סק״ג		צח
מג״א סקט״ז		קמח
מג״א סקי״ח		קע
מג״א סקי״ט		קעד
מג״א סק״כ		קפה
שיירי כנסת הגדולה		
סימן ש״ח		
סימן ש״ז הגב״י סקי״ד		קמד
הגה״ט סק״א		לט
הגה״ט סק״ב		רנב
הגה״ט סק״ג		שמא
הגה״ט סק״ד		שעא
הגה״ט סק״ה		רסד
הגה״ט סק״ו		תקכז
הגב״י סק״א		ח
הגב״י סק״ב		קמה
הגב״י סק״ג		קלג
הגב״י סק״ד		קלד
הגב״י סק״ה		ל
הגב״י סק״ו		רלד
הגב״י סק״ז		רפח
הגב״י סק״ח		רפח
הגב״י סק״ט		שלג
הגב״י סק״י		תקעז
הגב״י סקי״א		תקנח
הגב״י סקי״ב		תריא
הגב״י סקי״ג		תרמה
הגב״י סקי״ד		תרמו
הגב״י סקט״ו		תרנה
הגב״י סקט״ז		תרע
הגב״י סקי״ז		תרסח
הגב״י סקי״ח		תרצד
הגב״י סקי״ט		תשסד
הגב״י סק״כ		תתטו
הגב״י סקכ״א		תתלב
הגב״י סקכ״ב		תתנט
הגב״י סקכ״ג		קפא
סימן ש״ט		
הגה״ט סק״א		ט
הגב״י סק״ב		כז
סימן ש״י		
הגה״ט סק״א		כא
הגה״ט סק״ב		קטז
הגה״ט סק״ג		רט
הגה״ט סק״ד		קיז
הגב״י סק״א		לז
הגב״י סק״ב		ריד
סימן שי״א		
הגה״ט סק״א		רכ
הגה״ט סק״ב		רמא
הגב״י סק״א		ס
הגב״י סק״ב		צה
סימן שי״ב		
הגה״ט סק״א		יב
הגה״ט סק״ב		יט
הגה״ט סק״ג		סט
הגה״ט סק״ד		קט
הגה״ט סק״ה		קיא
שלחנו של אברהם		
סימן ש״י		
		כח
		נז
שלמי תודה		
סימן ש״ח		
		תשלח
		תשפא

מפתח החידושים

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
סימן ש״ט		
.....		כב
שמוש חכמים		
סימן ש״ח		
.....		שפז
.....		תמו
.....		תתסט
שמן המאור		
סימן ש״ח		
בית יוסף		סו
בית יוסף		רסו
בית יוסף		תפז
בית יוסף		תקפט
מג״א סקי״א		קנה
סימן ש״ט		
ט״ז סק״א		עא
סימן ש״י		
מג״א סק״ה		קלה
סימן שי״א		
שלחן ערוך סעיף ב		עט
בית יוסף		יא
בית יוסף		צג
ט״ז סק״י		רמח
שמן למאור		
סימן ש״ט		
.....		כד
שמן רוקח - שו״ת		
סימן ש״ח		
חלק ג סימן ו׳		תריד
שרש ישי		
סימן ש״ח		
.....		תפא
תהלה לדוד		
סימן ש״ח		
סק״א		יז
סק״ב		לח
סק״ג		מט
סק״ד		קכז
סק״ה		קד
סק״ו		קעב, קפח
סק״ז		רכה
סק״ח		רלא
סק״ט		רמז
סק״י		רנה
סקי״א		רפ
סקי״ב		רעז
סקי״ג		רצו
סקי״ד		ש
סקט״ו		ש
סקט״ז		שי
סקי״ז		שטז
סקי״ח		שכו
סקי״ט		שכב
סק״כ		של
סקכ״א		שסד
סקכ״ב		שעח
סקכ״ג		תז
סקכ״ד		שצז
סקכ״ה		תטו
סקכ״ו		תל
סקכ״ז		תמז
סקכ״ח		תסז
סקכ״ט		תעא
סק״ל		תעב
סקל״א		תעג
סקל״ב		תקא
סקל״ג		תקלה
סקל״ד		תקלה
סקל״ה		תקעה
סקל״ו		תרכד
סקל״ז		תרנ
סקל״ח		תרסה
סקל״ט		תרעד
סק״מ		תרפט
סקמ״א		תשב
סקמ״ב		תשיז
סקמ״ג		תשמג
סקמ״ד		תשלז
סקמ״ה		תשסח
סקמ״ו		תשפה
סקמ״ז		תשפ
סקמ״ח		תתכו
סימן ש״ט		
סק״א		ה
סק״ב		יא
סק״ג		יז
סק״ד		לו
סק״ה		מד
סק״ו		מד
סק״ז		נא
סק״ח		קי
סק״ט		קיט
סק״י		קכ
סימן ש״י		
סק״א		מז
סק״ב		עח
סק״ג		עט
סק״ד		פד
סק״ה		קנב
סק״ו		רכג
סק״ז		רכג
סק״ח		ריא
סימן שי״א		
סק״א		פג
סק״ב		קה
סק״ג		קפד
סק״ד		קכו
סק״ה		קלח
סק״ו		קנ
סק״ז		קסג
סק״ח		קנט
סק״ט		קעו
סק״י		קפג
סקי״א		קפג
סקי״ב		רכט
סימן שי״ב		
סק״א		לד
סק״ב		לד
סק״ג		מז
סק״ד		צה
סק״ה		קא, קז
סק״ו		קיז
תהלה לדוד חלק ג׳		
סימן ש״ח		
סימן ס״א		קכב
סימן ס״ב		רנו
סימן ס״ג		רעח
סימן ס״ד		רמח
סימן ס״ה		שא
סימן ס״ו		תעה
סימן ס״ז		תשיח
סימן ס״ח		תשדמ
סימן ס״ט		תשפו
סימן ש״י		
סימן ע׳		קנה
סימן שי״א		
סימן ע״א		פד
סימן שי״ב		
סימן ע״ב		קב
תוספת ירושלים		
סימן ש״ח		
.....		סא
.....		פא
.....		קלא
.....		רג
.....		תכ
.....		תס
.....		תקסח
.....		תרצט
.....		תשכז
סימן ש״י		
.....		צז

מפתח החידושים

מקום החידוש בספר המקורי	שם הספר	אוצר ההלכה אות
תל		
.....		קצה
סימן שי״א		
.....		רלט
.....		רמג
תנובת יהודה		
סימן ש״ח		
מג״א סקע״א		תשעט
סימן ש״ט		
מג״א סק״ו		סא
סימן שי״ב		
.....		צא
תפארת שמואל		
סימן ש״ח		
.....		מד
.....		רלה
.....		שו
.....		תלז
תשובה מאהבה - שו״ת		
סימן ש״ח		
חלק ב׳ סימן רמ״ג		קנד
חלק ב׳ סימן רמ״ג		תתמב

רשימת הספרים ומחבריהם

א. מכיל: מקום מגורי המחבר, זמן פטירתו, מקום ושנת הדפסת הספר.

ב. מחבר שלא נודע זמן פטירתו רשמנו אם הספר נדפס בחייו או אחר פטירתו

ג. באוצר ההלכה הלכות השכמת הבוקר ציצית ותפילין סוף חלק ב' נכתב באורך אודות כל ספר.

א

1. **אבן שמואל - רבי שמואל פינחס ב"ר ברוך זצ"ל**, מחכמי פולין, נדפס בחיי המחבר בורשא - תרמ"ד.
2. **אבני צדק - רבי ישועה בסיס זצ"ל**, מחכמי תוניסיה, נלב"ע בט' בטבת תר"כ. נדפס בתונס - תרס"ג, ובאשדוד- תשנ"ב.
3. **אבני שהם - רבי אברהם פרץ זצ"ל**, מחכמי קושטא. נדפס לאחר פטירת המחבר בסאלוניקי - תר"ח.
4. **אבק דרכים - רבי ברוך קאלומיטי זצ"ל**, מחכמי איזמיר, נלב"ע בח' באב תקפ"ה. נדפס בסאלוניקי - תקע"ד.
5. **אברהם אזכור - רבי אברהם פלאג'י זצ"ל**, מחכמי איזמיר, נלב"ע בכ"ג בטבת תרנ"ט. נדפס באיזמיר - תרמ"ט.
6. **אברהם יגל - רבי אברהם הכהן זצ"ל**, מחכמי תוניסיה, נלב"ע בשנת תקצ"א. נדפס בליוורנו - תר"ג.
7. **אגורה באהלך - רבי אליקים גאטיניו זצ"ל**, מחכמי איזמיר, נלב"ע בשנת ת"צ. נדפס בסאלוניקי - תקמ"א.
8. **אגם מים - רבי אברהם מאיר הכהן גלאנצר זצ"ל**, מחכמי גליציה, נלב"ע בט"ו באייר תרפ"ה. נדפס בניו יורק - תשל"ח.
9. **אדמת יהודה - רבי יהודה הכהן טנוג'י זצ"ל**, מחכמי תוניסיה, נלב"ע בר"ח מנחם אב תקצ"ג. נדפס בסוף ספר 'צמח דוד' בליוורנו - תקפ"ח.
10. **אדני פז - רבי אפרים הקשר זצ"ל**, מחכמי אלטונא (גרמניה), נלב"ע בכ"ו בניסן תקי"ט. נדפס באלטונא - תק"ג.
11. **אהל ברוך - רבי ברוך גרינפלד זצ"ל**, מחכמי הונגריה, נלב"ע בי"א באייר תשט"ז. נדפס בערוגת הבושם (עה"ת חלק ג') בניו יורק - תשי"ט.
12. **אהל יעקב - רבי יעקב הרופא זצ"ל**, מחכמי בבל, נלב"ע בו' בתשרי תרי"ב. נדפס בירושלים - תשמ"א.
13. **אהל יצחק חסון - רבי יצחק חסון זצ"ל**, מחכמי ירושלים. נדפס בחיי המחבר בירושלים - תרצ"ט.
14. **אהל יצחק חסיד - רבי יצחק הכהן חסיד זצ"ל**, מחכמי סאלוניקי, נלב"ע בשבט תקפ"ז. נדפס בסאלוניקי - תקס"א.
15. **אהל משה - רבי משה הכהן דריהם זצ"ל**, מחכמי ג'רבא, נלב"ע בי' בניסן תשכ"ו. נדפס בישראל - תשל"ט.
16. **אהלי יצחק - רבי יצחק בונאן זצ"ל**, מחכמי תוניסיה, נלב"ע סמוך לשנת תקפ"א. נדפס בליוורנו - תקפ"א.
17. **אומץ יוסף - רבי יוסף יהודה ליב פדר זצ"ל**, מחכמי ברעסלוי (גרמניה), נלב"ע בז"ך באייר תרל"ו. נדפס בברעסלויא - תרכ"ז.
18. **אוצר חיים - רבי ישועה הלוי זצ"ל**, מחכמי מרוקו, נלב"ע בכ"ט בניסן תרס"ו. נדפס בירושלים - תרס"ח.
19. **אור יקרות - רבי מאיר יצחקי זצ"ל**, מחכמי קושטא, נלב"ע בסוף שנת תקי"ג. נדפס בקושטא - תקי"ד.
20. **אור לי - רבי חיים חזקיה מדיני זצ"ל**, מחכמי חברון, נלב"ע בכ"ה בכסלו תרס"ה. נדפס באזמיר - תרל"ד.
21. **אור לציון - רבי ציון הכהן זצ"ל**, מחכמי ג'רבא, נלב"ע ביום הכפורים תשמ"ט. נדפס בבני ברק - תשמ"ב.
22. **אורח לחיים - רבי מיכאל זאב זאוואדסקי זצ"ל**, מחכמי רוסיה, נדפס בחיי המחבר בלובלין - תרצ"ט.
23. **אורח לחיים סגל - רבי חיים הלוי סג"ל זצ"ל**, מחכמי ליטא, נלב"ע בכ"ט באדר תרע"ה. נדפס בוילנא - תרל"ט.
24. **אורח מישור - רבי רחמים אליהו חזן זצ"ל**, מחכמי איזמיר, נלב"ע בכ"ט בשבט ת"ר. נדפס בירושלים - תשנ"ח.
25. **אורח צדקה - רבי צדקה חוצין זצ"ל**, מחכמי בבל, נלב"ע בשנת תקל"ג. נדפס בירושלים - תשד"מ.
26. **אותות השמים - רבי אברהם אריה ליב זצ"ל**, מחכמי גליציה, נלב"ע בשנת תקס"ג בערך. נדפס בזיטאמיר - תקע"ה.
27. **אחימלך הכהן - רבי נסים הכהן זצ"ל**, מחכמי ג'רבא, נלב"ע בט"ו בתמוז תשל"ד. נדפס בישראל - תשל"ה.
28. **איש מצליח - רבי מצליח מאזוז זצ"ל**, מחכמי תוניסיה, נלב"ע באי"ך בטבת תשל"א. נדפס בישראל - תשל"ד, תשמ"ט.
29. **אלף המגן - רבי יצחק שפירא זצ"ל**, מחכמי לבוב, נלב"ע בכ"ה באדר תע"א. נדפס בזאלקווי - תצ"ב.

רשימת הספרים ומחבריהם

30. **אם הדרך - רבי מיכאל אשכנזי זצ״ל,** מחכמי קושטא, נלב״ע בשנת תקס״ח. נדפס בסאלוניקי - תרס״א.

31. **אם לבינה - רבי אלטר מאזוז זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בי״ט בתשרי תשמ״ח. נדפס בישראל - תשמ״ח.

32. **אמר שמואל - רבי שמואל בן חביב זצ״ל,** מחכמי סאלוניקי, נדפס בחיי המחבר בסאלוניקי- תרמ״ו.

33. **אמרי המזג - רבי מאיר זאב גולדברגר זצ״ל,** מחכמי הונגריה, נלב״ע בט״ז בטבת תש״מ. נדפס בשנת תשכ״ד.

34. **אמרי שפר - רבי יהושע יעקב רבינוביץ זצ״ל,** מחכמי רוסיה, נלב״ע יום חמישי לפרשת חיי שרה תרס״ב. נדפס בורשא - תרמ״ד.

35. **אמת ליעקב - רבי יעקב קמינצקי זצ״ל,** מחכמי אמריקה, נלב״ע באדר א׳ תשמ״ו. נדפס בקליבלנד (ניו יורק) - תש״ס.

36. **אמת מארץ - רבי שאול דוויק הכהן זצ״ל,** מחכמי ארם צובא, נלב״ע בד׳ בשבט תרל״ד. נדפס בירושלים בשנת עת״ר.

37. **אפיקי מים - רבי יוסף מאיר משה הכהן שטיינר זצ״ל,** מחכמי יוגוסלביה, נלב״ע בכ״ו באייר תרח״ץ. נדפס בבני ברק - תשס״ז.

38. **ארחות חיים הכהן - רבי אליהו הכהן זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בכ׳ בטבת תרפ״ד. נדפס בירושלים - תש״ן.

39. **ארחות חיים לוינגר - רבי יהודה אריה לוינגר זצ״ל,** מחכמי הונגריה, נלב״ע בח׳ בטבת תרל״ז. נדפס בוינא - תרכ״ח.

40. **ארחות חיים ספינקא - רבי נחמן כהנא זצ״ל,** מחכמי הונגריה, נלב״ע בכ״ח בתמוז תרס״ד. נדפס בסיגט (הונגריה) - תרנ״ח.

41. **ארץ חיים סתהון - רבי חיים סתהון זצ״ל,** מחכמי צפת, נלב״ע בו׳ באייר תרע״ו. נדפס בירושלים - תרס״ח.

42. **ארץ יהודה - רבי יהודה הכהן טנוג׳י זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בר״ח מנחם אב תקצ״ג. נדפס בליוורנו - תקנ״ז.

43. **ארץ צבי - רבי צבי דידי זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע באי בתמוז תש״מ. נדפס בישראל - תשל״א.

44. **אשביע לחם - רבי ישראל מקיקץ חדאד זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בי״א בתשרי התש״מ. נדפס בישראל - תש״מ.

45. **אשל אברהם - רבי אפרים חיות זצ״ל,** מחכמי הונגריה, נדפס בחיי המחבר בליוורנו - תקע״ט.

46. **אשר לדוד - רבי דוד מועטי זצ״ל,** מחכמי אלג׳יר, נלב״ע בשנת תרל״ו. נדפס בליוורנו - תרל״ה.

ב

47. **באר המים - רבי רפאל יעקב מנשה זצ״ל,** מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בפסח תקצ״ב. נדפס בסאלוניקי - תקצ״ו.

48. **באר יעקב ברלין - רבי יעקב ברלין זצ״ל,** מחכמי ברלין (גרמניה), נלב״ע בערך בשנת תק״ח. נדפס בפיורדא - תקכ״ז.

49. **באר יעקב קרויזר - רבי חיים יעקב הלוי קרוייזר זצ״ל,** מחכמי גליציה, נלב״ע באי באייר תרע״ד. נדפס במונקאטש - תרפ״ז, תר״ץ.

50. **באר יצחק - רבי יצחק יהודה אייזיק ליב רולר זצ״ל,** מחכמי רומניה, נלב״ע בכ״ד בטבת תרע״ז. נדפס בקלוייזנבורג - תרפ״ה.

51. **באר משה - רבי משה כלפון הכהן זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בי״ח בטבת התש״י. נדפס בישראל - תשנ״ו.

52. **בארות המים - רבי יצחק אבן שאנג׳י זצ״ל,** מחכמי קושטא, נלב״ע בט׳ בתמוז תקי״ט. נדפס בסאלוניקי - תקס״ו.

53. **בארות יצחק - רבי יצחק הכהן זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע קרוב לשנת התר״ר בערך. נדפס בבני ברק - תשס״ה.

54. **בגד ללבוש - רבי מרדכי זיידמאן זצ״ל,** מחכמי גליציה, נלב״ע בתחלת שנת התר״ן. נדפס בלמברג - תרל״ז.

55. **בגד תכלת - רבי דוד חיים יצחק הכהן טנוג׳י** המכונה **רבי חוגא מגדורא זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בשנת תר״ז. נדפס בבני ברק - תשמ״ז.

56. **בגדי אהרן - רבי אהרן בוכריץ זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בכ״ה בניסן תשמ״ב. נדפס בישראל - תשמ״ה.

57. **בגדי ישע - רבי ישעיה ויינר זצ״ל,** מחכמי פראג, נלב״ע בח״י בטבת תקנ״ט. נדפס בפראג - תקל״ד.

58. **בגדי ישע עטייה - רבי ישעיה עטייה זצ״ל,** מחכמי ארם צובא, נלב״ע בשנת תקנ״ב. נדפס בליוורנו - תקפ״ז.

59. **בגדי שש - רבי שלמה** (בן רבי שמואל) **שמאמא זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בכ״ב במרחשון תרט״ו. נדפס בליוורנו - תרכ״ו.

60. **בית אב - רבי יצחק ענתבי זצ״ל,** מחכמי ארם צובא, נלב״ע בשנת תקס״ד. נדפס בליוורנו - תר״ט בסוף ספר ״פני הבית״.

61. **בית אביגדר - רבי חיים יהושע ויגודר זצ״ל,** מחכמי רוסיה. נדפס בחיי המחבר בלונדון - תרס״ה.

62. **בית אברהם אבלי - רבי אברהם אבלי זצ״ל,** מחכמי רוסיה, נדפס בחיי המחבר בסדילקאב - תקצ״ז.

63. **בית אברהם לנדא - רבי אברהם לנדא זצ״ל,** מחכמי טשכנוב (פולין), נלב״ע בה׳ באדר א׳ תרל״ה. נדפס בירושלים - תשי״ט.

64. **בית דוד -** ראה שו״ת בית דוד.

65. **בית הלוי - רבי יוסף דב זאב סולוביציק זצ״ל,** מחכמי בריסק (ליטא), נלב״ע בשנת תרנ״ב. נדפס לראשונה בוילנא - תרמ״ד.

66. **בית יהודה - רבי יהודה לנדא זצ״ל,** מחכמי גליציה, נדפס לאחר פטירת המחבר בלבוב - תקצ״א.

67. **בית יעקב בלום - רבי יצחק יעקב בלום זצ״ל,** מחכמי הונגריה, נלב״ע בי״א באייר תרי״א. נדפס בסוף בית שערים במונקאטש - תרס״ט.

68. **בית יעקב רבינוביץ - רבי יהושע יעקב רבינוביץ זצ״ל,** מחכמי רוסיה, נלב״ע יום חמישי לפרשת חיי שרה תרס״ב. נדפס בורשא - תרנ״ב.

69. **בית מאיר - רבי מאיר פוזנר זצ״ל,** מחכמי דנציג, נלב״ע בכ״ה בשבט תקס״ז. נדפס ביוזפוף - תרל״ו, נדפס שוב במהדורת צילום בירושלים - תשל״ב, עם הערות מגליונות שלחן ערוך שלו (דפוס ליוורנו - תרל״ט).

70. **בית מאיר יונה - רבי מאיר יונה זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בכ״ב באדר ב׳ תשד״ם. נדפס בישראל - התשמ״ו.

71. **בית מרדכי - רבי מרדכי גרודזנסקי זצ״ל,** מחכמי ליטא, נספה בשואה בכ״ג באלול תש״ד. נדפס בקיידאן - תרצ״ב.

72. **בית שלמה - רבי נסים שלמה בכ״ר מרדכי זצ״ל,** מחכמי טורקיה, נלב״ע בשנת תק״ל בערך. נדפס בספר ״דבר אמת״ בסאלוניקי - תר״ג.

73. **בית שמואל - רבי שמואל ב״ר ישראל מקרקוביץ זצ״ל,** מחכמי גליציה, נדפס בחיי המחבר בזאלקווי - תצ״ט.

74. **בכור שור - רבי אלכסנדר סנדר שור זצ״ל,** מחכמי גליציה, נלב״ע בכ״ט בשבט תצ״ז. נדפס בספרו ׳תבואות שור׳ בזיטאמיר - תרכ״ח.

75. **בכורי יוסף - רבי יוסף זונדל הוטנר זצ״ל,** מחכמי ליטא, נלב״ע בכ״ז בשבט תרע״ט. נדפס בוילנא - תרל״א.

76. **בן אברהם - רבי יוסף בן יעיש זצ״ל,** מחכמי סאלוניקי. נדפס לאחר פטירתו בסאלוניקי - תקפ״ו. (בסוף ספרו של רבי אברהם אישטרושה זצ״ל).

77. **בן הימין - רבי ברוך נחמן איידלמאן זצ״ל,** מחכמי פולין, נלב״ע לאחר שנת תרע״ד. נדפס בורשא - תרנ״ט.

78. **בן יוחאי - רבי משה קוניץ זצ״ל,** מחכמי הונגריה, נלב״ע בכ״ז בשבט תקצ״ז. נדפס בווין - תקע״ה.

79. **בני גרשון - רבי גרשון ליפשיץ זצ״ל,** מחכמי ליטא, נלב״ע סביבות שנת תר״פ. נדפס בקיידאן - תר״צ.

80. **בני חי - הרב חי מנחם בוחניך זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בכ״ח בניסן תשכ״ג. נדפס בג׳רבא - תשכ״ו. (בסוף ספרו של אביו רבי יצחק בוחניך זצ״ל).

81. **בני חיי - רבי חיים אלגאזי זצ״ל,** מחכמי איזמיר, נלב״ע בשנת ת״ע (בערך). נדפס באיזמיר - תע״ב.

82. **בני יוסף - רבי יוסף יהושע קאריו זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בי׳ באלול תרמ״ג, נדפס בספר ״כפי אהרן״ ח״ב בירושלים - תרמ״ו.

83. **בני יעקב - רבי יעקב ששון זצ״ל,** מחכמי קושטא, נלב״ע בשנת ת״ע בערך. נדפס בקושטא - תע״ד.

84. **בני משה ברומר - רבי נחום יעקב ברומער זצ״ל,** מחכמי גליציה, נלב״ע לפני שנת ת״ר. נדפס בספר ״זכרון משה״, בהוסיאטין - תרס״ו.

85. **בני משה שלטון - רבי משה שלטון זצ״ל,** מחכמי קושטא, נלב״ע בשנת ת״נ. נדפס בקושטא - תע״ג.

86. **בני שמואל - רבי שמואל חיון זצ״ל,** מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בט״ז בטבת שס״ח. נדפס בסאלוניקי - שע״ג.

87. **בנימין צעיר - רבי כדיר שלמה עטון זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בח״י באדר תשל״ה. נדפס בתל אביב - תשל״ח.

88. **בנין אב כ״י - רבי יוסף גג׳ זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בשנת תרי״ג. כתיבת יד.

89. **בנין אריאל - רבי שאול מאמסטרדם זצ״ל,** מחכמי פולין, נלב״ע בז׳ בתמוז תק״נ. נדפס באמסטרדם - תקל״ח.

90. **בנפש דוד - רבי דוד הכהן סקלי זצ״ל,** מחכמי מרוקו, נלב״ע בכ״ד באייר תש״ח. נדפס בספרו ׳קרן לדוד׳ במקנאס - תש״ו.

91. **בקע לגלגלת - רבי אליהו אלמאליח זצ״ל,** מחכמי מרוקו, נלב״ע בי״א מנחם אב תרס״ח. נדפס בירושלים - תרע״א.

92. **ברית אבות - רבי אברהם קוריאט זצ״ל,** מחכמי מרוקו, נלב״ע באדר תר״ה. נדפס בליוורנו - תרכ״ב.

93. **ברית אברהם - רבי אברהם אשכנזי זצ״ל,** מחכמי ליטא. נדפס בחיי המחבר בורשא - תרמ״ד.

94. **ברכה וחיים - רבי רפאל דמרי זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בשנת תשמ״ט. נדפס בישראל - תשד״ם.

95. **ברכות מים - רבי משה מרדכי יוסף מיוחס זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בתשרי תקס״ו. נדפס בסאלוניקי - תקמ״ט.

96. **ברכי יוסף - רבי יוסף חיים דוד אזולאי זצ״ל - החיד״א,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בי״א באדר תקס״ו. נדפס בליוורנו - תקל״ד, ובסאלוניקי - תק״ע ובוינה - תר״כ.

97. **ברכת דוד - רבי דוד מרוזואדוב זצ״ל,** מחכמי גאלינציא, נלב״ע בח׳ במרחשון תקנ״א. נדפס בזאלקווא - תקכ״ו

98. **ברכת יונתן - רבי יהונתן אייבשיץ זצ״ל,** מחכמי פראג, נלב״ע בכ״א באלול תקנ״ד. נדפס בוורשא - תרס״ב.

99. **בת דינא - רבי ברוך נחמן איידלמאן זצ״ל,** מחכמי פולין, נלב״ע לאחר שנת תרע״ד. נדפס בורשא - תרע״ד.

100. **בתי כנסיות - רבי אברהם בן עזרא זצ״ל,** מחכמי איזמיר, נלב״ע בט״ו בכסלו תקכ״א. נדפס בסאלוניקי - התקס״ו.

רשימת הספרים ומחבריהם

ג

101. **גור אריה הלוי - רבי גור אריה הלוי זצ״ל**, מחכמי מנטובה (איטליה), נלב״ע בשנת ת״נ בערך. נדפס סביב שלחן ערוך במנטובה - תפ״ב.

102. **גור אריה יהודא - רבי אריה יהודה ליב תאומים זצ״ל**, מחכמי פולין, נלב״ע בד׳ באלול תקצ״א. נדפס בזאלקווא - תקפ״ז.

103. **גל נעול - רבי יוסף מסינג זצ״ל**, מחכמי גרמניה, נדפס בחיי המחבר בברסלויא - תרכ״ו.

104. **גליוני קודש - רבי משה יצחק אביגדור זצ״ל**, מחכמי קובנא, נלב״ע בכ״ג מנחם אב תרכ״ה. נדפס בניו יורק - תרס״ט.

105. **גן המלך - רבי אברהם הלוי זצ״ל**, מחכמי מצרים, נלב״ע בשנת ת״ע. נדפס בספר גנת ורדים ח״א בקושטא - תע״ו.

106. **גן נעול - רבי יצחק חננאל הכהן חסיד זצ״ל**, מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בח״י במרחשון תרכ״ז. נדפס בסאלוניקי - תרכ״ז.

107. **גנזי חיים - רבי שלמה רייזנר זצ״ל**, מחכמי גליציה, נלב״ע בשנת תרצ״ג. נדפס בירושלים - תש״ן.

108. **גפן פוריה - רבי שמואל בן זקן זצ״ל**, מחכמי מרוקו, נלב״ע סביבות שנת ת״ק. נדפס מכ״י בירושלים - תרס״ד.

ד

109. **דבר השמטה - רבי משה טייב זצ״ל**, מחכמי תוניסיה, נדפס בליוורנו אחרי שנת הת״ר.

110. **דבר שאול - רבי שאול דבאח סתהון זצ״ל**, מחכמי ארם צובא, נלב״ע בי״ט בסיון תר״ץ. נדפס בירושלים - תרפ״ח ובתשמ״ח.

111. **דברי אהרן - רבי שמשון אהרן פולונסקי זצ״ל**, מחכמי ירושלים, נלב״ע בכ״ח בסיון תש״ח. נדפס בירושלים - תש״ח.

112. **דברי דוד - רבי דוד הכהן זאלצר זצ״ל**, מחכמי הונגריה, נלב״ע בכ״ט בטבת תרס״ח. נדפס בבני ברק - תש״ס.

113. **דברי חזקיהו - רבי חזקיה שבתי יהושע זצ״ל**, מחכמי ירושלים, נלב״ע בשנת תשט״ו. נדפס בירושלים - תרצ״ה.

114. **דברי חכמים - ערך השלחן - רבי זאב וולף פוהורילס זצ״ל**, מחכמי רוסיה, נלב״ע בי״ד מנחם אב תר״ס. נדפס בלמברג - תרמ״ז.

115. **דברי יעקב - רבי יעקב הכהן גדישא זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בג׳ בטבת תר״ע. נדפס בג׳רבא - תרע״ב.

116. **דברי מאיר - רבי מאיר זאב הכהן זאלצר זצ״ל**, מחכמי הונגריה, נספה בשואה בג׳ בסיון תש״ד. נדפס בספר דברי דוד - תניינא, בבני ברק - תש״ס.

117. **דברי מנחם - רבי מנחם בכ״ר שמעון מרדכי זצ״ל**, מחכמי טורקיה, נלב״ע בט״ו בשבט תרמ״ז. נדפס בסאלוניקי - תרכ״ו, וח״ב בתרכ״ט.

118. **דברי משה - רבי משה בן אדרת זצ״ל**, מחכמי איזמיר, נלב״ע בי״א מנחם אב תק״ב. נדפס באיזמיר - תרנ״ב.

119. **דברי משה בידרמאן - רבי משה שלמה יחיאל בידרמאן זצ״ל**, מחכמי פולין, נלב״ע בי״ג באדר תרע״ד. נדפס בורשא - תער״ב.

120. **דברי פנחס - רבי פנחס מיכאל גרוסלייט זצ״ל**, מחכמי ליטא, נלב״ע בי״ז באדר תר״ן. נדפס בורשא - תר״צ.

121. **דברי צבי - רבי צבי הירש שניידמיל זצ״ל**, מחכמי רוסיה, נלב״ע ערב ר״ח אייר תרל״ה. נדפס בוילנא - תר״ן.

122. **דברי שאול - רבי יוסף שאול נתנזון זצ״ל**, מחכמי לבוב (גליציה), נלב״ע בכ״ז באדר תרל״ה. נדפס בלמברג - תרל״ח.

123. **דברי שיר - רבי שמואל יוסף רבינוב זצ״ל**, מחכמי ליטא, נלב״ע בי״ח בניסן תשכ״ג. נדפס בלונדון - תשי״ט.

124. **דברי שלמה - רבי שלמה קצין זצ״ל**, מחכמי ירושלים, נלב״ע בו׳ במרחשון תשמ״ג, נדפס בירושלים - תש״ט.

125. **דברי שמואל ארדיטי - רבי רפאל שמואל ארדיטי זצ״ל**, מחכמי סאלוניקי, נלב״ע באדר א׳ תרנ״א. נדפס בסלוניקי - תרנ״א.

126. **דברי שמואל הורביץ - רבי שמואל שמעלקא הלוי הורביץ זצ״ל**, מחכמי פולין, נלב״ע בב׳ דר״ח אייר תקל״ח. נדפס בלבוב - תרכ״ט.

127. **דברי שמואל ליפשיץ - רבי שמואל ליפשיץ זצ״ל**, מחכמי פולין, נלב״ע בערב ר״ח שבט תקצ״ב נדפס בלודז׳ - תרפ״ז.

128. **דברי שמואל צרפתי - רבי שמואל הצרפתי זצ״ל**, מחכמי מרוקו, נלב״ע בב׳ מנחם אב התע״ג. נדפס באמסטרדם - תנ״ט.

129. **דברתי דברי - רבי אליעזר דינר זצ״ל**, מחכמי פולין, נלב״ע לאחר שנת תש״ז. נדפס בירושלים - תש״ז.

130. **דגל יהודה - רבי יהודה הלוי קאמינר זצ״ל**, מחכמי פולין, נלב״ע בכ״ד בתשרי תרנ״ב, נדפס בפיטרקוב - תרח״ץ, ובירושלים - תשל״ו.

131. **דגל מחנה אפרים - רבי אפרים לאניאדו זצ״ל**, מחכמי ארם צובא, נלב״ע בכ״ח בשבט תקס״ה. נדפס בירושלים - תרס״ב.

132. **די השב - רבי יהודה הלוי זצ״ל** נלב״ע בח׳ בטבת תר״ט, ועמיתו **רבי דוד בונאן זצ״ל** נלב״ע בשנת תרי״ז, מחכמי תוניסיה. נדפס בליוורנו - תרי״ז.

133. **דעת ומזימה - רבי משולם זלמן לורברבוים זצ״ל**, מחכמי גליציה, נלב״ע בשנת התרנ״ח. נדפס בלמברג - תרס״ב.

רשימת הספרים ומחבריהם

134. **דרישת הזאב - רבי זאב וולף פוהורילס זצ״ל,** מחכמי בוטאשטאש (רוסיה), נלב״ע בי״ד מנחם אב תר״ס. נדפס בלמברג - תרנ״ה.

ה

135. **הגהות הגר״ח מודעי - רבי חיים מודעי זצ״ל,** מחכמי טורקיה, נלב״ע בחורף תקנ״ג. נדפס בסו״ס ״ברך משה״ בליוורנו - תקס״ט.

136. **הדר זקנים - רבי יחיא משה עבודי זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בב׳ בשבט תרע״ה. נדפס בישראל תש״ן.

137. **הירח.** ירחון בעריכת **רבי רפאל כדיר צבאן זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בד׳ בכסלו תשנ״ה. נדפס בג׳רבא בשנים תש״ח - תש״י.

138. **הליכות אלי - רבי שלמה אלגאזי זצ״ל,** מחכמי טורקיה, נלב״ע בין השנים תמ״ג - תמ״ח. נדפס באיזמיר - תכ״ג.

139. **הליכות עולם - מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף שליט״א.**

140. **הלכות עולם - רבי דוב בער קאראסיק זצ״ל,** מחכמי אוקראיינה, נלב״ע בשנת תרס״א בערך. נדפס בזיטאמיר - תרכ״ט.

141. **המאיר לארץ - רבי מאיר סולבייציק זצ״ל,** מחכמי ליטא, נדפס בחיי המחבר בסלוצק - תרע״א.

142. **המאיר לחיים - רבי מאיר ביתאן זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בח״י בטבת תשס״ג. נדפס בג׳רבא - תשס״ה.

143. **המאסף.** ירחון תורני בעריכת **רבי בן ציון קואינקה זצ״ל,** נדפס בירושלים בשנים תרנ״ו - תרע״ה.

144. **הר צבי - רבי צבי פסח פראנק זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בכ״א בכסלו תשכ״א. נדפס בירושלים - תשל״ז.

145. **השמים החדשים - רבי משה טולדאנו זצ״ל,** מחכמי מרוקו, נלב״ע בשנת תרכ״ג. נדפס בקזבלנקא - תרצ״ט.

146. **התעוררות תשובה - רבי שמעון סופר זצ״ל,** מחכמי הונגריה, נספה בשואה בכ״א בסיון תש״ד. נדפס בבודפסט - תרצ״ד, ובירושלים - תש״ן.

ו

147. **ובריח אבות לבנים תזכור - רבי בנימין וולף איגר זצ״ל,** מחכמי גרמניה, נלב״ע בו׳ בתשרי תקמ״ו. נדפס בלונדון - תשס״א.

148. **והשיב משה - רבי משה הכהן דריהם זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בי׳ בניסן תשכ״ו. נדפס בירושלים - תשכ״ח.

149. **ויאמר אברהם - רבי אברהם זיתון זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, חי בערך בשנים תר״י - תר״ס. נדפס בתונס.

150. **ויאמר בועז - רבי בועז חדאד זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בכ״ו בתשרי התשנ״ט. נדפס בג׳רבא - תשט״ו, בח״ג.

151. **ויאמר יצחק - רבי יצחק בוחניק זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בכ״ו בשבט תשל״ה, נדפס בג׳רבא - תשכ״ה, ובישראל - תשמ״ב.

152. **ויאמר משה, וידבר משה, ויען משה - רבי משה זקן מאזוז זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בב׳ באייר תרע״ה. נדפסו בג׳רבא - תרע״ב.

153. **ויזרע יצחק - רבי יצחק אלמאליח זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בב׳ באדר תרע״א. נדפס בתונס - תרצ״ב.

154. **ויען אליהו - רבי אליהו אדמרי זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בכ״ב בטבת תשל״ד. נדפס בירושלים - תשל״ה.

155. **ויען עמוס - רבי עמוס הכהן זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בז׳ באלול תשס״ו. נדפס בישראל - תש״ס.

156. **ויקן דוד כ״י - רבי דוד בן בארון זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בשנת תשט״ו. כתיבת יד.

157. **ויקרא יהושע - רבי יהושע הכהן פרחיא זצ״ל,** מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בו׳ באייר תק״ע. נדפס בסאלוניקי - תרמ״ב.

158. **ויקרא יהושע חדושי בן הרב המחבר - רבי אהרן הכהן פרחיא זצ״ל,** מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בח׳ באדר תקע״ג. נדפס בסאלוניקי - תרמ״ב.

159. **וישב מרדכי - רבי מרדכי סגרון זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בראש חדש מנחם אב תשכ״ט. נדפס ירושלים - תשל״ד.

ז

160. **זבד טוב - רבי זאב וולף לייכטר זצ״ל,** מחכמי גליציה. נדפס בחיי המחבר בלבוב - תרע״א.

161. **זה כתב ידי - רבי ישעיה דיין זצ״ל,** מחכמי ארם צובה, נלב״ע בי״ח באלול תרס״ג. נדפס בארם צובא - תרל״ב.

162. **זהב שבא - רבי שמעון אגסי זצ״ל,** מחכמי בבל, נלב״ע ערב תשעה באב תרע״ד, נדפס בירושלים - תשמ״ט.

163. **זכור לאברהם - רבי אברהם בכ״ר אביגדור זצ״ל,** מחכמי קושטא, נלב״ע בשנת תקל״ח בערך. נדפס בקושטא - תקפ״ז.

164. **זכור ליצחק - רבי יצחק הררי זצ״ל,** מחכמי ארם צובא, נלב״ע בכ״ה באדר תרכ״ו. נדפס בליוורנו - תקע״ח.

165. **זכותא דאברהם - רבי אברהם לנדא זצ״ל,** מחכמי פולין, נלב״ע בה׳ באדר א׳ תרל״ה. נדפס בוורשא - תרנ״ה.

166. **זכר אליהו - רבי אליהו טייב זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בט״ז בשבט תרצ״ד. נדפס בספר ״מגנזי חכמי תונס״ בבני ברק - תשמ״ה.

167. **זכרון אברהם - רבי אברהם הלוי בינג זצ״ל,** מחכמי גרמניה, נלב״ע בה׳ אדר תר״א, נדפס בפרסבורג - תרנ״ב.

168. **זכרון יוסף - רבי יוסף בוכריץ זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בה׳ באדר תש״ט. נדפס בישראל – תשל״ט.

רשימת הספרים ומחבריהם

169. **זכרון יוסף צבי - רבי אליעזר דינר זצ״ל**, מחכמי פולין, נלב״ע לאחר שנת תש״ז. נדפס בברלין - תרצ״ג.

170. **זכרון יוסף שו״ת - רבי יוסף שטיינהרט זצ״ל**, מחכמי גרמניה, נלב״ע באי״ד מנחם אב תקל״ו. נדפס בפיורדא - תקל״ג.

171. **זכרון יעקב - רבי יעקב בנדיטמאן זצ״ל**, מחכמי ליטא, נלב״ע בכ״ז באדר תרכ״א. נדפס בוילנא - תרל״ה.

172. **זכרי כהונה - רבי רחמים חי חויתה הכהן זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע ביו״ד בשבט תשי״ט. נדפס בירושלים - תשס״א.

173. **זקן שמואל - רבי שמואל דניאל זצ״ל**, מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בשנת תט״ז בערך. נדפס באיזמיר - תקט״ז.

174. **זרח יעקב - רבי יעקב מזרחי זצ״ל**, מחכמי לבנון, נלב״ע בשנת תש״ח. נדפס בלוד - תשנ״ד.

175. **זרע אברהם - רבי אברהם כטורזא זצ״ל**, מחכמי תוניסיה, נלב״ע בשנת תקמ״א. נדפס בליוורנו - התקפ״א.

176. **זרע אמת - רבי ישמעאל הכהן זצ״ל**, מחכמי איטליה, נלב״ע ביו״ד בסיון תקע״א. נדפס בריגיו - תקע״ה.

177. **זרע דוד - רבי סאסי מעתוק הכהן יהונתן זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בי״ט במרחשון תרס״ה. נדפס בג׳רבא - התי״ש.

178. **זרע יעקב - רבי רפאל כדיר צבאן זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בד׳ בכסלו תשנ״ה. נדפס בג׳רבא - תשט״ז.

179. **זרע יעקב זלזניק - רבי שלמה זלמן זלזניק זצ״ל**, מחכמי ירושלים, נלב״ע בכ״ט בטבת תשל״ה. נדפס בירושלים - תשט״ו.

180. **זרע יצחק - חדאד - רבי יצחק חדאד זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בי״ט באדר א׳ תקט״ו. נדפס בליוורנו - תקכ״ב, ובירושלים - תשס״א.

181. **זרע יצחק - רבי יצחק לומברוזו זצ״ל**, מחכמי תוניסיה, נלב״ע בז׳ בשבט תקי״ד. נדפס בליוורנו - תקנ״ג, בסוף ספר ״בני יוסף״.

182. **זרע מרדכי - רבי מרדכי שוורץ זצ״ל**, מחכמי הונגריה, נלב״ע בכ״ח בניסן תרמ״ו. נדפס בברוקלין - תשד״מ.

183. **זרעו של אברהם - רבי אברהם חג׳אג׳ זצ״ל**, מחכמי תוניסיה, נלב״ע כ״ב בתשרי תרמ״א. נדפס בתונס - תרפ״ח.

ח

184. **חבל יוסף - גנזי חיים - רבי יוסף זונדל הוטנר זצ״ל**, מחכמי ליטא, נלב״ע בכ״ז בשבט תרע״ט. נדפס בורשא - תרפ״ח.

185. **חדושי איברא - רבי אברהם יוזפא לרמאן זצ״ל**, מחכמי פולין, נלב״ע בכ״ז במרחשון תרנ״א. נדפס בורשא - תרצ״ד.

186. **חדושי בן אריה - רבי ירחמיאל גרשון אדלשטיין זצ״ל**, מחכמי ליטא, נלב״ע בז׳ בניסן תרע״ט, נדפס בב״ב - תשמ״א.

187. **חדושי הגהות - רבי משה פרלמוטר זצ״ל**, מחכמי פולין, נלב״ע בשנת תר״פ. נדפס בפיעטרקוב - תרע״א.

188. **חדושי הגר״ח השלם - רבי יצחק זאב הלוי סולובייצ׳יק זצ״ל**, מחכמי ליטא, נלב״ע בט׳ בתשרי תש״ך. נדפס בירושלים - תשמ״ו.

189. **חדושי הגרשוני - רבי גרשון משקלוב זצ״ל**, מחכמי ליטא, נלב״ע בכ״ה בתשרי תר״ח. נדפס בסוף ספר ״אפיקי מגינים״ ח״ב בוילנא - תרס״ט.

190. **חדושי הלכות מהר״מ ברבי - רבי מאיר ברבי זצ״ל**, מחכמי גרמניה, נלב״ע בה׳ מנחם אב תקמ״ט. חלק ב׳ נדפס בפראג - תקנ״ד.

191. **חדושי הרז״ה - רבי זאב וולף הלוי אלעשקר זצ״ל**, מחכמי פולין, נלב״ע אחר שנת תקל״ו. נדפס בירושלים - תרמ״ה.

192. **חדושי הרי״ם - רבי יצחק מאיר אלטר זצ״ל**, האדמו״ר מגור, נלב״ע בכ״ג באדר תרכ״ו. נדפס בתל אביב - תשל״ג.

193. **חדושי הרש״ש - רבי שמואל שטארשון זצ״ל**, מחכמי וילנא, נלב״ע בי״א באדר ב׳ תרל״ב. נדפס בסוף שלחן ערוך דפוס וילנא.

194. **חדושי מהר״י שטייף -** ראה שו״ת וחדושי מהר״י שטייף.

195. **חדושי מהרי״ו - רבי יהושע ווידערקעהר זצ״ל**, מחכמי גליציה, נספה בשואה. נדפס בבילגוריא - תרצ״ו.

196. **חדושי מהרי״ש - רבי יצחק שלמה גינסברגר זצ״ל**, מחכמי סלובקיה, וכנראה נספה בשואה. נדפס בבודפסט - תרח״ץ.

197. **חדושי מהריא״ל - רבי יצחק אלמידה זצ״ל**, מחכמי קושטא, נלב״ע בשנת ת״פ. נדפס בספר ״שני המאורות הגדולים״ בקושטא - תצ״ט.

198. **חדושי מוהרמ״ז - רבי משה זאב מרגליות זצ״ל**, מחכמי ליטא, נלבע בד׳ בטבת תק״צ. נדפס בוורשא - תרי״ח.

199. **חדושי רבי דניאל פיינברג - רבי דניאל פיינברג זצ״ל**, מחכמי ליטא, נדפס לאחר פטירת המחבר, בסוף ספר ״אפיקי מגינים״ בוילנא - תרס״ט.

200. **חדות יהושע - רבי יהושע טרייטיל הלוי זצ״ל**, מחכמי פולין, נדפס בחיי המחבר בוורשא - תרנ״ד.

201. **חזון איש - רבי אברהם ישעיהו קרליץ זצ״ל**, מחכמי וילנא, נלב״ע בט״ו במרחשון תשי״ד. נדפס בבני ברק - תשל״ג.

202. **חזון למועד - רבי עובדיה הלוי זצ״ל**, מחכמי ארם צובא, נלב״ע באדר תקמ״ז. נדפס בסוף ספר ״חזון עובדיה״ בליוורנו - תקמ״ז.

203. **חזון עובדיה - מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף שליט״א.**

204. **חח ונזם - רבי חויתו חורי זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בה׳ באדר תשמ״ג. כתיבת יד.

205. **חיי עולם - רבי שמואל שמעלקא טוייבש זצ״ל,** מחכמי רומניה, נלב״ע בח׳ מנחם אב תרכ״ה. נדפס ביאס - תרט״ז.

206. **חיים מדבר - רבי חיים די טולידו זצ״ל,** מחכמי קושטא, נדפס לאחר פטירת המחבר, בסאלוניקי - תקע״ח.

207. **חיים שנים ישלם - רבי שמואל ויטאל זצ״ל,** מחכמי דמשק, נלב״ע בשנת תל״ז. נדפס בספר פתח הדביר ח״ב איזמיר - תרכ״ג, ובירושלים - תש״ס.

208. **חלק יפה - רבי יצחק פלאג׳י זצ״ל,** מחכמי איזמיר, נלב״ע בד׳ בניסן תרס״ז. נדפס באיזמיר - תרמ״ח.

209. **חלקו של ידיד - רבי ידידיה שמואל טאריקה זצ״ל,** מחכמי רודוס, נלב״ע בשנת תקכ״ט. נדפס בסאלוניקי - תקס״ו.

210. **חלקו של יוסף - רבי יוסף אמאדו זצ״ל,** מחכמי איזמיר, נלב״ע בח״י בטבת תרל״ג. נדפס באיזמיר - תרמ״ז.

211. **חמד משה - רבי גדליה משה הירש זצ״ל,** מחכמי פולין, נלב״ע בשנת תקל״ג. נדפס בפיורדא - תקכ״ט.

212. **חמדת שאול - רבי שאול שפירא זצ״ל,** מחכמי ליטא, נלב״ע בכ״ג באדר תרי״ט. נדפס באודסה - תרס״ג.

213. **חנוכת יוסף - רבי יוסף מסינג זצ״ל,** מחכמי גרמניה, נדפס בחיי המחבר, בספר י״ב דרשות לריב״א, בקראטאשין - תרכ״א.

214. **חסדי דוד - רבי דוד חסאן זצ״ל,** מחכמי מרוקו, נלב״ע בשנת תקמ״ה. נדפס בליוורנו - תקנ״ב. המגיה הוא בנו **רבי שלמה חסאן זצ״ל,** נלב״ע בי״ב מנחם אב תקפ״ד.

215. **חסדי כהונה - רבי אברהם הכהן יצחקי זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בח׳ בכסלו תרכ״ה. נדפס בליוורנו - תרכ״ה.

ט

216. **יאודה יעלה - רבי יאודה קובו זצ״ל,** מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בכ״ב בטבת תרמ״ח. נדפס בסאלוניקי - תרנ״ג.

217. **יבא הלוי - רבי יוסף הלוי זצ״ל,** מחכמי קושטא, נלב״ע בג׳ בכסלו תרי״ח. נדפס בקושטא - תרכ״ב.

218. **יביע אומר - מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף שליט״א.**

219. **יגל יעקב - רבי חיים מרדכי גוטליב זצ״ל,** מחכמי הונגריה, נלב״ע בח׳ בתמוז תרצ״ו. נדפס בירושלים - תשכ״ד.

220. **יד אבישלום - רבי אברהם בלעיש זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בשנת תרי״ג. נדפס בליוורנו - תקפ״ט.

221. **יד אהרן - רבי אהרן אלפאנדארי זצ״ל,** מחכמי איזמיר, נלב״ע בשנת תקל״ד. נדפס באיזמיר - תצ״ה.

222. **יד אהרן מהדורא בתרא - רבי אהרן אלפאנדארי זצ״ל,** מחכמי איזמיר, נלב״ע בשנת תקל״ד. נדפס בספר מטה אפרים (ארדיט) סאלוניקי - תקנ״א.

223. **יד הים - רבי ירחמיאל שטיצברג זצ״ל,** מחכמי פולין, נדפס בחיי המחבר בבילגורי - תרפ״ו

224. **יד הכהן - רבי פינחס הכהן זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בה׳ בסיון תרפ״ח. נדפס בספר ״כסא אליהו״ בג׳רבא - תש״א.

225. **יד המלך - רבי אליהו פאלומבו זצ״ל,** מחכמי קושטא, נלב״ע סמוך לשנת תקס״ד. נדפס בסאלוניקי - תקס״ד.

226. **יד יוסף - רבי יוסף יהודה שטראזברג זצ״ל,** מחכמי גליציה, נלב״ע בכ״ז במרחשון תרע״א. נדפס בירושלים - תרנ״ח.

227. **יד ימין - רבי מיכאל יעקב ישראל זצ״ל,** מחכמי אי רודוס (יון), נלב״ע בז׳ באייר תרט״ז. נדפס באיזמיר - תרי״ט.

228. **יד משה - רבי משה אמארילו זצ״ל,** מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בשנת תק״ח. נדפס בסאלוניקי - תקי״א.

229. **יד נאמן - רבי חיים אברהם מיראנדה זצ״ל,** מחכמי סאלוניקי, נדפס לאחר פטירת המחבר, בסאלוניקי - תקס״ד.

230. **ידי חיים - רבי יוסף חיים זצ״ל,** מחכמי בבל, נלב״ע בי״ג באלול התרס״ט. נדפס בירושלים - תשנ״ח.

231. **ידיו של משה - רבי משה פרישקו זצ״ל,** מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בח׳ בתשרי תקס״ח. נדפס בסאלוניקי - תקע״ב,

232. **יהודה יעלה - רבי ישששכר חדאד זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בשנת תשס״ט. נדפס בירושלים - תש״ס.

233. **יוסף אומץ - רבי יוסף יהודה ליב פדר זצ״ל,** מחכמי ברעסלוי (גרמניה), נלב״ע בז״ך באייר תרל״ו. נדפס בוורשא - תרמ״ה.

234. **יוסף חי - רבי יוסף זרקא זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בשנת תקנ״ח. נדפס בתונס - תרס״ד.

235. **יוקח נא - רבי אברהם הכהן זצ״ל,** מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בח׳ בכסלו תרמ״ו. נדפס בסאלוניקי - תרמ״ב

236. **יין הרקח - רבי מסעוד חי רקח זצ״ל,** מחכמי טריפולי (לוב), נלב״ע בי׳ מנחם אב תקכ״ז. נדפס בספר ״מעשה רקח״ ח״ב בליוורנו - תרכ״ב.

237. **ילקוט הגרשוני - רבי גרשון שטרן זצ״ל,** מחכמי הונגריה, נלב״ע בט״ו באייר תרצ״ו. נדפס במונקאטש בשנים תרס״א - תרס״ד.

238. **ילקוט כהונה - בעריכת רבי אדיר הכהן שליט״א,** הלכות ומנהגים מלוקטים מספרי רבי רחמים חי חויתה הכהן זצ״ל. נדפס בישראל תשס״ה.

רשימת הספרים ומחבריהם

239. **יעקב לחק - רבי יעקב שמשון שבתי סינגיליאה זצ״ל,** מחכמי איטליה, נדפס בחיי המחבר, בספר ״שבת של מי״ בליוורנו - תקס״ז.

240. **יפאר ענוים.** נתחבר על ידי ארבעה מחכמי אלג׳יר, נדפס בתל אביב - תשמ״ז.

241. **יפה ללב - רבי רחמים נסים יצחק פלאג׳י זצ״ל,** מחכמי איזמיר, נלב״ע בד׳ בניסן תרס״ז. נדפסו באיזמיר תרל״ב - תרס״ו.

242. **יצחק ירנן - רבי יצחק הכהן זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נפטר לאחר שנת תשל״א. נדפס בג׳רבא - תש״י.

243. **יקהיל שלמה - רבי שלמה קמחי זצ״ל,** מחכמי קושטא, נלב״ע בשנת תרנ״ד (בערך). נדפס באזמיר - תרכ״ה.

244. **יקרא דאורייתא - רבי שמואל ישששכר שטארק זצ״ל,** מחכמי גליציה, נדפס בחיי המחבר, בלמברג - תרנ״ז.

245. **ישועות יעקב - רבי יעקב משולם אורנשטיין זצ״ל,** מחכמי גליציה, נלב״ע בכ״ה מנחם אב תקצ״ט. נדפס בשנת תקפ״ח, ושוב בלמברג - תרכ״ג.

246. **ישועות יעקב רבינוביץ - רבי יהושע יעקב רבינוביץ זצ״ל,** מחכמי רוסיה, נלב״ע יום חמישי לפרשת חיי שרה תרס״ב. נדפס בורשא - תרל״ח.

247. **יתדות החצר - רבי רחמים הכהן זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בג׳ בתשרי תשי״ח. נדפס בירושלים - תשל״ג.

248. **יתר הבז - רבי נהוראי ג׳רמון זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בט״ז בניסן תקמ״ג. נדפס בליוורנו - תקמ״ז ובבני ברק - תשס״ח.

כ

249. **כה לחי - רבי ישראל חדאד זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בכ״ז באדר תש״מ. נדפס בתל אביב - תשמ״ג.

250. **כוכב מיעקב - רבי יעקב פיתוסי זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נפטר בי״ג בתמוז תקע״ב. נדפס בסוף ספר ״ירך יעקב״ בליוורנו - תר״ד.

251. **כלים של שלמה - רבי יחיאל מיכל גולדמן זצ״ל,** מחכמי אוקראיינא, נלב״ע לפני שנת תר״ע. נדפס בתל אביב - תש״ל.

252. **כמוס עמדי - רבי וציף יתרו הכהן זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בכ״ח בניסן תשנ״ז. נדפס בבני ברק - תשנ״ח.

253. **כנסת הגדולה - רבי חיים בנבנשתי זצ״ל - מרן החבי״ב,** מחכמי טורקיה, נלב״ע בי״ט באלול תל״ג. נדפס בליוורנו - תקנ״ב.

254. **כסא אליהו - רבי אליהו ישראל זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בט׳ בשבט תקמ״ד, נדפס בליוורנו - תקע״א.

255. **כסא שלמה - רבי שלמה מאזוז זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בכ״ה בטבת תשמ״ב. נדפס בישראל - התשמ״ז.

256. **כפי אהרן - רבי משה עזריאל זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בשנת תרכ״ו. (בסוף ספרו של אביו רבי אהרן עזריאל זצ״ל). נדפס בירושלים - תרמ״ו.

257. **כרם חמד - רבי שלמה פריידעש זצ״ל,** מחכמי ליטא, נדפס בחיי המחבר בוילנא - תרכ״ז ותרל״א.

258. **כרם חמר - רבי אברהם אלנקאווה זצ״ל,** מחכמי מרוקו, נלב״ע בט״ז במרחשון תרנ״א. נדפס בליוורנו - תרכ״ט, תרל״א.

259. **כתב י״ד - רבי יוסף דמשק זצ״ל,** מחכמי פולין, נדפס בחיי המחבר, בורשא - תרמ״ו, ובירושלים - תשנ״ח.

260. **כתבי רי״ד הלוי - רבי יצחק דוב הלוי במברגר זצ״ל,** מחכמי גרמניה, נלב״ע בט״ז בתשרי תרל״ט. יצא לאור מכ״י בירושלים - תשנ״ב.

261. **כתיבת יד רבי אברהם לומברוזו.** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בה׳ מנחם אב תקפ״ד. כתיבת יד.

262. **כתיבת יד רבי דניאל חיים לומברוזו.** מחכמי תוניסיה, חי בסביבות שנת ת״ר. כתיבת יד.

263. **כתר תורה.** ירחון בעריכת **רבי בוגיד סעדון זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בכ״א בניסן תשס״ו. נדפס בג׳רבא בשנים תרח״ץ, תרצ״ט.

ל

264. **לאברהם למקנה - רבי אברהם שיראנו זצ״ל,** מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בי״ז מנחם אב תקצ״ו. נדפס בסאלוניקי - תרל״א.

265. **לבנימין אמר - רבי בנימין חדאד זצ״ל,** נלב״ע בכ׳ בכסלו תשנ״ה. נדפס בבני ברק - תשנ״ו.

266. **לחם יוסף - רבי אהרן יוסף פיינזילבר זצ״ל,** מחכמי ליטא, נלב״ע בשנת תר״ס (בערך). נדפס בספר ״עבודת אהרן״ בורשא - תרנ״ד.

267. **לחם שלמה - רבי רפאל שלמה לאנייאדו זצ״ל,** מחכמי ארם צובא, נלב״ע בז׳ בטבת תקנ״ד, נדפס בקושטא - תקל״א ובירושלים - תשד״מ.

268. **לי לישועה - רבי ישועה הלוי זצ״ל,** מחכמי מרוקו, נלב״ע בכ״ט בניסן תרס״ו. נדפס בירושלים - תרמ״ג.

269. **לימודי ה׳ - רבי יהודה נג׳אר זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בשנת תקפ״ה. נדפס בליוורנו - תקמ״ו.

270. **לקוטי שלמה - רבי שלמה הכהן קליין זצ״ל,** מחכמי יוגוסלביה, נלב״ע בשנת סת״ר. נדפס בפאקש - תרנ״ד.

271. **לקוטי שפת אמת - רבי יהודה אריה ליב אלטר זצ״ל,** האדמו״ר מגור, נלב״ע בה׳ בשבט תרס״ה. נדפס בבני ברק - תשמ״ז.

272. **לקט יוסף - רבי יוסף אלקלעי זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בשנת תקע״ח, נדפס בספרו ״אמר יוסף״ בסאלוניקי - תקצ״א.

273. **לשון למודים - רבי ברזילי ברוך יעב״ץ זצ״ל,** מחכמי טורקיה, נלב״ע בשנת תק״כ. נדפס באיזמיר - תקט״ו.

מ

274. **מאור עינים - רבי מאיר ורגאני הכהן זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בז״ך בכסלו תשי״ג. נדפס בירושלים - תשל״א.

275. **מאורי אור - רבי אהרן ווירמש זצ״ל,** מחכמי צרפת, נלב״ע בט״ו באייר תקצ״ו. נדפסו בין השנים תק״ן - תקצ״א.

276. **מאמר מרדכי - רבי מרדכי בכ״ר מנחם זצ״ל,** מחכמי טורקיה, נלב״ע בג׳ מנחם אב תק״ח. נדפס בסאלוניקי - תרכ״ד.

277. **מגדנות נתן - רבי אליהו חי בורג׳ל זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע לפני שנת תקצ״ח. חלק ב׳ נדפס בליוורנו - תקמ״ה.

278. **מגיני אברהם - רבי אברהם צבי ברודנא זצ״ל,** מחכמי ליטא, נלב״ע בשנת תרצ״ה (בערך). נדפס בירושלים - תרפ״ו.

279. **מגיני חיים - רבי חיים פנחס לוריא זצ״ל,** מחכמי פולין, נלב״ע בב׳ באייר תש״א. נדפס בספרו ״קהלת חיים״ בשנת תשל״ד.

280. **מגן בעדי - רבי עבודי יחיא משה זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בב׳ בשבט תרע״ה. נדפס בירושלים - תרס״ד, תרע״ג.

281. **מוליך לימין משה - רבי אברהם דוב בעריש מנדלזון זצ״ל,** מחכמי ורשא, נלב״ע בי״א באייר תרס״ב. נדפס בספרו ״דברי אברהם״ בורשא - תרע״ג.

282. **מור דרור - רבי מרדכי דייטש זצ״ל,** מחכמי פולין, נלב״ע אחר שנת תקל״ו. נדפס בפראג - תצ״ח.

283. **מזבח אדמה - רבי רפאל** בכ״ר שמואל **מיוחס זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בכ״ב מנחם אב תקל״א. נדפס בספר פרי האדמה ח״ג בסאלוניקי - תקי״ב.

284. **מזכרת משה - רבי משה בארקי זצ״ל,** מחכמי איזמיר, נלב״ע בד׳ בסיון תרע״ג. נדפס בבני ברק - תשס״ג.

285. **מחזיק ברכה - רבי יוסף חיים דוד אזולאי - מרן החיד״א זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בי״א באדר תקס״ו. נדפס בליוורנו - תקמ״ה.

286. **מחנה דן - רבי דוד נחמיאש זצ״ל,** מחכמי מרוקו, נלב״ע בח׳ באלול תרצ״ב. נדפס בירושלים - תרפ״ז.

287. **מטה אשר - רבי אשר שלם זצ״ל,** מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בי״ד בתמוז תצ״ב. נדפס בסאלוניקי - תק״ח.

288. **מטה יהודה - רבי יהודה עייאש זצ״ל,** מחכמי אלג׳יר, נלב״ע בר״ה תקכ״א. נדפס בליוורנו - תקמ״ג, ובישראל - תשנ״ז.

289. **מטה יונתן - רבי יהונתן אייבשיץ זצ״ל,** מחכמי פראג, נלב״ע בכ״א באלול תקנ״ד. נדפס בפאקש - תרנ״א.

290. **מטה יוסף - רבי יוסף הלוי נזיר זצ״ל,** מחכמי חברון, נלב״ע בח׳ במרחשון התע״ד. נדפס בקושטא - תפ״ו.

291. **מטה יוסף יקואל - רבי יוסף יקואל זצ״ל,** מחכמי איזמיר, נלב״ע בט״ו בתשרי תקמ״ט. נדפס בסאלוניקי - תקל״ט.

292. **מטה מנשה - רבי מנשה מטלוב סתהון זצ״ל,** מחכמי ארם צובא, נלב״ע בכ״ד באלול תרל״ו. נדפס בירושלים - תשס״ז.

293. **מילי דאבא - רבי אבא אלבאז זצ״ל,** מחכמי מרוקו, נלב״ע בכ״ו באלול תרח״ץ. נדפס בירושלים - תש״מ.

294. **מים חיים - רבי חזקיה די סילוה זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בשנת תנ״ו בערך. נדפס לראשונה באמסטרדם - ת״צ.

295. **מים חיים משאש - רבי יוסף משאש זצ״ל,** מחכמי מרוקו, נלב״ע בב׳ בשבט תשל״ד. נדפס בפאס - תרצ״ד.

296. **מים ראשונים - רבי משה מרדכי יוסף מיוחס זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בתשרי תקס״ו. נדפס בספר ״מים שאל״ בסאלוניקי - תקנ״ט.

297. **מים שאל - רבי משה מרדכי יוסף מיוחס זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בתשרי תקס״ו. נדפס בסאלוניקי - תקנ״ט.

298. **מכתב לחזקיהו חדאד - רבי חזקיה חדאד זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בר״ח טבת תשס״ז. נדפס בירושלים - תש״ן.

299. **מכתב לחזקיהו כ״י - רבי דוד סוריא זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, חי בסביבות שנת ת״ר. כתיבת יד.

300. **מכתב לחזקיהו פרץ - רבי חזקיה פרץ זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בשנת תק״ע בערך. נדפס בספר ״בגדי אהרן״ בליוורנו - תקס״ו, ובישראל - תשס״ד.

301. **מלא העומר - רבי מכלוף עידאן זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בי״ח בכסלו תש״ז. נדפס בישראל - תשל״ו.

302. **מלך שלם - רבי שמואל שלם זצ״ל,** מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בשנת תק״כ. נדפס בסאלוניקי - תקכ״ט.

303. **מלכי בקדש - רבי עזרא מלכי זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע באייר תקכ״ח. נדפס בסאלוניקי - תק״ט.

304. **מנחת יהודה - רבי יהודה ליב הלוי זצ״ל,** מחכמי פולין. נדפס בחיי המחבר בפיטרקוב - תרפ״ח.

305. **מנחת יצחק - רבי יצחק חוגא הכהן זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נדפס בחיי המחבר, בספר ״מעייני ישועה״ בתונס - תרס״ו.

רשימת הספרים ומחבריהם

306. **מנחת פתים - רבי מאיר אריק זצ״ל,** מחכמי רוסיה, נלב״ע בט״ו בתשרי תרפ״ו. נדפס בספר ״מנחת קנאות״ למברג - תרנ״ד, ובספר מנחת פתים מונקאטש - תרנ״ח, ובירושלים - תשנ״ד.

307. **מנחת פתים הצרפתי - רבי רפאל הצרפתי זצ״ל,** מחכמי מרוקו, נלב״ע בשנת תשט״ז. נדפס בפאס - תשט״ו.

308. **מנחת שי - רבי חזקיה חדאד זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בר״ח טבת תשס״ז. נדפס בירושלים - תשס״ו.

309. **מעייני ישועה - רבי ישועה הכהן זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בז׳ באלול תרס״ג. נדפס בתונס - תרס״ו.

310. **מעיל שמואל - רבי שמואל פלורינטין זצ״ל,** מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בי״ג בכסלו שע״ה. נדפס בסאלוניקי - תפ״ה.

311. **מעין גנים - רבי אליעזר די אבילה זצ״ל,** מחכמי מרוקו, נלב״ע בג׳ באדר תקכ״א. נדפס בליוורנו - תקס״ו.

312. **מעין גנים מזרחי - רבי ראובן מזרחי זצ״ל,** מחכמי טורקיה, נדפס בחיי המחבר, בקושטא - תפ״א,

313. **מעשה נסים - רבי נסים הכהן זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נדפס לאחר פטירת המחבר, בתונס - תרס״ז.

314. **מעשה נסים אחרון - רבי נסים הכהן זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בד׳ בניסן תשס״ח. נדפס בשו״ת מעשה נסים חלק ד׳ בבני ברק - תשס״ב.

315. **מעשה רק״ם - רבי יצחק קוריאט זצ״ל,** מחכמי מרוקו, נלב״ע בי״ז בכסלו תקס״ה. נדפס בפיסא - תקס״ו.

316. **מצא חיים - רבי חיים חורי זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בכ״ה באייר תשי״ז, נדפס בישראל - תשל״ז.

317. **מצוה שלימה - רבי שלמה זלמן הכהן קוק זצ״ל,** מחכמי ליטא, נלב״ע בכ״ג בשבט תרפ״ט. נדפס בספר ״מצות ראיה״ בירושלים - תשס״ד.

318. **מצות כהונה - רבי אברהם הכהן יצחקי זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בח׳ בכסלו תרכ״ה. נדפס בליוורנו - תרמ״ה.

319. **מצות ראיה - רבי אברהם יצחק הכהן קוק זצ״ל,** הרב הראשי לישראל, נלב״ע בג׳ באלול תרצ״ה. נדפס בירושלים - תשס״ד.

320. **מקבציאל.** ירחון בעריכת **רבי שלמה מאזוז זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בכ״ה בטבת תשמ״ב. נדפס בג׳רבא בשנים תרצ״ה - תרצ״ו.

321. **מקום שמואל - רבי שמואל אשכנזי זצ״ל,** מחכמי אלטונא, נפטר בשמחת תורה בשנת התק״ב. נדפס באלטונא - תצ״ח.

322. **מקור ברוך - רבי ברוך ברודא זצ״ל,** מחכמי ליטא, נלב״ע בט״ז בניסן תרנ״ו. נדפס בספר ״נעימה קדושה״ בוילנא - תרל״ב.

323. **מקור מים חיים - רבי יעקב מאיר פאדווא זצ״ל,** מחכמי בריסק, נלב״ע בכ״א בכסלו תרט״ו. נדפס בסאדילקוב - תקצ״ו.

324. **מקראי קדש - רבי חיים אבולעאפיה זצ״ל,** מחכמי איזמיר, נלב״ע בט״ז בניסן תק״ד. נדפס באיזמיר - תפ״ט.

325. **מרגניתא דרבי מאיר - רבי מאיר מפרמישלאן זצ״ל,** מחכמי רוסיה, נלב״ע בכ״ט באייר תר״י. נדפס בלבוב - תרפ״ו.

326. **משאת בנימין - רבי בנימין אהרן סלניק זצ״ל,** מחכמי גליציה, נלב״ע בשנת ש״פ. נדפס בוילנא - תרנ״ד.

327. **משגב לדך - רבי דוד כהן זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע במרחשון תרל״א. נדפס בג׳רבא - תרע״ה.

328. **משחא דרבותא - רבי מסעוד אלפאסי זצ״ל, ובניו רבי שלמה ורבי חיים זצ״ל.** מחכמי תוניסיה - הגאון רבי **מסעוד** נלב״ע בר״ח טבת תקל״ה, **רבי שלמה** נלב״ע בט״ו בתמוז תקס״א, **רבי חיים** נלב״ע בשנת תקמ״ג. נדפס בליוורנו - תקס״ו.

329. **משיב דבר - רבי נפתלי צבי יהודה ברלין זצ״ל,** מחכמי ליטא, נלב״ע בשנת תרנ״ב. נדפס במהדורת צילום בירושלים - תשכ״ח.

330. **משכנות הרועים - רבי עוזיאל אלחאייך זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע סמוך לשנת תקע״ח. נדפס בליוורנו - תר״כ.

331. **משכנות יעקב - רבי יעקב מקרלין זצ״ל,** נלב״ע בו׳ בכסלו תר״ה. נדפס בשנת תקצ״ח, ובמהדורא חדשה - תש״ך.

332. **משרת משה - רבי יצחק עטייה זצ״ל,** מחכמי ארם צובא, נלב״ע בשנת תקצ״ג בערך. נדפס בליוורנו - תקפ״ג.

333. **מתוק מדבש - רבי יהונתן אייבשיץ זצ״ל,** מחכמי פראג, נלב״ע בכ״א באלול תקנ״ד. נדפס בפאקש - תרנ״ט.

נ

334. **נדיב לב - רבי חיים דוד חזן זצ״ל,** מחכמי איזמיר, נלב״ע בה׳ בשבט תרכ״ט. נדפס בסאלוניקי - תרכ״ב.

335. **נהורא שרגא - רבי שרגא פייבל גלבפיש זצ״ל,** מחכמי ורשא, נדפס לאחר פטירת המחבר בורשא - תרנ״ד.

336. **נהר שלום - רבי שבתאי וינטורה זצ״ל,** מחכמי איטליה, נלב״ע בשנת תק״נ. נדפס באמסטרדם - תקל״ד.

337. **נהרות דמשק - רבי שלמה קאמונדו זצ״ל,** מחכמי קושטא, נדפס לאחר פטירת המחבר בסאלוניקי - תקס״ב.

338. **נוה שלום - רבי שלום הכהן שולאל זצ״ל,** מחכמי אלג׳יר, נלב״ע בשנת תק״נ. נדפס בליוורנו - תקס״ד.

339. **נוכח השלחן - רבי שאול הכהן זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בו׳ באייר תר״ח, נדפס בבני ברק - תשמ״ח.

רשימת הספרים ומחבריהם

340. **נמוקי אורח חיים - רבי חיים אלעזר שפירא זצ״ל,** האדמו״ר ממונקאטש (הונגריה), נלב״ע בב׳ בסיון תרצ״ז. נדפס בטארנא - תר״צ, ובירושלים - תשנ״ח.

341. **נמוקי חיים - רבי חיים הגר זצ״ל,** מחכמי ויז׳ניץ, נלב״ע בכ״ה בכסלו תרצ״ב. נדפס בתל אביב - תש״כ.

342. **נפש חיה - רבי ראובן מרגליות זצ״ל,** מחכמי לבוב (גליציה), נלב״ע בז׳ באלול תשל״ב, נדפס בתל אביב - תשי״ד.

343. **נפש חיה צבאן - רבי רפאל כדיר צבאן זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בד׳ בכסלו תשנ״ה. נדפס בישראל - תשד״מ.

344. **נר דוד - רבי יהודה הכהן טנוג׳י זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בר״ח מנחם אב תקצ״ג. (הספר הוא של הגאון רבי דוד גג׳ זצ״ל). נדפס בליוורנו - תרכ״ח.

345. **נשמת חיים - רבי חיים אבולעאפיא זצ״ל,** מחכמי איזמיר, נלב״ע בכ״ה באדר ב׳ תקל״ה. נדפס בסאלוניקי - תקס״ו.

346. **נתיבי עם - רבי עמרם אבורביע זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בז׳ בטבת תשכ״ז. נדפס בירושלים - תשכ״ד.

ס

347. **סוכת דוד - רבי חיים שלמה פירנאדיס-דיאס זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בשנת תקל״א. נדפס בסוף ספר ״בית המלך״ בסאלוניקי - תקס״ד.

348. **סולת בלולה - רבי יהודה ליב פוחוביצר זצ״ל,** מחכמי רוסיה, נלב״ע אחר שנת ת״ס. נדפס בתוך ספר ״דברי חכמים״ בהאמבורג - תנ״ב.

349. **סולת בלולה מנחת אפרים - רבי אפרים סטאניסלאבסקי זצ״ל,** מחכמי רוסיה, נדפס בחיי המחבר בספר ״מנחת אפרים״ בפיטרקוב - תרס״ח.

350. **סמא דחיי - רבי חיים יעקב זצ״ל,** מחכמי איזמיר, נדפס בחיי המחבר באמסטרדם - תצ״ט.

351. **ספר יהושע - רבי יהושע העשיל באב״ד זצ״ל,** מחכמי פולין, נלב״ע בי״ז באייר תר״א. נדפס בזלקווא - תקפ״ט.

352. **ספר פלאים - רבי רפאל מייזליש זצ״ל,** מחכמי פולין, נלב״ע בין השנים תקל״ח - תק״מ. נדפס בספרו ׳תוספת שבת׳ בזאלקווא - תקס״ו.

ע

353. **עדות ביהוסף - רבי יוסף חיים בן סאמון זצ״ל,** מחכמי מרוקו, נלב״ע קרוב לשנת תקנ״ח. נדפס בסאלוניקי - תק״ס.

354. **עדות ביעקב - רבי יעקב די בוטון זצ״ל,** מחכמי סאלוניקי, נולד בשנת שצ״ה, נלב״ע בט׳ בניסן התמ״ו. נדפס בסאלוניקי - ת״פ.

355. **עדות בישראל - רבי אברהם שטרן זצ״ל,** מחכמי טשויץ (פולין), נלב״ע אחר שנת תשי״ד. נדפס בחיי המחבר במונטריאול - תש״ד.

356. **עובר אורח - רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים זצ״ל,** מחכמי ליטא, נלב״ע בג׳ אדר א׳ תרס״ה. נדפס בסיגט - תרנ״ח, ובירושלים - תשכ״ב.

357. **עזרת ישראל - רבי ישראל זיטמאן זצ״ל,** מחכמי קאליש (פולין), נלב״ע בג׳ במרחשון תרמ״ג. נדפס בפיטרקוב - תרס״ז.

358. **עטרת שלמה - רבי רפאל שלמה לניאדו זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בט״ו בשבט תרפ״ה. נדפס בספר ״עלה עזרא״ בירושלים - תשנ״ט.

359. **עינות מים - רבי עזרא מלכי זצ״ל.** מחכמי רודוס (יון), נלב״ע באייר תקכ״ח. נדפס בסאלוניקי - תק״ע.

360. **עלה עזרא - רבי עזרא עטייה זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בי״ט באייר תש״ל. נדפס בירושלים - תשנ״ט.

361. **עלי הדס כ״י - רבי דוד סוריא זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, חי בסביבות שנת ת״ר. כתיבת יד.

362. **עמודי אהרן - רבי נסים יצחק ארדיט זצ״ל,** מחכמי איזמיר, נלב״ע בי״ד בסיון תקפ״ד. נדפס בספר ״נר יצחק״ בישראל - תשנ״ד.

363. **עץ שתול - רבי צגייר עשוש זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בכ״ו אדר תשמ״ה. נדפס בבני ברק - תשנ״ד.

364. **עצי בשמים - רבי ישעיה מושקט זצ״ל,** מחכמי פולין, נלב״ע בה׳ אדר תרכ״ח. נדפס בורשא - תרנ״ו.

365. **עצי היער - רבי יוסף סאסי עלוש זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בי״ח באייר תשכ״ז. נדפס בג׳רבא - תשל״ב.

366. **עצי לבונה מעין גנים - רבי ניסן אהרונסון זצ״ל,** מחכמי ליטא, נדפס בחיי המחבר, בזיטומיר סדילקאב - תקצ״ו.

367. **ערבי פסחים - רבי עמרם בלום זצ״ל,** מחכמי הונגריה, נלב״ע בכ״ו באלול תרס״ז. נדפס בבודפסט - תרפ״ז.

368. **ערך השלחן - רבי יצחק טייב זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בשבט תק״ץ. נדפס בליוורנו - תקנ״א.

369. **ערך שי - רבי שלמה יהודה טאבאק זצ״ל,** מחכמי הונגריה, נלב״ע בי״א בטבת תרס״ח. נדפס בסיגעט - תרס״ט.

370. **עשרים גרה - רבי אריה ליב צינץ זצ״ל,** מחכמי פולין, נלב״ע בג׳ באייר תקצ״ג. נדפס בספרו ״מגן האלף״ בורשא - תרנ״ב.

פ

371. **פטר רחם - רבי מניני רפאל חדאד זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בח״י באייר תשכ״א. נדפס בספר ״נטע רבעי״ בישראל - התשל״ג.

רשימת הספרים ומחבריהם

372. **פי שנים - רבי רפאל חיים מרדכי סורנאגה זצ״ל,** נלב״ע בז״ך אדר תקנ״ט, **רבי בנימין נבון זצ״ל,** נלב״ע בכ״ט בטבת תקמ״ח. מחכמי ירושלים. נדפס בסאלוניקי - תקס״ו.

373. **פני אהרן - רבי אהרן אמארילו זצ״ל,** מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בשנת תקל״ב. נדפס בסאלוניקי - תקנ״ו.

374. **פני המים - רבי יצחק עטייה זצ״ל,** מחכמי ארם צובא, נלב״ע בשנת תקצ״ג בערך. נדפס בספר תנא ושייר בליוורנו - תקצ״א.

375. **פני משה - רבי משה הכהן זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בראש השנה תרכ״ג, נדפס בישראל - תשמ״ז.

376. **פנים מאירות - רבי מאיר א״ש זצ״ל,** מחכמי הונגריה, נלב״ע בכ״ד בסיון תק״ד. נדפס בלבוב - תרנ״א.

377. **פרדס רמונים - רבי רפאל מסעוד בן מוחא זצ״ל.** מחכמי מרוקו, נלב״ע בח״י בתמוז תרל״ו. נדפס בירושלים - תשל״ט.

378. **פרוכת המסך - רבי סאסי הכהן זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בי״ז באלול תשל״א. נדפס בג׳רבא - תש״ב.

379. **פרי מפרי - רבי יונה נבון זצ״ל,** מחכמי ירושלים, נלב״ע בי״ז בשבט תק״כ. נדפס בשו״ת נחפה בכסף ח״ב בירושלים - תר״ג.

380. **פרי עץ חיים אביגדור - רבי חיים אביגדור זצ״ל,** מחכמי קושטא. נדפס בחיי המחבר באמסטרדם - תצ״ד.

381. **פרי עץ חיים בלעיש - רבי אברהם בלעיש זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בשנת תרי״ג. נדפס בספרו ״פתח הביתי״ בליוורנו - תר״ו.

382. **פרי צדיק - רבי רפאל ידידיה שלמה צרור זצ״ל,** מחכמי אלג׳יר, נלב״ע בז״ך בכסלו תצ״ח. נדפס בליוורנו - תק״ח.

383. **פתח הדביר - רבי חיים בנימין פונטרימולי זצ״ל,** מחכמי איזמיר, נלב״ע בי׳ בניסן תרל״ג. ח״א נדפס באיזמיר - תרט״ו, וח״ב שם - תרכ״ג, וח״ג שם - תרל״ג.

384. **פתחא זוטא - רבי פנחס חיים הלוי הורוויץ זצ״ל,** מחכמי גליציה, נלב״ע בט״ז באלול תרח״צ. נדפס בלונדון תשי״ז.

385. **פתחי תשובה - רבי ישראל איסר איסרלין זצ״ל,** מחכמי וילנא, נלב״ע בשנת תרנ״ט. נדפס בוילנא - תרל״ה.

צ

386. **צדקה לחיים - רבי חיים ג׳רמון זצ״ל,** מחכמי תוניסיה, נלב״ע בשנת תקמ״ה. נדפס בליוורנו - תקמ״ז.

387. **צוף דבש - רבי דוד מועטי זצ״ל,** מחכמי אלג׳יר, נלב״ע בשנת תרל״ו. נדפס בליוורנו - תרל״ו.

388. **צמח השדה - רבי נתן פריידר זצ״ל,** מחכמי טשארנא, נלב״ע בכ״ח באלול תרי״ג. נדפס בפרשבורג - תר״ח.

389. **צמח צדק - רבי מנחם מנדל שניאורסון זצ״ל,** האדמו״ר מלובאביטש, נלב״ע בי״ג בניסן תרכ״ו, נדפס בברוקלין - תשכ״ב.

390. **צרור החיים - רבי חיים קצבי זצ״ל,** מחכמי אלג׳יר, נלב״ע בשנת תרכ״ז. נדפס בליוורנו - תרל״ט.

ק

391. **קדשי דוד - רבי דוד חסאן זצ״ל,** מחכמי מרוקו, נלב״ע בשנת תקמ״ה. המגיה הוא בנו **רבי שלמה חסאן זצ״ל,** נלב״ע בי״ב מנחם אב תקפ״ד. נדפס בליוורנו - תקנ״ב.

392. **קהלת יעקב - רבי יעקב לוורבום זצ״ל,** הגאון מליסא, נלב״ע בכ״ה באייר תקצ״ב. נדפס בקראקא - תרנ״ד.

393. **קול בן לוי - רבי רפאל הלוי זצ״ל,** מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בשנת ת״פ. נדפס בקושטא - תפ״ז, ובישראל - תשס״ג.

394. **קול יהודה - רבי יהודה ליב מיאנוב זצ״ל,** מחכמי גליציה, חי בסביבות שנת התי״ר. נדפס בפיטרקוב - תרס״ו.

395. **קול יעקב - רבי גרשון שאול זצ״ל,** מחכמי איזמיר, (הספר של אחיו רבי יעקב שאול זצ״ל). נדפס לאחר פטירת המחבר באיזמיר - תק״כ.

396. **קול קול יעקב - רבי יעקב המבורגר זצ״ל,** מחכמי פראג, בסוף הספר כתב שסיימו בשנת תק״ד. נדפס לאחר פטירתו בפראג - תקס״ב.

397. **קרבן אשה - רבי אליהו שמאע הלוי זצ״ל,** מחכמי ארם צובא, נלב״ע בי״ד באייר תקע״ד. נדפס בליוורנו - תקפ״א, ובירושלים - תשמ״ה.

398. **קרית ארבע - רבי יצחק עקריש זצ״ל,** מחכמי קושטא, נלב״ע בין השנים תרמ״ו - תרמ״ח. נדפס בירושלים - תרל״ו.

399. **קרית חנה דוד - רבי דוד הכהן סקלי זצ״ל,** מחכמי מרוקו, נלב״ע בכ״ד באייר תש״ח. נדפס בירושלים - תרצ״ה, תרצ״ו.

400. **קרן דוד.** קובץ בעריכת **רבי מרדכי סגרון זצ״ל,** מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בראש חדש מנחם אב תשכ״ט. נדפס בג׳רבא - תרע״ו.

ר

401. **ראש יוסף - רבי יוסף אישקאפה זצ״ל,** מחכמי טורקיה, נלב״ע בכ״ו בטבת תכ״ב. נדפס איזמיר - תי״ח.

402. **רב ברכות - רבנו יוסף חיים זצ״ל,** מחכמי בבל, נלב״ע בי״ג באלול תרס״ט. נדפס בבגדאד - תרכ״ח.

403. **רב דגן - רבי יצחק הלוי זצ״ל,** מחכמי קושטא, נלב״ע בשנת תקצ״ב. נדפס בסאלוניקי - תרכ״ב.

404. **רב דגן אות לטובה - רבי יצחק עטייה זצ״ל**, מחכמי ארם צובא, נלב״ע בשנת תקצ״ג בערך. נדפס בספר ״רב דגן״ ליוורנו - תקע״ח.

405. **רביד הזהב - רבי דוד משרקי זצ״ל**, מחכמי תימן, נלב״ע בשנת תקל״א. נדפס בישראל - תשט״ו.

406. **רוח חיים - רבי חיים פלאג׳י זצ״ל**, מחכמי איזמיר, נלב״ע בי״ז בשבט תרכ״ח. נדפס באיזמיר - תרל״ז.

407. **רכוש הים - רבי אהרן וייס זצ״ל**, מחכמי הונגריה, נלב״ע בשואה. נדפס בחיי המחבר בסאטמאר - תש״א.

408. **רפאל המלאך - רבי שושן מאזוז זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בט״ו באלול תשנ״ט. נדפס בישראל - תשמ״ב.

ש

409. **שארית הצאן - רבי יוסף בן נאים זצ״ל**, מחכמי מרוקו, נלב״ע בט״ז בשבט תשכ״א. נדפס בישראל.

410. **שבות יהודה - יהודה אלבז זצ״ל**, מחכמי מרוקו, נלב״ע בט״ו בשבט תר״ז. נדפס בישראל - התש״מ.

411. **שביבי אש - רבי אברהם צבי שור זצ״ל**, מחכמי הונגריה, נלב״ע בה׳ בסיון תש״ה. נדפס בירושלים - תרצ״ה.

412. **שביתת יום טוב - רבי יום טוב אלנקאוה זצ״ל**, מחכמי קושטא, נלב״ע בכ״ח בניסן תקמ״ו. נדפס בסאלוניקי - תקמ״ח.

413. **שבתי וקומי - רבי חומאני עלוש זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בג׳ באלול תשט״ו. נדפס בנתיבות - תשל״ט.

414. **שדה הארץ - רבי אברהם מיוחס זצ״ל**, מחכמי ירושלים, נלב״ע בשנת תקכ״ח. נדפס בליוורנו - תקכ״ח.

415. **שו״ת בית דוד - רבי יוסף דוד זצ״ל**, מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בד׳ בכסלו תצ״ז. נדפס בסאלוניקי - תצ״ד.

416. **שו״ת וחדושי מהר״י שטייף - רבי יונתן שטייף זצ״ל**, מחכמי הונגריה, נלב״ע בט׳ באלול תשי״ח. נדפס בניו יורק - תשכ״ח.

417. **שו״ת וחדושי מהר״מ פישלס - רבי מאיר פישלס בומסלא זצ״ל**, מחכמי פראג, נלב״ע בי״ז בכסלו תק״ל. נדפס בירושלים - תשס״ג.

418. **שו״ת חכם צבי - רבי צבי הירש אשכנזי זצ״ל**, מחכמי אשכנז, נלב״ע בה׳ באייר תע״ח. נדפס לאחרונה בלבוב - תר״ס עם הוספות.

419. **שו״ת מגיד תשובה - רבי חנינא בוגיד סעדון זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בכ״א בניסן תשס״ו. נדפס בישראל בין השנים תש״ן - תשס״ג.

420. **שו״ת מהר״ש הלוי - רבי שלמה הלוי זצ״ל**, מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בשנת שצ״ה, נדפס בסאלוניקי - תי״ב.

421. **שו״ת מהרא״ב - רבי מיכאל משה יהודה זילברברג זצ״ל**, מחכמי פולין, (הספר של בנו רבי אברהם בנימין זילברברג זצ״ל) נדפס לאחר פטירתו בניו יורק - תש״א.

422. **שו״ת מהרי״ף - רבי יעקב פראג׳י מהמה זצ״ל**, מחכמי מצרים, נלב״ע בשנת ת״צ בערך. נדפס באלכסנדריה - תרס״א.

423. **שו״ת פעולת צדיק - רבי יחיא צאלח זצ״ל**, מחכמי תימן, נלב״ע בכ״ח בניסן תקס״ה. נדפס לראשונה בירושלים - תש״ו, ובמהדורא חדשה בבני-ברק - תשס״ג.

424. **שו״ת רב פעלים - רבנו יוסף חיים זצ״ל**, מחכמי בבל, נלב״ע בי״ג באלול תרס״ט. ארבעה חלקים. נדפס בירושלים תרס״א ותרע״ג.

425. **שו״ת רבי גבריאל אשכנזי - רבי גבריאל אשכנזי זצ״ל**, מחכמי ארם צובא, נלב״ע אחרי שנת תקנ״ז. נדפס בירושלים - תשמ״ו.

426. **שו״ת שואל ומשיב - רבי שלמה מאזוז זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בכ״ה בטבת תשמ״ב. נדפס בנתיבות - תשד״ם.

427. **שו״ת שואל ונשאל - רבי משה כלפון הכהן זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בי״ח בטבת תש״י. מכיל תשעה חלקים.

428. **שו״ת תשובה מאהבה - רבי אלעזר פלקלס זצ״ל**, מחכמי פראג, נלב״ע בה׳ דחול המועד פסח תקפ״ו. נדפס בפראג - תקע״ה.

429. **שיבת ציון - רבי ציון הכהן זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בכ״ו מנחם אב תרצ״א. נדפס בג׳רבא - תש״ג.

430. **שיורי ברכה המלוקט -** בעריכת רבי רפאל קאלמארו זצ״ל, מתוך ספרי **מרן החיד״א**. נדפס בסאלוניקי - תקע״ד.

431. **שיורי לקט - רבי אלחנן אשכנזי זצ״ל**, מחכמי רוסיה, נלב״ע בשנת תקמ״ג. נדפס בורשא - ת״ר.

432. **שיח יצחק - רבי יצחק נוניס ואיס זצ״ל**, מחכמי איטליה, נלב״ע בין השנים תקכ״ו - תקנ״ד. נדפס בליוורנו - תקנ״ד.

433. **שיח יצחק בוכריץ - רבי יצחק בוכריץ זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בב׳ בכסלו תש״ם. נדפס בישראל - תשל״ה.

434. **שיח יצחק גוטקינד - רבי אברהם יצחק הלוי גוטקינד זצ״ל**, מחכמי רוסיה, נדפס בפיטרקוב - תרצ״ב בחיי המחבר.

435. **שיח יצחק חדאד - רבי יצחק חדאד זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בכ״ב מנחם אב תשס״א, נדפס בירושלים - תשס״ג.

436. **שיירי הנפש - רבי רפאל כדיר צבאן זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בד׳ בכסלו תשנ״ה. נדפס בנתיבות - תשנ״ד.

437. **שיירי יפה ללב - רבי יצחק פלאג׳י זצ״ל**, מחכמי איזמיר, נלב״ע בד׳ בניסן תרס״ז. נדפס בספר ״פדה את אברהם״ באיזמיר - תרנ״ט.

438. **שיירי כנסת הגדולה - רבי חיים בנבנישתי זצ״ל.** מחכמי טורקיה, נלב״ע בי״ט באלול תל״ג. נדפס באיזמיר - תל״א, קושטא - תפ״ט.

רשימת הספרים ומחבריהם

439. **שלחן אברהם - רבי אברהם מגוץ הכהן זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בכ׳ בטבת תרצ״א. נדפס בירושלים - תשנ״ב.

440. **שלחן אש - רבי אברהם שטרן זצ״ל**, מחכמי סלובקיה, נספה בשואה. נדפס בחיי המחבר במישקולץ - תש״ג.

441. **שלחן גבוה - רבי יוסף מולכו זצ״ל**, מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בשנת תקכ״ח. נדפס בסאלוניקי - תקי״ד.

442. **שלחנו של אברהם - רבי אברהם הכהן יצחקי זצ״ל**, מחכמי תוניסיה, נלב״ע בח׳ בכסלו תרכ״ה. נדפס בליוורנו - תרכ״ה.

443. **שלמי תודה - רבי שלמה דאנה זצ״ל**, מחכמי תוניסיה, נלב״ע בכ״ט בסיון תרע״ג. נדפס בתונס - תרע״ח.

444. **שם יוסף - רבי יוסף מועטי זצ״ל**, מחכמי תוניסיה, נלב״ע בשנת תר״ל. נדפס בירושלים - תרל״ט.

445. **שם משמואל - רבי שמואל בן חביב זצ״ל**, מחכמי סאלוניקי, נדפס לאחר פטירת המחבר, בסוף ספר ״אמר שמואל״ בסאלוניקי - תרמ״ו.

446. **שם משמעון - רבי שמעון מנשה (ובנו רבי חיים מנשה) זצ״ל**, מחכמי סאלוניקי, נלב״ע בכ״ה בניסן תרנ״ד. נדפס בירושלים - תרס״ו.

447. **שמו יוסף - רבי יוסף בן וואליד זצ״ל**, מחכמי מרוקו, נלב״ע בב׳ בתמוז תרס״ו. נדפס בירושלים - תרס״ז.

448. **שמוש חכמים - רבי משה ב״ר יעקב זצ״ל**, מחכמי גליציה, נדפס לראשונה בשנת תק״י.

449. **שמחת כהן - רבי רחמים חי חויתה הכהן זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בי׳ בשבט תשי״ט. נדפס בירושלים - תשנ״ו.

450. **שמחת עולם - רבי חיים שבתי לאגו זצ״ל**, מחכמי טבריא, נלב״ע בשנת תקל״ג. נדפס בסאלוניקי - תקס״ו.

451. **שמן המאור - רבי מאיר הלוי סג״ל גלוגא זצ״ל**, מחכמי פראג, נלב״ע בכ״ה מנחם אב תקפ״ט. נדפס בפראג - תקע״ו.

452. **שמן למאור - רבי שמעון מאיר ביימאייל זצ״ל**, מחכמי וילנא, נדפס בחיי המחבר בוילנא - תרס״ז.

453. **שמן רוקח - רבי אלעזר רוקח זצ״ל**, מחכמי רוסיה, נלב״ע בכ״ז בשבט תקצ״ז. ח״ג נדפס בקראקא - תרס״ב.

454. **שמע יעקב - רבי יהושע יעקב רבינוביץ זצ״ל**, מחכמי רוסיה, נלב״ע יום חמישי לפרשת חיי שרה תרס״ב. נדפס בפיטרקוב - תרס״א.

455. **שער אפרים - רבי אפרים הכהן זצ״ל**, מחכמי פראג, נלב״ע בי״ג בסיון תל״ח. נדפס בזולצבאך - תמ״ח, ובלמברג - תרמ״ז.

456. **שער שלמה - רבי חיים דוד שלמה זוראפה זצ״ל**, מחכמי אלג׳יר, נלב״ע בשנת תר״כ. נדפס בליוורנו - תרל״ח.

457. **שערי עזרא - רבי עזרא עבאדי שעיו זצ״ל**, מחכמי ארם צובא, נלב״ע בד׳ בשבט תרצ״ט. נדפס בירושלים - תשכ״ב.

458. **שערי עזרה - רבי עזרא הכהן טראב זצ״ל**, מחכמי דמשק, נלב״ע בכ״ח בשבט תר״פ. נדפס בירושלים - תרס״ו.

459. **שערי ציון - רבי בן ציון הכהן יהונתן זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בד׳ בכסלו תשל״ב. נדפס בירושלים - תשד״מ.

460. **שפתי שושן - רבי שושן הכהן זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בו׳ אדר תשל״ו. נדפס בישראל - תשמ״ח.

461. **שרי בישכר - רבי אברהם שטרן זצ״ל**, מחכמי פולין, נלב״ע אחר שנת תשי״ד. נדפס בספר ״חוטים המשולשים״ בקנדה - תשי״ד.

462. **שרש ישי - רבי שלמה שמאמה זצ״ל**, מחכמי תוניסיה, נלב״ע באי״ד בתמוז תקס״ו. נדפס בליוורנו - תקס״ט.

ת

463. **תהלה לדוד - רבי דוד צבי אורטינברג זצ״ל**, מחכמי ברדיטשוב (רוסיה), נלב״ע בכ״ד אדר תר״ע. נדפס בברדיטשוב - תרמ״ח.

464. **תולדות יעקב יוסף - רבי יוסף בכרך זצ״ל**, מחכמי ליטא. נדפס בחיי המחבר בוילנא - תרכ״ח.

465. **תוספת חיים - רבי יחיאל מיכל פישלר זצ״ל**, מחכמי פרמישלאן (רוסיה), נלב״ע בשנת תרנ״ה. נדפס בלמברג - תרמ״ה.

466. **תוספת ירושלים - רבי ישראל איסר איסרלין זצ״ל**, מחכמי וילנא, נלב״ע בשנת תרנ״ט. נדפס בוילנא - תרל״א.

467. **תורה מציון -** קובץ בעריכת **רבי יעקב אורנשטיין זצ״ל**, נדפס בירושלים בשנים: תרמ״ז - תרס״ו.

468. **תורות אמת - רבי רפאל ברדוגו זצ״ל**, מחכמי מרוקו, נלב״ע בליל הושענא רבה תקפ״ב. נדפס במקנאס - תרצ״ט.

469. **תורת אמת - רבי נתן כ״ץ אדלר זצ״ל** מחכמי פולין, נלב״ע בז״ך באלול תק״ס. נדפס בסטו מרה - תרפ״ח.

470. **תורת בר נש - רבי פייבל כלב שלזינגר זצ״ל**, מחכמי פולין, נלב״ע בח׳ בניסן תרע״א. נדפס בפאקש - תרס״ד.

471. **תורת ה׳ - רבי פנחס ורגאני הכהן זצ״ל**, מחכמי ג׳רבא, נלב״ע בי״ב באייר תשנ״ט. נדפס בישראל - תשס״ד.

472. **תורת רמ״ז - רבי משה זאב מזוזה זצ״ל**, מחכמי לבוב, נלב״ע בכ״ד בשבט תרע״א. נדפס בבילגוריא - תרצ״א.

473. **תנא ושייר - רבי יצחק עטייה זצ״ל**, מחכמי ארם צובא, נלב״ע בשנת תקצ״ג בערך. נדפס בליוורנו - תקצ״א.

474. **תנובת יהודה - רבי ראובן פינק זצ״ל**, מחכמי פולין, נלב״ע בד׳ באייר תר״ס. נדפס בקראקא - תרנ״ה תרנ״ו.

475. **תפארת אדם - רבי חיים אברהם בכ״ר דוד זצ״ל**, מחכמי איזמיר, נדפס לאחר פטירת המחבר בסאלוניקי - תרכ״ג.

רשימת הספרים ומחבריהם

476. **תפארת חיים שוורץ - רבי אלכסנדר חיים שוורץ זצ״ל,** מחכמי רומניה, נלב״ע בכ״ה באלול תשכ״ג. נדפס בברוקלין - תשנ״ג.

477. **תפארת חיים שוחט - רבי אברהם חיים שוחט זצ״ל,** מחכמי ליטא, נלב״ע במנחם אב תרמ״ט. נדפס בפיטרקוב - תרס״ז.

478. **תפארת שמואל - רבי אהרן שמואל קאידנובר זצ״ל,** מחכמי קראקא, נלב״ע בשנת תל״ט. נדפס בפרנקפורט דמיין - תנ״ו.

479. **תשובות ריב״א הקטן - רבי יוסף מסינג זצ״ל,** מחכמי גרמניה, נדפס בחיי המחבר בברסלויא - תרכ״ד.